BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
31 H
18

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

12. 7. 7. 8

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VIDI VIDII
FLORENTINI
ARS MEDICINALIS,

IN QVA CVNCTA QVAE AD HVMANI CORPORIS
Valetudinem præſentem tuendam, & abſentem reuocandam pertinent,
Methodo exactiſſima explicantur.

QVAE PER

VIDVM VIDIVM IVNIOREM

DILIGENTISSIME RECOGNITA,

Ac multis quæ ad eam perficiendam deſiderabantur partibus aucta, diuque expetita, nunc primum tota ſimul in lucem prodit.

AD SERENISSIMVM
COSMVM SECVNDVM
MAGNVM ETRVRIAE DVCEM.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EM.

Ex Legato Illustriss. Principis

VENETIIS, Apud Iuntas, MDCXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

SERENISSIMO
COSMO SECVNDO
MAGNO ETRVRIAE
DVCI.

Vidus Vidius Iunior S. P. D.

EDITVRVS in lucem Medicinalem Artem, quam Sereniſſimo COSMO (Celſitudinis tuę Auo ſempiterna memoria digniſſimo) cohortante, eiuſque feliciſſimis auſpicijs Vidus Vidius Patruus meus exactiſſima Methodo conſcribere olim aggreſſus, magna ex parte peregit, mihique (quod præſtiti) abſoluendam reliquit, non fuit COSME Sereniſſime, quod diu hæſitarem cui illa mihi eſſet conſecranda: nam ad te vnum nominis, gloriæ, Regni, atque eximiarum tanti Principis virtutum verè hæredem pertinere ipſum ius confeſtim me docuit. Præterquam quod dum id præſtarem, (præ tua ſumma dignitate, & incredibili in eos qui bonas artes colunt humanitate) ad Vidios Labores protegendos, talem me Patronum adoptaſſe cognoui, vt nullum digniorem, humaniorem, aptiorem denique expetere potuiſſem. Quibus addo quod vnà ſimul anſam mihi ſatis commodam oblatam vidi, tibi cui ob multa in me collata beneficia plurimum debeo, aliquam pro viribus grati animi & obſeruantiæ ſignificationem exhibendi, tantorumq; tuorum, & Sereniſſimi Ferdinandi Patris tui in me meritorum immortale monumentum ſtatuendi. Accipe igitur Princeps optimè hilari fronte quodcunque hoc noſtrum tibi debitum munus, ac quæ ſplendoris ornamenta tanti conatus exordijs Auus tuus ille magnus olim liberaliſſime promiſit, Celſitudinis tuæ nomen huic abſoluto operi adſcriptum cumulatiſsime adijciat. Quem tantum Principem vnà cum Sereniſsimis Chriſtiana Lotharingia Pietatis, ac Prudentiæ ſingularis Parente, & Maria Magdalena Auſtriaca Probitatis animique magnitudinis incredibilis Vxore, ac Ferdinando ſummæ expectationis filiolo ad Etturiæ ſalutem, Italiæ præſidium, totiuſque Terrarum Orbis decus Deus Optimus Maximus diutiſsime incolumem ſeruet.

GLI Eccellentiſſ. Signori Capi dell'Eccelſo conſ. di X. infraſcritti hauuta fede dalli Signori Reformatori del Studio di Padoua per relatione a loro fatta dalli due, a queſto deputati, cioè dal R. P. Inquiſit. & dal Circ. Secr. del Senato Gio. Merauiglia con giuramento, che in tutte le opere del Vido Vidio Seniore, & Iuniore, che trattano di Medicina non ſi troua coſa contra le leggi, & ſono degne di ſtampa, concedemo licentia, che poſſano eſſer ſtampate in queſta Città.

Dat. die 17. Iunij. 1 6 1 1.

D. Andrea Minotto.
D. Z. Battiſta Foſcarini. } Capi dell'Eccelſo Conſ. di X.
D. Marchio Dolfin.

Illuſtriſſimi Conſilij X. Secret.
Barth. Cominus.

1 6 1 1. a 20. Zugno.

Regiſtrato in Libro a carte 81. a tergo.

Ant. Lauren. d. Officij
cont. Blaſph Not.

VIDI VIDII
FLORENTINI·
ARTIS MEDICINALIS

Tomus Primus.

IN QVO CONTINENTVR

- Inſtitutionum Medicinæ Lib. III.
- De Tuenda Valetudine Generatim Lib. VI.
- De Tuenda Valetudine Membratim Lib. XIIII.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EM.

VENETIIS,

APVD IVNTAS, MDCXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX
LIBRORVM
OMNIVM,

AC CVIVSQVE LIBRI CAPITVM, QVIBVS VNIVERSA Ars Medicinalis Vidi Vidij continetur.

Tomus Primus continet Inſtitutionum Medicinæ Libros III.
De Tuenda Valetudine Generatim Libros VI.
De Tuenda Valetudine Membratim Libros IIII.

In Primo Libro Inſtitutionum agitur de origine, atque auctoribus Medicinæ, & de cauſa cur Auctor poſt eos de Medicina ſcribat, continetur autem Capitibus VII.

EXcuſatio Auctoris, & Medicinæ ſcriptores cap.1 pag.1
Qua ratione Medicinam tractauerit vnuſquiſque in quauis lingua, ac primo Græci vſque ad Hippocratem.cap.2 2
De Medicis qui inter Hippocratem, & Galenum fuerunt, & primo de Empiricis,cap.3 3
De ſecta Methodicorum cap 4 3
De ſecta Rationali, & illius auctoribus vſque ad Galeni tempora,cap.5 4
Recentiorum iudicium de Galeno,cap 6 5
Quid ſentiendum ſit de Medicis qui poſt Galenum Arabice, Græce, aut Latine ſcripſerunt, quid item de Cornelio Celſo,cap.7 6
Excuſat ſe auctor quod non debeat haberi aut imprudens aut arrogans ſi poſt tot auctores de Medicina ſcribat, cap.8. 7

IN LIBRO SECVNDO

Inſtitutionum agitur de communibus totius Medicinæ. continetur autem Capitibus Octo.

DEfinitio Medicinæ,cap 1 pag.8
An Medicina ſit Ars, an ſcientia,cap.2 9
Diuiſio artium, & ſub qua ſpecie comprehendatur Medicina,cap.3 10
Quod Medicinæ ſubiectum ſit Corpus humanum, finis ſanitas, officium apposite facere ad ſanandum,cap.3 11
Quæ ad perficiendum Medici officium requirantur,c.5. 12
Qualem eſſe Medicum oporteat,cap.6 12
Qualem ſe debeat præſtare ægrotans,cap.7 14
De officio miniſtrorum,cap.8. 14

IN TERTIO LIBRO

Inſtitutionum agitur de partibus Medicinæ, & de ratione qua inueniantur, atq; in ordinem diſponantur. continetur autem Capitibus Decem.

QVa methodo vnaquæque Ars conſtituatur,c.1.p.16
Qua methodo Medicinæ partes inueniantur,ca.2.17
De cognitione abſoluta rerum ſecundum naturam quæ conſeruari debent,cap.3 18
De cognitione abſoluta rerum præter naturam quæ curari debent,cap.4 19
De cognitione abſoluta differentiarum rerum naturalium, & præternaturalium & cauſarum à quibus differentiæ oriuntur,cap.5 20
De cognitione in homine qui tractatur,cap.6 21
De ratione tractandi per opera, & inſtrumenta, ac primo de operibus, ad conſeruandum, vel curandum neceſſarius cap 7 22
De inſtrumentis quibus tractandi ratio continetur,c.8. 24
De diſpoſitione partium Medicinæ,cap 6 24
Epilogus eorum quæ in tribus Libris inſtitutionum Medicinæ traduntur,cap.7 25

INDEX EORVM QVAE In Sex Libris de Tuenda Valetudine Generatim continentur.

LIBER PRIMVS.

Qui eſt de ſanitate Generatim, continetur Capitibus Duodecim.

NEceſſitas conſeruandæ ſanitatis,cap.1 27
Quid ſit ſanitas,cap 2 28
Differentiæ, ac ſpecies ſanitatis,cap.3 29
De partibus ſimplicibus, & multiformibus,cap.4 30
De Elementis,cap.5 31
De permixtione, & temperatione.cap.6 35
De propria hominis temperatione, atque eius proprijs elementis, & de calido innato,cap.7 36
De ætatibus,cap.8 41
De ſexu.cap.9 43
De temperatione aduentitia,cap.10 44
De ſanitate partium multiformium,cap.11 45
De ſanitate tam ad ſimplices, quam ad multiformes partes requiſita,cap.12 45

LI-

LIBER SECVNDVS.

Qui eſt de cauſis ſanitatis, continetur Capitibus Septem.

Qvot ſunt genera cauſarum ſanitatis, cap. 1 pag. 47
De cauſis quæ à principio ſanitatem efficiunt, caput 2. 47
De cauſis ſanitatis ad naturam ſpectantibus, cap. 3 48
De ſpiritibus, cap. 4 51
De ſuccis, cap. 5 52
De partibus ſolidis, cap. 6 54
De cauſis externis ſanitatem conſeruantibus, cap. 7 55

LIBER TERTIVS.

Qui eſt de effectis ſanitatis. continetur Capitibus Decem.

Qvæ ſunt effecta Sanitatis, cap. 1 pag. 56
De facultatibus noſtrum corpus regentibus deque earum actionibus, cap. 2 56
De facultate animali, cap. 3 58
De facultate vitali, cap. 4 59
De facultatibus naturalibus principalibus, cap. 5 59
De facultatibus naturalibus miniſtris, cap. 6 64
De illis operibus quæ ſunt effecta ſanitatis, cap. 7 66
De effectis ſanitatis quæ diuerſis ſenſibus ſubijciuntur, cap. 8 69
De qualitatibus quæ in homine ſano pluribus ſenſibus comprabenduntur, & de Pulchritudine, cap. 9 70
De his quæ ſecundum naturam expelluntur, aut retinentur, cap. 10 74

LIBER QVARTVS.

Qui eſt de his quæ cognoſcenda ſunt in homine ſano. continetur Capitibus Decem.

Qvæ in vniuerſum cognoſcenda ſunt in homine ſano, & qua ratione, cap 1 Pag 76
De recognoſcenda ſanitate in vniuerſum, vnà cum ſuis differentijs, cap. 2 77
Quæ temperatio ſenſu, quæ ratione quæ ambobus recognoſcenda ſit in homine ſano, cap. 3 79
De ſignis temperationis moderatæ, cap. 4 80
De ſignis temperationis immoderatæ, cap 5 82
De recognoſcẽda ſanitate partium multiformium, ca. 6. 83
De ſignis cauſarum ſanitatis, cap. 7 84
De ſignis effectorum ſanitatis, cap. 8 86
De præcognoſcendis præteritis in homine ſano, caput 9. pag. 87.
De præcognoſcendis futuris in homine ſano, cap. 10 88

LIBER QVINTVS.

Qui eſt de ratione conſeruandæ ſanitatis. continetur Capitibus Duodecim.

Qvibus ſcribatur ratio conſeruandæ ſanitatis, caput 1. Pag. 2
Quas res defendere debeat medicus in homine ſano, & à quibus iniurijs, cap. 2 92
De operibus in vniuerſum ad conſeruandam ſanitatem neceſſarijs, cap 3 93
De animaduerſionibus in quouis opere obſeruãdis c. 4. 94
Differentiæ ſanitatis, quid in conſeruatione poſtulent, caput 5. 95
Species ſanitatis, quam conſeruandi rationem deſiderent in partibus ſimplicibus, cap. 6 96
De conſeruatione illius ſpeciei ſanitatis quæ ſpectat ad partes multiformes, cap. 7 98
De inſtrumentis quibus in tuenda valetudine vtitur medicus, ad adijciendum, aut detrabendum, cap. 8 100
De animaduerſionibus quas in inſtrumentis attendere oportet, cap. 9 100
De operibus, & inſtrumentis neceſſarijs ad conſeruandam ſanitatem perfectiſſimam, ſeu bonum habitum, caput 10. 101
De conſeruatione ſanitatis perfectæ, cap. 11 106
De conſeruatione ſanitatis imperfectæ, ſenum, conualeſcentium, & eorum qui incidunt in morbum, cap. 12. 107

LIBER SEXTVS.

Qui eſt de conſeruatione partium ſimplicium, continetur Capitibus Quatuordecim.

Qvæ attendenda ſunt in partibus ſimplicibus vt conſeruentur, cap. 1. Pag. 111
De oſſibus, cap. 2 111
De cartilaginibus, cap. 3 115
De ligamentis, cap. 4 115
De membranis, & fibris, cap. 5 116
De neruis, cap. 6 117
De venis, cap. 7 119
De arterijs, cap. 8 120
De cute, cap. 9 121.1
De Glandulis, cap. 10 122.1
De adipe, cap. 11 121.2
De muſculis, carne, & chordis, cap. 12 122.2
De vnguibus, cap. 13 126
De pilis, cap. 14 128

INDEX EORVM QVAE In Quatuordecim Libris de Tuenda Valetudine Membratim continentur.

LIBER PRIMVS.

Qui eſt de natura Cerebri. continetur Capitibus Septem.

De artificio naturæ in ſabrica noſtri corporis, caput 1. Pag. 133
Qua methodo inueniantur partes noſtri corporis, caput 2. 136
De capite, & membranis cerebri, cap. 3 137
De cerebro ad quem finem factum ſit, & quod ſit principium facultatum animalium, cap. 4 140
De materia, & forma cerebri, cap. 5 142
De ſanitate, cauſis, & effectis in cerebro, cap. 6 145
De vigilia, ſomno, & inſomnijs, cap. 7 146

Index Librorum Vidi Vidij.

LIBER SECVNDVS.

Qui eſt de recognoſcendis, & conſeruandis in homine rebus ſecundum naturam ad cerebrum attinentibus. continetur Capitibus Quinque.

De recognoſcenda ſanitate cerebri. cap. 1. pag. 154
De recognoſcendis cauſis, & effectis ſanitatis cerebri cap 2. 161
De præſagitione ad cerebrum ſanum attinente, cap. 3, 162
De communibus præceptis ad conſeruandum cerebrū pertinentibus, cap. 4 162
De proprijs præceptis ad conſeruandum cerebrum pertinentibus, cap 5 166

LIBER TERTIVS.

Qui eſt de conſeruatione ſanitatis oculorum, continetur Capitibus Septem.

De ſenſibus externis in vniuerſum, cap 1 pag. 171
De natura oculorum, cap. 2 177
De obiectis ſpectabilibus, vt de coloribus, & lumine, tum de medio ad videndum neceſſario, cap. 3 183
Viſio, an fiat acceſſione, an emiſſione, cap. 4 186
De rebus ſecundum naturam ad oculos attinentibus, caput. 5 190
De his quæ recognoſcenda ſunt in homine, oculis ſanis, caput 6 192
De ratione conſeruandæ ſanitatis in oculis, cap. 7 193

LIBER QVARTVS.

Qui eſt de partibus auditui, odoratui, guſtatui & tactui ſeruientibus continetur Capitibus Decem.

De Auditu, & auribus, cap. 1 pag. 197
De conſeruandis auribus, cap. 2 202
De naribus, & odoratu, cap. 3 204
De conſeruatione narium, & inſtrumēti odoratus. c. 4 211
De Guſtatu, & linguæ, cap. 5 212
De conſeruatione ſanitatis linguæ, cap. 6 218
De ore, labris, & palato, cap. 7 219
De dentibus, cap. 8 221
De Tactu, & eius inſtrumentis, cap 9 224
Qui nerui ad vnamquamq; partem ferantur, & quomodo conſeruentur, cap. 10 226

LIBER QVINTVS.

Qui eſt de conſeruatione partium voluntario motui ſeruientium. continetur Capitibus Decem.

De vtilitate, & generibus motus, cap. 1 pag. 227
De motu illo quem localem dicunt, cap. 2 228
De cauſa eff. ctrice cuiuslibet motus, cap. 3 229
De bono, ac fine cuius cauſa animal mouetur, cap. 4 231
De appetitu, cap. 5 232
De præcipuo inſtrumento motus voluntarij, & de modo quo appetitus in eo reſidens mouet animal, cap. 6 235
De inſtrumentis proprijs motus voluntarij, cap. 7 237
De membris, cap. 8 239
Qua ratione conſeruetur ſanitas inſtrumentorum motus voluntarij, cap. 9 241
De propulſanda Arthritide. cap 10 243

LIBER SEXTVS.

Qui eſt de conſeruatione cordis, & facultatis vitalis. continetur Capitibus Decem.

De calido innato, cap. 1 pag. 247
De vita, cap. 2 252
De facultate vitali, cap. 3 253
De facultate, & motu cordis, cap. 4 254
De principatu cordis, cap. 5 256
De pericardio, & materia cordis, cap 6 259
De forma cordis, cap. 7 262
De rebus ſecundum naturam ad cor attinentib ca. 8 264
De recognoſcendis in homine ſano his quæ ad cor pertinent, cap. 9 265
Qua ratione conſeruetur cor ſanum, cap. 10 268

LIBER SEPTIMVS.

Qui eſt de pulſibus continetur Capitibus Octo.

Qua ratione Pulſus tractari debeant, cap. 1 pag. 270
Nomen, & definitio pulſus, cap 2 271
Quæ attendantur in pulſibus, & vnde ſumantur eorum differentiæ, cap. 3 272
Explicatio cuiuſq; differentiæ pulſuum, cap. 4 273
Qua ratione pulſus in homine recognoſcantur, cap. 5 278
De cauſis pulſuum continentibus, cap. 6. 280
De cauſis pulſuum non continentibus tam internis, quam externis, cap. 7 283
Differentiæ pulſuū ſigillatim à qua cauſa fiant, & quomodo moſtrent præſentia, præterita, & futura, cap. 8 289

LIBER OCTAVVS.

Qui eſt de reſpiratione, & partibus illi ſeruientibus continetur Capitibus Sex.

Reſpiratio quid ſit, & quibus partibus contineatur, cap 1 pag. 293
De differentijs reſpirationis, cap. 2 294
Cauſa reſpirationis continentes, cap. 3 294
Cauſa reſpirationis non continentes generatim, & ſpeciatim. cap. 4 299
De thorace, & ſepto tranſuerſo, cap. 5 301
De pulmone, cap. 6 307

LIBER NONVS.

Qui eſt de voce, & partibus ei ſeruientibus. continetur Capitibus Decem.

Quid ſit vox, cap. 1 pag. 312
Definitio vocis, cap 2 312
Cauſa vocis, cap 3 313
Differentiæ vocis cap 4 314
Cauſa differentiarum vocis naturalium, cap 5 315
De collo, cap. 6 316
De aſpera arteria, cap. 7 317

De

De gutture,cap.8 320
De faucibus,cap.9 324
De Vua,cap.10 325

LIBER DECIMVS.

Qui eſt de facultatibus naturalibus. continetur Capitibus Nouem.

*DE naturali facultate in vniuerſum,cap.1.pag.*326.
De alendi munere,cap.2 327
De naturalibus facultatibus miniſtris,cap.3 330
De facultate attrahente,cap.4 330
De facultate retinente,cap.5 331
De facultate concoctrice,cap.6 332
De facultate expultrice,cap.7 336
De facultate augente,cap.8 339
De facultate procreante,cap.9 334

LIBER VNDECIMVS.

Qui eſt de conſeruatione Gulę,ventriculi,inteſtinorum,meſenterij. continetur Capitibus Septem.

*QVæ partes altrici facultati ſeruiant,cap.1.pag.*346
De ventre,Peritoneo,& omento,cap.2 347
De Gula,cap.3 348
De ventriculo,cap.4 350
De Inteſtinis,cap.5 360
De Ano,cap.6 365
De Meſenterio,& glandula Pancreas dicta,cap.7 366

LIBER DVODECIMVS.

Qui eſt de conſeruatione Iecinoris, & partium ei ſeruientium. continetur Capitibus Quinque.

DE Iecinore,cap.1 pag.369
De veſica fellis,cap.2 377
De liene,cap.3 379
De Renibus,cap.4 383
De veſica,& canalibus vreteribus,cap.5 387

LIBER DECIMVS TERTIVS.

Qui eſt de procreatione. continetur Capitibus Septem,

QVæ attendenda ſint de procreatione antequam ad genitales partes veniatur,cap.1 pag.391
De Mare,& fœmina principijs procreationis,cap.2 391
De complexu venereo,cap.3 393
De ſemine marium,cap.4 394
De ſemine fœmineo,cap.5 403
De ſanguine menſtruo,cap.6 405
De eo quod procreatur,cap.7 406

LIBER DECIMVS QVARTVS.

Qui eſt de conſeruatione partium genitalium.continetur Capitibus Octo,

QVæ partes neceſſariæ ſint ad procreandum, cap.1 pag. 415
De teſticulis,& vaſis ad ipſos pertinentibus,cap.2 415
De cole & his quæ ad ſemen,& venerem conferunt,cap.3 421
De teſticulis fœminarum,cap.4 415
De inſtrumentis ad ſanguinem menſtruum ſpectantibus & de eius purgatione,cap.5 426
De conſeruatione vteri,cap 6 432
De fœcunditate,& ſterilitate,cap.7 444
De mammis,& lacte,cap.8 447

TOMVS SECVNDVS

Continet

De Curatione Generatim Partis Primę Libros XVII.
De Curatione Generatim Partis Secundę Libros XVII.
De Curatione Membratim Vidi Iunioris Libros XI.

LIBER PRIMVS

Primę partis de curatione Generatim,qui eſt de Morbis.continetur Capitibus. Octo.

*NEceſſitas curationis,& ordo in tractando,ca.1.pag.*1
De rebus cõtra naturã,& primo de morbo,cap.2. 2
De cauſa morbi,cap.3 3
De Symptomate,cap.4 4
De morbis partium ſimplicium,cap.5 4
De morbis partium ſimplicium à tota ſubſtantia,cap.6 5
De morbis partium multiformium,cap.7 6
De vitio vnitatis communi partium ſimplicium,& multiformium,cap.8 7

LIBER SECVNDVS.

Qui eſt de morborum cauſis.continetur Capitibus Viginti vno.

QVot ſint ſpecies cauſarum,cap.1 pag.8
De differentijs cauſarum efficientium morbum, cap.2 9
An quo pacto corpus noſtrum afficiat,cap.3 11
De cibo,& potu,cap.4 12
De ſomno,& vigilia,motu & quiete, animi perturbatione ac tranquillitate,excretis,& retentis,cap.5 13
De inanitate quos morbos faciat,cap.6 14
De plenitudine quos morbos faciat,cap.7 14
De cacochimia ideſt prauitate ſuccorum,cap.8 16
De ſpiritu,& flatu,cap.9 19
De cauſis morbi calidi,cap.10 20
De cauſis morbi frigidi cap.11 21
De cauſis morbi humidi cap.12 22
De cauſis morbi ſicci,cap.13 23
De cauſis morborum à tota ſubſtantia,cap 14 24
De cauſis morborum ad conformationem attinentium,& primo ad figuram,cap 15 24
De cauſis morbi ĩ ſuperficie nimis aſpera,vel læui,c.16 25

De

De cauſis morbi in ſuperficie nimis aſpera uel leui,c.16. 25
De cauſis morborum attinentium ad caua,cap.17 25
De cauſis morborum ad magnitudinem attinentium, cap. 18 26
De cauſis morborum ad numerum attinentium, caput 19. pag. 27
De cauſis morborum ad ſitum attinentium, caput 20. pag. 28
De cauſis morborum ad vnitatem attinentium,cap.21. 28

LIBER TERTIVS.

Qui eſt de ſymptomatibus. continetur Capitibus Vigintiquinque.

Quot ſint genera ſymptomatum,cap.1 pag.29
De cauſis ſymptomatum in vniuerſum,cap.2 30
Quot modis lędantur actiones,cap.3 31
De læſione actionum naturalium,cap.4 31
De ſymptomatibus ad vitalem actionem attinentibus, caput 5. 32
De ſymptomatibus ad actiones animales attinentibus, cap.6 35
De ſymptomatibus ad ea quæ ſub ſenſum cadunt attinentibus,cap.7 36
De ſymptomatibus ad retenta pertinentibus,cap.7 38
De ſymptomatibus attinentibus in vniuerſum ad ea quæ detruduntur,cap.9 38
De ſymptomatibus ad deiectionem attinentibus, cap. 10 pag. 40
De ſymptomatibus circa vrinam contingentibus, cap.11 pag. 41
De ſymptomatibus ad ſudorem pertinentibus,cap.12. 43
De vomitu,cap.13 43
De ſputo,cap.14 44
De fluxu ſanguinis,cap.15 45

LIBER QVARTVS.

Qui eſt de morborum differentijs, & cauſis ipſarum. continetur Capitibus Decem.

Vnde ſumantur morborum differentiæ,ca.1. pag 46
De differentijs morborum ſumptis à ſubiecto vel à modo quo informatur,cap.2 46
De differentijs morborum ſumptis ab ijs quæ conſequuntur formam in ſubiecto,cap.3 47
De differentijs morborum quæ ſumũtur à cauſis, caput 4. pag. 50
De differentijs morborum quæ ſumuntur ab effectis, caput 5 51
A quibus cauſis fiant differentię morborum,cap.6 51
De cauſis illarum differentiarum quæ ſumuntur à ſubiecto & modo quo recipit formam,cap 7 51
De cauſis illarum differentiarum quæ ſumuntur à conſequentibus formam in ſubiecto,cap 8 52
De cauſis illarum differentiarum quæ ſumuntur à cauſis morbi,cap.9 54
De cauſis differentiarum quæ ſumuntur ab effectis morborum,cap.10 55

LIBER QVINTVS.

Qui eſt de cognitione in homine, & in vniuerſum, & proprie rerum præteritarum. continetur Capitibus Sex.

Cognitio in homine, quibus continetur.cap 1 pag.55
De rebus cognoſcendis in homine ægrotante, cap.2 pag. 56
De rebus per quas cognoſcimus quæ ad ægrotantes attinent in vniuerſum,cap.3 57
De rebus per quas in vniuerſum ſignificantur in ægrotante præſentia, præterita, & futura,cap 4 59
De modo cognoſcendi quæ ad ægrotantes attinent, caput 5. pag. 59
De cognitione rerum præteritarum in ægrotante,cap 6. 60

LIBER SEXTVS.

Qui eſt de cognitione morborum præſentium in homine ægrotante. continetur Capitibus Decem.

Morbi in ægrotante quo pacto in vniuerſum agnoſcantur.cap.1 pag.63
De ſignis cuiuslibet temperationis immoderatæ, cap. 2. pag 63
De ſignis morborum tota ſubſtantia pugnantium cum natura noſtra,cap.3 66
De ſignis morborum ad figuram attinentium,cap.4 66
De ſignis morborum ad ſuperficiem attinentium, cap. 5. pag. 67
De ſignis morborum ad caua attinentium.cap 6 68
De ſignis morborum ad magnitudinem attinentium,cap.7 pag. 69
De ſignis morborum ad numerum attinentium, caput 8. pag. 69
De ſignis morborum ad ſitum attinentium,cap.9 70
De ſignis morborum ad vnitatem attinentium,cap.10. 70

LIBER SEPTIMVS.

Qui eſt de ſignis tam cauſarum efficientium morbos, quam ſymptomatum. continetur Capitibus Vndecim.

Quas morborum cauſas recognoſcere oporteat, & qua ratione,cap.1 pag.72
De ſignis ſanguinis redundantis,cap.2 73
De ſignis pituitæ redundantis,cap.3 74
De ſignis flauæ bilis redundantis,cap.4 75
De ſignis atrabilis redundantis,cap.5 76
De ſignis monſtrantibus humorem aquoſum, caput 6. pag. 77
De ſignis humorum ex tertia coctione redundantium, caput 7. 78
De ſignis monſtrantibus flatum.cap.8 79
De ſignis materię craſſæ redundantis,cap.9 79
De ſignis inanitatis,cap.10 80
De ſymptomatibus in ægrotante recognoſcendis, cap 11 pag. 81

Li-

Index Librorum Vidi Vidij.

LIBER OCTAVVS.

Qui eſt de differentijs morborum in homine recognoſcendis. continetur Capitib. Nouem.

QVæ differentiæ recognoſcendæ ſint, & quo pacto recognoſcantur cap. 1 pag. 84
De recognitione differentiarum quæ ſumuntur à ſubiecto, cap. 2 84
De recognitione differentiarum quæ ſumuntur à modo formæ in ſubiecto, cap. 3 85
De recognitione illarum differentiarum morbi quæ ſumuntur à magnitudine & numero, cap. 4 86
De recognitione differentiarum quæ ſumuntur à loco affecto, cap. 5 87
De recognitione differentiarum quæ ſumuntur à motu, caput 6 90
De recognitione differentiarum quæ ſumuntur à tempore, cap. 7 91
De recognitione differentiarum quæ ſumuntur à cauſis, capit 8 93
De recognitione differentiarum quæ ſumuntur ab effectis, cap. 9 95

LIBER NONVS.

Qui eſt de prognoſticis in vniuerſum. continetur Capitibus Sex.

QVorſum ſpectet præſagitio, & an liceat præſagire, caput. 1 pag. 96
Quibus cõtineatur ratio præſagiendi, & quænam ſint præcognoſcenda, cap 2 96
De rebus per quas præcognoſcimus, cap. 3 97
De ratione præcognitionis, cap. 4 98
De criſi, cap 5 98
De diebus criſimis, cap. 6 102

LIBER DECIMVS.

Qui eſt de prædictione futuri euentus. continetur Capitibus Septem.

EX quibus intelligatur vis naturæ & morbi exitum futurum denuncians, cap. 1 pag. 107
De cauſa proxima monſtrante robur, & imbecillitatem naturæ cap. 2 109
De cauſis remotis monſtrantibus robur, & imbecillitatem naturæ cap. 3 112
Qua ratione iuuantia, & lædentia oſtendant robur, atque imbecillitatem naturæ. cap. 4 113
De effectis, & propriè de actionibus monſtrantibus robur, aut imbecillitatem naturæ, cap. 5 114
De qualitatibus corporis monſtrantibus robur, aut imbecillitatem naturæ, cap. 6 117
De retentis, & expulſis monſtrantibus robur, aut imbecillitatem naturæ, cap. 7 119

LIBER VNDECIMVS.

Qui eſt de prædictione differentiarum euentus, ſcilicet temporis, modi, & ſtabilitatis. Continetur Capitib. Octo.

DE prædictione differentiarũ in vniuerſum, c. 1 p. 127
De ſignis monſtrantibus tempus euentus, cap. 2 128
De ſignis monſtrantibus tempus præfinitum, vt diem, & horam euentus, cap. 3 130
De ſignis monſtrantibus modum futuri euentus, paulatim, vel ſubito, cum pugna, vel ſine, cap. 4 131
De ſignis monſtrantibus num ſubitus euentus cum pugna, futurus ſit per ſomnum, aut per expulſionem, aut per translationem, cap. 5 132
De ſignis monſtrantibus viam expulſionis, cap 6 133
De ſignis monſtrantibus locum ad quem transferẽtur ſucci morbum facientes, cap. 7 137
De ſignis monſtrantibus ſtabilitatem euentus, cap. 8 138

LIBER DVODECIMVS.

Qui eſt de operibus ad curandum pertinentibus. Continetur Capitib. Vndecim.

QVędã mala inſanabilia eſſe, & qd requirãt, c. 1 p. 139
Rationem curandi contineri operibus & inſtrumentis: opera autem per indicationem inueniri, cap. 2 139
De ſcopis vnde ſumuntur opera ad curandum neceſſaria, cap. 3 140
Curationem debere fieri per contraria. cap. 4 141
Opera propriè contraria morbis, cauſis, & ſymptomatibus, cap. 5 143
Conſeruari quæ ſecundum naturam ſunt ſimilibus, c. 6 144
De propria conſeruatione temperationis, ætatis, ſexus, habitus, cap. 7 145
Quid conſuetudo indicet in curando, cap. 8 146
Quid vires indicent in curatione, cap. 9 148
Quid indicet proprietas hominis, cap. 10 149
Quid Aer in curando indicet, cap. 11 149

LIBER DECIMVSTERTIVS.

Qui eſt de differentijs ſcoporum, & indicationum: & de conſenſu, ac repugnantia eorumdem. continetur Capitib. Quinque.

QVid in vniuerſum indicent ſcoporum differentiæ, caput 1. pag. 151
Quid propriè poſtulet vnaquæq; morbi differẽtia, c. 2 152
Quid indicet pars affecta, cap. 3 156
De differentijs operum efficiendorum, cap. 4 162
De conſenſu, ac repugnãtia operum, & differentiarum quæ indicantur, cap. 5 164

LIBER DECIMVSQVARTVS.

Qui eſt de inſtrumentis Medicinæ. continetur Capitibus Quinque.

QVot, & quib. inſtrumentis vtatur medicus, c. 1 p. 166
De ratione victus, cap. 2 167
De medicamentis, cap. 3 170
De chirurgia, cap. 4 173
De differentijs, ſeu animaduerſionibus ad inſtrumentorum vſus pertinentibus, cap. 5 174

LIBER DECIMVSQVINTVS.

Qui eſt de curatione morborum. continetur Capitibus Octo.

DE curatione intemperiei cuiuslibet, cap. 1 pag. 176
De operibus, atque inſtrumentis pertinẽtibus ad curandos morbos à tota ſubſtantia, cap. 2 179
De operibus, atque inſtrumentis ad corrigendam figuram deprauatam idoneis, cap. 3 180

De

Index Librorum Vidi Vidij.

De operibus, atque inſtrumentis ad aſperitatem, & lęuitatem contra naturam curandas pertinentibus. cap. 4 181
De operibus & inſtrumentis ad caua aperea vel clauſa curanda attinentibus. cap. 5. 182
De operibus, & inſtrumentis ad vitia magnitudinis & numeri euranda attinentibus cap. 6. 184
De operibus, atque inſtrumentis attinentibus ad curandum morbum in ſitu, cap. 7. 186
De operibus, atque inſtrumentis ad vnitatem contra naturam aequiſitam, vel amiſſam curandam neceſſarijs. cap. 8. 187

LIBER DECIMVSSEXTVS.

Qui eſt de operis, & inſtrumentis ad curationem Cauſarum attinentibus. continetur Capitibus Tredecim.

DE operibus, & inſtrumentis requiſitis ad implendum quod exhauſtum eſt, cap 1. pag. 189
De curatione plenitudinis quę fit per correctionem materię uitioſæ. cap. 2. 190
De exhaurienda materia ſuperante cap. 3 192
De humorum detractione per inediam. cap. 4. 194
De ſanguinis miſſione. cap. 5. 196
De purgatione. cap. 6. 203
De euocatione vrinæ. cap. 7. 211
De ſudatione. cap. 8. 213
De detractione per digerentia præſidia ſenſum latente cap 9. 214
De detractione humorum ad partes attinēte, & proprie de auerſione. cap. 10. 216
De repellenda. cap. 11. 218
De deriuatione cap. 12. 221
De extrahendo humore ex loco ad quem fluxit. cap. 13. 223

LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

Qui eſt de curatione ſymptomatum. continetur Capitibus Tribus.

DE curandis ſymptomatibus in vniuerſum cap. 1. pag. 236
De curatione doloris. cap. 2. 226
De curatione fluxus ſanguinis. cap. 3. 232

PARTIS SECVNDAE.
de curatione Generatim
LIBER PRIMVS.

Qui eſt de Febribus in vniuerſum. continetur Capitibus Nouem.

QVæ ſuperſint tractanda in opere de curatione generatim. cap. 1. pag. 237
De nomine. & definitione febris. cap. 2. 238
De cauſis febris in uniuerſum cap. 3 240
De ſymptomatibus ſequentibus febrem in uniuerſum. cap. 4. 242
De differentijs febrium in vniuerſum. cap. 5. 243
De ſignis ad febrem in uniuerſum attinentibus. cap 6. 244
De operibus neceſſarijs ad curandam febrem in uniuerſum cap. 7. 246
De inſtrumentis ad curandam febrem in vniuerſum attinentibus. cap. 8. 247
Diuiſio febris in uniuerſum in ſua genera cap. 9. 251

LIBER SECVNDVS.

Qui eſt de Febribus diarijs. continetur Capitibus Vndecim.

QVid ſit febris diaria, & quot ſpecies amplectatur cap pag. 254
De cauſis febris diariæ cap 2. 255
De ſymptomatibus febris diariæ cap. 3 257
De differentiis diariæ febris. cap. 4. 258
De ſignis diariæ febris. cap. 5. 258
De ſignis cauſarum diariæ. cap 6. 260
De prognoſtico diariæ febris. cap. 7. 261
De curatione diariæ febris in uniuerſum. cap 8. 262
De curatione diariæ ſynochæ cap. 9. 262
De curatione cauſarum diariam efficientium cap 10. 263
De curatione diariæ febris coniunctæ cum affectibus quos præteritæ cauſa reliquerunt. cap. 11. 264

LIBER TERTIVS.

Qui eſt de his quæ in vniuerſum pertinent ad cognoſcendas febres in humoribus putribus reſidentes. continetur Capitibus Decem.

DEfinitio febris in humorum putredine conſiſtentis. cap 1. pag. 265
De putredine, & cauſis febris conſiſtentis in humoribus putribus. cap. 2. 266
De ſymptomatibus ſequentibus in vniuerſum febrem ab humorum putredine ortam. cap. 3. 269
De differentijs febrium humorum putredinem ſequentium cap. 4. 271
De cauſis differentiarum febrium illarum quæ ab humorum putredine oriuntur. cap. 5 274
De recognoſcenda febre ex humorum putredine orta in vniuerſum. cap. 6. 276
De recognoſcendis cauſis, & ſymptomatibus febrium in humoribus putribus conſiſtentium. cap 7. 277
De recognoſcendis differentiis febrium in humorum putredine conſiſtentium. cap. 8. 378
De futuris præſagiendis in febre ab humorum putredine orta, & primum de euentu. cap. 9. 280
De præcognoſcendis differentiis euentus, temporis, modi, & ſtabilitatis in febre a putridis ſuccis profecta. cap 10. 284

LIBER QVARTVS.

Qui eſt de ratione curandi febres ab humorum putredine ortas. continetur Capitibus Octo.

DE operibus, & inſtrumentis in vniuerſum requiſitis ad curandam febrem in humorum putredine conſiſtentem cap. 1 pag. 289
De conſeruatione uirium, & ratione victus in febre ab humorum putredine orta. cap. 2. 290
De refrigerantibus, madefacientibus, ad febrē adhibendis. cap. 3 295
De ſuccis ſemiputribus per coctionē curandis. cap. 4. 296
De putredine ex corpore educenda. cap. 5. 297
De curatione obſtructionis, & adſtrictionis prohibentis perſpiratum, cap. 6. 301

De curatione ſymptomatum ſequentium febrem ortam ab humorum putredine.cap.7 301
Quid in curatione poſtulent differentia febris humorum putredinem ſequeatis.cap.8. 304

LIBER QVINTVS

Qui eſt de ſpeciebus Febrium in humoribus putribus conſiſtentium, continetur Capitibus Nouem.

Quot ſint ſpecies illarum febrium quæ ſequuntur humorum putredinem cap 1.pag. 306
De febre orta a ſanguine putreſcente.cap.2. 307
De febribus ortis a flauabile putreſcente.cap.3. 309
De febre tertiana intermittente cap.4. 310
De febre ardente, & tertiana continua cap.5. 313
De febre orta à pituita putreſcente, & primo de quotidiana.cap 6. 315
De febre epiala.cap.7 318
De febre ardente quam excitat pituita ſalſa.cap.8. 319
De febre quartana.cap.9 320

LIBER SEXTVS.

Qui eſt de Febribus ſpurijs,compoſitis,& peſtilẽtibus,continetur Capitibus Octo.

Quæ differentiæ febrium tractentur in hoc libro cap.1.pag 324
De febribus ſpurijs.cap.2. 324
De febribus compoſitis cap.3. 326
De hemitriteo cap 4. 327
De febribus peſtilentibus, & de contagione cap.5. 328
De febribus non uere peſtilentibus cap.6. 336
De febribus quibus ſuperueniunt maculæ quædam cutis, veluti lentes cap.7. 337
De febribus quibus morbilli, & variolæ ſuperueniunt.cap.8. 338

LIBER SEPTIMVS.

Qui eſt de Febre Hectica,& tabe.continetur Capitibus Vndecim.

Propoſitum huius libri,& quid ſit hectica febris.cap.1.pag. 342
Species,ac differentia febris hecticæ.cap.2. 343
Cauſa febris hecticæ.cap.3. 345
De ſymptomatibus febris hecticæ.cap.4. 346
Signa,& pronoſticum hecticæ febris.cap.5. 347
De curatione hecticæ febris.cap 6. 349
Quid ſit maraſmus, ideſt tabes, & quas ſpecies,ac differẽtias habeat.cap.7. 351
Cauſa tabis.cap.8. 352
Symptomata tabis.cap 9. 353
Signa tabis cap.10. 353
De curatione tabis,cap.11. 356

LIBER OCTAVVS.

Qui eſt de Morbis tota ſubſtantia pugnantibus cum natura noſtra. continetur Capitibus Tredecim.

De conſenſu,& diſſenſu totius ſubſtantiæ.cap.1.pag. 360
De cauſis morborum tota ſubſtantia pugnantium cum natura noſtra.cap.2. 361
De ſymptomatibus quæ morbos ſequuntur tota ſubſtantia nobis inimicos cap.3. 362
De differentijs morborum tota ſubſtantia nobis aduerſantium cap 4. 363
De recognoſcendis in homine rebus præternaturam ad repugnantium totius ſubſtantiæ attinentibus.cap.5. 363
Prognoſticum in morbis tota ſubſtantia inimicis cap.6. 301
Quomodo præcaueri,& curari poſſit morbus tota ſubſtantia nobis inimicus cap.7. 364
Species morborum tota ſubſtantia pugnantium cum natura noſtra.cap.8. 365
De morbo quem faciunt humores tota ſubſtantia pugnantes cum natura noſtra cap.9. 366
De morbis qui ab aere peſtilenti proficiſcuntur.cap.10. 367
De morbis qui ab aſpiratione auerni, aut loci putris naſcuntur, tota ſubſtantia nobis inimicis.cap.11. 368
De morbis,quos in uniuerſum faciunt uenena intus ſumpta.cap.12. 369
De morbis factis in uniuerſum a ueneno quod extrinſecus inferatur.cap.13. 376

LIBER NONVS.

Qui eſt de curatione cuiuſque Veneni ſpeciatim. Continetur Capitibus Octo.

Venena unde ſuppetant.cap 1.pag. 379
De remedijs aduerſus uenena quæ ſumuntur à corporibus inanimatis.cap.2 380
De remedijs aduerſus uenena quæ a ſtirpibus ſumuntur.cap.3. 383
De uenenis quæ petuntur ab allis, & eorum curatione.cap.4. 389
Aduerſum virus quod ab illiſis ſerpentibus expreſſum nocet.cap.5. 393
De morſu canis rabioſi.cap.6. 393
De morſu ſerpentum,& eius curatione.cap.7. 396
De uenenis quæ aculeo inſeruntur.cap.8. 399

LIBER DECIMVS.

Qui eſt de morbo Gallico. continetur Capitibus Sedecim.

Morbi Gallici origo,& hiſtoria.cap.1.pag. 401
Quid ſit morbus Gallicus.cap.2. 401
De cauſis morbi Gallici.cap 3. 403
De ſymptomatibus morbi Gallici.cap 4. 404
De differentijs morbi Gallici.cap. 5 405
De recognoſcendis in ægrotante rebus præternaturam ad Gallicum morbum attinentibus.cap.6. 406
Prognoſticum in morbo Gallico.cap.7. 407
De morbo Gallico deuitando cap.8. 408
De curatione morbi Gallici in uniuerſum.cap.9. 409
De guaiaco.cap.10. 410
De china.cap. 11. 414
De ſalſa parilla, & quibuſdam alijs ſtirpibus Gallico morbo ſuccurrentibus.cap.12. 415
De hydrargyro.cap.13. 415
De cynnabaris ſuffimento.cap.14. 418

Quid

Digitized by Google

Quid in curatione poſtulent differentię morbi Gallici. cap. 15. 418
De curatione ſymptomatum conſequẽtium morbum Gallicum. cap. 16. 419

LIBER VNDECIMVS.

In quo inueſtigantur ſpecies omnes tumorum præternaturam, & tractantur illi qui fiunt à ſpiritu, vel a ſubſtantia ſolida: tum generatim illi quoque, qui ab humoribus, & numerãtur, & in ſuas ſpecies diſtribuuntur. cõtinetur Capitibus Sex.

DE tumoribus præternaturam in uniuerſum cap. 1. pag. 423
Diuiſio tumorum præternaturam. cap. 2. 424
De tumoribus præter naturam qui fiunt a ſubſtantia ſolida cap. 3. 425
De inflatione. ſeu tumore à flatu cap. 4. 426
De tumore quem in uniuerſum efficit humor cap. 5. 428
Species tumorum qui ab humore proficiſcũtur. cap. 6. 442

LIBER DVODECIMVS.

Qui eſt de tumoribus grãdioribus, ab humore profectis. continetur Capitibus Duodecim.

DE inflammatione. cap. 1. pag. 445
De eryſipelate. cap. 2. 454
De herpete. cap. 3. 458
De carbunculo cap. 4. 460
De gangrena. cap. 5. 463
De œdemate cap. 6. 466
De cancro cap. 7. 467
De elephantia cap. 8. 470
De tumoribus qui fiunt ab aquoſo humore. cap. 9. 473
De ſchyrro. cap. 10. 474
De obſceſſibus, uos efficit humor. cap. 11. 478
De ſuppuratione, ſeu abſceſſu continente pus. cap. 12. 480

LIBER DECIMVSTERTIVS.

Qui eſt de tumoribus minutis. continetur Capitibus Quatuordecim.

CVr tractentur tumores minuti, & quales ſint. cap. 1. pag. 484
De tuberculis cap. 2. 484
De achoribus, & fauis. cap. 3. 486
De uerrucis. cap 4. 487
De puſtulis cap 5. 488
De varialis, & morbillis. cap. 6. 491
De ſcabie. cap. 7. 495
De impetigine cap. 8. 497
De prurigine. cap. 9. 499
De pediculis. cap. 10. 500
De porrigine cap. 11. 502
De pilis fluentibus. cap. 12. 503
De vitiligine & maculis cutis cap. 13. 506
De ecchymomate, Aneuriſmate, & varice cap. 14. 508

LIBER DECIMVSQVARTVS.

Qui eſt de curatione oſſium a ſuo ſitu recedentiũ. continetur Capitibus Quatuordecim.

QVod propoſitum huius libri ſit agere de oſſibus luxatis, vel diductis cap. 1 pag. 511
Qualis ſit morbus, & quot ſpecies ſint, ac differentiæ, cum articuli excidunt cap 2. 511
De cauſis ob quas articuli excidunt cap 3. 512
De ſymptomatibus quę prolapſis. articulis ſuperueniunt. cap 4. 513
De ſignis articulorum ſua ſede excedentium. cap. 5. 514
Prognoſticum de articulis ſuo loca motis cap. 6. 515
De operibus ad curandos articulos prolapſos neceſſarijs. cap. 7. 517
De diſtentione cap. 8. 518
De ratione reponendi articulos prolapſos. cap. 9. 519
De vinciendo, ac fulcienda articulum repoſitum. cap. 10. 520
Qua ratione collocari reſtitutus, atque alligatus articulus debeat. cap. 11. 522
De operibus quę in curatione requiruntur a partibus articulo ſuperiectis. cap. 12. 523
De curatione articulorum cum fractura aut uulnere crumpentium. cap. 13. 525
De curatione oſſium deductorum cap. 14. 527

LIBER DECIMVSQVINTVS.

Qui eſt de ſolutione unitatis in carne, & partibus mollibus. cõtinetur Capitibus Quatuordecim.

QVæ ſint ſpecies ſolutionis in vniuerſum, & quibus nominibus appellentur. cap. 1 pag. 528
Quæ ſint cauſæ, ſpecies ac differentiæ ſolutionis continui in carne, & partibus mollibus cap. 2. 529
De præſentibus, præteritis, & futuris cognoſcendis in corpore ęgrotante, ubi ſoluta eſt unitas in carne, & partibus mollibus. cap. 3. 530
De operibus, atque operum differentiis neceſſarijs ad curandam ſolutionem unitatis in carne, & partibus mollibus. cap 4. 532
De euellendis telis. cap. 5. 534
Qua ratione defendatur, & curetur uulneratus locus ab humorum concurſu, atque inflammatione. cap 6. 534
De unitate reſtituenda in carne, & partibus mollibus. cap. 7. 536
De remedijs ad agglutinandum uulnus pertinẽtibus. cap. 8. 537
De his quę conferunt ad carnem producendam cap. 9. 538
De cicatrice inducenda. cap. 10. 539
De eo quod ſuperat, uel alienatum eſt, detrahendo. cap. 11 541
De ſorde detergenda, cap. 12 542
Quid in curatione poſtulent ſpecies illæ ſolutionis continui quæ ab externa cauſa oriuntur, ut ſectio, contuſio, attritio perruptio, vſtio cap. 13. 543
De ulceribus ſponte naſcentibus in uniuerſum, & propriè de his quæ aut calloſa ſint, ueluti fiſtulæ, & ęgre ad cicatricem perueniũt, aut mala erodentia, putria ita ut uermes contrahant, cap. 14. 547

LIBER DECIMVSSEXTVS.

Qui eſt de ſoluta vnitate in partibus mediis inter molles, & duras. continetur Capitibus Sex.

QVæ ſunt partes mediæ inter molles, & durus, & quo pacto ſolutæ ad priſtinā vnitatem reuertantur. cap. 1. Pag. 551
De ſolutione continui in uenis, & arterijs cap. 2. 551
De vulneribus neruorum. cap. 3. 553
De vulneribus chardarum. cap. 4. 556
De vulneribus ligamentorum cap. 5. 557
De vulneribus membranarum cap 6. 558

LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

Qui eſt de ſolutione vnitatis in oſſe, & cartilagine. continetur Capitibus Duodecim.

QVot ſint ſpecies ſolutæ unitatis in oſſe, & cartilagine. cap 1. pag 559
De carie. cap. 2 559
Quot, ac quæ ſint fracturæ ſpecies ac differētiæ. cap. 3. 561
De contuſione oſſis, & cartilaginis. cap. 4. 561
De rima oſſis cap. 5. 563
De ſede fracturæ ſpecie. cap. 6. 563
De perruptione oſſis, & cartilaginis. cap. 7. 564
De perruptionis oſſis, & cartilaginis in longitudinem, ſeu in plures, ſeu in pauciores partes. cap. 8. 565
De perruptione tranſuerſa. cap 9. 566
De fractura cum vulnere. cap. 10. 573
De fractura cū uulnere oſſe nudato, atque abſceſſuro. cap. 11. 575
De oſſibus fractis ex uulnere excedentibus. cap. 12. 577

VIDI VIDII IVNIORIS

De Curatione Membratim Libri Vndecim:

In quibus agitur de cognitione & curatione omniū affectuum præternaturam ad quaſcunque partes pertinentium.

LIBER PRIMVS.

De curatione mēbratim, qui eſt de curatione Capitis. continetur Capitibus Viginti.

QVa ratione tractetur curatio ſingularum partiū a capite ad pedes. cap. 1. Pag. 1
De capite. cap. 2. 2
De curatione capillorum. cap. 3. 2
De curatione effectuū in cute capitis, porriginis, pediculorū vlcerum manantium, ac tumorum ab humore aquoſo. cap. 4. 6
De cognoſcendo dolore capitis tam in uniuerſum, quam in homine qui tractatur. cap. 5. 9
De curando dolore capitis. cap. 6. 15

LIBER SECVNDVS.

Qui eſt de curatione cerebri. continetur Capitibus Viginti.

DE rebus præternaturam ad cerebrum pertinentibus in uniuerſum cognoſcendis. cap. 1. pag. 29
De rebus præternaturam ad cerebrum pertinentibu cognoſcendis in homine qui tractatur. cap. 2. 34
De communibus, ac proprijs præceptis ad curandum cerebrum pertinentibus. cap. 3. 42
De ſtoliditate, fatuitate, atque amentia cognoſcendis, & curandis. cap. 4. 51
De delirio cognoſcendo, & curando cap 5. 52
De Phrenitide cognoſcenda, & curanda. cap 6. 54
De lethargo cognoſcendo, & curando. cap. 7. 61
De Typhomania cognoſcenda, & curanda. cap. 8. 66
De Mania cognoſcenda, & curanda. cap. 9. 67
De Melancholia cognoſcenda, & curanda. cap. 10. 69
De Memoriæ læſionibus, & potiſſimum de obliuione cognoſcenda, & curanda. cap. 11. 77
De ſymptomatibus ad communem ſenſum pertinentibus. cap. 12. 82
De comate cognoſcendo, & curando. cap. 13. 85
De immoderata uigilia cognoſcenda, & curanda. cap. 14. 90
De uertigine cognoſcenda, & curanda. cap. 15. 93
De ſymptomatibus ad uoluntarium motū pertinentibus, & potiſſimum de Apoplexia cognoſcenda, & curanda. cap. 16. 98
De catocho cognoſcendo, & curando. cap. 17. 106
De deprauato totius corporis motu, & potiſſimum de epileptia cognoſcenda, & curanda. cap. 18. 109
De incubo ſeu ephialte cognoſcendo, & curando, cap. 19. 121
De ſymptomatibus in ijs quæ a cerebro præternaturam detruduntur, & potiſſimum de cognoſcenda, & curanda deſtillatione, cap. 20. 123

LIBER TERTIVS.

Qui eſt de curatione neruorum, & ſpinæ medullæ. continetur Capitibus Quatuor.

DE rebus præternaturam ad neruos, & ſpinę medullam communiter pertinentibus tam cognoſcendis, quam curandis. cap. 1 pag. 143
De Paralyſi, & torpore cognoſcendis, & curandis, cap. 2. 140
De tremori cognoſcendo, & curando. cap. 3. 149
De neruorū diſtētione cognoſcenda, & curanda. cap. 4. 152

LIBER QVARTVS.

Qui eſt de curatione inſtrumentorum ſingulis ſenſibus ſeruientium. continetur Capitibus Viginti Vno.

DE rebus pręternaturam ad oculos pertinentibus tam in uniuerſum, quam in homine cognoſcendis. cap. 1. pag. 159
De communibus pręceptis ad curandos oculos pertinentibus, ueluti, & de proprijs per quæ materiæ eorundem morbi propulſentur. cap. 2. 168
De proprijs pręceptis ad curandos formæ oculorum morbos pertinentibus cap. 3. 175
De oculorum dolore cognoſcendo, & curando, cap. 4. 186
De ſymptomatibus ad oculorum motum pertinentibus cognoſcendis, & curandis. cap. 5. 188
De ſymptomatibus ad propriam oculorum functionem pertinentibus, & potiſſimum de viſionis ablatione cognoſcēda, & curanda. cap. 6. 189
De viſionis diminutione cognoſcēda, & curanda. c. 7. 190
De viſionis deprauatione cognoſcenda, & curanda cap. 8. 190
De lachrymarum profluuio cognoſcēdo, & curando. cap. 9. 193
De cognoſcendis rebus pręternaturam ad aures pertinentibus. cap. 10. 195
De communibus, veluti & de proprijs pręceptis ad curandas aures pertinentibus cap. 11. 199
De curandis ſymptomatibus ad tangendi, & audiendi ſenſum ipſarum aurium pertinentibus. cap. 12. 204
De parotidibus cognoſcendis, & curandis. cap 13. 205

De

Digitized by Google

De rebus præternaturam ad nares pertinentibus cognoſcē dis tam in vniuerſum, quam in homine qui tractatur. cap. 14. 209

De communibus, ac proprijs præceptis ad curandas nares pertinentibus. cap. 15. 213

De curandis ſymptomatibus quæ morbos narium ſequuntur, & potiſſimum ſternutamento, ac ſanguinis fluxu. cap. 16. 218

De rebus præternaturam ad linguam pertinentibus cognoſcendis tam in vniuerſum, quam in homine qui tractatur. cap. 17. 220

De communibus, ac proprijs præceptis ad curandam linguam pertinentibus. cap. 18. 224

De oris affectibus, & potiſſimum vlceribus cognoſcendis, & curandis. cap. 19. 228

De rebus præternaturam ad dentes pertinentibus cognoſcendis, & curandis. cap. 20. 231

De curandis dentium ſymptomatibus, & potiſſimum, hæmodia, & dolore cap. 21. 238

LIBER QVINTVS.

Qui eſt de curatione inſtrumentorum voluntario motui proxime ſeruentium, & potiſſimum articulorum. continetur Capitibus Quatuordecim.

De cognoſcendis rebus præternaturam ad articulos pertinentibus cap. 1. 241

De curandis rebus præternaturam ad articulos pertinentibus. cap. 2. 246

De Arthritide, Iſchiade, podagra, chiragra ac gonagra cognoſcendis & curandis. cap. 3. 250

De inuentione, & enumeratione articulorum quorum luxationes tractantur. cap. 4 262

De maxillæ luxatione cognoſcenda, & curanda. cap 5. 263

De uertebrarum luxatione cognoſcenda, & carãda cap. 6. 264

De humeri luxatione cognoſcenda, & curanda. cap. 7. 267

De cubiti luxatione cognoſcenda, & curanda. cap. 8 271

De manus luxatione cognoſcenda, & curanda. cap 9. 273

De digitorum luxatione cognoſcenda, & curanda, cap. 10. 274

De femoris luxatione cognoſcenda, & curanda. cap. 11. 274

De genu, & patellæ luxatione cognoſcenda & curanda. cap. 12. 280

De tali luxatione cognoſcenda, & curanda. cap. 13. 281

De calcis, & aliorum oſſium pedis luxatione cognoſcenda & curanda cap. 14. 282

LIBER SESTVS.

Qui eſt de fracturis membratim continetur. Capitibus Decem.

De continuatione huius tractationis cum alijs cap. 1. pag. 184

De vulneribus capitis cognoſcendis tam in vniuerſum, quam in homine qui tractatur. cap. 2 284

De operibus, atque inſtrumentis ad curanda capitis vulnera pertinentibus. cap. 3. 292

De fractura naſi cognoſcenda, & curanda cap. 4. 300

De fractura auris cognoſcenda, & curanda cap. 5. 302

De fractura maxillæ cognoſcenda, & curanda cap. 6. 303

De fractura iuguli cognoſcenda & curanda. cap. 7. 305

De fractura coſtæ cognoſcenda, & curanda. cap. 8. 307

De fractura oſſium quibus brachia, ac crura continentur cognoſcenda, & curanda cap. 9. 309

De cognoſcenda, ac curanda fractura oſſium reliquorum, vt manus, pedis, & aliorum quæ fere immobilia ſunt. cap. 10. 313

LIBER SETIMVS.

Qui eſt de curatione cordis continetur. Capitibus. Quinque.

De rebus præternaturam ad cor pertinentibus. cap. 1 pag. 414

De cognoſcendis rebus præternaturam ad cor pertinentibus in homine qui tractatur cap. 2. 319

De communibus, ac proprijs præceptis ad curandum cor pertinentibus. cap. 3. 323

De ſymptomatibus ad cor pertinentibus, & potiſſimum de ſyncope cognoſcenda & curanda cap. 4. 328

De ſymptomatibus ad cordis actionem deprauatam pertinentibus, & potiſſimum de palpitatione cognoſcenda, & curanda. cap. 5. 336

LIBER OCTAVS.

Qui eſt de curatione vuæ, faucium, gutturis, aſperæ arteriæ, pectoris, ac pulmonis. continetur Capitibus. Viginti & Vno.

Quo ordine tractanda ſint inſtrumenta quæ cordi inſeruiunt, tamquam præcipuo fonti facultatis vitalis. cap. 1. pag. 341

De rebus præternaturam ad vuam pertinentibus tam cognoſcendis, quam curandis. cap. 2. 342

De rebus præternaturam ad guttur pertinentibus tam cognoſcendis, quam curandis cap. 3. 349

De Angina cognoſcenda tam in vniuerſum, quã in homine qui tractatur, cap. 4. 357

De operibus, atque inſtrumentis ad curandam anginam pertinentibus. cap. 5. 362

De rebus præternaturam ad aſperam arteriam pertinentibus tam cognoſcendis, quam curandis cap. 6. 368

De rebus præternaturam ad pulmonem pertinentibus in vniuerſum cognoſcendis. cap 7. 374

De rebus præternaturam ad pulmonem pertinentibus cognoſcendis in homine qui tractatur. cap. 8. 378

De communibus præceptis ad curandum pulmonem pertinentibus, veluti & de proprijs per quæ materiæ eiuſdem viſceris morbi propulſantur. cap. 9. 388

De proprijs præceptis pertinentibus ad curandos morbos qui pulmonis formam infeſtant. cap. 10. 393

De proprijs præceptis pertinentibus ad curandam ſolutam pulmonis vnitatem. cap. 11. 399

De ſputo cruento cognoſcendo tam in vniuerſum, quam in homine qui tractatur cap. 12. 404

De operibus, atque inſtrumentis ad curandum ſputum cruẽtum pertinentibus. cap. 13. 410

De rebus præternaturam ad thoracis cauitatem pertinentibus, & potiſſimum de empyemate cognoſcendo & cu-

rando.cap.14. 415

De rebus præternaturam ad ſeptum tranſuerſum pertinentibus cognoſcendis, & curandis, cap 5. 423

De rebus præternaturam ad thoracis latera pertinentibus, & potiſſimum de pleuritide tam in vniuerſum, quam in homine cognoſcenda cap 16. 429

De operibus & inſtrumentis ad curandam pleuritidem pertinentibus.cap.17 429

De rebus præternaturam pertinentibus ad muſculos pectoris, veluti & ad ipſas coſtas tam cognoſcendis, quam curandis, cap 18. 443

De ſymptomatibus ad reſpirationē pertinentibus tam cognoſcendis, quam curandis.cap.19. 454

De ſymptomatibus circa vocem contingentibus tam cognoſcendis quam curandis cap.20. 458

De Tuſſi cognoſcenda, & curanda.cap.21. 464

LIBER NONVS.

De curatione membratim, qui eſt de curatione inſtrumentorum naturali facultati inſeruientium, ac potiſſimum gulæ, ventriculi, atque inteſtinorum continetur. Capitibus Vigintinouem.

NAturalis facultatis munera, atque inſtrumenta per quæ ſingula abſoluantur cap.1.pag. 478

De rebus præternaturam ad gulam ac ventriculum pertinentibus in vniuerſum cognoſcendis.cap 2. 480

De rebus præternaturam ad gulam, ac ventriculum pertinentibus in homine cognoſcendis.cap.3. 488

De communibus præceptis ad gulam & ventriculum curandum pertinentibus.cap.4. 497

De proprijs præceptis ad propulſandos morbos qui gulæ ac ventriculi materiam infeſtant, cap.5. 499

De proprijs præceptis ad curandam ſolutam gulæ, ac ventriculi vnitatem pertinentibus.cap.6. 506

De proprijs præceptis pertinentibus ad curandos morbos gulæ & ventriculi formam infeſtantes.cap.7. 506

De ſymptomatibus ad ventriculi ſenſum pertinentibus, & potiſſimum de cognoſcendo, & propulſando eius dolore cap.8. 511

De cognoſcendis ac curandis ſymptomatibus ad ventriculi appetentiam pertinentibus.cap.9. 515

De cognoſcendis, ac curandis ſymptomatibus ad potionis appetentiam pertinentibus cap.10. 522

De cognoſcendis ac curandis ſymptomatibus ad gulæ, ac ventriculi attractionem pertinentibus.cap.11. 527

De cognoſcendis, & curandis ſymptomatibus ad retentionem, & coctionem ventriculi pertinentibus.cap.12. 528

De ſymptomatibus ad uentriculi expulſionem pertinentibus in vniuerſum cognoſcendis, & curandis cap. 13. 533

De ſingultu cognoſcendo & curando cap.14. 535

De Nauſea, vomitu, reſupinatione, ac ſubuerſione uentriculi cognoſcendis, & curandis.cap.15. 538

De ructu cognoſcendo & curando.cap 16. 542

De lienteria, ac cæliaca paſſione cognoſcendis, & curandis. cap.17. 544

De cholera cognoſcenda, & curanda. cap.18. 547

De rebus præternaturā ad inteſtina pertinentibus, tam in vniuerſum, quam in homine cognoſcendis cap. 19. 550

De communibus præceptis ad inteſtinorum curationem pertinentibus, veluti & de proprijs per quæ eorumdem materiæ morbi propulſentur cap.20. 556

De proprijs præceptis ad curandam ſolutam inteſtinorum vnitatem pertinentibus, veluti & de ijs perquę propriæ eorumdem formæ vitia propulſentur.cap.21. 560

De alui adſtrictione cognoſcenda, & curanda. cap. 22. 565

De immoderata alui ſolutione, & potiſſimum de diarrhœa cognoſcenda, & curanda.cap.23. 570

De dyſenteria, & teneſmo cognoſcendis, & curandis. cap.24. 577

De ileo cognoſcendo, & curando cap 25. 5 4

De colico dolore cognoſcendo, & curando.cap.26. 583

De cognoſcendis, & curandis inteſtinorum lumbricis. cap.27. 595

De hemorrhoidibus cognoſcendis, & curandis. cap. 28. 602

De Ani condylomatis, rhagadijs, ac fiſtulis cognoſcendis, & curandis.cap.29. 607

LIBER DECIMVS.

Qui eſt de curatione cęterorum inſtrumentorum naturali facultati ſeruientium, nempe iecoris, ueſicę fellis, lienis, renum ac ueſicę ipſius urinæ. continetur Capitibus Viginti Septem.

DE rebus præternaturam ad iecur pertinentibus in vniuerſum cognoſcendis.cap.1.pag. 610

De rebus præternaturam ad iecur pertinentibus cognoſcendis in homine qui tractatur.cap.2. 614

De præceptis communibus ad iecur curandum pertinentibus, veluti & de proprijs, perquæ morbi materiæ eiuſdem uiſceris propulſantur.cap.3. 62

De proprijs præceptis pertinentibus ad curandos morbos qui iecoris formam infeſtant cap 4. 6

De Hydrope ſiue aqua intercutem cognoſcenda, & curanda.cap.5. 6

De cachexia cognoſcenda, & curanda cap.6. 642

De fluxu hepatico cognoſcendo, & curando.cap.7. 645

De ictero ſiue Regio, aut arquato morbo cognoſcendo, & curando cap.8. 647

De ictero nigro cognoſcendo, & curando cap.9. 652

De rebus præternaturam ad lienem pertinentibus, tam in vniuerſum, quam in homine cognoſcendis cap. 10. 654

De communibus, ac proprijs præceptis ad curandum lienē pertinentibus.cap.11. 654

De inſtrumentis ad urinæ ſeparationem, atque excretionem in vniuerſum contingunt, cap.12. 667

De rebus præternaturam ad renes pertinentibus in vniuerſum cognoſcendis.cap.13. 669

Da rebus præternaturam ad renes pertinentibus cognoſcendis in homine qui tractatur.cap.14. 672

De communibus præceptis ad curandos renes pertinentibus, veluti & de proprijs per quæ morbi eorumdem materiam

Digitized by Google

teriam infeſtantes propulſentur.cap. 15. 676
De curanda ſoluta renum unitate, veluti & de propulſandis morbis qui ad eorumdem formam pertinent.cap 16. 681
De rebus præternaturam ad vretera vaſa pertinentibus tam cognoſcendis quam curandis.cap. 17. 686
De rebus præternaturam ad ueſicam urinæ pertinentibus cognoſcendis tam in vniuerſum quam in homine qui tractatur cap. 18. 688
De communibus, ac proprijs præceptis ad curandam ueſicam pertinentibus cap 19. 694
De cognoſcendo, ac curando morbo in numero aucto pertinente ad renes, uretera, ac ueſicam, qui ab arena, calculis, ſeu lapidibus proficiſcitur.cap 20. 701
De iſchuria, hoc eſt vrinæ ſuppreſſione cognoſcenda, & curanda.cap. 21. 714
De diminuta urinæ ex cretione tam cognoſcenda, quam curanda cap. 22. 720
De ſtranguria cognoſcenda, & curanda cap 23. 721
De dyſuria, hoc eſt urinæ difficultate cognoſcenda, & curanda.cap. 24. 742
De inuoluntaria urinæ excretione, ueluti & de ea quæ fit in lecto per ſomnium, tam cognoſcenda, quam curanda cap. 25. 725
De Diabete cognoſcendo, & curando, cap. 26. 728
De cruenta urinæ excretione cognoſcenda, & curanda. cap 27. 733

LIBER VNDECIMVS.

Qui eſt de curatione inſtrumentorum procreationi ſeruientium. continetur Capitibus Triginta Septem.

ENumeratio partium procreationi ſeruientium, quarum curatio tractanda supereſt.cap. 1. 736
De rebus præternaturam ad teſtes, ac ſpermatica uaſa pertinentibus cognoſcendis tam in vniuerſum, quam in homine qui tractatur.cap. 2. 737
De communibus præceptis pertinentibus ad curandos teſtes unà cum uaſis quæ cum illis connectuntur, cap. 3. 747
De proprijs præceptis per quæ curetur affectus præternaturam qui ad ſpermatica uaſa, teſtes, ac uaſa eiaculantis per conſenſum pertinet.cap. 4. 743
De proprijs præceptis ſeorſum pertinentibus ad curandos morbos per eſſentiam quibus ſpermatica uaſa detinentur.cap. 5. 749
De proprijs præceptis pertinentibus ad propulſandos morbos qui teſtium materiam per eſſentiam infeſtant. cap. 6. 750
De propriis præceptis pertinentibus ad curandos morbos qui teſtium formam infeſtant.cap. 7. 753
De proprijs præceptis pertinentibus ad curandos morbos uaſorum ſemen iam confectum excernentium. cap. 8. 760
De rebus præternaturam ad colem pertinentibus cognoſcendis tam in uniuerſum, quam in homine qui tractatur.cap. 9 761
De communibus, ac proprijs præceptis ad curandum colem pertinentibus, cap. 10. 766
De ablata, atque imminuta colis erectione, ſiue de ignauia maſculini genitalis cognoſcēda, & curanda, cap. 11. 769
De deprauata colis erectione, ac tentione, hoc eſt de Pryapiſmo, ac ſatyriaſi cognoſcendis, & curandis, cap. 12. 772
De ſymptomatibus ad ſeminis expulſionem pertinentibus, & potiſſimum de cognoſcenda, ac curanda gonorrhea cap 13. 776
De rebus præternaturam ad fœminæ genitalia, & potiſſimum ad uterum pertinentibus in uniuerſum cognoſcendis cap. 14. 784
De rebus præternaturam ad uterum, ac muliebre pudendum pertinentibus cognoſcendis in muliere quæ tractatur cap. 15. 789
De communibus pręceptis ad uteri, ac muliebris pudendi curationem pertinentibus, cap. 16. 796
De proprijs præceptis pertinentibus ad curandos morbos qui uteri ac genitalis muliebris materiam infeſtant. cap. 17. 798
De proprijs præceptis pertinentibus ad curandam uteri ac totius muliebris pudendi ſolutam unitatem. cap. 18. 802
De propriis præceptis pertinentibus ad curandos morbos uteri, ac muliebris pudendi formam infeſtantes, cap. 19. 803
De mola vteri cognoſcenda, & curanda.cap. 20. 814
De uteri pręfocatione cognoſcenda, & curanda. cap 21. 817
De ſymptomatibus in vniuerſum ad mēſtruam purgationem pertinentibus, & potiſſimum de eius ſuppreſſione cognoſcenda. & curanda.cap 22. 822
De diminuta menſium excretione cognoſcenda, & curanda.cap. 23. 831
De deprauata & potiſſimum immoderata menſium excretione cognoſcenda, & curanda cap 24 833
De cognoſcenda & curanda difficili menſium excretione. cap. 25. 839
De menſium ſtillicidio cognoſcendo, & curando, cap. 26. 841
De menſibus inordinate anteuertentibus cognoſcendis, & curandis cap. 27. 844
De menſibus inordinate retardantibus cognoſcendis, & curandis.cap. 28. 847
De muliebri profluuio cognoſcendo, & curando. cap 29. 849
De cognoſcendis, & curandis ſymptomatibus ad uenerem ex parte fœminæ pertinentibus cap. 30. 857
De cognoſcendis, & curandis ſymptomatibus ad uteri attractionem pertinentibus.cap. 31. 858
De ſymptomatibus ad uteri retentionem pertinentibus cognoſcendis & curandis, & potiſſimum de Abortu præcauendo.cap. 32. 859
De ſymptomatibus, ad uteri coctionem pertinentibus tam cognoſcendis quam curandis.cap. 33. 866
De ſymptomatibus ad uteri excretionem pertinentibus tam cognoſcendis quam curandis.cap 34 867
De cognoſcendis in uniuerſum rebus pręternaturam ad muliebres mammas pertinentibus.cap. 35. 875
De communibus pręceptis ad curandas mammas pertinentibus, ueluti & de proprijs per quę morbi earum materiam infeſtantes propulſentur.cap. 36. 881
De proprijs pręceptis pertinentibus ad curandos morbos qui mammarum formam infeſtant.cap. 37. 885

Index Librorum Vidi Vidij.

TOMVS TERTIVS

Continet

De { Ratione Victus Libros Octo.
Medicamentis tam ſimplicibus, quam compoſitis, Libros Octo.
Chirurgia, Libros Quatuor.
Anatome, Libros Septem. }

LIBER PRIMIS.

De Ratione Victus, qui eſt de Aere. continet Capitibus Nouem.

QVot & quæ ſint Medicinæ inſtrumẽta. Cap. 1. Pag. 1
De Aere optimo cap. 2. 2
De Aere qui ſubſtantia recendit ab optimo. cap. 3. 3
De Aere qui à media temperatione recedit. cap. 4. 5
De varia temperatione aeris ob conuerſionem Solis, & Lunæ, & temporum varietatem. cap. 5. 6
De varietate aeris ob variã regionẽ reſpectu cœli. cap. 6. 9
De varietate aeris ex natura loci. cap. 7. 10
De uentis. cap. 8. 11
De recto vſu aeris. cap. 9. 12

LIBER SECVNDVS.

Qui eſt de ciborum facultatibus. continetur Capitibus Decem.

DE neceſſitate alimenti, ſiue cibi, ſiue potionis. cap. 1. pag. 13
De differentijs eſculentorum. cap. 2. 14
De cibis gratis, vel moleſtis guſtui, olfactui ventriculo. cap. 3. 10
De cibis qui facile, vel ægre concoquuntur, diſtribuuntur, putreſcunt. cap. 4. 17
De cibis boni & mali ſucci. cap. 5. 19
De cibis qui multũ, uel paucũ alimentũ præbent. cap. 6. 21
De cibis qui firmum, vel infirmum alimentum præbent. cap. 7. 22
De cibis medicamenti facultatem in uniuerſum habentibus. cap. 8. 23
De facultatibus ciborum quæ à temperatione oriuntur ſpectantibus ad totum corpus. cap. 9. 24
De facultatibus ciborum pertinentibus ad certas partes. cap. 10. 26

LIBER TERTIVS.

Qui eſt de cognoſcendis, ac recte adhibendis facultatibus eſculentorum, continetur Capitibus Septem.

QVa ratione cognoſcantur facultates eſculentorum in uniuerſum. cap. 1. pag. 27
De facultatibus eſculentorum ſpeciatim dignoſcendis. cap. 2. 28
De recto vſu ciborum in vniuerſum. cap. 3. 29
De apparatu ad rectum uſum ciborum requiſito. cap. 4. 30
De mixtura eſculentorum. cap. 5. 31
De coctura eſculentorum. cap. 6. 31
De reliquo eſculentorum apparatu. cap. 7. 34

LIBER QVARTVS.

Qui eſt de eſculentis quæ ab herbis, & arboribus ſumuntur. continetur Capitibus Decem & Octo.

DE eſculentis in vniuerſum, & de bonitate eorum quæ è terra naſcuntur. cap. 1. pag. 35.
De tritico, pane, & alijs cibis qui ex eo parantur. cap. 2 36
De hordeo, ptiſſana, polenta. cap. 3. 39
De farre ex zea. cap. 4. 40
De olyra, tipha, tragho, ſecale, auena, oriza, millio, panico, lolio, ſeſamo. cap. 5. 41
De leguminibus in vniuerſum. cap. 6. 43
De leguminibus ſpeciatim cap. 7. 43
De ſeminibus herbarum. cap. 8. 45
De fructibus herbarum. cap. 9. 46
De radicibus, bulbis, tuberibus, fungis. cap. 10. 49
De aſparagis folijs, & flatibus herbarum, cap. 11. 51
De eſculentis quæ ab arboribus, & fructibus ſuppeditantur in uniuerſum cap. 12. 53
De ficubus, vuis, moris, batins, malis punicis, arbutis, baccis myrthi, & iuniperi, quos totos commedimus. cap. 13. 54
De malis, piri, prunis, ceraſijs, perſicis, armeniacis, zizi phis, cornis, meſpilis, oleis, palmulis, ſiliquis, malis medicis, & fructibus qui pericarpium nobis præbẽt edendum. cap. 14. 55
De iuglandibus, auellanis, amygdalis, nucleis, pineis, piſtacijs, caſtaneis, glandibus & fructibus qui carpo, hoc eſt ſemine probantur. cap. 15. 58
De condimentis, ac primo de ſale. cap. 16. 58
De aceto, amphacio, ſapa, uino, oleo, adipe, & herbis aeriorībus condimenti vſum præbentibus. cap. 17. 59
De aromatibus, melle, & ſaccharo cap. 18. 60

LIBER QVINTVS.

Qui eſt de eſculentis quæ ſumuntur à belluis. continetur Capitibus Nouem.

DE quadrupedibus generatim. cap. 1. pag. 62
De quadrupedibus ſpeciatim. cap. 2. 63
De ſanguine, lacte, butyro, caſeo. cap. 3. 64
De cochleis, teſtudinibus, ranis. cap. 4. 65
De vulneribus generatim cap. 5. 66
De vulneribus ſpeciatim. cap. 6. 67
De ouis cap. 7. 67
De piſcibus generatim. cap. 8. 68
De piſcibus ſpeciatim cap. 9. 69

Liber

Index Librorum Vidi Vidij.

LIBER SEXTVS.

Qui eſt de potione. continetur Capitibus Septem.

DE facultatibus potionum.cap.1. pag.71
Qua ratione cognoſcantur facultates potionis.cap. 2. 72
De recto uſu potionis.cap 3. 74
De aqua.cap.4. 74
De vino cap.5. 79
De hydromelite apomelite,oxymelite.cap.6. 83
De potionibus quæ ex fructibus, & frugibus componũtur. cap.7. 84

LIBER SEPTIMVS.

Qui eſt de iis quæ retinentur, ac detruduntur. continetur Capitibus Sex.

DE neceſſitate retentorum,ac expulſorum. cap. 1. pag. 85
De facultatibus,ac recto vſu eorum quæ retinentur,ac detruduntur.cap.2. 86
De expellendis ijs quæ toto genere ſuperant.cap.3. 87
De balneo.cap.4. 87
De ſanguine ſuperante.cap.5. 92
De ſemine,& vſu veneris cap.6. 92

LIBER OCTAVVS.

Qui eſt de ſomno,& vigilia,motu, & quiete,animi perturbatione, & tranquillitate. continetur Capitibus Septem.

DE neceſſitate,atque effectis ſomni,& vigiliæ. cap.1. pag. 95
De recto vſu ſomni,& uigiliæ.cap.2. 97
De quiete,cap.3. 99
De motu, & exercitatione.cap.4. 101
De apparatu,ad exercitationem neceſſario, ac de frictione cap.5. 104
De perturbatione animi.cap.6. 106
De tranquillitate animi.cap.7. 110

INDEX EORVM QVAE.

In Octo Libris de Medicamentis continentur.

LIBER PRIMVS.

Qui eſt de facultatibus medicamentorum, & de facultatum cauſis.continetur Capitibus Viginti Tribus.

QVid ſit Medicamentum & quot differentias habeat. cap.1. pag.1
De medicamentorum facultatibus.cap.2. 3
De cauſis facultatum medicamentorum.cap.3. 4
De medicamentis quæ ob uim veneni nos interimant, uel a ueneni iniuria nos uendicant cap.4. 6
De medicamentis purgantibus.cap.5. 7
De medicamentis quæ temperationis moderatione, uel exceſſu nos afficiunt cap 6. 10
De medicamentis calefacientibus,refrigerantibus,madefacientibus.cap.7. 12
De medicamentis ſecundas qualitates producentibus, & primo de mollientibus, & indurantibus.cap 8. 15
De medicamentis extenuantibus,craſſum facientibus,producentibus,contrahentibus.cap 9. 17
De medicamentis extenuantibus,craſſum facientibus,cogentibus,ac liquefacientibus.cap.10. 18
De ijs quæ lentorem vel faciunt,vel detergunt. cap. 11. 21
De medicamentis rarefacientibus, denſantibus, aperientibus,claudentibus cap.12. 22
De aſperantibus,exulcerantibus,& leuantibus cap. 13. 23
De repellentibus,attrahentibus,diſcutientibus, & flatum producentibus.cap.14. 25
De concoquentibus,pus mouentibus,putrefacientibus, adurentibus,& carnem detrahentibus.cap.15. 27
De cicatricem inducentibus glutinantibus, & carnem generantibus.cap 16. 29
De facĩetibus,ac lenientibus dolorem,de mouentibus ſomnum,& ſtuporem afferentibus.cap.17. 31
De mouentibus,ac ſupprimentibus ſudorem.cap.18. 31
De medicamentis vrinam uel mouentibus, uel ſupprimentibus, calculum frangentibus ,tuſſim excitãtibus, uel ſedantibus cap.19. 34
De mouentibus, ac ſupprimentibus menſtrua,& lac. cap. 20. 36
De medicamentis ad ſemen pertinentibus.cap.21. 37
De iis quæ aluum ſoluunt,aut adſtringunt.cap.22. 39
De mouentibus,ac comprimentibus vomitum, deque ijs quæ per os,nares aures,& oculos purgant.cap.23. 40

LIBER SECVNDVS.

Qui eſt de cognoſcendis medicamentorum facultatibus. continetur Capitibus Octo.

QVa uia deprehendantur in uniuerſum facultates medicamentorum cap.1.pag. 43
De ſignis moderatam medicamentorum temperationem demonſtrantibus.cap 2. 44
De effectis in medicamento temperationem ſequentibus, & proprie de naturali potentia,vel impotentia cap.3. 45
De actionibus medicamentorum in ſenſibus noſtris temperationem ſignificantibus.cap.4 47
De operibus quę temperationem indicant quam ſequuntur. cap 5. 50
De ſignis ſingulas medicamentorum temperationes indicantibus.cap 6. 51
De ſignis cuiuslibet gradus in temperatione medicamentorum.cap.7. 52
De cognoſcendis cauſis illis quæ ſimul cum temperatione facultatem medicamentorum producunt.cap.8. 53

Liber

Digitized by Google

Index Librorum Vidi Vidij.

LIBER TERTIVS.

Qui eſt de recto vſu medicamentorum. continetur Capitibus Nouem.

IN quo conſiſtat rectus vſus medicamentorum. cap. 1. pag. 55
De arte quæ neceſſaria eſt ad rectum vſum medicamentorum. cap. 2. 56
De purgandis, & abluendis medicamentis cap. 3. 57
De medicamentis calefaciendis, refrigerandis, madefaciendis, ſiccandis, infundendis, diluendis, liquandis, molliendis, ac duris efficiendis. cap. 4. 58
De medicamentis concoquendis, torrefaciendis, comburendis, extinguendis. cap. 5. 60
De medicamentis in puluerem, vel ſuccum vertendis. cap. 6. 62
De ratione efficiendi medicamenta pura, & colorata. cap. 7. 63
De medicamentis per deſtillationem parandis. cap. 8. 64
De componendis medicamentis. cap 9. 71

LIBER QVARTVS.

Qui eſt de materia ſumpta a corporibus inanimis. continetur Capitibus Vndecim.

VNde petantur medicamenta, & quot ſint genera corporum inanimorum. cap. 1. 75
De terris. cap 2. 76
De ſuccis concretis. cap. 3. 78
De lapidibus. cap. 4. 80
De metallis. cap. 5. 83
De foſſilibus mixtis. cap. 6. 85
De mixtis liquidis. 86
De aquis mixtis. cap. 8. 87
De recto vſu aquarum mixtarum. cap. 9. 90
Quam facultatem ſingillatim habeant celebres aquæ ſpōte naſcentes. cap. 10. 93
De aquis mixtis arte parandis. cap. 11. 97

LIBER QVINTVS.

Qui eſt de materia ſumpta a ſtirpibus. continetur Duobus Capitibus.

QVæ communiter in ſtirpibus conſideranda ſint. cap. 1. pag. 98
De ſtirpibus ſigillatim cap. 2. 99

LIBER SEXTVS.

Qui eſt de materia ſumpta ab animantibus. continetur Capitibus Octo.

QVam materiam præbeant animātia. cap. 1. pag. 127
De animantibus quibus vtimur viuis ad medendum. cap. 2. 128
De medicamentis quæ ſumuntur a totis animalibus mortuis cap 3. 128
De medicamentis quæ ſumuntur ab animalium partibus multiformibus. cap 4. 130
De medicamētis quæ ſumuntur a ſimplicibus partibus animalium cap. 5. 131
De medicamentis quæ ſumuntur ab ijs quæ generantur in animalibus vtilia ad alendum cap. 6. 133
De medicamentis quæ ſumuntur ab ijs quæ in animalibus redundant, & aliena ſunt. cap. 7. 135
De medicamentis ſumptis ab ijs quæ artificioſe parantur ab animalibus. cap. 8. 137

LIBER SEPTIMVS.

Qui eſt de compoſitionibus ad internas partes pertinentibus. continetur Capitibus Tredecim.

QVa ratione tractentur compoſitiones medicamentorum. cap. 1. 138
De Infuſis. cap. 2. 138
De Decoctis cap. 3. 140
De Vinis compoſitis. cap. 4. 144
De Aquis compoſitis. cap. 5. 147
De Zulapiis & ſerapiis. cap. 6. 155
De Conditis cap 7. 167
De Eclictis, ſiue Loch, cap. 8. 172
De Antidotis cap. 9. 175
De Antidotis Aromaticis. cap. 10. 176
De Antidotis Opiatis. cap 11. 187
De Antidotis aluum laxantibus vel purgantibus. cap. 12. 191
De Pilulis, ſiue catapotijs. cap. 13. 197

LIBER OCTAVVS.

Qui eſt de medicamentis compoſitis quæ pariter intus, & extra dantur, vel extra, tantum. continetur Capitibus Duodecim.

DE pulueribus. cap. 1. pag. 204
De paſtillis. cap. 2. 211
De collyrijs. cap. 3. 215
De peſſis cap. 4. 218
De Glandibus cap. 5. 219
De emplaſtris. cap. 6. 220
De Emmotis. cap. 7. 229
De Malagmatis. cap. 8. 236
De cataplaſmatis, ſinapiſmis, & Veſicatorijs. cap. 9. 240
De cerato, & dropace. cap. 10. 245
De linimentis. ſeu acopis. cap. 11. 249
De oleis, & vnguentis. cap 12. 253

INDEX EORVM QVAE IN Quatuor Libris de Chirurgia continentur.

LIBER PRIMVS.

Qui eſt de ijs quę pertinent ad Chirurgiam in vniuerſum. continetur Capitibus Octo.

QVid ſit chirurgia, & qua ratione uel tradita ab alijs fuerit, uel tradi debeat. cap. 1. pag. 1
Quæ communia ſint chirurgiæ, quot, & qualia eſſe debeant. cap. 2. 4
Qualem eſſe Medicum oporteat. cap. 3. 6
Quod ſit officium ęgrotantis. cap 4. 8
De officio miniſtrorum cap. 5. 9

Qua-

Qualia oportet eſſe inſtrumenta.cap.6. 10
De lumine.cap.7. 12
De diuiſione totius Chirurgiæ in operas.cap.8. 13

LIBER SECVNDVS.

Qui eſt de operis inſeruientibus. continetur Capitibus Decem.

DE Anatome.cap.1.pag. 15
De opera manus inſeruiēte ad cognoſcendum cū medicus ad curationem aggreditur.cap.2. 16
De remotione pilorum, notatione per atramentum. deterſione, apertione, operibus inſeruientibus ad cognoſcendum, & curandum.cap.3. 17
De opera manus inſeruiente, medicamentis admouendis. cap.4. 24
De opera manus inſeruiente ad educendum.cap.5. 25
De venarum, & arteriarum ſectione.cap.6. 27
De ſectione cutis ad ſanguinem detrahendum cap.7. 38
De cucurbitulis cap.8. 32
De ſanguiſugis.cap.9. 34
De figurando, collocando, obuoluendo.cap.10. 35

LIBER TERTIVS.

Qui eſt de operis partim inſeruientibus, partim agentibus.continetur Capitibus Duodecim.

DE vſu vinciendi.cap.1 pag. 38
De apparatu vinciendi.cap.2. 39
De ratione vinciendi. cap 3. 41
De faſcijs reſoluendis.cap.4. 44
De nominibus, ac differentijs faſciarum cap.5. 45
De vinculis ſingularum partium a capite ad pedes. cap.6. pag. 46
De vſu quem præſtant fulcimenta.cap. 7. 72
De rebus quibus vtimur ad fulciendum.cap.8. 72
De ratione adhibendi fulcimento cap 9. 74
De extendendo.cap.10. 76
De laqueis.cap.11. 77
De inſtrumentis quibus præter laqueos vtimur ad extendendum.cap.12. 82

LIBER QVARTVS.

Qui eſt de operis agentibus in componendo partes noſtri corporis præternaturam affectis, & in educendo ea quę noxia ſunt, & inutilia: continetur Capitibus Vndecim.

DE coniungendis quę præternaturam diſiuncta ſunt. cap.1.pag. 92
De diuidendis quæ coniuncta ſunt.cap.2. 95
De dirigendis peruerſis cap.3. 90
De reponendis ijs quæ ſuo loco exceſſerunt.cap.4. 97
De componendis fractis.cap.5. 99
De claudendo, & aperiendo.cap.6. 101
De reprimendo quod excedit, & addēdo quod deeſt.cap.7. pag. 101
De humore per Chirurgiam transferendo.cap.8. 104
De transferendo, atque excludendo ſolidiorem materiam ex corpore noſtro cap.9. 103
De excidendo.cap.10. 108
De adurendo.cap.11. 119

INDEX EORVM QVAE IN Septem Libris Anatomes tractantur.

LIBER PRIMVS.

Qui eſt de communibus totius Anatomes. continetur Capitibus Nouem.

QVid ſit Anatome.cap.1 pag. 1
Quam vtilitatem afferat Anatome, & quantam requirat exercitationem.cap.2. 3
Ad quam facultatem referatur Anatome, & ſi ad medicinam, ad quam eius partem proprie pertineat.cap.3. 4
Quæ tractanda ſint in deſcriptione anatomes.cap.4. 4
Qualem oporteat eſſe Medicum, qui anatomen profitetur, & quales miniſtros.cap.5. 5
De corpore quod in anatomæ incidendum eſt.cap.6. 7
De inſtrumentis ad anatomen neceſſarijs cap.7. 8
De lumine, loco ac ſcamno idoneo ad anatomem.cap.3. 12
Quo ordine perſequi oporteat quæ tractanda ſunt in anatome.cap.9. 14

LIBER SECVNDVS.

Qui eſt de oſſibus, cartilaginibus, ac ligamentis. cōtinetur Capitibus Tredecim.

DE oſſibus in vniuerſum.cap.1.pag. 16
De oſſibus capitis.cap.2. 24
De oſſe hyoide cap.3. 39
De oſſibus ſpinæ ſacro, & coccygis cap.4. 39
De coſtis, oſsibus pectoris, & iuguli.cap.5. 47
De ſcapulis.cap 6. 56
De oſſibus brachij.cap.7. 57
De oſſe coxæ cap.8. 68
De oſſibus cruris.cap.9. 69
De cartilagine cap.10. 75
De ligamentis.cap.11. 81
De ratione tractandi oſſa, & parandi ſcheleti.cap.12. 74
De membranis, fibris, carne, adipe, glandulis, & cute.cap. 13.pag. 85

LIBER TERTIVS.

Qui eſt de neruis, Venis, & arteriis. continetur Capitibus Octodecim.

DE neruis in vniuerſum cap.1. 87
De neruis qui à cerebro oriuntur.cap.2. 88
De medulla ſpinæ, & neruis qui ab ea deriuantur. cap. 3. pag. 96
De neruis qui ad brachia feruntur.cap.4. 98
De neruis cruris.cap.5. 100
De Venis in vniuerſum cap.6. 107
De Vena Porta, cap 7. 112
De origine venæ cauę a iecinore, & eius progreſſu ad iugulum cap.8. 113
De venis quæ à iugulo ſurſum feruntur.cap 9. 116
De diſtributione venarum quæ in caluariam penetrant. cap.10. 17
De venis quæ per brachium feruntur.cap.11. 122

De pro-

De progreſſu venæ cauæ infra iecur vſque ad inguina. cap. 12 pag. 123
De venis ad crus pertinentibus. cap. 13. 124
De Arterijs in vniuerſum cap. 14. 129
De Arteria magna aſcendente. cap. 15. 136
De arteriarum diſtributione ſupra iugulum cap. 16. 137
De arteria magna deſcendente cap. 17. 138
De ſectione neruorum, venarum, & arteriarum. cap. 18. pag. 140

LIBER QVARTVS.

Qui eſt de Muſculis, continetur Capitibus Duodecim.

De muſculis in vniuerſum. cap. 1 pag. 142
De muſculis frontis, palpebrarum, oculorum, naſi, buccarum, labiorum, cutis capitis, & aurium. cap. 2. pag. 150
De muſculis capitis. cap. 3. 158
De muſculis oſſis hyoidis, linguæ, faucium gutturis, maxillæ. cap. 4. 164
De muſculis humeri cap. 5. 176
De muſculis ſcapulæ. cap. 6. 182
De muſculis mouentibus cubitum, & manum. cap. 7. 186
De muſculis pectoris, & ſepto tranſuerſo cap. 8. 199
De muſculis dorſi cap. 9. 208
De muſculis abdominis, veſicæ, colis, ani, teſtium cap. 10. 213
De muſculis mouentibus femur. cap. 11. 120
De muſculis mouentibus crus, & pedem. cap. 12. 226

LIBER QVINTVS.

Qui eſt de Ventre, continetur Capitibus Duodecim.

Diuiſio externarum partium noſtri corporis cum ipſarum nominibus cap. 1. 239
De methodo qua vtendum eſt in oſtendenda natura partiũ quæ ſecantur. cap. 2. 246
De abdomine cap. 3. 247
De Peritoneo, Vmbilico, Omento cap. 4. 248
De inteſtinis meſenterio, & glãdula, quæ παγκρέας dicitur. cap. 5. 253
De ventriculo, & gula cap 6. 259
De Iecinore, veſica fellis, & liene cap. 7. 264
De renibus, veſica, & canalibus vrinæ tranſitum prabentibus. cap. 8. 269
De partibus genitalibus in mare cap 9. 274
De partibus genitalibus in fœmina. cap. 10. 280
De inuolucris fœtus cap. 11. 286
De mammis. cap. 12. 290

LIBER SEXTVS.

Qui eſt de Sectione partium Vitalium, continetur Capitibus Quinque.

De collo cap. 1. 291
De thorace, & eius membranis. cap. 2. 291
De gutture, epiglottide, & faucibus. cap. 3. 293
De pulmone cap. 4. 297
De corde, & pericardio. cap. 5. 301

LIBER SEPTIMVS.

Qui eſt de Capite, membris, & de ſectione vinorum. continetur Capitibus Octo.

De capite. cap. 1. 309
De craſſa, & tenui membrana cerebri cap. 2. 310
De cerebro. cap. 3. 311
De oculis. cap 4. 318
De inſtrumento odoratus, auditus, guſtatus, & de dentibus cap 5. 321
De ſectione cerebri, & reliquorum inſtrumentorum facultati animali inſeruientium cap. 6. 339
De membris. cap. 7. 340
De ſectione vinorum. cap. 8. 341

Finis Indicis Librorum omnium ac Capitum, quibus Vniuerſa Ars Medicinalis Vidi Vidij continetur.

INDEX
LOCVPLETISSIMVS
RERVM AC VERBORVM
MEMORABILIVM,
QVAE HOC PRIMO TOMO ARTIS Medicinalis Vidi Vidij continentur.

A

ABdomen quid, eiuſque hiſtoria. 347.b
Abdominis conſtitutio ex ſubſtantia molliori cur. 347.c
Abdominis muſculi quatuor vtrinq;. ibid c
Abdominis muſculi quas fibras obtineant. 123.b
Abdominis membrana i peritonęi hiſtoria. 347.c
Abortus vnde cauſetur. 439.c.d.& ſ q.
Accretio fit in omnem dimenſionem, & in quaque particula. 342 b
Accretionis definitio explicata. 340 e
Accretionis ſubiectum vtrum ſit quantitas, 340.b. *an materia aut forma,* 341.a *authoris opinio.* ibid b
Accretioni contraria Imminutio quo pacto fiat. 343.d
Acmaſtica, paracmaſtica & homotona febris vnde dicta. 21.A
Actio quot & quibus modis lædatur. 20 e
Actionis vocabulum in definitione ſanitatis quomodo accipiatur. 29.b
Actiones quid ſint. 50 f
Actionum aliæ naturales, animales aliæ, & aliæ vitales, & quomodo ſingulæ diuidantur. 19 a
Actiones animales quam temperationem denuncient. 80.b
Actiones naturales quam temperationem denuncient. 80.b
Actio vitalis quam temperationem denunciet. 80.b
Adipis temperatio, forma ſuperficies, ſitus qualis ſit ſecundum naturam & quo pacto ſanitas eius conſeruetur. 121.2.d
Adipis differentiæ, materia, finis. 121.2.b
Adiectio ac detractio quibus inſtrumentis perficiatur. 100.e
Adoleſcentia veri reſpondet. 42.e
Adoleſcentia in quot partes diuidatur. 42.g
Adoleſcentem perfectiſſimè ſanum quo pacto talem conſerues. 106.e
Aegrotans qualem ſe præbere debeat. 14.g
Aegyptiæ mulieres ſæpe geminos pariunt. 415 b
Aegyptijs mulieribus partus octaui menſis vitalis. 434.g
Aeri reſpondet ſanguis 39 d
in Aere prout ad conſeruationē partium ſimplicium ſpectat, quæ conſideranda ſint. 97 d ſeq.
AESCVLAPIVS & Apollo artis medicæ inuentores. 1.c
Aeſtati iuuentus comparatur. 42.e
Aetas in animalibus quid. 42.e
Aetas vnaqueq; quo anno terminetur 42 h
Aetas vnaquæque quonam temperamento ſit prędita. 43.a
Aetas conſiſtentium autumno reſpondet. 42.e
Aetati cuique ad perfectiſſimam ſanitatem conſeruādam quid conueniat. 104.b
Aetates animalium tres, & in quot queque partes diuidatur. 42.g
Agricultura & Veterinaria quomodo a Medicina differant. 11.b
ad Alendi munus tria cōcurrunt, quod alitur, quo alitur, & quod alit, & in ſingulis hiſce quæ conſideranda veniant. 60 g. 327.b
quod Alitur, ab eo quod gignitur quomodo differat. 60 g
id quo Alimur, ſimile ſit nobis, an diſſimile. 60.h
Alimentum ſitne ſimile ei quod nutritur, an contrarium, veteres dubitabant. 328.g
Alimenti diſtinctio in id quo iam alimur, & id quo ali debemus. 61.A

a Alimen-

Digitized by Google

I N D E X.

Alime:toiam cocto duplex relinquitur materia alia inutilis & aliena alia vtilis & quantitate ſuperans. 36 b & quo pactoqueq depellatur. ibid.

Alimenta prout hac vel illa qualitate ſunt prædita, ita ſimili efficiunt corpora a quibus aſſumuntur. 44 b

Alimenta vt muneri ſuo bene fungantur, qualia eſſe debeant. 328.b

Alteratio a procreatione quomodo differat. 344.b

altrix facultas vt ſuum munus exerceat, attractricem, retentricem, concoctricem, expultricem prærequirit. 64. f. & quomodo vnaquæq; adminiſtretur. ibid g

Altrix facultas quatenus alere dicatur. 61.b

altrici facultati quæ partes ſubſeruiant. 3·6 f

altricem facultatem in corde reſidere ſecundum Peripateticos quæ argumenta conuincere videantur, 369.c. eorum ſolutio 371 a. & veræ ſententiæ ex Hippocrate Plat & Galeno explicatio 369 d & ſeq

ἀμφιβληστροειδὴς tunica oculi retiformis. 180.f

Anaxagoræ de corporis noſtri fabrica opinio. 134 b

Anaxagoræ ſcitum, quodlibet fieri ex quolibet. 27.c. 61 d

Anaxagoræ de elementis opinio. 33.a

Anaximeni aer ſolus elementum. 32.b

animal cenſeri an debeat dum in vtero eſt. 41.d

animal quo pacto moueatur. 279.c

animalium in procreatione trium habuiſſe rationem natura videtur, & quæ illa. 0.b

animæ facultates quot, earumque domicilium variè a Philoſophis aſſignatum. 57 e

animæ facultates tres: animalis, quæ reſidet in cerebro; vitalis, quæ in corde; naturalis, quæ in iecinore. ibidem. f

animi interpres lingua. 162.e

animi bona quænam in medico requirantur. 14.e

animi perturbatio & motus, temperationem ſicciorem efficit, ac calidiorem. 45.a

anni quatuor temporibus quænam ætatis partes reſpondeant. 42.e

antiperiſtaſis apud Ariſtotelem quid. 100.b

anus quid, & cur a natura fuerit effictus. 365.a

ani muſculi tres, eorumque hiſtoria 365 b

ad ani ſanitatem conſeruãdam communia præcepta, 366. e. & propria. ibid f

ἀπόφυσις, i. proceſſus, ea pars oſſis nominatur quæ reliquarum ſuperficiem excedit. 112.e

ἀποπληξία quæ 149.c

appetitus triplex nobis inditus. 231.b

appetitus a bono quo pacto moueatur. 232.f

appetitus cibi potuſque quo pacto excitetur, & quæ ipſum antecedant. 352.b

aquæ reſpondet pituita. 30.d

arabum lingua quando literis ſit cœpta mandari Medicina. 2.e

ἀραχνοειδὴς tunica oculi quæ. 180.g

Archimedis & Poſſidonij ſphæra. 133.c

Ariſtoteles rationalem medicinam amplexus videtur, & quare. a.b

Ariſtoteles quidnam ſibi voluerit, hominem a Sole & homine procreari aſſerendo. 47 d

Ariſtoteles ſtultum dixit, ex ſolis ſcriptis imperare. 5.a

Ariſtotelis de animæ facultatibus opinio. 57.d

ARS quid. 96

ars ibi incipit, vbi vulgi peritia terminatur. 87.c

ars quælibet qua methodo conſtituatur. 16.f

arteriarum hiſtoria. 120.f

arteriæ & venæ quomodo ſecundum medicos recentiores differant 120 ibid.

arteriæ cur a natura inſtitutæ. 120.ibid.

arteriarum ſubſtantia qualis. ibid duplici tunica continentur. ibid.b

arteriarum ſanitatis cauſæ, effecta, ſigna, ac prognoſtica. 121.1.c

arteriæ venalis oſtium, eiuſque venæ duæ. 263.a

arteriæ magnæ oſtium, eiuſque membranæ tres. 263.b

Arteria aſpera, vide Aſpera arteria.

artifices probi quotuplici nomine de ſuis operibus laudentur. 135.b

artium diuiſio, & ſub qua ſpecie comprehendatur medicina. 10 f

articulis cur addita cartilago. 115.a

ad articulum conſtituendum quæ partes concurrant. 242.b

ad articulos adſtringendos, atque confirmandos medicamenta quæ idonea. 246.e

articulorum compoſitio in quibus conſiſtat, & ad ſanitatis ſuæ conſeruationem quid requirant. 242.g

articuli commiſſurarum ſecundum naturam habentium, vel a ſanitate deflectentium cauſæ, ſigna, prognoſtica; conſeruatio ac curatio qualis inſtituenda. 243. b c

ἄρθριτις quid. 243.d

arthritis, nomen commune omnium articulorum tumores denotans hæc proprio nomine in pede, Podagra; in manu, Chiragra; in coxa, ἰσχιὰς; in genu γονάγρα dicitur: & quo pacto propulſetur. 243.d ſeq.

arthritis quandoque hæreditaria. 244 g

ἄρθρον proceſſus quis. 112.e

ἀρθρῳδία quid. 113.c

ἄρυθμος pulſus quis. 272.b

Aſclepiades Medicus, fortuita eſſe quæ fiunt omnia aſſerebat. 134.b

aſpera arteria quæ dicatur, eiuſque vſus, ac compoſitio. 317.d

aſperæ arteriæ materia ac forma qualis. 318.f

aſperæ arteriæ ſanitas, eiuſque conſeruãdæ ratio in quibus conſiſtat. 318.b.ſeq.

aſperitas & læuitas in corpore ſano quid, & qualis eſſe debeat. 71.a

atomis elementorum compoſitionem. qualitatum ac formarum varietatem Democritus cum Leucippo tribuebant. 32.f

atomorum miniſterio ſenſus excitari tenuere Empedocles & Democritus. 175.d

atra bilis terræ reſpondet. 39.d

atræ bilis redundantiam arguentia. 85.d

atra bilis redundans cancrum, Flaua bilis eryſipelas, Pituita œdema, Sanguis inflammationem progenerat. 91 b

attractricis facultatis munia, eaque quam neceſſaria. 330 b

attractio quo pacto fiat. 330.b

attractrix facultas quomodo adminiſtretur. 64.b

ἄτονον ſtirpium, ὕπνος animalium ſenectus dicta. 27.d

Auctor

Digitized by Google

I N D E X.

Auctor quę commoda habuerit ad Medicinalem artem vniuerſam conſcribendam. 8 f

Auctor quidnam in conſcribenda arte medicinali polliceatur. 8 e

Auctor in tradenda arte medicinali quam ſibi diſpoſitionem elegerit. 25.c

Auctoris excuſatio, cur poſt tot alios de medicina ſcribat. 1 c. 5 d. 7. d

Auctoris inſtitutum Medicinam vniuerſam literis mandare. 1. c

Auctoris de Cornelio Celſo iudicium. 7. b

Auctricis facultatis munera quæ. 62 g

Audacia calorem cordis maiorem, timor minorem arguit. 266. g

Augens facultas quæ ſit. 329 c

Augeri, quid ſit. 62. b

Quod Augetur, quale eſſe debeat. 342. e

Quo quid Augetur, quale eſſe debeat. ibid g

a quo fit Accretio; quale ſit 341 b

Auriculis cartilago cur indita. 115 a

Aurium hiſtoria. 197. b

Aurium nerui. 197. d

Aurium Cartilago. 198. g

Aurium membrana. 198. g

Aurium ſinus quatuor. 199 c

Aurium ſanitas in quibus conſiſtat, & quo pacto conſeruetur. 202. f

Auſtro flante ſenſus redditur hebes, aquilone vero acris, & cur. 176 b

Autumno conſiſtentium ætas comparata. 42. e

Auicēna quam ſcribendi methodum in medicina ſeruarit. 7. a

Auicenna diuidens medicinam in Theoricen & Practicen, duplicis erroris arguitur. 17. b

B

BAbi ex nimio cerebri humore. 161. g

Bilis flaua calida eſt & ſicca, humor melancholicus frigidus & ſiccus, pituita frigida & humida, ſanguis calidus & humidus. 52. g

Bilis flauæ qualitas itemq; quantitas moderata ac immoderata quæ, & vnde oriatur. 53 d

Bilis flaua cur dicta amara. ibid.

Bonum eſt, quòd omnia appetunt. 231 a

Bonum & malum in reb verum & falſum in mente duntaxat conſiſtunt. 232. f

Βωλαϐὲς quid 232. g

Brachium in tres partes diuiditur, in humerum, cubitū, ac manum. 240. e

Bruſchetti viri prudentiſsimi ſcurram ſimulantis hiſtoria. 162 e

C

CAecitas maximè deploranda. 178. e

Cæcum inteſtinum quartum. 363. a

Calor omnium qualitatum maximè actiuus. 37. a

Calor in corpore humano, quibusnam fungatur muneribus. 27. d

Calor inſtrumentum animæ. 333. c

Calor alius innatus, alius aduentitius. 247. b

Calor innatus duplex, inſitus, ac influens, & quòd ſit cuiuſq; officium 147. c

Calor extinguitur, cùm vel à frigore ſuperatur, vel pabulo deſtituitur. 59. b

Calor qua ratione humorem variè attrahat. 331. b

Calorem trahere indicio eſt linamentum ardens, atque cucurbitula. 65 d

Calore & humore vitam contineri an verum. 41. b

Calidum in corpore noſtro aliud innatum, aliud aduentitium. 40. b

Calidum innatum aliud inſitum, aliud influens. 41. a

Calidum innatum quibus ab aduentitio differentiis diſtinguatur. 247. c

Calidum innatum vnde in nobis oriatur; & quæ in eo ſecundùm, quæ præter naturam attendenda ſint. 247. c

Calidum morbum imminere, quæ arguant. 90. f. quæ frigidum. ibid.

Calidi innati quæ vis. 40. b

Calidi innati conſeruatio quibus procuretur. 251. a

Calidi innati mutatio multiplex. 249 a

Calculus quomodo gignatur. 91. c

Caluaria græcè κρανίον, quaſi cerebri propugnaculum, cur ex oſsibus fuerit conſtituta. 137 d

Caluitium quibuſdam cur celerius, aliis verò cur tardius perueniat. 130. f

Caluitium in qua capitis parte, & qua de cauſa ſuperueniat. 129. d

Cancrum atra bilis redundans, Eryſipelas flaua, inflammationem ſanguis, Oedema pituita progenerat. 91. b

Cancris oculos natura affixit à laterib. & cur. 183. b

Canities vnde. 131. d ſolis hominibus ac equis ſub ſenectutem accidit. ibid.

Capilli ſeneſcentibus cur decidant. 130. e

Capillorum color varius quam cerebri temperationem arguat. 157. d

Caput maxime effictū fuis propter oculos, deinde propter cerebrum. 137. d

Caput paruum, magnumne quam cerebri temperationē arguat. 158. e

Caput acutum, vtraque prominentia cum anteriori, tunc etiam poſteriori carens vt maxime ridiculum eſt; ita homines eo præditi, ſolent eſſe ſtultiſſimi 159. b

Caput bene conſtitutum qua forma præditum eſſe debeat. 72. g

Caput grauantia vnde generentur. 170. e

Capitis diuiſio in Caluariam, & faciem, eiuſque hiſtoria. 137. d

Capitis cutis durior multos, ac longos pilos producit & hi cum ad tegendum, tum ad ornandum caput ſpectant. 138. e

Capitis figura ſphærica cur. 139. c

capitis ſuperficies, caua, magnitudo, numerus, ſitus. 139. d

capitis ſanitas in quibus cōſiſtat, cauſę eius ac effecta & quo pacto conſeruetur. 139. d

in capite motus triplex. 317 a

capite dolentibus ex vini potu Galenus veſpere perfudit caput aqua calida. 140. c

caro neruis obducta præter ſtabilimentum ipſa quoque actionem motus præſtat. 123. c

carnis vocabulum late patens, & quid variè ſignificet. 123 c

κάρος inexpugnabilis dormiendi neceſſitas. 148.f
Cartilago gracè χόνδρος ad duritiem oſſis maxime accedit. 115.a. quem vſum prabeat. ibid.
Cartilago alitur craſſo & glutinoſo humore. 115.c
Cartilaginis ſanitas eiuſque conſeruatio in quibus conſiſtat. 115.b eius cauſę. ibid c
καταγὴν gracis quid. 20.b
κατατάσεως gracis quid. 25.b
Caua omnia vel receptaculi, vel trāſitus & canalis vſum prabent. 45.d
Caua prater naturam qua vel aperiant, vel claudant. 91.b
Cauſa futurum hominis ſtatum pranunciantes quotuplices. 88.b
Cauſa morbi effectrices alia euidentes, alia abdita. 10.d
Cauſa externa qualem morbum praenuncient. 90.e
Cauſa morborum vbi cognita ſint, quomodo tollenda. 23.e
Cauſa ſanitatis ad naturam ſpectantes quę. 48 e
Cauſę ſanitatis alia externa, alia interna, & quo pacto ſecundum naturam conſeruanda. 93.a
Cauſę ſanitatis initio effectrices, mas & fœmina. 47 d
Cauſa ſanitatis efficientes alia conſtituunt, alia conſeruant alia reſtituunt 18.b
Cauſa ſanitatis praſentes quotuplices. & qua 84.g
Cauſę differentiarum tam naturalium rerum, quam praeternaturam quomodo cognoſcantur. 20.g
Cauſarum ſanitatis nomine qua veniant apud medicos. 47.c
κεφαλὴ & αὐχὴν ille proceſſus oſſis nominatur, qui quaſi caput alterius oſſis ſinui immittitur; hic ſi parum depreſſus ſit, κόνδυλος dicitur, ſi rotundus, ἄρθρον. 112.e
Κεφαλὴ dictum illud totum, quod ſuper ceruicem eſt. 137.d
Cerebrum eſſe domicilium facultatum omnium animalium, nec ſolum intelligentię, rationis, & memorię, verum etiam ſenſus ac motus cum Platone ac Galeno firmiſſimis rationibus aſtruitur. 140 e
Cerebrum in homine proportione corporis maius quam in alijs animalibus. 139.e
Cerebrum factum eſſe tantum ad refrigerandum con an verum cum Galeno negatur. 141 e
Cerebrum gignitur, non ex ſanguine venarum vt iecur, neque ex ſanguine arteriarum, vt cor, ſed ex ſemine tantum. 142 g
Cerebri ſubſtantiam Plato caluarię medullam aſſerebat. 14?.g
Cerebri corpus cameratum, ſubſtantia, pineam nucem referens, teſtes, peluis, infundibulum, glandula, ac proceſſus, quem ſitum, figuram, &c. obtineant. 143.d
Cerebri compoſitio ex materia & forma quo pacto perficiatur. 14?.g
Cerebri finis proprius quis. 140.e
Cerebri cum corde conſortium maximum. 258.e
Cerebri temperatio ex ſenſu & motu quo pacto colligatur. 156.b
Cerebri actiones quę; in Principales, ſenſum ac motum diſtributę quidque in ſingulis ſecundum naturam requiratur, & quam cerebri temperationem denuncient. 154.b
Cerebri actionum principalium alia φανταστικὴ, 154. b. alia διανοητικὴ 155.b. altera μνημονευτικὴ, 155.d. & quid quęque ſecundum naturam requirat. ibid.
Cerebri temperatio qua ratione colligatur ex cauſis, iuuantibus, ac lędentibus, & propenſione in hunc vel illum morbum. 154.f
Cerebri temperationem quo pacto denuncient qualitates varia, ſub varios ſenſus cadentes 157 b
Cerebri temperationem quo pacto denuncient retenta, & expulſa. 157.a
Cerebri temperatio immoderata compoſita quib. conſeruetur, quibus item ad moderationem redigatur. 168.e
cerebri temperationem duplici qualitate a moderatione recedentem quę denuncient. 160 g
cerebri temperationem moderatam quę arguant. 159.e
quę caloris exceſſum. ibid d
quę frigoris. 160 e
quę humoris ibid f
quę ſiccitatis. ibid.
cerebri temperatio moderata quibus conſeruetur. 166 f
cerebri temperatio calidior, quibus corrigatur. ibid b
cerebri nimio frigoris exceſſui quę ſubueniant. 167.b
cerebrum humidius exſiccantia. ibid.d
cerebrum ſiccius temperantia.
cerebri figura, ſuperficies, ventriculi complures. 142.b
cerebri magnitudo, numerus, ſitus. 145.a
cerebri retenta, & expulſa. 165.c
cerebri ſanitas quomodo eſt figura, ſuperfici, cauis magnitudine, numero, ſitu, vanitate colligatur. 161.b
cerebri ſanitas, cauſa & effecta in quibus conſiſtant. 145.b c d
cerebri ſanitatis cauſę & effecta quotuplicia. 161.d
ad Cerebri ſanitatem conſeruandam communia pręcepta 162 b
cerebro ſecundum naturam inſtituto qualitates primę, ac ſecundę quatenus conueniant. 163.c
cerebro qualis temperatio conueniat. 145.b
cerebro quę offeruntur, vt cibi, potiones, medicamenta qualia conueniant. 164 g
cerebro, aer, odores, veſtes quales & quando conueniant 165.b
ad Cerebrum ſanum ſpectantia futura quo pacto praſagienda. 162.f
ceruix vteri, vide, Vteri ceruix.
κερατοειδὴς tunica oculi quę. 181.b
chiraura quę dicatur, & ad eius propulſationem pręcepta. 244.e
chirurgia quare inducta, & vtrum cenſeri debeat tertiũ medicinę inſtrumentum. 24.f
chordę muſculorum quales varie ab illis procedant. 124.e
chorion membrana fœtum inuoluens deſcribitur. 409.a
chorion membrana tenuis cerebrum inuoluens, quem vſum prębeat. 138.f
χοροειδὴς tunica oculi quę. 180.b
cibi perfectiſſimam ſanitatem conſeruantis qualitas, quantitas, tempus, ordo quis eſſe debeat. 102.e
cicatrix cute frigidior, ſiccior, ac durior eſt, ideoque pilos producere nequit. 121.1.d

Digitized by Google

I N D E X.

Claudi cur magis libidinoſi. 394 e

Coctionis definitio, einſque explicatio; & quo pacto perficiatur. 333.a

Coctio triplex, & quomodo vnaquaque adminiſtretur. 75.b

Coctio per ſomnum quo pacto perficiatur. 147.b

Coctionis ſpecies tres. 333.d

Coctionis materia qualis eſſe debeat. 335 a

ad Coctionem perficiendam qualis, quantuſq; calor conueniat, 334 e. cuiuſque copiam qua ratione augeat medicus, vel remittat. ibid f.g

Coctionem quo pacto ſomnus adiuuet, & quies 335.a

ad Coctionem quo pacto frigus concurrat. 333.d

Coctionem proprie calor, frigus cruditatem efficit. ibid.

Coctionem adiuuantia medicamenta, qualia conueniant. 334 b

Coctione laſa propter errores varie in ciborum quantitate, qualitate, tempore, ac ordine admiſſos; an dicendum, lædi facultatem concoquentem, & ventriculum ægrotare. 334 b

Coctionum numerus quis 335.c. & in vnaquaque quid calor efficiat. 336.f & quid ſimiliter in vnaquaque ſuperet. 346.b ſeq.

Cognitio abſoluta rerum ſecundum naturam quæ conſeruari debent, in quibus conſiſtat. 18 f

Cognitio rerum in quibus conſiſtat. 21 d

Cognitio, vnum ex primis medicinæ membris, quotuplex requiratur 17.d

Coles in quem vſum factus a natura, einſque hiſtoria. 42. a

Coles quo pacto tendatur ac laxetur. 421.b

Coles & vteri ceruix acriori ſenſu prædita ad prurigiuem in concubitu percipiendam. 421 e

Colis ſanitatem & ab ea receſſum quæ qualem arguant, & quo pacto ſecundum naturam conſeruetur. 422.g

ad Colis ſanitatem conſeruandam communia præcepta. 423 a

Colis vitia circa procreationem vnde proficiſcantur. 423.b

Colem conſtituentes partes quæ, einſq; compoſitio. 421.e

ad Colem pertinentes vena atque arteriæ. 421.d

Collum quod dicatur, eiuſq; compoſitio. 316.h

Colon inteſtinum quintum. 363.a

Color eſt extremum perſpicui terminati. 184 h

Colorum ſpecies, ac differentiæ quæ 185.b

Color quis cui temperationi conueniat. 69.a

Colorne ad ſplendorem, an ſplendor ad colorem referatur. 183.e

κῶμα & κάρος quid. 149 c

Compoſitio partium corporis noſtri duplex, alia partium multiformiũ, alia ſimpliciũ, & quæ cuiq; ſpecies ſubijciantur. 18 f

κωνάριον ſubſtantia quadam cerebri à coni, ſiue nucis pineæ ſimilitudine ſic appellata. 144.e

κωνάριον glãdula ita dicta, quod pineæ nucis ſimilitudinem referat. 139.b

Conceptio quid ſit, & vnde dicta. 433.a

Conceptionis cauſæ quæ. 439.u

Conceptionis ſigna 438.g

ad Cõceptionem idoneum maxime tempus, quo incipiunt, ac deſinunt menſtrua, cur. 433.b

quod Cõceptum eſt, mas ne ſit an fœmina difficulter conijcitur. 438.b

poſt Conceptionem cur deſinat lac in mulierib. 450.

Concoctrix facultas cur indita corporibus noſtris & quomodo adminiſtretur. 67.a

Concoctricis facultatis munus proprie quod. 332.b

κίνδυνο. proceſſus quis. 112 e

Conſeruatio ſanitatis quot, & quibus capitibus contineatur. 28.g

Conſeruatio & curatio tum generatim tum membratim conſideranda. 25.b

Conſeruanda quæ ſint in homine ſano. 92 b

Conſeruanda ſanitatis opera duo: adiectio, & detractio. 93 d

Conſeruandi vel curandi ratio in quibus conſiſtit. 22.g

in Conſuetudine quæ obſeruanda ad conſeruandum ſimplicium partium ſanitatem 98 f

Conſultum, vnum ex triplici experimentorum genere ſecũdum Empiricos, quale. 3.a

Continuum quid. 46.g

Cor vnde dictum. 254.e

Cor inter omnes partes corporis longe calidiſſimum. 264.b

Cor in quem finem fabricatum à natura fuerit. 254.f

Cor primum in fœtu gignitur. 408 e

Cor caloris innati, vitæ, vitaliſque facultatis domicilium. 254.b

Cor quibus neruis ad motum ſit inſtructum. 260 b

ad Cor pertinentia quo pacto in homine ſano recognoſcantur præſentia, vel præſagiantur futura. 265 b ſeq.

Cor ſanum quonam pacto conſeruetur. 268.g

Cordis materia quæ. 259 u

Cordis cum cerebro conſortium maximum. 258.e

Cordis calor maior audaciam, minor timorem inducit. 266 g

Cordis calorem excedentem quæ arguant: quæ frigus; humorem, ſiccitatem. 267.e

Cordis calore aucto augetur & eius pulſus. 266.e

Cordis ſubſtantia a muſculis diuerſa. 259.d

Cordis figura ac ſuperficies qualis. 261.e

Cordis auricula dua, quem vſum præbeant; & de earum ſubſtantia ac forma. 260.f

Cordis fibræ in triplici differentia: rectæ, quibus dilatatur; tranſuerſæ, quibus contrahitur; obliquæ, quibus in ſe contractum quieſcit. 255.a. 259 d

Cordis ventriculi duo in animalibus pulmone præditis, dexter & ſiniſter: in alijs autem pulmone carentibus ſiniſter tantummodo reperitur. 262.f

Cordis dexter ventriculus vtrum ſequatur motum ſiniſtri. 255.b

Cordis ventriculi duo quibus inter ſe differant. 262.g

Cordis ventriculorum cuiuſq; vaſa duo: dextri ſcilicet vena caua, & vena arterialis; ſiniſtri arteria magna, & arteria venalis; & quem vſum ſingula cordi præbeãt, ac de eorum oſtijs ac membranis. 262.b ſeq.

in Cordis ſiniſtro ventriculo gignitur ſpiritus partim ex aere, partim ex ipſa ſanguinis exhalatione. 254 b

ad Cordis baſim cartilago in mediocribus animalibus in grandioribus os; in paruis ſubſtantia quadam media inter os & cartilaginem reperitur, & in quem vſum. 261.d

Cordis vena & arteria. 261 b

Cordis motus quo pacto fiat, & quæ eius motum conſequantur. 254.b

Cordis motum triplicem obſeruabat Ariſtoteles, reſpira-

tionem,pulſum,& palpitationem. 256 f
Cordis pulſum efficit facultas vitalis. 256.f
Cordis tẽperatio quibus ex ſignis variè colligatur. 265.c
Cordis temperationem variam quo pacto pili arguant. 267.b
Cordis moderatam temperationẽ quæ denuncient. 267 b
Cordis magnitudo,numerus,ſitus. 263 d
Cordis magnitudinem quod ſequatur timiditas, quando verum. 257.d
Cordis ſanitas in quibus conſiſtat;tum cauſæ eius & effecta. 264.g
Cordi omnes animalium facultates tribuebat Ariſtoteles; contra cum Hippocrate & Platone Galenus tria facultatum principia locis diſiunctis aſſignauit; Animalis videlicet cerebrum;vitalis cor,Naturalis iecur;& quid in hac Controuerſia ſit tenendum. 250.h ſeq
Cornelius Celſus quo tempore floruerit. 2.f
de Cornelio Celſo Auctoris iudicium. 7.b
κορώνη, proceſſus acutus. 112.e
Corpus humanum & homo quid differant. 11 d
Corpus humanum eſt ſubiectum medicinæ. 11.a
Corpus factum,vt ſit animæ inſtrumentum. 112.b
Corpus noſtrum ex quibus quantoque cum artificio natura conſtruxerit. 133 b.136 e
in Corporis noſtri conformatione tria ſibi natura propoſuit,vt homo ſimpliciter viuat;vt commodius,vt perpetuo. 135.c
Corporis humani imbecillitas conſideratur. 27 b
Corporis noſtri partes aliæ ſimplices,aliæ multiformes,& cur ita dictæ 3 f
Corporis noſtri partes ſuperfluas multas,alias inutiles quinam variè Philoſophi affirmarint 135.a
Corporis noſtri partium compoſitio duplex, alia partium multiformium,alia ſimpliciũ, & quæ cuiq; ſpecies ſubijciantur 18.f
Corporis noſtri partium ſocietas mirabilis. 134 f
Corpori noſtro quæ extrinſecus adueniunt res, quotuplices ſint,& quænam. 28 e
in Corpore humano calor quibuſnam fungatur munerib. 27.d
in Corpore noſtro ſuperantia quaſi atque inutilia,quomodo ad varios vſus natura conuertat. 134.e
Illuſtriſſimi COSMI MEDICEI Magni Hetruriæ Ducis, & Franciſci I. Galliarum regis in authorem liberalitas. 8 g
κοσμητικὴ ea medicinæ pars, quæ naturalem pulchritudinem tuetur; κομμωτικὴ quæ fucatam atque adulterinã. 74.e
Inter Coſtas muſculi quot,eorumq; ſubſtantia ac ſitus qualis. 304.h
Coſtarum ſubſtantia qualis,ac qualiter in cartilaginem degenerent. 302.e
κοτύληδον & ὀξύβαφον ſinus quis. 112.e
Cotylidones dicuntur meatus illi quibus fœtus alligatur. 409.b
[illegible] quid. 137.d
Crurum ſabrica & partes. 241.a
Cubitus pars brachij quæ. 240.e.eius oſſa duo, inferius, quod nomine totius,& ſuperius, quod radius appellatur. ibid.
Cubiti poſteriori proceſſui cartilago addita,cur. 115.a
Cucurbitulæ quo pacto attrahant. 66.e
Curatio & conſeruatio generatim & membratim conſideranda. 25.b
Curandi vel conſeruandi ratio in quibus conſiſtat. 22.g
Cutis græcè δέρμα, ἀπὸ τοῦ δέρεσθαι. 121.1.c
Cutis media inter neruos & carnem. 121.1.c
Cutis in quem finem inſtituta, & quam temperationem obtineat. 121.1.c
Cutis temperatio,ſuperficies,caua,magnitudo,ſitus, qualis ſecundum naturam, eiuſque ſanitas quomodo conſeruanda. 121.1.d
Cutis capitis color varius quam cerebri temperationem arguat. 157.c
Cutis in pilorum procreatione quo pacto cum ſolida ſit perforetur. 129.b
κυβοειδὲς dictum os à cubi ſimilitudine. 112.e

D

DÆdali ſigna fugientia. 133.c
Deformitas in quo conſiſtat. 73.c
Democritus & Leucippus elementorum compoſitionem, qualitatum etiam ac formarum varietatem atomis tribuebant. 32.f
Democritus, Leucippus, & Epicurus, fortuita eſſe quæ fiunt omnia aſſerebant. 134 g
Dentium hiſtoria. 221.b
Dentes ab oſſibus multum differunt. ibid.d
Dentium officium quod. ibid.c
Dentibus ſuperioribus carentia animalia,ac cornibus prædita ruminant 221.c
Dentes plures habentia animalia diutius viuunt. ibid.
Dentes in homine præter cætera guſtandi,cibumque conficiendi munia ad loquendum quoque accommodantur. 221 c
Dentes infantibus ſeptimo menſe, & quo ordine ſuperueniant 222.e
Dentium priores inciſorij, tum canini,ac maxillares, & quot ſinguli radicibus præditæ, eorumque figura. 222.f
Dentes numero triginta duo. ibid.b
Dentium ſanitatis conſeruatio in quibus conſiſtat. ibid.
Dentibus inimica acida valde,atque auſtera. 223.b
Dentibus labantibus adſtringentia quænam conueniant. 223.c
Deſtillatio vbi ex cerebro feratur ad pulmonem, phthiſim denunciat. 162.g
Detractio & adiectio quibus inſtrumentis perficiantur. 100 e
Diabetes affectio qualis ſit. 384.e
διαρθρώσεως oſſium quid. 113.c
Δίαιτα græcis,idem quod victus ratio. 24.e
Differentiæ vel faciunt aliud,vel mutationem aliquam inducunt. 20 g
Differentiæ rerum naturalium & præternaturam itemque cauſæ à quibus illæ oriuntur, quomodo cognoſcantur. 20 g
Differentiæ rerum ſi ſenſũ effugiant,vnde colligẽdæ. 22.f
Differentiæ ſanitatis in conſeruatione quo referantur, & quid poſtulent. 95.b
Differentiæ medicinæ quæ,& quoduam ſit genus eiuſdem. 10 f
Digitorum fabrica qualis. 240.g
Diogeni aer ſolus elementum. 32.b
Dionyſius Syracuſanus nouaculam metuens candentibus

nucum

Digitized by Google

nuchin patunimbus barbam ſibi & capillos aduriiuſ ſit. 132.e
Docilem eſſe aliquem vel indocilẽ, vnde proueniat 155.a
Dormientibus caput velandum cur. 165.b

E

EBrij ac luxurioſi quibus malis exponantur. 92.g
Echo quo pacto fiat. 202.e
ἐκρυθμος pulſus quis. 274 g
Effecta ſanitatis quid, & quæ ſint. 68.e
Effecta ſanitatis vnde oriantur & quotuplicia 56.e
Effecta ſanitatis quæ quibus ſenſibus ſubijciantur. 69.a
Effecta ſecundum naturam, variè affecta quid prænuncient. 79 d
Effecta ſecundum naturam quomodo conſeruentur in homine ſano 93.a
Effecta quæ à morbo proficiſcuntur, & contra naturam ſunt, συμπτώματα appellantur; quæ a ſanitate, συμβεβηκότα. 169.e
ἐγκέφαλος i cerebrum. 137.d
Egeſtatis ſenſus in ore ventriculi. 353.a
Elementum vnum tantum qui, & quod illud poſuerint. 32.b
Elementi definitio, eiuſque explicatio. 31.g
Elementũ a Galeno definitur eſſe minima pars eius cuius eſt elementum. 31.b
Elementum quodque duplici qualitate præditum, & quanam. 34 f
Elemento cuique quinam in corpore noſtro ſucci reſpondeant. 39 d
Elementa quonam pacto inuicem permiſceantur. 31.a
Elementa quatenus a medico conſiderentur. 31 g
Elementa quæq; vim ſuam vnde ſortiantur. 36.b
Elementorum compoſitionem, qualitatum ac formarum varietatem atomis tribuebat Democritus & Leucippus. 32.f
Elemẽtorum formæ an eſſe poſſint qualitates primæ 34 b
Elementorum numerus quis, & vnde conſtituatur. 33 d
Elementorum ex varia permiſtione quæ temperatio reſultet. 37.d
Embryonis nomen quando fœtus ſortiatur. 408.b
Empedoclis & Anaxagoræ de corporis noſtri principijs opinio. 134.h
Empedoclis de Elementis opinio. 33.c
Empirici ab experientia dicti, eorumque placita. 2.h
Empirici a Methodicis quomodo diſtinguantur. 3.d
Empiricæ ſectæ auctores qui fuerint. 2.e
Empiricam ſectam quare Galenus damnauerit; vbi incommoda huius ſectæ breuiter enarrantur. 3.b
ἐνέργεια quid. 113.c
ἔνδειξις quid ſecundum empiricos. 4.b
Epicurus, Democritus, ac Leucippus, fortuita eſſe, quæ fiunt omnia, aſſerebant. 134 g
Epicuri de magnete ferrum attrahente opinio. 65.a
ἐπιδερμὶς vltima cutis ſuperficies. 121.1.c
ἐπιδιδυμὶς dicta appendix venarum & arteriarum cum ſummo teſticulo. 418.f
Epiglottidis officium. 321.b
Eraſiſtrato iecur Parenchyma, quaſi affuſum, & non a natura inſtitutum, quòd ex concreto ſanguine genitum fuerit. 369 b
Eryſipelas flaua bilis redundans, Cancrum atra, Inflammationem ſanguis, Oedema pituita progenerat. 91.b
ἑτερόρυθμος pulſus quis 274.g
εὔρυθμος pulſus quis. 272.b
Exercitatio moderata præſentiſſimum tuendæ valetudini remedium. 103.b
Exercitatio & motus, qualis & quando adhibendus. 164.f
Experimentorum genus triplex ſecundum Empiricos, Incidens, Conſultum, Mimiticum. 2 h
Expiratio prior inſpiratione. 293.k
Expulſionem prohibentes cauſæ quibus inſtrumentis adimantur. 100.f
Expultrix facultas cur neceſſaria, & quomodo adminiſtretur. 67.c
Expultrix facultas quibus & cur data, 336.b. quibus inſtrumentis & quomodo munere ſuo defungatur. 337.c
Expultricis facultatis munus quonam ſpectet. 75.a
Expultricis eſſentia in calore innato conſiſtit. 338.f
Expultrici facultati inſeruientia inſtrumenta quomodo varie machinata ſit natura. 338 f. & quomodo triplici moleſtiæ ſenſu ad expellendum quod ſuperat, excitentur. 339.a

F

FAcultas quid. 56.b
Facultas attractrix, retentrix, concoctrix, ſingulis eſt partibus inſita. 48.g
Facultatis animalis domicilium, cerebrum; & quæ ſub ea comprehendantur. 58.g
Facultatis naturalis officia quæ. 60.e.f
Facultatem naturalem Plato beluæ multorum capitum comparabat 59 d
Facultates naturales aliæ principales, 59 d. aliæ miniſtræ. 64.f
Facultates naturales miniſtræ quæ. 64.f. 330.e
Facultates corporis humani omnes, referuntur ad animales, vitales, & naturales. & quid ſub ſingulis comprehendatur. 137.a
Facultates in homine multiplices vnde colligantur, & de earum numero, ſpecie, domicilio, variæ Philoſophorum ſententiæ. 57.b
Facultates omnes noſtri corporis reſidere in corde ſecundum Ariſtotelem quibus rationibus probari videatur; quibus item confutari. 141.d
Facultates animales quo pacto in cerebro reſideant. 140.e
Facultates animalium omnes cordi tribuebat Ariſtoteles; contra cum Hippocrate & Platone Galenus tria facultatum principia locis diſiuncta aſſignauit: Animalis videlicet cerebrum, Vitalis Cor, & Naturalis iecur; & quid in hac Controuerſia tenendum. 256.b. ſequent.
Facultatum animalium omnium, nec ſolum intelligentiæ, rationis, ac memoriæ, verumetiam ſenſus ac motus domicilium proprium eſſe Cerebrum, cum Platone ac Galeno firmiſſimis rationibus firmatur. 140 e
Facultatum mẽtis diſtinctio Galeni in φανταστικὴν, διανοητικὴν, & μνημονευτικὴν. 140 g
Facultatum ſpecies enumerata, & ab vnaquaque actiones & opera quænam proficiſcantur. 68.f
Fames eſt appetitio ſubſtantiæ calidæ & ſiccæ; ſitis frigidæ & humidæ. 352.h

Fauces

Digitized by Google

I N D E X.

Fauces qui dicantur, eorumque munus ac compoſitio qua ſit. 324.e

Faucium glandulæ. 32.f

Faucium ſanitas in quibus conſiſtat, quibuſque conſeruetur. 324 b

Febres quænam, qua anni parte potiſſimum timendæ. 90.b

Febricitantes & phrenitici cur falſis rerum imaginibus decipiantur. 176.b

Fellis ſubſtantia ac generatio. 377 a

Fellis veſica eiuſq; hiſtoria. 377 b

Fellis veſicam cur natura molita fuerit. 377 b

Fellis veſica quæ animalia careant. 377.b

Fellis veſicæ compoſitio ex materia ac forma qualis. 377 d

Fellis veſicæ membranæ ac fibræ. 378.e

Fellis veſicæ canales eorumque munus. ibid f

Fellis veſicæ ſitus. ibid.b

Fellis veſicæ ſanitas eiuſq; conſeruatio in quibus conſiſtat, ac perficiatur. 378.b ſeq

Fibræ quid earumque officium & natura. 117.c

Figura quæ quibus partibus conueniat. 45.c

Figuram quæ cauſæ deprauent. 91 a

Filij imaginem parentum cum referant 407. a. & podagrici cur podagricos procreent. 367.d 398 f

Flaua bilis reſpondet igni. 39 d

Flauæ bilis redundantiam arguentia. 85.c

Flaua bilis redundans eryſipelas, Sanguis inflammationem, Pituita œdema, Atrabilis Cancrum progenerat. 91.b

Fœcunditas qua ratione comparetur. 444 g

Fœmina primum in rerum natura monſtrum. 391 c

Fœmina materiæ vim obtinet; mas autem efficientis. 43.d

Fœmina frigidior & humidior, mas calidior ac ſiccior. 44 g

Fœminæ ac maris diſcrimen in quo conſiſtat. 391.d

Fœminæ genitale cur intus deſidat, maris autem non. 44 e

Fœminæ ad procreationem vtrum ſemen ſuppeditent. 403.c

Fœtus in vtero ſitus qualis. 414.g

Fœtus perfectionem quo ordine natura moliatur. 345.a

ad Fœtus formationem requirit natura inuolucra tria: Primum 408.b. Secundum, 410.b. Tertium, 411 a. tum vero ligamenta, canales, receptacula, ſingulorumq; hiſtoria. 408 b & ſeqq.

Fœtus ſpiritum ac alimentum vnde attrahat, quo detrudat quæ ſuperant, & qualem vitam degat. 413 a

Fœtus octauo menſe editi minime vitales, & cur. 434 g

Fœtus quo quiſque menſe editus vitalis ſit. 434 f

Fœtus formatio quot temporibus perficiatur. 408 g

de Fœtus extimo inuolucro recentiorum opinio 409. c. authoris cenſura. 409.d

Fœtum obuoluentes membranæ quæ. 409 a

in Fœtu effingendo naturæ ſolertia & progreſſus. 407.c

a Fœtu iamiam naſcituro quo pacto vterus afficiatur. 433.d

Forma idonea in quibus conſiſtat. 73.d

Forma hominis fabricam admirabilem reddens quæ. 73.b

Forma corporis quæ cui ætati ac ſtatui conueniat. 7..d. ſeq.

FRANCISCI I. Galliarum Regis, & COSMI MEDICEI Magni Hetruriæ DVCIS in Auctorem liberalitas. 8.g

Frigidum morbum immiuere quæ arguant. 90.f. quæ calidum. ibid.

Frigus in reſiſtendo calore efficacius. 37.a

Frigus & ſiccitas magis aduerſantur corpori noſtro, quam calor & humor. 42.e

Frigus ſomnum efficit longum & grauem. 152.b

Fortitudo medicum quatenus deceat. 13.c

Fortunæ bonæ quænam in medico requirantur. 14.e

Fortuita eſſe quæ fiunt omnia qui voluerint Philoſophi antiqui. 134 g

Futura quomodo prænoſcenda. 22.e

Futura in homine ſano vnde præcognoſcantur. 88.g

Futura, præterita, ac præſentia quænam in homine ſano conſideranda. 76 f

G

GAlenus quæ cōmoda habuerit ad medicinam, aliaſque ſcientias addiſcendas. 5.b

Galenus Herophilum & Eraſiſtratum, Agathinum item, Archigenem & Athenæum in quibus notauerit. 5.a

Galeni in pulſuum tractatione prolixitas notatur. 270.f

Galeni de Hippocrate iudicium. 2.g

Galeni de Rationalibus medicis iudicium. 5.a

Galeni errores à quibus recentioribus notati. 5.d

In Galeni ſcriptis quæ incommoda. 5.c

pro Galeno excuſatio. 6.e

Poſt Galenum qui de medicina ſcripſere quid præſtiterint, & in quibus defecerint. 6.b

de Galeno recentiorum iudicium. 5.b

Gemini vt vitales ſint, quales eſſe oporteat. 445.b

Gemini quo pacto procreentur. ibid.

Geminos quo pacto parentes internoſcant. 172.g

Genitale maris cur extra protendatur, fœmineo pudendo intus deſidente. 44.e

Genitales partes quando ad procreandum ineptæ cenſeantur, 445.d quando idoneæ. 446.g

Genitalium partium tam virorum quam mulierū cur dextrum latus ſiniſtro calidius exiſtat. 393.b

Genitalibus partibus vim ſentiendi acerrimam natura indidit. 392.d ſeq.

γῆρας dicta ſenectus in animalibus quæ αὔανσις in ſtirpibus 27 d

γεῖσαρος, κῶμα & κάρος, quid. 149.c

Gibborum ſpiritus male olens, & cur. 210.e

γιγγλυμὸς iunctura quæ. 113.c

Gignendi facultas in quo cōſiſtat, & quid in ea ſpectetur. 31.c

Gingiuarum vſus ac compoſitio 223.d. earū ſanitati quæ proſint, quæ item obſint, ibid.

Glandularum temperatio, forma, caua, magnitudo, ſitus qualis ſit ſecundum naturam, & quo pacto ſanitas earum conſeruetur. 122.1.b

Glandularum procreatio, & vſus quis. 122.1 f

Glandulæ aliæ ſimplices, aliæ compoſitæ. 122.1 f

γλαύκωμα vitium oculis, ſuperueniēs, cum cryſtallinus humor denſior ac ſiccior redditur. 180.e

γλουτοὶ ſinus quis. 112.f

Gnidy ab Hippocrate reprehenſi, quod imperfecta quædā

de

Digitized by Google

de medicina perſcripſerint 1.d
Gnidij quæ de medicina ſcripſerunt, exigua & imperfecta, temporum iniuria ſunt extincta. 2.g
à Gnidijs Medicina primum literis mandata. 1.d
γόμφωσις quid. 113.b
γονυάλγμα quæ dicatur, & ad eius propulſationem præcepta. 244 e
Graciles libidinoſi cur. 394 e
Græci primum ac Arabes, deinde Latini Medicinam excoluere 1.c
Græci cur dicti Aſclepiadæ. 1.d
Grauida cum eſt mulier, duo aduertenda ſunt, ſcilicet ne abortum faciat & vt facilis ſit partus, cum purgatione, & quo pacto vtrumque aſſequere. 411.b
Gula quid, & ipſius hiſtoria. 348.b
Gulæ munus. 549.a
Gulæ actio duplex, vna qua attrahit, altera qua exprimit. ibid.
Gulæ actio quibus fibris ac qualiter perficiatur. 549.a b
Gulæ actione læſa, fame hominem interire neceſſum eſt. 549 c
Gulæ compoſitio ex materia & forma, qualis. 549.d
Gula intus humida ac leuis, & eam madefacientes glandulæ. 549.d
Gulæ amplitudo, & ſitus, tum ſanitas eius in quibus conſiſtat. 350 e
Gula quibus animalibus obuenerit. 348 b
Guttur qualis in homine ſano. 69 c
Guttur quod dicatur. 320 g
Gutturis finis ac vſus varius. ibid
Gutturis motus qui. ibid.
Guttur ex triplici cartilagine cur natura effinxerit, & quę inde reſultet commoditas. 320.h
Gutturis muſculi communes ac proprij qui 321.c.d
Gutturis muſculi quos neruos & vnde accipiant. 322.f
Gutturis ſanitas, eiuſque cauſa & effecta in quibus conſiſtant. 323 a
ad Gutturis ſanitatem conſeruandam pręcepta communia ibi d 323.e.ac priora.
Gymnaſtæ medicorum miniſtri. 28.g
Gymnaſtica vnde dicta, & in quo conſiſtat. 24 e

H

Habituum mentis diuiſio in contemplantem, agentem, & ſcientem. 9 c
Hectica dicta quæ iam contraxit habitum, καταρχὴν ea quæ nondum contraxit. 20.b
Heraclitus & Hippaſus ignem ſolum elementum aſſerebant. 32.b
Hepar, vide Iecur.
Herophili neuter ſtatus in quanam ſanitatis differẽtia conſtituatur. 20 e
Hippocrates Medicinæ parens, omnium ſemina quadam reliquit, quę niſi ab alijs excolantur imperfecta minuſque diſtincta fore Galenus cenſuit. 3.g
Hippocrates primus auctor ſectæ Rationalis. 4.b
Hippocrates annus an & quid de medicina conſcripſerit. 2.e g
Hippocratem ſecundum medicum ſummum & Philoſophum fuiſſe opera eius extantia arguunt. 1.d
Homo & Corpus humanum quid differant, & quomodo vel à medico vel & a philoſopho conſiderentur. 11.d
in Homine qui tractatur, quænam & quo modo cognoſcenda. 21.c
in Homine ſano quænam cognoſcenda ſint in vniuerſum, & qua ratione. 76 f
Homines duobus præcipuè ab alijs animalibus diſtinguuntur, ratione & oratione. 312 f
Hyeme ventres calidiſſimi; & plus alimenti conficiunt, quare. 333.d
Humidum morbum imminere, quæ arguant. 90.g. quæ ſiccum. ibid.
Humore & calore vitam contineri, an verum. 41.b
Hyemi Senectus comparata. 42.e

I

inter Iacobum & Iulium Angelios Piſis Philoſophiæ, Iuriſq; Ciuilis profeſſores mira ſimilitudo. 172.g
Iecur maximè appoſitum ad conficiendum ſanguinem. 370 videtur namq; eſſe ſanguis concretus ibid f
Iecur in homine magnũ proportione corporis ad alia animalia. 373.a
Iecoris hiſtoria. 369 b. & ſeqq.
Iecoris finis ob quem a natura fuit inſtitutum. ibid.
Iecur domicilium eſſe ac fontem naturalis, ſeu altricis, ſeu concupiſcentis facultatis argumentum duo firmiſsima. ibid d.
Iecinoris ſubſtantia qualis, eiuſque generatio. 372.f
Iecinoris forma qualis, & quę in ea attendantur. 372 b
Iecinoris conſeruatio conſiſtit in rerum conſeruandarum cognitione, atque conſeruandi ratione, & quo pacto ſingula pertineantur. 373.b
pro Iecinore conſeruando communia præcepta, 374.g. & propria. 375.d
Iecinoris expultrix facultas requirit vim attrahentem veſicæ fellis, lienis, ac renum. 372.e
Iecinori cur data arteria, & quales, 372. g. cur neruus. ibid h
in Iecore gignuntur ſucci, in ventriculo contrahitur etiam pituita. 52.b
a Iecinore quæ venæ & vbi oriantur. 370 g.h. 372.f
Ieiuni deteriorem expirant odorem, quam ſaturi, & cur. 210.e
Ieiunis poſt longos labores, aut vigilias, ſi ſomnus ſuperueniat, is minime naturalis eſt cenſendus. 149.b
Ignis collatus cæteris elementis rationem formæ obtinet. 37.b
Igni reſpondet Flaua bilis. 39.d
Ileon inteſtinum tertium. 363.a
Imminutio quid. & quo pacto fiat. 343.d
Incidens, vnum ex triplici experimentorum genere ſecundum Empiricos, quale. 2.b
Infans vocem non edit, priuſquam totus in lucem prodierit. 414.b
Infanti recens nato quale conueniat alimentum. 447.d
Infantem perfectiſſimè ſanum quo pacto talem conſerues. 104.b
Infantes vtrum ſomnient. 150 e
Infantes cur magno naſcuntur capite pumilionum modo. 158.f
Inflammationem ſanguis redundans, Eryſipelas flaua bilis, Cancrum atra, Oedema pituita progenerat. 91.b
Iniuria in corpore humano duplex, alia euitabilis, alia ſecus. 27.c

Iniu-

Iniurias externas euitare natura docet. 101.b
Iniuria ſanitatem infeſtantes quæ, & quomodo depellantur. 93.b
Inſectis pro perſpiratu datus ſepti tranſuerſi motus. 59 b
Inſomnium quid; quo pacto ſuperueniat; & prohibeatur. 151.b.d
Inſpiratio ab expiratione quomodo differat. 203.e
Inſpirationis finis eſt temperatio caloris, & refectio ſpiritus animalis ; expirationis vero expulſio fuliginis. 299.d
Inſtitutionum libris quidnam auctor tradat, ſummatim refertur. 25.d
Inſtrumenta chirurgici quotuplicia. 24 g
Inſtrumentorum medicinæ quot genera & quæ. 24.e
Inſtrumentorum atque operum interuentu, quomodo inſtituenda ſit ratio tractandi 22 g 24 e
Inſtrumentorum (quib. in tuenda valetudine vtitur medicus ad adijciendum aut detrahendum) rectus vſus, in quib. conſiſtat. 100 b
Inſtrumentorum partis alicuius nomine, quid proprie ſignificetur. 346.f
Intelligentiæ finis eſt vel ſola contemplatio, quæ θεωρητικὴ vel etiam actio, quæ πρακτικὴ græce appellatur. 231.d
Intelligentię, nec non ſenſus communis ſedes in anteriori parte cerebri; memoria in poſteriori, rationis in medio. 140 b
Inteſtina concoquendi vim nonnullam obtinent. 352 f
Inteſtini diuiſio in ἔκφυσιν a fundo ventriculi, ieiunum, tenue, cęcum, colum, rectum. 363.a.b
Inteſtini compoſitio ex materia & forma qualis. 361 e
Inteſtinorum omnium longitudo quatuordecim cubitorū. 362.a
Inteſtinorum nomine quid veniat, & in quem finem conſtituta fuerint. 360 b
Inteſtino quę facultates obtigerint ad munus ſuum perficiendum 400.b & ſeq.
Inteſtinorum ſanitas cum ſuis differentijs tum cauſę eius & effecta in quib. conſiſtant, ad ad ſui conſeruationem quid requirant 363.d ſeq.
Ira, θυμὸς Gręce, quid. 222.d
Iris circulus in oculo multicolor, a gręcis ἶρις dictus. 182 g
ἴυγξ, quę dicatur, & ad eius propulſationē pręcepta. 244 e
Ἴτυς, ἴτυας, ἀμβωνες, & χεῖλος, dicta labra, quę ſinus circundant. 112 f
Iucunditas curationis in quib. conſiſtat. 11.g
Iudicium recentiorum de Galeno. 5.b
Iulij II. Pont. Max dictum in medicum paruo medētem. 13 e
Iuuantia & nocentia ſigna cauſarum, non vero cauſę cenſenda 21.d
Iuuantia & lędentia quam temperationem denuncient. 80.g
Iuuenes an pueri calidiores. 43.c
Iuuentus ęſtati reſpondet. 42.e

L

Labrorum vſus ac compoſitio. 219.d
Lac album vnde. 451.a
Lac in mammis quando generari incipiat. 414.b
Lac ex qua materia & qua ętate gignatur. 449.d
Lac fit ex ſanguine, non qualis fertur ad uterum, ſed magis elaborato ac cocto. 454.e
Lac quomodo nonnunquam gignant Virgines. 450 g
Lac in mulieribus cur deſinat poſt conceptionem 450 f
Lac bubulum craſſum, aſininum tenue, caprinum mediū. 450.b
Lac maternum infantibus maxime conuenit triduo a partu elapſo. 10..a
Lac quibuſnam varie qualitatib. ſit affectum 451.a
Lac vt bonum ſit, qualis eſſe nutrix debeat. 451.b
Lac niſi ſugatur cur deſinat. 450.f
Lactis ſubſtantia qualis ſit. 450.b
Lactis boni qualitates quæ 105.b
Lac ſtatim emulctum ſumendum antequam vitietur. 451.b
in Lacte partes diſſimiles ſunt ſerum, caſeus, butyrum. 450.b
Læuitas & aſperitas in corpore ſano quid, & qualis eſſe debeat. 71.a
Latinorum, qui medicinam ſcriptis illuſtrarunt, genus tripartitum. 7.b
Leucippus, *Democritus, ac Epicurus fortuita eſſe quæ fiunt omnia, aſſerebant.* 134.g
Liberalitas medicum an & quatenus deceat. 13.b
Lien, eiuſque munus & hiſtoria. 379 c
Lienis arteria calore ac motu inſignes 380 e
Lienis compoſitio ex materia & forma qualis. 380.f. & 381.b
Lienis caro ſpongioſa ibid. g. Vena eius. ib. b & arteriæ. 381.a
Lien hominis quomodo a cæterorum animalium liene differat. 381.b
Lienis ſanitas, eiuſque conſeruatio in quibus conſiſtat, ac perficiatur. 381.c
Ligamenta cur a natura facta, eorumque hiſtoria. 115.d
Ligamenta σύνδεσμοι græcè appellata. 115.d
Ligamenta quatenus ſentiendi, ac mouendi vi prædita. 116 e
Ligamentorum temperatio, figura, ſuperficies, magnitudo, numerus, ſitus, qualis ſit ſecundum naturam. 116.e
Ligamentorum ſanitatis cauſa, excreta, qualitates, quales ſint, & eorum conſeruandorum ratio in quib. conſiſtat. 116.f
Linguę hiſtoria. 212.g
Lingua animi interpres. 162.e
Lingua in ſerpentibus duplex. 174.g
Linguæ ſanitas in quibus conſiſtat, & quo pacto conſeruetur. 318.f
Loci differentia quænam. 46.e
Lumen eſt actus perſpicui. 183 d
Luxurioſi ac vinoſi quibus malis exponantur. 92 g

M

Machaon & Podalirius Aeſculapii filij medicinam a patre acceptam Troicis temporibus tractauerunt. 7.d
Magnitudo ſanita ſne, an effectum ſanitatis cēſeri debeat. 70.f
Mamma virorum, ac fœminarum in quibus differant. 448.e
Mammas viris, & teſticulos fœminis ideo tantum datas

tas afferebat Athenæus, vt proportio quædam ſeruaretur 135.a
Mammarum munus quod, earumque hiſtoria. 447 a
Mammarum ſubſtantia qualis. 44^.f
Mammarum temperatio ſubfrigida, ac humida. 449 a
Mammarum ſanitas in quibus conſiſtat & quomodo varie procuretur atque conſeruetur. 4 1.c
Mammarum cum vtero conſenſus per communia vaſa. 447.d
ad Mammarum inflammationem auertentia ac deriuantia opportuna. 452.f
Manus inſtrumentum inſtrumentorum, cur ſolis hominibus conceſſum, eiusque vtilitas quanta, eiuſque partes. 240 f
Marinus Anatomes profeſſor celeberrimus glandularum duo genera primus diſtinxit 122.1.f
Mas animal eſt, quod in alio generat, fœmina quod in ſeipſo. 391.d
Mas calidior, & ſiccior, fœmina frigidior & humidior. 44 g
Mas & fœmina ad procreandum, ille per ſemen, hęc per menſtruum ſanguinem concurrunt. 47.d
Mas efficiens & principium motus; fœmina vero materię vim obtinet. 34.d
Mas ne ſit, an fœmina, quod conceptum eſt coniectura per difficilis, vnde tamen deſumi aliquo modo poſſit. 4:8 h
Maris ac fœminæ diſcrimen in quibus conſiſtat. 39 .d
Maris ac fœminæ diſcriminis cauſæ quo referri debeant. 392.f
Maris genitale cur extra protendatur, fœmineo pudendo intus deſidente. 44.e
Marem an fœminam, gigni cui cauſæ veteres aſcripſerint. 44.e.g
in Mare ac fœmina temperatio diuerſa, & quæ. 392 b
Marium procreatio ad ſemen ex dextra parte fluens, & ad dextrum latus vteri referenda. 393.b
in Matrimonio ineundo diligenter primum conſideranda perſonæ temperatio, qua cum contrahas, & cur. 447 c
MEDICEÆ familia Illuſtriſs. beneficio, & Græca, & Latina literæ nitori priſtino reſtituta, & Medicina literis latinis illuſtrata 2.f.7.c
medicamenti nomine quid ueniat. 24.f
medicamenta remouentia ſi quid in corpore præter naturam ſuperet, quę ſint. 100.f
MEDICINA quid. 8.b
medicina vtrum ſit Ars vel ſcientia. 9. b
medicina eſt ars vna. 28.g
medicina ſub qua artium ſpecie comprehendatur. 10. f
medicina ars omnium nobiliſſima, cur. 10 b
medicina qua ratione in quauis lingua tractata. 2.g
medicina triplici primum lingua fuit exculta. 1.c
medicinæ authores qui, & quo tempore extiterint. 1. c
medicina primum a Gnidys conſcripta. 1.d
medicinæ definitio excutitur. 10.f
medicinæ genus quod, quæ item differentiæ. 10.f
medicinæ partes qua methodo inueniantur. 17.b
medicinæ partium diſpoſitio, quæ. 24.g
medicinæ diuiſio in Theoricen & Practicen, ab Auicenna inducta, duplicis erroris arguitur. 17.b
medicina a Veterinaria, & Agricultura quomodo differat. 11.b
medicinæ originem ad Deos retulit antiquitas. 1.c
medicina coniecturalis potius, quam certa. 10.b
medicina neceſſaria ob multas maximaſque iniurias, quibus corpus noſtrum eſt expoſitum. 28.f
medicina ita exercenda eſt, vt tuto, cito, & iucunde ſanitas comparetur, & quomodo vnumquodque horũ præſtetur. 12.f
medicinæ ſubiectum eſſe corpus humanum; Finem, ſanitatem; officium, appoſite facere ad ſanandum. 11.a
medicinæ vtilitas ac neceſſitas quanta. 1.d
medicinam vniuerſam litteris mandare auctor inſtituit. 1. c
medicinalem artem trib. conſtare, experimentorum obſeruatione eorundem memoria atque hiſtoria, tum tranſitu ad ſimilia, ſecundum Empiricos. 2.b
medicus bonus animi, corporis & fortunæ inſtructus eſſe debet. 13.a
medicum qualem eſſe oporteat. 12.b
medico & Phyſico in conſiderando corpore humano quid interſit. 11.c
in Medico pręter morales virtutes requiritur etiam ingenium, memoria, iudicium, peritia linguarum, Dialectices, naturalis philoſophiæ, ſumma cognitio omnium medicinæ partium, vſus longus atque exercitatio. 13. d
melancholici ad Venerem cur procliues. 394.e
melancholicis ſomnia accidunt illuſtria valde, & quare. 151.d
melancholicus humor frigidus eſt et ſiccus, flaua bilis, calida, & ſicca, Pituita frigida & humida, ſanguis calidus, & humidus. 52.g
melancholicis humoris exceſſum indicantia. 85.d
melancholici humoris qualitas, itemque quantitas moderata ac immoderata quæ, & vnde oriatur. 54.e
Meliſſus elementum affirmabat ens vnum, & immobile. 32 b
membra quatuor hominibus iuxtà atque animalibus perfectioribus natura dedit; duo brachia, & duo crura. &c. 239.d
membrana, ex qua ſeminis parte gignatur. 111.d
membrana carnoſa quæ appelletur. 116.b
membrana carnoſa ſub cute capitis non tegendi ſolum vim habet, uerum ob fibras aliqua motus facultate eſt prædita. 138.f
membranæ ſanitas in quib. conſiſtat. 117.a
a membrana craſſa cerebri decem ſinus conficiuntur, in quibus ſanguis continetur, eorumque hiſtoria. 139.a
membranæ fœtum obuoluentes quæ. 409.a
membranę duę inter cerebrum atque caluariam ſitę quẽ vſum prębeant. 138.f
membranę tenuis cerebrum inuoluentis vſus. 138.g
membranę craſſę cerebrum ambientis ſubſtantia, figura ſuperficies, ſinus, foramina, magnitudo, numerus, ſitus. 138.b.ſeq.
membranarum alię tenues ſine fibris, ac ſimplices; alię magis compoſitę. 116.g
membranarum finis. 117.a
membranarum ſubſtantia qualis. 116.b

I N D E X.

Membranarum temperatio, figura, ſuperficies, caua, magnitudo, numerus, ſitus, qualis ſit ſecundùm naturam. 117. a
Membranarum ſanitatis cauſæ, effecta, qualitates primæ ac ſecundæ quales ſint, & earum conſeruandi ratio in quibus conſiſtat. 117. b
Memoria artium ac ſcientiarum mater. 171. d
Memoriæ quæ cerebri ſubſtantia magis conueniat. 156. e
Memoriæ ſedes in poſteriori parte cerebri, ſenſus cõmunis atq; intelligentiæ in anteriori, rationis in medio. 140. b
Meninges dictæ membranæ duæ, inter cerebrum atque caluariam ſitæ, earumq; hiſtoria. 138. f
Mens videt, mens audit, cætera muta ſunt & cæca. 173. e
ſub Mente comprehenditur ratio, intelligentia, memoria. 58. g
Meſenterium ſiue Meſaræon quid, eiuſq; hiſtoria. 366. g
Meſenterii vſus duplex ibid.
Meſẽterii cõpoſitio ex materia ac forma qualis ib. & ſeq.
Meſenterij glandulæ complures, quarum maior παγκρέας *dicta.* 367. a
Meſenterij venæ, omnes à vena porta enatæ. ibid.
Meſenterij nerui & arteriæ. ibid b
Meſenterij ſanitas per conſenſum & eſſentiã, in quib. conſiſtat, quibuſue procuretur aut cõſeruetur. 367. d & ſeq.
Methodus quid ſecundùm methodicos. 3. d
Methodus vera quid. 7. a
Methodus ab ordine quomodo differat. ibid.
Methodus artis cuiuſque conſtituendæ quænam ſit. 16. f
Methodici qui, & vnde dicti. 3. d
Methodici à Rationalibus quomodo differant. 4. g
Methodici ſex menſibus ſe artem medicam edocturos profitentur, quos Galenus irridet. 4. e
Methodicæ ſectæ auctores qui fuerint. 2. e
Methodicam ſectam quæ incommoda & quàm peſtifera ſequantur. 4. e
Menſtruus ſanguis moderatus quis dicatur. 405. d
Menſtrui ſanguinis definitio, eiuſq; declaratio. 405. a
Menſtrui ſanguinis purgationem moderatam quæ ſequatur vtilitas, & immoderatam quæ incommoda. 405. d
Menſtrua purgatio eadem ætate mulieribus qua viris ſemen ſuperuenit; non tamen eadem finitur. 427. d
Menſtruæ purgationis vtilitas. 418. g
Menſtruæ purgationis qualitas, quantitas, modus, qui quibus conueniat. 418 e. f
ad Menſtruum ſanguinem ſpectantia inſtrumenta quotuplicia, & de eius purgatione. 426. b
Menſtruam purgationem ſuppreſſam quæ mala conſequantur. 429. a
in Menſtrua purgatione quantitatis exceſſus ac defectus quæ mala inducat. 429. c. d
Menſtrua purgatio vt reſpondeat, tria neceſſario concurrunt, facultas, ſanguis, ac vaſa, & quid in vnoquoque conſiderandum 429. d. & ſeq.
Menſtruorum defectus ab iiſdem tribus cauſis proficiſcitur. 430. f
Menſtruæ purgationis exceſſus, ac defectus quomodo ad moderationem reducatur 430. g
Menſtrua prægnantibus ſi quando exeant, non ex vteri ſinu, ſed eius ceruice exeunt. 432. a
Menſtruorum ſtatum tempus ad Lunæ cum Sole coniunctionem 4-7 e
Menſtruorum nimio fluxui quibus occurratur. 431. a
Menſtrua ſuppreſſa quibus euocentur. ibid c
Menſtruis primùm erumpentibus ſæpe affectus grauiſſimi ſoluuntur. 428. b
Mentiri medicum, an liceat. 13. d
Mimiticum, vnum ex triplici experimentorum genere ſecundùm Empiricos, quale. 13. a
Miniſtrorum medici quæ differentiæ, & quod cuiuſque officium 14. b
Miſericordia an & quatenus medico conueniat. 11. c
Modeſtia medicum an deceat, & in quo conſiſtat. 13. d
Monſtrum quod dicatur. 62. e
Monſtrum primum in rerum natura, fœmina. 395. e
Morbus quando dicatur induci. 19. c
Morbi ſpeciem imminentem pulſus arguit. 90. e
Morbi impendentis qualitas quomodo cognoſcatur, atque amoueatur. 108. b
Morbum calidum, frigidum, humidum, ſiccumue imminere, quæ arguant. 90. f
Motus cuiuslibet cauſa effectrix quæ 229. d
Motus, vtilitas, & genera eius varia. 227. d
Motus in efficiente appellatur actio, in perpetiente perturbatio. 56. f
Motus, & animi perturbatio temperationem efficit calidiorem & ſicciorem 45. a
Motus & quies ad conſeruandam bonam valetudinem quatenus adhibenda 103. b
Motus & exercitatio qualis & quando adhibẽda. 164. f
Motus animalium quo pacto adminiſtretur. 239. c
ad Motum animalis tria concurrere neceſſum eſt, & quæ ſint illa. 230. g
Motus localis duplex: vnus rerum per ſe ſolutarum, alter per aliud. 228. g
Motus violentus quis 228. g
Motus violenti ſpecies quatuor; pulſus, tractus, vectio, conuerſio. ibid. b
Motus voluntarij inſtrumentum commune quod. 235. c.
quæ item propria 237. d
Motus voluntarij ſedes propria cerebrum; vis tamen eius omnibus muſculis impertitur. 58. b
Motus voluntarij facultatem in cerebro ſitam eſſe quib. rationibus euincatur 141. b
Motus voluntarij domicilium quod. 235 d
Motus voluntarij inſtrumentorum ſanitas in quibus conſiſtat, & quo pacto conſeruetur. 241. d
Mulier primum in rerum natura monſtrum. 341. d
Mulieres ad iram faciles, itemq; pueri cur. 269. f
Muſculi thoracis octoginta nouem, eorumq; ſitus, ſubſtantia ac figura qualis. 303. b. c. d ſeq.
Muſculorum partes tres, initium, medium, finis. 123 d
Muſculorum chordæ quales variè ab illis procedãt. 124. e
Muſculorum ſubſtantia. 123. d *finis, actio, materia, partes* 122. 2. e
Muſculorum temperatio, figura, ſuperficies, magnitudo, numerus, ſitus qualis ſit ſecundùm naturam, & quo pacto ſanitas eorum conſeruetur. 124. f. ſeq.
Muſculorum ſanitas in quibus conſiſtat, & ad ſui conſeruationem quid requirat. 241. d

N

NArium hiſtoria. 205. b
Naſi atq; inſtrumentorum odoratus ſanitas in quibus conſiſtat, & quo pacto ſecundùm naturam conſeruetur. 211 a

Naſi

Naſi oſſa, cartilagines, muſculi, membrana, foramina. 207 b
Naſo imo cur addita cartilago. 115 a
Natura, ſecundum Platonem, eſt ars atque prouidentia dei. 134.g
Natura principium eſt & cauſa motus ac quietis in eo, in quo eſt. 28.b
Natura in animalium procreatione trium habuiſſe ratio nem videtur, & quæ illa. 406.h
Naturæ artificia multo, quàm artis maiora. 133.c
Naturæ opera, niſi vitium materiæ obſtet, in vno quoque genere perfecta. 133.d
Naturæ artificium in corporis humani fabrica. 133.b
Natura finis in corporis humani ſtructura. 135.b
Naturæ in collocandis corporis humani partib. prouidentia ſumma. 46.e
ſecundum Naturam rerum quæ conſeruari debent abſoluta cognitio in quib. conſiſtat. 18.f
Naturalis facultas ab animali & vitali quomodo differat. 61.b
Naturalis facultatis opera tria, alens, augens, gignens. 327.a
Naturalium rerum & præternaturam differentia, itemque cauſæ a quibus illæ oriuntur, quomodo cognoſcantur. 20.g
Nephritici proprie qui dicantur. 386.e
Nerui quid, & cur a natura effecti. 117.d
Nerui qui ſingulis partibus impertiantur, & de eorum conſeruatione 226.b
Neruos a membrana cerebri oriri aſſerebant Eraſiſtratei. 140.g
Neruorum ſubſtantia qualis. 173.a
Neruorum ſubſtantia, & ortus qualis. 118.e
Nerui quib. conſeruentur, quib. item lædantur. 118.b
Neruorum, qui a cerebro ad oculos videndi facultatem transferunt, hiſtoria 178.g
Neruorum temperatio, figura, magnitudo, numerus, ſitus, effecta, &c. quæ ſint. 118.f
Nexus partium humani corporis in quib. conſiſtat. 46 e
Νεῦρα ἀπὸ τοῦ νεύειν *dicti nerui* 117.d
Νευροχονδρώδη *ligamenta cartilaginoſa.* 116.f
Neuter ſtatus inter ſanitatem ac morbum, quis. 78.g
Noctu quam interdiu, cur cuncta tranquilliora 174 f
Numerum præternaturam, quæ augeant, & quæ imminuant. 91.c
Nutriens facultas in quo conſiſtat. 60 f
Nutrix quando & qualis eligenda. 105.b

O

Obſtructioni quo pacto occurratur. 100.f
Oculorum natura ac hiſtoria. 177.d
Oculi cur cariſſimi. 177 d
Oculi humores tres: Cryſtallinus, aquoſus, vitreus, & quo modo ac viſionem ſinguli concurrant. 179.b
Oculi forma qualis. 182.g
Oculi tunicæ, earumque hiſtoria. 182.f
Oculi ſani in homine, quid denuncient, & de futuris præſagiendis. 192 f
Oculorum ſenſus omnium iucundiſſimus. 172.e
Oculorum anguli, glandula, cartilagines, circulus verſicolor, &c. 182.f
Oculum nigrum copia humoris, cæſium eiuſdem inopia reddit. 191.d
Oculorum iniuriæ duplices, externæ, & internæ, & quæ ſint. 194.e
*Oculorum fluxum (*ῥύαδα *Græci dicunt) quę cauſent.* 192 f
Oculorum ſanitas in quibus conſiſtat, & quo pacto conſeruetur. 190.g. 193.d
Odor proprie quid ſit; & quæ eius ſpecies ac differentiæ. 207 c
Odorandi facultas quam proprie ſedem obtineat. 205.d
Odorandi facultas maxime hebes in homine, ſi cum cæteris animalibus comparetur. 205 c
Odoratui ſubiectas qualitates in corpore ſano, quales eſſe conueniat. 69.b
Oedema pituita redundans, Cancrum atrabilis, Eryſipelas flaua, inflammationem ſanguis progenerat. 91.b
ad Officium Medici pertinet, tuto, cito, & iucunde ſanitatem procurare. 12.f
Omenti munus. 348.e
Omentum duplici membrana conſtat, adipe, venis, ac arterys referta. 348.f.g
Omentum inteſtinis vbi hæreat. 348.g
Onera contentis corporib. cur ferantur facilius. 396.h
in Opere quouis efficiendo attendenda qualitas operis, quantitas, numerus, tempus, locus, modus, ordo; &c. 94.h
Opera diuerſa ſiue contraria vbi requirantur, quid potiſſimum faciendum. 23.d
Opera fiunt a ſanitate per facultates, a facultatibus per actiones. 56 g
Opera quænam a quibus actionibus, ac facultatibus proficiſcantur. 68.f
Opera ſanitatis conſeruandæ duo: adiectio, & detractio. 91.d
Operum & inſtrumentorum quæ differentia. 22 g
Operum atque inſtrumentorum incruentu quomodo inſtituenda ſit ratio tractandi. 22 g
ὄρεξις *quid.* 232 g
ὁρμὴ *quid.* 232.g
Organorum Muſicorum ſtructura qualis, & ad ea inſtrumentorum ſenſuum externorum comparatio. 173 b
Oris compoſitio qualis. 219.d
Os hyoides dictum, quod v literæ figuram imitetur. 112 e
Os pectoris quem vſum præbeat, eiusque ſubſtantia ac figura qualis. 302.h
Oſſi ſacro extremo cartilago addita, & cur. 115.a
Oſſa ſuccos a venis, ſpiritus accipiunt ab arterijs vicinis. 114 e
Oſſa parua nullas, grandiora exiles venas habent, neruis vero & arterijs carent. 114 e
Oſſium facultas naturalis in quib. conſiſtat. 114.e
Oſſium harmonia quid. 113 h
Oſſium ſubſtantia & officium quale. 111.c. *minuta quędam* σησαμοειδῆ *dicta, quod ſeſami grana referant.* ibid.d
Oſſium materia, ac forma. 111.d
Figura 112.e
Proceſſus, ſinus ceruices. ibid e
Superficies. 112.f
Caua. ibid f
Magnitudo. ibid g
Numerus. ibid h
Appendices. 113.a

Membranarum temperatio, figura, ſuperficies, caua. magnitudo, numerus, ſitus, qualis ſit ſecundùm naturam. 117. a
Membranarum ſanitatis cauſa, effecta, qualitates primæ ac ſecundæ quales ſint, & earum conſeruandi ratio in quibus conſiſtat. 117. b
Memoria artium ac ſcientiarum mater. 171. d
Memoriæ quæ cerebri ſubſtantia magis conueniat. 156. e
Memoriæ ſedes in poſteriori parte cerebri, ſenſus cõmunis atq; intelligentiæ in anteriori, rationis in medio. 140. b
Meninges dictæ membranæ duæ, inter cerebrum atque caluariam ſitæ, earumq; hiſtoria. 138. f
Mens videt, mens audit, cætera muta ſunt & cæca. 173. c
ſub Mente comprehenditur ratio, intelligentia, memoria. 58. g
Meſenterium ſiue Meſaræon quid, eiuſq; hiſtoria. 366. g
Meſenterii vſus duplex ibid.
Meſẽterii cõpoſitio ex materia ac forma qualis ib. & ſeq.
Meſenterii glandulæ complures, quarum maior παγκρέας dicta. 367. a
Meſenterii venæ, omnes à vena porta enatæ. ibid.
Meſenterii nerui & arteria. ibid b
Meſenterii ſanitas per conſenſum & eſſentiã, in quib. conſiſtat, quibuſue perueretur aut cõſeruetur. 367. d & ſeq.
Methodus quid ſecundùm methodicos. 3. d
Methodus vera quid. 7. a
Methodus ab ordine quomodo differat. ibid.
Methodus artis cuiuſque conſtituendæ quænam ſit. 16. f
Methodici qui, & vnde dicti. 3. d
Methodici à Rationalibus quomodo differant. 4. g
Methodici ſex menſibus ſe artem medicam edocturos profitentur, quos Galenus irridet. 4. e
Methodicæ ſectæ auctores qui fuerint. 2. e
Methodicam ſectam quæ incommoda & quàm peſtifera ſequantur. 4. e
Menſtruus ſanguis moderatus quis dicatur. 405. d
Menſtrui ſanguinis definitio, eiuſq; declaratio. 405. a
Menſtrui ſanguinis purgationem moderatam quæ ſequatur vtilitas, & immoderatam quæ incommoda. 405. d
Menſtrua purgatio eadem ætate mulieribus quâ viris ſemen ſuperuenit; non tamen eadem finitur. 427. d
Menſtruæ purgationis vtilitas. 418. g
Menſtruæ purgationis qualitas, quantitas, modus, qui quibus conueniat. 418 e. f
ad Menſtruum ſanguinem ſpectantia inſtrumenta quotuplicia, & de eius purgatione. 426. b
Menſtruam purgationem ſuppreſſam quæ mala conſequantur. 429. a
in Menſtrua purgatione quantitatis exceſſus ac defectus quæ mala inducat. 429. c. d
Menſtrua purgatio vt reſpondeat, tria neceſſario concurrunt, facultas, ſanguis, ac vaſa, & quid in vnoquoque conſiderandum 429. d. & ſeq.
Menſtruorum defectus ab iiſdem tribus cauſis proficiſcitur. 4,0. f
Menſtruæ purgationis exceſſus, ac defectus quomodo ad moderationem reducatur 430. g
Menſtrua prægnantibus ſi quando exeunt, non ex vteri ſinu, ſed eius ceruice exeunt. 43?. a
Menſtruorum ſtatum tempus ad Lunæ cum Sole coniunctionem 4?7 c
Menſtruorum nimio fluxui quibus occurratur. 431. a
Menſtrua ſuppreſſa quibus euocentur. ibid e
Menſtruis primùm erumpentibus ſæpe affectus grauiſſimi ſoluuntur. 428. b
Mentiri medicum, an liceat. 13. d
Mimiticum, vnum ex triplici experimentorum genere ſecundùm Empiricos, quale. 13. a
Miniſtrorum medici quæ differentiæ, & quod cuiuſque officium. 14. b
Miſericordia an & quatenus medico conueniat. 13. c
Modeſtia medicum an deceat, & in quo conſiſtat. 13. d
Monſtrum quod dicatur. 62. e
Monſtrum primum in rerum natura, fœmina. 395. e
Morbus quando dicatur induci. 19. c
Morbi ſpeciem imminentem pulſus arguit. 90. e
Morbi impendentis qualitas quomodo cognoſcatur, atque amoueatur. 106. b
Morbum calidum, frigidum, humidum, ſiccumue imminere, quæ arguant. 90. f
Motus cuiuslibet cauſa effectrix quæ 229. d
Motus, vtilitas, & genera eius varia. 227. d
Motus in efficiente appellatur actio, in perpetiente perturbatio. 56. f
Motus, & animi perturbatio temperationem efficit calidiorem & ſicciorem 45. a
Motus & quies ad conſeruandam bonam valetudinem quatenus adhibenda 103. b
Motus & exercitatio qualis & quando adhibẽda. 164. f
Motus animalium quo pacto adminiſtretur. 239. e
ad Motum animalis tria concurrere neceſſum eſt, & quæ ſint illa. 230. g
Motus localis duplex: vnus rerum per ſe ſolutarum, alter per aliud. 228. g
Motus violentus quis 228. g
Motus violenti ſpecies quatuor; pulſus, tractus, vectio, conuerſio. ibid. b
Motus voluntarii inſtrumentum commune quod. 235. c.
quæ item propria 237. d
Motus voluntarii ſedes propria cerebrum; vis tamen eius omnibus muſculis impertitur. 58. b
Motus voluntarii facultatem in cerebro ſitam eſſe quib. rationibus euincatur 141. b
Motus voluntarii domicilium quod. 235 d
Motus voluntarii inſtrumentorum ſanitas in quibus conſiſtat, & quo pacto conſeruetur. 241. d
Mulier primum in rerum natura monſtrum. 341. d
Mulieres ad iram faciles, itemq; pueri cur 269. f
Muſculi thoracis octoginta nouem, eorumq; ſitus, ſubſtantia ac figura qualis. 303. b. c. d ſeq.
Muſculorum partes tres, initium, medium, finis. 123 d
Muſculorum chordæ quales variè ab illis procedãt. 124. e
Muſculorum ſubſtantia. 123. d *finis, actio, materia, partes* 122. 2. e
Muſculorum temperatio, figura, ſuperficies, magnitudo, numerus, ſitus qualis ſit ſecundùm naturam, & quo pacto ſanitas eorum conſeruetur. 124. f. ſeq.
Muſculorum ſanitas in quibus conſiſtat, & ad ſui conſeruationem quid requirat. 241. d

N

NArium hiſtoria. 205. b
Naſi atq; inſtrumentorum odoratus ſanitas in quibus conſiſtat, & quo pacto ſecundùm naturam conſeruetur. 211 a

Naſi

INDEX.

Naſi oſſa, cartilagines, muſculi, membrana, foramina. 207 b
Naſo imo cur additæ cartilago. 115 a
Natura, ſecundum Platonem, eſt ars atque prouidentia Dei. 134.g
Natura principium eſt & cauſa motus ac quietis in eo, in quo eſt. 28.h
Natura in animalium procreatione trium habuiſſe rationem videtur, & quæ illa. 406.b
Naturæ artificia multo, quàm artis maiora. 133.c
Naturæ opera, niſi vitium materiæ obſtet, in vnoquoque genere perfecta. 133.d
Naturæ artificium in corporis humani fabrica. 133.b
Naturæ finis in corporis humani ſtructura. 135.b
Naturæ in collocandis corporis humani partib. prouidentia ſumma. 46.e
ſecundum Naturam rerum quæ conſeruari debent abſoluta cognitio in quib. conſiſtat. 18.f
Naturalis facultas ab animali & vitali quomodo differat. 61.b
Naturalis facultatis opera tria, alens, augens, gignens. 327.a
Naturalium rerum & præternaturam differentia, itemque cauſæ a quibus illæ oriuntur, quomodo cognoſcantur. 20.g
Nephritici proprie qui dicantur. 386.e
Nerui quid, & cur a natura effecti. 117.d
Nerui qui ſingulis partibus impertiantur, & de eorum conſeruatione 226.b
Neruos a membrana cerebri oriri aſſerebant Eraſiſtratei. 140.g
Neruorum ſubſtantia qualis. 173.a
Neruorum ſubſtantia, & ortus qualis. 118.e
Nerui quib. conſeruentur, quib. item lædantur. 118.h
Neruorum, qui a cerebro ad oculos videndi facultatem transferunt, hiſtoria 178.g
Neruorum temperatio, figura, magnitudo, numerus, ſitus, effecta, &c. quæ ſint. 118.f
Nexus partium humani corporis in quib. conſiſtat. 46 e
Νεῦρα ἀπὸ τοῦ νεύειν dicti nerui 117.d
Νευροχονδρώδη ligamenta cartilaginoſa. 116.f
Neuter ſtatus inter ſanitatem ac morbum, quis. 78.g
Noctu quam interdiu, cur cuncta tranquilliora 174 f
Numerum præternaturam, quæ augeant, & quæ imminuant. 91.c
Nutriens facultas in quo conſiſtat. 60 f
Nutrix quando & qualis eligenda. 105.b

O

OBſtructioni quo pacto occurratur. 100.f
Oculorum natura ac hiſtoria. 177.d
Oculi cur cariſſimi. 177 d
Oculi humores tres: Cryſtallinus, aquoſus, vitreus, & quo modo ac viſionem ſinguli concurrant. 179.b
Oculi forma qualis. 182.g
Oculi tunicæ, earumque hiſtoria. 180.f
Oculi ſani in homine, quid denuncient, & de futuris præſagiendis. 192 f
Oculorum ſenſus omnium iucundiſſimus. 172.e
Oculorum anguli, glandula, cartilagines, circulus verſicolor, &c. 182.f
Oculum nigrum copia humoris, cæſium eiuſdem inopia reddit. 191.d
Oculorum iniuriæ duplices, externæ, & internæ, & quæ ſint. 194.e
Oculorum fluxum (ῥεύματα Græci dicunt) quæ cauſent. 192 f
Oculorum ſanitas in quibus conſiſtat, & quo pacto conſeruetur. 190.g.193.d
Odor proprie quid ſit; & quæ eius ſpecies ac differentiæ. 207 c
Odorandi facultas quam proprie ſedem obtineat. 205.d
Odorandi facultas maxime hebes in homine, ſi cum cæteris animalibus comparetur. 205 c
Odoratui ſubiectas qualitates in corpore ſano, quales eſſe conueniat. 69.h
Oedema pituita redundans, Cancrum atrabilis, Eryſipelas flaua, inflammationem ſanguis progenerat. 91.b
ad Officium Medici pertinet, tuto, cito, & iucunde ſanitatem procurare. 12.f
Omenti munus. 348.e
Omentum duplici membrana conſtat, adipe, venis, ac arterijs referta. 348.f.g
Omentum inteſtinis vbi hæreat. 348.g
Onera contentis corporib. cur ferantur facilius. 396.h
in Opere quouis efficiendo attendenda qualitas operis, quantitas, numerus, tempus, locus, modus, ordo; &c 94.h
Opera diuerſa ſiue contraria vbi requirantur, quid potiſſimum faciendum. 23.d
Opera fiunt a ſanitate per facultates, a facultatibus per actiones. 56 g
Opera quænam a quibus actionibus, ac facultatibus proficiſcantur. 68.f
Opera ſanitatis conſeruandæ duo: adiectio, & detractio. 93.d
Operum & inſtrumentorum quæ differentia. 22 g
Operum atque inſtrumentorum incruentu quomodo inſtituenda ſit ratio tractandi. 22 g
ὄρεξις quid. 232 g
ὁρμὴ quid. 232.g
Organorum Muſicorum ſtructura qualis, & ad ea inſtrumentorum ſenſuum externorum comparatio. 173 b
Oris compoſitio qualis. 219.d
Os hyoides dictum, quod υ literæ figuram imitetur. 112 e
Os pectoris quem vſum præbeat, eiusque ſubſtantia ac figura qualis. 302.h
Oſſi ſacro extremo cartilago addita, & cur. 115.a
Oſſa ſuccos a venis, ſpiritus accipiunt ab arterijs vicinis. 114 e
Oſſa parua nullas, grandiora exiles venas habent, neruis vero & arterijs carent. 114 e
Oſſium facultas naturalis in quib. conſiſtat. 114.e
Oſſium harmonia quid. 113 h
Oſſium ſubſtantia & officium quale. 111.c. minuta quædam σησαμοειδῆ dicta, quod ſeſami grana referant. ibid.d
Oſſium materia, ac forma. 111.d
Figura 112.e
Proceſſus, ſinus ceruices. ibid e
Superficies. 112.f
Caua. ibid f
Magnitudo. ibid g
Numerus. ibid h
Appendices. 113.a

Sedes. ibid.
Nexus. ibid b
Generatio ex ſemine quomodo perficiatur. 113.a
Oſſium ſanitas vna cum ſuis cauſis & effectis, quo pacto conſeruari debeat. 113.d
Oſſium ſanitatem in homine monſtrantia quæ ſint. 114.f
Oſſium numerus in corpore humano ducenta ſeptuaginta & vnum, & quot ſingulis partib continentur. 112.b
Oſſium conſeruatio in quib. conſiſtat. 114.b
in Oſſib qualitates excedentes vnde colligantur. 114 g

P

Palatum quid, eiuſq; officium. 220.g
Palpebræ quid earumq; hiſtoria. 181.d
παράσφυγμος pulſus quis. 274.g
παρεγκεφαλίδα, & ἐγκέφαλον quas cerebri partes, vocarit Herophilus. 142.g
παρέγχυμα quid Eraſiſtrato 123.e
Pariendi tempus non eſt idem omnib animalib. 434 f
Pariunt mulieres pleræq; nono menſe, aliquæ etiam ſeptimo. ibid.
Partis alicuius inſtrumentum quodnam proprie cenſeatur. 346.f
Partes ſolidæ quæ, & earum ſanitas in quibus conſiſtat. 54.g
Partium medicinæ diſpoſitio quæ. 24.g
Partes noſtri corporis aliæ ſimplices, aliæ multiformes. 30.f
Partes noſtræ duplici fruuntur ſanguine, & quali. 329.e
Partes multiformes qua ratione inueſtigari commode poſſint. 136.b
Partium multiformium ſanitas vnde colligatur. 83.d
Partium ſimplicium pulchritudo in quibus conſiſtat. 71.a
Partium poſitioni, in ſede ac nexu conſiſtenti, quæ accidant loci differentia. 46.c
Partium corporis noſtri mirabilis ſocietas. 134 f
Partium corporis noſtri compoſitio duplex, alia partium multiformium, alia ſimplicium, & quæ cuiq; ſpecies ſubijciantur. 18.f
Partium ſimplicium quælibet licet ſimplex videatur, tamen cenſeri compoſita debet. 39 b
Partium multiformium compoſitio, quid requirat. 19.e
Partium multiformium recta conſtitutio in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu, ac vnitate idoneis conſiſtit 72.f.83.d
Partium multiformium ſanitatis propriæ ſpecies quæ, & quam conſeruandi, aut corrigendi rationem deſiderēt. 98.b
Partium multiformium ſanitas in quibus conſiſtat. 45 b
Partium ſimplicium finis, ac recta conſtitutio quæ. 72.f
Partium ſimplicium ſanitatis propriæ ſpecies quæ, & quam conſeruandi rationem deſiderent. 96.f
Partib ſingulis qui nerui impertiantur. 229.a
Peccata omnia eſſe paria Stoici affirmabant. 29 d
Pedibus nudis incedentes minus ad venerem apti euaduntur. 425.b
Pericardij ſubſtantia qualis, & quem vſum præſtet. eiuſque hiſtoria. 259 a
περιφανὴς quid. 138.e
περίττωμα in paruis animalibus quid. 117.a
περιττώσεις quid. 117.b
περιτόναιος membrana quæ. 306 g
Peritonæum quot locis peruium. 347.d
Peritonei ſubſtantia, forma, ſitus. 347.c
Permixtio quid, & de ea variæ variorum opiniones. 35.a
Permixtio, ortus, ac rerum procreatio ſintne idem. 38.e
Perſpicuum græce διαφανὲς, quid. 183.c
Perſpiratus quem cutis foramina præbent, διαπνοὰς, quē nares, πνεῦμα vocat Hippocrates. 293.b
Perſpiratus munus eſt, remittere calorem. 59.b
Perſpiratus cur neceſſarius. 48.g
Perſpiratum efficiens facultas in corde reſidet. 59.c
Perſpiratus ad vitalem ne an naturalem facultatem referendus. 59.c
Perturbatione animi ſanguis & ſpiritus vna cū calore, perinde ac motu corporis mouetur. 103.d
φαντασία quid. 140.f
φλέβες dictæ arteriæ. 120.f
Phyſico & Medico in conſiderando corpore humano quid interſit. 11 c
Pica in prægnantib. quid. 438 g
Pili frigidi & ſicci. 129 a
Pili ac vngues in genere quodam medio inter retenta, & depulſa ponendi. 71.d
Pili, & vngues utrum partib. annumerandi. 126.c
Pili quib. & cur decidant 132.e
Pili citius renaſcuntur, vbi cutis frequentius radatur. 132.e
Pili cur criſpi ſuccreſcant. 131 a
Pili capitis minus criſpi quàm qui in mento, cur. 131.c
Pili effecti a natura ſunt ad ornatum potius quam vſum; contra vngues. 126.e
pili quo pacto variam cordis temperationem arguant. 267. b
pilorum natura ac vſus in varijs corporis partibus tum nec non ortus eorum, interitus, quantitas ac qualitas quo pacto ſe habeant. 128.f
pilorum qui ad pubertatem naſcuntur ortus. 129.d
in pilorum procreatione, quo pacto cutis, cum ſolida exiſtat, perforetur. 129.b
pilorum differentiæ ſingulæ a quibus cauſis proficiſcātur. 129.b
pilorum quantitas, ac qualitas quo referatur. 130.f
pilorum cauſa effectrix, materia, & locus ideſt cutis a qua pendent. 128 b
pilorum ac unguium materia qualis, & de fine ueterum diſſenſio. 126.f ſeq.
pilorum craſſitudo & tenuitas unde. 130 g
pilorum firmitas, figura, durities, color unde. 130. b
ad pilorum defluxum adſtringentia & euocantia medicamenta 132 e
pilorum effecta quo referantur. 131.d
pilorum conſeruatio in quib conſiſtat. 131 d
pilos nigros quæ efficiant. 132.b
pilos abſumentia medicamenta in triplici differentia. 132 f

inter

I N D E X.

inter Pilos colorantia maximè nociua capiti, quæ refrigerant. 132.g

in Pilis quænam conſideranda in temperatione moderata, 81.d

πιμελὴ & στέαρ quomodo diſcrepent. 121.2.b

Piſcis pro perſpiratu datus branchiorum motus. 59.c

Pituita redundans oedema. Sanguis inflammationem, Atrabilis cancrum, Flauabilis eryſipelas progenerat. 91.b

Pituitæ redundantiam indicantia. 85.c

Pituita frigida eſt & humida, ſanguis calidus & humidus, flaua bilis calida & ſicca, humor melancholicus frigidus & ſiccus. 52.g

Pituita reſpondet aquæ. 39 d

Pituitæ qualitas, itemq; quantitas moderata ac immoderata quæ, & vnde oriatur. 53.b

Plato rationalem medicinam amplexus videtur in Timæo. 4.b

Platonis de animæ facultatibus opinio. 57 d

Platonis de cerebro ſententia 140.e

Platonis de vnguibus animalium ac hominum opinio reiecta. 127.a

Podagra quæ dicitur, & ad eius propulſationem præcepta. 244 e

Podalirius & Machaon Aeſculapij filij medicinam à patre acceptam Troicis temporibus tractauere. 1.d

potio ad perfectiſſimam ſanitatem conſeruandam quæ, qualis, quanta, &c. eſſe debeat. 102 g

prægnantibus ſi quando exeant menſtrua, non ex vteri ſinu, ſed eius ceruice exeunt. 443.a

præſentes ſanitatis cauſæ quotuplices, & quæ. 84.g

præſentia in homine ſano conſideranda ſunt tres res ſecundum naturam, compoſitio corporis, cauſæ, & effecta. 77.c

præſentia præterita ac futura quænam in homine ſano conſideranda. 76.f

præterita vnde colligenda. 22.e

præteritorum in homine ſano coniectura vnde deſumatur. 87.b

priapiſmus affectio quæ. 418.g. eamque prohibentia. 425.b

προνοῦδες quid. 113.b

procreari & augeri quomodo differant. 62.b

procreantis facultatis perfectio ac neceſſitas ad ſpeciem conſeruandam. 344.g

procreatio quid. 61.c

procreatio rerum, permixtio ac ortus, an idem. 38.

procreatio ab alteratione quomodo differat. 344.b

procreatio quo pacto & motus dicatur, & mutatio, & tempore fieri ac momento. 344.b ſeq

procreatio à ſolo mare nec fœmina fieri nequit, ſed coniugio opus eſt. 363.c

procreationis cauſa effectrix, quæ. 61.d

procreationis principia duo; ſemen, & ſanguis menſtruus 40.g

procreationis principia mas & fœmina. 391.c

procreationem ſimilis appetere maximè naturale, cur. 391.b

ad procreationem quę partes neceſſario concurrant. 415 b tot requiruntur in maribus quot in fœminis, earumq; inter ſe comparatio. ibid.c

in procreatione Quod, Quo, ex Quo, & à Quo gignatur, quo pacto conſiderari debeat 345.c

procreatricis facultatis munus duplex, effingere videlicet partes internas externaſque, & materiam mutare. 62.f

pronubarum munus maximi momenti ſecundum Platonem in quo conſiſtat. 447.c

προφυλακτικὴ ea medicinæ pars, quæ morbos impendentes depellit. 108.b

proprietates ſingulis hominibus propriæ quomodo obſeruandæ. 98.g

prudentia quid. 9.c

ψαλλιδοειδὲς corpus cerebri cameratum. 143.d

ψίλωθρα medicamenta quæ. 132.f

P. Seruilium Geminum qui videbat. Quintum ſe videre putabat. 172.g

pueri an iuuenes calidiores. 43.c

pueri nomen quando fœtus ſortiatur. 408.b

pueri maximè dociles, cur. 155.a

puerum perfectiſſimè ſanum quo pacto talem conſerues. 105.d

in pueris calor & humor ſuperat, & quo pacto horum conſeruatio procuranda. 97.c

in pueris memoria quando & cur maximè vigeat. 150.e

pueritia tripartito diuiditur. 42.g

pulchritudo corporis noſtri in quibus conſiſtat, & ſitne ſanitatis effectum, an ipſa ſanitas. 71.c. & 73.a

pulchritudo partium ſimplicium in quibus conſiſtat. 73.a

pulchritudo ad quod genus effectorum ſanitatis referatur. 74.f

pulchritudinem efficere an ad medicum pertineat. 71.c

in pulchritudine conſeruanda quæ medici partes. 74.e

pulmo quid, eiuſq; hiſtoria. 307 d

pulmo inſtrumentum reſpirationis ac vocis. 308.e

pulmonis materia. 308 f. Forma, 309.a

pulmo aerem frigidum nimis temperat ante, quàm ad cor perueniat. 268.

pulmonis ſanitas in quo conſiſtat, vnde colligatur in ſanis, & qua ratione conſeruetur. 310.e. cum ſeq.

pulſus mentio apud priſcos Græcos nulla, quod vel non animaduerſus fuerit, vel neglectus. 271.b

pulſus definitio vera ex Galeno. 271.d

pulſum quid efficiat. 48.g

pulſus & reſpiratio quid commune habeant. 180.b

pulſus imminentem morbi ſpeciem prodit. 90.e

pulſus in homine qua ratione cognoſcatur. 278.b.f

in pulſibus abſolutè quæ ſpectentur, quæ comparatè. 272.e

pulſus æqualitas ac inæqualitas vnde fiat. 274 b

pulſus mutatio quænam à morbis ac immoderata temperatione inducatur. 285.d

pulſus mutationem qualem varia inducant ſymptomata. 286.b

pulſus differentiæ à quantitate motus ſunt, pulſus altus, anguſtus, breuis, craſſus, humilis, latus, longus, magnus, medius, paruus, tenuis, vel gracilis. 273.a

pulſus differentiæ à qualitate motus ſunt, pulſus celer tardus. 273 c

pulſus differentiæ à quiete tres, rarus, creber, & medius. 273.d

Pulſus differentiæ ex qualitate compoſita. 276. b
Pulſus differentiæ ab arteriæ tunica. 274 e f
Pulſus differentię à contentione. 274. e
in Pulſu rythmorum differentiæ vnde. 274. g
Pulſus à partibus ſimplicibus ac multiformib. præter naturam conſtitutis quomodo variè immutetur. 287 b
Pulſus contractio, & quies vtraq; quo pacto percipi debeant. 279. b
Pulſus mutatio quomodo variè à rebus non naturalibus inducatur. 284. f
Pulſus ordinatus quis. 277.
Pulſum quem efficiat temperatio corporis moderata, quẽ immoderata. 2. 4. e
Pulſus pro varijs ætatum gradibus quales. 283 d
Pulſus pro varietate ſexus qualis. 284. e
Pulſus in animi perturbatione ac tranquillitate qualis. 285. b
Pulſus in angina qualis. 287 d
Pulſus in animæ defectione ob facultatum, imbecillitatẽ, qualis, & quid ſi oriatur à febre acuta. 288. f
Pulſus à calore facti qui. 271. d
Pulſus caloris imminuti qualis. 283. a
Pulſus caprizzans quis. 277. c
Pulſus Catbartico epoto qualis. 285. e
Pulſus cerebri aliqua primarum quatuor qualitatum excedente. 287 e
Pulſus à cibo qualis. 284 g
Pulſus κλονώδης & ἀραδιζόμενος quis. 276. e
Pulſus δίκροτος quis. 275. d
Pulſus formicans quis. 277. a
Pulſus frigida aqua lotis qualis. 285, e
Pulſus frigore excedente qualis. 283. d
Pulſus gaudij ac ſpei qualis. 285. b
Pulſus habitus naturalis ac aduentitij qualis. 284. f
Pulſus hydropis aſcitis, ac tympanitis qualis. 288. b
Pulſus iecinoris ac lienis ægrotantis qualis. 288 g
Pulſus lethargicorum qualis. 287. c
Pulſus membranæ craſſæ læſæ, tum etiam membranæ tenuis læſæ qualis. 287. e
Pulſus motus modici ac nimij qualis. 285. a
Pulſus μύουρος quis. 275. a
Pulſus μύουρος ἐκλείπων quis. ibid.
Pulſus in neruorum diſtentione. 287. d
Pulſus phreniticorum qualis. 287. e
Pulſus Phthiſi laborantium qualis. 288. f
Pulſus pleuritidis ſimpliciter, tum in inflammationem abeuntis, nec non ſuppurantis qualis. 287. d. ſeq.
Pulſus in pulmonis morbis qualis. 288. e
Pulſus ſerrans quis. 277. b
Pulſus ſepti tranſuerſi affecti qualis. 288. f
Pulſus à ſomno qualis. 284 b
Pulſus quatuor ſuccorum nimis redundantium qualis. 286. b
Pulſus teſticulorum inflammatorum. 289. a
Pulſus in timore quis. 285. b
Pulſus tremens quis. 277. e
Pulſus ventriculi ægrotantis quis. 288 g
Pulſus vere, æſtate, autumno, hyeme, qualis. 284. g
Pulſus vermicularis quis, & ab vndoſo quomodo differat. 277. a
Pulſus veſicæ inflammatæ qualis. 188. b
Pulſus vigiliæ qualis. 285. a
Pulſus vndoſus quis. 276. b
Pulſus vtero gerentium qualis. 284. e
Pulſus vteri inflammati. 288. b
Pulſuum origo cor. 281. e
in Pulſuũ cognitione quid tyro primum ſpectare debeat. 278. b
in Pulſuum tractatione Galeni prolixitas taxatur. 270. f
Pulſuum finis quis. 290. g
Pulſuum cauſa efficiens facultas vitalis. 281. a
Pulſuum cauſæ continentes quæ. 280. g
Pulſuum cauſæ continentes quo pacto variè ex rerum non naturalium mutatione afficiantur. 284. f
Pulſuum cauſæ continentes quàm variè afficiantur ex rerum præter naturam immutatione. 285. d
Pulſuum cauſæ non continentes tam internæ quàm externæ quales. 283. b
Pulſuum differentiæ variæ vnde deſumantur. 372. e. & accuratiſſima differentiæ cuiuſq; explicatio. 273. a
Pulſuum differentiæ ſigillatim à qua cauſa procedant, & quomodo præſentia, præterita, ac futura demonſtrent. 289. a
Pupilla quid. 180. b
Putredinem quæ efficiant. 209. d
Putredo in corpore noſtro quo pacto propulſetur. 253. d
Putredo eſt interitus caloris interni ab externo. 249. a

Q

Qualitates primæ poſſintne eſſe formę elementorum. 34 b
Qualitates in homine ſano quęnam, & quibus ſenſibus deprehendantur. 56. g. & 70. f
Qualitates odoratui ſubiectas in corpore ſano quales eſſe conueniat. 69. b
Qualitates quęnam, quam temperationem denuncient. 81. a
Qualitates quęnam potiſſimum corpori noſtro aduerſentur. 42. e
Qualitatum omnium combinationes, ex primis quatuor qualitatibus confici, & quomodo. 38. b
Quantitatis eſt propriè augeri & imminui, qualitatis intendi ac remitti. 239. d
Quantitati quę ſubijciantur, & quę inde differentię exurgant. 20. b
Quid ſit res, de qua quęritur, primo conſtituendum Socrates iubet apud Platonem. 28. g
Quies effectum ſanitatis in quo conſiſtat. 70 b

R

ῥαγοειδὴς tunica oculi quę. 180. b
ῥαφὴν coniunctionem illam Gręci dicunt, quę futuram imitatur. 113. b
Rationis ſedes in medio cerebri, ſenſus communis atque intelligentię in anteriori eius parte, memorię in poſteriori. 140. b
Rationalis ſecta cur ita dicta, & cur dogmatica. 4. g

Ratio-

INDEX.

Rationalis ſecta omnium præſtantiſſima, cui Auctor inſiſtit 4.b
Rationalis ſecta quæ, & illius auctores vſque ad Galeni tempora 4.g
Rationalis ſecta a methodica quomodo diſcrepet. 4. g
Rationalis ſecta principes qui. 2. e
de Rationalib. medicis Galeni iudicium. 5. a
Recentiorum iudicium de Galeno. 5 b
Rectum inteſtinum ſextum. 363.a
Renum hiſtoria. 383.a
Renum officium. 383.d
Renum compoſitio ex materia ac forma qualis. 384.f
Renum ſitus. 385 c
Renum ſanitas, eiuſque conſeruatio in quib. conſiſtat ac perficiatur. 385.d
Res ſecundum naturam in corpore humano ad compoſitionem, cauſas, & effecta referuntur. 18.e
Rerum ſecundum naturam, quæ conſeruari debent abſoluta cognitio in quib. conſiſtat 18 f
Res non naturales cur ita dictæ; & quotuplices. 93 c
Reſpiratio quid; quibus partib. contineatur. 293 b
Reſpiratio duabus ex actionibus conſtat, dilatatione videlicet, ac contractione quib interiecta eſt media quies duplex. 293 c
Reſpirationis differentia quæ, & quib. ex locis deſumantur. 294.e
Reſpirationis finis inter veteres Phyſicos controuerſus. 295.a. *verus eſt, Ipſa ſalus, & caloris ac vitæ conſeruatio.* ibid c
Reſpirationis cauſa effectrix itidem controuerſa inter ueteres. 295 g
Reſpirationis cauſæ inſtrumentales quæ. 299 b
Reſpirationis cauſæ continentes. 294 b
Reſpirationis cauſæ non continentes generatim ac ſpeciatim quæ, & quas eius differentias producant. 299.d
Reſpirationem eſſe motum voluntarium, 293.d. *læſe reſolutis contrarijs,* 298 g. *probatur,* 297. c. d ſeq
in Reſpiratione aer ducitur dilatatione, redditur contractione. 293.c
Reſpirationis partes quæ, & quibus muſculis adminiſtretur. 306.e
Retentrix facultas quæ ſit, eiuſque officium. 331 d
Retentrix facultas toto corpore fuſa, eiuſque robur in quib conſiſtat. 332.e f
Retentrix facultas cur neceſſaria. 66. b
Retentrix facultas duobus perficitur, debito tempore, ac complexu. 351.c
Retentricis facultatis munus quonam ſpectet. 74 g
Retentionem quæ duo perficiant. 351.c
Retenta aut expulſa ſecundum naturam quæ, & vbi perficiantur 56.b
Retenta & expulſa toto genere præternaturam quæ, & ijs quo modo occurrendum. 104 f

S

SAnguis calidus eſt, & humidus pituita frigida & humida, flaua bilis calida & ſicca, humor melancholicus frigidus & ſiccus. 52.g
Sanguis redundans inflammationem, flauabilis eryſipelas, Pituita œdema, atrabilis cancrum progenerat. 93.g
Sanguis reſpondet aeri. 39.d
Sanguis menſtruus, & ſemen quid. 62.f
Sanguis menſtruus ſecundum naturam qualis. 81.c
Sanguinis ſubſtantia qualis. 40 g
ſanguinis boni in quantitate exceſſus, vel defectus vnde oriatur. 53.a
ſanguinis copiam indicantia. 85 b
ſanguinis qualitas, itemque quantitas moderata ac immoderata quæ, & vnde oriatur. 53.a
ſanguinem ex reliquis trib. ſuccis componi cur quidam cenſuerint, & eorum reiectio. 40.e
ſanguine duplici, eoque quali partes noſtræ ſeruantur. 329 c
in ſanguine & ſemine quæ elementa præponderent. 40 b
ſanatio quibus contineatur. 12 f
ſanatio ita fieri debet, vt tuto, cito, & iucunde comparetur. 12.f
ſanitas humani corporis eſt finis Medicinæ. 11 a
ſanitas in recta munerum functione, atque in actionibus conſiſtit. 28.b
ſanitas quib. exponatur iniurijs, & ab ijs quomodo tuta reddatur. 93.b
ſanitas ad temperationem ſpectans alia ſimplex, alia compoſita 18.g
ſanitas ſpectanda primum in partib. ſimplicib deinde in multiformib. 25.b
ſanitas perfecta in moderata temperatione conſiſtit. 43. e
ſanitas vna cum ſuis differentijs in vniuerſum quomodo recognoſcatur. 77.d
ſanitatis cauſæ quotuplices. 78.e
Differentia. ibid.
Effecta. ibid b
ſanitas perfectiſſima, ſiue bonus habitus conſiſtit generatim quidem in optima partium compoſitione; ſpeciatim autem in temperatione moderata partium ſimplicium, & idonea ſtructura multiformium. 101. b
ſanitas præſens quomodo conſeruanda. 76 g
ſanitas perfecta quonam pacto talis conſeruetur. 106.g
ſanitas perfectiſſima, tum perfecta, ac imperfecta quomodo futura præcognoſcatur. 89.b
ſanitas perfectiſſima vt conſeruetur, quomodo ſex res non naturales pro vario ipſarum vſu efficiant. 101. c
ſanitas perfectiſſima quibus operibus ac inſtrumentis conſeruetur 101.a
ſanitas imperfecta ſenum, conualeſcētium, & in morbum incidentium, quid requirat. 107.d
ſanitatis definitio. 29.c
ſanitatis partium ſimplicium ac multiformium propria ſpecies quæ, & quam conſeruandi, aut corrigendi rationem deſiderent. 98.b
ſanitatis conſeruandæ præcepta quib. potiſſimum ſcribantur. 92 g
ſanitatis conſeruandæ opera duo; adiectio & detractio. 93.d

I N D E X.

Sanitatis conſeru anda neceſſitas quanta. 27.b
Sanitatis conſeruatio quot & quibus capitibus contineatur. 28.g
Sanitatis cauſæ, vide Cauſa ſanitatis.
Sanitatis conſeruatrices cauſę externæ, quæ. 55.a
Sanitatis cauſæ præſentes quotuplices, & quæ. 44. g
Sanitatis differentię, ac ſpecies. 29 d
Sanitatis differentiæ in conſeruatione quę reſanertur & quid poſtulent. 65.b
Sanitatis effectio in duobus conſiſtit: in conſeruatione ſcilicet & curatione: 22.b
Sanitatis effecta quid, & quę ſint. 68 e
Sanitatis effecta quæ quibus ſenſibus ſubijciantur. 69. a
Sanitatis effecta vnde oriantur & quotuplicia 56.e
Sanitatis effectorum ſigna quænam, et vnde deſumantur. 86 g
ad Sanitatem quæ conducunt, quotuplicia, & quomodo ſingula conſiderentur. 18.f.& ſeqq.
Sanus proprie quis cenſendus. 29.d
Sapientiam nemo demens ſimulare diu poteſt. 86.g
Saporis definitio, ſpecies eius ſeptem, ac differentię varię 215.a
σάρξ quid. 123 c
Scientia quid. 5.c
σκαφοειδὲς dictum os, quod ſcaphæ figuram repręſentet. 1 2.e
σκληρὸς tunica oculi quæ 181.b
Scytharum mulieres ad concipiendum ineptæ. 432.g
Scythæ & Aethiopes nullis firmos habent pilos, ſed bis criſpos, illas recti cur ſuccreſcant. 131.a
Sectæ tres. Methodica ſcilicet Empirica et Rationalis, quã ab introductę. 2.c
Secundarum nomine veniunt membranæ tres fœtum inuoluentes. 409.a
Semen & ſanguis menſtruus quid. 62.f
Semen quid proprie ſignificet. 394.b
Seminis definitio eiuſque explicatio. 395.a
Semini contrahendo quæ ętas idonea. 395 c
Semen redundantiam eſſe alimenti vtilis quę conuincant. 395.c
Semen gignendi munus quo pacto exequatur. 401 c
Semen, efficiendi ſimul ac materię vim obtinet, & quatenus. 399.d
Semen vtrum ab omnibus partibus emanet. 397 d
dic vt 398 e
Semen a fœminis vtrum gignatur; quale ſit ipſum, & quam vim habeat ad procreandum. 404. e
Semen maris ac fœminę quibus inter ſe differat 405.a
Semen maris ac fœminę ſimul emitti voluere nonnulli ad conceptionem. 447.c
Semen vt fœcundum ſit, quale eſſe debeat. 397.a.423.c 444.b
Semen quæ extinguant. 424 b
Semen extinguens vitex, agnus a caſtitate dictus. 425.a
ob Seminis pruriginem maxima in complexu venereo cupiditas ac voluptas. 393.d
Seminis materia quę. 395.a
Seminis vitia qua ratione corrigi oporteat. 423 c
Seminis ſubſtantia humore cõtinetur, ac ſpiritu, ob quem libidinem excitat. 394.e
Seminis in procreatione munus. 62 f
Semini materiam ſuppeditat ſanguis perfecte coctus ex omnibus quatuor ſuccis conſtans. 336.e 397.a
ad Semen gignendum victus ratio quæ conueniat. 424.f
ad Semen ſpectantia quatuor auxiliorum genera recenſentur a Galeno, gignentia, euocantia, extinguentia, & repellentia. 424.e
in Semine & ſanguine quæ elementa pręponderent. 40. b
in Semine ſeparato quo pacto gignendi vim relinquat progenitor 400.b.401.a
ex Semine fœtus quo pacto procreetur.. 407.c
Seminarium vas; vide, vas Seminarium.
Senes cum ſicci, cur ſimul obliuioſi; pueri vero cum humidiores, cur tamen perceptorum magis tenaces. 156 e
Senibus quæ ſanitatis conſeruatio competat. 107. d. & ſeq.
Senectus quid. 27.d
Senectus in animalibus γῆρας, in ſtirpibus αὔανσις dicta, ibidem.
Senectus in quot partes diuidatur. 42 g
Senectus hyemi reſpondet 42 e
Senectus tunc incipit, cum calor innatus euidenter imminutus percipitur. 249.d
ſenſus quiſque vt de obiecto ſuo vere iudicet, quę concurrere oporteat. 176.f ſeq.
ſenſus circa propria obiecta falli qui dixerunt, in quas difficultates inciderint. 172.b
ſenſus quinam uarijs animantum generibus varie ſint tributi 171 c
ſenſus quilibet ſint ne ſecundum naturam, an ſecus cõſtituti, quomodo cognoſcatur. 86.g
ſenſu quando animal priuari contingat. 149.d
ſenſuum quinam pręſtantior. 172.e
ſenſuum ſingulorum inſtrumenta qualia. 173.d
ſenſuum iudicium indubitatum. 22.f
ſenſuum externorum numerus quis, & vnde colligatur. 171.c
ſenſus communis atque intelligentiæ ſedes in anteriori parte cerebri, memoriæ in poſteriori, rationis in medio. 140 b
ſenſus communis ſedem eſſe cerebrum, quibus rationibus aſtruatur. 140.b
ſenſus communis officia quę, & quo pacto ab eodem adminiſtrentur. 140.f
ſentiendi uis duplex; communis, & propria; & quod cuiuſque officium. 58.b
ſentiendi facultas quo pacto cęteris partib. a cerebro per neruos, ſpiritu animali mediante communicetur. 172.b
σησαμοειδῆ dicta oſſa quędam minuta quod ſeſami grana referant. 111.c
ſex res non naturales cur ita dictę, & quę. 93.c
ſex res non naturales ad conſeruandam ſanitatem perfectiſſimam quatenus concurrant. 10..c
ſexus diſtinctio cur inſtituta. 44.e
ſexus diſtinctio in animalibus tantum perfectioribus reperitur. 391.d
ſexus diſcriminis cauſæ quo referri debeant. 392 f
ſexus diſcrimen in quo conſiſtat. 391.d

Sexus

Sexus temperatio diuerſa, & quo pacto conſeruanda. 97.d
Siccitas & frigus magis aduerſantur corpori noſtro, quã calor & humor. 42.e
Siccum morbum imminere quę arguant. 90.g. quę humidum. ibid.
Signa alia neceſſarium, alia nonneceſſariam cognitionem pariunt. 22 f
Signa effectorum ſanitatis quęnam & vnde deſumantur. 86 g
Similia ſimilibus conſeruari, quomodo verum in medicina aduciente quod deeſt, & quod ſuperat detrahente, cum hęc ſibi opponantur. 94 f
Simplicium partium alię durę ſenſuſque expertes, veluti oſſa, cartilagines, ligamenta: alia molles, magnaque ex parte ſenſus compotes, veluti membranę, nerui, venę, arterię, cutis, glandulæ, adeps, caro, muſculi, chordæ, vngues, pili. 111.b
Sitis eſt appetitio ſubſtantiæ frigidę & humidæ; fames calidæ & ſiccę. 352.b
Sol meridie minor apparet, quam oriens, vel occidens. 184.g
Solon vt plus aliquando Reip. prodeſſet, furere ſe ſimulauit. 162 e
Somnus ſitne priuato tãtum, an habitus quidam & opus. 147.a
Somnus ſitne affectio aliqua, an opus naturę. 146.g
Somnus gelidę mortis imago cognatus, pater à poetis fingitur. 146.g
Somnus communis eſt omnium ſentientium quadrupedũ, ſerpentum, volucrum, piſcium, inſectorum: euidentior autem in iis quæ palpebras habens. 146 b
Somnus cur non æque poſt prandium, atque poſt cęnam ſuccedat. 148.b
Somnus & vigilia ſecundum naturam qualis eſſe debeat pro varia differentia Temperationis 152.g Succorum, 153.a. Aetatis, ibid a. aeris 153.b. Victus. ibid.d
Somnus quo pacto procuretur. 169 d
Somnus calorem ad partes interiores reuocans, coctionem adiuuat. 100.e
Somnus coctionem quo pacto adiuuet. 335.a
Somnus nimio ſui vſu temperationem reddit humidiorẽ. 45 a
Somnus nimius cur cerebro nociuus. 164 e
Somnus meridianus cur nociuus. ibid.
Somnus & vigilia ſecundum naturam qualis eſſe debeat, pro varia temperationum atque ætatum differentia. 152.g
Somni finis ac cauſa effectrix quæ. 145.b
Somni differentiæ quæ & vnde emanent. 151.a
Somni ac vigiliæ quantitas, tempus, modus, ordo ad ſanitatem perfectiſſimam conſeruandam quis eſſe d. beat. 102.b
Somnum maxima animi intentio prohibet. 150 e.b
Somnum quo pacto inuicas lectio 150 f
Somnum naturalem ac præter naturam quæ afferant. 149 a
per Somnum nihil intereſt inter bonos ac malos doctos & indoctos, miſeros ac infelices. 146 g
ad Somnum inducendum quo pacto conducat lenis ſonus, cantus & aquæ murmur. 150 e
ex Somno excitatio quo pacto ſponte aut aliena vi contingat. 150 f
Somnia cur non ſtatim poſt cibum ſuperueniant. 150.e
Somnia ſuccorum exceſſui per ſæpe aſſimilantur: ſic ſanguine redundante, res rubrę; pituita, albæ; flaua bile, flauæ; atra, non ſolum nigræ ſed terribiles quoque occurrunt. 15 .f. 153.a
ſomniorum differentiæ variæ quibus ex cauſis proficiſcantur. 151.d
ſonus quid ſit, quo pacto fiat, & de varijs eius differẽtijs. 199.d ſeq.
Sphæra Archimedis & Poſsidonii. 133.e
Species ſanitatis partium ſimplicium ac multiformium propriæ quæ, & quam conſeruandi rationem deſiderent. 96 f
ſpecies ſanitatis partium multiformium proprię quę, & quam conſeruandi, aut corrigendi rationem deſiderent. 98.b
ſpecillorum ocularium variæ differentiæ quid pręſtent ad viſionem. 196.e
σφηνοειδὲς dictum os, quod cunei figuram repręſentet. 112.e
ſpinę dorſi cartilago cur addita. 115.a
ſpiritus in corpore humano, quid. 51.a. annumerandus inter partes. ibid.b
ſpirituum ſpecies quęnam; vbi & ex quo generentur. 51.d
ſpiritus alij animales, alij vitales, alij naturales. 51.c
ſpiritus naturalis vtrum neceſſario requiratur. 51.d
ſpiritus in vigilia exhauſti, quo pacto per ſomnum reficiantur. 146.b
ſpirituum moderatio vnde colligatur. 84.b
ſpirituum in cerebro defectum quæ efficiant. 176.g
ſplendorne ad colorem, an color ad ſplendorem referatur. 183.c
ſplendorem inſitum quę habeant. 183.e
στέαρ & πιμελὴ quomodo diſcrepent. 121.2.b
ſterilitatis cauſę quę. 445.c Remedia. 447.b
ſterilitati quo pacto occurratur. 444.g
ſtirpes anima præditas cenſeri indignum exiſtimabant Stoici. 60.e
Stoicorũ de facultatibus in homine opinio reiicitur. 57.b
Stoicorum decretum peccata eſſe paria. 29.d
Stomachi nomine quid varie ſignificetur. 348.h
Stomachus proprię ſuperius ventriculi os ſeu gula. ibid.
Stranguria affectio, quæ. 387.e
Studio quis modus adhibendus. 104.e
Stultitiam ac furorem quinam prudentes quandoque ſimulauerint. 162.e
Succus quiſque in corpore noſtro reſpondet elemento quod in eo ſuperat. 39.d
Succi quid. 52.f. quot illi & qui. ibid.g
Succi quatuor corporis noſtri quid ſint, & vnde conſtituantur. 39.e
Succi quatuor quomodo ad componendas ſimplices corporis noſtri partes concurrant. 40 g
Succi quinam in corpore ſecundum naturã magis minuſue abundent. 52 g
Succi in Iecore gignuntur, in ventriculo contrahitur etiam pituita. 52.b
Succorum moderationem efficientes cauſæ quotuplices, & quæ. 57.a
Succorum moderationem indicantia. 85.b
Sudor quid ſit. 383.b
Sudor vnde proueniat. 75.e

Supe-

INDEX.

Superantia in corpore noſtro & quaſi inutilia, qaomodo ad varios vſus natura conuertat. 134.e
Superciliorum ac palpebrarum pili minus quàm capitis prolixi. 138.e
Superficies, qua quibus partibas conueniat. 45.c
Superficiem lædentes cauſæ quæ. 91.a
Saperfętare quid. 445.c
συγχόνδρωσις commiſſuræ quæ. 113.c
συμβιβάζοντα quæ appelleatur. 169.c
συμπτώματα quæ dicantur. 169.c
σύμφυσις & συνάρθρωσις in oſſibus quid. 113.b
Symptomata ſublatis cauſis auferuntur, & qaid in ijs ſit medico conſiderandum. 23.c
σύμπτωμα quod dicatar. 19.c
Symptomatum triplex genus aſſignatur. 20.e
συνάρθρωσις ac σύμφυσις in oſſibus quid. 113 b
Syndromes concurſus erat apparentium ſecundam Empiricos. 3.a
συννεύρωσις commiſſura quæ. 113.c
συσσάρκωσις commiſſura quæ. 113.t

T

TActus inſtramentum proprium quod. 124.b
Tactu quænam qaalitates in corpore percipiantur. 6v.d
Tactu quænam temperatio, & quomodo percipiatur. 79.e
Temperamentum quod quali ætati conueniat. 43.a
Temperatio quid, & a permixtione an, & in quibus differat. 38 f
Temperatio optima in homine quæ 41 b c
Temperatio alia ſenſa, alia ratione, alia ambobus recognoſcenda in homine ſano, & qaomodo. 79.b
Temperatio ad pondas vtrum detur. 41.c
Temperatio ætatis cuiuſque qaomodo variè conſeruanda. 97 b
Temperationis moderata ſigna vnde deſumantur. 80.g
Temperatio immoderata qaomodo percipiatur. 80.e
Temperationis immoderatæ ſpecies octo. 80.f
Temperationis nouem ſpecies, vna moderata, octo immoderatæ aſſignantur. 18.g.38.g 41.d
Temperationis immoderatæ ſigna quæ. 82 e
Temperationem immoderatam compoſitam quæ arguãt. 82.b
Temperationis æqualitas Arithmetica alia, alia geometrica, & in quibus conſiſtat vtraque. 38.g
Temperationum ſpecies immoderatus ad paaciorem numerum cur quidam redegerint, & quomodo refellantur. 38.h
in Temperationem aduentitiam, quàm variè naturalis degeneret. 44.b
Temperationum diuerſitas quæ, & vnde conſtituenda. 41.a
Temperationum immoderatarum aliæ ſimplices, aliæ compoſitæ, & quæ. 38.b
Terræ reſpondet Atrabilis. 39.d
Teſticuli quid, eorumq; hiſtoria. 415.d
Teſticuloram munus quod. 415.d
Teſticulorum ſabſtantia qualis. 416 f
Teſticulorum facultas in ſemine procreando, & virile robur vniuerſo corpori diſtribuendo. 416.e
Teſticuloram materia qualis. 417.b
Teſticulorum vena. 417.c. & arteria. 418 e
propè Teſticulos vena & arteria multiplici plexu inuoluuntur. 418 f
Teſticuli fæminarum, eoramq; hiſtoria. 425.c
Teſticulorũ forma qualis, ac in quibus cõſiſtat. 419.d ſeq.
Teſticaloram nerui, muſculi, tunicæ quæ, earumq; hiſtoria. 419 b.c
Teſticulorum ſanitatem, & ab ea receſſum quæ qualem arguant, & quo pacto ſecuudùm naturam conſtruentur. 420.f.g. & ſeq.
Teſticulos fœminis, mammas viris ideo tantum datas aſſerebat Athenæus, vt proportio quadam ſeruaretur. 1,5.a
in Teſticulis vas ſemẽ ad colẽ deferẽs παραστάτης κιρσοειδής. ab Herophilo appellatur. 418.g
Thules uquam ſolam elementam affirmabat. 32.b
Thorax quid, eiusq; hiſtoria. 301.b.
Thorax venter ſuperior dictus. 347.b
Thoracis muſculi octoginta nouem, eorumq; ſitus, ſabſtantia ac figura qualis. 303.b.c d ſeqq.
Thoracis mẽbranæ officia, ſubſtantia, figura, quæ 306 g
Thorucis ſanitas, eiuſq; cauſæ ac conſeruatio. 307.c
Thoracem effingens nataru quid ſpectarit. 301.b
Titillatio pedum ad ſomnum inducendum conducit 150.f
Tormentis in mediis conſtituti, cur quandoq; obdormiſcant. 148.f
τράχηλοι & αὐχένες proceſſus qui. 112.f
Traianus Imperator quum curam adhibuerit ad vias antiquas reſtaurandas. 2.g
Tractionis cauſæ quataor aſſignantur. 65 t
τραχυειδὴς commiſſura quæ. 113.c
Troicis temporibus Medicinam tractauerant Podalirius & Machuon Aeſculapij filij. 1.d
Tamoris ſpecies Inflammatio, Eryſipelas, Oedema, Cancer, & vnde excitentar. 91 b
Tato vt medicina exerceatar, quæ ſpectari debeant. 2 f

V

VAs ſeminarium qaod dicatur, eiuſque hiſtoria. 418.f
Vena arterialis à dextro cordis vẽtriculo profecta fertur ad pulmonem. 119.d
Vena caua orta a gibba iecinoris parte in vniuerſum corpus diuiditar. 119 d
Vena porta a cauo iecinoris per ventriculum, inteſtina, lienem, meſenterium, omentum progreditur. 119.d
Vena arterialis oſtium, eiuſque membranæ tres. 263.b
Vena Caua exortus ex gibba iecinoris parte. 370.h
Vena caua oſtium, eiuſque membranæ tres. 263 a
Vena quid, cur a natura inſtitutę; earum ſubſtantia qualis. 119 a
Venę & arterię quomodo differant ſecundam medicos recentiores. 120 f
Venę ab arterijs ſpiritam, arteriæ a venis ſanguinem hauriunt. 120.e
Venę principales tres, a quibus deriuantur reliquę oes: Vena portu, Vena caua, vena arterialis. 119.d
Venę vtrum oriaatur a corde, an potius a iecinore. 370.g
Venarum ſugentium ſenſus pręcipue in ventriculi ore percipiuntur. 353.a
Venarum temperatio, figura, ſuperficies, magnitudo, numeras, ſitus quis. 119.h
Venarum ſanitatis cauſę effecta, retenta & expulſa, qualia ſint,

Digitized by Google

lia ſint, & earum conſeruatio in quibus conſiſtat. 120 e
Ventriculus quid, eiuſque hiſtoria. 350.b
Ventriculi munus quod. 351.a & in eo perficiendo quomodo requirat facultates quatuor miniſtras, attrahentem ſcilicet, retinentem, concoquentem, ac expellentem. ibid b c
Ventriculi materia duę tunicę ipſius proprię, tum tertia ex membrana peritoneo conſtans. 353.b
Ventriculi forma, & ad eam pertinentia quomodo ſe habeant. 354.e
Ventriculi coctio quo ſpectet, & quanam ratione perficiatur. 351.d
Ventriculi cerebri quatuor, eorumq; ſitus ac munera quę. 142.b ſeq.
ventriculi temperatio calidior, frigidior, humidior, ac ſiccior quo pacto deprehendatur. 356.e f. & deprehenſa ad moderationem reuocetur. 357.c.d ſeq. tum vero moderata conſeruetur. 359 a
ventriculi os ad appetentum, fundus vero eius ad concoquendum idoneus eſt effectus. 35 .f
ventriculi os inferius cur anguſtius. 350 e
ventriculi os inferius Pylorus appellatur; ſuperius, Stomachus. 350.b
ventriculi os accerrimo ſenſu præditum. 350. b. cur 353 a
in ventriculi tunicis fibrę quales. 353.c
ventriculi ſanitas alia per conſenſum, alia per eſſentiam in quo conſiſtat vtraque, & qua ratione in homine ſano recognoſcatur. 354 g ſeq.
ventriculi ſanitatem per conſenſum ab ore quæ ſignificent. 356.e
ventriculi ſanitatem imperfectam quo pacto conſtituat tēperatio a moderatione variè recedens. 355.a
ad ventriculi ſanitatem vel conſeruandam vbi ſecundum naturam ſe habeat, vel corrigēdam vbi deflectat, communia pręcepta, 357.c & propria. 359.c
in ventriculo nerui, venę, atque arterię quales, & in quem vſum. 353 d
ventris nomine quid veniat, eiuſq; hiſtoria. 347 b
venus Aphroditis cur dicta. 396.f
venerem paruum morbum comitialem appellabat Democritus. 165.e
venereus complexus ad procreationem neceſſarius. 393.d
in venereo complexu voluptas maxima & cupiditas, vnde. 393 d
venerearum rerum vſum nimium quæ noxę ſequantur. 395.d
veri adoleſcentia comparatur. 42 e
veſicę compoſitio ex materia ac forma. 387 d ſeq.
veſicę tunica, eiuſque fibrę. 3 8 e
veſicę tunica ſeparari in duas facile poteſt. ibid f
veſicę nerui, venę ac arterię. 388.f g
veſicę ceruix ibid h. aliter conſtituta in mulieribus ac viris. 389.a.b
veſicę forma, ad eamque pertinentia. 389.a
veſicę officium quod. 387.b
veſicę ſanitas in quibus conſiſtat, eiuſque conſeruatio vel procuratio qua ratione percipiatur. 389.d. ſeq.
veſica fellis, vide Fellis veſica.
veterinaria & agricultura quomodo a Medicina differant. 11.b
vigilia quid. 146.e
vigilia temperationem efficit ſicciorem. 45 a
vigiliam faciunt hæc duo, præſentia ſpiritus, ac aditus patens. 148.e
vinum quando & quale bibendum. 165 a
vinum affectu capitis calido laborantibus, vel & ieiunis maxime inimicum. ibid.
vinoſi quibus malis exponantur. 92.g
virgines quomodo nonnunquam gignant lac. 450.g
viri hyeme, mulieres æſtate libidinoſiores cur. 394.f
viſio quo pacto perficiatur. 184 e
viſio vtrum per emiſsionem an acceſsionem fiat, diuerſæ veterum philoſophorum ſententiæ proponuntur. 186 f
ad viſionem perficiendam præter facultatem ac inſtrumētum concurrit lumen & ſpacium medium. 183.b
vita omnibus expetibilis, & in quo conſiſtat. 252.g
vita in calore conſiſtit. 59 a
ad vitæ longitudinem quæ faciant. 253.b
vitam calore & humore contineri, an verum. 41 b
vitalis facultas cur ita dicta, & in quo conſiſtat. 59. a. ei Plato iram tribuit & appetitum imperij, &c. ibid.
vitalis facultatis munus quod. 253.c
viuere viuentibus eſt eſſe vbi de vitæ pręſtantia, & in quo conſiſtat. 252.g
vmbilicus qui dicatur, eiuſq; hiſtoria. 411.e
vmbilicus in medio animalis. 411.e
in vmbilico fœtus quatuor vaſa, duæ venæ, & duæ arteriæ itemque canalis per quem fertur vrina. 411. e eorumque hiſtoria. 412.e.f.g
vngues effecti à natura ad vſum potius, quam ornatum; contra pili. 126.e
vngues non ad tegendum tantum effecti, ſed ad manuum pedumque actiones conferunt. 127.b
vngues fruſtra homini datos Plato aſserebat. 135.a
vngues ac pili in genere quodam medio inter retenta & depulſa ponendi. 75.d
vngues & pili vtrum partibus annumerandi. 126.e
vnguium figura, ſuperficies, longitudo, numerus, effecta ſecundum naturam, atque ſanitas eorum quo pacto conſeruetur. 127 c
vnitas quænam requiratur in partibus tam ſimplicibus quam multiformibus. 41.g.47.a
voluntas quid. 234.e
voluntas intelligentiā ſequitur, ideo hominū propria ibid.
vox eſt ictus aeris ab anima ad arteriam vocalem, ad ſignificandum. 312.g
vox in animalibus affectus duntaxat, in hominibus conſilia quoque mentis ſignificat. 312.f
vocis cauſa effectrix eſt facultas animalis. 314.e
vocis materia quæ 313.b
vocis differentiæ quotuplices, & quæ. 314.f
vocis naturalis differentiarum cauſæ quę. 315.a
vocis firmitas ac infirmitas vnde procedat. 316.g
vocis acutæ ac grauis conſideratio. 315.d
voci inſeruientia inſtrumenta quotuplicia, & quæ. 313. c.d ſeq.
vocem aſperam ac lenem quæ efficiant. 316 f
vocem canoram quæ reddant, quæ item raucam. 316.f
vocem flexibilem quę faciant. 316.f
vocem infans non edit priuſquam totus in lucem prodierit. 414 b

in

in Vrbibus condendis aduertendum maxime ad aeris ambientis, nec non aquæ qualitatem monet Ariſt. 293.b
Vreteres canales qui. 389.c. *vtrum venæ debeant, an arteriæ cenſeri.* ibid.
vrina renibus percolatur, & quo pacto humor is aquoſus ex toto corpore ad renes feratur. 383.b
vrina ſecundum naturam qualis. 81.e
vrinæ nomen quando nanciſcatur humor aquoſus 383 b
vterus cum ſua ceruice cur factus a natura, & vtriuſque hiſtoria. 432.e
vterus ſemen trahit vi naturali per fibras rectas. 432 g
vterus attrahendo ſemini maxime idoneus eſt cum calefactus turget. ibid.
vterus quando concepiſſe dicatur. 433.b
vterus quo pacto afficiatur a fœtu iamiam naſcituro. 433.d
vterus ob priorem conceptionem clauſus, quo pacto recipere nouum ſemen poſsit ad ſuperfœtandum. 445.e
vteri os prægnantibus ita clauditur, vt ne ſpecilli quidem acumen admittat. 433.a
vteri finis ac munus quod ſit. 432.f
vteri compoſitio ex materia & forma qualis. 434.b
vteri in retinendo ſemine duplex effectio. 433.a
vteri cum mammis conſenſus per communia vaſa. 447.d
vteri ceruix, eiuſque hiſtoria. 436 g
vteri ſinus duo, dexter ac ſiniſter: in dextro mares, in ſiniſtro fœminæ procreantur. 436.e
vteri ſinus dexter quo pacto a ſiniſtro diuidatur. ibid.f
vteri pars dextra calidior, marem: ſiniſtra frigidior, fœminam profert. 44 g
in vteri dextra parte, ſi procreentur mares, vnde proueniat. 254 g
vteri ſanitas per conſenſum & per eſſentiam, eiuſque differentiæ quo pacto dignoſcantur, & ſecũdum naturam conſeruentur. 437.b
ad vteri conſeruationem communia præcepta vnde deſumantur, 440 g. *vnde propria.* 441 a
in vtero motum quendam compreſsionis ſentiunt prægnantes cum concipiunt. 433 a
in vtero facultas retentrix quando munere ſuo recte fungi cenſeatur. 419.c
vterum quid cogat ad expellendum fœtum iam maturum. 433.d *cur quandoque expellat immaturum.* 434.c
vua quæ pars palati appelletur. 325.b
vua reſpirationis inſtrumentum duplici nomine. ibid.
vua quam materiam ac formam ſit adepta. ibid.c
vuæ ſanitas in quibus conſiſtat, eiuſque conſeruatio. ibid.c
ad vuam curandam pertinentia communia præcepta. ibidem. d
Vulcani folles ad nutum flantes. 13.c
ξιφοειδὴς dictum os pectoris ab enſis figura. 303 a
ζυγοειδὴς dictum os, a iugi ſimilitudine. 112.c

FINIS.

Digitized by Google

VIDI VIDII
INSTITVTIONVM MEDICINAE
Liber Primus.

Qui continet originem atque auctores Medicinæ, & cauſam cur Auctor poſt eos de medicina ſcribat.

Excuſatio Auctoris & medicinæ ſcriptores. Cap. I.

C A Ntequam ad Medicinam aggrediar, quam literis mandare vniuerſam inſtitui, (Sereniſſime Coſme Dux Ducum maxime atque optime) exponam breuiter conſilium meum, quod uideri poteſt quandam uel imprudentiam, uel arrogantiam præſeferre, cum id aggrediar ſcribere quod multi auctores, multorum ſeculorum antiquitate commendati tot voluminibus iam ſcripſerunt: Nã ſi deteriora fore mea ſcripta exiſtimo, imprudens ſum, cum in ea re operã perdo, quæ citra aliorum vtilitatem mihi futura ſit dedecori; ſi meliora me facturum non deſpero, videor non poſſe arrogantiæ crimen effugere. Sed ſatis me ab vtroque nomine vindicandum puto, ſi vnum quod ad rem maxime facit, a quibus videlicet, & qua ratione medicina hactenus tractata fuerit, enarrauero. Habuit hæc diuerſis temporibus diuerſarum linguarum auctores, primo quidem Græcos, tum Arabas, deinde Latinos, ita ut triplici lingua fuerit exculta; Sed prima ipſius origo Græcis accepta refertur: Quamquam [a] credidit antiquitas medicinalem artem ab Apolline Æſculapij filio, & prorſus a Dijs immortalibus profectam eſſe. neque enim adduci poterant homines illi, ut crederent humanum eſſe tam præclarum inuẽtum, eum cauere mala quæ nobis impendent, eademque tollere vbi iam cœperũt, poſſit cum Deorum muneribus comparari. Quid enim aliud a Dijs precamur quam vt bona nobis impertiant, & procul arceãt mala? quod ipſum faciunt medici dum ſecundam valetudinem tuẽtur, aut reſtituunt, quoniam ſic vna cum vita perquam ſumus ac diuinitatis participes red-
D dimur, actiones quoque noſtras defendit. Quod quanti ſit momenti intelliges, ſi hominem in animo fingis, qui neruis reſolutus manibus vti nequeat ad præhendendũ aliquid, vel pedibus ad ingreſſum, aut qui videndi vel audiendi vſu careat, intolerabili dolore crucietur, mentis compos non ſit, nõ ne medico qui ipſum ſanet atque in priſtinum ſtatum reſtituat, magis quã parentibus debebit? nonne beneficium hoc ſi ſapiet exiſtimabit diuinum atque immortale? Nil igitur mirum eſt ſi medicinam veteres ad Deos retulerunt. Sed mitto nunc Deos Apolliuem & Æſculapium, Podalirium & Machaonem Æſculapij filios, qui Troicis temporib. medicinam a patre acceptam tractauerunt; venio ad Græcos homines, quos fama [b] eſt primum medicinam exercuiſſe: hi quod ab Æſculapio originem duxiſſe crederentur, dicti ſunt Aſclepiadæ, quorum alij Italiam, alii Rhodum, Gnidum alii, alii Cò inſulam habitarunt; nulla autem extat memoria operum, quæ ſcripta fuerint ab Italis, aut Rhodijs, ſed à Gnidijs mediciua primum monumentis & literis eſt cępta mandari, quamuis pauca & imperfecta quædam ſcripſerint, quo nomine repræbenduntur ab Hippocrate Coo [c] in libro quẽ de ratione victus in morbis acutis contra Gnidios inſcripſit. Intelligo autem Hippocratem ſecundum, qui maximus apud Græcos ſemper habitus eſt medicus atque philoſophus, cuius nunc plura opera ſcruntur:

a Cornel. Celſus lib. 1. in prooe.

b Celſus ibidem.

c Hip. li. 3. acut. ab initio.

Digitized by Google

a Gal lib.1. de fractur. com.1.
b Celſus libro 1. in p. œmio & Gal. lib. de ſectis c. 1. et 6.

tur: hie auum habuit altetum Hippoeratem Coum Gnoſidici filium, qui vel nullum opus ſcriptum reliquit, vel librum duntaxat [a] de officina medici. Poſt Hippocratem vſque ad Galeni tempora quam plurimi artem medicinalem literis mandarunt, quod facile potebit ſi trium ſectarum Methodicæ, Empiricæ, & Rationalis (in totidem enim [b] tunc diducta eſt) auctores intueamur. Empiricam ſectã excoluit primus Philinus Cous, tum Serapio, Apollonius, Menodotus. Heraclides Tarentinus. Methodicam uero Themiſon paulo ſupra Netonis memoriam; tum Theſalus Olympiacus, Iulianus Alexandrinus: Sed rationalem poſt Hippocratem Diocles Praxagoras, Chryſippus, Eraſiſtratus, Herophilus, Atchigenes, Agatinus, Pruſias, quib. ſucceſſit Galenus. Poſt bunc multis annis medicinam quoque Græcis literis ſcripſit Oribaſius Ætius, Paulus Ægineta, Alexander Trallianus, Actuarius & alii nonnulli. Arabum lingua Medicinam tradiderunt qui Mauritaniam & vlteriorem Hiſpaniam incolebant, Romano imperio iam inclinato & ad interitum tendente, cum Italia & Græcia rota illuuie barbarorum penè euerteretur Illic igitur vigere cœpit tunc bonarum artium ſtudium & præcipue Medicinæ: ibi floruit Auerthoes, Rhaſes, Auicenna, Alibabas circiter quadringentos ab hinc annos; inde in Italiam, Galliam, Germaniam, Britanniam translata Medicina eſt vna cum cæteris alis liberalibus diſciplinis, apud quas nationes barbaro quodam ſermone latinum imitante primum fuit pluribus voluminibus conſcripta. Inter hos auctores celeberrimi habentur Gen- F
tilis, Petrus Aponeuſis, Tornamira, Herculanus, Arnaldus, Iacobus Fotliuienſis, & ex noſtris Florentinis Turriſianus, Niccolus, Tommas & Dinus Garbus; cæterum puris latinis literis medicinalem artem compoſuit ſolus Cornelius Celſus, qui ante Quintilianum floruit, dum Romani vna cum Imperij dignitate linguæ quoque candorem tetinerent; inde vſque ad memoriam patrum medicina numquam latine locuta eſt. Sed cum beneficio Illuſtriſſimæ familiæ Mediceæ, & Proauorum tuorum Coſme Dux maxime latinæ, & græcæ literæ fuerunt è barbarorum fæce in ueterem dignitatem reſtitutæ, non modo Italiam, ſed Germaniam, Galliam, Britanniam peragrarunt, ac cum medicina latinum ſetmonem pene dediſceret, a multis latinis literis eſt illuſtrata.

Qua rationem medicinam tractauerit vnuſquiſque in quauis lingua, ac primo græci vſque ad Hippocratem. Cap. II.

c Hippocrates lib. 1. acutorũ ab initio.
d Gal. lib. 9. meth c. 8
e Gal. ibid.

HViſmodi igitur fuerunt inter ſcriptores Medicinæ præſtantiſſimi tam Græci quam Arabes, aut latini, de quorum libris ſi iudicium ſapientum interponemns, ſatis ap- G
parebit num quod ab illis deſideratut poſſit a noſtris uiribus præſtari. Vt igitnr à Græcis ordiamur, quę Gnidij ſcripſerunt, præterquam quod exigua & imperfecta [c] fuerunt, iam temporis iniutia ſunt extincta. Hippocrates anus ſolum opuſculum compoſuit de officina chirurgici; de altero Hippocrate nihil plus a nobis dicendum eſt quam quod a Galeno traditur, fuiſſe uidelicet medicinæ parentem & ſemina omnium reliquiſſe nobis, quæ poſtea excoli neceſſe fuit, alioquin non ſatis prodeſſent imperfecta eius pręcepta ac minus diſtincta, id quod Galenus ait non diſſimilem operam requirere ei quam Traianus [d] Imperator adhibuit ad antiquas uias inſtaurandas, cum loca paluſtria aggeribus attollens lapidibus ſtrauit, ſenticoſa & aſpera expurgauit, pontes ædificauit ubi flumina pertranſiri non poſſent, a deſertis locis ad habitara & frequentata iter tranſtulit, vt latronum iniuriæ vitarentur. Deſiderat igitur Galenus ſimilem diligentiam in operibus Hippocratis ſi per ea iter ad medicinam commode facere debeamus, quam diligentiam a ſe [e] paſſim adhibitam eſſe profitetur.

De medicis qui inter Hippocratem & Galenum fuerunt, & primo de empiricis. Cap. III. H

f Gal. libro de optima ſecta c. 7.
g Cor. Cel. lib. 1. in pœmio, & Galenus libro de ſectis c. a. & lib. de ſub figu. empi. c. 1.
h Gal. li. de ſectis c. a.

SEd relicto Hippocratc pergam ad alios qui poſt ipſum ante Galeni tempora vixerunt; dixi ante tripartitos fuiſſe hos, [f] cum alij empiricam, alij methodicam, alij rationalem ſectam fuerint ſecuti; adieci etiam quam præclarus quiſque auctor fuerit profeſſus: nunc exponam in quo conſiſtat vnaquæque ſecta, & quid de ea ſentiendum ſit. Ordiar ab empirica: placuit ijs [g] qui ſe ab experientia empiricos nomiuarunt, medicinalem artem vniuerſam euidentia contineri, ita vt quæ ſenſum latent, veluti naturam hominis, atque abditas cauſas à ſua profeſſione penitus abdicarent: experimenta igitur obſeruabant, obſeruata memoria tenentes in hiſtoriam conſerebant, atque inde tranſibant ad ſimilia quando illis occurrerent affectionibus quib. experimenta deficerent; quamobrem artem medicinalẽ tribus duntaxat conſtare voluerunt, experimẽtorum obſeruatione, eorũdem memoria, atque hiſtoria, rum tranſitu ad ſimilia. Experimentorum [h] triplex genus poſuernnt, primum dixerunt incidens, ſiue natura, ſiue fortuna: natura quidem, vt cum ſponte aluus profluit, aut ſudor erumpit: fortuna, veluti cum ex ictu ſanguis è naribus funditur. Secundum genus

A nus uocarunt Conſultum, cum inſomniis moniti, uel belluarum exemplo, uel analogiſmo, [a]hoc eſt [b] ratione quadam communi, ac potius probabilitate ducti præſidium aliquod tentaſſent. Ex [a]nſomnijs quidem multa colligi dicebant, ſed à belluis plura addiſci, ut ab aue ibi vſum clyſteris, a ceruis dictamnū ad ſagittas euellendas, ab hirundine herbæ chelidoniæ præſidium ad oculos, qua cæcutientib. pullis claram efficit oculorum aciem, a capra oculum perforandum eſſe ad ſuffuſionem detrahendam. A cōmuni illa ratione ac probabilitate ſumebāt exprimentum, exempli gratia, cum multa ſeorſum alicui morbo prodeſſe animaduerterent, ſi inter ſe miſcerētur longe magis profutura eſſe exiſtimabant. Tertium ac poſtremum genus experimenti Mimiticum ab imitatione appellarunt, cum aliquod experiebantur quod viderant conſuliſſe, ſiue id perſpexiſſent experimento incidente, ſiue conſulto. Obſeruabant deinde quæcumque quouis genere experimenti experti eſſent, ita autem obſeruabant ut quid cum quo, quid ante quod, quid poſt quod apparuiſſet, animaduerterēt; ſyndromes enim quā notabant, nihil aliud erat quam apparentium concurſus: tenebāt itē memoria q̄ ſic obſeruaſſent, atq; ut ars breuiori tēpore addiſci poſſet, neque cogerentur diſcipuli experimento omnia percipere, de iiſdē hiſtoriā conſcribebant. Vtebantur [c] poſtremo tranſitu ad proxima, ne arte deſtitui viderētur, ſi nouus caſus incidiſſet non antea proſpectus, ad ſimilem cōfugiebāt

B vt ab inflāmatione ad eryſipelas: ſi quod malū in uno mēbro non obſeruaſſent, ad ſimile tranſibant, ut a crure ad brachium, atque vbi idē remediū pręſto non eſſet, ueniebant ad ſimile, ut à meſpilo ad ſorbum. His igitur cōtinetur tota empiricorum ſecta, quā Galenus [d] damnat multis nominibus, primo quod fieri non poſſit ut omnia quæ ad artem neceſſaria ſunt, experimento comprahendantur: res enim & imperfecta & nimis longa euaderet ſi quis experientia duntaxat niteretur, cum duplici [e] crure proficiſcendū ſit, ratione ſcilicet & experientia: at neque ſola ſufficiunt euidētia, ſed abdita quoque intelligenda ſunt: præterea nequeūt empirici ſiquid non proſit aliud innouare niſi caſu, & ſi hac non ſucceſſit alia aggredi via, cum ignorent quamobrē primū remediū non contulerit. Sed funditus [f] ipſi ſuam ſententiam euertūt dū ſola experiētia ſe cōtentos pręadicant, & dū rōnem ex toto ſubmouent interim imprudentes ratione vtuntur, id quod facile depręhendes ſi experimentorū obſeruationē, ſi hiſtoriā, ſi tranſitum ad ſimilia exacte intuearis: nam cum ſyndromē illā ſuā notant, & quid cum quo, poſt, quod, ante quod apparuerit, quæro ex ſexcētis quæ concurrunt antecedunt, uel ſequuntur, num oīa animaduertant? Reſpōdebūt paucorū quorūdā animaduerſionē ſufficere, cum neque oīa notari poſſint, neq; etiā ſi notarentur ad rē faciant. At quo pacto diſcernent quid interſit inter hæc quæ obſeruant & illa quæ omitūt? certe per rōnem, ita ut ad eam quā

C explodūt reuerti cogantur, ſi inuenire uolunt cur magis hæc quā illa congerant in ſuam ſyndromem; quorum.n. ſpectant ætatem eius qui curatur? cur habitum coloremque animaduertunt? nō domū, non diuitias, non patriā? certe non ob aliā causā, niſi quia ratio dictat illa ad rem facere, hæc nullius eſſe momēti. Iam uero cū hiſtoriam ſcriptam legunt, cur non omnib. auctorib. æque fidem habēt, ſed quoſdam idoneos iudicant, quoſdam minus fide dignos? profecto ad rationē rurſus reuertuntur, qua iudicant quantū alii aliis præſtent. Poſtremo cū ad ſimilia tranſire oportet non omnia comparabilia ſunt, aut aſſimilari poſſunt, ſiue à parte ad partē, ſiue a morbo ad morbū, ſiue a remedio ad remediū oporteat rem transferre; quid eſt igitur quod quibuſdā contenti cætera negligunt? ut cum vtuntur meſpilis ſi deſint ſorba, guſtum ſimilem ſatis eſſe putant, neque diuerſum colorem, odorem diſparem, diſſimilem figurā attendunt? certe non aliud dicere poſſunt quam doceri ſe ratione, opus eſſe facultate aſtringente, quam ſimilem in vtroque fructu percipiunt. Sublata igitur Empiticorum ſecta nihil de eorum libris agendum eſt qui iam euanuerunt, ac ſi etiam extarent, minus perfecte medicinā continuerent.

a Gal. lib. 1. progn. com 6. & lib de opt. ſecta. c 10. & 11.
b Gal. lib. 2. metho. cap. 5.
c Gal. lib. de ſectis c. 2.
d Gal. lib. de opt. ſecta c 14. & 16. 17. & 20.
e Galenus lib 8. cata topus c 6.
f Galenus lib de opt. ſecta c. 12.

De Secta Methodicorum. Cap. IV.

D

HActenus de Empiricis, venio ad Methodicos qui ſimiliter ſtatuunt [g] medicinam ſolis euidentibus cōtineri, quāuis ea quæ obſcura ſunt comprahendi poſſe non negent, ſed inutilē [h] abditarum rerū cōtemplationē exiſtimant, creduntque ea, quæ in aperto ſūt, per ſe ſufficere. Diſtāt autē ab Empiricis quod iudicent cōprehēdi poſſe quæ ſenſum latēt, quāquam nō ſecus ac illi ſola euidentia amplectūtur; præterea curādi rationem ab experimēto ſumunt empirici, ſed methodici ratione ducuntur, & id genus curationis adhibent quod poſtulat natura illius rei euidentis quā intuentur. Nomē autem inuenerūt a methodo, quam definiunt uiam quādam eorum quæ morbis cōmunia ſūt; totā. n. artem in triplici tam morborum quam remediorum cōitate cōſtituunt: vnam.n. morborum [i] communitatem aſtrictam inducunt, alteram fluentē, tertiā vero mixtam, cum æger modo parum, modo nimium, modo altera parte parum, altera nimium excernat. triplici autē huic morborum generi triplicē remediorum communitatem apponunt: nam aſtrictum corpus relaxant, qđ profluuio laborat aſtringūt, qđ partim fluit, partim aſtrictū eſt, partim aſtringūt, partim relaxāt. Ratione igitur ducūt ad morbos curādos, cū cognito morbo cōtrariū re

g Gal. lib. de ſectis c. 6.
h Gal. lib. de optima ſecta c. 8.
i Gal lib. de ſect. ca. 6.

E mediũ adhibeãt, extra quas cõitates reiiciũt [a] animaduerſionẽ aliarũ rerũ oĩum, ſiue lateãt ſiue perſpicuæ ſint, ut cauſarũ ſiue internæ ſint ſiue externæ, loci affecti, tpis, regionis, naturæ, ætatis, viriũ, conſuetudinis, habitus, atque hoc nomine plurimũ ſibi tribuunt quod medicinã lẽ artẽ quã Hippocrates [b] (ſi ad uitã hominis cõ paretur) lõgã exiſtimauit, ita ad compẽdium conſerri dicant ut ſex mẽſium ſpacio percipi poſſe arbitrentur. Quos irridet Galenus [c] cẽſetque non ſex menſium, ſed ne ſex horarum quidem eorum medicinam eſſe, cum cæteris animaduerſionibus relictis ſolas morborum ac remediorum cõitates attendant. Caret [d] etiam Methodicorũ medicina artificio penitus, ſiquidẽ cõia illa nota ſunt ẽt vulgaribus, vident.n. quod fluit & aſtringendũ eſſe exiſtimãt, accerſunt medicũ ut fluẽtem aluũ aſtringat, fereque omnes intelligunt cotonea mala habere uim aſtringendi. Quicunque tamen ſunt inter idiotas prudentiſſimi, non audent hoc præſidio aluum ſupprimere, ſed medicum adhibent qui ad ætatem, naturam, cauſas, vires, & ad omnia illa reſpiciat quæ methodici contemnunt. Quid? quod eadem ipſi imprudentes etiam conſiderant, quod perſpicuum erit ſi ſigillatim vnumquodque contemplemur; atque ut ab externis cauſis odiamur, alio modo curãt ictum à telo, alio à cane rabioſo, alio à vipera. Inſpiciũt internas cauſas, nam vrinam ſuppreſſam non eodem modo euocant ſi à calculo, ſi ab inflammatione, ſi a ſuccorum craſſitudine retineatur. habent rõnẽ loci affecti, cũ emplaſtris quib. ad recẽtiora vulnera vtũtur non medeãtur internis, neq; dolorẽ oculorũ leniant oleo, ſicuti ſi in alia parte verſetur. Sed regionem quoque ignari & anni tẽpus animaduertunt, quãdo frigidã aquã potui dant æſtate non hyeme, ſub cælo ardente non ſub frigido. Spectant ad viriũ robur & ætatẽ cum nõ infanti aut imbecillo ſanguinẽ mittunt, ſed iuueni ac iã annis robuſto. Ad naturã prærerea & habitũ, cũ pituitoſis & obæſis inediã imperant, [e] quã bilioſis & gracilibus conſtat eſſe pernicioſam: quamquam [f] diatritarii ita ſtupidi erant ut cũ imperabant inediã neceſſariã, hãc animaduerſionẽ prætermitterent. Eadẽ ratio eſt cõſuetudinis: [g] nã cum facilius tolerẽtur quæ cõſueta ſunt, qui inſueti alio modo curãtur atq; illi qui ferre aliquẽ laborẽ cõſueuerunt. In ſumma quæcũq; negãt Methodici animaduertẽda eſſe, ſiue ſcđm naturã, ſiue contraria ſint, eadẽ aut imprudentes atq; inſcii perinde atq; empirici rationẽ animaduertũt, aut (velint nolint) animaduertenda eſſe fateri coguntur; quæ ſi negligantur conſtat homines à medico magis interimi quã ſanari: tanto autem deterior eſt methodicorum quam empiricorum ſecta, quanto pauciora ſpectanda eſſe voluerunt: ſed eſt Diis gratia quãdo una cum ſecta librorum omnium interitus humanum genus a fœda huiuſmodi peſte liberauit. G

a Gal. lib. de ſectis c. 4.
b Hip. lib. 1. aphor. 1.
c Gal. lib. de ſectis c. 6
d Galenus lib. de optima ſecta. c. 9.
e Gale. lib. 10. meth. c. 5.
f Gal. lib. 8. meth c. 2.
g Hippocrates lib. 2. aphor. 49.

De Secta Rationali, & illius auctoribus vſque ad Galeni tempora. Cap. V.

SVpereſt ut de rationalibus agamus qui Hippocratẽ vſque ad Galeni tempora inſecuti ſunt: hos primũ laudare conuenit quod optimã ſectã amplexi fuerint, quam rationalem dixerunt quod rationem, & dogmaticam quod dogmata, hoc eſt decreta ſapientũ ſequeretur. Spectant [h] rationales naturã rei quæ tractatur, quã cognita ſi ſecunda nobis fuerit cõſeruãdam eſſe ſimilib. ſi aliena cõtrariis tollendã [i] eſſe ſubito intelligunt. Idẽ quoq; facere methodicos ſupra diximus, ſed differunt ab iis rationales, cum nõ ſolis euidẽtib. contẽti ſint, ſed maxime laborẽt in intelligẽdis iis quæ ſenſum latent & abdita ſunt, quemadmodũ natura noſtri corporis. In morbis ẽt præter cõitatem vnamquamq; ſpeciem vſq; ad extremã ſpeculãtur, attẽdunt ſymptomata, attendunt cauſas tam externas quã internas, intuẽtur illa omnia quæ negligi à methodicis poſui, & ex quib. Empirici ſuam illam ſyndromem & concurſum apparentium cõficiunt, vt viriũ robur, corporis habitum ętatem, temperamentũ, uitæ genus, cõſuetudinẽ, anni tempus, regionẽ; huc.n. ſpectantes, ſtatim quid agẽdũ ſit cognoſcũt: oĩa autẽ hæc ad quæ ſpectant cum rationẽ inueniunt, ſcopos appellant, quod in eos quaſi in ſcopum ſagittarii intueantur: curationis uero mõſtrationem ἔνδειξιν H græce, hoc eſt indicationem appellant, quã definiunt [k] cõprehenſionem iuuantis una cũ comprehenſione nocentis. Neq; diſſimilis eſt indicatio ratiocinationi, per quã ubi propoſitionem & aſſumptionẽ videmus, illico cernimus quod cõſequitur: nõ ſecus etiã cognita natura eorũ quæ ſpectari debent, ſtatim per indicationem cõprehendimus quo præſidiorum genere opus ſit. Hinc igitur rationaliũ nomen traxerũt nõ empiricorũ, q̃uis experiẽtiã [l] quoq; neceſſariã eſſe exiſtiment ad cõprobandã remediorũ vim rõne inuentã. Huius ſectæ primus auctor fuit Hippocrates, [m] q̃ deĩde vſq; ad Galeni tpa optimus quiſq; medicus probauit: hanc amplecti Plato etiã uidetur in ſecunda parte Timei, cũ multa proponit ad medicũ attinẽtia q̃ a naturali philoſophia ſumuntur. Placuit eadem Ariſtoteli [n] cum inde medicũ incipere demonſtret vbi deſinit phyſicus, cumq; moralẽ philoſophũ præcipiat inſiſtere in cognitione animi non ſecus quam medicus in cognitione corporis verſatur, quæ quidẽ propria ſunt rationalis medici, nõ empirici a quo incomprehẽſibilia credũtur, aut methodici a quo inutilia exiſtimantur, quod ſolas euidẽtes cõitates ſufficere arbitretur. Sed his relictis ſtatuo rõnalẽ ſectã defẽdendam eſſe conſtantiſſime, quæ tãtos, taleſq; patronos habet, & ratione ipſa, ut oſtendimus, firmatur, ita ut rationalis medicus haberi debeat omnium præſtantiſſimus, Nolo tamen hũc

h Gal. lib. de ſectis c. 3.
i Gal. lib. 5. de tuen. ualet. cap. 10.
k Gal. lib. de opt. ſecta cap 11.
l Gal. lib. 4. cataghie cap 5.
m Gal. lib. medicus c. 4.
n Ariſto li. de ſenſu & ſenſili tex. 4.

ſola

A ſola ratione inſtrui,cum non diſputatione ſed vſu fiat medicus,ſicuti gubernator & agricola,
quandoquidẽ vnaquæq; ars [a] ſuũ opus præſtat in aliquo particulari,hoc autẽ nõ ratione aut a Ariſtoteles libro 1.
ſcriptis,ſed ſenſu & exercitatione cõprehẽditur:fit citharædus ſępe citharã pulſando;ſi alte diuinorum ab initio.
rũ deſit,vſus vel doctrina, Ariſtoteles magis laudat experiẽtẽ q̃ doctum:ſtultum.n. eſſe ait ex b Ariſtoteles ibidem.
ſolis ſcriptis imperare.Quamcuque igitur ſectã ſequaris præter libros & cõia præcepta neceſ
ſarius quoq; eſt vſus qui eſt optimus medendi magiſter,quod cũ ſententia noſtra de ſecta ra-
tionali minime pugnat,nec prohibet quominus inſtrui præſtet uia rationali quam methodi-
ca,aut empirica,neque.n.idẽ eſt empirica ſecta & exercitatio,immo ipſa quoque empiricorũ
diſciplina exercitationẽ poſtulat ſicut rationalis & methodica.Sed iam tempus eſt afferre iu-
diciũ Galeni de rationalib. medicis qui ante ſe fuerunt, neq;.n.noſtrũ interponere licet cum
eorũ opera iã euanuerint,& ſiqua adhuc legũtur pauca admodũ ſunt fragmẽta & exiliter ſcri
pta.Galenus igitur Herophilũ & Eraſiſtratũ ſępe accuſat quod more empiricorum ſimplicib.
partib.medeantur,quamuis rõnem ſequantur in curatione multiformium.Numerat etiam in-
ter rationales medicos Agatinum,Archigenẽ,Athenęum [c] qui oĩa in ſpiritus referebant,parui c Gal.lib 4. de differ. pulſuum.
facientes tam ſuccos quam ſolidas partes;pleroſq; autem accuſat uel inconſtantiæ, uel alte-
rius erroris, nec aliquem commemorat qui medicinalem artem vniuerſam aut aliquam eius
B partem pro dignitate explicauerit.

Recentiorum iudicium de Galeno. *Cap. 6.*

PRimus ergo Galenus medicinã totã prope perfectã tulit, nã ante neminem conſtat
ipſam abſoluiſſe:iure igitur meritoque iuniores deferunt primas Galeno,fuit.n.in-
genio acerrimo,memoria firma,iudicio ſingulari,quæ naturæ bona perennib. ſtu-
dijs,ſummis laboribus,vigilijs,lucubrationib.auxit,uel potius perfecit: iiſdem plu
rimũ fauit fortuna cum à parente uiro ſapientiſſimo bonis morib.humaniorib.literis, mathe-
maticis diſciplinis fuerit inſtitutus.Nõ obſtitit res familiaris,nõ defuerũt magiſtri à quib. dia
lecticẽ,naturalẽ philoſophiã,medicinalẽ artẽ doceretur;quas facultates oẽs ita eſt aſſecutus
ut uni tantũ ex his operã dediſſe facile credas, ſed in medicina deinde vniuerſam ætatẽ con-
ſumpſit,q̃ non ſolum elegãter & ſumma facilitate ac facũdia,ſed methodo etiam conſcripſit,
nã ante nemo ſolitus erat hãc artẽ via cũ rõne tractare;neq; ſolũ collegit quæ maiores memo
riæ prodiderunt,ſed quæ omiſſa erant diligentiſſime inueſtigauit,ſiue ad naturã noſtri corpo
ris,ſiue ad res præter naturã,ſeu ad ſigna,ſeu ad curãdi,ſeu ad cõſeruandi rõnẽ,aut deniq; ad
præſidiorum genera pertinerẽt, nec quicq̃ amplius eſt quod in medicina deſiderari poſſe vi-
deatur.At quid eſt cur poſt ipſum tot Græci, tot Arabes,tot latini de medicina ſcripſerũt? nũ
C ſtupidi adeo fuerũt ut quę perfecta eſſent conarentur facere deteriora? Quãtum equidẽ intel
ligo molẽ illã librorũ Galeni inſpiciẽtes deterreri eos cenſebãt qui medicinæ operã dare uel-
lent,ita ut primo auctoris longitudinẽ accuſarent,deinde uarietatẽ atq; inconſtãtiã, quod de
iiſdẽ alijs in locis alio modo loqueretur & interdũ ſecum ipſe pugnaret; tum perturbatũ ordi
nẽ quod interrupte & confuſe plurima tradiderit, deeſſe ẽt nonnulla iudicarũt quod quædã
imperfecta & manca legantur.Poſtremo ipſũ aliquãdo falli & à uero abduci exiſtimarũt,quo
rum oĩum Galenũ accuſari tã clarũ eſt q̃ qđ clariſſimũ. Longitudinem præſeferunt tã multa
uolumina quæ ab eo ſcripta leguntur.Inconſtantiã & controuerſiam qui Galenũ potius quam
medicinalẽ artẽ profitentur,cum nulla dere ęque laborent atque de cõponendis eius locis cõ
trouerſis,& excuſanda inconſtantia,quod capita rerũ quæ tractantur alia proponat,alia exe-
quatur,nec q̃ ſtatuit legẽ perpetuo ſeruet,ſed cauſarum & ſignorũ ſeu curandi,ſeu conſeruan
di methodũ intueamur,in quib.oĩbus ẽt controuerſus legitur.De perturbato ordine quid atti
net dicere? cum tot præter rem interpoſita toties inculcauerit? toties ab inſtituto ordine re-
ceſſerit, complura ẽt loco alieniſſimo poſuerit? nullã rẽ uno loco propoſitã abſoluerit? ſed
ſæpe ad idẽ reuerti maluerit? ſufficiat nobis ſolũ febris exẽplum ad q̃ toties diuertit.Onerabo
librum ſi perſequi eiuſmodi oĩa uelim,quod multa ẽt prætererit quæ ad rem neceſſario requi
D runtur,vel id facere fidẽ põt,quod nullũ eius uolumen extat,ubi quæ in uniuerſum tradiderat
de morbis,ſignis & curatione,ſpeciatim de ſingulis partib.à capite ad pedes perſequatur, qđ
tamen neceſſariũ eſſe ſummopere non negaſſet, cum ad abſoluẽdam & perficiendã methodũ
præcipiat,ut quæ generatim [d] enarrata ſunt ſpeciatim tractẽtur atque exerceantur. Quod in- d Gal. lib 9. de placitis Hip. & Pla. ca & libro 1. de cauſis ſympt. cap. 3.
terdũ decipiatur & toto cælo aberret,ut alios reprehenſores omittã,qui ridicula quadã inui-
dia potius q̃ rõne mouentur,primum Andreas Veſalius,tum Ioannes Valuerdius.Realdus,Ga
briel Falopius, viri noſtro ſeculo doctiſſimi, & Anatomes diligentiſſimi profeſſores, ſæpe in
ſuis operibus,quæ de corporum ſectione compoſuerunt, apertiſſime declararunt: hac igitur
de cauſa recẽtiores oportere nouos libros de medicina ſcribere iudicarũt.Qđ tñ abeſt ut infi
ciamur,ut ẽt id ipſũ quaſi fundamẽtũ noſtræ defenſionis aſſumamus,ne uel imprudentes ha-
beamur,uel arrogãtes,ſi medicinã rurſus ſcribere contẽdimus.At nihil ꝓpterea detrahi puta
mus de auctoritate Galeni,deq; laudib.quib.ipſũ ad cælum extulimus, ſed qđ Lucretius [e] de e Lucretius lib.3.
Epicuro cecinit, (*Qui genus humanum ingenio ſuperauit & omnes Reſtrinxit ſtellas exortus uti æthereus ſol*) Galeno tribuẽdũ eſſe nõ dubitamus,nã ſi cũ cæteris qui aut ante, aut poſt fuerũt,uel
adhuc sũt cõferatur,oẽs quaſi ſol minora ſidera obſcurabit,ita ut medicina magis debeat illi

ſoli q̃ cæteris omnib. ſimul, Hippocratem ſemper excipio, cui ſoli plurimum debet: maximum E
enim eſt ieciſſe ſemina, magnum excoluiſſe atq; ad meſſem perduxiſſe, nō tamen magnum eſt
colligere faſciculos, & frumenta poſt triturā purgare quod Galenus aliis integrum reliquit.
Quāuis autē uera eſſe nō negauerim quæ cōtra ipſum obijciuntur, nō tamen iuſta excuſatio
deeſt. Nam ſi longus fuit, non ſolum medicinam ſcripſit, ſed libros Hippocratis difficultatum
multitudine atq; inexplicabili obſcuritate obſtructos patefecit, partim ut eorū intelligentiā
erueret, partim ut tanti uiri ſentētijs illuſtratis ſuis quoque firmamētū atq; auctoritatē adiun
geret. Multa præter inſtitutā ſeriē cōſcripſit in amicorū gratiā, ut ipſe aliquando teſtatur ubi
a Gal. li de cur. perue-næ ſect. ca 2. [a] ſuam pariter excuſat longitudinē, ſed lōge plura in Empiricos, in Methodicos, in eos Ratio
nales quos a rei natura uitioſa ratio detorſiſſet, neq;.n. ſatisfacere putauit uera artis præce-
pta niſi errores q eo tpe uigebāt funditus euerterētur. At hæc nequeūt paruo volumine expli
cari, ſed poſtulāt neceſſario longitudinē. Da aliquid ordini quē ſequitur qui exigit ut idē nūc
ſub noīe generis aut ſpeciei, nunc ſub noīe cauſæ, ſigni, aut curationis repetatur. Concede ali
quid patriæ, fuit.n. Pergamenus atq: Aſiaticus, cuius gentis propriū erat uti fuſo illo dicendi
genere. Venio ad inconſtantiā, ſi ſecū ipſe pugnat & de eadē re nō eadē ipſe tradidit varijs F
ēt tēporib. ſcripſit, nec idē ſenſit ſenex ac iuuenis: nam quod iuueni ualde arriſerat iā ſeni &
in medicina cōſūmato tenere non placuit, libros aūt qui multo ante uenerant in aliorum ma
nus reuocare non potuit ut corrigeret. Si in eodem etiā libro cōtrouerſum uideas, facile abſol
uitur controuerſia, depelliturq; incōmodū, nam ubi rē accurate ſpectauetis plerūq; tam par-
ui momenti eſt, ut nō minus a nobis negligi debeat q̃ ab illo fuerit neglecta: adde qđ imperi-
tia græcarū literarū & interpretū ignoratione ac uarietate multa quæ reuera controuerſa nō
ſunt inter ſe pugnare uideantur. At perturbauit ordinē cōfuſione capitū q̃ propoſuit. pecca-
tū hoc nō mediocriter repræhēditur, ſed lenitur facilitate hoīs & importunitate amicorū, qui
adeo eius libros cupiebant, ut nō permitterēt emēdari nedū perpoliri, ſed inchoatos, crebris
locis inculcatos ac refertos anteq̃ extrema manus accederet efflagitabāt; ille aūt nefas exiſti-
mās amicis aliquid denegare aliquos libros ſic exire paſſus eſt, nonnulli ēt eo inuito atque im
prudēte exciderūt. Quæ interpoſuit licet ꝑter rē exiſtimētur cū directe ad propoſitū locū nō
b Gal. 1. acutorum. ꝑtineāt, nō penitus ꝑter rē ſunt, ut ſæpe [b] ille teſtatur cum ait, ταῦτα ἐν παρέργῳ, κατάλληλα, πάρεργα
nā ſi nō aliud faciunt certe propoſitis reb. afferūt aliquid luminis: nec vitio dādū eſt quod ad
idē diuerſis libris reuertatur, ſed maxime laudādus eſt eiuſmodi ordo ſub quo res ſcd̄m natu- G
tā, res contrariæ, ſigna, curandi rō, pręſidiorū genera, & cuncta deniq; ſeorſū tractata minime
cōfundūtur. Si nō abſoluit medicinā totā, neq; opus cōfecit ubi de morbis ſingularū partiū à
capite ad pedes una cū cauſis, ſignis & curatione tractauerit, deeſſe hmōdi opus nē negaret
ſi viueret, quod olim viuēs cōceſſit: Quid tū? nō potuit oīa, morte ꝑuentus plura omiſit quæ po
ſteris ſeculis nō inuidiſſet. At longe magis mirari debemus qđ tā multa monimētis mandaue-
rit q̃ qđ aliquid ſilētio prætererit, præſertim cum liceat quæ reſtant non magno negocio ex
ſuis ſcriptis colligere. Supereſt vitiū oīum grauiſſimū quo maxime premi vidētur qui Galenū
defendūt; fallitur interdū Galenus exiſtimās cōtra eſſe q̃ ſit: eſto, erret, decipiatur, ſi idem ab
c Terētius in Heaut. inferis excitetur nō aliud reſpōdebit quam quod Terentianus ille Chremes, [c] *homo ſum nihil hu
manum a me alienum puto*. Nos aūt licet Galenū cunctis aliis præferamus, non propterea ſumus
addicti iurare in uerba magiſtri; amicus Galenus, amica ueritas, vtriſq; tñ amicis magis amica
ueritas, qđ de Platone protulit Ariſtoteles: nec temere ob id hoīs auctoritatem paruifacimus,
aut ab ipſo deſciſcimus, niſi (quod rariſſimū eſt,) conſtet aliter eſſe ac ſcribat. Si lapſus eſt in
deſcribēdis partib. noſtri corporis ſectione inuētis, nō fuit copia humanorū cadauerū q̃ nūc
eſt, cū multa nocētiū, multa ignobiliū ac pauperū ſuppeditētur, quod q̃a tūc nefas habebatur
coactus fuit beſtiarū corpora intueri, quorū ſimilitudine adductus aliqñ in errorē delatus eſt,
nō tñ in eū errorē q poſſit ſaluri hoīum nocere, parū.n. refert vtrū hoc mō an illo res ſeſe ha-
beat. Quę uero obijcjūtur ab alijs extra corporū ſectionē adeo leuia sūt ut uix digna ſint quę H
animaduertantur, quemadmodū ſuo loco patebit, cū medicinæ partes ſingillatim perſeque-
mur. Sed de Galeno hactenus, etenim hæc ipſa forſitan plura fuerunt quam neceſſe eſſet.

Quid ſentiendum ſit de medicis qui poſt Galenum, Arabice, Græce, aut latina medicinam ſcripſerunt; quid item de Cornelio Celſo. Cap. *VII.*

PRoximū eſt ut ad eos trāſeamus q poſt ipsū medicinalē artē literis mādatūt, ſiue Græ
ci, ſiue Arabes, ſiue latini fuerint. horū maxime ſtudiū fuit ita ſcribere ut incōmoda
uitarēt & repręhēſiones in quas incidiſſe Galenū oſtēdimus, quod q̃uis nō penitus
aſſecuti fuerit, nō mediocriter tñ a nobis laudari deñt quod cōtēderint perficere quę
deſiderātur, ne ingrati in eos habeamur ſicut habetur ab Ariſtotele Epicharmus dū in zeno-
phanē cui gratias agere debuit inuehitur. Cōplures igitur longitudinē effugiunt, neq; ſecū ip
ſi pugnant, nō recedūt ab ordine propoſito, adijciūt librū de morbis à capite ad pedes qui a
Galeno fuerat omiſſus, nec in eos errores habētur quorū Galenus accuſatur, ſed oīb. hoc uitiū
fuit ut quod oīum maxime pręclarū eſt apud Galenū non agnouerint, methodū ſcilicet: ma-
gna certe eorum fuit negligentia auctoris illius artificiū nō agnouiſſe cuius ſcripta oīb. alijs
præferēda eſſe iudicarūt, qua methodo ſiue arte fieri dixit, ut, ſi interdat ſcripta, nō deſpirādū
ſit,

A ſit,cũ ab eo q methodũ teneat facile rurſus ſcribi medicina poſſit. Eſt aũt methodus[a] ratio ſeu a Gal. lib. 1.meth. ca. 4. & lib. 4. meth c 4.
via tractãdi quæ a cõmuni quodã principio ordit q́d in cõfeſſo eſt,inde ꝓcedit diſſoluẽdo cõ-
poſita,diuidẽdo genera,donec ad vltimas,& ſimpliciſſimas ſpecies fuerit peruẽtũ,interim ſta
tuẽs q́d primo,q́d ſecũdo,q́d tertio atq; ita deinceps tractari debeat, neq; aliq́d relinquit ex
ijs q̃ ad rẽ ꝓpoſitã facere videant. Hãc methodũ maxime celebrauit atq; excoluit Galenus,
neq; opus aliq́d cõpoſuit ubi nõ inueniat. Veniãt ĩ mediũ morbi,cauſę,ſymptomata,ſigna,rõ
curãdi,facultas medicamẽtorũ,quodcũq; ex his ĩtuearis à recta rõne ꝓfectũ eſſe iudicabis,id
q́d uere ẽ artẽ tradere:nã q uiã cũ rõne nõ ſequũt magis hiſtoriã ſcribut q̃ artẽ cõſtituãt. Vis
videre quãtũ interſit inter artẽ,& hiſtoriã?lege q̃ Plinius de animalibus,de ſtirpibus ĩ ſuã hiſto
riã cõtulit,ſpecta eadẽ quo pacto ab Ariſtotele de animalibus, a Theopraſto de ſtirpibus tra-
dunt,diſcernes proculdubio quãtũ diſtẽt(vt aiunt)ęra lupinis. Quod ſi Plinius ordinate ſuã hi
ſtoriã diſpoſuit, nõ ꝓpterea ĩ ſingulis rerũ capitibus enarrãdis methodũ adhibuit. aliud.n.eſt
ordinẽ quẽdã ſibi pfigere, neq; ab illo recedere,ſed eodẽ capita oĩa diſtribuere, aliud eſt ſin-
gularũ rerũ genera pſcribere, & ex ſuis fontibus haurire;ac ne lõge exẽpla petamus,ordo quẽ
Auicẽna tenet in medicina exponẽda ſũmopere laudat,quo a ſimpliciſſimis paulatim aſcẽdit
ad maxime cõpoſita,licet ad ĩueniẽdũ aptior ſit ordo diſſolutionis q a cõpoſitis quæ nobis no
B tiora ſũt ad ſimplicia tẽdit q̃ magis latẽt. Seruat igit Auicẽna ſtatutũ ordinẽ cõſtãtiſſime cũ re
rũ genera exponit,in explicãdis tñ hiſtoriã magis q̃ artẽ cõficit,cũ ſingula pcepta magis enar
ret,& cõiũgẽtibus particulis cõnectat q̃ ꝓbet aut eliciat ex certis fundamẽtis(queadmodũ fa
cere Galenũ videmus)ex q́bus cõſequant:plurimũ.n.ĩtereſt intereſt,inquit Ariſtoteles in ſua b Ariſto.in Poetica.
Poetica,hæc nẽ poſt hæc,an p hæc,q́d eos latet q ſine uia ac rõne libros cõſcribũt. Miror autẽ
auctores q poſt Galenũ vſq; ad memoriã noſtrã fuerũt,præclarã illã methodũ nõ animaduer-
uertiſſe,ſed pcipue Auicẽnã,quẽ alioquin ceteris antepono,nemo.n.uia cũ rõne medicinã tra
didit,q̃q̃ multi accurate ipsã Græci,Arabes,& latini ꝓdiderunt. Ex græcis Oribaſius Paulus,
Aetius,Alexãder Trallianus magno in ptio habẽtur,quos ſi diligẽter inſpexeris inter hiſtori-
cos medicinę ſcriptores magis quã inter peritos artifices numerabis. Inter Arabas ſatisfaciat
exẽplũ vnius Auicennæ iam poſitũ;at latinorũ genus tripartitum eſt, aut.n.ante Galenũ fue-
rũt,aut ꝓximo ſeculo inſecuti ſũt Arabas,aut uel memoria noſtra vixerũt,vel adhuc viuũt. Ex
antiqs Cornelij Celſi dũtaxat mentionẽ faciã:nã ſiqua ſũt ab aliis ſcripta,exilia admodũ ſunt
nec digna q̃ cũ maximorũ virorũ operibus cõferãt; Corneliũ igit Celsũ uehemẽter ſuſpicio at
q; admiror,cuius ſtylo uõ ſolũ nõ vidi aptiorẽ,ad eiuſmodi ꝓfeſſionẽ tradẽdã,ſed ne cogitatio
ne quidẽ valeo aut mẽte cõcipere meliorẽ: in hoc ſũma breuitas cũ mira facilitate coniungit
C nõ ſonus,nõ elegãtia deeſt,nõ verborũ electio,pure.n.latine ſcripſit vt ſi q́sq̃ alter. hũc ſcribẽ
do imitari dẽnt q medicinã monumẽtis mãdare inſtituũt,mõ hãc ab ipſo nõ requirãt:nã præ-
ter illa q̃ ex Hippocrate feliciſſime latina fecit,nõ Empiricã nõ Methodicã,non Rõnalẽ ſectã
ꝓfitet,ſed oẽs ſimul cõfundit,diuerſa præcepta multorũ auctorũ ſine ulla rõne colligit, ita ut
magis a Rhetore q̃ à Medico illius libri ſcripti videãt. At latini q Arabas ætate cõſequuti ſũt,
multũ ut tẽporibus illis valuerũt,fuerũt tñ addicti q̃ſtionibus,& ſuos libros phyſicis, & diale-
cticis diſputationibus parũ ad ſanitatẽ attinẽtibus refertos ediderũt. Quod aũt barbaris uo-
cabulis Medicinã fœdauerint ultro ignoſcimus:nã vt ſemel latini ſermonis eloquentia vna cũ
imperio labefactata eſt,nõ ante reſtitui cœpit q̃ opibus, diligẽtia, ſtudio Illuſtriſſimæ familiæ
Medicee (ut ſupra diximus) iuuaret. Quãobrẽ nõ ante memoriã patrũ latina lingua fuit in ue
terẽ dignitatẽ reſtituta,ita ut excuſãdi ſint q antea barbare magis q̃ latine,& hãc & cęteras li
berales artes tractauerũt. Cũ his aũt bñ actũ eſt q felici hoc ſeculo ſcripſerũt,q́b⁹ multũ ꝓfuit
gręcarũ literarũ peritia, ne ĩ ridiculos errores ĩciderẽt,ĩ quos ob earũ inſcitiã delapſi erãt ma
iores:Sed maiorẽ opẽ attulit latini ſermonis correctio,uel potius reſtitutio,& methodi cogni-
tio:nã multa renaſcunt[c] q̃ iã cecidere;null⁹ tñ noſtri ſeculi(q́d ſciam⁹)medicinã totã mãdare c Horatius in Poetica.
monumẽtis tẽtauit,ſed alij Græca opa in latinũ vertcrũt,alij cõmẽtaria ĩ Galenũ,& Hippocra
tẽ alioſq; pſtãtiſſimos auctores cõdiderunt,q́d & nos fecimus,cũ multos ante annos Grecorũ
D Chirurgiã partim latinã reddidimus,partim comentarijs patefecimus:alij libellos compoſue
runt cõtra Arabas & latinos,alij Galenũ reprehẽderũt;& vt breuibus rẽ pſtringã,quis auctor
nõ artẽ vniuerſã,ſed aliq̃ eiuſmodi partem cõſcripſit, ita vt latine Medicinam totam prodere
vitatis incommodis quæ Galeno & Auicennæ obijciuntur,adhuc integrum eſſe videatur.

Excuſat ſe auctor quod non debeat haberi aut imprudens,aut arrogans ſi poſt tot auctores de Medicina ſcribat. Cap VIII.

HÆc de ijs q quauis lingua Medicinã hactenus excoluerũt: redeo ad illud q́d initio ꝓ-
poſui cũ me dixi aut ĩprudẽtię accuſatũ iri ſi deteriora, aut arrogãtiæ ſi meliora face
re cõtẽderẽ q̃ de illa clariſſimi auctores antea tractauiſſent;cui obiectioni hũc in mo
dũ occurro. Nõ inficior me hãc ꝓuinciã ſuſcepiſſe aĩo reddẽdi meliorẽ,q̃obrẽ ĩprudẽ
tię nomẽ effugio:ſ́d videor ĩ arrogãtiã dlabi,q̃ aliq̃ à me vitari nullo mõ poſſe arbitrãt q ſi dili
gẽter ĩſtitutũ noſtrũ ĩſpiciãt,& rẽ ipsã vſq; ad viuũ reſecẽt, nos ab eiuſmodi quoq; culpa vĩdi
cabũt,cũ Medicinã q̃ ſcribimus nõ nobis acceptã referri velimus, nõ nobis inq̃,ſed Hippocra
ti,Galeno, cęteriſq; tã antiqs q̃ iunioribus ꝓut quiſq; plura uel pauciora cenſet ad hanc artẽ
contu-

contuliſſe. Equidem non aliud intendo quam vt illorum ſententias in compendium conferã, E
ex inordinatis (in qua re plurimum laboraui) vi ordinem adducam, ſi quid deſideratur adiugam, & ea omnino vitem quæ in Galenum animaduertuntur. Hæc ut non pauca eſſe fateor, ſic etiam non concedo ita magna vt veteranum debeant deterrere: nam colligere aliorum fructus, eoſq; in cõpendium cõferre quiuis põt vel mediocriter eruditus; in ordinem diſtribuere, addere quod deeſt, maius negotium iſtud quidem, & arduum eſt, non id tamen quod ab homine in arte verſato penitus abſolui non poſſit: cũq; Galenus in libro de conſtitutione artis medicinalis ordinem præſcripſerit quo medicina tractari commodiſſime poſſit, eumdem, cum à rei natura proficiſcatur, auctorem habeat Galenum, doctiſſimis quibusque probetur, ſic quoque tenere operæ pretium iudicauimus; Quæ autem noua adijcere oportet, magna ex parte ex Galeni operibus colliguntur: at vitare incommoda quæ in Galenum animaduertuntur, ut alijs facile fuit, ita etiam mihi non futurum difficile exiſtimo: nam ut a longitudine ordiar quã exigit ſectarum improbatio, hæc neceſſaria nobis non eſt, cum ſectas illas nõ amplius ſit opus euertere, quæ non ſolum in mentibus noſtris non reperiuntur, ſed ne leguntur quidẽ in libris. Hippocratis autem ſententias accipiemus à Galeno declaratas, neque enim nouis comẽtariis egent, ſi quæ remanent obſcuræ paucis aperiẽt: nulli ſcribentur à nobis libri ſcorſum in amicorum gratiam, cum propoſito opere totam medicinam perſequi decreuerimus, cumque me- F
thodo tractanda omnia nobis ſint, breuitatem cum perſpicuitate coniunctam pollicemur. Cõtrouerſiam, & inconſtantiam cauebimus, cum & aliorum præcepta, & ſiqua de noſtro adijciemus à rei natura ducta rõne perpendemus, nec opus immaturæ præcipitabimus, ſed ſępius antea recognitum proferemus. Confuſio omnis tolletur ſi a formula quam ante inſtituimus nõ recedimus. Opera aũt quæ deſiderantur apud Galenum magna ex parte ab eodem diuerſis ex locis petuntur: adde quod illi qui Galeno ſucceſſerunt, ſiue Græci, ſiue Arabes, ſiue latini eiuſmodi opus adiecerunt. Tantum ſupereſt vt quæ ſine via ac ratione ab illis traduntur, à nobis via ac ratione perſcribantur. Errores verò in quos Galenum deferri dicunt iuniores, cum ab illis pateſiant, imitari ſummæ dementiæ eſſet. Quæ cum ita ſint, nõ debet arrogantiæ vitio dari ſi quis Medicinæ facultatẽ cõtẽdat facere meliorẽ: hoc verò ſi aliis conceditur, nõ video, Dux optime, cur mihi debeat denegari; nec quamobrem aditus qui alijs ad hanc prouinciam pateat mihi intercludatur, qui medicinam tum docendo tum exercendo iam cõſenui. Nõ publicum negocium mihi eſt aut fuit vnquam, non etiam priuatum tale vt non tantum ocij fuerit quantum ipſe ſumpſerim. Ne obſtaret rei familiaris anguſtia quo minus alere poſſem nõ ſolũ me, ſed eos quorũ opera utor ad inſtitutum opus abſoluendum, effecit ante liberalitas FRANCISCI Primi Galliarũ Regis inuictiſſimi, qui me ſacerdotio ſatis opulento ornauit, cũ ex ſuis G
medicis mihi vni medicinam Lutecæ publice docendi munus delegaſſet, & nunc ẽt efficit liberalitas tua non minor, COSME Dux ducũ maxime, qui cum Rex FRANCISCVS è vita migraſſet, me ad patrios lares ſumma cum dignitate reuocaſti, & vt medicinam nõ modo ſacerẽ, ſed Piſis publice ẽt docerẽ ampliſſimũ ſtipendium propoſuiſti, quo nõ contentus beneficiorũ multitudine quotidie me oneras. Fuit etiam mihi ſemper ſumma cõmoditas, cum totam Italiam ac Galliam peragrauerim, cũ medicis ex vtraq; natione doctiſſimis communicandi quæ ſentirẽ, quæue difficilia exiſtimarem, eorumque ſententias accipiẽdi. Eadẽ nunc mihi facultas eſt in Academia Piſana, vbi doctores nutris, Dux optime, vt aliis diſciplinarum generibus, ita ẽt medicina præſtãtiſſimos; Quorũ omnium auxilio fretus non dubitaui hoc munus quodcũque fuerit ſuſcipere, quod ſaxum iam diu voluo, ita vt nõ diffidã paucis annis Deo fauente (modo ſuperſtes ſim) me abſoluturũ eſſe quod incepi, cũ formulam præſcripſerim, & omnia praſto habeã quæ neceſſaria eſſe uideantur, non ſecus quã qui conſtituta formula ædificii lapides, ligna ferramenta, calcem, & cuncta denique parauerit ad ædificãdum opportuna. Sed cominus iam rem ipſam aggredior, ac primo quædam cõmunia mathematicorũ modo explicabo quaſi fundamenta iaciens, ut inde ad ſingula membra artis explicanda tranſire poſſim commodiſſime. H

Finis Libri primi inſtitutionum Medicinæ.

VIDI VIDII INSTITVTIONVM MEDICINAE

LIBER SECVNDVS:

In quo traduntur quæ communia ſunt totius Medicinæ.

Definitio Medicinæ. Cap. I.

MEDICINA eſt ars quæ ſanitatẽ facit in corpore humano. Sunt qui alio modo ipſam definiũt, ſed aut nõ ſatis explicãt eius vim, aut ſuperuacaneũ aliquid adiiciũt, quẽadmodũ[a] Hippocrates, q̃ ĩ libro de flatibus medicinã ſtatuit detractionẽ eſſe & adiectionẽ, vbi finẽ omittit ad quẽ ars dirigit, & p quẽ d̃finiri[b] dẽt, ſed ibi magis opa diuidit ad finẽ cõſequendũ neceſſaria, cũ medicus ſiue ſecundã valetudinem tueatur, ſiue aduerſam

a Hip lib. de flaub.
b Gal. lib. de cõſti. ar. cap. 10.

Digitized by Google

A uerſam depellat, ſemper aliquid[a] adijciat, aut detrahat. At neque Galenus etiam ſatis finem,
& vim huius artis explicauit cum in libro quem artem medicinalē inſcripſit[b] dixit Medici-
nā eſſe ſciētiam ſanorum, ægrorum, & neutrorum, quibus verbis nō proprie artem, ſed quot,
& quæ eſſent quæ ab illa tractantur expoſuit. Auicenna[c] verò quædam ſuperuacanea indefi
nienda medicina propoſuit cum inquit Medicina eſt ſcientia qua humani corporis affectus
noſcuntur quatenus ſanatur vt habita ſanitas conſeruetur, & amiſſa recuperetur: adijcit
igitur affectuum humani corporis cognitionem, quam vt neceſſariam eſſe medico fatemur,
ita præter rem in definitione poni arbitramur; atq; vt neceſſaria eſt ad ſanitatem cognitio af-
fectuum humani corporis, ita etiam medicamentorum, victus, & chirurgiæ, quæ tamen in
ea definitione non ponuntur: abunde autem erat medicinam definire per finem qui eſt effe-
ctio ſanitatis, quo expreſſo ſatis conſtat proficiſcendum eſſe per ea quæ ad ipſum comparan-
dum opportuna iudicantur: hæc non oportuit a definiente recēſeri. finem ergo propoſuit Aui
cenna[d] cum hæc duo dixit vt ſanitas conſeruetur, & amiſſa recuperetur, alia omnia ſupetua-
nea ſunt; Quid quod eadem duo multo breuius, & æque aperte in noſtra definitione propo-
nuntur cum dicimus, quæ ſanitatem facit? Reiectis igitur alijs definitionibus hac vna acquieſ
cimus quę breuiſſima eſt, & ſimul totā vim artis explanat, Medicina eſt ars quę ſanitatem facit
B in corpore humano. Colligitur autem ex[e] Galeno, qui medicinam inter artes facientes com
memorat, & eamdem verſari circa bonum corporis humani, hoc eſt circa ſanitatem exponit.
Quā definitionā idoneā eſſe ita ut nihil addi, nihil detrahi poſſit oſtendemus, ſi & genus, & dif
ferentias quæ in ipſa ſunt diligenter æſtimemus, ſpectantes an ars reuera genus ſit medicinæ,
& an duæ illæ differentiæ ſcilicet quæ ſanitatem facit in corpore humano, medicinam a cęte
ris artibus, ſeiungant, ac perfecte ipſam explicent, ita ut nihil deſideretur, nihil redundet.

a Gal. ad Traſib. ca. 25.
b Gal. lib. artis medic. c. 2.
c Auicen. in prin. primi libri.
d Auic. ibi.
e Gal. lib. 1. de cōſtitut. art. c. 2.

An medicina ſit ars, an ſcientia. Cap. II.

INcipiamus igitur ab arte quam diximus eſſe genus in definitione medicinæ. De
hoc non conuenit inter omnes: nam in duabus definitionibus quas proxime repu
diauimus genus non ponebatur ars, ſed ſcientia. Vt autem appareat vtra ſentētia
melior ſit, præſtat à diuiſione artium, & ſcientiarum exordiri, & ſic rem altius repe
tere. Diuidit Ariſtoteles[f] ſexto libro de prima philoſophia omnem habitum mētis ſeu notio
nem in contemplantem, agentem, & ſcientem; appellat contemplantem eum qui intendit ad
ſolam veritatem indagandam, & præter ipſam contemplationem nullum habet alium finem:
C contemplantem eſſe ait naturalis, & diuinæ philoſophiæ ac mathematicarum diſciplinarum
peritiam. Agentem habitum uocat illum qui non amplius in contemplando, ſed in agēdo cō
ſiſtit, eiuſmodi eſſe ait moralem philoſophiam, peritiam gubernandæ domus, adminiſtrandæ
Reipublicæ. Sed facientem habitum inquit eſſe illum qui in faciendo verſatur, & finem habet
ipſam effectionē, ſeu opus. Inter has facultates illa quæ in cōtemplatione[g] verſatur propriè
eſt ſcientia, nam quæ in actione[h] prudentia, quæ in effectione[i] ars nuncupari potius conſue
uit. Vnaquęque autem harum cognitionum definitur ab Ariſtotele Sexto libro de moribus
hoc modo, ſcientia[k] eſt comprehēſio rerum vniuerſarum earumque omnium quę ſunt neceſ
ſariæ, & ſub demonſtrationem cadunt. Prudentia[l] eſt habitus vera ratione ad ea agenda
idoneus quæ ad bene viuendum pertinent, & aliter ſe habere poſſunt, & ſita ſunt in agente.
Ars eſt[m] habitus cum ratione in faciendo poſitus, ſpectatque id vnum quemadmodum effi-
ciatur vnumquodque eorum quæ poſſunt eſſe, & non eſſe, quorumque principium ſitum eſt
in eo qui[n] efficit, non in eo quod efficitur: externum autem eſt id circa quod verſant effectio-
nes. Hæc ita ſe habere non ſolum probatum eſt ab Ariſtotele, ſed ita omnibus innatum atq;
animis inſculptum, vt probatione amplius non egeat. Sint igitur hęc fundamenta noſtrę opi
nionis per quæ conuincamus medicinam non eſſe ſcientiam ſed artem: ſtabilita igitur defini
D tione artis ac ſcientiæ ſuperius tradita, ſi demus id quod negari non poteſt, & euidentius eſt
quam vt probari debeat medicinam dirigi ad[o] ſanitatem, eādemq; tractare corpora noſtra
quatenus arte mutari poſſunt, facile conſpiciemus medicinam nullo pacto eſſe ſcientiam ſed
artem: neque obſtat quod tradat vniuerſa, & nō ſingularia: quum pariter hoc artium, & ſciē
tiarum ſit commune, ſingularia enim cum infinita ſint, & intereant, nequeunt ab his compræ-
hēdi qui artem docent, quamquam re vera[p] exercitatio artium in ſingularibus verſāt; ſed cū
hæc tradere non poſſint artium doctores, nituntur quantum fieri poteſt ad ea proxime perue
nire, quod faciunt per methodum illam diuiſionis, per quam[q] Mneſitheus tot conditiones ſi-
mul colligebat vt penè conſtitueret ſingulare, licet ſic contrahere vniuerſitatem generis, eā-
que gradatim ad pauciores, deinde poſtremo fere deducere ad ſingulos. Quod ſi aliqua
medicinæ præcepta certa ſunt, & demonſtratione comprobantur, non propterea tollitur
quin ſit ars,[r] ſumit enim illa medicus a phyſicis, ſubijcitur enim medicina philoſophiæ natura
li vt architectura geometriæ: ſumit tam architectura quam medicina quædam principia ſu-
periori ſcientia demonſtrata, neutra tamen eſt ſcientia, ſed ars, ob finem qui in faciendo cō
ſiſtit. Si conſiſteret in contemplādo eſſet medicina nō ſolū ſubiecta philoſophiæ naturali, ſed
etiam

f Ariſ. lib. 6. diuinorum tex 1.
g Ariſt. lib. 6. et-h. c 3.
h ibidem.
i Ariſ. ibid. cap. 4.
K ibid c. 4.
l ibid. ca. 5.
m Ibidem c. 4.
n Ariſt. lib. 9. diuin. tex. 3.
o Gal. lib. de ſectis. c. 1.
p Ariſt. lib. 1. diuino. ū a principio.
q Gal lib. 1. ad Glauco. cap. 1.
r Auic. lib. 1. in procemio.

etiam pars ipſius, agit enim naturalis Philoſophus de ſanitate & morbis atq; aliis affectionibus animalium, ſub quibus compræhēdit homo, it aut ſit pars materiei ſubiectæ Philoſopho naturali: ſpectat autem medicina nō ad contemplandum ſed ad faciēdum, & idcirco eſt ars. Verum abutuntur aliquando nominibus veteres tam medici quam philoſophi, neq; normam ſeruant quam præſcripſerunt de nomine artis, & ſciētiæ, quod fecit Plato cum in Politico artem diuiſit in agentem, & cognoſcentem: & Ariſtoteles cum in procœmio primi libri de prima philoſophia ſapientiores dicit eſſe artes contemplantes quam agentes, complectūtur.n. ſcientias ſub nomine artis, quos imitatur etiam Galenus in procœmio libri de conſtitutione artis medicinalis. Sed artes interdum quoque nomine ſcientiæ appellātur ut ab Ariſtotele, ſexto, vndecimo, & duodecimo libro de prima philoſophia, vbi ſcientiam ponit nō ſolū contēplantem, ſed agentem quoque, & faciētem; ita ut excuſandi ſint qui loco artis ſcientiæ nomen vſurpant in definitione medicinæ, præſertim Galenus, qui plerūque artem ipſam appellare ſolet, & librum ipſum in quo ſcientiam eſſe tradit medicinalem, artem, non ſcientiam inſcripſit. E

Diuiſio artium, & ſub qua ſpecie comprahendatur Medicina. F
Cap. III.

STatuentes igitur medicinæ genus eſſe artem, pergamus ad exponendas differentias in definitione poſitas; prior fuit facere ſanitatem. Scire autem licet artes omnes eſſe potentias, ita ut idem illis eueniat quod potentiis, hoc autem eſt [a] vt aliæ ipſa effectione contineantur, nec aliquod opus præſtent; aliæ præter effectionem opus factum relinquunt perfectius effectione quæ ad ipſum dirigitur. In ſola actione ſeu effectione conſiſtit Paleſtra, ludorum, tybicinum, & citharœdorum peritia, quarū perfectio in ipſa effectione conſiſtit. Relinquit opus poſt effectionē Pictura, ars fingendi, ars ædificādi. Medicina [b] cum ſanitatem faciat quæ poſt effectionē manet, illis artibus adnumerari debet quæ non habent finem in faciendo, ſed ad opus diriguntur quod relinquēdum eſt. At diuidunt hę rurſus à Platone in eo dialogo quē Sophiſtā nominat, in eas quæ faciunt opus qđ relinquunt, & eas quę nō ſimpliciter, ſed eatenus faciūt quatenus factum comparāt. Facit quidem ars fingendi, ſignum pingendi tabulam: comparat quod factum eſt venatio, piſcatio, aucupium, ab his enim nihil noui fit, ſed quod ante erat acquiritur. At medicina [c] nihil comparat aut acquirit quod factum ſit, ſed ſanitatem facit. Verum artes quæ ſimpliciter faciunt, rurſus in duo [d] genera diducuntur: nam aut nouum opus efficiunt, aut quod ante factum erat reſarciūt; Sutoria enim ars duplex eſt, quædam nouos calceos efficit, quædam iam laceros & contritos reſarcit. Medicina non facit ſanitatem de integro, hanc enim facit natura, cum corpus noſtrum conſtituit, ſed quaſi laceram, & quemadmodo contritam reſarcit. Ergo per hāc differentiam, facere ſanitatem, intelligimus medicinam eſſe ex illis artibus quæ opus poſt effectionem relinquunt, quod non venantur ſed ſimpliciter faciunt, licet magis propriè reſarciētibus quam de integro facientibus adnumeretur. At quamuis reſarciat, non propterea ignobilis aut ſeruilis exiſtimanda eſt: nam ſi vnde ſumatur vtilitas artis ſpectauerimus, exiſtimabimus eam omnino eſſe nobiliſſimam; duo enim creduntur tam artium quam ſcientiarum [e] nobilitatem afferre, vnum eſt nobilitas ſubiectæ [f] materiæ, alterum eſt [g] ratio demonſtrationis: Medicinæ [h] quidē ſubijcitur corpus humanū, vt paulo poſt monſtrabimus, hoc enim eſt quod tractatur à medico, quodque ſi cum cæteris conferatur quæ alijs artibus ſubijciūtur, nobiliſſimum omnium conſenſu iudicabitur. Sed ratio demonſtrationis nullam videtur addere nobilitatem medicinæ, cum potius [i] cōiecturalis ſit quam certa; inter artes enim quædam adeo exacta & exquiſita demonſtratione continētur vt conſilium non capiant, quemadmodū oſtēſum eſt ab Ariſtotele tertio libro de moribus, cuiuſmodi ſunt quæ fingunt, pingunt, ædificāt, habent enim certitudinem quandam eius quod facere oportet, ita ut conſilio non egeāt hoc an illud agendum ſit, ſed id quod fieri debeat neceſſario ſe oſtēdit: aliæ artes ſunt minus exquiſitæ & coniecturales quæ auctore Platone in Philebo multum habent obſcuri & parū firmi, cuiuſmodi dicit eſſe artem gubernandi naues, ducendi exercitus, & medendi, hæ enim capiunt conſilium. Facile aūt cū coniectura moueatur, in errorē defertur tam gubernator quā medicus, ita ut Hippocrates [k] eū meliorē eſſe dicat medicum, qui minus errat. Caret igitur medicina nobilitate ſumpta à certitudine demonſtrationis; minime tamen ſeruilis eſt cum ferè nihil egeat corpore, ſed requirat ſummum artificium in animo, cum generoſa item dici debeat, nam ſeruiles appellant Philoſophi artes illas quæ maxime egent corporis opera. Ergo propter ſubiecti nobilitatem, propter ſummum medicinæ artificium, [k] omniū nobiliſſima dici poteſt. Sed longius labimur, reuertamur vnde digreſſi ſumus, ad ſecundam uidelicet particulam definitionis, facere ſanitatem, per quam differentiam medicina ab alijs artibus diſtat quæ aut non ſimpliciter faciunt, aut ſaltem non ſanitatem. Quod & altera pars medicinæ conſiſtere uideatur in conſeruando ſanitatem factam, non autem in faciendo, reſar- G H

a Gal lib. de cōſtitutione artis. ca 2. & ad Traſyb. c. 30.

b Gal. ibi.

c Gal. ad Traſyb. ca. 30.

d Gal. ad Traſyb. ca. 25. & ca. 3.

e Gal. 1. de Tuen. val. ad Traſyb. c. 11. 12. & 30 & 5. 6. epidem. cōmen. 1.

f Ariſt. lib 1. de anima ab initio.

g Gal. 1. aphor. cō. 1.

h Gal. lib. đ curādi ratione per ſectionem ue nęc. 12.

i Ariſt. lib. 3. Ethicorū c. 3.

k Gal. io oratiōe ſua ſoria ad bonas artes.

cit ta-

A cit tamen & illa ſanitatem etiam in homine [a] bene valente: nam in ijs qui licet ſani ſunt, non tamen integra ſanitate fruuntur, perſpicuum eſt ſanitatem reſarciri per contraria. Sed ſi diligentius rem obſerues, dum medicus conſeruat etiam eos qui bene ualent, ſemper aliquid addit aut adimit,[b] atque hoc pacto ſanitatem facit ſeu reſarcit: ſed quia receſſus a natura tunc adeo paruus eſt ut vix perſpicuus ſit, ideo tunc non reſtitui ſicut quando pluriminm recedit, ſed conſeruari ſanitas dicitur.

a Gal. ad Traſybulū. ca. 20.

b Gal. ibid.

Quod Medicinæ ſubiectum ſit humanum corpus, finis ſanitas, officium appoſite facere ad ſanandum. *Cap. IV.*

POſtrema particula quam in definitione medicinæ poſuimus fuit (in corpore humano) qua differt ab arte quæ ſanitarem facit, non tamen in corpore hominum ſed aliorum animalium; neque enim conſeruatur aut redditur ſanitas ſolum homini, ſed iumentis etiam, ac pecori, & armento, quamuis nonnulli voluerint belluarum curationem ad medicum quoque pertinere. Sunt qui etiam afferant ſtirpes quæ ſimiliter curātur ut facile patere poteſt ex ipſo [c] Teophraſto. B Ergo nō ſolum in homine ſed in alijs animalibus, & in ſtirpibus etiam fit ſanitas; unus autem eſt finis in omnibus his curandis, nempe ſanitas: una igitur uidetur debere eſſe ars, quæ quidem erit Medicina, hæc enim de ſanitate pertractat. At res aliter habet, nam diuerſæ ſunt artes, quæ quatenus finem habent communem ſub uno communi genere continentur, quod nondum nomen inuenit, quatenus propriū vniuſcuiuſque ſua ſpecies eſt, & nomen accōmodatum: quædam enim ars finem habet proprium, nempe faciendæ ſanitatis in ſtirpibus, atque hæc agricultura nuncupatur, non medicina; altera uero finem habet alterum proprium nempe faciendæ ſanitatis in corporibus iumentorum, & dicitur à [d] nonnullis veterinaria: eſt & alia quam tractamus quæ propoſitum habet faciendæ ſanitatis in corpore humano, quam græci ἰατρίαν, Latini medicinam nominant; neque enim vſurpari conſueuit medicinæ nomen ad ſtirpium vel belluarum, ſed hominum duntaxat curationem, niſi forte ſi quis negligentis rem tractans abutatur medicinæ nomine ad alio quoque corpora curanda. Differt igitur medicina per hanc poſtremam differentiam (uidelicet in corpore humano) a ueterinaria, & agricultura, quæ quamuis ſub uno genere artis contineantur, & communia ſpectent præcepta ac finem communem, ſpecie tamen inter ſe differunt ratione proprij finis, hoc eſt ſanitatis conſideratæ in propria ſpecie ſubiecti: habent etiam præcepta propria quibus maxime nituntur. Idem quoque accidit arti fingendi, quæ multiplex eſt C licet finem unum communem habeat, ut ſignum & ſtatuam, & una eſſe videatur, ſed alius artifex ſigna fingit ex ære fuſo, alius ex cera format, alius exprimit ex marmore uel alio lapide: Quod ſi interdum idem homo hæc omnia præſtet, nō propterea tollitur qnin artes plures ſint inter ſe differentes. Eadem ratio eſt ſanitatis quam variæ artes intendunt, ſed medicina proprie in corpore humano. Ex his iam patet quid ſit ſubiectum medicinæ: non enim ſanitas aut homo, ſed corpus [e] humanum: vt aliarum artium alia eſt materia, ueluti lapis, lignum aut aliquod metallum; ſed hoc ſolummodo tractat medicina quod in ea ſubiectum eſſe tradit Ariſtoteles, non ſecus quam in Politice ciuitatem, in œconomice domum. Præterea ut in ſcientijs ſubiectum eſt illud circa quod verſatur finis ſcientiæ, hoc eſt ipſa contemplatio: ita in artibus ſubiectum eſt circa quod verſatur finis artis, hoc eſt ipſa effectio ſeu opus. In medicina ergo quæ eſt ars, ſubiectum eſt illud circa quod eius finis, nimirum ſanitas, verſatur: erit itaque ſubiectum medicinæ corpus [f] humanum, cuius affectiones & actiones conſiderat medicus non in vniuerſum vt phyſicus ſed quatenus pertinet ad bonum ipſius, nempe ad ſanitatem; neq; refert ſi medecina nō facit corpus humanum, cū nō omnis ars materiam ſibi præparet; ſed ad hoc diriguntur quæcumque conſiderantur a medico. Dico autem corpus humanum, & nō hominem, quandoquidem in homine continetur præcipue animus, cuius ſanitas ad moralē philoſophum pertinet, non ad medicum: conſiderat enim medicus corpus humanum cū ſuis par- D tibus atque affectibus vt ſanitatem inducat. Corpus igitur humanum eſt quod ſubijcitur medicinæ, id quod manifeſte [g] Galenus declarauit tum in exponenda prima illa ſententia in qua Hippocrates experimentum eſſe periculorum tradidit, tum ſecundo libro de criſibus, cū duplicem materiam à medico attendi tradidit, vnam in qua, videlicet corpus humanum, alterā per quam, hoc eſt medicamenta; neque placet ſententia eorum qui non corpus humanum ſed ſalubre ſeu ſanum poſuerunt ſubiectum medicinæ: nam ſalubre multa continet, quæ, cum non ſint corpus humanum, non ſunt ſubiectum in quo medicina faciat ſanitatem, ſed magis inſtrumenta ad eam comparandam neceſſaria. Nec placet etiam eorum ſententia qui ſanitatem, eo quod ad ipſam omnia referantur, ſubiectum eſſe uoluerunt: nam ſi diligenter ſpectemus, ipſa ſanitas ad hominem refertur, & eſt finis quem medicus comparare nititur in corpore humano. Ergo quæcunque in medicina conſiderantur, ſi pertineant ad ſanitatem, pertinere quoque ad hominem neceſſe eſt, & proprie ad corpus humanū, quod eſt finis cui ſanitas comparatur: nam finis cuius gratia agit medicus, eſt ipſa ſanitas, quæ ita eſt finis ut non amplius ſit ſubie-

c Theophraſtus li. 3 de cauſ. plantarum. cap. 2.

d Columella lib. 7 c. 3.

e Gal. li. 1. aphoriſ cōment. 1.

f Gal. ibid.

g Gal. 1. aphor. com. 1. & lib. 2. de criſib. c. 9.

ctum;

Digitized by Google

ctum;ſanitatem cum adepta eſt ars medicinalis nõ vltra progreditur. Eſt ergo ſanitas finis:
a Ariſt lib. 1. rhetoric. cap. 1. vt autẽ finis a ſubiecto differt, ita etiam ab officio,quod Ariſtoteles primo libro Rhetorices
demonſtrauit:nã finis(inquit)Oratoris eſt perſuadere, ſed officiũ eſt apposite dicere ad per
ſuadendum,ſicut finis medici eſt ſanare, officium apposite facere ad ſanandum;neque repræ
hendendus eſt orator aut medicus vbi finem non adipiſcitur, ſed vbi non bene fungitur ſuo
munere, vt cum orator non ſatis idoneè dicit ad perſuadendum,& medicus non facit apposi
tè ad ſanandum. Expoſita igitur definitione quæ eſt ars faciens ſanitatem in corpore huma-
nõ,quale Medicinæ ſubiectum ſit, & qualis finis,euidenter colligitur:officium, quod diximus
eſſe apposite facere ad ſanãdum, qua ratione perficiatur,intelligi facile poterit ex ijs quæ ad
ipſum attinentia nunc ſubijciemus ita orſi.

Quæ ad perficiendum Medici officium requirantur. Cap. V.

b Hippo. 1. aphor. 1. Continetur communiter ſanatio medico, ægrotãte,& miniſtris,quos[b] Hippocrates
initio illarum ſelectarum breuiumque ſententiarum quas ἀφορισμοὺς appellat, po-
ſtulat,facientes quæ oportet: quanquam talia ẽt deſiderat exteriora,quæ cũ for-
tuita ſint ſub artem minime cadunt, ſicuti medicus,ægrotans,miniſtri,qui tunc ta F
c Gal. lib. 14. meth. c. 13. les eſſe dicẽtur quales oportet, cũ ſuũ officiũ ita exequentur vt[c] tuto, cito, & iucũde ſanitas
comparetur; id quod præcepit quidem Aſclepiades,ſed multo ante Hippocrates,cum gene-
ratim primo libro de ratione victus in morbis acutis eaſdem animaduerſiones præſcripſit in
omni curatione, quas operæ pretiũ eſt primo ſigillatim ſcrutari,dein oẽs inter ſe cõferre.Tu
to igitᷓ Medicina exercetur cũ tria efficiuntᷓ,vnũ cũ nõ lęditᷓ homo;alterũ cũ abſoluitᷓ opus ꝓ
d Gal. ibi. poſitũ;tertiũ cum ita abſoluitᷓ vt malũ illud[d] nõ poſſit amplius reuerti.Primũ ergo dare ope
e Hip 2. 1. epid 50. rã, oportet ne vbi nitimur ꝓdeſſe,noxã afferamus:turpius.n.eſt nocuiſſe videri quã nõ ꝓfuiſ-
ſe; Quãobrẽ inter ꝑcepta[e] Hippocratis illud in primis fert. Iuuare,& non nocere:vt aũt tuto
curemus nõ ſolũ neceſſe eſt tueri vitã,ſed actionẽ quoq; & ſpeciẽ partis quãtũ fieri põt:nam
cogitᷓ aliqñ ẽt ille q tuto curat,eligere leuius malũ vt euitet illud qđ grauius eſt,atq; ita actio
ni ac formæ vitam anteponere,vt mox declarabimus.Alterũ quod obſeruari dẽt ab ijs q tuto
curãt eſt, ut opus abſoluatᷓ,nã turpe eſt inchoatũ opus nõ abſoluere. Tertiũ qđ ad ſecuritatẽ
f Gal lib. 14. metod. ca. 13. ſpectat eſt vt[f] detur opera ne malum quod curatum eſt rurſus reuertatur Celeritas deſidera
tur in omni arte & multo magis in medicina, neque ſolum iocunda eſt,ſed etiam ſalutaris;
iocunda eſt quòd cito expediat a moleſtia ægrotantem; ſalutaris quòd ſæpe[g] periculum ſit
g Hippo.& Gal. lib. 1. apho. 1. in mora, cum malum inualeſcat.Expetitur ego celeritas & tanquam iocunda,& tanquam vti G
lis ægrotanti. Supereſt iocunditas, quæ in eo conſiſtit,partim vt curetur homo ſine dolore
quantum fieri poteſt, partim vt oblectetur,vel minime offendatur: uitare enim oportet quæ
cunque poſſunt uel ſenſum, vel animum ipſius offendere.Porro tria hæc ſecuritas,celeritas &
iocunditas perpetuo in curatione requiruntur,niſi ſit quod impediat vt aliquando euenit;in-
cidunt enim caſus cum nequit iocunditas eum celeritate ac ſecuritate,vel celeritas cum ſe-
curitate copulari, in quibus ſpectandum eſt ad id quod eſt dignius & magis vrget, anteponẽ
daque ſecuritas celeritati & iocunditati vt mortis periculũ euitetur;uel ut defendaturᷓ actio
partis expedit dolorẽ perpeti quantumuis grauẽ,præferenda enim eſt ſalus & actio iocũdita
ti.De forma uero ubi nequeat ſine magno dolore reſtitui,rogandus eſt ægrotaus malit ne ſpe
ciem ac dignitatem partis cum tormẽto recuperare, quam ſine hoc deformitatem perferre?
Celeritas vero ubi ſecuritati aduerſatur,non dubium eſt quin poſthabẽda ſit: nam Medicus,
ut Imperator, melior eſt tutus quàm temerarius.Laudatur ab Ennio Fabius Maximus qui cũ-
ctando reſtituit rem. At ubi celeritas quæ plerunque iocũditatem afferre ſolet cu ea pugnet,
conſulere ægrotantem oportet,nam malit longiori tempore citra dolorem curari, an ſtatim
cum dolore. Commune igitur eſt medico,ægrotanti,miniſtris,[h]tales eſſe ut tuto,& iocũde cõ
h Gal. 1. apho. cõmẽ. 1. & 14 metho c. 13. parent ſanitatem. Sed quales eſſe oporteat,nunc ſigillatim in unoquoque perpendendum eſt H
ſumpto initio a medico.

Qualem eſſe Medicum oporteat. Cap. VI.

Quilibet artifex id dare operam debet,ut præclarius quã reliqui eiuſdem artis pro-
feſſores ſuum munus exerceat, id quod tãto magis medicum decet quanto ars me
i Gal. lib. 14. meth. c. 13. dicinalis inter cæteras ob ſubiectæ materiæ nobilitatem præſtantiſſima eſt ac di-
gniſſima. Præclare autem ſuo munere fungitur[i] cum,tuto cito, & iocunde ſuum
officium faciat, quod iam monſtrauimus medico commune cum aliis, quibus ſanatio contine
tur,vt ægrotante & miniſtris. Præter quæ ſpectare proprie medicum oportet ad auctorita-
tem medicinæ,egregij enim artifices, quam profitenturᷓ artem,conantur pro uiribus extolle-
re, nihilque aut verbis,aut re prætermittunt quod ad eius dignitatem facere videatur: hos
imitari medicum decet, & ſumma ope niti, vt & ſibi & arti ſummam cõparet auctoritatem,
idque non glorię ſtudio quemadmodum ambitioſi ſolent, ſed ut ægrotantes iuuet,qui magis
liberan-

A liberantur vbi magis obediunt,magis aũt obediunt medico cum dignitatem artis tuetur atq;
amplificat,quo noie debet ſibi laudẽ comparare q neq; philoſophus aſpernatur, vt magis ho
minibus proſit, qui ſic eius dicta ac facta magis imitantur, & iuſſis obediunt quaſi numinis cu
iuſdam. Merito igitur Hippocrates[b] vbique curationum preceptis admiſcet aliquid pertinens
ad artis dignitatẽ,quod tãdẽ ad egrotantis vtilitatem refertur: neque.n.medicus ſui habere
rationem dẽt,ſed totus in egrotantium,perinde ac gubernator in eorum quos vehit ſalutem
incumbere. Qualem verò medicũ eſſe oporteat,vt appoſite faciat ad homines tuto,cito, & iu-
cũde ſanandos,& vt arti dignitatem comparet (quod eſt eius officium) iam nunc tradere in-
gredior. Ex ijs quę in medico deſiderantur alia neceſſaria ſunt priuſquam ad hominem curan
dum adhibeatur, alia poſtq̃ adhibitus eſt & ad curationem aggreditur : agemus primo de il-
lis,deinde tranſibimus ad hæc. Ergo antequam manum homini inijciat, eſſe compos dẽt eorũ
bonorũ quæ partim ad animum,partim ad corpus,partim ad fortunam referuntur. Bonis ani-
mi ſubijciuntur virtutes,& quæ ad mores,& quæ ad intellectionẽ attinẽt. Dẽt igitur medicus
vt egregie ſuũ munus exequatur eſſe moralibus virtutibus inſtructus, veluti temperãtia,libe-
ralitate,iuſtitia,miſericordia,ſine quibus non poterit aut dignitatis artis,aut ægrotantium ſa-
luti cõmode prouidere,id quod luce clarius ſiet ſi eiuſmodi virtutes ſingillatim ĩtueamur. Cẽ
B ſet Ariſtoteles[c] primo libro de Republica tẽperãtiã neceſſariã eſſe artifici,quod cõtinẽs ac ſo
brius lõge præſtãtius ſuo mũnere fungatur,quã intẽperans ac libidinibus ardens:quanto aũt
cũ maiori periculo tractantur[d] hominũ corpora quã lignorũ, lapidũ, ac metallorũ circa quæ
verſantur fabri,tanto magis oportet medicũ à corporis obſequio indulgentiaq; diſcedere, &
voluptatẽ tãquã labẽ aliquã opprimere:nã ſibi tẽpetãs pbe ſuũ officiũ faciet,neq; ad eã mol
litiẽ labetur,vt apud ægrotãtẽ incõtinẽtiã aliquam[e] pſcterat;quod quãti dedecoris,& quam
odioſum medicũ reddat,clarius eſt quã vt exponi debeat. Liberalitas[f] quãuis maxima ex par
te ad dandã pecuniã referatur,refertur tamen,& ad accipiendam,veluti cum non accipitur à
quo nõ dẽt accipi,nec plus quã dẽt,quod maxime ptinet ad mediũ , vt[g] quod eius auctoritatẽ
magis augent , & maxime ſit iucundum laboranti , qui medico detracta ſuſpectione auaritiæ
magis fidit,& facilius ſe curandũ præbet:at non propterea dẽt eſſe ita prodigus, vt non acci-
piat à quibus[h] dẽt & quãtũ dẽt,alioquin non poſſet perſonæ quã ſuſtinet dignitatem retine-
re.Adde quod eiuſmodi quæſtus honeſtiſſimus eſt,ſed multo magis deteſtanda auaritia eſt vt
quæ artis dignitatem minuat,ægrotati ſit admodum moleſta, inficiatque medicum iniuſtitia,
nã auri ſacra fames quid non mortalia pectora cogit? Ergo vbi ardet pecuniæ cupiditate fin-
git malũ maius quã ſit,nõ vt egrotantẽ magis obſequẽtẽ reddat,ſed vt pterritũ argento emul
C geat:pollicetur etiam cognatis & affinibus ſalutem,quamuis intelligat hominem omnino in-
teriturum,imponitque multa , ſumptuoſam curationem adhibet vt rem magnifacere videa-
tur:Quo nomine iniuſtus admodum eſt,nam quantum res patitur præponere vbiq; dẽt quod
facillimum ſit & minimi ſumptus, niſi ſic homo ſe parui fieri cẽſeat cum viliſſimum remedium
adhibetur;quod memoria patrum euenit Iulio Secundo Pontifici maximo, qui rogãs Archan
gelum Senenſem,quo medico præcipue vtebatur,quãti emerẽtur pilulæ quas ſumpturus erat,
audiens eſſe paucorum obolorum, conqueſtus eſt atque expoſtulauit cum Archangelo quod
pari ſũptu curaretur ac quiuis ſeruus viliſſimus. Ergo niſi eiuſmodi homines nactus fuerit me
dicus ſũptui , præſidiorũ parcet quãtũ poterit, & ipſe nõ plus accipiet q̃ æquũ ſit habita rõne
ſui,hoĩs,& operæ:eiuſmodi iuſtitia eſt q̃ poſtulat Ariſtoteles[i] ab artifice vbi ſuã operã cũ pecu
nia cõmutat. Cõuenit medico ẽt miſericordia ob q̃ diligẽtius ſuccurrat hominũ infortunijs: for
titudo aũt licet in vitæ periculis cõſiſtat,cõſiſtit tñ & in alijs detrimentis: hac pditus medicus
potius cũ periculo[k] remediũ aliqđ tentabit,q̃ pmittat vt ſine vlla ſpe ſequat certus interitus.
Qui nimis audax eſt hominẽ ſæpenumero precipitat,exercens in curando illã q̃[l] Hippocrates
appellat ſtultam facilitatem; ex contrario timidus ſemper animi pendet neque vnquam ten
D tare audet validum aliquod preſidium, ſed vbi egrotans deterius habet timens ne vires non
ſufficiant id differt dum melius culus,ſit, hoc vbi contingit rurſus ab eodem abſtinet ſperãs
ſine eo reſtitui ſecundam valetudinem poſſe, ſicque cum ſumma pernicie ægrotantis ſæpe de-
cipitur. Modeſtia[m] medici gaudet egrotans,& ipſa ars magis redditur admirabilis. Dicetur
modeſtus vbi nihil [illegible], nihil arrogans de ſe loquetur,neque popularem curam capta-
bit aut commendationem in vulgus,ſed præclarũ iudicabit ſapientibus probari. Facilitas itẽ
vbi mediocris fuerit iucũda eſt,& nihil detrahit de auctoritate. Sit ergo medicus comis,affabi
lis,[n] nõ difficilis aut moroſus ne odioſus euadat aut moleſtus,nõ nimis obſequens ne in ſcur-
rã aut adulatorẽ degeneret. Licet debeat eſſe verus, poteſt tamen interdum ſine culpa menti
ri,vt Plato ab initio tertij libri de Repub.& [o] Galenus tã in prædicendo q̃ in curando cõcedit
mẽdacium medico. Præter morales virtutes deſiderãtur in medico illę etiã quę ptinẽt ad mẽ
tẽ & intelligentiam ,ſiue innatę ſint,ſiue ſtudio comparatę:huiuſmodi ſunt ingenium[p] memo-
ria, iudicium, peritia linguarum, dialectices, naturalis philoſophiæ, tum ſumma cognitio
omnium partium medicinæ , quibus accedere debet vſus atque exercitatio : ridiculum enim
eſſe diximus ſupra auctore[q] Ariſtotele ex ſolis ſcriptis imperare , neque enim fit medicus im-
perator aut gubernator ex libro, ſed neceſſaria eſt experientia, ſic vt vbi altera carendum

a Hipp. & Gal.lib 1. prognoſto ab initio.
b Hip.4. 6. epid. 8. & 9.
c Ariſt.li.1. politic. c.8.
d Gal.li. 1. apho cõ. 1.
e Hipp. lib. de decenti ornatu.
f Ariſt.li.4. eth.corũ c. 4.
g Hip.li.de decenti ornatu.
h Hip.l.b. præceptionum.
i Ariſt lib. 5.eth.corũ.
k Gal.li.10. meth. c.10.
l Hipp lib. Medicus.
m Hip.lib. Medicus.
n Hip li de decenti ornatu.
o Gal li. 2. 6. epid cõ. 43.
p Gal.lib.d cõſtitu. ar. cap 7
q Ariſt. lib. 10. eth.corum. ca. 9.

a Ariſt. lib. 1. diuinorũ cap. 1.

ſit doctrina vel experientia, præſtet [a] habere experientiam. Hæc de bonis animi, venio ad E
ea quæ ſunt corporis, cuiuſmodi eſt ſanitas, forma, robur, dexteritas quæ ferè non minus ne-
ceſſaria ſunt quam quæ ad animum pertinent, efficit ſanitas & medicus poſſit tum animo, tum
corpore laborare, duplex enim labor (vt præclare docuit Euripides) medico neceſſarius eſt,

b Gal. li. 5 de iuẽ. val. cap. 1.
c Porphyrius in prædicabilib. cap. de ſpecie.

mentis & manus: adde quod ſine ſanitate ridiculus euadit, vnde gręcum prouerbium fertur [b]
ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύων, quis enim fidẽ habeat medico qui ſibi ipſi mederi non poſſit?
forma ſummam dignitatem affert, vnde vulgatum illud, ſpecies [c] primum digna eſt imperio,
tantum enim abeſt vt qui deformes ſunt digni honore habeantur, vt etiam ridiculi exiſtimen-
tur. Amat robur & dexteritatem potiſſimum chirurgicus. Reſtant fortunæ bona quæ ſpernen-
da minime ſunt: nam apud vulgus quod maxime tractandum eſt in alijs artibus ita etiam in
medicina longe plus valet auctoritate diues quam pauper: adde quod opes commodiſſimæ
ſunt ad ocium quo non minus eget medicus quam imperator, quem Ariſtoteles [d] ſecundo li-
bro de repub. ſcribit non poſſe bene imperare, & in ocio eſſe quum eget. Aes alienum, res an-

d Ariſt. lib. 2. Poli. c. 7.

guſta domi adeo animum ſollicitant, vt non permittant eò medicum incumbere quo maxime
deberet: hæc ſunt quæ deſiderantur in medico antequam ad curandum adhibeatur; quæ nunc
ſequuntur deſiderantur in eo poſtquam adhibitus eſt. Conſiſtunt autem in conſultatione an
agendum ſit, & qua ratione, neque enim ſemper agẽdum eſt, ſed vbi nulla omnino ſpes eſt om F
ni actione ſuperſedendum: multiplex autem cum ſit agendi ratio, ea vtendum eſt quæ & fa-
cillima ſit, & maxime ſalutaris. Qui hæc obſeruat, ſi prẹditus ſit illis bonis quæ ante propoſi-
ta ſunt, vix fieri poteſt vt erret; ſed quia ſimul iuncta omnia magis deſiderari quam ſpera-
ri poſſunt, ille beatus exiſtimandus eſt qui minimis vrgetur, quiue parum errat, aut in ijs

e Ariſt. li. 7. Poli. ca. 13.

quæ parui ſunt momẽti: nam in grauioribus caſibus ſi paululum modo quid medicum fugerit,
ægrotans petierit. Errare autem medicus poteſt perinde atque alij artifices, [e] vel in fine quẽ
ſibi proponit, vel in ijs quæ ad ipſum conducunt: ad finem vltimum vt non pertinet conſilium
ita neque error, neque enim poteſt peccare medicus in eligẽdo vltimo fine qui eſt ſanitas niſi
conſulto velit; ſed ſunt alij fines præter vltimum, hæc autem ſunt opera quæ ad ipſum perdu-
cunt, quæ magna ex parte complura ſunt in quibus errare poteſt medicus etiam nolens nõ ſe
cus atque in inſtrumentis per quæ illa perficiuntur. Accidit hoc cum non intelligit ſe miniſtrũ
eſſe naturæ, ſed magiſtrum cenſens ſemper aliquid molitur, quamuis ſæpenumero optimum re
medium ſit nullo ad adhibito remedio naturæ ſanationem dimittere. Sed cum poſſit peccare
tam medicus quam quiuis artifex & volens & nolens, præfert Ariſtoteles ignaro atque impru-
denti eum qui prudenter peccat: nam hic quando volet bene aget, ille non poterit bene ſuo
officio fungi etiam cum volet; quamquam meliorem exiſtimat quod ad mores attinet eum qui G
nolens peccat; ſed ſatis de medico pergamus ad ægrotantem.

Qualem ſe debeat præbere ægrotans. *Cap. VII.*

f Hip. li. 1. aphor. 1.

MEdicinam faciendo fruſtra laborat medicus niſi ægrotans talem ſe præbeat vt præ-
cepit Hippocrates [f] qualem eſſe oportet, hoc eſt vt confidat, obſequatur, perferat
toleranter; efficit confidentia vt non timeat, vt contentus ſuis partibus non vendi
cet ſibi eas quæ ſunt medici (quod in ſuam perniciem facere ſolent qui non confi-
dunt) vt ſe tradat medico, cuius iuſſis ad vnguem pareat: à confidentia igitur quam primum

g Galen. & Hipp. lib. 1. prognoſ ab initio.
h Hipp. & Gal. 2. primi epid. 51

poſtulamus ab ægrotante naſcitur, [g] ſecundum, ſcilicet vt obſequatur, neque conſpiret cũ mor
bo ne duo hoſtes vnum medicum ſuperent, ſed obſequẽs [h] huic reſiſtat ac repugnet morbo dũ
expugnetur, interim omnia medici arbitrio relinquens: quę autẽ mãdantur omnia exequatur,
neque ſimulet ſe feciſſe quod non fecit, ne forte volẽs medicum decipere ſeipſum præcipitet.
Tertium quod in ægrotante deſideratur eſt perpeſſio moleſtiæ illius quam curatio affert præ-
ſertim per chirurgiam: quamquam victus & medicamenta non omnino carent moleſtia: ali-
mus ſæpe hominem cibis, & potionibus odioſis, imperamus inædiam quam auiculæ biduũ aut
triduum facile ferunt, ſed ſubduo cibum vnum diem iuueni robuſtiori, Deum immortalem im H
plorabit, ferre non poſſe clamabit. Quid attinet dicere de medicamentis, quam ſtomachoſa
ſint, quam acrem morum ſæpe inferant etiam extrinſecus impoſita? ſed nihil ad chirurgiam:
nã illa patibilia ſunt niſi hõ ſit oĩno effeminatus & mollitie fluat, hæc laborẽ, & dolorẽ affert
etiam toleratų difficilem. Sed ſatis iam expoſitum eſt quo pacto ægrotans exequi ſuas partes
debeat, quæ ſunt medico fidem habere, eiuſdem iuſſis parere, & laborem ac dolorem fortiter
ferre vt curetur ſi non iucunde, certe tuto ac celeriter.

De officio miniſtrorum. *Cap. VIII.*

SEquuntur miniſtri, quorum alij effectores ſunt, alij adiutores, veluti qui alijs artibus in-
ſeruiunt: efficiunt quicunque arte famula inſtructi opus aliquod parant quo deinde
domina vtatur, quemadmodum fabri qui architecto ferramenta & machinamenta cõ
ficiunt. Adiuuant qui efficiendi ſocij ſunt, vt ferrarium fabrum qui follem mouent ad ignẽ ex-
citandũ, aut grauiori malleo laminam ducunt. Inter eos igitur qui medicinæ miniſtrãt alij ope

ra quæ-

A ra quædã conficiũt ad ſanitatem neceſſaria, alij vim ad conficiendũ afferunt, quorũ autem ſit
vtrumuis murus euidentiſſime patefiet ſi tria [a] curationis inſtrumẽta victum, medicamenta & a Gal. libr.
chirurgiam ſeorſum intueamur. Veniant primo in medium efficientes deinde adiuuantes ſi- me hcuc e.
gillatim in vnoquoque genere inſtrumenti. In victu effectionis miniſterium pertinet ad picto 8. & primo
rem, & coquum à quibus panis, & obſonia efficiuntur, & parantur: gymnaſtes etiam, & pędo- acut comm-
triba apud veteres dici poterat exercitationis effector. Medicamenta verò conficit pharma- men. 6.
copola, & Alipta. In chirurgia miniſter tunc dicitur efficere cum iuſſus à medico manum ipſe
adhibet ægrotanti ad curationem. Sed perpendamus quales ſint auxiliarij: inſeruiunt igitur
victu præter ancillas, & ſeruos qui lectos ſternunt, aut veſtes imponunt vel detrahunt, illi qui
miniſtrant eſculenta, & poculenta, obſeruant ægrotantem, dant operam ne intempeſtiue vigi
let ac dormiat, ſed ad vnguem exequatur quæcũque circa ſex res non naturales à medico fue
rint imperata. Inſeruiunt medicamentis apud ægrotantem qui hæc adminiſtrant, ſiue intus
dari debeant, veluti quæ deuorantur aut bibuntur, ſiue extrinſecus imponi, vt illita aut perfu-
ſa. Poſtremo adiuuant miniſtri dum manus adhibetur corpus continentes, partem quæ cura-
tur porrigentes, aut præbentes inſtrumenta: hæc ſunt quæ miniſtri debent pro ſeruitio ægrotã
tibus; ſupereſt, vt intueamur quales ipſos eſſe oporteat. Ergo quę deſiderantur in ipſis, & ante
B quam ad ęgrotantes adducantur, & poſtquam adducti ſunt, ſi eadem eſſent quæ ſupra require
bamus in medico, nihil eſſet vtilius, ſed vix Principibus tales aſſiſtunt miniſtri: quamobrem cõ
tenti eſſe debemus ſi non quę vtilia, ſaltem quę neceſſaria in miniſtris inueniantur. Deligere
igitur oportet iuuenes bene valentes, vt idonei ſint ad labores perferendos, mũdos [b] ne ſtoma b Gal. 4. 6.
chum moueant, probos vt fideliter ſeruiãt, peruigiles atque impigros, vt in obſequio [c] aſſidue epid. cõ. 8.
maneant, prudentes ne ob imprudentiam perturbent aut perturbari ſinant animum ęgrotan c Gal. 2. 6.
tis, ſed magis valeant perturbatum ſedare, vt iuſſis medicorum pareat: exercitatos, vt prõpte epid. 43.
& apposite ſuum officium faciant, & [d] tãdem non inuiſos ęgrotantibus. Primum quod poſtula d Gal. 4. 6.
tur à miniſtris eſt vt obediant, id quod commune eſt etiam cuiuslibet artis, omnes enim neceſ epid. com.
ſe eſt imperium exequi. Proprie autem in medicina effectores vt coqui, & pharmacopolę ita 8.
parare obſonia, & medicamenta debent vt non ſolum vtilia ſint, ſed etiam placeant, vel quã-
tum res patitur minime [e] diſpliceant. In chirurgia verò ne hilum quidem diſcedere oportet ab e Ibid.
ijs quæ imperantur, nec clamore laborantis aut aſſiſtentium commoueri ita vt opus relinqua-
tur imperfectum: nihil ergo [f] temere agendum, ſed tãto maior adhibenda diligentia eſt quan f Hip. 2. 6. epid.
C to res cum maiori periculo tractatur: neque immerito repudiabat [g] Myſis Lesbiam obſtetricẽ g Terentius
quod temulenta eſſet mulier nec ſatis digna cui cõmitteres primo partu mulierem. Sed mini- in Andria.
ſtri adiutores quod attinet ad victum nihil prætereant ex ijs quæ medicus præcepit: ſolent au
tem præterire mulieres aſſiſtentes, vt cognatæ vel affines, cum verentur ne vires inedia cõuel
lantur, atque idcirco liberalius nutriunt quam medicus iuſſerit. At neque in genere etiam ci-
borum legem impoſitam ſeruant, ſed & fructus, poma & alia eſculenta & poculenta miniſtrãt
quæ ab ipſis expetuntur, ita vt plerumq; præſtet vti infimis hoïbus qui mercedula adducti mi-
niſtros ſe præbere ſolent in curatione. Quò aũt quiſq; propinquior eſt, ſeruit benignius, & fi-
delius dicet aliquis, fateor modo nõ indulgeat, vt plerũque fieri videmus, ita vt præſtantiores
ſint ad eiuſmodi miniſterium infimi homines quos dixi, vt qui magis periti ſint atque exerci-
tati, neque ita defatigentur aſſiduitate miniſterij, ſolent autem ei plurimum inſeruire à quo
plurima ſperant. Sed quicũque ſint exequantur primo imperium medici, deinde ſtudeãt pro
viribus placere ęgrotãti munditie, & elegantia, caueant ne ſint [h] importuni aut moroſi: nam ſic h Gal. 4. 6.
excãdeſceret animus ægrotantis, prohibeant triſtes nũcios ne conficiantur mœrore, obſeruent epid. cõ. 8.
ipſum diu noctuque, vt poſsint quęcũque acciderint exacte referre. Eadem eſt ratio eorum cũ
medicamenta miniſtrant in quibus interdum ſeruitij aſſiduitas poſtulatur, veluti cum oleo ca
D lido perfundũtur partes quę neruorum diſtentione periclitantur, aut vino nigro auſtero vul-
nera quibus imminet inflammatio: nam ſi miniſtri à perfundendo deſiſtant periculum eſt ne
diſtentio neruorum aut inflammatio ſubeat linteis exſiccatis: qua propter [i] Galenus cum aſſi i Gal. lib 1.
ſtentium ignauiam timebat, pro vini perfuſione ad coercendam inflammationẽ lintea liquido de fractur.
cerato inungebat. Vbi miniſter nõ fuerit iners non permittet negligentia ſua aliquid mali ſu comm. 21.
peruenire, ſed quamuis feſſus benigne durum miniſterium exequetur. Reuocabit in memoriã
venatores qui in niue in montibus pernoctantes leporem, aut aliud pulpamentum quærunt:
quanto autem præſtantior eſt venatio ſanitatis, tanto acrius eiuſmodi diuturnum ac noctur-
num miniſterium ſubibit. His quæ communia ſunt medicinæ vniuerſę hactenus enarratis, pro
ximum eſt tranſire ad propria, hoc eſt ad ſingulas eius partes, & methodo prius quot & quæ
illa ſint inuenire: hoc verò vt commodius fiat eiuſmodi methodum ſtatuemus in vniuerſum de
omnibus artibus initio ſequentis libri.

VIDI VIDII INSTITVTIONVM MEDICINAE

LIBER TERTIVS:

Qui eſt de partibus Medicinæ, & de ratione qua inueniantur atque in ordinem diſponantur.

Qua methodo vnaquaque ars conſtituatur. Cap. I.

ARtium omnium conſtitutio partium inuentione atque ordine continetur,has
enim inuenire atq; in ordinẽ diſponere prius oportet quam exponãtur,quod
non aliud eſt quam artem conſtituere:nã tractatio quod tertium eſt non per- F
tinet ad artẽ conſtituendã,ſed ad eã quę cõſtituta eſt perſcribẽdã,illa.n.per-
a Gal.li.de Tuẽ.ual.ad Traſybulũ. ca.29. — fecte explicari debet poſtq̃ cõſtituta eſt:nam ipſa cõſtitutio inquit ᵃ Galenus
ad inuentionem partium ſpectar,& quo pacto fini cohęreant exponit. Inue-
niuntur partes cognito fine,agit enim ars ſicut & natura gratia alicuius boni, quod non aliud
b Ariſt.li 1. ethicorum cap 2. — eſt quam finis ad quẽ dirigitur,& in quem quaſi ſcopum artifex intendit: ᵇ habito fine inueſti
gandę ſunt partes ſiue membra artis,hæc non alia ſunt quam ea quibus opus eſt ad eum cõpa
randum,his enim continetur ars;debent enim partes , vt paulo ante iuxta Galeni ſententiam
monſtrauimus cohærere, fini,finis enim non eſt pars artis,ſed ea quæ pducunt ad finẽ:nã ipsũ
c Ariſt.li.7. polit. c.13. — bene agere aut in fine ᶜ conſiſtit aut in ijs quæ perducunt ad finẽ: auctore Ariſtotele finis non
eſt pars artis,ergo partes artis in quibus conſiſtit ipſum bene agere artificis, non aliud ſunt q̃
quæ perducunt ad finem,inueniuntur itaque diſſoluẽdo. Diſſoluimus nõ cum partimur genus
in ſubiectas ſpecies,ſed cũ id quod cõiunctũ & coagmẽtatũ eſt diducimus in partes ſimplices
ex qbus coagmentatur,dũ ad ſimpliciſſimas & veluti ad elementa pueneri mus: exẽpli gratia
cum diſſoluitur libet in orationes,oratio in dictiones , dictiones in ſyllabas,hæ tãdẽ in literas.
Eiuſmodi diſſolutione opus eſt ad ea inueſtigãda ex quibus ars cõſtat,quęue ad finẽ ipſius cõ G
ducunt;ſed membra quæ diſſolutione fuerint inuenta rurſus poſtulãt diuiſionem ſi generis na
turã habeant,ita vt cõione quadã plures partes ſui ſimiles,ſpecie aũt differentes cõplectanť:
ac ne lõgius ab eã, quum diſſoluẽdo librũ venimus ad literã,hanc quoque in ſuas ſpecies diui
dimus,vt in vocalẽ & conſonantem, rurſus conſonantem in ſemiuocalẽ & mutã,donec ad vlti
mã ſpeciem proficiſcamur:eſt.n.optimum inſtrumentum diuiſio vbi inueſtigandæ ſint partes
d Plato in Philebo Porphyrius c.de ſpecie. & Gal. lib. 9. meth. c. 17. — generi ſubiectæ q̃ ᵈ Plato maxime laudat,iubetq; vt legẽ in partiẽdo ſeruemus ne à ſummo ge
nere ad ſingularia deſcẽdamus, ſed finem diuidendi faciamus vbi acceſſimus ad imam ſpeciẽ,
interim cauentes ne qua prætermittatur aut redũdet,neue partiamur aliunde petita,ſed quæ
propoſitæ naturæ propria ſint,& in ipſa re inſita.Diſſolutione ergo primũ,deinde ẽt diuiſione
inueſtigantur mẽmbra artis; ambæ autem inter ſe ſimiles ſunt,vt interdum alterius nomen ad
alterã ſignificandã vſurpetur,neque mirum,quandoquidem vtraq; totum quoddam ſeparat,
ſed diſſolutio in partes diſſimiles,diuiſio in ſimiles.Alterum quod ad conſtituendam artem re
quiri diximus fuit inuentorum in ordinem diſpoſitio:ſcire autem cõuenit idoneum diſtribuẽ-
di ordinẽ duplicem eſſe,vnus eſt cum partes ita diſtribuuntur , vt primo loco ponantur magis
coniunctæ , deinde ſimpliciores donec ad maxime ſimplices, & ad ipſa elementa delabamur.
Iuxta hunc ordinem eodem modo diſtribuuntur partes artis quo fuerunt inuentæ:nam quod
primo loco inuenit,primo loco etiã collocatur, id qđ deinceps fit douec ad vltima fuerit per-
uentũ,ſubiũgitur.Alter ordo huic contrarius eſt cũ ab elemẽtis ac ſimpliciſſimis partibus pau H
e Gal.li.artis medicę. a princip. — latim aſcendimus ad maxime coniunctas: nec placet tertius ille ordo quem ᵉ Galenus poſuit
in libro de arte medicinali,quum eodem modo diſtribuuntur partes quo fuerint in definitione
collocatæ, quandoquidem nec membra omnia in definitione artis ponuntur,nec ſtabilem cer
tumque ordinem retinent perpetuo. Duplicem igitur ordinem probamus, ſed ad artem con-
ſtituendã ille maxime accõmodatur qui a coniunctis ac coagmentatis ad ſimplicia procedit:
contra ad tractandam quæ iam conſtituta eſt ille maxime eſt idoneus qui a ſimpliciſſimis ad
coniuncta,& coagmentata progreditur,magis enim ad naturam accedit;ſi cui autem ad docẽ
dum minus idoneus videatur quum quæ minus in aperto ſunt & magis obſcura cæteris prępo
nat,conſideret addi lumen,tollique obſcuritatem ratione docendi quæ ſimpliciſſima à quibus
ordimur ita proſequitur, vt per ea quæ ſunt nobis euidentiora aperiantur quæ latent &
inuoluta ſunt; nihil igitur mirum eſt ſi in ſcribendo hunc ordinem teneat Ariſtoteles.
Sic igitur habet artium conſtitutio, reſpondentque formulæ quam conſtituunt architecti
antequam ædificent , qui non modo lineant,ſed conſtituunt etiam ex ligno formulam ædificij
ad quod ſtruendum adhibentur:nihil enim egregium ſe prę ſtare poſſe exiſtimant niſi ante for

mulam

A mulam cõſtituerint quam in toto opere ita ſequuntur vt ne latum quidem vnguem ab illa ſecedant. Idem quoque vſu venit ſcientijs ac liberalibus diſciplinis, in quibus niſi certa rõ ante præſcripta fuerit, & quaſi norma quædam inueniendi ac diſponendi quæ tradenda ſunt, neceſſe eſt perturbate atque interrupte omnia exponantur, quædam loco alieniſſimo collocẽtur, aliqua deſiderentur, aliqua redundent ac ſine vlla vtilitate repetantur. E cõtrario ſi ante ſtatuat auctor quam ſequatur regulam (modo nõ ſit Lesbia illa) cuncta vt par eſt in ordinem diſtribuẽtur, nihil peruerſe ſcribetur, nihil ſuperuacaneum, ſed erit perfectio operis cum perſpicua breuitate coniuncta; neque aliud eſt methodus apud Galenum[a] quam formula ipſa ſeu conſtitutio artis iam propoſita, quod patet cum monet vt accepto initio ab aliquo notiſſimo per methodum diſſoluendo ac diuidendo omnia inueniamus membra ad conſtituẽdam artem neceſſaria, & ita diſponamus vt ſciamus[b] quid primo, quid ſecundo loco ac deinceps debeat collocari; atque etiam cum addit methodo comprehendi præcepta vniuerſa[c] per quæ poſſimus deſcendere ad ſingula in quibus deinde exerceri nos iubet. Significat igitur[d] methodus uiã cum ratione inueniendi ſimul ac diſponendi: quamuis interdum accipiatur pro inſtrumento[e] per quod res inuenitur, & pro diſſolutione ac diuiſione. his ita conſtitutis proximum eſt vt quæ in vniuerſum propoſuimus de artibus tradendis ad medicinam transferamus.

a Gal. lib. 9. meth. c. 17.
b Gal lib. 1. meth. c. 4.
c Gal. li. 4. meth. ca. 4.
d Gal. lib. 1. meth. c. 4.
e Gal. lib. 1. meth ca. 3. & Philoponus lib. 1. phyſicorũ. com 1.

B

Qua methodo Medicinæ partes inueniantur. *Cap. II.*

AD conſtituendam igitur Medicinæ formulam inuenire oportet & in ordinem diſponere quæ conducant ad finem ipſius comparandum: ſed quum de inuentione dixero ad ordinem aggrediar. Inueniemus igitur, ſi ante cognito fine, diſſoluendo vſque ad elementa & diuidendo uſque ad ultimas ſpecies proficiſcamur: ſic enim habebitur ſimul cum inuentione partium diuiſio, quam conſtat non recte traditam fuiſſe à veteribus, ſiquidem Auicenna[f] cum Medicinam diuidit in Theoricen, & practicen, bis errat, quod neque Theorice ſit neque practice: nam finis[g] theorici eſt veritatis contemplatio, finis Medici ſanitatis[h] effectio, à fine autem nomen impoſitum eſt facultatibus. At neque etiam dici medicus, debet practicus, hoc eſt agens, quum non habeat pro fine actionem quæ ad bene viuendum dirigitur, nec comprehendatur medicina ſub prudẽtia ſed ſub arte, & idcirco nõ in agentium, ſed in efficiẽtium numero ponẽda ſit, quũ ad faciendã ſanitatẽ dirigatur. In libro autem qui inſcribitur inſtitutiones medicę, & falſo ad[i] Galenũ refertur, diſtribuitur medicina in partes quinq; prima naturã continet noſtri corporis, altera conſeruationem ſanitatis, tertia res præternaturã, quarta ſignorũ peritiã poſtrema curationem, at hoc potius eſt frangere quã di
C uidere, neq; enim auctor ſequitur rationem aliquã in diuidẽdo, quandoquidem cũ rebus quæ cognoſci debent vt opera efficiantur, miſcet in diuiſione opera ipſa: curatio enim, & conſeruatio quæ ſecũdo & quinto loco ibi proponũtur, operibus adnumerantur, ſed reliqua tria membra res ſunt quæ cognoſci debent ad opera efficienda. Adde quod vt rerum præternaturã, ita eorum quæ ſecundum naturam ſunt, ſignificationem ponere debuit: hæc igitur diuiſio præterquam quod ordine & ratione caret non videtur omnia membra artis cõpræhendere. Ex partitionibus verò Galeni illa quam tradit in libro de arte medicinali in corpora, ſigna & cauſas[k] nõ diſtinguit opera ab ijs quæ ſunt ad operum effectionem neceſſaria, & omittit tam ſanitatis quam morbi euenta, hæc ſυμπτώματα, illa[l] ſυμβεβηκότα græce nominantur. Altera quam ponit in libro ad Thraſybulum[m] in duo membra, cõſeruantem ſcilicet & curantem, ſequitur methodum cum ſpectent ad ſanitatem, ſcilicet quatenus conſeruatur, & quatenus reſtituitur; ſed ea præterit quæ ad finem perducunt ex quibus tanquã ex partibus cõſtat ars quælibet, & quorũ præcipue nunc diuiſionem requirimus. Poſtremo illa quam[n] Hippocrates in libro de flatibus bipartitã propoſuit in adiectionẽ, & detractionẽ (cuius ſupra mentionem fecimus qua de definitionę) licet omnia medici opera complectatur, omittit tamen res à quibus illa indicantur.
D Præſtat igitur aliorum partitione omiſſa nouam inquirere methodo per quam omnes medicinæ partes inueniamus, inde autem ordiemur. Quum medicus non ſecus ac cæteri artifices nõ aliud ſpectet quã quomodo finem ſuum efficiat, illa omnia medicinalis artis membra ſunt dicẽda, quę faciunt ad ſuũ finem cõparandum, quem eſſe diximus ſanitatem ſiue curando, ſiue cõſeruando efficere; quę verò ad hunc finẽ cõducunt, diſſoluendo ac diuidẽdo inueſtigãtur in hũc modũ. Certum eſt non poſſe nos ſanitatẽ efficere, hoc eſt cõſeruare, aut curare niſi ante a docti[p] quæ conſeruari aut curari debeant, curandi & conſeruandi rationẽ accipiamus, ſicque ante rationem tractandi tradi debet cognitio tractandorum, id quod[o] Ariſtoteles de moribus obſeruat quum primum proſequatur tractandarum uirtutum cognitionem; deinde quo pacto ſecundum ipſas ex pręclara inſtitutione agere poſſimus declaret. Duo igitur iam ſe nobis oſtẽdunt medicinæ membra prima, cognitio eorum quæ tractanda ſunt, & ratio tractandi. Cognitio ut diſſoluendo ad ulteriora pergamus, duplex requiritur, altera ſimpliciter, & abſolute rerum quæ tractari debent, altera ueluti recognitio earũdem in homine illo ad quẽ cõſeruãdũ, uel curãdũ adhibemur. neq; .n. idẽ eſt ſimpliciter aliqd tenere, & cõparare, id eſt ex ſignis certis agnoſcere; utrũq; aũt pariter medico neceſſariũ eſt: nã quo pacto cognoſceret febrẽ verbi gratia in ægrotãte, niſi antea abſolute intelligat quid ſit febris? Neq; ſufficit hoc ad curãdum,

f Auic lib. 1. f. 1. c. 1.
g Ariſ li. 2. diuinorum tex. 4.
h Gal. lib. de ſectis c. 28. & 29.
i Gal. li. medicus ca. 7. & 8.
k Gal. lib. de Arte medic. c. 2.
l Gal. lib. ar tis medi. c. 8 & lib. 1. meth. c. 9.
m Gal. ad Traſyb. ca. 20.
n Hip. li. de Flatibus.
o Gal. li. de cõſtit. ar. c. 3. & lib. 5. de Tu. val. c. 10. & lib. 1. acu. cõ. 3.
p Ariſt. lib. 1. magno rũ moral. c. 1.

niſi ſigna quoque teneat per quæ febrem prius abſolute cognitam in ægrotante depræhendat. B
Quamobrem duo ſtatuemus cognitionis membra medico neceſſaria, vnum abſolute, alterum in homine qui tractatur. Incipiemus à cognitione abſoluta, hæc pariter ad vtrumque finem cõſeruandæ ſcilicet, & reſtituendæ ſanitatis pertineat, quamquam alia ſunt quæ conſeruationem requirunt, alia quæ curationem. [a] Sũt illa quidem ſecundum naturam, hæc verò contraria quod in conſeſſo eſt apud omnes. Sumamus initium à rebus ſecundum naturam quæ cũ ad corpus humanum pertineant aut ad compoſitionem ipſius referuntur, aut ad cauſas, aut ad effecta eiuſdem compoſitionis, teſte etiã [b] Galeno qui hæc tantum nec plura nec pauciora reperit, quod planum facit exemplo oculi propoſito, in quo compoſitionem attendit cum eiuſdẽ cauſis atque effectis. Cauſarum nomine appellat medicus efficientes, & conſeruantes, cum formam, finem & materiam intueatur quidem, ſed non ſub nomine cauſarum. Compoſitio corporis ſi ſua præſtet effecta ſecundum naturam, eſt & ſanitas nominatur, quam medicinalis artis finem ſtatuimus, cui totidem genera ſubiciuntur quot ſunt genera compoſitionis noſtri corporis quæ diſſoluendo inueſtigabimus.

a Gal. lib. 11. meth. capi. 2. & lib. 9. meth. ca. 14.
b Gal. lib. 1. meth. c. 7. & 8.

De cognitione abſoluta rerum ſecundum naturam quæ conſeruari debent. Cap. III. F

Continetur corpus noſtrum partibus multiformibus, huiuſmodi ſunt caput, thorax vẽter, brachia, crura; harum vnaquæque [c] ſecatur in minores, vt brachium in humerum, cubitum & manum. Quæ rurſus diuiduntur in multo minores, & manus in digitos adhuc multiformes, & non ſimplices ſed compoſitos ex ſimplicibus in quas diſſoluũtur, vt cum ſecatur digitus in neruos, oſſa & carnem. Eiuſmodi omnes compoſitiones ſub vna & eadem compræhenduntur quæ eſt partium [d] multiformium ex ſimplicibus: omnes enim partes collatę ad eam quam componunt (licet alioquin ſint compoſitę) ſimplicium vim habẽt, & eadem lege qua ſimplices multiformẽ conſtituunt. Altera cõpoſitio partiũ eſt quæ vere ſimplices[e] ſunt in corpore noſtro quum non amplius ex alijs partibus, ſed ex [f] quatuor elementis, igne, aere, aqua, & terra conſtituantur. Quamuis autem elementorum natura diſſolubilis ſit in materiam pereunte forma, eſt enim [g] materia ſubiecta omnibus vnde ſpecies exprimitur vi agẽtis, ſicque elementa compoſitis adnumerentur, non propterea conſideratur à medico tertia ipſorum compoſitio ex materia, & forma quum magis procreatio videatur quam compoſitio, neque enim ad ſanitatem conducit quod nec corrigi nec conſeruari debeant in corpore noſtro ſimplicia elementa quæ nõ extant: ſatis enim eſt ſi conſeruentur, & corrigantur quæ ex ipſis ſimul iunctis conficiuntur, hoc eſt partes ſimplices, & multiformes, quæ ex ſimplicibus coagmẽtantur, ita vt cõtentus ſit medicus duplici genere compoſitionis, ſcilicet partium multiformiũ ex ſimplicibus, & ſimplicium, ex elementis vtrique; autem ſuæ ſubijciuntur ſpecies. Cõpoſitioni partium multiformium ex ſimplicib. tot ſubijciuntur quot ſunt conditiones requiſitæ ad hoc vt ſecundum [h] naturam habeant, & ſua munera prę ſtent, poſtulat. n. vnitatem, certam cõformationem, magnitudinem, numerum, ſitum: conformatio [i] autem ſub ſe continet figurã, ſuperficiẽ aſperam vel leuem, & cauã: in totidem igitur ſpecies diducitur compoſitio partium multiformium. Ea verò quæ eſt ſimplicium ex elementis præter vnitatem poſtulat certam temperationem, ſiue moderata, & media omnino ſit, ſiue à medio recedat exceſſu vnius vel alterius elemẽti, vt ignis, aeris, terræ, aquæ, quæ nomine primarum [k] qualitatum appellãtur, calidum ignis, frigidum aqua, humidum aer, ſiccum terra. Sunt igitur ſpecies [l] temperationis nouem, vna quæ moderationem tetinet, octo immoderatæ, quatuor ſimplices calida, frigida, humida & ſicca, totidem coniunctæ calida & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca; verum cõiunctio duarum qualitatum excedentium non videtur afferre quatuor nouas ſpecies ſanitatis, cum magis ſint differentię, quod ſanitas ad temperationẽ ſpectans eſt vel ſimplex, hoc eſt cum exceſſu vnius qualitatis, vel compoſita, hoc eſt cum exceſſu ẽt alterius; atque hoc pacto nõ nouem ſed quiq; ponemus ſpecies ſanitatis, vnã ipſa moderatione cõtentã, quatuor exceſſu qualitatum. Verum vbi non tantus [m] ſit exceſſus vt euidenter ſolita uita munera impediat, temperatio quamuis immoderata ſub latitudine ſanitatis compræhedditur. Iſtiuſmodi ſunt ſpecies ſanitatis, pergamus ad cauſas: intelligimus autem efficientes quæ potiſſimum ſub nomine cauſatum cõmemorãtur a medicis. [n] Hæ vel à principio generationis noſtrum corpus conſtituunt ſecundũ naturã & tale cõſeruant atq; ubi vitiatum eſt reſtituunt. A principio generationis cã vna ſanitatẽ efficit, facultas [o] nimirum quæ ubi ſanguinis & ſeminis qualitatẽ & copiã idoneã nacta fuerit, appoſite format atq; effingit noſtri corporis partes; eadẽ ipſas cũ iã editæ ſunt in lucẽ, & in optimo ſtatu cõſeruat, & iã labantes reſtituit, modo valeat, valet aũt ubi [p] partes ſolidæ ſpiritus ſucci ſint quãtitate & qualitate moderati. Præcipuæ huic ſanitatis cauſæ tãquã efficiẽdi ſocia accedũt ea ꝗ hõies [q] vel ex medicorũ præceptis, vel ex cõſuetudine quadã ſalubria adhibẽt ad ſanitatẽ vel defendẽdã, vel cõparandã, de quibus ſeorſũ agemus qua de ratione tractãdi. Tertiò loco inter ea ꝗ ſecũdũ naturã ſunt, & conſeruari dẽt effecta poſuimus quæ bonã corporis cõſtitutionẽ cõſequũtur: ſũt hęc vel opera, vel actiones, vel excũtia ex corpore noſtro & in eodẽ retẽta, vel qualitates ĩ nobis ſecũdũ naturã diuerſis ſenſibus ſubiectę. Opera ſunt

(G and H in the right margin beside the lines "mul iunctis conficiuntur…" and "uem ſed quiq; ponemus…")

c Gal. lib. 1. de Tu. val. cap 5.
d Gal. lib. de differ. morb. c. 3.
& Ariſ. lib. 2. de parti. cap. 1.
e Gal. lib. 1. de Tuẽ. valet. c. 5.
f Ariſ. lib. 2. de partib. c. 1. & Gal. lib. de diff. morb. c. 3.
g Ariſt. lib. 2. de partib. c. 1.
h Gal. lib. de diff. morb. c. 6. & 1. de Tuẽ. val. c. 5.
i Gal. de dif. morb. ca 7.
k Gal. lib. 1 de elemẽt. c. 8. & 9.
l Gal. lib. 1. de tẽperamẽt. cap 8.
m Gal. lib. de tẽperamẽt. 4. & li. art. med. c. 8.
n Gal. i lib. de cauſ. morb. & in libris de cauſ. ſymp.
o Gal. lib 1. apho. cõm. 15. & lib. 1. de Tu. ual. c 2.
p Gal. li. 11. meth. c. 3.
Gal. lib. 1. de Tu. val. ult. & lib. 5. de Tu. val. 10.

A ſunt nõ oĩum ſed aliquatũ actionũ finis, ut coctionis & procreationis. Diſtribuũtur[a] actiones in naturales, aĩales & uitales. Naturales diuidũtur in præcipuas & ſubminiſtrantes; præcipuæ ſunt[c] tres, procreatio, alimentum, incrementum: his tribus ſubminiſtrantur aliæ quatuor, attractio, retentio, coctio, expulſio. Animales diſpartiri ſolent in præcipuas, ſenſum, & motum: præcipuis ſubijciuntur ratio, intelligentia & memoria: ſub ſenſu continentur communis & proprius: proprius in quinque diſtribuitur, viſum, auditum, olfactum, guſtum, tactum. Vitalis actio conſiſtit in conſeruatione caloris per motum cordis & pulſum arteriarum. Exeuntia ex corpore ſunt quæ ſuperant ex triplici coctione, ut in ea quæ fit in ventriculo deiectiones alui: quæ fit in[d] iecinore flaua & atrabilis una cum urina quæ eſt velutl ſerum ſanguinis: in tertia quæ fit in partibus ſolidis ſuperat pilorum, ſordium, ac ſudoris materia. Retinentur in corpore noſtro quæ ad alendum, augendum, & procreandum vtilia ſunt, præter ſpiritus quibus potiſſimum vtuntur[e] noſtri corporis facultates. Qualitates vero ſeu affectus ſecundum naturam diducuntur iuxta ſenſus quibus comprehenduntur, ſunt enim ſicut color, odor, ſapor, & qualitas quæ tactu percipitur, ſeu ex primis ſit, ſeu ex ijs quæ primas conſequuntur: ſub his poni
B poſſunt obiecta auditus veluti ſoni, qui quamuis non ſint qualitates, annumerantur tamen effectis naturalibus, ueluti uoces. Hactenus de rebus ſecundum naturam quæ conſeruari debẽt.

De cognitione abſoluta rerum præternaturam quæ curari debent. Cap. IV.

QVarum peritia ut medico neceſſaria eſt, ita etiam rerum quæ cõtrariæ ſunt & curationem exigunt. Inuenimus res naturales diſſoluendo ac diuidendo uſque ad minimas & ultimas ſpecies: ſequuntur nunc res præternaturam, quas cum ſub eodem genere contentæ ab illis maxime diſtent, tanquam contrarias eadem uia inueſtigabimus. Redegimus res ſecundum naturam ad compoſitionem, cauſas, & effecta: eadẽ ratio eſt eorum quæ præternaturam ſunt. Exempli gratia, in oculo[f] ſpectamus prauam compoſitionem, ut ſuffuſionem quæ eſt morbus, ſpectamus & cauſam quæ illam efficit, ut humorẽ qui è regione pupillæ ſubſiſtit: ſpectamus tertio effectum conſequens, ut noxam in ſenſu viſus. Compoſitio præternaturam ubi lædit actiones euidenter, dicitur[g] morbus: quod hanc efficit dicitur cauſa morbi:[h] effectum cõſequens ut actionum læſio dicitur Græce[i] σύμπτωμα. Iam ve-
C ro morbi non ſecus quam ſanitatis tot genera ſunt quot compoſitionis partium, alia enim eſt compoſitio ſimplicium, alia multiformium: his accedit tertium genus commune pro communi conditione ad vtramque compoſitionem requiſita, ea conditio eſt unitas cuius diuiſio communis eſt morbus[k] vtriuſque generis partium. Altera[l] compoſitio quæ eſt partium multiformium ex ſimplicibus uariis modis a natura recedit prout variæ ſunt conditiones quas poſtulat, iuxta unamquamque enim poteſt a natura recedere, ſicque propriam morbi ſpeciem conſtituere. Poſtulat autem decẽtem[m] conformationem cui ſubiiciuntur figura, ſuperficies aſpera vel leuis & caua: poſtulat item magnitudinem, numerum, ſitum: a ſingulis ergo conditionibus diducuntur morborum ſpecies non ſingulæ, ſed multæ, figura enim multis modis deprauari poteſt. Caua[n] etiam uarios morbos conſtituunt vbi ſic recedant a natura ut actiones lædantur; multipliciter autem recedere conſueuerunt, ut ſi plura uel pauciora fuerint quam naturæ conueniat, ſi iuſto magis aut minus pateant: quomodocunque autem afficiantur ad aperta uel clauſa referuntur. A magnitudine ſecundum naturam diſtare poſſunt partes noſtri corporis & quum augentur, & quum minuunt, ſicque efficitur duplex morbi ſpecies in magnitudine vna aucta, altera imminuta: eadem ratio eſt[o] numeri aucti & imminuti. Recedunt[p] partes a naturali ſitu quum vel ſua ſede dimouentur, vel quamuis in eadem maneant contingunt illas partes a quibus fuerunt, vel eſſe cõſueuerunt natura ſeiunctæ unde duæ aliæ morbi ſpe-
D cies naſcuntur. Genus[q] autem morbi proprie partium ſimplicium in tot ſpecies diſtribuitur quot ſunt elementa ex quibus illæ componunt, quæ cum quatuor ſint, calidum, humidum, frigidum & ſiccum,[r] totidem reddunt compoſitiones immoderatas ſeu morbos, in quibus vnũ elementum duntaxat excedit, vnde naſcitur morbus calidus, frigidus, humidus, ſiccus. At quia non vnum tantum elementum quandoque excedit ſed etiam alterum, pręter quatuor ſpecies ſimplices fiunt totidem compoſitæ, vnde venit morbus calidus & ſiccus, calidus & humidus, frigidus & ſiccus, frigidus & humidus. Si quis uelit quatuor copulatas ſpecies dictas non eſſe diuerſas a ſimplicibus ſpecie, & ideo magis dicendas eſſe differentias quod in illis ſit morbus non ſimplex ſed duplex, non aberrabit. Omnes autem eiuſmodi compoſitiones immoderatæ aut[s] occupant partes noſtri corporis ſolidas aut ſuccos qui in illis uerſantur, ita vt ſexdecim numerentur proprie ſpecies morborum partium ſimplicium,[t] octo in illis ſine vitio ſuccorum, totidem in ſuccis qui eas occupant. Quod ſi velis non eſſe ſpecies ſed differentias ubi adiungitur qualitati materia, quum reuera ſit eadem ſpecies morbi ut calidi, humidi, frigidi & ſicci, ſiue ſit cauſa continens ideſt materia, ſiue non ſit, licebit etiam ponere in differentiis, ut quod qualitas habeat uel non habeat cauſam continentem: ſed ſatis de morbis. Cauſæ quæ illos efficiunt[t] diuiduntur in euidentes atque abditas: euidentes interdum per ſe morbum efficiunt, interdum[u] occaſionem præbent aliis quæ ipſum efficiant: ſunt autem magna ex parte exter-

næ,

a Gal. lib. 1. de natu. facul. c. 4.
b Gal. lib. 5. de locis affect. cap. 1. & lib. 9. meth. c. 10.
c Gal. lib. 1. de natur. facul. c. 5.
d Gal. lib. de Tucu. Val. c. 12.
e Auic. lib. 1 ca. de ſubiectis medicinæ.
f Gal. lib. 1. meth. ca. 7. & c. 8.
g Libro de differ. morbo ca. 2. & c 7.
h Gal. lib. de differ. ſymp c. 1.
i Gal. ibidẽ & lib. de arte med. c 8.
k Gal. ibidem & lib. de conſtitutione art. c. 6.
l Gal. lib. de differ. morb. ca 6.
m Gal. ibidem & lib. de conſt. arti. c. 6. & c. 7.
n Gale lib. de differ. morb. c. 7.
o Gale. lib. de differ. morb. c. 9.
p Gal. ibid. c. 10.
q Gal. ibid. ca. 5.
r Galc. lib. 1. de tempe ram. 8. & libro. de differ. morb. c. 5.
ſ Gal. li. de differ. morbo ca. 5.
t Celſus li. 1 in proœ.
u Gal 2. p. epid. 7. & libro 1. de cauſ puls. c. 1.

næ, vt cœli frigus, ſolis atdot, ſatietas, ebrietas; quædã tamen a nobis proueniunt vt labor, animi perturbario, affectus aliqui corporis, veluti cum febricula ex inguine[a] orta eſt. Abditæ cauſæ omnes latent in corpore, dicunturque antecedentes quod ipſis antegreſſis[b] ſuccedant externæ: ex internis atque abditis illæ quæ cum exitu iunguntur contiuentes nuncupantur, reliquæ dicuntur ſimpliciter antecedentes. Continentes ſunt quibus manentibus manet exitus, & quibus ceſſantibus ceſſat. Porrò non ſolum abditę ſed illæ etiam quæ euidentes ſunt poſſunt continentibus adnumerari, quatenus cum efficiunt præſentem [c]effectionem habẽt, ſed decedit ubi ceſſet efficere; ſed medici continentium nomen vſurpant ſolummodo quum de abditis loquuntur. Tertio loco inter ea quæ præternaturam ſunt & curari debent, poſuimus effecta morbum conſequentia, συμπτώματα græce [d] nominantur; ſecantur autem in actiones læſas vna cum operibus quæ ab his proficiſcuntur, in ea quæ contra naturam detruduntur aut retinentur, in qualitates ſeu affectus ſenſui communi vel alicui ex quinque propriis præternaturalem conſuetudinem patentes. Actio duobus modis læditur, nam uel ex toto [e] aufertur, vt viſus in cæcis, uel alio modo fit quam ſecundum naturam cõueniat, ſiue debilitetur, vt iis qui diei lucem nõ ſuſtinent, aut non perſpiciunt quæ longius abſunt, vixque diſcernunt quæ propinqua ſunt, ſiue deprauetur, vt cum res alterius quam ſit formæ, coloris, magnitudinis cernitur, quod accidit iis qui ſuffuſionem experiũtur. Aliud genus [f] ſymptomatum eſt quũ non retinentur quæ ſecundum naturam retineri, uel non excernuntur quæ ſecundum naturã excerni debent, ſed uel ſupprimuntur, aut non ſeruant modum aut qualitatem naturæ conuenientem. Ad tertium genus ſymptomatum ſpectant ſenſuum obiecta in homine a naturali ſtatu recedentia, ut colores qui ad viſum pertinent, odores ad [g] olfactum, ſapores ad guſtum, appulſus frigoris & caloris, mollitudo & durities ad tactum, ſonus ad auditum. Eadem ratio eſt formæ mutatæ, quæ ad communem ſenſum refertur quatenus plurib. ſenſibus percipitur, vt viſu & tactu. Cæterum ſymptomata quum effecta[h] morborum ſint, ab eis oriuntur tamquam a cauſis, & ipſos ſequuntur quaſi vmbra corpus, quamnis interdum fiant a cauſis morborum, interdum ab alijs ſymptomatibus. hæc de rebus vel ſecundum naturam, vel contrarijs abſolute cognoſcendis.

a Gale. lib. 2. de criſib. c. 13.
b Gal. 3 p. epid. com. 7.
c Gale. lib. 1. de cauſ. pulſ ca. 1.
d Gal. li. de differ ſymptom c. 2. & 3. & lib. 12. meth. c. 1.
e Gale lib. de differ. ſymp. c. 3.
f Gale. lib. de differ. ſympt. c. 6.
g Gale. lib. de differ. ſympt. c. 5.
h Gale. lib. de differ. ſympt. cap. 1. & 2.

E F

De cognitione abſoluta differentiarum rerum naturalium & præternaturam, & cauſarum a quibus differentiæ oriuntur. *Cap. V.*

SIngulæ autem earum ſpecies compluribus differentijs diſtinguuntur, quas nunc methodo inueſtigare aggrediemur inde orſi quod, ut [i] Porphyrius memoriæ tradidit, differentiæ aut faciunt aliud, aut mutationem aliquam: quæ faciunt aliud ducũtur a forma rei quemadmodum illæ a quibus conſtituuntur ſpecies rerum tam naturalium quam præter naturam, quas demonſtrauimus: quæ faciunt mutationem in eadem ſpecie aut aliquid, aut nullo modo ad formam rerum ſeu eſſentiam referuntur: quæ nullo modo ſicuti valde communes a medico minime perpenduntur, quum nec conſeruandi, nec curandi rationem varient: Quæ aliquo modo ad formam pertinent non oriuntur ſimpliciter ab ipſa, quum nec magis aut minus, aut alias huiuſcemodi differentias admittat, niſi quatenus in ſubiecto cõſideratur, ut de iuſtitia tradidit [k] Ariſtoteles. Ad ſubiectũ quatenus formam accipit, pertinẽt quantitas, motus, tempus, locus quæ ipſam conſequuntur; præterea cauſæ eiuſmodi formas rerum efficientes, poſtremo effecta quæ ab ijſdem formis in ſubiecto proficiſcuntur. Cuncta hęc pertinent ad formam in ſubiecto conſideratam, ſuppeditantque nobis differentias a medico æſtimandas quum curandi aut conſeruandi rationem uarient. Subiectum quod ſuſtentet formas propoſitas non eſt prima materia quæ formæ ex genere ſubſtantiæ ſubſternitur, ſed iam formatum multiſque præditum conditionibus, pro quarum varietate in uarias differentias diducitur: huiuſmodi pro ætate ſunt ſenilis, iuuenilis, puerilis; pro ſexu muliebris, uirilis: pro cõſuetudine victus in ocio uel exercitatione, & aliæ ſimiles differentiæ quæ nomẽ nõ habẽt. Pro acceptione formæ perfecte uel imperfecte habitus ac diſpoſitionis differentiæ ducuntur, vnde dicimus hecticam græce eam quæ contraxit habitum, κατεχίαν eam [l] quę non contraxit. Pro acceptione item æquali vel inæquali datur morbus æqualis & inæqualis, ſicut pro acceptione primo vel [m] ſecũdo ſimilis differentia: tum pro acceptione per ſe vel per aliud ſimilis: tum pro acceptione propria vel per conſenſum alterius ſimilis. Illa vero quæ formam conſequi in ſubiecto poſuimus, ſatis ex Ariſtotele patere poſſunt, qui quum de principiis rerum naturalium tractauiſſet, de motu, de quantitate[n] (huc. n. refertur tractatio illa de infinito) de loco & tempore quæ res omnes naturales conſequuntur ſibi agendum iudicauit. Quantitati ſubiicitur numerus & portio illa ſubiecti quæ a forma occupatur; ab hac igitur magnitudinis & paruitatis, ab illa multitudinis & paucitatis differentiæ oriuntur. Motus conſideratur non ſolum dum materia agitatur ut educatur forma, ſed etiam ubi iam educta eſt, & adhuc aliquam effectricis cauſæ impreſſionem retinet: eatenus autem præbet differentiam celeritatis & tarditatis: vtraque uel in vna acceſſione, vel in pluribus obſeruatur quaſi circuitibus. Ab illa proficiſcuntur differentiæ, quatenus quæ educitur forma aut augetur aut minuitur,

i Porphyrius in prædicab. cap. de differ.
k Ariſt. li. Aticorũ.
l Gal. lib. 3. de loc. affe. c. 2.
m Gal. lib. 1. de loc affec. c. 3.
n Ariſt. lib. 3. phyſicorum ac lib. 4. eiuſdem tractationis.

G H

A aut eodẽ modo manet,unde ἀκμάστικα, παρακμάστικα & ὁμοτόνα grece nominatur. Ab hac quatenus eiuſmodi motus continuus eſt aut intermittens, tum quatenus ordinatus uel inordinatus:[a] & ubi ordinatus quatenus quotidianus,tertianus uel quartanus. Tempus ſpectatur aut præteritum aut futurum: à præterito ſumitur differentia vetuſtatis & nouitatis,a futuro longitudinis ac breuitatis.[b] Locus nunc non accipitur ſubtiliter pro extrema ſuperficie corporis ambientis locatum,ſed pro ſpacio ſubiecti quod a forma occupatur. Occupatur autem interdum totum, interdum pars ſiue hæc,ſiue illa,ac ſeu præcipua ſeu ignobilior, quæ loci differentiæ totidem ſimiles differentias formæ in ſubiecto proferunt. Cauſa efficiens abdita eſt,aut euidens: abdita refertur ad ſuccos ut ad ſanguinem,pituitam uel vtrãque bilem,qui totidem faciunt differentias in forma quæ in ſubiecto verſatur:ijdem ſucci ubi retinentur ſiccam, vbi effluunt humidam,tum vbi puri ſunt exquiſitam, vbi mixti ſpuriam reddunt differentiam. Cauſæ euidentes ut tempora anni uerna,æſtiua,[c] autumnalia,hyberna,ſimiles quoque pariunt differentias: at quum formæ nequeant eſſe ocioſæ vbi in ſubiecto verſantur effecta aliqua præbent quæ prout multa uel pauca,bona uel mala,differentiam faciunt formæ bonæ ac ſalubris, vel praue ac lethalis. Differentias igitur mutationem in eadem ſpecie facientes quam commodiſſime potuimus via & methodo perſequi conati ſumus, vtinam bene proceſſerit:multitudo enim eorum

B quæ ad certa quædam capita referri debebant ſummam difficultatem neceſſario affert, ſtudium certe ac diligentia nobis non defuit, alij hoc lumine illuſtrati inchoata hæc fortaſſe perficient. At non ſatis eſt rerum differentias inueſtigaſſe & ex certis locis deprompſiſſe,niſi cauſas a quibus efficiuntur adijciamus. Scire autem licet in vniuerſum eaſdem cauſas quæ rẽ efficiunt rei quoque differentiam efficere in hunc modum. Quales habet[d] cauſa differentias tales præſeferunt effecta,ita vt horum differentiæ à ſimilibus cauſarum differentiis conficiantur,id quod perpetuum eſt ſi non aperte & euidenter, ſaltem implicite & abſcondite: cauſa magna parit effectum magnum,parua paruum,id quod patentius & expeditius depræhenditur,ſed quarundam differentiarum ſimilitudo latet & abſcondita eſt: exempli gratia celeritatis & tarditatis,quæ non æque depræhenduntur in cauſis atque in effectis, tantum enim ineſt cauſis vis quædam celeritatis & tarditatis, quæ niſi diligentius conſideretur facile nos latet. Differentiarum igitur cuiuſque rei cauſas hoc pacto licet inueſtigare.

a Gale lib. a de differ. febr.c.a.

b Ariſt. lib. 4 phyſic.

c Hip. lib. 2. aphor. 25

d Gale. lib. 1. de cauſ. pulſ c 1.

De cognitione in homine qui tractatur. Cap. VI.

C RES tractandæ non ſolum abſolute cognoſcendæ ſunt a medico priuſquam bonam valetudinem tueri aut reſtituere aggrediatur, ſed etiam in homine qui tractatur quodammodo recognoſcendæ, vt in ſuperioribus oſtenſum fuit ĩn qua recognitione rei natura tria nobis præbet conſideranda, ea quæ depræhendi debent, locos per quos depræhendantur & modum ſeu rationem cognoſcendi. Res igitur quas in homine qui curatur aut conſeruatur depræhendere oportet non aliæ ſunt quam illæ tres quas recenſuimus ad corpus noſtrum ſpectantes,ſiue ſecundum naturam affectum ſit,ſiue præternaturã, nempe[e] eius compoſitio, cauſæ & effecta,cum nec plures nec pauciores ad ipſum pertineãt; ſingulæ autem differentiis diſtinguuntur compluribus quas ante commemorauimus. Verum tam res, quam rerum differentias enarratas non ſolum præſentes recognoſcere in homine oportet, ſed etiam præteritas coniicere, & futuras præſagire neceſſaria enim medico eſt vt ſuum officium apposite faciat ad hominem cito,tuto & iucunde ſanandum, & ad auctoritatem ſuæ[f] arti comparandam non ſolum cognitio præſentium ſed præteritorum coniectura & diuinatio futurorum. Hactenus de ijs quæ depræhendenda ſunt in homine qui tractatur; loci autem ex quibus promunt ipſorum notæ ita habent. Compræhenduntur res aut ſenſu aut mẽte,quod monuit Hippocrates in principio libri de officina[g] medici: quæ ſenſui ſubijciuntur illico quum oblata ſunt imprimunt & quaſi ſignant in animo ſpeciem ſuam, nec ſignis egent

D a quibus pateſiant: quæ ſenſum fugiunt intelligentia compræhendi debent, quod ubi per ſe nota non ſint,non ſine ratiocinatione fieri poteſt: ratiocinamur autem quum per ea quæ plana ſunt & perſpicua inueſtigamus quæ latent & abdita ſunt. A rebus igitur claris ſignificantur obſcuræ,efficiunturque res ſignificantes ſigna earum quæ ſignificantur:loci[h] autem ſeu ſedes a quibus ſigna depromuntur uel cauſæ,ſunt vel effecta, elicitur enim ex cauſis effectum, & ex effectis cauſa:cætera uero non per ſe,ſed alio intercedente rem pateſaciunt. Cauſæ & effecta rem per ſe proxime demonſtrant,quæ nullum habent conſortium cum re nullo pacto ipſam demonſtrant:habent conſortium effecta cum cauſis,cauſæ cum effectis. Cum efficientib. cauſis adnumerare oportet paſſuri corporis præparationem,ſine qua vix poſſent illæ ſuam effectionem præſtare. Cæterum quæ iuuant aut nocent tamquam cauſæ ſigna efficiuntur, non quo ſint ipſa proprie efficientia morbum,nam hic iam effectus eſt, ſed quo monſtrent habilitatem eius qui ægrotat ad vtilitatem vel noxam percipiendam: habilitas uero ad efficientem pertinet cauſam,& eatenus monſtrat morbum,quem monſtrat etiam vtilitas & noxa,ſed per habilitatem. Caſus[i] communiter eodem tempore multis accidunt & quaſi cõmunia effecta communem cauſam monſtrant ex qua medicus effectum in homine qui tractatur communem

eſſe

e Gale. lib. 1. meth. c 7. & 8 & lib. 2. meth. 3.

f Hip lib. 1. prognos. in procem. & Gal. lib. 1. acut. 3.

g Hip lib. 1 de officina tex 3. & Gale lib 1. de loc. affec. c. 1.

h Gale. lib. 3. catarop. c. 1.

i Gale. lib. 2. criſ. c. 3.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

eſſe cum alijs coniectatur. Ergo loci omnes vel ad cauſam referuntur, vel ad effecta, accõmodantur autem ad ſignificanda præſentia, præterita & futura in hunc modum. Quum quicquid cognoſcitur ſenſu aut mente cognoſcatur, tantum præſentia poſſunt ſenſu cognoſci, quũ nec præterita ſub ſenſum cadant, neque etiam futura, ſed ſola mente compræhendantur: non ſecus etiam ex præſentibus illa quæ intus latent quæ per notas accipienda ſunt à cauſis uel ab effectis depromptas. Præterita quum ſenſum effugiant ſunt ex cauſis uel effectis colligenda, niſi quis de homine qui tractatur aut de familiaribus[a] ipſius hæc tentet audire. Sed quæ ſic relata intelliguntur nullum habent artificium: præſtat igitur hæc mente uenari ratiocinatione ducta ab effectis præteritis, ita ut raro præterita per cauſas intelligamus. Futura quum nondũ ſint nequeunt obijci ſenſibus, intelligentia igitur præſagenda ſunt atque a ſignis iudicanda: ſumuntur autem non ab effectis, quia ſi nondum ſunt quæ futura ſunt, multo minus ſunt quæ eadẽ conſequi debẽt; itaque nihil ſignificare nobis poſſunt futurorum effecta. Reſtat igitur vt ex ſolis[b] cauſis præſagiamus quod futurum eſt, neque mirum eſt ſi ex cauſis præſentibus & iã efficientibus denuntiantur effecta futura, ſunt enim hæc ignota, illæ uero cognitæ, nec alia via eſt per quam diuinare liceat id quod futurum eſt quam per cauſas præſentes; hæc de rebus quæ cognoſci debent & de ſignis ipſarum. Differentiæ rerum vbi ſenſum lateant ex iiſdem ſignis colliguntur ex quibus res, ſiue præſentes, ſiue ptæteritæ, ſiue futuræ, aſſumpta enim differentia aperte uel latẽter ſimilis rerum differentias demonſtrat. Reſtat tertium, ſcilicet modus ſeu ratio cognitionis: ſcire igitur licet omnes ſenſus veri nuncias eſſe, quos non magiſter deprauat, non multitudinis conſenſus abducit, ita vt iniquum ſit nõ agnoſcere tamquam certa & indubitata quæ ſenſibus iudicantur. hæc igitur ſpecies cognitionis certa ptorſus æſtimãda eſt. Eorum quæ ſenſum latent non ita certa eſt & conſtans cognitio, ſed interdum incerta ac non neceſſaria, ſed potius coniecturalis. Signa quæ neceſſariã cognitionem pariũt,[c] τεκμήρια græce nuncupantur; quæ non neceſſariam[c] σημεῖα & εἰκότα, hoc eſt veriſimilia, hæc non certitudinem, ſed probabilitatem quandam efficiunt. Quæ indubitatam ſcientiam pariunt duplicem conditionem requirunt, vnam vt ſint propria, hoc eſt nullam rem ſignificent præter eam ad q̃ ſignificandã ſumuntur, alteram ut ſint ita coniuncta cum re quam indicare debent, ut ſeiungi ac diuelli minime poſſint. Quæ alteram conditionem habent minus neceſſario rem notant, quod ſi vtraque careant fiunt penitus inutilia vbi per ſe accipiuntur: quæ tamen per ſe[d] non ſufficiunt ſi inter ſe iungantur, aliquam faciunt coniecturam; fit enim veluti proprium ſignum ex multis communibus quum ſæpe difficile ſit ſignum inuenire quod per ſe proprium ſit ac neceſſarium; ſed medicus plura ſimul colligit nõ ſecus quam philoſophus, qui vbi in definiendo non ſuccurrit differentia propria,[e] plures ſimul iunctas quaſi vnam propriam ac neceſſariam accipit. Eadem ratio eſt ſignorum, ſiquidem ubi propria deſint, confugiendum eſt ad cõmunia, quæ ſi non neceſſariam, certe coniecturalem notitiam comparabunt, modo ſigna quæ ſumuntur non ſint ita communia, ut æque vel magis etiam poſſint rem non inferre atque inferre: nam ſic ab arte penitus abhorrent; ſed ſatis de cognitione eorum quæ conſeruari uel curari debent & abſoluta & in homine qui tractatur,

[E] [F] [G]

a Gal. lib. 1. progn. comm 8.
b Hip. & Gal. lib. 1. prognoſt. 3.
c Gale. lib. 3. prog. cõment 39. & Ariſt. li. 1. rhetoricorum c. 2.
d Gal. lib. 1. de locis affec. ca. 1.
e Ariſto. in Poſterio.

De ratione tractandi per opera & inſtrumenta, ac primo de operibus ad conſeruandum vel curandum neceſſarijs. Cap. VII.

QVæ ad ſanitatem conducunt diximus ſub duplici capite contineri, vnum erat cognitio ſiue abſoluta ſiue in homine eorum quæ conſeruanda ſunt vel curanda, quã hactenus perſecuti ſumus; alterum ratio conſeruandi uel curandi quæ nunc nobis proponitur. Cõtinetur hæc partim operibus, partim inſtrumentis, neque idẽ ſunt opera & inſtrumenta, id quod[f] Ariſtoteles exẽplo purgationis & medicamenti demonſtrauit. Differunt hæc inter ſe ut apud fabrum aſcia & ſcamnum, eſt enim tam medicamentum q̃ aſcia inſtrumentum, ſcamnum vero & purgatio operibus adnumerantur. Quæcunque igitur ad rationem faciendæ ſanitatis pertinent aut opera ſunt aut inſtrumenta medicinæ: perducunt opera proxime ad finem inſtitutum, ſed nequeunt ſine inſtrumentis præſtari, quibus neceſſario ad quoduis opus efficiendum utitur facultas quælibet, ſiue a natura, ſiue ab arte profiſciſcatur. Agemus ante de operibus, tum de inſtrumentis. Vnum igitur eſt medicinæ opus primum, nempe ſanitatis ſeffectio quod in duo ſecatur, cõſeruationem & curationem conſeruat: enim medicus eos qui bene ualent, curat ægrotantes, qui dum curantur fieri ſanitatem congruit inter omnes, reſtituitur enim quæ omiſſa erat. Sed dubium videri poteſt qui conſeruat dici ne debeat facere ſanitatem cum iam facta ſit, præſertim in iis qui hac integra fruuntur, nam alii qui non ita ſani ſunt quum reſtituuntur aliquo modo ſanitatem acquirunt. Verum ſiquis animaduertat quo pacto etiam integra ſanitas defendatur, iudicatur ſimiliter nouam fieri, defenditur enim adiiciendo[h] quod deeſt & quod ſuperat educendo: neque aliud ſibi uoluit[i] Hippocrates quum medicinam eſſe adiectionem ad detractionem tradidit: nam ſi corpus noſtrum optime penitus degeret non eſſet opus[k] addere quicquam aut detrahere, ſed addimus & detrahimus, quia non ex toto ſecundum naturam habet; quare ſic etiam facimus

f Ariſt. lib. 4. diuin. tex 10.
g Gale. lib. de. Tu. vale tu. ad Traſybul. c. 19. & c. 20. & li. de ſectis c. 1.
h Gale lib. ad Traſib c. 20.
i Hipp lib. de flatib.
K Gal. lib. de Tu. val. ad Traſyb. 19. 20.

ſanita-

A ſanitatem, quod tāto minus perſpicuum eſt quantominor eſt receſſus à natura quum adeo paruus ſit ut ſenſum lateat: eſt igitur eadem ratio conſeruandi & curandi, ſed curationis uocabulo vtimur ubi vitia ſint manifeſta, conſeruationis ubi obſcura. Quemadmodum enim qui tapetia reſarciunt non ſecus quam qui noua efficiunt ſtamina [a]ſubtegminibus ſubnectunt: ita qui ſanos tuentur adijciunt quod deeſt adimunt quod ſupereſt non ſecus atque illi qui curāt ægrotantes. Ex quo colligimus ab utriſque fieri ſanitatem; quamobrem hoc primum opus faciendæ ſanitatis quod genere vnum eſt in duo [b] membra diſtribuitur, in conſeruationem & curationem, ſpecies autem conſeruationis ſumuntur a ſpecie ſanitatis quam tuemur: nam homiues alij integram ſauitatem præſeferunt, aliqui iam laborare uidentur & ex ſanitate in morbum incidere, alij coutra ex morbo euadeutes nondum integram ſanitatem receperunt, aliqui iam annis marcere [c] incipiunt & pene coufici ſenio. Couſtituunt ſingulæ ſanitatis ſpecies ſingulas ſpecies conſeruatiouis, & idcirco ſub uno conſeruaudi opere tria continentur, primum ſpectat ad integram ſanitatem tuendam, alterum ad eos quibus morbus iam impendet, tertium ad conualeſceutes, ſub quo complecti licet etiam ſenes, quum vtrique pariter virium refectione indigeant. Opus autem illud quod ad defendendam integram pertinet, in totidem diuiditur geuera, iu quot res ipſæ quas tuemur, quæ uel compoſitiones corporis ſuut, vel

B cauſæ, uel effecta. Defenduntur effecta ſi quis patrocinium habeat compoſitionis quam illa cōſequuntur, hæc autem vel ad ſimplices, uel ad multiformes refertur: ad ſimplices ſpectant nouem illæ temperationes quæ totidem operum ſpecies requirunt; ad multiformes pertinet formatio, magnitudo, numerus, ſitus, & præter bæc vuitas quæ ſimplicium quoque partium communis eſt, & hæc omnia ut conſeruentur ſuam operis ſpeciem poſtulant: Sed & conſeruari quoque debeut differentiæ ſauitatis, quæ prout diuerſæ ſuut, ita exigunt operum differentias diuerſas. Alterum uero opus quod ſub effectione ſanitatis comprehenditur eſt curatio, quod in totidem rurſus opera diducitur quot ſunt res quas ſubmouere oportet: ſunt autem hæ[d] compoſitio corporis præternaturam hoc eſt morbus, cauſæ ciuſdem & effecta, hoc eſt ſymptomata. Vnum igitur eſt opus medici quod pariter ab his tribus requiritur, nempe remotio per contraria: ſed quū vnumquodque ſua exigit coutraria, ſuum quoque opus à medico deſiderat. Præterea compoſitio ipſa præternaturam quam morbum appellari diximus multiplex eſt, quare multiplex quoque opus a medico requirit: quot enim ſunt ſpecies morborum, totidem neceſſe eſt operum eſſe per quæ tollantur. Cauſæ morborum ita habent, quæ extriuſecus inſeſtant ubi cognitæ ſunt [e] nullum artificium poſtulant, quum vel non monente medico ab imperitis uitentur; nam & belluæ quoque actu naturæ perſequuntur

C quod commodum eſt, declinantes quod alienum: ſolæ cauſæ quæ in corpore ſunt operam a medico requirunt ſiue morbum autecedant, ſiue cum ipſo ita iungantur vt ſine altero alterum eſſe non poſſit. Debent ergo omnes tolli contrario præſidio: at quum variæ ſint, multiplici quoque opere egent. Symptomata autem quum ſint effectum morborum [f] his ablatis neceſſario auferuntur, neque aliam medicinam requirere uidentur, modo ſoluantur morbi a quibus tanquam a cauſis effecta dependent, ſed ob uim ipſorum cogitur medicus interdum [g] vitam tueri, defendere vires, leuare moleſtiam, opponit enim vnicuique ſymptomati ſuum contrarium, ut vigiliæ ſomnum, dolori indolentiam per ea præſidia, quæ græce [h] ἀνάλγητα nuncupantur, reficit vires iam labantes, ſupprimit quæ nimis large profluunt. Vt autem genus operis a genere rerum requireutium, [i] & ſpecies a ſpecie, ita differentia ſumitur a differentia: debet autem ſimilis eſſe differentia operis differentiæ rei quæ ipſum requirit: nam morbus per contraria [k] tollendus, ſpecies per ſuam ſpeciem contrarij, vt morbus calidus per frigida, differentia per ſimilem differentiam in contrario, vt multus calor per multum frigida, paruus calor per parum frigida; eademque ratio eſt aliarum differentiarum, perpetuo enim opus quod efficitur rei quæ ipſum poſtulat ſimilem habere differentiam debet, ſi non patentius & expeditius, ſaltem implicite & abſcondite, id quod patebit ſingulas

D differentias perpendenti. Coucurrunt [l] interdum res ſeu naturales ſeu præternaturam, quæ nō modo diuerſa exigunt opera, ſed etiam contraria, nam ſi unum tantum conſideraudum eſſet vnum tantum requireretur opus. Ergo ubi medicus videat diuerſa opera deſiderari omnia præſtare debet & eodem tempore ſi id fieri poſſit: ſi quid prohibet, alijs[m] præponēda ſunt quæ magis vrgent, vel quæ cauſa [n] ſunt futurorum, vel ea ſine quibus præſtari cætera nequût. At vbi contraria penitus opera exigantur, vel æque poſſunt quæ exigunt, vel vnum altero validius eſt: vbi æqualis ſit requirentium vis, æqualiter omnibus aliquid concedendum eſt, atque ita temperandum opus quod fit à medico vt ſpectet æqualiter vtrumque contrarifi. Quod ſi alterum ab altero ſuperetur, ſi magnus exceſſus appareat id quod longe vincitur ex toto relinquendum eſt & in id penitus incumbendum quod plurimum poſſe videatur. Sin mediocris fuerit exceſſus plus tribuendum ei quod plus poteſt altero non [o] neglecto. Hæc ſunt opera quæ à medico præſtanda ſunt ſiue ſecundam valetudinem tueatur, ſiue aduerſam reſtituere velit.

[a] Gale. lib. ad Tralyb. 21.
[b] Gal. lib. de ſectis c. 1.
[c] Gale. lib. 5. de tuen. val. c. 4.
[d] Gal. lib. 11. meth. c. 2. & c. 12.
[e] Gale. lib. 4. meth. c. 3.
[f] Gal. l. 6. epid. com. 9.
[g] Gale. lib. 12. metho. c. 1.
[h] Gale. lib. 2. 6. ep. 9.
[i] Gale. lib. 5. de Tu va le. cap. 2. & 10.
[k] Gale. li. 5 de Tu. va le. ca. vlt.
[l] Gale. l b. 4. meth. c. 1.
[m] Gal. lib. 10 meth c. 5.
[n] Gale. lib. 11. meth. c. 8.
[o] Gal. lib. 1. & li. 5. meth. c. 9.

De inſtrumentis quibus tractandi ratio continetur. *Cap.* *VIII.* E

SEquitur nunc ut inſtrumenta quibus vtitur medicus ad opera efficienda a ſummis generibus prope ad vltimas ſpecies perſequamur. Prima igitur horum genera alibi [a] tripartita, alibi quadripartita leguntur, quum aliquando ad dietam, pharmaca & chirurgiam referantur, aliquando his tribus quartum [a] accedat ideſt gymnaſtice. Δίαιτα Græci appellant quod Romani victus [b] rationem dicunt. Pharmaca notant ea præſidia quæ a medicamentis petuntur: ſicut chirurgia manus operam ſignificat. Gymnaſtice nomen ab exercitatione inuenit quæ ſub uictus ratione continetur, ita ut non opus ſit addere quartum genus inſtrumentorum, quum commode ad medicamenta, victus rationem & chirurgiam omnia referantur. Sub dieta [c] compræhenduntur etiam præſidia quæ conſueta ſunt tempore ſanitatis. Hæc Galenus diſpertit in ſex illas res cum quibus neceſſario noſtrum corpus verſatur, ſunt hæ aer, cibus & potio, motus & quies, ſomnus & vigilia, animi perturbationes, ea quæ excernuntur & retinentur. Vnumquodque autem ex his diuiditur in plures ſpecies, ut motus, cibus, potus, excreta. Sub medicamenti nomine [d] notatur quicquid poteſt corpus noſtrum mutare, modo non ſit opera manus, aut eorum quæ conſueta ſunt tempore ſanitatis, illa enim ſub chirurgiam, hæc ſub victus rationem cadunt. Diuiditur medicamen- F
tum in ſimplex & compoſitum: dicitur ſimplex medicamentum quod arte cum nullo alio iūgitur, non quo re uera ſimplex ſit, quum conſtet ex quatuor elementis; ſed compoſita fiunt ex pluribus medicamentis ad diuerſum vſum, variamque formam habent prout res ipſa requirit. Inuentum eſt tertium medicinæ inſtrumentum nempe chirurgia propter eos morbos qui non victus rationi, non medicamentis cedunt, ſed manu tolluntur. Illud autem monere conuenit, quod plerique eorum qui de Chirurgia ſcribunt, non de inſtrumento ſeparatim quemadmodum de victu & medicamentis, ſed ſimul etiam agunt de morbis qui præter manus operam victum quoque & medicamenta deſiderant: quæ omnia quum ſimul confundiunt interimde chirurgia ſe tractare putant, aſſeruntque hanc contineri curatione vulnerum, luxatorum, fractorum, abſceſſuum, & in ſumma a curatione eorum morborum qui non ſolum victum & medicamenta poſtulāt, ſed magnam quoque auxilii partem petunt a chirurgia. Quamobrem non pro tertio medicinæ inſtrumento, ſed pro arte quæ morbos manu tollat ipſam accipiunt, conſcribuntque libros de medicamentis chirurgiæ, quod eſt ac ſi apud fabrum tractes de aſcia mallei, aut de ſerra ſcalpelli, nihil enim hæc interſe commune habent niſi quod pertinent ad eundem artificem. Inſtrumenta quibus vtitur chirurgicus præter manum, quædam ſunt inſtrumenta ſimpliciter, quędam machinamenta: adhibet hæc ad extendē G
da & reponenda luxata uel fracta oſſa, vt ſcamnum Hippocratis, Triſpaſtum Appellidis, Gloſſocomum Nimphodorij; illa vero ad incidendum, ſuendum, adurendum, aut aliud tale manu moliendum ad tollendos morbos neceſſarium, vt ſcalpellum, ſcalprum, acum nolſellam & alia huius generis. Hæc ſunt inſtrumentorum genera quibus perficiuntur opera ad conſeruandam uel reſtituendam bonam valetudinem neceſſaria.

a Gale. lib. medic c. 8. & li. 1. acut. 6. & lib. de part. artis. c. 1.
b Gal lib. ad Traſyb. cap. 34.
c Gale. lib. ari medic. cap. 85. & lib. ad Traſyb. ca. 35.
d Gale. lib. 1 ſimplic. c. 1.

De diſpoſitione partium medicinæ. *Cap.* *VIIII.*

DE inuentione partium medicinæ ſatis multa, deinceps pauca dicenda ſunt de diſpoſitione quæ non alia eſſe debet atque illa quam ſupra in vniuerſum de omnibus artibus ac ſcientijs propoſuimus: primo enim tradere ſimpliciſſima oportet quæ poſtremo fuerunt inuenta, donec perueniamus ad maxime coniuncta quæ primum inueniendo diſſoluere incepimus. Eiuſmodi ordo naturam rei planè ſequitur: Quod ad facilitatem attinet licet præponantur ſimpliciora quæ magis nos latent, euidentiora tamen fiunt via docendi quæ ex perſpicuis atque apertis eruit ea quæ obruta ſunt & quaſi in profundo obſtructa. Eiuſmodi igitur ordinem in medicina tenebimus à ſimpliciſſimis ad minus ſimplicia, inde ad coniuncta procedentes, dum ad maxime coniuncta per H
uenerimus: ſic ea quæ poſtremo fuerunt inuenta primo loco perſequimur, modo ſimplicia fuerint & veluti elementa ex quibus cōponātur ea quæ coniuncta ſunt & primo inueniuntur, alioquin non eſt incipiēdum ab ijs quæ poſtremo inuenta ſunt, nam ſic ſumeret medicina initium ab inſtrumentis, quum eius partes diſſoluimus in cognitionem tractandorum & rationem tractandi, & rurſus rationem tractandi in opera & inſtrumēta quæ vltimo loco fuerunt reperta. Quod tamen aliter habet quum nequeat vis atque vſus inſtrumētorum percipi niſi prius pręcipiantur opera ad quæ perficienda adhibentur: at neque intelligi opera poſſunt niſi præcedat cognitio rerum à quibus requiruntur, adeo vt primo agendum ſit de cognitione tractandorum & abſoluta & in homine quam primo cępimus diſſoluere, tum de operibus, & tandem de inſtrumentis quæ vltimo loco inuenimus: neque enim ſunt hæc quaſi elementa ex quibus componantur quę primo reperiuntur, neque debent primo tradi. Vbi autem res poſtremo iuuentæ ſimplices ſunt & ad aliarum compoſitionem concurrunt, tunc primo tradenda ſunt. Exempli cauſa in cognitione tractandorum abſoluta & propriè ſanitatis quum hæc eatenus pertineat ad totum corpus quatenus verſatur in partibus multiformibus quæ poſtulant non

A modo idoneam formam, ſed etiam materiam, cumque hęc præbeant ſimplices partes quæ ex
elementis componuntur, neceſſe eſt ab elementis ordiri, dein progredi ad ſimplices partes, &
tandem ad vniuerſum corpus quod eſt maxime coniunctum; atque hoc pacto quod poſtremo
inuentum eſt debet primo loco collocari, alioquin quæ diſſoluentibus primo nobis occurrunt
primo exponenda ſunt. Sed quum propoſita membra cognitio ſcilicet abſoluta ac per ſigna,
& ratio tractandi per opera atque inſtrumenta ad ſanitatem conſeruandam & reſtituendam
referantur, expedit ea perſcrutari prius in conſeruanda, præcedit enim ſanitas[a] morbum nō a Gal. lib. 1. de tuen. valetud. c. 1.
ſolum tempore & dignitate, ſed etiam ordine doctrinæ, ita vt præponenda ſit, ſiquidem re-
ctum & ſui[b] & obliqui iudex eſt. Si intelligamus ſanitatem & ea quæ ſecundum naturam ſunt, b Ariſt. lib. 1. de anima tex. 85.
non magno deinde negotio aſſequimur quæ præternaturam, licebit enim hæc ad illorum re-
gulam metiri. Sumemus igitur initium à conſeruatione ſanitatis quæcumque ad eam neceſſa-
ria ſunt eo ordine quem propoſuimus explicantes. Duo igitur demonſtrauimus eſſe capita
rerum quæ videntur ad ſanitatem tuendam æque atque ad morbos curandos pertinere., co-
gnitionem eorum quæ tractari debent & rationem tractandi. Principio comprehendere opor
tet quæ conſeruanda ſunt, tum ad eorum conſeruationem aggredi. Cognitionis duo genera
poſuimus, vnum ſimpliciter & abſolute, alterum comparate ac veluti agnitionem in homine
B qui tractatur. Ante abſolute intelligenda ſunt quæ conſeruationem deſiderent, tum eadem in
homine conſeruando recognoſcenda. Incipiemus à cognitione abſoluta eorum quæ con-
ſeruationem poſtulant, quæ tria eſſe indicauimus, ſanitatem, cauſas ſanitatis, & effecta eiuſ-
dem. Ordiemur a ſanitate quam ſpectabimus primo in partibus ſimplicibus quæ ſunt[c] mate- c Ariſt. lib. 2. de part. animal. capit. 1.
ria multiformium, deinde in multiformibus: atque in ſimplicibus quidem quum conſtent ex
elementis, ante perpendemus elementa. Eundem ordinem ſequemur in curatione, quam ab-
ſoluta conſeruatione aggrediemur, primo exponentes cognitionem curandorum, dein ratio-
nem curandi, & illam primo abſolute dein in homine: in cognitione autem abſoluta rerum
pternatutá ſimiliter á ſimpliciſſimis incipiemus quæ poſtremo fuerunt inuēta. Vtraq; autem,
& curatio & conſeruatio tradēda eſt generatim[d] quod κατελύη, & mēbratim quod κατατύπους
græci dicunt.[d] Generatim traditur quum ſingulæ eius partes abſolute perſcribuntur; membra d Gal. lib. 9 meth. c. 14.
tim quum eædem omnes ad vnamquamque corporis particulam, non ad vniuerſum referun-
tur. Vtramuis tradendi rationem quum neceſſaria ſit tam in morbis depellendis, quam in
ſanitate defendenda abunde ſequimur, incipientes ab ea quæ generatim progreditur, nam
ſic via magis plana & expedita celerius ac facilius quo intendunt medicinæ ſtudioſos perdu-
cemus: quæcunque enim communia ſunt ſi proponantur lumen addunt proprijs, nec ſunt de-
C inde ſigillatim repetenda & paſſim citra vtilitatem inculcanda. Sed vt diſpoſitionem totam
in compendium conferam, primo loco trademus quæ generatim, ſecundo quæ membratim ad
conſeruationem ſanitatis pertinent, tertio quæ ad curationem generatim, quarto quę ad ean-
dem membratim: vbique autem primo agemus de cognitione tractandorum & abſolute & cō
parate, dein de ratione tractandi per opera & inſtrumenta: his quaſi quatuor membris totius
medicinæ quintum adijciemus quod inſtrumentorum, victus ſcilicet rationis, medicamento-
rum & chirurgiæ vim ſeorſum atque vſum explicet: quæ quāmuis in vnoquoque quatuor
membrorum cōmemorentur vna cum operibus ad quæ perficienda adhibentur, vberius tamē
per ſe tractanda eſſe exiſtimauimus, vt ſi quis velit eorum ſibi copiam comparare tam in tuen
da valetudine quam in reſtituenda, locuples remediorum uideri facile poſſit. Poſtremo autem
loco ipſa poſuimus non ſolum ut melius eorum uis ex propoſitis deprǣhēderetur, ſed ne qua-
tuor propoſitorum membrorum ſeries ſermone de inſtrumentis interpoſito perturbaretur.

Epilogus eorum quæ in tribus libris inſtitutionum Medicinæ traduntur. Cap. X.

D QVæ tribus Inſtitutionum libris conſcripta ſunt a nobis, quum ad eos pertineant qui
medicinæ ſacris initiantur, duo quæ ſpectari in vniuſcuiuſque artis inſtitutioni-
bus debent potiſſimum ſpectant. Vnum vt vel referantur communiter ad vniuer-
ſam artem, vel ſi proprie ad eius partes videantur attinere tal a ſint vt tyrones
idoneos reddant ad ſingulas deinde perfecte intelligendas: Alterum vt pateant, & facile
etiam ab artis expertibus comprehendantur. Primo enim libro egimus de origine medicinæ,
de auctoribus in quauis lingua aut ſecta a quibus hactenus fuerit exculta, perpendimus
quid in vnoquoque deſideretur, & tandem noſtri inſtituti rationem attulimus. Non ſunt hæc
medicinæ membra quum ad ſanitatem comparandam uel tuendam minime conducant,
ſed inſtruunt duntaxat eos qui accedunt ad medicinæ limen; adeo autem in aperto ſunt
vt hiſtoriæ modo poſſint prope a vulgaribus comprehendi. Secundo libro expoſuimus de-
finitionem medicinæ, ſubiectum, finem: adiecimus in quo conſiſtat officium non modo me-
dici, ſed ægrotantis & miniſtrorum ſine quibus ſanitatis effectio quam medicus intendit
non ſuccedit. Communia hæc ſunt & literatis minime difficilia, eos autem qui inſtituuntur

ex ipſo limine ducunt in ueſtibulum medicinæ. Tertio libro viam ſtatuimus qua cuiuslibet E artis partes & inueniri poſſint & in ordinem diſponi. Eadem via reiecta veterum diuiſione medicinæ partes omnes inuenimus ac ſuo loco collocauimus. Cognitio ſingularum partium quam inueniendo tradidimus eruditio quædam eſt, non perfecta doctrina, prodeſtque initiandis non minus quam peregrinantibus notitia itineris. nam ut illi alacrius faciunt illud iter quod nouerunt, quum intelligant ex vaſtitate camporum in quem quaſi partem debeant ſe recipere; ita etiam tyrones quum ante oculos habeant membra artis cuius doctrinam inquirunt, immenſitatem non amplius reformidant, ſed quo tandem perueniendum ſit perſpiciunt. Per hæc qui inſtituuntur ex veſtibulo introeunt in medicinæ quaſi domus partes intimas; clara autem ſunt ſi non vulgaribus aut literatis, certe ijs qui (quales eſſe oportet medicinę tyrones) dialecticæ ac naturalis philoſophiæ ſunt inſtructi; quos iam tempus eſt ab inſtitutionibus ad membra artis perducere, & primo ad ea per quæ generatim ſanitas conſeruatur. F

Finis Inſtitutionum medicinæ Vidi Vidij.

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
GENERATIM

B

Liber Primus:

Qui eſt de ſanitate Generatim.

Neceſsitas conſeruandæ ſanitatis. Cap. I.

SI humanum corpus neque genitum eſſet neq; ortũ, ſed æternitate immutabili cõtineretur; & ſemper vnum idemque maneret, fruſtra [a] inuenta eſſet ars quę illud aut defenderet, aut reſtitueret. Verum omne [b] quod gignitur, principia quædam habet, quæ vt procreationis cauſa ſunt, ita etiam interitus propriè. autẽ corpus humanum tantum abeſt vt conſtet ex materia immutabili, vt neque ẽt factum fuerit ex firmiore aliqua & dura, veluti ex lapide, vel metallo, ſed ex carne membrana, neruis, & ſubſtãtia uiſcerum molliore, quæ iniurijs adeò exponũtur, vt magis mirum ſit ſi diutius bene valeat, quã ſi aliquãdo vel male afficiatur, vel intereat. Nec eſt propterea quod naturam increpemus tanquam minus propitiam ac benignam, quod corpora noſtra fragilia admodum procreans & caduca, videatur incolumitatem nobis & perpe-
C tuitatem inuidiſſe. Sed ſatius eſt fateri cum [c] Ariſt. materiæ vitium eſſe ineuitabile, euenireque idem naturæ quod arti: nam vbi inſtituimus aliquid ſtruere, protinus eligere materiam cõuenit, non abſolute præſtantiſſimam, ſed quæ ad id qđ inſtitutũ eſt maxime accõmodetur. Faber ferrã efficit ex ferro, nõ ex auro, quod alioquin præſtãtius eſt, neq; ferri mõ rubigine abſumitur ad ſecãdũ tamẽ eſt ineptũ; ferri aũt vitium quãdo aliud fieri nõ põt toleratur, & faber culpa uacat. Idẽ accidit naturæ effingenti humanũ corpus mentis domiciliũ, & inſtrumẽtum aĩę, nequit.n. effugere vitium materiæ, ſed cogitur ea vti, non quæ firmior ſit aut ſtabilior, ſed ex qua fiat idoneũ corpus, & inſtrumentum illarum facultatum quibus inſeruire debet: neque.n. fit quodlibet ex quolibet, vt placuit [d] Anaxagoræ. Ad id ergo quod inſtitutũ fuit in hominis fabrica neceſſaria fuit materia mollior, & oportuna iniurijs cõplurib. quarũ aliæ ĩeuitabiles sũt, aliæ euitari poſſunt: [e] inèuitabilis eſt ſenectus & interitus, ſequuntur enim neceſſitatem materiæ, & initia noſtræ procreationis, ſemen videlicet, & ſanguinem, quæ vt effingi & formari poſſent, mollia neceſſario fuerunt, atque idcirco humida. Semen magis habet [f] vim efficiendi, ſanguis accipiendi formã: Vtrumque autem initium humidum eſt & fluit. At quia aliquæ partes noſtri corporis, v oſſa, cartilagines, ligamẽta, nerui, membranę fibræ, [g] ſicciores eſſe debuerunt,
D neceſſe fuit perãtem humorem minui atque exſiccari: quamobrem initio procreationis oportuit elemẽtum ſuperare quod ſiccandi vim haberet. ineſt hæc tam igni quam terræ, ſed plus [h] terræ miſceri principio commodum non fuit, non enim idonea eſt quæ facile effingatur. Quãobrem vtrumque principium ſemen & ſanguis tantum ignis habuit, vt ſuperantem humorem ſiccare poſſit, non tamen adurere. Modice igitur excedens calor materiam in vtero conceptã primo cogit, [i] quam ubi paulo ſicciorem reddidit, membra lineamentis ſignatitum vlterius eamdem ſiccans, ſpeciem ac figuram abſoluit. Cum inſans in lucem editur, ab eodem calore ſuperans humor aſſidue abſumitur, ita vt ad vigorem perueniatur, cum oſſa adeo exſiccata ſunt & effecta dura, vt nequeant amplius in longum, latum, & profundum extendi: poſt vigorẽ partes omnes plus iuſto exſiccantur, imbecilliores redduntur, graciles, & tandem rugoſæ; atq; hæc eſt ſenectus, quæ [k] græcè in animalib. nominatur γῆρας, in ſtirpibus αὔανσις; eſt autem via ad interitum, ſiquidẽ innatus calor quo uita cõtinẽtur conſiſtit in humido, quo abſumpto neceſſe eſt ille vt deſiciat ſimul cũ vita. Euitari [l] igitur non poteſt ſenectus aut interitus, ſed uitiũ materiæ neceſſario ſequuntur, & initia procreationis, ex quibus non tantũ fit mutatio qualitatis, hoc ẽ exſiccatio humoris q̃ diximus, ſed ẽt cõſumptio ſubſtãtię ita ut ex mole corporis aſſidue aliqđ effluat, ac diſſipet̃ à calore, q̃ ut reficeret natura, ĩſeruit animãtib. uim & appeté-

a Galen. de tuen. val. ad Thraſyb. capite 19. & Tegni 84.

b Ariſt. primo cęli. 102

c Ariſto. de longitudine & breuitate vitæ c. 3. & Gale. 14. de vſu par. c. 2.

d Ariſt. primo phyſ. 37

e Gal. 1. de tuen. val. 2. Ariſt de longitudine & breuit. vitæ c. 3. Gal li. de marco c. 4.

f Gale. 1. de tuen. val. 2.

g Gale. 1. de tuen. val 2.

h Gal. li. de marco. c. 4.

i Gal. 1 li. de tuen. ual. c. 2.

k Gal. ibid.

l Gal. ibi. & Ariſt. li. de lõgitu. & breuita vitæ 2. Gal. de marcor. c 4.

a Gale 1. de tuen val. 2. b Gal. ibid. & c. 4. c Gal. de arte med. 85.

di, & cõficiendi [a] alimentũ, qđ ſuccedat in locũ ſubſtãtiæ q̃ perijt, atq; ita maneat moles corporis diu; nõ quo poſſit eadẽ toto vitæ tempore ſeruari, quandoquidẽ minuitur ætate labẽte; E cum nõ tantũ confici, atq; apponi poſſit alimẽti, quantũ cõſumitur ex ſubſtantia noſtra. Vtrãque iniuriã, ſcilicet mutatę qualitatis, & cõſumptæ ſubſtantiæ profectam ab initijs [b] procreationis augent ẽt res quæ extra noſtrũ corpus ſunt, quarũ aliæ non [c] neceſſariæ ſunt [d] ſed notæ omnib. ita ut ab omnib. vitentur quantum fieri poteſt veluti ea quæ vrunt, vulnerant, perforant, contundunt, ſtrangulant, atq; hæ innumerabiles fere ſunt, neque arte cõpræhendi poſſunt. Aliæ ſunt nobis neceſſariæ, ſine quib. viuere non poſſumus, quẽadmodũ aer, cibus & potio, ſomnus & vigilia, motus & quies, animi perturbatio & tranquillitas, retenta & expulſa: vocantur hæ res à medicis [d] nõ naturales, quoniã neque ſ͞dm naturã ſunt, neq; præter naturã, niſi quatenus bene vel male adhibentur. Sunt aũt neceſſariæ oẽs, viuimus. n. in aere, a quo tẽperatur calor noſter internus ſine quo ſuffocetur neceſſe eſt; Sumimus cibũ & potionem ut reficiamus ſubſtantiã quæ aſſidue perit. Sed cũ ea q̃ ſumuntur non tota ſint idonea [e] ad alendũ, partẽ eorũ vtilẽ retinere oportet, inutilẽ expellere. neceſſario ẽt mouemur aut quieſcimus, vigilamus aut dormimus, tranquilli ſumus aut pturbati. Nõ tantũ igitur a reb. fortuitis, ſed ẽt ab his quibuſcum neceſſario viuimus mutatur non ſolũ qualitas noſtri corporis, ſed abſumitur ẽt ſubſtantia. F Eiuſmodi ergo iniuriis cũ exponatur humanum corpus, neceſſaria fuit ars medicinæ, quæ cum ſecundũ naturã ſe habet, ipſum defenderet, cum male affectum eſt, reſtitueret; In defendendo aũt doceret eas vitari iniurias q̃ nõ neceſſariæ ſunt, licet proficiſcantur a reb. quib. neceſſario vita noſtra vtitur quas medicus tractat: nam res fortuitæ nõ cadũt ſub artẽ medicinæ. Illas uero q̃ euitari nõ poſſunt, partim differret, partim redderet leniores. Duplex ergo munus eſt huius artis, conſeruatio eorum [f] q̃ ſ͞cdm naturã ſunt, & curatio eorum quæ præter naturam. Vtrumq; adiicit quod deeſt, adimit quod ſuperat: eo tamẽ differunt, quod eiuſmodi opera in curatione euidentia ſunt, quoniam & quod reſtituitur euidenter lapſum eſt; In conſeruatione uero [g] ſunt obſcura, fiuntque paulatim, cũ parum quoque ſit & obſcurũ quod adiiciẽdum uel adimendũ eſt, ita ut paulatim adiiciatur, uel adimatur. Sed curatione in aliud volumen dilata conſeruationem primo tractabimus, quæ & natura, & dignitate antecedit curationem, ut ſanitas [h] morbum. Pertinet autem conſeruatio ad medicum perinde ac curatio, vtraque enim refertur ad ſanitatem ad quã tanquã ad bonum humani corporis ſpectat ars medicinalis. Vt autẽ vna eſt ſubiecta materia, corpus [i] ſcilicet humanum, & unũ eſt bonum, ſanitas nimirũ, ita ẽt una eſt ars. Quãobrẽ decipiebantur olim gymnaſtæ qui corporibus exercendis præerant, ſibi enim [k] vendicabant conſeruationem ſanitatis, medico relinquentes curationẽ G duntaxat, nec agnoſcebant ſe [l] miniſtros eſſe medicorũ, qui illis utuntur ad exercitationem perinde ac coquis ad eſculenta, & pharmacopolis ad medicamenta. Perſequemur igitur conſeruationem ſanitatis, tanquã alterum ex munerib. medicinæ. Continetur tam conſeruatio ſanitatis, quam curatio duobus capitib. cognitione tractandorum, & ratione tractandi, quemadmodum [m] inſtitutionib. medicinæ docuimus: agemus ante de cognitione tractandorũ, hoc eſt cõſeruandorũ; tum de rõne tractandi, hoc eſt conſeruandi: Quæ conſeruanda ſunt debent primo [n] abſolute cognoſci, deinde in homine qui conſeruatur. Comprehenduntur res omnes conſeruandæ [o] ſub ſanitate, ſub cauſis, & ſub effectis ſanitatis. Ordiemur a ſanitate.

d Gal. ibid. & Galenus 3. de cauſ. pulſ. 1 e Galen. de tu. val. c. 3.

f Galen ad Thraſyb. c. 20 & 21. g Gal. ibid. h Gale. 1. de tu. val. 1. i Gale 1. aphoriſ. cõment. 1 k Gale. lib. de tu. vale. ad Thraſy. c. 2. l Galen de tuẽ val. ad thraſ. c. 1. m Vidus libro 3. Inſtitutio c. 9. n Vidus ibidem o Vidus 3. lib. Inſtitu. c. 2.

Quid ſit ſanitas. *Cap. II.*

p Plato in Hippia. q Ariſto 1. poſteriorũ, cap 2. r Gale lib. de differ. morb. c. 2. s Gal. ibid

CVm de re aliqua diſputatur, præcipit Socrates apud Platonem [p] vt primo conſtituatur quid ea ſit; id quod nos ſequemur in ſanitate tractanda: primo. n. inueſtigabimus quid ſanitas ſit; ordiemur autem ab eo ptimo de quo inter omnes conuenit, quemadmodum [q] facit Ariſtoteles, qui eum definit quid ſit ſcire, quid ſapientia, quid finis, ea ſumit quæ omnium aſſenſu approbantur. Vnuſquiſque, igitur ſe [r] ſanum eſſe exiſtimat cum ſuæ partes omnes actionib. citra noxã funguntur; ex contrario ſe ęgrotare putat H parte aliqua, cum illa deeſt officio ſuo & muneri. Videtur ergo ſanitas in functione munerum, atque in actionibus conſiſtere. Sed quoniam qui dormiunt aut quieſcunt, [s] ſani dicuntur, quã quam a ſolito munere vacent, modo ita affecti ſint ut id præſtare poſſint, ſatius eſt ſanitatem ex facultate agendi quam ex actionib. definire, ita ut ſit facultas fungendi actionibus citra noxam, quæ notio magis abſoluta erit ſi adijcias eſſentiam facultatis, quæ non aliud eſt quam compoſitio [t] ſecundum naturam; non tamen ſufficit hæc ſola particula, compoſitio ſecundum naturam, quia color huiuſmodi eſt, a nullo tamen exiſtimatur ſanitas, ſed illa compoſitio corporis ſecundum naturam ſanitas eſt, quæ poteſt actiones præſtare ſine noxa: quam definitionem perpendere operæ precium eſt. Quod quidem ſanitas ſit facultas ſeu potentia & cauſa actionis, intelligunt omnes docti pariter atque indocti. Sed quod huius facultatis eſſentia conſiſtat in compſiotione ſecundum naturam, illi duntaxat nouerunt qui rationalem medicinam profitentur, ſciunt enim naturam eſſe principium [u] & cauſam motus & quietis in eo in quo eſt. Huiuſmodi eſt facultas quæ gubernat vnumquodque ex corporibus inferioribus, quod facile nobis demonſtrant inanima corpora lapidum ac metallorum,

t Galenus, 1. de tu. uale. 5 & 2. meth 1. 1. de differ. morb. 2.

u Ariſto. 2. phyſicorũ. tex 3.

diuer-

Digitized by Google

A diuerſa ſtirpium genera,infinita penè belluarum varietas,& tandem homo:videmus enim vni
cuique datam eſſe ſuam facultatem magis vel minus [a] nobilem; ſiue ea quæ ſub eodem genere
cõpræhendũtur,ſiue ea quæ ſub diuerſis inter ſe cõteramus. Hæc aũt facultas natura eſt: hoïs
igitur natura nihil aliud eſt quàm facultas illa quæ regit humanũ corpus:cõpoſitio vero ſecũ-
dũ naturã illa eſt q̃ ad exequẽdũ munera inſtituta maximè eſt idonea,in hac reſidet natura,in
eadẽ reſidet & facultatis eſſentia;ita vt cõpoſitio ſecundũ naturã, & natura re copulatæ ſint,
cogitatione differant,& ad vtramuis liceat referre actiones noſtras, quæ nobis notiores ſunt q̃
facultates. Diriguntur hæ ad illas [b] tanquã ad finẽ,requirimus. n. facultates propter actiones,
ſicuti compoſitionem ſecundum naturam propter facultates.

Ar eum à compoſitione ſecundum naturam & facultatẽ non ſolum actiones,ſed alia quoq;
effecta proficiſcantur, quæret quis cur in definitione ſanitatis ſumantur duntaxat actiones:
cui reſpondendum eſt alia effecta quæ ſanitatem ſequũtur proximè oriri ab actionibus,quę ſa
tis explicant notionem ſanitatis : quod autem alia effecta per actiones fiant, perſpicuum erit,
ſi ſingula intueamur. Sũt [c] autem vel opera vel qualitates quæ diuerſis ſenſibus in corpore no
ſtro percipiuntur,vel retenta & expulſa. Quod attinet ad opera, ſcire licet ex actionibus alias
cum ceſſãt nullum opus relinquere, ſed motu ipſo terminari,ad quẽ ſolũ modũ ſpectant,alias
B ad opus intẽdere quod remanet,vbi actionis motus finitur. Idẽ vſu venit artificum [d] actionib.
quarum aliæ in ſolo motu conſiſtunt,vt palæſtra,ars fidicinum & tibicinum,in quibus cum ceſ
ſat actio,nullum reſtat opus;pleræq; aliæ per actionẽ opus aliquod efficiunt,vt fabrilis, & ſu-
toria. Eadẽ rõ eſt actionũ quæ fiunt a facultate noſtrũ corpus regente, nã aut nullũ opus effi-
ciunt,vt ſenſus & motus,ſed ad ſolã motionẽ intẽdunt;aut p̃ter actionẽ relinquũt aliud opus,
[e] vt procreatio id quod procreatur,coctio ſanguinem,lac ſemen:manẽt enim hæc opera actio
ne finita. Sunt igitur vt actiones facultatum,ita opera actionũ effecta. Ab [f] actionibus ſimiliter
emanant qualitates ſecundũ naturam,q̃ in corporibus noſtris varijs ſenſibus cõpræhendũtur,
vt colores,odores,ſapores,calor,frigus, durities, mollities, nam dum perficiuntur actiones,
fiunt hæ qualitates ſecundum naturã in corpore noſtro. Retenta deniq; & expulſa tunc ſimili
ter ſecundũ naturã ſe habent cum actiones præſertim naturales vt attractio, retentio,coctio,
expulſio perficiuntur,ita vt omnia effecta ſanitatis proxime ab actionibus emanent : iure igi-
tur medici cum ſanitatem definiunt,ſumunt actiones,omittunt alia effecta. Latini autem acci
piunt vocabulũ actionis,ita vt non ſolũ ſignificet motũ,ſed ẽt ſenſum. Quãuis ſentire pati po-
tius [g] ſit & accipere quã agere,dicunt enim oculũ eſſe ſanũ cũ uidere põt, ita vt viſus & quili-
bet alius ſenſus ad actiones referatur. Vertitur aũt in dubiũ an actionis nomine ſignificetur ẽt
vſus,qui alioqnin ab ea differt,cum actio ſit motus agentis Vſus ẽt inſit quieſcentibus, neque
C aliud ſit quàm εὐχρηστία, hoc eſt habilitas ad efficiendum : ex partibus namque noſtri corporis
(vt in ſequentibus patebit,)aliquæ actiones [h] efficiunt,aliquæ præbent vſũ duntaxat,ueluti q̃
defendunt,tegunt,aut ſunt veluti canales,per quos fertur materia alijs partibus neceſſaria. Vi
detur harum ſanitas,nõ actione ſed vſu definienda,quare ſi definitio ſanitatis tradita harum
quoque ſanitatẽ complectitur,ſub actione vſus ẽt compræhendètur. Verũ aliter res ſe habet,
nã hæ partes omnes aut per ſe ſpectãtur,aut quatenus alijs vsũ præbent; ſi ſpectentur per ſe,
oẽs ſuam habent actionẽ cum nutriantur,quã vbi perficiunt ſanę apellantur; Sed ſi ſpectẽtur
quatenus alijs uſũ præbent,ſanitas non ipſarũ eſt,ſed aliarũ quæ fungũtur ſuis actionibus per
vſum harum,adeò ut in definitione ſanitatis,actio non ſignificet vſum. Quibus ita conſtitutis,
ſtatuamus ſanitatem [i] eſſe conſtitutionem corporis ſecundum naturam efficientem actiones.

Differentiæ ac ſpecies ſanitatis. *Cap. III.*

LAte aũt patet compoſitio ſecundũ naturã,neq. anguſtis finibus [k] concluditur,nam
licet moderata egregie ſuũ officium faciat,non propterea quæ immoderata eſt, &
nõ ex toto perficit ſua munera, præter naturã dicidẽt,ſed tũ vbi receſſus à mode
ratione ita magnus ſit,vt vſitata uitæ officia manifeſte impediat:qui minor eſt,ad-
hue [l] ad ſanitatẽ ſpectat,neq. enim accidit vitijs corporis,id quod Stoici de vitijs aĩ exiſtimãt
D volunt.n.peccata oĩa eſſe paria,& peccare,eſſe quaſi trãſire lineã, ꝗ cũ feceris culpa cõmiſſa
eſt,nec referre putãt quàm longe progrediaris ſi ſemel trãſieris. At vitia corporis q̃ ſenſu ęſti-
mantur,tm̃ abeſt vt ęqualia iudicentur,vt alia ſub morbo,alia ſub ſanitate cõprehẽdãtur. Par
uus receſſus a moderatione adhuc ex finibus ſanitatis nõ excedit, magnus, morbũ cõſtituit:
magnitudinis terminus eſt inſignis offenſa muneris vſitati in vnoquoq. Inſignẽ vocamus eã q̃
ſenſui manifeſta eſt:plures aũt ſunt ſanitatis gradus ſupra euidẽtẽ actionis noxã, licet ſanitas
ex toto exquiſita vna ſit & ſimplex, neq; maioris aut minoris differẽtia diſtinguatur, ſed hæc
aĩo [m] cõcipi põt magis quã re inueniri. Hoc mutationes declarãt,q̃ ætate & victu aſſiduè fiũt;
ꝗ ſi nõ ſenſu,ſed rõne metiri ſanitatẽ velimus, ita vt ſit ſanitas ex toto moderata, & q̃ vndiq;
actiones pficiat,ĩ ppetuo morbo(Gręci ἀταξίαν dicũt)reuoluemur. [n] Mitto ſenes & cõualeſcẽ
tes,uix aut ne uix q̃dẽ reperias hominẽ q a linea moderationis nõ recedat,aut nõ cõqueratur
de affectu alicuius partis. Nos eũ dicemus eſſe ſanũ qui ſolita uitæ munera obibit citra manife
ſtã noxã,cuius ſanitatis grad⁹ ſeu differẽtias q̃uis plures ſint,ſub trib. cõplectemur,ſub [o] bono
habitu,ſub ſanitate ſtabili,ſub ſanitate infirma. Bonũ habitũ (εὐεξίαν gręci dicũt) intelligo nõ

a Ariſt. 1. cœli text. 100.
b Ariſt. 2. de anima 33. Gal. 1. de nat. fac. c. 4.
c Gal. lib. de diff. ſym pt. cap. 2.
d Gal. de cõ ſti. artis me dic. c. 2.
e Gal. 1. de na fac. 3. 4. 5.
f Gal. 1. de nat. fac. 4.
g Ariſt. 2. de anima tex. comm. 118.
h Gal. lib. de differen. morb. c. 8.
i Gal. 1. de tu. val. 5.
k Gal. 1. de tu. val 4 & Gal. de con ſti. artis 10.
l Gal. de ar te med. 8.
m Gal. 1. de tuen. valer. 4. & 5.
n Gal de ar te med 8.
o Gal. in. ad. Thraſyb. 7. ad Thraſ.

a Hipp. 2. aphor. 3. b Galen. de tuen. valet. ad Thraſ. c. 7. c Gale. lib. de med. valet. ad Thr. c. 40 d Gal. de arte med. c. 2. & 8. e Gal. 6. de tuen. valet. c. 2. f Gal lib. de diff. morb. c. 4.

illum quẽ Athletę olim requirebãt, ſpectãtes ad multitudinẽ ſãguinis, ad molẽ corporis, ad robur actionũ, hũc.n. Hippocrates ᵃ vt periculoſũ reijcit, ſed ſimpliciter bonũ, qualis eſt in quadrato ac valido corpore. Sanitas ſtabilis, q̃ cõfirmata ſit, ᵇ καθεστῶσαν græci nominãt. Recedit aũt a bono habitu, quod verſetur in corpore minus habitiore, & minus valido, non tñ imbecillo. Sed quod plurimũ renitatur cauſis lædentibus, atq. hæc ſanitas perfecta dici põt, nam bonus habitus pfectiſſima eſt. Tertia ſanitatis differẽtia infirma eſt, & minime ſtabilis, ppterea ᶜ καταχέσιν græce dicit: hæc parũ renititur lędentibus cauſis, & imperfecte fungitur vitæ muneribus, & idcirco ĩperfecta nominari põt. Ineſt aũt illis corporibus, q̃ aut refectione egent, veluti ſenes, & cõualeſcẽtes, aut adeò affecta ſunt, vt morbo maxime ſint oportuna. Ad hãc ᵈ ſanitatẽ referri põt neuter ille ſtatus quẽ inter ſanitatẽ & morbũ poſuit Herophilus, hunc requiri dicebat. in ſenibus, in cõualeſcẽtibus, in illis corporibus quę valde ad morbũ ſunt procliuia: nos omiſſo neutro ſtatu, vt q ſub ſano cõprehẽdatur, de ſano & ægro ſolũmodo agemus. Proprie aũt nũc in cõſeruatione ſanitatis tractabimus ſanũ, ſiue ſit sũma ſanitas, vt bonus habitus, ſiue ſanitas ſtabilis & cõfirmata, ſiue infirma. Reperiũtur tres propoſitæ differẽtiæ ſeu gradus ſanitatis in quouis eius gñe ſeu ſpecie: ſunt aũt prima eius genera duo, prout ᶠ & duo ſunt genera cõpoſitionis ſecundũ naturã, vnũ eſt ſimpliciũ partium ex elementis, alterũ multiformiũ ex ſimplicibus. Quot & quæ ſpecies vtriq. generi ſubijciantur, ille intelliget, qui & harum, & illarum partium compoſitionem tenebit: quare hanc primò explicabimus, deinde ad ſpecies ſanitatis inueſtigandas pergemus, nunc autem rem paulo altius repetemus.

De partibus ſimplicibus & multiformibus. Cap. 4.

g Gal. lib. de diff. morb. cap. 3. h Ariſt. lib. 2. de partibus. c. 1. & Gal. de natura hum. in procemio. i Plato in Timæo. k Ariſt. 2. de part. c. 1. l Plato ĩ Timæo. m 1. de gen. animal. c. 1.

Corpus noſtrum cũ totũ quoddam ſit, præter cõpoſitionis rationem quæ forma quædã eſt, materiã habet quam illi præbent partes ex quibus componitur; quarum aliæ magis, aliæ minus cõpoſitæ ſunt, aliæ ẽt ſimplices, & non amplius cõpoſitæ ex alijs partibus. Magis ᵍ cõpoſitæ ſunt caput, thorax, venter, brachia, crura, quæ diuiduntur in minus cõpoſitas, vt brachium in humerum, cubitũ, manũ, ſicuti hę rurſus in alias adhuc minus cõpoſitas, vt manus in digitos, qui minimã cõpoſitionẽ præſeferunt, ſiuntq. ex carne, oſſe, neruo, q̃ partes nõ apparẽt amplius cõpoſitæ, ſed ſimplices ſenſui ſe oſtẽdũt, licet cõſtent ex elemẽtis, atq. hæ materiã ʰ præbẽt compoſitis: q̃nis illæ ẽt quæ minus compoſitæ ſunt materia efficiantur magis cõpoſitarum, & eatenus ſimplicium vim habeãt. Duo igitur partium genera in fabricã noſtri corporis cõſpiciuntur, vnũ cõpoſitarũ, alterũ ſimplicium. Compoſitæ nominantur a ⁱ Platone G δευτερογενῆ, quod poſt ſimplices, & non primo, ſed ſecundo fuerint procreatæ, ab Ariſtotele ᵏ tũ ὄργανα, quod inſtrumenta ſint facultatũ animæ, tum ἑτερογενῆ, quod particulæ in quas diuiduntur alterius generis ſint, neq. nomen aut definitionẽ totius retineant; latine verò multiformes dicuntur, quod in diſſimiles & variã habentes formã diuidãtur: cõponuntur aũt vt diximus, vel ex alijs minus cõpoſitis, vel ex ſimplicibus. Appellatæ ſunt ſimplices à Platone ˡ πρωτογενῆ, quaſi primo procreatæ, ab Anaxagora, ὁμοιομερείας, quod particulis ſibi ſimilibus cõtineantur, & ab Ariſtotele ᵐ ὁμογενῆ, quaſi eiuſdem generis, cum quælibet earũ particula retineat nomen & definitionẽ totius, cuiuſmodi eſt caro, cuius quælibet particula & eſt & dicitur caro; tũ os, cuius ſimiliter quælibet particula oſſis nomẽ & definitionẽ obtinet. Videntur aũt ſimplices, q̃m elementa ex quibus conſtãt, cũ pmiſcentur, atq. inter ſe tẽperantur, non præſeferunt amplius ſpeciẽ elementi, ſed ſimplicẽ quandã ſubſtantiã. Plures verò ex ſimplicibus partibus concurrunt ad vnius multiformis cõpoſitionem. Illud tñ reuocatur in dubium, quod quæcunq. partes quãtumuis ſimplices cõponantur, cũ ſint inſtrumenta alicuius facultatis, cumq ex diſſimilibus particulis conſtent, in multiformiũ & cõpoſitarum numero videntur habendæ: oẽs.n. cum alãtur inſtrumenta ſunt facultatis alentis: ſiquidem attrahunt, retinent, concoquunt alimentum, & q̃ ſuperat expellunt: per oẽs ẽt diſcurrunt venæ, ex quibus alimentum alliciunt, pleriſq. item inſiti ſunt nerui, per quos ſentiendi vim accipiunt, ita vt oẽs videãtur conſtare ex partibus diſſimilibus, neq. aliquæ ſint ſimplices in corpore noſtro, ſed oẽs appareant cõpoſitæ, & multiformes. Comprobatur idem, quia venę & arteriæ quas nonnulli ſimplices exiſtimant, diuiduntur H in partes diſſimiles, vt in fibras, mẽbranã, & ſubſtantiã quandã carnoſam, neq. retineat quælibet particula ipſarũ venæ, vel arteriæ nomen aut definitionẽ. Quæ argumenta vt diluamus, ſtatuere oportet quo partes noſtri corporis debeant inter ſe diduci; Diducuntur aũt potiſſimũ fine ad quẽ a natura procreatæ ſunt. Diriguntur partes multiformes ad actiones illarũ facultatũ quibus inſeruiũt vt inſtrumenta, meritoq. ⁿ Ariſt. tradidit partes multiformes actionibus inter ſe differre, ita vt diuerſæ ſint, q̃ diuerſa officia faciunt. Sunt aũt actiones quibus inter ſe diſtinguũtur proprię, nam cõibus quales ſunt quæ ad altricem facultatẽ pertinent, inter ſe minime diſtinguerentur. Finis verò ad quẽ factę ſunt partes ſimplices, eſt vt appoſitã præbeãt materiã multiformibus per q̃ ſuis muneribus fungi queant. Ex multis aũt ſimplicibus q̃ ad cõpoſitionẽ multiformiũ requiruntur, vna propria eſt, q̃ nõ reperit alibi in vniuerſo corpore, cui munus totius ᵖ inſtrumẽti pcipue tribuitur; aliæ ferè oẽs cões ſunt, quas paſſim reperies in reliquarũ partiũ multiformiũ cõpage, atq. hæ vsũ & habilitatẽ quandã efficiunt. Exempli gratia in ᵠ oculo vidẽdi munus maxime ſibi vẽdicat humor ille, quẽ cryſtallinũ vocant, ceterę particulæ

n Ariſt. 2. de part. animalium, c. 2. o Ariſt. 2. de part. c. 1. & 1. de gener. animal. 1. p Gal. lib. de differ. morb. c. 6. & 1. de cau. ſympt. c. 2. & lib. 10. de vſu part. c. 1. q Gal. ibid.

vſum

E vſum aliquẽ præbent. In articulis qui ſunt inſtrumenta motus voluntarij, chorda proprie præ
eſt motui. Aliæ particulæ articulum componentes vſum aliquem ſuppeditát, vt oſſa firmitatẽ
ac ſtabilitatem, cartilago & humor ibi ſuffuſus faciliorem reddunt motum, & articulum mobi
liorem, ligamenta ſunt particulæ ſine quibus iunctura minime contineretur, cutis data eſt
ad aperiendum. Munus ergo vniuerſum refertur ad partem multiformem, quæ per vnam pro-
priam ſimplicium partium ex quibus conſtat eo perfungitur, cæteris habilitarẽ atq; vſum ali-
quẽ ſuppeditantibus per eas qualitates quibus præditæ ſunt. Finis igitur ad quem procreatæ
ſunt partes ſimplices, eſt ut ſuis qualitatib. idoneas reddant partes multiformes ad inſtituta
munera obeunda. Quamobrem merito Ariſtoteles vt [a] multiformes actionib. ita ſimplices tra-
didit qualitatib. quibuſdam inter ſe differre, veluti mollitie, duritie, raritate, denſitate: ex ele
mentorum enim temperatione tales [b] efficiuntur, ut idoneæ ſint multiformib. componendis.
Ex his quę ſtatuta ſunt de diuerſo fine partium vtrarumque facile intelligi poteſt, non omnes
multiformes eſſe, ſed eas debere in ſimplicib. haberi, quæ nullum faciunt officium proprium,
ſed ſuis qualitatib. duntaxat idoneũ reddunt inſtrumentum, & pattẽ multiformẽ ad propriũ
munus exequendum. Hinc facile diluuntur quæ in contrariam, partem adducebantur, nam
quod omnes partes cum alantur ſint inſtrumenta facultatis altricis, & propterea multifor-
F mes, non facile cõceditur, cũ actiones ad quas ſpectant partes multiformes, non ſint cões, ſed
proprię: neque.n. inter ſe diſtant quatenus aluntur, qđ munus cõe eſt omnium, & idcirco non
poteſt illas inter ſe diſtinguere. Ad id vero quod obijciebatur de ſubſtantia earum partium
quas ſimplices nominauimus, quæ uidentur ex diſſimilib. patticulis componi, ut ex venis &
neruis ſuæ ſubſtantiæ inſitis, eodem fere modo reſpondendum eſt, venas ſcilicet & neruos eſſe
canales per quos diſtribuitur ſpiritus, aut alimẽtum: neque propterea componere partes qui
bus inſeruntur, ſicuti nec membrana componit oſſa, quib. ſuperiecta eſt. Ad id vero quod po-
ſtremo afferebatur de venis & arterijs quæ a quibuſdam numerantur in ſimplicib. quamuis di
uidantur in particulas diſſimilis ſubſtantiæ, neq; diuiſæ retineant nomen aut definitionẽ ip-
ſius venæ, aut arteriæ; dicendum eſt ſubſtantiam illã quæ ſectione diſſimilis reperitur, ſenſu
antequam [c] feces apparere ſimilem & munus earũ eſſe magis vſum, quam actionem aliquam
propriã, ita ut hoc nomine uideantur ſimplices, quamuis ob ſubſtantiã quæ ſectione diuerſa
reperitur, in multiformib. numerari poſſint, ſicut & ob figuram canalis quã non retinent; dein
de quælibet earũ particula ſi diuidatur, docet [d] Ariſtoteles ſecundo libro de partib. animaliũ
in partib. attendi ſubſtantiam, & formam. Quædã videntur ſimplices ratione ſubſtantiæ, quas
tamen ratione formæ voluit inter multiformes poſſe referri. Facta diſtinctione de partib. ſim-
G plicibus & multiformib. proximum eſt ut ſanitatem, & ſanitatis ſpecies, quod nobis propoſi-
tum erat, in vtriſq; explicemus; ordiemur autem a ſimplicibus quarum ſanitas cum tempera-
tione contineatur, elementorum ex quibus componuntur præſtat temperationem explicare,
quæ non poteſt intelligi, niſi prius exponatur elementorum vis, ad quam nunc aggredimur.

a Ariſt. lib. 2. de partibus animalium cap. 1 & 2
b Ariſt. ibidem.
c Galc. lib. de differ. morb c 4.
d Ariſto. 2. de partib. animalium c. 1.

De elementis. *Cap. 5.*

AGemus autem de elementis non vt phyſici conquiſite & abundanter, ſed ſumma-
tim ut medicum decet, qui hæc è phyſicorum libris hauriens, non tractat ut compo
nũt vniuerſum, ſed eatenus [e] explicat, quatenus ad ſuum finem, nimirum ad ſanita
tem iudicat conferre. Ordiemur a definitione. Statuit [f] Ariſtoteles elementum eſſe
id ex quo fit aliquid cũ inſit, & quod ſpeciẽ hẽt indiuiduam. Tria ergo in elemento requirit, ut
ex eo fiat aliquid, ut inſit in eo quod efficitur, & ut habeat eam ſpeciem quæ in alias ſecari ne
queat: conuenit autẽ inter oẽs elementũ eſſe cauſam, ita ut merito dicatur ex eo fieri aliquid:
quod tamẽ non ſatis eſt, cum & ex [g] priuatione & ex cauſis efficiẽtib. fiat aliquid, quæ non ſub
ſunt elemẽto. Idcirco addita eſt definitioni particula, cũ inſit, per quã excluduntur aliæ cau-
ſæ quæ non inſunt, nec manent in re quæ efficitur, ut facit elementum: eſt.n. uere materia eius
H quod [h] efficitur. Adiecta eſt tertia particula in definitione elementi, quod habet ſpeciem in
diuiduam, ut differat a prima, & a tertia materia: prima.n. [i] materia ſubiecta omnib. ſine ſpe-
cie prorſus cõcipitur, & omni qualitate carẽs, ita ut nõ poſſit eſſe elemẽtũ qđ ſpeciẽ hẽt; non
põt ẽt materia tertia eſſe elemẽtũ. Tertia aũt materia dicũtur partes ſimplices in corporibus
noſtris, ex [k] quib. cõcretę ſunt multiformes, ſimplices.n. partes diſſoluũtur in quatuor elemẽta,
vt in ſequentib. oſtẽdemus, & ita in ſpecies plures diſtribuũtur. Eſt igitur elemẽtũ materia ſe
cũda, q̃ hẽt ſpeciẽ, ſed indiuiduã. Fiũt ex elemẽtis partes ſimplices noſtri corporis velut ex lite
ris ſyllabæ, qđ exẽplũ licet nõ ex toto quadret, cũ elemẽta mutẽtur literæ in ſyllabis ſine vl-
la mutatione reſtent, eſt tñ ualde accõmodatũ, ſiquidẽ litera eſt ex qua fit aliquid cũ maneat,
& eſt forma indiuidua, ſed ſyllabæ q̃ fiunt ex literis, & cẽponunt dictiones, reſpõdent partib.
ſimplicibus, ut oſſi, carni, neruo, quę fiunt ex elementis, & conſtituunt partes multiformes, nec
poſſunt dici elementa, cum diſſoluantur in literas ſpecie inter ſe differentes. A qua definitio-
ne Ariſtotelis nõ abhorret illa q̃ tradidit Galenus, [l] cũ ſcribit elemẽtũ eſſe minimã partẽ eius
cuius eſt elemẽtũ, nã minimam intelligit quam dixit Ariſtoteles ſpecie indiuiduã, quandoqui
dẽ cum ex elementis aliquid efficitur, fit diuiſio uſq; ad minimas partes: minimas inq̃ ratione
formæ,

e Gal. 8. de plac c 2.
f Ariſt. 5. diuinorum cap 3.
g Ariſto. 1. phyſicorũ textu 58.
h Gal. 1. de elementis 1. & 8. de placitis 2.
i Ariſto. 1. phyſicorũ tex 82. & 7. diuinorũ tex 8.
k Ariſto 1. lib. de gen. animalium c 1 & 2. de partib c. 1.
l Gale. 1. de elementis. c. 1.

formæ, ita ut earum ſpecies diſtribui in plures amplius non poſſint. Itaque non diſſentit E
Galenus ab Ariſtotele, & vtrique placet elementa eſſe ſimplicia corpora, hoc eſt non coagmē
tata ex aliis corporibus, quamuis conſtent ex prima materia & ſpecie ſeu forma: neutra tamē
harũ eſt corpus, aut à medicis elementum iudicatur, licet ex vtraq; fiat aliquid, nimirũ corpus
ſimplex, materia enim ſpecie caret, quam conſtat eſſe in elemento: at neq; forma ſpeciem ha-
bet, cũ ipſa ſit ſpecies, neq; ſub celo reperiatur ſine materia. Elemētũ aũt dēt eſſe corpus ſim
plex, hoc eſt non compoſitum ex aliis corporibus, ſed conſtans ex materia, & forma dũtaxat,
quæ non dicenda ſunt elementa, ſed principia. Quę ſincere ſunt elemēta, non ſunt ea quæ ſub
ſenſum cadunt, cum mente potius compræhendantur; nam ſi ſenſui ſubijcerentur, non diſſide
rent inter ſe Philoſophi, neque alia ab alijs ponerentur, ſed omnes eadem eſſe exiſtimarēt. De-
a Gal. 1. de elemẽts. 6. fertur autem Athenæus [a] in errorem, cum credat ad elementorum inuentionem non opus eſſe
demonſtratione, ſed ſufficere ſenſum, eò adductus quod videat omnes ſenſu cognoſcere ter-
ram, aquã, aerem, ignē, quæ à pleriſque iudicātur elemēta inferiorũ corporũ. At eſto sēſu acci
piātur, nõ ꝓpterea accipiũtur tāq̃ elemēta. Cognoſcũtur ēt sēſu cibi & medicamenta, quæ ta
mē vulgus ignorat q̃ uim habcāt. Sed quæ nã & quot ſint elemēta, iã ingredior explicare, cũq;
alia alijs videantur, omnium opiniones attingam, & magis in illis inſiſtam quæ magis cum ſuis
principijs ac fundamentis congerunt, dum ad eam veniam quæ maxime ſtabilis eſt, maximeq; F
b Ariſt 1. de gen. et cor. c. 1. & 2. ſapientum firmata conſenſu, ita vt nec amoueri, nec labefactari poſſe videatur. [b] Democritus
igitur & Leucippus inducũt elemēta atomos, hoc eſt corpuſcula quædam indiuidua, quæ cre
dunt infinita volitare, & interiecto inani inter ſe cohæreſcere & ſe mutuo apprehendentia cõ
tinuari: nã vbi pondere grauitate & deorsũ feruntur, alias ad perpēdiculum deferri, alias de-
clinari paululum, quo nihil poſſit fieri minus exiſtimant. Per hanc declinationem fieri volunt
vt atomi ſe attingant, inter ſe copulentur, & cõponant alia corpora, quæ varia eſſe dicunt pro
varia atomorum figura, vario ordine, vario ſitu quem habēt cũ inter ſe iunguntur, & adhære-
c Ariſto. 2. phyſic. 41. ſcunt. Ex atomis, alias [c] ponunt rotundas, alias angulatas, alias curuatas, alias quaſi aduncas.
Sapores verò & oẽs alias qualitates ac formas, quas in corporibus quotidie cernimus, tribuũt
variæ atomorum figuræ quam diximus: varijs itē adhæſionibus ordine ac ſitu differētibus. Ex
horum decretis cõſtat ignē, aerē, aquam, terram, non eſſe elementa, cum componantur ex ato
mis figura differentibus, & propterea non ſint ſpecie indiuidua, ſed in atomos diſſoluantur di
uerſæ ſpeciei, q̃ atomi tales fingũtur, qualia ſũt elemēta, ſimplicia corpora videlicet ex quibus
d Lucretius lib. 1. pag. 8. fit aliquid, quæue manent, & ſpeciem habent indiuiduam. Hanc Democriti & Leucippi ſentē
tiam amplexatus eſt Epicurus, cuius ſententiam Lucretius [d] his verſibus explicat;

„ *Omnis vt eſt igitur per ſe natura, duabus* G
„ *Conſtitit in rebus: nam corpora ſunt, & inane.*

Poſuerũt. n. duo principia, ſolidũ, hoc eſt atomos tanquã ens, & inane tanq̃ nõ ens: à qua ſe
cta Aſclepiades reipſa non degenerat, quamquam verbis utitur diuerſis, cum ait elementa eſ-
ſe incompacta corpuſcula, & ponit poros, neque enim aliud ſibi vult, quam atomos & inane.
e Ariſt 1. de gen. & cor. c. 2. Hanc ſententiam præter ceteras antiquorum de elementis laudat [e] Ariſtoteles, ut quæ conſtã
ter in ſuis principiis perſeueret, & nõ ſubmoueat, ſed tueatur ortum, auctũ, interitũ. At nõ pro
pterea eam amplectitur, ſed uariis nominibus ab ea diſſentit, cum nec atomos concedat, nec
inane, nec infinitum, neque putet indiuidua corpuſcula magnitudine aut paruitate inter ſe
differre, nec aſſentiatur corpora illa, quæ pati uidemus, & mutationibus exponi, conſtare ex
elementis impatibilibus. Referta ſunt opera Ariſtotelis argumentis efficacibus, quibus atomi
f Ariſt. 1. de gen. & cor. c. 3. euertuntur, ſicut & ſuperficies, ex quibus Plato [f] vna cũ Pythagoricis tanquam ex elementis
voluit componi quatuor hæc quæ uocamus elementa. Hæ ſiquidem cum impatibiles ſint, non
poſſunt componere corpus quod patiatur, & ſicut linea non fit ex punctis neque ſuperficies
ex lineis, ita non poteſt conſtitui elementum & corpus ex ſuperficiebus. Non defuerunt ex
antiquis Philoſophis, quibus placeret unum tantum eſſe elementum quod diuidi poſſet, & nõ
g Ari. 1. phyſic text. 6 Gal. 1. de elem. 4. infinitas atomos. Meliſſus [g] ens unum & immobile poſuit: Heraclitus & Hippaſus ignem. Anaxi H
menes & Diogenes aerem: Thales aquã, qđ & primi Theologi ſenſiſſe uidentur, qui Thetidē,
& Oceanũ patentē exiſtimarũt. Quorũ ſnias ante Ariſtotelē euertit [h] Hippocrates initio libri
h Hip li. de nat huma. tex 5. de natura humana duplici argumēto: inquit enim, ſi homo eſſet unũ, non doleret; ſed dolet: er
go non eſt vnũ. Addidit deinde, ſi doleret, una eſſet tm̃ ratio medendi; ſed eſt multiplex: ergo
homo nõ eſt vnũ. Vtrũq; aũt argumētum poſita cõſecutione tollit id quod cõſequitur, & inde
ēt quod antecedit: ſi homo inquit eſſet vnũ, non doleret, hoc eſt ſi homo conſtaret ex vno tãtũ
elemento, nõ doleret; ſed dolet: ergo non eſt vnũ. Quod quidē doleat, nemo eſt qui nõ aliquã-
i Gal. 1. de cauſ ſymp. c. 6. do expertus fuerit; quod aũt ſi ex vno tãtũ elemento cõſtet, homo nõ poſſit dolere, patebit ſi
naturã doloris intueamur. Eſt. n. dolor [i] ſenſus rei cõtrarię ac moleſtæ, ita vt duo concurrãt ad
ipſũ efficiẽdũ, id quod sētit, & id quod sētit, ſed ſi homo ſit vnũ, hoc eſt ex vno elemēto, nõ ha
bebit cõtrariũ, quod moleſtiã afferat, & ita nõ dolebit. At neq; ſentit cũ id vnũ ex quo cõſtat,
non mutetur. Quare neq; ſentit in hoīe, ſi prius nõ ſentiebat. Alterũ argumētũ ſimiliter ducit,
k Hip. ibid. & propoſita cõſecutione ſublato qđ cõſequit, auſert id cui cõſequit. Si homo cõſtans [k] ex vno
elemēto doleret, vna eſſet tãtũ via curãdi, ſed eſt multiplex, ergo nõ cõſtat ex vno tãtũ elemē-
to. Non

Digitized by Google

A to. Non eſſe autem vnã curationis viã vel ex eo colligiť, quod non modo ad varios [a] morbos, ſed ad eoſdem quoq; variis vtimur remediis, quę ad medicamenta, ad chirurgiam, ad victus ratione referunť. Valet aũt illa cõſecutio, quod ſi cõſtaret ex uno elemento tãtũ, id tñ afficereť, quate vna, & expedita eſſet ratio medendi, per q̃ illud vnum ad priſtinum ſtatum reſtitueret. Per hæc duo argumenta obtinet Hippocrates hoĩem nõ cõſtare ex uno tãtum elemẽto, ſed ex pluribus. Valent eadem contra opinionẽ Democriti iam dictã, q̃uis non ponat vnam tantum, ſed infinitas atomos, habent tamen vim vnius, quatenus corpus ſolidũ ſunt, indiuiduum, impatibile; quare ſi demus hoĩem cõſtare ex atomis, cogemur ẽt fateri nõ poſſe dolere id, ꝓpterea quod id quod mouet dolorem, neceſſe eſt tangat, at atomorũ nullus poteſt eſſe cõtactus alioquin nõ eſſent corpora indiuidua. At nec quod cõcretũ eſt ex atomis percipere dolorẽ põt, cũ atomi nec ſẽtiant, nec mutẽtur, ſed ex toto naturã ſuã retineãt in eo quod efficitur, sũt.n. impatibilia corpuſcula. Ergo ſi homo ex atomis cõponeretur, nõ doleret, aut ſi doleret, una eſſet tantũ ratio medendi, quod argumenti ſatis eſt nõ eſſe atomos elementa. Tolluntur ijſdẽ Hippocratis argumẽtis Anaxagoræ & Empedoclis opiniones, qui ſimiliter induxerunt impatibilia elementa, quod eſt ac ſi vnũ poſuiſſent. Voluit.n. [b] Anaxagoras infinita corpora ſimiliũ partiũ eſſe primã oĩum materiã, ex qua gignuntur, ignis, aer, aqua, terra, quæ nos vocamus elemẽ-

B ta, ex quibus quod habeant in ſe ſimiles partes infinitas oĩum rerum, cuncta produci exiſtimauit. Eiuſmodi ſimilium partium elementa noĩauit omiomerias, quas in ortu & interitu rerum omnium nihil pati credidit, ſed in ortu concretionẽ, in interitu diremptum partium quæ iunctæ tenebantur, fieri exiſtimauit. Quãuis aũt ſic oĩa poneret in omnibus, voluit tamen ex maiori parte vnãquamque rem appellari, quam opinionẽ [c] Lucretius primo libro expoñes inquit:

a Gal. 2. meth. c. 6.
b Ariſt. lib. 1. de ortu et inter. ca 2. & 1. phyſi. textu. 34.
c Luc. li. 1.

Principio rerum quam dicit omiomeriam »
Oſſa videlicet, è puſillis atque minutis »
Oſſibus, & ſic de puſillis atque minutis »
Viſceribus viſcus gigni, ſanguenque creari, »

Sed conſequuntur hanc ſñiam tot incõmoda, vt manifeſte ruinas edat, quod multis etiam rationibus [d] Ariſtoteles docuit. Ponit enim Anaxagoras mixta oĩa ab initio, quæ tamen ſi miſceri debuerũt, neceſſe eſt fuiſſe antea immixta. Pręterea ſi quodlibet cũ quolibet iungitur, poteſt ẽt ſeparari, ita vt accidentia quoque poſſint ſeparari a ſubſtantia, cumq; omnia ſtatuas in omnibus, nõ facultate, ſed re ipſa partes animalium & ſtirpium nõ erũt determinatæ. [e] At omniũ natura conſtantium determinata eſt ratio multitudinis & magnitudinis partium, & quod maximum eſt, dabitur infinitum re ipſa præſens: quod autem falſum ſit quodlibet fieri ex quoli-

C bet, ſubdit [f] Lucretius:

d Ari. lib. 1. phyſi text. 36. 37 & 39
e Ariſto. 1. phyſic. tex. 36.
f Luc. lib. 1.

Conueniebat enim fruges quoque ſæpe minacis »
Robore cum ſaxi franguntur mittere ſignum »
Sanguinis aut aliquid noſtro quæ corpore aluntur »
Cum lapidi lapidem ferimus manare cruorem. »

Empedocles verò cum alios intelligeret voluiſſe elemẽtũ eſſe ignẽ, alios aerẽ, alios aquam, adiecit terrã, quæ cum illis tribus quartum eſſet elementũ: Exiſtimauit [g] autem hæc per amicitiam coniungi ad compoſita corpora procreanda, & rurſus per litem diſſolui, & ad elemẽtorũ naturã reuerti, quæ tñ gigni noluit, ſed ſemper manere, multitudine tãtum & paucitate diſcreta & cõcreta ex uno in vnũ, uſuſque eſt quatuor, ut duobus, igne quidẽ vt vno, reliquis tribus, ut altero: ſed tueri ortũ, interitũ, & qualitatum mutationem non põt, cum ponat elementa impatibilia, quæ ſolũ concretione & diremptu concurrant ad ortum & interitum. Sic aũt retinebunt proprium naturam, nec efficient mixtum, cum non frangantur, ita vt poſſint aliud quodpiam producere: nõ fiet ẽt vere auctus ſed adiectio, neq; procreabitur aliqua natura, ita vt ex toto reijcienda ſit ſñia Empedoclis. Relictis igitur opinionibus eorũ qui ponunt elementa impatibilia, ſiue vnum, ſiue plura, ex quibus fieri compoſitum põt vt ſyllaba ex literis, magis quã

D mixtum, quod mutationẽ [h] eorũ requirit quæ miſcentur ſtatuamus elementa patibilia eſſe, quę tamen ſenſu non dignoſcantur, ſed rõne opus ſit per quam inueſtigẽtur, quãquam aliquo modo etiam per ſenſum nobis innoteſcunt, cũ inſpicimus ex corporibus inferioribus, quæ maxime ſimplicia ſint, & in quæ cernimus mixta oĩa diſſolui. Sunt igitur vera elementa, terra, aqua, aer, ignis, vbi vere ſimplicia ſint; nam ea quæ ſub ſenſum cadunt & ad vſum vitæ accommodãtur, cum non ſint vere ſimplicia, [i] ſed aliquid etiam aliorum participent, non ſunt proprie elementa: quamquam ad ipſorum naturam proxime accedunt. Quem accendimus ignẽ, eſt igneũ quoddam corpus, quod plurimum habet ignis, cum aliqua tamen parte aliorum elementorũ admixta. Idem euenit aeri, qui nobis eſt circumfuſus, aquæ quam potamus, terræ quam colimus. Hæc igitur quæ ad vitæ vſum accõmodantur aliquo pacto mixta ſunt, nomen autẽ inuenerũt ab eo qđ in ipſis maxime ſuperat: magis aũt ſyncera sũt extrema ut ignis & terra, quæ media sũt, vt aer & [k] aqua, minus pura ſunt, & magis mixta. Quod aũt quatuor tãtũ ſint elemẽta, nõ plura aut pauciora, colligiť partim ex [l] motu, partim ex primis qualitatibus, quæ ſunt veluti formæ ipſorum: ex motu quidem recto quo cientur, vnum enim ſurſum fertur, nempe ignis alterum deorſum, videlicet terra: duo hæc extrema ad compoſitionem vniuerſi neceſſe eſt me-

g Ariſt. lib. 3. cęli ca 7. & 2. d gen. & corr. c. 6. & li. 1. phyſic. tex. 48.
h Ariſ. 1. de gen. & cor. t. 90.
i Gal. 1. de elem. c. 1 & 1. de nat. hu. com. 58.
k Ariſ. 2 de gen. & cor. tex 23.
l Ari. 4. cœli 37.

Digitized by Google

formæ, ita ut earum ſpecies diſtribui in plures amplius non poſſint. Itaque non diſſentit E
Galenus ab Ariſtotele, & vtrique placet elementa eſſe ſimplicia corpora, hoc eſt non coagmẽ
tata ex aliis corporibus, quamuis conſtent ex prima materia & ſpecie ſeu forma: neutra tamẽ
harũ eſt corpus, aut à medicis elementum indicatur, licet ex vtraq; fiat aliquid, nimirũ corpus
ſimplex, materia enim ſpecie caret, quam conſtat eſſe in elemento: at neq; forma ſpeciem ha-
bet, cũ ipſa ſit ſpecies, neq; ſub celo reperiatur ſine materia. Elemẽtũ aũt dẽt eſſe corpus ſim
plex, hoc eſt non compoſitum ex aliis corporibus, ſed conſtans ex materia, & forma dũtaxat,
quæ non dicenda ſunt elementa, ſed principia. Quę ſincere ſunt elemẽta, non ſunt ea quæ ſub
ſenſum cadunt, cum mente potius compræhendantur; nam ſi ſenſui ſubijcerentur, non diſſide
rent inter ſe Philoſophi, neque alia ab alijs ponerentur, ſed omnes eadem eſſe exiſtimarẽt. De-
a Gal. 1. de elemẽts. 6. fertur autem Athenæus [a] in errorem, cum credat ad elementorum inuentionem non opus eſſe
demonſtratione, ſed ſufficere ſenſum, eò adductus quod videat omnes ſenſu cognoſcere ter-
ram, aquã, aerem, ignẽ, quæ à plerisque iudicãtur elemẽta inferiorũ corporũ. At eſto ſẽſu acci
piãtur, nõ ꝑpterea accipiũtur tãꝗ elemẽta. Cognoſcũtur ẽt ſẽſu cibi & medicamenta, quæ ta
mẽ vulgus ignorat ꝗ uim habeãt. Sed quæ nã & quot ſint elemẽta, iã ingredior explicare, cũq;
alia aliis videantur, omnium opiniones attingam, & magis in illis inſiſtam quæ magis cum ſuis
principijs ac fundamentis congerunt, dum ad eam veniam quæ maxime ſtabilis eſt, maximeq; F
b Ariſt. 1. de gen. et cor. c. 1. & 2. ſapientum firmata conſenſu, ita vt nec amoueri, nec labefactari poſſe videatur. [b] Democritus
igitur & Leucippus inducũt elemẽta atomos, hoc eſt corpuſcula quædam indiuidua, quæ cre
dunt infinita volitare, & interiecto inani inter ſe cohæreſcere & ſe mutuo apprehendentia cõ
tinuari: nã vbi pondere grauitate & deorsũ feruntur, alias ad perpẽdiculum deferri, alias de-
clinari paululum, quo nihil poſſit fieri minus exiſtimant. Per hanc declinationem fieri volunt
vt atomi ſe attingant, inter ſe copulentur, & cõponant alia corpora, quæ varia eſſe dicunt pro
varia atomorum figura, vario ordine, vario ſitu quem habẽt cũ inter ſe iunguntur, & adhære-
c Ariſto. 2. phyſic. 41. ſcunt. Ex atomis, alias [c] ponunt rotundas, alias angulatas, alias curuatas, alias quaſi aduncas.
Sapores verò & oẽs alias qualitates ac formas, quas in corporibus quotidie cernimus, tribuũt
variæ atomorum figuræ quam diximus: varijs itẽ adhæſionibus ordine ac ſitu differẽtibus. Ex
horum decretis cõſtat ignẽ, aerẽ, aquam, terram, non eſſe elementa, cum componantur ex ato
mis figura differentibus, & propterea non ſint ſpecie indiuidua, ſed in atomos diſſoluantur di
uerſæ ſpeciei, ꝗ atomi tales fingũtur, qualia sũt elemẽta, ſimplicia corpora videlicet ex quibus
d Lucretius lib. 1. pag. 8. fit aliquid, quæue manent, & ſpeciem habent indiuiduam. Hanc Democriti & Leucippi ſentẽ
tiam amplexatus eſt Epicurus, cuius ſententiam Lucretius [d] his verſibus explicat:

» *Omnis vt eſt igitur per ſe natura, duabus* G
» *Conſtitit in rebus: nam corpora ſunt, & inane.*

Poſuerũt. n. duo principia, ſolidũ, hoc eſt atomos tanquã ens, & inane eãꝗ nõ ens: à qua ſe
cta Aſclepiades reipſa non degenerat, quamquam verbis utitur diuerſis, cum ait elementa eſ-
ſe incompacta corpuſcula, & ponit poros, neque enim aliud ſibi vult, quam atomos & inane.
e Ariſt. 1. de gen. & cor. c. 2. Hanc ſententiam præter cęteras antiquorum de elementis laudat [e] Ariſtoteles, ut quæ conſtã
ter in ſuis principiis perſeueret, & nõ ſubmoueat, ſed tueatur ortum, auctũ, interitũ. At nõ pro
pterea eam amplectitur, ſed uariis nominibus ab ea diſſentit, cum nec atomos concedat, nec
inane, nec infinitum, neque putet indiuidua corpuſcula magnitudine aut paruitate inter ſe
differre, nec aſſentiatur corpora illa, quæ pati uidemus, & mutationibus exponi, conſtare ex
elementis impatibilibus. Referta ſunt opera Ariſtotelis argumentis efficacibus, quibus atomi
f Ariſt. 1. de gen. & cor. c. 3. euertuntur, ſicut & ſuperficies, ex quibus Plato [f] vna cũ Pythagoricis tanquam ex elementis
voluit componi quatuor hæc quæ uocamus elementa. Hæ ſiquidem cum impatibiles ſint, non
poſſunt componere corpus quod patiatur, & ſicut linea non fit ex punctis neque ſuperficies
ex lineis, ita non poteſt conſtitui elementum & corpus ex ſuperficiebus. Non defuerunt ex
antiquis Philoſophis, quibus placeret unum tantum eſſe elementum quod diuidi poſſet, & nõ
g Ari. 1. phyſic text. 6 Gal. 1. de elem. 4. infinitas atomos. Meliſſus [g] ens unum & immobile poſuit: Heraclitus & Hippaſus ignem. Anaxi H
menes & Diogenes aerem: Thales aquã, qđ & primi Theologi ſenſiſſe uidentur, qui Thetidẽ,
& Oceanũ parentẽ exiſtimarũt. Quorũ ſuias ante Ariſtotelẽ euertit [h] Hippocrates initio libri
h Hip. li. de nat huma. tex 5. de natura humana duplici argumẽto: inquit enim, ſi homo eſſet unũ, non doleret; ſed dolet: er
go non eſt vnũ. Addidit deinde, ſi doleret, una eſſet tm̃ ratio medendi; ſed eſt multiplex: ergo
homo nõ eſt vnũ. Vtrũq; aũt argumẽtum poſita cõſecutione tollit id quod cõſequitur, & inde
ẽt quod antecedit: ſi homo inquit eſſet vnũ, non doleret, hoc eſt ſi homo conſtaret ex vno tãtũ
elemento, nõ doleret; ſed dolet: ergo non eſt vnũ. Quod quidẽ doleat, nemo eſt qui nõ aliquã-
i Gal. 1. de caus ſymp. c. 6. do expertus fuerit; quod aũt ſi ex vno tãtũ elemento cõſtet, homo nõ poſſit dolere, patebit ſi
naturã doloris intueamur. Eſt. n. dolor [i] ſenſus rei cõtrarię ac moleſtæ, ita vt duo concurrãt ad
ipsũ efficiẽdũ, id quod sẽtit, & id quod sẽtiť, ſed ſi homo ſit vnũ, hoc eſt ex vno elemẽto, nõ ha
bebit cõtrariũ, quod moleſtiã afferat, & ita nõ dolebit. At neq; ſentit cũ id vnũ ex quo cõſtat,
non mutetur. Quare neq; ſentit in hoĩe, ſi prius uõ ſentiebat. Alterũ argumẽtũ ſimiliter duciť,
k Hip. ibid. & propoſita cõſecutione ſublato qđ cõſequiť, auſert id cui cõſequiť. Si homo cõſtans [k] ex vno
elemẽto doleret, vna eſſet tãtũ via curãdi, ſed eſt multiplex, ergo nõ cõſtat ex vno tãtũ elemẽ-

to. Non

A to. Non eſſe autem vnā curationis viā vel ex eo colligit, quod non modo ad varios [a] morbos, a Gal. 2. meth. c. 6.
ſed ad eoſdem quoq; variis vtimur remediis, quę ad medicamenta, ad chirurgiam, ad victus ra
tione referunt. Valet aūt illa cōſecutio, quod ſi cōſtaret ex uno elemento tātū, id tm̄ afficeret,
quare vna, & expedita eſſet ratio medendi, per q̄ illud vnum ad priſtinum ſtatum reſtitueret.
Per hæc duo argumenta obtinet Hippocrates hoīem nō cōſtare ex uno tātum elemēto, ſed ex
pluribus. Valent eadem contra opinionē Democriti iam dictā, q̄uis non ponat vnam tantum,
ſed infinitas atomos, habent tamen vim vnius, quatenus corpus ſolidū ſunt, indiuiduum, impa
tibile: quare ſi demus hoīem cōſtare ex atomis, cogemur ēt fateri nō poſſe dolere id, ꝓpterea
quod id quod mouet dolorem, neceſſe eſt tangat, at atomorū nullus poteſt eſſe cōtactus alio-
quin nō eſſent corpora indiuidua. At nec quod cōcretū eſt ex atomis percipere dolorē pōt, cū
atomi nec sētiant, nec mutētur, ſed ex toto naturā ſuā retineāt in eo quod efficitur, sūt. n. im-
patibilia corpuſcula. Ergo ſi homo ex atomis cōponeretur, nō doleret, aut ſi doleret, una eſſet
tantū ratio medendi, quod argumenti ſatis eſt nō eſſe atomos elementa. Tolluntur iiſdē Hip-
pocratis argumētis Anaxagoræ & Empedoclis opiniones, qui ſimiliter induxerunt impatibi-
lia elementa, quod eſt ac ſi vnū poſuiſſent. Voluit. n. [b] Anaxagoras infinita corpora ſimiliū par b Ariſt. lib.
tiū eſſe primā oīum materiā, ex qua gignuntur, ignis, aer, aqua, terra, quæ nos vocamus elemē- 1. de ortu et
B ta, ex quibus quod habeant in ſe ſimiles partes infinitas oīum rerum, cuncta produci exiſtima inter. ca 2.
uit. Einſmodi ſimilium partium elementa noīauit omiomerias, quas in ortu & interitu rerum & 1. phyſi.
omnium nihil pati credidit, ſed in ortu concretionē, in interitu diremptum partium quæ iun- textu. 34.
ctæ tenebantur, fieri exiſtimauit. Quāuis aūt ſic oīa poneret in omnibus, voluit tamen ex maio
ri parte vnāquamque rem appellari, quam opinionē [c] Lucretius primo libro exponēs inquit: c Lucr. l. 1.

Principio rerum quam dicit omiomeriam „
Oſſa videlicet, è puſillis atque minutis „
Oſſibus, & ſic de puſillis atque minutis „
Viſceribus viſcus gigni, ſanguenque creari. „

Sed conſequuntur hanc ſnīam tot incōmoda, vt manifeſte ruinas edat, quod multis etiam ra
tionibus à Ariſtoteles docuit. Ponit enim Anaxagoras mixta oīa ab initio, quæ tamen ſi miſce d Ari. lib. 1.
ri debuerūt, neceſſe eſt fuiſſe antea immixta. Pręterea ſi quodlibet cū quolibet iungitur, poteſt phyſi. texi.
ēt ſeparari, ita vt accidentia quoque poſſint ſeparari a ſubſtanria, cumq; omnia ſtatuas in om 36. 37 & 39
nibus, nō facultate, ſed re ipſa partes animalium & ſtirpium nō erūt determinatæ. [e] At omniū e Ariſto. 1.
natura conſtantium determinata eſt ratio multitudinis & magnitudinis partium, & quod ma- phyſic. tex.
ximum eſt, dabitur infinitum re ipſa præſens: quod autem falſum ſit quodlibet fieri ex quoli- 36.
C bet, ſubdit [f] Lucretius: f Luc. lib. 1.

Conueniebat enim fruges quoque ſæpe minacis „
Robore cum ſaxi franguntur mittere ſignum „
Sanguinis aut aliquid noſtro quæ corpore aluntur „
Cum lapidi lapidem ferimus manare cruorem. „

Empedocles verò cum alios intelligeret voluiſſe elemētū eſſe ignē, alios aerē, alios aquam,
adiecit terrā, quæ cum illis tribus quartum eſſet elementū: Exiſtimauit [g] autem hæc per amici- g Ariſt. lib
tiam coniungi ad compoſita corpora procreanda, & rurſus per litem diſſolui, & ad elemētorū 3 cœli c. 7.
naturā reuerti, quæ tn̄ gigni noluit, ſed ſemper manere, multitudine tātum & paucitate diſcre & 2. d gen.
ta & cōcreta ex uno in unū, uſusque eſt quatuor, ut duobus, igne quidē vt vno, reliquis tribus, & corr. c. 6.
ut altero: ſed tueri ortū, interitū, & qualitatum mutationem non pōt, cum ponat elementa im & li. 1. phy
patibilia, quæ ſolū concretione & diremptu concurrant ad ortum & interitum. Sic aūt retine- ſic. tex. 48.
bunt proprium naturam, nec efficient mixtum, cum non frangantur, ita vt poſſint aliud quod
piam producere: nō fiet ēt vere auctus ſed adiectio, neq; procreabitur aliqua natura, ita vt ex
toto reiicienda ſit ſnīa Empedoclis. Relictis igitur opinionibus corū qui ponunt elementa im
patibilia, ſiue vnum, ſiue plura, ex quibus fieri compoſitum pōt vt ſyllaba ex literis, magis quā
D mixtum, quod mutationē [h] eorū requirit quæ miſcentur ſtatuamus elementa patibilia eſſe, quę h Ariſ. 1. de
tamen ſenſu non dignoſcantur, ſed rōne opus ſit per quam inueſtigētur, quāquam aliquo mo- gen. & cor.
do etiam per ſenſum nobis innoteſcunt, cū inſpicimus ex corporibus inferioribus, quæ maxi- t. 90.
me ſimplicia ſint, & in quæ cernimus mixta oīa diſſolui. Sunt igitur vera elementa, terra, aqua,
aer, ignis, vbi vere ſimplicia ſint; nam ea quæ ſub ſenſum cadunt & ad vſum vitæ accommodā- i Gal. 1. de
tur, cum non ſint vere ſimplicia, [i] ſed aliquid etiam aliorum participent, non ſunt proprie ele elem. c 1 &
menta: quamquam ad ipſorum naturam proxime accedunt. Quem accendimus ignē, eſt igneū 1. de nat. hu.
quoddam corpus, quod plurimum habet ignis, cum aliqua tamen parte aliorum elementorū com 58.
admixta. Idem euenit aeri, qui nobis eſt circumfuſus, aquæ quam potamus, terræ quam coli-
mus. Hæc igitur quæ ad vitæ vſum accōmodantur aliquo pacto mixta ſunt, nomen autē inuene
rūt ab eo q̄d in ipſis maxime ſuperat: magis aūt ſyncera sūt extrema ut ignis & terra, quæ me
dia sūt, vt aer & [k] aqua, minus pura ſunt, & magis mixta. Quod aūt quatuor tātū ſint elemēta, k Ariſ. 2. de
nō plura aut pauciora, colligit partim ex [l] motu, partim ex primis qualitatibus, quæ ſunt veluti gen. & cor.
formæ ipſorum: ex motu quidem recto quo cientur, vnum enim ſurſum fertur, nempe ignis al- tex 23.
terum deorium, videlicet terra: duo hæc extrema ad compoſitionem vniuerſi neceſſe eſt me- l Ari 4. cœ
dio li 37.

formæ, itaut earum ſpecies diſtribui in plures amplius non poſſint. Itaque non diſſentit E
Galenus ab Ariſtotele, & vtrique placet elementa eſſe ſimplicia corpora, hoc eſt non coagmẽ
tata ex aliis corporibus, quamuis conſtent ex prima materia & ſpecie ſeu forma: neutra tamẽ
harũ eſt corpus, aut à medicis elementum iudicatur, licet ex vtraq; fiat aliquid, nimirũ corpus
ſimplex, materia enim ſpecie caret, quam conſtat eſſe in elemento: at neq; forma ſpeciem ha-
bet, cũ ipſa ſit ſpecies, neq; ſub celo reperiatur ſine materia. Elemẽtũ aũt dẽt eſſe corpus ſim
plex, hoc eſt non compoſitum ex aliis corporibus, ſed conſtans ex materia, & forma dũtaxat,
quæ non dicenda ſunt elementa, ſed principia. Quę ſincere ſunt elemẽta, non ſunt ea quæ ſub
ſenſum cadunt, cum mente potius compræhendantur; nam ſi ſenſui ſubijcerentur, non diſſide
rent inter ſe Philoſophi, neque alia ab alijs ponerentur, ſed omnes eadem eſſe exiſtimarẽt. De-
a Gal. 1. de elemẽns. 6. — fertur autem Athenæus [a] in errorem, cum credat ad elementorum inuentionem non opus eſſe
demonſtratione, ſed ſufficere ſenſum, eò adductus quod videat omnes ſenſu cognoſcere ter-
ram, aquã, aerem, ignẽ, quæ à pleriſque iudicãtur elemẽta inferiorũ corporũ. At eſto ſẽſu acci
piãtur, nõ ꝓpterea accipiũtur tãq̃ elemẽta. Cognoſcũtur ẽt ſẽſu cibi & medicamenta, quæ ta
mẽ vulgus ignorat q̃ uim habeãt. Sed quæ nã & quot ſint elemẽta, iã ingredior explicare, cũq;
alia aliis videantur, omnium opiniones attingam, & magis in illis inſiſtam quæ magis cum ſuis
principijs ac fundamentis congerunt, dum ad eam veniam quæ maxime ſtabilis eſt, maximeq; F
b Ariſt 1. de gen. et cor. c. 1. & 2. — ſapientum firmata conſenſu, ita vt nec amoueri, nec lebefactari poſſe videatur. [b] Democritus
igitur & Leucippus inducũt elemẽta atomos, hoc eſt corpuſcula quædam indiuidua, quæ cre
dunt infinita volitare, & interiecto inani inter ſe cohæreſcere & ſe mutuo apprehendentia cõ
tinuari: nã vbi pondere grauitate & deorſũ feruntur, alias ad perpẽdiculum deferri, alias de-
clinari paululum, quo nihil poſſit fieri minus exiſtimant. Per hanc declinationem fieri volunt
vt atomi ſe attingant, inter ſe copulentur, & cõponant alia corpora, quæ varia eſſe dicunt pro
varia atomorum figura, vario ordine, vario ſitu quem habẽt cũ inter ſe iunguntur, & adhære-
c Ariſto. 2. phyſic. 41. — ſcunt. Ex atomis, alias [c] ponunt rotundas, alias angulatas, alias curuatas, alias quaſi aduncas.
Sapores verò & oẽs alias qualitates ac formas, quas in corporibus quotidie cernimus, tribuũe
variæ atomorum figuræ quam diximus: varijs itẽ adhæſionibus ordine ac ſitu differẽtibus. Ex
horum decretis cõſtat ignẽ, aerẽ, aquam, terram, non eſſe elementa, cum componantur ex ato
mis figura differentibus, & propterea non ſint ſpecie indiuidua, ſed in atomos diſſoluantur di
uerſæ ſpeciei, q̃ atomi tales fingũtur, qualia sũt elemẽta, ſimplicia corpora videlicet ex quibus
d Lucretius lib. 1. pag. 8. — fit aliquid, quæue manent, & ſpeciem habent indiuiduam. Hanc Democriti & Leucippi ſentẽ
tiam amplexatus eſt Epicurus, cuius ſententiam Lucretius [d] his verſibus explicat:

» *Omnis vt eſt igitur per ſe natura, duabus* G
» *Conſtitit in rebus: nam corpora ſunt, & inane.*

Poſuerũt. n. duo principia, ſolidũ, hoc eſt atomos tanquã ens, & inane tanq̃ nõ ens: à qua ſe
cta Aſclepiades reipſa non degenerat, quamquam verbis utitur diuerſis, cum ait elementa eſ-
ſe incompacta corpuſcula, & ponit poros, neque enim aliud ſibi vult, quam atomos & inane.
e Ariſt 1. de gen. & cor. c. 2. — Hanc ſententiam præter ceteras antiquorum de elementis laudat [e] Ariſtoteles, ut quæ conſtã
ter in ſuis principiis perſeueret, & nõ ſubmoueat, ſed tueatur ortum, auctũ, interitũ. At nõ pro
pterea eam amplectitur, ſed uariis nominibus ab ea diſſentit, cum nec atomos concedat, nec
inane, nec infinitum, neque putet indiuidua corpuſcula magnitudine aut paruitate inter ſe
differre, nec aſſentiatur corpora illa, quæ pati uidemus, & mutationibus exponi, conſtare ex
elementis impatibilibus. Referta ſunt opera Ariſtotelis argumentis efficacibus, quibus atomi
f Ariſt. 1. de gen. & cor. c. 3. — euertuntur, ſicut & ſuperficies, ex quibus Plato [f] vna cũ Pythagoricis tanquam ex elementis
voluit componi quatuor hæc quæ uocamus elementa. Hæ ſiquidem cum impatibiles ſint, non
poſſunt componere corpus quod patiatur, & ſicut linea non fit ex punctis neque ſuperficies
ex lineis, ita non poteſt conſtitui elementum & corpus ex ſuperficiebus. Non defuerunt ex
antiquis Philoſophis, quibus placeret unum tantum eſſe elementum quod diuidi poſſet, & nõ H
g Ari. 1. phyſic text. 6 Gal. 1. de elem. 4. — infinitas atomos. Meliſſus [g] ens unum & immobile poſuit: Heraclitus & Hippaſus ignem. Anaxi
menes & Diogenes aerem: Thales aquã, qđ & primi Theologi ſenſiſſe uidentur, qui Thetidẽ,
& Oceanũ parentẽ exiſtimarũt. Quorũ ſñias ante Ariſtotelẽ euertit [h] Hippocrates initio libri
h Hip. li. de nat. huma. tex 5. — de natura humana duplici argumẽto: inquit enim, ſi homo eſſet unũ, non doleret; ſed dolet: er
go non eſt vnũ. Addidit deinde, ſi doleret, una eſſet tm̃ ratio medendi; ſed eſt multiplex: ergo
homo nõ eſt vnũ. Vtrũq; aũt argumẽtum poſita cõſecutione tollit id quod cõſequitur, & inde
ẽt quod antecedit: ſi homo inquit eſſet vnũ, non doleret, hoc eſt ſi homo conſtaret ex vno tãtũ
elemento, nõ doleret; ſed dolet: ergo non eſt vnũ. Quod quidẽ doleat, nemo eſt qui nõ aliquã-
i Gal. 1. de cau. ſymp. c. 6. — do expertus fuerit; quod aũt ſi ex vno tãtũ elemento cõſtet, homo nõ poſſit dolere, patebit ſi
naturã doloris intueamur. Eſt. n. dolor [i] ſenſus rei cõtrarię ac moleſtæ, ita vt duo concurrãt ad
ipsũ efficiẽdũ, id quod sẽtit, & id quod sẽtiť, ſed ſi homo ſit vnũ, hoc eſt ex vno elemẽto, nõ ha
bebit cõtrariũ, quod moleſtiã afferat, & ita nõ dolebit. At neq; ſentit cũ id vnũ ex quo cõſtat,
non mutetur. Quare neq; ſentit in hoĩe, ſi prius nõ ſentiebat. Alterũ argumẽtũ ſimiliter ducit,
k Hip. ibid. — & propoſita cõſecutione ſublato qđ cõſequiť, aufert id cui cõſequiť. Si homo cõſtans [k] ex vno
elemẽto doleret, vna eſſet tãtũ via curãdi, ſed eſt multiplex, ergo nõ cõſtat ex vno tãtũ elemẽ-
to. Non

A to. Non eſſe autem vnā curationis viā vel ex eo colligit, quod non modo ad varios [a] morbos, ſed ad eoſdem quoq; variis vtimur remediis, quę ad medicamenta, ad chirurgiam, ad victus rationē referunt. Valet aūt illa cōſecutio, quod ſi cōſtaret ex uno elemento tātū, id tm̄ afficeret, quare vna, & expedita eſſet ratio medendi, per q̄ illud vnum ad priſtinum ſtatum reſtitueret. Per hæc duo argumenta obtinet Hippocrates hoīem nō cōſtare ex uno tātum elemēto, ſed ex pluribus. Valent eadem contra opinionē Democriti iam dictā, q̄uis non ponat vnam tantum, ſed infinitas atomos, habent tamen vim vnius, quatenus corpus ſolidū ſunt, indiuiduum, impatibile: quare ſi demus hoīem cōſtare ex atomis, cogemur ēt fateri nō poſſe dolere id, ꝓpterea quod id quod mouet dolorem, neceſſe eſt tangat, at atomorū nullus poteſt eſſe cōtactus alioquin nō eſſent corpora indiuidua. At nec quod cōcretū eſt ex atomis percipere dolorē pōt, cū atomi nec sētiant, nec mutētur, ſed ex toto naturā ſuā retineāt in eo quod efficitur, sūt.n. impatibilia corpuſcula. Ergo ſi homo ex atomis cōponeretur, no doleret, aut ſi doleret, una eſſet tantū ratio medendi, quod argumenti ſatis eſt nō eſſe atomos elementa. Tolluntur iiſdē Hippocratis argumētis Anaxagoræ & Empedoclis opiniones, qui ſimiliter induxerunt impatibilia elementa, quod eſt ac ſi vnū poſuiſſent. Voluit.n. [b] Anaxagoras infinita corpora ſimiliū partiū eſſe primā oīum materiā, ex qua gignuntur, ignis, aer, aqua, terra, quæ nos vocamus elemē- B ta, ex quibus quod habeant in ſe ſimiles partes infinitas oīum rerum, cuncta produci exiſtimauit. Eiuſmodi ſimilium partium elementa noīauit omiomerias, quas in ortu & interitu rerum omnium nihil pati credidit, ſed in ortu concretionē, in interitu diremptum partium quæ iunctæ tenebantur, fieri exiſtimauit. Quāuis aūt ſic oīa poneret in omnibus, voluit tamen ex maiori parte vnāquamque rem appellari, quam opinionē [c] Lucretius primo libro exponēs inquit:

Principio rerum quam dicit omiomeriam »
Oſſa videlicet, è puſillis atque minutis »
Oſſibus, & ſic de puſillis atque minutis »
Viſceribus viſcus gigni, ſanguenque creari. »

Sed conſequuntur hanc ſuiam tot incōmoda, vt manifeſte ruinas edat, quod multis etiam rationibus [d] Ariſtoteles docuit. Ponit enim Anaxagoras mixta oīa ab initio, quæ tamen ſi miſceri debuerūt, neceſſe eſt fuiſſe antea immixta. Pręterea ſi quodlibet cū quolibet iungitur, poteſt ēt ſeparari, ita vt accidentia quoque poſſint ſeparari a ſubſtantia, cumq; omnia ſtatuas in omnibus, nō facultate, ſed re ipſa partes animalium & ſtirpium nō erūt determinatæ. [e] At omniū natura conſtantium determinata eſt ratio multitudinis & magnitudinis partium, & quod maximum eſt, dabitur infinitum re ipſa præſens: quod autem falſum ſit quodlibet fieri ex quoli- C bet, ſubdit [f] Lucretius:

Conueniebat enim fruges quoque ſæpe minacis »
Robore cum ſaxi franguntur mittere ſignum »
Sanguinis aut aliquid noſtro quæ corpore aluntur »
Cum lapidi lapidem ferimus manare cruorem. »

Empedocles verò cum alios intelligeret voluiſſe elemētū eſſe ignē, alios aerē, alios aquam, adiecit terrā, quæ cum illis tribus quartum eſſet elementū: Exiſtimauit [g] autem hæc per amicitiam coniungi ad compoſita corpora procreanda, & rurſus per litem diſſolui, & ad elemētorū naturā reuerti, quæ tn̄ gigni noluit, ſed ſemper manere, multitudine tātum & paucitate diſcreta & cōcreta ex uno in unū, uſusque eſt quatuor, ut duobus, igne quidē vt vno, reliquis tribus, ut altero: ſed tueri ortū, interitū, & qualitatum mutationem non pōt, cum ponat elementa impatibilia, quæ ſolū concretione & diremptu concurrant ad ortum & interitum. Sic aūt retinebunt proprium naturam, nec efficient mixtum, cum non frangantur, ita vt poſſint aliud quodpiam producere: nō fiet ēt vere auctus ſed adiectio, neq; procreabitur aliqua natura, ita vt ex toto reijcienda ſit ſn̄ia Empedoclis. Relictis igitur opinionibus eorū qui ponunt elementa impatibilia, ſiue vnum, ſiue plura, ex quibus fieri compoſitum pōt vt ſyllaba ex literis, magis quā D mixtum, quod mutationē [h] eorū requirit quæ miſcentur ſtatuamus elementa patibilia eſſe, quę tamen ſenſu non dignoſcantur, ſed rōne opus ſit per quam inueſtigētur, quāquam aliquo modo etiam per ſenſum nobis innoteſcunt, cū inſpicimus ex corporibus inferioribus, quæ maxime ſimplicia ſint, & in quæ cernimus mixta oīa diſſolui. Sunt igitur vera elementa, terra, aqua, aer, ignis, vbi vere ſimplicia ſint; nam ea quæ ſub ſenſum cadunt & ad vſum vitæ accommodātur, cum non ſint vere ſimplicia, [i] ſed aliquid etiam aliorum participent, non ſunt proprie elementa: quamquam ad ipſorum naturam proxime accedunt. Quem accendimus ignē, eſt igneū quoddam corpus, quod plurimum habet ignis, cum aliqua tamen parte aliorum elementorū admixta. Idem euenit aeri, qui nobis eſt circumfuſus, aquæ quam potamus, terræ quam colimus. Hæc igitur quæ ad vitæ vſum accōmodantur aliquo pacto mixta ſunt, nomen autē inuenerūt ab eo qđ in ipſis maxime ſuperat: magis aūt ſyncera sūt extrema ut ignis & terra, quæ media sūt, vt aer & [k] aqua, minus pura ſunt, & magis mixta. Quod aūt quatuor tātū ſint elemēta, nō plura aut pauciora, colligit partim ex [l] motu, partim ex primis qualitatibus, quæ ſunt veluti formæ ipſorum: ex motu quidem recto quo cientur, vnum enim ſurſum fertur, nempe ignis alterum deorſum, videlicet terra: duo hæc extrema ad compoſitionem vniuerſi neceſſe eſt me-

dio

a Gal. 2. meth. c. 6.
b Ariſt. lib. 1. de ortu et inter. ca 2. & [illegible]. phyſi. textu. 34.
c Lucr. 1.
d Ariſt. lib. 1. phyſi. text. 36. 37 & 39
e Ariſt. 1. phyſic. tex. 36.
f Luc. lib. 1.
g Ariſt. lib 3 cęli ca 7. & 2. d gen. & corr. c. 6. & li. 1. phyſic. tex 48.
h Ariſ 1. de gen. & cor. 1. 90.
i Gal. 1. de elem. c. 1 & 1. de nat. hu. com. 58.
k Ariſ. 2 de gen. & cor. tex 23.
l Ariſ 4. cœli 37.

formæ, ita ut earum ſpecies diſtribui in plures amplius non poſſint. Itaque non diſſentit E
Galenus ab Ariſtotele, & vtrique placet elementa eſſe ſimplicia corpora, hoc eſt non coagmẽ
tata ex aliis corporibus, quamuis conſtent ex prima materia & ſpecie ſeu forma: neutra tamẽ
harũ eſt corpus, aut à medicis elementum iudicatur, licet ex vtraq; fiat aliquid, nimirũ corpus
ſimplex, materia enim ſpecie caret, quam conſtat eſſe in elemento: at neq; forma ſpeciem ha-
bet, cũ ipſa ſit ſpecies, neq; ſub celo reperiatur ſine materia. Elemẽtũ aũt dẽt eſſe corpus ſim
plex, hoc eſt non compoſitum ex aliis corporibus, ſed conſtans ex materia, & forma dũtaxat,
quæ non dicenda ſunt elementa, ſed principia. Quę ſincere ſunt elemẽta, non ſunt ea quæ ſub
ſenſum cadunt, cum mente potius compræhendantur; nam ſi ſenſui ſubijcerentur, non diſſide
rent inter ſe Philoſophi, neque alia ab alijs ponerentur, ſed omnes eadem eſſe exiſtimarẽt. De-
a Gal. 1. de elemẽts. 6. fertur autem Athenæus [a] in errorem, cum credat ad elementorum inuentionem non opus eſſe
demonſtratione, ſed ſufficere ſenſum, eò adductus quod videat omnes ſenſu cognoſcere ter-
ram, aquã, aerem, ignẽ, quæ à plerìſque iudicãtur elemẽta inferiorũ corporũ. At eſto ſẽſu acci
piãtur, nõ ꝓpterea accipiũtur tãq̃ elemẽta. Cognoſcũtur ẽt ſẽſu cibi & medicamenta, quæ ta
mẽ vulgus ignorat q̃ uim habeãt. Sed quæ nã & quot ſint elemẽta, iã ingredior explicare, cũq;
alia aliis videantur, omnium opiniones attingam, & magis in illis inſiſtam quæ magis cum ſuis
principijs ac fundamentis congerunt, dum ad eam veniam quæ maxime ſtabilis eſt, maximeq; F
b Ariſt. 1. de gen. et cor. c. 1. & 2. ſapientum firmata conſenſu, ita vt nec amoueri, nec lebefactari poſſe videatur. [b] Democritus
igitur & Leucippus inducũt elemẽta atomos, hoc eſt corpuſcula quædam indiuidua, quæ cre
dunt infinita volitare, & interiecto inani inter ſe cohæreſcere & ſe mutuo apprehendentia cõ
tinuari: nã vbi pondere grauitate & deorsũ feruntur, alias ad perpẽdiculum deferri, alias de-
clinari paululum, quo nihil poſſit fieri minus exiſtimant. Per hanc declinationem fieri volunt
vt atomi ſe attingant, inter ſe copulentur, & cõponant alia corpora, quæ varia eſſe dicunt pro
varia atomorum figura, vario ordine, vario ſitu quem habẽt cũ inter ſe iunguntur, & adhære-
c Ariſto. 1. phyſic. 42. ſcunt. Ex atomis, alias [c] ponunt rotundas, alias angulatas, alias curuatas, alias quaſi aduncas.
Sapores verò & oẽs alias qualitates ac formas, quas in corporibus quotidie cernimus, tribuũt
variæ atomorum figuræ quam diximus: varijs itẽ adhæſionibus ordine ac ſitu differẽtibus. Ex
horum decretis cõſtat ignẽ, aerẽ, aquam, terram, non eſſe elementa, cum componantur ex ato
mis figura differentibus, & propterea non ſint ſpecie indiuidua, ſed in atomos diſſoluantur di
uerſæ ſpeciei, q̃ atomi tales fingũtur, qualia sũt elemẽta, ſimplicia corpora videlicet ex quibus
d Lucretius lib. 1. pag. 8. fit aliquid, quæue manent, & ſpeciem habent indiuiduam. Hanc Democriti & Leucippi ſentẽ
tiam amplexatus eſt Epicurus, cuius ſententiam Lucretius [d] his verſibus explicat:

» *Omnis vt eſt igitur per ſe natura, duabus* G
» *Conſtitit in rebus: nam corpora ſunt, & inane.*

Poſuerũt. n. duo principia, ſolidũ, hoc eſt atomos tanquã ens, & inane tanq̃ nõ ens: à qua ſe
cta Aſclepiades reipſa non degenerat, quamquam verbis ũtitur diuerſis, cum ait elementa eſ-
ſe incompacta corpuſcula, & ponit poros, neque enim aliud ſibi vult, quam atomos & inane.
e Ariſt. 1. de gen. & cor. c. 2. Hanc ſententiam præter ceteras antiquorum de elementis laudat [e] Ariſtoteles, ut quæ conſtã
ter in ſuis principiis perſeueret, & nõ ſubmoueat, ſed tueatur ortum, auctũ, interitũ. At nõ pro
pterea eam amplectitur, ſed uariis nominibus ab ea diſſentit, cum nec atomos concedat, nec
inane, nec infinitum, neque putet indiuidua corpuſcula magnitudine aut paruitate inter ſe
differre, nec aſſentiatur corpora illa, quæ pati uidemus, & mutationibus exponi, conſtare ex
elementis impatibilibus. Referta ſunt opera Ariſtotelis argumentis efficacibus, quibus atomi
f Ariſt. 1. de gen. & cor. c. 3. euertuntur, ſicut & ſuperficies, ex quibus Plato [f] vna cũ Pythagoricis tanquam ex elementis
voluit componi quatuor hæc quæ uocamus elementa. Hæ ſiquidem cum impatibiles ſint, non
poſſunt componere corpus quod patiatur, & ſicut linea non ſit ex punctis neque ſuperficies
ex lineis, ita non poteſt conſtitui elementum & corpus ex ſuperficiebus. Non defuerunt ex
antiquis Philoſophis, quibus placeret unum tantum eſſe elementum quod diuidi poſſet, & nõ
g Ari. 1. phyſic text. 6 Gal. 1. de elem. 4. infinitas atomos. Meliſſus [g] ens unum & immobile poſuit: Heraclitus & Hippaſus ignem. Anaxi H
menes & Diogenes aerem: Thales aquã, qđ & primi Theologi ſenſiſſe uidentur, qui Thetidẽ,
& Oceanũ parentẽ exiſtimarũt. Quorũ ſñias ante Ariſtotelẽ euertit [h] Hippocrates initio libri
h Hip. li. de nat. huma. tex 5. de natura humana duplici argumẽto: inquit enim, ſi homo eſſet unũ, non dolerer; ſed dolet: er
go non eſt vnũ. Addidit deinde, ſi doleret, una eſſet tm̃ ratio medendi; ſed eſt multiplex: ergo
homo nõ eſt vnũ. Vtrũq; aũt argumẽtum poſita cõſecutione tollit id quod cõſequitur, & inde
ẽt quod antecedit: ſi homo inquit eſſet vnũ, non doleret, hoc eſt ſi homo conſtaret ex vno tãtũ
elemento, nõ doleret; ſed dolet: ergo non eſt vnũ. Quod quidẽ doleat, nemo eſt qui nõ aliquã-
i Gal. 1. de cauſ. ſymp. c. 6. do expertus fuerit; quod aũt ſi ex vno tãtũ elemento cõſtet, homo nõ poſſit dolere, patebit ſi
naturã doloris intueamur. Eſt. n. dolor [i] ſenſus rei cõtrarię ac moleſtæ, ita vt duo concurrãt ad
ipsũ efficiẽdũ, id quod ſẽtit, & id quod ſẽtit, ſed ſi homo ſit vnũ, hoc eſt ex vno elemẽto, nõ ha
bebit cõtrariũ, quod moleſtiã afferat, & ita nõ dolebit. At neq; ſentit cũ id vnũ ex quo cõſtat,
non mutetur. Quare neq; ſentit in hoĩe, ſi prius nõ ſentiebat. Alterũ argumẽtũ ſimiliter ducit,
k Hip. ibid. & propoſita cõſecutione ſublato qđ cõſequit, aufert id cui cõſequit. Si homo cõſtans [k] ex vno
elemẽto doleret, vna eſſet tãtũ via curãdi, ſed eſt multiplex, ergo nõ cõſtat ex vno tãtũ elemẽ-

to. Non

A to. Non eſſe autem vnã curationis viã vel ex eo colligit, quod non modo ad varios [a] morbos, ſed ad eoſdem quoq; variis vtimur remediis, quę ad medicamenta, ad chirurgiam, ad victus rationẽ referunt. Valet aũt illa cõſecutio, quod ſi cõſtaret ex uno elemento tãtũ, id tm̃ afficeret, quare vna, & expedita eſſet ratio medendi, per q̃ illud vnum ad priſtinum ſtatum reſtitueret. Per hæc duo argumenta obtinet Hippocrates hoĩem nõ cõſtare ex uno tãtum elemẽto, ſed ex pluribus. Valent eadem contra opinionẽ Democriti iam dictã, q̃uis non ponat vnam tantum, ſed infinitas atomos, habent tamen vim vnius, quatenus corpus ſolidũ ſunt, indiuiduum, impatibile: quare ſi demus hoĩem cõſtare ex atomis, cogemur ẽt fateri nõ poſſe dolere id, ꝓpterea quod id quod mouet dolorem, neceſſe eſt tangat, at atomorũ nullus poteſt eſſe cõtactus alioquin nõ eſſent corpora indiuidua. At nec quod cõcretũ eſt ex atomis percipere dolorẽ põt, cũ atomi nec sẽtiant, nec mutẽtur, ſed ex toto naturã ſuã retineãt in eo quod efficitur, sũt.n. impatibilia corpuſcula. Ergo ſi homo ex atomis cõponeretur, nõ doleret, aut ſi doleret, una eſſet tantũ ratio medendi, quod argumenti ſatis eſt nõ eſſe atomos elementa. Tolluntur iiſdẽ Hippocratis argumẽtis Anaxagoræ & Empedoclis opiniones, qui ſimiliter induxerunt impatibilia elementa, quod eſt ac ſi vnũ poſuiſſent. Voluit.n.[b] Anaxagoras infinita corpora ſimiliũ partiũ eſſe primã oĩm materiã, ex qua gignuntur, ignis, aer, aqua, terra, quæ nos vocamus elemẽ- B ta, ex quibus quod habeant in ſe ſimiles partes infinitas oĩum rerum, cuncta produci exiſtimauit. Eiuſmodi ſimilium partium elementa noĩauit omiomerias, quas in ortu & interitu rerum omnium nihil pati credidit, ſed in ortu concretionẽ, in interitu diremptum partium quæ iunctæ tenebantur, fieri exiſtimauit. Quãuis aũt ſic oĩa poneret in omnibus, voluit tamen ex maiori parte vnãquamque rem appellari, quam opinionẽ [c] Lucretius primo libro exponẽs inquit:

a Gal. 2. meth. c. 6.

b Ariſt. lib. 1. de ortu et inter. ca 2. & 1. phyſi. textu. 34.

c Luc. li. 1.

Principio rerum quam dicit omiomeriam »
Oſſa videlicet, è puſillis atque minutis »
Oſſibus, & ſic de puſillis atque minutis »
Viſceribus viſcus gigni, ſanguenque creari. »

Sed conſequuntur hanc ſnĩam tot incõmoda, vt manifeſte ruinas edat, quod multis etiam rationibus [d] Ariſtoteles docuit. Ponit enim Anaxagoras mixta oĩa ab initio, quæ tamen ſi miſceri debuerũt, neceſſe eſt fuiſſe antea immixta. Prętetea ſi quodlibet cũ quolibet iungitur, poteſt ẽt ſeparari, ita vt accidentia quoque poſſint ſeparari a ſubſtantia, cumq; omnia ſtatuas in omnibus, nõ facultate, ſed re ipſa partes animalium & ſtirpium nõ erũt determinatæ. [e] At omniũ natura conſtantium determinata eſt ratio multitudinis & magnitudinis partium, & quod maximum eſt, dabitur infinitum re ipſa præſens: quod autem falſum ſit quodlibet fieri ex quoli- C bet, ſubdit [f] Lucretius:

d Ariſt. lib. 1. phyſi. text. 36. 37 & 39

e Ariſt. 1. phyſic. tex. 36.

f Luc. lib. 1.

Conueniebat enim fruges quoque ſæpe minacis »
Robore cum ſaxi franguntur mittere ſignum »
Sanguinis aut aliquid noſtro quæ corpore aluntur »
Cum lapidi lapidem ferimus manare cruorem. »

Empedocles verò cum alios intelligeret voluiſſe elemẽtũ eſſe ignẽ, alios aerẽ, alios aquam, adiecit terrã, quæ cum illis tribus quartum eſſet elementũ: Exiſtimauit [g] autem hæc per amicitiam coniungi ad compoſita corpora procreanda, & rurſus per litem diſſolui, & ad elemẽtorũ naturã reuerti, quæ tñ gigni noluit, ſed ſemper manere, multitudine tãtum & paucitate diſcreta & cõcreta ex uno in unũ, uſusque eſt quatuor, ut duobus, igne quidẽ vt vno, reliquis tribus, ut altero: ſed tueri ortũ, interitũ, & qualitatum mutationem non põt, cum ponat elementa impatibilia, quæ ſolũ concretione & diremptu concurrant ad ortum & interitum. Sic aũt retinebunt proprium naturam, nec efficient mixtum, cum non frangantur, ita vt poſſint aliud quodpiam producere: nõ fiet ẽt vere auctus ſed adiectio, neq; procreabitur aliqua natura, ita vt ex toto reijcienda ſit ſnĩa Empedoclis. Relictis igitur opinionibus eorũ qui ponunt elementa impatibilia, ſiue vnum, ſiue plura, ex quibus fieri compoſitum põt vt ſyllaba ex literis, magis quã D mixtum, quod mutationẽ [h] eorũ requirit quæ miſcentur ſtatuamus elementa patibilia eſſe, quę tamen ſenſu non dignoſcantur, ſed rõne opus ſit per quam intelligẽtur, quãquam aliquo modo etiam per ſenſum nobis innoteſcant, cũ inſpicimus ex corporibus inferioribus, quæ maxime ſimplicia ſint, & in quæ cernimus mixta oĩa diſſolui. Sunt igitur vera elementa, terra, aqua, aer, ignis, vbi vere ſimplicia ſint; nam ea quæ ſub ſenſum cadunt & ad vſum vitæ accommodãtur, cum non ſint vere ſimplicia, [i] ſed aliquid etiam aliorum participent, non ſunt proprie elementa: quamquam ad ipſorum naturam proxime accedunt. Quem accendimus ignẽ, eſt igneũ quoddam corpus, quod plurimum habet ignis, cum aliqua tamen parte aliorum elementorũ admixta. Idem euenit aeri, qui nobis eſt circumfuſus, aquæ quam potamus, terræ quam colimus. Hæc igitur quæ ad vitæ vſum accõmodantur aliquo pacto mixta ſunt, nomen autẽ inuenerũt ab eo qđ in ipſis maxime ſuperat: magis aũt ſyncera sũt extrema ut ignis & terra, quæ media sũt, vt aer & [k] aqua, minus pura ſunt, & magis mixta. Quod aũt quatuor tãtũ ſint elemẽta, nõ plura aut pauciora, colligit partim ex [l] motu, partim ex primis qualitatibus, quæ ſunt veluti formæ ipſorum: ex motu quidem recto quo cientur, vnum enim ſurſum fertur, nempe ignis alterum deorſum, videlicet terra: duo hæc extrema ad compoſitionem vniuerſi neceſſe eſt medio

g Ariſt. lib 3 cęli ca 7. & 2. d gen. & corr. c. 6. & li. 1. phyſic. tex. 48.

h Ariſt 1. de gen. & cor. t. 90.

i Gal. 1. de elem. c. 1 & 1. de nat. hu. com. 58.

k Ariſt. 2 de gen. & cor. tex 23.

l Ariſt. 4. cœli 37.

dio

A to. Non eſſe autem vnā curationis viā vel ex eo colligit, quod non modo ad varios [a] morbos, a Gal.2. meth.c.6.
ſed ad eoſdem quoq; variis vtimur remediis,quę ad medicamenta,ad chirurgiam,ad victus ra
tioné referunt. Valet aūt illa cōſecutio,quod ſi cōſtaret ex uno elemento tātū,id tm̄ afficeret,
quare vna,& expedita eſſet ratio medendi,per q̄ illud vnum ad priſtinum ſtatum reſtitueret.
Per hæc duo argumenta obtinet Hippocrates hoīem nō cōſtare ex uno tātum elemēto,ſed ex
pluribus. Valent eadem contra opinionē Democriti iam dictā,quis non ponat vnam tantum,
ſed infinitas atomos,habent tamen vim vnius,quatenus corpus ſolidū ſunt,indiuiduum,impa
tibile:quare ſi demus hoīem cōſtare ex atomis,cogemur ēt fateri nō poſſe dolere id, ꝑpterea
quod id quod mouet dolorem,neceſſe eſt tangat,at atomorū nullus poteſt eſſe cōtactus alio-
quin nō eſſent corpora indiuidua. At nec quod cōcretū eſt ex atomis percipere dolorē pōt,cū
atomi nec ſētiant,nec mutētur,ſed ex toto naturā ſuā retineāt in eo quod efficitur, ſūt.n.im-
patibilia corpuſcula. Ergo ſi homo ex atomis cōponeretur,nō doleret,aut ſi doleret,una eſſet
tantū ratio medendi,quod argumenti ſatis eſt nō eſſe atomos elementa. Tolluntur ijſdē Hip-
pocratis argumētis Anaxagoræ & Empedoclis opiniones,qui ſimiliter induxerunt impatibi-
lia elementa,quod eſt ac ſi vnū poſuiſſent. Voluit.n. [b] Anaxagoras infinita corpora ſimiliū par b Ariſt. lib. 1. de ortu et inter. ca 1. & 1. phyſi. textu. 34.
tiū eſſe primā oīum materiā,ex qua gignuntur,ignis,aer,aqua,terra,quæ nos vocamus elemē-
B ta,ex quibus quod habeant in ſe ſimiles partes infinitas oīum rerum, cuncta produci exiſtima
uit. Eiuſmodi ſimilium partium elementa noīauit omiomerias, quas in ortu & interitu rerum
omnium nihil pati credidit,ſed in ortu concretionē,in interitu diremptum partium quæ iun-
ctæ tenebantur,fieri exiſtimauit. Quāuis aūt ſic oīa poneret in omnibus, voluit tamen ex maio
ri parte vnāquamque rem appellari, quam opinionē [c] Lucretius primo libro exponēs inquit: c Luc li. 1.

Principio rerum quam dicit omiomeriam »
Oſſa videlicet,è puſillis atque minutis »
Oſſibus,& ſic de puſillis atque minutis »
Viſceribus viſcus gigni,ſanguenque creari. »

Sed conſequuntur hanc ſnīam tot incōmoda,vt manifeſte ruinas edat,quod multis etiam ra
tionibus [d] Ariſtoteles docuit. Ponit enim Anaxagoras mixta oīa ab initio, quæ tamen ſi miſce d Ari. lib. 1. phyſi text. 36.37 & 39
ri debuerūt,neceſſe eſt fuiſſe antea immixta. Pręterea ſi quodlibet cū quolibet iungitur,poteſt
ēt ſeparari,ita vt accidentia quoque poſſint ſeparari a ſubſtantia,cumq; omnia ſtatuas in om
nibus, nō facultate, ſed re ipſa partes animalium & ſtirpium nō erūt determinatæ. [e] At omniū e Ariſto. 1. phyſic. tex. 36.
natura conſtantium determinata eſt ratio multitudinis & magnitudinis partium, & quod ma-
ximum eſt,dabitur infinitum re ipſa præſens:quod autem falſum ſit quodlibet fieri ex quoli-
C bet,ſubdit [f] Lucretius: f Luc. lib. 1.

Conueniebat enim fruges quoque ſæpe minacis »
Robore cum ſaxi franguntur mittere ſignum »
Sanguinis aut aliquid noſtro quæ corpore aluntur »
Cum lapidi lapidem ferimus manare cruorem. »

Empedocles verò cum alios intelligeret voluiſſe elemētū eſſe ignē, alios aerē, alios aquam,
adiecit terrā,quæ cum illis tribus quartum eſſet elementū: Exiſtimauit [g] autem hæc per amici- g Ariſt. lib 3 cęli ca 7. & 2. d gen. & cor. c.6. & li. 1. phyſic. tex 48.
tiam coniungi ad compoſita corpora procreanda,& rurſus per litem diſſolui,& ad elemētorū
naturā reuerti,quæ tm̄ gigni noluit,ſed ſemper manere,multitudine tātum & paucitate diſcre
ta & cōcreta ex uno in unū,uſusque eſt quatuor,ut duobus,igne quidē vt vno, reliquis tribus,
ut altero:ſed tueri ortū,interitū,& qualitatum mutationem non pōt, cum ponat elementa im
patibilia,quæ ſolū concretione & diremptu concurrant ad ortum & interitum. Sic aūt retine-
bunt proprium naturam,nec efficient mixtum,cum non frangantur, ita vt poſſint aliud quod
piam producere:nō fiet ēt vere auctus ſed adiectio, neq; procreabitur aliqua natura,ita vt ex
toto reijcienda ſit ſnīa Empedoclis. Relictis igitur opinionibus eorū qui ponunt elementa im
patibilia,ſiue vnum,ſiue plura,ex quibus fieri compoſitum pōt vt ſyllaba ex literis,magis quā
D mixtum,quod mutationē [h] eorū requirit quæ miſcentur ſtatuamus elementa patibilia eſſe,quę h Ariſ 1. de gen. & cor. 1.90.
tamen ſenſu non dignoſcantur,ſed rōne opus ſit per quam inueſtigētur,quāquam aliquo mo-
do etiam per ſenſum nobis innoteſcunt, cū inſpicimus ex corporibus inferioribus, quæ maxi-
me ſimplicia ſint,& in quæ cernimus mixta oīa diſſolui. Sunt igitur vera elementa,terra, aqua,
aer,ignis,vbi vere ſimplicia ſint;nam ea quæ ſub ſenſum cadunt & ad vſum vitæ accommodā-
tur,cum non ſint vere ſimplicia, [i] ſed aliquid etiam aliorum participent, non ſunt proprie ele i Gal. 1. de elem. c 1 & 1. de nat. hu. com. 58.
menta:quamquam ad ipſorum naturam proxime accedunt. Quem accendimus ignē,eſt igneū
quoddam corpus, quod plurimum habet ignis, cum aliqua tamen parte aliorum elementorū
admixta. Idem euenit aeri, qui nobis eſt circumfuſus,aquæ quam potamus,terræ quam coli-
mus. Hæc igitur quæ ad vitæ vſum accōmodantur aliquo pacto mixta ſunt,nomen autē inuene
rūt ab eo qđ in ipſis maxime ſuperat: magis aūt ſyncera ſūt extrema ut ignis & terra,quæ me
dia ſūt,vt aer & [k] aqua,minus pura ſunt,& magis mixta. Quod aūt quatuor tātū ſint elemēta, k Ariſ. 2 de gen. & cor. tex 25.
nō plura aut pauciora,colligit partim ex [l] motu,partim ex primis qualitatibus,quæ ſunt veluti
formæ ipſorum:ex motu quidem recto quo cientur,vnum enim ſurſum fertur, nempe ignis al- l Ari 4. cœli 37.
terum deorſum, videlicet terra:duo hæc extrema ad compoſitionem vniuerſi neceſſe eſt me-
dio

Digitized by Google

dio aliquo inter ſe iũgãtur, hoc ſi eſſet exquiſite mediũ, neq; ſurſũ, neq; deorſũ ferretur, & id- E
circo nõ poſſet nectere extrema, quamobrem opus fuit duobus medijs, uno quod ſurſum, altero quod deorſum ferretur, minus tamẽ q̃ extrema, hmõdi eſt aer, qui minus quã ignis ſurſum fertur, & aqua quæ deorſum minus quam terra: coniunctione hac tenentur extrema ſimul copulata, nectiturque moles vniuerſi, neque adiiciendum fuit quintum exquiſite medium, quod ob eãdẽ rationẽ neq; moueretur ſurſum aut deorſum, neq; poſſet extrema inter ſe nectere, ſed ſufficiunt propoſita quatuor. Idẽ probatur per primas ac præcipuas qualitates, calorẽ, frigus, humorẽ, ac ſiccitatẽ, a quib. conſtituũtur propriæ [a] formę elementorũ, quorũ materia cõis eſt, illa nimirũ q̃ primam dicunt, quæ omnib. ſubiecta eſt ſine vlla ſpecie aut qualitate, effingiturque formis elementorum, quarũ viciſſitudine mundi natura confirmatur: nam ex terra aqua, ex aqua oritur aer, ex aere ignis, deinde retrorſum viciſſim ex igne aer, inde aqua, ex aqua terra. Ex his enim elementis ex quibus omnia conſtant, ſurſum, deorſum, vltro citroq; cõmeantibus, nunquã ex toto, ſed ex parte aſſidue intereuntibus, mundi [b] partium coniunctio continetur. Ergo elementorũ formas exiſtimãt medici conſiſtere in primis ac præcipuis qualitatibus, calore, frigore, humore, ac ſiccitate, ex quib. ſex coniugationes [c] proficiſcuntur, quarum duas rerum natura non admittit, vt caloris cũ frigore, & humoris cũ ſiccitate, neque.n. contraria ſimul eſſe poſſunt in eodẽ. Reſtant igitur quatuor duntaxat, prima caloris cũ ſiccitate, ſecun- F
da caloris cum humore, tertia frigoris cum humore, quarta frigoris cũ ſiccitate. Prima coniunctio conſtituit ignẽ, ſecunda aerẽ, tertia aquã, quarta terram. Quoduis aũt elementũ vtraque ſuæ coniunctionis qualitate ſumma præditũ eſt, q̃uis altera magis propria ſit ipſius, vt quę maiorem [d] vim habeat efficiendi in ipſo quam in altero elemento cui ineſt. Calor efficacior eſt in igne, vbi iungitur cum ſiccitate, quã in aere vbi cũ humore, ſiccitas.n. inſtar cotis calorẽ acuit. Frigus efficacius eſt in aqua vbi cũ humore, q̃ in terra vbi cũ ſiccitate copulatur: ſiccitas efficacior eſt in terra vbi adiunctũ hẽt frigus, q̃ in igne vbi iungitur cũ calore: humor validior eſt in aere vbi cũ calore, q̃ in aqua vbi cũ frigore copulatur; neceſſe eſt tñ in ſingulis elementis ſummas eſſe ambas qualitates, nã ſi altera non eſſet ſumma remitteretur mixtura cõtrariæ, atque hoc pacto nõ binis, ſed ternis qualitatib. primis contineret quodlibet elementũ. Verũ binæ & ſufficiunt, & neceſſariæ ſunt ad cõpoſitionẽ vniuerſi, vt p vnã qualitatẽ media elementa & inter ſe, & cũ extremis iũgãtur, & ita poſſit vnũ ĩ alterũ facile mutari: Quãobrẽ neq; calidũ, neq; frigidũ tãgit qđ nõ ſit ſimul humidũ ac ſiccũ. Vnũquodq; igit elemẽtũ pręditũ eſt duplici qualitate, & vtraq; ſũma, q̃uis una cuiuſq; ſit [e] magis propria, a qua nomẽ inuenit, ſępe.n. pro igne, G
aere, terra aqua, medici [f] dicũt calidũ, humidũ, frigidũ & ſiccũ cñ dicũt calidũ, intelligũt ignẽ: cũ frigidũ, aq̃: cũ humidũ, aerẽ: cũ ſiccũ, terrã: neq;.n. his nominib. ſolas qualitates ſignificãt, ſed corpora, in quib. illæ [g] & ſummæ verſantur, & efficaciſſimæ ſunt, ueluti calor in igne, frigus in aqua, humor in aere, ſiccitas in terra. Sed ut ad numerũ elemẽtorum reuertamur, vñ digreſſi ſumus, ex quatuor coniugationib. primarũ qualitum, quatuor elemẽta cõſtitui, neq; plura, neque pauciora facile intelligitur. Sũt aũt oĩa quatuor neceſſaria nõ tantũ ad conſtitutionẽ uniuerſi, ſed ad mixtorũ quoq; procreationẽ, ut paulo infra docebimus, cũ ad ipſorũ permixtionẽ veniemus: nunc.n. redeundũ eſt ad elemẽtorũ formas, quas medici [h] exiſtimant eſſe primas qualitates, ſeu coniugationes primarum qualitatũ in elemẽtis euidẽter apparẽtiũ a quib. reliquæ oẽs proficiſcũtur, & per quarũ mutationẽ cõſtat ipſa elementã oriri atq; interire. At cum elemẽta ſint ſubſtãtiæ, neceſſe eſt eorũ quoq; formas in ſubſtãtiis poni, primæ verò qualitates accidẽtia ſunt; qđ aũt vni accidit, nõ põt alteri eſſe ſubſtãtia quare nõ uidentur eſſe formæ elemẽtorũ. Singulis ẽt opponitur altera cõtraria qualitas, vt calori frigus, humori ſiccitas, & vnaqueque validior aliqñ fit, aliquãdo imbecillior, unaquæq; ẽt ſub ſenſũ cadit, & tpe per motũ gignitur nõ momẽ corpis, q̃ oĩa minime vſuueniũt ſubſtantiis, atq; idcirco nõ poſſunt eſſe formæ elementorũ. Huc accedit qđ cũ binę ſint in quouis elemento, & ambæ ſummæ, (ut ante indicauimus) duæ erunt formæ in quouis elemẽto, & ita erit duplex & non ſimplex. Quib. argu- H
mentis adducti clariſſimi quidã philoſophi voluerunt has quatuor primarũ qualitatũ cõiugationes reddere elemẽtą habilia ad accipiendã, & cõſeruandã formã, q̃ vere ſit ſubſtantia, nobis tamẽ ignota. Sed qđ ad ſanitatẽ & medici finẽ attinet, nihil intereſt primarũ qualitatũ cõiugationes, ſint ne formę elemẽtorũ, an proprietates reddentes materiã habilẽ ad accipiẽdã & cõſeruadã formã vt philoſophi illi cõcedũt q negãt eas eſſe formas. Ijdẽ volũt ẽt vbi primę qualitates mutẽtur, elemẽta mutari, & nõ amplius manere. Siqs tñ priorẽ ſentẽtiã amplexeẽ, velitq; eã pugnaciſſime defẽdere, facile ſoluet ꝓpoſita oĩa argumẽta demõſtrãtia primas qualitates nõ poſſe eſſe elemẽtorũ formas. Fũdamẽtũ defenſionis firmiſſimũ in eo cõſiſtit, qđ datur [k] ẽt ab aduerſarijs, elemẽtorũ ſubſtãtiã videlicet eſſe imꝑfectã, cũ ſit materia cõis oĩũ mixtorũ ita vt eorũ formę ꝓxime accedãt ad naturã accidẽtiũ, & ppa cũ p miſcẽt, remittãt. His ita ſtabilitis pſacilis & expedita defẽſio erit, cũ formæ elemẽtorũ imperfectæ ſint, & non ſiut veræ ſubſtãtiæ, non debet abſurdum uideri ſi ſub ſenſum cadunt, ſi alteri accidunt, ſi ualidiores & imbecilliores fiunt, aucta uel diminuta qualitate ipſis contraria, ſi per motũ gignuntur & non momento temporis, quæ ut perfectis ſubſtantiis minime eueniũt, ita imperfectis euenire nihil prohibet. Quod autem poſtremo afferebatur de duplici qualitate, quæ duplicem formam

a Ariſ. 2. de anima, 117. & Gale. 1. de elem. 6. & 9.

b Ariſto. 2. de gen. & cor. tex. 24. & 25.

c Ibid. tex 16 & 24.

d Ariſt. 2. de gen. & cor. tex. 23.

e Ibidem.

f Hippocrates 1 de natura humana 14. & Galenus 1. de elem. c. 8.

g Gal. 1. de elem. 6.

h Gal. 1. de nat. humana commẽto. 2 & 1. de elem. 6. & 9. & Ammonius li. predicam. in commẽ. c. de ſubſtãtia.

i D. Thomas 5. phyſic. tex. cõmento. 10. Simplicib. in eodem comment. tex. 10. 5. libri phyſic. & Contarenus libr. 1. de elem. pagin. 2. 10.

k Contare. de elemen. pag. 10 & Auerr. 3. cę li. com. 67.

A mam & duplex elementum cõſtituet, diluitur cum ex vtraque fiat quædam vnitas, quæ vnum ac ſimplex conſtituet elementum. Quod ſi in hac controuerſia iudicium noſtrum interponere debeamus, id dicemus, quod præclare[a] Auicenna de principatu partium tradidit, philoſophorum ſententiam fortaſſe veriorem eſſe, medicorum proculdubio euidentiorem. Phyſici tamẽ eſt, non autem medici proprios iſtarum quæſtionum exitus inueſtigare; Sed ſatis de elementis, transeamus ad permixtionem ac temperationem quam efficiunt cum ſimul iunguntur.

De permixtione & temperatione. Cap. VI.

PRimo autem exponemus quid permixtio ſit, quo pacto fiat, & ex quibus elemẽtis, & quid præſtantibus: dein quam formam comparet, & quomodo differat ab ortu rerum, & an ſit idem quod temperatio. Definitur permixtio ab[b] Ariſtotele eorũ quæ permiſceri poſſunt aliter affectorum vnitas. ſignificat autem vnitas vel actionem ipſam permiſcendi quæ ad unitatem perducit, uel naturã quæ ex permixtis proficiſcitur, perinde ac ſenſus, qui interdum notat actionem ſentiendi, interdum naturam ipſam ſentientem. Si vnitas accipiatur pro actione cõpræhẽditur ſub genere agendi, ſi pro natura, eſt ex his quæ B referuntur ad aliud, & pertinet ad ſubſtantiam & formam. Ponitur autem in propoſita definitione loco generis, quod arctatur differentia ſumpta à ſubiecta materia, quam explicant illa verba (eorum quæ miſceri poſſunt aliter affectorum) Non ſunt autem omnia idonea quæ permiſceantur, ſed tantum ea quæ ſe mutuo afficere poſſunt ita vt ſimul & efficiant & accipiant: quæ talia ſunt,[c] neceſſe eſt communem habeãt materiam, ex ipſis autem illa facilius permiſcẽtur, quæ facile diuiduntur[d] in partes minutas, & quæ facilè terminãtur, quemadmodum liquores non glutinoſi: eorum verò quæ his contraria ſunt, neque facilis, neque expedita permixtio eſt, quamobrem artifices cum res diuerſi generis permiſcent, quantum poſſunt eas cõminuũt, & in exiguas partes diſſipant, ac diutius agitant & commouent, ut perducantur ad vnitatem apparentẽ; nam veram ſolus[e] efficit Deus, & natura. Neceſſe autem eſt ea quæ permiſceri poſſunt, non tantum inter ſe copulentur, ſed mutua actione & perpeſſione etiam aliter afficiantur, alioquin non ſequeretur vnitas, neque eſſet permixtio, ſed potius coniunctio quædam diuerſarum formarum, ita tamen affici ac mutari debent quę permiſcentur, vt non intereant, id quod Alexander Aphrodiſeus[f] docuit, cũ propoſitam Ariſtotelis definitionem his verbis exC preſſit; Permixtio eſt corporum iuxta ſe poſitorum intercedẽte actione & perpeſſione vnitas cum mutatione ſine[g] interitu. Ex quo intelligi poteſt quo pacto elemẽta ad permixtionẽ perducantur, ſeruentur ne in rebus permixtis, an intereant. Nam cum unitatem efficiant, neceſſe eſt ſeruentur, non tamen ex toto, ſiquidem aliter affici debent. Quamobrem[h] neque ex toto ſeruantur, neque ex toto intereunt, ſed manent aliter affecta: illis ut rò qui aut integra ſeruari exiſtimant, quemadmodum Auicenna, aut penitus interire, quemadmodum iuniores philoſophi complures, aduerſatur non ſolum definitio Ariſtotelis, ſed ratio ipſa. perpendamus nos ſeorſum vtramque opinionem. Placuit igitur[i] Auicennæ elementa ita ſeruari in re permixta, ut retineant formas integras, ſed qualitates remiſſas. Mouetur autem partim natura ipſa elementorũ quæ inſunt in re quam[k] cõponunt, ut in ſuperioribus oſtẽſum eſt, ſed nõ poſſunt ineſſe niſi formas retineãt.[l] Cõparãtur. n. formæ figuris ac numeris, qui manẽt cũ nouo addito augẽtur: partim qđ ubi interit[m] qđ pmixtum eſt, elementa manifeſte dirimãtur, hoc non eueniret, niſi formæ[n] ipſorũ ineſſent in re pmixta, ob quas caleſaciunt, refrigerant, madefaciunt, ſiccant: partim quod ea quæ permixta ſunt ferantur ab elemento ſuperante, & quod intereant ob cauſam quoque internam, id quod monſtrat formas elementorum in ipſis ſeruari. Verum enimuero conuincitur ex his argumentis ſeruari quidem elementorum formas, at non propterea inte D gras, ſatis enim eſt ſi ſeruentur fractæ ac remiſſæ. Delabitur etiam Auicenna in multas difficultates, primo enim permixtio non eſſet vnitas,[o] ſed iuxta poſitio, ſi formæ integræ manerẽt: deinde res permixta non eſſet vna, ſed multiplex, prout multæ ſunt formæ elementorum quibus continetur: quod ſi ex ipſis tertia emanaret, neceſſariò eſſet accidens cum ſuperueniret[p] ſubſtantijs; præterea nec eſſet ſimile quod permixtum eſt, nec quæuis pars eius permixta; illæ enim quæ particulæ ſunt integri alicuius elemẽti, ſiue ignis, ſiue aeris, ſiue aquæ, ſiue terræ, ſimplices ſunt, & non permixtæ. Adde quod in mixtis diuturnioribus nimis diu contraria manerent inter ſe iuncta. Procreatio item vnius non eſſet interitus alterius, quod à phyſicis[q] demõſtratum eſt; quod ſi recipiamus primas qualitates formas eſſe elementorum, Auicenna[r] cũ eas remitti exiſtimet, cogetur vel inuitus concedere formas elementorum in re permixta nõ manere integras, ſed fractas. Huic opinioni ſe opponunt iuniores[f] philoſophi, qui volunt elemẽtorum formas penitus interire, & in re permixta procreari nouam quandam formam, ſicut & nouam qualitatem, æque ſimplicem ac quamlibet extremarum, dici tamen mediam, quòd habeat conuenientiam cum extremis. Adducuntur autem illis rationibus quas aduerſus Auicennam attulimus: ſed lubrica etiam hæc opinio eſt, funditus enim euertitur illis argumentis quibus utebatur Auicenna, quæ probare diximus ſeruari quidem elementa in re permixta, nõ tamen integra. Quam ſententiam Auerrois[t] & ante ipſum Ariſtot.[u] ac Græcorum ſequendam

eſſe

a Auic li. 1. fen. 1. doct. 5. cap. 1.
b Ariſt. 1. de geo. & cor. tex 90
c Ariſt. 1. de gen. & cor. tex 43 Ariſt. 1. de gener. & cor. tex. 54
d Ariſt. 1 de gen. & cor. tex. 89.
e Gal. 1. de tēpera c. 9.
f Alex. 1. de gen. & cor. comm. tex. 9 Ioã. Gra. cõm. text. 88. & 89.
g Ariſt. 1 de gen & cor. tex. 84.
h Ariſt. 1 de gen. & cor. tex. 84.
i Auic. a 1. Cãticorum ab initio, De Auic. refert Auerroës 3. cœli. 67. Auic in Metaphyſi.
k Ariſt. 5. di uin. 3.
l Ariſt. lib. 2 de anima tex. 31.
m Auicẽ 1. cantic. ab initio.
n Ariſt. lib. de ortu & interitu tex. 84
o Vide Auerr. 3. cœli 67 & 1. de gen. & cor. comm tex. vltimi.
p Ariſt. 1. de gen. & cor. tex 23.
q Ariſt. 1. de gen. & cor. tex. 17.
r Auic. io c. de temp. ab initio.
f Scot. 2. ſẽtentiarũ. diſtin. 15. D. Thom. 1. de gen. & cor. cõ tex. 84.
t Auer. 3. cœli com. 67. & Ariſt. 1. de geo. & cor. 84.

dio aliquo inter ſe iũgãtur, hoc ſi eſſet exquiſite mediũ, neq; ſurſũ, neq; deorſũ ferretur, & id E
circo nõ poſſet nectere extrema, quamobrem opus fuit duobus mediis, uno quod ſurſum, alte
ro quod deorſum ferretur, minus tamẽ q̃ extrema, hmõdi eſt aer, qui minus quã ignis ſurſum
fertur, & aqua quæ deorſum minus quam terra: coniunctione hac tenentur extrema ſimul co-
pulata, nectiturque moles vniuerſi, neque adiiciendum fuit quintum exquiſite medium, quod
ob eãdẽ rationẽ neq; moueretur ſurſum aut deorſum, neq; poſſet extrema inter ſe nectere, ſed
ſufficiunt propoſita quatuor. Idẽ probatur per primas ac præcipuas qualitates, calorẽ, frigus,
humorẽ, ac ſiccitatẽ, a quib. conſtituũtur propriæ [a] formę elementorũ, quorũ materia cõis eſt,
illa nimirũ q̃ primam dicunt, quæ omnib. ſubiecta eſt ſine vlla ſpecie aut qualitate, effingitur
que formis elementorum, quarũ viciſſitudine mundi natura confirmatur: nam ex terra aqua,
ex aqua oritur aer, ex aere ignis, deinde retrorſum viciſſim ex igne aer, inde aqua, ex aqua ter
ra. Ex his enim elementis ex quibus omnia conſtant, ſurſum, deorſum, vltro citroq; cõmeanti
bus, nunquã ex toto, ſed ex parte aſſidue intereuntibus, mundi [b] partium coniunctio continue-
tur. Ergo elementorũ formas exiſtimãt medici conſiſtere in primis ac præcipuis qualitatibus,
calore, frigore, humore, ac ſiccitate, ex quib. ſex coniugationes [c] proficiſcuntur, quarum duas
rerum natura non admittit, vt caloris cũ frigore, & humoris cũ ſiccitate, neque.n. contraria
ſimul eſſe poſſunt in eodẽ. Reſtant igitur quatuor duntaxat, prima caloris cũ ſiccitate, ſecun- F
da caloris cum humore, tertia frigoris cum humore, quarta frigoris cũ ſiccitate. Prima coniun
ctio conſtituit ignẽ, ſecunda aerẽ, tertia aquã, quarta terram. Quoduis aũt elementũ vtraque
ſuæ coniunctionis qualitate ſumma præditũ eſt, q̃uis altera magis propria ſit ipſius, vt quę ma-
iorem [d] vim habeat efficiendi in ipſo quam in altero elemento cui ineſt. Calor efficacior eſt in
igne, vbi iungitur cum ſiccitate, quã in aere vbi cũ humore, ſiccitas.n. inſtar cotis calorẽ acuit
Frigus efficacius eſt in aqua vbi cũ humore, q̃ in terra vbi cũ ſiccitate copulatur: ſiccitas effica
cior eſt in terra vbi adiunctũ hẽt frigus, q̃ in igne vbi iungitur cũ calore: humor validior eſt in
aere vbi cũ calore, q̃ in aqua vbi cũ frigore copulatur; neceſſe eſt tñ in ſingulis elementis ſum
mas eſſe ambas qualitates, nã ſi altera non eſſet ſumma remitteretur mixtura cõtrariæ, atque
hoc pacto nõ binis, ſed ternis qualitatib. primis contineret quodlibet elementũ. Verũ binæ &
ſufficiunt, & neceſſariæ ſunt ad cõpoſitionẽ vniuerſi, vt p vnã qualitatẽ media elementa & in-
ter ſe, & cũ extremis iũgãtur, & ita poſſit vnũ ĩ alterũ facile mutari: Quãobrẽ neq; calidũ, neq;
frigidũ tãgit q̃d nõ ſit ſimul humidũ ac ſiccũ. Vnũquodq; igit̃ elemẽtũ prędi tũ eſt duplici qua
litate, & vtraq; ſũma, q̃uis una cuiuſq; ſit [e] magis propria, a qua nomẽ inuenit, ſępe.n. pro igne, G
aere, terra aqua, medici [f] dicũt calidũ, humidũ, frigidũ & ſiccũ cũ dicũt calidũ, intelligũt ignẽ:
cũ frigidũ, aq̃: cũ humidũ, aerẽ: cũ ſiccũ, terrã: neq;.n. his nominib. ſolas qualitates ſignificãt,
ſed corpora, in quib. illæ [g] & ſummæ uerſantur, & efficaciſſimæ ſunt, ueluti calor in igne, frigus
in aqua, humor in aere, ſiccitas in terra. Sed ut ad numerũ elemẽtorum reuertamur, vñ digreſſi
ſumus, ex quatuor coniugationib. primarũ qualitum, quatuor elemẽta cõſtitui, neq; plura, ne-
que pauciora facile intelligitur. Sũt aũt oĩa quatuor neceſſaria nõ tantũ ad conſtitutionẽ uni
uerſi, ſed ad mixtorũ quoq; procreationẽ, ut paulo infra docebimus, cũ ad ipſorũ permixtio-
nẽ veniemus: nunc.n. redeundũ eſt ad elemẽtorũ formas, quas medici [h] exiſtimant eſſe primas
qualitates, ſeu coniugationes primarum qualitatũ in elemẽtis euidẽter apparẽtiũ a quib. reli-
quæ oẽs proficiſcũtur, & per quarũ mutationẽ cõſtat ipſa elementa oriri atq; interire. At cum
elemẽta ſint ſubſtãtiæ, neceſſe eſt eorũ quoq; formas in ſubſtãtiis poni, primæ verò qualitates
accidẽtia ſunt; q̃d aũt vni accidit, nõ põt alteri eſſe ſubſtãtia quare nõ uidentur eſſe formæ elę
mẽtorũ. Singulis ẽt opponitur altera cõtraria qualitas, vt calori frigus, humori ſiccitas, & vna
quęque validior aliqñ fit, aliquãdo imbecillior, unaquæq; ẽt ſub ſenſũ cadit, & tpe per motũ
gignitur nõ momẽto rpis, q̃ oĩa minime vſuueniũt ſubſtantiis, atq; idcirco nõ poſſunt eſſe for
mæ elementorũ. Huc accedit q̃d cũ binę ſint in quouis elemento, & ambæ ſummæ, (ut ante iu-
dicauimus) duæ erunt formæ in quouis elemẽto, & ita erit duplex & non ſimplex. Quib. argu H
mentis adducti clariſſimi quidã philoſophi voluerunt has quatuor primarũ qualitatũ cõiuga
tiones reddere elemẽtą habilia ad accipiendã, & cõſeruandã formã, q̃ vere ſit ſubſtantia, no-
bis tamẽ ignota. Sed q̃d ad ſanitatẽ & medici finẽ attinet, nihil intereſt primarũ qualitatũ cõ
iugationes, ſint ne formę elemẽtorũ, an proprietates reddentes materiã habilẽ ad accipiẽdã
& cõſeruadã formã vt philoſophi illi cõcedũt q negãt eas eſſe formas. Idẽ volũt ẽt vbi primę
qualitates mutẽtur, elemẽta mutari, & nõ amplius manere. Siqs tñ priorẽ ſentẽtiã amplexet̃,
velitq; eã pugnaciſſime defẽdere, facile ſoluet ꝓpoſita oĩa argumẽta demõſtrãtia primas qua
litates nõ poſſe eſſe elemẽtorũ formas. Fũdamẽtũ defenſionis firmiſſimũ in eo cõſiſtir, q̃d da-
tur [k] ẽt ab aduerſarijs, elemẽtorũ ſubſtãtiã videlicet eſſe impfectã, cũ ſit materia cõis oĩũ mix
torũ ita vt eorũ formę ꝓxime accedãt ad naturã accidẽtiũ, & ppa cũ pmiſcẽt, remittãt. His
ita ſtabilitis pfacilis & expedita defẽſio erit, cũ formæ elemẽtorũ imperfectæ ſint, & non ſint
ueræ ſubſtãtiæ, non debet abſurdum uideri ſi ſub ſenſum cadunt, ſi alteri accidunt, ſi ualidio
res & imbecilliores fiunt, aucta uel imminuta qualitate ipſis contraria, ſi per motũ gignuntur
& non momento temporis, quæ ut perfectis ſubſtantiis minime eueniũt, ita imperfectis eueni
re nihil prohibet. Quod autem poſtremo afferebatur de duplici qualitate, quæ duplicem for-
mam

a Ariſt. 2. de anima, 117. & Gale. 1. de elem. 6. & 9.
b Ariſto. 2. de gen. & cor. tex. 24. & 25.
c Ibid. tex 16 & 24.
d Ariſt. 2. de gen. & cor. tex. 23.
e Ibidem.
f Hippocrates 1 de natura humana 14. & Galenus 1. de elem. c. 8.
g Gal. 1. de elem. 6.
h Gal. 1. de nat humana commẽto. 2 & 1. de elem. 6. & 9. & Ammonius li. predicam. in commẽ. c. de ſubſtãtia.
i D. Thomas 5. phyſic. tex. cõmento. 10. Simplicib. in eodem comment. tex. 10. 5. libri phyſic. & Contarenus libr. 1. de elem. pagina. 10.
k Contare. de elemen. pag. 10 & Auerr. 3. cęli. com. 67.

A mam & duplex elementum cōſtituet,diluitur cum ex vtraque fiat quædam vnitas, quæ vnum
ac ſimplex conſtituet elementum. Quod ſi in hac controuerſia iudicium noſtrum interponere
debeamus,id dicemus,quod præclare[a] Auicenna de principatu partium tradidit,philoſopho
rum ſententiam fortaſſe veriorem eſſe, medicorum proculdubio euidentiorem. Phyſici tamē
eſt,non autem medici proprios iſtarum quæſtionum exitus inueſtigare; Sed ſatis de elemen-
tis,transeamus ad permixtionem ac temperationem quam efficiunt cum ſimul iunguntur.

De permixtione & temperatione. Cap. VI.

PRimo autem exponemus quid permixtio ſit,quo pacto fiat,& ex quibus elemētis,&
quid præſtantibus:dein quam formam comparet,& quomodo differat ab ortu re-
rum,& an ſit idem quod temperatio.Definitur permixtio ab [b] Ariſtotele eorū quæ
permiſceri poſſunt aliter affectorum vnitas,ſignificat autem vnitas vel actionem ip
ſam permiſcendi quæ ad unitatem perducit,uel naturrā quæ ex permixtis proficiſcitur, per-
inde ac ſenſus,qui interdum notat actionem ſentiendi, interdum naturam ipſam ſentientem.
Si vnitas accipiatur pro actione cōpræhēditur ſub genere agendi,ſi pro natura,eſt ex his quæ
B referuntur ad aliud,& pertinet ad ſubſtantiam & formam. Ponitur autem in propoſita defini
tione loco generis, quod arctatur differentia ſumpta à ſubiecta materia, quam explicant illa
verba (eorum quæ miſceri poſſunt aliter affectorum) Non ſunt autem omnia idonea quæ per
miſceantur,ſed tantum ea quæ ſe mutuo afficere poſſunt ita vt ſimul & efficiant & accipiant:
quæ talia ſunt,[c] neceſſe eſt communem habeāt materiam,ex ipſis autem illa facilius permiſcē
tur,quæ facile diuiduntur [d] in partes minutas,& quæ facilè terminātur,quemadmodum liquo
res non glutinoſi;eorum verò quæ his contraria ſunt,neque facilis,neque expedita permixtio
eſt,quamobrem artifices cum res diuerſi generis permiſcent,quantum poſſunt eas cōminuūt,
& in exiguas partes diſſipant,ac diutius agitant & commouent,ut perducantur ad vnitatem
apparentē;nam veram ſolus [e] efficit Deus,& natura. Neceſſe autem eſt ea quæ permiſceri poſ
ſunt,non tantum inter ſe copulentur,ſed mutua actione & perpeſſione etiam aliter affician-
tur,alioquin non ſequeretur vnitas,neque eſſet permixtio, ſed potius coniunctio quædam di-
uerſarum formarum, ita tamen affici ac mutari debent quę permiſcentur,vt non intereant,id
quod Alexander Aphrodiſeus [f] docuit,cū propoſitam Ariſtotelis definitionem his verbis ex-
C preſſit; Permixtio eſt corporum iuxta ſe poſitorum intercedēte actione & perpeſſione vnitas
cum mutatione ſine [g] interitu. Ex quo intelligi poteſt quo pacto elemēta ad permixtionē per-
ducantur,ſeruentur ne in rebus permixtis,an intereant. Nam cum unitatem efficiant, neceſſe
eſt ſeruentur,non tamen ex toto,ſiquidem aliter affici debent. Quamobrem [h] neque ex toto ſer
uantur,neque ex toto intereunt,ſed manent aliter affecta:illis uerò qui aut integra ſeruari exi
ſtimant,quemadmodum Auicenna,aut penitus interire,quemadmodum iuniores philoſophi
complures, aduerſatur non ſolum definitio Ariſtotelis, ſed ratio ipſa. perpendamus nos ſeor-
ſum vtramque opinionem. Placuit igitur [i] Auicennæ elementa ita ſeruari in re permixta,ut re
tineant formas integras,ſed qualitates remiſſas. Mouetur autem partim natura ipſa elemento
rū quæ inſunt in re quam [k] cōponunt,ut in ſuperioribus oſtēſum eſt, ſed nō poſſunt ineſſe niſi
formas retineāt. [l] Cōparātur.n.formæ figuris ac numeris,qui manēt cū nouo addito augētur:
partim qđ ubi interit [m] qđ pmixtum eſt,elementa manifeſte dirimātur, hoc non eueniret,niſi
formæ [n] ipſorū ineſſent in re pmixta,ob quas calefaciunt, refrigerant, madeſaciunt, ſiccant:
partim quod ea quæ permixta ſunt ferantur ab elemento ſuperante,& quod intereant ob cau
ſam quoque internam,id quod monſtrat formas elementorum in ipſis ſeruari. Verum enimue
ro conuincitur ex his argumentis ſeruari quidem elementorum formas, at non propterea inte
D gras,ſatis,enim eſt ſi ſeruentur fractæ ac remiſſæ. Delabitur etiam Auicenna in multas difficul
tates,primo enim permixtio non eſſet vnitas,[o] ſed iuxta poſitio,ſi formæ integræ manerēt: de-
inde res permixta non eſſet vna,ſed multiplex, prout multæ ſunt formæ elementorum quibus
continetur:quod ſi ex ipſis tertia emanaret,neceſſariò eſſet accidens cum ſuperueniret [p] ſub-
ſtantijs; præterea nec eſſet ſimile quod permixtum eſt, nec quæuis pars eius permixta; illæ
enim quæ particulæ ſunt integri alicuius elemēti,ſiue ignis,ſiue aeris,ſiue aquæ,ſiue terræ, ſim
plices ſunt,& non permixtæ. Adde quod in mixtis diuturnioribus nimis diu contraria mane-
rent inter ſe iuncta. Procreatio item vnius non eſſet interitus alterius, quod à phyſicis [q] demō
ſtratum eſt;quod ſi recipiamus primas qualitates formas eſſe elementorum,Auicenna [r] cū eas
remitti exiſtimet,cogetur vel inuitus concedere formas elementorum in re permixta nō ma-
nere integras,ſed fractas. Huic opinioni ſe opponunt iuniores [s] philoſophi, qui volunt elemē-
torum formas penitus interire, & in re permixta procreari nouam quandam formam, ſicut &
nouam qualitatem,æque ſimplicem ac quamlibet extremarum,dici tamen mediam,quòd ha-
beat conuenientiam cum extremis. Adducuntur autem illis rationibus quas aduerſus Auicen
nam attulimus;ſed lubrica etiam hæc opinio eſt,funditus enim euertitur illis argumentis qui-
bus nitebatur Auicenna,quæ probare diximus ſeruari quidem elementa in re permixta,nō ta
men integra. Quam ſententiam Auerrois [t] & ante ipſum Ariſtot. [u] ac Græcorum ſequendam
eſſe

a Auic li. 1. fen. 1. doct. 5. cap. 1.
b Ariſ. 1. de gen. & cor. tex 90
c Ariſt. 1. de gen. & cor. tex. 43 Ari. 1. de gener. & cor. tex. 54.
d Ariſt. 1 de gen. & cor. tex. 89.
e Gal. 1. de tēpera c. 9.
f Alex. 1. de gen. & cor. comm. tex.
g Ioā. Gra. cōm. text. 88. & 89.
g Ariſt 1 de gen & cor. tex. 84.
h Ariſt. 1 de gen. & cor. tex. 84.
i Auic. a 1. Cāticorum ab initio, De Auic. re fert Auerro ēs 3. cœli. 67. Auic in Metaphyſi.
k Ariſt. 5. di uin. 3.
l Ariſt. lib. 2 de anima tex. 31.
m Auicē 1. cantic. ab initio.
n Ariſt. lib. de ortu & interitu tex. 84.
o Vide Auerr. 3. celi 67 & 1. de gen. & cor. comm tex. vltimi.
p Ariſt. 1. de gen. & cor. tex 23.
q Ariſt. 1. de gen. & cor. tex. 17.
r Auic. in c. de temp. ab initio.
ſ Scot. 2. ſē tentiarū. di ſtin. 15. D. Thom. 1. de gen. & cor. icō tex. 84.
t Auer. 3. cęli com. 67.
u & Ariſ. 1. de gen. & cor. 84.

dio aliquo inter ſe iūgātur, hoc ſi eſſet exquiſite mediū, neq; ſurſū, neq; deorſū ferretur, & id E
circo nō poſſet nectere extrema, quamobrem opus fuit duobus medijs, uno quod ſurſum, alte
ro quod deorſum ferretur, minus tamē q̃ extrema, hmōdi eſt aer, qui minus quā ignis ſurſum
fertur, & aqua quæ deorſum minus quam terra: coniunctione hac tenentur extrema ſimul co-
pulata, nectiturque moles vniuerſi, neque adiiciendum fuit quintum exquiſite medium, quod
ob eādē rationē neq; moueretur ſurſum aut deorſum, neq; poſſet extrema inter ſe nectere, ſed
ſufficiunt propoſita quatuor. Idē probatur per primas ac præcipuas qualitates, calorē, frigus,
humorē, ac ſiccitatē, a quib. conſtituūtur propriæ [a] formę elementorū, quorū materia cōis eſt,
illa nimirū q̃ primam dicunt, quæ omnib. ſubiecta eſt ſine vlla ſpecie aut qualitate, eſſingitur
que formis elementorum, quarū viciſſitudine mundi natura confirmatur: nam ex terra aqua,
ex aqua oritur aer, ex aere ignis, deinde retrorſum viciſſim ex igne aer, inde aqua, ex aqua ter
ra. Ex his enim elementis ex quibus omnia conſtant, ſurſum, deorſum, vltro citroq; cōmeanti
bus, nunquā ex toto, ſed ex parte aſſidue intereuntibus, mundi [b] partium coniunctio contine-
tur. Ergo elementorū formas exiſtimāt medici conſiſtere in primis ac præcipuis qualitatibus,
calore, frigore, humore, ac ſiccitate, ex quib. ſex coniugationes [c] proficiſcuntur, quarum duas
rerum natura non admittit, vt caloris cū frigore, & humoris cū ſiccitate, neque .n. contraria
ſimul eſſe poſſunt in eodē. Reſtant igitur quatuor duntaxat, prima caloris cū ſiccitate, ſecun- F
da caloris cum humore, tertia frigoris cum humore, quarta frigoris cū ſiccitate. Prima coniun
ctio conſtituit ignē, ſecunda aerē, tertia aquā, quarta terram. Quoduis aūt elementū vtraque
ſuæ coniunctionis qualitate ſumma præditū eſt, q̃uis altera magis propria ſit ipſius, vt quę ma-
iorem [d] vim habeat efficiendi in ipſo quam in altero elemento cui ineſt. Calor efficacior eſt in
igne, vbi iungitur cum ſiccitate, quā in aere vbi cū humore, ſiccitas .n. inſtar cotis calorē acuit.
Frigus efficacius eſt in aqua vbi cū humore, q̃ in terra vbi cū ſiccitate copulatur: ſiccitas effica
cior eſt in terra vbi adiunctū hēt frigus, q̃ in igne vbi iungitur cū calore: humor validior eſt in
aere vbi cū calore, q̃ in aqua vbi cū frigore copulatur; neceſſe eſt tñ in ſingulis elementis ſum
mas eſſe ambas qualitates, nā ſi altera non eſſet ſumma remitteretur mixtura cōtrariæ, atque
hoc pacto nō binis, ſed ternis qualitatib. primis contineret quodlibet elementū. Verū binæ &
ſufficiunt, & neceſſariæ ſunt ad cōpoſitionē vniuerſi, vt p vnā qualitatē media elementa & in-
ter ſe, & cū extremis iūgātur, & ita poſſit vnū ī alterū facile mutari: Quāobrē neq; calidū, neq;
frigidū tāgit qđ nō ſit ſimul humidū ac ſiccū. Vnūquodq; igit elemētū prędītū eſt duplici qua
litate, & vtraq; ſūma, q̃uis una cuiuſq; ſit [e] magis propria, a qua nomē inuenit, ſępe .n. pro igne, G
aere, terra aqua, medici [f] dicūt calidū, humidū, frigidū & ſiccū cū dicūt calidū, intelligūt ignē:
cū frigidū, aq̃: cū humidū, aerē: cū ſiccū, terrā: neq; .n. his nominib. ſolas qualitates ſignificāt,
ſed corpora, in quib. illæ [g] & ſummæ uerſantur, & efficaciſſimæ ſunt, ueluti calor in igne, frigus
in aqua, humor in aere, ſiccitas in terra. Sed ut ad numerū elemētorum reuertamur, vñ digreſſi
ſumus, ex quatuor coniugationib. primarū qualitum, quatuor elemēta cōſtitui, neq; plura, ne-
que pauciora facile intelligitur. Sūt aūt oīa quatuor neceſſaria nō tantū ad conſtitutionē uni
uerſi, ſed ad mixtorū quoq; procreationē, ut paulo infra docebimus, cū ad ipſorū permixtio-
nē veniemus: nunc .n. redeundū eſt ad elemētorū formas, quas medici [h] exiſtimant eſſe primas
qualitates, ſeu coniugationes primarum qualitatū in elemētis euidēter apparētiū a quib. reli-
quæ oēs proficiſcūtur, & per quarū mutationē cōſtat ipſa elementa oriri atq; interire. At cum
elemēta ſint ſubſtātiæ, neceſſe eſt eorū quoq; formas in ſubſtātiis poni, primæ verò qualitates
accidētia ſunt; qđ aūt vni accidit, nō pōt alteri eſſe ſubſtātia quare nō uidentur eſſe formæ ele
mētorū. Singulis ēt opponitur altera cōtraria qualitas, vt calori frigus, humori ſiccitas, & vnaquęque
validior aliqñ fit, aliquādo imbecillior, unaquæq; ēt ſub ſenſū cadit, & tpe per motū
gignitur nō momēto tpis, q̃ oīa minime vſuueniūt ſubſtantiis, atq; idcirco nō poſſunt eſſe for
mæ elementorū. Huc accedit qđ cū binę ſint in quouis elemento, & ambæ ſummæ, (ut ante in-
dicauimus) duæ erunt formæ in quouis elemēto, & ita erit duplex & non ſimplex. Quib. argu H
mentis adducti clariſſimi quidā philoſophi voluerunt has quatuor primarū qualitatū cōiuga
tiones reddere elemēta habilia ad accipiendā, & cōſeruandā formā, q̃ vere ſit ſubſtantia, no-
bis tamē ignota. Sed qđ ad ſanitatē & medici finē attinet, nihil intereſt primarū qualitatū cō
iugationes, ſint ne formę elemētorū, an proprietates reddentes materiā habilē ad accipiēdā
& cōſeruādā formā vt philoſophi illi cōcedūt q negāt eas eſſe formas. Idē volūt ēt vbi primę
qualitates mutētur, elemēta mutari, & nō amplius manere. Siqs tñ priorē ſententiā amplexeť,
velitq; eā pugnaciſſime defēdere, facile ſoluet ꝓpoſita oīa argumēta demōſtrātia primas qua
litates nō poſſe eſſe elemētorū formas. Fūdamētū defenſionis firmiſſimū in eo cōſiſtit, qđ da-
tur [k] ēt ab aduerſarijs, elemētorū ſubſtātiā videlicet eſſe impfectā, cū ſit materia cōis oīū mix
torū ita vt eorū formę ꝓxime accedāt ad naturā accidētiū, & ppa cū p miſceť, remittāt. His
ita ſtabilitis pfacilis & expedita defēſio erit, cū formæ elemētorū imperfectæ ſint, & non ſint
ueræ ſubſtātiæ, non debet abſurdum uideri ſi ſub ſenſum cadunt, ſi alteri accidunt, ſi ualidio
res & imbecilliores fiunt, aucta uel imminuta qualitate ipſis contraria, ſi per motū gignuntur
& non momento temporis, quæ ut perfectis ſubſtantiis minime eueniūt, ita imperfectis eueni
re nihil prohibet. Quod autem poſtremo afferebatur de duplici qualitate, quæ duplicem for-
mam

a Ariſt. 2. de anima, 117. & Gale. 1. de elem. 6. & 9.

b Ariſto. 2. de gen. & cor. tex. 24. & 25.

c Ibid. tex 16 & 24.

d Ariſt. 2. de gen. & cor. tex. 23.

e Ibidem.

f Hippocrates 1 de natura humana 14. & Galenus 1. de elem. c. 8.

g Gal. 1. de elem. 6.

h Gal. 1. de nat huma. na commē 10. 2 & 1. de elem. 6. & 9. & Ammonius li. predicam. in commē. c. de ſubſtātia.

i D. Thomas 5. phyſic. tex. commento. 10. Simplicib. in eodem comment. tex. 10. 5. libri phyſic. & Contarenus libr. 1. de elem. pagina 10.

k Contare. de elemen. pag. 10 & Auerr. 3. cęli. com. 67.

A mam & duplex elementum cōſtituet, diluitur cum ex vtraque fiat quædam vnitas, quæ vnum ac ſimplex conſtituet elementum. Quod ſi in hac controuerſia iudicium noſtrum interponerē debeamus, id dicemus, quod præclarè[a] Auicenna de principatu partium tradidit, philoſophorum ſententiam fortaſſe veriorem eſſe, medicorum proculdubio euidentiorem. Phyſici tamē eſt, non autem medici proprios iſtarum quæſtionum exitus inueſtigare; Sed ſatis de elementis, tranſeamus ad permixtionem ac temperationem quam efficiunt cum ſimul iunguntur.

De permixtione & temperatione. *Cap. VI.*

PRimo autem exponemus quid permixtio ſit, quo pacto fiat, & ex quibus elemētis, & quid præſtantibus: dein quam formam comparet, & quomodo differat ab ortu rerum, & an ſit idem quod temperatio. Definitur permixtio ab[b] Ariſtotele eorū quæ permiſceri poſſunt aliter affectorum vnitas, ſignificat autem vnitas vel actionem ipſam permiſcendi quæ ad unitatem perducit, uel naturā quæ ex permixtis proficiſcitur, perinde ac ſenſus, qui interdum notat actionem ſentiendi, interdum naturam ipſam ſentientem. Si vnitas accipiatur pro actione cōpræhēditur ſub genere agendi, ſi pro natura, eſt ex his quæ B referuntur ad aliud, & pertinet ad ſubſtantiam & formam. Ponitur autem in propoſita definitione loco generis, quod arctatur differentia ſumpta à ſubiecta materia, quam explicant illa verba (eorum quæ miſceri poſſunt aliter affectorum) Non ſunt autem omnia idonea quæ permiſceantur, ſed tantum ea quæ ſe mutuo afficere poſſunt ita vt ſimul & efficiant & accipiant: quæ talia ſunt, [c] neceſſe eſt communem habeāt materiam, ex ipſis autem illa facilius permiſcētur, quæ facile diuiduntur [d] in partes minutas, & quæ facilè terminātur, quemadmodum liquores non glutinoſi: eorum verò quæ his contraria ſunt, neque facilis, neque expedita permixtio eſt, quamobrem artifices cum res diuerſi generis permiſcent, quantum poſſunt eas cōminuūt, & in exiguas partes diſſipant, ac diutius agitant & commouent, ut perducantur ad vnitatem apparentē; nam veram ſolus[e] efficit Deus, & natura. Neceſſe autem eſt ea quæ permiſceri poſſunt, non tantum inter ſe copulentur, ſed mutua actione & perpeſſione etiam aliter afficiantur, alioquin non ſequeretur vnitas, neque eſſet permixtio, ſed potius coniunctio quædam diuerſarum formarum, ita tamen affici ac mutari debent quę permiſcentur, vt non intereant, id quod Alexander Aphrodiſeus[f] docuit, cū propoſitam Ariſtotelis definitionem his verbis ex-
C preſſit; Permixtio eſt corporum iuxta ſe poſitorum intercedēte actione & perpeſſione vnitas cum mutatione ſine [g] interitu. Ex quo intelligi poteſt quo pacto elemēta ad permixtionē perducantur, ſeruentur ne in rebus permixtis, an intereant. Nam cum unitatem efficiant, neceſſe eſt ſeruentur, non tamen ex toto, ſiquidem aliter affici debent. Quamobrem[h] neque ex toto ſeruantur, neque ex toto intereunt, ſed manent aliter affecta: illis uerò qui aut integra ſeruari exiſtimant, quemadmodum Auicenna, aut penitus interire, quemadmodum iuniores philoſophi complures, aduerſatur non ſolum definitio Ariſtotelis, ſed ratio ipſa. perpendamus nos ſeorſum vtramque opinionem. Placuit igitur[i] Auicennæ elementa ita ſeruari in re permixta, ut retineant formas integras, ſed qualitates remiſſas. Mouetur autem partim natura ipſa elementorū quæ inſunt in re quam[k] cōponunt, ut in ſuperioribus oſtēſum eſt, ſed nō poſſunt ineſſe niſi formas retineāt. [l] Cōparātur .n. formæ figuris ac numeris, qui manēt cū nouo addito augētur: partim qđ ubi interit[m] qđ pmixtum eſt, elementa manifeſte dirimātur, hoc non eueniret, niſi formæ[n] ipſorū ineſſent in re pmixta, ob quas calefaciunt, refrigerant, madefaciunt, ſiccant: partim quod ea quæ permixta ſunt ferantur ab elemento ſuperante, & quod intereant ob cauſam quoque internam, id quod monſtrat formas elementorum in ipſis ſeruari. Verum enimuero conuincitur ex his argumentis ſeruari quidem elementorum formas, at non propterea inte-
D gras, ſatis, enim eſt ſi ſeruentur fractæ ac remiſſæ. Delabitur etiam Auicenna in multas difficultates, primo enim permixtio non eſſet vnitas,[o] ſed iuxta poſitio, ſi formæ integræ manerēt: deinde res permixta non eſſet vna, ſed multiplex, prout multæ ſunt formæ elementorum quibus continetur: quod ſi ex ipſis tertia emanaret, neceſſariò eſſet accidens cum ſuperueniret[p] ſubſtantijs; præterea nec eſſet ſimile quod permixtum eſt, nec quæuis pars eius permixta; illæ enim quæ particulæ ſunt integri alicuius elemēti, ſiue ignis, ſiue aeris, ſiue aquæ, ſiue terræ, ſimplices ſunt, & non permixtæ. Adde quod in mixtis diuturnioribus nimis diu contraria manerent inter ſe iuncta. Procreatio item vnius non eſſet interitus alterius, quod à phyſicis[q] demōſtratum eſt; quod ſi recipiamus primas qualitates formas eſſe elementorum, Auicenna[r] cū eas remitti exiſtimet, cogetur vel inuitus concedere formas elementorum in re permixta nō manere integras, ſed fractas. Huic opinioni ſe opponunt iuniores[f] philoſophi, qui volunt elemētorum formas penitus interire, & in re permixta procreari nouam quandam formam, ſicut & nouam qualitatem, æque ſimplicem ac quamlibet extremarum, dici tamen mediam, quòd habeat conuenientiam cum extremis. Adducuntur autem illis rationibus quas aduerſus Auicennam attulimus: ſed lubrica etiam hæc opinio eſt, funditus enim euertitur illis argumentis quibus nitebatur Auicenna, quæ probare diximus ſeruari quidem elementa in re permixta, nō tamen integra. Quam ſententiam Auerrois[t] & ante ipſum Ariſtot.[u] ac Græcorum ſequendam

eſſe

a Auic li. 1. fen. 1. doct. 5. cap. 1.
b Ariſt. 1. de gen. & cor. tex 90
c Ariſt. 1. de gen. & cor. tex 43 Ari. 1. de gener. & cor. tex. 54.
d Ariſt. 1 de gen. & cor. tex. 89.
e Gal. 1. de tēpera c. 9.
f Alex. 1. de gen. & cor. comm. tex. 9 Ioā. Gra. cōm. tex. 88. & 89.
g Ariſt. 1 de gen & cor. tex. 84.
h Ariſt. 1 de gen. & cor. tex. 84.
i Auic. a 1. Cāticorum ab initio, De Auic. refert Auerroës 3. cœli. 67. Auic in Metaphyſi.
k Ariſt. 5. diuin. 3.
l Ariſt. lib. 2 de anima tex. 35.
m Auicē 1. cantic. ab initio.
o Ariſt. lib. de ortu & interitu tex. 84.
o Vide Auerr. 3. cœli 67 & 1. de gen. & cor. comm tex. vltimi.
p Ariſt. 1. de gen. & cor. tex 23.
q Ariſt. 1. de gen. & cor. tex. 17.
r Auic. in c. de temp. ab initio.
ſ Scot. 2 ſētentiarū. diſtin. 15. D. Thom. 1. de gen. & cor. icō tex. 84.
t Auer. 3. cœli com. 67.
& Ariſt. 1. de geo. & cor. 84.

dio aliquo inter ſe iūgātur, hoc ſi eſſet exquiſite mediū, neq; ſutsū, neq; deorſū ferretur, & id E circo nō poſſet nectere extrema, quamobrem opus fuit duobus mediis, uno quod ſurſum, altero quod deorſum ferretut, minus tamē q̄ extrema, hmōdi eſt aer, qui minus quā ignis ſurſum fertur, & aqua quæ deorſum minus quam terra: coniunctione hac tenentur extrema ſimul copulata, nectiturque moles vniuerſi, neque adiiciendum fuit quintum exquiſite medium, quod ob eādē rationē neq; moueretur ſurſam aut deorſum, neq; poſſet extrema inter ſe nectere, ſed ſufficiunt propoſita quatuor. Idē probatur per primas ac præcipuas qualitates, calorē, frigus, humorē, ac ſiccitatē, a quib. conſtituūtur propriæ [a] formę elementorū, quorū materia cōis eſt, illa nimirū q̄ primam dicunt, quæ omnib. ſubiecta eſt ſine vlla ſpecie aut qualitate, effingitur que formis elementorum, quarū viciſſitudine mundi natura confirmatur: nam ex terra aqua, ex aqua oritur aer, ex aere ignis, deinde retrorſum viciſſim ex igne aer, inde aqua, ex aqua terra. Ex his enim elementis ex quibus omnia conſtant, ſurſum, deorſum, vltro citroq; cōmeantibus, nunquā ex toto, ſed ex parte aſſidue intereuntibus, mundi [b] partium coniunctio continetur. Ergo elementorū formas exiſtimāt medici conſiſtere in primis ac præcipuis qualitatibus, calore, frigore, humore, ac ſiccitate, ex quib. ſex coniugationes [c] proficiſcuntur, quarum duas rerum natura non admittit, vt caloris cū frigore, & humoris cū ſiccitate, neque .n. contraria ſimul eſſe poſſunt in eodē. Reſtant igitur quatuor duntaxat, prima caloris cū ſiccitate, ſecun- F da caloris cum humore, tertia frigoris cum humore, quarta frigoris cū ſiccitate. Prima coniunctio conſtituit ignē, ſecunda aerē, tertia aquā, quarta terram. Quoduis aūt elementū vtraque ſuæ coniunctionis qualitate ſumma præditū eſt, q̄uis altera magis propria ſit ipſius, vt quę maiorem [d] vim habeat efficiendi in ipſo quam in altero elemento cui ineſt. Calor efficacior eſt in igne, vbi iungitur cum ſiccitate, quā in aere vbi eū humore, ſiccitas .n. inſtar cotis calorē acuit Frigus efficacius eſt in aqua vbi eū humore, q̄ in terra vbi eū ſiccitate copulatur: ſiccitas efficacior eſt in terra vbi adiunctū hēt frigus, q̄ in igne vbi iungitur cū calore: humor validior eſt in aere vbi cū calore, q̄ in aqua vbi cū frigore copulatur; neceſſe eſt tñ in ſingulis elementis ſummas eſſe ambas qualitates, nā ſi altera non eſſet ſumma remitteretur mixtura cōtrariæ, atque hoc pacto nō binis, ſed ternis qualitatib. primis contineret quodlibet elementū. Verū binæ & ſufficiunt, & neceſſariæ ſunt ad cōpoſitionē vniuerſi, vt p vnā qualitatē media elementa & inter ſe, & cū extremis iūgātur, & ita poſſit vnū ī alterū facile mutari: Quāobrē neq; calidū, neq; frigidū tāgit qđ nō ſit ſimul humidū ac ſiccū. Vnūquodq; igit elemētū prędītū eſt duplici qualitate, & vtraq; ſūma, q̄uis una cuiuſq; ſit [e] magis propria, a qua nomē inuenit, ſępe .n. pro igne, G aere, terra aqua, medici [f] dicūt calidū, humidū, frigidū & ſiccū cū dicūt calidū, intelligūt ignē: cū frigidū, aq̄: cū humidū, aerē: cū ſiccū, terrā: neq; .n. his nominib. ſolas qualitates ſignificāt, ſed corpora, in quib. illæ [g] & ſummæ uerſantur, & efficaciſſimæ ſunt, ueluti calor in igne, frigus in aqua, humor in aere, ſiccitas in terra. Sed ut ad numerū elemētorum reuertamur, vñ digreſſi ſumus, ex quatuor coniugationib. primarū qualitum, quatuor elemēta cōſtitui, neq; plura, neque pauciora facile intelligitur. Sūt aūt oīa quatuor neceſſaria nō tantū ad conſtitutionē uniuerſi, ſed ad mixtorū quoq; procreationē, ut paulo infra docebimus, cū ad ipſorū permixtionē veniemus: nunc .n. redeundū eſt ad elemētorū formas, quas medici [h] exiſtimant eſſe primas qualitates, ſeu coniugationes primarum qualitatū in elemētis euidēter apparētiū a quib. reliquæ oēs proficiſcūtur, & per quarū mutationē cōſtat ipſa elementa oriri atq; interire. At cum elemēta ſint ſubſtātiæ, neceſſe eſt eorū quoq; formas in ſubſtātiis poni, primæ verò qualitates accidētia ſunt; qđ aūt vni accidit, nō pōt alteri eſſe ſubſtātia quare nō uidentur eſſe formæ elemētorū. Singulis ēt opponitur altera cōtraria qualitas, vt calori frigus, humori ſiccitas, & vnaquęque validior aliqñ ſit, aliquādo imbecillior, unaquæq; ēt ſub ſenſū cadit, & tpe per motū gignitur nō momēto tpis, q̄ oīa minime vſuueniūt ſubſtantiis, atq; idcirco nō poſſunt eſſe formæ elementorū. Huc accedit qđ cū binę ſint in quouis elemento, & ambæ ſummæ, (ut ante indicauimus) duæ erunt formæ in quouis elemēto, & ita erit duplex & non ſimplex. Quib. argu H mentis adducti clariſſimi quidā philoſophi voluerunt has quatuor primarū qualitatū cōiugationes reddere elemētą habilia ad accipiendā, & cōſeruandā formā, q̄ vere ſit ſubſtantia, nobis tamē ignota. Sed qđ ad ſanitatē & medici finē attinet, nihil intereſt primarū qualitatū cōiugationes, ſint ne formę elemētorū, an proprietates reddentes materiā habilē ad accipiēdā & cōſeruadā formā vt philoſophi illi cōcedūt q negāt eas eſſe formas. Iidē volūt ēt vbi primę qualitates mutētur, elemēta mutari, & nō amplius manere. Siqs tñ priorē ſentētiā amplexet, velitq; eā pugnaciſſime defēdere, facile ſoluet ꝓpoſita oīa argumēta demōſtrātia primas qualitates nō poſſe eſſe elemētorū formas. Fūdamētū defenſionis firmiſſimū in eo cōſiſtit, qđ datur k ēt ab aduerſatijs, elemētorū ſubſtātiā videlicet eſſe impfectā, cū ſit materia cōis oīū mixtorū ita vt eorū formę ꝓxime accedāt ad naturā accidētiū, & ppa cū p miſcēt, remittāt. His ita ſtabilitis pfacilis & expedita defēſio erit, cū formæ elemētorū imperfectæ ſint, & non ſint ueræ ſubſtātiæ, non debet abſurdum uideri ſi ſub ſenſum cadunt, ſi alteri accidunt, ſi ualidiores & imbecilliores fiunt, aucta uel imminuta qualitate ipſis contraria, ſi per motū gignuntur & non momento temporis, quæ ut perfectis ſubſtantiis minime eueniūt, ita imperfectis euenire nihil prohibet. Quod autem poſtremo afferebatur de duplici qualitate, quæ duplicem formam

a Ariſ. 2. de anima, 117. & Gale. 1. de elem. 6. & 9.
b Ariſto. 2. de gen. & cor. tex. 24. & 25.
c Ibid. tex 16 & 24.
d Ariſt. 2. de gen. & cor. tex. 23.
e Ibidem.
f Hippocrates 1 de natura humana 14. & Galenus 1. de elem. c. 8.
g Gal. 1. de elem. 6.
h Gal. 1. de nat humana commēto. 2 & 1. de elem. 6. & 9. & Ammonius li. predicam. in commē. c. de ſubſtātia.
i D. Thomas 5. phyſic. tex. cōmento. 10. Simplicib. in eodem comment. tex. 10. 5. libri phyſic. & Conarenus libr. 1. de elem. pagina 10.
k Conare. de elemen. pag. 10 & Auerr. 3. cę li. com. 67.

A mam & duplex elementum cōſtituet, diluitur cum ex vtraque fiat quædam vnitas, quæ vnum ac ſimplex conſtituet elementum. Quod ſi in hac controuerſia iudicium noſtrum interponere debeamus, id dicemus, quod præclare[a] Auicenna de principatu partium tradidit, philoſophorum ſententiam fortaſſe veriorem eſſe, medicorum proculdubio euidentiorem. Phyſici tamē eſt, non autem medici proprios iſtarum quæſtionum exitus inueſtigare; Sed ſatis de elementis, transeamus ad permixtionem ac temperationem quam efficiunt cum ſimul iunguntur.

De permixtione & temperatione. *Cap. VI.*

PRimo autem exponemus quid permixtio ſit, quo pacto fiat, & ex quibus elemētis, & quid præſtantibus: dein quam formam comparet, & quomodo differat ab ortu rerum, & an ſit idem quod temperatio. Definitur permixtio ab[b] Ariſtotele eorū quæ permiſceri poſſunt aliter affectorum vnitas, ſignificat autem vnitas vel actionem ipſam permiſcendi quæ ad unitatem perducit, uel naturā quæ ex permixtis proficiſcitur, perinde ac ſenſus, qui interdum notat actionem ſentiendi, interdum naturam ipſam ſentientem. Si vnitas accipiatur pro actione cōpræhēditur ſub genere agendi, ſi pro natura, eſt ex his quæ
B referuntur ad aliud, & pertinet ad ſubſtantiam & formam. Ponitur autem in propoſita definitione loco generis, quod arctatur differentia ſumpta à ſubiecta materia, quam explicant illa verba (eorum quæ miſceri poſſunt aliter affectorum) Non ſunt autem omnia idonea quæ permiſceantur, ſed tantum ea quæ ſe mutuo afficere poſſunt ita vt ſimul & efficiant & accipiant: quæ talia ſunt,[c] neceſſe eſt communem habeāt materiam, ex ipſis autem illa facilius permiſcētur, quæ facile diuiduntur[d] in partes minutas, & quæ facilè terminātur, quemadmodum liquores non glutinoſi; eorum verò quæ his contraria ſunt, neque facilis, neque expedita permixtio eſt, quamobrem artifices cum res diuerſi generis permiſcent, quantum poſſunt eas cōminuūt, & in exiguas partes diſſipant, ac diutius agitant & commouent, ut perducantur ad vnitatem apparentē; nam veram ſolus[e] efficit Deus, & natura. Neceſſe autem eſt ea quæ permiſceri poſſunt, non tantum inter ſe copulentur, ſed mutua actione & perpeſſione etiam aliter afficiantur, alioquin non ſequeretur vnitas, neque eſſet permixtio, ſed potius coniunctio quædam diuerſarum formarum, ita tamen affici ac mutari debent quę permiſcentur, vt non intereant, id quod Alexander Aphrodiſeus[f] docuit, cū propoſitam Ariſtotelis definitionem his verbis ex-
C preſſit; Permixtio eſt corporum iuxta ſe poſitorum intercedēte actione & perpeſſione vnitas cum mutatione ſine[g] interitu. Ex quo intelligi poteſt quo pacto elemēta ad permixtionē perducantur, ſeruentur ne in rebus permixtis, an intereant. Nam cum unitatem efficiant, neceſſe eſt ſeruentur, non tamen ex toto, ſiquidem aliter affici debent. Quamobrem[h] neque ex toto ſeruantur, neque ex toto intereunt, ſed manent aliter affecta: illis uerò qui aut integra ſeruari exiſtimant, quemadmodum Auicenna, aut penitus interire, quemadmodum iuniores philoſophi complures, aduerſatur non ſolum definitio Ariſtotelis, ſed ratio ipſa. perpendamus nos ſeorſum vtramque opinionem. Placuit igitur[i] Auicennæ elementa ita ſeruari in re permixta, ut retineant formas integras, ſed qualitates remiſſas. Mouetur autem partim natura ipſa elementorū quæ inſunt in re quam[k] cōponunt, ut in ſuperioribus oſtēſum eſt, ſed nō poſſunt ineſſe niſi formas retineāt.[l] Cōparātur.n. formæ figuris ac numeris, qui manēt cū nouo addito augētur; partim qđ ubi interit[m] qđ pmixtum eſt, elementa manifeſte dirimātur, hoc non eueniret, niſi formæ[n] ipſorū ineſſent in re pmixta, ob quas calefaciunt, refrigerant, madefaciunt, ſiccant: partim quod ea quæ permixta ſunt ferantur ab elemento ſuperante, & quod intereant ob cauſam quoque internam, id quod monſtrat formas elementorum in ipſis ſeruari. Verum enimuero conuincitur ex his argumentis ſeruari quidem elementorum formas, at non propterea inte-
D gras, ſatis, enim eſt ſi ſeruentur fractæ ac remiſſæ. Delabitur etiam Auicenna in multas difficultates, primo enim permixtio non eſſet vnitas,[o] ſed iuxta poſitio, ſi formæ integræ manerēt: deinde res permixta non eſſet vna, ſed multiplex, prout multæ ſunt formæ elementorum quibus continetur: quod ſi ex ipſis tertia emanaret, neceſſariò eſſet accidens cum ſuperueniret[p] ſubſtantijs; præterea nec eſſet ſimile quod permixtum eſt, nec quæuis pars eius permixta; illæ enim quæ particulæ ſunt integri alicuius elemēti, ſiue ignis, ſiue aeris, ſiue aquæ, ſiue terræ, ſimplices ſunt, & non permixtæ. Adde quod in mixtis diuturnioribus nimis diu contraria manerent inter ſe iuncta. Procreatio item vnius non eſſet interitus alterius, quod à phyſicis[q] demōſtratum eſt; quod ſi recipiamus primas qualitates formas eſſe elementorum, Auicenna[r] eū eas remitti exiſtimet, cogetur vel inuitus concedere formas elementorum in re permixta nō manere integras, ſed fractas. Huic opinioni ſe opponunt iuniores[ſ] philoſophi, qui volunt elemētorum formas penitus interire, & in re permixta procreari nouam quandam formam, ſicut & nouam qualitatem, æque ſimplicem ac quamlibet extremarum, dici tamen mediam, quòd habeat conuenientiam cum extremis. Adducuntur autem illis rationibus quas aduerſus Auicennam attulimus: ſed lubrica etiam hæc opinio eſt, funditus enim euertitur illis argumentis quibus nitebatur Auicenna, quæ probare diximus ſeruari quidem elementa in re permixta, nō tamen integra. Quam ſententiam Auerrois[t] & ante ipſum Ariſtot.[u] ac Græcorum ſequendam

eſſe

a Auic li.1. fen.1.doct. 5. cap.1.
b Ariſ. 1. de gen. & cor. tex 90
c Ariſt.1.de gen. & cor. tex.43 Ari. 1.de gener. & cor. tex. 54.
d Ariſt.1 de gen. & cor. tex.89.
e Gal. 1. de tēpera c.9.
f Alex.1.de gen. & cor. comm.tex.
g Ioā. Gra. cōm. text. 88.& 89.
g Ariſt 1 de gen & cor. tex.84.
h Ariſt.1 de gen.& cor. tex.84.
i Auic. a 1. Cāticorum ab initio, De Auic. refert Auerroës 3. cœli. 67. Auic in Metaphyſi.
k Ariſt.5.diuin.3.
l Ariſt. lib. 2 de anima tex. 38.
m Auicē 1. cantic. ab initio.
n Ariſt.lib. de ortu & interitu tex.84.
o Vide Auerr.3. cœli 67 & 1. de gen. & cor. comm tex. vltimi.
p Ariſt.1.de gen. & cor. tex 21.
q Ariſt.1.de gen. & cor. tex.17.
r Auic.in c. de temp.ab initio.
ſ Scot.2. ſententiarū. diſtin. 15. D. Thom.1. de gen. & cor. lectiō tex.84.
t Auer.3.cœli com. 67. & Ariſ.1 de gen. & cor. 84.

A mam & duplex elementum cõſtituet, diluitur cum ex vtraque fiat quædam vnitas, quæ vnum ac ſimplex conſtituet elementum. Quod ſi in hac controuerſia iudicium noſtrum interponere debeamus, id dicemus, quod præclare[a] Auicenna de principatu partium tradidit, philoſophorum ſententiam fortaſſe veriorem eſſe, medicorum proculdubio euidentiorem. Phyſici tamẽ eſt, non autem medici proprios iſtarum quæſtionum exitus inueſtigare; Sed ſatis de elementis, tranſeamus ad permixtionem ac temperationem quam efficiunt cum ſimul iunguntur.

De permixtione & temperatione. *Cap. VI.*

PRimo autem exponemus quid permixtio ſit, quo pacto fiat, & ex quibus elemẽtis, & quid præſtantibus: dein quam formam comparet, & quomodo differat ab ortu rerum, & an ſit idem quod temperatio. Definitur permixtio ab[b] Ariſtotele corũ quæ permiſceri poſſunt aliter affectorum vnitas. ſignificat autem vnitas vel actionem ipſam permiſcendi quæ ad unitatem perducit, uel naturã quæ ex permixtis proficiſcitur, perinde ac ſenſus, qui interdum notat actionem ſentiendi, interdum naturam ipſam ſentientem. Si vnitas accipiatur pro actione cõpræhẽditur ſub genere agendi, ſi pro natura, eſt ex his quæ B referuntur ad aliud, & pertinet ad ſubſtantiam & formam. Ponitur autem in propoſita definitione loco generis, quod arctatur differentia ſumpta à ſubiecta materia, quam explicant illa verba (eorum quæ miſceri poſſunt aliter affectorum) Non ſunt autem omnia idonea quæ permiſceantur, ſed tantum ea quæ ſe mutuo afficere poſſunt ita vt ſimul & efficiant & accipiant: quæ talia ſunt,[c] neceſſe eſt communem habeãt materiam, ex ipſis autem illa facilius permiſcẽtur, quæ facile diuiduntur[d] in partes minutas, & quæ facilè terminãtur, quemadmodum liquores non glutinoſi; eorum verò quæ his contraria ſunt, neque facilis, neque expedita permixtio eſt, quamobrem artifices cum res diuerſi generis permiſcent, quantum poſſunt eas cõminuũt, & in exiguas partes diſſipant, ac diutius agitant & commouent, ut perducantur ad vnitatem apparentẽ; nam veram ſolus[e] efficit Deus, & natura. Neceſſe autem eſt ea quæ permiſceri poſſunt, non tantum inter ſe copulentur, ſed mutua actione & perpeſſione etiam aliter afficiantur, alioquin non ſequeretur vnitas, neque eſſet permixtio, ſed potius coniunctio quædam diuerſarum formarum, ita tamen affici ac mutari debent quę permiſcentur, vt non intereant, id quod Alexander Aphrodiſeus[f] docuit, cũ propoſitam Ariſtotelis definitionem his verbis exC preſſit; Permixtio eſt corporum iuxta ſe poſitorum intercedẽte actione & perpeſſione vnitas cum mutatione ſine[g] interitu. Ex quo intelligi poteſt quo pacto elemẽta ad permixtionẽ perducantur, ſeruentur ne in rebus permixtis, an intereant. Nam cum unitatem efficiant, neceſſe eſt ſeruentur, non tamen ex toto, ſiquidem aliter affici debent. Quamobrem[h] neque ex toto ſeruantur, neque ex toto intereunt, ſed manent aliter affecta: illis uerò qui aut integra ſeruari exiſtimant, quemadmodum Auicenna, aut penitus interire, quemadmodum iuniores philoſophi complures, aduerſatur non ſolum definitio Ariſtotelis, ſed ratio ipſa. perpendamus nos ſeorſum vtramque opinionem. Placuit igitur[i] Auicennæ elementa ita ſeruari in re permixta, ut retineant formas integras, ſed qualitates remiſſas. Mouetur autem partim natura ipſa elementorũ quæ inſunt in re quam[k] cõponunt, ut in ſuperioribus oſtẽſum eſt, ſed nõ poſſunt ineſſe niſi formas retineãt.[l] Cõparãtur .n. formæ figuris ac numeris, qui manẽt cũ nouo addito augẽtur: partim qđ ubi interit[m] qđ pmixtum eſt, elementa manifeſte dirimãtur, hoc non eueniret, niſi formæ[n] ipſorũ ineſſent in re pmixta, ob quas calefaciunt, refrigerant, madefaciunt, ſiccant: partim quod ea quæ permixta ſunt ferantur ab elemento ſuperante, & quod intereant ob cauſam quoque internam, id quod monſtrat formas elementorum in ipſis ſeruari. Verum enimuero conuincitur ex his argumentis ſeruari quidem elementorum formas, at non propterea inteD gras, ſatis enim eſt ſi ſeruentur fractæ ac remiſſæ. Delabitur etiam Auicenna in multas difficultates, primo enim permixtio non eſſet vnitas,[o] ſed iuxta poſitio, ſi formæ integræ manerẽt: deinde res permixta non eſſet vna, ſed multiplex, prout multæ ſunt formæ elementorum quibus continetur: quod ſi ex ipſis tertia emanaret, neceſſariò eſſet accidens cum ſuperueniret[p] ſubſtantijs; præterea nec eſſet ſimile quod permixtum eſt, nec quæuis pars eius permixta; illæ enim quæ particulæ ſunt integri alicuius elemẽti, ſiue ignis, ſiue aeris, ſiue aquæ, ſiue terræ, ſimplices ſunt, & non permixtæ. Adde quod in mixtis diuturnioribus nimis diu contraria manerent inter ſe iuncta. Procreatio item vnius non eſſet interitus alterius, quod à phyſicis[q] demõſtratum eſt; quod ſi recipiamus primas qualitates formas eſſe elementorum, Auicenna[r] cũ eas remitti exiſtimet, cogetur vel inuitus concedere formas elementorum in re permixta nõ manere integras, ſed fractas. Huic opinioni ſe opponunt iuniores[ſ] philoſophi, qui volunt elemẽtorum formas penitus interire, & in re permixta procreari nouam quandam formam, ſicut & nouam qualitatem, æque ſimplicem ac quamlibet extremarum, dici tamen mediam, quòd habeat conuenientiam cum extremis. Adducuntur autem illis rationibus quas aduerſus Auicennam attulimus: ſed lubrica etiam hæc opinio eſt, funditus enim euertitur illis argumentis quibus nitebatur Auicenna, quæ probare diximus ſeruari quidem elementa in re permixta, nõ tamen integra. Quam ſententiam Auerrois[t] & ante ipſum Ariſtot.[u] ac Græcorum ſequendam

eſſe

a Auic li. 1. fen. 1. doct. 5. cap. 1.
b Ariſt. 1. de gen. & cor. tex 90
c Ariſt. 1. de gen. & cor. tex. 43 Ariſt. 1. de gener. & cor. tex. 54.
d Ariſt. 1 de gen. & cor. tex. 89.
e Gal. 1 de tẽpera c. 9.
f Alex. 1. de gen. & cor. comm. tex. 9 Ioã. Gra. cõm. text. 88. & 89.
g Ariſt. 1 de gen & cor. tex. 84.
h Ariſt. 1 de gen. & cor. tex. 84.
i Auic. a 1. Cãticorum ab initio, De Auic. refert Auerroẽs 3. cœli. 67. Auic in Metaphyſi.
k Ariſt. 5. diuin. 3.
l Ariſt. lib. 2 de anima tex. 31.
m Auicẽ 1. cantic. ab initio.
n Ariſt. lib. de ortu & interitu tex. 84.
o Vide Auerr. 3. celi 67 & 1. de gen. & cor. comm tex. vltimi.
p Ariſt. 1. de gen. & cor. tex 23.
q Ariſt. 1. de gen. & cor. tex. 17.
r Auic. in c. de temp. ab initio.
ſ Scot. 2 ſẽtentiarũ. diſtin. 15. D. Thom. 1. de gen. & cor. icõ tex. 84.
t Auer. 3. cęli com. 67. & Ariſt. 1 de gen. & cor. 84.

E

eſſe arbitramur. Media autem eſt & interiecta inter duas extremas iam dictas, quamobrem vitat vtriuſque incommoda, ſicut nititur etiam fundamentis vtriuſque. Placuit igitur Auerroi,[a] & Græcis Philoſophis elemẽta in pmixtione agere & perpeti inter ſe mutuò, ita vt pars vnius mutet partẽ alterius quã attingit, & ab eadẽ mutet, atq; hoc pacto vnũquodq; elementũ ſimul efficiat & accipiat; quo fit vt neq; integra maneat, neq; ex toto itereat cuiuſq; forma; quãquã magis ſeruatur in materia propria, quã in aduẽtitia, & idcirco vnaquæq; pars cũ diſſoluit quod permixtum eſt magis reuertitur [b] ad priſtinum elementum, quàm ad alterum, neque enim noua giguntur in ipſo diremptu, ſed ſe oſtendunt cum prius laterent, ſunt enim materia rei permixtæ, & in ea inſunt, at non eſt contra hæc in illis: nam ſi lignum, aut lapis eſſet in igne, aut terra, aliquando eliceretur. Sicuti elementa eliciuntur ex ipſa. Ratio autem qua franguntur & remittuntur elementorum formæ, ita vt res permixta tota ſimilis ſit, nec reperiatur aliqua eius pars quæ nõ ſit permixta, non eſt quod vnum elementum in alterum penetret, aut corpus abeat in corpus, vt Stoici crediderunt, nam ſic plura corpora poſſent eundem locum occupare, & minimo ſpacio omnia concludi; adde quod moles eorum quæ permiſcentur ſimul iunctorum, non maior eſſet quã quoduis vnum ex illis ſeparatum. Sed diuiduntur ſingula elementa in partes admodũ exiguas, & hoc pacto facile miſcentur, & proxima partes afficiunt, ab eijſdẽq; afficiuntur, cum tamen alienam vim accipiunt, ſuæ nonnihil amittunt, neque enim poteſt eadem portio materiæ ſeruata priori forma inuiolata cõtrariæ aliquid accipere: ex cuiuſuis igitur elementi materia eliciuntur aliorum formæ, non per mutuã confuſionem atque ingreſſum vnius in alterum, ſed per effectionem & perpeſſionem mutuam plures materiæ vna fiunt, & plures portiones caloris, frigoris, humoris, ac ſiccitatis fiunt vnus calor, vnũ frigus, vnus humor, vna ſiccitas, atque hoc ſibi voluit Ariſtoteles,[c] cum dixit ſeruari in re permixta elementorum facultates; noluit enim ſatis eſſe permixtionem fieri corporum, vt ignis, aeris, terræ, aquæ, ſed formarum inſuper & facultatum, vt caloris, frigoris, humoris, & ſiccitatis requiri, quæ fractę, ac remiſſæ ad vnum perducuntur, non tamen intereunt. Neque obſtat quod ſubſtantiæ non poſſint remitti, nam hoc valet in illis[d] quæ perfectæ ſunt: At formæ elementorum, vt ante docuimus,[e] ſunt ſubſtantiæ imperfectæ, & proxime accedunt ad naturam accidentium, quorum inſtar etiam ſine interitu remittuntur, quod non euenit formis mixtorum, quæ ſunt veræ ſubſtantiæ; formæ verò elementorum, quatenus franguntur, & remittuntur, referunt accidentia, ſed quatenus conſtituunt ipſa elementa, integræ ſunt, & in indiuiduo quodam conſiſtunt, neq; infringuntur, ſicuti in re permixta, vbi elementa facultate eſſe dicuntur: manent autem ibi caſtigatæ, quidam philoſophus dixit, & remiſſæ veluti doctrina in ebrio. Sed ſatis de ratione qua elementa permiſcentur, proximum eſt vt exponamus quot neceſſario ad permixtionem concurrant, & quid vnum quodque ipſorum in ea efficiat. Vt intelligatur numerus elementorũ ad permixtionem concurrentium illud primo ſcire conuenit, quod quædam perfecte permiſcentur, quædam leuiter atque imperfectè: mixta imperfecta media ſunt inter corpora ſimplicia & perfectè mixta, veluti zoophyta inter animalia, & ea quorum ſtirpes è terra naſcuntur. Perfecta mixta dicuntur illa quæ præter elementorum ſimul iunctorum formas, aliam habent, per quam ſunt: contra quæ carent hac, imperfecta dicuntur, continentur autem ſub duplici genere, cum alia plurium ſimul coeuntium elementorum, alia vnius duntaxat, ſed aliorum qualitatibus affectam formam præſeferant. In prioribus plurium elementorum coniunctio videtur quodammodo formam nouam efficere, ſed hæc magis concretio eſt vi frigoris facta quemadmodũ in grandine, niue, pruina, quam vera forma mixti, in alijs diximus apparere vnius tantum elementi formam, ſed affectam aliorum qualitatibus, quemadmodum in aqua maris, pluuia, cinere, quibus id euenit quod quibuſdam metallis, cum inter ſe miſcentur, & vnum habet vim perpetiendi, & eſt veluti materia alterius, alterum vim efficiendi, & eſt veluti forma, nihil aut parum præbens materiæ, ſicuti quod ſtannum dicunt, vbi cum ære miſcetur, euaneſcit enim, ſed relinquit ipſum ęs aliter coloratum atque affectum. Hac diſtinctione facta, cum quęritur quot elementa ad permixtionem concurrant, reſpondendum eſt perfecta mixta neceſſario fieri ex omnibus quatuor, imperfecta poſſe conſtare ex paucioribus. Cur autem omnia concurrant ad efficiendam permixtionem perfectam, pateſcit ſi vim ſingulorum perſcrutemur. Habet igitur vnumquodque elementum vim ſuam à quatuor primis qualitatibus, quæ vel ipſorum formæ ſunt, vel eorundem materiam habilem reddunt ad formam accipiendam, ac retinendam, vt ſupra[f] declarauimus. Quamobrem intelligemus quid efficiat vnumquodque elementum in permixtione, ſi ſigillatim primatum qualitatum, caloris, frigoris, humoris, ac ſiccitatis vim diligẽter examinemus, inde autem ordiemur, quod ex his duæ appellantur[g] efficiẽtes, calor nimirum & frigus, eo quod in agendo valde efficaces ſint, duæ accipientes, humor[h] ſcilicet & ſiccitas, quod paruam habent efficiendi facultatem, & magnam accipiendi, omnes tamen quatuor ſibi ſimilem qualitatem efficiunt, plus tamen in agendo poteſt calor quam frigus, & humor quam ſiccitas, ita vt maxima[i] vis efficiendi ſit in calore, deinde in frigore, tùm in humore, poſtremò in ſiccitate. Cõtra in reſiſtendo plurimum poteſt ſiccitas deinde humor, tum frigus, poſtremò calor, neque mirum eſt, cum vis agendi emanet a forma, vis reſiſtendi à materia: qualitates quæ plurimum habent formæ efficaciſſimæ ſunt in agendo, ſed maximè imbecillæ in reſiſtendo

F

G

H

[a] Auerr. 3. cęli cõ. 67. & Philop. 1. de ortu & interitu tex. & com. 84.

[b] Ariſt. 1. de gen. & cor. 84.

[c] Ariſt. 1 de gen. & cor. 84.

[d] Auer. tertio cęli tex. com. 67.

[e] Supra i fine capitis antecedentis.

[f] In cap. antecedenti.

[g] Ariſt. meteororum tex. 1.

[h] Ariſ. 2. de gen. & cor. 8.

[i] Ariſ. ibid.

Digitized by Google

A ſiſtendo, ex contrario, quæ magis ad materiam ſpectant, efficaciores ſunt in reſiſtendo, imbecilliores in agendo: natura enim, quam Hippocrates[a] iuſtam appellat, conſeruat æquabilitatem, & agendi imbecillitatem, compenſat robore reſiſtendi. Sed hæc de primis qualitatibus in vniuerſum, intueamur nunc quid proprie vnaquæque poſſit. Calor quem eſſe diximus in agendo efficaciſſimum, in reſiſtendo maxime imbecillum, inſtrumentum eſt quo natura vtitur ad permixtionem ac procreationem, quanquam eſt etiam materia ipſum elementum calidum, ſed tunc accipit vim & formam a natura, atque a calore cęleſti, cuius eſt inſtrumentũ, ſed deinde eam impertit aliis qualitatibus tanquam efficiens: plurimum autem ualet ad permiſcendum quod congreget ea quæ ſunt eiuſdem[b] generis, ſeparet aliena; quamobrem utitur eo natura etiam ad permixtionem eorum in quibus ſuperat materia frigida, cum ope cæleſtis caloris ſimul cogat quæ cõueniũt vnicuiq; rei p̃mixtæ, repellat aliena. At frigus ĩ agẽdo min⁹ efficax ẽ q̃ calor, ſicut ĩ reſiſtẽdo efficacius; cogit aũt[c] atq; adſtrĩgit oĩa, ſiue ſint eiuſdẽ, ſiue alteri⁹ generis: adhibetur hoc quoq; a natura vt ĩſtrumẽtũ, nõ tñ p̃ ſe, ſed quatenus exceſſũ caloris tẽpat varie, p̃ut cõuenit p̃mixtioni vniuſcuiuſq; rei. Pręterea quatenus p̃ antipiſtaſĩ cõtrahit calorẽ, q̃ p̃ ſe efficit p̃mixtionẽ. Humor ĩ agẽdo minus adhuc efficax eſt, ſed ĩ reſiſtẽdo magis. Facile aũt terminatur:[d] quo noĩe ſiccitatẽ tẽpat, ita ut alienũ terminũ facilius poſſit acci-
B pere, reddit calorẽ hebetẽ, quẽ ſiccitas acuit, reddit & frigus minus habile ad penetrãdũ: maxime aũt formas accipit, quas nõ retinet, niſi tẽperetur ſiccitate. Siccitas q̃ minimã vim ĩ agẽdo hẽt, maximã ĩ reſiſtẽdo, ſuo termino circũſcribit, alienũ[f] nõ facile accipit. Reddit aũt dẽſũ id ĩ quo primũ verſatur, ueluti terrã, ita ut nõ facile terminetur, nõ tñ dẽſũ reddit ignẽ, in quo nõ eſt primũ ſiccitas, ſed calor q̃ efficit ipſũ maximẽ rarũ. Pręſtat ſiccitas ſtabilitatẽ p̃mixtioni q̃ ob humorẽ flueret, niſi tẽperaretur ab ipſa. Ex facultatib. primarũ qualitatũ quas enarrauimus, põt quis colligere q̃d in permixtione p̃ſtẽt elemẽta, quæ ab ipſis cõſtituunt. Ignis in quo maxime calor ineſt, vim hẽt formæ, ſi cõferatur cũ cæteris trib. quæ collata ad ignẽ ſe hñt ſicuti materia; cõponit.n. & cõgregat ea quæ ſunt eiuſdẽ[f] generis, diſſipat & diſiũgit aliena, quo nomine ea p̃miſcet quæ vnicuiq; naturæ aptantur, & hoc pacto perficit p̃mixtionẽ. Aqua & terra ſunt materia permixtorũ omniũ perfectorũ, per q̃ in ſua ſpecie cõſtituunt: nullũ permixtũ põt[g] ſine aliqua terræ copia cõſiſtere, aut terminũ accipere, ſicut ẽt terræ partes ſine aqua nequeũt ĩter ſe cohęreſcere, ſed diſſipãtur: opus eſt igitur terra ſimul & aqua vt materia, igne verò vt forma atq; efficiẽte; q̃uis & ipſe ſit materia & inſtrumẽtũ cęli, vt paulò ſupra diximus de calore. Aer medius eſt inter ignẽ quẽ efficere diximus, & terram atq; aquã quib. vim materię tribuimus: cõfert aũt quatenus tẽperat ſiccitatẽ ignis, & ita ſpectat ad efficiẽtẽ, ſed lõge magis ad materiã,
C ad aquã.ſ. & terrã, quæ ob frigus ſunt igni cõtraria: quare niſi prius remittãtur, ignẽ potius extinguẽt, q̃ ipſi pabulũ ſuppeditẽt: fermẽtatur ẽt terra & aqua tenuitate aeris, adeò vt ignẽ magis admittãt. Vt ãt à calore tẽperatur terrę & aq̃ frigus, ita à terrę ſiccitate aeris & aquę humor, fitq. fomẽtũ ignis maxime idoneũ: quãobrẽ q̃cũq; aeris & terræ plurimũ habẽt, maxime accõmodãtur ad alẽdũ ignẽ; affert ẽt aer leuitatẽ his q̃[h] miſcẽtur, ad mẽbra procreãda, & ad ſtabilitatem magis cõducũt terra, & aqua, ad ſpiritũ & motũ magis ignis & aer. Ad p̃mixtionẽ igitur ſatis patet neceſſaria eẽ oĩa quatuor elemẽta. Quota ãt portio vniuſcuiuſq; elemẽti ad vnãq̃q; rẽ neceſſaria ſit, nouit ſolus Deus & Natura, q̃[i] Plato nominauit artẽ & p̃uidẽtiã Dei, à quo oĩa proficiſcũtur, neq. calidũ igneũ q̃d in oĩ natura fuſñ eſt, p̃ ſe elemẽta miſceret niſi, a calore cęleſti tẽperaretur calidũ elemẽtũ frigido, humidũ ſicco, quãtũcuiq. naturę cõuenit. Deo igitur & naturę dũtaxat notũ eſt quota portio cuiuſq. elemẽti cõueniat p̃mixtioni vniuſcuiuſq. rei; nobis tantũ illud conſtat, in permixtione debere elemẽta æquari, non ſimpliciter, ſed quodammodo vt docuit Ariſtot. hoc eſt ita vt nullum ex ipſis adeò ſuperet contrarium, vt ipſum extinguat, neque enim tũc fieret permixtio ſicuti neque ſi vini gutta aquæ dolio adijceretur, conuerterętur.n. in naturam eius. In omnib. autẽ mixtis perfectis, maior moles eſt terræ, & aquæ, minor ignis & aeris, ſed æquatur efficacia agẽdi, qua hæc ſuperãt, quãtum ſuperãt a mole illorũ. Varia aũt por-
D tio varijs p̃mixtis aptatur, in quibuſdã ſuperat vnũ, in quibuſdã aliud elemẽtũ, nõ ita tñ ut extinguat cętera, quẽadmodũ diximus,[k] in quibuſdã æqualiter valẽt oĩa, ſed nõ p̃p̃ea nõ ſe mutuo afficiũt, ſed tñ nõ ſe interimũt, q̃uis mutuo ſe afficiãt, q̃d ad p̃mixtionẽ neceſſariũ eſſe demonſtrauimus.[l] Illi vero q̃ dicũt ab æquali nõ p̃ficiſci actionẽ, ĩtelligũt eam q̃ ſequitur interitus cõtrarij, & nõ ſimpliciter oẽm. Ex p̃mixtione varia quatuor elemẽtorũ oriũtur formæ p̃mixtorũ oĩũ, diſtinctæ ab unitate, q̃ fieri diximus ab elemẽtorũ formis fractis ac remiſſis, cõſequũt tñ hm̃õi vnitatẽ, ĩ qua q̃d ſuperat elemẽtũ ẽ veluti forma reliquorũ, nõ tñ totius rei permixtæ, nã ferrũ aut plũbũ, in quo ſuperat terra, p̃ter hãc q̃ ẽ materia, & nõ põt ſimul accipi & ſubijci, hẽt aliã q̃ eſt vere forma, q̃ habẽt ẽt res oẽs p̃mixtæ, & p̃ q̃ certas efficiũt actiones, veluti magnes lapis q̃ ferrũ allicit: neq̃ũt aũt hm̃õdi actiones ab elemẽtorũ formis ad vnitatẽ redactis emanare, ſed ſequũtur aliã formã, q̃ eſt finis p̃mixtionis, & p̃fectio rei permixtæ: hæc eadẽ cõtinet elemẽta ſimul iũcta, q̃ alioq̃n dirimerẽtur. Nõ eſt igitur caro terra aut ignis, ſed ut inq̃t[m] Ariſt. aliud quoddã, cũ nouã formã habeat, q̃ permanet eadẽ ĩ ipſo ĩcremẽto, cũ alioquin elemẽta q̃ ſũt materia, fluãt: hæc ẽt nõ hẽt cõtrariũ, q̃obrẽ nõ interit, niſi p̃p̃ elemẽtorũ formas, q̃ cũ ſint inter ſe contrariæ, tãdẽ ſe interimũt. Quo fit ut dirimãtur elemẽta, & ſimul intereat forma mixti: quare nõ

a Hippocrates libr. de alim. & Gale. 9. de pla. c. 8.

b Ariſto. 2. de gen. & corr. 8.

c Ariſt. ibi.

d Ariſt. ibi.

e Ariſt. ibi.

f Ariſto. 2. de gen. & corr. 8.

h Auic. lib. 1. f. p. ca de elem.

h Auic. ca. de elem.

i Plato in Timæo.

k Paulus an tei hoc ca.

l Sup. ibid.

m Ariſt de gen. & cor. tex. 35.

eſt cũctãdũ ꝓfiteri ĩ reb. permixtis eſſe aliã formã ꝑter unitatẽ illã, ad q̃ perducunt formæ elemẽtorũ fractæ. Neq; obſtat quod res permixtæ, ferãt ab elemẽto ſuperãte, [a] qm̃ impetus ipſi9 motus ſeqt̃ materiã, q̃ tñ ꝑdita eſt alia forma perficiẽte actiones. Neq; ẽt obſtat quod dicitur a Phyſicis, [b] totũ nihil aliud eſſe, q̃ ſuas partes; ſiquidẽ partes vere cõſtituẽtes totũ, ſunt materia & forma. Quãobrẽ in re ꝑmixta eſt materia q̃ cõſiſtit in ipſis elemẽtis, & eſt forma rei ꝑmixtę, q̃ eorũ cõiũctionẽ cõſequit̃ quaſi materiã, ſicuti & ipſa ſimiliter eſt veluti materia collata ad animã nutriẽtẽ, à qua perpicitur, & hæc ad ſentiẽtẽ, ſicuti rurſus ſentiẽs ad rõnalẽ. Sed q̃ ꝑter cõiũctionẽ elemẽtorũ diximus recedere, appellat̃ forma mixti, & cõis eſt mixtorũ omniũ. At dicet quis, ſi ꝑmixtione acq̃ratur noua forma, uidebit̃ idẽ permixtio & ortus ac procreatio rerũ, & ita erit idẽ permiſceri ac gigni. Cui rñdũ eſt ꝑmixtionẽ ſi non re, certe rõne diſtingui ab ortu, ac procreatione. Permixtio ſpectat ad vnitatẽ elemẽtorũ, ꝓcreatio & ortus ad nouã formã, ita ut ꝑmixtio ſit ueluti materia ꝓcreationis, & ꝓcreatio quaſi forma permixtionis. Eodẽ aũt mõ differt direptus ab ĩteritu, quo ꝑmixtio a ꝓcreatione: ſignificat direptus ſeparationẽ elemẽtorũ, q̃ cõiũgebãtur, ſed interitus extinctionẽ formæ mixti, quare differũt ſimiliter rõne. E

Temperatio autem an differat a permixtione, & quot ſpecies ſub ſe habeat, nunc exponendum ſupereſt. Vocatur temperatio græce κρᾶσις, definiturque [a] ſecunda qualitas emanans ex primis fractis ac remiſſis, per quam res permixtæ efficiunt, ac perpetiuntur id ad quod efficiendum ac perpetiendum natæ ſunt: hanc vero qualitatem intelligo vnitatem ex coniunctione primarum exorientem; tamen ſi decernamus primas qualitates eſſe elementorum formas, cogemur fateri temperationem nõ differre a permixtione, cum illa ſit primarum qualitatum, hæc formarum elementorum, quas ponimus primas qualitates: quamobrem quæcumque dicta ſunt de permixtione, & de modo quo fit, ad temperationem quoque pertinebunt, quæ idẽ ponitur. At ſi velimus elementorum formas eſſe ſubſtantias ſenſum latentes, quæ per primas qualitates in materia accipiantur & conſeruentur, temperatio diſtabit a permixtione, cum hæc ad ueras formas, quæ ſunt ſubſtantiæ, illa ad qualitates referatur: utrumque [d] tamen fit per mutuam actionem, & perpeſſionem, cum ubi elementa a natura miſcentur diuiſa in minimas partes, tam primæ qualitates, quam formæ inter ſe agant, & perpetiantur, & idcirco frangantur ac remittantur; iiſdem enim rationibus quibus efficimus formas elementorum, efficimus etiam primas qualitates, neque integras ſeruari [e] neque penitus interire, ſed remiſſas ac fractas manere in re permixta. Ergo ſi temperatio diſtincta accipiatur à permixtione, dicemus eſſe ſecundam qualitatem ex primis non intereuntibus, non manentibus ſummis ſed remiſſis; ubi autem formæ elementorum non diſtinguantur a qualitatibus quæ de permixtione diximus, ea in temperationem quoque conueniunt. Sed ſiue temperatio idem ſit quod permixtio, ſiue ab ea differat, multas continet ſub ſe ſpecies, quas Medici ac Philoſophi redigunt ad nouem, [f] quarum a una moderata eſt, octo immoderatæ: moderata autem dupliciter intelligitur, uel abſolute, uel ex comparatione naturæ cuiuſque rei, abſolute [g] quidem moderata temperatio continetur quatuor primis qualitatibus æqualibus, æqualitate arithmetica, qua utit̃ [h] iuſtitia cõmutãs, & q̃ iuniores ad põdus dicũt, q̃uis mixta ꝑfecta oĩa (ut añ tradidimus [i]) cõſtẽt ex maiori mole terræ & aquæ, & idcirco deorſum ferant̃, & frigida ſint, q̃ ignis & aeris. Vis tñ caloris, & idcirco calidi elemẽti tãta eſt, ut in minori mole poſſit æquare uim frigoris, maiori cõtẽtã, & hoc pacto nihil ꝓhibet fieri tẽperationẽ moderatã, q̃ ueteres [k] ꝑteribãt propterea fortaſſe quod non maneat diu, cum calor ſiccet, & conſumat humorẽ; non ita tñ cito labitur, ut ſi ſenſu extimetur non diutius maneat, adeo ut referenda ſit inter ſpecies temperationis, & prima omnium ponenda tanquam digniſſima, & tanquam menſura reliquarum omniũ: una autem tantum eſt, neque in plures diducitur. Illa uero æqualitas temperationis quæ cuique naturæ conuenit, geometrica eſt, qua utitur iuſtitia [l] diſtribuens: aliæ enim res aliis qualitatibus magis uel minus præditæ ſunt, quæ ubi ſeruentur, ut cuique rei conuenit, dicitur ſeruari æqualitas, & moderata temperatio quæ non ſimplex eſt, ut illa quam prius enarrauimus, ſed multiplex, & uaria pro varia ſpecie rerum. Immoderata temperatio in octo ſpecies [m] ſeparatur, in quibus ſuperat qualitas una aut etiam altera, a qua nomen trahunt, ut calida ab exceſſu caloris, frigida ab exceſſu frigoris: comparantur autem ubi talis dicuntur cum æquali temperatione uel abſoluta ac ſui generis, uel ſpeciei, uel conferuntur etiam cum quauis alia re; vnaquæq; uero ex immoderatis temperationibus adeo late patet, ut pene diuidi poſſit in infinitas. Ex his autem octo immoderatis, quatuor ſimplices ſunt, in quibus una tantum qualitas ſuperat, ut calida, frigida, humida, & ſicca totidẽ etiã [n] ſunt cópoſitæ in quibus duæ qualitates excedunt, quamuis enim ex quatuor qualitatibus conficiantur coniugationes, duæ tamen reperiri non poſſunt, ubi iunguntur contrariæ, ut calor & frigus, uel humor & ſiccitas. Quãobrẽ reſtãt quatuor, calida & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca. Octo igitur ponẽdæ ſunt immoderatæ temperationes, licet nonnulli [o] quatuor immoderatas ſimplices reperiri nõ poſſe affirment, nonnulli non ſolũ has auferant, ſed duas etiam ex compoſitis, tum calidam & humidam, tum frigidam & ſiccam tantum ponant reliquas duas calidam ac ſiccam nimirum, & frigidam atque humidam. Mouentur autem qui tollunt ſimplices, eo quod videant calorem ſiccandi vim habere, frigus contrahendi humorem præte-

(Side letters: F beside "dum ſupereſt"; G beside "mus eſſe ſecundam"; H beside "multiplex".)

a Gal. j. de tempe. 1. & Auic. de temperam.

b Gale. j. li. de temp. 1. Ariſ. 1. de ortu & interitu tex. vlti.

e Ariſ. de ortu & interitu tex. 84.

d Gal. de cõſtit. artis c. 10. & Gal. 1. de temp.

g Auic. lib. j. t prima t. 1. de temp.

Cõtarenus li. 3 de ele. pag. 68.

e Auic. ibi. & Gal. 1. de tempe. c. 1.

f Ariſ. li. 5. ethico. c. 4.

g Paulo ante hoc cap.

h Gal. 1. de tempe. c. 8.

i Ariſtot. 5. ethic c. 3.

k Gal. j. de temp. ca. 8. & Auic. e. de tempe.

l Gal & Auic. locis citatis.

m Auer. 2. collig. j Galen. de anti quis j. de temper c. 8.

n Ariſt. 1. cæli tex 12.

o Ariſto. 1. phyſic. tex. 17.

rea

A rea ſiccitatem acuere calorem & obtundere frigus, humorem contra acuere frigus & obtundere calorem. Et hinc indicent non poſſe eſſe ſimplices immoderationes, ita vt ſit inæqualitas in vna oppoſitione qualitatum, in altera æqualitas. Sed decipiuntur, [a] quia eiuſmodi vis ſiccandi vel madefaciendi, tum acuendi vel obtundendi in qualitate ſuperante, proceſſu temporis mutare poteſt moderationem, non tamen prohibere quo minus diu maneat æqualitas in vna oppoſitione, & quo minus dentur ſimplices immoderationes. Id quod vel eo argumento comprobatur, quod tam calor, quàm frigus copulari poteſt & cum humore, & cum ſiccitate excedente, & ideo etiam cum mediocri. Eadem ratio eſt humoris ac ſiccitatis, [b] iungi enim poſſunt, & cum calore & cum frigore excedente, & idcirco etiam cum moderato. At longe magis errant qui tantum duas compoſitas ponunt immoderatas temperationes, calidam & ſiccam, ac frigidam & humidam, negantque dari calidam & humidam, quia calor ſiccat, tum frigidam & ſiccam, quia frigus contrahit humorem. Sed hæc [c] fiunt (vt ſupra dictum eſt) proceſſu temporis, interim reperiuntur res calidæ & humidæ, quemadmodum caro, frigidæ item & ſiccæ vt lachryma papaueris. Conſtat igitur temperationes rerum permixtarum [d] nouem inueniri, vnam moderatam atque æqualem, octo immoderatas atque inæquales.

[a] Gal. ibid. Gale. ci 6. de tuē. val. c. 2.
[b] Gal. 1. de tēperam. 8.
[c] Gal. 6. de tuen. val. 2.
[d] Gal. 1. de tēperam. 8.

B

De propria hominis temperatione atque eius proprijs elementis, & de calido innato. Cap. VII.

A Communi temperatione rerum omnium permixtarum ad eam quæ propriè eſt hominis pergere nunc oportet: hæc ſiquidem nobis propoſita erat, cum ea contineatur [e] ſanitas partium ſimplicium, quam explicare ingreſſi ſumus. Vt autem hominis propriam temperationem ad viuum reſecemus, neceſſe eſt propria elementa ex quibus ſimplices partes componuntur, & calidum innatum, quibus ipſa temperatio continetur, diligenter perpendamus. Ordiemur ab elementis, hæc ſi ſenſu exiſtimentur, videbuntur ipſæmet ſimplices partes, cum hæ hominem componant, in eo inſint, & diuidantur in partes eiuſdem ſpeciei, [f] & non diſſimilis; ſed ſi rem ratione metiamur, vnaquæque partium ſimplicium, quamuis dicatur ſimplex, [g] quia ſenſui talis apparet, tamen compoſita eſt ex quatuor [h] elementis communibus rerum omnium permixtarum ex calido, frigido, humido, & ſicco: ſeu ex aere, igne, aqua, terra, non tamen proximè, ſed per quatuor ſuccos, [i] ſanguinem, C pituitam, flauam, & atram bilem, quæ ponuntur ab Hippocrate [k] tanquam propria hominis elementa, quamuis communiter pertineant ad omnia animalia ſanguine prædita, quorum ſimplices partes componuntur ex dictis quatuor [l] ſuccis, tanquam ex proximis elementis, fiunt tamen ſucci ex eſculentis & poculentis, hæc verò ex quatuor primis ac communibus elementis, ita vt intercedentibus medijs ſuccis, ac cibis & potionibus, ſimplices partes componantur ex primis & communibus elementis, ſed proximè vt diximus ex ſanguine, pituita, flaua & atrabile; Quamquam reperiuntur etiam hi ſucci in corpore noſtro [m] integri, & non fracti, quemadmodum prima elementa in rebus permixtis, aut quemadmodum ijdem ſucci in ſubſtantia ſimplici, in qua non retinent ſuas formas, neque etiam fractas cum intereant; neque enim eſt eadem ratio horum atque communium elementorum, quorum formę vt diximus franguntur, ac remittuntur duntaxat, non intereunt in permixtione. Quæ enim ſimpliciter mixta ſunt imperfectiora ſunt, & minorem mutationem poſtulant quam corpora & partes ſimplices animalium, quamobrem ſucci minus propriè dicuntur elementa ſimplicium partium, cum intereant, & abſolutè non ſint, ſed videantur ſimplices. Sunt autem quatuor ſucci corpora [n] liquida in quæ vertuntur eſculenta & poculenta, priuſquàm nos alant. Cōſtant ſinguli ex quatuor elementis, non tamen ex eadem portione ipſorum omnes, reſpon-D det vnuſquiſque ſuccus elemento quod in eo ſuperat, præditus enim eſt iiſdem qualitatibus quibus elementum, ſuperantibus quidem contrarias, non tamen ſummis: Idcirco quamuis omnes ſenſui videantur humidi, aliqui tamen eorum ſiccam vim habent. Reſpōdet elemento terræ atrabilis, non quidem vſta, ſed naturalis, hæc frigida [o] eſt & ſicca, caloris nigri, ſaporis ex auſtero dulcis, reſidet autem in ſanguine, vti fæx in vino. Aquæ reſpondet pituita, ex his quæ in corpore noſtro ſunt maximè frigida [p] & maximè humida, caloris albi, tum vel expers ſaporis, vel modice dulcedinis particeps. Igni reſpondet flaua bilis, quæ calidiſſima [q] eſt & ſicciſſima, ſaporis amari, ita vt non ſolum flaua, ſed etiam amara bilis nominetur. Aeri [r] reſpondet ſanguis, quamuis non ita prope accedat ad naturam ipſius, ſicut materia illa, quæ inflationem & palpitationem efficit: Intelligo autem ſanguinem illum, qui eſt quartus ſuccus diſtinctus a tribus alijs dictis: ſuperat in [s] hoc calor & humor, velut in aere, non tamen valde excedit, ſed quantum conuenit naturæ noſtræ, cui maximè eſt amicus: verum ſignificat ſanguis etiam compoſitionem quandam ex omnibus quatuor ſuccis, hic magis ad moderatam [t] temperationem accedit quam qui ante poſitus eſt, quartus diſtinctus ab alijs tribus. Cum ſucci calidi cum frigidis, & humidi cū ſiccis moderationem quandā efficiant, tota tn̄ compoſitio,

[e] Gale. de co[n]ſtit. artis 10.
[f] Ariſt. 1. de gener. animalium c. 1
[g] Galen. de optima cōſtit. c. 2.
[h] Ariſto. 2. de partib. c. 1.
[i] Gal. 2. de elem. 2.
[k] Hippo. 1. lib de nat. hum. text. 18.
[l] Gal 8. de pla. 2
[m] Gal. ibi.
[n] Gal 8 de plac. 4. Auicen. lib. 1. fen. 1. de humorib.
[o] Gal. 2. de nat. fac c 9
[p] Hippo. 1. de nat. humana 32. & Gale. de atrabile c. 2.
[q] Gal. 2 de nat. fac. 9. Gale. 1. ad Glauc. 5.
[r] Galen. de natu. fac. 9. Hippoc de nat. hum. 83
[t] Gale. 1. de nat. huma. 36.

quia in ea magis redundat ſanguis,quam alius ex reliquis tribus ſuccis ad humorē & calorem E
uonnihil vergit,& nomen inuenit ſanguinis a ſucco ſuperante. Sed ſunt qui [a] uelint ſanguinē
dunraxat eſſe compoſitionem ex piruita & ex flaua atque arrabile , quibus ſimul iunctis tan-
quam mareriæ ſuperueniat forma ſanguinis , quam efficiat ipſa vnitas , ita vt negent repe-
riri ſanguinem quartum ſuccum prærer alios tres . Inde autem [b] mouentur , quod videant
cum putreſcit ſangius tārum tres humores diſtinctos apparere , pituitam videlicet,& vtram-
que bilem , neque depræhendant ſanguinem ab alijs ſeparatum : deinde quod in lacte cui
ſanguis eſt ſimilis , tres tanrum ſubſtantias cernant , butyrum, caſeum , & ſerum ,& totidem
exiſtimant eſſe in ſanguine . Adduntque ſi daretur ſanguis quartus ſuccus diſtinctus , ipſum
per ſe ſaris alere partes noſtri corporis,neque opus eſſe alijs. Inueniretur etiam inquiunt ca-
rharricum quod ſanguinem purgaret , ſicut inuenitur quod flauam & arram bilem educat ;
neque [c] tantum fierent tria genera ſebrium ex ſuccorum putredine , vnum [d] ex pituita , alte-
rum ex flauabile,rerrium ex atra , ſed accideret eriam quartum ſequens putredinem ſan-
guinis . Hippocrates [e] ramen demonſtrat corpora noſtra conſtare ex quatuor ſuccis diſtin-
ctis , qui etiam neceſſarij ſunt ad conſtituendas atque alendas diuerſis corporis par-
tes , hos depræhendi air in corporis noſtris , cum purgatione educuntur . Oſtendit etiam
alii [f] naturis , ætaribus , anni remporibus , alios ex ipſis ſuperare : neque difficile eſt ſoluere F
argumenta contradicentium . Nam quod aiunt corrupto ſanguine tres alios humores
diſcerni ſeparatos ſine ſanguine , non concedendum eſt , ſiquidem hic cūm illis coniun-
ctus eſt , ita vt non ſint omnino eius expertes . Idem dicendum eſt de lacte , ſiquidem cum
butyro præter ſubſtantiam reſpondentem flauæ bili , & in caſeo prærer ſubſtanriam reſpon-
dentem atræ ineſt alia reſpondens ſanguini neque uerum eſt quod ſolus ſanguis diſtinctus
ſufficiat conſtituendis atque alendis partibus, cum diuerſæ partium naruræ diuerſis [g] egeant
ſuccis , neque ſunt flaua & artabilis in ſanguine omnino ut ſpuma [h] & fęx in vino , res alienæ,
atque inutiles & ſeparandæ , ſed aliquam porrionem vtriuſque bilis neceſſe eſt miſceri cum
ſanguine , ob partes quæ eiuſmodi ſuccorum naturam habent , ſicuti miſceri eriam cum
eo debet pituira ob partes pituitoſas . De carthartico uero purgante ſanguinem dicere licet
reperiri ut [i] Galenus teſtatur , ignotum ramen eſſe , quanquam neceſſarium non eſt, ſicuti ea
quæ purganr pituitam,& vtramque bilem.

At neque neceſſe eſt etiam ſi datur ſangnis diſtinctus a reliquis tribns ſuccis , ponere
febrem quæ ſequatur putredinem ſanguinis , cum hic [k] putreſcens uertatur in bilem ,
& ita ſaciat febrem bilioſam, non tamen [l] ex toto, ita ut nonnulli exiſtiment ipſam eſſe quar-
tam diſtinctam a reliquis tribus. Sanguis igitur , qui ſuo loco ſeruatur , hoc eſt in uenis & G
arteriis, moderatam temperationem obtinet , aut paulo calidiorem , & humidiorem :
ſed quia ob copiam ſubſtantiæ frigidæ,quam ei præbet pituita & atrabilis, maiorem quam
ſit illa quam præbet calidam flaua bilis ſimul cum ſanguine qui diſtinguitur a reliquis
tribus,eſſet frigidior, natura cum eo fundit ſpiritus, a corde [m] emanantes, qui illum reddunt
calidiorem , nam ubi abſunt , frigidior eſt , quod apparet cum effuſus concreſcit : quam-
obrem ſi ſpectes materiam ſanguinis frigidior exiſtimandus eſt, ſi ſpiritus adiunctos , cali-
dior . Sed quo pacto quatuor hi ſucci concurrant ad procreandas partes ſimplices noſtri
corporis,iam tempus eſt exponere . Scire igitur licet duo eſſe principia noſtræ [o] procreatio-
nis , ſemen & ſanguinem menſtruum : habet ſanguis uim materiæ , ſemen [p] uero non tan-
tum materiæ, ſed etiam efficientis , cum ex eo fiant partes albæ, ac vere ſolidæ, ſicut ex ſan-
guine caro , & adeps , quamuis placeat quibuſdam [p] ſanguinem eſſe communem materiam
omnium partium . Sed de hoc ſuo loco diſputabimus . Semen cum fiat ex ſanguine [q] ne-
ceſſario etiam fit ex reliquis tribus ſuccis , quos diximus neceſſario cum ſanguine miſceri .
Reperiuntur hi & in ſanguine menſtruo , quamobrem ſimplices partes noſtri corporis ea-
tenus fiunt ex quatuor ſuccis , tanquam ex propriis elementis , quatenus fiunt ex ſemine,& H
ſanguine menſtruo : per hæc elementa propria fiunt ſimplices partes , etiam ex communi-
bus ac primis , quemadmodum ſemen , & ſanguis menſtruus . In ſemine [r] plus eſt acris ar-
que ignis,quam in ſanguine : contra in ſanguine plus aquæ & terræ , quam in ſemine, vtrum-
que tamen conſtat eſſe magis calidum quam frigidum , & magis humidum quam ſiccum .
In ſemine igitur & ſanguine vis ineſt & quatuor ſuccorum , & quatuor communium elemen-
torum,ita tamen ut vtriuſque temperatio modice ad calorem,& humorem ſpectet . His duo-
bus principiis continetur calidum [s] innatum,cuius naturam nunc perſequi conuenit,ut pare
fiat proptia hominis temperatio,quam explicare inſtituimus.

Calidum qualitatem ſimul [t] & materiam ſignificat,notat enim ſubſtantiam calidam . Hoc
Hippocrates duplex in corpore noſtro animaduertit, unum [u] innatum,alterum aduentitium:
differunt autem origine , qualitate , ui. Oritur innatum calidum nobiſcum , contrahitur enim
in partibus ſimplicibus ex [x] ſemine & ſanguine , & ſimul ex ſpiritu qui in ſemine eſt, ex qui-
bus procreatur . Aduentitius poſtea ſuperuenit ex ætate & victu proficiſcens : quali-
tas innati calidi mitis, [y] ſuauis , atque humida eſt : aduentitii contra mordax inſuauis ,
& ſqualida. Vis denique innati calidi [z] eſt ut nos procreet , alat , augeat , & conſeruet a
prin-

a Monacus h. artis medic. in comment. 44.
b Monacus ibidem.
c Monacus Ibidem.
d Galen. 2. criſium. c. 9.
e Hippocrates 1. de natu. humana 25. 26. & 27.
f Hippocrates 1. de natura humana a tex. 27 ad finem libri.
g Gal. 6. de uſu part. 17.
h Galen. 2. de nat. fac. vlt.
i Gal. de facul. medic. purgant. c. 4.
k Galenus 2. de differ. febr. 9.
l Gal. ibid.
m Gale. 1. de temperamen. vlt. Ariſt. 2. de partibus animalium, c. 2. & cap. 3.
n Galenus 1. de tuen. val 2.
o Galenus 2. de ſem. c. 3.
p Ariſto. 1. de gen. animalium 2.
q Galenus 1. de natu. huma. 27.
r Gal. 1. de tu ual. an.
s Galen. 1. aphoriſ. cō men. 14.
t Galen. 1. aphoriſ. 14. atque aduerſus Lycū 6.
u Galenus 1. aphoriſ. com. 14.
x Gal. 1 li. de tu uale. c. 2.
y Galen. 1. aphoriſ. cō men. 14.
z Primo aphor. com. 15.

A principio, vſque ad finem vitæ: aduentitij contra nt nos tabeſaciat, atque abſumat. Illud tamẽ calidum aduentitium quod proceſſu ætatis, uel ob victum moderatum apparet, ſecnndum na turam eſt, & cum innato [a] accommodatur ad vitæ munera efficienda. Sed quod valde immo deratum eſt atque igneum, omnino præter naturam eſt, & nos conficit, quale eſt quod febrici tantib. [b] ineſt. Innatum vero calidnm aut inſitum eſt, quale illud eſt quod ſimplices partes ex ſemine, ac ſpiritn & ſanguine contraxerunt, aut influens a corde & iecinore per uenas, & arte rias. [c] Continetur enim in ſanguine & ſpiritu qui ſingulis partib. diſtribuitur, de quib. proximo libro vberius agemus. Eſt aũt calidum influens ueluti forma inſiti: Per vtrumque ſimul iunctũ ſingulæ partes ſuum officium faciunt. Mutatur calidum innatum tam inſitum, quam influens ætate, nt in ſequentib. trademus, ſed illud quod inſitum eſt, ubi minuatur, non poteſt amplius augeri, ſic enim ſenes rurſus reuerti ad pueritiam, & iuuentutem poſſent. Quod influit, ubi minuatur, rurſus effici atque augeri poteſt, modo ſecundum naturam ſe habeat innatnm calidum in viſcerib. Eſt etiam influens illud calidũ, quod modo fertur ad partes [d] externas modo reuocatur ad internas, nam quod inſitum eſt, ſemper manet eodem loco. His ita cõſtitutis de quatuor ſuccis qui componunt ſimplices partes, & de calido innato tam inſito, quam influente, facile intelligetur nunc hominis temperatio qua ſimplicium partium ſanitas continetur,

B Nam ſi ſpectemus calidum inſitum, quod ex ſemine & ſanguine menſtruo ſimplices partes contraxerunt, iudicabimus ipſarum temperationem vergere ad calorem & humorem: idem cenſebimus ſi influens calidum æſtimemus, quod conſiſtit in ſanguine & ſpiritu, qui per venas & arterias a iecinore & corde ſingulis partibus diſtribuitur, hic enim manifeſte calidus eſt, & magis ad humorem ſpectat, quam ad ſiccitatem; adeo ut ſecundum naturam hominis temperatio non exquiſite moderata ſit, ſed paulo calidior & humidior, cuiuſmodi ſunt & principia noſtræ procreationis, & id quod influit. Quod ſi præcipuas partes noſtri corporis intueamur, ut cor, cerebrum, iecur, comperiemus exceſſum caloris qui eſt in corde & iecinore a frigore cerebri non poſſe redigi ad mediocritatem, ſicuti neque humorem cerebri & iecinoris a ſiccitate cordis, a quibus partibus cum afficiatur totum corpus, [i] magis redditur calidum & humidum, quam frigidum, & ſiccum. Veteres [f] etiam philoſophi non tantum hominis, ſed ceterorum quoque animalium naturalem temperationem [g] calidam & humidam eſſe exiſtimarunt, vitam enim [h] calore & humore contineri voluerunt: quamobrem ſtatuẽdum uidetur naturalem hominis temperationem calidam eſſe atque humidam. Cui ſententiæ aduerſatur, quod homo cum præditus ſit exquiſito ſenſu tactus, media quoque temperatione præditus eſſe debeat, ut poſſit extremas iudicare, quamobrem optima temperatio in homine illa exiſtimanda nidetur, quæ valde moderata eſt; quæ dubitatio ut diſſoluatur reuocare in memo-

C riam oportet diſtinctionem quam de temperatione moderata fecimus [i] ſupra, cum ageremus de temperatione in vniuerſum; duobus enim modis dici moderatam monſtrauimus, uno cum vere media eſt, ratione habita extremorũ; altero cum conuenit naturæ rei cui ineſt, alia enim aliis aptatur. Moderata temperatio priori modo, quæ a iunioribus dicitur ad pondus, magis animo concipi poteſt, [k] quam ſenſu depræhendi, rara enim eſt, & celerrime labitur, reperiri tamen poteſt in homine qui iuſtam temperationem, & humanæ naturæ conuenientem protinus in vtero nactus fuerit, non in quauis parte [l] corporis, ſed in cute potiſſimum internæ manus, nec in quauis [m] ætate, ſed tantum in fine adoleſcentiæ. Nam ante ſuperat calor & humor, poſtea ſiccitas, & tandem frigus: principia autem noſtræ procreationis, & calidum innatum, licet ad calorem uergant [n], & humorem, in hac tamen ætate [o] ad moderationem perueniunt. Iudicatur tamen hominis temperatio calida & humida, quod & talis neceſſaria ſit à prima origine, & maneat vſque ad vigorem ætatis, & quod etiam conueniat muneribus ad uitam neceſſariis: quo fortaſſe ſpectarunt ueteres [p] philoſophi, cum dixerunt in animalibus ſuperare calorem & humorem, reſpexerunt enim ad principia procreationis, & ad illam æqualitatem quæ conuenit animalium naturæ, niſi ut aliis placet, non abſolute, [q] ſed ex comparatione cadauerum, & ſtirpium quæ è terra naſcuntur, dixerunt animalia eſſe calida &

D humida; ſed ut temperatio uere media [r] uia reperiri poteſt in homine, ita non difficile eſt eam reperire, quæ æqualitatem naturæ humanæ aptam ſeruat, hæc autem proxima [s] eſt illi quæ uere media eſt, ſic autem moderatus homo paulo calidior & humidior eſt, nam magnus exceſſus caloris & humoris nocet, & putredini [t] exponitur: at non poterit etiam ſic moderata temperatio dici illa quæ ad frigus & ſiccitatem vergit, cum minus apta ſit naturæ noſtræ. Moderata temperatione uel abſolute, uel idonea, qualis eſt modice calida & humida continetur ſanitas partium ſimplicium, ſed poteſt etiam eſſe ſanitas cum temperatione immoderata, [u] ſiue ſit ſimplex immoderatio, ut calida, frigida, humida, uel ſicca: ſiue ſit compoſita, ut calida & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca: interdum enim excedit una qualitas, interdum altera. Hic exceſſus ſi non ita magnus [x] ſit vt vitæ, muneribus officiat, quamuis late pateat, adhuc tamen intra fines ſanitatis conſiſtit: qui maior eſt, ſpectat ad morbum, qui maximus, ad interitum. Ergo ut in aliis rebus permixtis, ita etiam in homine nouem [y] reperiuntur temperationis ſpecies, vna moderata, ſiue modice vergens ad calidam & humidam, octo immoderatæ, quatuor ſim-

a Galen. 1. aphor. cõ 14.
b Gal 3 de præſagatur pulſ. 2.
c Galenus de viu. pul. c. 2.
d De hoc Galenus 1. aphoriſ. com. 15.
e Galen. 1. aphoriſm. 14. & 15.
f Vt notat Galenus 2. de temperam. 1.
g Ariſt. de longitudine & breuitate vitæ c. 2.
h Ariſt. lib. de reſpiratione ca 4.
i Supra capit 6.
k Gal. 2. de temperam. 1.
l Primo de tue val. ca. 4. & 5.
m Gale. 1. de temperam & 2. lib. c. 1.
n Auicenna cap. de Complex.
o Galenus 2. de tempe ram. 5.
p Ariſ. de lõgitudine & breu. vitæ c. 2.
q Gal. 1. de temperam.
r Ariſt. de Iuuent. & ſeneƈt. ca. 2.
r Auicenna cap. de complexione.
s Auicenna ibidem.
t Gal. 1. de temperamen. c. 4.
u Gale. lib. 2. c tempe dm. c. 4.
x Gal. ibi. & 1 de arte med 8. de
y Gal. 1. de tempera. capite 8.

plices, & totidem compoſitæ, quarum vnaquæque nomen inuenit ab elemento ſuperſte, ſiue vno, ſiue etiam altero. Perfecta ſanitas conſiſtit in temperatione moderata, vel paulo calidiore atque humidiore; quæ minus perfecta eſt in ſimplici, vel duplici exceſſu verſatur, nõ tamen tanto vt lędat actiones, quanto autem minor erit, tanto reddet ſanitatem minus imperfectã. Quod ſpectat ad ſpecies qualitatum, frigus, & ſiccitas magis aduerſantur naturæ noſtræ, quã calor & humor; quamquam hæ quoque vbi valde ſuperent, corpus b reddant putredini maxime obnoxium. Verum quia alia temperatione ſecũdum naturam continetur ſanitas alterius c ætatis, ac ſexus, vt res tota abſoluatur, neceſſe eſt ætatum, & ſexus naturam ſubijcere. E

a Gal. 1. de temperam. c. 4.
b Galen. 8. meth. c. 7.
c Gal. 2. de tẽperam. c. 2. & Auic. c. de cõplex. ætatum, & ſexuum.

De ætatibus. Cap. VIII.

SVnt igitur ætates in animalibus, partes eius temporis quo viuunt, non d ſecus quam tempora morborum partes quibus manent. Reſpondere autem videntur ætates temporibus anni, adoleſcentia veri, iuuentus æſtati, ætas conſiſtentium autumno, ſenectus hyemi. Hoc tamen interſunt vt monuit Ariſt. quod tempora anni per circuitus perpetuò redeunt, ætates ſemel abeunt, reuerſuræ iam nunquam, ſed cum alij plures, F alij pauciores ætates ponant, vt quot vere ſint pateſiat, neceſſe eſt rem altius repetere, & vnde ætatum diuerſitas oriatur inueſtigare. Scire licet omnia e quæ oriuntur etiam interire, non poſſunt enim quæ permixta ſunt perpetuò ſeruari, cum humida materia à f calore tam interno, quàm externo abſumatur, & cum humore ſimul exhalet calor. Eiuſmodi interitus g naturalis eſt, & communis non ſolum animalium, & ſtirpium, ſed rerum omnium quæ in vniuerſa natura procreantur. In his tamen quæ anima prædita ſunt & viuunt totum id tempus quod eſt inter ortum & interitum, in ætates diſtribuitur, in hunc modum, vbi enim in lucem iam edita ſunt, h augentur, ſicut ante naturalem interitum minuuntur, medio tempore vigent, cum ſcilicet iam aucta ſunt, & nondum imminuuntur. Ad hoc medium tempus intendit proprie natura, cuius finis in procreatione eſt animal perficere, medio autem tempore perfectum eſt, cum ante proficiatur & increſcat, poſt minuatur, & inclinet ad interitum; neque enim poſtremo tempore ſatis alitur: quod ſi tunc adeps increſcit, id accidit vitio deficientis caloris, qui non abſumit pinguiorem alimenti partem, ſed ipſam patitur concreſcere, tunc autem reliquæ partes quæ ſolidiores ſunt, tabent, ac minuuntur. A principio verò cum animal procreatur non poteſt ex ſuis principijs perfectum in lucem edi, ſed neceſſe eſt perficiatur proceſſu temporis; G vbi perfectum eſt, diutius ſuum vigorem retinet, antequam remittatur, ſed tandem minuitur animal, & tendit ad interitum. Ex quo colligi poteſt tria tantum tẽpora, & ita tres tãtum ętates eſſe animalium, i eam qua augentur, eam qua minuuntur, & mediam inter vtranque qua vigent; prima dicitur adoleſcentia cum animalia increſcunt, ſecunda iuuentus cum vigent, tertia ſenectus, cum inclinant ad interitum. Aetas uerò cõſtans quam poſuit k Hippocrates inter uigorem & inclinationem manifeſtam, quæue nec retinet iuuenum robur, nec infirma eſt, ut ſenectus, reſpondetque ex temporibus anni autumno, ſi ratione exquiſita contẽplemur, principium eſt l ſenectutis, ſiquidem inclinat robur, & iam inclinat ætas, ſed ſi ſenſu rem metiamur, cum nondum manifeſte appareat ętatis flexus, poterit redigi ad iuuentutem & uigorem. Tres igitur tantum ſuperſunt præcipuæ ætates, adoleſcentia, iuuentus, & ſenectus, quarum vnaquęque diſtribui in plures partes poteſt. Adoleſcentia enim in duas ſecatur in pueritiam, quæ vſque ad pubertatem m manet, & eam quæ à pubertate incipiens ad iuuentutem terminatur. Pueritia rurſus tripartito diuiditur, prima n pars eſt infantium, antequam dentire incipiant. Altera o eſt ipſum dentiendi tempus, tertia ab hoc vſque ad pubertatem. Altera ætas ex tribus præcipuis vigens, diuiditur in iuuentutem veram, & non veram, ſed aliquomodo apparentẽ, qualem diximus eſſe ætatem conſiſtentium. Senectus reſtat, quæ in tres p partes diuiditur, primo enim eſt ὠμογέροντας, hoc eſt viridis ſenectus eorum, qui adhuc vitæ munera eadem exercent quæ conſiſtentes, licet non ita valide. Eſt deinde media ſenectus eorum qui eiuſmodi munera H vix poſſunt amplius obire. Eſt & tertia eorum qui ſenio ferè confecti ſunt, vocatur autem græcè πέμπελοι, quod iam cum pompa tendant ad manes. Circumſcribuntur ætates annorum numero, non tamen ita vt non varient aliquid, adoleſcentia q vigeſimoquinto anno plerumque terminatur, quibuſdam autem paulo ante, aut poſt, prout celerius vel tardius oſſa dura fiunt, ita vt nequeant vlterius augeri, tunc enim vnà cum incremento definit adoleſcentia: Aetas vigoris & conſiſtentium à vigeſimo quinto anno ad quadrageſimum octauum manet. Senectus à quadrageſimooctauo vſque in finem vitæ. Adoleſcentia quæ diuiditur in pueritiam & ſequentem ætatem vſque ad iuuentutem, communem terminum vtriuſque habet pubertatẽ, r quæ ferè decimoquarto anno incipit, quidam tamen ante, quidam poſt pubeſcunt, pro varia quam nacti ſunt temperatione. Vigentis ætatis prior pars quæ proprie iuuentus nominatur, initium ſumit uigeſimoquinto anno, & manet ſ ad trigeſimumquintum, non tamen exquiſitè præfinitus eſt hic annorum numerus: altera pars à trigeſimoquinto anno ad quadrageſimumoctauum trahitur, qui numerus annorum ſimiliter non eſt omnino pręfinitus, ſicuti nec primę, ſecundæ, aut tertiæ partis ſenij præfinitus eſt terminus, cum alij citius ætate conficiantur, alij

fruantur

d Gal. li. de tẽp morb. c. 1.
e Ariſt. 1. cęli c. 12.
f Gal. 1. de tuend. val. 2. li. de marcore c. 4.
g Ariſt. de iuuent & ſenect. c. 2 Ariſtot. de reſpir. c. 7.
h Ariſt. de reſpir. c. 7.
i Ariſto. de reſpir c. 7.
k Hipp. 1. aphoriſm 13.
l Gal 2. pg. 69 cõm. & 5. de tuend. val. vltimo, & 3 aphoriſm. 30
m Gal. 3. aphoriſm. 26 comm.
n Gale 3. aphor. 24.
o Gale. 3. aphoriſm. 25
p Gal 3. aphoriſm. 26.
p Gal. 5. de tuẽ. val. vlt. Gale. 2. pg. 69. & 3. aphor. 30. cõ.
q Galen. 5. aphoriſ. 9.
r Galen. 3. aphoriſmo. comm. 26.
ſ Galen. 5. aphoriſ. 9.

A ſruantur diutius ſenectute uiridi: ferè autem ſenectus incipit quadrageſimooctauo anno, tunc
autem dici poteſt ſenex cum per ætatem contrahit pituitoſum & crudũ humorem ita copioſe
vt expelli debeat, quem ante non ſolebat contrahere. Non [a] eſt igitur præfinite exquiſitus per — a Gal 6. de
ſingulas ætates annorum numerus quo circumſcribuntur, id quod nõ euenit temporibus anni, — tu. val. c. 2.
quæ cum [b] aſtrorum motus ſequantur certo ac ſtato die redeunt quotannis, licet non ſemper — b Gal. 2. 1.
ſuam naturam retineant. Sed vt aliquando ad temperationem reuertamur ætatum, cuius cau — epid. cõ. 1.
ſa earum diuiſionem exponere operæ precium fuit, ſcire licet aliam ætatem aliam requirere
temperationem [c] ſecundum naturam, quã cum habet, ſana eſt. Prima ætas, hoc eſt adoleſcentia — c Gal. 2. de
calida eſt & humida, retinet enim plurimum calidi innati, & principiorum in quibus ſuperare — tempe. c. 2.
calorem & humorem monſtrauimus; ſed quanto magis à primo [d] natali die diſtat, tanto minus — & lib. de ſa lubri dieta
in ea ſuperat humor, ita vt tandem perueniat ad medicam temperationem inter humidam & — cõ. 6. et 7. &
ſiccam, cum [e] iuuentuti proxima eſt, ſed parum hæc moderatio manet, cum humor ulterius ex — Auic. ca. de
ſiccetur, adeò vt iuuentus retineat quidem calorem ſuperantem, non tamen humorem, aut me — cõplex. æta tum.
diocritatem inter humorem & ſiccitatem, ſed iungatur cum ſiccitate. Sed [f] proceſſu temporis — d Gal. 2. de
aſſidue augetur ſiccitas, calor verò minuitur, cum abſumatur humor quo alebatur, adeò vt tẽ- — tu. val. 2. &
peratio ætatis iuuentutem ſequentis ſit frigida & ſicca. Verum ætas conſiſtentium nõdum eui — Gal. 1. apho
B dentet frigida & ſicca [g] eſt, vt ſenectus. Cum vt ante dictum eſt ſi rationem ſequamur, fit initiũ — riſ. com. 14.
ſenectutis, ſi ſenſum, finis iuuentutis, adeo vt minus frigida & minus ſicca ſit, vt iuuentus, & — e Gale. lib.
parum diſtet à iuuentute. Senectus autem quanto vlterius procedit, tanto frigidior & ſiccior — 2. de temp. c. 2.
euadit, redduntúrque ſolidæ partes aridæ ob inopiam alimenti, cum deficiente calore nõ per- — f Gal. 2. li de
ficiatur amplius eius coctio: redundat autem tunc magna [h] copia pituitæ, quæ per os, per na- — tu. val. c. 2.
res, per oculos emanat, quæue aſperam arteriam obſtruit, & in articulis contrahitur: ob hanc — g Gale. 1. a-
exiſtimatunt nonnulli ſenum temperationem humidam eſſe; quamquam ſubſtantia ipſa [i] ſoli- — pho. cõ. 13. h Gal. 2. de
dà ſicca eſt, caua verò & parua & magna corporis referta ſunt humore crudo. Ex tribus igi- — tepe. c. 2.
tur ætatibus ſecundum naturam prima calida eſt & humida, ſecunda calida & ſicca, tertia fri- — i Gal. ibid.
gida & ſicca. Sed cum calor communis ſit & adoleſcentiæ, & iuuentutis, dubitatum eſt à [k] vete — k Gal. 2. de
ribus in vtro maior calor ſit, in pueritia nè, quæ eſt prima pars adoleſcentiæ, an in iuuentute. — tempe. 2. &
Videntur pueri eo nomine calidiores iuuenibus, quod cum parum diſtent ab ortu, plus reti- — 1. apho cõ.
neant ex principijs generationis, quæ calida ſunt, adeo vt oſſa etiam puerulis plurimo ſangui- — 14 & Auic.
ne referta ſint, præterea quod increſcãt, quod probe alantur quæ ſunt opera caloris. Ex cõtra — c. de cõple- xib. ætatũ.
rio [l] videntur pueri frigidiores iuuenibus, quod euomant & deijciant cruda, quod appetant — l Gal. iiſdẽ
plurima, quod facile incidant in morbos pituitoſos, quæ non niſi à frigore proficiſcuntur. At — locis.
C iuuenes calidiores pueris exiſtimantur, quia plurimum ſanguinis fundunt ex naribus, quia re-
dundant flauabile, quæ calidiſſima eſt, quia incidunt in morbos calidos, quia ſunt ad vitæ mu-
nera alacriores, firmiores ad motum, ſenſu & mente præſtantiores, quæ videntur caloris multi
tudinem ſequi. Verum, (ut recte [m] docuit Galenus) non ſunt hęc ratione extimanda, cum eo- — m Gal. 2. de
rum indicium poſitum ſit in ſenſu tactus, hic ęqualem præcipit calorem in puero atque in iuue — temper. 2.
ne, cæteris paribus, poſita vna duntaxat ætatis differentia, licet tamen in vtroq; calor ſit par, — n Gale. 1. a-
iungitur tamen in puero cum humore, veluti in [n] aqua calida, in iuuene cum ſiccitate, veluti in — phor. 14.
lapide calefacto, quamobrem in hoc acris eſt & vaporum expers, in illo mitis & vaporibus re-
dundans; à calido enim quod humidum habet adiunctum, plurimi emanant vapores, atque hi
ſuaues, ſecus euenit vbi cum ſicco copuletur. Copia igitur caloris par eſt in iuuene atq. in pue
ro, neq; enim adhuc imminutus eſt cum ſatis pabuli habuerit, ſed qualitas diſſimilis eſt, in pue
ro mitis, in quo plurimum eſt calidi innati [o] ex ſemine & ſanguine, ſed minus aduentitij ex ali — o Gale. 1. a-
mẽto atque ex immutatione ætatis contracti, in iuuene acrior, quod minus retineat calidi in- — pho. cõ. 14.
nati, & plus aduentitij: rationes verò quæ in vtramque partem adductæ ſunt, magis probant
diſſimilem qualitatem, quam maiorem, aut minorem copiam caloris. Conſtat ergo ſecundum
naturam aliam ætatem alia temperatione præditam eſſe, & quamlibet vbi retineat quę ſibi cõ
D uenit, ſanitate frui, non tamen æque perfecta, hanc enim tantum poſſidet extrema adoleſcen-
tia, cum pueri infirmiores ſint ad motum ob nimiam humoris copiam, ſenectus ob frigus & ſic
citatem infirma ſit, ita vt ſit uia ad interitum. Omnes tamen & pueri, & ſenes, & iuuenes tunc
dicuntur bene valere, cum [p] eam obtinent ſanitatem, quæ illorum ætati conuenit. Hactenus — p Gal. 6. de
de ætatibus. — tu. ual. 2.

De ſexu. *Cap. IX.*

SEquitur ſexus, hoc eſt diſcrimen maris & fœminæ, quibus diuerſæ tẽperationes inſunt
ẽt cum benè ualent, quæ ut facile intelligantur, maris & fœminæ uim explicabimus, — q Gal. 14. de
ſumpto inde initio quod natura atque opifex ſummus, cum ſingularia eſſent caduca — uſu part. c.
& mortalia, ut ſpecies perpetua ſeruaret procreationẽ [q] prouidit, & idcirco cauſas ipſius, effi- — 4. & c. 2.
cientem uidelicet, & materiam. Marem enim procreauit qui eſſet efficiens & principium mo-
tus, propterea fœminam quæ eſſet materia: quod diſcrimen maris & fœminæ uoluit eſſe in ani — r Ariſt. 1. de
malibus [r] ſanguine præditis, quæ perfectiora ſunt, ſeu natent, ſeu uolatilia ſint, ſeu etiam ince- — gen. anima
dant. — lium c. 1.

d ant. Inter ea quæ carẽt ſanguine, tm̃ mollia & cartilaginoſa, maris & fœminę differẽtia diſtin E
guuntur. Mas cũ efficiendi [a] uim habeat, definitur quod in alio gignit; fœmina cum præbeat
materiam, quod habet potentiam gignendi in ſe. Diſtinctio [b] igitur maris & fœminæ ad hunc
finem inſtituta eſt, ut adſit effectrix cauſa & materia procreationi idonea. Sed non ſatis eſt fi-
nem inuenire, cum oporteat etiam neceſſitatem adijcere ob quam ſequatur quod inſtitutum
eſt, ut nunc cauſam quandam, ob quam neceſſario fiat hæc ſexus diſtinctio in animalibus eiuſ-
dẽ ſpeciei, nec ſemper gignatur mas, ſed aliquãdo ẽt fœmina, quæ eſt [c] ueluti mas mutilatus, &
primũ mõſtrũ in rerũ natura. Refertur cã neceſſitatis ad materiã: variæ tñ de ipſa fuerũt anti-
quorũ ſentẽtiæ. Anaxagoras [d] uoluit fœminã gigni ex eo quod profluit à ſiniſtris partibus ani-
malis, marẽ ex eo quod à dextris quæ opinio penitus falſa eſt, cũ ſemẽ nõ diuellat, ſed utrinq;
æqualiter emanet. Empedocles tribuit [e] hãc neceſſitatẽ loco dextræ ſcilicet & ſiniſtræ parti ip
ſius uteri, marẽ ꝓduci exiſtimat, quod fiat in dextra, quæ calidior eſt, fęminã quod in ſiniſtra,
quæ frigidior. Sed ſi hoc uerũ eſſet, ederetur aliqũ mas ſiue genitali, aut fœmina abſque utero;
hoc eueniret ſi à dextra parte uteri calefiat id ſemẽ quod deberet gignere fœminam, illud ſi à
ſiniſtra refrigeraretꝰ: id qđ dẽret gignere marẽ adde qđ eadẽ parte vteri cõſtat poſſe & marẽ
& fęminã procreari. Nõ eſt igiť qđ ſexus diſcrimẽ diſcrimini loci. Democrito [f] placuit à ſupe-
rãte ſemine maris marẽ, fęminæ fęminã effici. Sed cũ ſemẽ uel tm̃ à mare, uel potiſſimũ à ma- F
re proficiſcatur, nequid exceſſus ſeminis huius uel illius maris & fœminæ diuerſitatem afferre,
ſiquidẽ ſp̃ excedit ſemen maris, nõ tñ ſemper gignitur mas. Valet præterea contra Democritũ
id quod contra Stratonicũ [h] obijcit Galenus, quod mas ſemper referret imaginem patris fœ-
mina matris, ſæpè tamen uidemus fœminam referre ſimilitudinem patris, & marem matris. Su
pereſt ſententia Ariſtotelis, quæ non facile refelli poteſt, voluit enim fœminam differre in ma-
re, [i] quod non poſſit ſemen ad procreandum perficere, & propterea initium diuerſitatis ſexus
exiſtimauit conſiſtere in corde, à quo proficiſci voluit vim perficiendi ſemen, quæ vbi adſit, fie
ri marem, vbi deſit, fœminam credidit. Sed cum perficiatur à calore eiuſmodi vis, ſpectat tota
ad temperationem, mas enim qui ſemen perficit calidior [k] eſt, fœmina, quæ id non poteſt frigi
dior: ob maiorem etiam calorem fiunt in mare [l] vaſa maiora, & magis caua, magis enim diſtẽ-
duntur venæ & arteriæ, ab eodẽ quoque propelluntur partes genitales maris in exteriorem [m]
partem cum in fœmina, quamuis ſimiles ſint ob frigidiorem temperationem intus deſidant:
Ob eamdem vim caloris breuiori tempore in vtero finguntur [n] mares quàm fœminæ neque. n-
poteſt fœmina ob debilitatem caloris ita celeriter formari. Si quis verò vlterius quærat quid
eſt quod cor à quo proficiſcitur vis perficiendi ſemæ, aliquando in fœtu calidius gignatur, ali
quando frigidius, ita ut fiat aliquando mas, aliquando fœmina? Cauſabimur nos calorem ſemi G
nis [o] paterni maiorem vel minorem à quo efficitur: & partem [p] vteri dextram vel ſiniſtram vbi
fingitur: nam ſi ſemen paternum calidius eſt, procreat cor ſimile, quod poſſit ſemen perficere,
& idcirco marem efficit. Contra ſi ſemen frigidius fuerit, procreat ſimiliter fœtum frigidioris
cordis, quod nequit ſemen ac ſanguinem perficere, ita vt oriatur fœmina. Eadem ratio eſt vte
ri, dextra enim [q] parte quæ calidior eſt, fit fœtus calidior, & propterea mas, ſiniſtra quæ frigi-
dior, fit ſimiliter fœtus frigidior, & idcirco fœmina, quod ab Hippocrate [r] traditum re ipſa ple
rumque euenire comperitur: ob vtramque igitur cauſam, vel ob alterutram, ob ſemen ſcilicet
& locum, cor modò calidius, modò frigidius in fœtu gignitur. Eſt autem mas non ſolum cali-
dior, ſed etiam [ſ] ſiccior, fęmina non tantum frigidior, ſed etiam humidior. Tangitur enim hęc
mollior, ille durior. Quamquam exiſtimauit Parmenides fœminam eſſe calidiorem mare ob ſu
perantem ſanguinem quam ſingulis menſibus expellit. Sed Ariſtoteles [t] contra ipſum ex men
ſtrua purgatione colligit fœminam frigidiorem eſſe. Eſt enim ille ſanguis tenuis, & crudus,
quod propter inopiam caloris, nec ipſe perfecte concoquatur, nec abſumatur pars eius te-
nuior, ſicut in mare, qui quod magis coctionem perficiat, & ſuperantem humorem abſumat nõ
eget menſtrua purgatione. Statuamus igitur marem [u] calidiorem & ſicciorem eſſe, fœminam
frigidiorem & humidiorem, vbi inter ſe conferantur. Ex quo patet ſanitatem partium ſimpli- H
cium alia temperatione contineri in mari, alia in fœmina: dicentur autem bene valere, vbi re-
tineant quæ ſexui conuenit temperationem.

a Ariſ. 3. de gen. anim. 2. Gal. 3. de cauſ. pulſ. 2.
b Ariſ. ibid. Gal. ibid.
c Ariſ. li. 4. de gen. animal. cap. 6.
d Ariſ. 4. de gen. animalit c. 3.
e Ariſ. ibid.
f Ariſ. de gene anim. c. 3. & c. 3.
g Ariſ. de gene. anim c. 18. 19. 20.
h Gal. 2. de ſemine c. 5.
i Ariſt. 1. li. de gen. animal. c. 20. et lib. 4. c. 3.
k Ariſ. ibid. & Gale. 14. de vſu part. c. 6.
l Gal. li. 14. de vſu part. c. 12.
m Gal. 2. de ſemine c. 5.
n Gal. ibid.
o Ariſ. 4. de gene. anim. c. 1. & Gal. 14. de vſu part. 7.
p Hippo. & Gal. 2. 6. epid. 44. 45. 46.
q Gal. 14. de vſu par. c. 7. & Gal. 2. 6. epid. 44. & 45. com.
r Hip. locis citatis, Gal. 14. de vſu part. 7.
ſ Gale. ibid.
t Ariſt. 2. li. de partib. c. 2.
u Gal. 3. de cauſ. pulſ. 2.

De temperatione aduentitia. *Cap.* X.

NAturalis temperatio quam in alijs hominibus aliam eſſe docuimus, ſæpe mutatur, ita vt noua atque aduentitia [x] fiat, id quod accidit vbi ea quibus in victu aſſidue utimur diſſimilia fuerint, ueluti quæ fiunt, quæ offeruntur, quæ extrinſecus incidunt quæ retinentur, atque educuntur: conſtat enim hæc vbi diſſimilem vim habuerint, diuturniori vſu naturalem temperationem in aduẽtitiam mutare, & ſibi ſimilem reddere. Nam ea quæ offeruntur, ut alimenta, proceſſu temporis ſimili qualitate afficiunt corpora à quibus ſumuntur, non ſolum hominum aut belluarum, ſed earum etiam ſtirpium quæ è terra naſcuntur, ita ut a calidioribus calidiora fiant, à frigidioribus frigidiora, ab humidioribus humidiora, à ſiccioribus ſiçciora. Quæ fiunt, ut ſomnus & uigilia motus & quies,

x Gal. 3. de cauſ. pulſ. c. 12. & 2. de temper. c. 6

A & quies, animi perturbatio & tranquillitas, euidenter mutare naturalem tēperationem poſ-
ſunt ex nimio vſu. [a] Somnus reddit hanc humidiorem, [b] vigilia ſicciorem motus & animi
perturbatio calidiorem & ſicciorem, quies & animi tranquilitas frigidiorem & humidio-
rem. Aer qui extrinſecus incidit, qualem habet qualitatem tali afficit [c] corpora qui-
bus eſt circunfuſus, ſi in eo diu verſentur: quæ retinentur, veluti ſucci ſuperantes, qualitatem
qua pręditi ſunt, impertiunt partibus in quibus diu detinētur, cōtra quæ educūtur, ſi ſecundū
naturam erant, ſimul auferunt naturalem temperationem, ſi non inſitam, certe influentem, &
ita mutant eam quæ compoſita eſt ex inſita & influēte. [d] Temperatio igitur aduentitia oritur
ex diuturniori vſu cuiuslibet propoſitarum rerum: hæc vbi nondum lædat actiones, ſanitatis
fines non excedit, & idcirco conſeruanda eſt perinde ac ſi naturalis eſſet, quamuis vtraq; vbi
immoderata ſit corrigi etiã poſſit, quod quãdo liceat ſuo loco dicetur. Temperationem ſequi
tur [e] proprietas quædam naturæ, mollities & durities, raritas & denſitas, craſſitudo & gracili
tas. Sūt autem effecta temperationis, & idcirco ſanitatis partium ſimplicium, neque enim his
continetur earum ſanitas, quamquam durities alijs partibus neceſſaria eſt, alijs mollities: &
vbi deſit comparari debet, res tamen ad temperationem refertur à qua oritur & mollities &
durities. Craſſitudo & gracilitas ad magnitudinem, raritas & denſitas ad caua referri poſsūt,
B & idcirco ad ſanitatem partium multiformium, ad quam nunc pergimus.

a Gal. 4. 6. epid cō. 7.
b Gal. 1. de cauſ. morb. cap. 4.
c Gal. 1. de temp. c. 6.
d Gal. ibid.
e Hippo. & Gal 3. 1. epid. 1.

De ſanitate partium multiformium. *Cap. XI.*

ALterum genus ſanitatis ad multiformes partes refertur, ad quas temperatio nō per-
tinet per ſe, ſed quatenus componuntur ex ſimplicibus; per ſe autem multiformiū
ſanitas conſiſtit in conformatione quadam moderata, ſub qua tot ſpecies ſanitatis
compræhenduntur, quot ſunt ea quæ ad huiuſmodi conformationem pertinent: in-
ueniuntur hæc a Galeno [f] exemplo ædium, quæ præter integritatem partium ſimplicium ex
quibus conſtant, certam deſiderant figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem, numerum, ſitū,
neque enim bene ad vſum accommodantur quouis modo figuratæ: nam gibbæ, inflexæ, ac tor-
tuoſæ, non modo deformes ſunt, ſed etiam incommodæ, ſuperficies quoque ędium leuis conue
nit, aſpera non probatur. Caua vt portę ac feneſtræ, non qualiacumque conueniunt, ſed mode
rata. Magnitudo ſi vaſta ſit vt triclinij, cubiculi, minus nos defendit à frigore, ſicuti paruitas
non ſatis capit quæ ad vitæ vſum poſtulantur. Eadem eſt ratio numeri, neque enim quiuis par
tium numerus facit ædes commodas, nimis enim multæ, aut paucæ, minus oportunæ ſunt. Poſi-
C tio etiam non quælibet idonea eſt: penuariam cellam non in ipſo ſtatim veſtibulo, ſed in peni-
tioribus ædibus collocare oportet, vinariam in loco ſubterraneo, non ſub tecto ſublimiori vbi
(vt inquit ille) faciunt oua columbæ, cubicula nō multum diſtēt à triclinijs. Hæc quæ in fabri-
catione ædium commoda animaduertuntur, deſiderantur quoq; in nobis a cōformatione par
tium multiformium, quæ quamuis ex partibus ſimplicibus moderatæ temperatis conſtent, ne-
queunt tamen ſuum [g] officium facere, niſi moderationem quandam ſeruent in figura, ſuperfi-
cię, cauis, magnitudine, numero, poſitione: quod perſpicuum fiet, ſi vnumquodq; ex his quæ
conformationem perficere diximus, ſeorſum perpendamus; ſimul autem intelligemus mirum
naturæ artificium in hominis fabrica. Sume initium a figura, hæc in neruis, uenis, arterijs, rotun
da eſt, talis autem à lędentibus maximè defenditur, capax admodum eſt, & ferēdo oneri aptiſ
ſima, atq; idcircò receptacula etiam vt vterus, veſica, ventriculus ferè rotunda figurantur &
huiuſmodi ſe oſtendunt vbi proceſſus, & appendices detraxeris: præterea aliæ partes gibbę
ſunt, aliæ ſimæ, aliæ alterius figuræ, partim vt accommodentur ad munera perfungenda, par-
tim vt aptius collocentur, partim vt tutiores ſint, & magis defendantur. Superficies alibi aſpe
ra, alibi lenis requiritur ad continendum in vētriculo cibum, in vtero ſemen, aſpera opus fuit;
At leni in faucibus, vt lenem edant vocem, leni item in palpebris ne oculum offendant. Porro
D ex cauis nullum ſecundum naturam aut deſideratur, aut ocioſum eſt, aut laxius, vel anguſtius
quam conueniat. Suppeditant omnia vel receptaculi, vel tranſitus, & canalis vſum. Plura amē
& ſpacioſiora depręhenduntur vbi capere plura & grandiora corpora debent, contra paucio
ra, & compreſſiora, vbi non ita multis aut magnis capiendis inſeruiunt. Raritas & denſitas ſpe
ctant ad parua foramina, deſiderantque moderationem quandam non ſecus ac magna caua,
ita vt neque nimis pateant neque nimis claudantur: neque obſtat quod attenduntur in parti-
bus ſimplicibus parua foramina, cum non quatenus ſimplices ſunt, ſed quatenus conformatio
nem quandam præferunt, ad eas pertineant, & idcirco in cauis multiformium poni debeant,
præbent enim aditum vel exitum his quæ admitti, vel detrudi debent. Magnitudo item non
quæuis ad ſanitatem, & vitæ munera obeunda idonea eſt: nam omnium quæ natura continen
tur, definita eſt ratio magnitudinis & [h] incrementi, intra cuius terminos moderatio maxime
probatur, magnitudo nimia moleſta eſt, præſertim ſenibus, vt [i] docuit Hippocrates. & qui
craſſi [k] ſunt, celerius intereunt, qui graciles ſunt aut puſilli non ſatis habent roboris. Quod aūt
numerus certus partium requiratur ad conformationem idoneam clarius eſt quam vt exponi
debeat, ſi ſimplices particulas ſpectes ex quibus componitur multiformis, vel ut tunicas, aut
hnmores

f Gal. de cō ſtit. art. c. 6.
g Gal. 1. de tu ual. & Gal. de diff. morb. 6.
h Ariſt. 1. phyſic. tex. 6.
i Hipp. 2. aphor 44.
k Hippo 2. aphor 44.

humores, ex quibus oculus conſtat, ſed multo clarius ſi maiorem aliquam partem multiformē E ex minoribus compoſitam intuearis, veluti manum quæ ſi deſit quintus digitus, aut redundet ſextus, non poteſt complecti quæ præhendit æquæ bene atque vbi quinque digitis continetur. Reſtat poſitio partium, quæ vt in elementis cōſtituentibus mundū hunc inferiorem neceſſaria eſt, ita etiam in partibus noſtri corporis, quibus habilitatem & opportunitatem affert incredibilem: conſiſtit hæc in [a] ſede ac nexu. Sedes, id eſt locus vbi partes deſident, ſex diſtinguitur differentijs, ſitæ enim ſunt ante vel pone, ad leuam & ad dextram, ſurſum & deorſum, quarum ternæ nobiliores ſunt, nimirum ante, ſurſum, ad dextram; ternæ his oppoſitæ viliores, ponè, deorſum ad leuam. Dicitur ſurſum in animalibus locus [b] ſupra ſedem illam vnde expelluntur quæ in corpore ſuperant: deorſum quæ infra eamdem. Ante appellatur locus vbi ſenſus viget, & domicilium habet, pone ſedes huic cōtraria. Ad dextram dicitur locus vnde incipit motio, quæ regio calidior eſt, quam ad leuam. Natura vnam quamque partem diſponit in eo loco vbi commodius & tutius degeret ad ſua munera exequenda: habuit etiam rationem interni & externi loci, præter ſex dictas differentias, aptiſſimo enim loco vnam quamq; partem poſuit. Sequitur nexus, qui ſimiliter ad poſitionem [c] ſpectat. Attenditur in nexu ortus, initium, finis, iter, tranſitus, copulatio partium. Ortus non fortuitus fuit, ſed qualis maxime è re eſſet. [d] Oriūtur venæ à iecinore, arteriæ à corde, nerui a cerebro, tanquam canales idonei ad ea diſtribuēda quæ ab ipſorum origine præberentur. Incipiunt etiam ac deſinunt partes loco oportuno, F incipit exempli gratia humerus à ſcapulis, & deſinit ad cubitū, vbi maxime ſuum munus exequi poteſt. Inteſtina commode incipiūt ab inferiori oſtio ventriculi, & terminantur ad anum. Iter quoque quod faciunt partes ſingulæ inter initium & finem, & breuiſſimum eſt, & maxime appoſitum ad tutelam, atque ad munera exequenda. Eadem ratio eſt tranſitus, ducit enim natura partes per locos quantum poteſt communitos. Copulatio in eo conſiſtit, quod aliquæ partes ſe contingunt, aliquæ implicantur, aliquæ alias circūdant, & operiunt: copulationis modus ille fuit qui maxime oportunus eſſet. In horum omnium moderatione conſiſtit ſanitas propria partium multiformium, cuius ſpecies eſſe diximus, quot ſunt ea quæ requiri monſtrauimus ad ad earum conformationem. Late autem patet in quauis ſpecie moderatio qua ſanitas continetur, neque enim [e] anguſtis finibus concluditur, ſicuti neque ſanitas partim ſimplicium, & moderata temperatio qua continetur, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. Quamobrem vt partes ſimplices, ita etiam multiformes ſanæ exiſtimantur, cum immoderatio non eſt tanta vt actionibus officiat.

a Gal. de diſ. mor. 10.
b Ariſt. de animal. inceſſu. c. 1.
c Galen. de diff. morb. cap. 10.
d Gal de arte med. c. 9. & Hip. lib. de alimēto et Gal. 6. de plac. c. 9.
e Gal. de arte med. 8. Galen. j. de tuen. val. 4.

G

De unitate tam ad ſimplices quam ad multiformes partes requiſita. *Cap. XII.*

PRæter genera propria ſanitatis ſimpliciū & multiformiū partiū hactenus expoſita, vnū ſupereſt cōmune vtrarumq; quod ſpectat ad [f] vnitatē, oportet. n, vnāquāque partem ſiue ſimplicē, ſiue multiformē unā eſſe, ſicut & totū corpus, quod ex magnis inſtrumētis cōnectitur, vnū eſt. Perpetuo igiẗ id qđ bene valet, vnū eſt, ſi diuidatur & naturalem vnitatem amittat, non retinebit amplius priſtinam ſanitatem, ſiquidem illa cōpoſitio non erit amplius ſanitas, aut ſecundū naturam, ſed præter [g] naturam & morbus: quamobrem pars quæ ſana eſt, ſeu multiformis, ſeu ſimplex, vna eſt, eſt enim quoddam totum. Hoc autem vnum eſt, & vna quæque res, quicquid eſt, vnum eſt, nam ens & vnum reciprocari inter ſapientes [h] conuenit; non tamen eſt eadem vnitas multiformis, & ſimplicis partis, nam huius vera eſt, cum verè continua ſit, illius non eſt vera, cum non ſit verè continua, ſed contigua, id quod continui & contigui definitione demonſtratur. [i] Continuum definitur cuius vltima ſunt vnum, & eodem termino finiuntur, eorum enim vnitas non à vinculo, aut glutine, ſed à natura proficiſcitur, & per ſe eſt. Quamuis continuum latè acceptū ſignificet etiam id quod per contactum eſt vnum, & contiguum. Definiuntur [k] enim contigua ea quorum extrema ſunt ſimul, H huiuſmodi etiam ea ſunt quæ aliquo agglutinante, connectuntur. Partes quidem ſimplices omnes, veluti os, cartilago, ligamentum, membrana, in continuis habentur, ſiquidem earum particulæ vno eodemque termino copulantur, & vltima earum ad vnum reducuntur, quod non euenit partibus multiformibus, quæ contiguæ ſunt, eſt enim eiuſmodi compoſitio, quaſi agglutinatio, veluti cum membrum aliquod vt manus componitur ex oſſe, carne, membrana, aut cum maius inſtrumentum componitur ex minoribus quemadmodum brachium ex manu, cubito, humero, aut cum vniuerſum corpus ex magnis inſtrumētis conflatur, per cutem enim connectitur, atque vnum efficitur, neque continuum eſt, ſed contiguum. Licet autem continuum magis propriè vnitatem habeat, quam contiguum, vtrumque tamen dicitur vnum, debetur enim cuique parti ſua vnitas, per quam & eſt ens, ac quoddam totum, & ſuum officium facit, quod clarius in multiformibus partibus conſpicitur, quàm in ſimplicibus. Nam oculus, venter, iecur, veſica, pes, manus, & ceteræ partes multiformes, ſi amittunt quam habent vnitatem, nequeunt amplius fungi ſuo munere, atque hoc tam perſpicuum eſt, quàm quod maximè. At ad ſanitatem ſimplicium partium ſunt qui negent, [l] vnitatem eſſe neceſſariam, putentque citra hanc æque eas poſſe ſuum officium præſtare, quod tamen nullo negocio redargui poteſt,

f Gal. de differ. mor. 11. Gal. de arte medic. 8.
g Gal đ dif. morb. 11.
h Ariſ. 7. diuinorū. 57.
i Ariſtot. 5. phyſic c. 3.
k Ariſto. 5. phyſic. 26. 27. Ariſto. 6. phyſico. tex. 1.
l Ioā. Argēterius li. de arte medicō. 8. & lib. de ſuo diff. morb. c 12 13.

A teſt:natura enim ſimplices partes effinxit, vt conſtituerent ipſas multiformes;hæ autem vt ſanæ ſint, & ſuo munere fungantur non ſolum quædam per ſe poſtulant, quibus cōtineri eorum ſanitatem monſtrauimus, ſed temperationem quoque ſimplicium partium ex quibus componuntur, & præterea vnitatem. Oculus exempli gratia in quo diuidatur humor criſtalloides, viſui minimè accommodabitur propter vnitatem amiſſam in parte ſimplici, ita vt vnitas ad eius ſanitatem neceſſaria eſſe videatur. At ſi non propria munera,ſed communes actiones omnium ſimplicium partium intueamur,vt [a] attrahendi, retinendi, concoquendi alimentum, ac depellendi quæ ſuperant,intelligemus eas quoque non poſſe ſine vnitate ſeruari, ita vt ſimplices partes exequantur æque eiuſmodi munera, ſed neceſſario amiſſa vnitate læduntur,non tamen ita vt etiam in parte vulnerata natura non gignat nouam carnem.Requiritur igitur ad ſanitatem partium tam ſimplicium quàm multiformium, vnitas vera in illis cum continuę ſint, non vera in his,cum non ſint continuæ,ſed contiguæ.Quæ de ſanitate dicenda erant,habeant hunc terminum.

a Gale. de nat.fac.c.9

Finis primi libri de Tuenda Valetudine generatim.

B

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
GENERATIM

Liber Secundus:

Qui eſt de cauſis ſanitatis.

Quot ſint genera cauſarum ſanitatis. Cap. I.

C QVot ſunt res ſecundum naturam in nobis,totidem ſunt quæ conſeruari debēt. Illas autem tres [b] eſſe declarauimus,ſanitatem,cauſas,& effecta eiuſdem. Egimus de ſanitate; ſequuntur cauſæ, quæ priuſquam conſeruentur, neceſſe [c] eſt cognoſcantur. Quamobrem ad earum expoſitionem nunc aggredimur inde exorſi, quod nomine cauſarum ſignificantur apud [d] medicos potiſſimum effectrices,non quo non tractent etiam alias,vt finem,materiam,formā,definiunt enim ſanitatem, quæ forma eſt, eandem monſtrant eſſe [e] finem ſuæ artis,contemplantur corpus humanum,& eius naturam diligenter perquirunt, quod eſt ſubiecta [f] materia in qua ſanitas accipitur,ſed quod ſub aliis nominibus contineantur aliæ cauſæ. Pręcipue igitur effectrices cauſarum nomine medici intelligunt ſed ſub effectricibus complectūtur etiā conſeruatrices:illæ enim quæ conſeruant neceſſario etiam efficiunt, cum [g] vel adijciant,vel auferant aliquid. Quamobrem cauſæ ſanitatis quæ nunc nobis proponuntur, diducuntur in eas quæ ſanitatem noſtri corporis faciunt, & eas quæ deinde factam, vbi præſens,tuentur, vbi lapſa,reſtituunt.

b Galen. 1. meth.c.8.
c Gal 1.de tuen.val.1.
d Galen.de cauſ.morb. & de cauſ. ſymptom.
e Gale. lib. de ſectis. c.1.
f Gal.1.aphoriſmor. comm.1.
g Galen.de tuen.val.ad Thral.c.30

De cauſis quæ a principio ſanitatem efficiunt. Cap. II.

D SPectemus ante cauſas quę initio ſanitatem effecerunt,huiuſmodi ſunt principia noſtræ procreationis,mas videlicet & [h] fœmina, quæ vbi ſana ſunt,ſanum efficiūt fœtum,vbi male affecta,nequeūt ſanum fœtum gignere:quales enim fuerint cauſæ, talia neceſſe eſt ſequi effecta.Concurrunt autem ad gignendum, mas quidem per ſemen,fœmina etiam pet ſanguinē illum qui ſingulis [i] menſibus purgari ſolebat, & præterea per vterum in quo primum ſemen,deinde fœtum retinet,ac fouet.Hæc ſecundum naturam ſe habent, & fœtum ſanum efficiunt, vbi mas & fœmina bene valenr. Tunc enim rectę mutatur ſanguis in partes ſimplices,quę re ipſa ante in eo non erant,ſed facultate duntaxat:exprimuntur autem cum mutatur à primis qualitatibus [k] elemētorum,ope cœleſtis [l] caloris,qui moderatione vtitur ipſarum in ſimplicibus partibus conſtituendis;per hunc etiam habet ſemen vim fingendi partes multiformes, quod ſibi voluit [m] Ariſtoteles, cum dixit hominem à ſole & homine procreari:porrò ſemen & ſanguis tunc maxime ſanum fœtum perficiunt, cum quantitate [n] & qualitate modetata fuerint,id quod ad ſanitatem parentū maris & fœminæ refertur,a quibus cum benè valent,tanquam à cauſis ſanitas oritur tam ſimplicium partium quam multiformiū, neque enim eſt opus medici,neque de integro fit ab ipſo,ſed à natura duntaxat:nam medicus

h Ariſt.1.de gen. animalium 1. & 19.ac 20.& l.2.c.1.
i Ariſt. ibi.
k Gal.1. de nat.fac.c.6
l Ariſt.2.de gen.animalium 3.
m Ariſt. 2. Phyſi. tex.
n Innuitur, à Gale.lib. artis med. c.11.

magis

Digitized by Google

magis conſeruat eam quæ facta eſt, aut lapſam [a] reſtituit, & quodammodo reſarcit quam noua E
efficiat per inſtrumenta, & cauſas quibus vtitur ad ſua opera efficienda. Cęterum cauſæ quas
à principio ſanitatem efficere diximus, cum iam tranſierint non eſt quod conſeruētur. Intuea-
mur nunc eas ſanitatis cauſas quę vel lapſam reſarciunt, vel integram tuentur.

De cauſis ſanitatis ad naturam ſpectantibus. *Cap. III.*

Ergo vbi iam in lucem editus eſt infans, & de integro facta eſt ſanitas, cauſæ quæ ip-
ſam vel tuentur, vel reſarciunt, aut naturam ſpectāt, aut ad medicum [b] qui eſt natu
ræ miniſter: illas neceſſe eſt conſeruare, has non item, quod patefiet ſi quales utræ-
que ſint ſeorſum exponamus, ſumemus initium ab his quæ pertinent ad naturam,
hoc eſt ad eamdē illam vim quam diximus de integro ſanitatem efficere. Hæc nos [c] vt a primo
effluxit, ita per vniuerſum vitæ ſpacium gubernat, nutrit, auget: ſemper autē perſequitur quod
vtile [d] eſt & cōmodū, declinat quod alienū, nec vnquam nos deſtituit: [e] nam cū nos diligit, dili-
git, omnis verò natura eſt diligens ſui, nec vnquam ſe deſerit, ſed perpetuò [f] vult eſſe conſerua
trix ſui vt & ſalua ſit, & in genere conſeruetur ſuo: cuius inſtitutionis nūquam obliuiſcitur, ſed
eamdem a principio ad extremum retinet. ¶Eadem igitur natura quæ [g] ſanitatem de integro ef F
ficit, eiuſdem cuſtos eſt, & procuratrix. Hæc cum procreamur conſiſtit in quantitate & qualita
te moderata principiorum, ſeminis videlicet, & ſanguinis, tūc enim egregie ſuum munus obit,
cum ſeminis ac ſanguinis mediocritas ſeruatur. Vbi partus in lucem prodit, cum non ſeruetur
amplius ſemen & ſanguis, ſed mutentur in partes noſtri corporis, nequit natura in eorum
moderatione amplius conſiſtere, ſed ad [h] moderatam temperationem ſpectat ſimplicium par
tium, & idcirco ad calidum innatum tam inſitum, quam influens. Hoc continetur idonea ipſa-
rum compoſitio & ſanitas, & idcirco etiam natura, quæ facultas eſt a ſanitate ac moderata [i] tē-
peratione proficiſcens; natura itaque ſe ipſam conſeruat, non tamen per ſe, ſed quatenus tue-
tur moderatam partium compoſitionem, à qua emanat: manente autem vita, numquam tātus
poteſt eſſe morbus, vt non reſtet quantum neceſſe eſt moderationis ad retinendam aliqua ex
parte eiuſmodi facultatem. Natura igitur proximè non conſeruat ſe ipſam, ſed moderatam
compoſitionem illius ſubſtantiæ qua continetur: quo pacto autem poſſit ſanitatem vel re-
ſtituere, vel tueri, intelligetur ſi ea repetemus à quibus corpora noſtra non quidem for-
tuito ſed neceſſario mutantur. Cum in ipſa temperatione moderata in qua ſanitas conſi-
ſtit, ſuperet aliquantulum calor, & humor, quod [k] diximus eſſe calidum innatum in pri-
mis neceſſarius eſt perſpiratus, alioqnin extingueretur, quoniam aſſidue nutritur, & multam G
profert fuliginem, quæ niſi exhalet, calorem [l] ſuffocabit, quē ſimul etiā opus eſt refrigerare, cū
augeatur: vtrūque præbet perſpiratus: nā per ipſum & expellitur fuligo & attrahitur frigidus
aer, quod in corde quidem fit [m] per anhelitum in aliis partibus corporis per pulſum. Efficit
pulſum facultas [n] cordis, quæ cum ipſo etiam dilatat ſimul, & contrahit arterias ad anhelitū
neceſſaria eſt facultas [o] cerebri, quæ motum voluntarium præſtat. Facultas igitur, ſeu natura
tàm cerebri, quàm cordis perſpiratum præbet, & hoc pacto tuetur calidum innatum, & mo-
deratam partium ſimplicium temperationem, in qua conſiſtit ſanitas. At poſtulat etiam inna-
tum calidum, vt conſeruetur alimentum, quo retineatur, aſſidue enim [p] paſcitur humore, qui
cum abſumitur, neceſſe eſt ſimul & calorem deficere: abſumitur autem humor nō ſolum à [q] ca
lore interno, ſed etiam ab externo. Ob hanc neceſſitatem inſita [r] eſt ſingulis partibus facultas
qua alimentum attrahunt, retinent concoquunt, in ſuam ſubſtantiam mutant, depelluntque
quod ſuperat, & quod conuerti in alimentū non poteſt. His facultatibus accipiunt partes no-
ſtri corporis alimentum, quo cum adhuc ætas tenera eſt, antequam indureſcant, etiam augen-
tur. Eędem facultates pertinent quoque ad depellendos morbos, præſertim ea [s] quæ conco-
quit, & ea quæ expellit, plurimum etiam conducit facultas ſentiendi, per quam partes noſtri H
corporis cognoſcunt, quæ commoda ſunt, & quæ noxia, hæc declinant, illa perſequuntur. At
quia etiam per has facultates nequit natura nos [t] reddere immortales, neque enim poteſt pro
hibere alimentum quin in dies [u] ſicciores reddamur, prouidit conſeruationem ſpeciei ne inte-
reat deficientibus ſingularibus, ſed per propagationem [x] perpetuò ſeruetur. Natura igitur
per [y] pulſum, per anhelitum, per ſenſum, per alimentum, moderatam corporis temperationē,
& ſanitatem tuetur, & hoc pacto ſe ipſam cōſeruat: ſed quia calidum innatum in quo verſatur
non ſolum eſt inſitum in partibus ſolidis, ſed etiam influit [z] per ſpiritus & ſuccos, requiritur
horum [a] trium ſpirituum ſcilicet, ſuccorum, & partium ſolidarum moderata qualitas, & quan-
titas, vt natura valida ſit, poſſitque & moderationem, ac ſanitatem, & ſe ipſam tueri. Sunt
etiam aliquo pacto ſpiritus ſucci, & partes ſolidę cauſæ ſanitatem conſeruantes, quatenus ſci
licet moderationem retinentes reddunt naturam validam, hæc verò præſtat omnia quæ iam
diximus; de ſingulis autem, in quibus conſiſtit, operæ precium eſt ſeorſum agere ſumpto ini-
tio à ſpiritibus.

a Galen. de conſti. artis c. 30.
b Gal. 5. 6. epid. 1. cō.
c Gal. 2. de na. fac. c. 3.
d Gale. 1 apho. cō. 15.
e Galen. ad Thraſy. 26.
f Gal. 2. de nat. fac. 3.
g Galen. ad Thraſ. 36.
h Gal. 2. 1. epi. 46. cō.
i Gale. 2. apho. cō. 51.
k Supra lib. 1. c. 7.
l Gal li. de vulita. reſpi rat c. 3
m Gale. de vſu pul c. 2.
n Galen. de pulſ. vſu. c. 4. & Gal. 4. de diff. pul.
o Galen de vſu pul 6. Gale. 2. de motu muſ. cap 5. & 6.
p Gal. 1. de tu. val 2.
q Gal. 1. de tu. val. c. 2. & 3.
r Gal. 1. lib. de nat. fac. c. 12.
s Hip. 5. 6. epid. 1, Gal. 2. 1. epid. 46. & Gal. 11. meth. c. 9.
t Gal. 14. de vſu part. 2.
u Gal. 1. de tu. val 2.
x Gal. 14 de vſu par c 2.
y Gal. 5. 6. epid. c. 1.
z Gal. li. de pulſ. vſu. c. 2.
a Gale. 11. meth. 1. & 3.

De ſpi-

A *De ſpiritibus.* *Cap. IV.*

SVnt igitur ſpiritus tenuiſſima, pars omnium quæ in nobis reperiuntur, ita vt vix ſenſui ſubijciătur, ſubijciuntur tamen, & corpus ſunt, neque tanquam ficti, & vani a rerum natura auferri debent. Senſui enim ſe oſtendunt, nam cum mittitur ſanguis una cum eo excunt vapores, & exhalationes quædam quæ non aliud ſunt quā ſpiritus:[a] multo aūt plures apparent, cum mittitur ex arteria, quam cum ex vena;[b] ſed & ratione firmătur etiam ſpiritus, ita ut auferri minime poſſint, ſiquidem anima quæ corporis expers eſt, exercere ſua munera debet in corpore, quamobrem neceſſarium eſt quoddam quaſi mediū inter ipſam & corpus per quod uitæ munera[c] exerceantur. Huiuſmodi autem eſt ſpiritus, qui omnium quibus corpus continetur, ut diximus, tenuiſſimus eſt, ita ut celetrime moueatur, & huc atque illuc per corpus ab anima impelli poſſit: id quod ſummopere neceſſarium eſt, cum domicilium facultatum animæ non ſit æqualiter vniuerſum corpus, ſed certa pats, ſiue vna tātum, ueluti cor, vt placuit Ariſtoteli,[d] ſiue multiplex ueluti cerebrum, cor, iecur, ut uoluit Plato.[e] Animæ igitur facultates in certa ſede reſident, unde gubernant uniuerſum corpus, non ſecus quam princeps ex arce totam ciuitatem: ſed ut hic indiget miniſtris quos huc atque illuc mittat, ita illæ: ſunt autem miniſtri[f] facultatum animæ ipſi ſpiritus, per quos illæ dietum B factum vt aiunt, ſuis muneribus funguntur: tam diu autem partes noſtri corporis ſuum oſficiū faciunt, quamdiu ſpiritus recipiunt, cum hi aut extinguuntur, aut aditu intercluſo ad ipſas ferri prohibentur nequeunt amplius ſua officia facere, & omni robore deſtituuntur.[g] Ad hunc igitur vſum natura, quæ nihil facit fruſtra, canales effinxit, per quos ſpiritus tranſirent. Vt aūt calidum innatum partium inſitum eſt, partim influens, ita & ſpiritus, & ſanguis quibus calidum innatum continetur, partim inſiti ſunt partim influunt, inſeritur ſpiritus a principio, procreamur enim ex ſemine, & ſanguine, cui magna ineſt ſpirituum copia, ſed influit a viſceribus, ſine qua nihil proficeret ille qui inſitus eſt, quiue in paruis foraminibus[h] cuiuſuis partis ſecundum naturam reſidet. His ita conſtitutis facile intelligi poteſt neceſſario reperiri ſpiritus in corpore noſtro, & quam uim habeant. Nuuerat Hippocrates[i] ſpiritus in partibus noſtri corporis cum commemorat continentia, contenta, & impetum facientia: continentia enim ſunt partes ſolidæ, contenta ſanguis, & alij ſucci, impetum facientia appellat ſpiritus. Verum ſpiritus & ſucci non ita ſunt partes ut ſolidæ, quarum aliqua cum abſcinditur, corpus mutilatum redditur, quia non poteſt amplius renaſci, quod non ita euenit ſpiritibus, & ſuccis, cum reficiantur quemadmodum folia, flores, & fructus in illis quorum ſtirpes è terra naſcuntur, einſmodi omnia, quæ ad perficiendum partes alias concurrunt, minus pro- C prie videntur partes teſerri. Ponamus igitur ſpiritus in partibus noſtris, definiamus tenuiſſimam partem corporis. Sed cum hæc definitio materiam duntaxat explicet, adiicere formam oportet: tres autem fuerunt de ea antiquorum ſententiæ, una quod ſit anima,[k] ut Stoici crediderunt, altera[l] quod ſit animæ domicilium, tertia quod inſtrumentum eiuſdem: nobis arridet magis ſententia eorum qui exiſtimant ſpiritum[m] eſſe animæ inſtrumentum, hæc enim non ſecus ac quæuis alia facultas tam a natuta quam ab arte proficiſcens eget inſtrumenti, nec quicquam efficit ſine illis, & ubi illa deſit, deeſſe facultatem uel a ſuis operibus deſiſtere oportet. Eſt igitur ſpiritus præcipuum animæ inſtrumentum, per quod ſua munera exercet. Genera quæ ſub ſpiritu compræhenduntur tot[n] ſunt quot facultates quibus deſeruit, & quibus noſtrum corpus gubernatur, ſed facultates[o] ut ſuo loco demonſtrabimus, ad tria genera reducūtur, cum uel animales ſint, vel vitales, uel naturales: ſub animali compræhenditur mens, ſenſus, & motus voluntarius; ad vitales pertinent cordis & arteriarum pulſus: ad natutales illa quæ[p] nutrit, illa quæ gignit, illa quæ auget corpora noſtra: quamobrem tria quoque[q] genera ſpirituum ponenda videntur, ita ut alius ſit animalis, alius uitalis, alius naturalis. Diſtribuitur autem quilibet per vniuerſum copus ut animalis[r] a cerebro per neruos, uitalis a corde per arterias, naturalis[s] a iecinore per uenas. Sunt qui exiſtiment ſpiritum naturalem non eſſe necef- D ſarium, ea ratione freti, quod naturalis vis nutriendi[t] inſita ſit omnibus partibus, & non impertiatur aliunde; quodq; in ſtirpibus quæ hac ui præditæ ſunt, non ſint ſpiritus. Verum eadem ratio eſt natutalis facultatis atque aliarum ac veluti hæ ſpiritibus utuntur, tanquam inſtrumētis, ita ēt naturalis debet iiſdem uti: neque enim perfecte inſita eſt partibus, ſed perficitur per ſpiritus a iecinore tranſmiſſos:[u] in ſtirpibus uero dicemus aut reperiri[x] ſpiritus naturales, aut ſi non reperiuntur, non propterea etiam non reperiri in animalibes quos aperta vena manifeſte uidemus una cum ſanguine effluere. Horum maxima copia eſt in ſemine, per quos & turget, & calidum eſt. Statuamus igitur tria genera ſpirituum, animale, uitale, & naturale, & ſub vnoquoque tot ſpecies, quot ſub facultate, cuius eſt inſtrumentum. Spiritus animalis alius accommodatur ad modum volūtarium, alius ad ſenſum; rurſus qui ad ſenſum pertinet, alius ſpectat ad viſum, alius ad auditum, alius ad olfactū, alius ad guſtatum, alius ad tactum. Gignūtur autem ut genera, ita etiam ſpecies ſpirituum in diuerſis partibus, nam animalis[y] in cerebro, vitalis in corde, naturalis in iecinore. Ex ſpiritib. animalib. illi qui ad motū ſpectăt, gignūt maxime in poſterioti parte cerebri, illi qui ad ſenſū in ptiori, & alij ī aliis particulis anteriorib. cerebri. Natutales ſpiritus qui ad alēdū, & augendū pertinēt, perficiuntur in iecinore, ſicuti q

a Gal. 3. de nat fa. c 14.
b Gal 6 de ulu p 17.
c Gal. 3. de loc loc. affec. c 7.
d Ariſt de Iuuent. & & ſene ca. 2. Ariſto 3. de partib. anim. 4.
e Gal. 5. de plac Hipp. & Plato c. vlt Gal. qd animi mores c. 3.
f Gal. 3. de loc. aff c. 7.
g Gale. 11. meth. 1.
h Gale. 5. ſimplic 9.
i Hippo. 6. epid. 7. & Galen. 1. de dif feb. 1. & Gal 1. aph. com 14. & Gal. b[illegible] denotar. dog Hipp. & Gal. 11. meth. ca. 8.
k Gal. 7. de plac 3.
l Gal. ibid.
m Gal 3. de loc. aff. 7. Gale 7. de plac 3.
n Gale. 12. meth 5. & Gal 5. ſim plic. 9 & Gal b[illegible] denot. dog. Hip.
o Gale. 5. & plac. vl ti. Gal. 1. de tuen ual 8.
p Gale. lib. 1. de natu. fac. 5.
q Gale. 12. meth. ca. 5.
r Gal 7. de plac 3.
s Gale. 12. meth. 5.
t Gal. 1 de loc. aff 7 & Galen 2 1. epi. 46. cō.
u Gal 4. de vſu par. 13.
x Gale de ſt bſi. fac. nal.
y Gal 1 de tu ual. c. 2.
z Gal 7 de pl 1.
[illegible] Ga [illegible] 12. meth. 5.

Google

ad[a] gignendum, in teſtibus. Subſtantia [b] ex qua gignuntur ſpiritus omnes, maxime ſpectat ad E elementum aeris & ignis, quorum ſubſtantia eſt tenuiſſima, & facile per totum corpus penetrare poteſt: quod non euenit materiæ terreſtri, aut aquoſæ. Neceſſe autem eſt quod ignis ex quo gignuntur ſpiritus aere temperetur, ne exurat partes in quibus verſatur. Ex eadem vero materia ignis & aeris ex qua gignuntur ſpiritus, etiam [c] nutriuntur. Nam refectio, procreatio quædam eſt. Vis aeris per nares & os penetrat, & per externas arterias trahitur: uis ignea maxime proficiſcitur a ſiniſtro ventriculo cordis, ubi ex feruenti ſanguine tenuis quædam exhalatio maxime ignis naturam retinens proficiſcitur; hæc temperata ab aere, qui per os ad pulmonem fertur præbet materiam ſpiritui uitali. Animalis vero ſpiritus igneam materiam obtinet a vitali, [d] qui à corde ad plexum arteriarum, qui in cerebro eſt tranſmittitur, ſed aeream, ex aere, qui per nares [e] attrahitur ad ventriculos cerebri. Naturali ſpiritui suppeditatur ignea materia ſimiliter a ſpiritu vitali qui à corde per arterias ad iecur fertur: aerea verò ab exhalatione quæ excitatur, cum ſanguis in iecinore gignitur, adeo ut ſpiritus uitalis in cerebro temperetur, & fiat animalis, in iecinore miſceatur cum uapore exhalante, & ita fiat naturalis. Credidit tamen [f] Actuarius materiam aliorum ſpirituum eſſe vaporem qui excitatur dum alimentum in ventriculo conficitur, & hunc in iecinore magis perfici, & ita fieri ſpiritum naturalem, ſed magis adhuc in corde & fieri uitalem, maxime uero perfici in cerebro, & ibi vim animalem acquirere. F Sed vndecunque proficiſcatur ignea & aerea materia ex qua gignitur ac nutritur ſpiritus quilibet, conſtat naturalem perfici in iecinore, uitalem in corde, animalem in cerebro. Eſt autem ſpiritus cauſa ſanitatis vt initio diximus, ubi ſit [g] quantitate, & qualitate moderatus; verũ qualitas non eadẽ requiritur in qualibet ſpecie ſpirituum, naturalis enim craſſior & humidior eſt, vitalis calidior, ſiccior, ac tenuior, animalis ſiccitatem retinet, & tenuitatem ipſius uitalis, ſed minus calidus eſt, feruor enim quem præbuit cor, remittitur à frigore cerebri. Eadem quoque ſpecies ſpirituum pro diuerſa temperatione atque ætate hominum diuerſa eſt, tenuior, craſſior, frigidior, calidior, humidior, ſiccior varia etiam eſt in eodem homine vario tempore, pro varietate aeris, atque alimenti ex quo gignitur, ac nutritur: quamobrem nõ eadem ſemper atque in omnibus moderatio qualitatis ſpirituum neceſſaria eſt, ſicut neque eadem quantitas: nam in adoleſcente validiore, ſecundum naturam maior eſt copia ſpirituum, quam in ſene imbecilliore: ſed ſatis de ſpiritibus.

De ſuccis. *Cap. V.*

PErgamus ad ſuccos, per quos natura ubi qualitate & quantitate moderati ſint, ſimiliter ſanitatẽ efficit, ac tuetur: ſunt autem ſucci humores [h] in quos primo conuertuntur eſculenta & poculenta, ut ſuperiori [i] libro oſtendimus cum propria animalium G elementa perſequeremur: hos quatuor eſſe demonſtrauimus, ſanguinem, pituitam, bilem flauam, humorem melancholicum: adiecimus ſanguinem qui in vaſis uerſatur omnib. quatuor contineri, & in ipſo atque in ſpiritu conſiſtere calidum [k] innatum. Vt autem conſtamus ex quatuor ſuccis tanquã ex elementis, ita ex iiſdẽ [l] nutrimur: ſunt uero cauſa [m] ſanitatis ubi qualitatis & quantitatis debitã moderationẽ retineãt, alioquin morbũ efficiunt. Verũ non ita accipimus moderationẽ ut debeat eſſe par quãtitas, & eadẽ qualitas oĩum, ſed iuſtã, & conuenientem vnicuique intelligimus. Sanguis enim [n] quantitate ſuperare debet quemuis alium, hoc enim cum ſit calidus, & humidus, præcipue uita [o] cõtinetur: poſt ſanguinem plus eſt pituitę in corpore ſano quam flauę bilis, deinde huius copia ſuperat copiam humoris melancholici: portio.n. eius parua admodũ neceſſaria eſt. Erit ergo iuſta quantitas ſuccorũ vbi & debitam proportionẽ ſeruent inter ſe, & non nimiũ oẽs [p] redundent. At debet ẽt ſuccorũ qualitas moderata intelligi illa quæ vnicuiq; conuenit, ſiquidẽ ſanguis [q] calidus eſt & humidus, pituita frigida & humida, [r] flaua [s] bilis calida & ſicca, humor melancholicus [t] frigidus & ſiccus: non debetur ergo eadem qualitas vnicuiq; ſucco, ſed vnuſquiſq; ſuam poſtulat, atq; illam moderatam, & non excedentem vt ſit cauſa ſanitatis; neq; enim dẽt eſſe ſummus calor, aut ſummus humor in ſanguine, aut ſummus calor & ſumma ſiccitas in flaua bile, ſummũ frigus, aut ſumma ſiccitas ĩ H humore melancholico, ſummũ frigus aut ſummus humor in pituita, ſed retinere moderationẽ quãdã debent, à qua ubi recedũt, morbũ afferunt, & non sũt amplius [u] cauſa ſanitatis, modo receſſus tantus ſit vt lædat actiones [x] nã cũ paruo receſſu a debita moderatione ſiue in qualitate, ſiue in quãtitate adhuc ſanitas conſiſtit, ſed cũ ſucci cõtrahãtur in corpore noſtro, neceſſe eſt in ſit cauſa effectrix, materiã.n. ſuppeditãt eſculẽta & [z] poculẽta, q̃ ſimiliter ſunt cauſa ſanitatis, [y] externa tñ, & nõ interna, q̃ nũc tractamus. Eſt aũt [a] interna cauſa temperatio viſcerũ, quæ vbi moderata ſit, moderatã profert & copiã & qualitatẽ cuiuslibet ſucci, à quo deinde cõſeruat ſanitas, quæ in ea conſiſtit, ita vt hoc pacto p̃ ſuccos quos gignit, ſe ipſam tueatur: at ſi immoderata ſit, pro ſanitate morbũ efficit, cũ ſuccos gignat qualitate uel ẽt quãtitate immoderatos. Spectat aũt moderatio tẽperationis neceſſaria moderationi ſuccorum ad iecur in quo gignũtur, ſed ſpectat ẽt ad [b] vẽtriculũ, in quo cõtrahitur pituita: quod ſi uẽtriculus debitam moderationem non retineat, non ſuppeditabit etiam idoneã materiã iecinori ad ſuccos procreãdos, ita vt cogatur hos qualitate uel quãtitate immoderatos producere. Succi igiẽ in vniuersũ ſi quãtitate & qualitate [c] moderati ſint, ſunt cauſa ſanitatis, ad quam ſimiliter referri poſſunt

cauſæ

a Gale. 11. meth. c. 5.
b Gal. 5. de plac. c. 3.
c Gale. de pulſuum vſu a. 3. & de uocal. inſtr. diſſectio. c. 2.
d Gal. 3. de plac. vlt.
e Gale de uſu reſpi. c. vlt.
f Actuarius li. 1. de ſpirit. c. 6.
g Gale. 11. de methodo me. c. 1.
h Auic. li. 1. f. 1. trac. 2. c. 1. de humor.
i Supra lib. 3 c. 7.
k Gal. 4. 6l. epid. cõ. 25.
l Ariſt. 2. de gen. & cor. Tex. 50.
m Gal. 1. 3. epid. cõ. 4.
n Gal. 8. de placitis. c. 4
o Ariſ. de re ſpir. c. 7.
p Gale 1. 3. epid cõ. 4. & Hip. 1 de nat. hum a text. 18. ad 23.
q Gal. 2. de nat. fac. c. 9.
r Gal. ibid.
s Gal. ibid. & 1. ad Glau con. c. 5.
t Gal. 2. de nat. fac. c. 10
u Gal. 1. 3. epid. cõ 4.
x Gal. 2. de nat. fac. 8.
y Gal. li. artis med. c. 85.
z Gal. 2. de nat fac. vlt.
a Gal. de atrabile 8.
b Gal. 3. 3. epid. com. 4. & Hip. 1. de nat. hu a tex. 18 ad 23.

A caufæ illæ quæ ſuccorum moderationem efficiunt: hæ autem vel internæ ſunt, de quibus nunc loquimur, & ad viſcerum temperationem pertinent; vel externæ, quas ſequentibus tractabimus. Nunc autem præſtat ſeorſum vniuſcuiuſque ſucci moderationem & moderationis cauſam perſequi ſumpto initio à ſanguine. Sanguis igitur vbi quantitate & qualitate moderatus fuerit naturam[a] validam reddit, & idcircò eſt cauſa ſanitatis. Moderatio autem tam qualitatis, quàm quantitatis in ſanguine oritur vel à cauſis externis, vt à cibis & potionibus moderatis, de quibus alibi loquemur; vel ab internis, vt à [b]moderata temperatione iecinoris, & ventriculi. Immoderata quantitas & qualitas ſi lædat actiones, iam eſt cauſa morbi, alioquin retinet ſanitatem ſed minus perfectam: redditur autem immoderata ab immoderatis cauſis tã externis quàm internis, quãtitas enim vel nimia eſt, vel pauca: nimia quantitas [c]boni ſanguinis maxime oritur à cibis & [d]potionibus multis, & boni ſucci, & ſimul à bona temperatione viſcerum. Neque enim fit a cauſa præter naturam interna, niſi vbi retineatur ſanguis, qui vel fluere ſolebat, vel abſumi. Parua quantitas ſanguinis oritur uel à parua quantitate eorum quæ ſumuntur, uel ab immoderata temperatione [e]iecinoris pro ſanguine gignentis copiam pituitæ, aut bilis. Poteſt autem & nimius & paucus ſanguis etiam cum ſanitate conſiſtere in corpore noſtro, ubi non magnus ſit receſſus à natura, & ita erit cauſa ſanitaris, licet minus perfectæ, quod naturam vel oneret, vel imbecillam reddat. Quòd ſpectat ad qualitatem, ſanguis
B tunc naturam ualidam reddit, & eſt cauſa ſanitatis perfectæ, cum [f]moderate calidus eſt & humidus, tum medius inter craſſum & tenuem. Hanc qualitatem interdum amittit aliqua ex parte, & tunc eſt cauſa uel morbi, uel ſanitatis minus perfectæ. Amittit autem qualitatem naturalem, uel ob mutationem in contrariam, uel ob mixturam alterius ſucci: vtrumque proficiſcitur uel à cibis & potionibus, [g]uel ab immoderata temperatione iecinoris, nimis calida, humida, uel ſicca; talis enim uel mutat qualitatem ſanguinis in contrariã uel alterius ſucci nimiã copiam efficit, cum qua ſanguis mixtus non retinet amplius priſtinam qualitatem, & hoc pacto naturam reddit imbecillam, & ſanitatem minus perfectam.

Pituita dicitur à latinis ille ſuccus qui à Græcis appellatur [h] phlegma, frigidus & humidus, colore albo, ſapore dulci, qui ſecundum naturam gignitur in corpore noſtro, neque tanquam res præter naturam ex alimento partiũ redũdat, ueluti humor ille qui à cerebro per nares deſtillat, [i]βλένα græci dicunt. Eſt autẽ pituita ſemicocta, [k]& propterea differt a ſanguine, qui ex toto coctus eſt, vbi vlterius coquatur pituita [l]in iecinore, uertitur in ſanguinem, nã ante gignitur p eã coctionẽ q̃ fit in uẽtriculo, & qđ ex ea neceſſariũ eſt, fert̃ cũ materia aliorũ ſuccorũ ad iecur; quod ſuperat, deſcendit vna cum deiectione ad inteſtina. Illa autem pituita quæ ad iecur fertur, aliqua ex parte cõuertitur in ſanguinem, ſed aliqua ex parte etiam [m]manet pitui-
C ta, & cum ſanguine mixta per venas diſtribuitur in vniuerſum corpus ad alẽdas [n] partes illas quæ pituitoſo ſanguine nutriuntur: quod ſi quantitate & [n] qualitate moderata ſit, ipſa quoq; eſt cauſa ſanitatis, naturæ enim robur tuetur; ſin immoderata, adhuc poteſt eſſe cauſa ſanitatis non tamen perfectæ; ſed vbi tanta ſit immoderatio vt lędat [o] actiones, eſt cauſa morbi. Immoderatio quantitatis vel ad nimiam, vel ad paruam copiam ſpectat: nimia copia proficiſcitur vel a cauſis externis, ut à cibis & [p]potionibus multis, frigidis, & humidis, durioribus: vel a cauſa interna, vt à temperatione iecinoris frigidiore. Parua copia uel ſequitur externam cauſam, vt paucos cibos, eoſque calidos & ſiccos, vel cauſam, internam, vt temperationem uentriculi ac iecinoris [q] calidiorẽ, & ſicciorem. Qualitas verò pituitæ debet eſſe moderate frigida, & humida, talis enim eſt ſanguis imperfectè coctus, atque hæc idonea eſt cauſa ſanitatis, tuet̃ enim robur naturæ: ſed ſi qualitas immoderata ſit, vbi magnus ſit exceſſus, iam morbum efficit ubi paruus, adhuc poteſt ſanitatem retinere. Redditur interdũ pituita calidior, cũ uel [z]putreſcat, vel cum bilioſo tenui ſucco miſceatur, & tunc ſalſa fit, & vbi multum redundet, homo de ſanitate deturbatur, ita ut talis non ſit amplius cauſa ſanitatis. Sed ſępius redditur frigidior, & tũc non percipitur [f]dulcis, ſed uel acida eſt, uel ſapore caret: talis plerunque cauſa morbi eſt: quã quam ubi non magnus eſt exceſſus frigoris, poteſt adhuc ſanitatem retinere, ſed minus perfe-
D ctam. Cauſa à qua frigidior efficitur pituita, aut eſt externa, ſicuti [t] copia ciborum frigidorum, aut interna, ut temperatio [u]uẽtriculi & iecinoris frigidior. Bilis flaua calida [x] eſt & ſicca, quãuis liquida cõſpiciatur, & humida appareat: habet hæc ſaporem [y] amarum, atque idcirco amara bilis etiam nominatur. Eſt autem neceſſaria ad alẽdas partes bilioſas: nam ubi gignitur in iecinore aliqua eius portio, [z] miſcetur cum ſanguine, & per uenas fertur, ut nutriat [a] eas partes quæ bilioſum ſanguinẽ poſtulãt, ſed quod ſuperat ex ea, fertur ex [b]iecinore ad ueſicam fellis, & inteſtina. Illa igitur quæ cum ſanguine miſcetur, ſi moderatam qualitatem & quantitatem retineat, naturæ robur tuetur, & eſt cauſa ſanitatis: ubi recedat à moderatione, ſi receſſus magnus ſit, efficit morbum, ſi paruus adhuc, retinet ſanitatem. Quod ſpectat ad quãtitatem, flaua bilis interdum nimis multa eſt, interdum nimis pauca: multã gignit partim cauſa externa, ut cibus & [c]potionim habens calidam & ſiccã; [d]partim interna, ut tẽperatio iecinoris calidior ac ſiccior. Paucitas uerò bilis ex cibis & potionibus minus calidis & ſiccis. cõtrahit̃ a iecinore minus calido & ſicco q̃ cõueniat. Qualitas bilis [e]naturaliter dẽt eſſe calida & ſicca, cũ quadã moderatione tamẽ interdũ aut nimis, aut non ſatis talis eſt. Gignitur nimis calida & ſicca ex ca-

a Gal. li. de plenitudine. c 7.
b Gal 2. de nat. fac. 8. & 9.
c Gal. 3 de alimen fa. 26
d Gal. 4 6. epid. com. 20.
e Gal 2. de nat fac. 8.
f Gal. 1. de nat. huma. com. 36.
g Gal. 2. de nat. fac. c. 8.
h Gal 2. de nat. fac. 9
i Gal. 2 de nat fac. 9.
k Gal 1. de nat. huma. com. 39.
l Gal. 2. acut. comm. 30. de nat. fac 9.
m Gal 2 de na. facul et 3. de na fa. ult.
n Gal. 1. de nat. hum. a tex. 1 ad 23.
o Hip. ibi.
p Gal. de na. hu. 36 & 3. de cau. sip. ca. 1 & 2 de na. fa. c. 8.
q Gal 2 de nat fa 8.
r Gal. 2 de diff fe c 6. & Gal. 2. de na. fa. c. vl.
ſ Gal loc's dictis & 4. apho. cõ. 12
t Ga. 1. de na. hu. cõ 36.
u Gal. li. de atra bile. c. 8.
x Gal 2. de nat. fa. c. 9.
y Gal. 1. acut. cõ. 29.
z Gal. 2. de nat. fa c vl.
a Gal. 2. de vſu par. c 4
b Hip. 1. de na. hu. a tex 18. ad 23.
c Gal 1. 6. epid. cõmẽ. 10. & 1. ad Glauc c. 5.
d Gal 2. de na. fac. c. 8.
e Gal 2. de nat fac. 9.

lidiore & ſicciore materia externa ciborum & potionum, à iecinore ſimiliter nimis calido & E
ſicco. Ea vero bilis quæ minus calida eſt & ſicca, à ſimili temperatione oritur tum iecinoris, tũ ciborum & potionum. Humor melancholicus in iecinore [a] gignitur una cũ ſanguine, vbi quod ex eo ſuperfluum eſt a liene allicitur, & inde ad inteſtina expellitur, & cum deiectione detruditur: quod vero neceſſarium eſt ex eo miſtum cum [b] ſanguine fertur per uenas ad eas partes alendas quæ nutriuntur ſanguine melancholico, veluti oſſa. Ergo melancholicus ſuccus ad naturæ robur & ſanitatem confert ubi copia & qualitate moderatus fuerit, aut parum excedat: nam magna eius [c] immoderatio morbum affert: cauſa verò cur moderatus qualitate & quãtitate contrahatur, eſt moderata temperatio iecinoris una cum moderata qualitate & quãtitate ciborum & potionum: vbi uerò iecinoris temperatio humidior fuerit & frigidior, minorẽ gignit copiam melancholici ſucci, præſertim ubi dentur cibi & potiones minimum habentes terrenę ſubſtantiæ. Contra vbi ſumantur ea quæ valde [d] terreſtria ſint, & iecinoris temperatio calidior, & ſiccior [e] fuerit, nimium cõtrahitur eiuſmodi humoris. Naturalis qualitas humoris melancholici frigida eſt & ſicca, cum ſapore ex dulci auſtero. Mutatur hæc qualitas cum à iecinore nimis calido & ſicco vritur hic humor, [f] & in atram bilem uſtam vertitur, cumque dantur eſculenta & poculẽta, quæ non ſolum ſicca ſint, ſed etiam calida, & ſimul terrena: quamquã materiam atræ bili præbent etiam alij ſucci, cum à nimio calore in [g] corpore noſtro vruntur, vt ſãguis, humor melancholicus, & flaua bilis: habet autem atra bilis vim quandam igneam, quam F
ab vſtione adepta eſt, & ob quam [h] ſplendet. Percipitur tunc guſtu acida, terram tumefacit quaſi fermentum, atque abradit ſuper quam effunditur: ſed eiuſmodi humor omnino præter naturam eſt, neque poteſt cum inſigni eius copia ſanitas ſeruari, ſed proceſſu temporis in morbum vertetur. Hæc de quatuor ſuccis, qui ſi quantitate & qualitate moderati fuerint tamquam cauſæ ad naturæ robur perficiendum, & [i] ſanitatem concurrunt. Si fuerint immoderati, vbi paruus a moderatione receſſus ſit, ad huc ſunt cauſæ ſanitatis, ſed minus perfectæ. Cõtra ſi magnus ſit, [k] morbũ efficiunt, qui futurus præſagitur vbi tales apparẽt in homine ſano.

a Gal. 2. de nat. fac. 9.
b Gal. 3 de nat. fa. vlt.
c Gal. 3. de loc. aff. 7.
d Gal. de atrabile. c. 4.
e Gal. de cu rat. per uenæ ſectio. c. 11.
f Gal. 2. de nat. fac. 9.
g Gal. de atrabile. c. 3.
h Gal. 2. de na. fac. 9 & de atrabile. c. 3.
i Gal. 4. apho. cõ. 23.
k Hipp. de nat. hu. tex. 18. ad 23.

De partibus ſolidis. *Cap. VI.*

CVm tria eſſe dixerimus quibus continetur naturæ robur, quod eſt cauſa ſanitatis, ſpiritus, [l] ſuccos, & partes ſolidas, de duobus iam egimus, de [m] ſpiritibus & ſuccis, oſtendimus enim quo pacto quantitate & qualitate moderati fiant, & ſanitatem G
tueantur; idem nunc demonſtrandum eſt de partibus ſolidis, de ſimplicibus ſcilicet ex quibus componuntur multiformes. Sunt autem aut ſolidæ, aut non vere, ſed ex comparatione ſuccorum; quæ uere [n] ſolidæ ſunt, albę conſpiciuntur, & procreantur ex ſemine vt oſſa, nerui, cartilagines, membranæ, ligamenta, tunicæ vaſorum. Quæ autem non ſunt vere ſolidæ, oriuntur ex ſanguine, veluti [o] caro & adeps. Robur autem naturæ quod internam cauſam ſanitatis eſſe declarauimus, conſiſtit in [p] quãtitate, & qualitate moderata ſolidarũ partiũ, perinde ac ſpirituũ, & ſuccorũ; imò ſpiritus & ſucci pertinẽt ad has quæ vere viuunt, & vere ſunt partes noſtri corporis, & quibus proprie [q] conuenit ſanitas & morbus; neque enim ſucci aut ſpiritus dicuntur proprie ægrotare, aut ſani eſſe, cum neq; viuant, neq; nutriantur, ſed tantũ noui procreentur, atq; abſumãtur. Moderata igitur qualitas & quãtitas partium ſolidarũ neceſſaria eſt vt retineatur robur naturæ, & propterea vt ipſarũ ſanitas cõſeruatur. Quãtitas, hoc eſt magnitudo partiũ verè ſolidarũ augetur à natura per [r] totam adoleſcẽtiã dũ oſſa indureſcãt, euenit hoc vbi & natura ualida ſit, & non deſit idoneum alimẽtũ externũ. Magnitudo partiũ non vere ſolidarũ, vt carnis, & adipis, augetur ẽt reliquo vitę tempore, ſed moderata eſt, cũ & natura valida eſt, & cibi ac potionis copia moderata ſumitur; nam vbi nimia atque immoderata ſumatur, moles immoderate augetur, ubi nimis pauca, illa potius minuitur quam nimiũ increſcat. Naturæ uires cum paruitate partiũ minus validæ ſunt cum nimia magnitudine opprimuntur, ſeruatur tamẽ ſanitas, ſi paruus ſit magnitudinis receſſus à mediocritate: nam vbi magnus ſit, morbũ [ſ] affert. At neceſſaria etiam eſt ad retinendũ naturæ robur qualitas moderata vtriuſque generis partiũ, & uerè, & non uerè ſolidarũ. Porrò qualitates & primæ & ſecundæ moderationem requirunt, neque enim debent eſſe partes ſolũ moderate calidæ, humidę, frigidæ, ac ſiccę, ſed ẽt moderate durę ac molles, rarę ac dẽſę: nõ quod requiratur eadẽ moderatio ſiue primarũ, ſiue ſecundarũ qualitatũ ab omnibus, cum aliæ partes aliam poſtulent; ſed quod unaquæque qualitatẽ ſibi aptã deſideret moderatã. Cęterũ ubi sũt primę qualitates moderatę, neceſſe eſt ẽt ſecundas eſſe moderatas, quę illas ſequũtur: ſimiliter ubi primę ſint immoderatę, neceſſe eſt & ſecũdas quoq; immoderatas eſſe. Primę aũt qualitátes ſpectant ad tẽperationẽ, quę ubi in partibus ſolidis moderata ſit, naturę firmitatẽ præſtat, per quã ſe ipsã, hoc eſt ſanitatẽ [t] tuetur: ubi à moderatione recedat, ſi receſſus ſit [u] paruus, ſeruat adhuc ſanitatẽ, ſed minus firmã, ſi magnus, morbũ efficit: orit moderata tẽperatio noſtrarũ partium ex principiis ex quibus illę cõponũtur, ut ex ſemine, & ſãguine, quo plurimum ſpectat ratio uictus idonea; Immoderata ſimiliter uel a principiis oritur immoderatis, uel talis redditur ex immoderata ratione uictus.

l Gale. 11. meth. c. 1.
m In capitib. pxime precedent.
n Gal. 1 de ſemine. ca. 16.
o Gal. 11. meth. 1.
p Gal. 11. meth. 1.
q Auic li. 1. f. 1. c. de ſubiectis.
r Gale. 1. de nat. fa. c. 7. & 1. de tu. val. c. 2.
ſ Gal li. de diff. morb. c. 9.
t Gal. 2. de temp c. 4.
u Gal. 2 de temp c. 4.
x Gal. ibid.

De cauſis

A

De cauſis externis ſanitatem conſeruantibus. *Cap. VII.*

PRæter cauſas ſanitatis internas, naturam videlicet validam vna cũ moderata quan
titate & qualitate ſpirituũ, ſuccorum, & partium ſolidarum, concurrunt ad ſanita
tem conſeruandam etiam externæ, quas [a] ſupra attigimus, ſed nunc vberius perſe- a Supra c. 1.
quemur. Voco autem externas illas quæ ſitæ ſunt in medico, veluti opera, & inſtru
menta quibus utitur dum ſecundam ualetudinem tuetur. Sunt autem opera conſeruatio eo-
rum quæ ſecundum naturam ſe habent, per ſimilia, & curatio eorum quæ a natura recedũt per
cõtraria. Hæc duo genera operum in tot diſtribuuntur ſpecies quot ſunt diſpoſitiones partiũ
quas tueri vel [b] mutare oportet. Inſtrumenta verò neceſſaria ſunt, ſine his enim nequeunt ope b Galen. 2. meth. c. 6.
ra aut ab arte, aut à natura fieri: quælibet enim facultas ut ſuum munus exequatur, certa quæ-
dam poſtulat inſtrumenta. Ea vero quibus propriè vtitur medicus ex quatuor [c] locis depro- c Gal. 1. de tu. val. vlt.
muntur, ex his quæ fiunt, quæ offeruntur, quæ extrinſecus incidunt, quæ retinentur ac depellũ
tur: quæcunque enim adhibet medicus ad conſeruandum vel corrigendum, ab aliquo horum Galen. ad
quatuor petuntur. Ab his quæ fiunt ſumuntur varia exercitationum genera, animi perturba- Thraſ. 40.

B tiones, operæ quas Chirurgicus præſtat. Ab his quæ offeruntur, cibi, potiones, & medicamen-
ta illa quæ intus dantur. Ab his quæ extrinſecus incidunt aer in quo verſamur, & medicamen
ta quæ extrinſecus imponuntur: Ab his quæ retinentur, ac depelluntur, illa quæ quauis parte
corporis contineri aut effundi conſueuerunt. Huiuſmodi igitur ſunt opera, & inſtrumenta qui-
bus vtitur medicus ad ſanitatem tuendam & comparandam. Numerantur autem in cauſis ſa-
nitatis vt diximus; quas dicet quis non pertinere ad hũc librum, in quo tractamus cauſas con-
ſeruandas, ſed ad alium in quo agitur de ratione conſeruandi per opera & inſtrumenta, neque
enim conſeruãda hæc videntur ſicuti cauſæ internæ, quæ ſunt res naturales, cum ſint magis nu
meranda in rebus non [d] naturalibus: nam ſi recte vtentem nacta fuerint, fiunt naturalia, & cau d Gale. de arte med.
ſæ ſanitatis, ſi malè adhibeantur, fiunt præter naturam, & afferunt morbum, non debent ergo 85.
conſeruari vt res naturales. Verum ſi diligẽter rem intueamur, iudicabimus rectum vſum ope-
rum & inſtrumentorum eſſe ſecundum naturam, & conſeruari debere, non tamen perpetuo,
ſed vbicumque requiratur. Arti enim idem vſu venit quod [e] naturæ, quæ cum materiam effin- e Ariſt. li. 1.
xit, aut mutauit, non amplius effingit aut mutat, ſed ab opere ſe recipit, quare non eſt perſeue de ortu &
randum in his quæ ſanitatem corrigunt, vbi iam correcta eſt, neque etiam in alendo, aut exer- interitu.
cendo corpore, aut in depellendis quæ ſuperant, ſed eiuſmodi opera vna cum ſuis inſtrumen- tex. 55.

C tis tunc adhibenda ſunt, & conſeruanda cum requiruntur. Illa autem quæ ante profuiſſe com-
perimus, iterum profutura eſſe credendum eſt, quamobrem conſeruanda ſunt, hoc eſt ad eo-
rumdem vſum reuertendum eſt, vbi rurſus res poſtulet. Statuamus igitur internas cauſas ſani-
tatis perpetuo conſeruandas eſſe, cum ſint [f] omnino ſecundum naturam: externas verò vt ope f Galen. 7. meth. 7. 8.
ra & inſtrumenta conſeruari debere, non tamen perpetuo, ſed cum res poſtulat, tunc enim
conuenit rectus eorum vſus, qui qualis ſit trademus qua de ratione conſeruandi; nunc enim
proſequimur res conſeruandas, & vt in ſuperiori libro ſanitatem, ita in hoc ſanitatis cauſas
abſoluimus. Reſtant effecta ſanitatis, quæ tractabimus in proxime ſequenti.

Finis ſecundi libri de Tuenda Valetudine generatim.

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
GENERATIM

Liber Tertius:

Qui eſt de effectis ſanitatis.

Quæ ſint effecta ſanitatis. Cap. I.

EFfecta ſanitatis quæ tertio loco numerauimus in rebus ſecundum naturam, F
æquè ac ſanitas & ſanitatis cauſæ conſeruari debent; proximè autem oriun-
a Gale. 1. aphor. cō 15 tur à natura, hoc eſt à facultate noſtrum corpus gubernante, quæ non [a] ſolum
b Gal. 2. de nat. fac. 3. id procreat, atque effingit, ſed etiam auget, ac nutrit, & per [b] totum vitæ cur-
ſum tuetur ac ſuſtinet, neque vnquam ipſum deſerit. Sed cum naturæ eſſentia
conſiſtat in bona compoſitione, & idcircò in ſanitate, effecta quæ à facultate
ac natura proficiſcuntur, meritò ſanitati tribuuntur. Quæ cum multa ſint, ope
ręprecium eſt certa genera inuenire quibus omnia ſubijciantur, ſic enim erit facilis & expe-
c Plato in Phædro. dita tractatio, nam niſi eadem à diuerſis, cōmunia à proprijs, ſimilia: à diſſimilibus diſtingue-
remus, quemadmodum [c] Plato præcepit, erraremus veluti per cęcum labyrinthum. Neceſſe
eſt igitur ſingulas ſpecies ad ſua genera referre: commodè autem omnes ad quatuor referun-
tur, ad actiones, ad opera, ad ea quæ in corpore noſtro hoc vel illo ſenſu percipiuntur, ad ea
quæ expelluntur ac retinentur. Totidem enim conſtat eſſe genera effectorum ſanitatis. Sunt
d Gale. 1. de nat. fac. 2. autem actiones propriè quidam [d] motus, quamquam latius acceptæ complectantur etiam ſen
e Gal. li. de diff. ſympt. cap. 1. ſuum comprehenſiones, & præterea perturbationes animi, quæ cogitatione magis, quam re
differunt ab actionibus. Idem enim eſt [e] motus in efficiente atque in perpetiente, ſed in efficien
te appellatur actio, in perpetiente perturbatio: quatenus enim à facultate appetente profici-
ſcitur eſt actio, ſed quatenus animum & corpus commouet, eſt perturbatio. Sed pergamus ad G
opera, quæ ſunt genus alterum effectorum: Fiunt autem à ſanitate per facultates, à facultati-
f Gale. 1. de nat. fac. c. 2. bus [f] per actiones: nam vt vſu venit artificum operis, quarum aliæ in ſolo motu conſiſtunt, vt
palęſtra, ars tibicinum & fidicinum, à quibus cum ceſſant operę nullum relinquitur opus: aliæ
per operas opus aliquod efficiunt, vt fabrilis, & ſutoria; ita etiam ex actionibus quæ fiunt à fa-
cultatibus noſtrum corpus gubernantibus, aliæ nullum opus relinquunt, vt actio ſentiendi &
mouendi, aliæ relinquunt opus aliquod, vt procreatio id quod procreatur, coctio id quod co-
g Gal. ibid. ctum [g] eſt, veluti lac, ſemen, ſanguinem, carnem; reſtant enim hæc opera actione finita, profi-
ciſcuntur autem à facultatibus per actiones. Tertium genus effectorum in qualitatibus conſi-
h Gal. li. de diff. ſympt. c 5. ſtit, & obiectis quæ in corpore noſtro varijs ſenſibus percipiuntur: Sunt autem qualitates cor-
poris ſecundum naturam variæ, aliæ [h] enim ſub viſum cadunt, vt color cutis, linguæ, oculorū,
vnguium, capillorum: aliæ ſub odoratum, vt odores ex corpore noſtro ſecundum naturam ex-
halantes: aliæ ſub guſtatum, veluti ſapores: aliæ ſub tactum, vt calor, frigus, mollities, durities:
auditu verò non percipiuntur qualitates, ſed ſoni, ac voces, niſi & ſimilia inter qualitates nu-
merentur, quæ motiones obijciuntur auribus; proficiſcitur hoc tertium genus effectorum à ſa-
nitate, & facultatibus noſtri corporis, ſed per actiones. Reſtat quartum genus, cui ſubijciun- H
tur ea quæ ſecundum naturam à nobis retinentur, aut expelluntur; expellitur enim naturali-
ter deiectio, vrina, ſudor, ſanguis menſtruus. Retinentur ſecundum naturam cibi in ventriculo
i Gale. 3. de nat fac. c 2. dum [i] concoquantur, ſemen & fetus in vtero dum perficiatur: retinetur ſanguis in venis ad a-
lendas ſingulas partes corporis; aliqua autem eorum quæ retinentur, ad opera referuntur, vt
ſanguis, lac, ſemen. Hactenus de effectis ſanitatis in vniuerſum, quæ ſpeciatim nunc perſequi
oportet ſumpto initio ab actionibus, quas inueſtigabimus per facultates, à quibus oriuntur,
neque enim caſu fiunt, ut exiſtimant qui atomos inducunt, & indiuidua corpuſcula, omni
enim facultate & prouidentia ſublata ad fortuitum atomorum concurſum referunt actiones.

De facultatibus noſtrum corpus regentibus, deque earum actionibus. Cap. II.

k Gale. 1. de nat. fac. 2. EST autem facultas [k] actionis initium emanat enim à facultate actio tanquam à cauſa ef-
l Gale. 1. de nat. fac. 4. fectum, ita ut actio & facultas ad ſe mutuo [l] referantur. Eſt igitur facultas cauſa actio-
nis: uocamus tamen facultatem cauſam illam quæ aliquid efficit, cum ignoramus [m] eſ-
m Gal. ibid ſentiam ipſius: dicimus exempli gratia iecur habere facultatem procreandi ſanguinem, non

tamen

A tamen dicimus eſſe cauſam, quia ignoramus eſſentiam eiuſmodi cauſæ. Facultas ergo eſt cauſa actionis, mutuo autem inter ſe referuntur, ut diximus, quamobrem ſimul tractari debent ſed [a] cum tot ſint actiones quot ſacultates, ſatis eſt has inueſtigare, quamlibet enim facultatem ſua ſequitur actio. Sed vt ſacultates quæ in homine ſunt omnes inueſtigemus, ſtatuamus ſolis [b] & aliorum ſiderum beneficio cunctis inſerioribus communicari quod ſint, alijs præſtantius, alijs ignobilius, hominem vero ex his quæ gignuntur & intereunt, nobiliſſimum eſſe, & præſtantiſſimum: quamobrem non ſolum omnibus præditus facultatibus quæ in [c] alijs quanrumuis præſtantibus reperiuntur, ſed alias etiam continet, per quas prope diuinus efficitur. Mitte inanima corpora ranquam longe imperſectiora his quæ animam habent, ſpecta ſingulas horum ſaculrates, ad vnam omnes in homine reperies, ſic enim ex ſimilium ac diſſimilium inſpectione, non ſolum quæ communes ſint facultates, ſed etiam quæ propriç, per quas a belluis diſtat, nullo negocio inuelligabis. Veniant primo in medium facultates illæ quç procreant, augent, alunt, non ſolum belluis, ſed ſtirpibus quoque impertitæ, has homini datas eſſe rudes quoque & imperiti intelligunt, quicum cernunt nos procreari, augeti, ali, ſacultatem eſſe in homine iudicant quæ procreet, augeat, alat.

B Huiuſmodi [d] tantum conſtat eſſe in ſtirpibus, nam belluæ [e] aliis etiam præditæ ſunt, ut illa per quam iraſcuntur, uindictam expetunt, perſpiratum præbent calori, & uitam tuentur: illa item per quam percipiunt quæ ſub ſenſum cadunt, tum illa per quam voluntario motu mouentur, & locum mutant, [f] quas omnes in homine etiam reperies: nam iraſcitur, calorem & uitam perſpiratu retinet, percipit quæ ſub ſenſibus ſubiecta ſunt, & quo vult mouetur. Sed hactenus nō differt a ſtirpibus aut belluis, quãobrē factus eſt cogitationis [g] & mētis particeps cuius cætera animalia ſunt expertia. Ratione ergo illis præſtat, cum prouidus ſit, ſagax, & conſilij plenus: neque aliud ſibi volunt fabulæ, cū fingunt Prometheum dediſſe homini rationem ac ſapientiam a Minerua ereptam, niſi quod rationis munus diuinum eſt, per quod homo fit Dijs [h] immortalibus ſimilis. Multiplex igitut apparet in homine facultas, cum quædam ſit propria [i] ipſius, quædam communis etiam belluarum, quædam in ſtirpibus quoque ſe oſtendat. Sed ſint ne reuera plures ſacultates, an una tantum: & ſi plures, ſpecie ne differant, an ſint eiuſdem ſpeciei, & in uno nè atque eodem domicilio, an in pluribus collocentur, operæ precium eſt explicare. Placuit [k] Poſſidonio, Zenoni Cryſippo, & reliquis Stoicis unam eandemque eſſe ſacultatem quæ omnia hæc munera præſtat, nullum enim incommodum ſequi arbitrantur

C ſi ab eadem ſacultate varias actiones dicamus proficiſci, eadem enim iuxta eorum decreta in oculis uidet, in auribus audit, in lingua percipit ſapores, in muſculis mouet membra motu voluntario, & in unaquaque parte proprium munus exercet, atque omnes procreat, auget, alit. Ad hā c vnam & eamdem facultatem viſum eſt [l] Ariſtoni vnum uitium, nempe ignorationem & vnam virtutem nempe ſcientiam pertinere, atque hæc cum referunrur ad alias res, alijs nominibus nominari, ut iuſtitiam, iniuſtitiam, fortitudinem, timorem, continentiam, incontinentiam. Sed quam abſurdum ſit unam tantum in nobis inducere ſaculratem, facile probauit Plato [m] in quarto libro de republica, eo ſtabilito fundamento quod omnium conſenſu firmatur, no [n] poſſe eamdem facultatem idem ſimul velle ac nolle, appetere & reijcere: at ſçpe vſu venit vt eadem uelimus nolimos, expetamus recuſemus. Quod cum non poſſit ab eadem ſaculrate oriri, relinquitur ur non una ſit, ſed plures animæ facultates. Quod autem [n] eodem tempore idem a nobis expetatur & recuſetur, quotidie experimur, ueluti cum febre oppreſſi, ut a ſiti vindicemur, aquæ frigidæ potum percupimus, cuius copiam, quamuis præſto ſit, reſpuimus, ſuadente ita medico: abſtinemus ſçpe a venere, quam experimus, cohibemus iram, qua vehementer commouemur, ita ut eodem tempore idem manifeſte uelimus & nolimus. Hoc optime exprimunr Poetæ, qui egregie actiones uitæ, & quaſi ludicra pingentes imitantur Hector &

D Achilles apud Homerum iracundiæ ſuccumbunt, quam Vlyſſes [o] coercet. Medæa cum cædem liberatum aggreditur, uideo inquit meliora proboque, deteriora ſequor. Trahitur animus Phçdriæ apud Terentium [p] in diuerſas partes cum ait? Quid faciam, non eam ne nunc quidem cu accerſor vltro? an potius ita me comparem non perpeti meretricum contumelias? Declarant hæc exempla a nobis eodē tpe ſçpenumero cōtraria deſiderari repudiariq; quod expetimus, qđ cū nō poſſit anima per [q] eandem facultatem, ſequitur ut pluribus prædita ſit, quarum una uelit, altera nolit, una declinet, altera perſequatur, quod in ſapientem non cadit, in quo ratio domina eſt, aliæ facultates illi parent, ita ut ſit ſummus conſenſus omnium. In aliis manifeſta diſſenſio percipitur ob ſacultatum diuerſitatem, quod non eſt opinabile, ſed ab opinionis arbitrio ſeiunctum, ſcientiaque comprenſum, neque abhorret a Peripateticorum decretis: nam Ariſtoteles [r] licet non diſtribuat animam in plures partes, plures tamē in illa ſacultates agnoſcit. Plato [s] autem omnes ſub tribus complectitur, ſub ea quæ ratione utitur, ſub ea in qua irarum eſt ardor, ſub ea quæ voluptatum arque appetitionis cauſa eſt; Comparat autem totam animam fabuloſis quibuſdam, ut Scyllæ, Cerbero, Chimæræ in quarto [t] libro de republica. In Phædro [u] autem ſimilitudinem affert aurigæ & equorum, ita ut in comparatione cum equis coniungat temerarias illas duas animæ facultates, appetentem uidelicet & iraſcentem, ambæ enim ſunt rarionis expertes, ſed rationem comparet aurigæ; Addit & ſimiles eſſe has tres

facul-

a Gal. ibid.
b Ariſto. 1. cæli text. 100.
c Gal. 9. de plac c. 6. & Gale. 1. de uſu par. 2.
d Gal. 1. de nat. fac. ca. 1.
e Gal. 9. de plac. ca. 6.
f Gal. 9 de plac. c. 6.
g Gal. ibid. & in oratione ſuaſoria ad artes.
h Gale. 9. de plac. c. 6.
i Gale. Ibi.
k Gale. 6. de plac. ca 2.
l Gal. 7. de plac. ca. 2.
m Plato 4. de repu. & Gale. 5. de plac. ca. 7.
n Gal. ibi.
o Gal. 3. de de plac. 3.
p Terētius in eunucho actu. 1 ſcena 1.
q Plato lib. 4. de republ. & Galenus 5. de plac. c. 7.
r Ariſto. 2. de anima tex. 24.
s Plato in 4. de republ. & Galenus 5. de plac. 7.
t Plato in 4. de rep.
u Plato in Phædro.

facultates certis animalibus, vt iraſcentem leoni, appetentem belluæ multorum capitum, eam E in qua ratio elucet, homini. Conuenit igitur inter omnes Philoſophos exceptis Stoicis plures eſſe animi facultates, quas [a] medici quemadmodum & Plato ad tres referunt: alijs tamen nominibus appellant, eam quæ ratione vtitur, dicunt animalem; eam quæ iraſcitur, vitalem; eam quæ appetit, naturalem. Sed in diuerſis nè ſedibus collocatæ ſint, an idem domicilium habeāt, diſſenſio eſt non mediocris. Ariſtoteles [b] vnum tantum eſſe voluit, cor videlicet, in quo exiſtimat eſſe animæ ſedem, a qua facultates omnibus partibus corporis diſtribuuntur: cēſet enim ſatius eſſe, vt ciuitatem ab vno principe magis quàm à multis adminiſtrari, ita & corpora noſtra ab vno principatu, quem in corde ſtatuit, melius regi & gubernari, idcirco plura & diuerſa domicilia reijcit vno corde contentus. Sed Plato [c] tum alibi, tum in Timæo vt tres induxit animæ noſtræ facultates, ita tribus domicilijs ſuo vnamquamque collocauit, rationis participem in cerebro, iraſcentem in corde, appetentem inter præcordia & vmbilicum, hoc eſt in iecinore. Platonis ſententiam comprobat [d] Galenus ſubſtantia viſcerum, & canalibus qui ab illis deriuantur, vt cadauerum ſectio demonſtrat. Idem præterea confirmat ex eorundem viſcerum offenſa & curatione: alio enim offenſo, alia læditur facultas, & curato reſtituitur; neque propterea tres erunt formæ, & non vna, ſi in tribus partibus diuerſis tres facultates reſideant, cum omnes tres ad vnam [e] referantur animam quaſi partes, non ſecus quàm membra corporis ad vnum corpus: nam vt omnia membra ſimul iuncta vnum corpus efficiunt, ita omnes animæ facultates vnam animam conſtituunt quaſi partes totum, neque intereſt ſi gradus animæ appelles, priores enim perficiuntur ſuperuenientibus poſterioribus: homo inquit Ariſtoteles [f] primo viuit vita ſtirpium, deinde belluarum, poſtremò rationem exercet, cum iam mentis & cogitationis eſt particeps; neque etiam neceſſe eſt dare vt ciuitatem, ita corpus noſtrum vtilius ab vno principatu, quàm à pluribus gubernari, cum omnium vnus ſit conſenſus [g] vna conſpiratio ad ſalutem hominis tuendam. Statuamus igitur nunc tres eſſe animæ facultates, animalem quæ reſidet in cerebro, vitalem quæ in corde, naturalem quæ in iecinore; de quibus vberrimè diſſeremus ſuo loco, nempe in opere de tuenda valetudine membratim, ubi uniuſcuiuſque facultatem perſequemur. Nunc autem quæ ſubijciantur unicuique harum trium declarabimus, ut ſummatim actiones noſtrarum partium colligamus: quamquam animales & uitales magis pertinent ad tractationem membratim, ſolæ enim naturales ſunt communes omnium partium corporis, & pertinent ad conſeruationem ſanitatis generatim, de qua nunc agimus. In his igitur propriè inſiſtemus ubi illas breui percurrerimus.

a Gale. 6. de plac. 1. Gal. 5. de loc. aff. 1.
b Ariſt. 3. de partib. 4.
c Plato in Timæo.
d Gal. 5 de plac. vlt. & Gal. 1 de vſu part. 16. & Gale. qđ animi mores. c. 3.
e Gal. 2. de cauſ. pulſ. 12.
f Ariſt. 2. de gen. anim. c. . & Gal. l de ſ form. fœtus c. 3.
g Gal. 2 de cauſ. pulſ. 12.

De facultate animali. *Cap. III.* G

FAcultas quam in cerebro reſidere diximus, ab anima animalis dicitur à Medicis, neque enim ad naturam pertinet quemadmodum illa qua præditæ [h] ſunt etiam ſtirpes quæ è terra naſcuntur, ſed ad animam. Subiiciuntur facultati animali uis ſentiendi & mouendi motu voluntario, quas natura etiam tribuit belluis: præterea mens, [i] qua una homo à ceteris animantibus differt. Sub mente [k] comprehenditur ratio, intelligentia, memoria, mente enim homo intelligit, ratiocinatur, meminit. Quamquam Ariſtoteles alia eius quoque munera ponit, ſed ille facit quod philoſophum decet, cum exquiſite omnia eius munera perſequitur; medico, qui hæc propter ſanitatem ſolùmodò intuetur, ſatis eſt mentem [l] in intelligentiam, rationem & memoriam duntaxat diſtinguere, ſub quibus omnes aliæ ipſius facultates comprehenduntur: neque enim aliud facit mens, niſi quod apprehendit quæ proponuntur, apprehenſa componens ac diuidens ratiocinatur & in memoria retinet tanquā in theſauro. Sed reuertamur ad alias duas facultates animales, quæ belluis quoque inſunt, ad eam ſcilicet quæ ſentit, & ad eam quæ mouet motu voluntario. Ea quæ ſentit duplex eſt, communis, & propria. Communis ſentiendi [m] facultas reſidet in cerebro, vbi percipit imagines re H rum illarum quæ proprijs ſenſibus ſubijciuntur, & inter diuerſorum ſenſuum obiecta dijudicat, inde ſingulis partibus ſentientibus impertit ſenſum tangendi, ſed præter hunc nonnullis alium quoque, vt viſum oculis, auditum auribus, guſtatum linguæ: verū alii ſenſus proprii ſunt certi inſtrumenti, & ideo magis pertinent ad tractationem membratim, tactus verò cōmunis eſt omnium partium ſentientium & ideo magis ſpectat ad tractationem generatim, quemadmodum & motus voluntarius, cuius uis licet in cerebro præcipue reſideat, [n] impertitur tamen omnibus muſculis, & idcirco omnibus partibus quæ uoluntario motu mouentur, [o] animales enim ſpiritus à cerebro emanantes, vt vim tactus, ita etiam motus voluntarii impertiunt, nā vbi ad muſculos feruntur ipſos contrahunt verſus ſua initia, hoc eſt uerſus neruos, à quibus incipiunt. Sic fit vt moueamus vnamquamque noſtri corporis partem quò volumus, flectentes, contorquentes, porrigentes, pronam, ſupinam, obliquam collocātes. Huiuſmodi ergo ſunt facultates atque actiones animales.

h Gal. 1. de nat fac. 1. & Gal. de diff. ſympt. c. 3.
i Gale 9. de plac. c. 6. & in oratione ſuaſoria ad artes.
k Gal. li de diff. ſympt. c. 3.
l Gal. ibid.
m Gal. 7. de plac. c. 8.
n Gal. 1. de loc. aff. vlt.
o Gal. 3. de plac. vlt.

De fa-

A

De facultate uitali. *Cap. IV.*

VItalis facultas ita à medicis dicitur,quod uitam in omnib. corporis partibus tuea-
tur:huic Plato iram [a] tribuit & appetitum imperii,honoris, & gloriæ,eadem enim
uis quæ iraſcitur hæc omnia appetit : comparat enim ipſam leoni , qui non ſolum
vindictæ , ſed etiam liberatis & gloriæ cupidus uidetur : quo pacto autem uitam
conſeruet in omnibus partibus corporis,patefiet ſi exponamus in quo conſiſtat
vita , id enim ab hac facultate conſeruatur . Conſiſtit autem in [b] calore , quo uiuentia cor-
pora potiſſimum differunt a mortuis , nam [c] hæc frigida , illa calida ſentiuntur ; ſenes au-
tem [d] cum ad mortem accedant , frigidiores ſunt , iuuenes qui magis ab ea diſtant &
vigent, admodum calidi ſentiunt Præclare autem traditum eſt a philoſophis, [e] viuere calidū
eſſe,mori frigidum,neque aliud eſt finis uitæ quam caloris extinctio.Stirpes etiam quæ è ter-
ra naſcuntur,cum uiuant,calidæ ſunt,quamuis frigidæ ſentiantur , ſi cum animalibus compa-
rentur .Deficit uita ſtirpium , ubi extinguatur earum calor , quemadmodum ſæpe euenit,ubi
hyems aſperrima eſt:tandiu enim defenditur uita,quam diu ſeruatur calor,qui duobus [f] mo-
B dis extingui poteſt,uno,cum a frigore tanquam a contrario uincitur;altero cum pabulo deſti
tuitur,non ſecus atque ignis,qui & aqua frigida extinguitur, & deficit cum ob pabuli inopiā
nequit amplius retineri,ſed euolat in ſuperiorem regionem . Eadem eſt ratio caloris noſtri
quo uita continetur:hic ne externo frigore extinguatur,prouidit ſummus opifex qui ipſum in
intimis [g] partibus incluſit, eius fontem in corde collocans , prohibent enim extra ſuperiecta
tegmenta,ne frigus aſpirare intus poſſit.At ne deficiat inopia alimenti, inſeruit præter facul-
tatem altricem,alteram qua perſpiratum [h] præberet,per quem calor frangeretur;nam niſi re
mittatur,nimium [i] increſcit & totum id alimentum quod idoneum eſt abſumit , quo deſtitu-
tus deficit.Hoc non ſolum accidit corporibus noſtris, ſed rebus etiam [k] externis,quarum ca-
lor cum caret perſpiratu,augetur,& præparatum alimentum ſtatim totum abſumit,atque ita
ſtrangulatus deficit.Eo igitur ſpectat perſpiratus ut remittat calorem , quamobrem maior re
quiritur,ubi maior eſt calor : ſtirpes quæ minus calidæ ſunt quam animalia , ſatis refrigeran-
tur ab alimento,[l] & ab aere circumfuſo,neque alio perſpiratu egent , quo remittatur ipſarum
calor;animantes uero quanto calidiores ſunt,tanto maiorem caloris remiſſionem ac perſpi-
ratum deſiderant.Inſectis quæ modico calore prædita [m] ſunt , ſufficit motus ſepti tranſuerſi,
quem ab illis auditu percipimus. Piſces [n] refrigerantur motu branchiorum ; terrena animalia
C quæ [o] ſanguine prædita ſunt,cum multo magis calida ſint,reſpirationem poſtulant,per quam
externum aerem frigidum [p] hauriunt , & eum quem intus habent calidum depellunt, atque
hoc pacto vim caloris remittunt,prohibentque ne retineatur,& auctus ſtatim deuoret totum
alimentum præparatum a quo deſtitutus deficiat . Sed cum calor noſter a corde tanquam
a fonte emanans diſtribuatur per arterias in omnes partes corporis , neceſſe eſt perſpiratu
ſeruetur & in corde,& in omnibus partibus corporis . Facultas quæ huiuſmodi perſpiratum
efficit,reſidet in corde,tanquam in domicilio,& inde [q] impertitur omnibus partib. corporis :
dilatat autem & contrahit tam cor [r] quam arterias,& pulſus motum atque actionem efficit ,
quam tactu ſentimus.Dilatando attrahit [s] externum frigidum , contrahendo expellit calidū
ac veluti fuliginem,& ita vim caloris remittit,& quia hoc pacto vitam ſubſtinet,eius actio ap
pellatur vitalis.Sunt tamen qui uelint hanc facultatem referendam eſſe ad naturalem , cuius
proprium eſſe dicunt allicere quod commodum eſt , detrudere quod incommodum : quod ſi
detur,non erit ponēda facultas uitalis,ſed ſufficiet animalis & naturalis, ad quam omnes alię
reducentur.Equidem magis ſubſcribo Galeni [t] ſententiæ, qui vitalem facultatem inducit di-
ſtinctam a naturali,ſiquidem naturalis allicit alimentum,& expellit quod ex eo ſuperat, atq;
alienum eſt,& ad alendum ſpectat,quo non vergit vitalis; neque enim alit aut ſubſtantiam re
D ficit ſolidarum partium noſtri corporis,ſed calorem [u] vitalem impertit ac ſpiritus hos recreās
illum remittens,ac temperans ne auctus ut ante dictum eſt , continuo vniuerſum alimentum
abſumat,& ita deficiat calor ac uita.Spectat igitur hæc facultas quæ motum præſtat cordis &
arteriatum ad conſeruandam uitam,quamobrem merito uocata uitalis eſt,& ſeparata a natu
rali;quamuis autem habeat domicilium [x] in corde, & ideo uideatur pertinere ad tractationē
membratim,quia tamen neceſſario diſtribuitur [y] omnibus partibus corporis,ſpectat etiam ad
tractationem generatim,ad quam magis [z] adhuc ſpectat naturalis nunc proxime ſubijcienda.

De facultatibus naturalibus principalibus. *Cap. V.*

TErtia igitur facultas maxime communis eſt,cum non ſolum homini aut belluis inſit,
ſed etiam ſtirpibus . Hanc Plato propric [a] concupiſcentem appellat , non quo non
concupiſcant etiam aliæ duæ,animalis ſcilicet & uitalis, ſed quod hæc plura,& ue
hementius concupiſcat,quamobrem dixit eam eſſe [b] ſimilem belluæ multorum ca-
pitum,uſque adeo uaria ſunt quæ temete & citra omnem rationem expetit:cupit enim anima

a Gal.5. de plac.7. Plato 4.đ rep.
b Gal.li.de reſp.c.4.& cap.7.
c Gal.2.de temp.c.1.
d Gal.2.de temp. c. 2. & Hipp.aphor. 14.
e Ariſ.li de reſp.c.7.& 3. pblē.23.
f Ariſto. 3. cęli tex.52 Ariſ.đ iuu. & ſene 3.
g Ariſto.5. de loc.aff. 1.& Gal 6. de vſu p. 7.
h Gal. 5.6. epid.7.
i Ariſt. lib. de reſpiratione cap. 4. & Gale. lib. de vtilitate reſpira. c.3.
k Gal[illegible]. de utilita e reſpi.c.3.
l Ariſt. lib. de iuuentute, & ſenect.ca.3.
m Ariſt. li. de reſpiratione c. 4.
n Ariſto.li. de reſpiratione c.8.
o Ariſt de reſpira.c.6.
p Gal.8.de partiū uſu 2.
q Gale.lib. đ pulſuū uſu c.2. & 3.
r Gale. de uſu part.7
s Gale. de form.ca.1. & 4.de dif. pulſ ca 2.
t Gale. de pulſ.vſu .c. 3 Gal.6.de plac 8.
u Galen.9. meth. c 10.
x Gal. 5 6. epid. 1. & 9.met.c.10.
y Galen.9. meth. c 10.
z Gal.đ vtili. reſp.v.t.
a Gal.6 de plac. 7 Plato 4. de repu.& in Timæo.
b Gal.4.li. de repub.

ſis ſcientiam, & uirtutes, cupit & vitalis vindictam, honores, impetia: ſed tertia hæc propter excellentiam veluti poetarum Homerus, ita concupiſcentium commune nomen ſuum efficit, & ſola poſſidet: appetit enim cibum, potionem, venerem, rabide & cum inexplebili cupiditate, prorſuſque voluptuaria eſt, ita vt voluptate quodammodo alatur. Eadem cum ſit [a] communis etiam ſtirpibus quæ è terra naſcuntur, à medicis φυσικὴ, hoc eſt naturalis nominatur: nam ſtirpium anima dicta eſt [b] φύσις, ideſt natura, non ſolum à Stoicis qui animæ vocabulo indignam ipſam putarunt, ſed interdum etiam ab Ariſtotele,[c] veluti 2. libro de anima, cum ait omnium natura conſtantiũ definitam eſſe magnitudinem, intelligit conſtare natura quæcunque prædita ſunt anima illa quæ communis eſt etiam ſtirpium; quamuis idem Ariſtoteles ipſam[d] animam eſſe exiſtimet cum ſit perfectio corporis potentia vitam habentis & præditi inſtrumentis. Sed abutuntur tam medici, quam Philoſophi interdum nominibus, modo animam, modo naturam dicentes quamlibet facultatem noſtri corporis; proprie tamen medici vt ſuperiores duas, animalem & vitalem, ita hanc naturalem nominarunt. Vocatur hæc eadem non ſolum concupiſcens & naturalis, ſed etiam [e] θρεπτικὴ, hoc eſt nutriens, ſiue vt recentiores dicunt vegetans: nam præter vim appetendi ac perſequendi quæ commoda ſunt, declinandi quæ contraria, alia quoque ſunt eius officia, quorum maxime præcipuum eſt nutrire: per alimentum enim conſeruatur id quod uiuit,[f] ſine quo celerrime deficeret, cum aſſidue abſumatur [g] à calore: reficitur autem alimento id quod aſſidue detrahitur, & ita conſeruatur ſubſtantia corporum viuentium; Non quo propterea perpetua ſint, quia cum deterius ſemper ſit quod reſtituitur, quàm quod prius erat, tandem [h] ad ſenium & interitum peruenitur, vt ſeruetur [i] ſpecies immortalis quando ſingularia caduca ſunt, & mortalia, habet naturalis facultas alterum officium, procreandi videlicet, & noua ſingularia gignendi, quæ cum oriri perfecta non poſſint, neceſſe eſt ætate augeſcant, ac perficiantur. Quamobrem neceſſarium fuit [k] tertium eiuſdem facultatis officium nimirum augendi. Tres ergo ſunt facultates, & tria munera præter appetitum, & cupiditatem naturalis facultatis, nutriendi videlicet, gignendi, & augendi, quibus tanquam principalibus [l] inſeruiunt alia munera, & aliæ facultates miniſtræ, de quibus agemus cum de principalibus dixerimus; ex principalibus autem id quod ſpectat ad alendum maxime præcipuum eſt, cum per ſe eſſe poſſit, alia duo non ſint ſine ipſo: quamobrem non mirum eſt ſi tota hæc vis quæ communis eſt ſtirpium ac belluatum [m] nutriens appellata eſt; ab ipſa igitur ſumemus initium.

Quoniam alimento, vt ante dictum, eſt neceſſe eſt viuentia [n] corpora conſeruentur, his omnibus inſita eſt altrix facultas, cuius munus eſt reficere quicquid à calore ex noſtris corporibus diſſipatur. Vt autem via cum ratione hunc locum explicemus, tria [o] quæ ad alendi munus efficiendum proculdubio requiruntur, id videlicet quod alitur id quo alitur, & id quod alit, neceſſe eſt exponamus: nam non opus eſt alimento, niſi ſit quod ali debeat, niſi ſit materia qua alatur, niſi ſit vis alens, ita vt tria concurrant vt alantur ea quæ viuunt: differunt autem inter ſe, nam quod alitur, cum moueatur, neceſſe eſt ab altero alatur, vt à facultate [p] alente, quæ cũ debeat reficere id quod abſumptum eſt, materiam poſtulat quæ diuerſa eſt à facultate, & ab eo quod alitur. Alitur autem quælibet pars corporis viuentis, ſeu ſtirpis, ſeu beſtiæ, ſeu hominis, cum quælibet à calore diſſipetur: magis autem diſſipantur quæ calidiora ſunt, [q] quo circa magis alimentum deſiderant, ſicuti minus quæ minus calida, in quibus minus etiã eſt quod abſumitur, id quod manifeſte demonſtrant alia genera, aliæ ſpecies ſtirpium, & animalium. Quamuis autem in eo quod alitur aliquid gignatur, differt tamen [r] quod alitur ab eo quod gignitur, ſiquidem alitur quod eſt, gignitur quod non eſt: viuentia enim corpora quibus effluunt aliquæ particulæ, & idcirco neceſſarium eſt alimentum, adhuc tamen ſunt, & proprerea non dicuntur gigni, cum illæ reficiuntur, ſed [s] ali, quandoquidem gignere eſt de integro procreare; contra alere eſt tueri quod iam procreatum eſt, id ipſum recreando quod continenter abſumitur. Materia qua aluntur viuentium partes, eiuſdem eſſe [t] generis debet cuius illæ ſunt, cum apponenda ſit loco eius quod conſumptum eſt. Sed viuentia corpora quæ aluntur, ex quatuor elementis conſtant, ex terra, aqua, aere, igne ſimul mixtis. Quamobrem ea quibus aluntur, ex eadem [u] conſtare mixtura debent, nec ſufficit conuenientia hæc communis materiæ omnium, ſed propria quædam requiritur; neque enim aptatur idem pabulum ſtirpibus, bellnis, hominibus, ſed quædam [x] cognatio neceſſaria eſt inter materiam & ea quæ aluntur: nam ſi plurimum inter ſe diſtarent, non poſſet horum [y] facultas illam conuertere in ſuam ſubſtantiam, & ita reficere quod abſumptum eſt: neque enim ſunt expreſsæ in cibis & potionibus partes animalium, vt os, caro, neruus, quæ diſiungantur, & ſingulæ ad ſui ſimilẽ tendant, vt priſci illi philoſophi [z] voluerunt; ſed tantum ineſt in cibis & potionibus earum vis, quam explicat altrix facultas, cum panem exempli gratia vertit in oſſa, in carnem, in ligamenta, quod non ſuccederet niſi cum eo conuenientiam quandam haberent, quæ tamen nondum eſt perfecta ſimilitudo. Fuit autem [a] magna quæſtio inter veteres philoſophos, eſſet ne id quo alimur ſimile nobis, an diſſimile: videtur enim ſimile, cum non [b] poſſimus ex quolibet ali, ſed requiratur ſimilitudo quædam: oppoſitum tamen nos docet altricis facultatis [c] officium, quod eſt reddere nobis ſimile id quo alimur; hoc ſi prius ſimile eſſet, non oporteret ipſũ

reddere

a Gal. 2. de diff. feb. vlt.
b Gal. 1. de nat. fac. c. 1.
c Ariſt. 2. de anim. c. 4.
d Ariſt. 1. lib. de aia text. vlt. & 2. li. de aia c. 1.
e Gale. 1. de nat. fac. c. 9 & c. 7.
f Gale. 1. de tuen. val. c. 2. & 3.
g Gal. 1. aphor. cõ. 15.
h Gal. 1. de tuen. val. 2. & Gale. de marcore 4.
i Gal. 14. de vſu part. c. 2. & 4.
k Gal. 1. de natu. fac. 5. & 7.
l Gale. 1. de nat. fac. c. 6 7. & 9.
m Gal. 1. de nat. fac. c. 7 & 9.
n Gal. 1. de tuen. val. c. 2. & 10. Ariſ. 2. de anima 46.
o Ariſt. 2. de anima 48.
p Ariſt. ibi.
r Gal. 1. aphor. cõ. 13
q Gale. 1. de nat. fac. c. 8
ſ Gal. ibid.
t Ariſt. 2. de gen. & cor. tex. 50.
u Ariſt. ibi. & Gal. 8. de plac. c. 4.
x Gale. 1 de nat. fac. 10.
y Gal. 1. de nat. fac. c. 4
z Ariſto. 10. Phyſic. c. 4.

a Ariſt. 2. de aia tex. 44.
b Gal. 1. de na. fac. c. 10
c Gal. 1. lib. de nat. fac. c. 10.

E F G H

Digitized by Google

A reddere rurſus tale,& ita inane eſſet altricis officium : ſed cum conſtet ipſum eſſe neceſſariũ,
ſequitur ut id quo alimur diſſimile ſit. Hanc quæſtionem præcidit Ariſtoteles[a] cum oſtendit ali
mentum ubi iam occupet locum eius quod interijt,ſimile eſſe,& eatenus nos ſimilibus ali; ſed
antequam tale fiat, ſtatuit eſſe diſſimile, ita vt aliud ponat alimentum quo iam alimur,
aliud quo ali debemus : illud factam eſt ex toto ſimile, hoc adhuc diſſimile eſt. quę ali-
menti diſtinctio prius facta fuerat ab [b] Hippocrate, commemorat enim alimentum, & quod
eſt ueluti alimentum,& quod futurum eſt alimentum: Id quod vocat alimentum, iam conuer-
ſum eſt in ſubſtantiam noſtram, & ſimile effectum:quod eſt veluti alimeutum, nõdum tale eſt
ſed adhuc diſſimile,veluti humor qui [c] roris modo in paruis foraminibus ſingularum partium
continetur,& veluti etiam ſanguis qui in eum verti debet,neuter enim adhuc eſt ex toto ſimi-
lis:futurum verò [d] alimẽtum intelligit Hippocrates ſuccum qui à ventriculo confectus debet
à iecinore mutari in ſanguinem, atque hic longe diſſimilior eſt quam ſanguis,non tamen ex to
to diſſimilis,ſicuti neque eſculenta & poculenta quæ dantur,& ſunt futurum alimentum,quã-
uis magis adhuc diſtent à ſubſtantia noſtra,non tamen omnino diſſimilia [e] ſunt, ſed cõuenien
riam quamdam neceſſario cum ipſo habent. Quamobrem ea ex quibus [f] alimur neceſſe eſt dul
cedine aliqua prędita ſint,quę enim prorſus acria,amara,ſalſa,aut acerba ſunt,nequeũt cõuer
B ti in ſubſtãtiam noſtram.Ex his quę dicta ſunt de eo quod alitur,& de materia qua alitur,intel
ligi iam tertium poteſt quod propoſitum erat explicandum,altrix videlicet facultas;hæc cate
nus alere dicitur,quatenus reficit[g] quod abſumitur:non tamen idem numero:nam hoc cũ per
ditum eſt,reſtitui amplius non poteſt,ſed idem ſpecie:pro eodem autem ſimile adijcitur. Hãc
ſimilitudinem [h] præbet vis altrix, vt diximus:vtitur hæc [i] calore tanquam efficiendi ſocio &
adiuuãte :neq; enim alit calor,ſed ad alendum vim affert,inſita autẽ eſt facultas alendi parti-
bus quæ aluntur, ita vt vnaquæque alatur à facultate quam habet ſtatim atque procreatur.
Quamobrem differt naturalis facultas ab animali & vitali, quoniam hæ influunt, [k] & per ſpi-
ritus ferunt̃ à certis ſedibus ad reliquas partes,vt à cerebro & corde,nutriẽs vt diximus, inſi-
ta eſt omnibus partibus,& hoc pacto cõis eſt & ad tractationẽ generatim pertinet,quãquã &
nutriens alimẽti materiã hẽt à [l] iecinore,ſanguinẽ videlicet, & cũ ẽt ſpiritus qui excitãt illã
alẽdi[m] facultatẽ,quã ſingulæ partes inſitã habẽt,quo ſpectant ẽt ſpiritus vitales, q cũ tenui
ac calido ſanguine à corde per arterias diſtribuuntur ſingulis partibus,vt clariſſimè oſtende
mus in opere De tuenda valetudine membratim,vbi præcipuorum viſcerum munera explica
bimus.Sed ſatis de facultate nutriente.

Alterum officium naturalis [n] facultatis eſt procreare ſingularia corpora viuẽtia,in quo ex-
C plicando tria ſimiliter perſequemur, qđ procreatur,ex quo procreatur,& quod procreat. Pro
creantur autem non ſolum quæ viuunt & animam habent,ſed inanimata quoq; & vitæ exper
tia,& non tantum mixta, ſed etiam ſimplicia,& ipſa elementa. In vniuerſum autem quæ ſint
quæ procreentur,patefiet ſi procreationis definitio repetatur.Eſt igitur procreatio mutatio [o]
per quam ſunt res quæ ante non erant,ita vt ad ſubſtantiam ſpectet nõ ad qualitatem,& quã
titatem:neque enim mutantur hæ in re prius exiſtente,ſed gignitur de integro ſubſtantia,quæ
prius nõ erat, vt elementi pars aliqua, lapis,ſtirpes,bellua,homo: procreationi aduerſatur in-
teritus,qui ſimiliter mutatio eſt, [p] & ad ſubſtantiam pertinet,per hunc enim fit ut nõ amplius
ſit illa ſubſtantia quæ ante fuit. Ergo cum gignitur aliquid,efficitur noua ſubſtantia quæ prius
non erat,hæc neque materia, [q] neque forma eſt,ſed quod ex vtraque componitur : nam ſi di-
cas materiam aut formam procreari,infinitus erit procreationis progreſſus,quod vbi procrea
tur materia [r] requiratur altera materia ex qua fiat, & vbi forma, altera forma: ita ſemper in
procreatione uel formæ uel materiæ opus erit alia forma,& alia materia, ſequeturque infini-
tus progreſſus,ut diximus. Quare ſtatuunt philoſophi non gigni [ſ] materiam aut formam, ſed
compoſitum ex vtroque:huiuſmodi autem eſt ſubſtantia ſingularis. Idem vſu venit artibus,ne
que enim efficitur ſignum aut æs, ſed æneum ſignum:ſubijcitur enim materia quæ iam eſt,neq;
D gignitur,ſed compoſitum ex ea fit per formam,quam accipit.Sequitur nunc materia ex qua ꝓ
creantur quæ gignuntur,nulla enim res ex nihilo [u] procreatur,ſed quælibet ex aliquo.Hoc au
tem ex materia quæ commutatur & efficitur modò hoc, modò illud, vi enim efficientis acci-
pit formam ad quam prius erat habilis.Gignuntur autem aliæ res ex alia materia,neque enim
proxime fiunt ex prima illa & communi omnium formæ penitus experte,quam mente concipi
mus duntaxat:nam re ipſa nunquam vacat forma,ſed eodem momento quo vnam amittit,alte
ram acquirit,ita vt maneat materia,ſed mutetur forma.Ea igitur ex qua proxime procreant̃,
tam inanima corpora,quam animam habentia,diuerſa eſt,neque enim fit quodlibet [x] ex quo-
libet,vt uoluit Anaxagoras,ſed idem naturæ euenit quod arti.Faber ſerram non efficit ex au-
ro,ex plumbo,ſed ex ferro;natura etiã ad procreandum quodlibet materia vtitur idonea,hoc
eſt habili ad formam quam debet accipere:ſicuti enim materia quæ in alimentum conuerten-
da eſt,neceſſe eſt accommodetur,& conueniat [y] ei quod alendum eſt: ita etiam illa ex qua res
procreantur habilis eſſe debet ad formam ipſarum accipiendam. Reſtat cauſa effectrix pro-
creationis,q̃ uel ꝓxime efficit,uel p alias cauſas;cęlũ [z] qđ primo mouet,eſt prima eã,nõ tñ ꝓxi
ma:Sol cum à nobis recedit,efficit,ut res frigore intereãt,[a] ſed cũ magis ad nos accedit,calore

ſuo

a Ariſt. 2. de anima tex. 45.
b Hip li. de alimẽto, ꝑ peinitium.
Gal. 1 de nat. fac. 11.
c Gal ibid.
d Gal. ibid.
e Gal. 1. de nat fac. 10.
f Gal. 4. ſim plic. ca. 10. & c. 15.
g Gal. 1. de tu. val. c. 2. & ca. 12 & 1. apho. cõ. 15.
h Gale. 1 de nat. fa. c. 10.
i Ariſt. 2. de anima tex. 41.
k Gal. 1. de loc. aff. ult.
l Gal. 4. de vſu par. 13. & 5. de loc. aff. c. 7.
m Auer. 4. collig. c. 2.
n Gal. 1. de nat. fa. c. 3.
o Ariſto 5. phyſi. 7 & Ariſt. 1. de gen. & cor. 3.
p Ariſto 5. phyſic 7 et Ariſt. 1 de gen. & cor. 23.
q Ariſto. 7. Metaphyſ. tex. 26. 27. & 53.
r Ariſt. ibi.
ſ Ariſt. ibi.
t Ariſt. ibi.
u Ariſto 1. phyſi. 34.
x Ariſto. 1. phyſic. 37.
y Gal. 1. de na. fa. c. 10.
z Ariſt 1. cęli 100. & 2. de gen & cor 55.
a Ariſt 2. de gen & cor. 56.

ſuo ꝑcreat oĩa, nõ tñ ꝓximè, nã vtit̃ alijs cauſis minus ꝑcipuis, tãq̃ iſtrumẽtis, atq; hæ ſũt ꝓxi E
mæ cauſæ. Inſita aũt eſt oĩb. rebus vis qua ſimilẽ procreẽt, neq;.n. opus[a] eſt ad procreationem
rei Id eis quas potiſſimũ Plato fuerat amplexatus ob ſimiliũ ꝓcreationẽ, ſed res naturales om-
nes præditæ ſunt vi qua ſimile procreent. Omne igitur quod gignitur [b] ſecundum naturam
à ſimili gignitur, nam ignis ignem procreat, ſtirps ſimilem ſtirpem, bellua ſimilem belluam,
homo hominem: id autem quod non refert ſimi[illegible]tudinem gignentis, monſtrum eſt. Quid quod
artium [c] quoque opera ſimilia fiunt cauſæ effectrici? Lectus enim conficitur à lecto, quem
Faber mente conceperat ſicuti domus à domo, ſignũ à ſigno, quæ inſculpta erãt in animo ſcul
ptoris & architecti: ſanitas fit ab ea ſanitate quam medicus in animum induxit. Quicquid igi-
tur vel ab arte efficitur, vel à natura, proxime fit à ſimili cauſa effectrice. Tria hæc quod gigni
tur, ex quo, & à quo, in vniuerſum expoſita de omnibus rebus, facile intelliguntur proprie in
procreatione noſtrorum corporum, procreatur enim ſubſtantia, quæ prius non erat, cum in v-
tero matris gignitur fœtus, qui prius non erat; Fruitur autem [d] primo muneribus facultatis
naturalis, cum & alatur, & increſcat, deinde incipit ſentire & moueri, & tandem fit mentis &
ſcientiæ capax. Non quæuis autem materia idonea eſt quæ in vtero hominis formã accipiat,
ſed [e] ſanguis duntaxat, qui in vteri vaſis redundat: Abſcitur hic vi ſeminis, neque amplius
ſingulis menſibus purgatur, vt ante conceptum conſueuerat, ſed retinetur, & materiam ſup- F
peditat fœtui; ſed præter ſanguinem exiſtimant [f] medici ſemen quoque materiam ſuppedi-
tare noſtris partibus procreandis, & proprie illis quæ ſolidæ ſunt, & albæ, vt nerui, oſſa, carti-
lagines, quem locum clariſſime explicabimus, cum veniemus ad tractationem membratim, ad
quam pertinet: nam procreandi vis propria genitalium partium eſt, & non communis totius
corporis; hæc autem proximè tribuitur homini, vel potius ſemini, ſed præcipue proficiſcitur[g]
à ſole, & ab aſtris; Semen autem ob uim quam habet ab homine hoc eſt à parente, format & ef
fingit hominem, & non modo partes exteriores, vt faciunt qui ſigna fingunt, ſed [h] interiores
quoque: neque ſolum formam induit, ſed materiam etiam mutat, vt ſanguinem & ſemen in
partes [i] ſimplices, in carnem, oſſa, neruos, quod non euenit artibus; neque enim materiam
mutant, licet aliquo modo præparent, ſed figuram artificioſe conſtruunt. Ergo in fœtu gignẽ-
do non modo opus eſt formam effingere, ſed materiam quoque mutare, ita vt duplex [k] ſit mu-
nus procreatricis facultatis, vnum quo effingit pariter internas atque externas partes, alterũ
quo mutat materiam; Quæ perficere non poteſt ſine auxilio facultatis nutrientis, nam ſemen
in quo eſt vis procreandi, & muliebris ſanguis qui materiam ſuppeditat, non aliud ſunt quã
redundantia [l] alimenti illius quo ſolidæ partes nutriuntur, quod cum ab altrice facultate
conficiatur, ſequitur vt ipſa opem ferat procreatrici: fœtui etiam cum viuat, ſtatim à cõceptu G
neceſſarium eſt alimentum, ita vt indigeat [m] ope altricis, nõ ſecus atque auctricis, vt perficia-
tur quantum in vtero perfici poteſt, ad quam tranſire iam oportet. Auctricis igitur facultatis
munus eſt inchoata [n] augere, ac perficere; neceſſe enim eſt quæ naturam habent atque ani-
mam appetentem cuncta augeſcere, cum parua & imperfecta procreentur; quod ex princi-
pijs admodum exiguis oriantur: quamobrem ſi perfici debent, neceſſe eſt augeantur, vſque ad
vigorem, & cum interitura ſint, poſt hunc decreſcant, [o] & minuantur: vterque enim motus
& augendi, & minuendi ſecundum naturam eſt, quod in ſuperioribus [p] memoriæ prodidi-
mus, qua de ætatibus: has enim ternas poſuimus, vnam qua creſcunt quæ procreata ſunt, al-
teram qua vigent, tertiam qua minuuntur ac decreſcunt; Si quando tamen ſcriptum le-
gimus apud Phyſicos ſecundum naturam eſſe quod augeantur, contra naturam quod de-
creſcant, ita accipere debemus, vt contra naturam [q] non abſolute intelligatur, ac penitus,
ſed contra formam, non tamen contra materiam, quæ & ipſa [r] natura eſt, neceſſitati enim ma
teriæ tribuitur vt minuantur quæ antea increuerunt; Exigit tamen natura formæ vt creſcant,
abſoluantur, ac vigeant. Spectat opus hoc augendi magis ad ſingularia, quàm ad ſpeciem:
in ipſo autem perſcribendo eadem tria capita perpendemus quæ ante perſecuti ſumus in ali-
mento ac procreatione, intuebimur enim quod augetur, quo augetur & quod auget. Primo H
autem vt perſpicuum fiat quid illud ſit quod augetur, in memoriam reuocabimus quid ſit ip-
ſum augeri, quod certe non [ſ] aliud eſt quàm in omnem dimenſionem longitudinis, latitudi-
nis, altitudinis ſimili adiecta materia ſeruata eadem forma omnibus particulis amplificari.
Ex hoc patere poteſt non idem eſſe procreari atque augeri, nam procreatur quod antea non
fuit, amplificatur quod antea erat, quo increſcendi motu maiorem molem acquirit, ſicuti con
tra [t] minorem motu decreſcendi, ſunt enim contrarij, & ambo pertinent ad quantitatem.
Manet autem in ſua [u] ſpecie tam quod augetur, quam quod minuitur, quamuis magnitudi-
nem commutet, ex quo intelligi poteſt illa tantum augeri, quæ nondum perfecta ſunt, omnia
autem [x] viuunt, ſeu animantia ſint, ſeu ſtirpes quæ è terra naſcantur: nam ſola hæc in longi-
tudinem, altitudinem, atque latitudinem increſcere manifeſtum eſt: inanimata enim
quamuis maiora fiunt, non tamen æquabiliter augeſcunt, ſed quaſi catenæ adiectis no-
uis annulis [y] producuntur, quomodo exiſtimauit Eraſiſtratus augeri corpora noſtra, ſed
ſatis ſenſu ipſo redarguitur. Quæcunque igitur anima prædita ſunt omnibus particulis
in omnem dimenſionem æquabiliter augentur, poſſunt enim ſola hæc materiam præpa-
rare,

a Ariſt. 7. diuinorũ tex. 28 & lib. 12 diuin. text. 18.
b Ariſto. de gen. & cor. text. 30. & 7. diui. tex. 28. & 12 diuin. tex. 18.
c Ariſt. 7. diuin. tex. 23.
d Galen. de form. fœ. c. 2. & c. 4.
e Ariſt. 2. de gen. animalium c. 1.
f Gale. 1. de ſem. c. 3.
g Ariſt. 2. de gen. animalium 3.
h Gal. 2. de nat. fac. c. 3
i Gale. 1 de nat. fac. c. 6
k Gal. 1. de nat. fac. c. 6
l Gale. 2. de ſem. 5. & Ariſt. 4. de generat. aialiũ 4 & 1. de gen. aiãl c. 18. & Galen 2. de ſem. c. 16.
m Gal. 1 de nat. fac. c. 7
n Gal. 1. de natu. fac. 5. & 7.
o Galen. de marco. c. 4. & 1. de tuẽ. val. 2.
p Sup. lib. 1. c. 8
q Ariſt. 4. de ge. aial. c. 4.
r Ariſt. ibid. & 2. Phyſi. tex. 10.
ſ Ariſt. 1. de gen. & cor. 32. & 33.
t Ariſt. 1. de gen. & cor. tex. 31.
u Ariſt. 1. de gen. & cor. text. 32. & 33. & Gal. 1 de nat. fac. c. 7
x Gal. 2. de nat. fac. c. 3
y Gal. 2. de nat. fac. c. 3

Digitized by Google

A rare, quæ omnibus particulis æquabiliter diſtribuatur non augentur: aurem perpetuò dum viuunt, ſed dum ad ſuum [a] vigorem perueniant, vbi hunc adepta ſunt, deſinunt augeri, omnium.n. natura conſtantium ſtatuta [b] eſt magnitudo: id quod facile cognoſces, ſi ſingulas viuentium ſpecies inrueris. Verum non ſatis eſt uaturam contemplantibus id quod accidit, & cuius gratia accidir intelligere, niſi neceſſitatem quoq. inueſtigent ob quam accidat. Non ſufficit ergo id ſcire quod tandiu expedit augeri, quæ increſcunt, quandiu perficiuntur, & non vltra, ſed inuenire etiam cauſam oportet, cur non poſſint res quæ imperfectæ ſunt, vlterius increſcere. Ea autem huiuſmodi eſt. Poſt vigorem quæ antea increuerunt, ſicceſcunt, & duriora fiunt, ita vt nequeāt diſtendi amplius, aut augeri, ſed ante quam perfecta eſſent, [c] molliora erant, & facile diſtendebantur, cum à calore nondum fuiſſent exſiccata. Siquis forte obijciat poſt perfectam magnitudinem & conualeſcentes & ſenes aliquando augeri, cum hi euadant pingues, corpulenti, ac ventricoſi, illi verò ex gracilibus, & macilentis, habitiores fiant, reſpondebimus re vera neutros augeri, cum ſolidæ partes neutris in omnem dimenſionem amplificentur, immo ſenes tantum abeſt vt omnibus partibus augeantur; vt ſolidioribus [d] etiam minuātur ac dureſcant, licet pinguiores euadant, & craſſi magis. Illi etiam qui ex morbo recreantur, cum implentur non diſtenduntur æquabiliter omnibus particulis, ſed conſumptam

B carnem, aut adipem inſtaurant, tantum ergo augentur partes noſtri corporis ante vigorem, [e] cū molles atque humidæ manent; vbi oſſa indurauerunt, nequeunt amplius in [f] omnem partem diſtendi atque augeri, quod poſt vigoris initium accidit, tunc enim magis ſicceſcunt partes, & duræ fiunt: prohibet etiam intempeſtiua durities augeri illas cum adhuc imperfectæ ſunt, dureſcunt.n. interdum vbi teneræ ſunt ob nimiam exercitationem exſiccatæ, ob cubile durū, ob balneum aquæ frigidæ; ſed vbi iam incepit vigor, adeò ſiccæ & [g] duræ ſunt ſolidæ partes, vt non poſſint vlterius increſcere. Proprium autem eſt incrementum eorum [h] quæ viuunt vt ſtirpium & animalium, nam quæ non viuunt, adiecta noua materia, maiora quidem fiunt, non tamen in omnes partes augentur, ſicuti ea quæ viuunt. Apparet autem incrementum euidentius in multiformibus partibus quàm in ſimplicibus, cum in illis melius diſcernantur particulæ diſtinctæ, in his licet moles fiat maior, videtur appoſitio quædam potius quam incrementum, quamuis vere augeantur, & propter ipſarum [i] incrementum increſcant multiformes. Spectat ergo incrementum ad omnes partes noſtri corporis, & idcirco ad tractationem illarum generatim, perinde atque alimentum; neque enim conſiſtit in partibus certis, & idcirco

C non debet membratim tractari. Sed ſatis de eo quod augetur. Vt autē ex nihilo nihil procreatur, ita etiam ex nihilo nihil augetur: quamobrem neceſſarium eſt aliud eſſe quo augeatur, & maiorē molem acquirat id quod increſcit. Simile aūt omnino eſſe oportet quod additur, ſiquidem ſeruari ſpecies debet, ꝙ non eueniret ſi [k] diſſimile eſſet quod adderetur: tm̄ ergo mutatur quantitas in incremento, & maior fit, manet ſpecies, quod ſimile adijciatur: at non propterea os augetur oſſe, aut neruus neruo, cū ex pane omnes partes augeri poſſint. Quamobrem id quo res creſcit, & ſimile eſt & diſſimile; anteq̄ creſcat, id diſſimile eſt, quia quod carnem augere debet, nōdum eſt caro, ſed cū iam auget redditur ſimile, & mutatur in carnem, quæ mutatio ad alimentum ſpectat, ꝙ ſimile & [l] diſſimile eſſe [m] demonſtrauimus, hoc tñ intereſt inter ipſum, & quo res augetur, q̄uis [n] re idem ſint, ꝙ quatenus ſubſtantia efficitur, alimentū, quatenus præbet magnitudinē incrementum. Illa aūt corpora quib. tm̄ additur quantum detrahitur, ſolūmodo nutriri alimenti ſubſtantia dicuntur, ſed augeri eiuſdē quantitate, quib. plus additur q̄ demitur: augentur [o] ergo quatenus quanta ſunt, nutriuntur, quatenus ſubſtantia. Non auellitur ergo alimentum ab eo quo augemur, ſed hoc ſeiungitur ab illo cum alantur ēt non ſolum quæ non augentur, ſed & quæ decreſcunt, vt corpora ſenū. Sed cum maior quantitas accedat tam ei quod augetur, q̄ ei de quo augetur, cur magis hæc q̄ illud augeſcere dicitur? Non difficile aūt eſt rationem afferre, cum ſtatuerimus [p] id quod augetur, priſtinam ſpeciem retinere, ꝙ

D cum non faciat id quo augemur, ſed in naturam noſtram mutetur, non eſt dicendum augeri, id enim cui additur, & quod in ſua ſpecie [q] remanet, eſt quod vere augetur. Reuocatum autem in dubium eſt à veteribus, quō ſingulę corporis particulæ in longitudinem, latitudinē, altitudinem, augeſcant, cum alimentum de quo creſcunt ſit res corporea, ita vt vel id in ſpacio inani recipi, uel abire vnum corpus in alterum cogatur? vtrumuis dixeris, ruinas edet; nam inane naturæ penitus repugnat, vt præclare contra Democritū Ariſt. [r] demonſtrauit: concedere aūt vnū corpus in alterū penetrare [s] maximè ridiculum eſt, nihil.n. qua parte ſolidum eſt, pōt rem ſolidam admittere, alioquin quæuis minima res oïa continere poſſet. Quamobrem falſum vr̄ particulas eius quod augetur æquabiliter augeri, quod tamen ſupra habuimus pro comperto. Satisfacit huic quæſtioni Ariſtoteles [t] cum tradit rem ſi formam ſpectes, omnibus particulis æquabiliter augeri, ſi materiam non item: nam cum hæc in infinitas partes diuidi & ſecari poſſit, quamlibet augere, eſſet opus infinitum. Adde quod materia non eadem manet, ſed noua accedit, cum aſſidue fluat, ſed quod augetur, neceſſe eſt maneat; quamobrem incrementū [u] non pertinet ad materiam ſed ad formam, quæ eadem ſeruatur atque poteſt omnibus partibus augeſcere, atque procreari, cum ſingulæ noua aduenienre materia increſcant, neque enim ſunt infinitæ, ſed ad minimas venitur atque indiuiduas, quæ non retinent amplius

a Gal. 1. de nat. fac. c. 7
b Ariſ. 2. li. de aïa 41.
c Gal. 1. de tuen. val. 2.
d Galen. de marcore capite 4.
e Gale. 1. de nat. fac. c. 7.
f Gal. ibi. & 1. de tuend. val. c. 2.
g Gale. 1. de tuē. val. c. 2.
h Gale. 1. de nat. fac. c. 7. & 2. de nat. fac. c. 3.
i Gale. 1. de nat. fac. c. 7.
k Ariſt. 1. de gen. & cor. 39.
l Ariſt. 2. de anima 45.
m Supra in c. hoc eodē.
n Ariſt. 1. de gen. & cor. tex. 40. 41.
o Ariſt. ibi.
p Sup paulo ante & Ariſto. 1. de ge. & cor. 34.
q Ariſt. ibi.
r Ariſt. 1 de gen. & cor. tex. 32.
ſ Ariſtot. 4. Phyſic. 71. 74. 76. 77. 78.
t Ariſt. 1. de gen. & cor. tex 32.
u Ariſt. 1. de gen. & cor. 36. & 37.
x Ariſt. ibi.

a Ariſto. 1. Phyſic. tex. 38. formam carnis, oſſis, nerui, aut alterius ſubſtantiæ, [a] ſiquis vlterius ſecare eas tentauerit. E
Incrementum igitur pertinet ad formam, quæ omnibus ſuis particulis augetur, nec ob id abit
vnum corpus in aliud, ſed accedunt quædam ſimilia quibuslibet particulis, formæ prius exi-
ſtentis. Nec neceſſarium eſt inane ſpacium atomis interiectum, cum amplificatio ad formam
b Ariſt. 1. de gen. & cor. tex. 41. referatur, quæ vt maiorem, ita etiam minorem poteſt quantitatem occupare. Reſtat tertium,
id videlicet quod auget, eſt autem idem atque id quod [b] alit, oſtenſum enim altricem faculta
tem datam eſſe à natura partibus omnibus corporum viuentium, vt conuertat quod affertur
c Ariſtot. 1. de gener. & cor. tex. 40. pabulum in ſubſtantiam illarum. Sed cum augeri nihil aliud ſit quam [c] cum amplificatione
magnitudinis ali, par eſt eandem vim quæ alit, augere; dicitur enim alere cum reficit id quod
d Gal. 1. de nat. fac. 7. detractum eſt, augere cum magnitudinem ampliat; quod ſi diuerſam ponas augentem facul-
tatem ab alente, dicemus alentem vt procreanti, [d] ita etiam augēti ſuppeditare materiam, quę
e Gal. ibid. non aliud eſt quàm alimentum. Neceſſaria autem eſt augens facultas protinus in vtero [e] ad au
gendum fœtum, quod exigua admodum ſit materia ex qua gignitur. Ineſt hæc in ſemine inſita
f Gal. ibid. à procreante, deinde autem ſeruatur in fœtu, & in partu, dum [f] perficiatur. Eſt igitur augendi
munus animæ, ſeu naturæ & facultatis auctricis, quæ calore vtitur perinde atque altrix, tan-
g Ariſt. 2. de anima 41. quam inſtrumento, ſine quo nihil augeri poteſt, aut [g] ali: debet autem eſſe moderatus, vt nos
h Gal. 1. aphor. 15. cõ. ſubſtineat, [h] alat, augeat, nam igneus eſt, confector & conſumptor omnium. Hactenus de fa- F
cultatibus naturalibus principalibus.

De naturalibus facultatibus miniſtris. Cap. VI.

i Gal. 3. de nat. fac. c. 9. SEquuntur miniſtræ, ſine quibus [i] nequeunt principales ſuum officium facere; deſer
k In capite anteced. uiunt autem miniſtræ primo altrici, deinde per ipſam auctrici & procreatrici, vtri-
que. n. neceſſariam eſſe [k] monſtrauimus alimenti materiam. Altrix igitur facultas
nequit partes noſtri corporis alere, niſi vtatur [l] tãquam miniſtra facultate attractri
l Gal. 3. de nat. fac. c. 1. ce, quæ alimẽti materiam alliciat, neq. ſufficit hæc niſi concurrat ẽt retentrix, quæ cõtineat id
quod attractum eſt, quod cum ſimile fieri debeat ſubſtantiæ noſtræ, neceſſaria etiam eſt cõco-
ctrix, à qua mutetur, & ſimile partib. noſtris reddatur. Quod cum nequeat totum verti in ſub-
m Gal. 1. de tuẽ. val. c. 3. ſtantiã noſtram, multæ ſuperſunt [m] reliquiæ, quas expellere oportet: quamobrem expultrix
quoq. vt quarta miniſtra neceſſaria eſt ad alendũ. Deſiderantur ergo oẽs hæ quatuor, [n] attra-
n Gal. 3. de nat. fac. c. 9 ctrix, retentrix, cõcoctrix, expultrix ab altrice facultate, quæ ſi vna ipſarũ deſit, non põt ſuum
munus exercere. Sunt qui propoſitis quatuor, quintam neceſſariam eſſe arbitrentur, quæ poſt
coctionẽ ſeparet vtilẽ materiam ab inutili, cum non tota idonea ſit ad alẽdum. Fateor equidẽ G
materiam cũ cocta eſt non totam idoneam eſſe quæ alat, & ideo ſeparandã eſſe vtilem ab inu
tili, ſed non propterea neceſſariam eſſe exiſtimo quintam facultatẽ, q̃ ſeparatricem dñt, cum
eiuſmodi muneri ſatisfacere poſſint illæ quæ propoſitę ſunt, ſiquidem vbi cocta materia eſt, at
tractrix allicit partem vtilem, expultrix detrudit inutilem, atq. hoc pacto vna ab altera ſepara
tur ſine ope facultatis propriç ſeparantis. At videntur adhuc præter quatuor illas duæ aliæ al
o Gal. 3. de nat. fac. c. 13 trici inſeruire, [o] ea ſcilicet quæ apponit, & ea quæ agglutinat alimentum: vt. n. aliquid alatur
neceſſe eſt attractum alimentum apponi, atq. agglutinari priuſq̃ concoquatur, & reddatur ſi-
p Gal. ibid. mile; ſi non apponatur, tabeſcunt partes, vt euenit in eo vitio ꝙ græci, ἀτροφίαν, dicunt; Si nõ ag
glutinetur ꝙ apponitur, tabeſcunt partes noſtri corporis, & non amplius aluntur, quod vide-
q Gal. ibid. mus in his qui aqua intercute laborant, & propriè in ea ſpecie q̃ græci dicunt [q] ὑπόσαρκα. Vidẽ
tur ergo quatuor miniſtris duæ adijciendæ, vna quæ apponat, altera quæ agglutinet. Verũ hęc
ad retinentem, illa ad attrahentem commodè referri põt: nam cum attrahitur alimentũ, ſingu
lis partib. apponitur, & cum retinetur, agglutinatur. Nec eſt ꝙ præterea addas aliam facultа-
tem, quæ diſtribuat alimentũ, cũ hoc munus ſatis perficiatur ab attrahente. Cõtenti ergo eri-
mus quatuor miniſtris, attrahẽte, retinẽte, cõcoquente, & expellente, quas nunc ſigillatim ex-
plicabimus. Ab attrahẽte igitur initiũ ſumemus, illud quaſi fundamentũ ſtatuentes, ꝙ vt à re- H
bus inanimatis, ita ab his quæ aĩa prædita ſunt, euidenter attrahi aliqua cernantur, nam præ-
ter vulgata illa de lapide magnete, qui ferrũ ad ſe allicit, de ſuccino ꝙ paleas, & paruulas fe-
ſtucas, cõſtat ſurſũ trahi quæ grauia ſunt, & aquã per canales tractã ſurſũ aſcẽdere in aquędu
ctibus, cũ alioquin ad decliuia & inferiora loca feratur. Præterea cucurbitulæ ad eã ſedem no
ſtri corporis ad q̃ admouent̃, tm̃ alliciunt, vt impleant̃ fomes: in lychno accenſus oleũ adeo ad
ſe allicit, vt totũ abſumat, Recẽs triticũ teſtas exhaurit, ſi iuxta ponant̃, & citius vniuerſã illã
aquã qua repletæ ſunt, ad ſe attrahit, q̃ ab igne vel æſtiuo ſole cõuerti in vapores ſoleat. Vaſa
quæ ante caleſacta in aquã demittunt̃, ore deorſum ſpectante ſubito implent̃ aqua ſurſũ attra
r Gale. 1. de nat. fac. c. 14 cta, Ex medicamẽtis [r] alia ſuccos eliciũt ex corpore noſtro, alia venena ſiue telis, ſiue morſu, &
ictu cõcepta fuerint, alia ſurculos ſagittarũ & arundinũ. Multa igit̃ ſunt quæ à reb. inanimatis
attrahi ita manifeſtũ eſt, vt nõ cõiectura, ſed oculis potius, & manib. teneat̃. Idẽ quoq. perſpi-
cuũ eſſe in his quæ hñt animã intelligemus, ſi à primis ĩchoatiſq; naturis ad vltimas & pfectas
velimus pcedere: nã ſiue hęc è terra gignant̃, qb. nihil amplius natura tribuit q̃ vt gignerẽt, au
gerẽt, alẽdo ſe ſuſtinerẽt, ſiue beſtię, ſiue homines ſint, trahi q̃dã ab oĩb. cõperiemus; quę. n. è
terra

A terra edita ſũt, ſuis radicib. alimẽtũ alliciunt, q deinde oĩb. partib. attractũ in totũ corpus diuiditur, alioquin vita & calore deſtituerẽtur. Singulæ igitur partes viuẽtiũ corporũ vt ſtirpiũ, belluarum, & hominũ, cum ſubſtineri alimẽto debeant, quod ſuapte natura nõ fertur ad ipſas, neceſſe eſt illud alliciant. Cibus in ore noſtro confectus non ſolum deorſum labitur, aut pellitur, ſed [a] trahitur etiam a gula & ventriculo. Beſtiis illis quæ maxime voraces ſunt, aſcendit ventriculus ad os, vt repente cibum trahat. Allicitur etiam flaua bilis a [b] veſica fellis, & ita ſecernitur à ſanguine cum quo commixta erat. Ab eodẽ [c] ſecernitur & aquoſus humor ſeri ſpeciem repræſentans, allicitur enim à renibus, unde in ueſicam profunditur, quaſi in ciſternam quandam, & inde poſtea educitur, & vrina uocatur. A ſanguine etiam ſecernitur ueluti fex, quam trahit lien; [d] eiuſmodi tractum quem cernimus in rebus uel inanimatis, uel anima præditis, iniquum eſt non agnoſcere, ſi cur accidat reperire nequeamus, quod fecit Aſclepiades, [e] qui cum trahendi cauſam ab Epicuro poſitam non probaret, neque alteram reddere poſſet, impudentiſſime tractum ipſum negauit, & ſenſus quamtumuis integros decipi exiſtimauit, cum iudicant aliquid allici Quod peccatum non mediocriter reprehendendum eſt. Magis tolerabilis eſt [f] Epicurus, qui ferrum allici a magnete perſpiciens, cauſam eiuſmodi tractus ex atomis colligit, quibus omnia tribuit: credit igitur a magnete [g] ſimul & ferro fluere atomos figura in-

B ter ſe conuenientes, ita vt facile copulari poſſint, & mutuo inter ſe cohærere, ex quarum complexione & adhæſitatione inter ſe fieri uoluit ut ferrum à magnete trahatur. Sed opinio atomorum ſatis labefactata eſt reuertamur ad Aſclepiadem negãtem ea quæ luce clariora ſunt: hic ut ſuam ſententiam confirmaret, commentitia & vana quædam inuenit, per quæ tractum omnem purgantium medicamentorum euelleret: tradidit igitur a [h] medicamentis non trahi ſuccos in corpore noſtro prius exiſtentes, ſed nouos procreari in quos cathartica ipſa vertuntur, adeo autem ipſum imbuit prauitas opinionum, vt non modo mentis, ſed oculorum quoq; aciem præſtrinxerit: nequeo ſatis mirari quo modo non viderit eadem cathartica alijs ſalutaria, alijs pernicioſa eſſe, quod ad ſe trahant certam ſuccorum ſpeciem, quæ ſi morbum facit, homo ſtatim liberatur, ſi hæc autem prodeſt [i] corpori, aut certe non obeſt, ille non mediocriter læditur. Quo pacto etiam non vidit pauxillum cathartici, veluti ſcammoneæ, magnam vim flauæ bilis extrahere, in quam ita copioſam verti minime potuit. Idem Aſclepiades [k] de renum & veſicæ fellis officio, hoc eſt de ſecernendo humorem aquoſum, vel flauam bilẽ à ſanguine, ridicula quædam, & abſurda comminiſcitur: vult enim idcirco flauam bilem recipi a ueſica fellis [l] & ſecerni à ſanguine, quia per quoſdam anguſtos canales ad ipſam delabitur, per quos ſanguis, qui craſſior eſt, penetrare non poteſt. At ſi ob tenuitatem eo defluit flaua bilis,

C non ne magis defluere deberet aquoſus humor? quod minime vſu venit. Vrinam uero credidit in vapores diſſipari, & ita tranſire ad veſicam, ubi rurſus vapores in aquoſum humorem degenerent, & vrinam faciant, quod nõ modo falſum eſt, ſed etiam ridiculum, nec dignum quod reprehendatur: nam quorſum aqua cõuertitur in vapores, cum rurſus gigni ex iiſdem debeat? Præterea vapores ſuapte vi ſublimes [m] feruntur, & non ad loca inferiora; quod ſi fuiſſet in animalium ſectione exercitatus, perſpexiſſet aquoſum humorem peruenire ad renes, & inde per canales delabi ad veſicã, id quod cognouit Eraſiſtratus, [n] quamuis trahi à renibus vrinam non cõceſſerit: putauit. n. hanc duntaxat per renes percolari, ſed cũ ab uniuerſo ſanguine, qui in venis & arterijs continetur vrina ſecerni debeat, neceſſe erit ſi ſerũ nõ trahitur, totũ ſanguinem ferri ad renes ubi coletur, quod maxime abſurdũ eſt: neque. n. nectuntur renes venæ cauæ, aut arteriæ magnæ, ſed paruos hñt canales inde diductos: quare coguntur & Eraſiſtratus, & Aſclepiades fateri tractũ hunc vrinæ à renib. Hoc igitur quaſi fundamento ſtabilito, quod quædam in nobis non ſecus quam in reb. inanimatis attrahuntur, cauſã in omnib. trahendi inueſtigemus, perpendamuſque vna nè ſit, an plures. Videntur autem in vniuerſum quatuor eſſe, videlicet exuperantia grauium & leuium elementorum in corporibus compoſitis, conſenſio quædã rerum quæ natura ita coniunctæ ſunt vt nulla interiecto inani poſſit a cæteris auelli, calor, &

D poſtremo propria quædam facultas allicientibus inſita: quod autem vnaquæque ex his cauſis trahendi vim habeat, perſpicuum erit ſi ſingulas ſeorſum extimemus. Commemorauimus primo exuperantiam elementorum in corporib. compoſitis, hæc cum ſuperiorem, aut inferiorem locum petunt, ſecum trahunt vi & contra naturã elementa grauia ſurſum, aut leuia deorſum. Eiuſmodi tractum Ariſtoteles [o] primo libro de cęlo proficiſci voluit ab exceſſu illius elementi quo maxima ex parte cõpoſitũ corpus cõtinetur, hoc. n. reliqua mouet vi quadã, trahitq; aut grauia ſurſum, aut leuia deorſum; quod cũ crebro admodũ fiat, non animaduertitur. At ne detur inane ſurſum etiam trahũtur quæ grauia ſunt, vt aqua cũ p canales aſcendit, quæ alioquin deſcenderet. Sequitur autem neceſſitatem naturæ, quæ non remittit vacuũ, ſed omnia ita adſtringit vt continuentur, & inter ſe cohæreãt. Quod aũt [p] calor trahere poteſt, indicio eſt linamentum ardens à quo totum ex lychno oleum hauritur: tũ cucurbitula, [q] quæ adhibita flãma impletur cum ad partes noſtras admouetur: uas itẽ quod calefactũ eſt ore deorſum ſpectante haurit quãtũ aquæ capere poteſt: mẽbra præterea noſtri corporis, quæ cũ graciliora ſunt, [r] p fuſione aquæ calidæ, uel frictione, aut alia exercitatione calefacta implentur quod præclarè oſtendit [s] Plato in fine Timæi. Indicant hæc omnia calorem trahere poſſe, ſed inuenire qua

a Gale. de nat. fac. 8.
b Gal 4 de vſu par. 13.
Gale. 5 de vſu par. 7.
c Gal. ibi.
d Gale. de atrabile. c. 6.
e Gal. 1. de nat. fac ca. 13. & c. 14.
f Gale. 1. de nat. fac. 14.
g Gal. 1. de nat. fac 14.
h Gale. de purgantiũ, med. fac. c. 2.
i Hip Gal. 2 apho. 37
k Gal 1. de nat. fac. 13.
l Gal. 1. de nat. fac. 13.
m Gal. ibi.
n Gal. 2. de nat. fac. c. 16.
o Ariſto. 1. de cęlo tex 8.
p Gale. de diff. feb. ca. vlt. & 13. meth c. 6.
q Gale. de cucurbit.
r Hip. 3. de offic. 15.
s Plato in Timæo.

Digitized by Google

a Alex. 2. li. quæſtionū. natur. quæ ſtione 23. ratione hoc efficiat, difficillimum eſt. Ex Peripateticis [a] Alexáder ſecūdo libro de naturalibus E
quæſtionibus exiſtimauit ea quæ calefiunt extenuari, ita vt degenerent in vapores, qui cucur-
bitulas implent, & vaſa noſtri corporis, redduntq; membra craſſiora, alunt ardēs linamētum
in lychno, cū ſurſū feruntur. adeo vt calor non proprietate quadā, ſed extenuádo trahat quod
extenuata ſurſum feruntur quæ antea reſidebant, id quod mihi non fit veriſimile, cum à calore
non ſolum vapor trahatur, ſed etiam humor: cumq; vapores ſuo nutu in ſuperiorem locū feran
tur, qui ſi cucurbitulæ ad imas partes defigantur, interiorem locum petere cogentur. Fortaſſe
minus abſurdū eſſet fateri calorē cū non poſſit ſine paſtu permanere, & ſolus inter principes
qualitates alatur, inſitam habere uim trahendi humorem quo nutriatur: ſed nobis abunde ſit
b Gal. 1. de na. fa. 14. oſtendiſſe quædam attrahi à calore. Quarta cauſa attrahendi quam poſuimus, fuit propria fa-
cultas rerum qua certas res alliciūt, & aliæ alias: Trahit magnes [b] ferrū, medicamenta certū
ſuccū ex corpore ducunt, aut etiā venena & ſurculos extrahunt, quod euenit ob certam facul-
c Gal. ibid. tatem, & propriam rei trahentis. In quo aūt conſiſtat eius eſſentia ſiquis interroget, non aliud
reſpondebimus quam quod a Galeno [c] aſſertur de ſimilitudine & cognatione quæ eſt inter rē
d Gal. ibid. attrahentē, & id quod attrahitur: cathartica. n. quæ certos ſuccos eliciunt, tantam [d] habent
e Supra in hoc capite. ſimilitudinē cū ipſis, vt cū non ſuccedit purgatio, in eos degenerent. His ita conſtitutis de cau
ſis trahendi, eo redeamus vnde digreſſi ſumus, nempe ad facultatē attractricē, quá [e] altrici di F
ximus inſeruire, & per q̄ ſingulæ partes alliciūt ſibi debitū alimentum, neq; enim ſuo nutu ad
eas fertur, ſed trahitur, at non ab elemento exuperáte, ſiquidē alimentū ex quolibet ſucco pa-
riter trahitur in vtraslibet partes noſtri corporis ſuperiores, & inferiores. Neq; fit etiā alimēti
f Gal. 5. de vſu part. 2. tractus ne exhauſto corpore nō detur inane, qnquidē vaſa noſtrarū partiū nō ſunt veluti ænei
g Gal. 3. de na. fa. c. vlt. canales, ſed [f] concidunt vbi exhauriantur, & nō ſeruantur amplius aperta. At neq; oritur ali-
menti tractio etiam a calore, cū partes frigidæ veluti oſſa nutriantur [g] attracto alimento ſimi
h Gal. 3. de na. fa c. 14. li: reſtat igitur vt hoc ſit opus propriæ facultatis attrahentis inſitæ [h] ſingulis partibus noſtris,
quæ tamē efficacior ſit calore, noſtræ enim partes calefactæ, (vt iam dictum eſt,) euidenter im
i Gal. 3 de cauſ. ſymp. c. 3. plentur: ſiccitas verò nihil ad attrahendū conducit, ſed magis ad [i] retinendū quod attractum
eſt, & debet adſtringi. Eiuſdem propriæ facultatis munus eſt in renibus trahere vrinam, in ve-
k Gal. 1. de nat. fa. c. 12. ſica fellis flauam bilem; cuiuis enim parti tam ſtirpiū, q̄ animalium [k] dedit natura vim attra-
hendi quod cōmodū eſt, declinandi quod alienū. Singulæ igitur attrahūt quod cōmodum eſt
l Gal 3. de na fac. c. 6. vt eo fruantur, [l] non ob ipſum tractum, aut ob alias [m] partes, neq; enim cognoſcunt quæ tra-
m Ga 3. de na fa c. 13. hunt, aut præparant aliis alimentū profuturū alijs, ſed quod deinde ſuperat [n] tanquam inutile
depellunt. At cum vnaquæque alliciat id quod commodū eſt, præſto ſit: ſi tale deſit, allicit in-
n Gal. ibi. & 3. de na. fac. c. 7. terdum & quod minus commodū, id quod ſępenumero ſtirpibus vſu venit, quæ radicibus vbi G
non ſit idoneum alimentū, id quod eſt, qualecumque ſit è terra alliciunt, prius tamen quod te
o Ga refert lib. de ſub. facul. natu. nue, quam quod craſſum: hoc ſine ſenſu fieri exiſtimádū eſt, neq; enim hoc prȩditæ ſunt ſtirpes
vt Plato [o] credidit, ſed naturali quadā facultate, & propenſione, qua vt declinant quæ noxia
ſunt, ita etiam perſequūtur quæ vtilia. Quo nomine & [p] renes vrinam trahunt, ex ea enim ali
p Gal 5. de vſu part. 6. quid commodi percipiunt, cū [p] fruantur ſi quid vtilis alimenti cum vrina fertur. Idem euenit
q Gal. 4 de vſu par. ca. 13. & 3. de nat fa c. 9. veſicæ fellis ſi allicit flauam bilem vt Galenus arbitratur: [q] ſed cum tractus ſit ſpecies [r] mo-
tus, ſimpliciter dicuntur trahere quæ in attrahendo mouentur, per ſimilitudinem verò quādā
illa quæ cum trahunt non mouentur. Partes noſtri corporis quibus fibræ in longitudinem [f] in-
r Ariſto 7. phyſ. tex 9. 10. ſeruntur, per has manifeſte mouentur cū alimentū [r] alliciūt, plurimum. n. cōtrahuntur, ſed quę
carent fibris, non mouentur cum alliciunt, veluti oſſa, & non ſimpliciter ſed per ſimilitudinem
quamdam trahere ab Ariſtotele dicuntur, quemadmodum & magnes ferrum: ſiue autē ſimpli
f Gal. 14. d vſu par. ca. ult. citer, ſiue per ſimilitudinem quamdam partes noſtræ attrahant alimentum, [t] inſita eſt omni-
bus propria quædam facultas alliciendi materiam, qua alantur, hæc autem facultas prima eſt
ex his quæ altrici deſeruiunt.

t Gal. 1. de nat. fa. c. 12. Retentrix deinde neceſſaria eſt, quod intelliget qui finē intueatur ob quem ſingulę partes H
u Gal 3. de na. fac. 1. & 9. alliciunt, [u] qui non alius eſt quá vt fruantur [x] quod attractum eſt: fruuntur autē cum aluntur,
quod fieri non pōt, niſi id ſimile efficiatur, quá perfectionem nequit ſubito acquirere; mutatio
nes enim non fiunt puncto temporis, ſed longiorē moram poſtulant; interim verò quod attra-
x Gal 3. de nat fa. c. 6. ctum eſt ne dilabatur, & effluat, contineri [y] debet donec adhæreat, agglutinetur, & efficiatur
y Gal. 3. de nat. fa. c. 1. ſimile. Hoc præſtat facultas quæ arcte conplectitur atque adſtringit quod attractum eſt: hanc
in magnis cauis & receptaculis magis depræhendimus, vt in vtero, [z] & ventriculo, [a] comple-
z Gal. 3. de na fac. 2. & c. 3 & 4. ctitur. n. in hoc cibum dum conuertatur in ſuccum, in illo fœtum [z] dum matureſcat, nec prius
ab actione ſua vacat, q̄ res perfecta ſit: conſtat. n. vterum donec maturus ſit partus, totum con
a Gal. ibid. c. 3. trahi circa fœtum, & ita adſtingi ac claudi ipſius os vt ne [a] ſpecilli quidem muctonē admittat,
cū alioquin vbi nihil retinere dēt, ore aperto relaxet. Idē accidit dū [b] cibus cōficitur, totus. n.
b Gal. ibid. c. 2. & 4 circa ipſum contrahitur per fibras trāſuerſas: nā per has cōtinet, ſicuti per longas [c] allicit, per
obliquas depellit. Dedit natura cōtinendi facultatem non modo vtero & vētriculo, ſed oībus
c Gal. 3. de nat. fa c 8 ēt partibus ſolidis qua attractū [d] alimentū detineant dum agglutinetur, & in cuiuſq; naturam
d Gal. 3. de na fa c. 1. vertatur, q̄q̄ in illis partibus quæ fibras nō habent, adſtrictio in cōtinēdo pſpicua nō eſt, ſiqui
dē hæ vt attrahuut, ita retinent ac depellunt ſine euidenti motu; vbi autem ſint fibræ tranſuer
ſæ, con-

A ſæ,[a] contrahuntur ad continendum, ita vt manifeſtus ſit earum motus, qui ceſſat dum contractæ manent: motus, quo contrahuntur fibræ, calore perficitur, [b] ſed ſeruantur contractæ, magis ob frigus & ſiccitatem, à quibus ſtabilitas augetur.

Tertia facultas miniſtra, cócoctrix videlicet, ad quam ſpectat retentrix, neceſſaria eſt vt, ꝙ ſumitur vertatur in ſubſtantiam noſtrã, ꝙ munus vr̃ eſſe altricis facultatis, [c] hæc.n.ſimile reddit alimentũ partibus ſolidis: verum cum hoc efficit, vtitur ſeruitio concoctricis, quę latius patet q̃ altrix, cum ſungatur etiam officio ſuo priuſquam ſolidæ partes alantur, veluti cum cibus in ventriculo mutatur in ſuccum, aut hic in ſanguinem in iecinore. Eſt ergo coctrix miniſtra altricis, quatenus ſuccum ex cibo, & ex ſucco ſanguinẽ conficit: eadem efficitur altrix, cum ſanguis ſimilis redditur partibus noſtris, ꝙ ſine coctione fieri non poteſt, cuius vim exprimit Ariſtoteles [d] cum ipſam definit perfectionem q̃ calor naturalis efficit in ſubiecta materia, veluti cum fructus mattureſcunt, & cũ cibus vertitur in ſuccum, aut ſuccus in ſanguinẽ, aut hic in ſubſtantiam ſolidam: eiuſmodi.n.omnia perficiuntur, & propterea dicuntur concoqui, & cũ perfectionem acquirunt, neceſſario mutantur ex deteriori ſtatu in meliorem, ita vt perfectio ſit mutatio perficiens. Sed cum concoqui ẽt dicantur [e] quæ aliena nobis ſunt & detrudi debent,
B quæret quis q̃ perfectionem acquirere coctione poſſint. Cui reſpondendum eſt eam conſequi vt minus noxia ſint partibus per quas tranſeunt cum detrudũtur: amittunt.n.dum coquuntur aliquid tenuitatis & acrimoniæ, quod potiſſimum euenit ſuccis bilioſis, atq. [f] ob eã rem tutius purgantur vbi cocti ſunt. Prædita aũt ſunt concoquendi munere tm̃ viuentia corpora, nam ea quę inanimata ſunt, cũ minus calida ſint, minus diſſipantur, & idcirco alimento non egẽt, neq. ẽt concoquendi vim habent. Cunctis igitur viuentibus inſitũ eſt plus caloris, qui cum aſſidue paſcatur, ſubſtantiã abſumit, in qua verſatur. Quo ſpectans [g] ſummus opifex illis tribuit facultatẽ concoctricem, quæ alimentũ poſſet in ipſorũ ſubſtantiam mutare. Neq; refert tribuas nè coctionem facultati concoctrici an calori naturali, quandoquidẽ [h] in hoc conſiſtit tota illius eſſentia, per quę molitur coctionẽ. Quamq̃ Aſclepiades vt vim attrahentem, ita ẽt [i] concoquentẽ ſubſtulit: cenſuit.n. ſenſus noſtros non eſſe veros iudices, & ideo decipi, & materiã crudam ſicuti ingeſta eſt in totũ corpus diduci, ita vt non fiat mutatio, ſed fieri videatur, ꝙ magis ridiculũ eſt, q̃ vt refelli debeat. At neq. Eraſiſtratus [k] vim cócoquentem agnouit, & mutantem, cũ non mutari, ſed atteri cibũ in ventre exiſtimauit, ꝙ ſimiliter falſum eſt, cum manifeſte mutatus in alteram ſubſtantiã appareat, vbi coctus eſt. Decipitur ẽt [l] Pliſtonicus Praxagoræ diſcipulus, cũ credit cibũ in ventriculo putreſcere, neq. videt ipſum perfici & non putreſcere cum nó corrũpatur, ſed perfectionem acquirat, & id aſſequatur pp ꝙ fuit à natura procreatus. Fatẽdum
C igitur [m] eſt cibum in ventriculo concoqui, & perfectionẽ acquirere ob uim facultatis cócoctricis, ſeu caloris quo continetur, & tanq̃ inſtro utitur. Non qui uis aũt calor ad concoquendum idoneus eſt, ſed qui & [n] moderatus eſt, & humidus: qui nimium excedit, magis urit q̃ concoquat; qui ſiccus, [o] magis reddit cibum aſſum q̃ elixum. At debet per coctionem elixari, quo ſpectat, calor humidus, q. penetrat, liquat, & diſſoluit materiã, & idcirco facile mutat. Indicio ſũt pueri, q. ꝙ calidi ſint & humidi, plurimũ [q] cócoquẽdo ualẽt; neq. obſtat ꝙ minus cóficiũt q̃ dura ſũt, talia ſiquidẽ aduerſantur eorũ ſubæ, q̃ [r] mollis eſt. Accómodatur ergo ad concoquẽdũ calor moderatus atq. humidus, q̃q̃ quædam partes noſtri corporis cũ procreantur, deſiderãt calorẽ ſiccũ, à quo aſſæ potius q̃ elixæ reddantur, veluti partes duriores, ut oſſa: ſed concoctio alimẽti poſtulat calorẽ humidũ, frigus [ſ] uerò coctioni inimicũ eſt, tantum ad eã confert cum per antiperiſtaſim quam dicit Ariſtoteles [t] calorem contrahit, & efficaciorem reddit.

Quarta & ultima ex facultatib. altrici, inſeruientib. expellit ꝙ ſuperat, ſuperat aũt ꝙ inutile eſt, ſeu gñe ipſo, ſeu nimis creſcẽdo: nã pót ꝙ alioquin utile eſt, ueluti ſanguis redundare, ſic ut naturã uel onere grauet, uel mole diſtendat. Toto aũt gñe alienũ eſt in corpore noſtro quicquid ipsũ alere nó pót, quẽadmodũ craſſiores reliquiæ, q̃ à cibo iam cófecto ſecernuntur; quẽadmodũ itẽ urina quæ à ſanguine ſeparãda eſt: hęc depelli debẽt, nã ſi relinquãtur ĩ corpore,
D ipſum offendũt, & quo diutius manẽt, eo deteriora euadũt: uerũ nequit nimia copia utilis ſucci cótrahi ꝑterq̃ in fœminis mẽſtruus ſãguis corpore ſcd̃m naturã affecto, & ſeruata recta róne uictus. Id uerò ꝙ toto gñe alienũ ſuperat, ĩeuitabile eſt, nã eſto bñ ualeat corpus, nihil in uictu erretur, nó ppea ꝓhiberi pót quin ex quouis cibo ac potione q̃dã neceſſario relinquãtur, q̃ tãq̃ toto gñe aliena ſecerni ab alijs debeãt, & extra corpus detrudi: nã ſi retinerẽt in corpore, offenderẽt ut alias facultates, ita ẽt altricẽ, cui ppea ſubſeruit expultrix, q̃ ſagax natura ut neceſſariã tribuit oib. illis partib. q̃ indigẽt alimẽto; ſingulæ.n. ut hñt [z] uim appetẽdi, quæ ſcd̃m naturã ſũt, ſic declinãdi atq. arcẽdi cótraria, & ita acceſſũ ad res naturales, receſſũ à noxijs: tũc aũt incipit expultrix ſuo munere fungi, cñ deſinit cótinẽs, quæ ceſſat confecto iã alimẽto, & coctione perfecta: Tũc uerò excitat [a] uis depellẽs, ꝙ diuiſo per corpus utili ſucco lædit à reliq ȷs, quas hic nó amplius mitificat. Quãobrẽ aggredit ad expulſionẽ eorũ quę aut qualitate & toto gñe irritãt, aut pódere & copia onerãt & diſtẽdũt, alioqn ocioſa manet, neq. aliqd tẽtat dũ cócoctrix ſuũ offm̃ facit, ſed eo pfecto arcet ꝙ ĩutile eſt, qualecũq. fuerit; utit aũt manifeſto motu ĩ illis partib. ubi ſũt fibræ, illas.n. cótrahit q̃ obliq̃ [b] ſũt, & uel ex corpore detrudit p canales, & oſtia q̃ natura fabricata eſt ad eũ usũ, uel ad alias corporis partes, q̃ laxiores & [c] ĩbecillio

a Gal 3. de nat. fac. c. 8.
b Gal 3. de cauſ. ſymp. 3.
c Gal. 3. de nat. fac ca. 10. & 11.
d Ariſto. 4. mete. c. 2.
e Hippo. & Gal. 1. aph. tex. có. 22.
f Hippo & Gal. 1 aph. 22.
g Gal 1. aphor. có. 15 & 1. de tuẽ. val. c. 2.
h Ariſt. 2 de anima 41.
i Cor Celſ. l. 1. in proe.
k Cor. Celſ. lib. 1. in pe.
l Cor. Celſ. lib. 1. in pe.
m Gal. 3. de nat. fac. c. 4.
n Ariſto. 4. meteor. 2.
o Ariſt. ibi. c. 3.
p Hipp. 1. aphor 14. & Gal. in có. & 15.
q Gal. 3. de cauſ. ſymp. 3.
r Gal. 1. aph. comm. 16.
ſ Gal. 3. de cauſ. ſymp. c 3.
t Ariſto. 14. problem. & Gal. 1 aph. comm. 14.
u Gale 3. de nat fac. c 9.
x Gale. 1. de tuen. val. 3.
y Gal. 3. de nat fac. c. 9.
z Gal. 3. de nat. fac. c. 6.
a Gale. 3. de nat. fac c. 3. & c 12.
b Gal. 4. de vſu part. c. 17.
c Gal. 3. de nat fac. c. 13

res ſint, trãſfert ea q̃ moleſta sũt. Partes verò quæ carẽt fibris ſine manifeſto motu vt alliciunt E
& amplectuntur quę vtilia sũt, ita ẽt depellunt quæ noxia, & ſuperuacanea. Ad motũ confert, a
calor, mouens. n. efficacior eſt cũ calore: ſed ad ſtabilitatem motus conducit moderatum, fri- b
gus partium, ac moderata ſiccitas, quæ tñ minus deſiderantur in expulſione, cum breuioris tẽ- c
poris ſit quam in retentione. Hactenus de primo genere effectorum, de actionibus videlicet:
expoſitis. n. facultatibus, ſimul expoſitæ ſunt actiones omnes, animales, vitales, & naturales,
quibus illæ reſpondent. Pergamus ad reliqua genera effectorum ſanitatis.

De illis operibus quæ ſunt effecta ſanitatis. *Cap. VII.*

VT autem à facultatibus proximè oriũtur actiones, ita per has opera, d quæ nõ aliud
ſunt quam effecta permanentia & ſtabilia, quo nomine differunt ab actionibus, quę
neque punctum temporis conſtant, ſed labuntur, & fluunt continenter; ſequuntur
autem ſanitatem vbi ſecundum naturam ſint, quod cum ea eſt, valeant facultates,
& propterea perficiantur actiones, à quibus e diximus opera proxime oriri. Docuimus autem
exemplo artium allato non oriri opera ab omnibus actionibus: nam vt artium, ita etiam actio-
num aliæ nullum opus efficiunt, ſed ipſa actione terminantur, aliæ præter hanc opus aliquod
proferunt. Sed quænam ſint opera, & à quibus actionibus ac facultatibus emanent facile in- F
ueſtigabimus, ſi ipſarum ſpecies in memoriam reuocantes ſeorſum vnamquamq; perpenda-
mus. f Diſtribuimus ergo illas in animales, vitales, & naturales: animales aut ad mẽtẽ ſpectãt
aut ad ſenſum, aut ad motum voluntarium; ad mentem refertur g Intelligentia, ratio, memo-
ria, quarum quælibet in ſua actione conſiſtit, neq; opus aliquod relinquit: nam ea quæ compo
nuntur ac ſcribuntur opera, ad artes & ſcientias ſpectant, & nõ ſimpliciter ad eiuſmodi actio-
nes animales, quæ ſola motione continentur, quicumq; enim aliquid intelligit, cogitat, aut me
minit, nullum poſt actionem opus relinquit, quod accidit etiam his qui quicũque ſenſum exer
cent: nam qui videt, audit, olfacit, guſtat, tangit aliquid, nullum propterea efficit opus, ſed ea
actio perceptione finitur. niſi dicas cognitionem quæ ſenſu acquiritur, eſſe habitum quẽdam
permanentem, & propterea opus quoddam, ſed eiuſmodi habitus ad artes & ſcientias refer-
tur, neque proprie dicitur opus ſenſuum. Nullum etiam opus relinquitur à motu voluntario,
ſed terminatur actione dũtaxat, quam efficit ea facultas, cũ membra noſtra flectit, cõtorquet,
porrigit, cõtrahit, prona, ſupina, aut obliqua collocat: nullum enim opus efficit quod ceſſante
actione manſurum eſſe videatur. Vitalis autem facultatis h officium verſatur in præbẽdo per- G
ſpiratu, inſito calori per dilatationem & cõtractionem cordis atque arteriarum: ſic enim attra
cto aere frigido, & expulſa fuligine, remittitur feruor, & temperatione caloris vita defendi-
tur; Tandiu autem manet hæc temperatio, quandiu eiuſmodi i motus dilatationis & contra-
ctionis, quo ceſsãte vna cũ calore k extinguitur vita. Quamobrem uitalis actionis nullũ reſtat
opus ſicuti neque animalis. Supereſt naturalis à qua duntaxat præter actionẽ expectate opus
oportet; hanc diuiſimus l in præcipuas, & miniſtras: nominauimus præcipuas, altricẽ, m pro-
creatricem, auctricem; miniſtras verò, n attractricem, retentricem, concoctricem, expultricẽ.
Quælibet aũt ex præcipuis ac principalibus poſt actionem opus relinquit, quod quidem o eui
dentiſſimum eſt in ipſa procreatrice, quæ primo fœtum, deinde o hominẽ efficit: huc ſpectat
tota hominis fabricatio, tam ex materia quam ex forma; & tam ex partibus ſimplicibus quam
ex multiformibus: iam verò & auctrix cũ auget; ipſa quoq; opus efficit, p quod poſt actionẽ cõ
ficitur, videlicet incrementũ illud, quod res auctæ præſe ferũt: altrix etiam cũ nos alit, & par-
tes noſtri corporis recreat, opus relinquit, alimẽtũ q videlicet quod agglutinatum eſt, & cõuer
sũ in ſubſtantiam noſtram loco illius quod ex ipſa detractũ erat, ac diſſipatu: illæ verò actio-
nes quæ principalibus deſeruiũt dubiũ eſt relinquãt ne opus aliquod, videtur aliquæ ipſarũ in
ſola actione conſiſtere, aliquæ opus relinquere: concoctrix dum ſuo munere fungitur, mutat id H
quod r concoquitur, & ei perfectionem ſ comparat, quæ reſtat, ita ut dici debeat eius opus
veluti maturitas pomorũ quæ acerba erant: relinquitur enim hęc à facultate cõcoctrice arbo-
ribus inſita poſt actionẽ, hoc eſt poſt coctionẽ. Eadẽ ratio eſt animãtiũ, cũ cibũ conficiũt, & in
ſuccum conuertũt, aut cũ hũc in ſanguinem mutant, aut ſanguinem in ſemen & lac: quãdam
enim perfectionẽ cõparant, quæ ceſſante coctione relinquitur, ita vt non dubiũ ſit quin coctio
opere finiatur; quod non videtur euenire aliis actionibus & facultatibus miniſtris, vt attrahẽ-
ti, retinenti, depellenti: attrahens enim ipſo tractu terminatur, neq; id quod attrahitur aliud
acquirit quam nouũ locũ, ſed quãtũuis attrahatur, nullam aliã ex ipſo tractu adipiſcitur perfe
ctionem: idem vſu venit his quæ retinentur, ſola. n. retentione finitur munus retentricis facul-
tatis, nec aliquod relinquit opus in eo quod retinetur. At neq; illa vis q̃ aliena depellit opus
aliquod cõſtruit, neq; enim depulſione aliquid acquirũt illa quæ detrudũtur, locum enim mu
tant duntaxat, & non naturam, niſi numeres pilos in operibus eos tribuens facultati expultri-
ci, depulſione enim t glutinoſæ fuliginis per anguſta foramina exeũtis gignuntur, ſed ab ea
magis acquirũt materiã quam formam: ſola igitur ex quatuor facultatibus miniſtris cõcoctrix
poſt actionem opus relinquit manifeſtum.

a Gal. 3. de cauſ. ſymp. 3.
b Gal. ibi.
c Gal. ibi.
d Gal. 1. de na. fa. c. 2.
e Sup. c. 1. & Gal. ibi.
f Supra ca. 2. & Gal. 5. de plac. ul.
g Gal. li. de diff. ſympt. c. 3.
h Supra c. 4.
i Gal. li. de pulſuũ uſu c. 2.
k Gal. 1. de diffic. reſpi.
8 Gale. de vſu pulſ. c. 2.
l Supra ca. 5. & 6
m Gal. 1. de nat. fa 9.
n Gal. 3. de nat. fa. 9. & Supra c. 6.
o Gal. 1. de na. fac. c. 5.
p ibi. Gal.
q Gal. 1. de na. fa. c. 11.
r Ariſto. 4. meteo. 2.
ſ Supra c. 6.
t Gal. 2. de temper. 5.

De

A

De effectis ſanitatis quæ diuerſis ſenſibus ſubyciuntur. Cap. VIII.

INter effecta ſanitatis tertio loco referuntur qualitates & obiecta quæ ſecundum na
turam in corpore noſtro compræhunduntur vno aut pluribus ſenſibus, ſiue [a] illius
hominis in quo ſunt, ſiue medici aut alterius. Hæc cuiuſmodi ſint, facile intelliget q
ea quæ vooquoque ſenſu percipiuntur intuebitur. Diiudicant proprie oculi [b] colo-
rem, qui non alio ſenſu percipitur quàm viſu; non eſt autem idem color cuiuis homini, ſicuti
nec temperatio ex quatuor elementis quam calor ſequitur, eadem eſt. Reſpondet autem [c] ca-
lor elemento ſuperanti: ſed cum elementa propria hominis ponat Hippocrates [d] quatuor ſuc-
cos, ab his inficitur externa cutis, [e] quæ omnes corporis partes tegit: talis autem eſt color cu-
tis, qualis [e] & illius ſucci à quo ſuffunditur. Efficit hunc ſanguis rubicundum, album pituita,
flauum [f] flaua bilis, atrum atra. Id autem corpus quod vere moderatum eſt, & iuſtam cuiusli-
bet portionem retinet, ex albo rubicũdum eſt: albus color oritur à ſuccis frigidis, rubicundus
B à calidis. In homine calidiore color conſpicitur ex rubro flauus ob copiam [g] flauæ bilis, in frigi
diore cum calor debilitetur apparet plumbeus [h] ac liuidus: alia igitur temperatio ſani homi-
nis, alium præſefert cutis colorem. Ad temperationem & ſuccos refertur ætas ſexus. In pueris
& mulieribus color albus apparet propter copiam pituitæ: pueri quia nimis edaces [i] ſunt con
trahunt magnam vim crudorum ſuccorum ſicut & fœminæ propter ſexum quod frigidiores
ſint: iuuenes & mares magis rubri conſpiciũtur. Ille igitur color dicetur ſecũdum naturam; &
erit ſanitatis effectum, qui vnicuique temperationi ex quatuor elementis, ſiuè ex quatuor ſuc-
cis conueniet. Quod perpetuum eſt vbi aer ſit moderatus, ita vt neque ſole vramur, neque ri-
geamus frigore: nam vbi hoc accidit, color regionem [k] magis quam temperationem ſequitur,
intuemur enim Ethiopas nigros quod ſole ſint peruſti, eos verò qui Septemtrionalem plagam
incolunt albos frigore cuiuſcumque temperationis, ætatis, ac ſexus fuerint. Sub gelida ergo,
& ſub torrida zona ſæpe euenit vt alia ſit temperatio cutis, alia partium internarum. Quali-
tates verò quæ odoratu percipiuntur in homine ſano neceſſe eſt fœtore omnino careant,
quæcunque enim exhalant corpora noſtra dum ſana ſunt, ſi non delectant incũditate odoris,
certè non debent fœditate moleſta eſſe, ſiquidem talia ſunt naturæ contraria, & non ſanitatis
euenta, [l] ſed morbi: quoquot autem vapores a noſtris corporibus effluuunt cum ſana ſunt nõ
C debent fœtore nobis videri graues, neque enim offendimur ab his quæ ſecũdum naturã ſunt:
qualitas autẽ vaporum quæ naribus percipitur, odor videlicet cum ſecunda ſit, oritur à pri-
mis, & in homine ſano temperationem ſequitur, aut moderatam, aut quæ non multum à mode
ratione recedat. Odor qui hanc ſequitur non poteſt homini eſſe moleſtus, ille contra qui fœ-
dus eſt immoderationem ſequitur, alienuſque à natura noſtra eſt non ſecus atque amaritudo
inter ſapores: eiuſmodi etiam non poteſt [m] eſſe effectum ſanitatis, ſed morbum neceſſariò ſe-
quitur. De guſtu autem ſcire licet cum homo bene valet, nihil poteſt eſſe inſuaue eorum quæ
vel neceſſariò, uel caſu [n] aliquo guſtantur, ſaliua enim & pituita quæ à cerebro per palatũ de-
ſtillat, etiam cum homo ſanus eſt, qualis ſit guſtatu neceſſariò percipitur, caſu etiam euenit, vt
ſudor qui à fronte mouetur in [o] os hominis delabatur ita ut guſtetur eius qualitas ab ipſo ho-
mine duntaxat non tamen ab altero: quæcunque enim ad hominem pertinentia ſub uiſum, au
ditum, odoratum, aut tactum cadũt, ab altero etiam accipi poſſunt, ſed fœditas non [p] ſinit quæ
guſtatui ſubijciuntur ex uno homine exeũtia ab altero guſtari. Quicquid autem guſtari ab ho
mine ipſo conſueuit ex ſuo corpore, non debet amaritudinem, acrimoniam, ſalſitudinem, aco-
rem, aut acerbitatem præſeferre, nam ſic eſſet [q] effectum morbi magis quam ſanitatis; ſed de-
bet eſſe aut omnino ſaporis expers, aut modice guſtatum mouere, cum moderatam ſequatur
D temperationem qua ſanitas continetur: validi autem atque in ſuaues ſapores ab immoderata
temperatione proficiſcuntur. Tactu compræhenduntur plures qualitates, & primæ, ut calor
& frigus, & ſecundæ, ut mollities, & durities, quæ ex primis oriuntur: omnes autem in homine
ſano moderationem [r] quandam retinent. Calor & frigus cum acrius ſentiuntur, non ſont am-
plius ſanitatis effecta, ſed morbi, [s] nequit enim ſanitas tangenti ualidos frigoris aut caloris ap
pulſus afferre, ſed calorem præſefert ęquabiliter ſuſum toto corpore moderatum, & non inſua
uem. At neque humor, neque ſiccitas etiam cum ſanitas eſt ualide mouere ſenſum poſſunt, mo
uent autem per duritiem ſiccitas, per mollitiem humor; ſanitas autem moderationem efficit,
ut inter calorem & frigus, ita [t] inter duritiem & mollitiem: ut autem latius [u] patet moderatio
qua ſanitas continetur, ita & illa quam præſeferunt qualitates quæ ſenſibus percipiuntur in
homine ſano atque aliæ in maribus, aliæ in fœminis, aliæ in iuuenibus, aliæ in ſenibus, aliæ in
biliosis, aliæ in pituitoſis depræhenduntur: tantaque eſt diſſimilitudo earum qualitatum quæ
ſentiuntur in hoc vel illo homine, quanta temperationis in qua conſiſtit earum ſanitas; hæc au
tem late diffuſa eſt, neque anguſtis finibus concluditur. Pueri exempli [x] gratia ſenioribus mol
liores ſunt, [y] fœminæ uiris, pituitoſi bilioſis, quoniam neceſſe eſt omnes illos eſſe molliores in
quorum temperatione ſiccum elementũ uincitur ab humido; contra duriores in quibus humi-
dum à ſicco ſuperatur. Calor item maior percipitur [z] in viro quam in muliere, in iuuene [a] quã

in ſe-

a Gal. li. de diff. ſympt. c. 5.
b Gal ibid.
c Gal 2. de temp 6.
d Hip. li. de nat. huma. text. 18 & Galen. 2. de elem c. 1
e Gal. 1. aphor. cõ. 1.
f Gal. 4. de tuen. ual. c. 4.
g Galen. de optima corporis conſtitu. & de arte medi. 8.
h Gal. 4. de tu. val. 1. 4.
i Gale. 1. apho. cõ. 4.
k Gal. 2. de temp 6.
l Gal de dif f. ſymp. c 5.
m Gale. de diff ſympt. 5.
n Galen. de diff ſympt. 5.
o Gal. ibid.
p Gal ibid.
q Galen. de dif. ſympt. 5.
r Gal lib. art. med. c. 8. & Gale. de opt. corpor. conſtit.
s Galen. de diff ſympt 5.
t Gal. de opti. corp. conſtitu. & de arte medi. c 8.
u Gal. li. artis med. ca. 8. & 2. de tẽpe. c. 4.
x Gal. 2. de tempe 2.
y Gal. 3. de cauſ puſ. 2.
z Gal 3 de cauſ puiſ 3.
a Gal 2. de temp. c. 2.

in ſete, in biiloſo quam in pituitoſo, & omnino in ea coagmentatione in qua frigidum elementum ſuperatur a calido. Reſtant quæ auribus ſubiecta ſunt: non ſunt autem in numero qualitatum ſicuti ea quæ ſenſibus ſubijciuntur, neque enim permanet ſonus aut uox, aut ſiquid aliud auditum mouet, ſed labitur, & continenter fluit: quamobrem in qualitatibus numerari nõ debent quæ conſiſtunt. Quod ergo auribus percipitur, non aliud eſt quam motus & a ictus ſeu pulſus aeris qui in illis reſonat; referri tamen debet inter effecta ſanitatis, quæ in homine ſano attendunt, in quo ſpectare oportet nunquid aliud auditum moueat præter uocem. Profecto nihil aliud audiri uidetur, nam b crepitus, ructus, murmur, & quicunque ſonus a uentriculo aut inteſtinis editur, contra naturam eſt, & magis à morbo quam à ſanitate proficiſcitur: ſed uox hominis quamuis ad actiones animales pertineat, quatenus tamen in auribus reſonat ex his effectis eſt quæ ſenſui ſubiiciuntur, c & proprie auditui. Sonus uocis ſecundum naturam non eſt idem omnibus cum aliis magnus ſit, aliis paruus, aliis acutus, aliis grauis, aliis aſper, aliis leuis pro varia compoſitione ac temperatione inſtrumentorum voci inſeruientiũ. Solus igitur uocis ſonus eſt effectum ſanitatis, alii ſtrepitus præter naturam ſunt, & a morbo proficiſcuntur, ſicuti & ſonus etiam vocis cum mutatur & non editur qualis homini ſano in ætate ac ſexu determinatis conſueuit. E

a Ariſto. 2. de anima cap. 8.
b Gale. de diff. ſympt. 5.
c Gal. ibid.

De qualitatibus quæ in homine ſano pluribus ſenſibus comprahenduntur, & de pulchritudine. *Cap. IX.* F

SEd cum ex his quæ ſub ſenſum cadunt, quædam proprie uno accipiantur, quædam communiter pluribus, ſicuti monſtrauimus quæ ex illis eſſent effecta ſanitatis, ita etiam monſtrandum quæ ex his. Retulit Ariſtoteles d inter communia obiecta magnitudinem, numerum, figuram, motum, & quietem, quibus adiici poſſe videntur liquidũ & concretũ, rarum & denſum, glutinoſum & fragile, quæ ſimiliter plurib. ſenſib. vt viſu, & tactu accipiuntur, & propterea non ſunt propria obiecta, ſed communia: poſſunt tamen aliquo modo redigi ad quinque illa quæ poſuit e Ariſtoteles; in homine autem ſano videndum eſt an aliqua ſint eiuſmodi effecta quæ pluribus ſenſibus compræhendantur, & ad aliquod ſpectent. Ex communibus obiectis iam propoſitis, attenditur in homine ſano magnitudo, quæ magis uidetur eſſe ſanitas quam ſanitatis effectum; ſiquidem partes multiformes ut ſanæ ſint, moderationem quamdam f magnitudinis poſtulant, quæ aptiſſima eſt ad uitæ munera obeunda: nam ſi a iuſto modo recedit, ita ut uel vaſta ſit, uel exigua, minus idonea eſt. Oritur magnitudo primum a vi procreante, & à principio effingente corpus noſtrum, ac deinceps ipſum augente. g Dici tamen poteſt effectum ſanitatis, quatenus facultas a qua proficiſcitur moderata temperatione continetur. Dicemus moderatam temperationem illam in qua calor naturalis plurimus ſit: nam ubi imbecillus, nequeunt partes ad iuſtam magnitudinem perduci, ſicut ubi nimia eſt copia humoris, & idcirco non ſeruatur debita temperatio, ab eodem plurimo calore nimium augetur. Magnitudo igitur poteſt dici ſanitatis effectum in partibus ſimplicibus, ſed in multiformibus, ad quas h proprie refertur, magis dicenda eſt illarum ſanitas, quã earumdem ſanitatis effectum. Percipitur autem magnitudo pluribus i ſenſibus, ut viſu & tactu. Sub eoſdem ſenſus cadit etiam numerus, qui certus requiritur k in partibus noſtri corporis, vt ſuo munere fungi poſſint, manus & pes quinque digitis, non pluribus, aut paucioribus, continentur; ſi uno aut altero careant, uel redundent, l minus reddentur habiles ad ſua munera exercenda. Verum numerus partium ſingularum cum in multiformibus reddat compoſitionem ſecundum naturam, requiraturque ad actiones perficiendas, magis m ſanitas quam ſanitatis effectum videri poteſt: dicetur tamen perinde ac magnitudo ſanitatis effectum, quatenus oritur a facultate procreante, n quæ moderata temperatione, & idcirco ſanitate continetur. Inter communia obiecta, poſita ſunt etiam o motus & quies, cum pluribus ſenſibus accipiantur; comprænhenduntur autem in corpore ſano, tam oculis, quam tactu; triplex enim percipitur motus in corpore noſtro, animalis, uitalis, & naturalis; Ille qui animalis eſt nobis p paret, & tunc ſe oſtendit cum membra ad arbitrium noſtrum commouemus; uitalis q cum cor & arteriæ dilatantur & contrahuntur; naturalis cum uel alimentum attrahitur, uel depellitur quod ſuperat & noxium eſt, vterque r autem & uitalis & naturalis neceſſarius eſt, & non in poteſtate noſtra, ut animalis: ad quamcumque uero facultatem referatur motus noſtrarum partium, proficiſcitur a compoſitione ſecundum naturam, & idco exiſtimati debet effectum ſanitatis, non tamen videtur pertinere ad hoc genus effectorum quod nunc tractamus, eorum ſcilicet, quæ non ſunt actiones, non opera, non retenta aut expulſa, ſed ſenſu vno vel pluribus in nobis ſecundum naturam comprænhenduntur, magis enim exiſtimati debet actio illius facultatis ad quam ſpectat. Si quis præter hos tres reperiatur motus in corpore noſtro, præter naturam eſt, & effectum non ſanitatis, ſed morbi, ueluti palpitatio, s cum pars ſub flatu attollitur, deinde reſidet. Quamobrem triplex tantum ille motus, animalis, vitalis, & naturalis, ad ſanitatem pertinet, depræhenditurque viſu & tactu: refertur tamẽ ad actiones. Sub eoſdem ſenſus cadit quies, qui quatenus diiudicãt rem ſine motu, quietem percipiũt; quieſcunt in nobis ſecundum naturam quæcumque etiam ſecundum naturam mouentur, neq;

d Ariſt. 2. de anima c. 6.
e Loco citato.
f Gal. de arte med. c. 8. & Gal. lib. de conſtit. artis c. 5 & lib de diff. morb. c. 16.
g Gal. 1. de nat fac. ca. 5. & 2. lib. c. 3.
h Gale. lib. de conſtit. art. c. 5.
i Ariſt. 2. de anima c. 6.
k Gal. li. de diff. morb. ca. 6 & de conſtit. art. c. 5
l Galen. de diff morb. c. 6
m Gal li. de conſtit. artis c. 5.
n Gale lib. de cauſis morb. ca. 8.
o Ariſt. 2. de aia cap. 6.
p Gal. 2. de motu muſc. c. 5.
q Galen. de pulſuũ vſu c. 6 & loco citato.
r Gal. de voca. inſtr. diſſect. c. 2 & Gal. de diff. ſympt. c. 4.
s Gal 2 diff. ſympt. c. 3.

obſtat

A obſtat quod cor & arteriæ videntur aſſidue contrahi & dilatari, ſiquidem inter duos motus
contrarios vt docte à phyſicis [a] demonſtratum eſt, media quies neceſſariò intercedit: at neque
motus etiam naturalis qui in atttahendo ac depellendo percipitur, continuus eſt, ſed ceſſat na
tura ab attrahendo vbi quod ſatis eſt attraxit, nec prius ad depellendum excitatur, quàm ab
his quæ [b] qualitate vel copia aliena ſunt moleſtiam ſentiat, quam vbi expulerit, quieſcit. Quie
re etiam terminatur motus voluntarius, quieſcunt enim membra ubi eo quò volumus peruene
runt, ſi quando autem mouentur præter voluntatem, eiuſmodi motus non eſt amplius effectũ
ſanitatis, ſed [c] morbi. Quies igitur vbi opportune motui ſuccedat, nec ultra debitum tempus
producatur, eſt effectum ſanitatis, non tamen actio, quemadmodum motus: adeò enim diſtat
ab actione, vt ei maxime ſit contraria, quo fit vt actionum generi minime ſubijciatur, ſed re-
ponatur in genete eorum quæ pluribus [d] ſenſibus iudicantur: Aſperitas verò & læuitas uiden-
tur proprie ſub tactum cadere, quamquam viſu etiam aliquo modo diſcernuntur, & ideo ſunt
ex illis effectis quæ pluribus ſenſibus iudicantur: commodè autem redigi ad figuram poſſunt
per ſuperficiem quæ in aſperitate inæqualis eſt, in lęuitate æqualis: vtraque autem in homine
ſano, & in diuerſis partibus [e] percipitur, ſed magis dici debet compoſitio [e] ſecundum naturã,
& ſanitas, quam ſanitatis affectum, poſtulat enim ſabrica partium multiformium [f] & figuram,
B & ſuperficiem ſecundum naturam. Iam uerò prætet illam figuram, & ſuperficiem quæ neceſſa
ria eſt ad vitæ munera obeunda, & idcircò ſanitas, alia etiam deſideratur, quæ magis ad orna-
tum [g] & pulchritudinẽ ſacit, quam ad actiones. Idem euenit magnitudini in his qui ſunt habi
tiores, atquè hæc inter effecta ſanitatis, & propriè inter qualitates quæ viſu & tactu accipiun
tur referri debet. Sed cum pulchritudo & decẽs forma totius corporis pluribus rebus cõtinea
tur: inter quas eſt figura, maguitudo, numerus partium noſtrarum, ſequitur ut ipſa quoque ſub
plures ſenſus cadat, & ſit effectum [h] ſanitatis, quamobrem oportunè hic tractabitur.

Inter bona corporis numerãt philoſophi [i] ſanitatem, uires pulchritudinem: ſed medici quo
rum officium eſt omnia facere ad reſtituendum ad conſeruandum bonum noſtri corporis, ad
ſanitatem conſilium dirigunt, cenſentque eos qui hãc acquirunt, [k] vires quoque & pulchritu
dinem adipiſci quæ ipſam tamquam effecta [k] cauſam conſequuntur. De uiribus quod à ſanita
te [l] proficiſcantur nulla eſt controuerſia: nam quãto melior eſt compoſitio, tanto has efficit fir
miores: cõtra ſi recedat a moderatione, quo deterior euadit, eo magis caſdem imbecillas præ
bet, ita ut qui ſanitatem & compoſitionem ſecundum naturam comparat, ſimul & vires com-
paret: quamobrem ſatis eſt medico reſpicere ad ſanitatem duntaxat, cuius vbi compos fue-
rit, non eſt quod ultra laboret ut reddat hominem validum, integram enim ſanitatem integræ
C vires ſequuntur: ſed de uiribus nihil eſt quod ſeorſum agamus, cum referantur ad facultates
quas ſatis ſupra [m] explicauimus. Pergemus igitur ad pulchritudinẽ de qua ambigitur in quo
conſiſtat, ſit nè ſanitatis, effectum ueluti robur uirium, an ipſa ſanitas: tum ſola nè ſanitate cõ-
tentus eſſe medicus debeat, an præter hanc pulchritudinem quoque efficere; quam dubitatio
nem ut præcidamus, rem altius repetemus. Eſt igitur inſita vis omnibus vt pulchritudinem ex
petant, deformitatem repudient, ita vt hæc in malis apud omnes habeatur, illa in bonis: pau-
ci tamen intelligunt quid illud ſit quod aut tam auide expetunt, aut tantopere odetunt. Con-
cedunt tamẽ omnes & pulcbritudinem, & deformitatem in conſtitutione [n] corporis animad-
uerti: nam quod recte [o] conſtitutum eſt, pulchrum, quod praue, [n] appellãt deforme. Vt autem
in noſtro corpore duplex attẽditur cõſtitutio, ita & pulchritudo, vna in ſimplicibus partibus,
altera in multiformibus: vtraque vbi apta eſt, pulchra exiſtimatur, vbi inepta, deformis. Sed
apta ne ſit [p] an inepta, metimur eo munere quo partes fungi debent, quæcunque enim ad agen
dum aptæ ſunt, dicũtur [p] pulchrę, quæ ineptæ deformes. Ex quo intelligi poteſt pulcbritudinẽ
ab vſu [p] partium minime ſeparari, neque detracta vtilitate [q] uenuſtatem aut dignitatem reti-
neti: ita autem vtilitas & pulchritudo inter ſe iunguntur, vt vna [r] nequeat ab altera auelli, &
per ſe conſtare, quod vſu uenit in operibus tam naturæ, quam artis; natura enim ſic omnia fa-
D bricata eſt ad utilitatem & ſalutem, ut pulcbritudinis cauſa facta eſſe uideantur. Specta mun-
dum uniuerſum, ſpecta hominem, belluas, & ea quorum ſtirpes è terra naſcuntur, nullam partẽ
ſine aliqua neceſſitate effectam reperies, ſed ſimul ſpecẽi cernes qua excogitari nulla poſſit
ornatior: notatio autem atque animaduerſio naturæ artem peperit, quæ una cum utilitate ſor
mam quoque nititur comparare. In nauigio latera, carina, prora, puppis, malus, uela, & ſigilla-
tim unaquæque pars pręſefert ſpeciem iucundam cũ utilitate coniunctam. Columnę quæ ſunt
ad ædes & porticus ſuſtinendas neceſſariæ, non plus babẽt utilitatis, quàm dignitatis: faſtigiũ
in ædificijs ea de cauſa inuentum eſt, ut imber ex vtraque parte delabatur: ſed neceſſitatem
tanta conſecuta eſt dignitas, ut ſi intra tecta ubi nulla eſt habenda ratio pluuiæ ſacellum ædifi
cetur, cum faſtigio cõſtruatur. Ergo ſiue naturæ, ſiue artis opera intueamur, iudicabimus [r] pul-
critudinem ab utilitate non ſeiungi. Idem comprobare uidetur Ariſtoteles, [s] cum oſtẽdit aliã
formam adoleſcentibus, aliam ſenibus conuenire, illamque in unoquoque deſiderari quæ ma-
ximam afferat oportunitatem ad uitæ munera obeunda. Adoleſcentes [t] debent eſſe agiles, &
ea dexteritate quæ in ludis, in palęſtra, ad pilam, ad corporum certationes, curſum, pugilla-
tionem, luctationem curricula equorum admodum habilis eſſe uideatur; qui tales fuerint, pul
chri no-

a Ariſto. 8. phyſic. 64. 65. & Gal. 1. de diff. ſe. pulſ. c. 3.
b Gal 3. de nat. fac: ca. 12.
c Gal. li. 1 d trem. & rig. & de diffe. ſympt. c. 3.
d Gal. 2. de anima c. 6.
e Gal. lib. 1. de diff. mor cap 6. & de conſtit. art. c. 5.
f Gal. locis citatis.
g Gal de arte med. c. 8.
h Galen. de tuẽ. val. ad Thraſ. c. 14.
i Ariſ. lib. 1. rhetoric. ad Theo. dec. ca 5.
k Galen. de tuẽ. val. ad Thraſyb. c. 14.
l Gal. 1. me th c 5.
m Supra va riis capitib. in hoc libr.
n Gal. 5. de plac. c. 3. & 1. de vſu par. c 9.
o Gal 1. de vſu par. c 9.
p Gal. 11 de vſu par. ca. 13.
q Galen. de tu. valet. ad Thraſyb. c. 15.
r Gal. 11. de vſu par. c. 13. & 1. de vſu par. c. 9.
s Ariſ. 1. rhe tor. c. 5.
t Ariſ. ibid.

chri nominãtur, cõtrarij deformes. In his ætatib. quæ iá cõfirmatæ ſunt, ea deſideratur [a] corpo E
ris forma atq. habitudo, quæ ferre poſſit labores militares: amãt. n. robur, nitorẽ aſpernant, cũ
ſolida firmitate cõiũcti ſint, in qua ſita eſt eorũ forma. Hæc vbi deſint, q̃uuis uenuſtatis acceſſe
rit, deformes iudicãtur. Senes [b] qui prudẽtia, cõſilio, & virib. aĩ ualere dñt, requirũt corpus ido
neũ [b] ad eiuſmodi officia: quod vbi tale fuerit, dicuntur debitã retinere dignitatẽ, neq. alium
nitorem pollulant. Ruſtici formam habere debent ab vrbanis diuerſam; pro nitore enim ac di
gnitate, forma illa gaudent quæ agreſtem atque horridam vim præſtet. Porrò inter formam vi
rorum & mulierum hoc intereſt, quod hæc in venuſtate conſiſtit, illa in dignitate, eſt enim ve
nuſtas muliebris, dignitas virilis; ſiquidem nati ſunt viri ad externa [c] negocia, mulieres ad do
meſtica; [e] hæ ad propagandum genus deſiderant habitum [d] idoneum, & formam quæ poſſit
viros allicere vt dent operam liberis; ſed viris ineſſe [e] robur & firmitas debet, vt poſſit quiſ-
que ſuam artem exercere. Quamobrem pulchritudo vt non eadem eſt omnium, ita in omnibus
cum vtilitate [f] copulatur: Docuit hoc Hippocrates cum in manu chirurgici magnũ requi-
rit ſpacium inter pollicem & indicem, quod vt ad præhendendum & continendum aptiſſimũ
eſt, ita etiam aſpectu iucundiſſimum: concurrit enim cum habilitate actionis, venuſtas formæ.
Idem voluit Socrates, qui apud Xenophontem eam duntaxat pulchritudinem probat, ſub qua
vnuſquiſq; ad actiones & vitæ munera maxime ſit habilis. Patẽdum eſt igitur pulchritudinem F
tam ſimplicium quam multiformium partium noſtri corporis ab [g] vtilitate minime ſeparari.
Refertur vtilitas ſimplicium partium ad actiones & officia multiformium: ſunt enim à natura
creatæ ſimplices partes, vt [h] ex ipſis coagmententur multiformes, ad quarum munera tunc re
cte accommodantur, cum moderata ac iuſta temperatione quatuor elementorum [i] continen-
tur. Hæc enim ſubſtinet facultates omnes noſtri corporis, cum talis fuerit qualis conuenit vni-
cuique: hanc ſequitur cum habilitate ad actiones [k] ſimul etiam pulchritudo, cum ſub ipſa be-
ne alatur corpus, fiat boni habitus, & boni caloris, orianturq. pili in capite & mento qui ad di
gnitatem & venuſtatem plurimum conducunt. Hęc cum adſunt, pulchritudinem, cum deſunt,
deformitatem afferre clarius eſt quàm vt probari debeat: forma igitur partium ſimpliciũ egre
gia nunquam ab vtilitate ſeparatur. Idem euenit partibus multiformibus, quarum præſtantia
habilitatem poſtulat ad vitæ munera obeunda: eam verò obtinent ſi ad ipſarum ſtructuram il
læ res concurrant, in [l] quibus ipſarum ſanitatem conſiſtere demonſtrauimus, [m] figura videli-
cet, [n] ſuperficies, caua, magnitudo, numerus, ſitus, vnitas idonea: debet enim quælibet pars
ea figura prædita eſſe quæ decens ſit & apta ad id præſtandum ad quod genita eſt. Caput [o] G
(exempli gratia) vtrinque a lateribus depreſſum eſſe conuenit, à fronte & occipitio promine-
re, quę figura vbi deprauetur caput & aſpectũ offendet, & erit ad actiones exercendas ineptũ.
Ex contrario vbi ea ſeruetur, dignitatem retinebit ab vtilitate minime ſeiugatam: idem com-
periemus ſi aliorum figuram intueamur. At neceſſaria [p] etiam eſt ad vitæ officia exequẽda ſu
perficiei certa aſperitas ac læuitas, quæ ſimiliter conducit ad pulchritudinẽ: caua item ad quẽ
vſum effecta ſunt, nec nimis lata aptantur, nec nimis anguſta, ſed cum quadam mediocritate, à
qua ſi recedant, & minus vtilia erunt, & proprie quæ externa ſunt deformitatem aliquam prę
ſeferunt: quod ſi intra modum conſiſtant, vtilitatem ſimul ac ſpeciem retinebunt. Magnitudo
[q] etiam non quælibet idonea eſt aut ad partium officia, aut ad decorem; ſed illa tantum quæ
modum ſeruat, quoniam nimis vaſta incommoda eſt, qualem in illis conſpicimus qui vel nimis
proceri ſunt, vel hebetes & corpulenti, neque enim commode ſuis muneribus [r] funguntur.
Quid quod neque formoſa eſt quæ valde modum excedit? Nã vt recte docet Ariſtoteles, [s] ſi
venuſtas coniungeretur cum ſtatura vaſta, minimè ſe oſtenderet, nequit [s] enim in ingenti cor
pore tota ſimul accipi, & vno aſpectu compræhendi: exiguum vero corpus quàm incommodũ
ſit, & quam egre neceſſarias actiones præſtet, poſitum eſt ante oculos omnium: mitte monſtra,
& corpora [t] νανώδη à græcis nominata, quæ alioquin inutilia, deliriarum gratia principes alunt:
inſpice homines qui ſtatura parua ſunt, iudicabis tantum illis de robore eſſe demptum, quan- H
tum detractum eſt de magnitudine, qua imminuta adeo dignitas imminuitur, vt quantumuis
graues & prudentes ſint, ridiculi vidcãtur: neque ſola dignitas tollitur, ſed venuſtas etiã, quæ
licet ſumma in paruo homine reperiatur, [u] non tamen poſſet bene diiudicari: confunderetur
enim ſenſus, vt idem Ariſtoteles [t] teſtatur, nec diſcrete & electe, ſed confuſe, & permixte deco
rem acciperet partium ſingulatum. Deſiderat igitur pulchritudo partium multiformium de-
bitam [x] magnitudinem, ad quam poteſt etiam referri bonus habitus, quem diximus etiam ar-
tendi in pulchritudine partium ſimplicium. De numero, nulla eſt controuerſia vbi ſecundum
naturam ſit, habeat nè in ſe formam cum vtilitate comparatam, vbi contrarius deformitatem
vna cum actionum [y] noxa: nam quibus pars aliqua mutila eſt, & quaſi decurtata, partim pri-
uantur actione illius, partim habent animi offenſionem, cum fœdi ſint ac deformes: ex quo per
ſpicuum eſt quantam uim habeat certus partium numerus ad utilitatem ſimul & pulchritudi
nem obtinendam, ſiquidem contrariorum contraria ſunt conſequentia. Situm verò idoneum
ſummopere ad agendum conferre ille intelliget, qui animum ad ſingularum partium fabrica-
tionem refert: iudicabit enim eo loco fuiſſe a natura collocatas, vbi quã commodiſſime ſuum
munus exercerent, ſic vt nequeat locus excogitari aptior quã ille qui a natura tribuitur. Idem
quoque

a Ariſt. ibidem.
b Ariſt. ibidem.
c Ariſto. 1. Oeconom. c. 7.
d Ariſto. 1. Rhetoric. ca. 5.
e Gal. 3. de cauſ. pulſ. c. 2.
f Gal. 1. de vſu part. c. 9.
g Hip. 1. de offic. text. 21.
h Gal 1. de vſu part. c. 9. & 11. de vſu part. c. 13.
i Galen. in proœm. lib. de nat. human. Ariſt. 2. de partib. c. 1.
k Galen. 1. de præſag. puls. 4.
l Galen. de tu. val. ad Thraſyb. cap. 14.
m ſupra li. 1. cap. 11.
n Gale. de conſtit. artis 5.
o Gale. de art. medic. 31.
p Gal. lib. de conſtit. art. cap. 5.
q Gale. lib. de conſtit. art. 5. & li. de differẽ. morb. c. 6.
r Ariſto. 1. Rhetor. c. 5.
s Ariſt. de poetica nõ lõge a principio.
t Ariſto. 4. de part. c. 16.
u Ariſt. lib. de poetica non longè a principio.
x Gale. lib. artis med. 8. & de conſili. art. c. 5.
y Gale. lib. de differẽ. morb. c. 6. & 8.

A quoque nos tenet ac delectat incredibiliter: quod ſi ob infortunium aliquod mutetur, vna cũ
vtilitate forma etiam amittitur. Reſtat vnitas ſeu continuatio quam [a] ſimplices partes pari-
ter ac multiformes deſiderant, vt belle ſuum officium faciant. Eadẽ videtur non minus ad pul
chritudinem, quam ad vſum pertinere: nam vbi diſſoluatur, non minus animum offendit defor
mitate, quam læſione actionum: ſed faciamus compendium dictis. [b] Spectat pulcbritudo par
tium ſimplicium ad bonam habitudinem, ad bonum colorem, ad pilos decentes; multiformiũ
verò ad figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem, numerum, ſitum; adde vnitatem, quæ in v-
troque genere partium amatur. Hæc vbi congrua ſint, ad pulchritudinẽ ſimul & utilitatem ac-
commodanrur. Sed ſint ne idem ſanitas & pulchritudo, cum ambæ in [c] compoſitione corporis
ſecundum naturam conſiſtant, an inter ſe differant, ita vt pulchritudo ſit effectum ſanitatis: tũ
reperiatur ne altera pulchtitudo præter illam quæ cum vtilitate copulatur, ac ſi reperitur per
tineat ne ad medicum, an ad alium artificem, in diſquiſitione nunc ponendum reſtat. In parti-
bus quidem ſimplicibus, conſtat pulchritudinem eſſe effectum ſanitatis à qua proficiſcitur ha
bitudo illa bona [d] cum bono calore, & pilis decentibus, quibus diximus earum pulcbritudi-
B nem contineri; nam ſanitas [e] ipſarum eſt moderata compoſitio ex quatuor elementis, hãc pro
xime ſequitur robur altricis facultatis, à qua oritur bona corporis habitudo, bonus color, cum
pilis decentibus. Intereſt igitur inter pulchritudinem & ſanitatem partium ſimplicium, quam
uis vna ab alia nequeat [f] auelli. At in multiformibus idem videtur eſſe pulchritudo & ſanitas,
cum in earundem rerum moderatione uerſetur, figuræ ſcilicet, ſuperficiei, cauorum, magnitu-
dinis, numeri, ſitus, vnitatis. Verum neceſſe eſt in his quoque vnam ab altera ſeiungi, ita vt ſa-
nitas ſit [g] cauſa, quam veluti effectum ſequitur pulcbritudo, licet in eadem fabricatione ver-
ſentur; eſt enim ſanitas ipſa compoſitio corporis ſecundum naturam, quæ propoſitarum rerũ
moderationem poſtulat, quam cum obtinet, ſimul & robur actionum efficit, & [h] pulchritudi-
nem, quæ non eſt proprie moderatio, ſed conuenientia propoſitarum rerum, & conſenſio con
gruens, quam græci συμμετρίαν vocant; nam vt concentus ſit ex fidibus ad numerum relaxatis
contractisque, non tamen eſt contractio & relaxatio fidium, ſed vtramq; ſequit: ſic pulchritu-
do partium multiformium, quãuis ſubſiſtat in ſtructura congrua, non tamẽ eſt ipſa ſtructura.
At neque facultates etiam noſtrũ corpus adminiſtrantes. (licet moderata & apta compoſitio
ne [i] contineantur, vt ſupra demonſtrauimus) ſunt ipſa compoſitio, ſed ab ea proficiſcuntur.
Conſenſus igitur & æquabilitas omnium partium æquabiliter inter ſe cohærentiũ, eſt illa for-
C ma quæ totius hominis fabricã reddit admirabilẽ & pulchrã, neq; debet pulchritudo dici ali
qua illarũ rerũ, in quarũ moderatione verſat̃, quod elegãter declarauit Catullus his verſibus.

Quintia formoſa eſt multis, mihi candida, longa,
Recta eſt, hæc ego ſic ſingula confiteor;
Tota illud formoſa nego: nam nulla venuſtas,
Nulla in tam magno eſt corpore mica ſalis

Forma hæc maiorem vim habet auctore [k] Ariſtotele ad hominem commendandam, quam
epiſtola accurate etiam perſcripta. Hanc Carneades vir ſummi ingenii cum regno compara-
uit, quod nullis cuſtodibus corporis indigeret. Contraria eſt deformitas, quæ licet inconcinna
partiũ fabrica cõtineat̃, ab ea tñ differt tãquã inter ſe diſſidẽtiũ, & veluti ſymphonia diſcors,
vt dicit poeta ille. Eiuſdẽ ſñiæ videt̃ fuiſſe Plato [l] cũ in Sophiſta aliud cenſet eſſe morbũ, aliud
deformitatẽ; & rurſus aliud ſanitatem, aliud pulchritudinẽ: [m] definit. n. morbũ rei cognatæ
diſſidiũ, deformitatẽ verò inæquabilitatẽ, q̃ ab ipſo proficiſcitur; ex contrario ſanitatẽ cogna-
tarũ partiũ cõueniẽtiã, pulchritudinem verò æquabilitatẽ, q̃ illa peperit in corpore. In [n] ani-
mo aũt ſtatuit deformitatẽ eſſe diſſenſionem, & incõſtãtiã opinionũ; pulchritudinẽ verò eo-
rũdẽ conſenſum. Ex his colligitur pulcritudinẽ non aliud eſſe q̃ cõuenientiã partiũ inter ſe cõ
D gruẽtiũ, ita vt quod pulchrũ eſt, vndiq; aptũ ſit, & expletum omnibus ſuis numeris & partibus
perfectum, cuiuſmodi fuit ſignum illud [o] Polycleti quod regula dicta eſt, ad quã fictores ſua
ſigna dirigerent, & cuius ſpeciem imitarentur. Pulchritudo aũt ſimpliciũ partiũ quã in bona
habitudine & decentibus pilis conſiſtere diximus, eatenus ad multiformes ſpectat, quatenus
componuntur ex [p] ſimplicibus tamquã ex materia, ita vt dicere poſſimus vnũ genus pulchri-
tudinis verſari in materia, alterum in forma partiũ multiformiũ, & vtrũque eſſe effectũ ſanita-
tis. Sed quod pertinet ad formã, conſiſtit in ſymmetria & conſenſu illo; quod ad materiam, in
quantitate, hoc eſt bona habitudine & qualitate, hoc eſt bono [q] colore quibus adijciũtur pili
decentes: neq; enim põt natura pulchritudinis, quæ in materia verſatur, uno verbo explicari.
Seb dubiũ eſt p̃ter dictã pulchritudinẽ ſimpliciũ & multiformiũ partiũ q̃ ſanitatẽ ſequit̃, alia
ne reperiat̃, q̃ nullã hẽat cũ ſanitate atq; vſu partiũ cõueniẽtiã, ſed ab his ſeparetur atq; auel
latur? nam uidentur aliæ partes corporis eſſe donatæ à natura propter aliquẽ uſum, aliæ citra
omnẽ utilitatẽ, ad quẽdam [r] ornatũ, ut uiris barba ac mammæ, quẽadmodu cauda pauoni. Di
cimus ad hæc naturã ex his q̃ corpori ſuperſunt, niſi quãtũ fieri põt ut uel uſus, uel certe di-
gnitas cõparet: capilli utilitatẽ afferũt, & nitorẽ, barba tñ ornamẽto eſt, mãmæ uiros non mo
do ornãt, ſed ẽt defend unt, cũ [s] ſint tegmẽtũ, & quaſi propũgaculũ quoddam: pauca aũt repe
rias quæ ſine aliquo uſu ad decorẽ tantum data fuerint; quæ tamen huiuſmodi ſunt, conſerua-
ri à

a Gal. li. artis me. c. 8. & li. de diff. morb. c. 4.
b Vt ſupra paulo ante & Gale. de tu. vale. ad Thraſ. c. 14.
c Gal. li. ad Thraſ. c. 14.
d Gal. li. artis me. c. 8.
e Gal. d' cõſtit. artis c. 10 & 1. de tu ual c. 1.
f Gal. li. ad Thraſ c. 14.
g Gal. li. artis me. c. 8. & libro ad Thraſ cap. 14. & c. 15.
h Gale. ad Thraſ. c 14.
i Gal. li. de preſag. pul. c. 4.
k Diogenes Laer. in vita Ariſt.
l Plato in Sophiſta.
m Plat. ibi.
n Plato ibi. & Gal. 5. d' plac. 3.
o Gal. li 17. de vſu par. 1.
p Ariſ. 2. de partib. animal. c. 1.
q Gal. li. artis me. c. 8.
r Gal. 11. de uſu par. c. 3
s Gal. 7. de vſu par. ca. 22.

ri à medico debent tanquam res ſecundum naturam & effecta ſanitatis, in quorũ numero eſt E
[a] pulchritudo, quæ quantum fieri põt conſeruanda eſt, præſertim cum oẽs adeo ipſã expetãt, vt ſi qua in membris praua, debilitata, inmutata ſint, occultẽt, dẽtq; operã vt ſi vſus mẽbrorũ minor futurus ſit, eorũ tamen ſpecies ad naturam reuertatur, quod faciunt qui in locum effoſſi oculi reſtituunt alterum fictum ex vitro vel argento. Amant igitur oẽs pulchritudinem, modò poſſit ſine magna moleſtia cõparari: deformitatem, inquit Hippocrates [b] cũ fracturæ naſi medetur, oẽs malè oderunt, q̃uis pauci ſint qui [b] perferre moleſtiã illã velint quę plerumq; eſt ad deformitatẽ remouẽdã neceſſaria. Spectabit igitur medicus ad eam quoq. pulchritudinẽ quæ ab vtilitate ſeiũgitur, & vbi pereat vſus partis, ſpeciẽ ac formã conabitur pro virib. retinere, quo noĩe ſæpe duriorem & craſſiorẽ cicatricẽ extenuat atqui emollit vt cuti quam ſimillimã reddat, reſarcit curta, & alia complura efficit quæ citra omnem vſum ſolam afferunt dignitatẽ, & cum hæc efficit, ſungitur officio medici: pertinet enim ad medicinam ea quoque pars quæ naturalem pulchritudinem tuetur, diciturque græcè [c] κοσμητική: ſed vt hæc medicum decet, ita altera dedecet, quæ ſimiliter ad ornatũ dirigitur. Efficit aũt pulchritudinem fucatam [d] atque adulterinam, vocaturque κομμωτική: hanc igitur relinquet, [e] cãdorem, vel ruborẽ fucatũ repellens, in illam incumbet ſanguine incorrupto ſtudẽs naturalẽ nitorẽ reſtituere: Fucoſa illa ars F adulatoris eſt, quãuis interdum requiratur [f] à medico ob ſimilitudinẽ quãdam & cognationẽ quam habet cum naturali uitor ille adulterinus. Abhorrebit tamen [g] ab eiuſmodi arte non minus quàm ab illa quæ obſonia ita præparat vt nulla habita ratione ſanitatis ſuauiſſima ſint, & maxime guſtum impellant voluptate; Eam enim iucunditatem duntaxat admittet, quæ nequeat ſanitatem labeſactare, & coquum commonefaciet vt eo condimẽto & eo genere coquẽdi vtatur quod ſalubre ſit, & quãtum per ſanitatem licet guſtui ſuaue. Sed reuertamur ad pulchritudinem naturalem, refertur hæc ad tertiũ [h] genus effectorũ ſanitatis, ad ea videlicet quæ non ſunt actiones, non opera, non expulſa & retenta, ſed qualitates quæ ſecũdum naturam in corpore noſtro ſenſibus compræhendũtur: illa aũt cõuenientia, & ęquabilitas partiũ multiformiũ in qua cõſiſtere earũ formã diximus, [i] ſub tactũ cadit ſimul & viſum, licet magis proprie ad viſum ſpectet, quẽadmodũ & ex his quæ ſpectãt ad eandẽ materiã bona habitudo & pili decentes; nam color bonus ſolo viſu iudicatur. Sed ſatis de tertio genere effectorum.

[a] Gale. lib. ad Thraſy. cap. 14. & cap. 15.
[b] Hipp. 2. de Artic. c. 46.
[c] Gale. lib. de part. artis med. ca. 1.
[d] Gal. 1. catatop. 2.
[e] Gale. lib. de part. ar. 1 & lib. de tu. valet. ad Thraſyb. c. 9. & 10.
[f] Gal. lib. 1. catatop. c. 2.
[g] Gale. de tu. valet. ad Thraſyb. c. 9. & 10.
[h] ſupra in hoc capite.
[i] ſupra paulo ante.

De his quæ ſecundum naturam expelluntur aut retinentur. Cap. X.

G

DEpulſa & retenta ſuperſunt ex effectis ſanitatis, quæ ad proptiũ [k] genus referri debent ab alijs ſeparatum: neque. n. quod depellitur aut retinetur eſt actio, ſicut depellere ac retinere aut opus, cum nihil à facultate expultrice uel retentrice mutetur, aut qualitas ſenſibus ſubiecta. Reliquitur ergo ut ad aliud genus ſpectet, qđ auulſum a ceteris per ſe ipſum conſiſtit: diſtribuitur aũt [l] in duo mẽbra, ſub uno ſunt quæ depelluntur, ſub altero quæ retinentur, quib. addi tertiũ poſſe uř eorum quæ partim retinentur, partim depelluntur. Tractemus primo retenta, quæ facilè inueſtigabimus, ſi in memoriã reuocemus, quo ſpectet munus facultatis retẽtricis: Subſeruit [m] aũt altrici, auctrici, procretrici, quæ poſtulant ut materia contineatur [m] ad alendum, procreãdum, augendũ neceſſaria. ob quãcunq; cãm retineatur utilis eſt, contra inutilis & noxia quæ depellitur: inſita. n. eſt uis oĩbus partibus [n] complectendi quæ ſecundũ naturam ſunt & cõmoda, & declinandi, ac detrudendi contraria. Vtiliter itaq. retinetur quod alere atque augere põt, & primo cibus à uentriculo dum uertatur in ſuccum, hic à iecinore dum mutetur in ſanguinẽ, ſanguis ab oĩbus partibus dum ſimilis fiat eorum ſubſtantiæ utiliter etiam retinetur, quod ad gignendum confert, ueluti ſemen in ſuis uaſis, donec concubitu in uterum effundatur, ubi & idẽ poſtea retinetur, dum perficiatur fœtus, [o] & partus matureſcat: retinetur item mulieribus ſanguis qui aut ale H re & augere fętum dẽt, aut conuerti in lac dum lactentem infantẽ nutriat: In ſumma quicquid continetur ad aliquod commodum continetur, & illud ẽt quod alioquin alienum eſt & prorſus detrudendum, propter aliquam utilitatem moram trahit in receptaculo, quemadmodum deiectio [p] in inteſtinis, flaua bilis & urina, utraq; in ſua ueſica quaſi in ciſterna, ſuccus melancholicus in liene. Quod ſi rem diligentius intueamur, inueniemus nõ ſolum oportunum, ſed ẽt neceſſarium fuiſſe ad uitam commode degendam ut hęc retinerentur. Deiectio ſi aſſidua eſſet; flaua bilis ſi aſſiduè irritaret inteſtina; urina ſi continenter deſtillaret, neque diutius omnia hæc ſeruarentur in ſuis receptaculis, eſſent uitæ muneribus incredibili impedimento: nec eſt propterea quod prudentiam aut rationem in inteſtinis, aut ueſica eſſe exiſtimes, ſi ob uitæ cõmoda diutius retinent quæ alioquin ſuperflua ſunt & aliena; ſed ſingulæ partes noſtri corporis ipſa natura ſine mente, ſibi duntaxat utilitatem comparãt, alliciunt [q] quod utile eſt, depellunt quod [q] inutile, nec aliquid efficiunt in aliarum [r] gratiam, ſed in ſuam omnia; ea tantum amplectuntur [s] quibus frui debent, non retinẽt à quibus offenduntur, ſed illa duntaxat à quibus aliquam capiant utilitatem. Summus uerò opifex qui ſtruit corpora noſtra, ita omnes facultates impertit, ut conſentiant & conſpirent [t] in utilitatem totius corporis, & omnes partes omnium participes ſint, nec poſſit una ab alia ſeparari, & tamen ſuum proprium munus

quæ-

[k] Gale. lib. de diff. ſymp. c. 2.
[l] Gale. ibidem.
[m] ſupra ca. 6. huius libri & Gal. 3. lib. de natu. fac. c. 1.
[n] Gale. lib. 3. de natu. fac. 6.
[o] Gal. 3. de nat. fac. ca. 2. & 3.
[p] Gal. 3. de nat. fac. 5.
[q] Gal. 3. de na. fac. c. 6.
[r] Gal. lib. 3 de nat. fac. c. 13.
[s] Hipp. lib. de alimẽto & Gale 2. lib. de cau. pulſ. c. 12.

A quæque exercet. Inteſtina igitur dum cibi reliquias continent, & vitæ cõmoditatem afferunt, & [a] ſiquid in illis vtile eſt, alliciũt, ſecernuntq; ab eo quod alienũ. Idem facit ueſica, & quæ vrinam, & quæ [b] flauam bilem recipit. Idem & lien, cum continet ſuccum melancholicũ: ſingulæ enim hæ partes ex retentis aliquod [b] commodũ excipiunt, & hoc pacto ſimul afferũt & opportunitatem vitæ, & ſibi aliquam vtilitatẽ: linquamus retenta, videamus expulſa. Quæcũq; igitur natura reſpuit atque arcet, omnia [c] vel qualitate, vel quantitate moleſta ſunt: quædam.n. arcentur à natura, quod debitum modũ ſuperent, licet genere cõmoda ſint, huiuſmodi eſt ſanguis qui per menſtrua tempora mulieribus profluit ex vtero, & qui adoleſcentibus boni habitus interdũ ex naribus erumpit: eiuſdem generis videtur eſſe cibus qui nimiũ liberaliter [d] ingeſtus ventriculũ adeò opprimit, vt ab expultrice, vomitu vel deiectione detrudatur: Sed his qui modũ non excedunt in ratione victus nec ſanguis ex naribus erumpit, nec crudus cibus ex ventriculo depellitur, ſi modo integra ſanitate fruantur. At menſtrua purgatio [e] mulieribus reſpondet etiã vbi optima valetudo fuerit, & adhibeatur victus ratio ſaluberrima, ita vt depulli menſes mulieribus naturæ [e] ac ſanitatis prorſus ſint effecta. Ille verò ſanguis qui ab expultrice facultate ægrotãtibus effunditur, aliqua ex parte [f] præter naturam eſt & ẽr morbi effectũ, B quatenus à morbi cauſa expultrix ad detrudendũ excitatur. [g] Semẽ etiam vbi nimiũ ſuperat tam viris quã mulieribus eſt ex his quæ ſecundũ naturam expelli debent, quamuis non genere & qualitate, ſed copia duntaxat alienũ ſit, licet ex nimia [h] retentione noxias acquirat qualitates. Ea verò expulſa quæ qualitate aliena ſunt etiam ſanis ex [i] triplici coctione alimenti redundant, [i] eſculenta enim & poculẽta quamtũuis ſimilia videantur, & propria naturæ noſtræ, multũ tamen adhuc [k] ab illa diſtant: quamobrem ſi debent fieri alimentum & conuerti in partes noſtras, neceſſe eſt mutentur, neque ſufficit vnica mutatio, tanta eſt diſſimilitudo, ſed [l] triplex neceſſaria eſt, vna cum in ventriculo mutantur in ſuccum, altera cum hic à ventriculo ſecretus labitur ad iecur, & ibi in ſanguinẽ conuertitur, tertia cum hic per venas diſtributus vnicuiq; corporis parti in eius ſubſtantiam mutatur. In qualibet autem ex his tribus mutationibus ſecernitur quod vtile eſt, [m] ſuperſunt reliquiæ inutiles, & ad alendum minime accõmodatæ, hæ depelli dẽnt tãquam qualitate ſeu ipſo genere alienæ. In prima. n. mutatione quæ fit in ventriculo, cũ vtilis ſuccus ſecernitur, & a primis venis allicitur, recipiuntur craſſiores reliquiæ in inteſtinis, unde poſtea deijciuntur molles & figuratæ eo tempore [n] quo ſecundum naturam conſueuerũt, & modo conuenientes his [n] quæ aſſumuntur. In ſecunda co- C ctione ſecernitur ſanguis, & ad uenam cauam transfunditur. ſed relinquuntur flaua bilis, ſuccus melancholicus, & humor aquoſus, quæ ad uarias partes feruntur, vt [o] flauabilis ad veſicã fellis, & duodenum inteſtinum, ſuccus melancholicus ad lienem, & inteſtina, humor aquoſus à renibus allicitur, inde transfuſus ad [p] veſicam detruditur & fit vrina: quæ ſecundum naturã fere ruffa eſt, & media inter tenuẽ & craſſam, in qua quædam [q] ſubſident alba, leuia & æqualia. In tertia coctione, quam efficiunt partes ſolidæ, dum ſanguinẽ in ſuam ſubſtãtiam conuertunt, ſimiliter quædam ſuperuacanea [r] relinquuntur, neque.n. tota ſubſtantia ſanguinis idonea eſt quæ alat ſubſtantiam ſolidam: quæ autem ſuperſunt inutilia trãslata ad cutem expelluntur. Duplici [r] autem generi ſubijciuntur, cum alia [t] craſſa ſint & hæreant, alia liquida & fluant. Fluit humor qui ſeri naturam hẽt: hic licet à renibus alliciatur, & fiat vrina, vt proxime dictum eſt, non tamen ita [u] totus attrahitur vt ſanguis ſine eo penitus relinquatur, ſed neceſſe eſt adhuc aliquid ex ipſo retineat, vt facilius [x] penetret per venas anguſtiores: hoc autem extenuatum in vapores diſſipatur, & per foramina cutis ita exhalat vt lateat ſenſum. At non tantum ex aquoſo humore, ſed etiam ex ſanguine ac reliquis ſuccis vapor exhalat, copioſior quidẽ in corporibus calidis & humidis in quibus cutis rara eſt, cum aer ſimiliter fuerit calidus & humidus; quibus verò praui ſucci redundant, pro vaporibus ex cute exeunt fuligines. Verum vbi nimia aquoſi humoris copia ad cutem fertur, non poteſt tota digeri atq; expirare, D quocirca in ſudorem [y] abit qui ſimiliter elabitur ex cute. Quamobrem [z] Diocles exiſtimauit ſudorem præter naturam eſſe, cum ſanis qui moderata victus ratione vtantur non effluat, ſed qui transfertur ad cutem aquoſus humor paucus ac tenuis eſt, & vniuerſus in vapores diſſoluitur. Craſſa verò quæ ex tertia coctione ſuperant ad cutẽ [a] detruſa, partim ſordem efficiũt, partim pilos; ſordes extra cutem omnino expellitur, quamuis quod glutinoſa ſit, externæ eius ſuperficiei inhæreſcat: ſed pili partim depellũtur à cute, partim ab eadem retinentur, id quod aliquo pacto etiã euenit vnguibus, ita vt vtrique poni poſſe videãtur in genere quodã medio inter retenta & depulſa. Vtrique tamen ponuntur in [b] partibus corporis, ſed magis vngues qui etiam magis retinentur & minus depelluntur quam pili, qui in libro de arte medicinali referuntur à [c] Galeno inter ea quæ ſanitatem & compoſitionẽ noſtri corporis neceſſario conſequuntur: hoc pacto igitur extimabuntur effecta ſanitatis, referunturque ad expulſa & retenta, ſeu ad medium quoddam genus inter utraque quemadmodum monſtrauimus. Sed quæ de effectis ſanitatis dicenda erant, habeant hunc terminum.

a Gal. li. 3. de na. fa. 13
b Gal. 3. de na. fa. c. 9.
c Gal. li. 3. de na. fa. c. 5. & 12.
d Gal. li. 2. de temp. 2.
e Gal. 3. de cau. ſymp. c. 2.
f Gal. li. de diff. ſymp. c. 6.
g Gal. 2. de cau. ſymp. c. 7.
h Gal. 6 de loc aff. c. 5.
i Gal li. 1. de tu. ual c. 12.
k Gal. 1. de tu. ual. c 3. & 1. de na. fa. c. 10.
l Gal. 1. lib. de tu. ua c. 12 & Gal. li. de ſucc. bo. tu. & uitio c 5.
m Gal ibi. & 1. de na. fac c. 10.
n Gal. 1. li. de tu. ua. c. 12. & de ſuc cor. bon. & vitio c. 5.
o Gal. li. 3. de na. fa. 5.
p Gal. li. 3. de na. fa. 9.
q Gal. li. 1. de na. fac. 13. 14.
r Hip li. 2. epi. ſex 26.
ſ Gal. 1. de tu ual c 12.
t Gal. li. 1. de tu ua 12
u Gal. 4. de vſu par. c. 6. & 1 de tu. ual c 12.
x Gal ibid. Gal c. 4. de vſu par. c. 6
y Gal. 1. de tu. ual c. 13.
z Gal. 1. apho. cõ. 15. & li. de dif. ſymp. c. 6.
a Ga. li. 1. de tu ual. 12.
b Ari. 3. de hiſto. ani. c. 9 & 10.
c Gal li. artis me. c. 9.

Finis Tertij libri de Tuenda Valetudine Generatim.

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
GENERATIM

E

Liber Quartus:

Qui eſt de his quæ cognoſcenda ſunt in homine ſano.

Quæ in vniuerſum cognoſcenda ſint in homine ſano, & qua ratione. Cap. I.

SIquis cuſtodire ſanum hominem tentet, antequã ad id aggrediatur, ea quæ cu
a Gal. 1. de tu. val. 1. ſtodienda ſunt tenere a debet, compoſitionem videlicet corporis, quæ ſani-
tas eſt, cauſas, & effecta eiuſdem, de quib. abſolute cognoſcendis abunde egi- F
mus in ſuperiorib. libris: quod quidẽ non ſatis eſt, cum eadem recognoſcere
oporteat, & ex certis indicijs colligere in homine qui tractatur, atq; hoc nũc
nobis propoſitum eſt. Præſcribemus igitur quo pacto vnumquodque ex his q̃
conſeruanda eſſe demonſtrauimus cognoſcendum ſit in homine ſano ad cuius cuſtodiam ad-
hibebimur: deſcẽdemus autem à ſummis generib. vſq; ad imas ſpecies, atq; ad differentias cu
iuſcũque cõpoſitionis noſtri corporis & ſanitatis; tũ cauſarũ, & effectorũ quæ eãdẽ conſequũ
tur, omnia non quidem membratim, ſed generatim cõplectentes quæ ſecundũ naturã ſunt, &
tutela indigent. Verũ non ſufficit ad bonã valetudinem retinendã tm̃ hęc quæ prę̃ſentia ſunt,
& in homine ſano recognoſcere, ſed expedit ẽt conijcere quæ fuerunt, & quæ futura ſunt præ
ſagire. Cæterũ de præſentib. nulla eſt controuerſia, nemo. n. ſanæ mentis negabit ſiquid defen
b Gal. li. 1. de tu. val. c. 1. dendum ſit, anteq̃ defendatur oĩno b cognoſcẽdũ eſſe: ſed quorſum ſpectet præteritorum me
miniſſe, aut futura præuidere, cum neque ſint, neque ſeruari debeant, poterit in dubium incer
tumque reuocari; perſpicuum tamen fiet ſi vnũquodque æſtimemus eorũ quæ ſiue præterita
ſiue futura cognoſcere oportet; ſic. n. patebit quanti momenti ſit, & quantã vtilitatẽ afferat tã
præteritorũ memoria, q̃ futurorum præſagitio. Inde autem ordiemur quod quæcunq; ad cor-
c Gal li. 1. meth. c. 7. & 8. pus noſtrum referuntur, ſunt c vel ipſa cõpoſitio corporis, vel cauſæ, vel effecta eiuſdem: neq; G
enim quartũ mẽbrum inuenitur, quod his non ſubijciatur. Omnia ergo quæ ad corpus noſtrũ
attinent, ſeu præſentia, ſeu præterita, ſeu futura, proculdubio ſub aliquo illorum trium com-
præhenduntur: hoc autem de præſentib. ſatis expoſitũ eſt in ſuperiorib. vbi non ſolũ tria eſſe
recognoſcenda, ſed ſingula conſeruationẽ poſtulare demonſtrauimus. Eadẽ tria in homine ſa
no vbi præterierint conijcienda ſunt, id quod ad cognitionem pariter & conſeruationẽ præ-
ſentium pertinet: cõpoſitio corporis præterita in homine nunc ſano potuit ſecundũ naturam
eſſe, atque eadem quæ nunc eſt, ita vt ſanitas quæ præſens eſt, iam inueterauerit & confirmata
ſit: potuit etiam præter naturam fuiſſe, ita ut præterito morbo præſens ſanitas ſucceſſerit. Id
nouiſſe confert ad intelligẽdũ qualis ſit ſanitas præſens, & idcirco ad cuſtodiam eiuſdem: alia
enim ratione regenda eſt d cum confirmata, alia cum recens & nondum firma. In hac circum
d Gal. li. ad Thraſyb. de tu. uale. c. 31. ſpecte magis agendum eſt, in ea liberiori uitæ genere uti licet: operæ precium eſt etiam intel-
ligere qualis præceſſerit morbus, ut cauere ea poſſint quæ rurſus hominem compellant in eũ
ad quem procliuis eſt: expedit igitur ſpeciẽ ac differentiam præteritæ compoſitionis intellige
e Galen. 4. meth. ca. 3. re. At neceſſarium eſt etiam conijcere præteritas e cauſas tam internas quam externas, confe- H
runt. n. ad cognoſcendã præſentẽ corporis compoſitionẽ, quales enim hæ fuerunt, talem quo-
que illam eſſe veriſimile eſt: conferunt & ad tuendam, nam ea quæ ſalubria fuerunt, perſequi
oportet, ſicuti declinare ea quæ potuerint hominẽ de ſanitate deturbare. At præterita effecta
vbi depræhẽderimus cõpoſitionẽ illã corporis à qua proficiſcebãtur, iã perſpicua ſunt, ſiqui-
dẽ conſtat talia fuiſſe qualis fuit cõpoſitio q̃ cõſequebãtur. Sed cũ hæc ex effectis plerunque
intelligatur, præſtat illa quoque perpendere, ut inde venemur qualis pręceſſerit corporis cõ-
poſitio. Reſtãt futura, quæ ſimiliter ſunt corporis compoſitio, cauſę, & effecta. In effectis nõ eſt
quod inſiſtamus, neq; enim pertinẽt ad cognitionẽ cõpoſitionis futuræ, veluti præterita ad co
gnitionẽ præteritæ. qm̃ futura effecta oĩno ignota ſunt, tantumq; abeſt ut futurã cõpoſitionẽ
denũciẽt, ut potius ab illa f denũciẽtur: talia. n. expectare oportet qualẽ & ipſã cõpoſitionẽ,
f Gal. li. de conſtit. artis c. 18. q̃ vna cũ cauſis futuris dũtaxat prænoſcere oportet: in homine ſano ſi cõpoſitio vna cũ cauſis
eadem permanſura eſſe videatur, in ijſdem inſiſtendum eſt, quibus nunc vtitur: ſed ſi pericu-
lum eſt ne deterior fiat, poſſunt a medico g depelli mala quæ impendent: deuitantur hæc vbi
g Gal. li. 4. meth. c. 3. ſubmouẽtur quæ ſanitatẽ labefactare poſſe videãtur. Hæc igitur ſunt præſẽtia, præterita, & fu
tura, q̃ in homine ſano cognoſcere debemus: ſequitur nũc vt viã qua vnũquodq; depræhendi
poſſit

A poſſit,& rationem cognitionis aperiamus. Quæcumque igitnr in corpote noſtro depræhẽdun
tur, [a] vel ſenſu,vel mente percipi neceſſe eſt. Quæ ſenſibus ſubiecta ſunt,nullo intercedẽte tẽ
pore cũ primũ [a] obijciuntur nobis innoteſcũt,neq; ratiocinationẽ poſtulãt:q̃ mẽte indicanẽ,
ſignis atq; argumentis indigẽt,q̃ vel ex cauſis,vel ex effectis depromantur,effecta.n. denũciãt
cauſas:quod reciprocatur,nã ab his quoq; denũciantur. Ad hos duos locos ſignorũ [b] referunẽ
quæcumq; occultũ aliquid demonſtrant: ſpectemus ſeorſum qua via percipiantur primo p̃ſen
tia,deinde p̃terita,poſtremo futura,quæ in homine ſano cognoſcẽda eſſe tradidimus. Ergo ex
præſentib. quædã ſenſui [c] ſubijciuntur,quædã cũ ipſum effugiant,mente cõprehẽdi dẽnt,ſiue
cõpoſitionem corporis,hoc eſt ſanitatẽ, ſiue cauſas,ſiue effecta eiuſdẽ intueamur. Cadunt ſub
ſenſum quæcunq; extrinſecus ſe [d] oſtẽdut:quæ abdita ſunt cõiectura inueſtigantur, ductis ar
gumentis à cauſis vel effectis,ad q̃ referuntur q̃ iuuãt aut lædũt,q̃ ita cõiter vagãtur. Præteri-
ta cum non amplius ſint,ſenſui minime ſubijciunẽ,niſi quatenus hominẽ vel prius nouerimus,
vel de ipſo aut eius familiarib. quæ ante geſta ſint ad ipſum attinẽtia audiuimus: quãobrẽ ne-
ceſſe eſt mente conijciãtur, q̃ poſita ſunt vel in cauſis,uel in effectis. Ea vero q̃ iuuant aut no-
cẽt,nullo mõ poſſunr quę præterierũt indicare,cum ei quod nõ eſt,nihil poſſit prodeſſe aut ob
eſſe. Raro aũt depromuntur horũ ſigna ex cauſis,nã ſi ignotæ ſunt res præteritæ, par eſt igno-
B tas quoq; eſſe earũ cauſas,ita vt non videantur poſſe aliq̃d indicare. Interdũ tñ vel [d] ab ægro
tante,vel ab eius familiarib. [e] pateſiũt,aut coniectura aliqua inueſtigantur,tuncque ex cauſis
antegreſſis licet res quæ in corpore ſano præterierunt colligere: plerumque tñ depræhendũ-
tur ex effectis, [f] quæ nondũ receſſerunt, & idcirco poſſunt præterita à quibus profecta fuerint
denunciare. At neque futurorum prænotio aliquo modo pertinet ad ſenſum, quo tantum iudi
cantur quæ præſentia [g] ſunt, ſed ad mentem, ſignificantur enim ab argumentis quæ depro-
muntur ex cauſis [h] duntaxat: nam ridiculum eſt ex effectis quæ nõdũ ſunt, uelle præſagire cau
ſas a quibus oriri debent. Futura igitur ex ſolis cauſis neceſſe eſt colligantur, quæ præſentes
ſunt,& quatenus efficere aliquid incipiũt,indicare nobis exitum poſſunt quem ſunr allaturæ.
Hactenus de via cognoſcendi varia; ſpectemus nunc qualis cognitio hac vel illa comparetur,
certa nè an coniecturalis. Illa profectò, quæ ad ſenſum ſpectat, [i] certa eſt, conſtat enim ſen-
ſus veri nuncios eſſe, neque decipi, ita vt iniquum ſit non agnoſcere quæ ab illis iudicantur,
cum & hi verſantur in parte alioquin bene affecta, & illa non nimis diſtant. Ea verò cogni-
tio quæ ad animum ſpectat, ſæpe coniecturalis eſt; tantum enim argumenta quæ ducuntur à
proprijs cauſis, atque effectis, quæ à re propoſita nomquam ſe iunguntur, [k] firmam ſcien-
tiam faciunt, ſed vbi depromantur ab his quæ vel à propoſita re ſeparantur, vel cum altera
C iungi ſoleant, coniecturam [l] magis afferunt quam ſcientiam; illa vero quæ maxima ex parte
rem aliquam conſequuntur,& raro copulantur cum altera, coniecturam quidẽ faciunt,ſed fir
miorem; infitnia autem fit & ab atte prorſus excluditur,ſi ſumatur ab his quæ rarò accidunt,
ac nullam cum illa re in cuius cognitionem deuenire optamus habent affinitatem; ars enim
continetur illis [m] quæ vel perpetua ſunt, vel plerumque ita ſe habent.

a Gal. 1. de lo. aff. c. 1. & Hipp. in procemio libr. medicætrinæ.
b Gal. 1. li. de loc. affe. c. 1.
c Gal. 1. d lo cis aff. c. 1.
d Gal. ibi.
e Gal. lib. 1. pgn. c. 8. et Gal. 1. de lo ci. aff. c. 1.
f Gal. 1. pro gn. com. 8.
g Gal. 1. de loc. aff. c. 1.
h Hipp. 1. progn. tex. 3 & Gal. li. de conſtit. art. c. 8.
i Ariſt. 2. de anima tex. 63 & 152.
k Gal. 1. de loc aff c. 1.
l Gal. ibid.
m Ariſt. li. 1. rhetoric. c. 2. & 1 diuinorũ c. 1.

De recognoſcenda ſanitate in vniuerſum vna cum ſuis differentijs. Cap. II.

HIs ita conſtitutis,ad ſingula genera pergemus,& primo ad præſentia, quæ euiden-
tiora ſunt,& plurimum conferunt ad cognoſcẽda præterita vel futura, & maximè
ad conſeruandam valetudinem pertinent,cum ſola debeant conſeruari. Ex præ-
ſentibus quæ [n] ſunt tres res ſecundum naturam, [n] compoſitio corporis, cauſæ,
& effecta eiuſdem. Agemus primo de recognoſcenda compoſitione corporis ſe-
cundum naturam, quæ [o] ſanitas eſt: oſtendemus ante quo pacto agnoſcatur in homine ſa-
no ſanitas in vniuerſum & vnaquæque eius differentia; deinde ſingulas ſpecies perſequemur.
D Sanitas igitur in vniuerſum ſeu compoſitio corporis ſecundum naturam in partibus internis
cum ſenſum [p] fugiat coniectura compræhendi debet,& colligi ex ſignis duntaxat. Sanitas par
tium externarum & cutis, & muſculorum qui proxime cuti ſubijciuntur, & habitum totius
corporis conſtituunt, partim ſub ſenſum cadit, partim etiam mente colligi poteſt: iudicat
enim ſenſus [q] externas partes, percipitque an moderatæ ſint, & quod ad primas qualitates
attinet,& quod ad conformationem ex figura,ſuperficie,cauis,magnitudine,numero, ſitu, at-
que vnitate, quibus contineri ſanitatem [r] diximus: quod qui intelligit vbi externas par-
tes hominis tangit, percipiens ea quibus continetur ſanitas, ſanitatem ſimul percipit, &
hoc pacto externarum partium, & totius habitus corporis ſenſui ſubijcitur: ſiquis tamen
velit propoſitas res quibus ſanitas continetur non eſſe ſanitatem ſed proximas cauſas ſanita-
tis,ex ipſis ſanitatem in vniuerſum colliget partium externarum,ſicuti ex cauſis effectum. Sed
poteſt ſanitas partium externarum etiã conijci ex aliis cauſis: tũ ex iuuantibus & lædentibus,
atq; ex effectis,ex quibus duntaxat colligitur ſanitas partiũ [ſ] internarum. Perpendamus nunc
ſigillatim omnia hæc à quibus tam harum quam illarum ſanitas indicatur, illud primo in me-
moriam reuocantes, quod cum ſanus homo exiſtimetur ille qui vſitata [t] vitæ muneta citra

n Gal. li. 1. meth. & 7. & 8.
o Gal. 1. de tu val. ca. 5.
p Gal li. 1 d loc aff. c. 1.
q Gal 1. de loc. aff. c. 1.
r Supra lib. 1. c. 11.
ſ Gale. 1. de loc. aff. c. 1.
t Gal. li. ar tis me. c. 8. & li. de diſ. morb. ab initio.

offenſam exercet, ex ſolis actionibus quas homo recte efficiat colligi ſanitas poteſt: plu- E
rimum tamen ad eamdem indicandam conducunt & cauſæ efficientes, & ea quæ proſunt aut
obſunt, & cætera effecta, quod patefiet ſi diligenter ſingula intueamur. Cauſæ ſanitatis, aut
illæ ſunt quæ nos à principio [a] procreatunt, ut ſemen & ſanguis, ſeu pater & mater; aut aliæ
quę poſtea ſanitatem uel amiſſam reſtituerunt, uel conſeruarunt præſentem, nam hoc aliquo
modo eſt ipſam [b] efficere. Monſtrant ſanitatem parentes vbi ſani fuerint, monſtrant eamdem
& aliæ cauſæ, uelnti opera & inſtrumenta quibus vtitur medicus, vbi tales fuerint ut potue-
rint ipſam uel reſtituere, uel ſeruare. Eorum quæ iuuant aut lædunt hæc ratio eſt, ubi iuuent
quę moderata ſunt, monſtrant moderatam compoſitionem noſtri corporis, & ideo ſanitatem.
Idem ſignificant immoderata, ubi noceant, quamquam [c] corpus noſtrum quanto magis ſa-
num eſt, magis remittitur cauſis morbum [d] afferentibus. Sub effectis comprænenduntur actio
nes, ea quæ retinentur atque expelluntur, & ea quæ in corpore noſtro ſenſibus percipiuntur,
veluti qualitates: in vniuerſum autem omnia hæc ſi talia fuerint qualia eſſe conſueuerunt
in homine ſano, indicant ſanitatem. Sub actionibus complectimur opera & mores, quæ ſi-
militer ſanitatem denunciant, vbi ſint ſicut eſſe ſolent, cum homo bene ualet. Inſpiciemus
autem actiones omnes & generatim, & ſpeciatim, ut [e] ex animalibus intelligentiam, ratio-
nem, & memoriam, ſenſum communem, ad quem ſpectat ſomnus & vigilia, ſenſus item pro- F
prios, motum voluntarium: tum ex actionibus vitalibus [f] conſiderabimus motum cordis,
& pulſum arteriarum: poſtremo ex naturalibus, tum principales, [g] ut actionem procrean-
di, augendi, alendi; tum [h] miniſtras per quas allicitur, retinetur, concoquitur, & expel-
litur. Hæ igitur omnes actiones una cum operibus, ut cum [i] his quæ gignuntur in nobis, cu-
iuſmodi eſt lac & ſemen, & cum moribus ſi talia fuerint qualia cerni ſolent in bene valen-
tibus, [k] indicabunt ſanitatem: id quod facient etiam quæ ſecundum naturam retinentur
in nobis, ſiue vtilia ſint, ſiue inutilia, quæ debeant intempeſtiue expelli; præterea quæ de-
truduntur, ſiue copia ſuperent, ſiue qualitate, aut toto genere moleſta ſint, cuncta ſanitatem
demonſtrant, ubi non ſint mutata. Poſtremo quæ uel uno uel pluribus ſenſibus in corpore
noſtro deprænendi ſolent, cuiuſmodi [l] potiſſimum ſunt qualitates, ut color, odor, ſapor, fri-
gus, calor, durities, mollities: præterea pulchritudo quam in habitu corporis, calore, pilis, &
quadam ſymmetria partium conſiſtere [m] diximus, vbi talia in nobis ſeruentur, qualia ſolent
cum ſani ſumus, in vniuerſum denunciant ſanitatem. Differentiæ ſanitatis ipſæ quoque re-
cognoſci debent: ternas autem [n] poſuimus, bonum habitum, ſanitatem confirmatam, ſanita-
tem infirmam. Accipimus autem bonum habitum ſimpliciter, & non illum quo Athletę [o] vte-
bantur, qui magnam ſanguinis copiam requirebant, & ingentem corporis molem; eiuſmodi G
enim periculoſus eſt, & repudiatur ab Hippocrate; [p] ille vero qui ſimpliciter bonus eſt, non
item, hunc in quadrato ac valido corpore conſpicimus. Sanitas [q] confirmata reperitur in
corpore non ita habitiore, non ita valido, ſed tamen ſtabilis eſt, quod non euenit ſanitati in-
firmæ [r] quæ facile labefactatur. Huiuſmodi eſt ſanitas ſenum & conualeſcentium, qui refe-
ctione indigent: eorum præterea qui morbo ſunt obnoxij, & facile ægrotant. Poteſt & hæc
ſanitas infirma neuter ſtatus inter veram ſanitatem & morbum apellari, ſicut appellabatur
ab [s] Herophilo: late autem patet vnaquæque ex his tribus differentijs ſanitatis, ita ut in plu-
res alias diſtribui poſſit. Eodem autem modo recognoſcuntur differentiæ ſanitatis quo reco-
gnoſci ſanitatem diximus: nam in partibus [t] externis atque habitu totius corporis, ſenſu per-
cipitur & mente; in partibus internis, mente duntaxat colligitur. Iudicat ſenſus in partibus
externis compoſitionem tam ſubſtantiæ ſimplicis, quam partium multiformium perfectiſſi
mam, quæ non aliud eſt quam bonus [u] habitus: iudicat & perfectam quæ eſt ſanitas confirma-
ta: iudicat & imperfectam quæ eſt ſanitas infirma; ſed mente comprænenduntur ternæ dif-
ferentiæ ſanitatis tam in partibus externis, quam in internis, coniectura facta ex iiſdem ſi-
gnis ex quibus colligi in vniuerſum ſanitatem docuimus, [x] cauſis videlicet efficientibus, ex
iuuantibus & lædentibus, ex effectis: demonſtrant enim hæc vnamquamque differentiam ſa- H
nitatis, vbi ipſa ſimilem acceperint differentiam: nam ſi perfectiſſima fuerint, indicant ſani-
tatem perfectiſſimam ac bonum habitum, ſi perfecta, perfectam & confirmatam, ſi imperfecta,
imperfectam & infirmam. Cauſæ ſiue fuerint principia procreationis, ſiue aliæ quæ ſanita-
tem vel reſtituerint, vel conſeruarint, pro vt fuerint vel perfectiſſimæ, vel perfectæ, vel imper-
fectæ, ita perfectiſsimam, perfectam, vel imperfectam ſanitatem denunciant. Quod ſpectat
ad iuuantia & lædentia, moderata quæ ſanos iuuant, ſi plurimum iuuent, [y] monſtrant ſanita-
tem perfectiſsimam, ſi multum, perfectam, ſi parum, imperfectam. Quæ lædere ſolent, veluti
immoderata, ſi facile hominem offendant, monſtrant ſanitatem imperfectam, ſi difficulter,
perfectam, [z] ſi maxime difficulter, perfectiſſimam: noſtra enim corpora quo perfectiore ſani-
tate fruuntur, eo magis obſiſtunt cauſis morbum facientibus. Effecta ſiue ſint actiones, ſiue
qualitates corporis, ſiue retenta & depulſa, ſi talia fuerint qualia ſolent eſſe his qui optime
valent veluti actiones validiſsimæ, ex qualitatibus corporis color, valde [a] bonum habitum
ſignificant: quæ paululum ab his recedunt, indicant ſanitatem confirmatam, quæ mul-
tum, infirmam, modo receſſus non ſit [b] tantus vt vſitata vitæ munera impediantur. Sed
cum

a Gal. li. ad Thraſyb. 26. & 1. de tu. val. c. 1.
b Gal. li. ad Thraſyb. c. 20. & 21.
c Gale. lib. artis med. c. 8.
d Gale. de opt. corporis conſtit.
e Supra li. 3. c. 3.
f Supra li. 3 cap. 4.
g Supra ca. 5. lib. 3.
h Supra c. 6. lib. 3.
i Supra lib. 3. c. 7.
k Gal. li. artis me. c. 8.
l Gal. ibi. & eod. li. c. 51.
m Sup. li. 3. ca 9.
n Sup. li. 1. c. 3. Gal. ad Thraſyb. 7. & 30
o Hipp. & Galen. 1. aphoriſ. 3.
Gal. lib. de bona habitud.
p Hip. ibi.
q Gal. de arte me. c 51.
r Gal. li. artis me 100.
s Gal. li. artis me. c. 6.
t Gal. 1. de loc aff. c. 1.
u Gale. lib. de mē. ual. ad Thraſyb c. 7.
x Paulo ante.
y Gal. li. de opt. corp. conſtit. 2.
z Gal. li. artis me. c. 8.
a Gal. de arte me. c. 51.
b Gal. li. artis me. c. 8.

A cum infirma [a] ſanitas pertineat ad ſenes, ad conualeſcentes, ad eos qui propenſi ſunt ad morbos: ſenectus ſenſu percipitur, quatenus diſcernit canos, rugas &c. quæ ſenum communia ſunt. Morbus præcedens qui nuper fuerit curatus, cum ſit ex reb. prætetitis, qua ratione conijci poſſit, infra docebimus cũ prętcritorum ſigna perſequemur: propenſio ad morbũ, cum ad prognoſticũ ſpectet, colligitur ex ſignis futurorũ [b] quę in ſequentib. exponemus Hactenus de dr̃ijs ſanitatis, & de ſanitate in vniuerſũ recognoſcendis; proximũ eſt vt ad ſpẽs pergamus.

Sunt autem ſpecies ſanitatis, (vt in ſuperiorib. [c] oſtenſum eſt) multæ, ſub duob. tamen [d] generibus omnes compræbenduntur: vnum pertinet ad partes ſimplices, alterum ad multiformes. Conſiſtit ſanitas partium ſimplicium in temperatione [e] ex quatuor elementis, vel moderata, vel quæ non adeo [f] recedat à moderatione, vt manifeſte lædantur actiones: [g] recedit autẽ vel ſimplici qualitate, vt frigore, humore, calore, & ſiccitate, vel duplici vt calore & humore, calore & ſiccitate, frigore & humore, frigore & ſiccitate: ita vt nouem ſint ſpecies tẽperationis, vna ſcilicet moderata, quatuor immoderatæ ſimplices, & totidem compoſitæ: quare nouẽ quoq. ſpecies ſanitatis ſubijciuntur illi generi quod in ſimplicibus partib. verſatur. Alterum genus quod ad multiformes partes refertur, [h] conſiſtit in figura, ſuperficie, cauis, magnitudi-
B ne, numero, ſitu decentibus, quibus r̃ñdent totidem ſpecies ſanitatis. His accedit ea ſpecies, quæ vnitate continetur, & [i] cõis eſt vtriuſq; generis; qua ratione autẽ vnaquæq. ſpecies ex propoſitis recognoſci poſſit in homine ſano, nuc ſigillatim ſubijcere oportet ſumpto initio ab his quæ in elementorum temperatione conſiſtunt. Hæ autem cum partim ſenſu, partim mente depræhendantur, partim vtriſque, oſtendemus qua facultate ſingulæ recognoſci debeant.

Qua temperatio ſenſu, qua ratione, qua ambobus recognoſcenda ſit in homine ſano. Caput III.

INternarum partium temperatio ſeu moderata ſit ſeu à moderatione recedat, ſola ratione percipitur; externarũ [k] verò ſenſu ẽt, aut ſolo, aut ſimul quoq. ratione adhibita; videamus inter ſpecies externę tẽperationis, q̃ percipiat ſenſus per ſe, quam iunctus cum ratione. Illud autem primo ſtatuere oportet, quod cum temperatio referatur ad primas [l] qualitates quæ cadunt ſub ſenſum tactus, ipſa quoq; tactu percipienda eſt, vbi ſit in partibus quæ tractari poſſint: duo autem concurrere debent vt verum ſit eius iudicium, vnum [m]
C vt inſtrumentum quo tangimus bene ſit affectum, alterum vt corpus quod tangitur non ſit mutatum aliqua re ſuperueniente ſed maneat quale naturaliter ſolet. Debet igitur inſtrumentũ quo tãgimus expers eſſe omnis exceſſus, nam quod nõ eſt tale, iudicat corrupte, ac deprauatẽ: nã ſi in eo excedat qualitas aliqua, prohibet (vt præclarè docuit Ariſtoteles,) [n] quo minus exquiſite diſcernatur qualitas rei, quæ obijcitur: nam ſi excedat in inſtrumẽto tactus, exẽpli [o] gratia calor, res media quæ percipitur, exiſtimabitur frigida, cũ frigidior ſit ipſo quod calidum finximus: idẽ ſi frigidum ſit, eãdẽ rẽ mediã iudicabit calidã, vtpote quæ ſit ipſo calidior. Idẽ accidit humori ac ſiccitati, nã humido inſtrumẽto ſiccæ videntur illæ res quæ alioquin ſunt mediæ: & rurſus eędem ſicco humidæ apparẽt. Nequit.n. de extremis rectè iudiciũ ferre, q̃ non ſit [p] medium, & oĩs exceſsus expers, euiuſmodi eſt cutis manus [q] interna, quæ inter oẽs partes noſtri corporis tẽperationẽ obtinet maxime moderatã, ita vt careat omni exuperantia, non tamen in quauis natura, & ætate, aut vitæ rõne, ſed vbi [r] natura media ſit: ætas itẽ media non nimis tenera aut dura, vitæ rõ ſimiliter media, non oĩno laborioſa, neq. ocioſa penitus: nam hæc nimis delicatã, illa nimis calloſam reddit cutem manus: quæ aũt vere media eſt, exquiſito [s] ſenſu tangendi prædita eſt, quo recte dijudicare poteſt tẽperationem partiũ externarum. Homo autem cuius temperatio perpenditur, dẽt eſſe tunc expers [t] omnis exceſſus in illis rebus quæ ad vitam pertinent, & cum quibus neceſſario verſatur: nam quod ad ae-
D rẽ ſpectat, ſi calidior, frigidior, humidior, aut ſiccior fuerit, reddit externas partes ſimiles, quãuis alioqnin naturaliter, aut contra qualitate prędite ſint, aut mediæ. Nõ eſt ergo qđ tangatur ille qui ſtatim calefactus, aut refrigeratus eſt, appulſu aeris nimis calidi, aut frigidi; nec ille ẽt qui ſtatim ſe ab exercitatione recepit, nã qui natura frigidior eſt, motu [u] incaleſcẽs præſefert ſpeciem calidi, nec qui diũ quieuit, cum qui naturaliter calidus ſit, poſſit diuturna quiete [x] frigidior videri: non tangatur etiam qui diuturniori ſomno redditus eſt [y] veluti elixus, aut diuturniori vigilia veluti aſſus: non ebrius atque onuſtus cibo, nec fame etiã aut ſiti confectus, nõ etiam aĩo perturbato, aut penitus tranquillo, non oĩno plenus aut inanis, ſed careat homo qui tractatur, prorſus omni exceſſu earum rerum quæ mutare corpus noſtrũ cõſueuerit, alioquin non poterit tactus recte iudicare primas qualitates ac temperationem partium externarum. Mouetur tactus moderatus [z] qualitatibus excedentibus, quas ſentiens abſq. rationis ope diiudicat: ſed temperatio moderata corporis quod tãgitur cum ſimilis omnino ſit cuti manus, quã debere eſſe moderatam monſtrauimus, non ſentietur ab ea, neque.n. vllo modo ipſam mouebit, tantũ ſentiet tactus ſe nõ moueri ab eo q̃ tractat: at nõ p̃pca iudicabit id eſſe moderatum, neque enim poſitum eſt hoc iudicium in ſenſu, ſed ad rationem pertinet: ratiocinamur enim ea quæ tangimus cutr moderata, ſi eã nõ mouẽt, ſimilia eſſe, & idcirco moderata: quamobrem

a Gale. lib. ad Thraſ. 3.
b Gal. lib. artis med. c. 83.
c Sup. lib. 1. c. 3.
d Gal. lib. 1 de tuẽ. val. 1.
e Gale. ibi.
f Gal. 2. de temperam. c. 4.
g Gal. 1. de tempe. c. 8. & Gal. 1. de diff. morb. 5.
h Gal lib. 1. de tuẽ. val. c. 1.
i Gal lib. artis med. c. 8
k Gal 1. de loc aff. c. 1.
l Gale. 1 de temper. c. 1. & Auic. li. 1. fen. 1. c. de complex.
m Themiſt. 2. lib de anima c. 21.
n Ariſto. 2. de aĩa. c. 11
o Ariſt. ibi.
p Ariſt. ibi.
q Gal. lib. 1. de temper. vlt.
r Gal. ibid.
ſ Gal. ibid.
t Gal de arte med. ca. 50. & 2 de temp. c. 6.
u Gal. li de cauſ. morb. c. 2.
x Gal. ibid. c. 3.
y Gal. lib. 3. de cauſ. pul ſuum.
z Ariſt. 2. de anima 118. Gale. 2. de temper. c. 3

duplici ſimul facultate percipitur temperatio moderata, ſenſu & ratione, neque ſufficit ſolus E
tactus, ſed pergamus ad immoderatas. Illa quidem in qua aut calor, aut frigus ſuperat, ſolo ta-
ctu ſtatim diiudicatur, [a] alia uerò in qua aut humor [a] excedit, aut ſiccitas, nō item, ſed una cū
ſenſu [a] ratione opus eſt ut diſcernatur; humida qualitas ratione conijcitur ex mollitie quam
percipit tactus, ſicuti ſicca ex duritie, quæ eodem ſenſu accipitur; tactus ergo proxime perci-
pit duritiem ac mollitiem, non humorem, aut ſiccitatem, ſed ratio dijudicat à mollitie indica-
ri humorem, à duritie ſiccitatem tanquam [b] cauſas ab effectis; ſed poteſt tam mollities quā du
rities ab alia cauſa proficiſci, ut hæc à frigore, [c] propter quod concreuerit ſubſtantia noſtra &
dura effecta ſit, illa à calore, ob quem partes noſtræ fuſæ ac liquatę molles uidentur; liqueſcit [d]
ferrum ui caloris, & molle fit; ui frigoris conglaciat aqua & dureſcit: at dijudicat ratio molli-
ties ne partium noſtrarum humidam temperationem ſequatur, an calorem fundentem, ubi. n.
non ualde excedat calor in partibus noſtris, docet mollitiem ortum eſſe ab humore. Eadem ra
tio eſt duritiei, quàm tactus pcipit in corpore noſtro, ſed ratio dijudicat eſſe ortam à frigore
cū [e] manente uita nō poſſint partes noſtræ appulſu frigoris adeo cōcreſcere ut dureſcāt: poſ-
ſunt tamen adeò ſicceſſere ut [f] duræ fiant. Cum corpora noſtra procreantur, ſiquæ partes con
creſcūt frigore, ut neui, aut adeps, ſentiuntur molliores, nam oſſa quæ dura fiunt, talia euadūt
ui caloris [g] exiccantis. Iudicium igitur temperationis humidæ & ſiccæ non eſt poſitum in ſolo F
ſenſu, ſed concurrit [h] etiam ratio. Inter octo autem ſpecies immoderatæ temperationis ſolo ta
ctu percipitur calida & frigida, reliquæ ſex tactu ſimul & ratione, duæ ſcilicet ſimplices, vna
in qua ſolus humor ſuperat, altera in qua ſola ſiccitas; duæ itē in quibus ſuperat humor in vna
iūctus cū calore, in altera cum frigore; duæ ſimiliter in quibus excedit ſiccitas in vna cum ca
lore, in altera cum frigore copulata. At poteſt ēt externarū partium tēperatio ſola ratione con
ijci ex cauſis, ex iuuantibus, & ex effectis, quæ ſimul ēt monſtrant temperationem partium in-
ternarum, vbi omnes [i] eādem temperationem retineant, quātum ſcilicet fert natura cuiuſque,
neque enim omnibus eadē prorſus conuenit, ſed poſſunt omnes vel ad iuſtā moderationē ac-
cedere, vel ab eadē ita recedere, vt in omnibus eadē qualitas ſuperet, quod cū accidit, eādem
ēt temperationē obtinēt partes externæ, [k] ſe ita ut ex iiſdē ſignis [l] colligi poſſit. Vbi diuerſa ſit
tēperatio internarum partiū, diuerſam quoque externarum eſſe neceſſe eſt: reſpondet aūt tūc
tēperatio capitis, temperationi [l] cerebri: tēperatio thoracis, temperationi [m] cordis; tēperatio
ventris, tēperationi iecinoris. [n] Cæterum de ſignis monſtrantibus propriā tēperationē partiū
ſingularum, agemus in tractatione mēbratim: nūc cū generatim tēperationē indicia perſequa
mur quibus vnaquæque indicetur tā in partibus externis quā internis docebimus, exorſi à mo
derata tanquam à regula [o] ad quam reliquæ omnes dirigantur quaſi figuræ ad id quod in for- G
mis perfectum eſt atque excellit.

De ſignis temperationis moderatæ. *Cap. IIII.*

MOderata igitur temperatio tam internarum quam externarum partium ratione cō
ijcitur: ſumuntur eius ſigna à cauſis, à iuuantibus & lædentibus, ab effectis. Cauſæ
quæ a principio corpus noſtrum procrearunt, parentes ſcilicet per [p] ſemen & ſan-
guinem, ſi ſani fuerint, & moderatæ temperationis, ſimilem reddunt fœtū, & idcir-
co moderatum: qui vbi in lucem editus eſt, ſi moderata victus ratio adhibeat, ſeruat tempera-
tionem moderatam: quamobrem ſi nulla antegreſſa ſit cauſa ex his quæ moderationem aufer
re poſſunt, par eſt hominis tēperationē moderatā retineri: hoc pacto igit ab efficientib. & cō-
ſeruantib. cauſis indicatur. Iuuātium vero & lędentiū hęc rō eſt; vbi ea quæ moderata ſunt ad
hibita proſint, ſimilē, hoc eſt moderatā tēperationē denuntiāt immoderata, quatenus obſūt,
moderatā indicant: quāquā renititur [q] hæc vtriſq; contrarijs, minus [q] tnq̄ immoderata ſuo cō
trario, magis. n. illi obſiſtit, ſed minus augetur, atque immoderata fit ab eo quod genere ſimile
eſt, gradu validius: media aūt temperatio vt diximus vtrique contrario renititur, longe miora H
ſunt ſigna quæ depromuntur ab effectis, nā hæc ſi moderata [r] ſint neceſſe eſt a moderata tēpe
ratione proficiſcantur, & ipſum denuncient. Sunt aūt effecta, vel actiones ſub quibus cōpræ-
hendunt opera & mores, vel qualitates, & ea quæ ſenſibus ſubijciuntur in corpore noſtro, vel
retenta & depulſa. Actiones [t] animales, ſeu præcipuæ ſint, quemadmodū intelligentia, ratio, &
memoria; ſeu ad ſenſum communem referantur, quo ſpectat ſomnus & vigilia, cuius mediocri
tas moderatā denunciat temperationem quam ſequitur; ſeu ad proprios ſenſus, vt viſum, audi
tū, odoratū, guſtū, tactū; ſeu ad motū voluntariū, oēs cum perfectę ſunt, moderatā tēperationē
ſignificāt; pōt quidē immoderata vnā vel alterā pficere, nō tñ oēs, ſicuti q̄ moderata eſt. Sub a
actione vitali continetur pulſus & ira: moderatam tēperationē ſequitur pulſus omnib. differē
tijs moderatus, ſequitur & q̄dā mediocritas inter iracūdiā & animi lenitatē, niſi hō naturales
mores alioquin bonos corruperit: deprauantur. n. hi facilius praua cōſuetudine q̄ mali corri-
gant bona, qua tñ corrigi poſſunt, qđ eſt moralis philoſophiæ inſtitutū. Naturales ēt actiones,
vti oēs pficiātur, ſimiliter moderatā tēperationē denūciāt, à qua proficiſcunt: nā īmoderatio
ſi ad vnā vel alterā [a] cōducit, ut caloris ad coctionē & expulſionē, frigoris ad retētionē, reliqs
nocet. Egregiè ergo nutrit [y] hō moderatę tēperationis, ad iuſtū incremētū peruenit, ſecūdus eſt
in libe-

a Ariſ. 2. de anima 118. Gal. 2. de tēpe. c. 3.
b Ariſ. 2. de gen. & corr. c. 2. & li. 4. meteor. ca. 4.
c Ariſ. 4 meteor. c. 6.
d Ariſ ibid.
e Gal. 2. de temp. c. 3.
f Gal. 1. de tu. val c. 1.
g Gal. 1. de tu. val. 1.
h Gal. 2. de temp. c. 3.
i Gal. 2. de temp. c 6.
k Gal. ibid.
l Gal lib. artis med. ca. 13.
m Gal lib. artis medi. c. 29.
n Gale lib. artis medi. c. 42.
o Gal. li. artis med. ca. 51. Gal. lib. de opu. conſtit. ca 4 & 1. de tempe. c. 9.
p Gal lib. 1. de tu. vale. 2.
q Gal. de opum corpo. conſtit. 4.
r Gal lib. artis med. ca. 8. & de arte med. ca. 51.
s Gal. li. de diff. ſymp. c. 10.
t Sup. lib. 3. c. 3.
u Sup. ca. 4. lib 1. 3.
x Gal libr. cauſ. ſymp. c. 3.
y Gal. li. de opi. corpo conſt ca. 4.

A in libetis procreandis bene valētib. mediocriter ad venerē pronus eſt, mediocriter & cibū & potionem expetit, allicit, continet, concoquit, depellit quantū naturæ conuenit, à quibus omnibus moderata temperatio iudicatur. Eamdem monſtrant & qualitates quæ in corpore noſtro ſenſu percipiuntur in partibus externis, oriuntur enim à temperatione internarum, quā moderatam denunciant ſi ſuerint moderatæ, inmoderatæ vero non continuò immoderatā, cum poſſint (vbi alioqnin internæ partes moderatæ ſint) oriri ab externis [a] cauſis immoderatis, ueluti in Æthiopia, vbi homines ſole vruntur, aut in Scythia ubi rigent frigore. At non tātum aer, ſed reliqua etiam, quæ ad victum pertinent, non ſinent, ex qualitatibus externis fieri coniectaram temperationis totius corporis: quamobrem debet homo cuius tēperatio ratione inueſtigatur, eſſe [b] expers cuiuslibet exceſſus in illis rebus quibus continetur ratio victus, non ſecus atque vbi tactu depræhendenda eſt; Cadunt autem qualitates ex quibus temperatio colligitur ſub varios ſenſus, vt ſub aſpectum color, qui ſi in externa cute bonus conſpiciatur, moderatam ſignificat temperationem, à qua ſanguis procreatur, qui per venulas cutem ſuffundat, atque ex alba [c] rubicundam reddat, non tamen æque in quauis ætate, & in vtrouis ſexu, quandoquidem neque iuſta temperationis moderatio eadem eſt in omnib. Pueri ac mulieres cum ſanguine multum contrahunt pituitæ, ita vt cutem minus reddat rubi-

B cundam, & magis albam. Iuuenibus redundat [d] flaua bilis, quæ cum ſanguine mixta cutem colorat rubore non puro, ſed aliquid flaui retinente. Ætate [e] conſiſtente multa cōtrahitur atra bilis, quæ cum ſanguine confunditur, & cutem ex ſubatra rubicundam efficit. Ad auditum vt in ſuperioribus [f] oſtenſum eſt, non pertinent qualitates, ſed ſoni qui labuntur ac fluunt, nec aliquid temporis permanent huiuſmodi ſunt crepitus, ac ſonitus qui exaudiūtur ex corpore hominis: quod ſi temperatio fuerit moderata, nullum eiuſmodi ſtrepitum pariet. Eadem ratio eſt fetoris, quæ qualitas odoratu percipitur ex corpore autem moderato nihil fœtidum expirat. At neque guſtatus in eo percipit inſignem aliquē ſaporem, ſaliua [g] enim cuiuslibet expers tunc eſt, nam ſi amara, ſalſa, aut acida ſentiatur immoderatam temperationem ſignificat, à qua proficiſcitur. Tactui ſubijciūtur calor, frigus, durities, mollities: cutis ubi moderata ſit corporis temperatio, media [h] videtur inter calidam & frigidam, inter mollem & duram. Sequuntur qualitates illæ quæ pluribus ſenſibus iudicantur, ut figura, quæ viſu & tactu percipitur, ſicut & pulchritudo ad quam ſpectat iuſta magnitudo, quæ ſimiliter aſpectu & tactu iudicatur. Monſtrat ergo moderatam temperationem figura conueniens, [i] præterea magnitudo moderata, ita ut habitus corporis neque hebes ſit neque gracilis. Sed cum æſtimamus habitum, cauere debemus [k] ne oſſium craſsitudine uel tenuitate decipiamur nam hæc gracilem monſtrāt

C eum qui alioquin plenus ſit, illa craſſum qui gracilis. Illud etiam animaduertere oportet ne habitus qui naturaliter mediocris eſſet, factus [l] fuerit gracilis ob tenuem victum, uel hebes ob plenum. Indicatur denique moderata temperatio ab his quæ ſecundum naturam retinentur ac depelluntur retinetur [m] enim in ventriculo cibus, in iecinore ſuccus dum vertitur in ſanguinem, hic deinde in uenis ad alendas ſolidas partes; retinetur & ſemen in ſuis vaſis, ſed ſanguis [n] ſingulis menſibus ſecundum naturam ex vtero detruditur mulieribus à pubertate ad ſenectutem, dum neque vtero gerunt, neque lactant infantem: quibus verò ex naribus effluit, aut immoderatam temperationem ſignificat, aut errorem in ratione victus. [o] Depelluntur etiam ſecundum naturam reliquiæ cibi craſſiores, humor aquoſus per vrinam & ſudorem, quæ vbi qualitate, quantitate, tempore, talia reddantur qualia reddi conuenit, moderatam temperationem denunciant. Deiectio auctore [p] Hippocrate debet reddi mollis, figurata, eodem tempore quo conſueuit, modo conueniens ijs, quæ aſſumuntur. Vrina cum temperatio moderata eſt, redditur ruffa, tum media inter tenuem & craſſam, in qua quod ſubſidet [q] album leue, & æquale eſt. Sanguis menſtruus ſecundum naturam nec omnino purus eſt, nam talis retinetur ad alēdum: nec omnino impurus, nam talis mōſtrat immoderatam [r] temperationem à qua

D oritur: gignit enim hæc copiam aliorum ſuccorum, qui cum eo miſcentur. Reſtant pili qui ut ante memoriæ prodidimus, poſſunt in partibus numerari, quamuis non ſint veræ partes, ſed magis medium [s] quoddam inter depulſa & retenta, cum partim retineantur, partim depellantur; plura autem in pilis animaduertuntur, ut ortus, interitus, quantitas, qualitas, à quibus temperatio noſtri corporis denunciatur. Quod attinet ad ortum, aliqui [t] nobiſcum naſcuntur, aliqui ſuperueniunt, atqui hi fere incipiunt decimo quarto anno, aliis tamen celerius aliis tardius [u] naſcuntur, alijs nunquam, ita ut [x] glabri degant totam uitam: intereunt etiam pili in ſenectute, & homines calui [y] fiunt: ergo ſi ortus atque interitus pilorum neque nimis celer ſit, neque nimis tardus, ſed medius inter vtrumque moderatam indicant temperationem, quam ſimiliter indicant pili, ubi multitudine ac magnitudine mediocres [z] fuerint: tum ubi qualitate medij inter firmos & imbecillos, inter molles [a] & duros, inter criſpos & rectos, & quod ad colorem attinet, ruffi præſertim, & in adoleſcentia, [b] nam pueri qui mediam naturam nacti ſunt, piles habent ſubruffos, ſicuti iuuenes ſub flauos, & ætate conſiſtentes ſubnigros, nam ſenibus cani fiunt, qui [c] moderatam temperationem demonſtrant, cum neque celeriter, neque poſt multum tempus tales oriuntur. Huiuſmodi ergo ſunt ſigna moderatæ temperationis.

a Gal. 1. de téper c. 6.
b Gal 2. de tēp. & de arte med. 50.
c Gal. li. artis med 5. & li. ar. me. c. 8. & de opt. corporis conſtit. c 3 & 4.
d Gal 2. de temp. c. 2.
e Galen. 3. aph cō. 30.
f Sup. li. 3. c 8. & c. 9.
g Gal. li. de dif Sympt. c. 5 & 1. de cauſ Sympt. c. 4.
h Gal. li. de arte med. c 8 & 1. & 2. de temp. c. vlt.
i Gal. li. de opt. corp. conſtit c. 4. & lib artis med. ca. 8. & 51.
k Gal. de arte me. c. 59
l Gal 2. de temp. c. 4.
m Sup. li. 3. c. 10.
n Sup. li 3. c. 10 & Gale 3 de cauſ. Symp c. 11
o Sup. li. 3. c. 10.
p Hip. 2 F. progn. 13.
q Hip. Gal. 2. progn. 26
r Gal. li. artis med. 9.
s Sup. li. 3. c. 10.
t Ariſ. 3. de Hiſt. anim. cap. 11 & Gale. 2. de temp. c. 5.
u Ariſ. 3. li. de hiſt. anima. c. 11.
x Gal. 2 de tempe. c. 5.
y Gale ibi.
z Gal. li. artis med. 51.
a Gal. ibid. & de arte med. c. 8.
b Gal 2. de tem. c 5.
c Gal. ibid.

De

De ſignis temperationis immoderatæ. *Cap.* *V.* E

SEquuntur illa quæ denunciant immoderatam,ſiue vnius,ſiue alterius qualitatis exceſſu: quod ſi ſolus calor cæteras qualitates exuperet, cõijciemus eiuſmodi calidã temperationem primo ex cauſis,quæ vel initio ipſam effecerunt, vel poſtea talem ſeruarunt. Si initia procreationis,vt parentes,per ſemẽ & ſanguinem calidi fuerint, fœtum calidum procreant, qui poſtea cum in lucem eſt editus,adhibito calido victu talis ſeruatur: gaudet calidis quæ ſimilia ſunt, læditur frigidis quæ contraria: quamquam magis renititur cauſis [a] refrigerantibus quam illis quæ nimiam calefaciendi vim habent, & idcirco facilius incidit in morbum calidum quam in frigidum. Ex effectis,vt ex actionibus, intelligentia, ratio,memoria viget,ſenſus acrior eſt, ſomnus minor, motus celerius incipit, vnde homines celerius incedunt,celerius loquuntur,pulſus vehementior,maior,celerior, & frequentior eſt, ira & frequentior eſt quam ubi frigus exuperat, ſed & maior eſt eius ardor. Ex actionibus naturalibus quæ principales ſunt, [b] validæ ſunt, cum homo bene alatur ad iuſtum incrementum perueniat, & fœcundus ſit, ac validæ etiam ſunt miniſtræ, quæ attrahunt, concoquunt,expellunt,illa tãtum quæ retinet,cum gaudeat [c] frigore debilitatur à calore,appetitio F
cibi minor eſt,potionis maior,maior item veneris libido quam vbi temperatio moderata eſt. Ex qualitatibus corporis indicat caloris exceſſum cutis color [d] rubicundus,aut flauus. Redundat enim in homine calidiore primum ſanguis,ſed ſi calor magis augeatur,redundat etiam flaua bilis ob quam & cutis flaua redditur,& morbi ſuperueniũt bilioſi: præterea calor acris,qui percipitur cum homo tractatur,magnitudo partium,iuſta latitudo thoracis, [e] venarum,& arteriarum. Quæ depelluntur,veluti vrina,ſudor ſanguis menſtruus,valde cocta ſunt,& colorata. Mature pubeſcit homo,pili [f] frequentiores oriuntur,longiores,& craſſiores,medij inter duros & molles,inter imbecillos ac firmos,inter criſpos ac rectos,primi flaui,ſed poſtea nigri,ſerius enim cani fiunt,monſtrant omnia hæc indicia caloris exceſſum. Frigida temperatio ſimiliter colligitur ex cauſis,ex iuuantibus,ex effectis,ſed contrario modo ſe habentibus. Cauſæ, ſiue initia procreationis intelligas,ſiue illa quæ pertinent ad victum,refrigerandi vim habẽtes, monſtrant effectum frigoris,quem efficiunt. Eumdem ſignificant frigida ſimilia vbi iuuent, & calida,vbi noceant: quod ſi frigida quæ adhibentur excederẽt frigus temperationis, homo in frigidum morbum compelleretur: renititur enim calefacientibus,à refrigerãtibus vbi validiora ſint,facile offenditur. Indicatur etiam exceſſus frigoris ab effectis & primò ab actionibus, vt à torpore [g] mentis,à ſenſu hebeti,& [g] propenſione ad ſomnum,à motu tardo,à pulſu paruo G
tardo & raro,à timore,& lenitate,vel ab ira quæ frequens eſt, & vt facile accenditur, ita etiã facile ſedatur. Actiones naturales quæ ad alimentum, incrementum, & procreationem ſpectant,imbecilliores ſunt [h] ex miniſtris illa quæ trahit,concoquit,expellit,ſimiliter imbecillior eſt,illa quæ retinet validior. Cibi appetentia maior eſt, potionis minor,minor etiam eſt propẽſio ad venerem. Ex qualitatibus corporis color aut ruffus, [i] aut albus eſt, atque vbi magis frigus excedat,euadit plumbeus. [i] Cutis tangitur frigida,moles corporis minor eſt,vaſa, ut venæ & arteriæ [k] exilia ſunt,quæ depelluntur vt vrina & deiectio cruda ſe oſtẽdunt,& minus colorata,pili ſuperuenientes tardius naſcuntur,tum [l] pauci,exigui,debiles,recti, [l] ſubruffi,mature aũt cani euadũt. Humida temperatio deprænditur primo ex cauſis ſimilibus, ſiue fuerint initia procreationis, ſiue ea quæ pertinent ad vitæ genus quo homo eſt vſus: Læditur autem à ſiccis,quæ contraria ſunt,gaudet humidis quæ ſimilia,modò eiuſdem gradus ſint: nam humidiora facile hominem compellerent in morbum humidum,minus enim renititur his,quam cõtrarijs. Accedunt effecta quæ ſimiliter humidam temperationẽ demonſtrant,ſi talia fuerint,vt mens torpeat,ſenſus obtuſus ſit,ſõnus [m] longior,motus languidus, ira breuis,pulſus mollis,expulſio [n] validior,retẽtio imbecillior,ſitis exigua aut nulla,cutis [o] mollis habitus corporis [p] hebes, cauſat enim magnitudo cum mollitie iuncta humorem: quæ depelluntur vt deiectio & H
vrina multa ſint & tenuia, tum multus humor ex naribus fluens, ſemen humidum, [q] pili molles, atque infirmi & recti,qui nec celeriter oriantur, nec celeriter intereant. Homines in quibus hæc apparent humidiores ſunt & minus integra ſanitate fruuntur. Temperatio in qua ſiccitas ſuperat,indicatur à cauſis ſimilibus: tum à lædentibus vbi contraria ſint, veluti humida, à iuuantibus ſimilibus,nempe ſiccis,modò non excedant eius gradum: nam ſiccioribus minus renititur, facileque in morbum ſiccum mutatur. Eiuſdem indicia [r] ſunt mens ſtabilis, ſenſus acrior, [r] vigilia diuturnior, [r] motus validior,ira quæ [s] non facile ſedatur,durities arteriarum, ſitis maior quam fames, [t] retentio validior quam expulſio,durities,& gracilitas [u] totius corporis, paucitas & craſſitudo eorum quæ detruduntur, pili frequentes [x] magni,duri criſpi,qui citius naſcuntur,atque [x] intereunt, quam vbi temperatio ſit humidior. Hactenus de indiciis monſtrantibus immoderatam temperationẽ ſimplicem. Quod ſi compoſita ſit, ita vt duplex qualitas ſimul excedat, vt calor & humor calor & ſiccitas, frigus & humor frigus & ſiccitas, colligenda erit eadem ratione ex cauſis,ex iuuantibus,ex effectis,a quibus mõſtratur ſimplex, ſed coniungenda erunt ſimul quæ duas temperationes demonſtrant,vt ad ſignificandam calidam

a Gal. de opti. corpo. cõſtit. c. 4.
b Gal. li. de cauſ. ſymp. c. 3.
c Gal. ibid.
d Gal. li. artis med. ca. 52.
e Gal. 2. li. de temp. c. 4.
f Gal. li. art. med. c. 52.
g Gal. 2. de cauſ. ſymp. c. 7. & 2. de cauſ. ſymp. c. 8.
h Gal. li. 3. de cauſ. ſymp. ca. 3.
i Gal. lib. artis med. ca. 53.
k Gal. 2. li. de tẽp. c. 4.
l Gal. 2. de temp. c. 5. & artemed. c. 53.
m Gal. 1. de cauſ. ſymp. c. 8. & 2. li. c. 7.
n Gal. li. 3. de cauſ. ſymp. 3.
o Gal. de arte med. 55.
p Gal. li. 2. de tẽp. c. 4. & de arte med. 55.
q Gal. li. artis me. c. 55.
r Gal. de arte me. c. 16.
ſ Gal. de arte med. 31.
t Gal. 3. de cau. ſym. 3.
u Gal. li. artis me. c. 54.
x Gal. de arte me. c. 16.

A dam & humidam ea quæ caloris & ea quæ humoris exceſſum ſignificant, eadem ratio eſt aliarum. Finge exceſſum caloris & humoris, indicatur hic à cauſis quæ calefaciendi ac madefaciendi vim habuerint:tū à iuuantibus & lędentibus, læditur enim frigidis & ſiccis, quæ contraria ſunt, plurimū tamen illis renititur, gaudet calidis & humidis, modo non exuperent eius gradum, nam à talibus compelleretur in morbum ſimilem calidum videlicet & humidū, & in putredinē quę eiuſmodi[a] exceſsū ſequi facilè conſueuit, atq; in tumores pręter naturā quos excitāt ſucci qui ſub tali exceſſu facile ad has, aut illas partes corporis trāſferunt. Actiones tunc mediocres ſunt, maxima.n.ex parte vt perficiuntur[b] a calore, ita debilitant ab humore, mens neq. torpet, neque viget, ſenſus medius eſt inter hebetem & acrem, vt motus inter celerem & tardum; non magnus eſt irarum feruor, [c] aut pertinacia, pulſus magnus & mollis ſentitur: actiones naturales quæ principales ſunt, bene funguntur [d] ſuo munere vt augendi, alendi, procreandi; ex ſubſeruientibus, illa quæ attrahit, quæ concoquit, quæ expellit, valida eſt, illa quæ [e] retinet imbecillior, homo pronus & potens eſt ad venerem. Ex qualitatibus color bonus eſt, corpus calidum, molle [f] & obeſum eſt, venæ & arteriæ latæ: quæ depelluntur plurima ſunt & cocta, vapores multi exhalant, atque interdum fœtidi, pili cito incipiunt, decidunt tardè, multi ſunt, magni [h] molles & recti, colore rufi, qui tardè cani fiunt. At vbi caloris ex-
B ceſſus cum ſiccitate coniungatur, deprænditur primo ex cauſis quæ ſimiles ſunt antegreſſę, præterea ex contrarijs lædentibus, vt ex frigidis & humidis, ex ſimilibus iuuantibus vt ex calidis & ſiccis, quæ tamen non excedant eius gradum, ne ex ſanitate compellant hominem in morbum ſimilem, neque enim renititur his [i] ſicuti contrarijs: deprænditur ex effectis, vt ex actionibus, nam homo ſolers eſt, [k] ſenſu acri, vigil & breuis ſomni, velox ad motum, [l] vehemens ad iram, pulſus magni, celeres, frequentes, duri; actionibus verò naturalibus tam principalibus quàm miniſtris mediocriter valet, potionem magis expetit quàm cibum, colore prorſus bono non eſt, vergit enim vel ad pallidum, vel ſi multum exceſſerint ambæ hæ qualitates [m] ad nigrum tendit Sed tactu duritiem præſefert, & acrem ac mordentem calorem, gracilis eſt, [n] magis quàm hebes, & pinguedine caret, quæ detrudit pauca [o] ſunt, craſſa, cocta, acria, colorata, fuliginem acrem exhalāt, valdè hirſutus eſt, pilos enim habet multos breues potius quam longos, firmos, duros, criſpos, [p] nigros qui tarde caneſcunt, ſed citò ſuperueniunt, citò [q] intereunt, nam maturè pubeſcit, maturè caluus euadit. Frigoris verò exceſſus ſi cum humore copuletur, indicatur à cauſis ſimilibus frigidis ſcilicet & humidis, læditur homo contrarijs, nimirum calidis & ſiccis, gaudet ſimilibus, quę tamen eius modum non excedāt ne morbum ſimilem afferant, cui maximè obnoxius eſt, mens languida eſt, [r] ſenſus hebes, mo-
C tus tardus atque imbecillus, adeſt pro iracundia [s] lenitas, pulſus paruus & rarus, tardus, ac mollis: naturales actiones tam principales quam miniſtræ [t] imbecillæ ſunt, color albus eſt: ſed vbi augetur frigus, redditur [u] liuidus, cutis frigida percipitur, & mollis, redundat adipis [x] copia, nam caro pauca eſt, venæ & arteriæ anguſtæ ſunt, depelluntur multa cruda & tenuia, pili pauci [y] ſunt & exiles, ac ſubrufi qui in ſenectute non intereunt. Supereſt exceſſus frigoris cum ſiccitate coniuncti, ſignificatur autem à ſimilib. cauſis antegreſſis, & quod ea tunc obſunt quæ contraria ſunt, calida ſcilicet & humida, proſunt ſimilia, modò non ſuperent eius gradū, ne homo deducatur in morbum frigidum & ſiccum, cui eſt oportunus, animales actiones vt mens, ſenſus, motus, quæ ob ſiccitatem uigent, ob frigus torpent, cum ſimul vtriuſque qualitatis exceſſus copulatur, mediæ ſunt, ita vt neq; vigeant, neque torpeant, homo raro [z] iraſcitur, ſed obſtinatè; pulſum habet paruū, rarum, tardum, durum, magis valet appetitu [a] cibi, quàm coctione, magis item vi retinendi, quàm attrahendi, parum nutritur, parum augetur, parum fęcundus eſt, colore albidus aut ſubliuidus, tactu frigidus [b] & durus, gracilis, cum exigua adipe diffuſa per carnem vaſis [c] anguſtis, detrudit cruda, non tamen liquida, pili tarde naſcūtur, nō tamen tardè intereunt, tum pauci ſunt, debiles, duri [d] ſubcriſpi, ſubrufi, qui cito cani fiunt, vbi tamen frigus calori ſucceſſerit poſt iuuentutem, [e] pili tales ſunt, quales deſcripſimus in homi-
D ne calido & ſicco. Monſtratur a propoſitis indicijs naturalis temperatio hominis tam moderata quàm immoderata: ab iiſdem ferè indicatur & aduentitia, illis tamen exceptis quæ ad magnitudinem & formam corporis, tum ad vaſorū [f] latitudinem vel anguſtiam pertinent, quę naturalem duntaxat indicant temperationem.

De recognoſcenda ſanitate partium multiformium. *Cap. VI.*

SPecies illa ſanitatis quæ pertinet ad partes multiformes, conſiſtit [g] in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu idoneis, quibus accedit vnitas, quę [h] communis quoque eſt partium ſimplicium; Genus ergo huius ſanitatis in cōpoſitione conſiſtit ex omnibus his rebus quarum vnaquæque ſuam efficit ſpeciem ſanitatis: deprænditur tam genus, quàm ſpecies quælibet [i] ſenſu, indicatur enim tam viſu, quàm tactu, vbi fuerit in partibus externis, nam ſi naſum exempli gratia tangimus, aut intuemur, percipimus figuram iuſtam, quam habet, & ſuperficiem decentem, foramina item nō nimis clauſa aut patentia, debitam magnitudinem, numerum partium, vt vtriuſque lateris, & ſepti medij cartilaginoſi,

a Gale. lib. artis med. c. 57.
b Gal 3 de cauſ. ſymp. c 3.
c Gale. de ar. me. c 34
d Gal. 1. de cauſ ſymp. c 3.
e Gal. 3 de cauſ ſymp. c 3.
f Gal. de arte med. 57.
g Gal. de arte med. 19.
h Ga de arte med. 19.
i Gale. lib. de opt. corpor. conſtitu 4.
k Gale. de ar. me c. 18.
l Gal. de arte me c. 33.
m Gal. lib. art. me 56.
n Gal ibid.
o Gale. de art. me. 18.
p Gale de arte me. c. 56. & c 18.
q Gale. ibidem. 18.
r Gal. de arte me. c. 22.
s Gal. de arte me. c. 15
t Gal 3. lib. de cauſ. ſymp. c. 3.
u Gale lib. ar me. c 58.
x Gal. 2. de tempe c 4.
y Gal de arte med. ca. 58. & 2. de tempe. c. 5.
z Gal de arte me. c. 36.
a Gal. lib 3 de cauſ. ſymp. c. 3.
b Gale. lib. ar. me. c. 59
c Gal 2. de tempe c. 4.
d Gal de arte me. c 59
e Gal. li. artis me. c 59
f Gal. lib. 2. de tēp. c. 4.
g ſup li 1. c. 11 & Gal. de opt. corpor. cōſti. c. 2.
h Ga. de cōſti art. c. 6.
i Gal. de arte me. c. 8.

tilaginoſi, ſitum præterea cum partes ſuo loco manent, neque aut depreſſæ ſunt, aut in latus E converſæ; poſtremò vnitatem, cum nulla parte ſciſſus eſt. Idē vſu venit in ore, oculis, auribus, & tandem in vno quoque membro: ſenſui enim ſubijcitur omnium compoſitio, exquiſite nè, media ſit, an aliquid à moderatione recedat, ſiue ille receſſus ſit ab vtero protinus, ſiue poſtea ſuperuenerit, vtrouis modo acciderit partim audimus de homine & eius familiaribus, partim conijcimus, ſi vna tantum pars mutata ſit conferentes cum altera, quæ ſtatum naturalem retineat, vt dextram cum ſiniſtra, quemadmodum præcepit Hippocrates. [a] Sanitas igitur partium multiformium quæ ſenſui ſubijciuntur, ſatis ipſo percipitur: quamquā colligi poteſt etiā ex cauſis, ex iuuantibus & lædentibus, ex effectis, quæ tamen non adeo neceſſaria ſunt, ſicuti ad eandem recognoſcendam in partibus iuternis ſenſum latentibus. Eam igitur monſtrant vbi in hunc modum affecta fuerint, ex cauſis, ſi principia procreationis, ſi parentes multiformibus partibus bene valuerint, ſi ea item quæ ad victū pertinent talia antegreſſa ſint qualia non potuerint hominem de ſanitate deturbare, propoſitam ſanitatem denunciant. Cuius ēt coniectura fit ex iuuantibus & lædentibus, iuuant enim quæ apta ſunt ad conſeruandum ſtatum naturalem, nocent quæ eum mutare quoquo modo poſſunt. Eadem quoque ex effectis colligitur, quæ omnia ſecundum [b] naturam conſequuntur, qualia in homine ſano; non poſſent autem talia conſequi, niſi eiuſmodi partes compoſitionem retinerent ſecundum naturam. Poteris F vnamquamque ex rebus quibus contineri ſanitatem monſtrauimus ſeorſum perpendere, comperies enim in vniuerſum conijci poſſe ex propoſitis ſignis in alijs partibus, ex cauſis, in alijs ex iuuantibus & lædentibus, in alijs ex effectis magis colliguntur: facile autem in quibuſdam partibus fit coniectura, in quibuſdam cum difficultate. Ex figura [c] & magnitudine capitis conijcitur figura & magnitudo cerebri, ita autem certe conijcitur, vt ſi ſub ſenſum caderet: vnius autem figura, & magnitudo, veluti cauſa, alterius indicium eſt. Situs qualis ſit ventriculi, & veſicæ ſenſui ſe oſtendit, vbi hæc diſtendatur ab vrina, ille à cibo & potione. Iecinoris magnitudo vna cum latitudine vaſorum, diſtinguitur à paruitate & anguſtia, ex cibis multis, craſſis & glutinoſis, qui vbi dentur, poſtquam cocti fuerint in ventriculo, ſi nullam afferant noxam iecinori ipſum magnum eſſe, & vaſa lata demonſtrant; ex contrarijs hæc anguſta, & illud paruum vbi dextro præcordio ſenſum onerantium aut diſtendentium afferant moleſtum: ſed quibus indicijs proprie ſanitas cuiuſque internæ partis ſignificetur, declarabimus in opere de tuenda valetudine membratim, ad quod pertinet, nunc enim generatim omnia tractamus, iamque ſatis explicauimus, quo pacto ſanitas, & vna quæque eius ſpecies ac differentia in homine ſano debeat recognoſci.

a Hippo. in proœm. Medical. & 1. de Articu. tex. 24.

b Gale. lib. artis med. c. 8.

c Gal. de arte med. c. 11

G

De ſignis cauſarum ſanitatis. *Cap. VII.*

Cauſæ ſanitatis nunc ſequuntur præſentes ſcilicet agnoſcendæ; nam antegreſſæ ſpectant ad præteritorum coniecturam, de qua paulo poſt agemus: præſentes autem cauſæ ſanitatis, aut externæ ſunt, quemadmodum opera & inſtrumenta artis quæ ſenſu depræhenduntur, aut internæ, atque hæ referuntur ad [d] facultatem, vt in ſuperioribus [e] dictum eſt, quæ corpus noſtrum gubernat ac regit. Hæc igitur æſtimanda eſt, & qualis ſit ex ſignis colligenda: nam vt late patet ſanitas, ita etiam facultas quæ ipſius cauſa eſt, magis enim, aut minus valida eſt. Signa quæ ipſam cum ſuo robore demonſtrant, ſumuntur ex cauſis, ex iuuantibus & lædentibus, ex effectis, quæ cum perfectiora ſunt, maius robur facultatis demonſtrant, cum imperfectiora, minus: cauſæ facultatis aut antegreſſæ ſunt, aut continentes, in antegreſſis numerantur primo initia noſtræ procreationis, vt [f] mas & fœmina, ſeu ſemen [g] & ſanguis, quæ ſi conijciamus fuiſſe qualitate & copia moderata, notant validam facultatem, quam noſtris corporibus inſeruerunt. Eandem monſtrant & cauſæ, quæ ad victus rationem pertinent, cum à [h] mediocritate aut nihil, aut parum receſſerint: tum remedia quæ ſanitatem ſi quando labefactata eſt, reſtituerunt vbi fuerint idonea. Sed multo magis hoc faciunt cauſæ continentes, [i] moderata ſcilicet qualitas & quantitas ſpirituum, ſuccorum, & partium ſolidarum, his enim continetur valida noſtri corporis facultas, quæ vbi moderata ſint, neceſſe eſt ipſam validam eſſe; quo pacto autem eorum moderationem agnoſcere poſſimus, nunc ſigillatim exponemus, ſumpto initio à ſpiritibus. Spiritus vbi multi ſint, ob nimiam copiam non damnamus, ſed libenter excipimus, vt qui facultatis robur augeant; ſed paucos accuſamus, reddunt enim ipſam [k] debilem, non ſecus quam vbi qualitate, vt calore, frigore, humore, aut ſiccitate plurimum à mediocritate receſſerint. Colligimus autem ſpirituum moderationem ex cauſis à quibus producuntur vbi ſecundum naturam ſe habeant, atque ex effectis, vbi valida ſe oſtēdant: produci autem ſpiritus [l] monſtrauimus à temperatione viſcerum ex vaporibus [m] qui à ſanguine tenuiore excitantur, & ex aere quem per os & nares allicimus: quod ſi aer ſalubris fuerit, & ſanguis idoneus vna cum moderata uiſcerum temperatione, quales conuenit ſpiritus neceſſario progignentur. Effecta uerò vbi ualida fuerint cum à ualida facultate proficiſcantur

H

d Hipp. 5. 6. epid. 1. & Galen. de tuen. val. ad Thraſy. 26.

e Sup. lib. 2. c. 1. & c. 2.

f Ariſt. 1. de gener. animal. c. 2.

g Gal. 1. de tuend. val. c. 1.

h Gal. de arte med. ca. 85.

i Gal. lib. 11. meth. ca. 12 & 3.

k Gale. 11. meth. ca. 1. & 3.

l Sup. lib. 2. c. 4.

m Gal. 6 de vſu part. c. 17. & de pulſuum vſu. c. 2. & 3.

Digitized by Google

A ſcantur ſimul cum ipſa ſpiritus denunciant, quibus ipſa vtitur tanquam inſtrumentis, fertur enim à corde, a cerebro à iecinore per ſpiritus [a] ad ſingulas partes noſtri corporis, quæ nõ bene poſſunt exequi ſuum munus, niſi illi fuerint moderati. Succi verò vt in ſuperioribus oſtẽſum eſt, [b] materiam ſuppeditant ex qua procreamur, alimur, & augemur: quamobrem non mirum eſt ſi facultatem ſubſtineant, id quod egregiè præſtant, vbi ſunt [c] qualitate, & quantitate moderati: tales autem non ſecus quàm ſpiritus facultatis robur ſignificant: ſunt autem quatuor, ſanguis, pituita, & bilis tam flaua quàm atra, quemadmodum [d] ſupra enarrauimus, neq; enim ſufficit purus ſanguis, niſi adſint reliqui tres. Requiritur ergo iuſta [e] qualitas & quãtitas vnius cuiuſque, vt facultas valida ſit, tanto enim minus firma redditur, quanto magis à moderatione recedunt: qua ratione autem eorum moderatio depræhendatur, nunc ſubijciemus, inde exorſi quod ſucci in corpore noſtro ſecundum naturam venis atque arterijs continentur, neque libere per corpus fluentes vagantur. Quamobrem ſenſum latent, & intelligẽtia comprehendi debent ex cauſis à quibus fiunt, ex iuuantibus & lædentibus, ex effectis. Cauſæ ad effectricem, & mareria referuntur, materiam præbent primum eſculenra & [f] poculenta, deinde illi ſucci qui in alios vertuntur, vt pituita in [g] ſanguinem, flaua bilis [h] in atram. Effectrix cauſa eſt viſcerum [i] temperies, quo ſpectat ætas, nam externæ cauſæ potius efficiẽdi ſociæ ſunt, quã
B vere effectrices ſuccorum: quod ſi materia eſculentorum & poculentorum qualitate moderata fuerit, temperatio item ventriculi & iecinoris, & ſimul etiam externarum cauſarum moderata, ſuccorum moderationem quam efficit, eamdem quoque denunciat. Eãdem indicant quæ proſunt, vbi moderata ſint, quæ obſunt vbi immoderata: poſtremò ipſa etiã [k] effecta, vt actiones animales, vitales, & naturales validæ, qualitates corporis quales maxime apperere ſolent in bene valentibus: quæ retinentur, ac detruduntur qualitate, quantitate, tempore, vt natura poſtulat: quo ſpectat pilorum [l] mediocris qualitas, quãtitas, figura, ortus, interitus. Monſtrãt omnia hæc ſuccorum omnium moderationem. Superant interdũ omnes ſucci ſimul, iuſtam tamen proportionem inter ſe retinentes: dicitur autem tunc ſanguis [m] redundare, indicatur autem primò à cauſis, ut à nimia quantitate ciborum ac potionum boni ſucci, à retentione eius quod excerni debebat, à moderata viſcerum temperatione, nã immoderata non ſanguinis, ſed aliorum ſuccorum copiam efficit. Denunciant & ſanguinis copiam, quæ ſanguinẽ quouis modo detrahunt, aut abſumunt vbi iuuent, tum quæ eundem quouis modo augent, vbi noceant: poſtremò effecta, vt ſenſus [n] onerantium, aut diſtendentium in corpore, calor, mollities & rubor cutis; quæ depelluntur ſi colorata fuerint & cocta; pili item ſi ex rubro flaui fuerint, & in ceteris rebus moderati. Ab his ergo patefit copia ſanguinis. Si pituita nimium redundet, pri-
C mum indicium ſunt cauſæ, ut effectrix. Hæc autem eſt temperatio iecinoris ac uentriculi frigida, [o] ſeu cum humore, ſeu cũ ſiccitate [p] frigus copuletur, ad hanc pertinent externa oĩa quæ refrigerandi uim habent, materia item quam præbent eſculenta & poculenta frigida, multa, dura, craſſa [q] & glutinoſa, quæ cõcoqui ægrè potuerint. Proſunt autem quæcumque quouis modo pituitam exhauriunt: præterea quæ eãdem calefaciunt, ac ſiccant: obſunt quæ eandẽ cõtrahunt, uel refrigerant ac madefaciunt: ex effectis ſenſus hebes eſt, [r] ſomnus longus atq. altus, motus, lentus, pulſus paruus, languidus, tardus, ac rarus, alimentum, incremẽtum, procreatio non ualde promouetur, uis attrahendi & concoquendi debilis eſt, neque multum ualet retinens, [r] ſed uiget ea quæ expellit, & quæ cibum [t] appetit, color albidus eſt, cutis tactu frigida, & mollis ſentitur, habitus corporis hebes eſt, uenæ anguſtæ: quæ depelluntur ueluti urina, deiectio, multa ſunt, cruda & parum colorata, ſanguis cum detrahitur, pituitoſus conſpicitur, pili ſero oriuntur, ſero item intereunt, pauci admodum ſunt [u] exiles & infirmi, recti, colore ſubruffi, & mature cani euadunt, cuncta hæc indicant copiam pituitæ. Flaua bilis cum redundat, indicatur a cauſis, a quibus producta eſt calefaciendi & ſiccandi vim habentibus, vt à temperatione [x] viſcerum, & cauſis externis, calidis & ſiccis, ab his etiam quæ præbent materiam, vt ab eſculentis & poculentis ſimiliter calidis & ſiccis. Eadem indicatur ab his quæ iuuant,
D aut nocent, veluti cum vtiliter effunditur, ac purgatur flaua bilis, vtiliter item adhibentur refrigerantia & madefacientia, contra nocent quæ eamdem aut contrahunt, aut calefaciunt & ſiccant. Effecta etiam flauæ bilis copiam demonſtrant, quemadmodum ſolertia, & induſtria ingens, ſenſus acrior, vigilia [y] longior, motus celerior, pulſus velox & frequens, irarum ardor, ſitis magna, coctio maior quàm apperitio cibi, robur attractricis, [z] & expultricis maius quã retentricis, propenſio ad venerem non mediocris cum ſumma offenſa & frequenti concubitu: adde quod homo neque bene alitur, neque bonum habitum aſſequitur. Si qualitates corporis ſpectemus cutis ſub flaua [a] eſt, tactu calida, & dura: quæ ex corpore educuntur omnia biliosa videntur, & ſubflaua, pili cito naſcuntur, citò intereunt, ſed non ita mature euaneſcunt, ſuntque in iuuentute coloris flaui, [b] ante ſubflaui, poſtea ſubnigri, tactu duri, non recti, ſed criſpi; ſunt hæc firma teſtimonia flauæ bilis ſuperantis. Reſtat atra ſeu humor melancholicus, qui in ſanguine reſidet [c] veluti fex in vino, atque hæc naturaliter redundat, nam atrabilis quæ uſta [d] eſt, præter naturam eſt. Demonſtratur ergo humor melancholicus naturalis à cauſis a quibus contrahitur, vt a temperatione uiſcerum, & rerum externarum calida & ſicca, cum aliqua tamen frigoris inæqualitate, qualem & autumnus plerumque præſefert, &

ætas

a Auic. lib. 1. f. 1. c. de ſub.
b Supra li. 2. c. 5.
c Gale. 11. meth. cap. 1. & 3.
d Supra li. 2. c. 5.
e Gal. li. 11 meth. 1.
f Gal. 8 de plac. c. 4.
g Gale. lib. de atra bile. c. 8. & 2. de nat. fac. c. vltimo.
h Galen. 3. prngn cõmen. 27.
i Ga. lib. 2. de nat. fac. c. 8. & 9.
k Gale de ar. me. c. 8.
l Gal. de arte med. c. 8 & 51.
m Ga. 5. de tu va. c. 10
n Gal. loco citato & li. de pleni. c. 10. & 11
o Gal. lib. de nat. hu. com. 36.
p Gal 2. de temp. c. 2.
q Gal. lib. de nat. hu. com. 36. & 1. de atra bile c 8.
r Gal. 1 de nat. huma. com. 39 & li. de plen. c. vlt.
s Gal. 3. de cau. ſymp. cap. 3.
t Galen. de plen. c. vlt. & 4. de tu. val. c. 4.
u Gal. 2. de tempe. c. 5.
x Gal. 2. de nat. fac. c. 8. & 9.
y Ga. li. de mult c. vl.
z Gal li. 3. de cauſ. ſymp. c. 3.
a Ga. li. de plen. c. vlt.
b Gale. de ar. me. c. 14
c Gal. 2. de nat. fac. 9.
d Gal. li. de atra bile c. vl. et 3. pg. comm. 27.

ætas[a] conſiſtẽs: tum à materia q̃ ſuppeditant eſculenta, & poculenta[b] craſſa terrena, ſicca, cũ E
aliquo exceſſu caloris, vel cum inæqualitate quadam caloris ac frigoris; ea ẽt quæ proſunt, veluti[c] purgatio atræ bilis, fluxus ſanguinis ex venis ani, cibi & potiones boni ſucci mãdefaciendi vim habentes, præterea quæ nocent, vt copia ciborum multam eiuſmodi fęcem contrahentium, retentio ſanguinis illius quẽ venæ in ano fundere conſueuerunt. Sequuntur effecta, quæ ſimiliter eundem humorem denuntiant, vt[d] ſollicitudo, timor, ſenſus acris, motus tardus, pulſus paruus[e] tardus & rarus, ira itẽ tarda & rara, ſed pertinax, & obſtinata. Cibus bene appetitur, ſed ęgrè,[f] concoquitur, & flatũ excitat, adeſt propẽſio ad venerẽ, quæ vbi frequens ſit, plurimũ hominẽ lædit. Color plũbeus vel[g] ſub liuidus apparet, vultus triſtis, habitus gracilis, cutis tactu frigidior & durior ſentitur: quæ depelluntur, vt deiectio & vrina cineris colorẽ repręſentant, & magna ex parte craſſiora sũt. Sanguis quocũq. modo exeat ex corpore nigrior cõſpicitur, pili multi sũt, craſſi, duri, firmi, nigri, pubertas citò aduenit, canities tarde, caluitium verò mature ſequitur. Huiuſmodi ergo sũt ſigna ſuccorũ qui ſecũdũ naturã redundant, cum homo ſanus eſt. Iidem aũt ſucci in homine ſano, non tñ bene valente ſed vel conualeſcente, vel labẽte in morbum, mutantur, & lõgè deteriores fiunt, vt cũ bilis[h] vritur aut pituita efficitur ſalſa:[i] depræhenduntur aũt ex iam dictis ſignis ſed deteriorib. & magis à naturali recedentib. Superſunt partes ſolidæ, in quib.[k] non ſecus ac in humorib. ac ſpiritib. qualitate ac quantitate moderatis conſiſtere facultatẽ diximus: oſtendit igitur moderatio qualitatis & quantitatis partiũ ſolidarum validam eſſe facultatem quæ corpus noſtrũ gubernat: ipſa aũt in partib. exter- F
nis ſenſui ſubijcitur, ſiue ſimpliciũ temperationẽ[l] ſpectes, ſiue ſtructurã multiformium: q̃q̃ poteſt ẽt ratione colligi ex cauſis, ex iuuantib. & lędentibus, ex effectis, quemadmodũ[m] ſupra indicauimus, vbi adiecimus eiuſmodi moderationẽ, qua nõ ſolũ facultatis robur, ſed ẽt qualitas continetur: in partib. internis ſola intelligẽtia cõpræhenditur ex ijſdẽ ſignis, quæ cũ ſupra vbetius expoſita ſint, non eſt ꝙ nunc repetantur. Illud tñ nunc in memoriã reuocabimus non eſſe ꝙ miretur aliquis, ſi facultatẽ corpus noſtrũ gubernantem, q̃[n] poſuimus cauſam eſſe internã ſanitatis, nunc conijcimus tanq̃ effectum ex cauſa, ex moderata qualitate, & quantitate partium ſolidarũ, quæ non aliud eſt q̃ ſanitas, ita vt hoc pacto ſanitas & cauſa ſit, & effectum facultatis: ita.n. natura comparatum eſt in quibuſdam vt reciprocentur inter ſe, & mutuo ſe cõſequantur, pluuia[o] eſt cauſa nubium, quæ oriuntur ex vaporib. pp ipſam excitatis, & ſurſum latis, nubes viciſſim ſunt cauſa pluuiæ in quam diſſoluuntur. Eadem ratio eſt facultatis & ſanitatis: ſanitas reddit facultatẽ validam, valida[p] facultas rurſus ſanitatem tuetur Sed ſanitas & facultas re idem ſunt, cogitatione diſſident, & diuerſa ratione facultas quatenus cauſa conſeruat ſanitatem, quatenus effectum conſeruatur ab eadem, & eandem conſequitur. G

a Gal. 3. aphor. cõ. 26
b Gal de arte med. 59. & Gal. lib. 3. de loc. aff 7.
c Hipp. lib. 6. aphor. 11. & 21.
d Gal 2. de loc. aff. 7. & lib. de plen. c vlt.
e Galen. 2. cri. c. 4.
f Gale. 3. de cauſ. ſymp. c 3.
g Galen. de plen. vlt.
h Galen. 3. pgn. cõ. 27
i Gale. 2. de diff feb. c 6 Auic. lib. 1. f. 1. c. de humorib
k Gal. li. 11. met. 1. & 3.
l Gal li. art. med c. 8.
m Sup c. 3. huius libri.
n Sup. c. 2. libri ſecũdi
o Ariſ. 1. meteor. c. 9.
p Gal li. de tuẽ val. ad Thraſ. c. 36

De ſignis effectorum ſanitatis. Cap. VIII.

Tertium ſecundũ naturã ꝙ in homine ſano recognoſcendũ eſt ex præſentib. ad effecta refertur, quæ partim ſenſu, partim ratione recognoſcuntur: quæ aũt ſub ſenſũ cadant, quæ rõne percipiantur, intelligemus ſi ſingula perpendamus. Ex actionib. animalib. illæ quæ pręcipua ſunt, vt intelligentia, ratio, memoria, ſub ſenſũ minimè cadunt: debent igitur mente colligi, tum ex cauſis, vt ex moderata[q] tẽperatione, & idonea ſtructura cerebri quã ſequuntur, tum & multo magis ex effectis: nam ex ſermone[r] vniuſcuiuſq. deprændimus rectène imagines percipiat, ratiocinetur, meminerit; eſt.n. lingua animi interpres, &[ſ] verbis exprimuntur ſenſa mentis, niſi ſimuletur ſtultitia; id ꝙ ex cauſis aliquo pacto conijci poterit. Sapiẽtiam nemo demens ſimulare diu põt, nam aut verbis, aut actionibus dementiam aliquo modo præſefert. Sed habeat ne homo ſenſus ſecundũ naturã, an aliquo offenſus ſit, eodẽ ſenſu ipſemet dijudicabit: nã vt præclare traditũ eſt ab Ariſt.[t] idẽ ſenſus qui ſentit, iudicat ſe ſentire, licet id ope cõis ſenſus vnuſquiſq. aſſequatur, veluti viſus ſe videre, auditus ſe audire: quãobrẽ H
ſuæ actionis validæ vel imbecillæ quiſq. ſenſus eſt iudex: alterius verò ſenſũ noſtro dijudicare nõ licet, ſed neceſſe eſt ipsũ colligere ex cauſis vel ex effectis: exempli gratia videat ne homo an cęcus ſit, deprændimus ex conſtitutione oculi, vel ſecundũ naturã atq. integra, vel præter naturã & praua: idẽ colligimus ex effectis, vt ex eo ꝙ homo ingrediens vel paſſim, vel nuſq̃ offendit; ex eo item ꝙ quæ minuta ſunt & multũ diſtãt diſcernit, quæ alioquin illi fuerint ignota, aut non videt quæ propinqua, & grandiora ſunt. Eadẽ rõ eſt auditus, iudicabimus.n. hominẽ belle audire, vbi moderata ſit auriũ tẽperatio aut ſtructura, & vbi rñdeat ad ea de quib. interrogatur, atq. vel exiles ſonorũ dĩas percipiat. In sũma bene ne ſentiat alter quouis ſenſu, nemo cognoſcere ſuo ſenſu põt, ſed rõne opus eſt Hippoc.[u] aũt cũ in proœmio de officina medici præcipit vt medicus in cognoſcendo, vel ſenſu, vel intelligentia vtatur, ſenſũ accipit non tñ medici, ſed ẽt illius hominis quẽ tractat: ſiquidẽ ipſe medico refert quid quouis ſenſu percipiat, ita vt liceat ex homine percontari quo pacto ſentiat ſuos ſenſus affectos, ſed vbi malit medicus artificio vti per cauſas & effecta, idem rimabitur. Motus ſenſu ſimiliter deprehendi̾ validus ne ſit an imbecillus: q̃q̃ colligi ẽt põt ex cauſis, & effectis, quẽadmodũ ſenſus. Vitalis[x] aũt actio cõſiſtit in motu cordis & pulſu arteriarũ: vterq. aut tangendi ſenſu percipitur. Naturales actiones[y] principales ſenſũ latent, ſed patefiunt ex effectis, vt ex alimẽto, ex incremẽto, ex pro-

q Gal li. art. med c 10.
r Hippo. & Galen 2. 6. epid. 41.
ſ Ariſ 1. pe. periherm.
t Ariſt. lib. de ſomno, c. 2.
u Hipp. lib. medi. tex. 1.
x Sup. lib 3 c. 4
y Sup. lib. 3. c. 5.

Digitized by Google

A ex procreatione liberorũ;miniſtrę [a] verò,veluti illa quæ attrahit, quæ retinet,quæ concoquit, a Sup.lib 3. c.6.
quæ expellit,partim ſenſu depræhenduntur,partim mente ex effectis.Percipit homo,cum de-
glutit,cibum [b] attrahi à ventriculo;percipit fœmina allici ſemen ab vtero; ſed cũ trahitur ſuc- b Gale.3 de nat. fac. 8.
cus ex ventriculo ad iecur, aut ſanguis ex iecinore ad oẽs partes corporis, non põt eiuſmodi & 11.& 1 de
tractus ſẽſu percipi,ſed ex effectis colligitur,vt quod homo bene alatur,quod venę ſint plenæ femin. c. 2
ſanguinis,& præcordia non intumeſcant.Retentio ſimiliter aliqua ſenſu, aliqua ratione com- & 4.
præhenditur,quod retineatur cib. in ventriculo,atq. adſtringatur, [c] depræhenditur ſenſu; ſed c Gale 3 de nat fac.c.4
quod ſanguis in venis,colligitur ex effectis,vt quod vbi hę ſecentur,illæ effundatur. Coctio au
tem fugit ſenſum,ſed colligitur ex effectis quæ ſequuntur, vt ex eo quod homo bene alatur,&
reliquias depellat coctas:expulſio partium externarum ſub ſenſum cadit,internarum non itẽ,
neque enim apparet cum renes detrudunt aquoſum humorem ad veſicam,aut iecur bilem ad
veſicam fellis,vel duodenum inteſtinum,ſed ex effectis coniectura fit eiuſmodi expulſionis,vt
ex vrina quæ poſtea redditur, aut ex illis quæ deijciuntur mixta cum flaua bile. Alterũ genus
effectorum quod complecti diximus [d] ea quæ ſenſibus ſubijciuntur, ſenſu percipi clarius eſt d Sup.lib.3. c.8.
quam vt exponi debeat;alia.n. [e] ſub aſpectum cadunt,veluti color quem ſanorum cutis præſe
B fert; alia ſub olfactum, veluti illa quæ expirant ab homine, eo.n.iudicatur an retineant odorẽ e Gal. li.de diff.ſympt. c 5.
naturalem:alia ſub guſtum, veluti ſapor qui ex ſudore [f] à fronte deſtillante,vel ex ſaliua perci
pitur à lingua;alia ſub tactum,veluti primæ qualitates, vt calor,frigus, & ſecundæ quæ ex his f Gal. ibid.
oriuntur,vt duriries,mollities,aſperitas,lęuitas. Plurib. [g] ſenſib.accipitur figura,& pulchritu g Sup.lib 3. c.9.
do, vt tactu & aſpectu ; quæ ex corpore detruduntur vt vrina, deiectio, ſudor, præterea pili,
adeo ſenſu iudicantur, vt non egeant ſignis à quibus pateſiant. Sed ſatis iam actum eſt de re-
cognoſcendis præſentibus,docuimus.n.qua ratione cognoſcatur ſanitas in vniuerſum,& vna
quæque eius differentia,ac ſpecies,tum cauſæ & effecta eiuſdem.

De præcognoſcendis præteritis in homine ſano. Cap. IX.

PRoximum eſt vt qua via conijci poſſint quæ antegreſſa ſunt ad corpus noſtrum at-
tinentia exponamus:ſub triplici aũt genere compręhenduntur, cum ſint [h] aut cor h Galen. 1. meth. c.7. & 8.
poris conſtitutiones,aut cauſæ,aut effecta earũ. In homine igitur ſano,cuius cõſer
uationem nunc tractamus,inquirere oportet qualia ante fuerint hæc tria,ſecundũ
naturam nè an contraria;põt,n.homo ſanitatem qua nunc ſtuitur,longe prius obtinuiſſe; põt
& non multo ante conualuiſſe ex morbo,ita vt ea recens ſit. Põt igitur conſtitutio ipſa corpo
C ris antegreſſa, & eadem fuiſſe quæ nunc eſt, & diuerſa vel ẽt contraria ; idem accidit & cauſis
& effectis quæ omnia inſpicere qualia pręceſſerint ad rẽ pertinet : alia.n,ratione conſeruatur
homo ſanus,cum ea quæ tunc ſecundũ naturã poſſidet,cõſtitutio ſcilicet cauſæ & effecta ante
ſecundum naturam fuerint, ita vt iam ſint confirmata ; alio modo cum præter naturam, ita vt
quæ nunc ſecundũ naturã apparent,recentia ſint;propriè aũt cauſæ quæ præceſſerint, ſi pro-
fuerint,non ſunt mutandæ,ita vt vtiliter requirãtur ſicut & ipſa effecta, quæ vbi nouimus qua
lia antegreſſa ſint,intelligimus quantũ præſens cõſtitutio differat à priori;operæ precium igit
eſt conijcere quæcunq.prætetierint ad hominẽ attinentia,ꝙ qua ratione in vniuerſũ fiat,& ſu
perius [l] declarauimus,& nũc paucis reperemus: ante oĩa aũt ſtatuere oportet non poſſe q̃ præ l Sup. c 1. huius libri.
terierunt ſẽſu à medico iudicari,ſed ratione atq. intelligentia percipi debere,niſi forte medi-
cus hominẽ prius nouerit,tunc,n.redire in memoriã põt eorũ quæ prius fuiſſe in eo vidit, neq.
cogitur eadẽ rimari coniectura;q̃q̃ põt eadem k percontari de ipſo homine vel de aliquo eius k Hippo & Galenus 1.
familiari,qui referat quęcunq ſenſu cõprehendere in homine potuit; neq tunc opus eſſe vide progn. tex. 8.
bitur argumentis per quę præterita colligantẽ,cũ aurib.via magis cõpendiaria percipi queãt.
Præcipit tñ [l] Hippoc.primo libro ꝓgnoſticorũ vt medicus nõ modo p̄dicat q̃ futura sũt, aut in
telligat q̃ p̄ſẽtia,ſed rõne ẽt præterita diſq̃rat,ac recẽſeat; vidit.n.ĩ ꝓcliui eſſe hęc ĩterrogare l Hippoc.1. progn. tex. 2.
ſed oĩ penitꝰ artificio carere,cũ cõe ſit ẽt ĩperitorũ atq.artis exptiũ:ibi.n.ars ĩcipit vbi [m] vulgi
D peritia terminatẽ.Si roget qs cũ nihil ad cõſeruãdã ſanitatẽ ĩterſit,vtrũ referantẽ ab altero q̃ an m Gal. lib. 3.progn.cõ
tegreſſa sũt,an à medico ĩueſtigentẽ,quorsũ laboret medicus de ea re conetur q.via difficiliori ment. 6. &
ac lubrica eò ꝑuenire,quo facillime ſimul ac celerrime põt diuertere.Rñdebimus feſtiue fatẽ- de cur.ani-
tes nõ ꝓxime ad cõſeruationẽ ſanitatis,ſed ad auctoritatẽ [n] artis referre vtro mõ cognoſcãt q̃ mis morb.
p̄terierũt;vř.n.medicus lõge p̄ſtãtior,cũ ea q̃ ſibi alioqn ignota sũt artificioſe cõperit.Hipp. [o] c.2.
aũt nõ tm̃ cõſulit hoĩ q curatẽ,ſed medico ẽt,cuius auctoritatẽ maximã eſſe voluit apud oẽs;ꝙ o Galen. 1.
tãdẽ nõ alio ſpectat,q̃ vt fidẽ [p] ipſi magis habẽtes,magis obſequãtẽ,atq.ĩde ſecũdã valetudinẽ progn.cõ.3
recipiãt,ac tueãtẽ.Multa aũt ex p̄ceptis q̃ ab ipſo tradũt,ad dignitatẽ artis reſpiciũt,atq. vt ſex o Hipp ibi.
cẽta alia omittã,cũ docet curationẽ vulnerũ [q] capitis, p̄cẽpit vt medicus antẽq̃ manũ hoĩ inij- p Hipp.ibi.
ciat,ſolo obtutu oculorũ ex capillis ſectis,vel ĩtegris conijciẽs qualis plaga ſit, denũciet: id ꝙ q Hipp lib. de vuln. capitis.
poſtea nõ ſolũ oculis cernere,ſed ẽt tãgere manib.liceat:artẽ tñ magis admirabilẽ pręſefert,cũ
qdpiã p̄dicit priuſq̃ ſẽtire id potuiſſe videatẽ.Nos igitẽ Hipp imitati cõſiliũ quoq. ad auctorita
tẽ artis dirigemus,& ꝓpterea q̃ prętererũt nitemur colligere ex ſignis q̃ depromemus ab effectis
p̄ſẽtib.q̃ ab his q̃ [r] p̄terierũt sũt relicta:aliqua ẽt ſumẽt à cauſis antegreſſis: q̃q̃ hę plerũq.ma- r Galen. 1
gis sũt ignotæ q̃ ipſæ res quas requirimus.A iuuãtib.& lędẽtib.nullũ ſumitur indiciũ, ꝙ poſſit progn.cõ8.
præterita demõſtrare:nihil.n.ꝓdeſſe aut obeſſe põt his q̃ pręterierũt, cũ nõ amplius ſint.In-

tueamur nũc ſingula geneta præteritarum rerũ ex quib. ſignis colligi poſſint: ordiamur ab ip- E
ſa conſtitutione corporis antegreſſa. Siquis nouerit quales præceſſerint cauſæ poterit de his
eius coniecturam facere, ſi initia generationis, hoc eſt parentes bene valuerint, par eſt ſimilẽ
procreaſſe, & idcirco conſtiturionem ſecundum naturam. Eamdem oſtendunt ea quæ ad vi-
ctum artinent, vbi fuerint qualia conueniebant. Ex eiuſmodi ergo cauſis colligendum eſt con-
ſtitutionem quam nunc in homine ſano cernimus, diu fuiſſe conſeruatam: at ſi intellexerimus
a Gal. 6. apho. cõ. 28. parentes [a] minus belle valuiſſe, & hominem intemperãter atque incontinenter vixiſſe, exiſti-
mabimus præceſſiſſe conſtitutionem præternaturam, ac morbũ quæ multo facilius colligemus
ex præſentibus effectis, quæ minus ſecundum naturam ſunt quam optimę conſtitutioni conue
niat: actiones enim non multum firmæ ſunt, habitus corporis in colore, mollitie, plenitudine,
minus bonus eſt, quæ depelluntur, quemadmodum vrina, deiectio, ſudor, non omnino ſunt qua
lia eſſe deberent; Indicant eiuſmodi effecta morbum præterijſſe, modo non inſtet atq; immi-
b Gal. li. artis med. ca. 82. neat: nam ab ijſdem effectis [b] aliqua ex parte à naturali ſtatu mutatis denunciaretur: ſed tũc
adſunt ſigna cauſarum præter naturam quæ futurum morbum ſignificant, vt proxime oſtende
mus cum loquemur de præſagitione futurorum in homine ſano. Differentiæ verò præteritæ cõ
ſtitutionis perfectiſſimę, perfectæ, aut imperfectæ, partim ex cauſis antegreſſis, vbi notæ fue-
rint, partim ex præſentibus effectis deprænhenduntur: tales .n. veriſimile eſt præceſſiſſe, quales F
fuerint cauſæ, & qualia ſunt effecta. Vt autem differentia conſtitutionis ex ſimili differentia
ſignorum colligitur, ita ſpecies, ſiue ad tempetationem ſimplium partium ſpectet, ſiue ad ſtru-
cturam multiformium ex ſignis ſimilibus, hoc eſt habẽtibus vim huius vel illius ſpeciei, ſiue cau
ſas intueâris antegreſſas, quæ potuerint hanc aut illam efficere, ſiue effecta quæ hanc aut illam
conſecuta ſint: Cęterum cauſæ antegreſſæ, tunc ex ſuis cauſis colligi poſſunt, cum illæ aliquo
pacto nobis notæ ſunt, vt cum ſcimus quo vitæ genere vſi fuerint parentes, quo pacto vixerit
homo qui nobis conſeruandus proponitur, ſub quo cælo degerit, quæ comederit aut biberit,
quæ fuerit ratio ſomni, vigiliæ, motus & quietis, animi perturbationis vel trãquillitatis, expul
ſionis vel retentionis; Deprænhenditur ex his qualis fuerit facultas corpus eius gubernans, &
idcirco qualis præceſſerit cauſa. Poteſt eadem ex antegreſſis effectis intelligi, modo nota ſint;
ſed quo pacto ipſa quoque intelligẽda ſit, nunc exponendum ſupereſt. Secuta ſunt præterita
effecta præteritam conſtitutionem corporis à qua tanquam à cauſa denunciari poſſunt: poſ-
ſunt & eadem colligi ex præſentibus effectis, quæ ſint, & omnino ſecundum naturam, par eſt
etiam talia diu fuiſſe: nam ſi omnino præter naturam fuiſſent, non poſſent quæ nunc ſunt, omni
no ſecundum naturam ſe oſtendere. Sed ſatis de coniectura præteritorum in homine ſano.

De præcognoſcendis futuris in homine ſano. *Cap. X.* G

c Gal. de arte me. c. 8. FVturorum præſagitio maxime conducit ad defendẽdã pręſentẽ ſanitatẽ, cũ nõ ſem
per æque firma ſit, ſed interdũ adeò imbecilla, [c] vt facile labefactari poſſit, metua-
turq; futurus morbus; quod vel ſubſint, vel immineant cauſæ quæ poſſunt bonã va
letudinẽ cõuertere in malã. Quod periculũ vbi præuideatur à medico, poterit pro
[illegible], partim vitatis externis rebus q̃ lædere poſſunt, partim curatis cauſis internis. Expedit
d Hippo. 1. prog. tex. a igit prænoſcere quæ futura sũt in hoĩe ſano ad quẽ cõſeruãdũ adhibemur: ſed cũ tria [d] ſint, vt
e Gal. 1 meth. ca. 7. & 8. præſẽtia, & præterita, ita ẽt futura quæ attinẽt ad corpus noſtrũ, [e] cõſtitutio corporis, cauſę, &
effecta eiuſdẽ, maxime præſtat cõſtitutionẽ futurã pſagire: nã effecta q̃ ipſã cõſequẽtur, talia
expectari dẽnt qualẽ pnoſcimus ideã futurã: quanto .n. magis hęc ſecũdũ naturã erit, illa tãto
erũt præſtãtiora: quãto magis a natura recedet, tãto deteriora. Cauſæ verò futuræ ſunt ex nu-
mero aut euidẽtiũ, aut abditarũ: euidẽtes ptinẽt ad vitæ genus qđ homo ſecuturus eſt. Poteſt
f Gale. 11. meth. c. 1. puideri hoc prudẽtia rerũ imminẽtiũ, & pſpecto eius inſtituto. Abditæ referunt ad facultatẽ
noſtrũ corpus gubernantẽ, & ad ſpiritus, ſuccos, ac partes ſolidas [f] q̃bus cõtinet. hæc cũ mutẽ H
rur mutatiõe ætatis ac vict⁹, talia expectãda sũt, qualia ab ipſis afferẽt. Quãobrẽ nõ eſt ꝙ diu
inſiſtamus in exponẽdo rõnẽ, qua poſſint futuræ cauſæ pręſagiri. Reſtat igit vt agamus de ſola
g Sup. lib. 1. c. 3. corporis cõſtitutione præuidẽda. Poteſt hæc talis perſeuerare qualis eſt in hoĩe ſano, & diu ſi-
mul vita ſupereſſe; põt & mutari vel in aliã differẽtiã ſanitatis, vel in morbũ, vel in ſubitũ inte
h Gale. de arte me. c. 8. ritũ. [g] q̃ dẽ ſanitatis ternas poſuimus, pfectiſſimã Drias, pfectã, & imperfectã: põt ĩpetfecta fie-
ri perfecta, atq; hæc perfectiſſima. Põt cõtra q̃ perfectiſſima eſt reddi minus talis, ita vt fiat pfe
cta, ſicuti hęc rurſus imperfecta fieri põt. Degenerare [h] ẽt põt ſanitas in morbũ, veluti in immo
i Hipp. 1. progn. 4. deratã tẽperationẽ cuiuſcũq; ſpeciei, veluti itẽ ĩ vitiũ figuræ deprauatę, ſupficiei nimis aſperę
vel læuis, cauorũ nimis patẽriũ, aut clauſorũ, magnitudinis, vel numeri maioris, aut minoris, ſi-
k Hipp. 1. progn. in procem. & Gal. in cõ. tus alieni; pterea in ſolutionẽ vnitatis. Superuenit ẽt interdũ ſano hoĩni interitus [i] ita ſubitus,
vt prius deceſſiſſe q̃ ægrotaſſe videaẽ. Quicũq; ſtatus futurus ſit hoĩs ſani, pdicẽdus eſt tũ vt de
fendaẽ ſanitas [k] ac vita quãtũ fieri põt, tũ vt medicinali arti gloria cõpareẽ: Sed cũ ſẽſui mini-
l Gal 4. de praeſag. pulſ. ca. 11. & de conſtit. ar. c. 18. me ſubijciaẽ, ex ſignis cõiiciẽdus eſt, q̃ ſumũẽ a cauſis [l] duntaxat: nã effecta quæ ſeq ipſũ dẽnt,
multo magis ignota sũt; eſſet aũt ridiculũ ſiqs tẽtaret latẽtẽ rẽ intelligere ex his quæ magis la
tẽt. Cauſę aũt ex q̃bus colligẽdus eſt futurus ſani hoĩs ſtatus, vel pſẽtes sũt, vel expectanẽ, ſiue
externæ ſint, veluti quæ ad victũ referunẽ, ſiue internæ quẽadmodũ facultas noſtrũ corpus gu
bernans,

A bernans,& illa quib. hęc [a] cõtinetur,veluti [a] ſpiritus,ſucci,ac ſolidæ partes ſiuè ſecunũ naturam ſe habeant,ſinè præter naturam, adeò tamen vt viſitata [b] vitæ munera non impediãt, nam talia non eſſent [b] in homine ſano, qualem nunc fingimus: propriè autem illæ quæ præſentes [c] ſunt,magis futurum hominis ſtatum denunciant, vbi efficere iam ipſum inceperint: quãuis affectio ob paruitatẽ lateat artis medicinalis imperitos, veluti [d] ſtirpes cum primum è terra emergunt cæteros ob exiguitatem latent, à perito [d] agricola protinus agnoſcuntur, ſic quod futurum eſt ſiue bonum, ſiue malum in corpore noſtro, cum iam incipit, & paruum eſt,a medico duntaxat depræhenditur; ſed ſiue iam, ſiue nondum inceperit, ex cauſis intelligitur:quæ vbi ſenſum lateant,demonſtrantur ab effectis [e] in homine apparentibus. Vbi perfectior ſanitas expectatur,tam cauſæ,quam effecta perfectiora ſe oſtendunt, vbi imperfectior, imperfectiora. At vbi morbus immineat,contra [f] naturam aliqua ex parte cernuntur;& eiuſmodi ſigna quamuis in homine ſano reperiantur, in malis habenda ſunt,& non in bonis, neque id mirũ eſt,cum non ſint in homine verè ſano,ſed iam vergẽte ad morbum. In homine qui verè ſanus eſt,quæcunque ſigna apparent,bona ſunt:ex cauſis [g] igitur colligendus eſt futurus hominis ſtatus,quæ ſi iam adſint & ſenſum lateant,qua ratione recognoſci poſſint ſupra oſtendimus [h] cum ageremus de recognoſcendis præſentibus; ſi nondum adſint, ſed expectentur,
B eo modo præſagiendæ ſunt,quo proximè docuimus. Siquis teneat tam præſentium, quam futurarum cauſarum vim,facile conijcit qualis futurus erit ſtatus in homine ſano, manſurus ne hic ſit in eadem ſanitatis differentia,an in alteram tranſiturus,ſiue meliorem,ſiue deteriorem, vel magis caſurus in morbum,aut ſubito interiturus.

Cum multiplex ſit ſtatus qui expectari poſſit in homine ſano intueamur ſigillatim ex quib. ſignis quiſque colligatur. Veniat primo in medium homo perfectiſſime ſanus: cõijciemus hũc in eodem ſtatu perſeueraturum vbi facultas optime valeat,& idcirco etiam omnia quibus illa continetur,ſpiritus, [i] humores,& partes ſolidæ, neque delictum aliquod in ratione victus admittendum eſſe uideatur:plurimum autem poteſt ad hanc defendendam expulſio;deiectionis,vrinæ,ſudoris,menſtruorum, qualis & quanta & quo tempore conueniat. Quod ſi ſanitas non fuerit perfectiſſima,ſed perfecta,iudicabimus in eodem ſtatu permanſuram, vbi ſi non ualidiſſima,ſaltem ualida facultas fuerit,& ubi ſi non optima,ſaltem bona futura ſit ratio victus. Imperfectam uero ſanitatem in eodem ſtatu ſeruandam intelligemus, ex ijſdem cauſis tam internis quam externis,ubi uel ſint, uel expectentur imperfectæ. Qualiſcumque autem ſit ſa-
C nitas ubi diu manſura uidetur,longiorem uitam promittit, quæ facile labefactatur, breuiorẽ: uix enim fieri poteſt ut qui morbis ſunt obnoxij, diu uiuant; quibuſdam tamen id accidit, quemadmodum his qui temperatione ſunt calida & humida, maximè enim [k] putredini exponuntur & idcirco morbis qui illam ſequuntur,ijdem tamen diu uiuunt, ſetiuſque, ad naturalem interitum perueniunt quam alij ubi à morbis defendantur,aut liberentur. Iam uero mutationem ſanitatis in meliorem ex eiuſmodi cauſis melioribus,in deteriorem,ex ijſdẽ deterioribus intelligemus. Quod uerò ſanitas quæcumque illa ſit in morbum conuertenda ſit, ex ijſdẽ cauſis ſimiliter depræhendemus,ſed multo deterioribus,ſiue tales iam adſint, ſiue expectẽtur,vt ob facultatem longè imbecilliorem,vel ob rõnem victus prauam. Quæ poteſt ẽt per ſe vbi natura bona eſt,hominem de ſanitate deturbare,& compellere in morbũ. Sed interna cauſa vt facultas imbecilla(vt in ſuperioribus [l] oſtenſum eſt qua de præſentib. cauſis recognoſcẽdis)colligitur ex cauſis,vt ex qualitate [m] & quantitate ſpirituum,ſuccorum,& partium ſolidarum minus moderata:indicantur eadẽ à iuuantib. & lædentib. in hunc modũ,vbi. n. quæ multum prodeſſe ſolent,parum proſint,& quæ parũ obeſſe multum obſint, iudicio ſunt facultatẽ eſſe imbecillam;maximè aũt deprehenditur ex effectis, quæ aut eadẽ ſunt quæ ſecundum naturam eſſe ſolẽt, ſed aliquo pacto mutata,aut noua ſunt & omnino præter naturã: vtrouis mo-
D dò vitioſa ſint,nondũ manifeſte impediunt vſitata vitæ munera cũ homo adhuc ſanus ſit. Effecta illa quæ ſecundum naturam apparere ſolent,vbi qualitate, [n] aut quantitate, tempore permutata ſint,imbecillã facultatẽ denũtiant,& propterea futurum morbũ,vt mẽs minus perſpicax,intelligentia minus acris,memoria minus firma:ſenſus hebetiores,vt viſus, auditus,odoratus,ĩſomnia multa ꝑter cõſuetudinẽ:ſomnus aut vigilia [o] diuturnior,& inſueto tpe:grauitas motus:laſſitudo ſpõtè ſuperueniẽs,appetitio cibi vel potionis [p] aucta vel imminuta, vel etiã æſculẽtorũ & poculẽtorũ nõ cõueniẽtiũ: voluptas ñ eadẽ q̃ ante ĩ comedẽdo & biбẽdo;veneris libido,aut multũ remiſſa,aut ꝑter cõſuetudinẽ ardẽs & intempeſtiua: deiectio,urina,ſudor aut paucior aut copioſior, aut alterius qualitatis q̃ eſſe ſoleat:ſuppreſſio uel nimia eruptio ſãguinis mẽſtrui,aut illius quẽ fundũt uenę ani:q̃ itẽ ex aliis partib. detrudunt,[q]ut ex ore,ex naribus,ex oculis,ex aurib. qualitate,quãtitate,aut tpe mutata,moles corporis nimis aucta aut imminuta,color mutatus. Aliud genus eſt eorũ effectorũ q̃ oĩno ꝑter naturã ſunt, neq; apparet ĩ his q bñ valẽt,cuiuſmodi [r] eſt grauitas,capitis dolor ĩ quauis parte, morſus in uẽtriculo,aut in inteſtinis,moleſtiæ ſenſus cũ reddiť deiectio aut urina, ſapor [s] ſalſus,aut amarus quẽ lingua pcipit,aut ſalina,aut ex oĩb. q̃ comedũt ac bibunť;fętor quẽ naues pcipiũt nulla externa re pſẽte q̃ male oleat,ructus,ſternutamẽtũ,crepitus,ſonitus auriũ,imagines [t] añ oculos huius aut illius coloris & figuræ, ĩæqualitas frigoris aut caloris,mollities,durities quæ præter cõſuetudinẽ ta-

a Gale. 11. meth. c 5.
b Gal. de arte med. c. 8
c Hipp & Gal. 1. progn. in proœm.
d Gale. 14. meth. c. 9.
e Hipp. 1. 1. progn. 3.
f Gal. de ar. med. c. 88.
g Gal. 4. de præſeg. pul l. c. 11. & de conſtit. ar. 18.
h Supra ca. 3. huius libri.
i Galen. 11. meth. c. 1.
k Gal. de arte med. 57.
l Supra c. 7. huius libr.
m Gal. 11. meth. c. 1.
n Gal. de arte med. ca. 81.
o Gal. ibid. & Hipp 2. aphor. 3.
p Hippo. 2. aphor. 5.
q Gal. de arte med 82.
r Gal. ibid.
s Gal. ibid.
t Gal. ibid.

ctu percipiuntur, alui profluuium, vomitus: monſtant hæc oĩa imbecillam facultatem, & futu- E
rum morbum in homine ſano, cum nondum tanta ſunt vt[a] quotidiana vitæ muneta euidenter
offendant. Cæterũ quæ morbi ſpẽs timenda ſit, colligi põt ex pulſu, qui talis eſſe incipit qualis
reddi ſoler à morbo cũ superueuit, id ꝙ & alia ſymptomara demõſtrãt quæ cũ morbus iã ad-
eſt, grauia sũt, cũ imminet, leuia incipiunt apparete. Sed futurum morbum iam dictæ cauſę po
tiſſimum ſignificant, & internæ, & externæ, facultas ſcilicet imbecilla noſtrum corpus guber-
nans, & ratio victus praua à quib. abſolutè denunciatur morbus futurus. Ad facultatem refer-
tur compoſitio tam ſimplicium, quàm multiformium partium, & idcirco temperatio ex elemẽ
tis, ad quam ſpectat ætas, tum raritas, aut denſitas cutis, quæ pertinet ad eaua. Compoſitio [h]
corporis qua contineri facultatem diximus, vbi moderata ſit, æque diſtat ab omni morbo: vb[i]
immoderata, ſiue ad ſimplices partes, ſiue ad multiformes referatur, maxime obnoxia eſt ſim[i]
li morbo; quoduis enim[c] facilius maiorem accipit illam qualiratem, qua prædirum eſt, quam
contrariam. Cauſæ externæ, hoc eſt[d] ſex res non naturales quæ ſub victu compræhenduntur,
quales fuerint, talem expectare morbum oportet: compelluntur.n. in ſimilem vbi immoderatæ
ſint, veluti plerunq; eſt aer, ſiue[e] ob tempora anni, ſiue ob regionem, ſiue ob præſentẽ cæli con
ſtitutionem: hic cũ[f] moderatus eſt, omnib. naturis conuenit, præſertim moderatis; cum immo
deratus, corrigit contrarias,[g] ſed ſimiles compellit in ſimilẽ morbũ,[h] præſertim ſi cutis rara F
fuerit; nã denſa non ita facile admittit immoderatas circũfuſi aeris qualitates, vt dura, quæ ſi
militer renititur, nã mollis perinde ac rara facile ab externis læditur: hyeme[i] exempli gratia
fiũt morbi frigidi & humidi, æſtate calidi & ſicci, autũno frigidi & ſicci atq. inæquales, veris aũt
tẽperatio[k] moderata eſt, neq. alicuius qualiratis exceſſũ affert. Operæ precium aũt eſt intueri
à quib. cauſis proprie fiat vnaquæq. morbi ſpẽs, & primum immoderatæ tẽperationis ſine ma-
teria. Finge futurũ eſſe morbũ calidum; denunciatur hic à natura ſimili, nempe calida, ad quã
refertur calida ætas, veluti iuuentus. Idem quoque indicatur à ſex reb. non naturalibus, vt ab
aere calidiore, ſiue ob tempus anni, quemadmodum æſtate, ſiue ob regionem calidam, ſiue ob
præſentem cęli conſtitutionem ſupra modum calidam: tum à cibis & potionibus calidis, à sõ-
no vel vigilia diuturniore; nam hæc calefacit externas partes, illæ[l] internas: à nimio labore at
que exercitatione;[m] à vehementib. animi perturbationibus, ab expulſione frigidorum ſucco-
rum, & retentione calidorũ: illi quib.[n] ob denſitatem cutis retinetur calida fuligo, facile inci-
dunt in febrem diariam; eiuſmodi ſi cauſę vel iam adſint, vel expectentur timẽdus erit calidus
morbus. Eędẽ ſi contrario modo affectę fuerint, timendus erit frigidus, veluti ſi naturalis tẽpe
ratio hominis frigidior, ſi aer, ſi cibi & potiones frigidiores, sõno longiore refrigerãtur partes
externæ, longiore vigilia[o] internæ, quies corporis, animi[p] tranquillitas, expulſio calidorum G
ſuccorũ, retẽtio frigidorũ. Eadẽ eſt ratio humidi morbi, quẽ futurũ præſagiemus, ſi natura cor-
poris fuerit humidior, quemadmodũ & aer, cib. ac[q] potio; ſi sõnus item lõgior, vigilia breuior,
quies multa, exercitatio pauca, ſumma animi tranquillitas, nulla perturbatio, multa retentio,
pauca expulſio, vbi cauſæ iam dictæ vel ſint, vel expectent̃ tales, humidũ morbũ futurũ denun
ciabimus, vbi contrariæ, ſiccum, veluti ſi hominis tẽperatio ſicca fuerit, aer itẽ, ac cib. & potio
ſiccior, vigilia longa, sõnus breuior,[r] multus labor, exigua quies, frequens animi perturbatio,
rara tranquillitas, multa expulſio, pauca retẽtio. Quod ſi iungant̃ cauſæ calefaciendi vim habẽ
tes cũ his quæ madefaciunt, denunciabunt futurũ morbũ calidum & humidum, veluti febrem
aliquã ex illis quæ humorũ putredinem ſequuntur, tales.n. maximè fiunt à calidis vel humidis
in ſimilib.[t] naturis: ſi calefacientes cũ ſiccantibus, calidũ & ſiccũ, vnde oriuntur febres hecti-
cæ: ſi refrigerantes cũ madefacientibus, frigidũ & humidũ, cuiuſmodi ſæpe accidit cerebro: ſi
refrigerantes cũ ſiccantibus, frigidũ & ſiccũ, quale eſt[x] ſenium ex morbo. Illa vero tẽperatio
immoderata quæ materiam ſequitur in partib. noſtri corporis, tunc timenda erit vbi timeatur
copia humoris à quo proficiſcitur, vt calida & ſicca vbi flauæ bilis, frigida & humida vbi pi-
tuitæ copia expectatur. Illum verò humorem par eſt ſuperaturum quem cauſæ tam externæ H
quam internæ contrahent: internæ ad temperationem[u] viſcerum referuntur, quæ effectrix
cauſa eſt; vbi calida & ſicca fuerit, calidorum & ſiccorum humorum, vbi frigida & humida, fri
gidorum & humidorum: Externæ verò cauſæ non efficiunt, ſed efficiendi ſociæ ſunt, quatenus
viſcerum temperationem, calidiorem, frigidiorem, humidiorem, aut ſicciorẽ ſua qualitate red
dunt; Cibi verò & potiones non ſolum qualitate conferunt ad effectricẽ, ſed materiam ſuppe-
ditant[a] ex qua humores procreẽtur: tales ergo expectare humores oportet, quales fuerint hæ
cauſæ. A quib. aũt ſigillatim contrahatur ſanguis, pituita, flaua aut atra bilis, in ſuperioribus[y]
oſtendimus cũ ſanitatis cauſas perſequeremur. Febres quę ab humorũ putredine accendunt̃,
omnes ad exceſſum[z] caloris pertinent, ſed variæ[a] ſunt pro vario humore putreſcente: eas au-
tem timere oportet, quas afferent humores redundantes, hi enim putreſcere conſueuerunt, &
febrẽ accendere: qui aũt expectandi ſint, demonſtrant cauſæ vt diximus non ſolũ internæ, ſed
ẽt externæ; nam æſtate ſuperat flaua bilis, & idcirco oriuntur febres[b] ardẽtes, ac tertianæ: au-
tũno[c] atra bilis à qua fiunt quartanæ: hyeme pituita, à qua oriunt̃[d] quotidianæ: vere sãguis q.
ſynochas[e] efficit. Sed ſatis de præſagitione immoderatæ tẽperationis futurę, ſiue ſine materia,
ſiue cum materia. Pergamus nunc ad eos morbos qui in homine ſano imminent partibus
multi-

a Gal. ibid. b Sup. c. 8. c Gal. li. de opt. corpo. conſt. c. 4. d Gal. li. artis med. ca. 85. e Galen. 9. meth. c. 5. f Gal. 1 de tu. val. c. 11. g Hippo. & Gal. 3. aph. 2. & Gal. 2. primi epid. comm. 7. h Galen de opt. corp. conſt. c. 4. i Gal. 3 aphor. cõ. 2. & 2. 1. epid. comm. 7. k Gal. 1. de tẽper. c. 4. l Gal. 3. de cauſ. pulſ. c. 9. m Gale. de cauſ. morb. c. 2. n Galen. 8. meth. o Gal. 3. de cau. pul. c. 9 p Galen. de cauſ. morb. 4 q Galen. de cauſ. morb. 5. r Gal. lib. de cauſ. morb. 4. ſ Gal. li. art. med. c. 17. t Libro de maraſmo c. 1. & 4. de cauſ. pulſ. c. 10 u Gal. 2. de nat. fac. c. 8. & 9. x Gal. 2. de plac. c. 4. & 2. de natu. fac. c. 8. y Sup. lib. 2. c 5. z Gal 8 me teor. c. 1. & lib. 9. meth. c. 14. a Gale 2. de criſ. c. 9. b Hippo. & Gal. 3. aph. text. cõ. 21. c Hippo. & Gal. 3. aph. 22. d Galen 2. criſ. c. 5. e Galen. 9. meth. ca. 3. & 4.

Digitized by Google

A multiformibus, uideamuſque qua ratione poſſint prænideri: conſtar autem cum ſenſum [a] la-
teant, mente comprehendendos eſſe ex ſignis quæ maximè à cauſis depromuntur: quamquam
ut ante dictum [b] eſt non nihil poſſint effecta, quæ cum morbus inſtat, eadem incipiunt appa-
rere, ſed obſcura, quæ poſtea cum ſuperuenit, manifeſte ſe oſtendunt. Conſiſtunt [c] morbi par-
tium multiformium in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu à naturali ſtatu mu-
tatis, in quibus ſecundum naturam ſe habentibus conſiſtere ſanitatem monſtrauimus: [d] con-
ſiſtunt & in ſoluta unitate, quæ communis [e] & eſt etiam partium ſimplicium. Denunciatur
ergo unaquæque ſpecies à cauſis tam internis quam externis, ſiue iam adſint, ſiue expecten-
tur. Cauſæ cur figura deprauetur, ſunt [f] nimia copia, uel inopia ſuccorum, quæ timebitur ubi
& natura hominis, & uitæ inſtitutum eiuſmodi erit ut ſuccos uel nimium contrahere queat, uel
nimium abſumere. Ab his igitur futura prauitas figuræ indicatur: [g] ſuperficies exaſperatur
ab acribus ac detergentibus ſuccis, quos contrahit natura calida & ſicca, ubi ſimilis uictus ad
hibeatur: contra lęuitatem affert mulitudo pituitæ, quā frigida [h] natura ex frigidis cibis ac po
tionibus procreat: eiuſmodi cauſæ ſi expectentur, aſperitatem uel leuitatem ſignificant, quam
afferent. Caua præter naturam aperiuntur [i] uel a relaxantibus, cuiuſmodi ſunt [i] calida &
humida, uel à diſſoluentibus, cuiuſmodi ſunt acria: quare ubi timeantur cauſæ relaxantes aut
B diſſoluentes, ſiue ob naturam hominis, ſiue ob rationem uictus, metuendum eſt ne caua præter
naturā aperiantura, præſertim vbi naturaliter fuerint laxiora. Eadem aliquando præter natu
ram claduntur [k] tum ab aſtringentibus tum ab obſtruentibus: quare vbi obſtructionem vel
aſtrictionem timebimus, prædicemus futurum vt caua præter naturam claudantur: timebi-
mus adſtrictionem vbi caua naturaliter ſint anguſta, & quæ ad victum ſpectant refrigerandi
ac ſiccandi vim habitura ſint: timebimus obſtructionem, vbi caua ſimiliter ſecundum natu-
ram anguſtiora fuerint, & natura frigidior, [l] quæ gignat craſſos ſuccos ac glutinoſos, adhi-
beanturque cibi & potiones ex quibus contrahi poſſint eiuſmodi ſucci. Magnitudo præcipue
augetur in tumoribus præter naturam, quos faciunt ſucci qui ad certas [m] partes noſtri cor-
poris confluunt, aut in iiſdem paulatim [n] contrahuntur. Contrahuntur autem, vel tranſmiſſi
a validioribus partibus ad ipſas tamquam imbecilliores, vel ab iiſdem attracti, ſiue [o] ob do-
lorem, ſiue ob calorem. Contrahuntur paulatim vbi aut facultas [p] concoctrix & expultrix ip-
ſius partis fuerit imbecilla, aut materia alimenti craſſior, aut exitus eorū quæ ſuperāt impedi
tus: eiuſmodi cauſæ vbi vel adſunt vel timentur, præſagire licet tumores præter naturam, præ
ſertim in corpore quod multis ſuccis redundet: ſpecies vero tumoris ex ſpecie ſucci ſuperan-
tis colligitur, ſanguis enim [q] inflammationem excitat, flauabilis [q] eryſipelas pituita
C œdema, atrabilis [r] cācrū. Magnitudo imminuitur maxime vbi vel totū corpus, vel aliqua pars
tabeſcit: quod accidit vel ob inopiā alimēti, vel ob calorē [s] nimis abſumentem, quemadmo-
dū in ardētibus febribus, ex quibus cauſis praſagire licet magnitudinē imminuēdā. Numerus
præter naturam augetur à cauſis externis, vel internis, veluti cum gignitur calculus à [t] calore
& ſiccitate iecinoris & renum, ex materia quam [t] præbent cibi & potiones craſſam, glutino-
ſam, aut etiam terrenam: quæ cauſæ vbi vel adſint, vel expectentur, prædices futurum calcu-
lum, & morbum in numero præter naturam aucto. In eodem verò imminuto futurum morbum
non ita licet præſagire, cum a fortuitis potius cauſis mutilentur partes noſtri corporis, vt à te-
lo [u] atque ictu, ab igne, à frigore corrumpente, ab inflammatione degenerante in [x] gangrę-
nam ob curationem prauam; quarum cauſarum aduentum nullo modo poſſumus præuidere.
Mutatur [y] ſitus præter naturam, vel ob externam vim partes noſtri corporis ſuo loco expel-
lentem, vel ligamentis præ nimio humore relaxatis: externus impetus, cum fortuitus ſit, prædi
ci non poteſt ſicut ligamentorum relaxatio, ex qua coniiciemus mutationem ſitus præter na-
turam. Vnitas partium præter naturam ſoluitur, vel à telo & ictu, quæ ſunt [z] cauſæ fortuitæ &
diuinari nequeunt, vel ab internis [a] cauſis, vt ab humoribus erodentibus, quos cum & præſen
tes cernere, & futuros præuidere liceat, licet etiam vnitatis ſolutionem futuram præuidere,
D veluti vlcera inteſtinorum, cum incipiunt deiici mordentes ſucci. Has cauſas vniuſcuiuſque
ſpeciei morborum perſecuti ſumus vt ſint exempla ſignorū ex quibus colligatur qui proprie
timendus morbus ſit in homine ſano; quod melius abſequetur qui diligenter cauſas omnes
ſcrutabitur, quas vberrimè exponemus in opere de curatione generatim. Sed cum idem mor-
bus poſſit diuerſas partes tentare, peritus medicus non tantum affectum futurum, ſed etiam lo
cum afficiendum præuidebit, partim ex cauſis, partim ex effectis ipſum coniiciens: ex cauſis
quidē, vel internis, vt ex imbecillitate loci: [b] magis enim exponitur morbo qui imbecillior eſt
quam qui validior: vel externis, vt ex frigore quod [c] pectori inimicum eſt, ex auſtro qui ca-
put [d] grauat, ex cibis flatum gignētibus qui lædunt inteſtina, ex potione vini dulcis & craſſi,
quæ venas iecinoris obſtruit, præſertim vbi naturaliter anguſtiores fuerint; ſed eiuſmodi ma-
la compoſitio ſpectat ad imbecillitatē partium, quam diximus eſſe cauſam internā. Ex effectis
colligemus hanc uel illā partem caſurā eſſe in morbum, cum talia incipient [e] obſcura, qualia
ſe deinde manifeſta oſtēdunt, cū morbus hanc aut illā partē iā prehēdit: ſupereſt vt qua rōne
ſubitus interitus prædici poſſit, demonſtremus, [f] diximus.n. ſanos hoīes aliqn̄ citius interire q̄
ægrotaſſe uideātur. Hoc ſi accidit ob externā uim, ueluti cerebro, aut corde diſciſſo, cū fortui

a Gale.1.de loc.aff.1.
b Supra in hoc cap.
c Gal.li.de diff.morb. 6.& 7.
d Supra li. 1.c.3. & 4.
e Gal.de arte med.8.
f Galen. de cauſ.morb. cap.7.
g Gal.ibid.
h Hippo.& Gal.lib. de nat. huma. tex.36.
i Gal.li.de cauſ.morb. c 7.
k Gal.ibid.
l Gal.ibid.
m Gal.lib. 2.ad Glau. 1.
n Gal.li 2. de diff feb. c.11.
o Gal.ibid.
p Gal ibid. & li.de cauſ morb. ca. 6.
q Gal.de tumor. præter naturā cap.9.
r Gal.ibid. c.7.
s Gal.li. de cau.mor.c. 9 & 2.aph. com.28.
t Gal.li. de renū.affec. c 2.
u Galen de cau. morb. c.8.
x Gal li. de tumorib. c. 9.
y Gal.li.de cau.morb. c.10.
z Gal li. ar med.c 85.
a Gal. li.de cau. morb. c.11.
b Gal. li.3. de na.fa.13.
c Hip.5.aphor.24.
d Hip.3.apho.1.
e Gal.de arte me.c.82.
f Superius in hoc cap.

tum ſit, prouideri non poteſt, ſicuti cum accidit ob alias cauſas internas & externas, ob quas E homo ſtatim ſtrangulatur, aut abrupta vena vel arteria magna ſubito vna cum ſanguine vitam effundit: hoc futurum monſtrant cauſæ externæ, vt nimia vini potio, nimia copia ciborũ, ſiue bonum ſanguinem gignat, ſiue etiam ſuccos crudos. Idem multo magis denunciant internæ cauſæ, veluti nimia ſanguinis [a] copia, quæ vas aliquod abruptum iri oſtendit, multitudo crudorum ſuccorum quæ apoplexiam minatur præſertim vbi cerebrum frigidum ſit atque imbecillum, & anguſtia vaſorum quæ calorem ſtrangulare poteſt, vbi multi ſucci redundent. Quæ dicenda erant de his quæ ad conſeruandam ſanitatem nouiſſe, & abſolutè, & in homine oportet, ad exitum iam perducta ſunt: qua ratione vero conſeruari debeat, proximo libro exponemus.

a Gal. 1. apho. cõ. 3.

Finis quarti libri de Tuenda Valetudine generatim.

VIDI VIDII DE TVENDA VALETVDINE GENERATIM F

Liber Quintus:

Qui eſt de ratione conſeruandæ ſanitatis.

Quibus ſcribatur ratio conſeruandæ ſanitatis. *Cap. I.*

PRæcepta conſeruandæ ſanitatis illis potiſſimum traduntur qui liberi ſunt, poſſuntque & iuſſa exequi, & vetita cauere, id quod ſeruis minimè contingit. Ser G uos intelligo non eos quos fortuna efficit mancipia, nam hi ſæpe dominis vtũtur humanioribus, a quibus permittuntur ſi non ex toto, certè aliqua ex parte dare operam vt valeant: ſed eos qui volũtarie ſeruiunt vitijs [b] nequiſſimis, vt auaritiæ ambitioni, veneri, libidini; nã ambitioſi vt gloriam, auari, opes adipiſcantur, nihil ſe reſpiciunt, præter uires laborant, non ſumunt eſculenta & poculenta, qualia, quanta, & quo tempore conuenit: non dormiũt quod ſatis eſt, ſemper ſolliciti ſunt, ſemper anxij: propterea non bene nutriuntur, debilitantur, [c] tabeſcunt, mature ad ſenectutem perueniũt mature ad interitũ. At in multo plura mala incurrũt ebrij, helluones, libidinoſi, cũ lõgè minus obtemperent præceptis temperantiæ, quæ quaſi pacem animis addit immoderatas appetitiones ſedans, efficienſque vt rectę rationi [d] pareant. Qui luxuria diffluunt, languidis ſe liqueſaciunt uoluptatibus, & frequenti atque intempeſtiuo cõcubitu eneruantur. Vinoſi vero, & qui multis, uarijs, aut etiam prauis eſcis ſe ingurgitant, ſuccos non tantum multos, ſed uel crudos, uel etiam prauos contrahunt, à quibus compelluntur in febres, in ulcera, in obſtructiones, in calculos, in tumores præter naturam, qui præter cæteras partes tentare iuncturas ſolẽt, membrorum [e] motum offendere, doloremq; adeo uehementem [e] excitare vt homines neq; e pedibus ingredi poſſint, neque manib. præhendere aliquid, ſed geſtentur, cibum ſumãt, induãtur, detergantur alterius manibus neceſſe ſit: quod quam miſerum ſit, quam turpe, ſi præuiderent, non ita ſe darent uoluptatibus conſtringendos, ſed ſibi ipſi imperarent, temeritatem ratione coercentes. Illis ergo dumtaxat qui cohibere poſſunt animi motus turbulentos, obedientesq; efficere rationi, tradũtur præcepta cõſeruandæ ſanitatis quæ nunc perſequi inſtituimus. Spectant aũt id opera & inſtrumenta quibus utimur dum ſanitatem tuemur. Inſtrumenta reſpondere debent operibus, opera rebus conſeruandis, hæ quales ſint ſcribere oportet priuſquam opera & inſtrumenta enarremus quæ ab ipſi requiruntur. H

b Gal. 2. de tu. val. c. 1. & 5. lib. ca. 2.
c Gal. ibid.
d Seneca 6. epiſtolarũ.
e Gal. 5. de tu. ual. c. 1.

Quas res defendere debeat medicus in homine ſano, & à quibus iniurijs. *Cap. II.*

CVm in corpore ſano ſeruare oporteat quæcunque ſecundum naturam ſunt, compoſitionẽ [f] uidelicet corporis moderatam, cauſas, & effecta eiuſdẽ, uidentur omnia hæc à medico ſeruanda eſſe idoneis operibus atque inſtrumentis. Verum effecta ſecundũ naturã, cũ moderatã corporis cõpoſitionẽ quaſi umbra corpus ſequanẽ, nullã requirũt propriã animaduerſionẽ, ſed ſimul cũ ea defendunẽ: ſiquidẽ ipſa præſente [g] perficiuntur

f Gal. lib. 1. meth. 7. & 8
g Gal. li. de opt. corpo. cõſti. c. 2 & li. de tu. vale. c. 6. & li. diff morb. cap 2.

actiones

A actiones, depelluntur ac retinentur quæ oportet: eędem qualitates in homine ſe oſtendunt ,
quas præſeferre ſani ſolent, neque expetitur fucus. Satis ergo tuemur effecta ſecundum natu-
ram,cum compoſitionem moderatam , hoc eſt ſanitatem ipſam tuemur. At cauſæ ſanitatis cō
trouerſiam recipiunt,cum partim conſeruandæ,partim prætermittendæ à medico videantur.
Siquis tamen in memoriam redeat eorum quæ ante de ipſis dicta ſunt , adimet omnem con-
trouerſiam;docuimus [a] enim alias internas eſſe,alias externas, ad internas retulimus faculta
tes omnes noſtrum corpus gubernantes,à quibus propriè ſuſtinetur uita, & [b] ſanitas conſer-
uatur:quare non poteſt ſanitas retineri niſi illæ quoque retineantur:conſiſtunt [c] autem in ip
ſa ſanitate,à qua cogitatione magis quam re differunt, ita ut qui hanc ſeruarit, ipſas quoque
ſeruarit. Externæ cauſæ non aliud ſunt quam opera & inſtrumenta quibus conſeruandi ratio
continetur:conſeruari autem aut mutari debent , prout & ſanitas à qua requiruntur conſer-
uanda eſt aut mutanda ; Quamobrem [d] externæ cauſæ per ſe neque conſeruationem neque
curationem poſtulant,ſed quatenus ad ſanitatem referuntur, ſiue ſimplicium partium , ſiue
multiformium,Hæc de rebus conſeruandis. Verum non ſatis eſt nouiſſe quæ cōſeruanda ſunt,
niſi iniurias quoque teneamus à quibus defendi debent . Exponitur ſanitas pluribus iniuriis,
quarū alias [e] propulſare licet, aliæ euitari nullo modo poſſunt:has lenire aut differre conue-
B nit,illas omnino effugere:nequit [f] ſenectus,nequit interitus euitari,(vt primo libro [g] demon
ſtratum eſt,)ſed arte differtur ſenectus,differtur interitus,trahitur vita,trahitur ætas. Accedit
alia iniuria,quæ ſimiliter euitari non poteſt; abſumitur enim aſſidue ſubſtantia noſtri corpo-
ris,partim ab interno calore,partim ab externo aeris circumfuſi:ſed lenitur ſimiliter arte quo
efficit ut quod recreatur ſimile ſit ei quod interijt , neque enim ita ſimile reficitur, ut ſubinde
non fit deterius:ſic ergo mitigatur iniuria hæc , quando propulſari penitus non poteſt , Illæ
quas euitare licet,fiunt [h] vel a rebus fortuitis,vel ab his quæ neceſſariæ ſunt ad vitam, & qui
bus aſsidue vti cogimur. Res fortuitæ quo pacto deuitentur, vulgo notum eſt,ita ut nō debeat
medicus docere qua ratione homo effugiat quæ vulnerant , contundunt, perforant, adurunt,
ſtrangulant,aut aliquo modo partes noſtri corporis cōuellunt : hæc enim nec medicinalis ar-
tis præſidium poſtulant , nec cum pene infinita ſint,commode poſſunt ad artem referri. Diri-
gitur ergo medici conſilium ad eas tantum iniurias deuitandas quæ a rebus neceſſariis oriun
tur:hæ quo pacto euitentur , imperitos ac vulgares latet,vt qui rectum vſum ignorent earum
rerum quibus quotidie utuntur,& [i] idcirco ſæpe de ſanitate deturbentur iiſdem quibus re-
cte adhibitis medicus eandem uel retinet,vel reſtituit . Appellantur [k] autem res non natura-
les,cum per ſe neque ſecundum naturam ſint,neque contrariæ,ſed pro recto vel prauo vſu na
C turales,vel præter naturam euadant;compræhenduntur hæ ſub ſex [l] capitibus,ſub aere, ſub
cibo & potione,ſub his quæ expelluntur ac retinentur, ſub ſomno & vigilia,ſub motu & quie
te,ſub animi perturbatione ac tranquillitate : totidem enim uita ſuſtinetur, quam ſi recte in-
tuearis,probe ſingulorum neceſſitatem intelliges. Cōſiſtit [m] uita in calido innato,& [n] triplici
munerum genere prædita eſt,animali quod ſpectat ad ſenſum, ad motum, ad rationem: vitali
quod refertur ad pulſum cordis & arteriarum : naturali quo ſpectant [o] procreatio incremen-
tum,alimentum , & quæ his inſeruiunt [p] munera,ut attrahendi, retinendi, concoquendi,ex-
pellendi: Eget calidum innatum aere quo temperetur [q] ne nimis augeatur ; eget cibo & po-
tione,quorum materia alatur; ſed quia quod comeditur ac bibitur,non totum idoneum [r] eſt
quod in alimentum vertatur,ſed aliquid ex eo vtile eſt,aliquid inutile, [s] hoc expelli, illud re
tineri,neceſſe eſt:munus ſentiendi tunc exercetur, cum vigilamus , ſed quia non poteſt vigi-
lia aſſidua eſſe,opus eſt ſomno & quiete,qua [t] debet etiam motus interpellari , cum nequea-
mus aſſidue mouere. Ratio,animi perturbationem ſedat,& tranquillitatem affert qua frui aſſi
due non licet,nam nunquam perturbari diuinum potius eſt quam humanum . Conſtat igitur
ſex [u] res non natureles in quibus verſamur,omnes eſſe neceſſarias, quarum iniuriæ propulſa-
ri poſſunt recto vſu,quem ſuo loco docebimus : nunc enim opera perſequi oportet ad tuen-
D dam bonam ualetudinem neceſſaria.

De operibus in vniuerſum ad conſeruandam ſanitatem neceſſarijs. Cap. IIII.

Ratio conſeruandæ ſanitatis,non ſecus ac reſtituendæ, operibus & inſtrumentis cō
tinctur,opera in vniuerſum duo ſunt, adiectio, [x] & detractio, ad quæ omnia alia
referuntur : quoduis enim medici conſilium, ſiue ſecundam valetudinem tueatur
ſiue aduerſam depellat,eo dirigitur,ut adijciat quod deeſt, detrahat quod ſuper-
eſt; Atque hoc ſibi voluit [y] Hippocrates,cum medicinam eſſe adiectionem, & detractionem
ſcripſit:cognouit enim opera quæ à medico fiunt, omnia ad hanc uel ad illam ſpectare: vtra-
que autem contraria eſt vitio à quo requiritur , adiectio nimirum defectioni,& detractio ex-
ceſſui. Accidit tam hæc quam illa non ſolum ob prauam rationem victus,ſed etiam ob neceſſi
tatem naturæ,atque idcirco non ſolum ægrotantibus,ſed ſanis quoque. Rationalis autem me
dicus cum defectionem perſpicit, adiectione , cum exceſſum, detraction ſtatim opus eſſe
intelligit,inſtar dialectici qui poſita propoſitione & aſſumptione concluſionē,ſtatim elicit: nō
ſolum

a Sup li. 2. c.2.
b Gale. ad Thraſyb. c 26.
c Vidus li. ſuperiori. c.8
d Gale.lib. 4.meth.ca. 3.
e Gal. li. artis med. 2. cap. 85. & Gale 1.de tu.vale.2.
f Galen.de marcore.c. 4.
g Gale.lib. 1.c.1.
h Gale de marcor.ca. 4.
i Gal de arte me. cap. 85.
k Gal.de arte me.c.85
l Gal li. artis me. 85.
m Gal. ibi.
n Ariſt.lib. de reſpir.c. 4.
o Gal. li 5. de plac.ca. 4.& ca vlt. Gale.lib.6. de plac.c.1.
p Gal 1.de nat fac.ca. 5.
q Gal.3 li. de nat.fac. 9.
r Gale.5.6. ep:d.c.1.
s Gale.1.li. de tu ual.3.
t Gale 1.de cauſ Sympt.vlt.
u Gale. de ar. med.ca. 85.
x Hip.lib. de flatib.
y Hip. ibi.

ſolnm autem ægrotantibus,ſed etiam quantumuis ſanis,'(vt diximus) aliquid deeſt,aliquid re E
dundat,cum aſſidue abſumatur omnium ſubſtantia, & aſſidue alimenti reliquiæ omnibus ſu-
pereut. Vtrumque ergo opus neceſſarium eſt tam ſanis,quam ægrotantibus: hoc tamen.[a] in-
tereſt inter vtroſque quod cum ſeruãtur ſani,nõdum eo peruenit exceſſus & defectio, ut quo
tidiana uitæ muneta impediat; prius enim quam hoc ſequatur,ſuccurritur paulatim [b] adden
do quod deeſt,& adimendo quod ſuperat. Sed cum ægrotantes curãtur, adeo inſignis eſt ex-
ceſſus & defectio, adeoque immoderata corporis compoſitio, ut nequeant facultates fungi
muneribus vſitatis,& [c] euidens ſit actionum noxa. Vtrunque igitur opus adiectio & dertactio
tam ad conſeruãdam,quam ad reſtituendam bonam valetudinem pertinet: hinc medicorum
vulgata ſententia [d] ijſdem ſanitatem defendi quibus cnmparatur. Itaque his duobus operi-
bus & tolluntur morbi, & iniuriæ quas licet effugere, propulſantur: aliæ vero leniuntur,aut re
tardantur. Eadem duo opera accommodantur non minus ad qualitatis [e] quam ad quantita-
tis defectionem,uel exceſſum corrigendum; nam vbi vna qualitas excedit,contraria remitti-
tur: præſidio autem excedenti qualitati contrario ſimul remittitur qualitas nimis aucta, & au
getur nimis remiſſa; adeo ut adiectio & detractio ad quamuis ſpeciem ſanitatis, ſiue conſer-
uandam,ſiue reſtituendam pertineat. Illud tamen in dubium incertumque reuocatur, quod
ſi adiectione ac detractione ſanitas conſeruanda eſt,non ſimilibus,ſed contrariis conſeruabi- F
tur: opponitur enim adiectio ei quod deeſt,detractio ei quod ſuperat; quod tamen aduerſa-
tur phyloſophorum clariſſimorum decretis,qui ſtatuunt ſimilia [f] ſimilibus conſeruari. Diſpu
tant Ariſtoteles [g] & Theophraſtus contra Empedoclem, qui credebat piſces valde calidos
eſſe,& propterea degere in aqua ut [h] conſeruentur loco non contrario, ſed ſimili: ſiquidem
frigidi ſunt & humidi,atque idcirco exangues,ac molles. Diſſoluimus autem quod cõtra obij
citur,fatentes per adiectionem ſuccurri defectioni,& ita per opus cõtrarium, quod tamen nõ
repugnat illi ſententiæ,quod ſimilia ſimilibus conſeruantur: quandoquidem ea quæ adiiciun
tur ut reficiatur id quod deeſt,ſimilia eſſe debent,vbi ſanum corpus non corrigi,ſed conſerua
ri [i] debeat: interdum enim corrigendum eſt, ut in ſequentibus patebit, & tunc adijciuntur
contraria. Quicquid igitur conſeruandum eſt, poſtulat vt ſimilibus vtamur, atque hoc pacto
ſimilia ſimilibus [k] conſeruantur: quamuis adiectio ad quam efficiendam ſimilia adhibentur,
contraria ſit ultio a quo requiritur,ut defectioni,perinde ac detractio exceſſui, exigua tamen
ſunt hæc vitia in hominibus ſanis. Poſtulant hæc opera plures animaduerſiones,& plures ſub
ſe ſpecies continent,quas ſubijcere oportet.

a Gale. ad Thraſyb. c. 20.
b Gal. ibid. & cap. 21.
c Gale. lib. art. med 8.
d Gale. ad Thraſyb. c. 10.
e Gal. lib. 5. de tu. vale. vlt.
f Gal. 1. de tu. val 7.
g Ariſt. lib. de reſpirat. capitu. 6. & Theophraſtus lib. 1. de cauſ. plant. c 16.
h Ariſto. & Theopraſt. locis citatis.
i Gal. lib. 1. de tu. va. 7.
k Gal. li. de tu. valet. ad Thraſyb. c. 20. & 21.

De animaduerſionibus in quouis opere obſeruandis. Cap. IV. G

SI opera quę effici debent,cum ſanitas aut defenditur,aut reſtituitur,ſimpliciter at-
que abſolutè ſufficerent,non ita difficile eſſet medicorum munus, neque multum [l]
intereſſet inter doctos, atque ignaros; Sed longe aliter ſe res habet, cum poſtulet
vnumquodque opus exequendum certas animaduerſiones, quæ non ita in aperto
ſunt vt ipſum: ſiquidem omnes nituntur adijcere quod deeſt, detrahere quod ſuperat: in ipſis
autem animaduerſionib. obſeruandis, [m] medicus medico quid præſtat, ſtulto intelligens quid
intereſt? Non eſt igitur [n] ſimpliciter efficiendum opus quod requiritur, ſed animaduertenda
eſt qualitas,quantitas,numerus,tempus,locus,modus,ordo; ſub his enim comprę̃ẽditur quic
quid in quouis opere efficiendo eſt obſeruandum: quæ tamen non omnia ſemper animaduer-
ti debent,cum aliqua interdum omittenda ſint,neque enim attenditur ordo, cum vnum opus
duntaxat efficiendum eſt,quoniam non eſt tunc quod prius, ant poſterius altero fieri debeat.
Non attenditur numerus, vbi vnum tantum id ſit quod poſtulat opus, neque locus vbi vna dũ
taxat ſir via, veluti in ſumendis cibis & potionibus; cum ore tantum ſumantur. Illæ autem ani
maduerſiones quas neceſſario attendere oportet,ſunt veluti differentiæ operis efficiendi,indi
canturque a ſimili differentia rei [o] requirentis opus, vt qualitas à qualitate, quantitas à quan H
titate ſimili,ſiue ſimilitudo expreſſa ſit & aperta,ſiue implicita,& obſcura. Qualitas operis, ve
luti adiectionis, cum adijci poſſint & ſimilia & contraria, indicatur à qualitate rei requirentis
adiectionem,quæ ſi conſeruanda eſt,ſimilia [p] adijci deſiderat,ſi corrigenda contraria. Reſpon
dere etiam debet qualitas detractionis qualitati eius quod redundat, neque enim quoduis de
trahere oportet,ſed propriè quod ſuperat & noxium eſt. Quantitas adiectionis reſpõdere de
bet quantitati [q] defectionis; Vbi multum deeſt, [r] multum adijcere oportet, parum vbi parũ.
Eadem ratio eſt detractionis, cuius quantitas ſimilis eſſe debet quantitati eius quod ſuperat,
ſiue parua,ſiue magna ſit. Numerus operum idem eſſe debet ac numerus eorum à quibus re-
quiruntur: plura enim efficere oportet vbi illa quoque plura fuerint, plerumque enim par-
tim adijcere, [s] partim detrahere aliquid oportet, quod partim ſit quod deſideretur, partim
quod redundet. Tempus occaſionem ſignificat operis efficiẽdi, hæc aũt [t] eadem eſt quæ rei a
qua requiritur, tunc enim adijciendum eſt cum deeſt, tunc detrahendum cum ſuperat aliquid.
Locus ſimiliter reſpondere debet loco vbi deeſt, aut redundat aliquid; Si adijcienda ſubſtan-
tia eſt, locus vnus tantum eſt, ore [u] enim capiuntur eſculenta & poculenta, atque inde per
vniuer-

l Gal. 6. meth. c. 2.
m Gale. 6. meth. c. 2.
n Ga. ibi & 3. meth. c. 3
o Gale. 11. meth c 7.
p Gal. 1. de tu. val. c. 7. & Ga. 5. de tu val c. 10
q Ga. lib. 5. de tu. vale. vlt.
r Ga. lib. de tu. valet. ad Thraſyb. c. 20. & 21.
s Gal. 9. meth c. 10.
t Gal. 1. aphor. commen. 1.
u Paulo ante in hoc capite.

Digitized by Google

A vniuerſum corpus diſtribuuntur, ſed qualitas adijcitur proprie illi parti, à qua deſideratur:
detractio ſimiliter non ęque ex quouis loco conuenit, ſed ex eo vbi ſuperat. Modus quo effici
debet opus, maxime eo ſpectat, vt vel ſimul totum fiat, vel diuidatur, ſiue detrahendum ali-
quid ſit, ſiue adiiciendum. Quod paulatim deeſt aut ſuperat, a paulatim refici aut detrahi de-
bet: quod ſubito ac ſimul totum, ſubito quoque ac ſimul totum adijciendum, vel detrahendũ
eſt, modo vires ferant: nam vbi periculum eſt ne conuellantur partiri opus b oportet, quam-
uis alioquin totum ſimul requiratur. Ordo ſupereſt, qui tantum ſpectatur vbi plura opera re-
quiruntur, ita vt vnum prius, alterum poſterius fieri neceſſe ſit. Illud autem prius efficiendũ
eſt c quod reſpondet rei priori, hoc eſt quæ maioris ſit momenti: illud poſterius, quod reſpõ-
det rei poſteriori, hoc eſt minoris momenti. Pugnant interdum d inter ſe tam opera quam ope-
rum differentiæ, ita vt non liceat omnibus ſatisfacere. Medicus autem tunc ſpectare debet ma-
gis ad id quod ſiue propter dignitatem, ſiue propter magnitudinem, ſiue propter numerum
magis vrget: vbi aliquid maxime ſuperet reliqua omnia, in id ſolum incumbendum eſt; vbi
multum, non tamen maxime cætera ſuperet, in id magis incumbendum eſt aliis non negle-
ctis: vbi æqualiter omnia e valeant, æque ad omnia ſpectandum erit.

a Hipp. ac Gal. 2. aph. 7.
b Galen. 9. meth. c. 10. & li. de curatione per venæ ſectionẽ. c. 12.
c Galen. 11. meth. c. 10.
d Gale. 10. meth. ca. 1. Gal. 11. meth. c. 3.
e Gal. ibid.

B

Differentiæ ſanitatis quid in conſeruatione poſtulent. *Cap. V.*

OPera atque animaduerſiones de quibus diximus, ſpectant communiter ad conſer-
uandam ſanitatem, cuius differentiæ ac ſpecies quid proprie deſiderent, nunc ſu-
bijcere oportet, vt vniuerſa ratio conſeruandæ ſanitatis abſoluatur. Agemus pri-
mo de differentiis communibus cuiuſuis ſpeciei, deinde veniemus ad vnamquam-
que ſpeciem ſigillatim. Referuntur f differentiæ omnes ſanitatis, vt in ſuperioribus g oſten-
ſum eſt, ad bonum habitum, ad ſanitatem confirmatam, ad ſanitatem infirmam, hoc eſt ad ſa-
nitatem perfectiſſimam, perfectam, & imperfectam. Intueamur ſeorſum quid poſtulet vnaquę-
que, exorſi à perfectiſſima. Nequit perfectiſſima ſanitas vlterius perfici, quamobrem defendẽ-
da eſt, & quantum fieri poteſt, talis conſeruanda, quo pertinet adiectio, & detractio: debet
quod adijcitur reſpondere qualitati & quantitati eius quod interijt, tantum enim adijcien-
dum eſt, quantum quotidie interit, & tale quale illud eſt, ſic enim ſimile erit ei cui adijcitur:
id ergo quod exquiſite ſeruandum eſt, parem quantitatem poſtulat, & ſimilem qualitatem.
Eadem ratio eſt detractionis, detrahere enim oportet quæ & quanta quotidie redundant, vel
ex reliquijs ciborum & potionum inutilium, vel ex alimento vtili; neque enim in homine per-
fectiſſimè ſano qualem finximus, ſuperant quæ ex longo tempore qualitate vel quantitate læ-
C dentia collecta ſint. Illa vero ſanitas quæ à perfectiſſima recedit, adhuc tamen perfecta appa-
ret, poteſt & talis conſeruari, & mutari, atque ad perfectiſſimam redigi: quod tamen non ten-
tandum eſt h ſubito, aut homine vel occupato, vel ægrotante, vel ſene. Subitæ mutationes cũ
non facile ferantur i à natura, plerumque ſunt pernicioſę. Homo qui publicis aut priuatis ne-
gociis k detinetur, quæ a medico imperantur libere exequi non poteſt. Cum morbus eſt, præ-
ſtat ipſum auferre potius quam dare operam vt naturalis compoſitio, quæ perfecta erat, ad
perfectiſſimam reducatur, cum non liceat commode vtrumque ſimul efficere. At neque ſenes
etiam l vbi naturaliter immoderata temperatione fuerint, conuenit moderatos reddere, &
redigere ad ſummam illam ſanitatem, quam ſenectus admittit: nam ſi ſtatim mutare eos con-
tendas, & ad inſolita ſubito transeas, multo minus ſubitam mutationem ſuſtinebunt, quã qui
alia ætate ſunt, quibus etiam perículoſa eſt. Contra ſi ſenes m paulatim mutare aggrediaris,
prius decedent, quam aliquid profeceris: veluti ſi artem aliquam percipere conentur, interi-
bunt prius quam poſſint perceptam exercere. Ergo tantum in homine otioſo & non ſene pau-
latim & non ſubito nitemur perfectam ſanitatem efficere perfectiſsimam, id quod ſimiliter
D adiectione ac detractione moliemur. Neceſſe autem eſt quantitatem eorum quæ adiiciuntur,
non tantum reſpondere quantitati eorum quæ abſumuntur, ſed paulo maiorem eſſe vt homo
ad bonum habitum perueniat, qualitatem vero non ex toto ſimilem, ſed eatenus n contrariã
ei cui adiiciuntur; quatenus ad moderationem perfectiſſimam ipſum perducere poſſe vi-
deantur. Detractio o vero eſſe eorum debet quæ naturaliter redũdant, & expellenda ſunt:
quamquam expellendum eſt etiam ſiquid præter naturam ſuperet: poteſt enim eiuſmodi ali-
quid ſuperare, quod tamen nondum aut obſcure, aut manifeſte vitæ munera offendat. Vbi au-
tem perfecta ſanitas in eodem ſtatu ſeruanda ſit, qualitas & quantitas eorum quæ adijciũtur
ſimilis p ſit, detrahanturque qualia & quanta quotidie redundant. Supereſt ſanitas imperfe-
cta, qualis eſt ſenum & q conualeſcentium, qualis item eſt eorum quibus morbus impendet.
Conualeſcentes non ſunt r in eodem ſtatu ſeruandi, ſed ad perfectam, vel etiam ad perfectiſſi-
mam ſanitatem traducẽdi. Cum ſenibus bene agitur, ſi vita diutius trahatur, & ſanitas quæ aſ-
ſidue imperfectior redditur, non ita celeriter intereat: poſtulant aũt tam ſenes q̃ conualeſcẽ-
tes ferè adiectionem magis quàm detractionem; vtroſque enim cum exhauſti ſint reficere
oportet. Quanquam & his quoque expellenda ſunt quæ redundant, & naturaliter, vt conuale-
ſcentibus, & vitio ætatis, vt cruda ſenibus. Sequuntur illi quibus imminere morbum diximus,
quales

f Gale. lib. ad Thraſyb. c. 7. Gal. lib. ad Thraſyb c. 30.
g Supra li. 1. c. 3.
h Gal. 5. de tu. val. c. 10.
i Ariſtot. 2. acut 31. 32. Hip. 2. aph. 51.
k Gal. 5. de tu. val. c. 12.
l Gal. 5. de tu. val. c. 10.
m Gal. 5. de tu. val. c. 10.
n Gal. 6. de tu. val. c. 3.
o Gal. de arte me. c. 99.
p Gal. 1. de tu. val. c. 7.
q Gal. de arte med. ca. 100
r Gal. de cõſtit. art.

Digitized by Google

Hip. lib. 2. aphor. 5. & Gal. de arte med. c. 82. b Hipp. 2. apho. 10. c Gal. 6. de tu. val. c. 2. d Gal. ibid. & c. 3. & 4.

quales a ſunt qui ſponte ortam laſſitudinem ſentiunt. Requirunt hi ſimiliter adiectionem & detractionem, ſed ferè magis hanc quàm illam, cum plerique redundent multis ac prauis ſuccis, à quibus niſi exinaniendo anteuertas, in morbum compellentur: hos ſi tentes alimentis reficere magis offendes, auctor enim eſt Hippocrates b non pura corpora quanto magis nutriuntur, tanto magis lædi, cum corrumpant quicquid ingerunt, quantumuis bonum. Quod ſi exinaniatur, eorum ſanitas quæ imperfecta eſt, tantum aberit vt incidat in morbum, vt etiam perficiãtur. Impendent etiam morbi alijs in quibus non redundant humores qualitate, vel quantitate alieni, ſed multum ſuperat c qualitas aliqua, præſertim calor aut frigus; ex leui enim errore incidunt in morbum ſimilem, vt calidi in calidum, frigidi in frigidum. His autem æquè neceſſarium eſt ſuperantem d qualitatem remittere, ac remiſſam augere, id quod efficitur eodẽ præſidio: nam ſi refrigeremus calidos, exempli gratia ſimul & detrahemus calorem, & adijciemus frigus. Hæc quæ ſummatim diximus de differentijs ſanitatis, vberius explicabuntur in ſequentibus, cum opera ſimul & inſtrumenta perſequemur, quæ ad vnamquamq. accommodantur. E

Species ſanitatis quam conſeruandi rationem deſiderent in partibus ſimplicibus. Cap. VI. F

e Gal. 1. de tu. valet. 2. Galen. 1 de tu. val. 5. f Ga. de ar. med c. 8. g Gal. locis citatis. h Ga. de arte med 8.

SEquuntur nunc ſpecies ſanitatis, quæ quid proprium requirant, ſigillatim perpendendũ eſt: ſpectant autem partim ad ſimplices partes, partim ad multiformes, partim ad vtraſq. conſiſtit ſanitas e propria partium ſimplicium in temperatione ex quatuor elementis, vel moderata, vel in qua vnum, aut etiam alterum elementum exuperet, nõ tamen ita vt f manifeſte lędat actiones. Huiuſmodi eſt temperatio calida, humida, frigida, ſicca: tum calida, & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca. Hæ ſunt ſpecies ſanitatis propriæ partium ſimplicium, quæ tamen eatenus referuntur ad multiformes, quatenus pertinent ad earum materiam. Illæ verò quæ ſunt proprię multiformium, g cõſiſtunt in ipſarum forma, ſeu in rebus quibus ipſarum forma continetur, quemadmodum in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu; quarum vna quæque ſuam cõſtituit ſpeciem ſanitatis, vbi vel moderata ſit, vel paulum à moderatione receſſerit. Reſtat vna ſpecies ſanitatis pertinens tàm h ad ſimplices partes quàm ad multiformes, quæ conſiſtit in ipſa vnitate vel integra, vel adeo parum ſoluta, vt quotidiana vitæ munera poſſint exerceri. Sed vt naturaliter aliquæ partes cõiunctæ ſunt & vnitæ, aliquæ diſiunctæ ac ſeparatæ, conſtituit ſeparatio vnam ſpeciem ſanitatis, quæ à medicis refertur ad ſitum, quamuis magis referenda videatur ad genus quoddam commune vnitatis & ſeparationis naturalis, ſpectans pariter ad ſimplices partes & multiformes. Huiuſmodi ergo ſunt ſpecies omnes ſanitatis, quas cõſeruare oportet: qua ratione autem vnaquæque ſeruanda ſit, ſeorſum exponemus. G

i Gal. 1. de tu. val. c. 7. k Gal. 1. de tu. val. 7. l Gal. 5. de tu. val. c. 10. m Ga. 5. de tu. val. c. 10 n Gal. 6. de tu val. c. 6. o Gal. li. 5. de tu. va. 10 p Gal. 1. de tu. val. 7. q Gal. 6 li. de tu. vale. c. 3.

Veniat primo in medium ſanitas partium ſimplicium, & propriè temperatio moderata: hęc quantum fieri poteſt, ſeruanda eſt qualis accipitur, neque vllo pacto mutanda eſt; ſeruatur autem ſimili i qualitate eorum quæ adijciuntur: nam quantitas eadẽ eſſe debet eorum quæ adijciuntur, & eorum quæ decedunt, ſicut & quantitas detractionis eadem atq. eorum quæ ſuperant. Qualitas verò eorum quæ adijciuntur, ad conſeruandam moderatam temperationem ſimilis k eſſe debet, hoc eſt moderata, quod non ſolũ accipiendũ eſt in cibis & potionibus, ſed in aere quoque, & in alijs rebus non naturalibus, quæ ſi non expreſſe ſaltem latenter vim habeant moderatam, nulla qualitate excedente, vt moderationem temperationis conſeruet. Immoderata l verò temperatio aut corrigenda eſt, & ad moderationem reducenda, aut talis ſeruanda eſt: non debet autem ſubito m corrigi, & cum homo aut ægrotat, aut ſenex eſt, aut ita negocijs impeditur vt nequeat medicinæ præceptis obtemperare; id quod paulo ſupra diximus de mutatione ſanitatis perfectæ ad perfectiſſimam. Sed ſiue mutanda ſit, ſiue ſeruanda tẽperatio immoderata, n eadem eſt ratio quantitatis eorum quæ adijciuntur, aut detrahuntur, quam proximè diximus in temperatione moderata. Qualitas verò eorum quæ adijciuntur, & totus victus, ſimilis o eſſe debet, cum ſeruatur idem temperationis exceſſus, contraria cũ p corrigitur. Dicet fortaſſe quiſpiam, ſimilibus nõ ſeruari ſed augeri exceſſum, vt caloris, ſi adhibeãtur calida, frigoris, ſi frigida. Cui reſpondendum eſt hoc non ex toto verum eſſe, ſed diſtinguere oportere ſimilia genere qualitatis tantum, ab his quæ gradu etiam ſimilia ſunt, quod ſi adijciantur quæ non tantum genere, ſed etiam gradu ſimilia ſint, ſeruatur idem omnino exceſſus, neque augetur, neq. minuitur; Sed ab his quæ tãtũ genere ſimilia ſunt, ſi gradu validiora ſint, augetur, ſi imbecilliora, minuitur. Quod multo magis accidit vbi exuperat qualitas efficacior, veluti calor, aut frigus, quam vbi parum efficax, veluti humor aut ſiccitas: quamobrem circumſpecte magis vtendum eſt calidis ad hominem calidum, frigidis ad frigidum, quam humidis ad humidum, vel ſiccis ad ſiccum: nam ſi gradus eorum quæ adhibentur, gradum temperationis ſuperet, in his non ita periculum eſt ne morbum afferat, ſicut in illis. Ideo q præſtat caloris & frigoris exceſſum contrarijs corrigere potius quàm ſimilibus ſeruare, ne ſi paululũ quæ genere ſimilia ſunt, gradum excedant, hominem de ſanitate deturbent. Cuius ſenten- H

tiæ

A tiæ videtur fuiſſe Hippocrates, [a] cum calidis aquæ potione,& quiete,humidis quẽadmodum
pueris, [b] victu humido vtendum eſſe exiſtimat : ergo moderatam temperationem ſimilibus,
hoc eſt moderatis ſeruabimus,moderatam eodem modo ſimilibus non tantum genere quali-
tatis,ſed etiam gradu; eamdem corrigemus [c] contrariis, vel his quę licet genere ſimilia ſunt,
gradu tamen ſunt inferiora,& ita habent vim contrarii : licet autem quamlibet ſpeciem im-
moderatæ temperationis & ſeruare eamdem, & mutare ac redigere ad moderatam,modo id
paulatim [d] fiat & homine otioſo,non ægrotante, non ſene : quamquam exceſſus caloris aut
frigoris ob imminens [e] periculum ſimilis morbi magis corrigendus eſt quam ſeruandus, &
quanto maior fuerit,tanto maius periculum impendet,ita ut omnino mutari debeat etiam ho
mine occupato; magis enim timere [f] ſimilem morbum oportet quam noxam quæ ſequi ſolet
cum in mutatione homo occupatus non poteſt omnino ea exequi,quæ a medico imperantur.
De humoris autem aut ſiccitatis exceſſu ſcire licet, quamuis & ſeruari & corrigi poſſit,cum
vita contineatur [g] humore,deficiat ſiccitate,vtilius eſſe hanc corrigere,illum ſeruare, [h] præ-
ſertim ubi ſecundum naturam ſit,quemadmodum in pueris, [i] quod in ea conſeruatione quā
ætates poſtulāt,ſubijciemus,ſi prius admonuerimus exceſſum qualitatis eadem ratione corri
gi vel ſeruari vbi ſit in ſuccis,qua ſeruandum, aut corrigendum diximus in partibus ſolidis :
B hoc tantum intereſt,quod vbi ſucci qualitate ſuperantes corriguntur,poſſunt non ſolum [k] re
licti in corpore ad moderatam qualitatem reduci,ſed etiam exinaniri.Ætas ad temperationē
refertur,pueri calidi [l] ſunt & humidi,adoleſcentes moderati,iuuenes calidi & ſicci, conſiſten
tes & ſenes frigidi & ſicci,licet multo frigidiores ac ſicciores ſint ſenes. Temperatio modera
ta qualem eſſe diximus adoleſcentium,talis ſeruanda eſt quantum fieri poteſt, & idcirco ſimi
lem victum poſtulat,hoc eſt moderatum:quæ immoderata eſt, ſeruatur [m] ſimilibus, corrigi-
tur contrarijs,uel his quæ contrariorum vim habent,quemadmodum quæ genere ſimilia ſunt,
ſed gradu inferiora. Verum ſeruanda ne ſit,an corrigenda immoderata ætatis temperatio,do
cebit conuenientia cum forma:ſiquidem immoderatio quæ formę conuenit,ſeruanda eſt,quę
formæ aliena eſt,corrigi debet : neque enim quæuis ætatum temperatio quamuis ſecundum
naturam ſit,quatenus ſequitur neceſſitatem materiæ,ſeruanda eſt,ſed videndum eſt an ſecun
dum naturam ſit ratione formæ noſtræ,cui magis aptatur calor & humor, [n] quo vita contine
tur,quam frigus & ſiccitas,quæ vbi multum excedunt, ipſam extinguunt. Seruare igitur [o] tē
perationem oportet calidam & humidam qualis eſt puerorum,ſimilibus, mutare frigidam &
ſiccam qualis ſenū eſt,contrariis; [p] ſic enim interitus qui euitari non poteſt retardatur. Supe
rat in pueris calor & humor,quod plurimū [q] retineant ex principijs procreationis,ex ſangui-
C ne ſcilicet & ſemine calidis & humidis:calor puerorum magis ſuperat copia [r] ſubſtantiæ ca-
lidæ quam qualitate acri,neceſſariuſq; eſt ad mēbra perficienda,quo ſpectat etiam copia hu
moris ingens,quæ quamquam reddit pueros ad motum [s] imbecillos atque ineptos,tamen ſer
uanda eſt;nam ſi exiccaretur, [t] partes dureſcerent,neque diſtendi & augeri poſſent,quamo-
brem ſeruari debent molles,& idcirco humidæ.Requirit igitur calor puerorum ſimilia a qui-
bus conſeruetur,ſimilia inquam & genere & gradu,ab his enim quæ gradu ſuperant,offendun
tur pueri,vt a calidioribus; quamobrem iubet Plato [u] vt pueris vinum interdicatur, præſer-
tim vbi naturalem temperationem calidiorem nacti ſunt,ne addatur ignis igni. Ergo vt puero
rum temperationem ſeruare ſimilibus oportet, ita ſenum quæ frigida eſt & ſicca, corrigere
& curare contrariis. Calida igitur & humida conueniunt pueris,tamquam ſimilia,ſenibus tā-
quam contraria. Iuuenes calidiores [x] & ſicciores ſunt quam naturæ conueniat, hoc eſt for-
mæ,quoniam humoris copia abſumpta calor effectus [y] eſt acrior : itaque eiuſmodi tempera-
tionis exceſſus,& ſi materiæ neceſſitatem ſequitur, contrariis corrigi debet,hoc eſt calidis &
humidis. Eadem eſt ratio ſexus,qui perinde atque ætas pertinet ad temperationem:mares ca
lidiores [z] & ſicciores,fœminæ frigidiores & humidiores. Seruanda eſt tam harum quam illo-
rum temperatio ſimilibus:itaque maribus conuenit uictus calidus & ſiccus, fœminis frigidus
D & humidus,& ita vtriſque ſimilis,non tantum genere,ſed etiam gradu; ſub calidiori enim &
ſicciori mares inciderent in morbum ſimilem, ſicuti fœminæ ſub frigidiori & humidiori. Id
aūt quod à Polybo traditur in [a] libro de victu ſalubri, quod mulieribus aptatur victus ſic-
cus,viris humidus,& ita contrarius & non ſimilis, tantum valet in illis in quibus temperatio
magis immoderata eſt, quam à ſexu naturaliter effici ſoleat, talis enim contrarijs corrigen-
da eſt; quamobrem ubi vel mares calidiores & ſicciores, vel fœminæ frigidiores & humi-
diores fuerint quam natura ſexus poſtulet, non debet ſeruari ſimilibus, ſed corrigi contra-
riis. Sed ad aerem maxime reſpicere oportet, cum ſimplicium partium ſanitas quæ in ipſa
temperatione conſiſtit, ſeruanda eſt. Sub aere compræhenditur [b] regio, tempus anni,
præſens cæli ſtatus : requiritur autem ad opera exequenda tamquam inſtrumentum vi-
ctui ſubiectum, ſed & ipſe etiam aliquid requirit, non tamen per ſe, ſed [c] quatenus ad
conſeruandam vel mutandam temperationem noſtri corporis conducit : declarabimus
autem quid indicet,cum moderatus eſt, quid cum immoderatus cum quauis tempera-
tione noſtri corporis copuletur, ſiue cum moderata, ſiue cum immoderata. Fac pri-
mo aerem moderatum coniungi cum temperatione noſtri corporis moderata quam con-

ſeruare

a Hip. li. 1. de dietal. p. pe finem & Hip 4. 6. 1. epid. tex. 15
b Hippo. 1. aphor. 16.
c Gale. 1. de tu. ual. c. 7.
d Gal. 5. de tu. ual. c. 10.
d Gale. li. 6. de tu. uale. c. 3.
e Gal. ibid.
f Gale. 1. de tu. ual. 2.
g Gal. li. 6. de tu. val. c. 3.
h Hipp 1. aphor. 16. & Gale. in cō.
i Gale. 6. de tu. ual. 6 ca.
k Galen. de temp 2.
m Gal. 1. de tu. ual. 7.
n Gal. 1. de tu. ual. c. 2.
o Hippo. & Gal. 1. aph. 16.
p Gal. 5. de tu. ual. c. 7.
q Gale. 1. aphor. cō. 14.
r Gal. ibid. & lib. 2. de temp. c. 2.
s Gal. 1. de tu ual. 2.
t Gale. 1. de tu. ual ca. 7.
u Plato 1 de legibus & Galen. 1. de tu ual. 11. & 5 Idem tu. val. c. 5.
x Gal. 2. de temp 2.
y Gal. li. 2. de temp. 2.
z Hip. li 1. de dieta & Galen. 3. de cauſ. pulſ. 2.
a Hip. de ſalubri dieta 24.
b Galen. 9. meth. c. 5.
c Galen. 9. meth 14.

ſernare omnino debemus; monſtrat tunc reliquas res quæ ſub victu compræhenduntur, ſimi- E
les conuenire, hoc eſt moderatas, cum ipſe quòd moderatus ſit, nihil eam mutat, ſed modera-
tam conſeruet. At vbi idem cum immoderata iungatur, indicat vbi ſeruanda ſit, ceteris rebus
vtendum eſſe non ſolum genere, ſed etiam gradu ſimilibus, contrarijs verò vbi mutanda, neq;
enim augere aut minuere oportet eorum vim cum aer moderatus parum mutet immoderatã
noſtri corporis temperationem. Vbi verò immoderatus ſit, aliqua ex parte mutat temperatio-
nem noſtri corporis alioquin moderatam, & idcircò monſtrat reliquum victum debere eſſe
non omnino moderatum, ſed vergere ad qualitatem contrariam, vt ad calidam, ſi aer ſit frigi-
a Hip. 1. lib. de dieta. dus, vt noxæ quam affert occurratur: quamobrem æſtate [a] conuenit quies, aut motus tardior;
prætera potio multa & diluta, cibus frigidior: hyeme contra motus vehementior, potio par-
cior, cibus calidior, & ſiccior. Quod ſi aer immoderatus concurrat cum temperatione noſtri
corporis immoderata, neceſſe eſt reliquarum rerum nõ naturalium qualitatem vel augere, vel
remittere, ſiue ſimilis eſſe debeat ad conſeruandum, ſiue contraria ad corrigendum: exce-
b Hippo. & Gal. 3. aph. tex. comm. 2. & 3. aph. tex. com. 18 dens [b] enim aeris qualitas excedentem qualitatem noſtri corporis vbi ſimilis ſit auget, vbi
contraria minuit: aer calidior noſtrum calorẽ auget, ſed frigus minuit, contra qui frigidior eſt,
frigus noſtrum auget, calorem minuit. Si conſeruanda ſit temperatio noſtri corporis calida, ae
re exiſtente [c] calidiore, opus eſt reliquis rebus minus calidis, ſed aere frigidiore, magis cali- F
c Gal. 8 meth. c. 9. dis, reliquis enim rebus detrahitur quod exceſſu aeris additur, augetur quod ab eodem minui
tur. Sed ſi mutanda ſit temperatio noſtra calida contrarijs, aere exiſtente [d] calido, frigidiora
d Gal. ibid. eſſe debent, ſed frigido, minus calida. Eadem eſt ratio noſtræ temperationis excedentis frigo-
re, humore, aut ſiccitate: Similia enim quibus conſeruatur, & contraria quibus corrigitur, vali
e Gal. ibid. diora eſſe debent, vel imbecilliora pro excedente [e] qualitate aeris ſimili, vel contraria: reli-
quarum enim rerum qualitate temperandum eſt quod ab aere immoderato augetur, vel immi
nuitur de temperatione noſtri corporis. Præter aerem, animaduertenda quoque conſuetu-
do eſt, propter aduentitiam temperationem ac ſanitatem quam efficit. Eſt autem conſuetudo
f Gal. ibid. [f] crebra repetitio eiuſdem actionis ac perpeſſionis in his tantum naturis quæ non habent
certam agendi vel accipiendi rationem; nam in belluis, in ſtirpibus, in corporibus inanimis,
quibus certa ineſt ratio agendi atque accipiendi, abutimur vocabulo conſuetudinis, cum pro-
g Gal. 3. de officina cõmen. 20. prie ad homines pertineat: tanta autem eſt vis conſuetudinis vt mutet naturam, & aduentitiã
[g] temperationem efficiat, pro qua interdum [h] accipitur: debet autem aduentitia tempera-
tio perinde ac naturalis vbi moderata ſit, ſimilibus ſeruari; quod ſi fuerit immoderata, vbi par
h Gal. 8. meth. c. 9. uus fuerit exceſſus, & ſeruari ſimilibus poteſt, & corrigi contrarijs. Sed ſi magnus fuerit, nullo
pacto ſeruandus eſt, cum celeriter facere morbum poſſit: quare non poſtulat ſimilia, ſed cõtra G
i Gale. 5. de tu. val. c. 10. ria à quibus corrigitur, quod non vſu venit in ſenibus, [i] quibus neq; naturalis, neq; aduentitia
tẽperatio mutari dẽt, cũ non ſuſtineant repentinas mutationes, neq. põt valde noxia eſſe con
ſuetudo in ſenibus, nam cum ea non perueniſſent ſani ad ſenectutem. In alijs cum mutat con-
k Supra in hoc eodem cap. Gal. 2. acut. com. 33. ſuetudo, ac temperatio aduentitia, obſeruanda ſunt quæ in ſuperioribus [k] præcepimus, vt ſci
licet non ſubito, non in valde occupatis, non in ægrotantibus, eiuſmodi mutatio tentetˋ: Ani-
maduertere etiã proprietates [l] oportet quæ quibuſdam hominibus inſunt, vt quod facilè uel
difficile purgentur: quod innocenter utantur acribus, aut ab ijſdem valde offendantur: quod
l Hippoc. & Galen. 3. 1. epid. 1. Gal. 1. ad Glau. 1. alijs cibis ac potionibus admodum delectentur, ab alijs quantumuis bonis maximè abhor-
reant. Proficiſcitur eiuſmodi proprietas à temperatione ex quatuor elementis quatenus cer-
tam proportionem ſequitur ipſorum inter ſe. Hæc quia nos latet, [m] occulta proprietas appel-
m Ga. 3. meth c. 7. latur: debet autem ſeruari ſimilibus, hoc eſt idoneis, atque accõmodatis: neque enim ea adhi-
bere conuenit, cum homo ſanus eſt, à quibus natura plurimum abhorret, neque licet paulatim
vt temperationem quæ euidens eſt, ita proprietatem atque elementorum proportionem quæ H
abdita, mutare. Hactenus de conſeruanda ſanitate partium ſimplicium, quæ temperatione cõ
tinetˋ, vel moderata, vel ita immoderata ut nõ lædat euidenter [n] actiones: docuimus enim qua
n Ga. de ar. med. c. 8. ratione ſeruari hæc aut mutari debeat, & quæ animaduertere oporteat.

De conſeruatione illius ſpeciei ſanitatis qua ſpectat ad partes multiformes. Cap. VII.

o Supra lib. 1. capit. 4. & Ariſto 1. de gen. animalium c. 1. SAnitas, hoc eſt moderata compoſitio partium multiformium continetur materia &
forma: materiã præbent (ut ante oſtenſum [o] eſt) multiformibus partes ſimplices,
quarum ſanitas ſi conſeruetur ea ratione quam proxime docuimus, nihil deſidera-
p Supra lib. 1. capit. 11. & Galen. 1. de tu val. 1. bunt amplius multiformes, quod ad materiam ſpectat. Reſtabit ergo ipſarum for-
ma, cuius moderatione continetur ſpecies ſanitatis proprie partium multiformium, quas con-
ſiſtere diximus [p] in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu, vel moderatis, uel adeo
q Gal. li. ar. med. 8. parum a moderatione recedentibus, ut non impediant [q] uſitata uitæ munera. In uniuerſum
autem quælibet ſpecies ubi moderata eſt, talis ſeruari debet: ubi a moderatione recedat, &
r In capite antecedẽti. ſeruari poteſt, & corrigi, modò ea obſeruentur cum corrigitur, quæ ante [r] dicta de corrigen-
da

Digitized by Google

A da ſanitate partium ſimplicium, ut ſcilicet mutatio paulatim fiat, & in [a] homine non ſene, non ægrotante non negociorum multitudine occupato. Cęterum, ubi ſeruanda eſt, uti ſimilibus [b] oportet, ubi mutanda, contrariis: ſint autem tam ſimilia, quam contraria ſi non apertè ſaltem implicite talia. Vtitur implicite ſimilibus ad conſeruandum, qui uitat ea à quibus offendi [c] corpus non ſolum docti intelligunt, ſed & pueri, & belluæ ipſæ ſine vlla arte declinantes, veluti tela, ictus, præcipites locos, ignem & quæcunque corporis compoſitionem labefactant. [d] Arte verò implicite ſimilia adhiberi dicuntur cum vitantur iniuriæ, quæ & à rebus neceſſarijs, & ab internis canſis oriuntur, adijciturque quod deeſt, & tantum quantum quotidie abſumitur, detrahiturque quod ſuperat. Compoſitio autem immoderata ſimilibus [e] ſeruari debet, & idcirco adiectione ac detractione vſitata, vitatis tamen his quæ euidenter corpus noſtrum offendunt: ſed ſi corrigenda ſit, & ad mutationem reducenda, contrarijs [f] opus eſt, vt adiectione ac detractione alia quam homo vti conſueuerit: vis autem externa tantum abetit vt vitanda ſit, vt etiam [g] adhiberi debeat ad formæ immoderationem corrigendam, de qua hæc in vniuerſum dicta ſint. Quid vero poſtulet vnaquæque ſpecies ſanitatis ad ipſam pertinens nunc ſupereſt explicandum.

Figura vbi ſecundum naturam eſt, eadem ſeruari debet, vbi aliquantiſper de naturali ſtatu B deturbatur, poteſt ſeruari & corrigi. Seruatur autem & cum defenditur ab externis iniurijs, vt à telo & ictu, & cum adhibentur ſimilia his quæ antea adhiberi conſueuerunt, & detractio atque adiectio priori ſimilis eſt; corrigitur verò contrarijs perinde atque in ægrotantibus, vt externo impulſu, [h] adiectione vel detractione maiori vel minori quam ante, & ita diſſimili victu. Superficies, aut ſecundum naturam eſt, aut lenior, vel aſperior quam naturæ conueniat; vtraque ſeruatur cauendo externa atque interna, vel exaſperantia, quemadmodum acria, [i] vel leuitatem afferentia, quemadmodum illa quæ lenia & glutinoſa ſunt: at poteſt corrigi etiam contrarijs, quæ nimis aſpera aut lenis eſt, hæc quidem exaſperantibus, illa verò lenitatem efficientibus. Cana, hoc eſt canales, receptacula, oſtia, & parua foramina cutis, vbi mediocriter pateant, talia ſeruari debent; vbi aliquantulum plus iuſto clauſa vel aperta ſint, & ſeruari talia poſſunt, & corrigi: ſeruantur autem ſimili adiectione ac detractione, corriguntur contrario; quod [k] Hippocrates ſignificauit cum dixit dilatare, & adſtringere: vti enim oportet vbi adſtricta ſunt, dilatantibus, vbi laxa, adſtringentibus, & claudentibus: proprie autem nimia raritas ac denſitas cutis, cum parua foramina vel hiant, vel conniuent, ad habitum corporis rarum & denſum referuntur, vterque vbi nimium excedit, corrigendus eſt; nam raritas ab immoderato [l] aere facile offenditur, denſitas ab his quæ intus redundant. Succurritur ra- C ritati per ea quæ vel obſtruunt, veluti [m] craſſa & glutinoſa, vel adſtringunt, veluti frigida & ſicca; Succurritur denſitati per ea quæ vel obſtructionem tollunt, quemadmodum detergentia, vel quæ adſtricta ſunt, relaxant, quemadmodum [n] calida & humida. Magnitudo & totius corporis, & vniuſcuiuſque partis, ſi ſecundum naturam ſit, ſeruanda eſt, ſi iuſto maior aut minor, & ſeruari poteſt & mutari, ac corrigi: Seruatur declinando externas iniurias omnibus notas, & ſimili adiectione ac detractione, corrigitur addendo quod deeſt, detrahendo quod ſuperat præter naturam. Numerus partium ſi ſecundum naturam ſit, ſeruari debet, ſi parum diſceſſerit à naturali ſtatu, & ſeruari poteſt, & vbi aliquid ſuperſit, redigi ad naturalem ſtatum. Sed vbi aliquid deſit, non ſemper reſtitui poteſt, partes enim albæ ac [o] propriæ ſolidæ non reſtituuntur. Ad ſeruandum, opus eſt vitare euidentes iniurias, & ſimili adiectione ac detractione vti: ad corrigendum, detrahere oportet quod ſupereſt, & addere quod deeſt, veluti in magnitudine diximus, vbi id fieri poſſit. Situs partium, vbi talis ſit qualem natura poſtulat, ſeruandus eſt, vbi paululum à naturali ſtatu receſſerit, vel ſeruandus, vel ad naturalem redigendus; Seruatur autem cum declinantur euidentes iniuriæ, & cum ſimilis adiectio ac detractio adhibetur, & ſimilis victus. At redigitur ad naturalem partim impulſu [p] exter- D no, partim victu contrario, quo exhauriatur atque exſiccetur nimius humor, madefiat ac relaxetur quod nimis contractum & exiccatum eſt. Reſtat vnitas, quæ pariter ſpectat ad ſanitatem ſimplicium & [q] multiformium partium, quæ vbi adſit, ſeruanda eſt, vbi parum ſoluta ſit & ſeruari poteſt & corrigi: ſeruatur autem vitatis externis iniurijs, & adiectione ac detractione ſimili: [r] corrigitur verò glutinantibus, ac contrahentibus. Contra ſi pro naturali temperatione partium adſit vnitas præter naturam, & ſeruari ſimilibus poteſt, & corrigi contrarijs, vt ſeparantibus. Sed ſatis de conſeruatione vniuſcuiuſque ſpeciei ſanitatis partium ſimplicium, & multiformium, & de adiectione ac detractione, ſub quibus operibus reliqua omnia comprænhenduntur.

a In capite anteced.
b Gal. 1 de tuen. val 7. & 5 de tuë. val. 10.
c Gal. de arte med capit. 85.
d Gal. ibid.
e In c. ante ced.
f Gal. 1. de tuen val 7. & 5. d tuë. val. 10.
g Hippo. & Gale. 1 de fracturis ab initio, & de art. medic. c. 93.
h Hippo. & Gale. 1. de fracturis ab initio
i Gal. lib. de cauſ. morb. c. 7.
k Hipp. l. 2. 6 epid. tex. 2.
l Gal. lib. de opt. corp. conſt c. 4.
m Gale. de cauſ. morb. c. 7.
n Gal. ibid.
o Gal. 1. de ſemine 11.
p Hippo. & Gale. a 1. de fract. b ini tio.
q Galen. de art. med. capit. 8.
r Gal. de arte med capit. 90.

De inſtrumentis quibus in tuenda valetudine vtitur medicus ad adij- ciendum, aut detrahendum. *Cap. VIII.* E

INſtrumenta nunc ſubijcere oportet quibus tam adiectionis quam detractionis opus perficitur. Referuntur autem maxima ex parte ad rationem victus, & ſex res non naturales: quamuis ſæpe neceſſaria ſint medicamẽta, interdum etiam chirurgia. [a] Loquamur primo de his quibus adiectio perficitur: ſubijciuntur autem rationi victus, & ſex [b] rebus non naturalibus, quarum aliæ materiam ſuppeditant, aliæ efficiunt vt quæ ſuppeditatur adijci poſſit, remouendo impedimenta. Suppeditant materiam & cibus & potio, quibus reficiuntur partes ſolidæ, humores, ac ſpiritus: quamquam ad reficiendos ſpiritus concurrit [c] etiam aer, qui propterea remittit, ac temperat vim interni caloris; reliquæ res nõ naturales cum quibus neceſſario verſamur, vt ſomnus & vigilia, motus & quies, animi perturbatio & tranquillitas, quæ detinentur ac detruduntur, eo ſpectant vt materia quæ ſumpta eſt, adijci poſſit: Adiicietur ſi concoquatur, & cocta diſtribuatur omnibus partibus, auferanturque impedimenta, quæ officere poſſunt. Somnus [d] reuocat calorem ad partes interiores, & idcirco iuuat coctionem, quo nomine etiam ad concoquendum valet quies tam animi quam corporis: vigilia vero, motus, & animi perturbatio, cum calore ſimul euocant alimentum ad partes [e] externas, & propterea ad diſtributionem conducunt. Quæ retinentur per retentionem [f] adiiciuntur, ſine qua elaberentur. Quæ depelluntur, eatenus ad adiectionem conducunt, quatenus remouent impedimenta coctionem, & diſtributionem alimenti prohibentia. Adiectio igitur ſubſtantiæ ſolo victu perficitur, ſed ſi qualitas adijciatur quæ deficit, & ſimul detrahatur quæ excedit, valet quidem ratio victus, ſed multo efficaciora ſunt medicamenta. Detractio longe plura poſtulat inſtrumenta, quam adiectio ſubſtantiæ, cum non tantum ratione victus egeat, ſed medicamentis etiam ac chirurgia: eo autem ſpectant inſtrumenta detrahentia, vt vel remoueant quæ præter naturã [g] ſuperant, vel cauſas adimant non ſinentes naturam depellere quæ conſueuit. Remouẽt quæ in corpore præter naturã ſuperant, medicamẽta illa quæ vel vrinã euocant, uel vitioſos [h] ſuccos educũt: remouet multitudinem ſanguinis & aliorum ſuccorum ſimul chirurgia, veluti cum ſecatur vena: nihil autem per ſe educitur ab his quę ſub ratione victus continẽtur, niſi vbi ſumantur quędam eſculenta & poculenta medicamentorum vim habentia. Inſtrumenta vero quæ cauſas adimunt expulſionem prohibentes, maxima ex parte ad medicamenta referuntur: quãquam nonnulla rationi victus, nonnulla etiam chirurgiæ ſubijciuntur: concurrit ad expulſionem facultas expellens, materia expellenda, & locus per quem expelli debet quæ tria vbi non ſint qualia naturaliter eſſe oportet, expulſionem impediunt, quemadmodum imbecillitas expultricis, craſſitudo, gluten, & durities materiæ, adſtrictio vel obſtructio loci. Ad confirmãdam facultatem valent medicamenta temperationem moderantia, elemẽtorum exceſſui oppoſita, valẽt & cibi & potiones ſubſtantiam noſtram reficientes. Materiam craſſam [i] extenuare oportet, glutinoſam incidere ac detergere, durã mollire: id quod fit tum medicamentis idoneis, tũ cibis & potionibus medicamẽtorum modo eam vim habentibus. Obſtructioni occurritur [k] exinaniendo quod nimis multum eſt, ſeu venæ ſectione, ſeu medicamentis, uel catharticis, vel vrinam euocantibus: præterea extenuando [l] quod craſſum eſt, incidendo ac detergendo quod glutinoſum, id quod perficitur aut medicamentis, aut cibis, & potionibus medicamentorum vim habentibus: adſtrictio poſtulat [m] relaxantia; relaxant autem non ſolum medicamenta calida & humida, ſed quædam etiam ſub victu compræhenſa, veluti aer calidus & humidus, frictio [n] mollis. His ergo inſtrumentis additur quod deeſt, detrahitur quod ſuperat.

F G

a Gal. 1. acut. 6.
b Gale. de arte med. 85.
c Galen. de vſu pulſ. 2. Galen 8. & de vſu partium 2.
d Gal. 3. de cauſ. pul. 9.
e Gal. ibid.
f Gale. 1. de nat. fac. ca. 12.
g Gale. lib. quos & quãdo purgare oportet.
h Gale. lib. de curat. per venæ ſect. c. 4. & 10.
i Gal. 8. metho. c. 4.
k Gale. de arte med. c. 94. & 8 meth. c. 4.
l Gal. de arte med. ca. 94.
m Gale. 8. meth. ca. 2.
n Hip. li. 3. de officina, tex. 25.

De animaduerſionibus quas in inſtrumentis attendere oportet. *Cap. IX.*

VErum ut opera, ita etiam inſtrumenta non ſimpliciter adhibenda ſunt, ſed quibuſdã animaduerſionibus obſeruatis, quæ non aliud ſunt quam differentiæ in quibus conſiſtit rectus vſus vtrorumque, quæ inſtrumenta alioquin materia [o] potius ſunt auxiliorum quam auxilia. Vt autem opera aptari rebus debent, a quibus requiruntur, ita inſtrumenta operibus: & rurſus vt differentiæ operum differentiis rerum, ita differentię inſtrumentorum differentijs operum. Accommodantur inſtrumenta ad opera efficienda ob facultatem qua prædita ſunt, ſiue proxime, ut aqua frigida refrigerandi, ſiue alio interiecto medio, vt eadem calefaciendi per eam quam Ariſtoteles [p] vocat antiperiſtaſim. Ex his quibus proxime facultas ineſt, quædam ſtatim efficiunt id quod efficere poſſunt, quemadmodum ignis cum calefacit; quædam [q] poſtulant calorẽ noſtrum a quo quodammodo excitẽtur, veluti piper quod non prius nos calefacit, quam a nobis fuerit calefactum. Differentiæ in inſtrumentis eædem attenduntur quæ in operibus vt qualitas, quantitas, tempus, locus, modus, ordo. Sub quantitate compræhenditur tam continua quam diſcreta, hoc eſt magnitudo & multitudo inſtrumentorum, quæ reſpondere debet magnitudini & multitudini operum efficiendorum. Qualitas inſtrumenti ad facultatem refertur: talis autem eſſe debet, qualem poſtulat opus illud quod requiritur. Tempus inſuper adhibendi inſtrumentum eſt idem atque illud, quo

H

o Galen. de conſtit. artis c. 24. & Gale 5. de tu. ual. c. 10.
p Ariſt. li. 1. meteororũ c. 12.
q Gal. 3. de temp. ca. 1. & 4.

effici

A efficì opus debet. Locus cui imponitur, ille ipſe eſt in quo opus requiritur, ſiue ſit vniuerſum corpus, ſiue aliqua pars interna, vel externa. Modus quo inſtrumento vtendum eſt, reſpondere debet modo quo opus requiritur, ſiue totum ſimul adhibendum ſit, ſiue iterandum. Ad modum refertur ea animaduerſio quod leniter aut vehementer adhibendum eſt inſtrumētū: hoc autem ſimiliter rńdere debet operi. Poſtremum ordo idem in inſtrumentis adhibendis ſeruandus eſt qui inter opera à quibus requiruntur, primo. n. illis vtendum eſt inſtrumentis per quæ perficiantur opera primo requiſita, in quibus ſpectari diximus [a] ad id quod magis vrget, ad id quod eſt cauſa futurorum, ad id ſine quo non poſſunt cetera fieri.

a In capite antecedenti.

De operibus atque inſtrumentis neceſſarijs ad conſeruandam ſanitatem perfectiſsimam, ſeu bonum habitum. Cap. X.

MOnſtrauimus ſeorſum [b] quibus operibus & quibus inſtrumentis ſanitas conſeruaretur: præſtat nunc eadem ſimul iuncta in vnaquaque differentia ac ſpecie ſanitatis enarrare; exordiemur a bono habitu, quem ſanitatem perfectiſſimam nomina-
B uimus. [c] Conſiſtit autem generatim in optima compoſitione partium noſtrarum, ſpeciatim verò in temperatione [d] moderata partium ſimplicium, & idonea ſtructura multiformium: vtranque tueri oportet, quæ enim optima eſt, non poteſt mutari, [e] niſi in deteriorem, quamobrem ſeruanda eſt. Seruatur idonea ſtructura partium multiformium vbi defendatur [f] ab externis iniurijs, quæ adeo euidentes ſunt, vt ab omnibus euitentur, & vbi ſimili adiectione ac detractione retineatur ſimilis materia quā præbent partes ſimplices; quarum conſeruatio neceſſaria eſt ad conſeruandam optimam ſtructuram multiformium. Ergo cum euidentes iniuriæ [g] ſine vlla arte propulſentur, non eſt quod medicus doceat qua ratione optima ſtructura partium multiformium optime defendatur: tantum in id incumbet, vt materiam adiectione ac detractione ſimili optime compoſitam retineat. Sanitas igitur optima partium ſimplicium quæ continetur moderata temperatione, & per ſe conſeruari debet, & vt ſimul retineatur optima ſtructura multiformium. Seruabitur moderata temperatio, ſi adhibeantur opera & inſtrumenta quæ conueniunt: opera eadem duo ſunt quibus in vniuerſum ſanitatem & defendi, & reſtitui docuimus, [h] adiectio nimirum & detractio, quæ ſimilia eſſe debent. Erit adiectio ſimilis, vbi tātum & tale adijciatur quantum & quale quotidie abſumitur:
C erit & detractio ſimilis vbi quod quotidie redundat, detrahatur. Inſtrumenta quibus vtimur ad adijciendum ac detrahendum, omnia ſub [i] victus ratione comprehenduntur; neque enim requirit chirurgiam, aut medicamentum conſeruatio ſanitatis perfectiſſimæ, ſed ſufficiunt ſex res non naturales, quę omnes vbi moderatæ adhibeantur, moderata fiet adiectio ac detractio tam ſubſtantiæ quam qualitatis, & idcirco defendetur ſimul & ſtructura idonea partium multiformium, quæ deſiderat idoneam materiam, & moderata temperatio ſimplicium.

b In duob. antecedentib. capitib.
c Sup. c. 5.
d Gal. 1. de tuen. val. c.
e Hipp. 1. aphor. 3.
f Sup. c. 6. & 7.
g Gal. de arte medic. c. 85.
h Sup. c. 3.
i Galen. ad Thraſ. 34.

Perpendere autem oportet in vnaquaque ex ſex rebus non naturalibus animaduerſiones illas quas poſtulari diximus [k] à recto inſtrumentorum vſu, vt quale & quantum eſſe debeat quod adhibetur, item quo tempore, quo modo, quo ordine adhibendum ſit; non quo omnes in quauis re attendendæ ſint, ſed quo quæcunque attenduntur, ſub his comprehendantur. Intueamur igitur quas proprie poſtulat vnaquæque ex ſex rebus non naturalibus, & cuiuſmodi eſſe debeant, vt efficiant adiectionem ac detractionem moderatam ad conſeruationem ſanitatis perfectiſſimæ. Incipiamus ab aere, in quo nec quantitas attenditur, quod natura ipſa edocti tantum ex eo haurimus quantum neceſſe eſt, nec modus, cum æquè ab omnibus per nares, os, & arterias alliciatur, nec tempus, cum aſſiduè hauriatur, nec ordo, cum non prius aut poſterius fieri poſſit, quod aſſiduè fit. Tantum igitur qualis conueniat, tam quod ad ſubſtan-
D tiam, quam quod ad qualitatem attinet, attendere oportet. Subſtantia pura [l] ac tenuis non ſolum perfectiſſimè ſanis, ſed alijs omnibus aptatur, qualitas non item, ſed alia alijs: nunc autem perfectiſſime ſanis qui moderata temperatione fruuntur quam conſeruare oportet, medius [m] omnino conuenit inter humidum & ſiccum, inter calidum & frigidum. In cibo autem non tantum animaduertitur qualitas, ſed etiam quantitas, tempus, modus, ordo: Qualitatis nomine ſignificamus ſimul ſubſtantiam & qualitatem; debet ſubſtantia cibi ſimilis eſſe ſubſtantiæ noſtræ, ad quam reficiendam ſumitur; huiuſmodi autem eſt qui bonum ſuccum efficit: [n] qualitas item eſſe ſimilis debet temperationi corporis perfectiſſime ſani, quam mediam eſſe [o] demonſtrauimus inter calidam & frigidam, inter humidam & ſiccam: vt autem occurratur excedenti aeris qualitati, hyeme ſumendus eſt cibus calefactus, æſtāte refrigeratus. Secundæ verò qualitates mediocritatem quandā ipſæ quoq. retineant: non ſit cibus craſſus, glutinoſus, aut durus, qui [p] quāuis plurimū alimenti præbeat, ægre conſequitur, atq. obſtructionem facit; non ſit etiam valde mollis, aut tener, ac tenuis; nā licet talis facile [o] coquatur, & non obſtruat, minus alit quàm neceſſe ſit: conuenit [p] tū durior hyeme, vt ſiccitate occurrat excedenti humori, præſertim cum eo tempore [q] venter calidior ſit, & poſſit ipſum concoquere: quāobrē aſſus

l Gale. 1. de tuen. valet. c. 11.
m Gal. ibi.
n Galen. 7. meth. c. 6.
o Gal. ibid. & 3. de aliment. fac. c. 27.
p Hipp. de ſalubri diæta. c. 20.
q Hipp. & Gal. 1. aph.

magis tunc ſumitur, æſtate contra elixus ac [a] mollis, ut a debiliori calore interno facile con- E
coquatur, & temperet ſiccitatem aeris. Propoſitus cibus boni ſucci, & moderatæ qualiratis,
hominem perfectiſſime ſanum non ſolum iuuat, ſed etiam delectat: huiuſmodi autem eſt pa-
nis ex optimo tritico recte paratus, [b] ptiſſana, tum alica, & ex leguminibus ſaba & cicer,
quamuis craſſiota ſint, ex oleribus lactuca, quæ [c] tamen frigidior eſt & humidior: ex fructi-
bus maxime huc ſpectant [d] ficus, & vuæ maturæ, tum caſtaneæ, licet inflandi vim habeant:
pruua, ceraſa, armeniaca, perſica non ita bonum ſuccum præbeot, aptantur tamen ad ſicci-
tatem quam æſtas præbet temperandam. A quadrupedibus petitur caro, & lac. Caro [e] vituli,
hœdi quam boni ſucci eſt, ſicut & ſuilla: quamuis hæc in homine qui non exercetur, contrahat
copiam ſucci glutinoſi, & obſtructionem afferat, lac quoque [f] & calens recens optimum ſuc-
cum præbet: plurimum etiam probantur aues montanæ, tum columbæ & gallinæ quæ in agro
nutriuntur: prætetea gallinarum oua recentia. Quantitas cibi ea eſſe debet quæ reficere poſ-
ſit quantum quotidie interit ex ſubſtantia noſtra, quam in propoſito homine metimur co-
ctione & appetitu: tantum enim cibi damus, quantum concoquit: tantum vero concoquit,
quantum appetit. Ad quantitatem ſpectat etiam numerus ciborum: expedit paucioribus vti,
varii enim nimium liberaliter ſumuntur, & vbi par ſit portio, ægrius coquuntur, [g] ventrem
perturbant, & ſæpe qui prius concoquitur, corrumpitur antequam alter conficiatur. De mo- F
do quo ſumi cibus debet, hoc eſt iterandus ne ſit, an ſemel totus ſumendus, ſcire licet tuen-
dam [h] maxime conſuetudinem eſſe, læditur enim qui præter hanc, vel comedit, vel abſti-
net; quod venter aut oneretur, aut attrahat aliunde prauos ſuccos, qui & ipſum mordent,
& caput tentant. De tempore quo dari cibus debet ſcire licet tunc tempeſtiue nouum dari,
cum primum in ventriculo coctus deſcenderit ad inteſtina, cognoſcitur autem ex leuitate,
quam homo ſentit in ſuperiori ventre, & ex appetitu: tunc enim deſiderat nouum cibum ho-
mo perfectiſſime ſanus, cum prior iam concoctus deſcendit. Ordo reſtat quem in dãdo cibum
attendendum eſſe diximus. Hippocrates [i] cum ſcripſit labor, cibus, potio, ordinem monſtra-
uit quem tenere oportet, primo enim exerceatur homo neceſſe eſt, deinde cibum ſumat, po-
ſtea bibat Quod ſi varij ſumantur cibi, prius ingerere [k] illos oporter, qui celerius concoquun-
tur, vt cum cocti ſunt deſcendere poſſint; nam ſi ſumerentur poſt eos qui duri ſunt & craſſi,
tardiuſque conficiuntur, prius cocti cum deſcendere nõ [l] poſſent, corrumperentur, & ſimul
reliquos corrumperent. Hæc quæ de cibo diximus, ferè obſeruanda ſunt in potione, cuius ſub
ſtantia boni ſucci conuenit, & qualitas moderata; valet vinum quod non nouum, non anti-
quum, non dulce, non acerbum, aut acre ſit, ſed lene, & tenue potius quam craſſum, modice
autem aqua temperetur: tale etiam homini perfectiſſime ſano gratiſſimum eſt. Caue tamen G
ne [m] ſtatim ab exercitatione vinũ bibatur, ſicuti neque à balneo ſtatim, neque aqua frigida,
vſu enim ipſo valde ventrem lædere compertum eſt. Quantitas potionis reſpondere debet
quantitati humoris, qui qnotidie abſumitur; ſed qnia ſumitur etiam ad diluendum cibum, vt
facilius concoquatur, & facilius diſtribni poſſit, neceſſe eſt accommodetur quantitati cibi,
qui vbi copioſior ingeritur, plus bibendum eſt: quamquam efficit [n] ſuperflua potio vt cibus
non compræhendatur à ventriculo, ſed ſupernatet. Sed licet hanc quoque metiri cupiditate
hominis, nam qui optime valet, tantum potionis cupit quantum neceſſarium eſt. De modo,
ſcire conuenit quod ſi totum ſimul bibatur id quod bibendum eſt, magis ſitim extinguit; laxa
tur tamen nimis ventriculus ſi quod bibendum eſt, vnica vice bibatur: quod ſiquis iterum
& tertio bibere velit, aut ſæpius, nullum inde conſequitur incommodum quod ſpectat ad ven
triculum, minus tamen à ſiti vindicabitur Tempus quo bibere conuenit, eſt cum prior potio
etiam cocta eſt, & vrina redditur; tunc etiam homo potionem deſiderat. Ordo ille tenen-
dus eſt quem diximus ab [o] Hippocrate ſcribi, ut poſt cibum ſumatur potio, ſi non poſt totum,
ſaltem poſt aliquam partem, ita vt homo viciſſim & comedat, & bibat. Quod ſi varium ſuma- H
tur vinum, primo bibatur quod dulce [p] eſt, vt facilius deſcendat, deinde quod auſterum vt ro
boret ventrem, & deorſum compellat quæ iam cocta ſunt: ſed ſatis de cibo, & potione. In ſom
no & vigilia non attenditur qualitas & ſubſtantia, vt in cibo & potione, ſed tantum quanti-
tas, tempus, modus, ordo. Quantitas in longitudine temporis conſiſtit, quæ tanta conuenit,
quanta neceſſaria eſt & ad quietem facultatis animalis, & ad coctionem alimenti quam effi-
cit [q] naturalis. Exercetur facultas animalis dum vigilamus, tunc enim & ſentimus, & moue-
mur, quæ munera non poſſunt aſſidua eſſe, ſed neceſſe eſt interpelletur vigilia ſomno, vt re-
creentur ſpiritus qui abſumuntur [r] in ſentiendo & mouendo: neceſſarius item eſt ſomnus ad
alimenti [s] coctionem perficiendam, reuocatur enim ſopitis calor ab externis partibus ad vi-
ſcera, & ita confert ad alimenti coctionem. Tempus igitur quo dormiendum eſt, eſſe debet
quantum ſufficit & recreandis ſpiritibus animalibus, & coctioni alimenti, ob quam neceſſita-
tem inſtitutus [t] eſt ſomnus; alioquin præſtabat vigiliam eſſe continuatam, cum ad agendũ
& idcirco ad vitam ſpectet: nam ſomnus magis [u] eſt imago, & ſimulacrum mortis. Adde quod
vigilia confert ad alimenti diſtributionem, quamobrem multo plus temporis vigilandum
eſt quam dormiendum: moderatio tamen adhibenda eſt, cum vtriuſque exceſſus teſte
Hippocrate [x] noceat; nimia vigilia reddit corpus [y] aridum, & veluti aſſum: nimius ſomnus
humi-

a Hipp. de ſalubri dieta.
b Gal. lib. de ſuccorũ bonit. & ui tio ca.7.
c Gal. 3. de temp ca.5. & 6. ſimpl. c. de lactuca.
d Gale. de ſuccorum bonit. & ui tio c.8.
e Galen. de ſuccorum bonit. & ui tio c.6.
f Gal. ibid. c.4.
g Galen. 1. acut. cõ.18.
h Hippo. 1. acut. 20. & 21.
i Hip. li 6. 6. epid. tex. 4.
k Gal. 2. de alim. fac. c. 19. & 3. acut. cõ. 22.
l Gal. locis citatis.
m Gale. de ſalubri dieta com. 12.
n Gal. 1. de cauſ. ſympt. c. 1.
o Hip. 6 6. epid 4.
p Galen. 3. acut. com. 22.
q Gal. 1 de Cauſ. ſympto. vlt.
r Gale. lib. de pulſuũ vſu c. 2.
s Gal 3. de cauſ. pulſ. 9. & 1. de cauſ. ſympto. vlt.
t Gal ibid.
u Gal. li. 3. de cauſ. pulſ. c. 9.
x Hipp. 2. aphor. 3.
y Gale. de tu. ual. c. 12.

Digitized by Google

A humidum,& veluti elixum. Cæterum in homine perfectiſſime ſano, cuius conſeruationem nūc
tractamus,non eſt quod laboremus de præſcribenda lōgitudine ſomni,q̄ ſatis natura ipſa præ
ſcribit,ſinendus.n.eſt dormire dum per ſe expergiſcatur. Ille verò qui ob deſidiam nimiū dor
mire , vel ob negocia nimium vigilare conſueuit, iam non fruitur optima ſanitate. Tunc au-
tem dormire conuenit, cum & reficiendi ſunt ſpiritus ob vigiliam exhauſti, & ſumpta ſunt
eſculenta & poculenta, quæ dum in ventriculo concoquuntur, excitant vapores qui ſomnum
faciunt : [a] homo autem tunc ſomniculoſus eſt & facilè conſopitur. Commodior autem eſt — a Ariſt. lib. de ſomno.
ſomnus noctu, [b] cum calor contrahitur ob frigus aeris, & coctionem perficit, quam interdiu, — b Hippo.& Galenus 2. progn.11.
cum euocatur ad partes externas, neque poteſt bene conficere alimentum, ſed caput implet
ob vapores qui ab eo excitati non diſſoluuntur. Ad modum refertur partitio : præſtat autem
ſomnum continuatum eſſe,& vnum tam ad recreandos ſpiritus,quam ad proficiendam coctio
nem, magis quam iteratum, & partitum. Ad eundem ſpectat & ratio cubandi : cubet homo [c] — c Hippo.1. progn.13.
in latus dextrum vel ſiniſtrum prout magis lubet, non pronus, vt anhelitus ſit expeditus, non
ſupinus, vt quæ educenda ſunt habeant exitum magis patentem. Ordinem docuit Hippocra-
tes [d] cum dixit, labor, cibus, potus, ſomnus; poſt laborem enim comedendum & bibendum — d Hippo.6. 6.epid 4.
eſt,dein dormiendum,tunc enim & ſponte accidit ſomnus, & maxime neceſſarius eſt: aliquid
B tamen temporis intercedere debet poſt cibum & coctionem antequam dormiatur, vt exha-
lare poſſint multi vapores qui tunc excitantur; alioquin nimis caput implerent; Motus &
quies ad tuendam bonam valetudinem requiruntur; perinde ac ſomnus & vigilia : Eadem
autem eſt ratio ſomni & quietis: eadem item vigiliæ & motus; nam ut per ſomnum, ita etiam
per quietem recreantur ſpiritus animales, [e] per motum exhauſti & calore ad internas partes — e Gal. 1.de cauſ.ſymp. c. vltimo.
renocato perficitur coctio; per motum verò euocatur ſpiritus & ſanguis, & idcirco innatus
calor ad partes externas, [f] excitaturque & apertis foraminibus cutis perſpiratum obtinet. — f Gale.2.de tuen val.2.
Exhalant etiam ea quæ ſuperant, extenuatiſque ſuccis & relaxatis partibus ſolidis membra
aluntur,fibræ firmiores fiunt;caro non nimis increſcit,ſed mediocris ſeruatur:quamobrē Hip-
pocrates [g] cibo & ſomno viſcera, motu externas partes firmari voluit, Plato [h] ēt exercitatio- — g Hippo 5. 6. epid. 10.
ne fieri validiores partes noſtri corporis, ignauia imbecilliores tradidit. Nequeo ſatis mirari — h Plato in Theeteto.
& Aſclepiadem [i] qui apertè, & Eraſiſtratum qui verecundius exercitationem ac motum
reiecit, cum adeò naturalis ſit vt & pueruli,& beſtiolæ ſtatim atq; in lucem eduntur mouean- — i Gale 1.de tuen. valet. c.8
tur:cumque adeo ſit neceſſarius,& tot afferat vtilitates; Excitat [k] enim vt diximus calorem,
efficit vt externæ partes bene alantur ac firmentur, & apertis exiguis foraminibus depellan-
tur quæ ſuperſunt, & hoc modo morbos propulſat qui ſolent à ſuperantibus humoribus ori- — k Gal.2. de tuen valet. 2.& 9.
C ri:præſtat autem hæc omnia vbi qualitas, quantitas,tēpus,modus,ordo vt conuenit, obſerue-
tur;primò.n.intueri oportet qualis,hoc eſt qui motus requiratur,totius nè corporis,an aliqua
rum partium,tum celer ne,an tardus, lenis an vehemens, alius.n.alijs aptatur: proprie autem
his qui perfectiſſime valent,omnes partes exercendæ ſunt moderate,hoc eſt non celeriter aut
tarde,non vehementer aut leniter; moderata.n.qualitas motus eorum ſanitatem conſeruat,ſi — l Hipp 6.6. epid.4.
cut & quantitas, neque.n.multa [l] eſſe exercitatio dēt,neq.pauca. Illud tñ meminiſſe oportet,
quod non quiuis motus dicitur [m] exercitatio, ſed ille dumtaxat qui anhelitum reddit frequē — m Gal.2.de tuen.val.2.
tiorem,cui tunc finem [n] facere debet homo quem fingimus, cum iam incipit defatigari; nam — n Gal.ibid.
ſi vlterius pergat,abſumet motus ſpiritum,humorem,& carnem, corpuſque reddet imbecillū — o Gal ibid.
præter laborem quem homo incipit ſentire, cum partes effectæ ſunt [o] rubicundæ,venæ euidē — p Gal. 2. de tuen. val.2.
rius apparent,& membra intumeſcunt,tunc primum poteſt ab exercitatione ſe recipere. Tūc
verò exerceri conuenit,cum cibus ante ſumptus nō ſolum in ventriculo,ſed etiam in iecinore — q Gal.ibid.
coctus eſt:colliges autem coctū [p] eſſe in iecinore ex vrina quæ redditur magis colorata. Exer — r Hipp.2.aphor.16.
citatio aute [q] coctionem efficit vt venæ ſuccis crudis impleantur atq. obturētur: cauendū tñ — ſ Hipp.5.6. edid. 34.
eſt ne multo tēpore poſt perfectam coctionē cum iam ciborum eget exerceatur, nā vbi fames
D (inquit Hippocrates) laborādū [r] nō eſt; nimis enim exhaurietur corpus. Nocet ēt exercitatio, — t Gal.lib.2. de tuen va lete.2.
& vbi nimia ſit copia ſanguinis,quia periculum eſt ne venæ abrumpantur,& vbi ſuccorū pra-
uitas,quia tunc teſte eodem Hippocrate [ſ] ulcera erumpūt:ſed qui optima ualetudine fruitur, — u Hipp.6.6. epid.4.
qualem finximus,neq. multo ſanguine,neque prauis ſuccis redundat. Modus quē ſeruare dēt
qui exercetur, eſt nō ſtatim à quiete [t] ad exercitationē præſertim ualidā ſe trāsferat, ſed pau — x Sup.i hoc cap.
latim prius dimoueatur, ne muſculorum fibræ abrumpantur : Quamobrē molliori motu prius — y Gal. 2.de tuen val.2.
leniendæ ſunt ac relaxandæ; ſic ēt apertis uijs commode excernuntur quæ ſuperant. Ordo quē
ſeruare oportet,colligitur ex tempore quod ante expoſitum eſt:perfecta.n, coctione cibi con — z Gal. 5.6. epid. cō.32. & 4. de tu. val.c.4.
uenit exerceri priuſquam nouus cibus ſumatur,quamobrē [u] labor cibū præcedat,non quo hic
ſumendus ſit ſtatim à labore,cum homo adhuc calidior eſt, ſed poſtquā calor deferbuit , ut in
ſuperioribus [x] oſtenſum eſt,ſicuti neq; labor ſtatim a cibo cōuenit,ſed poſt perfectā [y] coctio- — a Ariſto.de nat.anima. &Gal.4.de cau. pulſ.c. 2.& 3.& 1. de tuen. va let.c.8.
nē. Eadē ratio aī tranquillitatis ac perturbationis uidetur quæ ſomni & uigiliæ:tum motus &
quietis:uidetur.n.tranquillitas [z] inſtar ſomni & quietis ad recreandos ſpiritus,& perficiendā
coctionē conferre. Contra perturbatio inſtar motus,ac uigiliæ ad excitandū calorē,nutrienda
mēbra,& expellenda quę ſuperant,mouetur enim ob animi perturbationē ſanguis & ſpiritus
una cū [a] calore,perinde atq; ob motū corporis; Quare eadē facultas eſſe uidetur motus animi

& corporis, hoc tamen intereſt, quod motus corporis neceſſarius eſt vt iam demonſtrauimus, & ſatis valet ad propoſitos vſus, animi perturbatio neque per ſe ſufficit, neque neceſſaria [E] eſt, quoniam poteſt perfectiſſima ſanitas cum aſſidua animi tranquillitate coniungi. Sed

a Gal. 5. de plac. c. 2. b Gale 1. de tu. ual. ca 8. c Gal. 3. de difficul. reſpir. c. 12. & 1. de differ. feb. c. 2.

quia difficillimum eſt non [a] perturbari, ſoliſque ſapientibus vix tributum, dare operam oportet vt quantum poteſt, ſedentur animi motus turbulenti, in quod incumbunt [b] philoſophi ut animum, medici vt corpus à vitijs defendant, & ſanitatem tueantur: neque enim retinetur moderata temperatio corporis, vbi animus vehementius perturbetur, ſed ob iram [c] calidior redditur, ob ſpem, metum, lætitiam, mœrorem exiccatur: id quod euenit etiam ob ſtudium, quod non aliud eſt quam animi aſſidua & vehemens ad aliquam rem applicata occupatio, quæ tamen reijcienda non eſt, tolleretur enim philoſophia, & induſtria omnis, ſed debet tam ſtudio quam perturbationibus modus adhiberi, ita ut non ſit ſtudium perenne, non perturbatio diuturna, aut nimis vehemens. Maxime autem ab his cauendum eſt poſt cibum, ne ſpiritus a ventre ad caput feratur ſimul cum calore, quo tempore contrahi ad viſcera debet ut coctionem perficiat. Illud tamen obliuiſci non oportet, quod animi mores [d] ſequuntur fere corporis compoſitionem, quæ vbi moderata eſt, ſimul etiam moderatus eſt animus, neque vehementer commoueri ſolet; quamobrem non difficile eſt tunc vitare turbulentos animi motus, qui poſſent hominem de perfectiſſima ſanitate deturbare. Reſtant ex his quæ ſub victu comprehenduntur, retenta & expulſa: utraque autem neceſſaria ſunt, retenta quidem ut adij- [F]

d Gale. lib. quod animi mores naturis locis & Gal. lib. artis med. c. de cordis ac teſticulorum temp. a ca. 29. ad 30. e Gal. 3. de nat. fac. 12. f Gale. 1. de tu. ual. c. 12. g Galen de tu. ualc. 2.

ciantur quæ quotidie abſumuntur, expulſa, ut detrahantur quæ ſuperant. Retinentur autem quæ alimentum ſuppeditant, hæc enim adijci debent, expelluntur quæ ſuperant præter naturam, ſiue toto genere, ſiue copia [e] duntaxat: Toto genere præter naturam ſunt quæ ad alendum minime accommodantur, veluti deiectio ex prima coctione, cum qua ſimul detruditur, quicquid pituitæ, flauæ bilis, & humoris melancholici neceſſarium non eſt ad alendum. Ex ſecunda coctione quæ fit in venis, vrina, ex [f] tertia quæ fit in partibus ſolidis ſudor, & ſordes, hæc toto genere præter naturam ſunt. At ſanguis copia duntaxat præter naturam eſt, quem mulieres ſingulis menſibus expellunt: huius generis etiam eſt ſemen, quo tam viri quam mulieres redundant, præſertim ætate [g] firma inter adoleſcentiam & ſenectutem. Ad conſeruandam igitur perfectiſſimam ſanitatem retinere oportet id alimenti quod neceſſarium eſt, & expellere hæc quæ ſuperare diximus, ſiue toto genere, ſiue copia duntaxat præter naturam: debet autem modus in omnibus adhiberi; nam vbi retineantur quæ expelli oportet, aut vbi expellantur, quæ retineri, non poterit propoſita ſanitas conſeruari. Verum vbi cætera quæ ad victum attinent adhibeantur ut conuenit, retinebit homo perfectiſſime ſanus quod neceſſarium eſt, & ea tantum depellet quæ ſuperant non plura, aut intempeſtiue: vbi ſcilicet verſetur in aere moderato, comedat, bibat, dormiat, vigilet, exerceatur, quieſcat, vitet vehementes animi motus, & nimia ſtudia. Siquid vero in his erratum [G] fuerit, aut retinebuntur quæ expelli deberent, aut expelluntur quæ retineri, ſed tunc non ſeruabitur perfectiſſima ſanitas. Quamobrem quo pacto ſuccurrendum ſit, docebimus

h Gal. li. artis med. ca. 86. Gale. 3. epid. com. 2 & 3. de tu. ual. c. 11. i Gal. de arte me. c. 86. K Gal. de arte med. 86.

qua de ſanitate minus perfecta; nunc illud tantum admonebimus quòd in expulſione ſeminis maximè cauendum [h] eſt ne venus aut immoderata ſit, aut intempeſtiua; maxima enim ſequitur noxa, ex immoderata enim debilitatur corpus, cum effundatur poſtremum alimentum quo debent ſolidæ partes nutriri: ex intempeſtiua [i] prohibetur coctio, & crudi ſucci feruntur per venas atque obſtructionem faciunt: tantum autem temporis interponi debet, vt poſt concubitum homo leuior ſibi videatur, & nullo modo debilitatus; ſed vbi ſanitas perfectiſſima eſt, veneris libido accedit, cum iam ſuperans ſemen expellere oportet. Tempeſtiua [k] autem venus eſt cum homo neque plenus, neque inanis, neque refrigeratus, neque calefactus eſt, ſed omni exceſſu caret. Huiuſmodi ergo eſſe debent ſex res non naturales, vt moderata adiectione ac detractione perfectiſſima ſanitas conſeruetur: quamquam variari ætate

l Gale. 1. de tu. uale. per totũ librũ.

debent, quemadmodum veteres, [l] medici docuerunt, quos nunc imitati, quid proprie cuiuis ætati conueniat, ſeparatim explicabimus ſumpto initio ab infantia. [H]

Finge primò infantem perfectiſſime ſanum; hunc & defendere oportet ab iniurijs quæ euitari poſſunt, leniendo alias quæ neceſſario ſequuntur, & ita ſuſtinere, vt augeatur, & ad iuſtam magnitudinem perueniat. Opera quibus vtrunque efficitur ad moderatam adiectionem ac detractionem referuntur, ad quam perficiendam vtemur ſex rebus non naturalibus, quæ quo pacto aptentur propoſito infanti, ſigillatim percurremus. Si illud ante monuerimus, ꝙ cũ primũ

m Gal. 1. de tu. ual. 7. n Gal. 1. de tu ual. 2. o Gal. 1. de tu. ual. 7. p Hipp. 1. aphor. 16. & Galen 1. de tu. ual. 7. q Gal. 1. de tu. ual. 2.

in lucem editur, adeo [m] mollis eſt, vt nouo tum aeris appulſu, tum externarum rerum cõtactu facile offendatur: ſequitur mollities hæc neceſſitatem materiæ, & initia [n] procreationis, cui occurrendum eſt reſperſo [o] ſale diligenter contrito vt cutis paulo durior efficiatur, neque ita pateat externis iniurijs. Sufficit aũt ſal neque opus eſt adſtringentibus medicamentis, niſi cutis humidior ſit quam naturaliter ſoleat. Sed pergamus ad ſex res non naturales, quas omnes moderatas eſſe oportet, non tamen ita vt non vergant ad humorem, victus enim humidus inquit Hippocrates [p] pueris conuenit, quare & multo magis infantibus: quamuis enim cutis paulo ſiccior ac durior reddenda ſit, vt obſiſtat externis iniurijs, ſeruanda tamen eſt temperatio totius corporis humida, talis enim & ſecundum naturam eſt, & [q] neceſ-

ſaria

A ſaria ad incrementum. Debet igitur victus vniuerſus eſſe humidus, ſed moderate calidus,
calor enim innatus infantium, licet ſubſtantia [a] plurimus ſit, eſt tamen qualitate modera- a Gal. 2. de
tus: quamobrem moderatum victum deſiderat inter calidum & frigidum. Aer igitur medius tēp. 2. Gal
ſit inter calidum & frigidum, medius item inter humiduum & ſiccum, vel paulo humidior: at- 1. apho. cō.
que vbi non habetur talis, paretur arte vel regiones adeātur ubi talis ſit ſua natura. Cibum & 14.
potionē infantibus donec [b] primores dentes edant ſatis [b] præbet lac ipſum, quod pupilla in b Gal. 1. de
os demiſſa ſtatim ſugunt; adeò autem ipſo delectantur, vt cum præbetur à quauis alia mole- tu. val. 7.
ſtia videantur leuari. Maxime verò conuenit [c] maternum, vbi alioquin neque paucū, [c] neq; c Gal. ibid.
vitioſum ſit, nam ſimile [c] eſt ſanguini ex quo in vtero compacti ſunt, atque alti, leui enim mu-
tatione in mãmis vertitur in lac; Quare poſt biduum, aut triduum è partu præſtat infantem la
ctari à matre, ante dabit mammam alia nutrix. Copia lactis tanta eſſe debet quantam appetit
infans, qui vbi perfectiſſime ſanus fuerit, tantum appetet, quantum & poterit concoquere, &
ſufficiet ad alimentum pariter atque incrementum. Sed multæ ex mulieribus noſtri ſeculi (ſi
Dijs placet) ad id delitiarum venerunt, vt quos genuerſit, quos pepererunt, lactare atque ale
re receuſent, negantque moleſtiam illam ſe ferre poſſe. Vbi autem quauis de cauſa non lacte-
tur infans a matre, eligenda nutrix eſt quæ quantum fieri poteſt idoneum lac proferat: opor-
B tet hanc duos aut tres menſes ante peperiſſe, ita vt ex toto ceſſauerit purgatio à partu, & ſan-
guis bonus copioſe ad mammas feratur: ſit autem firma ætate, vt inter vigeſimum & quadra- d Gal. 1. de
geſimum annum, tum moderatæ [d] temperationis, & corporis optime conſtituti, mammis non tu. val. 9.
paruis aut laxis, ſed grãdioribus, ac ſolidis, medijſque inter molles & duras: eadem bonis mo-
ribus prædita ſit, qui vt monſtrant, ita efficiunt temperationem moderatam: quæ talis eſt, dili-
genter omnino curabit infantem: idoneo etiam [e] victu in ſex rebus non naturalibus vtatur, ca e Gal. ibid.
ueatque in primis a [e] concubitu per quem menſes euocantur, lac paucum profertur & mali
odoris: mulier quæ cõcepit, atque vtero gerit, ea nihil [e] deterius lactenti poteſt accidere, cum f Gal. ibid.
optima quæque pars ſanguinis abſumatur in fœtū alendū, atq; augendū, & quod ex [f] eo cõuer
titur in lac, paucum ſit, & prauū. Quod ſi nutrix deligatur qualem deſcripſimus, & idoneo uti- g Gal. ibi.
tur victu, proferet vt ſanguinem bonum ac multum, ita etiã lac, cuius copia, & qualitas oculis
ipſis deprehenditur. Debet. n. eſſe multū, & [g] colore albo, non liuido aut fuſco, odore bono, ſa-
pore [g] ſuaui; habitu medio [g] inter tenuē & craſſum, ita vt cum ſuper vnguem emulgetur,
nec ſtatim fluat, nec diutius hæreat, tam æquale vt non præſeferat diuerſas partes diſtinctas:
ſi non erit eiuſmodi, cauſari oportebit nutricis aut naturam, aut victum: naturæ vitium aut cu
randum eſt, aut alia nutrix eligenda eſt quæ bene valeat: ſi erretur in ratione victus, mutanda
C erit, nam ſi lac paucum ſit, plenior victus adhibeatur, ſi craſſius, extenuans, ſi tenuius, dentur
craſſiores cibi & potiones: ſi coloris non albi, aut mali odoris, vitentur eſculenta & poculen-
ta omnia praua, & ea tantum ſumantur quæ poſſint bonum ſuccum contrahere. In regionibus
frigidis vbi mulieres non tantum lactis procreant quantum neceſſarium eſt, datur infanti etiã
aliquid lactis caprini, bubuli, aut ouilli, vel per ſe ſtatim emuncti, uel incocti cū farina triticea.
Cum infans iam priores dentes edidit, nutrix non tantum mammam dare debet, ſed aliquid
etiam ex interna parte [h] panis quem ipſa prius in aqua decoquat, atque in ore mandat: pro- h Gal. 1 de
ceſſu temporis potui datur non nihil aquæ; [i] nam vinum tenera ætate omnino [k] alienum tu. ual. 10.
eſt; quamobrem interdicitur a Platone, ne addatur ignis igni: poſtea paulatim aſſueſcit pue- i Gal. 1. de
rulus eſui [l] carnis & leguminum. Somnus infantibus longior conuenit, & accedit; in utero tu. val 11.
enim (teſte Ariſtotele) [m] conſuerunt perpetuo dormire, ita vt non mirum ſit ſi nuper [m] nati K Gal. 1. de
plurimum quoque dormiant, præſertim cum redundent plurimo calore, atque humore, quo tu. val. 11.
fit vt multi uapores excitentur à ventriculo, & cerebrum impleant. Neceſſaria autem eſt lon- & Plato 1.
gitudo ſomni ad coctionem, & propterea ad alimẽtum atque incrementum. Quæ tamen vbi de legib.
nimia eſſet, noceret: [n] Sed qui perfectiſſimè ſani ſunt, cum ſatis dormierunt, per ſe excitãtur, l Galen. 1.
& uigilant, neque diutius dormiunt, quã neceſſe ſit. Quies, quæ [o] plurimum ad coctionem con de tuen. va
D ducit, & motus, qui ad excitandum calorem, & alimentum diſtribuendum, uiciſſim adhiberi le. 10.
debent: ſatis autem exercentur infantes & cum dimouentur in cunis, & cum geſtantur: plo- m Ari. lib.
rant autem vbi aut ex motu, aut diuturna quiete moleſtiam ſentiunt, ita ut non ſit difficile nu- de ſomno
tricibus utriuſque moderationem inuenire. Animi perturbationes moderatæ eſſe debent, exer & uig. c. 2.
cent enim aliquo pacto corpus: flent, [p] autem ubi perturbantur, quod cum diutius faciant, con n Hippo. 3.
ijcere oportet, quid moleſtiam afferat, & ita ſuccurrere uel dando mãmam, [q] uel dimouendo, aphor. 3.
uel relaxando, ubi nimium faſciis adſtringãtur, uel in linteis mundis inuoluendo, illis detractis o Superius in hoc capi te.
quæ ob ſordem moleſta erant, uel ſono, crepundijs, cantilenis: omnibus enim his modis ex per p Gal. 1. de tu. val. c. 8.
turbationibus animi ad tranquilitatem perducuntur. Quod ſpectat ad retenta & expulſa, ſi q Gal. 1. de tu. val. 8.
infans ſit perfectiſſime ſanus, qualem fingimus, nihil eſt quod arte fiat. omnia enim ut conue-
nit ſponte ſequentur. Cum uentum eſt ad pueritiam, idonea ſimiliter adiectione ac detractio-
ne opus eſt, quam efficit victus moderatus, qui ſimiliter [r] humidus eſſe debet, ut ſanitas con- r Hippo. 1.
ſeruetur, & incrementum perficiatur. Sit igitur uniuerſa ratio uictus media inter calidã & fri- aphor. 6.
gidam, ſed paulo humidior, non tamen multo: aer [ſ] ille idem conuenit qui infantibus, cibus ſit ſ Gal. 1. de
boni ſucci, moderate calidus, non tamen omnino medius inter humidum & ſiccum, ſed paulo de tu. vale. c. 11.
humi-

humidior. Conuenit panis optime confectus, caro elixa magis quam aſſa, comedantur ea quæ E
ſuperius perfectiſſime ſanis diximus conuenire: potius ſit aqua, aut vinum aquoſum valde dilutum: ſomnus longior ſit, ſed per ſe expergiſcuntur, vigilantque pueri perfectiſſime ſani, vbi ſatis dormierunt. Exercitatio mediocris [a] ſit, non vehemens, aut valde lenis: maxime autem eo incumbendum eſt vt animi perturbationes ſedentur, & boni [b] mores acquirantur, qui plurimum conducunt ad bonam valetudinem defendēdam; ſponte autem his expelluntur, aut retinentur quæ conuenit.

a Gal. 1. de tu. val. 12.
b Gal. ibid.

Adoleſcentes, cum quod ad ætatem ſpectat, omnino moderati ſint, victum prorſus moderatum deſiderant, quem ſupra [c] declarauimus, cum in vniuerſum egimus de perfectiſſima ſanitate conſeruanda. Iuuenes calidiores [d] & ſicciores ſunt, & idcirco facile incidunt in morbos ſimiles: quod periculum vt euitetur, potius ſuſtinendi ſunt contrarijs, hoc eſt frigidis & humidis, aut certe moderaris, quam ſimilibus, hoc eſt calidis & ſiccis: vtantur igitur aere frigidiore & humidiore, gaudēt enim magis hyeme [e] quàm æſtate: vtantur cibis frigidis & humidis, elixis magis quam aſſis, comedant panem ex aqua, ptiſanam, alicam, lactucam, cucurbitam, cucumeres, piſces, carnes, oua. Vitent aromata, & acriora omnia vitent & mel quod facile in [f] ipſis uertitur in bilem: moderate dormiant & vigilent, leniter exerceant, caueant ab ira & animi perturbationibus, expellant quæ quotidiè ſuperant. Aetas conſtans media inter iuuentutem, & ſenectutem ſiccior adhuc eſt quam iuuētus, ſed minus [g] calida, cum iam inclinare incipiat, & idcirco frigidior ſit: poſtulat autem contraria, nimirum calida & humida vt retardetur ſenectus, potiuſquam ſimilia, quæ ipſam maturarent. Vtantur ergo qui ætate conſtant, victu moderato, aut paulo calidiore & humidiore, non tamen frigido & ſicco. Reſtat ſenectus, quæ euidenter iam frigida [h] & ſicca eſt, & aſſidue redditur magis talis, dum hominem ad interitum præcipitet, qui celerius ſequeretur, ſi adhiberetur victus frigidus & ſiccus: præſtat igitur contrario vti nempe calido & humido vt remittatur frigoris & ſiccitatis exceſſus, reficiendi enim ſunt ſenes, quemadmodum [i] & conualeſcentes: ſed cum vtrorumque ſanitas imperfecta ſit, quid propriè poſtulet, explicabimus cum tractauerimus de conſeruanda ea quæ perfecta eſt, nam de perfectiſſima ſatis locuti ſumus.

c Supra à pricipio huius capitis.
d Gal. 2. de temp. 2.
e Galen. 3. aphor. commen. 2.
f Gal. 3. de al. fac. cap. 39. & 1. de nat. fac. ca. 8.
g Gal. 5. de tu. val. c. vl.
h Gal. 2. de temp. 2. & 1. de tu. val. c. 2.
i Gal. de arte med. ca. 100.

De conſeruatione ſanitatis perfecta. *Cap. II.*

SAnitatem perfectam diximus [k] eſſe illam noſtri corporis compoſitionem quæ ſecū dum naturam eſt, & vſitata vitæ munera exequitur, non tamen omnino moderata G
eſt, neque obit illa omnino validiſſima; quo nomine recedit à perfectiſſima, quæ penitus moderata eſt, & perfectiſſime fungitur vitæ muneribus; ſed [l] vt hæc prorſus ſeruari debet, ita quæ perfecta eſt, poteſt & ſimilis ſeruari & redigi ad perfectiſſimam. [m] Cum homo occupatus eſt publicis, aut priuatis negotijs, adeo ut exequi nō poſſit quæ à medico imperantur, ſeruanda eſt, alioquin corrigi poteſt. Attenditur aūt perfecta ſanitas & in partibus multiformib. & ī ſimplicib. ſeruaſ in multiformib. cū vitanſ ea à quib. offēdi formā cōſtat, [n] vt tela & ictus: præterea cū ſimili adiectione ac detractione ī eodē ſtatu retineſ materia, q̄ ſimplices partes ſuppeditāt: emendatur verò, & ad moderationē redigitur, & impulſu externo corrigendo formam, vt in curatione ſolet, & adiectione ac detractione mutata materiam augendo, vel minuendo prout res poſtulat. exempli gratia ſubijciemus corpus nimis rarum aut denſum, cuius caua moderationem non retinent, tum nimis gracile, aut obeſum cuius magnitudo à mediocritate recedit; poteſt hoc ſimili adiectione ac detractione, & ideo ſimili victu tale ſeruari; poteſt & contrariis corrigi. Finge primo rarum eſſe, opus eſt his quæ denſitatem efficiāt, vt ad mediocritatem perducatur: aer frigidus ſit, & ſiccus, cibus multus, ſiccus, glutinoſus: potio parcior & adſtringens, vigilia diuturnior, ſomnus breuior, motus celerior & vehementior, frictio durior, cura, ſtudium, ſollicitudo, multa expulſio, balneum aquæ ferreæ, aut alterius ſic- H
cantis atque adſtringentis. Contra denſitatem verò aer ſit calidior, & humidior, cibus parcior, tenuior, humidior, potio multa: ſomnus longior, [o] lenis motus, ac frictio [o] mollis, animi tranquillitas, expulſio moderata, balneum aquæ calidæ. Sed fac corpus eſſe gracile, perducetur ad moderatum habitum, ſi bene nutriatur, quod fiet idoneo cibo, ac potione attracto alimento ad externas partes, & his [p] ita relaxatis, vt ipſum admittant. Cibi & potionis tanta copia eſſe debet, quanta concoquitur, ſubſtantia vero boni ſucci: attrahitur ad partes, & ab illis admittitur vbi calefiant & relaxentur, quo ſpectat [p] aer calidus & humidus, ſomnus longior, lenis, ac modica exercitatio, [q] frictio mollis, animi tranquillitas, expulſio moderata, balneū aquæ dulcis: quod ſi adhibeatur, antequam cibus ſit perfecte coctus, facile corpus implebit, ſed tunc periculum erit ne anguſtiora vaſa obſtruantur, quod vbi accidat, ſuccurrendum eſt his quæ detergunt, extenuant, incidunt. Contra ſi corpus fuerit obeſum, vt ad mediocritatem perueniat, neceſſe eſt exiccetur, & parcius [q] alatur; Quò ſpectat aer calidus & ſiccus, cibus paucus [q] atque extenuans, exigua potio, longa vigilia, motus [r] multus ac celer, animi perturbatio vehemēs, multum ſtudium, copioſa expulſio, balneum aquæ ſalſæ, aut alterius calefacientis, & ſiccantis. Sanitas verò partium ſimplicium quæ temperatione cōtinetur, ſi a moderatione re-

k Supra li. 1. ca. 3.
l Supra c. 3. huius libri.
m Superius ibidem.
n Gal. de arte med. ca. 85.
o Gal. 6. de tu. val. c. 8.
p Gal. 1. de tu. val. c. 8.
q Gal. ibid.
r Gal. li. 6. de tu. na. 8.

Digitized by Google

A ne recedat, quod humidior aut ſiccior ſit, poteſt & ſimilibus ſeruari, & cõtrarijs corrigi, utrũ-
que enim tutum eſt: ſin calidior aut frigidior, [a] contrarijs corrigenda eſt; periculum enim eſt a Gal. 6 de
ne cum ſimilibus ſeruatur, ex leui errore vertatur in morbum ſimilem. Quibus autem inſtrumẽ tu. val. 3. &
tis vnaquæque ſpecies temperationis à moderata recedens, aut ſeruanda, aut corrigenda ſit, ſup. c. 6.
nunc ſubijcere oportet. Fac primum ſani hominis temperationem calidiorem eſſe, ſed medio-
critatem retinere inter humorem & ſiccitatem, remittendus erit calor refrigerantibus, ſatisq;
id præſtabunt ſex res non naturales: neque enim opus erit medicamentis, niſi calor cum ſicci-
tate iungatur. Moderatio autem quam nunc fingimus inter humorem & ſiccitatem, eadem ſer
uanda erit; id quod fiet ſimili victu, hoc eſt medio inter [b] humidum & ſiccum: Quod ſi paulo a Gal. li. 6.
humidior adhiberetur, non noceret, ſed propulſaret ſiccitatem quam caloris exceſſus proceſ- de tu. ua. 1.
ſu temporis affert. Sit igitur tota victus ratio frigidior, tum vel media inter humidam & ſiccã,
vel humidior: talis ergo eligatur aer. Cibus ſit quẽ ſupra diximus [c] aptari iuuenibus, potui de- c Sup. in c.
tur aqua, aut vinum valde aquoſum, ac dilutum, quod ſatis refrigerat, & vini cõmoda præbet. anteced.
Tam ſomnus quam vigilia conuenit mediocris, cum hæc calefaciat externas partes & refrige
ret internas, ille contra. Quies, qua [d] Hippocrates eos vti iubet qui natura calidiores ſunt, ac
cipitur pro leni motu, qui neceſſarius eſt vt calor aliquantiſper excitetur: ſatis enim eſt inam- d Hip. 4. 6.
B bulare: vitentur animi perturbationes, præſertim ira, expellantur quæ redundant, non ſolum epid. tex. 15
per deiectionem & vrinam, ſed etiam per ſudorem, ad quem educendum ualet balneũ [e] aquæ e Gal. 6. de
dulcis. Si temperatio frigidior fuerit, ſed media ſimiliter inter humidam & ſiccam, remittẽdũ tu. ual. c. 3.
erit frigus calefacientibus [f] ijs quæ retinere poſſint mediocritatem humoris ac ſiccitatis: aer f Gal. 6. de
igitur, cibus & potio, calidiores ſint: ſomnus & vigilia mediocris, motus multus ac celer, animi tu. ual. c. 4.
perturbatio vehemens, & præſertim ira, expulſio moderata. Vbi victus non ſufficiat, confugiẽ-
dum erit ad medicamenta [g] calefacientia. Tẽperatio media inter calidam & frigidam, ſed iu- g Gal. ibid.
ſto humidior aut ſiccior: poteſt & talis ſeruari victu ſimili, & contrario reduci ad moderatio-
nem; quamuis ſiccam præſtet potius corrigere, cum aſſidue [h] ſiccior fiat ætate, differetur h Gal. 1. de
ſenectus ſi adhibeantur [i] humida: ſufficit autem ad propoſitas immoderationes ſolus victus tu ual. 2. &
humidus, vt madefaciat, ſiccus vt ſiccet. Pertinet ad humidum victum, humidior tum aer, 12.
tum cibus & potio, ſomnus longior, vigilia breuior, quies vel motus paruus ac lenis, animi i Gal. 5. de
tranquillitas, exigua expulſio, balneum aquæ dulcis. Contra ad victum ſiccum refertur tu ual. c. 7.
aer ſiccus, cibus & potio quantitate parcior, qualitate ſiccior, ſomnus breuior, vigilia diu- & li. de ma
C turnior, motus celer, ac plurimus, animi perturbatio vehemens, aſſiduum ſtudium, ex- raſ. c. 5.
pulſio multa, balneum aquæ ſalſæ. Quatuor exceſſus temperationis expoſiti ſimplices ſunt:
reperiuntur [k] totidem compoſiti, cum exuperat aut calor & humor, aut calor & ſiccitas, aut k Gal. 1. de
frigus & humor, aut frigus & ſiccitas. Eadem autem ratio eſt & conſeruandi per ſimilia, & cor temp. c. 8.
rigendi per contraria, aptanturque eædem ſex res non naturales quales deſcripſimus, ſed cõ-
poſitæ, vt calefacientes & madefacientes ſimul, uel calefacientes & ſiccantes, uel refrigeran-
tes & madefacientes, uel refrigerantes & ſiccantes: propulſatio autem morborum qui impen-
dent, ubi temperatio duplici qualitate excedat, ſpectat ad imperfectam ſanitatem, ad quam l Gal. lib. 5.
proximè pergemus. Docebimus autem qua ratione occurrendum ſit fluxui, ac putredini hu- de tuẽ. val.
morum, quam afferre ſolet temperatio immoderate calida [l] & humida: tum bilioſis ſuccis, & c. 12.
fuligini in homine calido & ſicco, pituitæ in frigido & humido: frigida uero & ſicca tempera- m Ga. 5. de
tio omnium deterrima [m] eſt, & ſenectuti ſimilis, eademque ratio victus utrique conuenit, ad tu vale. 12.
quam nunc aggredimur. & Gal. 6. de
tu. val. c. 2.

De conſeruatione ſanitatis imperfectæ ſenum, conualeſcentium, & eorum qui incidunt in morbum. Cap. XII.

D IMperfectam ſanitatem appellauimus eam quæ [n] media eſt inter perfectam & mor- n Galen. de
bum, neque enim adeo ualidas actiones perficit, ut perfecta, neque adeo euidẽter tu. valet. ad
ſuo muneri deeſt, ut morbus, ſed imperfecte ſuum officium facit, & leui de cauſa Thraſyb 7.
incidit in morbum. Hanc pertinere diximus [o] partim ad eos qui refectionem po- o Supra lib.
ſtulant, quemadmodum ſenes & conualeſcentes, partim ad eos quibus imminent morbi quos 1. cap. 3. &
propulſare oportet. Agemus primo de refectione, quã græci ἀνάληψιν, & ἀνάκτησιν dicunt, dein Gale. 5. de
pergemus ad propulſationẽ [p] morborum, quam partem græci uocant προφυλακτικὴν. Senes igi- tu val. c 4.
tur pariter & cõualeſcentes refectionem [q] deſiderant; utrique enim & graciles ſunt, & pau p Galen. ad
cum [r] ſanguinem ac ſpiritum habent, & idcirco exiguum calorem, quamuis nullo alio affectu Thraſy. de
præter naturam laborẽt. Debet ergo utriſque refici humida ſubſtantia ſpirituum, ſuccorum, 30. & 5. de
& partium ſolidarum qua [s] continetur calor innatus: quamobrem ſimul calefaciendi ſunt, tu. val. c. 4.
& madefaciendi; id quod ſola uictus ratione perficitur, neque omnino libera, qua i utuntur q Gal. ibid.
ſani, neque omnino circumſpecta, quali ægrotantes, ſed media inter utramque: hanc primo r Gal. de ar
deſcribemus tanquam communem ſenum & conualeſcentium, dein ea quæ proprie à ſeni- te med. ca.
bus requiruntur, ſeparatim ſubijciemus. Ergo ex ſex rebus non naturalibus, ad refectionem 100.
accommodatur primum aer moderate calidus & humidus, ut ſimile reddat corpus, & alimẽto s Galen 11.
aptum: meth. c 1. & c. 3.

aptum: qui calidior [a] eſt, nimium conſumit, qui frigidior, non permittit ſanguinem á membris E
attrahi & in eorum ſubſtantiam conuerti; qui ſiccior ſimiliter conſumit & exiccat, qui humi-
dior, obtundit vim caloris: Quamobrem mediam temperationem habeat, aut ſi excedat, in ſe-
nibus vergat ad calorem & humorem, in conualeſcentibus verò ad qualitatẽ præcedenti mor-
bo contrariam. Cibus ille plurimum [b] ad reficiẽdum valet, qui quantitate copioſus eſt, & qua
litate craſſus, & glutinoſus, plurimum enim præbet materiæ qua recreetur id quod exhauſtum
eſt; Sed quia nequit quod ſumitur hoc præſtare niſi [c] ſuperetur & concoquatur a calore illatũ
partium quæ reficiendæ ſunt, non poteſt hic cum imbecillus ſit, probe cibum multum, craſſum
& glutinoſum concoquere; quod ſi paucus & tenuis [d] detur cibus parum proderit: quamobrẽ
neceſſe eſt ſepius [e] dando paucitatem compenſare, qualitatem verò neque craſſam, neque te
nuem eligere, ſed mediam inter vtramq. idonea ſunt panis [f] optime confectus, cui non ſit ex
toto detractus furfur, ptiſana, piſces ſaxatiles, & ex alijs teneri ac fragiles, aues montanæ, co-
lumbæ ex turribus, pulli gallinacei, teſtes gallorum, alæ gallinarum, caro hædi, oua ſorbilia, ca
ſeus recens, lac, præſertim [g] cum ſaccaro aut melle epotum: potio ſit vinum [h] tenue, ſubflauũ,
aut ſubruſſum, ac lene. Somnus longior conuenit ad alimentum concoquendum & madefaciẽ
dum corpus; quanquam vigilia etiam prodeſt vt euocetur calor, & alimentum ad partes exter
nas. Reſpondet quies ſomno, eodemq; modo [i] valet ad concoquendum cibum, & madefacien F
dum corpus, motus vigiliæ, qui mollis eſſe debet, vt inambulatio, frictio. [k] mollis ex oleo, ſic
enim euocat alimentum ad partes externas, efficitque vt bene alantur. Animi perturbationes
vitandæ ſunt, tranquillitas plurimum aptatur. Expulſio neque nimia ſit, ne homo nimis exhau
riatur, neque pauca, ne calor ſtranguletur, ſed moderata; atque vbi ſponte non ſequatur, euo-
care deiectionem oportet iniecto [l] oleo per clyſterem in inteſtina, vrinam potione [m] vini te-
nuis, ſudorem balneo [n] aquę dulcis, quod præterea calefaciendo ac madefaciendo reddit par
tes externas ad accipiendum alimentum idoneas. Proprie autem ſenũ [o] refectio γηροκομική græ
ce nominatur: pertinet autem ad omnes, & maxime ad eos qui primam & ſecundam partem
ſenectutis degunt: nam decrepitis magis circumſpiciendum eſt quomodo è vita tãquam è na
ui vetuſta ac dehiſcente, aut ex putri & delabente ædificio excant, cum trahi diu non poſſint,
neque ferant amplius ea præſidia quibus ante ſuſtinebãtur. Omnium autem non ſimpliciter ſa
nitas dicitur, ſed ſenum ſanitas, cum pauco ſpiritu, [p] pauco ſanguine, gracilitate partium, tẽ-
peratione frigida & ſicca contineantur, & propterea redundent [q] crudis ac pituitoſis ſuccis,
ob quorum copiam decepti [r] ſunt qui ſenes humidos iudicarunt. Poſtulant igitur omnes refe
ctionem, perinde ac conualeſcentes, vt recreetur ſpiritus, ſanguis, & caro: huc ſpectat ratio vi
ctus, quam proxime diximus ad calefaciendum & madefaciendum vergere, vt corrigatur ex- G
ceſſus frigoris, qui licet ſecundum naturam ſit, quatenus ſequitur neceſſitatem [s] materiæ, eſt ta
men præter naturam, quatenus formæ ac vitæ aduerſatur. Non eſt igitur vt ſiccentur ſenes, tã
quam nimis humidi, quẽadmodum voluit [t] Polybus, ſed vt tãquam nimis ſicci ſuſtineantur hu
midis, & propriè victu, quem deſcripſimus: ſed quia redundant crudis, ac pituitoſis ſuccis, dã
da [u] opera eſt vt quotidie vrina, deiectione, ſudore educantur quæ ſuperant, ſi non ſponte, ſal
tem auxilio artis. Ad euocandam deiectionem infundatur in inteſtina per clyſterem [x] oleum,
aut ius pingue aut leuiter detergens: dentur ante alios cibos illi qui aluum ſoluunt, vt fici, pru
na [y] perſica, armeniaca, æſtate recentia, hyeme verò ſicca, caricæ aut pruna incocta ex mul-
ſa: ſumant & quouis tempore olera elixa [z] cum oleo & ſale. Ad vrinam euocandam bibant [a]
vinum tenue, aut aquam in qua bullierit appium, vel petroſelinum; vt verò per cutem educan
tur quæ in habitu totius corporis retinentur, efficiet [b] frictio mollis, & balneum aquæ dulcis:
hæc interdum non ſufficiunt, neq. prohibere poſſunt quominus colligantur in corpore pituito
ſi & praui ſucci, quod vbi accidat, ex interuallo aliquot dictum ope medicamentorum. [c] exte
nuandi atq. incidendi ſunt. Valet ad extenuandum diaſpoliticum, [d] diacalamentum, diatrion H
pipereon, theriaca, piper album, ſemen vrticę, ſemen petroſelini, betonica, puleguũ, calamentũ
ſerpillus, ſaxifraga ex oxymelle aut mulſa, tñ cæpa, alliũ: ad educẽdũ uero [e] reſina terebinti
na anicum cũ ficis ſiccis detracto earũ cortice mercurialis herba, braſſica marina: magis autẽ
utendum eſt lenibus, quàm acribus, quæ licet plus educant, magis tamen aluum adſtrictam re
linquũt: ubi tñ neceſſitas urgeat, ſumãtur [f] pilulæ ex aloe, aut hiera, ſiue eas quas dicũt aleſan
ginas. Sani illi reſtant quibus morbus impendet; pars medicinæ quæ ipſos tuetur, dicta à græ-
cis προφυλακτική, eo conſilium dirigit, ut hunc propulſet, antequam incipiat: nam cum inceperit,
prohibere ne augeatur, curantis & non conſeruantis munus cenſetur. Impendet autem alijs
alius morbus, ſiue pertineat ad ſimplices partes, vt repugnantia totius ſubſtantiæ, aut [g] immo
deratio temperationis, ſiue ad multiformes, vt figuræ, ſuperficiei, cauorum, magnitudinis, nu-
meri, ſitus mutatio præter naturam, ſiue ad [h] vtraſque veluti ſolutio vnitatis: quot enim ſunt
morborum ſpecies, totidem imminere poſſunt. Sed qui magis vnicuique immineant, conijci
poteſt ex cauſis tam externis quam internis, & ſimul ex propenſione corporis ad hunc vel il-
lum morbum, ſiue totius, ſiue alicuius partis: alij enim alijs aut parent, aut obſiſtunt, multum-
que intereſt ad quos homo ſit habilis: in illos enim leui de cauſa incidit, in alios non niſi ob ve
hementem & validam. Conſiſtit propenſio in exceſſu quodam naturalis compoſitionis, ſiue tẽ
pera-

a Gal. 5. de tu. val c. 4.
b Gal. li. de marcore. c. 9.
c Ga. 7. meth. c. 6.
d Gal. li. de marcore 9.
e Ga. de tu. val. c. 4
f Gal. 5. de tu. va. 7 & 8.
g Gal 5. de tu. val 7.
h Gal. 5. de tu. va. 5.
i Gal. 4. de tu val. 4. & 5. 6. comm. 22.
k Gal. 5. de tu val. c. 3.
l Gal. 5. de tu. val. c. 9.
m Ga. 5. de tu. ual. c. 5. & c. 9.
n Gal 5. de tu. val. c. 4.
o Gal. 5. de tu. val. 2. & 5. de tu. va. c. 4.
p Ga. li. ar. med. c 100
q Gal. 5. de tu. val. c. 8.
r Ga ibi. & Gale. 2. de tempe. 2.
s Gal. li. de marcore.
t Hip. li. de ſaluori dieta 7.
u Gal. 5. de tu. val. c. 9.
x Gal. ibid.
y Gal. ibi.
z Gal. ibid.
a Gal 5. de tu. val. cap. 5. & 9.
b Gal. 5. de tu. val ca. 3
c Gal. 5. de tu. val. c 8.
d Gal. 4. de tu. val. c. 5. & 5 de tu. val c 6.
e Gal. 5 de tu. val. c 9.
f Gal. 5. de tu. val. c. 9.
g Ga. li. de diff morb. ca. 4.
h Ga. ibid. & de arte med. c. 8.

A perationis primarum qualitatum,ſiue compoſitionis partium multiformium: augetur enim facile eiuſmodi exceſſus, ita vt homo ex ſanitate in ſimilem [a] morbum detrudatur, vt calidus in calidũ, frigidus in frigidũ, in adſtrictionẽ vel obſtructionẽ vaſorum ille cui hæc naturaliter anguſta; proprie autem in illis partibus timendus eſt morbus, quæ imbecilliores ſunt, ſiue a primo natali die,ſiue quod poſtea ob [b] præcedentes mor bos redditæ fuerint tales:plurimum igitur poteſt habilitas corporis, ſed neceſſe eſt concurrat effectrix cauſa, vt homo in morbum compellatur,ſiue externa,ſiue interna:ſub externa [c] comprætenduntur tela & ictus,quæ ab omnibus vitantur;præterea immoderatus vſus ſex rerum non naturalium,quem periti dumtaxat & prudentes cauent, quamquam aer vel tota ſubſtantia vitioſus quemadmodum peſtilẽs,[d] vel manifeſta qualitate excedens,vt valde calidus aut frigidus ob regionem, ob tempus anni,ob præſentem cœli conſtitutionem, deuitari non poteſt: quare neceſſe eſt hominis corpus ita parare vt ab eius iniuria minime lædatur. Cauſę internæ ſucci ſunt qui in corpore uerſantur,vel quantitate,vel qualitate,vel vtraque immoderati:nam niſi occurratur,morbum afferent.Ille igitur qui impendentes morbos propulſat, ad habilitatem corporis ſpectare debet, ad aerem, & ad vitium ſuccorum. Habilitas corporis quam in exceſſu compoſitionis, ſiue ſimplicium partium, ſiue multiformium conſiſtere [e] diximus, indicat hunc reducendum

B eſſe ad moderationem per contraria, vitatis omnibus illis a quibus augeri poſſet: debet exempli cauſa homo calidus abſtinere à calidis, vti frigidis, frigidus: [f] contra debet ille, cuius caua anguſtiora ſunt, hæc relaxantibus dilatare,& ea fugere quæ vel adſtringunt, vel obſtruunt: qui calidus & humidus eſt, cum facile in [g] putredinem incidat & morbos qui illam ſequuntur,partim refrigerandus & ſiccandus eſt, partim purus reddi debet, & ita parari vt expeditum habeat perſpiratum,qui niſi prohibeatur [h] non poteſt putredo accendi: remouere autem quemuis exceſſum oportet ab omnibus partibus,ſed potiſſimum ab illis quæ imbecilliores ſunt,& morbo periclitantur. Sequitur aer, qui vbi tota ſubſtantia vitioſus ſit, corpus partim [i] antidotis,quæ venenis reſiſtunt,partim [k] his quibus putredinem propulſari proxime docuimus,ita parandum eſt,vt eius iniuriæ renitatur.Reſtant ſucci, qui vbi timemus ne morbum afferant,primo dare operam oportet ne vlterius colligantur in corpore copia,vel qualitate noxij,deinde ad moderationem redigere eos qui iam collecti ſunt. Ergo ne contrahantur multi,tenui [l] victu vtendum eſt,ne vitioſi, partim remittendus eſt exceſſus temperationis viſcerum, partim danda ſunt eſculenta & poculenta illis contraria, vt calida ſi frigidi, frigida ſi calidi,tenuia ſi craſſi,craſſa ſi tenues,lenia & boni ſucci,ſi acres.Illi qui iam in corpore verſantur, ſi copia peccent omnino exinaniendi ſunt, ſi qualitate, non ſemper, cum poſ-

C ſint interdum mutari, & redacti ad mediocritatem relinqui in corpore, interdum expedit vtrumque, ita vt partim mutentur, partim exinaniantur. Finge primum nimis multos eſſe, neceſſe eſt detrahantur aut miſſione ſanguinis, aut deiectione, aut vrina, aut ſudore, aut inedia. Miſſio ſanguinis tunc neceſſaria eſt cum diſtenduntur uaſa: [m] imminet enim periculum ne abrumpantur, aut ne prohibito perſpiratu calor ſtranguletur: ſi non tanta ſit ſuccorum copia vt diſtendat vaſa, ſatis exhauritur deiectione, vrina, ſudore, aut etiam inedia, quæ eatenus exhaurit, quatenus [n] corpus à cibo & potione abſtinens ſatis à calore exhauritur: ſin vitium ſit in qualitate ſuccorum, expedita via detractio eſt. Maximè autem valet [o] purgatio, quæ non aliud eſt quam eductio ſuccorum qualitate peccantium: hæc neceſſaria eſt vbi adeo corrupti ſunt, vt non poſſint redigi ad naturalem ſtatum, & in alimentum uerti, tunc enim expelli omnino debent, & nullo pacto relinqui in corpore. Illi verò qui ad naturalem ſtatum reuerti poſſunt, ſi nimis copioſi ſint, partim educendi ſunt, partim temperandi & in corpore relinquendi, ſi copia non excedant, ſufficiat ſolam qualitatem moderari, vt craſſitudinem per [p] extenuantia, tenuitatem per ea quæ craſſi ſucci ſint, calorem per refrigerantia, frigus per calefacientia, acrimoniam per lenientia: quæ ſi non ſatis perfici poſſint,ab eſculentis & poculentis confugiendum eſt ad me-

D dicamenta. Crudi ſucci concoquuntur [q] à natura,& in alimentum vertuntur,pręſertim ſi arte extenuentur,& incidãtur,augeaturq; calor naturalis,ſomno [r] ac vini potu.Praui atq; acres ſucci,ſi multi ſint, neceſſe eſt minuantur,nam non pura corpora, inquit Hippocrates [s] quantò magis nutrias, tanto magis lædes: ſi pauci, temperari poſſunt & balneo aquæ dulcis, & lenibus cibis ac potionibus. Perpetuum autem eſt cum exhauriuntur ſiue copia, ſiue qualitate lædentes, vt intueamur corpusne vniuerſum, an aliqua ſolum pars morbo exponatur. Si totum corpus, æquè licet ex quouis loco noxios ſuccos exhaurire; ſi aliqua pars, educendi ſunt ex contraria, vt auertantur ab ea quæ periclitatur. Habenda eſt etiam ratio loci in quo continentur ſucci educendi: qui in habitu totius corporis verſantur, ex cute [t] exhauriendi ſunt: qui in ramis venæ cauæ, per venæ ſectionem effundendi, aut per vrinam: qui in alijs partibus internis, & potiſſimum in ventre, per deiectionem: id quod veteres medici [u] præcipiunt in ſananda laſſitudine, quæ cum eos attingat quibus imminet morbus, proxime ſubijcienda eſt.

Laſſitudo igitur quæ græce κόπος dicit, ſymptoma eſt ad ſenſum tactus deprauatũ pertinẽs, eſt enim moleſtia quædam quam tactus præter naturam percipit in vniuerſo corpore, præſer-

tim

a Gal.5. de tu.ua.c.11.
b Gal.3.de nat. fac.13.
c Gal.de arte med.85.
d Gale. de theriaca ad Piſon. c.16.
e Sup. paulo ante.
f Gal 6. de tu.val.c.3. & c.4.
g Gal. 6.artis med.5.
h Gale. 11. meth. c. 8. & 10.
i Galen. de theriaca ad Piſon c.16.
k Gal.1. de dif feb. c.4
l Galen. de tu. val. c 6.
m Gale. 1. apho.cõ.3.
n Gal.4. aphor. cõ.2. & li.de venæ ſectione contra Eraſiſt.c.4.
o Gal.1. apho. cõ. 2.
p Gal.4 de tu.val.5.
q Gal 4. de tu.val.4. & 5.
r Gal. ibi.et Gal. 4.acu. cõ.105.
s Hipp.2 aphor.10.
t Gale 4.de tu.ual c.7.
u Gal 4. de tu.ual.c.4.

tim [a] cũ mouetur: repræſentat aũt aliquando [b] diſtentionẽ, aliquando vlcus, aliquãdo inflãma E
tionem, aliquando ariditatem, cum homo ſibi videatur interdum diſtendi, interdum vlcerari,
interdum inflammatione opprimi, interdum exiccati, ita vt quatuor ſpecies diuerſæ laſſitudi
nis ſe oſtendãt, Vnaquæque autem aut [c] ab euidenti cauſa, vt à motu & labore, aut ab abdita,
hoc eſt à ſuccis quantitate vel qualitate immoderatis proficiſcitur. Sed cum euidentes cauſæ
moueant abditas, non poteſt fieri laſſitudo à nimio motu ac labore, quin ſucci qui in corpore
ſunt, præter naturam afficiantur; propriè autem laſſitudo illa, quæ tendentium ſenſum refert,
oritur à copia [d] bonorum ſuccorum, qui diſtendũt illas partes in quibus verſantur: illa in qua
vlcerari homo & pungi ſe indicat, oritur [e] ab acribus atque erodentibus, qui in habitu totius
corporis verſantur: illa quæ inflammationem repræſentat, ſub qua intimæ partes hominis con
tundentium ſenſum percipiunt, & muſculi præter [f] naturam calefacti ſunt ac tument, ſequi-
tur ſuccos non ſolum multos, ſed etiam acres, & calidos. Quarta ſpecies [g] quæ ob ſiccitatem
moleſta eſt, ab exiccantibus cauſis fit, vt ab inedia, labore, diuturniori mora in ſole. Cum laſſi-
tudine, ſi rem diligenter intueamur perpetuo coniungi morbum aliquem dicemus, ob quem
in ſymptomatibus numeratur; ſed quia cum leuior eſt, partes noſtri corporis adhuc ſuum offi
cium faciunt, & propterea non ægrotant, iungitur etiam cum ſanitate imperfecta, atque vbi
ſponte [h] accidat, futurum morbum denunciat, vt docuit Hippocrates: ſponte autem ac- F
cidere dicitur cum ſine labore naſcitur à cauſis internis, hoc eſt à ſuccis, qui niſi occurratur
non ſolum laſſitudinem augebunt, ſed compellent hominem in morbum: quæ uerò ab euiden
ti cauſa incipit, ſi ſucci in corpore alioquin quantitate & qualitate moderati fuerint, teſte eo-
dem Hippocrate [i] quiete ſtatim ſanatur, quę enim ob externam cauſam accidunt, neque bo-
num neque malum denunciant. Ceterum qui morbos propulſat, & propterea ſanitatẽ tuetur,
cutare laſſitudinem debet quã ſucci faciũt ſiue per ſe, ſiue ab euidenti cauſa excitati, vt a labo
re: primo autẽ cum ex motu [k] augeatur quæuis laſſitudinis ſpecies, impetauda quies eſt, dein
de vbi ſuccorum copia diſtentionis [l] ſenſum afferat, utendum inedia, ſanguinis miſſione, fri-
ctione molli, inunctione olei dulcis, vt relaxentur quæ tendebantur: vbi ſucci acres pungere,
ac veluti vlcerare hominem videantur, [m] partim educendi ſunt, partim temperandi lenibus
cibis, ac potionibus, & balneo [n] aquæ dulcis, quæ etiam ex cute euocantur, ſicut in molli fri
ctione: quod ſi uerſentur etiam in interioribus partibus, cathartico purgari debent, ita tamen
vt non reuocent ad internas partes eos qui ſunt in externis, hoc enim incommodum eſſet, per
inde ac ſi valde calefacientibus euocarentur ad cutem illi qui intimo corpore uerſantur, præ
ſtat enim hos purgatione exhaurire. Itaque adhibeoda moderatio eſt, & cum externas partes
per cutem, & cum internas per deiectionem exinanimus. Quod ſi cum acrius ſuccis iungan- G
tur crudi ſpectabimus ſimul ad utrũque [o] crudos, extenuando & concoquendo, acres tempe
rando & educendo, quemadmodum monſtrauimus: illi uero laſſitudini quæ inflammationis
ſenſum refert, & ideo græce dicta eſt φλεγμονώδης, ſtatim ſuccurremus, vt inſtãs febris [p] ptopul
ſetur larga ſanguinis miſſione, & victu tenui ac refrigerante. Supereſt quarta illa ſpecies laſſi-
tudinis, quæ ſiccitas quædam eſt: ſanatur autem victu reficiente, quem [r] ſupra ad ſenes & cõ-
ualeſcẽtes deſcripſimus; eo enim madefient quæ exiccata ſunt. Sed quia iiſdem defenditur bo
na valetudo, quibus comparatur; & ut monet [s] Hippocrates, quæ ſubſequentia ſanant, ante-
greſſa prohibent, auxilia omnia quę commemorauimus [t] ad propulſandos morbos, ſiue ad ha
bilitatem corporis, ſiue ad ſuccos copia aut qualitate lædentes referantur, eadem ægrotanti-
bus non tantum neceſſaria ſunt, ſed validiora etiam adhiberi debent. Quamobrem vberrime
a nobis tractabuntur in opere de curatione mẽbratim, ad magis ſpectant quam ad nunc pro-
poſitum de tuenda valetudine generatim, cuius quinta pars hunc habeat terminum.

H

a Gal. 4. de tu. val. 2.
b Gal. 4. de tu. val. 1. & 2. aphor. cõmen. 5.
c Gal. 4. de tu. val. c. 5.
d Gal. 4 li. de tu. vale. 2. & lib. 3. c. 5.
e Gal. li. 3. de tu vale. c. 5. & 4. li. c. 2.
f Gal. 3. de tu val. c 5.
g Gal. 3. de tu. val. c. 5.
h Hippo. 2. aphor. 5. & Gal. de arte med. ca. 82.
i Hippo. 2. aphor. 48.
K Gal. 3. de tu. ual. c. 5.
l Gal. 3. de tu. val. c. 6. & 4. li. c. 10.
m Gal. 3. de tu. val. c 6. & 4. de tu. val. 4.
n Gal. 3. de tu. val. c. 6.
o Gal. 4. de tu. val. 5.
p Gal. 3. de tu. val. c. 5.
q Gal. li 4. de tu. vale. c. 10.
r Supra in hoc capite.
s Hippo. 4. 6. epid. 40.
t Supra in hoc capite.

Finis Quinti Libri De Tuenda Valetudine generatim.

VIDI

A

VIDI VIDII DE TVENDA VALETVDINE GENERATIM

Liber Sextus:

Qui eſt de conſeruatione partium ſimplicium.

Quæ attendenda ſint in partibus ſimplicibus vt conſeruentur. Cap. I.

B QVæ de tuenda valetudine ſuperioribus libris tradita ſunt, pertinent ad vniuerſum corpus, quæ de eadem ſuperſunt dicenda, ſigillatim ad eius partes, quarum alias ſimplices, alias multiformes eſſe demonſtrauimus: ª multiformes quoniam propriæ ſunt, reijci debent ad tractationem membratim: ſimplices quoniam communes plurium multiformium, huic ſubijcere conuenit, in qua tractatur conſeruatio ſanitatis generatim. Itaque cum ex ſimplicibus partibus aliæ duræ ſint & ſenſus expertes, veluti oſſa, cartilagines, ligamenta[ſ]: aliæ molles & magna ex parte compotes ſenſus, veluti membranæ, nerui, venæ, arteriæ, cutis, glandulæ, adeps, caro, muſculi, chordæ, vngues, pili: agemus primo de duris tãquam de fundamentis ᵇ aliarum, inde accedemus ad molles, ex quibus ſi quæ (quod compoſitæ ſint ex pluribus,) videantur in multiformibus numerandæ, quemadmodum muſculi, venæ, & arteriæ, & non in ſimplicibus, vt a nobis ponuntur; dicendum eſt cum communiter materiam ſuppeditãt multiformibus ſimplicium modo, potius tractandas eſſe cum his quam cum illis. Sigillatim autem de vnaquaque perpendemus eadem capita quæ ante in cõſeruatione totius corporis perpendimus, ᶜ cognitionem ſcilicet rerum conſeruandarum tàm abſolutè quam in homine, &
C rationem conſeruandi per opera & inſtrumenta. Verum quia poſſunt ſimplices partes duobus modis tractari, & vt in vniuerſum conſtituunt partes multiformes, & vt ſigillatim hãc vel illam: tractabuntur a nobis primo modo, nam ſecundus pertinet ad tractationem multiformium: hic tantum a nobis proferentur aliqua eius exempla. Verſabimur autem potiſſimum in ſubſtantia, ſiue materia vniuſcuinſque, formam verò quæ in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu conſiſtit, tantum attingemus, cum vberius explicari debeat in tractandis partibus multiformibus, ad quas ᵈ proptie pertinet. Perſequemur autem genera duntaxat ſimplicium partium, ſpecies verò quæ vnicuique ſubijciuntur vnum ſub aſpectum ponẽtur in libris anatomes. Sed aggrediamur iã ad genera quæ nũc nobis ꝓponuntur ſũpto initio ab oſſibus.

De oſſibus. Cap. II.

OSſa ſunt ex illis partibus ſimplicibus quæ, quod ex ſemine procreentur verè ſolidæ appellãtur: ᵉ ſunt autem facta à natura, ut idem in nobis efficiant quod in ædibus ᶠ trabes, ac parietes, in tentorijs pali, in nauibus carinæ, in ſtatuis ſolidiora illa quę lutum ſuſtinent. Sunt igitur firmamentũ ᵍ quoddam ac ſtabilimentum aliarum partium, ſed in quibuſdam locis habent etiam uim tegmenti, & propugnaculi, ʰ ueluti in capite, ac pectore: minuta ⁱ autem illa quæ quod referant ſeſami grana, græcè dicuntur
D σησαμοειδῆ, quibuſdam articulis adduntur ne nimis curuentur, quemadmodum in digitis manus & pedis. Vt autem poſſint oſſa dictum uſum afferre, materiam nacta ſunt aptiſſimam: hæc maximè dura eſt, quod in eius mixtura excellat ᵏ elementum terræ quod frigidum eſt & ſiccum, cum gignatur ex craſſiori parte ˡ & magis terrena ipſius ſeminis: ea enim quę pinguior eſt, ad ſuperficiem euocata in membranam uertitur; qua externa eorum ſuperficies omnibus locis circumdatur, præterquam ad articulos ubi inter ſe committuntur. Ex parte igitur pinguiori ſeminis quæ ad oſſium compagẽ ſeponitur, quæ calidior eſt & humidior, gignitur membrana, ex reliqua quę craſſa, frigida & ſicca, procreantur oſſa, quæ ex ſimili ᵐ etiam nutriuntur: hæc proceſſu ⁿ ætatis exiccatur, quo fit vt oſſa frigidiora & ſicciora euadant, atque idcircò magis dura, poſtremũ oĩum dureſcit ꝙ inter fontẽ & verticẽ eſt, ita vt pueris ᵒ adhuc molle ſit. Eſt aũt exceſſus terræ in eorũ cõpoſitione cauſa cur non ſint ad ſentiendũ idonea: veteres enim philoſophi (vt Ariſtoteles ᵖ teſtatur) ad nullius ſenſus inſtrumentum accommodari terram voluerunt; quamuis ᑫ Galenus non nulla oſſa carere ſenſu dicat, quaſi alia ſenſu prædita ſint; idem ʳ tamen ponit in partibus non ſentientibus oſſa, vt cartilagines & ligamenta. Materia quam diximus, communis eſt omnium oſſium, non tamen æquè dura ac denſa in omnibus. Forma longè magis varia eſt, uix partem reperias quæ alteri parti ſimilibus oſſibus

a Sup. li. 1. c. 4. & Ariſto. li. 2. de p ani. ca. 1.
b Gal. li. d' oſſibus, c. 1.
c Sup. li. 1. c. 1.
d Gal. li. de diff. morb. ca. 3. & de optima corporis conſtit.
e Gal. lib. 2. de nat. fac. c. 6.
f Gal. li. de oſſib. c. 1.
g Ariſt. lib. 2. de part. anim. ca. 8. & 9.
h Gal. li. 16 de uſu par. c. 2.
i Gale. li. 2. de uſu par. c. 12.
k Ariſt lib 3. de anima tex 66.
l Gal. lib. 1. de ſemine c. 10.
m Gal. lib. 6 meth. ca. 5.
n Ariſt lib. 2. de gen. animal. ca. 4. & Gale. 2. li. de tẽper. c. 2.
o Ariſt lib. 7. de hiſtoria animal. ca. 10.
p Ariſt. lib. 3 de anima tex. 66.
q Gal in libro de Plenitudine.
r Gal li. 16 de vſu par. cap 2.

continentur, modo ſiniſtras excipias, quæ dextris omnino ſunt ſimiles. Figura (ut ab hac or- E
diamur) in ſcapulis triangula deprehenditur, in uertice quadrangula, in oſſe quod græ-
ce dicitur σφηνοειδὲς, cuneum: in eo quod ζυγοειδὲς, iugum: in eo quod ὑοειδὲς, υ, in eo quod
κυβοειδὲς cubum, in eo quod σκαφοειδὲς, ſcapham repræſentat. Patella ad genu molæ ſimili-
tudinem refert. Spectatur autem figura non ſolum in toto oſſe, ſed etiam in partibus, cuiuſ-
modi ſunt proceſſus, ſinus, ceruices. Vocatur proceſſus græce ἀπόφυσις: eſt autem pars oſſis re-
a Gal. li. de oſſibus. c. 1. liquarum ſuperficiem excedens, quod [a] nomen quamuis inuenerint proceſſus omnes, alijs ta
men alia propria nomina impoſita ſunt. Ille qui acutus eſt, dicitur κορώνη, ſeu κορωνὶς, cuiuſmodi
apparet ab vtraque parte maxillæ vbi inſeruntur chordæ muſculorum. Ille verò qui quaſi ca-
put quoddam in alterius oſſis ſinu reconditur, κεφαλὴ, & κεφάλαιον, nominatur: ſed ſi parum de-
preſſus ſit, κόνδυλος, ſi rotundus ἄρθρον: quamquam hoc vocabulo ſignificatur etiam iunctura to
ta ex ſinu & proceſſu conſtans. Sunt ex proceſſibus nonnulli qui priuſquam in capitulum cõ
ſurgant, veluti ceruicem præſeferunt, & proprerea dicuntur τράχηλοι & αὐχένες: facti autem ſunt
proceſſus non ſolum ad conſtituendas iuncturas, ſed etiam ad nectendos fines, & initia mul-
tarum particularum: præterquã quod propugnaculi vſum præbent, quemadmodum in ver-
tebris, & in ſcapulis. Sinus, vbi proceſſus recipitur, ſi altius deſcendat κοτύληδον & ἐξίβασις appel
latur, ſi leuiter cauus ſit γλήνη. Referũt autem ſinus variam figuram cum alii orbiculares ſint, F
alij oblongi, alij. C. literam repræſentent: tum alii ſimplices, alij duplices ſe oſtendant: cit-
cundantur ſinus a labris quæ ἴτυες, ὄφρυες, ἀμβῶνες, & χεῖλη nuncupantur. augent hæc altitudi-
nem ſinus, & idcircò non permittunt articulos erumpere: non tamen inſtituti ſunt omnes
ſinus cauſa motus, ſed alij vt prohibeant articulos vlteris ferri quam neceſſe ſit, velut illi qui
à priori & poſteriori parte imi humeri excipiunt cubiti proceſſus: alij vt firmam ſedẽ præſtent
chordis, ligamentis, cæteriſque eiuſmodi partibus, ne longe ab inſtituto munere aberrent: ſed
ſatis de figura. Superficies alibi læuis eſt ad facilitatẽ motus, velut in articulis, alibi aſpera ad
b Gal. li. 11. de uſu par. c. 18. ſtabilitatem, vt vbi appendices & oſſa inter ſe nectuntur. Caua [b] præter ſinus in quibus articu
li, aut aliæ particulæ recipiuntur in oſſibus ſunt alia magna, alia parua cõtinentia medullam:
non loquor de illa quæ à cerebro per ſpinæ vertebras deſcendit, hæc enim numeratur in parti
bus multiformibus; ſed de ea quam communiter in omnibus oſſibus reperias, licet in externa
ſuperficie ſolida videantur, quemadmodum illa quæ ſeſami granum referunt, quemadmodum
item os ſacrum, os pectoris, os calicis, os caluariæ, os vertebrarum: quæ quamuis ſolida teſta te
c Gal. li. de Plenit. c. 6. gantur, intus tamen habent foramina quædam parua, in quibus reſidet aut medulla [c] oſſium
modo ſenſus expers qua aluntur, aut aliquid medullæ ſimile; plurimum [d] enim diſtat ſubſtan
d Gal. li. 11. de uſu par. c. 18. & lib. 2. de natur. fac. c. 10. tia ſanguinis à ſubſtantia oſſis, & idcircò magnam mutationem poſtulat, antequam in ipſam G
vertatur: quare prius mutatur in medullam, qua [e] proxime nutriuntur oſſa, in quibus natura
effinxit & fiſtulas, & parua foramina, partim vt hanc continerent, partim vt leuiora eſſent, ne-
que pondere muſculorum motui officerent. Sed præter caua quæ diximus aut ſedem da-
e Gal. li. 3. de nat. fac. c. 15. te alijs partibus, aut medullam, vel aliquid ſimile continere, ineſt in oſſibus aliud tertium ge-
nus per quod tranſeunt quæ ab vna parte manantia ad aliam ferri debent, hæc autem magis
aut minus patent, prout maiora uel minora ſunt illa quibus exitum præbent. Amplum eſt il-
lud foramen per quod medulla à cerebro deſcendit: longe minora ſunt illa quæ venis, neruis,
aut arteriis aditum faciunt. Admodum exigua apparent quæ in ſummo naſo tranſitum præ-
bent vel aeri & odori ad cerebrum aſpiranti, vel pituitæ ab eodem fluenti. Reperiuntur quæ-
dam caua ad leuitatem duntaxat efficta, cuiuſmodi ſunt ampla foramina in oſſibus ilium.
Magnitudo oſſium reſpondet magnitudini partium in quibus continentur: in uniuerſum au
f Ariſt. li. 2. de part. animal. c. 9. tem maiora [f] ſunt in his quæ animal pariunt, quã in aliis, in nulla tamen parte adeò magna ſe-
cundum naturam effinguntur, ut ſuperent robur muſculorum a quibus ſunt mouenda: quam-
obrem alia grandia ſunt, alia exigua, alia his interiecta, & tanquam media, quemadmodum & H
muſculi: augentur autem uſque ad initium iuuentutis dum indureſcant. Numerus oſſium ille
eſt qui poſſit partium muneribus commode ſatisfacere, neque enim plura aut pauciora repe-
g Gal. li. 11 de uſu par. 18. rias: ſicubi autem natura pro vno [g] plura conſtituit, vel ad motum ſpectauit, vt in articulis,
in vertebris ſpinæ, in prima palmæ parte, vel ad perſpiratum & ſecuritatem, vt in caluaria, vel
ne illa quæ diuerſæ, admodum ſubſtantiæ ſunt, ſiue medio quodam inter ſe iungantur. Quod
ſi cuncta numeres, ducenta erunt ſupra ſeptuaginta & vnum. Continentur enim in caluaria
octo, duodecim in malis, ſex in auribus. Maxillæ os quamuis vnum videatur, in duo tamẽ ſepa-
rari poteſt; hyoides diuiditur in vndecim, vertebræ in ſpina ſunt uiginti quatuor, pectoris os
in tria ſeparatur ætate firma, ſed reuera in ſeptẽ. Duo ſunt oſſa ſcapularum, duo iugula, duo hu
h Gal. li. de oſſib. ca. 18. meri, duo cubiti, duo radij: prima palmæ pars ex [h] octo oſſibus conſtat in vtrauis manu, tum
utrauis palma ex quatuor, vtriusuis manus digitos quindecim oſſa explẽt. Sunt etiam in vtra-
uis manu duodecim paruula oſſa. Duo etiam ſunt oſſa ilium, quæ cum lateribus ſacri oſſis
committuntur, duo femora, duæ tibiæ, duæ ſuræ, duæ patellæ, duæ calces, duo oſſa ſca-
pham referentes. Tarſus quatuor oſſa habet, planta pedis utriusuis quinque oſſibus, digi-
ti quatuordecim continentur. Sunt etiam in utrouis pede duodecim oſſa in ſpeciem gra-
norum ſeſami parua. Tot igitur ſunt totius corporis oſſa, quæ ſi à ſuis appendicibus
ſeparentur,

A ſeparētur, longè plura euadent. Voco appendices illa oſſa quæ alijs oſſibus adnaſcuntur cum quibus firma ætate ita coagmentātur, ut uix ſeparari poſſint, nam tenera facilè diducuntur re ſoluta cartilagine, per q̃ agglutinantur. Superficies tam in appendice, q̃ in oſſe, qua inter ſe iūguntur, inęqualis eſt pluribus paruis proceſſibus, ac ſimilibus diſtincta, per quos illa inter ſe arctantur. Adnaſcuntur [a] autem maximè ex parte appendices capitibus eorum oſſium, quæ grādiora ſunt, & ſinuata, quanquam adduntur etiam oſſibus paruis, quibus palmæ planta, & digiti continentur. Reperiuntur tamen quædam oſſa ſinuata ſine appendice, veluti maxilla cuius extrema quoniam cum oſſe ſimilem ſubſtantiam habente, copulātur, non egent [b] appendice, quæ media ſit inter vtramq; adiungitur etiam appendix vt ſit veluti operculum quoddam oſſibus ſinuatis. Sequitur autem neceſſitatem materiæ, nimirum ſeminis, quod priuſquam mutetur in oſſis ſubſtantiam duram, conuertitur in quamdam primo veluti neruoſam, deinde cartilaginoſam, quæ paulatim dureſcit, ſed alia parte prius alia poſterius, quo fit vt ea pars, quæ in os degenerauit, ſeparetur ab alia, quæ adhuc remanet cartilaginoſa. Hinc oriuntur appēdices quæ plures apparent, cum oſſa nondum ex toto induruerunt, ſiquidem vbi ex toto dura ſunt, media cartilago quibuſdam locis vertitur in os, fitque vnum ex ipſa atque oſſe cui annectitur, atque ob hanc cauſam reperiuntur pauciora oſſa in cadaueribus ſenum, quàm puerorum. Si-

B tus reſtat cui ſubijcitur ſedes, & nexus. Oſſium ſedes ea fuit quā vnaquęque pars ad inſtitutū munus exequendum poſtulabat, ſupra, infra, ad dexteram, ad ſiniſtram, ante, retro. Nexus varius [c] eſt, oſſa enim quæ inter ſe iunguntur, aut ad ſtabilitatem ſpectant, aut ad motum, ſeu euidentem, ſeu obſcurum: quæ ad ſtabilitatem, aut ita coaluerunt vt vnum videantur, quemadmodum ſenibus oſſa quædam in capite per ſuturas commiſſa, & quædam appendices cum illis quibus adiunguntur: quemadmodum item oſſa quæ fracta conſerueſcunt, quam vnitatem græci σύμφυσιν [d] appellant: aut quamuis iuncta ſint, diuerſa ſe oſtendunt, & per ſe nullo interiecto glutine, ſeu vinculo cohærent, quam coniunctionem videtur Hippocrates [e] vocaſſe συνάρθρωσιν, cum ſecundo libro de articulis oſſa malarum συναρθρῶσθαι ſcribit: quamuis alij συνάρθρωσιν [f] vocant eam quæ inſeruit motui obſcuro: pro varia autem ſpeciei ſimilitudine, quā refert, græci variè illam appellarunt, vt γόμφωσιν, [g] quæ repræſentat clauum in aſſerem defixum, veluti cum dentes in paruos maxillæ ſinus infiguntur; ῥαφὴν aliam quæ ſuturam imitatur: ſed & hæc varia nomina [h] obtinuit à ſpecie rerum quas imitatur, dicitur enim πριονώδης cum duas ſerras refert ita interſe commiſſas vt dentes vnius reſpondeant ſinibus alterius: dicitur ὡς ὄνυχα, quæ ad vnguis imaginem eſt; eiuſmodi ſuturas complures licet in caluaria intueri, dicitur ἁρμονία, vbi ad rectam lineam duntaxat oſſa inter ſe nectuntur, veluti in naſo. Illæ vero commiſſuræ oſ-

C ſium quæ ad motū ſiue obſcurum, ſiue manifeſtum accommodantur, nominantur græce διαρθρώσεις, [i] quod per medium illigata oſſa ſeruētur inter ſe iuncta. Si medium illud ſit ligamentū, vocatur ea commiſſura συννεύρωσις; ſi caro συσσάρκωσις, ſi cartilago συγχόνδρωσις. Sed qualecunque ſit, aut oſſis caput grandius in grandem ſinum alterius oſſis inſeritur, appellaturque ἐνάρθρωσις, [k] veluti cum femoris caput in ſinu coxæ recipitur, aut parui proceſſus in paruum deſidentes ſinus ſe conijciunt, ita vt ſuperficiem ferè planam repræſentent, quod apparet qua prima vertebra iungitur cum ſecunda, & qua oſſa tarſi cum plantæ oſſibus committuntur, diciturque ἀρθρωδία; [l] inſeruit autem vel motui euidentiori, vt inter primum & ſecūdum os pollicis, vel minus euidenti, vt in oſſibus palmæ, vel obſcuro, vt in pede inter oſſa tarſi & plantæ. At quædam etiam oſſa qua interſe iunguntur aliqua parte ſinuātur, aliqua proceſſus habent, ita vt partim recipiant, partim recipiantur: horum iunctura, cum in cardinis ſpeciem ſit γιγγλυμὸς [m] nominatur: pertinet autem vel ad duo oſſa, vt ad cubitum & humerum, ad calcē & talum; vel ad tria, vt in vertebris. Eſt ex oſſibus & quod circa alterum moueatur in gyrum quaſi circa axē rota, quemadmodum [n] prima vertebra circa proceſſum ſecundæ, quam commiſſuram dicunt τροχοειδῆ: huiuſmodi eſt igitur idonea materia & forma per quā oſſa cum naturaliter affecta ſunt, ſuos vſus præbent. Explicata oſſium natura in vniuerſum, tempus eſt ſubijcere quo pacto con-

D ſeruari debeant ea quæ ipſis ſecundum naturam inſunt, ſanitas nimirum vna cum ſuis cauſis & effectis, de quorum cognitione & abſoluta & in homine primū dicere oportet, dein exponere qua ratione ſeruentur. Conſiſtit ſanitas oſſium in ea materia & forma quam proximè declarauimus: ad materiam refertur temperatio, [o] qua continentur frigida & ſicca, ab hac proficiſcitur magna illa durities quam præſeferunt. Forma quamuis magis propria ſit partium multiformiū, attenditur tamen & [p] in ſimplicibus, quatenus illas componunt: moderatio enim figuræ, ſuperficiei, cauorum, magnitudinis, numeri, ſitus, oritur a moderatione formæ partiū ſimplicium: vnitas vt in alijs partibus, ita etiam in oſſibus ad ſanitatem attinet pariter materiæ ac formæ. Cauſæ ſanitatis in oſſibus ſunt quæ ipſam vel a principio effecerunt, uel deinde conſeruarunt, aut reſtituerunt, effectrices cauſæ ſanitatis a principio [q] ſunt ſemen & ſanguis, fiūt enim oſſa, augentur, atque aluntur [r] ex ſemine, in quod conuertitur ſanguis. Redditur ergo fœtus totus ſanus, & vnaquæque eius pars utroque ſecūdum naturam affecto. Cauſæ quæ factā ſanitatem tuentur, partim innatæ ſunt, quemadmodū quæ corpus noſtrum gubernant, facultates animales, uitales & naturales: partim a medico adhibentur, ueluti opera & inſtrumēta quibus ſanitatem tuetur. Ex his omnibus cauſis illæ potiſſimū conſeruari debēt quæ innatæ ſunt.

[a] Gale. lib. de oſſib. capi 1.
[b] Ga. ibid.
[c] Ga. in lib. de oſſib. c. 1
[d] Gal in li. de oſſibus. c. 1.
[e] Hip. 2. li. de Artic. c. 9 & Gal. in comm.
[f] Ga lib de oſſib. in procmio.
[g] Gal. ibid.
[h] Gal. ibid.
[i] Gale. lib. de oſſib. in procem.
[k] Ga. ibid.
[l] Gal ibid.
[m] Ga. ibid.
[n] Gal li. de oſſib. c. 8.
[o] Gal. li. 1. de elem. c. 6 & 1. li. de temp. c. 6.
[p] Gal. li. de diff. morb. c. 3.
[q] Gal. li. 2. de tu. val. c. 2.
[r] Gal lib. 1. de ſemine c 16.
[s] Gale. 5. 6. epid. cō. 1.

Ineſt oſſibus facultas naturalis per quam augentur, atque aluntur ſanguine quem attrahunt a
venis vicinis, nam parua oſſa nullas in ſe venas habent, grãdiora exiles: carent etiam omnia E
neruis, cum neque motu, neque ſenſu egeant: carent arteriis, cum frigidiora ſint, neque ma-
gnum poſtulent perſpiratum, ſed ſatis ſuſtineantur illo quem obtinent ab arteriis vicinis: at-
que hoc ſibi uoluit Galenus [a] cum ait oſſa gubernari à ſe ipſis, quod ſcilicet venas vel paucas,
vel nullas habeant, nec recipiant neruos aut arterias. Conſiſtit naturalis [b] oſſium facultas in
qualitate & quantitate moderata ſpirituum, ſuccorum, & partium ſolidarum. Accipiunt antẽ
vt ſuccos à venis, ita ſpiritus ab arteriis vicinis. Cauſæ quæ à medico adhibentur, non dicun-
tur proprie conſeruari, neque enim aſſidue in ipſis inſiſtit: reſeruntur autem ad rationem tra-
ctandi, quam paulo poſt ſubiiciemus. Effecta ſanitatis colliguntur ex materia oſſium ſuperius
expoſita: nulla autem efficiunt actionem, ſed afferunt vſum duntaxat defendendo ac fulcien-
do, ad quem vſum [c] monſtrauimus conſtituta fuiſſe à natura. Sequuntur effecta ſecundi gene
ris, quæ ſunt qualitates & affectus: attenditur in oſſibus potiſſimum durities, quæ non percipi
tur æqualis in omnibus, ſed maior, uel minor prout neceſſitas requirebat: omnia autem ætate
fiũt magis dura, [d] ſenibus enim maxime, puerulis minime dura tanguntur. De retẽtis & expul
ſis quæ ſunt in tertio genere effectorum ſcire licet, vt ab aliis partibus, ita ab oſſibus ſecundũ
naturam retineri quod vtile eſt, expelli quod inutile, transfertur [e] hoc ad entem, verititurq;
in pilos in ſudorem, in ſordem. Hæc quæ ſecundum naturam de oſſibus abſolute conſideran- F
tur, de eiſdem recognoſcenda ſunt in homine ſano, in quo ſimiliter præſagire oportet quæ fu-
tura ſunt. Ex tribus autem dictis ſecundum naturam ſiquis ſanitatem in homine eſſe depræ-
hendat, ſimul depræhendet cauſas & effecta eiuſdem, quæ vbi ſanitas adeſt, adeſſe neceſſe eſt.
Cum oſſa abdita ſint, eorum ſanitas ſub ſenſum minime cadit, ſed colligenda eſt ex cauſis effi
cientibus, vt ex principiis procreationis, ex patre & matre, & idcirco ex ſemine, & ex ſangui-
ne bene affectis: tum ex robore facultatum illarum à quibus noſtrum corpus gubernatur, & ex
operibus atque inſtrumentis bene adhibitis. Monſtrant enim omnes hæ cauſæ oſſium ſanita-
tem: quæ conijcitur etiam ex iuuantibus & lædentibus, nam vbi parum læduntur ab his à qui-
bus multum lædi ſolent, ut a frigidioribus, [f] vel magnam vtilitatem capiunt ex his quæ parũ
prodeſſe conſueuerunt, vt ex calidis, ſana ſunt. Effecta, veluti vſus quos præberi diximus ab oſ
ſibus vbi ſint qualia debẽt, ipſa quoque ſanitatem denunciant: proprie autem moderata oſ-
ſium temperatio colligitur ex cauſis moderatis, ex vtilitate quam afferunt res moderatæ, &
noxa quam immoderatæ. Ex effectis maxime ſecundum naturam ſe habentibus: moderata au
tem temperatio intelligitur quantum fert ætas, cum alioquin puerorum oſſa calidiora ſint &
humidiora, [g] ſenum frigidiora & ſicciora vbi naturalem & moderatam temperationem reti-
neant, quæ à media recedit exceſſu frigoris ac ſiccitatis; ſed ſi oſſa ab hac magis recedunt quã G
moderata eorum natura poſtulet, nondum tamen euidenter lædatur eorum vſus, ſanitatem
adhuc retinebunt. Cognoſcentur autem calidiora ex cauſis calefacientibus, ex vtilitate quam
afferunt ſimilia, & noxa quam contraria, ex leuitate quadam & habilitate ad motum quam
membra præ ſe ferent: frigidiora vero ex cauſis refrigerantibus, ex eo quod læduntur ſimilibus,
gaudent contrariis, ex grauitate membrorum. Eadem ratio eſt humidorum, quam demon-
ſtrant cauſæ humidæ, tum ſimilia vbi proſint, contraria vbi obſint: præterea mollities, ipſorum
quidem ſi pateſiant, alioquin totius membri, ob quam ex ictu magis colliduntur, quam abrum
pantur. Sicca denique colliguntur ex cauſis ſiccis, ex noxa quam afferant contraria, & vtilita-
te quam ſimilia, ex duritie item & oſſium & totius membri. Si duæ qualitates excedant ſimul
depræhendentur ex dictis ſignis, ſed ſimul iunctis; quod attinet ad futurorum præſagitionem,
ſatis eſt euentum prædicere, hoc eſt ipſam compoſitionem corporis futuram, nam effecta ſimi
lia ipſam ſequentur. Cauſæ vero [h] præſentes ſunt, & iam agere incipiunt: monſtrabunt au-
tem ſi ſecundum naturam ſunt, oſſa in eadem ſanitate perſeueratura, ſi præter naturam, ca-
ſura in morbum. Supereſt ratio conſeruandi: conſeruare autem in oſſibus debemus omnia H
quæ ſecundum naturam ſunt, ſanitatem, cauſas, & effecta, ſed ſi defendamus ſanitatem defen
demus ſimul etiam effecta. Cauſæ ſi externæ ſunt, non debent perpetuo conſeruari, ſed pro
ut vſus poſtulat adhiberi; ſi internæ veluti facultates noſtrum corpus gubernantes, cum
ipſa [i] ſanitate contineantur, ſatis conſeruantur cum hanc tuemur per opera & inſtrumen-
ta: adijcere [k] enim oportet quod abſumitur, & detrahere quod ſuperat: quæ opera per-
ficiuntur ratione victus moderata in omnibus ſex rebus non naturalibus, aut vergente ad
ſimilem qualitatem, vbi temperatio oſſium immoderata conſeruatur, ſed contraria vbi redi-
gitur ad moderationem, cum oſſa & frigidiora & ſicciora naturaliter ſint, poſtulant quantum
fieri poteſt ſimilia, quæ tamen non poſſunt ad ipſa ſola adhiberi, niſi vbi nudata ſint, alioquin
neceſſe eſt alias quoque partes attingant. Caue tamen nimis frigida, nam hæc oſſibus [l] inimi-
ca ſunt, calida vero, hoc eſt moderatæ frigida amica, neque enim conueniunt vere calida oſſi
bus ſecundum naturam affectis, ſed tantum vbi refrigerata plus nimio fuerint.

a Gal. li. ar tis me. c. 9.
b Gal. lib. 11. meth. c. 1. & 3.
c Supra in hoc. cap.
d Gal. 2. li. de tẽp. c. 2.
e Gal. li. 1. de tu. vale. c. 12.
f Hippo. & Gal. 5. aph. tex. cõ. 18.
g Gal. lib. 2 de temp. c. 2.
h Gal. li. de cõſtit. artis. ca. 18. & 4. de præſag pulſuum. c. 11.
i Sup. lib. 4. c. 7.
k Sup. lib. 5. c. 3.
l Hip. 5. li. aphor. 18.

De

A *De Cartilaginibus.* *Cap. III.*

CArtilago græce, χόνδρος dicta, oſſi proxime ſubijcienda eſt, ad cuius duritiem [b] inter omnes partes maxime accedit, & ſimiliter in numero ſimplicium [c] eſt, ac vere ſolidarum, cum fiat ex ſemine: inſtituta autem eſt à natura non ad actionem aliquam, ſed ad vſum quem multiplicem præbet; primo enim fulcit partes molliores cum quibus nectitur, vt vaſa in corde, muſculos in gutture, quemadmodum [d] os, à quo tantum ſuperatur duritie ac firmitate, quantum ipſum ſuperat leuitate, & idcirco pro eo effingitur vbi grauitas moleſta eſt; obſiſtit etiam cartilago magis quam os frangentibus atque atterentibus, quamobrem adiuncta & nudis & [1] prominentibus partibus, veluti auriculis, imo naſo, ſpinæ dorſi, extremo oſſi ſacro, poſteriori proceſſui cubiti, quę ſi ex oſſe cōſtarent, externis iniurijs magis paterent, atque abrumperentur. Ob eādem cauſam addita eſt quoque articulis, quos aſſiduo motu neceſſe eſſet atteri, niſi cartilagine obducerentur; ſed plurimum etiam conducit ad facilem motum ipſorum, cum reddat ſuperficiem leuem pingui humore illitam: quamquam quibuſdam articulis non ſolum obducitur, ſed eorum ligamentis

B adnata ſinui inhæret, quem auget. Efficit item cartilago cum mollis ſit ac flectatur, vt aliquæ partes dilatentur & contrahantur, ſicuti aſpera arteria guttur, [g] & coſtę, quę ſi ex oſſe conſtarent, rigidæ manerent, & nullo pacto flecterentur: quamuis aut flectantur vi quadam vbi volumus, ſtabiles tñ alioquin ſunt: aſpera arteria, cartilagine aperta ſeruat. His accedit alius vſus, quod [h] glutinis modo oſſa inter ſe agglutinat, veluti appendices cū reliquis partibus, implet enim foramina, quæ ibi ſunt, & hoc pacto vnam partem cum altera iunctam continet: id quod in pubis oſſium manifeſte depræhēditur. Poſtremò [i] cum mollior ſit quàm oſſa, & durior quā reliquæ partes, efficit vt citra noxam hæ cum illis per mediam ſubſtantiam interiectam coniungantur; finis igitur ad quem facta eſt cartilago, eſt multiplex vſus quem retulimus. Sanitas quæ in ea attenditur, partim ad materiam refertur, partim ad formam; ad materiam ſpectat temperatio ex quatuor elementis, excedit autem in eius compoſitione elementum [k] terrę frigidum & ſiccum, minus tamen quam in compoſitione oſſis, ideo minus frigida [l] eſt & ſicca q̃ os, ſed magis quam reliquæ partes: caret [m] ſanguine & ſenſu ac motu. Ergo vbi cartilaginis materia eiuſmodi temperationem retineat, ſana dicetur. Quamquam poſtulat etiam vnitatē, quę non tñ materiæ ſed etiam formę debetur: proprie autem ſanitas quę ad formam pertinet cartilaginis, ad figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem, numerum, ſitum refertur, quæ talia

C eſſe debent qualia poſtulat natura illarum partium multiformium in quib. reſidet cartilago. Cauſa ſanitatis cartilaginis à principio fuit ſemen & ſanguis, quantitate & qualitate moderata, dein partim medicus per opera & inſtrumenta, partim natura per facultates naturales, vitales, & animales, quę conſiſtunt in qualitate & quantitate debita ſpirituum, humorū & ſubſtantiæ ſolidæ. Ex effectis, cartilago perinde atq. os, neque venis, neq. neruis, neq. arterijs prędita eſt. [n] Caret actione, ſed præbet multiplicem vſum quem diximus. Retinet autem glutinoſum & craſſum humorem ex quo [o] alitur, & expellit q̧ ſuperat. Qđ attinet ad qualitates, dura eſt, ſed minus quam os, vt diximus: eatenus tñ vt ſtabilire partes molles poſſit cum quib. nectitur. [p] Inter omnes cartilagines minime dura eſt illa quæ finib articulorum hæret, ſolis ligamentis adſtricta. In quacunq. parte longe minus dura reperitur in [p] pueritia quam in ſenectute, ita enim ſenibus dureſcit, vt videatur in os degenerare, velnti in ſuperiorib. coſtis, vbi extima ſuperficies cartilaginoſa eſt, intima ad naturam oſſis accedit; media ætate mediocriter dura eſt. Adeò autem ſolida eſt cartilago, vt ſinibus careat, & foraminibus, atq. idcirco etiā medulla: q abſumitur enim materia in duritie mollienda. De cognoſcendis verò tam præſentibus, quam futuris ad cartilaginem ſpectantibns, nihil dicemus, cum eadem ſit ratio atque in oſſe proxime expoſita. Conſeruatio ſanitatis in cartilagine, adiectionē, & detractionem ſimiliter moderatā deſiderat, & idcirco victum in ſex reb. non naturalib. ſimilē: ſi detecta ſit, vt conſeruetur eius

D temperatio poſtulat ſimilia, quæ ſunt paulo minus frigida & ſicca quam quæ dantur ad oſſa.

De ligamentis. *Caput IIII.*

PRoxime à cartilaginibus ligamenta ſubijciuntur, [q] σύνδεσμοι græce appellata à munere alligandi quo prædita ſunt, & à ſimilitudine quam habent cū ſubſtantia neruorum: ſunt enim alba, ſolida, νεῦρα, ob quam à latinis etiam vocātur nerui. Nos vt à veris neruis ipſa diſtinguamus, vbique ligamentorum nomine vtemur: ſunt autē in numero [r] partium ſimplicium ac ſolidarum, conſtant. n. ex ſemine. Finis ad quem præcipue facta ſunt, eſt vt ligandi vſum præbeant, carent enim actione, alligant autem oſſa, & quæ immobilia ſunt, vt in pube arctius, & quæ mouentur, vt in iuncturis minus arcte, & cum ea moderatione vt articulos moueri ſinant, non tamen erumpere ex ſuis ſinibus, niſi ſubita vis incidat. Alligantur etiam ligamentis cartilagines, vel quæ ſinui oſſium hærent, & eum augent, vel quæ cum alijs cartilaginibus iunguntur, vt in gutture: eò etiam ſpectant ligamenta vt chordas in ſuo ſinu retineant, neque aberrare patiantur, eaſdemque inuoluant

a Gal. lib. 7. de vſu par. c. 7.
b Gale. lib. 2. de temp. c. 3. & li. 12 de vſu par. c 2.
c Gal. 1. de elem. c 6. et s.
d Gal. 5 de aggr. anat. c. 4.
e Gal li. 12. de vſu par. c. 15 & lib. 16. de vſu part c 2.
f Gal lib. 1. de vſu par. c 15.
g Gal li. de le voc. i ſtr. ſect. c. 6.
h Gal l b. 18 de vſu par. c. 18
i Ariſ. lib 2. de part ani mal. c. 9.
k Gal. lib. 1. d' elem c. 5.
l Gal l. 1. de clem. c 6. et 2 de temp. c. 1.
m Gal. li. 2. de nat. fac. 3. & lib. 16. de vſu par. c 2.
n Gal lib. 16 de vſu par. c 2
o Gale lib. le nat. fac. c. vlt.
p Gal lib 1. de tēp c 2.
q Ariſt li. 2. de part. ani mal. c 9 & 3 lib. de hiſtoria aīal. c. 8.
q Hipp. 1. de Art. 24 25. Galen 1. de motu muſc. c. 1. & li. 15. de vſu par. c. 1.
r Gal. 1. de natu. hum. comm 1.
ſ Gal lib. 12. de vſu par. c. 2.

a Gal. lib. 1. de mot. muſ. c. 2. & li. 1. de vſu par. c. 17.
b Gal. lib. 1. de vſu part. c 17. & 16. de vſu part. c. 2.
c Gal. lib. 1. de motu muſ c. 1.
d Ga. lib. 1. de temper. c. 9.
e Gal lib. 3. de nat. fac. c. 15.
f Gal. lib. 1. de Plac. c. 9
g Gal. lib. 1. de vſu par. c. 17.

ac ſubſtrata fulciant, tum vt muſculos illigent [a] cum oſſibus & firmiores reddant, partim ip- E
ſos veſtiendo, partim ijſdem impertiendo ramulos quoſdam, & vt ſeparent quibuſdam locis
muſculos inter ſe, quemadmodum externas ab internis in magnis foraminibus oſſium pubis.
Eatenus tamen ſentiendi & mouendi vim habent, quatenus cum chordis miſcentur, cum per
ſe expertia [b] ſint neruorum, & idcirco ſenſus ac motus, oriuntur enim [c] pleraq; ab oſſibus:
quanquam non nulla etiam à cartilaginibus: ſanitas ligamentorum temperatione [d] primū cō
tinetur frigida & ſicca poſt oſſa & cartilagines, ſunt enim exanguia & alba, & idcirco frigi-
da: ſunt & cute quæ media eſt duriora, & ideò etiam ſicciora. Naturalis igitur ligamentorum
temperatio frigidior & ſiccior eſt, minus tamen quam cartilaginum & oſſium, ſed magis quam
neruorum: poſtulat etiam ſanitas vnitatem, poſtulat & figuram, quæ alijs alia debetur: aliud
enim teres eſt, veluti illud quod dentem ſecundæ vertebræ alligat cum prima, & illud quod à
ſinu coxæ ortum capiti femoris inſeritur, aliud latum eſt quaſi membrana, cuiuſmodi eſt quod
iuncturas ambit. Superficies omnium leuis eſt, & pingui [e] humore illita quo alitur; ſubſtantia
item [f] omnium in fibras rectas diuiditur (niſi dura admodum ſint) ſolida eſt, ac veluti ſubſtan
tia neruorum & chordarum ſine foraminibus: quamuis alicubi perforata [g] ſit, veluti qua par-
te claudit foramina oſſis pubis vt præbeat aditum venis & arterijs; veluti etiam in manu & pe F
de in ſtar anuli, vnde chordę tranſeunt. De magnitudine ſcire licet craſſiora & ampliora eſſe li
gamenta quæ grandioribus oſſibus, tenniora & minus ampla quæ minoribus adiunguntur. Nu
merus eſt pro numero partium quibus inſeritur. Situs reſpondet vſui quem præſtare debent.
Cauſæ ſanitatis fuerunt à principio ſemen & ſanguis quātitate & qualitate moderata, poſtea
partim medicus per opera & inſtrumenta idonea, partim natura, ſeu facultates quarum robur
conſiſtit in debita quantitate & qualitate ſpirituum humorum, & ſubſtātiæ ſolidæ. Ex effectis
pro actionibus ligamentorum ſunt vſus quos diximus. Excretorum & expulſorum eadem ra-
tio eſt atque in partibus ante expoſitis, retinent enim ligamenta alimentum craſſum & gluti
noſum quod vtile eſt, detrudunt quod ſuperat per cutē. Quod ſpectat ad qualitates, alba sūt,
ſed dura, quod ex craſſiori ſemine minus tamen quàm oſſa, & quam cartilagines, cum fiant ex
pinguiori parte craſſioris ſeminis, à quo glutinoſa efficiuntur: natura enim ex hac ad ſuperfi-
ciem educta membranas & ligamenta procreat, ſicut ex magis terrena oſſa & cartilagines, ex

h Gal. lib. 1. de Placitis. c. 9.

media inter vtramque cartilaginoſa ligamenta, quæ ceteris duriora ſunt, & νευροχονδρώδη [h] grę
ce nominantur. Recognoſcitur ſanitas ligamentorū in homine mente ex cauſis, ex iuuantibus,
ex effectis, veluti in oſſe, & cartilagine. Eadem ratio eſt cauſarum & effectorum ipſius. Ratio
conſeruandi in operibus ſimiliter & inſtrumentis conſiſtit moderatis. Conuenit enim modera G
ta adiectio & detractio per moderatam victus rationem. Si poſſent ligamenta ſola per ſe con-
ſeruari, vtendum eſſet paulo frigidioribus ac ſiccioribus, ſed conſeruantur ſimul cum reliquis
partibus, & ex moderato ſucco alliciunt eam partem quæ frigidior & ſiccior eſt, & idcirco ma

i Gal. lib. 6. meth. c. 4.

gis apta. Tolerant [i] autem cum non ſentiant vbi detecta ſunt medicamenta acriora, & poſtu-
lant ſimilia vt frigida & ſicca, minus tamen quam quæ cartilagini aptantur.

De membranis & fibris. *Cap. V.*

k Ga. 4. lib. de vſu part. c 9.
l Gal. lib. 6. de anatom. aggr. 7.

MEmbranarum quas græci, [k] ὑμένας, & χιτῶνας vocant, aliæ tenues ſunt ſine fibris, ſim
plices, & communes plurium partium multiformium, atque hæ proprie membra-
næ ſunt: aliæ magis compoſitæ, & aliquam ex multiformibus conſtituūt, vt gulam,
ventriculum, inteſtina, vterū, vtranq. veſicam, adde venas & arterias, quæ partes
non tantum continentur membrana, ſed fibris quibuſdam & tertia quadā ſubſtantia propria
quaſi cornea tam mēbranæ quam fibris adiecta: huiuſmodi etiam ſunt illæ quæ nectuntur uen-
triculis cordis, de quibus agemus qua de conſeruatione ſanitatis membratim: nunc vero ge- H
neratim tantum communes plurimum multiformium perſequemur membranas quæ ſimplicio

m Gal. 2. de loc. aff. c. 7.

res ſunt, illa excepta [m] quæ ſub cute proxima inuenitur & ſimul cum ipſa detrahitur, atque
externas partes omnes corporis inuoluit, & non abſolute membrana, ſed cum adiectione car-
noſa dicitur, multis enim carnoſis fibris diſtinguitur; in obeſis autem adeò miſcetur cum adi-
pe quæ interiecta eſt inter ipſam & cutem, vt nō ſatis perſpici poſſit, apparet enim cum adipe
veluti caruncula, & quidam ſanguis concretus, quo fit vt aliqui nullo modo reperiri in cor-
pore noſtro carnoſam membranam credant; ſed decipiuntur, cum hæc manifeſte ſe oſten-
dat vbi inter ipſam & cutem non multa adeps ſita eſt: tegit autem ſubiectas partes, & cutim
per neruos, & venas alligat. Sed membranæ ſimplices ſubſtantiam diuerſam obtinent ab alijs
partibus: nam ligamenta dilatata quæ membranæ vidētur, craſſa ſunt & non ſentiunt: contra

n Gale. lib. 4. de vſu par. c. 9.
o Gal. li. 16. de vſu par. c. 2.

membranæ [n] tenues ſunt, & ſenſu prœditæ, [o] non tamen motu: chordæ etiam dilatatæ vidē-
tur membranæ, non tamen ſunt, cum earum materia non ſit ſimplex, ſed mixtura quædam ner
ui ac ligamenti: nos omiſſis ligamentis & chordis dilatatis, agemus de his quæ ſunt ueræ mē-
branæ: harum ſubſtantia quamuis alioquin fibris nonnullis ad firmitatem factis diſtingui vi-
deatur, maxima ex parte ſimplex eſt, cum non componatur ex alijs partibus ſimplicibus, tum
ſolida,

A ſolida,quod fiat ex ſemine : a mollis,quod pinguiori ex parte eius, & aranearum modo tenuis.Finis ob quem conſtitutæ ſunt à natura membranæ, eſt ut inuoluant,diſtinguant,ſuſpendant,contineant, alligent partes cum quibus nectuntur. Sanitas membranæ continetur debita temperatione ex quatuor elementis, quæ b frigidior eſt & ſiccior, longe tamen minus quã oſſa,cartilagines,ligamenta: non tamen humida eſt,quamuis glutinoſo c quodam humore illita & mollis appareat:at continetur etiam vnitate & forma idonea, figura enim illi reſpondet quam habent partes quas inuoluit ac tegit.Superficies leuis eſt,& glutinoſo humore illita vt diximus.Caua reſpondent his quæ per ipſam penetrare debent,& oſtijs neceſſariis. Magnitudo tanta eſt quanta poſſit partes amplecti quas obuoluit;quarum numero reſpondet etiam numerus membranarum.Sitæ autem ſunt in omnibus illis locis in quibus requiruntur. Circundantur oſſa omnia non modo in homine, ſed in paruis etiam animalibus membrana, quam περιόστεον græci d uocant: quamuis ob paruitatem interdum non appareat, hæc ſi detrahatur, conſtat illa corrumpi : obuoluuntur etiam muſculi membrana,quæ differt ab aliis, quod ſenſus ſit expers,ut pote quæ a ligamentis oriatur:obducuntur item duplici membrana cerebrũ, medulla,& nerui,quarum vna craſſior & durior eſt,altera tenuior & mollior. Inuoluuntur omnia quæ in thorace ſunt ſimiliter membrana,quæ cum coſtas ſuccingat,appellatur ſuccingẽs:
B eodem modo quæ in ventre ſub abdomine continentur membrana includuntur,quę quod eas partes contineat, e περιτόναιον græce nominatur:includitur etiam fœtus triplici membrana. Poſtulat igitur ſanitas membranarum præter debitam temperationem atque vnitatem, idoneã conformationem in figura,ſuperficie, cauis,magnitudine,numero,ſitu,quemadmodum monſtrauimus. Cauſæ ſanitatis in membrana eædem ſunt quæ in aliis partibus : a principio debita qualitas & quantitas ſeminis & ſanguinis:tum facultates noſtrum corpus gubernantes validæ,& opera atque inſtrumenta moderata. Quod attinet ad effecta, pro actionibus membranæ præbent vſum quem diximus,quod tegunt,muniunt, ac nectunt partes in quibus verſantur:neque enim præbent actiones animales vt putauit f Eraſiſtratus, qui præcipuas cerebri facultates in membranis poſuit: habent tamen vim ſentiendi,ſed non mouentur motu uoluntario:retinent alimentum utile,detrudunt quod ſuperat per loca proxima. Ex ſecundis qualitatibus omnes g denſæ ſunt & tenues ; quamquam alicubi craſſiores cernuntur, non tamen ita vt vulneratæ facile coaleſcant,cõtrahuntur enim & facile cohærent : ſunt ergo leues,denſæ,tenues. Hæc quæ dicta ſunt ſecundum naturam,recognoſcuntur in membranis, & conſer-
C uantur,quemadmodum in aliis partibus ſupra enarratis.

Fibræ,quas græci ἶνας h uocant, fila ſunt quibus membranæ ac tunicæ complures partium multiformium conſtituentes diſtinguntur:quamquam reperiuntur etiam in ſanguine i animalium magis terreſtrium,nam aliquorum adeo tenuis eſt vt non concreſcat. Inſunt k igitur fibræ in ſubſtantia quorundam viſcerum,quaſi iunci in fiſcella : nectuntur tamen interſe mẽbrana,& carnoſam quandam ſubſtantiam accipiunt:reperiuntur autem tantum in illis partibus quæ motu aliquo præditæ ſunt,ſeu animali,ſeu vitali, ſeu naturali:quæ omnes l mouentur pro fibrarum ductu recto, tranſuerſo,aut obliquo. Agunt autem cum contrahuntur rectæ quidem ad ſua initia contractæ : contrahunt in ſe partem cui inſunt, & breuiorem reddunt : tranſuerſæ cum contrahuntur,tantum longitudini addunt,quantum de latitudine detrahunt: obliquæ obliquam contractione præſeferunt. Muſculi qui animali facultati & proprie voluntario motui inſeruiunt,per fibras contracti ad initium ſuo munere funguntur, & motum præſtant fibrarum m ſitui reſpondentem,rectum,tranſuerſum,obliquum. Fibrarum autem quæ in ipſis ſunt ſubſtantia ex neruo,ligamento, & carne compoſita eſt. Inſtrumenta facultatis tam uitalis vt cor,quam naturalis vt venæ,gula, ventriculus,inteſtina,vterus,vtraque veſica,fibras habent ex ſimplici ſubſtantia conſtitutas,& ſibi idonea : adiicitur tamen unicuique aliquid
D veluti carnis,cui mouendi munus tribuendum videtur. Attrahũt eiuſmodi partes omnes per fibras rectas,expellunt per tranſuerſas,retinent per obliquas ad ſua initia contractas:per omnes tamen retentio perficitur,& per tranſuerſas etiam,quæ tamen vehementius contractæ tã tam anguſtiam efficiunt ut exprimatur atque expellatur quicquid in parte continetur. n Illa autem inſtrumenta quæ ex vna tantum tunica conſtant, quemadmodum venæ,vterus, vtraq; veſica,rectas & tranſuerſas fibras habent,obliquas vero paucas,quæ duplici tunica continentur, quemadmodum arteriæ, in interna quidem plurimas rectas habent & paucas obliquas, in externa vero tranſuerſas duntaxat : id quod in tunicis ventriculi ſeruatur. Huiuſmodi igitur eſt natura fibrarum,quæ & cognoſcitur, & conſeruatur quemadmodum in aliis partibus ante expoſitis.

De neruis. *Cap. VI.*

NOn diſſimiles ligamentis inſpiciuntur nerui, quos græci uocãt o νεῦρα, ἀπὸ τοῦ νεύειν, hoc eſt ab annuendo,τόνος verò, ἀπὸ τοῦ τείνειν,id eſt p à tendẽdo, quod flectantur & extendantur:ſunt enim q partes albæ,ſolidæ, teretem figuram habentes, vt ligamenta complura,& chordæ,ita ut a quibuſdam r eodem nomine vocentur:quamquam & fine & compoſitione differunt.Finis s ob quem natura neruos conſtituit,eſt vt quaſi

canales

a Gal. lib. 1. de elem. c. 10.
b Ariſ. lib. 3. de part. an. c. 11. & Gale 4. de uſu p. 9. c.
c Gal. li. 1. de temper. c. 9.
d Gal. 3. li. de nat. fac. c. 15.
d Gal. 7. de anatom. agg. c. 2.
e Gal. li. 6. de anatho. agg. c. 4. & li. 4. de uſu par. c. 9.
f Gal. lib. 1. de uſu p. c. 8. & lib. 7 de Plac. ca. 3.
g Gal. li. 1. de Plac. c. 9.
h Gale. lib. 1. de elem. c. 8.
i Ariſt. lib. 3. de hiſto. an. 6. & Gale li. Quod animi mores capi. 7.
k Gal. 5. de anatom. agg. c. 4.
l Gal. 3. lib. de nat. fac. c. 8. & li. 14. de vſu par. c. 14.
m Gale. 3. li. de natur. fac. c. 8.
n Gal. lib. 3. de natur. fac. c. 11
o Hip. 1. de Artic. tex. 47.
p Gal. li. 1. de mot. muſc. c. 1.
q Gal. li. 1. de Plac. c. 9
r Gale. 1. 6. epid. cõ. 2.
s Gale. 1. li. de uſu par. c. 16.

Digitized by Google

canales præbeant aditum ſpiritibus, qui à cerebro ad ſingulas corporis partes ſenſus & volun E
tarij motus vim habentes feruntur. Subſtantia neruorũ [a] ſimplex eſt, minus mollis quam ſub-
ſtantia cerebri à qua proficiſcuntur: nam ſi retinuiſſent eãdem, nõ eguiſſent cerebri vi ad ſua
munera obeunda: ab ea minus [b] recedunt illi qui ſenſui præſunt, quam il i qui motui. Omnes
tamen minus duri ſunt quã ligamenta: omnes item vt chordæ ac ligamenta [c] rectas fibras ha-
bent in longitudinem [d] ſcinduntur: cum omnes & [e] ex ſemine procreentur in ſolidis parti-
bus ponuntur. Exiſtimauit [f] Empedocles neruorum ſubſtantiam factam eſſe ex igne & terra
cum duabus partibus aquæ: conſtat autem frigidos [g] eſſe, ſunt enim albi, & exangues, atque
idcirco frigidi: ſed qui molles [h] ſunt, cute molliores, & ideo humidiores exiſtimandi ſunt, ſed
qui duri, ſimiles cuti, aut paulo ſicciores: ſi tamen conferantur cũ ligamentis, vt molliores ſunt,
ita etiam minus ſicci. Non ſunt tamen omnes nerui æque [k] duri ac molles, ſed pro origine quã
ducunt à cerebro vel medulla, & à priori, vel poſteriori parte alij humidiores, atque mollio-
res, alij ſicciores ac duriores: aptantur molliores ſenſui, duriores motui. Oriuntur autem om-
nes vel à cerebro, vel à medulla ſpinæ: qui à cerebro humidiores ſunt, & molliores, præſertim
qui à priori eius parte emanant quæ mollior eſt: minus molles ſunt qui a poſteriori, & ideo mi
nus humidi: ſicciores item ac duriores qui à medulla ſpinæ proficiſcuntur, præſertim quanto
magis hæc recedit à cerebro. Referunt ergo nerui ſubſtantiam illam a qua emanant, ſed frigo F
re concretam, aluntur que [l] humore frigido ac glutinoſo, quem præſeferunt vbi putreſcũt, aut
elixantur. Naturalis igitur neruorum temperatio frigida eſt, & durorum paulo ſiccior, mollio
rum paulo humidior cute: frigore autem concreuit expulſis partibus humidioribus: duplici ue
rò membrana circũdati neruos conſtat, vna tenui, altera craſſa, quibus inuoluti tam a cerebro
quam a medulla deriuantur, quo fit vt triplicem ſubſtantiam [m] præſeferant, intimam quæ ip-
ſorum propria eſt molliorem; mediam quam obtinent à tenui membrana minus mollem; exti-
mam quam à craſſa duriorem: quod ſi neruum tranſuerſum præcidas, einſmodi triplicem ſub-
ſtantiam comperies, minus tamen diſtinctam, minusque euidentem in minutis ramis, quam in
grandioribus. Quod ſpectat ad formã, [n] figura omnium teres eſt, ſuperficies leuis, & glutino-
ſo [o] quodam humore illita: [p] caua nulla ſunt manifeſta, ſed tantum ſubſtantia laxior conſpi-
citur, per quam ſpiritus penetrant: quãuis illi qui [q] oculis videndi facultatem afferunt, aliquo
modo perforati appareant. Magnitudo reſpondet magnitudini partium quibus diſtribuun-
tur, præſertim illorum qui [r] motui inſeruiunt: nam qui [s] ſenſui non ſolum proportione ma-
gnitudinis partium diſtribuuntur, ſed etiam pro facultate ſentiendi quam illæ habent magis
vel minus exquiſitã, vbi enim opus fuit acriori ſenſu, impertiri ſunt nerui craſſiores, vt oculis,
ori uẽtriculi, exiles vbi minori vt viſceribus. Quod attinet ad [t] numerum, ex cerebro ſeptem, G
ex medulla ſpinæ triginta paria oriuntur: quamuis ob initia quæ interdum multiplicia ſunt, ui
deri plura poſſint, definire tamen eorum numerum conuenit non ex foraminibus oſſium unde
exeunt, cum ex eodem plures aliquando egrediantur, veluti ex ſecundo foramine in oſſe ſphe-
noyde ſecundum par cum aliqua portione tertij, ſed ex dura membrana qua inuoluuntur: qui
cunque enim eadem inuoluti prodeunt, ijdem iudicari debent, qui diuerſa, diuerſi. De ſitu ſci
re licet alios oriri a cerebro, [u] alios a medulla, hæc enim ſunt eorum initia, ſed qua tranſeant,
& quo deſinant declarabimus cũ multiformes partes perſequemur. Hæc de ſanitate neruorũ
cuius cauſa ſimiliter eſt principio quidẽ debita qualitas & quantitas ſeminis ac ſanguinis, dein
facultas naturalis, uitalis, & animalis vna cum operibus & inſtrumentis moderatis. Quod atti
net ad effecta, nerui pro actionibus vſum præbent canalis per quem impertitur ſpiritus anima
lis a cerebro partibus quæ ſentiunt aut mouentur motu voluntario: quamquam alij ad ſenſum
duntaxat accommodantur, veluti qui viſui, guſtatui, auditui, tactui cutis, aut ventriculi inſer-
uiunt; alij non ſolum ſenſui, ſed etiam motui, veluti qui ad muſculos pertinent, per hos enim
ſimul cum facultate mouendi motu voluntario impertitur ſenſus tactus: omnes autem ſenſu
præditi [x] ſunt. Retinent nerui cum ſani ſunt alimentum idoneum, & quod ſuperat, expellũt: H
omnes præterea molliores ſunt quàm ligamenta aut chordę, albi [y] & exangues: aliqui tamen
ex ipſis vt ſupra oſtendimus molliores ſunt. Hæc quæ ſecundum naturam neruis inſunt, eadẽ
via recognoſcuntur in homine, qua recognoſci diximus quæ attinent ad partes iam expoſi-
tas. Conſeruantur autem moderata adiectione ac detractione per idoneum victum, in quo ma
xime cauendum eſt à valde refrigerantibus, quæ (teſte Hippocrate) [z] neruis inimica ſunt,
quod nimis eos cogant, & non ſinant educi id quod ab illis exhalare debet, quo fit vt diſten-
dantur. At læduntur etiam nerui à valde calefacientibus, cum ſiccentur, & ſimiliter diſtendan
dantur, ideò læduntur ab igne, [a] læduntur, & à calidis & humidis quæ eorum ſubſtantiam diſ
ſoluunt [b] concretam à frigore: quamuis [c] Ariſtoteles velit à calore ipſam eſſe exiccatã, quæ
omnia magis aduerſantur, cum nerui ob vulnus nudati ſunt, quã cum cute integra tecti: offen-
duntur tamen vbi imbecilliores ſint, quamuis tecti, ab his quæ humores ad ipſos adducunt, &
implent, vt à vino, [d] & venere; tentantur præterea ac mordentur etiam cum tecti ſunt ab
vſu [e] aceti.

a Gal. 1. li. de ele. c. 8.
b Gal. li. 7. de vſu par. c. 5.
c Gal. 5. de vſu par. c. 6
d Gal. li. 1. de Plac. c. 9
e Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. c. 15.
f Gal. lib. 1. de ſem. c. 5
g Gal. li. de hiſtoria philoſopha.
h Gal. li. 1. de tẽp. c. 9.
i Gal. lib. 2. de tẽp. c. 3.
k Gal. li. 1. de Pla. c. 9. & lib. 9. de vſu par. ca. 14.
l Gal. 3. de nat. fa. c. 13.
m Gal. lib. de for fœtus c. 5
n Gal. li. 1. de Plac. c. 9
o Gal. 3. li. de nat. fac. c. 13.
p Gal. 15 de vſu par. c. 1.
q Gal. li. 3. de vſu par. c. 6.
r Gal. li. 16. de vſu par. c. 6.
ſ Gal. lib. de inſtr. odoratus c. 2.
t Gal. lib. d' diſſect. neruorum.
u Gal. li. de diſſect. neruorum. c. 1.
x Gal. li. 1. de motu. muſc. ca 2.
y Gal. li. de Plac. c. 9.
z Hippo. 5. aphor. 18.
a Hip. li. 1. de art. tea. 54.
b Gal. li. 6. meth. c. 2.
c Ariſt. li. 2. de gen. ani. cap. 4.
d Gal. 2. 3. epid. in 8. ægrotante.
e Gal. li. 14. meth. ca. 5. & li. 3. acu. ca. de oxymelle.

Dene-

A

De venis. *Cap. VII.*

VT nerui in vniuerſum corpus diſtribuuntur,ita etiam venę,quas gręci φλέβας dicũt:
ſignificãt autem tam φλέβας apud vetuſtiſſimos [a] græcos,quàm apud latinos [b] ve
næ,canales qui vel a corde originem ducunt, & alioquin arteriæ nominantur, vel
à iecinore,& proprie dicuntur a recentioribus græcis φλέβες, à latinis venæ, ita vt
commune nomen ſuum efficiant. Agemus primo de his,deinde veniemus ad arterias. Finis
ob quem venæ factæ ſunt a natura,eſt vt ſint vaſa inquit [c] Ariſtoteles, & per eas quaſi per ca-
nales ſanguis in omnes partes corporis diſtribuatur:ſunt etiam factæ venæ ad [d] procreãdum
ſanguinem, quam facultatem obtinent a iecinore, [e] quo nomine referuntur venæ inter par-
tes multiformes, & ponuntur non ſecus ac nerui & arteriæ in communibus [f] inſtrumentis
totius corporis: ſed ſi ſubſtantiam ſpectes, hoc eſt [g] tunicam,ſimplices dicentur,facta enim
eſt hæc ex ſemine, [h] vt os,cartilago, neruus; quamquam, non omnino ſimplex eſt, ſed ex fi-
bris & membrana [i] conſtat,quæ quaſi propria carnis illis adnaſcitur [k] huiuſmodi ergo eſt ſub
ſtantia venarum:diſtinguuntur [l] autem triplici genere fibrarum,habent enim rectas ad attra
B hendum, obliquas ad retinendum, tranſuerſas ad expellendum:ſunt autem ſimiles illis quas
in muſculis cernimus,ſed non ſeruiunt motui voluntario,& magis obſcuræ ſunt,ita vt nonnul
li crediderint eas factas fuiſſe ad robur eiuſmodi ſubſtantiæ dumtaxat,non ad attrahendum,
retinendum, aut expellẽdum,ſed decipiuntur,cum ſanguis non feratur per ſe, ſed alliacitur a
partibus, quę cum rectas fibras habẽt,per earum contractionem alliciunt,ita vt eiuſmodi tra
ctus ſimpliciter ſit motus, & non per ſimilitudinem, quemadmodum in partibus quæ fibras
non habent. Tenuis [m] vero eſt venarum ſubſtantia:quamobrem diſtenditur cum implentur,
deſidet cum exhauriũtur, non tamen æqualiter tenuis eſt in omnibus partibus, ſed in iecino-
re [n] tenuiſſima, ut ſubſtantia iecinoris ſuccum a ventriculo cõcoctum tenuiſſima interiecta tu
nica poſſit attingere,& in ſanguinem conuertere. In alijs partibus quæ magis a principio,hoc
eſt a iecinore recedunt, minus tenuis eſt, ut minus iniurijs pateat: continentur autem venæ
vnica membrana, vbi defenduntur a muſculis, aut ab alia parte ambiente, ſed quæ vel ſunt
proximę cuti,uel ſuper duram aliquam partem tranſeunt, vt ſuper os, vel ſuſpenſæ manent,
& non innituntur, aliud a vicinis partibus inuolucrum accipiunt, quo tutiores redduntur.
Pulmonis [o] vena binas habet tunicas, vt & ſanguinem tenuem continere poſſit,& ſtabilis ma-
neat,nec thoracis motu lædatur. In vniuerſum autem, vbi venæ alioquin tutæ ſunt, vna tan-
C tum tunica continentur, eaque tenui, vt facile proximis particulis ſanguinem impertiat:
eſt autem [p] ſenſus expers perinde ac tunica arteriæ: vtraque enim ſiue frangatur, ſiue ſece-
tur, ſiue alligetur, non ſentit vbi non attingantur, nerui qui ad ipſam accedunt, propter quos
percipiunt interdum grauitatem, veluti arteriæ. Temperatio [q] vero eſt frigida & ſicca, præ-
ſertim [r] fibræ, nam membrana prope ad cutem accedit, exanguis enim eſt & durior cute,ſed
cum ſanguinem qui calidus eſt & humidus contineat, ex temperatione influente remittitur
innata,& prope ad moderationem accedit. In hac conſiſtit ſanitas,ſicut & in vnitate,& etiam
in forma; figura enim venarum rotunda fuit,ut maxime capaces eſſent, maximeque defende-
rentur ab iniurijs. Sed figurantur [ſ] perinde ac membra per quæ ducuntur; ſequuntur enim
vna cum muſculis oſſium figuram. Superficies leuis, caua patent naturaliter quantum neceſſe
eſt ad ſanguinem diſtribuendum, ſicut & extrema ora per quæ impertiunt ſanguinem arte-
rijs,& ab illis ſpiritum accipiunt. [t] Magnitudo reſpondet magnitudini ſanguinis qui abſumi-
tur,nam ubi plurimus conſumitur vt in pulmone ob temperationem calidam & humidam, at-
que ob aſſiduum motum venæ grandiores neceſſario fuerunt. Contra partes quæ frigidæ ſunt
& duræ,quieſcuntque veluti oſſa,minus alimenti abſumunt,& idcirco pro magnitudinis pro-
portione minoribus prædita ſunt venis. Cor quamuis durum ſit,ob calorem tamen ingentem
D plurimo eget alimento, & idcirco a venis grandioribus nutritur: at renes venas habent latas
non quo plurimum alimenti poſtulent,ſed quo per eas ſanguinem expurgent. Numerus vena-
rum, maior eſt quam vt exprimi poſſit, præcipue tamen ternæ apparent, a quibus deriuantur
aliæ omnes. Vna eſt vena porta,quę a cauo iecinoris per ventriculum,inteſtina,lienem,meſen
terium, omentum progreditur. Altera eſt vena caua, quæ orta a gibba iecinoris parte in vni-
uerſum corpus diuiditur. Tertia quam arterialem nominant,a dextro ventriculo cordis profe
cta fertur ad pulmonem. His adijci poteſt vena ab vmbilico ad cauum iecinoris perueniens,
quæ fœtui alimẽtũ ſuppeditat;ſed cum infans in lucem editus eſt,ab eo munere vacat. De ſitu
ſcire primũ licet,venas non a corde,vt voluit [u] Plato & Ariſtot. [x] ſed a iecinore [y] oriri, unde
ſanguis per vniuerſum corpus diſtribuitur:quamobrem Hippocrates [z] venarum radicem po
ſuit iecur:non tamen fiunt ab ipſo, aut,ex eius materia,ſed a natura [a] ex ſemine. Eſt autem ie-
cur veluti truncus cuius radicibus reſpondent venæ q̃ ad portã perueniunt, ſicuti ramis illæ
quæ deriuantur à vena caua:quibus autem partibus ſingulæ tranſeant, & ad quas terminen-
tur,declarabimus cum ad multiformes veniemus. Nũc duo cõmoneſacere oportet,unũ quod
venæ dextri lateris ſæpe coeunt cum uenis ſiniſtri,ueluti in capite, in fronte, in naſo iungũtur

ſuperio-

a Gal. li.6. d Plac.c.8.
b Cel li.1. in proœ.& li.2.c.7.
c Ariſt. li.3. de par. ani. c.4 & 5 & Plac in Timęo & Ga. li. 6 de vſu par.c.10.
d Gal. li.1. de vſu par. c.16.
e Gal. de ar te medi. c. 95.
f Gal. 1. de ſemin. c.5.
g Gal. li de diff. morb. c.3.
h Gal. li.1. de temi. ca pi.11.
i Gal. 1. de inæqual. in tempe c.2.
k Gal. li.2. de tẽp. c.1.
l Gal. lib.3. de nat. fac. c 11.& lib. 6 de vſu par ti.c 12.
m Ga. li 6. de vſu par. c.10.
n Gal. li.6. de vſu par. c 13.
o Gal. li 6. de vſu par. c 10
p Gal li 16. de vſu par. c.12.
q Gal. li. 3. de tẽp. c 9.
r Gal. lib.2. de tẽp. c.3.
s Gal. lib.3. de anato. aggr. ca.2.
t Gal. li. 16. de uſu par. ca.3.
u Pla. in Timęo & Ga. li 3. de Pla. ca.13.
x Ari. de ſõno. li. de reſpi. & li.3. de par. ani. c.5.
y Gal. li.3. de vſu par. c 16.
z Hip li. de alim. poſt. med.& Ga le 6. de Pla c.ca.9
a Gal. li. de for. fœ. c.4.

Digitized by Google

ſuperiores cum inferioribus, ut tami qui à caua prope iugulum cum his qui ab eadem prope os ſac tum deriuantur. Externæ denique cum internis ut illæ quæ ex ſinibus durioris membra E
næ cerebri exeunt cum externis proximis, quæ coniunctio ſpectat ad conſenſum omnium inter ſe: alterum a quod venæ vbique adiunctas habent arterias, a quibus per parua foramina ſpiritum hauriunt, ſicuti contra arteriæ ab ipſis ſanguinem ſimiliter per parua foramina, quæ cum aperiuntur non ſolum ſpiritum, ſed ſanguinem etiam admittunt: nunquam tamen b inſeritur vena in arteriã, aut arteria in venam continent autem venæ ſanguinem multum & craſſum, ſed paucum ſpiritum; contra arterię plurimum ſpiritum & ſanguinem exiguum & tenuiſſimum; in illis tamen partibus quæ paruum perſpiratum deſiderant, repetiuntur venæ ſine arteriis, vt ad cutem, & ad oſſa. Huiuſmodi ergo & ſanitas venarum ad temperationem, vnitatem, & formam propoſitam pertinens. Cauſæ ipſius ad principia procreationis, ad facultates corpus adminiſtrantes, ad opera & inſtrumenta idonea referuntur. Sequuntur effecta & primo actiones: conſtat autem venas nullam propriam actionem præſtare, ſed tantum vſum canalium, per quos vt diximus ſanguis fertur ad alendas omnes partes corporis. Retinent venæ vbi ſecundum naturam ſe habeant, ea quæ ſunt idonea ad alendum, & detrudunt ea quæ ſuperant, potiſſimum per cutem: qualitas ſubſtantię ipſarum ad albedinem ſpectat, & ad duritiem, minorem tamen quam ſit durities cartilaginum. Indicia & præſentium, & futurorum quæ ad F
venas pertinent, ab ijſdem locis petuntur atque illa quæ monſtrant alias partes. Ratio conſeruandi moderatam adiectionem ac detractionem poſtulat per victum moderatum.

De arterijs. *Cap. VIII.*

SEd pergamus ad arterias, quæ perinde ac uenæ in totum corpus diuiduntur, appellanturque communi uocabulo à veteribus c græcis φλέβες, à latinis d venæ: iuniores tamen tam græci, quam latini illas quæ à corde oriuntur ſimpliciter arterias appellant, nam illas quę proprie continentur in pulmone, non ſimpliciter, ſed cum adiectione dicunt aſperas arterias. Finis e ad quem factæ ſunt arteriæ eſt, vt per eas feratur ſpiritus, & uitalis calor in omnes corporis partes. Sed præter vſum canalis, vim f accipiunt à corde per quam dilatantur & contrahuntur, & hoc pacto calidum innatum ac uitam tuentur: attrahunt autem g cum dilatantur aerem frigidiorem, expellunt cum contrahuntur calidiorẽ, & veluti fuliginem, qui per ſpiratus ad omnes corporis partes communiter pertinet h excepto corde, & cerebro, nam hoc per nares, illud per pulmonem eo beneficio fruitur: arteriæ enim quæ in cerebro ſunt, ſpiritum vitalem ſuppeditant, ex quo conficitur animalis: ab omni autem G
parte corporis alliciunt arteriæ, & in omnem depellunt, ita ut per ipſas cõſpirent inter ſe partes oẽs. Illæ aũt quæ cordi vicinæ ſunt, ueluti quæ per dorſum aſcẽdũt, aut deſcendũt, frigidiorẽ aerem alliciunt ex corde; quæ vero vicinæ ſunt cuti, aerẽ externũ hauriunt: quæ rã à i cute quam à corde recedunt, alliciunt à venis cum quibus iunguntur ſanguinem tenuiorẽ. Dilatantur aũt & contrahuntur arteriæ cum corde à quo proficiſcuntur, ab k eo. n. motus facultatem obtinent, nec quaſi caro mortua atq. euulſa per ſe ipſas mouentur vt exiſtimauit Praxagoras, & Philotimus, qui pulſum à palpitatione non diſtinxerunt vt par fuit: caro enim extracta palpitat, ſed arteria vel intercepta vel ex corpore euulſa, non pulſat: neq. etiam quaſi inſtrumentũ inanime dilatatur quod impleatur (vt placuit l Eraſiſtrato,) ſed impletur quod dilatetur, ſicut impleri videmus quæcunque dilatantur: attrahunt enim ex vicinis partibus primo materiam leuiorem, deinde eam quæ minus leuis eſt, veluti arteriæ primo ſpiritum, deinde ſanguinem tenuiorem. Subſtantia ex qua conſtant arteriæ ſolida eſt, & procreatur ex ſemine: m eſt autem omnino n ſenſus expers, quemadmodũ & vena, nam ſi ſecetur, frangatur, vratur, ad ligetur, non ſentit; ſi quid grauitatis ſentiant, id fit beneficio proximorũ neruorũ; continetur H
aũt duplici tunica, quarum exterior ſimilis eſt tunicæ venarum ſiue robur, ſiue craſſitudinem intuearis: diſtinguiturq. o fibris quibuſdã rectis, quibuſdam obliquis; ſed nullas habet tranſuerſas. Interior p verò quintuplo, vel ſexcuplo craſſior eſt quam venarum tunica, atque adeo dura, vt a quibuſdam cartilaginoſa nominetur. Prædita autem eſt tranſuerſis duntaxat fibris; & in intima q ſuperficie cuticulam quandam aranearum telæ non diſſimilem præſefert, quæ à nonnullis tertia quædam tunica iudicatur potius quam pars internæ; cuiuſmodi etiam apparet in intima ſuperficie ventriculi, atq inteſtinorũ: externa aũt arteriarũ tunica perindè ac tunica venarũ in aliquib. partib. membrana circundatur tenui à proximis ſedibus profecta, vt in ima regione ſepti tranſuerſi à peritoneo, in ſumma à mẽbrana ſuccingente. Numerantur arterię ſi munus ſpectes in inſtris & partib. multiformib. ſed ſi ſubſtantiam fibris inhærentẽ, in ſimplicib. partibus, vt de venis ante dictũ eſt. Sanitas arteriarũ primo debitã tẽperationem poſtulat, q̃ ſi innatã r conſideremus, cum arteriæ exangues ſint & duræ, frigidam & ſiccã exiſtimabimus, pręſertim in fibris, s ſicciorẽ verò q̃ in venis; ſi influentem ob ſanguinẽ ac ſpiritũ quẽ a corde accipiũt calidiorẽ & humidiorẽ: ſed ex vtraq. ſimul iũcta redditur arteriarũ tẽperatio ferè moderata, calidior tñ q̃ venarum, requirit ẽt ſanitas arteriarum vnitatem & formam idoneã, figura. n. t teres eſt: figuratur u arteriarũ d[illegible] non ſecus ac venarũ & muſculorum ad figurũ
oſſium.

a Gal. li. 17. de vſu par. c. 14. & li. de uſu pulſ. c. 5.
b Gale. lib. 15. de par. c. 4.
c Gal. li. 6. de Plac. c. 8
d Celſus li. 1. in Procemio & lib. 2. c. 7.
e Gal. li. 1. de uſu par. cap. 16.
f Gal. li. an ſanguis in arteriis c. 8.
g Gale. lib. 1. de uſu pulſ. c. 1. & 2.
h Gal. li. de uſu pulſ. c. 5. & lib. 8. de Plac. ca. 8.
i Gal. li. 8 de Placit. c. 8.
k Gal. li. de pulſ. vſu. c. 5.
l Gal. li. de vſu pulſ. c. 5.
m Gal. li. 1. de ſem. ca. 13.
n Gale. lib. 16. de vſu p. c. 12.
o Gal. li. 3. de nat. fac. c. 11.
p Gal. li. 7. de anato. c. 5. & li. 1. de ſem c. 13
q Gal. li. 7. de anatom. cap. 5.
r Gal. li. 1. de temp. c. 9. & 2. li de tempe. c. 3.
s Gal. lib. 5. meth. c. 7.
t Gal lib. 3. de dignos. pul. ca. 2.
u Gale. lib. 3. de anato. aggr. c. 2.

A oſſiū. Superficies lenis,intus aūt cauum eſt per quod tenuiot ſanguis, & ſpiritus transire pōt:
vtraque ēt tunica vbiq. mulris patuis foraminib. diſtinguirur per quæ ſpiritus ac tenuis ſan-
guis penerrare poteſt: habent & exrremæ arteriæ ora, ſicut & extremæ venæ, quæ ſe mutuò
conringunt, atq. vbi res poſtulat [a] aperiuntur vt vrræque ex ſe mutuò attrahant quod vrile a Gal. li. de
eſt. Quod ad magnitudinem artinet;minores ſunt arteriæ quā venæ, ſiquidem partes frigidio- vſu pulſ. ca
res minorem perſpiratum deſiderant, & ideo minores arterias. Facultas vt venarum, ita etiā pit. 5.
arteriarum magnitudini reſpondet,id quod neruis non euenit, vt ante dictum eſt,cum paruus
interdum vim magnam afferat ſenriendi,quemadmodum qui mollis eſt & à cerebro oritur.
Par [b] numerus videtur neruorum,venarum,arteriarum: ſuut tamen arteriç numero paucio- bGal.li.13.
res,quam venæ,& quia partes frigidæ veluti os carent arterijs,& quia partes exrernæ [c] veluti de vſu par.
cntis,cum in aere verſentur,ſatis perſpiratu fruuntur ſine ipſis, alioquin adiunguntur vbique c.9.
venis,ita vt vbi vena ſit,arteria quoque reperiatur;ex ea enim coniunctione fit vt ſibi commu c Gal. li.16.
nicent vtilem materiam, & vt membranæ quibus venæ cnm iecinoris partibus nectuntur, ar- de vſu par.
terijs qnoqne ſint communes. Idem prærerea irer faciunr cum ſingulis partibus corporis di- c.14.
ſtribuuntur excepto cerebro, quod à ſuperiori parte venam, ab inferiori arteriam accipit: id
qnod neceſſarium fuit vr ſpiritus qui ſurſum,& ſanguis qui deorſum ſuopte nutu ſertur, com-
B modius ad omnes cetebri partes diuideretur. Deriuanrur tam venarum quam arteriarum ra-
mi à proximis vt tutiores ſint; ſi qnando autem à remotis diducuntur, quemadmodum [d] illæ d Gal li.14.
quibus continetur vmbilicns; id fit à natura ob maiorem aliquam neceſſitarem; in itinere au- de vſu par.
tem quod faciunt ſimul iunctæ, altiorem [e] ſitum obtinent arteriæ, magiſque recedunt à cute, c.4.
& in muſculos ingrediuntur, quo fit vt carnoſis hominibus nuſquam appareant in crure, niſi eGal.lib.16
in tarſo pedis:ſic autem abditæ magis defenduntur,quod neceſſarium fuit,quoniam longe ma de vſu par.
ius periculum impendet, vbi hæ vulnerentur,quam vbi venæ: quamuis autem arteriæ non gi- c 10.
gnantur à corde, ſed ab eodem [f] opifice à quo aliæ partes, initium [g] tamen ſumunt ab ipſo, f Gal. li. de
quod truncum refert,cuius radicibus reſpondent arteriæ pulmonis, ramis verò illæ quæ a ma- form. fœt.
gna profectę in totum corpus diuiduntur. Huiuſmodi ergo eſt ſanitas arteriarum,quæ tempe- c.4.
ratione moderara,vnitate, & idonea forma continetur. Cauſa eius primo ad ſemen & ſangui- g Gal. li. 1. de
nem moderatum,deinde ad facultates validas, & tandem ad opera & inſtrumenra accommo Plac.c.7.&
dara refertut. Effecta verò ſunt primum actio dilarationis & contractionis atque vſus canalis libro 6. de
quem ante declarauimus, deinde quæ retinentur, & excernuntur ſecundum naturam, veluti Plac c.3.
alimētum,& eius reliquiæ,tum aer frigidus qui attrabitur,& fuligo quæ detruditur:poſtremo
C qnalitates,vt albedo & durities. Recognoſcuntur qnæ præſentia ſunt, & futura præſagiuntur,
coniectura facta ex locis ex quibus ſigna aliarum partium ducuntut: ratio qna arteriæ ſanæ
ſeruantur ad adiectionem ac detractionem moderatam pertinet, & ſimul ad victum mode-
ratum, veluti de reliquis eiuſmodi partibus diximus. hGal.lib.3.

De cute. Caput IX. meth c.5.

i Gal.lib.2. de vſu par. c.6.

CVtis quoque ponitur in partibus communibus & ſimplicibus, vt neruus, & caro
inter quas media eſt:neque enim gignitur ex ſemine ut neruus, neque ex ſangui- K Gale.2.6.
ne ut caro,ſed ex vtraque: propterea [h] vbi præciditur,refici amplius non poreſt, ep d.cō 30
appellatur autē [i] grece δέρμα,ἀπὸ τοῦ δέρεσθαι,quod eſt derrahere, ſiquidem detrahi l Gal. ibid.
poteſt ab homine cutis ut corium à quadrupede. Vltima cutis ſuperficies quæ m Gal. li 3.
tenuis pellicula eſt,[k] ἐπιδερμίς,quaſi ſupra cutem nominatur, eſt autem denſior [l] cure: ad eum de alim.fa.
finem facta eſt cutis ut internas partes [m] omnes tegat,atqne ab exteinis iniuriis tuearnr: præ- c.33.
terea ut præbeat aditū aeri qui in corpns attrahitur,& exitū his quæ ex tertia [n] coctione ſu- n Gal. li.de
perant:quamobrē facta eſt imbecilla,neq; vllam exercet propriam actionē, quāuis ſit inſtru- cauſ.morb.
mentum ſenſus [o] tactus ſuſi per vniuerſum corpus: quamuis enim communis ſit non tantum c 6.
D ipſins cutis,ſed aliarum ēt partiū ſentientium,maxime tn̄ exquiſitus eſt in cute,mediā.n.natu o Gal. 1 de
ram habet inter carnem quæ calida eſt & humida, & neruum qui frigidus & ſiccns, oritur.n. temp. c.9.
vt diximus partim ex ſemine ut hic,partim ex ſanguine vt illa,& idcirco ad mediam tempera p Gal.li.14.
tionem peruenit,id quod neceſſarium fuit cum deberet eſſe iudex rerum omnium quæ tractā- meth c.16.
tur. Obtinet igitur mediam temperationem, quod non contingit ſummæ pelliculæ, cum frigi- qGal lib 2.
da ſit & ſenſus expers. Cicatrix [p] quamuis cutis ſpeciem referat, frigidior,ſiccior,& durior eſt, de tēp. c.1.
quamobrem nequit pilos cntis modo proferre:uæq autem vere cutis eſt in hominę moderatę & c 6.
temperationis,media omnino eſt inter calidam & frigidam, inrer humidam & ſiccam, nā nec r Gal. 3.6.
omnino particeps,nec omnino expers ſanguinis eſt:rum nec dura,nec mollis, ita ut media tē epid cō.29
peratione contineatut præſertim in [q] interna manu vbi nec propter ocium & vmbram nimis ſ Ariſt. li 3.
mollis eſt,nec propter ſolem & exerc[r]tatione callum contraxit. Figura cutis reſpondet parti- de hiſt.ani.
bus quas regit. Superficies læuis niſi vbi [ſ] rugas contraxit quemadmodū in ſene,aut in graci- c.2. & Gal.
li. Caua nulla in cute ſunt, [t] exceptis illis pe quæ natura neceſſario aliquid accipit,aut trauſ libro 17. de
mittit: exceptis itę paruis forminib. vnde ſudor & ſordes [u] emanāt,& vbi cōtinētur [u] pili:qb. vſu part.c.1
a principio caret,cū vere cōtinua ſit,ſed poſtea cribri modo perforat. Magnitudo cutis ranta t Gal.lib.1.
eſt quāta pōt externas partes oēs tegere ſi ītuearis lōgitudinē & latitudinē: [x] craſſitudo lōge de tuē. val.

c 12.

u Gal.lib.2 de tēp. c.5.

x Ariſt. lib. 5. de gener. anim.c.5.

minor

minor eſt quam corij quo quadrupedes eiuſdem magnitudinis integuntur: tenuis igitur appa E
ret, non tamen æqualiter in quouis homine, ſed in mollibus ac teneris, tenuior in duris ac fir-
a Gal. li. 11. de vſu par. c. 15. & li. 17. de vſu par. cap. 1.
mis craſſior. Sed cum cõtinuam ipſam poſuerimus, conſtat etiam vnum numero eſſe, nisi ſum-
mam pelliculam nõ partem cutis, ſed diuerſam ab ea exiſtimes. Situs cutis in extima parte to
tius corporis eſt, vbi reliquas oẽs poteſt inuoluere. Hæret [a] autem partibus ſubiectis, neque
agglutinatur, niſi aut cum chordis in planta pedis & palma manus, aut cum muſculis in fronte,
vel in labris, in quibus non tantum agglutinatur, ſed etiam confunditur. Continetur ſanitas cu
tis temperatione ac forma propoſita; hanc vero efficiunt à principio moderata qualitas &
quantitas ſeminis & ſanguinis, dein facultates noſtrum corpus gubernantes, & tandem opera
& inſtrumenta moderata. Effecta eius ſunt primo vſus quem præbet in tegendo, & exquiſita
actio ſentiendi, præcipue in interna parte manus, vbi ſummam nacta eſt moderationem: præ-
bet etiam aditum aeri, & exitum fuligini: retinet quod neceſſarium eſt, detrudit quod ſupe-
rat, colorem præſefert medium inter album & rubrum, & mediocritatem quandam inter mol-
litiem & duritiem. Hæc quæ præſentia ſunt ſecundum naturam in cute, ſenſu ſatis recognoſcũ
tur. Futura colliguntur ex cauſis. Defenditur ſanitas cutis adiectione ac detractione modera-
ta & victu ſimili maximè autem danda opera eſt vt media ſeruetur inter mollem & duram, & F
ne foramina eius obſtruantur, aut aſtringantur: denſitati [b] occurritur per relaxantia, obſtru-
b Gal. 3. li. de tu. val. c. 10. & c. 13.
ctioni per detergentia.

De glandulis. *Cap. X.*

CEnſentur etiam in numero partium ſimplicium glãdulæ, quas græci ἀδένας vocant:
quæ [c] vero minus ſimplices ſunt, dicuntur σωματαδενώδη, quaſi corpora glan-
c Gale. 13. method. c. 5.
duloſa. Omnes autem vere ſolide ſunt cum ex [d] ſemine procreẽtur, nõ tamẽ omnes
vere ſimplices, nam licet communiter ſubſtantia propria glãdularum ſimplex ſit,
d Gal. 2. de na. fac. c. 3.
non tamen [e] omnes hac ſola continentur: in aliquibus enim cum ipſa nerui, venæ atque arte
e Gal. li. 16. de vſu par. ca. 2. & 14. meth. c. 11.
riæ iunguntur, quo fit vt Marinus ille apud priſcos medicos celeberrimus Anatomes profeſſor
duo glandularum genera [f] in corpore noſtro animaduerterit, vnum earum quæ multiformes
ſunt, & proprium quoddam faciunt officium, alterum earum quæ ſimplices, & alijs partibus
vſum aliquem præſtant. Finis itaque [g] ad quem a natura factæ ſunt glandulæ diuerſus eſt, nã
f Gal. li. 16. de vſu par. c. 2. & li. 2. de ſem. c. 6
multiformes aliquid efficiunt, mutant enim ſanguinem, veluti quæ in mammis ſunt in lac, quæ
in teſticulis in ſemen: ſimplices vſum præbent vel fulciendo, uel madefaciendo. Fulciunt illæ G
omnes quæ ſubſternuntur venis aut arterijs; quemadmodum in meſenterio, [h] quę item im-
g Gal. li. 3. de ali. fa. c. 6. & 2. lib. de ſem. c. 6.
plent ſpacium vbi ſublimia vaſa diuaricãtur, firmant [i] enim, & prohibent ne ſcindantur, cum
cedant ob mollem ſubſtantiam, & vim ictus exoluant, neq; faclè abrumpantur. Madefaciunt
vero illæ quæ ſiccari non ſinunt partes quaſdam noſtri corporis: hoc præſtat glandula quadra
h Gal. li. 4. de vſu par. c. 10.
ta pelui in cerebro ſubiecta, excipit enim tãquã ſpongia humorem illum ſuperne defluentem,
quem paulatim impertit palato ad madefaciendum os, quod madefit etiam à tonſillis excipiẽ
tibus humorẽ ſuperne deſtillantem. Idem efficit & illa quę ſita eſt ad ceruicem [K] veſicæ: quod
i Gal. li. 14. meth. c. 11.
ſi glandulas madefaciendi vſum præbentes diuerſas exiſtimes à fulcientibus, erunt tria ge-
K Gal. li. 14 de vſu par. c. 9.
nera glandularum, vt uidetur voluiſſe Marinus. Vnum earum quæ ſanguinem mutant in aliam
ſubſtantiam, alterum fulcientium, tertium madefaciẽtium: ſed cõmode in duo genera diducũ
tur, in ſimplices ſcilicet quæ vel fulciunt vel madefaciunt, & in multiformes quæ mutant ſan-
guinem in aliam naturam. Simplices cõſtant ex ſimpilci ſubſtantia: ſunt aũt ſine venis, ſine ar-
l Gal. lib. de plen. c 6.
terijs, & præterea ſine neruis, atque has voluit Galenus [l] eſſe ſenſus expertes: ſubſtantia quæ
proprie glandula appellatur tam ſimplicium, quam multiformium laxa & mollis eſt, non ta-
m Gal. li. 14 de vſu par. c. 11.
men æqualiter, nã in ſimplicib. minus mollis & minus laxa eſt, in multiformib. [m] magis mollis
& magis rara, ita ut ſpõgiæ modo foraminib. nõ modo obſcuris, ſed ẽt euidentib. diſtinguatur. H
Temperatio glandularum frigida eſt & humida, alba enim eſt cũ fiat ex ſemine & ideirco ſan
guinis expers ac frigida: quamquã ob venarum & arteriarum contactum minus frigida red-
n Gal. 1. de temp. c. 9.
ditur veluti [n] ob ſanguinem ac ſpiritum tunica venarum, & arteriarum. Eatenus etiam glan-
dularum ſubſtantia humidior eſt cute quam mediam poſuimus inter humidam & ſiccam, qua
tenus eſt mollior; inter glandulas verò minus humidæ ſunt quæ minus molles. Quod ſpectat
ad formam glandularum, figura omnium ſecundum naturam eſt quæ maxime optatur & mu-
neri, & loco: quæ proprio aliquo munere funguntur, veluti quæ in mammis lac, quæ in teſti-
bus ſemen procreant, figuram referunt teſtium, & mammarum. Quæ vſum aliquem præbent,
ferè informes ſunt, ſatis enim eſt ſi aptentur parti quam vel fulcire, vel madefacere debent:
nonnullæ tamen certam figuram præſeferunt, quemadmodum illa quæ in cerebro fulcit venã
vbi in duos ramos diuiditur ad choroides plexus efficiendos. refert enim ſpeciem coni, vnde
o Gal. li. 8. de vſu par. c. 14.
conarion [o] appellatur: tum quadrata illa quæ pelui ſubijcitur: ſuperficies omnium læuis eſt,
omnes ſiquidem videntur glutinoſo ac pingui humore illitæ. Caua in glandulis non alia ſunt
quàm foramina illa quæ diximus, ſiue obſcura, ſiue manifeſta in ſubſtãtia laxa. Magnitudo ma
gnitudini actionis atque vſus reſpondet, ut numerus partium quibus neceſſariæ ſunt: quãquã
interdum

A interdum in eadem parte plures ſint, vt in meſenterio vbi non ſolum magna illa reſidet, quæ παγκρέας [a] dicitur, ſed & multæ aliæ paruæ, veluti ēt in vtraque māmia, vbi præter vnā magnā ad baſim, multæ aliæ paruæ ſe oſtendunt. Situs glandularū quæ proprio munere funguntur, conuenit inſtō quod ab ipſis conſtituit: aliæ que præbent vſum duntaxat, ibi ſitæ ſunt vbi maxime ipſum præſtare poſſint; quæ fulciunt, ibi collocatæ ſunt vbi vaſa diuaricantur: quæ madeſaciunt, iuxta eam partē quā defendere debent à ſiccitate; propoſita aūt & tēperatione, & forma continetur glandularū ſanitas; cuius cauſæ ad ſemen & ſanguinem, ad facultates noſtrū corpus gubernantes, ad opera & inſtrā naturaliter ſe habentia referuntur. Effecta earū ſanitatis, ſunt primo vſus & actiones quas diximus: deinde retentio alimēti & expulſio eius quod ſuperat & tandem qualitas; Sunt.n. ſecundū natnram albæ, molles ac laxæ, facileq. [b] admittūt ſuccos, ab alijs partib. expulſos, à quib. tumefiunt, præſertim poſt aures, ſub alis, ad inguina, vbi grandiores [c] alioquin glādulæ reſident; factæ ſunt.n. à natura imbecillæ quæ præbent vſum duntaxat, ita vt admittant quæ à vicinis partib. influunt, nā aliæ quæ actionem prꝑſtant, validiores ſunt, neq. leui de cauſa accipiūt quæ in alijs partib. redundant. Recognoſcūtur præſentia, & conijciuntur futura in glandulis ex iiſdē argumētis atq. in alijs partibus. Cæterum ſanitas glādularum adiectionem ac detractionem moderatam, & idoneum victum poſtulat vt conſeruetur.

> a Gal. lib. 4. de vſu par. c. 11.
> b Gal. li. 13. meth. c. 5.
> c Gal. li. 16. de vſu par. c. 10.
> d Gal. 1. li. d' elem. c. 6.
> e Ariſt. 2. de partib. c. 5. & Gal. li. 11. ſimpl. c. proprio, & lib. 3. de alim. c. 10.

B

De adipe. Cap. XI.

IN ſimplicibus [d] partibus ponitur quoq. adeps, quæ à græcis vocatur πιμελὴ, & στέαρ: illam tamen proprie dicunt στέαρ quæ reperitur in cornigeris animalibus, vt bobus, capris, ouibus; πιμελὴν verò quæ in hominibus & quadrupedibus habentib. dentes tam in malis quam in maxilla, & vngues fiſſos, vt in ſuibus. Eſt autē πιμελὴ, tenuis, oleo ſimilis, igne facile liqueſcens, non tū facile cogitur, neque ita dureſcit vt contineri poſſit: στέαρ contra craſſum & terrenum eſt, neque ita facile liquatur, ſed celeriter concreſcit, & ita vt fragile reddatur; quo fit vt hoc ſiccioribus animalibus inſit, & craſſo ſanguine prꝑditis, illa humidioribus, & tenuiorem ſanguinē habentibus. Differunt etiam loco, [f] nam πιμελὴ ferè per vniuerſum corpus inter cutem & carnoſam [g] membranā reperitur, στέαρ ſub membrana carnoſa carni proximum eſt, minus enim penetrare per membranā poteſt quod craſſius ſit. In homine nō eſt στέαρ, ſed πιμελὴ quam adipem nominabimus. Eſt aūt pars ſimplex facta ex ſanguine primū C perfecte cocto, dein à frigore concreto, ſed cū fiat ex ſanguine & refici poſſit, non refertur inter ſolidas, ſicut neq. caro. Materia ergo ex qua fit, ponitur ab Ariſtotele [h] pars illa ſanguinis (quæ perfecte cocta eſt: hanc tenuē eſſe cōſtat & olei ſimilem) propterea nō reperitur adeps niſi in animalibus quæ ſanguine prꝑdita ſunt, & bene aluntur: quæ verò aut ſanguine carent, aut male nutriuntur, adipis expertia ſunt & macra: neque mirari debemus ſi pinguiora [i] animalia ſanguine minus abundant quam graciliora, & hæc maiores venas habeant, & minus ſanguinis in his quā in illis fuerit in adipem conuerſum: conuertitur autem à frigore, [k] quod concreſcat pars eius tenuis ac pinguis, id quod magis vſu venit in animalibus frigidioribus: nam in calidioribus velut in leonibus exigua adeps reperitur, quod eiuſmodi materia magis abſumatur à calore, quam vi frigoris concreſcat. Ex hominibus [l] ēt, calidiores minus ſunt pingues, ſiue calor à naturali temperatione proficiſcatur, ſiue à motu & exercitatione: qui in ocio degunt, frigidiores ſunt, & idcirco etiam pinguiores, ſicut & fœminæ: ob eandem cauſam adnaſcitur [m] adeps partibus frigidioribus, non autem calidioribus, veluti vbi ſunt venæ grandes, aut arteriæ, aut viſcera: in his enim à calore abſumitur pars tenuis ac pinguis ſanguinis, & concreſcere non poteſt, ſicuti concreſcit inter cutem & membranam carnoſam, vbi colligitur ſanguis ille tenuis qui exit ex tenuibus vaſis. Adnaſcitur & alijs partibus exanguibus ac [n]

> f Ariſt. lib. 3 de hiſt. animal. c. 17.
> g Gal. lib. 2. de loc. aff. c. 7.
> h Ariſt. li. 2. de part. c. 6. & lib. 4. de part. c. 3.
> i Ariſt. li. 3. de part. c. 19. & l. 3. de part. c. 4.
> k Gal. lib. 1 de tēp. c. 9.
> l Gal. lib. 2. de tēp. c. 4.
> m Gal. li. 6. de anatom. aggreſſ. c. 6.
> n Gal. li. 16. de vſu par. c. 2. & 4. li. de anato. ſi. agg. c. 2.
> o Ariſt. l. 3. de part. c. 9
> p Gal. li. 16. de vſu par. c. 2.

D neruoſis, vt ligamentis & membranis, non tamen omnibus, ſed quibus nullo modo officere poteſt: neque enim reperitur in membranis cerebri. Cogitur autem circa renes, [o] vbi ſanguis miſcetur cum magna vi humoris aquoſi ac frigidi. Finis ob quem effecta eſt adeps à natura, eſt partim vt tegat veluti in ambitu totius corporis, veſtiuntur enim partes omnes non tantum externa cute, ſed etiam adipe; partim vt illinat membranas & partes ſicciores, [p] & humidas reddat, nè nimium mareſcant. Caret adeps neruis, propterea ponitur à Galeno [q] in partibus ſenſus expertibus. Adipis temperatio calida eſt & humida, cum in ea excedat primum elementum aeris, deinde etiam ignis; quo fit vt ſupernatet [r] olei modo, & facile accendatur atque inflammetur. Hoc autem caloris indicium eſt, neque obſtat quod vi frigoris concreſcat: nam retinet adhuc in ſe vim caloris, ſicut & humoris, ob quem non facile ſiccatur, [s] licet ſicca videatur vbi concreuit. Eſt tū humida, [t] & longe magis quam cerebrum: propterea facile liquatur, quod cerebro non euenit. Forma adipis aptatur parti in qua verſatur, figura enim illi reſpondere debet. Snperficies admodum læuis eſt: cauſæ totidem ſunt quot deſiderant particulæ per ipſam tranſeuntes: magnitudo moderata conuenit; Pauca adeps non ſufficit ſuo muneri, nimia impedit actiones aliarum partium, adeo vt etiam interitum afferat: ſcribit Ariſtoteles [u] interire oues ob adipem circa renes nimis auctam. Theophraſtus [x] etiam tam in animalibus quam in ſtirpibus ab adipe nimium aucta claudi tranſitum ſpirituum, & ſuffocari

> q Gal. li. de pleo. c. 6. & lib. 16. de vſu part. c. 2.
> r Ariſt. lib. 2 de ge. aīal. c. 2. & Gal. li. 4. de vſu part. c. 9.
> ſ Ariſt. lib. 5 de gen. animal. c. 3.
> t Gal. lib. 1. de tēp. c. 9.
> u Ariſt. li. 3. de part. animal. c. 9.
> x Theophr. libro 6. de cauſis plantar. c. 15.

A interdum in eadem parte plures ſint, vt in meſenterio vbi non ſolum magna illa reſidet, quæ παγκρέας [a] dicitur, ſed & multæ aliæ paruæ, veluti et in vtraque mãma, vbi præter vnã magnã ad baſim, multæ aliæ paruæ ſe oſtendunt. Situs glandularũ quæ proprio munere funguntur, conuenit inſtrũ quod ab ipſis conſtituitur: aliæ quæ præbent vſum duntaxat, ibi ſitæ ſunt vbi maxime ipſum præſtare poſſint; quæ fulciunt, ibi collocatæ ſunt vbi vaſa diuaricantur: quæ madefaciunt, iuxta eam partẽ quã defendere debent à ſiccitate; propoſita aũt & tẽperatione, & forma continetur glandularũ ſanitas; cuius cauſæ ad ſemen & ſanguinem, ad facultates noſtrũ corpus gubernantes, ad opera & inſtrã naturaliter ſe habentia referuntur. Effecta earũ ſanitatis, ſunt primo vſus & actiones quas diximus: deinde retentio alimẽti & expulſio eius quod ſuperat & tandem qualitas; Sunt.n. ſecundũ naturam albæ, molles ac laxæ, facileq. [b] admittũt ſuccos, ab alijs partib. expulſos, à quib. tumefiunt, præſertim poſt aures, ſub alis, ad inguina, vbi grandiores [c] alioquin glãdulæ reſident; factæ ſunt.n. à natura imbecillæ quæ præbent vſum duntaxat, ita vt admittant quæ à vicinis partib. influunt, nã aliæ quæ actionem præſtant, validiores ſunt, neq. leui de cauſa accipiũt quæ in alijs partib. redundant. Recognoſcũtur præſentia, & conijciuntur futura in glandulis ex iiſdẽ argumẽtis atq. in alijs partibus. Cæterum ſanitas glãdularum adiectionem ac detractionem moderatam, & idoneum victum poſtulat vt conſeruetur.

B

De adipe. Cap. X I.

IN ſimplicibus [d] partibus ponitur quoq. adeps, quæ à græcis vocatur πιμελὴ, & στέαρ: illam tamen proprie dicunt στέαρ quæ reperitur in cornigeris animalibus, vt bobus, capris, ouibus; πιμελὴν verò quæ in hominibus & quadrupedibus habentib. dentes tam in malis quam in maxilla, & vngues fiſſos, vt in ſuibus. Eſt autẽ πιμελὴ, tenuis, oleo ſimilis, igne facile liqueſcens, non tñ facile cogitur, neque ita dureſcit vt contineri poſſit: στέαρ contra craſſum & terrenum eſt, neque ita facile liquatur, ſed celeriter concreſcit, & ita vt fragile reddatur; quo fit vt hoc ſiccioribus animalibus inſit, & craſſo ſanguine præditis, illa humidioribus, & tenuiorem ſanguinẽ habentibus. Differunt etiam loco, [f] nam πιμελὴ ferè per vniuerſum corpus inter cutem & carnoſam [g] membranã reperitur, στέαρ ſub membrana carnoſa carni proximum eſt, minus enim penetrare per membranã poteſt quod craſſius ſit. In homine nõ eſt στέαρ, ſed πιμελὴ quam adipem nominabimus. Eſt aũt pars ſimplex facta ex ſanguine primũ
C perfecte cocto, dein à frigore concreto, ſed cũ fiat ex ſanguine & refici poſſit, non refertur inter ſolidas, ſicut neq. caro. Materia ergo ex qua fit, ponitur ab Ariſtotele [h] pars illa ſanguinis (quæ perfecte cocta eſt; hanc tenuẽ eſſe cõſtat & olei ſimilem) propterea nõ reperitur adeps niſi in animalibus quæ ſanguine prædita ſunt, & bene aluntur: quæ verò aut ſanguine carent, aut male nutriuntur, adipis expertia ſunt & macra: neque mirari debemus ſi pinguiora [i] animalia ſanguine minus abundant quam graciliora, & hæc maiores venas habeant, & minus ſanguinis in his quã in illis fuerit in adipem conuerſum: conuertitur autem à frigore, [k] quod concreſcat pars eius tenuis ac pinguis, id quod magis vſu venit in animalibus frigidioribus: nam in calidioribus velut in leonibus exigua adeps reperitur, quod eiuſmodi materia magis abſumatur à calore, quam vi frigoris concreſcat. Ex hominibus [l] ẽt, calidiores minus ſunt pingues, ſiue calor à naturali temperatione proficiſcatur, ſiue à motu & exercitatione: qui in ocio degunt, frigidiores ſunt, & idcirco etiam pinguiores, ſicut & fœminæ ob eandem cauſam adnaſcitur [m] adeps partibus frigidioribus, non autem calidioribus, veluti vbi ſunt venæ grandes, aut arteriæ, aut viſcera: in his enim à calore abſumitur pars tenuis ac pinguis ſanguinis, & concreſcere non poteſt, ſicuti concreſcit inter cutem & membranam carnoſam, vbi colligitur ſanguis ille tenuis qui exit ex tenuibus vaſis. Adnaſcitur & alijs partibus exanguibus ac [n]
D neruoſis, vt ligamentis & membranis, non tamen omnibus, ſed quibus nullo modo officere poteſt: neque enim reperitur in membranis cerebri. Cogitur autem circa renes, [o] vbi ſanguis miſcetur cum magna vi humoris aquoſi ac frigidi. Finis ob quem effecta eſt adeps à natura, eſt partim vt tegat veluti in ambitu totius corporis, veſtiuntur enim partes omnes non tantum externa cute, ſed etiam adipe; partim vt illinat membranas & partes ſicciores, [p] & humidas reddat, nè nimium mareſcant. Caret adeps neruis, propterea ponitur à Galeno [q] in partibus ſenſus expertibus. Adipis temperatio calida eſt & humida, cum in ea excedat primum elementum aeris, deinde etiam ignis; quo fit vt ſupernatet [r] olei modo, & facile accendatur atque inflammetur. Hoc autem caloris indicium eſt, neque obſtat quod vi frigoris concreſcat: nam retinet adhuc in ſe vim caloris, ſicut & humoris, ob quem non facile ſiccatur, [t] licet ſicca videatur vbi concreuit. Eſt tñ humida, [s] & longe magis quam cerebrum: propterea facile liquatur, quod cerebro non euenit. Forma adipis aptatur parti in qua verſatur, figura enim illi reſpondere debet. Superficies admodum læuis eſt: cauſæ totidem ſunt quot deſiderant particulæ per ipſam tranſeuntes: magnitudo moderata conuenit; Pauca adeps non ſufficit ſuo muneri, nimia impedit actiones aliarum partium, adeo vt etiam interitum afferat: ſcribit Ariſtoteles [u] interire oues ob adipem circa renes nimis auctam. Theophraſtus [x] etiam tam in animalibus quam in ſtirpibus ab adipe nimium aucta claudi tranſitum ſpirituum, & ſuffocari

a Gal. lib. 4. de vſu par. c. 11.
b Gal. li. 13. meth. c. 5.
c Gal. li. 16. de vſu par. c. 10.
d Gal. 1. li. d elem. c. 6.
e Ariſt. 2. de partib. c. 5. & Gal li. 11. ſimpl. c. proprio, & lib. 3. de alim. c. 10.
f Ariſt. lib. 3 de hiſt. animal. c. 17.
g Gal. lib. 2. de loc. aff. c. 7.
h Ariſt. li. 2. de part c. 6. & lib. 4. de part. c. 3.
i Ariſt. li. 3. de part. c. 19. & l. 3. de part c. 4.
k Gal. lib. 1 de tẽp. c. 9.
l Gal. lib. 2. de tẽp. c. 4.
m Gal. li. 6. de anatom. aggreſſ. c. 6.
n Gal. li. 16. de vſu par. c. 2. & 4. li. de anato. ſi. agg. c. 2.
o Ariſt. l. 2. de part c. 9
p Gal. li. 16. de vſu par. c. 2.
q Gal. li. de plen. c. 6. & lib. 16. de vſu part. c. 2.
r Ariſt. lib. 2 de ge. aial. c. 2. & Gal. li. 4. de vſu part. c. 9.
ſ Ariſt. lib. 5 de gen. animal c. 3.
t Gal. lib. 1. de tẽp. c. 9.
u Ariſt. li. 3. de part. animal. c. 9.
x Theophr. libro 6. de cauſis plantar. c. 15.

calorem tradidit. In animalibus ergo, vt quæ pauca eſt non ſufficit, quę [a] immoderata nocet ſenſui, ſenectutem maturat, ſterilitatem affert, & mulieribus [b] claudit os vteri. Numerus E reſpondet numero partium quibus adnaſci debet, adnaſcitur enim ſub cute in partibus neruoſis circa membranas, non tamen cerebri, ut ante dictum eſt, circa ligamenta, non tamen ab interna ſede, non in teſtibus, non ſub cute frontis, palpebrarum, penis: exigua etiam reperitur ſub cute manus & pedis, ſed copioſa ad clunes. Ex numero partium quibus adnaſcitur, colligitur ſitus, in illis enim partibus ſita eſt in quibus concreſcit. In huiuſmodi igitur temperatione ac forma conſiſtit ſanitas adipis, cuius cauſæ ſunt ſemen & ſanguis, facultates corporis, opera atque inſtrumenta moderata. Effecta vero primum vſus fouendi ac madefaciendi, dein retentio alimenti, & expulſio eorum quæ ſuperſunt: poſtremò qualitates, vt albedo, quam vel ab aeris exceſſu obtinet, uel à partibus exanguibus quibus adnaſci ipſam monſtrauimus. Cõijciuntur pſentia & futura ad adipẽ attinentia ex ſuis ſignis. Conſeruatur ſana adeps, moderata adiectione ac detractione per victum moderatum: quæ pauca eſt, vberiori alimento reficitur, quæ nimis redundat, & exercitatione, & victu minus pleno abſumitur.

De muſculis, carne, & chordis. Cap. XII.

Ex ſanguine [c] gignitur adeps, ita etiam caro, quare adipi proxime ſubijcienda eſt: F
ſed cum maxima ex parte muſculorum ſubſtantiam [d] conſtituat, quęcunque ęnim caro ſentit muſculi pars eſt, nam viſcerum caro non ſentit, ſimul cum ea tractare muſculos expedit, qui quamuis non contineantur ſimplici ſubſtantia, ſunt tamen ex communibus partibus partium multiformium, ſuntque vna [e] cum oſſibus veluti fundamenta partium reliquarum. Appellãtur autem græce μύες, latinè muſculi [f] a figura murium, quos abſciſſis pedibus ferè imitantur: vocantur etiam linè lacerti, [g] quod lacertos animalia referant: uocantur & vulgo piſces membrorum, quod figuram piſcis in ipſis retineant. Effecti autem ſunt a natura vt ſint inſtrumenta [h] motus voluntarij: quicquid enim in corpore noſtro ad libitum mouemus, id per muſculos agimus, neque reperias voluntarium motum ſine muſculis, ſicut neque muſculos ſine facultate motus uoluntarij, eo excepto (modo muſculus dici debeat) qui in palma ſub cute ad ſenſus duritiem & pilorum carẽtiam effectus eſt: habent & muſculi uim [i] ſentiendi, quod tamen munus commune eſt aliarum partium ſentientium, & non proprium muſculorum, ſicut motus uoluntarius: propterea dicuntur inſtrumenta motus uoluntarij, & non ſenſus. Funguntur autem in mouendo [k] uice uectis, extremi enim extremo vecti reſpondẽt, ſicuti nerui manui: quod enim manus per ſe efficere nõ põt, per vectẽ efficit, G veluti cum grandiorem molẽ impellit, ita & nerui quod per ſe præſtare nõ poſſunt, per muſculos præſtant, per eos. n. oſſa mouent quibus ad articulos inſeruntur: ſed mouent [l] ẽt cartilaginẽ, [m] veluti in guttare, mouẽt linguã, labia, cutẽ in facie & fronte; quanq̃ mouẽt interdũ muſculi ſe ipſos, veluti qui claudunt anũ & ceruicẽ veſicæ: ſed ſiue aliud, ſiue ſe ipſos moueãt muſculi, tũc agunt [n] cũ verſus ſua initia contrahuntur: nã diſtentio muſculorũ magis affectus eſt quam actio: vi. n. trahuntur ab oppoſitis muſculis contractis, quibus ſectis nõ amplius tenduntur: ſi muſculũ [o] ſeces, contrahi eũ videbis verſus ſua initia, vbi. ſ. trãſuerſus pcidat. Conſiſtit igitur muſculorũ actio in contractione verſus ſua initia, in cõtractione inq̃ nõ quauis, ſed voluntaria: nã illa [p] quã præter voluntatẽ efficit durus tumor, vt inflãmatio, non eſt [q] actio muſculi. Euenit aũt vbi contrahuntur, vt tenſi magis ſentiantur, & vt curuentur, neq; enim ſecedere in anteriorẽ partẽ poſſunt, cum dura ſit, & nõ cedat, maxima enim ex parte ipſis ſubijciuntur oſſa & cartilagines. Interdum tamen ſubeſt [r] molle aliquod & veluti inane ſpacium, quemadmodum in thorace, & in ventre, vbi cum contrahuntur muſculi, non fiunt curui ac gibbi, aut tẽſi, ſed caui deprædenduntur & laxi. Ergo cum verſus ſua initia cõtrahuntur, & breuiores fiũt, præſtant motũ voluntariũ, ſi recti [ſ] ſint, rectũ, obliqui ſi obliquũ, & oĩno ſimplicẽ: illi tamẽ qui H in orbem obuoluũtur, q̃admodum vbi fęmur cũ coxa cõmittitur, articulũ circumagunt. Vnus itaq; muſculus vnũ præſtãt motũ, vbi plures motus ſunt, ibi plures muſculi quẽadmodũ in lingua. Mẽbra [t] flectũtur à muſculis internis, porriguntur ab externis: magis tamẽ neruorũ naturæ cõuenit flexus, [u] q̃ porrectio, magiſq; aliena eſt ſumma porrectio, quã ſummus flexus. Tũc autẽ ſuſpenſa & ſimul immobilia manent mẽbra cũ muſculi oppoſiti contrahuntur, vbi æque agant, & idẽ poſſint interni atq; externi, in eodẽ ſtatu contineri mẽbra neceſſariũ eſt citra oẽ flexũ ac porrectionẽ: ſi vtrique imbecilli ſint, nequeunt ſubſtinere mẽbrum quod attollũt, quẽadmodũ in tremore vſu venit, ſua. n. grauitate deorſum fertur. Agũt ergo muſculi cũ membrũ ſublime ſuſtinent, quãuis quieſcere videantur, diciturq. eiuſmodi motus [x] græce τονικὸς, quod in eodem tenore mẽbra ſeruentur; ex cõtrario diſtentio illorũ muſculorũ qui ab oppoſitis trahuntur, quies cenſetur, cũ ipſi ocioſi maneãt. Materia muſculorũ ſunt primo partes ex quib. cõponuntur, deinde ſubſtantia qua illæ continentur, caro [y] ſcilicet, neruus, & ligamentum: nam venæ & arteriæ eo ſpectant vt ſeruari poſſit muſculus, & non componunt eius eſſentiam. Partes [z] ſunt tres, medium. ſ. & vtrumq. extremum; vocatur medium à ſimilitudine quam repræſentat, venter: [a] extrema ſunt initium & finis, quorum natura melius explicabitur, ſi ſubſtantiam

a Ariſ. li. 2. de par. ani. capi. 5.
b Hip. li. 5. aphor. 46.
c Ariſ. li. 2. de gen ani. c. 4. & Gal. li. j. de ſemine cap. 10.
d Gal. li. 3. de alim. c. 5. & li. 2. de lo aff. ca. 2. & lib. 2. de frac. cõ. 68.
e Gal. li. 1. de anato. c. 2.
f Celſ. li. 8. c. 4.
g Celſ. li 8. c. 10.
h Gal. li. 16 de vſu par. c. 2.
i Gal. lib. 1. de mom muſcul. capite 1.
k Gal. li. 1. de Plac. capi. 10.
l Gal. lib. 1. de mo. mu. c. 3.
m Gal. li. 7 de vſu par. c. 11.
n Gal. lib. 4. de fractur. com 42.
o Gal. lib. 1. de mo. mu. c. 6. & c. 9.
p Gal. li. 3. de fractur. comm. 42.
q Gal. lib. 1 de mo. mu. cap. 6.
r Gal. lib. 2. de mu. mo. c. 9.
ſ Gal. li. 15. de vſu par. c 8. & li. 6. de anat. c. 1
t Gal lib 1. de mo. mu. cap. 5.
u Gal. lib. 1. de mo. mu. cap. 9.
x Gal. li. 1. de mo mu. cap. 7.
y Gal. li. 2. de loc. affe. c. 1 & de arte me c. 50.
z Gal. li. 2. de loc. affe. c. 2.
a Gal. li. 1. de mo mu. cap. 2.

A ſtantiam ex qua conſtant perpendamus. Tegitur quilibet muſculus membrana orta [a] à ligamento,ſiuè ad finem,ſiuè ad initium:ſub hac præter venam,arteriam,adipem,quæ communes ſunt,continetur neruus,ligamentum,caro, à quibus proprie muſculus cõſtituitur:per neruum obtinet [b] motum voluntarium cuius vim affert ſpiritus [c] à cerebro:adiunxit autem natura ligamentum [d] quod cum neruo miſcetur,vt ipſum firmiorem reddat, eſt enim per ſe mollis, & non ſatis ad motum firmus.Diuiditur [e] tam neruus quàm ligamentum in tenues fibras, vt facile inter ſe miſceantur,& in vnum coeant:longe tamen maior eſt portio ligamenti,quàm nerui.Inſeritur neruus ad muſculi vel ſuperficiem,vel altiores partes,ſiuè ſuperne, ſiue inferne,ſiuè in medio quemadmodum in ſepto tranſuerſo.Ligamentum ſtatim in fibras diducitur, quæ cum fibris nerui confuſæ [f] diducuntur,ſed deinde ad finem muſculi inter ſe rurſus coeunt, & chordam efficiunt,quæ ſi tranſuerſa pręcidatur, refert ſpeciem ligamenti magis quàm nerui; neque enim videtur quaſi neruus præciſus funis modo ex fibris compoſita, ſed quaſi ligamentum in vnum coacta,quod in ea mixtura longè maior ſit portio nerui quàm ligamenti.Fibræ [g] autem in quas diuidi neruum ac ligamentum diximus,maxima ex parte ſunt rectæ,& in longitudinem muſculi ducuntur:quanquam in aliquibus ſequuntur latitudinem & tranſuerſę apparent,in aliquibus obliquæ,ſiuè aſcendentes,ſiuè deſcendentes. Muſculi [h] abdominis varij va-
B rias fibras obtinent,recti rectas,tranſuerſi,tranſuerſas,obliqui ſiuè aſcendant,ſiue deſcendãt, obliquas ſimiliter aſcendentes aut deſcendentes. Simplici muſculo cum maxima ex parte ſimplex motus tribuatur,vnum duntaxat ineſt genus fibrarum,per quas ſuum officium facit, non varium: [i] Siqui tamen multiplicis motus vi præditi ſunt, vario fibrarum genere diſtinguũtur, veluti qui brachiũ ad pectus adducit,alias enim habet ſuperne deorſum, alias inferne ſurſum verſus exteriores partes ductas,quæ propè finem decuſſantur,ita vt ad figuram literæ.X. aliæ alijs inſidant,ſecundus etiam ex his qui ſcapulam mouent, quaſdam præſefert ſuperne deorſum,quaſdam inferne ſurſum porrectas. At latus muſculus qui conſtat ex membrana carnoſa, rectis tranſuerſis,& obliquis continetur. Qui duo habent initia,duplici etiam fibrarum genere diſtinguuntur,aguntq; ac ſi eſſent duo. Qui autem rotundus eſt & caput in medio habet veluti ſeptum tranſuerſum, fibris diſtinguitur vndequaque ductis quæ contrahuntur verſus medium.Caro autem [k] obducta eſt neruorũ ac ligamentorum fibris,quaſi fulcrum & ſtabilimentum ne violetur,& veluti propugnaculum aduerſus frigus & calorem. Quam vtilitatem Plato [l] ſolam in carne animaduertit:hæc vbi craſſior eſt, magis ſolidas partes tuetur à frigore & calore,perinde ac tecta quibus frigorum vis propellitur & calorum moleſtia ſedatur:æſtate autẽ caro ſudore refrigerat ſubiectas partes,hyeme calore temperat: replet hæc etiam media ſpa-
C cia inter fibras,quæ alioquin inania eſſent. Sunt qui exiſtiment a carne obducta fibris non modo ſtabilimentum,ſed ipſam quoq; actionem motus præſtari,quod videant tantum carnoſas fibras per ſe moueri,quarum motum deinde ſequitur chorda.Exiſtimant ergo vt ventriculi,vteri,inteſtinorum motus naturalis à fibris perficitur carnoſis, ita etiam perfici à carne obducta fibris voluntarium motum muſculorum: ſed referri [m] hic debet ad vniuerſum muſculum, cuius facultas a cerebro proficiſcitur:materia [n] autem quam diximus ex ligamẽto,neruo,& carne conſtare,maximè idonea eſt quæ contrahatur ad eiuſmodi munus perficiendum; nam ſi initium præcidas,videbis totam contrahi [o] verſus finem:ſi finem,verſus principium, ſi vtrumq; mediam conglobari.Eſt aũt caro pars ſimplex, [p] non tamen verè ſolida, cũ nõ fiat ex ſemine, ſed ex ſanguine, [q] & poſſit vbi interit recreari: late autẽ patet carnis vocabulum, ſignificat enim perinde atq. apud græcos σάρξ, cuiuſque partis ſubſtantiam,veluti iecinoris,lienis,ventriculi,vteri,inteſtinorum, quam Eraſiſtratus [r] παρέγχυμα, quaſi affuſam nominabat: propriè tamen vſurpatur ad eam ſignificandam quæ muſculorum fibris adnaſcitur, nã & hæc à latinis proprie dicitur caro,& a græcis σάρξ: cuius nomine ſignificantur etiam muſculi [s] vniuerſi, quòd carne maxima ex parte contineantur:concreta autem [t] eſt carnis ſubſtantia a frigore,& propterea liquatur à calore.Muſculorum igitur ſubſtantia ex neruo,& ligamento conſtat: venas
D verò & arterias accipit vel ad initium,vel ad medium,vel ad finem,prout cõmodius & tutius eſt,alicubi obſcuras,alicubi euidentes,a quibus [u] & alimentum perſpiratum accipit, neutræ enim complent muſculorum ſubſtantiam ut ante diximus:his adijcitur aliquid adipis potiſſimum ad clunes, ut illinat,madefaciat,prohibeatque ne muſculi motu valde inareſcant:abſumitur hæc in ijs qui valde exercentur. Sed ſatis de ſubſtantia muſculorum: redeo ad eorum partes quas propoſui, ad initium uidelicet,medium & finem: initium [x] ſeu caput ſumit muſculus a ligamento cum quo plerunque iungitur neruus, qui tamen non ſemper initio, ſed interdum infra, interdum in medio muſculi inſeritur: ubicumque autem inſeratur neruus, cenſetur initium muſculi, ſiuè unum ac ſimplex ſe oſtendat, ſiuè multiplex, ſiuè latum, ſiuè anguſtum, ſiuè teres, ſiuè depreſſum, ſiuè cum obſcuro, ſiue cum euidenti ligamento. In medio muſculi plerumque uenter [y] eſt, ubi aſſurgit ob carnem diuerſis fibris obductam. Interdum tamen uenter eſt undique, caput in medio quemadmodum in ſepto tranſuerſo. Depræhenduntur in quorundam muſculorum ventre partes quædam albæ carnis expertes,veluti in rectis muſculis abdominis,quorum fibræ rectę quibuſdam locis albæ depræhenduntur,& non obductę perpetua carne.Finiuntur [z] muſculi maxima ex parte in chor-

a Gal.li. 1. de ſem.c.10
b Gal li. 1. de mot. muſc. c. 1.
c Gal.lib.1. de loc aff. c 6 & lib.7 meth c. 13.
d Ga.li.1.de ſem.c 10.
e Ga. lib.1. de Plac.ca. 10.
f Gal.lib. 1. de mot. muſ.c. 1.
g Gal. li.4. de anatom. c.9. & li.12 de vſu part. c.8.
h Gal.li. 5. de vſu par. c.15.
i Gal.lib 6. de vſu par. c 8.
k Gal. li.12 de vſu par. c 3.
l Plato in Timæo & Gal li.1.de vſu par. ca. 13.
m Gal. li.1. de mot. muſc.c.1.
n Gal 2 de loc aff c.2.
o Ga.lib. 1. de mot. muſ.c.9.
p Gal.lib 1. de natura hum. com. 1.
q Gal.lib. 1 de ſem. ca. 10.
r Gal lib. 1 de natu hu. com. 1.
s Hipp. li.1. de frac. tex 9.& 2.libro de fract. tex.69.
t Ariſt. 2.li. de gener. anim c.4.
u Gale. lib. art. medic. c.50.
x Gal. li.1. de mot. muſc.ca. 2. & lib. de cibis boni ſucci.c.4.
y Ga li.1.de mo.mu c.2
z Gal. li. 3. de ali.ca 5. & lib. 1. de mo mu.c.3

a Gal.lib.1. de fractu. cõm.12. & lib. 1. 1. de mot. muſc. c.1.

dam, ſiquidem [a] fibræ tam nerui quàm ligamenti in ventre muſculi inter ſe diſtantes, ad fi- E
nem rurſus coeunt, & corpus quoddam efficiunt album ſine carne membrana inuolutum, me-
dium inter neruum & ligamentum; nam neque ita molle eſt, neque ita ſentit vt neruus, neque
ita durum & expers ſenſus vt ligamentum: accedit tamen (vt in ſuperioribus monſtrauimus)
magis ad naturam ligamenti, quàm nerui. Conficitur interdum ex pluribus muſculis chorda
vna, quemadmodum ex his qui ſiti ſunt in poſteriore parte cutis illa quæ calcem complecti-
tur. Contra idem muſculus in aliqua parte deſinit in multas chordas, quemadmodum illi
qui digitos mouent. Differunt chordæ inter ſe craßitudine, cum aliæ craſſiores ſe oſtendant,
aliæ tenuiores, ita vt lateant ſenſum; longitudine, cum aliæ longæ ſint, vt illæ quæ ab externo
capite fęmoris ad genu perueniunt, aliæ breues, vt in muſculis mouentibus radium pronum;
latitudine, cum aliæ latæ ſint & membranam repræſentent in qua diuerſæ fibræ ſe oſtendunt,
aliæ anguſtiores & teretes: differunt qualitate, quod aliæ duræ ſint & ferè cartilaginoſæ, aliæ
molliores: ſitu quod quamuis pleręque collocatæ ſint ad finem muſculi, aliquæ tamen ad me-
dium ſe oſtendunt, ſicuti in muſculis temporum: differunt denique partibus quibus inſerun-

b Gal.lib.1. de mot.muſcul. c.2.

tur; ferè autem illigantur [b] ad oſſa quæ in articulis ſubiecta ſunt, & propriè ad ipſorum capi-
ta cartilagine illita, ferèque ad eum vſum inſtitutæ videntur ne caro quæ mollis eſt, durum os F
attingat; tum vt locus medius leuior ſit, neque carnis mole obruatur, & vt poſſit magnus mu-

c Gal.lib.1. de mot.muſcul. c.3.

ſculus necti cum oſſe paruo: muſculi autem [c] qui oſſa mouent, omnes ipſis illigantur per chor-
das; inſeruntur tamen chordæ aliquæ alijs partibus, veluti cartilagini ad guttur & ad oculos.
Quibuſdam muſculis non neceſſaria fuit chorda veluti his qui ad linguam, ceruicem veſicæ,
colem, anum pertinent: nonnulli etiam ex his quæ in gutture ſunt, ſine chorda ſuum officium

d Gal.lib.1. de tẽp. c.9.

faciunt. Sanitas muſculorum in temperatione & forma cõſiſtit: temperatio ſi carnem [d] intuea
ris, calida eſt & humida, cũ ſanguinis particeps ſit, & mollis. Reliqua ſubſtantia quæ ex neruo
& ligamento conſtat, frigida & ſicca eſt: quamobrem vř totus muſculus mediam quodãmodo
temperationẽ obtinere excepta chorda, quæ cũ ex ligamento & neruo confecta ſit, frigidior
eſt, & ſiccior. De forma autem ſecundum naturam in qua ſanitas conſiſtit, ſcire licet figuram,
quamuis plerunque murem, lacertum, aut piſciculum repræſentet, à quibus muſculi nomen in
uenerunt, in nullis ex toto ſe talem oſtendere præter quàm in illis qui pollicem & minimum

e Gal.lib.1. de mot.muſcul. c.2.

digitum ab alijs ſeparant, in quibuſdam etiam longe diuerſa apparet: vbique.n. [e] aptatur oſſi
& parti quæ mouenda eſt, ac loco vbi muſculi collocantur, ne aliarum particularum ſedẽ occu
pent. Septum tranſuerſũ rotundũ eſt propè ad imagine Raię piſcis, quod & à partibus mouen
dis, & à loco vbi reſidet tale requiratur. Latus ille per quem ore ẽt clauſo buccas educimus à G
latere planus apparet, ita vt magis videatur membrana carnoſa, quam muſculus, miſcetur.n.
cum cute eius ſubſtantia ſic vt nequeat ſeparari: cuiuſmodi permixtionem videmus etiam in
fronte, palma, & planta. Illi qui inter coſtas ſiti ſunt, figuram habent his ſimilem, intrinſecus
cauam, extrinſecus gibbam. Quidam quinq; lateribus diſtinguũtur, veluti ſecundus ex ijs qui
brachium, & ex ijs qui thoracem mouent; alii quadrati ſũt, veluti tertius ex his qui ſcapulam,
& primus ex ijs qui radium mouet: ille qui anum, & ille qui veſicæ ceruicem claudit, anuli ſpe-
ciem refert. Variam interdum figuram præſeferũt muſculi propter initium, quod alij ſimplex
habent, alij multiplex; & propter finem quem diuerſum eſſe antea monſtrauimus. Superficies
omnium lęuis eſt qua ſe contingunt mutuò, non tamen qua cum alijs partibus nectuntur: ple-
rique etiam ſolidi ſunt, & ſine foraminibus, in aliquibus tamen hæc conſpiciuntur, veluti in ſe
pto transuerſo illa per quæ tranſit gula, vena caua, & arteria magna. Muſculus tam ani, quam
veſicæ, anuli modo perforatus eſt, ille itẽ qui à prima coſta ad ceruicis vertebras pertinet, fo-
ramen habet per quod tranſit vena & arteria ad bracchium tendens: ſunt etiam perforati illi
qui inter coſtas reſident, per quos tranſeunt nerui, venæ, & arterię ad muſculos thoracis. Poni
etiam in perforatis poſſunt illi qui chordas exigunt flectentes ſecundos articulos digitorum,
eiuſmodi enim chordæ longius foramen habent per quod aliæ chordę aggrediuntur ad tertia H
oſſa digitorum tendentes. Magnitudo muſculorum non minus varia eſt quàm figura, ſeu lon-
gitudinem, ſeu latitudinem, ſeu craſſitudinem ſpectes: quidam enim grandes ſunt, quidã par-
ui: ille eſt omnium maximus qui fęmur mouet in eius longitudinem progrediens: ille item ma-
gnus eſt qui primus numeratur ex ijs qui mouent fęmur: tũ ſeptimus & octauus mouens crus,
& quartus ex his qui mouent pedem. Minimi cernũtur illi qui ſiti ſunt in gutture ad baſim ter
tiæ cartilaginis, & qui primam ibidem iungunt cum ſecunda: reliqui omnes medij cenſentur

f Gal. lib.1. de mot.muſcul. c.9.

g Auic.li.1. fen.1. doct. 5. c.3.

inter maximos & minimos; vbique autem reſpondet magnitudo [f] muſculorum magnitudini
partium quas mouere debent. Humerus maioribus muſculis mouetur, quam cubitus, fęmur q̃
humerus: At rñdet ẽt muſculi magnitudo dignitati motus, neq; .n. in eodem membro æquales
cõſpiciunť muſculi oppoſiti, ſed illi maiores qb. motus eſt frequẽtior. De numero tradit [g] Auic.
quingẽtos & viginti in toto humano corpore reperiri. Inter veteres aũt auctores qui anatamiẽ
profeſſi ſunt, non conuenit de numero eorũ q ſint in ſingulis partib. atq. idcirco ẽt in vniuerſo
corpore; nã ſiue ad capita reſpicias, ſiue ad fines, ſiue ad vẽtres, ſiue ad fibras, ſiue ad motũ, plu
res vt vnus, & vnus vt plures muſculi cẽſendi videbunť. Incipit aliquis à plurib. capitibus, &
multis oſſium proceſſibus, ita vt multiplex videatur, q̃uis vẽter, chorda, genus fibrarũ, motus,

A ſimplicem ipſum demonſtret. Exigit interdum idem muſculus plures chordas, quæ in partes non ſolum diuerſas, ſed etiam contrarias, vt in dextram & ſiniſtram, priorem & poſteriorẽ, ſuperiorem & inferiorem feruntur, quas ſi inſpexeris, ipſum non vnum, ſed multos cenſebis: contrà duo alicubi vnam & eamdem chordam exigunt, veluti qui in manu verſus pollicem inſeruntur, ita vt vnus videri & quadruplex poterit ille qui chordas ad quatuor digitorum articulos transfert. Eadem ratio eſt ventris, cum idem muſculus interdum quatuor ventres præſeferat, quemadmodum recti in abdomine, qui quamuis ſimplices ſint, propterea multiplices videntur. Ex contrario plurium ventres ſimul iuncti vnum muſculum repræſentant, quod illis euenit qui a ſummo oſſe pectoris nati deſinunt in os hyoides: fibræ muſculum illum in quo variç apparent, multiplicem monſtrant, veluti illum qui brachium ad pectus abducit, in quo depræhenditur varius fibrarum ductus. Si motum attendas, vbi eidem plures muſculi inſeruiant, vnus videbuntur: ex contrario ille qui ſimplex eſt vbi varias fibras ſi non diuerſum, certe vario modo eundem motum præſtet, multiplex videbitur. Quamobrem non mirum eſt ſi adeo de muſculorum numero inter ſe diſſentiunt illi qui anatomen profitentur. Sed non multum intereſt, ſi plures vt vnum, aut vnum vt plures numeraueris, modo nihil prætermittas ex his quæ ad ſubſtantiam, formam ac munus eorum pertinere videbuntur. Siquis tamen rei naturam ſequi ſe exiſtimans, velit ad actionem ac mouendi munus in muſculis numerandis animum intendere, atque [a] Ariſtotelem imitari, qui ſcribit multiformes partes differre inter ſe actionibus, muſculos illos diuerſos exiſtimabit, qui diuerſo motui præſunt. Sed cum ad eumdem muſculum ſtatuendum, alia quoque vt initium finis, venter, fibrarum ductus concurrere uideantur, ad plura reſpicere oportet, & non ad actionem duntaxat, cum muſculi non ſint inſtrumenta perfecta, quemadmodum membra quæ ex ipſis quaſi ex ſimplicibus partibus componuntur, diſtinguuntur enim membra inter ſe actionibus; vt pedes à manibus, quod hæ ad prehendendum, illi ad ambulandum facti ſint. At muſculi cum ſint inſtrumẽta imperfecta, plures aliquando ſunt ad eundem motum neceſſarij, vt quod unus per ſe non poteſt, perficiatur motu alterius. Nulla igitur res ſatis firma eſt per ſe ad muſculorum numerum ſtatuendum, ſed multa ſpectentur neceſſe eſt: id quod obſeruat [b] Hippocrates cum ſalutem aut interitum prædici iubet: neque enim ad vnum duntaxat indicium cenſet reſpiciendum eſſe, ſed ad plura ſimul, ex quorum collectione fiat futuri euentus coniectura. Idem quoque obſeruat [c] Galenus cum de criſi illa quæ pluribus diebus efficitur, inquirit cui maxime tribuẽda ſit, intuetur enim principium & finem criſis, ſimulque diem acceſſionis, & illi diei eam tribuit cui plura ex prædictis accidunt. Nos ſimiliter in diſcernendo numero muſculorum, non intuebimur motum duntaxat, ſed ſimul etiam initium, finem, ventrem, ac fibrarum ductum, & eum vnum eſſe exiſtimabimus qui plura ex his præſeferet vnum demonſtrantia: ex contrario eos exiſtimabimus plures in quibus diſcernemus plura ex illis muſculorum diuerſitatem indicantia. Hæc de numero longius fortaſſe quam par fuit. Reſtat ſitus, qui ſiue initium, ſiue finem, ſiue ductũ inſpicias, ille eſt qui maxime ad munus exequendũ, & ad cõmodã aliarum partium poſitionem pertinere videatur, atq; idcircò uarius. Oriuntur aliqui muſculi ab oſſe, ſicut illi qui mouent femur & crus: aliqui à cartilagine, vt illi qui mouent guttur: aliqui à membrana quadam duriore, vt muſculi oculorum ceruicis veſicæ, ani; aliqui à membranis inuoluentibus chordas, velut illi qui quatuor digitos manus verſus pollicem adducunt: aliqui a ligamentis, ut illi qui flectunt primum articulum pollicis in manu, & mouent digitos pedis in partem exteriorem: aliqui ab alio muſculo, ut ille qui amplectitur ceruicem veſicæ ab eo qui ad anum: aliqui a nulla parte ſumere initium videntur, vt in facie muſculi lati, ſeu membranæ quas muſculoſas dicunt. Differunt autem in modo naſcendi, nam aliqui a pluribus oſſibus naſcuntur, ut primus qui mouet thoracem, primus qui ventrẽ, primus qui brachium, reliqui fere omnes ab vno ſolo, ſiue a proceſſu, ſiue ab alia parte ipſius. Finiuntur muſculi ad extremum oſſis cui illigantur, non tamen omnes, nam non illi duo qui radium pronum & ſupinum mouent. Inſeruntur aliqui in cartilaginem, vt ad guttur, ad palpebras, ad naſum: aliqui in cutem, vt qui ad labia: aliqui in mẽbranã, vt qui ad oculos: aliqui in alias partes, vt qui ad colem, anum, ceruicem veſicę ſiti ſunt. Aliorum item finis ſimplex eſt, aliorum duplex, aliorum multiplex: oẽs aũt ad eas partes intendũt, ad quas diriguntur eorũ fibræ. At neq; oĩum muſculorũ vẽter in medio eſt, ſed aliquorũ ad extrema; ſuperiecti uero ſunt oſſib. in toto corpore præter q̃ in tẽporib. ubi ſubiiciũtur ĩ ſinu ibi inſculpto reſidentes. Iam verò alij ſiti ſunt in ſuperficie, veluti qui ex carnoſa membrana conſtituuntur, alii penitus abditi, vt illi qui conduntur ſub gula, qui iuxta foramen oſſis pubis feruntur, qui in vtroque poplite latitant. Obtinent tandem muſculi ſitum rectum, obliquum, tranſuerſum, prout expeditius eſt ad munus, ad tutelã, ad aliarum partiũ ſedem. Eiuſmodi igitur forma ac tẽperatione continetur ſanitas muſculorũ, cuius cauſæ ad ſemen & ſanguinẽ, ad facultates animales, vitales, & naturales, ad opera & inſtrumẽta idonea referũtur. Effecta verò ad actionem, hoc eſt ad motum voluntarium, ad ea quæ ſecundum naturam retinentur aut detruduntur, ad qualites: ſunt enim molles & rubri qua carnoſi ſunt, ſed qua in chordas deſinunt, aut à ligamento & neruo incipiunt, duri & albi. Cognoſcuntur in muſculi præſentia, & prædicuntur futura facta coniectura ex iiſdem ſignis, ex quibus colligi

B (beside "turam ſequi ſe exiſtimans…")

C (beside "duntaxat, ſed ſimul etiam initium…")

D (beside "ginem, vt ad guttur…")

a Ariſt. lib. 4. meteor. c. 12.

b Hip. lib. 3. prog. tex. 37.

c Gal. lib. 1. de dieb. decret. c. 12.

in alijs partibus diximus. Ratio conſeruandi ad opera & inſtrumenta pertinet, vt ad adie- E
ctionem & detractionem moderatam, ac victum idoneum.

De vnguibus. Cap. XIII.

a Gal. li. de inæquali in têperie c. 2. b Gal. lib. 1. de vſu par. c. 11.

SImplicibus a & communibus partibus quas huc vſque perſecuti ſumus, ſubijcie-
mus vngues, & pilos, quamuis aliquo pacto ad expulſa & retenta referri poſſe vi-
deantur magis quam ad partes, cum non nutriantur, cum poſt adoleſcêtiam b quo-
que augeantur toto vitæ ſpatio, ſed in longitudinem duntaxat, fiantque ex ea ma-
teria quæ dum aliæ partes nutriuntur, tanquam inutilis redundat, & ſecernitur: non ita tamen
vt aliqua ex parte non inhæreat contineaturque quod non euenit alijs partibus: merito autê
tam vngues quam pili poſſunt medium quoddam indicari inter expulſa & retenta, cum par-
tim expellantur, partim retineantur: quamquam non ſunt inter omnia pares & inter ſe ſimi-
les, ſiquidem vngues in partibus magis ponendi ſunt, pili magis in expulſis & retentis, ita vt

c Gal. li. art. med. c. 9. d Gal. lib. 2. de temper. c. 2.

numerantur à c Galeno inter ea quæ neceſſario conſequuntur conſtitutionem noſtri corpo-
ris: effecti enim ſunt à natura ad ornatum potius quã ad vſum, ex contrario vngues; in vtriſq;
tamen coniungitur cum vtilitate pulchritudo: præterea quod in pilos conuertitur toto gene- F
re alienum eſt, quod in vngues vtile & commodum, ac eius generis d quo partes ſimplices a-
luntur, ac gignuntur, vt ſanguinis, & ſeminis: plurimum ergo inter pilos atque vngues inter-
eſt: ſpectemus primo vngues, deinde tranſibimus ad pilos. Materia vnguium qualis ſit & vnde

e Gal. lib. 3. de anato. f Ariſt. libro de reſpir. g Ariſt. lib. 2. de ge. aial. c. 4. h Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. c. 9. i Gal. lib. 2. de têp. c. 2.

emanet magna inter antiquos quæſtio fuit. Empedocles, e Plato, Ariſtoteles, f Eraſiſtratus,
cenſent hanc non eſſe propriam & diuerſam ab illa ex qua ceteræ partes ſolidæ fiunt atq. au-
gentur, ſed communem, vt quæ ſuperet alijs partibus compluribus, ob quam voluerût vngues
medium quendam habitum retinere inter duras partes & molles, ita vt nec molles ſint vt ner-
ui qui facillime diſtenduntur, nec duri vt oſſa: ſiquidem vngues flectuntur: maxime autem
emanant g à cute cuius colorem retinent, nam Aethiopes h habent dentes quidem albos, ſed
vngues nigros. Referunt ergo colorem cutis in homine non ſecus quã cornua in belluis: vtro
rumque autem materia concreta eſt, quamobrem vltimo i naſcuntur principijs procreatio-
nis paulatim ſicceſcentibus: molleſcunt etiam tam vngues quam cornua vbi humido calore
tepefiant. Ex his colligi poſſe videtur materiam ex qua procreantur vngues ſupereſſe alijs

k Gal. lib. 2. de anatom. cap. 11. & in côm. ſupra Timæum.

partibus à quibus naſcuntur, & cum quibus copulantur, vt cuti, oſſi, neruo, cartilagini. Ab hac
ſententia diſcrepauit Galenus, k qui materiam ex qua vngues conſtituuntur propriam & ge
nere diuerſam eſſe voluit, non permixtam & concretam, ex his quæ alijs partibus ſuperſunt, ꝙ G
natura vt alijs partibus procreandis atque augendis, ita vnguibus ſuam ac debitam materiã
tribuerit, & ad eum finem venam conſtituerit ad ipſarum radicem à qua idoneam materiam
acciperent. Par igitur exiſtimauit vt cęteris partibus omnibus, ita vnguibus, quorum vſus non
eſt contemnendus, ſuam materiam fuiſſe à natura cõparatam, nec ſi medium habitum obti-
nent inter oſſa & neruos, propterea ex illis oriri; multa enim alia ſunt media inter aliquas par
tes quæ tamen non proficiſcuntur ab illis, ſed ex ſua materia fiunt. In qua côtrouerſia fortaſse
ſatius eſſet relinquere legentis iudicium integrum, ac liberum, quàm noſtrum interponere:
conabimur tamen quid magis conſtanter dicatur inueſtigare, ne quaſi tempeſtate delati ad
hanc vel illam ſententiam tanquam ad ſaxum videamur adhæreſcere. Quod igitur in dubium
vocatur, in eo ſitum eſt, ſua ne materia procreentur atque increſcât vngues, veluti ceterę par
tes, an ea quæ alijs ſuperat, & inutilis eſt. Aeſtimabimus primo naturam vnguium, quæ ſi ſimi-

l Gal. lib. 2. de anat. c. 2.

lis ſit naturæ aliarum partium, conuincet Galenus l fuiſſe ex ſua materia conſtitutos: ſin diſſi-
milis, cum alijs ſentiendum erit non ex ſua, ſed ex ea quæ alijs ſuperat fuiſſe procreatos. Equi-
dem plurimum diſtare vngues ab alijs partibus comperio, differunt enim ab his quæ ſentiunt H
quod ſenſus ſint expertes, vtpote qui neruum habeant ſolummodo ad radicem non ad omnes
particulas pertinentem, quemadmodum aliæ partes ſenſu præditæ; quæ vt totæ participes
ſunt nerui, ita etiam totæ ſenſu afficiuntur. At nec vitalis facultas per vniuerſum vnguem ſita
eſt, cum arteria quæ hanc præbet non pertineat ad totum, ſed tantum radici inhæreat. Quid
quod nec naturalis facultas ſuum munus alendi atque augendi æque exercet in vnguibus at-
que in alijs partibus, quæ ſingulæ vſque ad minimas aluntur, vt reficiatur quod abſumitur. Vn
gues autem alimentum non requirunt, quamuis in longitudinem perducantur per vniuerſum
vitæ ſpacium vt diximus, longitudo conteritur atque abſumitur, & idcirco inſtauratur noua
materia à radicibus ſubeunte, quæ vlteriores partes propellat, id quod accidit etiam pilis; in-

m Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. c. 11.

creſcunt enim m vtrique poſt vigorem ſenibus, & ægrotantibus, quod eo plus materiæ ſuppe-
ditetur, quo minus tunc aluntur partes præſtantiores. Plurimum igitur intereſt inter naturam
vnguium atque aliarũ partium: quare nihil eſt quod miremur, ſi non ex ſua materia, ſed ea quę
alijs ſupereſt vngues fiunt atq. augentur, ita vt mihi magis arrideat aliorum ſnĩa quã Galeni;
nec ea ratione adducor quod vngues medij ſunt inter molles & duras partes, ſed ꝙ exigua ſit
eorũ præſtantia, nec neceſſe fuerit propriã illis materiã à natura ſecerni, cum cômode potue-
rint

Digitized by Google

A rint ex ea confici quæ redundat dũ alitur cutis,os,neruus,ligamẽtũ,chorda,cũ quib.copulantur:neq;.n.neceſſe eſt oĩa ex ſua materia fieri ad eũ vſum ſelecta, ſed q̃ uiliora ſunt, ſicut pili atq; vngues,procreari atque augeri poſſunt ex ea quæ aliis ſuperat.Imitatur.n.in hoc natura ſolertẽ [a] atque induſtrium patrem familias,qui nihil abiicit, nihil patitur perdi,quod uel minimum quid vtilitatis habere uideatur:venulæ autem quæ ad vngium radices hęrent eam ſuppeditant materiã quæ ſupereſt aliis partib.expulſa aũt paulatim cõuertitur in vngues qui extra ſummitatem digitorum producuntur,niſi conterantur aut tondeantur. Retinentur [b] autem vngues a cute,quæ eorum radices complectitur,non ſecus quam gingiuæ dentes. De fine autem ob quem dati nobis à natura vngues fuerunt, diſſenſio eſt inter veteres auctores.Scribit Plato in Timæo, Deos immortales cum beſtiis eiuſmodi partem tribuiſſent tanquam neceſſariam ad pedes muniendos,ad vitam tuendam,ad paſtum accipiendum ſimilitudine quadam adductos,& quaſi imprudentes homini nullum ad vſum eoſdem affixiſſe. Quam ſententiam nemo probare poteſt qui naturæ prouidentiam in qualibet fabrica animaduertit, nihil enim fruſtra facit,ſed pleraque ad multiplicem vſum potius quam ad ſimplicem, ita ut Galenus [c] nequeat ſatis mirari, quomodo Plato alioquin ſapientiſſimus de curriculo contempla-
B tionis deflexerit,à quo diſcedit etiam Ariſtoteles,cum ad tegendos & muniendos extremos digitos à natura homini fuiſſe adiunctos vngues voluit. At neque ipſe etiam ſatis perſpexit ipſorum munus nam ſi ſtructuram,habitum,auctum,coniunctionem cum aliis partibus:diligenter intueamur, eos non ſolum tegere, ſed longe præſtantius officium facere intelligemus.Spectemus quæſo actionem membri in quo ſunt, vt pedis aut manus: ſiquidem vt omnia membra vnum corpus conſtituunt,ita omnes particulæ vnum mẽbrum, ad cuius præcipuum munus perficiendum ſtructæ ſunt:manus facta eſt ad prehendendum, pes ad ingreſſum,digiti manus quibus præcipue vtimur cum aliquid præhendimus,vnguium operam deſiderãt,quod illi experiuntur quibus ex morbo aliquo vngues abſceſſerunt:parua enim corpuſcula aut nullo pacto pręhendunt, aut certe cum dolore, aut præhenſa non retinent.Poſſent [d] quidem digiti ſine vnguibus mollia & maiora corpora complecti ac tenere, ſed parua effugerent, & ſi dura eſſent, læderent cutem & ſubiectam carnem.Hanc vnguium oportunitatem optime tenuit Hippocrates [e] & bene cognouit,cum pręcepit vt neque ſuperent digitorum ſummitatẽ, neque ab ea ſuperẽtur:vtrumque enim incõmodum eſt,ſiquidem breuiores ad digitorum ſummitatem non perueniunt,nec quicquam conferunt ad præhendendum, longiores concidunt ac diſtorti redduntur,ita vt nequeant ſuum officium facere. Ergo præter communem vtilita-
C tem muniendi digitos conferunt vngues ad actiones vt in pedibus ad ingrediendum,in manibus ad præhendendum;neque facti [f] ſunt vngues homini vt quibuſdam feris validi pro telis, cum manu & fabricari & præhendere longe validiora arma poſſit, quibus muneribus maxime apti ſunt cum formam & materiam retinent ſecundum naturam.Materia [g] requirit duritiem quandam & ideo temperationem [h] frigidam & ſiccam,minus tamen quam os,ſed magis quam cartilago; concreti [i] ſunt vngues ex refrigerata materia & exhalante humorem, vna cum calore,atque hoc pacto duriores euaſerunt.Quod ſpectat ad formam, figura [k] ad rotundam vergit:per hanc enim vngues minus læduntur & commodius digitorum extremitatem defendunt:neque opus fuit homini vngulis ſolidis aut vncis pro armis, ſicuti belluis.Superficies lenis eſt non aſpera,ſubſtantia ſolida,ſine cauis:quod ſi magnitudinem ſpectes, craſſitudo & latitudo tanta eſt quanta abunde tueri ſummos digitos poſſit, longitudo ſtatuta non eſt,augentur enim tota vita. Quod ſagax natura [l] mirabiliter prouiderit ut quæ alteri deberent veluti vngues ac dentes dum animal viuit perpetuo augerentur,id enim ſummopere neceſſarium fuit ad vitæ munera exercenda cum quantum de ipſorum ſummitate detrahitur, tãtum de eiuſmodi partium vſu minuatur,niſi inſtauretur: merito igitur in longitudinem duntaxat augentur:hæc enim conſumitur & conteritur. In promptu autem eſt materia quam diximus vt ad gignendos,ita ad augendos accommodata; quamuis autem longitudinis terminus
D a natura ſtatui minime potuerit,poteſt tamen ab arte,quod Hippocrates [m] clariſſime demonſtrauit eum Chirurgicum inſtituens,præcepit vt vngues digitorum ſummitatem ęquarent,ita enim maxime habiles ſunt ad ſuum munus exequendum. Numerus vnguium digitorum numero reſpondet:ſitus à poſteriori parte extremorum digitorum vbi cernuntur maxime eſt opportunus.Huiuſmodi ergo eſt ſanitas ad vnguium materiam & formam attinens,cuius cauſa ad principia procreationis,hoc eſt ſemen & ſanguinem, ad facultates noſtrum corpus gubernantes,ad opera & inſtrumenta refertur.Effecta ſanitatis ſunt vſus quem præbent ad muniendos digitos,ad ingreſſum,ad præhendendum: de expulſis ac retentis ſcire licet, vngues magis in eorum numero ponendos eſſe vt ſupra monſtrauimus,quam exiſtimandum ab ipſis aliquid retineri aut expelli. Ex qualitatibus vero præſeferunt vngues mediocritatem inter mollitiem & duritiem,qui prorſus duri ſunt,cum nullo modo cedant,facile frangũtur:qui molles, [n] quãlibet iniuriam ſentiunt, neque comprehendere aliquid durum citra offenſam poſſunt. Hactenus de ſanitate, cauſis,& effectis vnguium egimus,quantum licuit, nam cum proprie non ſint partes,non poſſunt hæc proprie in illis reperiri, magis enim ipſi ſanitatem conſequuntur quam ipſam obtinent.Cognoſcuntur quæ ad vngues attinẽt præſentia & futura,partim ſenſu,

par-

a Ariſt. lib. 2. de gener. anim. c. 4.
b Galen in com. ſupra Timæum.
c Gal. 1. de vſu par. ca. 7. & 8.
d Gal. 1. de vſu par. 7.
e Hip. 1. de offic. 20.
f Gal. 1. de vſu par. 11.
g Gal ibi.
h Gal 2. d temp. 3.
i Ariſto. de gen. an 4.
k Gal. 1. de vſu par. 2j.
l Gal. 1. de vſu par. 2j.
m Hip. lib. de offic. 20.
n Gal. lib. 1. de uſu par. c. 11.

partim mente coniectura facta ex cauſis: conſeruantur maximè, ſi defendantur ab externis in- E
iurijs, quo ſpectant etiam opera & inſtrumenta idonea.

De pilis. *Cap. XIIII.*

VNguibus proximè ſubijciendi pili ſunt, cum vtrique vt diximus in expulſis & reten-
tis magis quam in partibus numerari poſſint. Pili tamen minus vtiles ſunt quàm
vngues, minuſque accedunt ad naturam aliarum partium corporis; quo fit vt cum
excidant, non debeant [a] dici mutilata quæ reſtant, quemadmodum cum præciſi
tur aut alio modo pereunt illæ [b] qua ſunt variæ partes. Sunt & pili omnino ſenſus expertes nõ
viuunt, non augentur niſi in longitudinem, [c] non dicuntur ægrotare, aut ſani eſſe, non naſcũ-
tur omnes ſimul nobiſcum, ita vt partium naturam vix retineant, dicique magis poſſint fuligo
ex tertia coctione detruſa, & cuti affixa: quamuis numerentur in partibus [d] corporis, ſed latè
tunc patet vocabulum partis, ſignificatque quicquid non tantum conſtituit aliquid, ſed etiam
neceſſarium eſt aliquo pacto, veluti [e] ſatellites reipublicæ. Vſus quem pili præbent, intellige
tur ſi ante illud ſtatuatur quod non eſt eadem omnium ratio: [f] nam alii ſequuntur neceſſita-
tem materiæ non inſtituti a natura, ſed vt herbæ quædam ſponte naſcuntur, non ut olera & ſe F
getes quæ ab agricola ſeruntur: alij inſtituti à natura ſunt qui vel ad vtilitatem faciunt, vel ad
ornamentum duntaxat: qui vtilitatem aliquam afferunt, nobiſcum naſcuntur; qui ornamentũ,
ad pubertatem ſuperueniunt, [g] vt in pube & barba: opẽ afferunt pili in capite. in ſupercilijs,
in palbebra, tegitur [h] enim caput capillis per quos ab externis iniurijs defenditur ſtatim ab
initio: [i] quamquam oriuntur etiam in lucem editis alij capilli, quib. magis caput tegitur, & ca
lidiorib. citius, frigidiorib. tardius. Sed plures oriũtur calidis q̃ frigidis. Munitæ ſunt palbebræ
tãquã vallo pilorum, quibus & apertis oculis, & ſomno conniuentibus, ſiquid incideret, repel-
leretur. Pili etiam qui ſiti ſunt in [k] ſupercilijs ſimiliter depellunt ſiquid a fronte ad oculos de-
fluxerit, quas partes conſtat in lucem edi obductas pilis; nec aliquem comperies qui glaber
naſcatur his partibus in quibus præter dignitatem à pilis vtilitas etiam requiritur, ſed in alijs
ut [l] in mento, circa pubem, ſub alis, poſtea gignuntur, vbi uidentur ad ornatum magis facti,
quam ad uſum: nã quod alioqnin inutile fuit & expelli debuit, cõuertitur a natura in corporis
decorẽ. Pili ſub alis inquit Themiſtius [m] appẽdices ſunt eorũ q̃ alicuius gratia fiũt. Incipit pu
bertas decimo quarto anno, quo tẽpore ſemẽ & cõtrahit: oriũtur pubeſcẽtib. pili ut flores ar-
boribus, cũ fructũ iã præferre debẽt. Vt aũt pili ſecundũ naturã ſint, multa cõcurrũt, quæ quia
diſperſa ſunt & diffuſa, vt via cũ rõne explicẽtur, ſatius eſt in paucos locos cogere, & ad ortũ G
interitũ, quãtitatẽ, & qualitatẽ cuncta referre. Ortus ita habet quod non [n] oẽs pili nobiſcum
gignuntur, ſed quidam (vt proximè diximus) ad pubertatem ſuperueniunt, qui poſſunt non
naſci, quoſdã. n. glabros & pilis carentes & in mẽto, & in alijs partibus cernimus, nõ mõ mulie
res, ſed viros etiam. Tempus pubertatis quamuis decimo quarto anno ſit, non tamen ita ſtatu-
tum eſt vt non poſſit homo & celerius, & tardius pubeſcere. Interitus pilorum [o] ſenibus acci
dit, non tamen in omnibus partibus, ſed in capite, neque in hoc toto, ſed in parte anteriori, po-
tiſſimum in vertice verſus frontem, vbi homines potiſſimum propter ſiccitatem calui [p] fiunt, &
recedit cerebrum ætate ſiceſſcens, ab oſſe, non tamen eodem tempore omnibus intereunt, ſed
aliis ſerius, aliis maturius: at nec æqualiter omnibus, cũ aliis plures, alijs pauciores, neq; enim
decidunt omnes, ſed quidam manent. Ad quãtitatem ſpectat magnitudo & numerus, fiunt pi-
li alijs magni, alijs parui, vt longi, breues, craſſi, tenues: tum aliis rari, alijs frequentes. Sub quali
tate compræhenditur firmitas, mollities, figura, color, quæ non eodem modo ſe habent in om-
nibus, cum alijs firmi ſint, aliis debiles, aliis criſpi, aliis recti, aliis molles, aliis duri: præterea co
lore ruffi, ſubruffi, flaui, nigri, cani magis aut minus, idque citius aut tardius. Cauſas vniuſcu- H
iuſque ſpeciei facile inueſtigabimus, ſi ea quæ in vniuerſum pilos faciunt, venemur. Sunt autẽ
effectrix & materia vna cum loco, cute videlicet à qua pendẽt. Effectrix cauſa pilorum ſi ſit fa
cultas, non eſt vitalis, quæ tãtum præbet perſpiratum calori, & per pulſum cordis & arteriarũ
vitam tuetur: non animalis, ſiue præcipua quæ intelligentia, cogitatione, & memoria uerſatur,
ſiue alia quæ in motu voluntario, & ſenſu. Relinquitur ergo vt ſit naturalis, quæ ut procreat, au-
get, alit alias partes, ita & pilos efficere videtur: res tamen aliter ſe habet, quandoquidem hi
non efformantur a facultate fingente membra, ſed ſine vllo eius artificio talem figuram atque
habitum cõſequũtur, qualẽ obtinent a loco per quẽ tranſeũt, hoc eſt à foraminibus cutis, quæ
prout recta vel obliqua fuerint, ita rectos vel obliquos, hoc eſt flexos illos ꝓferũt: q̃ ſimilitudi-
nẽ cernere poſſumus in metallis, vt auro, argento, ære, ferro, quæ prius mollita igne atque exte
nuata, ducuntur quaſi fila per laminam ferream ad eum uſum perforata, & fili formã accipiũt:
neq; enim cælantur ſicut vbi ſignum fingitur, ſed cum ductilia ſint, per foramina eius laminæ
attrahuntur: cum his comparari poteſt procreatio pilorum, quorum ſpecies non effingitur à
ui formante, ſed neceſſario ſequitur, cum paruis foraminibus educitur materia illa ex qua
progignuntur: in eo tamen differt faber à natura, quod ille metallum trahit ac ducit, hæc
detrudit & propellit materiam ex qua pili fiunt. Concurrit igitur ad effingendos pilos
facultas

a Ariſ. li. 5. diui. tex. 32
b Gal. li. 1. de vſu par. c. 11.
c Ariſ. li. 4. mete. c. 12.
d Ariſ. li. 7. pol c. 8.
e Gal. li. 11. de vſu par. c. 14. & lib. caratop. c. 3
f Ariſ. li. 3. de hiſt. ani. c. 11. & Gal. 2. li. de tem pe. c. 5.
h Plato in Timæo.
i Gal. li. artis med. ca. 24. & Auicen. lib. 3. f. 1. tr. 1. cap. 37.
l Gal. li. 10. de vſu par. c. 11.
l Gal. lib. 11. de vſu par. c. 13.
m Themiſ. in Paraph. lib. 3. de anima tex. 61.
n Ariſt. li. 3. de hiſto. c. 11. & Gal. 2. de tẽp. c. 5.
o Gal. li. 2. de tẽp. c. 5.
p Gal. 3. 6. epid. cõ. 1.

A facultas expultrix,non quaſi efficiens,ſed quaſi ſuppeditaus materiam,quæ cuiuſmodi ſit exponere iam tempus eſt.In ea coctione alimenti quam [a] ſolidæ partes perficiunt, ex ſanguine ſuperſunt quædam tenuia & aquoſa,quædam craſſa & terrena, illa vel in vapores diſſipantur vel ſudore educuntur,hæc partim in ſordes vertuntur,partim in pilos. Quo fit vt [b] pili frigidi ſint & ſicci,cum materia ex qua producuntur terrena ſit ; non tamen ita talis eſt, ut non ſit aliqua ex parte pinguis & aliquid glutinoſum [c] retineat,per quod hæret foramini cutis,vbi a frigore repellitur,vt voluit [d] Plato , cum ita radices agit in cute , quam(vt ille inquit) Deus igne pupugit;ſed ſubit noua materia, quæ priorẽ cũ qua agglutinatur propellẽs in exteriorem partem foraminis cutis ſimiliter inhæreſcit:idem efficit tertia & quarta pars materiæ, & ita deinceps quæcunque detruditur talis,priorem enim cum qua coaleſcit propelleus, eius locum occupat in foramine cutis:id autem quod extra cutem promiuet,pilus eſt, & ſtirpem refert,quæ è terra editur;quod in cute manet ſtirpis radicem repræſentat,& proprerea pili radix nominatur:ita autem pinguis eſt,vt cum euellitur, trahat quæ contingit leuia corpuſcula vltra radicem pili leuiores ſunt : complectitur [f] pili radicem cutis quaſi gingiua dentes. Eodem etiam modo procreatur pilus,quo in caminis ſuligo,pars enim fumi parti ſubinde inhæreſcit, & ita pluribus inter ſe cohærentibus ſuligo efficitur , non tamen propellitur hæc in

B exteriorem partem,ſicut pilus a noua materia,quæ cum priori iungitur. Quo pacto autem cutis [g] cum ſolida ſit perforetur,expoueret oportet. Materia quæ expellenda eſt dum ab expultrice vi detruditur ſibi viam facit,& ita perforat cutem , quæ vbi nimis humida ac mollis fuerit,referatque lac nuper coactum,licet impetu materiæ perforetur,non retinet foramina enim ſtatim coaleſcant ; quamobrem infantibus & pueris non naſcuntur pili , illa enim quæ adeſt materia expirat per cutem , quæ coaleſcit & foramen non retinet , vbi noua materia inhæreſcens pilum procreet,niſi in capite,palpebris , & ſuperciliis in quibus cutis durior eſt & non conniuet,ſed retinet foramina vnde prodeunt pili.Illa tamen cutis quæ valde ſicca eſt & dura,pilos non edit , quod nequeat ab impetu materiæ perforari , ob quam cauſam in cicatrice non [h] naſcuntur pili,ſicut neque in [i] teſta,cruſta,aut ſquamis , quibus belluæ teguntur. Ergo pili neque in valde humida,neque in valde ſicca cute naſcuntur,ſicuti neque ſegetes in paludibus,aut in arena, aut in [k] ſaxis . Requiritur ergo cutis mediocriter ſicca, qualis iam euaſit ad pubertatem ; qualis item in vtero,capiti,palpebris , & ſuperciliis protinus ineſt . Sed ſatis de cauſa effectrice,materia,& cute pilos in vniuerſum procreaute.Spectemus nunc ſeorſum à quibus cauſis ſingulæ pilorum differentiæ oriautur . Conſtituatur in primis regula [l] illa ſtabilis ac perpetua,quod vbicunque requiritur cauſa alicuius differentiæ, ſimilis differentia adda

C tur cauſæ rei,quam aſſumens rem cum ſimili differentia efficiet: ſimilitudo autem in quibuſdã differentijs implicita eſt,in quibuſdam expreſſa. Magnitudo, exempli gratia,pilorum expreſſe refertur ad magnitudinem cauſæ,vt paruitas ad paruitatem:celer tamen ortus,non oritur expreſſe à cauſa ſimili,neque enim ſpectat celeritas ad cauſam ſed ad motum: attenditur tamen in ea latenter quatenus vim habet celeriter producendi pilos. Poſuimus autem cauſas materiã ab expultrice detruſam ad cutem vna cum eius foraminib. quæ cauſæ vbi mediocres fuerint,mediocritatem quoque pili retinent:in qualibet enim differentiarum oppoſitione attenditur mediocritas,vt in ortu & interitu,celeri vel tardo , maiori vel minori, in longitudine & breuitate,craſſitudine & tenuitate , in imbecillitate & robore , in figura recta vel flexuoſa, mollitie & duritie,& tandem in coloribus,quę vbi ſeruentur neceſſe eſt quoque mediocres eſſe cauſas,materiam ſcilicet quæ ab expultrice detruditur & foramina cutis:hæc autem à moderata temperatione emanant,atque à ſanitate quam conſequuntur.Sed ſi pili à mediocritate recedant,& ad aliquam ex illis differentiis ſe inflectant , cauſabimur ſimilem differentiam in cute & materia à qua proficiſcuntur,quod vt magis manifeſtum ſit,expedit ſeorſum vnam-

D quamque differentiam perpendere. Veniat primo in medium ortus pilorum qui ad pubertatẽ naſcuntur:eo autem tempore procreantur , quod tunc etiam cauſæ idoneæ ſint quæ ipſos procreent,cutis enim tunc & facile pertcrebratur,& retinet foramina,& adeſt copia materiæ,quę ſuperans cum ſolidæ partes aluntur tanquam noxia ab expultrice facultate depellitur; hæc ſi accidãt ad decimum quartum annum,aut paulo ante vel poſt, id prouenit à temperatione ex quatuor elementis moderata:ſiqui ad id tempus non pubeſcunt,ſed glabri manent atque imberbes,id fit vel ob inopiam ſuliginis expulſæ.quemadmodum illis viris ac mulieribus quibus mutila eſt aliqua pars genitalis, impuberes enim manent & ſteriles ſunt,vt docet [m] Ariſtoteles,vel ob cutem minus idoneã:magis tamen ſequitur inopiam materiæ ob temperationẽ corporis frigidam & humidam,ob quam magis ſuperant quædam aquoſa,quæ in vaporem ac ſudorem conuertantur,quam terrena & craſſa apta ad pilos procreandos.Intereunt pili ſecundum naturam ſeneſcentibus , quibus diximus nudari caput , non quidem totum , ſed à priori parte:cuius rei cauſa referenda eſt vel ad foramina,vel ad materiam:at non poteſt referri ad foramina,cum non conniueant,ſed ſeruentur aperta; relinquitur ergo vt referantur ad materiam,quæ cum non tranſmittitur ad cutem , neceſſe eſt non ſolum non procreari nouos pilos, ſed etiam decidere illos qui iam geniti erant:quoniam gluten [n] illud per quod pili radices foraminibus cutis inhęreſcunt,aſſidue vi caloris ſiccatur & abſumitur; quare niſi nouum aſſidue

ſubcat,

a Gal.li. 1. de tu. uale. c 12.& 2.li. de temp c. 5.
b Gal lib 1. de temp. c. 9 & 2.li.de temp.c.3.
c Ariſt. lib. 3.de hiſt.c. 11.
d Plato. in Timæo.
e Gal. li. 2. de tẽp.c. 5.
f Gal.in cõmen. ſupra Timęum.
g Gale.lib. 2. de temp. c.5.
h Gale.lib. 14 meth. c. 16.
i Gal.lib.3. de hiſto. c. 10.
k Alex.lib. 2. de q̃ſtionibus nat. quæſt. 11.
l Gal. lib.1. de cauſ. pulſ.c.1.
m Ariſt. 2. li.de gener. an.c.5.
n Ariſto.li. 3. de hiſto. anim.c.11.

Digitized by Google

ſubeat,fluunt pili & retineri amplius nõ poſſunt,ſicut non [a] retinentur folia arboribus ꝙ exic E
cetur humor quo pediculus quodã quaſi glutine retinebat:atq; ob hanc cãm [b] ſenes calui fiũt,
cũ ætate adeò exiccent,vt cũ terrena materia quæ ad cutẽ expellit nihil pinguedinis relinqua
tur,qđ pilorũ radices glutinoſas cõſeruet, recedit [c] cerebrũ à frõte & vertice exſiccarũ ita ve
ſuperiecta pars vna cũ pilis ſicceſcat. Accidit [d] hoc nõ tãtũ ſenio,ſed morbo ẽt exiccatis & ta
beſcẽtibus q̃bus caput nudat,q̃uis iuuenes ſint. Siccitas ergo ſeu inopia materiæ glutinoſæ cã
eſt eiuſmodi vitij:quæ ſi ætatẽ ſequãt,pilorũ interitus naturalis cẽſebitur; ſi morbũ,præter na
turã. Multa ſunt profecto ex quibus effici cogiq; põt deficiẽte materia deficere pilos:mulieres
atque eunuchi cũ ſeneſcũt,capillos retinent,vt pote quibus ob copiã humoris materia minime
deſit. Idẽ atteſtant [e] ex partibus capitis occipitiũ & tẽpora,quę cũ carne plurima cõtineãtur,
humidiora ſunt,& vt nõ deſtituũtur à materia,ita neq; à pilis. Nec diſſimile eſt quod in [g] ſtirpi
bus videmus inter quas ꝑpetuo virẽt q̃ pinguiores ſũt,& magis madent,ſed folia amittũt quæ
aridæ magis ſunt,& expertes ſucci pinguis;ſicceſcentibus.n.pediculis folia reſoluũtur, & ca-
dũt,ſed ex cõtrario ſeruãtur & virent vbi copia eſt pinguis humoris qui non facile abſumitur.
Ob ſiccitatẽ igitur atq; inopiã materiæ vt ſtirpibus hyeme folia decidũt, ita capilli nobis ſe-
neſcentibus:Eſt.n.ætas ſenectutis hoĩbus veluti hyems ſtirpibus. At renaſcũtur folia redeun-
te vere:ijs qui ætate calui fiũt,capilli nõ renaſcũtur amplius, q̃nquidẽ ver ipſum hoĩs, hoc eſt F
adoleſcẽtia ſemel abit reuerſura iã nũq̃,& humor qui ætate abſumitur,reſtitui amplius nõ po-
teſt:neque obſtat quod [h] Hippocrates ſcribit varicibus ſuꝑuenientibus ad crura eos qui calui
erant rurſus euadere capillatos:non.n.intelligit illos quibus ætate caput nudat,ſed alios qui
bus gluten ad radices pilorũ abſumitur ob acres atq; erodentes ſuccos,qui ſi ad crurũ varices
transferãtur,recedent à capite neq; prohibebũt quo minus pili ſecũdũ naturã oriantur ac ſer
uẽtur. Quod autem quibuſdam celerius,quibuſdam tardius, & non eadem ætate omnibus ca-
put nudet, cã eſt eadem differentia celeritatis & tarditatis cõiũcta cũ cã, hoc eſt cũ ſiccitate,
ſiue cũ inopia materiæ:nã qui celeriter ſicceſcũt celeriter quoq; calui fiunt:celeriter aũt ſic-
ceſcũt illi qui naturaliter ſicciores ſunt,ſerius qui humidiores:quę cõſentanea ſunt his quę tra
dita ſunt à Theophraſto de ſtirpibus,quæ ſi humidiore loco fuerint,folia diutius retinent,ſi ſic
ciore,eadẽ citius amittũt. Iã vero ijs qui calui fiunt,non æque oĩbus capilli decidunt, ſed aliis
plures,aliis pauciores,quod à ſimili differẽtia cauſæ emanat: nam vbi plus adeſt ſiccitatis plu
res decidũt,vbi minus,pauciores. His aũt qui tẽperatione media inter humidã & ſiccã præditi
ſunt,accidũt hæc oĩa mediocriter. Quãtitas pilorũ ad magnitudinẽ & multitudinẽ pertinet;
ſunt.n.alijs magni,alijs parui:tum alijs frequentes,alijs rari. Cauſari aũt oportet ſimilẽ differẽ G
tiã vel in cute in qua naſcũtur,vel in materia quæ ad ipſã detrudit:magna copia materiæ ma-
gnos pilos efficit,parua paruos:ꝙ ſi magna paulatim ferat ad cutẽ,longos pilos efficit:ſi multa
ſimul ẽt craſſos;ex cõtrario ſi pauca paulatim,breues & tenues. At ſequit craſſitudo [i] & tenui
tas pili amplitudinẽ & anguſtiam foraminũ cutis:ab amplo foramine par eſt craſſum pilũ ema
nare,ab anguſto tenuẽ. Frequẽtes pili à frequẽtioribus foraminibus & frequẽti materia naſcũ
tur,ſicut rari à raris foraminibus & materia nõ vbiq; diffuſa. Quod ſi moderata fuerit hoĩs tẽ-
peratio,moderata quoq; erũt foramina cutis,& materia,& idcirco magnitudo ac numerus pi-
lorũ mediocris. Vbi immoderata ſit temperatio, cętera ſequi immoderata neceſſe eſt: cutis ſi
multo humidior ſit aut ſiccior iuſto,vel nõ perterebratur à materia expulſa, vel perterebrata
nõ retinet foramina:neceſſaria aũt eſt mediocris ſiccitas,vt in ſuperioribus oſtendimus: eadẽ
rõ eſt caloris nimiũ relaxantis & frigoris nimiũ cogẽtis,quæ humoris ac ſiccitatis. Calor ſi ex-
cedat cũ ſiccitate iunctus,nõ ita relaxat ſicuti ſi cõiungatur cũ humore, & idcirco magis ido-
neũ eſt ad foramina cutis. Materia mediocris mediocrẽ ſequitur & ipſa tẽperationem:corpus
ꝙ frigidius eſt ob cruditatẽ aquoſo humore multo redundat,& pauca materia terrena ex qua H
gignantur pili. Mediocriter hæc redũdat vbi calor excedit cũ humore cõiunctus, ſed magis ſi
excedat ſolus,maxime [k] ſi copuletur cũ ſiccitate:nã hic dũ concoquit,ẽt exurit, & pro vapo-
ribus tunc fuligo contrahitur. Defectio igitur materiæ oritur à frigore & humore, redundantia
à calore & ſiccitate:quare glabros cõſpicimus hoĩes frigidos & humidos, hirſutos contra cali
dos & ſiccos. Argumẽto ſunt ætas,& ſexus:quanto enim calidiores fuerint & ſicciores, tanto
magis abundant pilis: Iuuenes magis hirſuti ſunt q̃ adoleſcentes,& mares q̃ fęminæ,ꝙ plus cõ
trahant eiuſmodi fuliginis: ſed ſequitur hæc cęli quoq; temperationẽ, ſub calidiori.n.calefit
cutis vna cum proximis partibus,& propterea plus fuliginis cõtrahitur,ſub frigidiori refrige-
ratur,& minus colligitur eiuſmodi materię. Qui calidã orã incolunt magis piloſi ſunt, q̃ qui fri
gidã, vt Hiſpani magis q̃ Germani. Qualitati ſubijciemus firmitatem,figuram, duritiem, colo
lorem. Conſiſtit pilorum firmitas in eo potiſſimum ne facile ſcindantur, quod aliis accidit ex
quouis leui contactu, cum infirmi ſint,alijs nõ item etiam ſi uis aliqua adhibeatur,quod firmiſ
ſimi ſint,& renitantur:oriuntur hæ differẽtiæ vt aliæ omnes à ſimili cauſa,veluti a materia va-
lida, hoc eſt ita compacta vt non facile diſſoluatur, vel debili, hoc eſt quæ poſſit paruo mo-
mento diſſolui,quemadmodum illa quæ tenuis eſt & glutinis expers, quoniam craſſa & gluti-
noſa bene compacta eſt,& non facile diſſipatur:materia craſſa & glutinoſa ſequitur tempera-
tionem calidam & non valde ſiccam,tenuis & glutinis expers temperationem frigidam, ſiue
humi-

a Theop. li. 1. de cauſ. plant. c. 12.
b Gal. li. 2. de temp. c. 5.
c Hippo & Galen. 3. 6. epid. 14
d Galen. 6. apho. com. 34.
e Galen. 6. apho. com. 28.
f Gal. 2. de temp. c. 5.
g Ariſ. li. 5. de gen. ani. c. 3.
h Hipop. 6. aphor. 34.
i Ariſ. li. 3. de hiſt. ca. 10.
k Gal. li. 2. de temp. c. 5.

A humidam,ſine valde frigidam; mediocris vero pilorum firmitas emanat à materia mediocri-
ter firma,& idcirco à temperatione corporis moderata : quare ſub cœlo etiam moderato pili
mediocriter firmi producuntut,ſub calido ſine magno ſiccitatis exceſſu maxime robuſti , ſub
frigido & ſimul ſine humido ſiue ſicco,imbecilli,& qui facile ſcindantur:argumento ſunt Scy
thæ & Æthiopes;quorum neutri firmos pilos habẽt,quod hi nimis humidã,illi nimis ſiccam re
gionem incolant.Quamquã diſſimiles ſunt,quod Scythæ rectos,Æthiopes [a] criſpos pilos ha-
bent:ſed differentia hæc attinet ad figurã,quæ vel recta eſt vel intorta,vtraq; oritur [b] à ſimi-
li cauſa,à materia videlicet & cutis foraminib.quæ vbi recta ſint, rectos pilos proferunt , vbi
flexa criſpos:quid autem ſibi velint foramina recta aut flexa clarius eſt q̃ vt exponi debeat:ſi-
militer quod pili foraminũ figurã ſequanrur.Sed quo pacto materia ex qua fiunt, recta vel fle
xa dici poſſit,non ſatis apparet,cum per ſe informis ſit, & ſpeciẽ nanciſcatur,qñ per cutẽ edu
citur.Sed ſi non aperte,ſaltem latenter ineſt materiæ differentia q̃ diximus, quatenus ad cutẽ
fertur modo recta,modo flexa:quæ recta,rectos pilos efficit, quæ flexa , criſpos quod in ſe eſt
niſi foramina repugnent,quorũ flexum & rectitudinem ſequitur rectitudo & flexus pilorum ,
niſi aliquando prohibeatur à natura materiæ . Theophraſtus [c] ſtirpes criſpas fieri voluit ob
B denſitatem,quod nequeat alimentum permeare,ſed quodam modo reuoluatur.Idem accidit
cuti;quæ vbi dura eſt,vix perterebrari poteſt,idcirco foramina flexa accipit:quæ mollis eſt,fa
cilius perforatur,& propterea foraminibus rectis, præſertim cũ materia ob robur expultricis
facultatis maiori impetu detruditur: vbi facultas infirmior eſt,materia non fertur tanto impe
tu,vt recta cutem perterebret,& idcirco foramina fiunt obliqua:quod euenit etiam vbi mate
ria pauca ſit,nam vbi multa maiorem vim hẽt,& idcirco foramina efficit recta: ſequitur ergo
flexus foraminũ duritiẽ cutis & materiã paucã ac ſine impetu expulſam; contra rectitudo cu
tem non nimis duram,materiã multã,& vehemẽter expulſam:quæ oĩa ad temperationem re-
feruntur,ut in ſuperiorib. oſtenſum eſt,ſicuti quod materia ẽt interdum recta, interdum flexa
ex cute erumpat,humor.n.qui cũ terrena ipſius ſubſtantia admixtus eſt, ſi cum vehementi ca
lore aut corporis, aut aeris iungatur, facile abſumitur , & idcirco tota materia flexa redditur
vt lora prope ignẽ:quod.n. diſtentũ ab humore ſernabatur, eo abſumpto contrahitur , atque
idcirco flexum acquirit:ſed ſi cum terrena ſubſtantia plurimum humoris miſceatur, tam cor-
pore,quam aere mediocriter calido materia ſeruatur diſtẽta ac recta,rectoſque pilos profert
& minime criſpos. Atteſtantur hoc mulierũ capilli qui minus criſpi ſunt q̃ virorũ,ſicuti & Scy
tharũ magis q̃ Æthiopũ . Atteſtantur idem & pili capitis qui ob copiam humoris ex cerebro
C minus criſpi ſunt,q̃ qui in mento , vbi plus eſt terrenæ materiæ & minus aquoſæ quam in ca-
pite.Vbi moderata ſit temperatio & corporis & cęli,medii quoq; naſcuntur pili inter criſpos
& rectos.Cauſa mollitiei & duritiei pilorum eſt mollities vel durities materiæ, quæ cũ ſiccior
eſt,durior eſt,& propterea duriores pilos efficit: contra cum humidior: ſed vbi media ſit me-
dios quoque pilos profert.Color pilorũ varius cõſpicitur,ruffus,ſubruffus,flauus,niger,albus:
ſequitur autẽ ſimilem differentiã materiæ,hæc aũt retinet colorẽ ſuperãtis humoris à quo ex-
halat,q̃uis.n.exhalet à ſãguine quo alimur,hic tamen cõſtat ex oĩbus quatuor ſuccis,interdũ
tamen in eo [d] ſuperat proprie ſanguis & ruffam fuliginem edit,aut ſi aquoſo humore diluatur
etiam ſubruffam:interdum flaua bilis,& fuligo redditur flaua ; interdum humor melancholi-
cus qui nigram ipſam efficit : interdum pituita quæ albidam:ſuperat autem modo hic, modo
ille ſuccus pro corporis temperatione ut alibi declaratum eſt,ſed ſuperãtis colorem ſequitur
color fuliginis,& propterea pilorum:quod ſi ætas alia alium reddit pilorum colorem , id re-
fertur ad temperationem corporis,& ſuccum redundãtem. Pueris color ſubruffus ſequitur co
piam ſanguinis mixtam cum pituita :adoleſcentibus quia ſanguine plurimo redundant & mi
nime diluto,ruffus:iuuenibus flauus ob copiam flauæ bilis quæ proceſſu temporis in atram cõ
uertitur,& pilos nigros efficit;ſenibus ob inopiam caloris magna uis pituitæ contrahitur,quæ
canos efficit,etenim canities putredinis ſpecies,ſiue initiũ putredinis , ætatis enim flexu in-
D ternus calor incipit corrumpi ab externo,ita vt cani ſint quaſi ſitus & putredo . Caput [e] canũ
redditur ex debilitate cũ cruditate humoris ſiti in cerebro:ſolis aũt hominib. [f] & equis inter
animalia in ſenectute accidit canities : [g] incipiunt autem à temporibus cani, & ab anteriore
parte capitis,deinde à poſteriori,ſerius apparent in palpebris,ſed poſtremo in pube vt in par
te calidiore , magis enim & diutius renititur internus calor cum validior eſt.quamobrem qui
calidiores ſunt tardius caneſcunt,qui minus calidi citius , ita vt ẽt quibuſdã iuuenibus inci-
plant cani:quod ſi præter ætatem in aliqua parte corporis pili apparent albi,pituitam cauſa-
ri oportet,quæ præter naturam in illis redundat, quemadmodum in vitio quod græci [h] λεύκην,
dicunt.Expoſuimus hactenus differentias pilorum omnes vna cum cauſis a quibus proficiſcũ
tur:effecta ad uſus ſpectant quos præbent cum varias partes tegunt,ornant,defendunt. Indi-
cia per quæ diſcernantur nulla neceſſaria ſunt,in quacunque enim pate pili ſint,ſenſui ſe oſtẽ
dunt.Quod ſpectat ad futura, cum ſint effecta conſtitutionis corporis , ea de ipſis prædicere
oportet quæ a conſtitutione quam futuram præſagimus expectari poſſunt . Conſeruantur pili
ubi conſeruetur corporis conſtitutio per idonea opera & inſtrumenta,ſic enim ſuppeditatur
materia cuti,& hæc idonea redditur quæ tempeſtiue & pilos gignat,& genitos retineat:natu

ra

a Gale.li.2. de tẽp.c.5.
b Ariſt.li.5. de gen. an. c.3.& Gal. li.2.de tempe c.5.
c Theophraſtus li.6.de cauſ. plant. c.16.
d Gal. li.2. de tẽp.c.5.
e Ariſt.li.5. de gen.ani. c.1.
f Ariſt.lib.3.de hiſt c.11.
g Gal.2. li. de tẽp.c.6.
h Ariſt.li.5. de gener. anim.c.3.

Digitized by Google

a Gal. li. 11. de vſu. par. c. 74. ra verò [a] cuius eſt vtrūq; opus, ſuū munus exequatur. Decidūt aūt raro citra morbum, ſed ple E
rūque ægrotātibus, euenit tñ interdum vt his qui ſani vidētur & vſitatis muneribus fungūtur,
b Gal. lib. 1. catatop. c. 2. fluāt ob raritatē cutis magis q̃ aut ob inopiā alimēti, aut ob prauitatē ſuccorum: eiuſmodi ra-
ritati ſeu laxitati cutis occurrere dēt qui ſecundā valetudinē tuetur, vt retineantur & illi qui
nondū fluxerūt, qui de integro reficiūtur. Dēt igit̄ cutis mediocriter adſtringētibus confirma-
ri, quæcūque .n. valde adſtringūt, reprimūt quod influit alimētū & ad cōſeruādos, & ad reficiē
c Gal. li. 1. catatop. c. 3. dos neceſſariū, quod magis euocare oportet q̃ repellere. Vtrāque vim & adſtringēdi & euocā
di moderatā hēt [c] ladanū, ita vt maxime idoneū ſit, præſertim ſi diluatur ex liquore ſimilē fa-
cultatē habente, cuiuſmodi eſt oleū lenticinū, vel ſi valde laxa ſint foramina cutis, myrthū ꝙ
magis appoſitū eſt, vel nardinū hyeme. Heras ladanū cōterit ex vino auſtero ad mellis craſſi-
tudinē, aut ladano admiſcet dimidiū adiāti. Archigenes iuniperi baccas, ladanū & abſinthiū
in linteo illigat, & quinque dies macerat in oleo, quo cutem inungit. Cleopatras accipit li-
ni ſemē ſiccū vna cum oleo ſeſamino. Valet verbena recta cū radicibus in ten uiCmū puluerē
redacta & oleo iuncta. Sed præſtat ante vſum horū medicamētorū pilos abradere, vt facilius
d Ga. 1. li. catatop. c. 2. penetrare poſſint medicamēta ad eorū radices: [d] citius aūt renaſcūtur ſiquis aſſidue cutē ra-
dat, interibunt qui adhuc ſeruātur. Eadē præſidia ēt pilos augent, & tardātes euocāt, ita vt & F
ornēt, & tegāt partes vt ſecūdū naturā cōuenit: quo dirigi cōſiliū dēt medici quoq; & nō eius
e Gale. lib. 1. catatop. c. 4. tātū qui fucum profitetur. Vterq; etiam pilos abſumit, ſed hic vt fucatā pulchritudinē cōpa
ret, ille vt [e] cōmodius extrinſecus īponere medicamēta poſſit, vt picē illinire ad gracilitatē tol
lēdā, vel cataplaſmata ſuperdare ad pus maturādū ſeu cerata ad materiā digerēdā & ex capi
te euocādā: multi .n. nouaculā metuunt, non ſolū ne a tōſore interimātur, veluti Dionyſius ille
Siracuſanus qui cultros tonſorios metuens tondere ſuas filias docuit, à quibus cū iā adultæ eſ
ſent ferrū remouit, inſtituitq; vt cādentibus nucum putaminibus barbā ſibi & capillos adure-
rent: ſed ēt ne per imprudentiā, aut negligentiā cutis laceretur: quare veniendum aliquando
eſt ad medicamenta pilos abſumētia. Hæc à medicis ſub triplici genere cōprænhendūtur, cum
alia ipſos extirpent vt renaſci amplius nō poſſint, quemadmodū lepus marinus, iecur tūni, ſan
guis ranarū viridiū, aut marinæ teſtudinis, vrtica marina, ſtellæ marinæ cū vino & amurca: ſed
validiora adhuc ſunt erinaceus & ſalamandra, quæ oīa videntur id efficere magis proprietate
f Gale. lib. 1. catatop. c. 4. quadā ſubſtātiæ, q̃ euidenti aliqua facultate. Illa verò quæ iā genitos pilos cōſumut, nō tñ pro
hibēt nouos naſci, (ψίλωθρα [f] græce noīant,) aut erodūt, aut exurūt: tutiora ſūt erodētia, ſūt aūt
uel liquores, uel pulueres: ex liquoribus eſt quoddā lixiuij genus: ſicca verò & in puluerē reda
cta, ſunt ſādaraca, calx nō extincta, auripigmentū, quorū vis remittit̄ ꝑmixtione leuiorū ac le G
nientiū. Crito accipit calcis nō extinctæ partes duas, auripigmēti partē unā, quæ in mortario
plumbeo terit, ſubinde inſpergens aquam, aut ptiſſanæ cremorem, vbi aūt nigra reddita ſunt
calefacta illinit: poteris aūt eiuſmodi medicamētorū periculū facere pēnā demittēs, quæ pau
g Gale. lib. 1. catatop. c. 5. lo poſt glabra fiet, ſi valida ſunt. Commodè aūt adhibentur in balneo & ſtrigili paulo poſt de
terguntur. Tertio loco in corrumpentibus pilos ponunt medici medicamenta quæ ipſos [g] ex-
tenuant, quemadmodum detergentia; poſſunt hæc pilos iam genitos vbi craſſiores ſint tenuio
res reddere; neque enim adeò ſicci ſunt aut duri vt non poſſint exiccari, ac deterſi minus red-
di craſſi. Sed magis ea videntur conducere ad eos qui gignuntur, vt fiant exiles magis cum a
detergentibus aliquid illius materiæ detrahatur, ex qua naſcuntur: Vtemur igitur farina hor-
dei, aut fabarum, aut erui; tum ſpuma nitri, nitro vſto, aut afronito, pumice vſta, oſtreorum te-
ſta vſta, ſepia, vtroque veratro, radice brioniæ, vel dracunculi. Verum extenuare pilos alterius
h Gal. 1. li. catatop. ca. 2. & c. 8. artis potius eſt quam medicinæ: ꝙ tamen medicus interdū facere cogitur iuſſus [h] à Regibus,
aut Reginis, ſicut & oſtendere quibus capilli colorentur, fiantq; vel ex canis nigri, vel ex ni-
i Gal. lib. 5. catatop. ca. 4. gris cani. Cauere autem oportet quæ valde caput [i] refrigerant, vt id quod componitur ex nu
cis viridibus inter Galend. & idus Quintilis oleo maceratis: nám licet reddat capillos nigros,
efficit interdum mulieres attonitas, mouet deſtillarionem, vnde ſequitur ſputum ſanguinis & H
interitus, minus tamen periculoſa ſunt frigida vbi caput eſt calidum: tutò autem redduntur
capilli nigri ſi illinantur cedria vel liquida pice, eodem ſpectant radix & folia capparis ex la-
cte aſinino vel muliebri incocta dum tertia pars ſuperſit, & in cataplaſma redacta atque impo
ſita: tum radix ilicis cocta atque impoſita, præſertim ſi abluantur capilli ea aqua in qua bullie
rit: idem efficit ſpuma argenti, creta cimolia, & alumen liquidum, ſi inſpergantur capillis lotis,
& alligentur folia betæ ſuperdata. Efficaciſſimus eſt ſuccus ex cortice ſalicis cum oleo illitus,
tum flores nucis iuglandis, plumbum vſtum cum ſucco betæ crudæ: myrti baccæ cum ſemine
betæ & oleo. Si quis velit pilos flauos reddere, illinat lupinis crudis & nitro aqua dilutis, aut
fece nitri ex oleo balatrino. Sed cum iam in hoc opere tractationē de tuenda valetudine gene
ratim abſoluerimus, ſequitur vt in proximo ad eamdē membratim conſeruādā aggrediamur.

Finis Sexti Libri & Totius Operis De Tuenda Valetudine generatim.

Digitized by Google

A

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
MEMBRATIM

Liber Primus:

Qui eſt de natura Cerebri.

De artificio naturæ in fabrica noſtri corporis. Cap. I.

B

NAtura humanum corpus fabricata eſt, vt ſit animę inſtrumentum,[a] inſeruiatq; & totum omnibus eius facultatibus, & alicui hatū quælibet eius pars; loquor de partibus multiformibus, nam ſimplices,[b] quas in tuenda valetudine generatim perſequuti ſumus, ipſis potius materiam ſuppeditant idoneam quam ſubſeruiant facultatibus animæ ad ſua munera perfungenda. Quicquid autē natura genuit ſiue hominum corpus, ſiue animalium, ſiue ſtirpium ſit, incredibiliter perfectum eſt; ſpectans[c] enim vt prouida ſolerſque ad finem optimum, hoc eſt ad vtilitates oportunitateſque omnes, exuperauit quamuis artificum induſtriam. Laudat Home-
C rus diuina Vulcani inſtrumenta, quæ per ſe mouebantur, & folles, qui flatum reddebant expeditum, vbi ille iuberet: admirabantur veteres Dædali[d] ſigna, quæ vbi non alligabantur fugiebant his ſimilia ſunt parua illa quæ nunc ex Germania ad nos importantur, recedente enim fabro qui vim motus inſeruit ſuo nutu mouentur, quemadmodum ſolatia quibus horæ declarantur: talem etiam legimus fuiſſe[e] Archimedis, & Poſſidonij ſphæram, cuius conuerſiones in Sole & Luna & quinq. Stellis errantib. efficiebant id quod efficitur in cœlo ſingulis diebus, ac noctibus. Verum opera quæ manus efficiunt calliđiſſimi artificis, habent admirationem popularem; illa quę efficiuntur à natura, veluti animaliū corpora admiratione obſtupefaciunt ſapientes Philoſophos, ac medicos, qui quamuis ſectione frequenti & cogitatione diuturna perpenderint illorum fabricam, non[f] dum rū inuenerunt ſingularum partium vtilitates ac munera, multa enim ſunt, & magni momenti; neque.n. vt artificum opificia ad vnum tantū pertinent, idque quamuis commodum, non tamen maximum, aut neceſſariū. His præſtant partes animalium alijs quoq. nominibus, quandoquidem funguntur ſuo munere dum vita manet, modo bene affectæ ſint, cum ipſis[g] inſit non foris petatur effector; artificum opera poſt certū tempus quieſcunt ocioſa, niſi rurſus ab ipſis vim motus obtineant. Eadem in[h] ſuperficie ſola
D artificium præſeferunt, neque enim intus effićta eſt ab arte eorum ſubſtantia, ſicut partium animalis à natura; ſed (quod maximum eſt) artifex ſæpè decipitur ſpecie recti, natura ſemper aſſequitur inſtitutum finem, & à vere bono nunquam aberrat, adeò vt in vnoquoque[i] genere quod optimum eſt, id ſecundum naturam ſit, (optimum[k] intellige ex his quæ fieri poſſunt.) Si quid peccatum fuerit accuſare[l] materiam oportet, cuius[m] vitium neque natura neque ars poteſt effugere. Quamobrem quicquid efficitur à natura aut eſt opus inſtitutum optimum in vnoquoque genere, aut ſymptoma[n] ſeu affectio[o] materiam neceſſario conſequens: huiuſmodi eſt ordinis[p] perturbatio quæ ad materiam referri ſimiliter debet, ſi quidem natura conſtantiſſima[q] eſt, neque varietatem[r] in ea reperias niſi vbi neceſſitate cogatur aliter efficere quam ſoleat; quod inordinatum eſt, præter naturam eſt, cum naturale[ſ] ſit ſimiliter ſe habere, & tale ſeruari diuturniori tempore. Naturæ igitur opera niſi obſtet vitium materiæ, in vnoquoque genere perfecta ſunt, in quibus[t] nihil deſideratur, nihil ſupereſt, nihil quod ſi mutetur non deterius fiat: ſi cœlum præditum fuiſſet vi ingrediendi, habuiſſet inſtrumenta ad ingreſſum idonea, nihil enim deeſt[u] operibus naturæ niſi aut monſtra ſint aut nondum perfecta. At nihil etiam redundat,[x] nullam enim partem repetias in corpore animalium quæ non facta ſit alicuius gratia. Immo quæ ſuperant[y] & alioquin videntur eſſe

a Ariſt. 1 li. de part. animal. c. 5.
b Vid. 1. li. 6 de tuē val. gener.
c Ariſt. li. 2. de part animal. c. 1.
d Ariſt. 2. li. Phyſ. c. 8.
e Plat. in fi. Memnonis.
f Cic. lib 1. Tuſc. & li. 2. de natura Deorum.
g Gal. 10. li. de vſu part. c. 10 & 1 li. de format. fœt. c. 6.
h Gal. 2. lib. de nat. fac. c. 3.
i Ariſt. 1. li. de ingreſſ. an.
k Ariſt. 2 li. de cęl. tex. 34.
l Ariſt 4 li. de gen. ani. c. 4
m Ariſt. 2 li. phyſic. tex. 82.
n Ariſt. 3 li. de an. text. 60.
o Gal 6. lib. de plac. c. 1.
p Gal 3. lib. de dieb. decretor. c. 1.
q Ariſt 2. li. de cęl. tex. 33.
r Ariſtot. 2. phyſi. text. 82.
ſ Ariſt. 2 li. de gen. tex. 39. & 3. lib. de cęl text. 24.
t Ariſt. 3. li. de part. ani. c. 1 & Gal. 1. lib. de vſu part. c. 2.
u Ariſt. 3. li. de ani. tex. 45.
x Gal. 17. li. de vſu part. c. 1
y Ariſt 3. li de part. animal. c. 2.

inutilia, natura maxima ex parte ad aliquem vſum conuertit, vt aerem qui reflatur ad E
vocem: ſanguinem, ſemen & lac ad propagationem: bilem flauam [a] ad inteſtinorum vim ex-
pultricem irritandam; atram [b] ad confirmandum ventriculum: aquoſum [c] humorē ad ſangui
nis aditum per venas anguſtiores; Diſtribuit [d] eadem, vt induſtrius paterſamilias panem ſili-
gineum liberis, ſecundarium ſeruis, furfurem iumentis: ita puriorem ſanguinem præſtantiori-
bus partibus, minus purum minus præcipuis: eadem vnicuiq; generi animalium ad animi fa-
cultates ac mores maxime appoſitum [e] dedit corpus, veluti ſimiæ [f] quæ puerile ludicrum eſt,
& ridicula beſtia, quod humano ſimile ſit, cuius actionū imitatione riſum mouet; feras quæ pu
gnare debuerunt [g] armauit cornibus, dentibus, vnguibus tanquam idoneas quæ illis vteren-
tur; contra timidis quæ ipſis vti non poſſent inſtrumenta affluxit quibus ſe defenderent ac tu-
tarentur, vt lepori crura ad curſum probè affecta; cumq. mares in alijs, fœminas in ſe ipſis gi-
gnere oporteret, vtriſq; [h] genitales partes donauit ad proprium munus fungēdū aptiſſimas:
ſimul etiam cum potentijs fabricata eſt inſtrumēta, ne quid fruſtra haberetur, propterea non
prius ſeparantur palpebræ [i] quam moueri poſſint. Illud aūt naturam callidam atq; artificio-
ſam præcipuè demonſtrat quod à nullo docta eſt, vt inquit Hippocrates, [k] ſed partes anima-
lium omnes cum primū ſunt in lucem editæ, ſine vllo [l] præceptore in ſuis muneribus verſan-
tur: nam membris vtimur priuſquā didicimus cuius vtilitatis cauſa habeantur. Infans [m] demiſ F
ſa in os papilla ſtatim lac ſugit, in ventriculo ac iecinore concoquit, per venas diſtribuit, & tā
dem alitur: idem alijs partibus vſu venit; Omnibus autem id tributum eſt vt non modo noue-
rint ſuis muneribus defungi, natura admonēte, ſed eadem magiſtra ac duce defungendi ſimul
rationem teneant atque oportunitatem, quemadmodum vterus [n] modum attrahendi ſemen,
retinendi conceptum, expellendi partum, atq; horum omnium occaſionem: mouetur. n. oppor
tunè ad attrahendum in complexu venereo, coarctatur deinde ad retinendum quod attraxit
& conceptum fœtum, contrahitur ad expellēdum iam confectum Quid quod mutua ſibi etiā
præſtant officia neq; rapiunt ad ſe aliorum commoda? nam ſic debilitari atq; interire neceſſe
eſſet vniuerſum corpus, euerteretur. n. ſocietas partium inter ſe, quam Hip. [o] appellat ϲύμπνοιαν, ſunt. n. omnes vna ui atque vna conſenſione adeo continuatæ atq; colligatæ vt veluti eiuſ
dē membri particulæ oēs ad vnū [p] atq; idē munus, ita ſingulæ & ad totius corporis, & ad mu-
tuā vtilitatē conſpirent: reperitur inter eas cōmunio alimenti, cōmunio ſpiritus uitalis, cōmu
nio ſenſus & motus: confluunt [q] hæc à qualibet parte in quālibet [r] referunt [s] eædem ſibi mu-
tuo gratiam, ſi quidem cor pro aere accepto pulmoni ſanguinem reddit, ut cerebro pro anima
li ſpiritu uitalem, quæ cū præſtent uideri poterunt magis aĩalia quam aĩmalis partes, & illo-
rum mō cognoſcere id quod faciūt; ſed cum partes ſint & non aĩalia citra omnem cognitionē G
propoſita munera exequuntur, ita inſtitutæ à natura quam Plato [s] eſſe dixit artem & prouidē
tiam Dei, qui diuina ſua ſapientia cuncta regit, moderatur ac mouet.

Nequeo ſatis mirari ueteres illos [t] Philoſophos ac medicos qui ſummum Dei Opt. Maxi-
mi & naturæ artificium in animalium ac ſtirpium fabrica aut euertere, aut labefactare con-
tenderunt: uoluerunt Democritus, [t] Leucippus & Epicurus omnia quæ fiunt fortuita eſſe, &
nullum ad finem inſtituta, ſed neceſſario ſequi, ut qui materiam duntaxat animaduerterent,
non intelligentes [u] finem cuius gratia fiunt: abutebantur enim ut ad cœlum, ita ad cuncta ani
malia regno & licentia atomorum, ex quarum dum per inanitatem [x] feruntur turbulenta, &
fortuita concurſione componi cuncta exiſtimabant; quare caſum introducentes in conſtituen
dis ſingulis partibus noſtri corporis conuellebant naturæ artificium uniuerſum, putabantque
eas idcirco ſuis muneribus perfungi quia tales factæ eſſent ut poſſent ea obire, non ex contra-
rio tales conſtitutas fuiſſe ut eſſent certis officijs aptæ. Quod Lucretius Epicuri æmulus his
uerſibus clariſſimè teſtatur. [y]

„ *Nil ideò quòniam natum eſt in corpore vt vti*
„ *Poſſimus, ſed quod natum eſt id procreat vſum.* H

Eandem ſententiam amplexatur Aſclepiades [z] medicus, qui ſimiliter omnia tribuens cor-
puſculis non compactis & paruis foraminibus, (quod idem eſt ac ſi dicamus atomis & ina-
ni) caſum introducit obijcitque naturæ uanos labores in conſtitutione corporis huma-
ni: chordas enim in pollice craſſiores eſſe quam in alijs digitis ea de cauſa arbitratur, quia
ob uehementiorem motum alantur uberius, neque (ut debuit) fatetur eas moueri uehe-
mentius quod a natura ob id ipſum factæ fuerint craſſiores. Empedocles & Anaxago-
ras, quamuis non atomos ſed alia poſuerint principia, ut illi quatuor elementa, hic quas
uocabat omiomerias, ad caſum tamen referunt noſtri corporis ſtructuram atque hoc
nomine naturæ artificium tollunt. Empedocles [a] enim compluribus uertebris diſtinctam eſ-
ſe ſpinam dorſi ob fracturam credidit. Anaxagoras [b] credidit hominem eſſe prudentiſſi-
mum quod habeat manus, quas negauit ei datas eſſe ſicuti profectò datæ ſunt a na-
tura ut eſſet inter animalia omnia prudentiſſimus. Conſentiunt alij naturæ artificium ali-
quod in animalium fabrica reperiri, ipſum tamen accuſant tanquam imperfectum ac uitioſum,
ueluti Momus ille qui cuncta repræhendens naturam dicebat erraſſe in collocandis cornibus
tauri

Gal. li. 5 de vſu par. c. 4
b Gal. ibi.
c Gal. li. 4. de vſu par. c. 5.
d Ariſ. 2. li. de gen. an. c. 4.
e Ariſt. 4. li. de part. an. ca. 11. & 5. lib. de gen. an. c. 1.
f Gale. 1. li. de vſu par. c. 12.
g Gal. li. 1. de vſu par. c. 2.
h Ariſ. 4. l. de gen. an. c. 1.
i Ariſ. 2. li. de gen. an. c. 4.
k Hip. li. de alimento. & 1. 6. epi. 2.
l Hipp. 5. 6. de mo. vul. text. 2. Gal. in li. de for. fœt. c. 6.
m Ga. 15. li. de vſu par. c 7.
n Gal. 3. li. de fac. nat. c 3. & 6. li. de loc. aff. c 6.
o Hip. 1. li. dē glandulis. & Ga. 1 de vſu par. c 9.
p Ga. li 1. de vſu par. c. 8
q Hip. 1. li. de alim.
r Ga. 6 li. de vſu pa. c 10
s Plato in Timæo.
t Ari. 5. li de ge. an. c. 8.
u Ari 5. li de ge. an. c. 2.
x Lucretius in 1 li. & 2 & Ari. lib. 1. phyſico. & 1 li. de ortu & inter.
y 4. lib.
z Gale. 1. li. de vſu par. c 11.
a Ariſt. 1. li. de part. an. c. 1.
b Ariſt. 4 li. de part. an. c. 10.

A tanri,quoniam validiora ad feriendum fuiſſent in humeris quam in capite:veluti illi etiam qui
catnem à poſteriori cruris parte prominentem vtiliorem ſedem habitutam ſuiſſe dicunt in an
teriori quæ pars iniurijs magis eſt expoſita, & qui deſiderant in ventre feneſtram vt cum di-
ſtenditur, oneratur, aut pungitur, expedite poſſit exinaniti. Qui repræhenſores damnantur
à veteribus Philoſophis vt parum perſpicaces & non ad multa ſimul; ſed ad pauca reſpicien-
tes; quod ſi omnia acrius æſtimaſſent, nullam partem iudicaſſent melius effingi aut collocari
potuiſſe, quam vt nunc à natura effićta fuit & collocara. Plato [a] etiam aliquo pacto naturam
ſubaccuſat, cum Deos comparat artifici imperito quod recipientes ſe à procreatione bel-
luatum quibus vtiliter vngues dederant, fruſtra homini eoſdem affixerint; neque intellexit
eorum vtilitatem prius ab Hippocrate [b] perſpectam. In eundem errorem incidit Athenęus [c]
cum teſticulos fęminis quemadmodum mammas viris non alia de cauſa dari à natura exiſti-
mat, niſi vt ſeruetur quædam proportio; neque cognouit illos vtiles eſſe ad gignendum ſe-
men. Eraſiſtratus [d] quamuis cum Peripateticis ſenſerit, naturam agere ad aliquem finem,
voluit tamen complures partes inutiles eſſe, vt lienem, omentum, arterias quæ pertinent ad
renes. Nos vtrorumque ſectam relinquemus, & ſublato penitus caſu profitebimur ſingulas
partes noſtri corporis ſuiſſe à natura ſummo artificio conſtitutas; nam qui tantus caſus po-
B tuit moliri opus tam egregium quo nihil excogitari aptius, nihil deſcriptius potuiſſe patefa-
ciunt argumenta ſuperius adducta?

a Plato in Timæo & de eo Gal. 1.lib. de vſu part.c.8.
b Gal. 1.libro de off.med. tex 20.
c Gal.in 2. lib. de ſem.c.1.
d Gal.2.lib. de nat. fac. c.4.

Sed præſtat ad capita quædam referre illud artificium vniuerſum ex quibus intelligatur
ſanitas ſingularum partium multiformium cuius conſeruationem perſequi in hoc opere in-
ſtituimus. Inde autem ordiemur quod probi ac periti artifices de ſuis operibus teſte Ariſto-
tele [e] duplici nomine laudantur,& quod præclarum finem ſibi proponant, & quod omnia ſic
moliantur vt propoſitum egregie perficiant;ex contrario improbi atque imperiti falluntur,&
quod finem prauum atque inutilem ſpectent, & quod opus perducere ad finem neſciant. Ac
ne longius abeas, incurua illa turris quam ſacro ære ſonantem Piſis cernimus, ignarum Ar-
chitectum coarguit quem alterutro modo erraſſe neceſſe eſt; nam ſi diſtortam ſibi propoſuit
deceptus eſt, cum rectam inſtituere debuerit; ſin rectam longè aberrauit in propoſito opere
exequendo. Hanc ſimilitudinem videmus in operibus naturæ quæ ſimiliter duplici nomine
aut commendanda aut culpanda eſt. Verum ſi & finem in homine ſtruendo, & ſtructuram ip-
ſam intueamur, ipſam ſuſpiciemus, admirabimur, efferemus ad cœlum: Diuinum enim fuit
C inſtitutum, vita nimirum beata, non diſſimilis illi qua fruuntur Dij immortales. Structura ve-
ro ſacta, quam oculis viri prudentis vix aſpici fas eſt. Vtilitas [f] quam natura ſibi propoſuit
triplex videtur: vna vt homo ſimpliciter viuat, altera vt commodius, tertia vt perpetuo.
Vitam ſimpliciter & communiter degunt tam ſtirpes, quam belluæ & homines, quibus viue-
re [g] eſt eſſe; ad hanc pertinent illæ facultates atque actiones per quas alimur, per quas de-
trudimus quod ſuperat, per quas comparamus calori perſpiratum. Commodiori vita præ-
ditæ ſunt belluæ quibus natura ſenſum donauit & motum voluntarium quo diſtinguere vtilia
poſſint ab alienis,& illa perſequi,hæc declinare: Homini amplius addidit mentem qua Deum
contemplatur,& aliquo pacto illi ſimilis efficitur; ſed cum omne corpus quod coagmentatum
eſt neceſſitate materiæ diſſoluatur atque intereat, [h] natura ad perpetuitatē ſpectans procrea
tionem inuenit,vt cum ſingularia intereunt, humanum genus ſubinde alijs propagatis perpe-
tuo conſeruetur. Quotquot igitur actiones ad humanam vitam pertinent ad hanc triplicem
vtilitatem referuntur. Vt autem quæuis partium vtilitas ad actionem,ita quæuis actio ad pro-
poſitam aliquam vtilitatem refertur,& ad actionem affectio ſeu habilitas, [i] quæ facultatē par
tis vnde actio proficiſcitur, multis modis adiuuat,vt quod hæc ſine ipſa effici non poſſit, aut quod
per ipſam vel diutius,vel expeditius,vel celerius efficiatur; Verum [k] non licet cuiuslibet par-
D ticule vſum prius inuenire quam totius partis actio cognita fuerit. Vtilitati,actioni,habilitati,
accedere videtur ſeu quartum naturę propoſitum pulchritudo,quę cum illis neceſſario inſit [l]
quæ turpia exiſtimantur, nam ſi ſpectes finem qui bonus eſt pulchra iudicabis, quanto magis
in humano corpore quod omnium præſtantiſſimum? hanc artifices niſi cum vtilitate coniun-
xerint, non cēſentur ſuum munus egregie præſtitiſſe. Similiter [m] natura ad id etiam reſpicit,
vt opus quod molitur pulchrum ſit & præclarum ad aſpectum,atque idcirco partes omnes ita
conſtituit vt non ſolum ſalutis ſed etiam venuſtatis cauſa inuentæ ſuiſſe videantur; hæc adeo
nos delectat vt ſi minor futurus ſit membrorum vſus, demus tamen operam vt eorum ſpecies
ad priſtinum ſtatum reuertatur: ſi qua praua,diminuta,aut debilitata ſint occultemus. Cōten
dunt plerique & elaborant vt turpitudinem celent, ne appareat corporis vitium: vbique er-
go natura coniungit cum vtilitate pulchritudinem: à quo inſtituto nunquam recedens ſibi
optimum finem ſemper proponit de quo minime conſilium [n] capit, ſicuti neque artes exqui-
ſitæ quæ ſtatim ſine conſilio ad opus aggrediuntur. Sed linquamus inſtitutum naturæ finem;
pergamus ad compoſitionem, quam, vt ad ipſum perueniat in compoſitione noſtri corporis
machinatur.

e 7.li Politic. c.13.
f Gal. 14.li. de vſu par. c.1.
g Ariſt. lib. 2.de anima tex.37.
h Gal. 14.libro de vſu part.c.2.
i Gal.1.li.de vſu part. c. 8. & 9.
k Gal. 4 li. de vſu par. c.13.
l Ariſt.1.li. de par. c.5.
m Gal.1.li. de vſu par. c.9. & 5 li. de plac. c.3
n Ariſt. 2 libro Phyſi. tex. 86.

Cōponitur corpus noſtrū & quoduis aliud naturale perinde atq. opera artis ex materia &
forma: noſtri corporis materia ſubſtantia eſt aliquo pacto formata,non prima illa quę ſine vlla

ſpecie eſt & oĩ qualitate caret, ita vt cõpoſita ſit, & nõ ſimplex. Formã [a] intelligo non illam veram quæ finis eſt, ſed conformationem quandam ſenſui manifeſtam quæ magis ad accidentia E refertur quam ad ſubſtantiam; attenditur hæc in partibus multiformibus, nam ſimplices quæ ſunt harum materia, videntur quodammodo informes; ſed tam partes ſimplices quam multiformes, hoc eſt tam materia quam forma demonſtrant artificium naturæ, quod primum perpẽdemus in materia & partibus ſimplicibus. Præſeferunt hæ mollitiem, duritiem, raritatem, denſitatem, per quas idoneæ ſunt multiformibus componendis; natura enim illarum mixturã mirabiliter temperat, neque ſolum fictrix eſt, ſed etiam moderatrix [b] materiæ, qua vtitur alia ad alias partes componendas, vt rara & ſpongiæ ſimili ad pulmonem, aeri hauriendo aptiſſima; rara item ad teſticulos & mammas, vt lac & ſemen penetrare per ipſam poſſit; denſa ad ventriculum, vterum, veſicam, vt tuto id contineant quod accipiunt; ad hæc molli ad cerebrum, dura ad cor, quarum partium munera talem poſtulant. Imitantur naturam illi opifices qui materiam reddunt idoneam operi inſtituto; figulus ita lutum parat vt appoſitum ſit ad effingenda vaſ. alinum, ſericum, lana ex quibus telæ conficiuntur quantum poſtulent apparatum cernunt oẽs. Diſtribuit aũt natura materiam calore & frigore tẽperatam idoneã vnicuiq; parti. Inſpice illas in quibus habitant ſenſus, inuenies materiam non diſſimilem illi quã habent quæ percipiuntur obiecta, vt lucidã in oculis, aereã in auribus, vapori ſimilẽ, vbi reſidet odoratus, F humidã in lingua, craſſiorẽ ac denſiorem his locis qui præditi ſunt ſolo tactu; ac ne oĩa perſequar, partes nudę atq; extantes vt nares, aures, vngues, media quadã ſubſtantia cõtinentur inter mollem & duram: nã ſi mollior eſſet diſſolueretur, ſi durior frangeretur; ſingulæ igitur partes ex ea materia conſtãt quæ vnicuiq. maxime apta ſit & oportuna. At longè maius apparet naturæ artificium in forma quã habent partes multiformes: conſiſtit hæc in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu: aliæ figuram habent rectam, alię obliquã, aliæ rotundam, aliæ oblongã pro vt vniuſcuiuſq; muneri ac poſitioni conuenit; receptacula, vt vẽtriculus, vterus, veſica ſi proceſſus detrahas quos exigunt, rotunda ferè iudicabis, quæ figura iniurijs minus eſt obnoxia. Superficies in alijs partibus facta eſt læuis, vt in oculis, in faucibus, in arteria pulmonis; in alijs aſpera ut in uẽtriculo, & utero. Caua effecta ſunt à natura quot & quãta neceſſaria ſunt, non modo ad cõtinẽdum, & accipiendum ſed ẽt ad expellendum quæ oportet: habuit. n. natura [c] rõnem eorum quæ ſuperant in vnaquaq; parte, præſertim in illis quæ præſtantiores ſunt, veluti in cerebro [d] cui plures uias dedit per quas partim elaberent, partim expellerẽtur q̃ in eo ſuperãt. Magnitudo quamuis nõ ſit penitus eadẽ in oĩbus, eſt tñ in [e] quouis genere p̃finita, ſiue totum corpus intuearis, ſiue partes ſingulas tam multiformes quam ſimplices; nam & hæ quoque ea magnitudine præditæ ſunt quæ & ad vſum quem afferunt, & ad ſecuritatem G eſſe videatur. Vinculum [f] e.g. quo lingua cum ſubiectis partibus nectitur, ſi lõgius aut breuius eſſet impediret eius munus; [g] nerui maiores impertiuntur illis partibus quæ acrius ſentire aut vehementius moueri debuerunt. Canales vt tutiores ſint ex proximo loco deriuantur & ita q̃ breuiſſimi ſunt, niſi vt tutius iter habere poſſint fulciantur ab aliqua parte hi qui longius ducũtur, veluti arteriæ [h] ad vmbilicum pertinentes, quæ fulciuntur a veſica; compenſat etiam natura tenuitatem complexu multorum, veluti ars cum tenuia fila plura ſimul coniungit ideo cũ cogitur membranas tenues efficere plures efficit ac ſimul iungit quẽadmodum ad [i] inuoluẽdũ fœtum. Vt autem iuſtam magnitudinem, ita & iuſtũ numerum partium molitur: effingit. n. ſiniſtras ſpecies dextris magnitudine, & numero æquales, & ex membro ſano conijcere licet quãtum receſſerit a naturali ſtatu quod præter naturam [k] affectum eſt: ſimiles ergo partes reperiuntur in vtroque latere niſi quid prohibeat; a ſiniſtro latere præcordiorũ cum non potuerit eſſe iecur, factus fuit lien: vt autem nihil redundat, ita nihil deſideratur; mammæ [l] duæ ſunt in muliere, ſicut duo ſinus vteri. Belluæ q̃ plures ſinus habent & multiplices fętus procreãt, his mammarum data eſt multitudo, at collocatæ etiam ſunt ſingulæ partes vbi maxime ſuo munere fungi poſſint, & maxime ab iniurijs defendi: præſtantiores [m] in præſtantiori loco reſident, H niſi maius quid prohibeat: præſtat autem ſuperior locus inferiori, dexter ſiniſtro, prior poſteriori: quod attinet ad nexum qui ſub ſitu compræhenditur, colligantur inter ſe partes [n] præcipuæ propter mutuum conſenſum, colligantur & illæ partes omnes quas ob aliquam vtilitatem præſtat eſſe coniunctas. Vbi autem ſimul iungi debeãt partes quarum ſubſtantia longe diuerſa eſt, per mediam quandam nectuntur, veluti caro & oſſa per cartilaginem, veluti teſticulus & vaſa quæ ad ipſum deſcendunt per appendicem [o] mediam. His omnibus accedit vnitas quã communiter poſtulant partes ſimplices ac multiformes.

Ex artificio quo naturã vti mõſtrauimus cũ noſtrũ corpus fabricat, ex materia & forma idonea ad cõſequẽdũ finẽ inſtitutum intelligit ſanitas, quæ non aliud eſt, q̃ eiuſmodi cõpoſitio, de cuius cõſeruatione cũ generatim ſcripſerimus & in vniuerſũ, & in partib. ſimplicib. propoſitũ nunc nobis eſt mẽbratim agere in multiformibus, quas primum via cum ratione venabimur.

Qua methodo inueſtigentur multiformes partes noſtri corporis. *Cap. II.*

IN itruměra igitur facultatum animę, hoc eſt partes multiformes nr̃i corporis nulla via magis accõmodata magiſq; ſcd̃m rei naturã ĩueniri poſsũt, q̃ illa q̃ ad finę ſpectat, pp quẽ effictæ ſunt, hoc ẽ ad munera q̃b. fungi dẽnt, ſeu ad facultates p quas illis fungãt.

Referun-

a Ga. 1 lib. de vſu par. c. 9. & 5. li. de vſu par. c. 5.

b Gal. 1. li. de nat. fac. c. 6.

c Ariſt. 4. li. de gen. ani. c. 1.

d Gal. 1. li. de iu. val. c. 12. & 9. lib. de vſu par. c. 1.

e Ariſt. 2. li. de anima tex. 41.

f Gal. 11. li. de vſu par. c. 11.

g Gal. 9. li. de vſu par. c. 14.

h Ga. 14 li. de vſu par. c. 4.

i Ga. 15. li. de vſu par. c. 5. Gal. li. 17. de vſu par. c. 1.

k Hipp. & Gal. li. 3. de art. tex 34.

l Ga. 14. li. de vſu par. c. 4.

m Ariſ. 3 li. de par. ani. cap. 1. & 4. Ga. 15 li. de vſu par. c 7

n Ga. 6. li. de vſu par. c. 7.

o Gal. 14. l. de vſu par. c. 14.

A Referuntur facultates omnes ad animales, [a] vitales & naturales; ſub animalibus cõpræhen- a Gal. li. 6.
duntur intelligentia, ratio, memoria, tum ſenſus, ac motus volũtarius; ſub vitalibus motus cor de Plac. c. 1
dis & arteriarum, quo calor innatus, & vita ſuſtinetur; ſub naturalibus ea [b] quæ nos alit, quæ & 2. prog.
auget, quæ procreat, & quatuor aliæ miniſtræ; quæ his tribus tanquam principalibus ſubſer- com. 6.
uiunt, attrahens nimirum, retinens, concoquens, expellens; vt autem quælibet ex propoſitis fa b Gal. lib. 1.
cultatibus vtitur tanquam inſtrumẽto aliqua ex partibus multiformibus, ita harũ vnaquæque de nat. fac.
alicui illarũ inſeruit, nulla. n. ſi ocioſa eſt. Vtiť aĩmalis facultas cerebro [c] tãq̃ domicilio, vbi ma c. 5. & 9.
xime ſe oſtẽdit intelligẽtia, rõ, memoria, ſenſus cõis, & vis motus voluntarij: ſed cũ cerebrum c Gal. 2. li.
reſideat in capite vtitur ẽt hoc ipſo. Propria verò facultas ſentiendi videt in oculis, audit in au prognoſt.
ribus, olfacit in naribus, guſtat in ore ac proprie in lingua, tãgit in oĩbus partibus, ad quas ner com. 6.
ui perueniũt: fuſus. n. eſt tactus per vniuerſũ corpus diſtributus per ſpiritum aĩmalẽ, qui à ce-
rebro fertur per neruos & ſpinæ medullã, quæ partes vt ſenſui ſeruiunt ita ẽt motui volunta-
rio, cuius propria inſtrumẽta ſunt muſculi per quos ad arbitriũ nr̃um mouemur; huc ẽt ſpectãt
iuncturæ per quas mẽbra curuantur, porrigũtur, & vario motu cientur. Vitalis facultas reſidet
in corde vnde per [d] arterias diſtribuitur in vniuerſum corpus ſed maxime viget in corde vbi d Gale. lib.
eſt fons caloris, qui perſpiratũ deſiderat: præſtant hunc partes illæ omnes, quæ ad reſpiratio- an ſangui.
B nẽ accõmodantur, vt guttur, aſpera arteria, pulmo, ſeptum trãſuerſũ, tum thorax & ceruix, in in arterijs.
quibus hæ partes continentur, quæ oĩa quatenus ad reſpirationẽ pertinent cordi neceſſariam c. 8.
dici ẽt poſſunt inſtrumenta facultatis uitalis. Naturalis uerò quatenus alit, utitur gula, uentri-
culo, inteſtinis, iecinore, uenis, ueſica fellis, liene, renibus, canalibus qui ab ipſis ad ueſicam fe-
runtur, ipſa deniq. ueſica urinæ: quatenus auget cum per alimẽtum augeat iiſdẽ quoq; vtitur
inſtrumentis: ſed quatenus procreat inſeruiunt illi partes genitales tam maris quam fœminæ,
ueluti uaſa per quæ fertur materia ſeminis ad teſticulos, ipſi teſticuli, uaſa ſeminaria, quæ om-
nia communia ſunt marium & fœminarum, ſed proprie in maribus reperitur coles & ſcrotum
ubi teſticuli continentur, in fœminis uterus una cum ſua ceruice: eodem autem ordine quo in-
uenimus decreuimus etiam proſequi multiformes partes noſtri corporis in hoc opere; primo
igitur eas tractabimus quæ inſeruiunt facultati animali, deinde quæ uitali, poſtremò quæ natu
rali, quem ordinem ſequentes non exponemus poſtremo loco membra ut brachia & crura, quę
cum ſint inſtrumenta facultatis animalis & proprie mouentis motu uoluntario, una cum reli-
quis partibus animali facultati ſeruientibus exponentur; bis ſubijciemus inſtrumenta faculta
tis uitalis & tandem naturalis: caret enim artificio penitus ille ordo quem ſeruare medici ſo-
lent in explicandis partibus noſtri corporis cum a capite ad pedes deſcendunt, neque enim
C ſpectant ad finem ad quem factæ ſunt, ita ut ordine facultatũ illas perſequantur; ſed incipien
tes ab inſtrumentis facultatis animalis ut a capite, poſtremo loco ponunt membra quæ eidem
ſeruiunt, interijciẽtes reliqua inſtrumẽta q̃ ad uitalẽ & naturalẽ referuntur. In ſingulis aũt per
ſequendis exponemus primo res ſecundũ naturã ad ipſas pertinentes, ut ſanitatẽ una cũ cau-
ſis & effectis; dein adijciemus qua rõne in hoĩe cognoſci poſſint & cõſeruari, id quod fecimus
ẽt in partibus ſimplicibus. Cæterũ cũ inſtrumentis cuiuſq; facultatis tractabimus eas partes, à
q̃bus tegunť atq; includũtur, quod aliquo mõ cẽſeri poſſint ipſarũ particulę: cũ cerebro igitur
tractabimus caput cui includitur, cũ corde thoracẽ, ſicut & vẽtrẽ cũ viſceribus quæ in illo cõti
nenť, vt deniq; ſcrotũ cũ teſticulis. Ordiemur à capite cui includiť cerebrũ quod eſt præcipuũ
[e] inſtrumẽtũ facultatis aĩalis, & cũ capite agemus etiam de membranis, quibus ſimiliter cere- e Gal. li. 6.
brum includitur. de Plac. c. 1

De capite & membranis cerebri. *Cap. III.*

D **I**D totum quod in corpore noſtro ſupra ceruicẽ eſt κεφαλὴ græce, latinè Caput noĩa-
tur: vr̃ aũt factum fuiſſe à natura [f] propter cerebrum, quod quia in eo reſidet dici- f Ariſt. 2. 1.
tur græce [g] ἐγκέφαλος: ſed cũ cancri & aĩalia cruſtacea omnia careant capite & ce- de part. an.
rebrum habeant in pectore, par eſt caput magis effectũ fuiſſe [h] propter oculos, qui c. 10.
ex ſublimiori loco tanq̃ ex ſpecula magis proſpiciunt quæ remota ſunt, perinde atq; illi qui in g Gal. 8. li.
nauim ad ſummum malum aſcendũt. Belluis verò imperfectioribus vt cruſtaceis non ita opus de vſu par.
fuit multa & diſtantia cernere, q̃ ob rem vt cerebrũ ita & oculos habent in pectore; ſed in ho- c. 4.
mine & animalibus perfectioribus neceſſarium fuit collocare oculos in ſuperiori loco & ideo h Gal. ibid.
in capite, in quo ẽt ſita sũt inſtrumẽta auditus, vt aures, odoratus vt nares, guſtatus vt lingua:
oportuit. n. has partes oẽs eſſe vicinas cerebro, vt nerui molles ꝑ quos ab eo recipiunt ſpiritus
ſentiẽdi facultatẽ impertiẽtes breuius, & idcirco tutius iter faciãt. Ergo effectũ eſt caput pri-
mo ꝑꝑ oculos & alia inſtrumenta ſenſuũ: deinde propter cerebrũ, cui adeo aptať vt propter ip
ſũ plane factũ fuiſſe videať. [i] Diuidiť aũt caput in caluariã & faciẽ: cõtinet facies ꝓpriorũ ſen i Ariſt. 1 li.
ſuum inſtrumenta, oculos, aures, nares, linguã; caluaria (quæ græcè κρανίον, ſeu κράνος dicitur) ce de hiſt. an.
rebrũ cõplectiť cuius quaſi galea, græcè κράνος dicta, propugnaculũ eſt. Conſtat caluaria ex oſſi c. 7. & 8.
bus vt erecta magis manere poſſit & tutius cerebrũ cõtinere, neque. n. debuit diſtẽdi plurimũ k Ariſto. 2.
à cibo, potiõe aut fœtu, vt [k] vẽter, & idcirco nõ debuit eſſe ex muſculis q̃admodũ abdomẽ: neq; lib. de part.
an. c. 9.

debuit ét dilatari & contrahi ad reſpirationẽ ſicuti thorax, ideo non cõſtat partim ex oſſibus, partim ex muſculis, vt ille, ſed tota ex oſſibus, cũ moueatur ſolũmodo totũ caput qua cũ ceruicis vertebris committitur, & non ſeparatim aliqua eius pars. Porrò caluariæ os tegitur extrinſecus cute & capillis qui primo nobis occurrunt, deinde membrana carnoſa & altera quæ proxime ipſum inuoluit, vnde à græcis [a] περικράνιος dicta eſt; ſed vt hæc ſuperijciuntur caluariæ, ita eidem ſubiiciuntur craſſa & tenuis membrana cerebrum complectens, de quibus omnibus ſeorſim agemus. E

a Gal. 8. l. de vſu par. c. 1.

Exordiemur à cute & pilis; eſt autem cutis capitis durior & propterea cum perforatur à fuligine expulſa quæ ab ea efficiuntur foramina non conuiuent ſed ſeruantur aperta, multique in ea & longi capilli fiunt, quod materia multa ſuppeditetur ob multitudinem & amplitudinem ſubiectarum venarum & arteriarum, non tamen oriuntur in fronte quod ad eam minime tranferatur materia:, hoc commode inſtitutum eſt à natura, nam ibi moleſti fuiſſent propter oculos, & frequentem operam tonſoris poſtulaſſent. Vbi minor eſt copia materiæ minus prolixi fiunt pili, quemadmodum in palpebris & ſupercilijs. Cæterum in caluaria capilli ſpectant ad tegendum ſimul & ornandum caput; continuatur cutis per vniuerſam caluariam, accipitque neruos à medulla ſpinæ ad primas vertebras per quos ſenſu prædita eſt.

Sub cute capitis proxime reperitur membrana carnoſa non ſecus ac ſub cute aliarum partium, ea non ſolum vim habet tegendi, ſed propter fibras etiam aliqua motus prædita eſt facultate. Membranæ carnoſæ ſubiicitur altera membrana quæ proxime caluariam complectitur orta à ligamentis ductis à craſſa membrana caluariæ ſubiecta & per eius ſuturas penetrantibus, ex qua cum exierunt coaleſcunt ſimul & ſuperiectam mẽbranam efficiunt, quæ in duas diuidi poteſt, in ſuperiorem & inferiorem, minus tamen euidenter quam illa craſſa quæ reſidet ſub caluaria. Coniungitur membrana quæ proxime caluariæ ſuperiecta eſt ab inferiori parte cum hac, à ſuperiori cum membrana carnoſa; tota verò totam caluariam circumdat continuata [b] vſque ad poſteriores partes; veſtit præterea muſculos temporum vſque ad os iugale. Sed qualia ſint oſſa caluariæ exponemus in Anatome. F

b Gale. 2. l. catatop. c. 1.

Inter cerebrum & caluariam membranæ interiectæ ſunt duæ [c] quas græci communi uocabulo aliarum μήνιγγας, uocant: prima craſſa eſt & dura, ſecunda tenuis & mollis; illa ad naturã oſſis, hæc ad naturam cerebri magis accedit: craſſa enim membrana media eſt inter os & tenuem, tenuis inter craſſam & cerebrum, non ſolum ſitu ſed etiam ſubſtantia. Tenuis dicitur græcè [d] χόριον à ſimilitudine chorij inuolucri fœtus, vt quæ ſimiliter atque illud plurimis venis atque arteriis diſtinguitur: per arterias pulſat tenuis membrana ita ut dilatata ad craſſam accedat, à qua rurſus recedit cum cõtrahitur, quo fit vt craſſam quoque ſimul pulſare cogat; G neque enim ſuo motu mouetur, ſicut neq; [e] cerebrum, ſed & hoc ferè a tenui membrana mouetur ſicut & craſſa: quanquam Gal. [f] ſcribit vt cerebrũ mouet thoracem ita ſe quoque moueri & in reſpiratione dilatari & contrahi, ita vt hoc pacto non videatur moueri ab arteriis quæ ſunt in tenui mẽbrana à quib. manifeſtè mouetur: propterea tantum diſcedit [g] à cerebro craſſa mẽbrana, vt dum tenuis dilatatur, poſſit ipſam excipere; tenuis ergo mouetur ab arteriis, quæ multæ non ſecus ac venæ per ipſam diſcurrunt, alligat. n. vtraſq; & cerebrũ inuoluit ac ſtabile reddit vniuerſum neque diffluere patitur: excepta. n. calloſa ſubſtãtia ipſum vniuerſum ambit, & per eius anfractus atq; plexus vſq; ad internos ventriculos penetrat: quod ſi hac detracta cerebrum nudetur, planum fiet, neque orbicularem figuram amplius retinebit, non ſolum in viuenti animali, ſed etiam in mortuo quamuis iam concreuerit; prohibet tandem ne contractu craſſioris membranæ cerebri lædatur, ob quam cauſam circundat etiã proceſſus, quos cerebrum exigit ut neruos, ſpinæ medullam, inſtrumẽta olfactus. [h] Exiſtimant qui Eraſiſtratum auctorem ſequuntur, membranas eſſe principia neruorum, quamuis Eraſiſtratus ipſe ſenex in libro da ſectione neruorum voluerit eos oriri à cerebro. Subſtantia iam expoſita eſt cum tenuẽ ac mollem membranam propoſuerimus: externa ſuperficies æqualis eſt, læuis & aquoſo humore illita; tantum prominet qua eminentiores partes inuoluit. Altera membrana quam H craſſam & duram eſſe retulimus media cum ſit inter caluariam & tenuem non ſolum ſitu, vel etiam ſubſtantia efficit ne caluaria ſuo contactu tenuem offendat: venas item & arterias ad tenuem tranſmittit, membranulas profert quæ per caluariam tranſeuntes pericraneum membranam conſtituunt: eſt tandem cerebri non modo tegmentum ut tenuis verum, etiam propugnaculũ aduerſus ictus. Subſtantia iã manifeſta eſt cũ membrana ſit craſſior & dura; ſcire tamen licet magis craſſam eſſe in inferioribus partibus vbi cerebrum totum ſuſtinet, quam in ſuperioribus. Figura eius eadem eſt quæ internæ caluariæ quam obuoluit quanquam & ſeptum quoddam efficit inter priores partes cerebri, & poſteriorem illis adiunctam, & aliud rurſus [i] inter dextrum & ſiniſtrum cerebri latus, ad figuram falcis, cuius mucro iungitur cum proceſſu octaui oſſis caluariæ diuidente inſtrumenta olfactus; incipit autem vbi deſinit poſterior ventriculus, ſeu appendix cerebri, & hebeti ac gibba parte ſpectat ad caluariam, acuta & concaua ad corpus calloſum. Superficies craſſæ membranæ externa aſpera eſt propter fibras & ligamenta quibus nectitur, interna læuis, lucida, ſiue adipe, aquoſo humore madens, vt cum tenuis dilatatur & ipſam adſtringit, facile ab ea recedere poſſit.

c Ariſt. 1. libro de hiſ. an. ca. 16. & Gal. 8. libro de vſu par. c. 8. & 9.

d Gal. 8. li. de vſu par. c. 8.

e Gal. 4. li. de dif. pulſ. c. 2.

f Gal. de inſtru. odora. c. 4 Gal. li. 8. de vſu p. c. 10. & c. 14.

g Gale. 9. lib. de vſu par. c. 8.

h Gal. 6. li. aph. com. 50.

i Gal. 3. li. de loc. af. fec. c. 9.

A poſſit. Quod attinet ad caua ſeu foramina, craſſa membrana vndique ſolida eſt, præter-
quam vbi ex eius ſinibus vaſa producuntur; namqua de venis in anatome oſtende-
mus decem ſinus à craſſa membrana duplicata a confici in quibus tanquam in venis conti- a Gal. 9 lib.
netur ſanguis. Ex his duo in ceruice, octo in caluaria continentur, quorum hæc ratio eſt, de vſu par.
quod dura membrana qua eauum attingit, quod in duriore proceſſu oſſis temporum, par- c. 5.
tim in proceſſu lambdoide oſſis occipitij effictum eſt duplicatur, & ibi quaſi lacum & fon-
tem efficit, à quo prædicti ſinus ex membrana duplicata emanant: primus & ſecundus vter-
que à ſuo latere procedunt ſub cerebri baſim, per proceſſum lambdoidem oſſis occipitij ea
de cauſa ſinuatum ad glandulam in oſſe ſphenoide contentam, ibique inter ſe iunguntur.
Tertius & quartus oriuntur vtrinque vnus ad fontem qua ad ſummum duri proceſſus oſſis tem
porum perueniens anguſtior redditur: ibi enim perforata dura membrana deorſum in priorẽ
cerebri partem per dorſum duri proceſſus feruntur ad eandem glandulam in oſſe ſphenoide
collocatam, vbi cum duobus primis coeunt. Quintus & ſextus eodem loco à fonte profici-
ſcuntur quo tertius & quartus, acceduntque per poſteriorem regionem ad eam partem oſſis
occipitij, vbi duo latera lambdoidis inter ſe coeunt ibique inter ſe iunguntur, vbi rurſus la-
B cum alterum efficiunt à quo ſeptimus & octauus ſinus oriuntur; ſeptimus quidem recta ad
fontem ſub ſutura ſagittaria procedit & ad octauum os terminatur; octauus vero inter cere-
brum & poſteriorem eius partem quæ appendix eſt, recta progreditur ad glandulam illam
quæ [illegible] græce dicitur; quod pineę nucis ſimilitudinem referat, inter clunes in extremo vẽ-
triculo ſitam; ab his ſinibus complures venæ deriuantur quas abunde exponemus qua de ve-
nis. Habet igitur craſſa membrana tot foramina quot venæ ſunt quæ ab his ſinib. proficiſcun-
tur, quibus accedunt parua ad os ithmoides & quæ aditum præbent neruis & medullæ à cere-
bro prodeuntibus, & pituitæ à cerebro diſtillanti. Magnitudo craſſæ membranæ cauo calua-
riæ vbi continetur & tenui membranæ quam continet reſpondet; Numero craſſa membra-
na vna eſt licet in duas diuidi poſſit, vt ſuperiorem & inferiorem, & in plures etiam partes
cum ſepta & proceſſus exigat de quibus iam egimus; Situs expoſitus eſt cum inter tenuem
membranam & caluariam collocata ſit: cohærent autem vbique caluariæ prærerquam ad ſi-
num oſſis ſphenoidis vbi glandula reſidet pituitam cerebri excipiens, altius autem illigatur
ad baſim & lambdoidem ſuturam, quam ſuperioribus partibus; ſed ſatis de membranis. Ma-
teria capitis explicata ad formam veniendum eſt quæ pertinet ad figuram, ſuperficiem, caua,
magnitudinem, numerum, ſitum: eſt autem figura b totius capitis veluti ſphęræ, quæ figura b Gale. de
maxime capax eſt vt capiat maiorem cerebri molem, magiſque ab externis iniurijs defenda- art. medic.
C tur: vtrinque autem à lateribus depreſſa eſt, ſed prominet à priori & à poſteriori parte, vt ab c. 11.
hac ſpinæ medulla ab illa ſenſuum inſtrumenta ſumere initium poſſint. Superficies totius cor-
poris media eſt inter aſperam & læuem: caua reſpondent cauis oſſium caluariæ: magnitudo
capitis reſpondet magnitudini cerebri quod in homine c proportione totius corporis, ſi c Ariſt. lib.
cum cæteris animalibus conferatur, maximum eſt: repræhenditur ergo caput paruum d pro- de ſenſu &
pter cerebrum paruum quod ſemper malum eſt, ſicuti magnum propter magnum, quod ta- ſenſili. & li
men non ſemper malum, ſed vbi non bene figuratum ſit, & vbi inſtrumenta ſenſus ac mo- bro 1. de hi
tus voluntarij ab eo emanantia non bene ſint affecta. De numero nihil dicere oportet cum ſtor. anim.
caput vnum ſit duntaxat; ſed de ſitu conſtat collocatum eſſe caput ſupremum, committique c. 16.
cum prima & ſecunda vertebra ceruicis, ita tamen vt vix poſſit ęrumpere: valide enim adſtrin d Gal. in li.
gitur non ſolum ab oſſibus ſed etiam à ligamentis & à muſculis; ſi ſuo loco exiret, ceſſaret ſta- de art. me-
tim reſpiratio & vita deficeret: non tamen ita arctatur vt non poſſit in priora & poſterio- dic. c. 11.
ra atque in latera moueri, proprie verò caluaria à priori parte iungitur cum oſſibus fa-
ciei. Capitis ſanitas & ad materiam & ad formam refertur, vtraq; vnitatem deſiderat, ſed
D proprie materia debitam temperationem quæ frigidior & ſiccior eſt cum maxime con-
ſiſtat in oſſibus & membranis: ſola enim cutis vel moderatam temperationem obtinet vel
parum ab ipſa recedit, ita vt totum caput ſeu tota caluaria ad frigus & ſiccitatem ver-
gat, qui tamen exceſſus remittitur à ſanguine & ſpiritu quem ſuppeditant venæ quæ à iu-
gularibus, & arteriæ quæ à charotidibus tam inferne quam ſuperne feruntur. De his autem
agemus cum tam venas quam arterias ſingulas explicabimus: ſanitas verò quæ ad formam
capitis attinet conſiſtit in moderatione earum rerum quibus ipſam contineri diximus. Cauſæ
ſanitatis & ad principia procreationis referuntur, & ad ea quæ ab arte adhibentur. Effecta ad
vſum ſpectant quem præbere caput diximus, ad qualitates, vt debitum colorem & mediocri-
tatem inter duritiem & mollitiem, ad expulſa a quibus fiunt ſordes capitis & capilli. Cogno-
ſcuntur ſenſu ferè quæ ad caput ſpectant, præſertim ſanitas & conformatio ipſa, illico enim
aſpicientibus ſe oſtendit; e non ſic thorax niſi nudetur. Conſeruantur autem moderata adie- e Gal. 3. de
ctione ac detractione, cumque ſiccius naturaliter ſit, quæ adijci debent ſiccjora conueniunt; morb. vulg.
ſed non ita habenda eſt ratio capitis hoc eſt caluariæ continentis ſicut ipſius contenti, hoc eſt 3.
cerebri: vbi exceſſus corrigendus ſit, contrarijs vtendum, ſiue ad materiam ſiue ad formam,
quemadmodum in cerebro oſtendemus, in quo conſeruando caluariæ denſitatem quoque &
raritatem, tractabimus ac corrigemus.

De

De cerebro & proprie de fine ob quem factum eſt, quod ſit principium facultatum animalium. Cap. 4. E

Vt autem cerebri ſanitas conſeruetur percipienda eſt eius natura quæ ut aliarum ẽe partium in fine conſiſtit ad quem factum eſt & idonea compoſitione ex materia & forma ad hunc obtinendum. De fine inter ueteres philoſophos non conuenit: nam Plato qui [a] animam in rres partes diuiſit, unam quam a præcipuo munere rationẽ nominauit & ſimilem eſſe dixit homini, poſuit in cerebro; alreram quam uocauit iram & leoni ſimilem eſſe exiſtimauit in corde, ſicut iu iecinore tertiam quam appellauit cupiditatem & cũ bellua contulit multorum capitum. Hanc Platonis ſententiam uehementer comprobant medici [b] qui in cerebro ponunt facultates animales, in corde uitales, in iecinore naturales: quamobrem cenſent una cum Platone cerebrum effictum fuiſſe à natura ut ſit domicilium animalis facultatis quam in cognoſcentem & mouentem ſeparant: mouens illa eſt qua partes noſtri corporis flectimus, porrigimus & quo uolumus mouemus: cognoſcens a [c] Galeno duplex proponitur, una quam attendit in ſenſu, altera quam iu præcipuis faculatibus: ſenſum conſtat aut externũ eſſe & propriũ (cuiuſmodi eſt uiſus, auditus, odoratus, guſtatus, qui in externis partib. reſidet:) aut internũ & cõem qui habitat in cerebro, à quo ſentiẽdi vis externis partibus diſtribuitur. Accipit hic imagines rerum omnium quæ ſub proprios ſenſus cadunt & inter eas dijudicat, ita vt diſcernat aliud eſſe quod guſtatut, aliud quod viſui ſubijcitur; idem cognoſcit viſum videre, auditum audire, odoratum odorati, guſtatum guſtare, & tactum tangere, cum proprij ſenſus non tantum deprehendant quæ propria ſunt ſingulorum, ſed etiam quæ communirer ſub plures cadunt, veluti figuram, magnitudinem, numeurm, motum, quietem, & ſi aliqua alia ſunt eius generis, vt aſperum aut læue, liquidum & concretum: præterea pulchritudinem & ſitum, quæ tamen ad priora quinque videntur poſſe referri, quamuis ſitum Galenus [d] propriè cognoſci velit oculis & aſpectu, non odoratu aut auditu: q̃ verũ eſt ſi accipiatur ſitus pro interuallo, ſed ſi pro rei poſitione in hac vel illa parte, cõprænenditur etiam ab auditu & odoratu: quæ verò guſtantur & tractantur, cum ipſo côntactu percipiantur, interuallum monſtrare non poſſunt neque poſitionem, cum ibi ſint ubi tanguntur & guſtantur. Percipit ergo communis ſenſus imagines rerum ſiue propriarum, ſiue cõmunium externis ſenſibus ſubiectarum, cum res præſentes ſunt: nam ubi receſſerunt earũ imagines ab ea facultate retinentur quam memoriam dicunt: inſpiciũtur autem ac conſiderãtur, ac ſi eſſent rerum præſentium ab ea facultate, quam græci, quod ad uiſa ſpectet, nominant φαντασίαν: ſed & hanc & memoriã cum in his uerſetur quæ ſenſibus percipiuntur, philoſophi referunt ad ſenſum; [e] Galenus vero vtranque pertinere voluit ad faculrates cerebri principales quas aliquãdo [f] moralibus; aliquando ſenſibus oppoſuit: [g] ternas autem ſtatuit, primam φαντασίαν, alteram διανοητικὴν, tertiam μνημονευτικὴν appellat, nos intelligentiam, rationem, & memoriam dicemus. Sub φαντασία mentem quoque cõplectitur quatenus intelligit: nam quatenus ratiocinatur, comprehendit eam ſub ratione quam [h] Galenus uocat non ſolum διάνοιαν, ſed & νοῦν & φρένας: neque latuit Galenum diſtinctio facultatũ mentis alio modo & diligentius facta à Philoſophis, ſed cum omnes ipſarum functiones in intelligendo, ratiocinando ac retinendo cõſiſtere cerneret, tribus illis facultatibus dũtaxat contentum eſſe medicum voluit, intelligentia, ratione, & memoria; tenere aũt has principatum dixit, quia à ſolo primo proueniunt, hoc eſt à cerebro, neq; fiunt ab aliis inſtrumentis vt actiones ſeu facultates ſentiendi & mouendi: principales aũt aliquando ſimul, aliquando ſeorſum & bene & male ſuis muneribus fungi perſpexit. Facultates igitur animales ſunt hæ tres præcipuę, ſenſus & ea quę mouet ad arbitrium noſtrũ, quarum omnium domicilium Plato, cui medici ſubſcribunt, voluit eſſe cerebrum; quãq; aliqui non in cerebro ſed in [k] membranis ponunt aĩalem facultatem veluti rõnem: nõnulli ẽt volũt, quẽadmodum Eraſiſtrati ſectatores, neruos oriri a mẽbrana cerebri, id quod multis argumentis cõfirmatur, ac primo de præcipuis [l] facultatibus q̃ læduntur ægrotante cerebro, reſtituunturque eodem ſanato. Præterea cũ proficiſcantur earum functiones à ſenſibus qui in capite reſident, par eſt ipſas quoq; habitare in capite, vbi ſenſus habitat in parte anteriori: docet enim Ariſt. [m] partem anteriorem eſſe illam in qua eſt ſenſus. Collocant aliqui ſenſum cõem atq; intelligẽtiam in anteriori, parte cerebri memoriã in poſteriori, rõnem in medio, aſſeruntq; vnaquaque ex his partibus male affecta male affici facultatẽ q̃ illi rribuũt, & inde fieri vt aliqñ vna incolumi altera aut ẽt tertia lædatur, quod tñ nõ neceſſario ſequit̃, cũ id proficiſci poſſit ab exceſſu alicuius qualitatis quo magis læditur vna quam altera; humore exempli gratia læditur memoria quæ retinere debet, non ſic intelligentia quæ accipere, ſed cõtra, ſiccitate. [n] Gal. primum inſtrumentum tam ſenſus quam motus volũtarij eſſe voluit ſpiritũ qui in cerebri uentriculis maximeque in poſtremo continetur, quãuis (addit) non contemnendus ſit medicus uẽtriculus perinde quaſi nõ nobilis ſit, multis. n. rõibus efficitur vt hunc amplectamur, duos anteriores deſecramus. Quod verò cõis ſenſus ſedes ſit cerebrum vnde vis ſentiendi reliquis partibus omnibus diſtribuit̃, arctius adhuc rõnibus adſtringitur, & primo ubi eſt neruorũ origo ibi eſt initium facultatis ſentientis & mouẽtis: origo autem eſt in cerebro à quo omnes nerui ſiue proxime ſiue medulla ſpinæ interiecta euidenter deriuantur ut apparet in cadauerum ſectione:

Margin notes: a In Timæo & 9. l. de Repu. & Gal. 6. l. 8. plac. c. 1. — b Gal. 6. de Placit. ca. 1. & Gal. 2. l. prognoſ. cõmen. 5. — c Gal. li. de dif. ſympt. c. 3. — d Gal. 7 l. de placit. c. c 5. & 7. — e Gal. li. de dif. ſympt. c. 3. — f 3. 2. de loc. affec. c. 5. — g 1. libr. de ſymp. diff. c. 3. — h Primo li. prædict. 4. — i In l. de arte med. ca. 12. — k Gal. 6. li. aphoriſ. cõ. 50. — l Gal. 1. li. de ſympt. cau. c. 8. — m Ariſto. 2. li. de cælo. tex 9. — 3 li. de loc. aff. c. 7. & 1. l. de morb. vulg. cõ. 3.

Margin letters: F, G, I, H.

A ctione:quare ibidem quoque facultatem eſſe neceſſe eſt, quam alligato neruo ad aliquam partem tendente conſtat non amplius ad eam ferri, ſicuti cum ſolutus eſt. Præterea inſtrumenta ſenſuum quæ molliores neruos poſtulant reſident in capite, quare & ibidem neceſſe eſt domicilium eſſe facultatis ſentientis quæ per molles neruos diſtribuitur, qui minus tuto longius ferrentur:ex quo conficitur non in corde quod plurimum diſtat, ſed in cerebro quod proximum eſt ineſſe communem ſentiendi facultatem. Huc accedit quod eadem male affecto cerebro læditur, & eodem ſanato reſtituitur; deinde quod ſomnus qui eſt vacatio ſenſus à ſuo munere fit [a] cerebro obſtructo à vaporibus qui ad ipſum aſcendunt ex ventriculo dum cibus & potio concoquitur, quibus diſſipatis reuertitur vigilia & actio ſenſus, quod non eueniret niſi ea vis eſſet in cerebro; vnde veriſimile eſt proxime ferri ad inſtrumenta ſenſuum, qui ſunt in capite, à quibus etiam via breuiſſima imagines rerum quæ ſentiuntur ab externis ſenſibus, ad internum tranſire debent, quem in cerebro reſidere neceſſe eſt; neque [b] obſtat quod cerebri ſubſtantia ſenſus eſt expers:nam & ſol qui minime calet calefaciendi vim habet per lumen & radios, ſicut cerebrum per ſpiritus ſentiendi vim impertit. Supereſt facultas motus voluntarij quã in cerebro ſitam eſſe poteſt multis argumentis confirmari, & primum quod voluntas non fertur niſi ad id quod ſenſu cognitum ſit vel perſequendum vel declinandum:quare vbi eſt ſenſus,

B voluntatem ineſſe neceſſe eſt & appetitum, qui ratione magis, quam re diſtinguitur à ſenſu; ſed cum ſtatuerimus ſenſum eſſe in cerebro in eo quoque facultatem motus voluntarij collocabimus. Idem probatur ex eo quod hæc p neruos diſtribuitur ſingulis partib. quod patet quia alligatis neruis non tranſit ſicuti ſolutis; quare ibi eſt eius ſedes, vbi eſt origo neruorum, quam ex ſectione cadauerum vt proxime diximus conſtat eſſe in cerebro, à [c] quo vel proxime vel interiecta ſpinæ medulla nerui omnes proficiſcuntur. Eiuſmodi igitur argumentis conuincitur veram eſſe ſententiam Platonis & Galeni, cerebrum eſſe domicilium facultatum omniũ animalium, & nõ ſolum intelligẽtię, rationis, & memoriæ, ſed etiam ſenſus & motus. Exoritur ex altera parte opinio [d] Ariſtotelis qui animam non diſtinguit in partes ſed in facultates, cũ omnes ponat in corde:cerebrum [e] vero factum eſſe à natura velut in animalibus ſanguine pręditis, in alijs vero vt in polypo aliquid cerebro reſpondens, ut calorem cordis feruentem temperet propter ſenſum, quod non neceſſarium fuit in ſentientibus valde imperfectis, veluti in ſpongiis in quibus calor exiguus eſt. In his igitur quæ ſanguine prædita ſunt cum ad alimentum conficiendum neceſſarius fuerit ingens calor cordis, ad hunc remittendum iudicat [f] Ariſtoteles cerebrum effectum fuiſſe à natura ualde frigidum, grande [g] autem ſi cum cæteris partibus conferatur, & proxime poſt cor genitum in priori parte corporis, vbi ſita ſunt ſenſuum

C inſtrumenta, vt vim caloris fuſam à corde ad illam poſſit remittere [h] ac temperare. Eandem vim tribuit neruis Auerroes, [i] à quibus voluit calidum ſpiritum à corde ad ſenſuum inſtrumenta tendentem refrigerari. Voluit ergo Ariſtoteles cerebrum factum fuiſſe ad refrigerandum duntaxat, id quod [k] Galenus pluribus argumentis confutat; primo enim non eget cor frigoris cerebri, quod calidius eſt aere etiam æſtiuo, ſed ſatis refrigeratur per aerem ductum à pulmone, qui proximus cordi eſt; præterea cerebrum multum diſtat a corde, neque latos canales profert ad ipſum pertinentes, ſed magis interiectam habet caluariam, præter ſepta thoracis, adeo ut non facile etiam ſi frigidius eſſet poſſet cerebrum refrigerare cor. Huc accedit quod ad refrigerandum idonea fuiſſet ſubſtantia cerebri frigida etiam informis, neque opus fuiſſet tali artificio quale in cerebri ſtructura uidemus: ſuperuacanei enim eſſent ventriculi anfractus, plexus venarum & arteriarum, fornix, proceſſus vermiformis, peluis, & alia complura, quæ a ſummo opifice ſapientiſſime inſtituta monſtrant cerebrum non fuiſſe factum ad refrigerandum ſed ad alium finem, vt ad gignendos ſpiritus animales, atque vt eſſet præcipuũ animalis facultatis domicilium. Cæterum Ariſtoteles non tantum poſuit in cerebro vſum quem diximus refrigerandi, ſed probauit pluribus argumentis facultates omnes noſtri corporis habitare in corde tanquam in præcipua ſede, & propterea etiam animales, quas Plato & Galenus

D dixerunt eſſe in cerebro. Colligit autem [l] Alexander rationes omnes quibus Ariſto. ſententia confirmatur:ex illis aliæ ſunt communes quæ communiter probant quamuis facultatem reſidere in corde:aliæ propriæ quæ ſpectant ad hanc aut illam facultatem. Communes explicabũtur & ſoluentur à nobis in tractatione de corde:propriæ vero pertinentes ad animalem facultatem nunc proxime ſubijcientur, ſicut illæ quæ referuntur ad naturalem, qua de iecinore. Ergo mens, ſenſus, motus, ponuntur ab Ariſtotele in corde, quam ſententiam comprobat Alexander pluribus argumentis, vt per appetitum quem ſtatuit eſſe in corde, vbi neceſſe eſt vim quoque cognoſcentem eſſe à qua dirigitur, vt mentem & ſenſum; ibidem quoque neceſſe eſt eſſe vim mouentem motu voluntario, qui ſequitur appetitum; præterea ſenſus cum varius ſit pro vario ſanguine, idem principium habere debet quod ſanguis; huius autem principium eſt cor, quare & ſenſus quoque; tum animi perturbationes quæ ratione ſedantur & ſenſus cognitionem ſequuntur, verſantur in corde, quare ibi quoque verſari ſenſum & rationem oportet. Illi vero ſenſus qui habitant in capite ea parte ſiti ſunt, ut calor, qui à corde ad ipſos fertur, à cerebro temperetur. Eadem parte etiam debet habitare vis ſentiens vbi nutriens:ſed hęc in corde; ergo & ſentiens:quod ſi loco diſiungerentur, idem ſimul viueret & non viueret; viueret

enim

a Ariſt. li. de ſomn. & vig. & Gal. 1. de Cauſ. ſymptomatum c. 8.

b Gale. 1. li. de ſympto. cauſ. c. 8.

c Gal. li. de diſſec. ner. c. 1.

d Tertio li. de part. an. c. 4

e Ariſto. 2. li. de part. an. c. 7.

f In lib. de ſom. & in libro de ſenſu.

g Ariſt. 2. libro de gen. an. c. 4.

h Ariſt. 2. libro de par. an. c. 10. & 4. li. de par. an. ca 10.

i Secundo lib. collig. c. 8.

k Octauo libro de vſu par. ca. 1. & 2. & 3.

l In lib. de anima. c. de principatu animæ.

Digitized by Google

a Ariſt. 3. l. de par. ani. c. 4.
b Ariſ. in l. d' reſpir. & in l. de mo. anim.
c Ariſt. 2. l. de par. ani c. 1.

enim quatenus nutriretur, non viueret quatenus non ſentiret. Proprie vero facultatem motus E
voluntarij à corde [a] proficiſci probatur quia cor aſſidue mouetur, [b] ita vt non mirum ſit, ſi
præbeat facultatem motus, præſertim cum ſit idoneum inſtrumentum [c] ſenſus vt conſtat ex
ſubſtãntia ſimplici motus, vt præſefert compoſitionem multiformem. Huc accedit quod mo-
tus voluntarii facultas ſicut & ſenſus diſtribuitur per neruos, hos autem Ariſtoteles docet ori
ri à corde: quamobrem in corde voluit animalem facultatem habitare. Hęc ſunt argumenta
Peripateticorum, quæ Platonis & Galeni opinionem amplexantibus diluere non difficile erit.
Quod igitur de appetitu dicebatur in corde, nullo pacto concedendum eſt, reſidet enim in ce
rebro quod eſt domicilium mentis, ſenſus & facultatis ad libitum mouentis. De ſenſu vero
quem uarium eſſe dicunt pro vario ſanguine qui gignitur in corde, neutrum damus: neque. n.
varietas ſenſus ſequitur varietatem ſanguinis ſed ſpiritus, neque ſanguis gignitur in corde ſed
in iecinore, ut ſuo loco docebimus. At neque verum eſt vim ſentientem eandem ſedem habere
quam habet altrix, cum hæc reſideat in iecinore, illa in cerebro; neque propterea ſequitur vt
idem viuat & non viuat, quod non ſentit, ſed tantum nutritur: viuit vita ſtirpis, quod ſentit ac
nutritur vita animalis: vnum tamen eſt animal, quòd ad vnam animam referantur facultates
omnes; quod ſi vis nutriens ponatur veluti materia ſentientis, nõ propterea eſt idẽ fons vtriuſ F
que, ſed huius in cerebro, illius in iecinore. Iam vero motus cordis cum dilatatur & contrahi-
tur neceſſarius eſt, neque vllo modo voluntarius, qualis eſt ille cuius facultatem præbet cere-
brum per neruos qui non oriuntur à corde ſed à cerebro & ſpinæ medulla, ut ſectione corpo-
rum demonſtratur: neque obſtat quod cerebrum non moueatur aut non ſentiat, nam nihil-
ominus poteſt ſentiendi & mouendi vim prębere, ſicut ſol caloris quamuis non ſit calidus Ani
mi perturbationes licet oriantur ex cognitione quæ fit in cerebro, oſtendunt ſe tamen in cor
de vbi calor aut feruet velut in ira, aut euocatur ad externa ut in ſpe & gaudio, aut reuocatur
ad interna vt in timore & ægritudine: ratione etiam ſedatur appetitus quem par eſt habitare
vbi ratio, nempe in cerebro.

De materia & forma cerebri. *Cap. V.*

d Gal. 5. li. aphor. commen. 69.
e Gal. li. 8. de vſu par. c 6.
f Gal. ibid.
g Gal. ibid. ca. 4.
h Ariſt. 2. l. de par. an. c. 7. Ga. lib. 8. de vſu par c. 4.
i Gal. ibid.
K Gal. 1. li. de ſem c. 8.

EXpoſito fine ad quem cerebrum factum fuit a natura, proximum eſt, ut pergamus
ad eius compoſitionem ex materia & forma idonea ad ipſum exequendum: mate-
ria eſt propria cerebri ſubſtãtia quæ vt ſubſtantia cordis ſpiritum vitalem, ita ani
malem profert; eſt autẽ ſimillima neruis qui ab ipſa deriuantur, mollior tamẽ [d] ita G
vt admittat imagines rerum omnium quæ per ſenſus quaſi per nuncios afferuntur. Mollior au
tem eſt à priori [e] parte, vnde maxime oriuntur nerui per quos ſentiendi facultas diſtribuitur:
durior à poſteriori quam [f] παρεγκεφαλίδα Herophilus vocabat, cũ ſub nomine ἐγκεφάλου [g] priorem
cerebri partem duntaxat ſignificaret. Cerebri ſubſtantiam Plato caluariæ medullam [h] eſſe vo
luit, cum aliam poneret in ſpina, aliam in oſſibus; cum illam nominabat quæ in ſpina eſt, volẽs
ipſam ab alijs ſeparare, addebat ἐγκεφαλῖτιν, [i] quaſi cerebri. Vt autem Platonis hæc ſententia
tolerabilis eſt, ita illa maxime reprehendenda quæ ad Praxagoram & Philotimum refertur,
quod ſcilicet materia cerebri exceſſus ſit medullæ ſpinæ: neque enim eadem eſt ſubſtãtia vtri
uſque, licet aliquo pacto eadem videatur. Quod vero tenui membrana inuoluatur cerebri ſub
ſtantia ſatis ſupra declaratum eſt, complures autem venę, & arteriæ licet admodum exiles per
ipſam diſcurrunt. Gignitur [k] autem cerebrum nõ ex ſanguine venarum, vt iecur, neque ex ſan
guine arteriarum vt cor, ſed ex ſemine ſolum: vbi enim permiſcentur virile & femineum ſemẽ
excitantur ac corrumpuntur multæ ampullæ, ſubit intro ſpiritus ad altiores partes vbi fit ſi-
nus qui ſpiritum exire non patitur: exterior pars ſinus circumdatur ſubſtãtia craſſiore, ex qua
oriuntur membranæ & caluaria à quibus includitur.

Quod attinet ad formam, cerebri totius figura eſt eadem quæ membranæ craſſioris in qua H
continetur, hæc vero non multum diſtat à figura caluariæ & capitis quam intuemur: vt autem
caluaria ab inferiori parte magis plana eſt quam à ſuperiori & à lateribus, ita etiam cerebrũ,
cuius exteriores particulæ anfractibus quibuſdam diſtinguuntur, ac ſeptis à tenui membrana
profectis; depræhenduntur hæc magis in anteriori parte, nam poſterior cum durior ſit magis
ſtabilis eſt, neque ita eget tenui membrana ſuccingente minutas particulas; cumque minor
ſit facilius alimentum haurit quam anterior, quæ cum magna ſit vt commodius alatur pluri-
bus huiuſmodi anfractibus & altioribus eget: ſuperficies quamuis propter anfractus inæqua
lis ſit & non plana, læuis tamen tota ſentitur. Inſunt in cerebro ventriculi in quibus ſunt & ca
nales & particulæ complures quibus cerebrum continetur vt plexus retiformis, corpus callo
ſum, fornix, conarium, clunes, proceſſus vermiformis, peluis, infundibulum, glandula, quorum
omnium vis & natura explicanda eſt. Diuiditur [l] cerebrum in quatuor ventriculos, quorum
duo à priori parte, vnus à dextro latere, alter a ſiniſtro ſiti ſunt ſub eo loco quem a dura mem
brana, quæ à fronte verſus occipitium tendit diuidi in dextrum & ſiniſtrum diximus. Tertius
in medio verſus poſteriorem & priorem partem veluti via eſt ab his ad quartum, qui in poſte
riori parte quam [m] παρεγκεφαλίδα uocant, ſitus eſt. In anterioribus ventriculis ex vitali ſpiritu, &

l Ga. 8. li. d' vſu p. c. 10. 11. & 12. & 9 li. de anatomic. c. 4.
m Gale 8. de vſu p. c. 6

aere

A aere qni per nares attrahitur, conficitur ſpiritus animalis, ad cuius confectionem maxime per
tinet plexus venarum atque arteriarum, qui ex cerebri venis atque arteriis ad ſimilitudinem
retis in prioribus cerebri uentriculis confectus per mediũ ventriculum tranſiens fertur ad po
ſteriorẽ. Coniungitur a priori parte dexter ventriculus cũ ſiniſtro, ſupernè per ſubſtantiã quã
dam albam duram caſei modo, quam anatomes Profeſſores calloſum corpus appellant: ſi-
tum eſt hoc corpus in medio prioris partis cerebri, quamuis magis ſpectet verſus poſteriorem
vbi digitis ſeparetur dextra pars à ſiniſtra, cernitur prominens magis in medio quam a priori
& poſteriori parte; proficiſcitur autem magis ab interna parte quæ durior eſt quam ab exter-
na quæ mollior, & anfractus quoſdam habet. A lateribus ſuperioris partis calloſi corporis duo
quaſi riuuli per ſubſtantiam cerebri in longitudinem procedunt, quos euidẽter deprehendes
vbi vtrinque cerebri ſubſtantiam digitis diducas; hi pituitam quæ ſupra corpus calloſum con- a Gal. 1. li.
trahitur ad nares ferunt, [a] omnia enim quæ in cerebro reduudãt, aut tenuia fiunt, aut craſſa: de u. uale.
quæ tenuia, vt vapores, ſi valde tenues ſint per caluariæ ſubſtantiam exhalant; ſi minus tenues c. 13.
per ſuturas; quæ craſſa partim per iam dictos riuos ad nares feruntur, partim ad palatum per
duos canales quos paulo poſt ſubijciemus ad peluim, infundibulum, & glãdulam pertinere. In
inferiori autem parte corporis calloſi & proprie in medio eius in longitudinem linea aſſurgit
B verſus poſteriorem partem latior, ſed verſus priorem redditur anguſtior, deſcendit hæc vſque
ad corpus quod fornicem refert, & cum eo nectitur efficiens ſeptum quoddam medium a quo
dexter ventricuuls à ſiniſtro ſeparatur: licet autem hoc ſeptum ex cerebri ſubſtãtia confectũ
ſit, adeò tamen tenue eſt vt totum pelluceat ab inferiori parte corporis calloſi ad ſuperiorem
fornicis. Ita aũt ſiti ſunt dexter & ſiniſter ventriculus vt vterq; mediam longitudinem ſui late
ris occupet: eatenus enim diſtat à frõte pars prior vtriusque quatenus poſterior ab occipitio,
quibus locis tantum ab externa cerebri ſuperficie diſtat quantum externum latus ab externa
cerebri ſuperficie quæ ſpectat ad tempora: interno aũt latere dexter & ſiniſter vẽtriculus per
vniuerſam longitudinem calloſi corporis non magis á ſe recedunt quam ſit longitudo tenuis
ac pellucidi ſepti, quod retulimus, ſed extra corpus calloſum tam verſus frontem quam verſus
occipitium magis diducuntur, vt qui nõ membrana dumtaxat cerebrum inuoluente, ſed bona
etiam ex parte ſubſtantia cerebri ſeparentur; quo fit vt nõ recta procedant ſed à priori & po-
ſteriori parte obliqui, quibus partibus magis à ſe recedunt quam in medio vbi tenue ſeptum
duntaxat interiectum eſt. Extremum vtriuſque tam à priori q̃ à poſteriori parte obtuſum eſt
ac rotundum, poſterius extremum per cerebri ſubſtantiam deſcendit in priorem partem con
uerſum, ibique deſinit vbi oriuntur inſtrumenta olfactus, & nerui qui videndi facultatem ad
C oculos deferunt. Interna ſuperficies utriusque læuis eſt, & illita aquoſo humore qui in utroq;
deprehenditur, præſertim recenti cadauere, ima tamen vtriuſque pars quæ ad tertium & cõ-
munem ventriculum ſpectat aſpera eſt. Eſt igitur tertius ventriculus communis quidam ſinus
cui tam dexter quam ſiniſter reſpondet ubi uerſus partem poſteriorem ſepto non amplius in-
ter ſe dirimuntur, tranſeunt per hanc ad quartum ſpiritus animales qui in duobus prioribus
confecti ſunt: habet igitur tertius à priori parte primum & ſecundum, à poſteriori quartũ uen
triculũ: ſuperne tegitur corpore fornicis modo cõſtituto de quo mox agemus; ab inferiori par
te quæ quaſi vallis quædam caua eſt, oritur canalis ac veluti ſinus qui uſque ad glandulam reſi
dentem in oſſe ſphenoide recta deſcendit: fertur per hunc pituita à cerebro ad propoſitã glã-
dulam vnde ad palatum deſtillat: ubi deſinit a poſteriori parte tertius ſinus cernitur [b] clunes b Gal. 8. li.
& teſticuli ad initium quarti uentriculi; ibi alter canalis ac ueluti riuus anguſtior deſcendit de vſu par.
ſimiliter per ſubſtantiam cerebri ad glandulã, [c] non tamen recta ſed verſus partem priorem, c. 14.
ita vt cum altero riuo proxime dicto iungatur & per vtrunque fluat pituita quæ in cerebro ſu c Gal. 8. li.
perat ad glandulam. A clunibus verò ac teſtibus, vbi deſinere tertium ventriculum diximus, in de vſu par.
cipit quartus, qui paruus eſt, nec circumdatur vndique cerebro, ſed à ſuperiori parte: nam ab c. 14.
inferiori ſita eſt medulla, quæ à clunibus incipiens per quartum ventriculum ad ſpinam dorſi
D deſcendit: efficit autem inferiorem partem quarti ventriculi qui extra clunes dilatatur & ex-
cauata ſinum refert, illi quem in calamo ad ſcribendum incidimus, non abſimilem. Continetur
in quarto ventriculo humor ſimiliter aquoſus: nam tenuis membrana quam licet obſcure ui-
demus ſuccingere alios tres ventriculos, in quarto minime deprehenditur: ob hanc igitur cau
ſam & ob inferiorem ſubſtantiam quæ non eſt amplius cerebrum ſed medulla, ſunt qui cen-
ſeant hunc quartum ſinum non ponendum eſſe inter ventriculos cerebri. Superſunt nunc ex-
ponendæ aliquæ partes ad prædictos ventriculos attinentes vt corpus fornicis modo came-
ratum, ſubſtantia nucis pineæ ſimilis, teſtes, peluis, infundibulum, glandula & cerebri pro-
ceſſus. Vocatur igitur à græcis ψαλιδοειδὲς, [d] corpus cameratum, teſtudinis ſeu fornicis mo- d Ga. 8 li.
do conſtitutum, eiuſdem magnitudinis ac ſubſtantiæ cuius eſſe diximus corpus calloſum: de vſu par.
naſcitur autem a poſteriori extremo duorum primorum ventriculorum, vbi in priorem c. 11.
partem conuertuntur; ſtatim atque ortum eſt ſeparatur à ſubſtantia uentriculorum, &
in priora procedẽs anguſtius redditur, donec in mucronem finiatur, ad priorem partem tertij
vẽtriculi vbi coniungitur cũ ſubſtantia cerebri & duobus prioribus vẽtriculis ſubſtratum ter-
num tecti modo tegit. Figura eius triangula eſt laterum inæqualium, primum quod breuius eſt
à po-

à poſterioti parte unius uentriculi ad poſteriorem alterius pertinet: ſecundum & tertium late E
ra conſtituunt unum uentriculi dexri, alterum ſiniſtri, iuxta quæ tranſit plexus arteriarũ, quē
in priorib. uentriculis reſidere diximus. Anguli omnium trium laterũ nectũtur cum ſubſtantia
cerebri ab inferiori parte tantũ, cũ latera ipſa à cerebro abſcedant, à ſuperiori uero parte an-
gulus ille q acutus eſt & antrorſum ſpectat, cũ cerebri ſubſtantia coaleſcit: inferior pars huius
a Gal. 3. de vſu par. ca. 11. corporis q̃ caua eſt, & fornicē repręſentat, & idcirco ψαλλιδοειδὴς nominatur, a tertiũ uētriculũ
tegit; ſuperior quæ gibba, lineam habet in longitudinem aſſurgentē cum qua ſeptum necti di-
ximus, quo duo primi ventriculi diuiduntur. Præſtat hoc corpus eundem vſum quem fornix
in ædificijs, ſuſtinet enim quæ ſuperiecta ſunt valide, & quæ ſubiecta ſunt, offendi ab illis mini-
me permittit: defendit igitur tertium ventriculum, defendit & vaſa, quæ à ſinu duræ membra-
næ ad retiformem plexum feruntur. A poſteriori parte propoſiti corporis ſita eſt ſubſtantia
b Gal. 8. li. de vſu par. c. 14. glandulæ ſimilis, græci b κωνάριον à coni ſimilitudine ſeu nucis pineæ vocant: naſcitur hæc ex
cerebri ſubſtantia ab inferiori parte tertij ventriculi verſus quartum; baſis deorſum, apex
ſurſum ſpectat, cohæret à poſteriori parte priori parti teſtium cerebri, ſæpiuſque dum extra-
hitur cerebrum manet alligata venæ, cuius diuiſioni preeſt, neque enim alium vſum habet, quā
glandulæ quæ vaſa fulciunt, qua in ramos deriuantur. Vena igitur quam ex ſinu craſſioris mē-
branæ ad cerebri plexum retiformem ferri diximus, ad radicem huius ſubſtãtiæ bipartita eſt, F
ita vt vnus ramus ad dextrum, alter ad ſiniſtrum ventriculum proficiſcatur: hanc ergo diuiſio
c Gal. ibid. nem c fulcit κωνάριον: neque enim factum eſt, quod nonnullis placuit ut pylori modo in ventri-
culo non permittat ſpiritum ex tertio ventriculo tranſire ad quartum, niſi vbi iam confectus
eſt, ſed cum cerebrum diuidatur in priorem partem quæ tres primos ventriculos continet, &
poſteriorem quæ quartum vbi prior cum poſteriori committitur: inter tertium & quartũ alia
ſubſtantia depræhenditur ad initium medullæ dorſi, cuius humilior pars clunes ſimul iunctas
repræſentat, à quibus d γλουτίον, ſuperior teſtes quibus διδύμων, à græcis e apellata eſt: hæc
d Gal 8. de de vſu par. c. 14. tam ſuperne quam retro ſoluta eſt, nec iungitur cum illa parte, ſed tenui membrana inuolui-
tur; prohibet autem ne cerebri moles decidat ſuper canalem, qui a tertio ventriculo ad quar-
e Gal. ibid. tum fertur, & ipſum obturet. In poſteriori parte cerebri vbi quartus ventriculus continetur
ad finem canalis qui poſt clunes in quartum ventriculum penetrat proceſſus oritur, qui quod
vermem referat f σκωληκοειδὴς græcè nominatur; in poſteriora autem procedens quarto ven-
f Gal. 8. li. de vſu par. c. 14. triculo impendet vtroque extremo acuto in ſpeciem cornu, quorum vnum ad priorem, alterũ
ad poſteriorem partem ventriculi ſpectat; ſubſtantia eius eadem quæ cerebri eſt, ſed flexus
habet & anfractus quemadmodum vermes Galenus ei vim g tribuit claudēdi quartum uentri
g Gal. ibid. culum ita ut nõ ſunt ad ipſum ex tertio uentriculo transferri ſpiritum niſi iam confectum. Re- G
centiores negant opus eſſe hoc itinere clauſo, cum ſemper petere debeat, adduntque nõ mo-
ueri eiuſmodi proceſſum, ſed eandem uim habere quam habet reliqua ſubſtantia cerebri. Nos
quid in hac controuerſia ſtatuēdũ ſit alijs tradendũ relinquimus; tantum addimus eiuſmodi
formā ad quarti uentriculi tegmentũ aptari, ſed opus nec ne ſit interdũ eo auditu clauſo, poſ-
ſitque nec ne a uermiformi proceſſu cũ naturali motu mouetur, intercludi, alijs nunc dijudicā
dum relinquimus. Ad baſim cerebri reſidet pars alia quæ pituitam ſupernè detruſam excipit,
appellatur hæc gręcè πύελος & χοάνη quod h quaſi peluis ſit aut infundibulum. Duo igitur riuuli
h Gal. 9. li. de vſu par. c. 3. & qua canales quos à tertio uentriculo & principio quarti deorſum ferri diximus ad pituitā
educendam, unum coeunt foramen: cuius lateribus tenuis membrana cerebrum tegens
proceſſum exigit ſuæ ſubſtantiæ, ſed uenis magis exilibus diſtinctum. Figura huius proceſſus
eadem eſt quæ infundibuli, quo vtimur ad liquores in uaſa oris anguſti infundendos, ne per-
fluant: ſiquidem ſupernè latus eſt peluis modo, ſed deinde degenerat in fiſtulam, quæ per fo-
ramen in craſſa membrana exciſum deſcendit ad glandulam, ibique alligata finitur; ſub craſ-
ſa enim membrana reſidet glandula quadrata ſupernè, caua infernè gibba in ſinu inſculpto
in oſſe ſphenoide, cuius ſubſtantia durior eſt, & denſior quam reliquarum glandularum, vndi H
que inuoluta tenui membrana à fine infundibuli orta; per hanc membranam illigatur glandu
la cum oſſe ſphenoide, & cum duobus grādioribus carotidum arteriarum ramis ad latera glā
dulæ diducti; neque enim ibi tegitur admirabile illud rete i quod a ueteribus traditur, ſed ve
i Gal. 9. li. de vſu par. c. 4. ſtigium quoddam ipſius, neque facta eſt a natura hæc glandula, ut fulciat uaſa, ſed ut pituitam
ſuæ ſubſtantiæ non alienam excipiat quæ per infundibulum deſcendit, non modo a duobus
riuis, quos diximus in vnum commune foramen deſinere, ſed etiam ex poſteriori parte tam
dextri quam ſiniſtri uentriculi deorſum ſpectante & ex corpore calloſo: neque enim deſtil-
lat inde ad nares per inſtrumenta olfactus homine ſecundum naturam ſe habente, ſed deſcen
dit per glandulam hanc, quatuor enim quaſi canales, duo vtrinque ad latera glandulæ in oſſe
ſphenoide ſiti ſunt: duo uerſus partem priorem ad illa foramina pertinentes, per quæ exit ſe-
cundum par neruorum cerebri: per hos delabitur pituita ad oculos, & inde per proprium fo-
ramen in cauum naſi; alij duo in poſteriorem partem tendunt ad rimam, quæ inſculpta eſt à
priori parte illius foraminis, per quod grandis ramus carotidis arteriæ ingreditur; deſcendit
pituita non ſubito ſed paulatim à glandula per hanc rimam ad palatum, ad quod deſtillat
etiam per alia foramina, per quæ nerui, venæ & arteriæ tranſeunt. Ex his quæ in caluaria con-
tinentur

Digitized by Google

A tinentur proceſſus adhuc reſtant, quos cerebrum exigit: huiuſmodi ſunt ſeptem [a] paria neruorum, medulla ſpinæ, & duo proceſſus quaſi nerui molles, qui à prioribus ventriculis cerebri ad octauum os caluariæ cribri modo perforatum deſinunt, odoris facultatem præbentes. Sed ſatis de ventriculis cerebri & de alijs partibus ad ipſos attinentibus. Verum quia forma cerebri non tantum continetur figura; ſuperficie, & cauis de quibus antelocuti ſumus; ſed etiam magnitudine, numero, ſitu, de his adhuc dicendum supereſt. Magnitudo inſignis eſt, cerebrum enim in homine grande conſpicitur, quod [b] Ariſtoteles etiam monuit, ſiue homo cum cæteris animalibus conferatur, ſiue cerebrum cum cæteris viſceribus. Numero cerebrum vnum videtur, quamuis bipartitum ſit in dextrum & ſiniſtrum, vt idem teſtatur Ariſt. [c] Diuiditur etiam ab Herophilo in partem priorem, quam vt diximus nominat ἐγκέφαλον, [d] & poſteriorem, quam παρεγκεφαλίδα. Situs denique cerebri eſt in capite, & proprie in caluaria: plurimum autem ſe oſtendit à priori parte, vnde ſenſuum inſtrumenta proficiſcuntur. Hactenus de compoſitione cerebri, & materia, & forma.

a Gal. 9. lib. de vſu par. c. 9. 10. 11. 12. & lib. de diſſection. neruor.
b Ariſt. 2. li. de part. animal. c. 7.
c Ariſt. lib. 1 de hiſt. animal. c. 16.
d Gal 9 lib. de vſu par. c. 6.

De cerebri ſanitate, cauſis, & effectis. *Cap. VI.*

B

SAnitas nunc ſequitur vna cum cauſis & effectis ad cerebri compoſitionem ſpectãs: poſtulat tam materia quam forma, vt ſana ſit, communiter vnitatem, proprie autẽ materia temperationem, quam Ariſtot. [e] maxime frigidam & humidam inter omnes corporis partès eſſe voluit: Galenus [f] tamen nõ ita frigidam exiſtimat, cum cerebrũ æſtiuo aere calidius tactu percipi aſſerat: remittitur autem frigus eius ſubſtantiæ à multitudine venarum, & arteriarum, quæ in ipſius ſinibus inſunt; frigidius [g] autem cerebro eſt os, cartilago, membrana, ligamentum; humidior reperitur in corpore pituita & ſanguis; ſed his partibus exceptis ſi cum reliquis conferatur, maxime frigidum & humidum cẽſebitur. Facta [h] aũt fuit cerebri ſubſtantia frigidior, vt temperaret calorem ſpirituum a corde aſcendentium, & minus inualeſceret cum exercentur animales actiones; humidior verò vt bene figurari poſſet, & ne nimis exiccaretur neruorũ motu: eiuſmodi temperationem ſequitur mollities neceſſaria vt accipere poſſit rerũ ſimulacra & accomodari ad neruos procreandos; poſtulat tamen eiuſmodi temperies moderationem quandam, in qua materiæ ſanitas proprie conſiſtit. At forma ſana tunc dicitur cum figuræ ſuperficiei, cauorum, magnitudinis, numeri, ſitus moderationem ipſa quoque retinet: [i] figura cerebri eadem eſt quæ capitis, quod non penitus rotundum
C eſt, ſed à priori & poſteriori parte prominet. Superficies læuis cerebro conuenit, non aſpera: caua de quibus ſupra [k] locuti ſumus mediocriter patere oportet: magnitudo cerebri debet eſſe inſignis cum quadam tamen moderatione; paruum [l] ſemper malum eſt, quod tamen iuſto maius eſt, non ſemper bonum, ſed tantum vbi bene figuratum ſit & bonam conſtitutionẽ præſeferant inſtrumenta ſenſus & motus, quæ inde proficiſcuntur: reſpondet [m] autem magnitodini caluariæ, implet [n] enim ipſam vniuerſam præterquam in ſenibus, in quibus ſiccеſcit, & non ita tumet vt ipſam totam expleat, ſicut in iunioribus; in quibus tamen non ita plenum eſt, vt non dilatetur & contrahatur, plenius tamen eſt quam ſenibus, & ideo vbi concutitur, minus offenditur quam illis. [o] Valde autem [p] humidum naſcitur cerebrum & ideo grandius, quod euenit etiam oculo: proceſſu ætatis ſubſidet & minus efficitur, ac ſubſtantiæ craſſioris concocto humore. De numero & ſitu cerebri quem enarrauimus nihil attinet dicere, cum manente vita neceſſe ſit perpetuò eam ſanitatem ſeruari quæ in ipſis conſiſtit. Sanitatis cerebri cauſæ fuerunt illæ quæ primo ipſum conſtituerunt, principia videlicet procreationis, ſemen & ſanguis, quantitate & qualitate moderata: deinde iuſta adiectio ac detractio per inſtrumenta artis, à quibus animales, vitales, ac naturales facultates ſecũdum naturam vna cum ſanitate aut
D conſeruatæ ſunt aut etiam reſtitutæ. Effecta ſanitatis cerebri ſunt primo actiones animales quæ ſecundum naturam ab intelligentia, ratione, memoria, ſenſu & motu emanant; in his ponere oportet ſomnum, vigiliam, & inſomnia, quæ cum longiorem tractationem poſtulent, paulo [q] poſt à nobis ſeorſum exponentur, vbi reliqua effecta ſanitatis cerebri enarrauerimus. Sunt autem hęc qualitates veluti debita mollities ac laxitas, & maior in parte priori, minor in poſteriori, ſunt & retenta etiam atque expulſa: retinet cerebrum ſecundum naturam ca à quibus alitur, expellit ea quæ ſuperant quantitate vel qualitate aliena: [r] parauit autem natura vias per quas purgaretur longe plures quam in alijs partibus, eo quod cerebrum & oſſe tegatur duro & ob facultates quas continet præſtantiſſimas, maxime purum eſſe debeat, & inane. [ſ] Supra autem documus vapores ac fuligines nequeuntes per oſſis denſitatem exhalare ſiue in ipſo cerebro gignantur, ſiue ab inferioribus partibus ad ipſum aſcendant, per caluariç futuras expirare quamquam flatus in cerebro ſternutamentum excitans per nares expellitur; quæ vero craſſiora ſunt, detrudi per nares & palatum, nonnunquam [t] etiam per aures, & oculos, vbi copioſa ſint quemadmodum infantibus; ſequuntur etiam ſanitatem cerebri imperfectam effecta quædam præter naturam vt grauitas capitis & deſtillatio.

e Ariſt. in li. de ſenſu c. 5. & in lib. de ſom. c. 3
f 2. lib. de part. animal. c. 7.
f 8 libro de vſu par. c. 2
g Auic. 1. 1. doctr. 3. c. 2
h Auic. 1. 3. tract. 1. c. 2.
i Gal. de arte med. c. 11
k Cap. 4. huius libri.
l Gal. de arte med. c. 11
m Galc. 6. de morb. vulg cõ. 3.
n Galc. 3. 6. de morb. vulg. cõ. 1. & 7. lib. aphor. c. 58.
o Gal 7. lib. aph cõ 58.
p Ariſ 4 de gen. cap. 4. & 2. de par tib. c. 7.
q In hoc eodem cap.
r Gal 1. lib. de tuen. valet c. 13.
ſ Cap. 4 huius libri.
t Gal 3. lib. aphor comment. 24.

De vigilia, ſomno, & inſomnijs. *Cap. VII.*

DE vigilia autem & ſomno atque inſomnijs nunc agendum ſupereſt; eorum enim vis E
explicanda eſt vt intelligatur qualia eſſe debeant, cum inter effecta ſanitatis cere-
bri referuntur, qui à græcis dicitur ὕπνος, à latinis ſomnus; & quæ dicitur ab his
vigilia; ab illis vocatur ἐγρήγορσις nam ἀγρυπνία [a] præter naturā eſt & ſymptoma
quoddam. Definitio tam vigiliæ quam ſomni ex communi notione, quam omnes de ipſis ha-
bent, facilè colligitur; dicunt autem omnes hominem vigilare cum eius ſenſus ſuo munere fun
guntur, dormire cum ab hoc vacant, ita vt ambo ad communem ſenſum ſpectent [b] cum pro-
priorum omnium communes ſint: oſtendimus [c] enim communem ſenſum ea cognoſcere quæ
a quinque proprijs referuntur vt colorem, ſonum, odorem, ſaporem, calorem, & ſolum eſſe eo-
rum omnium iudicem, atque alijs cunctis ſentiendi vim impertire; quare cum alij omnes ſuum
officium faciunt, neceſſe eſt hunc quoq. exerceri, eum alij otioſi ſunt, ipſum quoque otiari:
quamobrem ſi tam vigilia quàm ſomnus ad proprios omnes ſenſus pertinet, neceſſe eſt primū
pertineat ad communem, à quo proprij obtinent ſentiendi vim. Vigilia ergo non aliud eſt quā
exercitatio ſeu actio ſenſus communis: ſcribit Ariſt. [d] voluptatem eſſe actionem, & idcirco vi
giliam iucundiſſimam eſſe, cum ſit actio; ſomnus contra vacatio eſt ſenſus communis & propte
rea reliquorū ſenſuum à ſuo opere, & ſicut vigilia eſt actio, ita ſomnus priuatio actionis; alligā F
tur dormientibus ſenſus, ſoluuntur vigilantibus, & propterea [e] dicitur ſomnus vinculum ſen-
ſuum, vigilia ſolutio. Verum in ſomno vna cum partibus ſentientibus quieſcunt ēt illæ quæ vo-
luntate mouētur; neque enim excitatur ad motum voluntarium animal, niſi appetat proſequi
cōmodū aliqđ aut declinare incōmodū, quod ſine ſenſu [f] & cognitione nullo modo fieri pōt:
quamobrē ſi in ſomno non ſentimus, neceſſe eſt ēt non moueamur, [g] ſed oēs partes q̄ parent
uolūtati quieſcāt vno thorace excepto, [h] qui ob reſpirationis neceſſitatē aſſiduè viciſſim di-
latatur & contrahitur, alioquin extingueretur innatus calor & ſimul cū eo uita deficeret: adeo
autem moleſtū eſt impedimentū reſpirationis ut moueat aliqua ex parte ſenſum dormientis,
ita tamen obſcurè ut non imprimatur imago eiuſmodi uoluntatis in aīo ſed effluat, atque ela-
batur, adeò ut homo cum iam experrectus eſt, non meminerit ſe mouere thoracē uoluiſſe. Mul
ta etiam facimus uigilantes ad quæ parum animus eſt intentus, & propterea in memoria non
hærent, neq; recordamur ea effecta fuiſſe à noſtra uoluntate; itaq; non mirū eſt ſi cum dormiē
tes thoracē mouere uoluimus experrecti prorſus eiuſmodi uoluntatis obliuiſcamur; quieſcunt
igiť in ſomno ſenſus, quieſcit facultas illa mouēdi, quæ in nobis ſita eſt nobiſq. paret, ſed ſimul
etiam quieſcit mens [i] & ſopita languet, & idcirco per ſomnum nihil intereſt inter [k] bonos &
malos, inter doctos & ignaros, inter miſeros & infelices. Verum quāuis dormientibus uacent G
actiones omnes animales à ſuo munere, definitur tamen ſomnus uinculum ſeu priuatio ſenſus,
ad quem maxime pertinet & cum quo aliæ facultates ſimul ſuo munere priuantur. Dijudica-
re autem ſit ne ſomnus affectio, an opus aliquod naturæ, Galenus [l] difficilè exiſtimauit, ſi qui-
dem tantum abeſſe uidetur ut ſit opus ſeu actio ut definiatur actionis priuatio; ſed quia nō fit
ſine aliquo naturæ opere, uidetur aliquo pacto opus: profectò ſi ad cauſam reſpiciamus, eſt o-
pus naturæ, quæ dum concoquit cerebrum uaporibus implet, qui (ut [m] ſuo loco docebimus)
ad cerebrum aſcendentes obſtructionem, & ſomnum afferunt, ſed cum ſit priuatio ſenſus, ſi
ad hūc ſpectemus, debebit affectio exiſtimati: afficitur enim ſenſus cum per ſomnum ſuum of
ficium facere prohibetur, & uim quā habet non exercet: propterea Ariſtoteles [n] ſomnū ſcien
tiæ, uigiliam contemplationi comparat. Poetæ [o] autem appellant ſomnum cognatum, patrē,
imaginem ac ſimulachrum mortis, cum dormientium corpora ritu cadauerū proiecta iaceant,
& animus præ languore corporis nec mēbris uti nec ſenſibus poſſit: non uidet [p] homo nec au-
dit, oculis & auribus patentibus, non percipit ea a quibus tangitur; quanuis autem omnes qui
dormiunt ſenſu priuent, non tamen quæuis priuatio ſenſus ſomnus exiſtimari dēt, ſed ea tantū
quam afferunt vapores, qui ab alimento, dū conficitur, excitantur, vt Ariſtoteli [q] placuit, qui
ſomnum minime iudicauit illā priuationem ſenſus, quæ accidit cū anima deficit, cum arteriæ H
ceruicis adſtringuntur, cum homo à mente deſeritur, & propterea non ſentit, ita vt teſte Hip-
pocrate [r] doloris cauſam aliquādo non percipiat; complures autem in ſomno differentiæ at-
tenduntur cum alius longus, [s] alius breuis ſit; alius grauis, alius leuis; alius ſine uiſis ſomnio-
rum, alius cum his, & varijs, non vniuſmodi.

His ita cōſtitutis de vigilia, ſomno atq. eius differētijs, ad cauſas pgere oportet, & primò ad
finē ad quē referť, deinde ad vim effectricē à qua pficiſciť. Propoſitū [t] naturæ in ſōno inſtituē
do duplex fuit, vnū vt ſenſus atq; aīalis facultas quieſceret, alterū [u] vt alimēti coctio pficereť.
Facultates cęleſtes, q̄ ppetuę ſūt, cōſtātiſſimo & æquabili motu cęlum conuertunt, non labo-
rant, non defatigantur, non egent refectione, quod non euenit facultatibus, aīalibus q̄ cū ſpiri-
tibus vtantur, qui aſſiduè exhauriuntur, viciſſim quietem poſtulant, qua earū actio interpelle-
tur, vt interim ſpiritus recreētur, & reuerti poſſint ad munera vſitata. Affecit natura ſenſu aīal
vt ſentiret, id quod accidit dū vigilat: hoc ſi perpetuò fieri potuiſſet, nihil fuiſſet antiquius; ſed
cum hoc fieri nequeat, neceſſe eſt vigilia ſomno interpelletur: communis eſt hic omnium ſen-
tientium [x] quadrupedum, ſerpentum, volucrum, piſcium, inſectorum, ſed multò eui-
dentior

a Gal. 2. li. aph. com. 3
b Auer. 2. collig. c. 21
c Supra c. 3
d 12. metaph. 39.
e Ariſto. in lib. de ſomno. c. 1.
f Ariſt. lib. 3. de anim. 44.
g Gal. 4. li. aph. 15.
h Gale. li. 2. de mo. mu. c. 6.
i Gal. 1. lib. de ſympt. cauſ. c. 8.
k Ariſt. li. [illegible]
l Gal. de hectic. c. 13 de inſtru. odorat. c. 5.
m In hoc eodem ca.
n 2. lib. de aīa tex. 5.
o Gal. li. 3. de cau. pul. c. 9. Orpheus in hymno de ſomno.
p Auer. li. 2 collig. c. 21.
q in lib. de ſomno c. 2.
r li. 2. aph 6
s Gal. lib. 2. aph. com. 3
t Ariſt. 1 li. de ſomno c. 2.
u Gal. li. 1. de cau ſympt. c. vlt.
x Ariſt. lib. de ſomno c. 1. 4 de hiſto. an. c. 10

Digitized by Google

A dentior eſt in ijs quæ palpebtas habent;quæ ſenſu carent veluti lapides atque inanima corpo
ra,& ſtirpes nec vigilare dicuntur nec dormire. Coctio autem per ſomnum perficitur quod,vt
paulo poſt ſubijciemus, calor tunc ad viſcera ſecedat, & perfectius exercear ſuum munus;
ad eiuſmodi ergo duplicem finem retulit natura ſomnum. Sed [a] quidam ad nullum finem fuiſ
ſe conſtitutum ſomnũ credunt argumentis probabilib.adducti: Veluti quod ſomnus ſit priua
tio,& idcirco ad nullum finem dirigatur; tum quod pro ſomno ſola quies ſufficere videatur,
cum Hippocrates [b] in omni corporis motu,vbi laborare cœperit,quietem ſtatim auferre laſſitu
dinem dicat, ita vt non neceſſarius ſit ſomnus;dein quod etiam ſine cibo accedat & potione,
& propterea non pertineat ad coctionem; Quibus omnibus facile eſt reſpondere: quod enim
dicitur ſomnum eſſe priuationem,non ſimpliciter conceditur, ſed tantum ratione habita ſen-
ſus communis, qui ſuum munus exercere prohibetur;alioquin ſi cauſam intueamur, eſt na-
turæ opus, quæ cum concoquit alimentum vapores ad cerebrum transfert, & ibi relinquit,
quod autem relinquitur poſt actionem [c] appellatur opus: [d] ex contrariis etiam vnum haber
vim habitus, alterum priuationis, quamuis re vera vtrunque ſit habitus; Somnus igitur qui
vigiliæ contrarius eſt, licet priuatio ſit, aliquo pacto tamen eſt habitus, & opus. Sed eſto
etiam,ſit ſimpliciter priuatio,& per ſe ad nullum finem dirigatur non propterea efficitur quo-
B minus natura quæ ſomnum conſtituit,ad aliquem finem ipſum retulerit, vt ad ſalutem anima-
lium per refectionem ſpirituum,& coctionem alimenti: neque ſufficit ſola quies, valet enim
ad laſſitudinem duntaxat ex labore ortam non tamen ad recreandos ſpiritus ſenſuum exerci-
tatione exhauſtos, ſed neceſſarius eſt ſomnus qui ſi accedat etiam vbi cibus & potio non ſu-
mitur vt feſſis, & poſt multam vigiliam, non eſt verus ſomnus, ſicut ille qui fit per coctionem
alimenti:hunc enim duntaxat [e] Ariſtoteles verè ſomnum appellat. Propoſitum igitur naturæ
in ſomno eſt non ſolum refectio ſpiritum,qui in vigilia exhauriuntur, ſed etiam perfectio co-
ctionis alimenti,perficitur aũt nõ quod ſomnus per ſe aliquid præſtare poſſit, ſed quod per ip-
ſum cõtrahatur,calidũ innatũ,à quo [f] tanquã a cã cõficitur quicquid in corpore noſtro coqui-
tur;quemadmodum enim tempora anni nihil per ſe præſtãt,ſed per [g] temperationem,qua tũc
præditus eſt aer:ita nihil per ſe efficiunt ſomnus & uigilia,ſed quicquid præſtant, tribuendum
eſt calori innato,qui per ſomnum contrahitur ad partes internas, qui per uigiliam in corpore
effunditur, & ad externas euocatur quo fit ut dormientibus externæ partes refrigerentur, in-
ternæ caleſiant;contra uigilantibus,quod præclare traditum fuit ab [h] Hippocrate. Sed cum du
plex ſit innatus calor,alter inſitus,alter influens,qui inſitus eſt, non mouetur loco, ſed in ijſ-
dem partibus reſidet, dum ſeruatur uita. Ille qui à uiſceribus influit in uniuerſum corpus
C commutat locum una cum ſpiritu, & ſanguine, in quibus reſidet. [i] Mouetur autem aſſidue
nunc ad exteriores partes, nunc ad interiores, ſine qua uiciſſitudine motus minime ſubſtine-
retur;cũ fertur ad exteriorẽ partem exhalat ac temperatur,cum ad interiores reuertitur alitur
nequit enim ſine paſtu permanere:ob eandem [k] cauſam in lucernis ac cereis flamma modo ſur
ſum mõ deorſũ fertur,alioquin nõ ſubſtinerẽ. Eadẽ rõ eſt caloris influẽtis in corpore noſtro,
qui niſi eo duplici motu aſſidue uteretur, deficeret, id quod euenit cum animal mouetur mo-
tu cordis & arteriarum: ſed præter hanc uiciſſitudinem motus aſſiduam fertur ob quoſdam
animi uel corporis affectus impetu quodam ad partes interiores, & ibi retinetur, ob alios ad
exteriores, ubi ſimiliter inſiſtit: [l] fertur ad internas partes, ibique diutius retinetur, per ti-
morem & ægritudinem, ut natura declinet quæ moleſta ſunt,contra per ſpem & gaudium, ut
perſequatur quæ iucunda euocatur ad partes externas; ex effectibus corporis cum accidit
horror [m] confugit ad internas partes, ut noxam illam deuitet, ſed contrahitur etiam in ſom-
no,cum animus quieſcit neque amplius fundit ſpiritus ad partes exteriores, ut ſentiant & mo
ueantur,ſicuti dum anima, vigilat:quamobrem in ſomno vt paulo ſupra monſtrauimus,exter-
næ partes fridiores ſunt, præſertim à principio, nam procedente tempore,calor qui contra-
ctus erat,potentior redditus funditur in vniuerſo corpore,atque adeò ad cutem euocatur vt
D quibuſdam moueat [n] ſudorem,atque hic motus ipſius caloris ſecundum naturam eſt. Cæte-
rum in ſomno non ſolum intro reuocatur quieſcente animo, ſed etiam repellitur à frigore
quem impulſum Ariſtotelis [o] naturalem & ἀντιπερίστασιν appellat, impellitur enim a frigore
interno ſumpti cibi & potionis, quibus priuſquam caleſiant reſrigeratur calor innatus,non ſe
cus quam flamma ſtatim impoſitis lignis,& ita contrahitur atque auctus alimenti coctionem
perficit, atque hoc nomine ſomnus confert ad concoquendum: quod ita eſſe magno argu-
mento ſunt [p] qui alioquin ventriculo bene affecti, cum ſomnus creptus eſt, & continua-
ta vigilia,minus probè cibum concoquunt: tum illi qui [q] ſi noctu ſitientes crapulam edor-
miſcant, à ſiti vindicantur; illi præterea qui prauis cibis vſi, ſi feſſi dormiant ob grauiorem
ſomnum eiuſmodi prauitatem ſuperant,neque læduntur ſicuti ſi vigilarent. Hanc ſomni vim
confirmat Hippocratis [r] cum ait, labor articulis & muſculis cibus & ſomnus viſceribus:effi-
cit labor vt muſculi & articuli bene alantur,& bonum habitum acquirant, idem præſtat ſom-
nus in viſceribus, quod per calorem alimenti coctionem perſiciat; ex his facile patere po-
teſt naturæ propoſitum in ſomno conſtituendo,cum primum eius inſtitutum [s] fuerit vigilia,
neceſſarius.n.fuit ſomnus,ſi debuit animal ſeruari,per quẽ & reficerent ſpiritus, qui dũ ſenſus

a Argẽter. comm.3.in Gal. de arte med.
b li 2. aph. 48.
c Gal.li. de nat. fa. c.2.
d Ariſt.li 2 de generat. & corruptione & 1. phyſic.
e In l.de ſõno c.3.
f Gal. 4. 6. de morb. vulg cõ.14.
g Gal.li. 3. aph. cõ.4
h 4. 6. li.de morb. vul. com.14.
i Gal. 3.li. de cau.pul. c.9 & Gal. 1.apho. cõ. 5.
k Gal. de uſu reſpir.c. 3.
l Gal 2.de ſymp.cauſ. c.5.
m Ga. de rigore.
n Ariſt 2.li. prob.16. & 28.
o In lib. de ſomno.c 3.
p Gal. 3.de ſymp.cauſ. c.1.
q Hip. 5. aphor.27
r 5. 6. de morb. vul. 10.
s Gal. de inſtru. odor. c.5.

exercetur exhanriuntut, & perficetetur coctio alimenti, quod vbi iam confectum eſt per vigiliam diuiditur in vniuerſum corpus. E Verum quia conſtituto fine non ſtatim ſequitur ſomnus, aut ſenſus ſuo munere vacat, niſi ſit quod ipſum accedere cogat, [a] natuta autem vbiqne vna eum inſtituto fine neceſſitaté molitur, ob quam fiat; quamobrem quærendum eſt, vt præcepit Atiſt. [b] quo facto in corpore noſtro ſomnus accedat, hoc eſt quæ ſit cauſa ipſum efficiens: facile autem inuenietur, ſi quo pacto vigilia ſecundum naturam fiat, in memoriam reuocemus, id enim quod vigiliæ cauſam affert, ſomnum efficit. Vigilat ergo animal, & ſenſus ſuum munus exercet, vbi & adeſt ſpiritus ſentiendi vim præbens, & iter pater, per quod impertiatur partibus ſentientib.

Duo itaq. vigiliam faciũt, præſentia ſpiritus, & aditus patẽs, cum verò alligãtur ſenſus, neq. poſſunt ſuum officium facere, neceſſe eſt contrariæ cauſæ concurrant, abſentia videlicet ſpiritus animalis, aut vbi hic præſens ſit, iter interclusũ: deſideratur ſpiritus animalis, cum aut non amplius gignitur, aut genitus ſtatim conſumitur, non gignitur in animæ defectione, quod à corde non feratur amplius vitalis ſpiritus, ex quo procreetur. Idem accidit alligatis in ceruice [c] arterijs, per quas vitalis ſpiritus ad cerebtum aſcendit, abſumitut interdum ille, qui genitus eſt, ita vt homo conniueat, & attollere palpebras non poſſit, veluti cum morti propinquus eſt, quemadmodum Hermocrates ille, quem deſcripſit Hipp. 3. lib. de morb. [d] vulg. & cum hæctica [e] febre laborat, aut cum maximo dolore [f] cruciatur. F Qui equuleo torquentur, vt ſceleſtũ ac neſarium facinus fateantnr, videntur interdum medio in tormento obdormiſcere. Ob quãcunque cauſam abſint animales ſpiritus, homini qui non ſentit, nõ propterea obrepit ſomnus, ſed adimitur ſacultas [g] vigilandi, & non appellatur vere ſõnus, ſed magis inexpugnabilis dormiendi neceſſitas, quæ græce κάρος [h] dicitur. Cũ verò adeſt copia ſpirituum animalium, poteſt animal priuari ſenſu, quod claudatur aditus, per quem permeare debet ſiue obſtruatur, ſiue adſtringatur; ſecundum natutam nunquam adſtringitur, ſed tantum obſtruitur à vaporibus duntaxat, qui excitantur dum alimentum concoquitur, & ad cerebrum aſcendunt, atq; ipſum implent. Hæc autem vna cauſa eſt ipſius ſomni naturalis, de quo conuenit inter Ariſtotelem [i] & Galenum, [k] quanquam de loco diſſentiunt vbi vapor obſtructionem faciens ſpiritibus aditum intercludit, quem Ariſtoteles [l] cum cauſa ſomni requiritur, ſimul requiti voluit. Aſſentitur Galenus [m] Platoni, [n] qui ſenſum communem in cerebro collocauit, vbi neceſſe eſt fiat obſtructio, ſi aditus intercludi debet ſpiritui animali; hanc ſententiam cõprobant cerebri affectiones illæ, qnæ eiuſmodi obſtructionem augentes ſomnum augent, tollentes tollunt; auxilia item quibus ſuccurrimus aut nimis continuatæ vigiliæ, aut grauiori ſomno: admouentur enim hæc ad caput, quod in eo ſecundum naturam fiat eiuſmodi obſtructio. G Ariſtoteles [o] verò qui voluit cor domicilium eſſe ſenſus & aliarum omnium facultatum, in corde fieri eiuſmodi obſtructionem tradidit: ſed cum fateatur vapores, quod calidi ſint, ad cerebrum ferri, commentus eſt eos refrigerari ab huius frigore & veluti in pluuiam conuerſos ad cor deſcendere, atque ibi obſtruere aditum, per quem ſpiritus debent permeare. Nos qui cum Platone, & Galeno [p] monſtrauimus domicilium ſenſus communis eſſe cerebrum, in ipſo quoque obſtructionem, & ſomnum fieri volumus, non in corde, cum non thoraci [q] ſed capiti remedia imponantur, per quæ coercetur aut accerſitur ſomnus, locus verò vnde excitantur ab alimento vapores, qui ad cerebrum tendunt, potiſſimum in ventriculo eſt, quod patet quia paulo poſt cibum ac potionem accedit ſomnus, dum in ventriculo fit coctio: nam vbi iam perfecta eſt, & quod ex alimento vtile eſt, allicitut à venis, finiri ſomnum conſtat, & exercitari animal: quamobrem difficile videtur Atiſtotelis [r] ſententiam tueri, qui eos vapores ab alimento ex venis excitari credidit, & propterea minus ſomniculoſos eſſe ait eos, quibus venæ latæ ſunt quam quibus anguſtæ, quod vapores magis exhalent, & minus retineantur, minuſque ad cerebrum tendant in illis quam in his; quamquam nullum ſequetur incommodum ſi dicamus aliquid ad ſomnum conferre vapores qui ex ſecunda coctione quæ fit in iecinore excitati per venas cerebrum petunt, neque hoc pugnat ſententia [ſ] Galeni qui voluit H facta coctione cum diſtribuitur alimentum excitari animal à ſomno poſtquam ſcilicet cibus conuerſus eſt in ſanguinem, ille enim proprie diſtribuitur neque alio pacto dormit fętus in vtero ſi ille ſomnus dicendus eſt, niſi quod vapores alimenti per venas tranſeunt ad cerebrum. Neque negandum eſt, quod ab Ariſtotele traditur de venis anguſtis & latis, vt per has exhalet magis vapor, & ideo magis ſomnum excitet, per illas contra. Hoc autem quod de venis dicitur valere etiam videtur in neruis & canalibus, per quos exit à cerebro ſpiritus ſentiendi vi præditus; ſi canales lati non facile fit ſomnus, quod exhalent vapores ſicuti ſi anguſti. Sed dubitatio accidit cur vapores qui a ventriculo uel etiam à iecinore, dum eſculenta & poculenta concoquuntur, ad cerebrum aſcendunt, non ita affetant ſomnum poſt prandium, ſicuti poſt cœnam? Soluitur autem, quod poſt prandium non ſit propoſitum animo quieſcere, ſicuti poſt cœnam, ſed in cogitatione aliqua aut etiam actione verſari & ferri vna cum ſpiritibus ad partes exteruas, quamobrem & vapores, & obſtructionem illam ſuperat, & nullo pacto ſuperatur, aut ſopitur, quod euenit interdum etiam poſt cœnam, vbi cura, negocio, aut cogitatione aliqua intentus eſt; quare non

a Gale. 14. de vſu par. c. 9.
b 8. li. phyſ. tex. 51.
c Ariſt. in libro de ſomno c. 2.
d Hippoc. 1. tertij epid. tex. 12.
e Gal. 1. de differ. febr. c. 9.
f Gal. 4. de loc. affect. c. 2.
g Gal. 1. de differ. feb. c. 9. & Ariſtot. in lib. de ſom. c. 7
h Gal. 4. de loc. aff. c. 2.
i In lib. de ſom. c. 3. 8. lib. phyſic. tex. 51.
k 1. lib. de ſympt. cau. c. 8.
l 8. lib. metaph. tex. 13
m 1. d ſym. cauſ. c. 8.
n In Timæo & in Theeteto.
o In lib. de ſom. c. 2. & 3. & 3 li. de part an. c 4
p Sup. c. 3.
q Gal. 1. de ſymp. cauſ. c 8.
r In lib. de ſomn. c. 3.
ſ 3. libro de cauſ. pul. capit. 9.

A re non eſt quod miremur ſi poſt prandium vigilamus: huc accedit quod noctu cœnamus, quo tempore minus abſumuntur vapores cibi & magis ad interiores partes repellitur calor innatus; cõtra prandemus interdiu, cum ob aeris calorem magis conſumitur vapor, qui obſtruere cerebrum debet, & magis euocatur innatus calor ad partes externas, quanquam compluribus etiam pranſis in promptu eſt ſomnus, ſed vt diximus, eripitur à negocijs, à curis, à cogitationibus: balneum [a] aquæ dulcis ſomnum facit, niſi aliud quid urgeat, hoc eſt niſi animus, intentus in re aliqua ſit.

Quanuis autem efficitrix cauſa ſomni ſit ab huiuſmodi vapore, plurimum tamen conducit ad eum mouendum innati caloris contractio, & reuocatio ſpirituum ad internas partes, atque animi quies vt qui cum in cura & cogitatione verſatur, obſtructionem ſuperat, & ſomnum aufert, ita cum quieſcit neque fertur vna cum ſpiritibus & calore ad partes externas, perfectius concoquitur alimentum, pluresque aſcendunt vapores ad cerebrum, maioremque obſtructionem ac ſomnum faciunt; quo fit vt arctius dormiant homines, cum calor magis ad internas partes repellitur, veluti noctu, atque hyeme, non quo contractio ipſa caloris proprie ſomnum efficiat, cum hic proxime à vaporibus cibi proficiſcatur, ſed quod efficiendi ſocia ſit. Naturalem igitur ſomnum proxime affert ſola abſtructio, quam in cerebro efficiunt vapores, qui à ventriculo aſcendunt dum alimentum concoquitur. Quod ſi obijcias ie-
B iunos et conſopiri, vbi multum aut [b] laborarunt, aut diu etiam [c] vigilarunt: concedemus quidem eos dormire non tamen dabimus eiuſmodi ſomnum eſſe naturalem, quem tãtũ [d] efficiunt vapores ab alimento excitati: qui de via feſſi ſunt ſæpe cum ad diuerſorium venerunt antequã cibum ſumant, conſopiti grauiter dormiũt, quo nomine etiam frictiones [e] ad dormiendum cõducunt. Qui diu vigilarunt aliquando vel totum biduum dormiunt, quare vbi ſomnus difficilis & incertus eſt, cogimus hominem [f] ad multam noctem vigilare, ſic enim denique dormitat; cauſa dormiendi tunc eſt partim obſtructio, quã [g] humor efficit, qui in feſſo corpore liqueſcit, partim quod innatus calor exhauſtis ſpiritibus ad internas partes confugiat, vt alatur, & recreetur; habet enim vt nonnulli [h] volunt vim qua eiuſmodi reditu ad internas partes ſe tueatur, perinde ac ſapiens & callidus Imperator, vbi inſtructam aciem in maximum periculum & extremum pene adductam perſpicit, receptui canens reuocat in caſtra. Poſt multum igitur laborem, & diuturnam vigiliam remeat calor ac ſpiritus ad partes internas: quod ſi tunc vapor ab alimento ſumpto cerebrum obſtruat, dicetur hic cauſa principalis: contractio uerò caloris, & reuocatio ſpirituum ad partes internas adiuuans, ob quam grauius homo dormiet; in ieiunio efficit ſomnum præcipue humor liqueſcens, quo ſimiliter confert reuocatio caloris. recte autem monuit [i] Auicenna ſomnum, qui poſt laborem aut uigiliam uenit, non eſſe ſecundum
C naturam ſicut neque cibi cupiditas illa, quæ accidit ubi corpus nimis exinanitur. Similis naturali ſomno eſt ille, quem facit balneum [k] aquæ dulcis, & aqua calida diffuſa prope nares. Galenus ut ſomnum faciat ijs qui ex uini potu capite dolent in balneo ueſpere perfundit caput aqua calida; feruntur enim ad cerebrum eius uapores, & obſtruendo prohibent quo minus ferantur ſpiritus ad partes externas: eſt enim obſtructio hæc non abſimilis illi, quam faciunt uapores ab alimento exhalantes, & propterea ſomnum affert non grauem, qualis accidere ſolet quibuſdam ægrotãtibus, qui græce dicitur [l] ὑπνώδης, tum κῶμα & [m] κάρος: oritur autẽ ex obſtructione, [n] quam faciunt uapores in febricitantibus, cũ ſucci putreſcere incipiunt initio acceſſionis, aut etiam per totam acceſſionem, cum febris à putreſcente pituita proficiſcitur: eiuſmodi ſomnus grauis ac longus præter naturam multo magis accidit cum cerebrum a craſſis, glutinoſis, ac frigidis ſuccis obſtruitur, quod ſi tunc cum priuatione ſenſus lædatur motus thoracis, uocatur [o] ἀποπληξία: nam ubi κάρος ſimpliciter eſt, animal ſenſu priuatur inuiolato motu thoracis; accidit autem hoc non tãtum vbi cerebrum à craſſis & glutinoſis vaporibus aut ſuccis obſtruitur, ſed etiam vbi refrigeratur, quo nomine ſtupefacientia [p] medicamenta, ut pro lenitione doloris ſtuporem, ita pro ſomno faciunt inexpugnabilem quandam dormiendi
D neceſſitatem. Frigore ſpiritus extinguũtur, vapores verò & ſucci, ſi qui ſunt, craſſiores fiunt, ita vt maiorem obſtructionem afferant; iter per quod tranſire ſpiritus deberet anguſtius redditur, & ita animal priuatur ſenſu, quod euenit etiam vbi alioquin cerebrũ adſtringitur, [q] icto capite aut percuſſis temporum [r] muſculis, aut cum fracta caluaria ab imperito [s] chirurgico os ſecante laminæ cuſtode membranæ demiſſa cerebrum comprimitur; ſed magis adhuc adſtringitur iter ſpirituũ vbi cerebrũ inflammetur, quo fit vt æger non ſentiat, ſed grauiori ſomno oppreſſus eſſe videatur. Statuamus igitur priuari animal ſẽſu cũ aut deſũt ſpiritus animales, aut aditus intercluditur: cum deſunt dicamus non accedere ſomnum, ſed auferri facultatem uigilandi, cum intercluditur aditus, accedere ſomnũ ſecundum naturam quidem, vbi hoc fiat propter obſtructionem, quam afferunt vapores ab alimento excitati, ſimilem naturali, cum obſtructionem afferunt vapores ab aqua calida exhalantes, aut humores ob multos labores, & diuturnam vigiliam liquati: præter naturam vero cum aut obſtruitur cerebrum à vaporibus, aut ſuccis craſſis, frigidis, ac glutinoſis, aut anguſtior redditur aditus ob vim frigoris, ob inflammationem, ob compreſſionem ex ictu factam; atque hic (vt iam oſtenſum eſt) non eſt ſomnus, ſed inexpugnabilis quædam dormiendi neceſſitas. Sed ad ſom-

a lib. de tu. va. c. 4.
b Gal. 1. li. de ſympto. cau. c. 8.
c Gal. 3. l. p dictionum com. 29.
d Ariſt. in lib. de ſomno c. 3.
e Gale. 11. m. c. 3.
f Gal. 4. 6 d' morb. vul. com. 17.
g Ariſt. in l. de ſomno. c. 3.
h Auerr. 2. li. colliget, cap. 21.
i 1. fen. l. 3. tract. 4. c. 1.
k Gal. 4. li. de tu va. c. 4. & 10. li. d' med. met. c.
l 2. li. catatop. c. 1.
m Ariſt. in lib. de ſom. c. 3.
n Gale. 2. li. apho. cõ. 3. & 4. lib. de loc. aff. c. 2.
o Gale. 4. li. de loc. affe. c. 2.
p Ga. l. 1. de ſymp cauſ. c. 8.
q Hyp. 7. li. aph. 14.
r Hip. 2. li. de artic. 21.
ſ Gale. 4. de loc. aff. c. 2.

Digitized by Google

ad ſomnum faciendum lenis ſonus, cantus, & aquæ murmur etiam conducit, his qui à mente deſtituuntur, cum dormire nequeunt, accerſit ſomnum Silanus iuxta cadens, vt vtar uerbis E

a Lib. 3. ca. 18.
b Gal. 1. de tuen. ual. c. 7.
c In lib. de diuin. prouid. c. 3.

Cornelii [a] Celſi, nutrices [b] cantu infantibus non modo fletum ſedant, ſed etiam ſomnum mouent. Mçcenas vt ſcribit Seneca [c] amoribus anxius, & moroſæ vxoris quotidiana repudia deflens, ſomnum per ſymphoniarum cantum ex longinquo lenè reſonantium quærebat; quo pacto antem efficere ſonus ſomnum poſſit, non ita facile eſt explicare, cum neque ſpiritus abſumat, neque prohibeat permeare: profecto non aliud exiſtimandum videtur, niſi quod ſomni principalis cauſa eſt vapor, qui ab alimento excitatur: ſonus vero eo nomine ad ſomnum confert, quod animum cura aut cogitatione intentum ſedat, & pacatiſſimum reddit, ob voluptatem quam affert, ſed cum animus quiеſcit, iam docuimus tunc ſomnum facile obrepere quod vapores ab alimento excitati non ſuperentur, ſicuti quando animus intentus eſt ad aliquid agendum aut cogitandum; vbi tamen maxima ſit intentio, non quieſcit etiam ob ſomnum, neque uenit ſomnus, id quod Horatius [d] his verſibus doctiſſime expreſſit.

d Lib. 3. ode 1.

Diſtrictus enſis cui ſuper impia
Ceruice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt ſoporem,
Non auium citharæque cantus
Somnum reducent. F

e Ariſt. 18. lib. proble. 1 & 7.

Eadem ratio eſt lectionis [e] quæ ſoni, affert hæc ſomnum vbi animus quieſcit, vel quod compræhendat id quod legitur, uel quod deſperet ſe poſſe compræhendere: nam ſi aliquid dubitet, aut requirat, magis excitatur, ita ut pro ſomno ſequatur vigilia ex vehementi intentione obſtructionem ſuperante; adhibetur etiam titillatio pedibus ad faciendum ſomnum, idem autem uidetur præſtare quod cantus & ſymphonia. Sed cum ſomnus non debeat eſſe aſſiduus, quæret quis cum animal ſopitum eſt à quo excitetur? cui reſpondendum eſt aliam eſſe cauſã cum ſponte; aliam cum vi aliqua expergiſcitur; Suſcitatur ex ſomno ſponte, ubi finitur illa cauſa, quæ naturalem ſomnum faciebat, hoc eſt vbi iam perfecta coctio eſt, neque vapores amplius aſcendunt ad cerebrum, aut in eo verſantur, quod iam conſumpti ſint, atque exhalauerint, & quod [f] vtile eſt ex alimento cocto ſeparatur ab inutili, & diuiditur in corpus.

f Ariſt. in libro de ſomno c. 3. & 8. l. phyſic. tex. 41. Gal. 3. de cauſ. pulſ. c. 9.
g Ariſt. 10. probl. 33.
h Gale. 2. 1. de morbis vulg. com. 34.
i Gal. 5. lib. de loc. affect. c. 6.

Excitatur animal interdum, poſt confectionem totius alimenti, ita ut vnum duntaxat ſomnum capiat continuatum, interdum [g] poſtquam aliqua pars confecta eſt expergiſcitur, ſed rurſus ſomnum capit dum altera conficitur: euenit hoc cum eſculenta, & poculenta quę ſumuntur diuerſa ſunt, ita vt quædam celetius, quædam tardius concoquantur; cum una pars cocta eſt excitatur animal, rurſum cum altera concoquitur ſomnum repetit, & ita deinceps expergiſcitur G & redormit, donec omnes concoquantur; euenit item ſuccis crudis qui in corpore noſtro verſantur, ſiquidem cum varij ſunt non [h] omnes ſimul coquuntur, ſed alii prius, alii poſterius: illi etiam ſucci qui craſſi ſunt cum extenuari debeant priuſquam purgentur non omnes [i] ſimul extenuantur, ſed prius qui minus craſſi ſunt, quos extenuatos ſtatim purgamus, deinde alii, ita ut rurſus detur catharticum, quod deinceps fit donec omnes perpurgentur: quare non mirum eſt ſi non ſemper coquitur ſimul totum alimentum, neque ſomnus vnus continuatur, ſed repetitur: hoc pacto igitur animal ſponte excitatur finita obſtructione cerebri quam vapores ab alimento exhalantes afferebant; ſed dum hæc manet excitari etiam poteſt ab alia re ſiue externa & aduentitia, ſiue contenta in corpore quæ ſuo appulſu ſenſum aliquem moueat præcipuè tactum aut auditum: percipiunt enim externi ſenſus dormientis quæ obijciuntur, quod non ex toto ſopiti ſint, neq; [k] enim tanta facta eſt obſtructio vt non accipiant aliquos ſpiritus animales à cerebro, ſemper enim aliqui permeant, ſed plures vbi leuius dormitur, pauciores vbi ſomnus eſt arctior: ſenſus qui plures recipit validior eſt, atque ideirco mouetur appulſu etiam rerum exiguarum, qui pauciores imbecillior, ita vt non percipiat niſi quæ magna obijciuntur. Hoc enim inter agentes atque accipientes facultates intereſſe docuit [l] Ariſtoteles, quod hæ cum minimas res accipiunt, illæ cum maximas agunt, firmiſſime iudicantur: quamobrem cum leuiter dormimus, ſenſus validiores ſunt & idcirco percipiũt quæ obiiciuntur etiã H patua cum grauiori ſomno oppreſſi ſumus ſunt imbecilliores neque mouentur niſi a rebus magnis. Excitatur ergo ex ſomno animal manente adhuc obſtructione quod non ita ſit ſopitum vt non ferantur aliqui ſpiritus ad externos ſenſus. Animus vero intentus ad aliquid agendum aut cogitandum cum cerebrum vaporibus ab alimento aſcendentibus obſtruitur, poteſt non ſolum prohibere ne homo ſomnum capiat, vt paulo ſupra declarauimus, ſed etiam ſi aliquando ſopitus ſit, minimam quamque rem percipere, & ita excitari; noctu ambulabat Themiſtocles, [m] quod ſomnum capere non poſſet, quærentibuſque reſpondebat Miltiadis trophæis ſe ex ſomno ſuſcitari. Inſomnia etiam adeo interdum animo moleſta ſunt, vt hominem ex ſomno excitent. Sed ſatis iam patet quo pacto ſomnus & ſponte, & appulſu rei alicuius finiatur, excitetutque homo ac vigilet, cũ ſanus eſt; quanquam poteſt cum ægrotat cerebro male affecto vigilare præter naturam, ſicut & dormite: oſtendimus oriri ſomnum præter naturam cum cerebrum uel adſtrictum eſt vel obſtructum à ſuccis aut vaporibus craſſioribus, quare vigilia præter naturam fit cum ſumptis cibis ac potionibus, vapores non obſtruunt cerebrum, quod abſu

k Gal. 1. li. de ſympto. cauſ. c. 8.
l Primo li. cœli tex. 117.
m Cic. 14. tuſcul. queſtio.

mantur

Digitized by Google

A mantur & nõ verſentur in eo; abſnmuntur aũt ab exceſſu [a] caloris ac ſiccitatis, quo nomine vinum vetus ac vehemens liberaliter epotum & febris ardens ſomnum eripit: præſentia vero flauę bilis vigiliam affert, non ſolum quatenus calefaciendo ac ſiccando vapores abſumit, ſed etiam quatenus irritat ſenſum & moleſta eſt, non ſinit hominem conſopiri.

[a] Gal. 2. lib. d loc. affec. c. 9. & 4 de præſag. ex puls. 8.

His ita conſtitutis de cauſis à qnibus in vniuerſum oritur ſomnus, ad eas pergere oportet à quibus emanant differentiæ ſomni: diximus enim alium eſſe longum, alium breuem, alium grauem, alinm leuem, alium quietum ac ſine inſomnijs, alium cum his & perturbatum, ac tumnltuoſum. Perpetuum autem eſt vt à quibus canſis oriuntur res, oriantur etiã rerum differentię ab ijſdem ſimilem accipientibus differentiam, ſiue implicite & abſcondite, ſiue patentius & expedirius. Somni longi fiunt à longa cauſa, breues à breui: cauſam longam dicimus eam quæ vim habet longitudinis, quemadmodum multa materia obſtructionem faciens, breuem quæ vim habet breuitatis qnemadmodum pauca: grauitatem ſomni affert cauſa grauis, huiuſmodi eſt quæ valde ſpiritum animalem intercludit, veluti pituita craſſa & glutinoſa; leuitatem cauſa leuis & tennis vapor leuiter cerebrum obſtruens. Reſtat vt cauſam inueniamus cur ſomnus ſit aliqnando cum nonnullis viſis, aliquando cũ inſomnijs, & non vniuſmodi, ſed nunc moleſtis, nunc iucundiſſimis, nunc obſcuris, nunc illuſtribus, nunc veris ac cer-
B tis, nunc tortuoſis, confuſis ac minime conſentaneis, quam vt aperiamns, operę precium eſt inſomniorum natutam paucis explicare.

Inſomnium ἐνύπνιον græce [b] nominatur, quod fiat ἐν τῷ ὕπνῳ, hoc eſt in ſomno: ſunt autem inſomnia viſa quæ ad dormientes veniunt; non tamen quæcunque imagines in animis dormientium obrepunt, dici debent inſomnia, ſed illæ dnntaxat quæ ipſis apparent quatenus [c] dormiunt: nam vbi dormientes quæ objiciũtur externa veluti latranres canes, lumen aliquod quaſi diſtantia audiunt aut cernunr, & cum experrecti ſunt, vere & propinqua comperiunr, non dicunrur ſomniare, cum non quatenus dormiunt ſed quatenus aliqua ex parte vigilent hęc percipiant: non debent igitur viſa hæc dici ſomnia, ſicut neque illa quæ vigilantibus apparent. Facultas ad quam ſomnia referuntur videtur eſſe ſenſus; [d] ſed cum per ſomnium à ſuo munere vacare ipſum dixcrimus, non poteſt eiuſmodi imagines compræhendere, quamobrẽ compræhenduntur ab alia facultate, quæ quòd φαντάσματα, hoc eſt viſa accipiat, φαντασία græce appellatur: differt [e] autem à ſenſu communi quod hic tantum pulſu externarum rerum præſentium mouerur, illa cum abſunt earum imagines cernit, coniungit, ſeparat, quod non tãtum efficit cum vigilamus ſed etiam cum dormimus, tunc enim animus per ſeſe excitatur, verſanturque in eo formæ & actiones, & multa audiri, mulra dici videntur, multaque in eo re-
C uolnunrur, & agitanrur, de quibus vigilantes aut cogitauimus aut egimus, id quod non accidit vbi grauis admodum eſt ſomnus: obruitur enim tunc ea vis animi ita vt nihil percipiat, nihil coniungat & ſeparet, & propterea ſomnus omnino ſit ſine vllis viſis, quod animus vnà cum corpore tnnc ſopitus ſit, adeò vt ſomnium licet per ſomnum fiat, medium quodãmodo ſit inter vigiliam & grauem ſomnum: qnamobrem objiciuntur viſa dormientibus, modo non valde oppreſſi ſint graui ſomno, ſtatim [f] enim à cibo non ſomuiamus quod nimis oppreſſus ſit animus à vaporibus, ſed cum iam fere deferbuit coctio & pauciores vapores ad cerebrum aſcendunt; ob eandem cauſam non ſomniant etiam infantes [g] vſque ad quartum aur quintum annum, nimis enim agitatur eorum animus à multitudine vaporum, ob quam cauſam [h] & in vtero matris quieſcunt, & capita grandiora habent pumilionum modo, q̃q̃ Hippoc. [i] in affectibus infantum ponit timores qui in ſomnis accidunt, qui non acciderent niſi ſomniarent; dicẽdnm autem eſt eos cum bene valent non ſomniare, ſed cum præter naturã affecti ſunt, & proprie cum cibus corrumpitur & lędit os ventriculi, cui cerebrum congruit, mouetur enim aliquo pacto animus, ita vt accidant aliqua viſa, ſed adeò perturbata & obſcura vt non videantur referenda inter ſomnia, quod fortè ſibi voluit Ariſt. [k] cũ dixit ſomniare infantes, ſed ſero meminiſſe poſſe imaginum, id enim perinde eſt ac ſi non ſomniarẽt. Prohiber ergo multitudo
D vaporum ad caput aſcendentiũ, quo minus ſomniet homo, quod animus vehementer agitetur atque opprimatur, ob quam cauſam ſcribit Ariſt. [l] quoſdam nunquã toto vitæ tempore ſomniare: ſi quando [m] autem mutentur & vapores minus ad cerebrum aſcendant, minuſq. ipſum obſtruant, in morbum incidunt aut intereunt, quo fit vt medici [n] ex nouis atq. inuſitatis inſomnijs futurum morbum præſagiant. Ebrij [o] eriam ob vehementem cerebri agitationem atq. oppreſſionem non ſomniant; ex his colligitur cauſa cur aliqui dormientes ſomnient, aliqui non; occurrunt viſa dormientib. cum non valde animus opprimitur, nullæ obrepunt imagines cum à multitudine materiæ occupatur: quanto aũt minus obruitur, tanto magis illæ imprimuntur ac ſeruantur, & ab homine poſtq̃ experrectus eſt narrari qneunt. Accidunt melancholicis ſõnia admodum illuſtria, quod cum ſicciores ſint, eorum animus minus obſcuratur atque offunditur à copia humoris; cõtra minus imprimũtur vbi à nimio humore valde agitatur atq. obruitur animus, obſcurę.n. ſunt adeo vr effluant atq. elabantur, neq. cuarrari poſſint finito ſomno. Cauſa verò cur ſomnia interdum vera, certa, conſentanea & iocũnda ſint, interdum perturbata, confuſa & tortuoſa, affertur ab Ariſt. [p] ſpectat autẽ ad ſanitatem, morbum ac victum: cum homo benè valet & moderatis cibis ac potionibus vtitur, occurrunt eius animo viſa tranquil-
la &

[b] Ariſt. in libro de inſomn. c. 1.
[c] Ariſt. in li. de inſomn. c. 3.
[d] Ariſt. de inſomn. c. 1
[e] Ariſt 3. de anima tex. 156. & in l. de ſomno c. 1.
[f] Ariſt. in li. de inſomn. c. 2.
[g] Ariſt 4. li. de hiſt. an. c. 10.
[h] Ariſt. in li. de ſõn. c. 3.
[i] 3. l. aphor. 24.
[k] 7. lib. de hiſt. anim. c. 10
[l] In lib. de inſomn. c. 3
[m] Ariſt. 4. de part. an. c. 10.
[n] Gal. de arte med. capit. 82.
[o] Ariſ de inſomn. c. 3.
[p] In lib. de inſom. c. 3.

la & veracia; cum ægrotat aut in cibo & potione minus ſibi temperat obſcnra, tortuoſa, per- E
turbata, ae terribilia, nihil tamen tam inconditè, tam præpoſterè, tam monſtruosè cogitari po
a Horat. in Poetica. teſt quod æger non ſomniet, hoc probè nouit Poeta [a] ille, cum ait.

Cuius velut ægri ſomnia, vana
Finguntur ſpecies, vt nec pes nec caput vni
Reddatur formæ.

b Gal. de arte me. c. 19. Accidunt [b] ſomnia tumultuoſa his quibus cerebrum natutaliter calidũ & humidum eſt quod
nimis oppleatur; mihi verò talia occurrunt ſingulis menſibus, cum appropinquat tempus quo
redundantem pituitam medicamento aliquo educere ſoleo, alio tempore nunquam niſi cum
febricito. Ad alios verò dormientes aliarum rerum imagines veniunt, plerunque verò earum
quas geſſerunt aut cogitarunt: amantibus ſeſe offert in ſomno amicæ imago, timentibus hoſtis
conſpectus, neque mirum cum etiam vigilantes ſæpè ſibi occurrere exiſtiment, & obuiam fieri
quæ timent, aut amant; decipiuntur enim leui quauis ſimilitudine, id quod potiſſimum accidit
c Ariſt. de inſom. c. 2. ægrotantibus. [c] Maxime autem apparent dormientibus imagines rerũ quas magnopere ex-
petunt, vt ſitiẽtibus fontes ac flumina, obuerſanturque in aïo ſimulacra eorũ quibus dare ope
ram conſueuimus, id non tantũ euenit hoïbus, ſed etiam belluis, quod ſcribit Lucretius cũ ait. F

Vſque adeò magni refert ſtudium atque voluntas,
Et quibus in rebus conſuerunt eſſe operati
Non homines ſolum, ſed verò animalia cuncta;
Quippe videbis equos; & quæ ſequuntur.

Probat. n. & equos & canes & aues ea ſomniare in quibus exerceri cõſueuetunt, ideq; euenire
ſubdit hominibus; occutrunt tamen dormientibus interdum ſimulachra eorum quę nunquam
d Gal. 3. Primi epid. cõmen. 1. aut egerunt, aut cogitarũt, id quod proficiſcitur à ſuccorum [d] exceſſu, qui mouet internũ ſen-
ſum dormientis non omnino ſopitum: cũ ſanguis redundat videtur dormiens ſibi cernere ima
e 6. aphor. 23. gines rubras; cum pituita, albas; cum flaua bilis, flauas; cum atra, non ſolum nigras & tenebri-
coſas, ſed ẽt terribiles, timent enim melancholici vt docuit Hipp. [e] Fuligines autem internæ
f Gal. lib. de loc. affe. c. 3. ad cerebrum delatæ perinde atque externæ tenebrę [f] pueris timorem incutiũt, quo fit vt me
dici [g] ſuperãtes ſuccos ex inſomnijs ẽt internoſcant; monent [h] autẽ vt obſeruemus hæc extra
g Gal. in li. de præſag. ex inſomn. deſumẽdis & 3. 1. epi. comm. 1. principium acceſſionis, & non ſtatim poſt cibos & potiones, cum neq. cerebrum valdè occu-
patur aut à vapotibus eſculentorum & poculentorum, neque ſenſus horroris animum auertit G
à ſimulachris quæ alioquin a tedundantibus ſuccis funduntur. Sed vt ex inſomnio conijcitur
ſuccus redundans, ita conijci ac præſagiri etiã poteſt futurus euentus qui pro varietate redun
dantis ſucci varius expectari poteſt. Verum diuinatio aliarum rerum, quam ſomniorum conie-
h Gale. 3. 1. de morb. vulg. commen. 1. ctores profitentur, neq. oïno affirmatur neque oïno reijcitur ab Ariſto. [i] eum partim fortuita
ſit, partim ad cauſas & effecta referri poſſit. Quę fortuita eſt nihil valet, quę refertur ad cauſas
aut ad effecta aliquam poteſt futurarum rerum afferre coniecturam.

i in li. de diuin. per ſom. Sed iam domum reuertamur, hoc eſt ad oſtendẽdum qualis debeat eſſe ſomnus & vigilia ſe-
cundum naturam, cum ſint effecta ſanitatis cerebri quod erat nobis ꝓtopoſitum: ex his autem,
quæ de vtroque expoſita ſunt, conſtat nec ſomnum nec vigiliam ſimilem eſſe ſecundum natu-
ram in omni temperatione, ſexu, ætate, aere, victu: diutius & arctius dormitur cũ multi & craſ-
ſi vapores cerebrum obſtruunt; minus diu & leuius cum pauci & tenues. Ad vapores excitan-
dos concurrunt effectrix cauſa nempè calor innatus, & materia hoc eſt humor; calor innatus
quo fuerit validior eo plures vapores excitat, humor quo fuerit copioſior & craſſior eo plus
materię ſuppeditat, ex qua plures & craſſi vapores exhalent; vbi calor debilis eſt parum valet
ad vapores excitandos, ſed vbi ardens ac nimis validus, iã præter naturã eſt, & quos mouit ce
leriter abſumit, ꝙ non euenit cũ plurimus eſt ſed moderatus & ſecundum naturã: valet. n. ad H
excitandos multos vapores quos non ſtatim digerit. Frigus uerò ſomnum efficit magis longũ
& grauẽ quàm ſecundum naturã conueniat, cum & adſtringendo reddat iter ſpirituum angu
ſtum & ob cruditatẽ quam affert, obſtructionẽ faciat; humor autẽ vbi paucus ſit non poſſunt
multi vapores excitari, neq; craſſi vbi tenuis. Ergo vt ſomnus grauis & lõgus ſit, neceſſe eſt cõ
currat cum ui caloris copia humoris multi & craſſi: ubi calor aut paucus aut immoderatus ſit,
ubi materia uel pauca uel tenuis, neceſſe eſt ſomni breuitas, aut leuitas, aut utraq. ſimul ſequã
tur; hinc ſciri põt qualis conueniat ſõnus & vigilia ſecundum naturã cuiuis tẽperationi, ætati,
k Ga. de arte med. ca. 13. & 22. ſexui, aeri, uictui: Ex [k] tẽperationib. & totius corporis, & potiſſimũ cerebri, moderata utitur
ſõno moderato cũ nõ deſit uapor debito tẽpore obſtruẽs: illa in qua ſolũ excedit calor ſine ſic
citate, cũ nõ deſideret materiã moderatè obſtruentẽ, ſimiliter utitur ſõno moderato: ſi exce-
dat frigida qualitas dũtaxat, homo ſõniculoſus eſt, ꝙ iter ſpirituũ ob uim frigoris reddatur an
guſtius, & obſtruatur à pituita, quæ tunc ob cruditatẽ contrahitur: ſi ſolus humor ſuperet, ob-
ſtruẽdo ſõnũ efficit: ſi ſola ſiccitas, ob materiæ inopiã reddit hoïem uigilẽ: ubi calor & humor
uincat frigus & ſiccitatẽ, caput plurimũ opplet ab humore ſurſũ attracto, & ꝓpea homo ꝓnus
eſt ad ſõnũ; ſed ob calorẽ exiccãtẽ ad uigiliã, calorẽ & ſiccitatẽ: ꝓuigilãtia ſequit cũ deſide-
retur

A retur materia obſtruens cerebrum,contra exceſſum frigoris & humoris grauis & longus ſomnus,cum iter ſpirituum ſimul obſtruatur & adſtringatur:quod paulo minus accidit vbi exceſſus frigoris ſimul & ſiccitatis copuletur,ſi quidem à frigore fit adſtrictio & quatenus non perficitur coctio,fit ſimul etiam obſtructio à crudo ſucco redundante. Ex ſuccis qui in corpore redundant ſanguis plurimos vapores excitat & longum ſomnum affert; pituita multos & craſſos,& idcirco longum & grauem,quo fit vt fœminæ plus dormiant quam mares, magis enim pituitoſæ ſunt; flaua bilis ob caloris exceſſum vapores abſumit & ob acrimoniam ſenſum mouet,neque multum conſopiri permittit ita vt magis conducat ad vigiliam,quam ad ſomnum, quod facit etiam atra cum paucos vapores proferat. Quod attinet ad ætatem, infantes plurimum [a] dormiunt,neque mirum cum antequam in lucem edantur in [b] vtero aſſidue dormierint; neque enim ibi opus eſt exercere vim animalem, ſed naturalis ſufficit communis etiam eorum quæ gignuntur è terra,à quibus non videntur differre fœtus in vtero. Cauſa cur infantes diutiſſime dormiant,eſt copia caloris & humoris vnde multi vapores excitantur,& implẽt caput quod alioquin plenum eſt,& grandius proportione partium aliarum, ob quam cauſam teſte etiam Ariſtotele [c] à vini potione valdè læduntur,ita vt non modo ab ipſis ſed etiam à nutricibus [d] vitandum ſit. Vigilia autem quam [e] Hippocrates numerat in affectibus infantiũ,
B præter naturam eſt,oritur enim ex nimio alimento quod non benè ſuperari poteſt in ventriculo,& corruptum lædit os ventriculi cui cerebrum congruit,atque hoc pacto vigiliam affert. Infantibus non àbſimiles ſunt pueri,ita vt ob eandem cauſam longioris ſomni ſint,valde enim ipſis quoque impletur caput,& propterea comitiali [f] morbo ſunt oportuni,& plurimum ſimiliter læduntur à vino quod caput teutat. Senes [g] ſecundum naturam vigiles ſunt quod ob frigidam & ſiccam temperationem paucos excitent vapores qui cerebrum impleant, tunc autem [h] ſomniculoſi ſunt cum redundat multa pituita,quam colligũt,quod ob frigus minus perficere coctionem poſſint,hæc vbi exinanita eſt redeunt ad vigiliam,& vix capere ſomnum poſſunt,ſed dum adhuc adeſt ſi ſalſa ſit pituita vigiliam excitat. Iuuenũ vt temperatio media eſt inter temperationẽ puerorũ & ſenum, ita etiam habilitas ad dormiendum:ad aerem refertur tempus anni,regio,præſens cæli conſtitutio, vbi aer calidus ſit & humidus maxime ſomnum affert ſecundũ naturã,vbi frigidus, & [i] humidus præter naturã,nimis ſcilicet grauem & longũ:in [k] paludibus homines ſegnes ſunt & admodũ ſomniculoſi. Quod ſpectat ad tẽpus, vẽtres hyeme & vere calidiſſimi ſunt natura,& ſomni longiſſimi inquit [l] Hippocrates,calor.n.ob fri
C gus aeris circũfuſi & longitudinẽ noctis reuocatur ad partes internas,vbi melius coctionẽ perficit,& plures vapores mouet qui cerebrũ obſtruunt; æſtate & autumno breuiores ſunt ſomni quod innatus calor ad externas partes euocetur,& propterea vapores pauciores è ventriculo ad cerebrũ aſcendant:ob eandẽ cauſam facilius venit ſomnus noctu quã interdiu, magis enim repellitur calor à frigore aeris. Sed [m] ſunt qui officia lucis noctiſq; peruertunt, nec ante diducunt oculos heſterna graues crapula,quã appetere nox cępit:inſtituerunt.n.omnia contra naturæ conſuetudinẽ velle,cũ lucet tunc dicunt eſſe ſomni tẽpus,cenſent non oportere id facere quod populus,& rẽ ſordidã eſſe trita ac vulgari via viuere; noctu vigilant nõ quod aliquid exiſtiment noctẽ ipſam habere iucundius,ſed quia nihil iuuat obuium,faſtidio eſt lumen gratuitũ. Verũ omittamus lucifugas & naturã ſequamur,quæ noctẽ & tenebras efficit ſomno magis oportunas,quod magis repellatur calor ad internas partes,magiſq; vapores excitet,ac ſomnũ efficiat. Ego qui æſtiuis noctibus uix ſomnũ capere poſsũ, cũ diutius in lecto vigilaui, ſurgo & patentibus feneſtris me cõmitto,atq; inde refrigeratus in lectũ reuertor, & hoc pacto obdormiſco. Aurora ſomno maxime opportuna eſt,ita vt tunc ẽt con ſopiri videantur illi ægrotantes,qui noctẽ vniuerſam vigilarunt,quod tunc frigus aeris à calore iã orientis ſolis repulſum validius fiat,& calorẽ noſtrũ innatũ magis ad internas partes repellat: idẽ aperte col
D ligitẽ ex [n] Hipp.cũ ait interdiu vigilare,noctu vero dormire oportet quemadmodũ ſani etiã ſolent,à qua conſuetudine ſi quis aberrauerit peior erit ſomnus qui inter quartã horã & noctẽ quã qui à matutino tẽpore ad quartã. Eadẽ ratio eſt præſentis cęli conſtitutionis quæ ſi calida & ſicca eſt,vigiliã,ſi frigida vel humida,ſomnũ affert longiorẽ & grauiorẽ. Reſtat ratio victus. Vinũ [o] maxime idoneũ eſt ad ſomnũ efficiendũ,quare vbi largius bibitur ſomnũ euocat, modo non obruat [p] calorẽ noſtrũ nimia copia,aut quod vetus [q] ac vehemens ſit ne calefaciẽdo cerebrũ exſiccet:cibus multus vbi concoquatur longiorẽ facit ſomnũ, nã ſi confici non poſſit ventriculũ lędit atq; hominẽ excitat,quod ſi frigidior & humidior fuerit quemadmodum lactuca grauiorem affert ſomnũ,hanc Gal. [r] ſumi iubet poſt balneum veſpere ad ſomnũ faciendum in dolore capitis ex ebrietate; inedia ex contrario ad vigiliã conducit. Quod ſpectat ad exercitationẽ,qui magis exercentur ſicciores ſunt,& idcirco minus dormiũt,contra qui ocioſi ſunt:nimius tamen labor exhauriẽdo ſpiritus efficit vt ad internas partes contrahantur,liquefaciendo obſtruit ita vt vel ſomnum efficiat vel certe adimat facultatẽ vigilandi. Differentiæ verò quæ ad ſomnia referuntur,vt quod aliqui dormientes ſomnient, aliqui nulla ceruant ſimulachra, & quod alia aliis occurrant,ſuperius expoſitæ, quibus magis ſecundum naturam conueniant,facile colligi poteſt ex his quæ de earum cauſis antea enarrauimus.

Finis Primi Libri De Tuen. Valet membratim.

VIDI

---

[a] Ariſ. lib. 7 de hiſto. ani.c.10.
[b] Ariſto. 5. de gen.an. c.1.
[c] In lib. de ſomno. ca. 3.
[d] Tertio li. aphor. 24.
[e] Ariſto.in li de ſomn. c.3.
[f] Gal. 3. li. d loc.aff.c. c.5 & li.2. de alimentorum fac. c.40.
[g] Gal.3.li. apho.com. 31.
[h] Auic.1.3. tract.1.c.7.
[i] Hip. in li. de aere & locis c.12.
[k] Ariſt. 14. lib. probl. 11.
[l] Primo li. aphor.15.
[m] Sene c.libro 22. Epiſto.123.
[n] Secundo li.prognoſ. 11.
[o] Gal. 4.li. de tuẽ.ual. c.4 Ariſ in l.de ſom c. 3.
[p] Ariſto.li. 3.probl 24.
[q] Gal 2.de loc.aff.c 9.
[r] Secundo lib. catato. pus,c.1.

VIDI VIDII DE TVENDA VALETVDINE MEMBRATIM E

Liber Secundus:

Qui eſt de recognoſcendis in homine & conſeruandis rebus ſecundum naturam ad cerebrum attinentibus.

De recognoſcenda in homine ſanitate cerebri. *Cap. I.* F

EXplicata ſanitate cerebri vnà cum cauſis & effectis, tempus eſt enarrare, qua ratione hæc in homine ſano recognoſcantur, & ſimul ſubijcere coniecturam præteritorum & præſagitionem futurorum omnium ad cerebrum attinentiũ: ordiemur à recognitione præſentium, & primo ipſius ſanitaris, quæ cũ in partibus internis atque abditis ſenſum lateat, ratione percipi debet ducta à cauſis, vel ab effectis, ad quæ referunrur cum iuuantia & lædentia tum propenſiones ad hanc vel illam ſpeciem morbi, quemadmodum alibi [a] monſtrauimus; hac via igitur cõprehendi debet ſanitas vt aliarum partium internarum, ita etiam cerebri, quæ cum partim ad materiam ſpectet, partim ad formam vt ante [b] docuimus, prius agemus de recognoſcenda ſanitate materiæ, hoc eſt de recognitione vel moderara, vel eatenus recedente à moderatione, vt non impediat vitæ munera vſitata; deinde pergemus ad ea quæ attinent ad formam, conſiſtũtque in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſiru, & ſimul in vnitate quam communem eſſe diximus etiam materiæ. Itaque temperatio cerebri qua ratione colligatur ex cauſis atque effectis ſimul cum iuuantibus & lædentibus ac propenſione ad hunc vel illum morbum in vniuerſum nunc nobis declarandum proponitur: cauſæ temperationem mõſtrant ſimilem, G quàm vel à principio effecerunt parentes, vel poſtea aut mutaruut, aut conſeruatunt, veluti quæ ſub ratione victus continentur: habent [c] enim vim cauſæ omnes, ſiue ſubſtantiæ ſiue, accidentia ſint, per ſe efficiendi ſimile, & propterea etiam demonſtrandi; demonſtrant igitur cauſæ temperationem ſimilem. Iuuantium & lædentium hæc ratio eſt, quod in his quæ ſecundum natutam ſuut & conſeruari debent proſunt ſimilia [d] quæ conſeruandi vim habeut, obſũt cõtraria quæ mutandi: quare ſi vim teneas eorum quæ adhibentur facilè conijcies vbi prodeſſe videas temperationem eſſe ſimilem, ubi obeſſe cõtrariam; eandem mõſtrat procliuitas ad hũc vel illum morbum: leui enim de cauſa vnuſquiſque compellitur in morbum ſuæ temperationi ſimilem, in contrarium non niſi à magna vi. Docuit Ariſtoteles [e] calidius eſſequod tardius refrigeratut: quæuis immoderata remperatio vehementer contrarijs cauſis renititur, & difficulter in contrariam mutatur, facile in ſimilem; quæ moderata [f] eſt omnibus renititur, non tamen ita valdè, vt quæ immoderata eſt contrarijs: eadem [g] quoque minus tentatur à vino quã quæ immoderata eſt, & non [h] facile in deſtillationem incidit. Superſunt effecta quæ diſtribuuntur in actiones, in expulſa & retenta, in qualitates & obiecta ſub ſenſus cadenria. Actiones cerebri ſunt illæ quæ animales vocantur, diſtribuuntur autem in principales, ſenſum, & motũ, vt in H ſuperioribus [i] diximus. Principales [k] ſunt, intelligentia, rario & memoria, quæ in cerebro dũtaxat reſident, neque requirunt alia inſtrumenta vt ſenſus, & motus: monſtrant principales actiones vbi ualidæ ſint, validam facultatem, a qua proficiſcuntur. Conſiſtit autem robur facultatis in temperatione [l] moderata, mens enim bene ſuum officium facir, inrelligit, ratiocinatur, meminit, cum cerebri in quo tamquam in domicilio reſidet temperatio fuerit moderata, ſi quidem huic tribuendum eſt mentis robur, non conformationi ut uoluit [m] Eraſiſtratus, neque etiam quãtitati ſpirituum magis quam qualitati: bellnæ enim in quibus & ſpiritus multi ſunt, & plexus cerebri complures, non ſunt compotes mentis, quia temperarione illa carent quam mentis expoſtulat actio, ea autem moderata eſt non tamen ita exquiſitè vt non poſſit etiam uigere cum aliqua immoderatione, ſi non omnibus tribus actionibus, certe aliqua, cum alia qualites alijs magis aptetur; id quod perſpicuum fiet ſi vnamquamque ſeorſum perpendamus, & primo facultatem quam [n] Galenus nominat φανταστικὴν, nos ut alibi diximus intelligentiam: percipit autem quæ ſub mentem cadunt ſicuti ſenſus [o] quæ ſenſui ſubijciuntur & idcirco conſiſtit in accipiendo, quò plurimum confert ſubſtantiæ mollities, in qua facilè omnia imprimuntur: qaamobrem (teſte Aeiſtotele [p]) homo qui molliſſima carne continetur, ſi

cum

a 4. libr. de tuẽ. val. ge. c. 1. & 2.
b Sup. c. 5.
c Ariſ. 7. li. metaph. tex. 30.
d Gal. de arte medica.
e 2. libr. de par. ani. ca. 2.
f Gal. de arte med. ca. 13.
g Auicẽ. 1. fen. 3. libr. trac. 1. c. 10.
h Gal. 2. de temp. ca 6.
i Cap. 3
K Gal. 3. li. de lo. affet. ca. 5. & de arte medi. c. 12.
l Gal lib. artis med ca. 70.
m Ga. 8. li. de viu par. c 13.
n in lib. de ſympt. diff. c. 3.
o Ariſ. 3. li. de ani. tex. 3.
p 2. libr. de par. ani. ca. 16.

A cum belluis conferatur, ſenſu tactus maxime præſtat, & ex hominibus [a] ipſi qui molliori carne continentur ſunt ad diſcendum aptiores. Ob eandem cauſam pueri[a] dociles admodũ ſunt, & omnia intelligenter audiunt, ideoque à veteribus inſtruebantur mathematicorum diſciplina priuſquã philoſophiam attingerent, quod illa magis deſideret intelligentiam, hæc rationẽ & iudiciũ. Ergo [b] cerebri ſubſtãtiam mollem in qua omnia facile imprimatur ſequitur εὐμάθεια hoc eſt docilitas; duram vero, & quæ uix accipere poſſit quæ traduntur δυσμαθία, hoc eſt ſtupiditas, & diſcendi difficultas: ſed cum durities, & mollities ſecundæ qualitates ſint, proficiſcuntur à primis, mollities [c] ab humore, durities à ſiccitate: vt autem non quouis modo mollis, ita etiam nec quouis modo humida cerebri ſubſtantia ad docilitatem conducit, ſed eum non multum à moderatione recedit, ſiquidem à nimio humore obruitur: in primo enim ortu tanta eſt teneritas & mollities vt nihil percipi poſſit; ſenibus ſæpè adeo ob cruditatem redundat pituita vt offundat atque obruat cerebri ſubſtantiam alioquin ſiccam, & idcirco ſomnum ac ſtupiditatem afferat. Ob eandem cauſam qui plurimo [d] ſanguine redundant ſtupidi ſunt, retundit enim copia ſanguinis aciem mentis, quam flaua, & atrabilis acuit atque excitat, vt quæ cum humore acrimoniam aliquam ac ſiccitatem ſimul iunctam habeat. Mulieres & viri illi qui in

B ocio degunt aut vino dediti ſunt, ob humoris exuperantiam minus perſpicaces ſunt etiam dũ bene valent, nam eos qui humidis morbis ægrotant hebeſcere clarius eſt quam ut exponi debeat. Altera ex principalibus actionibus cerebri διανοητική nominatur a [e] Galeno, ad hanc ſpectat ratiocinari, & idcirco ratio latinè dicitur, præterea conſilium capere & cogitare quo fit vt & conſiliũ & cogitatio quoque appelletur; dijudicat hæc veriſimilia ab incredibilibus, vera à falſis, honeſta à turpibus, bona à malis, diſcernitque quid ſit eiuſdem, quid alterius generis: qui hac præſtant, ingenioſi dicuntur, & eiuſmodi præſtantia vocatur græcè ἀγχίνοια, hoc eſt ſolertia, quam [f] Ariſtoteles ad celeres atque vberes motus refert, ad excogitandum ac dijudicandum, vt quiduis confirmari aut conuelli poſſit. Solertiæ aduerſatur tarditas ingenij in inueniendo iudicandoque. Quale cerebrum poſtulet hæc actio, non ita facile eſt explicare; ſicuti de docilitate à qua requiri mollitiam diximus vt formam accipiat: par tamen eſt cum ſpiritibus vtatur tanquam principali inſtrumento, eam celeriorem eſſe & acriorem cui lucidi ac ac tenues ſpiritus inſeruiunt, eam tardiorem & obtuſiorem quibus craſſi & caliginoſi: ſed eum ſpiritus magna ex parte procreentur ex ſanguine à ſubſtantia ſolida, qui ex tenuiore ſanguine [g], & magis puro conſtant, magis ingenioſi ſunt, qui ex craſſiore & minus puro, magis hebetes: ſubſtantia vero ſolida quo tenuior eſt & magis pura eo tenuiores & pauciores ſpiritus

C efficit. Quamobrem [h] Gal. ab ingenio acri tenuem, à tardo craſſam ſignificare voluit cerebri ſubſtantiam: tenuem autem ſubſtantiam exponit eam quæ in tenues partes diuiditur & facile mouetur; craſſam eam quæ in craſſas, & ægrè accipit ac mutatur. Sed cũ craſſitudo & tenuitas ad elemẽta & primas qualitates referri debeat, craſſa illa eſt quæ plus habet terræ & aquæ & idcirco frigoris, tenuis quæ plus aeris & ignis, & idcirco caloris: neque obſtat quod ingenioſi videantur fuiſſe melancholici, veluti Empedocles, Socrates, Plato, quos laudat Ariſt. [k] ſi quidem melancholicus ſuccus non ita terrenam naturam habet, neque ita frigidus eſt ut non cõtineatur etiam igneis & calidis partib. ingenium excitantibus, quanquã vbi multum redũdet non efficit homines prudentes ſed furioſos. Ratio autem victus varia variam reddit ſubſtantiã partium ſolidarũ ſanguinis & ſpirituũ: quare non mirũ eſt ſi ad celeritatem, & tarditatẽ ingenij plurimum confert. Thebis [l] craſſum cęlum eſt & idcirco homines hebetiores; Athenis tenue, ex quo acutiores naſcuntur. Cibus & potio, vbi aut moderate, aut paulo parcius ſumãtur excitant, vbi liberalius, retundunt ingenij acumen: motus enim animi paſtu immoderato obſtupefacti, tardi atq; imbecilles ſunt ad excogitandũ, non celeres & vberes. Vinolenti furere inter ſanos & quaſi inter ſobrios bacchari videntur, quis & ijdem cũ ſicci ſunt prudentes habeantur, & vinũ modice ſumptũ alacritatẽ efficiat. Plurimũ ẽt valet eſculentorũ, & poculentorũ qualitas, quæ cum tenuis eſt, ſolertiam, cum craſſa ſtupiditatem efficit. Idẽ præſtat [m] ſomnus

D vbi longior ſit, nam vigilia potius animum excitat, quod hæc tenues & claros, ille craſſos, & caliginoſos ſpiritus efficiat. Vigiliæ reſpondet exercitatio corporis, ſicuti ſomno quies; ſtudia & cogitationes [n] quæ motus quidã ſunt, animũ excitant, quẽ inertia & ociũ languefacit: quẽadmodũ n. ſenſus exercitatione perficiuntur, multaq; in cantu alios fugiunt q̃ exaudiunt muſici, multa pictores in vmbra & in eminẽtia cernũt quæ nos non videmus, ita animus in ocio hebeſcit & languet; quod ſi excogitando exerceatur ratio, perfecta redditur & abſoluta, neque facile erroribus excęcatur. Expulſio eorum quæ ſuperant efficit ingenium celer, ſicuti retentio tardum: quæcunque igitur ſub ratione victus continentur quatenus tenuitatem & craſſitudinem afferunt ſubſtantię ſolidę, ſanguini & ſpiritibus, eatenus ingenij tarditatem vel celeritatem efficiunt, & rationẽ perfectam uel imperfectam ad quam refertur ſententia & voluntas quæ in rebus diiudicandis, ac deliberandis uerſatur. Vtrauis autem in aliis conſtans & ſtabilis in aliis mobilis & inconſtans apparet, ſequitur [o] inconſtantia & mobilitas calorem, conſtantia & mobilitas frigus cerebri: eadem enim eſt ratio animi quæ corporis, eo enim hoc mobilius eſt quo calidius, eo magis immobile quo frigidius. Tertia facultas principalis cerebri dicitur a Galeno μνημονευτική, hoc eſt memoria, recondit hæc tanquam in theſauro quæ ſenſu accipi-

a Secundo libro de anima text. 94.

b Gal. de arte me. c. 12.

c Ariſto. 2. lib. de gen. & interit. t. x. 10.

d Gale. de nat. huma. com. 39.

e In lib. de ſympt. diffe. ca. 3.

f Secundo li. poſteriorum c. vlt.

g Ariſt. 2. libro de par. an. c. 4.

h De arte med. c. 12.

i Lib. 4. ſimplic. c. 3.

k 30. lib. probl. 1.

l Cic. in li. de fato.

m Gale. in li. ad Thraſyb. c. 37.

n Gale. ad Thraſyb. c. 37.

o De arte med c. 12.

a Gal. de arte med. ca. 12.
b Auic. 1. p. doc. c. 6. 3.
c Gal. 3. li. de lo. affec. c. 4.
d Ariſ. lib. de memo. c. 1.
e 1. li. epiſt. ad Lolliũ.

accipiuntur, & mente inuentis excogitatiſque cuſtos adhibetur: ſeruantur enim inſculpta in E memoria, non ſecus atque illa quæ litteris conſignantur. Cerebri ſubſtãtia a illa magis ad memoriam apta eſt, quæ magis ſtabilis eſt, & minus fluit; quicquid enim in rebus externis imprimitur, non permanet niſi illæ quoque conſiſtant ſigilla quæ anulo in aqua imprimuntur ſtatim euaneſcunt, quæ in cura & ſtabiliori aliqua materia, diu retinentur. Idem accidit formis, quarum veſtigia in animo inſculpta ſunt, diu enim permanent vbi cerebri ſubſtantia qua innituntur, ſtabilis eſt, celeriter dilabuntur vbi fluat; refertur ſtabilitas ad duritiem & idcirco ad ſiccitatem, fluxus ad mollitiem & propterea ad humorem. Quod ſi obijcias ſenes qui ſicci ſunt, immemores eſſe, & pueros qui humidi, memores ita vt diutius retineant quæ primo didicerunt; Reſpondebimus ſenes ob cruditatem redundare pituita quæ adeo cerebri ſubſtantiam alioquin ſiccam madefacit vt effluant è memoria quæcunque percipiunt, præterquam quod non quæuis ſiccitas ad retentionem conducit, ſed illa duntaxat quæ non valdè moderationem exuperat, id quod patet in retentione b alimenti quæ mediocri ſiccitate perficitur, ſed nimia ex toto aufertur, præſertim vbi cũ frigore immoderato iungitur, propter c quod maxime ſolet deficere memoria ſenibus. De pueris vero dicendum eſt in prima pueritia affluere omnia ob nimium humoris d exceſſum, neque prius meminiſſe incipiunt quam hic remittitur: quæ autem primo ſignantur in animis puerorum adhue inanibus & vacuis, & exter- F narum formarum omnino expertibus diu permanent, quod doctè Horatius e ſimilitudine teſtæ his verſibus expoſuit.

Nunc adhibe puro
Pectore verba puer, nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem
Teſta diu.

f Ariſt. lib. de mem. c. 1.
g Cic. 1. de defin ib.
h de clar. orat. ad Brutum.
i Sene. lib. 3. epiſt. 27.

Obruitur animus multitudine formarum, neque adeò multas capere poteſt, ſed poſteriores remittit, priores firmiter hærent: conſtat igitur memoriam uigere vbi cerebri ſubſtantia ſit ſtabilis, paruam aut nullam eſſe vbi fluat præ humoris copia: ſed cum hic mediocriter excedens ad dociliratem conducat; vt ſiccitas ad memoriam, non eſt quod miremur ſi illi qui magis dociles ſunt minus f memores videantur, & ex contrario qui magis memores minus dociles: poteſt tamen homo eſſe ſimul docilis & memor cuiuſmodi fuit apud Græcos Themiſtocles, g qui cuidam memoriæ artem pollienti reſpondit gratius ſibi illum eſſe facturum, ſi ſe obliuiſci quæ vellet, quam ſi meminiſſe docuiſſet. Plerunque autem cerebrum admodum frigidum, & humidum eſt his, qui valde immemores ſunt, cuiuſmodi Marc. Tull. ſcribit h fuiſſe inter oratores Curionem Patrem, qui aliquoties tria cum propoſuiſſet, aut quartum addebat, aut quærebat ter- G tium; cuiuſmodi etiam fuit Caluiſius Sabinus, i cui nomen modo Vlyſſis, modo Achillis, modo Priami excidebat, ſed cum eruditus videri vellet ſeuos emit, vnum qui Homerum teneret, alterum qui Heſiodum, nouem præterea Lyricis ſingulos aſſignauit, à quibus ſubinde cum peteret verſus quos referret, ſæpe in medio verſu excidebat; verũ hic nõ tantũ obliuioſus ſed ſtupidus dici poterat, quod tenere ſe putaret quidquid in domo ſua quiſque ſciret. His ita expoſitis cuius facile petere poteſt actiones animales præcipuas demonſtrare poſſe temperationem cerebri à qua proficiſcuntur: calor autem innatus & ſpiritus à corde emanans, ſine quo nullæ efficaciones poſſunt, ad temperationem cerebri refertur, compoſitam ex inſita & influente, quę verè cauſa eſt omnium actionum; ſecundæ qualitates, & craſſitudo & tenuitas, mollities & duritics per quas (auctore Ariſtotele k) partes multiformes ſuis muneribus funguntur, ad primas qualitates & temperationem ſpectant, quemadmodum docuimus. Magnitudo & figura quę a Galeno l proponuntur inter indicia cerebri, quã vim habeant ſignificandi, in ſequentibus trademus, vbi ad illud genus effectorum veniemus, quod qualitates & effectus corporis complectitur, ad quod magnitudinem & figuram capitis referemus. Reſtant ex actionibus cerebri ſenſus & motus ex quibus ſimiliter colligitur, qualis ſit eius temperatio; ſenſus aut com- H munis eſt aut proprius, vterque pertinet ad cerebrum ſi quidem communis in eo reſidet, tanquã in domicilio, ut m ſupra oſtenſum eſt; proprius licet verſetur in oculis, in auribus, in lingua atque aliis partibus cerebro ſubiectis, à communi tamen & a cerebro tanquam a fonte proficiſcitur. Cõmunis igitur ſenſus cerebri temperationem oſtendit: nam cum bene fungitur ſuo munere in percipiendo ac dijudicando quæ propriis ſenſibus ſubijciuntur, aut moderatã temperationem ſequitur, & ipſam monſtrat, aut calidam vel ſiccam, eatenus tamen vt non lædat euidenter actiones; loquimur enim de cerebro ſano, quod n vbi frigidius vel humidius ſit, ſenſus minus perfecte ſuum officium facit, & minus acris eſt. Ad ſenſum communem ſpectat ſomnus, vigilia, atq; inſomnium; moderatio ſomni & vigiliæ moderatam cerebri temperationem ſignificat; exceſſus ſomni frigidam vel humidam; exceſſus vigiliæ calidam vel ſiccam; inſomnium illuſtre, calorem vel ſiccitatem; tumultuoſum & obſcurũ frigus, & humorem. Senſus proprij cum bene vel male ſuum munus exercent, indicant non ſolum partes in quibus proprie reſident, ſed etiam cerebrum bene aut male affectum eſſe; illis autem bene ſe habentibus, ſi ſenſus hebetes ſint, hoc immoderatum eſſe par eſt, & frigidum vel humidum. hoc pacto etiam conijcitur

k 4. lib. meteor. c. 12.
l de art. medici. c. 11.
m Cap. 4.
n Gal. de arte med ca. 15. & 16. & Auic. 1. 3. trac. 1. ca. 5. & 6.

A conijcitur naturalis cerebri temperatio. Eadem ratio eſt motus voluntarij, cuius facultas à cerebro in muſculis totius corporis permeat, qui probè ſuum officium faciunt, vbi ſimul & ipſi ſecundum naturam affecti ſint, & cerebrum aut moderatam temperationem obtineat, aut paulo calidiorem; ſi quidem [a] animalis motus à calore proficiſcitur, frigus reddit corpus immobile. Hactenus de primo genere effectorum hoc eſt de actionibus; Alterum ſpectat ad expulſa & retenta, quæ vbi ſecundum naturam ſint, moderatam cerebri temperationem denunciant, vbi præter naturam immoderatam. Retinet cerebrum naturaliter ſuccũ quo alitur; expellit quod ſuperat: hoc autem aut tenue [b] eſt aut craſſum; quod tenue, per caluarię ſuturas exhalans partim conuertitur in capillos, partim ita obſcurè expirat, vt ſenſum lateat. Capillorum varietas variæ temperationis cerebri indicium eſt. Sed de his paulo infra agemus, cum tractabimus ea effecta quæ ſenſibus in capite ſubiecta, cerebri temperationem ſignificant: in his enim Galenus [c] capillos poſuit. Id verò quod craſſius in cerebrò ſuperat pituitam refert, diciturq; à gręcis βλέννα, κόρυζα, μύξα, non quod ſit verè pituita, ſed quod ab hac non longè abſit, cum cerebrum quod frigidum & humidum eſt, maxima ex parte pituitoſo ſucco alatur, quod autem ex eo ſuperat & excerni debet non diſſimile eſt; pro copia [e] autem & qualitate varia cerebri variam temperationem notat: quod quãtitate & qualitate moderatum eſt, moderatam; quod ni B mis copioſum, frigidam & humidã; quod nimis paucum, calidam & ſiccam: qualitas etiã eius quod ex cerebro effluit, ſimilem cerebri qualitatem ſignificat, calida calidam, frigida frigidam. Via per quam educitur, ad palatum ſpectat & nares, ut ſupra [f] oſtẽdi: quamobrem id qđ per nares exit, quale & quãtum ſit inſpicere oportet, ſicut & ſaliuam, [g] quæ per palatum; per oculos etiam aliquid naturaliter detruditur, ſed his qui humidiores ſunt, quemadmodum puerulis, [h] per aures his qui ſani ſunt, nihil excernitur præter ſordem quandam paucam ac biliofam, ita vt non multum valeat hæc in oſtendenda cerebri temperatione, ſicuti pituita illa quã diximus per nares & palatum effluere; ſed cum ſit coniectura temperationis cerebri, ex hac reſpicere ſimul rationem victus oportet, qua vtitur homo: qui cibis & potionibus largè ſe ingurgitant, potiſſimum frigidis & humidis, multa reddunt per nares & palatum; qui magis parci ac ſobrij ſunt & ſicciori alimento vtuntur, magis ſicci ſunt, & nulla aut pauca, vel expuunt aut per nares reddunt, quemadmodum Perſæ, quorum continentia in victu à Xenophonte [i] ſcribitur, qui ad panem nihil quicquam adhibebant præter naſturtium. Tertium genus effectorũ conſiſtit in qualitatibus, & his quæ in externis partibus corporis præter actiones & expulſa ſecundum naturam hoc aut illo ſenſu comprehenduntur, ſiue uno ſiue etiam pluribus, quẽadmodum illa quæ communia ſenſuum obiecta nominantur; ſed cum agatur de cerebro quod ab C ditum eſt, non poſſunt hæc ipſius effecta cadere ſub aliquem ſenſum, ſed attenduntur in capite quo includitur cerebrum à cuius temperatione proficiſcuntur, & quã ob id ipſum denunciãt; quod quidem certè manifeſtum erit ſi quæ ſub ſingulos cadunt ſenſus, perpendamus. Omittemus ea quæ ſub auditum, quæ neq; ſunt qualitates cum non permaneant, ſed fluant ſicuti ſonus, neque etiam ex capite & cerebro hominis ſani exaudiuntur; omittemus & ea quæ & ſub odoratum & ſub guſtum, nullum enim mouet odorem caput hominis ſani, nullum ſaporem: nam qualitas quæ aut ſudoris à capite in os deſtillantis, aut ſaliuæ guſtatur, refertur ad expulſa, & non ad ea quæ in capite ſe oſtendunt. Tantum igitur ea tractabimus quæ vel aſpectu, vel tactu, vel vtroque ſimul iudicantur. Propriè igitur aſpectu percipitur color, qui in cute vt reliqui [k] corporis ita etiam capitis redundantem ſuccum ſignificat, à quo oritur, vt ruber ſanguinem, albus pituitam, flauus bilem flauam, ater atram; talis autem ferè eſt temperatio cuiuslibet partis quales ſunt ſucci, qui in ea uerſantur, quod & in capite quoque vſu venit, cuius [l] ſucci reſpondent illis quibus cerebrum continetur, quamuis omnes à iecinore emanent, & à facultate [m] nutriente, ſequuntur [n] tamen aliæ partes omnes naturam huius & cordis, à quibus alũtur ac ſuſtinẽtur: quare indicium tẽperationis cerebri ſũptũ à colore capitis q̃uis nõ oĩno certũ ſit, nõ tñ paruifaciẽdũ ẽ; ſed cũ oculi cerebro cõgruãt, illorũ quoq. color & venarũ quæ D in ipſis ſũt magnitudo obſeruãt in ęſtimãda cerebri tẽpetatione. Sed valet [o] color tãtũ ĩ regione in qua hoĩes nec ęſtu perurãt, nec rigeãt frigore: nã tũc cutis color albus admodũ aut niger aeri potius q̃ exuperãti ſucco tribuẽdus eſt. Aſpectui ẽt ſubijciũt capilli, quos ſimiliter attẽdimus in regione moderata, vbi ſubiectarũ partiũ & ſuccorũ tẽperationẽ ſequũt, quã ĩ valdè calida aut frigida, vbi aerẽ. Cõplura aũt ĩ pilis attẽdi primo lib. docuimus, [q] vt ortũ, interitũ, numerũ, magnitudinẽ, figurã, colorẽ, quæ oĩa viſu iudicant, quãq̃ excepto colore eadẽ quoq. ſub tactũ cadunt; nos tamen cũ Galeno [r] eos referemus magis inter ea quæ ſpectant, quã inter ea quæ tractant: nõ ſunt aũt qualitates, ſed ꝑ has cernũt; plurimũ aũt differũt a reliquis partibus, adeoq. vt in medio quodã genere inter retẽta & expulſa collocãdi eſſe uideat, cũ radice tenus in cute hæreãt, reliqs partib. extẽt. Sed ſub quocũq. genere pili ponãt, ea q̃ ĩ ipſis diximus attẽdi vbi mediocria ſint, moderatã reliquarũ partiũ tẽpationẽ denũciãt, vt capilli ipſius cerebri exceſſus & defectus immoderationẽ oſtẽdũt, veluti magnitudo & multitudo ingẽtẽ calorẽ ac ſiccitatẽ, paruitas & paucitas exuperantiã frigoris & humoris. Color capillorũ ꝓximè ſignificat ſpeciẽ ſucci ſuperãtis, & ꝑ hũc cerebri tẽperationẽ, quemadmodũ color cutis. Ad ea q̃ tractãtur ſpectat calor, frigus, durities & mollities, q̃ [s] tales in capite ꝑcipiũt quales ſũt ĩ cerebro

a Ariſt. 2. li. de part. an. c. 7 & Gal. 3. li. de loc. affec c. 5.
b Gal 1. li. de tuen. ua. c. 13.
c De ar. medic c. 10.
d Gal 2. de natu. facul. c. 9. tum. 8. lib de vſu part c. 6.
e Ga. 2. lib. de tẽp. c. 6.
f Cap. 5.
g Ga 3. lib. de loc. affe. c. 7.
h Gal. 3. li. apho. com. 24.
i Cic. 2. lib. de finibus & in. 5. Tuſcul.
k Gal. 4. li. de tu. vale. c. 4.
l Ga. de ar. med. c. 13.
m Gale. de ra. per ſan. miſſ c 6.
n Gal. de arte me. c. 29. & 38.
o Ga. de ar. med. c. 14.
p Ga. de ar. med. c. 13. & 50.
q cap. 5.
r de ar. me. cap. 8.
s Ga. de ar. med. c. 8.

à quo par eſt ſimiliter affici caput. Moderatus calor capitis moderatam cerebri tēperationē E
indicat, ſicut immoderatus immoderatam, & frigus frigidam; mollities vero humoris indiciū eſt, ſicuti durities ſiccitatis. Communiter ſub ſenſum viſus & tactus cadit magnitudo capitis, quam Galenus [a] ponit inter indicia monſtrantia cerebri temperationem. Caput paruum ſignificare ait vitioſam cerebri conſtitutionem; magnum vero non neceſſario bonam, ſed tantum ſi proficiſcatur à robore facultatis inſitæ, quæ materiam multam atque optimam effinxerit: nam ſi multitudinem materiæ duntaxat ſequatur magnum caput, negat eſſe bonum: diſtingui autem voluit vnum ab altero tum ex figura, tum ex his quæ à capite oriuntur, nam ſi hæc bene affecta fuerint cum bona figura capitis magnitudo bona eſt, ſi male cum mala capitis figura bonam non eſſe exiſtimat. Hanc Galeni ſententiam declarabimus, ſi prius controuerſiam quæ inter ipſum & Ariſtotelem eſt de magnitudine capitis ſedauerimus. Iudicat [b] Ariſtoteles hominem eſſe prudentiſſimum quod habeat caput paruum proportione aliarum partium corporis, quod non euenit aliis animalibus, quæ cum grandiori capite contineantur, prona terram ſpectant, homo autem ſolus erectus eſt, cum minus oneretur à mole capitis quæ vbi magna eſt communem ſenſum, & mentem opprimit: homini [c] ergo parua conuenit, qui natus eſt ad intelligendum, & contemplandum; ob hanc igitur cauſam reijcit caput magnum quod à Galeno magis laudatur quam paruum. Negant aliqui Galenum eſſe Ariſtoteli contro- F
uerſum, cum de paruo & magno cerebro loquatur comparationem faciens inter homines quam Ariſtotelis fecit inter homines & belluas. Sed reſidet adhuc ſcrupulus, cum Ariſtoteles, quod, dixit hominem eſſe prudentiſſimum quia caput habet paruum proportione aliarū partium ſui corporis, confirmet eo argumento, quod qui inter homines minori ſunt capite, prudētiores naſcuntur; qui ſcrupulus euelletur ſi Ariſtotelis ſententia ad viuum reſecetur. Voluit autem [d] infantes naſci grandiori capite pumilionum modo, qui ſuperiores partes magnas habent inferiores paruas, magna enim moles capitis mentem & ſenſum opprimit, quo fit ut infantes omnes ſtupiditatem quandam præſeferant, quam deponunt cum proceſſu ætatis creſcente mole cæterarum partium, caput earum proportione minus grande conſpicitur; ſed & proceſſu temporis ſiccius redditur cerebrum & ideo minus grande: ſubſidet enim magnitudo cerebri ſicut etiam oculi proceſſu ætatis concocto humore cum cerebrum plenius naſcitur, & caput etiam naſcitur grande; ſed cum paruum caput paruum cerebrum quoque. Itaque id ꝙ plerique obtinent beneficio temporis primo ferè ortu contingit illis qui paruo capite naſcuntur, longe enim celerius perſpicere incipiūt quicquid ſe attingat, ad ſeque attineat. At nō propterea voluit Ariſt. perfecta ætate perſpicaciores eſſe qui capite paruo cōtinentur, quam qui G
magno: ſed tantū quod caput ob ætatem grandius deterius fit ut infantibus & pueris, hoc vel eo argumento confici poteſt, quod idē ſcribit hominis cerebrum [e] mole maximum eſſe ac valde humidum, ſed paruum caput nullo modo capere poteſt plurimum cerebri, quod tamen neceſſarium eſt ut ipſe [f] voluit ad temperandum cordis calorem, & vt [g] Gal. placuit ad procreandos ſpiritus animales multos, qui præbeant vim ſenſus & motus ſingulis partibus corporis, & vt ex eo commode oriantur nerui ac ſpinæ medulla. Si cerebrum igitur debet eſſe plurimum, neceſſe eſt caput magnum ſit, & quod paruum eſt malum eſſe, ut Gal. tradidit. Hoc igitur modo dirimitur controuerſia quæ tamdiu torquet medicos ac Philoſophos; pergamus ad [h] Gale. ſententiam de magnitudine capitis cerebri temperationem ſignificante. Significatur magnitudinis nomine etiam paruitas, ſicut longitudinis breuitas, & multitudinis [i] paucitas: magnū enim cōtinet [k] in ſe paruū, non tamen contra, neque .n. magnum cōtinetur à paruo, quamobrē cum quærimus quo pacto poſſit magnitudo capitis indicare temperationem cerebri, intelligimus ſimul & paucitatem. Vult igitur Gal. [l] paruū caput vitioſæ conſtitutionis cerebri indiciū eſſe, magnū uero non neceſſario indicare bonam, niſi vbi ſit robur inſitæ virtutis, quæ multam atq; optimam materiam conformauerit, quod dijudicari ſubijcit ex bona capitis figura, & ex his quæ a cerebro ortum habent. Sed cum temperatio cerebri quæ ad qualitatem pertinet ſi- H
gnificanda ſit, reuocatur in dubium quid illi cum magnitudine capitis; quod ut diſſoluatur, iacere: quædam quaſi fundamenta reſpōſionis oportet, ac primo illud, quod magnitudo capitis, quæ proponitur, ad cerebri magnitudinem refertur illi reſpondentem Deinde quod natura ita comparatum eſt, ut qualitas à quantitate nequaquam ſeiungatur, ſed ſubſtantiæ naturales vt quantæ ſunt ita etiam quales: quamobrem ubi plus quantitatis ibi quoque neceſſe plus ſit qualitatis, nō quo eius gradus augeatur, ſed quod maiorē occupet ſubſtātię molē. Præterea facultates animæ omnes ſeu animales, ſeu vitales, ſeu naturales, in quibus illa eſt quæ effingit corpora noſtra, calido innato continentur, ad quod ſpectat partium tēperatio; ita vt [m] omnes poſtulent calidi innati quod in ſpiritibus, ſuccis, & ſolidis partibus conſiſtit, non ſolum qualitatem, ſed etiam quātitatem moderatam: neque enim ſufficit moderata qualitas, niſi adſit debita quantitas, nam ſi pauca eſſet, non poſſet in ſe complecti idoneam copiam calidi innati, quod in exigua ſubſtantia non poteſt magnum eſſe. Quibus fundamentis poſitis non difficile eſt id quod quærebatur plane explicare; quid videlicet magnitudini capitis cū tēperatione cerebri. Cū tēperatio cōſiſtat in calido innato nō pōt bona eſſe ubi hoc paucū ſit, ꝙ euenit capite paruo, in quo neceſſe eſt reſidere exiguū cerebrū, & ideo exiguā ſubſtātiam calidi innati,

quo

a De arte med. c. 10. & 11.
b 3 lib problem. 3.
c Ariſto. 4. de part. an. ca. 10.
d In lib. de ſomno. ca. 3 & 4 lib. de p. an. c. 10. & 2. li. de gen. an. c. 4.
e In lib. de ſenſu. ca. 5.
f Secundo lib. de gen. c. 4 & 2. de par. c. 7.
g Octauo lib. de uſu p. ca. 11 & 1 li. c 3.
h De arte med. c. 10.
i Ariſt. 10. li. metaph. tex. 20.
k Ariſto. 2. lib. de par. an. c. 17.
l de arte medic. c. 11.
m Gal. 11. lib. de medendi method. c. 3.

Digitized by Google

A quo nomine paruum caput malam cerebri temperationem ſignificat quæ non potuerit tũ ma-
teriæ attrahere, quantum iuſta magnitudo poſtulabat: minus tamen mala eſt capitis paruitas,
ſi cum bona figura iungatur, ſignificat.n. ſolã materiæ inopiam; nam cum prauitate figuræ, no-
tat imbecillitatem effingẽtis facultatis, & qualitatẽ ſiue temperationẽ immoderatam: hoc pa-
cto igitur caput paruum index eſt temperationis cerebri non bonæ, & propterea accuſatur.
Adde quod (vt paulo ſupra docuimus) quod paruum eſt, non poteſt magnos ventriculos conti-
nere, neq; multos animales ſpiritus procreare, neq. ſufficere ortui illarum partium quæ ab eo
proficiſcũtur, ita vt paruitas capitis mala ſit & vt cauſa, & vt ſignũ. Sed pergamus ad id quod
magnũ eſt; licet aũt præſtantius ſit illud q̃ paruum, non tñ ſemper bonum eſt, ſed plerunq. ma-
lum. Internoſcitur aũt ex figura & partibus ab eo ortis: nam vbi naturaliter affectæ ſint, bonũ
eſt, quale fuit [a] Periclis Athenienſis Principis publici conſilij, qui ob id à Comico irridebatur; a 1. 6. de
quod ſi figura capitis & quæ ab eo oriuntur præter naturã ſint, notant multitudinẽ materię cũ morb. vul.
imbecillitate facultatis effingentis, & idcirco immoderatã cerebri tẽperationẽ. Figura idonea comm. 3.
capitis & cerebri eſt q̃ ſupra [b] dixi tanq̃ pilæ vtrinq. depreſſę [c] & à priori ac poſteriori parte b Cap. 5.
prominentis, ꝙ recedit ab hac acutũ eſt, recedit autẽ ꝙ deſit vel prior prominentia vel poſte- c Gal. lib. ar-
rior, ꝙ deterius eſt ob præſtantiã poſterioris ventriculi cerebri, & magnitudinem eorum quæ tis med. ca-
B inde oriuntur, vel vtraque quod deterrimum eſt, eiuſmodi.n. homines ſolẽt eſſe ſtultiſſimi, quo pit. 11.
nomine memini me duos fratrem. ſ. & ſororem in delitijs vidiſſe apud Franciſcum I. Galliarũ
Regem, quorum caput carebat vtraq. prominentia, eratq. incredibiliter acutum & maxime ri-
diculum; ſed tale ægrotat & nõ poteſt dici ſanum, quale eſt, quod tractamus in hoc opere. Vbi
eiuſmodi figura ſit, nequeunt quæ à priori ac poſteriori parte ipſius deriuantur, bene affecta
eſſe, quod ſi palatum inſpicias, valde cauum inuenies, ſi dentes cernes ſuperiorib. non reſpon-
dere inferiores, & vbi ſimul cum eiuſmodi prauitate figuræ copuletur paruitas, humor redun-
dabit multus ac prauus, & male olens. Si deſit prior prominentia, priores partes quæ in faciẽ
ſunt, neceſſe eſt malè ſe habeant; ſi poſterior poſteriores: vix aũt fieri poteſt vt deſit alterutra
prominentia, & partes quæ inde naſcuntur validæ ſint; ſi quando tñ accidat eiuſmodi [d] defe- d Gal. de ar-
ctus, ſequitur materiæ inopiam potius q̃ facultatis imbecillitatem, & temperationis immode- te med. ca-
rationem. [e] Partes quæ à poſteriori cerebro oriuntur ſunt ceruix, ſpina, & cum ipſis muſculi pit 11.
atq. oſſa: cenſetur aũt ceruix robuſta cum non longa eſt, nam longitudo in ceruice nõ ſecus at- e Gal. 1. 6.
que in thorace vitioſa eſt: breuis ergo ceruix vbi magnis oſſibus, muſculis, chordis ac ligamen- de morb.
tis contineatur, valida cenſetur. Spina dorſi cum medullam contineat, quæ magna eſſe deber, vulg. cõ 3.
ſi grandior ſit indicat grandiorem medullam, & propterea poſteriorem cerebri partem à qua
C oritur bene affectam; eadem ratio eſt oſſium thoracis quæ cum ſpina committuntur vt coſta-
rum: quod ſi hæ ſequantur magnitudinem cordis, dicemus cerebrũ reſpondere, cordi & ita oſ-
ſa thoracis oſſibus continentibus medullã à cerebro deriuatam. Ergo vbi figura & partes quę
à capite oriuntur ſecundum naturam ſe habeant, oſtendunt validam eſſe cerebri facultatem;
& idcirco temperationem moderatam. Forma autem externa capitis & faciei, ex qua Phyſio-
gnomones profitentur ſe pernoſcere animi mores, refertur ad facultatem effingentem, & tan-
dem ad temperationem. Scribit Ariſtot. [f] ſegnes eſſe eos quibus frons magna eſt, mobiles qui- f 1. lib. de hi-
bus parua, quibus lata ad inſaniam, quibus rotunda ad iram eſſe procliues, id quod ad cerebri ſtor. an. c. 8
temperationem reuertitur. Sed ſatis iam à nobis expoſiti ſunt loci è quibus ſigna ducantur ce-
rebri temperationem demonſtrantia; tempus nunc eſt enarrare quibus propriè ſignis vnaquę-
que cerebri temperatio, tam moderata quam immoderata ſiue, ſimplex ſiue compoſita indi-
cetur.

Primum colligitur quæ moderata eſt ex cauſis ſimilibus, vt ex parentibus qui modera-
tam temperationem habuerint, ex moderato item victũ quo homo fuerit vſus. Eadem notatur
à iuuantibus & lædentibus, iuuatur enim ſimilibus hoc eſt moderatis, læditur vſu immodera-
D torum: [g] omnibus tamen renititur, quod non facit immoderata quę obſiſtit tantum cõtrarijs, g Gal de ar-
ſed à ſimilibus gradu tamen validioribus maxime offenditur. Ergo quæ moderata eſt ab om- te med. c. 13
nibus ſiue calidis, ſiue humidis, ſiue frigidis, ſiue ſiccis facile defenditur, & non niſi ob vehe-
mentiorem cauſam compellitur in morbum. Eadem belle exercet actiones omnes animales,
intelligentiam, rationem, memoriam, ſenſum ac motũ volũtarium, neque ſomniculoſa eſt, neq.
nimis vigil, non pertinax, neq. valde leuis ac mobilis, modica, & cõcocta per nares & os expel-
lit, colorem capitis ex rubro album præfefert, hic.n. [h] moderatam ſequitur temperationẽ: ta- h Gal. d' art.
ctu etiam cutis capitis moderate calida ſentitur & non nimis dura aut mollis. Capillorum or- med. c. 51.
tus, interitus, numerus, magnitudo, figura mediocritatem quandam retinent, cum neq. citò na-
ſcantur, neq. cito intereant, neq. nimis multi ſint, neq. nimis pauci, neq. nimis magni aut exi-
les, tum non criſpi aut omnino recti: ſunt autem infantib. coloris ſubruffi, pueris ruffi, iuueni-
bus ſubflaui, nam omnino flaui ſunt in homine bilioſo duntaxat. Figura capitis ſecundum na-
turam eſt magnitudo mediocris, licet interdum vaſtior ſit propter materiæ copiam, ſed [i] ra- i 1. 6. de
ro coniungitur talis cũ robore facultatis, & temperatione moderata; quæ oriuntur tam à prio- morb. vul.
ri quam à poſteriori parte capitis omnia bene valent. Verũ vbi cerebri temperatio calore dun- comm. 3.
taxat mediocritatem exuperet, ſignificatur à cauſis ſimilibus, vt à uictu & parentibus cali-

dioribus, tum iuuantibus, & lædentibus, iuuant enim quæ ſimiliter calida ſunt, [a] nocent quæ E
calidiora, vt aer, cibus & potio, odores, facile enim ab ijs tentatur atque impletur caput, faci-
leque in calidos morbos cōpellitur. Quod ſpectat ad actiones ſi non valde magnus ſit caloris
exceſſus, omnes vigent, tantum additur inconſtantia & opinionis ac voluntatis commutatio,
ſomnus nec longus eſt, nec arctior, quæ excernuntur pauca ſunt & cocta, niſi [b] ex prauo victu
caput oneretur, tunc enim plura expellit & minus cocta, cum tractatur caput calidius ſenti-
tur, & cum ſpectatur rubrum, venæ in oculis conſpicuæ ſunt, capilli citò oriuntur, & ſi multum
excedat calor, nigri, robuſti, & criſpi fiunt, ſi non multum ſubflaui ab initio naſcuntur, deinde
nigri, proceſſu ætatis homo caluus redditur, & eo magis quo cerebrum fuerit calidius. Adeſt
iuſta capitis magnitudo cum calor ad ſuperiores partes materiam alliciat, niſi nimis pauca fue
rit. Frigidam eſſe temperationem cerebri indicio ſunt cauſæ frigidæ, vt parentes & victus, tum
quæ vel iuuant, ſicuti quæ ſimiliter frigida ſunt, vel [c] nocent ſicutique frigidiora, ab his enim
plurimum offenditur, & propterea frigidis morbis valde exponitur, quos ſequitur grauedo,
raucedo, deſtillatio, præterea actiones animales omnes quæ imbecillæ ſunt, homo tamen in
ſententia conſtat ita vt nō facile ex ea dimoueatur, plurimum dormit & arctè, quod item mul
ta excernuntur per palatum & nares, & interdum etiam per oculos & aures, niſi adſit cana-
lium interclusio, & caput frigidum tangitur ac decoloratum, venæ in oculis aſpectum fugiunt, F
capilli tarde naſcuntur, & diu ſeruantur, pauci ſunt & exiles, non criſpi ſed recti & ruffi potius
quam flaui aut nigri. Capitis figura plerunque vitioſa apparet cum parum promineat, quod
frigidius eſt.

Excedentis in cerebro humoris notę ſunt primum cauſæ humidiores, vt parentes & ratio
victus, deinde quod homo iuuatur à ſimiliter humidis, offenditur ab humidioribus, &
in humidum morbum compellitur; actionibus animalibus minus egregie fungitur, nam ratio
& intelligentia minus acris eſt, memoria parum firma, ſenſus hebetes; homo etiam diu, & gra-
uiter dormit, multa [d] caput excernit, tactu molle ſentitur, [e] capilli tarde naſcuntur, tardè in-
tereunt, recti omnino ſunt, omittitur magnitudo, multitudo, & color tam ipſorum quam cutis,
quæ ad calorem & frigus pertinent potiuſquam ad humorem & ſiccitatem. Siccitas cerebri ſi-
gnificatur à ſiccis cauſis, vt à parentibus & ratione victus, tum ab vtilitate quam ſimilia hoc
eſt æqualiter ſicca, & noxa quam afferunt ſicciora, & à procliuitate in morbos ſiccos: actiones
animales, niſi admodum excedat ſiccitas, acriores ſunt, & propterea ſomnus breuis & vigilia
diuturnior. Ariſtoteles [f] tamen qui ponit ſenſum in corde, oſtendit vbi ſubſtantia cordis du- G
ra ſit, ſenſum eſſe hebetem, vbi mollis, acrem, id quod dicendum etiam de cerebro videretur
ab ijs qui in eo vim ſenſus ponunt; ſed cum duritiam afferat ſiccitas, humor mollitiem, ſenſus
acris monſtrabit humoris exceſſum, ſicuti hebes ſiccitatis, dic moderatam debere eſſe molli-
tiem; & hæc non ſequitur exceſſum humoris qui alioquin facit ſenſum hebetem, ſed medio-
critatem quamdam; paulo ſiccior temperatio non facit duritiem, & id cum ſenſus viget ma-
gis quam cum magno exceſſu humoris; tum vbi ſiccitas eſt, præſertim ſi fuerit aduentitius.
Humor autem naturalis moderatus mollitiem efficit idoneam per quam ſpiritus diſtribuatur
ſingulis ſenſibus, vt docuit Themiſt. in expoſitione. 2. lib. de anima Ariſtotelis. Tum cutis capi
tis durior apparet, capilli [g] validi ſunt & criſpi, celeriter naſcuntur, & celeriter intereunt, ni-
hil [h] inſigne per nares excernitur, ſicuti neque ex ſiccioribus natura ſudor exit. At non de-
ſunt etiam ſigna ex quibus colligi poſſit cerebri temperatio duplici qualitate à moderatione
recedens, vt calore & humore, calore & ſiccitate, frigore & humore, frigore & ſiccitate: ea
enim quæ ſimplicem exceſſum monſtrant ſi coniungantur, duplicem monſtrabunt. Quod ſi
exceſſus vnius maior ſit quam exceſſus alterius, ſigna quoque quæ ipſum monſtrabunt, vali-
diora erunt. Depræhenditur ergo cerebrum calidum & humidum ex cauſis ſimilibus, vt ex
genere victus & parentibus calidis & humidis; tum ex his quæ proſunt aut obſunt, ſi quidem H
proſunt quæ æqualiter calida ſunt & humida, nocent quæ magis talia quemadmodum [i] au-
ſter; vbi valde excedat calor & humor, proſunt refrigerantia & ſiccantia quemadmodum
aquilo, nam tunc maxime ab auſtro, & à calidis & humidis oneratur caput. Homo præterea
in morbos ſimiles incidit, celeriter enim augetur in eo calor cum humore, caput etiam in-
terdum putredine [k] tentatur. Animales actiones non admodum valent aut celeres ſunt, ſed
potius hebetes, homo procliuis eſt ad ſomnū ſimul & vigiliam, & cum dormit viſa plurima oc
currunt & perturbata; plurima item ſunt & cocta quæ excernuntur, calor rubicundus eſt, ve-
næ in oculis euidenter ſe oſtendunt: caput tactu calidum ſentitur, & pleriſque magnum
eſt, capilli recti, & ſubflaui, qui diutius permanent, ſero enim caluus fit eiuſmodi homo.
Quod autem in cerebro caloris exceſſus cum exceſſu ſiccitatis iungatur, conijcietur ex cau-
ſis vt ex victu, & parentibus calidis & ſiccis, ex vtilitate quam afferunt ſimiliter calida, &
ſicca, & noxa quam valde calefacientia & ſiccantia; tum ex eo quod exponitur morbo cali-
do & ſicco, præterea ex actionibus animalibus, quæ acriores ſunt, ex breui ſomno, & lon-
ga vigilia, ex prauitate eorum quæ detruduntur, ex colore capitis rubro vſque ad finem
iuuentutis, nam peruſtis poſtea in nigrum conuertitur, ex calore qui in eo tactu magnus
& acris percipitur, ex [l] capillis qui celerrime naſcuntur & multi ac magni, tum nigri & criſpi.

Fri-

a Gale. de art. med. c. 14.
b Gale. de arte med. c. 14.
c Gale. de arte med. c. 15.
d Gal. 6. aphor. com. 2.
e Gale. de arte med. c. 17.
f Tertio li. de par. an. c. 4.
g Gale. de arte med. c. 16.
h Galen. 6. apho. cō 2.
i Gal. de arte me. c. 19.
k Auicē. 1. 3. tract. 1. c. 17.
l Gal. de arte me. c. 18.

A Frigidior et humidior cerebri temperatio colligitur ex ſimilibus cauſis, ex vſu qui ſequitur vbi adhibentur ſimiliter frigida & humida, & ex detrimento quod vbi frigidiora & humidiora; de in quod homo facile apprehenditur morbis frigidis & humidis, ſub quibus oneratur caput, [a] & grauedine ac deſtillatione tentatur, tum ex actionibus animalibus admodum imbecillis, homo enim ſegnis eſt atque admodum hebes (& vt inquit [b] Lucretius) vigilans ſtertit nec ſomnia cernere ceſſat; plurima [c] ſunt quæ tunc redundant & ex capite expelluntur; Caput decoloratum cõſpicitur ex tactu frigidum ſentitur ac molle, capilli tarde oriuntur, tarde intereunt, recti ſunt, pauci, exiles, ſubruffi. Reſtat exceſſus frigoris & ſiccitatis cerebri cuius coniectura fiet ex cauſis ſimilibus, ex his quæ proſunt ſimiliter frigidis & ſiccis, & his quæ obſunt frigidioribus, & humidioribus, ex procliuitate ad morbum frigidum & ſiccum, [d] inæquali enim homo tunc ſanitate fruitur, cum nunc leue caput ſentiat ob ſiccitatem, nunc graue & deſtillationi obnoxium ob pituitam, quæ vi frigoris & cruditatis contrahitur; cito etiam obrepit ſenectus quæ frigida eſt & ſicca; actiones animales acriores ſunt ob ſiccitatem in iuuẽture, enim nondum læduntur à frigore, quo ſeneſcentibus aucto debilitantur, & tardæ redduntur; plurima ſunt quæ expelluntur, caput decoloratum aſpicitur, cutis tangitur frigida & dura, venæ in oculis non apparent, capilli tarde oriuntur exiles, ſunt & ruffi, quod ſi frigus magis calo-

B rem ſuperet quam ſiccitas humorem, ſeruantur & non intereunt, ſed vbi exceſſus ſiccitatis maior ſit, homo redditur caluus.

a Gal. de arte me. c. 22.
b lib 3.
c Gal de arte me. c. 22.
d Gal. de arte me. c. 20.

Diximus de ſignis ſanitatis ad cerebri materiam ſpectantis; proximum eſt, vt de illis loquamur, ex quibus colligitur ſanitas, quæ ad eiuſdem formam attinet: hanc oſtendimus conſiſtere in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu, & ſimul etiam in vnitate, quæ ad materiã quoq; refertur; cuncta hæc cũ cerebrũ abditũ ſit ſenſum latent, coniiciuntur tamen ex cauſis, & effectis. Figura cerebri eadem eſt quæ capitis in quo reſidet, hæc [e] autem qualis ſit, oculis ipſis conſpicitur: ex figura ergo capitis manifeſto deprehenditur figura cerebri, ſiue tanquam ex cauſa, ſiue tanquam ex affectu, nihil refert utrũ dixeris, ſequaturne caluaria cerebri figuram, quod veriſimilius eſt, an cerebrum caluariæ hoc ſignum ſatis nobis ſit, neq; enim opus eſt alias cauſas aut alia effecta requirere ad cerebri figuram deprehendendam. Superficies cerebri ſecundum naturam moderate læuis eſt, ſed fieri poteſt vt ſanis etiam paulo aſperior aut læuior reddatur quam conueniat, quod cognitu difficillimum eſt, conijci tamen aliquo modo poteſt ex cauſis vt ex ſuccis redundantibus qui vel exaſperandi vim habuerint, veluti ex flauabile, aut pituita ſalſa; vel leniendi, veluti ex pituita dulci. Caua quæ in cerebro [f] poſuimus, aut mediocriter patent, aut vel nimis anguſta ſunt, vel nimis laxa; patent me-

C diocriter ſi caput paruũ [g] nõ eſt, cũ ſic ventriculi ſatis ampli ſint, tum ſi moderatio quędam ſeruetur ſomni ac vigiliæ, ſi proſunt moderata, obſunt immoderata. Anguſtia depræhenditur ex grauitate capitis, ex nimia propenſione ad ſomnum, ex vtilitate quam afferunt aperientia, & noxa, quam claudentia; nimis patere eiuſmodi caua indicio ſunt cauſæ, quæ aperiendi vim habuerint, prætetea quæ iuuant claudendo, aut nocent aperiendo, & ex effectis potiſſimum vigilia. Magnitudinem cerebri ſtatim conijcimus ex magnitudine capitis, cui [h] reſpondet, quemadmodum magnitudo medullæ magnitudini ſpinæ, magnitudo cordis & pulmonis magnitudini thoracis, ita vt non opus ſit aliis indiciis. Numerus & ſitus partium cerebri ſeruata vita nedum ſanitate neceſſe eſt ſeruetur, neuter enim variari poteſt, neque caput [i] vel tantillum ſuo loco dimouetur; vnitas etiam parum variari poteſt, quod ſi in cerebro ſano aliqua ex parte ſoluatur, ſignificabitur vel à cauſis vt à ſuccis erodentibus, vel ab effectis vt à ſenſu quodam præter naturam moleſto.

e Gale. 1. 6. de morb. vulg. cõ 3.
f Sup. c. 4.
g Gal. 1. 6. de morb. vulg. cõ. 3.
h Gale. 1. 6. de morb. vulg. cõ 3.
i Gal. 12. li. de uſu part. c. 4.

De recognoſcendis in homine cauſis & effectis ſanitatis cerebri. *Cap. II.*

D EXpoſitis indicijs cerebri ſanitatem oſtendentibus proficiſcamur ordine vt inſtituimus ad ea, quæ monſtrant reliqua duo ſecundum naturam ad cerebrum ſpectantia, cauſas videlicet, & effecta. Cauſæ aut antegreſſæ ſunt, ad quas pergemus vbi abſoluerimus præſentia; aut adſunt, ſiue externæ ſint quemadmodum ſex res non naturales ad victum attinentes, quibus homo vtitur, atque hæ ſub ſenſum cadunt; ſiue internæ quemadmodum facultates, a quibus vt quæuis alia pars corporis, ita etiam cerebrum ſuſtinetur, quæ cum ſenſum fugiant mente iudicantur ex ſignis ductis à cauſis vt ex bona temperatione partium principalium, & ab effectis quæ ab illis proficiſcuntur; ac de cognitione quidem cauſarum ſatis dictum ſit. Sequuntur effecta ſanitatis cerebri, vt actiones, expulſa, & retenta, qualitates corporis ſenſui manifeſtæ. Tertium hoc genus quod qualitates ſenſui manifeſtas complectitur ad cerebrum minime ſpectat, cum abditum ſit, ſed ſecundum genus quod conſiſtit in expulſis & retentis ſenſui manifeſtum eſt.

Primum ſupereſt cui actiones ſubiiciuntur. Cadunt ſub ſenſum ex actionibus animalibus, ſenſus, & motus partium exteriorum, actio ſenſus communis, ſicut intelligentiæ, rationis, & memoriæ mente neceſſe eſt compræhendatur, vbi ſecundum naturam ſit, & effectum ſanitatis: quæuis autem primum à cauſa ſecundum naturam, hoc eſt à ſanitate

cerebri indicatur, deinde ab effectis: effecta ſenſus interni vigẽtis ſunt externi ſenſus integri, E effecta intelligentiæ, rationis & memoriæ, ſunt & opera & verba hominis, lingua[a] enim eſt animi interpres: hunc indicant etiam quæ geruntur, ſapiens homo ſapienter & loquutur, & agit, niſi ſtultitiam ſimulet, quemadmodum Solon[b] (vt interim Brutum & Vlyſſem omittamus) qui quo & tutior vita eius eſſet, & plus aliquanto Reipublicę prodeſſet furere ſe ſimulauit; quemadmodum item [c] Dinocrates Architectus qui nudus, tantum amictus pelle leonis cum claua ſimilitudinem ſpeciemque Herculis gerens, tanquam inſaniens ac ridiculus admiſſus eſt ad Magnum Alexandrum, ad quem ſæpe expertus alioquin admitti non poterat. Idem fere vidimus accidiſſe Bruſchetto cuidam viro prudentiſſimo qui cum ex Gallia Narbonenſi à ſuis municipibus legatus de precio ſalis miſſus eſſet ad Franciſcum. I. Galliarum Regem, quem eo tempore incredibiliter negocij tędebat, cum non poſſet aliter audiri, finxit ſe ſcurram, quo nomine cum ſummam gratiam iniret a Rege (erat enim homo apud omnes gratioſiſſimus) negocium ex ſententia tranſegit atque expediuit. Ex quo intelligi poteſt non ſemper poſſe ex his quę dicuntur aut aguntur conijci pręcipuarum cerebri facultatum actiones, cum in animis hominum tantæ latebrę ſint ac tanti receſſus. Quæ ad præſentia ſecundum naturam in cerebro ſano recognoſcenda erant, habeant hunc terminum; Proficiſcamur ad præterita: ſunt hęc F potiſſimum cauſæ antegreſſæ, quarum [d] cognitio minus quàm rerum præſentium, & futurarũ vtilis eſt, quod nihil poſtulent, quæ præterierunt, ſicuti quæ præſentia ſunt aut futura; ſed tantum [e] monſtrent quale corpus noſtrum reddiderint, à quo tanquam ab effecto ipſæ rurſus quoque indicantur: ea [f] enim quæ corpus noſtrum affecerunt ab ea quam reliquerunt affectione ſignificantur, & vnaquæque a ſua, quod alio loco [g] vberrime explicabimus; hoc tantum nunc addemus quod cum vnaquæque cauſa ſimilem effectum proferat, à ſimili quoque indicari debet, ſiue ſimilitudo euidens ſit, ſiue abdita: validiora autem effecta neceſſe eſt validiores cauſas ſequantur atque denuncient.

a Ariſto. in proœm. 1. lib. de Interpretatione.
b Cic. de off. lib. 1.
c Vitruuius li. 1 2. proœ.
d Gal. de arte med. c. 7
e Gal. 4. li. de medẽd. meth. ca. 3.
f Gal. 1. li. ad Glauc. cap. 3. tum. 3 li. de criſibus. c. 13.
g Quarto libro de curat. gener.

De præſagiendis futuris ad cerebrum ſanum attinentibus. *Cap. III.*

SEd linquamus prætetita & videamus qua ratione conſequi poſſimus facultatem id diuinãdi, quod futurum eſt. Cerebri ſanitas ſiue perfectiſſima, ſiue perfecta, ſiue imperfecta, poteſt & conſeruari eadem & in morbum conuerti, & ad exitium præcipitari; quæ autem perfecta aut imperfecta eſt, poteſt etiam ad meliorem ſtatum progredi. Quicquid futurum eſt cum ſenſum lateat, mente comprehendi debet ex ſignis, quæ G non poſſunt duci ab effectis, quæ nondum ſunt, cum neque etiam ſit res cuius futura ſunt effecta; reſtat igitur vt tantum ex cauſis ſumantur, quæ cum iam agere inceperint, monſtrant retenturæ ne ſint hominem in eodem ſtatu, an in meliorem vel deteriorem conuerſuræ: quæ ſimiles omnino ſunt, conſeruandi vim habent, quæ diuerſæ mutandi in meliorem vel deteriorẽ, pro ut ipſæ magis vel ſecundum naturam ſunt, vel ab ea recedunt: quales autem ſint hæ cauſę, quæ præſentes ſunt, & iam agere inceperunt, demonſtrant[h] effecta quæ adhuc incipiũt & exigua ſunt, ita ut fugiant imperitos, & tantum depræhendantur ab his, qui artem tenent[i]. Varia effecta varias cauſas præſentes denunciant, hæ vero ſtatum ſimilem ſe facturas pollicentur. Metus [i] & mœror, exempli gratia, exuperanciam notat melancholici ſucci, hic vero melancholiam morbum, inſomnia [k] euidentia, flauam bilem in cerebro reſidentem, hæc autem freneſim ſignificat; grauitas capitis & tarditas ſenſus index eſt pituitæ in cerebro reſidentis, & temperationis frigidæ & humidæ, hæc [l] vero deſtillationis. Ex deſtillatione [m] ad hanc vel illã partem, coniicere futurum malum etiam licet leuius aut grauius, & vbi ad pulmonem feratur phthiſim. Ex balbis [n] coniicitur nimius cerebri humor, & inde alui profluuiũ. Sed præter cauſas internas magnam vim habent etiam externę veluti ſex res non naturales, quibus vtitur homo, ita vt ex ipſis quoque facere coniecturam liceat futuri ſtatus, præſertim ex aere qui quem H habet qualitatis exceſſum, cerebro impertire ſolet & ipſum reddere frigidum, humidum, calidũ, ac ſiccum, & deſtillationibus obnoxium, præſertim vbi oppletũ fuerit: [o] humor. n. appulſu aeris calidi liquatur, frigidi exprimitur, & ad ſubiectas partes deſcendit, quod maxime accidit cum caput laxius eſt, plurimum enim tunc externis iniutiis patet. Ac de cognitione quidẽ eorum quæ in homine ſano ad cerebrum attinent ſatis dictum ſit.

h Gal. 1. li. progn. cõ. 4. & Ariſt. in li. de diuinat. per ſomnum.
i Hipp. 6. li. aphor. 23.
k Gal. 1. li. prædict. cõmen. 5.
l Gal. de arte me. c. 22.
m Gale. 3. 3. de morbis. vulg. com. 32. & 6. de tu. ſanit. c. 9 6. libro aphor. com. 2.
n Hipp. & Gale. 6. aphor. 32.

De communibus præceptis ad conſeruandum cerebrum neceſſarijs. *Cap. IV.*

RAtio nunc ſequitur, qua in cerebro conſeruantur res ſecundum naturam, ſanitas videlicet cauſæ, & effecta ſanitatis. Ex his autem tribus ſanitatem duntaxat tueri medicus debet, nam [p] effecta nunquam ab ea ſeiunguntur, ſed ubique cum ipſa copulantur: vbi tamen minus ſecundum naturam ſint, corrigi ſeu minui aliquo pacto poſſunt vt in ſequentibus oſtendemus. Cauſæ vero aut ſunt externæ, ſicut opera & inſtrumenta, quæ non conſeruantur, ſed ad alia conſeruanda adhibentur, ijs enim continetur ratio conſeruandi nunc nobis propoſita; aut ſunt internæ quemadmodum facultates noſtrum corpus guber-

o Gal. 2. li. apho com. 12. & 1. li. d' dif. febr. c. 11.
p Gale. ad Thraſyb. c. 16.

A gubernantes, quæ in ſanitate ita conſiſtunt, vt cogitatione magis quam re ab ipſa differant. Sanitatem igitur duntaxat in cerebro tueri medicus debet, ſiue ad materiam pertineat veluti temperatio; ſiue ad formam, vt figura, ſuperficies, caua, magnitudo, numerus, ſitus; ſiue ad vtrãque veluti vnitas, ſed cum quęuis ſanitatis ſpecies aut perfectiſſima ſit, aut perfecta, aut imperfecta (vt ſuo [a] loco declarauimus) tam in alijs partibus quàm in cerebro, qualiſcunq; ſit ſeruari poteſt, ſed ſi perfecta ſit poteſt interdum redigi ad perfectiſſimã, ſi imperfecta ad perfectã, per opera & inſtrumenta. Referũtur [b] opera omnia ad duo illa prima, adiectionem ſcilicet & detractionem. Adiectio, vbi talis ſeruanda eſt ſanitas qualis excipitur, fit per ſimilia, vbi corrigenda, per contraria; verum quod opus & quæ inſtrumenta vnaquæq; ſpecies ſanitatis poſtulet, ſeorſum explicare aggrediemur, ſi prius quæ cõmunia omnium ſunt, & vbique ſeruari pręcepta debent, expoſuerimus.

a 1. libr. de tu. val. gen. cap 6.
b 5. libro de tu. val. gen. cap. 3.

Communia præcepta tam in conſeruatione quam in curatione cuiuslibet partis noſtri corporis, ſumuntur à parte quæ tractatur, in qua communiter reſidẽt ſpecies ſanitatis vel morbi, ad quas conſeruandas vel curandas medicus adhibetur. Dirigũtur autem omnia ad naturam ipſius: conſiſtit hæc partim in fine, ad quem procreata eſt, partim in compoſitione ex materia & forma idonea, quæ eum finem aſſequatur. Finis cuiuslibet partis eſt proprium ipſius officiũ: B ad materiam ſpectant cum primæ qualitates, vt calor, frigus, humor, ſiccitas; tum ſecundæ vt durities, mollitudo, craſſitudo, tenuitas, raritas, denſitas; ad formã, figura, ſuperficies, caua, magnitudo, numerus, ſitus, quæ proxime commemorauimus. Singula hæc quæ ad naturam referri diximus, quid in vniuerſum requirant in qualibet parte, alibi a nobis & traditum eſt, & tradetur: nunc verò propriè monſtrabimus, quid propriè poſtulent in cerebro, exorſi ab ipſius fine hoc eſt ab actionibus animalibus ad vitam neceſſarijs, vt a motu volũtario quo intereunte decedit animal: quamobrem ſeruanda eſt facultas cerebri; ſed cum ſuo calore contineatur, ſeruabitur ſi vitentur valde refrigerantia, & valdè calefacientia, quod obſeruandum nobis eſt etiã vt ſeruemus naturalem cerebri temperationẽ, quam frigidam, & humidã eſſe declarauimus [c]. Hæc cum ſeruari debeãt, quomodocunq; cerebrum ſit affectum & ſeu in eodẽ ſtatu ſeruetur, ſeu emendetur, poſtulat ſimilia hoc eſt frigida & humida non quouis modo ſed æqualiter: quę frigidiora ſunt, valde lædunt partes frigidas, quarum calor cum exiguus ſit, obſiſtere illi nõ poteſt, & ideo extinguitur, atque hoc nobis ſignificauit Hippocrates [d] cum dixit frigida inimica eſſe cerebro, & medullæ, calida verò amica. Medici [e] cum ſupprimere volũt ſanguinem ex naribus erumpentem nimis refrigerando caput ſæpe neruorum diſtentionem afferunt; à cibo [f] etiam & potu valde frigido refrigeratur os ventriculi, & per neruos ſæpe ipſum cerebrum, ita C vt offendatur. Cauere igitur oportet, valde frigida & humida, quæ diſſoluerent cerebri ſubſtãtiam. Calida quæ Hip. [g] dixit eſſe amica cerebro ſunt, quæ eodem gradu tẽperationis prædita ſunt atq; illud; nam calidum alioquin eodem teſte Hipp. [h] effæminat, & diſſoluit ſubſtantiam cerebri, & neruorum, ita vt vires conuellat. Ergo ſi temperationẽ, hoc eſt primas cerebri facultates intueamur, cum eius ſanitatem defendimus, cauebimus a valdè calidis, & frigidis, & utemur æqualiter refrigerantibus. Secũdę qualitates ſequũtur primas, quare cerebri tẽperationẽ frigidã & humidã ſequitur mollitudo & laxitas ſubſtantiæ, ob quam Hippo. [i] cerebrũ magnã glandulam appellauit. Hæc autem maximè imbecilla eſt & habilis ad accipiendũ, quare non mirum eſt, ſi cerebrum quod naturaliter habet ſubſtantiam maxime laxam, maxime etiam admittit & vapores, & ſuccos aliũde ad ipſum concurrentes, & [k] magis etiam glandulæ, & pulmo, quæ in partibus maxime laxis habentur; quamuis canales habeat ampliores per quos effluere poſſunt, quæ moleſta ſunt, qui plurimum neceſſarij fuerunt; quod eius ſubſtantia vt valde idonea eſt ad admittendum, ita parum valet ad expellendum, non tamen nihil: nam [l] cubãtibus ſupinis non deſcenderent quæ redundant in cerebro, ſed ibi magnum aliquod malũ efficerent, niſi à facultate expultrice detruderentur: laxitas igitur, & mollities ſubſtantiæ cerebri D vtroque nomine, & quod facile admittat, & quod nõ validè expellat quæ ad ipſum cõcurrũt, cã eſt cur facile impleat, & grauetur caput id qđ oĩb. euenit cũ cerebrũ in oĩb. molle ſit ac laxũ; tale aũt neceſſarium [m] fuit, vt eo facilius acciperentur rerum ſimulachra, & nerui commodius orirentur vna cum ſpinæ medulla qui flecti citra noxam poſſent, quo multum cõfert ſubſtantia cerebri mollis, pinguis, ac glutinoſa vnde originem ducunt: quare qui eius ſanitatem tuetur, vbique dare operam debet, ne oppleatur, ſed potiſſimum vbi homo nactus ſit temperationem cerebri calidiorem [n] calor enim vim habet attrahẽdi, & vbi ſenſus admodũ actis ſit, ſi quidem [o] alijs hebes eſt, alijs ita acris vt ſtatim ab odoribus offendatur: ob dolorem verò non ſecus atque ob calorem multum materiæ ad cerebrum concitatur. Eo igitur ſpectabit qui ſanitatem cerebri tuetur, ne vaporum ac ſuccorum concurſu tentetur, quod tunc potiſſimum cauebit, cum calidum erit, & ſenſus acrioris. Cautio conſiſtit in vſu eorum, cum quibus verſamur: ſubijciuntur [p] hæc quatuor generibus, ijs quæ fiunt, quæ offeruntur, quæ extrinſecus incidunt, quæ retinentur atque expelluntur; quod autem in vnoquoque opplere caput poſſit, & idcirco aut penitus vitandum ſit, aut parcius adhibendum, ſigillatim perpendere oportet. In his quæ fiunt ſunt ſomnus, & vigilia, motus & quies, animi perturbatio & trãquillitas: per ſomnum contracto calore innato ad partes internas, cum valdè coquatur alimentum, plurimi vapores

c Supra ca. 5. primi libri.
d 5. li. aph. 18.
e Gale. lib. prædict. có. 3.
f Gal 1. lib. de ſympt. cauſ. c. 7
g Hippo. 5. aph. 22.
h 5. li. aph. 16.
i In lib. de glandulis.
k Gal. in li. de cura. per ſang. miſſ. cap 8.
l Gal. de inſtru. olfact. cap. 6.
m Ga. 8 de vſu par. c. 6
n Ga. 2. lib. catatop. c. 1
o Gal. 3. li. de loc. affe. c 9.
p Gal. 1. de tuend. val. c. 15.

Digitized by Google

pores ad cerebrũ aſcendunt, atq. ipſum implent, ob q̃ cauſam ſomnus nocet. Quæ ſomnum fa- B
ciunt, vt lolium, mandragora, papauer, omnia inquit Ariſt. [a] caput implent, ſemper [b] aũt ſom-
nus obeſſet implendo cerebrum, niſi maiorem afferret vtilitatem concoquendo, quare neceſ-
ſarius eſt, ſed ita temperari debet ut quam minimum offendat cerebrum, quod eueniet ubi
non valde longus ſit, non ſtatim à cibo, non meridie. Qui valde longus eſt potiſſimum præter
conſuetudinem Auctore Hippocrate [c] relaxar, & quodammodo elixat cerebri & neruorum
ſubſtantiam, & grauitatem capitis, ac ſegnitiem efficit: ſi homo ſtatim à cibo dormiat, longè
plures excitantur vapores à ventriculo, & ad cerebrum aſcendunt, quare præſtat aliquot ho-
ras poſt cęnam ſomnum capere, id quod Galli præcipue obſeruant, qui quarta hora à meri-
die cęnant, decima cubitum eunt. At neque ratione caret peruulgatum illud, ***Somnum fuge meridianum***, eo enim tempore caput redditur calidius, & quæ redundant in alijs partibus corpo-
ris allicit, ita vt grauiter impleatur, ſed grauius ſi tunc homo dormiat; adde quod coctio non
adeo interdiu perficitur ſicuti noctu, cum innatus calor magis euocetur ad partes externas
quam repellatur ad internas, quare tunc deterior fit coctio, & cerebrum [d] à craſſioribus va-
poribus magis tentatur. Hæc igitur omnibus ſeruanda ſunt, ſed maxime his qui cerebro im-
becillo ſunt, vt vitent ſomnum longiorem, & ſtatim à cibo, ac meridie, niſi vbi coacti fuerint
noctu vigilare aut aliquid poſt prandium dormire ſoliti ſint, vigiliam verò ita moderati de- F
bent, ne ob eius diuturnitatem exhauriantur ſpiritus animales, & cerebrum refrigeretur, neve
impediatur coctio alimenti, & à ſuccis crudis, qui in ventriculo verſantur, craſſiores vapores
ad cerebrũ aſcendant. Motus verò & quietis hæc ratio eſt. Motus neceſſarius eſt vt perficiau-
tur vitæ munera, & alimentum ad externas partes diuidatur; ſed interpellari debet quiete,
vbi qui mouetur iam laborare incipit, vt reficiantur ſpiritus animales. Cæterum quies caput
non implet niſi diuturnior fuerit ita vt redundent ea quæ ſolebant per motum abſumi, & pe-
tant caput. Quod attinet ad motum, multum refert qualis ſit, & quando adhibeatur. [e] Exerci-
tatio inferiorum partium veluti crurum prohibet ne quod redundat, ad caput feratur; ſupe-
riorum vero magis cerebrum implet, veluti brachiorum præſertim ſi laborent prono capite
ſicuti cum foditur terra, ad caput enim deorſum vergens facilius ſucci deſcendunt. Maxime
autem impletur vbi homo ſtatim [f] à cibo celeriter exerceat, tunc enim opus eſt aut quiete, aut
certe leni & tardo motu, ne vapores qui alioquin in ventriculo à cibo & potione excitantur,
magis calefacto corpore cerebrum petant. Inter motus qui caput implent eſt etiam vox ma-
gna, tuſſis, retentio anhelitus; calefit ob magnam [g] vocem thorax, vnde vapores ad caput aſcẽ-
dunt, & ſimul ob vim caloris alliciuntur ſucci qui implent vniuerſum caput. Suppreſſio anheli-
tus ipſa quoque ſpecies exercitationis eſt, cum laborent muſculi, eius exitum cohibentes vna G
cum his qui ipſum expellunt; tunc [h] autem venæ & partes omnes quæ circa collum ſunt ſpi-
ritu & ſanguine implentur, & quæ redundant non feruntur amplius deorſum ad ventrem ſed
ſurſum ad cerebrum: idem [i] efficit tuſſis quæ implendo caput vnde humor rurſus ad thora-
cem deſtillat, ſe ipſam continuat. Sub ijs quæ fiunt comprehenditur etiam ſtudium, animi per-
turbatio, & tranquillitas. Implet caput tranquillitas quatenus non abſumit quæ redundant,
ſicut exercitatio ac ſtudium, quod quieti etiam euenire diximus. Ex perturbationibus [k] ira,
cum per eam accenditur ſanguis in corde per arterias, cerebrum implet, & calefacit, adeo vt
interdum comitiales acceſſiones excitet, quod illi Grammatico euenit quem Galenus [l] re-
cenſet, hic cũ iraſcebatur incidębat in morbum comitialem, in quem incurrit etiam ex nimia
contentione in docendo, & ex cogitatione intenta: animi enim impetus vna cũ ſpiritu & ſan-
guine tunc ſurſum fertur ad cerebrum. Hactenus de primo genere eorum cum quibus verſa-
mur; & perſequamur ſecundum cui ſubijciunt ea quæ offeruntur, veluti cibi, potiones, & me-
dicamenta: omnia autem vbi aut calida & humida ſint, aut ſuppeditent materiam ex qua gi-
gnatur flatus, aut etiam calore, & tenuitate vim habent attrahendi, cerebrum onerant, maxi-
me [m] autem idonea ſunt ad ipſum opplendum quæ calida & humida ſunt, cum calor ſurſum fe- H
ratur, & ſecum trahat humorem à quo cerebrũ oneratur, quod præſertim accidit vbi hæc ſta-
tim poſt exercitationem ſumantur, quo tpe vapores calefacto corpore plurimũ excitantur, &
ad caput aſcendunt Pręcipue aũt oppletur caput à lacte vbi non bene à ventriculo conficiat̃:
nam aut aceſſit, aut in nidorem vertitur, & vtroq; nomine multis ac vitioſis vaporibus implet
cerebrũ; vt aũt extra emulſum ſi relinquatur, ob frigus aceſſit, ſi elixetur multos vapores mo-
uet, ita in ventriculo frigidiore reddit̃ acidum, in calidiore efficit nidorem: ppea docuit Hip-
poc. [n] caput dolentib. nocere lac. Impletur ẽt cerebrũ ab allio, [o] niſi antea totũ corpus exina-
nitum fuerit, non quo flatum exciter, ſed quo calidũ ſit & tenue, & propterea vapores ac ſuc-
cos ad cerebrũ alliciat, ſicut & viticis [p] ſemen: Iuniperi [q] verò ac cedri fructus, & fęnum græcũ
multos vapores edunt dum coquuntur qui caput tentant. Medicamenta ẽt quæ ſomnũ faciũt,
vt mandragora & papauer, capitis grauitatem afferunt, vt docuit Ariſt. [r] per ſe.n. humore, &
vaporum copia implent pręterq̃ quod refrigerando cerebrum non ſinũt abſumi quę alioquin
abſumerentur. Nihil tamen ex his quæ ſumuntur æque cerebrũ implet ac vinum ipſum, cũ ca-
lidũ ſit, & humidũ, & plurimos excitet vapores, ppea infantibus, nutricib. & pueris interdicit̃
ab Ariſt. [s] & Gal. [t] debilitantur neruı & cerebrum à vino, quo fit vt [u] ebrij interdum muti fiant,
intercum

a In lib. de ſomn. c. 3.
b Gal. 4. li. aph. cõ. 67.
c 2. l. de ratio. vict. 55
d Gal. lib. 3 de ſym. cau. c. 4.
e Gal. 5 lib. de tuen. valet. c. 3.
f Gal 6 lib. de tuẽ. val. c. 7.
g Gal. in li. de inſtr. odor. c. 6.
h Gal. 3. lib. de tuen. valet. c. 2.
i Gale. 3. aphor. cõ 17 & 3 6. de morb. vul. comm. 18.
k Gal. 5 6. de morb. vulg. cõ 9.
l 5. li. de loc. affec. c. 6.
m Gal. 4. li. aph cõ. 70.
n 5. libro aphor. 64.
o Gal. 4. lib. de rõne victus cõ. 90.
p Gal. 6. lib. ſimplic.
q Gal. 2. lib. de alim. c. 15. 16. & 24
r In lib. de ſomn. c. 3.
ſ In lib. de ſomn. c. 3.
t 1. libro de tu. val. c. 11
u Hippo. 5. lib. apho. 5. Gal. 6 libro aph. cõ. 32.

Digitized by Google

A interdum balbutiant; his verò qui laborant affectu capitis calido adeò inimicum eſt vinum vt
exitium afferat, quemadmodum Philiſtæ [a] quem quinto & cuidam Adoleſcenti [b] Melibeæ
quem ſexto die ex vini potu interijſſe Hippocrates commemorat. Maximè autem noxium vi-
num eſt cum ieiuno [c] datur, temperationem enim inæqualem reddit & caput graue; præterea
vbi datur ſtatim ab exercitatione [d] cum adhuc corpus caleſactum eſt. Debet igitur vinũ cum
deferbuit calor exercitationis bibi, & ab homine non ieiuno, minus enim nocet cum cibo aut
poſt cibum ſtatim, quamuis neque etiam tunc tutum eſt his qui capite imbecillo ſunt: ijs enim
imperat Galenus [e] ne poſt cibum vt poſt lac vino os abluant; permagni tamen refert quale [f]
vinum ſit, quod enim valdè calidum eſt, & multum odorem mouet, valdè cerebrum tetar, licet
alioquin boni ſucci ſit. Quod verò auſterũ [g] eſt ventrem confirmat, & non tentat caput ita vt
tutum etiam ſit his qui comitiali morbo laborant idem minus adhuc nocet eũ nigrum, & craſ-
ſum [h] fuerit, ſiquidem nullum odorem mouet, neque petit ſuperiora. Illud [i] etiam quod ni-
grum & dulce eſt capiti nõ nocet. Sed inter omnia [k] vina minime caput tentat quod lene &
aquoſum eſt, immo [l] contra capitis grauitatem eo vtendum eſt præſertim ſi album ſit & peni
tus careat odore: ergo vbi caput imbecillum ſit ſed nondum dolet, vtendum vino aquoſo, & di
B luto, non tamen aqua, vt cũ dolet ſit quo cõfugiat, vt præclarè monet Cornelius [m] Celſus, quo
auctore [n] cauẽdũ eſt ne in ſecunda valetudine aduerſæ pſidia conſumãtur: aqua aũt non tẽtat
caput niſi in ventriculo corrumpatur, corrumpitur autem vbi vel vitioſa [o] ſit, vel detur ho-
mini bilioſo, [p] ſic enim conuertitur in bilem, & per neruos cerebrum lędit, quod facit quoque
vbi detur [q] nimis frigida. Hæc de his quæ offeruntur. Proficiſcamur ad ea quæ extrinſecus in-
cidunt, cuiuſmodi ſunt aer, odores, & veſtes. Ad aerem ſpectat tẽpus anni, regio, præſens cœli
ſtatus; implet aer caput vbi humidus ſit ſiue humor cum frigore ſiue cum calore iungatur, ca-
lor [r] aeris etiam ſine humore caput onerat, ſed frigus leuat; quod ſi Auctore Hippocra. [ſ] ca-
lor ſoluit capitis grauitatem, id efficit quod onerantem ſuccum concoquat, ex quo non de-
bet mirum videri ſi hyeme [t] ob humoris copiam caput grauius eſt. Similiter ſi homines qui in
paludibus [u] degunt, hebetes ſunt & ſomniculoſi: ſimiliter ſi ex cœli conſtitutionibus flãte Au
ſtro [x] ſentitur capitis grauitas. Ex his quæ extrinſecus incidunt maxime cerebrum implent
[illegible] idest odores, præſertim cum incenduntur: eorum enim calida exhalatio fertur ad ſu-
periora, & odorum ſuffimenta vt inquit Hippocrates [y] efficiunt capitis grauitatem. Spectant
ad ea quæ extriſecus incidunt etiam veſtes cum dormientibus [z] magis refrigeretur cerebrum
quàm vigilantibus, debent qui dormire volunt magis velare caput. Superſunt ex his cum qui-
C bus verſamur retenta, & repulſa: oppletur cerebrum cum ea retinentur quæ expelli deberẽt,
præſertim [a] cum ſupprimitur aut ſanguis menſtruus, aut ille qui ſolet poſt partum effluere, ma-
gnam enim affert capitis grauitatem. Vbi exinanitur corpus, prætetquam [b] ubi cerebrum affi
ciatur a ventriculo, cauere vomitum [c] oportet, quod caput incredibiliter impleat; cauendus
& nimius [d] concubitus quo cerebrum & nerui ſummopere debilitantur, contrahuntur [e] enim
velut in morbo comitiali, ita vt Democritus venerem paruum morbum comitialem exiſtima-
uerit: tum etiam cerebrum ſentit noxam ex venere quia [f] frigidius & imbecillius eſt. Hacte-
nus de quatuor generibus rerum quæ implere & onerare cerebrum poſſunt; omnia autem fir-
mis cautè adhibenda ſunt, infirmis quoad fieri poteſt fugienda, ſpectant enim ad cerebri ſub-
ſiſtãtiam, quam naturaliter diximus omnibus eſſe mollem & laxam; his vero qui capite imbe-
cillo ſunt maxime talem: quid autem materia cerebri petat in homine ſano cum explicatum
ſit, peruenire ad formam oporret. Diximus cerebri formam conſiſtere in figura, ſuperficie, ca-
uis, magnitudine, numero, ſitu, ijſdemque accedere vnitatẽ quæ ad materiam quoque perti-
net; quæ omnia ſi diligenter intueamur, inueniemus caua & ſitum duntaxat aliquid indicare
quod ad conſeruationem ſanitatis cerebri ſpectet; a figura, a ſuperficie, a numero, ab vnitate
nulla ſumitur animaduerſio, magnitudo tantum monſtrat id quod omnibus notum eſt, debere
quæ adhibentur ad caput eius magnitudini reſpondere. Solummodo igitur caua & ſitus cere-
D bri quædam monent in eius conſeruatione animaduertenda: per caua igitur ut cerebrum ex-
pellit ea a quibus lęditur, ita admittit auxilia quæ adhibentur: ijſdem enim vijs accipit ac de-
trudit, detrudit autem quæ tenuia [g] ſunt per capitis ſuturas, quæ craſſa potiſſimum per pa-
latum, & nares: quare quæ ad cerebrum admouentur, neceſſe eſt aut per palatum & nares, aut
per caluariæ ſuturas ad ipſum perueniant. Quibus vijs non tantum qualitas ſeu vis qualitatis
permeat, ſed aliquid etiam ex tenui ſubſtantia præſidiorum quæ ad cerebrum aut temperan-
dum aut exinaniendum adhibentur; commodè autem exinanitur [h] per nares & palatum. Illi-
nitur [i] palatum acribus medicamentis, quæ pituitam edúcunt & cerebrum calefaciunt; ijſdẽ
quoque ob eandem cauſam illinuntur intimæ: & nares per quas cerebrum vt expellit, ita etiã
allicit veluti aerem in reſpiratione, à quo bene vel malè afficitur prout ei ſalubris vel alienus
eſt; odore etiam ſanare cerebrum deſtillationi obnoxium docuit Ariſtoteles; [k] intelligit autẽ
eos odores qui per ſe ſuaues ſunt, non eos qui reſpondent ſaporibus, & eſurientes ac ſitientes
maxi-

a 2. 3. & mor. b. uulg. 1.
b 3. 3. de morb. vul. 87.
c Gal. 6. apho. cõ. 18.
d De victu ſal. cõ. 12. e 3. li. de ali. c. 15.
f Galb. li. 2. catato. c. 5.
de victu ex ten e. 10. de cibis bo. & mal. ſuccic. 11.
g Gal. 5. li. de loc. aff. c. 6.
h Gal. 2. de frac. cõ. 21.
i Gal. de cibo. & mali ſucci. c. 11.
K Gale. 12. meth. c. 4.
l Hipp. 3. li. de 10. vict. 41.
m li. j c. 4.
o li j c j.
o Gal. de cibus boo. & mal. ſucci c. 11.
p Hip. 3. li. de ra. vict. 40.
q Gal. 1. de ſympt. cau. cap. 8. & 9. aphor. 17. 18.
r Gale j j. de morb. vulg. cõ 8.
s 5. li apho. 22.
t Gal. 3. aphor. cõ. 13.
u Ari. 14. li. proble. 11.
x Hip. 3. li. aphor. 5.
y 5. li. aph. 28.
z Gal. 4. 6. de morbi. vulg cõ 14.
a Gal. 1. 6. de morbi. vulg. cõ. 2.
b Aui j 3. trac. j. c. 29.
c Gal. contra Eraſiſt. c. 9.
d Gal. 3. 3. de morbi. vulg c. 87.
e Gal. 1. 3. de morbi. vulg. comm. 4.

f Ariſtote. 5. lib. de gener. anima cap 3. g Galen. j. lib. de tuen. valet cap. 13 h Galen. 7 lib. de med. meth ca. 13. i Gal. 13. li. de med. meth. cap. 21. k In lib. de ſenſu cap 5.

pores ad cerebrũ aſcendunt, atq. ipſum implent, ob q̃ cauſam ſomnus nocet. Quæ ſomnum fa- B
ciunt, vt lolium, mandragora, papauer, omnia inquit Ariſt. [a] caput implent, ſemper [b] aũt ſom-
nus obeſſet implendo cerebrum, niſi maiorem afferret: vtilitatem concoquendo, quare neceſ-
ſarius eſt, ſed ita temperari debet ut quam minimum offendat cerebrum, quod eueniet ubi
non valde longus ſit, non ſtatim à cibo, non meridie. Qui valde longus eſt potiſſimum præter
conſuetudinem Auctore Hippocrate [c] relaxat, & quodammodo elixat cetebri & netuorum
ſubſtantiam, & grauitatem capitis, ac ſegnitiem efficit: ſi homo ſtatim à cibo dormiat, longè
plures excitantur vapores à ventriculo, & ad cerebrum aſcendunt, quare præſtat aliquot ho-
ras poſt cęnam ſomnum capere, id quod Galli præcipue obſeruant, qui quarta hora à meri-
die cęnant, decima cubitum eunt. At neque ratione caret peruulgatum illud, *Somnum fuge me-
ridianum*, eo enim tempore caput redditur calidius, & quæ redundant in alijs partibus cotpo-
ris allicit, ita vt grauiter impleatur, ſed grauius ſi tunc homo dormiat; adde quod coctio non
adeo interdiu perficitur ſicuti noctu, cum innatus calor magis euocetur ad partes externas
quam repellatur ad internas, quare tunc deterior fit coctio, & cerebrum [d] à craſſioribus va-
poribus magis tentatur. Hæc igitur omnibus ſeruanda ſunt, ſed maxime his qui cerebro im-
becillo ſunt, vt vitent ſomnum lougiorem, & ſtatim à cibo, ac meridie, niſi vbi coacti fuerint
noctu vigilare aut aliquid poſt prandium dormire ſoliti ſint, vigiliam verò ita moderari de- F
bent, ne ob eius diuturnitatem exhauriantur ſpiritus animales, & cerebrum refrigeretur, ne ve
impediatur coctio alimenti, & à ſuccis crudis, qui in ventriculo verſantur, craſſiores vapores
ad cerebrũ aſcendant. Motus verò & quietis hæc ratio eſt. Motus neceſſarius eſt vt perfician-
tur vitæ munera, & alimentum ad externas partes diuidatur; ſed interpellari debet quiete,
vbi qui mouetur iam laborare incipit, vt reficiantur ſpiritus animales. Cæterum quies caput
non implet niſi diuturnior fuerit ita vt redundent ea quæ ſolebant per motum abſumi, & pe-
tant caput. Quod attinet ad motum, multum refert qualis ſit, & quando adhibeatur. [e] Exerci-
tatio inferiorum partium veluti cturum prohibet ne quod redundat, ad caput feratur; ſupe-
riorum vero magis cerebrum implet, veluti brachiorum præſertim ſi laborent prono capite
ſicuti cum foditur terra, ad caput enim deorſum vergens facilius ſucci deſcendunt. Maxime
autem impletur vbi homo ſtatim [f] à cibo celeriter exerceat̃, tunc enim opus eſt aut quiete, aut
certe leni & tardo motu, ne vapores qui alioquin in ventriculo à cibo & potione excitantur,
magis calefacto corpore cerebrum petant. Inter motus qui caput implent eſt etiam vox ma-
gna, tuſſis, retentio anhelitus; calefit ob magnam [g] vocem thorax, vnde vapores ad caput aſcē-
dunt, & ſimul ob vim caloris alliciuntur ſucci qui implent vniuerſum caput. Suppreſſio anheli
tus ipſa quoque ſpecies exercitationis eſt, cum laborent muſculi, eius exitum cohibentes vna G
cum his qui ipſum expellunt; tunc [h] autem venæ & partes omnes quæ circa collum ſunt ſpi-
ritu & ſanguine implentur, & quæ redundant non feruntur amplius deorſum ad ventrem ſed
ſurſum ad cerebrum: idem [i] efficit tuſſis quæ implendo caput vnde humor rurſus ad thora-
cem deſtillat, ſe ipſam continuat. Sub ijs quæ fiunt comprætenditur etiam ſtudium, animi per
turbatio, & tranquillitas. Implet caput tranquillitas quatenus non abſumit quæ redundant,
ſicut exercitatio ac ſtudium, quod quieti etiam euenire diximus. Ex perturbationibus [k] ira,
cum per eam accenditur ſanguis in corde per arterias, cerebrum implet, & calefacit, adeo vt
interdum comitiales acceſſiones excitet, quod illi Grammatico euenit quem Galenus [l] re-
cenſet, hic cũ iraſcebatur incidebat in morbum comitialem, in quem incurrit etiam ex nimia
contentione in docendo, & ex cogitatione intenta: animi enim impetus vna cũ ſpiritu & ſan-
guine tunc ſurſum fertur ad cerebrum. Hactenus de primo genere eorum cum quibus verſa-
mur; & perſequamur ſecundum cui ſubijciunt ea quæ offeruntur, veluti cibi, potiones, & me-
dicamenta: omnia autem vbi aut calida & humida ſint, aut ſuppeditent materiam ex qua gi-
gnatur flatus, aut etiam calore, & tenuitate vim habent attrahendi, cerebrum onerant, maxi-
me [m] autem idonea ſunt ad ipſum opplendum quæ calida & humida ſunt, cum calor ſurſum fe- H
ratur, & ſecum trahat humorem à quo cerebrũ oneratur, quod præſertim accidit vbi hæc ſta-
tim poſt exercitationem ſumantur, quo tp̄e vapores calefacto corpore plurimũ excitantur, &
ad caput aſcendunt Pręcipue aũt oppletur caput à lacte vbi non bene à ventriculo conficiat̃:
nam aut aceſſit, aut in nidorem vertitur, & vtroq; nomine multis ac vitioſis vaporibus implet
cerebrũ; vt aũt extra emulſum ſi relinquatur, ob frigus aceſſit. ſi elixetur multos vapores mo-
uet, ita in ventriculo frigidiore reddit̃ acidum, in calidiore efficit nidorem: ꝓpterea docuit Hip-
poc. [n] caput dolentib. nocere lac. Impletur ēt cerebrũ ab allio, [o] niſi antea totũ corpus exina-
nitum fuerit, non quo flatum exciter, ſed quo calidũ ſit & tenue, & propterea vapores ac ſuc-
cos ad cerebrũ alliciat, ſicut & viticis [p] ſemen: Iuniperi [q] verò ac cedri fructus, & fęnum græcũ
multos vapores edunt dum coquuntur qui caput tentant. Medicamenta ēt quæ ſomnũ faciũt,
vt mandragora & papauer, capitis grauitatem afferunt, vt docuit Ariſt. [r] per ſe.n. humore, &
vaporum copia implent pręterq̃ quod refrigerando cerebrum non ſinũt abſumi quę alioquin
abſumerentur. Nihil tamen ex his quæ ſumuntur æque cerebrũ implet ac vinum ipſum, cũ ca-
lidũ ſit, & humidũ, & plurimos excitet vapores, ꝓpterea infantibus, nutricib. & pueris interdicit̃
ab Ariſt. [s] & Gal. [t] debilitantur nerui & cctcbtum à vino, quo fit vt [u] ebrij interdum muti fiant,
intercum

a In lib. de ſomn. c. 3.
b Gal. 4. li. aph. cō. 67.
c 2. l. de ratio. vict. 55
d Gal. lib. 3 d' ſym. cau. c. 4.
e Gal. 5 lib. de tuen. valet. c. 3.
f Gal 6 lib. de tuē. val. c. 7.
g Gal. in li. de inſtr. odor. c. 6.
h Gal. 3. lib. de tuen. valet. c. 2.
i Gale. 3. aphor. cō 17 & 3. 6. de morb. vul. comm. 18.
k Gal. 5 6. de morb. vulg. cō 9.
l 5. li de loc. affec. c. 6.
m Gal. 4. li. aph cō. 70.
n 5. libro aphor. 64.
o Gal. 4. lib. de rōne victus cō. 90.
p Gal. 6. lib. ſimplic.
q Gal. 2. lib. de alim. c. 15. 16. & 24
r In lib. de ſomn. c. 3.
s In lib. de ſomn. c. 3.
t 1. libro de tu. val. c. 11
u Hippo. 5. lib. apho. 5. Gal. 6. libro aph. cō. 32.

A interdum balbutiant; his verò qui laborant affectu capitis calido adeò inimicum eſt vinum vt exitium afferat, quemadmodum Philiſtæ [a] quem quinto & cuidam Adoleſcenti [b] Melibeæ quem ſexto die ex vini potu interijſſe Hippocrates commemorat. Maximè autem noxium vinum eſt cum ieiuno [c] datur, temperationem enim inæqualem reddit & caput graue; præterea vbi datur ſtatim ab exercitatione [d] cum adhuc corpus calefactum eſt. Debet igitur vinũ cum deferbuit calor exercitationis bibi, & ab homine non ieiuno, minus enim nocet cum cibo aut poſt cibum ſtatim, quamuis neque etiam tunc tutum eſt his qui capite imbecillo ſunt: ijs enim imperat Galenus [e] ne poſt cibum vt poſt lac vino os abluant; permagni tamen refert quale [f] vinum ſit, quod enim valdè calidum eſt, & multum odorem mouet, valdè cerebrum tẽtat, licet alioquin boni ſucci ſit. Quod verò auſterũ [g] eſt ventrem confirmat, & non tentat caput ita vt tutum etiam ſit his qui comitiali morbo laborant idem minus adhuc nocet cũ nigrum, & craſſum [h] fuerit, ſiquidem nullum odorem mouet, neque petit ſuperiora. Illud [i] etiam quod nigrum & dulce eſt capiti nõ nocet. Sed inter omnia [k] vina minime caput tentat quod lene & aquoſum eſt, immo [l] contra capitis grauitatem eo vtendum eſt præſertim ſi album ſit & penitus careat odore: ergo vbi caput imbecillum ſit ſed nondum dolet, vtendum vino aquoſo, & di-
B luto, non tamen aqua, vt cũ dolet ſit quo cõfugiat, vt prçclarè monet Cornelius [m] Celſus, quo auctore [n] cauẽdũ eſt ne in ſecunda valetudine aduerſæ pſidia conſumãtur: aqua aũt non tẽtat caput niſi in ventriculo corrumpatur, corrumpitur autem vbi vel vitioſa [o] ſit, vel detur homini bilioſo, [p] ſic enim conuertitur in bilem, & per neruos cerebrum lędit, quod facit quoque vbi detur [q] nimis frigida. Hæc de his quæ offeruntur. Proficiſcamur ad ea quæ extrinſecus incidunt, cuiuſmodi ſunt aer, odores, & veſtes. Ad aerem ſpectat tẽpus anni, regio, præſens cœli ſtatus; implet aer caput vbi humidus ſit ſiue humor cum frigore ſiue cum calore iungatur, calor [r] aeris etiam ſine humore caput onerat, ſed frigus leuat; quod ſi Auctore Hippocra. [s] calor ſoluit capitis grauitatem, id efficit quod onerantem ſuccum concoquat, ex quo non debet mirum videri ſi hyeme [t] ob humoris copiam caput grauius eſt. Similiter ſi homines qui in paludibus [u] degunt, hebetes ſunt & ſomniculoſi: ſimiliter ſi ex cœli conſtitutionibus flãte Auſtro [x] ſentitur capitis grauitas. Ex his quæ extrinſecus incidunt maxime cerebrum implent ἀρώματα idest odores, præſertim cum incenduntur: eorum enim calida exhalatio fertur ad ſuperiora, & odorum ſuffimenta vt inquit Hippocrates [y] efficiunt capitis grauitatem. Spectant ad ea quæ extriſecus incidunt etiam veſtes cum dormientibus [z] magis refrigeretur cerebrum quàm vigilantibus, debent qui dormire volunt magis velare caput. Superſunt ex his cum qui-
C bus verſamur retenta, & repulſa: oppletur cerebrum cum ea retinentur quæ expelli debetẽt, præſertim [a] cum ſupprimitur aut ſanguis menſtruus, aut ille qui ſolet poſt partum effluere, magnam enim affert capitis grauitatem. Vbi exinanitur corpus, prætetquam [b] ubi cerebrum afficiatur a ventriculo, cauere vomitum [c] oportet, quod caput incredibiliter impleat; cauendus & nimius [d] concubitus quo cerebrum & nerui ſummopere debilitantur, contrahuntur [e] enim velut in morbo comitiali, ita vt Democritus venerem paruum morbum comitialem exiſtimauerit: tum etiam cerebrum ſentit noxam ex venere quia [f] frigidius & imbecillius eſt. Hactenus de quatuor generibus rerum quæ implere & onerare cerebrum poſſunt; omnia autem firmis cautè adhibenda ſunt, infirmis quoad fieri poteſt fugienda, ſpectant enim ad cerebri ſubſiſtãtiam, quam naturaliter diximus omnibus eſſe mollem & laxam; his vero qui capite imbecillo ſunt maxime talem: quid autem materia cerebri petat in homine ſano cum explicatum ſit, peruenire ad formam oportet. Diximus cerebri formam conſiſtere in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu, ijſdemque accedere vnitatẽ quæ ad materiam quoque pertinet; quæ omnia ſi diligenter intueamur, inueniemus caua & ſitum duntaxat aliquid indicare quod ad conſeruationem ſanitatis cerebri ſpectet; a figura, a ſuperficie, a numero, ab vnitate nulla ſumitur animaduerſio, magnitudo tantum monſtrat id quod omnibus notum eſt, debere quæ adhibentur ad caput eius magnitudini reſpondere. Solummodo igitur caua & ſitus cere-
D bri quædam monent in eius conſeruatione animaduertenda: per caua igitur ut cerebrum expellit ea a quibus lęditur, ita admittit auxilia quæ adhibentur: ijſdem enim vijs accipit ac detrudit, detrudit autem quæ tenuia [g] ſunt per capitis ſuturas, quæ craſſa potiſſimum per palatum, & nares: quare quæ ad cerebrum admouentur, neceſſe eſt aut per palatum & nares, aut per caluariæ ſuturas ad ipſum perueniant. Quibus vijs non tantum qualitas ſeu vis qualitatis permeat, ſed aliquid etiam ex tenui ſubſtantia præſidiorum quæ ad cerebrum aut temperandum aut exinaniendum adhibentur; commodè autem exinanitur [h] per nares & palatum. Illinitur [i] palatum acribus medicamentis, quæ pituitam educunt & cerebrum calefaciunt; ijſdẽ quoque ob eandem cauſam illinuntur intimæ: & nares per quas cerebrum vt expellit, ita etiã allicit veluti aerem in reſpiratione, à quo bene vel malè afficitur pro ut ei ſalubris vel alienus eſt; odore etiam ſanare cerebrum deſtillationi obnoxium docuit Ariſtoteles; [k] intelligit autẽ eos odores qui per ſe ſuaues ſunt, non eos qui reſpondent ſaporibus, & eſurientes ac ſitientes maxi-

a 2. 3. de morb. uulg. 1. b 3. 4. de morb. vul. 87. c Gal. 6. apho cõ. 18 d De victu ſal cõ. 12. e 3. li. de ali. c. 15. f Galb. li. 2. cataro. c. 5. de victu ex ten c. 10. de cibis bo. & mal. ſuccic. 11. g Gal. 5. li. de loc. aff. c. 6. h Gal. 2 de frac. cõ. 11. i Gal. de cibo. & mali ſucci. c. 11. k Gale. 12. meth. c. 4. l Hipp. 3. li. de rõ. vict. 41. m li. 3 c. 4. n li. 3 c. 3. o Gal. de cibis bon. & mal. ſucci c. 11. p Hip. 3. li. de ra. vict. 40. q Gal. 1. de ſympt. cau. cap. 8. & 9. aphor. 27. 18. r Gale 3. 3. de morb. vulg. cõ 8. s 5. li apho. 22. t Gal. 3. aphor. cõ. 13. u Ari. 14. li. proble. 11. x Hip. 3. li. aphor. 5. y 5. li. aph. 28. z Gal. 4. 6. de morbi. vulg. cõ 14. a Gal. 1. 6. de morbi. vulg. cõ. 2. b Aul 3 3. trac. 3. c. 29. c Gal. con tra Eraſiſt. c. 9. d Gal. 3. 3. de morbi. vulg c. 87. e Gal. 1. 3. de morbi.

vulg. comm. 4. f Ariſtote. 5. lib. de gener. anima. cap 3. g Galen. 3. lib. de uen. valet cap. 13 h Galen. 7 lib. de med. meth ca. 13. i Gal. 13. li de med. meth. cap. 21. k In lib. de ſenſu cap 5.

pores ad cerebrū aſcendunt, atq. ipſum implent, ob q̃ cauſam ſomnus nocet. Quæ ſomnum fa- B
ciunt, vt lolium, mandragora, papauer, omnia inquit Ariſt. [a] caput implent, ſemper [b] aũt ſom-
nus obeſſet implendo cerebrum, niſi maiorem afferret vtilitatem concoquendo, quare neceſ-
ſarius eſt, ſed ita temperari debet ut quam minimum offendat cerebrum, quod eueniet ubi
non valde longus ſit, non ſtatim à cibo, non meridie. Qui valde longus eſt potiſſimum præter
conſuetudinem Auctore Hippocrate [c] relaxat, & quodammodo elixat cerebri & neruorum
ſubſtantiam, & grauitatem capitis, ac ſegnitiem efficit: ſi homo ſtatim à cibo dormiat, longè
plures excitantur vapores à ventriculo, & ad cerebrum aſcendunt, quare præſtat aliquot ho-
ras poſt cęnam ſomnum capere, id quod Galli præcipue obſeruant, qui quarta hora à meri-
die cęnant, decima cubitum eunt. At neque ratione caret peruulgatum illud, *Somnum fuge me-
ridianum*, eo enim tempore caput redditur calidius, & quæ redundant in alijs partibus corpo-
ris allicit, ita vt grauiter impleatur, ſed grauius ſi tunc homo dormiat; adde quod coctio non
adeo interdiu perficitur ſicuti noctu, cum innatus calor magis euocetur ad partes externas
quam repellatur ad internas, quare tunc deterior fit coctio, & cerebrum [d] à craſſioribus va-
poribus magis tentatur. Hæc igitur omnibus ſeruanda ſunt, ſed maxime his qui cerebro im-
becillo ſunt, vt vitent ſomnum longiorem, & ſtatim à cibo, ac meridie, niſi vbi coacti fuerint
noctu vigilare aut aliquid poſt prandium dormire ſoliti ſint, vigiliam verò ita moderari de- F
bent, ne ob eius diuturnitatem exhauriantur ſpiritus animales, & cerebrum refrigeretur, neve
impediatur coctio alimenti, & à ſuccis crudis, qui in ventriculo verſantur, craſſiores vapores
ad cerebrū aſcendant. Motus verò & quietis hæc ratio eſt. Motus neceſſarius eſt vt perfician-
tur vitæ munera, & alimentum ad externas partes diuidatur; ſed interpellari debet quiete,
vbi qui mouetur iam laborare incipit, vt reficiantur ſpiritus animales. Cæterum quies caput
non implet niſi diuturnior fuerit ita vt redundent ea quæ ſolebant per motum abſumi, & pe-
tant caput. Quod attinet ad motum, multum refert qualis ſit, & quando adhibeatur. [e] Exerci-
tatio inferiorum partium veluti crurum prohibet ne quod redundat, ad caput feratur; ſupe-
riorum vero magis cerebrum implet, veluti brachiorum præſertim ſi laborent prono capite
ſicuti cum foditur terra, ad caput enim deorſum vergens facilius ſucci deſcendunt. Maxime
autem impletur vbi homo ſtatim [f] à cibo celeriter exerceat, tunc enim opus eſt aut quiete, aut
certe leni & tardo motu, ne vapores qui alioquin in ventriculo à cibo & potione excitantur,
magis calefacto corpore cerebrum petant. Inter motus qui caput implent eſt etiam vox ma-
gna, tuſſis, retentio anhelitus; calefit ob magnam [g] vocem thorax, vnde vapores ad caput aſcē-
dunt, & ſimul ob vim caloris alliciuntur ſucci qui implent vniuerſum caput. Suppreſſio anheli-
tus ipſa quoque ſpecies exercitationis eſt, cum laborent muſculi, eius exitum cohibentes vna G
cum his qui ipſum expellunt; tunc [h] autem venæ & partes omnes quæ circa collum ſunt ſpi-
ritu & ſanguine implentur, & quæ redundant non feruntur amplius deorſum ad ventrem ſed
ſurſum ad cerebrum: idem [i] efficit tuſſis quæ implendo caput vnde humor rurſus ad thora-
cem deſtillat, ſe ipſam continuat. Sub ijs quæ fiunt compræhenditur etiam ſtudium, animi per-
turbatio, & tranquillitas. Implet caput tranquillitas quatenus non abſumit quæ redundant,
ſicut exercitatio ac ſtudium, quod quieti etiam euenire diximus. Ex perturbationibus [k] ira,
cum per eam accenditur ſanguis in corde per arterias, cerebrum implet, & calefacit, adeo vt
interdum comitiales acceſſiones excitet, quod illi Grammatico euenit quem Galenus [l] re-
cenſet, hic cū iraſcebatur incidębat in morbum comitialem, in quem incurrit etiam ex nimia
contentione in docendo, & ex cogitatione intenta: animi enim impetus vna cū ſpiritu & ſan-
guine tunc ſurſum fertur ad cerebrum. Hactenus de primo genere eorum cum quibus verſa-
mur; & perſequamur ſecundum cui ſubijciunt ea quæ offeruntur, veluti cibi, potiones, & me-
dicamenta: omnia autem vbi aut calida & humida ſint, aut ſuppeditent materiam ex qua gi-
gnatur flatus, aut etiam calore, & tenuitate vim habent attrahendi, cerebrum onerant, maxi-
me [m] autem idonea ſunt ad ipſum opplendum quæ calida & humida ſunt, cum calor ſurſum fe- H
ratur, & ſecum trahat humorem à quo cerebrū oneratur, quod præſertim accidit vbi hæc ſta-
tim poſt exercitationem ſumantur, quo tp̃e vapores calefacto corpore plurimū excitantur, &
ad caput aſcendunt. Pręcipue aũt oppletur caput à lacte vbi non bene à ventriculo conficiat:
nam aut aceſſit, aut in nidorem vertitur, & vtroq; nomine multis ac vitioſis vaporibus implet
cerebrū; vt aũt extra emulſum ſi relinquatur, ob frigus aceſſit. ſi elixetur multos vapores mo-
uet, ita in ventriculo frigidiore reddit acidum, in calidiore efficit nidorem: ꝓpea docuit Hip-
poc. [n] caput dolentib. nocere lac. Impletur ẽt cerebrū ab allio, [o] niſi antea totū corpus exina-
nitum fuerit, non quo flatum excitet, ſed quo calidū ſit & tenue, & propterea vapores ac ſuc-
cos ad cerebrū alliciat, ſicut & viticis [p] ſemen: Iuniperi [q] verò ac cedri fructus, & fęnum græcū
multos vapores edunt dum coquuntur qui caput tentant. Medicamenta ẽt quæ ſomnū faciũt,
vt mandragora & papauer, capitis grauitatem afferunt, vt docuit Ariſt. [r] per ſe. n. humore, &
vaporum copia implent pręterq̃ quod refrigerando cerebrum non ſinũt abſumi quę alioquin
abſumerentur. Nihil tamen ex his quæ ſumuntur æque cerebrū implet ac vinum ipſum, cū ca-
lidū ſit, & humidū, & plurimos excitet vapores, ꝓpea infantibus, nutricib. & pueris interdicĩt
ab Ariſt. [s] & Gal. [t] debilitantur nerui & cerebrum à vino, quo fit vt [u] ebrij interdum muti fiant,
intercum

a In lib. de ſomn. c. 3.
b Gal. 4. li. aph. cō. 67.
c 2. l. de ratio. vict. 55
d Gal. lib. 3 d' ſym. cau. c. 4.
e Gal. 5 lib. de tuen. valet. c. 3.
f Gal 6. lib. de tuē. val. c. 7.
g Gal. in li. de inſtr. odor. c. 6.
h Gal. 3. lib. de tuen. valet. c. 2.
i Gale. 3. aphor. cō 17 & 3 6. de morb. vul. comm. 18.
k Gal. 5 6. de morb. vulg. cō 9.
l 5. li. de loc. affec. c. 6.
m Gal. 4. li. aph cō. 70.
n 5. libro aphor. 64.
o Gal. 4. lib. de rōne victus cō. 90.
p Gal. 6. lib. ſimplic.
q Gal. 2. lib. de alim. c. 15. 16. & 24
r In lib. de ſomn. c. 3.
ſ In lib. de ſomn. c. 5.
t 1. libro de tu. val. c. 11
u Hippo. 5. lib. apho. 5. Gal. 6 libro aph. cō. 32.

A interdum balbutiant; his verò qui laborant affectu capitis calido adeò inimicum eſt vinum vt exitium afferat, quemadmodum Philiſtæ [a] quem quinto & cuidam Adoleſcenti [b] Melibeæ quem ſexto die ex vini potu interijſſe Hippocrates commemorat. Maximè autem noxium vinum eſt cum ieiuno [c] datur, temperationem enim inæqualem reddit & caput graue; præterea vbi datur ſtatim ab exercitatione [d] cum adhuc corpus caleſactum eſt. Debet igitur vinũ cum deferbuit calor exercitationis bibi, & ab homine non ieiuno, minus enim nocet cum cibo aut poſt cibum ſtatim, quamuis neque etiam tunc tutum eſt his qui capite imbecillo ſunt; ijs enim imperat Galenus [e] ne poſt cibum vt poſt lac vino os abluant; permagni tamen refert quale [f] vinum ſit, quod enim valdè calidum eſt, & multum odorem mouet, valdè cerebrum tẽtat, licet alioquin boni ſucci ſit. Quod verò auſterũ [g] eſt ventrem confirmat, & non tentat caput ita vt tutum etiam ſit his qui comitiali morbo laborant idem minus adhuc nocet cũ nigrum, & craſſum [h] fuerit, ſiquidem nullum odorem mouet, neque petit ſuperiora. Illud [i] etiam quod nigrum & dulce eſt capiti nõ nocet. Sed inter omnia [k] vina minime caput tentat quod lene & aquoſum eſt, immo [l] contra capitis grauitatem eo vtendum eſt præſertim ſi album ſit & penitus careat odore: ergo vbi caput imbecillum ſit ſed nondum dolet, vtendum vino aquoſo, & di-

B luto, non tamen aqua, vt cũ dolet ſit quo cõfugiat, vt pręclarè monet Cornelius [m] Celſus, quo auctore [n] cauẽdũ eſt ne in ſecunda valetudine aduerſæ pſidia conſumãtur: aqua aũt non tẽtat caput niſi in ventriculo corrumpatur, corrumpitur autem vbi vel vitioſa [o] ſit, vel detur homini bilioſo, [p] ſic enim conuertitur in bilem, & per neruos cerebrum lędit, quod facit quoque vbi detur [q] nimis frigida. Hæc de his quæ offeruntur. Proficiſcamur ad ea quæ extrinſecus incidunt, cuiuſmodi ſunt aer, odores, & veſtes. Ad aerem ſpectat tẽpus anni, regio, præſens cœli ſtatus; implet aer caput vbi humidus ſit ſiue humor cum frigore ſiue cum calore iungatur, calor [r] aeris etiam ſine humore caput onerat, ſed frigus leuat; quod ſi Auctore Hippocra. [s] calor ſoluit capitis grauitatem, id efficit quod onerantem ſuccum concoquat, ex quo non debet mirum videri ſi hyeme [t] ob humoris copiam caput grauius eſt. Similiter ſi homines qui in paludibus [u] degunt, hebetes ſunt & ſomniculoſi: ſimiliter ſi ex cœli conſtitutionibus flãte Auſtro [x] ſentitur capitis grauitas. Ex his quæ extrinſecus incidunt maxime cerebrum implent ἀρώματα id eſt odores, præſertim cum incenduntur: eorum enim calida exhalatio fertur ad ſuperiora, & odorum ſuffimenta vt inquit Hippocrates [y] efficiunt capitis grauitatem. Spectant ad ea quæ extriſecus incidunt etiam veſtes cum dormientibus [z] magis refrigeretur cerebrum quàm vigilantibus, debent qui dormire volunt magis velare caput. Superſunt ex his cum qui-

C bus verſamur retenta, & repulſa: oppletur cerebrum cum ea retinentur quæ expelli deberẽt, præſertim [a] cum ſupprimitur aut ſanguis menſtruus, aut ille qui ſolet poſt partum effluere, magnam enim affert capitis grauitatem. Vbi exinanitur corpus, præterquam [b] ubi cerebrum afficiatur a ventriculo, cauere vomitum [c] oportet, quod caput incredibiliter impleat; cauendus & nimius [d] concubitus quo cerebrum & nerui ſummopere debilitantur, contrahuntur [e] enim velut in morbo comitiali, ita vt Democritus venerem paruum morbum comitialem exiſtimauerit: tum etiam cerebrum ſentit noxam ex venere quia [f] frigidius & imbecillius eſt. Hactenus de quatuor generibus rerum quæ implere & onerare cerebrum poſſunt; omnia autem firmis cautè adhibenda ſunt, infirmis quoad fieri poteſt fugienda, ſpectant enim ad cerebri ſubſiſtãtiam, quam naturaliter diximus omnibus eſſe mollem & laxam; his vero qui capite imbecillo ſunt maxime talem: quid autem materia cerebri petat in homine ſano cum explicatum ſit, peruenire ad formam oportet. Diximus cerebri formam conſiſtere in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu, ijſdemque accedere vnitatẽ quæ ad materiam quoque pertinet; quæ omnia ſi diligenter intueamur, inueniemus caua & ſitum duntaxat aliquid indicare quod ad conſeruationem ſanitatis cerebri ſpectet; a figura, a ſuperficie, a numero, ab vnitate nulla ſumitur animaduerſio, magnitudo tantum monſtrat id quod omnibus notum eſt, debere quæ adhibentur ad caput eius magnitudini reſpondere. Solummodo igitur caua & ſitus cere-

D bri quædam monent in eius conſeruatione animaduertenda: per caua igitur ut cerebrum expellit ea a quibus lęditur, ita admittit auxilia quæ adhibentur: ijſdem enim vijs accipit ac detrudit, detrudit autem quæ tenuia [g] ſunt per capitis ſuturas, quæ craſſa potiſſimum per palatum, & nares: quare quæ ad cerebrum admouentur, neceſſe eſt aut per palatum & nares, aut per caluariæ ſuturas ad ipſum perueniant. Quibus vijs non tantum qualitas ſeu vis qualitatis permeat, ſed aliquid etiam ex tenui ſubſtantia præſidiorum quæ ad cerebrum aut temperandum aut exinaniendum adhibentur; commodè autem exinanitur [h] per nares & palatum. Illinitur [i] palatum acribus medicamentis, quæ pituitam edúcunt & cerebrum calefaciunt; ijſdẽ quoque ob eandem cauſam illinuntur intimæ: & nares per quas cerebrum vt expellit, ita etiã allicit veluti aerem in reſpiratione, à quo bene vel malè afficitur prout ei ſalubris vel alienus eſt; odore etiam ſanare cerebrum deſtillationi obnoxium docuit Ariſtoteles; [k] intelligit autẽ eos odores qui per ſe ſuaues ſunt, non eos qui reſpondent ſaporibus, & eſurientes ac ſitientes maxi-

a 2. 3. de morb. vulg. 1.
b 3. 3. de morb. vul. 87.
c Gal. 6. apho cõ. 18
d De victu ſal cõ. 12.
e 3. li. de ali. c. 15.
f Gal. b. li. 2. carato. c. 3.
de victu ex ten c. 10. de cibis bo. & mal. ſuccic. 11.
g Gal. 5. li. de loc. aff. c. 6.
h Gal. 2. de frac. cõ. 21.
i Gal. de cibo. & mali ſucci. c. 11.
k Gale. 15. meth. c. 4.
l Hipp. 3. li. de rõ. vict. 41.
m li. j c. 4.
n li. j c. j.
o Gal. de cibis bon. & mal. ſucci c. 11.
p Hip. 3. li. de ra. vict. 40.
q Gal. 1. de ſympt. cau. cap. 8. & 9.
aphor. 17. 18.
r Gale. j j. de morb. vulg. cõ. 8.
s 5. li. apho. 22.
t Gal. 3. aphor. cõ. 13.
u Ari. 14. li. proble. 11.
x Hip. 3. li. aphor. 5.
y 5. li. aph. 28.
z Gal. 4. 6. de morbi. vulg. cõ. 14.
a Gal. 1. 6. de morbi. vulg. cõ. 2.
b Aui j 3. trac. j. c. 29.
c Gal. contra Eraſiſt. c. 9.
d Gal. 3. 3. de morbi. vulg. c. 87.
e Gal. 1. 3. de morbi. vulg. comm. 4.
f Ariſtote. 5. lib. de gener. anima. cap. 3.
g Galen. j. lib. de tuen. valet cap. 13
h Galen. 7 lib. de med. meth ca. 13.
i Gal. 13. li. de med. meth. cap. 21.
k In lib. de ſenſu cap 5.

pores ad cerebrũ aſcendunt, atq. ipſum implent, ob q̃ cauſam ſomnus nocet. Quæ ſomnum fa- E
ciunt, vt lolium, mandragora, papauer, omnia inquit Ariſt. [a] caput implent, ſemper [b] aũt ſom-
nus obeſſet implendo cerebrum, niſi maiorem afferret: vtilitatem concoquendo, quare neceſ-
ſarius eſt, ſed ita temperari debet ut quam minimum offendat cerebrum, quod eueniet ubi
non valde longus ſit, non ſtatim à cibo, non meridie. Qui valde longus eſt potiſſimum præter
conſuetudinem Auctore Hippocrate [c] relaxat, & quodammodo elixat cerebri & neruorum
ſubſtantiam, & grauitatem capitis, ac ſegnitiem efficit: ſi homo ſtatim à cibo dormiat, longè
plures excitantur vapores à ventriculo, & ad cerebrum aſcendunt, quare præſtat aliquot ho-
ras poſt cęnam ſomnum capere, id quod Galli præcipue obſeruant, qui quarta hora à meri-
die cęnant, decima cubitum eunt. At neque ratione caret peruulgatum illud, *Somnum fuge me-
ridianum*, eo enim tempore caput redditur calidius, & quæ redundant in alijs partibus corpo-
ris allicit, ita vt grauiter impleatur, ſed grauius ſi tunc homo dormiat; adde quod coctio non
adeo interdiu perficitur ſicuti noctu, cum innatus calor magis euocetur ad partes externas
quam repellatur ad internas, quare tunc deterior fit coctio, & cerebrum [d] à craſſioribus va-
poribus magis tentatur. Hæc igitur omnibus ſeruanda ſunt, ſed maxime his qui cerebro im-
becillo ſunt, vt vitent ſomnum longiorem, & ſtatim à cibo, ac meridie, niſi vbi coacti fuerint
noctu vigilare aut aliquid poſt prandium dormire ſoliti ſint, vigiliam verò ita moderari de- F
bent, ne ob eius diuturnitatem exhauriantur ſpiritus animales, & cerebrum refrigeretur, ne ve
impediatur coctio alimenti, & à ſuccis crudis, qui in ventriculo verſantur, craſſiores vapores
ad cerebrũ aſcendant. Motus verò & quietis hæc ratio eſt. Motus neceſſarius eſt vt perfician-
tur vitæ munera, & alimentum ad externas partes diuidatur; ſed interpellari debet quiete,
vbi qui mouetur iam laborare incipit, vt reficiantur ſpiritus animales. Cæterum quies caput
non implet niſi diuturnior fuerit ita vt redundent ea quæ ſolebant per motum abſumi, & pe-
tant caput. Quod attinet ad motum, multum refert qualis ſit, & quando adhibeatur. [e] Exerci-
tatio inferiorum partium veluti crurum prohibet ne quod redundat, ad caput feratur; ſupe-
riorum vero magis cerebrum implet, veluti brachiorum præſertim ſi laborent prono capite
ſicuti cum foditur terra, ad caput enim deorſum vergens facilius ſucci deſcendunt. Maxime
autem impletur vbi homo ſtatim [f] à cibo celeriter exerceat, tunc enim opus eſt aut quiete, aut
certe leni & tardo motu, ne vapores qui alioquin in ventriculo à cibo & potione excitantur,
magis calefacto corpore cerebrum petant. Inter motus qui caput implent eſt etiam vox ma-
gna, tuſſis, retentio anhelitus; calefit ob magnam [g] vocem thorax, vnde vapores ad caput aſcẽ-
dunt, & ſimul ob vim caloris alliciuntur ſucci qui implent vniuerſum caput. Suppreſſio anheli-
tus ipſa quoque ſpecies exercitationis eſt, cum laborent muſculi, eius exitum cohibentes vna G
cum his qui ipſum expellunt; tunc [h] autem venæ & partes omnes quæ circa collum ſunt ſpi-
ritu & ſanguine implentur, & quæ redundant non feruntur amplius deorſum ad ventrem ſed
ſurſum ad cerebrum: idem [i] efficit tuſſis quæ implendo caput vnde humor rurſus ad thora-
cem deſtillat, ſe ipſam continuat. Sub ijs quæ fiunt compræhenditur etiam ſtudium, animi per-
turbatio, & tranquillitas. Implet caput tranquillitas quatenus non abſumit quæ redundant,
ſicut exercitatio ac ſtudium, quod quieti etiam euenire diximus. Ex perturbationibus [k] ira,
cum per eam accenditur ſanguis in corde per arterias, cerebrum implet, & calefacit, adeo vt
interdum comitiales acceſſiones excitet, quod illi Grammatico euenit quem Galenus [l] re-
cenſet, hic cũ iraſcebatur incidebat in morbum comitialem, in quem incurrit etiam ex nimia
contentione in docendo, & ex cogitatione intenta: animi enim impetus vna cũ ſpiritu & ſan-
guine tunc ſurſum fertur ad cerebrum. Hactenus de primo genere eorum cum quibus verſa-
mur; & perſequamur ſecundum cui ſubijciunt ea quæ offeruntur, veluti cibi, potiones, & me-
dicamenta: omnia autem vbi aut calida & humida ſint, aut ſuppeditent materiam ex qua gi-
gnatur flatus, aut etiam calore, & tenuitate vim habent attrahendi, cerebrum onerant, maxi-
me [m] autem idonea ſunt ad ipſum opplendum quæ calida & humida ſunt, cum calor ſurſum fe- H
ratur, & ſecum trahat humorem à quo cerebrũ oneratur, quod præſertim accidit vbi hæc ſta-
tim poſt exercitationem ſumantur, quo tp̃e vapores calefacto corpore plurimũ excitantur, &
ad caput aſcendunt Pręcipue aũt oppletur caput à lacte vbi non bene à ventriculo conficiatũ:
nam aut aceſſit, aut in nidorem vertitur, & vtroq; nomine multis ac vitioſis vaporibus implet
cerebrũ; vt aũt extra emulſum ſi relinquatur, ob frigus aceſſit. ſi elixetur multos vapores mo-
uet, ita in ventriculo frigidiore reddit acidum, in calidiore efficit nidorem: ꝑpea docuit Hip-
poc. [n] caput dolentib. nocere lac. Impletur ẽt cerebrũ ab allio, [o] niſi antea totũ corpus exina-
nitum fuerit, non quo flatum excitet, ſed quo calidũ ſit & tenue, & propterea vapores ac ſuc-
cos ad cerebrũ alliciat, ſicut & viticis [p] ſemen: Iuniperi [q] verò ac cedri fructus, & fęnum græcũ
multos vapores edunt dum coquuntur qui caput tentant. Medicamenta ẽt quæ ſomnũ faciũt,
vt mandragora & papauer, capitis grauitatem afferunt, vt docuit Ariſt. [r] per ſe.n. humore, &
vaporum copia implent pręterq̃ quod refrigerando cerebrum non ſinũt abſumi quę alioquin
abſumerentur. Nihil tamen ex his quæ ſumuntur æque cerebrũ implet ac vinum ipſum, cũ ca-
lidũ ſit, & humidũ, & plurimos excitet vapores, ꝑpea infantibus, nutricib. & pueris interdicitũ
ab Ariſt. [s] & Gal. [t] debilitantur nerui & cerebrum à vino, quo fit vt [u] ebrij interdum muti fiant,

a In lib. de ſomno. c. 3.
b Gal. 4. li. aph. cõ. 67.
c a. l. de ra-tio. vict. 55
d Gal. lib. 3 d' ſym. cau. c. 4.
e Gal. 5 lib. de tuen. va let. c. 3.
f Gal 6. lib. de tuẽ. val. c. 7.
g Gal. in li. de inſtr. o-dor. c. 6.
h Gal. 3. lib. de tuen. va let. c. 2.
i Gale. 3. a-phor. cõ 17 & 3. 6. de morb. vul. comm. 15.
k Gal. 5 6. de morb. vulg. cõ 9.
l 5. li de loc. affec. c. 6.
m Gal. 4. li. aph cõ. 70.
n 5. libro a-phor. 64.
o Gal. 4. lib. de rõne vi-ctus cõ. 90.
p Gal. 6. lib. ſimplic.
q Gal. 2. lib. de alim. c. 15. 16. & 24
r In lib. de ſomn. c. 3.
ſ In lib. de ſomn. c. 3.
t 1. libro de tu. val. c. 11
u Hippo. 5. lib. apho. 5.
Gal. 6. libro aph. cõ. 32.

intereum

A interdum balbutiant; his verò qui laborant affectu capitis calido adeò inimicum eſt vinum vt exitium afferat, quemadmodum Philiſtæ [a] quem quinto & cuidam Adoleſcenti [b] Melibeæ quem ſexto die ex vini potu interijſſe Hippocrates commemorat. Maximè autem noxium vinum eſt cum ieiuno [c] datur, temperationem enim inæqualem reddit & caput graue; præterea vbi datur ſtatim ab exercitatione [d] cum adhuc corpus calefactum eſt. Debet igitur vinũ cum deferbuit calor exercitationis bibi, & ab homine non ieiuno, minus enim nocet cum cibo aut poſt cibum ſtatim, quamuis neque etiam tunc tutum eſt his qui capite imbecillo ſunt: ijs enim imperat Galenus [e] ne poſt cibum vt poſt lac vino os abluant; permagni tamen refert quale [f] vinum ſit, quod enim valdè calidum eſt, & multum odorem mouet, valdè cerebrum tẽtat, licet alioquin boni ſucci ſit. Quod verò auſterũ [g] eſt ventrem confirmat, & non tentat caput ita vt tutum etiam ſit his qui comitiali morbo laborant idem minus adhuc nocet cũ nigrum, & craſſum [h] fuerit, ſiquidem nullum odorem mouet, neque petit ſuperiora. Illud [i] etiam quod nigrum & dulce eſt capiti nõ nocet. Sed inter omnia [k] vina minime caput tentat quod lene & aquoſum eſt, immo [l] contra capitis grauitatem eo vtendum eſt præſertim ſi album ſit & penitus careat odore: ergo vbi caput imbecillum ſit ſed nondum dolet, vtendum vino aquoſo, & di-
B luto, non tamen aqua, vt cũ dolet ſit quo cõfugiat, vt præclarè monet Cornelius [m] Celſus, quo auctore [n] cauẽdũ eſt ne in ſecunda valetudine aduerſæ pſidia conſumãtur: aqua aũt non tẽtat caput niſi in ventriculo corrumpatur, corrumpitur autem vbi vel vitioſa [o] ſit, vel detur homini bilioſo, [p] ſic enim conuertitur in bilem, & per neruos cerebrum lędit, quod facit quoque vbi detur [q] nimis frigida. Hæc de his quæ offeruntur. Proficiſcamur ad ea quæ extrinſecus incidunt, cuiuſmodi ſunt aer, odores, & veſtes. Ad aerem ſpectat tẽpus anni, regio, præſens cœli ſtatus; implet aer caput vbi humidus ſit ſiue humor cum frigore ſiue cum calore iungatur, calor [r] aeris etiam ſine humore caput onerat, ſed frigus leuat; quod ſi Auctore Hippocra. [s] calor ſoluit capitis grauitatem, id efficit quod onerantem ſuccum concoquat, ex quo non debet mirum videri ſi hyeme [t] ob humoris copiam caput grauius eſt. Similiter ſi homines qui in paludibus [u] degunt, hebetes ſunt & ſomniculoſi: ſimiliter ſi ex cœli conſtitutionibus flãte Auſtro [x] ſentitur capitis grauitas. Ex his quæ extrinſecus incidunt maxime cerebrum implent ἀρώματα ideſt odores, præſertim cum incenduntur: eorum enim calida exhalatio fertur ad ſuperiora, & odorum ſuffimenta vt inquit Hippocrates [y] efficiunt capitis grauitatem. Spectant ad ea quæ extriſecus incidunt etiam veſtes cum dormientibus [z] magis refrigeretur cerebrum quàm vigilantibus, debent qui dormire volunt magis velare caput. Superſunt ex his cum qui-
C bus verſamur retenta, & repulſa: oppletur cerebrum cum ea retinentur quæ expelli deberẽt, præſertim [a] cum ſuprimitur aut ſanguis menſtruus, aut ille qui ſolet poſt partum effluere, magnam enim affert capitis grauitatem. Vbi exinanitur corpus, prætetquam [b] ubi cerebrum afficiatur a ventriculo, cauere vomitum [c] oportet, quod caput incredibiliter impleat; cauendus & nimius [d] concubitus quo cerebrum & nerui ſummopere debilitantur, contrahuntur [e] enim velut in morbo comitiali, ita vt Democritus venerem paruum morbum comitialem exiſtimauerit: tum etiam cerebrum ſentit noxam ex venere quia [f] frigidius & imbecillius eſt. Hactenus de quatuor generibus rerum quæ implere & onerare cerebrum poſſunt; omnia autem firmis cautè adhibenda ſunt, infirmis quoad fieri poteſt fugienda, ſpectant enim ad cerebri ſubſiſtãtiam, quam naturaliter diximus omnibus eſſe mollem & laxam; his vero qui capite imbecillo ſunt maxime talem: quid autem materia cerebri petat in homine ſano cum explicatum ſit, peruenire ad formam oportet. Diximus cerebri formam conſiſtere in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu, ijſdemque accedere vnitatẽ quæ ad materiam quoque pertinet; quæ omnia ſi diligenter intueamur, inueniemus caua & ſitum duntaxat aliquid indicare quod ad conſeruationem ſanitatis cerebri ſpectet; a figura, a ſuperficie, a numero, ab vnitate nulla ſumitur animaduerſio, magnitudo tantum monſtrat id quod omnibus notum eſt, debere quæ adhibentur ad caput eius magnitudini reſpondere. Solummodo igitur caua & ſitus cere-
D bri quædam monent in eius conſeruatione animaduertenda: per caua igitur ut cerebrum expellit ea a quibus lęditur, ita admittit auxilia quæ adhibentur: ijſdem enim vijs accipit ac detrudit, detrudit autem quæ tenuia [g] ſunt per capitis ſuturas, quæ craſſa potiſſimum per palatum, & nares: quare quæ ad cerebrum admouentur, neceſſe eſt aut per palatum & nares, aut per caluariæ ſuturas ad ipſum perueniant. Quibus vijs non tantum qualitas ſeu vis qualitatis permeat, ſed aliquid etiam ex tenui ſubſtantia præſidiorum quæ ad cerebrum aut temperandum aut exinaniendum adhibentur; commodè autem exinanitur [h] per nares & palatum. Illinitur [i] palatum acribus medicamentis, quæ pituitam edũcunt & cerebrum calefaciunt; ijſdẽ quoque ob eandem cauſam illinuntur intimæ: & nares per quas cerebrum vt expellit, ita etiã allicit velnti aerem in reſpiratione, à quo bene vel malè afficitur pro ut ei ſalubris vel alienus eſt; odore etiam ſanare cerebrum deſtillationi obnoxium docuit Ariſtoteles; [k] intelligit autẽ eos odores qui per ſe ſuaues ſunt, non eos qui reſpondent ſaporibus, & eſurientes ac ſitientes maxi-

a 2. 3 de mor. b. uulg. 1.
b 3. 3. de morb. vul. 87.
c Gal. 6. apho. cõ. 18
d De victu ſal cõ. 12.
e 3. li. de ali. c. 15.
f Galb. li. 2. cataro. c. j. de victu ex ten c. 10. de cibis bo. & mal. ſuccic. 11.
g Gal. 5. li. de loc. aff. c. 6.
h Gal. 2 de frac. cõ. 11.
i Gal. de cibo. & mali ſucci. c. 11.
K Gale. 12. meth. c. 4.
l Hipp. 3. li. de rõ. vict. 41.
m li. j c. 4.
o li j. c j.
o Gal. de cibis boo. & mal. ſucci c. 11.
p Hip. 3. li. de ra. vict. 40.
q Gal. 1. de ſympt. cau. cap. 8. & 9. aphor. 17. 18.
r Gale j. j. de morb. vulg. cõ. 8.
s 5. li apho. 22.
t Gal. 3. aphor. cõ. 13.
u Ari. 14. li. proble. 11.
x Hip. 3. li. aphor. 5.
y 5. li. aph. 28.
z Gal. 4. 6. de morbi. vulg. cõ 14.
a Gal. 1. 6. de morbi. vulg. cõ. 2.
b Aui j 3. trac. j. c. 29.
c Gal. contra Eraſiſt. c. 9.
d Gal. 3. 3. de morbi. vulg c. 87.
e Gal. 1. 3. de morbi. vulg. comm. 4.
f Ariſtote. 5. lib. de gener. anima. cap 3.
g Galen. j. lib. de tuen. valet cap. 13
h Galen. 7 lib. de med. meth ca. 13.
i Gal. 13. li de med. meth. cap. 21.
k In lib. de ſenſu cap 5.

maxime delectant, nam hi ſæpe cerebrum tentant, ac noeent, quod non euenit alijs: permeat E
a Gal. de inſtru. olfact. cap. 6.
enim [a] ad cerebtum non rantum vapor ſed aliquid etiam ex ſubſtantia eorum quæ per nares
attrahuntur, ita vt eiuſmodi locus ſic ſit oportunus præſidijs quæ adhibentur; quę verò extrin
ſecus capiti imponuntur, facilè ad cerebrum penetrant, ſi ad ſuturas adhibeantur, potiſſimum
ad coronariam, quæ laxior eſt & ten ui ac rara oſſium ſubſtantia continetur, adeò vt nõ ſolum
b Gale. 13. li. de med. meth. c. 21
vis ſed aliquid etiam ex materia præſidiorum ad cerebrum deſcendat, præiertim vbi vehemẽ
tius impellantut, hoc eſt [b] vbi medicamenta ſi ſolidiora fuerint in puluerem redacta, ſuper cõ
ronariam ſututam perfricentur, ſi liquida ex ſuperiori loco perfundantur. Cum oleum perſun
ditur præſtat lanam in orbem imponere iuxta frontem ſupra aures, & à poſteriori parte, pau-
lo infrà coronariam ſuturam, cum in vlteriori loco os craſſius ſit ac durius nec facile admittat
quæ admouentur; adde quod ſi darentur frigida, quæ ſæpè res petit, plurimum eam partem of
fenderent vbi eſt origo ſpinæ medullæ, & neruorum diſtentionem afferent. Situs verò ſitum
auxiliorum declarat, non eorum duntaxat quæ dantur ad locum vt ad caput ipſum, qui oĩbus
manifeſtus eſt, ſed aliorum quæ cauſa capitis ad alias corporis partes adhibentur: nam ſi auer
tendum eſt ad partem contrariam, ſitus capitis ſuperior indicat ducendum eſſe quod ſuperat
c Gal. in li. de cur. per ſang. miſſ. c. 19.
ad partem inferiorem, vt ſi vena [c] ſecetur ad crura, ſi detur catharticũ ad anũ; alienus enim F
d Gal. 2. li. de frac. qua de calce.
vomitus [d] eſt, deiectio opportuna ſuccurrit. Deiectio bilioſa ſurditati, inquit Hippoc. [e] qua-
e 4. li. aph. 28.
mobrem conuenit quoq; vbi auertendum eſt quod ad cerebrum confluit.

De proprijs præceptis, ad conſeruatione cerebri pertinentibus. Cap. V.

QVæ erant communia præcepta conſeruationis cerebri, dicta ſunt, conſequẽs eſt, vt
propria enarremus, & primo quæ ad ſanitatem materiæ hoc eſt ad vnaniquanq; ce
rebri temperationem pertinent.
Moderata igitur cerebri temperatio qua continetur ſanitas perfectiſſima, conſer
uanda eſt qualis excipitur, cum non niſi in deteriorem queat mutari. Conſeruatur autem ſimi
libus operibus atque inſtrumentis, moderatis videlicet: neceſſarium eſt quotidie quod abſumi
tur adijcere, & quod ſuperat detrahere; ſed cum modica ſint quæ abſumuntur, modica quæ ſu-
perant, vbi temperatio moderata ſit modica quoq; cõuenit adiectio, & detractio: vtranq; ſpe
ctant tanquam inſtrumenta ſex res non naturales quas complectitur ratio uictus, hæ aũt mo-
f Gal. de ar. med. c. 85.
deratæ conueniunt tam ad adijciendum quam ad detrahendũ: propriè [f] autem adiectio per-
ficitur à cibis & potionibus ſimilibus, detractio vero ſequitur ſponte moderata in optima cor
poris compoſitione: cibi vero, & potiones expetuntur ſimiles; in ſumma eadẽ ratio uictus quã G
g 5. libr. de tu. valet. generat. c. 10. & 11.
in vniuerſum poluimus [g] conuenire temperationi moderatæ ad adijciendum ac detrahendũ,
conuenit etiam cum moderatæ temperationis cerebrum ſeruandum eſt. Cauere autem opor-
tet omnem exceſſum: nam licet temperatio cerebri moderata omnibus iniurijs obſiſtat [h] ab
h Ga. de ar. med. c. 13.
omnibus tamen immoderatis offendi poteſt.
Intra fines ſanitatis poteſt etiam eſſe cerebri temperatio immoderata ſiue vna ſiue duabus
qualitatibus exuperet: quod ſi exuperãtia minima ſit, ſanitas adhuc perfecta dicitur; ſi euidẽs
non adeò vt vitæ munera impediat, cenſetur imperfecta: vtrauis & ſeruari poteſt & redigi in
meliorem ſtatum: ſeruatur ſimilibus operibus atque inſtrumentis; mutatur ac perficitur cõtra
rijs, quod tantũ licet vbi homo alioquin non ægrotat, non occupatus eſt, non ſenex. Cauere au
tem oportet cum ſimilia adhibentur ne genere tantum ſimilia ſint ſed etiam gradu, quando-
quidem ſimilia eiuſdem generis ſed ſuperioris gradus celeriter ſimilem temperationis exceſ-
ſum augent, & hominem de ſanitate deturbant. Eadem ratio eſt cõtrariorum quæ eodem gra
du recedere a moderatione debent quo ipſa temperatio quæ corrigitur. Præſtat calidiorem &
frigidiorem cerebri temperationem contrarijs corrigere potiuſquã ſimilibus ſeruare, propter
periculum quod ſubeſt ſi paulo calidiora aut frigidiora dentur quàm conueniat, ne ob vim ha
rum qualitatum efficaciorem ſanitas conuertatur in morbum, id quod non accidit vbi humo- H
re aut ſiccitate excedat temperatio: neq; enim ſi paulo ſicciora aut humidiora adhibeãtur quę
parum in efficiendo ualent, verendum eſt ne homo in ſimilem morbum incurrat.
Fac igitur cerebri temperationem eſſe calidiorem, ſeruabitur ſimili uictu hoc eſt ſex rebus
non naturalibus parem caloris uim habẽtibus: ſed præſtat (vt diximus) ipſam redigere ad mo-
derationẽ per contraria eiuſdem gradus, hoc eſt per ſex res non naturales eatenus refrigerã-
res, quatenus cerebri temperatio calore excedit. Quod ſi maior fuerit exceſſus, neq; ſufficiant
quæ ſub victu continentur, confugiemus ad medicamenta refrigerantia. Quod attinet ad vi-
ctũ, aer frigidus vel ſpõte habetur, vel arte comparatur, ſternendo frigidiores herbas, per ſun
dendo frigidam aquam, in loco ẽt ſubterraneo ad ſeptentrionem ſpectãte, prohibita hominũ
frequentia. Cibus eligatur frigidus ut panis ex aqua madefactus uel decoctus, ptiſſana hordea
cea, lactuca, cucurbita, cucumis, portulaca, piſces ſaxatiles: potio ſit aqua vel vinũ aquoſum,
ualde dilutum, nihil enim calidiori cerebro æquè aduerſatur ac uinum: moderatio adhibeatur
in ſomno, & vigilia; ſi quidem uigilia exercentur facultates animales & cerebrum caleſit, at-
que exiccatur. Somnus licet principio cerebrum refrigeret, ipſum tamen proceſſu temporis
implet

A implet calidis ſuccis, & vaporibus,& propterea calidius reddit. Quies conuenit,motus alienus eſt, ille præſertim quem paulo ſupra implere cerebrum diximus. Vitandum ſtudium; vitanda [a] ira eſt,qua primũ cor,deinde p arterias cerebrũ calefit.Ea quæ redundant ſi præter naturam retineantur,per nares,& palatum reuocanda ſunt vbi craſſiora ſint:nam fuligines,& vapores ſeorſum aſcendunt, & per caluariæ ſuturas educuntur:magis autem euocãtur ſi aqua dulci tepida lauetur ac perfundatur [b] caput, vt Melitoni, qui hoc præſidio à febre liberatus eſt;hæc etiam madefacit cerebrum, & propterea vini caloris retundit, & cum calidos vapores,quos per ignem contraxit,depoſuit,ad naturale frigus [c] reuertitur, & eo nomine quoque cerebrum refrigerat;maxime autem cauendus eſt vſus earum aquarum quæ è fontibus calidæ emanant,cum ſimplices non ſint ſed mixtæ cum re aliqua [d] calida,vt cum ſulphure, aut bitumine. Sed tantus eſt interdum capitis calor vt hæc non ſufficiant, ita vt vtendum ſit medicamentis; plurimum autem tunc valet perfuſio [e] olei roſa cõditi, quod aqua frigida aut niue refrigeratum fuerit, quod ſi cum eo miſceatur aliquid aceti (ὀξυρόδινον græce nominatur) magis penetrat per ſuturam coronariam, ita vt magis cerebrum refrigeret. Perfuſio aquæ frigidæ cidatur à [f] Cornelio Celſo ad caput imbecillum,ſed magis probatur à [g] Galeno oleum refrigeratum aut ſuccus herbæ alicuius frigidæ,vt portulacæ,lactucæ,pſyllij qui nõ adſtringat;Eraſiſtratus ſpongiam ex aqua frigida expreſſam capiti ſuperimponebat. Sed plurimum etiam B conferunt [h] ad cerebrum refrigerandum quæ per nares attrahuntur, vt aer frigidus, aut etiã odor ex ſtirpe aliqua refrigerante, vt ex roſa, ex papauere, nymphæa.

Frigoris verò exceſſus in cerebro ſeruari poteſt victu æque frigido,ſed vtilius ad moderationem redigitur per contraria,videlicet per calefacientia,& primo per ea quæ ſub victu comprætenduntur,& vbi non ſufficiant, per medicamenta quoque; illud tamen videndum eſt ne cum hæc adhibentur oppletum cerebrum ſit: periculum enim eſſet,niſi prius exinaniretur, ne ſub calidis præſidijs liquaretur humor in cerebro,vnde ad partes nobiliores deſcendens graue aliquod malum afferret. Aer ergo calidus ſit vel ſponte vel per ignẽ. Cibus calefaciendi vim habeat,quemadmodum herbæ acriores,& aromata quibus carnes, & alia abſonia cõdiuntur; potio ſit vinum aliquod validum, & vetus,præſertim vbi cerebrum non ita obnoxium ſit deſtillationi,& vbi non lædatur à vino;alioquin bibatur aqua mulſa,aut ea in qua bullierit piper, & cynnamomum. Vigilia paulo diuturnior conuenit,ſicuti & ſtudium, & ira. [i] Quæ redundant, ſunt magis humores quam fuligines quare ſi non excernantur ſponte euocari debent medicamentis acribus, quæ ad nares dẽtur & palatum. Sed interdum opus eſt medicamentis calidis quæ aut ſuper ſuturam coronariam perfricentur, in tenuiſſimum puluerem redacta ſi ſolidiora fuerint vt aromata,uel ex altiori loco cadant, ſi liquores vt oleum irinum, [k] laureum, uel coſto, ruta, aut aneto cõditum, vt etiam aqua in qua decoxeris ſerpyllum,thymum,hyſſopum,po C lium,ſaluiam, betonicam: ſed longe efficacior eſt illa quæ calida naſcitur, vim bituminis aut ſulphuris retinens,cuius canali caput ſubijciatur, vt nunc ſolent quibus cerebrum affectũ eſt, bis quotidie,mane,& ſero horam vnam,ſpacio menſis vnius. Per nares attrahitur aer calidus, ſed teſte etiam [l] Ariſtotele valent odores ad frigidum cerebrum deſtillationi opportunum. Vtendum igitur eſt aromatibus, quæ vbi incendantur ita vt fumus per nares permeare poſſit ac cerebrum abundè ipſum calefaciunt; docet [m] Ariſtoteles,odores qui non pertinent ad alimentum,ſed ſuaues ſunt veluti florum,proprie percipi ab homine, qui proportione corporis humidiſſimum cerebrum habet,quod cum frigidum ſit temperatur calore odorum.

Humidior cerebri temperatio ſeruari poteſt ſimilibus,hoc eſt humidis & ad moderationem redigi contrariis, hoc eſt ſiccis: cum dantur humida, magna cautione opus eſt ne cerebrum quod alioquin humidum eſt nimis tale reddatur,& eo pacto de ſanitate deturbetur. Quod autem paulo ante diximus in vniuerſum tutius ſeruari ſimilibus quæ humidiora aut ſicciora sũt, quam quæ calidiora aut frigidiora,propter facultatem humoris aut ſiccitatis minus vehementem quam caloris aut frigoris,valet vbi partium quæ tractantur temperatio in vniuerſum non D ſit facta a natura,cum exceſſu humoris aut ſiccitatis, quia ſic periculum eſſet ne morbus ſimilis oriretur;facile eſt enim labi ad ſimilem exceſſum auctore etiam [n] Ariſtotele. Quamobrem vbi ſanitas conſeruatur partis ſecundum naturam humidioris magnopere animaduertendum eſt,ne in humidum morbum compellatur, veluti nunc cerebrum; quare cum id humidius ſeruare inſtituimus,ſumma animaduerſione opus eſt, ne ſimilia quæ adhibentur ipſo humidiora ſint:quæ verò ſint humida præſidia paulo poſt ſubiiciemus cum de temperanda cerebri ſiccitate loquemur. Expedit igitur cerebrum quod humidius eſt exiccare, tum in eius gratiam, tum vt ſubiectæ partes defendantur ab humoribus ex ipſo deſtillantibus. Vtemur ergo & victu & medicamentis exiccantibus. Aer ſiccus ſit, qualis eſt in montibus ad ſeptentrionẽ uergẽtibus, in ſublimioribus ædibus. Cibus ſiccandi vim hẽat, vt panis biſcoctus ſalitus, non oĩno expers furfuris, ut polẽta, vt oleta acriora, ut caro aſſa, piſces ſaliti. Potio conuenit uini tenui, aulleri. Vigilia, exercitatio corporis, cogitatio, magis aptãt ꝗ ſõnus, qes, ociũ. Quæ excernũtur per nares & palatũ multa ſint; medicamẽta idonea cẽſent, aqua ſalſa ut muria, aut marina: Sacculus ex milio & ſale capiti impoſitus, acetũ naribus attractũ, uel puluis ex radice peoniæ; tãtã aũt uim habet [o] peoniæ, radix, ut a comitiali acceſſione hominem tueatur, ſi appenſa geſtetur.

Siccius

a Gal. 5. 6. de morb. vulg. cõ. 9.
b Gal. 1. catarop. c. 1. et 6 li. de tue. ual. c. 9 tũ. 7. l. aph cõ. 43.
c Gal. 1. li. ſimp. c. 8.
d Gal. 6. li. de tuẽ. ual. c. 9.
e Gale. 2. li. catarop. 1. & 2 li. ſimpl. c. 6.
f lib. 1. c. 4.
g 2. li. catarop. c. 1
h Gal. in li. de inſtr. olfact. c. 4. & 6.
i Gale. 5. 6. de morb. vulg. 9.
K Gal. 2. li. catarop. de his quæ Archigenes ad dolorẽ Capitis.
l in lib. de ſenſu. c. 5
m in lib. de ſenſu. c. 5.
n Ariſt. 2. l. de ortu & interitu.
o Gal. 6 li. ſimp ca. de peonia.

Siccius cerebrum aut ſeruatur ſiccis, qualia ſunt quæ proxime enarrauimus; aut tempera-
tur contrarijs nempe humidis; huiuſmodi ſunt primum aer humidus qualis eſt in vallibus atq; E
in imis ędib. ad meridiem ſpectantibus; reddetur humidior ſi per eas deriuetur ab aliquo flu-
mine canalis. Cibus humidus ē ptiſſana hordeacea, lactuca, malua, cucurbita, pepones, pruna,
ceraſia, armeniaca, perſica, vuæ, fici, piſces ſaxatiles, pulli gallinacei, oua ſorbilia, vel mollia
ex olla, caſeus recens; aptiſſimum omnium eſt lac, vbi caput non doleat. Vtiliter autē bibitur
aut aqua aut vinum lene, non auſterum, non vehemens; plurimum confert ſomnus lōgus, quies,
ocium, tranquillitas: magis etiam idonea eſt retentio quam expulſio eorum quæ in cerebro re-
ſident. Medicamentis etiam licet cerebrum madefacere veluti oleum quod viola cōditum ſit
capiti illitum; ſed maximam opem affert perfuſio aquæ dulcis tepidæ, quæ ſi iuxta nares [a] dif-
fundatur, adeò cerebrum madefacit: vt ſomnum afferat, balneum [b] præterea aquæ dulcis adeo
efficax eſt in madeſaciendo vt qui ex itinere puluerulento atque æſtiuo vehementer ſitiunt
eius vſu à ſiti vindicentur.

a Gal. 10. libro meth. c. 8.
b Gal. in libro de maraſm. c. 7.

Supereſt immoderata temperatio compoſita cerebri ſeu calida & humida, ſeu calida & ſic-
ca, ſeu frigida & humida, ſeu frigida & ſicca: vnaquæque autem perinde atque ſi ſimplex eſ-
ſet ſeruatur ſimilibus, redigitur ad moderationem contrarijs, quæ non debent adhiberi am-
plius ſimplicia ſed compoſita, ſiue ſimilia ſint ſiue contraria; ea autem quæ proprie conueniūt
vnicuique non alia ſunt quam quæ expoſuimus in vnaquaque temperatione ſimplici, ſiue ſub F
victu, ſiue ſub medicamentis compræhendatur. De temperatione itaque cerebri ſatis multa:
deinceps de forma dicamus, æſtimantes qua ratione vel conſeruetur, vbi ex toto ſecundum
naturam eſt, vel emendetur vbi aliquantiſper vitioſa. Conſeruatur cerebri forma ſecundum
naturam primo cum defenditur ab externis iniurijs, quas animalia omnia vt ſe tueantur quan-
tum poſſunt ſecundum naturam deuitant; deinde vbi per moderatum victum in ſex reb. non
naturalibus adijciantur ac detrahantur, quæ quotidie ſecundum naturam aut abſumuntur,
aut redundant: ſic enim non tantum materia ſed etiam forma cerebri naturalis retinetur, ne-
que opus eſt alia animaduerſione. Emendatur verò forma ſi quid labatur, redigiturque ad ſta-
tum naturalem tunc potiſſimum, cum eius magnitudo aut caua ab ipſo recedunt; nam figura,
ſuperficies, numerus, ſitus, vnitas cerebri aut nihil mutantur, aut ſi quid vitientur, vitium vel
non apparet, vel non videtur poſtulare ſano cerebro aliquod auxilium. At magnitudo inter-
dum augetur, interdum minuitur pręter naturam, caua interdum nimis patēt, interdum nimis
anguſta ſunt. Augetur magnitudo cum cerebrum redditur humidius; minuitur cum ſiccius
quemadmodum ſenibus, [c] quibus non implet caluariam vniuerſam, ſi humidius fuerit & pro-
pterea nimis auctum, ſiccandum; ſi ſiccius atque idcirco imminutum, madeſaciendum eſt. In-
ſtrumenta ad madeſaciendum vel ſiccandum idonea ante poſita ſunt in conſeruādo cerebro G
humido, aut ſicco. Sunt qui [d] credant quibuſdam eſculentis vim ineſſe augendi ſubſtantiam ce-
rebri, quemadmodum auellanis nucibus, & carni illarum auium quas francholinas vocant.
Sed linquamus magnitudinem; videamus caua, quæ debent moderationem quandam retine-
re cum in cerebro, tum in caluaria, vt retineantur quæ commoda ſunt, expellantur quæ aliena.
Recedunt autem à moderatione, quod vel nimis pateant, vel nimis anguſta ſint, etiam dū ho-
mo fungitur munera vſitata; loquamur primo de canalibus cerebri, quæ nimis aperiūtur, cum
priuantur vaporibus qui cum cibus in ventriculo concoquitur ſuperiora petentes ipſum op-
portune ſecundum naturam obſtruunt, & propterea ſomnum conciliant; ſi abſumātur ſtatim
neque obſtructionem afferant debito tempore, cerebri caua tunc magis patent quam naturæ
conueniat. Eadem præter naturam anguſtiora fiunt vel adſtricta à vi frigoris & ſiccitatis, vel
obſtructa à multo, craſſo, & glutinoſo humore; ſed ſiue latiora, ſiue anguſtiora ſint, ſuccurren-
dum eſt vt ad moderationem redigantur: quæ nimis patent propter ſubitam conſumptionem
vaporum danda opera eſt vt obſtruantur, quod fiet ſi homo frigidiores, & humidiores cibos
ſumpſerit, cuiuſmodi eſt lactuca, & papauer, vinumque large biberit, neque nimis vehemens
& vetuſtum, neque nimis leue aut dilutum; quod ſi anguſtiora effecta ſint ab adſtringentibus, H
vtendum eſt relaxantibus quæ [e] calida ſint & humida, vt aqua dulcis calida, vel per ſe vel mix-
ta cum oleo; ſed ſi obſtructa à multo, craſſo & glutinoſo humore, ille educendus eſt per nares
& palatum, admoto medicamento acri vt radice pyretri, ciclamini, iridis. Superſunt caua quæ
in caluaria ſunt, quæ neceſſe eſt moderate pateant vt cerebrum per ea expellat quæ in eo re-
dundant, & noxia ſunt, per nares & palatum educitur humor quod iter ſi obſtructum fuerit
aperitur adhibitis acribus medicamentis proxime dictis. Vapor verò & fuligo per caluariæ
futuras exhalat, quæ debent moderate patere; cum nimis adſtrictæ ſunt retinentur quæ per
eas excerni deberent, & cerebrum implēt, mordent, & calefaciunt, ſunt enim acria, & calida:
ſi laxiores ſint, vt nonnullis interdum euenit, [f] quibus dum cibum mandunt tonſo vel abraſo
capite, euidenter moueri cernuntur; exitum quidem præbent his quæ in cerebro redundant
ſed ſimul etiam patent nouis quæ ab aere calidiore, frigidiore, humidiore, aut ſicciore profici-
ſcuntur. Idem autem vſu venit capiti atque alijs partibus quæ vt præclare Hippocrates [g] mo-
nuit ſi laxiores fuerint, obnoxiæ ſunt externis iniurijs, ſed defenduntur ab internis, hoc eſt ab
his quæ ſuperant ab alimento: cum autumnus [h] fuerit Auſtralis, relaxatur caput ita vt ſequen-
te de-

c Gal. 3. 6. de morb. vulg. cō. 1.
d Auic. lib. 2. ca. 43. & 321.
e Gal. 5. lib. ſimpl. c. 14.
f Gal. 13. lib. de med. meth c. 21.
g In lib. de alimen. & Gal. in lib. d opt. corp. conſtit.
h Hippo. 2. 1. de morb. vulg. 6.

A te deinceps conſtitutione aquilonati maxime lędatur. At vbi capitis ſuturæ nimis adſtrictæ
ſint, ſatis munitum eſt cerebrum aduerſus externa, ſed exponitur noxæ quam afferunt quæ ſu-
perant ex alimento: quamobtem ijs qui [a] calidi & humidi ſunt, cum multos vapores contra-
hant; & ijs quibus in ventriculo bilis redundat cum ab exhalationibus ſurſum aſcendentibus
lædantur; illis præterea qui calidi ſunt [b] & ſicci, ac multam & acrem fuliginem contrahunt,
expedit ſuturas laxiores eſſe, cum non ita difficile ſit illis cauere ab appulſu externi frigoris
aut caloris ſicut à multitudine & acrimonia vaporum atque exhalationum; propterea vbi ca
put calidum ſit monet Galenus vt fugiantur quæ adſtringunt, velnti [c] ſolanum, & aqua [d] alu-
minis vim habens: quamobrem in huiuſmodi hominibus non eſt quod corrigamus laxitatem
ſuturæ, ſatis enim eſt ſi ſolis ardorem, pluuias, ventos deuitent; aut vbi hoc non liceat, caput
velent, vel pileo tegant, quatenus experimento ipſo comperiunt expedire; quod ſi ſuturæ ijſ-
dem magis adſtrictæ ſint quam conueniat, quod raro accidit, relaxandæ ſunt, quo potiſſimum
ſpectat perfuſio aquæ dulcis calidæ, educuntur [e] enim hac fuligines retentæ. Alijs verò qui fri-
gidiores, & ſicciores ſunt, neque vaporum copia aut fuligine redundant, ſatius eſt caluarię ſu
turas denſas eſſe, expeditq. vbi laxiores ſint eas medicamẽtis adſtringere, vt perfuſione aquæ
aluminis vim habentis, aut alterius in qua bullierint adſtringentia, veluti roſa, myrtus, lenti-
B ſcus: vtiliter etiam abraſo capite ſuperimponitur medicamẽtum ex maſtiche, & oleo melino.
Hoc pacto igitur ſanitas cerebri tam ad formam quam ad materiam pertinẽs cum optima eſt
conſeruatur, cum ab hac recedit, ad iuſtam moderationem redigitur. Sæpe autem accidit vt
cerebrum alioqnin bene conſtitutum per cõſenſum vel ab vniuerſo corpore vel ab aliqua par
te, vt à ventriculo, iecinore, vtero, quib. maxime congruit, lædatur: quamquam magis læditur
vbi infirmius fuerit & minus bene conſtitutum; quamobrem debet, qui præeſt tuendæ valetu-
dini cerebri, ipſum tutarij ne offendatur ab his quę ab alijs partibus tranſmittuntur, atq. aſcen
dunt: hoc autem aſſequetur ſi prohibeat quominus & cerebrum admittat, & aliæ partes ad ip
ſum transferant quod noxium eſt; non admittet id cerebrum vbi caput refrigeretur, & den-
ſius reddatur, quod egregie præſtat oleum [f] roſa conditum aqua aut niue refrigeratum, magis
autem per ſuturas ad cerebrum penettabit ſi eiuſmodi oleo adijciatur aliquid aceti: ſic igitur
ſatis repelletur id quod cerebrum petit. Verum ne tranſmittatur à toto corpore prouidebi-
mus ſecta [g] vena, aut dato cathartico, prout expeditius iudicabimus: ſuccurremus etiam ieci-
nori ipſum aut temperantes aut exinanientes pro vt res poſtulabit. Succurremus vtero euo-
cantes menſtruorum aut partus purgationem, qua retenta [h] ſummopere cerebrum offenditur.
Sed longe ſæpius ab ore ventriculi, quod valde neruoſum eſt, & ob id cerebro maxime con-
C gruit, quam alijs partibus male afficitur cerebrum. Quod ſi in ventriculo ſit flaua bilis expel-
lenda eſt, ne caput tentet; expellitur [i] autem vel deiectione, vel etiam vomitu: quamuis hic im
pleat caput; tamen vbi per conſenſum afficiatur à ventriculo expedit bilem euomere: longe
enim ſic magis leuabitur caput quam oneretur; purgabitur etiam bilis per deiectionem dato
cathartico, & potiſſimum hiera. [k] At prohibere etiam oportebit ne flaua bilis ad vẽtriculum
confluat, id quod fiet vbi confirmetur; confirmatut autem partim cibis, & potionibus, vt pane
ex vino albo auſtero, partim medicamentis illis quę ἐυστομαχικὰ, [l] græce nominantur, ſiue intus
dentur, vt quod ex malis cotoneis, aut punicis componitur, ſiue extrinſecus imponantur, vt
oleum abſinthio conditum, melinum, & nardinum. Sed hæc vberius exponentur cum ad ven-
triculum peruenerimus; nunc de cerebri conſeruatione ſatis dixiſſe videbimur, ſi rationem
qua effecta quædam minus bonam eius compoſitionem ſequentia leniantur, expoſuerimus.

Effecta quæ à morbo proficiſcuntur contra naturam ſunt, & συμπτώματα [m] græce nominan-
tur, ſicuti quæ à ſanitate συμβεβηκότα, [n] ſed hæc ſecundum naturam ſunt: quæ vero imperfectã
ſanitatem ſequuntur, partim ſunt ſecundum naturam, partim contraria, quare partim συμπτώ-
ματα, partim συμβεβηκότα nominari poſſunt: ſed ne laboremus de nominibus, quatenus contra
D naturam ſunt, auferri ab eo debent, qui ſanitatem tuetur; huiuſmodi effectum laxitudo eſt, quę
quod ſanis ſuperueniat à Galeno [o] tractatur in conſeruatione ſanitatis: ſimilia quædam effe-
cta proficiſcuntur ab imperfecta cerebri ſanitate veluti vigilia diuturnior, [p] quę ſenes dum ſa
ni ſunt vrget; tum grauitas capitis, ac deſtillatio, quæ à Galeno [q] ſimiliter tractantur in conſer
uatione ſanitatis, accidunt hæc enim illis etiam qui quotidiana vitæ munera exercent, & ſani
exiſtimantur, quamobrem lenienda ſunt ab eo qui cerebri ſanitatem defendit. Vigilia diutur-
nior præter naturam eſt, cum non dormiatur quo tempore dormiendum eſſet; quare vbi hæc
accidat, mouere ſomnum oportet, quod quo pacto fiat conſtare cuiuis poteſt ex his quæ ſupe-
rius [r] tradita ſunt de cauſis ſomni, & vigiliæ: vigilat animal cum ſpiritus ex cerebro exire poſ
ſunt ad partes ſubiectas; dormit cum intercluſum eſt iter: intercluditur autẽ naturaliter à va-
poribus, qui dum concoquatur alimentum in ventriculo, excitantur; hi vbi vel non excitentur
vel celeriter abſumantur, non poſſunt obſtruere viam ſpiritibus: quamobrem in faciendo ſom
no medici conſilium eo dirigitur, vt & excitentur vapores, & non abſumantur.

Excitabuntur ſi homo liberaliter cibo & potione vtatur, præſertim humidiore, [s] huiuſmo-
di eſt lactuca, papauer, vinum. Non abſumentur ſi remoueatur calor, & ſiccitas cerebri per re-
frigetantia, & madefacientia. [t] Plurimum autem valet perfuſio aquæ dulcis calidæ prope [u] na

[a] Gal 3. lib. de loc. affect c. 9.
[b] Gal 8. lib. de med. method. c. 5.
[c] Gal. 2. lib. catatop. c. 1
[d] Gal 6. lib. de tuen. valet. c. 9.
[e] Gal. 2. lib. catatop c. 1.
[f] Gal 2. lib. catatop. c. 2 & lib. 1. ad Glauc. c. 14 & c. 15.
[g] Gal. 2. lib. catatop. c. 1
[h] Gal. 1. 6. de morb. vulg. cõ. 2.
[i] Gale. 6. de tuẽ. val c. 9.
[k] Gal. 5. lib. de locis affect c. 6.
[l] Gal. 6. lib. de tuẽ. val. c. 9.
[m] Gal. in li. de ſympt. diff c. 1.
[n] Gal de arte med c. 8.
[o] 4 lib. de tuen. valet. per totum.
[p] Gal 3. lib. apho cõ. 31.
[q] 5. lib. de tu. val. c 8. & 6 lib. de tu. val. c. 9.
[r] Cap. 5. ſuperius.
[s] Ariſt i lib. de ſomn. c. 3. & Gal. in lib de extenuante victu c. 5.
[t] Gal. 3. lib. de loc. aff. c 5.
[u] Gale. 10. li. de med. meth. c. 8.

Siccius cerebrum aut ſeruatur ſiccis, qualia ſunt quæ proxime enarrauimus ; aut temperatur contrarijs nempe humidis; huiuſmodi ſunt primum aer humidus qualis eſt in vallibus atq; **E** in imis ędib. ad meridiem ſpectantibus; reddetur humidior ſi per eas deriuetur ab aliquo flumine canalis. Cibus humidus ē ptiſſana hordeacea, lactuca, malua, cucurbita, pepones, pruna, ceraſia, armeniaca, perſica, vuæ, fici, piſces ſaxatiles, pulli gallinacei, oua ſorbilia, vel mollia ex olla, caſeus recens; aptiſſimum omnium eſt lac, vbi caput non doleat. Vtiliter autē bibitur aut aqua aut vinum lene, non auſterum, non vehemens; plurimum confert ſomnus lōgus, quies, ocium, tranquillitas: magis etiam idonea eſt retentio quam expulſio eorum quæ in cerebro reſident. Medicamentis etiam licet cerebrum madefacere veluti oleum quod viola cōditum ſit capiti illitum; ſed maximam opem affert perfuſio aquæ dulcis tepidæ, quæ ſi iuxta nares [a] diffundatur, adeò cerebrum madefacit: vt ſomnum afferat, balneum [b] præterea aquæ dulcis adeo efficax eſt in madefaciendo vt qui ex itinere puluerulento atque æſtiuo vehementer ſitiunt eius vſu à ſiti vindicentur.

a Gal. 10. libro meth. c. 8.
b Gal. in libro de maraſm. c. 7.

Supereſt immoderata temperatio compoſita cerebri ſeu calida & humida, ſeu calida & ſicca, ſeu frigida & humida, ſeu frigida & ſicca : vnaquæque autem perinde atque ſi ſimplex eſſet ſeruatur ſimilibus, redigitur ad moderationem contrarijs, quæ non debent adhiberi amplius ſimplicia ſed compoſita, ſiue ſimilia ſint ſiue contraria; ea autem quæ proprie conueniūt vnicuique non alia ſunt quam quæ expoſuimus in vnaquaque temperatione ſimplici, ſiue ſub **F** victu, ſiue ſub medicamentis compræhendatur. De temperatione itaque cerebri ſatis multa : deinceps de forma dicamus, æſtimantes qua ratione vel conſeruetur, vbi ex toto ſecundum naturam eſt, vel emendetur vbi aliquantiſper vitioſa. Conſeruatur cerebri forma ſecundum naturam primo cum defenditur ab externis iniurijs, quas animalia omnia vt ſe tueantur quantum poſſunt ſecundum naturam deuitant ; deinde vbi per moderatum victum in ſex reb. non naturalibus adijciantur ac detrahantur, quæ quotidie ſecundum naturam aut abſumuntur, aut redundant: ſic enim non tantum materia ſed etiam forma cerebri naturalis retinetur, neque opus eſt alia animaduerſione. Emendatur verò forma ſi quid labatur, redigiturque ad ſtatum naturalem tunc potiſſimum, cum eius magnitudo aūt caua ab ipſo recedunt; nam figura, ſuperficies, numerus, ſitus, vnitas cerebri aut nihil mutantur, aut ſi quid vitientur, vitium vel non apparet, vel non videtur poſtulare ſano cerebro aliquod auxilium. At magnitudo interdum augetur, interdum minuitur pręter naturam, caua interdum nimis patēt, interdum nimis anguſta ſunt. Augetur magnitudo cum cerebrum redditur humidius ; minuitur cum ſiccius quemadmodum ſenibus, [c] quibus non implet caluariam vniuerſam, ſi humidius fuerit & propterea nimis auctum, ſiccandum; ſi ſiccius atque idcirco imminutum, madefaciendum eſt. Inſtrumenta ad madefaciendum vel ſiccandum idonea ante poſita ſunt in conſeruādo cerebro **G** humido, aut ſicco. Sunt qui [d] credant quibuſdam eſculentis vim ineſſe augendi ſubſtantiam cerebri, quemadmodum auellanis nucibus, & carni illarum auium quas francholinas vocant. Sed linquamus magnitudinem; videamus caua, quæ debent moderationem quandam retinere cum in cerebro, tum in caluaria, vt retineantur quæ commoda ſunt, expellantur quæ aliena. Recedunt autem à moderatione, quod vel nimis pateant, vel nimis anguſta ſint, etiam dū homo fungitur munera vſitata; loquamur primo de canalibus cerebri, quæ nimis aperiūtur, cum priuantur vaporibus qui cum cibus in ventriculo concoquitur ſuperiora petentes ipſum opportune ſecundum naturam obſtruunt, & propterea ſomnum conciliant; ſi abſumātur ſtatim neque obſtructionem afferant debito tempore, cerebri caua tunc magis patent quam naturæ conueniat. Eadem præter naturam anguſtiora fiunt vel adſtricta à vi frigoris & ſiccitatis, vel obſtructa à multo, craſſo, & glutinoſo humore; ſed ſiue latiora, ſiue anguſtiora ſint, ſuccurrendum eſt vt ad moderationem redigantur: quæ nimis patent propter ſubitam conſumptionem vaporum danda opera eſt vt obſtruantur, quod fiet ſi homo frigidiores, & humidiores cibos ſumpſerit, cuiuſmodi eſt lactuca, & papauer, vinumque large biberit, neque nimis vehemens **H** & vetuſtum, neque nimis leue aut dilutum; quod ſi anguſtiora effecta ſint ab adſtringentibus, vtendum eſt relaxantibus quæ [e] calida ſint & humida, vt aqua dulcis calida, vel per ſe vel mixta cum oleo; ſed ſi obſtructa à multo, craſſo & glutinoſo humore, ille educendus eſt per nares & palatum, admoto medicamento acri vt radice pyretri, ciclamini, iridis. Superſunt caua quæ in caluaria ſunt, quæ neceſſe eſt moderate pateant vt cerebrum per ea expellat quæ in eo redundant, & noxia ſunt, per nares & palatum educitur humor quod iter ſi obſtructum fuerit aperitur adhibitis acribus medicamentis proxime dictis. Vapor verò & fuligo per caluariæ ſuturas exhalat, quæ debent moderate patere ; cum nimis adſtrictæ ſunt retinentur quæ per eas excerni deberent, & cerebrum implēt, mordent, & calefaciunt, ſunt enim aeria, & calida: ſi laxiores ſint, vt nonnullis interdum euenit, [f] quibus dum cibum mandunt tonſo vel abraſo capite, euidenter moueri cernuntur; exitum quidem præbent his quæ in cerebro redundant ſed ſimul etiam patent noxis quæ ab aere calidiore, frigidiore, humidiore, aut ſicciore proficiſcuntur. Idem autem vſu venit capiti atque alijs partibus quæ vt præclare Hippocrates [g] monuit ſi laxiores fuerint, obnoxiæ ſunt externis iniurijs, ſed defenduntur ab internis, hoc eſt ab his quæ ſuperant ab alimento: cum autumnus [h] fuerit Auſtralis, relaxatur caput ita vt ſequente de-

c Gal. 3. 6. de morb. vulg. cō. 1.
d Auic. lib. 2. ca. 43. & 321.
e Gal. 5. lib. ſimpl. c. 14.
f Gal. 13. lib. de med. meth. c. 22.
g In lib. de alimen. & Gal. in lib. d opt. corp. conſtit.
h Hippo. 2. 1. de morb. vulg. 6.

A te deinceps conſtitutione aquilonati maxime lędatur. At vbi capitis ſuturæ nimis adſtrictæ ſint, ſatis munitum eſt cerebrum aduerſus externa, ſed exponitur noxæ quam afferunt quæ ſuperant ex alimento: quamobrem ijs qui [a] calidi & humidi ſunt, cum multos vapotes contrahant; & ijs quibus in ventriculo bilis tedundat cum ab exhalarionibus ſurſum aſcendenribus lædantur; illis præterea qui calidi ſunt [b] & ſicci, ac multam & acrem fuliginem contrahunt, expedit ſututas laxiores eſſe, cum non ira difficile ſit illis cauere ab appulſu externi frigoris aut caloris ſicut à multitudine & acrimonia vaporum atque exhalationum; propterea vbi caput calidum ſit monet Galenus vt fugiantur quæ adſtringunt, veluti [c] ſolanum, & aqua [d] aluminis vim babens: quamobrem in huiuſmodi hominibus non eſt quod corrigamus laxitatem ſututæ, ſatis enim eſt ſi ſolis ardorem, pluuias, venros deuitent; aur vbi hoc non liceat, caput velent, vel pileo tegant, quatenus experimento ipſo comperiunt expedire; quod ſi ſuturæ ijſdem magis adſtrictæ ſint quam conueniat, quod raro accidit, relaxandæ ſunt, quo potiſſimum ſpectat perfuſio aquæ dulcis calidæ, educuntur [e] enim hac fuligines rerentæ. Alijs verò qui frigidiores, & ſicciores ſunr, neque vaporum copia aut fuligine tedundant, ſatius eſt caluarię ſuturas denſas eſſe, expeditq. vbi laxiotes ſint eas medicamẽtis adſtringere, vt perfuſinne aquæ aluminis vim habentis, aut alterius in qua bullierint adſtringenria, veluti roſa, myrtus, lenti-
B ſcus: vtiliter etiam abraſo capite ſnpetimponitur medicamẽtum ex maſtiche, & oleo nielino. Hoc pacto igitur ſanitas cerebri tam ad formam quam ad materiam pertinẽs cum oprima eſt conſeruatur, cum ab hac recedit, ad iuſtam moderationem redigirur. Sæpe autem accidit vt cerebrum alioquin bene conſtitutum per cõſenſum vel ab vniuerſo corpore vel ab aliqna parte, vt à ventriculo, iecinore, vtero, quib. maxime congtuit, lædarur: quamquam magis læditur vbi infirmius fuerit & minus bene conſtitutum; quamobrem debet, qui præeſt tuendæ valetudini cerebri, ipſum tutarij ne offendarur ab his quę ab alijs partibus tranſmirtuntur, atq. aſcendunt: hoc antem aſſequetur ſi prohibeat quominus & cerebrum admittat, & aliæ partes ad ipſum transferant quod noxium eſt; non admittet id cerebrum vbi caput refrigetetur, & denſius reddatur, quod egregie præſtat oleum [f] roſa conditum aqua aut niue refrigeratum, magis autem per ſnturas ad cerebrum penetrabit ſi eiuſmodi oleo adijciatur aliquid aceti: ſic igitur ſatis repelletur id qnod cerebrum petit. Verum ne tranſmittatur à toto corpore prouidebimus ſecta [g] vena, aut dato cathartico, prout expeditius indicabimus: ſuccurremus etiam iecinori ipſum aut temperantes aut exinanientes pro vt res poſtulabit. Succurremus vtero euocantes menſtruorum aut partus purgarionem, qua retenta [h] ſummopere cerebrum offenditur. Sed longe ſæpius ab ore ventrieuli, quod valde neruoſum eſt, & ob id cetebro maxime con-
C gruit, quam alijs partibus male afficitur cerebrum. Quod ſi in ventriculo ſit flaua bilis expellenda eſt, ne caput tentet; expellitur [i] autem vel deiectione, vel etiam vomiru: quamuis hic impleat caput; tamen vbi per conſenſum afficiatur à ventriculo expedit bilem euomere: longe enim ſic magis lenabitur caput quam oneretur; purgabitur eriam bilis per deiectionem dato cathartico, & potiſſimum biera. [k] At prohibere etiam oportebir ne flaua bilis ad vẽtriculum confluat, id qnod fiet vbi confirmetur; confirmatur autem partim cibis, & potionibus, vt pane ex vino albo auſtero, partim medicamenris illis quę ϛομαχικὰ, [l] græce nominantur, ſiue intus dentur, vt quod ex malis cotoneis, aut punicis componitur, ſiue extrinſecus imponantur, vt oleum abſinthio conditum, melinum, & nardinum. Sed hæc vberius exponentur cum ad ventriculum peruenerimus; nunc de cerebri conſeruatione ſatis dixiſſe videbimur, ſi rationem qua effecta quædam minus bonam eius compoſitionem ſequentia leniantur, expoſuerimus.

Effecta quæ à morbo proficiſcuntur contra naturam ſunt, & συμπτώματα [m] græce nominantur, ſicuti quæ à ſanitate συμβεβηκότα, [n] ſed hæc ſecundum naturam ſunt: quæ vero imperfectã ſanitatem ſequnntur, partim ſunt ſecundum naturam, partim contraria, quare partim συμπτώματα, partim συμβεβηκότα nominari poſſunt: ſed ne labotemus de nominibus, quatenns contra
D naturam ſunt, auferri ab eo debent, qui ſanitatem tuetur; huiuſmodi effectum laxitudo eſt, quę quod ſanis ſuperueniat à Galeno [o] tractatur in conſeruatione ſanitatis: ſimilia quædam effecta proficiſcuntur ab imperfecta cerebri ſanitate veluti vigilia diuturnior, [p] quę ſenes dum ſani ſunt vrget; tum grauitas capitis, ac deſtillario, quæ à Galeno [q] ſimiliter tractantur in conſeruatione ſanitatis, accidunt hæc enim illis etiam qni quotidiana vitæ munera exercent, & ſani exiſtimantur, quamobrem lenienda ſunr ab eo qui cerebri ſanitatem defendit. Vigilia diuturnior præter natutam eſt, cum non dormiatur quo tempore dormiendum eſſet; quare vbi hæc accidar, mouere ſomnum oportet, quod quo pacto fiat conſtare cuiuis poteſt ex his quæ ſuperius [r] tradita ſunt de cauſis ſnmni, & vigiliæ: vigilat animal cum ſpiritus ex cerebro exire poſſnnt ad partes ſubiectas; dotmit cum intercluſum eſt iter: intercluditur autẽ naturaliter à vaporibus, qui dum concoquatur alimentum in ventriculo, excitantur; hi vbi vel non excitentur vel celeriter abſumantur, non poſſunt obſtruere viam ſpiritibus: quamobrem in faciendo ſomno medici conſilium eo dirigitur, vt & excitentur vapores, & non abſumantur.

Excitabuntur ſi homo liberaliter cibo & potione vtatur, præſerrim humidiote, [ſ] huiuſmodi eſt lactuca, papauer, vinum. Non abſumentur ſi remoueatur calor, & ſiccitas cetebri per refrigetantia, & madefacientia. [t] Plurimum autem valet perfuſio aquæ dulcis calidæ prope [u] na-

a Gal. 3. lib. de loc. affect c. 9.
b Gal 8. lib. de med. method. c. 5.
c Gal. 2. lib. catatop. c. 1
d Gal 6. lib. de tuen. valet. c. 9.
e Gal. 2. lib. catatop c. 1.
f Gal 2. lib. catatop. c. 2 & lib. 1. ad Glauc. c. 14 & c. 15.
g Gal. 2. lib. catatop. c. 2
h Gal. 1. 6. de morb. vulg. cõ. 2.
i Gale. 6. de tuẽ. val c. 9.
k Gal. 5. lib. de locis affect c. 6.
l Gal. 6. lib. de tuẽ. val. c. 9.
m Gal. in li. de ſympt. diff c. 1.
n Gal. de arte med c. 8.
o 4 lib. de tuen. valet. per totum.
p Gal 3. lib. apho cõ. 31.
q 5. lib. de tu. val. c 8. & 6 lib. de tu. val. c. 9.
r Cap. 5. ſuperius.
ſ Ariſt 1 lib. de ſomn. c. 3. & Gal. in lib. de extenuante victu c. 5.
t Gal. 3. lib. de loc. aff. c 5.
u Gale. 10. li. de med. meth. c. 8.

res diffuſæ, cuius vapores cerebrum implent, perinde atque illi qui dum conficiuntur eſculenta, & potulenta in ventriculo exhalant. Intentio animi ſuperat interdum vapores ita vt ſpiritus feratur ad partes externas, quamobrem comparanda eſt quies, & tranquillitas omnibus modis; plurimum vero confert cantus, [a] quo nutrices infantibus ſomnum cient, & perturbationem ſedant. Hæc de vigilia. E

a Gal. 1. li. de tu. ual. c. 8.

b Gal. 3. li. de loc. aff. c. 9.

c Gale. 3. li. de ſympt. cauſ. c. 5.

Capitis grauitas, & ſenſus quidam moleſtus illis etiam accidit (vt diximus) qui vſitatis vitæ muneribus funguntur, & ſani videntur. Proxime autem oritur à vapore vel humore, qui copia vel qualitate cerebrum & eius membranas ac vaſa onerat, diſtendit, aut pungit: ibi autem verſatur tum ob internas, tum ob externas cauſas; internæ ſunt calidior [b] temperatio, quæ ſi cum humore iungatur, vaporibus, ſi cum ſiccitate exhalationibus cerebrum opplet; tum flaua bilis quæ in ore ventriculi contenta fuliginem ad cerebrum tranſmittit. Accedit imbecillitas facultatis concoctricis, quæ enim [c] excitantur ex cibis & potionibus minus probè confectis afferunt capitis grauitatem: poſſunt eiuſmodi cauſæ internæ etiam ſi nihil erretur in ratione victus, caput implere, quod multo magis efficiunt, cum accedunt cauſæ externæ habentes vim onerandi caput, quæ & per ſe poſſunt hoc efficere, ſed multo magis ſi adſit aliqua ex internis iam dictis. Cæterum quæ ſint externæ cauſæ caput grauãtes, ſupra docuimus in communibus præceptis de conſeruatione cerebri: oſtendimus enim ſub quatuor generibus ſub his quæ fiũt, F quæ offeruntur, quæ extrinſecus incidunt, quæ retinentur atque expelluntur, qualia ſint quæ caput implent, quæ in memoria hærere oportet non ſolum vt intelligantur, ſed etiam vt uitentur externa omnia quæ onerare caput poſſunt, & cum caput iam graue ſentitur ne huiuſmodi affectus augeatur, & poſtea ne redeat. Primũ igitur in lenienda capitis grauitate deuitare externas cauſas oportet, dein prouidere ne ab internis humor aut vapor aut ſurſum compellatur, aut admittatur à cerebro: quo pacto vtrunque fiat tradidimus cum paulo ſupra monſtrauimus quo pacto affectui cerebri per conſenſum ab aliis partibus eſſet occurrendum, idem obſeruari nunc debet. Poſtremo educenda eſt continens cauſa cerebrum offendens; ſi quidem vapor ſit diſcutiendus eſt perfuſo capite calidis medicamẽtis, vt oleo laureo, irino, anethino, aut chamæmelino, vel [d] balneo aquæ calidæ dulcis, quod relaxando fuliginem ex cerebro educit, quæ dari debet toto corpore prius exinanito. Plurimum etiam valet ad flatum, & vaporem ex cerebro expellendum [e] ſternutamentũ medicamento aliquo acri in nares demiſſo, veluti betę & ſampſucci ſucco, pipere, ac naſturtio in puluerem redactis. Humor qui cerebrum offendit, ſi ſit ſanguis, detrahitur aperta vena, vel in naribus, vel etiam in frõte: [f] ſi fuerit alius ſuccus; per nares, & palatum acribus medicamentis euocatur. G

d Gal. 2. li. cataro. c. 1.

e Gal. li. de inſtrumen. olphac. c. 4. & 6. & li. 7. aphor. 51.

f Auic. 1. 3. tr. 2. c. 34.

g Gal. li. 3. de loc. affe. c. 5.

h Gal. li. 6. de tuẽ. val. c. 9.

Vidus Iunior. li. 2. de curat. mẽb. c. vlt.

Deſtillatio ſupereſt effectis imperfectam cerebri ſanitatem ſequẽtibus, quæ hoc in loco tractari poſſet à nobis, vt tractatur à Galeno in opere de tuenda valetudine. Cæterum quia maiori ex parte affectio adeo grauis eſt vt ſanitatis limites excedant qui ea detinẽtur, ac nullũ eſt vitij genus quantumuis graue quod ex deſtillatione oriri non poſſit, & propterea videatur potius referenda deſtillatio inter effecta quæ actu ægrotum cerebrum conſequuntur, ideo hac nunc de induſtria prætermiſſa differemus eius contemplationem ad opus de curatione membratim, vbi Deo dante, male affecti cerebri curationem ex profeſſo perſequemur. Quæ de cerebro dicenda erant vna cum præſenti libro habeant hunc terminum.

Finis Libri Secundi De Tuenda Valetudine membratim.

H

VIDI

A

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
B MEMBRATIM
Liber Tertius.

Qui eſt de conſeruatione ſanitatis partium externis ſenſibus inſeruientium, & proprie oculorum.

De ſenſibus externis in vniuerſum. *Cap. I.*

QVæ ſenſu comprehendi poſſunt, omnia aut videmus, aut audimus, aut odoramus, aut guſtamus, aut tangimus, ita vt referantur ad quinque genera, ex quib. Ariſt.[a] colligit totidem eſſe externos ac proprios ſenſus, aſpectum ſci-
C licet, auditum, odoratum, guſtatum, tactum, nihil enim inuenias, modo ſentiri poſſit, quod alicui horum non ſubijciatur. Illi verò qui ſenſus plures ponunt, tactum[b] in totidem ſeparant quot ſunt paria contrariorum ipſi ſubiectorum; ſubijcitur enim ei calidum & frigidum, humidum & ſiccum, durum & molle, aſperum & lene, graue & leue, quæ oppoſitiones omnes ſuo proprio tactu depræhenduntur, ſed cuncti ad vnum ſpectant tactum; ſed non inuenit commune nomen omne quod tangitur teſte Ariſtotele[c] ſicut quod auditur, adeò vt ſenſus redeant ad quinque, de quibus in vniuerſum agemus, quæ communia ſunt omnium vberrime explicantes, atque adeo ea quæ ad medicum magis pertinere videbuntur, priuſquam ad ſingulorum explicationem progrediamur.

a 2. lib. de anima 130.
b Themiſt. 2. lib. de an. cap 39.
c 2. de ani. text. 109.

Videtur natura[d] quaſi per gradus facultates tribuere, recedens enim à ſtirpibus quæ nihil amplius habent, quam quod alantur, augeantur, procreent ſimile, animalibus omnibus ſenſum tactus impertit, ſed maxime imperfectis, hinc duntaxat paulo minus imperfectis guſtatum, deinde odoratum, tum magis perfectis auditum, & magis adhuc ad perfectionem accedentibus ſenſum videndi. Belluæ quæ ad ſaxa natiuis teſtis inhærent, tactum habent ſolum-
D modo & guſtum;[e] incedentibus vero, & locum commutantibus quæ perfectiores ſunt, veluti quæ ſanguine præditæ ſunt aut animal gignunt, hoc ſere omnibus amplius natura tribuit, quod cernunt, quod audiunt, quod odorantur. His enim quæ ad ſaxa adhæreſcunt, ſatis fuit tactus, & guſtatus; per illum[f] & numerantur in animalibus & ſeruantur in genere ſuo, cum effundantur, vbi iucunda percipiunt, contrahantur, vbi moleſta; per guſtum vbi paſcuntur, diſcernunt peſtifera à ſalutaribus, carent autem ſenſu videndi, audiendi, odorandi; quamquam non debent dici carere, cum non habent, quæ illis nec natura apta ſunt, nec vſu; præſto enim eſt ipſis alimentum vbi affixa ſunt, & ideirco non egent alijs ſenſibus ad vitam tuendam. Secus euenit perfectioribus, quibus paſtus aliunde quærendus eſt, ita vt ad illum capeſſendum moueri loco cogantur, quod vt citra noxā efficere poſſint, neceſſe eſt oculis, auribus, odoratu perſentiſcant, quæ longo interuallo interiecto obijciuntur: quamobrem præter guſtatū, & tactum, dedit his natura alios quoq; ſenſus, qui non ſolum ad ſuſtinendam, ſed ad perfectiorem quoque degendā vitam conferunt; illæ quib. natura negauit auditum vt apibus, per aſpectum & odoratum prudentiores ſunt, ſed quę ſimul ēt audiunt prēditę ſunt memoria, & idcirco participes artium ac ſcientiarum. Ex memoria multorum naſcitur experimentum, quod (vt recte dixit[g] Polus) artem parit, ſine quo temere, & fortuito accidit, vt aliquid recte aut fiat, aut dicatur; diuturna autem obſeruatio notandis rebus ex multis perceptionib. artem efficit:[h] nō

d Gal. 2. li. de ſem c. 5.
e Ariſt. 2 li. de an. 131. tum. 3. lib. de an. 60. et 4. li. de hiſt. an. c. 8.
f Ariſt. 3. li. de anima tex. 67.
g Ariſt. 1. li. metaphyſ. proœm.
h Gal. in li. de opt. ſecta c. 20.

Digitized by Google

ſunt tamen ea quæ ſenſibus compræhenduntur principia artium: nam hæc vulgo minime nota ſunt, ſed inueniendæ artis. Sunt etiam hi ſenſus origo ſcientiarum omnium, & moralium virtutum, vtimur enim ipſis tanquam inſtrumentis ad obtinendam ſapientiam, cũ ea quæ ſenſus mouent, animũ itidẽ moueãt, cui affiguntur quæcunq; ſunt a ſenſu tradita, vire autẽ exiſtimatur [a] ſenſus menſura rerum externarum; [b] Qui nihil ſentit, nihil ſcire, aut intelligere poteſt; vbi deeſt [c] aliquis ſenſus, ſimul deeſt ſcientia earum rerum quæ ſub illum ſubiiciuntur. ſine ſenſu autem aurium nemo conſequi ſcientiam poteſt, & idcirco qui naſcuntur cæci poſſunt eſſe compotes ſcientiarum omnium, præterquam earum quæ ſunt de rebus ſpectabilibus, quod non contingit his qui ſurdi: neceſſarius enim eſt [d] auditus, ſi debet ſcientia tradi, cum ſenſa mentis exprimantur nominibus, quæ auribus accipiuntur. Suauiſſimus tamen omnium eſt oculorum ſenſus, per quem longe plures rerum differentiæ compræhenduntur: nam & quæcunque communiter à pluribus ſenſibus percipi poſſunt, vt figura, magnitudo numerus, motus, quies, & ex proprijs veluti colores, videndi potiſſimum ſenſu diiudicantur. Sed maxime iocundus eſt aſpectus lucis, adeo vt à Poetis, & ab alijs auctoribus pro vita accipiatur; hinc illud contra parricidas, vt propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerint, eos indigniſſimè luce priuarint; & cum ſignificare volunt eos, qui ex grauiſſimo morbo liberantur, tanquam ad aſpiciendam lucem reuocatos eſſe aiunt: legitur etiam cæli templa tueri, pro viuere; viſitque exortum lumina Solis, pro viuit; ita vt quæ ſpectabilia ſunt oculos iucundiſſime moueant. Quod ſi neque ſidera, neque ſol, neque cælum ſub oculorum aſpectum cadere potuiſſent, quæ nam nos impuliſſent ad quæſtionem totius naturæ, & ad philoſophiam adipiſcendam, qua nihil optabilius, nihil iucundius humano generi conceſſum eſt? Ex quo facile intelligi poteſt ſenſus non modo vtiles, ac neceſſarios eſſe, ſed etiam iucundos: omnes enim trahimur ad cognitionem, & ſcientiæ cupiditatem quam ab his accipimus, putamusque pulchrum in ea excellere; errare, neſcire, decipi, malum & turpe ducimus. Probat [e] Ariſtoteles innatum nobis eſſe cognitionis, & ſcientiæ amorem, ex eo quod etiam diligamus, & charos habeamus oculos plurimarum rerum veros nuncios. Quæ tamen & ipſis, & aliis ſenſibus percipiuntur, nihil in ſe continent ſapientiæ; adeò enim euidentia ſunt, vt non ſolum ab imperitis, ſed etiam à [f] beſtijs percipiantur; vtuntur autem ſenſibus proinde ac membris priuſquam didicerint, cuius vtilitatis cauſa habeantur: illud enim verè vt ſi quid aliud ab [g] Hippocrate traditum fuit, naturam doctam eſſe ſine præceptore. Ergo quæcunque ſub ſenſus cadunt natura duce percipiuntur, celerrima autem, & expedita eſt eorum perceptio. Difficultatem affert ſimilitudo, quæ nonnunquam errorem creat, quædam enim adeo inter ſe ſimilia ſunt, vt difficilia ſint ad diſtinguendum, veluti gemini interdum. Apud priſcos Romanos qui P. Seruilium Geminum videbat, Quintum ſe videre putabat. ſed ne longius abeas nunc Piſis Iacobus, & Iulius Angelij duo Doctiſſimi Iuuenes, & publici profeſſores ille iuris ciuilis, hic Philoſophiæ, ita ſimiles ſunt, vt ſæpè ab ipſis etiam auditoribus Iuriſconſultus pro Philoſopho, aut hic pro illo ſalutetur; nulla enim apparet inſignis nota, qua internoſcantur; verum parentes, & qui cum illis familiariter viuunt, paruas quaſdam differentias in illis animaduertunt, per quas vnum ab altero diſtinguunt, nihil enim omnino & per omnia ſimile eſt. Sigilla plura quæ in cera imprimuntur quamuis nihil differre videantur, tamen aliquid inter ſe diſtant; inſignes differentiæ notæ ſunt etiam vulgo protinus, ſed [h] exiguæ ab artifice longa exercitatione depræhenduntur. Quam multa cernunt pictores, audiunt muſici, quæ alios fugiunt in eo genere minime exercitatos? quam ob rem præcipit [i] Galenus, vt his quæ ſenſus compræhendenda ſunt, ueluti ſimplicibus medicamentis, veluti in partibus noſtri corporis, quæ cadauerum ſectione patefiunt, veluti denique in his quæ in ægrotante animaduertuntur, frequenti inſpectione vtamur, vt exiguis differentijs perſpectis diſcernamus quæ alioquin ſimilia videntur, quæue diſtingui nequeunt ab exercitatis; quare ſi decipiuntur, non eſt propterea quod fidem ſenſibus derogent, nec quod ex paucis in quibus fallaces videntur, negemus maximam in ipſis eſſe veritatem, ne in Pyrrhonis [k] difficultatem incidamus, qui ſublato ſenſu cogebatur aſſerere nihil poſſe compræhendi; aut in inſaniam Anaxagoræ, qui volebat niuem eſſe nigram; aut in Aſclepiadis arrogantiam, qui tunc ſenſus veraces eſſe dicebat, cum non pugnarent cum ſuis placitis. Sunt igitur ſenſus veri nuncij, & incorrupti atque integri teſtes, in quibus iniquum eſt non agnoſcere quod accidit, ſi cur accidit, reperire nequeamus; eorum autem quæ ſub ipſo ſubijciuntur, nullus melior eſſe iudex poteſt. Quæ vero contra eorum perſpicuitatem dicuntur, nullo negotio diluentur, ſi qualia eſſe debeant quæ ad ſentiendum neceſſario concurrunt ſigillatim expoſuerimus; huiuſmodi ſunt primo facultas, deinde inſtrumenta, (nam ſenſus [m] perficitur ab anima per copus, & communiter ſpectat ad vtrumque) tum res ipſæ compræhenſibiles, & poſtremo ſpacium interiectum inter ipſas & inſtrumenta, omnia enim hęc cum bene affecta ſunt, maxima eſt in ſenſibus veritas.

Exordiemur a facultate ſentiendi, quæ in cerebro reſidet; vna [n] autem cum ſit, omnibus partibus ad ſentiendum natis impertitur per ſpiritum animalem quo vtitur tanquam inſtrumento & [o] vehiculo quodam; tranſit hic per neruos, qui quaſi canales in vniuer-

a Ariſt. 10. metaphyſ. c.3.
b Ari. 3. de anima. tex. 3.
c Ariſt. 1. l. poſt. c. 14.
d Ari. de ſenſu c. 1.
e 1. lib. metaphyſic. in proœmio.
f Gal. 9. lib. de placitis c. 1.
g Hip. li. 5. 6. epid. 2.
h Ga initio libr. de cognoſ. & curan anim affec ca 1.
i 3. li cata. c. 2 j. lib. de aggre. ana. c. 2. j li. pro gnoſ cõ. 8.
k Gal. 2. li. de temper. c. 2.
l Gale. 1. de natu facul. c. 13.
m Ariſt. in lib. de ſenſu c. j.
n Plato in Theetæto.
o Gal. 7. de plac. c. 8.

E F G H

Digitized by Google

A uniuetſum corpns diuiduntur, & alijs locis parcius, alijs vberius diſtribuitur; pro ut præditi ſunt præſtantiori uel minus præſtanti munere ſentiendi : natura enim omnibus partibus quæ ſentire poſſunt, tribuit uim tactionis, non tamen æqualem, ſed alijs acriorem, alijs hebetiorem; quibuſdam uerò dedit etiam alium ſenſum excellentiorem ut nidendi, audiendi, guſtandi: recipiunt autem omnes animalem ſpiritum, ſed eo copioſiorẽ, quo nobiliori, & acriori ſenſu uigent; recipiunt etiam neruos qui & tanq̃ canales ſpiritum afferunt, & ab imo dilatati in ipſis partibus finiuntur, vr rerum imagines comprænhendant: non [a] tamen ita diuiditur ſubſtantia nerui, vt ad quamlibet parriculam ſentientis partis perueniat, ſed aliquæ tanrum participant ſpiritum eo nerui ramulo qui vicinæ particulæ impertitur. Porro nerui diſtribuuntur, ſed ſubſtantia, & magnitudine inter ſe differentes, ſi quidem ſubſtantia eò mollior & laxior eſt quo perfectior eſt ſenſus partis ad quam neruus pertinet; eiuſmodi ſubſtantia & ad hauriendos ſpirirus, & ad accipiendas externarum rerum imagines aptiſſima eſt; ad partes minus acute ſentientes peruenit neruus denſior ac duriot, veluti ad eas quibus natura donauit tactum duntaxat, niſi vbi hic debuit eſſe acerrimus quemadmodum in ore ventriculi. Verum eas partes, quibus natura præter ſenſum tangendi amplius tribuit vt vel videant, vel audiant, vel guſtent, deriuantur nerui molliores ex anteriori [b] cerebro quod longè mollius eſt

B quam poſterius; proprerea omnia fere ſenſuum inſtrumenta poſita ſunt in facie atque anteriori parte in capite aurem & non in inferioribus partibus, [c] ne molliores nerui longo itinere ab externis vel internis cauſis violarentur. Confert ergo ſubſtantiæ mollities & laxitas ad maiorem rerum percipiendarum impreſſionem & multorum ſpirituum ductum: [d] illi autem qui ad oculos pertinent non ſolum molliſſimi ſunt, ſed adeo etiam laxi, vt euidentia foramina præſeferant; magnitudo etiam neruorum ſiue longitudinem ſiue craſſitudinem intuearis, diſpar eſt, cum illi craſſiores ſint per quos vberior ſpiritus permeat, veluti qui ad os ventriculi tendunt. Contra exiles illi per quos paucior. De longitudine ſcire licet breuiores eſſe molles quam duros, eum magis perielitentur. Facultas igitur omnium inſtrumentorum ſentientium à communi ſenſu proficiſcitur quam affert ſpiritus qui à cerebro per neruos ad ea fertnr copioſior vel paucior, pro maiori vel minori præſtantia ſenſus. Quam ſimilitudinem cernere poſſumus in tibijs quibus id muſicum inſtrumentum continetur, quod vulgo nunc dicitur organum; eius hæc ſtructura eſt: ſingularum tibiarum eapira defixa ſunt in opereulo areæ ligneæ, ita vt in eam peruia ſint, per folles inflatur hæc, vnde illi flatũ recipiunt, tibicine pulſu paruulorum quorundam lignorum reſerante earum ora, pro vt pleniores vel tenuiores ſunt, maiorem vel minorem inflationem recipiunt, & varium ſonum reddunt, magis vel minus acutum.

[a] Gal. 4. lib. de vſu part. c. 13.

[b] Gal. lib. 8. de vſu par. c. 5. & c. 6.

[c] Gal. 16. li. de uſu par. c. 2.

[d] Gal. 8. lib. de vſu par. c. 6.

C His ergo ſimilia ſunt externorum ſenſuum inſtrumenta, quod à communi ſenſu ex cerebro animalem ſpiritum ac vim, alia pauciorem, alia vberiorem accipiunt, ſine quo penitus orbarentur ſenſu, vt illæ ex arca flatum à tibicine maiorem vel minorem, quem ſi ſubtrahas nullum edent ſonum; præterea quod ſenſuum inſtrumenta alia iudicantur, pro vi quam habent accipiendi alia genera rerum, vr tibiæ quoque diuerſæ pro diuerſo ſono quem redditura ſunt: poſtremo quod ſenſuum inſtrumenta non ſunr appoſita ad ſuum munus exequendum, niſi præter vim quam aliunde accipiunt ipſa quoque bene affecta ſint, ſicuti neque tibiæ aptæ ſunt ad ſymphoniam, niſi præter flatum quem accipiunt, appoſite fuerint conſtructæ. Declaratur exemplo hoc, vim inſtrumentorum ſenſus à communi ſenſu emanare, quod par eſt ſignificaſſe veteres peruulgato illo; [e] Mens videt, mens audit, cętera muta ſunt & cęca: exiſtimarunt enim eſſe animum hoc eſt ſenſum communem, qui in oculis cernit, in auribus audit, in lingua guſtat, quæ ſententia non abhorret à Platone aut ab Ariſtotele qui ſentiendi vim loco, & numero vnam, & eandem, ſed ratione diuerſam ponentes, voluerunt effici propriam, & multiplicari in ſingulis inſtrumentis ad variarum rerum perceptionem habilibus. Ac de facultate quidem fermè ſatis dictum puto.

[e] Ariſt. 11. libro probl. 33. & Gal. 1. de officina medici comm. 4.

D Inſtrumenta deinceps explicanda ſunt, dicta à græcis αἰσθητήρια, in quibus reſident ſinguli ſenſus: eorum oportunitas & habilitas ad ſentiendum ab Empedocle, Platone, & veteribus Philoſophis tribuitur ſimilitudini, & conuenientiæ cum rebus, quæ objiciuntur, ita vt inſtrumentum videndi igneum ſit, quod ſplendorem, & lucem accipiat; audiendi aereum, quod ſonum, qui ex aere eſt; guſtandi humidum, & aquoſum, quod humorem; tangendi terrenum, quod ſolida, & terrena corpora. Sed hos Philoſophos Atiſtoteles [f] torqueri ait quod non ſit quintum elementum, ex quo conſtet olfaciendi inſtrumentum quod Timæus [g] Pythagorieus conſtare voluit ex medio quodam corpore inter aerem, & aquam, quale tunc apparet cum aut aqua extenuata vertitur in aerem, aut hic craſſeſcens in illam; talis eſt autem vapor. [h] Sed reprænhenduntur omnes ab Ariſtotele [i] primum quod minus apte aſſignent ſingula elementa ſingulis ſenſuum inſtrumentis, cum id quod aſpectui ſeruit non ignis ſed aquę naturam habeat; quod odoratui non vaporis, ſed ignis; quod tactui non terræ, quæ ad ſentiendum minime accommodatur: nam ea quæ maxime [k] terrena ſunt vt pili, oſſa, ſtirpes, ſenſus omnino ſunt expertia. Deinde quod extrema non cognoſcantur extremo ac ſimili, ſed medio; nihil enim mouetur aut afficitur à ſimilibus: ſenſus autem ad affectionem, & motum refertur, vt paulo poſt docebimus, neque medium conſiſtit in ſimplici elemento, ſed in tempera-

[f] Ariſt. li. de ſẽſu c. 2.

[g] Plato in Timæo.

[h] Gal. 8. lib. de vſu par. c. 6. & 7. li. de plac. c. 6.

[i] In lib. de ſẽſu c. 2. & 2. lib. de anima tex. 130

[k] Ariſt. 3 li. de ani. tex. 66.

tione quadam ex omnibus quatuor: nullum enim ᵃ per ſe appoſitum eſt ad ſentiendum; nihil E
tamen prohibet quominus mixtura ex omnibus ſentiat, quod Theophraſtus ᵇ docet, cum ſingulos ſenſus non moderatione foraminum, ſed temperatione contineri ait. Ariſtot. etiam accuſans veteres Philoſophos, qui ſenſus ad foraminum ᶜ moderationem referebãt, ſtatuit omnes inſtrumẽtorum mediocritate quadam contineri, quam λόγον id eſt rationẽ ᵈ appellat, quæ tanquam media iudicari ᵉ vult obiecta extrema. Continetur ergo vniuſcuiuſque ſenſus inſtrumentũ elementorũ tẽperatione media, hoc eſt non extrema, cum alioquin idem elemẽtum ſuperet in ea atque in te quæ illi obijcitur, vt in aure ᶠ aer, qui ad auditum accõmodatur; quæ fuit ſententia Empedoclis, cum tradidit terra terram, aqua aquam, aere aerem cognoſci. Cæterum hoc modo accepta media temperatio inſtrumentorum ſentiendi non eſt æque bona in omnibus hominibus, & idcirco alij hebetes in ſentiendo ſunt & tardi, alij acutè ſentiunt. Qui præditi ſunt ᵍ molli carne, magis vigent ingenio, & ſenſu tactus, q̃ qui dura; in hac ʰ verſat ſanguis calidus, & craſſus ad virium robur maxime appoſitus, in illa tenuis, & paulo frigidior (non tamen multo quia ſtuporem faceret) valens ad acutè ſentiendum. Præterea qui inter ſenſus præſtantiores ſunt, vt viſus, auditus, & odoratus, habitant in cerebro, à cuius frigore temperatur ſanguis, qui cum calidior eſt, ad ⁱ ſentiendi munus deterior eſt. Aquilonaris, F
etiam conſtitutio quæ frigida, & ſicca eſt (teſte Hippocrat. ᵏ) acres reddit ſenſus: auſtralis quæ calida & humida, hebetes, calor agitãdi vim habet, ſol ˡ omnia commouet, propterea noctu cuncta tranquilliora ſunt quam interdiu, melius que tunc exaudiuntur ſoni: ob eandem cauſam ᵐ pueris minus vigent ſenſus quam ætate prouecta, quod ſanguis magis tunc ferueat, & perturbetur, nam poſtea deſerniet, & non amplius perturbatur; magis autem ſincerum eſt vnumquodque inſtrumentum, & ideo magis valet ad ⁿ ſentiendũ, cum ſanguis tenuior eſt & paulo frigidior, neque amplius feruet, aut perturbatur. Ariſto. ᵒ vero eum dixit animalia, quę calidiora ſunt, & plurimum ſanguinem habent, præſtantiori anima prædita eſſe, ſignificauit ad egregiam animam, & propterea ad ſenſum opus eſſe ſanguine, (nam exanguia & frigida torpent) non tamen intellexit feruente. Ex pluribus vero particulis, quibus vnumquodque ſentiendi inſtrumentum cõtinetur, vis ſentiendi potiſſimum ſpectat ad vnam ſimplicem, ᵖ ad quam refertur temperatio, quam diximus. Fortaſſe autem veteres cum ſingulos ſenſus ſingulis elementis tribuerent, intellexerunt pro vno elemento præcipuam inſtrumenti partem, in qua videtur exuperate vnum elementum; ſed decepti ſunt, primo quod ſenſus pertinet ad totum inſtrumentum, & non ad vnam partem duntaxat: deinde quod pars inſtrumenti, ad quam ſpectare præcipuè ſenſus videtur, quamuis vno elemento excedat, non tamen eſt ſimplex, ſed G
mixta, ita vt eius vis in temperatione conſiſtat, quamuis ſimplex appareat, non compoſita, vt manus aut p[illegible], quorum actiones nullus ex veteribus ᑫ Phyſicis tribuit huic vel illi elemẽto. Quo autem moderatior eſt præcipua particula inſtrumẽtorum ſentiendi, eo acriorem ſenſum præbet, modo benè affecta ſit reliqua compoſitio totius inſtrumenti: nam ſi quid de naturali ſtatu in eo moueatur, deeſt officio ſuo ac muneri. Sed cum quodlibet inſtrumentum ob multitudinem facile violari poſſit, prouidit natura, vt ſingula duplicia ˢ eſſent, cum ſic non ſolum plura ſimul & commodius percipiant, ſed vbi vnum læderur, alterum quod ſeruatur integrum retinet ſuum ſenſum. Apparet ᵗ hoc euidenter in oculis, in manibus, in auribus: ſed lingua duplex non depræhenditur niſi in ſerpentibus, nam in alijs tantum linea quadam videtur in dextram & ſiniſtram partem ſeparari: tangendi ſenſu prædita ſunt, quæcunque ſentiunt in corpore noſtro.

Tertium, quod ad ſentiendum neceſſario concurrit, diximus eſſe rem ipſam, quę percipitur, hæc ᵘ autem ſingularis eſt, externa, & natura prior quam ipſe ſenſus, ſed ᵘ tempore ſimul, ſiue actum ſiue potentiam vtriuſque intuearis; quæcunque ˣ autem res ſub ſenſum cadit, ſentitur aut per ſe aut per aliud, dicuntur ſentiri per aliud ſubiecta rerum, quibus in ſunt accidentia quæ ſingulis ſenſibus ſubiiciuntur. Quod ſentitur per ſe, aut ab uno proptie ſenſu percipitur, H
aut communiter à pluribus, ſicut figura, numerus, magnitudo, motus, quies, quæ ʸ ſi vnus tantum eſſet ſenſus proprius, non diſcerneretur ab his quæ propriè ſentiuntur. Omnia vero quæ ſentiuntur, ſiue ſub proprium, ſiue ſub communem ſenſum cadant, in materia ᶻ ſunt, & idcirco non poſſunt eſſe indiuidua, ſed neceſſe eſt naturam habeant, quæ diuidi poſſit. Verum, ubi valde exilia ᵃ reddãtur, ſenſum effugiunt; quæ autem eius magnitudinis ſint, vt ſentiri poſſint, eandem affectionem imprimunt in omnibus, non tamen æque iocundam, cum alia ᵇ alios voluptate impellant, pro alia atque alia hominum natura, quæ ᶜ vbi moderata ſit, delectatur ſimilibus, à quibus ſeruatur, vbi immoderata contrariis per quę ad mediocritatem redigatur. Quæ immoderata adhibentur, cauendum eſt ne nimis valida ſint, nam læderent actionem ſeu temperationem illam, qua ſenſus continetur; propterea minus offendunt quæ ᵈ mixta ſunt quam quæ pura, quod ob mediocritatem quam acquirunt, magis ſenſus delectent, & minus offendant; quæ vero validiora ᵉ ſunt quemadmodum acria magis tolerantur ab homine tardi ſenſus, quam acuti, ſuntque ori ventriculi moleſtiora, quam alijs partibus, quod acrius ſentiat. At vis, quam habet res quæ ſentiri poteſt, ea eſt, vt ſentiri poſſit, pelleteque ſenſum adeo, vt qui potentia erat efficiatur actu: quemadmodum enim

a Gal. 1. li. de ele. c. 3.
b li. de cau. plant. c. 5.
c Primo li. de gen. tex. 56.
d Secundo lib. de ani. tex. 143.
e Ariſt. 2. li bro de ani. tex. 128.
f Gal. 7. li. de plac. c. 5
g Ariſto. 2. de anima tex. 94.
h Ariſt. 2. li. de par. an. c. 2. & Gal. in l. quod an. mor. c. 7
i Ariſt. 2. li. de par. an. c. 10.
k Tertio li. aph. 5. & 17
l Ariſt. 11. ſe. probl. 5.
m Ariſt. 7. li. phy. tex. 20.
n Ariſto. 2. li. de part. anim. c. 2.
o In lib. de reſpiratio.
p Gal. li. 1. de cauſ. ſympt. 2.
q Ariſ. 2. li. de p. an. c. 1
r Ariſt. li. 2. de Partib. an. c. 10.
s Ariſto. 2. li. de part. an. c. 10.
t Ariſt. 2. li. de anima. tex. 60.
u Ariſt. 4. li. methaphy. tex. 25.
x Ari. 2. li. d ani. tex 64.
y Ariſ. 2. li. de anima text. 64.
z Ari. 1. li. d cęlo. tex. 92
a Ariſ. 1. d ſenſu ca. 6. & 7.
b Gal. 3. li. de ſympto. cauſ. c. 6.
c Gal. 1. li. de ſympt. cauſ. ca 6.
d Ariſ. 2. li. de anima. tex. 143.
e Gal. 2. li. ad Glauc. cap. 2.

A enim lignnm idoneam potentiam habens, qua comburatur, non prius comburitur,
quam accedat ignis, alioquin ſe ipſum combureret: ita ſenſus, cui [a] prius inerat compræ-
hendẽdi potentia, accedente comprænſibili iã comprælıendit, ac ſentit; ſed potentia quam
ſenſus habet, ſimilis eſt ſcientiæ, ſicuti ſentiendi actus contemplationi. Illa autem potẽtia ſen
ſus, quæ in priuatione penitus conſiſtit, aufertur à generatione; alia quæ habitui ſcientiæ re-
ſpondet, ceſſat, cum non adeſt comprænſibile: hoc tamen [b] intereſt inter eum qui habet ſen
ſum, & eum qui ſcientiam, quod hic contemplari poteſt, quãdo libet, cum intus habeat à quo
moueatur; ille non niſi adſit externum obiectum. Duplex autem actio animaduertitur, cum ali
quid ſentitur, una eſt ipſius ſentientis, altera obiecti quod percipitur: verſatur hæc in perci-
piente non ſecus atque illa, in vniuerſum enim [c] mouentis actio eſt in re quæ mouetur. In au-
diente eſt & auditus qui eſt ipſius actio, & ſonus, qui eſt actio rei quæ auditur, nõ tamen [d] vera
que actio, aut nomen inuenit, aut ita euidenter apparet in omnibus ſenſibus. Verum illa quæ
proficiſcitur a ſentiente dicitur à Platone [e] πάθημα, hoc eſt affectio, cum videatur magis acci-
pere atque affici, quam agere. Alexander [f] tamen diſtinguit facultatem ab inſtrumento, & il-
lam agere ait cum iudicet, hoc affici, cum accipiat; quod ab Ariſtotele confirmari uidetur, cũ
B motionẽ quæ à ſentiendi facultate fit, actionem [g] uocat; & a Gale. [h] cum refert ſenſus inter
actiones animales: non tamen ita proprie cenſet eam eſſe actionem ſicuti motum quem actio-
nem [i] nominans diſtinguit à ſenſu, quaſi hic non ſit actio, quamobrem paucioribus ſpiritibus
opus eſſe voluit [k] ad ſentiendum quam ad mouendum, & illa quæ valida non ſunt dixit [l] acu-
te ſentire, cum ad ſentiendum non neceſſarium ſit robur, quandoquidem ſanguis tenuior &
paulo frigidior, qui minime confert ad robur, confert [m] tamen ad acute ſentiendum; & oculus
ſiniſter ad cernendum æque valet ac dexter, quanuis alioquin ſiniſtræ partes dextris imbecil-
liores ſint. Sed cum ſine ſpiritibus nulla poſſit eſſe ſentiendi facultas, non ptõ etiam eſſe omni
no ſine robore. At inſtrumenta ſunt, quæ patiuntur, propter quæ dixit Ariſtoteles [n] ſentire eſ-
ſe quoddam pati, addidit tamen quoddam, quia neque etiam ipſa proprie afficiuntur, cum nõ
conuertantur in materiam obiecti, ſicut illa quæ proprie affici diximus; quare motio obiecti
in ſentiente, etiam ſi ad inſtrumentum reſpicias, non eſt verè affectio, ſed potius [p] perceptio,
quæ non reperitur in his, quę non ſunt ſenſus expertia, quanuis affici poſſint ab illis rebus, quę
percipiuntur à ſenſu præditis ob ſubiectam materiam vim habentem alio nomine mutandi
quæ proxima ſunt. Porro inanima corpora cum afficiuntur, ſimul cum ſpecie materiam ac-
cipiunt, [q] veluti quæ cæduntur à gladio, ſimul cum acie ferrum accipiunt; ſed & ipſa conuer
C tuntur in materiam agentis, quemadmodum quæ vruntur in materiam ignis. hæc igitur eſt na
tura eorum, quæ vere afficiuntur. Inſtrumenta ſenſuum, quæ tantũ accipiunt ſpeciem ſine ma
teria, non fiunt materia eorum, à quibus mouentur; niſi dicas inſtrumenta tangendi à validiſſi
mis obiectis, conuerti in eorum naturam, veluti in ignem, carnẽ, ab igne; quod tamen nõ eue
nit quatenus accipiunt ſpecies ſine materia, per quas ſenſus illæ eædem res fiunt, quas com-
præhendunt interea dum ſentiunt, & quarum antea comprææhendendarum vim habebant. Ac
cipiunt [r] ergo inſtrumenta non neceſſario res, ſed imagines rerum obiectarum, oculus exem-
pli gratia non accipit lapidem, ſed ſpeciem lapidis. Idem euenit aliis ſenſibus, qui omnes
percipiunt tantum rerum ſimulacra, quomodo cera [s] formam anuli impreſſi ſine auro. Primæ
qualitates ſi a partibus ſenſu tactus præditis acciperentur, redderent illas igneas; accipiun-
tur ergo earum imagines duntaxat, quæ recedentibus [t] rebus obiectis manent, præſertim ubi
hæ validiores fuerint, ſed ſeruantur deinde in animo, & memoria; neque obſtat quod res quæ
ſentiuntur ſæpe contrariæ ſunt, cum ipſæ rerum imagines non ſint contrariæ, & ideo retineri
poſſint in eadem memoria, quæ ita ſeruat, ut ſenſus accipit, rerum contrariarum [u] imagines:
contrariorum enim vt eadem eſt ſcientia, ita idem ſenſus. Carent ſenſu ſtirpes, quæ è terra na
ſcuntur, quanuis diſcernant utile alimentum ab inutili, propter quod exiſtimauit Plato ipſas
ſenſu præditas eſſe, ſed cum non accipiant ſpecies ſine materia quemadmodum anima-
D lia (vt inquit [x] Ariſtotel.) ſunt ſenſus expertus, diſcernunt autem ſuccum quem alliciunt non
animali ſed naturali quadam vi, quemadmodum cum aluntur partes noſtri corporis aut non
ſentientes, aut in homine dormiente; at neque etiam egent ſenſu ſtirpes, cum terræ inhæ-
reant, & affixæ ſint, neque petere aliunde pabulum debeant, ſed cogantur eo vti, quod præ-
ſto eſt. Superat etiam in ipſis terra, quod elementum ad ſenſum minime aptatur. Decipiũtur [y]
autem Empedocles, Democritus, & veteres Philoſophi, qui imagines à rebus quæ ſentiuntur
fluere vna cum exilibus corpuſculis, & per quædam foramina penetrare in partes ſentientes,
atque eo modo excitari ſenſum exiſtimant: hos auctores ſequitur [z] Lucretius, cum ait.

Dico igitur rerum effigies tenuesq́ figuras
Mittier à rebus ſummo de cortice earum
Quæ quaſi membrana vel cortex nominitanda eſt.
Et paulo infra
Quæ quaſi membranæ, ſummo de corpore rerum
Direptæ volitant vltro citroque per auras.

a Ariſt. 2. li. de anima. tex. 52.
b Ariſto. 2. lib. de anime tex. 59.
c Ariſt. 7 libro phyſic. tex. 19. 20. & 21.
d Ariſto. 2. li. de anima tex. 140.
e Gal. in li. de ſympt. diff. c. 1.
f Tertio li. de nat quæſtio. c. 9.
g Secundo li. de anim. tex. 138.
h In lib. de ſympt diffe. c. 3.
i de arteme di. c. 10.
k Primo li. de loc. affect. c. 6.
l Quarto li. de loc. affe. c. 4.
m Ariſt. li. 2. de part. Anim. c. 2.
n Secundo li. de anim. tex. 118.
o Them. 2. li de anim. c.
p Gal. 7. li. de plac. c. 6
q Them. 2. li. de anim. c. 4.
r Ariſt. 3. li de ani. tex. 3.
s Ariſt 2. libro de ani. tex. 121.
t Ariſt. in li. de inſomn.
u Ariſt. 2. li de ani. tex. 107.
x Tertio li. de anima. tex. 60.
y Ariſto. li. 1. de ortu & inter. tex. 56.
z Quarto li.

Horum

Horum ſententia ſi vera eſſet, minnerentur corpuſculorum fluxu obiecta, quod tamen non E
euenit, tempuſque indiuiduum eſſet, quo eiuſmodi corpora feruntur, quod maxime abſurdum
eſt; res igitur à quibus imagines fluunt nihil afficiuntur, quod illæ ſine materia fluant; ipſarum
etiam motus non eſt rei imperfectæ vt verus motus, ſed rei perfectæ: color ergo nō afficitur ab
aſpectu, neque frigus, à tactu, ſed actio rei compræhenſibilis ſenſu, & affectio in ipſo ſenſu ver-
ſatur, adeo vt quod ſentitur nihil patiatur. Fieri tamen poteſt vt afficiatur aliquãdo ab inſtru
mentis ſenſuum de naturali ſtatu deturbatis, at non propterea cum ſimulacris rerum, quę per-
cipiuntur à ſenſibus, fluunt corpuſcula, ſed ipſa ſola imprimuntur, & ad actum redigunt eum
ſenſum qui potentia erat, quod præſertim viſui accidit: nam in alios præter ſimulacra irrũpit
aliquid materiæ, vt patebit, cum ſingula tractabimus.

Quartum ſupereſt explicandum nempe medium interuallum, quod inter rem obiectam, &
ſenſum neceſſarium eſt, ſiue externum ſiue internum voluit [a] Ariſtoteles, neque enim ſuper im
poſitum non mouet ſenſum, quod valere iudicauit [b] in omnibus ſenſibus, licet tactus, & guſtus,
qui [c] tactus quidam eſt, non videatur percipi poſſe ſine contactu, de quo diſſeremus cum eos
ſenſus tractabimus; alii quãuis non ſentiant ſine tactu, non tamen proprie attinguntur ab obie
ctis, ſed à medio affecto per cuius contactum percipiunt quæ obijciuntur, adeo vt per tactum
non [d] ſolum ſentiantur, quæ tanguntur, ſed quæcunque etiam quouis ſenſu compræhendan- F
tur. Debet autem quod interijcitur interuallum, & tãtum, & tale eſſe, quantum & quale poſtu-
lat ſenſus; quod nimis longum eſt, non permittit res ſentiri quæ nimium lõge diſtat, cum
acies [e] nequeat ipſius ſenſus ad quamuis longitudinem intendi, ſed terminũ habeat, vltra quẽ
ſentire non licet. Permagni etiam refert, quale ſit medium ſpacium interiectum; quod magis
appoſitum fuerit ob ſubſtantiam rariorem magis accipiet ſpecies rerum compræhenſibilium,
quæ prius ab ipſo percipiuntur quam à ſenſu.

a In l. de ſẽſu.
b 2. l. de anima. tex. 75. & 98.
c Ariſt. 3. l. de anima tex. 63. & l. 2. de anima textu 102.
d Ariſt. 3. l. de anima tex. 66.
e Ariſt. in l. de ſenſu. c. 7.

Hactenus de his quæ attenduntur in ſenſu, de facultate videlicet, de inſtrumento, de obie-
cto, de interuallo quod medium interijcitur, hæc omnia cũ bene affecta ſunt, ſenſus acris eſt,
cum male, aut hebes, aut nullus, ita vt eius iudicium vel infirmetur vel nullum ſit, id quod per-
ſpicuum erit ſi vitia quæ ad vnum quodque propoſitorum quatuor pertinere poſſunt, diligen-
ter æſtimemus. Facultas quæ tunc valida impertitur ſingulis ſenſuum inſtrumentis, cum in ce-
rebro verſantur multi ſpiritus animales, qui per neruos ad ipſa feruntur; hi vbi vel nõ adſint,
vel non diſtribuantur partibus quæ ſentire debent, quod aut interclusum ſit iter, aut alio ra-
piantur, neceſſe eſt aut deſit aut imbecilla ſit. Deſunt ſpiritus in defectione animæ, prohiben- G
tur tranſire dormientibus, & [f] attonitis; alio rapiuntur, cum vehemens eſt dolor in aliqua par
te: obſcurat [g] enim, & offundit ſenſum aliatum; præterea cum animus valde intentus [h] eſt ad
aliquid cogitandum, vel agendum, tunc enim neque illa cernimus quæ ante oculos obuerſan-
tur: nam vt aliquid ſentiatur, neceſſe eſt animus id agat, & adſit. Geta ille Terẽtianus in Phor
mione ad curſum intentus vt herum Antiphonem ſtatim inueniret, eumdem ſecum loquen-
tem non agnoſcebat. [i] Amẽtes doloris cauſas non ſentiunt, qui animo perturbato ſunt, veluti
amantes, ac timentes ſæpe exiſtimant ſe ſentire quæ non ſunt, leui enim quauis ſimilitudine ca
piuntur, ita vt quæcunque aſpexerint neque ſolum homines in urbe, ſed etiã in ſilius abietes
& fagos, hi amicam, illi hoſtem eſſe arbitrentur. Hercules furioſus apud Euripidem vt Eury-
ſthei filios, ita ſuos configebat ſagittis, vxorem interimebat, conabatur etiam patrem;
de flammis, ac tædis ardentibus quaſi circumſtantibus conquerebatur, commotus fal-
ſis imaginibus, proinde ac ſi veræ fuiſſent; ſed abeo à facultate: Partes, quibus hæc diſtribui-
tur vt percipiant quæ obijciuntur tam materiæ quam formę certam admirationem poſtulant,
materia conuenit [k] pura. & ſincera: quæ minus pura eſt, minus apta eſt ad ſentiendum: quare
minus acriter ſentire pueros diximus, quod materia ob ſanguinis feruorem obque nimiam ce-
rebri mollitiem perturbetur; ob eamdem cauſam flante [l] auſtro ſenſus redditur hebes, ſicuti H
acris flante aquilone, qui materiam magis puram reddit. Forma mediocritatem quandam re-
quirit in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu, & cum his etiam vnitatem, quæ ſi
adſit, partes aut vix, aut ne vix quidem compræhendunt quæ ſubiecta ſunt. Oculi exempli gra
tia, ſi claudantur caua, aut denſiores fiant tunicæ, vt euenit cum [m] ſiccesſcunt, deſunt officio,
ſuo, & muneri; idem accidit cum aliquid præter naturam in illis redundat, monet enim [n] Ari-
teles tam in mẽte quam in ſenſu quod intus eſt prohibere externa, neque permittere vt perci
piantur. Propterea non mirum eſt ſi febricitantes in pariete cernere beſtiolas ſibi videantur,
aut ſi phrenetici [o] feſtucas carpant & floccos legant, quamuis non adſint, intuentur enim in-
terna quaſi externa, & idcirco mentiuntur, quod faciunt etiam aures cum interno flatu pulſan
tur, externum enim ſonum percipere ſe arbitrantur. Quod attinet ad ſitum, debent eſſe oculi
æquè ſublimes, ſic vt vnus & idem ſit amborum obtutus, quod ſi alteri digitum ſubiicias, ita vt
torqueatur, ſimplicia quæ aſpiciũtur, duplicia apparebunt. Porrò quæ extrinſecus. Obiiciun-
tur, vt recte à ſenſibus iudicari poſſint, primum neceſſe eſt compræhenſibilia ſint per ſe, & non
per aliud; deinde vt propria, ſtabilia, non admodum minuta, non penitus ſimilia, non ni-
mis vehementia. In illis [p] iudicandis quæ per aliud percipiuntur, quemadmodum ſubſtantiæ
per accidentia, ſenſus fallaces ſunt: ſicut & in his quæ alteri ſenſui obijciuntur, & non ei cuius

f Gal. 1. li. de ſympt. cauſ. c. 8.
g Hip. 2. li. aphor. 46.
h Ari. in li. de ſenſu. c. 7.
i Hip. 2. lib. apho. 6.
k Ariſt. 5. l. de gen. an. c. 1. & 2.
l Hippo. & Gal. lib. 3. apho. 5.
m Gal. 7. li. de plac. c. 6
n 3. li. 3. de anima tex. 4.
o Hip. 1. li. Prognoſt. 23.
p Ariſt. 2. l. de anima tex. 63.

propria

A propria ſunt, veluti ſi in oculis ex colore flauo, qui alioquin in melle dulciſſimo perſpicitur, iudicare dulcedinem tentemus, quandoquidem bilis, quæ amariſſima eſt, perſpicitur flaua: eſt enim in ſenſibus ſua cuiuſque virtus in his tantum rebus perſpiciendis, quæ vel proprie vel communiter ipſis ſunt ſubiectæ. Idem autem ſenſus, ſi integer ſit, eamdem rem ſemper eodem modo iudicat, modo illa ſtabilis ſit, & non moueatur; neque illud obſtat, quod nihil ſtabile permanet ſed omnia aſſidue mouentur: nam non neceſſe eſt formam [a] ſemper mutari, licet mutetur materia. Præter mutationem uero quæ paulatim, & obſcure oritur, accedit motus euidens, qui non permittit res apparere eodem modo; nihil autem intereſt ipſæ ne moueantur, an ille, qui ſentire debet; nam his qui vehuntur naui, videtur moueri littus quod conſiſtit. Neceſſaria eſt etiam certa magnitudo [b] rerum percipiendarum, quæ valde minuta & exilia ſunt ſentientem vim effugiunt, ſed cum ſenſus ſit affectio, afficiaturque quod ſentit ab eo quod ſentitur, neceſſe eſt hoc eſſe diſſimile: illa enim quæ omnino ſimilia ſunt veluti æque calida, frigida, mollia, dura, non ſentientur. Tantum cognoſcit ſenſus ſe non ſentire, cum ſimilia obiiciuntur, ſed mens ratiocinatur, id propterea euenire quod omnino ſimilia ſint. Quæ [c] ſecundum naturam ſunt habent vim ſimilium, & idcirco a ſenſu minime compræhenduntur quemadmodum febris [d] hæctica, quid quod pulſus [e] arteriarum ob aſſiduam conſuetudinem non percipitur ab homine niſi ubi aliqua pars inflammatione tentetur? Neceſſe eſt igitur quæ obiiciuntur

B vel aliqua ex parte diſſimilia ſint, vel etiam contraria, non tamen admodum vehementia, nam hæc lædunt inſtrumentum, & corrumpunt [f] rationem illam qua diximus contineri ſentiendi facultatem. Solus tactus ſimul cum ratione illa inſtrumenti vitam aufert, quæ animalibus ſimul cum tactu amittitur, id quod euenit ubi maximus percipiatur exceſſus primarum qualitatum, neque ſolæ obrepant imagines: interit enim tunc tactus [g] vna cum vita, quod non accidit vbi vehementia obiecta aliis ſenſibus occurrunt, in quibus ſolam corrumpunt moderationem qua ſenſus continetur; ſi quando autem videantur auferre vitam valida obiecta, veluti odores, [h] hoc fit quia materia (qua continentur) alio nomine noſtris corporibus aduerſatur hoc eſt propter tactum, [i] propter cuius vim grauiſſime interdum dolent aliorum ſenſuum inſtrumenta. Poſtremum erat medium ſpacium, in quo (vt monſtrauimus) certa quantitas, & idonea qualitas requiritur; nam ſicuti quę nimis proxima ſunt obiecta, non ſentiuntur exempli gratia ab oculis, ita neque ea quæ longo interuallo diſtant dijudicari poſſunt cuiuſmodi ſint; quod ſi non fuerit interuallum quale conuenit, ſed craſſius aut denſius aut particeps eius quod accipiendum eſt, non permittit bene iudicari quæ ſentiuntur. Quæcunque igitur contra ſenſus perſpicuitatem dicuntur, ſi omnia illa quatuor bene affecta ſint, falſa comperientur, cum illi ſic ſemper veraces ſint, neque vnquam mentiantur. Si quis vero cauſam quærat, quamobrem ea quæ pluribus ſenſibus ſubiiciuntur, veluti magnitudo, magis nos fallant,

C quam quæ vni; Reſpondendum erit quatuor illa quæ ad ſentiendum neceſſaria ſunt, minus haberi qualia conueniunt, veluti medium interuallum, quod non in omnibus quale in proprio aliquo obiectis habetur. Sed fac propoſita quatuor eſſe qualia conueniunt, vertitur in dubiũ ſit ne in homine quiuis ſenſus præſtãtior, quam in quouis alio animali, de quo diſſeremus ſeorſum in vno quoque ſenſu; nunc in vniuerſum videtur ex Ariſtotele [k] colligi poſſe homines magis diſtinguere minimas differentias, ſed alia animalia comprąhendere quæ magis remota ſunt, cum hæc habeant inſtrumenta ſenſuum magis prominentia & oblonga, ille magis pura & minus terrena, ſimul cum membrana & cute tenuiore proportione ſuę magnitudinis ſi cum cæteris comparetur. Longius autem prouecta eſt oratio hæc de ſenſibus in vniuerſum, vt breuiora ſint quæ de ipſis ſigillatim ſequentur, nec repetere in vnoquoque oporteat quæ communia ſunt omnium, quæue communiter ad ipſorum conſeruationem pertinent; ſequitur nunc vt ſigillatim ad ſenſus, & partes vnicuique inſeruientes pergamus, & primo ad aſpectum, & oculos.

D *De natura oculorum.* *Cap. II.*

EXplicabimus primo naturam partis quæ conſeruanda eſt cum rebus omnibus naturalibus ad ipſam attinentibus; deinde rationem, qua conſeruetur. Ad naturam ſpectat finis, ob quem facta eſt pars, & compoſitio ex materia, & forma habilis ad ipſum obtinendum. Partes omnes noſtri corporis ad eum finem [l] factæ ſunt, vt fungantur actionibus, quarum facultatem habent. Oculos natura propter aſpectum omnium conſenſu fabricata eſt, eoſque animalibus omnibus dedit, his exceptis quæ [m] teſta integuntur, non quidem vt eſſent, nam hoc habent per tactum: [n] ſed vt degerent vitam commodiorem; quod ſi oculus animal eſſet, eius animam [o] viſionem diceremus, qua cum priuatur, non poſſet fere oculus dici.

Commodiſſima autem viſio eſt ad uitam tuendã, & licet nihil ad hanc conferret, eſſet tamen iocundiſſima, cum per ipſam multarum rerum differentias cognoſcamus, propterea oculi nobis ſunt [p] cariſſimi. Percipimus per oculos propriè lucem, & colores; percipimus & per eoſdem maxime [q] illa, quæ quod ſub alios ſenſus cadant, communia obiecta nominantur, veluti

figuram

a Ariſt. 12. li. metaph. c. 5.
b Ariſto. in l. de ſenſu c. 7.
c Ariſt. 34. li. probl. 5. tum. 35. li. probl. 1.
d Gal. li. de inæquali intemp. c. 5.
e Gale. 2. li. d loc aff. c. 3.
f Ariſt. 2. li. de anima. tex. 123.
g Ariſt. 3. libro de ani. tex. 67
h Ariſto. 2. li. de anim. tex. 99.
i Gale li. de diff. ſympt. c. 3.
k Quinto libro de gen. an. c. 2.
l Ariſt. 9. li. metaph. tex. 15.
m Ariſt. 1. de hiſt. an. c. 10.
n Ariſt. 3. libro de ani. tex. 67.
o Ariſto. 2. li. de anim. tex. 9.
p Ariſt. 1. li. metaph. in procem.
q Ariſt. in libro de ſenſu c. 1. Gal. 7. li. d plac. c. 5. & 10. libro de vſu par. c. 3.

figuram,magnitudinem, numerum, motum, quietem, ſitum,ſeu locum . Aſpectus inter omnes E
alios maxime ſenſus eſt,eo quod præcipuè appareat, & ab ipſa apparitione nomẽ [a] traxerit;
eſt & acrior,quam auditus:celerius [b] enim percipiuntur,quæ cernuntur , quàm quæ audiun-
tur,vt fulgores quam tonitrua;ſtatim [c] autem atq. incipit hæc actio,perfecta eſt, neq. tempo
ris ſpacio perficitur;ſubitoq. [d] afficitur oculus à coloribus. Verum quàm commodus ſit,quam
iocũdus oculorum ſenſus,ex cæcitate intelligi poteſt, quæ inter miſerias maxime horribilis vi
detur:illa quæ contra rationem aliquid efficere videntur,cæca nominantur, veluti animi per-
turbationes. Pingunt Poetæ Fortunam,Plutonem, Cupidinem cæcos;faciunt præterea his ocu
los effodi,quos ſuorum ſcelerum pœnas luere maxime volũt; cæcos enim omnium miſerrimos
exiſtimant,quamuis aliter Philoſophi qui ſapientem etiam cum cæcitate beatum exiſtimant ,
quod in contemplatione,& cogitatione aſſidua verſetur : nominant Democritum , Antipatrũ
Cyrenaicum,Diodorum Stoicum,Aſclepiadem,Eretricum philoſophos;præterea Tireſiam au
gurem,Appium Claudium,C.Druſum,C.Aufidium. At nos loquimur non de his qui in Deorũ
immortalium numero habiti ſunt,ſed de hominibus qui nihil humanum à ſe alienum putant ;
hi cęcitatem deplorant,vt ſi quid aliud. Summa igitur eſt præſtantia huius ſenſus , quare non
mirum eſt,ſi oculi ſummo artificio à natura fuerint effecti; ſi ſoli [e] ex omnibus corporis parti-
bus maximam vim ſpirituum accipiunt,& aliquid ex ſubſtantia cerebri retinent. Præditi autẽ F
ſunt non ſolum ſenſu videndi ſed etiam motu; [f] circumaguntur enim,& ſurſum,deorſum,atq;
in latera vertũtur:potuiſſet natura videri imperita,niſi oculis motum tribuiſſet;audiunt quidẽ
aures ex quauis poſitione,oculi [g] non cernunt niſi quæ è regione ſita ſunt;quamobrem conij-
ci debent in ea quæ cernenda ſunt vt è regione illorum collocentur, quod ſine motu fieri non
potuit;propterea oculi lubrici creati ſunt,vt facilius huc atque illuc conuertantur ; difficilius
cernunt quæ in aqua degunt quam quæ in aere:hanc difficultatem [h] cernendi natura nobilita
te compenſauit. Principale munus oculorum viſiò eſt ; nam motus huic ſeruit: oculi tamen ad
vtrumque aptiſſimè ſunt compoſiti. Compoſitio quæ in ipſis animaduertitur,partim per conſẽ
ſum eſt,partim per eſſentiam . voco per eſſentiam illam , quæ ſpectat ad materiam & formam
quam præſeferunt;per conſenſum verò eam quæ conſiſtit in accipiendo à cerebro per neruos
ſpiritum præbentem vim ſenſus,& motus. Supra autem cum de ſenſibus [i] in vniuerſum agere
mus,docuimus ad ſentiendum concurrere facultatem,inſtrumentũ,obiectum,& medium ſpa-
cium:nunc autem cum de viſione agimus,eadem quatuor perpendenda ſunt . Cæterum com-
poſitio quæ nunc à nobis perpenditur in oculis, per conſenſum , refertur ad facultatẽ,p eſſen-
tiam verò ſi explicauerimus , videbimur explicaſſe ex quatuor ad videndum concurrentibus
duo prima,facultatem,& inſtrumentum,quibus tamen addemus obiecta,& medium ſpacium, G
ita vt nihil prætereatur ex his,quæ ad videndum neceſſaria ſunt;deinde res ſecundum naturã
ad oculos attinentes ſigillatim explicabimus;nunc de fine ſatis locuti ſumus:pergamus ad cõ
poſitionem,& primo ad eam,quæ per conſenſum eſt, & ad facultatem refertur .

A communi ſenſu,qui in cerebro reſidet,diſtribuitur ſentiendi vis , vt alijs partibus,ita etiã
oculis per ſpiritum , quem videndi præſtantia plurimum deſiderat [k]. hic non tantum inſitus k
eſt,& oculis,& alijs partibus ſentientibus,ſed aliunde etiam influit nempè à cerebro per ner-
uos;fertur autem per eos qui orti ab anterioribus ventriculis cerebri ad oculos pertinẽt,præ-
ſtantque vſum canalis;differunt vero ab alijs neruis,quod molliores ſint,quod euidenter per-
forati,quod craſſiores,quod quanuis diſiuncti incipiãt in itinere,tamen inter ſe iungũtur,quæ
omnia operæ preciũ eſt patefacere. Itaque propoſiti nerui adeò molles [l] ſunt , vt cerebri mol
litudinem imitentur,quæ neceſſaria fuit ad ſenſum omnium longè acerrimum, vt ſtatim impri
merentur,quæ obijciuntur Confert durities ad motum,& ad agendum,mollitudo ad accipien
dum ac compræhendendum;quamobrem prior cerebri pars,in qua reſidet ſentiendi vis,mol-
lior eſt,quam poſterior in qua mouendi. Craſſitudo horum neruorum neceſſaria fuit,quod per
ipſos ſpiritus longè copioſior,quam per alios ferri deberet : quamobrem [m] maxime grandes
ſunt,ſiue comparentur cum his qui à cerebro,ſiue cum his qui à medulla deriuantur,at non tã H
tum grandes,& molles ſunt,ſed etiam perforati , [n] vt trãſitum præbeant pluribus ſpiritibus :
apparent manifeſtè eorum foramina, qua in oculos terminantur , ſed ab initio obſcura ſunt ;
depræhenduntur [o] tamen in grandioribus belluis nuper mactatis,ſi in loco luminoſo ventri-
culorum extrema detrahas,detergaſque ſummã diligentia , ne quid diuellatur : oritur dexter
neruus à dextro ventriculo, ſicut ſiniſter à ſiniſtro , neque enim adeſt commodus locus vnde
ambo ſimul oriri poſſint;in itinere tamen antequam ex caluaria exeant inter ſe iunguntur, de
in rurſus ſeparantur;non quo dexter ad ſiniſtrum oculum, & ſiniſter ad dextrum intendit,in [p]
figuram literæ. X. ſed quo ita copulentur , vt peruij ſint , & ſic ab vno ad alterum pateat adi-
tus,quanuis vterque ad oculum è regione ſuæ originis feratur: hanc coniũctionem non eſt cre
dibile fuiſſe inſtitutam,vt cum vnus ægrotat,malum diuidatur in alterum,cum ex contrario na
tura binas creare partes conſueuerit,vt vna læſa,altera inuiolata ſeruetur, & obire ſuum mu-
nus queat;at neque veriſimile eſt coniungi hos neruos in itinere , ne recti ferantur ad oculos ,
ſed obliqui,& propterea validiores ſint,& magis renitantur;quandoquidem illi etiam qui re-
cta per longum iter ad ventriculum pertinent,& magnum pondus ſuſtinent, non diuelluntur;
quare

a Ariſt.2 li. de ani.tex. 162.
b Ariſt.7.li. probl. 5.tũ 2.1.meteo. cap 9.
c Ariſto.10. lib.ethic c. 4.
d Ga.7.lib. de plac c.7
e Gal.7.lib. de plac.c.5.
f Gal. 10.li. de vſu par. ca. 8.& Galen.1 lib.de motu muſ. c.3.
g Gal.10 li. de vſu part. c.8.
h Ariſt.2.li. de part. an. cap.13.
i Cap. Antecedenti.
k Gal. 7.li. de plac. c.4
l Gal.7 lib. de plac.c.5. & li. 10. de vſu part.
m Gal.7.li. de plac.c.5
n Ga.lib.7. de plac. c.4
o Gal. li.16 de vſu part. cap.3.
p Gal.lib.10 de vſu par. 12.

A quare multo minus diuellerentur hi qui craſſi & breues ſunt, ac non onerantur: ſatis autem de
ſenduntur à membranis cerebrum tegentibus, quæ cum ipſis deſcendunt ad oculum, & à mu-
ſculis [a] oculum mouentibus. Cauſa ergo præcipua cur inter ſe copulentur, videtur eſſe commu
nicatio ſpirituum vt vno clauſo ſpiritus vniuerſus ad apertum confluat, & acrius cernatur,
quod aſpicitur. Huc accedit [b] quod per eiuſmodi cōiunctionem res vna, quæ ſimul duobus ocu
lis inſpicitur, ſimplex apparet, & non duplex; quanquam hæc cauſa minus efficax eſt, quando
quidem nerui qui ad aures tendunt, nullibi inter ſe copulantur, & tamen quod vnum eſt vt
vnum auditur, & non vt duo. Facultas, qua oculi, vt volumus mouētur, ſimiliter tranſmittitur
per ſpiritus, q̃ à cerebro feruntur ad oculos per ſecundum par neruorum, qui non ſimiliter
molles ſunt, cum non ex intima parte cerebri, ſed ex ſuperficie oriantur, quæ durior eſt: ex po
ſteriori quidem parte cerebri duri naſcuntur nerui omnes, ex anteriori omnes molles, exce-
ptis his per quos diſtribuitur oculis mouendi facultas. Sed de neruis loquemus, cum peruene-
rimus ad inſtrumenta ſenſus tactus; nunc de compoſitione cerebri per conſenſum, hoc eſt de
facultate à cerebro per neruos ad oculos tranſmiſſa, ſatis hęc videri poſſunt: dicamus de com
poſitione per eſſentiam, & primum de materia, dein de forma. Materia oculorum conſiſtit in
B partibus illis ſimplicibus, ex quibus conſtat; [c] omnes autem ad aſpectum referuntur: præter
neruos quos diximus & videndi, & mouendi facultatem præbere, & præter muſculos ipſum
mouentes, de quibus dicemus in Anatome: continetur oculus tribus humoribus, ſeptem tuni-
cis, palpebris, ſubſtantia quadam in angulo interno, glandulis, & cartilaginibus quibuſdam, &
adipe; quarum partium [d] vni dūtaxat tribuit natura facultatem videndi, cæteræ aliquo pacto
illam iuuant, efficiuntque vt conſeruetur, ac melius cernat, vt patebit, ſi ſigillatim vnamquam
que explicemus. Ordiemur ab humoribus, qui terni reſident in oculo; vnus dicitur græce
κρυσταλλοειδὴς, à glacie quam refert; alter vitreus, quod vitro liquefacto ſimilis ſit; tertius aquo-
ſus, quod tenuis ſit, veluti aqua. Humor cryſtalloides procreatus fuit, ut [e] eſſet pręcipuum uidē
di inſtrumentum, cui reliquæ partes oculi ſeruiunt; talis autem eſt eius compoſitio, ſiue mate-
riam ſiue formam ſpectes, ut cernendi cauſa inſtituta fuiſſe uideatur: in eo enim ſpectabilium
rerum imagines imprimuntur & comprahenduntur per vim, quam ille habet à neruo, [f] qui a
cerebro deſcendens cum in oculum penetrat, in velamentum degenerat, & ipſum complecti-
tur. Materia cryſtalloidis ſplendet ac perlucet inſtar glaciei, nō tamen ęque dura eſt, ſed adeo
concreta, [g] vt non fluat. Merito autem Ariſt. [h] videndi ſenſum refert ad aquam, quandoquidē
præcipuum inſtrumētū eſt eiuſmodi humor aquæ naturā retinens; confirmat aūt ſuā ſenten-
C tiā, per habilitatem aquæ ad accipiendā lucem, & affectiones à rebus quæ inſpiciūtur cū per
uia ſit: neq; refert q aer magis peruius ſit, & magis capax lucis, quandoquidē neq; conſiſtit, ne
que [i] ſeruari pōt, & ideo non pōt eſſe videndi inſtrumentū; quapp Ariſt. [k] auditū aeri tribuit,
viſionē aquę, Idē [l] probauit oculū cōſtare ex aqua, per id ēt q exit hęc, cū ille ſecatur: exiſtima
uit itē Ariſt. [m] oculū ſecretū eſſe ex ſubā cerebri, & ppea eſſe frigidū, & humidū, uoluitq; idē ac
cidere oculo, q cerebro, vt primū ob copiam crudi humoris plenior ſit, ſed proceſſu ætatis ali
qua parte humoris cocta & abſumpta deſidat; [n] accuſat inſup Empedoclē, & Platonē, qui vo
luerūt oculū eſſe igneū, nimius [o] aut calor perturbat, & ſenſū impedit, frigus tēperat, & ideo
magis idoneū eſt ſentiēdi inſtrumētū q frigidius q̃ q calidius, magis aūt laudat Democritū q
ponebat ſenſum videndi cōſiſtere in aqua, q ſi oculus vbi agitetur, ſplēdere videat, id leuitati,
& nō igni tribuēdū eſt. Illuſtrat tñ humor oculi, à ſpiritib. quos paulo āte dixi plurimos à cere
bro ad oculū cōfluere; hi ēt ſplēdorē quendā in [p] oculis præſeferūt, id q & ex cadauerib. patet
& ex illis qui in animi defectionē incidūt. ſtatim. n. ex illuſtrib. fiūt turbulēti. Cū ſplēdēt mon
ſtrāt copiā ſpirituū, & ideo robur ēt totius corporis; [q] cū turbulēti ſunt, paucitatē, & ideo vni-
uerſū corpus imbecillū; adeo ut celeriter ex oculis fieri poſſit cōiectura totius corporis. For-
ma humoris cryſtalloidis, ea eſt q̃ maxime & ad uiſionē & ad firmitatē ſpectat, ſi quidē rotun
D dius eſt, q̃ figura q̃ minimū iniurię obnoxia eſt, q̃q̃ à priori parte minus prominet, & non nihil
deſidet, neq; ex toto rotūdus eſt, ut a poſteriori, id q eò ptinet, ut [r] plurib. partib. ī eo accipiā
tur ea q̃ intuemur, & ut ſtabilior ſit neq; paruo momēto elabat. Superficiē vero læuē hēt; nā
talis. & per ſe fulget, & alieno lumine maxime illuſtrat: q̃uis aūt ſolidus ſit, neque caua habeat
manifeſta, peruius tñ eſt, latētib. foraminib. & cādidus perinde ac glacies, vt cādore excipiāt
ac demonſtrent minimę quæq; res ſpectabiles. Magnitudo eius tāta eſt, quāta inſtituto mune-
ri ſufficit, unus uero tm̄ eſt in utrouis oculo, & ſimplex ac purus: q impurus [s] eſt, ad uidēdū mi-
nime idoneus eſt; queadmodū. n. in panno puro atq; albo maculę quātumuis minimę diſcernūt,
ita ī hoc humore ubi oīno cādidus ac purus ſit ſenſus uidēdi percipit exiguas quasq; differen
tias. Poſtremo ſitus eius. eſt ī medio oculi qui ad viſionē, ad alimētū, ad ſtabilitatē maxime ac
cōmodatur; ꝓprie aūt a poſteriori parte reſidet ī humore uitreo, quaſi ſemiſecta ſphæra in
aqua, priori parte extra uitreū humorē extat, iūgiturque cū humore aquoſo, e regione pupil-
læ. Ad humorē cryſtalloidē iā expoſitū referunt oēs aliæ partes oculi, ut diximus, & primū al
ter humor, qui græce [u] ὑαλοειδὴς, q uitrū igne liquefactū referat, latine uitreus: hic neq; ita ſplē
det, neq; ita cādidus eſt ut cryſtalloides, ſed nō nihil hēt fuſci coloris, ueluti ſi parū atri cum
multo albo miſcueris: excipit aūt ī ſuo ſinu quē mediū hēt, a priori parte humorē cryſtalloidē

ut

a Gal. 4. li. de loc. affect. c. 2.
b Gal. 10. de vſu p. c. 12. & 14.
c Gal. 1. de vſu p. c. 8.
d Gal. 1. lib. de uſu p. c. 9. & li. 1. de cauſ. ſymp. c. 2.
e Gale. lib. 10. de vſu p. c. 1.
f Auer. 2. collig. c. 15. & Gal. 10. de vſu par. cap. 12.
g Ga. 7. lib. de plac. ca. 5. & 10. lib. de vſu. par. c. 1.
h In lib. de ſenſu c. 2.
i Ariſt. 5. li. de gen. an. cap. 1.
k Secundo li. de anim. tex. 119.
l In lib. de ſenſu. c. 2.
m Ari. 2. li. de gen. an. c. 4.
o In li. de ſenſu. c. 2.
o Ariſt. 2. libro de par. c. 10.
p Gal. 4. 6. epid. cō. 28
q Hippo. & Gal. ibid.
r Gal. 10. libro de vſu p. c. 15.
s Ariſt. 5. li. de gen. an. c. 1.
t Gal. 10. li. de vſu par. c. 2.
u Ga. 7. lib. de plac. c. 5. & lib. 10. de vſu p. c. 1.

vt dixim⁹, cui alimētū ᵃ ſuppeditat, neq;.n. pōt cryſtalloides ꝓxime ali ex sāguine, ᵇ a quo plurimū diſtat, ſed alit ex uitreo q. magis ad eius naturā accedit: ipſe aūt uitreus ſanguine quē ꝑbēt paruulæ uenæ, atq; arteriæ ad eius tunicam ꝑtinentes; refert autem uitrei humoris figura pilam dimidiatam, cum à poſteriori parte conuerſus ſit, à priori planus, vt res poſtulabat. Tertius humor adhuc magis tenuis eſt, & ſimilis aquæ, atque idcirco vocatur græce ᵈ ὑδατοειδὴς latinè aquoſus, vulgo nūc à medicis albugineus, quod ſimilis ſit albo oui ſubacto; neque enim omnino fluit, vel ita tenuis eſt, vt aqua; ſitus eius ᶜ eſt à priori parte inter humorem cryſtalloidem, & tunicam corneam, quæ a priori parte prima occurrit lucida, hæc recedit à cryſtalloide; interiectus enim ibi eſt ad pupillam tenuis hic humor ita vt compleat vniuerſum illud ſpacium; eam verò figuram acquirit quam illi præbet ſinus in quo continetur: prohibet autem ne aut vua aut cornea cryſtalloidem attingat, cum ibi interiectus ſit, nō ſinit exiccari aut cryſtalloidem aut vuam tunicam in qua mox oſtendemus contineri pupillam, neque permittit vt ibi contrahantur rugæ aut oriatur in cryſtalloide id vitium quod græcè appellatur γλαύκωμα ſeu γλαύκωσις, cum cryſtalloides ſiccior ac denſior efficitur; præcipua ᵉ tamen vtilitas quam affert tenuis humor, eo ſpectat, quod remittit, & quodammodo diluit, ac frangit uim calidiſſimorum ſpectabilium, vt lucis & candoris, quę ſi proxime cryſtalloidem ferirent, videndi facultas amitteretur, quod ᶠ euenit, vbi perforato oculo totus effunditur. Placuit Auicennæ hunc tertium humorem eſſe veluti reliquias alimenti ipſius cryſtalloidis, cum natura nihil abijciat quod vtile futurum eſſe aliqua ex parte videatur; quod ſi Auicennæ ᵍ aſſentiamur, dicemus hunc humorem ſolum nō eſſe animatum inter oculi partes. Sed linquamus humores. progrediamur ad tunicas, & primo ad maximè intimas, quæ cryſtalloidem & vitreum humorem amplectuntur: exordiemur ab ea, quā græci dicunt ἀμφιβληστροειδὴ, latini ʰ retiformem, quod videatur veluti quoddam reticulum; componitur hæc ex neruo illo, per quem diximus ſpiritū ferri à cerebro ad oculum, is enim cum ex caluaria exiens in oculum penetrauit relictis craſſa, & tenui membrana, quibus tegebatur, nudus dilatatur, atque in velamentum conuertitur ſimile reticulo, cōplectiturq; à poſteriori parte vitreum humorem, & vſq. ad priorem, donec inſeratur cum cryſtalloide ad maximum eius orbē, hæc tunica ſi ab humoribus ſeparetur, & ſimul cogatur cerebri particula videbitur; neque colore neque ſubſtantia ſimilis eſt tunicæ, neque alibi in vniuerſo corpore reperias cerebri ſubſtantiam: tegit ergo retiformis tunica vitreum humorem inſtar tenuis illius membranæ quæ intra oui teſtam totum eius album amplectitur, diſtribuit tunica hæc ſpiritum, & idcirco videndi facultatem à cerebro per neruum perforatum deſcendentem præterquam quod ⁱ alimentum ſuppeditat vitreo per venas & arterias, quas ipſa accipit à tenui membrana cerebri vna cum neruo ad oculum deſcendente. Altera tunica gręcè nominatur ἀραχνοειδὴς quod ſimilis ſit telæ araneæ, tenuior ᵏ enim eſt quam ſit velamentum cæpæ, leuis autem eſt, & ſpeculi modo lucida, operit autem cryſtalloidem a priori parte qua extra vitreum prominet, nam à poſteriori ſine vlla tunica, nudus omnino eſt cryſtalloides qua reſidet in vitreo; naſcitur ˡ hæc ex retiformi qua parte in anteriora ducitur, & cum cryſtalloide coniungitur; quamuis accipiat nonnullas fibras ex vua tunica, quam proxime ſubijciemus, ipſa retiformis à priori parte vitrei, adeo vt hæc quæ telam araneæ refert, ab vtraque deriuetur. Finis ᵐ verò, ad quem facta eſt, ad comprænhenſionem ſpectat earum rerum, quæ à cryſtalloide accipiuntur. Verum a priori parte vitrei humoris qua veluti ſemiſectus eſt, & planus, & retiformis tunica accipit vt diximus non nullas fibras ex vua, videtur fieri alia tunica in orbem, ſed plana, tegens planam ſuperficiem vitrei, quam recentiores ciliarem appellant, quod repræſentet cilia, hoc eſt pilos palpebrarum; ſed cum non ambiat oculum non videtur numeranda in tunicis, ac velamentis ipſius ſicuti ceteræ, potius nominari debet ligamentum quoddam quā tunica; alligatur ⁿ enim ibi vua cum duabus prius dictis tunicis eiſq; alimentum præbet, nam pluribus diſtinguitur venis atq. arterijs: tegit ergo tunica iſta priorem partem planam humoris vitrei, retiformis totam partem conuexam vitrei, & præterea cauum, vbi reſidet cryſtalloides; neque enim ibi miſcetur retiformis cum vua, ſicut, à parte priori; ſed tunica quā telæ araneæ ſimilem diximus, velat duntaxat à priori parte cryſtalloidē. Sequitur quarta tunica, quā latini vuam dicunt a ſimilitudine acini vuæ, ob quam vocatur à gręcis, ῥαγοειδὴς, quanquam nominatur ab ijſdem etiam χοροειδὴς ἀπὸ τοῦ χορίου hoc eſt ab extimo inuolucro fętus, quod multas uenas & arterias inſtar illius contineat, quemadmodum & tenuis membrana cerebri quæ cū neruo deſcendens ubi in oculum penetrauit, in hanc conuertitur neruo relicto, quod in toto corpore non euenit alibi; perpetuo enim tegitur neruus in quauis parte membranis illis, quibus rectus è caluaria exijt. Plures ᵒ autem, & grandiores uenæ cum membrana tegente neruum oculi deſcendunt, quam cum alia tegente quemuis alium neruum, cum in hac non tantū debeat neruum alere, ſed ſimul etiam vniuerſum oculum. Itaque tenuis membrana quæ cum neruo ad oculum deſcendit, cum primum in ipſum ingreſſa eſt, vuam tunicam conſtituit, quæ uitreum ac cryſtalloidem vna cum tunicis iam enarratis inuoluit: quamuis autem rotunda ſit, non nihil tamen à priori parte deprimitur ita vt non appareat amplius conuexa ea parte qua nigrum oculi conſpicitur, ibi autem foramen eſt quod græci κόρην, latini pupillam appellant, ſine quo inutilis eſſet tota oculi fabricatio, neque enim poſſent ᵖ ſpectabilium rerum imagines

ad

E F G H

a Gal. 10. li. de vſu p. c. 1
b Auer. 1. libro collig. c. 14. & lib. 2. c. 15.
c Gal. 10. li. de uſu par. c. 1.
d Gale. 10. libr. de vſu part. cap. 4. 5. & 6.
e Auer. 2. li. collig. c. 15.
f Gal. 10. li. de vſu par. c. 5.
g 3. 3. tract. 1. c. 1.
h Gal. 7. li. de plac. c. 5 & 10. lib. de vſu part. cap. 2.
i Gal. 10. li. de vſu par. c. 1. & 2.
k Gale. 10. libr. de vſu par c. 6.
l Auic. 3. 3. tract. 1. ca. 1.
m Auerr. 2. lib. collig. c. 14. & 15.
n Gal. 10. li. de vſu par. cap. 1.
o Gal. 10. li. de vſu par. cap. 2.
p Gale. 10. libr. de vſu par. c. 4.

A ad cryſtalloidem penetrare ſi vua integra fuiſſet. color eius ab anteriori parte niger eſt nõ tamen æqualiter omnibus, ita vt hinc quoq; naſci videantur varii oculorum colores, in interna & poſteriori parte multiplicẽ repræſentat colorem partim album, partim ceruleum, partim viridẽ, [a] quod in nulla alia parte corporis videmus. Superficies interna qua cum uitreo humore coniungitur, aſperior eſt, ſed qua cum cryſtalloide, leuis ac mollis ſpongiæ modo, ne contactu ipſum lædat, ab externa parte ſimiliter aſpera eſt propter fibras, quas miſceri cum retiformi diximus, & ciliarem efficere. Dura præterea eſt, à priori parte, qua cum cornea coniungitur; diſtenditur [c] vuæ foramen, dum viuit animal à ſpiritu, conciditque cum moritur, & à ſpiritu deſtituitur, diſtenditur etiam ab humore aquoſo, quem intus continet, & ſimul etiam madefit neque ob ſiccitatem cryſtalloidem lædit, ſicuti cum ab eo humore deſtituitur; cæterum vtilitas quam præbet vua tunica multiplex eſt, cum primo cõtineat, ac tegat tunicas & humores quos amplectitur, [d] ſicut ipſa defenditur à cornea quam a priori parte illi obiectã aſpicimus: prohibet præterea, ne cornea cryſtalloidem attingat, alit omnia illa quæ intus cõtinet, & tandem internis coloribus recreat aſpectum, & cryſtalloidẽ nimis defatigarũ obtutu aut nimis diuturno, aut candoris & lucis; per eius verò foramen, vt diximus, aptiſſimè accipiuntur, quæ ſub aſpectum cadunt.

B Vt aũt à tenui membrana, quæ à cerebro vna cum neruo ad oculum deſcẽdit, fieri vuam tunicam monſtrauimus, ita à craſſa quæ cum eodem ſimul deſcẽdit cum primum in oculum penetrat fit altera tunica quæ vuam vna cum his quæ in ea continentur complectitur, nominatur hæc ob duritiẽ græce σκληρὸς [e] tota enim dura eſt, ſed à poſteriori parte etiam craſſa, a priori verò vbi oculi nigrum operit tenuis, ita vt perluceat inſtar cornu laternæ, à cuius ſimilitudine dicta eſt græcis κερατοειδής: adeò autem inter ſe differt prior & poſterior pars, vt non videantur ad eandem tunicam referri, cum hæc dura & craſſa ſit, ac minime pellucida, illa tenuis & perlucens; [f] renititur enim ob duritiem externis iniurijs; quæ deuitantur etiã beneficio palpebrarum, ſuperciliorum, oſſium iuxta prominentium, & cutis contractione in ea parte; ſed facta eſt tenuis propter aſpectũ vt lucida ſit: interna eius ſuperficies à poſteriori parte nectitur cum tunica vua, ita vt illi innata videatur, [g] a priori verò, qua lucida eſt, ita extat, vt plurimum deducatur ab vua: in medio interuallo inter ipſam, & pupillam verſatur magna uis illorum ſpirituum, qui à cerebro per neruum feruntur ad oculum, & propterea humor ille tenuis, quem diximus; ab vtroque enim pupilla diſtenditur, & ſeparatur cornea ab vua; cum qua tamen iungitur ad iridem arcum. Vſus corneæ tunicæ multiplex eſt, ſi quidem vuam

C firmat cum his, quæ in illa includuntur perinde [h] atque in capite cerebrum craſſa membrana, à qua hæc deriuatur; ſed [i] potiſſimum eo ſpectat, vt defendat cryſtalloidem humorem ab iniuria, quam acciperet ex aſpectu candoris, & lucis; frangitur enim vis vehementium ſpectabilium primo à cornea tunica, deinde ab humorum tenui, quem diximus, ita tamen tenuis eſt, ſi ſecundum naturam affecta ſit, & pura, vt diſcerni permittat, quæ aſpiciuntur; quod [k] ſi aut impura ſit aut ruget, quemadmodum in ſenibus, aſpectui officit. Amplectitur corneã tunicã altera, [l] quã efficiunt chordæ muſculorum mouentium oculum, prohibet autem ſubiectas particulas ne contactu oſſium lædantur, ne ve abrumpantur in vehementibus motibus; quamuis à priori parte ſi antur ad iridem arcum, neque operiat duræ tunicæ eam partem, quam perlucere diximus inſtar cornu laternæ, & corneam appellati: retinet ergo firmiter oculum in ſuo ſinu, confertque ad motum oculi; ſi quidem neceſſe eſt moueatur, cum mouentur muſculi ex quorum chordis naſcitur. Septima tunica reliquas omnes complectitur, ac circumdat vſque ad iridem; cornea enim nuda eſt, [m] efficit ſeptima hæc album oculi; ad naſcitur autem illi, quam proxime diximus oriri à chordis muſculorum, ita vt ſeparari vix poſſit, quamobrem græci ἐπιπεφυκότα, quaſi adnatam ipſam nominarunt; alligat autem, & tuetur vniuerſum oculum, finiturque a ſuperiori, & inferiori parte oculi ad internam tunicam palpebrarum, ad quas nunc pergimus. Palpebræ igitur tegmenta [n] externa ſunt ocu-

D li, nominanturque græcè βλέφαρα, [o] ſunt autem duæ, vna ſuperior, altera inferior, datæ non ſolum homini, ſed etiam auibus quadrupedibus, uiuiparis, & oniparis omnibus, illis [p] exceptis quæ cruſta teguntur, vt cancri, & cammari quibus oculi duri ſunt, tum [q] piſcibus, quibus ſimiliter (quod in aqua degant, vbi non multa incidunt quæ offendant) non neceſſariæ ſunt palpebræ; tegunt igitur hæ oculos, dum [r] dormimus, neque enim ſomnum capere poſſemus loco lucido oculis apertis, & hos à grandioribus corporibus tuentur; nam à minutis ſatis defenduntur per pilos, quos [s] Ariſtoteles βλεφαρίδας, nominat; hi naſcuntur in tarſo, (ſic enim appellatur extrema pars palpebræ) in priorem & exteriorem partem vergentes non in interiorem & poſteriorem vbi oculum offenderent, non in ſuperiorem ubi eſſent inutiles, non ita [t] rari, vt inutiles ſint, neque ita frequentes vt oculo tenebras offundant, ſed vt citra impedimentum prohibere poſſint minuta corpuſcula, quæ in ipſum inciderent, ad quod faciunt etiam pili ſuperciliorum [u] qui humorem à capite ad oculos defluentem arcent, perinde ac tectum pluuiam; aperitur autem & clauditur oculus motu ſuperioris palpebræ duntaxat; nam ſola hæc mouetur motu voluntario, & per muſculos, non naturali vt quibuſdam [x] placuit; ſed de muſculis agemus, vbi perſequemur inſtrumenta motus voluntarij: nunc propoſitæ ſunt palpebræ, quarum ſuperior vt diximus,

a Gal. 10. li. de vſu par. c. 3.
b Gal. 10. li. de vſu par. c. 4.
c Gal. 10 li. de vſu par. c. 5.
d Gal. 10 li. de uſu par. c. 2.
e Gal. 10. li. de vſu par. c. 2. 3 & 4.
f Gal. 10. li. de vſu par. c. 6.
g Gal. 10. li. de vſu part. c. 2 & 4.
h Gal. 10. li. de vſu par. c. 2.
i Auer. 2. li. collig. c. 15.
k Ariſt. 5. li. de gen. an. c. 1.
l Gal. 10. li. de vſu part. c. 2.
m Gal. 10. li. de vſu part. c. 2.
n Gal. 1a l. de inſtrum. olfact. c. 5.
o Ariſt. 1. li. de hiſt. c. 9.
p Ariſt. 2. li. de part. an. c. 13.
q Ariſt. 2. li. de par c. 13.
r Gal. de inſtru. odor. c. 5.
ſ 1. lib hiſt. c. 9
t Gal. 10 li. de vſu par. c. 6. & 7.
u Ariſt. 2. l. de part an. c. 15.
x Gal. 10. li. de vſu part. c. 9.

mouetur,inferior immobilis manet:nam ſi moueretur,laxior eſſet, & minus apta ad expellen- E
da,quæ ſuperant,conſtant ambæ excute, membrana carnoſa, & membrana regēte caluariam,
ex qua diximus oculi album effici : eadem [a] enim continuata internam palpebram conſtituit,
in extrema ora palpebræ vbi pili naſcuntur,reſidet cartilago, [b] quæ & ad motū & ad ſuſtinen-
dos pilos accōmodatur:eſt hæc tenuis,oblonga,mollis, illigantur cum ipſa tres partes iam di-
ctæ cutis,membrana carnoſa, & illa quæ facit oculi album; inter cutem, & membranā carno-
ſam eſt humor pinguis,à quo palpebræ madefiunt, neque ſiccari permittuntur; ibidem inter
iectæ ſunt fibræ tenues, carnoſæ totum muſculorum à quibus palpebræ mouentur : habetur
præterea palpebræ foramen ad internum oculi angulum; vnde & remittunt humorem ſupe-
rantem,& viciſſim accipiunt ab oculis neceſſarium,& ita ſeruantur mediocriter humidæ, ni-
mius [c] humor infirmat, nimia ſiccitas prohibet motum,retinet igitur ſubſtantia palpebræ mo-
derationem quandam idoneam, & ad motum, & ad tutelam;cum durior ſit, non tamen ita vt
non cedat, quantum neceſſe eſt. Superſunt ex oculi partibus anguli cum ſua ſubſtantia præ-
terea cum glandulis,& cartilaginibus; ſupereſt denique & circulus ille uerſicoloris, qui inter
album & nigrum oculi apparet.In vtroque igitur oculo duo anguli ſunt,vnus exterior & par-
uus, alter interior, & magnus; dicuntur autem græce [d] κάνθοι,in vtroque angulo ſitæ ſunt duæ
glandulæ, vna inferior, altera ſuperior; ſed propriè in interno qui ad naſum ſpectat, ſita eſt F
exigua quædam ſubſtantia,de qua poſſet aliquis ambigere, vtilis ne ſit an inutilis; nam ſi vti-
lis, eſt, cur non repetitur etiam in externo angulo? ſi inutilis, cur fruſtra onerat internum?
Hanc dubitationem ſoluit [e] Galenus reddens rationem,cur tātum neceſſaria ſit in interno; ea
autem eſt foramen quod ibi fuit à natura inſculptum in oſſe communiter ad oculum, & na-
ſum pertinens; per quod ramus [f] deriuatus à neruo tertij paris à cerebro deſcendentis,trāſit,
diuiditurque in naſum, & palatum: deſtillat per idem foramen in naſum humor, qui in oculo
redundat.Efficit autem ſubſtantia in angulo oculi iuxta ipſum poſita, vt quod ſuperat in ocu-
lo inde expellatur in nares, neque aſſiduo fluxu vexet hominem ſicuti [g] ſolet, cum hæc ſub-
ſtantia imprudenter à Chirurgico exciditur,exprimitur & per idem foramen ſi qua redundat
ſanies in oculo,quod cum non accidat angulo externo fruſtra eo fuiſſet propoſita ſubſtantia;
porrò glandulæ quæ à ſuperiori, & inferiori parte vtriuſque anguli continentur, oculum ma-
defaciunt,perinde ac linguam illæ quæ ſitæ ſunt ad eius radicem; ſuperiori glandulæ in angu-
lo interno inſidet cartilago cum eius fine coniuncta;paruula autem eſt & inuoluitur membra-
na illa,quæ album oculi conſtituit. Firmantur hac cartilagine tunicæ oculi, efficiturque vt hu-
mor inde facilius penetrare ad naſum poſſit.

Altera cartilago eadem membrana, qua prior tegitur; ita autem reſidet in ſuperiori parte G
oculi, vt incipiens ab exteriori parte anguli interni obliquè feratur verſus externum. Refert
hæc quartam partem trochleę, ſinumque habet ſimilem illi, in quem inſeritur funis, qui per
trochleam ducitur; per ſinum vero huius cartilaginis, tranſit chorda quinti muſculi, vt ſic fa-
cilius oculum cōuertat. Adeps oculū [h] illinens cum facile liqueſcat,ipſum madefacit,& lubri-
cum ac facilè mollem reddit,præterquam quod rigere ipſum frigore non patitur: neque. n.de
fenditur à frigore [i] per ignem, vt nonnulli voluerunt, ſed per adipem, & per tunicas craſſas
ac duras. Inter album, & nigrum oculi circulus apparet qui ob varietatem coloris appellatur
iris,quēadmodū cęleſtis arcus;appellatur etiam à græcis [k] στέφανος quaſi corona;alligātur ibi ſe
ptem ſubſtantiæ diuerſæ,quæ eiuſmodi locum verſicolorem efficiunt; atque vt ab extima or-
diamur,prima eſt album orci,ſecunda tunica orta a, chordis muſculorum,tertia cornea, quar-
ta vua,quinta retiformis,ſexta humor vitreus, ſeptima ercistalloides : ac de materia quidem,
hoc eſt de partibus ſimplicibus ex quibus oculus conſtituitur,ſatis.

Progrediamur ad formam oculi, non quidem ad illam,quæ ſubſtantia eſt, quemadmodū fa-
cultas cernendi,quam diximus eſſe oculi animam,ſed ad eam,quæ pertinet ad accidentia:cō-
ſiſtitque in figura,ſuperficie,cauis,magnitudine, numero,ſitu,quæ oia ſunt, qualia maxime ad H
aſpiciendum,& conſeruandum accomodantur. Figura pilæ modo rotunda eſt,ſi quidem talis
plus ſubſtantiæ in ſe cōtinet,proportione magnitudinis,& minus patet iniurijs; ſuperficies lę
uis eſt,præſertim,quà internæ palpebræ [l] oculum attingunt,ſic.n. facilè aperitur, & ſine mo-
leſtia ſeruatur clauſus,poſterior pars oculi aſperior eſt,ut firmius à ſuo cauo contineatur ſin-
gulæ verò particulę oculi aſperiores uel læuiores ſunt,ut ubiq; res poſtulat. Vua,qua cū vitreo
humore iūgitur aſpera eſt,quà cū cryſtalloide,læuis. Caua in oculis alia manifeſta ſunt,alia ſen
ſum latent: manifeſtū eſt foramē in vua,in palpebra,in oſſe,ad angulū internū oculi: ſenſum la
tēt parua illa,per quę humores peruij ſunt, ac perlucidi,quēadmodū & cornea tunica & reti-
formis,& illa q̄ telæ araneæ modo tenuis eſt : magnitudo oculorum ſecundū naturā ad vtilira-
tem ſimul,& decorem refertur:ea.n.eſt quæ maxime vtilis & decora exiſtimari pōt : grandio-
res [m] autem naſcuntur oculi quemadmodum & cerebrum proportione reliqui corporis, ob
copiam humoris,quo paulatim cocto,& aliqua ex parte abſumpto ſubſident: ita vt magnitu-
do minus immoderata videatur; quæ moderata [n] eſt, melior eſt. De numero ſcire licet binos
propterea effictos fuiſſe à natura oculos, quod cum vnus offenditur, alter ſeruatur inco-
lumis, ac videndi munere fungitur, quod [o] euenit etiam aliorum ſenſuum inſtrumentis:
quod

a Gal. 10. l. de vſu part. cap. 7.
b Gal. 10. li. de vſu part. cap. 2.
c Gal. 10 l. de vſu part. cap. 11.
d Ariſt. 1. de Hiſt. an. cap. 9.
e 10. l. de vſu part. cap. 11.
f Gal. 9. l. de vſu part. cap. 16.
g Gal. 10. l. de vſu part. cap. 12.
h Gal. 10. l. de vſu par. cap. 11.
i Ariſt. 31. problē 23. & in l. de ſenſu. ca 2.
K Gal. 10. de vſu par. ca. 2.
l Gal 10 li. de vſu part. cap. 4.
m Ariſt. 2. de gen. an. cap. 4.
n Ariſt. 1. de hiſt. an. cap. 9.
o Gal 10. li. de vſu part. cap. 1.

A quod item plura cernant duo oculi, q̃ vnus; qui altero priuati ſunt, eodem obtutu pauciora cernunt, quam qui vtroq. cum res a quæ inſpiciuntur, e regione eſſe debeant, vt cernantur quo aũt magis inter ſe oculi diſtant, eo aſpectus latius patet, & plura cōpræhēdit; ſed quo breuius eſt ſpacium inter vtrumq. oculum, quemadmodum in homine, quæ ſpectātur, magis e regione ſunt, & melius cernũtur. Similes b aũt inter ſe ſunt, & æque validi, dexter & ſiniſter oculus, vbi alioquin bene affecti ſint, ſicut & cętera ſenſuum inſtrumenta dextra, & ſiniſtra, quamuis alioquin dextræ c partes pp iecur validiores ſint q̃ ſiniſtræ. Cauſam reddit Ariſtot. d ea autem eſt quod ſenſus in accipiendo maxime conſiſtit, & idcirco non poſtulat robur quemadmodũ motus, & proprerea æqualis eſt in dextra, & ſiniſtra parte. Itaq. parem vim habet dexter, & ſiniſter oculus, atq. vbi plura cernere volumus, vtroq. vtimur, ſed altero, vbi acri defixoq. aſpectu aliquid perſpiciũdum eſt; vno. n. clauſo e ſpiritus totus ſe confert in eum qui apertus eſt, & cũ hic à paucioribus obiectis f moueatur, acrius diſcernit, quicquid obijcitur; illi, quibus oculi imbecilli ſunt, literas melius legunt, ad vnum oculum admotas; g dirigitur. n. maxime tunc ad eas aſpectus. Reſtat ſitus oculorum, ſunt aũt in capite, & loco ſublimi; ex quo tanquam ex ſpecula cernant, quæ longius diſtant. Proprie autem locus, in quo reſident, vndique munitus eſt, ſuperne à ſupercilijs, inferne à malis, ad maiorem angulum à naſo, ad minorem ab oſſe iugali; pluri-
B mum etiam poteſt ad oculos defendendos cutis, h quæ iuxta ipſos vndique contrahitur: a priori verò parte collocati ſunt, i partim vt ſint participes mollium neruorum, qui tantum à priori parte cerebri naſcuntur, partim propter motum, qui ad priorem partem tendit; k mouemur enim in hanc & non in poſteriorem; videre autem oportet, quo moueamur. Cancri mouentur in latus, & ideo à lateribus natura ipſis oculos affixit. Quæ de materia, & forma oculi dicenda erant, habeant hunc terminum.

De obiectis ſpectabilibus, vt de lumine & medio ſpacio ad videndum neceſſario. Caput III.

VIſio, quemadmodum, & alij ſenſus, non modo poſtulat facultatem, & inſtrumentũ, ſed res quoque percipiendas, & ſpacium medium, per quod percipiantur; quam ob rem illis, quæ de facultate videndi, & de inſtrumento, hoc eſt de oculis dicta ſunt, hæc quoque ſubijcere oportet. Ea igitur, quæ ſub aſpectum cadunt, vel propria ſunt, atque ipſo tantum iudicantur, vel communia, & alijs quoq. ſenſibus ſubijciuntur, quemadmodum figura, magnitudo, numerus, motus, quies, ſitus, eadem tamen magis
C aſpectu, quàm quouis alio ſenſu compræhenduntur. Cernuntur l autem, quod inhęreant rebus proprie ſub aſpectum cadentibus, veluti ſplendori, & coloribus: plurima autem ſplendent quę (vt inquit Ariſt.) m nullũ cōmune nomen inuenerunt, ita vt oratione explicari debeant. Splendet autem Sol, Luna, & ſydera omnia, tum ignis, & quædam alia, vt fungi nonnulli, cornua, capita & ſquamæ piſcium oculi, quarundam belluarum, atramentum ſepię, quibus accedunt ligna quædam putria, & beſtiolæ, quæ quod noctu luceant noctilucæ nominantur. Conſtat n aũt eiuſmodi omnia eſſe leuia; hæc igitur ſunt ea quæ cernuntur. Sed cũ vna ſit natura ipſius aſpectus, vnaquæque videtur eſſe debere rerum aſpectabilium; huiuſmodi ſunt colores, & ſplendores: vtriq; referendi ſunt ad vnam communem naturam, quæ ignoratur, dubiumque eſt vtrum ſplendor ad colorem, vt placuit Ariſtoteli o an color ad ſplendorem, vt voluit Auempaces, p debeat referri, ſic vt omnia inſpiciantur, vel vt colorata ſunt, vel vt ſplendent; vt autem, vtra ſententia probabilior ſit, intelligatur, neceſſe eſt explicare, quid perſpicuum ſit, quid lumen, quid color, & quale debeat eſſe medium ſpacium per quod cernimus, quæ explicantur ẽt ab Ariſt. q

Perſpicuum latine dicitur, quod græce τὸ διαφανὲς, hoc autem eſt quod apparet, ſeu quod perſpicitur; huiuſmodi autem, aut interminatum eſt, aut terminum habet; hoc imperfecte, il-
D lud perfectè perſpicuũ eſt. Perſpicuũ interminatum, vt perſpicuum eſt apparet, vt interminatum, accipit ſpecies ſpectabilium rerum, & idoneum medium efficitur, per quod ad oculos ferantur; facit autẽ hoc ſolummodo vbi actu r perſpicuum eſt, hoc eſt vbi illuſtratur à lumine, quemadmodum aer, aqua, cęlum, & multa corpora denſa, vt vitrum, & gemmę quorum omniũ actus eſt lux, per quam perſpicua ſunt, nam ſine hac tenebricoſa eſſent, & non actu perſpicua, ſed potentia. Decipiuntur aũt qui perſpicuum actu eſſe ſine luce propterea cenſent, quod accipere eam poſſit, quaſi perſpicuitas, conſiſtat in raritate habili ad accipiendum formam luminis. In quem errorem incidunt, quia non intelligunt vim nominis; neque. n. perſpicuũ ad raritatem aut acceptionem pertinet, ſed ad perſpectũ qui non poteſt eſſe ſine lumine: perſpicuitatem efficit non ſubſtantia rara, aut peruia, ſed acceptio luminis in ea, per quod efficitur, vt ſit medium idoneum, per quod inſpiciantur quę ſub aſpectũ cadunt. Sunt qui lucem à lumine, & ſplendore diſtinguant; lucẽ appellant corpus illud, à quo lumen emanat, veluti ſolem luminoſos radios proferentẽ, ſplendorem verò eſſe volunt fulgorem illũ qui oritur ex lumine: nos pro eodẽ vſurpabimus lucis, luminis, & ſplendoris vocabulũ, ſicut & vulgo vſurpari ſolet. Definit lumen Ariſt. s actũ perſpicui, cũ perſpicuum ſine lumine, ſit potentia perſpicuũ, ſubditq. lumen non eſſe corpus, neq. fluxũ corpuſculorum vt voluit Democritus; nã nec ſubito penetra-

a Gal. 10. li. de vſu par. c. 8.
b Gal. 10. li. de vſu par. c. 8.
c Gal. 2. 6. de morb. vulg. c. 44.
d 31. Probl. 12. 13. & 19
e Gal. 5. li. de ſympt. cauſ. c. 2.
f Ariſt. 31. lib. proble. 2. & 4.
g Ariſt. 31. lib. proble. 2. & 4.
h Gal. 10. de vſu par. c. 6.
i Gal. 10. de vſu par. c. 6.
k Gal 10 li. de vſu par. c. 1. & Ariſ. 2. li. de par. ca. 10. & in lib de inceſſu anim.
l Gal. 7. lib. de plac. c. 5.
m 2. de aĩa tex. 66.
n Ariſt 2. li. de aĩa text. 72. & in li. de ſenſ. c. 3.
o 2. li. de anima text. 66. & 69.
p Auer 2. li. de anim cōment. 67.
q 2. li. de anima à tex. 66 ad 75.
r Ariſ 2. lib. de an. text. 68.
s 2. libro de anima 69.

mouetur,inferior immobilis manet:nam ſi moueretur,laxior eſſet, & minus apta ad expellen- E
da,quæ ſuperant,conſtant ambæ ex cute, membrana carnoſa, & membrana regẽte caluariam,
ex qua diximus oculi album effici : eadem [a] enim continuata internam palpebram conſtituit,

a Gal. 10. l. de vſu part. cap. 7.

in extrema ora palpebræ vbi pili naſcuntur,reſidet cartilago, [b] quæ & ad motũ & ad ſuſtinen-
dos pilos accõmodatur:eſt hæc tenuis,oblonga,mollis, illigantur cum ipſa tres partes ia.n di-
ctæ cutis,membrana carnoſa, & illa quæ facit oculi album; inter cutem, & membranã carno-
ſam eſt humor pinguis,à quo palpebræ madeſiunt , neque ſiccari permittuntur ; ibidem inter
iectæ ſunt fibræ tenues , carnoſæ eorum muſculorum à quibus palpebræ mouentur : habetur
præterea palpebræ foramen ad internum oculi angulum ; vnde & remittunt humorem ſupe-
rantem,& viciſſim accipiunt ab oculis neceſſarium,& ita ſeruantur mediocriter humidæ, ni-

b Gal. 10. l. de vſu part. cap. 2.

mius [c] humor infirmat, nimia ſiccitas prohibet motum,retinet igitur ſubſtantia palpebræ mo-
derationem quandam idoneam, & ad motum, & ad tutelam;cum durior ſit, non tamen ita vt
non cedat , quantum neceſſe eſt . Superſunt ex oculi partibus anguli cum ſua ſubſtantia præ-
terea cum glandulis,& cartilaginibus; ſupereſt denique & circulus ille uerſicoloris , qui inter
album & nigrum oculi apparet.In vtroque igitur oculo duo anguli ſunt,vnus exterior & par-
uus , alter interior , & magnus ; dicuntur autem græce [d] κανθοὶ,in vtroque angulo ſitæ ſunt duæ

c Gal. 10 l. de vſu part. cap. 11.

glandulæ, vna inferior, altera ſuperior; ſed propriè in interno qui ad naſum ſpectat , ſita eſt F
exigua quædam ſubſtantia,de qua poſſet aliquis ambigere, vtilis ne ſit an inutilis ; nam ſi vti-
lis, eſt , cur non reperitur etiam in externo angulo ? ſi inutilis , cur fruſtra onerat internum ?
Hanc dubitationem ſoluit [e] Galenus reddens rationem,cur tãtum neceſſaria ſit in interno; ea

d Ariſt. 1. de Hiſt. an. cap. 9.
e 10. l. de vſu part. cap. 11.
f Gal. 9. l. de vſu part. cap. 16.

autem eſt foramen quod ibi fuit à natura inſculptum in oſſe communiter ad oculum, & na-
ſum pertinens;per quod ramus [f] deriuatus à neruo tertij paris à cerebro deſcendentis,trãſit,
diuiditurque in naſum, & palatum: deſtillat per idem foramen in naſum humor , qui in oculo
redundat.Efficit autem ſubſtantia in angulo oculi iuxta ipſum poſita, vt quod ſuperat in ocu-
lo inde expellatur in nares , neque aſſiduo fluxu vexet hominem ſicuti [g] ſolet , cum hæc ſub-
ſtantia imprudenter à Chirurgico exciditur,exprimitur & per idem foramen ſi qua redundat
ſanies in oculo,quod cum non accidat angulo externo fruſtra eo fuiſſet propoſita ſubſtantia;
porrò glandulæ quæ à ſuperiori, & inferiori parte vtriuſque anguli continentur , oculum ma-
defaciunt,perinde ac linguam illæ quæ ſitæ ſunt ad eius radicem ; ſuperiori glandulæ in angu-
lo interno inſidet cartilago cum eius fine coniuncta;paruula autem eſt & inuoluitur membra-
na illa,quæ album oculi conſtituit. Firmantur hac cartilagine tunicæ oculi, efficiturque vt hu-
mor inde facilius penetrare ad naſum poſſit.

Altera cartilago eadem membrana , qua prior tegitur; ita autem reſidet in ſuperiori parte G
oculi, vt incipiens ab exteriori parte anguli interni obliquè feratur verſus externum. Refert
hæc quartam partem trochleę, ſinumque habet ſimilem illi , in quem inſeritur funis , qui per
trochleam ducitur; per ſinum vero huius cartilaginis, tranſit chorda quinti muſculi , vt ſic fa-
cilius oculum cõuertat.Adeps oculũ [h] illinens cum facile liqueſcat,ipſum madefacit,& lubri-
cum ac facilè mollem reddit,præterquam quod rigere ipſum frigore non patitur: neque.n.de
fenditur à frigore [i] per ignem, vt nonnulli voluerunt , ſed per adipem, & per tunicas craſſas

g Gal. 10. l. de vſu part. cap. 12.
h Gal. 10. l. de vſu par. cap. 11.

ac duras. Inter album, & nigrum oculi circulus apparet qui ob varietatem coloris appellatur
iris,quẽadmodũ cęleſtis arcus;appellatur etiam à græcis [k] στέφανος quaſi corona;alligãtur ibi ſe
ptem ſubſtantiæ diuerſæ,quæ eiuſmodi locum verſicolorem efficiunt ; atque vt ab extima or-
diamur,prima eſt album oculi,ſecunda tunica orta a, chordis muſculorum,tertia cornea, quar-
ta vua,quinta retiformis,ſexta humor vitreus , ſeptima cryſtalloides : ac de materia quidem,
hoc eſt de partibus ſimplicibus ex quibus oculus conſtituitur,ſatis.

Progrediamur ad formam oculi, non quidem ad illam,quæ ſubſtantia eſt, quemadmodũ fa-
cultas cernendi,quam diximus eſſe oculi animam,ſed ad eam,quæ pertinet ad accidentia:cõ-
ſiſtitque in figura,ſuperficie,cauis,magnitudine, numero,ſitu,quæ oĩa ſunt, qualia maxime ad H

i Ariſt. 31. problē. 23. & in l. de ſenſu. ca. 2.
k Gal. 10. de vſu par. c. 2.
l Gal. 10 li. de vſu part. cap. 4.
m Ariſt. 2. de gen. an. cap. 4.
n Ariſt. 1. de hiſt. an. cap. 9.
o Gal 10. li. de vſu part. cap. 1.

aſpiciendum,& conſeruandum accomodantur.Figura pilæ modo rotunda eſt,ſi quidem talis
plus ſubſtantiæ in ſe cõtinet,proportione magnitudinis,& minus patet iniurijs; ſuperficies lę
uis eſt,præſertim,quà internæ palpebræ [l] oculum attingunt,ſic.n. facilè aperitur, & ſine mo-
leſtia ſeruatur clauſus,poſterior pars oculi aſperior eſt,ut firmius à ſuo cauo contineatur ſin-
gulæ verò particulę oculi aſperiores uel læuiores ſunt,ut ubiq; res poſtulat. Vua,qua cũ vitreo
humore iũgitur aſpera eſt,quà cũ cryſtalloide,læuis.Caua in oculis alia manifeſta ſunt,alia ſen
ſum latent:manifeſtũ eſt foramẽ in vua,in palpebra,in oſſe,ad angulũ internũ oculi: ſenſum la
tẽt parua illa,per quę humores peruij ſunt, ac perlucidi,quẽadmodũ & cornea tunica & reti-
formis,& illa q̃ telæ araneæ modo tenuis eſt : magnitudo oculorum ſecundũ naturã ad vtilira-
tem ſimul,& decorem refertur:ea.n.eſt quæ maxime vtilis & decora exiſtimari põt : grandio-
res [m] autem naſcuntur oculi quemadmodum & cerebrum proportione reliqui corporis , ob
copiam humoris,quo paulatim cocto,& aliqua ex parte abſumpto ſubſident: ita vt magnitu-
do minus immoderata videatur; quæ moderata [n] eſt, melior eſt. De numero ſcire licet binos
propterea effictos fuiſſe à natura oculos, quod cum vnus offenditur, alter ſeruatur inco-
lumis , ac videndi munere fungitur, quod [o] euenit etiam aliorum ſenſuum inſtrumentis :

quod

A quod item pluta cernant duo oculi, q̃ vnus; qui altero priuati ſunt, eodem obtutu pauciora cernunt, quam qui vtroq. cum res a quæ inſpiciuntur, e regione eſſe debeant, vt cernantur quo aũt magis inter ſe oculi diſtant, eo aſpectus latius patet, & plura cõpræhẽdit; ſed quo breuius eſt ſpacium inter vtrumq. oculum, quemadmodum in homine, quæ ſpectãtur, magis e regione ſunt, & melius cernũtur. Similes b aũt inter ſe ſunt, & æque validi, dexter & ſiniſter oculus, vbi alioquin bene affecti ſint, ſicut & cetera ſenſuum inſtrumenta dextra, & ſiniſtra, quamuis alioquin dextræ c partes pp iecur validiores ſint q̃ ſiniſtræ. Cauſam reddit Ariſtot. d ea autem eſt quod ſenſus in accipiendo maxime conſiſtit, & idcirco non poſtulat robur quemadmodũ motus, & propterea æqualis eſt in dextra, & ſiniſtra parte. Itaq. parem vim habet dexter, & ſiniſter oculus, atq. vbi plura cernere volumus, vtroq. vtimur, ſed altero, vbi acri defixoq. aſpectu aliquid perſpiciũdum eſt; vno. n. clauſo e ſpiritus totus ſe confert in eum qui apertus eſt, & cũ hic à paucioribus obiectis f moneatur, acrius diſcernit, quicquid obijcitur; illi, quibus oculi imbecilli ſunt, literas melius legunt, ad vnum oculum admotas; g dirigitur. n. maxime tunc ad eas aſpectus. Reſtat ſitus oculorum, ſunt aũt in capite, & loco ſublimi; ex quo tanquam ex ſpecula cernant, quæ longius diſtant. Proprie autem locus, in quo reſident, vndique munitus eſt, ſuperne à ſupercilijs, inferne à malis, ad maiorem angulum à naſo, ad minorem ab oſſe iugali; pluri-
B mum etiam poteſt ad oculos defendendos cutis, h quæ iuxta ipſos vndique contrahitur: a priori verò parte collocati ſunt, i partim vt ſint participes mollium neruorum, qui tantum à priori parte cerebri naſcuntur, partim propter motum, qui ad priorem partem tendit; k mouemur enim in hanc & non in poſteriorem; videre autem oportet, quo moueamur. Cancri mouentur in latus, & ideo à lateribus natura ipſis oculos affixit. Quæ de materia, & forma oculi dicenda erant, habeant hunc terminum.

De obiectis ſpectabilibus, vt de lumine & medio ſpacio ad videndum neceſſario. Capvt III.

Viſio, quemadmodum, & alij ſenſus, non modo poſtulat facultatem, & inſtrumentũ, ſed res quoque percipiendas, & ſpacium medium, per quod percipiantur; quam ob rem illis, quæ de facultate videndi, & de inſtrumento, hoc eſt de oculis dicta ſunt, hæc quoque ſubijcere oportet. Ea igitur, quæ ſub aſpectum cadunt, vel propria ſunt, atque ipſo tantum iudicantur, vel communia, & alijs quoq. ſenſibus ſubijciuntur, quemadmodum figura, magnitudo, numerus, motus, quies, ſitus, eadem tamen magis
C aſpectu, quàm quouis alio ſenſu compræhenduntur. Cernuntur l autem, quod inhęreant rebus proprie ſub aſpectum cadentibus, veluti ſplendori, & coloribus: plurima autem ſplendent quę (vt inquit Ariſt.) m nullũ cõmune nomen inuenerunt, ita vt oratione explicari debeant. Splendet autem Sol, Luna, & ſydera omnia, tum ignis, & quædam alia, vt fungi nonnulli, cornua, capita & ſquamæ piſcium oculi, quarundam belluarum, atramentum ſepię, quibus accedunt ligna quædam putria, & beſtiolæ, quæ quod noctu luceant noctilucæ nominantur. Conſtat n aũt eiuſmodi omnia eſſe leuia; hæc igitur ſunt ea quæ cernuntur. Sed cũ vna ſit natura ipſius aſpectus, vnaquæque videtur eſſe debere rerum aſpectabilium; huiuſmodi ſunt colores, & ſplendores: vtriq; referendi ſunt ad vnam communem naturam, quæ ignoratur, dubiumque eſt vtrum ſplendor ad colorem, vt placuit Ariſtoteli o an color ad ſplendorem, vt voluit Auempaces p debeat referri, ſic vt omnia inſpiciantur, vel vt colorata ſunt, vel vt, ſplendent; vt autem, vtra ſententia probabilior ſit, intelligatur, neceſſe eſt explicare, quid perſpicuum ſit, quid lumen, quid color, & quale debeat eſſe medium ſpacium per quod cernimus, quæ explicantur ẽt ab Ariſt. q

Perſpicuum latine dicitur, quod græce τὸ διαφανές, hoc autem eſt quod apparet, ſeu quod perſpicitur; huiuſmodi autem, aut interminatum eſt, aut terminum habet; hoc imperfecte, il-
D lud perfectè perſpicuũ eſt. Perſpicuũ interminatum, vt perſpicuum eſt apparet, vt interminatum, accipit ſpecies ſpectabilium rerum; & idoneum medium efficitur, per quod ad oculos ferantur; facit autẽ hoc ſolummodo vbi actu r perſpicuum eſt, hoc eſt vbi illuſtratur à lumine, quemadmodum aer, aqua, cęlum, & multa corpora denſa, vt vitrum, & gemmę quorum omniũ actus eſt lux, per quam perſpicua ſunt, nam ſine hac tenebricoſa eſſent, & non actu perſpicua, ſed potentia. Decipiuntur aũt qui perſpicuum actu eſſe ſine luce propterea cenſent, quod accipere eam poſſit, quaſi perſpicuitas, conſiſtat in raritate habili ad accipiendum formam luminis. In quem errorem incidunt, quia non intelligunt vim nominis; neque. n. perſpicuũ ad raritatem aut acceptionem pertinet, ſed ad perſpectũ qui non poteſt eſſe ſine lumine: perſpicuitatem efficit non ſubſtantia rara, aut peruia, ſed acceptio luminis in ea, per quod efficitur, vt ſit medium idoneum, per quod inſpiciantur quę ſub aſpectũ cadunt. Sunt qui lucem à lumine, & ſplendore diſtinguant; lucẽ appellant corpus illud, à quo lumen emanat, veluti ſolem luminoſos radios proferentẽ, ſplendorem verò eſſe volunt fulgorem illũ qui oritur ex lumine: nos pro eodẽ vſurpabimus lucis, luminis, & ſplendoris vocabulũ, ſicut & vulgo vſurpari ſolet. Definit lumen Ariſt. s actũ perſpicui, cũ perſpicuum ſine lumine, ſit potentia perſpicuũ, ſubditq. lumen non eſſe corpus, neq. fluxũ corpuſculorum vt voluit Democritus; nã nec ſubito penetra-

a Gal. 10. li. de vſu par. c. 8.
b Gal. 10. li. de vſu par. c. 8.
c Gal. 2. 6. de morb. vulg. c. 44.
d 31. Probl. 12. 13. & 19
e Gal. j. li. de, ſympt. cauſ. c. 2.
f Ariſt. 31. lib. proble. 2. & 4.
g Ariſt. 31. lib. proble. 2. & 4.
h Gal. 10. de vſu par. c. 6.
i Gal. 10. de vſu par. c. 6.
k Gal. 10 li. de vſu par. c. 1. & Ariſ. 2. li. de par. ca. 10. & in lib. de inceſſu anim.
l Gal. 7. lib. de plac. c. 5.
m 2. de aia tex. 66.
n Ariſt. 2. li. de aia text. 72. & in li. de ſenſ. c. 2.
o 2. li. de anima text. 66 & 69.
p Auer. 2. li. de anim cõment. 67.
q 2. li. de anima à tex. 66 ad 75.
r Ariſ. 2. lib. de an. text. 68.
s 2. libro de anima 69.

Vidi Vidy de Tuend. Valet. membratim Lib. III.

ret ab oriente in occidentem, neque poſſet vnum corpus in aliud penetrare, quamobrem lu- E
men corporum non eſt, ſed vt nonnulli dicunt ſpiritualis quędam ſubſtantia, vel potius qua-
a Alexã. in com.de ſen ſu. litas quædam, & ſimilitudo, atque imago lucis, [a] multiplicatur, quæ & non tranſit de vno ſu-
biecto in aliud, immo noua aſſiduè producitur, ſtatimque accipitur a ſubiecta materia, & non
tempore vt aliæ qualitates ſolent. Sol oriens terras ſubitò larga luce complet; cum idem oc-
cidit, ſuperueniens nox eaſdem opacat. Sed reuertamur ad perſpicuum interminatum, quod
nobis propoſitum erat, hoc neceſſe eſt illuſtretur lumine, vt actu perſpicuum ſit, & accipiat
ſpectabilium ſpecies, quæ ipſo interiecto medio accipiuntur ab oculis, quibus, ſi ſuper impo-
b Ariſ. 2. li. de ani. tex. 73. nerentur, [b] non pellerent aſpectum. Res, quæ cernuntur, primo ſpeciem ſuam ſignant in ae-
re, à quo deinde afficiuntur oculi; color enim primò mouet medium, deinde oculos, non tamen
mouet medium, niſi ſit actu perſpicuum, hoc eſt luminoſum; nam niſi tale eſſet, non poſſent per
ipſum ſpectabilia ab oculis compręhendi, neque enim in tenebris perſpiciuntur colores quod
c Virgil. 6. Aeneid. eleganter Poeta [c] ille expreſſit, cum ait: Et rebus nox abſtulit atra colorem. Itaque medium
ſpacium, per quod intuemur res, quæ ſub aſpectum cadunt, neceſſe eſt luminoſum ſit, non tamē
totum; nam ſatis eſt ſi luceat locus, vbi ſunt ipſæ res, cum has poſſint diſcernere oculi etiam è
d 4. libro. tenebris, quod a Lucretio [d] his verſibus ſignificatur.

E tenebris autem, quæ ſunt in luce tuemur, F
Propterea quia, cum propior caliginis aer,
Ater initit oculos prior, & poſſedit apertos,
Inſequitur condens confeſtim lucidus aer,
Qui quaſi purgat eos, ac nigras diſcutit vmbras.

Contra verò ex loco illuſtri non diſcernuntur, quæ verſantur in tenebricoſo, ſpectabilia ſci-
licet illa quæ per ſe non ſplendent, veluti colores; nam alia quæ per ſe ſplendere diximus, lucē
e Ariſ. 2. li. de ani. text. 72. non deſiderant vt cernantur; imo ſi aliena [e] luce ſplendeant, minus apparent, cum paruus eo-
rum ſplendor à maiori ſuperueniente obſcuretur, quamquam ex rebus ſplendentibus quædā
per ſe adeo lucent, vt alia illuſtrent quemadmodum ignis, & Sol, à quibus [f] illuſtratur mediū
f Gal. 7. de Plac. cap. 7. ipſum, hoc eſt aer, qui aliunde lumen accipit; vbi tamen plenius lumen eſt, obſcurat aliquo pa-
cto res quæ diſcerni debent, veluti cum radijs ſolis fulget aer mediocriter illuminatus, magis
idoneum medium eſt, quam ſplendidiſſimus; eo autem magis lumine, & colore afficitur, quo te-
g Gal. 7. li. de plac. ca. 7. nuior eſt; facile enim tunc, & lucet, & coloratur; videmus [g] eos qui ſub arbore aliqua recubāt
perfundi colore viridium foliorum, quem primo accipit aer, qui afficitur etiam colore parietis:
ſed ſic affectus nō pmittit verū colorē diſcerni, quod ipſe prius alio colore affectus minus acci-
piat eū, quē pſefert res colorata, q̃ intuemur; id q efficit ēt vitrū coloratū, vt viride, aut rubrū; G
h Ariſ. 3. li. de ani. text. 4. tales. n. oſtēdit res: q cquid. n. accipere aliquid debet, neceſſe eſt ſit expers; qđ. n. [h] intus eſt, ad-
uētitiū prohibet; purus ergo ſit aer & tenuis, vt per ipſum cōprahēdi poſſint, quæ inſpiciūtur,
i Ariſ. 2. li. de ani. text. 68. quāuis autē per aquam [i] quoque cernere liceat, melius tamen per aerē cernimus, qui tenuior
eſt, atque idcirco piſces [k] minus acri aſpectu præditi ſunt quàm quæ in aere verſantur; quæ
k Ariſ. 2. li. de part. ca. 13. per medium tenuius aſpiciuntur, euidentius ſe oſtendunt; magis enim ſic patefiunt minimę re-
rum, differentię, maiora tamen apparent, quæ per medium craſſius intuemur; Sol [l] meridie mi-
l Ariſ. 3. li. meteor. ca. 4. nor iudicatur diſcuſſa caligine, quam oriens, aut occidens, cum aer caliginoſus eſt: ob eamdem
cauſam flante auſtro res maiores cernuntur: medium igitur ſpacium, quod ad cernendum ne-
ceſſarium eſt, debet eſſe illuminatum, purum, tenue; quæ omnia ad qualitatem referuntur. Ve-
rum attenditur in ipſo etiam quantitas, vbi nimis breue ſit, confunditur aſpectus, vbi nimis lō-
gum, debilitatur; incidunt in vertiginem oculi vbi diu cœlum ſuſpiciant; multum tamen inter
eſt inter acres & obtuſos, quidam non cernunt quæ ante pedes ſunt, alij ea quoque quæ longo
m Cicero in Academicis. interuallo interiecto diſtant, vt ille teſte M. Tullio [m] in academicis qui ī ſcholis nominabatur
mille & octingenta ſtadia quod abeſſet videbat. Interuallum igitur non quantumcunque ido- H
neum eſt, ſed moderatum: viridia arborum folia ſi longo interuallo aſpiciantur cærulea viden-
tur; qui diligenter tabulas inſpiciunt, interuallum nunc contrahunt, nunc diducunt, vſque eo
dum aſpectus fidem faciat ſui indicij. Ac de perſpicuo quidem interminato, & medio ſatis
dictum eſt.

Sequitur vt de perſpicuo terminato loquamur, quod eſt color. Duo autem attenduntur in
eo, perſpicuitas, & terminus ob perſpicuitatem cernitur, ob terminum non peruium eſt, ne-
que perlucet, cum verſetur in ſubſtantia denſa, & non rara, ob quam non apparet totum, ſed
ſolummodo extremum, neque enim in conſpectum veniūt intimæ partes, ſed in ſola ſuperficie
perſpicitur, atque extremum huiuſmodi perſpicui color eſt. Definitur enim color ab Ariſtote-
n In lib. de ſenſu c. 3. le [n] extremum perſpicui terminati; nam in perſpicuo interminato non eſt verus color, ſed ap-
parens, quemadmodum in iride arcu, atque in nubibus oriente vel occidente Sole; ceſſat enim
recedente lumine, vt qui non inſit reuera in ipſis nubibus, niſi quatenus nomen accipiūt: quod
non tantū perſpicuis interminatis accidit, ſed nōnullis ēt terminatis, veluti collo columbæ, in
quo ſe oſtendunt plures colores, qui non inſunt ſed apparent, cum variè illuſtratur à So-
le, ſed multo magis oriuntur apparentes colores in perſpicuo interminato, cum terminum
quen-

A quendam nobis uideantur habere, aut quod craſſiora ſint, aut quod acies noſtra intendi vl-
terius nequeat, & in quodam quaſi termino figatur; utrouis modo ſe oſtendet color in
perſpicuo interminato, apparens eſt, & non verus, cum non vertetur in partibus intimis, ſed
tantum in ſuperficie, vt qui non inſit, ſed aſſidue fiat à lumine, & per ipſum actu ſit, quod re-
pellatur lumen, ſemper autem repellitur ſed interdum ita vt oriatur vmbra quemadmodum
cum repellitur à corpore læui vt à ſpeculo, interdum obſcurè ita vt nō fiat vmbra quemadmo-
dum in aere non denſo, vt docuit Ariſtoteles; [a] ſi non repelleretur lumen ſemper non eſſet in
vmbra ſed tantum in locis à ſole illuſtratis. At verus color qui eſt extremum perſpicui termi-
nati per ſe actu color eſt, etiam ſine lumine, & in intimis quibuſque partibus verſatur, quanuis
non percipiatur ſine lumine, & tantum in ſuperficie ſe oſtendat, eſt tamen per ſe color, cū mo-
ueat [b] perſpicuum actu; quādoquidem accipitur in aere illuminato, quod eſt actu perſpicuū;
quod ſi color ſe oſtendit tantum in ſuperficie, nō propterea eſt ipſa ſuperficies: corporis enim
quatenus corpus eſt, extremum eſt ſuperficies, ſed quatenus perſpicuū terminatum, color, qui
propterea meritò definitur extremum corporis perſpicui terminati. Species colorum plures
ſunt, non tamen infinitæ, cum duæ ipſarum extremæ ſint, vbi autem extrema finita ſunt, neceſ-
B ſe eſt, & media quoque finita eſſe. Rediguntur omnes ab Ariſtotele [c] ad ſeptem, vt ſaporis, ita
etiā coloris ſpecies; eſt enim albus, flauus, cæruleus, viridis, ruber, purpureus, niger; Ex quibus
albus, & niger extremi ſunt, reliqui inter hos interiecti. in medio omnium maxime eſt viridis;
ex reliquis quatuor duo ſunt inter album & uiridem, flauus videlicet, & cæruleus; duo inter vi-
ridem, & nigrum, ruber nimirum, & purpureus. Albo finitimus eſt flauus, nigro purpureus, ſed
flauo proximus eſt cæruleus, purpureo ruber. Vnaquæque ſpecies ex prædictis complures dif-
ferentias complectitur, ſed omnes ad aliquam harum ſeptem referuntur. Cauſæ varietatis co-
lorum aliæ ab alijs aſſignantur. Ex veteribus philoſophis voluerunt non nulli, colorum medio
rum varietatem effici mixtura extremorum, albi ſcilicet, & nigri. Sed repræhenduntur ab Ari-
ſtotele [d] ſi quidem alba & nigra, etiam ſi in partes tenuiſſimas diuidantur, ſuum colorem reti-
nent, ita vt non magis ex duobus indiuiduis coloribus vnum fiat, quam ex equo, cane, & leo-
ne: neque enim datur corpus ita minimum, ut non ſit conſpicuum, alioquin neque magnitudo
continua eſſet, neque motus, neque tempus; quod ſi oculi hebetes non diſcernant diuerſitatē
partium minimarum inter ſe mixtarum, diſcernentur ſaltem a linceis. [e] Exiſtimarunt aliqui ſi-
militer ex veteribus philoſophis inde oriri varios colores, quod alter alteri ſuperinijciatur;
C quemadmodum ſæpe faciunt Pictores, qui prius illitis pigmentis alia noua ſuper illinunt: Ve-
rum hos quoque accuſat Ariſtoteles quod ſic non oriatur nouus color, ſed afficiatur aliquo pa
cto, qui prior aderat: ſtatuit autem colorum varietatem ſequi veram permixtionem principio
rum, quæ eſt permixtorum affectorum vnitas; quemadmodum enim corpora hæc inferiora ex
mixtura principiorum hoc eſt quatuor elementorum gignuntur, ita colores gigni credidit ex
mixtura ſuorum principiorum, quæ non ſunt extremi colores albus, & niger, nā hi effecta ſunt,
& non cauſæ aut principia; ſed perſpicuum, [f] & opacum, ex quibus inter ſe permixtis emanāt
colorum omnium ſpecies. Inſunt duo hæc principia in elementis, ex quibus omnia alia corpo-
ra conflantur; ex elementis maxime perſpicuus eſt ignis, tum aer, deinde aqua, terra ſola opa-
ca eſt, illa autem corpora naſcuntur alba, in quorum mixtura maxima ex parte ſunt elementa
perſpicua vt ignis, aer, aqua, & minimum verſatur terræ, quæ opaca eſt. Ex contrario naſcun-
tur nigra illa quæ plurimum habent ex elemento opaco, & parum ex perſpicuis. Color viridis
æqualem permixtionem ſequitur perſpicui, & opaci. Reliqui pro vt magis ad album accedūt,
vel ad nigrum, plus habent perſpicui, vel opaci; in flauo exempli gratia, ſunt duo gradus per-
ſpicui, & unus opaci. In cæruleo tres perſpicui, & duo opaci, at in rubro duo opaci, & vnus per
ſpicui, in purpureo tres opaci, & duo perſpicui, vbi certa [g] proportio in permixtione ſeruetur
colores iocundi fiunt, vt in vocibus ſymphoniæ; vbi non ſeruetur, ingrati ſunt: quæ verò tradū
D tur in libro de coloribus, qui Ariſtoteli tribuitur non omnino mihi probantur; neque enim vi-
detur albedo referri debere ad terram quę opaca, & tenebricoſa eſt, ita ut magis ei conueniat
nigrities; candor, qui in cinere, aut calce inſpicitur, ab igne emanat. Illud tamen recte ibi legi-
tur, quod humor ſicceſcens colorem nigrum efficit; nam & lapides in puteis nigriores fiunt, &
fumus qui ex viridibus lignis ex halat, nigrorem præſefert, ſicut & ipſa ligna ſemiuſta; omnes
tamen colorum cauſæ ad illa duo principia, ad perſpicuum & opacum referuntur. Inter colo-
res medij magis grati ſunt, & minus aſpectum defatigant, extremi magis [h] moleſti ſunt; ſi qui-
dem niger nimis aſpectum contrahit, albus nimis diſſoluit, eſt enim hic ſimilis luci, ſicut ille te
nebris: medii [i] colores potiſſimum uiridis & cæruleus oculos recreant, cum uel nimis contra-
cti ſunt, vel nimis diſſoluti.

His ita cōſtitutis de perſpicuo, de medio, de colore facile erit dijudicare, quid primo, & per
ſe ſpectabile ſit, color ne an lumen. Exiſtimauit Auempace lumen per ſe ſpectabile eſſe, quod
color ſine eo perſpici non poſſit; Sed damnatur ab Auerroe, quia ſi color eſſet ſpecies luminis,
non acciperetur neque perſpiceretur in lumine, accipitur enim quod non habetur; quare ſub-
ſcribēdū eſt Ariſt. [k] qui [l] aſpectū idē uoluit eſſe ꝙ aſpectabile, hoc aūt dixit eſſe colorē, id.n.ē
primo aſpectabile, ꝙ primo mouet pſpicuū actu ueluti aerē luminoſū: lumen verò exiſtimauit

a Secundo li. de anim. tex. 80.
b Ariſto. 2. li. de anima tex. 67.
c In lib. de ſenſu. c. 3.
d In lib. de ſenſu. ca. 3.
e Ariſt. 1. li. de gen tex. 86.
f Auer. 2. li. de anima com. 67.
g Ariſt. in l. de ſenſu c. 3
h Ariſt 3. libro de ani. tex. 143.
i Ariſto 31. problem. 20 & Gal. 3. de ſymp. cauſ. c. 2.
k Secundo de anima tex 66.
l Secundo li. de anim. 67.

eſſe aſpectabile ꝙ habeat in ſe uim coloris,ut flaui aut candidi,ob q̃ uoluit perſpicuũ intermi natũ cerni;eã uero obtinet non per ſe,ſed a lumine, nt iã oſtendimus:quicquid ergo cernitur, E aut uerè coloratum eſt, aut apparet tale. Tenebræ [a] non poſſunt dici proprie cerni, & per ſe ſed per priuationem, quod careant colore; potius autem mente comprehenduntue, quam ſenſu; quod autem iudicamus [b] coguoſcimus non ſenlu proprio uidendi, ſed ſenſu communi, nihil [c] vero cernitur,quod non ſit aduerſum oculis, propterea obſtat [d] paries interiectus, quo minus uideamus,non tamen quo minus audiamus; non enim deſiderant aures obiecta e regio ne collocata ſicut oculi. Demonſtrant Mathematici [e] quæcunque inſpiciuntur rectis lineis cer ui: per ea [f] autem cernere poſſumus tanquam per medium quæ ſinunt ſpectabilia è regioue pe netrare,huiuſmodi ſunt quæ foramina recta ac reſpondentia habent, ut aqua & uitrum quam uis denſum; neque ſufficit laxitas,aut amplitudo foraminum in medio ad cernendum ubi nõ reſpondeaut,ueluti in ferula quæ non perlucet ut uitrum,quod licet denſum ſit, & babeat par ua foramina,hæc tamen è regione ſunt,& inter ſe mutuo reſpondent. Cæterum quæ de inſtru mento uiſionis, de obiecto, de medio; dicta ſunt à uobis, maxima ex parte fauere uidentur his,qui arbitrantur oculos perſpicere,quod accipiant aliquid a rebus ſpectabilibus; id tameu dubium,controuerſumque eſt,quem locum nunc tempus eſt explicare.

a Ariſt. 2. li de anima tex. 103.
b Ariſto. in lib. de ſomno c. 2.
c Gale. 10. li. de vſu p. c. 8.
d Ariſt. 11. lib. proble. 49.
e Gal. 10. li. de uſu p. c. 12. & 15.
f Ariſt. 11. li. proble. 61.

Viſio an emiſsionem an acceſsionem poſtulet. *Cap. IV.* F

QVo pacto igitur fungantur oculi munere videndi,quod illis omnium conceſſu tribui tur,inter magnos homines ſumma diſſeuſio eſt; cum alij emiſſione id fieri exiſti- ment,alij acceptione. Eorum,quibus emiſſio placet,non una ſententia eſt,cum alij vtantur aere interiecto,alii ſine huius opera radios ab oculis emanantes peruenire faciunt ad id quod aſpicitur,quemadmodum [g] mathematici. Qui vtuntur aere,exiſtimant aut per ipſum quaſi per baculum ab oculo ſentiri quæ ſpectantur,uelut Stoici; [h] aut eundem alio quin luminoſum ac ſiue teuebris à ſpiritu qui ab oculis funditur, illuſtrari,illuſtratumque a re bus ſpectabilibus informari, & eam informationem communicare cum ſuo principio, hoc eſt cum oculis, ab eaque excitare externorum ſpectabilium formas, ante inſitas in animo atque interno ſenſu,ſed quaſi iacentes; & conſopitas, opinio hæc fuit Platonis [i] cum quo profitetur Galenus [k] ſe conſentire, quanuis non omnino conſentiat: nam præterquam quod non ponit ſpecies rerum quæ ſentiuntur,prius in animo exiſtere, ut uoluit Plato, non refert ruſus aeris informationem ad oculos, ſed cenſet aerem ipſum confuſum cum ſpiritu ab oculis emiſſo ea diſcernere,quæ intuemur,ita ut uelit [l] aerem, euudem vſum oculis præſtare,quem nerui cere- G bro,& oculos cernere per aerem lucidum proximum,ut cerebrum per ueruos ſibi affixos,qua ſi [m] ramos trunco. hactenus de his qui viſionem emiſſioni tribuunt. Illi qui putant oculos,cum vident,aliquid accipere,bipertiti ſunt. Democritus,Leucippus,& Epicurus volunt ab his quę cernuntur corpuſcula fluere ad oculos,ijſdemque repræſeutare res ipſas a quibus emanant. Peripatetici uero una cum Ariſtotele [n] credunt ab his, quæ aſpectui ſubijciuntur,ſimulacra ſi- ne materia ferri,quæ primo afficiant aerem, deinde per hũc oculos. Empedocles uiſionem ac ceptam refert aliquando igni,qui ex oculis,quaſi ex laterna lumen,effunditur; aliquando cor puſculis,quæ à rebus ſpectabilibus remiſſa accipiuntur in oculis.

g Euclid. in li. de cõpo. ſpeculorũ.
h Gal. 7. li. de plac. c. 7
i In Timęo
k Septimo li. d placit. c. 5. & 1. li. progn. 23.
l Gale. 7. li. de plac. c. 7
m Ibidem.
n Secundo li. de anim. 73. & 3. de anima. tex. 65.
o Ariſto. in li. de ſenſu. c. 2.

Quanuis autem variæ ſunt veterum Philoſophorum ſeutentiæ de ratione uidendi, omnes tamen ad emiſſionem uel acceptionem reducuntur; neceſſe enim eſt alterutro modo res cer- nantur,quod ſcilicet vel emittatur vel accipiatur aliquid ab oculis. Non poſſum mirari ſatis ineptiam eorum,qui fruſtra operam conterunt, dum inter ſe conciliare nituntur contraria- rum opinionum auctores, qui prorſus voluerunt inter ſe diſſidere; ſed magis adhuc mibi vi- dentur ridiculi, qui vtroque modo ſimul ſentiri credunt,quæ aſpectui ſubiiciuntur, per emiſ- ſionem quidem quod ſpiritus è communi ſeuſu ad pupillam ferantur, & ita emittantur è ce- rebro: per acceptiouem vero imaginum quæ a rebus ſub aſpectum cadentibus fluentes in ocu H lis ſignantur; neque intelligunt ſpiritus,qui oculis à cerebro diſtribuuntur, non emitti, cum retineantur in corpore, ita vt res ad ſolam acceptionem reuertatur. Reliquum eſt,quando- quidem alteruter modus cernendi neceſſarius eſt,ut diſſeramus, uter debeat probabilior iu- dicari. Qua in re non tam auctoritatum momenta quæremus quam rationem; quod diffici- le eſt, cum paria penè in vtramque partem inueniantur; enitar tamen elicere,atque exprime re, vtra veriſimilior ſit,tauquam vnus è multis,qui probabilia coniectura ſequor; quod omni- no affirmem,vix habeo.

In hac autem controuerſia mihi maxime vteudum videtur Socratica illa conſuetudine du- bitandi de rebus nulla confirmatione adhibita. Tot enim occurrunt, quæ conturbant,vt non mirum ſit,ſi veteres Philoſophi de modo videndi adeo inter ſe diſſeuſerunt. Sed cum emiſſio, quam acceptio alia,atque alia ratione proponatur ab his qui illam introducunt, omnium opi niones æſtimabimus,diutius tamen cum Ariſtotele, Platone, & Galeno commorabimur. Lin- quemus Empedoclem, cuius inconſtantia ferri non poteſt; primo autem diſputabimus cum his qui emiſſionem probant, deinde cum his qui acceptionem.

Digitized by Google

A Veniant primo in medium Stoici, qni dixerunt per aerem quaſi per baculum ſentiri quæ a-
ſpectantur; hi ſatis à Galeno a confutantur, quod per baculum ſentiri poſſint quæ renitũtur, a 7.li.de pla
non colores & ea quæ ſub aſpectum veniunt. Sequuntur Mathematici, quibus placet radios cit.c.7.
ab oculis ferri ad ea quæ ſpectantur, ita vt radij acuta pars oculum, baſis rem ipſam cernendã
attingat. Coguntur autem fateri huiuſmodi radios corporeos eſſe, cum moueantur; nihil enim
mouetur, niſi corpus; quamobrem incidunt in eaſdem ſalebras, in quas Democritus, Leucip-
pns, & Epicurus, quos diximus velle à rebus quæ ſpectantur, corpuſcula fluere ad oculos. Ea-
dem fere argumenta valent contra vtroſque, quamobrem cum vtriſque ſimul pugnabimus.
Primum ergo ſi radij, qui ab oculis funduntur, corporei ſunt, oculi non tantum abſumerentur,
ſed celeriter quoque abſumerentur, etiam ſi nihil eſſent, niſi ſpiritus; læderentur præterea res
ſpectabiles eorundem radiorum ictu. Quod ſi contra, ea quæ à rebus ſpectabilibus emanant,
corpuſcula ſint, illæ ſimiliter abſumentur, & ipſum quoque cęlum cum ſpectetur, & ſimul læ-
dentur oculi verberati ab ipſis corpuſculis cum accipiuntur, præterquam quod neceſſe erit fa
teri ſine corporeos radios ab oculis manantes, ſiue corpuſcula fluentia à rebus aſpectui ſubie-
ctis, penetrare in corpora, & cum ſtatim cernantur, quæ inſpiciuntur, motum hunc velociorẽ
eſſe motu cęli diurno, quem Ariſtoteles b omnium motuum eſſe velociſſimum probat. Huc ac- b 8.l.phyſi.
cedit quod cum eodem tempore cernantur propinqua, & remota, ſequetur, vt æquali tempo- multis ratio
B re ab eadem vi per inæqnale interuallum aliquid moueatur. Neque licebit cernere niſi aere nibus.
tranquillo, cum à ventis ac procellis diſijciantur ac diſſipentur corpuſcula hinc vel inde com
meantia; quod ſi duo è regione ſe intueantur, corpuſcula quæ vltro, citroque ferentur, ſe mu-
tuo impedient, neque poterit alterum alter diſcernere. His igitur argumentis pariter vrgẽtur
qni corporeum aliquid vel emitti vel accipi arbitrantur. Seorſum verò accuſatur Democri- c Ariſt. in li.
tus c quod exiſtimauit viſionem conſiſtere in apparitione imaginum, neque cognouit eaſdem, de ſenſ. c. 2
quamuis appareant, non propterea cerni veluti in ſpeculo, ſed neceſſariam eſſe facultatem vi-
dendi, quæ impreſſas imagines compræhendat.

Plato d his difficultatibus inductus alterã viam excogitauit, exiſtimauit enim oculorum tu- d Plato ĩ Ti
nicis quaſi laterna ignem includi, non qnidem carbonem, aut flammam, quæ duo genera ignis mæo.
poſuit; ſed lucem, quam tertium addidit; voluit autem hanc ab oculis exeuntem miſceri cum
proximo aere modo luminoſus ſit. Nam ſi offunderetur tenebris, lucem extingueret ab oculis
exeuntem, quæ ipſum alioquin, vbi luminoſus ſit, ita afficit, vt accipere poſſit ſpectabilium re-
rum imagines, & eaſdem oculis impertire, ita vt excitent earum rerum, quæ cernuntur, imagi-
nes, quas inſitas reperiunt, atque hoc pacto credidit ea cerni, quæ ſub aſpectum cadunt. Hæc
C Platonis ſententia duo ſumit, ideas nimirum inſitas, & ignem ab oculis exeuntem. Omitte-
mus ideas, quas Ariſtoteles e non ſolum labeſactauit, ſed funditus etiam ſubſtulit. Agemus e 7. & 12. li.
de emiſſione lucis, ſeu ignis, quem Plato iudicauit in oculis verſari, quoniã vbi fricantur, ſplen metaphyſ. 2
dent; negat f Ariſtoteles in oculis contineri ignem, additque etiam ſi contineatur non exire, ſi lib. ethic. 1.
exeat non miſceri, neqne confundi cum aere, & tandem, licet hæc omnia concederentur, non lib. poſterio
poſſe per eius ignis emiſſionem compræhendi, quæ ſpectantur. Primo igitur in oculis non con rum.
tineri ignem Ariſt. g ſic probat; ſi oculi ſecentur, nõ effunditur ignis, ſed humor aquoſus; quod f In lib. de
ſi cum fricantur vehementius ſplendeant, id non proficiſcitur ab igne, ſed à læuitate, quam ha ſenſu c. 2.
bent oculi, ſi quidem videmus corpora læuia, cum perfricantur fulgorem ac nitorem quẽdam g In lib de
præſeferre. Quod verò ſi ignis adſit in ocnlis, nequeat exire, docet eo argumẽto, quod cornea ſenſu c. 2.
tunica retinere ipſum poteſt, non ſecus ac laterna quæ fulgorem quendam reddit, non tñ pati
tur ignem exhalare: lucem, ẽtſi exeat, miſceri non poſſe cum aere, firmat ea ratione, ꝙ permix
tio ſit corporũ duntaxat, lux aũt non ſit ſubſtantia corporea, ſed qualitas quędã, ita vt nõ poſ
ſit cũ aere miſceri. Arcte ẽt adſtringit non poſſe in tenebris extingui lucẽ ab ocnlis exeuntẽ,
D cũ hæ non ſint frigidæ, & humidæ, aut contrariæ igni, & luci, q̃ in valde frigidis, vt in aqua, &
glacie verſari conſtat. Quamobrẽ deberet ignis ex oculis exiens cnm non extinguatur, & in te
nebris conſpici, & efficere vt alia conſpicerentur, quod cum non contingat, par eſt nullũ ignẽ
aut ex oculis emitti, aut cũ aere confundi. Sed eſto, adſit ignis in oculis, exeat, confundatur cũ
aere luminoſo, non propterea ob eius emiſſionem ſentientur, quę ſub aſpectũ cadunt: nã quid
põt dici peruerſius, q̃ exignũ ignẽ cum aere penè immenſo miſceri, ita vt vſque ad cęlũ ferat?
neq. abſimile eſt hoc figmentũ cõmentitiæ illi Stoicorũ guttæ, q̃ tota cũ toto mari admiſcetur.

Sed ſatis de Platone; pergamus ad Galenum h qui magnam vim ſpirituum, oculis à cerebro h 7. lib. de
per neruos molliſſimos ac peruios diſtribui tradidit, id quod pluribus argumentis confirmat; plac. c. 5.
nam præter neruos euidenter perforatos, qui præbent vim canalis, clanſo vno oculo alterius
pupilla dilatatur: diſtenditur. n. à multitudine ſpirituum ad ipſam concurrentium: obuerſatur
ſæpe in oculis eorum qui in tenebris expergiſcuntur quidam fulgor, qui in ipſis ſpiritibus con
ſiſtit, ſunt enim ſplendidiſſimi. Fulgent in tenebris quarundam belluarum oculi, vt felium, ac
leonum, quod ſimiliter ſpiritnum ſplendori tribnit; laborant oculi, ſi ſplendida aut alba, vel
etiam minuta diutius intueantur; quoniam abſumuntur ſpiritus, qui ex ipſis exeunt. Ab oculis
intuentibus non ſolum emanant ſpiritus, ſed vbi male affecti ſint, etiam vapores; i mulier, i Ariſt. in li.
dum menſtrua fluunt, ſpeculum inficit, in quo ſe intuetur. de inſomn. c. 2.

Lurida

Digitized by Google

a Luc. 4. li.

Luxida a *præterea* (inquit Lucretius) *fiunt quacunque tuentur* E
» *Arquati, quia luroris de corpore eorum*
» *Semina multa fluunt ſimulacris obuia rerum;*
» *Multaque ſunt oculis in eorum deniq; mixta,*
» *Qua contage ſua palloribus omnia pingunt.*

b Gal. 7. li. de placit. c. 4. & c. 5.

c Auerr. 1. com. lib. de ſenſu.

d 1. lib. de ſymp. cau. c. 2. & 7. li. de placit. c. 7.

His & talibus adductus b Gal. opinatur ex oculis diffundi ſpiritus in aerẽ perinde, ac ſplendor ſolis; aerem verò cum ipſo confuſum tale inſtrumentum reddi oculo, quale neruus eſt cerebro, vt autem id per hunc ſentit, quæ imum pedem attingunt, ita oculum per aerem iunctum, neque abſurdum putat aerem poscere animatum, & videntem. Sequuntur Galenum eadem incommoda, quæ Platonem, & eo etiam grauiora, quo abſurdior eſt eius opinio; miratur c Auerroes Galenum in eum errorem fuiſſe delapſum, vt pro nihilo putauerit inducere aerem animatum, & idcirco præditum inſtrumentis. Quæret quis à Galeno, num ſpiritus exeuntes redeant ad oculum, an remaneant in aere; ſi redeunt, neceſſe eſt repellantur à ſolidioribus corporibus, & ideo ſub aſpectum cadere ea duntaxat quæ ſolida ſunt; ſi non redeunt, videndi munus non eſt oculorum. Quorſum igitur adeo artificioſa ipſorũ fabricatio? ſatis enim fuiſſent nerui perforati, qui ſpiritum à cerebro emanantem aeri impertirent. Quo pacto item d docuit humorẽ F cryſtallo idem affici à luce, & coloribus, ita vt interdum cęgatur, interdum ſoluatur, interdum recreetur, quod minime eueniret ſi oculus tantum emitteret, & nihil acciperet ab his quæ ſpectantur; huc accedit, quod cęleſtia corpora ſuprema quæ intuemur, non poſſunt per ſolum aerem cerni, ſed neceſſe eſt per alia inferiora corpora ſimiliter cęleſtia cernantur; quare cogetur fateri Galenus cęlum non ſecus atque aerem oculo ſeruire, vt inſtrumentum videndi: at, nonne etiam miſera erit conditio aeris ſentientis, qui à variarum rerum incurſione, vt a ventis, & procellis lacerabitur. Valent poſtremo contra Galenum illa omnia argumenta, quibus probatur opinio Ariſtotelis, contra quam etiam adducuntur ea, quibus Galeni ſententiam confirmauimus.

e Ariſt. 1. topic. c. 12.

f Gal. 7. lib. de plac. ca. 5. & 7.

g cap. 2.

h tex. 73.

i 3. meteor. & 31. proble. uariis lo. 15

Perpendamus igitur opinionem Ariſtotelis, qui reiecta emiſſione ignis viſionem tribuit acceptioni, quod ſcilicet, à rebus ſub aſpectum cadentibus obrepant in oculũ imagines ſiue materia. Veriſimile eſt autem, e ipſum adduci hac ratione quod ea quæ ſub cæteros ſenſus cadunt, tunc percipiuntur, cum transferuntur imagines ad ipſorum inſtrumenta: ex quo colligi poteſt ab oculis quoque accipi ſimulacra eorum, quæ intuentur; maxime tamen vexatur f Ariſtoteles a ſcholis medicorum, ac primo quod ſibimet controuerſus ſit, cum in libro de g ſenſu, & in ſecundo libro de h anima tradat oculos accipere, i alibi verò velit, aut emittere, aut ni- G hil referre accipiant ne, an remittant. Præterea ſi oculi accipiant, & non emittant, diſcernent ſolummodo colores, non figuram, non magnitudinem, non interuallum, non ſitum. Illud verò quod accipient, non poteſt eſſe ſubſtantia, quoniam hæc ſub ſenſum minime cadit; non accidens, quoniam hoc non mutat ſubiectum; ergo nihil erit. at quorſum etiam aſpiciuntur, quæ videnda ſunt, ſi res ipſæ per ſe ſuas imagines transferunt ad oculos? quo pacto item poterunt imagines rem repræſentare, cum non permaneant integræ, ſed infringantur a cornea tunica, & ab humore aquoſo? quo pacto item oculus cum coloratus ſit, accipiet colores? nihil enim accipit, niſi expers ſit eius quod accipitur: quid denique laborat oculus in cernendo, ſi tãtum accipit & nihil emittit? Præter hæc argumenta, quibus medici conuellere nituntur ſententiam Ariſtotelis, ſunt quæſtiones complures, quæ difficiles ſolutu videntur, vtramuis opinionem ſequaris; vt cur, cum duobus oculis eadem res cernatur, non apparent duæ? cur vero videntur duæ, ſi oculo digitus ſubijciatur? tum qua ratione duo contraria ſimul ab oculis accipi poſſunt ut color albus, & niger? cur quæ longius diſtant appareãt minora? cur cernere nequeamus, aut ea quæ à tergo ſunt, aut oculis clauſis? quoniã ſi ſic effluunt lachrymæ quę craſſiores ſunt, poſſunt & exire ſpiritus, & ingredi ſpecies ſine materia. cur denique quidam melius diſcernãt quæ longius diſtant, quidam contra quæ prope ſunt? hęc quæ in vtramque partem adducun- H tur, ſi quanti momenti ſunt, & an ſolui poſſint, ſigillatim perpendamus, vtrum tenendum ſit, quando alterutrum tenere neceſſe eſt, intelligemus.

Contra Platonem probat Ariſtoteles non eſſe ignem in oculis, cum aquoſo humore contineantur; perfacile autem eſt illi reſpondere, cum huiuſmodi humore verſari ignem, hoc eſt lucem, & ſpiritus animales ſplendidos; reſiſtit enim lux aquæ, neque ab ea extinguitur, neque retinetur a cornea in oculo, ſicuti neque in laterna, ita vt non edat extra ſplendorem; nihil etiam prohibet lucem ex oculo egreſſam cum aere miſceri, hoc eſt coniungi, non quo hæc vera permixtio ſit, nam hæc rarum eſt corporum, & proprie elementorum, ex quibus inferiora hæc omnia componuntur; à tenebris vero dicitur extingui lux exiens ex oculis, quod nullam habeat vim per ſe in ipſis, niſi iungatur cum aere luminoſo. Verum minime credibile eſt, à tam pauco ſpiritu immenſum pene aerem illuſtrari, ita vt eius vis vſque ad cælum perueniat; quare neceſſe eſt, vel hoc argumento concidat opinio Platonis, tenendumque ſit ab oculis non ſecus quam ab aliis ſenſuum inſtrumentis ſpeciem accipi eorum quæ ſentiuntur, quo Ariſtotelis ſententiam confirmari diximus. Quæ verò

con-

Google

A contra Galenum afferuntur argumenta, longe validiora ſunt, ita vt non videantur poſſe diſſolui; introducere enim aerem videntem, animatum, præditum inſtrumentis ac partibus multiformibus, ſimiliter & cælum, tam abſurdum eſt, quam quod maxime; etſi Galeno videatur tolerabile, cum eumdem vſum præbere ipſum dicat oculo, quem neruus cerebro in comprænhendendo; quod non poteſt fieri niſi vt hic, ita etiam ille ponatur ſentiens, animatus, multiformis; neque illud etiam videtur poſſe ſolui, quod de ſpiritu obijcitur ab oculis emiſſo, qui ſi reuertatur, repelletur neceſſario a ſolidis corporibus, & hæc tantum cernentur; ſi non reuertatur, viſio nõ erit oculorum, & fruſtra erit artificioſa ipſorum ſtructura, cum ſatis emitti ſpiritus à neruo poſſit ad aerem illuſtrandum. Illud etiam grauiſſimum eſt, quod cum oculus emittat, & non accipiat, non poterit affici à luce, à colore albo, aut nigro, aut recreari a viridi, & cęruleo, quemadmodum ipſe poſuit: dolendum denique erit vicem acris, ſi ſentiat, cum tam multarum rerum incurſione vexetur. Hæ rationes adeò validæ ſunt, vt me cogant à Platonis, & Galeni opinione deſciſcere. Sed ſcrutemur, an illę quæ adductæ ſunt contra Ariſtotelem dilui poſſint.

Valere contra Ariſtotelem diximus primum rationes quas medici colligunt ad confirmandam opinionem Galeni, ferè autem eò redeunt, vt ſpiritus copioſus & in oculis verſetur, & ex
B ipſis etiam exeat: quod etſi concedatur, non propterea infirmat Ariſtotelis ſententiam de acceptione imaginum in oculis: præterea quanuis retineantur intus, cum accipiuntur externarum rerum imagines, non propterea non abſumuntur in cernendo, hoc eſt in indicando ea, quæ ſub aſpectum cadunt, cum illi etiam abſumantur, qui reſident in cerebro, dũ animus intẽtus eſt ad aliquid cogitandum vel agẽdum; quo fit vt langueſcat, ſi diu intentus habeatur; ſed perpendamus argumenta quæ propriè contra Ariſtotelem afferebantur. Aduerſatur ſibi, cum nunc acceptioni, nunc emiſſioni tribuat aſpectum, aliquando etiam dicat nihil intereſſe, vtrouis modo oculi cernant. Liceret nobis defenſionem Ariſtotelis prætermittere, & nihilominus eius ſententiam tueri; perfacilis tamen, & expedita defenſio eſt, cum in libro de ſenſu, & de anima ſcribat, quid verè de aſpectu ſẽtiat, alibi communem opinionem ſequatur; quoniam ad id quod agebatur nihil referebat, emittant ne, an accipiant oculi, cum vident. De figura verò, magnitudine, interuallo, ſitu dicendum eſt, repræſentari oculis per ſpiritus, & una cum proprijs formis rerum ſpectabilium comprænhendi communes; proprie aut interuallum voluit Alexander in libro de anima, indicari ex eo quod res ſpectabiles magis autem minus diſtinctæ ſe oſtendunt. Quæ propinqua ſunt, apparent magis diſtincta, ſed minus quæ remota. Pictores, cum res propinquas apparere volunt, coloribus vtuntur magis apparentibus; minus cum di-
C ſtantes: & hoc pacto decipiunt oculos. Eadem ratio eſt ſoni diſtãtis, aut propinqui; Ille inquit Alex. iudicatur propinquus, qui vehementior apparet; ille remotus, qui remiſſior, ita vt eadem vis inter capedinis menſuram ſoni intentione, & remiſſione dijudicet. Cum quæritur id quod accipitur ab oculis, ſuba ne ſit an accidens? reſpondendum eſt eſſe accidens, hoc eſt qualitatẽ quamdam, quæ nõ mutat locum ſed multiplicatur in aere, & per aerẽ in oculis. Neq; obſtat ẽt, ſi res accipiãtur ab oculo, quo minus neceſſarius ſit obtutus, vt oculi collocẽtur è regione rerũ quæ cernendæ ſunt. poſſunt, quæ [a] audiuntur vndiq; audiri, ſed nihil cernitur, niſi quod è regione poſitum eſt; propterea ẽt non cernuntur, quæ à tergo ſunt, quãuis ſpecies ſuas proferãt. a Gal 10. de vſu par. c 8
Opus verò eſt ad aſpectum oculis apertis; ꝙ per palpebras nequeant ſpecies rerũ ſpectabiliũ penetrare, quæ palpebræ opacæ ſunt, ſicuti per humorẽ aquoſum, & corneã tunicam, quæ peruiæ. Pars verò oculi quæ colorum ſpecies accipit, eſt humor cryſtalloides, qui minime coloratus eſt, ꝙ non euenit vuæ tunicæ, quæ neq; colorum eſt expers, neq; eoſdem accipit. Laborant oculi dum cernunt, quoniam abſumuntur ſpiritus qui præbent facultatem cernendi, neque.n. ſentire ita eſt pati, vt nõ ſit ẽt agere, & vt perceptio nõ dicatur actio ẽt ab [b] Ariſt. qui auditum agere dicit cum audit. numerantur etiã à [c] Gal. in actionibus ſingulorum ſenſuum perceptiones. Superſunt aliæ quæſtiones, quas, acceptionem defendentes, diluere conabimur. Ergo cũ b 2. lib. de anima tex. 138.
D quæritur, duo cum ſint oculi, cur rem eſſe vnam iudicent, reſpondemus eiuſdem rei imaginem c In lib. de ab vtroque oculo repræſentari ſimul ſenſui communi, qui cum ſimul per vtrumque oculum ipſam accipiat, vnam dijudicat. Vbi verò alter oculus diſtorqueatur, nõ repræſentatur ſimul iuncta eiuſdem rei imago ſenſui cõmuni ab vtroque oculo; idcirco duæ pro vna iudicantur; Quod Lucretius quarto libro lucide expreſſit. ſymp. diff. c. 3.

At ſi forte oculo manus vni ſubdita ſubter,
" *Preſſit eum quodam ſenſu, fit vt videantur,*
" *Omnia quæ tuimur, fieri tum bina tuendo;*
" *Bina lucernarum flagrantia lumina flammis,*
" *Binaq; per totas ædes geminare ſupellex,*
" *Et duplices hominum facies, & corpora bina.*

Quod ſi contraria ſimul ſub aſpectũ cadant, cũ accipiãtur ſpecies, & nõ res corporeæ, nullũ eſt incõmodum ſi ſimul in oculo verſentur: nam ſic etiam contraria comprænhenduntur à ſenſu interiori, & ſeruantur à memoria, vt docuit [d] Alexander, per ſpecies; in acre verò contrariæ d 3. li. natural. quæſt.

imagines

imagines non dominantur, ſed hoſpites[a] ſunt, ita ut nihil ſit incommodum, ſi per ipſum contrariæ tranſeant. E Porrò, quæ longius diſtant minora cernuntur, quod ſpecies, quanto longius eſt interuallum, tanto magis debilitentur, ita ut tandem ex toto euaneſcant: Langueſcit primo figura, tum magnitudo, poſtremo color. Reſtat vt rationem reddamus, cur alii melius diſcernãt quæ longius, alii quæ proprius abſunt; atque hi minimas differentias diiudicent, quod illis non contingit. Profectò ſi Galenum[b] ſequi velimus, non difficile eſt reſpondere; ſtatuit, enim ſpiritus ab oculis emiſſos, aliis multos & craſſos eſſe, aliis paucos, & tenues; quibus craſſi ſunt quemadmodum ſenes, bene cernunt quæ diſtant, quod ſpititus, qui alioquin craſſi erant, in lõgiori interuallo extenuentur, ita vt reddant aerem idoneum ad cernendum: quod non euenit tenuioribus ſpiritibus, cum in ſpacio interiecto abſumantur, quamuis in loco propinquo plurimum valeant, ita vt præbeant facultatem dijudicandæ cuiuſcunque differentiæ, quantumuis exiguæ. Pro Ariſtotele uero quæſtioni ſatisfacere poſſumus, ſtatuentes ſpiritus verſari in oculis, quod ille non negauit, eoſque in aliis tenues eſſe, in aliis craſſos, cum ad aſpiciendum concurrat facultas, quæ in ſpiritibus tanquam in ſubiecto proprio reſidet; abſumuntur hi magis, cum percipienda eſt imago rei diſtãtis, quam ſit propinquæ, cum illa minorem vim habeat, & minus ſignetur atque imprimatur. Spiritus tenues facile diſſipantur & ideo parum valent in rebus diſcernendis; poſſunt tamen acrius diſcernere minimas res, vbi propinquæ ſint, quod F ipſarum ſpecies altius imprimantur; contra craſſi ſpiritus renituntur in aſpectu rerum diſtantium, neque ita diſſipantur; hebetem tamen cernendi vim habent, & ideo minimas differentias rerum, quæ propius abſunt, nequeũt iudicare. Quanquam Ariſtoteles[c] aſpectum minimarum differentiarum acceptum refert partim paucitati humoris, partim tenuitati, leuitati, & cãdoti tunicæ corneæ ſcilicet, facultatem verò diſcernendi ea quæ longius abſunt, ſitui oculorũ. Qui magis conditi ſunt acrius perſpiciunt, quæ diſtant; ex puteo, ex foueis diſcernuntur aſtra; ſpecies[d] enim rerum quæ ſub aſpectum cadunt, ſic minus diffuſæ, & magis in vnum coactæ accipiuntur, quam ubi oculi prominent, qui ob contrariam cauſam, quod ſcilicet ſpecies diſſipentur, minus diſcernunt, quæ longius abſunt. Homo autem ſi cum cæteris animalibus cõparet, acrius cernit minimas differẽtias, quod magis puros oculos habeat, & cũ mẽbrana tenuiore, vt ex Ariſtotele[e] colligitur: diſtantiã tamen magis cernuntur, à quibuſdam aliis animalibus, vt ab[f] aquilis, & lince. Sed ſatis de facultate, inſtrumento, obiecto, medio & ratione cernendi, pergamus ad res ſecundum naturam, quas in oculis conſeruare inſtituimus.

a Themiſt. 3. li. de ani. 17.
b Primo li. de lympt. cauſ. c. 2.
c Quinto libro d' gen. an. c. 1.
d Ariſto. 5. lib. de gen. an c. 1.
e Quinto libro de gen. an. c. 1. & 2.
f Gale. 1. li. de tu. vale. c. 5. & Ariſ. 1. li. de gen. & interit. tex. 86.

De rebus ſecundum naturam ad oculos attinentibus. *Cap. V.* G

SVmanus initium à ſanitate, quam primo explicabimus, perſequentes vnamquamq; eius ſpeciem, & differentiam; deinde aggrediemur ad cauſas, & effecta; attenditur hæc in oculis, & per conſenſum, & per eſſentiam, ſpectat conſenſus ad facultatem, quæ à cerebro per neruos traducitur. Si oculi ſani eſſe debent, neceſſe eſt bene affectum ſit cerebrum, vt ſpiritum multum & habeat, & impertire poſſit; bene item affecti ſint nerui per quos ille tranſire ad oculum debet, adeo vt ſanitas oculorum per conſenſum proficiſcatur a ſanitate per eſſentiam cerebri, & neruorum: ea vero quæ in oculis per eſſentiam attenditur, ad materiam, & formam attinet. Materia conſiſtit in partibus ſimplicibus, ex quibus conſtare oculum diximus; harum ſanitas temperatione continetur, non quidem media, ſed quæ frigore, & humore excedat: retinet enim teſte[g] Ariſtoteles naturam cerebri, quod frigidiſſimũ, & humidiſsimum eſt; voluit etiam[h] Galenus in oculo plurimum ex ſubſtantia cerebri contineri, cum copia ſpirituum. In ſuperioribus etiam demõſtratum eſt oculum aquoſum eſſe, & ideo frigidum, & humidum, & non igneum; adeo autem quidam exiſtimarunt humidum oculum, vt de eius magnitudine coniecturam fecerint humoris in toto corpore redundantis, quamuis Galenus[i] velit eum indicium eſſe humoris duntaxat ipſorum oculorum. Materia igitur oculorum tunc ſana dicitur, cum retinet debitam temperationem, hoc eſt frigidam, & humidam, nõ H tamen valde talem; nam magnus exceſſus morbus eſt, & non amplius ſanitas, quam nunc tractamus, cum euidenter viſioni officiat. Formæ ſanitas ſimiliter moderationem declarat, in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero ſitu, & ſimul etiam vnitatem, quæ materiæ quoque communis eſt. Cæterum ſanitas, vt ſæpe dictum eſt, latius patet, cum quædam perfectiſſima ſit, quædam perfecta, quædam imperfecta, ſiue ad conſenſum reſpicias cerebri, & neruorum, ſiue ad eſſentiam in materia & forma conſiſtentẽ. Sed cum ſanitas in vniuerſum definiatur compoſitio corporis ſecundum naturam actionem efficiens, proprie oculi ſanitas dicenda eſt, quæ viſionem facit ſecundum naturam: reſpondent huius differentiæ differentiis ſanitatis: perfectiſſima viſio ſequitur perfectiſſimam ſanitatem, perfecta perfectam, ſicuti imperfecta imperfectam. Verum vt ad ſentiendum in vniuerſum, præter facultatem & inſtrumentem, concurrit obiectum, quod ſentiri debet, & medium, per quod ſentiendum eſt: ita etiam ad videndum, quæuis ſanitatis differẽtia in oculis ſimilẽ efficit differẽtiã viſionis, vbi alia cõcurrãt quę requirũt. Linquamus ſanitatẽ; pergamus ad alia, quæ cõſeruanda ſunt in oculis, & primo ad cauſas.

Cauſæ ſanitatis, ſiue per conſenſum ſiue per eſſentiam ut aliarum partium, ita etiam oculorum

g Secundo lib. de gen. an. ca. 4.
h Gal 7. de Placitis Hip. & Plato. c. 5.
i Secundo li. de temp. c. 6.

A rum vel internæ ſunt,vel externæ.Conſiſtunt internæ cauſæ in facultatibus noſtrũ corpus gubernantibus;eæ autem ſanitate nituntur; valent enim facultates noſtri corporis, cum ſanum eſt;id quod reciprocatur: nam cum illæ valẽt,hoc quoque ſanum eſt; conſeruantur igitur vna cum ſanitate internæ cauſæ.Externæ aut iam præterierunt, veluti quæ ægrotantem ſanarunt, & idcirco ſecerunt ſanitatem,aut præſentia ſunt,veluti opera, & inſtrumẽta neceſſaria ad bonam valetudinem retinendam,quæ ſuo loco docebimus.

Effecta ſanitatis oculorum vel actiones ſunt,vel qualitates,vel retenta, & expulſa; de quibus omnibus ſeorſum agendum nobis eſt:actiones ſunt viſio ſimul,& tactio;neque enim ſeparatur hæc ab illa:deinde motus voluntarius.Omittemus nunc tactionem,& motum, de quorũ inſtrumentis ſeparatim in ſequentibus agemus;perſequemur viſionem, quæ propria eſt actio oculi,alia in alijs;neque [a] enim omnes pariter cernunt,ſed variè,vt perfectiſſime, perfecte,& imperfectè;qui perfectiſſimè [b] cernunt,proſpiciunt,quæ longè diſtant;diſcernũt minimas differentias,in quo ſenſus præſtantia conſiſtit;ſuſtinent diuturnum aſpectum, & minus offenduntur à validis obiectis,vt à luce,& candore; id quod paulo minus faciunt, qui perfecte vident; ſed eos qui imperfectè,vna vel plures ex propoſitis rebus deficiunt, cum autem non uideant, quæ longius abſunt,aut non diſcernant quæ exigua,aut non ſuſtineant valida obiecta, aut non poſſint diu permanere in ſuo munere,aut etiam pluribus ex his modis deſint officio ſuo, leui-

B ter tamen;nam grauior viſionis offenſa non pertinet ad ſanitatem,ſed ad morbum,& ſymptoma eſt,perinde ac cæcitas,& viſio deprauata:quæ tractabimus in opere de curatione membratim;nunc ad ſanitatem imperfectam refertur viſio imperfecta, hoc eſt aliquo dictorum modorum debilitata ad ſanitatem imperfectam, & quæuis ſpecies debilitatis ad ſuam ſpeciem imperfectæ ſanitatis,ſiue per conſenſum ſiue per eſſentiam. Quæ diſtant,minus cernuntur, quòd oculi imperfectè ſani ſint,vel per conſenſum, [c] quod paucos & tenues ſpiritus accipiant, vel per eſſentiam,& ob [d] ſitum nimis prominentem;paruæ differentiæ minus exquiſitè percipiuntur,vbi oculi per conſenſum craſſiores ſpiritus accipiant, per eſſentiam corneam tunicam habeant denſiorem,quàm conueniat,& humorem impurum;nam per humorem purum,& lenem tunicam cernuntur exiguæ res,perinde atque in panno albo quæuis macula quantumuis parua;id quod pertinet ad caua,& parua foramina, & ad temperationem quæ à debita moderatione recedat.Senes [e] minus acrius cernũt,quod cornea tunica denſior ſit, & rugas cõtrahat, vt reliqua cutis;quod ſi acciperent [f] oculum iuuenis,cernerent vt iuuenis:non permittit ſiccitas acrius res perſpici ob denſitatem,ſicut nimia humorum copia ob impuritatem. Valida obiecta non feruntur,vbi inopia ſit ſpirituum, & raritas ſubſtantiæ, diſſoluuntur enim ab eorum ui,quod non ita euenit,vbi multi ſint ſpiritus,& ſubſtantia denſior,quanquam ſic quoque diſ-

C ſoluuntur,vbi maxime ſplendentia aſpiciantur,quẽadmodum Sol. Ad eamdem ſpirituum paucitatem referri poteſt,quod oculi nequeant diu perſeuerare in cernẽdo,quanuis & hoc ad impuritatem humoris referri poſſit,& laxitatem oculi,qui vbi laborant facilè admittũt humores aliunde influentes. Secundum genus effectorum ad qualitates pertinet,potiſſimè autem attendimus in oculis colorem,ſunt autem hominis oculi verſicolores, inquit Ariſtoteles: [g] rediguntur autem ad ternos, [h] quot quot colores in oculis cernuntur, ad cæſium, ad nigrum,ad medium inter vtrunque. Ille qui à latinis appellatur cæſius,græcè nominatur γλαυκός; eſt autem contrarius nigro,cum albedinem quandam præſeferat,non tamen verè albus eſt, cum id non permittat oculi pupilla quæ nigricat;colores autem de quibus loquimur non uerſantur in albo oculi,ſed in nigro,ideò nullus eorum verè poteſt eſſe albus,ſed cęſius ad albedinem uergit, cui contrarius eſt niger,medius inter vtrunque caprinus eſt. Sequitur cæſius color aquoſũ oculi humorem paucum;nam multus oculum opacat,veluti mare aquæ profunditas: exiſtimauit autem Ariſtoteles [i] cæſium colorem proficiſci à cruditate,quẽadmodum canos; quod humor non concoquatur à calore,& ideo tenuis ſit, tenuitas autem humoris ad paucitatem refertur: ex contrario niger oculus,aut multo humore continetur, aut craſſo qui reſpondet multo, me-

D dius,& caprinus color mediocritatem quãdam ſequitur inter humorem multum, & paucum, inter craſſum,& tenuẽ. Quanquam Galenus [k] præter humorem cauſatur in coloribus oculorum copiam vel inopiam ſpirituum,& poſitionem humoris cryſtalloidis: ſpirituum copia illuſtrat,& cæſios reddit oculos,quod vel ex eo patet,quia vbi deſint, quemadmodum in cadauere,aut in eo cui anima deficit, [l] oculi magis nigri ſunt,& tenebricoſi. Cryſtallinus humor quãto magis prominet,tantò magis ſplendet oculus,& cæſius apparet;quãto magis conditus eſt, tanto minus candore illuſtratur:ſi medius ſit inter conditum, & prominentem, cum mediocri copia humoris aquoſi,& ſpirituum, oculus caprinus erit,hoc eſt medius inter album,& nigrũ; quod ſi tria hæc, quæ diximus, humor aquoſus, ſpiritus, & ſitus humoris cryſtalloidis ſimul talia concurrant, qualia facere cæſium oculum diximus, veluti paucitas humoris aquoſi, multitudo ſpirituum, ſitus cryſtalloidis prominens, efficient oculum maxime cæſium, ſicuti maxime nigrum, ſi contraria, vt copia humoris aquoſi, paucitas ſpirituum, ſitus cryſtalloidis conditus. Reddit quidem copia humoris oculum nigrum ſicut inopia cæſium, vt inquit Ariſtoteles:non tamen talis fit ab his cauſis duntaxat, ſed à varietate multitudinis ſpirituum, & ſitus cryſtalloidis. Animaduertit Galenus [m] eos, qui regiones inco-

lunt

a Gal. 1. li. de tu. vale. c. 5.
b Ariſ. 5. de gene. an. c. 1. & 1. cęli. tex. 117.
c Gale. 1. de ſympt. cau. c. 2.
d Ariſ. 5 de gen. an. c. 1.
e Ariſ. 5. de gen. an. c. 5.
f Ariſ. 1. h. de ani. tex. 65.
g 5. libr. de gen. an c. 1. & 20. problem. 11.
h Ariſ. 10. probl. 11. & Gale. de arte medic. c. 26
i Ariſ 5. lib. de ge. c. 1.
k In lib. de art. med. c 26.
l Gale. 4 6. de morb. vulg. 28 & 29.
m 3 3. de mor. vulg. 70.

ſunt ad ſeptentrionem ſpectantes cæſijs oculis eſſe, vt Scythas, Gallos, Germanos; qui ad meridiem nigros, id quod non refert ad humorem, ſed ad calorem internum maiorem vel minorem, ſicuti refertur etiam ab Ariſtotele. [a] Calor internus maior eſt in regione frigida, & ideo ibi ſunt oculi cæſij, minor in calida quod non repellatur ad interiora, ſed in exteriora ſe conferat, ex quo nigri oculi redduntur. Calor internus minor vt minus humorem ſuperantem diſſipat, ita minorem procreat copiam ſpirituum, ita ut fiant oculi nigri: ex contrario, calor internus maior, magis humorem aquoſum abſumit, & maiorem contrahit ſpirituum copiam, ac propterea efficit oculum cæſium, qui color tunc robori tribuendus eſt, & non imbecillitati, ut tribuitur ab Ariſtotele, neque enim tunc ſequitur cruditatem, quam ipſe [b] cauſatur, vbi humor adhuc tenuis eſt, & nondum coctus quemadmodum tenera ætate. Tertium genus effectorum ſequens ſanitatem in oculis, conſiſtit in his quæ expelluntur, eorum ſtructura ea eſt per quam effluere facile poſſint quæ ſuperant, cum ob præſtantiam [c] ſenſus, inſtrumentum debuerit eſſe puriſſimum; quamobrem in eo oſſe, quod ad internum oculi angulum ſitum eſt, inſculptum eſt foramen, [d] quod in nares reſpondet, per quod quæ in oculo redundant, in nares defluunt, atque educuntur; reſidet autem in interno angulo ſubſtantia, [e] quæ ut ſupra, qua de materia oculi dictum eſt, efficit vt quod expellendum eſt, minime moleſtum ſit (quod eueniret ſi extra ex oculo elaberetur) ſed per eiuſmodi foramen feratur in naſum; quod ſi ea ſubſtantia ab imprudenti chirurgo excidatur, vt aliquando euenire ſolet, ſequitur fluxus aſſiduus lachrymarum, quem græci ῥυάδα nominant: at fluunt etiam lachrymæ ab oculis integro angulo ob aliquem affectum animi uel corporis, excutit enim has miſericordia, atque ægritudo animi, ſed calidas, quod humor [f] coctus ſit; effluunt autem lachrymæ frigidę ubi crudus, quemadmodum accidit, cum nimis redundat ob affectum aliquem corporis veluti ob frigus, tunc natura cogitur per oculos euidenter ipſum educere, exit autem tenuis dum crudus eſt, cum concoquitur paulatim craſceſcit, & palpebris inhæret. Hęc mihi dicēda videbātut de his quę abſolute de oculis ſanis cognoſcenda erant.

a Ariſt. lib. 14. proble. 14.

b Ariſt. 5 libro de gen. an. c. 1.

c Gale. 1. li. de tu. vale. c. 13.

d Gal. li. 10 de vſu par. c. 11

e Gal. 10 libro de vſu p. c. 11.

f Ariſt. 31. proble 24.

E F

De his quæ cognoſcenda ſunt in homine oculis ſanis. Cap. VI.

IN homine autem qui tractatur, hoc eſt in quo conſeruanda eſt oculorum ſanitas, cognoſcere oportet præſentia, præterita, & futura. Omittantur à nobis præterita, vt quæ uel ab homine, & familiaribus referri poſſint, vel coniectura indagari, quemadmodum diximus in cerebro, dicemus de præſentibus, & de futuris. Præſentia ſunt ſanitas, cauſæ, & effecta eiuſdem proxime à nobis enarrata. Ex his effecta, ſiue ſint actiones, ſiue qualitates, ſiue expulſa, ſenſu ipſo depræhenduntur, ita ut in ipſis non oporteat commorari. Cauſæ ſi externæ ſunt, quemadmodum opera & inſtrumenta, ad conſeruandi rationē ſpectant, & ſenſui patent; ſi internæ veluti uires facultatum noſtrum corpus gubernantium, colliguntur partim ex cauſis, ut ex ipſa ſanitate, qua nituntur, partim ex effectis ſecundum naturā, adeo vt ſola ſanitas una cū ſuis differētiis ſuperſit inquirēda; quæ eſt aut per eſſentiā, aut p cōſensū; loquamur primū de ea q̄ p cōſenſum eſt à cerebro, & neruis; latet aūt sēſum, & ideo mēte cōpræhēdi dēt, & primo ex cauſis antegreſſis, hoc eſt ex initijs procreationis, & rōne victus; q̄ vbi fuerint, qualia requiruntur, monſtrant ſanitatē in cerebro, & neruis per eſſentiam, & idcirco in oculis per conſenſum. Accedunt ſigna ſumpta à iuuantibus, & lædentibus; quod ſi ea, quæ cerebro, & neruis proſunt, proſint etiam oculis, & ea quæ illis obſunt, obſint etiam his, monſtrant ſanitatem oculorum per conſenſum, effecta ſimiliter cerebri, & neruorū ſi ſecundum naturam ſe oſtendant, indicio ſunt oculos per conſenſum bene ſe habere. Progrediamur ad ſanitatem per eſſentiam, & primo ad eam, quæ verſatur in materia, deinde ad eam quæ in forma. Materiæ ſanitas proprie conſiſtit in ipſa temperatione, quam ſenſu compræhendere poſſumus, cum tangere oculos liceat, & ita percipere moderationem temperationis, aut exceſſum caloris, uel frigoris, ſicut & duritiem, quæ ſuperantis ſiccitatis eſt index, & mollitudinem quæ humoris. At poteſt mente etiam colligi oculorum temperatio, ex cauſis, à quibus facti vel conſeruati ſunt; monſtrantur enim factam temperationem ſimilem: tum ex ſimilibus quæ proſunt, & contrarijs quæ obſunt, poſtremo ex effectis, & primo ex actionibus, quæ ſunt viſio vna cum ſenſu tangendi, & motus. Indicat acris viſio temperationem moderatam, ſicut hebes immoderatam, leuitas motus calorem, grauitas frigus oſtendit, quanquam [g] acris ſenſus à ſiccitate oritur, ſicut hebes ab humore. Ex ſecundo item genere effectorum hoc eſt ex his, quæ ſub ſenſus cadunt, ſiue propria ſint veluti quæ aſpectu duntaxat percipiuntur, ſiue communia ita vt ſubijciātur pluribus, veluti magnitudo, figura, ſitus. Ex proprijs eſt color qui ſi medius ſit inter cæſium, & nigrum, mediam temperationem demonſtrat, ſi cæſius calidam, vel ſiccam, ſi niget humidam, uel frigidam; quanquam color non tantum ab humore ſed etiam à copia vel inopia ſpirituum, & à ſitu cryſtalloidis humoris (vt ſupra dictum eſt) proficiſcitur. Magnitudo [h] venarum calidos oculos monſtrat, ſicut paruitas frigidos, præſertim vbi vel hæ albidæ fuerint, vel illæ rubræ. Magnitudo oculorum monſtrat (vt quibuſdam placuit) exceſſum humoris in vniuerſo corpore, ſed vt [i] Galenus ait, in oculis duntaxat: paruitas ſignum

g Gal. de arte med. c. 16

h Gale. de arte med. c. 14. & 25.

i 3. li. de tē. pe. c. 6.

G H

eſt

Digitized by Google

A eſt ſiccitatis, quamuis poſſit ſine exceſſu humoris magnitudo ſequi multitudinem materiæ, ſicuti paruitas ſine exceſſu ſiccitatis inopiam, ſed tunc cum vtrauis iungitur & bona conformatio, & actionum robur. Ariſtoteles [a] magis laudat oculos mediocres quam paruos, aut magnos; poreſt & ſitus mõſtrare moderatam temperationẽ; quæ extant, calidiora ſunt, quæ condita, minus calida, vt Galenus [b] tradidit de partibus genitalibus: medius ſitus mediam temperationem indicat. Superſunt expulſa, quæ ſi cocta ſunt vel acria, exceſſum caloris denunciant, ſi cruda, & morſus expertia, frigoris, ſi multa humoris, ſi pauca ſiccitatis; ex ſignis,[c] quæ proxime poſita ſunt, perfacile eſt cõiecturare qualis ſit temperatio oculorum; nam ſi moderata ſit, oculi moderati tanguntur, ſimiles fuerunt cauſæ antegreſſæ, gaudent ſimilibus, læduntur contrarijs, hoc eſt immoderatis, acrius cernunt, mouentur facile, medij ſunt inter cæſios, & nigros, inter magnos, & paruos, tum bene conformati, cum venis mediocriter apparentibus, & mediocriter rubris, medij ſunt inter conditos, & extantes, detrudunt cocta, & quantitate mediocria. Oculi calidi apparent tales tactu, ſequuntur ſimiles cauſas, gaudent ſimilibus, modo non excedant gradum ipſorum, nam ab excedentibus læduntur, non minus quam à contrarijs. Minus acres ſunt in cernendo, poſtulat [d] enim acris ſenſus ſanguinem frigidiorem. Leuiter mouentur, grandiores ſunt (niſi fuerit inopia materiæ) & grandiores venas oſten-

B dunt; excernunt cocta vel, ſi valde calidi ſint, etiam acria. Si frigus in oculis exceſſerit, tanguntur frigidi, præceſſerunt cauſæ ſimiles, gaudent ſimilibus, & genere, & gradu bene cernunt niſi valdè frigus exceſſerit, difficulter mouentur, cum multitudine ſpirituum ſplendent, ſine hac nigricant, parui ſunt, niſi fuerit materię inopia, venæ vix apparent, & minus rubræ ſunt, magis conditi ſunt, quam extent; quæ ab ipſis effluunt, cruda ſunt, & minus acria. Humidiores oculi molliores apparent, cum tractantur humidiores cauſas ſequuntur, gaudent ſimilibus modo gradum non excedant, hebetes ſunt in cernendo, nigri, grandiores, expellunt plurima. Reſtat exceſſus ſiccitatis, qui primo duritiam tangentibus præſefert, originem duxit à cauſis ſiccis; gaudent ſimilibus, modo gradum non excedant; accedit viſio acris, color cæſius, paucitas eorum, quæ expelluntur. Sequitur ſanitas oculorum ad formam attinens, quæ vbi ſecundum naturam fuerit, quod pertinet ad figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem, numerum, ſitum, & vnitatem, partim ſenſu depræhendi poteſt, partim colligitur ex ſignis ſumptis à cauſis, efficientibus ab his quæ proſunt, aut obſunt: ab effectis, indicant enim hæc quemadmodum in materia, ita etiam in forma ſanitatem; eadem enim eſt ratio vtrinſque. Differentiæ ſanitatis oculorum perfectiſſime, perfecte, atque imperfecte, & per conſenſum, & per eſſentiam, aut ſenſu compræhenduntur, aut conijciuntur mente ex ijſdem ſignis, ex quibus ipſa ſanitas aſſumen-

C tibus tamen ſimilem differentiam, vel implicite, & abſcondite, vel patentius, & expeditius vt perfectiſſimi, perfecti, aut imperfecti. De futuris vero præſagiendis quæ ſpectant ad oculos ſanos, ſcire licet, euentum futurum aut ſimilem eſſe præſenti, aut meliorem aut deteriorem. Cauſæ tam internæ quam externæ ſi ſimiles perſeuerabunt, ſimilem euentum denunciabunt, ſi meliores meliorem, ſi deteriores deteriorem. Illum autem caſum proprie oculis impendere ſciendum eſt, ad quem cauſæ tam internæ quam externæ ipſos compellere poſſunt; exempli gratia laxitas oculorum cum multitudine ſanguinis, & pleniore victu futuram inflammationem denunciant. Cum euentu autem ſimul & effecta prædicentur, vt exempli gratia viſio, quæ talis erit, qualem ſequi euentum par eſt. Tempus futuræ mutationis, ſi cauſæ validæ ſunt, breue erit, ſi debiles longum. Via futuri euentus ea præſagienda eſt, quam cauſæ potiſſimum internæ monſtrabunt. Sed hæc quę de prognoſticis oculorum ſanorum dicta ſunt clarius explicabuntur in opere de curatione membratim, ad quod magis pertinet docere euentum, tempus, & viam in vnaquaque parte.

a Ariſt. 1. de hiſt. c. 10.

b 2. lib de ſemi. c. 5.

c Gal. de arte med. a c. 23. ad 27.

d Ariſt. 5. li. de gen. an c. 1.

D

De ratione conſeruanda ſanitatis in oculis.

Caput VII.

EXpoſitis his, quæ & abſolutè, & in homine cognoſcenda erant de oculis conſeruandis, ratio tractanda eſt, qua conſeruentur, ex tribus autem rebus ſecundum naturam, quæ conſeruandæ nobis proponuntur potiſſimum verſabimur in ipſa ſanitate tuenda; nam cauſæ ſi externæ ſunt, non conſeruantur quemadmodum opera, & inſtrumenta, ſed tantum tunc adhibentur, cum res poſtulat, ſi internæ veluti facultates noſtrum corpus gubernantes, cum ipſa ſanitate continentur, ſatis defenduntur vbi illa defenditur. Effecta etiam, cum ipſam ſequantur, neceſſe eſt ſimul cum ea ſeruentur, neque aliud proprium deſiderent niſi quæ imperfecta ſunt, & ab imperfecta ſanitate proficiſcuntur; hæc enim etiam relicta ſanitate qualis eſt, aliquo pacto perfici poſſunt, vt paulo poſt patebit, vbi ſatis de conſeruatione ipſius ſanitatis dixerimus; requirit hæc duo illa opera communia, adiectionem videlicet eorum quæ deſunt, & detractionem eorum quæ ſuperant, & ſimul inſtrumenta quibus hæc fiunt, vt victus rationem, medicamenta, & non nihil etiam chirurgiá, quæ omnia perpendere oportet in vnaquaque ſpecie ac differentia ſanitatis oculorum, vbi prius præcepta cuiuſque communia enarrauerimus.

Itaque communia præcepta ad commune ſubiectum referuntur,quænis enim ſpecies ac dif E
ferentia ſanitatis nunc propoſita ad oculos pertinet, quorum natura, ſiue ad finem, ſiue ad
compoſitionẽ ex materia & forma reſpicias,quid poſcat, oportet ſigillatim intueri.Finis ocu
lorum viſio eſt cum quo neceſſario coniungitut tangendi ſenſus,[a]& præterea, motus volunta-
rius; videndi vtilitas tanta eſt,ut omnibus viribus defendenda ſit, & ab externis, & ab inter-
nis iniuriis. Voco nunc externas iniurias non tela, & ictum, quæ ſine vllo artificio à belluis
etiam vitantur,ſed appulſus frigoris,caloris,venti,fumi,pulueris, & aliorum,à quibus ocuii ve
hementer offendi ſolent.Internæ iniuriæ ad vapores, & humores ſpectant, qui ab alijs parti-
bus ad oculos feruntur;prohibere enim oportet,ne tales verſentur in talibus partibus corpo-
ris,atque ubi verſentur,ut traducantur ad aliam partem, & oculi ita [b] confirmentur, ut eos
admittere non poſſint,quod minime accidit, vbi conſeruentur partes ignobiliores;neq; enim
aut ipſis robur addimus,aut quod influit,ad alias partes deriuamus. Senſus vero tangendi in
oculis admodum acris eſt,& propterea monet,vt ea vitentur,quantum fieri poteſt,quæ ipſum
aliquo pacto irritarent,idque duplici nomine,& ne dolorem excitantes fruſtra hominem tor-
queamus,& ne oculi impleantur,ſicut impleri [c] dolentes partes conſueuerunt; ſi quando me
dicamentis opus eſt, ne frequentet dimittenda in oculos ſint, vtimur [d] quæ diutius manere
poſſint,veluti albo oui,ſucco fenu græci, lacte atque emplaſticis;his palpebras [e] illinimus,ne F
oculos ipſos attingere cogamur;ſi opus eſt fomentis,[f]adhibemus ſpongiam mollem;cauemus
acria, [g] vtimurque metallis vſtis,atque elotis, cauemus oleum, [h] quod licet alias partes le-
niat,fauces tamen & oculos mordet, acetum [i] etiam additum oleo roſa condito quod & au-
ribus,& alijs plerſque partibus ad repellendum accõmodatur, oculis maxime alienum eſt.
Motus oculorum cum aut circumaguntur,aut conijciuntur huc atque illuc, quod maxime ac-
cidit [k] equitantibus,rationem exercitationis, & quietis demonſtrat; quamquam exercentur
oculi etiam ipſo obtutu,& diuturniore, & vehementium ſpectabilium, cuiuſmodi ſunt ſplen-
dida,& alba; quieſcunt cum vel prorſus à videndo, vel ab aſpectu huiuſmodi rerum ſe reci-
piunt. hæc igitur ſunt,quæ in conſeruatione oculorum communiter obſeruantur, à fine: pro-
grediamur ad ea, quæ monſtrantur à compoſitione & primum, quod ad materiam attinet;,
deinde quod ad formã. Ad materiam referuntur primæ, & ſecundæ qualitates; Quod ſpe-
ctat ad primas,hoc eſt ad temperationem, docuimus ſupra [l]oculos conſtare ex aqua, & frigi
dos eſſe atque humidos,veluti cerebrum; conſeruantur autem ſimilibus, hoc eſt frigidis, &
humidis,quæ debent eſſe eiuſdem gradus; nam ſi hæc excederent, illi non poſſent reniti: ſed
vitanda nihilominus ſunt contraria,præſertim quæ ſiccant,maxime enim aliena ſunt, quo no-
mine damnatur [m] ſal,origanum, [n] labor, [o] venus. [p] Ex ſecundis qualitatibus attenditur in G
oculis laxitas quædam ſubſtantiæ, ob quam facile admittit, quæ aliunde influunt, quemad-
modum in cerebro; quam ob rem ea obſeruanda in his quæ [q] ſupra in cerebro diximus ob la-
xitatem ſubſtantiæ.Sequitur forma,quæ conſiſtit in figura,ſuperficie,cauis, magnitudine, nu-
mero,ſitu.Superficies oculorum nihil proprium poſtulat ſicuti nec figura. Caua autem quibus
natura purgare oculos conſueuit, [r] foramina illa ſunt in angulis internis oculorum, naribus
reſpondentia,per quæ exhaurire oportet,ſi quid redũdare in oculis intelligimus,id quod fiet.
ſi acria [s] adhibeantur & ad nares,& ad oculos. Magnitudo, & numerus ſecundum naturam
oculorum ſimiliter nihil egregium nobis indicat in conſeruando. Supereſt ſitus qui nos docet
ſitum auxiliorũ;omnibus autem manifeſtus eſt,ſi ad ipſos dari debeat; ſed ſi ad alias partes
admouenda ſint,vel ad diſtantes ut auertamus, uel ad propinquas vt deriuemus, ipſe ſitus
oculorum monſtrat,ad quas auertere uel deriuare oporteat; exercenda ſunt ad auertendum
crura, [t] capite deorſum non ſpectante;danda ſunt cathartica [u] quæ aluum deijciant,ſecãda
vena [x] externa cubiti. Ad deriuandum attrahenda eſt materia ad os, [y] modo partes ſubie-
ctæ vt arteria,& pulmo bene valeant: præterea ad nares,[z]ad occipitium; vbi enim ad partem
priorem aliquid fluat in capite,trahitur ab Hippocrate [a] ad occipitium,quem locum illi,qui-
bus ſuffuſio imminet,ſeruantes aſſidue apertum facile defenduntur: vbi autem conſueuerit ef- H
fluere aliquid per [b] aures, aut per nares, expedit aperire quæ clauſa ſunt in his locis vt ef-
fluant,quæ effluere ſolebant,neque oculos tentare poſſint.Sed omiſſis communibus, iam tem-
pus eſt propria exponere pertinentia ad vnamquãque ſpeciem ac differentiam ſanitatis ocu
lorum;ad eam ſcilicet,quæ eſt per conſenſum,& ad eam quæ per eſſentiam in materia, & for-
ma; ad quamlibet autem ex his,ſiue perfectiſſimam,ſiue perfectam,ſiue imperfectam.Conſer-
uatur quæuis ſpecies ſanitatis,vbi aut perfectiſſima eſt,aut perfecta(cum conſiſtat in quadam
moderatione) per ea quæ ſimilia ſunt,& idcirco moderata;quæ autem imperfecta eſt,aut con
ſeruatur talis per ſimilia,quæ moderationem aliquo pacto excedunt,aut corrigitur per contra
ria.Loquamur primo de perfectiſſima,& perfecta ſanitate oculorum,& per conſenſum, ꝙ reci
piant à cerebro per neruos ſpiritũ,vt conuenit; quod item materia iuſtã temperationem ob-
tineat,& forma moderationem aptam:quę omnia vt conſeruentur vtendum eſt ſimili adiectio
ne, ac detractione: efficiuntur duo hæc opera, vbi victus idoneus adhibeatur in om-
nibus ſex rebus non naturalibus: ſic enim adijcitur, & detrahitur duntaxat quod conuenit.
Aer igitur moderatus ſit,& quantum fieri poteſt,medius inter calidum & frigidum,inter humi
dum,

a Gal. in li. de Sympt. diff. c. 2.
b Gal. 6. de tu. ual. c. 12.
c Gal. 13. li. de medic. met. c. 6.
d Gal. 12. li. de med. metho c. 22.
e Gale. 6. li. de tu. uale. c 12.
f Gal. 6. 6. de morb. vulg. 2.
g Gal. 2. li. ad Glauco. ca. 2.
h Ariſt. 31. problem. 21 & Gal. 2 li. ſimpl. c. 5.
i Gal. in li. de optim. ſecta ca. 9. & 13. li. m. ca. 12.
k Gale. 2. li. tu. ual. c. 12.
l Cap. 6. in hoc li.
m Auic. 3. 3. tract. 1. c. 5.
n Ariſt. 31. problem. 9.
o Ariſt. 31. problem. 14
p Ariſt. 4. libro probl 3
q Cap. 7. li. 2.
r Gal. 10. li. de uſu par. c. 12.
s Ariſt. 31. problem. 9.
t Gal. 5. lib. de tu. uale. c. 1.
u Ga. le. 13. m. c 11.
x Gale. de uenæ ſectione c. 17.
y Gal. 2. 6. de morbis. vulg. 32.
z Gal. 6. de tu. ual. c. 12.
a 5 li apho. 68.
b Gal. 2. 6. de morbo. vulg. 29.

A dum,& ſiccum; qui calidior eſt aduerſatur naturæ oculorum, quæ frigida, & humida eſt, primumque eos diſſoluit,deinde exiccat; at nocet etiam qui valde frigidus eſt, cum obſiſtere illi nequeāt oculi,qui natura frigidiores ſunt;mordet [a] frigus oculos,& lachrymas [b] excutit; ſed ſummopere noxius eſt frigidus ventus, [c] cum non ſolum mordeat,ſed etiam verberet oculos; aer præterea humidus, qualis eſt flante Auſtro, [d] aciem hebetat; fumus [e] ob acrimoniam oculos mordet,quos [f] puluis exaſperat. Cibus modicus ſit,& qualitate moderatus;qui nimius eſt, vt reliquum corpus,ita etiam oculos implet ; qui paucus non ſatis ſuppeditat alimenti : lædit etiam cibus exceſſus qualitatum non ſolum primarum ſed ſecundarum quoque, qui craſſus eſt oculos obtundit,qui tenuis & [g] acris, aut ſalſus, nimis exiccat. Potio ſimiliter quantitate, & qualitate moderata ſit,vitetur ebrietas, [h] quæ vertiginem efficit, & deprauat aſpectum. Neceſſaria eſt item mediocritas ſomni,& vigiliæ;nam vbi modum excedat,hæc duros,illa molles nimium oculos reddit;in primis autem vitare oportet ; ſomnum proximè à cibo, qui vt cerebrum,ita etiam oculos vaporibus opplet; eadem moderatio conuenit motus, & quietis;nimia exercitatio,& labor,vt reliquum corpus,ita oculos exiccat,& propterea aliena eſt;quies contra nimis madefacit,quod non diſcutiantur quæ in oculis ſuperant,ſed præter exercitationem totius corporis exercentur oculi propriè cum aſpiciunt,quieſcunt,cum conniuent,exhauriun-
B tur autem aſpectu,aut nimis diuturno,aut vehementium ſpectabilium , cuiuſmodi ſunt primò ſplendida,deinde alba . Scribit Xenophon obcæcatos fuiſſe milites qui per niues longum iter fecerunt;vt autem hæc diſſoluunt,ita tenebræ diuturnæ nimis oculos contrahunt ; modus autem in his omnibus ad ſanitatem tuendam maxime accommodatur . Exanimi perturbationibus ira [k] potiſſimum oculos implet,& ideo vitanda eſt; aliæ etiam nocent, præſertim mœror, & ægritudo mouens lachrymas, [l] magis conuenit tranquillitas. Superſunt expulſa, quæ & in vniuerſo corpore,& ēt in oculis moderata deſiderātur,ſi adiectio, & detractio debet eſſe moderata vomitus vt cerebrū,ita ēt oculos vexat, atq; implet;maximè aūt offēdūtur oculi à frequenti [m] concubitu,ita vt maximè deſidant,plurimum.n. [n] exiccantur, atque exhauriuntur: attollūtur [o] quoque ob uenerem, quod exeat calor eum ſpiritibus,cum alioquin per ſomnum demittantur calore contracto. Omnia hæc quæ victui ſubijciuntur,ſi qualia deſcripſimus adhibeantur,moderata erit adiectio, & ſeruabitur ſanitas oculorum perfecta , aut perfectiſſima. Quod ſi imperfecta ſit, homine ſene aut occupato,ſeruāda eſt qualis accipitur,in alijs mutari poteſt,& ad perfectionem redigi.Ratio ſeruandi in ſimilibus conſiſtit;conſeruabitur imperfecta ſanitas,ſi homo perſeueret in ſimili adiectione ac detractione per uictum vſitatum, in quo neceſſe eſt immoderationem aliquam fuiſſe , quæ vbi magna ſit compellet de ſanitate hominē
C in morbum.Ratio mutandi ac perficiendi ſanitatem imperfectam,mutationem in operibus,& inſtrumentis deſiderat,& contraria potius quā ſimilia;hæc cuiuſmodi eſſe debeant,nunc ſummatim referemus,nam latius exponentur in opere de curatione membratim,quā de oculis,ad quorum morbos maxime videtur pertinere , à quibus parum diſtat ſanitas imperfecta . Si per conſenſum ſpiritus non ferantur à cerebro ad oculos,vt conuenit,prouidere aut cerebro oportet,vt eos procreet,aut neruis,vt ijſdem aditum præbeant;hoc quo pacto fiat,& ante de cerebro dictum eſt,& poſtea de neruis dicetur.Si ſanitatis imperfectio ad materiam ſpectet , conſiſtit in temperatione immoderata, quam contrarijs corrigimus , & non ſolum his quæ ſub victu comprehenduntur,ſed his etiam quæ ſub medicamentis calefacientibus , refrigerantibus, madefacientibus,exiccātibus.Quod ſi temperationis immoderatio humoribus nitatur,primò dare operam oportet ne redundent in corpore,quod fiet idonea victus ratione:dein ne ferantur ad oculos,quod eueniet,vbi exinaniantur , traducanturque ad partes contrarias ; tum ne admittantur ab oculis,quod continget vbi hi confirmentur.huc plurimum ſpectant adſtringētia,quæ repellendi vim habent,vt roſa,hypociſtis,acacia; idem efficit phrygius lapis [p] diligēter contritus: id verò quod in oculis iam receptum eſt exhaurire oportet , ad quod valent digerentia medicamenta,tum acria , quæ & in angulum oculi,& in nares indita ſuperantem hu-
D morem euidenter educunt. At ſi ſanitatis imperfectio ſpectet ad formam,figura quidem ob ſiccitatem,aut ob nimiam copiam humoris à perfectione recedit,& idcirco madefacientibus,aut exhaurientibus perficitur.Superficies ſi aſperior eſt ad leuitatem reducitur per lenientia , ut per album oui,butyrum elotum,ſuccum ſœnu græci. Caua in oculis vbi nimis adſtricta ſint, relaxantibus vtendum,vt perfuſione aquæ calidæ , in qua bullierit chamæmelum ; ſi nimis relaxata,vtendum adſtringentibus, vt malicorio,galla, acacia; magnitudo ſi acuta ſit vt in tumoribus præternaturam,idem poſtulat , quod immoderata temperatio ſequens exceſſum humoris alicuius iam dicta . Quod ſpectat ad numerum, ſi quid redundet in oculis , primum eniti oportet ne nouo cōcurſu maius fiat,quamobrē cauebimus nequid ab alijs partibus ad oculos trāſmittatr , potiſſimū à vētriculo, & à cerebro,quibus maxime ꝓſpiciemus:dein educemus ꝙ in oculis redūdat,eo modo quo antea diximus; ꝙ attinet ad ſi,tūſi oculi ꝓminētiores ſint,ſpōgia molli ex poſca expreſſa ſuperimpoſita tenui mitella uincientur . Solutio vnitatis vix accidit oculis adhuc ſanis; vbi accidat,ſuccurrendum erit lapide æmatite,aloe,myrrha,thure,croco; maxime autem ad rem pertinēt metallica vlla,atq; elota,vt plumbū,molybdæna,cadmia.

Effecta ſuperſunt,quæ (vt in ſuperioribus diximus) ſi ſanitas aut perfectiſſima, aut perfecta

a Gal. 4. li. ſimpl. c. 2. b Gal. 2. li. ſimpl. c. 2. c Gal. 2. 1. de morb. vulg. 7. d Hipp. 3. li. aphor. 5. e Ariſt. 31. problē. 21. f Auic. 3. 3. tract. 1. c. 5. g Auic. 3. 3. tract. 1 c. 5. h Ariſt. 3. problē. 10. i Auic 3. 3. tract. 1. c 5.

k Gal. 5 6. de morb vulg. 9. l Auic. 3. 3. tract. 1 c 5. m Ariſ 2 l. de gen. c. 5. n Ariſt. 4. li. problē. 3. & 33. o Ariſt. 4. li. problē. 3

p Gal. 6. l. de tuend. val. c. 12.

fuerit, nihil proprium deſiderant; ſi imperſecta, non alienum eſt manente etiam ſanitatis im- E
perfectione aliquo pacto ipſa perficere, & præcipue viſionem, vbi aut non cernantur quæ di-
ſtant, aut non perſpiciantur quæ propinqua ſunt, aut non ſuſtineatur vehementium obiectorũ
aſpectus, aut oculi defatigentur, & non poſſint diu retineri in officio. Ergo ut quæ diſtant me-
lius cernantur, dare operam oportet, vt eorum imagines minus diffuſæ, & magis in vnum coa-
a Ariſt. 31. proble. 16. ctæ oculo repræſententur; huc ſpectat [a] contractio cutis iuxta oculos, qua duce natura vti-
mur, vt acrius cernamus, quæ longius abſunt; attamen [b] inquit Ariſtoteles magis apparebant
b 1. meteor. c. 6. leuiter quam acriter intuentibus; quamuis ergo contrahatur cutis, vt diſcernantur propin-
qua, non tamen acri defixoque aſpectu opus eſt; tum admotio [c] manus ad oculum: ob eamdẽ
c Ariſt. 31. probl. 29 cauſam ex foueis [d] atque ex puteis acrius ſtellas diſcernimus. Sunt qui per fiſtulam aut per
d Ariſt. 5. li. de gen. an c. 1. corticem nucis perforatum cernant, quæ remota ſunt, cum alioquin eadem cernere nequeunt.
Ad hunc vſum inuenta ſunt ſpecilla ocularia concaua ex vitro, quæ efficiunt, vt in vnum ma-
gis cogantur ſpectabilium diſtantium ſpecies, & ita magis ſignentur in oculis. Illa vero ſpecil-
la, quæ conuexa ſunt, & propterea craſſa, efficiunt vt res maiores appareãt, quod quæ per craſ
ſius medium tranſeunt ſpecies, maiores repræſententur, & ideo magis diſcerni poſſint conue-
xis ſpecillis; vtuntur his & ſenes, & illi qui minus acres in perſpiciendo ſunt. Cauis vero alij, q
nequeunt diſcernere quæ remota ſunt, quod mihi euenit qui ocularijs cauis vtens remota ſæ- F
pius percipio, quæ alioquin diſcernere non poſſum; Illa vero medicamenta, quæ oculos red-
e Gal. 8. li. ſimpl. dunt acriores, & ideo in cernendo perſpicaciores, quemadmodum ſuccus [e] praſij, cum melle,
ſanitatem proxime perficiunt, non viſionem. Vbi vehementia obiecta ferri non poſſint, natura
f Gal. 10. li. de uſu par. c. 3. duce [f] oculi conniuent, docet enim hæc eiuſmodi ſpectra vitari; ſi quis tamen intueri decreuę
rit chartam atram multis paruis foraminibus diſtinctam ante oculos ponat, qua vtũtur qui ſi-
ne noxa deficientem ſolem intueri volunt. Qui dant operam literis, & lucerna offenduntur, lu
cubrantes, aliquid ante oculos ponunt, quod lucernæ aſpectum non tamen libri ab ea illumi-
nati prohibeat. His vero qui diutius perſeuerare in aſpiciendo nequeuut, aptantur quę oculos
g Tertia ter tij tract. 1. c. 5. recreent; huiuſmodi Auicenna [g] eſſe ait aquam perſpicuam, in quam apertis oculis facies de-
mittatur. plurimum autem prodeſt intuitus viridis, ac cærulei coloris, quo pictores (inquit Ga
h 10 lib. de uſu p. ca. 3. lenus [h]) vtunturqui in albis corijs depingunt; ſubinde enim intuentur cærulea: eiuſmodi co-
lorem uiridem, & cæruleum ex omnibus partibus corporis natura eſſe voluit in vna tunica
oculorum ab interna parte, vt recreetur humor cryſtalloides, cum ex diuturno aſpectu præſer
tim rerum ſpectabilium laborat. Sũt qui vtuntur ſpecillis ocularijs, cærulei, aut viridis coloris,
vt ſimul eum defatigatur oculus recreetur; nonnulli ob eandem cauſam in viridi aut cæruleo
conclaui ſcribunt, ac legunt: quanquam plurimum confert atramentum, quo interea dum ocu G
li chartarum albedine diſſoluuntur, contracti recreantur. Opponitur albedini ater color, ſicu
i Gal. 1. li. d ſymp. cauſ. c 3. ti, tenebræ luci; contrarijs [i] vero vtendum eſt, ubi nimis ſoluti aut contracti ſint oculi; rutum
autem eſt ab albedine ad nigredinem, a luce ad tenebras ſtatim ſe conſerre, quod nigredo, &
tenebræ minus efficaces ſint; contra periculoſum à nigredine ad albedinem ſtatim traduci,
k Gal. 10. libro de vſu par. c. 3. quæ efficacior eſt; ſed longe periculoſius à tenebris ſtatim traduci in locum maxime lumino-
ſum; hoc pacto enim k Dionyſius ille Syracuſanus homines diu in tenebricoſo carcere deten
tos conſueuerat obcæcare. Sed conſeruationis oculorum hic finis ſit.

Finis Libri Tertij De Tuenda Valetudine membratim.

H

VIDI

A VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
MEMBRATIM
Liber Quartus:

Qui eſt de conſeruandis partibus auditui, odoratui, guſtatui, & tactui ſeruientibus.

B *De auditu & auribus.* *Cap. I.*

QVi ordo in animæ facultatibus tractandis ſeruari ſolet, eundem ordinem tenebo in explicandis partibus quæ illis inſeruiunt, quamobrem oculis aures proxime ſubijciam, quandoquidem audiendi facultas ab Ariſtot. [a] proxime traditur, poſt facultatem videndi, idque non immerito, multæ enim ſunt ſimilitudines auditus cum aſpectu; quod ſi audiendi vtilitatem, perfectionem, vim cōpræhendendi etiam quæ diſtant, medium per quod compræhendit, ſedem in quo reſidet auditus, ſpectaueris, cōuenientiam habere cum aſpectu, & cognationē ita vt finitimi ſint, comperies. Nam quod attinet ad vtilitatem, vterque accommodatur tam ad vitā defendendam, quam ad diſciplinas accipiendas. Quamquam aſpectus magis ad illam, quam ad has, auditio contra ad has magis quam ad illam conducit, non quo per ſe diſciplinas compræhendat; ſed quo verbis, quæ cum ſono accipiuntur, ſenſa mentis explicentur quamobrem ſurdi [b] nequeunt artibus ac ſcientijs inſtrui, quod illis licet, qui cæci naſcuntur; rerum enim omnium ſcientias conſequi poſſunt, atque hoc pacto felices eſſe, & ferè cum Dijs immortalib. cōparari. Sed aſpectus [c] maxime pertinet ad vitam defendendam, & maxime iocūdus eſt, quod
C plurimas rerum differentias accipiat, quodque ea maxime ſentiat, quæ communiter plurib. ſenſibus ſubijciuntur; nam auditus per ſe duntaxat accipit ſonum, & varias differētias, ſicut & vocis, quæ ſonus quidam eſt: accipit item cum ſono aliquo pacto magnitudinem, numerū, & ſitū rerum ſonantium, quod tamen non conceditur a Galen. lib. de [d] placitis Hippoc. & Platonis, vbi hoc ſe probaſſe ait in quinto lib. de demonſtratione cuius rationes cum non viderim, cuius momenti ſint affirmare non poſſum: Equidem magis ſuſcribo ſententiæ Alexan. [e] Aphrodiſei, qui a differentijs ſoni magis vel minus pollentis conijci voluit etiam ſitum rerum ſonantium. De perfectione conſtat, audiendi ſenſum proximum eſſe aſpectui, cum vterque accerrimus ſit, & tenues rerum differentias ac minimum corporatas percipiat, ita vt mentis naturam imitetur. Vterque item vtitur eodem medio, præcipue quidem aere deinde etiam aqua, quēadmodum ante de aſpectu oſtendimus, & paulo poſt oſtendemus de auditu. Præterea vterq; ſentit quæ longius abſunt, neque enim attingimus res quas cernimus, aut audimus, vel odoramur, ſicut eas quas guſtamus aut tractamus: poſtremò inſtrumenta audiendi, ſicut & cernēdi, in ſublimiori parte corporis, hoc eſt in capite pariter collocata ſunt, vt dijudicare poſſent, quę longius abſunt. Sed cum diximus de conſeruandis inſtrumentis audiendi, ſequitur vt ad ea
D pergamus, quæ auditui ſeruiunt, hoc eſt ad aures.

[a] 2. libr. de ani. tex 77.
[b] Ariſ. in li. de ſenſu ca. 1.
[c] Ariſto. in proœm. metaphyſic. & in li. de ſenſu c. 1.
[d] Cap. 5. & & 7.
[e] In li. quē ſcripſit de ani. ex ſententia Ariſ.

Primum igitur, vt conſeruentur aures, neceſſe eſt earum naturam intelligere, & idcirco finē ad quem factæ ſunt, ac materiam, & formam, ex qua componuntur. Finis ad quem natura ſpectauit in auribus fabricandis fuit auditus; hic autem (vt docuit [f] Alex.) ſonum actu editum excipit, ac dignoſcit, ita vt auditus, ſeu audiēdi ſenſus ſit facultas accipiens ac dijudicās res, quę audiri poſſunt, veluti ſonus, & ſtrepitus. qui pluribus [g] hunc definiunt cauſas audiendi inculcant, ita vt hiſtoriam vel tractationem magis quam definitionem tradere videātur; datæ ſunt aures homini vt compos ſit artium, & ſcientiarum, & non tantum vt vitam cōmodius tueatur, quod belluis euenit. Cæterum audiendi facultas non ita inſita eſt auribus, vt nō proficiſcatur a cerebro, & per neruos ad ipſas feratur, perinde ac facultas videndi. Nerui autē oriūtur a poſteriori parte cerebri, & propriè a medio ſpacio inter initium medullæ, & exitum ipſius ex caluaria, tā a latere dextro q̄ a ſiniſtro, quæ cōiugatio neruorū a Marino [h] quinta nominatur; incipit hæc a multis ramulis partim durib. partim mollib. ex duris fit neruus vnus, q durior eſt, ex mollib. alter qui mollis, ſed ambo ſimul coeūtes & dura mēbrana inuoluti feruntur p foramē illud oſſis tēporū, qđ in ꝓceſſu oſſis lapidis duritiē referēte a priori parte in interna caluaria cōſpicit; inde ille neruus qui durior eſt per cęcū foramē ad exteriora auris penetrat, & varijs par

[f] Ale. in libello de anima cap. de auditu.
[g] D. Tho. in opuſc. de potentiis animæ.
[h] Galen de neruo. ſect. c. 6.

tibus diſtribuit. Alter verò qui mollis à duro ſeiunctus per foramina quæ ĩ intimo eius ſinu vix E
pſpici poſſunt, in paruulas fibras diductus ad intimã aurẽ terminaẽ, vna cũ dura mẽbrana, pri-
mũq; dilatatus amplectitur, & mẽbranã ad eius oſtiũ internũ efficit. Fuiſſet hic neruus rutior
ſi pro mollitudine duritiam habuiſſet, ſed minus aptus ad ſenſum, contra ſi omnino mollis vt
ille qui ad oculos fertur ad ſentiendum plurimum valuiſſet, ſed fuiſſet magis oportunus iniu-
rijs. Natura [a] ad vtrunque ſpectans moderationem quandam ſeruauit, conſtituitque hunc
neruum molliorem, quàm ſecuritas requirebat, ſed paulo duriorem quam poſtularet præſtan
tia ſenſus; cum auditus præſtãtior ſit quam guſtatus, & ideirco prius tractetur, ab Ariſtotele, [b]
videtur requirete molliores neruos, ſed lingua mollioribus prædita eſt quam aures, vbi melius
defenduntur, quamquam [c] defenduntur etiam in auribus, vt paulo poſt docebimus, ab oſſe
flexuoſo inſtar labyrinthi. Non ſolum autem molles ſunt nerui, qui feruntur ad aures, ſed etiã
grandes ob præſtantiam ſenſus, grandiores [d] autem ſunt quam illi qui pertinent ad linguam:
foramen igitur auditus neruum tam magnum accipit, quam poſtulat præſtantia huiuſmodi
ſenſus. Verum [e] quotquot nerui acerrimi ſenſus vim præbere debent, vt videndi, audiendi,
guſtandi grandes ſunt; illi verò qui tangendi duntaxat, exiles; medij verò inter hos ſunt, qui-
cunque motus voluntarij vim impertiunt: proprie igitur nerui qui ad intimas aures pertinẽt,
& molles ſunt, & magni, non tamen molliſſimi, aut maximi, ſicut illi per quos deſcendit viden- F
di facultas.

Expoſito fine, ad quem natura ſpectauit in aurium fabrica, ad compoſitionem progredi
oportet ad eum obtinendum idoneam, continetur hæc materia, & forma: conſiſtit materia in
cartilagine, oſſe, membranis, præter venas arterias ac neruos dilatatos, quos diximus. oſſa au-
rium ſupra [f] expoſita ſunt inter oſſa caluariæ; pertinent autem partim ad ſonum, partim ad de
fenſionem: cartilago oritur à ſinu inſculpto in poſteriori, atque inferiori parte proceſſus ma-
ſtoidis, vnde ſurſum in priorem partem reflectitur, aſcendenſque aurium foramen ambit, & la
reſeens formam habet quam videmus. Defenditur cartilago ab externis iniurijs neque facile
abrumpitur, vt os, neque facile laceratur vt caro, quamquam ima pars externæ auris, quæ græ
ce nominatur λόβος, quia minus iniurijs exponitur, carnoſa eſt, ſed ſuperior cartilaginoſa quæ
magis renititur iniurijs, ad quod natura [g] reſpiciens prominentiores partes terminari in carti-
laginem voluit, veluti nares, genua, cubitos, præter externas aures. Cartilago igitur pluribus
iniurijs renititur quam os, aut caro, & quod commodiſſimum [h] eſt, citra noxam flecti, & com-
plicari poteſt, vbi homo galeam, aut pileum induatur; præterquam quod ad ſonum aptiſſima
eſt, cum & ſolida ſit, & leuis, quę duo Ariſtoteles [i] requiri voluit; adde quod nõ mediocri sũt [k]
ornamento; id quod vel ex deformitate colligi poteſt quam caput abſciſſis auribus præſefert. G
Cæterum cartilago quæ humanis auribus ab externa parte affixa eſt, in auribus auium non re
peritur, quod pennis tegantur, & cutem duriorem habeant: carẽt etiam eiuſmodi cartilagine
reliqua ouipara, & inter ea, quæ animal pariunt, vitulus marinus, [l] eadem carent & piſces om-
nes. Membrana ſupereſt quæ duplex, tenuis, & pellucida, oblique auris intimum foramen oc-
cludit, fit autem dilatato neruo illo molli à cerebro ad aurem pertinente, huic videtur Gal. [m]
tribuere vim audiendi quam lędi tradidit vbi illa male affecta ſit, nõ quo velit ipſam eſſe pro-
prium audiendi inſtrumentum, ſed habere eam vim quam habet in oculo retiformis, & ara-
nea tunica, quæ ſimiliter conſtant ex neruo dilatato: præbent enim vim hæ percipiendi ſpe-
cies ſpectabilium rerum, quæ ſignantur in humore criſtalloide. eadem eſt ratio membranę te-
gentis foramen auris, præbet enim vim compræhendendi ſonos, quibus informatur proprium
audiendi inſtrumentum, quod vna cum Ariſtotele [n] eſſe aerem exiſtimauit [o] innatũ in interno
auris foramine, ſiquidem inſtrumentum proprium cuiuslibet ſenſus debet reſpondere rebus
quæ percipiuntur, ſicuti reſpondet in oculo cryſtalloides humor, qui perlucidus eſt, lumini, &
coloribus quæ ſpectantur: ſed cum auditur ſonus qui ad aeris motum refertur (vt paulo poſt
monſtrabimus) neceſſe eſt aliquo pacto ſimile ſit proprium inſtrumentum quo accipitur, & id
circo aereum; non quod ſit aer omnino, qualis externus eſt, ſed quod ad eius mutationem ver H
gat, eſt enim medius aliquo pacto inter aerem externum, & ſpiritum, qui à cerebro proficiſci-
tur; habet autem vitalem vim per quam ſonum, & accipit, & compræhendit, formaturq; [p] fa-
cultate audiendi ſicuti cryſtalloides videndi. eſt autem per ſe expers [q] cuiuslibet perturbatio
nis ac ſoni ſicuti cryſtalloides coloris, & propterea externas omnes differentias accipit. Sed
cum non inſit [r] omnibus partibus noſtri corporis, meritò non habent omnes audiendi vim, ſed
tantum aures quibus inſitus eſt, neque enim in alijs reperitur hic aer animatus qui moueatur,
ſicuti neque humor cryſtalloides: moueaẽ [s] ergo internus aer ab externo ſono, ipſe autem per
ſe immobilis eſt, vt queat omnes motus differentias compræhendere, hoc eſt non mouetur cũ
ſono, quamuis alioquin [t] ſemper moueaẽ, vel ex natura aeris vt voluit Themiſt. qui ſcobis, &
corpuſculorum quæ in ſole moueri videmus exemplum adduxit: vel ex motu arteriarum ac ce
rebri aſſiduo quem ſequitur (vt nonnulli volunt) aer internus; non tamen ſonat per ſe, ſi quidẽ
ſonus externus, atque alienus eſt, ſed ſine externo ſono cum manu [u] occluditur auris ſentitur
tunc ille motus aeris interni, quod includatur, qui alioquin cum patent aures ſentiri non po-
teſt, ſolus enim percipitur apertis auribus externus ſonus; quod vero aer incluſus in aere mo-

a Gal. 8. lib. de vſu part. c. 6.
b In l. de ſẽſu, & 2. lib. de anima.
c Gal. 8. lib. de vſu part. c. 6.
d Gal. in li. de inſtrum. odor. c. 2.
e Gal. 5. lib. de vſu part. c. 9.
f 2. lib. c. 2.
g Gal. 11. lib. de vſu par. c. 11. & in li. de ſect. inſt. vocis c. 6.
h Gal. 11. lib. de vſu par. c. 12.
i 3. libro de part. c. 3.
k Gal. 11. li. de vſu par. c. 13.
l Ariſt. 2. li. de part. c. 12.
m de ſym. cauſ. c. 3.
n L. b. 1. de ſ nſu c. 2. 2. lib. de ani. tex. 84.
o Gal. 7. lib. de plac. c. 5. 8. lib. de pl. c. 6.
p Simpl. 2. li. de aĩa ſuper text 82.
q Themi. 2. li. de anima c. 28.
r Ariſt. 2. li. de an. tex. 83.
ſ Ariſt. 2. de anima tex. 84.
t Ariſt. 2. de anima tex. 84.
u Themi. 2. li. de anima c. 28.

ueatur

Digitized by Google

A ncatur aſſidue, velut in cornu, & idcirco ſentiatur appoſita manu, probat Ariſtoteles [a] eo ar-
gumento quod ubi nõ moueatur neq; ſentiatur indiciũ eſt ſurditatis, ſicuti audiendi vbi mo-
ueatur percipiaturque motus ille quaſi ſonus; ut autem humor cryſtalloides in oculo à cornea
tunica includitur, ita hic aer inſitus in aure à membrana occludente eius foramen, à qua &
defenditur, & retinetur, nõ tamen ita ut non [b] continuetur cum externo aere ſonum referen-
te; debet autem hic aer [c] eſſe prius, & membrana ſimul bene affecta. [d] oſtenditur vis audien-
di vbi offendantur hæc, ſicut vis cernendi, vbi offendatur aut cryſtalloides humor, aut cornea
tunica. Sed ſatis iam expoſitus eſt vſus membranæ quæ ſimul defendit & continet internum
aerem, cui vim quoque præbet percipiendi ſpecies ſoni, quæ per ipſam penetrãt, quaſi per cor
neam tunicam ſpecies rerum ſpectabilium, non tamen ipſa eſt proprium inſtrumentum, hoc
ẽt oſtendimus eſſe aerẽ in ſitum, id quod par eſt ſibi voluiſſe veteres Philoſophos [e] qui auditũ
inani tribuebant, quod crederent aerem nihil aliud eſſe, quam inane; ex omnibus ergo parti-
culis quibus aures continentur, aer proprie illa eſt, ad quam præcipue pertinet audiendi fa-
cultas. hęc de materia auris, neque enim muſculos habet, cum non moueatur hominibus ſicuti
quadrupedibus; ſi qui autem homines aures moueant, quos raros admodum vidimus, his im-
pertiuntur aliquæ fibræ illorum muſculorum, qui iuxta ſiti ſunt, belluis vero quibus aures ma-
B gnæ ac mobiles ſunt, multis muſculis continentur, ad quos perueniunt grandes [f] nerui ex ſe-
cundo pari eorum, qui à ceruice oriuntur, cum homini à lateribus ſitæ ſint, poſſunt [g] vndique
ſonum percipere, ita vt non opus ſit aurium motu ſicuti belluis, quæ pronæ [h] incedunt, & non
habẽt aures à lateribus ſitas, neque enim ſonum exaudirent, niſi mouerentur hęc atque illac;
magis autem [i] aptæ ſunt longæ aures ad ſonum ex diſtantibus locis excipiendum, ſed fuiſ
ſent homini incommodæ; [k] ſi quando autem legas erigere, aut arrigere aures, vt apud Comi-
cum, [l] arrige aures Pamphile, id per metaphorã à belluis aures mouentibus, cum attente ali
quid audire volunt, ſumptum eſt, neque aliud ſignificat quam attente audire. hæc de mate-
ria aurium.

Forma externæ auris eſt quam videmus foris conuexam, intus cauam cum anfractibus illis
inſtar labyrinthi, qui ſpectant partim ad audiendum, partim ad defendendum; ad audiendum
quidem propter ſonum ſeu aerem externum motum, qui per eiuſmodi anfractus tranſiens
magis reſonat, & magis in unum coactus ad intimam aurem [m] penetrat, accommodatur &
eiuſmodi [n] forma flexuoſa auris ad frangendum vim ſoni, ne ſi integra feratur lædat præci-
puum audiendi inſtrumentum, atque hoc pacto ipſum defendit. Ob eandem formam [o] de-
fenditur etiam intima auris ab externo frigore, ſed & quod euidentiſſimum eſt prohibentur
C quæ extrinſecus incidunt in aurem ingredi, ſiue beſtiolæ, ſiue corpora inanima, tam concreta
quã liquida, læderent enim auditum, ut [p] aqua etiam ſi internam membranam attingerent,
flexus ergo qui in aure nobis ſe oſtendunt, pro operculo ſunt, quo carent aures, neque [q] enim
teguntur, vt reliqua ſenſuum inſtrumenta, velut oculi palpebris, ſupercilijs, genis, naſo, oſſe iu
gali: velut item inſtrumentum odoratus octauo oſſe caluariæ, velut denique lingua quæ claudi-
tur ore. Ad externam formam, pertinet ſitus aurium qui maxime accomodatus eſt ad audien-
dum; ſecant enim (inquit [r] Ariſtoteles) capitis orbem æquis portionibus, ita ut medium te
neant, & à lateribus poſitæ ſunt vt vndique ſonum percipiant. Interna auris valde multifor-
mis eſt, continet enim quatuor ſinus. Primus enim reſidet inter radicem proceſſus maſthoidis,
& commiſſuram maxillæ, cum capite ad proceſſum lapidis modo durum in interna caluaria.
Peruenitur ad hunc primum ſinum per externum foramen auris, quod in ipſum peruium eſt,
ita tamen vt initium ipſius primi ſinus duplici membrana, quam diximus, obducatur, obliqua
tenui tamen, & pellucida, ſicque clauſum ſit; ſunt autem in eo tria paruula oſſa, tum canalis
ex oſſe, & duo foramina, ac tenuis quædam chorda; ex tribus paruulis oſſibus: primum refert
formam mallei, ſecundum incudis, tertium ſtapedis; duplici autem commiſſura eorum extre-
ma cartilaginoſa inter ſe nectuntur & laxæ illigantur, ita vt uno moto ex tribus moueantur re
D liqua duo; Secundus ſinus incipit ab ouato foramine primi, aſcenditque ad radicem duri pro
ceſſus tẽporũ, & tenros anfractus habet ad ipſum reuertentes. Tertius ſinus minor eſt primo
& ſecundo, reperitur aũt in eodem proceſſu duro oſſis temporum ad priorem partem quarti
ſinus. Quartus.n. ille eſt, qui in poſteriori parte eiuſdẽ duri proceſſus oſſis tẽporum magno fo-
ramine patet, per quod fertur neruus quinti paris. Quo pacto autẽ propoſitæ interioris auris
particulæ ita conformatæ ad auditũ conferant, & quod ſit munus vniuſcuiuſque, nõ ſatis con
ſtat; illud tñ in aperto eſt, ꝙ vbi agitat̃ mẽbrana, mouetur ſimul: & malleus per manubriolũ mẽ
branæ illigatũ, & propterea incus & ſtapes, & ita aperit̃ ouatũ foramẽ primi ſinus, adeo vt ſo
nus penetrare ad alios poſſit. Quæ de facultate audiendi, & fine ad quẽ effictæ ſunt aures, quæ
itẽ de harũ materia & forma dicenda erant habeãt hunc terminũ. At quia nõ ſufficiunt hęc ad
audiendum, niſi obiecta adſint, quæ audiri poſſint, & idoneum medium, per quæ audiantur,
hæc quoq; vt in oculis fecimus, explicare oportet, priuſquã ad auriũ ſanitatem aggrediamur.

Vt igitur ea que ab oculis compręhenduntur, colores ſunt, & lumina, ita quæ ab auribus ſo
ni, ad quos referũtur vox, ſtrepitus, ſtridor, murmur, tonitrua, & quicquid aurib. accipimus: de
finitur autẽ ſonus ab Ariſ.[s] motio aeris illius ꝗ ita pcutit̃, vt prohibeat̃ diffundi, qui ve eo motu

cictur,

a 2. lib. de ani. tex. 84.
b Themiſt. 2. li. de ani. c. 28.
c Ariſt. 5. de gen. an. cap. 2.
d Ariſt. 5. de gen. an. cap. 2.
e Ariſ. 2. li. de ani. tex. 84.
f Gal. 16. libro de uſu p. c. 6.
g Ariſt. 2. libro de par. c. 10.
h Ariſt. 2. libro de par. c. 11.
i Ariſt. 5. li. de gen. an. c. 2.
k Ga. 11. li. de uſu par. c. 12.
l Teren. in Andria.
m Auer. 9. li. 2. collig. ca. 16. & Auer. 3. collig. ca. 37.
n Ariſt. 1. libro de hiſ. an. cap. 11.
o Auer 2. collig. c. 16
p Ariſt. 2. libro de ani. tex. 83.
q Gal. 11. libro de uſu p. c. 12.
r 2. li. de p. an ca. 10 & 1. li. de hiſt. c. 11.
s 2. li. de an. tex. 84. & 85.

cieſt,quo ea q̃ reſiliunt à corporib. leuib. Themiſtius [a] vero ſonũ eſſe dixit non ictum aeris, ſed E
aerẽ ictũ,nihil aũt refert vtrouis modo definias, res enim eodẽ reuertitur, quod motui ẽt eue
nit,qui ab alijs dicitur fluxus formæ,ab alijs forma fluens,cogitatione enim magis quam re dif
ferunt, quamobrem Galenus [b] ſonum eſſe ait vel ictum aeris, vel aerem ictum; reſidet in aere
ſonus tanquam in ſubiecto, cuius eſt actus,eſt autem, ſi ad aerem ſpectes, qualitas,[c] & affectio
quædam,ſi ad corpora ſonantia, actio;ſed tam actio quam affectio in eo inſunt,quod mouetur,
vt in vniuerſum demonſtratum eſt ab Ariſtotele: [c] in aere igitur eſt ſonantis actio, & affectio,
ſicuti rurſus in auribus [d] actio ſonãtis,& affectio auris, nimirum auditio. Quamuis autem actio
& affectio in eodẽ ſubiecto ſint,non tamen neceſſario sẽper ſimul ſunt id quod agit & id quod
accipit;poteſt enim eſſe ſonus,qui non audiatur, ſicuti & corpus facultatem habens ſonandi,
quod non ſonet, quia non percutiatur; ita ſonus, qui non accipiatur, quod non ſit præſto au-
diens; quare [e] non recte dictum eſt à veteribus Philoſophis, quod ſentiri poteſt non eſſe ſine
ſenſu;cum actu ſentitur, id verum eſt:idem autem tunc [f] eſt ſonus actu,& auditus actu, ſed po
reſt habere potentiam,qua ſentiatur, & tamen non ſentiri; vt autem audiendi ſenſus interdũ
potentia eſt,interdum actu:ita etiam quod ſonare [g] poteſt, interdum actu eſt, & ſimul cum ſo-
no,interdum tantum potentia,cum non percutitur,& ideo non ſonat. Sonus [h] ſimiliter nõ ſem
per actu eſt, ſed interdum etiam potentia; in corpore quidem ſonante tantum potentia eſt, F
tanquam in cauſa,veluti roſa hyeme in ſtirpe,ſed actu ſonus in aere eſt per quem ad aures fun
ditur; quomodo autem actu fiat ſonus,iam nunc declarare oportet,cum ſonus ſit aer ictus,ſiue
aeris ictus à corporibus ſolidis. neceſſario [i] concurrunt ad ſonum edẽdum corpora ſolida quæ
percutiant,& percutiantur,aer medius, qui eliditur, quod cum non fiat ſine ictu,concurrit e-
tiam ictus. Quod ſpectat ad corpora quæ percutiuntur, debent primo eſſe ſolida,& dura; quæ
mollia ſunt vt ſpongia,& lana,nullum edunt ſonum,niſi coacta ſint, & tunc etiam paruum,du
ra igitur eſſe oportet,quæ percutiuntur, vt ſonum reddant; quod ſi non tantum dura, ſed etiã
læuia ſint,maiorem ſonum reddent,quod magis integrum aerem,& continuatum referant:di-
uiditur enim ac diffunditur ab aſperis aer cum pulſatur,quamobrem domus, [k] quæ nuper illi-
ta calce eſt,magis reſonat,quod læuior ſit. Contra theatrum [l] paleis ſtratum ob aſperitatẽ mi-
nus reſonat. Quod ſi non tantum dura, & læuia fuerint corpora quæ percutiuntur, ſed etiam
caua, magis adhuc reſonabunt,relatus enim ſonus amplificabitur,quod aer ictus diutius reti-
neatur,& non ita facile exeat,quo ſit vt domus [m] in qua defoſſa dolia fuerint, ampliorem ſoni-
tum reddat. Verum non quoduis durum,& leue vbi percutiatur ſonat,ſed neceſſe eſt inſigni la
titudine præditum ſit;quæ tenuia,& [n] acuta ſunt,non ſonant veluti cum acus inter ſe, aut ſu- G
bulæ percutiuntur: diuidunt enim aerem,& nõ ſeruant continuatum,vt [o] neceſſe eſt. Ex duo
bus verò corporibus ſolidis,quorum vnum pulſat alterum,vtrunque ſonat, ſed diuerſo modo
(ut inquit [p] Ariſtoteles;)nam unum habet vim agentis,alterum patientis;agit,quod uerberat,
patitur quod verberatur,ſed ſimul etiam renititur. Atq; poteſt unum dũtaxat corpus durum,&
ſolidum,uel aerẽ percutere,uel ab eodem percuſſum ſonare. lora cum aerẽ percutiũt,efficiunt
ſonum,aer cũ percutit aſperam arteriã fit ea ſpecies ſoni,quæ dicitur vox;flatus [r] terræ cauer
nas percutiẽs mugitũ quẽdã edit,uapor erũpẽs ex [ſ] ſale ſuper ignẽ cõiecto aerẽ uerberãs ſtre
pitũ afficit,adeo ut cõſtet aerẽ non tãtũ cũ ſolido corpore ſonũ edere,ſed ẽt cũ flatu,ueluti in
tonitruo, maxima tamen ex parte ſonus redditur, cum dura, & leuia corpora inter ſe percu-
tiuntur, & ita aerem qui medius includitur elidunt: cum vero aer quaſi corpus durum ſonat
ictus,habet duplicem vim,& corporis ſonantis,& medij;nam per medium hunc audiri neceſſe
eſt,vt paulo poſt dicemus: ſemper autem ſiue duo corpora ſolida percutiantur,ſiue vnum cor
pus ſolidum & aer,ſiue diuerſæ partes aeris inter ſe, neceſſarius eſt ictus celer ac vehemens: ſi
quidem à leni ac tardo diſſipatur aer, & perfringitur neque integer ſeruatur, & ita editur ſo-
nus;at vbi vehemens ac celer ſit ictus,anteuertit aeris diremptum;quemadmodum ſi quis are
næ cumulum (inquit [t] Ariſtoteles) celeriter verberet,celeritas diremptum anteuertet. Tor-
menta bellica maximum edunt ſonitum ob vehemẽtem vim ictus: ſternutamentum ſonat (in- H
quit [u] Hippocrates) quia per anguſta exit;nequit multus flatus aut vapor ex anguſto loco ſu
bitò expelli ſine magna vi. Quæ grauiora ſunt, ob celeriorem ictum maiorem ſonum reddunt
quam quæ leuiora,ueluti aqua [x] frigida quam calida;ob eãdem cauſam minus ſonãt ardentes
faces quod ſcilicet leuiores ſint,quam quę nondum ardent. Ad ſonum igitur eliciendum neceſ
ſarius eſt ictus celer; quanto celerior eſt,tanto magis reſonant quæ percutiunt; propterea ue-
teres Philoſophi incitatiſſima conuerſione cœleſtium orbium effici ſonum interuallis iunctis
imparibus,ſed tamen pro rata portione diſtinctis;quod uerò hic non exaudiatur a nobis,con-
ſuetudini tribuendum eſſe iudicarunt,cum à primo natali die ſoliti ſimus auribus ipſum acci-
pere. Fabrorum aures aſſiduo ictu ferri uix pulſantur. Verum [y] Ariſtoteles negat cęleſtes or-
bes ſonare;nam ſi ſonarent, adeò magni ſunt,ut neceſſario nos afficerent, cum & a tonitruis
non ſolum arbores, ſed lapides etiam ſcindantur, additque ſonitum effici ab his quæ per ſe
feruntur,non ab his quæ in aliis infixa ſunt,neque enim ſonum edunt partes nauis, quæ uento
impellitur. Sed linquamus cæleſtes orbes;loquamur de ſono corporum inferiorum,qui præter
ictum uehementem ac celerem,præter corpora percutientia, & percuſſa poſtulat aerem me-
dium,

a li. 2. de anima c. 29.
b li. 8. de uſu par. c. 6.
c 3. li. phyſ. text. 19. & 20.
d Ariſt. 2. li. de an. text. 139. & 140.
e Ariſt. 2. li. de ani. text. 142.
f Ariſt. in li. de ſenſ. c. 3.
g Ariſt. 2. li. de an. text. 138.
h Ariſt. 2 li. de ani. tex. 77.
i Ariſt. 2. li. de ani. text. 78. & 79.
k Ariſt. 11. libro probl. 7
l Ariſt. 11. libro pbl. 25
m Ariſt. 11. lib probl. 8.
n Ariſt. 2. li. de an. text. 85.
o Ariſt. 2 libro de ani. tex. 80.
p 2. lib. de ani. tex 83.
q Simpl. 2. libro de ani. ſup. tex. 79.
r Ariſt. 2. li. meteor. c. 8.
ſ Ariſt. 11. libro proble. 26.
t 2. l. de anima tex. 79.
u 7. li. aph. 51.
x Ariſ. 11. li. pblem. 10.
y 2 li de cęlo a tex. 52. ad 55.

A dium, qui ſonũ excipiat; ſiquidẽ ſonus non fit ſine iſta, hic autem motus [a] eſt, & in loco inter ſe
concurrere mouens, & motum oportet, hoc eſt in aere; at non tantum aer, ſed aqua etiam me-
dium eſt in quo fit ictus, & per quod funditur ſonus, vſque ad aures; ina qua vero audiri proba
tur per piſces, quos Ariſtotel. [b] pluribus argumentis cõfirmat, auribus ſonitum percipere ex-
terni aeris: ſolida vero corpora, vbi in aqua collidantur, aliquem ſonum reddunt, licet obſcu-
rum, craſſior [c] enim eſt quam vt bene accipere ſonum poſſit; poteſt igitur aqua ſonum ferre
ad aures, non tamen penetrare ad aerem internum atque inſitum auribus, læderet [d] enim au-
diendi facultatem. Ergo quamuis per aquam quoque audiamus, pręcipuè tamen audimus per
aerem, qui etiam per interiectum parietem penetrat, quod efficit lux, [e] quæ niſi è regione ſit,
perſpici non poteſt, aer vndecunque circumſonat; licet autem aer ſuopte nutu in ſublime fera-
tur, ictus tamen orbes efficit, perinde atque aqua, in quam lapis fuerit coniectus, vt paulo poſt
monſtrabimus: ex inferiori [f] autem loco facilius audiuntur, quæ in ſuperiori ſonant, quam con
tra, quod aer magis integer ſeruetur, & minus diſijciatur per ſe [g] autem aer eſt expers ſoni,
quod facile ditimatur, ſonum autem accipit, quoties ita percutitur, vt non ſecernatur: quam-
obrem ſonat; non quatenus aer, ſed quatenus non permittit ſecerni ac ſeparari; tunc autẽ ma
gis accipit ſonum cum omnia ſilent: & ideo noctu [h] magis quam luce, dum omnia a Solis calo-
B re agitata (vt voluit Anaxagoras) obſtrepere videntur, dumquẽ aer craſſior eſt ob vapores à
ſole excitatos: domi [i] autem melius exaudiũtur externi ſtrepitus, quam foris domeſtici: quod
ſonus magis integer ad aures peruenit cum foris magis dirimatur, non abſimile eſt quod illis
accidit, quæ ſub aſpectum cadunt: docuimus enim è tenebris perſpici quæ in loco illuſtri ſita
ſunt, non tamen ex luce, quæ in tenebris: reſpondet, quod ad hoc attinet, ſilentium tenebris,
ſtrepitus lumini: aer igitur præcipuè ſonum refert vſque ad aures, vbi (vt ante oſtenſum eſt) cõ
tinuatur externus cum interno, non tamen accipitur ab interno ſonus, ſed ſpecies ſoni, neque
enim accipiuntur a ſenſibus res, quæ ſub illos cadunt, ſed earũ imagines ac ſpecies (vt ſupra [k]
a nobis demonſtratum eſt:) mouet aer ictus a ſono informatus aerem proximum, hic vero aliũ
ſibi ſimiliter proximum, id quod ſubinde fit, dum ſoluatur vis ipſa: neque enim ad quantumuis
interuallum ictus vim ſuam impertit, ſed ad certum terminum citeriorem vel vlteriorem pro
ui maiori uel minori ipſius ictus, intra quem terminum, ubi ſit qui facultatem audiẽdi habet,
aer cum ſono mouetur, continuus [l] uſque ad auditum, & pars partem impellit, ac ſono infor-
mat. Ridicule autem nonnulli exiſtimant illum ipſum aerẽ, q uerberatur ferri uſque ad aures:
eſſet enim perinde ac ſi ſpiritus uidendi vim præbens ab oculis uſque ad cœlum fundatur, aue
veluti gutta illa Stoicorum, quam miſceri cum toto mari volebant; in aere autem interiecto in-
ter ſonantia corpora, & auditum, non accipitur ſpecies, ſed ſonus; quouſque enim pertinet uis
C ipſius ictus, aer ſibi proximus, & pellit, & afficit; eiuſmodi motus (inquit [m] Themiſt.) ſimilis eſt
vndarum motui, quarum altera alteram impellit: huic etiam ſimile eſt quod accidit piſcinæ, in
quam lapis conijcitur; videmus enim deſcendere aquam in multos orbes, & primum eſſe angu
ſtiſſimum, alios ſubinde latius patere, donec debilitetur, & langueat impetus, & in planitiem
æquatam immobilis aquæ ſoluatur. at lapis in flumen iactus nequit eiuſmodi orbes efficere,
quod aqua fugiens figuram omnem diſijciat. Conſentiunt igitur partes aeris quieſcentis illis,
quæ mouentur, & ita impelluntur ac ſonum accipiunt, quod tempore fieri neceſſe eſt, neque
enim ſonus ſubito multiplicatur, vt lumẽ, aut ſtatim ſenſu percipitur vt color, quamobrem qui
vicini ſunt, citius audiunt quam qui longiori interuallo diſtant, idcirco etiam prius perſpicitur
motus percutientium, quam audiatur ſonus (vt recte traditum eſt ab Ariſtotele:) [n] multiplex
igitur aeris motus, cum partem impellit, tempore fit. Hactenus de his quæ ad ſonum edendum
concurrunt.

Reſtant differentiæ ſoni, & earum cauſæ; ſoni qui maxime inter ſe diſtant, ſunt grauis, & acu
tus, quæ differentiæ extremæ ſunt: eſt autem acutus ſonus ille, qui multum mouet paruo tempo
re; grauis contra, qui parum tempore longo; id quod facit acutus, & grauis ſonus nõ per ſe, ſed
D quatenus illum conſequitur celeritas, hunc tarditas, non tamen idem eſt acutũ, & celere ſicut
neque idem graue, & tardum, ſed accidit acuto, vt ſit celere, graue vt ſit tardum; dicitur aũt ſo-
nus acutus per translationem a corporibus, quæ tractantur; hæc enim ſi cum mucrone acuta
fuerint, celeriter pungunt ſi retuſa tarde impellunt, illa multum paruo tempore, hæc longo pa
rum mouent: percipiuntur differentiæ acuti, & grauis (inquit [o] Ariſt.) per ipſum ſonũ perinde
ac colores per lucem, & ſicuti ſine luce nequeunt diſcerni, ita nec differẽtiæ ſoni ſine ſono. Sed
præter acutum, & grauem complures aliæ ſunt ſoni differentiæ, eſt enim aſper, & lenis, raucus
vel canorus, magnus vel paruus, flexilis vel durus, in quibus numerari põt, quod vel ſemel tan-
tum ad aures peruenit, vel refertur iterum, aut etiam tertio, quem Echo appellant: cauſæ diffe
rentiarum ſoni illæ eædem ſunt quæ ſonum reddũt, nempe dura corpora, vel durorum rationẽ
ſeruantia, quæ inter ſe vehementer verberantur, & mediũ aerẽ, vnũ & continuatũ elidũt: his
cauſis differentiæ additæ ſimilẽ efficiunt differentiam in ſono, ſiue ſimilitudo euidens ſit, ſiue
implicita: ſonus acutus fit à cauſis acutis, hoc eſt habentibus in ſe vim mouendi multum bre-
ui tempore, & idcirco celeribus, cuiuſmodi ſunt corpora dura, ac lenia (vt inquit [p] Themiſt.)
Grauis ſonus fit a cauſis grauibus hoc eſt vim habentibus mouẽdi parum longiori tempore, &
idcirco

a Ariſ. 2. li. de ani. tex. 78.
b 4. libr. de hiſt. ani. c. 8.
c Simpl. 2. li. de anim. ſupr. text. 79.
d Ariſ. 2. li. de ani. tex. 83.
e Ariſ. 11. li. proble. 49. & 61.
f Ari. 11. li. proble. 45.
g Ariſ. li. 2. de ani. tex. 38. & 84.
h Ariſ. 11. li. proble. 5. et 33.
i Ariſ 11. li. proble 37.
k 3 li. c. 2.
l Ariſ. 2. li. de ani. tex. 81.
m 2. lib. de ani. c. 29.
n 1. libr. de ſenſu c. 6.
o 2 libr. de ani tex. 86.
p 2. lib. de ani. c. 30.

idcirco tardis, cuiuſmodi ſunt ſonantia corpora minus leuia quanquam euidenter reddunt etiam ſimilem ſonum vt maiora maiorem, minora minorem, aſpera aſperum, lenia lenem, ſic autem ſimilitudo expreſſa eſt; ſonus raucus impurus eſt, & ab inſtrumentis ſimilibus proficiſcitur, hoc eſt impuris; huiuſmodi ſunt quæ alienum humorem continent, quemadmodum inteſtina murmurantia, nam illa quæ expertia humoris ſunt ſonitum magis purum reddunt vt inquit Galenus. [a] In ſumma differentiæ ſoni oriuntur à cauſis ſoni ſimilem accipientibus differentiam, id quod fit etiam in Echo; iteratur enim ſonus, quòd iterentur cauſæ, veluti ſonantia corpora: aer enim primo ictus adhuc integer & continuus cum offendit ſolidum corpus ita vt non poſſit amplius errare, non diſijcitur, ſed quaſi à vaſe continuatus repellitur, non ſecus quã pila à ſolido corpore reſiliens: ſemper autem fit Echo & ſoni repulſus, inquit Ariſtoteles, [b] ſed non ſemper exauditur, quod plerunque obſcurus ſit; idem lumini euenire ſcribit, ſi quidem ipſum quoque ſemper repellitur; alioquin loca ad quem non perueniunt Solis radij tenebricoſa eſſent; non tamen apparet luminis repulſus, neque fit vmbra, niſi offendat corpora leuia. Eadem quoque ratio eſt ſoni, qui ſemper repellitur, alioquin auctore Themiſtio non liceret audire noſmetipſos; non tamen ſemper fit echo ſed tantum vbi à corpore duro veluti à vaſe aer ſonans repellitur; quod ſi aer ſemel repulſus rurſus in aliud veluti vas incurrat, fit bis echo, & ter ſi in tertium, ſed poſterior ſubinde priore debilior eſt, vt tãdem euaneſcat, perinde atque imago, quæ ex vno ſpeculo ad aliud transfertur, in poſteriori enim magis obſcure apparet quam in priori: ac de aurium quidem natura ſatis dixiſſe videmur.

a 3. libro de ſymp. cauſ. c. 2.

b 2. lib. de an. tex. 81.

E F

De conſeruandis auribus. *Cap. II.*

PRoximum eſt, vt qua ratione earum ſanitas conſeruetur, exponamus; quod vt fiat neceſſe prius eſt intelligere, quæ ſeruanda ſint & abſolute, & in homine: dein rationem inueſtigare, qua ſeruentur. Conſeruare igitur oportet in auribus etiam vt in alijs partibus, res ſecundum naturam, vt ſanitatem, cauſas, & effecta. Sanitas aurium, hoc eſt conſtitutio ſecundum naturam, per quam ſuum officium faciunt, partim per conſenſum eſt, partim per eſſentiam. Conſenſus pertinet ad cerebrum, quod ſpiritum animalem profert, & ad neruos quinti paris, qui auditum illi præbent ad aures; vt ergo audiant aures ſonum, non ſatis eſt ipſarum conſtitutionem ſecundum naturam eſſe, ſed neceſſarius eſt ſpiritus, qui à cerebro per neruos feratur, vt conuenit, in quo conſiſtit ſanitas aurium, per conſenſum. G Illa vero quæ per eſſentiam in ipſis attenditur, ad materiam, & formam pertinet: materiam auri ſuppeditant maxima ex parte os, & cartilago; eius ſanitas ad temperationem refertur moderatam, ea ſcilicet moderatione, quæ conuenit oſſi, & cartilagini, in quibus partibus naturaliter excedit frigus, & ſiccitas. mitto temperationem aeris interni, qui calidus eſt, non tamen ita humidus, vt externus, cum longe purior ſit. Ad formæ ſanitatem pertinet moderatio quædam figuræ, ſuperficiei, cauorum, magnitudinis, numeri, ſitus, quibus accedit vnitas communiter ſpectans ad formam, & materiam; ex his maxime conſiſtit ſanitas aurium in cauis moderate patentibus, & in numero, ita vt nihil ibi verſetur præter naturam: cum audimus in aqua, ſi illa ad aerem inſitum penetraret (teſte [c] Ariſtotele) læderet auditum; præterea [d] ſi flatus in auribus includatur, aut vapor, pulſabit auditum quaſi externus ſonus, ſic erant in [e] peſtilentia, plenæ ſonoribus aures. Propoſita ſanitas aurium & per conſenſum, & per eſſentiam tribus differentijs diſtinguitur, cum in alijs perfectiſſima ſit, in alijs perfecta, in alijs imperfecta, quòd res illæ in quibus conſiſtit, aliquando perfectiſſimæ ſint, aliquando perfectę, aliquando imperfectæ: porrò cauſæ ſanitatis aurium, aut externæ ſunt, veluti ratio victus qua conſeruata eſt, vel medicamenta etiam & chyrurgia, quibus reſtituta; aut internæ, ſicuti facultates noſtrum corpus gubernantes, quæ tunc bene valent, cum adeſt ſanitas. Reſtant effecta ſanitatis aurium, & primum auditio, quæ actio eſt, & non animi pars, vt Galenus [f] contra Chryſippum diſputat, qui volebat ſentiendi rationem eſſe animæ partem; auditione diſcernuntur non tantum propria, ſed etiam communia obiecta, vt numerus, magnitudo, motus; ſanitatem perfectiſſimam ſequitur auditio perfectiſſima, ſicuti perfectam perfecta, imperfectam imperfecta. Conſiſtit perfectiſſima auditio in percipiendis quibuſque vel etiam minimis differentijs ſoni, quas homo [g] inter omnia animalia perfectiſſime comprahendit, quamuis quadrupedes ob auricularum longitudinem ex loco magis diſtanti ſonos percipiant, cum in aures penetrent magis integri, & minus perfracti: imperfecta auditio eſt, cum non diſcernuntur parui ſoni, cum non niſi propinqui, & cum non omnes differentiæ, vt ſurdaſtris euenit; quod verò audiantur interni ſoni, quaſi externi, iam ſymptoma eſt, & non effectum ſanitatis, cuiuſmodi nunc tractamus. Alia effecta ſanitatis aurium, quæ ſunt qualitates, vt colores, mollities, durities ſenſu ipſo percipiuntur, ſuperſunt quæ excernũtur ſecundũ naturam ex auribus, hmõdi ſunt ſordes quædam, bilioſæ, flauæ, atque amarę, nam quę dulces ſunt (autore Hipp.)[h] exitiales exiſtimantur, ꝙ omnino præter naturã ſint; plerunq. aũt concretę ſunt, & gũmi[i] quoddam cerum repreſentãt. Sũt [k] qui exiſtiment, ꝗ redundant in cerebro, effundi per aures bilioſa, melãcholica ꝑ oculos, ſanguinea per nares, pituitoſa per os; ſed cerebrũ per palatũ tũ & nares naturaliter

H

c 2. li. de anima text. 83.

d Gal. 1. lib. de ſympto. cauſ. c. 6.

e Lucr. 6. li

f 5. lib. de plac. c. 3.

g Ariſt. 5. li. de gen. an. c. 2.

h 5. 6. de morb. vul. 19.

i In Spur. lib. Gal. de comp. mẽbrorum.

k In Spurio li. Gale. de nat. & ord. cuiuslibet partis.

A turaliter purgatur,humor à cerebro per aures exiens præter naturam eſt,referturq. ab Hipp. a a 3.li.aphc. 24.
inter affectus inſantium.Profectò ſordes illa bilioſa quæ ſecundũ naturam in aurib.redundat,
adeo pauca eſt,vt non videatur a cerebro proficiſci,ſed magis ex aurium alimento ſuperare, a
quib.nil aliud euidenter excerni cõſpicitur. Sed cur bilis redundet ex alimento partis frigidę,
& ſiccæ,nõ facile eſt reſpondere,cum pat ſit crudum,& frigidum aliquid magis debete ſupera
re quam calidũ,& bilioſum; quamquam Hippo. b ſurditatem ceſſare ait ſuperueniente bilioſa b 4.li. aph.
deiectione, quaſi bilis occupare aures ſoleat. 28.

Hæc quæ ſecundum naturam in auribus attenduntur præſentia recognoſcenda ſunt in ho-
mine ſano,in quo prædicere ẽt futura oportet. Ex præſentib.affecta ſen actiones, ſeu qualita-
tes,ſeu expulſa ſub ſenſum cadunt,cui ſubijciuntur ẽt cauſæ externæ;internæ aũt vt robur fa-
cultatũ,cũ ipſa ſanitate cõtineatur,ex eadem ſatis colligitur. Hæc aũt ſi per conſenſum ſit de-
præhenditur, ex cauſis vt ex cerebro,& neruis benè habentib. præterea ex effectis hoc eſt ex
ipſo ſenſu audiendi integro,quẽadmodum c morbus aurium per conſenſum conijcitur ex ce- c Gal. 4 li.
rebro vel neruis male affectis. Sanitas per eſſentiam in extrernis aurib.ſub ſenſum venit, in in- de loc.affe.
ternis aũt mente cõpræhendi debet. Placuit Gal. d tẽperationẽ ſingulorũ inſtrumentorũ ſen ca.
B ſur,ex ijſdem ſignis colligi,ex quib. cerebri temperationem : at ſatius eſt ex cauſis,ex iuuanti- d In lib.de
bus,ex affectis,vt aliarum partium internarum,ita ẽt aurium ſanitatem indagare ; temperatio ar.med. ca.
non ita varia eſt in auribus vt in cerebro & oculis,neque ita magni momenti;quęcunque tamẽ 22.
illa ſit,eadem via qua in cerebro vſi ſumus conijcienda eſt,ſicuti & ſanitas illa , quæ ad formæ
moderationem & vnitarẽ refertur. Cæterum differentiæ ſanitatis perfectiſſimæ,perfectæ,& im
perfectæ,depræhenduntur ex iam dictis ſignis ſanitatis accipientib.differentiam ſimilem . Ex
futuris euentus multiplex eſſe poteſt,cum quæuis ſpecies ſanitatis poſſit & in morbum tranſi-
te,& hominem præcipitare ad interitum,cum poſſit etiam quæuis in ſuo ſtatu ſeruari , & quæ
deterior eſt & imperfectior,perfici. Quicunque euentus expectari debeat ſignificabitur a cau
ſis,vt à robore vel imbecillitate naturæ,& à genere victus,quod homo ſequetur;ſi natura im-
becillior fuerit & genus vitæ prauum , vel grauis morbus , vel exitium timendum eſt : ſi cor-
rigatur viuendi ratio , & natura non admodum imbecilla ſit , ſperandum eſt confirmari, ac
perfici poſſe : ſi victus ſalubris fuerit , & in eodem perſeueretur, veriſimile eſt hominem quo
que in eodem ſtatu perſeueraturum . Tempus autem ubi mutatio aliqua expectetur , ſi cau-
ſæ calidæ ſint, breue erit , ſi imbecillæ longum . Via conſeruationis in ſimili victu conſiſtit;via
C mutationis ad meliorem ſtatum in meliori,ad deteriorem in deteriori, cum quo ſimul inſpiciẽ
da eſt natura hominis,uidendumque quo maxime vergat . Quod attinet ad rationem conſer-
uandi potiſſimum tueri ſanitatem oportet,qua ſeruata ſeruatur quoque interna cauſa ipſius,
vt robur facultarum,effecta etiam ſanitatem ſequantur,ſi quid tamẽ proprium poſtulẽt,ſubij-
cietur cum de ſanitate conſeruanda dixerimus. Agemus igitur de hac ſpeciatim vbi prius cõ-
munia præcepta conſeruationis expoſuerimus:ducuntur hæc a communi natura partis quæ
tractatur,aurium videlicet,in quibus & finem intuemur,& compoſitionem idoneam ex mate- e Sup.c.1.
ria,& forma:finis ob quem natura aures effinxit eſt ipſa auditio,quæ non ſolum confert ad vi- f Gal.6.li.
tam tuendam,ſed neceſſaria quoque eſt ad artium ac diſciplinarum perceptionem,ut iã e oſtẽ de m. vale.
ſum eſt;ob hanc igitur præſtantiam & prærogatiuam expedit audiendi ſenſum defendere , vi ca.12.
tarique ea , a quibus lædi poteſt;mitto tela,& ictus,& quæcunque in aures externa incidere g Gal. 5.li.
poſſunt,quæ ab omnibus cauentur: vitare oportet vehementem caloris ac frigoris appulſum; de medic.
fugienda ſunt ſtupefacientia,atque vbi timemus, f ne quid ad aures præter naturam influat met.c.10.
ipſæ confirmandæ ſunt glaucio trito ſuper cote,vel oleo nardino,cum vino,& per ſpecillũ vel h Gal.6. li.
oricularium clyſterem indito; auertendus item ac deriuandus eſt humor ad alias partes,id qđ de medic.
non fit vbi tractantur partes ignobiliores. Species actionis,hoc eſt auditio, monſtrat nobis mo met c 6.
tum,& quietem ipſarum aurium:exercentur partes omnes,cum ſuum officium faciunt,& ideo i Gal.13. li.
aures cum audiunt,quare vbi motu opus ſit,veluti ad calefaciẽdum exercebimus aures ingẽti de medic.
D ſtrepitu,clamore,vociferatione,cõtra vbi quiete opus ſit,veluti ad refrigerãdũ dabimus ope- met.c.12.
rã,vt vel oĩno ſileãt oĩa, vel certè ſonitus quam minimus ſit. Senſus quo præditæ ſunt internę k Hip. 2.li.
aures admodũ acris eſt,ſed nõ perueniũt eo,quæ quouis mõ indunntur,exteriorũ auriũ ſenſus de arti. ca.
magis hebes eſt, & propterea fert uehemẽtia medicamẽta,& acria,neq. periculũ eſt,ne ſequa- de aure.
tur diſtẽtio,quã medicus ille Theſſali æmulus g timebat:nõ ſolũ.n.requiruntur valida medica l Gal. 2. li.
mẽta ab aure, ſed ẽt tolerãtur; h tolerãt aures i acetũ,quod oculos offendit : canẽdũ k tñ eſt ad Glau. c.
ne externæ aures onerẽtur,aut adſtringãtur,ne offendatur cutis cartilagini, & oſſi proxime ſu 2.
periecta,cũ periculo.n.ſequeretur inflãmatio . Quod attinet ad materiã diximus aures maxi- m Gal 5 li.
ma ex parte cõſtare ex cartilagine,& oſſe,quæ partes cũ frigidæ & ſiccæ ſint, poſtulãt ſimilia. de medic.
Verũ quia maxime l ſiccæ ſunt aures,deſiderãt m ſimul,& ferũt ſicciſſima: at non ita frigidæ met.c 10.
ſunt,ut maxime frigida requirãt,talia n .n.inimica ſunt oſſib. Quod ſpectat ad formã nihil eſt, m Hip.5.li.
ex quo colligi magni momẽti pręter ſitũ poſſunt pręſertim,mõſtrat hic nõ ſolũ qua parte adhi aphor.18.
beri debeãt,q̃ dãda ſunt ad locũ cõſeruãdũ,ſed quo auertere,aut deriuate oporteat q̃ ad audi n Hip 4.li. apho 28.& 60
res cõfluũt: cõmode aũt auertũt p deiectionẽ,utiliter ẽt attrahũtur ad crura, o deriuãtur p ue o Gal. 5. li. de m. valet. c.3.
to a d os,& nares, ad ſitũ ſpectat ẽt cõſortiũ cũ cerebro,quod ſummũ ẽ,& ob viciniã, & ob ner o Gal. 6. li. de m. vale. ca.12.
uos

uos q̄nti paris, q̄ in ītimis aurib. dilatanſ, monet hoc ut caueamus repellētia, cū humor p̄ter na E
a 6. l. apho. 25. turā ad aures influxit, ne ī pellaſ ad cerebrū: p̄ſtat. n. tumores ab interiorib. partib. ad externas
cōuerti, & nō cōtra, vt de eryſipelare tradidit [a] Hip. Expoſitis cōibus p̄ceptis, p̄pria ſequunt̄
opera, & inſtrumenta ſpeciatim ad conſeruandas aures attinentia. Sanitas tam perfectiſſima
quam perfecta, ſiue per conſenſum ſit, ſiue per eſſentiam, tum ſiue ad materiam ſpectet, ſiue ad
formam, conſeruatur ſimilibus operibus hoc eſt moderata adiectione ac detractione. Quæ duo
opera ēt pertinent ad imperfectam, non tū̄ moderata conueniunt, ſed eatenus recedere à mo-
deratione debēt, quatenus ſanitas ipſa imperfecta recedit; ſimilis autem debet eſſe receſſus ad
conſeruandum, contrarius ad corrigendum. Inſtrumenta vbi vel perfectiſſima vel perfecta ſa-
nitas per moderatam detractionem vel adiectionem conſeruanda eſt, ad rationem victus refe-
runtur, & idcirco ad ſex illas res non naturales. Aer moderatus ſit: ſi quis ſubeſt exceſſus, ver-
gat potius ad ſiccitatem, quam ad humorem; aer [b] humidus quemadmodum flante auſtro au-
b Hip. 3. li. aphor. 5. & 17. ditum reddit hebetem, contra aerem ſiccus, veluti flante aquilone: cibi ac potionis quantitas,
& qualitas moderata ſit; nimia copia ſenſum retundit, quem abſtinentia acuit, modò nō ſit tā-
ta vt non ſinat refici ſpiritus, qui exhauriuntur: qualitas immoderata naturalem moderationē
labefactat, & ſimilem exceſſum efficit; vitare oportet cibos opplentes caput, & vinū vehemēs,
à quibus aures quoque tentari ſolent: conuenit etiam mediocritas quædam ſomni, & vigiliæ, F
per quam nō ſolum coquitur, ac diſtribuitur alimentum, ſed ēt abſumitur quod ſuperat; in pri-
mis autem cauere oportet, ne cibum ſtatim [c] ſomnus ſequatur, maxime enim onerat caput, &
c Auic. 4. 3. tract. 1. c. 2. obtundit auditū. Eadē moderatio conuenit motus, & quietis, uiciſſim. n. aptantur ad prædicto-
rum operū moderationem, minor exercitatio loco quietis eſt. minus exercētur aures cum acci-
d Gal. 1. li. de ſympt. cauſ. c. 6. piūt ſonos paruos, lenes, tardos; magis cum magnos aſperos, celeres; vbi [d] homo audiēdo pluri-
mum laborauerit, tūc vel ſilentium fiat, vel ſonus admodū paruus, lenis vel tardus ſit: [e] iocun-
e Ariſt. 2. li. de anima tex. 143. dior verò eſt ſonus mixtus ex acuto, & graui, q̄ ſolus grauis, aut ſolus acutus, quoniam & ſenſus
in moderatione quadam conſiſtit. Valida obiecta moleſta ſunt, q̄ vnitatē ſoluāt cuiuſq; inſtru-
mēti, ſicut ipſius auditus ſoni admodū magni, atq; acuti, ſed quod [f] tenuiores ſint minus lædūt
f Gal. 1. l. de ſymp. cau. c. 6. q̄ quæ tanguntur obiecta, vbi vehementia fuerint. ſi [g] q̄n autem ſoni duriora corpora perrū-
punt, quemadmodum tonitrua id non tribuendū eſt ſonis, ſed ſubiectæ materiæ in qua accipiū-
g Ariſt. 2. l. de anima tex. 126. tur. Animi verò perturbationes, ut moderata fiant opera prædicta, non dēnt modū excedere.
Poſtremo magna cura habenda eſt, vt expellantur ex auribus ſordes illæ, quibus redūdant: nā
recentę [h] obſtruunt aurium foramen, & nō ſinunt externū ſonū penetrare; ſed cū ſordes inhæ-
h Ga. 1. l. de ſymp. cauſ. c. 3. reſcit, neq; per ſe ab auribus expellitur, quotidie detrahenda eſt, vel linteo intorto, vel ſpecil- G
lo oriculario demiſſo; neque [i] alienum eſt ſeptimo quoq; die aliquid olei ex nucibus amaris in
i Auic. 4. 3. tract. 1. c. 3. aures inſtillare, ſic. n. facilius deterguntur. Hoc pacto igitur parare licet moderatā adiectionē
ac detractionē, ad perfectiſſimam vel perfectā ſanitatem aurium cōparandā; ad eam verò quæ
imperfecta eſt conſeruandā immoderato opere ſimili, vel corrigendā contrario vtimur, nō tm̄
rōne victus, ſed medicamentis, & aliq̄n ēt chirurgia, veluti cū ſecatur vena, aut cū admouētur
cucurbitulæ: eiuſmodi aūt oīa inſtrumēta explicata ſunt in curatione cerebri & oculorū, eadē
nunc adhibere licet, modo teneantur præcepta cōia, quæ paulo ſupra expoſuimus. Quod ſi hu-
mor præternaturam ad aures cōcurrat, primum idonea victus rōne prohibendum eſt, ne nouus
humor in corpore ſuperans colligatur; deinde auertēdo, ne iā collectus feratur ad aures: ille q̄
iā in ipſis verſatur vbi coctus eſt, ſponte effluere ſolet, ſed cū primū in auribus verſatur vtiliter
deriuaſ ad nares, & os, per acria medicamēta; vtiliter ēt emittitur aperta vena in naribus, ex q̄-
k 4. li. aph. 60. bus recte [k] Hipp. ſanguis effluens ſurditatē ſoluit; ſed hæc magis ad curandas q̄ ad conſeruan-
das aures ptinent. Cū conſeruatur ſanitas auriū qualiſcunq; ſit, conſeruantur ēt aures, licet tū
quę imperfecta ſunt aliquo pacto pficere, quonoīc ad aſpectum debilem vtimur ſpecillis ocula-
ribus; ad ſurdaſtros uerò manu concaua à poſteriori parte auris admota, & in priorem ſpectā-
l 11. lib. de vſu par. ca. 12. te qua [l] Gal. ſcribit Adrianū Imperatorē ſolitū eſſe imbecillitati auditus ſuccurrere, ſic enim
ſonus magis in vnū coactus aures pulſat, ob quā cauſam ſcribit Ariſt. quadrupedes magis per- H
cipere quæ longius abſunt, quod ſonus per lōgitudinem auriū magis in vnū coactus accipiaſ.
Sed cum de auribus ſatis dixerimus, & de auditu, nares, & odoratū eodē ordine perſequemur.

m Gal. 4. li. de loc. aff. c. 6.

De naribus & odoratu. *Cap. III.*

n Gal. 8. li. de vſu par. c. 6. & in li. de inſtrum. odor. c. 2.
o Ariſ. 1. li. de hiſt. an. c. 11.
p Gal. 11. l. de vſu par. c. 12.

NAtura igitur corpori nares affixit, nō tantum ad eum finem ut ſeruiant odoratui, ſed
reſpirationi quoq; & expulſioni eorum quæ ſuperāt in cerebro, & nōnihil ēt vocis
ſono, vtitur enim ut lingua ad guſtandum, ad loquendū, ad cibū conficiēdum ac de-
glutiendum, ita naribus ad oīa propoſita. Id quod perſpicuū erit ſi ſingula perpen-
damus; ordiemur aūt à poſtremo, ὕστερον πρότερον tractantes, quemadmodum Homerus ſolet. Re-
ſonat nobis vox in naribus bene, ubi ſecundum naturam hæ fuerint affectæ, nam ſi [m] obſtruan-
tur, aut comprimantur abſona redditur. [n] Quæ redundant in cerebro ſi tenuia ſint, ueluti ua-
por, & fuligo per caluariæ ſuturas expirant, ſi craſſiora ut humores exeunt per nares foras, uel
labuntur in os, unde poſtea expuuntur; cōtrahiſ interdū in cerebro ſpiritus craſſior q̄ excitat o
ſternutamēto [o] p nares ſubito erūpit. [p] Pertinent nares ad reſpirationē, q̄ per ipſas attrahatur
exter-

A externus aer,& expellatur internus veluti fuligo, vt tẽperetur calor innatus, & reficiantur ſpiritus animales exhauſti non modo in corde & pulmone, ſed ẽt in [a] cerebro, quod vt præbet muſculis vim dilatandi,& contrahendi thoracem,ita ipſum ẽt contrahitur & dilatatur, vt temperetur eius calor,& recreetur ſpiritus. Nares igitur cũ ꝑ eꝯ ipſas attrahatur & expellatur aer, meritò cẽſentur ordine pręcipuũ [b] reſpirandi inſtrumentũ,nam vbi nullus fuerit affectus præter naturã non vtimur ore ad reſpirandum; Cæterum reſpiratio præterquã quod calorẽ temperat,& reficit ſpiritus,confert ad percipiendos odores, quos [c] reſpirantia animalia minime percipiunt niſi cum externum aerẽ attrahunt:conſtat igitur nares ad reſpirationem tanquam pręcipuũ inſtrumẽtũ accõmodari. Monet aũt Gal.[d] non idẽ euenire naribus ꝙ arterijs, hæ ſiquidem cum dilatantur aerem alliciunt, cum cõtrahũtur eundẽ expellunt ſicut pulmo,& cor, quãuis contra ſenſerit Archigenes:nares verò cum nõ ſint receptaculum aeris,ſed oſtium,per ꝙ ingrediť cum cõtrahuntur, videntur aerem elicere,cum dilatantur expellere.[e] Hæc aũt vtilitas ad vitã neceſſaria eſt aĩalibus reſpirãtibus,& multo magis quã odoratus,ob quẽ maxime videnť a natura fuiſſe fabricatę;hic aũt nobis reſtat perpẽdendus:dicit aũt græcè ὄσφρησις,quo vocabulo[f] tã perceptio odoru quã facultas eos percipiens ſignificat; eodẽ modo & guſtatus

a Gal.in li. de inſtrum. odor. c. 4. b Ariſt.2.li. de part. an. cap.16. c Ariſt.in li. de ſenſu. cap.5. d in lib. de vſu pul c.4. e Gal. 8. li. de vſu part. cap 6. f Gal. de inſtrumento odor. c. 1.

B vſurpatur ad ſignificandã vim,quæ percipere põt ſapores,atq; hæc potentia eſt,& non actus, ad cõprahenſionẽ eorũ,& eſt actus,ita odoratus [g] pro ſenſus odorũ actu, & potentia accipit Medius aũt ponitur ab Ariſt.[h] hic ſenſus inter eos qui vtuntur medio externo,aſpectũ,ſ.& auditum,& eos qui medio interno, guſtatum,ſ.& tactum. antecedit hic guſtum,& præſtantia ſentiendi,& tenuitate eorũ q̃ ſentit,atq; idcirco ante ipſũ tractat. datus[i] vero eſt aĩalibus q̃ loco mouentur nõ ſolũ in aere, ſed ẽt in aqua;vt q̃rere naturalẽ paſtũ ſibi poſſint, hic.n. ipſis bene olet,ſicuti qui alienus eſt male, ita vt fugiatur,cumq; ẽt præſens eſt cibus anteq̃ guſtetur diiudicať odore,atq; idcirco [k] cenſetur odor affectio qdã eorũ, q̃ nutriũt. at pertinet quoq; odoratus ad reſpirationẽ,[l] pernicioſus.n.aer fœditate deprehẽdiť,& ita aut effugiť,aut aliq d admoueť ad nares,ꝙ ipſũ nõ ꝑmittat penetrare,ueluti faſciculus florũ in peſtilẽtia:aer.n. vbi nõ eſt mixtus cũ vaporibus tenuior eſt,& facilius penetrat,ita vt ſinat,q̃ ad nares admouenť,ingredi aerẽ,& nõ odorẽ:magna igiť eſt vtilitas odoratus,cũ ad diſcernendũ alimentũ,& reſpirationẽ conferat,præterq̃ ꝙ cerebrũ iuuat, & delectat odor bonus, vt mox oſtendemus.[m] Percipiunť odoratu,& q̃ odorẽ afflant,& quæ nullum odorẽ mouẽt,nõ ſecus ac vidẽdi,lux,& tenebrę,ſenſu audiendi,ſonus, & ſilẽtiũ. Negat aũt Gal.[n] ſitũ rei à qua odor expirat hoc ſenſu percipi poſſe. Sed Alex. tã ab odoratu q̃ & auditu,& aſpectu cõprehẽdi eũ poſſe iudicauit, q̃cumq; .n. ꝓpinqua ſunt magis quemuis ſenſũ mouent,minus aũt q̃ longius diſtãt. Facultas hæc ſentiendi

g Alex.in l. de anima. h in lib. de ſenſu c. 5. i Ariſt.in li. de ſenſu. cap.5. k Ariſt.in li. de ſenſu. cap 1. l Gal.8.lib. de vſu par. cap.7. m Themiſt. 2. li.de anima.cap.33. n 7. lib. de plac c.5.

C odores maximè hebes eſt in homine, ſiue cum alijs ſenſibus, quibus ꝓditus eſt cõpareť, ſiue cũ eodẽ in cæteris aĩalibus,& propterea [o] non facile explicari põt odoris natura, atq; eius ſpecies per ſaporũ ſpecies explicãtur;habet tñ homo ſenſũ tactus,& guſtatus(qui tactus quidam eſt)accerrimũ,[p] odoratu igiť adeo hebeti ꝓditus eſt, vt nõ diſcernat odores p ſe,ſed p moleſtiã dũtaxat,& voluptatẽ,quã afferunt,quẽadmodũ & aĩalia illa q bus oculi duri ſunt,neq; .n. colores cernũt niſi quatenus preterrefaciũt, aut delectant,ꝙ ſi obijcias hominẽ(teſte Ariſt.)[q] ſentire nõ tñ odores alimentorũ,quos ſolũ pcipiunt alia aĩalia, ſed alios ẽt veluti eos,q à floribus afflantur,& idcirco odoratu cæteris ꝓſtare,reſpõdebimus fatẽtes quidẽ plures ſpecies odorũ ab eo ſentiri, ſuperatur tñ ab alijs,q̃ ſagaciſſime & lõgè diſtãtiũ alimẽtorũ odores perſentiſcũt veluti uenatici canes,quorũ tanta eſt alacritas,ut leporem odorentur, ac peruestigent ẽt magno interuallo. Cauſa vero cur homo ſupereť odorũ ſenſu à multis alijs aĩalibus ea eſt ꝙ hæc facultas reſidet in cerebro frigidiſſimo atq; humidiſſimo, ita vt odores qui calidi ſunt,& ſicci diluat,& minus reddat efficaces. Sed cũ de naribus agere cęperimus,tanq̃ dę inſtrumẽto odoratus,hæ quo pacto illi ſeruiant iã uidendũ eſt. Cõſtat itaq; inter oẽs odorẽ pcipi p naſũ,adeo

o Ariſt. in li. de ſenſu. cap.5. p Ariſ. 2.li. de anima tex. 91. & 93. q in lib. de ſenſu. c.5. r In epigrãmate ad Fabullum.

D ut qui eo vehemẽter delectantur, cupere dicant ſe totos cõuerti in naſum;ſcitè.n. Catullus, [r]

Nam vnguentum dabo, quod meæ puellæ
Donarunt Veneres Cupidineſque,
Quod tu cum olfacies, Deos rogabis,
Totum vt te faciant Fabulle naſum.

Non tamen eſt naſus proprium domiciliũ odoratus, id ꝙ multis argumentis cõuinci põt, ſi quidẽ cõpluta aĩalia,quæ naſo carent,odorũ ſenſu prædita ſunt:[ſ] vtunť aũt ad odorandũ(teſte Ariſt.) vel fiſtulis & branchijs ut piſces, vel quibuſdã foraminibus ut aues,angues,& quæcunq; ex ſanguineis ouipara ſunt, vel ſecto tranſuerſo,quẽadmodũ inſecta. Præterea quæ naſo prædita ſunt animalia illõ ẽt exciſo ſentire odores poſſunt,ex quo colligitur affixum fuiſſe naſum quẽadmodũ & auriculas,ut melius percipiantur q̃ ſub auditũ aut ſub odoratũ cadũt, magis.n.in vnũ & ſonus & odor redactus ad ſedẽ fertur,in qua uel auditus,uel odoratus habitat. Canes [t] Laconici q lõgo naſo præditi ſunt,ſagaciſſime odorãtur leporũ ueſtigia. Statuendũ eſt igiť naſũ cũ ſine ipſo odorari liceat,nõ eſſe ꝓpriũ domiciliũ odoratus, ſed factũ fuiſſe, vt p eum quaſi p canalẽ odores magis ferãt ad locũ,ubi reſidet ꝓpria facultas odorãdi. Id ꝙ demõſtrat nobis cõpoſitio ipſa naſi,q̃ ex oſſe,cartilagine, & mẽbrana cõſtat, quarũ partiũ nulla idonea eſt inſtrũm odoratus:nã os,& cartilago ob duritiẽ tñ abeſt,ut hẽant sẽſũ odoratus,ut careãt ẽt

ſ Ariſt. 2.li. de part. c. 16. t Ariſt 5.li. de gen. an. cap.2.

tactu; tunica verò quæ interiorẽ naſi partem veſtit a craſſa mẽbrana cerebri orta, per foramina E
na oſsis ſpõgię, mõ perforati, quod mox ſubijciemus ad naſum fertur, & ipſum internũ veſtit,
hæc [a] durior eſt, & minus idonea quę odores percipiat, qui in vaporibus & exhalationibus cõ
ſiſtunt, ita vt debeant a molliori inſtrumento accipi, illa tantum prædita eſt ſenſu tactus; præ-
terea cum eadem veſtiat palatum, & fauces, haberet in his quoq; partibus eandem vim odora
tus, quod tñ non euenit, præditaque eſſet craſſioribus neruis ſi debent ſentire odores, quẽad-
modum lingua quæ ſapores percipit, & non tenuibus: poſtremo non opus eſſet aerem attrahe
re ad odorandum, odores enim cũ ad internas nares peruenirent ſtatim ab interna mẽbrana
ſentirentur. Sed cũ non ſentiantur niſi aer attrahatur, patet odorandi facultatem nõ reſidere
in hac mẽbrana, neque in naſo, ſed in parte altiore, atque interiore; de quo conuenit inter Ga
le. & Ariſt. ſi quidem hic [b] odoratum collocat in cerebro, quod maxime frigidum, & humidũ
eſt, & ideo idoneum quod accipiat odores, qui calidi ſunt, & ſicci, & efficiatur tale actu, hoc eſt
calidum & ſiccum, quale erat potẽtia, cũ eſſet frigidum, & humidum. [c] Ille ſimiliter intra cal-
uariam ponit ex omnibus ſenſibus ſolum odoratum, & propterea in cerebro: voluit [d] autẽ in-
ſtrumentum quod odores percipit molle eſſe, & aliquo mõ naturam habere vaporis, ſubſcri-
ſit enim Empedocli qui ſimile a ſimili ſentiri iudicauit; maxime autem idonea ſubã ac vapo-
ri ſimilis viſa eſt Gal. ea quæ in anterioribus cerebri ventriculis continetur, vbi odorãdi facul- F
tatem collocauit. Sed cum facultas ſentiendi exterioribus alijs ſenſibus, à cõmuni ſenſu imper-
tiatur per ſpiritum, qui a cerebro per neruos deſcendit, ad vnumquodque ſentiendi inſtrumẽ
tum vt ad oculos per primum par neruorum illorum, qui a cerebro oriuntur, ad linguã per ter
tium, ad aures per quintum, par eſt odorandi facultatem per neruos ſimiliter a cerebro ad in-
ſtrumentum odoratus ferri debere, id quod Gal. [e] ẽt ſignificauit, vbi ad oculos, & ad linguã
duplex neruorũ genus a cerebro docuit deſcẽdere; alterum molle per quod tranſit vis ſenſus;
alterũ durius, per quod vis motus: ad aures vero, & nares dixit vnũ duntaxat neruorũ genus a
cerebro deriuari, atq; id molle; non multo [f] aũt poſt ſubiecit cuiuſmodi ſint canales, qui a ce-
rebro ad naſum ferũtur, & proprie ab anteriorib. cerebri ventriculis. dixit. n. eſſe proceſſus ob
longos a ſubſtantia anteriorũ cerebri ſinuum minime differẽtes, a qua tamen diſtare dixit eos,
qui ad oculos feruntur, quãuis adeo molles ſint, vt nõ videantur eſſe oĩno nerui: q vero ad lin-
guã tẽdunt, etſi molles ſint, tamẽ nerui omnino ſunt; qui ad aures, nerui quidẽ ſunt, minus tñ
molles q̃ qui ad linguã, & nõ tñ propterea duri. Sed ſi odoratus habitet in anterioribus ventri
culis cerebri, vt ipſe alibi [g] tradidit, nõ apparet quorſum canales, & proceſſus ab ipſis ad na-
res perueniãt: quãobrem tenendum videtur aut odoratus ſedẽ nõ eſſe anteriores cerebri ven
triculos, aut eiuſmodi proceſſus nõ reſpõdere neruis, per quos fertur ſpiritus ſentiẽdi vim præ G
bens vnicuiq; ſentiendi inſtrumẽto. Verũ ſi Gal. ſentẽtias accuratè perpẽdamus, q̃d huic du-
bitationi reſpõdẽdũ ſit, facilè intelligemus: duo. n. ex ipſo colligũtur, vnũ [h] quod ſi proceſſus
ſint partes anteriorũ ventriculorũ cerebri, cũ & habeant ſubſtantiam eãdẽ, & ſinus ipſi vẽtri
culorũ cerebri in extremos hos proceſſus anguſtiores redditi finiãtur. Alterũ [i] quod odoratus
non habitat proprie qua vẽtriculi anteriores cerebri laxiores ſunt, ſed vbi extremi in anguſtũ
finiuntur ad originẽ naſi, ita vt coniungantur per mẽbranã, qua teguntur cũ eo oſſe, ꝙ eſt ini-
tium naſi, & ita percipere poſſint odores, q per nares feruntur, cũ tã os, q̃ membrana (vt in ſe-
quentib. patebit) plurib. foraminib. diſtinguatur. Extremi ergo hmõdi ſinus, & ab ipſo initio
accipiunt ſpiritũ, & à naſo odores, ita vt ipſi ſint præcipuum inſtrm odoratus; vocantur aũt à
recentiorib. mãmillares ꝙ mammarum modo latiores incipiant, & anguſtiores finiantur; cõti
nent aũt in ſe plurimos vapores, & idcirco viſi ſunt Gal. [k] inſtrm maxime idoneũ odoratus:
nã & Timæus apud Platonẽ inſtrm odoratus conſtare voluit ex vapore, qui excitatur, dũ vel
aer in aquã, vel aqua in aerẽ degenerat; huic ſniæ fauet Ariſt. [l] cũ ait odoratum eſſe aeris, vel
aquæ: hẽt aũt vapor naturã vtriuſque, & vtraq. ẽt eſt medium per quod animalia odorantur,
vt paulo poſt docebimus. Quod ſi idem Ariſt. igneum eſſe inſtrm odoratus aſſeruit, ipſum au-
ctore [m] Themiſtio accepit actu ſentiens odorẽ, qui calidus eſt, & ſiccus, tunc. n. ipſum quoque H
redditur calidũ, & ſiccũ quod potentia erat frigidum, & humidum, ex aqua, & aere cõſtans:
alioquin inſtrm odoratus non põt eſſe igneum, nã ignis aut nullius eſt inſtri, aut cõis omniũ (in
quit Ariſt.) [n] cũ ſine caloris opera nihil ſentiatur: habitat ergo odoratus in extremis vẽtriculis
cerebri anterioribus, vbi multi verſantur vapores, & quo feruntur tum ſpiritus ab ipſiſmet ce
rebri ventriculis, qua laxiores ſunt, cũ externi odores p naſũ eodẽ penetrãt, & tenuia medica
mẽta, [o] q̃ p nares attrahunt, & cerebro medent, ꝙ interdũ ẽt mordẽt, ex quo Gal. colligit odorã
di facultatẽ ĩtra caluariã reſidere. Rephẽdit [p] aũt Ariſt. ꝙ nõ ſatis diſtĩxerit domiciliũ odora-
tus, q̃uis (vt añ oſtẽdimus) collocauerit odoratũ ĩ cerebro, ꝙ frigidiſſimũ, & humidiſſimũ eſt, &
potẽtia tale, quale actu reddit, cũ accipit odores, ita vt quẽadmodũ añ dictũ eſt Ariſt. & Gal.
videant̃ ĩter ſe cõtrouerſi de ſede odoratus, ſed magis de cã, cur reſpirãtia aĩalia tũc dũtaxat
odorem ſentiãt, cũ alliciũt aerem. Exiſtimauit. n. Ariſt. [q] vt inſtrm vidẽdi alijs aĩalib. ſine vllo
operculo, & ſemper patet, quemadmodum quibus oculi duri ſunt; alijs tegitur palpebris, quæ
vbi opus eſt aperiuntur: ita inſtrumentum odorandi alijs animalib. ſine vllo operculo ſemper
apertum eſſe, veluti his quæ non reſpirant, alijs veluti reſpirantib. habere operculũ quoddã,

atque

a Gale. 1. li. de inſtrum. odorat. c. 1. & 3. & 5.

b In lib. de ſen. ca. 3. & 13. li prob. c. 5.

c Gale. 8. li. de vſu par. c. 6.

d Gal. 7. li. de plac. c. 5. & in lib. de inſtru. odorat. c. 3.

e 8. l. de vſu par. c. 5.

f Gal. ca 6. libri 8. de vſu part.

g 3. de loc. affec. c. 10.

h Gal. de inſtrum. odorat c. 2.

i Gale. 7. de plac. c. 5. & 3. de lo. affec. c. 10.

k 7. libr. de plac c. 5. & 8. de vſu par. c. 6.

l 2. li. de animæ t. 130.

m 2. libr. de ani. c. 34.

n 2. libr. de anim. text. 130.

o Gal. de inſtr. odor. ca. 4.

p in lib. de inſtr. odor. ca. 5.

q In lib de ſenſu c. 2.

r 2. libr de ani. tex. 98. & li. de ſenſu c. 2.

A atq; hęc odorari nõ poſſe,niſi cũ aerẽ alliciũt,à quo eiuſmodi opercnlo operiat̃,ita vt ſimul cũ aere odor peoetret ad inſtrumẽtũ odoratus,ꝙ Ariſt.(vt iã diximus)poſuit in cerebro; non tñ efficit odoratũ aer qui attrahitur,ſed eſt efficiendi ſocius,quod operiendo opercula præbeat aditũ odori,qui penetrare nõ pôt vbi ea foramina conniuẽt;atq; hæc fuit ſententia Ariſt.[a] Gale.vero cõcedit quæ reſpirãt nõ ſentire odorẽ,niſi cũ narib.aerẽ attrahunt,negat tñ adeſſe operculũ aliquod; nam neq; hæc cum ſecantur,corpora ſe oſtẽdunt; ſuiſſentq; magis incõmoda q̃ vtilia,ſatis.n.defenditur inſtrumentũ odoratus,quod in cerebro reſidet a mẽbrana, & caluaria:prætere à ſi adeſſent hæc opercula,operirentur ẽt aere nõ attracto, à uento, vel à ſpiritu ꝑ fiſtulã & ita perciperetur odor,qui tñ nõ percipitur niſi aer attrahatur ẽt ſi nares oppleantur odorib.& adſint ſuffimenta.Cauſã uero cur neceſſe ſit ad ſentiẽdos odores per nares aerẽ attrahere,eã eſſe iudicauit,ꝙ cerebrũ perinde ac thorax moueatur, dilatetq; ac contrahatur,& cũ dilatatur impleatur,cũ cõtrahitur exinaniatur.non pôt aũt aliquid ad ipsũ penetrare, cũ plenũ ſit,niſi dilatetur,tũc.n.attrahit̃ aer,& ſimul cũ aere odor,qui q̃uis alioquin pateat aditus eodẽ teſte Gal.[b] nõ admittitur.Neq.obſtat ꝙ obijcit Auerroes[c] de odore qui clauſis naribus cũ aerẽ attrahimus deberet penetrare ad cerebrũ per palatũ,cuius foramina reſpondent

B ſummis foraminib.naſi:nã ea via nimis tortuoſa eſt,ita vt retineat odorẽ,qui craſſior eſt aere, neque ipſum permittat ad cerebrum penetrare.Hactenus de fine ad quẽ factæ ſunt nares,& ſimul de facultate odorandi,ac de proprio eius inſtrumento:progrediamur ad narium compoſitionem ex materia,& forma idoneam ad propoſitum finem obtinendum.

Materia ex qua nares cõponuntur ſunt oſſa,cartilagines, muſculi,mẽbrana: oſſa in ſummo naſo ſunt duo,vtrinq.vnũ cũ ſcpto quodã medio,quæ nectuntur cũ octauo oſſe capitis;cartilagines vtrinq.ſunt a laterib.nariũ ob inferiori partẽ,q̃q̃ & os medij ſepti ipsũ quoq.imũ in cartilaginẽ degenerat:muſculi vtrinq.ſunt a laterib.cartilagini affixi,q̃ aperiũt & claudũt: membrana circũdant̃ internæ nares,& ſimul ẽt palatũ:orit̃ hæc a craſſa mẽbrana cerebri,& ꝑ foramina octaui oſſis iã dicti ad intimas nares deſcẽdit. Forma naſi externa eſt ea q̃ cõſpicimus: intus aũt medio[d] ſepto ĩ longitudinẽ diuidit̃,ita vt vtrinq.ſit amplũ foramẽ,ꝙ tecta à ſuperiori parte deorſum tẽdit: adſunt[e] & duo alia foramina interna,q̃ ferũtur ad os,nõ tñ recta,ſed e regione gutturis:maximo aũt pertinet tã materia q̃ forma naſi ꝓpoſita egregie ad uſus quos diximus,cõtinet foramina patẽtia cartilago,magis à contundentib.defenditur,& minus abrũpitur,præterq̃[f] ꝙ accõmodat̃ ad aperiendũ naſũ:muſculi ſpectant ad motũ nariũ, quas teſte Ariſt.natura[g] voluit eſſe mobiles:confert.n.eiuſmodi motus ad violentas reſpirationes: quales vero ſint muſculi naſi laterib.affixi,oſtẽdemus in anatome. Mẽbrana tegit internas nares,

C & ijſdẽ præbet ſenſũ tangẽdi,ab exteriori parte naſus tegitur cute,ſatis aũt caleſit[h] aere qui a corde per ipsũ educitur. Foramina naſi ſumma vtrinque reſpondent foraminib. octaui oſſis caluariæ,[i] ꝙ cribri vel ſpõgiæ mõ perforatum eſt,uariis.n. foraminib.diſtinguitur,per quos & aer penetrat,& odor ad cerebrũ:nã craſſa mẽbrana,quę ĩtra caluariã interiecta eſt,adeo perforata eſt,ut per eã ad cerebrũ permeare poſſit nõ tm̃ aer,ſed ẽt odor qui craſſior eſt:ſunt aũt hæc[k] mẽbranæ foramina cõſpicua,ubi ex cadauere ſtatim detracta hæc diſtendatur,antequã refrigeretur,aut vbi ꝑfundatur aqua calida,id ꝙ neceſſariũ fuit cũ nõ tm̃ & aer,& odor,ut diximus per ipſum debeant aſcendere ad cerebrum,ſed per eandem muccus quoq. ex eo expelli.Huiuſmodi ergo eſt naſi compoſitio,quæ ad eius finem hoc eſt ad ſonum vocis, ad expulſionem eorum quæ craſſa ſuperant in cerebro,ad reſpirationem,ad odoratum maxime accõmodatur. Sed cum odoratu percipiantur odores,quales hi ſint nunc exponendum eſt.

Odor à veteribus varie definitur,ab aliis.n.fumoſa exhalatio ut ab Heraclito,qui adiecit ſi oĩa verterentur in fumũ,fore ut perciperent̃ narib.quod.ſ. vertterẽtur in odores: alii tradiderũt odorẽ eſſe vaporẽ;Ariſt.[l] vtranq.ſententiã euertit;nã fumoſa exhalatio eſt aeris, & terræ

D cõis,& conuertitur in quãdã ſubãm terrenã veluti fuliginẽ,vapor aqueus eſt, & in aquã degenerat,odor cũ ſit cõis aeris,& aquæ(nã & piſces odorãt)nõ pôt eſſe vapor aut exhalatio,licet idem[m] iuxta veterũ opinionẽ dixerit inſtrumẽtũ odoratus debere eſſe igneũ, cum odor ſit fumoſa exhalatio;repræhẽdit igitur opinionẽ eorum qui volunt eſſe aut fumoſam exhalationem aut vaporem,cum non pertineat aut ad aerẽ ſolũ,aut ad aquã, ſed ad vtrunq.additque poſita eiuſmodi opinione poni fluxũ corpuſculorũ, ac ſubæ in reb. quę ſpectabilib.funditus ſubtraherẽtur:nam ſi à re quæ olet,eiuſmodi corpuſcula emanarẽt,illa aſſidue minueretur, & tandẽ verteretur in nihilum,vt cum incenditur thus,aut myrrha, neque poſſent longo ſpacio interiecto odores peruenire ad nares;quod ſi peruenirẽt tangerent ipſum inſtrumentũ odoratus, & ita eſſet quidã tactus.Sed cum odor non ſit aut vapor,aut exhalatio,aut ſubſtantia in vniuerſum reſtat vt ſit qualitas,& affectio quædam redigens odora… …potentia ad actũ; inhæret aũt vt accidens humido contento in re odoratũ … …a ſicco terreno ſaporẽ habẽte opera caloris in humido aereo,aquoſ… …ipiẽdũ humorẽ: nam cum odor communis ſit aeris,& aquæ,accipit… …atenus.n. vtriq; ineſt idoneum aliquod ad percipiendũ… …ad audiendũ … ita ad odorandum …:hoc … …ipiendos odores. Odor ergo hoc eſt affectio … …aquoſo,qua- …tenus

Vidi Vidū de…

[a] In lib. de inſtrumen. odorat. ca. 3.4 & 5.
[b] 3.libr. de vſu p.c.6.
[c] 2.li.colliget.c.17.
[d] Ariſt.1.li. de hiſt. an. c.11.
[e] Gal.li.de inſtru.odorat. ca.2.
[f] Gal.11.li. de uſu p.c. 17.
[g] 1.li.de hiſto.an.c.11.
[h] Gal.11.li. de vſu par. c.14.
[i] Gal 8 lib. de uſu par. c.7.
[k] Gal. 8 li. de vſu par. c.6.
[l] In lib. de ſenſu c.5.
[m] In li de ſenſu c.2.

ctu;tunica verò quæ interiorẽ naſi partem veſtit a craſſa mẽbrana cerebri orta, per foramina oſſis ſpõgię,mõ perforati,quod mox ſubijciemus ad naſum fertur, & ipſum internũ veſtit, E
hæc [a] durior eſt,& minus idonea quę odores percipiat,qui in vaporibus & exhalationibus cõſiſtunt,ita vt debeant a molliori inſtrumento accipi,illa tantum prædita eſt ſenſu tactus;præterea cum eadem veſtiat palatum,& fauces,haberet in his quoq; partibus eandem vim odoratus,quod tñ non euenit,præditaque eſſet craſſioribus neruis ſi debent ſentire odores, quẽadmodum lingna quæ ſapores percipit,& non tenuibus: poſtremo non opus eſſet aerem attrahere ad odorandum, odores enim cũ ad internas nares peruenirent ſtatim ab interna mẽbrana ſentirentur.Sed cũ non ſentiantur niſi aer attrahatur,patet odorandi facultatem nõ reſidere in hac mẽbrana,neque in naſo,ſed in parte altiore,atque interiore;de quo conuenit inter Gale. & Ariſt. ſi quidem hic [b] odoratum collocat in cerebro,quod maxime frigidum, & humidũ eſt,& ideo idoneum quod accipiat odores,qui calidi ſunt,& ſicci,& efficiatur tale actu,hoc eſt calidum & ſiccum,quale erat potẽtia,cũ eſſet frigidum,& humidum. [c] Ille ſimiliter intra calnariam ponit ex omnibus ſenſibus ſolum odoratum,& propterea in cerebro:voluit [d] autẽ inſtrumentum quod odores percipit molle eſſe,& aliquo mõ naturam habere vaporis, ſubſcriſit enim Empedocli qui ſimile a ſimili ſentiri iudicauit;maxime autem idonea ſuba ac vapori ſimilis viſa eſt Gal.ea quæ in anterioribus cerebri ventriculis continetur,vbi odorãdi facultatem collocauit. F
Sed cum facultas ſentiendi exterioribus alijs ſenſibus,à cõmuni ſenſu impertiatur per ſpiritum,qui a cerebro per neruos deſcendit,ad vnumquodque ſentiendi inſtrumẽtum vt ad oculos per primum par neruorum illorum,qui a cerebro oriuntur,ad linguã per tertium,ad aures per quintum, par eſt odorandi facultatem per neruos ſimiliter a cerebro ad inſtrumentum odoratus ferri debere,id quod Gal. [e] ẽt ſignificauit, vbi ad oculos, & ad linguã duplex neruorũ genus a cerebro docuit deſcẽdere;alterum molle per quod tranſit vis ſenſus; alterũ durius,per quod vis motus: ad aures vero,& nares dixit vnũ duntaxat neruorũ genus a cerebro deriuari,atq; id molle;non multo [f] aũt poſt ſubiecit cuiuſmodi ſint canales,qui a cerebro ad naſum ferũtur,& proprie ab anterioribus cerebri ventriculis.dixit.n.eſſe proceſſus oblongos a ſubſtantia anteriorũ cerebri ſinuum minime differẽtes,a qua tamen diſtare dixit eos, qui ad oculos feruntur,quãuis adeo molles ſint,vt nõ videantur eſſe oĩno nerui: q vero ad linguã tẽdunt, etſi molles ſint,tamẽ nerui omnino ſunt;qui ad aures,nerui quidẽ ſunt, minus tñ molles ꝙ̃ qui ad linguã,& nõ tñ propterea duri.Sed ſi odoratus habitet in anterioribus ventriculis cerebri,vt ipſe alibi [g] tradidit,nõ apparet quorſum canales,& proceſſus ab ipſis ad nares perueniãt:quãobrem tenendum videtur aut odoratus ſedẽ nõ eſſe anteriores cerebri ventriculos,aut eiuſmodi proceſſus nõ reſpõdere neruis,per quos fertur ſpiritus ſentiẽdi vim præbens vnicuiq; ſentiendi inſtrumẽto. G
Verũ ſi Gal.ſentẽtias accurrate perpẽdamus,qd huic dubitationi reſpõdẽdũ ſit,facilè intelligemus:duo.n.ex ipſo colligũtur,vnũ [h] quod ſi proceſſus ſint partes anteriorũ ventriculorũ cerebri,cũ & habeant ſubſtantiam eãdẽ, & ſinus ipſi vẽtriculorũ cerebri in extremos hos proceſſus anguſtiores redditi finiãtur.Alterũ [i] quod odoratus non habitat proprie qua vẽtriculi anteriores cerebri laxiores ſunt,ſed vbi extremi in anguſtũ finiuntur ad originẽ naſi,ita vt coniungantur per mẽbranã, qua teguntur cũ eo oſſe, ꝙ eſt initium naſi,& ita percipere poſſint odores,q per nares feruntur,cũ tã os, ꝙ̃ membrana (vt in ſequentib.patebit) plurib.foraminib. diſtinguatur. Extremi ergo hmõdi ſinus, & ab ipſo initio accipiunt ſpiritũ,& à naſo odores,ita vt ipſi ſint præcipuum inſtrm odoratus; vocantur aũt à recentiorib.mãmillares ꝙ mammarum modo latiores incipiant, & anguſtiores finiantur;cõtinent aũt in ſe plurimos vapores, & idcirco viſi ſunt Gal. [k] inſtrm maxime idoneũ odoratus: nã & Timæus apud Platonẽ inſtrm odoratus conſtare voluit ex vapore, qui excitatur, dũ vel aer in aquã,vel aqua in aerẽ degenerat; huic ſnĩæ fauet Ariſt. [l] cũ ait odoratum eſſe aeris, vel aquæ:hẽt aũt vapor naturã vtriuſque,& vtraq. ẽt eſt medium per quod animalia odorantur, vt paulo poſt docebimus. Quod ſi idem Ariſt.igneum eſſe inſtrm odoratus aſſeruit, ipſum auctore [m] Themiſtio accepit actu ſentiens odorẽ,qui calidus eſt, & ſiccus,tunc.n.ipſum quoque redditur calidũ,& ſiccũ quod potentia erat frigidum, & humidum,ex aqua, & aere cõſtans: H
alioquin inſtrm odoratus non põt eſſe igneum,nã ignis aut nullius eſt inſtri,aut cõis omniũ(inquit Ariſt.),cũ ſine caloris opera nihil ſentiatur:habitat ergo odoratus in extremis vẽtriculis cerebri anterioribus,vbi multi verſantur vapores, & quo feruntur tum ſpiritus ab ipſiſmet cerebri ventriculis,qua laxiores ſunt,cũ externi odores p naſũ eodẽ penetrãt, & tenuia medicamẽra,[o] q̃ p nares attrahũtũ,& cerebro medentũ,ꝙ interdũ ẽt mordẽt,ex quo Gal. colligit odorãdi facultatẽ ĩtra caluariã reſidere.Rephẽdit [p] aũt Ariſt. ꝙ nõ ſatis diſtixerit domicilũ odoratus,q̃uis(vt añ oſtẽdimus)collocauerit odoratũ ĩ cerebro,ꝙ frigidiſſimũ,& humidiſſimũ eſt,& potẽtia tale,quale actu redditũ,cũ accipit odores,ita vt queadmodũ añ dictũ eſt Ariſt. & Gal. videant̃ ĩter ſe cõtrouerſi de ſede odoratus,ſed magis de cã,cur reſpirãtia aĩalia tũc dũtaxat odorem ſentiãt,cũ alliciũt aerem. Exiſtimauit.n.Ariſt. [r] vt inſtrm vidẽdi alijs aĩalib. ſine vllo operculo,& ſemper patet,quemadmodum quibus oculi duri ſunt; alijs tegitur palpebris,quæ vbi opus eſt aperiuntur:ita inſtrumentum odorandi alijs animalib. ſine vllo operculo ſemper apertum eſſe,veluti his quæ non reſpirant, alijs veluti reſpirantib. habere operculũ quoddã,

atque

a Gale.1.li. de inſtrum. odorat.c.1. & 3. & 5.
b In lib. de ſen.ca.3.& 13.li prob. c.5.
c Gale.8.li. de vſu par. c.6.
d Gal. 7.li. de plac.c.5. & in lib. de inſtru.odorat.c.3.
e 8.l.de vſu par.c.5.
f Gal.ca 6. libri 8. de vſu part.
g 1. de loc. affec.c.10.
h Gal.de inſtrum.odorat c.2.
i Gale.7.de plac.c.5.& 3.de lo.affec.c.10.
k 7. libr. de plac c.5.& 8. de vſu par.c.6.
l 2 li.de animæ tex.130.
m 2 libr.de ani.c. 94.
n 2.libr. de anim.text. 130.
o Gal. de inſtr.odor. ca 4
p in lib. de inſtr. odor. ca.5.
q In lib de ſenſu c.2.
r 2.libr de ani.tex.98. & li.de ſenſu c.2.

A atq; hęc odorari nõ poſſe, niſi cũ aerẽ alliciũt, à quo eiuſmodi operculo operiat, ita vt ſimul cũ aere odor penetret ad inſtrumẽtũ odoratus, ꝙ Ariſt. (vt iã diximus) poſuit in cerebro; non tñ efficit odoratũ aer qui attrahitur, ſed eſt efficiendi ſocius, quod operiendo opercula præbeat aditũ odori, qui penetrare nõ põt vbi ea foramina conniuẽt; atq; hæc fuit ſententia Ariſt. [a] Gale. vero cõcedit quæ reſpirãt nõ ſentire odorẽ, niſi cũ narib. aerẽ attrahunt, negat tñ adeſſe opculũ aliquod; nam neq; hæc cum ſecantur, corpora ſe oſtẽdunt, fuiſſentq; magis incõmoda q̃ vtilia, ſatis. n. defenditur inſtrumentũ odoratus, quod in cerebro reſidet à mẽbrana, & caluaria: præterea ſi adeſſent hæc opercula, operirentur ẽt aere nõ attracto, à uento, vel à ſpiritu ꝑ fiſtulã & ita perciperetur odor, qui tñ nõ percipitur niſi aer attrahatur ẽt ſi nares oppleantur odorib. & adſint ſuffimenta. Cauſã uero cur neceſſe ſit ad ſentiẽdos odores per nares aerẽ attrahere, eã eſſe iudicauit, ꝙ cerebrũ perinde ac thorax moueatur, dilateẽq; ac contrahatur, & cũ dilatatur impleatur, cũ cõtrahitur exinaniatur. non põt aũt aliquid ad ipſũ penetrare, cũ plenũ ſit, niſi dilatetur, tũc. n. attrahiẽ aer, & ſimul cũ aere odor, qui q̃uis alioquin pateat aditus eodẽ teſte Gal. [b] nõ admittitur. Neq. obſtat ꝙ obijcit Auerroes [c] de odore qui clauſis naribus cũ aerẽ attrahimus deberet penetrare ad cerebrũ per palatũ, cuius foramina reſpondent
B ſummis foraminib. naſi: nã ea via nimis tortuoſa eſt, ita vt retineat odorẽ, qui craſſior eſt aere, neque ipſum permittat ad cerebrum penetrare. Hactenus de fine ad quẽ factæ ſunt nares, & ſimul de facultate odorandi, ac de proprio eius inſtrumento: progrediamur ad narium compoſitionem ex materia, & forma idoneam ad propoſitum finem obtinendum.

Materia ex qua nares cõponuntur ſunt oſſa, cartilagines, muſculi, mẽbrana: oſſa in ſummo naſo ſunt duo, vtrinq. vnũ cũ ſepto quodã medio, quæ nectuntur cũ octauo oſſe capitis; cartilagines vtrinq. ſunt à laterib. nariũ ob inferiori partẽ, q̃q̃ & os medij ſepti ipſũ quoq. imũ in cartilaginẽ degenerat: muſculi vtrinq. ſunt à laterib. cartilagini affixi, q̃ aperiũt & claudũt: membrana circũdanẽ internæ nares, & ſimul ẽt palatũ: oriẽ hæc à craſſa mẽbrana cerebri, & ꝑ foramina octaui oſſis iã dicti ad intimas nares deſcẽdit. Forma naſi externa eſt ea q̃ cõſpicimus: intus aũt medio [d] ſepto ĩ longitudinẽ diuidiẽ, ita vt vtrinq. ſit amplũ foramẽ, ꝙ recta à ſuperiori parte deorſum tẽdit: adſunt [e] & duo alia foramina interna, q̃ ferũtur ad os, nõ tñ recta, ſed e regione gutturis: maxime aũt pertinet tã materia q̃ forma naſi ꝓpoſita egregie ad uſus quos diximus, cõtinet foramina patẽtia cartilago; magis à contundentib. defenditur, & minus abrũpitur, præterq̃ [f] ꝙ accõmodaẽ ad aperiendũ naſũ: muſculi ſpectant ad motũ nariũ, quas teſte Ariſt. natura [g] voluit eſſe mobiles: confert. n. eiuſmodi motus ad violentas reſpirationes: quales vero ſint muſculi naſi laterib. affixi, oſtẽdemus in anatome. Mẽbrana tegit internas nares,
C & iiſdẽ præbet ſenſũ tangẽdi, ab exteriori parte naſus tegitur cute, ſatis aũt caleſit [h] aere qui à corde per ipſũ educitur. Foramina naſi ſumma vtrinque reſpondent foraminib. octaui oſſis caluariæ, ꝙ cribri vel ſpõgiæ mõ perforatum eſt, uarijs. n. foraminib. diſtinguitur, per quos & aer penetrat, & odor ad cerebrũ: nã craſſa mẽbrana, quę ĩtra caluariã interiecta eſt, adeo perforata eſt, ut per eã ad cerebrũ permeare poſſit nõ tm̃ aer, ſed ẽt odor qui craſſior eſt [i] ſunt aũt hæc membranæ foramina cõſpicua, ubi ex cadauere ſtatim detracta hæc diſtendatur, antequã refrigeretur, aut vbi pfundatur aqua calida, id ꝙ neceſſariũ fuit cũ nõ tm̃ & aer, & odor, ut diximus per ipſum debeant aſcendere ad cerebrum, ſed per eamdem muccus quoq. ex eo expelli. Hmõdi ergo eſt naſi compoſitio, quæ ad eius finem hoc eſt ad ſonum vocis, ad expulſionem eorum quæ craſſa ſuperant in cerebro, ad reſpirationem, ad odoratum maxime accõmodatur. Sed cum odoratu percipiantur odores, quales hi ſint nunc exponendum eſt.

Odor à veteribus varie definitur, ab alijs. n. fumoſa exhalatio ut ab Heraclito, qui adiecit ſi oĩa verterentur in fumũ, fore ut perciperent narib. quod. ſ. verterẽtur in odores: alij tradiderũt odorũ eſſe vaporẽ; Ariſt. [l] vtranq. ſententiã euertit; nã fumoſa exhalatio eſt aeris, & terræ
D cõis, & conuertitur in quãdã ſubãm terrenã veluti fuliginẽ, vapor aqueus eſt, & in aquã degenerat, odor cũ ſit cõis aeris, & aquæ (nã & piſces odorãt) nõ põt eſſe vapor aut exhalatio, licet idem [m] iuxta veterũ opinionẽ dixerit inſtrumẽtũ odoratus debere eſſe igneũ, cum odor ſit fumoſa exhalatio; reprahẽdit igitur opinionẽ eorum qui volunt eſſe aut fumoſam exhalationem aut vaporem, cum non pertineat aut ad aerẽ ſolũ, aut ad aquã, ſed ad vtrunq. additque poſita eiuſmodi opinione poni fluxũ corpuſculorũ, ac ſubæ in reb. quẽ ſpectabilib. funditus ſubtrahe rat: nam ſi à re quæ olet, eiuſmodi corpuſcula emanarẽt, illa aſſidue minueretur, & tandẽ verteretur in nihilum, vt cum incenditur thus, aut myrrha, neque poſſent longo ſpacio interiecto odores peruenire ad nares; quod ſi peruenirẽt tangerent ipſum inſtrumentũ odoratus, & ita eſſet quidã tactus. Sed cum odor non ſit aut vapor, aut exhalatio, aut ſubſtantia in vniuerſum reſtat vt ſit qualitas, & affectio quædam redigens odoratum de potentia ad actũ; inhæret aũt vt accidens humido contento in re odoratũ mouente, efficitur uero à ſicco terreno ſaporẽ habẽte opera caloris in humido aereo, aquoſove, vt idoneũ eſt ad ſuſcipiẽdũ humorẽ: nam cum odor communis ſit aeris, & aquæ, accipitur in his per commune quoddam, quatenus. n. vtriq; ineſt idoneum aliquod ad percipiendũ, id commune dicitur græce διαφανὲς, ſicuti ad audiendũ δίηχον, ita ad odorandum δίοσμον: hoc autem nihil aliud eſt quam habilitas ad excipiendos odores. Odor ergo hoc eſt affectio odoratum mouens eſt in humido tam aereo quã aquoſo, qua-

[a] In lib. de inſtrumen. odorat. ca. 3. 4. & 5.
[b] 3. libr. de vſu p. c. 6.
[c] 2. li. colliget. c. 17.
[d] Ariſt. 1. li. de hiſt. an. c. 11.
[e] Gal. li. de inſtru. odorat. ca. 2.
[f] Gal. 11. li. de uſu p. c. 17.
[g] 1. li. de hiſto. an. c. 11.
[h] Gal. 11. li. de vſu par. c. 14.
[i] Gal. 8. lib. de uſu par. c. 7.
[k] Gal. 8. li. de vſu par. c. 6.
[l] In lib. de ſenſu. c. 5.
[m] In li. de ſenſu c. 2.

tactu;tunica verò quæ interiorẽ naſi partem veſtit a craſſa mẽbrana cerebri orta, per forami- E
na oſsis ſpõgię,mõ perforati,quod mox ſubijciemus ad naſum fertur, & ipſum internũ veſtit,
hæc [a] durior eſt,& minus idonea quę odores percipiat,qui in vaporibus & exhalationibus cõ
ſiſtunt,ita vt debeant a molliori inſtrumento accipi,illa tantum prædita eſt ſenſu tactus;præ-
terea cum eadem veſtiat palatum,& fauces,haberet in his quoq; partibus eandem vim odora
rus,quod tñ non euenit,præditaque eſſet craſsioribus neruis ſi debent ſentire odores, quẽad-
modum lingua quæ ſapores percipit,& non tenuibus: poſtremo non opus eſſet aerem attrahe
re ad odorandum, odores enim cũ ad internas nares peruenirent ſtatim ab interna mẽbrana
ſentirentur.Sed cũ non ſentiantur niſi aer attrahatur,patet odorandi facultatem nõ reſidere
in hac mẽbrana,neque in naſo,ſed in parte altiore,atque interiore;de quo conuenit inter Ga
le. & Ariſt. ſi quidem hic [b] odoratum collocat in cerebro,quod maxime frigidum, & humidũ
eſt,& ideo idoneum quod accipiat odores,qui calidi ſunt,& ſicci,& efficiatur tale actu,hoc eſt
calidum & ſiccum,quale erat potẽtia,cũ eſſet frigidum,& humidum. [c] Ille ſimiliter intra cal-
uariam ponit ex omnibus ſenſibus ſolum odoratum,& propterea in cerebro:voluit [d] aurẽ in-
ſtrumentum quod odores percipit molle eſſe,& aliquo mõ naturam habere vaporis, ſubſeri-
ſit enim Empedocli qui ſimile a ſimili ſentiri iudicauit;maxime autem idonea ſuba ac vapo-
ri ſimilis viſa eſt Gal.ea quæ in anterioribus cerebri ventriculis continetur,vbi odorãdi facul F
tatem collocauit.Sed cum facultas ſentiendi exteriobus alijs ſenſibus,à cõmuni ſenſu imper-
tiatur per ſpiritum,qui a cerebro per neruos deſcendit,ad vnumquodque ſentiendi inſtrumẽ
tum vt ad oculos per primum par neruorum illorum,qui a cerebro oriuntur,ad linguã per ter
tium,ad aures per quintum,par eſt odorandi facultatem per neruos ſimiliter a cerebro ad in-
ſtrumentum odoratus ferri debere,id quod Gal. [e] ẽt ſignificauit, vbi ad oculos, & ad linguã
duplex neruorũ genus a cerebro docuit deſcẽdere;alterum molle per quod tranſit vis ſenſus;
alterũ durius,per quod vis motus:ad aures vero,& nares dixit vnũ duntaxat neruorũ genus a
cerebro deriuari,atq; id molle;non multo [f] aũt poſt ſubiecit cuiuſmodi ſint canales,qui a ce-
rebro ad naſum ferũtur,& proprie ab anteriorib.cerebri ventriculis.dixit.n.eſſe proceſſus ob
longos a ſubſtantia anteriorũ cerebri ſinuum minime differẽtes,a qua tamen diſtare dixit eos,
qui ad oculos feruntur,quãuis adeo molles ſint,vt nõ videantur eſſe oĩno nerui: q vero ad lin-
guã tẽdunt, etſi molles ſint,tamẽ nerui omnino ſunt;qui ad aures,nerui quidẽ ſunt, minus tñ
molles q̃ qui ad linguã,& nõ tñ propterea duri.Sed ſi odoratus habitet in anterioribus ventri
culis cerebri,vt ipſe alibi [g] tradidit,nõ apparet quorſum canales,& proceſſus ab ipſis ad na-
res perueniãt:quãobrem tenendum videtur aut odoratus ſedẽ nõ eſſe anteriores cerebri ven
triculos,aut eiuſmodi proceſſus nõ reſpõdere neruis,per quos fertur ſpiritus ſentiẽdi vim præ G
bens vnicuiq; ſentiendi inſtrumẽto.Verũ ſi Gal.ſentẽtias accuratè perpẽdamus,qd huic du
bitationi reſpõdẽdũ ſit,facilè intelligemus:duo.n.ex ipſo colligũtur,vnũ [h] quod ſi proceſſus
ſint partes anteriorũ ventriculorũ cerebri,cũ & habeant ſubſtantiam eãdẽ, & ſinus ipſi vẽtri
culorũ cerebri in extremos hos proceſſus anguſtiores redditi finiãtur. Alterũ [i] quod odoratus
non habitat proprie qua vẽtriculi anteriores cerebri laxiores ſunt,ſed vbi extremi in anguſtũ
finiuntur ad originẽ naſi,ita vt coniungantur per mẽbranã, qua teguntur cũ eo oſſe, ꝙ eſt ini-
tium naſi,& ita percipere poſſint odores,q per nares feruntur,cũ tã os, q̃ membrana (vt in ſe-
quentib. patebit) plurib.foraminib. diſtinguatur. Extremi ergo hmõdi ſinus, & ab ipſo initio
accipiunt ſpiritũ,& à naſo odores,ita vt ipſi ſint præcipuum inſtrm odoratus; vocantur aũt à
recentiorib.mãmillares ꝙ mammarum modo latiores incipiant, & anguſtiores finiantur;cõti
nent aũt in ſe plurimos vapores, & idcirco viſi ſunt Gal. [k] inſtrm maxime idoneũ odoratus:
nã & Timæus apud Platonẽ inſtrm odoratus conſtare voluit ex vapore, qui excitatur, dũ vel
aer in aquã,vel aqua in aerẽ degenerat; huic ſnĩæ fauet Ariſt. [l] cũ ait odoratum eſſe aeris, vel
aquæ:hẽt aũt vapor naturã vtriuſque,& vtraq. ẽt eſt medium per quod animalia odorantur, I
vt paulo poſt docebimus. Quod ſi idem Ariſt. igneum eſſe inſtrm odoratus aſſeruit, ipſum au-
ctore [m] Themiſtio accepit actu ſentiens odorẽ,qui calidus eſt, & ſiccus,tunc.n.ipſum quoque H
redditur calidũ,& ſiccũ quod potentia erat frigidum, & humidum,ex aqua, & aere cõſtans:
alioquin inſtrm odoratus non põt eſſe igneum,nã ignis aut nullius eſt inſtri,aut cõis omniũ(in
quit Ariſt.),[n] cũ ſine caloris opera nihil ſentiatur:habitat ergo odoratus in extremis vẽtriculis
cerebri anterioribus,vbi multi verſantur vapores, & quo feruntur tum ſpiritus ab ipſiſmet ce
rebri ventriculis,qua laxiores ſunt,cũ externi odores p naſũ eodẽ penetrãt, & tenuia medica
mẽta,[o] q̃ p nares attrahunt,& cerebro medent,ꝙ interdũ ẽt mordẽt,ex quo Gal. colligit odorã
di facultatẽ ĩtra caluariã reſidere. Rephẽdit [p] aut Ariſt. ꝙ nõ ſatis diſtixerit domiciliũ odora-
tus,q̃uis(vt añ oſtẽdimus)collocauerit odoratũ ĩ cerebro,ꝙ frigidiſſimũ,& humidiſſimũ eſt,&
potẽtia tale,quale actu reddit,cũ accipit odores,ita vt quẽadmodũ añ dictũ eſt Ariſt. & Gal.
videant ĩter ſe cõtrouerſi de ſede odoratus,ſed magis de cã,cur reſpirãtia aĩalia tũc dũtaxat
odorem ſentiãt,cũ alliciũt aerem. Exiſtimauit.n.Ariſt. [q] vt inſtrm vidẽdi alijs aĩalib. ſine vllo
operculo,& ſemper patet,quemadmodum quibus oculi duri ſunt; alijs tegitur palpebris,quæ
vbi opus eſt aperiuntur:ita inſtrumentum odorandi alijs animalib. ſine vllo operculo ſemper
apertum eſſe,veluti his quæ non reſpirant, alijs veluti reſpirantib. habere operculũ quoddã,
atque

a Gale.1.li. de inſtrum. odorat.c.1. & 3. & 5.
b In lib. de ſen.ca.3.& 13.li prob. c.5.
c Gale.8.li. de vſu par. c.6.
d Gal. 7.li. de plac.c.5. & in lib. de inſtru.odorat.c.3.
e 8.l.de vſu par.c.5.
f Gal.ca 6. libri 8. de vſu part.
g 1. de loc. affec.c.10.
h Gal.de inſtrum.odorat c.2.
i Gale.7.de plac.c.5.& 3.de lo.affec.c.10.
k 7. libr. de plac c.5.& 8.de vſu par.c.6.
l 2.li.de ani mat.x.130.
m 2 libr.de ani.c. 94.
n 2.libr. de anim.text. 130.
o Gal. de inſtr.odor. ca 4
p in lib. de inſtr.odor. ca.5.
q In lib de ſenſu c.2.
r 2. libr de ani.tex.98. & li.de ſenſu c.2.

A atq; hęc odorari nõ poſſe,niſi cũ aerẽ alliciũt,à quo eiuſmodi operculo operiaſ,ita vt ſimul cũ aere odor penetret ad inſtrumẽtũ odoratus,ꝙ Ariſt.(vt iã diximus)poſuit in cerebro; non tñ efficit odoratũ aer qui attrahitur,ſed eſt efficiendi ſocius,quod operiendo opercula præbeat aditũ odori,qui penetrare nõ põt vbi ea foramina conniuẽt;atq; hæc fuit ſententia Ariſt.[a] Gale.vero cõcedit quæ reſpirãt nõ ſentire odorẽ,niſi cũ narib.acrẽ attrahunt,negat tñ adeſſe operculũ aliquod; nam neq; hæc cum ſecantur,corpora ſe oſtẽdunt, ſuiſſentq; magis incõmoda q̃ vtilia,ſatis.n.defenditur inſtrumentũ odoratus,quod in cerebro reſidet à mẽbrana, & caluaria:prætcrea ſi adeſſent hæc opercula,operirentur ẽt acre nõ attracto, à uento, vel à ſpiritu ꝑ fiſtulã & ita perciperetur odor,qui tñ nõ percipitur niſi aer attrahatur ẽt ſi nares opplcantur odorib.& adſint ſuffimenta.Cauſã uero cur neceſſe ſit ad ſentiẽdos odores per nares aerẽ attrahere,eã eſſe iudicauit,ꝙ cerebrũ perinde ac thorax moueatur, dilateṫq; ac contrahatur,& cũ dilatatur impleatur,cũ cõtrahitur exinaniatur.non põt aũt aliquid ad ipsũ penetrare, cũ plenũ ſit,niſi dilatetur,tũc.n.attrahiṫ aer,& ſimul cũ aere odor,qui q̃uis alioquin pateat aditus eodẽ teſte Gal.[b] nõ admittitur. Neq.obſtat ꝙ obijcit Auerroes[c] de odore qui clauſis naribus eũ acrẽ attrahimus deberet penetrare ad cerebrũ per palatũ,cuius foramina reſpondent
B ſummis foraminib.naſi:nã ea via nimis tortuoſa eſt,ita vt retineat odorẽ,qui craſſior eſt acre, neque ipſum permittat ad cerebrum penetrare. Hactenus de fine ad quẽ factæ ſunt nares,& ſimul de facultate odorandi,ac de proprio eius inſtrumento:progrediamur ad narium compoſitionem ex materia,& forma idoneam ad propoſitum finem obtinendum.

a In lib. de inſtrumen. odorat. ca. 3.4 & 5.
b 3.libr. de vſu p.c.6.
c 2.li. colliget.c.17.

Materia ex qua nares cõponuntur ſunt oſſa,cartilagines, muſculi,mẽbrana: oſſa in ſummo naſo ſunt duo,vtrinq.vnũ cũ ſepto quodã medio,quæ nectuntur cũ octauo oſſe capitis;cartilagines vtrinq.ſunt a laterib.nariũ ob inferiori partẽ,q̃q̃ & os medij ſepti ipsũ quoq.imũ in cartilaginẽ degenerat:muſculi vtrinq.ſunt a laterib.cartilagini affixi,q̃ aperiũt & claudũt: membrana circũdanṫ internæ nares,& ſimul ẽt palatũ:oriṫ hæc a craſſa mẽbrana cerebri,& ꝑ foramina octaui oſſis iã dicti ad intimas nares deſcẽdit. Forma naſi externa eſt ea q̃ cõſpicimus: intus aũt medio[d] ſepto ĩ longitudinẽ diuidiṫ,ita vt vtrinq.ſit amplũ foramẽ,ꝙ recta à ſuperiori parte deorſum tẽdit: adſunt[e] & duo alia foramina interna,q̃ ferũtur ad os,nõ tñ recta,ſed e regione gutturis:maxime aũt pertinet tã materia q̃ forma naſi ꝓpoſita egregie ad uſus quos diximus,cõtinet foramina patẽtia cartilago,magis à contundentib.defenditur,& minus abrũpitur,præterq̃[f] ꝙ accõmodaṫ ad aperiendũ naſũ:muſculi ſpectant ad motũ nariũ, quas teſte Ariſt.natura[g] voluit eſſe mobiles:confert.n.eiuſmodi motus ad violentas reſpirationes: quales vero ſint muſculi naſi laterib.affixi,oſtẽdemus in anatome. Mẽbrana tegit internas nares,
C & ijſdẽ præbet ſenſũ tangẽdi,ab exteriori parte naſus tegitur cute,ſatis aũt caleſit[h] aere qui a corde per ipsũ educitur. Foramina naſi ſumma vtrinque reſpondent foraminib. octaui oſſis caluariæ,ꝙ cribri vel ſpõgiæ mõ perforatum eſt,uariis.n. foraminib.diſtinguitur,per quos & aer penetrat,& odor ad cerebrũ:nã craſſa mẽbrana,quę ĩtra caluariã interiecta eſt,adeo perforata eſt,ut per eã ad cerebrũ permeare poſſit nõ tm̃ aer,ſed ẽt odor qui craſſior eſt:ſunt aũt hæc[i] mẽbranæ foramina cõſpicua,ubi ex cadauere ſtatim detracta hæc diſtendatur,anteq̃ refrigeretur,aut vbi ꝑfundatur aqua calida,id ꝙ neceſſariũ fuit cũ nõ tm̃ & aer,& odor,ut diximus per ipſum debeant aſcendere ad cerebrum,ſed per eamdem muccus quoq. ex eo expelli.[k] H.mõdi ergo eſt naſi compoſitio,quæ ad eius finem hoc eſt ad ſonum vocis, ad expulſionem eorum quæ craſſa ſuperant in cerebro,ad reſpirationem,ad odoratum maxime accõmodatur. Sed cum odoratu percipiantur odores,quales hi ſint nunc exponendum eſt.

d Ariſt.1.li. de hiſt. an. c.11.
e Gal.li.de inſtru.odorat. ca.2.
f Gal 11.li. de uſu p.c. 17.
g 1.li.de hiſto.an.c 11.
h Gal.11.li. de vſu par. c.14.
i Gal 8 l'b. de uſu par. c.7.
k Gal. 8 li. de vſu par. c.6.

Odor à veteribus varie definitur,ab aliis.n.fumoſa exhalatio ut ab Heraclito,qui adiecit ſi oĩa verterentur in fumũ,fore ut perciperenṫ narib.quod.ſ. verterẽtur in odores: alii tradiderũt odorẽ eſſe vaporẽ;Ariſt.[l] vtranq.ſententiã euertit;nã fumoſa exhalatio eſt aeris, & terræ
D cõis,& conuertitur in quãdã ſubãm terrenã veluti fuliginẽ,vapor aqueus eſt, & in aquã degenerat,odor cũ ſit cõis aeris,& aquæ(nã & piſces odorãt)nõ põt eſſe vapor aut exhalatio,licet idem[m] iuxta veterũ opinionẽ dixerit inſtrumẽtũ odoratus debere eſſe igneũ, cum odor ſit fumoſa exhalatio;repræhẽdit igitur opinionẽ eorum qui volunt eſſe aut fumoſam exhalationem aut uaporem,cum non pertineat aut ad aerẽ ſolũ,aut ad aquã, ſed ad vtrunq. additque poſita eiuſmodi opinione poni fluxũ corpuſculorũ, ac ſubæ in reb. quẽ ſpectabilib.funditus ſubtraherẽtur:nam ſi à re quæ olet,eiuſmodi corpuſcula emanarẽt,illa aſſidue minuerentur, & tandẽ verterentur in nihilum,vt cum incenditur thus,aut myrrha, neque poſſent longo ſpacio interiecto odores peruenire ad nares;quod ſi peruenirẽt tangerent ipſum inſtrumentũ odoratus, & ita eſſet quidã tactus. Sed cum odor non ſit aut vapor,aut exhalatio,aut ſubſtantia in vniuerſum reſtat vt ſit qualitas,& affectio quædam redigens odoratum de potentia ad actũ; inhæret aũt vt accidens humido contento in re odoratũ mouente,efficitur uero a ſicco terreno ſaporẽ habẽte opera caloris in humido aereo,aquoſove,vt idoneũ eſt ad ſuſcipiẽdũ humorẽ: nam cum odor communis ſit aeris,& aquæ,accipitur in his per commune quoddam,quatenus.n. vtriq; ineſt idoneum aliquod ad percipiendũ,id commune dicitur græce διαφανὲς,ſicuti ad audiendũ δίηχες,ita ad odorandum δίοσμον:hoc autem nihil aliud eſt quam habilitas ad excipiendos odores. Odor ergo hoc eſt affectio odoratum mouens eſt in humido tam aereo quã aquoſo,qua-

l In lib. de ſenſu. c.5.
m In li de ſenſu c. 2.

E taƈtu; tunica verò quæ interiorẽ naſi partem veſtit a craſſa mẽbrana cerebri orta, per foramina oſſis ſpõgię, mõ perforati, quod mox ſubijciemus ad naſum fertur, & ipſum internũ veſtit, hæc [a] durior eſt, & minus idonea quę odores percipiat, qui in vaporibus & exhalationibus cõſiſtunt, ita vt debeant a molliori inſtrumento accipi, illa tantum prædita eſt ſenſu taƈtus; præterea cum eadem veſtiat palatum, & fauces, haberet in his quoq; partibus eandem vim odoratus, quod tñ non euenit, præditaque eſſet craſſioribus neruis ſi debent ſentire odores, quẽadmodum lingua quæ ſapores percipit, & non tenuibus: poſtremo non opus eſſet aerem attrahere ad odorandum, odores enim cũ ad internas nares peruenirent ſtatim ab interna mẽbrana ſentirentur. Sed cũ non ſentiantur niſi aer attrahatur, patet odorandi facultatem nõ reſidere in hac mẽbrana, neque in naſo, ſed in parte altiore, atque interiore; de quo conuenit inter Gale. & Ariſt. ſi quidem hic [b] odoratum collocat in cerebro, quod maxime frigidum, & humidũ eſt, & ideo idoneum quod accipiat odores, qui calidi ſunt, & ſicci, & efficiatur tale aƈtu, hoc eſt calidum & ſiccum, quale erat potẽtia, cũ eſſet frigidum, & humidum. [c] Ille ſimiliter intra caluariam ponit ex omnibus ſenſibus ſolum odoratum, & propterea in cerebro: voluit [d] autẽ inſtrumentum quod odores percipit molle eſſe, & aliquo mõ naturam habere vaporis, ſubſcriſit enim Empedocli qui ſimile a ſimili ſentiri iudicauit; maxime autem idonea ſubã ac vapori ſimilis viſa eſt Gal. ea quæ in anteriotibus cerebri ventriculis continetur, vbi odorãdi facul- F tatem collocauit. Sed cum facultas ſentiendi exterioribus alijs ſenſibus, à cõmuni ſenſu imperciatur per ſpiritum, qui a cerebro per neruos deſcendit, ad vnumquodque ſentiendi inſtrumẽtum vt ad oculos per primum par neruorum illorum, qui a cerebro oriuntur, ad linguã per tertium, ad aures per quintum, par eſt odorandi facultatem per neruos ſimiliter a cerebro ad inſtrumentum odoratus ferri debere, id quod Gal. [e] ẽt ſignificauit, vbi ad oculos, & ad linguã duplex neruorũ genus a cerebro docuit deſcẽdere; alterum molle per quod tranſit vis ſenſus; alterũ durius, per quod vis motus: ad aures vero, & nares dixit vnũ duntaxat neruorũ genus a cerebro deriuari, atq; id molle; non multo [f] aũt poſt ſubiecit cuiuſmodi ſint canales, qui a cerebro ad naſum ferũtur, & proprie ab anteriorib. cerebri ventriculis. dixit. n. eſſe proceſſus oblongos a ſubſtantia anteriorũ cerebri ſinuum minime differẽtes, a qua tamen diſtare dixit eos, qui ad oculos feruntur, quãuis adeo molles ſint, vt nõ videantur eſſe oĩno nerui: q vero ad linguã tẽdunt, etſi molles ſint, tamẽ nerui omnino ſunt; qui ad aures, nerui quidẽ ſunt, minus tñ molles q̃ qui ad linguã, & nõ tñ propterea duri. Sed ſi odoratus habitet in anterioribus ventriculis cerebri, vt ipſe alibi [g] tradidit, nõ apparet quorſum canales, & proceſſus ab ipſis ad nares perueniãt: quãobrem tenendum videtur aut odoratus ſedẽ nõ eſſe anteriores cerebri ventriculos, aut eiuſmodi proceſſus nõ reſpõdere neruis, per quos fertur ſpiritus ſentiẽdi vim præ- G bens vnicuiq; ſentiendi inſtrumẽto. Verũ ſi Gal. ſentẽtias accurratè perpẽdamus, q̃d huic dubitationi reſpõdẽdũ ſit, facilè intelligemus: duo. n. ex ipſo colligũtur, vnũ [h] quod ſi proceſſus ſint partes anteriorũ ventriculorũ cerebri, cũ & habeant ſubſtantiam eãdẽ, & ſinus ipſi vẽtriculorũ cerebri in extremos hos proceſſus anguſtiores redditi finiãtur. Alterũ [i] quod odoratus non habitat proprie qua vẽtriculi anteriores cerebri laxiores ſunt, ſed vbi extremi in anguſtũ finiuntur ad originẽ naſi, ita vt coniungantur per mẽbranã, qua teguntur cũ eo oſſe, q̃ eſt initium naſi, & ita percipere poſſint odores, q per nares feruntur, cũ tã os, q̃ membrana (vt in ſequentib. patebit) plurib. foraminib. diſtinguatur. Extremi ergo hmõdi ſinus, & ab ipſo initio accipiunt ſpiritũ, & à naſo odores, ita vt ipſi ſint præcipuum inſtrm̃ odoratus; vocantur aũt à recentiorib. mãmillares q mammarum modo latiores incipiant, & anguſtiores finiantur; cõtinent aũt in ſe plurimos vapores, & idcirco viſi ſunt Gal. [k] inſtrm̃ maxime idoneũ odoratus: nã & Timæus apud Platonẽ inſtrm̃ odoratus conſtare voluit ex vapore, qui excitatur, dũ vel aer in aquã, vel aqua in aerẽ degenerat; huic ſñiæ fauet Ariſt. [l] cũ ait odoratum eſſe aeris, vel aquæ: hẽt aũt vapor naturã vtriuſque, & vtraq. ẽt eſt medium per quod animalia odorantur, vt paulo poſt docebimus. Quod ſi idem Ariſt. igneum eſſe inſtrm̃ odoratus aſſeruit, ipſum auƈtore [m] Themiſtio accepit aƈtu ſentiens odorẽ, qui calidus eſt, & ſiccus, tunc. n. ipſum quoque H redditur calidũ, & ſiccũ quod potentia erat frigidum, & humidum, ex aqua, & aere cõſtans: alioquin inſtrm̃ odoratus non põt eſſe igneum, nã ignis aut nullius eſt inſtri, aut cõis omniũ (inquit Ariſt.), cũ ſine caloris opera nihil ſentiatur: habitat ergo odoratus in extremis vẽtriculis cerebri anterioribus, vbi multi verſantur vapores, & quo feruntur tum ſpiritus ab ipſiſmet cerebri ventriculis, qua laxiores ſunt, cũ externi odores p naſũ eodẽ penetrãt, & tenuia medicamẽta, [o] q̃ p nares attrahũtur, & cerebro medent, q interdũ ẽt mordẽt, ex quo Gal. colligit odorãdi facultatẽ ĩtra caluariã reſidere. Reprẽhẽdit [p] aũt Ariſt. q nõ ſatis diſtĩxerit domiciliũ odoratus, q̃uis (vt añ oſtẽdimus) collocauerit odoratũ ĩ cerebro, q frigidiſſimũ, & humidiſſimũ eſt, & potẽtia tale, quale aƈtu reddit, cũ accipit odores, ita vt quẽadmodũ añ diƈtũ eſt Ariſt. & Gal. videant ĩter ſe cõtrouerſi de ſede odoratus, ſed magis de cã, cur reſpirãtia aĩalia tũc duntaxat odorem ſentiãt, cũ alliciũt aerem. Exiſtimauit. n. Ariſt. [r] vt inſtrm̃ vidẽdi alijs aĩalib. ſine vllo operculo, & ſemper patet, quemadmodum quibus oculi duri ſunt; alijs tegitur palpebris, quæ vbi opus eſt aperiuntur: ita inſtrumentum odorandi alijs animalib. ſine vllo operculo ſemper apertum eſſe, veluti his quæ non reſpirant, alijs veluti reſpirantib. habere operculũ quoddã,

atque

a Gale. 1. li. de inſtrum. odorat. c. 1. & 3. & 5.

b In lib. de ſen. ca. 3. & 13. li prob. c. 5.

c Gale. 8. li. de vſu par. c. 6.

d Gal. 7. li. de plac. c. 5. & in lib. de inſtru. odorat. c. 3.

e 8. l. de vſu par. c. 5.

f Gal. ca 6. libri 8. de vſu part.

g 1. de loc. affec. c. 10.

h Gal. de inſtrum. odorat c. 2.

i Gale. 7. de plac. c. 5. & 3. de lo. affec. c. 10.

k 7. libr. de plac c. 5. & 8. de vſu par. c. 6.

l 2. li. de animae tex. 130.

m 2. libr. de ani. c. 31.

n 2. libr. de anim. text. 130.

o Gal. de inſtr. odor. ca 4

p in lib. de inſtr. odor. ca. 5.

q In lib de ſenſu c. 2.

r 2. libr de ani. tex. 98. & li. de ſenſu c. 2.

A atq; hęc odorari nō poſſe,niſi cū aerē alliciūt,à quo eiuſmodi operculo operiaē,ita vt ſimul cū aere odor penetret ad inſtrumētū odoratus,ꝙ Ariſt.(vt iā diximus) poſuit in cerebro; non tū efficit odoratū aer qui attrahitur,ſed eſt efficiendi ſocius,quod operiendo opercula præbeat aditū odori,qui penetrare nō pōt vbi ea foramina conniuēt;atq; hæc fuit ſententia Ariſt.[a] Gale.vero cōcedit quæ reſpirāt nō ſentire odorē,niſi cū narib. aerē attrahunt,negat tñ adeſſe operculū aliquod; nam neq; hæc cum ſecantur,corpora ſe oſtēdunt, fuiſſentq; magis incōmoda q̃ vtilia,ſatis.n.defenditur inſtrumentū odoratus,quod in cerebro reſidet a mēbrana, & caluaria: præterea ſi adeſſent hæc opercula,operirentur ēt aere nō attracto, à uento, vel à ſpiritu ꝑ fiſtulā & ita perciperetur odor,qui tñ nō percipitur niſi aer attrahatur ēt ſi nares oppleantur odorib.& adſint ſuffimenta.Cauſā uero cur neceſſe ſit ad ſentiēdos odores per nares aerē attrahere,eā eſſe iudicauit,ꝙ cerebrū perinde ac thorax moueatur, dilateīq; ac contrahatur,& cū dilatatur impleatur,cū cōtrahitur exinaniatur.non pōt aūt aliquid ad ipſū penetrare, cū plenū ſit,niſi dilatetur,tūc.n.attrahiē aer,& ſimul cū aere odor,qui q̃uis alioquin pateat aditus eodē teſte Gal.[b] nō admittitur. Neq.obſtat ꝙ obijcit Auerroes[c] de odore qui clauſis naribus cū aerē attrahimus deberet penetrare ad cerebrū per palatū,cuius foramina reſpondent

B ſummis foraminib.naſi:nā ea via nimis tortuoſa eſt,ita vt retineat odorē,qui craſſior eſt aere, neque ipſum permittat ad cerebrum penetrare. Hactenus de fine ad quē factæ ſunt nares,& ſimul de facultate odorandi,ac de proprio eius inſtrumento:progrediamur ad narium compoſitionem ex materia,& forma idoneam ad propoſitum finem obtinendum.

a In lib. de inſtrumen. odorat. ca. 3.4 & 5.

b 3.libr. de vſu p.c.6.

c 2.li.colliget.c.17.

Materia ex qua nares cōponuntur ſunt oſſa,cartilagines, muſculi, mēbrana: oſſa in ſummo naſo ſunt duo, vtrinq.vnū cū ſepto quodā medio,quæ nectuntur cū octauo oſſe capitis;cartilagines vtrinq.ſunt a laterib.nariū ob inferiori partē,q̃q̃ & os medij ſepti ipſū quoq.inīū in cartilaginē degenerat:muſculi vtrinq.ſunt a laterib.cartilagini affixi,q̃ aperiūt & claudūt: membrana circūdanē internæ nares,& ſimul ēt palatū:oriē hæc a craſſa mēbrana cerebri,& ꝑ foramina octaui oſſis iā dicti ad intimas nares deſcēdit. Forma naſi externa eſt ea q̃ cōſpicimus: intus aūt medio[d] ſepto ī longitudinē diuidiē,ita vt vtrinq.ſit ampliū foramē,ꝙ tecta à ſuperiori parte deorſum tēdit: adſunt[e] & duo alia foramina interna,q̃ ferūtur ad os,nō tñ recta,ſed e regione gutturis:maxime aūt pertinet tā materia q̃ forma naſi ꝓpoſita egregie ad uſus quos diximus,cōtinet foramina patētia cartilago,magis à contundentib.defenditur,& minus abrūpitur,præterq̃[f] ꝙ accōmodaē ad aperiendū naſū: muſculi ſpectant ad motū nariū, quas teſte Ariſt.natura[g] voluit eſſe mobiles:confert.n.eiuſmodi motus ad violentas reſpirationes: quales vero ſint muſculi naſi laterib.affixi,oſtēdemus in anatome. Mēbrana tegit internas nares,

C & iiſdē præbet ſenſū tangēdi,ab exteriori parte naſus tegitur cute,ſatis aūt caleſit[h] aere qui a corde per ipſū educitur. Foramina naſi ſumma vtrinque reſpondent foraminib. octaui oſſis caluariæ,ꝙ cribri vel ſpōgiæ mō perforatum eſt,uariis.n. foraminib.diſtinguitur,per quos & aer penetrat,& odor ad cerebrū:nā craſſa mēbrana,quę ītra caluariā interiecta eſt,adeo perforata eſt,ut per eā ad cerebrū permeare poſſit nō tm̄ aer,ſed ēt odor qui craſſior eſt:ſunt aūt hæc[i] mēbranæ foramina cōſpicua,ubi ex cadauere ſtatim detracta hæc diſtendatur,antequā refrigeretur,aut vbi ꝑfundatur aqua calida,id ꝙ neceſſariū fuit cū nō tm̄ & aer,& odor,ut diximus per ipſum debeant aſcendere ad cerebrum,ſed per eamdem muccus quoq. ex eo expelli.[k] Hmōdi ergo eſt naſi compoſitio,quæ ad eius finem hoc eſt ad ſonum vocis, ad expulſionem eorum quæ craſſa ſuperant in cerebro,ad reſpirationem,ad odoratum maxime accōmodatur. Sed cum odoratu percipiantur odores,quales hi ſint nunc exponendum eſt.

d Ariſt.1.li. de hiſt. an. c.11.

e Gal.li.de inſtru.odorat. ca.2.

f Gal 11. li. de uſu p.c. 17.

g 1.li.de hiſto.an.c.11.

h Gal.11.li. de vſu par. c.14.

i Gal 8 lib. de uſu par. c.7.

k Gal. 8 li. de vſu par. c.6.

Odor à veteribus varie definitur,ab aliis.n.fumoſa exhalatio ut ab Heraclito,qui adiecit ſi oīa verterentur in fumū,fore ut perciperentur narib.quod.ſ. verterētur in odores: alii tradiderūt odorē eſſe vaporē;Ariſt.[l] vtranq.ſententiā euertit;nā fumoſa exhalatio eſt aeris, & terræ

D cōis,& conuertitur in quādā ſubam terrenā veluti fuliginē,vapor aqueus eſt, & in aquā degenerat,odor cū ſit cōis aeris,& aquæ(nā & piſces odorāt)nō pōt eſſe vapor aut exhalatio,licet idem[m] iuxta veterū opinionē dixerit inſtrumētū odoratus debere eſſe igneū, cum odor ſit fumoſa exhalatio;reprehēdit igitur opinionē eorum qui volunt eſſe aut fumoſam exhalationem aut vaporem,cum non pertineat aut ad aerē ſolū,aut ad aquā, ſed ad vtrunq.additque poſita eiuſmodi opinione poni fluxū corpuſculorū, ac ſubæ in reb. quē ſpectabilib.funditus ſubtrahat:nam ſi à re quæ olet,eiuſmodi corpuſcula emanarēt,illa aſſidue minueretur, & tandē verteretur in nihilum,vt cum incenditur thus,aut myrrha, neque poſſent longo ſpacio interiecto odores peruenire ad nares;quod ſi peruenirēt tangerent ipſum inſtrumentū odoratus, & ita eſſet quidā tactus. Sed cum odor non ſit aut vapor,aut exhalatio,aut ſubſtantia in vniuerſum reſtat vt ſit qualitas,& affectio quædam redigens odoratum de potentia ad actū; inhæret aūt vt accidens humido contento in re odoratū mouente,efficitur uero a ſicco terreno ſaporē habēte opera caloris in humido aereo,aquoſove,vt idoneū eſt ad ſuſcipiēdū humorē: nam cum odor communis ſit aeris,& aquæ,accipitur in his per commune quoddam,quatenus.n. vtriq; ineſt idoneum aliquod ad percipiendū, id commune dicitur græce διαφανὲς,ſicuti ad audiendū δίηχες,ita ad odorandum δίοσμον:hoc autem nihil aliud eſt quam habilitas ad excipiendos odores. Odor ergo hoc eſt affectio odoratum mouens eſt in humido tam aereo quā aquoſo,qua-

l In lib. de ſenſu. c.5.

m In li de ſenſu c.2.

tactu; tunica verò quæ interiorē naſi partem veſtit a craſſa mēbrana cerebri orta, per foramina oſſis ſpōgię, mō perforati, quod mox ſubijciemus ad naſum fertur, & ipſum internū veſtit, E

a Gale. 1. li. de inſtrum. odorat. c. 1. & 3. & 5.

hæc [a] durior eſt, & minus idonea quę odores percipiat, qui in vaporibus & exhalationibus cōſiſtunt, ita vt debeant a molliori inſtrumento accipi, illa tantum prædita eſt ſenſu tactus; præterea cum eadem veſtiat palatum, & fauces, haberet in his quoq; partibus eandem vim odoratus, quod tñ non euenit, præditaque eſſet craſſioribus neruis ſi debent ſentire odores, quēadmodum lingua quæ ſapores percipit, & non tenuibus: poſtremo non opus eſſet aerem attrahere ad odorandum, odores enim cū ad internas nares peruenirent ſtatim ab interna mēbrana ſentirentur. Sed cū non ſentiantur niſi aer attrahatur, patet odorandi facultatem nō reſidere in hac mēbrana, neque in naſo, ſed in parte altiore, atque interiore; de quo conuenit inter Gale. & Ariſt. ſi quidem hic [b] odoratum collocat in cerebro, quod maxime frigidum, & humidū eſt, & ideo idoneum quod accipiat odores, qui calidi ſunt, & ſicci, & efficiatur tale actu, hoc eſt calidum & ſiccum, quale erat potētia, cū eſſet frigidum, & humidum. [c] Ille ſimiliter intra caluariam ponit ex omnibus ſenſibus ſolum odoratum, & propterea in cerebro: voluit [d] autē inſtrumentum quod odores percipit molle eſſe, & aliquo mō naturam habere vaporis, ſubſcripſit enim Empedocli qui ſimile a ſimili ſentiri iudicauit; maxime autem idonea ſuba ac vapori ſimilis viſa eſt Gal. ea quæ in anterioribus cerebri ventriculis continetur, vbi odorādi facultatem collocauit. F

b In lib. de ſen. ca. 3. & 13. li prob. c. 5.

c Gale. 8. li. de vſu par. c. 6.

d Gal. 7. li. de plac. c. 5. & in lib. de inſtru. odorat. c. 3.

Sed cum facultas ſentiendi exteriobus alijs ſenſibus, à cōmuni ſenſu impertiatur per ſpiritum, qui a cerebro per neruos deſcendit, ad vnumquodque ſentiendi inſtrumētum vt ad oculos per primum par neruorum illorum, qui a cerebro oriuntur, ad linguā per tertium, ad aures per quintum, par eſt odorandi facultatem per neruos ſimiliter a cerebro ad inſtrumentum odoratus ferri debere, id quod Gal. [e] ēt ſignificauit, vbi ad oculos, & ad linguā duplex neruorū genus a cerebro docuit deſcēdere; alterum molle per quod tranſit vis ſenſus; alterū durius, per quod vis motus: ad aures vero, & nares dixit vnū duntaxat neruorū genus a cerebro deriuari, atq; id molle; non multo [f] aūt poſt ſubiecit cuiuſmodi ſint canales, qui a cerebro ad naſum ferūtur, & proprie ab anteriorib. cerebri ventriculis. dixit. n. eſſe proceſſus oblongos a ſubſtantia anteriorū cerebri ſinuum minime differētes, a qua tamen diſtare dixit eos, qui ad oculos feruntur, quāuis adeo molles ſint, vt nō videantur eſſe oīno nerui: q vero ad linguā rēduut, etſi molles ſint, tamē nerui omnino ſunt; qui ad aures, nerui quidē ſunt, minus tñ molles q̃ qui ad linguā, & nō tñ propterea duri.

e 8. l. de vſu par. c. 5.

f Gal. ca 6. libri 8. de vſu part.

Sed ſi odoratus habitet in anterioribus ventriculis cerebri, vt ipſe alibi [g] tradidit, nō apparet quorſum canales, & proceſſus ab ipſis ad nares perueniāt: quāobrem tenendum videtur aut odoratus ſedē nō eſſe anteriores cerebri ventriculos, aut eiuſmodi proceſſus nō reſpōdere neruis, per quos fertur ſpiritus ſentiēdi vim præbens vnicuiq; ſentiendi inſtrumēto. G

g 1. de loc. affec. c. 10.

Verū ſi Gal. ſentētias accurratè perpēdamus, q̃d huic dubitationi reſpōdēdū ſit, facilè intelligemus: duo. n. ex ipſo colligūtur, vnū [h] quod ſi proceſſus ſint partes anteriorū ventriculorū cerebri, cū & habeant ſubſtantiam eādē, & ſinus ipſi vētriculorū cerebri in extremos hos proceſſus anguſtiores redditi finiātur. Alterū [i] quod odoratus non habitat proprie qua vētriculi anteriores cerebri laxiores ſunt, ſed vbi extremi in anguſtū finiuntur ad originē naſi, ita vt coniungantur per mēbranā, qua teguntur cū eo oſſe, q̄ eſt initium naſi, & ita percipere poſſint odores, q per nares feruntur, cū tā os, q̃ membrana (vt in ſequentib. patebit) plurib. foraminib. diſtinguatur. Extremi ergo hmōdi ſinus, & ab ipſo initio accipiunt ſpiritū, & à naſo odores, ita vt ipſi ſint præcipuum inſtrm odoratus; vocantur aūt à recentiorib. māmillares q̄ mammarum modo latiores incipiant, & anguſtiores finiantur; cōtinent aūt in ſe plurimos vapores, & idcirco viſi ſunt Gal. [k] inſtrm maxime idoneū odoratus: nā & Timæus apud Platonē inſtrm odoratus conſtare voluit ex vapore, qui excitatur, dū vel aer in aquā, vel aqua in aerē degenerat; huic ſniæ fauet Ariſt. [l] cū ait odoratum eſſe aeris, vel aquæ: hēr aūt vapor naturā vtriuſque, & vtraq. ēt eſt medium per quod animalia odorantur, I

h Gal. de inſtrum. odorat c. 2.

i Gale. 7. de plac. c. 5. & 3. de lo. affec. c. 10.

k 7. libr. de plac c. 5. & 8. de vſu par. c. 6.

l 2. li. de animat. x. 130.

vt paulo poſt docebimus. Quod ſi idem Ariſt. igneum eſſe inſtrm odoratus aſſeruit, ipſum auctore [m] Themiſtio accepit actu ſentiens odorē, qui calidus eſt, & ſiccus, tunc. n. ipſum quoque redditur calidū, & ſiccū quod potentia erat frigidum, & humidum, ex aqua, & aere cōſtans: alioquin inſtrm odoratus non pōt eſſe igneum, nā ignis aut nullius eſt inſtri, aut cōis omniū (inquit Ariſt.). cū ſine caloris opera nihil ſentiatur: habitat ergo odoratus in extremis vētriculis cerebri anterioribus, vbi multi verſantur vapores, & quo feruntur tum ſpiritus ab ipſiſmet cerebri ventriculis, qua laxiores ſunt, cū externi odores p naſū eodē penetrāt, & tenuia medicamēta, [o] q̃ p nares attrahunt̄, & cerebro medent̄, q̄ interdū ēt mordēt, ex quo Gal. colligit odorādi facultatē ītra caluariā reſidere. Rephēdit [p] aūt Ariſt. q̄ nō ſatis diſtīxerit domiciliū odoratus, q̃uis (vt añ oſtēdimus) collocauerit odoratū ī cerebro, q̄ frigidiſſimū, & humidiſſimū eſt, & potētia tale, quale actu reddit̄, cū accipit odores, ita vt quēadmodū añ dictū eſt Ariſt. & Gal. videant̄ iter ſe cōtrouerſi de ſede odoratus, ſed magis de cā, cur reſpirātia aīalia nūc dūtaxat odorem ſentiāt, cū alliciūt aerem. Exiſtimauit. n. Ariſt. [r] vt inſtrm vidēdi alijs aīalib. ſine vllo operculo, & ſemper patet, quemadmodum quibus oculi duri ſunt; alijs tegitur palpebris, quæ vbi opus eſt aperiuntur: ita inſtrumentum odorandi alijs animalib. ſine vllo operculo ſemper apertum eſſe, veluti his quæ non reſpirant, alijs veluti reſpirantib. habere operculū quoddā, H

m 2. libr. de ani. c. 84.

n 2. libr. de anim. text. 130.

o Gale. de inſtr. odor. ca 4.

p in lib. de inſtr. odor. ca. 5.

q In lib de ſenſu c. 2.

r 2. libr de ani. tex. 98. & li. de ſenſu c. 2.

atque

A atq; hęc odorati nō poſſe,niſi cū aerē alliciūt,à quo eiuſmodi operculo operiať,ita vt ſimul cū
aere odor penetret ad inſtrumētū odoratus,ꝙ Ariſt.(vt iā diximus)poſuit in cerebro; non tñ
efficit odoratū aer qui attrahitur,ſed eſt efficiendi ſocius,quod operiendo opercula præbeat
aditū odori,qui penetrare nō pōt vbi ea foramina conniuēt;atq; hæc fuit ſententia Ariſt.[a] Ga a In lib. de inſtrumen. odorat. ca. 3.4 & 5.
le.vero cōcedit quæ reſpirāt nō ſentire odorē,niſi cū narib.aerē attrahunt,negat tñ adeſſe op
culū aliquod; nam neq; hæc cum ſecantur,corpora ſe oſtēdunt; fuiſſentq; magis incōmoda q̃
vtilia,ſatis.n.defenditur inſtrumentū odoratus,quod in cerebro reſidet a mēbrana , & calua-
ria:præterea ſi adeſſent hæc opercula,operirentur ēt aere nō attracto, à uento, vel à ſpiritu ꝑ
fiſtulā & ita perciperetur odor,qui tñ nō percipitur niſi aer attrahatur ēt ſi nares oppleantur
odorib.& adſint ſuffimenta.Cauſā uero cur neceſſe ſit ad ſentiēdos odores per nares aerē at-
trahere,eā eſſe iudicauit,ꝙ cerebrū perinde ac thorax moueatur, dilateťq; ac contrahatur,&
cū dilatatur impleatur,cū cōtrahitur exinaniatur.non pōt aūt aliquid ad ipſū penetrare, cū
plenū ſit,niſi dilatetur,tūc.n.attrahiť aer,& ſimul cū aere odor,qui q̃uis alioquin pateat adi-
tus eodē teſte Gal.[b] nō admittitur.Neq.obſtat ꝙ obijcit Auerroes[c] de odore qui clauſis nari- b 3.libr. de vſu p.c.6.
bus cū aerē attrahimus deberet penetrare ad cerebrū per palatū,cuius foramina reſpondent c 2.li.colliget.c.17.
B ſummis foraminib.naſi:nā ea via nimis tortuoſa eſt,ita vt retineat odorē,qui craſſior eſt aere,
neque ipſum permittat ad cerebrum penetrare.Hactenus de fine ad quē factæ ſunt nares,& ſi
mul de facultate odorandi,ac de proprio eius inſtrumento:progrediamur ad narium compoſi
tionem ex materia,& forma idoneam ad propoſitum finem obtinendum.

Materia ex qua nares cōponuntur ſunt oſſa,cartilagines, muſculi,mēbrana: oſſa in ſummo
naſo ſunt duo,vtrinq.vnū cū ſepto quodā medio,quæ nectuntur cū octauo oſſe capitis;cartila-
gines vtrinq.ſunt a laterib.nariū ob inferiori partē,q̃q̃ & os medij ſepti ipſū quoq.inuū in car
tilaginē degenerat:muſculi vtrinq.ſunt a laterib.cartilagini affixi,q̃ aperiūt & claudūt: mem
brana circūdant internæ nares,& ſimul ēt palatū:oriť hæc a craſſa mēbrana cerebri,& ꝑ fora-
mina octaui oſſis iā dicti ad intimas nares deſcēdit . Forma naſi externa eſt ea q̃ cōſpicimus:
intus aūt medio[d] ſepto ĩ longitudinē diuidiť,ita vt vtrinq.ſit amplū foramē,ꝙ recta à ſuperio d Ariſt.1.li. de hiſt. an. c.11.
ri parte deorſum tēdit: adſunt[e] & duo alia foramina interna,q̃ ferūtur ad os,nō tñ recta,ſed e
regione gutturis:maxime aūt pertinet tā materia q̃ forma naſi ꝓpoſita egregie ad uſus quos e Gal.li.de inſtru.odorat. ca.2.
diximus,cōtinet foramina patētia cartilago,magis à contundentib.defenditur,& minus abrū
pitur,præterq̃[f] ꝙ accōmodať ad aperiendū naſū:muſculi ſpectant ad motū nariū , quas teſte
Ariſt.natura[g] voluit eſſe mobiles:confert.n.eiuſmodi motus ad violentas reſpirationes: qua- f Gal 11. li. de uſu p.c. 17.
C les vero ſint muſculi naſi laterib.affixi,oſtēdemus in anatome . Mēbrana tegit internas nares,
& ijſdē præbet ſenſū tangēdi,ab exteriori parte naſus tegitur cute,ſatis aūt caleſit[h] aere qui
a corde per ipſū educitur. Foramina naſi ſumma vtrinque reſpondent foraminib. octaui oſſis g 1.li.de hiſto.an.c 11.
caluariæ,[i] ꝙ cribri vel ſpōgiæ mō perforatum eſt,uariis.n. foraminib.diſtinguitur,per quos & h Gal.11.li. de vſu par. c.14.
aer penetrat,& odor ad cerebrū:nā craſſa mēbrana,quę īra caluariā interiecta eſt,adeo per-
forata eſt,ut per eā ad cerebrū permeare poſſit nō tm̄ aer,ſed ēt odor qui craſſior eſt:ſunt aūt
hæc[k] mēbranæ foramina cōſpicua,ubi ex cadauere ſtatim detracta hæc diſtendatur,antequā i Gal 8 lib. de uſu par. c.7.
refrigeretur,aut vbi ꝑfundatur aqua calida,id ꝙ neceſſariū fuit cū nō tm̄ & aer,& odor,ut di-
ximus per ipſum debeant aſcendere ad cerebrum,ſed per eamdem muccus quoq. ex eo expel k Gal. 8.li. de vſu par. c.6.
li.Hmōdi ergo eſt naſi compoſitio,quæ ad eius finem hoc eſt ad ſonum vocis, ad expulſionem
eorum quæ craſſa ſuperant in cerebro,ad reſpirationem,ad odoratum maxime accōmodatur.
Sed cum odoratu percipiantur odores,quales hi ſint nunc exponendum eſt.

Odor à veteribus varie definitur,ab aliis.n.fumoſa exhalatio ut ab Heraclito,qui adiecit ſi
oīa verterentur in fumū,fore ut perciperent narib.quod.ſ. verterētur in odores : alii tradide-
rūt odorē eſſe vaporē;Ariſt.[l] vtranq.ſententiā euertit;nā fumoſa exhalatio eſt aeris, & terræ l In lib. de ſenſu. c.5.
D cōis,& conuertitur in quādā ſubam terrenā veluti fuliginē,vapor aqueus eſt, & in aquā dege
nerat,odor cū ſit cōis aeris,& aquæ(nā & piſces odorāt)nō pōteſſe vapor aut exhalatio,licet
idem[m] iuxta veterū opinionē dixerit inſtrumētū odoratus debere eſſe igneū, cum odor ſit fu-
moſa exhalatio;repræhēdit igitur opinionē eorum qui volunt eſſe aut fumoſam exhalationem m In li de ſenſu c.2.
aut vaporem,cum non pertineat aut ad aerē ſolū,aut ad aquā, ſed ad vtrunq.additque poſita
eiuſmodi opinione poni fluxū corpuſculorū, ac ſubæ in reb. quę ſpectabilib.funditus ſubtrahe
rat:nam ſi à re quæ olet,eiuſmodi corpuſcula emanarēt,illa aſſidue minueretur, & tandē ver-
teretur in nihilum,vt cum incenditur thus,aut myrrha, neque poſſent longo ſpacio interiecto
odores peruenire ad nares;quod ſi peruenirēt tangerent ipſum inſtrumentū odoratus, & ita
eſſet quidā tactus.Sed cum odor non ſit aut vapor,aut exhalatio,aut ſubſtantia in vniuerſum
reſtat vt ſit qualitas,& affectio quædam redigens odoratum de potentia ad actū; inhæret aūt
vt accidens humido contento in re odoratū mouente,efficitur uero a ſicco terreno ſaporē ha
bēte opera caloris in humido aereo,aquoſove,vt idoneū eſt ad ſuſcipiēdū humorē: nam cum
odor communis ſit aeris,& aquæ,accipitur in his per commune quoddam,quatenus.n. vtriq;
ineſt idoneum aliquod ad percipiendū,id commune dicitur græce διαφανὲς,ſicuti ad audiendū
διηχὲς,ita ad odorandum δίοσμον:hoc autem nihil aliud eſt quam habilitas ad excipiendos odo
res . Odor ergo hoc eſt affectio odoratum mouens eſt in humido tam aereo quā aquoſo,qua-

tenus habet eiuſmodi vim atque habilitatem; humidum itaque hoc materia eſt, efficiens vero E
ſiccum ſaporem habens; non.n. quoduis ſiccum affert odorem, ſed quod ſaporem habens ter-
renum ſiccum vbi percolatur, ac diluitur per humidum aereum, & aquoſum imprimit odorē,
id quod non fit ſine opera caloris, qui eiuſmodi mixturam temperat. Hæc fuit Ariſt.[a] ſenten-
tia, ex qua colligi pōt odoris definitio. Odor eſt affectio mouens odoratum ſacta à ſicco terre-
no ſaporem habente opera caloris in humido aereo & aquoſo, quatenus habile eſt ad odorē
ſuſcipiendum: quæ definitio longior fortaſſe videbitur, ſed non poſſunt in ea exprimi pauciori
bus cauſæ, quibus definiri accidētia neceſſe eſt: ex hac definitione colligi pōt maximū conſor
tiū, & quaſi germanitas inter ſaporē & odorē cū & ſapor quoq; à ſicco efficiatur in humido: dif
ferunt[b] tñ ꝙ odor habet plus ſicci, ſapor plus humidi; tū ꝙ ſapor nitatur humido magis aquo-
ſo, odor magis aereo; mutat[c] aūt ſapor guſtum, & ex potentia redigit ad actum, ſicut odor odo
ratū: adeo ēt inter ſe coniuncti ſunt ſapores, & odores, vt ſimiles ſpecies ſint vtriuſque, magis
aūt nos latent ſpecies odorū, ita vt ſaporū vocabulo nominētur, ſiquidem & ſenſus odoratus
(vt initio diximus) in homine imperfectior eſt quam in alijs animalibus, contra guſtus acerri-
mus: quamobrē longè euidentiores ſunt nobis ſpecies ſaporum quā odorum, quas explicabi-
mus, ſi prius perpenderimus quæ de cauſis odoris in vniuerſum in ſuperiori definitione poſita
ſunt. Odores perinde ac ſapores, & colores ſecundæ qualitates ſunt, quæ ſequuntur [d] primas: F
oriuntur ergo à calore, frigore, humore, ac ſiccitate. Cæterum frigus eatenus confert ad odo-
res procreandos, quatenus tēperat vim caloris, qui alioquin materiam ipſam abſumeret; ꝙ ſi
augeatur quemadmodū hyeme, ita ut humor concreſcat,[e] non mediocriter odoribus officit:
itaque proficiſcuntur propriè à reliquis tribus ab humido, à ſicco, à calido: materia odoris eſt
humidū tam aquoſum quam aereum, ſiue vapor, qui mediam ſubſtantiā habet inter aquam, &
aerem: tenuior aqua, craſſior aer, quemadmodū Timæus docet apud Platonem, magis tñ mate-
ria odoris eſt aer quam aqua, quamuis aliud genus odoris magis aquam, aliud magis aerem ſe-
quatur, vt paulo infra declarabimus. Neceſſe eſt autem moderata ſit copia humoris, nā nimia
retundit vim ſiccitatis odorem efficientis. Recentium odor obſcurior eſt quam vigentium,
quod primo nimis ſuperet humor qui poſtea concoquitur ac minuitur; ob eandem cauſam vi-
nū[f] dilutū minus redolet quā merum. Siccum aūt efficiēs eſt, dilutum.n. humore; & quaſi per
ipſum percolatū odorē efficit: non quoduis autē ſiccum (vt iam diximus) idoneum eſt ꝙ red-
dat humidum olens, ſed ſiccū ſapore prȩditum, non quo ſapor efficiat odorē, ſed quo neceſſa-
rio concurrat cū ſicco efficiente; [g] quæ ſapore carent etiam odore; lapis expers eſt vt ſaporis
ita ēt odoris, contra lignum eſt particeps vtriuſque: ex metallis aurum ſine ſapore, ſine odore
eſt, quāuis maximè ſiccum, & terrenum ſit, hoc vel ex eo colligitur, ꝙ grauiſſimū ſit; æs vero, & G
ferrum ſapore ſimul, & odore prædita ſunt; mare particeps eſt ſiccitatis, & ſaporis ſalſi, & pro-
pterea ēt odoris. Effectrix igitur cauſa odoris eſt ſiccitas quæ nō abſolute & ſimpliciter efficit
odorē, ſicuti ſaporem, ſed cū iam ſaporē habet, & ideo perfectior eſt effectrix cauſa odoris quā
ſaporis; ſicuti & odor perfectior quam ſapor, licet magis ad alimentum pertineat hic quam
ille. Verum ſicci & humidi permixtio, ex qua proficiſcitur odor, coctione perficitur, & idcirco
à calido concoquente: debet tñ eſſe moderatum, nam igneus calor odoris materiā abſumit, ſi-
cuti paucus non ſatis ipſam cōcoquit: moderatus calor & odorē, & ſaporem ſuauem reddit;[h]
eſculenta bene olentia calida ſunt, & facile coquuntur Odores[i] qui incenduntur flamma, mi
nus ſentiuntur quam qui calido cinere, & celerius euaneſcunt, quod domentur ab igne. In re-
gionibus [k] ad aquilonē ſpectantibus ſtirpes quæ è terra naſcuntur, minorȩ odorem afflant pp
frigus, quā in his quæ ad orientē vergunt, vt in Syria & Arabia, vbi calor moderatus eſt. Sed ſa-
tis de cauſis: ſequuntur genera ac ſpecies odorū, quæ minus euidentia ſunt pp imbecillitatem
huius facultatis in homine quā diximus: ea.n quæ alijs ſenſibus ſubijciuntur, poſſunt citra mo
leſtiā aut delectationem accipi, q̄ ſub odoratū cadūt nō accipiuntur[l] niſi adeo valida ſint, vt
ipſum afficiāt voluptate aut moleſtia. Quāuis aūt veteres exiſtimarint nō poſſe definiri ſapo- H
rū genera aut ſpecies, oſtēdit tñ Ariſt. rectè odorē in duo genera diſtribui, quorū vnū reſpon-
det ſapori, & per ſaporē q̄ eſt affectio alimenti ſuaue eſt vel inſuaue, alterum per ſe bene vel
male olet, nihilque ei cum ſapore conuenit. Genus primò propoſitū cōmune eſt & belluarum,
& hominū: delectanť.n. animalia oīa odore alimēti, nō per ſe, ſed quatenus eſuriūt: id.n. quod
eſuriēti ſuaue eſt ſaturo efficitur inſuaue, adeo vt hoc genus odorū non per ſe, ſed per aliud de
lectet, aut moleſtū ſit, pro vt ſcilicet animal eget, vel nō eget alimento.[m] Species huius generis
obſcuræ ſunt neq; propriū nomē inuenerūt, ipſū tñ mutuātur à ſaporibus: magis aūt ab his q̄
ab illis, q̄ ſub alios ſenſus veniūt, pp maximum conſortiū, ꝙ iam inter ſapores, & odores eſſe de
mōſtrauimus; porrò guſtandi[n] ſenſus in nobis acerrimus eſt, ita ut nullæ ſaporū ſpecies aut
differentiȩ nos latere poſſint: ut aūt inter ſapores extremos eſſe diximus dulcē & amarū, ita
& inter odores dulcē vocamus illum qui maxime ſuauis eſt, amarū verò eum, qui intolerabili
fœditate nobis moleſtus eſt,[o] reſpōdet.n. hic amaro; nam veluti amara vix deglutiri poſſunt,
ita & eiuſmodi odores vix accipi. Vt aūt inter dulcē & amarū ſaporē cōplures apparēt, ut pin
guis q̄ ſimilis eſt dulci, acerbus, auſterus, acidus, ſalſus, amarus, acris: ita ſimiles quoq; inueniū-
tur inter odorē dulcē, & amarū; ſępè aūt euenit ut in eadē re dulcedo odoris cōcurrat cū dul-
cedine

a in lib. de ſenſu. c. 5.
b Ariſt. 2. de anima. tex. 100.
c Alex. in l. de anima.
d Gal. 1. li. de vſu part. cap. 9.
e Ariſ. in li. de ſenſu. cap 5.
f Ariſt. 12. li. problē. 12.
g Ariſ. in li. de ſenſu. cap. 5.
h Ariſt. 20. problē. 16.
i Ariſt. 12. problem. 6.
k Ariſt. 12. problem. 9.
l Ariſ. in li. de ſenſu. c. 5. & li. 2. de anima tex. 91.
m Ariſt. 2. li. de anima tex. 95.
n Ariſ. 2. li. de anima. tex. 92.
o Ariſ. in li. de ſenſu. cap 5.

Digitized by Google

A cedine humoris,quẽadmodũ in melle,ſicut acrimonia odoris cũ acrimonia ſaporis,vt in allio:
neq; mirum cũmateria ſaporis parũ diſtet à materia odoris,ꝙ non sẽper accidit, nã in qui-
buſdã dulcis odor iungitur cũ ſapore amaro,quẽadmodũ in croco, idꝙ proficiſcitur à nimia
ſiccitate,quemadmodnm docet [a] Simplicius, hæc enim magis aptatur dulcedini odoris quã
ſaporis.Hactenus de primo genere odorum,quod ſapori reſpondere diximus,& æque pertine-
re ad homines atq; ad belluas.Alterum genus cui nihil eſt commune cum ſapotibus alimenti
per ſe voluptate vel moleſtia odoratũ impellit,euiuſmodi eſt odor qui è florib.radicib. corti-
ce,& lachrymis afflatur;hic tãtũ abeſt ut ad cibos pertineat,ut magis eorũ ſapores deprauet;
Inuehitur(inquit Ariſt. [b])Sratis in Euripidem,qui ad ſuos verſus nimiam diligentiam adhibe-
bat,iubet.n.vbi lentẽ coquit ne admiſceat vnguenta, hoc eſt olea odorib.condita:ſed praua
quadam conſuetudine adijciuntur odores ſaporib.ut duæ voluptates in vnã concurrant.Hoc
odoris genus quod non ꝑ alimentũ,ſed per ſe gratũ vel moleſtũ eſt,a ſolo homine percipitur;
non quod beſtiæ quæ homini hoc ſenſu præſtant,non poſſint illud percipere, ſed quod ipſum
minime curent,cum (vt docet Theophraſtus [c]) in gulã,& venerẽ duntaxat incumbant: ratio
vero cur odores qui nihil ad alimentum ſpectant,homini ſuaues ſint,redditur ab Ariſt. [d] ſi qui-
dẽ homo inter cætera animalia plurimũ habet cerebri,idq; humidiſſimũ ſimul, atq; frigidiſſi-
mũ,quo fit ut delectẽt eiuſmodi odorib.qui calore ac ſiccitate exceſſum frigoris, & humoris
B cerebri tẽperent:eadẽ uero facultate qua cibos odoratur percipit ẽt odores eorũ quæ non nu-
triũt ita ut non opus ſit duplici potentia,uel duplici inſtrumẽto.Species quæ huic ſcđo generi
odorũ ſubijciũt definiri nõ poſſunt,niſi reb.ipſis,a quib.odores exhalãt: prædita.n. eſt quæq;
ſpecies ſuo odore ab alijs differente: poſſunt tñ ad duo genera referri oẽs quatenus bene uel
male olent.Hmõdi aũt oẽs odores vel inchoati ſunt ac rudimenta quędã,uel iã perfecti per co-
ctionem,q̃ res amittit à qua afflantur:uel quaſi priuationes quędã & putredines aliorũ,ꝙ eue-
nit ẽt ſaporib.in quib.eædẽ ternæ differẽtiæ animaduertũtur:poſſunt tã perfecti, q̃ imperfecti
grati eſſe,& ingrati,nõ ſolũ alijs,atq.alijs animalib.ſed alijs ẽt atq.alijs hominib.:id.n.gratum
eſt quod cerebri ſubſtantiæ familiare eſt,& amicũ,id ingratũ quod a lıcnũ,& inimicũ:nõ eadẽ
eſt tẽperatio,& ſubſtantia cerebri,neq; eadem vis ſentiendi in vnoquoque homine: [e] odores
incenſi caput tẽtant,nõ tñ oĩbus,quidã.n.citra noxã ſetũt quẽuis odorẽ;alii ſtatim,a quouis
offenduntur:ſerpentibus inimicus eſt odor ex cornib.accenſis,& ex herba polio, [f] inſecta inte-
rimuntur ſuffimentis ut ſulphuris, & bituminis, quæ reſpirantibus quoque animalib. inimica
ſunt,perimitur (inquit Theophraſtus [g]) ab odorib.qui nobis ſuauiſſimi ſunt,vt vultures ab vn-
guentis,cantharides à roſis,& apes vehementer eos oppugnare videntur, qui vncti ſunt.Ille
tamen interitus tribuendus eſt,uel repugnantiæ totius ſubſtantiæ,uel qualitatib. tactui ſubie-
C ctis,ea.n.quæ ſub alios ſenſus cadunt,ubi nimis uehemẽtia ſunt, inſtrumentum ſenſus dunta-
xat corrumpunt;ſed quę tanguntur nimis ualida,una cũ ſenſu vitã adimunt,quanq̃ id non ſem-
per referri debet ad qualitates maniſeſtas, ſed interdum ad repugnantiam totius ſubſtantiæ
velut in [h] auernis,de quibus præclare [i] lucretius.

Principio quod auerna uocantur,nomen id ab re
Impoſitum eſt,quia ſunt auibus contraria cunctis.
E regione ea quod loca cum uenere uolantes
Remigij oblitæ pennarum uela remittunt,
Præcipiteſque cadunt molli ceruice profuſa

Sequũtur uarii odores variã tẽperationẽ ex primis qualitatib.& potiſſimum ex humore, & ſic-
citate,caloris ui admiſſis,neq;.n.eadẽ ſeruatur mẽſura in oĩb.q̃uis oĩa quatenus olent, calida
ſint,aliter nõ poſſent uim odoris impertire;q̃ magis olẽt,magis calida ſunt,q̃ minus olẽt minꝰ
calida,id quod uel [k] vinũ ipsũ denunciat:nã ſi odore caret imbecillũ eſt & frigidũ,ſi multum
afflat odoris,calidũ & vehemens exiſtimatur;poſſunt tñ in reb.olentib.eſſe partes frigidæ plu-
res quã calidæ,idcirco repræhẽdit Gal. [l] eos qui ex odore medicamẽti, tẽperamẽtũ colligere
D nitũt,cũ & q̃ bene,& q̃ male olent tã calida q̃ frigida eſſe poſſunt:maxima tñ ex parte quæ be-
ne olent calida ſunt,hoc eſt quæ dulcẽ odorẽ habẽt,nõ tñ ualde calida ſicut acria, ſed mode-
derate talia,ſicuti neq; ea quæ dulcẽ ſaporẽ habent,ualde calida ſunt; odores ẽt qui reſpon-
dent calidis ſaporib.maxima ex parte calidi ſunt,ſicuti qui frigidis frigidi; id genus odorũ ꝙ
ſaporib.reſpondet,nititur ſubſtantia magis aquoſa,alterũ magis aerea; odor fędus quibuſdã
& ſtirpibus & animalib.naturalis eſt,male.n.olent;nõnulla ẽt ubi uigent,eorũ ſiquidẽ tẽpera-
tionem naturalem ſequitur fęditas odoris,maxima tñ ex parte fędus odor ineſt putreſcentib.
Theophraſtus [m] vero cruditatẽ cauſatur;verũ putredo cruditas quædã eſt,quatenus coctioni
aduerſatur:tribuemus igitur fętorem putredini, quemadmodum [n] Galenus facit; in peſtilen-
tia enim quam deſcribit [o] Lucretius ob incredibilem putredinem,

Spiritus ore foras tetrum uoluebat odorem,
Rancida quo perolent proiecta cadauera ritu.

Putredinẽ efficit alienus calor in humido;exiſtimare aũt oportet alienũ calorẽ illũ q̃ intus eſt,
& exhalare dẽt,ſed retinẽt exitu intercluſu:ergo vbi hic retineãt,ſi ſit copia humoris putredi-
nẽ,& fętorẽ affert; [p] alę hominis hircũ redolẽt,ꝙ ea parte q̃ vndiq; circũdatur,& quodãmodo

a In com. ſuper 2.lib. de ani. Ariſto. qua de odore.
b In lib. de ſenſu. c.5.
c6. de cauſ. plant. c.5.
d In lib. de ſenſu. c.5.
d Hipp 5. li bro aph 28.
e Gal. 3. li. de loc. affect. c.9.
f Ariſt. 2. li. de ani. 99.
g 6 lib. de cauſ. plant. ca 4.
h Theoph 6 de cau. plã. c.5.
i 6. lib.
k Gal. 3. li. de ratione vict. cõ 20.
l 2. lib. ſimpli. c.3.
m 6 lib. de cauſ. plant.
n 3. libro de Symp. cau. c.2.
o 6. lib.
p Ariſt. 13. problem. 8.

a Ariſt. 13. ſ. problem. 10. b Ariſt. 13. ſ. problẽ. 1. c Ariſt. 13. problem. 7. d Ariſt 13. problem. 11. e Ariſt. 13. li. problem. 5.

clauditur, retineatur calor, & putrefaciat humorem qui in glandulis ibi collocatis reſidet. Spiritus a gibborum ob eandem cauſam male olet, anguſtiorem.n. thoracem habent, ita vt calor minus exhalare poſſit: [b] vrina etiam quo diutius retinetur, eo deterius olet, quod putreſcat, quod non euenit deiectioni, hæc.n. quo diutius retinetur, eo magis exiccatur à venis humorẽ allicientibus, adeò vt reddatur ſicca, & ideò minus fętida. Ieiuni [c] deteriorem odorem expirant quam ſaturi, quod his fętor cibo ac potu remittatur, ac temperetur; quod ſi ea quæ bene [d] olent cum male olentibus miſceantur, magis euidentem reddũt horum fętorem quam minuãt, quod calore bene olentium fętor contrariorum quodammodo feratur, & ad nares magis perueniant; [e] quæcunque.n. male olent vbi caleſiant, fętorem quem habent magis præſeferunt, ſed cum fætorem ſequi putredinem dixerimus, ſcire licet quamuis putria male oleant, non propterea quæ ex putribus naſcuntur male olere, quod euenit fungis naſcentibus ex ſtercore. Vt autem fętor ita & putredo magis deprehenditur in animalibus quam in ſtirpibus, quod ſtirpes humorem ſuperantem extra expellant, & in ſe minime retineant, vt faciunt animalia, quo

f Ariſt. 13. problem. 4. & Theoph. 6. de cauſis cap. 26. g In lib. de ſenſu. c. 5.

fit vt ſtirpes [f] multæ bene oleant, animalia nulla, excipe pardalim bene olentem belluis duntaxat, ferunt.n. eius odore allici alias beſtias; quod ſi detur, non concedendũ erit id quod paulo ante docuimus traditum fuiſſe ab [g] Ariſt. de ſecundo genere odoris, non reſpondente ſapori, quod tantum ab homine percipiatur, & nullo pacto à belluis: apud veteres auctores nunquam legimus in delicijs fuiſſe odoris gratia quicquam quod à belluis ſumeretur, ſicuti nunc eſt muſcus, zibettum, ambra, ſed aliptę componebant vnguenta odoris gratia, ex oleo, & rebus bene olentibus, quas à ſtirpibus petebant, à floribus, radicibus, cortice, ſemine, vt à ſpica nardi, croco, cinnamomo atque alijs odoribus quæ [illegible] græcè nominantur; maximè autem idoneum eſt oleum quod vim odoris accipiat, cum per ſe, & glutinoſum ſit, & omnino odoris **F**

h in Timęo. i Gal. 2. li. de aliments qua de cucurbita.

expers, ita vt Plato [h] cum eo comparet materiam primam, quæ omnes formas accipere poteſt. Idem autem euenit [i] cucurbitæ quæ cum ſaporis omnino expers ſit, condita facile quemuis ſaporem accipit, perinde atque oleum odores omnes. Hæc de odore.

Supereſt medium per quod odores perueniunt ad naſum, hoc autem externum eſt nempe illud ipſum per quod color fertur ad oculos, & ſonus ad aures, huiuſmodi eſſe diximus aerem, & aquam, vtrique.n. vis eſt accipiendi ac ferendi, vt colores & ſonos, ita etiam odores, neque enim ſolum odorantur animalia, quæ ſunt in aere, ſed etiam quæ in aqua, vt ante oſtẽſum fuit: vt enim humidum tam aeris quam aquæ excipit vim odoris impertitam à ſicco ſaporem habẽte cum opera caloris efficitur odor, ita etiam cum hic factus eſt, & afflatur à rebus olentibus,

k 4. li. ſimplic. c. 22. & in l de inſtrumento odorat. c. 2.

accipitur, ac fertur per aerem, & aquam; quid autem illud ſit quòd per aerem fertur iam videndum eſt. Gal. [k] eſſe vaporem exiſtimat qui à rebus olentibus expiret, & per aerem vel aquam, **G** perueniat ad inſtrumentum odoratus, quod probat eo argumento, quod ea quæ odorem afflãt tabeſcant veluti roſa; præterea quod aliquid ex ſubſtantia rei olentis per naſum penetret ad cerebrum ipſumque interdum mordeat, interdum curet, vbi nimis refrigeratũ, aut madefactũ

l 2. li. de anima tex 121. m io lib de ſenſu. c. 5. & 2 lib. de anima. c. 75

eſt. Verũ Ariſt. [l] à ſenſibus omnibus accipi voluit ſpeciem ſine materia, vt ſupra oſtendimus, cum ageremus de ſenſibus in vniuerſum, quemadmodum.n. cera ab annulo formam accipit ſine auro, ita ſenſus ſpeciem rei ſine materia. [m] propriè autem de odoratu voluit non emanare à rebus olentibus vaporem, aut exhalationem, qui cum odore feratur ad nares, neque.n. ſentiri poteſt odor, color, aut ſonus ſi attingat ipſum inſtrumentum ſentiens: voluit ergo Ariſt. vt à ſono afficitur aer, & aqua, & ab his inſtrumentum audiẽdi, ita etiam ab odore, qui eſt in re ipſa olente affici aerem, & aquam; voluit & ab horum altero ſimilem ſpeciem imprimi in inſtrumẽto odoratus. res ipſa olens quæ propriè ſubiectum eſt odoris, proximum aerem vel aquam eadem odoris qualitate afficit; pars autem aeris vel aquæ ſic affecta rurſus proximam ſimiliter afficit, & hæc aliam, donec afficiatur quæ proxima eſt inſtrumento odoratus, atque hęc eſt quę ſpeciem ipſius odoris in ipſo imprimit; hoc pacto non fertur qualitas, & odor ſine ſubiecta materia, ſed ſubinde aeri vel aquæ impertitur, diuiditur.n. vt aqua ita etiam aer, neque poteſt **H** ſtatim ab ipſo odore rei totus affici ſimul, ſicuti totus afficitur à lumine & à colore, ſed paulatim, & tẽpore, ita vt prius vna pars, deinde altera accipiat ſpecies odoris, & ita deinceps donec peruentũ fuerit ad inſtrumentũ odoratus, quod vbi quã longiſſimè diſtet à re olente odorem minime ſentiet, cum ſoluatur eius vis, & euaneſcat longitudine interualli; non tñ eodem perueniunt odores qui afflantur à rebus imbecillis, atq; ille qui à validis, ſed veluti qui lapidẽ iaciũt, ſi validi ſunt ad longius, ſi imbecilli ad breuius ſpaciũ iaciũt: ita res quæ odorem fundũt ſi validæ ſunt, mediũ ſpaciũ ad magnũ interuallũ afficiunt, ſi debiles euaneſcunt odores longo

n Ariſ 2. li. de anima tex. 97.

interuallo interiecto. Aer [n] igitur & aqua idoneum mediũ ſunt per ꝙ feratur odor, non quidẽ materia vt ſubſtantia odoris, ſed qualitas ipſa affectis partibus oĩbus vſq; ad inſtrumentũ odoratus. Quod ſi vapor ipſe aut exhalatio vna cũ odore à rebus olentibus expirãs, feretur ad inſtrumentũ odoratus, ſequerentur eadẽ incommoda, quæ ante dicta ſunt de coloribus, contra eos qui credebãt corpuſcula à rebus coloratis emanantia ad oculos ferri: nã ad nihilũ redigerentur corpora olentia, neque tñ afflare corpuſculorũ poſſent, vt ad longũ interuallũ peruenirent; odoratus ẽt eſſet tactus, perciperetur que res quę ſenſũ mouet, ſentienti inſtrumẽto ſuper impoſita; quamobrẽ ſtatuũt Peripatetici odorem ſine vapore aut exhalatione per aerem vel

aquam

A aquam ferri ad inſtrumentum odoratus; Galeno autem reſpondent poſſe ferri vapores aut
exhalationes per aerem vna cum odore, nō tamen neceſſarium eſſe, cum ſufficiat ſola ſpecies
ſine materia; ſi quid autem ſubſtantiæ ex re olente attrahatur ad cerebrum, & ipſum tempe-
ret aut mordeat, id proprie non ſentitur ab inſtrumento ipſo odoratus, ſed ſpecies quam im-
primit in aere proximo. Hactenus de his quæ ad odoratum pertinere videbantur, proximum
eſt vt de conſeruatione ſanitatis in eius inſtrumento loquamur.

De conſeruatione ſanitatis naſi, & inſtrumenti odoratus. Caput IIII.

PRimum odoratus inſtrumentum naſus eſt, præcipuum verò extremum illorum pro-
ceſſuum, qui ab anterioribus cerebri ventriculis orti pertinent ad originem naſi;
in quibus partibus conſeruandis quemadmodum & in alijs exponemus ante res
ſecundum naturam, quæ conſeruari debent, deinde rationem conſeruandi. Ve-
niant in medium res conſeruandæ, ſanitas vna cum ſuis differentijs, tum cauſæ, &
B effecta, primo in proceſſibus dictis, deinde in naſo. Sanitas illorum proceſſuum partim per cō-
ſenſum eſt, partim per eſſentiam, accipiunt enim ab anterioribus ventriculis cerebri ſpi-
ritum animalem, non ſecus atque alia inſtrumenta ſenſuum per neruos; hic vbi feratur, qua-
lis, & quantus neceſſarius eſt, fruuntur eiuſmodi proceſſus ſanitate per conſenſum: per
eſſentiam verò cum [a]. non differant à ſubſtantia cerebri, eandem temperationem, atque
ipſum poſtulant, & ſimul debitam figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem, nume- a Gal. 8. li.
rum, ſitum atque vnitatem, quæ omnia vbi iuſtam moderationem retineant, adeſt ſa- de vſu par.
nitas per eſſentiam ſiue perfectiſſima ſiue perfecta, ſiue imperfecta, prout dictorum omnium c.6.
moderatio perfectiſſima, perfecta, vel imperfecta erit; quæ differentiæ ſimiliter animaduertun
tur in ſanitate per conſenſum, quam diximus in acceptione ſpirituum animalium conſiſtere.
Cauſæ propoſitæ ſanitatis ſiue per conſenſum, ſiue per eſſentiam, aut externæ ſunt, & ad me-
dicinæ præſidia referuntur; aut internæ, & ſpectant ad facultates noſtrum corpus gubernan-
tes, quæ tunc benè valent, cū & ſanitas adeſt, qua nituntur. Effecta ad hos proceſſus pertinē-
tia potiſſimum in actionibus conſiſtunt, & proprie in odoratu, cuius differentiæ reſpondent
differentijs ſanitatis, quas diximus; ſub effectis comprænhenduntur etiam retenta & expulſa
per nares, quorum moderatio moderationi ſanitatis reſpondet. Tertium genus effectorum
C quod pertinet ad qualitates ſub ſenſum cadentes in his proceſſibus cum ſenſum lateant, non
attenditur. Sed pergamus ad naſum cuius ſanitas quæ ad materiam attinet, in ipſa tempera-
rione verſatur, ſed cum naſus magis præbeat vſum quam actionem, magis in eo attenditur ſa-
nitas ſpectans ad formam, & potiſſimum ad caua, & foramina illa, & quaſi canales, qui debēt
moderate pátere, vt ſuis muneribus ſatisfaciat: ſi minus pateant veluti cum ſimus eſt, ab exter
na enim parte cauus tunc conſpicitur, atque hoc pacto naſus ſimus, cauus ab Ariſtotele [b] dici b 6. lib. me
tur, ab interna anguſtior redditur, cum comprimatur; minus belle tunc fungitur ſuo officio, qđ taphyſ. tex.
euenit etiam cum obſtruitur; quod vitium ſi paruum ſit adhuc ſub latitudine ſanitatis imper- 2. tum 7. li.
fectè tamen continetur. metaphyſi. tex. 17.

Spectat etiam ad naſi ſanitatem vnitas; ſed cum non ſit ipſe inſtumentum odoratus, non
poſtulat ſpiritus à cerebro influentes, neque ſanitatem per conſenſum, ſola ſufficit, quam di-
ximus per eſſentiam. Cauſæ ſanitatis naſi primum ad principia procreationis referuntur, de-
inde ad ea quæ ipſum aut tueri aut facere ſanum potuerunt, ſiue externa ſint, vt auxilia artis,
ſiue interna vt facultates noſtrum corpus adminiſtrantes. Effecta ſanitatis naſi ſunt vſus illi,
quos præſtare ipſum diximus ad ſonum vocis, ad reſpirationem, ad odoratum, ad ea quæ ex-
pelluntur ex cerebro ad quæ pertinet ipſum præcipuum ſternutamentum, quod ab anteriori
D cerebro ortum pertinet ad nares; [c] eſt autem ſternutamentum [d] opus naturæ, quatenus eiuſ- c Ariſ 1. lib.
modi impetu ab ea efficitur. Symptoma verò quatenus illa mouetur, & irritatur à cauſa præ- de hiſt. an.
ter naturam, hoc eſt à flatu, qui niſi excitetur, non mouebitur natura ad ſternutamentum effi- c.11.
ciendum, neque enim ſufficit humor; accidit [e] ſternutamentum his qui ſolem intuentur, quod d Gal. 2. li.
cerebro tunc calefacto humor vertatur in flatum; cohibet autem natura reſpirationem, vt ad de ſympt.
hunc impetum faciendum vtatur ſpiritu; quo ſimiliter vtitur ad omnia alia munera impetum cauſ. c.3. &
poſtulātia, vt ad partum, [f] & ſeminis expulſionem, inſeruit autem ſpiritus naturæ vt malleus [g] 4.
fabro. Ad ſternutamentum ergo natura ſpiritum retinet ſicut & ad tuſſim, [h] vt vehementius e Ariſt. 33. problem. 4.
expellat, quod moleſtum eſt; vt autem commode flatus per nares exeat, debent eius foramina f Ariſ. 7. li.
aperta eſſe, & ita ſequetur citra impedimentum hoc naturæ opus, quod non tantum euiden- de hiſt. an.
tes morbos ſequitur, vt ſymptoma, ſed poteſt eſſe etiam effectum ſanitatis imperfectæ. Fluxus c 7.
ſanguinis ex naribus magis ſymptoma eſt, & ideo tractabitur à nobis in curatione, quamuis g Ariſ. 5. li.
illis etiam qui ſani ſunt interdum ſuperuenire conſueuerit. de gen. an. c 8.

Expoſitis reb. ſecundū naturam ad præcipuum inſtrumentū odoratus, & ad naſum attinen- h Gal. 2. li.
tibus, proximum eſt vt ad earundem cognitionem in homine qui conſeruandus eſt veniamus. de ſympt. cauſ. c.3.

Præci-

Digitized by Google

Præcipuum inſtrumentum odoratus, hoc eſt duo illi proceſſus qui ab anterioribus cerebri ventriculis oriuntur, cum intra caluariam ſint, ſenſum latent, quamobrem ea quæ in ipſis attendũtur, non ſenſu ſed ratione inueſtiganda ſunt; at cum eiuſmodi proceſſus ſint partes cerebri, eadem ratione qua in cerebro recognoſcere illa oportet, ita vt non neceſſe ſit nunc eadem repetere. Naſus verò cum ſenſibus ſubijciatur, q̃ ad ipſum attinent facilè præſeferet, ita vt nõ opus ſit ſignis. Illud tamen omittendũ non eſt, quod cum ſimus [a] eſt, ſignificat humidam temperationẽ, non quidẽ totius corporis vt nõnulli volebant, ſed ſui ipſius dũtaxat, cũ aduncus, ſiccã. At debemus etiam futura prædicere; vt ſperate ne debeamus præſentem ſanitatem conſeruãdam eſſe, aut mutandam in meliorem vel deteriorem ſtatum, id quod colligimus & ex facultatibus externis, vt ex viribus, & ex ratione victus, quæ vel ſeruari videmus, vel mutari; nullum autem videtur ſubeſſe periculum niſi cum naſus clauditur, & nõ patet amplius exitus his, quæ in cerebro ſuperant; verum hoc ad curandos morbos attinet, & non amplius ad bonam valetudinem tuendam. E

a Gal. 2. li. de temper. c. 6.

Ratio conſeruandæ ſanitatis in præcipuo odoratus inſtrumento, hoc eſt in anterioribus cerebri proceſſibus, eadem eſt quæ in cerebro, ita vt nihil proprium poſtulet, tantum ſi imperfecta fuerit ſanitas, [b] ſcire licet auxilia, quæ adhibentur per nares attracta ſi tenuium partium fuerint, facilè peruenire poſſe ad eiuſmodi proceſſus. Quod attinet ad naſum cũ p̃beat vſum, F neque auctor ſit alicuius præcipuæ actionis, non eſt quod habeatur ratio eius dignitatis, eumque non præditus ſit ſenſu admodũ acri non requirit vt vitentur actia, & quæ dolorem poſſint afferre, quando oportunus fuetit eorum uſus; exercetur autem per reſpirationem, cum aerem ducimus, atque expellimus. Materia naſi maxima ex partes eſt os, & cartilago, quamobrem & eius temperatio frigidior & ſiccior eſt, deſideratque ſimilia, ea tamen cautione, vt frigida quæ adhibentur, non excedant naturalem eius temperationem, nam ſummopere ipſum læderent; at minus periculum eſt in uſu ſiccorum, cum naſus præter naturalem ſiccitatem ſimilia requirentem exitum præbeat humori in cerebro redundanti, partes [c] autem ad quas perueniunt aliarum humores, ſiccioribus egent. Ex his quæ ſpectat ad formam naſi, ſitus animaduertendus eſt, qui in ſanitate imperfecta non ſolum monſtrant locum ad quem adhiberi debent præſidia, nempe ſedem ſuam, ſed etiam quo deriuare, aut auertere oporteat, quæ ad ipſum vel adhuc influunt, vel nuper influxerunt: auertenda enim ſunt ad partes inferiores, & potiſſimum ad crura, deriuanda [d] ad partes vicinas, ut ad os, uel ad occipitium. Præter communia hæc præcepta requiruntur propria ad quamuis ſpeciem, & differentiam ſanitatis ipſius ſpectãtia: G Referuntur autem ad opera, & inſtrumenta: ad conſeruandum opus eſt ſimili adiectione, ad corrigendum contraria: inſtrumenta quibus hæc perficiantur eadem ſunt, quæ ſupra in alijs partibus enarrauimus: quod ſi naſus ſummus ſiue naſi origo claudatur, ita ut foramina octaui oſſis caluariæ obſtructa ſint, in homine adhuc ſano, & qui vſitatis muneribus fungatur, demittere in nares acria medicamenta oportet, quorum uis per obſtructa etiam foramina aliquo pacto penetrabit, & ita mouebitur ſternutamentum, excutienturque ea a quibus eiuſmodi foramina obſtruebantur. Effecta naſi nihil proprium in conſeruatione poſtulant, ſatis enim defenduntur ſi eius ſanitatem tueantur. Ac de odoratu & eius inſtrumentis conſeruãdis ſatis fermè dictum puto; deinceps guſtatus, & lingua explicetur.

b Gal. in li. de inſtrum odor. c. 4.

c Gal. 6. li. cataop. in curat. & 5. li. de medi. mot. c. 15.

d Gal. 5. li. de medic. met. c. 3.

De guſtatu, & lingua. *Cap. V.*

NAtura linguã conſtituit vna cum cæteris partibus oris quẽadmodũ & naſum, vt pluribus muneribus fungeretur, quemadmodũ autem naſus præcipuè propter odoratum factus eſt, ita & lingua propter guſtatum; ſed præter hunc ſenſum dedit natura linguæ motum quoque voluntarium ad molliendum, ac conficiendum cibum, H quod commune eſt omnium animalium linguam habentium, ſed proprie in homine ad loquendum. In tractanda igitur lingua explicabimus primo multiplicem hunc finem, ob quem fuit corpori affixa: dein idoneam materiam, & formam, ex qua componitur ad eum exequendum. Spectauit igitur natura [e] in linguæ fabrica primò ad ſenſum, deinde ad motum: nã guſtus ad ſalutem pertinet, motus ad commodiorem vitam; agemus primo de ſenſu, deinde de motu. Dedit natura ſenſum tactus animalibus omnibus, quo poſſent commoda ab incommodis diſcernere, atque hæc declinare, illa perſequi: proprie autem illis quæ loco mouẽtur, & locum mutant dedit guſtatum qui tactus [f] quidam eſt, percipitque ſaporem hoc eſt affectionẽ, & qualitatem alimenti, quod vbi per ſaporem linguam delectet, commodum iudicatur, vbi moleſtum eidem ſit incommodum: per hunc [g] ſenſum perſequuntur animalia quod familiare eſt alimentum, fugiunt quod alienum. Vtitur ventriculus ad èſcam dijudicãdam lingua, cum qua maximam habet ſocietatem, per communem tunicam: quæ linguæ [h] iocunda ſunt ventriculo etiam aptantur, quæ moleſta eundem lædunt, præſertim vbi vniuerſum corpus æqualiter & ſecundum naturam fuerit affectum. Scribit tamen [i] Theophraſtus quoſdam interijſſe quod radices quaſdam dulces, & ſuaues comediſſent, id quod proficiſcitur à repugnantia totius ſubſtantiæ: nam licet qualitas dulcis adſit in quibuſdam partibus, poſſunt tamen aliæ quæ in ea

e Ariſt. 2 li. de anima tex. 88.

f Ariſt. 2. de anima tex. 94.

g Ga. 4 ſimplic. ca. 15.

h Gal. 1. de ſimp. cauſ. c. 6.

i 6. l. de cau. c. 4.

radice

A radice ſunt tota ſubſtantia naturæ naturæ aduerſari,& interitum afferre; ſed hoc rarò euenit, ita vt maxima ex parte ſufficiat guſtatus: tutius tamen eſt ex dulcibus ueſci quæ vſitata ſunt eſculenta,& quæ non nocere exploratum eſt. Fruſtra autem præditæ fuiſſent guſtu belluæ,quę ad ſaxa natiuis teſtis inhærent, iiſdem enim nihilo ſecius veſcerentur alimentis,cum cogantur illis uti,quæ præſto ſunt,qualiacunque ſint,neque aliud ſibi quærere poſſint, cum ſtirpium modo affixa ſint,& non moueantur loco;ſed cum guſtus ſaporem percipiat,qui eſt affectio alimẽti,cumque alamur calidis,frigidis,humidis,& ſiccis; nam [a] fames eſt appetitus calidi, & ſicci, ſitis frigidi,& humidi,hæc autem cadant ſub ſenſum tactus, [b] guſtus merito quidam tactus exiſtimatur: quod enim ſubiicitur guſtui humor eſt, atque hic etiam ſub tactum cadit, ita vt tangendi ſenſus non ſit ſimplex,ſed vnus communis omnium animalium & omnium partium ſentientium,percipiens & primas qualitates,& complures ex ſecundis, vt duritiem & mollitiem, aſperitatem & læuitatem;Alter proprius videlicet guſtus,percipiens ſaporem alimenti eiuſq; affectionem,non datus eſt omnibus animalibus,ſed tantum his quæ loco mouentur, vt dictum eſt,neque omnibus partibus ſentientibus,ſed tantum ori,vt mox dicemus, ita vt diuerſus ſenſus à tactu extimari debeat;eſt autem longè præſtantior tactu, eumque ſuperat, vt ipſe ſuperatur ab odoratu,ante quem tanquam nobilior tractatur ab Ariſtotele ſecundo libro de anima,

B quamuis in libro de ſenſu ab eodem poſt guſtum tractetur quod odores cum obſcuri ſint, conijci ex ſaporibus debeant, qui euidentes: percipit autem guſtatus per ſe quod guſtari poteſt,ſed per priuationem [c] quamdam ea etiam quæ guſtari nequeunt; compræhenduntur,hęc ſub triplici genere, enim quædam ſub alios ſenſus cadant,ueluti odores,ſoni,colores;quædam adeo linguam exaſperent,vt guſtari nõ poſſint, quemadmodum quæ valde acria ſunt aut acerba,aut amara;quædam vel nullum uel maxime obſcurum ſaporem præſeferant. Vere [d] autem diiudicat guſtus ſaporem,& eundem ſemper eodem modo,niſi mutetur aut quod guſtatur,aut ipſum corpus guſtantis.In homine uero acerrimus eſt guſtandi ſenſus, nullæ enim ſunt ſaporũ differentiæ, quas non dijudicet;neque mirũ, cũ (ut dictũ eſt) guſtus ſit quidã [e] tactus: hic autem in homine perfectiſſimus ſit, [f] habet enim homo ut & reliquum corpus, ita & linguã molliorem,& valde habilem ad percipiendos ſapores: [g] ſentit aũt guſtatus non modo calida, frigida,humida & ſicca,ſed ẽt q̃ familiaria ſunt,& quæ aliena. [h] Quod ſi alia caro perciperet ſapores æquè ac lingua,guſtatus nihil differret à tactu: ſed quia non ſentit ideo differt: vbi tñ caro exulceretur,afficitur aliquo pacto à ſapore,lenitur à pingui,exaſperatur ab acri, adſtringitur ab acerbo,quod non accidit,ubi tegantur cute,hanc enim nequeunt ſaporum uires penetrare.

C Ineſt [i] guſtandi facultas non tantum linguæ,ſed etiam aliis partibus oris quæ ramos ex tertio pari neruorum guſtandi uim præbentes accipiunt: habent etiam [k] dentes aliquam guſtandi uim, [l] afficiuntur enim à valde acidis, atque acerbis, ita vt in ſtuporem quemdam incidant, quem græci dicunt αἱμωδίαν:eamdem habet poſt linguam ex partibus oris præcipue palatum: vnde illud, Neque.n.ſequitur vt cui cor ſapiat eidem nõ ſapiat palatũ:lingua igitur præcipuũ eſt inſtrumentũ guſtatus, [m] maxime.n.percipit ſapores primore parte,quanquã [n] voluptatem maximam percipit ad radicem, dum cibus deglutitur: propterea [o] Philoxenus deſiderabat ſibi dari guttur gruis.Cauſa quamobrem lingua hac parte maximã voluptatem ſentiat, ea videtur quod affatim totus cibus in ſuccum redactus, ea non ſolum tranſit, ſed vi etiam deuorãdi imprimitur & ſimul etiam percipitur a palato extremo, vbi ſubſtantia quædam carnoſa & craſſior eſt, atque idcirco maiori voluptate afficit eam linguæ partem quam cæteras. Atque hæc quidem de ſenſu linguæ:ſequitur motus voluntarius,mouetur enim lingua ſurſum, deorſum,in latera,in priorem & poſteriorem partem,atque in orbem, id quod natura prouidit vt loqui poſſemus;lingua [p] enim quæ ad guſtandum præcipue procreata eſt,ſpectat etiam ad loquendum,per hanc [q] enim homo exponit ſenſa mentis,eademque propterea appellatur a Lucretio animi interpres;format hæc uocem quam efficit guttur;quamuis Tereus, [r] vt fama hominum,eſt cum philomelæ adimere vocem vellet,linguam vocis inſtrumentum ademerit, homo

D tamen lingua reſoluta [t] clamare poteſt,non loqui: vocem igitur a gutture editam lingua ita effingit,vt exprimantur literæ ſed cum hac [u] ſimul concurrunt dentes,labra, narium foramina, licet id munus præcipue ſit linguæ,quæ cum mouetur ſuo pulſu literas profert:ob quam cauſam homini maxime mollis data eſt,& ſoluta,cæteris animalibus durior,ac magis alligata. Aues [x] quæ plures literas proferunt,linguam habent latiorem; mollitudo autem non modo ad guſtandum confert,ſed etiam ad loquendum, cum afferat agilitatem quandam, ob quam lingua facilius dilatari,contrahi,& varie formari poteſt; illi autem qui de literis proferendis ſcribere ſunt aggreſſi adeo profecerunt, inquit Galenus [y] vt definierint quaſnam lingua firmata ad dentes priores ſiue ſuperiores, ſiue inferiores, quas item ad palatum vel aliam partem reflexa pronunciet. Spectat igitur lingue motus voluntarius primo ad ſermonem, deinde ad mandendum cibum,quem quaſi manus dentibus præbet, dum conficitur: confecto antem opus eſt,& vt ſaporem melius imprimat, & vt cibus in ventriculo melius concoquatur;poſtremo confert linguæ motus, & ad deuorandum. [z] Vtriuſque autem actionis facultas guſtandi ſcilicet,& mouẽdi,fertur a cerebro per neruos; [a] hæc quidem per duros qui a ſeptimo pari deriuantur,illa per molles qui a tertio.

a Ariſt. 2. de animal tex 28.
b Ariſt. 1. l. de ſenſu c. 4 & 2. li. de anima tex. 94.
c Themiſt. 2. li. de anima c 35.
d Ariſ. 4 li. metaphyſi. tex 25.
e Ariſt. 2 li. de anima text. 94. & in l. de ſenſu c. 4.
f Ari. 2. l. de par. an. c. 17
g Gal 4. li. ſimp. ca 15.
h Ariſ. 2 li de anima tex. 113.
i Gal. 9. lib. de uſu par. c. 8.
k Gal 16 li. de vſu par. c 2.
l Gal 1. lib. de ſympto. cau. c. 5.
m Ariſ. 1 li. de hiſt. an. c. 11. & 2. li. de par. an. c 17.
n Ariſ. 4. li. de par. an. c. 11.
o Ariſt. 3 li. ethi. c. 10. & 28. lib. problem. 7.
p Ariſ. 2 li. de ani. tex. 88.
q Ariſ. 3. li. de ani. tex. 67.
r lib. 6.
s Gal. 1 l. de inſtr. vocis ſect. c 2
t Gale. 2. 3. de morb. vulg 74.
u Gal 4. de loc. affect. c. 6.
x Ariſ. 2. li. de par. ani. c. 17.
y In lib. de forma. fœt. c. 6.
z Gal. 8. li. de vſu par. c. 5. & 1 li. de motu muſc. c. 3.
a Gal. 8. li. de vſu par. c. 6.

Compoſi-

Compoſitio linguæ ex materia, & forma ea eſt, quę maxime poſſit vtriq. muneri ſatisfacere; E
propria autem materia quæ ad motum ſpectat, muſculis continetur, quos tractabimus in anatome; accipiunt hi [a] neruos duros ex poſteriori parte cerebri, & proprie ex ſeptima neruorũ coniugatione: deſcendunt autem obliqui, & primo circa collum obnoluuntur, deinde inſeruntur in linguæ muſculos, dextri quidem rami in dextros, ſiniſtri in ſiniſtros. Linguæ vero materia, quæ ad guſtandum pertinet, in vniuerſum debet talis eſſe, vt ſit expers humoris, [b] quem poſſit accipere; nam ſi humore prædita eſſet interno, non poſſet externum accipere, ac ſentire: conſtat enim ea quæ febricitantibus ſuffuſa eſt flaua bile, non recte diſcernere poſſe ſapores eorum, quæ deguſtantur, neque etiam ſi conbiberit externarum rerum validos ſapores; quod ſi ita per ſe ſicca eſſet, vt admittere externum humorem non poſſet, nõ dignoſceret etiã ſaporem, qui per humorem [c] neceſſario imprimitur; vt autem poſſit hunc actu admittere, cuius admittendi potentiam habet, neceſſe eſt [d] ſpongiæ modo rara ſit; quamobrem in nullo [e] animali pinguis inuenitur & denſa, ſed rara in omnibus; neque obſtat quod Galenus [f] Empedoclem ſequutus ſcribit, cum quod guſtatur humidum ſit, guſtandi inſtrumentum ſimile eſſe debere, & propterea humidum: neq; enim intelligit humorem inſitum eſſe debere in ſubſtantia linguæ; ſed ſatis eſſe, ſi hic in ore intus ſit, lingua [g] verò ſpongiæ modo rara, quæ ipſum admittat, & per eundem percipiat ſapores. Continetur autem humor in glandulis [h] quæ vtrinque ſunt ad radicem linguæ ad ſaliuam procreatæ, qua linguam madefieri ad vtrunq; munus neceſſariũ eſt, & ad guſtandum, vt per ipſam ſentiatur ſapor, & ad motum voluntarium, exiccata enim vix moueri poſſet; ob eum vſum reſidet naturaliter humor in articulis, vt facile moueantur; ob eandem cauſam inunguntur & curruum axes humore aliquo pingui. glandulæ igitur quæ in ore ſunt, linguæ ſaliuam præbent, vt facilius guſtet, ac moueatur, quamquam madefit etiam à tenui pituita, ſtatim à cerebro per palatum defluente. Propria autem materia linguæ quatenus inſtrumentum guſtatus eſt ſumma eius tunica; accipit hæc neruos, [i] & molles, & craſſos à tertio pari neruorum qui recta deſcendunt ad radicem linguæ, & dexter ramus in dextram eius partem, ſiniſter in ſiniſtram inſeritur, ambo in ſuperficie, & linguæ tunica dilatantur: ſunt autem magis molles, quam qui ad aures perueniunt (quamuis præſtantior ſit auditus quam guſtus) quod in ore magis defendi poſſint quam in auribus. Continetur tunica linguæ breuiſſimis fibris ab anteriore parte ſurſum aſcendentibus, inter quas interiecta ſunt parua foramina, ita vt tunica ipſa & rara, & inæqualis ſit: ob raritatem admittit, ob inæqualitatẽ retinet humorem vna cum ſapore, ita vt penetrare poſſit ad internas partes, hoc eſt ad propriam linguæ ſubſtantiam, quæ bipartita eſt, & ex fibris conſtat rectis, obliquis, tranſuerſis: G
rectæ in ſemicirculum linguam figurant, tranſuerſæ craſſiorem reddunt, obliquę ducunt in latera, ob quos motus par eſt illas omnes à muſculis linguam mouentibus proficiſci, neq. enim finiuntur [k] hi in chordas vt alij ſolent, ſed in linguæ ſubſtantiam inſeruntur per eiuſmodi fibras. Inter dextram, & ſiniſtram linguæ ſubſtantiam ſitum eſt ligamentum, cui tanquam oſſi fibræ illæ nectuntur; [l] vtraque autem linguæ pars tam dextra quam ſiniſtra muſculos, neruos, venas accipit è regione, ita vt rami qui à dextra parte deriuantur ad dextram linguam pertineant, ad ſiniſtram qui à ſiniſtra; neque tranſeant ex vna parte in alteram, ſed cum vna pars læditur, altera ſeruari inuiolata poteſt. Muſculi ſuo loco tradentur; nerui præbentes vim mouendi à ſeptima coniugatione à cerebro oriuntur, ſicut ex tertia illi, qui præbent vim guſtandi. Venæ [m] magnæ ab internis iugularibus, vtrinque ad linguam pertinent; eadem ratio eſt arteriarum, [n] quæ ab his quas charotidas vocant, vtrinque ad linguam perueniunt, huiuſmodi ergo eſt materia linguæ tam ad motum quam ad ſenſum accommodata. Formæ hæc ratio eſt; figura ea eſt vt ad baſim craſſior & latior ſit, ad extremũ tenuior, & anguſtior: ſic enim & firmius reſidet, & facilius mouetur: ſuperficies linguæ, quamuis per ſe ob inæqualitatem aſperior ſit, ob ſaliuam tamen, quam accipit ęquatur, & lenis ſit. Caua ad raritatem ſubſtantiæ, quam diximus, referuntur, ſi denſa [o] eſſet lingua minus probe fungeretur ſuo munere, quamobrem minime pinguis eſt, ne foramina eius claudantur. Magnitudo linguæ tanta eſt, quanta H
ad vnguem quadrat ori, in quo [p] tanquam in ſpecu quodam includitur; ſi minor eſſet minus belle ſuum officium faceret, ſi maior moleſta eſſet, & impedimento. Aptatur autem vt lingua ori, ita os linguæ, neque enim factum fuit hoc temere impetu quodam caloris, aut ſpiritus, vt quibuſdam placuit, ſed ſapienter à natura, vt reliquæ partes omnes. palatum etiam concauũ effectum eſt, vt commodè cibos linguæ inſidentes queat capere. De numero ſcire licet linguam [q] vt cæterorum ſenſuum inſtrumenta geminam eſſe, quamuis ambæ partes inter ſe coaluerint ad facilitatem maiorem loquendi, conficiendi, ac deuorandi cibum: habet autem (vt ſupra oſtenſum eſt) tam dextra quam ſiniſtra pars diſtinctos muſculos, neruos, diſtinctas item venas & arterias. Reſtat ſitus linguæ, quam in ore contineri diximus, vbi & tutior eſt, & commode vtrunque munus loquendi & guſtandi obire poteſt. Verum quia ad ſitum refertur etiã nexus, nectitur lingua cum inferiori ligamento, [r] quod & ad firmitatem baſis ſpectat, & eo etiam vt ipſa extrema commodè quoquo verſus feratur; id autem moderatum factum fuit à natura; quibuſdam verò linguæ ſic inhæret, vt loqui non poſſint, niſi ſcalpello reſecta liberetur; quamquam [ſ] homini magis ſoluta fuit quam cæteris animalibus, & ideo ſonos diſtinctos,

& preſſos

a Gal. 8. li. de vſu par. c. 5. 9. li. de vſu part. c. 14. 4. lib. de loc. aff. c. 2.
b Ariſt. 2. li. de ani. tex. 104.
c Gal. 7. lib. de plac. c. 6
d Ariſt. 1. li. de hiſt. animal. c. 11.
e Ariſt. 10. li. probl. 19.
f 7. lib. de plac. c. 5.
g Gal. in li. de inſtr. odor. c. 2.
h Gal. 11. li. de vſu par. c. 10. tum. 13 de vſu par. c. 8. 3. li. de alim. c. 6.
i Gal. in li. de inſtr. odor. c. 2. 8 libro de vſu part c. 8. & 14.
k Gal. 1. li. de mot. muſcul. c. 3.
l Gal. 11. li. de vſu par. c. 10. & 9. libro de vſu part c. ..
m Gal. in li. de venę ſectione c. 19
n Gal. 16. li. de vſu par. c. 12
o Ariſ. 10 li. probl 19.
p Gal. 11 li. de vſu par. c. 12.
q Gal. 11. li. de vſu par. c. 10.
r Gal. 11. li. de vſu par. c. 10.
ſ Ariſt. 2 de part. anim. c. 17.

A & preſſos efficere poteſt, cum ad denteſ & alias partes oris pellit inſtar plectri; nam dentes chordarum magis ſimilitudinem referunt. Hactenus guſtandi facultatem, & linguæ compoſitionem expoſuimus; pergamus ad ea quæ à lingua guſtantur, nempe ad ſapores.

Sapor latinè appellatur, vt græcè χυμὸς, quicquid guſtatu percipitur, ſicut ſonus quicquid auditu, odor quicquid odoratu; [a] mouet autem ſapor guſtatum, & talem efficit actu, qualis erat prius potentia, nequit autem ipſum mouere ſine humore, & idcirco [b] conſiſtit in humido; quæ ſic a ſunt veluti ſal non poſſunt guſtari, niſi liqueſcant. Sed cum humidum ex his ſit, quæ [...] percipiuntur, meritò guſtatus (vt in ſuperioribus oſtendimus) dicitur quidam tactus. At non continetur ſapor humore aquoſo duntaxat, ſed neceſſaria eſt ſiccitas terrena, cuius humor particeps ſit; nam quatenus humor eſt, labitur, ac fluit, ſed guſtatur quatenus per terrenam ſiccitatem percolatus, vim eius contraxit vi caloris, & coctionem quamdam; vt autẽ propinquus eſt odoratus guſtatui, ita odor ſapori inquit [c] Theopraſtus; vterque conſiſtit in humido, & ſicco, quamuis in odore plus ſit ſiccitatis, in ſapore plus humoris; quamuis item humor in quo conſiſtit odor, magis aereus ſit, in quo ſapor magis aquoſus. Pertinet ſapor ad alimentum, [d] ad quem pertinet etiam odor ille, qui cum ſapore coniungitur, & communiter percipitur a belluis, atque ab homine; ex quibus omnibus colligitur ab [e] Alexandro ſaporis defini-
B tio, eſt enim ſapor qualitas genita ex ſicco terreno, in humore aquoſo ui caloris, quæ guſtatum redigit ex potentia ad actum. Species ſaporum [f] Ariſtoteles totidem eſſe ait quot colorum, ſeptem videlicet; vt autem duo [g] ſunt colores extremi albus, & niger, ita duo extremi ſapores ſunt, dulcis & amarus, hi enim ſub genere ſaporis maxime diſtant, non autem acerbus, & acris, vt qdã exiſtimarũt, quod hic verſentur in ſubſtãtia calidiſſima, ille in frigidiſſima licet.n. frigus, & calor ſint qualitates maxime contrariæ, non tamen cadunt ſub guſtatum, ſed ſub tactum, adeo vt extremi ſapores ſint dulcis, & amarus, alii verò medij inter hos, vt ſalſus, acris, acerbus, auſterus, acidus. his accedit [h] pinguis non tanquam octaua ſpecies, ſed tanquam ſub dulci compræhenſus. Ille verò qui à græcis ἄχυμος qualis in aqua, & cucurbita ſentitur, non eſt ſpecies per ſe aliqua, ſed percipitur per priuationem cuiuslibet alterius ſpeciei; at neque ille quem vinoſum dicunt, ſpecies eſt vna ſaporis ab aliis ſeparata, quamuis percipiatur in pluribus, & non ſolum in vino, ſed in fructu myrthi, in moris; varius autem eſt, & refertur ad dulcẽ, ad acidum, ad acerbum, auſterum, quod ſi vellemus ſaporum ſpecies colligere ex rebus quæ guſtantur, totidem eſſent quot ſunt ſpecies ipſarum, id quod non [i] facile eſſet: ſatis ergo eſt redigere ad ſeptem omnes ſapores, qui numerus maxime conuenit affectionibus, quæ imprimuntur à rebus, quas guſtamus, ita vt maxime ſecundum [k] naturam ſint: omnes enim prædi-
C ctæ ſpecies ſunt habitus quidam, & qualitates, ad quas ſpectauit natura, neque enim eſt dulcis duntaxat ab ipſa inſtitutus, ita vt alii ſint priuationes dulcedinis, licet maxime ad alendum ſpectet, ſed omnes ab ea inſtituũtur vt patebit ſi varias ſtirpes deguſtes, in aliquibus enim vbi perfectæ ſunt percipies amaritudinem, in aliquibus acerbitatem, in aliquibus acrimoniam. Sapores igitur ſpecie ſeptem ſunt, duo extremi dulcis, & amarus, quinque medii, ſalſus, acris, acerbus, auſterus, acidus; totidem etiam enumerantur à Platone in Timæo, vbi vnumquemque definiuit per affectionẽ, quam imprimit in lingua. Dulcis linguam lenit, & ad mediocritatem quamdam perducit, vbi exaſperata eſt, aut adſtricta; acerbus qui venas linguæ cogit atque exiccat: auſterus idem efficit, ſed lenius; amarus eſt qui valde linguam detergit, ſalſus qui idẽ efficit, ſed lenius; acris qui ab oris calore feruefactus ipſum rurſus feruefacit, & ſurſum fertur ad caput: acidus qui attenuatus linguæ venas ſubigit, agit, & fermentat. Huiuſmodi ergo ſunt affectiones, quas ſingulæ ſaporum ſpecies linguæ afferunt. Quamuis autem omnes ſecundum naturam eſſe poſſint in variis rebus ab ipſa perfectis, poſſunt tamen fieri idem ex neceſſitate materiæ, etiam non inſtituti a natura, idque dupliciter, vel cum res incipiunt, ita vt ſint veluti rudimenta quædam, cuiuſmodi ſunt ſapor acerbus, & auſterus ipſorum fructuum, antequam ad acerbitatem, & maturitatem perueniant, quidam ſunt veluti putredines, vt cum uinũ
D ex dulci fit acidum. Verſantur ſapores in animalibus, & in ſtirpibus, quibus addit [l] Theophraſtus eos qui permixtione à coquis efficiuntur: ſed qui in ſtirpibus ſentiũtur, depræhendũtur etiam in terra, licet non ita manifeſti: euidenter autem in quibuſdam terris ſe oſtendit ſapor ſalſus. Sed quid ſapor ſit, & quot ſpecies ſub ſe complectatur, ſatis expoſitum eſt. Pergamus ad cauſas primò ſaporis in vniuerſum, deinde vniuſcuiuſq; ſpeciatim: cum cauſis [m] Theophraſtus attendit etiam affectionem accipientis ueluti linguæ, neque enim eadem res omnibus eumdem ſaporem præſefert: nam ubi lingua flauabile ſuffuſa ſit, quæ dulcia ſunt, amara ſẽtiuntur, ſed ubi ſecundum naturam affecta ſit, eadem res omnibus eiuſdem ſaporis uidetur, ſiue dulcis ſiue amari, ſiue alterius, quamuis alii ſapores [...] magis aut minus delectent: ſed linquamus linguam, & guſtatum, loquamur de c[...] [...]s gignuntur ſapores.

Placuit nonnullis principia ſaporum [...], ex quibus alii omnes fierent, eodem autem modo refelli po[...] [...]nſtrauimus ab [n] Ariſtotele eos, qui medios colores ex e[...] [...] fieri uoluerunt; ut enim ex iiſdem principiis ex quibu[...] [...]ra ex illis ex quibus fiunt dulcis & amarus, n[...] [...]ia reliquorum ſaporum

[a] Ariſt. 2. li. de ani. tex. 105.
[b] Ariſt. 2. li. de ani. tex. 101. & 102.
[c] 6. de cauſ. ſtirp. c. 12.
[d] Ari. in li. de ſenſu. c. 5.
[e] in li. de anima.
[f] In l. de ſẽſu c. 4.
[g] Ariſt. 2. li. de anima tex. 105.
[h] Ariſt in l. de ſenſu. c. 4.
[i] Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 1.
[k] Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 4.
[l] 6. de cauſ. plant. c. 3.
[m] 6 d cau. plan. c. 2.
[n] In l. de ſẽſu. c. 3.

Digitized by Google

E Compoſitio linguæ ex materia, & forma ea eſt, quę maxime poſſit vtriq. muneri ſatisfacere; propria autem materia quæ ad motum ſpectat, muſculis continetur, quos tractabimus in anatome; accipiunt hi [a] neruos duros ex poſteriori parte cerebri, & proprie ex ſeptima neruorũ coniugatione: deſcendunt autem obliqui, & primo circa collum obuoluuntur, deinde inſeruntur in linguæ muſculos, dextri quidem rami in dextros, ſiniſtri in ſiniſtros. Linguæ vero materia, quæ ad guſtandum pertinet, in vniuerſum debet talis eſſe, vt ſit expers humoris, [b] quem poſſit accipere; nam ſi humore prædita eſſet interno, non poſſet externum accipere, ac ſentire: conſtat enim ea quæ febricitantibus ſuffuſa eſt flaua bile, non recte diſcernere poſſe ſapores eorum, quæ deguſtantur, neque etiam ſi conbiberit externatum rerum validos ſapores; quod ſi ita per ſe ſicca eſſet, vt admittere externum humorem non poſſet, nõ dignoſceret etiã ſaporem, qui per humorem [c] neceſſario imprimitur; vt autem poſſit hunc actu admittere, cuius admittendi potentiam habet, neceſſe eſt [d] ſpongiæ modo rara ſit; quamobrem in nullo [e] animali pinguis inuenitur & denſa, ſed rara in omnibus; neque obſtat quod Galenus [f] Empedoclem ſequutus ſcribit, cum quod guſtatur humidum ſit, guſtandi inſtrumentum ſimile eſſe debere, & propterea humidum: neq; enim intelligit humorem inſitum eſſe debere in ſubſtantia linguæ; ſed ſatis eſſe, ſi hic in ore intus ſit, lingua [g] verò ſpongiæ modo rara, quæ ipſum admittat, & per eundem percipiat ſapores. F Continetur autem humor in glandulis [h] quæ vtrinque ſunt ad radicem linguæ ad ſaliuam procreatæ, qua linguam madefieri ad vtrunq; munus neceſſariũ eſt, & ad guſtandum, vt per ipſam ſentiatur ſapor, & ad motum voluntarium, exiccata enim vix moueri poſſet; ob eum vſum reſidet naturaliter humor in articulis, vt facile moueantur; ob eandem cauſam inunguntur & curruum axes humore aliquo pingui. glandulæ igitur quæ in ore ſunt, linguæ ſaliuam præbent, vt facilius guſtet, ac moueatur, quamquam madefit etiam à tenui pituita, ſtatim à cerebro per palatum defluente. Propria autem materia linguæ quatenus inſtrumentum guſtatus eſt ſumma eius tunica; accipit hæc neruos, [i] & molles, & craſſos à tertio pari neruorum qui recta deſcendunt ad radicem linguæ, & dexter ramus in dextram eius partem, ſiniſter in ſiniſtram inſeritur, ambo in ſuperficie, & linguæ tunica dilatantur: ſunt autem magis molles, quam qui ad aures perueniunt (quamuis præſtantior ſit auditus quam guſtus) quod in ore magis defendi poſſint quam in auribus. Continetur tunica linguæ breuiſſimis fibris ab anteriore parte ſurſum aſcendentibus, inter quas interiecta ſunt parua foramina, ita vt tunica ipſa & rara, & inæqualis ſit: ob raritatem admittit, ob inæqualitatẽ retinet humorem vna cum ſapore, ita vt penetrare poſſit ad internas partes, hoc eſt ad propriam linguæ ſubſtantiam, quæ bipartita eſt, & ex fibris conſtat rectis, obliquis, tranſuerſis; G rectæ in ſemicirculum linguam figurant, tranſuerſæ craſſiorem reddunt, obliquę ducunt in latera, ob quos motus par eſt illas omnes à muſculis linguam mouentibus proficiſci, neq. enim finiuntur [k] hi in chordas vt alij ſolent, ſed in linguæ ſubſtantiam inſeruntur per eiuſmodi fibras. Inter dextram, & ſiniſtram linguæ ſubſtantiam ſitum eſt ligamentum, cui tanquam oſſi fibræ illæ nectuntur; [l] vtraque autem linguæ pars tam dextra quam ſiniſtra muſculos, neruos, venas accipit è regione, ita vt rami qui à dextra parte deriuantur ad dextram linguam pertineant, ad ſiniſtram qui à ſiniſtra; neque tranſeant ex vna parte in alteram, ſed cum vna pars læditur, altera ſeruari inuiolata poteſt. Muſculi ſuo loco tradentur; nerui præbentes vim mouendi à ſeptima coniugatione à cerebro oriuntur, ſicut ex tertia illi, qui præbent vim guſtandi. Venæ [m] magnæ ab internis iugularibus, vtrinque ad linguam pertinent; eadem ratio eſt arteriarum, [n] quæ ab his quas charotidas vocant, vtrinque ad linguam perueniunt, huiuſmodi ergo eſt materia linguæ tam ad motum quam ad ſenſum accommodata. Formæ hæc ratio eſt; figura ea eſt vt ad baſim craſſior & latior ſit, ad extremũ tenuior, & anguſtior: ſic enim & firmius reſidet, & facilius mouetur: ſuperficies linguæ, quamuis per ſe ob inæqualitatem aſperior ſit, ob ſaliuam tamen, quam accipit ęquatur, & lenis ſit. Caua ad raritatem ſubſtantiæ, quam diximus, referuntur, ſi denſa [o] eſſet lingua minus probe fungeretur ſuo munere, quamobrem minime pinguis eſt, ne foramina eius claudantur. H Magnitudo linguæ tanta eſt, quanta ad vnguem quadrat ori, in quo [p] tanquam in ſpecu quodam includitur; ſi minor eſſet minus belle ſuum officium faceret, ſi maior moleſta eſſet, & impedimento. Aptatur autem vt lingua ori, ita os linguæ, neque enim factum fuit hoc temere impetu quodam caloris, aut ſpiritus, vt quibuſdam placuit, ſed ſapienter à natura, vt reliquæ partes omnes. palatum etiam concauũ effectum eſt, vt commodè cibos linguæ inſidentes queat capere. De numero ſcire licet linguam [q] vt cæterorum ſenſuum inſtrumenta geminam eſſe, quamuis ambæ partes inter ſe coaluerint ad facilitatem maiorem loquendi, conficiendi, ac deuorandi cibum: habet autem (vt ſupra oſtenſum eſt) tam dextra quam ſiniſtra pars diſtinctos muſculos, neruos, diſtinctas item venas & arterias. Reſtat ſitus linguæ, quam in ore contineri diximus, vbi & tutior eſt, & commode vtrunque munus loquendi & guſtandi obire poteſt. Verum quia ad ſitum refertur etiã nexus, nectitur lingua cum inferiori ligamento, [r] quod & ad firmitatem baſis ſpectat, & eo etiam vt ipſa extrema commodè quoquo verſus feratur; id autem moderatum factum fuit à natura; quibuſdam verò linguæ ſic inhæret, vt loqui non poſſint, niſi ſcalpello reſecta liberetur; quamquam [ſ] homini magis ſoluta fuit quam cæteris animalibus, & ideo ſonos diſtinctos,

& preſſos

a Gal. 8. li. de vſu par. c. 5. 9. li. de vſu part. c. 14. 4. lib. de loc. aff. c. 2.
b Ariſt. 2. li. de ani. tex. 104.
c Gal. 7. lib. de plac. c. 6.
d Ariſt. 1. li. de hiſt. animal. c. 11.
e Ariſt. 10. li. probl. 19.
f 7. lib. de plac. c. 5.
g Gal. 11. li. de inſtr. odor. c. 2.
h Gal. 11. li. de vſu par. c. 10. tum. 15. de vſu par. c. 8. 3. li. de alim. c. 6.
i Gal. in li. de inſtr. odor. c. 2. 8. libro de vſu part. c. 3. & 14.
k Gal. 1. li. de mot. muſcul. c. 3.
l Gal. 11. li. de vſu par. c. 10. & 9. libro de vſu part. c.
m Gal. in li. de venę ſectione c. 19.
n Gal. 16. li. de vſu par. c. 12.
o Ariſt. 10. li. probl. 19.
p Gal. 11. li. de vſu par. c. 12.
q Gal. 11. li. de vſu par. c. 10.
r Gal. 11. li. de vſu par. c. 10.
ſ Ariſt. 2. de part. anim. c. 17.

A & preſſos efficere poteſt, cum ad dentes & alias partes oris pellit inſtar plectri; nam dentes chordarum magis ſimilitudinem referunt. Hactenus guſtandi facultatem, & linguæ compoſitionem expoſuimus; pergamus ad ea quæ à lingua guſtantur, nempe ad ſapores.

Sapor latinè appellatur, vt græcè χυμὸς, quicquid guſtatu percipitur, ſicut ſonus quicquid auditu, odor quicquid odoratu; [a] mouet autem ſapor guſtatum, & talem efficit actu, qualis erat prius potentia, nequit autem ipſum mouere ſine humore, & idcirco [b] conſiſtit in humido; quæ ſicca ſunt veluti ſal non poſſunt guſtari, niſi liqueſcant. Sed cum humidum ex his ſit, quæ tactu percipiuntur, meritò guſtatus (vt in ſuperioribus oſtendimus) dicitur quidam tactus. At non continetur ſapor humore aquoſo duntaxat, ſed neceſſaria eſt ſiccitas terrena, cuius humor particeps ſit; nam quatenus humor eſt, labitur, ac fluit, ſed guſtatur quatenus per terrenam ſiccitatem percolatus, vim eius contraxit vi caloris, & coctionem quamdam; vt autẽ propinquus eſt odoratus guſtatui, ita odor ſapori inquit [c] Theopraſtus; vterque conſiſtit in humido, & ſicco, quamuis in odore plus ſit ſiccitatis, in ſapore plus humoris; quamuis item humor in quo conſiſtit odor, magis aereus ſit, in quo ſapor magis aquoſus. Pertinet ſapor ad alimentum, [d] ad quem pertinet etiam odor ille, qui cum ſapore coniungitur, & communiter percipitur a belluis, atque ab homine; ex quibus omnibus colligitur ab [e] Alexandro ſaporis defini-
B tio, eſt enim ſapor qualitas genita ex ſicco terreno, in humore aquoſo ui caloris, quæ guſtatum redigit ex potentia ad actum. Species ſaporum [f] Ariſtoteles totidem eſſe ait quot colorum, ſeptem videlicet; vt autem duo [g] ſunt colores extremi albus, & niger, ita duo extremi ſapores ſunt, dulcis & amarus, hi enim ſub genere ſaporis maxime diſtant, non autem acerbus, & acris, vt qdã exiſtimarũt, ꝙ hic verſentur in ſuba calidiſſima, ille in frigidiſſima licet.n. frigus, & calor ſint qualitates maxime contrariæ, non tamen cadunt ſub guſtatum, ſed ſub tactum, adeo vt extremi ſapores ſint dulcis, & amarus, alii verò medij inter hos, vt ſalſus, acris, acerbus, auſterus, acidus. his accedit [h] pinguis non tanquam octaua ſpecies, ſed tanquam ſub dulci compræhenſus. Ille verò qui à græcis ἄποιος qualis in aqua, & cucurbita ſentitur, non eſt ſpecies per ſe aliqua, ſed percipitur per priuationem cuiuslibet alterius ſpeciei; at neque ille quem vinoſum dicunt, ſpecies eſt vna ſaporis ab aliis ſeparata, quamuis percipiatur in pluribus, & non ſolum in vino, ſed in fructu myrthi, in moris; varius autem eſt, & refertur ad dulcẽ, ad acidum, ad acerbum, auſterum, quod ſi vellemus ſaporum ſpecies colligere ex rebus quæ guſtantur, totidem eſſent quot ſunt ſpecies ipſarum, id quod non [i] facile eſſet: ſatis ergo eſt redigere ad ſeptem omnes ſapores, qui numerus maxime conuenit affectionibus, quæ imprimuntur à rebus, quas guſtamus, ita vt maxime ſecundum [k] naturam ſint: omnes enim præ-
C dictæ ſpecies ſunt habitus quidam, & qualitates, ad quas ſpectauit natura, neque enim eſt dulcis duntaxat ab ipſa inſtitutus, ita vt alii ſint priuationes dulcedinis, licet maxime ad alendum ſpectet, ſed omnes ab ea inſtituũtur vt parebit ſi varias ſtirpes deguſtes, in aliquibus enim vbi perfectæ ſunt percipies amaritudinem, in aliquibus acerbitatem, in aliquibus acrimoniam. Sapores igitur ſpecie ſeptem ſunt, duo extremi dulcis, & amarus, quinque medii, ſalſus, acris, acerbus, auſterus, acidus; totidem etiam enumerantur à Platone in Timæo, vbi vnumquemque definiuit per affectionẽ, quam imprimit in lingua. Dulcis linguam lenit, & ad mediocritatem quamdam perducit, vbi exaſperata eſt, aut adſtricta; acerbus qui venas linguæ cogit atque exiccat: auſterus idem efficit, ſed lenius; amarus eſt qui valde linguam detergit, ſalſus qui idẽ efficit, ſed lenius; acris qui ab oris calore feruefactus ipſum rurſus feruefacit, & ſurſum fertur ad caput: acidus qui attenuatus linguæ venas ſubigit, agit, & fermentat. Huiuſmodi ergo ſunt affectiones, quas ſingulæ ſaporum ſpecies linguæ afferunt. Quamuis autem omnes ſecundum naturam eſſe poſſint in variis rebus ab ipſa perfectis, poſſunt tamen fieri idem ex neceſſitate materiæ, etiam non inſtituti a natura, idque dupliciter, vel cum res incipiunt, ita vt ſint veluti rudimenta quædam, cuiuſmodi ſunt ſapor acerbus, & auſterus ipſorum fructuum, antequam ad acerbitatem, & maturitatem perueniant, quidam ſunt veluti putredines, vt cum uinũ
D ex dulci ſit acidum. Verſantur ſapores in animalibus, & in ſtirpibus, quibus addit [l] Theophraſtus eos qui permixtione à coquis efficiuntur: ſed qui in ſtirpibus ſentiũtur, deprætendũtur etiam in terra, licet non ita manifeſti: euidenter autem in quibuſdam terris ſe oſtendit ſapor ſalſus. Sed quid ſapor ſit, & quot ſpecies ſub ſe complectatur, ſatis expoſitum eſt. Pergamus ad cauſas primò ſaporis in vniuerſum, deinde vniuſcuiuſq; ſpeciatim: cum cauſis [m] Theophraſtus attendit etiam affectionem accipientis ueluti linguæ, neque enim eadem res omnibus eumdem ſaporem præſefert: nam ubi lingua flauabile ſuffuſa ſit, quæ dulcia ſunt, amara ſẽtiuntur, ſed ubi ſecundum naturam affecta ſit, eadem res omnibus eiuſdem ſaporis uidetur, ſiue dulcis ſiue amari, ſiue alterius, quamuis alii ſapores alios magis aut minus delectent: ſed linquamus linguam, & guſtatum, loquamur de cauſis, a quibus gignuntur ſapores.

Placuit nonnullis principia ſaporum eſſe dulce & amarum, ex quibus alii omnes fierent, eodem autem modo refelli poſſunt, quo ſupra refelli monſtrauimus ab [n] Ariſtotele eos, qui medios colores ex extremis, ut ex albo, & nigro fieri uoluerunt; ut enim ex iiſdem principiis ex quibus ſit albedo, & nigredo fiunt medij colores, ita ex illis ex quibus fiunt dulcis & amarus, naſcuntur medii ſapores; poſſunt autem dici principia reliquorum ſa-

porum

[a] Ariſt. 2. li. de ani. tex. 105.
[b] Ariſt. 2. li. de ani tex. 101. & 102.
[c] 6. de cauſ. ſtirp. c. 12.
[d] Ari. in li. de ſenſu. c. 5.
[e] in li. de anima.
[f] In l. de ſẽſu c. 4.
[g] Ariſ. 2. li. de anima tex. 105.
[h] Ariſt. in l. de ſenſu. c. 4.
[i] Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 1.
[k] Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 4.
[l] 6. de cauſ. plant. c. 3.
[m] 6. de cau. plan. c. 2.
[n] In l. de ſẽſu. c. 3.

Compoſitio linguæ ex materia, & forma ea eſt, quę maxime poſſit vtriq. muneri ſatisfacere; E
propria autem materia quæ ad motum ſpectat, muſculis continetur, quos tractabimus in anatome; accipiunt hi [a] neruos duros ex poſteriori parte cerebri, & proprie ex ſeptima neruorũ coniugatione: deſcendunt autem obliqui, & primo circa collum obuoluuntur, deinde inſeruntur in linguæ muſculos, dextri quidem rami in dextros, ſiniſtri in ſiniſtros. Linguæ vero materia, quæ ad guſtandum pertinet, in vniuerſum debet talis eſſe, vt ſit expers humoris, [b] quem poſſit accipere; nam ſi humore prædita eſſet interno, non poſſet externum accipere, ac ſentire: conſtat enim ea quæ febricitantibus ſuffuſa eſt flaua bile, non recte diſcernere poſſe ſapores eorum, quæ deguſtantur, neque etiam ſi conbiberit externatum rerum validos ſapores; quod ſi ita per ſe ſicca eſſet, vt admittere externum humorem non poſſet, nõ dignoſceret etiã ſaporem, qui per humorem [c] neceſſario imprimitur; vt autem poſſit hunc actu admittere, cuius admittendi potentiam habet, neceſſe eſt [d] ſpongiæ modo rara ſit; quamobrem in nullo [e] animali pinguis inuenitur & denſa, ſed rara in omnibus; neque obſtat quod Galenus [f] Empedoclem ſequutus ſcribit, cum quod guſtatur humidum ſit, guſtandi inſtrumentum ſimile eſſe debere, & propterea humidum: neq; enim intelligit humorem inſitum eſſe debere in ſubſtantia linguæ; ſed ſatis eſſe, ſi hic in ore intus ſit, lingua [g] verò ſpongiæ modo rara, quæ ipſum admittat, & per eundem percipiat ſapores. Continetur autem humor in glandulis [h] quæ vtrinque ſunt ad radicem linguæ ad ſaliuam procreatæ, qua linguam madefieri ad vtrunq; munus F
neceſſariũ eſt, & ad guſtandum, vt per ipſam ſentiatur ſapor, & ad motum voluntarium, exiccata enim vix moueri poſſet; ob eum vſum reſidet naturaliter humor in articulis, vt facile moueantur; ob eandem cauſam inunguntur & curruum axes humore aliquo pingui. glandulæ igitur quæ in ore ſunt, linguæ ſaliuam præbent, vt facilius guſtet, ac moueatur, quamquam madefit etiam à tenui pituita, ſtatim à cerebro per palatum defluente. Propria autem materia linguæ quatenus inſtrumentum guſtatus eſt ſumma eius tunica; accipit hæc neruos, [i] & molles, & craſſos à tertio pari neruorum qui recta deſcendunt ad radicem linguæ, & dexter ramus in dextram eius partem, ſiniſter in ſiniſtram inſeritur, ambo in ſuperficie, & linguæ tunica dilatantur: ſunt autem magis molles, quam qui ad aures perueniunt (quamuis præſtantior ſit auditus quam guſtus) quod in ore magis defendi poſſint quam in auribus. Continetur tunica linguæ breuiſſimis fibris ab anteriore parte ſurſum aſcendentibus, inter quas interiecta ſunt parua foramina, ita vt tunica ipſa & rara, & inæqualis ſit: ob raritatem admittit, ob inæqualitatẽ retinet humorem vna cum ſapore, ita vt penetrare poſſit ad internas partes, hoc eſt ad propriam linguæ ſubſtantiam, quæ bipartita eſt, & ex fibris conſtat rectis, obliquis, tranſuerſis; G
rectæ in ſemicirculum linguam figurant, tranſuerſæ craſſiorem reddunt, obliquę ducunt in latera, ob quos motus par eſt illas omnes à muſculis linguam mouentibus proficiſci, neq. enim finiuntur [k] hi in chordas vt alij ſolent, ſed in linguæ ſubſtantiam inſeruntur per eiuſmodi fibras. Inter dextram, & ſiniſtram linguæ ſubſtantiam ſitum eſt ligamentum, cui tanquam oſſi fibræ illæ nectuntur; [l] vtraque autem linguæ pars tam dextra quam ſiniſtra muſculos, neruos, venas accipit è regione, ita vt rami qui à dextra parte deriuantur ad dextram linguam pertineant, ad ſiniſtram qui à ſiniſtra; neque tranſeant ex vna parte in alteram, ſed cum vna pars læditur, altera ſeruari inuiolata poteſt. Muſculi ſuo loco tradentur; nerui præbentes vim mouendi à ſeptima coniugatione à cerebro oriuntur, ſicut ex tertia illi, qui præbent vim guſtandi. Venæ [m] magnæ ab internis iugularibus, vtrinque ad linguam pertinent; eadem ratio eſt arteriarum, [n] quæ ab his quas charotidas vocant, vtrinque ad linguam perueniunt, huiuſmodi ergo eſt materia linguæ tam ad motum quam ad ſenſum accommodata. Formæ hæc ratio eſt; figura ea eſt vt ad baſim craſſior & latior ſit, ad extremũ tenuior, & anguſtior: ſic enim & firmius reſidet, & facilius mouetur: ſuperficies linguæ, quamuis per ſe ob inæqualitatem aſperior ſit, ob ſaliuam tamen, quam accipit ęquatur, & lenis ſit. Caua ad raritatem ſubſtantiæ, quam diximus, referuntur, ſi denſa [o] eſſet lingua minus probe fungeretur ſuo munere, quamobrem minime pinguis eſt, ne foramina eius claudantur. Magnitudo linguæ tanta eſt, quanta H
ad vnguem quadrat ori, in quo [p] tanquam in ſpecu quodam includitur; ſi minor eſſet minus belle ſuum officium faceret, ſi maior moleſta eſſet, & impedimento. Aptatur autem vt lingua ori, ita os linguæ, neque enim factum fuit hoc temere impetu quodam caloris, aut ſpiritus, vt quibuſdam placuit, ſed ſapienter à natura, vt reliquæ partes omnes. palatum etiam concauũ effectum eſt, vt commodè cibos linguæ inſidentes queat capere. De numero ſcire licet linguam [q] vt cæterorum ſenſuum inſtrumenta geminam eſſe, quamuis ambæ partes inter ſe coaluerint ad facilitatem maiorem loquendi, conficiendi, ac deuorandi cibum: habet autem (vt ſupra oſtenſum eſt) tam dextra quam ſiniſtra pars diſtinctos muſculos, neruos, diſtinctas item venas & arterias. Reſtat ſitus linguæ, quam in ore contineri diximus, vbi & tutior eſt, & commode vtrunque munus loquendi & guſtandi obire poteſt. Verum quia ad ſitum refertur etiã nexus, nectitur lingua cum inferiori ligamento, [r] quod & ad firmitatem baſis ſpectat, & eo etiam vt ipſa extrema commodè quoquo verſus feratur; id autem moderatum factum fuit à natura; quibuſdam verò linguæ ſic inhæret, vt loqui non poſſint, niſi ſcalpello reſecta liberetur; quamquam [ſ] homini magis ſoluta fuit quam cæteris animalibus, & ideo ſonos diſtinctos,

& preſſus

a Gal. 8. li. de vſu par. c. 5. 9 li. de vſu part. c. 14. 4. lib. de loc aff. c. 2.
b Ariſt. 2. li. de ani. tex. 104.
c Gal 7. lib. de plac. c. 6
d Ariſt. 1. li. de hiſt. animal. c. 14.
e Ariſt. 10. li. probl. 19.
f 7. lib. de plac. c. 5.
g Gal. 11 li. de inſtr. odor. c. 2.
h Gal. 11 li. de vſu par. c. 10 tum. 13 de vſu par. c 8. 3. li. de alim. c. 6.
i Gal. 11 li. de inſtr. odor. c. 2. 8 libro de vſu part c. 8. & 14.
k Gal. 1. li. de mot. muſcul. c. 3.
l Gal. 11 li. de vſu par. c. 10. & 9. libro de vſu part c. ..
m Gal. in li. de venę ſectione c. 19
n Gal. 16. li. de vſu par. c 12
o Ariſt. 10 li. probl 19.
p Gal. 11 li. de vſu par. c. 12.
q Gal. 11. li. de vſu par. c. 10.
r Gal. 11. li. de vſu par. c. 10.
ſ Ariſt. 2 de part. anim. c. 17.

A & preſſos efficere poteſt, cum ad dentes!& alias partes oris pellit inſtar plectri; nam dentes chordarum magis ſimilitudinem referunt. Hactenus guſtandi facultatem, & linguæ compoſitionem expoſuimus; pergamus ad ea quæ à lingua guſtantur, nempe ad ſapores.

Sapor latinè appellatur, vt græcè χυμὸς, quicquid guſtatu percipitur, ſicut ſonus quicquid auditu, odor quicquid odoratu; [a] mouet autem ſapor guſtatum, & talem efficit actu, qualis erat prius potentia, nequit autem ipſum mouere ſine humore, & idcirco [b] conſiſtit in humido; quæ ſicca ſunt veluti ſal non poſſunt guſtari, niſi liqueſcant. Sed cum humidum ex his ſit, quæ guſtu percipiuntur, meritò guſtatus (vt in ſuperioribus oſtendimus) dicitur quidam tactus. At non continetur ſapor humore aquoſo duntaxat, ſed neceſſaria eſt ſiccitas terrena, cuius humor particeps ſit; nam quatenus humor eſt, labitur, ac fluit, ſed guſtatur quatenus per terrenam ſiccitatem percolatus, vim eius contraxit vi caloris, & coctionem quamdam; vt autē propinquus eſt odoratus guſtatui, ita odor ſapori inquit [c] Theoprastus; vterque conſiſtit in humido, & ſicco, quamuis in odore plus ſit ſiccitatis, in ſapore plus humoris; quamuis item humor in quo conſiſtit odor, magis aereus ſit, in quo ſapor magis aquoſus. Pertinet ſapor ad alimentum, [d] ad quem pertinet etiam odor ille, qui cum ſapore coniungitur, & communiter percipitur a bellnis, atque ab homine; ex quibus omnibus colligitur ab [e] Alexandro ſaporis defini-

B tio, eſt enim ſapor qualitas genita ex ſicco terreno, in humore aquoſo ui caloris, quæ guſtatum redigit ex potentia ad actum. Species ſaporum [f] Ariſtoteles totidem eſſe ait quot colorum, ſeptem videlicet; vt autem duo [g] ſunt colores extremi albus, & niger, ita duo extremi ſapores ſunt, dulcis & amarus, hi enim ſub genere ſaporis maxime diſtant, non autem acerbus, & acris, vt qdā exiſtimarūt, ꝙ hic verſentur in ſubā calidiſſima, ille in frigidiſſima licet.n. frigus, & calor ſint qualitates maxime contrariæ, non tamen cadunt ſub guſtatum, ſed ſub tactum, adeo vt extremi ſapores ſint dulcis, & amarus, alii verò medij inter hos, vt ſalſus, acris, acerbus, auſterus, acidus. his accedit [h] pinguis non tanquam octaua ſpecies, ſed tanquam ſub dulci comprænhenſus. Ille verò qui à græcis ἄχυλος qualis in aqua, & cucurbita ſentitur, non eſt ſpecies per ſe aliqua, ſed percipitur per priuationem cuiuslibet alterius ſpeciei; at neque ille quem vinoſum dicunt, ſpecies eſt vna ſaporis ab aliis ſeparata, quamuis percipiatur in pluribus, & non ſolum in vino, ſed in fructu myrthi, in moris; varius autem eſt, & refertur ad dulcē, ad acidum, ad acerbum, auſterum, quod ſi vellemus ſaporum ſpecies colligere ex rebus quæ guſtantur, totidem eſſent quot ſunt ſpecies ipſarum, id quod non [l] facile eſſet: ſatis ergo eſt redigere ad ſeptem omnes ſapores, qui numerus maxime conuenit affectionibus, quæ imprimuntur à rebus, quas guſtamus, ita vt maxime ſecundum [k] naturam ſint: omnes enim præ-

C dictæ ſpecies ſunt habitus quidam, & qualitates, ad quas ſpectauit natura, neque enim eſt dulcis duntaxat ab ipſa inſtitutus, ita vt alii ſint priuationes dulcedinis, licet maxime ad alendum ſpectet, ſed omnes ab ea inſtituūtur vt patebit ſi varias ſtirpes deguſtes, in aliquibus enim vbi perfectæ ſunt percipies amaritudinem, in aliquibus acerbitatem, in aliquibus acrimoniam. Sapores igitur ſpecie ſeptem ſunt, duo extremi dulcis, & amarus, quinque medii, ſalſus, acris, acerbus, auſterus, acidus; totidem etiam enumerantur à Platone in Timæo, vbi vnumquemque definiuit per affectionē, quam imprimit in lingua. Dulcis linguam lenit, & ad mediocritatem quamdam perducit, vbi exaſperata eſt, aut adſtricta; acerbus qui venas linguæ cogit atque exiccat: auſterus idem efficit, ſed lenius; amarus eſt qui valde linguam detergit, ſalſus qui idē efficit, ſed lenius; acris qui ab oris calore feruefactus ipſum rurſus ferueſacit, & ſurſum fertur ad caput: acidus qui attenuatus linguæ venas ſubigit, agit, & fermentat. Huiuſmodi ergo ſunt affectiones, quas ſingulæ ſaporum ſpecies linguæ afferunt. Quamuis autem omnes ſecundum naturam eſſe poſſint in variis rebus ab ipſa perfectis, poſſunt tamen fieri idem ex neceſſitate materiæ, etiam non inſtituti a natura, idque dupliciter, vel cum res incipiunt, ita vt ſint veluti rudimenta quædam, cuiuſmodi ſunt ſapor acerbus, & auſterus ipſorum fructuum, antequam ad acerbitatem, & maturitatem perueniant, quidam ſunt veluti putredines, vt cum uinū

D ex dulci fit acidum. Verſantur ſapores in animalibus, & in ſtirpibus, quibus addit [l] Theophraſtus eos qui permixtione à coquis efficiuntur: ſed qui in ſtirpibus ſentiūtur, depræhendūtur etiam in terra, licet non ita manifeſti: euidenter autem in quibuſdam terris ſe oſtendit ſapor ſalſus. Sed quid ſapor ſit, & quot ſpecies ſub ſe complectatur, ſatis expoſitum eſt. Pergamus ad cauſas primò ſaporis in vniuerſum, deinde vniuſcuiuſq; ſpeciatim: cum cauſis [m] Theophraſtus attendit etiam affectionem accipientis ueluti linguæ, neque enim eadem res omnibus eumdem ſaporem præſefert: nam ubi lingua flauabile ſuffuſa ſit, quæ dulcia ſunt, amara ſētiuntur, ſed ubi ſecundum naturam affecta ſit, eadem res omnibus eiuſdem ſaporis uidetur, ſiue dulcis ſiue amari, ſiue alterius, quamuis alii ſapores alios magis aut minus delectent: ſed linquamus linguam, & guſtatum, loquamur de cauſis, a quibus gignuntur ſapores.

Placuit nonnullis principia ſaporum eſſe dulce & amarum, ex quibus alii omnes fierent, eodem autem modo refelli poſſunt, quo ſupra refelli monſtrauimus ab [n] Ariſtotele eos, qui medios colores ex extremis, ut ex albo, & nigro fieri uoluerunt; ut enim ex iiſdem principiis ex quibus fit albedo, & nigredo fiunt medij colores, ita ex illis ex quibus fiunt dulcis & amarus, naſcuntur medii ſapores; poſſunt autem dici principia reliquorum ſaporum

a Ariſt. 2. li. de ani. tex. 105.
b Ariſt. 2. li. de ani. tex. 101. & 102.
c 6. de cauſ. ſtirp. c. 12.
d Ari. in li. de ſenſu. c. 5.
e in li. de anima.
f In l. de ſēſu c. 4.
g Ariſt. 2. li. de anima tex. 105.
h Ariſt in l. de ſenſu. c. 4.
l Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 1.
k Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 4.
l 6. de cauſ. plant. c. 3.
m 6 de cau. plan. c. 2.
n In l. de ſē ſu. c. 3.

Digitized by Google

Compoſitio linguæ ex materia, & forma ea eſt, quę maxime poſſit vtriq. muneri ſatisfacere; E
propria autem materia quæ ad motum ſpectat, muſculis continetur, quos tractabimus in ana
tome; accipiunt hi [a] neruos duros ex poſteriori parte cerebri, & proprie ex ſeptima neruorũ
coniugatione; deſcendunt autem obliqui, & primo circa collum obnoluuntur, deinde inſerun-
tur in linguæ muſculos, dextri quidem rami in dextros, ſiniſtri in ſiniſtros. Linguæ vero mate-
ria, quæ ad guſtandum pertinet, in vniuerſum debet talis eſſe, vt ſit expers humoris, [b] quem
poſſit accipere; nam ſi humore prædita eſſet interno, non poſſet externum accipere, ac ſenti-
re: conſtat enim ea quæ febricitantibus ſuffuſa eſt flaua bile, non recte diſcernere poſſe ſapo-
res eorum, quæ deguſtantur, neque etiam ſi conbiberit externarum rerum validos ſapores;
quod ſi ita per ſe ſicca eſſet, vt admittere externum humorem non poſſet, nõ dignoſceret etiã
ſaporem, qui per humorem [c] neceſſario imprimitur; vt autem poſſit huoc actu admittere, cu-
ius admittendi potentiam habet, neceſſe eſt [d] ſpongiæ modo rara ſit; quamobrem in nullo [e]
animali pinguis inuenitur & denſa, ſed rara in omnibus; neque obſtat quod Galenus [f] Empe-
doclem ſequutus ſcribit, cum quod guſtatur humidum ſit, guſtandi inſtrumentum ſimile eſſe
debere, & propterea humidum: neq; enim intelligit humorem inſitum eſſe debere in ſubſtan-
tia linguæ; ſed ſatis eſſe, ſi hic in ore intus ſit, lingua [g] verò ſpongiæ modo rara, quæ ipſum ad- F
mittat, & per eundem percipiat ſapores. Continetur autem humor in glandulis [h] quæ vtrin-
que ſunt ad radicem linguæ ad ſaliuam procreatæ, qua linguam madefieri ad vtronq; munus
neceſſariũ eſt, & ad guſtandum, vt per ipſam ſentiatur ſapor, & ad motum voluntarium; exic-
cata enim vix moueri poſſet; ob eum vſum reſidet naturaliter humor in articulis, vt facile mo-
ueantur; ob eandem cauſam inunguntur & curruum axes humore aliquo pingui. glandulæ igi-
tur quæ in ore ſunt, linguæ ſaliuam præbent, vt facilius guſtet, ac moueatur, quamquam made-
fit etiam à tenui pituita, ſtatim à cerebro per palatum defluente. Propria autem materia lin-
guæ quatenus inſtrumentum guſtatus eſt ſumma eius tunica; accipit hæc neruos, [i] & molles,
& craſſos à tertio pari neruorum qui recta deſcenduot ad radicem linguæ, & dexter ramus in
dextram eius partem, ſiniſter in ſiniſtram inſeritur, ambo in ſuperficie, & linguæ tunica dila-
tantur: ſunt autem magis molles, quam qui ad aures perueniunt (quamuis præſtantior ſit au-
ditus quam guſtus) quod in ore magis defendi poſſint quam in auribus. Continetur tunica lin-
guæ breuiſſimis fibris ab anteriore parte ſurſum aſcendentibus, inter quas intericcta ſunt par-
ua foramina, ita vt tunica ipſa & rara, & inæqualis ſit: ob raritatem admittit, ob inæqualitatẽ
retinet humorem vna cum ſapore, ita vt penetrare poſſit ad internas partes, hoc eſt ad pro-
priam linguæ ſubſtantiam, quæ bipartita eſt, & ex fibris conſtat rectis, obliquis, tranſuerſis; G
rectæ in ſemicirculum linguam figurant, tranſuerſæ craſſiorem reddunt, obliquę ducunt in la-
tera, ob quos motus par eſt illas omnes à muſculis linguam mouentibus proficiſci, neq. enim
finiuntur [k] hi in chordas vt alij ſolent, ſed in linguæ ſubſtantiam inſeruntur per eiuſmodi fi-
bras. Inter dextram, & ſiniſtram linguæ ſubſtantiam ſitum eſt ligamentum, cui tanquam niſi
fibræ illæ nectuntur; [l] vtraque autem linguæ pars tam dextra quam ſiniſtra muſculos, ner-
uos, venas accipit è regione, ita vt rami qui à dextra parte deriuantur ad dextram linguam
pertineant, ad ſiniſtram qui à ſiniſtra; neque tranſeant ex vna parte in alteram, ſed cum vna
pars læditur, altera ſeruari inuiolata poteſt. Muſculi ſuo loco tradentur; nerui præbentes vim
mouendi à ſeptima coniugatione à cerebro oriuntur, ſicut ex tertia illi, qui præbent vim gu-
ſtandi. Venæ [m] magnæ ab internis iugularibus, vtrinque ad linguam pertinent; eadem ratio
eſt arteriarum, [n] quæ ab his quas charotidas vocant, vtrinque ad linguam perueniunt, huiuſ
modi ergo eſt materia linguæ tam ad motum quam ad ſenſum accommodata. Formæ hæc ra-
tio eſt; figura ea eſt vt ad baſim craſſior & latior ſit, ad extremũ tenuior, & anguſtior: ſic enim
& firmius reſidet, & facilius mouetur: ſuperficies linguæ, quamuis per ſe ob inæqualitatem a-
ſperior ſit, ob ſaliuam tamen, quam accipit ęquatur, & lenis ſit. Caua ad raritatem ſubſtantiæ,
quam diximus, referuntur, ſi denſa [o] eſſet lingua minus probe fungeretur ſuo munere, quam-
obrem minime pinguis eſt, ne foramina eius claudantur. Magnitudo linguæ tanta eſt, quanta H
ad vnguem quadrat ori, in quo [p] tanquam in ſpecu quodam includitur; ſi minor eſſet minus
belle ſuum officium faceret, ſi maior moleſta eſſet, & impedimento. Aptatur autem vt lingua
ori, ita os linguæ, neque enim factum fuit hoc temere impetu quodam caloris, aut ſpiritus, vt
quibuſdam placuit, ſed ſapienter à natura, vt reliquæ partes omnes. palatum etiam concauũ
effectum eſt, vt commodè cibos linguæ inſidentes queat capere. De numero ſcire licet lin-
guam [q] vt cæterorum ſenſuum inſtrumenta geminam eſſe, quamuis ambæ partes inter ſe co-
aluerint ad facilitatem maiorem loquendi, conficiendi, ac deuorandi cibum: habet autem (vt
ſupra oſtenſum eſt) tam dextra quam ſiniſtra pars diſtinctos muſculos, neruos, diſtinctas item
venas & arterias. Reſtat ſitus linguæ, quam in ore contineri diximus, vbi & tutior eſt, & com-
mode vtrunque munus loquendi & guſtandi obire poteſt. Verum quia ad ſitum refertur etiã
nexus, nectitur lingua cum inferiori ligamento, [r] quod & ad firmitatem baſis ſpectat, & eo
etiam vt ipſa extrema commodè quoquo verſus feratur; id autem moderatum factum fuit à
natura; quibuſdam verò linguæ ſic inhæret, vt loqui non poſſint, niſi ſcalpello reſecta libere-
tur; quamquam [ſ] homini magis ſoluta fuit quam cæteris animalibus, & ideo ſonos diſtinctos,

& preſſos

a Gal. 8. li. de vſu par. c. 5. 9 li. de vſu part. c. 14. 4. lib. de loc aff. c. 2.
b Ariſt. 2. li. de ani. tex. 104.
c Gal. 7. lib. de plac. c. 6
d Ariſt. 1. li. de hiſt. ani mal. c. 11.
e Ariſt. 10. li. probl. 19.
f 7. lib. de plac. c. 5.
g Gal. 11. li. de inſtr. odor. c. 2.
h Gal. 11. li. de vſu par. c. 10. tum 4. de vſu par. c. 8. 3. li. de alim. c. 6.
i Gal. in li. de inſtr. odor. c. 2. 8 libro de vſu part c. 8. & 14.
k Gal. 1. li. de mot. muſcul. c. 3.
l Gal. 11. li. de vſu par. c. 10. & 9. libro de vſu part c. .
m Gal. in li. de venę ſectione c. 19
n Gal. 16. li. de vſu par. c. 12
o Ariſt. 10 li. probl 19.
p Gal. 11 li. de vſu par. c. 12.
q Gal. 11. li. de vſu par. c. 10.
r Gal. 11. li. de vſu par. c. 10.
ſ Ariſt. 2 de part. anim. c. 17.

A &preſſos efficere poteſt, cum ad dentes,& alias partes oris pellit inſtar plectri; nam dentes
chordarum magis ſimilitudinem referunt. Hactenus guſtandi facultatem, & linguæ compoſi-
tionem expoſuimus; pergamus ad ea quæ à lingua guſtantur, nempe ad ſapores.

Sapor latinè appellatur, vt græcè χυμός, quicquid guſtatu percipitur, ſicut ſonus quicquid
auditu, odor quicquid odoratu; [a] mouet autem ſapor guſtatum, & talem efficit actu, qualis
erat prius potentia, nequit autem ipſum mouere ſine humore, & idcirco [b] conſiſtit in humido;
quæ ſicca ſunt veluti ſal non poſſunt guſtari, niſi liqueſcant. Sed cum humidum ex his ſit, quæ
guſtu percipiuntur, meritò guſtatus (vt in ſuperioribus oſtendimus) dicitur quidam tactus.
At non continetur ſapor humore aquoſo duntaxat, ſed neceſſaria eſt ſiccitas terrena, cuius hu-
mor particeps ſit; nam quatenus humor eſt, labitur, ac fluit, ſed guſtatur quatenus per terre-
nam ſiccitatem percolatus, vim eius contraxit vi caloris, & coctionem quamdam; vt autē pro-
pinquus eſt odoratus guſtatui, ita odor ſapori inquit [c] Theophraſtus; vterque conſiſtit in humi
do, & ſicco, quamuis in odore plus ſit ſiccitatis, in ſapore plus humoris; quanuis item humor in
quo conſiſtit odor, magis aereus ſit, in quo ſapor magis aquoſus. Pertinet ſapor ad alimen-
tum, [d] ad quem pertinet etiam odor ille, qui cum ſapore coniungitur, & communiter percipi-
tur a belluis, atque ab homine; ex quibus omnibus colligitur ab [e] Alexandro ſaporis defini
B tio, eſt enim ſapor qualitas genita ex ſicco terreno, in humore aquoſo ui caloris, quæ guſtatum
redigit ex potentia ad actum. Species ſaporum [f] Ariſtoteles totidem eſſe ait quot colorum,
ſeptem videlicet; vt autem duo [g] ſunt colores extremi albus, & niger, ita duo extremi ſapo-
res ſunt, dulcis & amarus, hi enim ſub genere ſaporis maxime diſtant, non autem acerbus, &
acris, vt qdā exiſtimarūt, ꝙ hic verſentur in ſuba calidiſſima, ille in frigidiſſima licet. n. frigus,
& calor ſint qualitates maxime contrariæ, non tamen cadunt ſub guſtatum, ſed ſub tactum,
adeo vt extremi ſapores ſint dulcis, & amarus, alii verò medij inter hos, vt ſalſus, acris, acer-
bus, auſterus, acidus. his accedit [h] pinguis non tanquam octaua ſpecies, ſed tanquam ſub
dulci compræhenſus. Ille verò qui à græcis ἄχυμος qualis in aqua, & cucurbita ſentitur, non eſt
ſpecies per ſe aliqua, ſed percipitur per priuationem cuiuslibet alterius ſpeciei; at neque ille
quem vinoſum dicunt, ſpecies eſt vna ſaporis ab aliis ſeparata, quanuis percipiatur in pluri-
bus, & non ſolum in vino, ſed in fructu myrthi, in moris; varius autem eſt, & refertur ad dulcē,
ad acidum, ad acerbum, auſterum, quod ſi vellemus ſaporum ſpecies colligere ex rebus quæ
guſtantur, totidem eſſent quot ſunt ſpecies ipſarum, id quod non [i] facile eſſet: ſatis ergo eſt
redigere ad ſeptem omnes ſapores, qui numerus maxime conuenit affectionibus, quæ impri-
muntur à rebus, quas guſtamus, ita vt maxime ſecundum [k] naturam ſint: omnes enim prædi-
C ctæ ſpecies ſunt habitus quidam, & qualitates, ad quas ſpectauit natura, neque enim eſt dulcis
duntaxat ab ipſa inſtitutus, ita vt alii ſint priuationes dulcedinis, licet maxime ad alendum
ſpectet, ſed omnes ab ea inſtituūtur vt patebit ſi varias ſtirpes deguſtes, in aliquibus enim vbi
perfectæ ſunt percipies amaritudinem, in aliquibus acerbitatem, in aliquibus acrimoniam.
Sapores igitur ſpecie ſeptem ſunt, duo extremi dulcis, & amarus, quinque medii, ſalſus, acris,
acerbus, auſterus, acidus; totidem etiam enumerantur à Platone in Timæo, vbi vnumquemque
definiuit per affectionē, quam imprimit in lingua. Dulcis linguam lenit, & ad mediocritatem
quamdam perducit, vbi exaſperata eſt, aut adſtricta; acerbus qui venas linguæ cogit atque
exiccat: auſterus idem efficit, ſed lenius; amarus eſt qui valde linguam detergit, ſalſus qui idē
efficit, ſed lenius; acris qui ab oris calore feruefactus ipſum rurſus ferueſacit, & ſurſum fertur
ad caput: acidus qui attenuatus linguæ venas ſubigit, agit, & fermentat. Huiuſmodi ergo ſunt
affectiones, quas ſingulæ ſaporum ſpecies linguæ afferunt. Quanuis autem omnes ſecun-
dum naturam eſſe poſſint in variis rebus ab ipſa perfectis, poſſunt tamen fieri idem ex neceſſi-
tate materiæ, etiam non inſtituti a natura, idque dupliciter, vel cum res incipiunt, ita vt ſint
veluti rudimenta quædam, cuiuſmodi ſunt ſapor acerbus, & auſterus ipſorum fructuum, ante-
quam ad acerbitatem, & maturitatem perueniant, quidam ſunt veluti putredines, vt cum uinū
D ex dulci fit acidum. Verſantur ſapores in animalibus, & in ſtirpibus, quibus addit [l] Theo-
phraſtus eos qui permixtione à coquis efficiuntur: ſed qui in ſtirpibus ſentiūtur, deprælendū-
tur etiam in terra, licet non ita manifeſti: euidenter autem in quibuſdam terris ſe oſtendit ſa-
por ſalſus. Sed quid ſapor ſit, & quot ſpecies ſub ſe complectatur, ſatis expoſitum eſt. Perga-
mus ad cauſas primò ſaporis in vniuerſum, deinde vniuſcuiuſq; ſpeciatim: cum cauſis [m] Theo
phraſtus attendit etiam affectionem accipientis ueluti linguæ, neque enim eadem res omni-
bus eumdem ſaporem præſefert: nam ubi lingua flauabile ſuffuſa ſit, quæ dulcia ſunt, amara ſē
tiuntur, ſed ubi ſecundum naturam affecta ſit, eadem res omnibus eiuſdem ſaporis uidetur, ſi-
ue dulcis ſiue amari, ſiue alterius, quanuis alii ſapores alios magis aut minus delectent: ſed
linquamus linguam, & guſtatum, loquamur de cauſis, a quibus gignuntur ſapores.

Placuit nonnullis principia ſaporum eſſe dulce & amarum, ex quibus alii omnes fie-
rent, eodem autem modo refelli poſſunt, quo ſupra refelli monſtrauimus ab [n] Ariſtote-
le eos, qui medios colores ex extremis, ut ex albo, & nigro fieri uoluerunt; ut enim
ex ijſdem principiis ex quibus fit albedo, & nigredo fiunt medij colores, ita ex illis ex quibus
fiunt dulcis & amarus, naſcuntur medii ſapores; poſſunt autem dici principia reliquorum ſa-

porum

a Ariſt. 2. li. de ani. tex. 105.
b Ariſt. 2. li. de ani. tex. 101. & 102.
c 6. de cauſ. ſtirp. c. 12.
d Ari. in li. de ſenſu. c. 5.
e in li. de anima.
f In l. de ſē ſu c. 4.
g Ariſt. 2. li. de anima tex. 105.
h Ariſt in l. de ſenſu. c. 4.
i Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 1.
k Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 4.
l 6. de cauſ. plant. c. 3.
m 6 d' cau. plan. c. 2.
n In l. de ſē ſu. c. 3.

Compoſitio linguæ ex materia, & forma ea eſt, quę maxime poſſit vtriq. muneri ſatisfacere; E
propria autem materia quæ ad motum ſpectat, muſculis continetur, quos tractabimus in ana
tome; accipiunt hi [a] neruos duros ex poſteriori parte cerebri, & proprie ex ſeptima neruorũ
coniugatione: deſcendunt autem obliqui, & primo circa collum obuoluuntur, deinde inſerun-
tur in linguæ muſculos, dextri quidem rami in dextros, ſiniſtri in ſiniſtros. Linguæ vero mate-
ria, quæ ad guſtandum pertinet, in vniuerſum debet talis eſſe, vt ſit expers humoris, [b] quem
poſſit accipere; nam ſi humore prædita eſſet interno, non poſſet externum accipere, ac ſenti-
re: conſtat enim ea quæ febricitantibus ſuffuſa eſt flaua bile, non recte diſcernere poſſe ſapo-
res eorum, quæ deguſtantur, neque etiam ſi conbiberit externarum rerum validos ſapores;
quod ſi ita per ſe ſicca eſſet, vt admittere externum humorem non poſſet, nõ dignoſceret etiã
ſaporem, qui per humorem [c] neceſſario imprimitur; vt autem poſſit hunc actu admittere, cu-
ius admittendi potentiam habet, neceſſe eſt [d] ſpongiæ modo rara ſit; quamobrem in nullo [e]
animali pinguis inuenitur & denſa, ſed rara in omnibus; neque obſtat quod Galenus [f] Empe-
doclem ſequutus ſcribit, cum quod guſtatur humidum ſit, guſtandi inſtrumentum ſimile eſſe
debere, & propterea humidum: neq; enim intelligit humorem inſitum eſſe debere in ſubſtan-
tia linguæ; ſed ſatis eſſe, ſi hic in ore intus ſit, lingua [g] verò ſpongiæ modo rara, quæ ipſum ad-
mittat, & per eundem percipiat ſapores. Continetur autem humor in glandulis [h] quæ vtrin- F
que ſunt ad radicem linguæ ad ſaliuam procreatæ, qua linguam madefieri ad vtrunq; munus
neceſſariũ eſt, & ad guſtandum, vt per ipſam ſentiatur ſapor, & ad motum voluntarium, exic-
cata enim vix moueri poſſet; ob eum vſum reſidet naturaliter humor in articulis, vt facile mo-
ueantur; ob eandem cauſam inunguntur & curruum axes humore aliquo pingui. glandulæ igi-
tur quæ in ore ſunt, linguæ ſaliuam præbent, vt facilius guſtet, ac moueatur, quamquam made-
fit etiam à tenui pituita, ſtatim à cerebro per palatum defluente. Propria autem materia lin-
guæ quatenus inſtrumentum guſtatus eſt ſumma eius tunica; accipit hæc neruos, [i] & molles,
& craſſos à tertio pari neruorum qui recta deſcendunt ad radicem linguæ, & dexter ramus in
dextram eius partem, ſiniſter in ſiniſtram inſeritur, ambo in ſuperficie, & linguæ tunica dila-
tantur: ſunt autem magis molles, quam qui ad aures perueniunt (quamuis præſtantior ſit au-
ditus quam guſtus) quod in ore magis defendi poſſiut quam in auribus. Continetur tunica lin-
guæ breuiſſimis fibris ab anteriore parte ſurſum aſcendentibus, inter quas interiecta ſunt par
ua foramina, ita vt tunica ipſa & rara, & inæqualis ſit: ob raritatem admittit, ob inæqualitatẽ
retinet humorem vna cum ſapore, ita vt penetrare poſſit ad internas partes, hoc eſt ad pro-
priam linguæ ſubſtantiam, quæ bipartita eſt, & ex fibris conſtat rectis, obliquis, tranſuerſis; G
rectæ in ſemicirculum linguam figurant, tranſuerſæ craſſiorem reddunt, obliquę ducunt in la-
tera, ob quos motus par eſt illas omnes à muſculis linguam mouentibus proficiſci, neq. enim
finiuntur [k] hi in chordas vt alij ſolent, ſed in linguæ ſubſtantiam inſeruntur per eiuſmodi fi-
bras. Inter dextram, & ſiniſtram linguæ ſubſtantiam ſitum eſt ligamentum, cui tanquam oſſi
fibræ illæ nectuntur; [l] vtraque autem linguæ pars tam dextra quam ſiniſtra muſculos, ner-
uos, venas accipit è regione, ita vt rami qui à dextra parte deriuantur ad dextram linguam
pertineant, ad ſiniſtram qui à ſiniſtra; neque tranſeant ex vna parte in alteram, ſed cum vna
pars læditur, altera ſeruari inuiolata poteſt. Muſculi ſuo loco tradentur; nerui præbentes vim
mouendi à ſeptima coniugatione à cerebro oriuntur, ſicut ex tertia illi, qui præbent vim gu-
ſtandi. Venæ [m] magnæ ab internis iugularibus, vtrinque ad linguam pertinent; eadem ratio
eſt arteriarum, [n] quæ ab his quas charotidas vocant, vtrinque ad linguam perueniunt, huiuſ
modi ergo eſt materia linguæ tam ad motum quam ad ſenſum accommodata. Formæ hæc ra-
tio eſt; figura ea eſt vt ad baſim craſſior & latior ſit, ad extremũ tenuior, & anguſtior: ſic enim
& firmius reſidet, & facilius mouetur: ſuperficies linguæ, quamuis per ſe ob inæqualitatem a-
ſperior ſit, ob ſaliuam tamen, quam accipit ęquatur, & lenis ſit. Caua ad raritatem ſubſtantiæ,
quam diximus, referuntur, ſi denſa [o] eſſet lingua minus probe fungeretur ſuo munere, quam-
obrem minime pinguis eſt, ne foramina eius claudantur. Magnitudo linguæ tanta eſt, quanta H
ad vnguem quadrat ori, in quo [p] tanquam in ſpecu quodam includitur; ſi minor eſſet minus
belle ſuum officium faceret, ſi maior moleſta eſſet, & impedimento. Aptatur autem vt lingua
ori, ita os linguæ, neque enim factum fuit hoc temere impetu quodam caloris, aut ſpiritus, vt
quibuſdam placuit, ſed ſapienter à natura, vt reliquæ partes omnes. palatum etiam concauũ
effectum eſt, vt commodè cibos linguæ inſidentes queat capere. De numero ſcire licet lin-
guam [q] vt cæterorum ſenſuum inſtrumenta geminam eſſe, quamuis ambæ partes inter ſe co-
aluerint ad facilitatem maiorem loquendi, conficiendi, ac deuorandi cibum: habet autem (vt
ſupra oſtenſum eſt) tam dextra quam ſiniſtra pars diſtinctos muſculos, neruos, diſtinctas item
venas & arterias. Reſtat ſitus linguæ, quam in ore contineri diximus, vbi & tutior eſt, & com-
mode vtrunque munus loquendi & guſtandi obire poteſt. Verum quia ad ſitum refertur etiã
nexus, nectitur lingua cum inferiori ligamento, [r] quod & ad firmitatem baſis ſpectat, & eo
etiam vt ipſa extrema commodè quoquo verſus feratur; id autem moderatum factum fuit à
natura; quibuſdam verò linguæ ſic inhæret, vt loqui non poſſint, niſi ſcalpello reſecta libere-
tur; quamquam [ſ] homini magis ſoluta fuit quam cæteris animalibus, & ideo ſonos diſtinctos,
& preſſos

a Gal. 8. li. de vſu par. c. 5. 9. li. de vſu part. c. 14. 4. lib. de loc. aff. c. 2.
b Ariſt. 2. li. de ani. tex. 104.
c Gal. 7. lib. de plac. c. 6.
d Ariſt. 1. li. de hiſt. animal. c. 15.
e Ariſt. 10. li. probl. 19.
f 7. lib. de plac. c. 5.
g Gal. in li. de inſtr. odor. c. 2.
h Gal. 11. li. de vſu par. c. 10. tum 15 de vſu par. c. 8. 3. li. de alim. c. 6.
i Gal. in li. de inſtr. odor. c. 2. 8. libro de vſu part. c. 3. & 14.
k Gal. 1. li. de mot. muſcul. c. 3.
l Gal. 11. li. de vſu par. c. 10. & 9. libro de vſu part. c.
m Gal. in li. de venę ſectione c. 19.
n Gal. 16. li. de vſu par. c. 12.
o Ariſt. 10. li. probl. 19.
p Gal. 11. li. de vſu par. c. 12.
q Gal. 11. li. de vſu par. c. 10.
r Gal. 11. li. de vſu par. c. 10.
ſ Ariſt. 2. de part. anim. c. 17.

A &preſſos efficere poteſt, cum ad dentes,& alias partes oris pellit inſtar plectri; nam dentes chordarum magis ſimilitudinem referunt. Hactenus guſtandi facultatem, & linguæ compoſitionem expoſuimus; pergamus ad ea quæ à lingua guſtantur, nempe ad ſapores.

Sapor latinè appellatur, vt græcè χυμὸς, quicquid guſtatu percipitur, ſicut ſonus quicquid auditu, odor quicquid odoratu; [a] mouet autem ſapor guſtatum, & talem efficit actu, qualis erat prius potentia, nequit autem ipſum mouere ſine humore, & idcirco [b] conſiſtit in humido; quæ ſicca ſunt veluti ſal non poſſunt guſtari, niſi liqueſcant. Sed cum humidum ex his ſit, quæ guſtu percipiuntur, meritò guſtatus (vt in ſuperioribus oſtendimus) dicitur quidam tactus. At non continetur ſapor humore aquoſo duntaxat, ſed neceſſaria eſt ſiccitas terrena, cuius humor particeps ſit; nam quatenus humor eſt, labitur, ac fluit, ſed guſtatur quatenus per terrenam ſiccitatem percolatus, vim eius contraxit vi caloris, & coctionem quamdam; vt autẽ propinquus eſt odoratus guſtatui, ita odor ſapori inquit [c] Theophraſtus; vterque conſiſtit in humido, & ſicco, quamuis in odore plus ſit ſiccitatis, in ſapore plus humoris; quamuis item humor in quo conſiſtit odor, magis aereus ſit, in quo ſapor magis aquoſus. Pertinet ſapor ad alimentum, [d] ad quem pertinet etiam odor ille, qui cum ſapore coniungitur, & communiter percipitur a belluis, atque ab homine; ex quibus omnibus colligitur ab [e] Alexandro ſaporis defini-
B tio, eſt enim ſapor qualitas genita ex ſicco terreno, in humore aquoſo ui caloris, quæ guſtatum redigit ex potentia ad actum. Species ſaporum [f] Ariſtoteles totidem eſſe ait quot colorum, ſeptem videlicet; vt autem duo [g] ſunt colores extremi albus, & niger, ita duo extremi ſapores ſunt, dulcis & amarus, hi enim ſub genere ſaporis maxime diſtant, non autem acerbus, & acris, vt q̃dã exiſtimarũt, ꝙ hic verſentur in ſubſta calidiſſima, ille in frigidiſſima licet.n. frigus, & calor ſint qualitates maxime contrariæ, non tamen cadunt ſub guſtatum, ſed ſub tactum, adeo vt extremi ſapores ſint dulcis, & amarus, alii verò medij inter hos, vt ſalſus, acris, acerbus, auſterus, acidus. his accedit [h] pinguis non tanquam octaua ſpecies, ſed tanquam ſub dulci compræhenſus. Ille verò qui à græcis ἄχυμος qualis in aqua, & cucurbita ſentitur, non eſt ſpecies per ſe aliqua, ſed percipitur per priuationem cuiuslibet alterius ſpeciei; at neque ille quem vinoſum dicunt, ſpecies eſt vna ſaporis ab aliis ſeparata, quamuis percipiatur in pluribus, & non ſolum in vino, ſed in fructu myrthi, in moris; varius autem eſt, & refertur ad dulcẽ, ad acidum, ad acerbum, auſterum, quod ſi vellemus ſaporum ſpecies colligere ex rebus quæ guſtantur, totidem eſſent quot ſunt ſpecies ipſarum, id quod non [i] facile eſſet: ſatis ergo eſt redigere ad ſeptem omnes ſapores, qui numerus maxime conuenit affectionibus, quæ imprimuntur à rebus, quas guſtamus, ita vt maxime ſecundum [k] naturam ſint: omnes enim præ-
C dictæ ſpecies ſunt habitus quidam, & qualitates, ad quas ſpectauit natura, neque enim eſt dulcis duntaxat ab ipſa inſtitutus, ita vt alii ſint priuationes dulcedinis, licet maxime ad alendum ſpectet, ſed omnes ab ea inſtituũtur vt patebit ſi varias ſtirpes deguſtes, in aliquibus enim vbi perfectæ ſunt percipies amaritudinem, in aliquibus acerbitatem, in aliquibus acrimoniam. Sapores igitur ſpecie ſeptem ſunt, duo extremi dulcis, & amarus, quinque medii, ſalſus, acris, acerbus, auſterus, acidus; totidem etiam enumerantur à Platone in Timæo, vbi vnumquemque definiuit per affectionẽ, quam imprimit in lingua. Dulcis linguam lenit, & ad mediocritatem quamdam perducit, vbi exaſperata eſt, aut adſtricta; acerbus qui venas linguæ cogit atque exiccat: auſterus idem efficit, ſed lenius; amarus eſt qui valde linguam detergit, ſalſus qui idẽ efficit, ſed lenius; acris qui ab oris calore feruefactus ipſum rurſus feruefacit, & ſurſum fertur ad caput: acidus qui attenuatus linguæ venas ſubigit, agit, & fermentat. Huiuſmodi ergo ſunt affectiones, quas ſingulæ ſaporum ſpecies linguæ afferunt. Quamuis autem omnes ſecundum naturam eſſe poſſint in variis rebus ab ipſa perfectis, poſſunt tamen fieri idem ex neceſſitate materiæ, etiam non inſtituti a natura, idque dupliciter, vel cum res incipiunt, ita vt ſint veluti rudimenta quædam, cuiuſmodi ſunt ſapor acerbus, & auſterus ipſorum fructuum, antequam ad acerbitatem, & maturitatem perueniant, quidam ſunt veluti putredines, vt cum uinũ
D ex dulci fit acidum. Verſantur ſapores in animalibus, & in ſtirpibus, quibus addit [l] Theophraſtus eos qui permixtione à coquis efficiuntur: ſed qui in ſtirpibus ſentiũtur, deprædendũtur etiam in terra, licet non ita manifeſti; euidenter autem in quibuſdam terris ſe oſtendit ſapor ſalſus. Sed quid ſapor ſit, & quot ſpecies ſub ſe complectatur, ſatis expoſitum eſt. Pergamus ad cauſas primò ſaporis in vniuerſum, deinde vniuſcuiuſq; ſpeciatim: cum cauſis [m] Theophraſtus attendit etiam affectionem accipientis veluti linguæ, neque enim eadem res omnibus eumdem ſaporem præſefert: nam ubi lingua flauabile ſuffuſa ſit, quæ dulcia ſunt, amara ſẽtiuntur, ſed ubi ſecundum naturam affecta ſit, eadem res omnibus eiuſdem ſaporis uidetur, ſiue dulcis ſiue amari, ſiue alterius, quamuis alii ſapores alios magis aut minus delectent: ſed linquamus linguam, & guſtatum, loquamur de cauſis, a quibus gignuntur ſapores.

Placuit nonnullis principia ſaporum eſſe dulce & amarum, ex quibus alii omnes fierent, eodem autem modo refelli poſſunt, quo ſupra refelli monſtrauimus ab [n] Ariſtotele eos, qui medios colores ex extremis, ut ex albo, & nigro fieri uoluerunt; ut enim ex iiſdem principiis ex quibus ſit albedo, & nigredo fiunt medij colores, ita ex illis ex quibus fiunt dulcis & amarus, naſcuntur medii ſapores; poſſunt autem dici principia reliquorum ſa-

porum

a Ariſt. 2. li. de ani. tex. 105.
b Ariſt. 2. li. de ani tex. 101. & 102.
c 6. de cauſ. ſtirp. c. 12.
d Ari. in li. de ſenſu. c. 5.
e in li. de anima.
f In l. de ſẽſu c. 4.
g Ariſt. 2. li. de anima tex. 105.
h Ariſt in l. de ſenſu. c. 4.
i Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 1.
k Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 4.
l 6. de cauſ. plant. c. 3.
m 6 de cau. plan. c. 2.
n In l. de ſẽſu. c. 3.

porum dulcis,& amarus,quod ordine cæteros antecedant,vt docuit Theophraſtus,[a] ſed quo- E
modo in uniuerſum gignantur iam uidendum eſt. Democritus qui omnia ad atomos tanquam
ad prima elementa retulit,varios ſapores tribuit varijs atomorum figuris; ſed opinio de ato-
mis ſatis euerſa fuit ab Ariſtotele [b] qui proprio etiam labefactat hæc quæ de figura atomorum
tradita ſunt à Democrito;ſi quidem figuræ ex communibus obiectis ſunt, ſapores proprie ad
guſtatum pertinent:figuræ item non ſunt inter ſe contrariæ,ſicuti ſapores, neque paucæ ut il-
li,ſed innumerabiles,quare non poſſunt ipſos efficere:repræhenditur eadem opinio & à Theo-
phraſto, [c] quod cum fiant noui ſapores veluti in fructibus decerptis,neceſſe eſſet alias figuras
detrahi,alias adijci,non tamen exponit Democritus à quo hoc fieri poſſit. Empedocles uero
cum poſuiſſet ex quatuor elementis igne,aere,terra,aqua immutabilibus omnia gigni per li-
tem,& amicitiam,concretionem,& ſecretionem,ſapores in terra quaſi in ſeminario eſſe exiſti
mauit,cuius opinio tollitur ipſo experimento, quod in fructibus qui reponuntur hyeme cum
proceſſu temporis matureſcant mutatur ſapor,nulla tamen terrena ſubſtantia accedente:ſed
qui ponunt quatuor elementa mutabilia ex eorum mixtura ut alias qualitates, ita etiam ſapo-
res oriri arbitrantur,ſunt [d] enim ſecundæ qualitates quæ ſequuntur primas, calorem, frigus,
humorem,& ſiccitatem,quod idem eſt ac ſi dicas ipſa elementa ignem,aerem,aquam,terram;
quo pacto autem concurrant ad eorum procreationem exponere ingrediamur. Supra cum ſa- F
porem definiuimus,in humore conſiſtere ipſum oſtendimus, non quidem ſimplici,ſed per quē
fuerit vi caloris,& coctionis percolata terrena ſubſtantia ſicca;concurrit igitur humor,& ſic-
citas ut materia,maior tamen copia humoris quam ſiccitatis, ita ut humor[e] magis habeat uim
materiæ,quam ſiccitas,& propterea aqua quam terra: neceſſaria tamen eſt permixtio terræ,[f]
quamobrem veteres[g] talem dixerunt eſſe ſaporem in aqua, qualis eſt in terra per quam tran-
ſit. Efficiendi vim habet calor,& ideo ignis,& aer: per calorem enim aliqua pars in vaporem
diſſoluitur,aliqua attenuatur, aliqua craſſior redditur quod [g] perſpicuum eſt in his quæ igne
coquuntur:quod ſi aer cum igne comparetur magis habet vim materiæ. Reſtat frigidum quod
& ipſum neceſſario concurrit cum inſit in aqua & terra,paruam tamē vim habet effectricem,[i]
temperat autem vim ignis & efficit vt internus calor in vnum [h] contractus validior reddatur,
& magis concoquat,ac miſceat,& ita ſaporem procreet: hoc pacto ex mixtura elementorum
oriuntur ſapores, & ex varia varij. Simplicia corpora ſaporibus carent, mare [i] enim non eſt
ſimplex ſed mixtum;lapides,& nonnulla metalla ſapore ſimul & odore carēt. quam uero per
mixtionem elementorum ſequatur vnuſquiſque ſapor ſigillatim perpendere oportet ſumpto G
initio ab eo,quem græci ἄχυμον k vocāt,eſt autem potius priuatio quædam ſaporis quam ſapor
veluti in cucurbita propter paucitatem terrenæ ſiccitatis,cum ſit tota fere aquoſa,& idcirco
quaſi materia eorum quæ vt condimenta adiiciuntur,ſapores accipit;aquoſa igitur frigida, &
humida eſt maxima ex parte,& idcirco nullum inſignem ſaporem præſefert. Ex inſignibus ſa-
poribus dulcis in ea elementorum permixtione verſatur in qua calor & humor ſuperat,ita ta-
men ut non multum [l] excedat naturam noſtram,quamobrem maxime accōmodatur [m] ad nu-
triendum; pertinet autem non ſolum ad alimentum hominis, ſed etiam aliorum, licet ob di-
uerſitatem partium,& repugnantiam [n] totius ſubſtantiæ,quædam dulcia inueniantur,quæ ho-
minem interimūt,veluti radices quas commemorat Theophraſtus:[o] dulcia ergo quatenus dul
cia ſunt,calida ſunt & humida, moderate tamen; nullum autem ex his quæ frigida ſunt dulce
eſt,humor[p] autem dulcium aquoſus eſt magis quam aereus; affert dulcedinem [q] calor per co
ctionem non ſolum internus ſed etiam externus,fructus ex acerbis uel auſteris fiunt dulces ſi-
cut & vinum,[r] quod cum ueteraſcit redditur amarum, ſicut & mel,cum nimium calefit:amara
calidiora [s] ſunt & tenuiora quam dulcia,quod hæc calefacta,& extenuata uertantur in illa; ob
ſonia [t] quæ calefiunt dulciora redduntur,quod fundatur humor qui concretus erat,ita ut mo-
dice calida,& humida cum reddita ſint aliquo pacto dulcedinem participent. Ad dulcem pro H
xime accedit pinguis,vel magis ſub dulci comprænenditur,quamobrem ſimilis eſt naturæ no-
ſtræ,& ad alendum confert,ſed magis conſiſtit in humido aereo,ut dulcis in aquoſo quod pau
lo ante diximus;magis etiam in pingui retunditur vis caloris ab humoris copia quam in dulci,
& ideo minus mouet guſtatum pingues [u] fructus quod uetuſtate calidiores fient, amari eua-
dunt. Vt autem dulcis ſapor,& pinguis moderatam temperationem ſequuntur ita alij immo-
deratam ſiue frigidam,ut acerbus, auſterus, acidus; ſiue calidam,ut ſalſus, amarus,acris. Or-
diamur ab acerbo,& auſtero;vtriuſque commune eſt quod græcè στρυφνὸν dicitur, hoc eſt ad-
ſtringens:acerbus,qualis percipitur in ſorbis immaturis, & galla maiorem adſtringendi uim
habet;auſterus qualis in piris, & coroneis minorem: uterque uerſatur in ſubſtantia frigida
& ſicca,ſed in acerbo plus eſt terræ, in auſtero plus aquæ:acerbus [x] frigidior, & ſiccior eſt,au
ſterus minus talis arborum fructus [y] a principio acerbi ſunt, deinde fiunt auſteri cum matu-
reſcere incipiunt,& tandem dulces; magis autem craſſa eſt ſubſtantia acerba quam auſtera,
& multo magis quam acida,ideo efficacior [z] eſt in refrigerando partes externas, non tamen
internas, cum non penetret ut acida; quamuis autem neque in acerbo, neque in auſtero hu-
morem concoxerit,magis tamen crudus eſt acerbus quam auſterus. Acidus ſapor quamuis &
ipſe in ſubſtantia frigida conſiſtat, multo tamen minus quam acerbus,& auſterus,quæ valdæ
frigi-

a 6. de cauſ. plant. c. 8.
b In lib. de ſenſu. c. 4.
c 6. de cau. plant. c. 9.
d Ariſto. 4. meteor. c. 1
e Theoph. 6. de cauſ. c. 15.
f Theoph. 6 de cauſ. plant. c. 3.
g Theoph. 6. de cau. c. 9.
h Theoph. 6. de cauſ. c. 8.
i Ari. de ſenſu. cap. 5. & Theoph. 6. de cau. plā. c. 14.
K Gal. 2. li. de alim. c. 3
l Gal. 4. lib. ſimpl. c. 9.
m Gal. 4. li. ſimpl. c. 18
n. Theoph. 6. li. de cau. plant. c. 6.
o 6. de cau. plant. c. 4.
p Gal. 4. li. ſimpli. c. 8.
q Ariſt. li. 5. de gen. an ca. 6
r Gal. 4 li. ſimpl. c. 11 & 12.
s Gal. 4. li. ſimpl c. 22
t Ariſt. 22. li. problē. 7
u Gal. 4. li. ſimpl. c. 9.
x Gal. 4 li. ſimpl. c. 8.
y Gal. 4. li. ſimpl. c 8.
z Gal. 4 li. ſimpl. c. 7.

Digitized by Google

A frigida ſunt, ut mandragora, & cicuta, minime acida ſunt, quod ſi magis refrigerant, externas partes acida quam auſtera id tribuendum eſt tenuitati ſubſtantiæ, quæ facile penetrare [a] poteſt; conſiſtit acidus ſapor in humore [b] tenui atque aereo, ita ut nonnihil adſit caloris, qui efficit ut partes tenuiores ſint, & magis penetrent, non tamen qui ſuperet vim frigoris: nam acida [c] omnia ſiue ſimplicia ſint, ſiue mixta refrigerandi vim habent: ſimpliciter acida ſunt oxylapatum, & oxalis; pleraque acida ſimul etiam, aut acerba aut acria ſunt; quæ acida fiunt cum matureſcere incipiunt, veluti fructus acerbi ea tempore talia euadunt, & adhuc aliquid retinent acerbitatis; quæ vero putreſcentia, atque vſta aceſcunt, veluti vinum, ſimul acria ſunt, & acida, acquirit enim vinum cum uertitur in acetum aliquid caloris aduentitij, [d] licet inſitum admittat, & ideo non ſolum acidum eſt, ſed etiam acre; fit autem acidum æſtate vinum, quod intereat eius calor, ſuperactus ab externo, ſed hoc celeriter euenit, & non tempore longiore; ut cum acidi fiunt acerbi fructus. Acidus igitur ſapor continetur ſubſtantia tenui aquoſa, atque aerea, non omnino frigida, atque hi omnes ſapores, ut diximus, frigidi ſunt. Sequuntur calidi, & primo ſalſus, qui minus moderatum calorem ſuperat, quam amarus, aut acris; conſiſtit ſalſus in ſubſtantia ſicca non tenui, ita ut ſuperet in eo calor, & ſiccitas, vt etiam in amaro, in quo tamen magis conſumptus eſt humor, & non tantum

B influens ſed aliquid etiam ex inſito, nam in ſalſo plus retinetur humoris, & ſubſtantia craſſior eſt quam in amaro: nõ [e] inuenitur autem ſalſus ſapor in ſtirpibus, niſi in externis partibus quarumdam, ut ciceris, quæ enim ſalſa ſunt grauia ſunt, & à calore attrahi non poſſunt ad alendum, quamuis commode cum cibo miſceantur, vt condimentum, quod non euenit amaris à quibus plurimum abhorret alimentum; quæ ſalſa [f] ſunt vbi vlterius calefiant, efficiuntur amara, nititur ergo ſapor amarus ſubſtantia terrena calida, ob quam ſal adſtringit, & denſas reddit carnes, quæ eo condiuntur. Salſum ſequitur amarus qui ſimiliter ſubſtantia terrena calida, & ſicca nititur, ſed magis elaborata, atque extenuata, nam ſalſa [g] cum diutius bulliunt efficiuntur amara; vinum quod vetuſtate calidius fit amarum redditur, ſicuti & mel [h] cum nimis coquitur, habentque [i] vim incidendi, detergendi, & calefaciendi, ita vt non vrant.

Si qua amara vim habeant refrigerandi vt papaueris lachryma, id tribuendum eſt ſubſtantiæ frigidæ, quæ cum aliqua particula calida vſta iungitur, atque hæc cum efficaciſſima ſit, reddit totam mixturam amaram. in his quæ dulcia ſunt, & amara fiunt veluti vinum [k] vi caloris exhalant partes humidiores terrenæ, quæ reſtant vruntur. Supereſt ſapor acris qui continetur ſubſtantia calidiſſima, quædam tamen acria [l] minus talia ſunt adeo, ut

C pro condimento vel obſonio ſint, quemadmodum piper, cepa, allium, naſturtium: quædam acerrima ſunt ita ut citra noxam deguſtari non non poſſint ueluti thapſia, quorum terminus eſt vrere: nituntur acria ſubſtantia admodum calida, & ſicca, in qua valde parum ineſt humoris. Atque hæc de ſaporib: & de his quæ guſtatu accipiuntur.

Medium reſtat per quod ſapores à lingua ſentiuntur; hoc autem internum eſt, ſicut & illud per quod tactus percipit quæ tractantur; nam ex quinque ſenſibus [m] Ariſtoteles guſtatum, & tactum interno vti medio ſcribit, reliquos tres externo, aere nimirum, & aqua: ſtatuit enim inſtrumentum tactus eſſe neruum qui per carnem diſtribuitur, ſicut & ipſius guſtatus neruum qui ad linguam peruenit; medium [n] uero per quod tactu accipiuntur quæ tractantur, voluit eſſe carnem totius corporis, ſicut & id per quod guſtatus ſapores percipit eam quæ proprie in lingua eſt, ita ut tam guſtatus quam tactus indigeat medii; id tamen pugnat cum eo, quod euidenter apparet, cum tam quæ guſtantur quam quæ tractantur, ſtatim a carne ſeu cute & à membrana linguam tegente ſentiri videantur, ita vt minus verum appareat hoc Ariſtotelis decretum, veluti & aliud quod obiecta ſenſuum proprijs inſtrumentis ſuper impoſita non percipiantur, cumque neruos nudatos attingunt, egregie per-

D cipiantur; ſicuti neque illud etiam quod non ſignantur, in inſtrumentis ſenſuum eorum obiecta, ſed ſpecies atque imagines ſine materia, tria hæc ſi ad aſpectum, auditum, odoratum reſpiciamus, vera eſſe videbuntur, ſed ſi ad guſtatum & tactum, pugnare ea dicemus cum eo quod euidenter apparet, quandoquidem non tantum verum eſt, quod diximus de neruo percipiente ea quæ admouentur, ſed etiam quod tunica linguæ & cutis carnem tegens ſtatim ſine aliquo interno, vel externo medio compræhendit quæ offeruntur, & non ſpecies duntaxat, ſed res ipſas, à quibus ſpecies excitantur, vt vapores, & primas qualitates, præterea mollitiem, & duritiem, aſperitatem, & læuitatem. Medicus cum maxime attendat euidentia hæc ita eſſe iudicabit; ſi quis tamen ſubtilius rem perpendere velit, & phyſicorum modo vſque ad viuum reſecare, comperiet veriſſima eſſe quæ ab Ariſtotele traduntur, quod ſi neruus ſentit, quæ ſuperimponuntur ubi nudatus eſt, non eſt ſecundum naturam affectus, quem (teſte Alexandro [o]) Ariſtoteles uoluit ſentire per medium; quod ſi tunica linguæ aut cutis ſtatim percipere videntur quæ obiiciuntur, id tribuendum eſt neruo, qui protinus accipit per cutem, per tunicam, per carnem. Quod attinet ad ſpecies ſine materia licet & primæ qualitates, & ſecundæ attingant cutem vel tunicam linguæ, ab ipſo tamen neruo qui proprium eſt ſentiendi inſtrumentum, tantum accipiuntur ſpecies ſine ma-

a Gal. 4. li. ſimpli. c. 7.
b Gal. 4. li. ſimpl. ca. 7. & 8.
c Gal. 4. li. ſimpli. c. 7
d Ariſt. 2. libro de par. c. 2.
e Theoph. 6. de cauſ. plant. c. 14.
f Gal. 4. li. ſimpl. c. 20
g Gal. 4 li. ſimpl. c. 21.
h Gale. 4. ſimpl. c. 17.
i Gale. 4. li. ſimpl. c. 18 19.
k Theoph. 6. de cauſ. plant. c. 10
l Gal. 4. li. ſimplic. c. 18.
m Ariſt. li. 2. de anim. tex. 101.
n 2. li. de p. an. c. 10.
o In lib. de anima.

teria; ſed omiſſis phyſicis rationibus ſequemur nunc de guſtu, & paulo poſt de tactu, quæ euidentia ſunt, guſtatus igitur qui habitat in lingua, ſine vllo medio percipere ſapores videtur, E niſi dicas ſaliuam quæ ad guſtandum neceſſaria eſt medium eſſe, per quod ſapores compræhendit, quæ vbi arida eſt, minime poteſt eos ſentire: videtur ergo quodāmodo ſaliuam medium eſſe ipſius guſtatus ſicuti aſpectus aer, & veluti hic cum caliginoſus, aut coloratus eſt, non ſinit benè percipi colores eorum quæ cernūtur, ita cum ſaliua alienum aliquem ſaporem contraxit vt dulcem, amarum, ſalſum, non ſinit recte dijudicari quæ guſtantur, adeo vt poſſit quodam modo medium guſtatus exiſtimari.

De conſeruationem ſanitatis linguæ.
Caput VI.

Linguæ, quam guſtatus inſtrumentum poſuimus, ſanitas partim ad materiam partim ad formam refertur; materia eſt ſubſtantia ipſa ſimplex linguæ, quæ vt ſuo muneri ſatisfaciat, aliquid per conſenſum, aliquid per eſſentiam poſtulat: per conſenſum quidem ſpiritum à cerebro per neruos, & ab eodem tenuem quandam pituitam, quæ ipſam madefacit, vel proximè vel ſeruata in F glandulis [a] ad ſaliuam effictis. Mitto ſpiritum uitalem quem à corde per arterias, & ſanguinem quem à iecinore per venas lingua accipit, perinde atque aliæ partes. Per eſſentiam ſanitas in materia linguæ ad moderatam temperationem ſpectat, quæ tamen debet eſſe non ſecus ac caro [b] paulo calidior, & humidior, ex qua temperatione moderatio [c] quædam ſequitur inter mollitudinem, & duritiem ad guſtatum neceſſaria, [d] quæ confert etiam ad cōſeruationem linguæ: nimis enim mollis à durioribus cibis læderetur: poſtulat etiam materia linguæ vt ſana ſit vnitatem, quæ ad formam quoque pertinet: conſiſtit ſanitas propria formæ in quadam moderatione figuræ, ſuperficiei, cauorum, magnitudinis, numeri, ſitus. Linguæ figura [e] ad baſim latior eſt, ad finem & priorem partem anguſtior, debet autem in mediocritate quadam ſeruari, ita vt neutra parte, aut latior aut anguſtior ſit quam conueniat. Superficies linguæ moderatæ læuis eſſe debet, quæ ob nimium humorem nimis læuis eſt, obtundit vim ſaporis; quæ ob ſiccitatem nimis aſpera, ad guſtandum, ad loquendum, ad cibum minus idonea eſt, & ideo non ſana; quod attinet ad caua requirit linguæ ſanitas raritatem, parua foramina modicè patentia, exceſſus horum à ſanitate recedit. [f] Magnitudo linguæ ſecundum naturam ori optatur ad vnguem, G quę breuior eſt non ſufficit ſuo muneri, quæ grandior, impedimento eſt; quamuis autem [g] latior accommodetur ad exprimendas literas, moderatio tamen neceſſaria eſt ad ſanitatem. De numero autem ſupra diximus linguam duplicem [h] eſſe, dextram, & ſiniſtram, vt ſunt omnia alia inſtrumenta ſenſus; coaluiſſe tamen vtramque partem ſimul ad commodius loquendum, & conficiendum cibum. Eiuſmodi numerus ita conſeruatur, neque vnquam eſt cum lingua adeſt, ſed ſecundum naturam, nihil etiam debet redundare in ipſa, vbi ſuffundatur alieno humore, redundat, ita vt non ſit amplius ſana. Situs linguæ ſedem & nexum ſignificat, reſidet [i] lingua, vt ante dictum eſt in ore quaſi in ſpelunca vbi conſeruatur: nunquam verò ex ſua ſede recedit, niſi aut relaxetur, aut contrahatur, & tunc iam ægrotat. [k]

Nectitur antem cum inferiori ligamento vt tutò poſſit in vnam quanquam partem oris moueri quod tamen ad eius actiones, debet eſſe moderatum, [l] præſertim ad loquendum, nam vbi lingua nimis alligetur [m] non bene literas exprimit. Continetur igitur ſanitas linguæ per eſſentiam ſiue materiam ſiue formam ſpectes, moderatione eorum quæ narrauimus: hac autem pro vt varia eſt varias efficit ſanitatis differentias; vbi moderatio perfectiſſima ſit, H ſanitas quoque perfectiſſima eſt; vbi illa aut perfecta, aut imperfecta fuerit, hæc quoque ſimilis erit.

Cauſa ſanitatis linguæ per conſenſum, eſt ſanitas cerebri, & neruorum per eſſentiam, ſed cauſa ſanitatis linguæ per eſſentiam refertur ad initia procreationis, ad rectam victus rationem, & ad medicamenta etiam, & chirurgiam, ſi reſtituta eſt, & non tantum conſeruata, præſentes cauſæ ſanitatis internæ ſunt facultates noſtrum corpus gubernantes cum bene valeant. Reſpondent etiam eiuſmodi cauſæ ſanitatis perfectiſſimæ, perfectæ, & imperfectæ, quatenus ſimilem differentiam nactæ ſunt. Effecta ſanitatis linguæ ſimiliter perfectiſſima, perfecta, aut imperfecta ſunt, pro vt & ipſa ſanitas à qua proficiſcuntur. ſunt autem primo actiones ad guſtandum, loquendum, & mandendum attinentes. quod ſpectat ad loquendum, quidam [n] imperfectè loquuntur, quod non proferant omnes literas qui ψελλίζονται, quidam pro. tr. pronunciant. tl. qui τραυλίζειν, græcis dicuntur. Deinde qualitates ad tactum vt durities & mollities, vel ad aſpectum, vt colores, vbi ſecundum naturam ſint in lingua, effecta eius ſanitatis cenſentur, ueluti retenta & expulſa, quemadmodum ſaliua moderata, licet hæc prius ad cerebrum, & glandulas pertineat.

a Gal. 11. li. de vſu part. c. 10. & 3. li. de alim. c. 6
b Gal. 2. li. de temperam. c. 3.
c Gal. lib. 11. de vſu part.
d Gal. 11. li. de vſu part. cap. 10
e Auic. 6. 3. cap. 1.
f Gal. 11. li. de vſu part. cap. 10.
g Ariſt. 1. li. de hiſt. an. cap. 11.
h Gal. 9. lib. de vſu part. c. 8. & 11. li. de vſu part. cap. 10.
i Gal. 11. de vſu part. cap. 10.
k Gal. 11. de vſu part. cap. 10.
l Gal. 4 lib. de loc. aff. cap. 6.
m Ariſt. 1. de hiſt. an. cap. 11.
n Gal. 6. lib. aphor. com. 32.

Facile

A Facile autem in homine recognoſcuntur omnia hæc quæ ſecundum naturam de lingua enarrauimus. Sanitas per conſenſum à cerebro, & neruis tunc ſe oſtendit, cum lingua fungitur ſuo munere, & cum cerebrum ex ſuis actionibus ſanum ſe oſtendit: ſanitas per eſſentiam in lingua ſiue ad materiam ſiue ad formam attineat ſub ſenſum cadit, ſub quem veniunt etiam differentiæ ſanitatis, & effecta; cauſæ verò ſi præterierunt ex ipſa ſanitate præſente conijci poſſunt, ex qua conijciuntur etiam cauſæ præſentes, vt facultates noſtrum corpus gubernantes: humores a qui in lingua ſuperant vbi cauſa imperfecta eſt, ſignificantur à colore, flaua enim lingua eſt cum ſuffunditur flaua bile, nigra cum humore melancholico, atra cum pituita, rubra cum ſanguine. Ex futuris ſperare poterimus conſeruandam ſanitatem linguæ, vel mutandam in meliorem, vel deteriorem ſtatum, prout iudicabimus fore vt cauſæ aut ſeruentur aut meliores, vel deteriores euadant.

a Hipp. 5. 6. de morb. vulg. 14.

Ratio conſeruandæ ſanitatis in lingua primo poſtulat præcepta communia, deinde propria; ſpectant communia præcepta ad naturam linguæ hoc eſt ad finem ob quem corpori affixa eſt à natura, & materiam, & formam ad illum accommodatam. In fine attenditur actionis dignitas, ſpecies, & ſenſus; dignitas non obſeruatur in lingua cum non ſit ex partibus
B principalibus; ſpecies actionis in mandendo, guſtando, & loquendo, indicat qua exercitatione, & qua quiete opus ſit, vbi hæc aut illa neceſſaria ſit. Senſus linguæ cum ſit admodum acris poſtulat, vt quæ moleſta ſunt, & ipſum exaſperare poſſent euitentur, & præſertim ſapores b moleſti ne fruſtra hominem torqueamus. Materia hoc eſt ſubſtantia linguæ calida, & humida eſt, & ideo eget ſimilium quibus conſeruetur; ſicciora videntur poſſe conferre ad partes, quæ excipiunt quod redundat in alijs, quemadmodum ad genitales, c ita & ad linguam. Sed læderent linguæ motum, qui humorem deſiderat, quamobrem ſatius eſt vti ſimilibus. Figura linguæ nihil nobis indicat; ſuperficies monet vt caueamus exaſperantia, & ita tueamur debitam linguæ læuitatem; d exaſperant autem præter dulcia & pinguia omnia quæ ſaporem aliquem validum habent, vt acerbum, auſterum, acidum, ſalſum, amarum, acrem, quare omnia hæc cauenda ſunt. Quod attinet ad caua, fugere oportet adſtringentia, ne linguam quæ rarior eſſe debet adſtringant.

b Gal. 6. lib. catatop. de curat. oris.
c Gal. 5. lib. de med. methond. c. 15.
d Gal. 1. lib. de rat. vict. comm. 18.

Magnitudo linguæ nihil proprium petit; numerus requirit vt prohibeamus ne alieni humores ipſi inhæreſcant. Situs quod ad ſedem attinet deſiderat, vbi ſanitas imperfecta ſit, illas e exercitationes, in quibus caput deorſum ſpectans continetur, & vbi aliquid à lingua deriuandum f ſit, vt ad nares attrahatur; ſed quod attinet ad conſortium, cum quæ ſu-
C per linguam dantur facile delabi g poſſint ad inferiores partes nobiles, vitanda ſunt quæ has lædere poſſint, & magis petenda ſunt auxilia à ſtirpibus, h quam à metallicis. Præter communia hæc præcepta propria attendenda ſunt, quæ pertinent ad opera, & inſtrumenta, quibus quæuis ſpecies, & differentia ſanitatis conſeruatur. opera ſunt adiectio, & detractio, quæ in ſanitate tam perfectiſsima quam perfecta moderata conueniunt, ſed in imperfecta ſimilia adhiberi debent: cuiuſmodi vero hæc eſſe debeant colligi poteſt ex his quæ hactenus dicta ſunt de conſeruatione aliarum partium; eadem tamen conueniunt, modo ſeruentur præcepta, quæ ad linguam ſpectare demonſtrauimus.

e Gal. 6. lib. de ſuẽ. val. c. 3.
f Gal. 5. lib. de med. methond. c. 3.
g Gal. 6. catatop. in curat. oris.
h Gal. 4. lib. de med. methond. c. 7.

De ore, labris, & palato. Caput VII.

SEd cum nequeat lingua ſuis muneribus fungi, ſine ore, & partibus quæ in eo continentur, ſine labris, ſine maxilla, neceſſe eſt cum ea has quoque partes tractare, ſicuti ſupra vna cum cerebro membranas, & caluariam tractaui-
D mus. ordiemur à maxilla quæ varie mouetur ſurſum, deorſum, in latera, i quò fit vt aperiatur & claudatur os, varieque dimoueatur ad loquendum, & conficiendum cibum; conſtat maxilla ex oſſe, & muſculis; de oſſe, & de muſculis mouentibus agemus in anatome.

i Gal. 4. lib. de aggreſſ. anat. c. 2.

Labris k terminatur os à priori parte, vnum ſuperius eſt, alterum inferius, ſunt autem caro mollis ac prominens, quod nomen transfertur etiam ad prominentia ora vaſorum, appellantur enim labra, dicunturque labroſa quæcunque ſimiliter extant. Defendunt labra in animalibus omnibus quibus affixa fuerunt à natura ipſos dentes, qui alioquin nudi eſſent, & non oſſium modo obuoluti; proprie verò homini data ſunt etiam ad præſtantiorem vſum; ad loquendum videlicet: atque idcirco agilia ſunt, & mollia, l ac longe molliora quam in ceteris animalibus, ſicut & hominis caro longe mollior eſt quam illorum. Fuerunt igitur labra mollisſima homini ob ſermonem, & literas proferendas; vario autẽ m motu mouentur, vt ſurſum, deorſum, in latera, & non tm̃ recto, ſed etiam obliquo: recto autem mouentur cum dehiſcunt, cũ committuntur, cum cõuertuntur in latus dextrum, cum in ſiniſtrũ. Vbi dehiſcunt inferius labrũ deorſum trahitur, ſuperius ſurſum; cõtra vbi inter ſe cõmittuntur, ſuperius trahitur deorſum, inferius ſurſũ; ſed cum habeant muſculos tam à dextra q̃ à ſiniſtra parte, vbi tm̃ moueãt illi, qui ab vna, motus erit obliquus; vbi ab vtraq. erit rectus, ita vt quatuor rectis motib.

k Ariſto. 2. de hiſt. ani. c. 11.
l Ariſt. 2. li. de part. an. c. 16.
m Gal. 11. libro de vſu part. c. 16.

totidē obliqui opponantur, & octo ſint motus labrorū: Sed cū muſculorū fibræ aliæ ſint exter- E
næ, aliæ internæ, vbi externæ ſolæ contrahantur, in exteriorem partem conuertuntur labra,
vbi internæ in interiorem, ita vt complicentur. ſed hos muſculos tractabimus vna cum aliis.
Perſequamur nunc labrorum compoſitionem, componuntur autem ex cute, & muſculis: cu-
tis ex qua conſtant, continua eſt cuti ſeu membranæ totius oris gulæ, & ventriculi, & propte-
rea cum euomenda eſt bilis, quæ mordet os uentriculi, inferius labrum [a] illi congruens con-
cutitur; cōfunditur autem cutis [b] cum ſubſtantia muſculorum, ita ut nequeat ſeparari, neque
enim ſuperinijcitur oris fibris duntaxat, ut in fronte, in manibus, in pedibus, ſed cum ipſis mi-
ſcetur miro artificio, ut poſſint labra ad vnguem coniungi, & quoquo verſus circumagi. Sed
cum tam materia quam forma labiorum ſenſui ſe oſtendat, non immorabimur diutius in illa
ſignificanda, ſicuti neque etiam in ratione qua conſeruetur. Ea enim quæ primo lib. dicta ſunt
de carne huc omnia referuntur; ſi quid proprium poſtulent labra, id pertinet etiam ad alias
partes oris, ad quas nunc pergimus.

Os datum eſt animalibus omnibus pulmone præditis ad alimentum & reſpirationem, ut te-
ſtatur Ariſtoteles in lib. de reſpiratione: accipitur [c] ore cibus, & manditur, ac conficitur; ingre-
ditur enim per os, ubi via [d] eſt, & canalis ad ventriculum, quod ſignificauit [e] Hippocrates F
cum dixit os eſſe principium alimenti, quod ſcilicet per os primo cibus ingrediatur. & non
tantum tranſit ſed etiam conficitur [f] in ore, præparat enim os uentriculo cibum, ut hic iecino-
ri aut iecur reliquis partibus; ori [g] autem præparatur à coquo, aut etiam a natura ipſa quem-
admodum in quamplurimis fructibus. Quod [h] autem in ore non ſolum conteratur cibus, ſed
aliquo pacto etiam concoquatur uel ex eo colligi poteſt qui noctu inter dentes retinetur, ma-
ne enim valde mutatus apparet; quid quod triticum manſum longe maiorem uim habet con-
coquendi tubercula quam ſi contritum, quonis alio humore temperetur? Id vero quod ab Ari-
ſtotele dictum eſt de reſpiratione, quod ſcilicet in habētibus pulmonem factum os ſit, vt inde
aerē ducamus, & expiremus, ita accipiendum eſt, ut per os & poſſimus & cogamur aliquando
reſpirare, [i] quanquam vbi ſecundum naturam affecti ſumus, utimur naribus: tantum [k] enim
reſpiramus per os cum narium foramina minus patent, aut cum vrgemur difficultate reſpiran-
di, alioquin utimur naſo, quem Hippocrates ut os alimenti ita voluit eſſe principium ſpiritus.
Sed præter vſum oris ad alimētum, & reſpirationem quibuſdam animalibus, [l] his videlicet
quę morſu certant, datum eſt ad robur, ut & paſtum venentur, & ab aliis ſe defendant; in homi-
ne vero accommodatur proprie ad loquendum, eſt enim veluti receptaculū [m] vocis, ſicut hæc
materia ſermonis; quamuis autem ad omnes hos vſus accommodetur, os præcipue factum vi- G
detur, ut ſit domicilium linguæ, quæ in eo reſidet, quaſi in ſpelunca [n] quadā, neque alibi [o] po-
terat tutius, aut commodius collocari, aut melius facere ſua officia. Sed ut aliquando ad mate-
riam oris veniamus, conſtat ex oſſibus, tunica, & carne; oſſa declarata ſunt ſuperius qua de oſſi-
bus capitis & faciei. Tunica, eadē quæ tegit omnes partes oris, regit uentriculum quoque &
gulam, id quod ad deuorandum cibum commodiſſimum eſt, pertinent [q] ad hanc nerui mol-
les. caro autem oris totius mollior eſt, & humidior; ſed quod attinet ad formam [r] amplitudo
tanta eſt quantam poſtulant linguæ munera: huiuſmodi autem factum eſt à Sapientiſſimo opi-
fice non temere aut caſu, & impetu caloris vel ſpiritus vt Epicuro, Aſclepiadi, & nonnullis pla-
cuit. [s] homini compreſſum eſt & minus hiat, quod ita commodius fuerit, animalib. [t] habenti-
bus dentes ſerratos, & morſu ad robur vtentibus reſciſſum magis eſt, & magis hiat, ut compre-
hendere magis poſſint, & mordicus tenere quæ comprehenderunt.

Palatum [u] eſt pars oris ſuperior, concaua: pertinet [x] autem ad continendum cibum dum in
ore conficitur: perueniunt ad extremum palatum duo foramina [y] narium, per quę aer oblique
feratur ad aſperam arteriā, ut in itinere temperetur, deponatque ſi quid habet pulueris, priuſ-
quā ad aſperam arteriam & pulmonem perueniat: poſterior pars palati magis carnoſa eſt. Te-
gitur [z] autem totum eadem tunica qua reliquum os, quæ molles neruos accipit, ita ut nonni- H
hil ad guſtandum conferat. per hoc deſcendit etiam pituita quæ in cerebro redundat.

Sanitas tam palati quam reliquarum partiū oris exceptis dentibus, de quibus ſeorſum age-
mus, quod ad materiam ſpectat, conſiſtit in temperatione moderata paulo calidiori, & humi-
diori; ſed quod ad formam in compoſitione moderata, quam poſtulant partes multiformes, &
præterea in vnitate tam ad formam quam ad materiam attinente. Cauſæ ſanitatis quæ præte-
rierunt referuntur ad principia procreationis, & inſtrumenta artis, quæ ipſam cōſeruarint, aut
reſtituerunt; præſentes vero ſunt facultates noſtrum corpus gubernantes. Ad effecta ſpectāt
actiones, atque vſus oris prædicti; præterea qualitates, vt mollities, & color moderate ruber,
poſtremo expulſa, vt ſaliua quæ interdum copioſa expellitur, ut [a] vomituris, propter tunicam
quæ ad os quoque ventriculi pertinet, quæ omnia effecta perfectiſſima, perfecta, vel imperfe-
cta ſunt, pro differentiis ſanitatis. Porro quæ recognoſcēda ſunt in ore oīa ſub ſenſum cadunt,
neque opus eſt ſignis.

Ratio conſeruandæ ſanitatis eadē conuenit, quæ primo lib. de carne in vniuerſum dicta, eſt
tm̄ hic mollitudinē maiorem attēdere oportet, & humoris copiam, quā facile os excipit [b] a ce-
rebro. pp mollitudinē vitāda ſunt exaſperātia, & eo magis quo os mollius eſt, quēadmodū in-
fantibus

a Gal. 1. li. prædic. cō. 30.
b Gal. 9. li. de vſu par. ca. 15. & 11. de vſu par. c. 15.
c Ariſt. 4. li. de p. an. c. 11.
d Gal. 4. li. de uſu par. c. 1.
e In lib. de alim. paulo poſt mediū.
f Gale. 3. li. de nat. fac. c. 7.
g Gal. in li. de cib. bon. & mal. ſuc ci. c. 5.
h Gal. 3. li. de natu. fa cul. c. 7.
i Gal. in Timeū. Plat. com. 11.
k Gal. 11. li. de uſu par. c. 11.
l Ariſt. 3. li. de par. an. c. 1.
m Gal. in li bro de ſect. inſtru. uoc. c. 3.
n Gal. 11. li. de vſu par. c. 12.
o Gal. 8. li. de uſu par. c. 5.
p Gal. 4. li. de uſu par. c. 8.
q Gal. 11. li. d' vſu p. c. 11.
r Ga. 11. li. d' vſu p. c. 10.
s Gal. 11. li. de vſu p. c. 7. & 8.
t Ariſt. 3. li. de p. an. c. 1. & 2. li. d' hi ſto. an. c. 7.
u Ariſt. 1. de hiſt. an. c. 11.
x Auer. 2. collig. c. 9.
y Gal. 11. de vſu p. c. 11.
z Gal. li. 4. d' vſu p. c. 8.
a Gal. 5. li. prædict. cō men 30.
b Gal. 6. li. de tu. ualc. cap. 9.

A fantibus quibus à lacte etiam minus bono exulceratur. Humor aliunde nimium influens poſtulat ſiccantia, quæ validiora [b] eſſe debent ad partes omnes accipientes humorem in aliis partibus redundantem, ut ad genitales, & ad os, cumque os calidum ſit & humidum [c], partes quæ in eo ſunt facile putreſcunt & ideo poſtulant ſicciora; poſtulant & repellentia, ut defendantur: quæcunque [c] autem admouentur debent ſuauia eſſe, ne offendant guſtatum [c] & talia ut ſi per imprudentiam hominis delabantur ad viſcera, minime perniciosa ſint, atque idcirco magis petenda ſunt a ſtirpibus [d] quam à metallicis, ſicut medicamenta quæ intus dantur. Sed cũ quæ frigida [e] ſunt mordere os poſſint, cauendum ne valde talia dentur.

De dentibus, & gingiuis. Cap. VIII.

Dentes ab Ariſtotele [f] referuntur inter oſſa, & eiuſdem naturæ cenſentur, atque ex ipſis naſci, eodemque alimento frui exiſtimantur, neque enim naſcuntur ex [g] cute vt vngues. Cui ſententiæ Ariſtotelis ſubſcripſit etiam Galenus, [h] eos enim qui negant dentes eſſe in oſſium numero, appellat Sophiſtas, additque eos debuiſſe declarare,
B ſub quo genere comprehendantur ſi non ſint oſſa; neque cum ſunt carnes, ligamenta, cartilagines, uenæ, arteriæ, aut nerui. Illi tamen reſpondere poſſent genus cui dentes ſubijciuntur, nondum nomen inueniſſe, ſicuti neque multa alia. Hoc autem certum eſt, quod dentes multum differunt ab oſſibus, ſiue ſub eodem genere, ſiue ſub altero comprehendantur, ſi quidem oſſa ſacta ad fulciendum ac muniendum fuerunt, ubique recta ſunt atque inuoluta, materiam habent quæ ſecari non poteſt, in eorum ſubſtantia paucæ uenulæ penetrant, nullæ arteriæ, nulli nerui, ſenſu omnino carent, gignuntur in utero priuſquam in lucem edamur, augentur tantum vſque ad finem adoleſcentiæ, nuſquam renaſcuntur ſi intereant; quæ omnia ſecus ſe habere in dentibus comperies, plurimumque eos differre ab oſſibus iudicabis, ſiue finem inſpicias ob quem fuerunt à natura inſtituti, ſiue materiam & formam qua continentur, quæ nunc exponere ingredimur, ut quo pacto ſeruari debeat eorum ſanitas, quod nobis propoſitum eſt, perſequamur.

Collocauit natura dentes in ore ut ſint ueluti miniſtri linguæ ad cibum guſtandum, & conficiendum, atque ad loquendum. Cibus ut ſuum ſaporem bene in lingua imprimat neceſſe eſt
C dentibus conteratur, id quod confert ad facilitatem coctionis in ventriculo, cui os [i] cibum parat ut ipſe iecinori; procreauit autem natura varios dentes, priores [k] qui incidant, poſteriores qui quaſi molant, & medios qui frangant: ſpectant igitur dentes ad confectionem cibi, nam qui bene confectus eſt in ore, minori negocio concoquitur in ventriculo.

Animalia [l] quæ ſuperioribus dentibus carent, ueluti quæ cornibus prædita ſunt, & cameli, plures ventriculos habent, & ruminant, ita ut cibum quem deuorarunt, & in primo ventriculo continẽt, rurſus regerant ad os, ubi melius confectum ad alium ventriculum transferunt, in quo facile dein concoquitur. quæ plures [m] dentes habent diutius viuunt, quæ pauciores ac rariores breuioris ſunt uitæ: edentuli coguntur molliori cibo uti, ſi utuntur duriore ut male ipſum conficiunt in ore, ita etiam in ventriculo. Vterque autem dentium vſus iam expoſitus & ad guſtandum, & ad conficiendum cibum, communis eſt eorum animalium quæ dentibus prædita ſunt, huiuſmodi ſunt ſanguinea, vt viuipara omnia. Proprie autem in homine accommodantur dentes ad loquendum, concurrunt [o] enim una cum lingua, neceſſarii autem ſunt priores [p] dentes ad literas proferendas; ubi aut aliqui, aut omnes deſint, non bene exprimuntur literæ, ſed hoc dentium munus proprie pertinet ad homines ſicuti & morſus ad quædam animalia, quorum robur in dentibus conſiſtit, per quos & ſe defendunt, & paſtum venantur, quemadmodum illa quæ carne veſcuntur, & dentes habent ſerratos, qui maxime ſunt idonei ad morſum. Ex poſito fine ob quem facti ſunt dentes pergamus
D ad materiam, quam Ariſtoteles & Galenus vt antedictum eſt, eamdem eſſe uoluerunt atque oſſis, quanquam longe durior eſt, neque enim ſecari [s] poteſt dens, ut ſecatur os ſed magis in minutas partes conteritur: præterea oſſa teguntur carne aut certe cute; dentes nudi ſunt, ita ut protinus occurrant his quæ obiiciuntur, a quibus ne lædantur ſingulis ad radicem inſeritur ramulus molliorum [s] neruorum tertii paris à cerebro emanãtium, qui guſtandi quoq; uim præbent per eiuſmodi ramulos. Dentes ſimul cum lingua [t] ſapores, licet ualde obſcure percipiunt, & non tantum ea quæ ſub tactum cadunt. At oſſa nullo ſenſu prædita ſunt, & propterea non dolent ſicuti dentes, quorum dolor diſſimilis eſt illi, quem gingiuæ experiuntur, quamuis vtrorumque ſit communis dolor ille, qui cum [u] ſtupore quodam ab acidis & auſteris excitatur.

Cæterum ad radices dentium præter neruos inſeruntur etiam paruulæ uenæ, atque [x] arteriæ, egent enim maiori calore, & copioſiori alimento, quam oſſa, cum toto vitæ tempore [y] augeantur, aſſidue enim conteruntur, non ſecus atque vngues: quamobrem utrique ut ſuo muneri ſatisfaciant, quamdiu viuimus creſcunt; euidenter [z] autem apparet incrementum illorum dentium qui quod oppoſiti deſint minus cõteruntur. Quamuis autem cætera animalia

a Gal. 2. li. aphor. cõ. 24.
b Gal. 3. li. med. met. c. 15. 9 lib. ſimplic. c. de diphryge.
c Gal 6. li. catato. c. 1.
d Gal. 4. li. de medic. met c. 7.
e Gal. 4. li. ſimpli. c. 2.
f 3. lib de hiſt an. c. 7
g Ariſt. 2. libro de gẽ. an. c. 4.
h In li. de oſſibus. c. 5
i Gal. in li. de cibis bo ni & mali ſuc. c. 5.
k Ariſt. 2. lib. phyſic. 76 3. li. de par. an. c. 1. Gal. in lib. de oſſib. c. 5. & 11 lib. de uſu par. c. 8.
l Gale. 6. li. de Anato. c. 3.
m Ariſt. 2. li. de hiſto. an. c. 3.
n Ariſto. 2. li de hiſto. an. c. 1.
o Gal. 4 li. de loc aff. c. 6.
p Ariſto. 3. li. de part. an. c. 1.
q Ga. 11. li. de uſu par. c. 2.
r Ariſt. 3. li bro de hiſto. an c. 7.
s Gale. de neruorum ſect c 5 11 lib. de uſu p. c. 7. & 8.
t Gal. 16. li. de uſu par. c. 2.
u Gal. 5. li. catatop. c 8.
u Gal. 11. li de uſu. par. c 8.
y Ariſto. 2. lib de gen. an c. 4
z Gal. 5. li. catato. c. 8.

cum dentibus naſcantur, [a] homini gignuntur poſtquam in lucem eſt editus, niſi quod monſtrum eſt, aliter eueniat; latent [b] tamen tum in vtero, tum nuper natis infantibus dentes in gingiuis, ſed poſt ortum [c] erumpunt, non enim ſunt neceſſarij à primo natali die, ſed poſtea cum mandendi [d] neceſſitate oriuntur. Cætera animalia naſcuntur dentata, ſed infantes dentire incipiunt ſeptimo menſe, & primo priores dentes edunt, alij à ſuperiori, alij ab inferiori parte; eo autẽ celerius, quo calidius lac ſugunt. [e] Eduntur ante priores dentes qui prius neceſſarij ſunt, & quod minores ſint celerius erumpunt quam poſteriores, qui craſſi, & grandes; quamobrem poſtremi maxillares oriuntur ad vigeſimum annum, ſed quibuſdam etiam tam viris, quam mulieribus in extrema ſenectute, adeo vt nonnullis etiam octageſimo [f] anno non ſine dolore erumpant. Iam verò priores dentes pueris quod imbecilliores ſint, & minus fulciantur decidunt, ſed rurſus renaſcuntur, quod non euenit maxillaribus. [g] decidunt etiam canini [h] à canibus dicti. at decidunt hi etiam canibus ita vt eorum [i] ætatem indicent. Renaſcuntur noui dentes tenera ætate decidentibus, qui prius aderant, qui ſi adhuc reſtent, fit duplex dentium ordo; at non ex eadem radice nouus dens naſcitur, vt quidam putarunt, interit enim cum ſua radice dens, qui prius genitus erat, continetur enim vna perpetua ſubſtantia, neq; appendicem habet, quamquam minus dura eſt ea dentis pars, quæ in gingiua latet, quàm ea quæ nuda prominet; pinnæ etiam auium duriores ſunt qua parte extant, quã qua ſuis finibus adſtringuntur: appulſu aeris omnia fiunt duriora, quod Lucretius [k] his verſibus docuit. F

Principio externa corpus de parte neceſſum eſt,
Aeryi quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque eius crebro pulſarier ictu,
Proptereaque ferè res omnes aut corio ſunt
Aut cute concluſæ, aut callo, aut cortice tectæ.
Interiorem etiam partem ſpirantibus aer
Verberat, hic idem cum ducitur, atque reflatur.

Hactenus de materia, & ſubſtantia dentium: ſequitur forma, quæ ad figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem, numerum, ſitũ refertur. Ea autem eſt figura dentium quę maxime aptatur officio, quod facere debent, & idcirco varia pro varia ipſorum ſpecie; priores enim dentes, quos græci τομεῖς dicunt, cum ad incidendum facti ſint, lati atque acuti ſunt gladij modo: canini his proximi, cum ad frangendum, latam baſim habent, ſupernè anguſtiores ſunt: maxillares cum quaſi molere cibum debeant, ſunt lati, cuiuſmodi omnium figura, [l] ſi mutetur minus poterunt dentes ſuo muneri ſatisfacere, radices [m] prioribus dentibus ſingulis ſingulæ ſunt, alijs qui maiores ſunt binæ, ſicuti maximis ternæ aut quaternæ, vt ternæ his qui in maxilla, quaternæ his qui in malis. Superficies [n] maxillarum aſpera eſt, nam ſi læuis fuiſſet, minus potuiſſet cibum conterere; molæ in piſtrinis vbi leuiores fiunt, ferro exaſperantur, vt magis conterere triticum poſſint. Quod ſpectat ad caua, ſingulorum dentium radices paruum foramen habent, per quod penetrat exilis neruus, vena, & arteria; habent & ſinguli dentes paruũ ſinum in ea parte quæ gingiua continetur, hic membranula circumdatur orta vel à neruo ſolo, vel etiam à vena, & arteria: per hanc membranam par eſt dentem ſentire, neque enim percipit vim eorum quæ admouentur priuſquam ad hunc ſinum penetrauerit, neque enim neceſſe eſt diſtribui neruum per vniuerſam partem ſentientem; cum à partibus illis in quibus eſt neruus, impertiatur facultas ſentiendi alijs, quæ proxime ſunt, quemadmodum in viſcerib. [o] accidit. Magnitudo dentium maxime accõmodatur ad eorum munus: maxillares maximi sũt, ita enim neceſſe erat ad molendum; priores minores, & tenuiores ad incidendum: canini mediocres ad frangendum; ſunt autẽ æquales [p] dextri liniſtris, ſuperiores inferioribus, quod ſummum artificium demonſtrat, & non fortuitum atomorum concurſum: vbiq; enim natura quæ iuſtiſſima eſt, quantum fieri poteſt æqualitatẽ tuetur. [q] Numero autem dentes ſunt triginta duo vbi iam omnes orti ſunt & nullus interijt; ſexdecim in maxilla, totidem in malis, priores qui incidunt quatuor ſunt, canini duo vtrinque vnus, quinque maxillares vtrinque tam à dextra quam à ſiniſtra parte, ita vt omnes ſexdecim ſint in maxilla, & totidem in malis vt diximus. Conuenit de numero inter Cornelium Celſum, & Galenum; differunt tamen, quod Celſus ponit [r] quatuor caninos, duos vtrinque, & quatuor maxillares ſimiliter vtrinque. at parum refert ſiue caninum ſiue maxillarem appelles eum, qui proximus eſt canino poſito a Galeno; mediam enim quandam ſpeciem habet inter caninos, & maxillares, quamuis magis ad hos accedat quam ad illos. Situs [ſ] ſingulorũ dentium ille maxime eſt, qui & muneri, & loco aptatur vbi continentur; minores ſunt in priori parte, quæ tenuior eſt, & vbi maxime incidere cibum oportet, qui ſumitur; contra maiores in poſteriori, quæ craſſior eſt, vbi potiſsimum conuenit cibum molere atque atterere.

Explicata dentium natura proximum eſt vt ad eorum ſanitatem conſeruandam accedamus; conſiſtit hæc partim in materia, partim in forma ipſorum; materia per conſenſum debet

accipete

a Ariſt. 2. li. de gen. an. c. 4.
b Gal. in li. 2. de ſemine cap 5.
c Gal. in li. de format. fœtus. c. 3.
d Gale. 15. de vſu par. c. 7
e Ariſt. 7. li. de hiſt. an. c. 10.
f Ariſt. 2. li. de hiſt. an. c 4.
g Ariſt. 5. li. de gen. an. c. 8.
h Gal. in li. de oſſib. c. 5.
i Ariſt. 2. li. de hiſt. an. c. 2.
k 4. libro.
l Gal. 11. li. de uſu par. c. 8.
m Ga. in li. de oſſib. c. 5.
n Gal. 11. li. de uſu par. c 8.
o Gal 4. li. de vſu par. c. 13.
p Ga 11. li. de vſu par. c. 8.
q Gal 11. li. de uſu p. c. 8.
r 8. li. c. 1.
ſ Gal. 11. li. de uſu par. c. 8.

E G H

A accipere a neruis, venis, & arterijs ſpiritũ, alimẽtũ, calorem; por eſſentiã vero poſtulat moderatã temperationẽ, in qua tamen frigus, & ſiccitas medium excedat, quemadmodum in oſſibus. Forma tũc ad ſanitatẽ ſpectat, cũ moderationem retinet in figura ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu, quibus accedit vnitas pertinẽs ad ſanitatẽ materiæ pariter, ac formæ; q́ omnia prout perfectiſſime, perfectè, vel imperfectè ſeruãtur, ita ſanitas perfectiſſima, perfecta, vel imperfecta eſt. Cauſæ ſanitatis quæ præterierunt ad principia generationis, & inſtrumenta artis reſerũtur, quæ præſentes ſunt ſi externę ſunt, ad rectã victus rationem attinent, ſi internę, ad facultates noſtrum corpus gubernãtes. Omnes autem ſimilem ſanitatem efficiunt, vt perfectiſſimã, perfectam, aut imperfectam, prout ipſæ ſunt. Effecta ſanitatis eiuſdem differentijs reſpondent, ſunt autem ſenſus quo dentes præditi ſunt, qui ad tactum, & guſtum ſpectat[a], vſum quem linguæ præbent ad loquendum, & cum munere conficiendi cibum, præterea durities debita & color albus, nihil autem euidenter ab ipſis detruditur. Quæ in dentibus cognoſcenda ſunt aperto ore ſenſui ſe oſtẽdunt, ea autẽ quæ præſentia ſunt, aut ſeruanda eſſe iudicamus, aut mutanda in meliorem vel deteriorem ſtatum, prout cauſæ tam internæ quam externæ vel eædem, vel meliores, aut deteriores expectantur. Ratio conſeruandæ ſanitatis, vt in alijs partibus ita etiam in dentibus deſiderat quædam communia, & quædam propria; ſumuntur communia a natura dentium, & primo ab eorum facultate, deinde a materia & forma. Facultas,

B quod ſpectat ad ſenſum, requirit vt vitentur valde acida, atque auſtera, quæ αἱμωδίαν hoc eſt dolorem quemdam cum ſtupore facere conſueuerunt, qui affectus[a] proprius eſt dentium, ac gingiuarum, neque enim ſentitur in alijs partibus. Munus vero quo dentes exercentur in conficiendo cibo, monſtrat quam ſpeciem exercitationis requirãt, & propterea etiam quietis. Materia ob temperiem frigidam, & ſiccam requirit ſimilia vt conſeruentur, ea tamen cautione ne nimis frigida[b] adhibeantur, hæc enim inimica ſunt oſſibus, neruis, & dentibus, & in vniuerſum partibus frigidis atque exanguibus; extinguunt enim earum calorem debilem; at minus periculum eſt ſi ſicciora dentur: cum & minus efficacem vim habeant, & oportuna ſint ad abſumendum ſuperantem humorẽ, quem dentes facilè a capite[c] accipiunt: quocirca gaudent[d] dentes ſicciores præſidijs. Forma dentium nihil indicat inſigne, tantũ ſitus mõſtrat, vt defendãtur a cõcurſu humoris excẽdenda eſſe inferiora, vt crura, & caput[e] ſublime habendũ, ſi quid autem a dentibus detrahendum[f] ſit cõmodè transferri poſſe ad nares. Hęc de communibus præceptis, propria vero conſiſtunt in operibus, & inſtrumentis, quæ ad res ſecundum naturam in dentibus aptari debent, ad ſanitatem quidem ſimilia vt conſeruetur, contraria vero vt corrigatur, quemadmodum in partibus ſuperius tractatis. Si lædatur forma veluti in aſpe

C ritate vbi dens ſcaber fiat lima opus eſt vt reſtituatur leuitas. ſi dens non adſtringitur a gingiua, & propterea labat, & nequit belle cibũ conficere eiuſmodi affectus ſanis etiam accidit, & ad ſitum pertinet, hoc eſt ad nexum cum non bene ne ſtatur cum ſuo ſinu, vtendum eſt adſtringentibus, quibus ſæpè egent ſenes,[g] vt galla, alumine, roſa, malicorio, hypociſtide, in puluerem redactis aut vino aliquo auſtero, in quo hæc bullierint. Sed mobilitas dentium exiſtimari poteſt læſio muneris dentium, & ita effectum ſanitatis in ipſis; quod ſi dentes ſtupore præhendantur, vt ſæpe ſanis accidit, ex eſu vt diximus rei alicuius valde acidæ, aut auſteræ portulacæ ſucco[h] curantur aut oleo[i] calido, quod ſi aut molles fiant, aut nigri, occurrendum eſt eiuſmodi qualitatibus; & primo ne molles fiant remouere cauſas oportet, veluti deſtillationem ita ut capiti[k] prouidendum ſit: cauere item oportet alimenta, quæ dentes mollire poſſunt, & tandem putrefacere veluti lac,[l] aut ſi non vitetur poſt eius vſum[m] abluendum eſt os mulſo, aut mulſa, deinde vino auſtero; quod ſi dentes nigreſcant, detergendi ſunt puluere ex pumice[n] teſta ſmiri; huc ſpectant etiam oſtrea[o] vſta, & in puluerem redacta, tum cerui, aut capræ cornu ſimiliter vſtum: hoc pacto igitur defendere dentes oportet.

Gingiuæ[p] ſunt caro illa quæ dentes continet, ad[q] quas molles rami ex tertia cerebri coniugatione neruorum perueniunt, ſicut ad dentes. Verum præter carnem quæ dentes complectitur in oſſe malarum, & maxillæ, ſunt parui ſinus, qui quod præſepe imitentur φάτνια græce

D dicuntur, in quibus adeo apte hærent dentium radices, vt niſi quid præter naturam accidat,

H maxime ſtabiles ſint, ſunt enim ſinus maiores & minores, prout radices, quæ ſi illo inſeruntur: nullus eſt faber qui commiſſuram ita adamuſſim efficiat, ut natura eiuſmodi ſinuum[r] cõmiſſuram, dicitur autem græce γόμφωσις, veluti cum clauus in ſinum defigitur; eadem autem eſt ratio, & cognoſcendæ, & conſeruandæ in gingiuis, atque in dentibus; vitanda ſunt ſimiliter valde acida, &[s] auſtera, quod dolorem illum cum ſtupore vt dentibus ita etiam gingiuis afferant; prohibere et oportet ne vt dentes ita et gingiuæ humore[t] offendantur, qui a capite deſtillet, vitare item lac[u] oportet, quod vt dentes ita etiam gingiuas diuturno vſu putrefacit, aut vbi ſumitur mulſo, vel mulſa prius, dein vino adſtringente abluere os oportet: quod ſi dolor cum ſtupore ex auſteris, & acidis, quæ diximus oriatur, ſimiliter ſucco portulacæ, aut oleo calido ſuccurrendum eſt; ubi autem gingiuæ nimis molles, & flaccida reddantur, adſtringentibus ſimiliter confirmandæ ſunt, vt galla, malicorio, maſtiche, galbano[x] aſſo, tum[y] pumice ſmiri teſta in puluerem redactis: ſed præter dentium affectus dolent[z] gingiuæ ſecundum naturam cum dentes acuuntur, quod perforentur, & multo magis affliguntur, quam ſi ſtimulus

a Gal. 2. li. de loc. affect. c. 6. & 3. li. de loc. affect ca. 7. & 1. libr de cau ſympt. cap. 5.
b Gal. 5. li. aph. cõ. 18.
c Gale. 6. li. de tu. vale. c. 9
d Gal. 6 li. ſimpl c. de aſparago.
e Gal. 5. li. de tu. uale. c 5.
f Gale 6 li. de tu. uale. c. 12.
g Gal. 5. ca tatato. c. 9.
h Gal. 2. li. de alimentis c. 46.
i Gal. 5. catatop. c. 9.
k Gal. 5. li. catatop c. 1
l Gale. 5. li. de tu. uale. c 7.
m Gal. 3. li. de alimen. c. 15.
n Gal. 9. li. ſimplic.
o Gal. 11. li. ſimplic.
p Gal. 3. li. de alimen. c. 15.
q Gale. 9. li. de uſu par. ca. 15. & in li. de neru. ſect. c. 5.
r Gal. 11. li. de uſu par. c. 8.
s Gale. 2. li. de loc. aff. c 6.
t Gal 6. lib. de tuen ua le. c. 12.
u Gal. 3. li. de ali. c. 15
x Gal. 5. li. catatop. c. 9
y Gal. 9. li. ſimplic.
z Gale. 5. li. aphor. cõ. 25.

cum dentibus naſcantur, [a] homini gignuntur poſtquam in lucem eſt editus, niſi quod mon- E
ſtrum eſt, aliter eueniat; latent [b] tamen tum in vtero, tum nuper natis infantibus dentes in gingiuis, ſed poſt ortum [c] erumpunt, non enim ſunt neceſſarij à primo natali die, ſed poſtea cum mandendi [d] neceſſitate oriuntur. Cætera animalia naſcuntur dentata, ſed infantes dentire incipiunt ſeptimo menſe, & primo priores dentes edunt, alij à ſuperiori, alij ab inferiori parte; eo autē celerius, quo calidius lac ſugunt. [e] Eduntur aute priores dentes qui prius neceſſarij ſunt, & quod minores ſint celerius erumpunt quam poſteriores, qui craſſi, & grandes; quamobrem poſtremi maxillares oriuntur ad vigeſimum annum, ſed quibuſdam etiam tam viris, quam mulieribus in extrema ſenectute, adeo vt nonnullis etiam octageſimo [f] anno non ſine dolore erumpant. Iam verò priores dentes pueris quod imbecilliores ſint, & minus fulciantur decidunt, ſed rurſus renaſcuntur, quod non euenit maxillaribus. [g] decidunt etiam canini [h] à canibus dicti. at decidunt hi etiam canibus ita vt eorum [i] ætatem indicent. Renaſcuntur noui dentes tenera ætate decidentibus, qui prius aderant, qui ſi adhuc reſtent, fit duplex dentium ordo; at non ex eadem radice nouus dens naſcitur, vt quidam putarunt, interit enim cum ſua radice dens, qui prius genitus erat, continetur enim vna perpetua ſubſtantia, neq; appendicem habet, quamquam minus dura eſt ea dentis pars, quæ in gingiua latet, quàm ea quæ nuda prominet; pinnæ etiam auium duriores ſunt qua parte extant, quā qua ſuis finibus adſtringuntur: appulſu aeris omnia fiunt duriora, quod Lucretius [k] his verſibus docuit. F

a Ariſt. 2. li. de gen. ani. c. 4.
b Gal. in li. 2. de ſemine cap. 5.
c Gal. in li. de format. fœtus. c. 3.
d Gale. 15. de vſu par. c. 7.
e Ariſt. 7. li. de hiſt. an. c. 10.
f Ariſt. 2. li. de hiſt. an. c. 4.
g Ariſt. 5. li. de gen. an. c. 8.
h Gal. in li. de oſſib. c. 5.
i Ariſt. 2. li. de hiſt. an. c. 2.
k 4. libro.

Principio externa corpus de parte neceſſum eſt,
Aerijs quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque eius crebro pulſarier ictu,
Proptereaque ferè res omnes aut corio ſunt
Aut cute concluſa, aut callo, aut cortice tecta.
Interiorem etiam partem ſpirantibus aer
Verberat, hic idem cum ducitur, atque reflatur.

Hactenus de materia, & ſubſtantia dentium: ſequitur forma, quæ ad figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem, numerum, ſitū refertur. Ea autem eſt figura dentium quę maxime aptatur officio, quod facere debent, & ideirco varia pro varia ipſorum ſpecie; priores enim dentes, quos græci τομεῖς dicunt, cum ad incidendum facti ſint, lati atque acuti ſunt gladij modo: canini his proximi, cum ad frangendum, latam baſim habent, ſuperne anguſtiores ſunt: maxil- G
lares cum quaſi molere cibum debeant, ſunt lati, cuiuſmodi omnium figura, [l] ſi mutetur minus poterunt dentes ſuo muneri ſatisfacere, radices [m] prioribus dentibus ſingulis ſingulæ ſunt, alijs qui maiores ſunt binæ, ſicuti maximis ternæ aut quaternæ, vt ternæ his qui in maxilla, quaternæ his qui in malis. Superficies [n] maxillarum aſpera eſt, nam ſi læuis fuiſſet, minus potuiſſet cibum conterere; molæ in piſtrinis vbi leuiores fiunt, ferro exaſperantur, vt magis conterere triticum poſſint. Quod ſpectat ad caua, ſingulorum dentium radices paruum foramen habent, per quod penetrat exilis neruus, vena, & arteria; habent & ſinguli dentes paruū ſinum in ea parte quæ gingiua continetur, hic membranula circumdatur orta vel à neruo ſolò, vel etiam à vena, & arteria: per hanc membranam par eſt dentem ſentire, neque enim percipit vim eorum quæ admouentur priuſquam ad hunc ſinum penetrauerit, neque enim neceſſe eſt diſtribui neruum per vniuerſam partem ſentientem, cum a partibus illis in quibus eſt neruus, impertiatur facultas ſentiendi alijs, quæ proximę ſunt, quemadmodum in viſcerib. [o] accidit. Magnitudo dentium maxime accōmodatur ad eorum munus: maxillares maximi ſūt, ita enim neceſſe erat ad molendum; priores minores, & tenuiores ad incidendum; canini mediocres ad frangendum; ſunt autē æquales [p] dextri ſiniſtris, ſuperiores inferioribus, quod ſum- H
mum artificium demonſtrat, & non fortuitum atomorum concurſum: vbiq; enim natura quæ iuſtiſſima eſt, quantum fieri poteſt æqualitatē tuetur. [q] Numero autem dentes ſunt triginta duo vbi iam omnes orti ſunt & nullus interijt; ſexdecim in maxilla, totidem in malis, priores qui incidunt quatuor ſunt, canini duo vtrinque vnus, quinque maxillares vtrinque tam à dextra quam à ſiniſtra parte, ita vt omnes ſexdecim ſint in maxilla, & totidem in malis vt diximus. Conuenit de numero inter Cornelium Celſum, & Galenum; differunt tamen, quod Celſus ponit [r] quatuor caninos, duos vtrinque, & quatuor maxillares ſimiliter vtrinque. at parum refert ſiue caninum ſiue maxillarem appelles eum, qui proximus eſt canino poſito a Galeno; mediam enim quandam ſpeciem habet inter caninos, & maxillares, quamuis magis ad hos accedat quam ad illos. Situs [ſ] ſingulorū dentium ille maxime eſt, qui & muneri, & loco aptatur vbi continentur; minores ſunt in priori parte, quæ tenuior eſt, & vbi maxime incidere cibum oportet, qui ſumitur; contra maiores in poſteriori, quæ craſſior eſt, vbi potiſsimum conuenit cibum molere atque atterere.

l Gal. 11. li. de uſu par. c. 8.
m Ga. in li. de oſſib. c. 5.
n Gal. 11. li. de uſu par. c. 8.
o Gal. 4. li. de vſu par. c. 13.
p Ga. 11. li. de vſu par. c. 8.
q Gal. 11. li. de uſu p. c. 8.
r 8. li. c. 1.
ſ Gal. 11. li. de uſu par. c. 8.

Explicata dentium natura proximum eſt vt ad eorum ſanitatem conſeruandam accedamus; conſiſtit hæc partim in materia, partim in forma ipſorum; materia per conſenſum debet

accipere

A accipere a neruis, venis, & arterijs ſpiritū, alimētū, calorem; per eſſentiā vero poſtulat moderatā temperationē, in qua tamen frigus, & ſiccitas medium excedat, quemadmodum in oſſibus. Forma eūc ad ſanitatē ſpectat, cū moderationem retinet in figura ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu, quibus accedit vnitas pertinēs ad ſanitatē materiæ pariter, ac formæ; q̄ omnia prout perfectiſſime, pfectè, vel imperfectè ſeruātur, ita ſanitas perfectiſſima, perfecta, vel imperfecta eſt. Cauſæ ſanitatis quæ præterierunt ad principia generationis, & inſtrumentā artis referūtur, quæ præſentes ſunt ſi externę ſunt, ad rectā victus rationem attinent, ſi internę, ad facultates noſtrum corpus gubernātes. Omnes autem ſimilem ſanitatem efficiunt, vt perfectiſſimā, perfectam, aut imperfectam, prout ipſæ ſunt. Effecta ſanitatis eiuſdem differentijs reſpondent, ſunt autem ſenſus quo dentes præditi ſunt, qui ad tactum, & guſtum ſpectat vnā cum vſu quem linguæ præbent ad loquendum, & cum munere conficiendi cibum, præterea duritiės debita & color albus, nihil autem euidenter ab ipſis detrudi tur. Quæ in dentibus cognoſcenda ſunt aperto ore ſenſui ſe oſtēdunt, ea autē quæ præſentia ſunt, aut ſeruanda eſſe iudicabimus, aut mutanda in meliorem vel deteriorem ſtatum, prout cauſa tam interna quam externæ vel eædem, vel meliores, aut deteriores expectantur. Ratio conſeruandæ ſanitatis, vt in alijs partibus ita etiam in dentibus deſiderat quædam communia, & quædam propria; ſumun-

B tur communia a natura dentium, & primo ab eorum facultate, deinde a materia & forma. Facultas, quod ſpectat ad ſenſum, requirit vt vitentur valde acida, atque auſtera, quæ *αἱμωδίαν* hoc eſt dolorem quemdam cum ſtupore facere conſueuerunt, qui affectus [a] proprius eſt dentium, ac gingiuarum, neque enim ſentitur in alijs partibus. Munus vero quo dentes exercentur in conficiendo cibo, monſtrat quam ſpeciem exercitationis requirāt, & propterea etiam quietis. Materia ob temperiem frigidam, & ſiccam requirit ſimilia vt conſeruentur, ea tamen cautione ne nimis frigida [b] adhibeantur, hæc enim inimica ſunt oſſibus, neruis, & dentibus, & in vniuerſum partibus frigidis atque exanguibus; extinguunt enim earum calorem debilem; at minus periculum eſt ſi ſicciora dentur: cum & minus efficacem vim habeant, & oportuna ſint ad abſumendum ſuperantem humorē, quem dentes facilè a capite [c] accipiunt. quocirca gaudent [d] dentes ſicciores præſidijs. Forma dentium nihil indicat inſigne, tantū ſitus mōſtrat, vt defendātur a cōcurſu humoris excedenda eſſe inferiora, vt crura, & caput [e] ſublime habendū, ſi quid autem a dentibus detrahendum [f] ſit cōmodè transferri poſſe ad nares. Hęc de communibus præceptis, propria vero conſiſtunt in operibus, & inſtrumentis, quæ ad res ſecundum naturam in dentibus aptari debent, ad ſanitatem quidem ſimilia vt conſeruetur, contraria vero vt corrigatur, quemadmodum in partibus ſuperius tractatis. Si lædatur forma veluti in aſpe-

C ritate vbi dens ſcaber ſit, lima opus eſt vt reſtituatur leuitas. ſi dens non adſtringitur a gingiua, & propterea labat, & nequit belle cibū conficere eiuſmodi affectus ſanis etiam accidit, & ad ſitum pertinet, hoc eſt ad nexum cum non bene ne ſtatut cum ſuo ſinu, vtendum eſt adſtringentibus, quibus ſæpè egent ſenes, [g] vt galla, alumine, roſa, malicorio, hypociſtide, in puluerem redactis aut vino aliquo auſtero, in quo hæc bullierint. Sed mobilitas dentium exiſtimari poteſt læſio muneris dentium, & ita effectum ſanitatis in ipſis; quod ſi dentes ſtupore præhendantur, ut ſæpe ſanis accidit, ex eſu ut diximus rei alicuius valde acidæ, aut auſteræ portulacæ ſucco [h] curantur aut oleo [i] calido, quod ſi aut molles fiant, aut nigri, occurrendum eſt eiuſmodi qualitatibus; & primo ne molles fiant remouere cauſas oportet, veluti deſtillationem ita ut capiti [k] proſpiciendum ſit, cauere item oportet alimenta, quæ dentes mollire poſſunt, & tandem putrefacere veluti lac, [l] aut ſi non vitetur poſt eius vſum [m] abluendum eſt os mulſo, aut mulſa, deinde vino auſtero; quod ſi dentes nigreſcant, detergendi ſunt puluere ex pumice [n] teſta ſmiri; huc ſpectant etiam oſtrea [o] vſta, & in puluerem redacta, tum cerui, aut capræ cornu ſimiliter vſtum; hoc pacto igitur defendere dentes oportet.

Gingiuæ [p] ſunt caruncula quæ dentes continet, ad [q] quas molles rami ex tertia cerebri coniugatione neruorum perueniunt, ſicut ad dentes [r]. Verum præter carnem quæ dentes comple-

D ctitur in oſſe malarum, & maxillæ, ſunt parui ſinus, qui quod præſepe imitentur *φάτνια* græce

H dicuntur, in quibus adeo apte hærent dentium radices, vt niſi quid præter naturam accidat, maxime ſtabiles ſint, ſunt enim ſinus maiores & minores, pro ut radices, quæ in illo inſeruntur nullus eſt faber qui commiſſuram ita ad amuſſim efficiat, ut natura eiuſmodi ſinuum [s] cōmiſſuram, dicitur autem græce *γόμφωσις*, veluti cum clauus in ſinum defigitur; eadem autem eſt ratio, & cognoſcendæ, & conſeruandæ in gingiuis, atque in dentibus; vitanda ſunt ſimiliter valde acida, & [t] auſtera, quod dolorem illum cum ſtupore vt dentibus ita etiam gingiuis afferant; prohibere et oportet ne ut dentes ita et gingiuæ humore [u] offendantur, qui a capite deſtillet, uitare item lac [x] oportet, quod ut dentes ita etiam gingiuas diuturno vſu putrefacit, aut ubi ſumitur mulſo, uel mulſa prius, dein uino adſtringente abluere os oportet: quod ſi dolor cum ſtupore ex auſteris, & acidis, quæ diximus oriatur, ſimiliter ſucco portulacæ, aut oleo calido ſuccurrendum eſt; ubi autem gingiuæ nimis molles, & flaccida reddantur, adſtringentibus ſimiliter confirmandæ ſunt, ut galla, malicorio, maſtiche, galbano [y] aſſo, tum [y] pumice ſmiri teſta in puluerem redactis: ſed præter dentium affectus dolent [z] gingiuæ ſecundum naturam cum dentes eduntur; quod perforentur, & multo magis affliguntur, quam ſi ſtimu-

lus

a Gal. 2. li. de loc. affect. c. 6. & 3. li. de loc. affect ca. 7. & 1. libr de cau ſympt. cap. 5.
b Gal. 5. li. aph. cō. 18.
c Gale. 6. li. de m. vale. c. 9
d Gal. 6 li. ſimpl c. de aſparago.
e Gal. 5. li. de tu. uale. c. 1.
f Gale 6 li. de tu. uale. c. 12.
g Gal. 5. cataiio. c. 9.
h Gal. 2. li. de alimentis c 46
i Gal. 5. catatop. c 9.
k Gal. 5. li. catatop c. 1
l Gale. 5 li. de tu. uale. c 7.
m Gal. 3. li. de alimen. c. 15.
n Gal. 9. li. ſimplic.
o Gal. 11. li. ſimplic.
p Gal. 3. li. de alimen. c. 15.
q Gale. 9. li. de uſu par. ca. 15. & in li. de neru. ſect. c. 5.
r Gal. 11. li. de uſu par. c. 8.
s Gale. 2. li. de loc. aff. c 6.
t Gal 6. lib. de uen. uale. c. 12.
u Gal. 3. li. de ali. c. 15
x Gal. 5. li. catatop. c. 9
y Gal. 9. li. ſimplic.
z Gale. 3. li. aphor. cō. 25.

lus inſigeretur: nam hic infixus quieſceret, dentes donec ex toto erumpant, pergunt E
gingiuas lacerare. Nunc dolorem ſi non ex toto auferre certè minuere licet relaxante aliquo illito, vt a cerebro leporis elixo, aut ouis cum melle. ſed maxime oportunum eſt cum melle butyrum. b Vbi ob aliam cauſam dolere incipiant, ne inflāmentur teneatur in ore c oleum lenticeo conditum, modicè calefactum in duplici vaſe, lenit enim ac citra morſum repellit. ſed ſatis de guſtatu, & de ore, & partibus eius.

a Gal. 5. li. catato. c. 9. b Gale. 10. ſimplici. c Gal 5. li. catato. c. 9.

De tactu & eius inſtrumentis. *Cap. IX.*

SVpereſt ex ſenſibus proptijs tactus, qui poſtremus tractatur, quod præſtantia ſuperetur à ceteris, qui tenuiora obiecta, & minus corporata percipiũt, quanuis hic maxime communis ſit, maximeque neceſſarius; ſiquidem tactu, & guſtu, qui tactus quidam eſt, prædita ſunt animalia omnia, non ſic aſpectu, auditu, odoratu, ſed tantum ea quæ perfectiora ſunt, & loco mouentur, ne lædantur ob ea in quæ incurrerent, niſi ipſis prædita eſſent. d Communiter autem tactus pertinet nō ſolum ad omnia animalia ſentiẽtia, ſed ad eorum etiam partes quouis alio ſenſu præditas: vt enim e prior ſenſu tactus eſt anima nutriens, ita prior alijs ſenſibus eſt tactus, adeo vt alij nequeant ab ipſo ſeparari, ſed ipſe poſſit eſſe ſine alijs; tanta verò neceſſitas eius eſt, vt cũ adeſt ſtatim cōſtituat animal, vbi intereat F
ſimul & animal interire neceſſe ſit. Datus eſt ergo omnibus animalibus, non tamen f cælo, aut ſtirpibus, illud enim præſtantius eſt, quam vt ſenſus, aut alimenti indigeat; hæ quanuis alantur cum maneant eodem loco, coguntur vti eo alimento, quod præſto habent, & fruſtra ſenſum haberent, ad quem minime etiam habiles ſunt, quod ex materia nimis craſſa, & terrena conſteut, & percipere nequeant ſpecies ſine materia. Inter cætera autem animalia g homo habet tangendi ſenſum accerrimum, temperatione enim maxime moderata continetur, & molli carne, quod maxime ad ingenium confert; nam qui molli carne ſunt, ingenio valent, qui dura hebetes ſunt; quanuis autem ſuperetur ab aliis animalibus præſtantia reliquorum ſenſuum, ea tamen longe ſuperat guſtu, & tactu.

d Ariſt. in li. de ſōno. c. 2. e Ariſt. 2. li. de anima tex. 17. f Themiſt. 3. li. de anima c. 71. g Ariſt. 2. li. de ani. tex. 94. 2. lib. de part. an. ca. 16. & 17. et li. 1. de hiſt. an. c. 15.

Obiecta quæ tactu comprehenduntur ſunt qualitates h elementorum, quibus cum alimentum quoque contineatur, dicendum eſt tactum ſimiliter eſſe alimenti ſenſum: nam i fames eſt appetitus calidi, & ſicci, ſicuti ſitis frigidi, & humidi; hæc autem ſub tactum veniunt; illa etiam quæ k guſtantur, tanguntur, differt tamen tactus à guſtatu, quia hic ſolummodo in lingua eſt, ille in omnibus partibus ſentientibus; præterea quanuis quæ guſtantur omnia tractentur, non G
tamen contra, quæ tractantur omnia guſtatum mouent. Subiiciuntur ergo tactui quatuor primæ qualitates, calor, frigus, humor, ſiccitas, ſed præter has etiam mollities, l durities, aſperitas, & lenitas, quibus adde leuitatem, & grauitatem; quamobrem in dubium vertitur, ſit ne tactus ſenſus ſimplex, an multiplex: videtur autem multiplex eſſe, cum ea quæ percipit ſub multis contrariorum oppoſitionibus comprehendantur, vt ſub calidis & frigidis, ſub humidis & ſiccis, ſub mollibus & duris, ſub aſperis & lenibus, ſub grauibus & leuibus, cum cæteri ſenſus tantum percipere videantur quæ vni contrariorum oppoſitioni ſubijciuntur, veluti aſpectus ea quæ ſub oppoſitione alborum, & nigrorum, auditus acutorum & grauium, ſicuti guſtatus dulcium & amarorum; Ad quam dubitationem, iudicantes tactum eſſe ſimplicem ſenſum, duo reſpondere poſſumus, vnum quod omnia quæ tractantur, ad vnum genus referuntur, hoc autem nondum nomen inuenit. Alterum quod etiam alii ſenſus ea iudicant, quæ ad plura generа pertinent, vt aſpectus non tantum colores, ſed etiam ea quæ in tenebris lucent; auditus non tantum acuta, & grauia, ſed etiam aſpera, & lenia. Ad ſenſum tactus igitur ſpectant omnia quæ tractantur; eodem m perficiuntur illa etiam quæ tractari non poſſunt, veluti quæ aut ſub alium ſenſum cadunt, aut admodum exigua ſunt, aut adeo valida, vt ferri non poſſint. Hæc omnia tactus iudicat, ſi non per ſe, certe per priuationem quandam, quod euenire ſupra monſtrauimus aliis ſenſibus, qui non tantum iudicant quæ ſentiuntur, ſed etiam quæ ſentiri non poſſunt. Præter obiecta propria percipit tactus etiam communia, & præcipuè magnitudinem H
quam n Galenus negat ſub alios ſenſus cadere, excepto aſpectu & tactu. Maxime o mouetur tactus ex his quæ ſub ipſum cadunt, ab acutis, & obtuſis, & à calidis, & frigidis; quod ſi vocem quæ propriè ſubijcitur auditui acutam dicimus p translatione vtimur ab his quæ tractantur. Cæterum obiecta aliorum ſenſuum, vbi nimis calida ſint, ipſum ſenſum à quo accipiuntur duntaxat corrumpunt, quæ tractantur q vbi nimis vehementia ſint cum tangendi vi ſimul vitam auferunt. Illa r etiam quæ aliis ſenſibus percipiuntur, vim ſuam ſolummodo imprimunt in partibus ſentientibus, ea quæ tractantur etiam in partibus non ſentientibus, & ſimiliter ea quæ guſtantur; ſ quanquam ea quæ guſtatui ſubijciuntur vbi partem aliquam diſſoluunt, id faciũt non vi ſaporum ſed qualitatum earum, quæ ſub tactum veniunt. Ac de rebus quæ tractãtur ſatis dixiſſe videmur: placuit autem eas ante inſtrumenta perſequi, vt ipſam facultatem explicare poſſemus, dijudicantes ſimplex ne eſſet an multiplex, quemadmodum fecimus. Reſtat nunc vt ad inſtrumenta tangendi, & medium ipſum pergamus.

h Ariſt. 2. li. de ani. tex. 117. & 2. li. de gen. tex. 7. i Ariſt. 2. li. de ani. tex. 28. k Ari. 2. li. de ani. tex. 112. l Ariſt. 2. li. de ani. tex. 107. & 108. m Themiſt. 2. li. de ani. c. 41. n 7. lib. de plac c. 5. o Gal. 7. li. plac c. 6. p Ariſt. 2. li. de ani. tex. 86. q Ariſt. 3. li. de ani. tex. 67. r Ariſt. 2. li. de ani. tex. 126. Gal. 4. l. b. ſimp c. 17. ſ Gal. 1. de ſymp. cauſ. c. 6.

Tangendi ergo proprium inſtrumentum aliud ponitur à medicis, aliud à Philoſophis,

quauis

A quanniſconueniat intet vtroſque non eſſe hoc certam aliquam partem, vt guſtandi lingua, audiendi aures, cernendi oculi: ſed fuſum [a] eſſe toto corpore hunc ſenſum, & propterea communem [b] eſſe magis quam proprium; non tameo conſentiunt de cæteris ad inſtrumentum tactus attinétibus. Medici [c] enim qui domiciliũ ſenſus cerebrum eſſe exiſtimant, & ab eo per neruos diſtribui ſentiendi facultatem ſingulis ſenſuum inſtrumentis, exiſtimant tactus inſtrumentum eſſe omnes illas partes noſtri corporis, ad quas feruntur oerui. Volunt [d] enim neruos a cerebro quaſi ramos ab arborum truncis deriuari, qui in vniuerſum corpus diſtribuuntur, & partibus ad quas perueniunt tangédi facultatem afferuot, ſicut & aliorum ſenſuum vim proprijs ipſorum inſtrumentis; oſtendunt [e] etiam quo præſtantiores ſunt ſenſus, eo molliotes, & craſſiores neruos accipi ab ipſorum inſtrumentis, per quos deſcendant ſentiendi facultates; ſi quidem ad odoratum pertinent proceſſus grandiores ſimilem ſubſtantiam habentes anteriori cerebro, a quo oriuntur; ad oculos perueniunt nerui valde craſſi, atque adeo molles, vt non videantur eſſe omnino nerui, ſicut illi qni deſcendunt ad linguam, quamuis hi quoque molles ſint; illi vero qui ad aures tendunt, minus molles ſunt, non tameo duri ſicut illi per quos deſcédit tangendi facultas, ſi quidem hi neque magni ſunt, neque molles, cum hic ſenſus à cæteris præſtantia ſuperetur, quod non accipiat quæ tenuia ſunt, ſed quæ corporata: quibuſdam [f] tamen B. partibus neceſſarius fuit tangendi ſenſus acerrimus: atque hæ quaſi quoddam proprium tangendi inſtrumentum craſſos neruos accipiunt, veluti os ventriculi, quod proprie famem, & ſitim cognoſcit, velut item cutis manus internæ, qua potiſſimum diſcernuntur, quæ ſub ſenſum cadunt. Maiores igitur nerui diſtribuuntur illis partibus, quæ præſtantiori ſenſu præditę ſunt, quamquam grandes etiam pertinent ad eas quæ motus voluntarij vim habét vt ad muſculos, poſtulat enim motus [g] cum ad agendum ſpectet, maiotem vim, & ideo maiores neruos, quam tactus qui ad patiendum ſpectat; illæ partes quę tangendi facultate præditæ ſunt, ob eam cauſam duntaxat vt dijudicare commoda, & incommoda poſſint, & hæc declinare, illa perſequi, paruos nernos accipiunt, quemadmodum viſcera, eoſque [h] non in omnibus particulis, cũ quędam ſentiendi vim obtineant impertita vi à proximis, quas nerui attingunt: in vlcere cauo gignitur caro oova prædita vi ſentieodi quam habet a ramulis neruorum hærentium proximis particulis, neqne enim in ipſa noui neruuli gignuntur: partes enim quæ ex ſemine conſtitutæ ſunt vbi interennt non gignuntur amplius, exceptis paruulis quibuſdam venis. Per eoſdem tamen neruos per qnos fertur facultas motus voluntarij, aut alterius ſenſus, fertur etiam vis tactus. Fuſus igitur eſt tangendi ſenſus omnibus partibus, ad quas nerui perueniunt, vt viſceribus, membranis, venis, arterijs, carni, quæ omnes accipiunt neruos; ligamenta vero, cartilagi-C nes, & oſſa, vt non participant neruorum, ita neque ſenſus tangendi: at nerui etiam quamuis canales ſint, per quos deſcendit ſentiendi facultas ad alias partes, inter omnes partes acerrimo ſenſu præditi ſunt; quamquam perfectius iudicantur quæ tanguntur a cute [i] manus internæ, vt quæ temperationem nacta ſit maxime moderatã: quotquot aũt partes ſenſu tactus præditæ ſunt, placet medicis omnes percipere quę ſuperimponuntur ſine vllo medio, & non ſolas qoalitates, ſed ſimul cum materia. Philoſophotũ ſentiẽtia longè diuerſa eſt, ſtatuit enim Ariſtoteles [k] a nullo inſtrumento ſenſus percipi poſſe obiectum, quod ſuperimponitur, ſed omnia indigere medio, vt ſentiant ea quorum cognoſcendorũ facultatem habẽt: commune [l] ẽt omniũ ſenſuum eſſe voluit, ſpecies eorũ quæ ſentiuntur accipere ſine materia. Sed quod mediũ attinet, quãuis requiri cõmuniter ab omnibus ſentiendi inſtrumentis dixerit, differre tamẽ id per quod tãgimus, aut guſtamus adiecit, [m] ab eo per quod cernimus, audimus, odoramur, quod hoc externũ ſit veluti aer & aqua, illud internũ, & corpori affixum; meritoq; cũ craſſiora ſint, quæ guſtatu, & tactu percipiũtur, quã quę alijs ſenſibus, & ideirco deſideret craſſius mediũ in quo imprimantur, eoq; affixo preſertim quæ tanguntur. [n] huiuſmodi mediũ exiſtimauit in ſenſu guſtatus eſſe linguã, in ſenſu tactus reliquã carnẽ, adeo vt Ariſt. [o] exiſtimet mediũ per quod tãgimus eſſe carnẽ, inſtrumentum vero ſentiens aliquod interius: nã cum ſtatuerit nihil ſentiri niſi D per mediũ, & quod ſuperimponitur ſentiendi inſtumento ſenſum minime pellere, cogitur vt conſtet negare carnẽ eſſe inſtrumentũ tactus, præſertim cũ accipiat ſpecies cũ materia, & afficiatur a calidis, frigidis, humidis, ſiccis, quod veris ſenſuum inſtrumentis accidere noluit. neq; obſtare iudicat [p] qnod caro ſtatim percipere videatur, quæ objiciuntur, nã nõ propterea (inquit) tollitur quin ſit mediũ, cũ ẽt ſi per mẽbranulã, quæ affixa non eſt corpori, aliquid tangatur, ſtatim percipiatur, at nõ propterea cenſebitur illa tangenti inſtrumentũ, neq; ẽt ſi agglutinata ſit corpori, veluti tunica illa centauri tincta, qua poetarũ fabulæ fingunt indutũ Herculẽ fuiſſe a Deianita; caro itaq; auctore Ariſt. qnãuis ſtatim ſentire videatur, quæ admonẽtur, nõ propterea eſt inſtrumentum ſentiendi, ſed medium affixum perinde ac ſi aer per quem cernimus, cum pupilla necteretur. Adeo tamen carnem medium eſſe voluit Ariſtoteles vt crediderit ipſam percipere aliquo pacto quæ tanguntur, quamuis interius aliud eſſe proprium tactus inſtrumentum dixerit; pertinere enim ſcribit [q] tactum ad ſimplicem ſubſtantiã, cuiuſmodi eſt caro, non tamẽ ita ſimplicẽ, vt nõ ſit cõpoſita ex elemẽtis, ſed quę moderationẽ quãdam obtineat, & non omnino terrena ſit; nam licet veteres [r] tactum terræ tribuerint, minimè tamen apta eſt ad ſenſum, id quod probatur, quia ſtirpes [s] propterea non ſentiunt, quod ui-

nus

a Gal. in li. de inſtru. odor. c. 2.
b Ariſ. in li. de ſom. c. 2
c Gal. 7. li. de plac. c. 6
d Gal. 7 li. de pla. c. 7.
e Gal. 8. li. de vſu par. c. 6.
f Gal. 5. li. de vſu par. cap. 9.
g Gal. 1. li. de ſympto. cauſ. c. 5.
h Gal. 4. li. de vſu par. cap. 12.
i Gal. 1. lib. de temp. c. vlti.
k 2. libr de ani. tex. 75. & 98.
l Ariſ. 2. li. de ani. tex. 121.
m Ariſ. 2 li. de ani. tex. 111. 114. & 115.
n Ariſ. 2. li. de par. ani. c 8.
o 2. libr. de par. ani ca. 10.
p Ariſ. 2 li. de ani. tex. 111.
q Ariſ. 3. li. de hiſt. ani. c. 4. & 2. li. de par. ani. c. 1.
r Plato i Timęo. Ariſt. in li de ſenſu c. 2. Gal. 7. li. de pla. ca. 6.
s Ariſ 2. li. de ani. tex. 124.

a Ariſt. 3. li. de ani. tex. 66. mis terrenæ ſunt, & non accipiunt ſpecies ſine materia; quod item partes a noſtri corporis E
magis terrenæ ſenſu careant, quemadmodum oſſa. Per moderationem igitur quam habet ca-
ro habilis eſt ad ſenſum tactus; componitur autem ex his rebus, quas percipit, quod nõ euenit
alijs in ſtrumentis ſenſuum; percipit autem earum exceſſum quatenus ipſa moderata eſt, ſitque
b Ariſt. 2. l. de ani. text. 118. & 119. talis b actu, qualia illa ſunt, & qualis ipſa etiam eſt potentia, non tamen ſentit, ſi qua ſunt om-
nino ſimilia, ſed quæ aliquo pacto diſſimilia, quæ plurima ſunt, pleraque enim excedunt molli
tie, duritie, frigore, calore, humore, aut ſiccitate, cum c ipſa horum omnium mediocritate con
c Alex. in l. de ani. qua de tactu. tineatur. Caro igitur ab Ariſtotele non ita medium ponitur, vt non percipiat ipſa quoq; quæ
obijciuntur, quamuis perfecte iudicentur ab eo quod interius eſt. Exiſtimarunt nonnulli inte-
d 2. li. colliget. c. 13. rius hoc ſignificare neruos. verum Ariſtoteles parum cognouit neruorum vim; Auerroes d ve-
rò ſcripſit neruos idcirco conferre ad ſenſum tactus, quia carnem temperant, ſicuti cerebrum
à quo oriuntur cordis calorem, vt ſit idoneum domicilium ſenſus: par eſt igitur interius illud
e 2. lib. de par. c. 10. quod proprium inſtrumentum tactus e dicitur ab Ariſtotele intelligi cor, quod ponitur ab ip-
ſo domicilium ſenſus communis, & à quo emanare voluit vim ſentiendi, quæ fertur ad ſingula
ſenſuum inſtrumenta; nec eſt quod dicas cor eſſe inſtrumentum pariter aliorum ſenſuum, &
idcirco non proprium tactus; nam longe diuerſa ratio eſt, cum licet à corde proficiſcatur facul
tas cuiuslibet ſenſus, non tamen eſt in eo uis per quam cernere, odorari, audire poſſit, & perci F
pere obiecta per ſe aliorum ſenſuum, non percepta prius ab illorum inſtrumentis, ſicuti poteſt
f Ariſt. in li. de ſono. c. 2. ea quæ ſub tactum cadunt; præterea alii ſenſus habent proprium domicilium, tactus f cum
communis ſit, æquabiliter fuſus eſt vniuerſo corpore, & tanquam proprio inſtrumento vtitur
corde, in quo reſidere communem ſenſum cenſuit Ariſtoteles: mihi ergo veriſimile fit interius
illud, quod dicit eſſe inſtrumentum tactus, accipi pro corde. In hac Philoſophorum ac medico
g Supra, in li. 2. c. 3. rum controuerſia, quod ſpectat ad primum domicilium ſenſus g ante oſtenſum eſt eſſe cere-
brum, & non cor; ſed quod ad pronunciata illa philoſophorum, quodque ſub quemuis ſenſum
cadunt ſuperimpoſita inſtrumentis ſentiendi ſenſum non pellant, & idcirco per medium ali-
quod debeant ſentiri, & quod ſignent ſpeciem ſuam ſine materia ita vt ſolæ ſpecies accipian-
tur, ſi quod euidentiſſimè apparet ſequi velimus, & non relinquere manifeſta pro abditis, ſen-
tiemus vna cum medicis ea valere in ſenſu cernendi, audiendi, odorandi, non tamen in guſta-
tu, & tactione: ſi quidem quod guſtatur linguæ ſuperimpoſitum ſine vllo medio ſentitur, acci
piturque ſapor vna cum ſua materia; quod tangitur ſentienti parti ſuperimpoſitum vt cuti,
carni, aut neruo ſimiliter vna cum materia ſine vllo medio accipitur, & vbi validius ſit; afficit
partem ſentientem. Quod verò dicebat Ariſtoteles ex eo quod à carne protinus ſentitur quic- G
quid tangitur, non effici vt caro ſit inſtrumentum, quia etiam per membranulam appoſitam
proxime ſentimus quod admouetur, nemo tamen dixerit illam eſſe inſtrumẽtum ſed medium,
nõ ſimile eſt omnino, ſi quidem externum illud additum per quod ſentitur, non habet vim me
dij, ſed obiecti; cum ex ipſo & re quæ tangitur vnum fiat, quocirca à nemine appellatur inſtru
mentum; quod non euenit carni, quæ non eſt vnum cum re quæ tangitur, & percipit quod ad-
mouetur: non tamen negandum eſt præter carnem eſſe aliquod interius iudicans, quæ tangun-
tur. Sed hoc Ariſtoteles exiſtimauit eſſe cor, nos verò cerebrum, in quo præcipuè reſidet ſen-
tiendi facultas, & quo referuntur, ac iudicantur ſpecies rerum omnium, ſub quemuis ſenſum ca
dentium. Concludimus igitur ſenſum tactus non reſidere in certa aliqua parte, tanquam in
proprio inſtrumento, ſed in omnibus, ad quas nerui perueniunt, qui ſi molliores, & maiores
fuerint, afferunt tangendi vim acriorem; ſi minores, & duriores magis hebetem. Sed quales
ad unamquamque ferantur, intelligemus ſi ſingulorum iter ac ductum perpendamus, quod
operæ precium arbitramur, præſertim cũ nerui inter omnes partes ſenſu tactus præditas egre
giam maxime habeant tangendi facultatem, quam deinde minus acrem impertiunt reliquis
partibus, ita ut poſſint quodammodo poni inſtrumenta maxime propria tangendi, quamuis
perfectius (vt ante dictum eſt) à cute interna manus iudicentur quæ tanguntur; adde quod H
nullus eſt neruus, aut ad alium ſenſum, aut ad motum ſpectans, cui non inſit vis tactus.

Qui nerui ad vnamquamque partem ferantur; & quomodo conſeruentur. Cap. X.

QVi autem nerui vnicuique parti vel ſentiendi tantum vel etiam mouendi facultatem impertiant declarabimus in opere de anatome, vbi ſingulorum imagines pictura exprimemus; nunc autem in vniuerſum intelligere oportet naturam, ut uenarum, & arteriarum, ita etiam neruorum ramos deriuare quantum fieri poteſt ex proximo loco, vt itineris breuitate tutius ferantur, & minus periclitentur, prætérquam ubi maius aliquid urget, uelnti ubi neceſſarius eſt ſenſus acrior, quemadmodum in ore uentriculi ad percipiendam famem, & ſitim, ad quod nõ ex proximo loco ut ex medulla dorſi, ſed proprie ex ſexto pari neruorum deſcendunt rami, & molles, & inſignes, velut etiam vbi verſus ſuperiorem partem aliquid moueri debet, vt ſeptum tranſuerſum, quod non a dorſi ſed

a cer-

Digitized by Google

A a ceruicis medulla neruos obtinet. Ergo vbi non vrgeat eiuſmodi aliquid, rami ad vnãquãque
parté deriuantur ex proximis neruis. Cutis a & ſentiédi vim obtinet, & alligatur cũ ſubiectis
partibus per ramulos quos proxime accipit ab ipſarum neruis. Facies neruos accipit à cere-
bro. Oculi cernunt per b primum par, mouentur per ſecũdum ab ipſo deſcendentiũ; lingua c
vero mouetur per ſeptimum, ſentit per tertium, per quod tertium ſentiunt dentes, d gingiuæ
palatum, & omnes partes oris. Maxilla e per quartum ſentit, & mouetur, quamquam accipit
etiam ramos ex tertio, & quarto pari neruorum qui a medulla ceruicis oriuntur. Caput per pri
mum, & ſecundum eorum qui naſcuntur a medulla ceruicis. Guttur f ſentit & mouetur par-
tim per ramos ſexti paris a cerebro deſcendentibus, partim per eos qui deriuantur a tertio, &
quarto pari ex medulla ceruicis. Viſcera g quæ in thorace ſunt ventre, neruos accipiunt a ſex
to pari eorum qui a cerebro deſcendunt. Ceruix, h & ſcapulæ, a primo, quinto, & ſexto pari
ex medulla ceruicis, & a primo ex medulla dorſi. Thorax & dorſum ex his quæ oriuntur ex me
dulla dorſi. Septum tranſuerſum ex medulla ceruicis, & propriè ex ſexto, & ſeptimo pari. Ab-
domen ex medulla ſpinæ lumborum; pubes k & partes obſcœnæ ex medulla oſſis ſacri. Ad
brachia, l & crura non perueniunt nerui molles ex cerebro, ſed duri ex medulla ſpinæ: pro-
B prie m autem ad brachia ex quinto ſexto, & ſeptimo pari eorum qui a ceruice deriuantur: ad
crura vero ex his qui poſtremi oriũtur a medulla lumborum, & ex his qui a medulla oſſis ſacri.

Sanitas neruorum, & partium ſentientium, vna cum ſuis differentijs cauſis, & effectis, qualis
ſit, & quo pacto recognoſcatur, aut conſeruatur ſatis in primo libro demõſtrauimus, vbi &
neruos, & alias partes ſimplices generatim perſecuti ſumus, ita vt nõ opus ſit ad eadem reuer-
ti. Quæ autem de conſeruandis partibus vnicuique ſenſu ſeruientibus dicenda erant, & hoc li-
bro, & eo qui ipſi proxime antecedit abſoluta eſſe videntur.

a Gal. 16. li. de vſu par. c. 2.
b Gal. 16 li. de vſu par. c. 5.
c Gal. 4. li. de loc. affe. c. 2.
d Gal. 9 li. de vſu par. c. 14.
e Gal. 16. li. de vſu par. c. 6.
f Gal. 16. li. de vſu par. c. 3. & 4.
g Gal. 16 li. de vſu par. c. 3. & 5.
h Gal. 16. li. de vſu par. c. 6.
i Gal. 13. li. de vſu par. c. 5.
k Gal. 16 li. de vſu par. c. 9.
l Gal. 16. li. de vſu par. c. 5.
m Gal. 16. libr. de vſu par c. 8.

Finis Libri Quarti De Tuenda Valetudine membratim.

VIDI VIDII

C DE TVENDA VALETVDINE MEMBRATIM

Liber Quintus:

Qui eſt de conſeruatione partium voluntario motui ſeruientium.

De vtilitate & generibus motus. *Cap. I.*

HOmerus cum Oceanum patrem, & Tethym matrem Deorum facit, motu progi
gni, & contineri omnia ſignificat; eſt enim motus n omnibus naturã habenti-
D bus quaſi vita; cum natura ipſa ſit principium motus; & quæcunque ipſum in
ſe habent, teſte Platone, o aliquo pacto dicantur viuere: eſt enim motus vita
quædam, ita proficiſcẽs a natura, vt ea quæ ſimpliciter vita eſt, ab anima. Per
motum inferiorem hæc omnia & oriuntur, & conſeruantur; nam calor, qui ip-
ſa efficit, auget, alit, tuetur, motu p non modo excitatur, ſed etiam ſuſtinetur; ſine quo penitus
extinguitur ſimul cũ vita; ſi cœlũ q quieſceret, hæc omnia quæ eius conuerſione ſuſtinẽtur, de-
finerent eſſe; quod ſi a primis, inchoatiſq; naturis ad vltimas, & perfectas procedere velimus,
comperiemus omnes tum ſuo, tum cœli motu conſeruari. Quæ inanima ſunt, ſi ſimplicia fue
rint, vt terra, aqua, aer, ignis, aſſiduè aut ex toto aut ex aliqua parte commouentur; ſimiliter ſi
mixta & coagmentata, ſiue perfecta, ſiue imperfecta. Ex his, quæ animata ſunt, quæcunque ter
ra ex ſe generata ſtirpibus infixa continet, cum temperatione caloris prognigantur, alantur,
increſcant, motu aliquo vtuntur, ac ſuſtinentur; id quod euidentius eſt in animantibus, quæ ſi
imperfectæ ſint, vt illæ quæ ad ſaxa natiuis teſtis inhærent, quamuis eodem loco maneant, dila
tantur tamen, & contrahuntur, atq; idcirco mouentur; ſi perfectiores ſint, veluti belluæ, aper-
te mutare locũ videntur, cũ natent, euolent, gradiantur, aut ſerpant, atque hoc pacto pabulũ
uenentur, quod illis præſto non eſt, quemadmodum ſtirpibus, & oſtreis: homo quoque vt ſe
tueatur, moueri cogitur; tenentur fulta motu corpora, tenentur & animi, qui ſi ocioſi degant
ſine

n Ariſ. 8 li. phyſic. tex. 3.
o 10 lib. de legib.
p Gal. 1. li. de trem ri. c. 6. & l. de vſu reſpi. c. 3.
q Plato in Theetæto.

a Plato in Theetæto. b Ariſtot. 5. Phyſ c. 2. c Ariſ 1. de gen. tex. 55 d Ariſt. 8. li. phyſic. c 7. tex 54 & libro 1. de ortu & interitu tex. 25.

ſine motu cogitationis, torpeſcunt, adeò vt motus [a] in bonis, quies in malis tam animi, quam corporis debeat numerari. Diſtribuitur motus in plura genera; latius tamen patet mutatio, cum ad ſubſtantiam quoque referatur; mutantur ſubſtantiæ cum nouæ oriuntur ita vt fiant, cum prius non eſſent; eædem mutãtur cum intereunt, ita vt non ſint, cum antea eſſent; quæ mutationes non debent proprie dici motus, cum ſubitæ ſint, quamuis non fiant ſine motu. Spectat proprie motus, [b] ad quantitatem, qualitatem, locum, ille ſcilicet qui vere motus eſt, nam translatione [c] vſi motum animo tribuimus cum pellitur à viſis. Sed loquamur de vero, ac proprio motu, ad hunc refertur mutatio qualitatum patibilium, quæ momento ſequi non poteſt, ſed tempus neceſſario poſtulat, ſiue mutentur primæ vt calor, frigus, humor, ſiccitas; ſiue quæ has ſequuntur, vt durities, mollities, raritas, denſitas. Conſtat igitur mutationem qualitatum eſſe verum motum, ad quem multo magis referri poteſt mutatio quantitatis, vt incrementum, & diminutio; res enim quæ augentur, ac minuuntur, ſic proceſſu temporis, & non ſubito mutantur; & quamuis in eadem ſede remaneant, locum tamen [d] mutant, quod plus aut minus ſpacij occupent quam ante: proprie tamen mutare locum dicimus ea, quæ ex vno in aliud transferuntur; de quo genere motus, alijs omiſſis nunc agendum nobis eſt: eo enim explicato intelligetur natura partium voluntario motui ſeruientium, quæ ſolæ reſtant nobis tractandæ ex inſtrumentis animalium facultatum. E F

De motu illo quem localem dicunt. *Cap. II.*

e Ariſt. 5. li. phyſ. text. 18. f Ariſt. 8. li. phyſ. tex. 61 g Themiſ. 8. lib. phyſic. tex 57. h Ariſt. 8. li. phyſic. tex. 77.

MOtus ergo, quo res vno loco in alterum transferuntur, φορὰ [e] græce nominatus, omnium aliorum motuum primus [f] eſt; antecedit enim quemuis alium tempore, natura, perfectione; antecedit etiam rerum ortum, [g] cum ante partum ſit pariens; antecedit & incrementum, [h] ita vt poſſit eſſe ſine alijs, ſed alij non ſine ipſo: qualis hic ſit in animalibus explicare nunc inſtituimus, accommodantes ad ea quicquid in vniuerſum pertinet ad eiuſmodi motum. Inde igitur ſumemus initium, quod quæ ex vno loco in alterum transferuntur, aut ſoluta ſunt, & dicuntur moueri per ſe, aut iuncta cum alijs, per quæ cum moueantur, non dicuntur per ſe moueri; lapis cum mouetur ſolutus, per ſe moueri dicitur, ſed cum vehitur in naui, per aliud. Moueri aũt in alio dicuntur non ſolum ea quę per ſe moueri poſſunt, cum ſoluta ſunt, ſed alia etiam quæ neque ſolui poſſunt, neque per ſe moueri; veluti albedo, quæ ſubiectæ materiæ inhæret, ſine qua ſeruari non poteſt, veluti etiam animæ facultates in corpore. Itaque motus transferens ex vno loco ad alterum duplex eſt, vnus per ſe rerum ſolutarum, alter per aliud, vt earum rerum, quæ alijs inſunt. Ille vero motus, qui per ſe eſt, aut naturalis eſt, aut ſupra naturam, aut violentus; tribuitur naturalis rebus naturalibus, quatenus habent in ſe naturam, per quam moueantur, vbi enim in aliquo quod mouetur, principium, & cauſa illius motus ineſt, id naturaliter mouetur, adeo vt animalia etiam dicantur naturaliter moueri, cum ipſis inſit anima, per quam cum volunt, mouentur, & ſimiliter quieſcunt, neq; egent aliquo externo remouente impedimentum; quamquam ille etiam naturalis eſt, qui non proficiſcitur ab anima, ſed à natura: quæcunque igitur mouentur naturaliter, aut habent ſolam naturam, aut habent animam; habent autem omnia (modo ſub cælo ſint) in ſe, vt principium motus, ita etiam quietis. G

i Ariſt. 8. li. phy. tex. 28 k Ariſt. 7. lib phyſ. tex. 10 l Auer. in 3. lib. de cęlo comm. 20. m Auer. in 1. li. de cęlo comm. 7.

Violentus eſt motus cum quod mouet, non reſidet in re, quæ mouetur, ſed externum eſt, ita vt euidenter appareat disiunctum [i] à re quæ mouetur nullam eo vim conferente: poteſt autẽ violentus motus, & ſimplex eſſe, hoc eſt ſine naturali, veluti cum lapis ſurſum proijcitur; & compoſitus cum naturali, veluti cum idem iacitur deorſum: ſimul enim & naturaliter ob internam grauitatem deſcendit, & violenter ob externum impulſum detruditur. [k] Quatuor autem ſunt ſpecies motus violenti, pulſus, tractus, vectio, conuerſio; verum non omne, quod ab externa cauſa pellitur, mouetur violenter; inferiores [l] orbes cum à ſupremo cælo conuertuntur, ſine violentia mouentur; quæcunque enim perpetuam mouendi vim habent, licet externa ſint, non mouent violenter; horum igitur motus, neque naturalis exiſtimandus eſt, neque violentus, ſed extra vel ſupra naturam; illa quæ violenter ab extrinſeco mouentur, quieſcunt, cum abeſt id quod mouere debet, vel adeſt aliquod impediens, violento enim motui dicimus incidere aliquando, quod impediat, naturali quod obſiſtat. percurramus ſeorſum genera rerum, intueamurque quando naturaliter, & quando violenter moueantur. Ex elementis, naturaliter mouentur duo ſurſum, aer, & ignis: duo deorſum aqua, & terra: mouentur autem motu recto, & non obliquo, ita vt nihil declinent. Ex mixtis inanimatis, quæ imperfecta ſunt, hoc eſt non perfecte coagmentata, ſed per appoſitionem mixta, non cientur motu ſimplici, ſed compoſito, & idcirco non è [m] regione, ſed oblique: non enim ſimpliciter inferiora petunt aut ſuperiora, ſed mouentur in latus, vt venti. Quæ perfecte mixta ſunt, ſequuntur motum elementi ſuperantis, ſic autem mouentur naturaliter, nam violenter etiam moueri poſſunt, & contra naturam ſuam ſurſum, deorſum, & in latera: ex mixtis animatis, ſtirpes dum terræ ſunt affixæ, non mouentur ex vno loco in alium, tantum trahunt alimentum permanentes H

immobi-

A immobiles; eiuſmodi tractus, a per tranſlationem potius quam propriè dicitur motus quod ſi euellantur, tunc perinde ac mixta inanimata, aut violenter ab aliquo externo mouentur, aut naturaliter ab interno principio; deſcendunt in aere; in aqua ſupernatant, niſi plurimum habeant terreni elementi, quemadmodum hebenus. Illa verò quæ ad ſaxa natiuis teſtis inhærent, vt oſtrea, tantum dilatantur, & contrahuntur naturaliter quamuis maneant eodem loco; quod ſi reſoluantur, & naturaliter, & violenter moueri poſſunt, non ſecus ac mixta inanimata. Animalia, quæ perfectiora ſunt, mutant locum, mouentur que, & communi motu mixtorum inanimatorum, & ſuo proprio; nam quatenus mixta ſunt, & a ſe ipſis mouentur ſua grauitate deſcendentia naturaliter; & ab alio, ac violenter, ſeu pellantur, ſeu trahantur, ſeu conuertantur, ſeu vehantur veluti equo, b naui, curru; vt autem animalia c ſunt, ſecundum naturam moueri dicuntur, & non violenter. Sed cũ triplex ſit genus facultatis in animalibus (alia enim animalis dicitur, alia vitalis, alia naturalis) vnaquæque d vtitur ſuo genere motus, ita vt motus non conſtituat aliquam ſpeciem animę, cum ad quamlibet referatur: naturalis facultas ad animam nutrientem ſpectat; vtitur hæc motu in illis partibus, quæ cum alimentum alliciũt, aut cum expellunt quod inutile eſt, euidenter mouentur, vt gula, ventriculus, inteſtina, veſica, vterus.

a Ariſ. 7. li. phyſic. tex. 10.
b Gal. 2. li. de tue. val. c. 11.
c Auer. 5. li. phyſ. com. 27. & 23.
d Gal. 1. lib. de rig. c. 2.

B Eiuſmodi autem motus in animalibus dicitur naturalis, quo ad naturalem facultatem, hoc eſt nutrientem pertineat. Vitalis conſiſtit in pulſu cordis, & arteriarum; animalis eſt motus voluntarius, qui ad animalem facultatem refertur; quocunque autem ex his tribus motibus moueatur animal, vtitur contractione fibrarum ad ſua initia: in vitali autem, & naturali partes animales non mutant locum, ſed in eodem manentes dilatantur, & contrahuntur; in eo vero qui voluntarius eſt, & ad facultatem animalem ſpectat, transfertur vel vniuerſum corpus, vel aliqua pars ex vno loco ad alium; nam ſiue natent, ſiue volent, ſiue ſerpant, ſiue gradiantur ipſa animalia voluntario motu, omnia aut toto corpore aut vna parte mouentur, & locum mutant. Agemus nunc de motu voluntario; naturalem, & partium naturali facultati ſeruientium, & vitalem, vt cordis, & arteriarum differemus ad eum locum, vbi earum partium cõſeruationem tractabimus; oſtendemus autem vitalem motum aliquo pacto eſſe naturalem, cũ neceſſarius ſit, & ad attrahendum atque expellendum pertineat. Agemus ergo nunc de motu voluntario, quo efficiunt muſculorum fibræ, cum ad ſua initia contrahuntur: ſic enim membra,

C aut pelluntur, aut trahuntur, pro diuerſo muſculorum ſitu; quos duos motus voluntarius Ariſtote. e potiſſimum obſeruat. ſic omne animal motu ſui corporis vtitur prono, obliquo, ſupino, ante vel pone, ad læuam, vel ad dextram, ſurſum vel deorſum, membraque quo vult: flectit, contorquet, porrigit, contrahit; ſuſtinet etiam per muſculos membra ſublimia, quæ alioquin ſua grauitate deorſum ferrentur. Hæc quo pacto fiant, in ſequentibus patefiet, cum ad inſtrumenta motus peruenerimus. nunc declaratis his quæ de generibus motus dicenda erãt, & propriè de his quæ ſpectant ad animalia, tempus eſt cauſas motus explicare.

e 3. a ni.

De cauſa effectrice cuiuslibet motus. Cap. III.

CVm quiuis motus ſit f actio mouẽtis in re quę mouetur, vbi quid moueatur, neceſſe eſt adſit cauſa eius actionis, vt in alijs rebus, ita in animalibus; neque enim fit motus ſine cauſa mouente. Verum hæc duplex eſt, vna quæ mouet vt fluuis, qui nõ eſt propriè motus, ſed p tranſlationẽ, altera vt effectrix, g hæc autem ſi corporea ſit, cauſa motus coniungi debet cum eo quod mouetur, ita vt ſe cõtingant; nã ſi ſepa

D rarentur, h ceſſaret motus; quod ſi lapis extra manum iacientis mouetur, ſubinde impellitur ab aere proximo; debet etiam quod mouet, aliud eſſe, quam id quod mouetur: nam idem i quatenus idem, nequit ſe ipſum mouere: id igitur quod mouet ſiue externum ſiue internum ſit, neceſſe eſt aliud eſſe, atque id quod mouetur. Externum mouens k euidenter aliud appareat, quam id quod mouetur: motus qui ab hoc fit violentus cenſetur. quo agitatur etiam animal, cum pellitur, trahitur, vehitur, conuertitur. Internum mouens adeo inſitum eſt illi quod mouetur, vt non appareat diuerſum ſed idem, quemadmodum in motu naturali, l in quo mouens internum eſt: habet enim in ſe quod naturaliter mouetur principium motus: hoc autem paulo ſupra diximus eſſe naturam vel animam, in rebus quidem inanimis ſolam naturam, in his vero quæ anima prædita ſunt, modo naturam, modo animam pro vario motu: mouet anima cum appræhenſione, cum appetitu, natura vero ſine his: motus qui fit a natura, propriè naturalis dicitur qui ab anima, uoluntarius: quãuis hic quoque naturalis dici poſſit, cum fiat à principio interno, vt ante dictum eſt; ſed tam ea, quæ mouentur a natura, quam ea quę ab anima, ex ſe moueri dicuntur, magis tñ illa q̃ ab anima, cũ poſſint quieſcere m qñ volunt, & rurſus moueri ſine aduentu rei externæ remouẽtis, quod prohibet: ſed cum dixerimus debere eſſe aliud quod moueat, aliud quod mouetur, vbi mouẽs internum ſit, ita vt res ſe ipſam moueat, videtur idẽ eſſe quod mouet, & quod mouetur, potiſſimum in rebus inanimatis; nã in animalib. cũ mouẽtur, vt animalia sũt, diſtingui poſſe videt̃ mouẽs ab eo qđ mouetur, ita vt dicamus, quodãmodo animã mouere, & corpus moueri. Ea vero quę natura mouent̃, nõ ita vidẽtur poſſe n diuidi in partẽ p ſe mouẽtẽ, & partẽ per ſe motã veluti elemẽta, neq; enim eſt ĩ ipſis mouẽs actu

f Auer. ſup 3. li. phyſi. com 3.
g Ariſ. 7 phyſi. text. 9.
h Ariſ. 8. li. phyſi. text. 44.
i Ariſt. 8. li. phyſi. text. 40.
k Ariſ. 8. li. phyſi. text. 28.
l Ariſ. 2. li. phyſi. ca. 1. tex. 1.
m Ariſ. 8 libr. phyſico. tex. 29.
n Ariſ. 4. li. de cœlo. tex. 2.

diſtinctum ab eo quod mouetur, cum conſtent ex materia, & forma, quarum neutra actu eſt, E

a Ariſto. 8. phyſ.

cum tamen [a] mouens actu eſſe debeat: quod euenit etiam mixtis inanimatis, & animalibus quatenus naturaliter mouentur, ſunt enim in his omnibus mouens, & motum ſubiecto idem, differunt ratione. Motus igitur eſt accidens proprium, quod ſtatim ſequitur formam, generans per hanc quam efficit, dicitur mouere, ipſa enim eſt proxima cauſa ipſius motus, vt cum leuia aſcendunt, aut deſcendant grauia, e regione quidem ſi ſint corpora ſimplicia, aut mixta perfecta, oblique, ſi mixta imperfecta, in quibus non eſt facta vera vnitas; ducuntur enim partim ab hoc, partim ab illo elemento. Animal quatenus eſt mixtum perfectum, vi grauitatis recta deorſum fertur, perinde atque elementa grauia, ſed cum forma in his quæ naturaliter mouentur, ſimul etiam concurrit quod remouet [b] prohibens: in animali ergo quatenus mixtum eſt, internum mouens eſt natura, & forma grauitatis, quatenus animal, ipſa anima, ita ut aliud ſit quod mouetur, aliud à quo mouetur; quanquam (vt monuit Alexander [c])

b Auer. in 4. li. de cœlo cō. 25. & Ari. in tex.
c In lib. de ani c. 8. & 25.

proprie ab aliquo moueri dicuntur illa, in quibus quod mouet manifeſte ſeparatum eſt, atque externum; quæ uero mouentur ope interni & coniuncti, vt naturæ, animæ, habitus atque artis, non dicuntur ab his moueri, ſed ſub his, aut per hæc: neque enim grauitas mouet, ſed quod habet grauitatem per ipſam mouetur; neque anima proprie mouet corpus animatum, ſed hoc per illam mouetur; neque medicina facit ſanitatem, ſed medicus per medicinam. Formæ ergo non dicuntur propriè mouere, ſicut mouentia externa, ſed ea quibus inſunt formæ mouentur per ipſas; neque grauitas vtitur terra tanquam inſtrumento ad motum, ſed per grauitatem terra mouetur, neque ars vtitur artifice, vt inſtrumento ad ſua opera, ſed artifex illa facit per artem, quamobrem neque anima vtitur corpore, ut inſtrumento ad motum, ſed animatum corpus per ipſam mouetur, cum ſit cauſa motus interna coniuncta, & minime ſeparata. In animali enim principatus animæ, hoc eſt illa pars, in qua principalis animæ facultas habitat, vtitur alijs partibus vt inſtrumentis, neque enim ſeparatæ ſunt, vt inſtrumenta fabrorum, ſed affixæ. Verum formæ vt non dicuntur proprie mouere, ita etiam neque moueri, niſi F

d Ariſ. 3. li. de ani. tex. 54.

quatenus mouentur ea, in quibus inſunt; mouetur albedo mota ſubiecta materia: [d] cum anima a fine, & bono expetendo mouetur, eiuſmodi non eſt verus motus, ſed per tranſlationem; ſic autem mouetur appetitus à viſis tanquam expetens, non tanquam mutans locum; hóc enim faciunt inſtrumenta motus voluntarij, quæ ab appetitu mouentur. formæ igitur non mouentur ita vt mutent locum niſi quatenus inſunt alijs.

e Ariſ. 3. li. de anima tex. 54.

Vt autem moueatur animal, tria neceſſe [e] eſt concurrant, vnum quod mouet, & non mouetur, bonum videlicet, ac finis, gratia cuius; alterum quod mouetur ſimul, & mouet, huiuſmodi eſt anima, quæ mouetur a bonis viſis, & ſub qua mouentur corpora animata; tertium eſt, quod mouetur duntaxat, & non mouet, qualia ſunt inſtrumenta, & partes animalis. Facultas, quam ſimul mouere, & moueri diximus, non eſt vis illa nutriens communis, & animalium G

f Ariſt. 3. li. de ani. tex. 44.

omnium, & ſtirpium; quandoquidem hæ vt carent inſtrumentis, [f] ita etiam facultate motus voluntarij, quam ſine illis fruſtra obtinuiſſent à natura, quæ, vt omnia neceſſaria efficit, ita nihil adijcit ſuperuacaneum. At neque referri poteſt ad ſenſum [g] motus voluntarij facultas, cum conſtet quædam ſenſu prædita veluti oſtrea, non moueri loco, ſed tantum dilatari ac contrahi; niſi dicas hæc, vt imperfecto ſenſu prædita ſunt, ita etiam habere vim motus voluntarij imperfectam. Non poteſt etiam tribui menti hæc facultas, cum belluæ,

g Ariſ. 3. li. de ani. tex. 45.
h Ariſ. 3. li. de ani. tex. 46.

quæ mentis compotes non ſunt, quo volunt, moueantur; præterea [h] mens non ſemper expetit quæ ſuauia ſunt, ſed ſæpe quæ grauia, & moleſta; hæc enim aliquando expetit homo quæ bellua mentis expers perpetuo fugit. quamobrem motus voluntarij facultas neque ſenſus propria eſt, neque mentis, licet inſit ijs quæ ſenſu, & ijs quæ mente prædita ſunt; ſed alia communis vtriuſque appetens videlicet, quam græci ὀρεκτικὸν & ὀρεκτικόν appellant; ſi quidem tam mens, quam ſenſus duplicem habent vim, vnam cognoſcendi, alteram appetendi; facultas mouens ad appetentem refertur, & non ad cognoſcentem, quamuis nequeat appetens ſine cognoſcente fungi ſuo munere, neque enim impellit animal ad motum, H niſi viſum, & cognitum fuerit bonum aliquid; facultas igitur à qua proficiſcitur voluntarius motus, eſt appetitus, qui tamen non appetit ſine facultate cognoſcente, ſiue illa ſit ſenſus, ſiue mens. dirigit vis cognoſcens obiectum aliquod bonum appetentem ad mouendum, imperat hæc inſtrumentis, quæ iuſſa moueri exequuntur id, quod imperantur, ita vt recte à quibuſdam [i] vis cognoſcens appelletur dirigens, appetens uero imperans;

i D. Thom. opuſ. 43. c. 5.

illa vero quæ ad propria eſt inſtrumentorum, exequens. Ergo vt animal moueatur, concurrunt aliquod expetendum, quod tanquam finis mouet, & non mouetur, vna cum facultate ipſum cognoſcente: tum vis appetens, & tandem ipſa inſtrumenta per quæ mouetur animal. Hæc omnia ſi diligenter explicauerimus, facile intelligetur natura partium voluntario motui ſeruientium, quæ nobis propoſitæ ſunt.

Digitized by Google

A

De bono ac fine cuius cauſa animal mouetur. *Cap. IIII.*

Bonum [a] igitur eſt, quod omnia expetunt; nam ſimul atque obiecta eſt ſpecies cuiuſpiam, quod bonum videatur, ad id adipiſcendum natura ipſa impellimur: eſt enim proprietas animalis, ſimul atq. natum eſt, appetere id quod accommodatum eſt; hoc autem [b] poteſt aliter ſe habere, & vel ſimpliciter bonum eſt, vel apparet, ſpectatque ad agendum, & non ad contemplandum: quod igitur expetendum eſt, bonum eſt, & quod bonum eſt expetendum, adeo ut reciprocentur. Sed cum homo ſenſus ac mentis compos ſit, id quod ſimpliciter mente iudicat bonum, prorſus tale eſt; quod ſenſu, non item, cui quod voluptarium eſt, pro bono eſt, quamuis ſæpe homini malum ſit; nam etſi delectet illico cum percipitur, maxima tamen in poſterum affert incommoda; hoc non facit id quod mente iudicatur bonum, cõmune enim & perpetuo bonum eſt; id autem quod ſenſui videtur ſuaue, & propterea iudicatur bonum, non eſt commune ſed proprium, neq. perpetuo bonum ſed aliquando & alicui; & ad aliquid, veluti theſaurus. Eadem autẽ expetendorum ratio eſt quę bonorum; gradus vnius reſpondent gradib. alterius; ſemper enim id quod expetitur aut bonum

B eſt, aut videtur bonum, [c] nihil. n. refert ſit ne, aut appareat, ſed cum bonum optabile ſit, neceſſe eſt eſſe in animali facultatem à qua optetur; huiuſmodi eſt appetitus, qui à bono viſo mouetur, [d] & vt ante diximus, mouet corpus ſiue imperat motum voluntarium; mouet autẽ proprie, ſed moueri dicitur per ſimilitudinem quandam à bono quod non mouet efficienter, ſed vt finis, id ſcilicet bonum, quod extra animum eſt: nam id quod in animo iam conceptum [e] eſt, habet aliquo pacto vim efficiendi; bonum extra animum eſt veluti finis, quo refertur motus voluntarius, mouetq; vt optatum optantem, & vt amatum amantem; ab hoc non mouentur niſi quæ animata ſunt, nam ea quæ inanima ſunt, cum non cognoſcant, neque amare, neque expetere quicquam poſſunt; quod ſi ea quæ naturaliter aliquid efficiunt, propter finem id efficiũt, quem non cognoſcunt, diriguntur [f] tamen à ſummo opifice, hoc eſt à Deo Opt. Max. ſeu ab intelligentia non errante, quam dicit Auerroes. [g] Aſſequuntur efficientia naturalia ſemper verũ bonum, niſi aliquod incidat impedimẽtum, quod non euenit efficientibus voluntarijs, & cum cognitione quæ ſæpe intendunt ad bonum apparens. Finis autem voluntarij motus in animalibus multiplex eſt; ſed maxime cõis videtur eſſe ad venandum cibum; qui præſto non eſt illis, vt ſtirpib. quæ è terra naſcuntur, & belluis quæ ad ſaxa natiuis teſtis inhærent; quib. rudis ſuffi cit, & minime elaboratus; perfectiora animalia coguntur loco moueri, vt idoneum pabulũ ve-

C nentur: quamobrem natura [h] plures ſenſus his tribuit, ne offendant aliquod à quo lædantur, ſed cognoſcant, & vitent quicquid noxium eſt. Spectat etiam motus voluntarius in animalib. perfectis ad generis propagationem, & idcirco ad venerem: at in homine non ſolum ad conſeruandum corpus, & propagandum genus pertinet motus vt in animalibus: ſed multos alios vſus affert, cum neceſſarius ſit ad complura commoda comparanda, non ſolum corporis ſed etiam animi, non modo illis ipſis qui mouentur, ſed alijs quoque: cum non ſolum nobis nati ſimus, ſed patriæ, parentibus, amicis. Incitatur ergo appetitus ad motum voluntarium à re aliqua ſiue exiſtente, ſiue ficta; [i] quæ vel ſit vel videatur bona: mouetur etiam tanquam à bono ad vitandum malum ſeu verum, ſeu apparens, ſeu etiã fictum. Quod præclare oſtendit Lucretius [k] hoc verſu. *Quæ pueri in tenebris pauitant finguntq futura.* At quia non poteſt (vt diximus) quod bonum eſt appetitum mouere niſi cognoſcatur, neq. excitari in corporibus inanimatis, ſed tantum in his quæ animata ſunt, & cognoſcunt finem ad quem agunt, modò agant vt animata ſunt, & non vt ſimpliciter naturalia, debet [l] notitia finis appetitum antecedere, cum hic non niſi à bono cognito moueatur. Spectemus igitur qualis eſſe debeat eiuſmodi notitia. Cum homo non tantum ſenſus ſed etiam mentis ſit particeps, tam hęc quam ille & cognoſcen

D di, & appetendi vim obtinet, ſed vt omnes ſenſus proprij ad vnum communem referuntur, ita licet omnes comprehendentes potentias ad vnam redigere, & omnes appetentes, ad vnũ appetitum: dirigitur autem vis cognoſcens ad appetentem tanquam ad finem, cui tanquam miniſtra fuit inſtituta: fruſtra enim natura nobis dediſſet facultatem diſcernendi bonũ, & malum, niſi ſtatim ſuccederet appetitus hoc declinans, illud perſequens: ſiue enim ſenſu, ſiue mẽte deprehendatur aliquod expetendum, aut fugiendũ, neceſſe eſt appetitus hoc reijciat, illud aſciſcat. cognitio quæ ſenſu acquiritur, eſt etiam cõis aliorum animalium, quæ mente ſolius hominis. Porro ſenſus aut internus eſt, aut externus: ſub externo comprehenduntur quinque illi proprij: internus communis eſt, quo referuntur ſpecies eorum omnium, quæ aliquo ex externis fuerint perceptæ: cognoſcuntur hæ à communi ſenſu cum præſentes ſunt; cum recedunt, comprehenduntur ab alia facultate quam græci φαντασίαν nominant, quæ tantũ ratione differt a cõi ſenſu: confert hęc inter ſe perceptarũ rerũ imagines quas cõponit ac diuidit: eadẽ conijcit amicitiam, & inimicitiam quandam; pertinet aũt non ſolum ad homines, ſed ẽt ad belluas, quemadmodũ & cõis ſenſus, à quo vt diximus tm̃ rõne differt. At mens ea comprehendit, quę ſub intelligentiam cadunt, & ſenſum latent: finis autem intelligentiæ aut eſt ſola contemplatio, aut etiam actio, quæ ſpectat ad contemplandum θεωρητικὴ quæ ad agendum πρακτικὴ græce

[a] Ariſt. 1. ethic. c. 1.
[b] Ariſt. 3. li. de anima tex. 51.
[c] Ariſt. 2. li. phyſ. text. 31.
[d] Ariſt. 3. li. de an. text. 54.
[e] Auerr. in 2. lib. phyſ. com. 31. & in 12. meta phyſ. cõ. 36
[f] Gal. de format. fœt. c. 6
[g] In 12. metaph. cõ. 18.
[h] Ariſt. 3. li. de ani. 68. & in lib. de ſenſ. c. 1.
[i] Ariſt. 5. metaph. tex. 3. & 3. de an. tex. 51.
[k] 2. libro in proœm.
[l] Ariſt. 3. lib. de anima tex. 50.

appellatur: eiuſmodi cũ ſint facultates cõpræhẽdentes, uidendum eſt, a qua percipiatur finis, E
& bonum illud quod appetitur. Enimuero ſenſus bonum, & malum percipit nõ ſimpliciter, &
abſolutè, ſed ut iocũdum, aut moleſtũ: approbat [a] enim aut quodãmodo affirmat, quod ſuaue
eſt; reſpicit, & quaſi negat quod moleſtum: quãquam ſenſus tam proprius quã cõmunis ſimpli
citer res percipit: munus vero cõponẽdi eas cũ ſuauitate vel moleſtia propriè pertinet ad illã
facultatem, quam phantaſiam diximus nominari; ita vt appetitus moueatur ab eo quod ab
ipſa compræhenſum fuerit, vt ſuaue vel moleſtum, id quod ſibi voluit Ariſtoteles [b] cum dixit
appetitum non eſſe ſine phantaſia: viſa enim vbi cum ſuauitate vel moleſtia objiciuntur, ſta-
tim expetuntur, aut declinantur; componimus autem & diuidimus imagines, vt volumus qua-
ſi pictores; [c] mouetur autem appetitus non ſolum ab his quæ rectè phantaſia compoſuit,
ſequuta rerum naturam, ſed etiam ab alijs quæ finxit. Verum cum habeant appetitum, [d]
quæcunque ſenſu tactus prædita ſunt, cumque idem non ſit ſine phantaſia, neceſſe eſt quæ-
cunq; prædita ſunt prædita actu eſſe, & phantaſia, & appetitu. Dubitat tamen Ariſtoteles [e] de
quibuſdam animalibus, vt de muſcis, & vermibus, quæ moueri videmus, & tamen adeo imper-
fecta ſunt, vt nõ videantur habere phantaſiã, quam tamen habeant neceſſe eſt, ſed exiſtiman-
dum eſt minus certam ac diſtinctam eſſe, ſicut & appetitus; & motus eorumdem minus diſtin-
ctus eſt, ac certus, quam perfectiorum. Cæterum ſuaue, & moleſtum quod ſenſu, & phanſia de- F
præhenditur, non eſt ſimpliciter, & abſolutè bonum, ſed alicui aliquando, & ad aliquid. Quod
abſolutè, & commune bonum eſt, percipitur intelligentia, non illa quæ ad contemplandum
ſpectat, ſed illa quæ ad agendum. Verſatur [f] quæ ad contemplandum, in diſcernendo verum
a falſo, quæ ad agendum, bonum a malo; ſunt [g] autem bonum, & malum in rebus; verum, &
falſum in mente duntaxat; non decipitur [h] intelligentia in dijudicando bonum a malo, ſi-
cuti phantaſia, coi bonum videtur ſæpe quod non eſt; ratiocinatur intelligentia illa quæ ad
agendum ſpectat, vtiturque proportione communi, vt quid philoſopho ſit honeſte viuendum,
aſſumptione propria, vt quod ego ſum philoſophus: quieſcit propoſitio quæ communis eſt, im-
pellit ad agendum, & ad motum aſſumptio quæ propria; pro concluſione [i] autem ſtatim ſe-
quitur actio, ac motus. Hoc pacto mouetur appetitus a bono quod fuerit perceptum mente,
quæ tamen [k] non intelligit ſine viſis antea in phantaſia impetfectis; adeo vt nequeat appeti-
tus eſſe ſine phantaſia, quamuis iudicium communis, ac veri boni ad ipſam non pertineat, ſed
ad intelligentiam illam, quæ ad agendum dirigitur. quod ſi phantaſiam ad mentem atque ad
intelligentiam reduxeris, quæ tantum erunt facultates neceſſariæ ad motum, hæc ſcilicet & G
appetitus. Semper autem cum adeſt finis aut verus, aut fictus, appetitus impellitur ad mouen
dum: cum ille recedit, hic non amplius incitatur; aſſenſus vero quem Alexand. [l] requiri ait
ad appetendum, non aliud eſt quam iudicium boni vel mali, quod aut phantaſia, aut mens
tulit.

a Ariſt. 3. li. de ani. tex. 28.
b 3. libr. de ani. tex. 33.
c Ariſt. 2. li. de ani. tex. 154.
d Ariſ. 2. li. de ani. tex. 29.
e 3. libr. de anim. text. 56.
f Ariſ. 3. li. de ani. tex. 34.
g Ariſ. 6 li. metap. tex. 8.
h Ariſ. 3. li. de ani. tex. 51.
i Ariſ. 3. li. de ani. tex. 57. & 58.
k Ariſ 3. li. de ani. tex. 36.
l In lib. de ani. c. 25.

De appetitu. Cap. V.

SEquitur appetitus, qui græcè dicitur ὄρεξις, [m] & ὁρμὴ [n] appellatur, & βούλησις
quod vocabulum licet propriè rationalem appetitum ſignificet, vſurpatur
tamen & ad ſignificandum omnem appetitum; nam βούλησις, apud Plato-
nem [o] & Theophraſtũ [p] etiam ad ſtirpes transfertur; quo fit, vt etiam belluę
quamuis rationis ſint expertes, dicantur habere motum voluntarium, nam
βούλησιν, voluntatem ſignificat. Alius autem appetitus cum cognitione eſt,
alius ſine, qui cum cognitione eſt, verè eſt appetitus, qualis eſt in animalibus ob egeſta-
tem eſurientibus, aut ſitientibus: qui ſine cognitione [q] eſt, minus propriè dicitur appetitus H
qualis eſt materiæ, quam Ariſtoteles [r] dixit appetere formam; eiuſmodi eſt etiam appetitus
animatorum ſiue animalium, ſiue ſtirpium, cum eorum partes ſingulæ vbi exhauſtæ ſint, ſi-
ne cognitione appetunt, & alliciunt alimentum; hanc vim appetendi quod deficit, na-
tura ipſis inſeruit, atque idcirco appellatur appetitus naturalis, loquemur nunc de illo ap-
petitu, qui cum cognitione eſt, & animalis vocatur; definitur [ſ] hic impetus ad agendum; eſt
enim principium motus in rebus agendis, conſiſtit enim in agendo, ut ſenſus in patiendo,
cum ſit actio, & motus quidam corporis animati ad perſequendum, uel ſugiendum; appeti-
tur [t] enim ac deſideratur vt poſſeſſio boni, ita ſoga, & declinatio mali, tamquam bonum, ex
quo conſtat appetitum eſſe cauſam motus uoluntarij in his animalibus quæ loco mouentur
ad perſequendum uel ſugiendum. Eadem ergo facultas quæ appetit, mouet animal motu
uoluntario; ſed cum habeant appetitum hunc cum cognitione, tam belluæ, quam homines;
in belluis hic ſequitur ſemper ſenſuum, in hominibus aliquando ſenſum, aliquando men-
tem; appetitus [u] qui ſenſum ſequitur ſubiecto idem eſt ac ſenſus, ſed ratione differt, antece-
dit enim ſenſus qui quamuis iudicet, conſiſtit potiſſimum in accipiendo, & factus eſt gratia
ipſius appetitus, qui in agendo conſiſtit: vbicunque reperitur ſenſus tactus, [x] vt paulo
ante dictum eſt, ibi eſt cognitio ſuauis, & moleſti, & propterea appetitus, maxima autem ex
parte

m Ariſ. 3. li. de ani. tex 50. & Gal. 4 li. de pla. c. 2.
n Alex. de ani. c. 25.
o In Phædro.
p Theophraſtus li. 2 de cauſ. plan. c 9. & 12.
q Gal. 1. de ſymp. cauſ. c 7.
r 1. li phyſ. tex 81.
ſ Ariſ. 3. li. de ani. tex. 54 Alex in li. de ani. c. 25.
t Ariſ. 3 li de ani. tex. 30.
u Ariſ. 3. li. de ani. tex. 29
x Ariſ 2. li. de ani. tex. 29.

A parte ſequitur eam cognitionem quæ ſenſu habetur; in quibuſdam tamen hominibus & præſertim in ſapientibus ſequitur mentem, & rationem: quod ſi cum Platone,[a] & Galeno[b] tres noſtræ animæ partes ſtatuamus, comperiemus in vnaquaque vim ineſſe appetendi, & diuerſam, ita vt quod ab vna appetitur, non appetatur ab alia.

Rationalis animæ pars, quam λογιστικὸν dicunt, & in cerebro collocant, appetit ſcientias, artes, virtutes: ira quam θυμικὸν vocant, & in corde habitare dicunt, appetit imperium, honorem, vltionem; tertia quam ἐπιθυμητικὸν ideſt cupientem vocant, & in iecinore ponunt, quod plura appetat, commune nomen ſuum fecit, rabide enim & effrænate rapitur ad cibum, & potionem, ac venerem. Hanc Plato[c] ſimilem eſſe ait multiplicibus belluis vt Scyllæ, Cerbero, Chymeræ quas poetæ fingunt, nam rationalem facit ſimilem homini, iram leoni, differre autem has facultates inter ſe[d] monſtrat, quod diuerſa ſint quæ ab illis appetuntur, quo fit vt interdum inter ſe pugnent. His tribus animæ partibus, totidem reſpondent ſpecies appetitus, quas ponit etiam Ariſtoteles,[e] quamuis non diſtribuerit animam in partes, ſed in facultates; ad mentem attinere vult appetitum rationalem, quem appellat βούλησιν hoc eſt voluntatem, ad ſenſum verò reliquos duos, iram, & cupiditatem; ita vt eoſdem tres inducat, quos Plato. Vt autem quiduis[f] expetendum ad vnum genus refertur, ita & quiuis appetitus ad B vnam facultatem expetentem quæ in tres ſpecies diſtribuitur, in cupiditatem, iram, & voluntatem; quæ omnes quia ſequuntur cognitionem, animales ſunt; diximus enim eum appetitum qui ſine cognitione eſt, naturalem appellari; neque obſtat quod facultas illa (quam quod plura, & vehementer appetat, cupientem appellari diximus) vocatur à medicis naturalis; nam appetitus[g] cibi, & veneris, qui ad eam pertinet, ſenſum ſequitur, licet appetitus alimenti, qui ſtirpibus etiam ineſt, & animalium partibus non ſentientibus, fiat ſine ſenſu, & propterea vere naturalis dicatur, tota tamen facultas quia potiſſimum præeſt alimento, naturalis nominatur.

Inſitus autem merito nobis eſt triplex appetitus, ille qui proprie dicitur cupiditas ad ſingulos conſeruandos per alimentum; & ad ſpeciem per uenerem; ira cum cupiditate coniungitur atque ipſam defendit: efficit enim ne arripiatur ab altero alimentum; coniungitur, & cum rationali, & vt nonnulli dixerunt cotis modo fortitudinem acuit; voluntas reddit nos ſapientes, cum virtutes, ac ſcientias expetit, adeo vt quilibet appetitus ſummopere fuerit neceſſarius, quilibet etiam nos ad motum impellit: mouemur enim cum ad præceptores proficiſcimur, à quibus inſtruamur; mouemur, vt defendamus quæ noſtra ſunt, & honorem, aut victoriam acquiramus; mouemur denique ad cibum, & ad venerem; atque hoc pacto vnuſquiſ- C que appetitus voluntarium motum efficit; præſtat autem ſingulos ſeorſum explicare. Cupiditas, quæ & libido recte dici poteſt, quod plura, & nimis ardenter concupiſcat, fertur[h] ſine ratione perinde atque ira, ad ea, quæ ſenſu & phantaſia fuerint compræhenſa, non ſicut voluntas ad ea quæ mente.

Quæ verò cupiditas aut expetit, aut reijcit, ſenſu percepta ſunt ſuauia, vel moleſta, neque enim cognoſcuntur vt bona vel mala, neque etiam ſunt ſimpliciter talia, ſed dum delectant bona, dum moleſta ſunt mala videntur phantaſiæ, ac ſenſui, qui tantum iudicat quæ præſentia ſunt, neque reſpicit ad futura: perſequitur ergo cupiditas id quod ſuaue, fugit id quod inſuaue, & moleſtum ſenſui viſum fuerit.[i] Expetitur cibus ob voluptatem quã habet, ſimiliter & potio, & venus. fugiunt animalia, quæ dolorem faciunt, & non modo tela, & ictus, ſed vehementem etiam appulſum frigoris, & caloris; hyeme[k] petunt calida loca ad meridiem ſpectantia, æſtate frigida, & ad ſeptentrionem vergentia, confugiunt ad vmbras, ad flumina. Refertur ad cupiditatem amor quoque, & odium; amant animalia, quæ voluptatem afferunt, oderunt quæ moleſtiam:[l] domicilium huius appetitus iecur eſt.

Ira quæ græce θυμὸς dicitur, ſimiliter ad ſenſum refertur: eſt autem ſine[m] ratione perinde atque cupiditas: in ea verò fertur bona, quæ ſenſu cognita fuerint, non quidem in ea, quæ D ſuauia vt cupiditas, ſed in ea quæ glorioſa,[n] & honorifica, cuiuſmodi eſt vltio: quamobrem definitur vlciſcendi libido, cum[o] aliquod iudicat vltione dignum: proprium enim eſt irati, ei à quo læſus videatur quam maximum dolorem inurere. Eſt ira[p] non tantum in hominibus adultis, ſed etiam in pueris, & infantibus, eſt & in beſtijs, vt in gallis, perdicibus, & quadrupedibus: anguſtioribus tamen finibus concluditur quam cupiditas, quam habent omnia prædita ſenſu tactus: nam illa tantum ineſt perfectioribus animalibus, neque enim iraſcuntur oſtrea,[q] aut vermes, licet habeant ſenſum tactus. Quamuis autem tam ira quam cupiditas ducatur ſenſu, non tamen fertur ira ad ſuauia, & reijcit moleſta, ſicuti cupiditas, ſed ad ardua ac difficilia, ita vt non recuſet dolorem, & laborem; quamuis autem ira defendat cupiditatem (iraſcitur enim equus, ſi hordeum, aut auenam auferas, & calcibus ipſam ſibi tuetur, ſicuti canis morſu carnem) vbi tamen rationi cupiditas aduerſetur, pugnat[r] ira cum ratione contra cupiditatem. Indignatio excitat virtutem, id quod demonſtrat Terentianus ille Phędria, *Ego ne illam, quæ illum, quæ me.* noſti reliqua. Non degit ira in iecinore, vt cupiditas, ſed in corde,[ſ] vbi maxime feruet calor: nam ira inquit Ariſtoteles[t], eſt feruor ſanguinis circa cor. Quid autem ira ſibi velit, declarauit Poſſidonius[u] illis verſibus, quibus inducit

a 4. libr. de repub.
b 4 libr. de plac. c. 1. & in lib. quod animi mores c. 2.
c 9. lib. 4. de legibus.
d lib. de repub.
e 3. l. de aīa tex. 42. & i lib. de motu anim.
f Ariſt. 3. li. de anima tex. 54.
g Gal. 1. de ſymp. cauſ. cap. 7.
h Ariſt. 3. li. de anima tex 42.
i Ariſt. 2. li. de part. c 17
K Gal. 2. li. de nat. hu. com. 1.
l Gal. 9. lib. de med. methodi c. 10.
m Ariſ. 3. li. de anima tex. 42.
n Gal. in li. quod animi mores.
o Alex. lib. de anim. c. de Impulſ. & Themiſ. lib. 1. de anima c. 25.
p Gal. 5. de plac. c. 5.
q Alex. de anim. c. 25.
r Plat 4. lib. de repub. et Gale. 5. de plac. c. 7.
ſ Gal. 3. lib. de plac. c. 1. & 6. lib. de plac. c. 9.
t 1. de anima text. 16
u Gal 5 lib. de plac. c. 6

ipſam cum ratione loquentem. *Rat.* Quid nam ſit ira quod velis explica. *Ira:* Ego facere E
quod volo, profectò eſt regium. *Rat.* effare tamē id clarius. *Ir.* vt ſicut appeto eueniat, eſt quod
volo. Feruet autem interdum ira adeò vt hominem cæcet, veluti Herculem, qui vt apud Euripi
dem, vt Euryſtei filios, ita ſuos configebat ſagittis.

Voluntas [a] cum ratione, & conſilio eſt, neque enim ſequitur ſenſum, vt cupiditas, & ira, ſed
intelligentiam; [b] quamobrem ineſt tantum [c] hominibus qui mentis ſunt compotes, belluæ
quæ rationis ſunt expertes voluntatem non habent: nam ſimulac ſpecies obiecta eſt boni, ad
id adipiſcendum conſtanter, prudenterque impellitur, ſi quidem cum ratione deſiderat. Defi-
nitur [d] ergo voluntas appetitus cum ratione, qui fertur in ea bona quæ intelligentia fuerint
compræhenſa, neque enim ſine [e] cognitione eſt; non quod ipſa voluntas cognoſcat, cum per
ſe cæca ſit, ſed quod appetat ea quæ cognita fuerint; quod ſi multa facimus quæ poſtea non
meminimus à nobis cognita, aut deſiderata fuiſſe, antegreſſa tamen eſt cognitio, & voluntas;
obliuiſcimur autem facile eorum quæ in animo leuiter fuerint impreſſa. Expetitur autem à vo-
luntate non vt à cupiditate, quod iucundum eſt, ſed quod vere bonum, neque enim [g] decipi-
tur intelligentia, quam voluntas ſequitur; quamobrem ſemper verè bonum eſt in voluntate,
perinde ac ſemper [h] verum in mente. Itaque ſi quod abſolutè bonum eſt, voluntati obiicia-
tur, ipſam incitat, ita vt eius gratia impellatur ad imperandum motum: [i] quæcunque enim F
fiunt à voluntate alicuius gratia fiunt; impellit autem nos voluntas non ſolum ad motum, ſed
ad cogitationem: cogitamus enim & percipimus quando volumus, ita vt perceptio, & cogi-
tatio ſint actiones voluntariæ, ſicuti non voluntariæ ſomnus & uigilia, præter voluntatem mo
tus cordis, arteriarum, & genitalis. Differt autem uoluntas quæ cum ratione eſt, ab illo appe-
titu, qui rationis eſt expers, ſiue ſit naturalis, vt in corporibus inanimatis, ſiue animalis, ut in
belluis, quod hic ad vnum atque idem ſemper neceſſario fertur, neque poteſt ferri ad oppoſi-
tum; at voluntas, k & appetitus ille, qui cum ratione eſt, ad utrunque oppoſitorum ferri po-
teſt, poteſt enim & ſequi, & declinare quod obiicitur, amare, & odiſſe, ut eſt actus primus, & fa
cultas appetendi vim habens; quanquam vt eſt actus ſecundus, & actio, ad unum iam uergit,
atque inclinat. Voluntatis maxime affinis eſt electio, omnis enim electio uoluntas eſt, non ta-
men contra, cum latius pateat hæc quam illa: ſepè enim uolumus quæ conſequi non licet, ut
immortalitatem, quæ non attinet ad nos: ut in ludo, quod hic aut ille uincat, quæ non ſunt in
poteſtate noſtra; ut regiam dignitatem; Volumus denique & finem, hoc eſt bonum cuius no-
bis ſpecies obiecta eſt, quorum nullum eligimus: [l] nemo enim eligit quæ conſequi non licet, G
quæ nihil ad ſe attinēt, quæ non ſunt in ſua poteſtate, nemo etiam finem, ac bonum, ſed ea per
quæ ad finem, & bonum peruenitur; ægrotus non eligit ſanitatem, ſed medicum, qui adhi-
bitis remediis morbum depellat, quamobrem electio ſub uoluntate quaſi ſpecies ſub gene-
re compræhenditur, eſt enim & ipſa uoluntas, atque idcirco non ſine [m] ratione, nō ſine [n] mē
te, non in [o] inſipiente, non in [p] puetis, non in belluis, & in ſumma non in his, quæ conſi-
lium non capiunt; id autem quod eligimus ſpectat non ſimpliciter ad intelligendum, ſed ad
agendum, idem [q] enim eſt quod eligitur, & quod agitur, [r] nempe honeſtum, utile, iucun-
dum, quod his contrarium uitatur, turpe, inutile, moleſtum; idem [s] præterea ſub conſilium
cadit quod ſub actionem, & electionem, ſub nullum autem ex his ultimus finis, ſed id per
quod ad ipſum peruenitur, ubi non adeò euidens ſit ut non deſideret conſilium quemadmo-
dum in artibus certis, ac minime coniecturalibus, in quibus non capitur conſilium. Id ergo de
quo capitur conſilium quod eligitur, quod agitur, eſt bonum optabile, ad quod ſpectat etiam
fuga mali; in delectu uerò utimur ratione tanquam menſura; ultimum quod ratiocinantes in-
ueſtigamus, eſt primum quod exequimur, primum uerò ultimum; ad delectum igitur utimur
ratiocinatione, ut Syrus ille apud Terentium cum ait: Ratio de integro ineunda eſt mihi; ni-
hil eſt tam difficile quin quærendo inueſtigari poſſit. quid ſi incipiam nunc? nihil eſt. ſi ſic? tan H
tundem egero. at ſic opinor, non poteſt. imo optimè. Euge optimum habeo. Qui diuturna ra-
tiocinatione habitum ſibi compararunt, eligunt quod optimum eſt; electio enim hæc ab ha-
bitu, & uirtute proficiſcitur.

Qui præditi ſunt uirtutibus uolūtatē eligēdi magis liberā habent, uitia libertatē frāgunt, at
que in ſeruitutem redigunt; ob incontinentiā, & intemperantiam homines impotētes reddun-
tur: quamobrem placuit Stoicis liberum iudicium, liberamque voluntatem in ſolo eſſe ſapien-
te, cuius animus cognitis uirtutibus à corporis obſequio indulgētiaque diſceſſit; hic enim mo
tus cohibet turbulentos, obedientesque efficit rationi. Contra qui ſe tradiderunt iræ, aut libi-
dini conſtringendos, cęco quodam impetu ducuntur, neque ius, neque æquū ſciunt, melius, pe-
ius, proſit, obſit, nihil uident, niſi quod lubet, & propterea exiſſe de poteſtate dicūtur, ideſt de
conſilio, de ratione, de mente. Seruiunt ergo eiuſmodi homines qui ſic fracti, & abiecti ſunt, uo
luntatemque alioquin dominam cupiditati obedientem præbent; horum motus neceſſe eſt
turbulenti ſint, & inter ſe diſſidentes. Beſtiæ cum intelligentia, & uoluntate careant, quan-
quam [u] iram, & cupiditatem ſequuntur, non tamen contrariis appetitionibus perturbantur,
cum tantum cognoſcant quod præſens eſt, neque enim percipiunt futura: nam apes, & for-
micæ natura quadam ductæ ſibi pabulum parant in futurum, non quod futurum tempus in-
telligant.

a Ariſ. 3. li. de ani. tex. 50.
b Ariſ. 3. li. de ani. tex. 42.
c Ariſt. 3. l. de ani. tex. 57.
d Ariſ. li 3. de ani. tex. 50
e Ariſ 12 li. metaph. 36
f Gale. 2. li. de motu. muſ c. 6.
g Ariſ. 3. li. de ani. tex. 51.
h Ariſ. 6. li. ethic. c. 2.
i Ariſt. 2. li. phyſic. tex. 49.
k Ariſ 9. li. metaphy. tex. 10.
l Ariſt. 3. li. ethic. c. 2.
m Ariſ. 2. l. phyſ. text. 52.
n Ariſt. 12. li. metaph. c. 7.
o Ariſ. 3. ethic. c. 2.
p Ariſto. 2. phyſi. 59.
q Ariſt l. 2. ethic. c. 2 et 3.
r Ariſt. 3. li. ethic. c. 3.
s Ariſt. 3. li. ethic. c. 3.
t Ariſt 2. li. phyſ. text. 89 & 3. de ani. c. 10.
u Gal. 5. li. de pla. c 7.

A telligant. Belluæ igitur ad id quod commodum offertur, ſtatim rapiuntur ſine vlla repugnantia, quod non euenit homini, [a] qui prouidet quod futurum eſt malum, ſi ſapiens ſit, & ſine vlla controuerſia ad verum bonum dirigitur, & futuri non minus quam præſentis rationem habet. Adoleſcentes plerumque animo ita omiſſo ſunt, vt ſuauia in præſentia quæ ſint prima habeãt, neq; cõſulant in longitudinẽ: quamobrẽ in his diſſentit voluntas ab appetitu, duæ enim ſunt facultates quarum vna ſequitur vere bonum, quod mente conceptum fuerit: altera voluptatem quæ ſenſus titillat, ita vt non mirum ſit, ſi inter ſe pugnent, etſi cupiditas fugiat dolorem, quem voluntas aliquando eligit, & voluptatem tanquam labem aſpernata; hinc naſcitur perturbatio, in his qui non aſſueuerint, motus atque incitationes animi impetu elatas regere. nam in ſapientem non cadit amplius perturbatio in quo cupiditas obedit rationi, quemadmodum in cœlo inferiores [b] orbes parent ſuperioribus, & eius conuerſione circumferũtur, neque prohibentur quo minus retro contra vertantur: par enim eſt inferiora duci a ſuperioribus, & propterea iram, & cupiditatem a ratione, neque cedere debet ratio irç, quemadmodum in Medea apud Euripidem, ſed rationi ira, vt in Vlyſſe apud Homerum. Vincit [c] enim in huiuſmodi controuerſia id quod valentius eſt, modo rationalis appetitus, modo ille qui rationis eſt expers.
B at non ſemper diſſident cupiditas, & volũtas; nam quæ a cupiditate deſiderãtur veluti cibi cũ oportuni ſunt, a voluntate non reijciuntur. Appetitus in homine temperante [d] ſemper cum ratione conuenit; cum diſſident, Heraclitus difficilius putauit obſiſtere cupiditari quam iræ: moralis diſciplina in his coercendis verſatur, [e] efficitq; ne dolorem recuſemus, ne voluptatem perſequamur, ſi non eſſet cupiditas, nulla eſſet continentia [f] aut temperantia. Sed longius fortaſſe digreſſi ſumus, domum redeamus, id eſt ad motum voluntarium, cui præeſt in animali appetitus, & ille qui ſenſu, & ille, qui ratione ducitur, vterque enim impellit animal ad motũ voluntarium; ſed quo pacto hoc fiat intelligemus ſi vim inſtrumentorum, quibus vtimur ad mouendum, intueamur.

a Ariſ. 3. li. de ani. tex. 57.
b Ariſ. 3. li. de ani. tex. 57.
c Ariſ 3. li. de ani. tex. 57.
d Ariſ. 3. li. ethic. c. 12.
e Ariſt. 3. li. ethic.
f Gal. 5. li. de pla. c. 7.

De inſtrumento præcipuo motus voluntarij, & de modo quo appetitus in eo reſidens mouet animal. *Cap. VI.*

C EX tribus igitur, quæ Ariſto. [g] ad motum voluntarium neceſſaria eſſe voluit, duo iam expoſita ſunt bonum ſcilicet obiectum, quod mouet, & nõ mouetur, appetitus qui mouetur, & mouet; reſtat tertium, nempe ipſum animal, quod ſiue ex toto ſiue ex parte mouetur, & non mouet; mouetur aũt per inſtrumẽta corporea, quibus vtitur appetitus; id non euenit cœlo, [h] quod mouetur ab intelligentia per ſolam voluntatem ſine aliquo inſtrumento. In animali facultates animæ, coguntur vti inſtrumentis, & cõmunibus, & proprijs: communia voco illa, in quibus reſidet communis facultas, veluti ſenſus communis in cerebro: propria in quibus propriç facultates ſuum munus exercent, vt aſpectus in oculis, auditus in auribus, odoratus in naribus, guſtatus in lingua, tactus in ſingulis partibus ſentientibus. Eadem ratio eſt facultatis mouentis, quam Ariſtotel. [i] duplicem oſtendit, principalem, & miniſtram, quod eſt ac ſi dicas communem, ac propriam; principalis, & communis vtitur principali, & communi inſtrumento, ea videlicet parte corporis, in qua habitat: ſeruiẽs, & propria vtitur proprijs inſtrumentis, illis nimirum partibus, in quibus voluntarius motus exercetur. Vtitur ergo facultas motus voluntarij vno inſtrumento communi, domicilio videlicet in quo habitat ipſe appetitus impellendi ac mouendi vim habens, & multis proprijs quæ mouentur: de his omnibus agendum nobis eſt ſumpto initio à communi.

g 3. de ani. tex. 54.
h Auero. 2. li. de cœlo com. 37.
i In lib. de ani. c. 25.

Commune inſtrumentum uoluntarij motus eſt illa pars, in qua reſidet appetitus, cui ſubijci diximus uoluntatem, iram, & cupiditatem; ſed cum appetens facultas a compræhendente [k]
D non differat in ſubiecto, ſed ratione, eadem enim quatenus accipit dicitur cognoſcere, quatenus agit, appetere (eſt autem compræhendens facultas tam ſenſus quam mens,) ubi ergo hç habitant, ibi appetitum habitare neceſſe eſt: ſed vt alibi [l] declarauimus de huius facultatis domicilio non conuenit inter Platonem, & Ariſtotelem, cum hic cor, ille cerebrum eſſe uoluerit. perpendamus nunc utriuſque rationes, & proprie illas, quæ ad domicilium facultatis uolũtarij motus pertinent; nam alias, quæ ad ſenſum, & mentem, antea perpendimus.

k Ariſ. 3. li. de ani. tex. 29. & Ale. in li. de ani. ca. 25.
l Sup. in 2. li. c. 3.

Ariſtotelis igitur ſententiæ fauent hæ rationes, ac primum illa: in ea parte, quæ maxime idonea eſt ad motum, maxime habitat principatus uoluntarij motus; eiuſmodi eſt cor, [m] quod aſſidue mouetur. Dein, ubi eſt fons [n] caloris, ibi par eſt reſidere facultatem motus, cum calor ita neceſſarius ſit ad motum uoluntarium, ut quæ refrigerantur, moueri amplius non poſſint; at caloris fontem in corde eſſe omnes fatentur; præterea cum ſpiritus [o] & moueat, & robur addat, illam partem, unde hic proficiſcitur, credendum eſt eſſe domicilium facultatis mouentis; à corde autem emanare ſpiritum manifeſtum eſt: huc accedit, quod cor ſitum eſt in medio corporis, unde poteſt facillimè impertire uim uoluntarij motus omnibus partibus, ita ut commode quæuis ſequi poſſit differentia motus, ſurſum, deorſum, ante, & pone, ad dextram, & ad læuam. Quamobrem fatendum eſt cor ſedem eſſe propoſitæ facultatis; quod poſtremo

m Ariſ 1 li. de motu anim.
n Auer. 2. li. col. c. 18.
o Ariſ. 1 li. de motu ani.

ex co

E exeo etiam colligitur, quoniam ipſum præcipue affectum ſentitur, cum appetitus ad mouendum incitatur ab aliquo expetendo, uel fugiendo. Neque obſtat quod in eo habitet ſenſus, qui poſtulat partem ſimplicem, & ideo non uideatur ibi poſſe reſidere vis agens, ac mouens, quæ poſtulat [a] partem multiformem, quandoquidem compoſitio cordis talis facta eſt à natura, vt ad vtranque facultatem ſit habilis; nam (vt ipſe Ariſtoteles [b] oſtendit) cor & ſimplex eſt & multiforme; ſimplex propter ſubſtantiam ſimplicem, quæ in ſimiles partes diuiditur; multiforme propter formam diuerſam cum nulla pars cordis retineat formam totius.

a Ariſt. 1. li. de hiſt. an. c. 4.
b 2. li. de p. an. c. 1.

Plato, quem ſequutus eſt Galenus [c] collocat in cerebro animales omnes facultates, mentem ſenſum, & vim motus voluntarij, quam ſpiritus per neruos afferunt ad ſingulas partes. Cõfirmat hanc ſententiam id potiſſimum, quod ſectione animalium deprehenditur; manifeſte enim nerui, per quos vis voluntarij motus ſingulis partibus diſtribuitur, à cerebro cernuntur deriuati; quod ſi viuentem adhuc belluam ſeces, atque alliges neruos illos recurrentes, [d] qui muſculis gutturis præbent vim motus, ceſſabit eorum motus, ita vt vox non amplius edatur. Eadem ratio eſt aliorum neruorum; ſinguli enim ſi alligentur, priuant mouendi facultate partem ad quam feruntur, eamdem reſtituunt ſi reſoluantur; quamobrem ſtatuendum eſt motus voluntarij vim in cerebro reſidere a quo per neruos reliquis partibus diſtribuitur. F Rationes autem quæ pro ſententia Ariſtotelis adductæ ſunt facile ſoluuntur: nam motus cordis non eſt voluntarius, atque animalis, ſed magis neceſſarius, ac naturalis, quo motu etſi aſſidue agitetur non propterea eſt idoneum domicilium facultatis motus voluntarii, quam tractamus, ſed vitalis, quem ſequuntur arteriæ; at neque ob id etiam quod caloris aut ſpiritus fons ſit, eum in cerebro tantum ſit caloris, ac ſpiritus, quantum neceſſe eſt ad impertiendam vim voluntarij motus alijs partibus per neruos ac ſpinæ medullam: quod ſi cor magis affici videatur quam cerebrum, cum appetitus ad volũtarium motum incitatur, euenit, quia magis idoneum eſt quod afficiatur, & quanuis diſtet à cerebro, atque a ſede ipſius appetitus, adeo tamen ipſi congruit, & tantum vtriuſque conſortium eſt per neruos, [e] & arterias, ut ſtatim ſe mutuo afficiant, neque tempore opus ſit; ſed vt à ſole ſubito illuminatur aer, ita ſubito etiam afficitur cerebrum à corde, & cor à cerebro. Poſſumus tamen idem de facultate mouendi dicere quod [f] ante de ſenſu; principaliter ſcilicet proficiſci à corde, proxime a cerebro; in corde enim eſt vitæ principatus, vnde emanant vitales ſpiritus qui cerebrum petentes ab ipſius temperatione uertuntur in animales, vnde proxime diſcedunt, & per neruos, & ſpinæ medullam permeant ad ſingulas partes voluntarij motus vim habentes.

c Gal. 7. de uſu p. c. 14. & 8. lib. de vſu p. ca. 3. & 4.
d Gal. li. 7. de uſu p. c. 14. & li. 16. de uſu p. c. 4. & lib. 2. de plac. c. 6
e Gal. li. 2. de cauſ. pulſ. c. 12.
f Supra 2. li. c. 3.

G Quomodo autem, vbi prima viſa nos pellunt, deinde appetitio pulſa in principali domicilio reſidens ſpiritus impellat ad propria inſtrumenta voluntarii motus, præclare explicauit Alexander: primo [g] enim quæ phantaſia, aut mente cognoſcuntur bona uel mala, ſiue præſentia ſint, ſiue expectentur; tum ſiue abſolute talia ſint, ſiue uideantur; tum ſiue externa re ipſa ſint, ſiue tantum ficta, ubi illis aſſentiamur, vim appetentem incitant, vt ea perſeqnatur ſi bona ſint, ſi mala vitet. Hac appetitione afficitur pars principalis, ita vt calefiat vel refrigeretur, cũ in ea [h] inſit, & vis agens & vis accipiens; facta mutatione etiã parua frigoris, & caloris in parte principali magna ſequitur mutatio totius corporis, ueluti nanis ex parua mutatione claui; id quod monſtrat ſubitus pallor, aut rubor in facie apparens: quod calefit, relaxatur, quod refrigeratur, contrahitur; mouentur autem tunc ſpiritus, & feruntur, quo præcipit appetitus, cui obediunt inſtrumenta motus; idem enim vſu venit corpori noſtro, teſte Ariſtotele [i] quod ciuitati bene inſtitutæ, in qua quiſque ſuo munere fungitur, quanuis rex nõ ſit vbique, ſed reſideat in arce; omnes enim vt ſemel iuſſi ſunt, pergunt officium ſuum facere, neque neceſſe eſt vbique Regem adeſſe: eadem ratio eſt corporis noſtri, quod a ſummo opifice ita conſtitum eſt, vt præcipua facultas in principali eius parte habitet, quaſi rex in arce, vnde vim diſtribuat reliquis, quæ ita effictæ ſunt, vt ſtatim pareant imperanti, & inſtituto ordine vna poſt aliam agat; ſunt enim [k] doctæ ſine præceptore, noueruntque [l] officium ſuum, ſimulatque in lucem editæ ſunt, H prinſque exerceri incipiant; relicta illis eſt huiuſmodi vis à ſemine, [m] & à progenitore; ergo à principatu fertur ad ſingula inſtrumenta motus voluntarij non ipſa anima, vt credidit Chryſippus, [n] ſed ſpiritus mouendi vi præditus, vt voluit Cleanthes; [o] ineſt enim ſpiritui calor innatus, quo potiſſimum vtitur anima ad omnes actiones, ita vt proxime mouens in animali non ſit ipſa anima, quemadmodum in cœlo, ſed corporeum aliquod, veluti calor, ac ſpiritus. Ergo cum appetitio incitata à viſis impellit ad motum voluntarium, pars præcipua calefit, aut refrigeratur, relaxaturque aut contrahitur, ſtatimque affecto principatu, ſpiritus cum calore mouetur, quod iubet appetitus, ad inſtrumenta propria, ita vt duplex motus concurrat, vnus ab externis ad animam, alter ab anima ad externa, cum animal mouetur ad ea quæ viſa fuerint perſequenda, vel declinanda, ex vtroque motu eius ſcilicet quo appetitus incitatur à viſis, & eo quod iam vim impertit proprijs inſtrumentis, ideſt ex motu ab anima, & ad animam, ſequitur vt ſtatim animal moueatur, niſi quid [p] obſtet: obſtat modo externum aliquid, vt vinculum, carcer: modo internum, ſiue affectio corporis, vt reſolutio neruorum, & virium imbecillitas, ſiue affectio animi, vt timor, quo præpediti homines fugere nequeunt, etſi fugam maxime deſiderent.

g In lib. de anim. c. 25.
h Ariſto. in li. de motu anim.
i In lib. de mot. anim.
K Hipp. de alim
l Gal. 1. lib. de uſu par. c. 3.
m Ga. in li. de form. fœt. c 6.
n Senec. li. 20. epiſt. 114
o Auerr. 2. li. collig. capit. 18.
p Ariſto. in lib. de mot. anim.

Sed

A Sed quæret quis, cur ex notione boni vel mali appetitus excitatus non ſemper impellat animal ad motum voluntarium; percipimus enim interdum quæ nos delectant aut ſolicitant, veluti nuncios boni, aut mali cuiuſpiam ad nos, ad cognatos, ad affines, ad amicos pertinentis; at non propterea mouemur loco, ut quod audiuimus, ſequamur, vel declinemus. Cui quæſtioni ita occurrendum arbitror, quod vt qui cognoſcit, non ſemper appetit, neque enim cum intelligimus principia rerum naturalium, ipſa appetimus: ita qui appetit non ſemper mouetur. Vt viſa appetitum pellant, neceſſe eſt ſpeciem præſeferre ſuauis, aut moleſti, boni, aut mali, vel ſimpliciter omnibus, vel homini à quo expetenda ſunt; alioqui, inquit Themiſt. [a] ocioſa ſunt. Vt vero appetitus impellat animal ad motum voluntarium, neceſſe eſt inſuper eadem viſa ſe talia oſtendere vt acquiri poſſint [b] ſi bona uel ſuauia ſint, caueri ſi mala vel inſuauia, quod ſi nõ videantur vitari, aut acquiri poſſe, appetitus quamuis ob illa contrahatur, aut fundatur, non tamen adeo id facit vt imperet motum voluntarium ad perſequendum, vel repellendum, id quod ſibi aſciſcere, aut vitare animal nequit: hoc ſæpe vſuuenit in affectionibus animi; nam licet in omnibus commoueatur appetitus, non tamen, cum ab illis commouetur, ſemper impellit animal ad motum voluntarium: cſi enim affectio [c] animi ipſius appetitus excitatio, & (vt di-

B cunt) actus ſecundus, ſi quidem actus primus eſt facultas appetens. Tribuuntur animo quædam affectiones, quod (teſte [d] Galeno) in illis animus per ſe moueatur, cum in alijs videatur mouere corpus. Ex animi affectionibus quæ moderatæ ſunt, neceſſariæ ſunt; inſeruit enim natura nobis vim qua expectamus quæ accommodata ſunt, declinemus contraria; ita vt excitatio appetitus, quam animi affectionem eſſe diximus, vbi moderata eſt, naturalis & neceſſaria ſit, & propterea cadat etiam in ſapientem, in quem non cadit vehemens affectio, quæ iam perturbatio eſt; hæc enim in noſtra poteſtate eſt, voluntario arbitrio ſuſcepta. Ergo vt appetitus eſt facultas, ita affectio animi eſt excitatio, & veluti actio illius facultatis, aliquando moderata, aliquando vehemens, non tamen eſt voluptas, aut dolor, ſed ab his tanquam a primis initijs emanat. Illa vero conformatio appetitus, quæ ſæpius, aut rarius, vehementius, aut remiſſius in eamdem affectionem prorumpit, habitus appellatur. Veteres (auctore Galeno) [e] in quinque diſtribuunt, vehementes animi affectiones, in ſpem, gaudium, timorem, ægritudinem iram. Quarum aliæ ſpectant ad præſentia vt gaudium, ægritudo, ira; aliæ ad futura, ve ſpes & timor. Cum bonum aliquod obijcitur futurum, illa incitatio appetitus ad ipſum obtinẽdũ ſpes dicitur; cum id bonum iam poſſidetur efficitur gaudium: ſed tam à ſpe quam à gaudio animus effunditur, ſicuti contrahitur à timore, & ægritudine; eſt enim timor deſiderium fugiendi im-

C minens malum, ſicuti ægritudo eſt illa affectio, qua iam affligimur cum malum eſt præſens: ira ſimiliter ad malum refertur præſens, & eſt libido puniendi eos qui videantur læſiſſe iniuria. Mouetur in [f] his affectionibus ſpiritus, & calor, contrahiturque, atque effunditur, ſimul cum animo, magis tamen, aut minus pro vt validiores, aut imbecilliores ſunt; vehementius autem mouetur à gaudio quam à ſpe, à timore quam ab ægritudine; quo fit vt aliqui ex gaudio, aliqui ex timore ſubito decedant; [g] quod non accidit his qui ſpe, ægritudine aut ira commouentur. Funditur calor ac ſpiritus vna cum animo ad partes externas, ita vt in internis debilitetur: cõtrahitur ſub metu, & ægritudine ad partes internas, vbi interdum ſuffocatur, atque extinguitur præterquam quod relinquit externas partes frigidas. Verecundia ob præſentiam præſtantioris, leuis quidam timor eſt, qui tamen ratione ſuperatur, ita vt calor primum cõtractus paulo poſt redeat ad partes externas: ſic pueri ſolent erubeſcere. In ira ſanguis adeo in corde efferueſcit, vt ille feruor ad alias partes corporis transferatur, potiſſimum ad caput, ad faciem, ad oculos, quas partes rubere, iratis præſertim, cernimus: huiuſmodi ſunt animi affectiones, & incitationes ipſius appetitus, qui vbi quæ viſa ſunt bona vel mala vitari, aut acquiri poſſe videantur, imperat motum uoluntarium, & impellit animal ad perſequendum, vel fugiendum.

D Sed ubi illa aut declinari aut parari nequeant, tantum vna cum calore ac ſpiritu contrahitur, vel effunditur, quieſcente animali. Hæc ſumpta à Philoſophis (a quibus, vt eorum munus poſtulat, vberrime diſputantur) transferenda in hunc locum duximus, vt vſque ad viuum reſecaretur vis, & natura partium noſtri corporis voluntario motui proprie ſeruientium, ad quas iam cominus aggrediamur.

a 3. lib. de anim. c. 47.
b Ariſto. in li. de motu. anim.
c Euſtrat. I. 6. lib. ethic.
d 12. lib. de med meth. c. 5.
e In lib. de cognol. & curand. aff. animi. c. 5.
f Gal. 2. li. de ſympt. cauſ. c. 5.
g Ga. 12 de med. meth. c. 5. & 2 li. de Cauſ. ſympt. c. 5.

De inſtrumentis proprijs motus voluntarij. *Cap. VII.*

PRæter cõmune inſtrumentum appetentis facultatis, à quo motus voluntarij vis vna cum calore ac ſpiritu proficiſcitur, neceſſaria ſunt etiam propria, & nõ tũ canales vt ſpinæ medulla, ac nerui ab ea orti (pauci enim oriuntur à cerebro) per quos tranſit ea vis, ſed etiam aliæ partes, quæ impulſæ ab appetitu moueantur, & interim moueant alias, quæ nullam mouendi facultatem habent: nunc omiſſis neruis, & ſpinæ medulla, quæ per ſe neque mouentur neque mouent, de illis tantum agemus, quæ aut mouent, & mouentur veluti muſculi; aut mouentur duntaxat, quemadmodum articuli. [h] neceſſe eſt in corpore noſtro ad vnum inſtrumentum venire ipſius motus voluntarij quod primũ moueatur, alioquin in infinitum progrederemur; huiuſmodi eſt in animali muſculus, qui primus mouetur à facultate impellente,

h Auer. 2. li bro colliger. c. 18.

hoc

hoc eſt ab appetitu, ſeu à ſpiritu & calore, qui vna cum ui motus voluntarii ad ipſum fertur; à E
quo tanquam à mouēte externo dicitur proprie moueri: nam ſpiritus, & calor cum inſitam ha
a in l. de anima ca. 8. & 25. beant facultatem hanc, non dicuntur ab ipſa moueri, ſed ſub ipſa, vel per ipſam ſi [a] Alexandri
ſententiam ſequamur. Requiritur autem calor ac ſpiritus qui materia eſt, cuius forma eſt facul
tas mouens, quod in animalibus neceſſarium ſit primum mouens eſſe corporeum, & non expers
b Auer. 2. l. collig. c. 18. corporis vt in cælo; at primum quod verè dicitur in animali à facultate moueri, eſt ipſe muſcu
lus, cuius ſubſtantia maxima ex parte [b] caro eſt valde idonea quæ quaſi materia calorem, ac
ſpiritum accipiat una cum facultate à principatu animæ influente, quaſi formam; non tamen
conſtat muſculus ex ſola carne neque ſimplex pars eſt, cum ſit inſtrumentum actionis, & non
ſenſus, ſed diſtinguitur fibris neruoſis. Sine muſculo non mouetur aliqua pars animalis motu
voluntario: in beſtiis, quæ non habent muſculos, eſt quoddam ipſis ſimile, per quod mouētur.
c Gal. 1. lib. de motu muſc. c. 7. Porrò [c] funguntur muſculi omnes ſuo munere, cum ab influente ſpiritu cōtrahuntur, ita enim
inflantur, & quod in latitudinem additur, de longitudine detrahitur; ſemper autem ſeu exten-
dantur, ſeu flectantur membra, muſculi ad ſua initia contrahuntur, ſed varius eorum ſitus va-
d Gal. 1. li. de motu muſc. c. 5. rios efficit motus; quando [d] quidem ſi ab interna parte ſunt, flectendi vim habent, ſi ab exter
na, diſtendendi; adeò autem contractio propria muſculorum eſt, & adeò contrahi cōſueuerūt
e Gal. 1. li. de motu muſc. ca. 9. & 10. cum ſuum officium faciunt, vt cum reſoluuntur [e] appetitu etiam non imperante, contrahan F
tur. Vna ergo contractio eſt per ſe motus muſculorum; neque enim per ſe diſtenduntur, ſed
ocioſi manentes diſtendi coguntur ab oppoſitis muſculis, dum contracti ſuum munus exercēt;
ſunt etiam ocioſi muſculi cum ſua grauitate deorſum impelluntur: neque enim quicquam tum
agunt; neque ille motus voluntarius eſt, ſed naturalis. Accidit interdum, vt muſculi oppoſiti ſi-
bi ab vtraque parte contrahantur, vt interni, & externi; tunc enim membrum non mouetur lo
co, ſed immobile ſeruatur, quod tantum poſſint interni flectendo, quantum externi extenden-
do; tunc tamen agunt tam hi, quam illi; alioquin membrum deorſum laberetur, nec poſſet ſer-
uari ſublime; neque etiam aues quæ in aere immobiles videntur, ibi manere poſſent, niſi oppoſi
ti earum muſculi ſimul agerent, alioquin illæ præcipites ruerent: conſiſtit membrum cum op-
poſiti muſculi ipſum in contrarias partes dimouere contendunt, perinde atque aſtra inſiſtunt
cum contrarius eſt motus epicycli, & planetæ. Hanc muſculorum actionem per quam membra
f 1. li. de motu muſ. c. 8. eodem loco manentia ſeruantur ſublimia, [f] Galenus motum tonicum appellat, & motum qui
dem, cum fiat à muſculis contractis eodem modo, quo ſolent cum transferunt membrum: toni-
cum verò, quod ipſum retineant in eodem tenore. Omnium igitur muſculorū motus proprius,
g Gal. 1. lib. de motu muſc. c. 4. ac per ſe contractio eſt; ſi quidem ſimilium [g] inſtrumentorum ſimilis eſt natura: omnes verò mu
ſculi qui oſſa mouent, terminantur in [h] chordas: illi verò qui vel ſe ipſos mouent, quemadmo- G
h Gal. 2. li. de motu muſc. c. 3. dum qui ad anum, & ceruicem ueſicæ vbi contracti retinent vrinam vel deiectionem, ſine chor
dis ſuum munus exercent, ſicut & illi, qui mouent labia, ſed habent chordas, qui gutturis carti
lagines mouent, illi, qui oſſa, chordas ſimiliter habēt, per quas illigantur capitibus eorū oſſiū,
quæ in aliorum ſinus inſeruntur, & ita flectunt, aut diſtendunt articulos, de quibus iam nunc
agendum eſt.

Articuli omnes ſeruiunt voluntario motui tanquam partes, quæ mouentur duntaxat, & non
mouent alias, veluti muſculi: ſunt articuli commiſſuræ oſſium neceſſariæ ad motum uoluntariū,
& totius corporis, & cuiuslibet membri, uocantur autem græcè διαρθρώσεις, continenturq; duo
bus oſſibus, quorum unū cauum eſt ac recipit, alterum gibbum quod recipitur, atque hoc pro-
i Gal. 1. l. de artic. cō. 1. priè à græcis [i] vocatur ἄρθρον: ſine cōmiſſuris non poſſent integra oſſa flecti, aut diſtendi, neque
membra curuari aut porrigi, neque trahi, aut pelli corpus animalis: neceſſe enim eſt vt in alijs
rebus quæ loco mouentur, ita etiam in animali eſſe aliquod quod quieſcat, aliquod quod mo-
ueatur: in quauis autem oſſium commiſſura vtrunque eſt, cauum ſcilicet quod ſtabile eſt, & ar-
k Ariſt. 2. li. de cælo tex. 18. & 1 l. de mot. anim. ticulus, qui in cauo tanquam in centro immobili mouetur: hic cum extenditur, membrum in
quo eſt ſimplex apparet, cum curuatur, duplex: in cauo autem ubi centrum eſt, finis vnius eſt H
principium alterius. Neceſſariæ igitur ſunt commiſſuræ, vbi una pars mouetur, altera quieſcit,
l Themiſt. ſuper. 3. li. de ani. c. 66 quia omne quod mouetur, [k] moueatur circa aliquod quieſcens neceſſe eſt, neque ſufficit in-
ternum quieſcens, ſed neceſſarium eſt etiam externum aliquod ſtabile; nequit animal [l] moue
m Gal. 12. l. de vſu par. c. 2. ri, niſi hæreat rei ſtabili. ſed ſatis iam patefactus eſt commiſſuræ oſſium uſus: ita autem quæli-
bet ſtructa eſt à natura, ut proceſſus ſinui ad unguem [m] quadret, & facillimè agitari in eo poſ-
ſit, quod non eueniret, ſi quid adderes aut detraheres: affixit etiam natura tam articulo, quam
n Gal. 5. li. aph. cō. 39. ſinui cartilaginem ad facilitatem motus, neque hoc cōtenta parauit etiam in ipſis glutinoſum
o 2. lib. de par. an. ca. 13. humorem [n] ex oſſium alimento redundantem, quod redderet ipſa lubrica: quæ enim lubrica
ſunt, expeditè mouentur. Voluit [o] Ariſtoteles piſcium oculos factos fuiſſe lubricos, vt expedi-
p Gal. 3. li. de arti. cō. 30. tus eſſet eorum motus: illinuntur etiam [p] ligamenta mucco quodam, ut paruo negocio dimo-
ueantur: omnibus ergo partibus, quæ moueri aſſiduè debent, natura ad facilitatem motus hu-
morem parauit, neque ſolum oſſium commiſſuris, & ligamentis, ſed linguæ, & gutturi; metuen
q Gal. 13. li. de vſu par. c. 8. dum enim erat, ne exiccata moueri minus expedite poſſent: hanc naturæ prouidentiam homi-
nes imitati inungunt [q] curruum axes, ut magis expedite moueātur. Spectauit tamen natura in
oſſium commiſſuris non ſolum ad facilitatem motus, ſed etiam ad ſtabilitatem articulorum,

nequa-

A ne quacunque leui cauſa ex ſuis ſedibus erumperent: quod periculum cum magis immineret, vbi ualidior futurus eſſet motus, in illis caua fecit altiora, & ligamenta plura, & magis craſſa, ueluti in cubito, magis reſpiciens ad ſtabilitatem quam ad facilitatem. Sed ubi [a] uario motu opus fuit, commiſſuram fecit laxiorem, quemadmodum in humero: illi autem articuli, qui magis ad expeditum motum conducunt, facilius excidunt, ſed facilius etiam reconduntur. Oſſium commiſſuras imitati ſunt homines in [b] machinamentis, & proprie in uertebris, quæ ſe mutuo impellunt, mouentur in illis ligna per funes, ſicuti in animali oſſa per chordas muſculorum.

a Gal. 1. li. de vſu par. c. 17.

b Ariſto. in l. de motu anim.

Ad exprimendum modum quo mouentur membra motu uoluntario, maxime accõmodatum eſt exemplum aurigæ, qui uictorię ſpecie obiecta excitatus impellit per habenas equos ad mouendum currum: vertebræ currus reſpondent articulis, corpus animalis currui, muſculi equis, nerui habenis, auriga appetitui, uictoria bonis uiſis. Præclare admodum expoſuit [c] Lucretius quo pacto animal uoluntario motu moueretur his uerſibus:

c 4. lib.

Nunc qui fiat, vti paſſus proferre queamus,
Cum volumus, varieq́; datum ſit membra mouere,
B *Et quæ res tantum hoc oneris protrudere noſtri*
Corporis inſuerit, dicam; tu perceipe dicta.
Dico animo noſtro primum ſimulachra meandi
Accidere, atque animum pulſare, vt diximus ante,
Inde voluntas fit: neque enim facere incipit vllam
Rem quiſque, quam mens prouidit, quid velit, ante:
Id quod prouidet, illius rei conſtat imago
Ergo animus cum ſeſe ita commouet, vt velit ire
Inque gredi, ferit extemplo quæ in corpore toto
Per membra atq́; artus animai diſſita uis eſt,
Et facile eſt factu; quoniam coniuncta tenetur:
Inde ea pro porro corpus ferit, atq́; ita tota
Paulatim moles protruditur, atque mouetur.
C *Præterea tum rareſcit quoque corpus, & aer,*
Scilicet vt debet qui ſemper mobilis extat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus
Et diſpergitur ad partes, ita quasq́; minutas
Corporis. hinc igitur rebus fit vtrinq́; duabus
Corpus vt ac nauis velis, ventoque feratur
Nec tamen illud in his rebus mirabile conſtat
Tantula quod tantum corpus corpuſcula poſſent
Contorquere, & onus totum conuertere noſtrum.
Quippe etenim ventus ſubtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine nauim.

Mouetur ergo animal, cum appetitio à uiſis pulſa ad muſculos, ſpiritus impellit, qui ipſos inflat, & contrahit: quibus contractis curuantur, aut diſtenduntur articuli, moueturque animal, ac partes eius compoſitæ ex muſculis, & articulis, cuiuſmodi ſunt caput, maxilla, ceruix, thorax, dorſum: quarum articulos, ac muſculos in anatome explicabimus. Sed hæ omnes præterquam quod ſpectant ad motum localem, afferunt alios uſus: muniunt enim ac tegunt partes, quas in ſe continent: motui uoluntario duntaxat ſeruiunt membra κῶλα [d] à græcis dicta, D quæ nunc ſuperſunt explicanda, ex eius inſtrumentis.

d Gal. in li. de reuulſ. cucurbitulis.

De membris. Cap. VIII.

Quatuor membra dedit natura homini perinde atque aliis animalibus perfectioribus: ea uero ſunt duo brachia, & duo crura: nã quadrupedibus dedit quatuor crura, auibus duas alas, & duo crura. [e] Reſpõdent brachijs hominum anteriora crura quadrupedum, & alæ auium. Facta autem ſunt brachia propter manus, crura propter pedes: [f] diriguntur manus ad præhendendum, pedes ad ambulandum: magna autem ſimilitudo eſt crurum cum brachijs, diuiduntur enim tam hæc quam illa in tres partes, quæ ſibi mutuo reſpondent: diuiditur brachium in humerum, cubitum, & manum, crus uerò in femur, tibiam, & pedem. Femur [g] reſpondet humero, tibia cubito, pes manui. Conſtant tam brachia quam crura ex pluribus muſculis, & articulis ob multiplicem motum, qui ad præhendendum in brachiis, ad ambulandum in cruribus fuit neceſſarius, ſed eos explicabimus in anatome:

e Ariſt. in l. de inceſſu anim.

f Gal. 2. lib. de mot. muſcu. & 1. de vſu par. ca. 8. & 10.

g Gal. 3. li. de aggreſ. c. 2. & 2. li. de fractu. com 8.

nunc tantum oſtendemus tam brachiorum quam crurum ſtructuram aptiſsimam fuiſſe mune- E
ri quo fungi debent.

Brachium, vt diximus, in tres partes ſeparatur, in humerum, cubitum, & manum. Hume-
rus, qui græce dicitur ὦμος, eſt maxima pars totius brachij, pertinetque à ſcapula, ad cubitũ;
humeri caput, quod grandius eſt, inſeritur in ſinum lati ſcapularum oſſis parum deſidentem
parumque ibi ligamentis adſtringitur, vt facile circumagi poſſit, & in varias partes dimoueri:
ſpectauit enim natura in humero effingendo magis ad varietatem motus ad prehendendum
neceſſarij, quam ad ſtabilitatem; propterea humeri articulus ſæpe excidit, ſed facile recondi-
tur: contra caput femoris, quod in cauo coxæ inſinuatur, neque facile elabitur, neque facile re
ſtituitur, quod in eo natura rationem habuerit ſtabilitatis ad ambulandum neceſſariæ, magiſ-
que varietatis motus; quamobrem ipſum [b] arctius alligauit, & ſtabilius, & firmius effinxit.
Cubitus qui græce nominatur πῆχυς, eſt ſecunda pars brachij ſita inter humerum, & manũ;
continetur autem duobus oſſibus, quorum quod interius eſt, nomine totius partis vocatur cu-
bitus, quod ſuperius, radius. Vtrumque committitur cũ oſſe humeri, valida, atque admodum
arcta commiſſura, ne ob vim motus erumpat, cum brachium extẽditur, curuatur, pronum, aut
ſupinum redditur, ad quos motus ſpectat einſmodi commiſſura. Tertia pars brachij manus F
eſt, quam græci nominant ἀκροχεῖρα, quaſi extremum brachium; tributa eſt autem ad præhen-
dendum ſicuti pes ad ingrediendum, vt paulo ante diximus. Hæc tantum homini [d] data eſt,
quod ſapientiſſimus ſit, neque enim ſapientiſſimus eſt quod manum habeat, vt credidit Ana-
xagoras, ſed [e] manum habet quia ſapientiſſimus eſt, vt ea vti poſſit ad defendendum, & ve-
ſtiendum corpus, & tandem ad artes omnes. Tanta autem eſt manus vtilitas, vt iudicetur ab
Ariſtotele [f] inſtrumentum inſtrumentorum; neque enim eſt ſimplex inſtrumentum, ſed multi-
plex, & inſtrumentum [g] ante inſtrumenta, cum fiant opera manus cætera inſtrumenta; ſeruit
manus [h] artifici, vt forceps fabro. Par [i] autem fuit ipſam, quæ ad omnia prehendenda facta
eſt, ea ſentire quæ tractat, atque idcirco habuit ſenſum tactus; quamobrem duplici officio fun-
gitur, tangendi ſcilicet, & prehendendi: ad prehendendum valet compoſitio multiformis quã
in illa videmus; ad ſenſum tactus ſubſtantia ſimplex ipſius cutis; [k] confert mollities ad tan-
gendum, ſed ad prehendendum durities. Fuit autem compoſita [l] manus ex pluribus oſſibus,
vt facilius moueretur, & minus lædi poſſet. Partes [m] in quas tota diuiditur, tres ſunt, videlicet
prima palmæ pars, palma, & digiti, ex quibus partibus conſtans ita figurata eſt, vt aptiſſima
ſit ad prehendendum corpora cuiuslibet figuræ; id quod minime eueniret, ſi tota ſolida eſſet,
& non ſeparata in digitos; ea enim tantum comprehendiſſet, quæ fuiſſent æqualis molis; ſed G
ſic diuerſa, diſtantibus inter ſe digitis, compræhendere etiam poteſt, quæ multo maiora ſunt:
minima [n] ſolis digitis capiuntur, tota verò manu, aut ambabus aduerſis quaſi vna grandi pre
henduntur corpora, quæ grandia, ſeu conuexa, ſeu quadrata, ſeu triangula ſint, ſeu recta, ſeu
tortuoſa. Porro æqualis eſt dextræ ſiniſtra, cum idem officium facere debeat; vbique enim na-
tura quæ iuſtiſſima eſt, finxit ſiniſtras partes ęquales dextris, niſi cum ob ſummam aliquam
vtilitatem diuerſas facere coacta eſt, vt in viſceribus [o] ad alendum inſtitutis. Cæterum ex
quinque digitis [p] pollex ita collocatus eſt, vt curuatus opponatur reliquis quatuor, vbi gran-
dius aliquod prehendere oporteat. Sufficiunt [q] quinque digiti; ſextus incommodus eſſet;
quatuor minus valide ac minus firmiter prehenderent, quod prehendendum eſt, ſed deſide-
raretur quintus. Magnitudo ſingulorum digitorum ea eſt, quæ maxime ad prehendẽdi munus
accõmodatur: [r] medius longiſsimus eſt, id quod ad complectendum in orbem quæ capiuntur
maxime pertinet, craſſitudo eorum ad firmitatem ſpectat; ille, quem plurimum laboris ſuſtine
re neceſſe eſt, factus eſt craſſiſſimus, continetur que chordis longe maioribus quam alij, ne-
que craſſitudo earum à validiori motu proficiſcitur, vt voluit Aſclepiades, [s] ſed inſtituta pri-
mum eſt ad firmitatem prehendendi. Interualium inter digitos quanto maius eſt, tanto maio-
rem molem manus capere poteſt; requiritur [t] magnum ſpacium maxime inter pollicem & in H
dicem, quæ ſtructura manus maxime probatur ab Hippocrate: [u] nam ſic poſſunt è regione
inter ſe concurrere.

Iam vero ſummi [x] digiti rotundi, & carnoſi facti ſunt, vt complicari poſsint ad parua cor-
puſcula comprӕhendenda; ab externa parte vnguibus muniuntur, qui etiam eo ſpectant, vt
commodius, & firmius prehendantur minuta corpuſcula: debent autem [y] æquare digitorum
ſummitatem ita vt neque ſuperent, neque ſuperentur. Ab externa parte caro digitis minime
adiecta eſt, ne oneri ſit, ſed ab interna mollis, vt valeat ad prehendendum: non eſt autem col-
locara ad articulos quia flexum prohibuiſſet, ſed inter articulos. A lateribus [z] digitorum tan
tum carnis adiectum eſt, quantum claudat medium ſpacium, ne liquida effluant, quæ manu ca
piuntur. Oſſa digitorum terna ſunt ab interiori parte caua, ab exteriori conuexa: terni item
ſunt articuli cuiuslibet digiti: ſic maxime aptantur ad flexum, & comprӕhenſionem, cui pau-
ciores [a] non ſufficerent, plures incommodi eſſent, & robur debilitarent. De chordis, & mu-
ſculis cuiuslibet digiti agemus in anatome. Motus cuiuslibet digiti quatuor ſunt, vnuſquiſ-
que enim flectitur, extenditur, conuertitur in partem interiorem, & exteriorem. Propoſita
igitur ſtructura manus ad prehendendum aptiſsima eſt, ad tangendum verò confert cutis

adeò

a Gal. 2. lib. de mot. muſcul. c. 2.
b Gal. 12. li. de vſu par. c. 5.
c Gal. 2 lib. de part. c. 1.
d Ariſt. 4. li. de part. an. c. 10.
e Gal. 1 lib. de vſu par. c. 3.
f 3. libro de ani. tex. 38.
g Ariſt. 4 li. de par. c. 10.
h Gal. 1 de vſu par. c. 3
i Gal. 2 lib. de vſu par. c. 6
k Gal. 1. lib de temper. c. 8.
l Gal. 2 lib. de vſu par. c. 10.
m Gal. in li. de inæqual. intemp. c. 2
n Gal. 1. lib. de vſu part. c. 5.
o Gal. 6. lib. de vſu par. c. 4.
p Gal. 1. de vſu par. c. 5.
q Gal. 1. lib de vſu par. c. 23.
r Gal. 1. lib. de vſu par. c. 24.
s Gale. 1. de vſu par. c. 21
t Gal. 1. lib. de vſu par. c. 9.
u 1. libr. de offic. med. tex. 2.
x Gal. 1. lib. de vſu par. c. 6.
y Hipp. 1. li. de offi. tex. 20. & Gal. 1 de vſu part. c. 7.
z Gal. 1. lib. de vſu par. c. 13.
a Gal. 1. lib. de vſu part. c. 14. & 15.

Digitized by Google

A adeo moderate temperata, ut percipere poſſit omnia extrema, præſertim ab interna [a] parte manus, quam natura glabram fecit, ibi enim ſub cutem collocauit chordam dilatatam maxime ſiccam, & maxime denſam, ita vt nequeat pilos edere ſicuti neque illa etiam cutis, quæ ad plantam pedis eſt; fuiſſent enim in vtraque parte pili incommodi, & ad tangendum, & ad præhendendum, vel ad ambulandum.

a Gal 1. de tẽpe. c. vlt.

Crus membrum illud eſt, quod à coxa ad pedem pertinet, σκέλος græce dictum; factum autem eſt propter pedem non ſecus quam brachium propter manum, vt ſupra dictum eſt: pes vero ad ingreſſum, [b] vt manus ad compræhenſionem; quamobrem crus vna cum omnib. ſuis partibus ad ingrediendum ſpectat. Homini data ſunt duo crura, perinde ac duo brachia, quadrupedibus quatuor crura: frigidioribus [d] beſtiolis, & ſanguinis expertibus ueluti ſcolopẽdris multa data ſunt, partim ob longitudinem corporis, partim ob frigidam, terrenamque ſubſtantiam, vt poſſint tutius ſubſtineri, & moueri facilius; homini [e] qui ſolus inter animalia rectus incedit, ſatis fuerunt duo crura, quibus quantum opus fuit, velociter mouetur. multipedes belluæ tardigradæ ſunt, quamuis quadrupedes [f] bipedibus ſint velociores; præter numerum maxime neceſſaria fuit ad ingreſſum proportio quam habent inter ſe partes cruris, per quam ſubſtinere, ac ferre queunt molem vniuerſi corporis. Diuiditur enim crus in tres partes, B in femur, tibiam, & pedem, quas reſpondere diximus tribus partibus brachij; ſi quidem femur [g] reſpondet humero, tibia cubito, manus pedi. Femur, quod pertinet a coxa ad genu, inſeritur per caput oſſis rotundum, ac magnum in ſinum oſſis coxæ altiorem, quæ commiſſura non eſt laxa, veluti illa qua humerus cum lato ſcapularum oſſe nectitur, ſed adſtricta; quod magis ad ambulandum requiratur ſtabilitas, quam facilitas motus, contra ad præhendendum: quamobrem continetur ſemoris iunctura cum coxa altiori ſinu, adſtringiturque [h] validis ligamentis non ſolum a parte externa, ſed uno etiam ab interna per quod femoris caput nectitur cum cauo coxæ. Committitur femur ad genu cum duobus oſſibus, quibus ea pars quæ a genu ad pedem eſt [i] continetur. Porro commiſſura genu [k] inter omnes iuſtiſſima eſt, cum vndique ſacta fuerit æqualis, vt facile curuari, & extendi crus poſſit; nam ne ob laxitatem erumperet articulus, prouidit natura obijciens à priori parte patellam. Terminatur tibia quæ eſt ſecunda pars cruris ad pedem, qui eſt tertia, quam ad ingreſſum factam eſſe oſtendimus.

b Gal 2. li. d' vſu p. c. 9
c Gal 3. li. d' uſu p. c. 4
d Gal 3. li. de vſu par. c. 2.
e Gal. 3 li. deuſu par. c. 3.
f Ariſto. in li. de motu animali.
g Gal. 3. li. de aggreſ. anat. c. 2.
h Gal. 3. l. deuſu par. cap. 9.
i Hipp 2 li. de actur. rex 34.
K Hip. 3. de fractu. rex. 53.

Verum quia cum ambulamus, [l] alterum crus circumfertur, alterum hæret, ac ſtabilitur, hoc munus attinet proprie ad pedem, illud ad crus; neceſſaria ergo eſt ad ambulandum vtraque vtilitas, & quam præbet pes, & quam crus, quamuis crus dicatur factum eſſe propter pe- C dem, pes vero præcipuum ambulandi inſtrumentum cenſeatur. Quemadmodum autem manus in tres partes diuiditur, in primam palmæ partem, palmam, & digitos, ita & pes in totidẽ, in tarſum videlicet, quæ eſt veluti in manu prima palmæ pars, in plantam, quæ reſpondet palmæ, & in digitos; quamuis ante tarſum pes habeat quaſdam alias partes veluti calcem, & talum, quibus nulla ſimilis eſt in manu; maxime autem habiles ſunt omnes [m] partes pedis ad ſtabilitatem, vt omnes partes manus ad facilitatem cõpræhendẽdi: pes præterea factus eſt cauus, [n] vt per omnia loca gradiri poſſit, diuiſus item eſt in digitos vt per parietes, ſaxa, arbores aſcendere poſſit: multipedes enim aptiores ſunt ad aſcendendum, ſolidipedes uero firmiores: ſed homo [o] calceis, & firmitatem comparat, & pedes tuetur. Eadem autem [p] ſerie collocati ſunt digiti pedis, quod ad ſtabilitatem commodius fuit: nam in manu ad præhendendum, neceſſe fuit pollicem reliquis quatuor digitis, e regione opponi, & non in eadem ſerie collocari, mouentur [q] tamen digiti pedum iiſdem quatuor modis, quibus & manuum cum flectantur, extendantur, vertantur in interiorem, & exteriorem partem. Tribuit ẽt natura pedibus vim ſentiendi, vt percipiant ea quibus hærent; non tamen ita exquiſito tactu præditi ſunt, vt manus, nam cutis [r] pedum multo durior eſt, quam manuum. D Ac de motu voluntario, & de eius inſtrumentis ſatis dictum eſſe videtur: ſupereſt ut explicemus qua ratione eorum ſanitas conſeruetur.

l Gal. 3. li. de uſu par. c. 5.
m Gal. 3. li. de uſu par. c. 7.
n Gal. 3. li. deuſu par. c. 8.
o Gal. 3. li. de uſu par. c. 4.
p Gal. 2. li. de uſu par. c. 9.
q Gale. 3. li. deuſu par. c 10.
r Gale 3. li. de uſu par. c. 11.

Qua ratione conſeruetur ſanitas inſtrumentorum motus voluntarij.
Cap. VIIII.

CVm ſeruare oporteat, quæ ſecundum naturam ſunt, ut in aliis partibus, ita etiam in illis quæ voluntario motui ſeruiunt, cognoſcere primum oportet qualia hæc ſint, & abſolute, & in homine: perpendemus igitur hæc non in cerebro, aut corde, quæ ſunt inſtrumenta communia; non in neruis, qui ſunt veluti canales de quibus ante dictum eſt; ſed in muſculis, & oſſium commiſſuris, quæ ſunt propria inſtrumenta motus voluntarij, ex quibus potiſſimum membra componuntur.

Ordiemur à muſculis, in quibus res ſecundum naturam ita ſe habent; horum ergo ſanitas alia per conſenſum eſt, alia per eſſentiam: conſiſtit ſanitas per conſenſum in ſpi-

ritibus quos accipiunt à cerebro per neruos vna cum voluntarii motus facultate: hi vbi & à cerebro diſtribuantur & per neruos aditum inueniant, fruuntur muſculi ſanitate per conſenſum; per eſſentiam verò vbi ſuam temperationem quæ ſecundum naturam paulo humidior, & calidior eſt (cum maxima ex parte conſtent ex carne) moderatam nacti ſint, aut non multum à mediocritate recedentem, & moderatam ſimiliter compoſitionem, quæ attinet ad figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem numerum, ſitum, & præterea vnitatem communem ſimplicium partium, & multiformium; vtraque muſculorum ſanitas tam per eſſentiam quam per conſenſum tribus illis differentijs diſtinguitur, quas in ſanitate in vniuerſum animaduertimus, cum alia perfectiſſima ſit, alia perfecta, alia imperfecta. Cauſa ſanitatis muſculorum per conſenſum eſt ipſa ſanitas, per eſſentiam cerebri & neruorum, à quibus debent ſpiritus emanare, de qua ſupra ſuo loco egimus. Ad cauſam ſanitatis per eſſentiam referuntur initia procreationis, & auxilia artis, quæ ante adhibita ſunt ad eam conſeruandam, vel reſtituendam. E

Effecta ſanitatis muſculorum potiſſimum ſunt actiones, quas contracti ad ſua initia efficiunt; deinde etiam qualitates ſecundum naturam, veluti moderata quædam mollities; tum retentio eorum quæ retinenda ſunt, & expulſio eorum quæ expellenda. Huiuſmodi ergo ſunt res ſecundum naturam, quas, vt conſeruentur, in muſculis ſanis cognoſcere oportet abſolutè. In homine verò, quem tractamus neceſſarium eſt recognoſcere non modo hæc præſentia, ſed præterita etiam, & futura. Sanitas per conſenſum in muſculis recognoſcetur ex ſignis monſtrantibus ipſam per eſſentiam in cerebro & neruis, & præterea ex effectis, quod bene ſuum munus exequantur muſculi; neque enim id contingeret ſine ſanitate per conſenſum. Sanitas per eſſentiam colligitur ex cauſis, vt ex parentibus optimè affectis, quæ fuerunt initia procreationis, & idcirco ſanitatis, tum ex moderata victus ratione in omnibus ſex rebus non naturalibus; ſed maxime conijcitur ex effectis, veluti ex actionibus ipſis, & motibus voluntarijs, atque ex qualitatibus ſub ſenſum cadentibus, & præſertim ex moderatione quadam inter mollitiem, & duritiem. Præterita veluti cauſæ antegreſſæ, partim audiuntur de ipſo homine, partim intelliguntur ex effectis, quæ relicta ſunt in corpore; tales enim monſtrant præteriiſſe cauſas, qualia ipſa ſunt futura, veluti conſeruatio in eodem ſtatu, aut mutatio in meliorem vel deteriorem; ex cauſis præſentibus colliguntur, vt ex viribus hominis & ratione victus; ab iiſdem enim cauſis eumdem ſtatum expectare oportet, à melioribus meliorem, à deterioribus deteriorem. Hæc poſtquam abſolute, & in homine cognita ſunt, videndum eſt, qua ratione conſeruentur operibus, & inſtrumentis. Sanitas muſculorum quæ per conſenſum eſt, pertinet ad cerebrum, & neruos, de quorum conſeruatione iam egimus. G
Quæ per eſſentiam, ſi aut perfectiſſima ſit, aut perfecta conſeruatur ſimilibus operibus, atque inſtrumentis; ſi imperfecta perficitur contrarijs, quæ ſupra [a] explicauimus, cum ageremus de carne; nam muſculorum ſubſtantia maxima ex parte caro eſt, quare iiſdem cõſeruatur, quibus conſeruari carnem tradidimus: chordę verò quę a muſculis oriuntur, conſeruantur vt nerui, de quibus ſimiliter egimus.

a Sup. 1. lib. huius operis.

Verum in inſtrumentis proprijs motus voluntarij non tantũ numerantur muſculi; ſed etiam articuli; nam vt illi mouent, ita hi mouentur, & vſum præbent membris, quæ ipſorum ope curuantur, & extenduntur. Intelligo nunc articulos non ſola oſſium capita, quæ in caua aliorum inſeruntur, ſed ad commiſſuram vniuerſam. Præbent ergo articuli eum vſum membris dum mouentur, non quouis modo compoſiti, ſed ſi ſecundum naturam affecti ſint: nã ſi præter naturam, minus poſſunt eiuſmodi muneri ſatisfacere; neque membra ita facile ac tutò per ipſos mouentur, ut cum naturalem compoſitionem retinent; hæc autem, cum non moueat, aut agat, ſed vſum afferat agentibus, & mouentibus, non poteſt appellari propriè ſanitas, quæ compoſitio eſt ſecundum naturam primo actionem efficiens; ſed magis exiſtimanda uidetur cauſa ſanitatis illius membri quod ipſius ope ſuum munus exequitur. Liceat tamen nobis articulorum compoſitionem ſecundum naturam ad ſanitatem referre, & ipſam conſeruare eadẽ ratione, qua conſeruatur ſanitas partium præbentium actionem, quæ ſi perfectiſſima aut etiam perfecta fuerit, defenditur ſimilibus operibus, atque inſtrumentis; ſi imperfecta, aut in eodem ſtatu ſeruatur, aut contrarijs perficitur. H

Continetur articulus, hoc eſt commiſſura tota duobus oſſibus, quorum unum quod gibbum eſt, in altero recipitur quod cauum; ijs adiuncta cartilago eſt glutinoſo humore illita; ad facilitatem motus adiuncta eſt & chorda, quæ moueat in cauo caput oſſis, cum quo nectitur; ſed ad ſtabilitatem ne id ſua ſede excidat, adſtringitur undique ligamentis, non tamen adeo, vt prohibeatur moueri. Conſtat igitur commiſſura tota ex his partibus: tunc uerò dicitur ſecundum naturam compoſita eſſe, cum iam dictum vſum afferre poteſt ad flexum, & porrectionem manente oſſis capite in ſuo ſinu. Euenit hoc, cum commiſſuræ compoſitio moderationem retinet, & temperationis, & earum rerum quæ in fabrica multiformium partium attenduntur, ut figuræ, ſuperficiei, magnitudinis, numeri, ſitus, & præterea unitatis. Partes, quibus commiſſuram contineri diximus, ut oſſa, cartilagines, ligamenta, chordæ, naturaliter temperationem habent non mediam, ſed

frigi-

A frigidiorem, [a] & ſicciorem, quæ ſi vel in his modum excedat, uel in contrarias vertatur, eiuſmodi partes ita temperatæ minus idoneæ redduntur ad ſuum munus exequendum, cum facilitate ſimul, & ſtabilitate; quod præſertim accidit chordis, & ligamentis, quæ ubi humidiora fuerint ligamenta, non ſatis tuto retinent caput oſſis in ſuo ſinu; chordæ uero imbecilliores fiunt, ita ut minus valeant ad mouendum. Quod ſi eiuſmodi partes ſicciores fiant, conducunt quidem ad ſtabilitatem, ſed reddunt motum difficilem; at deſiderat commiſſura moderationem quoque illarum rerum quas diximus ad multiformium compoſitionem pertinere: ſi ab hac recedat, minus probe fungitur ſuum munus: nam exempli cauſa, ſi cauum anguſtius fuerit, impedit facilitatem motus: ſi laxius, facile caput oſſis ex ipſo elabitur, ut vſu venire videmus in humero, [b] cuius caput cum non adſtringatur altiori cauo, vt caput femoris, leui quauis cauſa erumpit.

a Gal. 1. li. de temper. cap. 3.

b Gal. 1. li. de uſu par. c. 17.

Exponitur etiam laxitas commiſſuræ humori qui aliunde influens in ea admittitur, & tumorem affert, vt de arthritide paulo poſt ſubijciemus: quamobrem ad ſtabilitatem ne oſſis caput prolabatur, & ad facilitatem flexus ac porrectionis membrorum debent articuli moderationem retinere, tam quod ſpectat ad temperationem ſimplicium, quam quod ad fa-
B bricam multiformium. At non ſemper æqualis eſt moderatio huius compoſitionis ſecundum naturam, ſed interdum perfectiſſima, interdum perfecta, interdum imperfecta, perinde atque aliarum partium compoſitio ſecundum naturam, & ſanitas. Cauſæ propoſitæ temperationis, qualiſcunque fuerit, partim ad initia noſtræ procreationis, ut ad ſemen, & ſanguinem referuntur; partim ad rationem victus, & auxilia artis, quibus homo eſt vſus ad conſeruandam, vel reſtituendam ſanitatem, quæ à talibus cauſis proficiſcitur, qualis ipſa eſt, perfectiſſima à perfectiſſimis, perfecta à perfectis, imperfecta ab imperfectis. Effecta ſunt partim vſus, quos articuli & ad facilitatem motus, & ad ſtabilitatem afferunt; partim qualitates, vt mollities, durities, laxitas, denſitas: reſpondent autem differentiis illius compoſitionis, quam & ad facilitatem motus, & ad ſtabilitatem afferunt; partim qualitates, vt mollities, durities, laxitas, denſitas: reſpondent autem differentijs illius compoſitionis, quam ſequuntur, perfectiſſimæ videlicet, perfectæ, vel imperfectæ.

Recognoſcitur compoſitio commiſſuræ iam dicta ſecundum naturam partim ſenſu partim mente; aſpectu enim & tactu iudicatur, ſiue ſit ex toto ſecundum naturam, ſiue à naturali ſtatu nonnihil recedat. Sed cauum oſſis, quod ſenſum latet, ex effectis colligitur, ut ex ſtabilitate, & facilitate motus maiore uel minore; nam quale effictum fuerit à natura, non poteſt ex cauſis colligi. Differentię compoſitionis ſecundum naturam aut ſenſu deprehenduntur, ſicut ipſa
C compoſitio; aut ex ſimili differentia in effectis perfectiſſimis, perfectis, aut imperfectis. Cauſæ præſentes ex effectis colliguntur. Effecta percipiuntur ſenſu. Præterita partim conijciuntur ex effectis relictis; partim audiuntur ab homine, & familiaribus eius. Futura ut conſeruatio in eodem ſtatu, uel mutatio in meliorem, vel deteriorem colligunt ex cauſis præſentibus, & iam agere incipientibus; quæ ſi meliores futuræ uidentur, denunciant nobis meliorem ſtatum, ſi deteriores deteriorem, ſi eædem, eundem.

Ratio conſeruandæ compoſitionis articulorum ſecūdum naturam, ſiquidem perfectiſsima, aut perfecta fuerit, poſtulat ſimilia opera, atque inſtrumenta; ſi imperfecta ſit, ut corrigatur, eget contrarijs, quemadmodum ſupra diximus de muſculis. At, quia cum conſeruatur ſanitas, propulſare oportet eos, qui imminent, morbos, ſcire licet duobus potiſſimum expoſitos eſſe articulos, qui duplicem vſum ipſorum auferunt; unus eſt exitus oſſium ex ſuis cauis, qui ad ſitum præter naturam refertur, ſub quo ſtabilitatis uſus labefactatur; alter eſt humor præter naturam, qui ad magnitudinem ſpectat, & affert motus difficultatem. Vt euitetur prior morbus, hoc eſt oſſis prolapſio, auferre cauſas oportet, ob quas prolabitur; ſunt autem duæ, [c] vis
D externa, & ligamētorum reſolutio, ſeu relaxatio. Vim externam vitare nouerunt etiam imperiti, ſed ligamentorum laxitas aufertur à medico, qui nouit ipſam ab exceſſu [d] humoris proficiſci; quem ſi exiccet, contrahetur articulus; exiccabit autem triplici inſtrumento, victu, medicamentis, & [e] chirurgia. Victus extenuans, ubi rectè fuerit adhibitus, non contrahit ſuccum, aut glutinoſum humorem, ſed magis abſumet. Medicamenta quę ſuperimponuntur debent habere vim exiccandi, vt cataplaſma ex farina hordei, erui, lupinorum, fabarum, ex ſulphure itē in puluerem redacto, quæ melle fuerint excepta: plurimum vero confert chirurgia ad humeri, ac femoris caput, quod compulſum in ſuam ſedem minus fideliter continetur, & iterum excidit; adhibet enim [f] Hippocrates candentia ferramenta, quibus traijcit cutem quę iuxta eſt, & ita locum exiccat, & contrahit, ne oſſa in poſterum poſsint excidere. Sed ſatis de morbo in ſitu, accedamus ad tumorem in articulis.

c Gal de arte me. c. 98.

d Hip. 1. de art. tex. 25.

e Hipp. 1. li. de artu. tex. 41. 42. 43.

f 6. li. apho. 60. & 1. de articu. tex. 41. 42.

De arthritide propulſanda. *Cap.* *X.*

AFfectus ille, ſub quo articuli intumeſcunt, ita vt non ſinant membrum extendi, aut curuari, nominatur græce ἀρθρῖτις, ubi communiter totius corporis articuli tentantur. Vbi vero non ad omnes ſed ad certos articulos tumor pertineat, nō vocatur amplius com-

g Gal. in li. de uenæ ſectio. ca. 19.

a Gal. 10. li. catato c. 1.

muni nomine ἀρθρῖτις ſed proprio, vt podagra, ª ſi verſetur in pede; chiragra, ſi in manu; iſchias ſi in coxa; γονάγρα ſi in genu. In quocunque articulo verſetur, oritur à ſucco decumbente in uo ipſius commiſſuræ, qui adeo ligamenta diſtendit, quibus commiſſura adſtringitur, vt nequeant cedere, cum membrum curuatur aut porrigitur; at diſtendit etiam chordas ita vt non poſſint ſine dolore articulum mouere, non quod ſuccum ipſæ combiberint; ᵇ quia ſic incidèrent in eum affectum, quem græci ἀρθρῖτιν vocant, quod tamen nunquam vſu venit articularijs (ſic enim appellantur à Plauto ᶜ illi qui articulorum tumore laborant:) ſed diſtenduntur ab ipſo, dum in commiſſuræ cauo ſubeſt, perinde atque ligamenta. In hunc igitur affectum ſæpe ſani homines incidunt, illi ſcilicet quorum ſanitas imperfecta eſt. hos ergo debet medicus ab arthritide imminenti defendere, quod quo pacto fiat, nunc explicandum nobis eſt.

b Gal. 6. li. aphor. 49.

c in merca tore.

In vniuerſum igitur, vt quiuis alius morbus, ita etiam arthritis impendens propulſatur, cum occurritur cauſis illis, quæ ipſum afferre poſſe videantur; hæ autem rediguntur ad ᵈ duas, ad humorem videlicet, tanquam ad cauſam effectricem, & ad habilitatem, ob quam articuli ipſum admittunt tanquam ad patientem. Humor, qui hunc tumorē facit, poteſt eſſe quilibet ex quatuor ſuccis, ſanguis, pituita, flaua, aut atrabilis; plerunque autem mixtus eſt, & non ſimplex, in ea tamen mixtura vt plurimum ſolet excedere pituita, quæ alioquin facilè contrahitur in articulis, in quibus humor continetur quaſi muccus, ᵉ ob quam cauſam ad arthritidem ferè adhibentur ᶠ victus, & medicamenta extenuantia. Habilitas articulorum quæ ad efficiendum tumorem concurrit, conſiſtit in laxitate, & imbecillitate; laxitas facile ᵍ admittit, quicquid influit; imbecillitas non ſinit ab expultrice facultate repelli, quæ tranſmittuntur: laxitas aliqua communiter fuit omnibus articulis ob facilitatem motus neceſſaria, quamobrem in omnibus facile recipitur id quod detruditur ab alijs partibus; propterea dixit ʰ Hippocrates orici abſceſſus in articulis cum febricitantes laſſitudinem ſentiunt: eorum laxitatem auget calor quem ipſi ex motu contrahunt, muſculi enim vna cum articulis potiſſimum exercentur.

d Gal. 6. li. aph. cō. 28.

e Gale. 5. li. aph cō. 39.

f Gal. in li. de exten. vict. c. 1. & 6. lib de tu. ual. c. 11.

g Ga. de venæ ſect. c. 8

h 4. li. apho. 31.

Verum licet omnes articuli laxitatem aliquam poſtulent, plurimum tamen inter eos intereſt, cum exempli gratia, longè laxior ſit articulus humeri, quam ⁱ femoris, id quod ſecundum naturam eſt: nam quibuſdam laxiores articuli præter naturam fiunt, vel vitio facultatis effingētis, vel poſtea ex morbo aliquo, quemadmodum ex immoderata temperatione humidiore; quæ non modo laxitatem, ſed imbecillitatem quoque affert articulorū: proficiſcitur enim imbecillitas partium ab exceſſu primarum qualitatum, potiſſimum verò humoris, id quod maxime articulis accidit. Eiuſmodi habilitas articulorum ad tumorem ſæpe oritur ex praua ratione victus, interdum tamen hæreditaria ᵏ eſt, emanatque ex vitioſis principijs, vt ex ſemine, & ſanguine parentum, qui hoc uitio laborauerint; quod Venetijs accidit in nobiliſſima familia Cornelia: Auorum enim & proauorum affectus propagantur ad nepotes, & pronepotes. Aliquando etiam articuli debiliores fiunt ex aliquo infortunio, ut ex ictu, ex prolapſione oſſium; plerunque tamen ex prauo victu, & non ſolum ex cibis, & potionibus, copia vel qualitate lædentibus, ſed etiam ex frequenti cōcubitu, ex diuturniori atque intempeſtiuo vſu balnei aquæ dulcis. Articuli vndecunque oriatur eorum imbecillitas, facile admittunt id quod in alijs partibus ſuperans detruditur, atque intumeſcunt. Sed enim duæ cauſæ concurrant ad efficiendum eorum tumorem, fluxus humoris, & habilitas ad ipſum accipiendum, probat ˡ Galenus ſi altera deſit non intumeſcere articulos; quod in his qui articulos validos, & adſtrictos habent, humor, etiam ſi redundet, magis ad alias partes feratur, quam ad ipſos: quod item, vbi humoris copia deſit, illi qui hæreditariam articulorum imbecillitatem habent, ſani tamen degant, quouſque noua ſuperantis humoris copia in corpore contrahatur, quam articuli admittunt, qui ea diſcuſſa ſtatim à tumore liberantur; quod non eueniret ſi ſola imbecillitas poſſet articulos in hunc affectum compellere: id etiam quod tradit ᵐ Hippocrates de muliere, quæ, dum menſtrua reſpondent, podagra non laborat, fidem facit neceſſariam eſſe ad arthritidem copiam humoris in corpore redundantis.

i Gal. 3. lib. de vſu par. c. 9.

k Gal. 6. l. aph. cō. 28.

l 6. li. apho. com 28.

m 6. li. aph. 29.

Duæ igitur cum ſint cauſæ arthritidis, ad vtramque dirigi conſilium debet cum propulſanda eſt, ad humorem ſcilicet, quem veremur, ne ad articulos confluat, & ad eorum habilitatem ad ipſum accipiendum. Humor cum iam verſatur in articulis, expellendus eſt, id quod attinet ad curationem, non ad conſeruationem, quæ nunc nobis propoſita eſt: ad hanc ſpectat prohibere, ne humor præter naturam ad articulos concurrat, cum homo ſanitate adhuc fruitur, licet imperfecta: id eueniet, ubi non contrahatur in corpore nouus humor ſuperans, & ubi ille qui iam contractus eſt, ueſaturque in alijs partibus, non permittatur ad articulos ferri: non contrahetur nimia copia humoris, ſi occurratur cauſis, effectrici videlicet, & materiæ. Effectrix eſt ipſa viſcerum temperatio, & præſertim iecinoris: materiam ſuppeditant eſculenta, & poculenta: non permittetur fluere ad articulos ille, qui iam contractus eſt in corpore, ſi habeatur ratio & ipſius, & vtriuſque loci, mittentis, & accipientis, ita ut ipſe educatur ex corpore, aut ad contrarias partes euocetur, uitenturque ea à quibus impelli poſſet: locus tranſmittens ſanetur & ille qui accipit, validior fiat; ſed hoc ad alteram cauſam, hoc eſt articulorū habilitatem tollendam refertur. Huiuſmodi ſunt opera per quæ propulſare arthritidem oportet.

Inſtru-

A Inſtrumenta, quibus hæc perficiuntur, partim ad victus rationem pertinent, partim ad medicamenta, partim ad chirurgiam. A quibus autem vnumquodque fiat, inſpiciendum eſt; primum igitur, ne noua copia humoris contraheretur, occurrendum eſſe diximus cauſæ efficctrici, & materiæ. Cauſam effectricem monſtrauimus eſſe temperationem viſcerum immoderatã, vt ventriculi, & iecinoris; hæc qua ratione ſanetur, trademus in libris de curatione membratim; nunc agemus de materia, quam præbent cibi, & potiones; quib. ſi minus copioſe vtamur, & qualitate contrarijs humori, quem homo ſolet contrahere, adempta huiuſmodi cauſa nõ poterit amplius contrahi. Sed vbi iam contractus ſit influere ad articulos non poterit, ſi educatur, ſi ad contrariam partem attrahatur, ſi vitentur ea, à quibus impelli poteſt. Educetur venę ſectione, ſi fuerit ſanguis, ſi alius humor, cathartico, exempli cauſa ſi flaua bilis, hiera ex ſcammonea; ſi atra, hiera ex veratro nigro; ſi pituita, hiera ex colocynthide. Sed ſiue ſanguinis miſsio, ſiue purgatio neceſſaria ſit ad propulſandum futurum morbum, conuenit potiſsimum vere, & autumno, vt Hippoc. [a] in vniuerſum monuit, [b] quibus temporibus potiſsimum oriri dixit articulorum tumores. Attrahitur verò humor redundans ad partes articulis contrarias, & cum educitur ex corpore, & cum retinetur; educitur autem vomitu, aut ſanguine miſſo ex cubito, ſi timeatur concurſus ad articulos inferiores, deiectione, vel ſecta vena in cruribus ſi

B ad ſuperiores: retinetur verò in partibus, ad quas trahitur cũ adhibentur cucurbitulæ, frictiones, vincula, medicamenta calefacientia, & cum exercentur crura, aut brachia: vtrumque genus auertendi tam per emiſsionem ex corpore, quam ſine hac, tunc prodeſt, cum veremur, ne ad certos articulos humor erumpat; nam vbi pariter ad omnes, non eſt quod enocetur magis ad has quam ad illas partes: pariterque licet quamlibet [c] venam ſecare. Vt autem in vniuerſum non repellendus [d] eſt humor influens, vbi periculum eſt, ne repulſus tentet partem aliquam nobiliorem: ita non auertendus eſt à vilioribus partibus, veluti ab articulis, cum præſtantiores imbecillæ ſunt, ad quas periculum eſt, ne feratur. Præſtat igitur tunc via aliqua idonea illum ex corpore educere, & non attrahere ad hanc, aut illam partem, id quod obſeruandum eſt etiam cum omnes articuli æqualiter periclitantur. Vitanda etiam eſſe diximus illa, per quæ humor impellitur & concitatur; huiuſmodi eſt, quicquid ipſum poteſt fundere, ac primum motus, atque exercitatio: ſi homo inquit Hippoc. [e] qui purgatus non eſt, Laboret, vlcera erumpent, ob quam cauſam par eſt articulos etiam intumeſcere ſi fuerint imbecilliores. Vitare igitur oportet motum, & exercitationem, præſertim partium illarum, quæ periclitantur, nam contrariarum auertit, neque periculum eſt ne humores fuſi concurrant ad articulos imbecillos, cum trahantur ad contrarios. Eodem nomine vitandus eſt concubitus, qui quantũ concitet humores ad articulos, vel ex eo colligitur, quod neque [f] pueri neque caſtrati in propoſi-

C tum affectum incurrunt. Balneum aquæ dulcis æque humores fundit, ac quoduis aliud; quamobrem vitatur ab his, qui febre [g] laborant orta ab eorum putredine antequam concoquãtur; vinum [h] ſimiliter humores fundit, ob quam cauſam repudiatur ante coctionem in eadem febre æque ac balneum, præterquam quod neruos tentat, ita vt tremorem [i] afferat: ob eandem cauſam & in articulis vitandum eſt. Teſtatur Cornel. [k] Celſus quoſdam, cum toto anno à vino, & venere ſibi temperaſſent, ſecuritatem totius vitæ fuiſſe conſecutos. Ergo cum redundat humor in corpore, exercitatio partium infirmarum, balneum, venus, vinum, & quicquid fundendi vim habet, reijciendum eſt; nam & ver [l] ipſum hoc præſertim nomine arthritidem concitat, quod humores fundit. Sed relicto humore pergamus ad locum, à quo verendum eſt ne ad articulos tranſmittatur: illi igitur ſuccurrere oportet, veluti cum deſtillat humor à cerebro ad pulmonem, Galenus [m] enim tunc capiti medetur, cui ſi ad articulos humorem tranſmittat eo modo ſuccurrendum eſt quo ante [n] expoſuimus; eadem ratio eſt aliarum partium tranſmittentium, quæ ſi videantur frequenter humorem ad articulos tranſmittere, præſtat ignobilem aliquam partem vel candenti ferramento, vel vrentibus medicamentis apetire, & apertam ſeruare, vt inde poſsit aſsidue fluere humor, qui redundat in parte tranſmittente, cui ma-

D gis proderit ſi vicina ſit illa, quæ aperitur, veluti occipitium, aut humerus cerebro; ſic enim intercipitur, vel potius emittitur humor qui flueret ad partem imbecillam; id quod potiſsimum confert, vbi defendendi ſint articuli crurum; nam ad articulos brachiorum expediret aut vtrunque, aut alterum crus aperire; qui locus licet non ſit vicinus parti tranſmittenti, ob aſsiduam tamen emiſsionem, quam præbet, effunditur aliquid ex eo humore, qui ad articulos ferretur.

Reſtat locus recipiens, cui ſuccurrendum eſt ita vt nequeat admittere quod influit; hoc autem fiet, ſi auferamus alteram cauſam, habilitatem videlicet, quam diximus concurrere neceſſario ad arthritidem efficiendam, conſiſtereque in laxitate, atque imbecillitate, & idcirco poſtulare ea, quæ adſtringant, & confirment, hæc quibus inſtrumentis fiant, iam videndum eſt. Adſtringunt quod laxum eſt, ea quæ frigida ſunt, & ſicca; confirmant id quod debile eſt, ea quæ contraria ſunt exceſſui ſuperantium qualitatum: maxima autem ex parte debilitas ſequitur exceſſum humoris, qui poſtulat ſiccantia: ea igitur quæ ſiccandi vim habent adſtringunt ſimul, & confirmant; quod ſi cum hac refrigerent, magis adhuc poſſunt adſtringere, & contrahendo inſitum calorem aliquo pacto robur addere, atque id quod in-

a 6. li. aph 47.
b Hippo. 3. lib. aph. 16. & 6 lib. aphor. 55.
c Gal in li. de ven. ſec. c 19.
d Gal. 6. lib. de tue. val. c. 12.
e 5. 6. de morb. vul. 34.
f Hipp. 6. aphor. 28. & 30.
g Gal. 11. li. de med. method. c. 20.
h Gale. 11. lib. de med. meth c. 9.
i Gal. 2. lib. de ſympt. cauſ c. 2.
k Lib 4 capit 24.
l Gal. 3. lib. aph. cõ 20.
m 5. lib. de med. meth. c. 13.
n 2. li. huius operis c. 8.

ſluit repellere. Vitanda tamen quæ nimis refrigerant, ſunt enim inimica oſſibus, neruis, chor- E
a Gal. 11. li. de vſu par. c. 11. dis, ligamentis, & idcirco etiam vincturis vitanda & quæ valde ſiccant, ᵃ cum motum reddãt difficiliorem; vtendum eſt igitur moderate refrigerantibus, ac ſiccantibus. Quod ſpectat ad rationem victus, ille potiſſimum aptatur, qui extenuandi vim habet, quo abſumitur humor ſuperans, ut in alijs partibus, ita etiam in articulis. Huiuſmodi eſt quo vti ſolemus ad curandam luem veneream, quam gallicam dicunt, cum ſuſtinemus hominem pane bis cocto parce ſumpto, & potione aquæ in qua maduerit, & bullierit lignum vaiacum tritum, quod plus poteſt iuuare ſiccando quam nocere calefaciendo, plurimumque articularijs proficit. Medicamenta quæ ad aſtringendos, & confirmandos articulos accommodantur varia ſunt, ut cataplaſmata, emplaſtra, perfuſiones, balnea: maxime idoneum eſt cataplaſma ex malis cotoneis, præterea emplaſtrum ᵇ diacalcitheos vino nigro auſtero temperatum, aut aliquod ex ijs quæ bitumen accipiunt, veluti enemum ᶜ barbarum: valet tam perfuſio quam balneum aquæ alicuius, ex ijs quæ calidæ emanant, & ſalis, ſulphuris, aluminis, aut bituminis vim habent. Recentiores inuenerunt vſum vinaceorum maxime appoſitum ad articulos confirmandos. ſunt vinacei reliquiæ vuæ prælo expreſſæ, conſtant autem ex cortice acinorum, ex ſeminibus, & racemo cui hærent, ſed retinent etiam aliquid ex craſſiori ſubſtantia, quæ veluti caro eſt ipſius vuæ, & ex vino quod non omne prorſus prælo exprimi potuit; nam ſi aqua vinaceis ſuperinfundatur, fit F ſecundum vinum, quod latini loram appellant, ex quibus partibus cum conſtent vinacei, vim habent frigidam, & ſiccam, & idcirco adſtringentem, quam obtinẽt à cortice, granis, racemo; ſed remiſſam calore, & humore duarum reliquarum partium, craſſioris ſcilicet ſubſtantiæ, & vini; hanc facultatem ad interiores articuli partes adducit calor, quem adhuc retinent vinacei ex coctione, quæ facta eſt dum muſtum una cum vuis ferbuit; ſeruant enim aliquid ex eo calore, quem contraxerunt, modo ſtatim adhibeantur expreſſo uino; eiuſmodi calor noſtrũ calorem auget, cum ſimilis ſit, & hoc pacto etiam robur addit articulis, neque mordet ſicuti ille quem poſtea contrahunt vinacei, dum putreſcunt, cumque aceſcit humor ille, quem adhuc continet. Hac vi quamuis præditi ſint vinacei, plurimum tamen inter ſe differunt, plurimum enim refert, ex quibus vuis fiant, nam qui ex dulcibus, calidiores, & humidiores ſunt; qui ex acidis, auſteris, acerbis, frigidiores & ſicciores; qui ex vinoſis, medij inter vtroſque: omnes tamen refrigerant, ſiccant atque adſtringunt, ſed magis qui frigidiores ſunt, & ſicciores, quibus potiſſimum utendum eſt, ubi magna eſt relaxatio; omnes autem robur articulis addunt, modo prius adhibeantur, quam aceſcant. Fiat igitur ex ipſis magnus cumulus, tegaturque pannis vndique in pauimento conclauis bene clauſi, quo non poſſit frigidus aer aſpirare; G vt diutius retineant calorem, quem ex feruore muſti cõtraxerunt; homo autem corpore prius exinanito, & cibo iam cocto mane, & ſero demittat vel corpus vniuerſum, ſi omnes articuli imbecilli ſunt, vel membra illa quæ infirmiora ſunt, in ipſum cumulum uinaceorũ, facta prius idonea fouea in cumulo, tegaturque primum vinaceis, deinde etiam pannis, ibique degat horam vnam, vel ſi durare poteſt neque tædeat etiam alteram: deinde quieſcat aliquantiſper in lecto, qui iuxta cumulum paratus ſit, occumulenturque rurſum ijdem vinacei, ac ſimiliter tegantur, vt plures dies mane, & ſerò poſſit homo ijſdem vti, ſed præſtant noui ubi eorum copia ſit. hoc præſidio plurimum confirmari articulos imbecillos longo vſu iam compertum eſt. Sed ſatis de propulſanda arthritide, & de conſeruandis inſtrumentis motus uoluntarii, quæ poſtremo expoſita fuerunt inter ea, quæ ſeruiunt facultati animali.

b Gal. 1. lib. catag. c. 4.
c Gal. 2. li. catag. c. 12.

Finis Libri Quinti De Tuenda Valetudine membratim.

H

VIDI

A VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
MEMBRATIM
Liber Sextus:

Qui eſt de conſeruatione cordis, & facultatis vitalis.

De calido innato. *Cap. I.*

B INferiora hæc omnia,quæ motu ſuſtinentur,quòd excitet calorem, multo magis ſeruari hoc ipſo par eſt;ſed cum duplex ſit calor, innatus, & aduentitius, ille potiſſimum ſeruandi, hic potius corrumpendi facultatem habet. Latuit hæc caloris,diſtinctio Herophilum, Eraſiſtratum, & quemuis alium Empiricum,quãuis multo ante facta fuiſſet ab Hippocrate: b dixit enim corpora quæ augentur,plurimum habere calidi innati,ita vt innatum aperte disiunxerit ab aduentitio;quemadmodum & Ariſtoteles cum docet c in putredine naturalem, & proprium calorem corrumpi ab alieno;& cum tradit d animalium & ſingulas partes, & vniuerſum corpus innato calore contineri,ob quem dum viuunt, calida ſentiuntur; appellat e autem modo calorem, modo calidum;nihil autem refert vtrouis nomine ſignificetur; quandoquidem calor in corpore animalis ſubſtratam habet materiam, in qua reſidet,ita vt idem ſit calor, quod calidum,corpus videlicet f calore præditum. In rebus autem in quibus verſatur, poteſt & ſecundum naturam eſſe, & præter naturam:naturale calidum vocatur ab Hippocrate ἔμφυτον, g hoc eſt innatum, & φύσιν h hoc eſt natura,ab i Ariſtotele verò,σύμφυτον,hoc eſt ingenitum,&,οἰκεῖον, k hoc eſt proprium, & κατὰ φύσιν ideſt ſecundum naturam. alterum calidum nominatur l ab Hippocrate παρὰ φύσιν, & οὐ φύσιν, hoc eſt præter naturam, & non natura, à m Galeno autem νόθον,
C hoc eſt ſpurium. ab Ariſtotele n verò, ἀλλότριον, hoc eſt alienum. materia in nobis vtriuſque calidi eadem eſt,triplex nimirum ſubſtantia,ex qua o conſtant corpora noſtra, ſolida videlicet, humor,ac ſpiritus:hanc enim non ſemper occupat calor innatus,ſed aliquando alienus,quemadmodum in febricitantibus. o Sed quamuis materia vtriuſque eadem ſit,plurimum tamen inter ſe differunt,origine,qualitate,actione.

Oritur innatum calidum nobiſcum,contrahiturque in ſimplicibus partibus, p ex ſemine,ſanguine,& ex ſpiritu,qui in vtroque ipſorum eſt:huiuſmodi calidum quòd a principiis procreationis emanet, q ἀρχέγονον græce nominatur. Ex ſemine ergo & ſanguine, quibus ineſt magna vis caloris,tãquam ex radicibus,oriuntur noſtri corporis partes, ex r ſemine quidẽ oſſa, cartilagines,ligamenta,nerui,membranæ;ex ſanguine caro,& adeps. s Sanguis tñ habet magis vim materiæ,ſemen opificis;quanquam vtrunq; præbet materiam,atq; hãc calidã,& humidã;quæ licet compoſita ſit ex quatuor elementis,plus tamen habet calidæ,& humidæ ſubſtantiæ, quã frigidæ,& ſiccæ;quod ſi ſemen,& ſanguis inter ſe comparentur,ineſt in ſemine plus ignis;atq; aeris,in ſanguine plus aquæ & terræ; t excedit tamen tam in hoc q̃ in illo calor,& humor. origo igitur innati calidi eſt ſemen,& ſanguis,quòd in partes noſtri corporis cõuerſũ eſt;duplex tamen retinetur in noſtris corporibus innatũ calidũ;unũ inſitũ,alterũ influẽs. Inſitum dicitur
D illud,quod à partibus ſolidis noſtri corporis iam conceptũ eſt; u influens verò id quod à corde,& iecinore per venas,& arterias fertur,in oẽs partes corporis,quæ ſine ipſo frigidæ tãgerẽtur. Redigũtur per calidũ influẽs ad actũ partes,quæ quaſi potẽtia erant; eſt.n.veluti forma x calidi inſiti,ꝙ potẽtia eſt,& hẽt vim materiæ; oboritur.n.quod igneũ eſt ab aliis elemẽtis, y poteſt aũt calidum,& potentia eſſe,& actu. medicamẽta exẽpli gratia ſunt calida potẽtia,ſed redigũtur z ad actũ a calore noſtro,qui a actu eſt.calidũ hoc tantũ reperitur in animalibus,& nõ in aliis mixtis. eadem igitur fermè ratio quæ medicamentorum potẽtia calidorum,eſt etiã inſiti calidi,quod potentia tale eſt,ſed ab influẽte redigitur ad actũ. Ex inſito aũt, & influente unũ componitur;atque hoc b eſt quod efficit noſtrarum partium actiones:utrunq; aũt dicitur innatum,& naturale,tã ſcilicet quod inſitũ eſt,quã quod influit, ſed inſitum oritur ex ſemine, & ſanguine,proficiſciturque a parentibus,influens in ſanguine ac ſpiritu continetur,qui a corde,& iecinore emanat:non tamen elicitur ex motu arteriarum ut ignis ex conflictu,ac tritu lapidũ,ſed c magis confert ad motũ ipſorũ,nã ſi refrigerentur,moueri deſinunt.Calidum aduentitiũ,non naſcit nobiſcũ,ſed ſupuenit uel ob mutationẽ d ætatis, cũ ſicciores euadimus uel ob rõnem e victus in ſex reb.non naturalib.,oritur autẽ potiſſimũ a calore aeris circũfuſi.Sed cum mode-

a Gal. 4. 6. de morb. vulg.cõ. 25
b 1.aph. 14.
c 4. meteorum c. 2.
d in l. de iuuentute.
e in li. de reſpirat.
f Auerr. 2. collig.c.18.
g 1.aph.14.
h 1.aph. 15.
i in l. de iuuentute.
k 4.meteorum.c.1.
l 4. 6. de morb. vul. 25.
m Gal. lib. contra; Lycum 13.
n 4.meteor. c. 1.
o Gale 1.de diff fib.c.1.
p Gal. li 1. de tu. vale. c 2.
q Gal. in l. de tremor. c.6.
r Gal.cõtra Lyc.c.7.
s Gal. 2.l de nat. fa. c.4.
t Gal. 1. de tu. val. c.2.
u Gal 4. 6. de morb. vul.cõ. 25. & in li. de vſu pul c 5
x Auerr 4. coll g c.2.
y Ariſt 2. l. de par. an. c.2.
z Gal 3. de temper. c 1.
a Auer. 5. collig c 3.
b Auer.4. l. collig.c 2.
c Gal 3. de plac.c.7.
d 1 aphor. cõ.14
e 4. 6 de morb.vulg. c.25.

moderatum eſt fouet innatum, cum excedit, ipſum extinguit, hoc pacto igitur origine inter ſe differunt. E

Qualitas etiam vtriuſque diuerſa eſt, ſi quidem innatum humidum eſt, & multos lenes edit vapores, contra aduentitium ſqualidum cum exhalatione acri; refert enim quod expirat maturanti eius à quo emanat: præterea innatum moderationem non excedit, neque igneum [a] eſt. Plato autem cum in Timæo poſuit principiũ noſtræ procreationis igneum intellexit calidum, nam ſi igneum [b] eſſe deberet innatum calidum, actiones, & opera omnia præſtantiora fierent in febricitante, quàm in beneualente. Ariſtoteles [c] ſimiliter cum animalium corpora igne gubernari dixit, vocabulo abuſus eſt, calorem enim intellexit, idem [d] enim declarauit innatum calidum diuinius eſſe, quam igneum, vt poté quod non ſolum ab elementis, ſed etiam ab aſtris proficiſcatur: concurrit [e] enim ad procreationem inferiorum corporum, calor ſolis, & ſtellarum, qui [f] ſimiliter efficit, vt animalia ex putredine gignantur. Calidũ igitur innatum moderatum eſt, vtitur enim tam natura quam ars calore moderato, ſed hæc vt inſtrumento tantum, illa vt inſtrumento, & materia. difficile [g] eſt intelligere vim illam, quæ calore vtitur: poteſt autẽ exiſtimari natura, quia eſt principiũ internum, ſed eſt anima, [h] quæ tanquam manus nautæ clauum, moderatur calorem hunc, quo vtitur, ad concoquendum, & procreandum, ope tamen caloris aſtrorum, qui propriè, vt quibuſdam [i] placet, dici calor debet, cum largiatur vitam. Itaque natura ſeu anima ope celeſtis caloris innatum calidum adhibet moderatum. At aduentitium igneum eſt maxima ex parte, atque immoderatum, quamquam aliquando moderatum eſſe poteſt, tuncque naturalis magis dici debet, quam præter naturã ſiue internum, ſiue externum ſit, concurrit enim cum innato tanquam affectionem adiuuans ad opera neceſſaria; confert [k] ad molliendum, ad ſedandum dolorem, ad concoquendum, & efficiendum pus; moderatè etiam calida ſuperimpoſita ventriculo, ad cibi confectionem conducunt. Ergo non omne aduentitium, & externum calidum immoderatum eſt; quod autem tale eſt, contraria præſtat ijs quæ fiunt ab innato, & moderato: quæ autem hæc ſint, iam exponendum eſt, vt ad tertiam differentiam deueniamus, qua diximus vnum calorem ab altero differre. F

Facultate calidi innati ſuſtinentur animalia omnia; talis enim eſt vt à ſapientiſſimis medicis, ac philoſophis, & natura [l] nominetur, & anima; [m] quicunque autem non auſi ſunt ipſum dicere animam, dixerunt præcipuum animæ inſtrumentum, [n] & maxime neceſſarium, id quod ſapienter magis, ac prudenter dictum eſt, quamuis enim calor per ſe aſſidue moueatur, [o] non tamen eſt animatus, aut anima, ſed ipſius animæ [p] inſtrumentum; mouetur [q] enim ac regitur ab ea. Sed ſiue natura dicatur, ſiue anima, ſiue eſſentia vtriuſque, ſiue præcipuum inſtrumentum animæ, calidum innatum vitę cauſa eſt, vt docuit Ariſtoteles [r] qui dixit vitam, & animam non eſſe ſine calore, ſed hunc neceſſario ineſſe omnibus viuentibus, ita vt cum eius interitu intereant, & quod minus eſt particeps caloris, imbecillius ſit, & ex maiori, vel minori copia caloris fiat, vt alia ſint animalia, alia ſtirpes è terra genitæ, quę & ipſæ cum viuãt, omnes calidæ ſunt; quamuis nonnullæ corpus noſtrum refrigerent, & propterea à medicis exiſtimentur frigidæ; de his tamen ſuo loco qua de medicamentis. Stirpibus calidiora ſunt animalia, quæ ſola ex viuentibus calida percipiũtur. Ex animalibus autem quæ perfectiora [s] ſunt, calidiora ſunt, veluti quæ ſanguinem habent, ſanguine carentibus. Fœmina [t] etiam quæ mare frigidior eſt, imperfectior eſt, ſingula item quæ ſub eadem ſpecię comprehenduntur, quo frigidiora ſunt, eo minus perficiunt ſua munera. Innatum igitur calidum ad omnia opera maxime eſt opportunum, [u] ita vt propter hoc [x] factum eſſe videantur partes multiformes, ſicut propter has illæ quæ ſimplices ſunt: effingit enim atque [y] auget corpora noſtra; ubi plurimum calidi innati, ibi plurimum incrementi. neque mirum eſt, ſi cum verſetur in ſubſtantia humida, incrementum addat in omnem dimenſionem in longitudinem altitudinem, & latitudinem, idem, & ad alendum confert, cum alimentum [z] poſtulet coctionem quam efficit internus [a] calor. confert ſimiliter ad trahendum, retinendum, expellendum, ſiue quibus muneribus alii non poſſumus, ſed proprie innatus calor, nam igneus [b] hæc præſtare non poteſt. Superat & interdum vim [c] veneni partim concoquendo partim expellendo. Præter actiones naturales efficit innatum calidum etiam animales; cuiuſmodi eſt ſenſus, appetitus, motus; quo autem maior eſt eius copia, eo magis hæc omnia perficit, non quod eadem menſura neceſſaria ſit cuilibet parti, aut moueri. plus caloris, ac ſpiritus requiritur ad mouendum quam ad ſentiendum. [d] calidiora animalia magis mobilia ſunt, frigidiora ſtirpium modo immobilia. Porro uita innato calido ſuſtinetur, ita ut ſit eſſentia facultatis vitalis; omnia igitur fiunt, augentur, ſuſtentantur innato calido. quod ſi conſumit humidum [e] quaſi pabulum, & propterea uidetur cauſa interitus id non efficit per ſe ſed materiæ uitio, quod euitari [f] non poteſt quandoquidem uim habens mutandi retinetur in humore, quem neceſſario abſumit, quamuis per ſe gignat, augeat, alat, perficiat quod non facit ignis, qui ſubſtantiam, in quam inuadit, non gignit, non auget, non alit, nõ perficit, ſed tantum deuorat atque abſumit: propterea male comparatur cum igne calidum innatum, quoniam hic in materia, a qua concipitur, nullum efficit ex illis operibus, quæ ab innato calido fieri monſtrauimus, ſed confector, & conſumptor eſt omnium, & quocunque inuaſit, cũcta diſturbat, ac diſſipat. Aduentitius calor, ubi immoderatus ſit in corpore noſtro, ipſum non conſer-

a Auerr. 5. colli. c. 26. b Gal. 8. li. de pla. c. 7. c in lib. de iuuentu. & li. de reſpi. d 2. li. de gene. ani. c 3. e Ariſ. li. 2. phy. tex. 26 f Ariſ. 2. li. de gen. ani. c. 11. g Ariſ in li. de ſpiritu. h Ariſ. 2. li. de ani. tex. 50. i Fernelius li. de calido innato. K Gal. 5 li. apho com. 22. & 5. lib. ſimpl. c. 6. l Gal. 1. lib. aph. cõ 15. m Gal. 5. li. ſimp. c. 9. & 5. 6. de mor b. vul. c6. 5. n Gal. 14. de vſu par. c. 6. o Gal. in li. de tre ca. 6. p Auer. 14. li. metaph. com. 18. q Them. in 2. li. de ani. c. 18. r In lib. de lõg. & breu. ui. & in lib. de reſpir. s Ariſ. 2. li. de gen ani. c. 1. t Ariſ. 4. de gen. an. c. 6 u Ariſ. 2. li. de par. ani. c. 7. x Auerr. 2. collig. c. 7. y Ariſ. 3. li. de par. ani. c. 6. Gal. 1. apho. cõ 14 z Ariſto. de reſpir. a Ariſ. 4. li. meteor. c. 2. b Auerr. 5. coll. c. 4. c Ariſ 4. li. de par. ani. c. 10. d Ariſto. de longit. vitæ Galen. 1. de tu val. c. 2. & de marcore. c. 4. e Ariſt. 2. li. phyſi. text. 88.

A conſeruant, ſed putrefacit: deſinitur enim putredo [a] interitus caloris interni ab externo; aſſert igitur putredinem externus calor, quam arcet, [b] ac prohibet internus; at neque nos alit igneus, & externus calor; ſed euidenter digerit, ac liquefacit; [c] quo fit, vt febricitantes tabeſcãt, & tandem refrigerentur: nam ij quos febris ardens interimit refrigerato [d] corde moriuntur, & ex [e] calore aduentitio fiunt morbi & ſymptomata frigida: fieri tamen poteſt, vt calor ille, qui vnum interimit, tanquam aduentitius alterum gignat; tanquam internus, ac proprius illius: nam interitus vnius eſt procreatio alterius. Sed ſatis iam egimus de differentijs, quibus diſtinguitur innatum calidum ab aduentitio: aggrediamur nũc ad mutationem, quę multiplex in eo animaduertitur. Mutatur calidum innatum, neque ſemper ſimile permanet, ſiue qualitatem, ſiue quantitatem, ſiue ſedem intuearis; qualitas enim non ſemper eadem retinetur, cum ſiccius fiat, & accendatur; quantitas augetur, & minuitur, mutat etiam ſedem, cum modo feratur ad partes externas, modo reuocetur ad internas; quod attinet ad qualitatem, redditur innatum calidum ſiccius, [f] & igneum, partim per ſe, partim per cauſas externas, quales ſunt illæ quæ febrem accendunt, quam definiunt [g] conuerſionem naturalis caloris in igneum: per ſe proceſſu ætatis [h] aſſiduè excitantur corpora noſtra, & ideirco innatum calidum tanto

B autem minus redditur ſuaue, quanto ſiccius euadit, ſed ſic quoque minuitur eius ſubſtantia, ſeu ad inſitum reſpicias, quem conſiſtere diximus in ſemine, & ſanguine, quorum vim adhuc retinent corpora noſtra; ſeu ad influens quod reſidet in ſpiritu, & ſanguine, quem cor, & iecur omnibus partibus diſtribuunt: vtrunque igitur calidum innatum quo ſiccius redditur, eo magis etiam minuitur, cum in aduentitium mutetur, ſed hoc iam ſpectat ad quantitatem, quam diximus, & augeri, & minui poſſe. Illud quod inſitũ eſt aſſiduè minuitur, neq; vnquã reficitur, quod ſi reficeretur, ſenes iterum fieri poſſent iuuenes, eoque pacto compararetur immortalitas. Sed partes verè ſolidę, cum exiccãtur, nequeunt amplius madefieri, præclarèque [i] cum ipſis agitur, ſi non vlterius ſiccentur. cum non reficiatur humidum, non reuertitur etiam inſitum calidum quod imminutum erat, adeo vt non poſſit eſſe copioſum quemadmodum ante. Contra illud innatum calidum, quod influere diximus, reficitur: conualeſcentes enim ante exhauſti, & frigidiores facti victu reficiente contrahunt ſanguinem, implenturque, & ita inualeſcũt, ac reficiuntur, hoc idem calidum exercitatione, [k] & ira excitatur, & augetur; augetur, [l] & hyeme vbi contrahitur ad partes internas, minuitur [m] æſtate, cum euocatur ad externas, ac diſſipatur. Tãtum ergo influens calidum reſtitui poteſt, & augeri: nam inſitum, ſiue ab internis, ſiue ab externis cauſis minuatur in partibus ſolidis, nõ amplius reficitur. Internæ cauſæ

C ad ætates referuntur, quas licet redigere ad tres, ad adoleſcentiam, iuuentutem, & ſenectutẽ, adoleſcentiam intelligimus eorum qui creſcunt, iuuentutem eorum, qui uigent, ſicuti ſenectutem reliquorum qui iam inclinant. Prima ætate innatum calidum plurimum eſt; qui creſcunt (inquit Hippocrat. [n]) plurimum habent calidi innati, intellige tam inſiti, quam influentis, ſi quidem ſolidæ partes multum retinent ex calida, & humida ſubſtantia ſeminis, & ſanguinis, ex qua fuerunt procreatæ, & ideo calidi inſiti, multum etiam tunc contrahitur ſanguinis, ac ſpiritus, & ideo calidi influentis, quod pro corporis portione, multum cibi ſumatur, & bene concoquatur a partibus ſolidis. Infantibus obtui aliquo pacto videtur calor a copia humoris, inſtar flammæ a lignis viridibus, quod minus accidit pueris, minus adhuc poſt pubertatem; tunc enim innatus calor euidentior eſt, quod minus opprimatur, ab humoris copia, non tamen maior ergo qui creſcant, toto tempore vſque ad iuuentutem plurimum retinent innati calidi vtriuſque, ſed proceſſu ætatis humor vltrà mediocritatem abſumitur, calor euadit acrior, ac ſiccior, & propterea dicitur minui calidum innatum, neque enim hoc plurimo redundãt ſenes; ſicuti qui creſcunt. Hanc Hippocr. ſententiam reprehendit Lycus [o] Macedo Quinti diſcipulus, inquit enim illud plurimum, ſiue referatur ad ſubſtantiam, ſiue ad qualitatem, ſiue ad facultatem caloris innati, magis ſpectare ad iuuenes, quã ad pueros, & eos qui creſcũt; quandoquidem ſubſtantia copioſior eſt, in iuuenibus, qui maiorem habent corporis mo-

D lem, qualitas in eiſdem acrior, & facultas efficacior; nam pueri ad motum minime ſunt idonei iuuenes contra valide mouentur. Galenus verò in libro, quem contra Lycum conſcripſit, tuetur Hippocrat. ſententiam, docetque quouis ex illis tribus modis accipiatur plurimum, veram eſſe ſententiam Hippocrat. quod qui creſcunt plurimum habent calidi innati, minus qui alia ætate ſunt, ſi quidem innati calidi ſubſtantia proportione corporis copioſior eſt in puero, quam in iuuene, qualitas ſimiliter maior eſt in puero, illa ſcilicet, quæ conuenit calido innato humida, & ſuauis, non autem ſqualida, & acris, quæ aduentitio; facultas item validior eſt in puero quam in iuuene, quod patet, quia & vberius alitur, & magis augeſcit. Vehementius etiam moueretur, niſi partes, quibus vtitur ad motum, ob humoris copiam infirmiores eſſent; membra [p] quo humidiora ſunt, eo minus firmã, quamuis quæ nimis ſiccantur minus mobilia euadant; ætas igitur eorum, qui creſcunt plurimum habet calidi innati, ſed multum etiã iuuentus, minus tñ, quod abſumpta [q] fuerit aliqua pars humidæ ſubſtantiæ a calore tã externo, q̃ interno; eadẽ enim ſunt initia [r] ortus, atq; interitus. Calidũ innatũ qđ eſt principiũ ſubſtantiæ noſtræ, ob materiæ labem ipſam abſumit, & circo minuitur. Iuuentutem excipit ſenectus, quæ tunc incipit, cum calor innatus euidenter imminutus percipitur, ita vt corpus reddi-

tum

a Ariſ. 4. li. meteo. c. 1.
b Gal. 11 li. de me. me. c. 8
c Gal. 3. de cau. pulſ. c. 6
d Gal. 4. de morb. vul. c. 30.
e Auer. 3. l. colli. c. 4. & 24.
f Gale. 4. 6. de morb. vul. cõ. 25.
g Gal. 1. aphor. cõ. 14
h Gal. li. 1. de tu. valet. c. 2.
i Gal. de arte me. c. 59
k Gal. 2. li. de tu. valet. c. 9.
l Gal. 1. lib. aph. 6. 15.
m Gal. de rig. ca. 6. & 8. li. de pla. c. 7.
n 1. aphor. 14.
o Gal. li. cõtra Lycum
p Gal. 10. li. de vſu par. c. 1.
q Gal. li. de maraſ. c. 3.
r Gal. 1. lib. de tu. valet. cap. 2.

E

tum fuerit frigidius, & ſiccius, quod multum abſumptum ſit ſubſtantiæ humidæ; eſt enim ſenectus via ad interitum, qui tunc naturalis dicitur, cum ex toto deficit calidum tam inſitum quã influens, vt proceſſu ætatis accidit, & vt primo ortu plurimum eſt, ita ſumma ſenectute minimum. In [a] oſſibus puerorum, quæ molliora ſunt, plurimum reſidet ſanguinis, cuius vix aliquid reperias in carne ſenum. Animæ nutrientis cum calore communio, eſt prima procreatio (inquit Ariſtoteles,) [b] eiuſdem permãſio vita, ſicut imminutio ſenectus, & extinctio, vel conſumptio ipſa mors. Præter qualitatem, & quantitatem mutatur etiam in calido innato ſedes, non quidem in inſito, quod moueri loco non poteſt, & in eodem perpetuo manet ab ortu ad interitũ, ſed in influente, qui conſiſtit in ſpiritu, & ſanguine, à corde, & iecinore ad ſingulas partes trãſmiſſo; [c] mouetur hoc aſſidue, nunc extra, nunc intro, non tamen eodem modo, ſed interdum magis fertur ad partes externas, interdũ magis euocatur ad internas; id quod à [d] multis cauſis proficiſcitur, quæ omnes fere ad victus rationem ſpectant, & ad ſex illas res non naturales; ab aere, ſi calidior ſit, euocatur ad partes externas, quemadmodum æſtate; & in regione calida, ſi frigidior, repellitur ad internas, veluti hyeme, in regione frigida. Monuit Hippocrates [e] ventres hyeme calidiſſimos eſſe natura, tunc enim per ἀντιπερίστασιν influens calidum ad internas partes contrahitur. A cibis vero, & potionibus principio vbi ſumuntur, reuocatur ad partes internas, ſed poſt coctionem, vbi iam alere incipiunt, adeo augetur, vt communicetur etiã externis. F Cibi ergo [f] & potiones principio refrigerant, præſertim vbi fuerint frigidiores, [g] & eadem cauſa pulſus [h] tunc minor fit; ſed poſtea cum iam alere incipiunt, pulſus vna cum calore augetur; at dices ſic magis minui, vel augeri calidum, quam intro ferri, aut extra. Verum primo, vt minuitur ita etiam introfertur; contrahitur enim à facultate corpus noſtrum gubernante ad partes præcipuas, vbi vel paucus eſt, vel offendit aliquid à quo refrigeretur, veluti in ventriculo cibum, & potionem, quæ primo refrigerant, ſed poſtea cum alunt calidum innatum, auctum non poteſt in internis partibus retineri, & ideirco fertur ad externas, atque hoc pacto per cibum, & potionem contrahitur, atque euocatur. Sed multo magis hoc accidit per ſomnum, & vigiliam, cum per illum [i] contrahatur ad partes internas, [k] & relinquat externas frigidiores; per hanc contra euocetur ad externas, & relinquat internas frigidiores; cum intro per ſomnum fertur, perficit coctionem alimenti, à quo deinde augetur, modo non ſit homo ieiunus, [l] nam ſic per ſomnum langueſceret, potiuſquam augeretur. Sed ſi ſit cibus in ventriculo, melius concoquitur dormientibus quam vigilantibus, & maior copia tunc fuliginis expirat, [m] pulſuſque maior redditur. Siqua etiam redundet pituita dormientibus conuertitur in ſanguinem, & ita auget innatum calidum, quod contrahitur. Aduentitius calor per ſomnũ G minuitur quatenus putres [n] ſucci, qui febrem efficiunt, tunc concoquuntur, & per ſudorẽ expelluntur. Verum in inflammatione [o] ſomnus aduentitium calidum auget, quod humor ad viſcera concurrat. Eadem ratio videtur eſſe & quietis, quæ ſomni, & vigiliæ. per quietem calor contrahitur ad partes internas, per motum euocatur ad externas; quanquam per exercitationem [p] adeo augetur vt incaleſcant etiam internæ partes: nam vt per ſomnum auctus in partibus internis funditur etiam in externas, ita etiam per exercitationem auctus in externis pertinet quoque ad internas. Per tranquillitatem animi manet in eadem ſede, neq. magis ad has, aut illas fertur: in perturbationibus interdum creſcit, veluti in ira, [q] ita vt toto corpore maior reddatur; iræ enim eſſentia non aliud eſt quam eius feruor in corde; per verecundiam primo contrahitur, deinde ſimiliter auctus euocatur ad exteriora. In alijs [r] animi perturbationib. mouetur vel ad externas partes magis, ſicut vbi viſa fuerint grata, in ſpe, & gaudio; vel magis ad internas, ſicut vbi moleſta, in timore, & ægritudine. Reſtant ex ſex rebus non naturalibus retenta, & expulſa; in expellendo calidum relinquit partes internas, & cõuertitur ad externas, præſertim per ſudorem, quemadmodum febricitantibus, [s] qui interdum adeo imbecilli ſunt, vt in remiſſione febris per ſudorem diſſipato calore decedant. Ex retentis magis contrahitur calor ad partes internas, veluti in vtero, cum ſemen; in ventriculo, cum cibus, & potio retine- H tur; quanquam augetur ex retentis vbi vel calida per ſe ſint, vel fiant per coctionem, etſi prius frigida fuerint: contra minuitur, vbi retineantur frigida, & expellantur calida. Mouetur ergo innatus calor nunc magis ad internas partes; nunc magis ad externas pro vi rerum non naturalium, quas ad quotidianum victum adhibemus. Verum contrahitur interdum ad internas partes ob affectus corporis, veluti principio acceſſionis, cum horreſcit corpus ob morſum ab humore, vel acri vel frigido, qui ex venis expellitur, ſed cum non poſſit in internis diu manere, niſi viciſſim ad externas partes reuertatur, quamuis magis feratur ad partes internas, viciſſim tamen aliquo pacto etiam euocatur. Ob moleſtiam autem contrahitur vis ſentiendi vna cum calido innato, atque hoc fit, dum & expellatur, quod lędit, & quod frigidum eſt, calefiat. Vertitur in dubium, ſi innatum calidum fugit ea quæ moleſta ſunt, quo pacto concurrat ad partes dolentes, quas videmus inflammari, atque impleri ſpiritu, & ſanguine, quos [t] natura tanquam milites mittit ad hoſtes depellendos.

Illud autem dicendum videtur; quod primo quidem innatum calidum fugit quod moleſtũ eſt, ſed poſtea contractum augeſcit, atq. inde confluit, ſeu tranſmittitur ad partem dolentẽ, vt detrudat quod noxium eſt, ita.n. conſtitutum eſt corpus noſtrum à mente diuina, vt calidum

innatum

a Gal. contra Lyc. c. 7
b In lib. de reſpir.
c Gal. in li. de tremor. c. 6.
d Gal. 4. 6. de morb. vulg. cõ 25
e Hippo. 1. apho 15. & Gal. in cõ.
f Ariſto. de iuuent & libro 2. de anima.
g Gal. 3. lib. de tẽp. c. 4.
h Gal. 3. de cauſ. pulſ. c 9.
i Gal. 4. 6. de morb. vulg. comm. 14.
k Gal 3. de cauſ. pulſ. c 9
l Gale. 5. 6. de morb. vulg. cõ 32
m Gal. 3. li. de cau. pul. c. 9.
n Gale. 4. 6. de morb. vulg. cõ 17.
o Gal. 2. lib. aph. cõm 1
p Gal. 2. lib. de tuẽ val. c. 9.
q Gal. 2 libro de tuẽ. val. c 9.
r Gal. 2. lib. de ſympt. cauſ. c. 5.
ſ Gal. 3. lib. de criſ. c. 9.
t Gal. 5 lib. aph. cõ. 53. & 13. lib. de med. meth. c 6.

A innatum omnibus prouidere poſſit, quæ animalibus ſunt neceſſaria, ex quibus non paruũ eſt lædentium expulſio. Adde, quod vis expultrix vbique partem exprimit, vt detrudat quod moleſtum eſt, quo fit vt vndique confluat ſanguis ad locum dolentem, ita vt inflammetur; facultates [a] enim noſtrum corpus gubernantes, cum aliqua neceſſitas vrget, vehemẽtius ſuum munus exercent. Pulſus [b] ob dolorẽ principio augetur, ita vt fiat maior, vehemẽtior, celerior, frequẽtior, qđ in omni moleſtia natura ſe ſoleat cõcitare ad id quod īfeſtat expellẽdũ; ſed diuturniori dolore vires deficiũt, & facultas ſuperata cõcidit. hactenus de calidi naturalis mutatione.

Sed cum debeat innatum calidum ſeruari, vt ſeruetur vita, refrigerato [c] enim & extincto occidimur, atque extinguimur; ſequitur vt exponamus, qua ratione conſeruetur. Conſeruabitur ergo, ſi ea vitentur, a quibus offenditur: offenditur autem ab iiſdem a quibus externus calor, atque ignis. Primo commune eſt rerum omnium, quæ intereunt, vt corrumpantur a contrario; quamobrem ignis ab aqua, calor a frigore corrumpitur; ſed corrumpitur etiam alio [d] modo, cum tabeſcit ob inopiam alimenti: ignis enim efficaciſſimam vim habet, per quam ſimile reddit, quicquid cõcipere ipſum poteſt; hoc ſi infinitum [e] eſſet, infinitè augeſceret ignis. Alia elementa non nutriuntur igne, ſed ipſe aliis; nequit enim ſine aliquo paſtu permanere. Ignis B hic qui ad vſum vitæ requiritur, niſi lignis, aut alia materia retineatur, euolat ad ſuperiorem regionem: idem facit calidum innatũ in corpore noſtro; quilibet enim calor [f] ſurſum fertur: tabeſcit ergo, & corrumpitur tam ignis quam calor cũ paſtu deſtituitur, quod duobus modis accidere ſolet; aut enim deeſt materia, aut ſi adeſt ſtatim abſumitur, neq; alere ipſum poteſt; abſumitur autem addito maiori calore qui præripit alimentum illud, quod minori præparatũ erat: non enim idonea eſt quæuis materia, ſed illa duntaxat quæ iam præparata [g] eſt, & veluti exhalatio quædam; hanc ergo præripiens maior efficit, vt minor ob inopiã tabeſcat. Porrò augetẽ & ignis, & in corpore noſtro calor, cum vel retinetur ille qui aſſidue expirat, vel cũ alius iuxta maior accedit. Si lucernæ operculum imponatur, flamma quæ ſuperiora petebat, ad alimentum reuertitur, & quod præparatum erat ſtatim conſumit, ita vt deficiat. Carbo candens ſi operiatur, ob eandem cauſam reſtringitur, quod tamen non ꝑuenit vbi mediocriter aſpergatur cinere; [h] neque enim prohibet hic quo minus exhalatio expirare poſſit: ſi multa ligna paruo igni addantur, ipſum extinguunt: [i] at ſi maior flamma, aut maior calor ad minorem accedat, ob eandem cauſam minor extinguitur; [k] deficit enim & tabeſcit ſtatim aſſumpto paſtu C præparato, quo pacto deficit parua flamma ſi ſub ardente ſole collocetur. At non ſufficit ſi nihil addatur calidius, aut etiam ſi non retineatur calida exhalatio; ſed neceſſarium eſt frigidum aliquod veluti aer, a quo & calor, & ignis repellatur [l] ad pactum, & non poſſit totus exhalare. Ergo vbi aut nõ addeſt paſtus, aut qui præparatus eſt, ſtatim abſumitur, aut nihil eſt qđ repellat verſus alimẽtũ, ignis, & calor inopia tabeſcit, qđ non alatur: fluit. n. & aſſiduè labitẽ fluminis modo, quamquã ob velocitatẽ latet, & idcirco interit, cũ deſtituitur materia præparata. Verũ vbi frigore extinguitur: īteritus ille violẽtus eſt, veluti cũ in aquã cõijcitur: quãobrẽ obſtrepit, & concutitur, quaſi fateatur voce violentiã. Sed cum inopia alimenti ignis tabeſcit, ille interitus eſt naturalis: nã & animaliũ mors [m] naturalis exiſtimatẽ, quæ ſine vllo dolore ſumma ſenectute ſuperuenit. Poteſt autem calori innato in nobis ſimiliter atque externo igni inopia accidere alimenti: quod vel non detur materia vt cibus, & potio, vel abſumatur ſtatim quæ parata eſt addito calore. quod Galenus [n] latere dixit eos qui ignorant calorem immoderatum non minus nocere quam frigus; nam alter modus interitus a frigore notus eſt etiam vulgaribus. Augetur autem noſter calor, vel cum calida expiratio retinetur, vel cum externum aliquod accidit valde calidum, aut deeſt [o] quod refrigerari debet. Retinetur autem caD lida expiratio ob copiam vel ſanguinis, ſicuti cum ſanantur venæ [p] ani ſanguinem fundentes, neque vlla relinquitur aperta; vel cibi, & [q] potionis: præterea ob animi affectus, veluti cum calor timentibus [r] contrahitur; quod ſi retentio mediocris fuit, magis auget calorem: quo nomine danturẽ cataplaſmata [s] ad pus mouendum, quæ retinendo calidos vapores calorem augent, & pus maturant. In viuentibus igitur corrumpitur calor ab iiſdem duobus, a quibus corrumpi ignem monſtrauimus, a frigore ſcilicet, & inopia alimenti: ſed frigus [t] ad hanc referri poteſt: deeſt enim alimentum animalibus cum eſculenta & poculenta, quæ ſumuntur, præ frigore concoqui non poſſint; quod autem crudum eſt, dici alimentum proprie non debet. Communis eſt, vt diximus, hic duplex interitus caloris omnium uiuentium, & non modo animalium, ſed eorum etiã quæ e terra naſcuntur: videmus [u] enim hæc & hyme vi frigoris, & æſtate vi caloris alimentum abſumentis interire. Ex cauſis, a quibus lædi poſſe calorem monſtrauimus, colligitur qua ratione defendi poſſit, quod primo de igne exponemus, deinde de calido innato. Defendere igitur primum oportet ignem a frigore, quod vulgo notum eſt: nihil enim frigidum additur igni, non nix, non glacies, non aqua, niſi vt exinguatur. Guttæ illæ aquæ quas fabri accenſis carbonibus inſpergunt, adeo paucæ ſunt, vt non poſſint ipſum extinguere; ſed repellendo efficiunt, vt ignis in vnum coactus augeatur, & validior fiat. Nemo eſt etiam qui neſciat ignem deficere, vbi paſtu deſtituatur, & propterea retinendum eſſe lignis, aut alia materia. Cauendum eſt etiam vbi ſeruari debet ignis, ne præparatus paſtus ſtatim abſumatur nimis aucto calore, vel ob retentionem flammæ, atque exhalationis

a Gal. 4. li. de cau. pul ca. 2.
b Gal. 4. li. de cau. pul. c. 6.
c Ariſ. in li. de iuuentu. & 10 lib. de reſpirat.
d Ar. 3. lib. de cœlo tex. 52.
e Ariſ. 2. li. de ani. tex. 41.
f Ariſto de ſomno.
g Ariſ. in li. de iuuẽtut.
h Ariſ. in li. de iuuentu.
i Galen. 7. aphor. cõ. 7
K Ariſ. 3. li. de cœl. tex. 52.
l Ariſ. in li. de tem. ca. 6. & lib. de vit. reſpir. cap. 3.
m Ariſt. de reſpir.
n Gal. li. 4. ſimpl c. 14.
o Ariſ. in li. de reſpir.
p Gal. 6. li. aph. cõ. 12.
q Gal. li. 5. aph. com 5.
r Ariſ. in li. de reſpir.
s Gal. 5. li. ſimpl c. 9.
t Ariſ. in li. de iuuentu.
u Ariſ. in li. de iuuentu.

Digitized by Google

a Ariſt. in libro de iuuent.
b In lib. de trem. c. 6. et in lib de vſu reſp. c. 3.

lationis calidæ; vel ob maiorem ignem iuxta poſitum. Cum carbonem accenſum [a] ſeruate vo- E
lumus, mediocriter cinere tegimus, diutius autem ſeruatur accenſus, ſi viciſsim & tegatur, &
apetiatur, ita vt neque retineatur exhalatio, neque deſit quod ignem repellat ad paſtum. Re-
cte autem docet Galenus [b] conſeruari flammam duplici motu, ſurſum videlicet, & deorſum;
fertur quidem ſurſum ſuopte nutu, ſed deorſum verſus paſtum repellitur à frigore aeris circũ-
fuſi: vtrunque horum motuum ſenſu deptæhendimus; ſi alteruter deſit, flammã interire vide-
mus: nam ſi priuetur motu ſurſum, veluti cum ſuperimponitur operculum, tota deorſum re-
uerſa, ſtatim præripit alimentum preparatum, ita vt extinguatur; ſi motu deorſum, exhalat to-
ta, & non reuertitur amplius deorſum, ita vt ſic quoque intereat deſtituta à paſtu præparato.
Prohibetur autem deorſum reuerti vbi collocetur in aere nimis clauſo, atque aperto, neque
aliquo pacto repellatur à frigore. Ergo vt ſeruetur ignis, vitare frigus oportet, ſuppeditare pa-
ſtum, & tueri vtrunque motum, ſurſum ſcilicet, & deorſum, quo & ventilatur, & excitatur, vn-
de modice extinctum, ac modice accenſum tueri ignem dicebat Heraclytus. Eadem omnia
neceſſaria ſunt vt defendatur calidum innatum tam inſitum quam influens, ſed hoc quanto va
lidius eſt quam illud, tanto magis ea poſtulat. Vt defendatur à frigore præuidit natura teg-
mentum thoracis, vbi cor includitur, & calidi innati fons; mammæ [c] etiam veſtis craſſioris
modo thoraci adiectæ cor tegunt. Ne deſit alimentum prouidit etiam natura, nobis tribuens F
appetitum cibi, & potionis vna cum facultate concoquendi; eadem ne præripiatur alimentũ
præparatum, aliam vim adiecit, quæ non ſiuit calorem retineri, aut ex toto exhalare, efficitque
vt mediocriter refrigeretur, quod neceſſarium [d] eſt omnibus viuentibus, magis tamen illis,
quæ calidiora ſunt. Stirpes quas terra edit, cum minus calidæ ſint, ſatis refrigerantur, & ab ae-
re circumfuſo, & ab alimento quod antequam concoquatur, refrigerat. Animalium [e] quæ in
aqua degunt, brãchiarum motu ab aqua refrigerantur, quæ in aere, inſecta quidem tritu ſepti
tranſuerſi, perfectiora vero, & ſanguinem habentia reſpiratione egent. qua [f] expellatur fuli-
go, quæ ſtatim abſumeret alimentum præparatum, & attrahatur aer frigidus, qui repellat ca-
lorem verſus alimentum, neque ipſum permittat in ſuperiorem regionem euolare; at ſimul e-
tiam ab aere qui attrahitur, calor [g] vẽtilatur, excitaturque, & non permittitur extingui, ſed re-
pellitur ad alimenti materiam, qua rurſus augetur. Eiuſmodi perſpiratus, quo conſeruatur in-
natum calidum, refertur ad facultatem vitalem, [h] quam neceſſe eſt, (vbi de vita egerimus) ex-
plicare, vt intelligatur natura partium noſtri corporis illi ſeruientium quarum conſeruatio-
nem nunc tractamus. G

c 7. lib. de vſu part. capit. 22.
d Ariſt. 3. li. de part. an. c. 6.
e Ariſt. in li. de reſpir.
f Gal li. de vtilitate reſpir. & pul.
g Gal 8 lib de plac. c. 8
h Gal. de vſu reſp. c. 3.

De vita. *Caput II.*

i Ariſt. 9. lib. ethic. c. 9.
k Ariſt. 2 li de anima tex. 37.

VIuere cum bonum ſit, & ſuauiſſimum, ab omnibus expetitur: [i] per ipſum enim par-
ticipes ſumus diuinæ illius mentis, quæ vere eſt: viuere [k] autem viuentibus eſt eſ-
ſe: quæ vitam participant, cum ſunt, dicuntur viuere, & cum viuunt, dicuntur eſſe;
cuius gratia maxime naturale eſt, & commune omnium viuentium, ſiue animalia
ſint, ſiue e terra edita, procreare ſibi ſimile, vt ipſum eſſe quod in ſingulis ſeruari nõ poteſt, per
propagationem ſeruetur in ſpecie, perpetuaque hæc ſit, quando illa mortalia ſunt & caduca.
Ergo ipſum eſſe, & viuere, quod per ſe, & proprie Dei eſt, ac beatarum mentium, quæ inſtru-
mentis corporeis non egent, per communicationem, & ſimilitudinem quandam omnibus illis
tribuitur, quæ inſtumentis prædita viuunt, & animata ſunt. Anima autem, quæ ſemper actus
eſt, & perfectio corporis animati, non ſemper actu agit, atque exercet ſua muneta omnia; ſed
ſæpe in agendi potentia conſiſtit, atque tunc potentia viuere dicitur: nam cum iam agit, actu
viuit. Vita Dei inquit Ariſtoteles [l] eſt actio Dei; nam viuere actu, eſt agere; actus autem perfe
ctior eſt quam potentia, & idcirco vita actu, quam vita potentia, & actio, quam potentia agen H
di: quæ non agunt ſed agere poſſunt, vitam habent potentia. Vtranque ſignificauit Galenus [m]
cum dixit, vitam aut vires eſſe, aut earum actionem. Sed videndum eſt in quo conſiſtat facul-
tas, & actio, qua vita potentia, vel actu continetur: conſiſtit autem potiſſimum in alendo; quan
doquidem, quæ viuunt [n] omnia, tam animalia, quam ſtirpes alantur neceſſe eſt, quamuis viue-
re etiam conſiſtat in ſentiendo, & mouendo, nam & quæ ſentiunt, [o] & quæ mouentur ad arbi-
trium, dicuntur viuere. Verum ſenſus, & motus, nunquam ſeparantur à vi altrice, ſicut hæc ab
illis, quemadmodum in ſtirpibus. Viuunt ergo, quæ altricem vim participant omnia, & anima-
lia, & ſtirpes, quibus [p] adde ſemina, fructus, radices, quæ viuunt, cum gignendi uim habeant,
quod ſine anima, ſine vi altrice, ſine vita nequit contingere: quamquam non videntur dici pro
prie poſſe viuere, cum non dicantur proprie mori, [q] quæ imperfecta ſunt, veluti oua, ſemina,
& ſtirpium radices; nihil enim actu agunt, ita vt tantum potentia vitam habeant. Animalia
verò, & ſtirpes, ſemper aliquid agunt: nam dum [r] viuunt ſemper aluntur, intereunt cũ ali de-
ſinunt: ſemper ergo vitam actu habent. Illa uerò quæ imperfecta numerauimus, neque aluntur,
neque aliud quicquam agunt, ita ut potentia tantum viuant; niſi dicas ea ſuo humore ali, ue-
luti animalia, quæ hyeme degunt in latibulis; quæ autem maiorem copiam humoris [ſ] in ſe con
tinent ſtirpes, uelut allia, & cepæ, etiam ſuſpenſæ, & ſiccæ germen emittunt.

l 12. lib metaph. tex 30
m 9 lib de meth med. c. 13.
n Ariſt 2. li. de an. textu 14.
o Ariſt. 2. li. de an. tex. 13.
p Gal. in li. de maraſ. c. 1.
q Ariſt. in li. de reſpirat.
r Ariſt. in li. de iuuent.
ſ Ariſt. 20. li. probl. 26. & 27.

Vita

Digitized by Google

A Vita igitur potentia in facultate, uita actu in actione conſiſtit; actio autem ad alimentum ſpectat, quamuis etiam ad ſenſum, motum, & rationem referti poſſit: ſubſtantia qua uita continetur, non alia eſt, quam calidum innatum, quod eſt primum animæ inſtrumentum; eſt autem humidum, nam quod ſiccum eſt aduentitium eſt; continetur ergo vita calore, & humore: calor neceſſarius [a] eſt propter alimenti materiam, quam concoquat neceſſe eſt. Viuere calidum eſt, mori frigidum, quæ vita priuantur frigida tanguntur; deſinit [b] vita, vbi refrigeratur calor cū ipſa iunctus. Conſtat etiam humorem vitalem eſſe; quod enim ſiccum [c] eſt, ab anima maxime abhorret, & idcirco etiam à vita; principia noſtra ueluti ſemen, & ſanguis non ſolum calida ſunt, ſed etiam humida. Pueritia quæ parum abortu diſtat, humida eſt; contra ſenectus, quæ multum recedit, & ad interitum properat ſicca. Siccitas in ſtirpibus græce nominatur ἀυανσις, in animalibus [d] μαρασμος, quæ ubi ſumma eſt interitum affert. Ergo ut mors ad frigus, & ſiccitatem pertinet, ſic vita ad calorem, & humorem; quæ plurimum participant vtriuſque, diu admodum viuunt, præſertim ubi humor pinguior fuerit; non aquoſus, aut ita copioſus, vt obruat calorem; nam facile tunc oritur putredo, & celeriter vitam aufert. Sed vbi humor, neque aquoſus ſit, neque calorem obruat, quo copioſior eſt, eo longiori tempore conſumitur, & diutius vitam retinet. citius interit ille cui paucus eſt calor, paucus humor (loquor de interitu naturali,

B non de violento:) viuunt diutius mares, quam fœminę, quia humorem quem habent, calore poſſunt ſuſtinere. Facit ergo ad longitudinem vitæ calor, facit & humor qualitate, & quantitate idoneus. Huc referuntur illa omnia, quæ vitam longiorem facere ab Ariſtotele [e] dicuntur, veluti ſalubritas, magnitudo corporis, manſio in terra potius quam in aqua, ſanguis, paucitas eorum quę in corpore ſuperant, & aliena ſunt, regio temperata, aut modice calida, ratio uictus, quæ corpus non nimium ſiccet; quo autem plura ex his concurrunt, eo vitam diuturniorem efficiunt, quamuis ſingula quoque per ſe ad uitæ longitudinem conducant: cuncta hæc igitur ad calorem, & humorem referuntur: quo ſpectat etiam iecinoris qualitas pro qua diuturniorem, vel breuiorem uitam dari animalibus voluit [f] Ariſtoteles, adiecitque diutius ea viuere, quæ carent felle quemadmodum ceruus, hoc eſt quorum iecinori non eſt annexa ueſica fellis. Stirpes diutius viuunt quam animalia, non tamen omnes: complures enim annuæ ſunt, ita ut eodem, quo naſcuntur anno intereant; quamuis aliquæ reperiantur quibuſuis animalibus diuturniores, non quod illis ſint calidiores & humidiores, ſed quod humore continentur craſſo, ac pingui, qui non facile ſiccescat. [g] Definitum eſt autem uitæ curriculum, non tamen æquale eſt omnibus, ſed aliis longius, aliis breuius, pro menſura inquit Auerroes, illius humidi, à quo fuerunt procreata. Stat ſua cuique dies, ut monuit Poeta.

a Ariſt. in li. de reſpi.
b Ariſto. in li. de reſp.
c Ariſt. 2. li. de gen. an. c. 1.
d Gal. li. 1. de tu. uale. c. 2.
e In lib. de long. & breu. ui.
f 4. lib. de p. an. c. 2.
g Ariſt. 2. lib. de gen. tex. 57.

C Reſidet autem innatum calidum, quo uita continetur, in medio, neque prius moritur id quod viuit, quam medium illud fuerit a calore, deſtitutum; ubi moritur [h] homo, etiam ex febre ardente, non prius decedit, quam cor ipſum quod medium eſt, fuerit refrigeratum; poſtremum quod in morte refrigeratur cor eſt.

h Gal. 4. 6. de morbis. vulg. com. 30. & 31

De facultate vitali. Cap. III.

Vitalis autem facultas inde nomen ſumpſit, quod vitam tueatur: quanquam eadem nominari poteſt animalis, quod tantum animalibus inſit, & cum uita eorum animam retineat: eidem facultati tribuit Plato [i] irarum feruorem. Vitam uero eatenus conſeruat, quatenus defendit calidum innatum, quo illa continetur, idemque impertit partibus omnibus, & ex fonte diffundit in uniuerſum corpus.

i In Timæo.

Porro eum uitam, & calorem defendit, non agit aliquid extra corpus noſtrum, ut ars militaris, quæ arma, uallum, muros contra hoſtes opponit, atque obijcit; ſed aliquid efficit in corpore, per quod occurrat cauſis calidum innatum lædentibus: non quidem frigori, quia ſatis de-

D fenditur à thorace, non inopiæ alimenti, quam arcet uis appetendi, & concoquendi, ſed abſumentibus alimentum præparatum ueluti incremento caloris: hic ergo ne nimis augeſcat, efficit uitalis facultas, cum in ipſo perſpiratu calidam fuliginem expellit, & aerem allicit frigidiorem. Hoc pacto perfectiorum animalium calor temperatur: nam eiuſmodi perſpiratus non neceſſarius eſt omnibus uiuentibus, ſed calidioribus tantum.

Calor eorum quæ è terra naſcuntur, ſine uitali facultate partim remittitur ab aere circumfuſo, partim ab alimento: quamobrem non habent inſtrumenta efficientia perſpiratum: piſcium calor refrigeratur per motum branchiarum: calor inſectorum per motum ſepti tranſuerſi: perfectiora animalia ſanguine prædita egent facultate uitali, quæ calori præbeat perſpiratum per motum partis præcipuæ, quæ [k] cum dilatatur, follis modo, frigidum aerem allicit, cum contrahitur, fuliginem detrudit: ubi deſinat moueri, uita una cum calore intereat neceſſe eſt, cum cor non fruatur amplius ſubſtantia & qualitate aeris, ſubſtantia [l] quidem ad reficiendos ſpiritus, qualitate ad remittendum calorem.

k Ariſt. de reſpi.
l Gal. 6. lib. de uſu par. c. 4.

Eodem motu ac perſpiratu propulſatur in corpore noſtro putredo, quemadmodum in reb,

a Ga. 3. 3. de morb. vulg. comm. 1.

externis, vt in aere, in aqua, in veſtibus, quas [a] conſtat ſiue motu, ac perſpiratu putreſcere. E
Sed quia cum corde ſimul mouentur arteriæ, impertitur, & conſeruatur eo motu calor in vniuerſo corpore. Verum nequit cor ſine reſpiratione, aut ſuligineum expellere, aut frigidum aerem allicere, atque idcirco ad hunc finem finxit natura reliquas partes, quæ in thorace includuntur, quæ ſecundario, hoc eſt per reſpirationem ſeruiunt facultati vitali, nam primario ei ſeruiunt duntaxat cor, & arteriæ, de quibus primum agemus; deinde perſequemur inſtrumenta reſpirationis, quæ cum ſint ſimul & inſtrumenta vocis, hanc quoque tractabimus; ordiemur autem à corde.

De facultate & motu cordis. *Caput IIII.*

b Gal. 2. lib. de plac. c. 5
c Gal. in li. de vſu pul. c. 1.
d Gal. 4. lib. aph. cō. 65.

COr, quod græce dicitur καρδία, quaſi κρατία, ob imperium (vt voluit Chryſippus) [b] quod habet in alias partes, viſcus [c] eſt ſua natura pulſans, ex quo naſcuntur arteriæ, quamquam veteres [d] καρδίας, quoque appellarunt os ventriculi; quod ſuo loco tractabitur; nunc enim nobis proponitur viſcus ſua natura pulſans, quod latine dicitur cor; docebimus primo eius naturam, dein qua F
ratione & recognoſci, & conſeruari poſſit in homine ſano. Sed cum natura cuiuſque partis contineatur & fine, & idonea compoſitione ex materia & forma ad ipſum exequendum, finis præcipuus, ob quem factum eſt cor, eſt vt ſit domicilium vitalis facultatis, qua defenditur calor, qui in eo reſidet, tanquam in fonte. Alijs partibus refrigeratis, remanet vita, quod remanet calor in corde: ſed hoc refrigerato penitus interit & vita, & calor aliarum partium, quibus communicatur [e] à corde; non eſt ergo ſimilis [f] calor cordis calori aliarum partium, quibus ſatis eſt ſi non frigeant. In corde calorem eſſe vehementem oportet, cum naturaliter inter omnes partes ſit calidiſſimum. [g] Ille calor qui in corde exiſtimaretur minimus, in alijs partibus eſſet maximus; vbi refrigeratur cor, homo protinus decedit; aliæ partes tametſi refrigerentur, [h] viuere adhuc queunt; & calefieri à corde, cum ipſum accipere aliunde calorem non poſſit; eſt enim ſicut focus [i] in domo. temperationem cordis fere ſequuntur aliæ partes. Fuit autem [k] controuerſia inter veteres medicos, innaſceretur ne cordi calor, an ex aſſiduo motu excitaretur; at innaſcitur, proficiſciturque à principijs, à ſemine videlicet, & ſanguine, & quæuis eius ſubſtantia, ſiue ſolida ſit vt caro, ſiue ſanguis, aut ſpiritus, ſua natura calida eſt. Cæterum calor, qui eſt in ſubſtantia eius ſolida, vt in alijs partibus ſoliditate minuitur, neque poteſt ſtatim refici: ille qui eſt in ſpiritu, & ſanguine, reficitur. G
Credidit Ariſtoteles [l] in corde maxime calidum eſſe dextrum vētriculum, & propterea dextram corporis partem calidiorem eſſe: ſenſu tamen depræhenditur maior calor in ventriculo ſiniſtro, in quem, [m] ſi viuente adhuc bellua diuiſo thorace demittatur digitus, feruens calor percipietur: ibi etiam ſanguis magis tenuis apparet, magis flauus, magis plenus ſpirituum; talis. n. redditur per aſſiduum motum, qui maxime refertur ad ſiniſtrum ventriculum; at ſanguis [n] qui in dextro ventriculo eſt, craſſior eſt, & ruber, minus habet ſpirituum, minus calidus eſt, & ſimilis illi, qui eſt in venis totius corporis; dextra verò pars calidior eſt propter iecur, quod à ſiniſtro latere eſt.

e Ariſto. de iuuent.
f Gal. d' vſu pulſ. c. 2.
g Ariſt. in li. de ſenſ c. 2.
h Gal. in li. de vſu pulſ. c 3.
i Gal 6. de vſu part. 7. & 4. 6 epid. 24
k Gal. contra Lyc. c. 2
l 3. libro de part. an. c. 4
m Gal. in li. de vſu pul. c. 2. & in li. de inęqual. intemp. c. 5
n Gal. 6. lib. de plac. c. 8
o Gal li 14. de vſu par. c. 7.

Quod ſi in dextra parte vteri, & à dextro teſticulo procreentur [o] mares, id fit propter ſanguinem puriorem, quo aluntur dextræ huiuſmodi partes per ramos proxime ductos à vena caua, & arteria magna, & non ab emulgente, vt rami qui tendunt ad genitales partes ſiniſtras: quamobrem ſtatuere oportet ſiniſtrum cordis ventriculum calidiorem eſſe, vnde calidiſſimus ſanguis per arterias, quaſi per canales diffunditur in vniuerſum corpus. Credit autem Galenus [p] ſanguinem venarum tepidum calorem habere à iecinore, ſimilem calori ædium æſtiuo tempore, & eiuſmodi calorem per ſe iecinoris eſſe, & ſanguinis venarum, ſed eum qui à corde in arterias funditur calorem, & ſanguinem validum eſſe, ac ſimilem illi, qui in ædibus ſentitur H
accenſo igne, & ideo longe maiorem quam ſit calor inſitus iecinoris. & ſanguinis venarum. Gignitur [q] autem in ſiniſtro ventriculo cordis ſpiritus, partim ex aere, partim ex ipſa ſanguinis exhalatione. Cor ergo domicilium eſt caloris innati, & propterea vitæ, & vitalis facultatis, à qua ſeruatur; ad vitalem facultatem refertur motus cordis, quem explicare iam nunc tempus eſt.

p In lib. de forma. fœt. c. 3.
q Gal. 7. lib. de plac. c. 3

Mouetur ergo cor, cum dilatatur, vt follis modo aerem frigidum alliciat impleaturque, cum contrahitur ut exhauriatur & ſuliginem expellat: allicit ergo aerem frigidiorem cor, cum dilatatur, quemadmodum lychni, flamma oleum, aut magnes lapis ferrum: quid [r] enim cordi familiarius quam aer? [f] tria autem ſequuntur, cum dilatatur cor; nam aperiuntur oſtia ipſius, per quæ & aerem, & ſanguinem accipere poſſit; membranæ quæ in ipſis oſtijs ſunt, adducunt uaſa in quibus ſpiritus, & ſanguis continetur; hic deniq. nulla re impediente confluit in cor. at cum cor contrahitur [t] expellit ſuliginem, & per arteriam uenalem ad pulmonem, & per arteriam magnam ad alias arterias totius corporis. Vt autem cęli motus, ac conuerſio mundum conſeruat, ita hic duplex cordis motus ipſum animal: imitatur autem motum cœli, quantum

r Gal 6. lib. de vſu par. c 15.
ſ Gal. 6. lib. de vſu par. c. 14.
t Gal. lib 6. de vſu par. c. 16. & 17.

poteſt,

Digitized by Google

A poteſt,non tamen ſimplex,& in orbem eſt; ſed viciſſim mutatur dilatato,& contracto corde & ita componitur ex duobus contrariis, quibus interiecta eſt quies. at neque perpetuus eſt motus cordis,vt cæli; ſed manet quandiu viuit animal duntaxat.Habet cor fibras varias, [a] rectas nimirum,per quas dilatatur, tranſuerſas per quas contrahitur, obliquas per quas in ſe coactum quieſcit.

a Gal. li. 6. de uſu par. c 8.

Cuncta hæc faciunt fibræ, cum contrahuntur, ſic enim agunt;nam relaxatæ agentibus cedunt; cum rectę contrahuntur relaxatis tranſuerſis,dilatatur cor,id enim quod detrahitur de longitudine additur in latitudinem: cum contrahuntur tranſuerſæ relaxatis rectis,quod demitur de latitudine additur in longitudinem:ſi cõtrahantur obliquæ retinet cor id quod attraxit,neque dilatatur,aut contrahitur,ſed in ſe coactum manet, & quieſcit alijs fibris omnibus quieſcentibus. Dilatari ergo cor nihil aliud eſt quam eius longitudinem comprimi,& contrahi nihil aliud eſt quam augeri,per fibras,quo ſpectant etiam ligamenta [b] validiſſima quæ apparent in ventriculis cordis;pertinent autem à ſepto medio inter eos ad latera,ita vt alligent illud cum his,& ad hoc ipſum contrahant,cum contrahuntur. Sed ex duobus ventriculis, vno à dextro,altero a ſiniſtro latere cordis, [c] ambigebant veteres medici, moueretur ne ſiniſter B ventriculus cordis tantum,an vterque; ac ſi vterque,tantumne per ſe ſiniſter, ita ut dexter ſequeretur motum ſiniſtri.At videbis [d] vtrumque pulſare,ſed magis ſiniſtrum, ubi ſecto thorace bellua adhuc viuente cor inſpicias, id quod melius apparebit, ſi ſcutiformem cartilaginem detraxeris, [e] cernes enim non modo dextrum ventriculum pulſare, ſed etiam oſtium illud,ubi nectitur vena caua. Supereſt altera pars quæſtionis, ſequaturne dexter uentriculus motum ſiniſtri,an per ſe moueatur;mihi quidem magis ucriſimile ſit dextrum qui minus mouetur ſequi motum ſiniſtri, in quo maxime feruet ſanguis, ac plurimus reſidet ſpiritus qui impertitur dextro,& vſque ad oſtium venæ cauæ pertinet: huc accedit quod neque vena caua quæ cum dextro ventriculo coniungitur, neque aliquis eius ramus pulſat ſicuti magna arteria, quæ à ſiniſtro orta pulſat vna cum reliquis arterijs in vniuerſum corpus diuiſis; idem enim pulſus [f] depræhenditur in arterijs, qui in corde:ſed per cordis motum præbetur perſpiratus calori qui in ipſo eſt,per motum [g] arteriarum calori totius corporis.

b Gal. 6.li. de vſu par. cap.8.
c Gal. 4.li. de diff. pul. c.2.
d Gal. 6.li. de uſu par. c.16.
e Gal. 6.li. de plac.c.7

Cæterum motus [h] hic duplex cordis, & arteriarum,non eſt voluntarius, quemadmodum motus muſculorum,qui ad arbitrium noſtrum excitatur, & quieſcit, ſed aſſiduus eſt,neque à voluntate noſtra proficiſcitur; nunquam intermittit, ſed varius [i] efficitur, maior, & minor,celerior,& tardior: præterea compoſitus eſt,& non ſimplex,ut motus muſculorum. Qua C re decipiuntur,qui cor muſculum eſſe arbitrantur; cum longe diuerſum ſit vtriuſque munus. neque mirum; quandoquidem & ſubſtantia diuerſa eſt: non eſt ergo cordis motus animalis, aut uoluntarius, ſed præter voluntatem: [k] nam cor quaſi animal a primo ortu ſtatim pulſat.eſt enim [l] quaſi animal ſeptum, & concluſum in animali, mouetur que quemadmodum genitale non ſolum ſine voluntate,ſed etiam contra voluntatem:nam ex [m] viſis naſcitur affectio quædam,qua interdum mouetur cor, quod habeat in ſe principium uitæ; interdum genitale,à quo emanat uirtus ſeminis, ita ut vtrunque tanquam ſeparatum animal moueatur. Si liceret [n] nobis cordis,& arteriarum motum ad arbitrium ſiſtere, cum expulſu excitatur dolor,quod inflammationibus accidit ipſum coercemus; at ſi non uoluntarius, non propterea violentus eſt motus cordis,& arteriarum,cum conſeruandi vim habeat, cumque fiat à principio interno; ſed ſi neque voluntarius, neque animalis eſt, neque uiolentus, qualis ergo eſt, aut à quo fit? placuit Ariſtoteli [o] pulſum fieri a feruore ſanguinis, dum in ſpiritum conuertitur; diſtenditur enim cor tunc à ſpiritu,& deinde deſidet partim ſua grauitate, partim frigore acris attracti feruorem illum extinguente, ueluti etiam in abſceſſibus, dum fit pus, pulſat pars,quod dilatetur.

f Gal.de vſu pul.c. 1.
g Gal. li.de uſu pulſ.c. 2.& Gal.4. libr. de loc. aff c.7.
h Ga. 10.de uſu par.c.9
i Gale. 2.li. de tu. uale. cap.11.
k Ariſ.3.li. de anima tex.46.
l Ariſ 3.de par.an. ca. 4.
m Ariſt. in li. de mot. an.
n Gale.1.li. de diſpnœa c.9.
o Lib.de reſpir.ca.vlt. & lib. 3.de hiſ.an.c. 19

D Hoc pacto igitur uoluit Ariſtoteles excitari à feruore pulſum cordis; quæ ſententia non probatur iunioribus tam philoſophis,quam medicis,cum feruor, & calor magis a motu excitentur,quam ipſum excitent;quod ſi in partibus inflammatis pulſus ſentitur,hoc proficiſcitur ab arterijs,quæ in illis ſunt,& quod compreſſæ à multitudine uehementius pulſare cogantur, dolorem afferunt,quem ſanis non afferebant illę partes;ubi nulla eſt arteria,cum inflammantur, non pulſant. Quamobrem non eſt quod ſubſcribamus Ariſtoteli, exiſtimemuſque motum cordis,& arteriarum fieri duntaxat à ſanguinis feruore; ſed par eſt à propria facultate præcipue oriri,quæ non uidetur dicenda natura,cum non ſimplicem motum exciter ſed duplicem; videmus enim quæ natura mouentur,ſimplici motu cieri,ut grauia deorſum,leuia ſurſum. at neque dicenda eſt etiam ſenſus,aut mens,cum ſine cognitione,ac ſine appetitu pulſum efficit: Exiſtimandum potius eſt eiuſmodi motum tribuendum eſſe formæ,cui Ariſto. [p] actionem,& motum tribuit. Ille qui gignit,ut formam prębet,ita & conſequentia formam. Motus tam in elementis, quam in mixtis inanimatis ſequitur formam grauitatis,& leuitatis; in animalib. uero propriá aliá formam;hæc in corde uim habet dilatandi, & contrahendi, quamobrem eius pulſus propriá formá,& ſubſtantiam [q] ſequitur. Partes quæ eandẽ ſubſtãtiæ ſpeciẽ habẽt licet in diuerſis animalib. ſint,eadem facultate pditæ ſunt, in quouis.n. animali oculis uidet, auris audit,lingua guſtat,iecur ſanguinem efficit,renes aquoſum humorem alliciũt, at cõtra partes illæ quarũ eſt

p 2.li.de genc. tex. 53.
q Gal 7.li. de aggreſ. anat.c.8.

a Gal. in li. de vſu pul. c. 2.
b Gal. lib. 8. de vſu par. c. 8.
c D. Thom. opuſ. 33.
d Gal. li. de ſymp. diff. c. 4.

diuerſa ſubſtantia, ac ſpecies quamuis in eodem ſit animali diuerſa facultate prædite ſunt: natura ergo [a] fecit cor ipſum aptum ad pulſum, ſubſtantiamque [b] ei dedit ad id munus maxime appoſitam. Dicendum eſt igitur moueri cor ſua natura, nam & euulſum notabiliter palpitat; in quocunque etiam animali ſimiliter dilatatur, & contrahitur ob eandem ſubſtantiæ ſpeciem, quam habet, quamuis ob affectionem [c] aliquam maior, minor, celerior, aut tardior reddatur. Hæc facultas quam habet cor, naturalis appellatur, quia eſt principium motus internum, & præterea quia neceſſaria eſt, & non ad arbitrium noſtrum; quo fit vt Galenus [d] pulſum in actionibus naturalibus ponat. E

Diſtinguitur tamen pulſus à facultate nutriente, quæ proprie dicitur naturalis, cuius miniſtræ ſunt attractrix, & retentrix, aliæ ab his, quæ pulſum præbent, eum aut allicit aerem frigidum, aut expellit fuliginem, neque enim ad eundem finem ſpectant, neque eandem materiam alliciunt, aut detrudunt, ſed quæ altrici ſeruiunt ad alimentum diriguntur, attrahunt materiã quæ alere poſſit, reliquias inutiles expellunt. Illæ verò in quibus verſatur pulſus ad temperandum calorem diriguntur, attrahunt aerem frigidum, expellunt veluti fuliginem; poſſunt tamen eidem parti ineſſe et hæ, & illæ, veluti arterijs, [e] quæ & alimenti materiam alliciunt, expelluntque inutiles reliquias; ſed præterea attrahunt frigidum aerem, & expellunt fuliginem. Læditur interdum vna facultas ſine altera, vt pulſans integra adhuc altrice, quod vſu venit in febribus peſtilentibus; quamobrem errant qui [f] pulſantem vim referre ad altentem volunt, licet pulſans per calorem conferatur ad alimenti coctionem, ſine qua non aleretur animal, ſed ſic vis pulſans miniſtra eſſet altricis, & non domina, ac principalis, vt ipſi volunt. F

e Gal. 4. lib. de præſag. ex pul. c. 12
f Auer. 2. li. collig. c. 7.

Diuerſa ergo eſt facultas pulſans ab altrice cum diuerſum ſit vtrinſque munus; hæc reficit ſubſtantiam, quæ aſſidue abſumitur, illa calorem, quo vita continetur, conſeruat, & ipſum fundit in vniuerſum corpus, quocirca [g] vitalis nominanda eſt. Pulſum ergo cordis efficit facultas vitalis, cuius eſſentia eſt propria forma; hanc ſi nominare naturalem velis, quia neceſſaria eſt, feſtiue concedemus. Sed cum facultas cor mouens, & ab eius forma proficiſcens, non ſit natura, non anima altrix, aut ſentiens, quæret quis, an alia detur præter has ad quam referatur; cui reſpondendum eſt, quamuis non alat, referri tamen ad altricem animam, quæ in animalibus perfectioribus prædita etiam eſt vi mouendi cor, & propterea conſeruandi vitam vna cum calido innato, hanc tribuit Galenus [h] calori, comparat enim motum cordis motui flammæ. Verum Ariſtoteles [i] triplicem in corde motum obſeruat, reſpirationem, pulſum, & palpitationem; ſed reſpirationem efficit thorax, & non cor, quamuis ad cor refrigerandum pertineat; pulſus fit cum cor dilatatur, & contrahitur: eſt autem toto genere ſecundum naturam, quamuis præter naturam eſſe poſſit, ob differentias, quibus diſtinguitur, à moderatione recedentes. At palpitatio nullo pacto ſecundum naturam eſt, & ideo debet [k] non actio cordis, vt pulſus, ſed affectio exiſtimari. Voluit Ariſtoteles reſpirationem eſſe repulſum quendam factum à frigore ob contractionem caloris: omnes autem partes quæ diſtendi poſſunt, poſſunt etiam palpitare, vt cutis, ventriculus, iecur; præterea cor, & arteriæ, quibus præter pulſum [l] aliquando palpitatio ſuperuenit. Hæc præter voluntatem eſt, & non proficiſcitur à facultate, ſed à flatu, qui vbi ſub frigore calor contrahitur, excitatus dilatat partem, in qua continetur, dum expiret; vbi hic exhalauit, illa reſidet, non quod rumpatur vt bulla, quam ſimiliter excitat flatus, ſed ſua grauitate reſidet, & ad naturalem ſitum reuertitur, ſed excitato nouo flatu rurſus attollitur, & deinde deſidet ita vt imitetur pulſum, quamuis fiat à flatu, & non à facultate vitali; at neque fit etiam ab animali, cum non ſit voluntaria. G

g Gal. 9. lib. de med. metho. c. 10.
h 1. lib. de ſem. c. 9.
i Ariſt. lib. de reſpir.
k Gal. 6. lib. de plac. c. 2.
l Gal. 2. lib. de ſympt. cauſ. c. 2.

De principatu cordis. *Caput V.* H

m 6. lib. de plac. cap. 1. & 2.
n Gal. 1. lib. de vſu par. c 8.
o In lib. de an. c. vl.

PRæter facultatem vitalem, qua diximus excitari pulſum, & calorem vna cum vita conſeruari, Ariſtoteles tribuit cordi alias omnes animalium facultates, tanquam principi gubernanti reliquas partes, omnemque vim iiſdem præbenti. Hippocrates vero, & Plato, quos Auctores Galenus [m] ſequitur, trium facultatum principia poſuerunt disiuncta locis, animalis nimirum in cerebro, vitalis in corde, naturalis in iecinore. Quod ſi vt oculorum, manuum, pedum, & aliarum partium externarum, ita etiam internarum actio ſub ſenſum caderet, non ita de ipſis [n] ambigerent Philoſophi ac Medici. Quid autem in propoſita controuerſia ſentiamus, exponemus, vbi rationum momenta in vtranque partem extimauerimus, ne damnare abſentem videamur. Rationes quæ fauent ſententiæ Ariſtotelis diligenter colliguntur ab Alexandro [o] qui eam amplexatur: ex illis aliæ facultatem quamlibet communiter in eadem ſede habitare conficiunt, & hanc eſſe cor; aliæ ſeorſum huius, & illius facultatis idem eſſe domicilium demonſtrant.

Linquamus proprias, quæ ſi ad vitalẽ pertinent paulo ſupra explicatę ſunt; ſi ad animalem,

cum

A cum ageremus de cerebro;ſi ad animalem perpendentur qua de iecinore. Nunc igitur referemus communes, cuiuſmodi primum illa eſt,ſi animales facultates diſiungerentur loco, neque omnes in eadem ſede habitarent,animal non eſſet ſimplex,ſed multiplex, quod incommodum ut euitetur neceſſe eſt fateri omnium eſſe domicilium cor;prӕterea,& facultates illę,quę imperfectӕ ſunt nobilioris aduentu perficiuntur;ut altrix,ſi accedat ſentiens ; hӕc ſi mouens, aut intelligens,ita ut ex omnibus una fiat perfectiſſima , & propterea eodem loco habitet : Tum ſatius eſt ab uno principe gubernari , [a] quam à multis,ut ciuitatem bene inſtitutam, ita etiam animalis corpus ; quamobrem unus tantum debet in eo eſſe principatus : quod autem hic ſit in corde rurſus probatur,ac primum eo argumento quod cor primo fingitur [b] à natura, primo uiuit,& poſtremo moritur,neque vllum eſt animal [c] ſanguine prӕditum ſine corde, nã ea quӕ ſanguine carent,habent aliquid cordi reſpondens.

Deinde par eſt ibi eſſe principatum, vnde melius adminiſtrare omnes partes poſſit, & ſingulis vim ſuam commodius impertire;eiuſmodi medius locus eſt munitus, talem enim habere regem [d] decet : At cor medium locum obtinet inter partes priores & poſteriores, dextras, & ſiniſtras,ſuperiores,& inferiores. appellantur ſuperiores [e] illӕ per quas accipitur cibus,in-
B feriores per quas expelluntur eius reliquiӕ . Cor inſuper eſt fons caloris a quo proficiſcuntur actiones omnes . Vtitur idem aliis partibus, ut inſtrumentis,aliud enim eſt quod vtitur,& aliud quo vtitur.Aliӕ partes indigent corde:cor nullius opem deſiderat:parua [f] affectio orta in corde magnam mutationem affert alijs partibus . Ex his efficitur domicilium omnium facultatum,& animӕ principatum eſſe in corde,quam partem [g] ex omnibus maxime principalem exiſtimare debemus , cum calorem , ac vitam reliquis prӕbeat , ac tueatur , quo fit ut maxima ſit eius dignitas propter uitam , cuius conſeruatio tam ſanis , quam [h] ӕgrotantibus neceſſaria eſt; quod ſi offendatur cor,aliӕ partes offenduntur omnes; ubi vero aliqua aliarum prӕter cor,non niſi illӕ quӕ vicinӕ ſunt.In animӕ defectione,quӕ proprie ad cor attinet omnium partium facultates deficiunt,adeo ut cor inter omnes partes maxime ſit ad vitam neceſſarium , quanquam neceſſarium eſt etiam & cerebrum & iecur, affertque [i] vtriuslibet noxa magnum detrimentum omnibus partibus. Verum ex lӕſione facultatis vitalis , & animalis , ſeu cordis,& cerebri ſtatim ſequitur interitus,citius tamen ex lӕſione vitalis, & cordis, quam animalis,& cerebri.At ubi lӕdatur naturalis facultas , & iecur , non decidit homo niſi proceſſu temporis , neque alligata uena celeriter pars tabeſcit,ut priuatur pulſu , ſi alligetur arteria , & ſenſu ,ac motu , ſi neruus . Quamuis autem par ſit momentum ad uitam animalis,&
C vitalis facultatis , non tamen eſt neceſſarium par robur , ſed longe maius requiritur uitalis ; nam [m] animalis ſatis eſt , ſi eatenus ſeruetur , ut muſculi thoracis reſpirationi ſatisfaciant . Porro naturalis facultas iecinoris non ita perpetuo agere debet, ut illa quӕ reſpirationem efficit,atque vbi deſinat iecur ſanguinem gignere,non ſtatim moritur animal , neque ſtatim tabeſcit [n] pars,cuius venӕ laqueo fuerint interceptӕ.

Sed redeamus ad cor,quod viſcerum omnium nobiliſſimum eſt , ita ut quӕuis pars ipſius , ſi cum cӕteris partibus corporis comparetur , prӕſtantiſſima ſit , etiamſi viliſſima videatur inter partes ipſius ; neque enim omnes inter ſe pares [o] ſunt , cum altera alteram prӕſtantia ſuperet . Maxime prӕcipuum eſt oſtium arteriӕ;tam magnӕ,quam venalis in ſiniſtro eius ventriculo ; maxime enim vtriuſque vtilitas eſt;deinde oſtium venӕ,tam cauӕ,quam arterialis in uentriculo dextro;tum latus ſiniſtrum deinde latus dextrum ; minimi momenti eſt eius cuſpis,tantum enim tegmentum eſt,& propugnaculum vtriuſque uentriculi. Iam vero in corde illa quoque facultas reſidet, ad quam ſpectat ira, & quӕlibet alia animi perturbatio,niſi dicamus hanc vitali ſubiectum eſſe. Scribit [p] Ariſtoteles cor eſſe principium metus,ӕgritudinis:cor enim primo ſentit affectiones animi , cor ob timorem [q] mouetur prӕter uoluntatem. Animalia quӕ magnum habent cor, ut ceruus,lepus, aſinus,timida ſunt,quod calor in magno vaſe magis euaneſcat,quam in paruo , perinde atque ignis in conclaui magno ; idem enim in
D paruo ualidior eſt:quamobrem animalia [r] quӕ minori corde ſunt, magis audacia ſunt, ut potequӕ calorem in unum contractum habeant , & propterea ualidiorem . Quanquam [s] Galenus magnum cor à magno calore uoluit procreari ; ſic autem in magno corde erit plus caloris , & ideo plus audaciӕ.Sed poteſt magnitudo cordis à mollitudine materiӕ proficiſci ; in hoc ubi par ſit calor,minus efficax erit,quam ſi eſſet in paruo.& hoc pacto credẽdum eſt animalia quӕ magni ſunt cordis timidiora eſſe,quod ſibi fortaſſe voluit Ariſtoteles:at ubi cum cordis magnitudine iungatur multitudo caloris,iungetur etiam audacia. Ad facultatem [t] ergo uitalem, quӕ in corde habitat,referuntur animi perturbationes,prӕſertim ira,quӕ definitur ſanguinis feruor in corde.His ita conſtitutis de principatu & facultate cordis,reſtat ut ſoluamus argumenta communia quӕ probabãt in eodem domicilio habitare omnes facultates noſtri corporis,& illud eſſe cor;ex nullo aũt conuinci,quod propoſitũ erat,exiſtimauit Gal. [u] Primũ fuit,ſi facultates in plurib.locis diſiũctӕ reſiderẽt,nõ conſtituerẽt ſimplex atq. vnũ animal,ſed multiplex, diuerſa eſſet anima,& ideo multiplex animal. Hoc potiſſimũ fretus Ariſ. [x] uoluit animӕ facultates non diſcludi loco:cui tamen reſpondere poſſumus fatentes eſſentiam animӕ vnam,& eandem in vniuerſo corpore , cum quo non pugnat eandem ſuum munus exercere in illis partibus

a Ariſto.in ſi.12.li metaphy.ex Hom. 2. li. Iliados, & 3.li.de par. an.c. 4.
b Ariſ. 2.li. de geo. an. cap.4.
c Ariſto. 3. lib. de par. an. c.5.
d Auerr. 2. li.coll. c.9.
e Ari. 10 li. de iuuent.
f Ariſ in li. de mot.an.
g Gal. 6 li. de uſu par. c 7.
h Gal.in li. de cur. rat. per ue ſect. c.5.& Gal. lib.7.meth. c.13.
i Ga.de vſu reſp. c.5.
k Gal 2 li. de rõne victus cõ. 47.
l Gal.5.li.d loc aff.c.4. & 6. lib.de plac.c.3.
m Ga 7 li de me'en. met. c.13.
n Ga.6.li d plac.c.3.
o Ga 6.li.d uſu p.ca. 7.
p In lib de ſenſu, & 3. lib. de par. an c 4
q Ariſ.3.li. de anima tex.46.
r Ariſ. 3.li. de par. an. c. 4.
s 3 6. de morb.vulg. com. 10.
t Gale.7 li. de plac. c.3
u 2. lib. de plac.c 4.
x 2 lib de aĩa tex.20.

bus, quæ ad ipſum obeundum maxime ſunt appoſitæ. Vt autem Ariſtoteles voluit cor maxime idoneum eſſe, vnde anima quamuis actionem efficere incipiat, ita nobis licet exiſtimare à corde tantum emanare officia vitalis facultatis, illa quæ ſunt naturalis à iecinore, quæ animalis à cerebro: eadem enim anima alia officia in alijs partibus exercet, & in vnaquaq. illud, ad quod maxime appoſita eſt; ſi quidem in oculo cernit, qui ad videndum eſt aptiſſimus, audit in aure, quæ ad audiendum, guſtat in lingua, quæ ad guſtandum appoſita eſt. At non propterea ſunt plures animæ, vel pluria animalia in vnum collecta: nam licet aliæ in aliis partibus ſe oſtendant, omnes tamen in vnum conſpirant, & mutuo ſibi ſunt auxilio; uitalis à corde per arterias, naturalis à iecinore per venas, animalis à cerebro per neruos in totum corpus diuiditur, ſummuſque conſenſus eſt neruorum, arteriarum, & venarum omnium; vbique enim fere inter ſe iunguntur, atque hoc pacto [a] animal ſimplex, atque vnum eſt, & non multiplex. Côſortium maximum [b] eſt inter partes præcipuas: cor, [c] & cerebrum inter ſe alligantur triplici vaſorũ genere, nimirum venis illis, quas σφαγίτιδας, & arterijs quas χαρώτιδας, græci nominant, ac neruis à ſexto pari neruorum ex cerebro deſcendentium deriuatis, ita vt nihil mirum ſit, ſi cordis calor, quemadmodum voluit Ariſtoteles [d] à cerebro facile temperetur: mutuo igitur ſibi ſeruiunt partes principales, & omnes ad ſalutem totius animalis concurrunt, atque hoc pacto vnum ac ſimplex, & non multiplex ipſum efficiunt. Eadem reſponderi poſſunt ad alterum argumentum videlicet quod imperfecta facultas perficiatur aduentu perfectioris, & ideo neceſſe ſit omnes habitare in eadem parte; negare enim oportet hanc neceſſitatem: nam quamuis omnes quaſi quidam gradus perficiant idem animal, non propterea idem domicilium poſtulant, ſed ſufficit conſenſus præcipuarum partium mutuo ſibi ſeruientium. Quod verò obijciebatur de principatu quem præſtat vnum eſſe, concedimus, ſed addimus hunc pertinere ad animam, quæ domina eſt, & alijs muneribus fungitur in alijs partibus, ſibi mutuo ſeruientibus, quarum maxime præcipua eſt cor, calorem, & vitam reliquis partibus impertiens; vt autem principi ſatius eſt alijs vti miniſtris ad alia munera, vt qui non ſint omnes ad idem idonei, ſic animæ alijs partibus quæ cum aliter affectæ ſint ad alia munera ſunt opportunæ, veluti ſi offendantur, minus probe ijſdem inſeruiunt. Illa verò argumenta quæ probant cor maxime idoneum eſſe in quo quælibet facultatum ſuum munus exerceat, facile etiam diſſoluũtur; nam quod dicebatur cor primo gigni, non conceditur, cum primo potius gignatur iecur; quoniam fœtus principio eget hoc, & non corde, cum adhuc viuat vitã eorum quæ e terra naſcuntur. Cernuntur [e] tũ in abortu paucorum dierum tria principia cor, cerebrum, & iecur pene ſe tangentia, adeo ut ſenſu depræhendendi nequeat quodnam ex ipſis primum effingatur; quod ſi etiam demus cor, nõ propterea concluditur ipſum eſſe domicilium omnium facultatum, ſicuti neque etiam ſi detur ipſum primum uiuere, aut poſterius mori; quod item affertur de ſitu medio primum non conceditur, neque enim cor eſt medium totius corporis, hoc enim contingit umbilico; ſed tantum in medio thoracis, ubi etiam ponitur ab Ariſtotele. [f] Deinde ſi id etiam concedatur, non colligitur idcirco eſſe principium omnium facultatum, eſt enim ac ſi quis concludere uellet [g] cerebrum, quia ſupremo loco reſidet, ſedem eſſe omnium facultatum. Satis autem eſt ſi principales partes, ex eo loco ubi ſunt collocatæ, per canales uim ſuam communicare omnibus alijs poſſint, ſicuti poteſt cor calorem, & uitam, propter quam concedimus ipſum inter omnes partes eſſe præſtantiſſimum, non tamen ita ut non egeat opera aliarum non modo ut ſeruientium, ſed etiam ut principalium; nam pulmo cum aerem parat ac præbet cordi, eius tum miniſter nominari poteſt, ut iecur quod ſanguinem efficit appoſitum ad alendum, quem impertit ut alijs partibus ita etiam cordi, non fungitur officio miniſtri, ut in ſequentibus patebit. Itaque uitalem facultatem ſolam fatendum eſt habitare in corde, tanquam præſtantiſſimam, in loco maxime præcipuo, unde aliarum potentiam redigit ad actum: nam uenæ per quas diſtribuitur naturalis facultas à iecinore oriuntur, nerui per quos animalis à cerebro. Verum excuſare Ariſtotelem oportet de origine uenarum, & neruorum à corde; ſubſcripſit enim alijs qui ſectionem corporum profitentes id ſe comperiſſe aſſerebant, quamuis ratione ductus idem ipſe quoque iudicauerit; uoluit tamen magis credendum eſſe ſenſui quam rationi, ubi hęc ab illo diſcrepet, quod aperte declarauit, cum apum procreationem perſequutus inquit, [h] haſtenus & ratione comprobatum eſt, & ſenſu inuentum, ſi ulterius inueniatur ſenſui magis credendum erit; quod ſi Ariſtoteles per ocium potuiſſet incidere, atque intueri animalium corpora, inueniſſet uenas à iecinore, neruos à cerebro duci in uniuerſum corpus, & facile paſſus eſſet ſe ſententiam commutare, nec diſſenſiſſet ab ea quam poſtea ſcripſit Galenus [i] qui uoluit efficaciſſima argumenta in eiuſmodi controuerſijs ſumi à ſectione corporum. Laudare igitur Ariſtot. oportet, & minime in eum inuehi, ne iure accuſemur, quemadmodum ab eo [k] accuſatur Epicharmus cum in Xenophanem inuehitur: ſed laudandus eſt etiam Chryſippus [l] qui quod in ſectione animalium ſe non eſſe exercitatum fateretur, noluit de origine, & munere partium dijudicare. Sed ſatis de principatu cordis.

E F G H

a Gal. 2. lib. de cau. pul. c. 12.
b Gal. 6. lib. de vſu par. c. 18.
c Gal. 2. lib. de plac. c. 6.
d 2. lib. de part. c. 10.
e Gal. in li. de format. fœt. c. 3. & 1 li. de tem. c. 8.
f In lib. de iuuent.
g Gal. 2. lib. de plac. c. 4
h 3. libr. de gen. an. c. 10
i 2 libro de plac. c. 3.
k 4. lib. metaph. textu 59.
l Gal. 1. lib. de plac. c. 6

A

De pericardio,& materia cordis. *Cap. VI.*

EXpoſito fine cordis, ſequitur eiuſdem compoſitio ex materia,& forma ad illum maxime appoſita:ad materiam cordis referuntur primum eius tunica,tũ adeps, propria eius ſubſtantia vna cum fibris ac ligamentis, aures, quas affixas habet membranæ,quæ ſita ſunt ad eius oſtia,nerui,venæ,arteriæ,cartilago, quæ ad eius baſim nectitur, has omnes partes diligenter tractare oportet ſumpto initio a tunica, quæ græce dicitur περικάρδιον: [a] nam ſi vſum ſpectes tunicã dices, ſi ſubſtãtiã membranam; ſunt tamen qui negent hoc inuolucrum eſſe tunicam,cum non adhæreat cordi, quẽadmodum reliquę tunicæ viſceribus,ſed tantum ſpacij inter ipſum,& cor relinquatur, quantum neceſſarium eſt cum dilatatur cor;id ſi amplius eſſet,incommodum thoraci afferret;ſi anguſtius,nõ ſineret cor liberè dilatari:quamobrem exiſtimandum eſt potius domicilium quoddam,& veluti ſaccus cordi circumiectus quam tunica;ad eum autem finem refertur, vt tegat & defendat cor, neque enim proprium aliquod munus habet,quamobrem numeratur in partibus viliori-

B bus,& niſi inflammetur & per conſortium cor afficiat,ſine periculo [b] violatur.Subſtãtia [c] eius membranæ eſt pinguis & craſſa,ac dẽſa [d] adeo vt vix ferro incidi poſſit,eadem ſimplex eſt,& fibris caret,cumq; attingere & os thoracis, & pulmonem debeat, tanto mollior eſt oſſe quod duriſſimum eſt,quanto durior pulmone,qui molliſſimus;quo fit vt neque hunc offendat,neque offendatur ab illo. Figura ſimilis eſt figurę cordis, ſcilicet ad baſim amplior, ſed coni modo paulatim coarctatur. Superficies ab externa parte læuis eſt præterquam ubi a lateribus, & a priori parte iungitur cum membrana ſuccingẽte coſtas,& cum ſepto, quod thoracem diuidit in longitudinem ab interna ſimiliter læuis, & humore illita qualem comparare ſolet natura partibus omnibus,quæ moueri debent ne ſiccentur,ſed magis agiles ſint ad motum.Diſtinguitur hęc membrana quinque foraminibus,per vnum ingreditur,per alterum exit vena caua,per tertium tranſit vena arterialis,per quartum arteria magna,per quintum arteria venalis, atque hoc duplex eſt;ſi quidem vena hæc priuſquam ex pericardio egrediatur,in duos ramos diuiditur. Magnitudo huius inuolucri tanta eſt quanta & capi a thorace ſine impedimento poſſit, &

C ita capere cor,vt liberè dilatari poſſit;numero autem totum vnum eſt atque idem. ſitus eius eſt in medio thorace,vbi tertiũ [e] quendam ſinum efficit:nam vtrinque vnus efficitur ab illo ſepto, quod thoracẽ medium in longitudinem diuidit: duplex enim eſt & cõiunctum ad iugulum, ſed ad baſim cordis diſiungitur,vbi excipit propoſitũ cordis inuolucrũ, quod ſuo cono [f] ad imum thoracis illigatur cartilagini ſcutiformi: nam baſis paulo ſublimior eſt quam quinta vertebra thoracis : diſtat autem æqualiter ab oſſe thoracis,& a vertebris a dextro,& ſiniſtro latere: oritur autem a membrana inuoluente vaſa illa,quibus aditum præbet, neque vllibi nectitur cum corde,ſed vndique æqualiter ab eo diducitur.Huiuſmodi igitur eſt membrana,qua cor tegitur, quamquam agglutinatur cordis ſubſtantia cum altera tunica tenuiſſima,qualis eſt quæ muſculos inuoluit,ita autem extrinſecus illi inhæret vt vix ſeparari poſſit,ac videatur eſſe ſumma ſuperficies cordis.

a Gale 7.li. de aggr. anat.c.3.

b Gal. 5. li. de loc. affe. c.2. & 7.li. d agg.c.12.

c Ari. 3. de hiſt.ani.ca. 17. & Gal. 6. li. de vſu par.c.16.

d Ale. in li. de ani.c.vl.

e Gale.6.li. de plac.c.6.

f Gale.7.li. de aggr.an. c.3.

Cæterum ſubſtantia cordis non eſt tantum caro ſimplex adiuncta venis,arterijs,& neruis, vt ſubſtantia pulmonis,iecinoris,& lienis:ſed diſtinguitur fibris, [g] quemadmodum caro muſculorum:quamobrem cor, [h] ſi negligenter inſpiciatur,muſculus videbitur:differt tamen a muſculis,ſiue facultatem,ſiue compoſitionem ſpectes.Facultas [i] muſculorum refertur ad motum vo-

D luntariũ,cui ſeruiunt;eſt autem vnus,ac ſimplex qui viciſſim quiete excipitur, neque perpetuus eſt.Cor motum efficit neceſſarium,duplicem, cum modo dilatetur, modo contrahatur perpetuo dum animal viuit:atque compoſitio eadem eſt,quamuis ex carne, & fibris ambo conſtent, cum caro muſculorum mollior ſit,& rubra admodum,caro cordis durior,& eius color ex flauo ruber:quod ſi vtranque coſtam comedas,ſaporem ſenties diuerſum:ex cuius differentia maxime colligitur differentia ſubſtantiæ, neque repræſentat [k] cor carnem muſculi ſimpliciter, ſed muſculi durioris.Fibræ præterea,quibus muſculi diſtinguũtur,ſunt vniuſmodi duntaxat, vt rectæ,tranſuerſæ,aut obliquæ,ſi quidem fere cunctæ paucis quibuſdam exceptis,vnum duntaxat motum præſtant:ſed fibræ cordis variæ,aliæ tranſuerſæ, aliæ rectæ,aliæ obliquæ, cum per alias dilatetur,per alias contrahatur,per alias in vnum contractum retineat,& quieſcat:tum muſculorum fibræ oriũtur ex neruis, & minus firmæ ſunt;fibræ [l] cordis propriam nactæ ſunt ſubſtantiã,perinde ac fibræ venarũ,arteriarũ,inteſtinorũ,vẽtriculi,uteri:debuerũt ẽt in corde eſſe duriores, [m] ne ob motũ aſſiduũ,& interdũ uehementẽ diuellerentur.Sed ſunt quoq; in ſubſtantia cordis quædam [n] ligamenta validiſſima,quæ chordas plane referunt. [o] pertinent hæc à ſepto quod medium eſt inter vtrunque ventriculum ad latera, quibus alligantur, & cum contrahuntur,contrahunt latera cordis verſus ſeptum medium. Alia eſt igitur ſubſtantia cordis,alia muſculorum:quod ſi caro cordis cum carne iecinoris conferatur,& durior videbitur,& minus rubra. licet autem utraque ſanguinem repræſentet,non tamen eundem: nam ille qui repræſentatur à carne iecinoris,magis ruber eſt,cuiuſmodi continetur in uenis;ille qui à carne cordis,ex flauo ruber,qualis reſidet in arterijs,qui color ex huius ſanguinis, & cordis validiori ſiccitate

g Gal. 1.li. de tep. c.3.

h Gal. 7.li. de agg. an. c.8.

i Gal. 1 lib. de mot. muſc.c.3.

k Gal.7. de de anat. ad miniſt. c 8.

l Gal. 2.lib. de tem. c.3.

m Gal.6.li de vſu par. c.8.

n Gal. 1.li. de mot muſcu.c.3.

o Gal. 6.de de vſu par c.8.

pro

proficiſcitur: nam cor & ſiccius factum fuit iecinore, & durius, vt firmius eſſet ad motum, & ma- E
gis reniteretur lædentibus; tum vt poſſet ª retinere calorem, cuius quaſi focum & fontem in ſe
habet, opus fuit cordi duriori, ac denſiori ſubſtantia, quæ tamen non eſt omnibus æquè dura,
ſed minus illis, quibus ſenſus eſt acris, magis illis quibus hebes. At neque dura, ac dēſa eſt hæc
ſubſtantia in omnibus partibus cordis, ſed cum diuidatur in dextrum, ac ſiniſtrum latus, & cu-
ſpidem, maxime denſa eſt ᵇ cuſpis: oportuit enim hanc partem firmiſſimā eſſe ne in vehemē-
tiori motu violaretur ab oſſibus thoracis. Ex lateritus ſiniſtrum quod eſt veluti paries ſiniſtri
ventriculi, conſtat ex carne magis craſſa, & magis dura, quam dextrum, idque duabus de cau-
ſis; una quia in dextro ventriculo continetur ſanguis craſſior, qui facile retineri poteſt etiam à
carne tenuiore, & rariore; in ſiniſtro ſanguis tenuior, ac ſpiritus, qui euaderet, atque exhalaret,
niſi includeretur craſſiori, ac denſiori tegmento; altera vt cor in vtranque partem æqualiter
propendeat, neque vlla ſit inclinatio in dextram, aut ſiniſtram: quo ſpectans ᵈ materia ſini-
ſtrum uentriculum, in quo poſuit ſanguinem, & ſpiritum leuiorem, muniuit carne craſſiori, ac
magis denſa, & idcirco duriori; dextrum vero tenuiori, ac leuiori, in quo poſuit ſanguinē craſ-
ſum, & grauem: hoc pacto in vtranque partem ita exæquauit, ut paria ſint momenta, ſine ulla
propenſione in alteruttum latus. Habet ſiniſter ventriculus ſubſtantiam ᵉ arteriarū, non quod F
conſtet ex arteriis, ſed quod ex ſimili illarum tunicis ſubſtantia conſtet; ſic etiam ᶠ veſica dici-
tur neruoſa, non quia conſtet ex neruis, ſed quia ſimilem illis ſubſtantiam habeat; eadē de cau
ſa & cordis ᵍ aures neruoſę appellantur.

a Ariſt. 3. l. de par. ani. c. 4.
b Ariſ. 1. li. de hiſt. an. c. 17.
c Gal. 6. li. de vſu par. ca. 7.
d Gal. 6. li. de vſu par. ca. 16.
e Gal. 1. li. de diff. pul. c. 8.
f Gal. 1. 6 de morb. vul. com. 2.
g Gal. 6. li. de vſu par. c. 15.

Adeps etiam inhæreſcit extrinſecus tenui membranæ illi quam diximus cum corde aggluti
natam eſſe. Incipit hæc adeps ad baſim, unde proceſſus quoſdam exigit radiorum modo, uer-
ſus cupidem deſcendentes. copioſa autem hæc eſt ob materiæ ſimilitudinem quam ſuppedi-
tant uaſa, quæ ibi ampliſſima ſunt, non ob temperationem, quæ alioquin ob uim caloris debe-
ret adipem liquare, ſed tanta eius eſt copia, ut uim caloris ſuperet, & ibi poſſit concreſcere.

h Gal. 7. li. de aggr a- nat. ca. 9. & 6. de uſu par c. 15.

Aures ſunt duæ appēdices ſummo cordi utrinq; affixæ, una a latere dextro iuxta oſtiū venæ
cauæ, altera à latere ſiniſtro iuxta oſtiū arteriæ uenalis. ʰ Inuenerūt aūt auriū nomē ob quādā
ſimilitudinē, ꝙ vtrinq; cordi affixæ ſint, quēadmodū capiti, q̄ proprie noīantur aures: nā neq;
ad audiēdū ſpectāt, quēadmodū ueræ aures; neq; ſimiliter ex cartilagine cōſtant, ſed adiunctę
ſunt cordi, vt conſeruentur uaſa, ex quibus cum dilatatur allicit ſanguinē, uel ſpiritū, uena ni-
mirū caua, quæ illi ſanguinem ſuppeditat, & arteria quæ aerem: quæ periculum eſſet ne abrū-
perentur ſicuti abrumperetur vas, ſi quis ex eius ore magna vi ſugere ſubito aerem conare-
tur. Allicit autem cor maiori conatu quam expellat, vbi enim dilatatur attrahit follis modo, ne G
reſtet locus in eo inanis; attrahit ēt vt lychni flamma oleum quo alatur propter calorem; attra
hit denique ſanguinem, & aerem, tanquam ſibi familiarem vt lapis magnes ferrum. Periculum
autem eſſet, ne ob vehementem tractum vena caua, & arteria venalis, quæ & oris ſunt anguſti,
& ſimplicem, ac tenuem habent tunicam, diuellerentur, niſi natura eiuſmodi aures machinata
eſſet, quæ id periculum auerterent; ſunt enim cauæ à parte interiori qua reſpondent ventricu-
lis, cordis; quo fit, vt cum hoc contrahitur, dextra quæ ſita eſt iuxta oſtium uenæ cauæ, ex dex-
tro vētriculo ſanguinem, ſiniſtra quæ iuxta arteriam venalem ex ſiniſtro ſpiritum accipiat.
Vtrunque ex Ipſis auribus præripit cor, cum dilatatur, & ipſæmet fundunt cum non amplius
cauæ ſeruētur, ac laxæ, ſed diſtēdantur, atque hoc pacto ſunt veluti promptuarium ſanguinis,
ac ſpiritus, quem cum excipiat cor, minus violenter allicit ex uena caua, & arteria venali. ſic
& vtraque ſeruatur incolumis, & ſuccurritur cordi, quod celerius oppleatur. Ad propoſitum
munus maxime appoſita eſt vtriuſque auris tam materia quam forma: eſt autem materia ſub-
ſtantia tenuis, ac neruoſa, diſtincta fibris rectis, tranſuerſis, & obliquis; eſt autem neruoſa, hoc
eſt imitatur neruorum ſubſtantiam, quæ valida eſt, & non facile abrumpitur: proptetea Ariſto-
teles ˡ neruoſum dixit eſſe cor, vt valido motui reſiſteret. Ob neruoſam ergo ſubſtantiam au-
res validæ ſunt, ita vt magis renitantur cum plurimum tenduntur; tenuitas verò efficit, ut H
multum, ac facile poſſint tum diſtendi, & ita exhauriri, quando cor dilatatur; tum relaxari ac
ſinuari, & ita impleri cum contrahitur: ex laxiori verò ſubſtantia conſtat dextra, quam ſini-
ſtra; quia ſanguis cum attrahitur uel expellitur, difficilius mouetur quam ſpiritus facilitatem
motus præſtat. At non minus appoſita eſt ad propoſitam utilitatem afferendam forma au-
rium quam materia. Figuram enim habent quæ ab ampliori baſi in mucronem deſinit foris
gibbam, intus cauam: externa earum ſuperficies æqualis eſt; niſi ſicubi aſſurgit ob adipem;
interna inęqualis, & aſpera ſinibus quibuſdam, ac fibris diſtincta. ſuperat dextra magnitudi-
ne ſiniſtram. De numero nihil attinet dicere, cum duæ ſint; ſitus iam expoſitus eſt, cum vna à
dextro latere, altera a ſiniſtro ſummo cordi adiecta ſit, ac dextra quidem ab inferiori parte
uenæ cauæ in longitudinem procedit, ſuperiori parte baſim cordis excedens; ſiniſtra ab ante-
riori ſede uenalis arteriæ collocata minus aſſurgit. Ad materiam cordis diximus attinere mem
branas illas, quæ ad oſtium cuiuſque uaſis penetrantis in uentriculos cordis ſunt affixæ; qua-
les autem ſint hę membranæ explicabimus, cum formam cordis, & potiſſimum caua, atque
oſtia perſequemur.

l 3. lib. de par. an. c. 4.

Nerui teſte k Ariſtotele in corde ſunt multi ad uim eius motus neceſſarii, Idem l ſcripſit
cor

k 3. lib. de par. an. c. 4.
l 5. de gen. an. c. 7.

A cor quorundam boum neruoſum eſſe,& cuſpidem [a] cordis dẽſam,ac plurimos neruos in ſuis
cauis continere;tum neruos [b] oriri a corde,& multos in eius ventriculo ampliore inueniri,ma
gnamque arteriam neruoſam eſſe:ſed deceptus [c] eſt ſpecie quadam neruorum, quam præſe-
ferunt ligamenta,& fibræ cordis,quæ propterea vocantur nerui,quamuis noo ſint,cum reuera
neque materiam neruorum habeant, neque faciant ipſorum officium.Ex ſectione vero anima
lium aperte colligitur neruos oriri a cerebro,& non a corde;idem patet ex curatione, nam cũ
diſtẽdũtur,nõ ſuccurrimus cordi,ſed cerebro;neq; multi [d] ẽt in corde nerui reperiũtur. aliq
tñ vt ad iecur,ita & ad cor referũtur,qđ neceſſariũ fuit, vt hæc viſcera cõſortiũ cũ cerebro ha
berẽt,& ne ſtirpiũ,quæ è terra naſcũtur,mõ expertia ſenſus eſſent;nõ tñ neceſſarij multi fue-
rũt inſtrumẽtis facultatis vitalis, & naturalis, vt inſtrumẽtis motus voũtarij;fuit ẽt neceſſarius
ſenſus iecinori in quo reſidet vis cupiditatis, & cordi,in quo vis iræ.Propriè autẽ cordi Gal. [e]
impertiri voluit ramulos a ſexto pari neruorũ cerebri,qui ad inuolucrũ pertiuentes in ſubſtã
tiam cordis inſerunrur,quamuis non appareat quo pacto.Ex ceruice [f] autem eos ramos a ſex-
to pari neruorum cerebri duci tradidit,& omnẽs ex neruis mollibus,nullum ex duris; Iuniores
tamen,qui diu diligenter animalium ſectionem profeſſi ſunt, compererũt ad baſim cordis ple-
xum neruorũ,qua vena arterialis incipit ad ſiniſtrum latus declinare,iuxta canalẽ illũ, qui ab
B arteria magna pertinet ad arteriã venalem: ab hoc plexu oritur ſubſtãtia neruoſa, quæ baſim
cordis cõplectitur,& plures ramulos,licet obſcurius,trãſfert p cordis ſubſtãtiã. Cæterũ nerui,
ex qbus hi plexus cõponũtur, in alijs quatuor,in alijs quinq; inueniũtur;primus incipit à ma-
gno ramo ſiniſtri nerui ſexti paris paulo infra initiũ recurrentis,vnde reflectitur ad venã arte
rialem ſiniſtram,& ad propoſitum plexum aſcendit:ſecundus,& tertius oritur a ſiniſtro late-
re illius plexus,quem in ceruice efficit ſextum par neruorum cerebri,& inde ad cordis baſim,
& propriè ad plexum deſcendit. interdum tamen non duplex eſt,ſed ſimplex:quartus incipit
a recurrente neruo ſiniſtri lateris,& ſimul cum ſecundo,& tertio aſcendit ad plexum: quintus
& vltimus per dextrum latus fertur.Sumit autem duplex initium,vnũ tenuius ab externa par-
te illius plexus, qui ex ſexto neruorum pari reſidet in ceruice;alterum craſſius a neruo eiuſdẽ
ſexti paris,qui dextrum recurrentem profert:nam cum in cauum thoracis deſcendit, auctum
priori initio fertur ad plexum cordis lateris ſub arteria ad ſiniſtrum iugulum tendente.

Venarum & arteriarum cordis hæc ratio eſt;vena caua a iecinore ſurſum aſcendens per cor
dis inuolucrum a parte dextra baſis iuxta aurem cum corde nectitur, & in ipſum, cum dilata-
tur,ſanguinem fundit:ab eodem dextro ventriculo oritur vena, quæ arteriarum modo dupli-
cem,& craſſam habet tunicam;vnde dicta eſt arterialis: per hanc fertur ſanguis a corde ela-
C borarus,ac tenuis ad alendum pulmonem; duplicem verò,& craſſam tunicam obtinuit, & vt
melius continere poſſit eiuſmodi ſanguinem tenuẽ,tum ne lædatur a motu thoracis, & pulmo
nis,& ab impetu ſanguinis, qui deorſum [g] reuerſus non admittitur a corde, quod ad vnguem
clauditur.Minor [h] autem eſt hæc vena,quã ſit oſtium venæ cauæ dextro ventriculo cordis re-
ſpondens, & ita minus ſanguinis transfert ex corde ad pulmonem,quam accipiat ab ipſa ve-
na caua idque merito; quandoquidem non exigua pars eius ſanguinis, ex dextro ventriculo
cordis [h] penetrat in ſiniſtrum,vnde per arteriam magnam diuiditur in arterias totius corpo-
ris,ſita vero eſt venalis arteria in ſublimiori parte cordis iuxta magnam arteriam. Porrò arte-
ria magna in ſiniſtro ventriculo cordis oritur ſimiliter in ſublimiori baſi iuxta venam arteria-
lem:eius autem initium [i] durum eſt, & cartilaginoſum:affert hæc ſpiritum, & ſanguinem ex
ſiniſtro ventriculo cordis ad arterias totius corporis,cum partim aſcendat,partim deſcendat;
magna enim eſt,& multo maior quam arteria venalis, quam mox dicemus inducere aerem in
ſiniſtrum ventriculum cordis;neque mirari oportet,ſi maior eſt, cum præter aerem qui è pul-
mone influit in cor,plurimum illius ſanguinis accipiat qui a vena caua in dextrum cordis ven-
triculum influit,& inde in ſiniſtrum:ab eadem parte ſiniſtra baſis cordis inter magnam arteriã
& ſiniſtram aurem oritur arteria venalis;ita autem appellatur,quod quamuis arteria ſit, ſimpli
D cem,ac tenuem tunicam habet,quemadmodum venæ,idque vt celerius dilatari poſſit; neque
enim periculum eſt ne rumpatur vbi dilatatum cor vehementer attrahat, quoniam defenditur
a [k] ſiniſtra aure præbente aerem cordi,quod propterea non cogitur nimis violenter attrahe-
re. Verum vaſa hæc ſpectant,vel ad alias partes corporis,vel ad internas totius cordis,non ta-
men ad externas eiuſdem,ad quas,cum denſiores ſint,nequeunt eorum ramuli penetrare:quã-
obrem natura [l] venam,& arteriam effinxit, quæ extrinſecos cor totũ complectantur in hunc
modum. A vena caua priuſquam cum corde nectatur,deriuatur vena quæ in duos ramos diuiſa
coronæ modo baſim cordis circumdat, a quibus deinde ramuli complures oriũtur, qui per cor
deſcendunt vniuerſum:ab arteria [m] magna,ſimulatq; ex corde euaſit,deriuantur ſimiliter duo
rami,qui cum ramis venarum coniuncti baſim cordis ſimiliter coronant,a quibus etiam naſcun
tur rami in totum cor deſcendentes,inter quos ille maxime euidens eſt qui pertinet ad latio-
rem,& craſſiorem partem cordis,a qua naſcitur ſeptum illud, quod duos ventriculos ſeparat.

Ad baſim cordis in animalibus mediocris magnitudinis reperitur cartilago, in valde ma-
gnis,vt in elephantis,equis,& quibuſdam bobus pro cartilagine os; in paruis ſubſtantia quæ-
dam media inter os, & cartilaginem; qualiſcunque ſit hæc particula, credit Ariſtotel. [n] eius

vſum

a 1. li. de hiſto. an. c. 17.
b 3. li. de hiſto ani. c. 5.
c Gale. 5. li. de loc. affe. c. 6. & 1. li. de pla. c. 8.
d Gal. 1. li. de plac. ca. 6. & 8.
e 1. de vſu par. c. 18.
f in l. de ſec. ner. ca. 10. 16 li. de vſu par. c. 5.
g Gal. li. 6. de vſu par. c. 10.
h Gal. 6. li. de vſu par. ca. 17.
i Ariſ. 1. lib. de hiſt. ani. c. 16.
k Gal 6. li. de vſu par. c. 15.
l Gal. 6 lib. de vſu par. c. 17.
m Gal. in li. de ven. & ar. ſect. c. 9.
n 3. libr. de par. an c 4.

vſum eſſe, vt cor fulciat, ac ſuſtineat, quemadmodum oſſa fulciunt, ac ſuſtinent reliquas corpo E
ris partes; quam ſententiam [a] Galenus probabilem exiſtimat, ſed verius iudicat adiectā fuiſ-
ſe cordi eiuſmodi particulam, vt ad ipſam nectantur ligamenta cordis, quandoquidem & re-
liquarum partium ligamenta, vel ad os, vel ad cartilaginem nectuntur. Alligatur autem cor ab
inuolucro, & a tunicis vaſorum ad ſummam eius baſim attinentium; quæ autem ad aliquid fir
mius, vt ad os & ad cartilaginem illigantur, ſtabiliora ſunt, ita vt tandem propoſitæ particulæ
finis ad ſtabilitatem reuertatur, & propterea ad fulcrum, ac firmamentum, cuius gratia Ari-
ſtoteles factam eſſe tradidit; finis ergo, quem ponit Galenus uidetur ad eum redire quem
poſuerat Ariſtoteles. Sed ſatis iam explicata eſt materia cordis ad eius officium maxime ac-
commodata.

a 6. li. de vſu par. c. 19. & 7. lib. de aggre. ana. c. 10.

De forma cordis. *Cap. VII.*

SEquitur forma, hoc eſt figura, ſuperſicies, caua, magnitudo, numerus, ſitus; quæ om-
nes res aptiſſimæ ſunt ad cordis munus. Figura eadem eſt quæ coni; incipit [b] enim
à baſi latiori & ad acutum mucronem deſinit, non ſecus quam nux pinea; eiuſmodi
figura maxime opportuna eſt, cum in latiori parte cordis debeant uentriculi, & eo F
rum oſtia verſari, in anguſtiori, atque inferiori [c] cuſpis, quæ eſt ſicuti propugnaculum. Superfi
cies cordis externa læuis eſt, atque æqualis, præterquam & ubi addita eſt adeps, & ad baſim
propter vaſa quæ à cordis ventriculis oriuntur, & ad aures. Interna uerò ad caua, & uentricu-
los ſpectat, quos nunc tempus eſt explicare.

Diſtinguitur cor ventriculis, quos Ariſtoteles [d] ſcripſit in maximis animalibus eſſe ternos,
in mediocribus binos, ſed in paruis vnum duntaxat credidit reperiri; voluit [e] autem maxi-
mum eſſe dextrum, & in eo plurimum ſanguinis cōtineri, minimum ſiniſtrum, ibique minimum
ſanguinis ineſſe, ſed medium inter vtrunque mediocris eſſe magnitudinis & mediocrem ſan-
guinis copiam habere; hunc autem præſtantiſſimum exiſtimauit, & præcipuum, dextrum uerò
longè calidiorem ſiniſtro. Contra Galenus [f] ventriculorum numerum docet non magnitudi
ni, ſed muneribus cordis reſpondere; & idcirco vbi deſit pulmo, ſiue paruum animal ſit, ſiue
magnum, deeſſe ventriculum dextrum, quemadmodum in animalibus quæ non reſpirant, &
cum non habeant pulmonem, non egent dextro ventriculo cordis, cuius munus præcipue eſt
parare ſanguinem ad pulmonem alendum; ea verò quæ habent pulmonem, ac reſpirant, habe G
re etiam dextrum ventriculum cordis, ſiue magna [g] ſint, vt equus, elephantus, bos: ſiue par-
ua, vt mus, & paſſerculus; in nullo autem animali quantumuis maximo reperiri tertium uentri-
culum, ſed eum, [h] quem ſcribit Ariſtoteles eſſe partem dextri. Ergo in corde animalium ha-
bentium pulmonem duo tantum ventriculi reperiuntur, vnus a dextra parte, alter à ſiniſtra,
inter quos interiectum eſt ſeptum quoddam medium ex ſubſtantia cordis: differunt autem in-
ter ſe hi duo uentriculi ſitu, magnitudine, figura, ſubſtantia, & idcirco etiam munere; ſiniſter
præcipuus eſt, & ſi cordis craſſitudinem ſpectes in medio quodammodo apparet, ita vt cor ip
ſius cauſa factum, & dexter ei adiunctus eſſe videatur, quamuis dexter grandior ſit, cum a baſi
magis verſus cuſpidem deſcendat in figuram lunatam; ſi quidem a dextro latere cauus eſt, &
externo gibbo reſpondet; à ſiniſtro curuus propter ſeptum medium, quod ea parte aſſurgit.
Siniſtri autem ventriculi figura non ſimiliter lunata eſt, ſed pyramidis modo ſuperne latior,
infernè acuta: nam ſuperficies medii ſepti, quæ reſpondet ſiniſtro uentriculo, nō eſt gibba, ſed
caua. Subſtantia ſiniſtri uentriculi durior, craſſior, & ſolidior eſt: dextri tenuior, mollior, ac mi-
nus ſolida, quod hæc ſanguinem, illa ſpiritum debeat cōtinere. Superficies ſepti medij inæqua
lis eſt propter riuulos, ſeu ſulcos, qui multo euidentiores ſunt in ſiniſtro uentriculo, quā in dex-
tro; nullus tamen ab vno ad alterum peruius eſt, ut quidam crediderunt: ſanguis autem, qui à H
dextro ventriculo in ſiniſtrum penetrat, uidetur per uenam arterialem in pulmonem ferri, &
inde vna cum ſpiritu per arteriam uenalem, ad ſiniſtrum uentriculum cordis: nam nullum in
medio ſepto conſpicitur foramen. poteſt tamen ſanguis ex dextro uentriculo per obſcura fo-
ramina medii ſepti penetrare ad ſiniſtrum. Pertinent ad dextrum uentriculum duo uaſa, & to
tidem ad ſiniſtrum: illa quæ ad dextrum, ſunt uena caua, & uena arterialis, per hanc alitur pul
mo, per illam dexter uentriculus accipit ſanguinem: illa quæ ad ſiniſtrū, arteria magna per quā
diſtribuitur calor, ac ſpiritus in uniuerſū corpus: arteria uenalis, quę a pulmone ad ſiniſtrū cor
dis uētriculum aerē affert, & cordis fuliginē excipit ad tēperādū cordis calorē. Ex quo colligi
poteſt munus ſiniſtri uentriculi, in quo ſpiritus, & aer continetur, & non nihil etiam ſanguinis
elaborati, ac perfecti: nam a dextro parari diximus ſanguinem ad alendum pulmonem, &
ſimul etiam ad ſiniſtrum uentriculum, ad quem tum per medium ſeptum penetrat, tum per
arteriam uenalem fertur: quamobrem dexter ſanguinem & a uena caua accipit, & per
uenam arterialem tranſmittit. Quo pacto autem claudantur oſtia horum quatuor uaſo-
rum, nunc ſupereſt exponendum; nam de ſingulorum ſitu ad baſim cordis diximus, cum
eius venas, atque arterias tractaremus; idem enim eſt ſitus oſtiorum, qui vaſorum, cum ho-
rum vnumquodque ſuo oſtio terminetur in dextrum, vel ſiniſtrum ventriculum cordis. Clau-

duntur

b Ariſt. 3. li. de part. an. c. 4. & 1. li. de hiſt. an. c. 17.
c Gal. 6 li. de vſu par. c. 7.
d 3 lib. de hiſt. an. c. 3. & 3. lib. de par. an. c. 4.
e 1. lib. de hiſt. an. ca. 17.
f 6. lib. de uſu par. c. 9
g Ga. 7. l. d' aggr. anat. c. 10.
h Gal. in li. de ven. & art. ſect. c. 9

A duntur ergo ſingula oſtia quibuſdam membranis, [a] quæ non ſinunt, cum cor contrahitur, extra ferri materiam quam attraxerat, cum dilataretur; aut redire ad cor, cum dilatatur illā, quā expulerat, dū contraheretur. Ita autem figuratæ ac collocatæ ſunt eiuſmodi membranæ, vt ad ora vaſorum adducentium ad cor, vel ſanguinem, vt vena caua, vel ſpiritum, vt arteria venalis ab externa parte incipientes intus ſpectent ad ventriculos, ſic aptatæ vt non permittant quod dilatato corde attractum eſt retrocedere cum contrahitur, niſi quantum neceſſarium eſt. Illæ rurſus quæ ſitæ ſunt ad oſtia vaſorum materiam ex corde educentium, nimirum arteriæ magnæ, & venæ arterialis, ab interna parte cordis incipientes extra tenduut, & eum cor dilatatur, ita diſtinguuntur, vt non ſinant ad ipſum reuerti quod expulſum erat dum contraheretur, niſi valde paululum, quod prohiberi penitus non poteſt: nam & in aſperam arteriam cum bibimus deſtillat aliquid [b] potionis. Ternæ autem ſunt hæ membranæ in vnoquoque oſtio, excepto eo quod ad arteriam [c] venalem attinet, in quo duæ tantum reperiuntur: neque enim oportuit ipſum ad vnguem claudi, cum contrahitur cor, ſed rimam aliquam habere, per quam fuligo ad pulmonem detrudatur. At oſtia magnæ arteriæ, venæ cauæ, & venæ arterialis ſingula tribus membranis clauduntur, proprie autem os venæ cauæ ambit membrana tennis, quæ ipſum totum amplectitur, procedensque aliquantiſper verſus ſinum dextri ventriculi in tres di-

a Gal. 6. li. de vſu par. c.14.

b Gal 8. li. de pla. c.9.

c Ga. l 6. li. de vſu par. c.14.

B uiditur quarum quælibet trianguli modo acuta finitur paulò ſupra dimidium longitudinis vētriculi, ad finem autem vniuiuſque alligantur fibræ quædam neruoſæ, quæ in ventriculi latera verſus finem inſeruntur, nullibi tamen tam membranæ quam fibræ alligantur cordi, niſi ad initium, & ad finem. Prohibent hæ membranæ ne cum contrahitur expellat in venam cauam ſanguinem, quem in dextrum ventriculum attraxerat, dum dilataretur: tunc ſiquidem claudunt oſtium, cum cor contrahitur: nam cum dilatantur, cedunt, permittuntque ſanguinem in dextrū ventriculum penetrare. Oſtium venæ arterialis, quod ſimiliter dextro ventriculo reſpondet, ipſum quoque tribus membranis clauditur ortis a membrana ipſum circundante, & verſus venā arterialem procedentibus, quarum quælibet in figuram ſemicirculi incipit a trunco venæ arterialis, vbi aliquantulum aſſurgit; dein craſsior reddita dilatatur extra cor, & aliquot exigit tubercula in ſublimiori parte cordis impreſſa; ab his tuberculis tres membranæ oriuntur in lunatam figuram, quæ nullibi inhærent vaſi præter quam ad tubercula; a figura autē literæ C ſigmoides [d] dicuntur. hæ membranæ, cum aperiuntur, permittunt vt contracto corde exeat ſanguis ad pulmonem alendum; ſed cum clauduntur, prohibent, ne idem dilatato corde retrocedat. Oſtium magnæ arteriæ, per quod a ſiniſtro ventriculo cordis diſtribuitur ſpiritus vitalis in totum corpus, tribus membranis grandioribus tegitur, incipiunt hæ ab oſtio, & ad vaſis ca-

d Gale. l. 6. de vſu par. c.14.

C uum ſpectant in figuram ſpiculorum, vnde græci τριγλώχινας, [e] quaſi triſulcas appellant. Præferunt ſingulæ ſemicirculum, & in eius medium mucronem cartilaginoſum, qui deorſum ſpectat in ventriculum cordis ſiniſtrum, in quem ſimiliter ſpectant latera ſemicirculi mucronata: clauduntur hæ, cum dilatatur cor, neque ſpiritum retrocedere ſinunt, quem apertę admiſerunt eodem cōtracto. Quodlibet igitur oſtium propoſitorum vaſorum tribus membranis clauditur eo modo quo monſtrauimus. Sed illud per quod arteria venalis in ſiniſtrum cordis ventriculum penetrat, circumdatur a membrana, quæ non in tres, ſed in duas diuiditur grandiores, intrò ad uentriculum ſpectantes. Finiuntur autem in mucronem ualidiorem, qui occupat ſiniſtrum latus huius uentriculi; habet vterque mucro proceſſus, ſeu fibras quaſdam neruoſas, quæ ab ipſo incipientes inſeruntur ad finem uentriculi in ſubſtantiam cordis: aperiuntur hæ membranæ, cum dilatatur cor, a quo permittunt attrahi aerem ex pulmone, quem retrocedere prohibent cum contracto corde clauduntur: ſinunt tamen expelli aliquid fuliginis, propterea duas tantum [f] eſſe diximus, & non tres, ne penitus claudatur hoc oſtium, ſicuti alia tria, quo ſpectant ternæ membranæ vnicuique ipſorū affixæ, celeriter enim & expedite claudunt; pauciores non ſufficerent, plures fuiſſent nimium exiles, atque imbecillæ. Cæterum ualidio-

e Gale. l 6. de vſu par. c.14.

f Gale. l. 6. de vſu par. c.15.

D res illæ ſunt, quæ claudunt oſtia uenæ cauæ, & arteriæ venoſæ, unde cor ſanguinem, & ſpiritū allicit, quam arteriæ magnæ, & uenæ arterialis, unde expellit: maiori enim conatu dilatatur, & attrahit cor, quam contrahatur, & expellat; conferunt autem tunc eiuſmodi membranæ cum dilatatur cor, ad attrahendum, quod cum tendantur trahant uaſorum tunicas, efficiantque, ut celerius in cordis ſinum fundant ſpiritum, & ſanguinem.

Quod attinet ad magnitudinem cor [g] non ita magnum eſt, quod patet ſi conferatur cū pulmone, aut iecinore, quantum autem ſit, patefacit ipſum inuolucrum, quo includitur. Homini tamen, ut cerebrum, ita & cor proportione ſui corporis maius eſt, quam cæteris animalibus; in uniuerſum enim quæ calidiora, [h] & humidiora ſunt, cor grandius habent; cū neq; materia deſit, neq; humor, neque calor, qui dilatandi vim habet; quamobrem ubi plus eſt calidi innati, [i] ibi cor maius eſt, & propterea etiam thorax maior; poteſt tamen minori calore multitudinem materiæ cor magnum eſſe.

g Ariſ. 3. li. de hiſt. anl. c.17.

h Aue 4. li. coll. c.2.

i Gale. 3.6. de mor. vulg. com. 18.

De numero, cor natura eſſinxit unum duntaxat, quod præſtet unum eſſe principium uniuſcuiuſque facultatis, ut in ciuitate unum principatū: ſed quamuis unum ſit, bipartitū [k] tamen eſt, ut alia uiſcera, cum habeat dextrum, & ſiniſtrum uentriculum.

k Ariſ. 3. li. de Par. ani c.7.

Reſtat ſitus cordis, collocatum eſt in medio thoracis, qui locus regius [l] eſt undiq; munitus,

l Aue. 2. collig c.9.

vnde

vnde vel æque, vel proxime reliquaſ partes attingat; principium enim, medium, & impar eſſe E
debet inquit Ariſtot. [a] Eſt igitur cor in medio non quidem totius corporis quemadmodũ vm-
bilicus, [b] ſed ipſius pectoris, ſiue priorem [c] partem intuearis, ad quam ſpectat ſenſus; ſiue eã
quæ huic oppoſita eſt; ſiue ſuperiorem per quam accipitur cibus, & inferiorem, per quam de-
truduntur eius reliquiæ; ſiue dextram, & ſiniſtram: ad ſuperiorem tamen, quia præſtantior eſt
magis quam ad inferiorem, & proprie in homine ſcribit Ariſtot. [d] paulo ad ſiniſtram vergere,
vt temperet eius lateris frigus, & ob eandem cauſam paulo etiam ad priorem [e] partem, quæ
minus carnoſa eſt, quam poſterior. Compenſatur ergo calor quem præbet caro in poſteriori
parte propenſione cordis ad priorem, immo calidior efficitur pars prior, & propterea pilos
edit quam poſterior, vnde (inquit Hippoc.) [f] incipit horror. Sed omiſſa Ariſtot. ſententia, ex-
ponamus cuiuſmodi reperiatur cordis ſitus in ipſa animalium ſectione, ad quam Galenus hæc,
& talia refert. Baſis [g] igitur cordis in medio thoracis ſita eſt; quod ſi longitudinem anteriorẽ
ſpectes à iugulo ad ſeptum tranſuerſum, diſtat baſis à iugulo magis quàm cuſpis à ſepto tranſ-
uerſo; ſi poſteriorem, baſis vicinior eſt primæ vertebræ thoracis quam cuſpis duodecimæ, atq;
hoc pacto baſis ad vnguem in medio ſita eſt ſuperioris, & inferioris partis thoracis. Eſt etiam
ſita in medio dextræ, & ſiniſtræ partis tum prioris, & poſterioris; quod ſi in ſiniſtra parte credit F
vulgus [h] collocatum eſſe cor, & propterea baſim quoque, id proficiſcitur à pulſu, qui ſentitur
ex ſiniſtro ventriculo cordis ad ſiniſtram mammam, ita vt ibi magis percipiatur tum cordis,
tum magnæ arteriæ motus; at non propterea tota baſis eſt à ſiniſtra parte, cum alter cordis vẽ-
triculus ſit à dextra, cuius motus non ita ſentitur. Baſis ergo cordis in medio thoracis ſita eſt,
& tantum diſtat à iugulo, quantum a ſepto tranſuerſo; tantum à dextro latere, quantum à ſini
ſtro; tantum ab oſſe thoracis, quantum a vertebris, hoc loco tutiſſima eſt, & commode poteſt à
pulmone aerem accipere. Sed à baſi reliquum cordis corpus ſenſim fertur in ſiniſtram, & prio-
rem [i] partem ita vt cuſpidis poſterior pars in anteriora conuertatur, & dextra recedat à me-
dio oſſis pectoris verſus ſiniſtram, cuius cauſa eſt vena caua, quæ ſuperne cordi affixa ad dex-
tram, & poſteriorem partem ipſum trahit; quo fit vt inferior pars cordis in contrariã ſpectet,
in anteriorem ſcilicet & ſiniſtrã; alioquin cum pondus dextræ, & ſiniſtræ partis totius cordis
exæquetur, k æqualiter in vtranque propendet. De forma, & materia cordis ſatis multa; dein-
ceps dicendum eſt de rebus ſecundum naturam ad ipſum attinentibus.

a 3. lib. de part. an. c. 4
b Gal. 2. lib. de plac. c. 4.
c Ariſt. in li. de iuuent.
d 3. libro de part. an. c. 4
e Ariſt. 1. li. de hiſt. an. c. 17.
f 5. l. aphor. 69.
g Gal. 6. lib. de vſu par. c. 7.
h Gal. 6 lib. de vſu part. c. 2.
i Gal 7. lib. de aggr. anat. c. 7.
k Gal. 6. lib. de vſu par. c. 16.

De rebus ſecundum naturam ad cor attinentibus.
Caput VIII. G

Sanitas in corde, & per conſenſum, & per eſſentiam neceſſaria eſt: tunc autem ſanũ
per conſenſum cor dicitur, & cum accipit quod debet, vt animalem ſpiritum à ce-
rebro per neruos ſexti paris, ſanguinem à iecinore per venam cauam, aerem à pul-
mone per arteriam venalem; & non accipit quod non debet, ſiue materiã, ſiue qua
litatem, vt ab ore [l] ventriculi, à quo maxime affici ſolet. Sanitas per eſſentiam in corde ad ipſũ
refertur vel tanquam ſimplicem partem, vel tanquam multiformem; docuit enim Ariſt. [m] cor
in ſimplicibus partibus numerandum eſſe, ſi ad ſubſtantiam reſpicias; in multiformibus, ſi ad fi
guram. Sanitas quæ ad ipſum refertur, vt ſimplex eſt, in ipſa temperatione conſiſtit, quæ longe
calidior eſt, quam cuiuslibet alterius partis, tum propter ſpiritum, & ſanguinem, tum propter
eius carnem; tantum autem habet caloris, vt quaſi focus ipſum impertiat cæteris partibus cor-
poris, & non tantum temperet frigidas particulas, vt fibras, neruos, & ligamenta, quæ cum eius
carne iunguntur. Ad cordis feruorem temperandum exiſtimauit Ariſtot. [n] factum fuiſſe cere-
brum: illi autem qui negant cordis calorem à cerebro temperari, fatentur ab eo temperari ſpi H
ritus vitales, & ita in cerebro conuerti in animales. Quod ſi cor factum fuiſſet minus [o] calidũ,
non potuiſſet fungi ſuis muneribus, & diſtribuere calorem in vniuerſum corpus. Inter omnes
ergo corporis partes cor longe calidiſſimum eſt: ſed ſit ne ſiccũ, an humidum ambigit Auer-
roes [p] cum à medicis ponatur ſiccum, & tamen accipiat aerem, qui humidus eſt. Auicenna [q]
cor poſt arterias ſiccum eſſe tradidit, ita vt ipſum numeret in partibus ſiccis. Verum metiri hu
morem ac ſiccitatem oportet mollitudine ac duritie quẽadmodum Gal. [r] facit: cor ſi cum cute
conferatur, quæ media eſt inter ſiccas, & humidas partes, paulo mollius eſt, & ita paulo humi-
dius; at iecur, [ſ] lien, renes multo molliores ſunt quam cor, & cutis, & ideo multo humidiores.
itaque cordis temperatio valde calida eſt, ſed paulo humidior, quam moderata. Illa vero ſani
tas quæ ad cor attinet, vt multiforme, refertur ad figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem
numerum, ſitum, & præterea ad vnitatem quæ communis eſt etiam ſubſtantiæ ſimplicis. In re-
bus autem propoſitis proprie ad multiformem ſubſtantiam attinentibus, ſanitas mediocrita-
tem deſiderat; verum vt aliarum partium, ita etiam cordis ſanitas late patet, & tribus differen
tijs diſtingui poteſt, cum alia perfectiſſima ſit, alia perfecta alia imperfecta.

Cenſetur perfectiſſima cordis ſanitas per conſenſum, vbi cor nihil penitus deſideret eorum
quæ ab alijs partibus accipere debet, & ubi nihil prorſus accipiat, a quo lædatur; per eſſentiam
vero

l Ga. 4. 6. de morb. vulg. 25. & 1. lib. de ſympt. caul. c. 7.
m 2. lib. de part. an. c. 1.
n 1. libro de ſenſu & 2. lib. de part. anim. c 10.
o Auer. 2. li. collig. c. 11.
p 2. lib. collig. c. 3.
q 1. fen. 1. doct. 3. c. 2.
r 1. lib. de tẽper. c. 9.
ſ Gal. 2. lib. de temper. c. 3.

Google

A vero, vbi moderationẽ omnino retineat, tam in ipſa temperatione quam in compoſitione mnltiformi: dicetur ſanitas perfecta, & per conſenſum, & per eſſentiam, cum hæc omnia aderunt, minus tamen exquiſita: dicetur imperfecta, cum aliquid deerit, non ita tamen, vt lædat actiones euidenter, nam ſic iam eſſet morbus; proprie autem temperatio cordis quam calidiſſimam poſuimus, ſi comparetur cum alijs partibus, poteſt [a] calidior, humidior, frigidior, & ſiccior eſſe relata ad illam quæ in corde perfectiſſima eſt; poteſt & duplicis æqualitatis exceſſu à mediocritate recedere.

a Gale. de arte me. c. 28.

Cauſæ ſanitatis cordis, vel ad principia procreationis referuntur vel ad externa præſidia; quod ſi procreationis principia, ut ſemen, & ſanguis valida fuerint, quemadmodum vbi plurimum continent calidi innati, [b] ſanum cor efficiunt, & per eſſentiam, & per conſenſum, id quod faciunt etiam præſidia, per quæ ſanitas aut reſtituitur, aut defenditur; accedunt internæ facultates noſtrum corpus gubernantes, tanquam internæ cauſæ ſanitatis. Ab optimis cauſis optima proficiſcuntur effecta, & idcirco à perfectiſſimis perfectiſſima ſanitas, à perfectis perfecta, ab imperfectis imperfecta.

b Gal. 3. 6. de morbis vulg. cō. 18

Effecta ſuperſunt ex rebus ſecundum naturam, vt actiones cordis, expulſa, & retenta, affe-B ctus, & qualitates, quæ reſpondent ſanitati, qualis enim hæc fuerit perfectiſſima, perfecta, & imperfecta, talia profert effecta. Actiones cordis ſunt pulſus, & ipſius, & arteriarum totius corporis, & præterea communicatio innati calidi omnibus partibus; ad expulſa cordis ſpectat aer, qui per expirationem educitur. Affectus, & qualitates corporis non poſſunt in corde percipi, cum abditum ſit, & ſenſum lateat; ſed attenduntur in partibus proximis, ut in thorace, uel in his quæ à corde deriuantur ut in arterijs, ſi quidem eiuſmodi partium qualitates ſimiles ſunt qualitatibus cordis.

De cognoſcendis in homine ſano his quæ ad cor pertinent. *Cap. IX.*

QVæ ſecundum naturam ad cor attinere uidebantur, huiuſmodi ſunt; qua ratione autem in homine ſano & eadem recognoſcantur, & præſagiri poſſint quæ futura ſunt, docere nūc oportet. Sumatur initium à recognitione præſentium, & ſanitatis, quæ ſi per conſenſum eſt, colligenda eſt ex cauſis, & effectis. Cauſæ referuntur ad ſanitatem per eſſentiam illarum partium, à quibus cor aut accipit quod neceſſe eſt, ueluti ſanguinem à iecinore, ſpiritum animalem à cerebro, aerem à pulmone; aut nō accipit quod non debet, ueluti ab utero, aut ab ore uētriculi perniciosum aliquem uaporē, aut prauam qualitatem. Effecta diximus eſſe actiones cordis, tum quæ ab eo expelluntur, & tandem C affectus, & qualitates non ſolum cordis, ſed etiam partium illi cōgruentium: ubi ergo tam cauſæ quam effecta propoſita ſecundum naturam fuerint, monſtrant in corde ſanitatem eſſe non ſolum per eſſentiam, ſed etiam per conſenſum; neque enim illa ſecundum naturam eſſent, niſi cor frueretur ſanitate quoque per conſenſum. Sanitas uero cordis per eſſentiam ad ipſum ſpectat, uel ut ſimplex eſt, uel ut multiforme; uideamus primo, ex quibus ſignis intelligi illa poſſit quæ ad ipſum tanquam ſimplex refertur; eſt autem hæc temperatio ex elementis, ſeu ex primis quatuor qualitatibus, quæ uel omnino moderata eſt, uel à moderatione diſtat, unus, uel alterius qualitatis exceſſu. Verum primæ qualitates cum in partibus externis ſunt, ſenſu [c] iudicantur; ſed ubi abditæ ſint in partib. internis uelut in corde, inueſtigentur coniectura oportet.

c Ariſt. 2. libro de par. an. ca. 1. & Gal. li. 1. de loc. aff. c. 1.

A quibus uero locis ſumantur indicia, antequam ad ſingulas cordis temperationes agnoſcendas aggrediamur, ſatius eſt ante in vniuerſum exponere; ſic breuior erit tractatio, nec eadem ſæpius repetere oportebit. Itaque loci, vnde ſigna temperationis cordis depromuntur, ſunt primo cauſæ, deinde quæ proſunt, aut obſunt, poſtremo effecta. Ad cauſas referuntur primo principia ex quibus procreamur, uelut ſemen, & ſanguis; deinde ea quæ ad quotidianum uictum referuntur, veluti quæ fiunt, quæ offeruntur, quæ extrinſecus incidunt, quæ retinentur, aut expelluntur, præterea facultates noſtrum corpus gubernantes. Inter hæc maxime afficitur cor ab his, quæ extrinſecus incidunt ueluti ab aere: [d] monſtrat autem quæuis cauſa effectū D ſimilem, & ideo talem cordis temperationem qualem ipſa habet, ſiue ſimilitudo expreſſa ſit, ſiue implicita, uelut in his quæ potentia, & non actu talia ſunt; cuiuſmodi ſub his quæ fiunt excitatio eſt, quæ monſtrat calorem cordis quem efficit, quatenus vim habet calefaciendi, quamuis non ſit actu calida, ſicut interdum eſt aer. Eorum quæ proſunt, aut obſunt, hæc ratio eſt, quod temperatio cordis quæ ſecūdum naturam eſt, gaudet ſimilibus, læditur cōtrarijs, ex quo ſequitur, ut quæ proſunt monſtrent temperationem cordis ſibi ſimilem eſſe, quæ obſunt, contrariam. Verum quæ prodeſſe dicimus, nō tantum genere ſimilia eſſe debent, ſed etiam gradu; quę excedunt tantum abeſt ut proſint, ut etiam in ſimilem morbum compellant, in quem facile labitur ſimilis temperatio: quamobrē facilis procliuitas, & lapſio ad alicuius qualitatis exceſſum ſimilem denunciat: ſed poteſt etiam procliuitas ad alios affectus, veluti ad [e] putredinem, quæ ſequitur exceſſum caloris, & humoris in corde hunc ipſum monſtrare. At colligitur etiam ex effectis temperatio cordis, & primum ex actionibus, uel cordis, uel aliquo pacto ad cor pertinentibus. Actio præcipua cordis eſt motus ipſius, atque arteriarum pulſus; qui maxime temperationem ipſius denunciat, eo enim ſpectat ut per dilatationem

d Ga. 6. lib. de vſu part. c. 15.

e Gale. de arte med. c. 34.

attrahendo frigidum aerem, & per contractionem expellendo ſuliginem temperet calo- E
rem cordis; qualis autem hic eſt, talem oportet eſſe motum cordis, videlicet moderatum,
vbi moderatio ſit temperationis; ſed vbi calor augeatur, augeri pulſum neceſſe eſt; vbi im-
minuatur, imminui.

a Gal. 1. de cauſ. pulſ. c. 5. & 7. Augetur autem [a] pulſus pluribus modis, ac primo quidem magnitudine, quæ ad triplicem di-
menſionem ſpectat, ad longitudinem latitudinem altitudinem: ſed ſi magis augeatur [b] calor,
b Gal. 1. de cauſ. pulſ. c. 5. augetur pulſus etiam celeritate, ſi adhuc magis, frequentia quoque. Harum incrementum re-
ſpondet incremento caloris, quod cum in homine ſano non poſſit ſummum eſſe, neque illæ
ſummæ euadunt. Vbi cordis calor minuatur, minuitur primo frequentia, quam poſtremo pul-
ſus accepit, deinde magis imminuto calore, imminuitur celeritas; ſed ſi magis adhuc immi-
nuitur tandem & ipſa magnitudo, & ita efficitur pulſus paruus, tardus, & rarus. Quod
potiſſimum accidit, vbi corde minus calido tantum minuitur refrigerandi vſus; ſed vbi fa-
c Gal. de arte med. ca. 30. cultas etiam debilitatur, arteriæ paruę ſunt, & ita pulſus paruus, non tamen neceſſario [c] aut
tardus, aut rarus; quia poteſt non adeo frigidum eſſe cor, vt cum paruitate deſideret tardi-
tatem, & raritatem etiam, ideo pulſus poterit eſſe celer, aut etiam frequens. Eodem autem mo-
do reſpiratio quo pulſus augetur aucto cordis calore, & imminuto imminuitur: quamobrem
ex ipſa quoque colligi poteſt qualis ſit temperatio cordis. Eadem conijcitur ex animi pertur- F
bationibus, quæ licet à cognitione ac viſis oriantur, non tamen omnes eodem modo afficiunt
d Gal. libro artis med. a c. 29. ad c. 36. quouis modo temperatum cor; quamobrem ex perturbatione animi colligi poteſt, qualis [d] ſit
temperatio cordis, præſertim ex ira, ex audacia, & timore, à quibus maxime mouetur cordis
calor; ſi quidem per iram feruet ſanguis in corde, qui vbi maior fuerit magis illa exardeſcet, ita
vt ira nonnunquam vertatur in furorem.

Incenditur autem ira vehementer non ſolum, cum per ſe cor calidius eſt, ſed etiam cum ca-
e Gale. 4. 6. de morb. vulg. 25. leſit ab ore [e] ventriculi; quod ſi cum exceſſu caloris iungatur ſiccitas, ira non ſolum vehemen-
tior eſt, ſed etiam diuturnior; ſi cor calidius ſimul & humidius fuerit, celeriter vt excitatur ira,
ita etiam finem habet; humida enim vt affectionem facile accipiunt, ita etiam facile deponũt;
f Gal. 2. 1. de morb. vulg. 78. & 4. 6. epid. cõ. 25. vbi ſanguis [f] in corde minus ferueat, homo quidem iracundus eſt, non tamen dici iratus po-
teſt; nam eius ira leuis eſt, ſicut leui de cauſa excitatur quemadmodum pueris, & mulieri-
bus, id quod in Hecyra Terentianus ille Parmeno his verbis prudenter demonſtrauit. [Nam
ſæpe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt, cum de eadem cauſa eſt iracundus
factus inimiciſſimus; pueri inter ſe quam pro leuibus noxis iras gerunt; qua propter?
quia enim eos qui gubernat animus, infirmum gerunt. Itidem illæ mulieres ſunt ferme, G
vt pueri, leui ſententia; fortaſſe vnum aliquod verbum inter eas iram hanc conciuerit.]
at magnanimus leuia paruifacit, & idcirco non ſæpe iraſcitur; ſed hic calidius cor ha-
bet; ergo poteſt ex iracundia, & ira, atque ex facili, & omiſſo animo conijci, qualis ſit
temperatio cordis, calidior ne, an frigidior, & rurſus humidior, an ſiccior, an etiam mo-
derata.

g 3. lib. de part. an. c. 4. Audacia quoque & timor maior, aut minor eſt pro maiori, aut minori calore cordis.
h Galen de art. med c. 36. Homines qui calidiori corde ſunt, audaciores ſunt, qui minus calido, timidi; docet Ariſtote-
les [g] audaciora eſſe animalia, quæ paruum cor habent, quæ magnum vt lepus, & ceruus ti-
midiora: refert autem audaciam ad calorem validiorem in corde paruo quam in magno, in
i Ariſt. 3. li. de part. an. c. 4. quo diffunditur, & imbecillior eſt. Audacia ergo validum calorem cordis demonſtrat, ſicut
timor imbecillum. Verum hæc & talia immutari [h] ex educatione, atque inſtitutione poſſunt,
k Gal. 2. lib. de temp. c. 3. quo fit vt emendetur nimius timor, nimia audacia, temeritas, furor, & homo bonis moribus
fingatur, qui inſtitutionem, & non naturam cordis ſignificant. Fit etiam coniectura aliqua ex
ſenſu, & motu: quibus cor mollius [i] eſt inquit Ariſtoteles, his & ſenſus acrior, quibus durius,
l Gal. de arte med ca. 29. hebes; at durities, k & mollities ad ſiccam, & humidam temperationem referuntur. porrò
motus validior, & alacritas [l] ad agendum cordis calorem validum, quem ſequitur, denun-
m Gal. in li. de art. medic. c. 29. ciat, ſicut ſegnities, & pigritia eundem imbecillum: frigidiora animalia fere ſtirpium modo H
immobilia ſunt. Affectus, & qualitates corporis, quæ ſecundo effectorum generi ſubijciun-
tur, ad cor attinentes ſub ſenſum minime cadunt, cum ipſum abditum ſit, ſpectantur tamen
n Gal de arte med. ca. 41. in partibus alijs, quæ à corde afficiuntur, & eatenus ipſius temperationem denunciant. Vbi
in toto [m] corpore calor percipiatur validus, ſimilem eſſe in cordę ſignificat, vbi imbecillus,
o Gal. de arte med. c. 31 & 32 & 3. lib. de præſag. ex pulſ. c. 8. imbecillum, niſi iecur obſiſtat, quod pro vt calidius, vel frigidius eſt, ita etiam corpus red-
dit: plerunque tamen vincitur frigus [n] iecinoris à calore cordis, & calor à frigore, non ta-
men ita humor ab humore, aut ſiccitas, à ſiccitate; plurimum enim poteſt iecur in madefa-
ciendo, vel ſiccando vniuerſum corpus.

p Gal. 1. lib. de diff. feb. c. 7. Inter cæteras partes cordis maxime afficiuntur arteriæ, quod illi ſint affixæ, & idcirco eius
temperationem ſequantur, & propterea vbi ſiccius ſit, duriores [o] percipiantur, vbi humi-
dius, molliores, ſiue eiuſmodi exceſſus humoris aut ſiccitatis naturalis ſit, ſiue præter naturã,
q Gal. lib. 1. de diff. feb. c. 9. quod ſi in febre [p] hectica non neceſſario fiunt pulſus duri, quamuis calor impreſſus ſit in ſolida
ſubſtantia cordis, non tamen neceſſe eſt ſtatim adijci ſiccitatem, ſed tempore ſequi, & ideo
non mirum eſt, ſi in ea febre arteriæ non appareant neceſſario duræ, calidiores [q] ta-

A men ſentiuntur quam reliquæ partes corporis,quod magis congruant ſubſtantiæ cordis; naturaliter autem cum calidiori corde generantur maiores,ſicuti cum calidiori [a] iecinore, venæ, cum frigidiori,exiles. Thoracem quoque, ubi cor calidius ſit, & propterea maius, magnum eſſe oportet,& propterea magnum pulmonem,magnam aſperam arteriam,magnam [b] vocem: ſed intueri [c] caput oportet,mediocre ne ſit,an paruum,an magnum;ſi quidem thorax ſequitur interdum magnitudinem capitis,& non calorem, & magnitudinem cordis; caput magnum tunc eſt,cum & cerebrum ſimile, a quo proficiſcitur magna medulla, quam contineri magna ſpina oportet,cuius vertebræ ſi grandiores ſint grandiorem efficiunt thoracem: contra,ſi caput cerebrum,medulla ſpinæ, ac vetrebræ paruæ fuerint, thorax quoque neceſſario paruus erit;ea vero paruitas non indicabit paruitatem caloris,& ſubſtantiæ cordis,cum aliunde emanet.Magnitudo thoracis,tunc maxime demonſtrat calorem validum in corde, cum caput aut paruum eſt,aut mediocre; ſimiliter paruitas thoracis paruitatem caloris in corde ſignificat, cum caput aut magnum eſt,aut mediocre.

a Gal.de arte med ca. 37 & 38.
b Gale.4.6. de morbis vulg. com. 28
c Gale.1.6. de morbis. vulg. rō.3.

In affectibus,& qualitatibus corporis poni aliquo pacto pili poſſunt, cum non ſint propriæ partes corporis; monſtrant hi cordis temperationem, prout apparent in thorace, & præcordiis;quæ partes ſi hirſutæ ſint multam fuliginem indicant ex qua generantur,& idcirco etiam
B multum cordis calorem, ſi glabræ, aut cum paucis,& tenuibus pilis ſignificant paucam fuliginem,& propterea paruum cordis calorem. In tertio genere effectorum ſunt ea quæ expelluntur; ex corde autem expellitur potiſſimum per expirationem aer, qui licet calidior ſit, quam cum per inſpirationem hauritur, longe calidior apparet, ubi cor magis calidum ſit,ſed longe minus calidus,ubi cor quoque minus calidum fuerit. De locis ſignorum indicantium cordis temperationem hactenus.

Videamus nunc propriè quibus ſignis vnaquæque denunrietur, & primum illa, quæ moderata eſt,neque calore,frigore, humore, ac ſiccitate excedit; colligitur hæc ex moderatione omnium illorum quæ dicta ſunt, ut in vniuerſo [d] corpore, ita etiam in corde,ueluti cauſarum,cuiuſmodi ſunt & parentes,& ea quæ ad quotidianum victum requiruntur,hæc enim ubi moderata antegreſſa ſint, modetaram cordis remperationē denunciant, veluti etiam iuuantium quæ ſi moderata ſint, moderatam norant temperationem,id quod faciunt nocentia quoque immoderata;defenduntur qui moderato, ſunt corde facilius ab omni exceſſu, quam qui immoderato, id quod cōiter [e] ſpectat ad cuiuſuis partis temperationem; ueluti denique effectorum, a quibus ſumuntur certiora indicia: huiuſmodi ſunt pulſus medius inter magnum, & paruum: inter celerem, & tardum, inter frequentem, & rarum: tum reſpiratio ſimiliter
C media,prærerea mediocritas in animi affectibus,ut inter iram, & lentitudinem, inter metum, & audaciam: mediocritas item inter ſenſum hebetem, & acutum, inter alacritatem, & ſegnitiem, corpus item uniuerſum mediocriter affectum, non calidius, non frigidius, non durius, moderata amplitudo arteriarum, & thoracis, pili medii inter multos, & paucos, inter craſſos,& tenues,aer qui per expirationem redditur mediocriter calidus: hæc & talia ſunt effecta moderata,quæ moderatam cordis remperationem ſignificant.

d Gal.de arte med.c.31
e Gal.de arte med. c 8

At ſi hæc caloris exceſſu duntaxat à mediocritate recedat, depræhenditur ex cauſis ſimilibus, ex parentibus nimirum, & his quæ ad uictum pertinent calidioribus, ex iuuantibus ſimilibus, & lædentibus contrariis, ex procliuitate ad morbos calidos, ex pulſu magno, celeri,frequenti,ex reſpiratione ſimili,ex ira uehementi, ex audacia, ex perturbatione ſenſuum, ex alacritate ad motum & actiones omnes,ex [f] calore quem uniuerſum corpus præſefert,ex arteriis,quæ & calidiores ſunt & magnæ, ex magnitudine thoracis ac uocis, [g] ex pilis multis & craſſis in thorace,& præcordiis,ex calidi aeris expiratione.

f Gal.de arte me.c.29
g Gal.4.6. de morbis, vulg. 24.

Huiuſmodi ſigna quanto plura, & calidiora concurrunt, tanto calidius cor denunciant, Ex contrarijs colligitur temperatio cordis frigidior, ueluti ex cauſis frigidis, ex his quæ re-
D frigerando iuuant, aut calefaciendo nocent,ex facili lapſione in frigidos morbos,ex paruitate,raritate,& tarditate,tam pulſus,quam reſpirationis,ex tarditate ad iram,ex motu hebeti, ex pigritia,ex inertia,ex habitu corporis frigidiore, ex paruitate arteriarum,thoracis, & uocis, ex pilis paruis, [h] atque exilibus in thorace, & præcordiis, ex aeris parum calidi expiratione; Cor humidius [i] demonſtrant cauſæ ſimiles, nempe humidæ, iuuantia item humida, & lædentia contraria,procliuitas ad morbos humidos, pulſus mollis, ſenſus acris,niſi ubi tanta ſit humorum copia, ut ipſum obtundat mollitudo totius corporis: his contraria ſunt, quæ ſiccitatis exceſſum in corde oſtendūt, cauſæ nimirum ſiue, iuuantia ſimiliter ſicca, & lædentia humida, procliuitas ad morbos ſiccos, ira, [k] quæ non facile commoucatur, neque facile quieſcat, durities arteriarum,& totius corporis.

h Gale. de ar. me.c.30
i Gal.de arte me.c.34
k Gal.de arte me.c.31

Quod ſi duæ qualitates ſimul in corde excedant, colligentur ex ſignis hanc, & illam monſtrantibus,ſed ſimul coniunctis; proprie tamen quædam ſequuntur duplicem exceſſum, veluti putredo [l] temperationem calidiorem,& humidiorem; veluti etiam [m] hirſutus thorax, & furor, ac temeritas calidam, & ſiccam; veluti paucitas, & exilitas [n] pilorum frigidam, & humidam; veluti denique frigidam,& ſiccam nulla propenſio [o] ad iram.

l Gal. de arte me c.34.
m Gal de arte me.c.33
n Gal.de arte me.c.35
o Gal.de arte me.c.36

Sanitas cordis quatenus multiformie eſt, in vniuerſum depræhenditur ex effectis, quæ nullo

pacto ſecundum naturam eſſet, niſi illa adeſſet : proprie autem vniuſcuiuſque rei ad eiuſmodi E ſanitatem attinentis indicia obſcura admodum ſunt; aliqua tamen coniectura fieri poteſt veluti paruitatis cordis ex audacia, magnitudinis ex timore. Vnitas non poteſt non eſſe in corde, cum ſi ſoluatur interitum afferat, vel ſtatim, vel paulo poſt.

Differentiæ ſanitatis tam per conſenſum, quam per eſſentiam perfectiſſimæ, perfectæ, & imperfectæ ab iiſdem ſignis demonſtrantur, à quibus & ipſę ſpecies, aſſumentibus tamen ſimilem differentiam, ſiue aperte, ſiue implicite; maximam tamen vim habent effecta ſimilia. Sed ſatis de recognoſcenda ſanitate vna cum ſuis differentijs; cauſæ quæ præterierunt, vel ex præſentibus effectis colliguntur, quæ demonſtrant ſimiles ſiue actu, ſiue potentia; vel audiuntur de homine ipſo, aut de eius familiaribus, has enim maxime ex rebus præteritis requirimus; at ſi cauſæ præſentes fuerint, quæ ad victum ſpectant, ſenſu depræhenduntur, quæ latent, vt noſtrum corpus gubernantes, ex cauſis, & effectis colliguntur, quemadmodum in alijs partibus. Effecta reſtant ex præſentibus rebus ſecundum naturam recognoſcendis; huiuſmodi ſunt actiones, & proprie motus cordis, & arteriarum pulſus, qui ſub tactum cadit, ſub quem cadit etiam aer, qui per expirationem expellitur, magis, aut minus calidus; affectus verò, & qualitates ipſius cordis ſecundum naturam ſenſum fugiunt, ſed depræhenduntur in thorace, præcor- F dijs, & arterijs; ſimiliter enim affectum eſſe cor iudicamus, atque huiuſmodi partes, quas ſenſu percipimus.

Ex futuris prædicere euentum oportet, quem expectare debeamus ſano corde; poteſt enim & in eodem ſtatu manere, hoc eſt diu tale ſeruari ſine euidenti mutatione; poteſt & ad meliorem perduci, quemadmodum ſanitas imperfecta, & ad deteriorem, atque etiam ad interitum, quod cuilibet ſpeciei ac differentiæ ſanitatis accidere poteſt. Colligetur autem euentus quicunque futurus ſit ex cauſis tam externis, quam internis, & ex robore naturæ. Similes enim cauſæ vbi valida natura ſit, eundem ſtatum ſeruabunt, nam imbecilliorem labefactare proceſſu temporis poſſent; à melioribus par eſt cor in meliorem ſtatum adducendum eſſe, à deterioribus in deteriorem; ſiue ſint cauſæ internæ, ſiue externæ ad rationem victus pertinentes. Tempus, ſi qua mutatio futura eſt, longius, vel breuius erit, pro robore vel imbecillitate cauſarum; quæ calidiores ſunt, celerius ad exitum perducunt id quod effecturæ ſunt, & ideo breuiori tẽpore, contra quæ imbecilliores. Via mutationis ad meliorem ſtatum erit per moderationem qualitatis, & quantitatis ſpirituum, ſuccorum, & partium ſolidarum. Via ad deteriorem erit per exceſſum qualitatis, aut quantitatis eorundem, cum quo pernicioſa ſymptomata interdũ concurrunt, veluti palpitatio, & animæ defectio, quæ vbi ſæpe, & ſine cauſa manifeſta, & valida fuerit, de repente hominem interimit; ſed eiuſmodi ſymptomata ſuperueniunt ægrotanti- G bus duntaxat, non ſanis, de quorum conſeruatione nunc agimus.

Qua ratione conſeruetur cor ſanum. *Cap. X.*

VT autem conſeruetur cordis ſanitas, neceſſaria ſunt quædam præcepta communia, quædam propria : ſpectant communia ad ipſam cordis naturam, quæ eadem eſt, quæcunque ſpecies, ac differentia ſanitatis in ipſo tuenda ſit, & idcirco eadem pręcepta poſtulat; ſed propria referuntur ad quamuis ſpeciem, ac differentiam ſanitatis. Natura cordis conſiſtit in facultate, ob quam generatum eſt, & in materia, ac forma ad illam apta; in facultate attendimus dignitatem, ſpeciem, ac ſenſum. Facultas cordis digniſſima eſt, cum vitam contineat, quamobrem tueri [a] eius robur in primis oportet; id quod ſuccedet, vbi retineatur qualitas, & quantitas moderata ſpirituum, ſuccorum, & partium ſolidarum, in qua conſiſtit. [b] Conſeruatur hæc reſpiratione, quæ pertinet ad inſpirationem aeris frigidi, & expirationem calidi; requirit hæc vt vitetur aer tota ſubſtantia pugnans cum natura no- H ſtra, qualis exhalat [c] ab auernis; tum vt vitetur ille, qui nimis calidus eſt; nihil enim æque bonam conſtitutionem immutat, atque immodicus calor; tum vt vitetur etiam valde frigidus, magna enim [d] ſequitur noxa, ſi cor nimis refrigeretur; nam non habet à quo poſtea calefiat, ſicuti reliquæ partes quæ refrigeratæ rurſus ab ipſo calefiunt.

Prouidit autem natura pulmonem, [e] qui aerem prius temperat, ne perueniat ad cor nimis frigidus; ſed non ſufficit, vbi aer ſit valde frigidus, quod vſu docti qui per loca frigida iter faciunt linteolum [f] ante nares geſtant, vt expiratione calida frigus inſpirationis remittant. At defenditur etiam propoſita moderatio quantitatis, & qualitatis reliquis rebus ad victum pertinentibus moderate adhibitis. Species actionis monſtrat in omnibus partibus ſpeciem motus, & quietis; mouetur enim cum eam exercet, quieſcit cum ab eadem uacat. Actio cordis dum viuimus perpetua eſt, cum [g] quieſcit, finitur uita; poteſt tamen augeri, & minui: auctio pro motu, imminutio [h] pro quiete habenda eſt; imminuitur autem cum & corpus quieſcit, & animus tranquillus eſt: nam perturbationes cor ipſum maxime exercẽt, pręſertim [i] ira, ſicuti & vehementes corporis motus. A ſenſu cordis, quem acrem eſſe eredendum eſt ob ramulos plures, qui à ſexto pari neruorum cerebri ad ipſum deriuantur, nulla ſumantur præcepta,

quan-

a Gal. 7. lib. de med. metho. c 13.
b Gal. 11. li. de med. metho. c. 3. & 11. libro de med. met. c. 5.
c Gal. lib. 1. de tuẽ. val. c. 11.
d Gal. in li. de vſu puls. c. 3.
e Gal. 6. lib. de vſu part. c. 2.
f Gal. 2. 6. de morb. vulg. cõ. 24
g Gal. in li. de maraſ. c. 5.
h Gal. 2. li. de tu. uale. c. 11.
i Gal. 5. 6. de morbis. vulg. c. 9.

A quandoquidem acria quæ uitanda ſunt partibus acriori ſenſu, nequeunt aut intus ſumpta, aut extrinſecus impoſita ad cor peruenire, niſi iam fracta. In materia cordis attenditur temperatio, quæ multo magis calida eſt in corde, quam in aliqua parte corporis, ſed paulo [a] humidior cure: poſtulat hæc, ut ſimilibus conſeruetur, calidis nimirum, & aliqua ex parte etiam humidis ſed magis aut minus pro temperatione propria hominis, qui conſeruatur. Ex his quæ ad formam cordis pertinent, à cauis, & ſitu potiſſimum præcepta ſumimus. Caua cordis ſunt quatuor uaſa, quæ totidem oſtijs ventriculis cordis reſpondent: maxime autem ad rem pertinet arteria uenalis per quam cor accipit aerem, & expellit fuliginem: monſtrat cauum hoc ſuccurrendum eſſe cordi potiſſimum per aerem [b] qui per inſpirationem ad guttur, aſperam arteriam, pulmonem, & tandem arteriam uenalem, & cor fertur. Situs cordis monſtrat ex quo loco deriuare quod in corde continetur, aut auertere quod fluit vel fluxurum eſt debeamus: nam cum cor ſit in ſuperiori parte, ſi tantum auertere oporteat ſecanda erit uena in inferioribus, ut in cruribus; ſed ſi quid iam materiæ in uaſis cordis contineatur, extrahi debet ex uena proxima, qualis eſt interna cubiti, [c] quæ ſimul auertit quod fluit, & deriuat quod fluxit, ſed ex dextra ne, an ſiniſtra dubium uideri poteſt, cum cordis [d] cuſpis ad ſiniſtrum latus ſpectet, quamuis baſis in me-B dio ſit: ſi quis tamen diligentius rem intueatur, ſtatuet magis ex dextri cubiti uena, quam ex ſiniſtri mittendum ſanguinem eſſe propterea quod oriuntur tam dextra, quam ſiniſtra à uena caua, quæ non nectitur cum medio corde, ſed cum parte eius dextra ſuperne, quam aliquo pacto trahit in dextrum latus, & propterea efficit, ut cor inferne vergat ad ſiniſtrum. Præſtat igitur ex dextra uena cubiti interna ſanguinem mittere ad deriuandum; quod auxilium non deſideratur niſi cum aut morbus eſt, aut certe ſanitas imperfecta.

Superſunt præcepta propria cuiuſuis ſpeciei, ac differentiæ ſanitatis; conſeruatur quæuis ſimilibus operibus atque inſtrumentis: neceſſaria enim eſt ſimilis adiectio, & ſimilis detractio ad conſeruandum. Verum ſanitas quæ imperfecta eſt, ubi noceat perficienda eſt, quod fiet ubi contrariis adhibitis corrigatur: atque ubi corpus aut ſanguine, aut prauis ſuccis redundet, aut mittendus eſt ſanguis, aut dandum purgans medicamentum, ne quod redundat influere poſſit ad cor, quod accipere quidem poteſt quoslibet ſuccos, non tamen prauos diutius retinere; neque enim flaua bilis uerſatur in corde, inquit [e] Ariſtoteles, neque etiam grauis aliquis morbus ut abſceſſus, aut calculus: nũquam enim apparet talis in corde uictimarum, ſicut in aliis uiſceribus earundem. Si [f] eriſypelas in corde incipiat, ſequitur mors priuſquam augeatur: ob nimiã C plenitudinem incidit cor aliquando in palpitationem, non ſine periculo uitæ; quod [g] propulſabitur, ſi mittatur ſanguis: ualde etiam interdum lædi ſolet cor ita ut ſequatur animæ defectio ob καρδιωγμὸν, [h] hoc eſt morſum in ore uentriculi à flaua bile, qđ ne accidat prohibendum & cholagogis, & his quæ os uentriculi firmant, ueluti mala punica adſtringendo; ueluti etiam cibi & potiones reficiendo: ſpiritus: quicunque enim eiuſmodi ſymptomati exponuntur tunc maxime in ipſum incidunt, cum ieiuni diutius manent. Quæ de corde dicenda erant habeant hunc terminum.

a Gal. 1. li. de temp. c. 9. & 2. li. de temp. c. 3.

b Gale. 6. li. de uſu p. c. 15. & 10. li. met. cap. 8. & 9.

c Gal. 13. li. de med. metho. c. 11.

d Gal. 7. li. de aggr. anat. c. 7.

e 4. li. de p. an. ca. 2. & 3. li. de par. an. c. 4.

f Gale. 5. de loc. aff. c. 2.

g Gal. 5. de loc. aff. c. 2.

h Gal. 4. lib. apho. com. 65.

i Gale. 2. li. de alim. facul. c. 24.

Finis Libri Sexti De Tuenda Valetudine membratim.

D

 E

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
MEMBRATIM
Liber Septimus.
Qui eſt de Pulſibus.

Qua ratione pulſus tractari debeant. Cap. I.

THeophraſtus iam fermè moriens cum natura conqueſtus dicitur de vita, quam ceruis,& cornicibus,quorũ nihil intererat,longã largita eſſet,hominibus, quorũ maxime interfuiſſet, adeo breuem, vt etiã ſi ad ſummam ſenectutẽ perducatur,non ſufficiat vni ſcientiæ,aut arti addiſcendæ. Si qua autem eſt,quæ longum vitæ curriculum deſideret,ea potiſſimum medicina eſt, quam Hippocrates [a] longam iudicauit,ſi cum breui hominis uita comparetur, eamque idcirco uia quantum potuit compendiaria nobis tradidit; ſed quia breuitatem ferè obſcuritas conſequitur,laudandi ſunt qui ipſam dilatantes aperuerunt, atque in primis Galenus qui quæ ab Hippocrate inchoata erant,abſoluit,quæ valde breuia vberiora fecit,quæ adeò obſcura, ut diuinationem potius quam acutam mentis aciem poſtularent,pateſecit: ſed damnatur à pleriſque,quod nimis multus fuerit;quibus ego nulla in re magis aſſentior quam in tractandis pulſibus,quos (mitto octo libros,in quibus perpendit ea quæ Archigenes de pulſibus tradidit, neque enim extant) decem & ſeptem libris complexus eſt,in quorum primo ea perſequitur quæ ad eos qui [b] inſtituuntur neceſſaria eſſe iudicauit,in quatuor proximis differẽtias, ſeu ſpecies F pulſuum,in quatuor alijs rationem qua cognoſcãtur,& rurſus in quatuor cauſas à quibus proficiſcuntur,in poſtremis quatuor,præſagitionem quæ ex ijſdem colligitur. Sufficiebant, quantum mea fert opinio,ac fieri poteſt vt errem,longè pauciora de pulſibus, eademque poterant multò breuius explicari;ſi quidem pulſus cum effecta ſint,nihil aliud ſignificãt quam ſuas cauſas,quas qui diligenter pertractat, fruſtra deinde ſignificationem, ac præſagitionem quam afferunt,ſeorſum deſcribit. Ratio ẽt qua cognoſci poſſint, paucis præceptis continetur, quæ ſi quis teneat longo vſu poterit deinde ipſos percipere,neque opus eſt quatuor libris qui cognoſcendi rationem exponant:quamobrem quæ de pulſibus tradenda erant, poterant multo breuius explicari;at neq; etiam tot de ipſis tradere neceſſe fuerat,quot a Galeno tradũtur; quod intelliget qui eius libros legerit de pulſuum differentijs,quas penè infinitas ponit;ſexcentæ illæ ſunt (vt alias omittam) quæ ad ſolam inæqualitatem referuntur, quas ingenio excogitare magis licet,quam re depræhendere, aut ſenſu percipere; tot autem ipſemet eſſe cognouit, vt totam hominis ætatem requiri [c] dicat ad perfectam eorum cognitionem, quam ipſe fatetur ſe nondum conſecutum. Ergo in hoc tam exiguo vitæ curriculo nihil aliud agemus? æuum totũ conſumemus in perceptione pulſuum? quæ minima pars eſt eorum quibus medicina continetur, quamue nullibi Hippocrates [d] attigit,ſed tanquam magis difficilem,quam vtilem paruiſecit? At eſto,vtilis ſit ſicuti reuera eſt,ad cognoſcenda non ſolum præſentia, ſed etiam præterita,& futura,vt ipſemet Galenus [e] probat,non tamen habet vniuerſa ad ſignificãdum vim maximam,ſed ea tantum eius pars quæ facillima eſt;eadem enim ſigna maxima ſunt, & facillima vt idem [f] docet cum exponit hanc Hippocratis ſententiam [Similia a maximis, à facillimis,a quibuſcunque quomodocunque cognitis.] Illa ergo iudicia quæ ex pulſu collecta plurimum in ſignificando valent,facile etiam compræhendũtur,veluti magnitudo,& paruitas, celeritas, & tarditas,frequentia, & raritas, robur, & imbecillitas, mollities,& durities, & quædam inæqualitatis ſpecies, veluti intermiſſio. At multæ ſunt pulſuum differentiæ, quarum tractatio inanis videtur, quam nulla conſecutura perceptio eſt; huiuſmodi eſt inæqualitas pulſuum in eadem arteriæ parte, in vno & eodem ictu, qui alius in principio, alius in medio, alius in fine ſit, ſiue magnitudinem, ſiue robur, ſiue celeritatem, ſiue arteriæ tunicam, cauum, & ſitum attendas. Eiuſmodi cognitio vt difficillima eſt, ita parum efficax ad ſignificandum, adeò vt non ſit operæpretium in ea cognoſcenda diutiſſimè laborare. Admiror equidem, ac ſuſpicio Galeni ingenium, quod tot pulſuum differentias tam ſubtiliter, tam diligenter inueſtigauerit; ſed nequeo ſatis mirari quod tamdiu velit nos in illis percipiendis inſiſtere, cum ſatius ſit non longo tempore ea de ipſis inquirere, quæ maxima ſunt, & facillima, aut certè neque parua,neque admodum difficilia, vt reliquum ſpacium degere vi-

Margin letters beside the text: F, G, H.

a 1.apho.1.

b Liber ad Tyron. de pulſu.

c 1.li. de dignoſ.pul.c.1.

d Gal.li.3. de criſib. c.ult.

e 1.l.de præſag.ex pulſ. c.1.

f 1.li.de of. med. cõ.1.

tam

Digitized by Google

A tam liceat in aliis partibus medicinæ, quam extra pulſus alioquin longam eſſe Hippocrat.[a] in ipſo limine docuit. Hæc ſi quis probet, minime nos accuſabit, ſi pulſus de quibus Galen. tot libros referſit, hoc vno duntaxat colligamus, quem proximè ſubijcimus ſuperiori, qui de corde eſt & vitali facultate, cuius ut cor eſt domiciliũ, ita arteriæ ſunt propria inſtrumenta. Sed has perſecuti ſumus in opere de Tuenda Valetudine generatim: vbi de earum conſeruatione egimus; nunc tantum explicandi ſuperſunt pulſus; qui ſunt earum actiones, quos non minutatim tractabimus, nam longum eſſet, & penè infinitum, ſed ſummatim, & quaſi per formulam, imitabimurq; Ariſto.[b] qui vbi perpendit fortunæ poſterorum quicquam ne attineat ad mortuos, ſigillatim diuidere inquit longum eſſet, & idcirco ſatius iudicat ſummatim tractare, hos igitur pulſuũ ſpecies, & cauſas ſimiliter ſummatim declarabimus, vbi in vniuerſum ipſius pulſus nomen, & definitionem expoſuerimus.

a Hip li. 1. aph 1.
b 1. li. ethi. c. 11.

Nomen, & definitio pulſus. *Cap. II.*

MOtus ille, quem arteriæ in pluribus partibus corporis præſeferunt, apud latinos pulſus nomen inuenit, apud græcos priſcos nullum, vel quod non animaduerſus fuerit B vel quod neglectus, veluti apud Hippoc.[c] Aegimius παλμὸν ipſum nominauit, nam librum quem de pulſibus compoſuit inſcripſit περὶ παλμῶν. Praxagoras vero, & Herophilus, quos ſecutus eſt Galen. vna cum iunioribus græcis σφυγμὸν dixerunt, quod vocabulũ apud veteres, vt apud Hippocrat. & Eraſiſtratum non ſignificat pulſum, quem naturaliter in arterijs ſentimus, ſed dolorẽ illum, qui in partibus inflammatis pulſantium ſpeciem refert, id quod vel ex Hipp.[d] colligitur, (cum ſcribit, a forti in vlceribus pulſu profluuium ſanguinis malum) & ex libro primo Eraſiſtrati de febribus, quem[e] Galen. adducit. Sequitur autem eiuſmodi dolor inflammationem partis ſentientis, quæ non fert contactum arteriarum, cum dilatatæ contrahuntur, ita vt doleant ex ictu qui vehementior eſt ob loci adſtrictionem, & interdum ẽt propter vim facultatis expultricis incitatæ ad detrudendum id quod noxium eſt; eo autẽ maior ſentitur dolor ex pulſu, quo maior eſt inflammatio, cuiuſmodi illa eſt quæ ad ſuppurationẽ ſpectat. Cæterum eiuſmodi motus eſt propriè, & per ſe arteriarum,[f] nam ad alias partes pertinet per conſenſum; dolent autem quæ ictum ſentiunt iuxta arterias. & præcipue caro: nam tunicæ[g] venarum, & arteriarum ſenſus omnino ſunt expertes. Veteres igitur quemadmodum Hippocra. & Eraſiſtratus, σφυγμὸν appellarunt dolorem qui in partibus inflammatis refert pulſantium ſpeciem; at vocabulum παλμὸς, quod mutuatus eſt Aegimius ad pulſum notandum, C proprie illum morbum ſignificat, quem latini palpitationem dicunt, deprænditurque non modo in corde,[h] & arterijs, ſed in omnibus partibus quæ diſtendi poſſunt, eſtque effectus[i] præter naturam, non actio, & ſecundum naturam vt pulſus. Sed ſatis de nomine; tranſeamus ad definitionem, quæ non ſecus atque aliarũ rerum duplex[k] eſſe poteſt, vna quæ notionem explicet ipſius nominis, altera quæ eſſentiã rei patefaciat. Notio huius nominis pulſus manifeſta eſt; omnes enim intelligunt eo vocabulo ſignificari motum arteriarum, qui in multis corporis partibus ſentitur, non quidem continens, ſed cum intermiſſione; ita vt viciſſim ictui ſuccedat quies, & quieti ictus.

c Gal. 1. de diff. pul. c. 2. & 3. de criſ. c vlt.
d 7. l. apho. c. 21.
e 4. libr. de diff. pulſ. c. 17.
f Gal. 2. li. de loc. affe. c. 3.
g Gale. 16. lr. de vſu par. c. 12.
h Gal. 2. li. de ſympto. cap. 2.
i Gal. 6 li. de pla. c. 1.
k Gal. 4 li. de dif. pul. c. 2.

Definitio quæ pulſus eſſentiam explicat non vna eſt, ſed ea apud vnum quemque Auctorem quæ cõſentiat, reſpondeatq; decretis ſuæ ſectæ, alio enim modo definiuit pulſum Eraſiſtratus, alio Aſclepiades, Heraclides, Herophilus, Bacchius, Ariſtoxenes, Zeno, Archigenes, Aghatinus, Magnus, Athenęus, Moſchio, Apollonius, ita vt aliorũ alia ſit definiendi ratio. Quod ſi omnium ſentẽtias, & aperire, & cõfutare enitamur, imitabimur lõgitudinẽ Gal. quã proxime incuſauimus. Philoſophus cuius finis eſt contẽplatio, debet in huiuſmodi diſputationibus inſiſtere, quẽadmodũ facit Ariſt.[l] cũ animæ definitionẽ exponit, perpendit enim Democriti, Leucippi, Pythagoreorum, Anaxagoræ, Thaletis, Diogenis, Heracliti, & aliorum multorum ſententiã. Me- D dico, qui conſilium dirigit ad opus ſufficit omiſſis aliorum ſententijs, bene quod proponitur definire; ſic fit[m] vt explicentur quæcunque ipſi inſunt, & ſoluantur dubitationes. huiuſmodi definitio erit ſi conſtabit ex materia, veluti ex parte ad quam pertinet res definita, ex cauſa effectrice, & fine, per quæ definiunt Phyſici,[n] & non per formas duntaxat: ex his omnibus conſtat definitio hæc quam Galen.[o] probat, Pulſus eſt motus qui continetur ex dilatatione, & cõtractione arteriarum, factus a facultate vitali ad temperandum calorem totius corporis, & reficiendum ſpiritum. explicat enim cauſas omnes, & primo formam quæ eſt motus conſtans ex dilatatione, & contractione, & tum materiã quæ ſunt arteriæ, deinde vim effectricem, quæ eſt facultas uitalis, poſtremò finem, qui eſt temperatio caloris in vniuerſo corpore, & refectio ſpiritus. Quæ omnia magis explicabuntur, cum propoſitis pulſuum differentijs pergemus ad cauſas. Sumuntur autem pulſuum differentiæ a certis rerum generibus ad ipſos attinentium, ad quæ referuntur, tanquam ad fontes; neque enim ſunt ſpecies pulſui tanquam generi ſubiectæ, cum ipſe ſit ima ſpecies certæ partis, nimirum arteriæ actio, ſcilicet illæ quibus pulſus inter ſe diſtinguũtur differentiæ ſunt, quamuis & ſpecies vocentur, & ab Archigene etiam qualitates: ſpectemus igitur locos a quibus depromuntur.

l 1. li. de an. longo progreſſu.
m Ar. 4. li. phy. tex. 31.
n Ariſ. 1. li. de ani. tex. 15.
o 4 libr de dif. pul. c 2.

De

Quæ attendantur in pulſibus: & vnde ſumantur ipſorum differentiæ. *Cap. III.* [E]

[a Gal. 2. li. de diff pul. c. 9.] CVm adeò diffuſæ, ac diſſipatæ ſint pulſuum differentiæ in [a] certa genera cogere omnes oportet, & eorum quædam in membra diſpertire quæ vniuerſas amplectantur: referuntur autem eiuſmodi genera omnia ad ea quæ in pulſibus æſtimantur ſiue abſolutè, ſiue comparatè. Aeſtimantur abſolutè in pulſibus ea quibus continentur, ſunt autem tria, motus, facultas, arteria; comparatè verò æqualitas, ordo, rythmus. In motu attenditur per ſe quantitas, & qualitas, quies verò tanquam neceſſario conſequens. Cõſiſtit quãtitas in ipſo ſpacio, quod arteria occupat cum dilatatur, & contrahitur, & ita in triplici dimenſione, longitudinis ſcilicet, latitudinis, & altitudinis. Qualitatem motus medici ponunt in celeritate, & tarditate tam dilatationis quam contractionis; [b 8. l. phyſi. tex. 62. 63. 64 65.] quies neceſſario interiecta eſt inter quoslibet duos motus contrarios: nam vt rectè docuit Ariſtoteles [b] ſi non daretur quies media, idem ſimul duobus contrariis motibus agitaretur: præterea cum graue aliquid ſurſum ab externa violentia fertur, reuertitur deorſum, cum ea vincitur a grauitate interna; quo tempore neque hæc neque illa vincit, ſed æqualem vim habent; graue illud neque amplius aſcendit, ne- [F] que deſcendit, atque idcirco quieſcit; tum ſi madens aliquid durius in parietem proiiciatur, prinſquam reſiliat parietem madeſacit, quo tempore quieſcat neceſſe eſt. Pertinet ergò quies ad motum arteriæ non per ſe, neque enim ſpectat ad temperandum calorem, ſicuti motus quo [c Gal. 1. li. de cogn. pulſ. c. 10.] dilatatur, & quo contrahitur, ſed tanquam [c] neceſſario conſequens. eſt hæc aut interna, quæ intercedit inter contractionem, & dilatationem, aut externa, quæ inter dilatationem, & contractionem, ita vt duplex in pulſu attendatur quies. Vt autem in motu attenditur qualitas, hoc eſt celeritas, & tarditas, ita in quiete longitudo, & breuitas temporis. In pulſu præterea æſtimatur facultas vitalis, quæ ipſum efficit; ad hanc refertur robur, quod maius, & minus eſſe poteſt, ita vt hoc quoque in pulſu ſpectetur. Supereſt arteria, in qua & tunica animaduertitur, & internũ cauum; intuemur qualis ſit tunica, vt mollis ne an dura, calidane an frigida; intuemur & cauum, plenum ne ſit an inane. Sed hæc abſolute æſtimantur, comparate verò primum ry- [d 1. lib. de diff. pulſ. c. 3. & 3. 2. li. de diff. pul. c. 10.] thmus, [d] qui proportio eſt quam habet tempus motus, & tempus quietis ipſius pulſus, cum inter ſe comparantur: deinde æqualitas, aut inæqualitas, ſi quidem res quas abſolute animaduerti diximus, inter ſe collatæ aut ſimiles ſunt, aut diſſimiles, & ita aut æquales, aut inæquales. Inæqualitas autem ordinata eſt, aut ordine caret, vnde oritur ordo, & perturbatio: quæ. n. inęqualia ſunt, aut retinent, aut non retinent eumdem ordinem ęqualitatis, aut inæqualitatis. Talia er- [G] [e 1. lib de diff. pulſ c. 3.] go ſunt genera rerum, à quibus [e] Gal. ſumi voluit pulſuum ſpecies, quas differẽtias nominauit, ſcilicet quantitas, & qualitas, motus, tempus quietis, robur ſacultatis, qualitas, & cauum arteriarum, æqualitas, ordo, rythmus; ſuppeditat quoduis fere horum nobis duas differẽtias extremas, & vnam mediam inter vtranque: quantitas motus ad triplicẽ dimenſionem refertur a quibus nouem ſuppetunt differentiæ pulſuum, a longitudine longus, breuis, & medius, a latitudine latus, anguſtus, & medius. Qualitas motus quæ in celeritate, & tarditate conſiſtit, præbet nobis pulſum celerem, tardum, & medium. Tempus quietis ſi longum ſit motum efficit rarum, ſi breue frequentem, ſi mediũ medium, & hinc naſcitur pulſus frequens, rarus, medius. Tunica arteriæ pro vt mollis, dura, uel media eſt, ita dicimus eſſe pulſum mollem, durum, vel medium, & ſimiliter calidum, frigidum, vel medium, pro vt ipſa talis eſt; Cauum arteriæ interdum valde plenum eſt; interdum ferè inane, interdum mèdiocriter repletum, ex quo ſequitur pulſus plenus, inanis aut medius. Quod ſpectat ad ea quæ comparatè in pulſibus animaduerti diximus [f in lib de pul. ad Tyrones. c. 8.] pulſus aut æqualis eſt, aut inæqualis, medium, quem Galenus [f] non reperiri ait quoniam naturę conuenit æqualitas & ordo, & non medium inter præſentiam, & abſentiam ipſorum, tamen aliquo pacto dicere poſſes eum qui partim æqualis eſt, partim inæqualis: ſed vix reperias inæqua- [H] lem qui non ſit aliqua ex parte æqualis: ſed cum æqualitas, & inæqualitas conſiſtat in differentijs illis omnibus, quas abſolute animadnertimus, poteſt infinite quodam modo ſecari, aut diuidi. Inæqualitas pro vt retinet vel nõ retinet ordinem ita pulſum inordinatum nobis præbet, aut perturbatum; medium vel reperiri negabimus, vel dicemus illũ qui partim ordinatus eſt, partim perturbatus. Rythmus poſtremo qui proportionem ſignificar, quę eſt inter tempus motus, & quietis, aut adeſt, & eiuſmodi pulſus appellatur εὔρυθμος, aut abeſt, & dicitur, ἄρυθμος. Ce- [g Gal. 1. li de diſpnœa. c. 17.] terum differentiæ, quas hactenus propoſuimus omnes ſimplices ſunt exceptis ijs quæ ad æqualitatem, & inæqualitatem attinent, quæ vt in [g] reſpiratione aliquo pacto ſunt compoſitæ, ita etiam in pulſu, cum non poſſit eſſe inæqualitas niſi uarietas partium, & ideo compoſitio partium adſit, modo tamen ſunt euidenter compoſitæ ſicuti quæ ex aliquibus propoſitarum componuntur: quod ſi uelis earum plures inter ſe copulare, innumerabiles pene fient pulſuum differentiæ; quamobrem his omiſſis ſimplices omnes quas propoſuimus ſeorſum perſequemur.

A

Explicatio vniuſcuiuſque differentia. Cap. IIII.

MAgnus,paruus,aut medioeris iudicatur arteriarum pulſus, perinde atq; aliarũ rerũ motus,ratione habita ſpacij, [a] quod conficiunt.Proprie autem magnitudo, & paruitas pulſus vel ad naturalem refertur,qui moderatus eſt, & tunc dicitur abſolute talis,vel ad quemuis alium, atque hic non abſolutè, [b] ſed comparatè pulſus magnus,paruus,aut mediocris cenſetur.Cum conſiſtat magnitudo, & paruitas in triplici dimenſione,in longitudine,altitudine,& profunditate, ille pulſus dicitur magnus, qui in omnibus eſt auctus,ille paruus, [c] qui in omnibus eſt imminutus.intellige autem auctum,& imminutum præter naturalem ſtatum ; ille enim qui hunc retinet, moderatus dicitur, non magnus,aut paruus;quod ſi in vnam tantum dimenſionem augeatur,aut minuatur pulſus,non dicitur ſimpliciter magnus,aut paruus,ſed qui in longitudinẽ auctus,eſt longus,qui imminuitur breuis;ſimiliter in latitudinem auctus appellatur latus,ſicut imminutus anguſtus ; in altitudinẽ quoque auctus,dicitur altus,imminutus verò humilis,& non amplius magnus, aut paruus;
B in omnem autem dimenſionem ille cenſetur medius, qui naturalis pulſus fines non excedit. Non ſunt autem inter ſe pares ſecundum naturam longitudo,latitudo,& altitudo, ſed multo maior eſt longitudo ipſius arteriæ,cuius pulſus ſentitur,quam altitudo ; & rurſus maior eſt altitudo, quam latitudo, cum hæc [d] a partibus quæ vtrinque arteriam complectuntur, opprimatur,ita vt non appareat ; quamobrem moderatus pulſus ac ſecundum naturam ille exiſtimandus eſt,qui hoc pacto dimenſiones inter ſe impares oſtendit.Longitudo tota arteriæ pulſantis cognoſci non poteſt,cum pulſet vſque ad extremum;at non magna eſt moles eius, quã tangimus,hãc [e] non licet quanta ſit in quoque digitorum numero a quibus ſentitur definire, vt dicamus exempli cauſa longum eſſe pulſum qui quatuor digitis ſentitur, breuem qui duobus,cum alijs ſecundum naturam longior ſit,alijs breuior,& non omnibus par:quamobrẽ præſtaret naturalem hominis pulſum nouiſſe,vt dignoſceremus,quantum ille qui præter naturam eſt ab eo recedat,ſit longior,aut breuior.Quod ſi tantum longus [f] appareat, & in latitudinẽ, atque altitudinem imminutus ſit,ita vt chordæ ſpeciem referat,appellabitur tenuis, aut gracilis;ſicuti contra ſi in latitudinem,& altitudinem auctus ſit,in longitudinẽ vero imminutus, dicetur craſſus,ita vt tenuitas, & craſſitudo non referatur ad vnam longitudinis dimenſionem, ſicut longitudo,& breuitas,ſed ad alias ſimul cum longitudine collatas.Latitudo [g] in corpore tereti,cuiuſmodi eſt arteria, cum altitudine confunditur, neque facilè inter ſe diſcernuntur,
C circuitus enim vtranque complectitur. Verum quia diſtentio arteriæ in membri latitudinem interdum maior,aut minor apparet,& non in altitudinem,vna ab altera diſtinguitur, diciturq; pulſus latus qui in latera membri magis ſoleat ſe oſtendere,anguſtus qui minus, ſicuti etiã cũ attollitur magis arteria,vocatur pulſus altus,cum minus,appellatur humilis. Habes explicatã quantitatem motus.

a Gal. 1. li. de diſpn. c. 9
b Gal. 1. de præſag. pul. c. 2.
c Gal. 1. de diff. pul. c. 5
d Gal. 2. li. de cau. pul. c 13.
e Gal. 3. de cog. pul. c. 2.
f Gal. 2. de cauſ. pul. c. 13.
g Gal. 3. li. de cog. pu. c. 2.

Sequitur qualitas,quæ ad celeritatem,& tarditatem attinet,celer pulſus ille dicitur,qui exiguo tempore mouetur,tardus qui longo : comparatur vterque cum medio abſolute, [h] qualis eſt in homine temperato, vel in quouis alio;intueri tamen oportet ſpacium quod conficitur a pulſu,neque enim qui breuis temporis eſt prorſus celer eſt,nec qui longi tardus,ſed debet cõferri cum ſpacio quod arteria conficit ; hoc enim non in omnibus æquale eſt, ſed in aliquibus maius,in aliquibus minus.Ille pulſus dicitur celer, qui magnum ſpacium breui tempore conficit;ille tardus,qui paruum longo;demonſtrat enim Ariſtote. [i] quod celerius mouetur eodem tempore plus ſpacij conficere, quam quod tardius ; inferiora aſtra quamuis breuiori tempore circumferantur,non tamen celeriora ſunt ſuperioribus,imo tardiora,quamuis hæc longiori tẽ-
D pore conuertantur,longè tamen maior eſt ipſorum circuitus. Pulſus igitur cum celer, aut tardus,aut medius iudicatur,ſpectare non tantum tempus oportet longum,aut breue,ſed etiã ſpacium,& veluti circulum magnum,aut paruum.

h Gal. 2. li. de cog pul.
i 6. phyſic. tex. 11.

Ad tempus quietis [k] refertur frequentia, & raritas ipſius pulſus, perinde atque ad tempus motus,celeritas,& tarditas;iam oſtenſum eſt duplicem quietem neceſſario intercedere in pulſu,vnam inter dilatationem,& contractionem,alteram inter contractionem, & dilatationem. Quies fit tempore ; hoc quanto breuius eſt tanto ſæpius reuertitur ictus,ac ſentitur ; quo enim minor eſt mora quietis, eo crebrius percipitur, & ita frequentior eſt: contra quo diuturnior eſt quies,eo rarius ſentitur pulſus,& ita dicitur rarus . Si quis contractionis motum non percipiat,iudicabit totum id quod præter dilatationem eſt,quietem eſſe,& ita ex lõgiori vel breuiori tempore huius iudicabit pulſum frequentem,vel rarum ; ſed qui percipiunt [l] contractionem, vtriuſque quietis tempus metiuntur,& inde ſimiliter frequentem,aut rarum pulſum etiam exiſtimant. ſentitur [m] autem quies dilatationem ſequens niſi pulſus frequens admodum fuerit, quemadmodum ille quem formicantem appellant.Cæterum [n] quies quæ poſt contractionem eſt,tam in pulſu quam in reſpiratione breuior eſt, quam illa quæ dilatationem ſequitur ; quod ſi quies medij temporis fuerit, non longior,aut breuior,pulſus quoque medius erit inter frequẽtẽ,& rarũ;interdum aũt ita rarus [o] ſentitur,vt aliqs decipiãtur exiſtimantes ipſum intermittere.

k Gale. 1. de diff. pul. c. 7.
l Gale. 1. li. de cau. pul. c 8.
m Ga. 2. li. de ſympto. cauſ. c. 2.
n Gal. 1. li. de diſpn. c. 5.
o Gal. 2. li. de præſag. ex pul c 4.

Conten-

a Gal. in li. de pulſu ad tyron c. 3. b Gal. 3. li. de dif. pulſ. c. 7.

Contentio quam in pulſu excitando efficit vitalis facultas, interdum vehemens [a] eſt, interdum debilis; hinc pulſus redditur ob vehementem validus, ob debilem imbecillus. [b] Vehemẽs pulſus differt a duro, quanuis ſimilis videatur, quod durus tantum renitatur tangenti, validus ac vehemens repellat, & quodam modo tangentes digitos de ſua ſede deturbet. E

c Gal. 1. li. de dif. pul. c. 6. & 1. li. de cau. pul. c. 7. d Gal. 2. li. de tuẽ. val. c. 9. e Gal. 4. li. de cau. pul. c. 2.

Ambigunt [c] veteres medici de pulſu medio inter validum, & imbecillum: ſunt enim qui reperiri hunc negent, ea ratione adducti; quod in alijs differentijs pulſus ſecundum naturam medius eſt, in ea verò quæ ſpectat ad contentionem, vehemens videatur maxime ſecundum naturam. Verum longè errant, ſi quidem ob exercitationem, atque iram vehementior euadit pulſus, quam ſit ſecundum naturam quieſcentibus, eo quod innatus calor tam ab exercitatione, quam ab ira [d] augeatur, quo aucto non tantum redditur pulſus maior, aut celerior, ſed etiam vehementior, quod [e] facultas vbi aliquid urgeat, vehementius excitetur ad ſuum munus exequendum.

f Gal. 4. li. de cau. pul. c. 16. g Gal. 1. li. de diff. feb. c. 9. h Ariſt. 2. l. de gen. tex. 13. i Gal. in li. de pulſ. ad tyr. ca. 3 & 3 li. de dif. pul. c. 7. k in l. cõtra Eraſiſtr. an ſanguis in arter. l Gale 4 li. de cognoſ. pul. c. 3.

Qualitas quæ in arteriæ tunica attenditur, vel ad primas refertur, vel ad ſecundas; ex primis qualitatibus [f] arteria calorem præſefert maiorem, quam ceteræ partes, quod cum cordi annexa ſit, à fonte calorem ipſum hauriat. At poteſt arteria calidior eſſe, quam ſecundum naturam debeat, veluti in his qui hectica febre [g] laborant; poteſt & frigidior eſſe quemadmodum in illis affectibus in quibus ſolida cordis ſubſtantia refrigeratur. Humor, & ſiccitas in arterijs percipitur per duritiem, & mollitiem, quæ ſunt ſecundæ qualitates: [h] molle dicitur quod in ſe cedit, durum quod non renititur, & non poteſt in ſe cedere. Arteriæ tunica interdum mollis ſentitur, interdum dura, nonnunquam media inter vtranque. Hinc [i] emanant totidem differentiæ pulſus ſimiles; quidam enim mollis eſt, quidam durus, quidam medius inter vtrunque. At huiuſmodi qualitates quanuis per pulſum ſentiantur, non tamen ſpectant ad ipſum motum, ſicuti celeritas, & tarditas, magnitudo, & paruitas, ſed proprie ad ipſam arteriæ tunicam. F

Attenditur etiam in arteria cauum quale ſit, quod eſt veluti canalis, plenum ne, an inane; ſed cum nihil ſit quod uacet corpore: corporibus enim omnibus obſidetur locus, ita vt nullũ inane eſſe poſſit; cum cauum arteriæ inane eſſe dicimus, non loquimur, ut Phyſici, ſed ita, ut uerbi gratia in eo patum ſanguinis contineatur, probat enim [k] Galenus ſanguinem in arterijs contineri, quoniam ſectæ ſtatim ſanguinem fundunt, quod ſi multus in arterijs ſanguis reſideat, pulſus plenus dicetur, ſi paucus inanis. Nõ eſt autẽ idẽ pulſus, plenus ac durus, ut voluit Archigenes; [l] nam alio pacto renititur quod durum eſt veluti lapis, alio quod plenum veluti uter cum pulſus inanis [m] eſt, tangenti bullas præſefert.

m Gal. 1. li. de dif. pul. c. 6. n Gal 1. de diff pulſ. c. 7. & 9.

Explicatis differentijs, quæ in pulſu abſolute attenduntur, ad eas pergere oportet, quæ oriuntur ex comparatione ſimplicium inter ſe, & primum ad illas, quæ cõſiſtunt in rythmo, quem diximus eſſe proportionem [n] quam habet tempus motus, & tempus quietis duplicis, cum inter ſe comparantur. Comparantur autem inter ſe vel tempora motus, dilatationis ſcilicet, & contractionis, vel tempora quietis eius quæ dilatationem, & eius quæ contractionem ſequitur, vel tempora motus, & quietis ſimul: comparata verò, aut ſeruant, aut non ſeruant proportionem quam poſtulat temperatio, ætas, habitus corporis, ſexus, tẽpus anni, regio, & ſi quid aliud eius generis eſt, quanuis aliquam ſemper ſeruent, non tamen omnino euidentem; vbi parua admodum, & obſcura ſit proportio, dicimus pulſum eam non ſeruare, atque hunc græci [o] appellant ἄρυθμον, hoc eſt ſine rythmo; vbi euidens, ſeruare, atque hunc græci εὔρυθμον nominant. Ille qui proportionem ſeruare non videtur, ſi non ſuam ſed illam quæ conuenit vicinæ ætati aut regioni retineat, nominatur a græcis παράρυθμος, ſed ſi cuiuſuis alterius ἑτερόρυθμος, ſi nullius ἔκρυθμος. [p] Proportio autem illa quæ ſeruatur, aut par eſt, aut impar: Vbi impar, vel exceſſus certus eſt ut duplus, triplus, quadruplus, vel incertus. G

o Gal. li. 1. de dif. pul. c. 9. p Gal. 1. li. de diff pul. c 9.

q Gale. de pul. ad Tyro c. 5 r Gal. 1. li. de diff pul. c. 10. s Galen. de pulſ ad Tyro. c. 8 et 4. li. de cauſ. pul. c. 10. t Gal. 1. li. de diff pul. c. 11.

Sequitur ex his, quæ comparate in pulſu attenduntur, æqualitas, & inæqualitas, tum ordo, & perturbatio ad inæqualitatem ſpectantes, a quibus omnibus emanare differẽtias diximus quæ nunc nobis explicandæ proponuntur. [q] Aequalis pulſus eſt ille qui per iam dictas differentias par eſt; inæqualis, qui impar. [r] Poteſt tam æqualitas, quã inæqualitas eſſe & in omnibus ſimul differentijs, atque ſic abſolute eſt æqualis, uel inæqualis: & in aliquibus, ſiue vna, ſiue pluribus, qui non amplius abſolute, ſed in eo genere, ad quod æqualitas, vel inæqualitas pertinet, cenſetur æqualis, vel inæqualis: quod ſi æqualitas, aut inæqualitas perſeueret, hectica [s] a græcis nominatur. at non ſemper talis eſt, ſed interdum euenit, vt mutetur, & non dicitur amplius hectica. Obſeruatur tam æqualitas quam inæqualitas, & in [t] vno ictu, & in pluribus; quædam enim ex ſuperioribus differentijs tam in uno quam in pluribus ſe oſtendunt, ſicut illę quæ ad quantitatem, aut qualitatem motus, aut robur facultatis referuntur; quædam in pluribus duntaxat, quemadmodum illæ, quæ ad tempus quietis, quæ ad rythmum, quæ ad ordinem. Quamobrem pulſus æqualitas, & inæqualitas, & in vno ictu, & in pluribus animaduerti debet: omittemus nunc æqualitatem, quæ per ſe clariſſima eſt, perſequemur tantum differẽtias inęqualitatis, atque eas ſummatim, & primo illius, quę in pluribus ictibus apparet, hęc ſi quidem euidẽtior eſt, deinde illius quæ in vno. H

u Gale. 1. li. de dif. pul. c. 11.

Inęqualitas pulſus quę in pluribus ictibus apparet quod ex pluribus colligatur, græce uocatur συστηματικὴ, [u] ſunt enim ictus illi inæquales, vt magnitudine, celeritate, robore aut alia eiuſmodi

A modi differentia. Deprӕhenditur hӕc inӕqualitas interdum ӕqualiter, interdum inӕqualiter; vbi ӕqualiter deprӕhendatur, minui ſempet videtur, ita ut ab exceſſu vergat ad defectum, & ſecundus ictus ſit minor primo, tertius ſecundo, quartus tertio, & ita deinceps, ſiue eiuſmodi mutatio paulatim fiat, ſiue ſubito; talis autem pulſus a figura caudӕ muris, quӕ in acutum terminatur, μύουρος grӕce [a] dicitur, quo nomine etiam appellatur [b] ille qui ſimiliter minuitur, non tamen in pluribus ictibus ſed in vno, ratione habita diuerſarum partium arteriӕ, ſed nunc de eo tantum loquimur qui in pluribus ictibus minuitur. Hic autem aut non ceſſat imminui donec motus ex toto euaneſcat, diciturque a grecis μύουρος ἐκλείπων, ideſt deficiens; aut imminui ceſſat, diciturque ceſſans deficere, qui [c] rurſus diſtinguitur; nã vel perſeuerat in ea imminutione ad quam peruenit, vel de integro augetur vocaturq; reciprocus ſeu recurrens. At vbi propoſitus pulſus inӕqualis in pluribus ictibus ſit inӕqualiter [d] talis, aut nullam prorſus retinet ӕqualitatẽ aut retinet quidẽ, ad quatuor, vel quinque ictus, ſed poſtea amittit motu ſiue pereunte ſiue adhuc ſeruato, quod ſi motus omnino pereat dicitur intermittens ſimpliciter, ſi non omnino intermittens non ſimpliciter. Eſt autem ſimilis [e] ille qui intermittit rariori; eo tamẽ differt, quod rythmum vniuerſum amittit. Refertur hӕc inӕqualitas potiſsimum ad paruitatem, & ad raritatem; vbi ſeruetur motus, [f] & non omnino intereat, aut in B medio quietis intercidit, & facit pulſum intercidentem, qui ad celeritatem ſpectat; aut nouus emergit, & facit pulſum recurrentem, quӕ inӕqualitas ad frequentiam attinet. Sed ſatis de inӕqualitate in pluribus ictibus.

Inӕqualitas in vno ictu, aut ſimplex eſt, aut compoſita; neque obſtat quod inӕqualitas [g] quӕlibet compoſita ſit; nam ſimplicem intelligemus illam quӕ conſtat ex ſimplicibus differentijs; compoſitam [h] vero, quӕ ex pluribus inӕqualitatibus; loquemur autem de ſimplicia: hӕc in vno ictu eadẽ parte arteriӕ, & eodem tempore reperiri non poteſt, idcirco neceſſe eſt reperiatur aut in diuerſis partibus, aut ſi in eadem, [i] ſaltem diuerſo tempore. ſpectat tam ӕqualitas, quã inӕqualitas diſtentionis in vno ictu ad qualitatem motus, ad quantitatem diſtentionis, ad robur facultatis, ad ipſam arteriam; quod ſi ea intelligatur quӕ ad qualitatem motus refertur, facilè comprӕhenduntur & aliӕ; ergo quod attinet ad celeritatem, & tarditatem motus, poteſt eadem pars arteriӕ, & celerius, & tardius moueri in eodem ictu, diuerſo tamen tempore ipſius, ſi quidem diuidi poteſt in duas partes, in quarum vna celeriter, alia, tardior ſentiatur ipſe ictus. Hanc inӕqualitatem Galen. ſӕpè accidere ait, & tribus differentijs diſtingui, cũ eiuſmodi motus aut interpelletur quiete, aut aſsiduus ſit, aut recurrat; vnaquӕque autem in plures rurſus diuiditur. Fac primum interpellari motum quiete, & vnam partem celeriorem eſſe, C alteram tardiorem, nouem hinc differentiӕ [K] colliguntur; nã ſi prior pars celeris ſit, poteſt altera eſſe vel celeris, vel tarda, vel moderata, & ita tres oriuntur differentiӕ: tum aliӕ tres ſi prior pars tarda ſit cũ altera poſsit eſſe tarda, celeris, vel moderata: ſed & totidem quoque ſi prior pars moderata ſit, quӕ vero eam ſequitur, moderata, celeris, aut tarda. At vbi motus continuus ſit, nec quiete interpelletur, poteſt etiam in vno ictu in eodem parte arteriӕ diuerſo tempore qualitas motus inӕqualis eſſe, quod vel incipiat celer, & finiatur tardus, vel contra initio tardus ſit, & ſemper magis, ac magis celer euadat. Vtrumque ex his dupliciter accidere poteſt, ӕqualiter nimirum, & inӕqualiter; quod ſi ӕqualiter augeatur, uel minuatur, interdum ab extrema tarditate ad moderatum motum peruenit: interdum a moderato motu ad vltimam tarditatem: interdum a prima tarditate ad celeritatem extremam: interdum a prima tarditate ad ſummam celeritatem. Ex moderato etiam motu tardior fit, modo celerior, ita vt ſex [l] differentiӕ emanent quamquam excogitari plures poſſunt. Nequit tamen pulſus in vno ictu tranſire ex extrema celeritate ad extremam tarditatem, vel contra, vt ex prima parte celerrima ad ſecundam tardiſsimam, vel ex prima tardiſsima, ad ſecundam celerrimã. At ſi propoſita inӕqualitas non ſeruet qualitatem, ſed inӕqualis ſit duas prӕbet differentias euidentes, ſed interdum tres etiam, quatuor uero obſcurè. Si motus diuidatur in duas [m] partes, ſex oriuntur differẽtiӕ D ſpectantes ad inӕqualitatem celeritatis, & tarditatis, quӕ reperiuntur cum ambӕ inter ſe comparantur: non tamen nouem, eo quod tres ex illis quӕ emanare inde poſſent, non ſunt amplius inӕquales, veluti cum vtraq; pars aut celeris, aut tarda, aut moderata eſt. At ſi diuidatur ictus in tres partes, orientur vigintiſeptem differentiӕ, ſed reſtabunt vigintiquatuor detractis tribus quӕ ӕquales erunt, veluti ſi omnes celeres ſint, aut omnes tardӕ, aut omnes moderatӕ. At vbi motus non interpelletur quiete, [n] ſed recurrat, duplex percipitur ictus, & eiuſmodi pulſus grӕce δίκροτος, hoc eſt bis pulſans vocatur: percipitur autem inӕqualis interdum in celeritate, & tarditate; interdum in robore, & imbecillitate; interdum in cauo arteriӕ, quod ſecũdus ictus non ſit ſimilis priori, quӕ inӕqualitas cum in vna diſtentione ſit, non refertur ad inӕqualitatem plurium ictuum, ſed vnius, quod ille duplex ictus qui ſentitur ad vnam diſtentionem pertineat, quӕ intermittit, & non ſinitur continuata: idem enim ictus bis ferit, veluti malleus ſuper incudẽ reſiliens, aut ramus vi attractus, deinde ſtatim remiſſus, reuertitur enim ad priſtinam ſedem multis motibus, & ſubinde minoribus donec tãdem quieſcat. Eadem eſt ratio pulſus bis ferientis, qui aliquo pacto vibrari videtur, ſed hoc lõge magis accidit vbi pulſus in vno ictu inӕqualis obſeruatur in diuerſis partibus arteriӕ, quarum aliqua decidere, aliqua attolli

eodem

a Gal. 1. li. de dif. pul. c. 11.
b Gal. 1. li. de dif. pul. c. 11.
c Gal. 2. li. de cau. pul. c. 3. & li. 1. de dif. pul. c. 11.
d Gal. 1 lib. de dif. pul. c. 12.
e Gal. 2. li. de præſag. ex pul. c. 4.
f Gal. 2. de præſag. ex pul. cap. 5.
g Gal. 1. de diſpo. c. 17.
h Gale. de pul. de Ty.
i Gal. 1. de dif. pulſ. c. 13.
K Gal. 1. de dif. pul. ca. 14.
l Gal. 1. lib. de dif. pul. c. 15.
m Gal. 1. li. de diff. pul. c. 13.
n Gal. 1. de diff. pulſ. c. 17.

a Gal. in li. de pulſu ad tyron c. 3. b Gal. 3. li. de dif. pulſ. c. 7.

Contentio quam in pulſu excitando efficit vitalis facultas, interdum vehemens [a] eſt, interdum debilis; hinc pulſus redditur ob vehementem validus, ob debilem imbecillus. [b] Vehemēs pulſus differt a duro, quanuis ſimilis videatur, quod durus tantum renitatur tangenti, validus ac vehemens repellat, & quodam modo tangentes digitos de ſua ſede deturbet. E

c Gal. 1. li. de dif. pul. c. 6. & 1. li. de cau. pul. c. 7. d Gal. 2. li. de mē. ual. c. 9. e Gal. 4. li. de cau. pul. c. 2.

Ambigunt [c] veteres medici de pulſu medio inter validum, & imbecillum: ſunt enim qui reperiri hunc negent, ea ratione adducti; quod in alijs differentijs pulſus ſecundum naturam medius eſt, in ea verò quæ ſpectat ad contentionem, vehemens videatur maxime ſecundum naturam. Verum longè errant, ſi quidem ob exercitationem, atque iram vehementior euadit pulſus, quam ſit ſecundum naturam quieſcentibus, eo quod innatus calor tam ab exercitatione, quam ab ira [d] augeatur, quo aucto non tantum redditur pulſus maior, aut celerior, ſed etiam vehementior, quod [e] facultas vbi aliquid urgeat, vehementius excitetur ad ſuum munus exequendum.

f Gal. 4. li. de cau. pul. c. 16. g Gal. 1 li. de diff. feb. c. 9. h Ariſt. 2. l. de gen. tex. 13. i Gal. in li. de pulſ. ad tyr. ca. 3 & 3 li. de dif. pul. c. 7.

Qualitas quæ in arteriæ tunica attenditur, vel ad primas refertur, vel ad ſecundas; ex primis qualitatibus [f] arteria calorem præſefert maiorem, quam ceteræ partes, quod cum cordi annexa ſit, à fonte calorem ipſum hauriat. At poteſt arteria calidior eſſe, quam ſecundum naturam debeat, veluti in his qui hectica febre [g] laborant; poteſt & frigidior eſſe quemadmodum in illis affectibus in quibus ſolida cordis ſubſtantia refrigeratur. Humor, & ſiccitas in arterijs percipitur per duritiem, & mollitiem, quæ ſunt ſecundæ qualitates: [h] molle dicitur quod in ſe cedit, durum quod non renititur, & non poteſt in ſe cedere. Arteriæ tunica interdum mollis ſentitur, interdum dura, nonnunquam media inter vtranque. Hinc [i] emanant totidem differentiæ pulſus ſimiles; quidam enim mollis eſt, quidam durus, quidam medius inter vtrunque. At huiuſmodi qualitates quanuis per pulſum ſentiantur, non tamen ſpectant ad ipſum motum, ſicuti celeritas, & tarditas, magnitudo, & paruitas, ſed proprie ad ipſam arteriæ tunicam. F

k in l. cōtra Eraſiſtr. an ſanguis in arter. l Gal. 4 li. de cognoſ. pul. c 3.

Attenditur etiam in arteria cauum quale ſit, quod eſt veluti canalis, plenum ne, an inane; ſed cum nihil ſit quod uacet corpore: corporibus enim omnibus obſidetur locus, ita vt nullū inane eſſe poſſit; cum cauum arteriæ inane eſſe dicimus, non loquimur, ut Phyſici, ſed ita, ut uerbi gratia in eo parum ſanguinis contineatur, probat enim [k] Galenus ſanguinem in arterijs contineri, quoniam ſectæ ſtatim ſanguinem fundunt, quod ſi multus in arterijs ſanguis reſideat, pulſus plenus dicetur, ſi paucus inanis. Nō eſt autē idē pulſus, plenus ac durus, ut voluit Archigenes; [l] nam alio pacto renititur quod durum eſt veluti lapis, alio quòd plenum veluti uter cum pulſus inanis [m] eſt, tangenti bullas præſefert.

m Gal. 1. li. de dif. pul. c. 6. n Gal 1. de diff pulſ. c. 7. & 9. o Gal. li. 1. de dif. pul. c 9. p Gal. 1. li. de diff pul. c 9.

Explicatis differentiis, quæ in pulſu abſolute attenduntur, ad eas pergere oportet, quæ oriuntur ex comparatione ſimplicium inter ſe, & primum ad illas, quæ cōſiſtunt in rythmo, quem diximus eſſe proportionem [n] quam habet tempus motus, & tempus quietis duplicis, cum inter ſe comparantur. Comparantur autem inter ſe vel tempora motus, dilatationis ſcilicet, & contractionis, vel tempora quietis eius quæ dilatationem, & eius quæ contractionem ſequitur, vel tempora motus, & quietis ſimul: comparata verò, aut ſeruant, aut non ſeruant proportionem quam postulat temperatio, ætas, habitus corporis, ſexus, tēpus anni, regio, & ſi quid aliud eius generis eſt, quanuis aliquam ſemper ſeruent, non tamen omnino euidentem; vbi parua admodum, & obſcura ſit proportio, dicimus pulſum eam non ſeruare, atque hunc græci [o] appellant ἄρυθμον, hoc eſt ſine rythmo; vbi euidens, ſeruare, atque hunc græci εὔρυθμον nominant. Ille qui proportionem ſeruare non videtur, ſi non ſuam ſed illam quæ conuenit vicinæ ætati aut regioni retineat, nominatur a græcis παράρυθμος, ſed ſi cuiuſuis alterius ἑτερόρυθμος, ſi nullius ἔκρυθμος. [p] Proportio autem illa quæ ſeruatur, aut par eſt, aut impar: Vbi impar, vel exceſſus certus eſt ut duplus, triplus, quadruplus, vel incertus. G

q Gale. de pul. ad Tyro c. 5 r Gal. 1. li. de diff pul. c. 10. s Galen. de pulſ ad Tyro. c. 8 et 4. li. de cauſ. pul. c. 10. t Gal. 1. li. de diff pul. c. 11.

Sequitur ex his, quæ comparate in pulſu attenduntur, æqualitas, & inæqualitas, tum ordo, & perturbatio ad inæqualitatem ſpectantes, a quibus omnibus emanare differētias diximus quæ nunc nobis explicandæ proponuntur. [q] Aequalis pulſus eſt ille qui per iam dictas differentias par eſt; inæqualis, qui impar. [r] Poteſt tam ęqualitas, quā inæqualitas eſſe & in omnibus ſimul differentiis, atque ſic abſolute eſt æqualis, uel inæqualis; & in aliquibus, ſiue vna, ſiue pluribus, qui non amplius abſolute, ſed in eo genere, ad quod æqualitas, vel inæqualitas pertinet, cenſetur ęqualis, vel inæqualis: quod ſi æqualitas, aut inęqualitas perſeueret, hectica [s] a græcis nominatur. at non ſemper talis eſt, ſed interdum euenit, vt mutetur, & non dicitur amplius hectica. Obſeruatur tam æqualitas quam inæqualitas, & in [t] vno ictu, & in pluribus; quędam enim ex ſuperioribus differentiis tam in uno quam in pluribus ſe oſtendunt, ſicut illę quæ ad quantitatem, aut qualitatem motus, aut robur facultatis referuntur; quædam in pluribus duntaxat, quemadmodum illæ, quæ ad tempus quietis, quæ ad rythmum, quæ ad ordinem. Quamobrem pulſus æqualitas, & inæqualitas, & in vno ictu, & in pluribus animaduerti debet: omittemus nunc æqualitatem, quæ per ſe clariſſima eſt, perſequemur tantum differētias inęqualitatis, atque eas ſummatim, & primo illius, quę in pluribus ictibus apparet, hęc ſi quidem euidētior eſt, deinde illius quæ in vno. H

u Gale. 1. li. de dif. pul. c. 11.

Inęqualitas pulſus quę in pluribus ictibus apparet quod ex pluribus colligatur, græce uocatur ἀνωμαλία, [u] ſunt enim ictus illi inæquales, vt magnitudine, celeritate, robore aut alia eiuſ-

modi

Digitized by Google

A modi differentia . Depræhenditur hæc inæqualitas interdum æqualiter , interdum inæqualiter ; vbi æqualiter depræhendatur, minui ſemper videtur, ita ut ab exceſſu vergat ad defectum , & ſecundus ictus ſit minor primo , tertius ſecundo , quartus tertio , & ita deinceps, ſiue eiuſmodi mutatio paulatim fiat, ſiue ſubito ; talis autem pulſus a figura caudæ muris, quæ in acutum terminatur, μύουρος græce [a] dicitur, quo nomine etiam appellatur [b] ille qui ſimiliter minuitur, non tamen in pluribus ictibus ſed in vno, ratione habita diuerſarum partium arteriæ, ſed nunc de eo tantum loquimur qui in pluribus ictibus minuitur. Hic autem aut non ceſſat imminui donec motus ex toto euaneſcat , diciturque a grecis μύουρος ἐκλείπων, ideſt deficiens; aut imminui ceſſat, diciturque ceſſans deficere, qui [c] rurſus diſtinguitur; nã vel perſeuerat in ea imminutione ad quam peruenit, vel de integro augetur vocaturq; reciprocus ſeu recurrens. At vbi propoſitus pulſus inæqualis in pluribus ictibus ſit inæqualiter [d] talis, aut nullam prorſus retinet æqualitatẽ aut retinet quidẽ, ad quatuor, vel quinque ictus, ſed poſtea amittit motu ſiue pereunte ſiue adhuc ſeruato, quod ſi motus omnino pereat dicitur intermittens ſimpliciter, ſi non omnino intermittens non ſimpliciter. Eſt autem ſimilis [e] ille qui intermittit rariori; eo tamẽ differt, quod rythmum vniuerſum amittit. Refertur hæc inæqualitas potiſsimum ad paruitatem, & ad raritatem; vbi ſeruetur motus, [f] & non omnino intereat, aut in

B medio quietis intercidit, & facit pulſum intercidentem, qui ad celeritatem ſpectat; aut nouus emergit, & facit pulſum recurrentem, quæ inæqualitas ad frequentiam attinet. Sed ſatis de inæqualitate in pluribus ictibus.

Inæqualitas in vno ictu, aut ſimplex eſt, aut compoſita; neque obſtat quod inæqualitas [g] quælibet compoſita ſit; nam ſimplicem intelligemus illam quæ conſtat ex ſimplicibus differentijs; compoſitam [h] vero, quæ ex pluribus inæqualitatibus ; loquemur autem de ſimplicia : hæc in vno ictu eadẽ parte arteriæ, & eodem tempore reperiri non poteſt, idcirco neceſſe eſt reperiatur aut in diuerſis partibus, aut ſi in eadem, [i] ſaltem diuerſo tempore. ſpectat tam æqualitas, quã inæqualitas diſtentionis in vno ictu ad qualitatem motus, ad quantitatem diſtentionis, ad robur facultatis, ad ipſam arteriam; quod ſi ea intelligatur quæ ad qualitatem motus refertur, facilè compræhenduntur & aliæ; ergo quod attinet ad celeritatem , & tarditatem motus, poteſt eadem pars arteriæ, & celerius, & tardius moueri in eodem ictu, diuerſo tamen tempore ipſius, ſi quidem diuidi poteſt in duas partes, in quarum vna celeriter, alia , tardior ſentiatur ipſe ictus. Hanc inæqualitatem Galen. ſæpè accidere ait, & tribus differentijs diſtingui, cũ eiuſmodi motus aut interpelletur quiete, aut aſsiduus ſit, aut recurrat; vnaquæque autem in plures rurſus diuiditur. Fac primum interpellari motum quiete , & vnam partem celeriorem eſſe,

C alteram tardiorem, nouem hinc differentiæ [K] colliguntur: nã ſi prior pars celeris ſit, poteſt altera eſſe vel celeris, vel tarda, vel moderata, & ita tres oriuntur differentiæ: tum aliæ tres ſi prior pars tarda ſit cũ altera poſsit eſſe tarda, celeris, vel moderata: ſed & totidem quoque ſi prior pars moderata ſit, quę vero eam ſequitur, moderata, celeris, aut tarda. At vbi motus continuus ſit, nec quiete interpelletur, poteſt etiam in vno ictu in eodem parte arteriæ diuerſo tempore qualitas motus inæqualis eſſe, quod vel incipiat celer, & finiatur tardus, vel contra initio tardus ſit, & ſemper magis, ac magis celer euadat . Vtrumque ex his dupliciter accidere poteſt, æqualiter nimirum, & inæqualiter; quod ſi æqualiter augeatur, uel minuatur , interdum ab extrema tarditate ad moderatum motum peruenit: interdum a moderato motu ad vltimam tarditatem: interdum a prima tarditate ad celeritatem extremam: interdum a prima tarditate ad ſummam celeritatem. Ex moderato etiam motu tardior fit, modo celerior, ita vt ſex [l] differentiæ emanent quamquam excogitari plures poſſunt. Nequit tamen pulſus in vno ictu tranſire ex extrema celeritate ad extremam tarditatem, vel contra, vt ex prima parte celerrima ad ſecundam tardiſsimam, vel ex prima tardiſsima, ad ſecundam celerrimã. At ſi propoſita inæqualitas non ſeruet qualitatem, ſed inæqualis ſit duas præbet differentias euidentes, ſed interdum tres etiam, quatuor uero obſcurè. Si motus diuidatur in duas [m] partes ſex oriuntur differẽtiæ

D ſpectantes ad inæqualitatem celeritatis, & tarditatis, quæ reperitur cum ambæ inter ſe comparantur: non tamen nouem , eo quod tres ex illis quæ emanare inde poſſent , non ſunt amplius inæquales, veluti cum vtraq; pars aut celeris, aut tarda, aut moderata eſt. At ſi diuidatur ictus in tres partes, orientur vigintiſeptem differentiæ , ſed reſtabunt vigintiquatuor detractis tribus quæ æquales erunt, veluti ſi omnes celeres ſint, aut omnes tardæ, aut omnes moderatæ. At vbi motus non interpelletur quiete, [n] ſed recurrat, duplex percipitur ictus, & eiuſmodi pulſus græce δίκροτος, hoc eſt bis pulſans vocatur: percipitur autem inæqualis interdum in celeritate, & tarditate; interdum in robore, & imbecillitate; interdum in cauo arteriæ, quod ſecũdus ictus non ſit ſimilis priori, quæ inæqualitas cum in vna diſtentione ſit , non refertur ad inæqualitatem plurium ictuum , ſed vnius , quod ille duplex ictus qui ſentitur ad vnam diſtentionem pertineat, quæ intermittit, & non finitur continuata: idem enim ictus bis ferit , veluti malleus ſuper incudẽ reſiliens, aut ramus vi attractus, deinde ſtatim remiſſus , reuertitur enim ad priſtinam ſedem multis motibus, & ſubinde minoribus donec tãdem quieſcat. Eadem eſt ratio pulſus bis ferientis, qui aliquo pacto vibrati videtur, ſed hoc lõge magis accidit vbi pulſus in vno ictu inæqualis obſeruatur in diuerſis partibus arteriæ, quarum aliqua decidere , aliqua attolli

eodem

a Gal. 1. li. de dif. pul. c. 11.
b Gal. 1. li. de dif. pul. c. 11.
c Gal. 2. li. de cau. pul. c. 3. & li. 1. de dif. pul. c. 11.
d Gal. 1. lib. de dif. pul. c. 12.
e Gal. 2. li. de præſag. ex pul. c. 4.
f Gal. 2. de præſag. ex pul. cap. 5.
g Gal. 1. de diſpo. c. 17.
h Gale. de pul. de Ty.
i Gal. 1. de dif. pul. c. 13.
K Gal. 1. de dif. pul. ca. 14.
l Gal. 1. lib. de dif. pul. c. 15.
m Gal. 1. li. de diff. pul. c. 13.
n Gal. 1. de diff. pul. c. 17.

E

Contentio quam in pulſu excitando efficit vitalis facultas, interdum vehemens [a] eſt, interdum debilis; hinc pulſus redditur ob vehementem validus, ob debilem imbecillus. [b] Vehemẽs pulſus differt a duro, quanuis ſimilis videatur, quod durus tantum renitatur tangenti, validus ac vehemens repellat, & quodam modo tangentes digitos de ſua ſede deturbet.

Ambigunt [c] veteres medici de pulſu medio inter validum, & imbecillum: ſunt enim qui reperiri hunc negent, ea ratione adducti; quod in alijs differentijs pulſus ſecundum naturam medius eſt, in ea verò quæ ſpectat ad contentionem, vehemens videatur maxime ſecundum naturam. Verum longè errant, ſi quidem ob exercitationem, atque iram vehementior euadit pulſus, quam ſit ſecundum naturam quieſcentibus, eo quod innatus calor tam ab exercitatione, quam ab ira [d] augeatur, quo aucto non tantum redditur pulſus maior, aut celerior, ſed etiam vehementior, quod [e] facultas vbi aliquid urgeat, vehementius excitetur ad ſuum munus exequendum.

Qualitas quæ in arteriæ tunica attenditur, vel ad primas refertur, vel ad ſecundas; ex primis qualitatibus [f] arteria calorem præſefert maiorem, quam ceteræ partes, quod cum cordi annexa ſit, à fonte calorem ipſum hauriat. At poteſt arteria calidior eſſe, quam ſecundum naturam debeat, veluti in his qui hectica febre [g] laborant; poteſt & frigidior eſſe quemadmodum in illis affectibus in quibus ſolida cordis ſubſtantia refrigeratur. Humor, & ſiccitas in arterijs percipitur per duritiem, & mollitiem, quæ ſunt ſecundæ qualitates: [h] molle dicitur quod in ſe cedit, durum quod non renititur, & non poteſt in ſe cedere. Arteriæ tunica interdum mollis ſentitur, interdum dura, nonnunquam media inter vtranque. Hinc [i] emanant totidem differentiæ pulſus ſimiles; quidam enim mollis eſt, quidam durus, quidam medius inter vtrunque. At huiuſmodi qualitates quanuis per pulſum ſentiantur, non tamen ſpectant ad ipſum motum, ſicuti celeritas, & tarditas, magnitudo, & paruitas, ſed propriè ad ipſam arteriæ tunicam.

F

Attenditur etiam in arteria cauum quale ſit, quod eſt veluti canalis, plenum ne, an inane; ſed cum nihil ſit quod uacet corpore: corporibus enim omnibus obſidetur locus, ita vt nullũ inane eſſe poſſit; cum cauum arteriæ inane eſſe dicimus, non loquimur, ut Phyſici, ſed ita, ut uerbigratia in eo parum ſanguinis contineatur, probat enim [k] Galenus ſanguinem in arterijs contineri, quoniam ſectæ ſtatim ſanguinem fundunt, quod ſi multus in arterijs ſanguis reſideat, pulſus plenus dicetur, ſi paucus inanis. Nõ eſt autẽ idẽ pulſus, plenus ac durus, ut voluit Archigenes; [l] nam alio pacto renititur quod durum eſt veluti lapis, alio quòd plenum veluti uter cum pulſus inanis [m] eſt, tangenti bullas præſefert.

G

Explicatis differentiis, quæ in pulſu abſolute attenduntur, ad eas pergere oportet, quæ oriuntur ex comparatione ſimplicium inter ſe, & primum ad illas, quæ cõſiſtunt in rythmo, quem diximus eſſe proportionem [n] quam habet tempus motus, & tempus quietis duplicis, cum inter ſe comparantur. Comparantur autem inter ſe vel tempora motus, dilatationis ſcilicet, & contractionis, vel tempora quietis eius quæ dilatationem, & eius quæ contractionem ſequitur, vel tempora motus, & quietis ſimul: comparata verò, aut ſeruant, aut non ſeruant proportionem quam poſtulat temperatio, ætas, habitus corporis, ſexus, tẽpus anni, regio, & ſi quid aliud eius generis eſt, quanuis aliquam ſemper ſeruent, non tamen omnino euidentem; vbi parua admodum, & obſcura ſit proportio, dicimus pulſum eam non ſeruare, atque hunc græci [o] appellant ἄρυθμον, hoc eſt ſine rythmo; vbi euidens, ſeruare, atque hunc græci εὔρυθμον nominant. Ille qui proportionem ſeruare non videtur, ſi non ſuam ſed illam quæ conuenit vicinæ ætati aut regioni retineat, nominatur a græcis παράρυθμον, ſed ſi cuiuſuis alterius ἑτερόρυθμον, ſi nullius ἔκρυθμος. [p] Proportio autem illa quæ ſeruatur, aut par eſt, aut impar. Vbi impar, vel exceſſus certus eſt ut duplus, triplus, quadruplus, vel incertus.

H

Sequitur ex his, quæ comparate in pulſu attenduntur, æqualitas, & inæqualitas, tum ordo, & perturbatio ad inæqualitatem ſpectantes, a quibus omnibus emanare differẽtias diximus quæ nunc nobis explicandæ proponuntur. [q] Aequalis pulſus eſt ille qui per iam dictas differentias par eſt; inæqualis, qui impar. [r] Poteſt tam ęqualitas, quã inæqualitas eſſe & in omnibus ſimul differentiis, atque ſic abſolute eſt æqualis, uel inæqualis: & in aliquibus, ſiue vna, ſiue pluribus, qui non amplius abſolute, ſed in eo genere, ad quod æqualitas, vel inæqualitas pertinet, cenſetur ęqualis, vel inæqualis: quod ſi æqualitas, aut inęqualitas perſeueret, hectica [s] a græcis nominatur. at non ſemper talis eſt, ſed interdum euenit, vt mutetur, & non dicitur amplius hectica. Obſeruatur tam æqualitas quam inæqualitas, & in [t] vno ictu, & in pluribus; quędam enim ex ſuperioribus differentiis tam in uno quam in pluribus ſe oſtendunt, ſicut illę quæ ad quantitatem, aut qualitatem motus, aut robur facultatis referuntur; quædam in pluribus duntaxat, quemadmodum illæ, quæ ad tempus quietis, quæ ad rythmum, quæ ad ordinem. Quamobrem pulſus æqualitas, & inæqualitas, & in vno ictu, & in pluribus animaduerti debet: omittemus nunc æqualitatem, quæ per ſe clariſſima eſt, perſequemur tantum differẽtias inęqualitatis, atque eas ſummatim, & primo illius, quę in pluribus ictibus apparet, hęc ſi quidem euidẽtior eſt, deinde illius quæ in vno.

Inęqualitas pulſus quę in pluribus ictibus apparet quod ex pluribus colligatur, græce uocatur συστηματική, [u] ſunt enim ictus illi inæquales, vt magnitudine, celeritate, robore aut alia eiuſmodi

a Gal. 10 li. de pulſu ad tyron c. 3.
b Gal. 3. li. de dif. pulſ. c. 7.
c Gal. 1. li. de dif. pul. c. 6. & 1. li. de cau. pul. c. 7.
d Gal. 2. li. de mẽ. ual. c. 9.
e Gal. 4. li. de cau. pul. c. 2.
f Gal. 4. li. de cau. pul. c. 16.
g Gal. 1 li. de diff. feb. c. 9.
h Ariſt. 2. l. de gen. tex. 13.
i Gal. in li. de pulſ. ad tyr. ca. 3 & 3 li. de dif. pul. c. 7.
k in l. cõtra Eraſiſtr. an ſanguis in arter.
l Gale 4 li. de cognoſ. pul c. 3.
m Gal. 1. li. de dif. pul. c. 6.
n Gal 1. de diff pulſ. c. 7. & 9.
o Gal. li. 1. de dif. pul. c. 9.
p Gal. 1. li. de diff pul. c 9.
q Gale. de pul. ad Tyro c. 5
r Gal. 1. li. de diff pul. c. 10.
s Galen. de pulſ ad Tyro. c. 8 et 4. li. de cauſ. pul. c. 10.
t Gal. 1. li. de diff pul. c. 11.
u Gale. 1. li. de dif. pul. c. 11.

A modi differentia . Deptæhenditur hæc inæqualitas interdum æqualiter , interdum in-
æqualiter ; vbi æqualiter depræhendatur , minui ſemper videtur,ita ut ab exceſſu vergat ad
defectum , & ſecundus ictus ſit minor primo , tertius ſecundo , quartus tertio , & ita
deinceps,ſiue eiuſmodi mutatio paulatim fiat, ſiue ſubito ; talis autem pulſus a figura caudæ
muris,quæ in acutum terminatur, μύουρος græce a dicitur,quo nomine etiam appellatur b ille
qui ſimiliter minuitur,non tamen in pluribus ictibus ſed in vno,ratione habita diuerſarum par
tium arteriæ,ſed nunc de eo tantum loquimur qui in pluribus ictibus minuitur. Hic autem aut
non ceſſat imminui donec motus ex toto euaneſcat , diciturque a grecis μύουρος ἐκλείπων, id eſt
deficiens;aut imminui ceſſat,diciturque ceſſans deficere,qui c rurſus diſtinguitur;nã vel per-
ſeuerat in ea imminutione ad quam peruenit,vel de integro augetur.vocaturq; reciprocans ſeu
recurrens. At vbi propoſitus pulſus inæqualis in pluribus ictibus ſit inæqualiter d talis, aut
nullam prorſus retinet æqualitatẽ aut retinet quidẽ, ad quatuor, vel quinque ictus,ſed poſtea
amittit motu ſiue pereunte ſiue adhuc ſeruato,quod ſi motus omnino pereat dicitur intermit-
tens ſimpliciter,ſi non omnino intermittens non ſimpliciter.Eſt autem ſimilis e ille qui inter-
mittit rariori;eo tamẽ differt, quod rythmum vniuerſum amittit.Refertur hæc inæqualitas po
tiſsimum ad paruitatem,& ad raritatem;vbi ſeruetur motus, f & non omnino intereat , aut in
B medio quietis intercidit,& facit pulſum intercidentem,qui ad celeritatem ſpectat; aut nouus
emergit,& facit pulſum recurrentem,quæ inæqualitas ad frequentiam attinet.Sed ſatis de in-
æqualitate in pluribus ictibus.

Inæqualitas in vno ictu,aut ſimplex eſt,aut compoſita;neque obſtat quod inæqualitas g quę
libet compoſita ſit;nam ſimplicem intelligemus illam quæ conſtat ex ſimplicibus differentijs;
compoſitam h vero,quæ ex pluribus inæqualitatibus ; loquemur autem de ſimplicia : hæc in
vno ictu eadẽ parte arteriæ,& eodem tempore reperiri non poteſt,idcirco neceſſe eſt reperia
tur aut in diuerſis partibus,aut ſi in eadem, i ſaltem diuerſo tempore. ſpectat tam æqualitas,
quã inæqualitas diſtentionis in vno ictu ad qualitatem motus,ad quantitatem diſtentionis,ad
robur facultatis,ad ipſam arteriam;quod ſi ea intelligatur quæ ad qualitatem motus refertur,
facilè compræhenduntur & aliæ;ergo quod attinet ad celeritatem , & tarditatem motus, po-
teſt eadem pars arteriæ,& celerius,& tardius moueri in eodem ictu,diuerſo tamen tempore ip
ſius,ſi quidem diuidi poteſt in duas partes,in quarum vna celeriter,alia , tardior ſentiatur ip-
ſe ictus.Hanc inæqualitatem Galen.ſæpè accidere ait,& tribus differentijs diſtingui, cũ eiuſ-
modi motus aut interpelletur quiete,aut aſsiduus ſit,aut recurrat; vnaquæque autem in plu-
res rurſus diuiditur.Fac primum interpellari motum quiete , & vnam partem celeriorem eſſe,
C alteram tardiorem,nouem hinc differentiæ k colliguntur:nã ſi prior pars celeris ſit,poteſt alte
ra eſſe vel celeris, vel tarda,vel moderata,& ita tres oriuntur differentiæ:tum aliæ tres ſi prior
pars tarda ſit cu altera poſsit eſſe tarda,celeris,vel moderata: ſed & totidem quoque ſi prior
pars moderata ſit,quę vero eam ſequitur,moderata,celeris,aut tarda.At vbi motus continuus
ſit,nec quiete interpelletur,poteſt etiam in vno ictu in eodem parte arteriæ diuerſo tempore
qualitas motus inæqualis eſſe,quod vel incipiat celer,& finiatur tardus, vel contra initio tar-
dus ſit,& ſemper magis , ac magis celer euadat . Vtrumque ex his dupliciter accidere poteſt,
æqualiter nimirum,& inæqualiter;quod ſi æqualiter augeatur,uel minuatur , interdum ab ex-
trema tarditate ad moderatum motum peruenit:interdum a moderato motu ad vltimam tar-
ditatem:interdum a prima tarditate ad celeritatem extremam;interdum a prima tarditate ad
ſummam celeritatem. Ex moderato etiam motu tardior ſit,modo celerior,ita vt ſex l differen
tiæ emanent quamquam excogitari plures poſſunt . Nequit tamen pulſus in vno ictu tranſire
ex extrema celeritate ad extremam tarditatem, vel contra, vt ex prima parte celerrima ad ſe-
cundam tardiſsimam,vel ex prima tardiſsima,ad ſecundam celerrimã. At ſi propoſita inæqua
litas non ſeruet qualitatem,ſed inæqualis ſit duas præbet differentias euidentes,ſed interdum
tres etiam,quatuor uero obſcurè.Si motus diuidatur in duas m partes, ſex oriuntur differẽtiæ
D ſpectantes ad inæqualitatem celeritatis,& tarditatis,quæ repęritur cum ambæ inter ſe compa
rantur:non tamen nouem , eo quod tres ex illis quæ emanare inde poſſent , non ſunt amplius
inæquales,veluti cum vtraq; pars aut celeris,aut tarda,aut moderata eſt. At ſi diuidatur ictus
in tres partes,orientur vigintiſeptem differentiæ , ſed reſtabunt vigintiquatuor detractis tri-
bus quæ æquales erunt,veluti ſi omnes celeres ſint,aut omnes tardæ, aut omnes moderatæ. At
vbi motus non interpelletur quiete, n ſed recurrat,duplex percipitur ictus,& eiuſmodi pulſus
græce δίκροτος ,hoc eſt bis pulſans vocatur:percipitur autem inæqualis interdum in celeritate,
& tarditate;interdum in robore,& imbecillitate;interdum in cauo arterię,quod ſecũdus ictus
non ſit ſimilis priori, quæ inæqualitas cum in vna diſtentione ſit , non refertur ad inæqualita-
tem plurium ictuum , ſed vnius , quod ille duplex ictus qui ſentitur ad vnam diſtentionem
pertineat,quæ intermittit,& non finitur continuata: idem enim ictus bis ferit , veluti malleus
ſuper incudẽ reſiliens,aut ramus vi attractus,deinde ſtatim remiſſus , reuertitur enim ad priſti
nam ſedem multis motibus,& ſubinde minoribus donec tãdem quieſcat.Eadem eſt ratio pul-
ſus bis ferientis,qui aliquo pacto vibrari videtur,ſed hoc lõge magis accidit vbi pulſus in vno
ictu inæqualis obſeruatur in diuerſis partibus arterię, quarum aliqua decidere , aliqua attolli
eodem

a Gal. 1. li. de diſ. pul. c. 11.
b Gal. 1. li. de diſ. pul. c. 11.
c Gal. 2. li. de cau. pul. c. 3. & li. 1. de diſ. pul. c. 11.
d Gal. 1 lib. de diſ. pul. c. 12.
e Gal. 2. li. de præſag. ex pul. c. 4.
f Gal. 2. de præſag. ex pul. cap. 5.
g Gal. 1. de diſpn. c. 17.
h Gale. de pul. de Ty.
i Gal. 1. de diſ. pul. c. 13.
k Gal. 1. de diſ. pul. ca. 14.
l Gal. 1. lib. de diſ. pul. c. 15.
m Gal. 1. li. de diſſ. pul. c. 13.
n Gal. 1. de diſſ. pulſ. c. 17.

a Gal. in li. de pulſu ad tyron c.3. b Gal.3. li. de diſ. pulſ. c.7.

Contentio quam in pulſu excitando efficit vitalis facultas, interdum vehemens [a] eſt, interdum debilis; hinc pulſus redditur ob vehementem validus, ob debilem imbecillus. [b] Vehemēs pulſus differt a duro, quanuis ſimilis videatur, quod durus tantum renitatur tangenti, validus ac vehemens repellat, & quodam modo tangentes digitos de ſua ſede deturbet. E

c Gal. 1. li. de dif. pul. c.6. & 1. li. de cau. pul. c.7. d Gal. 2. li. de mé. ual. c.9. e Gal. 4. li. de cau. pul. c.2.

Ambigunt [c] veteres medici de pulſu medio inter validum, & imbecillum; ſunt enim qui reperiri hunc negent, ea ratione adducti; quod in alijs differentijs pulſus ſecundum naturam medius eſt, in ea verò quæ ſpectat ad contentionem, vehemens videatur maxime ſecundum naturam. Verum longè errant, ſi quidem ob exercitationem, atque iram vehementior euadit pulſus, quam ſit ſecundum naturam quieſcentibus, eo quod innatus calor tam ab exercitatione, quam ab ira [d] augeatur, quo aucto non tantum redditur pulſus maior, aut celerior, ſed etiam vehementior, quod [e] facultas vbi aliquid urgeat, vehementius excitetur ad ſuum munus exequendum.

f Gal 4. li. de cau. pul. c.16. g Gal 1 li. de diff ſeb. c.9. h Ariſt. 2. l. de gen. tex. 13. i Gal. in li. de pulſ. ad tyr. ca.3 & 3 li. de dif. pul. c 7.

Qualitas quæ in arteriæ tunica attenditur, vel ad primas refertur, vel ad ſecundas; ex primis qualitatibus [f] arteria calorem præſefert maiorem, quam cęteræ partes, quod cum cordi annexa ſit, á fonte calorem ipſum hauriat. At poteſt arteria calidior eſſe, quam ſecundum naturam debeat, veluti in his qui hectica febre [g] laborant; poteſt & frigidior eſſe quemadmodum in illis affectibus in quibus ſolida cordis ſubſtantia refrigeratur. Humor, & ſiccitas in arterijs percipitur per duritiem, & mollitiem, quæ ſunt ſecundæ qualitates; [h] molle dicitur quod in ſe cedit, durum quod non renititur, & non poteſt in ſe cedere. Arteriæ tunica interdum mollis ſentitur, interdum dura, nonnunquam media inter vtranque. Hinc [i] emanant totidem differentiæ pulſus ſimiles; quidam enim mollis eſt, quidam durus, quidam medius inter vtrunque. At huiuſmodi qualitates quanuis per pulſum ſentiantur, non tamen ſpectant ad ipſum motum, ſicuti celeritas, & tarditas, magnitudo, & paruitas, ſed proprie ad ipſam arteriæ tunicam. F

k in l cōtra Eraſiſtr. an ſanguis in arter. l Gale 4 li. de cognoſ. pul c 3.

Attenditur etiam in arteria cauum quale ſit, quod eſt veluti canalis, plenum ne, an inane; ſed cum nihil ſit quod uacet corpore: corporibus enim omnibus obſidetur locus, ita vt nullū inane eſſe poſſit; cum cauum arteriæ inane eſſe dicimus, non loquimur, ut Phyſici, ſed ita, ut uerbigratia in eo parum ſanguinis contineatur, probat enim [k] Galenus ſanguinem in arterijs contineri, quoniam ſectæ ſtatim ſanguinem fundunt, quod ſi multus in arterijs ſanguis reſideat, pulſus plenus dicetur, ſi paucus inanis. Nō eſt autē idē pulſus, plenus ac durus, ut voluit Archigenes; [l] nam alio pacto renititur quod durum eſt veluti lapis, alio quòd plenum veluti uter cum pulſus inanis [m] eſt, tangenti bullas præſefert.

m Gal. 1. li. de dif. pul. c.6. n Gal 1. de diff pulſ. c. 7. & 9. o Gal. li. 1. de dif. pul. c 9. p Gal. 1. li. de diff pul. c 9.

Explicatis differentiis, quæ in pulſu abſolute attenduntur, ad eas pergere oportet, quæ oriuntur ex comparatione ſimplicium inter ſe, & primum ad illas, quæ cōſiſtunt in rythmo, quem diximus eſſe proportionem [n] quam habet tempus motus, & tempus quietis duplicis, cum inter ſe comparantur. Comparantur autem inter ſe vel tempora motus, dilatationis ſcilicet, & contractionis, vel tempora quietis eius quæ dilatationem, & eius quæ contractionem ſequitur, vel tempora motus, & quietis ſimul: comparata verò, aut ſeruant, aut non ſeruant proportionem quam poſtulat temperatio, ætas, habitus corporis, ſexus, tēpus anni, regio, & ſi quid aliud eius generis eſt, quanuis aliquam ſemper ſeruent, non tamen omnino euidentem; vbi parua admodum, & obſcura ſit proportio, dicimus pulſum eam non ſeruare, atque hunc græci [o] appellant ἄρρυθμον, hoc eſt ſine rythmo; vbi euidens, ſeruare, atque hunc græci εὔρυθμον nominant. Ille qui proportionem ſeruare non videtur, ſi non ſuam ſed illam quæ conuenit vicinæ ætati aut regioni retineat, nominatur a græcis παράρρυθμος, ſed ſi cuiuſuis alterius ἑτερόρρυθμος, ſi nullius ἔκρυθμος. [p] Proportio autem illa quæ ſeruatur, aut par eſt, aut impar: Vbi impar, vel exceſſus certus eſt ut duplus, triplus, quadruplus, vel incertus. G

q Gale. de pul. ad Tyro c.5 r Gal 1. li. de diff pul. c.10. s Galen. de pulſ ad Tyro. c.8 et 4. li. de cauſ. pul. c.10. t Gal. 1. li. de diff pul. c.11.

Sequitur ex his, quæ comparate in pulſu attenduntur, æqualitas, & inæqualitas, tum ordo, & perturbatio ad inæqualitatem ſpectantes, a quibus omnibus emanare differētias diximus quæ nunc nobis explicandæ proponuntur. [q] Aequalis pulſus eſt ille qui per iam dictas differentias par eſt; inæqualis, qui impar. [r] Poteſt tam ęqualitas, quā inæqualitas eſſe & in omnibus ſimul differentiis, atque ſic abſolute eſt æqualis, uel inæqualis; & in aliquibus, ſiue vna, ſiue pluribus, qui non amplius abſolute, ſed in eo genere, ad quod æqualitas, vel inæqualitas pertinet, cenſetur ęqualis, vel inæqualis: quod ſi æqualitas, aut inęqualitas perſeueret, hectica [s] a græcis nominatur. at non ſemper talis eſt, ſed interdum euenit, vt mutetur, & non dicitur amplius hectica. Obſeruatur tam æqualitas quam inæqualitas, & in [t] vno ictu, & in pluribus; quędam enim ex ſuperioribus differentiis tam in uno quam in pluribus ſe oſtendunt, ſicut illę quæ ad quantitatem, aut qualitatem motus, aut robur facultatis referuntur; quædam in pluribus duntaxat, quemadmodum illæ, quæ ad tempus quietis, quæ ad rythmum, quæ ad ordinem. Quamobrem pulſus æqualitas, & inæqualitas, & in vno ictu, & in pluribus animaduerti debet: omittemus nunc æqualitatem, quæ per ſe clariſſima eſt, perſequemur tantum differētias inęqualitatis, atque eas ſummatim, & primo illius, quę in pluribus ictibus apparet, hęc ſi quidem euidētior eſt, deinde illius quæ in vno. H

u Gale. 1. li. de dif. pul. c. 11.

Inęqualitas pulſus quę in pluribus ictibus apparet quod ex pluribus colligatur, græce uocatur συστηματική, [u] ſunt enim ictus illi inæquales, vt magnitudine, celeritate, robore aut alia eiuſ-

modi

A modi differentia. Depræhenditur hæc inæqualitas interdum æqualiter, interdum inæqualiter; vbi æqualiter depræhendatur, minui ſemper videtur, ita ut ab exceſſu vergat ad defectum, & ſecundus ictus ſit minor primo, tertius ſecundo, quartus tertio, & ita deinceps, ſiue eiuſmodi mutatio paulatim fiat, ſiue ſubito; talis autem pulſus a figura caudæ muris, quæ in acutum terminatur, μύουρος græce, dicitur, quo nomine etiam appellatur [b] ille qui ſimiliter minuitur, non tamen in pluribus ictibus ſed in vno, ratione habita diuerſarum partium arteriæ, ſed nunc de eo tantum loquimur qui in pluribus ictibus minuitur. Hic autem aut non ceſſat imminui donec motus ex toto euaneſcat, diciturque a grecis μύουροι ἐκλείποντες, id eſt deficiens; aut imminui ceſſat, diciturque ceſſans deficere, qui [c] rurſus diſtinguitur; nã vel perſeuerat in ea imminutione ad quam peruenit, vel de integro augetur vocaturq; reciprocus ſeu recurrens. At vbi propoſitus pulſus inæqualis in pluribus ictibus ſit inæqualiter [d] talis, aut nullam prorſus retinet æqualitatẽ aut retinet quidẽ, ad quatuor, vel quinque ictus, ſed poſtea amittit motu ſiue pereunte ſiue adhuc ſeruato, quod ſi motus omnino pereat dicitur intermittens ſimpliciter, ſi non omnino intermittens non ſimpliciter. Eſt autem ſimilis [e] ille qui intermittit rariori; eo tamẽ differt, quod rythmum vniuerſum amittit. Refertur hæc inæqualitas potiſsimum ad paruitatem, & ad raritatem; vbi ſeruetur motus, [f] & non omnino intereat, aut in
B medio quietis intercidit, & facit pulſum intercidentem, qui ad celeritatem ſpectat; aut nouus emergit, & facit pulſum recurrentem, quæ inæqualitas ad frequentiam attinet. Sed ſatis de inæqualitate in pluribus ictibus.

a Gal. 1. li. de dif. pul. c. 11.
b Gal. 1. li. de dif. pul. c. 11.
c Gal. 2. li. de cau. pul. c. 3. & li. 1. de dif. pul. c. 11.
d Gal. 1 lib. de dif. pul. c. 12.
e Gal. 2. li. de præſag. ex pul. c. 4.

Inæqualitas in vno ictu, aut ſimplex eſt, aut compoſita; neque obſtat quod inæqualitas [g] quælibet compoſita ſit; nam ſimplicem intelligimus illam quæ conſtat ex ſimplicibus differentijs; compoſitam [h] vero, quæ ex pluribus inæqualitatibus; loquemur autem de ſimplicia: hæc in vno ictu eadẽ parte arteriæ, & eodem tempore reperiri non poteſt, idcirco neceſſe eſt reperiatur aut in diuerſis partibus, aut ſi in eadem, [i] ſaltem diuerſo tempore. ſpectat tam æqualitas, quã inæqualitas diſtentionis in vno ictu ad qualitatem motus, ad quantitatem diſtentionis, ad robur facultatis, ad ipſam arteriam; quod ſi ea intelligatur quæ ad qualitatem motus refertur, facilè compræhenduntur & aliæ; ergo quod attinet ad celeritatem, & tarditatem motus, poteſt eadem pars arteriæ, & celerius, & tardius moueri in eodem ictu, diuerſo tamen tempore ipſius, ſi quidem diuidi poteſt in duas partes, in quarum vna celeriter, alia, tardior ſentiatur ipſe ictus. Hanc inæqualitatem Galen. ſæpè accidere ait, & tribus differentijs diſtingui, cũ eiuſmodi motus aut interpelletur quiete, aut aſsiduus ſit, aut recurrat; vnaquæque autem in plures rurſus diuiditur. Fac primum interpellari motum quiete, & vnam partem celeriorem eſſe,
C alteram tardiorem, nouem hinc differentiæ [k] colliguntur: nã ſi prior pars celeris ſit, poteſt altera eſſe vel celeris, vel tarda, vel moderata, & ita tres oriuntur differentiæ: tum aliæ tres ſi prior pars tarda ſit cũ altera poſsit eſſe tarda, celeris, vel moderata: ſed & totidem quoque ſi prior pars moderata ſit, quę vero eam ſequitur, moderata, celeris, aut tarda. At vbi motus continuus ſit, nec quiete interpelletur, poteſt etiam in vno ictu in eodem parte arteriæ diuerſo tempore qualitas motus inæqualis eſſe, quod vel incipiat celer, & finiatur tardus, vel contra initio tardus ſit, & ſemper magis, ac magis celer euadat. Vtrumque ex his dupliciter accidere poteſt, æqualiter nimirum, & inæqualiter; quod ſi æqualiter augeatur, uel minuatur, interdum ab extrema tarditate ad moderatum motum peruenit: interdum a moderato motu ad vltimam tarditatem: interdum a prima tarditate ad celeritatem extremam: interdum a prima tarditate ad ſummam celeritatem. Ex moderato etiam motu tardior fit, modo celerior, ita vt ſex [l] differentiæ emanent quamquam excogitari plures poſſunt. Nequit tamen pulſus in vno ictu tranſire ex extrema celeritate ad extremam tarditatem, vel contra, vt ex prima parte celerrima ad ſecundam tardiſsimam, vel ex prima tardiſsima, ad ſecundam celerrimã. At ſi propoſita inæqualitas non ſeruet qualitatem, ſed inæqualis ſit duas præbet differentias euidentes, ſed interdum tres etiam, quatuor uerò obſcurè. Si motus diuidatur in duas [m] partes ſex oriuntur differẽtiæ
D ſpectantes ad inæqualitatem celeritatis, & tarditatis, quæ reperitur cum ambæ inter ſe comparantur: non tamen nouem, eo quod tres ex illis quæ emanare inde poſſent, non ſunt amplius inæquales, veluti cum vtraq; pars aut celeris, aut tarda, aut moderata eſt. At ſi dimidatur ictus in tres partes, orientur vigintiſeptem differentiæ, ſed reſtabunt vigintiquatuor detractis tribus quæ æquales erunt, veluti ſi omnes celeres ſint, aut omnes tardæ, aut omnes moderatæ. At vbi motus non interpelletur quiete, [n] ſed recurrat, duplex percipitur ictus, & eiuſmodi pulſus græce δίκροτος, hoc eſt bis pulſans vocatur: percipitur autem inæqualis interdum in celeritate, & tarditate; interdum in robore, & imbecillitate; interdum in cauo arterię, quod ſecũdus ictus non ſit ſimilis priori, quæ inæqualitas cum in vna diſtentione ſit, non refertur ad inæqualitatem plurium ictuum, ſed vnius, quod ille duplex ictus qui ſentitur ad vnam diſtentionem pertineat, quæ intermittit, & non finitur continuata: idem enim ictus bis ferit, veluti malleus ſuper incudẽ reſiliens, aut ramus vi attractus, deinde ſtatum remiſſus, reuertitur enim ad priſtinam ſedem multis motibus, & ſubinde minoribus donec tãdem quieſcat. Eadem eſt ratio pulſus bis ferientis, qui aliquo pacto vibrari videtur, ſed hoc lõge magis accidit vbi pulſus in vno ictu inæqualis obſeruatur in diuerſis partibus arterię, quarum aliqua decidere, aliqua attolli

f Gal. 2. de præſag. ex pul. cap. 5.
g Gal. 1. de diſpn. c. 17.
h Gale. de pul. de Ty.
i Gal. 1. de dif. pul. c. 13.
k Gal. 1. de dif. pul. ca. 14.
l Gal. 3. lib. de dif. pul. c. 15.
m Gal. 1. li. de diff. pul. c. 13.
n Gal. 1. de diff. pulſ. c. 17.

eodem

A modi differentia. Depræhenditur hæc inæqualitas interdum æqualiter, interdum inæqualiter; vbi æqualiter depræhendatur, minui ſemper videtur, ita ut ab exceſſu vergat ad defectum, & ſecundus ictus ſit minor primo, tertius ſecundo, quartus tertio, & ita deinceps, ſiue eiuſmodi mutatio paulatim fiat, ſiue ſubito; talis autem pulſus a figura caudæ muris, quæ in acutum terminatur, μύουρος græce a dicitur, quo nomine etiam appellatur b ille qui ſimiliter minuitur, non tamen in pluribus ictibus ſed in vno, ratione habita diuerſarum partium arteriæ, ſed nunc de eo tantum loquimur qui in pluribus ictibus minuitur. Hic autem aut non ceſſat imminui donec motus ex toto euaneſcat, diciturque a grecis μύουρος ἐκλείπων, ideſt deficiens; aut imminui ceſſat, diciturque ceſſans deficere, qui c rurſus diſtinguitur; nã vel perſeuerat in ea imminutione ad quam peruenit, vel de integro augetur vocaturq; reciprocus ſeu recurrens. At vbi propoſitus pulſus inæqualis in pluribus ictibus ſit inæqualiter d talis, aut nullam prorſus retinet æqualitatẽ aut retinet quidẽ, ad quatuor, vel quinque ictus, ſed poſtea amittit motu ſiue pereunte ſiue adhuc ſeruato, quod ſi motus omnino pereat dicitur intermittens ſimpliciter, ſi non omnino intermittens non ſimpliciter. Eſt autem ſimilis e ille qui intermittit rariori; eo tamẽ differt, quod rythmum vniuerſum amittit. Refertur hæc inæqualitas potiſsimum ad paruitatem, & ad raritatem; vbi ſeruetur motus, f & non omnino intereat, aut in
B medio quietis intercidit, & facit pulſum intercidentem, qui ad celeritatem ſpectat; aut nouus emergit, & facit pulſum recurrentem, quæ inæqualitas ad frequentiam attinet. Sed ſatis de inæqualitate in pluribus ictibus.

Inæqualitas in vno ictu, aut ſimplex eſt, aut compoſita; neque obſtat quod inæqualitas g quęlibet compoſita ſit; nam ſimplicem intelligemus illam quæ conſtat ex ſimplicibus differentijs; compoſitam h vero, quæ ex pluribus inæqualitatibus; loquemur autem de ſimplicia: hæc in vno ictu eadẽ parte arteriæ, & eodem tempore reperiri non poteſt, idcirco neceſſe eſt reperiatur aut in diuerſis partibus, aut ſi in eadem, i ſaltem diuerſo tempore. ſpectat tam æqualitas, quã inæqualitas diſtentionis in vno ictu ad qualitatem motus, ad quantitatem diſtentionis, ad robur facultatis, ad ipſam arteriam; quod ſi ea intelligatur quæ ad qualitatem motus refertur, facilè compræhenduntur & aliæ; ergo quod attinet ad celeritatem, & tarditatem motus, poteſt eadem pars arteriæ, & celerius, & tardius moueri in eodem ictu, diuerſo tamen tempore ipſius, ſi quidem diuidi poteſt in duas partes, in quarum vna celeriter, alia, tardior ſentiatur ipſe ictus. Hanc inæqualitatem Galen. ſæpè accidere ait, & tribus differentijs diſtingui, cũ eiuſmodi motus aut interpelletur quiete, aut aſsiduus ſit, aut recurrat; vnaquæque autem in plures rurſus diuiditur. Fac primum interpellari motum quiete, & vnam partem celeriorem eſſe,
C alteram tardiorem, nouem hinc differentiæ k colliguntur: nã ſi prior pars celeris ſit, poteſt altera eſſe vel celeris, vel tarda, vel moderata, & ita tres oriuntur differentiæ: tum aliæ tres ſi prior pars tarda ſit cu altera poſsit eſſe tarda, celeris, vel moderata: ſed & totidem quoque ſi prior pars moderata ſit, quę vero eam ſequitur, moderata, celeris, aut tarda. At vbi motus continuus ſit, nec quiete interpelletur, poteſt etiam in vno ictu in eodem parte arteriæ diuerſo tempore qualitas motus inæqualis eſſe, quod vel incipiat celer, & finiatur tardus, vel contra initio tardus ſit, & ſemper magis, ac magis celer euadat. Vtrumque ex his dupliciter accidere poteſt, æqualiter nimirum, & inæqualiter; quod ſi æqualiter augeatur, uel minuatur, interdum ab extrema tarditate ad moderatum motum peruenit: interdum a moderato motu ad vltimam tarditatem: interdum a prima tarditate ad celeritatem extremam: interdum a prima tarditate ad ſummam celeritatem. Ex moderato etiam motu tardior fit, modo celerior, ita vt ſex l differentiæ emanent quamquam excogitari plures poſſunt. Nequit tamen pulſus in vno ictu tranſire ex extrema celeritate ad extremam tarditatem, vel contra, vt ex prima parte celerrima ad ſecundam tardiſsimam, vel ex prima tardiſsima, ad ſecundam celerrimã. At ſi propoſita inæqualitas non ſeruet qualitatem, ſed inæqualis ſit duas præbet differentias euidentes, ſed interdum tres etiam, quatuor uerò obſcurè. Si motus diuidatur in duas m partes ſex oriuntur differẽtiæ
D ſpectantes ad inæqualitatem celeritatis, & tarditatis, quæ repetitur cum ambæ inter ſe comparantur: non tamen nouem, eo quod tres ex illis quæ emanare inde poſſent, non ſunt amplius inæquales, veluti cum vtraq; pars aut celeris, aut tarda, aut moderata eſt. At ſi diuidatur ictus in tres partes, orientur vigintiſeptem differentiæ, ſed reſtabunt vigintiquatuor detractis tribus quæ æquales erunt, veluti ſi omnes celeres ſint, aut omnes tardæ, aut omnes moderatæ. At vbi motus non interpelletur quiete, n ſed recurrat, duplex percipitur ictus, & eiuſmodi pulſus græce δίκροτος, hoc eſt bis pulſans vocatur: percipitur autem inæqualis interdum in celeritate, & tarditate; interdum in robore, & imbecillitate; interdum in cauo arterię, quod ſecũdus ictus non ſit ſimilis priori, quæ inæqualitas cum in vna diſtentione ſit, non refertur ad inæqualitatem plurium ictuum, ſed vnius, quod ille duplex ictus qui ſentitur ad vnam diſtentionem pertineat, quæ intermittit, & non finitur continuata: idem enim ictus bis ferit, veluti malleus ſuper incudẽ reſiliens, aut ramus vi attractus, deinde ſtatim remiſſus, reuertitur enim ad priſtinam ſedem multis motibus, & ſubinde minoribus donec tãdem quieſcat. Eadem eſt ratio pulſus bis ferientis, qui aliquo pacto vibrari videtur, ſed hoc lõge magis accidit vbi pulſus in vno ictu inæqualis obſeruatur in diuerſis partibus arterię, quarum aliqua decidere, aliqua attolli

eodem

a Gal. 1. li. de dif. pul. c. 11.
b Gal. 1. li. de dif. pul. c. 11.
c Gal. 2. li. de cau. pul. c. 3. & li. 1. de dif. pul. c. 11.
d Gal. 1 lib. de dif. pul. c. 12.
e Gal. 2. li. de præſag. ex pul. c. 4.
f Gal. 2. de præſag. ex pul. cap. 5.
g Gal. 1. de diſpn. c. 17.
h Gale. de pul. de Ty.
i Gal. 1. de dif. pul. c. 13.
k Gal. 1. de dif. pul. ca. 14.
l Gal. 3. lib. de dif. pul. c. 15.
m Gal. 1. li. de diff. pul. c. 13.
n Gal. 1. de diff. pulſ. c. 17.

eodem pars arteriæ in vna diſtentione,ſed diuerſo tempore vibratur,cum pulſus bis ferit,[a] nominatur autem græce κλονώδης, & κραδαινόμενος. Inæqualitas ſequitur quam in diuerſis partibus arteriæ in vno,& eodem ictu ſentimus,aliquando in quantitate motus, aliquando in quantitate diſtentionis,aliquando in robore,aliquando in arteriæ tunica, cauo, ſitu: ordiamur ab illa quæ ſpectat ad qualitatem motus,qui aut continuus eſt, aut quiete interpellatur. Loquemur primum de continuo, cuius celeritas, & tarditas aut æqualiter aut inæqualiter eſt inæqualis: vbi æqualiter,aut ſemper augeſcat,aut ſemper minuatur,in ſex [b] differẽtias diſtribuitur: ſunt autem ſimiles illis,quas retulimus de inæqualitate celeritatis,& tarditatis in vna arteriæ parte motu continuo eiuſdem ictus,alio tamen,atque alio tempore;ſi quidem pulſus interdum a mediocri celeritate ad tarditatem tendit,aut à mediocri tarditate ad celeritatem extremam,aut a leuiter celeri ad celeriorem,aut à leuiter celeri ad tardiorem,aut à leuiter tardo ad celeriorem. Quod ſi inæqualiter inęqualis ſit pulſus in celeritate,& tarditate motu continuo in pluribus arteriæ partibus,diſtinguitur [c] in plures vel pauciores differẽtias,pro vt arteria pluribus, uel paucioribus digitis occurrit,demptis differentiis inæqualiter inæqualibus:ſi duobus tantũ digitis occurrat,ſex differentiæ oriuntur;ſi tribus viginti quatuor; ſi quatuor ſeptuaginta, & octo. Verum vbi in propoſita inæqualitate celeritatis, & tarditatis in vno ictu in diuerſis partibus arteriæ motus non ſit continuus,ſed interpelletur, [d] emanãt differentiæ complures, pro vt motus a pluribus, vel paucioribus ſentitur, vel non ſentitur, aut ab his, aut ab illis. Præter inæqualitatem quæ in diuerſis partibus arteriæ in vno ictu ſentitur pertinentem ad qualitatẽ motus,hoc eſt ad celeritatem,& tarditatem,quam abſoluimus,aliæ quoque animaduertuntur, vt quæ ad quantitatem diſtentionis,quæ ad robur;quæ ad arteriæ tunicam,cauum,ſitum, quæ ad tempus quietis longum,aut breue. Illa quæ ſpectat ad quantitatem diſtentionis, aut interpellatur,aut continua eſt,ſiue æqualiter,ſiue inæqualiter:ad continuam ſpectant pulſus [e] myuri,quos ſupra etiam pertinere diximus ad inæqualitatem illam,quæ attenditur in diuerſis ictibus,cum ſubinde minuuntur,quemadmodum figuræ illæ,quæ in acutũ deſinunt. Hic verò myuros pulſus [f] cum medio digito occurrens in vnum latus minuitur, grecè dicitur ἐντεινκὼς .i. innuens;ſed vbi minui videatur in vtrunque latus περιτεινκὼς .i. circumnuens. de quantitate interpellata paulo poſt loquemur. Quæ ad robur ſpectat inæqualitas, in plures [g] diſtinguitur, quemadmodum illa,quam paulo ante diximus ad celeritatẽ pertinere: diſtinguitur enim pro vt motus continuus eſt,vel interpellatur;prout item inæqualitas æqualis eſt, aut inæqualis. Quod attinet ad tunicam arteriæ,poteſt ſentiri inæqualitas caloris,& frigoris,mollitudinis & duritiei in diuerſis partibus eius in vno ictu,quæ non poterat percipi in diuerſis tẽporibus eiuſdem ictus in eadem parte. In [h] cauo arteriæ pleno vel inani videtur poſſe,& in vna parte arteriæ diuerſis temporibus,& in diuerſis partibus arteriæ eodem tempore ſentiri, non tamen apparet priuſquam diſtentio finiatur. A tempore quietis ſumi diximus differentiam frequentiæ, & raritatis,in qua etiam poteſt eſſe inæqualitas; hæc [i] licet in pluribus ictibus attendatur, poteſt tamen & in vno obſeruari in diuerſis partibus arteriæ,quæ non eodem tempore moueri incipiunt,aut deſinunt,& ideo non habent quietem æqualem,ſed inæqualem, & propterea inæqualem quoque frequentiam,& raritatem.

Eadem eſt ratio rythmi qui quamuis ad plures ictus referatur,poteſt tamẽ,& in vno,& in eodem depræhendi in diuerſis arteriæ partibus, in quibus non ſeruetur æqualiter. ſic enim erit inæqualitas etiam in vno ictu ad rythmum pertinens. His omnibus differentijs inæqualitatis pulſus in vno ictu ad diuerſas arteriæ partes attinentis motu continuo vna accedit [k] quæ in ſitu ipſo arteriæ animaduertitur,quem,vbi pulſus ęqualis omnino eſt,ęqualem,& eumdem ſentimus;ſed vbi inęqualis,poteſt inæqualitas ad ſitum quoque ſpectare,quod nõ ſentiatur ictus totus in eadem ſede,ſed uideatur tendere in anteriorem,aut poſteriorem partem, in inferiorem,aut ſuperiorem,in dextram,aut ſiniſtram magis.

Omiſimus differentias illas, quæ ſpectant, ad qualitatem diſtentionis inæqualem in vno ictu,ac diuerſis partibus arterię,cum quantitas continua non eſt,ſed interciſa,quod ad inæqualitatem compoſitam referatur:nam inæqualitas in uno ictu diſtinguitur in [l] ſimplicem, quam abſoluimus,& compoſitam ad quam nunc pergimus.

Compoſita igitur inæqualitas in uno ictu non ſolum in quantitate diſtentionis,ſed in aliqua alia etiam differentia,ut in ſitu ſimul attenditur: inter compoſitas inæqualitates illę potiſſimum animaduertuntur, in quibus pulſus undarum, uermis, aut formicæ modo mouetur, in quibus item uibrantis, aut ſecantis, aut capræ ſalientis,aut tremoris, uel neruorum diſtentionis ſpeciem refert, quas inæqualitates omnes ſigillatim nunc locus exigit ut patefaciamus. Ordiemur a pulſu, qui undarum modo mouetur,hunc græci [m] κυματώδη, quaſi undoſum appellant: arteria enim non tota ſimul diſtendi uidetur,ſed primo prima pars,deinde ſecunda,mox tertia,tum quarta attollitur inſpeciem vndarum,quarum ſequens ſemper priorem excipit:idẽ accidit motui arteriæ in propoſito pulſu,cuius diſtentio non interpellatur quiete, cum priorẽ partem ſequens ſtatim excipiat, neque interiecta ſit aliqua pars temporis, qua arteria non diſtendatur nam, & in undis prior pars non quieſcit,ſed breuem quemdã motum retinet; quieti enim ſimilis eſt undarum finis.

a Gal. 1. li. de dif. pul. c. 18.
b Gal. 1. li. de dif. pul. c. 18.
c Gal. 1. li. de dif. pul. c. 18.
d Gal. 1. li. de dif. pul. c. 19.
e Gal. 1. li. de dif. pul. c. 20.
f Gal. 2. l. de piæſag. ex puls. ca. 10. & 1. lib. de dif. puls. c. 16.
g Gal. 1. li. de diff. pul. c. 21. & 22.
h Gal. 1. li. de diff. pul. c. 23. et 24.
i Gal. 1. li. de diff. pul. c. 13. & 31.
k Ga. 1. li. de diff. pul. c. 25.
l Gal. in li. de puls. ad Tyr. c. 8.
m Gal. 1. li. de dif. pul. c. 26.

E F G H

Quod

A Quod ſi pulſus, qui vndarum inæqualitatem refert minor ſit, quaſi vermicularis græce nominatur σκωληκίζων, [a] imitatur enim motum vermis: differt vermicularis ab undoſo non qualitate, ſed quantitate; commune enim eſt vtriuſque moueri in ſpeciem vndarum, earum enim motum imitatur etiam vermis: diſtinguitur vterque pluribus differentiis quoniam undæ illæ quas repræſentat, interdum rectæ ſunt, interdum obliquæ, præterea interdum cum breui longitudine habent inſignem altitudinem; vel contra interdum latæ, interdum anguſtæ ſunt, interdum æqualiter veloces, aut ualidæ, interdum una velocior, aut ualidior, altera tardior, aut imbecillior.

a Gal. 2. li. de cau. pul. ca. 4 & 8.

Refertur utriuſque inæqualitas ad quantitatem diſtenſionis, cui accedit altera inæqualitas, quod non omnes partes mouentur, ſed una prius incipiat, altera poſterius; non tamen uerum eſt quod dicit Eraſiſtratus, ſemper prius moueri priorem arteriæ partem.

Vt vermiculans undoſo, ita vermiculanti ſuccedit [b] formicans, qui græce μυρμηκίζων, appellatur; hic multis motibus amiſſis in vnum exiguum terminatur; ita autem parua eſt eius inæqualitas, ut ſenſum fugiat, & propterea eiuſmodi motus nomen traxit à formica minimo animali; ita autem hic pulſus paruus eſt, ut non inueniatur minor, eſt etiam ſimul maxime languidus, & frequens, non tamen celer, ut putauit [c] Archigenes,
B quamuis celer uideatur; neque etiam ad ſummam frequentiam peruenit; decipitur Archigenes [d] breuitate temporis, neque intuetur breuitatem itineris. Refert aliquando pulſus uibrantis [e] ſpeciem, cui ſimilis eſt ille qui motum diſtentionis neruorum repræſentat.

b Gal. 1. de dif. puls. c. 27. & 28.
c Gal. 2. li. dignoſ. pul. c. 1.
d Gal. 2. li. de dignoſ. pulſ. c. 1.
e Gal. 1. li. de diff. pul. c 28.

In utroque inæqualitas eſt motus arteriæ ſpectans ad ſitum, cum relicta ſede naturali in aliam moueatur, ut in ſuperiorem, aut inferiorem, id quod multum accidit, cum pulſus uibrantis ſpeciem refert, parum cum diſtentione neruorum; nam hic ab utroque extremo diſtendi uidetur, quod non euenit illi, in quo diſtentio etiam arteriæ magna eſt, quæ pauca percipitur in eo qui diſtentionis neruorum motum refert; uidentur autem in illo quædam partes arteriæ ſuperiora petere, quædam demitti uno & eodem tempore euidenter, id quod raro, & obſcure accidit in eo qui motum diſtentionis neruorum repræſentat; tendi enim uidetur ſicuti chorda: at ille refert motum teli quod celeri motu vibratur, unde κραδαινόμενος græcè nominatur.

Sequitur ille pulſus, qui ſecantis ſpeciem præſefert, ἐκπρίων [f] græcè dicitur, in quo arteria dura eſt, & alia eius pars magis diſtenditur, alia minus, neluti ſerra in ſecando; uibrari etiam
C hic aliquo pacto videtur: creber eſt, non tamen perpetuo magnus.

f Gal. 4 de cau. pulſ. c. 7. & in li. de pulſ. ad Tyro. c. 11.

Alio etiam modo in uno ictu pulſus inæqualis eſt, in quo non mouetur prius una pars arteriæ, quam altera, neque mutat ſitum, ut proxime retulimus, ſed motus à quiete interpellatur, & prior ſentitur celerior, & vehementior quam alter; hic pulſus [g] nominatur ab Herophilo δορκαδίζων quaſi caprizzans, a ſimilitudine caprarum, quæ gemino motu ſalire hoc pacto uidentur, uno uehementiori, & celeriori, altero minus vehementi, & minus celeri: hæc inæqualitas quamuis ad unum ictum pertineat, cum bis pulſare ſentiatur arteria, ad plures ictus ſpectare uidetur; id quod accidit etiam pulſui qui [h] trementis ſpeciem refert, τρομώδης græce nominatur; uidetur hic interceptus, & in diuerſis partibus arteriæ.

g Gale 1. de diff. pulſ. c. 29.
h Galen 2. de præſag. ex pul c. 12.

Ex his quæ comparate in pulſibus attenduntur, oſtendemus iam rythmum, & æqualitatem atque inæqualitatem una cum differentijs, quas præbent; ſupereſt ordo, & perturbatio. Pulſus, qui æquales ſunt omnes ordinem habent, qui uero inæquales [i] non omnes, cum plerique ordine careant.

i Gal 1 l. d. pul. ad Tyron. c. 6.

Conſiſtit [k] ordo, & perturbatio in pluribus ictibus & non in uno duntaxat; ille pulſus dicitur ordinem habere, qui pares habet circuitus, ille caret ordine qui imperares. Æqualitas ſemper ordinem habet, quem interdum habet etiam inæqualitas, ueluti cum poſt certos
D circuitus ſimilis reuertitur pulſus; ut autem æqualitas, & inæqualitas uel abſolute, uel in aliquo genere differentiarum accipitur, ita etiam ordo, & perturbatio. Abſolute [l] ordo dicitur cum omnes circuitus per omnia pares ſunt: non abſolute, cum in aliquo genere differentiarum duntaxat: ex quo colligitur eum pulſum qui non retinet abſolute æqualitatem, uel ordinem, poſſe referri inter æquales, & inter inęquales: inter eos qui ordinem habent, & eos qui ordine carent.

k Gal. 1. de diff. pulſ. c. 10.
l Gal. 1. de diff. pulſ. c. 10.

Differentiæ pulſuum, quæ hactenus propoſitæ ſunt, ſimplices cenſentur, illis exceptis, quæ ad inæqualitatem attinent; ſed tam ex his, quam ex alijs quæ vere ſimplices ſunt ſimul coniunctis fiunt differentiæ pulſus penè infinitæ, quas omittere decreuimus: illæ autem quas enarrauimus, fere à Galeno proponuntur, quamuis nõnullas etiam omiſerimus ab eo relatas, & alias etiam quæ excogitari poſſent; ſed plures fortaſſe retulimus quam neceſſe ſit, & quam initio inſtituerimus; neque enim obſeruari omnes facile poſſunt, & in pulſu ſentiri, præſertim in eodem ictu, ubi attendenda proponuntur non ſolum quantitas diſtentionis, qualitas motus, robur facultatis, arteriæ tunica, cauum, & ſitus, ſed etiam rythmus, æqualitas, & inæqualitas, ordo, & perturbatio.

Si quis autem obijciat illas pulſuum differentias, quæ tantum in ægrotantibus deprehenduntur, quemadmodũ inæqualitas, & earum cauſas, ac ſignificationes non pertinere ad conſeruationem ſanitatis, quam nunc tractamus, neque recte à nobis deſcribi in hoc opere, cum ſint præter naturam, & ad curationem ſpectent, libenter id concedemus; reſpondebimus tamen à nobis conſulto hic poſitas eſſe, quod non poſtulent propriam curationem, ſicut læſiones aliarum actionum, neque tractentur tanquam ſymptomata, & res præter naturam, vt remoueantur, ſed vt ſignificent, ita vt commodius fuerit eas in hunc locum inſerere, & vna cum differentijs pulſuum ſecundum naturam tractare, quibus proxime ſubiectæ longe facilius intelligentur. Quæ de differentijs pulſuum explicanda erant, habeant hunc terminum. E

Qua ratione pulſus in homine recognoſcantur.
Caput V.

AT non ſatis eſt, ſi differentiæ pulſuum ita intelligantur, vt pateat, qualis vnaquæque ſit, ſed debent etiam recognoſci in homine, qui tractatur, vt indicent quæ in ipſo latent, non ſolum præſentia, ſed etiam præterita, & futura; qua ratione autem recognoſci poſſint docere iam tempus eſt, & primo in vniuerſum, deinde ſpeciatim. Ergo in vniuerſum oſtendere oportet, quantum exerceri in hac cognitione conueniat, & quem hominem, in quo corpore, in qua arteria; tum à qua parte pulſus incipiendum ſit, & quo pacto admouenda manus. Poſtulabat [a] cognitio pulſus, quæ in homine tactu comparanda eſt, non longam orationem, ſed multum temporis: ſi quidem ea etiam quæ alijs ſenſibus percipiuntur, longam exercitationem deſiderant; diu enim neceſſe eſt verſentur in ſonis ac vocibus muſici, in coloribus pictores, in figuris fictores, quibus materia vbique præſto eſt, quod non euenit materiæ pulſuum, neque enim ſtatim vbi voles, reperies pulſum vermiculantem, formicantem, aut caprizzantem; neque poteris ipſum exemplari, aut formula aliqua repræſentare, ſicuti repræſentantur chirurgiæ complures, quemadmodum illæ, quæ ad faſcias, ad laqueos, ad machinamenta pertinent; quare vt tactu perfecte comprehendere addiſcas pulſuum differentias omnes, non ſufficit [b] vita tota. tot ſunt, quas & abſolute, & comparate animaduertere oportet: quare non eſt quod miremur, ſi tam longo tempore opus eſt, præſertim cum arteriæ aliæ aliter moueantur, & propterea neceſſe ſit frequenter eas tangere in quouis homine, cum bene valet, vt poſſit deinde in quouis ſtatu, quæ facta ſit mutatio extimari; tantum autem in curatione erramus, quantum decipimur in metiendo receſſum pulſus à naturali; ſed vt quimus, aiunt, quando vt volumus non licet; cum fieri non poſſit vt naturalem cuiuſque hominis pulſum teneamus, obſeruare oportet qualis ſoleat eſſe moderatus in quouis genere hominum, vt in calidis, & frigidis; in pueris, iuuenibus, & ſenibus; in viris, & mulieribus; in craſſis, & gracilibus; in his qui ocio, & labore degunt: ſtatuere enim [c] oportet qualis ſit pulſus moderatus in quauis ex prædictis communitatibus, & illo tanquam regula metiri quas tangimus differentias omnes, quatenus à mediocritate recedant. F G

a Gal. 1. lib. de cog. pul. c. 1.
b Gal. lib. 1. de dignoſc. pulſib. c. 1.
c Gal. 2. lib. de cog. pul. c. 2.

Raro [d] autem accidet, vt pulſus non ſit ſimilis in hominibus eiuſdem generis: non quiuis autem homo idoneus eſt qui perfecte pulſuum differentias tactu percipere poſſit, ſed ille duntaxat qui hoc ſenſu præditus eſt admodum acri; [e] nam vt viſus, auditus, odoratus, ita etiam tactus aliquibus hebes eſt, aliquibus acrior; illi qui ex molliori carne conſtant, plurimum præſtant ſenſu tactus, qui dura hebetes ſunt, & minus apti ad comprehendenda ea quæ tractantur. Homo [f] autem in quo primum incipimus arterias tangere, debet habere pulſum magnum, tardum, & validum, in hoc enim melius deprehendentur differentiæ omnes, [g] præſertim ſi gracilior fuerit.

d Gal. in li. de pulſ. ad Tyron. c. 2.
e Gal. 1. lib. de cog. pul. c. 7.
f Gal. 1. lib. de cog. pul. c. 5. & 6.
g Gal. 1. de cog. pul. c. 8

At cum non omnes arteriæ [h] & tactui, & aſpectui ſe oſtendant, ſed illæ duntaxat, quas tegit cutis non craſſior, quæ enim ſub carne abditæ ſunt, occultum habent motum, niſi valde tabeſcant partes ſuperiectæ; ſi quidem tabidis ſi tangatur abdomen, ſentitur motus magnæ arteriæ quæ per dorſum fertur, alioquin non ſentiuntur; niſi illæ quæ minus tectæ ſunt, & magis nudę; non oportet quamlibet tangere ſed illas quæ minimum tectæ ſint, huiuſmodi ſunt in extremo brachio ad radicem manus, qua parte [i] commode, & honeſte tangi poſſunt, cumque moderatio in dilatatione ſtatuitur, in his arterijs maxime ſtatuenda eſt, aliæ enim prout maiores, & minores ſunt, per maius, aut minus ſpacium diſtenduntur: non facile [k] eſt mediocritatem ſtatuere in omnibus, quamobrem præſtat in his tangendis potiſſimum exerceri, & ex ſe ipſis mediocritatem colligere diſtentionis. H

h Gal. lib. 1. de cog. pul. c. 8.
i Ga. de pul. ad Tyron. c. 1.
k Gal. 2. lib. de cog. pul. c. 3.

Iam vero cum pulſus duplici motu, & duplici quiete contineatur, ſi quidem dilatatur, & contrahitur, quieſcit poſt dilatationem, quieſcit & poſt contractionem, quies hæc appellatur interna, illa externa: non quęuis harum quatuor partium æque facile cognoſcitur: quamobrem qui exerceri [l] incipit in tactione pulſus, aſſueſcat primo cognoſcere

l Gal. in li. de pulſ. ad Tyron. c. 4. & 1 lib. de diff. pul. c. 7

gnoſcere

A gnoſcere diſtentionem, hæc enim facilius percipitur, nam contractio cum profundior ſit uix apparet, ita ut Agatinus omnino negauerit ipſam poſſe ſentiri; ex æmulis vero Eraſiſtrati alii ipſam ſentiri concedunt, alij negant. Herophilus uero qui maxime tactum in pulſibus exercuit, conſtantiſſime loquitur de contractione, ut de re quæ ſentiri poſſit; ſed Galen. a qui auctores affirmantes, & negantes ſentiri contractionem pulſus exiſtimat numero, & dignitate pares, cenſet non opus eſſe teſtimonio ſed aſſiduo tactu, quo affirmat contractionem à ſe perceptam eſſe, additque b ab homine exercitato quantumuis obſcure appareat, ſemper ſentiri, interdum obſcure interdum manifeſte; negat tamen ſentiri poſſe in contractione illas omnes differentias, quas animaduerti in dilatatione dixit, neque enim percipitur maior ne, an minor ſit, uehementior an languidior, mollior, an durior, ſed ſola celeritas, & tarditas.

a 1. de cog. pulſ. c. 3.
b 1. lib. de cog. pulſ c. 7.

Ex duplici c quiete, externa quæ proximè dilatationem ſequitur tota euidenter apparet, interna uerò ne obſcure quidem ſed per ſolam coniecturam extimatur ex impetu utriuſque motus, & ibi præcipuè ubi contractio manifeſtius ſentitur. Exercitari ergo primum debemus in tangenda diſtentione, & quiete, quæ ipſum ſequitur, deinde contractione, & quiete, quæ ipſam excipit, & non poteſt tota ſentiri. Poſtremum præceptum quod in cognoſcendis pul-
B ſibus in vniuerſum obſeruandum eſt, ſpectat d ad manus admotionem: poteſt enim & leuiter adhiberi & premere, poteſt & medio quodam modo inter utrunque, poteſt & ad inferiorem, & ad ſuperiorem partem arteriæ admoueri, bracchio hoc vel illo modo figurato, poteſt etiam palpare.

c Gale. 2. li. de præſag. ex pulſ. c. 2. tum 1. li. de dignoſ. pul. c. 10.
d Gal. 1. li. de cog. pul. c. 7.

Sed cum ad e alias pulſuum differentias alia opus ſit manus admotione, præſtat ſigillatim exponere quo pacto ad vnamquamque dignoſcendam debeat manus adhiberi: Verum antequam ad differentias accedamus, perpendamus quo pacto tangi debent partes ipſius pulſus ut cognoſcantur, non quidem diſtentio quæ facile, quocunque modo tangatur, percipitur, ſed contractio, & vtraque quies.

e Gal. 1. li. de cog. pul. c 7. & 8.

Contractio igitur non facile percipitur, neque à quouis, ſed opus f eſt homine exercitato, qui tangat arteriam in gracili, qui pulſum magnum, ualidum, durum, & rarum habeat, ubi pulſus paruus ſit, non poteſt depræhendi ob profunditatem, ubi celer, præterit celerius quam ut animaduerti queat, ubi mollis obruitur, ubi frequẽs citò reuertitur, neque dat ſpacium ad obſeruandam contractionem. At ſi magnus, ualidus, tardus, rarus, durus fuerit, non difficile eſt contractionem percipere; ubi aliqua ex his deſint, quo plura fuerint, eo difficilius ſentitur contractio, præſertim ubi minora fuerint quæ adſunt, nam quo plura, & maiora, eo ma-
C gis conferunt ad ipſam cognoſcendam. at manus non quouis modo admouenda eſt, ſed arteriam g comprimat neceſſe eſt, ſic enim eius contractionem aſſequetur, quam ſi leuiter tangat nunquam depræhendet: propterea valido pulſu opus eſſe diximus, cum imbecillus ſtatim opprimatur à manu premente; poteſt tamen cognoſci contractio, & ubi pulſus ſit mediocriter ualidus, ſed tunc manus neque premere arteriam debet, neque leuiter tangere, media enim tactione opus eſt, neque refert ſiue supernè, ſiue inferne manum ad arterias admoueas.

f Ga 1. li. de cogo. pul. c. 7. & 8.
g Gale. li. 1. de dignoſ. pulſ. 7.

Quod uero ſpectat ad quietem cognoſcendam, externa quæ proxime diſtentionem ſequitur, leuiter admota manu ſentitur, quanquam ubi vehemens pulſus eſt, ſentitur etiam externa quies, ſi premas arteriam, quantum eius uis permittit, hoc eſt eatenus ut motum non impedias; nam ſi vlterius premas, neque finem diſtentionis, neque initium contractionis poteris percipere. Caute igitur admouenda manus eſt, leuiter ſcilicet, ubi pulſus imbecillior, mediocriter, vbi vehementior ad percipiendam externam quietem, contra ad percipiendam internam, h in qua opus eſt comprimere, ita ut digiti arteriæ conſtantiſſimè hæreant, quod cum facere liceat tantum in uehementi pulſu, tantum in eo diſcernere licet quietem internam: latet autem neceſſario contractionis finis, & initium diſtentionis ita ut non poſſit di-
D ſcerni penitus, quantum ſit tempus internæ quietis, ſed ſola i coniectura colligatur. hæc de partibus pulſus. Pergamus ad differentias ſigillatim percipiendas, & primo ad eas quæ ad quantitatem diſtentionis attinent, & ideo ad triplicem dimenſionem, longitudinis ſcilicet, latitudinis & profunditatis: illud autem in primis ſcire licet arteriæ diſtentionem non totam k ſub ſenſum cadere, cum aliquid ex ea occupetur à ſuperiectis corporibus, ſi quidem longitudo à ſuperimpoſitis partibus opprimitur, ita ut quamuis arteria per totum brachium ſeratur, nequeat ubique ſentiri, ſed ſolummodo ad ſpacium trium, uel quatuor digitorum, & non in omnibus æqualiter, ſed in alijs magis, in aliis minus, pro ut ſuperiectis partibus magis uel minus obruitur. At neque latitudo etiam tota deprẹhendi poteſt cum vtrinque opprimatur, altitudo etiam aliqua ex parte à ſuperiecta cute, ac rugis occupatur. Nequit ergo tota diſtentionis magnitudo tactu percipi, ſiue lõgitudinem, ſiue altitudinẽ, ſiue latitudinẽ ſpectes: illa item pars diſtentionis ſentiri non põt quę inter primũ impetum motus noſtrum tactum intercedit, magis l autem hæc fugit validum, quàm leuem appulſum digitorum. Vbi longitudo cõſideretur leuiter tangenda eſt arteria, hanc ſi premas m magis offendes motũ premendo verſus cor, & ſuperiorem partem quam verſus inferiorem. Maxime tamen accommodatur ad latitudinẽ

h Gal. 1. li. d' digo. pul. c. 10.
i Gale. 2. li. de præſag. ex pulſ. c. 2.
K Gal 1. li. de præſag. ex pul c. 3.
l Gal. 1. lib. de cog. pul. c. 9.
m Gal 3. li. de cog. pul. c. 2.

& longitudinem diſcernendam [a] prona figura brachij,ſed ad altitudinẽ ſupina;in prona non interpellatur arteriæ motus,in ſupina altior depræhenditur: videtur tamen & in prona etiam ſublimior propter longius tempus, quo moueri ſentitur. Celeritas & tarditas vt depræhendatur, nihil proprium poſtulat, vbi tñ pulſus maior & vehementior fuerit, magis percipitur; ſed caue,ne decipiaris accipiendo frequẽtiã pro celeritate,id quod fecit Archigenes [b] in pulſu formicante;quæ aũt proprie frequentia eſt,ſicut & raritas facile diſcernitur in quouis pulſu;caue tñ ne te fallat lõgior intermiſſio,quam pro raritate accipias;diſtingues raritatem ab intermiſſione longitudine temporis, tum æqualitate omnium ictuum quæ raritati interdum adiũgitur; nam intermiſſioni neceſſario accedit inęqualitas etiam in ictibus:præterea vbi raritas [c] diuturnior eſt, iungitur perpetuo cum tarditate maiori quam par ſit,ita vt tarditas raritatem æquet, aut paulo maior,vel minor ſit. De cognitione vero pulſus vehementis, aut imbecilli ſcire licet deprælendi vehementem [d] cum plurimum prementibus degitis renititur, nam imbecillum leniter palpamus. Nequit ergo vehemẽs [e] pulſus dignoſci niſi premarur;quod ſi premas imbecillum,ceſſabit motus;qui vehemens [f] eſt,digiros auertit;qui languidus ab iiſdem auertitur. Sed cum violentum [g] ictum faciant,& quæ vehementia ſunt vt vẽtus, & quæ dura vt lapides, diſcernes vehemens à duro, vt in rebus externis,ita etiam in pulſu; quoniam quod durum eſt, vrget, premit,grauat,relinquit veſtigium impreſſionis;quod vehemens eſt,impellit,euertit, nõ excauat, aut premit; quod ſi vtrunq; concurrat & vehemens & durum ſenſum refert prementiũ, & euertentium ſimul;vehemens ergo pulſus digitos euertit,lãguidus ab ipſis euertitur, medio mediocriter vtrunq. accidit;ſed pergamus ad durum,& mollem. Dura dicuntur illa,quib. caro noſtra cedit,mollia quæ huic cedunt,vel vt [h] Ariſtot. tradidit,dura ſunt quæ in ſe non cedunt, mollia quæ in ſe cedunt;premit [i] pulſus durus,nõ premit mollis;differt aũt a vehementi durus quod non euertat digitos, vt ille, quemadmodum proxime diximus. Ad arteriæ cauum referri diximus pulſum plenũ & inanem:plenus pulſus tumens apparet,inanis ſine tumore; non tñ cõſtat qua materia plenus ſit,flatu ne an humore: in hydrope [k] diſcernimus flatum ab humore ſtrepitu cum verberamus;in pulſu ob exilitatem arteriarũ vanum eſſet eiuſmodi experimentũ. Rythmum & eius dñam cognoſcet facile quicunq. contractionem & internam quietem poterit depræhendere;quare ſi quis obſeruet quæ neceſſaria ſunt ad hæc depræhendenda, rythmi quoq. differentias ſentiet. Calor maior in arteria quam in alijs partib. ſub tactum ſtatim cadit, neque vllam animaduerſionem deſiderat,ſicuti & frigus, ſeu caloris inopia:inæqualitas [l] pulſuum ad ſitum arteriæ pertinens, quæ videatur in dextram magis aut ſiniſtram partem ferri,in ſuperiorem aut inferiorem,in anteriorem,aut poſteriorem,ipſa quoq. nullum deſiderat præceptum,ſed ſtatim percipitur cum digiti admouentur. Reſtat æqualitas,& inæqualitas, & in vno ictu & in pluribus;tum ordo,& perturbatio,quæ longam exercitationem poſtulat, ꝙ non facile deprehendatur:illa pręſertim inęqualitas, [m] quæ in vno ictu conſiſtit, nam altera facilius depræhenditur. Prius igitur neceſſe eſt perfecte cognoſcere differẽtias ſimplices omnes ad quas referrur inæqualitas,quæ compoſita eſt:ſentientur autem ſi obſeruemus quę principaliter pręcipimus, ſic deinde inæqualitas facilius percipietur. Sed ſatis de cognoſcendis pulſibus.

a Gal. 3 lib. de cog. pul. c. 2.
b Gal. 2. lib. de præſag. ex pul. c. 5.
c Gal. 2. lib. de præſag. ex pul. c. 4.
d Gal. 1. de cog. pulſ. c. 1. & 3. li. de diff. pul. c. 5
e Gal. 1. li. de cog. pul. c. 1. & 3. de diff. pulſ. c. 3.
f Gal. 1. lib. de præſ. ex pulſ. c. 7.
g Gal. 4. lib. de cog. pul. c. 1. & 1 lib. de præſag. ex pulſ. c. 7.
h 2. libro de gen. & interit. tex. 13.
i Gal. 1. lib. de diff. pul. c. 7.
k Gal. 1. li. de diff. pul. c. 6. & 4. lib. de cog. pul. c. 3.
l Gal. 1. lib. de diff. pul. c. 25.
m Gal. 1. li. de diff. pul. c. 10.

E F G

De cauſis pulſuum continentibus. *Cap. IX.*

Cauſæ nunc ſequuntur a quibus pulſus proficiſcitur:has ante generatim, deinde ſpeciatim perſequemur; ſumemus initium à continentibus,hoc eſt ab his quę cum omnes concurrunt adeſt pulſus,cum vna,vel plures deſunt,neceſſe eſt intereat: deinde alias perſequemur quæ ſiue euidentes ſint,ſiue abditæ, mutando cauſas continentes efficiunt, vt mutetur pulſus. Sunt autem cauſæ continentes ternæ, [n] finis ob quem fit pulſus,facultas mouens,& inſtrumentum,exponamus vnamquamque. Finis ob quem fit pulſus eſt moderatio calidi innati, & procreatio ſpiritus animalis, hoc eſt ſpiritus illius quo vtitur anima. Dictum eſt autem calidum innatum quo vita continetur, ſeruari non poſſe ſine perſpiratu,cum alioquin auctum abſumat alimentum præparatum,& idcirco deficiat; perſpiratu autem temperatur calor, ſiquidem attrahitur aer frigidior,& expellitur fuligo, quæ calidior eſt,quæ duo conferunt ad moderationem tutandam. H

Innatum calidum quod in corde reſidet refrigeratur ac temperatur reſpiratione, per quam cum dilatatur cor aerem frigidiorem haurit: cum contrahitur fuliginem expellit: id vero innatum calidum quod reliquæ partes corporis à corde accipiunt,atque habent perſpiratũ obtinet,per pulſum ſiquidem arteriæ dilatatæ aerem frigidum alliciunt,illę [o] quę in exteriori parte ſunt,ab aere circumfuſo:alię quæ magis internę,à corde:quę in cerebro,a naribus,cum contrahuntur expellunt fuliginem, & ita temperant innatum calidum: ſed tã pulſu q̃ reſpiratione alitur etiã ſpiritus animalis ac reficitur,ille ſcilicet quo vtitur anima,& ad ſenſum, & ad motũ voluntarium: nam cum reſpiramus penetrat aer ad cerebrũ, & reficit ſpiritum animalem, ſed multo magis reficitur hic ex ipſa ſanguinis exhalatione,quam preber pulſus illarũ arteriarum quæ in cerebro plexum illũ efficiunt, adeo vt [p] pulſus multo magis reficiat animalẽ ſpiritum,q̃ reſpiratio:

n Gal. 1. lib. de cau. pul. c. 1.
o Gal. lib. 8. de plac. c. 8 & 10 lib. de vſu reſp. c. 6 & lib. 3. de nat. facult. c. 14.
p Gal in li. de vſu pul. c. 3.

A reſpiratio:ſed tam hæc,q̃ ille ad vtrunq.finem iam dictum ſpectat,ad temperandum videlicet innarum calidum,& procreandum ſpiritum animalem,vtraque enim actio neceſſaria eſt ad vitam;magis tamen præcipua reſpiratio cum a pereunte hac ſtatim emoriatur pars ubi priuetur pulſu alligata arteria quæ ad ipſam peruenit. Altera cauſa continens pulſus eſt facultas uitalis,quæ ipſum efficit; b hæc & contrahit tam cor quam arterias,cum ignoremus effectricis cauſæ eſſentiam,appellamus facultatem:hæc cum bene affecta eſt, ualida dicitur,cum male imbecilla. Proficiſcitur ergo ab hac facultate uterque motus & non dilatatio duntaxat, ut placet illis,qui nolunt contractionem non eſſe actionem,ſed reditum arteriæ ad naturalem ſtatum;ſed hæc c quoque a facultate cordis emanat ; quandoquidem conſtat arterias dilatato corde ſimul dilatari , & contracto contrahi,atque eundu motum retinere quem cor;ubi major eſt neceſſitas contractionis ob fuliginis copiam , ibi magis contrahuntur & arteriæ , & cor. Illi vero qui facultates tollunt,quemadmodum Eraſiſtratus , d diſtendi arterias credunt,quod impleantur ſpiritu influente,contrahi quod exhauriantur. Ex his qui utrunque arteriæ motum facultati tribuunt,Praxagoras inſitam eſſe uoluit,ut cordi,ita etiam arterijs uim mouẽtem:Herophilus vero hãc ponit a corde influere,cui ſubſcripſit Gal. e quod uiderit ſimiliter mutari pulſum
B arteriarum,ac motum cordis,& eodem tempore dilatari, eodemque contrahi.nam ſiquis manum unam adhibeat ad cor,alteram ad arteriam,eodem tempore percipiet ambo contrahi,& ambo dilatari,neque iudicabit dilatari arterias ubi contracto corde implentur aere quem ab eo accipiunt,& contrahi cum cor dilatatur ut voluit f Eraſiſtratus,qui credidit etiam non omnes arterias ſimul moueri,ſed eas ante, quæ magis uicinæ ſunt cordi, tum ſubinde alias minus diſtantes. At deceptus eſt etiam Archigenes, g qui credidit arterias attrahere cum contrahuntur eo modo quo naſus, & os aerem attrahit cum contrahitur,& exinaniri cum dilatatur; contra tamen ſe res haber,neque enim reſpondent arteriæ ori,& naribus , ſed canalibus per quos dilatatos allicitur aer,contractos expellitur,ita ut eadẽ ratio ſit pulſus, & reſpirationis. Quod ad contractionem,& dilatationem attinet tantum differunt h facultate dilatante & contrahente:illa enim quæ reſpirationi præeſt,animalis eſt & uoluntaria ; illa quę pulſui,uitalis,& neceſſaria;proficiſcitur enim a corde per arterias in uniuerſum corpus,quemadmodum & i lumen ſolis per aerem; quod ſi pulſus a facultate animali emanaret,quemadmodum motus uoluntarius,poſſet ad libitum k coerceri,quod tamen non euenit;nam ſi eueniret facile ſuccurri poſſet dolori pulſantium ſpeciem repræſentanti in inflammatione ; coerceretur,n.motus,& ita leniretur dolor;uerum quamuis coerceri pulſus ſola uoluntate non poſſit quẽadmodũ reſpiratio,
C põt tamen auxilijs externis,ueluti cum in dolore capitis faſcię l temporũ arteriæ adſtringuntur. Efficit igitur pulſum facultas vitalis quæ quod neceſſaria ſit naturalis m etiam dici poteſt.

Tertia cauſa pulſus ſunt inſtrumenta ipſa,quæ a uitali facultate mouentur;quæuis,n.facultas utitur inſtrumẽtis ad ſuũ opus efficiẽdum:utitur aũt facultas,q̃ pulſum facit , arteriis, quæ ſunt inſtrumentũ internũ,& non externũ,ut illa,quibus fabri utuntur. Habitat uitalis facultas in corde tanquã in domicilio principali,inde in uniuerſum corpus diffunditur per arterias,ubi omnium partium calorem moderatur;accipiunt aũt arteriæ a corde uim ut caloris,ita ẽt perſpiratus,qua dilatantur, & contrahũtur,atq; idcirco pulſant ; hanc facultatẽ n cũ in ſe contineant, quamuis a corde influat,dicuntur internam habere,quoniam adiunctæ ſunt cordi ita ut propterea non exiſtimetur externa.

Expoſitis trib.cauſis pulſuũ continentib. fine,facultate,inſtrumẽtis,ſupereſt,ut quẽ pulſum unaquæq. faciat,& cũ moderata eſt ac ſcđm naturã ſe hẽt,& cũ immoderata & prętet naturã, explicemus. Ergo ubi hæ cauſæ ſecundũ naturã ſint affectæ,ita ut caloris tẽperandi & ſpiritus animalis gignendi uſus moderatus ſit,facultas non ſit aucta præter naturam,non imminuta,& inſtrumenta,hoc eſt arterię uaturalẽ ſtatũ retineãt, neceſſe eſt pulſum ſecundũ naturã eſſe,ac
D moderatũ o cuiuſmodi eſt in homine temperato;at ubi aliqua ex propoſitis cauſis de naturali ſtatu deturbetur,neceſſe eſt aliquas pulſuũ differẽtias mutari:mutatio.n cuiuſq. ex illis cauſis mutationẽ p efficit pulſus in aliqua differẽtia neceſſario,in aliqua maxima ex parte. Perpendamus ſeorsũ unãq̃q. cauſam cõtinẽtẽ,ut uideamus qualẽ reddat pulſum,exorſi a fine, quem duplicẽ eſſe diximus,moderationẽ caloris,& repetitionẽ ſpiritus aĩalis. Moderationẽ caloris ad duo ſpectare mõſtrauimus,ad aerẽ frigidũ,qui p dilatationẽ attrahitur,& ad fuliginẽ,q̃ per cõtractionẽ expellitur;q̃ ſi in his oĩbus neceſſitatib. attrahendi ſ.aerem,expellendi fuliginẽ,reficiẽdi ſpiritũ aĩalem moderatio ſeruetur,tunc finis moderatus moderatũ efficiet pulſũ in oĩbus differẽtijs,mõ aliæ duæ cauſæ,facultas,& inſtrumenta,naturalẽ moderationẽ retineãt; ubi vero finis præter naturã aut augeatur, aut minuatur, nõ ſeruatur amplius pulſus moderatus ; in qua uero differentia oriatur immoderatio iã uidẽdũ eſt. Fac primũ augeri finẽ ,ac neceſſitatẽ refrigerãdi ob calorẽ auctũ,cũ hic augeatur, neceſſe eſt quoq. pulſũ augeri,& primo quidẽ in magnitudine diſtẽtionis,& ubi hęc nõ ſufficiat,in celeritate etiam: ubi neq. celeritas,in frequẽtia quoq. ut,n. qui ualde ſitiunt, q plurimũ bibunt,celeriter,& freqnẽter,ita illis,quib. ualde auget calor,pulſus redđit magnus,celer,& frequẽs: at nõ ſequũt neceſſario auctũ calorẽ magnitudo,celeritas,& frequẽtia pulſus,ſed tñ ſi facultas ſimul ualida,& arterię molles ſint:ſiquidẽ magnitudo,& celeritas augeri nõ põt,niſi cõcurrat robur facultatis,& arteriarũ mollitudo:facultas

a Gal. 4. li. de uſu pul. c. 1. & lib. de uſu reſp. c. 1.
b Gal. 1. li. de cauſ. pul. c. 2.
c Gal. in li. de puſſ. uſu c. 6. c. 7. & 1. li. dę cauſ. pulſ. c. 2.
d Gal. in li. de uſu puſ. c. 5. 0.
e 1. lib. de uſu pul. c. 5. & Gal. lib. an ſanguis in arteris cap. 8.
f Gal. in li. de uſu pul. c. 5. & lib. An ſanguis in artęrijs. c. 4.
g Gal. in li. de uſu pul. c. 4.
h Gal in li. de uſu pul. c 8. & 2. de præſagitæ, pulſuũ c. 8.
i Gal. 1. li. de ſemine. c. 16. & li. de uſu pul. 5. & li. an ſanguis in arteriis. c. 8.
k Gal. 1. de diſpnæa. c. 9.
l Hippo. & Gal in fin. 3. li. de off. medici.
m Gal. in li. đ ſymp. differ. ca. 4.
n Gale. 1. li. de cau. pul. c. 4.
o Gal. 2. li. de cognit. pulſ. c. 3.
p Gale. 1. li. de cau. pul. c. 8.
q Gal. 1. li. de cau. pul. c. 9.

cultas cũ imbecilla eſt neque multũ, neq. celeriter diſtendere arterias põt, nequeunt ẽt arteriæ E
duræ, aut multũ diſtẽdi aut celeriter. Sed finge minui calorẽ, & neceſſitatẽ refrigerandi, neceſ
ſe eſt ſimul & pulſum minui: minui autẽ dicitur aut cũ paruus redditur, aut tardus, aut rarus.
a Gal. 1. lib. de cau. pul. c. 6. Hæ aũt differentiæ [a] paruitas, raritas, fere ſequuntur calorem imminutum, non tamen ſemper;
vt autem aucto calore augebatur primum magnitudo, deinde celeritas, & poſtremo frequẽtia,
ita ex contrario imminuto calore imminuitur in pulſu primum frequentia, ita vt fiat rarior; de
inde celeritas ita vt euadat tardior; poſtremum magnitudo ita vt efficiatur paruus. Quod ſi fa-
cultatis robur ſeruetur imminuto calore, non reddetur pulſus multo minor, aut tardior, ſed tñ
b Gal. 1. lib. de cau. pul. c. 7. rarior aucto tempore quieris; idem ergo illi accidet quod iter facientibus, [b] qui vbi negocia mi
nus vrgent, diutius in diuerſorijs commorantur; nihil tamen remittunt de magnitudine aut ce
c Gal. 1. lib. de cau. pul. c. 8. leritate graduum; quod ſi adeo remittatur [c] calor, vt non ſeruetur amplius facultatis robur, ne
ceſſe erit magnitudinem & celeritatem minui, ſed augeri frequentiam: ſed multo frequentior
redditur, ſi aucto calore imminuatur robur, & propterea magnitudo & celeritas: mutatur facul
tas mutata temperatione cordis: ex exceſſu enim caloris, frigoris, humoris, aut ſiccitatis reddi-
d Gal. 1. lib. de præſag. ex pul. c. 4. tur facultas vitalis imbecillior, non tamen neceſſario tunc mutatur [d] vſus & neceſſitas, cũ hæc
ſpectet ad temperandum calorem totius corporis, & non proprie cordis ſubſtantiæ, ad quam F
pertinet facultas. Quamobrem mutatur vſus mutato calore totius corporis, vel partiũ vicina-
rum cordi, vel ẽt ſanguinis, & ſpiritus qui in eius ventriculis reſidet; quo fit vt poſſit ſeruari ro
bur vitalis facultatis mutato vſu, hoc eſt aucto, vel remiſſo calore: tunc enim poteſt augeri aut
e Gal. 1. lib. de præſag. ex pulſ. c. 3. remitti in corde, [e] quamuis non neceſſario auctus fuerit aut remiſſus adeo, vt reddat facultatẽ
vitalem imbecillam. Quemadmodum autem calor, qui pulſu temperandus eſt interdum auge-
tur, interdum minuitur, ita etiam fuligo, quæ expellenda eſt; ſed vt caloris mutationem ſequi-
f Gal. 2. lib. de præſag. ex pulſ. c. 1. tur mutatio dilatationis, ita fuliginis mutationem mutatio contractionis, in hac [f] enim aucta
fuligine maiorem celeritatem deprehendes, minorem imminuta, non tamen poteris alias diffe
rentias in ea percipere. Supereſt refectio ſpiritus animalis, ad quam ſpectare quoque pulſum
g Gal. 1. lib. de cau. pul. c. 10. dicimus: augetur [g] hæc animali ſpiritu plurimum exhauſto, quare tunc quoque augeri pulſũ
neceſſe eſt, non ſecus atque vbi calor augetur. quod ſi inæqualiter increſcant calor, & fuligo in
corde, & arterijs, fiunt inæquales pulſus, magiſque augetur contractio magis aucta fuligine,
magis dilatatio magis aucto calore; eadem ratio eſt imminutionis. Sed ſatis de mutatione quã
affert finis mutatio, ac neceſſitatis. Sequitur mutatio alterius cauſæ continentis, nimirum facul
tatis vitalis: hæc vbi moderata eſt, moderatum efficit pulſum; quod ad robur, & imbecillita-
h Gal. 1. lib. de cau. pul. c. 7. tem attinet, vbi præter naturam [h] augeatur vehementiorem efficit pulſum, quam naturaliter G
eſſe ſoleat; vbi imminuatur imbecilliorem. Diximus autem augeri [i] præter naturam poſſe ob
i Gal. 4. lib. de cau. pul. c. 2. iram, ob exercitationẽ, [k] ob vim, quę tota ſe confert ad expellenda, quę noxia ſunt, nõ quo fiat
tunc facultas validior, ſed quod tota ſimul confluat impetu quodam ad id efficiendum, quod
maxime vrget; quod ſenes interdum facere videmus, vbi incendium, aut aliquod ſimile vitare
k Gal. 3. lib. de cau. pul. c. 13. nituntur infortunium; idem euenit facultati vitali cum propter iram, exercitationem, ebrieta-
tem, noxam eorum, quæ in corpore ſuperant, tota fertur ſimul ad cor, tunc enim coacta ſimul
vehementior redditur & pulſum efficit validiorem; minuitur vero, atque imbecillior redditur
vitalis facultas interdum ab immoderata temperatione & exceſſu primarum qualitatũ, inter
l Gal. 3. lib. de cau pul. c. 16. dum quod à copia ſuccorum oneretur; [l] vbi tantum hoc accidat reperies pulſus inæquales
nunc vehementes, nunc languidos, & vt magis, vel minus oneratur, ita plures, vel pauciores lã-
guidos. Quod ſi imbecillitas temperationis immoderationem ſequatur, pulſus parui erunt, &
languidi, nullo interiecto valido, aut magno: vbi tamen imbecillitas non fuerit ſumma, ſeruari
m Gal. 1. li. de cau. pul. c. 8. poterit celeritas pulſus; plerumque [m] autem vbi facultas imminuitur non tamen ad ſummam
imbecillitatem peruenit, retinetur magnitudo diſtentionis eadem, huius enim mutatio magis
ſequitur mutationem vſus & caloris quam facultatis; ſed ſi ad extremam imbecillitatem facul
n Gal. ibid. tas peruenerit, pulſum minimum [n] efficit: at ſummum robur non propterea per ſe reddit pul H
ſum maximum, niſi vbi ſimul calor augeatur, & arteriæ molliores ſint. Quod ſi facultatis imbe-
cillitas à frigore proficiſcatur, pulſus efficitur tardus, languidus, rarus, nunquam tamen vbi fa-
o Gal. 3. lib. de cau. pul. c. 14. cultas valeat poterit pulſus ad ſummam paruitatem perduci: retinet [o] etiam facultas debilis,
modo non valde talis ſit, & celeritatem pulſus. Verum mutat pulſum [p] facultas vitalis nõ mo-
p Gal. 4. lib. de cau pul. capite 27. & 4. lib. de cau. pulſuũ c. 3. & c. 4. do vbi augetur, aut minuitur, ſed etiam cum ſecedit ab internis partibus ad externas, vel ab
his reuertitur ad illas: nam cum extra fertur, reddit pulſum ſublimem, cum intro reuocatur, hu
milem. Reſtat tertia cauſa cõtinens, inſtrumentum videlicet, quod eſt ipſa arteriarum tunica:
hæc [q] vbi moderationẽ retineat inter mollitiem, & duritiem, facit pulſum mediũ inter mollẽ,
& durum: vbi mollis ſit, mollem: vbi dura, durum: ſed cum mutatione mollitudinis & duritiei
q Gal. 1. lib. de cau. pul. c. 9. mutantur etiam aliæ pulſuum differentiæ: cum mollitudine iungitur fere magnitudo, & celeri
tas, cum duritiæ paruitas, & raritas: frequentia vero tantum augetur ob duritiem pulſus, quan
tum minuitur magnitudo, & celeritas: hæ quantum augentur ob mollitudinem arteriæ, tantũ
r Gal. 1. lib. de cau. pul. cap. 5. minuitur frequentia: Neceſſe tamen eſt cum [r] augetur magnitudo conſentire tum facultatẽ,
quod non faceret, ſi imbecilla eſſet. Durities arteriæ non facile ſequitur vim mouentem: nam
quod durum eſt difficulter patitur, & mouetur: contra facile, quod molle eſt; quamobrem ar-

teria

A teria dura, nec multum nec celeriter moueri poteſt; quæ mollis eſt, multum, & celeriter: quare maiorem, & celeriorem pulſum reddet, vbi & vſus auctus erit, & facultas non imbecilla. Cum arteria dura eſt, & propterea non poteſt multum, & celeriter moueri, frequentia pulſus accedat neceſſe eſt.

Calor imminutus, a ſi cum duritie iungatur, tardiorē & minorem efficit; ſed ſi maior ſit durities, quam caloris imminutio ſimul etiam crebriorem, ſi maior imminutio caloris, rariorem; ſi pares ſint, non mutabitur frequentia. Si calor cum duritie augeatur, pulſum efficiet & celerrimum, & frequentiſſimum, & non minimum; ſi cum mollitie minuatur calor, fiet quidem pulſus paruus ob calorem imminutum, ſed magnus ob mollitudinem arteriæ: quamobrem ex hac repugnantia neceſſe eſt reddatur medius inter magnum, & paruum. Si mollities cum calore aucto iungatur, fiet pulſus non tantum magnus, ſed etiam frequens. Durities arteriæ ſi cum imbecillitate facultatis copuletur, pulſum efficiet paruum, tardum, & frequētem, ſi cum robore paruum, frequentem, & non tardum, imo interdum celeriorem. Mollities arteriæ cum robore facultatis facit pulſum maiorem aliquando tardiorem, & rariorem, ſed cum imbecillitate moderate paruum, tardum, & frequentem, præ nimia mollitie, b qualem habent infantes, concidūt arteriæ, & non poſſunt plurimum diſtendi. Poſſunt c tunicæ arteriarum mutare pulſum non ſolū
B quatenus molles aut duræ ſunt, ſed etiam quatenus vel ſolutæ ſunt, quemadmodum in habitu gracili, vel oppreſſæ quemadmodum in craſſo: ubi ſolutæ ſint, pulſum maiorem præſeferēt, vbi oppreſſæ, minorem. Cuiuſuis d autem ex tribus cauſis maxima læſio minimum efficit pulſum, non tamen maximum ſummus vigor, niſi conſentiant aliæ duæ.

a Gal. li. 1. de cau. pul. c. 9.
b Gal. 3. li. de cau. puſ. c. 5.
c Gal. li. 3. de cau. pul. c. 4.
d Gal. 1. de de cau. pul. c. 11.

De cauſis pulſuum non continentibus tam externis quam internis. Cap. VII.

PRæter cauſas continentes, quę proxime pulſum non modo faciunt, ſed etiam mutant, alias quoque attendere oportet, quæ ipſum mutare poſſunt, non tamen proxime, ſed quatenus e mutant vel vnam, vel duas ex continentibus, vel omnes tres: diſtinguuntur f autem, ſiue internæ, ſiue externæ in tria genera rerum, cum aliæ ſint naturales, aliæ præter naturam. Ad naturales refertur temperatio corporis, ætas, ſexus, habitus, conſuetudo: ad non naturales vulgatę illæ ſex, aer, cibus, & potus, ſomnus, & vigilia, motus,
C & quies, animi perturbatio, & trāquillitas, expulſa, & retenta; ad eas quæ præter naturā ſunt, morbi, cauſæ, & ſymptomata, quibus addere etiam oportet morborum differentias complures, & illas præſertim, quæ ad affectos locos referuntur, ſunt enim cauſa cur pulſus maxime varientur. Quis eſt qui neſciat quantum differat pulſus, qui ſequitur inflammationem pulmonis, ab eo qui apparet cum inflammata eſt membrana ſuccingens coſtas? Perſpiciamus ſigillatim nunc vnamquamque ex præpoſitis rebus, videamuſque quam mutationem affetat in pulſu; exordiamur a naturalibus, & primo a temperatione corporis, quæ vbi moderata ſit reddit ſinem, atque vſum refrigerandi moderatum, facultatem firmam, & arterias medias inter molles, & duras; ex quo ſequitur pulſus moderatus in omnibus differentijs; contra ſi temperatio immoderata ſit, immutando vſum, facultatem, aut inſtrumenta, immutat etiam mediocritatē pulſus: augetur g vſus, cū temperatio calida fuerit, & idcirco pulſus redditur maior, celerior, frequentior: minuitur, ſi frigida, fitque pulſus, minor, tardior, rarior. Exceſſus autem humoris, aut ſiccitatis non immutat vſum, ſed tantum caloris, & frigoris. De facultate autem ſcire licet vbi temperatio moderata ſit pulſum quoq; moderatum eſſe inter vehemētem, & imbecillum; conſiſtit h enim facultas in ipſa temperatione, quæ ſi moderata ſit, robur minuit, & ſimul etiam magnitudinem, ac celeritatem, non enim poteſt imbecilla facultas multum, aut celeriter arteriā diſtendere, propterea minui pulſum neceſſe eſt, & aut tardum, aut certe non celerem fieri; euenit interdum vt ob caloris exceſſum augeatur robur, vt in exercitatione, i ira, ebrietate,
D tūc autem & augetur vſus, & facultas tota ſe colligit, adeo vt pulſus validior appareat. Quod ſpectat ad inſtrumenta, hoc eſt ad arterias, vbi temperatio corporis moderata ſit, ipſæ quoque arteriæ vna cum pulſu moderationem retinent inter mollitiem, & duritiem: at vbi temperatio immoderata ſit, humoris exceſſus mollitudinem affert pulſus & arteriarum, ſicuti ſiccitatis duritiem. Affert etiam duritiem exceſſus frigoris contractis crudis ſuccis, ſicuti mollitudinem ex eeſſus caloris liquefaciendo quæ concreta erāt; quamquam vbi calor validior perſeuerat, exiceando ipſe quoque duritiem affert; maxima tamen durities ſequitur exceſſum ſimul frigoris, & ſiccitatis, ſicuti maxima mollities exceſſum caloris & humoris. Aetas alia altos reddit pulſus propter temperationem ad quam refertur, hæc autem mutando vel vſum, vel facultatem, vel inſtrumenta, mutat pulſum, quemadmodum proximè oſtendimus. Pueris pulſus k augētur, quod multo calore præditi ſint, & quod copioſius alantur, multumque colligant fuliginis, ita vt ob eorum temperationem aucto vſu augeatur pulſus, & non ſolum dilatatio, ſed etiam cōtractio; iiſdem etiam opus eſt procreatione multi ſpiritus animalis, cum augeantur partes, & ſint quaſi in perpetuo motu; magni ergo ſunt puerorum pulſus, non tamen maximi, quod arterias adhuc paruas habeant, & quod ipſorum facultas nondum peruenerit ad ſummum robur. In-

e Gal. 1. li. de præſag. ex pul. c. 1. & li. 1. de cau. pulſ. 1.
f Galen de pul. ad Tyron. c. 9.
g Gal ſ 1. d' pul. ad Tyron. c. 9. & 3. li. de cau ſ pul. c. 3.
h Gal. 1. li. de præſag. ex dul. c. 4.
i Gale. 3. li. de cau pul. c. 13. & li. 4. de cau. pul. e. a.
k Gal. l'. 3 de cau. pul. c. 5.

fan

ſantes, [a] quamuis plurimum habeant caloris, quia minus validi ſunt, & valde humidi, non ha- g
bent pulſus ita magnos, ſed frequentia compenſatur quod detrahitur de magnitudine: Senibus cum imminuta ſit neceſſitas, ſiunt pulſus rariſſimi, & tardiſſimi, maxime autem tarda ſit contractio. Iuuenum [b] pulſus maximi ſiunt, quod aucta ſit ſimul neceſſitas refrigerandi, & facultas b ætate magis remittitur vſus contractionis quam diſtentionis. Inſtrumenta in iuuenibus neque valde dura ſunt, neque valde mollia, ita vt ad maximum pulſum accommodentur; quod nō faciunt in ſenibus, quibus ob maximā duritiē nō facile diſtenduntur; neq; in pueris, & infantibus; quibus ob nimiā mollitiē cōcidunt. Sexus [c] itē alius aliū reddit pulſū, alius. n. ſe oſtēdit in uiro alius in muliere: augetur vſus, & neceſſitas uiris, quod calidiores ſint, minuitur mulieribus, q frigidiores: quare maior eſt pulſus virorum, non tamen celerior, aut frequentior, ſed paulo tardior, ſatisque rarior; fœminis autem & celerior pulſus eſt, & frequētior, quod minor fiat, neque confert [d] in mulieribus mollities arteriarum maior ad magnitudinem pulſus, opprimuntur. n. a multitudine crudorum ſuccorum; in viris autem pulſus non adeo eſt durus, vt non poſſit mul- tum diſtendi, atque idcirco non egent celeritate, & frequentia, vt in muliere: habet etiam uir pulſum vehementiorem, quod validiori facultate præditus ſit, & quod magis exerceatur. Vtero [e] gerentibus nihil prçter vſum mutatur, qui maior eſt cum perſpiratus non tantum mulieri, E ſed etiam fœtui ſufficere debeat; quamobrem maior, celerior, & frequētior fit pulſus, non tamē vehementior, aut languidior, durior, aut mollior, cum facultas eadem ſeruetur, & arteriarum tunica ſimiliter affecta ſit. Reſtat habitus [f] ex rebus naturalibus: hic ſi gracilis ſit, arteriæ magis deteguntur, & leuiores ſunt, quamobrem facilius diſtenduntur, & idcirco etiam magis. Vbi autem ſeruato pari vſu augeatur magnitudo, neceſſe eſt minui frequentiam, robur autem tunc maius apparet cum non occupetur, non quo re vera maius fiat. Habitus craſſi minores reddūt pulſus, & ideo frequentiores, celeritatem vero, & tarditatem eamdem ſeruāt & rurſus vim eādem, quāuis minor appareat obeſis; mulieres obeſæ ſunt, & ideo etiam minus validū pulſum pręſeferunt quā viri. Eadem autem [g] ratio eſt habitus aduentitij, ac naturalis; vterque enim mutat pulſum prout magis vel minus alligat, aut ſoluit arterias; quod ſi cum habitu mutetur uſus, facultas, aut inſtrumentum, multæ ac varię orientur pulſuum differentiæ.

Res non naturales nunc perſpiciēdæ ſunt, vt pateat quam mutationem in pulſu vnaquæque afferat mutando cauſas continentes. Veniat primo in medium aer, ad quem ſpectat anni tempus, regio, præſens cęli ſtatus. Satis autem erit exponere vim temporis anni: eadem. n. eſt [h] ratio regionis, & præſentis cęli ſtatus. Itaque ver ex temporibus anni temperationem obtinet maxime moderatam, & idcirco moderatas reddit cauſas pulſuum continentes, neceſſitatem videli- G cet temperandi caloris, & procreandi ſpiritus animalis, facultatē vitalem, & arterias. Hæ vero cum moderatæ omnes ſunt, pulſum reddunt, & maximum, & validiſſimum, non tamen celerem aut frequētem, quoniam calor qui temperandus eſt, mediocris ſeruatur. Æſtate augetur calor, atque vſus, languet facultas; quamobrem pulſus neque magnus, neque vehemens fit, ſed celerior, & frequentior propter neceſſitatem refrigerādi acutam. Autūnus frigidior, & ſiccior eſt atque inæqualis; quamobrem diminuit neceſſitatem refrigerandi, debilitat facultatem, reddit arterias duras, unde pulſus minor fit, debilior, ac tardior, & rarior. Hyeme refrigerandi neceſſitas remittitur, facultas autem magis valida redditur, quā æſtate, minus quam vere: hyeme ergo minores pulſus ſiunt quam æſtate, ſed minus languidi, ſiunt etiam tardi, ac rari. Cibus [i] ſi moderatus ſit, non ita mutat continentes cauſas, ſicuti ſi immoderatus: inedia diminuit facultatē & vſum, reddit pulſum primo languidum, paruum, celerem, crebrum; ſed proceſſu tēporis etiā rarum, poſtremo tandem frequentem, ita vt præbeat falſam quamdā ſpeciem celeritatis; adeo enim languet facultas, vt pulſus vermicularis, & formicans reddatur. Multitudo [k] cibi onerat facultatem, & idcirco pulſui inæqualitatem affert: copia moderata facultatem ſimul auget & calorem, & idcirco pulſum efficit vehementem ac magnum, ſed celerem ſimul & frequentem. H Cibi ergo cum omnes & calorem, & vires augeant pulſum maiorem, & calidiorem reddūt magis autem, aut minus, prout magis, vel minus alunt: minus autē alunt, & cum pauciores ſunt, & cum ſubſtantiam habent minus idoneam ad alendum. Potio [l] ſimiliter cum alit calorē & uim auget, quemadmodum vinū, quod vires celeriter reficit, & calefacit, unde pulſus & maior euadit, & uehementior, idque multo citius, quam ſi ſumatur cibus. Aqua [m] quod nō alat, neque calefaciat, non reddit pulſum magnum, uehementē, aut celerem, ſed potius paruum, ac debilē, & ubi copioſe bibatur, etiam inæqualem, cum non tātum minuat uſum, aut facultatem debilitet, ſed etiam oneret. A ſomno [n] mutatur uſus ac neceſſitas, ſiquidem opus eſt maiori cōtractione, & dilatatione minori; neque enim ita augetur calor, ut maiorem dilatationem & maiorem copiam aeris frigidi poſtulet quam ante, ſed magis creſcit neceſſitas contractionis ob multitudinem fuliginis, quæ magis redundat, quod magis fiat coctio; vitalis enim facultas ad interiores partes reuocatur; ob hanc igitur mutationem & uſus, & facultatis, pulſus initio ſomni minor euadit, tum debilior, tardior, rarior: poſtea paulatim augetur, cum calor qui in unum contractus eſt, maior fiat, ita ut fundatur tandem in externas quoque partes: pulſus [o] eorum, qui a ſomno excitantur ſubito mutatur, & non paulatim, cum ſubita quoque ſit mutatio ex ſomno in vigiliam; ſubito etiā tunc euocatur calor ab interna parte ad externam, quamobrem

pulſus

a Gal. ibid.
b Gal. 3. li. de cau. pul. c. 5. & in li. pe pulſ. ad Tyro. c. 9.
c Gal. in li. de pulſ. ad Tyron c. 9. & 3. lib. de cau. pulſ. c. 2.
d Gal. li. 3. de cau. pul. c. 2.
e Gal. in li. de pulſ. ad Tyr. c. 9 & 3. l. de cau. pul. c. 8.
f Gal. 3. li. de pul. c. 2.
g Gal 3. li. de cau. pul. c. 11.
h Gal. in li. de pulſ. ad Tyr. c. 9.
i Gal. in li. de pulſ. ad Tyr. c. 10. & li. 3. de cau. pul. c. 16.
k Gal 3. li. de cau pul. c. 16 & in l. de pulſ. ad Tyr. c. 10.
l Gal 3. li. de cau. pul. c. 17.
m Gal. in l. de pulſ. ad Tyr. c. 10.
n Gal. in li. de pulſ. ad Tyr. c. 9. & 3. li. de cau. pul. c. 9.
o Gal. 3. li. de cau. pul. c. 10 & in l. de pulſ. ad Tyr. c. 10.

pulſus ſtatim fit magnus, ac celer, & aliqua ex parte vibrantis ſpeciem repræſentat: detrudit enim corpus vndequaque quod moleſtum eſt,& perſpiratum parat,ſed poſtea redit pulſus ad mediocritatem naturalem. Vigiliæ pulſus ille eſt, quem tangere ſolemus in homine vigilanti; neque enim ipſum mutat,modo moderata ſit;quæ nimia eſt,perinde ac labor facultatem debilitat,& arterias reddit duras,quo fit vt pulſus minuatur ac debilitetur,ſed frequentior fiat. Ineſt etiam motui & quieti vis mutandi pulſum;quieſcentibus facultas redditur imbecillior,calor minuitur, corpus arteriæ licet mollius euadat, concidit ita, vt minus dilatari poſſit; quamobtem neceſſe eſt pulſum minui,debilitari,tardiorem,ac rariorem eſſe,niſi ob anguſtiam frequentius cogatur arteria moueri. At motus [a] facienda diſtinctio eſt;ſi quidem aut modicus eſt,aut nimius;qui modicus eſt,calorem, & facultatem auget,& idcirco pulſum efficit vehemẽtem,magnum,& celerem,& propterea vbi non ſufficiat magnitudo,& celeritas, etiam frequẽtem. Cum homo nimium mouetur,ita vt iam laboret,minuuntur vires,& ita pulſus redditur lãguidus,& non magnus; ſed ob calorem acutum neceſſe eſt augeatur celeritas, & frequentia: adeo autem interdum creſcit ex labore calor,vt pulſus efficiatur & celerrimus & frequentiſſimus;ſed cum homo iam quieſcere cogitur,exhauſtis ſpiribus refrigeratur vniuerſum corpus, & debilitatur facultas adeo,vt pulſus reddatur languidus,nec retineat celeritatem & frequẽtiam. Animi [b] perturbationes,cum diuturnæ ſunt,vires,ſi non admodum valent, labefactãtur; quamquam illæ etiam quæ validæ ſunt, a vehementibus animi perturbationibus conuellũtur: quo fit vt cum viribus ſimul pulſus robur aut minuatur,aut penitus labefactetur. Animi tranquillitas pulſum conſeruat in ſuo ſtatu naturali;nullam enim ex eius cauſis continentibus mutat. Sed cum innatus calor ab alijs perturbationibus alio modo afficiatur, aut enim accenditur, quemadmodum in ira, aut reuertitur ad internas partes ſicut in metu & ęgritudine, aut euocatur ad externas,velut in ſpe, & gaudio,mutata facultate, & vſu, mutari quoque pulſum neceſſe eſt. In ira [c] augetur cum calore facultas,quod tota ſe conferat ad cor,ac conatus quoſdam edat,augetur & vſus,quamobrem pulſus redditur vehemens,magnus,celer,frequens. In ægritudine [d] abſumuntur ſpiritus,oneratur facultas,quamobrem pulſus fit languidus,paruus, tardus, & rarus. Timor [e] ob imminentis periculi cognitionem, cum recens eſt,mentem perturbat,& propterea efficit pulſum inæqualem, ſed proceſſu temporis fit languidus, & qualis reddi ſolet ab ęgritudine:initio autem fit vehementior,cum incipit timor,ſed ſi vires imbecillæ ſint cito conuelluntur,ſi validæ paulatim labefactantur. Gaudium [f] & ſpes euocat innatũ calorem ad partes externas,vnde mutatur vſus,magiſque facultas,fitque diſtentio magna niſi gaudium ita magnum ſit,vt vires labefactet,nam ſic pulſus efficitur paruus ac languidus; cum alioquin a gaudio fieri ſoleat magnus,& rarus,non tamen celer, & frequens, cum non ſit auctus calor aut refrigerandi neceſſitas. Reſtant ex rebus non naturalibus expulſa & retẽta quæ vbi moderata ſint,moderatum pulſum conſeruant, retentio tamen immoderata vires onerat, & pulſus inæqualitatem affert,nimia expulſio [g] vires labefactat,adeo vt pulſus fiat paruus,ac tardus,qualis eſt vermicularis,ac tandem formicans;quod ſi neceſſitas augeatur,fiet etiam frequens, quemadmodum in febre,alioquin nimiam expulſionem ſequitur pulſus vermicularis. Epoto [h] cathartico,veluti veratro,pulſus principio redditur latus,lãguidus,rarus,ſed quo tempore euomitur, inæqualis,ac perturbatus;vbi vero ad naturalẽ ſtatũ reditur,fit pulſus æqualis, maior ac vehementior. Balneum [i] quod etiam in rebus naturalibus ponitur,ſiue ad motum referatur,ſiue ad expulſa,vbi moderate ac tempeſtiue adhibeatur, augetur facultas, & neceſſitas,vnde pulſus fit validior,maior,celerior,frequentior; at vbi nimis calidum ſit facultatẽ debilitat;hinc pulſus frequentiſſimus redditur, retinet tamen celeritatem,niſi facultas admodũ labefactata ſit,nam tunc formicans efficitur. His, qui frigida aqua lauantur, innatus calor ad interna ſecedit,atque idcirco diſtentio parua;tarda,& rara euadit,& initio lãguida quoque, quod robur remittatur.

a Gal. in li. de pulſ. ad Tyr. ca. 10. & 3. li. cau. pul. c. 13.

b Gal. in li. de pulſ. ad Tyr. c. 11.

c Gal. 4. li. de cau. pul. ca. 2.

d Gal. 4. li. de cau. pul. ca. 4.

e Gal. 4. li. de cau. pul. ca. 5.

f Gale 4. li. de cau. pul. ca. 3.

g Ga. 3. li. de cau pul. c. 13. 2. lib. de præſag. ex pul. c. 9.

h Gal. in li. de pulſ. ad Tyr. ca. 2. & 4. d cau. pul. c. 27.

i Gal. 3. li. de cau. pul. c. 14. & 15.

B

C

D Superſunt res præter naturam,morbi,cauſę,& ſymptomata, quæ immutando continentes cauſas immutant etiam pulſum;quo pacto autem,nunc videndum eſt initio, ſumpto a morbis, & propriè ab immoderatione temperationis; hęc non mutat pulſus[k], niſi verſetur in corde, aut in arterijs, vel cordi & arteriis ab aliis partibus communicetur; vbi in corde eſt neceſſario etiam afficit arterias;vbi ſit in arterijs non propterea impertiatur cordi neceſſe eſt: cum arteriæ ſecundum naturam ſe habent,a corde temperationem obtinent;ſed vbi præter naturam afficiantur, propriam temperationis immoderationem interdum retinent, præter illam quam a corde accipiunt,ita vt fiat permixtio quædam ex vtraque. Illæ [l] quæ cordi propinquiores ſunt,citius ab eo afficiuntur:illæ quæ magis diſtant,tardius:cor etiam tardius afficitur ab arterijs diſtantibus,quam a propinquis. Quod attinet [m] ad pulſum, poteſt quidem corde bene affecto in vna parte mutari,non tamen mutatur in vniuerſo corpore priuſquã immoderata temperatio occupet cor,hoc affecto immutantur vſus,facultas, & inſtrumenta. Facultatem [n] labefactare poteſt,quæcunque temperationis immoderatio in ſubſtantia cordis verſatur,non tamen læditur facultas,vbi temperationis immoderatio non detinet ſubſtantiam cordis,ſed vel ſpiritum & ſanguinem duntaxat qui in eius ventriculis continetur, vel ẽt proximas partes,quemadmodum pericardiũ & pulmonem;poteſt tamen immoderatio mutare vſum,ac neceſ-

k Gal. 3. li. de præſag. ex pul. c. 1. & 2.

l Gale. 3. li. de præſag. ex pul. c. 3.

m Gal. 4. li. de præſag. ex pul. c. 1.

n Gal. 1. li. de præſag. ex pul. c. 4.

neceſſitatem pulſus; quod ſi temperatio inæqualis vt calida, & frigida, vel in diuerſis partibus cordis verſetur, vel in corde, & arteriis, neceſsitas inæqualis euadet magna ob calorē, & ſimul parua ob frigus: ex qua inæqualitate, & ex quo exceſſu contrariarum qualitatum pulſus redde

a Gal. 3. li. de præſag. ex pul. c. 2.

tur moderatus. [a] Poteſt magna cuiuſuis qualitatis immoderatio in cordis ſubſtantia, ſiue aduentitia ſit, ſiue naturalis, mutare pulſum debilitando facultatem; in ſanguine vero, & ſpiritibus cordis, aut in partibus proximis immoderatio non mutat facultatem, ſed vſum dumtaxat in hunc modum: calida enim ipſum auget, frigida minuit aucto, uſu fit pulſus maior, celerior, &

b Gal. 3. li. de præſag. ex pulſ. c. 4. & 1. lib. de cauſ. pulſ. c. 9.

frequentior; imminuto minor, tardior, rarior; ſed vt augeatur pulſus aucto vſu, neceſſe eſt conſentiant facultas & arteriæ. [b] Inſtrumenta, hoc eſt arteriarum tunicæ ob immoderationem humoris quidem molliores redduntur, ſiccitatis vero duriores; eiuſmodi immoderationes in arterijs non mutant vſum, ſed ſolam tunicę ſubſtantiam; in corde vero debilitant facultatem: quod ſi in [c] corde fuerit exceſſus ſiccitatis, reddet arterias etiam ſiccas, & idcirco duras, veluti in tabe; ſi humoris, humidas, & ideo molles.

c Gal. 3. li. de præſag. ex pulſ. c. 8.

At vbi compoſita fuerit temperationis immoderatio complures mutabit pulſuum differentias, pro vi quam habet exceſſus huius & illius facultatis. In ea vero temperationis immoderatione, quæ in ſuccis reſidet, & cum materia eſt, mutatur pulſus ab exceſſu qualitatum ut ante F
oſtenſum eſt, ſed a materiæ copia redditur inæqualis mutaturque eo modo quo monſtrabimus paulo poſt cum vim cauſarum perpendemus; nunc enim agimus de mutatione quā efficit mor

d Gal. 3. li. de præſag. ex pul. c. 5. & 7.

bus, & proprie exceſſus primarum qualitatum veluti in febre, [d] quæ ſi diaria ſit, tantum uſum auget, & propterea reddit pulſum magnum, celerem, frequentem, neque mutat facultatem aut inſtrumenta; in ea vero febre quæ a ſuccorum putredine proficiſcitur, augetur vſus tam dilatationis ob calorem auctum, quam contractionis ob multitudinem fuliginis. Initio quidem acceſsionis ſentitur contractio celerior, quod proprium eſt eiuſmodi febrium, in incremento augetur contractio, ſed magis dilatatio; vtraque in vigore viget; in fine vigoris celeritas dilatationis ſumma efficitur, ſed contractionis minuitur, debilitatur autem facultas, & ideo fit lāguidus pulſus in hoc genere febrium ob putredinem. Reſtant hecticæ in quibus nec magni, nec vehementes apparēt pulſus, quoniam & facultas debilitata eſt, & arteriæ factæ ſunt duriores, ſiquidem auctus eſt calor in ſubſtantia cordis, quem proceſſu temporis ſequitur ſiccitas: ſed cum auctus ſit uſus imminuta facultate, & arteriis redditis duris, neceſſe eſt pulſum fieri celerem & frequentem. Alij morbi præter temperationis immoderationem non ita pulſum mutant, cum non afficiant cor & arterias, niſi copulentur cum immoderata temperatione, quę aut in ſuccis, aut in ſolidis partibus verſetur; aut niſi arterias relaxent quemadmodum tumores a pituita, G
vel tendant quemadmodum cum oſſa franguntur, aut ſuo loco mouentur, & cum duri tumores oriantur. Alij ergo morbi eatenus pulſum mutant, quatenus cum immoderata temperatione iunguntur, aut tendunt vel relaxant arterias: æſtimata autem in vnoquoque eiuſmodi vi, non difficile erit æſtimare quam mutationem afferat in pulſu; nos una inflammatione contenti erimus, ad cuius exemplum extimari pulſus mutationes poſſint, quas alii afferunt. In quauis inflā

e Gal. in li. de pulſ. ad Tyr. c. 11. & 4. li. de cau. pul. c. 7.

matione [e] attenditur exceſſus caloris, & diſtentio, quæ duo reliquis partibus impertiuntur, vbi inflammatio aut magna ſit, aut partem nobilem occupet. Calor inflammationis vbi communicatur cordi, iam febris eſt & auget pulſus neceſsitatem: tendit etiam inflammatio arterias, præſertim vbi occupet partes neruoſas; at cum arteriæ tenduntur, ac duræ fiunt, non poteſt pulſus fieri magnus qualem vſus & calor auctus in inflāmatione requirit, ſed redditur cele-

f Gal. li. 4. de cau. pul. c. 9.

rior, & frequentior, & inæqualis in vno ictu, ita vt ſecantis ſpeciem referat; celeritas autem manifeſta eſt, vbi non nimis reſiſtat durities arteriæ. Cum inflammatio ſuppurat, [f] non ſolum læduntur arteriæ, ſed facultas etiam debilitatur & pulſum languidum reddit: nam ante cum contendit ſuperantem materiam expellere, vehementem reddit, magnum, celerem; ſed vbi defatigatur pugnando, languidum, dum ſe ipſam concitet, & altiorem, ac vehementiorem efficiat, H
quo fit vt inæqualis reddatur: eo plurimum confert pus huc atque illuc confluens, ita vt dū erūpat perturbetur ordo, & pulſus fiat inæqualiter inæqualis: poſt eruptionem puris vaſa deſinunt diſtendi, natura non amplius pugnat, & inæqualitas ceſſat. Cauſæ morborū, quæ pulſum mutant ſi externæ, atque euidentes ſunt, ad ſex illas res non naturales referuntur: hæ qualem efficiant pulſum, paulo ſupra dictum eſt; ſi internæ & abditæ, veluti quatuor ſucci, omnes communiter, cum nimium redundant, copia facultatem onerant, & propterea reddunt pulſum inęqualem; proprie vero ſanguis auget calorem, facultatem ualidam reddit, & arterias nubiles, & propterea pulſum efficit vehementem, magnum, celerem, frequentem: pituita cum frigida, & hu-

g Gal. 4. li. de cau. pul. c. 12. & 15.

mida ſit calorem atque vſum minuit, & arterias molles efficit, vnde ſequitur pulſus mollis, non tamen paruus; ac neque celer, neque frequens, ſed magnus, tardus, & rarus; flaua [g] bilis calore uſum auget, ſiccitate duras efficit arterias; hinc augetur frequentia, & durities pulſus: atra bilis, quia frigidior eſt pulſum facit paruum, tardum, & rarum; vbi autem uritur & praua ſit, facultatem debilitat, & facit pulſum languidum; ſiccat etiam arterias, ac duras reddit, & propterea pulſum tardiorem efficit, ſed idcirco etiam frequentiorem.

Symptomata ſuperſunt ex rebus præter naturā, quæ & ipſa pulſum mutare poſſunt: ex ſymptomatibus quædam propria ſunt certarum partium, quæ quam mutationem afferant paulo

poſt

Digitized by Google

A poſt ſubijciemus, cum perſequemur vim, quam habent in pulſibus mutandis differentiæ illæ,
quæ ab affectis partibus ſumūtur, ſed quædam communia ſunt plurium partium, veluti fluxus
& dolor: fluxus refertur ad nimiam expulſionem, cuius vim ſupra enarrauimus, qua de expul-
ſis & retentis. Dolor [a] commune ſymptoma eſt omnium partium ſentientium, hic cum paruus
eſt, a principio facit pulſum maiorem, vehementem, & celerem ac frequentē; ſed cum augetur
& grauior redditur, labefactat facultatem vitalem, & ita efficit pulſum minorem, languidū, ce
lerē, ac frequentē: ſi iam grauiſſimus ſit, & facultatem conuellat, reddit pulſum paruum & fre-
quentem cum falſa celeritatis ſpecie. Principio [b] autē maior & vehementior fit pulſus ex do
lore, quod vis tota concurrat ad partē dolentē, inciteturque ad expellendū, quod moleſtū eſt;
poſtea ſeparata concidit & pulſum facit paruum, languidum, tardū, ſed valde frequentē; at nō
ſimiliter augetur in dolore reſpiratio, [c] vt pulſus, ſed minuitur, & parua fit, ac tarda, compenſa
turque frequentia, quod de magnitudine ac celeritate demitur. Inſtrumenta reſpirationis vo
luntario motu mouentur; quamobrē cum dolent ſentiuntque ex motu exaſperari dolorē, mino
rem, & tardiorem ipſum efficiunt, id quod non poſſunt facere arteriæ, quæ neceſſario mouen-
tur, atque ideirco coguntur principio doloris a facultate vitali magis, celerius, & vehementius
B dilatati; quo fit vt dolor acerbior fiat, non quidem in ipſis tunicis arteriarū, cum non ſentiāt,
ſed in partibus adiunctis. Hoc pacto igitur mutātur pulſus a rebus præter naturā, a morbis, a
cauſis, a ſymptomatibus nō proxime, ſed quatenus hæc mutant vſum, facultatē & inſtrumēta.

Verum mutantur etiam pulſus a differentijs rerum præter naturam, & ab illis potiſſimū quę
ad diuerſas pertinent partes laborantes; aliæ enim aliter pulſum afficiunt. Sed cum partes
aliæ ſimplices ſint, aliæ multiformes, præſtat intueri, quæ pulſus mutationes ab his, aut ab il-
lis emanent.

Partes ſimplices magis, aut minus pulſum efficiunt, prout maiori, vel minori ſenſu præditæ
ſunt, prout duriores, aut molliores, prout magis vel minus cum corde iunguntur, ipſumque affi
cere poſſunt. [d] Afficitur autem cor potiſſimum ab arterijs, tum a venis, deinde a neruis. Auge-
tur magis pulſus vbi afficiuntur aut arteriæ, aut venæ, quam vbi nerui; & non ſolum nerui, ſed
etiam neruoſæ [e] partes cum inflammantur, reddūt pulſus duriores, & minores, atque ita inæ-
quales, vt ſecantis ſpeciem referant. Muſculi abdominis, & thoracis ob viciniam magis affi-
ciunt cor, ſed muſculi membrorum reddunt arterias duras propter chordas, quibus continen-
tur. Eadem ratio eſt partium multiformium, quæ prout magis vel minus afficere cor poſſunt,
pro ſenſu quo præditæ ſunt, pro mollitie, & duritie quam habent, magis aut minus pulſum mu
C tant. Sumemus initium a capite, & primum a membrana cerebri craſſa, & dura: hæc quia dura
eſt, cum læditur, pulſum reddit durum; vſum vero mutat pro vi caloris, aut frigoris quam cordi
impertit. At membrana tenuis cum cerebrum proxime complectatur, & ipſum afficit, & ab ip-
ſo afficitur, & propterea cum laborat ſimiliter pulſum ac cerebrum mutat. Cerebrum [f] vero
cum calore vel frigore cor afficit, mutat vſum, & ideo cum eo auget, vel mutat pulſum; ſed cū
ſiccam, aut humidam qualitatem cordi impertit, arterias mutat, efficitque pulſum mollem, vel
durum. Humorum copia in cerebro diſtentionē affert, excepta tamen pituita quæ mollitudi-
nem efficit; alij tres ſucci, ſanguis, flaua, & atrabilis tendunt, & duras reddunt arterias: diſtin
guere antē oportet cum pulſus durus apparet, a ſiccitate ne oriatur durities, an a multitudine
diſtēdēte: ex his facile colligitur quo pacto mutetur vſus ob varios cerebri affectus. Ex lethar-
go [g] igitur pulſus magnus fit, ac mollis, ſed tardior ac imbecillior, interdum etiam intermittit,
facultate ob frigus valde affecta. Phreneticis [h] propter bilem augetur calor & arteriarū du-
rities, vnde pulſus fit paruus, celer, ac durus, quod natura contendat augere, & inſtrumenta nō
cedant, ita vt motus quodammodo intercidatur. Medius [i] affectus inter phreneſim & lethar-
gum pulſum facit celerem, frequentem, ac minus vehementem, & non præciſum, ſed qui magis
præripiat & cōcitet contractionem. Affectus [k] ille cerebri in quo ſomnus & longus, & grauis
eſt, pulſum efficit ſimilem illi, quem lethargus, non tamen inæqualem; neque enim ita refrige-
rat. In neruorum [l] diſtentione arteria quaſi chorda ab vtraque parte tēditur, ita vt neminem
D latere poſſit; tunc autem pulſus videtur vehemens, & magnus, quamuis re ipſa non ſit, at non
propterea eſt paruus, & imbecillus, ſed quod arteria tendatur, videtur validior, quod vibre-
tur, videtur exilire, & magnus eſſe; vbi tamen facultas ſimul opprimatur accedit inæqualitas.
In his qui attoniti ſunt, aut comitiali morbo laborant, pulſus magnitudo, celeritas, & frequen-
tia non admodum mutatur. His quibus nerui reſoluuntur, [m] pulſus paruus euadit, imbecillus,
& tardus propterea quod morbus frigidus eſt, & facultas debilis; intermittit etiam, vbi eiuſmo
di affectus increſcat, ſed quibuſdā fit frequens vbi tarditas & paruitas non ſatis expleat vſum.
Tumor [n] gutturis, atque angina arterias tendit, ſed magis, vbi cauſa eius fuerit flauabilis, quā
ſi pituita; magis item ſi tumor verſetur in partibus gutturis neruoſis, quam ſi in carnoſis. Cū iā
ſtrangulari homo incipit, imbecilla redditur facultas, & vſus imminuitur; quamobrem minus
& rarius dilatantur arteriæ, ſed cum iam conuelluntur vires accedit frequentia, tum intermiſ-
ſio atque inæqualitas. Thoracis [o] tēperatio immoderata eatenus pulſum mutat, quatenus cō-
municat cū corde. Ex partib. thoracis, illę q̄ neruoſę ſunt, veluti mēbranę, cū male affectę ſunt,
magis arterias tēdūt, q̄ carnoſæ. In pleuritide ob viciniā cordis oritur febris acuta, vñ pulſus vt
celer,

a Gal. in l. de pulſ. ad Tyro. c. 11. & 4. de cau ſ. pul. 6.
b Gal. 4. li. de cau. pul. ca 6.
c Gal. j. li. de diſpn. c. 9. & 10.
b Gal. 4. li. de præſag. ex pul. c. 9. & 10.
e Gale. de pul ad Tyro. c. 11. & & 4. lib. de cau. pul. c. 7. & 4. libr. de præſag. ex pulſ. c. 9
f Gal. 4. li. de præſag. ex pul. c 9.
g Gal. 4. li. cau. pul. c. 13. & 4. de præſag. ex pul. c. 9.
h Gal. 4. li. de cau. pul. c 14.
i Gal. 1 li. d̄ pul. ad Ty. c. 11. & li. 4. de cauſ. pul c. 15.
k Gal. 4. li. de cau pul. c. 16.
l Gal. in ſ. de pulſ. ad Tyr. c. 12.
m Gal. 4. li. de cau pul. c. 18.
n Gal. 4. li. de cau. pul. c. 20.
o Gal. 4. li de cau. pul. cap 8.

celer,& quia ægrotat pars neruoſa, minor quam ſebri conuenit;quod arteria ob duritiem diſtē E
di non poſſit propterea ſit frequens. Plurimum autem augetur frequentia,cum pleuritis dege-
nerat in inflammationem pulmonis,aut in animæ deſectionem:accedit inæqualitas illa,quæ ſe
cantis ſpeciem repræſentat, hæc vbi lenior ſit, coctionem, vbi grauior, pleuritidis crudita-
tem ſignificat. Cum pleuritis ſuppurat, [a] mutatur pulſus eo modo, quo illis, quibus reſidet
pus inter thoracem,& pulmonem:ſit autē inæqualis,perturbatus,hecticus. Quod ſpectat [b] ad
pulmonis morbos,cum tentatur exceſſu caloris, talem pulſum reddit, qualem reddi aucto vſu
monſtrauimus;cum frigoris,pulſus ſimiliter immutatur,atque vbi vſus imminuitur:cum ſiccita
tis, ſi cor conſentiat,pulſus efficitur durus:quod ſi pulmo ob humorum concurſum madefiat,ef
ficit mollē pulſum,& inæqualem;magis autem,vbi humores copioſiores ſint,craſſiores,& gluti-
noſi;quod ſi arteriæ,quæ in pulmone ſunt,impleantur,tenditur pulſus;minus tamen,ubi pitui-
ta,quemadmodum in œdemate:ſed ſi ſola aſpera arteria impleatur,pulſus non mutatur. In in-
flammatione [c] pulmonis,ob viciniā cordis,mollitudinem viſceris,& caua, ſentitur pulſus ma-
gnus, languidus,inæqualis; inflammari enim ſolet à pituitoſo ſanguine quod non retineat bi-
lioſum,quamobrem facultas debilitatur: ob cōſortium vero cum corde multiformis oritur in-
æqualitas:in partibus vero cordi vicinis ſentitur arteria bis pulſans,quod raro accidit ob mol
litudinem: ſed propter affectus grauitatem pulſus interdum intermittit vel intercurrit. [d] Qui F
phthiſi laborant, ob virium imbecillitatem pulſum habent languidum,& paruum, at non ni-
mium celerem vt febricitantes,quod non detineantur febre ardente: quemadmodum autem
horum febris hectica eſt,ita etiam et pulſus:nam cum maneat idem affectus,manet etiam eadē
differentia pulſus,quam excitat. Phthiſis ergo efficit pulſum paruum,languidum,modice cele
rem,atque hecticum. Cordis [e] affectus magis quam cuiuſuis alterius partis mutat pulſus vſū,
facultatem,& inſtrumenta,& idcirco etiam differentias pulſus, quas tales reddit, quales ſupra
deſcripſimus,cum ageremus de vi quam habent vſus, facultas, & inſtrumenta ſeorſum immu-
tandi pulſum. Illud nunc addere oportet, quod in animæ defectione ob ſummam facultatis im
becillitatem ſit pulſus maxime frequens. quod ſi defectio oriatur à febre acuta,pulſus efficitur
formicans,ſi ab alia cauſa,vermicularis,præſertim vbi febris non ſit,aut certe quam minima.
Sed vbi oriatur ex morſu in ore ventriculi,pulſus formicans efficitur,ubi ex nimia expulſione,
uermicularis. De ſepto [f] tranſuerſo ſcire licet,ubi afficiatur, inter omnes partes maxime arte
rias tendere,præſertim ubi lædatur pars eius neruoſa ob cōſortium quod habet non ſolum per
uenam cauam,quæ per ipſum aſcendit ad cor,ſed etiam per arteriam magnam, quæ per ipſum G
deſcendit ad partes inferiores:quod ſi citra febrem afficiatur, pulſum efficit paruum & durū,
non tamen frequentem,aut certe paululum, niſi accedat exceſſus caloris, & propterea febris
ob uiciniam cordis. Cum uentriculus [g] ægrotat,ſi quis morbus in fundo ſit ueluti tumor,muta
tur pulſus quemadmodum ſolet a tumore in alio uiſcere;at ſi affectus ſit in eius ore ob multitu
dinem neruorum qui ibi ſunt pulſus efficitur durus,minus tamen quā ubi ægrotat ſeptū tranſ-
uerſum,non quod paucioribus neruis contineatur, ſed quod mollibus ob ſenſus præſtātiam:
adde quod carnoſa uentriculi ſubſtantia ipſa quoque pulſum minus durū efficit. Vbi morbus
teneat eius os,debilitatur facultas ita ut pulſus paruus euadat,& languidus, atque ſi ea onere
tur,etiam inæqualis. Iecinoris,& lienis morbi prout cordi impertiuntur ita pulſum immutant,
minus tamen duras arterias reddunt quam thorax,ſed magis quam pulmo laborans. In iecino
re tumor cum non oriatur a pituita uim habet tendendi:in [i] arquatis,ſi febris ad ſit,pulſus ap-
paret minor,durior,crebrior,non tamen languidus,aut celer;flaua enim bilis ſiccandi uim ha
bet,& propterea pulſum durum efficit,atque idcirco minorem, & frequentiorem, non tamen
languidum,quia facultas non eſt imbecilla;neque celerem quod abſit febris. Cęteræ [k] partes
naturali facultati ſeruientes cum ægrotant,eo magis & celerius afficiunt cor, quo ipſi propin-
quiores ſunt,& magis cum magnis uaſis copulatæ,quę enim diſtant a corde,& paruis uaſis affi H
xæ ſunt,minus,& tardius ipſum afficiunt. Ex iiſdem quæcunque duræ ſunt, & pluribus, ac du-
ris neruis continentur,pulſum durum efficiunt,mollem quæ molles & magis neruorum exper-
tes. Illa [l] ſpecies hydropis,quæ aſcites nominatur,ob uim frigoris ſubdurum pulſum efficit;ob
copiam humoris,cum facultatem debilitet, paruū & imbecillum, & propterea frequētiorem,
præſertim ubi febris acceſſerit. Alterā ſpecies,quæ tympanites dicitur,minus facultatem one-
rat,ſed magis arterias tendit, unde pulſus redditur ſubdurus, ſed cum quadam diſtentione &
aliquanto celerior quam in aſcite,minuſque imbecillus,ſed frequentior ob eaſdem cauſas:lon
gior item propter eam quam ſpiritus affert leuitatem. In tertia ſpecie quæ dicitur anaſarca ma
gna humoris copia reſidet in habitu totius corporis, qui molles reddit arterias,& idcirco etiā
pulſum mollem,uel potius molliſſimum,latum,& qui in undarū ſpeciem moueri uideatur. Vte
rus, [m] & ueſica æque diſtant a corde ut æque ipſum afficiant; uerum quia ueſica neruoſa eſt,
cum inflammatur pulſum efficit duriorem quam uterus; reliquæ tamē eius differentiæ magis
mutantur utero inflammato,quod maiores habeat uenas & arterias quæ multo prius ex ma-
gnis uaſis dorſi deriuantur,quam illæ quæ pertinent ad ueſicam; quod ſi mulier ob uteri affe-
ctum ſtrangulari uideatur,pulſus redditur qualis in neruorum diſtentione ſolet, tenſus; quod
ſi ad exitiū præcipitetur, redditur pulſus frequens,& perturbatus, & aliqua ex parte deficiēs,
ſiquidem

a Gal. in li. de pulſ. ad Tyr. c. 11. & 4. de cauſ. pul. c. 9.
b Gal. 4. li. de præſag. ex pulſ. c. 2.
c Gal. 4. li. de præſag ex pulſ. c. 2. & 4. lib. de cauſ. pulſ. c. 12.
d Gal. in li. de pulſ. ad Tyr. ca. 11. 4. l. de cau. pul. c. 11.
e Gal. 3. li. de præſag. ex pul. c. 8. & 1 de præſagitione pulſ. c. 4.
f Gal 3. li. de præſag. ex pul. c. 5.
g Gal. 4. li. de præſag. ex pulſ. c. 5. & in lib. de pulſ. ad Tyro. c. 11.
h Gal. 4. li. de præſag ex pul c. 4. de pulſ. ad tyro. ca. 11.
i Gal. 4 li. de cau pul. c. 26.
k Gal. 4. li. de cau. pul. c. 7.
l Gal. 4. lib. de cau. pul. c. 2.
m Gal. 4. li. de præſag. ex pulſ. c. 7. & 4. de ca. pul. c. 22.

A ſiquidem locus neruoſus eſt,& affectus frigidus,qui facultatem labefactat, unde ſequitur inæ-
qualitas. Teſticuli [a] cum inflammantur ob conſortium,quod habent eorum uaſa cum maximis a Gal. 4. li. de præſag. ex pul. c. 10
a quibus deriuantur,febrem accendunt , & proprerea pulſum efficiunt qualem diximus eſſe in
febricitantibus,magnum,celerem,frequentem, non tamen erit ita durus,ſubſtantia teſticulo-
rum inflammata,ſicuti ſi inflammaretur eorum tunica eritroydes. Quæ de Cauſis Pulſuum di-
cenda erant,ſatis uidentur explicata.

Differentia pulſuum ſigillatim a quà cauſa fiant & quomodo monſtrent præſentia,præterita,& futura. Cap. VIII.

OStendere nunc oportet a qua cauſa proprie fiat vnaquæque pulſuum differentia,ut
quemadmodum ex ſuperiorib. intelligitur ubi unaquæque cauſa proponatur quē
pulſum efficere poſſit,ita intelligatur cum proponitur differentia quælibet , quam
ſequatur cauſam. Sed cū eadem plures ſequi poſſit,diſtinguere oportet, á qua pro-
prie oriatur,ueluti magnitudo, [b] quæ a ualidiori facultate,ab uſu temperandi calorem maiori, b Gal. 1. li. de præſag. ex pul. c. 1.
B á mollitie arteriarum proficiſci poteſt:ad duo autem reſpicere [c] oportet cum diiudicare uolu-
mus,quæ cauſa proprie talem pulſum reddiderit,ad alias.ſ. differentias,quę iunguntur cū illa, c Gal. 1. li. de cau. pul. c. 12.
cuius cauſā inquirimus,& ad alia ſigna quæ in hoīne præter pulſū apparent . Sic non difficile
erit diſcernere quæ cauſa pulſum mutauerit,exēpli gratia ſi aucta fuerit magnitudo pulſus, cū
ſequi potuerit robur facultatis, uſum tempetandi caloris auctū,& arteriarū mollitiē , [d] ſpecta d Gal. 1. li. de præſag. ex pul. c. 1.
primū quæ differentię cū magnitudine copulentur;nā ſi pulſus ſit non ſolū magnus,ſed etiam
vehemens,magnitudo oritur a robore facultatis, quæ nō modo magnū ſed ēt uehemētē efficit
pulſū;at ſi magnitudo emanet ab arteriæ mollitie,pulſus nō tm̄ magnus erit ,ſed ēt mollis;ꝙ ſi
ab vſu aucto dūtaxat proficiſcatur,pulſus tantū ſentietur magnus,nō uehemēs aut mollis. Vbi
uero plures cauſæ ſimul pulſum magnū efficiant , mutabitur pulſus non in ſola magnitudine,
ſed in plurib. quoq. aliis differētijs. Alterū ꝙ intueri oportet,diximus eſſe cōcurſū aliorū ſigno
rum præter pulſum:nā ſi magnitudo ab aucto vſu proficiſcatur aderit ſimul reſpiratio magna,
ardor in partib. internis,antegreſſæ erunt cauſæ calefacientes , iuuabunt refrigerantia ; ſed ſi
magnitudo a robore facultatis oriatur,aderunt alia ſigna monſtrantia robur,& non ſolū facul
tatis uitalis,ſed ēt naturalis,& animalis,homo uſus fuit uictu vires cōfirmante: ſi cauſa magni
tudinis ſit mollities arteriarum,ſentietur cutis mollis,& cauſas præcedentes comperiemus ma
C deſaciendi vim habuiſſe. Porro ex mutatione pulſus non ſolū colligi poteſt quæ nam ex conti-
nentibus cauſis pulſum mutauerit,ſed etiam quanta [e] fuerit;attēditur.n. in pulſu non tantum e Gal. 1. li. de præſag. ex pul. c. 1.
mutatio,ſed mutationis etiam magnitudo. Vt autem ex mutatione conijcitur cauſa,ita ex quā
titate mutationis quantitas cauſæ. Magnitudo augetur ab uſu aucto; quanto hic maior eſt,tan
to maior fit pulſus,ſi cætera conſentiant . Sed cum magnitudine pulſus augetur etiam celeri-
tas & frequentia,ubi plurimum augeatur vſus ; at non tantum colligitur ex mutatione pulſus
continens,cauſa mutata á qua emanat,ſed illa etiam quæ hanc mutauit;hæc poteſt eſſe & ex-
terna, & interna,ſeu euidens & abdita : diſtinguitur externa ab interna , quod mutatio facta
ob externam cum tangitur pulſus aſſidue recedere uidetur ac minui , quod non euenit muta-
tioni quam attulit interna,diu:n. manet; quod diſcrimen ſæpius tangenti perſpicuum fit. Inter
næ cauſæ ſunt affectus illi corporis , quos ſupra explicauimus; externæ cauſæ potiſſimum ſunt
ſex illæ res non naturales:ſupra autem oſtendimus quam mutationem afferat unaquæque mu
tando cauſas continentes. Ex illis autem mutationibus facile conijci poteſt , à qua cauſa ſiue
externa,ſiue interna mutentur continentes cauſæ ac pulſus.

Verū quia externæ cauſæ quæ continentes pulſuum cauſas mutant,prætereūt , poſſunt etiā
præteritæ [f] conijci,ubi non multo ante fuerint antegreſſæ ex mutationib. factis in pulſu, quæ
D adhuc reſtant,& præſentes ſunt,quoniam pulſus tanq̄ effecta cauſas monſtrant primum proxi f Gal 1. lib. de præſag. ex pul. c. 9.
mas,ac continentes;deinde alias quæ has mutare potuerunt,ſiue adhuc pręſentes ſint,quēad-
modū internæ,ſiue antegreſſę quēadmodū externæ. Proximæ aūt ſignificātur a pulſu cōtinen
tes cauſæ ex quibus colliguntur tā præſentia,q̄ præterita, & futura ſed ſatis de præteritis: Per- g Gal. 1. li. de præſag. ex pul. c. 1.
gamus ad præſentia,uideamuſq. ſigillatim quid ex ipſis ſignificet unaqueq. differentia pulſus;
dein intuebimur futura & prognoſticū. Exordiamur a pulſu [h] moderato in magnitudine,& par h Gal. 1. lib. de præſag. ex pul. c. 9.
uitate; ſignificat hic moderationē in uſu,in facultate,in arteriis,ſemperq. ubi hæc ſecundū na
turā affecta ſint,neceſſe eſt illū eſſe moderatū:non tamen reciprocantur hæc ita ut ubi mode-
tus ſit pulſus,neceſſe ſit ea quoque ſecundū naturā ſe habere,& moderata eſſe:nā poſſunt etiā
eſſe immoderata,& præter naturam , nam ubi contrariæ cauſæ concurrant, veluti calor,& fri-
gus,a frigore cum reddatur paruus,& a calore magnus,utroq. ſimul coeunte fiet pulſus mode
ratus:poſſunt autem calor,& frigus eodē tēpore occupare diuerſas partes corporis,ut ſpiritū,
uel ſanguinem,uel ſolidam ſubſtantiam ; poteſt & unum eſſe in corde,alterum in arterijs : ex
alijs autem indicijs diſcernenda erit inæqualitas hæc,quæ pulſum efficit moderatum. Sed per-
gamus ad immoderatum , & primum in magnitudine & paruitate finge pulſum factum eſſe

maiorem; ſignificat differentia hæc continentes cauſas, à quib. proxime oritur, & primo auctũ A
vſum, hoc eſt calorem factum maiorem, qui maiori eget perſpiratu, & propterea maiori pulſu.
Sed non poteſt augeri pulſus, niſi conſentiant facultas, & arteriæ: nam vbi arteriæ duræ ſunt
& non cedunt, & ubi facultas [a] imbecilla, nõ poteſt pulſus fieri magnus; quamobrem ubi ſit ta
a Gal. 1. li. de cau. pul. c. 5. lis, denunciat calorem eſſe magnum, facultatem non imbecillam, arterias, ſi non molles, certè
non duras; ubi vero maximus ſit, maximè hæc ſignificat. Paruus à paruo vſu, & propterea à
b Gal. 1. de præſag. ex pul. c. 2. paruo calore fit; Verum [b] vbi facultas ualida ſit, pulſus nunquam poterit eſſe minimus; at po-
teſt minimus fieri a ſumma tantum facultatis imbecillitate, etiam ſi uſus magnus ſit, & arteriæ
cedant; at [c] contra nunq̃; fiet maximus citra magnum uſum, & arteriarum mollitudinem quan
c Ga. 1. lib. de cau. pul. c. 11. uis facultas admodum valida ſit.

Sed magnitudini accedit celeritas, aut ẽt frequentia ubi plurimũ uſus & calor augeatur; ex
cõtrario, ũ minuatur, minuitur primũ frequẽtia, tũ celeritas, deinde magnitudo, quæ differẽtiæ
monſtrant magis, uel minus calorẽ imminutum a quo emanant. Triplex cum ſit dimenſio, lon-
gitudinis, altitudinis, & latitudinis, quælibet augeri, & minui poteſt; augentur aucto vſu, ſicuti
minuuntur imminuto; ſed poſſunt ẽt augeri, uel minui propter ipſa inſtrumenta, hoc eſt pro-
d Gal. 3. li. de cau. pul. c. 4. pter arterias, quæ quo magis [d] ſolutæ ſunt, magis augetur pulſus in quauis dimenſione, quo ma
gis alligatæ, atq. oppreſſæ, magis imminuitur; quãobrem [e] in hydrope tympanite longior fit B
e Gal. 4. li. de cau. pul. c. 24. pulſus ob leuitatem, quam affert flatus, neque. n. opprimuntur arteriæ tunc a copia humoris:
proprie autem augetur altitudo [f] & pulſus ſublimior redditur, cum facultas incitatur ad expel
lendum quod nocet, & propterea fertur ad partes exteriores, ueluti in criſi vſueuit. Ex con-
f Gale. 4. li. de cau. pul. ca. 27. & 4. de præſag. ex pul. c. 12 trario redditur humilis pulſus cum facultas ad interiores partes reuocatur, uelut accesſionis
initio. Significat igitur magnitudo pulſus ſuas cauſas, quæ cum plures ſint à qua propriè oria-
tur, & quam denunciet intelligemus, ſi & alias differentias quæ magnitudini, uel paruitati ac-
cedunt, & alia ſigna, quæ præter pulſum concurrunt, intueamur. Celeritas pulſus ſequitur uſũ
auctum, ubi. n. caloris magnitudini auctæ non ſufficiat aucta magnitudo pulſus, adiungitur ce-
leritas. quanquam mulieris [g] pulſus celerior eſt, quam uiri, non quidem ob calorem maiorem,
g Gal. 3. li. de cau. pul. c. 2. ſed quo etiam minori non ſufficiat magnitudo pulſus quæ exigua eſt, quoniam arteriæ humorũ
copia oppreſſæ non ſatis diſtenduntur ita ut neceſſaria ſit celeritas. Significat ergo hæc magni
tudinem non ſufficere uel ob vſum auctũ, uel ob inſtrumentũ, quod non cedit; ſignificat etiam
h Gal 3. li. de cau. pul. c. 16. facultatem [h] non eſſe admodum imbecillam, neq. n. celeriter moueret, magisq. tunc augeretur
frequentia q̃ celeritas. Cũ facultas [i] minus imbecilla eſt, põt celeritatem efficere; maxime red
i Gal. 4. li. de cau. pul. c. 23. ditur imbecilla facultas in febribus prauis, ubi extinguitur calor innatus, unde fit pulſus tunc
non celer, ſed minimus ac frequentiſſimus, qualis eſt formicans; [k] at nequit etiam fieri niſi in- C
ſtrumenta cedant, vt ante dictum eſt, nequeunt. n. duræ arteriæ ſatis diſtendi, magis tamen re
k Gal. 2. li. de præſag. ex pul. c. 1. pugnat duritiES magnitudini, quam celeritati, quanquam ad celeritatem pulſus neceſſe eſt ne
que facultatem eſſe ualde imbecillam, neq. arteriam ualde duram, ſed uſum ita auctum ut ma-
gnitudo non ſufficiat: at ubi hic auctus non eſt, oportet ſaltem imminutã eſſe diſtentionem
l Ga. 2. li. de cau. puls. c. 4. & 9. ſiue ob facultatis imbecillitatem, ſiue ob uitium inſtrumenti. Frequentia [l] uero nullam ex tri-
bus continentibus cauſis neceſſario ſequitur, neque uſum auctũ, neq. facultatẽ imbecillã, neq.
inſtrumentum durum. Communiter tamẽ frequentia actionũ oĩum cauſa eſt, quod priores nõ
perfecte aſſequũtur finẽ, atq. idcirco iterantur. In pulſu ubi magnitudo uel celeritas finẽ nõ aſ
ſequitur, neq. vſui ſatisfacit, accedit frequẽtia, ſicuti ex cõtrario accedit raritas, cũ uſui magni
m Ga. 4. li. de cau. pul c. 14. & 23. tudo aut celeritas ſatisfacit. Verũ ubi uſui magnitudo nõ ſufficiat augetur primo celeritas, tũ
frequẽtia: ꝙ ſi aucto uſu facultas ſit imbecilla, reddet pulſũ frequẽtiſſimũ, cũ nõ poſſit magnũ
aut celerem efficere. [m] Oritur ergo ſumma frequentia ab imbecillitate facultatis, & propterea
n Gal. 1 li. de cau pul. c. 9. ſignificat animi defectionẽ, quãq. durities [n] quoq. arteriæ cũ magnitudini & celeritati obſiſtat
cauſa eſt cur pulſus maxime frequens reddatur, alioquin non poſſet uſui ſufficere: ſed tunc nõ
o Gal. 4. li. de cau. pul. c. 20. eſt imbecillus, ſicuti cũ frequentiã auget debilitas facultatis. Mala aũt eſt frequẽtia, q̃ ſequitur
facultatis imbecillitatẽ, ſed longe deterior raritas, quod iã calor extinguatur: ꝓpterea cũ homo
ſtrangulari [o] iã incipit, pulſus redditur rarior. Ex raritate producta fit pulſus intermittẽs: mon D
p Gal. 1. li. de præſag. ex pul. c. 7. & 8. ſtrat raritas actionẽ ſufficere vſu, uel ꝙ imminutus ſit calor, uel ꝙ maior fiat pulſus & celerior
ob robur facultatis, & mollitiẽ inſtrumẽti: diſcernes utra ex his cauſis frequentiã, uel raritatẽ
faciat ex alijs differẽtijs pulſus, q̃ cũ ipſa cõcurrunt, ut ex robore, ex mollitie, uel imbecillita-
q Gal. 4. li. de cau. pul. c. 2. te aut duritie. Cæterũ [p] robur, & imbecillitas pulſus ad ſolã facultatẽ refertur, neq. n. pertinet
ad vſum, aut ad inſtrumenta: pulſus uehemens ualidam, imbecillus debilẽ facultatẽ denũciat,
r Gal. 1. li. de cau. pul. c. 7. a qua oritur. Eatenus uero ualidiorem, aut imbecilliorem ſignificat: ſed præter facultatẽ q̃ cau
ſa continens eſt, monſtrat robur, & imbecillitas pulſus cauſas, a quib. facultas reddita eſt talis
ueluti rõnẽ uictus. Redditur facultas validior & ꝓpterea pulſus vehemẽtior interdũ ex impetu na
s Gal. 1. lib. de cau pul. c. 9. turæ, q̃uis potius ſe ualidiorẽ oſtẽdat ꝙ in unũ cõtracta ſit, q̃ fuit; ſed ſiue fieri ualidiorem, ſiue
oſtẽdi efficaciorẽ dicas, pulſũ reddit vehemẽtẽ: ſequit̃ [r] ergo pulſus vehemẽs facultatẽ ualidã
t Gal. 1. lib de præſag ex pul c. 4. uel per ſe, uel quod incitata tota in unum ſe conferat; durities [s] pulſus reſpondet duritiei arte
riæ, ſicut mollities molliciei. Verũ tam mollities q̃ durities arteriæ a uarijs cauſis proficiſcũtur
quas ſignificat pulſus durus ac mollis. Arteria [t] dura eſt, quod tunica ipſa, uel dura ſubſtantia
con-

A contineatur, vel diſtendatur aliunde : efficitur ſubſtantia arteriæ dura uel paulatim ut tabe-
ſcentibus,uel ſtatim ut in febre ardente;confert etiam frigus ad duritiem , quod exprimendi
& cogendi vim habeat.diſtenditur[a] arteria ab affectibus conuellentibus, ſiue in cerebro,ſiue
in aliis partib.Diſtenduntur partes noſtri corporis ex morſu,ex conſortio cum alijs partibus,
ſed plerunque cum inanitate,aut plenitudine a quibus Hippoctates[b] fieri neruorum diſtentio
nem tradidit.Diſtentio quam afferunt inflammationes', ac duri tumores,ad plenitudinem re-
fertur,ob quam tenduntur[c] arteriæ; ſed cum ſic diſtenduntur [d] durum pulſum præſeferunt ob
uim ictus,quamnis earum tunica non habeat ſubſtantiam duram . Verum non æqualem affert
duritiem inflammatio in quacunque parte ſit, ſed maxime cum aliqnam ex illis occupat,quæ
ex ſua natura duræ ſunt,ueluti membranæ cerebri; at ubi Inflammetur pars mollior,ueluti ce
rebrum, nequit pulſum ad ſummam duritiem perducere , quemadmodum membrana, ſicuti
neque pulmo,quemadmodum ſeptum tranſuerſum.Communicatur[e] autem durities , & molli
ties pattibns quanto magis vicinæ ſunt; quamobrem cum abdominis muſculi inflammantur
pulſus minus durus redditur , quam ubi inflammentur muſculi membrorum; maximam duri-
tiem affert chordarum in membris inflammatio . Mollities pulſus primo fit à tunica[f] arteriæ
molli,ſicuti durities à dura,ſed fit etiam à relaxantibus,ſicuti durities a tendentibus:redditur
B mollis arteriæ tunica ab humore & idcirco ab affectibus humidis , qui relaxandi quoque uim
habent,præſertim ſi fuerint in parte molli,cuiuſmodi eſt cerebrum & pulmo , hæc enim efficit
pulſum molliſſimnm:pats uero quæ duta eſt, etiã ſi humido affectu prehendatur,nunquã per-
ducit pulſum ad ſummam mollitiem; has omnes cauſas,& proximas & remotas ſignificat mol
lities,& durities pulſus.Sed tangitur interdum arteriarum locus[g] calidior,quam ille qui iuxta
eſt;proficiſcitur hoc ab exceſſu caloris,& frigoris diſſimili in arterijs,atque alijs partibus. Se-
quũtur[h] nunc æqualitas,& inæqualitas;illa naturalis eſt,hæc præter naturam,ſiue in uno ictu,
ſiue in pluribus:proficiſcitur autem aut ab inæqualitate uſus,qui accidit,ubi cor calore,ac fri-
gore inæqualiter affectum eſt;aut a facultate oppreſſa, aut a uitio inſtrumentorum.Sed videa
mus a qua ex his cauſis:non poteſt inæqualitas in pluribus ictibus proficiſci ab inæqualitate
vſus & cordis temperatione inæqualiter immoderata, neque enim ita cito augeretur,aut mi-
nueretur pulſus , & inæqualitatem oſtenderet in pluribus ictibus:at neque facultas poteſt ita
celeriter valida & imbecilla reddi, ut efficiat inæqualitatem in pluribus ictibus,niſi opprima-
tur ; monſtrat igitur inæqualitas pulſuum in pluribus ictibus non uſum mutatum , aut faculta-
tem imbecillam,ſed oppreſſam.At uitium inſtrumentorum[i] affert inæqualitatem illam, quæ
in pluribus ictibus attenditur, quod partes,quæ iuxta arterias ſunt oppreſſæ,has reddant an-
C guſtiores,nec permittant ſatis diſtendi, & vſui reſpondere ; quamobrem facultas cogitur ue-
hementer repellere illa quę arterias opprimunt,ut pulſus magnitudinem augeat,ex quo ſequi
tur inæqualitas,licet facultas integra ſit; ſignificat hæc ſuam cauſam, hæc autem eſt uitium in
ipſis arterijs,ſiue adſtrictis, ſiue obſtructis. Illa uero inæqualitas[k] quæ pulſum myuron , hoc
eſt,deficientem in pluribus ictibus oſtendit,oritur a facultate debilitata,arterijs tamen bene
affectis:ſuperata enim facultas ſubinde imbecilliores pulſus efficit. Ex myuris illi qui recipro
ci ſunt,hoc eſt qui reuertũtur ad priſtinum motum,minorem imbecillitatem ſignificant, quod
facultas ſe colligat,& pulſum augeat;intercurrentes tunc fiunt cum facultas ualida eſt,ſed op
primitur copia humorũ,aut obſtructione arteriarũ;intermittẽtes ſequutur nõ modo facultate
imbecillam,ſed etiam arterias adſtrictas,uel obſtructas:quanto aũt diuturnior eſt intermiſſio,
tanto deterior,præſertim iuuenibus ,[l] quibus maxime contraria eſt; ſenibus enim magis fami
liaris. Inæqualitas[m] in uno ictu, qui interpelletur quiete,& primo celeritatẽ,deinde tarditatẽ
pręſeferat,proficiſcitur ab uſu urgẽte,cui per ſe facultas reſpõdet:ſed aut copia humorũ oppri
mitur,aut uitio arteriarũ prohibetur,& propterea facit poſteriorẽ motũ tardiorẽ,priorẽ vero
celeriorẽ,quod valida ſit:ſed ſi magis valet , celeriorẽ reddit ſecũdam partem motus, ꝙ ſuperet
ea,quæ ipſi officiunt;ſi adhuc magis,celerẽ facit utranq.partẽ motus. Quod ſi inæqualitas[n] cõ
D tinuato motu in uno ictu appareat,ſiue ſubinde celerior fiat,ſiue tardior, tñ ſiue æqualiter ſiue
inæqualiter ad arterias ſimiliter adſtrictas,uel obſtructas referẽda eſt; minus tñ incõmoda eſt
mutatio hæc in cõtinuo motu,q̃ impedimentũ illud ꝙ accidit ubi quiete interpellatur . Quod
ſi in uno ictu ſentiatur arteria bis pulſans,& uibrata,uſus auctus eſt, & facultas ualida,ſed ar-
teria dura q̃ non cedat:[o] caprizzans cũ bis pulſante pulſu cõuenit,ꝙ ſimiliter bis ſentiatur,nõ
tñ oritur a duritie inſtrumẽti,aut a tẽperatione immoderata,ſed a facultate, q̃ prius victa a co
pia & obſtructione ſe colligat.Sed cum tremere pulſus uidetur,onus ſignificat,ꝙ modo vincit ,
modo vincitur. Illa uero inæqualitas,[p] quæ in uno ictu in diuerſis partib. arteriæ ſe oſtẽdit,ſiue
cõtinuo,ſiue interpellato motu,oritur ab immoderata tẽperatione inæquali in diuerſis partib.
arterię. Pulſus uero ille,[q] q neruorũ diſtẽtionẽ repręſentat,mõſtrat arterias ita affectus eſſe, vt
bene diſtẽdi nequeãt,& ideo incipiãt,nõ tñ ſequãtur. Quod ſi pulſus in undarũ aut uermis gra
dientis ſpeciem motũ repræſentet,oritur uel ex imbecillitate facultatis, uel ex nimia humorũ
copia,uel ex ſumma arteriarũ mollitie:[r] accidit aũt ille qui undas refert,cũ laborãt partes car
noſæ,nõ cũ neruoſę:præterea[s] cũ adeſt illa ſpecies hydropis q̃ uocant anaſarca, ob copiã hu-
moris:accidit & cũ mouetur ſudor,[t] ita ut humor propellatur ad cutẽ, & arterias madefaciat.

a Gal. 4. li. de præſag. ex pul. c. 8.
b Hip. 6 li. aphor. 39
c Gal. 2. li. de præſag. ex pul. c 4.
d Gal. 3. li. de præſag. ex pul. c 7.
e Gal. 4. li. de præſag. ex pulſ. c. 9
f Gal. 4. li. de præſag. ex pul. c. 9.
g Gal. 4. li. de cau. pul. c 16.
h Gal. 2. li. de cau. pul. c 1.
i Gal. 2. li. de cau. pul. c. 2.
k Gal. 2. li. de cau. pul. c 3.
l Gal. 2. li. de præſag. ex pul. c. 4.
m Ga. 2. li. de cau. pul. ca 4.
n Gal. 2. li. de cauſ. pul. c. 5
o Gal. 2. li. de cau. pul. cap. 7.
p Gal. 2 li. de cau. pul. c. 6.
q Gal. 4. li. de cauſ. pul. c. 14.
r Gal. 4. li. de cau pul. c. 20.
s Gal. 4. li. de cau pul. cap. 24.
t Gal. 2 li. de præſag. ex pull. c. 9

Pulſus vermicularis fit cum facultas valde labefactatur, id quod euenit & cum afficitur os E
ventriculi, & cum corpus nimis exinanitur, ſed vbi vires iam deficiunt, quemadmodum in acu-
ta febre, praua fit ac ſignificatur pulſus [a] formicans. Ordo [b] naturam denunciat adeo vali-
dam vt poſſit ſuos motus recte exequi; perturbatio contra male affectam, non tamen ita, vt ſa-
lutem vel interitum inde colligere poſſis, niſi ſpectes alia ſigna, cum quibus iungitur, quæ pro-
ut bona, vel mala ſunt, ita denunciant bonum vel malum. Rythmus [c] cum ſeruatur, ſeruari
monſtrat vſum eundem; cum mutatur, mutari, tam quod ad temperandi caloris, quam quod
ad expellendæ fuliginis neceſſitatem attinet.

Verum vt præterita & præſentia, ita etiam & futura [d] ex pulſibus colligi poſſunt, quorum
mutationes ſuas cauſas ſignificant, ex quibus præſentibus, & iam agere incipientibus colligi
poteſt euentus futurus vna cum ſuis differentijs. Tres enim cauſæ continentes prout variæ
ſunt, varias oſtendunt vires & naturæ, & rerum præter naturam, ex quibus deinde inter ſe col-
latis [e] conijcitur quod futurum eſt. Moderatus pulſus maxime monſtrat naturæ robur; eo au-
tem magis, quo in pluribus differentijs moderatio ſe oſtendit: contra immoderatio notat vi-
res rerum præter naturam, & tanto magis, quanto maior eſt, & ad plures differentias refertur;
magis tamen periculoſa eſt immoderatio [f] in vno genere differentiæ, quam in alio; tutior eſt F
extrema celeritas, quam extrema tarditas: nam hæc non ſecus ac extrema raritas tunc incidit
cum extinguitur calor innatus. Summa celeritas à neceſſitate vrgente & facultate valida pro-
ficiſcitur. Duriſſimus, & molliſſimus pulſus æque pernicioſus eſt: ille ſequitur durum tumorem,
inflammationem, ſiccitatem, febrem ardentem, frigus, neruorum diſtentionem; hic hydropem
& inexpugnabilem dormiendi neceſſitatem. Sed maxime pernicioſus eſt lãguidiſſimus, & tar-
diſsimus pulſus. Inter omnes inæqualitates intermiſsio [g] deterrima eſt, præſertim in vno ictu;
deterior [h] tamen vbi perturbata quam vbi ordinem ſeruet; quanto etiam diuturnior eſt tan-
to [i] grauior; breuis eſt quæ tempus vnius ictus intermittit, longa quæ duorum; minus tamen
periculum ſignificat pueris, qui habent pulſum imbecilliorem & ſenibus, quibus ea familiaris
eſſe ſolet, quam iuuenibus, quibus maxime aliena quod naturaliter plurimum valeant faculta-
te vitali, quæ non niſi a validiſsima cauſa lædi poteſt; nam pueris à leuiori læditur, & facilius
corrigi poteſt à facultate concoctrice, quæ in ipſis validiſſima eſt, propterea in his minus peri
culoſa eſt intermiſſio; quod ſi inæqualitas in vno ictu fuerit, minus mala eſt, quæ ſecundam par
tem motus maiorem, & celeriorem præſefert quam quæ priorem. Pulſus qui in vno ictu inter-
mittit, tanto deterior eſt, quanto longiorem efficit intermiſsionem; vbi pulſus ex toto [k] defi-
ciat, maximum malum eſt. Diſtinguere autem oportet an videatur defeciſſe, an re ipſa defece-
rit; hic maxime exitialis eſt, ille minus, quemadmodum in animi defectione, vbi ſi diutius ac di G
ligenter tangatur percipitur. Hoc pacto igitur ex differentijs pulſus euentus tam ſalubris,
quam pernicioſus conijcitur; at conijci ex iiſdem poſſunt differentiæ euentus, veluti tempus,
& via; nam quod attinet ad tempus, ſi id quod ſuperare debet ſiue natura ſiue morbus valde
ſuperare videatur, breui expectare euentum oportet, ſi parum, poſt longum tempus. Via vero
euentus, ſiue mutatio in alium morbum, ſiue expulſio aliquo pacto etiam ex differentijs pul-
ſuum conijci poteſt; nam quod ſpectat ad mutationem, [l] pulſus iam talis efficitur, qualis eſſe
ſolet in altero morbo, in quem mutari prior ſolet; nam ſi pleuritis exempli cauſa degenerare
debeat in peripneumoniam, apparebit pulſus, qualis ſolet [m] in hac: ille qui vehemens [n] eſt ac
perturbatus monſtrat naturam properare ad criſim, altus vero expulſionem, præſertim vbi
ſucci iam cocti ſunt, ſed proprie per ſudorem, [o] vbi non ſolum vehemens & altus fuerit, ſed vn-
darum modo moueri videatur; quod ſi contractio magna, celeris, & languida fuerit animi de-
fectionem, & malam criſim ſignificat; notatur vero abſceſſus [p] futurus, cum pulſus ad inæqua-
litatem mutatur, & ſæpe vehemens, ac magnus apparet, præſertim in morbo pituitoſo, natura,
ætate, & regione frigida, atque hyeme. Quid ſignificet vnaquæque differentia pulſus, & à qua H
differentia ſignificentur tam præſentia quam præterita & futura, paucis expoſuimus: cauſis.n.
uniuſcuiuſq. differentiæ enarratis, non opus fuit diu immorari in exponendis his quæ ſignifi-
cantur; ſiquidem pulſus tanquam effecta nihil aliud ſignificant, quam ſuas cauſas. Sed ſatis de
pulſibus, & de arterijs, quæ per ſe ſeruiunt facultati vitali, cuius domicilium eſt cor, de quo an-
te dictum eſt; illæ partes nunc ſequũtur quæ per reſpirationem eiuſdem facultatis vitalis ſunt
miniſtræ; has igitur proximo libro perſequemur: ſed cum eædem efficiant vocem alio, qui pro-
ximum ſequetur, ipſas tractabimus quatenus ſunt inſtrumenta vocis.

a Gal. 3. lib. de cau. pul. c. 17.
b Gal. 2. li. de præſag. ex pul. c. 13
c Gal. 2. lib. de cau. pul. c. 15.
d Gal. 1. li. de præſag. ex pulſ. c. 9.
e Gal. li. de conſt. artis c. 18. & lib. 4. de præſag. ex pul. c. 11.
f Gal. 2. lib. de præſag. ex pul. c. 5.
g Gal. 2. li. de præſag. ex pul. c. 6.
h Gal. 2. lib. de præſag. ex pul. c. 13
i Gal. 2. lib. de præſag. ex pulſ. c. 4.
k Gal. 2 li. de præſag. ex pul. c. 10
l Gal. in lib. de pulſ. ad Tyr. c. 11.
m Gal. 4. li. de cau. pul. c. 8.
n Gal. 4. li. de præſag. ex pul. c. 12
o Gal. 2. li. de præſag. ex pulſ. c. 9.
p Gal. 4. li. de præſag. ex pul. c. 12.

Finis Septimi Libri de Tuenda Valetudine membratim.

VIDI

A

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
MEMBRATIM
Liber Octauus:

Qui eſt de Reſpiratione & partibus illi ſeruientibus.

Quid ſit Reſpiratio, & quibus partibus contineatur. Cap. I.

VIs aeris tanta eſt in noſtris corporibus formandis, ac ſuſtinendis, ut [a] maiores non modo ſpirabilem, & animabilem, ſed ſpiritum quoque & animam ipſum
B appellauerint; crediderintq. perinde ac temperatus fuerit, ita pueros animari, plurimumque propterea intereſſe in qua aeris affectione naſcamur, in qua item uiuamus, poſtquam in lucem ſuſcepti ſumus: cum aer non ſolũ uitam noſtram ſubſtineat, ita vt eo priuati hac protinus priuemur; ſed etiam nobiſcum videat, nobiſcum audiat, nobiſcum ſonet: neque ſolum nos circumfundat, ſed aſſidue a nobis viciſſim ducatur, ac reddatur. Multum ergo refert qualis ſit, moderatus ne, & ſalubris, an immoderatus & grauis; quamobrem Ariſt. [b] præcipit, ut qui vrbes condunt, maximam rationem habeant aeris, & aquæ quib. plurimum utimur; verum aqua ſæpe, aere continenter, ad temperandum innatum calorem, & uitam tuendam; reſidet hic in corde, ubi duplici nomine temperatur hauſtu uidelicet aeris frigidi & expulſione calidi. Sed quia cor in intimo thorace incluſũ eſt, non poſſet externum aerem proxime haurire, aut ad eũdem expellere eum, quẽ iam peruſſit, niſi natura reſpirationem paraſſet, quæ per os & nares, aſperam arteriam, & pulmonẽ externum aerem ad cor duceret, & eum qui iam in ipſo calefactus expelleret; dicitur [c] autem græcè ἀναπνοὴ, ut perſpiratus quem præbent foramina cutis διαπνοὴ, quamquam Hippocrates [d] reſpirationem quæ per nares & os fit πνεῦμα, hoc eſt ſpiritum uocat. Exiſtimanda reſpiratio eſt aut opus, aut affectio; magis tamen opus, quod in duplici actione conſiſtit, una per quam duci
C tur, aer, altera, per q̃ reddit; [f] illa græce dicitur εἰσπνοὴ, quaſi inſpiratio, hæc ἐκπνοὴ, quaſi expiratio. Cenſet autem Ariſtoteles [g] expiratione priorem eſſe inſpirationem, aerem enim qui redditur neceſſe eſt ante acceptum fuiſſe: & illi qui moriuntur, poſtremum expirant. Sunt autem hæ duę actiones ex quibus reſpiratio conſtat, motus inter ſe contrarij, dilatatio videlicet & cõtractio, inter quos mediam quietem duplicem interiectam eſſe oportet, unam proxime [h] ab inſpiratione, quæ breuior eſt, alteram ab expiratione, quæ longior, quod in pulſu quoque vſuuenit: maxima enim ſimilitudo inter ipſum & reſpirationem eſt, cum ambo conſtent ex duplici motu, & duplici quiete, cumque utrobique per dilatationem alliciatur aer, per contractionẽ expellatur: quamuis Archigenes [i] crediderit dilatatione aerem reddi, contractione duci, eo deceptus, quod ijs qui odorari magis aliquid volunt, tum ijs, qui ualde ſunt imbecilli, [k] cõcurrunt aut uehementer laborant, contrahi uiderit os & nares, cum aerem hauriũt, quod perſpectum in naſo & ore non ualet in læuibus aut aſperis arteriis, & idcirco neque in pulſu, neq; in reſpiratione in quibus dilatatione allici aerem, contractione expelli manifeſtum eſt; quod merito accidit, quia motus narium & oris dum contrahuntur, fit à muſculis, & ideo à uoluntate: nam contrahimus partes noſtri corporis, quibus aliquid præhendere uolumus, ſicut & forci
D pes; quare cum aerem magis ducere cupimus nares & os contrahimus, quẽadmodum & equi anhelantes. At arteriæ uel à naturali facultate, cuiuſmodi uitalis eſt dilatantur, ueluti læues; uel ab animali quæ non inſita eſt ipſis, veluti aſperæ: uis enim ſepto tranſuerſo & muſculis thoracis ineſt mouendi, ut dilatandi, & contrahendi, non ipſis, ſed cordi & arterijs ab eo ortis. Reſpondet ergo vterque motus reſpirationis vtrique motui pulſus, quamuis neq. idem omnino finis ſit utriuſq; neque ab eadem facultate proficiſcantur: ſi quidẽ reſpiratione [l] temperatur calor cordis, pulſu ille qui per arterias diffunditur in uniuerſum corpus. Præterea facultas quæ reſpirationem efficit animalis eſt, & [m] libera (ut in ſequentibus oſtendemus, qua de cauſa reſpirationis effectrice) illa quæ pulſum uitalis, & neceſſaria; non licet cũ uolumus pulſum aut ſiſtere, aut maiorẽ, uel minorẽ [n] efficere, ſicut reſpirationẽ; alia ẽt ſunt inſtrumẽta pulſus, arteriæ nimirũ, alia reſpirationis, quæ monſtrabimus, cũ ad ipſius cauſas ueniemus. at neq. differentiæ quibus tam pulſus q̃ reſpiratio diſtinguitur, oĩno eędem ſunt, q̃uis maxima ex parte ſimiles: ſed cũ de differentijs pulſuũ ſatis in ſuperiori libro dictũ fuerit, intueamur nũc, quę ſint illæ, quib. diſtinguitur reſpiratio, illud ante monentes, q utraq; eius pars tam expiratio, q̃ inſpiratio põt & ſine vi vlla eſſe, quẽadmodũ quieſcentib. & cũ ui, quẽadmodũ his, qui vehemẽter exercẽtur.

a Mar. Tul. cic. 2. de nat. Deorũ
b Ariſto 7. lib polit. c. 11.
c Gale. in li. de uictu ſal. com. 2.
d 1. li. prognoſ. tex. 24 1. li. de rõne uict. text. 32. 4. li. de rõne uict. tex. 34
e Gale. in fi. cõ. ſup. Tim. Plat.
f Gal. 1. lib. de diſpnça c. 3.
g In lib. de reſpir.
h Gal. 1. li. de diſpnęa c. 5.
i Gal. in li. de uſu pul. c. 4.
k Gal 1. li. d' diſpnça cap. 23.
l Gal. 6. 6 epid com. 1. & lib. de pulſuũ vſu c. 2. & 3.
m Gal 2. d' motu muſc. c 6
n Gal. 1. li. de diſpnęa c. 12.

 E

De differentijs reſpirationis. Cap. II.

DIfferentiæ autem reſpirationis aliæ naturales ſunt, aliæ præter naturam; hic tantum eas perſequemur, quæ naturales ſunt, nam illæ quæ præter naturam ſunt & ſympto-mata propriam curationem, non conſeruationem deſiderant, & idcirco à nobis dif-ferentur ad curationem membratim. Nunc verò vt differentiæ reſpirationis ſecundum naturam omnes ordine inueſtigentur, proponemus locos, ex quibus depromuntur. Sunt autem hi ea ex quibus reſpiratio conſtat, motus nimirum dilatationis, & contractionis, duplex quies inter eos interiecta, & aer, qui ducitur, ac redditur. In motu attenditur & ſpacium, & qualitas; poteſt ſpacium [a] per quod dilatatur & contrahitur thorax, cum reſpiramus, magnũ eſſe, paruum, & mediocre; vnde oritur reſpiratio ſimiliter magna, parua, aut mediocris: qualitas motus in tarditate, & celeritate conſiſtit; qualis enim hic fuerit, celer, tardus, aut mediocris, talem efficit reſpirationem. In quiete animaduertitur tempus, [b] quod longum, breue, aut mediocre eſt; vbi longius ſit, motus rarior eſt; vbi breuius, frequentior; vbi mediocre mediocris: ex quo ſequitur vt reſpiratio ſimiliter rara, frequens, aut mediocris ſit. Ab aere [c] ſuppeditantur differentiæ reſpirationis prout varius hauritur, atque expellitur: eſt enim materia (F) reſpirationis, [d] non quidem in qua reſpiratio fiat, nam huiuſmodi ſunt inſtrumenta, veluti pulmo & aſpera arteria; ſed quæ ducitur, atque reſlatur, aeris enim materia tenuis eſt, & quæ penetret, & calorem cordis moderetur. Non tamen quiuis aer oportunus eſt; nam calidior tãtum abeſt vt temperet calorem, vt ipſum augeat, atque hominem ſtranguletur; idque euenit (inquit [e] Ariſtoteles) cum in anguſto loco quiſpiam concluditur, cogiturque aerem quem contactu ſanguinis calefecit, rurſus haurire. at neque ille aer appoſitus eſt cuius ſubſtantia non eſt tenuis ac pura, ſed craſſa & permixta [f] cum vaporib. putridis, ac prauis. Qualem igitur oporteat eſſe aerem, vt ſit idonea materia reſpirationis, ſatis iam apparet; ſpectemus nunc, quas præbeat differentias, & ille qui ducitur, & ille qui redditur: eius qui ducitur, quantitas non ſemper eadem eſt, ſed maior, vel minor pro quantitate reſpirationis, cui reſpondet; [g] niſi inſtrumenta, à quibus recipitur, anguſtiora fuerint, tunc enim longe minor eſt quantitas aeris hauſti, quam thoracis dilatatio: ſed hæc differentia fere præter naturam eſt, naturaliter enim reſpondere conſueuit copia aeris dilatationi thoracis, quæ non omnibus eadem eſt, ſed alijs maior, alijs minor, quare & copia aeris hauſti; ſed hæ differentiæ ad magnitudinem & paruitatem reſpirationis referuntur. Spectemus nunc aerem qui per reſpirationem redditur, hic calidus [h] eſt, cũ (G) in corde calefiat, non tamen æque omnibus, ſed magis, aut minus pro calidiori vel minus calido temperamento cordis etiam ſecundum naturam; nam præter naturam redditur interdum calidiſſimus, quemadmodum in febre ardente, cum cor [i] admodum incaleſcit; interdum frigidus [k] ex ore, & naribus, ſicuti cum cor valde refrigeratum eſt; interdum quoque fętidus, qualem in peſte illa Attica deſcribit Lucretius [l] cum ait,

Spiritus ore foras tetrum voluebat odorem,
Rancida quo perolent proiecta cadauera ritu.

Ab inſtrumentis reſpirationis non ſumuntur differentiæ, quemadmodum ab inſtrumentis pulſus; arteriæ enim vario modo affectæ pulſum reddunt mollem, durum, calidum, frigidum, plenum, inanem: at affectio inſtrumentorum reſpirationis nullam efficit varietatem præter illam, quæ ad ſpacium, ad qualitatem motus, ad tempus quietis pertinet. In pulſu præterea ſumebantur differentiæ à facultate vitali, quæ vehementem aut debilem ipſum reddit, ſed reſpirationem efficit facultas, quæ voluntati paret, & non tantum pro robore, ſed etiam pro arbitrio reſpirationem variat, licet & ipſa roborari, & langueſcere poſſit: contenti ergo erimus differentijs reſpirationis; ſecundum naturam quas propoſuimus, quæ omnes ſimplices ſunt, quod ſi inter ſe coniungantur, non difficile eſt intelligere, quam multas reddent compoſitas. Porro (H) rythmus, æqualitas, & ordo præbent etiam differentias, cum aliis alius ſit rythmus reſpirationis etiam ſecundum naturam, vbi inter ſe comparentur inſpirationis, & expirationis magnitudo, & celeritas. Aequalitas vero, & ordo ſemper ſecundum naturam ſeruantur: vbi non ſeruentur, iam differentias præter naturam efficiunt. At ſatis de differentijs reſpirationis.

a Gal. 1. de diſpn. c. 9.
b Gal. 1. libro de diſpnœa c. 2.
c Gal. 1. libro de diſpnœa. c. 13
d Gal. in li. de cau. reſp.
e In lib. de reſpir.
f Gal. 12. li. de med. metho. c. 5.
g Gal. 4. li. de loc. aff. c. 7.
h Ariſto. in lib. de reſp.
i Gal. 1. lib. de diſpn. c. 10. & 5. li. de loc. aff. c. 2
k Hipp 1. lib. progn. 24. & 4 6. epid. cõ 30
l In 6. lib.

De cauſis reſpirationis continentibus. Cap. III.

PRoficiſcitur autem reſpiratio à certis cauſis, quas intelligere debet, quicunque aut curare, [m] aut tueri ipſam contendit; maxima vero ſimilitudo eſt cauſarum reſpirationis cum cauſis pulſus, ſiue continentes intuearis, ſiue alias: ac primum quidem continentes totidem reſpirationem faciunt, quot pulſum, finis videlicet, efficiens, & inſtrumenta, ſuntque inter ſe admodum ſimiles, ita vt ex ijs quæ dicta ſunt in pulſu, non difficile ſit eaſdem tres intelligere, quæ reſpirationem faciunt. Si quis tamen velit, quemadmodum Phyſici ſolent in rebus naturalibus, ita in reſpiratione quatuor cauſas aſſignare,

m Gale. in lib. de cau. reſpir.

materiam,

A mateтiam,formam,finem,& effectricem,referer materiam ad aerem,qui cum reſpiramus, hau-
rirur,atque expellitur;eſt enim mareria,quæ per reſpirationem mouetur;formam vero eſſe di-
cet motum ipſum reſpirationis duplicem; finem moderationem caloris, & refectionem ſpiri-
tus animalis;effectricem animalem facultatem,quæ volunrario motui præeſt. Nos ramen [a] Ga
lenum ſequuti omirtemus formam , hoc eſt morum ipſum reſpirarionis euidentiſſimum omni-
bus;omirtemus & materiam,aerem videlicet de quo paulo ſupra locuti ſumus;tantum expone
mus finem,& effectricem vna cum inſtrumentis,quę materia cenſeri poſſunt,quatenus a volun
tate mouentur,& a vi effectrice,ſed quarenus hæc illis vtitur ad aerem mouendum ſunr inſtru-
menta,quæ ab Ariſtotel. [b] reducuntur ad cauſas effectrices.Reſpōdent hæ ternæ cauſæ , finis,
effectrix , & inſtrumenta tribus continentibus cauſis , quas pulſum facere demonſtrauimus,id
quod perſpicuum erit,ſi vnamquamque ſeorſum explicemus,ſumpto inirio a fine. Finis ad quē
dirigitur reſpiratio a veteribus [c] Phyſicis vel omiſſus omnino eſt, vel non recte expoſitus; vo-
luerunt Democritus, [d] & Leucippus reſpiratione prohiberi ne exeat anima, quam contineri
dixerunt rotundis figuris;hæ cum exprimantur vi externi frigoris,exirent(inquiunr)niſi coer-
cerentur ab aere,qui per reſpirarionem hauritur;ſed præterquam quod non addunt huius gra
tia datam fuiſſe reſpirandi vim,decipiūtur cum non cōſiderent hyeme , cum magis ab externo
frigore exprimantur figuræ illæ rotundæ , debuiſſe reſpirationem quæ illas prohibet maiorem
B eſſe,cum tamen minor ſit quam æſtate:ipſe autem Ariſtote.ad ſalutem animalium comparatā
fuiſſe reſpirationem tradidit;ſiquidem vbi illa intereat, ſtatim ſtrāgulatur:addit [e] quo pacto
reſpiratio tueri animalium ſalutem poſſit,docet enim vitam calore contineri , cuius domiciliū
in corde eſt,aut in parte ſimili vbi niſi temperetur,adeo feruet,vt ſtatim abſumat quicquid ha
bet alimenti præparari,& cum non retineatur amplius pabulo,vna cum vita exhalet.tempera
tur cum refrigeratur,magis autem refrigerari illum oportet,qui maior eſt:quę ſanguine carēt,
& pro corde ſimile aliquid habent animalia frigidiora ſunt , & idcirco minus refrigerari de-
bent;paruę beſtiolæ,veluti vermes,ſatis refrigerantur contactu aeris circumfuſi : inſecta,quæ
paulo calidiora ſunt,calorem temperant,cum atterunt ſeptum tranſuerſum;ſic autem nonnul
la ſonū edunt quēadmodū apes, & cicadę.Piſciū cor refrigeratur motu brāchiarium ab aqua,
& non ab aere,vt credidit Diogenes,& Anaxagoras:nequit enim aer in aqua includi. Anima-
lia , quæ terram incolunt , & ſanguinem ac pulmonem habent, feruorem cordis moderantur
aere per reſpirationem;neque reſpirant omnia animalia,vt veteres exiſtimarunt;nam quæcū-
que [f] minus calida ſunt,& pulmone carent,ſatis refrigerantur motu arteriarum, quem efficit
cor. Reſpirant ergo ea tantum, quæ pulmone prædita ſunt minuſque ex his reſpiratione egēt,
quæ minus calida ſunt , & minus ſanguine prædita , pulmonemque habent fungi modo laxum
C quemadmodum aues teſtudines,lacerti,ita vt diutius cohibere reſpirationem poſſint. Contra
illa,quæ plurimum caloris,plurimum ſanguinis,& minus laxum pulmonem habent , magis re-
ſpirare coguntur,celeriuſque ſtrangulantur,ſi reſpiratione priuentur, quemadmodum homo.
Proceſſu vero ætatis cum pulmo exiccetur,& in terrenam ſubſtantiam degeneret , minus ido
neus fit qui dilatetur,& contrahatur;ex quo ſequitur vt deficiente ſpiratione deficiat calor,&
hoc pacto animal decedat.Finis igitur ob quem tribuit natura vim reſpirandi calidioribus ani
malibus,teſte Ariſtote.eſt ipſa ſalus,& caloris,ac vitæ conſeruatio.Idem voluit Gal. [g] cum nō
leuem,aut vulgarem eſſe vtilitatem reſpirationis docuit,eo argumento, quod animalia cū hac
priuantur,ſtatim intereant,id quod non accidit cum priuantur pulſu, neque enim emoriuntur
partes [h] illæ,in quibus alligantur arteriæ,& pulſare prohibentur,ſed diutius ſeruantur , ac vi-
uunt;ex quo colligit vtilitatem reſpirationis maximam eſſe,conſeruationem videlicet vitæ, &
caloris:exponit [i] autem quo pacto aer,qui per reſpirationem ducitur,atque reflatur, tueri ca-
lorem, ac vitam poſſit , recenſetque varias veterū medicorum ſententias,veluti Eraſiſtrati,qui
aere expleri arterias putabat;Aſclepiadis,qui animam ex eo continenter generari;tum Praxa
goræ,qui calorem innatum confirmari;Philiſtionis,& Dioclis,qui eundem refrigerari , & ven-
tilari . adeo vt alij ſubſtantiam,alij qualitatem aeris neceſſariam eſſe ad vitæ conſeruationem
D iudicauerint;ſubſtantiam quidem illi,qui aut animam continenter generari, aut impleri arte-
rias dicebant,qualitatem alij,qui confirmari calorem,aut ventilari, & refrigerari arbitraban-
tur.Neutris [k] aſſentitur Galen.ſed ab vtriſque accipit quod dant , ab his nimirum qualitatē,
ab illis ſubſtantiam aeris neceſſariam eſſe ad conſeruationem vitæ,cenſetque vtraque opus eſ-
ſe,neque ſufficere alterutram : quod enim ſola ſola ſubſtantia non ſatis ſit,ea ratione probat,
quod qui plurimum aeris duxerunt,niſi reſpirent ſuffocentur, quamuis non egeant ſubſtantia
aeris quam copioſam habent.ſed qualitate frigida,qua cordis feruorem moderentur: quod ve
ro non ſufficiat ſola aeris qualitas,demonſtrat ea ratione quia in morbo frigido,qualis eſt qui
græce ειλεμος dicitur , & in his qui frigidum aerem expirant non deſideretur qualitas aeris,
& tamen intereat homo,ſi reſpiratione priuetur;hoc autem non aliunde proficiſcitur,quam ab
inopia ſubſtantię aeris,quæ neceſſaria eſt ad vitam conſeruandam.Laudat igitur Hippoc. ſen
tentiam,qui nos per reſpirationem frui voluit aeris tum qualitate,tum ſubſtantia;ſpectat qua
litas ad temperandum calorem, ſubſtantia ad reficiendum ſpiritum tum vitalem, tum anima-
lem:ſed cū reſpiratio ex duplici motu conſtet, & inſpiratione,ex expiratione, intueamur quā
vtilita-

a In lib. de cau. reſpir.
b 5.li. meta phy.c.2.
c Ariſ.in li. de reſpira.
d Ariſ. 1.li. de ani. tex. 21.
e 2. libr. de ani. tex.88. & in lib. de reſpir. & in li. de ſomn.
f Auer. 2. li. colli. c.9.
g in libr. de vſu reſpira. ca.1.
h Gal. li. de pul. vſu c.1.
i Gal. li de vſu reſpir. ca1.
k Gal libr. de vſu reſp. ca.2.

utilitatem per ſe utraque afferat. Per inſpirationem allicitur aer frigidus, & ita tẽperatur ca- E
lor quod eſt primum naturę inſtitutum: deinde etiam reficitur ſpiritus uitalis in corde, ani-
malis in cerebro, [a] fertur enim aer partim ad cor per aſperam arteriam, & pulmonem; partim
ad cerebrum per nares, & hoc pacto ſua ſubſtantia reficit ſpiritum vitalem in corde, animalem
in cerebro. Negat tamen Auerroes [b] ab aere ali poſſe ſpiritum, cum hic mixtum corpus ſit,
ille ſimplex, neque mixtum ali poſſit ex ſimplicibus; ſed huic argumento facile occurritur, neq;
enim ſpiritus mixtum quoddam perfectum eſt, ſicuti humor, aut ſubſtantia ſolida, ſed partim
aeris, partim ignis materia continetur: quare non mirum eſt, ſi ſpiritus alitur aere, qui etiã non
manet ſimplex, ſed in cerebro, & corde mutatur, & miſcetur cum exhalatione, quam ſeruens
cordis, & arteriarum ſanguis expirat: ac præterea illa eſt impropria nutritio, potius enim eſt
regeneratio. Quod autem in cerebro reficiatur ſpiritus ex aere, qui nobis inſpirantibus duci-
tur, confirmat [c] Galenus eo argumento, quod vbi alligentur arteriæ illæ quas charotidas no-
minant, animal ſine inſigni noxa, vel totum diem viuat, ſentiat, ac moueatur, ita vt magis [d] ala-
tur ſpiritus animalis in cerebro aere per nares ad ipſum penetrante, quam vapore ſanguinis
per arterias a corde emanãtis. pertinet etiam aer, qui per nares ſurſum ad cerebrum fertur, ad
odorem; abutitur enim eo natura, vt inquit Ariſtoteles [e] quem alioquin thoracis gratia ducit:
ſine inſpiratione non percipitur odor, quod hæc aut membranulas quaſdam aperiat vt voluit F
Ariſtoteles: aut, quod magis credendum eſt, ducat ipſum ad cerebrum, vt Galeno placuit: hu-
iuſmodi ergo eſt inſpirationis vtilitas, maxima quidem ad temperandum calorem, ſed mi-
nor ad refectionem ſpiritus, & ad perceptionem odorum. Pergamus ad expirationem, reddi-
tur per hanc aer [f] uſtus, αἰθαλώδης, λιγνυώδης, καπνώδης græce dicitur: eſt autem veluti fuligo, ac
fumus ille ex lignis, qui ignis quidẽ vim concepit, non tñ ex toto ſupetatus eſt: nã fuiſſet conuer
ſus in flammam: fumo igitur & fuligini ſimilis eſt, qui ex corde, & pulmone redditur, propterea
cum retinetur, innatum calorem auget, qui eatenus temperari dicitur, quatenus expellitur id
a quo augebatur. Proprie [g] autem ex corde pars vna eiuſmodi fuliginis per arteriã venalẽ fer-
tur ad pulmonem, atque hæc eſt, quæ per os & nares expirat. Illa enim quæ in arterijs contine
tur, per foramina cutis exit: hanc ſimiliter expelli oportere voluit Hipocrates. [h] Perſpiratu ac
pulſu tẽperatur [i] calor arteriarũ & totius corporis, vt reſpiratione calor cordis: conſtat enim
ex duplici motu perſpiratus ſimiliter, ac reſpiratio, adeo vt duplici nomine calorem temperet,
& aere frigido qui attrahitur, & fuligine, quę expellitur: ſed quod ſpectat ad reſpirationem, al-
tera eius pars, nempe expiratio ad temperationem potiſſimum cordis pertinet. Verum [k] na-
tura ipſa abutitur, tanquam materia vocis: in pulmone enim aliquo pacto concoquitur aer du-
ctus, [l] cuius ea pars, quæ tenuior eſt & magis pura, allicitur a corde: reliqua per aſperam arte- G
riam, & guttur detruditur, & voci materiam ſuppeditat: neque enim fęda eſt & grauis, ſicuti re
liquiæ eſculentorum, & poculentorum, quæ per inferiores partes a natura detruduntur, ſed le-
uis, ac minime fæda, ita ut ſine difficultate ac moleſtia per ſuperiores partes detrudi poſſit, &
ad uocem accommodari. Conſtat igitur finem, ob quem inſtituta reſpiratio eſt, multiplicem eſ-
ſe, & ptimo quidem temperationem caloris, dein refectionem ſpitituum, perceptionem odo-
rum, & tandem uocem.

Sequitur cauſa effectrix, quæ duplicem motum reſpirationis efficit, hoc eſt quæ dilatat, & cõ
trahit pulmonem, a quo aer ducitur ac redditur: eſt enim pulmo præcipuum reſpirationis in-
ſtrumentum, vt paulo poſt monſtrabimus, cum inſtrumenta perſequemur. Nunc à qua faculta-
te moueatur, magna diſſenſio eſt inter veteres tum medicos, tum philoſophos, quorum ſenten-
tias, vt magis veritas emergat, &, quod maximi eſt momenti: inueniatur cauſa quæ proprie
hanc uim habet, perpẽdere ſigillatim decreuimus. Exiſtimauit Empedocles per venas quaſdã
ampliores non ex toto plenas ſanguinem ſurſum & deorſum ferri, & cum fertur deorſum aerẽ
duci, cum ſurſum reddi; ponit autem exemplũ clepſydræ, qua olitores hortos irrigãt: hæc.n. dũ
aqua inferne effluit, aere impletur ſuperne, ſed dum aqua per inferiora foramina in eamdem
ſubit, per ſuperius expellitur aer. Idem euenire cẽſet, cũ ſanguis per eas uenas ſurſum ac deor- H
ſum mouetur ita, ur huic motui attractionem, & expulſionem aeris tribuat: repræhenditur au-
tem ab [m] Ariſtotele, quia finem præteriit ob quem inſtituta fuit reſpiratio, quia locutus de
ea, quæ fit per nares putauit ſe de præcipua agere, & illam omiſit, quæ ad aſperam atteriam &
pulmonẽ pertinet, & maxime præcipua eſt; quia deniq; cẽſuit impleri uenas aere, cũ ſanguine
deſcendẽre contrahuntur, & eũdem reddere cum aſcendente dilatantur; quãuis contra ſe res
habeat, impleri enim aere folles uidemus, cum dilatantur, eumdẽq; reddere cũ cõtrahuntur.
Plato [n] voluit reſpirationem, quę fit per os, & perſpiratũ, qui per cutẽ, ſibi ipſis mutuo cauſas
eſſe, fieriq; quaſi duplicẽ rotæ conuerſionẽ in hũc modũ: aer qui per os, & nares redditur, impel
lit aerem proximũ, & hic rurſus alium proximum, & ita deinceps, donec ad cutem ueniatur, in
cuius foramina impellitur ille, qui ipſum attingit, adeo vt inſpiratio, quæ per cutem fit, ab ex-
piratione quæ per os & nares proficiſcatut. Aer ſimiliter qui ex cute redditur impellit pro-
ximum aerem, & hic rurſus alium ſibi proximum, & ita deinceps, donec perueniatur ad os
& nares, quo impellitur finitimus aer: atque hoc pacto inſpiratio, quæ hac ſit, oritur ab expira
tione quæ per cutem, ita vt vtraque expiratio ſit actio, inſpiratio vero affectio, quam efficit ae-

ris

a Gale. de vſu reſp. c. 4 & 5.
b 2 li. collig. c. 19.
c in l. de uſu reſp. c. 5. & in lib. de vſu pul. c. 2.
d Gal. in li. de uſu pul. c. 3.
e in l. de sẽſu. e. de olfactu.
f Gal. 1. lib. đ diſpnęa. c. 20.
g Gal. 7. lib. de uſu par. c. 9.
g 6. 6. de morb. vul. c. 2.
i Gale. 5. 6. de morb. vulg. cõ 5. & li. de vſu pul. c. 2.
k Ariſt. 2. l. de anima tex. 88.
l Gal. in li. de ſect. inſtru. uocis, c. 3.
m in lib. de reſpirat.
n In Tim.

A ris impulſus. Sed damnatur ab Ariſtot. [a] Plato, quod non meminerit cuius gratia reſpiremus, quod fecerit aerem primo reddi, cum tamen neceſſe ſit ductum fuiſſe antequam reddatur; neque magis expiratio cauſa ſit inſpirationis, quam hæc illius, quod ſic etiam aer qui hauritur frigidus deberet, ducatur calefactus, cum neceſſe ſit per eiuſmodi impulſum, eum qui ante ductus, & calefactus, poſtea redditus erat, ſæpenumero hauriri. At damnatur etiam a Gal. [b] qui abſurdum cenſet illum aeris impulſum, quem ab inſpiratione factum facere expirationem credidit, cum circumfuſi aeris amplitudo adeo cedat, vt non poſſit impelli in corpus noſtrum aer externus ab eo, quem inſpiramus, ſed neceſſaria ſit attractio, pro qua Plato impulſum poſuit, in eo ſolo diſcrepans ab Hippocrate, vt docet Galen. vbi extremum Timæum exponit, & Eraſiſtratum laudat, qui refellit Helitiei ſententiam de reſpiratione per impulſum. Damnat inſuper Gal. Platonem, quod non fecerit inſpirationem motum voluntarium, quam tamen ut volumus minuimus, augemus, moderamur; quod item deberet inſpiratio quæ per nares & os fit proxime ſequi expirationem ex cute, & ſimiliter inſpirationem per cutem, expirationem ex ore & naribus, cum tamen aliter accidat: aliquando enim euenit, vt dum ſemel reſpiramus perſpiratus cutis & arteriarum ſæpius iteretur. neque mirum, cum hic à facultate naturali proficiſcatur, quæ nobis non paret, reſpiratio in nobis ſit.

a Ariſt. in lib. de reſpiratio.
b Gal. 8. li. de plac. c. 8

B Sententia Ariſtotelis [c] ea fuit quod reſpiratio non ſit præter voluntatem quemadmodum motus cordis & genitalis, neque voluntarius vt motus membrorum, ſed non voluntaria, vt ſomnus, ac vigilia; quod pulmo ſui motus ſibi principium ſit, & cauſa, ſiquidem ſanguis, qui in eo verſatur, ob vim caloris bulliens ipſum attollit, & vna thoracem, quo fit vt ne locus inanis ſit, aere impleatur, veluti folles cum dilatantur, cumque ab aere hauſto refrigeratur ſanguis, ceſſat feruor, & pulmo ac thorax ſimul deſidet. Sed plura aduerſantur Ariſtot. atque illud in primis quod reſpirationem ad arbitrium noſtrum moderamur, id quod minime liceret, ſi pulmo attolleretur à feruore ſanguinis, qui naturalis, ac neceſſarius eſſe debet, & non excitari ad arbitrium noſtrum. Præterea quæ feruent non egent aere, qui inanitati occurrat, cum plena ſint vaporis illius, qui exhalat à ſanguine feruente, ita vt etiam ſi ferueat ſanguis in pulmone (quod mihi non fit veriſimile) non propterea externus aer alliciatur. Sed relictis Philoſophis, exponamus quid medici ſenſerint. Recenſet Plutarchus Aſclepiadis & Herophili opinionem; placuit Aſclepiadi pulmonem eſſe, veluti infundibulum, & caua quędam habere voluntati noſtræ obſequentia, à qua oriri reſpirationem voluit: laudãdus autem eſt quod poſuerit voluntariam, ſed incuſandus, quod non intellexerit pulmonẽ nõ moueri per ſe, ſed à thorace, nullumque in animalibus voluntarium eſſe motum, cui non præ-

c In lib. de mot. aĩal. & 3. lib. de part. aĩal. c 6 & in libro de reſpir.

C ſint muſculi. Herophilus quatuor motibus pulmonis putauit reſpirationem contineri, vno per quem externum aerem frigidum allicit; altero per quem hunc iam ductum tranſmittit ad thoracem; tertio per quem eundem à thorace expulſum excipit; quarto per quem hunc ipſum extra detrudit, ita vt Herophilus induxerit duplicem dilatationem, & duplicem contractionem pulmonis, cum vnica ſufficiat, neque cauſam attulerit, quæ eiuſmodi motum efficiat. [d] Galenus pulmonem oſtendit per ſe nullo pacto moueri, ſed ſequi motum thoracis, & cum eo ſimul dilatari & contrahi, ſi quidem vulnerato thorace exit per plagam fibra pulmonis, vbi vna cum thorace dilatatur, quo tempore excipit etiam pulmo, ſi quid humoris in cauo thoracis reſidet, veluti pus, implet enim pulmo dilatatus tantum ſpacium, quantum ei permittit dilatatio thoracis; ſed cum contrahitur thorax, contrahitur etiam pulmo, quaſi ſpongia manu compreſſa, & vna cum aere expellit humorem qui præter naturam in aſperis arterijs continetur: ſequitur autem pulmo thoracis dilatationem, ne reſtet in thorace locus inanis, cum natura inanitatem minime admittat, ſed vt eam vitet, cogat aquam, quæ ſua natura deſcendit, ſurſum ferri, neque deorſum fluere ipſam patiatur niſi aer ſubeat in vas, vnde illa educitur. Dilatato igitur thorace, vt vitetur inanitas, dilatatur pulmo: at [e] vbi peruium ſit vulnus in thorace, ita vt aer ad ipſum aſpirare poſſit, manet pulmo immobilis, cum non cogatur amplius moueri ad inanitatem vitandam: mouet ergo pulmonem thorax, vt placuit etiã [f] Eraſiſtrato. At motus thoracis cum à ſe-

d 5. lib. de loc. aff c. 3. & lib 6. de vſu par. c. 2
e Gal. in li. ď mot tho. & pulm.

D pto tranſuerſo & eius muſculis proficiſcatur, voluntarius eſt; voluntati enim parent, vt cęteri, ita quoque thoracis muſculi, ſtatimque vbi in lucem ſuſcepti ſumus, ſine præceptore [g] docti ſuum munus exercent, neque enim reſpirare à quopiam didicimus. Ex his colligitur reſpirationem eſſe motum voluntarium, fierique à facultate animali, quæ dilatando thoracem efficit, vt dilatetur pulmo, & alliciatur aer frigidus contrahendo, vt contrahatur, & ita expellatur calidus. Hanc ſententiam confirmat Galenus duobus potiſſimum argumentis, vnum [h] eſt quod reſpiratio ad arbitrium noſtrum augeri, ac minui poteſt, & propterea cum dolent partes, quæ in thorace ſunt, aut quæ cum ipſis mouentur, veluti quæ in ventre, ne maiori motu exaſperetur dolor, reſpiratio minor fit, id quod pulſui nõ accidit, qui à vitali facultate, quæ neceſſario agit, mouetur; neque enim minui poteſt, vbi inflammata parte moleſtus eſt. Alterum [i] argumentum adducitur ad probandum vocis motum voluntarium eſſe, quod transferri poteſt ad quemuis motum voluntarium. Cum ſectis aut alligatis neruis, per quos ſpiritus animalis voluntarij motus vim præbens à cerebro deſcendit, aliqua actio interit, illa voluntaria eſt; ſed ſectis, aut alligatis neruis, qui ad ſeptum tranſuerſum pertinent, interit motus ſepti tranſuerſi, & propterea dilatatio thoracis, ac reſpiratio: ergo voluntaria eſt.

f Gal. 8. lib. de aggr. anat. c 2.
g Gal. 1. li. de tuẽ. val. c. 2.
h 1. lib. de diſpnœa. c. 12.
i Gal. 2. lib. de plac c. 6

Sed

a 2. lib. collig. c. 19. Sed cum Auerroe [a] capitali aduerſario Galeni depugnandum eſt, qni videns non poſſe omnino labefactari ptimo poſitam ſententiam, quod reſpirarionis motus voluntarius ſit, nouam aliam comminiſcitur, quod eiuſmodi motus compoſitus ſit ex naturali, quem efficit pulmo, & voluntario quem thorax, ita vt à duplici facultate oriatur, à naturali, quæ per pulmonem & ab animali, qnæ per thoracem reſpirationi ſeruit; vtranque tamen à corde emanare ait, & animali opus eſſe, quod non ſufficiat naturalis, interdum quod imbecillior ſit, interdum quod maior neceſſitas vrgeat, & propterea adiunctam eſſe animalem, tamquam efficiendi ſociam: addit eaſdem duas facultates ad nonnullas alias quoque partes mouendas concurrere, vt ad palpebras, ad oculos, ad gutrur in deglutiendo; nititur præterea refellere rationes à Galeno adductas, nam cum pulmonem per ſe non moueri, ſed ſequi thoracis motum, ne detur locus inanis, probatum eſt ea ratione, quia vbi vulnus in thorace peruium eſt, & aer ingredi poteſt, neque amplius periculum eſt ne ibi reſtet locus inanis, interit motus pulmonis; ſoluit Auerroes concedens interire naturalem pulmonis motum, non quia ceſſet inanitatis periculum, ſed quia pulmo refrigeratus ab externo aere per plagam ingreſſo non poteſt amplius moneri. Sed urgere ipſum rurſus poſſemus, quia etiam in aere calido ſtatim illato vulnere interit motus pulmonis: ergo non propterea quod frigidam affectionem contraxerit, ſed quod non vitanda fuerit amplius inanitas. E

Illud vero argumentum, quod allatum eſt de reſpiratione, quam ad arbitrium noſtrum augemus ac minuimus, refellitur ab Auerroe, eo quod, velimus nolimus, reſpirare cogamur, quod minime eueniret, ſi eſſet in nobis. Sed falsũ eſſe quod aſſumit Auerroes cogi nos expirare, demõſtrat ſeruus [b] ille barbarus, qui cũ domini ſui ferre non poſſet iniurias, mori maluit, proſtratusque humi ſpiritum ex toto ſuppreſſit, & diutius immobilis manens, poſtea paululum reuolutus interiit: quod, ſi liberum nõ fuiſſet reſpirationem cohibere, minime facere potuiſſet. Illi demũ rationi quæ acrius adſtringere, & confirmare videbatur reſpirationem eſſe motum voluntarium, quia ſectis neruis, qui ad ſeptum tranſuerſum feruntur, interit cum eius motu reſpiratio, reſpondet male inſtitutam eſſe, formamque, ac materiam quam dicunt argumenti nititur confutare. F

b Gal. 2. li. de mo. muſ. c. 6.

De forma dicit doceri nos à Dialecticis, ſi ea quæ rem aliquam conſequuntur, falſa ſint, falſam quoque illam eſſe, quam ſequuntur; non tamen cum falſa hæc eſt, falſum eſſe, quod conſequitur, ſicut exiſtimauit Galenus, qui ſublato antecedente cenſuit tolli, quod conſequitur in hunc modum: ſi ligatis, aut ſectis neruis ad ſeptum tranſuerſum pertinentibus reſpiratio ſeruaretur, non eſſet voluntaria; ſed non ſeruatur; ergo eſt voluntaria. At non difficile eſt repellere quod contra formam argumenti objicitur, neque enim Galenus ita illud expreſſit, ut non poſſit redigi ad Dialecticorum formam, quæ ſublato conſequente id tollit, quod antecedit, in hũc modum. Si reſpiratio eſſet motus non voluntarius, ſeruaretur ſectis, aut alligatis neruis ſepto tranſuerſo diſtributis; ſed non ſeruatur: ergo eſt motus voluntarius. G

Quod attinet ad materiam etiam ſi cõcedatur interire reſpirationem ſecto, aut alligato neruo, non idcirco concedit Auerr. eam ſimpliciter eſſe motum voluntarium, ſed compoſitum ex voluntario, & naturali, cum concurrat facultas pulmonis, vna cum facultate animali, ſi fieri debeat; ſed ſi interire, ſatis ſit, ſi vna deſit. Nos autem accipimus quod Auerroes dat concurrere facultatem animalem; negamus tamen ſimul neceſſariam eſſe naturalem, cum videamus volũtatem moderari reſpirationem, & augeri, ac minui eius magnitudinem, celeritatem, frequentiam ad arbitrium noſtrum. Satis ergo cõfirmata ſunt Galeni argumenta infirmatis ijs, quibus repellebantur. Supereſt nunc, vt ea diſſoluamus quæ reſpirationem non eſſe motum voluntarium conficiunt, ac primo illud; Voluntas non imperat, niſi cognoſcens & cogitans: at reſpirãt & qui dormiunt, & qui aliud agunt: ergo reſpiratio non proficiſcitur a voluntate. Soluitur hoc a Galeno [c] qui concedens voluntatem non mouere, niſi cognitio antecedat, mõſtrat quædam cognoſci, ſed parũ animaduerti, & leuiter in animo imprimi, ita vt eorum nos facile capiat obliuio, & eiuſmodi a voluntate fieri ducta conſuetudine quadam, veluti cũ aliud cogitantes mouemus palpebras, oculos, guttur in deglutiendo, & thoracẽ in reſpirando: quod ſi dormientes reſpirant, non ita dormiunt, vt animus aliqua ex parte non vigilet, & non cognoſcat, ac voluntas non imperet muſculis thoracis reſpirationem. Aliud argumentum quod reſpiratio non ſit motus voluntarius, quia cogimur interdum ſpirare, cum ſupprimere ſpiritum volumus, diluitur facta diſtinctione motus voluntarij, quem cõſtat vel omnino liberum eſſe, vel ſeruire alicui corporis neceſſitati: liber omnino motus eſt oris, manuum, pedum, neque enim cogimur loqui, ambulare, aut præhẽdere aliquid a vi aliqua interna: ſed neceſſitati ſeruit motus muſculorum abdominis, quo reliquiæ cibi depelluntur: eiuſmodi eſt etiam motus thoracis, qui reſpirationem efficit, ſeruit enim neceſſitati temperandi caloris, & reficiendi ſpiritus animalis. Hi motus non ſunt omnino liberi cum non poſſint ſine moleſtia omitti, ſicut illi, quos ante diximus: neque enim ipſorũ vſum deſiderat aliqua corporis neceſſitas, ſed ſolũ externa aliqua uis, ſicuti enim extorquẽtur crimina a ſacrilegis, & ſceleſtis hominibus, qui tamẽ poſſunt ipſa reticere, neque fateri coguntur, ſi ut nonnulli faciũt obſiſtere tormentis fortiter malint. Reſpirare igitur nemo cogitur, modo uelit moleſtiam ferre, ut ſeruus ille barbarus, quem diximus. H

c 2. lib. de mot. muſc. c. 6.

Vtitur

A Veitur etiam Auerroes ratione hac: reſpiratio monſtrat qualis ſit temperatio cordis; ergo non eſt voluntaria, ſed naturalis, cum à enrde oriatur. Diluenda, reſpirationem monſtrare cordis temperationem vbi bene affecta ſint inſtrumenta ad ſpirandum neceſſaria, eo quod voluntas neceſſitati reſpondet, & magis, aut minus mouet, prout maior, vel minor eſt cordis calor, ac propterea indicat qualis ille iu corde ſit; licet tamen ipſam & augere & minuere ad arbitrium noſtrum: id ſi fiat, non amplius denunciat cordis temperationem. Alia item ratione concluditur reſpirationem non eſſe motum volnntarium, quia eius aſſiduitatem ſequeretur labor, ſicuti aliorum motuum, qui tamen non ſequitur. Dic non ſequi, quoniam voluntas relictis alijs eo, maxime incumbit, vt huic neceſſitati ſuccurrat, & idcirco aſſidue ſpiritum animalem ad thoracem tranſmittit, ita vt non laborer. Poſtrema ratio concludit pulmonem non poſſe moueri à thorace, quia quod ab altero mouetur, violenter mouetur; quod autem huiuſmodi eſt, non poteſt aſſiduum eſſe: ergo pulmo non mouetur à thorace. Reſponde non omnia quæ ab altero mouentur, violenter moueri: nam ignis qui à cęlo circumfertur, non mouetur violenter, ſicuti neque orbes inferiores à ſuperioribus, ſed id tãtum qnod nullam confert vim ad eum motum, ſicuti lapis ſurſum impulſus: at pulmo vim confert, ita enim conſtitutus eſt à natura, vt ſine vlla moleſtia thoracis motum ſequatur. Sed de effectrice ſatis multa. Inſtrumenta ſuperſunt re-
B ſpirationi ſeruientia, quæ quamuis multa, pauciora tamen ſunt, quam quæ ſeruiunt facultati altrici. Numerantur [a] in inſtrumentis reſpirationis, nares, os, fauces, vua, collum, guttur, aſpera arteria pulmo, thorax vna cum ſepto tranſuerſo; alia autem aliorum vis eſt: quædam enim motum dilatationis, & contractionis conficiunt quemadmodum thorax, & ſeptum tranſuerſum; quædam aditum præbent aeri cum ducitur, aut redditur, veluti nares, os, guttur, aſpera arteria; quædam receptaculi officio funguntur, veluti pulmo; quædam temperant, quem accipit aerem, ne nimis frigidus ad ipſum feratur, veluti vua.

Quatuor [b] autem in vniuerſum colligimus vſus propoſitarum partiũ ex his quæ dicta ſunt, cum aut moueant, aut ſint receptaculum, aut præbeant aditum aeri, aut eundem temperent. Ex ijs tantum illæ quæ mouent actionem efficere dicuntur veluti thorax & ſeptum tranſuerſum cum alijs muſculis opem ferentibus, & hoc nomine præcipuum [c] inſtrumentum cenſeri poſſunt: reliquæ vſum præbent duntaxat, inter quas maxime præcipua iudicatur pulmo. [d] Vbi autem tantum duæ partes dicuntur [e] reſpirationi ſeruire, thorax & pulmo, intelligere oportet principales, cumque apud Hippocratem [f] legis {principium alimenti ſpiritus, os, nares, guttur,} nil aliud ſibi vult principium, quam primam partem ordine, per quam aer ingreditur, non tamen præcipuam. [g] quamquam nares præcipuum ſunt inſtrumentum ſpiritus, ſi ad ce-
C rebrum conferantur, ſicuti pulmo, ſi ad cor. [h] Sanis quidem ducitur, ac redditur aer per nares, illis vero quibus aut hæ, aut aliæ partes reſpirationi inſeruientes male affectæ ſunt, ingreditur aer, & egreditur per os. [i] Inſtituit autem natura nares ad odoratum, quamuis ijſdem abutatur ad reſpirationem, ſicut ad ſermonem lingua quæ alioquin ad guſtandum facta eſt. [k] Os ſimiliter effinxit natura ad conficiendum cibum, quamuis eodem vtatur ad vocem, & reſpirationem. Dum cibum, aut potionem deglutimus, quieſcit actio reſpirationis; ne quid autem inter deglutiendum per guttur ad aſperam arteriam delabatur, quod animal ſtrangulet, prouidit natura [l] alijs animalibus adſtringens guttur vt auibus, alijs tegens per particulam, quã paruæ linguæ modo ipſi affixit, ita vt tuto edere liceat, & bibere. Hæc igitur ſunt inſtrumenta reſpirationis, quorum conſeruatio nobis propoſita eſt; ad vnumquodque autem ſigillatim aggrediemur, ſi prius quæ reſtant de cauſis reſpirationis generatim præter continentes (de quibus iam dictum eſt) & quæ ſpeciatim expoſuerimus.

a Gal. 6. li. de vſu par. c. 2. & 8. li. de vſu par. c. 1.
b Gal. in li. de cau. reſpir.
c Gal. in li. de vſu reſpir. c. 5.
d Gal. 7. li. de aggreſ. anat. c. 1. & 2.
e Gal. 4 lib. de præſ. c. 2
f In lib. de alimẽ. ppe medium.
g Gal. in li. de vſu reſpir c. 5.
h Gale. 11. lib. de vſu part. c. 11.
i Ariſt. 1 li. de reſpi. & 1. de hiſt. animal. c. 11. & Gal. 1. libro d ſym. cauſ c. 4.
k Ariſ. 3 li. de part. an. c. 1.
l Ariſt. in li. de reſp.

Cauſæ reſpirationis non continentes generatim, & ſpeciatim. Caput IIII.

D
SVnt igitur aliæ cauſæ præter continentes, quæ reſpirationem quamuis non efficiant, mutant tamen, & diuerſam reddunt: multas autem einſmodi inuenies, & naturales, & non naturales, & præter naturam, quæ vt pulſum ita etiam reſpirationem differentem faciunt quatenus mutant vnam, vel plures ex cauſis continentibus, vt finem, facultatem, inſtrumenta: hæ deinde aliter affectæ alium pulſum reddunt, aliam reſpirationem; ſi moderatæ ſint, ipſis quoque moderationem afferunt, ſed vbi augeatur finis, facultas validior reddatur, & inſtrumenta maxime expedita ſint, augetur vterque motus, ſiue magnitudinem, ſiue celeritatem & frequentiam ſpectes. At contra vbi minuatur vſus, facultas imbecillior fiat, & inſtrumenta minus obſequantur, minuitur magnitudo, celeritas, frequentia; ſed dum augetur hic motus, primo creſcit magnitudo, deinde celeritas, poſtremo frequentia: ex contrario cum minuitur, primo decreſcit frequentia, tum celeritas, poſtremo magnitudo, quod communiter [m] pertinet tam ad reſpirationem quam ad pulſum.

Sed cum finis inſpirationis ſit temperatio caloris, & refectio ſpiritus animalis, expirationis vero expulſio fuliginis; prout augetur, vel minuitur hic, aut ille finis, ita maior, vel minor fit inſpiratio,

m Gal. 1. de diſpo. c. 7. & 1. de cau ſis pul. c. 8.

Digitized by Google

ſpiratio, vel expiratio. Sed videamus iam mutationem, quam afferant reſpirationi res propoſitæ, & primo naturalis temperatio cum moderata eſt, moderatæ ſimul ſunt & tres cauſæ continentes, & idcirco etiam reſpiratio; cum immoderatta, ſiquidem calidior ſit, auget uſum, & ita reſpirationis magnitudinem, celeritatem, & frequentiam, modo nulla ſit læſio in facultate, atque inſtumentis, quæ accidere ſolet, cum valde magnus eſt caloris exceſſus: nam ſic magis a calore aucto augeretur frequentia quam magnitudo, aut celeritas; ſed hoc in ægrotãtibus euenit, non in his, qui ſani ſunt, & nunc a nobis tractantur. Frigus temperationis ea minuit, quæ a calore diximus augeri in ipſa reſpiratione, quod finis temperandi calorem minor reddatur.

Temperatio humidior, aut ſiccior non mutat finem, ſed magis facultatem, aut inſtrumenta: hæc enim nimis exiccata minus habilia ad motum redduntur; illa debilitatur ob exceſſum humoris. Ætas ad temperationem refertur, eodem enim modo reſpirationem mutat, quo temperatio. a Pueris, ob copiam alimenti, & validam coctionem plurimum augetur fuligo, & idcirco etiam expiratio: Iuuenibus calor acrior redditur, & propterea inſpiratio augetur: ſenibus minuitur vſus, imbecillior redditur facultas, inſtrumenta b exſiccata minus mouentur, ita vt reſpiratio etiam magnopere minuatur. Sexus ſimiliter ad temperationem ſpectat, & eodem modo reſpirationem mutat, cum mares calidiores & ſicciores ſint, fęminæ frigidiores, & humidiores. Vtero c gerentibus reſpiratio parua redditur & idcirco frequens, quod ſeptum tranſuerſum comprimatur, neque multum dilatari poſſit. habitus ſi gracilis ſit, inſtrumenta expedita ſunt & idcirco reſpirationem efficere maiorem poſſunt, quam vbi a craſſo occupantur; quare aucto fine ſi habitus gracilis ſit, augetur reſpirationis magnitudo, ſi craſſus freqnentia. Ex rebus non naturalibus d aer eodem modo reſpirationem mutat quo temperatio; calidior ipſam auget, frigidior minuit. e Cibus & potio, cum a principio ſumitur, refrigerat & locum anguſtum reddit, præſertim vbi copioſius ſumatur, quo fit vt minuatur reſpiratio, quæ poſt coctionem aucto calore, & dempta anguſtia maior efficitur. Somnus f contractione caloris auget coctionem, & propterea ſuliginem, atq; expirationem, quam vigilia minuit euocans calorẽ ad partes externas. Motus auget calorem, & idcirco reſpirationem quies minuit; verum g vbi motus nimius fuerit, debilitat vires, & abſumendo alimentum minuit calorem, & ſimul quoque reſpirationem.

Reſtant retenta & expulſa, quod ſi retineantur calida, expellantur frigida, augetur reſpiratio, ſi contra, minuitur: redditur etiam frequentior, vbi multa ſint illa quæ retinentur, quod ob anguſtiam loci nõ poſſit dilatatio magna eſſe. Res præter naturam, vt morbi, cauſæ, & ſymptomata ſimiliter mutant cauſas continentes, & ſimul reſpirationem, ſed earum tractatio differetur ad curationem, cum pertineant ad ægrotantes.

Differentiæ reſpirationis à quibus cauſis ſigillatim proficiſcantur iam tempus eſt perpendere: attingemus autem eas tantum differentias, quæ reperi poſſunt in homine ſano, vt magnitudinem & paruitatem, celeritatem, & tarditatem, frequentiam, & raritatem, tum mediocritatem inter has omnes oppoſitiones; præterea expirationẽ aeris magis, vel minus calidi, rythmũ variũ, quod ſpectat ad magnitudinẽ, & celeritatem inſpirationis, & expirationis. Ratio h inueniendæ cauſæ omnium ſigillatim ea eſt, ut continentes cauſæ, quæ reſpirationem faciunt eædem faciant vnamquanque differentiam, ſed aſſumpta ſimili differentia, ſiue ſimilitudo lateat, ſiue aperta ſit, & expedita Mediocris reſpiratio, vt ab hac ordiamur, mediocritatem ſequitur omnium trium cauſarum, finis, facultatis, & inſtrumentorum; loquor autem de facultate, quatenus voluntas neceſſitati obſequitur; non quatenus præter neceſſitatem auget aut minuit motum dilatationis, & contractionis. Magnitudo ſequitur magnitudinem cauſarum, & primo finis; magna inſpiratio ſequitur magnam neceſſitatem refrigerandi caloris, & reficiendi ſpiritus animalis, ſicuti magna expiratio magnam neceſſitatem expellandæ fuliginis; vtraque etiam ſequitur magnitudinem, hoc eſt robur facultatis mouentis, & mobilitatem inſtrumentorum: quæ tria niſi concurrant ſimul, non efficient reſpirationem magnam, quæ tamen parua efficietur, ſi vna tantum deſit, videlicet magnitudo finis: nam vbi paruus i ſit finis, parua neceſſitas etiam. Si facultas valida ſit, & inſtrumenta facile mobilia non ſequetur magnitudo reſpirationis: ocioſa enim eſſet ita vt vnius cauſæ paruitas paruam poſſit reſpirationem reddere, cum magnam efficiant omnes tres magnæ, aut certe magnus finis cum facultate non imbecilla, & inſtrumentis, quæ non difficile moueantur; ſed vbi concurrant omnes tres magnæ, adeo interdum augetur reſpiratio, ut ſuperiores k etiam muſculi moueantur, vt maior aeris copia contrahatur, & expellatur.

Celeris reſpiratio fit à celeribus cauſis, ſicuti tarda à tardis: latet tamen vis celeritatis & tarditatis in cauſis, neque enim expreſſa eſt vt magnitudo: finis l maior ſiue inſpirationis, ſiue expirationis, vtriuſque celeritatem auget, ſicuti minor minuit & tardam efficit reſpirationem, celerius enim fiunt res, cum maior vrget neceſſitas: ſed debet m facultas aut valida eſſe, aut certe non debilis, vbi celeriter moueat: debent & inſtrumenta non multum reniti, alioquin urgente neceſſitate augeretur magis frequentia, quam celeritas; proficiſcitur autem a cauſis frequẽtibus, hoc eſt habentibus in ſe vim frequentiæ, ſicuti raritas, cũ habent vim raritatis. Finis n magnus vim frequentię habet, ſicuti paruus raritatis, facultas ualida & inſtrumenta obſequentia,

cum

- a Gal. 1. lib. de diſpnęa.
- b Ariſ. in l. de reſpira.
- c Gal. 1. l. de diſpnęa. c. 7.
- d Gal. 1. lib. de diſpnęa. c. 7.
- e Gal. in l. de vſu reſpir. c. 4.
- f Gal. 1. l. de diſpnęa. c. 7.
- g Gal. 3. de cauſ. pul. c. 13.
- h Gal. 1. li. de diſpnęa c. 4.
- i Gal. 1. lib. de diſpnæ. c. 13.
- k Gal. 4. li. de loc. affe. c. 7.
- l Gal. 1. li. de diſpn. c. 4.
- m Gal. 1. l. de diſpnę. c. 5.
- n Gal. 1. li. de diſpn. c. 4.

A cum multum ex celeritet moueant, magis ad raritatem quam ad frequentiam: contra facultas imbecilla,& inſtrumenta reuitentia magis ad frequentiam quam ad raritatem. Aer qui per expirationem redditur calidioribus naturis calidior exit, ſed minus calidus his, quæ minus calidæ ſunt,ita ut referatur eiuſmodi varietas aetis exeuntis ad calorem qui eſt finis præcipuus,ob quem reſpiratio fit.Rythmus [a] varius apparet pro uario fine: maior & eelerior eſt inſpiratio quib.magis aecenditur calor, ut iuuenibus; contra expiratio, quibus maior copia fuliginis, quẽadmodũ pueris.Sed ſatis de cauſis reſpirationis,& generatim,& ſpeciatim.

Nuuc ſequitur vt ad vniuſcuiuſque partis reſpirationi ſeruientis, quod nobis propoſitum etat,conſeruationem tractandam pergamus; ſed cum aliæ habeaut vim mouendi ut thorax, & ſeptum tranſuerſum; aliæ excipiendi aerem ut pulmo; aliæ præbendi aditum ut nares,os, aſpera arteria,guttur ad quod refertur collum; [b] aliæ aerem temperandi, ueluti vua, agemus primo de thorace & ſepto tranſuerſo; tum de pulmone reliquarum pattium tractationem differemus ad librum proxime ſequentem, qui eſt de Voce quæ ab ipſis potiſſimum effingitur.

a Gal. 1.li. de diſpnça. c.21.
b Gal.8 .li. de vſu par. c.1.

B *De Thorace & ſepto tranſuerſo.* *Cap. V.*

ID totum quod eſt inter ceruices & partes geni tales(teſte Ariſtote.)[c] θώραξ a græcis nominatur,& eius pars anterior,στῆθος; [d] ibi autem terminatur, e unde cibi & potionis reliquiæ excernuntur, ita ut interiecta ſit inter partem [f] qua accipitur alimentum,& illam qua reliquiæ detruduntur; proprie tamen medici græcè θώραξ [g] dicũt totum id quod eſt inter iugulum, & ſeptum tranſuerſum, collis utrinque circumſcriptum: prior autem eius pars vocatur στέρνον, [h] poſterior μετάφρενον,quæ utrinque à lateribus eſt πλευρόν. Nos hoc totum quod,ut diximus,eſt inter iugulum & ſeptum tranſuerſum, & thoracem,& pectus latine appellabimas; id autem nunc nobis proponitur explicandum, ut unum ex inſtrumentis reſpirationis,quod conſeruari debet.

Ad duo igitur ſpectauit natura, [i] cum thoracem effinxit,ad viſcera ſcilicet tuto continenda & ad reſpirationis motum; continet enim pulmonem & cor, quod eſt inter omnes pattes maxime principale,ita vt merito [k] Alexãder Aphrodiſeus reliquas partes thoraci annexas eſſe velit tanquam eius inſtrumenta, nullumque animal ipſo earere,quamuis nonnulla ſint quæ
C capite careant,ueluti cancri. Alter finis ob quem factus eſt, ipſa reſpiratio & cuins motui ſeruit,ſiquidem eo dilatato [l] dilatatur pulmo, & aerem ſrigidum attrahit, & eo contracto contrahitur,& ſrigidum expellit. Ad utrunq; vſum maxime appoſitus eſt thorax,ſiue formam,ſiue materiam ſpectes. Figura [m] thoracis,ubi videtur,qualis ſit, tactu, & oculis percipitur; ſimiliter & magnitudo. Vtraque autem apta eſt ad continendum cor & pulmonem, & ad aerem, quem multum neceſſe eſt haurire;maxime enim latus [n] eſt hominis thorax,nam brachia [o] cum à lateribus nectantur,nihil dettahunt de latitudine ipſius, quod faciunt anteriora cruta quadrupedibus; unde anguſtior eſt his thorax proportione quam hominibus, ucto ualde auctus eſt,ut idoneus ſit ad volatum; ſed ne lædatur multa carne ſupetiecta [p] defenditur. Reſpondet autem [q] magnitudo thoracis magnitudini cordis,& pulmonis; interdum tamẽ ſequitur magnitudo & paruitas thoracis, magnitudinem & paruitatem vertebratum dorſi:ea autem reſpondet magnitudini medullæ,quam continet; ſicuti rurſus magnitudo medullæ magnitudini cerebri,& capitis: quamobrem ubi caput mediocrẽ habeat magnitudinem,magnitudo thoracis ſequitur magnitudinem cordis & pulmonis,ſicuti paruitas paruitatẽ; quod ſi paruum caput ſit & propterea cerebtũ,medulla,& vertebra dorſi,thorax ſi magnus ſit,tunc multo magis ſequetur oĩno magnitudinẽ ac caliditatẽ cordis,& pulmonis. At cauũ, quod in thorace cõtinetur rantum eſt,quantum extetna ſuperficies,ubi ratione dempſeris craſſitudinem membranæ coſtarum,& cutis,quæ exigua eſt. Situs thoracis iam deſcriptus ipſe quoque ſub ſenſum cadit; ſed relicta forma pergamus ad materiam thoracis,qui neque [r] ex ſolo oſſe conſtat quemadmo
D dum caluaria,neq; ex ſolis muſculis,quemadmodum abdomen, ſed ex muſculis, quos natura inter oſſa inſeruit. Caluaria debuit tota eſſe ex oſſe, ut cerebrum quod molliſſimum eſt tueretur,neque neceſſarij fuerunt muſculi, a quibus cerebrum moueretur, quod ipſi uim mouendi præbet. Abdomen debuit totum conſtare ex muſculis, & propter motum neceſſarium ad expellenda quæ ſuperant, & quia oſſa non permiſiſſent ipſum diſtendi quantum opus eſt,& vtero gerentibus,& his qui large cibum ac potionem ſumunt. Thorax vero vtiliter oſſibus & muſculis continetur, ut per muſculos dilatetur & contrahatur, & ita motum reſpirationis præbeat; ad quem etiam accommodantur oſſa,quæ pet articulos cum alijs oſſibns in thorace committuntur,quamuis ſpectent potiſſimum ad munienda viſcera contenta. Materia igitur thoracis eſt primo cutis,quæ ſimilis eſt cuti partium aliarum,ita ut non oporteat in ea tractanda inſiſtere: deinde oſſa,muſculi,membranæ: de quibus ſigillatim dicemus exorſi ab oſſibus,hoc eſt à coſtis,quæ cum vertebris a poſteriori parte committuntut, & a priori cum illis quę proprie oſſa pectoris uocantut.

c 1.de hiſt. anim.c.7.
d 1.li.de hiſto ani.c.12
e 4. li.de p. ani.c. 10.
f In lib. de iuuentute.
g Gal.6. li. de vſu par. c.2.
h Gal.1.li. de art 67.
i Ga.13. li. de viu par. c.6.
k Alex. in lib.de Ani.
l Gal. in li. de cauſ. reſp.
m Gal 4 6. de morbis. vulg 24.
n Ariſ.2. li. de hiſt.ani. c.1
o Ariſt.4.li. d p.ani.c.10
p Ariſt.4.li. de par.ani. c. 12.
q Gal. 4. 6. de morbis. vulg. 24.
r Gal 6. li de vſu par c.2.
ſ Gal.7. li. de vſu par. cap.12.

ſpiratio,vel expiratio. Sed videamus iam mutationem, qnam afferant reſpirationi res propo- E
ſitæ, & primo naturalis temperatio cum moderata eſt, moderatæ ſimul ſunt & tres cauſæ
conrinentes,& idcirco etiam reſpiratio;cum immoderatta,ſiquidem calidior ſit,auget uſum,&
ita reſpirationis magnitudinem,celeritatem, & frequentiam,modo nulla ſit læſio in facultate,
atque inſtrumentis,quæ accidere ſolet, cum valde magnns eſt caloris exceſſus:nam ſic magis a
calore aucto augeretur frequentia quam magnitudo,aut celeritas;ſed hoc in ægrotátibns eue
nit,non in his,qui ſani ſunt,& nunc a nobis tractantur. Frigus temperationis ea minuit, quæ a
calore diximus augeri in ipſa reſpiratione,quod finis temperandi calorem minor reddarnr.

Temperatio humidior,ant ſiccior non mutar finem,ſed magis facultatem, aut inſtrumenta:
hæc enim nimis exiccata minus habilia ad motum redduntur;illa debilitatur ob exceſſum hu-
moris. Ætas ad temperationem refertur, eodem enim modo reſpirationem mutat, quo tem-
a Gal.1.lib. de diſpnça. peratio. a Pueris, ob copiam alimenti, & validam coctionem plnrimum augetur fuligo,
& idcirco etiam expiratio: Iuuenibus calor acrior redditur, & propterea inſpiratio au-
b Ariſ. in l. de reſpira. getur: ſenibus minuitur vſus, imbecillior redditur facultas, inſtrumenta b exſiccata mi-
nus mouentur, ita vt reſpiratio eriam magnopere minuatur. Sexus ſimiliter ad temperatio-
nem ſpectat, & eodem modo reſpirationem mutat, cum mares calidiores & ſicciores ſint,
c Gal.1.l.de diſpnça. c. 7. fęminæ frigidiores, & humidiores. Vtero c gerentibus reſpiratio parua redditur & id- F
circo frequens,quod ſeptum tranſuerſum comprimatur,neque multum dilatari poſſit. habitus
ſi gracilis ſit, inſtrumenta expedita ſunt & idcirco reſpirationem efficere maiorem poſſunt,
quam vbi a craſſo occupantur;quare aucto fine ſi habitus gracilis ſit,augetur reſpirationis ma
d Gal.1.lib. dediſpnça. c.7. gnitndo,ſi craſſus frequentia. Ex rebos non naturalibus d aer eodem modo reſpirationem mu
tat quo temperatio;calidior ipſam auget,frigidior minuit. e Cibus & potio, cum a principio
e Gal. in l. de vſu reſpir.c.4. ſumitur,refrigerat & locum anguſtum reddit, præſertim vbi copioſius ſumatur, quo fit vt mi-
nuatur reſpiratio,quæ poſt coctionem aucto calore,& dempta anguſtia maior efficitur. Som-
nus f contractione caloris auget coctionem,& propterea fuliginem,atq; expirationem,quam
f Gal.1.l.de diſpnça. c. 7. vigilia minuit euocans calorē ad partes externas. Motus auget calorem, & idcirco reſpiratio-
nem quies minuit; verum g vbi motus nimius fuerit,debilitat vires, & abſumendo alimentum
minuit calorem,& ſimul quoque reſpirationem.

g Gal. 3.de cauſ. pul.c. 13. Reſtant retenta & expulſa,quod ſi retineantur calida,expellantur frigida, augetur reſpira
tio,ſi contra,minuitur:redditur etiam frequentior,vbi multa ſint illa quæ retinentur, quod ob
anguſtiam loci nō poſſit dilatatio magna eſſe. Res præter naturam,vt morbi,cauſæ, & ſympto
mata ſimiliter mutant cauſas continentes,& ſimul reſpirationem, ſed earum tractatio differe-
tur ad curationem,cum pertineant ad ægrotantes. G

Differentiæ reſpirationis à quibus cauſis ſigillatim proficiſcantur iam tempus eſt perpende
re:attingemus autem eas tantum differentias,quæ reperi poſſunt in homine ſano, vt magnitu-
dinem & paruitatem,celeritatem,& tarditatem, frequentiam, & raritatem, tum mediocrita-
tem inter has omnes oppoſitiones;præterea expirationē aeris magis, vel minus calidi, rythmū
h Gal. 1. li. de diſpnça c.4. variū,quod ſpectat ad magnitudinē, & celeritatem inſpirationis, & expirationis. Ratio h in-
ueniendæ cauſæ omnium ſigillatim ea eſt,ut continentes cauſæ, quæ reſpirationem faciunt eæ
dem faciant vnamquanque differentiam, ſed aſſumpta ſimili differentia,ſiue ſimilitudo lateat,
ſiue aperta ſit,& expedira Mediocris reſpiratio, vt ab hac ordiamur, mediocritatem ſequitur
omnium trium cauſarum,finis,facultatis,& inſtrumentorum;loquor autem de facultate, quate
nus voluntas neceſſitati obſequitur; non quatenus præter neceſſitatem auget aut minuit mo-
tum dilatationis,& contractionis. Magnirudo ſequitur magnitudinem cauſarum, & primo fi-
nis;magna inſpiratio ſequitur magnam neceſſitatem refrigerandi caloris,& reficiendi ſpiritus
animalis,ſicuti magna expiratio magnam neceſſitatem expellandæ fuliginis; vtraque etiam ſe-
quitur magnitudinem,hoc eſt robur facultatis mouentis,& mobilitatem inſtrumentorum:quæ
tria niſi concurrant ſimul,non efficient reſpirationem magnam,quæ tamen parua efficietur, ſi
vna tantum deſit,videlicet magnitudo finis: nam vbi paruus i ſit finis, parua neceſſitas eriam. H
i Gal. 1.lib. de diſpnæ. c.13. Si facultas valida ſit,& inſtrumenta facile mobilia non ſequetur magnitudo reſpirationis:ocio
ſa enim eſſet ita vt vnius cauſæ paruitas paruam poſſit reſpirationem reddere, cum magnam
efficiant omnes tres magnæ, aut certe magnus finis cum facultate non imbecilla, & inſtrumen
tis,quæ non difficile moueantur;ſed vbi concurrant omnes tres magnæ, adeo interdum auge-
k Gal. 4 li. de loc.affe. c.7. tur reſpiratio,ut ſuperiores k etiam muſculi moueantur,vt maior aeris copia contrahatur, &
expellatur.

l Gal. 1. li. de diſpn. c. 4. Celeris reſpiratio fit à celeribus cauſis,ſicuti tarda à tardis:latet tamen vis celeritatis & tar
ditatis in cauſis,neque enim expreſſa eſt vt maguitudo:finis l maior ſiue inſpirationis,ſiue ex-
pirationis,vtriuſque celeritatem auget,ſicuri minor minuit & tardam efficit reſpirarionem,ce
m Gal.1.l. de diſpnç. c.5. lerius enim fiunt res,cum maior vrget neceſſitas: ſed debet m facultas aut valida eſſe,aut cer-
te non debilis,vbi celeriter moueat:debent & inſtrumenta non multum reniti,alioquin urgen
n Gal.1. li. de diſpn.c. 4. te neceſſitate augeretur magis frequentia,quam celeritas;proficiſcitur autem a cauſis frequē-
tibus,hoc eſt habentibus in ſe vim frequentiæ,ſicuti raritas,cū habent vim raritatis. Finis n ma
gnus vim frequentię habet,ſicuti paruus raritatis,facultas ualida & inſtrumenta obſequentia,

cum

Digitized by Google

A cum multum ex celeriter moueant, magis ad raritatem quam ad frequentiam: contra facultas imbecilla, & inſtrumenta renitentia magis ad frequentiam quam ad raritatem. Aer qui per expirationem redditur calidioribus naturis calidior exit, ſed minus calidus his, quæ minus calidæ ſunt, ita ut referatur eiuſmodi varietas aeris exeuntis ad calorem qui eſt finis præcipuus, ob quem reſpiratio fit. Rythmus [a] varius apparet pro uario fine: maior & celerior eſt inſpiratio quib. magis accenditur calor, ut iuuenibus; contra expiratio, quibus maior copia fuliginis, queadmodũ pueris. Sed ſatis de cauſis reſpirationis, & generatim, & ſpeciatim.

Nunc ſequitur vt ad vniuſcuiuſque partis reſpirationi ſeruientis, quod nobis propoſitum erat, conſeruationem tractandam pergamus; ſed cum aliæ habeant vim mouendi ut thorax, & ſeptum tranſuerſum; aliæ excipiendi aerem ut pulmo; aliæ præbendi aditum ut nares, os, aſpera arteria, guttur ad quod refertur collum; [b] aliæ aerem temperandi, ueluti vua, agemus primo de thorace & ſepto tranſuerſo; tum de pulmone reliquarum partium tractationem differemus ad librum proxime ſequentem, qui eſt de Voce quæ ab ipſis potiſſimum efficitur.

a Gal. 1. li. de diſpnœa. c. 21.

b Gal. 8. li. de vſu par. c. 1.

B

De Thorace & ſepto tranſuerſo. Cap. V.

ID totum quod eſt inter ceruices & partes genitales (teſte Ariſtote.) [c] θώραξ a græcis nominatur, & eius pars anterior, στῆθος: [d] ibi autem terminatur, [e] unde cibi & potionis reliquiæ excernuntur, ita ut interiecta ſit inter partem [f] qua accipitur alimentum, & illam qua reliquiæ detruduntur; proprie tamen medici græcè θώραξ [g] dicũt totum id quod eſt inter iugulum, & ſeptum tranſuerſum, coſtis utrinque circumſcriptum; prior autem eius pars vocatur στέρνον, [h] poſterior μετάφρενον, quæ utrinque à lateribus eſt πλευρόν. Nos hoc totum quod, ut diximus, eſt inter iugulum & ſeptum tranſuerſum, & thoracem, & pectus latine appellabimus; id autem nunc nobis proponitur explicandum, ut unum ex inſtrumentis reſpirationis, quod conſeruari debet.

Ad duo igitur ſpectauit natura, [i] cum thoracem effinxit, ad viſcera ſcilicet tuto continenda & ad reſpirationis motum; continet enim pulmonem & cor, quod eſt inter omnes partes maxime principale, ita vt merito [k] Alexãder Aphrodiſeus reliquas partes thoraci annexas eſſe velit tanquam eius inſtrumenta, nullumque animal ipſo carere, quamuis nonnulla ſint quæ C capite careant, ueluti cancri. Alter finis ob quem factus eſt, ipſa reſpiratio & cuius motui ſeruit, ſiquidem eo dilatato [l] dilatatur pulmo, & aerem frigidum attrahit, & eo contracto contrahitur, & frigidum expellit. Ad utrunq; vſum maxime appoſitus eſt thorax, ſiue formam, ſiue materiam ſpectes. Figura [m] thoracis, ubi videtur, qualis ſit, tactu, & oculis percipitur; ſimiliter & magnitudo. Vtraque autem apta eſt ad continendum cor & pulmonem, & ad aerem, quem multum neceſſe eſt haurire: maxime enim latus [n] eſt hominis thorax, nam brachia [o] cum à lateribus nectantur, nihil detrahunt de latitudine ipſius, quod faciunt anteriora crura quadrupedibus; unde anguſtior eſt his thorax proportione quam homini: auib. uero ualde auctus eſt, ut idoneus ſit ad volatum; ſed ne lædatur multa carne ſuperiecta [p] defenditur. Reſpondet autem [q] magnitudo thoracis magnitudini cordis, & pulmonis; interdum tamẽ ſequitur magnitudo & paruitas thoracis, magnitudinem & paruitatem vertebrarum dorſi: ea autem reſpondet magnitudini medullæ, quam continet; ſicuti rurſus magnitudo medullæ magnitudini cerebri, & capitis: quamobrem ubi caput mediocrẽ habeat magnitudinem, magnitudo thoracis ſequitur magnitudinem cordis & pulmonis, ſicuti paruitas paruitatẽ; quod ſi paruum caput ſit & propterea cerebrũ, medulla, & vertebra dorſi, thorax ſi magnus ſit, tunc multo magis ſequetur oĩno magnitudinẽ ac caliditatẽ cordis, & pulmonis. At cauũ, quod in thorace cõtinetur tantum eſt, quantum externa ſuperficies, ubi ratione dempſeris craſſitudinem membranæ coſtarum, & cutis, quæ exigua eſt. Situs thoracis iam deſcriptus ipſe quoque ſub ſenſum cadit; ſed relicta forma pergamus ad materiam thoracis, qui neque [r] ex ſolo oſſe conſtat quemadmo D dum caluaria, neq; ex ſolis muſculis, quemadmodum abdomen, ſed ex muſculis, quos natura inter oſſa inſeruit. Caluaria debuit tota eſſe ex oſſe, ut cerebrum quod molliſſimum eſt tueretur, neque neceſſarij fuerunt muſculi, a quibus cerebrum moueretur, quod ipſi uim mouendi præbet. Abdomen debuit totum conſtare ex muſculis, & propter motum neceſſarium ad expellenda quæ ſuperant, & quia oſſa non permiſiſſent ipſum diſtendi quantum opus eſt, & vtero gerentibus, & his qui large cibum ac potionem ſumunt. Thorax vero vtiliter oſſibus & muſculis continetur, ut per muſculos dilatetur & contrahatur, & ita motum reſpirationis præbeat; ad quem etiam accommodantur oſſa, quæ per articulos cum alijs oſſibus in thorace committuntur, quamuis ſpectent potiſſimum ad munienda viſcera contenta. Materia igitur thoracis eſt primo cutis, quæ ſimilis eſt cuti partium aliarum, ita ut non oporteat in ea tractanda inſiſtere: deinde oſſa, muſculi, membranæ: de quibus ſigillatim dicemus exorſi ab oſſibus, hoc eſt à coſtis, quæ cum vertebris a poſteriori parte committuntur, & a priori cum illis quę proprie oſſa pectoris uocantur.

c 1. de hiſt. anim. c. 7.
d 1. li. de hiſto ani. c. 13.
e 4. li. de p. ani. c. 10.
f In lib. de iuuentute.
g Gal. 6. li. de vſu par. c. 2.
h Gal. 1. li. de art 67.
i Ga. 13. li. de vſu par. c. 6.
k Alex. in lib. de Ani.
l Gal. in li. de cauſ. reſp.
m Gal 4. 6. de morbis. vulg 24.
n Ariſ. 2. li. de hiſt. ani. c. 1.
o Ariſt. 4. li. d p. ani. c. 10.
p Ariſt. 4. li. de par. ani. c. 12.
q Gal. 4. 6. de morbis. vulg 24.
r Gal 6. li de vſu par c. 2.
ſ Gal. 7. li. de vſu par. cap. 12.

ſpiratio,vel expiratio . Sed videamus iam mutationem, quam afferant reſpirationi res propo- E
ſitæ, & primo naturalis temperatio cum moderata eſt, moderatæ ſimul ſunt & tres cauſæ
continentes,& idcirco etiam reſpiratio;cum immoderarta,ſiquidem calidior ſit,auget uſum,&
ita reſpirationis magnitudinem,celeritatem, & frequentiam,modo nulla ſit læſio in facultate,
atque inſtrumentis,quæ accidere ſolet, cum valde magnus eſt caloris exceſſus:nam ſic magis a
calore aucto augeretur frequentia quam magnitudo,aut celeritas;ſed hoc in ægrotantibus eue
nit,non in his,qui ſani ſunt,& nunc a nobis tractantur . Frigus temperationis ea minuit, quæ a
calore diximus augeri in ipſa reſpiratione,quod finis temperandi calorem minor reddatur.

Temperatio humidior,aut ſiccior non mutat finem,ſed magis facultatem, aut inſtrumenta:
hæc enim nimis exiccata minus habilia ad motum redduntur;illa debilitatur ob exceſſum hu-
moris. Ætas ad temperationem refertur, eodem enim modo reſpirationem mutat, quo tem-
a Gal.1.lib. de diſpnœa. peratio. a Pueris, ob copiam alimenti, & validam coctionem plurimum augetur fuligo,
& idcirco etiam expiratio: Iuuenibus calor acrior redditur, & propterea inſpiratio an-
b Ariſ. in l. de reſpira. getur: ſenibus minuitur vſus, imbecillior redditur facultas, inſtrumenta b exſiccata mi-
nus mouentur, ita vt reſpiratio etiam magnopere minuatur. Sexus ſimiliter ad temperatio-
nem ſpectat, & eodem modo reſpirationem mutat, cum mares calidiores & ſicciores ſint,
c Gal.1.l.de diſpnœa. c. 7. ſeminæ frigidiores, & humidiores. Vtero c gerentibus reſpiratio parua redditur & id- F
circo frequens,quod ſeptum tranſuerſum comprimatur,neque multum dilatari poſſit. habitus
ſi gracilis ſit, inſtrumenta expedita ſunt & idcirco reſpirationem efficere maiorem poſſunt,
quam vbi a craſſo occupantur;quare aucto fine ſi habitus gracilis ſit,augetur reſpirationis ma
d Gal.1.lib. de diſpnœa. c.7. gnitudo,ſi craſſus frequentia. Ex rebus non naturalibus d aer eodem modo reſpirationem mu
tat quo temperatio;calidior ipſam auget,frigidior minuit. e Cibus & potio, cum a principio
e Gal. in l. de vſu reſpir.c.4. ſumitur,refrigerat & locum anguſtum reddit, præſertim vbi copioſius ſumatur, quo fit vt mi-
nuatur reſpiratio,quæ poſt coctionem aucto calore,& dempta anguſtia maior efficitur. Som-
nus f contractione caloris auget coctionem,& propterea fuliginem,atq; expirationem,quam
f Gal.1.l.de diſpnœa. c. 7. vigilia minuit euocans calorẽ ad partes externas. Motus auget calorem, & idcirco reſpiratio-
nem quies minuit; verum g vbi motus nimius fuerit,debilitat vires, & abſumendo alimentum
minuit calorem,& ſimul quoque reſpirationem.

g Gal. 3.de cauſ. pul.c. 13. Reſtant retenta & expulſa,quod ſi retineantur calida,expellantur frigida, augetur reſpira
tio,ſi contra,minuitur:redditur etiam frequentior,vbi multa ſint illa quæ retinentur, quod ob
anguſtiam loci nõ poſſit dilatatio magna eſſe. Res præter naturam,vt morbi,cauſæ, & ſympto
mata ſimiliter mutant cauſas continentes,& ſimul reſpirationem, ſed earum tractatio differe-
tur ad curationem,cum pertineant ad ægrotantes. G

Differentiæ reſpirationis à quibus cauſis ſigillatim proficiſcantur iam tempus eſt perpende
re:attingemus autem eas tantum differentias,quæ reperi poſſunt in homine ſano, vt magnitu-
dinem & paruitatem,celeritatem,& tarditatem, frequentiam, & raritatem, tum mediocrita-
tem inter has omnes oppoſitiones;præterea expirationẽ aeris magis, vel minus calidi, rythmũ
h Gal.1. li. de diſpnœa c.4. variũ,quod ſpectat ad magnitudinẽ, & celeritatem inſpirationis, & expirationis. Ratio h in-
ueniendæ cauſæ omnium ſigillatim ea eſt,ut continentes cauſæ, quæ reſpirationem faciunt eæ
dem faciant vnamquanque differentiam, ſed aſſumpta ſimili differentia,ſiue ſimilitudo lateat,
ſiue aperta ſit,& expedita. Mediocris reſpiratio, vt ab hac ordiamur, mediocritatem ſequitur
omnium trium cauſarum,finis,facultatis,& inſtrumentorum;loquor autem de facultate, quate
nus voluntas neceſſitati obſequitur; non quatenus præter neceſſitatem auget aut minuit mo-
tum dilatationis,& contractionis. Magnitudo ſequitur magnitudinem cauſarum, & primo fi-
nis;magna inſpiratio ſequitur magnam neceſſitatem refrigerandi caloris,& reficiendi ſpiritus
animalis,ſicuti magna expiratio magnam neceſſitatem expellandæ fuliginis; vtraque etiam ſe-
quitur magnitudinem,hoc eſt robur facultatis mouentis,& mobilitatem inſtrumentorum:quæ
tria niſi concurrant ſimul,non efficient reſpirationem magnam,quæ tamen parua efficietur, ſi
vna tantum deſit,videlicet magnitudo finis: nam vbi paruus i ſit finis, parua neceſſitas etiam. H
i Gal 1.lib. de diſpnœ. c.13. Si facultas valida ſit,& inſtrumenta facile mobilia non ſequetur magnitudo reſpirationis:ocio
ſa enim eſſet ita vt vnius cauſæ paruitas paruam poſſit reſpirationem reddere, cum magnam
efficiant omnes tres magnæ, aut certe magnus finis cum facultate non imbecilla, & inſtrumen
tis,quæ non difficile moueantur;ſed vbi concurrant omnes tres magnæ, adeo interdum auge-
k Gal. 4 li. de loc.affe. c.7. tur reſpiratio,ut ſuperiores k etiam muſculi moueantur,vt maior aeris copia contrahatur, &
expellatur.

l Gal. 1. li. de diſpn. c. 4. Celeris reſpiratio fit à celeribus cauſis,ſicuti tarda à tardis:latet tamen vis celeritatis & tar
ditatis in cauſis,neque enim expreſſa eſt vt magnitudo:finis l maior ſiue inſpirationis,ſiue ex-
pirationis,vtriuſque celeritatem auget,ſicuti minor minuit & tardam efficit reſpirationem,ce
m Gal.1. l. de diſpnœ. c.5. lerius enim fiunt res,cum maior vrget neceſſitas: ſed debet m facultas aut valida eſſe,aut cer-
te non debilis,vbi celeriter moueat:debent & inſtrumenta non multum reniti,alioquin urgen
te neceſſitate augeretur magis frequentia,quam celeritas;proficiſcitur autem a cauſis frequẽ-
n Gal.1. li. de diſpn.c. 4. tibus,hoc eſt habentibus in ſe vim frequentiæ,ſicuti raritas,cũ habent vim raritatis. Finis n ma
gnus vim frequentię habet,ſicuti paruus raritatis,facultas ualida & inſtrumenta obſequentia,
cum

Digitized by Google

A cum multum ex celeriter moueaut, magis ad raritatem quam ad frequentiam: contra facultas imbecilla, & inſtrumenta renitentia magis ad frequentiam quam ad raritatem. Aer qui per expirationem redditur calidioribus naturis calidior exit, ſed minus calidus his, quæ minus calidæ ſunt, ita ut referatur eiuſmodi varietas aeris exeuntis ad ealorem qui eſt finis præcipuus, ob quem reſpiratio fit. Rythmus [a] varius apparet pro uario fine: maior & eelerior eſt inſpiratio quib. magis accenditur calor, ut iuuenibus; contra expiratio, quibus maior copia fuliginis, quẽadmodũ pueris. Sed ſatis de cauſis reſpirationis, & generatim, & ſpeciatim.

a Gal. 1. li. de diſpnœa. c. 21.

Nunc ſequitur vt ad vniuſcuiuſque partis reſpitationi ſeruientis, quod nobis propoſirum erat, conſcruationem tractandam pergamus; ſed cum aliæ habeant vim mouendi ut thorax, & ſeptum tranſuerſum; aliæ excipiendi aerem ut pulmo; aliæ præbendi aditum ut nares, os, aſpera arteria, guttur ad quod refertur collum; [b] aliæ aerem temperandi, ueluti vua, agemus primo de thorace & ſepto tranſuerſo; tum de pulmone reliquarum partium tractationem differemus ad librum proxime ſequentem, qui eſt de Voce quæ ab ipſis potiſſimum effingitur.

b Gal. 8. li. de vſu par. c. 1.

B

De Thorace & ſepto tranſuerſo. Cap. V.

ID totum quod eſt inter ceruices & partes geni tales (teſte Ariſtote.) [c] θώραξ a græcis nominatur, & eius pars anterior, στῆθος: [d] ibi autem terminatur, [e] unde cibi & potionis reliquiæ excernuntur, ita ut interiecta ſit inter partem [f] qua accipitur alimentum, & illam qua reliquiæ detruduntur; proptie tamen medici græcè θώραξ [g] dicũt totum id quod eſt intet iugulum, & ſeptum rtanſuerſum, coſtis utrinque circumſcriptum; prior autem eius pars vocatur στέρνον, [h] poſterior μετάφρενον, quæ utrinque à lateribus eſt πλευρόν. Nos hoc totum quod, ut diximus, eſt inter iugulum & ſeptum tranſuerſum, & thoracem, & pectus latine appellabimas; id autem nunc nobis proponitur explicandum, ut unum ex inſtrumentis reſpirationis, quod conſeruari debet.

c 1. de hiſt. anim. c. 7.
d 1. li. de hiſto ani. c. 13.
e 4. li. de p. ani. c. 10.
f In lib. de iuuentute.
g Gal. 6. li. de vſu par. c. 4.

Ad duo igitur ſpectauit natura, [i] cum thoracem effinxit, ad viſcera ſcilicet tuto continenda & ad reſpirationis motum; continet enim pulmonem & cor, quod eſt inter omnes partes maxime principale, ita vt merito [k] Alexãder Aphrodiſeus reliquas partes thoraci annexas eſſe velit tanquam eius inſtrumenta, nullumque animal ipſo carere, quamuis nonnulla ſint quæ C capite careant, ueluti cancri. Alter finis ob quem factus eſt, ipſa reſpiratio & cuius motui ſeruit, ſiquidem eo dilatato [l] dilatatur pulmo, & aetem frigidum attrahit, & eo contracto contrahitur, & frigidum expellit. Ad utrunq; vſum maxime appoſitus eſt thorax, ſiue formam, ſiue materiam ſpectes. Figura [m] thoracis, ubi videtur, qualis ſit, tactu, & oculis percipitur; ſimiliter & magnitudo. Vtraque autem apta eſt ad contiuendum cor & pulmonem, & ad aerem, quem multum neceſſe eſt haurire: maxime enim latus [n] eſt hominis thorax, nam brachia [o] cum à lateribus nectantur, nihil detrahunt de latitudine ipſius, quod faciunt anteriora crura quadrupedibus; unde anguſtior eſt his thorax proportione quam homini: auib. uero ualde auctus eſt, ut idoneus ſit ad volatum; ſed ne lædatur multa carne ſuperiecta [p] defenditur. Reſpondet autem [q] magnitudo thoracis magnitudini cordis, & pulmonis; interdum tamẽ ſequitur magnitudo & paruitas thoracis, magnitudinem & paruitatem vertebrarum dorſi: ea autem reſpondet magnitudini medullæ, quam continet: ſicuti rurſus magnitudo medullæ magnitudini cerebri, & capitis: quamobrem ubi caput mediocrẽ habeat magnitudinem, magnitudo thoracis ſequitur magnitudinem cordis & pulmonis, ſicuti paruitas paruitatẽ; quod ſi paruum caput ſit & propterea cerebrũ, medulla, & vertebra dorſi, thorax ſi magnus ſit, tunc multo magis ſequetur oĩno magnitudinẽ ac caliditatẽ cordis, & pulmonis. At cauũ, [r] quod in thorace cõtinetur tantum eſt, quantum externa ſuperficies, ubi ratione dempſeris craſſitudinem membranæ coſtarum, & cutis, quæ exigua eſt. Sirus thoracis iam deſcriptus ipſe quoque ſub ſenſum cadit; ſed relicta forma pergamus ad materiam thoracis, qui neque [ſ] ex ſolo oſſe conſtat quemadmo D dum caluaria, neq; ex ſolis muſculis, quemadmodum abdomen, ſed ex muſculis, quos natura inter oſſa inſeruit. Caluaria debuit tota eſſe ex oſſe, ut cerebrum quod molliſſimum eſt tueretur, neque neceſſarij fuerunt muſculi, a quibus cerebrum moueretur, quod ipſi uim mouendi præbet. Abdomen debuit totum conſtare ex muſculis, & propter motum neceſſarium ad expellenda quæ ſuperant, & quia oſſa non permiſiſſent ipſum diſtendi quantum opus eſt, & vtero gerentibus, & his qui large cibum ac potionem ſumunt. Thorax vero vtiliter oſſibus & muſculis continetur, ut per muſculos dilatetur & contrahatur, & ita motum reſpirationis præbeat; ad quem etiam accommodantur oſſa, quæ per articulos cum alijs oſſibus in thorace committuutur, quanuis ſpectent potiſſimum ad munienda viſcera conrenta. Materia igitur thoracis eſt primo cutis, quæ ſimilis eſt cuti partium aliarum, ita ut non oporteat in ea tractanda inſiſtere: deinde oſſa, muſculi, membranæ: de quibus ſigillatim dicemus exorſi ab oſſibus, hoc eſt à coſtis, quæ cum vertebris a poſteriori parte committuntur, & a priori cum illis quę proprie oſſa pectoris uocantur.

h Gal. 1. li. de art. 67.
i Ga. 13. li. de vſu par. c. 6.
k Alex. in lib. de Ani.
l Gal. in li. de cauſ. reſp.
m Gal. 4. 6. de morbis. vulg. 24.
n Ariſt. 2. li. de hiſt. anl. c. 1.
o Ariſt. 4. li. d p. ani. c. 10.
p Ariſt. 4. li. de par. ani. c. 12.
q Gal. 4. 6. de morbis. vulg. 24.
r Gal. 6. li. de vſu par. c. 2.
ſ Gal. 7. li. de vſu par. cap. 12.

ſpiratio, vel expiratio. Sed videamus iam mutationem, quam afferant reſpirationi res propoſitæ, & primo naturalis temperatio cum moderata eſt, moderatæ ſimul ſunt & tres cauſæ continentes, & idcirco etiam reſpiratio; cum immoderata, ſiquidem calidior ſit, auget uſum, & ita reſpirationis magnitudinem, celeritatem, & frequentiam, modo nulla ſit læſio in facultate, atque inſtrumentis, quæ accidere ſolet, cum valde magnus eſt caloris exceſſus: nam ſic magis a calore aucto augeretur frequentia quam magnitudo, aut celeritas; ſed hoc in ægrotantibus euenit, non in his, qui ſani ſunt, & nunc a nobis tractantur. Frigus temperationis ea minuit, quæ a calore diximus augeri in ipſa reſpiratione, quod finis temperandi calorem minor reddatur. E

Temperatio humidior, aut ſiccior non mutat finem, ſed magis facultatem, aut inſtrumenta: hæc enim nimis exiccata minus habilia ad motum redduntur; illa debilitatur ob exceſſum humoris. Ætas ad temperationem refertur, eodem enim modo reſpirationem mutat, quo temperatio. [a] Pueris, ob copiam alimenti, & validam coctionem plurimum augetur fuligo, & idcirco etiam expiratio: Iuuenibus calor acrior redditur, & propterea inſpiratio augetur: ſenibus minuitur vſus, imbecillior redditur facultas, inſtrumenta [b] exſiccata minus mouentur, ita vt reſpiratio etiam magnopere minuatur. Sexus ſimiliter ad temperationem ſpectat, & eodem modo reſpirationem mutat, cum mares calidiores & ſicciores ſint, fœminæ frigidiores, & humidiores. Vtero [c] gerentibus reſpiratio parua redditur & idcirco frequens, quod ſeptum tranſuerſum comprimatur, neque multum dilatari poſſit. Habitus ſi gracilis ſit, inſtrumenta expedita ſunt & idcirco reſpirationem efficere maiorem poſſunt, quam vbi a craſſo occupantur; quare aucto fine ſi habitus gracilis ſit, augetur reſpirationis magnitudo, ſi craſſus frequentia. Ex rebus non naturalibus [d] aer eodem modo reſpirationem mutat quo temperatio; calidior ipſam auget, frigidior minuit. [e] Cibus & potio, cum a principio ſumitur, refrigerat & locum anguſtum reddit, præſertim vbi copioſius ſumatur, quo fit vt minuatur reſpiratio, quæ poſt coctionem aucto calore, & dempta anguſtia maior efficitur. Somnus [f] contractione caloris auget coctionem, & propterea fuliginem, atque expirationem, quam vigilia minuit euocans calorẽ ad partes externas. Motus auget calorem, & idcirco reſpirationem quies minuit; verum [g] vbi motus nimius fuerit, debilitat vires, & abſumendo alimentum minuit calorem, & ſimul quoque reſpirationem. F

a Gal. 1. lib. de diſpnœa.
b Ariſt. in l. de reſpira.
c Gal. 1. l. de diſpnœa. c. 7.
d Gal. 1. lib. de diſpnœa. c. 7.
e Gal. in l. de vſu reſpir. c. 4.
f Gal. 1. l. de diſpnœa. c. 7.
g Gal. 3. de cauſ. pul. c. 23.

Reſtant retenta & expulſa, quod ſi retineantur calida, expellantur frigida, augetur reſpiratio, ſi contra, minuitur: redditur etiam frequentior, vbi multa ſint illa quæ retinentur, quod ob anguſtiam loci nõ poſſit dilatatio magna eſſe. Res præter naturam, vt morbi, cauſæ, & ſymptomata ſimiliter mutant cauſas continentes, & ſimul reſpirationem, ſed earum tractatio differetur ad curationem, cum pertineant ad ægrotantes. G

Differentiæ reſpirationis à quibus cauſis ſigillatim proficiſcantur iam tempus eſt perpendere: attingemus autem eas tantum differentias, quæ reperi poſſunt in homine ſano, vt magnitudinem & paruitatem, celeritatem, & tarditatem, frequentiam, & raritatem, tum mediocritatem inter has omnes oppoſitiones; præterea expirationẽ aeris magis, vel minus calidi, rythmũ variũ, quod ſpectat ad magnitudinẽ, & celeritatem inſpirationis, & expirationis. Ratio [h] inueniendæ cauſæ omnium ſigillatim ea eſt, ut continentes cauſæ, quæ reſpirationem faciunt eædem faciant vnamquanque differentiam, ſed aſſumpta ſimili differentia, ſiue ſimilitudo lateat, ſiue aperta ſit, & expedita Mediocris reſpiratio, vt ab hac ordiamur, mediocritatem ſequitur omnium trium cauſarum, finis, facultatis, & inſtrumentorum; loquor autem de facultate, quatenus voluntas neceſſitati obſequitur; non quatenus præter neceſſitatem auget aut minuit motum dilatationis, & contractionis. Magnitudo ſequitur magnitudinem cauſarum, & primo finis; magna inſpiratio ſequitur magnam neceſſitatem refrigerandi caloris, & reficiendi ſpiritus animalis, ſicuti magna expiratio magnam neceſſitatem expellandæ fuliginis; vtraque etiam ſequitur magnitudinem, hoc eſt robur facultatis mouentis, & mobilitatem inſtrumentorum: quæ tria niſi concurrant ſimul, non efficient reſpirationem magnam, quæ tamen parua efficietur, ſi vna tantum deſit, videlicet magnitudo finis: nam vbi paruus [i] ſit finis, parua neceſſitas etiam. H Si facultas valida ſit, & inſtrumenta facile mobilia non ſequetur magnitudo reſpirationis: ocioſa enim eſſet ita vt vnius cauſæ paruitas paruam poſſit reſpirationem reddere, cum magnam efficiant omnes tres magnæ, aut certe magnus finis cum facultate non imbecilla, & inſtrumentis, quæ non difficile moueantur; ſed vbi concurrant omnes tres magnæ, adeo interdum augetur reſpiratio, ut ſuperiores [k] etiam muſculi moueantur, vt maior aeris copia contrahatur, & expellatur.

h Gal. 1. li. de diſpnœa c. 4.
i Gal. 1. lib. de diſpnœ. c. 13.
k Gal. 4. li. de loc. affe. c. 7.

Celeris reſpiratio fit à celeribus cauſis, ſicuti tarda à tardis: latet tamen vis celeritatis & tarditatis in cauſis, neque enim expreſſa eſt vt magnitudo: finis [l] maior ſiue inſpirationis, ſiue expirationis, vtriuſque celeritatem auget, ſicuti minor minuit & tardam efficit reſpirationem, celerius enim fiunt res, cum maior vrget neceſſitas: ſed debet [m] facultas aut valida eſſe, aut certe non debilis, vbi celeriter moueat: debent & inſtrumenta non multum reniti, alioquin urgente neceſſitate augeretur magis frequentia, quam celeritas; proficiſcitur autem a cauſis frequentibus, hoc eſt habentibus in ſe vim frequentiæ, ſicuti raritas, cũ habent vim raritatis. Finis [n] magnus vim frequentię habet, ſicuti paruus raritatis, facultas ualida & inſtrumenta obſequentia, cum

l Gal. 1. li. de diſpn. c. 4.
m Gal. 1. l. de diſpnœ. c. 5.
n Gal. 1. li. de diſpn. c. 4.

A cum multum ex celeritet moueant, magis ad raritatem quam ad frequentiam: contra facultas imbecilla,& inſtrumenta renitentia magis ad frequentiam quam ad raritatem. Aer qui per expirationem redditur calidioribus naturis calidior exit, ſed minus calidus his, quæ minus calidæ ſnnt, ita ut referatur eiuſmodi varietas aeris exeuntis ad calotem qui eſt finis præcipuus, ob quem reſpiratio fit. Rythmus [a] varius apparet pro uario fine: maior & celerior eſt inſpiratio quib. magis aecenditur calor, ut iuuenlbus; contra expiratio, quibus maiot copia fuliginis, quẽadmodũ pueris. Sed ſatis de cauſis reſpirationis,& generatim,& ſpeciatim.

Nuuc ſequitur vt ad vniuſcuiuſque partis reſpirationi ſeruientis, quod nobis propoſitum erat, conſeruationem tractandam pergamus; ſed cum aliæ habeant vim mouendi ut thorax, & ſeptum tranſuerſum; aliæ excipiendi aerem ut pulmo; aliæ præbendi aditum ut nares, os, aſpera arteria, guttur ad quod refertur collum; [b] aliæ aerem tempetandi, ueluti vua, agemus primo de thorace & ſepto tranſuerſo; tum de pulmone reliquarum partium tractationem differemus ad libtum proxime ſequentem, qui eſt de Voce quæ ab ipſis potiſſimnm effingitut.

a Gal. 1. li. de diſpnœa. c. 21.
b Gal. 8. li. de vſu par. c. 1.

B *De Thorace & ſepto tranſuerſo.* *Cap. V.*

ID totum quod eſt intet ceruices & partes genitales (teſte Ariſtote.) [c] θώραξ a græcis nominatur,& eius pars anterior, στῆθος: [d] ibi autem terminatur, [e] unde cibi & potionis reliquiæ excernuntur, ita ut interiecta ſit inter partem [f] qua accipitur alimentum,& illam qua reliquiæ detruduntur; ptoprie tamen medici græcè θώραξ [g] dicũt totum id quod eſt intet iugulum, & ſeptum tranſuerſum, coſtis utrinque circumſcriptum: prior autem eius pars vocatut στέρνον, [h] poſtetior μετάφρενον, quæ utrinque à lateribus eſt πλευρά. Nos hoc totum quod, ut diximus, eſt inter iugulum & ſeptum tranſuerſum, & thoracem,& pectus latine appellabimas; id autem nunc nobis proponitur explicandum, ut unum ex inſtrumentis reſpirationis, quod conſeruari debet.

Ad duo igitur ſpectauit natura, [i] cum thoracem effinxit, ad viſcera ſcilicet tuto continenda & ad reſpirationis motum; continet enim pulmonem & cor, quod eſt inter omnes pattes maxime principale, ita vt merito [k] Alexãder Aphrodiſeus reliquas partes thoraci annexas eſſe velit tanquam eius inſtrumenta, nullumque animal ipſo carere, quamuis nonnulla ſint quæ
C capite careant, ueluti cancri. Alter finis ob quem factus eſt, ipſa reſpiratio & cuius motui ſeruit, ſiquidem eo dilatato [l] dilatatur pulmo, & aerem frigidum attrahit, & eo contracto contrahitur,& frigidum expellit. Ad utrunq; vſum maxime appoſitus eſt thorax, ſiue formam, ſiue materiam ſpectes. Figura [m] thoracis, ubi videtur, qualis ſit, tactu, & oculis percipitur; ſimiliter & magnitudo. Vtraqne autem apta eſt ad continendum cor & pulmonem, & ad aerem, qnem multum neceſſe eſt haurire: maxime enim latus [n] eſt hominis thorax, nam brachia [o] cum à latetibus nectantur, nihil detrahunt de latitudine ipſius, quod faciunt anteriora crura quadrupedibus; unde anguſtior eſt his thorax proportione quam hominis: auib. uero ualde auctus eſt, ut idoneus ſit ad volatum; ſed ne lædatur multa carne ſuperiecta [p] defenditut. Reſpondet autem [q] magnitudo thotacis magnitudini cordis,& pulmonis; interdum tamẽ ſequitur magnitudo & paruitas thoracis, magnitudinem & paruitatem vertebrarum dorſi: ea autem reſpondet magnitudini medullæ, quam continet: ſicuti rurſus magnitudo medullæ magnitudini cerebri,& capitis: quamobrem ubi caput mediocrẽ habeat magnitudinem, magnitudo thoracis ſequitur magnitudinem cordis & pulmonis, ſicuti paruitas paruitatẽ; quod ſi paruum caput ſit & propterea cerebrũ, medulla,& vertebra dorſi, thorax ſi magnus ſit, tunc multo magis ſequetur oĩno magnitudinẽ ac caliditatẽ cordis,& pulmonis. At cauũ [r] quod in thorace cõtinetur tantum eſt, quantum externa ſuperficies, ubi tatione dempſeris craſſitudinem membranæ coſtarum,& cutis, quæ exigua eſt. Situs thoracis iam deſcriptus ipſe qnoque ſub ſenſum cadit; ſed relicta forma pergamus ad materiam thoracis, qui neqne [ſ] ex ſolo oſſe conſtat quemadmo
D dum caluaria, neq; ex ſolis muſculis, quemadmodum abdomen, ſed ex muſculis, quos natura inter oſſa inſeruit. Caluaria debuit tota eſſe ex oſſe, ut cerebrum quod molliſſimum eſt tueretur, neque neceſſarij fuerunt muſculi, a quibus cerebrum moueretur, quod ipſi uim mouendi præbet. Abdomen debuit totum conſtare ex muſculis, & propter motum neceſſarium ad expellenda quæ ſuperant, & quia oſſa non permiſiſſent ipſum diſtendi quantum opus eſt, & vtero gerentibus,& his qui large cibum ac potionem ſnmunt. Thorax vero vtiliter oſſibus & muſculis continetur, ut per muſculos dilatetur & contrahatur, & ita motum reſpirationis præbeat; ad quem etiam accommodantur oſſa, quæ per articulos cum alijs oſſibus in thorace committuntur, quamuis ſpectent potiſſimum ad munienda viſcera contenta. Materia igitur thoracis eſt primo cutis, quæ ſimilis eſt cuti partium aliarum, ita ut non oporteat in ea tractanda inſiſtere: deinde oſſa, muſculi, membranæ: de quibus ſigillatim dicemus exorſi ab oſſibus, hoc eſt à coſtis, quæ cum vertebris a poſteriori parte committuntur, & a prioti cum illis quę proprie oſſa pectoris uocantut.

c 1. de hiſt. anim. c. 7.
d 1. li. de hiſto ani. c. 12
e 4. li. de p. ani. c. 10.
f In lib. de iuuentute.
g Gal. 6. li. de vſu par. c. 4.
h Gal. 1. li. de art 67.
i Ga. 13. li. de vſu par. c. 6.
k Alex. in lib. de Ani.
l Gal. in li. de cauſ. reſp.
m Gal. 4. 6. de morbis. vulg 24.
n Ariſ. 3. li. de hiſt. ani. c. 1
o Ariſt. 4. li. d p. ani c. 10
p Ariſt. 4. li. de par. ani. c. 12.
q Gal. 4. 6. de morbis. vulg. 24.
r Gal 6. li de vſu par c. 2.
ſ Gal. 7. li. de vſu par cap. 12.

ſpiratio, vel expiratio. Sed videamus iam mutationem, quam afferant reſpirationi res propo- E
ſitæ, & primo naturalis temperatio cum moderata eſt, moderatæ ſimul ſunt & tres cauſæ
continentes, & idcirco etiam reſpiratio; cum immoderatta, ſiquidem calidior ſit, auget uſum, &
ita reſpirationis magnitudinem, celeritatem, & frequentiam, modo nulla ſit læſio in facultate,
atque inſtrumentis, quæ accidere ſolet, cum valde magnus eſt caloris exceſſus: nam ſic magis a
calore aucto augeretur frequentia quam magnitudo, aut celeritas; ſed hoc in ægrotátibus eue
nit, non in his, qui ſani ſunt, & nunc a nobis tractantur. Frigus temperationis ea minuit, quæ a
calore diximus augeri in ipſa reſpiratione, quod finis temperandi calorem minor reddatur.

Temperatio humidior, aut ſiccior non mutat finem, ſed magis facultatem, aut inſtrumenta:
hæc enim nimis exiccata minus habilia ad motum redduntur; illa debilitatur ob exceſſum hu-
moris. Ætas ad temperationem refertur, eodem enim modo reſpirationem mutat, quo tem-
a Gal. 1. lib. de diſpnœa. peratio. a Pueris, ob copiam alimenti, & validam coctionem plurimum augetur fuligo,
& idcirco etiam expiratio: Iuuenibus calor acrior redditur, & propterea inſpiratio an-
b Ariſ. in l. de reſpira. getur: ſenibus minuitur vſus, imbecillior redditur facultas, inſtrumenta b exſiccata mi-
nus mouentur, ita vt reſpiratio etiam magnopere minuatur. Sexus ſimiliter ad temperatio-
nem ſpectat, & eodem modo reſpirationem mutat, cum mares calidiores & ſicciores ſint,
c Gal. 1. l. de diſpnœa. c. 7. feminæ frigidiores, & humidiores. Vtero c gerentibus reſpiratio parua redditur & id- F
circo frequens, quod ſeptum tranſuerſum comprimatur, neque multum dilatari poſſit. habitus
ſi gracilis ſit, inſtrumenta expedita ſunt & idcirco reſpirationem efficere maiorem poſſunt,
quam vbi a craſſo occupantur; quare aucto fine ſi habitus gracilis ſit, augetur reſpirationis ma
d Gal. 1. lib. de diſpnœa. c. 7. gnitudo, ſi craſſus frequentia. Ex rebus non naturalibus d aer eodem modo reſpirationem mu
tat quo temperatio; calidior ipſam auget, frigidior minuit. e Cibus & potio, cum a principio
e Gal. in l. de vſu reſpir. c. 4. ſumitur, refrigerat & locum anguſtum reddit, præſertim vbi copioſius ſumatur, quo fit vt mi-
nuatur reſpiratio, quæ poſt coctionem aucto calore, & dempta anguſtia maior efficitur. Som-
f Gal. 1. l. de diſpnœa. c. 7. nus f contractione caloris auget coctionem, & propterea fuliginem, atq; expirationem, quam
vigilia minuit euocans calorē ad partes externas. Motus auget calorem, & idcirco reſpiratio-
nem quies minuit; verum g vbi motus nimius fuerit, debilitat vires, & abſumendo alimentum
g Gal. 3. de cauſ. pul. c. 13. minuit calorem, & ſimul quoque reſpirationem.

Reſtant retenta & expulſa, quod ſi retineantur calida, expellantur frigida, augetur reſpira
tio, ſi contra, minuitur: redditur etiam frequentior, vbi multa ſint illa quæ retinentur, quod ob
anguſtiam loci nō poſſit dilatatio magna eſſe. Res præter naturam, vt morbi, cauſæ, & ſympto
mata ſimiliter mutant cauſas continentes, & ſimul reſpirationem, ſed earum tractatio differe-
tur ad curationem, cum pertineant ad ægrotantes. G

Differentiæ reſpirationis à quibus cauſis ſigillatim proficiſcantur iam tempus eſt perpende
re: attingemus autem eas tantum differentias, quæ reperi poſſunt in homine ſano, vt magnitu-
dinem & paruitatem, celeritatem, & tarditatem, frequentiam, & raritatem, tum mediocrita-
tem inter has omnes oppoſitiones; præterea expirationē aeris magis, vel minus calidi, rythmū
h Gal. 1. li. de diſpnœa c. 4. variū, quod ſpectat ad magnitudinē, & celeritatem inſpirationis, & expirationis. Ratio h in-
ueniendæ cauſæ omnium ſigillatim ea eſt, ut continentes cauſæ, quæ reſpirationem faciunt eæ
dem faciant vnamquamque differentiam, ſed aſſumpta ſimili differentia, ſiue ſimilitudo lateat,
ſiue aperta ſit, & expedita Mediocris reſpiratio, vt ab hac ordiamur, mediocritatem ſequitur
omnium trium cauſarum, finis, facultatis, & inſtrumentorum; loquor autem de facultate, quate
nus voluntas neceſſitati obſequitur; non quatenus præter neceſſitatem auget aut minuit mo-
tum dilatationis, & contractionis. Magnitudo ſequitur magnitudinem cauſarum, & primo fi-
nis; magna inſpiratio ſequitur magnam neceſſitatem refrigerandi caloris, & reficiendi ſpiritus
animalis, ſicuti magna expiratio magnam neceſſitatem expellandæ fuliginis; vtraque etiam ſe-
quitur magnitudinem, hoc eſt robur facultatis mouentis, & mobilitatem inſtrumentorum: quæ
tria niſi concurrant ſimul, non efficient reſpirationem magnam, quæ tamen parua efficietur, ſi
vna tantum deſit, videlicet magnitudo finis: nam vbi paruus i ſit finis, parua neceſſitas etiam. H
i Gal 1. lib. de diſpnæ. c. 13. Si facultas valida ſit, & inſtrumenta facile mobilia non ſequetur magnitudo reſpirationis: ocio
ſa enim eſſet ita vt vnius cauſæ paruitas paruam poſſit reſpirationem reddere, cum magnam
efficiant omnes tres magnæ, aut certe magnus finis cum facultate non imbecilla, & inſtrumen
tis, quæ non difficile moueantur; ſed vbi concurrant omnes tres magnæ, adeo interdum auge-
k Gal. 4. li. de loc. affe. c. 7. tur reſpiratio, ut ſuperiores k etiam muſculi moueantur, vt maior aeris copia contrahatur, &
expellatur.

Celeris reſpiratio fit à celeribus cauſis, ſicuti tarda à tardis: latet tamen vis celeritatis & tar
l Gal. 1. li. de diſpn. c. 4. ditatis in cauſis, neque enim expreſſa eſt vt magnitudo: finis l maior ſiue inſpirationis, ſiue ex-
pirationis, vtriuſque celeritatem auget, ſicuti minor minuit & tardam efficit reſpirationem, ce
m Gal. 1. l. de diſpnœ. c. 5. lerius enim fiunt res, cum maior vrget neceſſitas: ſed debet m facultas aut valida eſſe, aut cer-
te non debilis, vbi celeriter moueat: debent & inſtrumenta non multum reniti, alioquin urgen
te neceſſitate augeretur magis frequentia, quam celeritas; proficiſcitur autem a cauſis frequē-
n Gal. 1. li. de diſpn. c. 4. tibus, hoc eſt habentibus in ſe vim frequentiæ, ſicuti raritas, cū habent vim raritatis. Finis n ma
gnus vim frequentię habet, ſicuti paruus raritatis, facultas valida & inſtrumenta obſequentia,
cum

A cum multum ex celeritet moueant, magis ad raritatem quam ad frequentiam: contra facultas imbecilla, & inſtrumenta renitentia magis ad frequentiam quam ad raritatem. Aer qui per expirationem redditur calidioribus naturis calidior exit, ſed minus calidus his, quæ minus calidæ ſunt, ita ut referatur eiuſmodi varietas aeris exeuntis ad calorem qui eſt finis præcipuus, ob quem reſpiratio fit. Rythmus [a] varius apparet pro uario fine: maior & celerior eſt inſpiratio quib. magis accenditur calor, ut iuuenibus; contra expiratio, quibus maior copia fuliginis, quẽadmodũ pueris. Sed ſatis de cauſis reſpirationis, & generatim, & ſpeciatim.

Nunc ſequitur vt ad vniuſcuiuſque partis reſpirationi ſeruientis, quod nobis propoſitum erat, conſeruationem tractandam pergamus; ſed cum aliæ habeant vim mouendi ut thorax, & ſeptum tranſuerſum; aliæ excipiendi aerem ut pulmo; aliæ præbendi aditum ut nares, os, aſpera arteria, guttur ad quod refertur collum; [b] aliæ aerem temperandi, ueluti vua, agemus primo de thorace & ſepto tranſuerſo; tum de pulmone reliquarum partium tractationem differemus ad librum proxime ſequentem, qui eſt de Voce quæ ab ipſis potiſſimum effingitur.

a Gal. 1. li. de diſpnœa. c. 21.
b Gal. 8. li. de vſu par. c. 1.

B *De Thorace & ſepto tranſuerſo.* *Cap. V.*

ID totum quod eſt inter ceruices & partes genitales (teſte Ariſtote.) [c] θώραξ a græcis nominatur, & eius pars anterior, στῆθος: [d] ibi autem terminatur, [e] unde cibi & potionis reliquiæ excernuntur, ita ut interiecta ſit inter partem [f] qua accipitur alimentum, & illam qua reliquiæ detruduntur; proprie tamen medici græcè θώραξ [g] dicũt totum id quod eſt inter iugulum, & ſeptum tranſuerſum, coſtis utrinque circumſcriptum: prior autem eius pars vocatur στέρνον, [h] poſterior μετάφρενον, quæ utrinque à lateribus eſt πλευρόν. Nos hoc totum quod, ut diximus, eſt inter iugulum & ſeptum tranſuerſum, & thoracem, & pectus latine appellabimas; id autem nunc nobis proponitur explicandum, ut unum ex inſtrumentis reſpirationis, quod conſeruari debet.

Ad duo igitur ſpectauit natura, [i] cum thoracem effinxit, ad viſcera ſcilicet tuto continenda & ad reſpirationis motum; continet enim pulmonem & cor, quod eſt inter omnes partes maxime principale, ita vt merito [k] Alexãder Aphrodiſeus reliquas partes thoraci annexas eſſe velit tanquam eius inſtrumenta, nullumque animal ipſo carere, quamuis nonnulla ſint quæ
C capite careant, ueluti cancri. Alter finis ob quem factus eſt, ipſa reſpiratio & cuius motui ſeruit, ſiquidem eo dilatato [l] dilatatur pulmo, & aerem frigidum attrahit, & eo contracto contrahitur, & frigidum expellit. Ad utrunq; vſum maxime appoſitus eſt thorax, ſiue formam, ſiue materiam ſpectes. Figura [m] thoracis, ubi videtur, qualis ſit, tactu, & oculis percipitur; ſimiliter & magnitudo. Vtraque autem apta eſt ad continendum cor & pulmonem, & ad aerem, quem multum neceſſe eſt haurire: maxime enim latus [n] eſt hominis thorax, nam brachia [o] cum à lateribus uectantur, nihil detrahunt de latitudine ipſius, quod faciunt anteriora crura quadrupedibus; unde anguſtior eſt his thorax proportione quam homini: auib. uero ualde auctus eſt, ut idoneus ſit ad volatum; ſed ne lædatur multa carne ſuperiecta [p] defenditur. Reſpondet autem [q] magnitudo thoracis magnitudini cordis, & pulmonis; interdum tamẽ ſequitur magnitudo & paruitas thoracis, magnitudinem & paruitatem vertebrarum dorſi: ea autem reſpondet magnitudini medullæ, quam continet: ſicuti rurſus magnitudo medullæ magnitudini cerebri, & capitis: quamobrem ubi caput mediocrẽ habeat magnitudinem, magnitudo thoracis ſequitur magnitudinem cordis & pulmonis, ſicuti paruitas paruitatẽ; quod ſi paruum caput ſit & propterea cerebrũ, medulla, & vertebra dorſi, thorax ſi magnus ſit, tunc multo magis ſequetur oĩno magnitudinẽ ac caliditatẽ cordis, & pulmonis. At cauũ, quod in thorace cõtinetur tantum eſt, quantum externa ſuperficies, ubi ratione dempſeris craſſitudinem membranæ coſtarum, & cutis, quæ exigua eſt. Situs thoracis iam deſcriptus ipſe quoque ſub ſenſum cadit; ſed relicta forma pergamus ad materiam thoracis, qui neque [ſ] ex ſolo oſſe conſtat quemadmo
D dum caluaria, neq; ex ſolis muſculis, quemadmodum abdomen, ſed ex muſculis, quos natura inter oſſa inſeruit. Caluaria debuit tota eſſe ex oſſe, ut cerebrum quod molliſſimum eſt tueretur, neque neceſſarij fuerunt muſculi, a quibus cerebrum moueretur, quod ipſi uim mouendi præbet. Abdomen debuit totum conſtare ex muſculis, & propter motum neceſſarium ad expellenda quæ ſuperant, & quia oſſa non permiſiſſent ipſum diſtendi quantum opus eſt, & vtero gerentibus, & his qui large cibum ac potionem ſumunt. Thorax vero vtiliter oſſibus & muſculis continetur, ut per muſculos dilatetur & contrahatur, & ita motum reſpirationis præbeat; ad quem etiam accommodantur oſſa, quæ per articulos cum alijs oſſibus in thorace committuntur, quamuis ſpectent potiſſimum ad munienda viſcera contenta. Materia igitur thoracis eſt primo cutis, quæ ſimilis eſt cuti partium aliarum, ita ut non oporteat in ea tractanda inſiſtere: deinde oſſa, muſculi, membranæ: de quibus ſigillatim dicemus exorſi ab oſſibus, hoc eſt à coſtis, quæ cum vertebris a poſteriori parte committuntur, & a priori cum illis quę proprie oſſa pectoris uocantur.

c 1. de hiſt. anim. c. 7.
d 1. li. de hiſto ani. c. 12
e 4. li. de p. ani. c. 10.
f In lib. de iuuentute.
g Gal. 6. li. de vſu par. c. 2.
h Gal. 1. li. de art 67.
i Ga. 13. li. de vſu par. c. 6.
k Alex in lib. de Ani.
l Gal. in li. de cauſ. reſp.
m Gal. 4. 6. de morbis. vulg 24.
n Ariſ. 2. li. de hiſt. ani. c. 1
o Ariſt. 4. li. d p. ani. c. 10
p Ariſt. 4. li. de par. ani. c. 12.
q Gal. 4. 6. de morbis. vulg 24.
r Gal 6. li de vſu par c. 2.
ſ Gal. 7. li. de vſu par. cap. 12.

a Gal. in li. de oſſib. c. 13.
b Gal. 7. lib. de vſu part. c. 1.

Coſtæ, [a] quas græci πλευρὰς nomiuant, conſtant ex oſſe, præterquam à priori parte, vbi in E cartilaginem degenerant, vt tutiores ſint; additur prominentioribus partibus [b] cartilago vt magis ab iniuria defendatur: hæc enim neque oſſis modo frangitur, neque ira læditur à contundentibus, vt caro. Coſtæ igitur à priori parte pectoris qua cum oſſibus committuntur, cartilaginoſæ ſunt, à poſteriori vero qua cum vertebris, oſſe tantum continentur, quod appendicem habet, durum eſt ac denſum, non tamen magis quam medijs partibus; ſed verſus anteriores, os ex quo conſtant intus laxum eſt, quamuis extima eius ſuperficies tenuis ſit, & veluti dura quædam teſta.

Sed cartilago, in quam degenerant, durior eſt, & in ſenectute conuertitur in os, quod cartilaginis ſquama obtectum videtur; illa tamen in quam degenerant coſtæ inferiores, quæ vſque ad thoracis oſſa non perueniunt, longe mollior eſt, neque vnquam conuertitur in os. Ira autem figurantur coſtæ, vt externa parte gibbæ ſint, interna cauæ, ſic enim internum ſpacium thoracis amplius reddunt; ſunt etiam à ſuperiori parte hebetes, ab inferiori acutæ; cum primum autem à vertebris recedunt, [c] obliquæ deorſum tendunt in poſteriora, & hinc ad thoracis latera deorſum ſemper verſus anteriora declinant, quouſque in cartilaginem deſinant obliquæ in orbem ſurſum in anteriora porrectā: tunc enim ſurſum in figuram arcus, & in angulum quodammodo flectuntur; id quod commune eſt etiam inferioribus coſtis, quæ cum oſſe pectoris non committuntur, excepta duodecima, cuius cartilago obſcure admodum ſurſum ſpectat. F Illa vero in quam quinq; inferiores deſinunt in acutum mucronem finitur. Sed cartilago primæ anguſta incipit, & paulatim lateſcit; ſecundæ, tertiæ, quartæ, quintæ, & ſextæ extrema tuberculum acutum exigit, quod in oſſe pectoris recipitur. A poſteriori parte coſtarum oſſa in tuberculum finiuntur, quod cum corpore vertebræ committitur, & appendix eſt non ſecus quam reliquorum articulorum capita, qua inter ſe committuntur. Omnes etiam vſque ad decimam non longe à iam dicto tuberculo, aliud exigunt, quod ſimiliter appendix eſt, & in ſinum inſeritur tranſuerſi proceſſus vertebræ: vbi à tranſuerſo procedunt verſus partem anteriorem in capitulum quoddam aſſurgunt, cum quo nectuntur chordæ ſexti muſculi mouentis dorſum, quæ nectuntur etiam cum extremo tranſuerſi proceſſus vertebrarum, ſed paulo vlterius aſſurgunt coſtæ in aliud capitulum, cui quintus muſculus illigatur thoracem mouens. Externa coſtarum ſuperficies, quam thoracis membrana tegit, læuis eſt, niſi vbi cum vertebtis committuntur, ibi enim aſpera eſt, vt melius ligamenta retineat; paulo etiam vlterius verſus anteriorem partem aſperias ſentitur propter muſculos & chordas, quæ ibi nectuntur: eadem ſentitur ab inferiori, G & ſuperiori parte, vbi necti debent muſculi inter coſtas collocati.

c Gal. 5. lib. de aggr. c. 4

Quibuſdam etiam partibus coſtæ ſinuantur, vt cedant neruis, venis, & arterijs; id quod non accidit tribus ſuperioribus, ad quas non pertinent magna vaſa; neque tribus inferioribus cum depreſſæ ſint, quantum ſatis eſt ad ea recipienda. Magnitudo non eſt eadem omnibus; ſuperiores, & inferiores breuiores ſunt; mediæ longiores, atque idcirco prima, & duodecima breuiſſimæ, dein ſecunda, & vndecima, tertia, & decima; ſexta autem, ſeptima, & octaua longiſſimæ ſunt. Reſpondet cartilaginis longitudo longitudini coſtarum; longioribus enim longior adiuncta eſt. Eadem ratio eſt latitudinis, nam prima coſta quæ latiſsima eſt, terminatur in latitudinem latiſſimam, ſextæ, ſeptimæ, octauæ, & interdum nonæ cartilago lateſcit, adeo vt nullum fere ſpacium relinquat inane; craſsitudo cartilaginis reſpondet craſſitudini coſtarum; vndecimæ enim & duodecimæ, quæ tenuiſsimæ ſunt, tenuiſsima adiecta eſt cartilago; mediæ medio modo ſe habent. Quod autem vtrinque duodecim ſint, ſatis patere poteſt ex duodecim vertebris thoracis cum quibus committuntur; vt autem vertebræ raro tredecim ſunt, rarius vndecim, ita etiam coſtæ. Ex his ſeptem ſuperiores non ſolum cum vertebris à poſteriori parte, ſed etiam cum oſſibus pectoris à priori committuntur; quinq. inferiores appellantur ſpuriæ, quod à priori parte non perueniant ad os pectoris, ſed à latere eius cartilaginibus inter ſe alligatę, H excepta duodecima, quæ cum vndecima per cartilaginem non nectitur: ſicuti neque hæc interdum cum decima. Omnes autem cum vertebris committuntur, non tamen duplici articulo omnes, vt credidit Galenus, [d] ſed tantum nouem ſuperiores, quæ vno tuberculo in ſinu corporis vertebræ, altero in ſinu tranſuerſi proceſſus recipiuntur: decima rariſsime duobus articulis nectitur; vndecima, & duodecima vnico duntaxat capitulo corpori vertebræ inhæret. Capitulum extremum per quod coſtæ cum corpore vertebræ committuntur, non recipitur in vna vertebra duntaxat, ſed in ſinu in duabus exculpto; tantum primæ coſtæ capitulum inſeritur in ſinum in prima vertebra inſculptum.

d Gal. lib. 8. de aggr. anat. c. 1.

Sinus qui recipit capitulum octo ſequentium coſtarum inſculpitur in duabus; ternæ ultimæ per parua capitula in ſinus parum deſidentes inſeruntur. Os pectoris partim defendit interna viſcera, partim muſculos fulcit, partim accommodatur ad motum, cum ſinus habeat, in quos coſtarum cartilagines conijciuntur; ſubſtantia eius non admodum ſolida eſt, cum intus pumicis modo rara ſit, quamuis anteriori parte ſolidiori reſta regatur, poſteriori minus ſolida, vbi nonnulla foramina, qua craſſius eſt, ſe oſtendunt non peruia, per q̄ penetrant venæ alimentum afferentes. Degenerat os pectoris in cartilaginem à parte tam inferiori, q̄ ſuperiori, & à ſuperiori vbi coſtarum cartilaginē recipit. Figura totius oſſis pectoris enſem cū ſuo manubriolo

repre-

A repræſentat; vnde apud græcos ξιφοειδὴς, hoc eſt enſiforme nominatur. Quod ad magnitudinem attinet, latius eſt in homine, quam in alijs animalibus, ſed breuius proportione ſui corporis; videtur autem vnicum, quamuis conſtet ex pluribus quæ proceſſu ætatis inter ſe paulatim coaleſcunt, ita ut paulatim fiant pauciora, & in vnitatem coeant. Galenus [a] credidit ipſum conſtare ex ſeptem, quod totidem ſint coſtæ, quæ cum ipſo iunguntur; ſed his addendum eſt octauum, quod mucronatam ſubſtinet cartilaginem; quod ſi cadauer fœtus ſeces, inuenies primum dumtaxat ex ipſis eſſe os; nam cætera nondum ſunt oſſa, ſed cartilagines adhuc. In his vero qui in lucem editi ſunt, uſque ad ſeptem annos, cuiuslibet illorum octo ſubſtantiam eſſe os competies & omnia diſtincta eſſe, ſed multa cartilagine inter ſe coniuncta; hæc proceſſu ætatis in os degenerat, ita ut inter ſe coaleſcant, & tandem in ſenectute ex octo vnum conficiatur: ætate firma, vbi membranam, quibus obducuntur, abraſeris, plerunque tria reperies, quorum tertium degenerat in mucronatam cartilaginem; quæ ad finem plerunque bipartita eſt in longitudinem, ab ea tamen facile ſeiungitur.

a Gale. lib. 8. de aggr. anat. c. 1.

Primum apparet ab externa parte gibbum ab interna ſinum, in medium aſſurgit in ſpeciem trianguli: à ſuperiori parte ſinum habet lunatum, ubi cauum quoddam efficit, quod & ante ſectionem conſpicitur, ubi etiam craſſius eſt, quam ab inferiori, ſed craſſius item in me-
B dio ſecundum longitudinem quam a lateribus: commiſſura huius cum ſecundo laxa adeo eſt, ut ſenſui euidens ſit, & in reſpirando manifeſtum motum præſeferat. Secundum os incipit, ubi ſecundæ coſtæ cartilago inhæreſcit primo: magis autem latum eſt, quam craſſum, anguſtius tamen eſt a ſuperiori parte qua committitur cum primo, quam ab inferiori, ſed nullibi æquat latitudinem ſuperioris partis primi oſſis: huic vtrinque inhæret cartilago tertiæ, quartæ, quintæ & ſextæ coſtæ, & aliqua ex parte ſecundæ, & ſeptimæ: nam tertium os exiguum eſt, ibique incipit, ubi ſeptimæ coſtæ cartilago inhæreſcit ſecundo, paulo autem poſt degenerat in cartilaginem mucronatam.

Collocatum eſt os pectoris vniuerſum à priori parte; ſupernè autem a iugulo incipit, & infernè finitur ad mucronatam cartilaginem, cui ſeptum tranſuerſum illigatur; a lateribus committitur cum coſtarum cartilagine capitulata; habet enim ſinus cartilagine obductos, ubi illa recipitur: qua autem ſupernè cum iugulo committitur cartilagine mollitum vtrinque ſinum habet oblongum uerſus poſteriora inſculptum in quem iuguli caput inſeritur.

Sed tranſeamus ad muſculos illos, ex quibus componitur thorax, & ſimul ad eos qui adeo ipſi illigantur, ut eius dilatationem, uel contractionem adiuuent. Numerantur [b] fere ab omnibus muſculi ad thoracem pertinentes octagintanouem, quadraginta quatuor a parte de-
C xtra, totidem a ſiniſtra, & vnus communis, nempe ſeptum tranſuerſum, de quo agemus ubi explicauerimus quadragintaquatuor vtriuſque lateris.

b 5. lib. de aggrel. anath c. 3. 2. l. de mot. muſcul. c. 9. in li. de caut. reſpir.

Ex his quatuor utrinque ad abdomen referuntur, qui ſpectant etiam ad motum thoracis: ſex prætere a utrinque ad thoracem, quos communes appellant cum ad multas certas pertineant; trigintaquatuor ad ſpacia quæ inter coſtas ſunt. Sed qui diligentius rem intuiti ſunt, diſſentiunt in numero illorũ ſex, qui tanquam communes ad thoracem referuntur: dicunt. n. eſſe nouem: diſſentiunt & de muſculis, qui inter coſtas ſunt, quos non triginta quatuor, ſed uiginti quatuor ſe inuenire in ſectione humani cadaueris teſtantur. Tractemus primum communes, hoc eſt eos qui non ſunt proprij alicuius ex his ſpacijs quæ inter coſtas ſunt, ſed communiter ad thoracem pertinent. Horum primus carnoſo initio oritur ab inferiori, atque ab interiori parte iuguli, quæ ad primam coſtam ſpectat, in quam carnoſo fine inſeritur; eſt autem ualde breuis, tenuis, & ex toto carnoſus: ducuntur eius fibræ a iugulo, a cuius longitudine incipit, obliquæ, & quaſi tranſuerſæ antrorſum, dum inſerantur in ſuperiorem partem primæ coſtæ & in os pectoris, qua hoc cum eius cartilagine committitur: attrahitur a primo muſculo prima coſta ſurſum uerſus partem poſteriorem atque idcirco dilatatur pectus. Secundus qui non-
D nullis videtur ponendus in muſculis ſcapulæ magnus eſt, & oritur carnoſo initio ab interna parte baſis ſcapulæ, vnde ſuper coſtas pergens lateſcit, & aliquando tenuior fit, dum inſeratur in tertiam, quartam, quintam, ſextam, ſeptimam, & octauam coſtam, & interdum in nonam ad medium longitudinis, priuſquam in cartilaginem degeneret; exigit cum inſeritur quoſdam proceſſus quaſi digitos, qui ſub ſexta coſta cum ſimilibus proceſſib. primi muſculi abdominis in ſerræ ſpeciem committuntur. Reliqua pars muſculi præter hos proceſſus coſtis ſuperijcitur: trahit hic coſtas in partem poſteriorem, & hoc pacto thoracem dilatat.

Tertius incipit a ſpina trium inferiorum uertebrarum ceruicis, & primę thoracis, initio neruoſo, tenui, lato, deſcenditque in priorem partem ſuper primum par muſculorum mouentium caput, & ſuper aliquot alios mouentes dorſum, & pectus: vbique autem efficitur carnoſus & latus, poſtquam tranſijt primum par muſculorum mouentium caput. Sed cum primam coſtam attingit, nonnihil uerſus latus conuertitur, in tres quaſi digitos partiens, qui feruntur ad ſpacia inter coſtas quibus inhærent.

Quartus oritur principio lato, ac tenui a ſpina undecimæ, & duodecimæ uertebræ thoracis, & ab alijs etiam lumborum, tranſuerſuſque procedit ſuper aliquot muſculos mouentes dor-

ſum & ſuper quintum mooentem pectus, fereque progreditur antrorſum recta, ſed vt ex E
propoſitis muſculis exceſſit, cum coſtis nectitur, & craſſior fit, carnoſas quaſdam fibras acci-
piens; finitut tamen partitus veluti in tres digitos, qui nonæ, decimæ & vndecimæ coſtæ illi-
gantur, multo prios quam cartilaginoſæ euadant; quiue committuntur in ſerræ ſpeciem cum
ſimilibus proceſſibus primi muſculi abdominis. Trahit hic coſtas, in quas inſeritur, & eatenus
thoracem dilatat.

Quintus oaſcitur vna cum muſculo maxime lato ex his qui dorſum mouent a poſteriore
parte oſſis ſacri, & ab ea parte oſſis coxæ, quæ magis in exteriora prominet, quam os ſacrum.
Inde aſcendit inhærens proceſſibus à latere vertebratum lumborum, vna cum duodecimo mu
ſculo mouẽte dorſum, cum quo ita valide nectitur, vt à quibuſdam eius pars exiſtimetur. Cum
primom accedit ad duodecimam vertebram thoracis, adeo ab eo ſeiungitur, vt videatur inde
initium ſumere; poſtea oblique aſcendit aliquatenus verſus partem exteriorem, & quaſdam
profert chordas rotundas: illigantur hæ tuberculis, quæ exigũt ſex coſtæ inferiores paulo prius
quam inſerantur in proceſſus tranſuerſos vertebratum; ſed vſque ad harum chordarum ini-
tium procedit totus carnoſus, ita vt primas etiam duas chordas carnoſas exigat. At non per-
ueniunt huius muſculi chordæ ad ſex ſuperiores coſtas vt aliqui exiſtimant, ſed quædam ve-
luti appendices tenuis muſculi ſpeciem referentes; qua enim duodecimam coſtam attingit F
hic muſculus, chorda oritur, quæ ſtatim carnem ſumit, cuius paulo poſt expers aſcendit ad ſex-
tam coſtam.

Eadem ratiooe alia chorda ab vndecima coſta incipiens fertur ad quintam; tum alia à deci-
ma ad quartam; alia à nona ad tertiam; alia ab octaua ad ſecundam; alia à ſeptima ad pri-
mam. Eiuſmodi chordarum appendices magis videntur eſſe muſculi per ſe quam partes quin-
ti nunc propoſiti, ſiquis tamen eas intuitus cum quinto muſculo confuſas velit eiuſdem eſſe
partes, non errabit. Mouet quintus per ſuas chordas coſtas ſex inferiores, per appendices
ſex ſuperiores, & ita thoracem contrahit. Sextus ſitus eſt in cauo thoracis, pertinetque per to-
tum internum latus oſſis pectoris ad longitudinem coſtarum integrarum, excepta prima, &
interdum etiam ſecunda: inhæret autem reliquis quinque integris adeo lateſcens vt externo
latere fere pertineat ad os coſtarum. Habet idem tria latera trianguli modo, ſed inæqualia,
duo admodum longa, vnum breue; quamuis autem tenuis ſit, plerunque carnoſus deprehen-
ditur; eius fibræ tranſuerſæ procedunt ſuper os pectoris, quo nomine thoracem contrahit.
Sed qui diligentius in ſectionem humani cadaueris incumbunt, his ſex muſculis communibus, G
vt paulo ante diximus, ternos alios adijciunt thoracem dilatantes; quod primus & tertius ex
propoſitis non ſatis ipſum attollere ac dilatare poſſint: primus quidem quoniam oritur à iu-
gulo quod oſſi pectoris inhæret; tertius quoniam paruus eſt, & obliquus, nec qua deſinit vali-
de illigatur.

Trium vero muſculorom quos adijciunt hæc ratio eſt: primus neruoſo initio incipit ab inte-
rioti ſuperficie tranſuerſorum proceſſuum primæ, quartæ, quintæ, & ſextæ vertebris ceruicis,
carnoſuſque euadens innaſcitur primæ coſtæ; hunc igitur ſeptimo loco numerant, omiſſum-
que ab alijs eſſe affirmant. Alterum octauum eſſe ſtatuunt, quem alij ad ceruicem referunt,
quam circumduci ab ipſo credunt; eundemque ſecundo loco referunt inter muſculos dorſi, &
propriæ ceruicis, tanquam ortum à prima coſta, & in tranſuerſos proceſſus omnium vertebra-
rum ceruicis, excepta interdum prima & ſecunda, deſinentem neruoſo fine. Sed qui addnoc
vt diximus hunc octauo loco, muſculos thoracis non finiri ad vertebras thoracis, ſed magis in-
cipere ab ipſis exiſtimant, & ad primam, ac aliquando etiam ad ſecundam coſtam deſinere.
Tertium nono loco recenſent qui ortus à tranſuerſis proceſsibus quartæ & quintæ vertebræ
ceruicis ſecundæ coſtæ & interdum etiam tertiæ illigatur.

Inter coſtas vtrinque diximus à pleriſque animaduerti muſculos triginta quatuor, ad quos H
iam aggredimur. Cum duodecim coſtæ vndecim interualla conſtituant, ſex videlicet inter
integras & quinque inter ſpurias, putant in quolibet interuallo quinque inferiorum coſtarum
duos muſculos eſſe collocatos; vnum internum, alterum externum, & idcirco in omnibus de-
cem in vniuerſum; Singula vero ex ſex interuallis ſuperioribus inter integras coſtas credunt
contineri quatuor muſculis, ita vt omnes in vniuerſum ſint viginti quatuor, & ex quatuor mu-
ſculis in vnoquoque interuallo bini à vertebris incipientes antrorſum tendant vſque ad eam
partem vbi coſtæ in cartilaginem degeneerant, vnus externus alter internus. At quem ductum
ſingulorum fibræ obtineant, ijdem addunt, vt declarent cui motui præſint exteriorum, qui ad
ſpacia ſpuriarum coſtarum pertinent: fibræ (aiunt) ab ima parte ſuperioris coſtæ ad ſummam
inferioris oblique deſcendunt à poſteriori parte verſus priorem, adeo vt incipiant à ſuperio-
ribus, & deſinant in inferiores, quas ſurſum adducunt: internorum vero muſculorum, qui in ijſ-
dem ſpacijs coſtarum ſpuriarũ ſiti ſunt, fibræ à ſumma parte inferioris coſtæ ad imam ſuperio-
ris obliq; aſcendunt ſimiliter verſus partem priorem, ita vt externorum fibris ſubijciantur in
figuram literæ X. quamobtem incipiunt interni muſculi ab inferioribus coſtis, & deſinunt
in ſuperiores, quas deorſum trahunt, atq. hoc pacto contrahunt thoracem. Eãdem rationẽ eſſe
dicunt externorũ muſculorũ in ſpacijs coſtarum integrarum à vertebris vſque ad eam ſedem,

vbi in

A vbi in cartilaginem degenerant; ſed dein vſque ad thoracem, inquiunt, muſculi externi ab
inferioribus coſtis incipiunt,& deſinunt ad ſuperiores: contra interni a ſuperiori orſi tendunt
ad inferiores; qua ratione muretur a natura fibrarum ductus in priori parte, vbi coſtæ in car-
tilaginem vertuntur,non ſatis explicant. Conſtat tamen eos qui fibras habent deſcendẽtes ſur
ſum attrahere coſtas & eatenus dilatare pectus,ſiue externi ſint,ſiue interni: ex contrario il-
los,qui aſcendentes ducere deorſum coſtas,& pectus contrahere.

Hoc quod & rationi conſonum uidetur,& a Galeno traditur,à recentioribus profeſſoribus
anatomes non accipitur: exiſtimant enim ſiue deorſum,ſiue ſurſum coſtæ trahãtur, ſiue ab in-
ternis ſiue ab externis muſculis ad ſe mutuo accedere & eatenus reddere cauum thoracis an-
guſtius; quorum ſententiæ non ſubſcribo; ſiquidem cum adducuntur inferę ad ſuperas, non
contrahitur thorax ſed dilatatur, ut quilibet ſenſu dèpræhendere poteſt, ſed cum ſuperiores
ab inferioribus attrahuntur, pectus tunc redditur anguſtius, nam licet proxime etiam tunc ad
ſe accedunt coſtæ,deorſum tamen deſcendunt.

Sed redeo ad eos,qui de triginta quatuor muſculis in ſpacijs inter coſtas duodecim auferũt:
videntur.n.illis tantum duo muſculi,unus internus alter externus: in ſingulis ſex ſpacijs inter
coſtas ſuperiores: externus oritur a parte poſteriori, & proprie a proceſſu tranſuerſo illius ver
B tebræ,cum quo coſta committitur atque oblique aſcendit in anteriorem ita ut eius fibræ per-
tineant proprie ad initium cartilaginis per quam coſta cum oſſe pectoris coniungitur, atque
ibi deſinant. Externo ſubijcitur internus,qui oritur etiam a parte poſteriori non tamen a traſ-
uerſo proceſſu uertebræ, ſed ab ea ſede, qua coſta incipit curuari. huius fibræ in anteriorem
partem oblique aſcendunt,dum perueniant ad os pectoris,& ſpacium quoque,quod in cartila
gine eſt,impleant. Cæterum ut exterior incipiens à tranſuerſo proceſſu, quanto magis ad po-
ſteriorem partem oritur,tanto minus fertur uerſus partem priorem; interior tanto minus initiũ
ſumit quanto magis ad os pectoris fertur,ita ut in ipſum finiatur. Cauſa vero cur pleriq; poſue
rint ſex muſculos in quolibet ex ſex ſpacijs inter coſtas ſuperiores, cum tantum duo ſint iam
dicti,ea eſſe videtur,quod exterior muſculus in illis ſpacijs implet priorem partem uniuerſam,
ſed deſinit ad cartilaginem coſtæ,à qua vſque ad os thoracis in ſpacio inter integras coſtas tã
tum fertur internus muſculus,quem peruenire diximus uſque ad os pectoris; hic cum fibras ha
beat oppoſitas illis,quas in externo cernebãt, alter videtur muſculus externus, cum tamen ſit
pars prior & finis interni,ut diximus, ſub qua, vbi detrahatur adhuc carnoſæ fibræ,inueniun-
tur contrarium ductum præſeferentes illis,quas internus muſculus in toto ſpacio a poſteriori
parte uſque ad cartilaginem oſtendit. Videntur hæ fibræ,alter muſculus internus, ſed decipiũ
C tur incidentes; qui ſi accurate eas tractent,diſcernent partes eſſe ſexti muſculi thoracem mo-
uentis,& non vnum internum: quamobrem in his ſpacijs duo tantum ſunt muſculi, unus inter-
nus, alter externus; non bini externi,totidemve interni: ſic habemus viginti duos muſculos, &
non triginta quatuor in vndecim ſpacijs inter coſtas. ex ijs vndecim externi cum habeant fi
bras deſcendents,attrahunt coſtas ſurſum,& eatenus thoracem dilatant; contra vndecim in-
terni fibras habent aſcendentes,ita ut deorſum trahant coſtas,& thoracem adſtringant.

Septum tranſuerſum communem eſſe muſculum diximus tam dextræ, quam ſiniſtræ partis
thoracis; differt [a] autem à reliquis totius corporis,quod latus ſit,rotundus,& principium ha- a Gal. in li.
beat à medio vbi valde tenuis eſt: accipit autem [b] neruos a quarto,quinto, & ſexto pari ner- de cauſ. re-
uorum ex medulla ſpinæ ad ceruicem prodeuntium: ab hoc initio tanquam a centro fibræ in ſp. & 7. lib.
orbem vndique ducuntur ad finem ſepti,quod partim in mucronatam cartilaginem thoracis, de uſu par.
partim in exteriorem partem extremarum cartilaginum quatuor coſtarum, & in totam carti- c. 21.
lagioem duodecimæ carnoſus inſeritur: ad finem uero vltimarum coſtarum iungitur cum ſe- b Gal. 13. li. de vſu par.
cundo,& quarto muſculo abdominis: chordæ ſepti tranſuerſi,quæ recte ad vndecimam uerte- c. 9.
bram tendunt,non inſeruntur in ipſam, cum tegatur a magna arteria & a ſexto muſculo mo-
uente femur, ſed quaſi ligamentum vtrinque efficiunt ad latera arteriæ paulatim robuſtio-
res redditæ,ſubter quam penetrant,dum longo fine innaſcantur aliquibus vertebris lumbo-
D rum detectis. Pars ſepti tranſuerſi,quæ neruoſa eſt, proceſſum exigit aſcendẽtẽ in priora; cõ
tra quæ carnoſa eſt deſcendit. Tegitur [c] ſeptum tranſuerſum duplici membrana, a ſuperiori c Gal. 7. li.
parte ea, quæ coſtas ſuccingit: ab inferiori peritonæo. Habet & duo foramina unũ in medio de uſu par.
aliquantiſper uerſus dextrã partem, per quod tranſit truncus venæ cauæ, cum quo ualide ne c. 21.
ctitur per duas mẽbranas, a quibus tegitur; alterum foramen aliquanto magis deſcendit ultra
dimidium ſiniſtroſum: exit per hoc gula cum duob. ramis ex ſexto pari neruorũ à cerebro pro
deuntiũ; præter duo foramina apud vndecimam thoracis vertebrã ſinum quemdam efficit ex
fibris,quas ibi conuerti diximus in duo ligamenta,per quem ſinum deſcendit magna arteria.

Attrahit ſeptum tranſuerſum mucronatam cartilaginem, & extrema ſpuriarum coſtarum
ſurſum,& introrſum verſus ſuum initium,quod in medio eſſe diximus,& eo nomine claudit in-
feriorem partem thoracis quam occupant coſtæ ſpuriæ, ſed dilatat reliquam partem ipſa-
rum retrorſum,quas conſtat à poſteriori parte inter ſe diduci, non ſecus quam ſextam, & ſe-
ptimam thoracis,quarum cartilaginibus illigatur; quod ſi dum aerem attrahimus, ad latera
manum admoueamus, percipiemus contractionem a priori parte, dilatationem à poſterio-

a Gal. 2. li. de motu muſc. c. 9. & 7. lib. de vſu part. cap. 8.
b Ariſt. l. 3. de Part. an c. 10.
c 2. Colliget. c. 19.

ri: gubernat igitur ſeptum tranſuerſum thoracis motum, præſertim [a] vbi ſine vi dilatatur, & cõ E
trahitur libere, neque tantum ſeparat viſcera thoracis a viſceribus vẽtris, vt voluit Ariſt. [b] quẽ excuſat Auerroes, [c] quòd Anatome eius ſeculo imperfectior eſſet. Sed ſatis perſecuti ſumus muſculos thoracem mouentes.

Nunc ſupereſt vt reſpirationis partes, a quibus propie fiant muſculis, ſummatim colligamus. Conſtat reſpiratio, vt ante dictum eſt, ex attractione aeris, quam inſpirationem, & expulſione, quam expirationem vocamus. Inſpiratio fit cum thorax dilatatur, expiratio cum contrahitur: quamobrem quicunque muſculi thoracem dilatant ad inſpirationem pertinent; quicũque contrahunt ad expirationem. Dilatãt autem omnes illi, qui coſtas ſurſum adducunt, ita vt ad ſe mutuo accedant; contrahunt, quicunq; eaſdẽ ducunt deorſum, ita vt inter ſe recedant; committuntur enim cum vertebris ſic, vt in ſuperiorem, & inferiorem partem adduci poſſint, & idcirco ad ſe accedere, vel inter ſe recedere; cum aſcendunt, ac propinquæ fiunt, ſimul etiã in exteriorem, & poſteriorem partem feruntur; cum deſcendunt, & a ſe recedunt, in priorem. ſimul, & anteriorem tendunt; quamuis ex earum motu duplex tantum ſequatur affectio, dilatatio ſcilicet per quam inſpiramus, & contractio per quam expiramus. Sed cum tam expiratio, [d] quam inſpiratio & naturaliter fiat, & cum quadam vi, plures muſculi [e] concurrunt ad

d Gal. in li. de cauſ. reſpirat.
e Gal. 7. li. de vſu part. cap. 20.

eam quæ fit cum vi, quam ad eam, quæ naturaliter. In inſpiratione naturali dilatando thoraci F
ſufficit ſolum ſeptum tranſuerſum; in ea quæ fit cum vi, thorax neceſſe eſt dilatetur etiam à primo ex muſculis thoracis communibus; præterea ab illis qui inter coſtas ſiti fibras habent, ſuperne deorſum tendentes; hi autem ſunt externi in omnibus ſpacijs inter coſtas. Expirationem naturalem ſatis præſtat per ſe grauitas thoracis, qui relaxato ſepto tranſuerſo deſcendit & ita cõtrahitur; ſed vbi cum vi expiramus, concurrunt ad eum contrahendum muſculi, qui ſiti inter coſtas habent fibras ab inferiori parte ſurſum aſcendentes, huiuſmodi ſunt interni, tã inter ſpurias, quam inter integras coſtas, quo nonnulli alij opem conferunt, vt quartus, & ſextus ex communibus thoracis, tum illi qui in abdomine ſunt: nam primum par premit inferiorem partem pectoris; ſecundum, & tertium deorſum trahens coſtas valde pectus claudit; quartum contrahit coſtas in partem interiorem, & aliquot premit: nonnihil etiam, obſcure tamen, ad expirationem conferre videntur muſculi ſcapulæ & humeri, quibus omnibus agentibus maxima cum vi contrahitur thorax, & expellitur aer; ſi quando autem contracto nõ redditur ſed retinetur, prohibent exitum duo parui muſculi, qui tertiam [f] cartilaginem gutturis cum prima iungentes ipſum claudunt & adeo validi ſunt, vt renitantur omnibus muſculis thoracem G
contrahentibus.

f Gal. 2. li. de motu muſc. c. 9. & in lib. de inſtrum. voc. diſſectione c. 5.
g Gal. 7. li. de aggreſ. anat. c. 4. & Gal. 7. de vſu par. cap. 21.

Membrana reſtat ex partibus thoracis, quæ græce, ὑπεζωκὼς quaſi ſuſcipiens dicitur, ſicut illa quæ ventrem obuoluit περιτόναιος, quod tendatur per omnes partes ibi collocatas; vtraque autẽ tegit, alligat, inuoluit incluſa viſcera; ſed ſuccingens proprie muſculos, qui inter coſtas ſiti ſunt, veſtit, efficitque ne [g] pulmo qui mollis eſt, oſſa pectoris dura proxime attingat, quæ proprio quoque inuolucro circumdantur, ob eamdem cauſam; ſed interiecta ſuccingente membrana redditur contactus adhuc mitior. Subſtantia ſuccingentis eadem eſt, quæ aliarum membranarum, dura, tenuis, inæqualis, alba, validior, quam a priori; raro autem adnatam habet adipem, eamque magis prope vertebras, vbi magna vaſa diſcurrũt: accipit hæc venas à vena ſine coniuge, arterias ab arteria magna; quamquã nonnullæ tam venæ quam arteriæ ad ipſam peruenientes deriuantur à uaſis, quæ ſub pectoris oſſe ad abdomen procedunt. Nerui qui ad hanc pertinent, oriuntur a ſexto pari neruorum cerebri. Figura ſuccingentis membranæ eadem eſt, quæ thoracis, varia ſcilicet, ſuperne anguſta, inferne lata, latior adhuc à lateribus, breuior a priori parte, longior a poſteriori, foris gibba, intus caua, excepta poſteriori parte, quæ per vertebras & radices coſtarum foris deprimitur, intus aſſurgit. Superficies eius interna læuior eſt, & quaſi aquoſo humore illita, præterquam vbi proceſſus quoſdam exigit ad inuoluendum & illigan- H
dum, vt ad lõgitudinem vertebrarum, vnde oritur ſeptum ſeparans dextram thoracis partem a ſiniſtra: præterea vbi arteriam magnam, arteriam aſperam, gulam, venam ſine coniuge alligat, atque inuoluit; tum a priori parte, qua cum oſſe pectoris committitur ſeptum illud quod thoracem in longitudinem diuidit. Habet eadem, qua ſeptum tranſuerſum tegit, terna foramina, ſimiliter atque ipſum: tranſit per vnum vena caua per alterum gula, per tertium quem ſinum eſſe diximus magna arteria; ad iugulum vero peruia eſt non vno foramine amplo, ſed pluribus, per quæ tranſeunt rami venæ cauæ & arteriæ magnæ, gula, aſpera arteria, nerui, & illi qui a ſexto pari neruorum cerebri deſcendunt, & illi qui à ceruice ad ſeptum tranſuerſum feruntur. Perforatur tandem à poſteriori parte a venis, & arterijs tendentibus ad ſpacia inter coſtas. Magnitudo reſpondet magnitudini internæ thoracis; nam poſteriori parte pertinet a prima vertebra ad vndecimam, vbi eſt ſeptum, per quod exit arteria magna; priori a iugulo ad imam partem oſſis pectoris cui ſeptum tranſuerſum innaſcitur vtroque latere à prima coſta ad ſuperficiem ſepti tranſuerſi, atque hoc pacto totum cauum thoracis circumdat.

Ex iam deſcripta magnitudine colligitur ſitus: oritur a ligamentis vertebrarum, coniungitur à poſteriori parte cum vena ſine coniuge, & cum magna arteria; à priori ſu-

periecta

A perie ta habet vaſa, quæ ſub pectoris oſſe deorſum ad abdomen deſcenduut. De numero
dubitari poteſt an vna ſit, an duplex prout duplex, etiam eſt membrana thoracem diuidens
in longitudinem, cum qua iungitur, & ad quam iam pergimus. Membranæ igitur quæ tho-
racem in longitudinē [a] diuidunt διαφράττοντες à græcis appellatæ, multis & ipſæ nominibus vti- a Gal.7.lib.de
les ſunt; nam & cor cum ſuo inuolucro continent ac tuentur, & vocis efficiunt iter tutum, & vſu par.ca.
thoracem in dexteram, & ſiniſtram partem diuidunt; [b] quo fit vt vna læſa moueri àdhuc pul- 21.
mo poſſit in altera, quæ ſeruatur inuiolata: nam pars dextra pulmonis verſatur in dextro, ſi- b Gal.6.lib. de vſu par.
niſtra in ſiniſtro ſinu, quem efficit hoc ſeptum in longitudinem. Subſtantia huius ſepti eſt mem c.3.
brana tenuis, plerunque expers pinguedinis; tãtum enim pinguis cernitur ab exteriori parte,
qua ſpectat ad cauum thoracis, præſertim in hominibus pinguioribus, in quibus omento ſimi-
lis videtur; prope iugulum vero glandula illi adnaſcitur, vbi vaſa diuiduntur. Venæ & arteriæ
ad ipſum feruntur ab illis, quæ a iugulo deorſum per os pectoris deſcendunt ad ſeptum tranſ-
uerſum, à quib. neruis ramos etiam accipit. Figura tam à dextro latere, quam à ſiniſtro inæqua
lium laterum triangulum repræſentat; quorum quod breuiſſimum eſt, à iugulo per os pectoris,
ac mucronatam cartilaginem ad ſeptum tranſuerſum finitur; alterum quod longiſſimum eſt,
à iugulo per dorſum ad vndecimam vertebram tendit; tertium medium inter hæc duo ab oſ-
B ſe pectoris per longitudinem ſepti tranſuerſi ad dorſum progreditur. Superficies huius ſepti.
ab interiori parte aſpera eſt propter fibras, & membranas; ab exteriori, qua ad pulmonem ſpe
ctat, leuis, & quaſi aquoſo humore illita; quibuſdam aliqua parte adnaſcitur pulmoni. Magni-
tudo pertinet à iugulo ad ſeptum tranſuerſum, & à vertebris ad os thoracis: [c] oritur autem c Gal.7.lib.
à membrana ſuccingente, qua cum illa committitur ad os pectoris, ad ſeptum tranſuerſum, de aggreſ.
ad vertebras. Duæ autem membranæ ex quibus in longitudinem conſtat, alibi coeunt inter ſe anat.c.2.
veluti iuxta dorſi longitudinem qua cum vertebris committuntur; alibi diſtant veluti qua os
pectoris attingunt: tantum enim inter eas eſt interuallum, quantum os pectoris latum eſt, ma-
gnum quidem ſuperne vbi os pectoris latiſſimum eſt, ſed deinde minus, cum id anguſtius red-
ditur; hoc medium ſpacium inter ipſas interiectum multis fibris ac membranulis continctur.
Quia vero eum ſepto tranſuerſo iunguntur, maxime inter ſe recedunt, vbi ſinum efficiunt, qui
æquat eam partem omnem ſepti tranſuerſi, quæ carnis eſt expers; ſed latior eſt à priori parte,
quam à poſteriori, complectiturque cor cum ſuo inuolucro, & vena caua, quorum amplitudi-
ni reſpondet amplitudo ſinus [d] huius tertij, qui medius eſt inter duos alios, quos diximus fie- d Gal.6.lib.
ri ab hoc ſepto, vnum a dextra parte, alterum à ſiniſtra. Hactenus de partibus quibus thorax de plac c.7
C coutinetur.

Quæ dicta ſunt de thorace, ad conſeruationem ſpectant rerum ſecundum naturam ad ip-
ſum attinentium, ſanitatis videlicet, cauſarum, & effectorum. Sanitas thoracis, aut per con-
ſenſum eſt, aut per eſſentiam; refertur ſanitas per conſenſum ad cerebrum, & neruos, vnde
muſculi voluntarij motus vim accipiunt: ſanitas per eſſentiam vel ad materiam attinet thora-
cis, vel ad formam; materia tunc ſana eſt, cum temperationem obtinet moderatam; hæc ſi ad
cutem reſpicias, omninò media eſt; ſi ad muſculos, calidior, & humidior; ſi ad oſſa & mem-
branas, frigidior, & ſiccior; ſed cum in thorace partes frigidæ & ſiccæ ſuperare alias videan-
tur, poteſt totius temperatio paulo frigidior, & ſiccior exiſtimari. Forma thoracis tunc ſana
eſt, cum figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem, numerum, ſitum retinet ſecundum natu-
ram; his omnibus accedit vnitas, quam poſtulat tam materia, quam forma. Cauſæ ſanitatis in
thorace ad principia referuntur, ad ſemen ſcilicet, & ſanguinem, & præterea ad inſtrumenta
artis, vt in alijs partibus. Recognoſcitur in homine ſano ſanitas cum ſuis differentijs ſtatim
nudato thorace, cadit enim ſub ſenſum ſicut & reſpiratio, quæ eſt eius effectum; cauſæ conie-
ctura inueſtigantur. De prognoſtico talem euentum expectare oportet qualem pollicentur
cauſæ, natura videlicet hominis, & victus, quo vtitur. Conſeruandi ratio ea eſt, quæ de oſſi-
bus, membranis, muſculis in vniuerſum tradita eſt: illud tantum addere oportet, quod thorax
maxime læditur à frigidis, [e] ab illis ſcilicet, quę valde talia ſunt, cuiuſmodi eſt nix, & glacies, e Hipp.5.li. aph.24.
D & propter illas partes quæ in eo frigidę ſunt, quemadmodum membranæ & oſſa, [f] quibus fri- f Hipp.5.li.
gus inimicum eſt, & propter muſculos, qui refrigerati non poſſunt amplius expedite moueri, aph.18.
& dilatando & contrahendo facilem reſpirationem efficere.

De Pulmone. *Cap.* *VI.* g Ariſt.in libro de reſpir.c.1.

THoraci proxime ſubijciendus eſt pulmo, quem omnes præcipuum ponunt in parti-
bus ſeruientibus reſpirationi, [g] vnde apud græcos nomen ſumpſit πνεύμων, ἀπὸ τοῦ h Gal.2.li. de plac.c 4
πνεύματος, hoc eſt à ſpiritu, ſic enim appellatur aer, qui per reſpirationem ducitur i Ariſt.3.li.
frigidus, & redditur calidus dilatato [h] & contracto pulmone: quamobrem natura de part. an.
ipſum [i] dedit illis animalibus, quæ quod multo ſanguine prædita ſint, calidiora c.6
ſunt, & aere indigent à quo refrigerentur, veluti multa ex his quæ terram incolunt, & nonnulla k Gal 6.li. de vſu par.
ex his quæ aquam, vt Delphinus, [k] & vitulus marinus. c.9.

Tempe-

Temperatur igitur à pulmone calor qui feruet in corde vnde uiæ [a] patent ad pulmonem, ma- E
ximeque coniunctum eſt cor pulmoni, & per maxima oſtia ita vt ſimili qualitatis exceſſu ab ip
ſo afficiatur, & idcirco celerrime refrigeretur ab aere quem ex ipſo haurit, ſicuti cerebrum ex
naribus Sed dicet fortaſſe quiſpiam, cur non allicit aerem cor proxime ex faucibus, & aſpera
arteria ſine pulmone? videtur enim fruſtra factus; cui reſpondebimus neceſſarium eſſe, vt confi
ciat aerem ne cor lædat; læderetur autem ſi ſtatim [c] ad ipſum permearet: quocirca effinxit [d] na-
tura pulmonis ſubſtantiam ita appoſitam ad aerem conficiendum, ſicuti iecinoris ad ſuccum,
quem ex ventriculo accipit, in ſanguinem vertendum. Seruatur [e] etiam aer in pulmone, veluti
aqua in ciſterna, & cordi ſuppeditatur, cum nouum non haurimus, vel vt diutius continuare ſer
monem poſſimus, vel vt ſub aqua degamus, vel vt vitemus puluerem, aut prauam aeris qualita-
tem, neque interea ſtrangulemur.

Sed cum vocis materia ſit aer, quem expirantes reddimus, pulmo [f] vt reſpirationis, ita etiam
vocis inſtrumentum cenſetur; præterquam [g] quod hanc quoque vtilitatem præbet quod molli
ter excipit ac defendit cor, cum palpitat, neque permittit ipſum offendi à duritie thoracis. Ve
rum vt conſentiunt omnes pulmonem eſſe præcipuum reſpirationis inſtrumentum, ita diſcre-
pant de vi qua mouetur, cum nonnulli ipſum naturaliter ac per ſe moueri exiſtiment, quorum F
ſententiam ante [h] reiecimus, oſtendentes ipſum ſequi motum thoracis, ac cum eo ſimul dila-
tari, ac contrahi; quod ſi pulmo ſub ſenſum caderet, ſicuti oculus, manus, & pes, nulla eſſet de
eius actione controuerſia. [i] Explicato fine, ob quem factus eſt pulmo, materiam eius & formam
exponere oportet; vtranque autem inueniemus ad ipſum, hoc eſt ad reſpirandi munus maxi-
me appoſitam.

Materia pulmonis ſunt partes illæ, ex quibus conſtat: eſt autem contextus [k] non ſecus ac
iecur ex pluribus vaſis cum carne molli, quæ non patiatur ilia ſcindi cum diuiduntur, hanc ex-
trinſecus in uoluit membrana. [l] Vaſa quibus pulmo continetur ad tria genera referuntur, ad
arteriam aſperam, arteriam venalem, & venam arterialem: vnaquęque autem bipartita eſt; di-
uiditur enim in dextram, & ſiniſtram partem pulmonis validis membranis diſiuncta, & in utra
que parte in fibras eiuſdem binas a parte dextra, totidem a ſiniſtra; & turſus in multos ramu-
los perinde ac [m] ſtirpes donec tota abſumatur, atque euaneſcat. Videbatur [n] autem ſufficere
aſpera arteria, quæ proprie ad reſpirationem pertinet, dataque [o] eſt omnibus pulmonem ha-
bentibus; ſola etiam reſpirantibus nobis dilatatur & contrahitur, euulſo enim pulmone, ſi gut-
tur inſles tantum hanc diſtendi uidebis, arteria venali, & uena arteriali eamdem molem ſeruā-
te, ita vt non videantur neceſſariæ; ſed tamen ſunt, arteria quidem uenalis, vt aerem qui hauri-
tur, cordi ſuppeditet, vena uero arterialis, ut alimentum præbeat, ita vt oportuerit vtranq; ad G
iunctam eſſe. Oritur [p] aſpera arteria a faucibus, vbi ſitum eſt guttur, quod eſt eius caput, arte
ria uenalis a ſiniſtro uentriculo cordis, uena arterialis a dextro. In pulmone uero ſitæ ſunt in
hunc modum: aſpera arteria media eſt inter arteriam uenalem, & uenam arterialem, ſic enim
proxima eſt utrique, per illam impertit aerem cordi, per hanc allicit alimentum. Reſidet [q] a
priori parte arteria uenalis ut propinquior ſit cordi, & breuius, atque idcirco tutius iter faciat,
conſtat enim ex ſimplici ac tenui tunica (ut paulo poſt monſtrabimus) quæ facile offendere-
tur: a poſteriori vena arterialis, quæ cum duplici ac ualida tunica contineatur minus offendi
poteſt longitudine itineris. Huiuſmodi ſunt partes ex quibus pulmo componitur; earum na-
turam ſigillatim exponere oportet; differemus aſperam arteriam ad proximum librum, ubi de
voce agemus, quam hæc una cum gutture effingit: perſequemur nunc reliquas, & primo ue-
nam, & arteriā, deinde carnem una cum membrana, Inde autem ſumemus initium, quod [r] arte
riæ quæ per uniuerſum corpus diuiſæ ſpiritum ac tenuem ſanguinem impertiūt, duplici tunica
continentur, quarum altera ſexcuplo craſſior eſt (ut uoluit Herophilus[r]) quam tunica uenarū
per quas fertur ſanguis ad ſingulas partes alendas. Arteriarum tunica ſi tenuis, ac ſimplex eſ- H
ſet, permitteret ſpiritū, ac tenuem ſanguinem exire intempeſtiue: uenæ ſi duplicem ac dēſam
tunicam haberent non ſinerent craſſiorem ſanguinem exire, quem alliciunt ſingulæ partes vt
alantur. At in pulmone natura tunicam commutauit, ſiquidem tenuem, raram, ac ſimplicem
dedit arteriæ, quemadmodum venis, vnde venalis dicta eſt: duplicem craſſam ac denſam ve-
næ quemadmodum arterijs, vnde arterialis dicta eſt; id quod miro artificio machinata eſt, cū
vena in eo debeat tenuem ſanguinem ſeruare quem à corde accipit, tali enim alitur pulmo-
nis [ſ] caro, & non craſſo; quod ſi ex ſimplici, rara, ac tenui tunica conſtaret non poſſet tenuem
ſanguinem retinere. Præterea cum debeat immobilis manere & nullo modo agitari, vbi pul-
mo dilatatur & contrahitur, maxime idonea fuit ex craſſa, tenui, ac denſa tunica, qualem ha-
bent arteriæ aliarum partium. Arteria quæ temperare cordis feruorem debet celeriter aerem
præbendo atque [t] excipiendo, appoſitè facta fuit ex ſimplici ac tenui tunica, vt expedite dila
tari, & contrahi poſſit, cum cor contrahitur & dilatatur; neque [u] enim pulmoni ſeruit vt aſpe-
ra arteria, quæ cum eo dilatatur, & contrahitur, ſed cordi. Eſt autem tantum peruia aeri acci-
piendo, neque enim ſanguinem fundit, niſi vbi præter naturam rara ſit, ſed tunc accidit ſangui
nis [x] ſputum; non enim ſolum aerem continet ac ſpiritum (vt voluit Eraſiſtratus) ſed etiam
ſanguinem, vt & dexter ventriculus cordis, & reliquæ arteriæ totius corporis.

Pro-

a Ariſt. de reſpirat.
b Gal. 4. de præſag. ex pulſ. c. 2.
c Galen. de vſu reſpira. c. 5.
d Gal. 7. li. de vſu par. c. 8.
e Gal. 6. li. de vſu par. c. 2.
f Gal. 6. li. de vſu par. c. 2. & c. 9.
g Gal. 6. li. de vſu par. c. 2.
h Sup. c. 8.
i Gale. 1. li. de vſu par. c. 8.
k Gal. 7. li. de vſu par. c. 2. & 8
l Gal. in li. de plenitu. c. 4.
m Gal. 2. l. de plac. c. 4
n Gal. 7. li. de vſu par. c. 8. & c. 9.
o Ariſt. 1. l. de hiſt. ani. c. 16.
p Gal. 7. li. de vſu par. c. 3.
q Gal 7. li. de par. c. 8.
r Gal 6. li. de vſu par. c. 10.
ſ Gale. li 6. de uſu par. c. 10.
t Gal. in li. de differ. uen. & art. c. 9.
u Gal 7. li. de uſu par. c. 9.
x Gal. 7. li. de vſu par. c. 8.

A Proprie antem in pulmone, ſi arteria venalis non contineret ſanguinem, acciperet ramos ex venis, ſine aſpera a quibus aleretur; quos tamen non accipit, cum alatur eo ſanguine, quem ſuo cano retinet; adde quod affixa fuiſſet fruſtra: potuiſſet .n. aſpera cordi proxime aerẽ impertire; neque obſtaret durities cartilaginis quo minus per membranas cum corde committeretur.[a] Verum his qui vtero geruntur, arteria venalis non præbet adhuc aerem cordi, cui etiam vena arterialis pro ſanguine aerem præbet: fœtus enim nondum per os reſpirat, ſed vt alimentum, ita etiam perſpiratum obtinet ab vmbilico, vnde arteriæ ad magnam arteriam tendunt, & per hanc aerem cordi ſuppeditant, atque hoc[b] eumdem pulmoni: accipit enim pulmo in his qui vtero geruntur aerem à corde & non præbet, vt his qui in lucem ęditi ſunt; quamobrẽ coniunxit[c] natura arteriam magnam cum vena arteriali per canalem; penetrat per hunc aer in arteriam venalem, & pulmonem, qui cum omni motu careat, ſatis eo refrigeratur: arteria venalis qua venam cauam attingit, foramine in ipſam peruia eſt, vnde ſanguinem accipit, quem præbet pulmoni, vt alatur; tegitur illud foramen operculo quodam ita cõſtituto, vt permittat exire ſanguinem ex vena caua in arteriam venalem, non tamen reuerti ad eamdem. Alitur pulmo eorum qui vtero geruntur, non ſecus atque aliæ partes ſanguine venarum, & propterea eſt ruber, non ſubalbus vt iam in lucem editis, quibus & aſſidue agitatur & alitur ſanguine tenui,
B ac minus rubro, quem accipit a corde. Sed tunc canalis, quem ab arteria magna ad venam arterialem pertinere diximus, exiccatur, & quaſi funiculus redditur, quemadmodum vaſa quæ ſolebant ab vmbilico fętui ſanguinem, & ſpiritum afferre. Obcęcatur etiam foramen illud per quod a vena caua ſanguis penetrabat in arteriam venalem, coaleſcitque ex toto operculum, quamuis ex neruoſa membrana cõſtet, & aſſidue agitetur; adeo prouidit natura ne quid fruſtra ſit in corpore noſtro. Omittamus dicere de vaſis; videamus carnem pulmonis.[e] Conſtat hæc ex ſubſtantia ſimplici adiuncta vaſis, quemadmodum caro iecinoris, neque permixta eſt cum fibris, veluti caro cordis; refert autem[f] fungi ſubſtantiam laxã, ſimilisq; eſt ſpumæ[g] quæ ex amplo tumore in exiguum deſinit, neque vllam partem reperias ita leuem, & plenam ſpiritus, id quod non ſolum ad dilatationem & contractionem ſpectat, ſed ad aeris[h] confectionẽ, nec quæ quæ ſanguine[i] ita tenui, puro, & cum ſpiritibus admixto alatur adeo vt merito ſubalba ſit, & non rubra, niſi in pulmone fętus, in quo nutriri eam monſtrauimus non ſanguine tenui, qui a corde ſuppeditetur, ſed craſſo, qui a iecinore per uenas; quo fit vt pulmo tunc ruber ſit, & non ſubalbus, vt poſtquam in lucem editi ſumus: cor.n. gratiam refert pulmoni, pro aere ſanguinem illi impertiens tenuem, & ex flauo rubrum, non tenuem & atrum, cuiuſmodi eſt qui lienem k alit, non craſſum, & rubrum cuiuſmodi qui iecur; multus autẽ eſt ſanguis[l] qui a cor
C de ſuppeditatur ad alendum pulmonem per uenam arterialem qñ & multũ eſt ꝗ ab ipſo conſumitur; tum ob calorẽ (quem habet plurimũ, partim ex uicinia cordis, partim ex motu) tum ex ſubſtantia molli cõpenſatur magnitudine venæ id alimenti quod ob tunicæ craſſitudinem detrahitur; facile aũt alitur pulmo ob calorẽ & motum, a quibus diuiditur alimẽtũ, & ob tenuitatem ſanguinis, quem accipit a corde. Reſtat membrana quæ pulmonẽ extrinſecus cum oĩbus ſuis fibris inuoluit, eadẽ[m] aũt eſt, atq; illa quæ & coſtas, & cęteras partes quæ in thorace ſunt; craſſior tamen eſt, quæ ſuccingit coſtas, & magis denſa, propterea nõ facile admittit humores craſſos vt pituitam, ſed tenues ut flauã bilem;[n] ſed pulmonis tunica excipit etiam craſſos ueluti pus ꝗ eſt inter thoracẽ, & pulmonẽ;[o] accipit aũt duos ramulos ex illis neruis qui ad ventriculũ feruntur; ſunt.n.[p] ex ſexta coniugatione illorũ neruorũ, qui a cerebro deſcendunt: at non penetrant[q] illi ramuli per ſubſtantiã pulmonis; ſed tantum per membranas diſtribuutur; quo fit vt non doleant illis, quibus ex pulmone ſanguis erumpit, neq; vehementer crucientur illi, quibus pulmo inflammatur; tñ enim ſentiunt[r] grauitatem cũ ſenſu quodã tendentium ad ſpinam vſq; & ad os pectoris. Propter membranam igitur ſentit pulmo; neque.n. omnino debuit eſſe ſenſus expers ſed congruere cum cerebro, præſertim cum ſit inſtrumentum[ſ] vocis, cuius facultas a cerebro proficiſcitur.

D Forma pulmonis ſi figuram ſpectes, nulla propria eſt, ſicuti nec iecinoris, ſed talem accipit qualem permittunt corpora cum quibus iungitur; cauus enim eſt, qua cum gibbis partibus committitur, vt a poſterioribus, & à lateribus, repręſentatque priorem vnguis partem; ab anterioribus vero gibbus, vbi refert partem vnguis poſteriorem. Superficies externa pulmonis leuis, eſt & quaſi glutinoſo humore illita: quibus vero partibus ad latera alligatur, propter fibras aſperitatem præſefert. Caua quæ ad pulmonem attinent, ad tria vaſa referuntur, quibus continetur.[t] Magnitudo pulmonis præ alijs viſceribus inſignis eſt, vt ſua amplitudine excipere multum aerem poſſit; maior autem eſt viuiparis quæ plus ſanguinis habent, quam alijs: in omnibus antem tantus,[u] vt cum dilatatur, impleat vtrumque ſinum thoracis; Reſpondet[x] ergo magnitudini thoracis, & magnitudini aſperæ arteriæ, ſicut huic magnitudo vocis. Licet autem vnus ſit pulmo, poſſunt tamen duo[y] videri, vnus in dextro latere thoracis, alter in ſiniſtro, quę duæ partes dirimuntur ſepto medio in longitudinem iunguntur tamen per aſperam arteriam, per venam arterialem, per arteriam venalem, quæ tanquã trunci bipertitæ ſunt in dextram, & ſiniſtram partem: vtraq; uero duas habet fibras, vnã ſuperiorem, quæ breuior eſt, alterã inferiorẽ ad coſtas ſpatias, quæ longior; nec reperiť in homine tertia fibra a latere dextro quã poſuit

Gal.

a Gal. 15. l. de vſu par. c. 6. & li. 6. de vſu par. c. vlt.
b Gal 6. li. de vſu par. c. 10.
c Gal. 6. li. de vſu par. c 21.
d Gal 15. li. de vſu par. c. 6.
e Gal. 2. li. de temperam c. 3.
f Ariſ. in li. de reſpirat.
g Ariſ. 3. li. de par. ani. cap 6.
h Gal. 7. li. de vſu par. c. 9.
i Gal. 6. lib. de vſu par. c. 10.
k Gal. 4. li. de vſu par. c. 15.
l Gal 16. l. de vſu par. 14. & 6 l. de vſup. c. 10.
m Gal. 7. l. de aggreſſ. anat. c. 2.
n Gal. 6. li. apho. com. 13. & 4 li. de cauſ. pulſ c. 12.
o Gal 7. li. de vſu par. cap. 2.
p Gal. in li. de neruorũ ſect. c. 10.
q Gal. 4. li. de loc. affe. c. 5.
r Gal. 4. li de loc. affect. c. 8
ſ Gal. 16 de vſupar c. 3.
t Ariſt. 3. li. de part an. cap 6.
u Gal. 6. li. de vſupar. cap. 4 & 7. li de vſupa. cap 9.
x Gal. 4. 6. de morb. vulg. com. 24. & 13. l. de vſupart. cap 6.
y Ariſt. 1. l. de hiſt. anima. cap. 16.

Gal. [a] ſed in ſimijs, & canibus, in quibus ſubſternitur venæ cauæ: cum excedit ex ſepto tranſ- E
uerſo, cordis inuolucro excipitur neq, eget fibra a parte dextra, cui inhæreat. Diuidit ergo pul
mo in fibras aliis aïalibus plures, alijs pauciores; quod ſi ſolidus eſſet ſine [b] vlla diuiſione ma-
gis laboraret, neq; ita facile dilatari, aut cōtrahi poſſet: amplectitur [c] etiā per fibras cor quaſi
per digitos, vt iecur ventriculum; quamobrem ita ſitus eſt, vt poſſit cor circumdare: neque par
fuit iuxta [d] os ipſum collocari, tum vt foueat cor quod in medio thorace reſidet; tum ut per aſ
peram arteriam interiectam poſſit vocem edere. Continetur igitur pulmo in thorace, vbi dor
ſo colligatur per aſperam arteriam, cordi per venam arterialem & arteriam uenalem, oſſi tho-
racis per ſeptum.

Eorum, quæ ſecundum naturam ſunt in pulmone & conſeruari debent, hæc ratio eſt. Sani-
tas per conſenſum ad guttur, & aſperam arteriam, vnde aerem accipit, ad cor a quo alitur, ad
cerebrum, neruos, & muſculos, à quibus mouetur: tunc autem ſanus per conſenſum dicitur cū
aerem, ſanguinem, & motum ab ipſis habet qualem oportet, neque aliquid præter naturam ac
cipit, veluti pituitam a cerebro deſtillantem. Sanitas per eſſentiam vel ad materiam attinet
vel ad formam; in materia, hoc eſt in ſubſtantia ex qua conſtat, attenditur temperatio quæ na
turaliter calidior eſt, alitur enim ſanguine calidiore, [e] quem ex corde accipit, præter quam
quod aſſidue calefit ob viciniam cordis, & motum, quo fit vt plurimo [f] egeat alimento. Eſt etiā F
pulmonis temperatio humida [g] non tamen adeo vt adeps; propterea nec calore liquatur,
nec frigore concreſcit: paulo etiam minus humida eſt, quam cerebri ſubſtantia; adde quod red
ditur humidior pulmo ex humore, quem à cerebro accipit. Erit pulmonis materia ſana, cū na-
turalem temperationem retinebit ſine magno exceſſu vnius, vel alterius qualitatis. Forma ve-
ro tunc ſana cenſetur, cum moderationem ſeruat in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, nu-
mero, ſitu. Deſiderat tam materiæ, quam formæ ſanitas communiter vnitatem. Poteſt pul-
monis ſanitas, ſiue per conſenſum, ſiue per eſſentiam, tum ſiue ad materiam, ſiue ad formam re
feratur, perfectiſſima eſſe, perfecta, & imperfecta, ſicut & aliarum partium. Cauſæ ſanitatis pul
monis aut ad initia procreationis referendæ ſunt, aut ad auxilia artis, quę talem ſanitatis dif-
ferentiam efficiunt, qualia ipſa ſunt, magis, uel minus perfecta.

Effecta ſanitatis ſunt primo actiones ſecundum naturam vt reſpiratio, & vox; deinde quæ
expelluntur, veluti aer, qui debet reddi moderate calidus: nihil autem perfecte ſanis per tuſſim
expuitur quod ſpectat ad effectus; nequit attingi pulmo, ſed tamen ſentiri intus calor poteſt, &
magnus & paruus: ſanitatis effectum eſt ille potiſſimum qui moderatus eſt.

In homine ſano recognoſcere ex præſentibus hæc omnia oportet, & primo ſanitatem, quæ
ſi per cōſenſum fuerit, colligetur ex ſanitate per eſſentiam illarum partium, quibus cōgruit, ut G
gutturis, aſperæ arteriæ, cordis, thoracis: colligetur etiam ex effectis ſecundum naturam; neq;
enim talia eſſe poſſent, niſi frueretur pulmo ſanitate per conſenſum. Sanitas per eſſentiā ſi ma
teriam ſpectes, ad temperationem refertur: hęc ſi moderata ſit, denunciatur a cauſis ſimilibus,
ab utilitate, quæ ſequitur ex vſu moderatorum, & noxa, quam afferunt immoderata, ex effectis
ſecundum naturam, quæ commemorauimus, moderatis. Sed quia poteſt cum ſanitate excede-
re calor, frigus, humor, ſiccitas in pulmone, ſi excedat calor depręhendetur ex cauſis calidis, ex
eo quod gaudet ſimilibus, ab vtilitate, quæ ſequitur ex vſu moderatorum, & noxa quam afferūt
immoderata, ex effectis ſecūdum naturam, quæ commemorauimus, moderatis. Sed quia poteſt
cum ſanitate excedere calor, frigus, humor, ſiccitas in pulmone, ſi excedat calor deprænende-
tur ex cauſis calidis, ex eo quod gaudet ſimilibus, læditur contrarijs; quanquam vbi aucto ni-
miū calore accedit [h] ſitis, ſedatur inſpiratione aeris frigidi. Depræhenditur etiam exceſſus ca
loris ex affectis, vt ex [i] magnitudine, celeritate, & frequentia reſpirationis, ac vocis; licet uox
proxime ſequatur magnitudinem, aſperæ arteriæ, hæc tamē pro magnitudine pulmonis & cor
dis, & idcirco pro magnitudine caloris maior, vel minor effingitur. Denunciatur etiam calo-
ris exceſſus ex affectu, qui percipitur intus, hoc eſt ex ſenſu caloris, tum aere qui per reſpiratio
nem redditur calidior; ſi quid autem humoris ad pulmonem tranſmiſſum per tuſſim reddatur, H
id coctum eſt. Vbi excedat frigus, ex contrariis indiciis conijcitur, nempe ex cauſis frigidis, ex
eo quod homo gaudet frigidis, modo non nimis talia ſint, nam talia moleſta [k] ſunt; læditur ca-
lidis, deeſt ſitis, reſpiratio & vox parua eſt, tarda, & rara, non ſentitur intus calor, ſed magis fri
gus; aer qui per expirationem redditur, minus calidus eſt, quod cum tuſſi expuitur pituitoſum
eſt: temperatio pulmonis humidior ſignificatur a cauſis ſimilibus, ab utilitate, quæ ex vſu humi
dorum ſequitur, & noxa, quæ ex vſu ſiccorum, modo illa humida non ſint validiora, tum ex ef-
fectis & proprie ex voce [l] rauca. Si pulmo ſiccior fuerit, indicatur a cauſis ſiccis, a iuuātibus,
quæ ſimilia ſunt, & nocentibus quæ contraria; ab effectis, quod uox pura eſt & non rauca. Sani
tas ad formam attinēs in vniuerſum colligitur ex cauſis ſalubribus, quæ præceſſerūt, ſed maxi-
me ex effectis ſecundum naturam, quæ non eſſent talia, niſi bene affecta eſſet forma pulmonis;
proprie autem [m] qualia ſint quæ ad formam referuntur, in partibus internis non facile eſt cōij
cere, neque poſſunt omnia depræhēdi: de [n] magnitudine tamen thoracis poteſt aliquo pacto
fieri cōiectura magnitudinis pulmonis, quam ſequitur. Differentiæ ſanitatis perfectiſſimæ, per-
fectæ, vel imperfectæ ex ſimilibus indicijs depræhenduntur. Cauſæ quæ præſentes ſunt, ſub

ſenſum

a 6. li. de vſu part. c. 4. & 2. lib. de placitis. c. 4
b Gale. 7. li. de vſu par. c. 10.
c Gal. 2. li. de placit. c. 4. & 6. li. de de vſu par. c. 7.
d Ariſt. 3. l. de par. ani. c. 3.
e Auicē. 1. fen. 1 doct. 1. c. de cō-plex. mēbr.
f Gal. 6. li. de vſu par. c. 10.
g Gal. 1 lib. de temper. c. 9 2. li. de tēpera. c. 3.
h Gal. in li. de arte me. c. 64.
i Gal. de ar te me. c. 67
k Gal. de ar te med. ca. 65.
l Gal. de ar te me. c. 66.
m Gale. de ar. me. c. 70.
n Gal. 4. 6. de morb. vul. cō. 24.

Digitized by Google

A ſenſum cadunt,quæ antegreſſæ aut conijciuntur ex effectis præſentibus, aut quæruntur de homine,& eius familiaribus. Effecta quæ præſentia ad pulmonem attinent,ſub ſenſum cadũt,ex futuris expectare oportet,vel conſeruationẽ in eodẽ ſtatu,vel mutationẽ in meliorem aut deteriorem,prout pollicentur cauſæ & externæ vt victus,quo homo vtitur,& internæ vt vitium robur,& affectus non ſolum pulmonis,ſed etiam partium illi congruentium. Si qua vero ſecutura ſit mutatio,celerius aut tardius expectanda eſt prout cauſæ validiores vel imbecilliores ſunt,tũ ea via qua eædem oſtendunt ſe poſſe mutationem in meliorem,vel deteriorem ſtatũ afferre.

Ratio conſeruandi,quæ ſecundum naturam ſunt in pulmone, poſtulat præcepta quædã cõmunia,quædam propria;ſpectant communia ad naturam pulmonis, quæ communiter attendẽda eſt, quæcunque ſpecies, ac differẽtia in eo ſecundum naturam ſeruari debeat. Sed cum fine contineatur & materia,& forma ad ipſum obtinendum idonea, intueamur ſigillatim quid requirant. Reſpiratio, & vox, ob quas factus eſt pulmo, motu fiunt dilatationis & contractionis, quem ipſe non efficit per ſe, ſed vt coactus a thorace,qui eius miniſterio [a] vtitur: quare manus pulmonis quamuis neceſſarium ſit,non tamen eſt præcipuum;neque habenda [b] eſt ratio eius dignitatis velut ventriculi,qui cum ſeruit iecinori,cibum conficiens agit. Quanto magis autem a muſculis thoracis dilatatur & contrahitur pulmo, tanto magis exercetur: ex quo colligitur, vbi quieſcere ipſum oporteat neceſſarium eſſe ſilentium; & quia non poteſt reſpira B tio omnino quieſcere,minuendam eſſe, id quod in nobis eſt,cum ſit motus voluntarius; augemus enim & minuimus reſpirationẽ vt volumus,ſed ne minuentes moleſtiam percipiamus,præſtat alias quoque partes quieſcere,nã cũ mouẽtur augetur calor,& maiorem reſpirationem deſiderat. Contra vbi exercere [c] pulmonem oporteat,conuenit magna reſpiratio,& magna vox. Senſus pulmonis hebes eſt,& propterea tolerat acria,quibus tamen vix vnquam vtendum erit in homine ſano. Materia pulmonis gaudet ſimilibus,hoc eſt calidis,& humidis,quæ vehemẽter refrigerant,pectori [d] inimica ſunt,& propterea pulmoni,tuſſes enim mouent,& ſanguinẽ, & deſtillationes: vitandus præter cætera eſt aer valde frigidus,eamdem enim affert noxam, cum non liceat veſtibus vt externas [e] partes ita pulmonem ab eo defendere,ſed omnino penetret per os,& nares: ſolent [f] tamen,qui iter faciunt per loca admodum frigida linteolum geſtare pro pe nares,vt anteq̃ aer frigidus penetret aliquo pacto remittatur. Reddit [g] frigus muſculos thoracis difficile mobiles quam noxam affert etiam pulmoni; quamobrẽ poſtulat temperatio eius calida,vt vitemus frigida; humida vero,vt vtamur ſimilibus, non tamen valde talibus: pulmo enim quatenus accipit humorem aliunde influentem, deſiderat ſiccantia,quæ eodem nomine conueniunt etiam partibus genitalibus. [h] Sequuntur quæ in pulmonis forma attenduntur,quorum aliqua monent,quæ communiter ſeruanda ſint cum conſeruatur pulmo. Caua viam oſten C dunt per quam & exhauriri debet pulmo,ſi quid præternaturam contineat, & accipere quod iuuet;ea eſt per guttur, [i] & aſperam arteriam,quæ caua illi reſpondent. Penetrat imprimis ad pulmonem aer, quem inſpirantes ducimus: qui ob pulmonis calorem ſitiunt, [k] magis a ſiti vindicantur haurientes frigidum aerem, quam frigidam aquam bibentes; prodeſt tamen pulmoni nonnihil etiam quod bibitur,cum aliquid ex potione per guttur, & tunicam aſperæ arteriæ ad ipſum permeet;quod ſi belluam [l] aperias,quæ paulo ante aquam biberit colore aliquo infectam,cernes pulmonem aliqua ex parte ſimiliter coloratum: non tamen penetrat tota potio ad pulmonem,& cibus ſolus ad ventriculum,vt Plato [m] deceptus exiſtimauit; magis autem deſtillat liquor ad pulmonem,cũ reſupinato homine ac demiſſa lingua relaxatur guttur, quemadmodum Gnidij [n] medici docuerunt. Præſtat tamen pro liquidis in ore diutius habere quæ liquari poſſint,vt paulatim per guttur,& aſperam arteriã ad pulmonẽ deſtillent. Nonnulla etiam monſtrat ſitus,& potiſſimum qua parte adhiberi debeant,quæ pulmoni proſit;quæ extrinſecus dantur ſuperimponi debent thoraci: quæ deuorantur debent eſſe validiora,ne ob lõgitudinem itineris [o] nimium remiſſa ad pulmonem perueniant: debent [p] & miſceri cũ melle,vt facilius permeare poſſint. Docet etiam ſitus,quæ pars contraria ſit per quã auertere, quæ propinqua, per quam deriuare poſſimus: ſi ſecetur interna vena [q] cubiti,auertit ſimul, & deD riuat a pulmone Reſtant præcepta propria: ſi conſeruandus ſit pulmo in eodem ſtatu, ſpeciatim ſimilibus vtendum eſt,ſi corrigendus contrarijs. Sed cum maxime exponatur deſtillationi, quod maxime laxus [r] ſit,& excipiat quæ aliunde influunt,prohibendum eſt, ne quid a capite ad ipſum deſtillet,queadmodum Galen. [s] facit: quamobrem occurrendum eſt deſtillationi, quod quo pacto fiat docuimus qua de cerebro. Hactenus de pulmone. Superſunt aſpera arteria,guttur, & vua ex partibus reſpirationi inſeruientibus: quas cum vocem effingãt perſequemur proximo libro,qui erit de voce,& eius inſtrumentis.

Finis Octaui libri De Tuenda Valetudine membratim.

a Gal. 7. li. de vſu part. cap 9.
b Gal. 11. li. de medic. met. c. 17.
c Gal. 2. lib. de tu. valet. c. 11.
d Hip. 5. li. aphor. 24.
e Gal. 3 lib. apho. com. 21.
f Galen. 2. 6. epid. cõ. 14.
g Gal. 4. lib. apho. com. 54.
h Galen. 5. li. de med. met. c. 15.
i Galen. 7. li. de med. met. c. 13.
K Gal. de arte med. ca. 64.
l Gale. 8. de plac. c 9.
m In Tim.
n Gal. in li. de opt. ſec. c. 10.
o Gal. 2. li. ad Glauco. cap. 2.
p Galén. 4. lib de med. met. c. 7.
q Galeñ 13. li. de med. met c. 11.
r Gal. in li. de venæ ſectio c 8.
s 5. libr. de med. met. c. 13. & ca. 14.

Digitized by Google

VIDI VIDII DE TVENDA VALETVDINE MEMBRATIM E

Liber Nonus.

Qui eſt de Voce, & partibus ei ſeruientibus.

Quid ſit Vox. Cap. I. F

a Ariſto. in Procem. 1. lib de inter pret.

b Ariſt. 5. li de gen ani. c. 7. & li 7. diuinorum tex. 43.

c Ariſt. in l. de ſenſu. c. 1. & in proœmio meta phy. lib pri mi.

VOx aliis animalibus animi affectus duntaxat, hominibus a conſilia quoque mentis ſignificat, qui duobus præcipue diſtinguuntur a feris, ratione, & oratione: græci utranque λόγον dixerunt, quod ambas ſimul concurrere, & vnam nunquam ab altera ſeparari intellexerint. Rationem exprimit oratio, & idcirco videntur homines maxime belluis præſtare, quod colloqui inter ſe, quod exponere dicendo ſenſa poſſint; hoc autem ſine voce non licuiſſet: Orationis enim materia vox eſt. Conſtat oratio ex certis, ac definitis vocibus, quibus conuenit inter multos res ſignificare, iiſdemque quaſi lumen adhibere. Quantum igitur prodeſt ratio, tantum & oratio, & idcirco etiam vox; c ſurdi cũ hanc non percipiant, nequeunt ad Philoſophiã & bonas artes erudiri: quod ſi exemeris ab hominum genere orationem, nec domus vlla, nec vrbs ſtare poterit: ratio vi ſermonis, & orationis, vocumque communio diſſipatos homines in ſocietatem conuocauit, eoſque inter ſe primum domicilijs, deinde coniugijs, tum literis iũxit, & ad vitæ ſocietatem conciliauit, vnde profecta eſt Philoſophia inuentrix legum, & magiſtra morum ac diſciplinæ, laudandarumque omnium actionum procreatrix & quaſi parens, à qua docemur iudicium veri, & finem bonorum, tum probi & fortes efficimur, & ad Deum Optim. G Max. contemplandum excitamur. Quare ſi nunquam ſatis laudari philoſophia poteſt, quæ ſine voce inuenta non fuiſſet, magna habenda eſt gratia voci, quæ animi atque rationis index eſt, exiſtimandumque hoc bono, (una ratione excepta) nullũ maius, aut melius Deorum munere datum fuiſſe mortalium generi. Ea nunc vna cum partibus a quibus editur, proxime ſubijcienda eſt reſpirationi, cuius inſtrumenta ad uocem quoque pertinere demonſtrauimus. Agemus igitur de conſeruatione vocis, ac partiũ, a quibus effingitur; Ordiemur a definitione.

Definitio Vocis. Cap. II.

d 2. l. de anima tex. 90

e Ariſt. 2. li. de ani. text. 87.

f Gal. 8. lib. de vſu par. c. 2.

g Galen. de ſect. inſtru. uoc. c. 2.

h Ariſt. 2. li. de ani. tex. 87.

i Gal. 8. lib. de aggreſſi. anato. c. 5.

k Gal. 7. li. de aggre. c. 5.

l Gal. 4. lib. de loc. affe. c. 6.

DEfinitur vox ab d Ariſtotile, Ictus aeris ab anima arteriam uocalem percutientis cũ imaginum comprehenſione. Genus in hac definitione eſt ictus aeris, quibus duobus verbis ſignificat ſonus: eſt enim vox e ſpecies ſoni, ita ut nihil referat, ſiue ſonũ dicas ſiue ſoni definitionem, hoc eſt ictum aeris, aut f aerem ictum: ſonus igitur ſiue ictus g aer, ſiue ictus aeris, ponitur vt genus in definitione uocis: aer eſt qui ſonum reddit; mo- H uetur autem ab anima in edenda uoce: quamobrem inanima h corpora, veluti cythara, ac tibiæ minus proprie dicuntur vocem reddere, cum reſonant. Merito igitur ponitur in definitione particula hæc ab anima: at neque omnium animalium eſt vox, ſed eorũ tantum quæ in aere degunt, non piſcium, qui in aqua: nam qui in Acheloo ſunt per branchias ſtrepitum reddunt non uocem: non tamen omnia animalia quæ in aere degunt uocem edunt, ſed tantum quæ pulmonem habent, & aſperam arteriam: non inſecta, ut cicadæ, quæ motu ſepti tranſuerſi ſonum quemdam reddunt: idcirco additur in definitione uocis altera particula ſcilicet, aſperam arteriam percutientis; cum coniuncta labra diſiunguntur, editur ſtrepitus, & cum manus ſe elidũt, qui tamen non eſt uox, cum non percutiatur aſpera arteria, ſicuti cum redditur aer, qui ſpirantibus ducitur: debet autem cum ductus retineri, vt uocem poſtea efficiat: cum ductus ſimpliciter expellitur, non facit uocem niſi retineatur: quo autem magis ductus fuerit, eo magis uocem edit. Præcones cum magnam uocem edituri ſunt, ante plurimum aeris alliciunt i vt materiam uocis comparent. Primum igitur attrahitur aer, ac retinetur, vt uocem efficiat: deinde redditur, non tamen ſimpliciter k reflatur, ſed ſubito ac uehementer, ita ut l ſonet: quamobrem uox eſt ictus aeris ab anima ad aſpera arteriam, & non ſimpliciter emiſſio aeris, quia hæc niſi vehemens ſit, non percutit aſperam arteriam, nec ſonat, ſed cum in definitione ponitur

ictus

A ictus aeris,notat ita reddi debere,vt ſonũ faciat. Verũ nõ ſufficit genus,ictus aeris,cũ duab.dif
ferentijs ſcilicet,ab anima ad arteriá uocalẽ, hoc eſt ad aſperá arteriá,cũ a tuſſis eiuſmodi ſit,
in qua ſonus redditur anima detrudente aerem ad aſperam arteriá ad expellenda quæ inſe ſta
ſunt,nec tamen dicitur uox;ſed neceſſaria eſt tertia differentia, quam poſuit Ariſt. cum imagi
nũ apprehenſione,hoc eſt ad ſignificandũ aliquid:ſignificat.n. vox in alijs animalib. animi af-
fectiones,quod nõ facit tuſſis; in homine vero etiam ſenſa mentis,quod nõ erat cõe cuiuslibet
vocis,ſed eius tantum quæ diſtincta, ac formata eſt, & appellatur oratio,ſeu ſermo, à quo di-
ſtinguere uocẽ oportet,cũ ille ſit ſpecies,hæc genus, quemadmodũ b Ariſt.ẽt teſtatur. Verum
hæc differentia,ut ictus aeris ſit definitus,adijcitur ſermoni,per quẽ differat à uoce;nõ tñ uoci
cũ cõprẹhendere debeat ſermonẽ tanq̃ ſpeciẽ. Eſt igitur perfecta definitio uocis, Ictus aeris ab
anima ad arteriá uocalẽ ad ſignificandum; continetur hæc oĩbus cauſis,primũ forma, hæc eſt,
ictus,deinde materia,quę eſt,aer,& aſpera arteria ad q̃ impellitur;tũ effectrice,quę eſt,anima;
& tandẽ fine qui eſt,ad ſignificandum:quæ quatuor cauſæ ſigillatim exponendæ ſunt,ut intel
ligatur natura uocis,& quo pacto conſeruari debeat,una cum partibus illi ſeruientibus,quod
nunc nobis propoſitum eſt.

B *De Cauſis vocis.* *Cap. III.*

FOrma igitur uocis eſt ipſe ſonus,ſiue aeris ictus:qui tanquá genus in definitione po
nitur,quandoquidem uox accidens eſt, & in accidentium definitione genus ſup-
peditatur a forma;explicauimus ſonum cum de ſenſu audiendi ageremus, ſub quẽ
cadit:oſtendimus reddi ſonum, cum aer percutitur ſiue a duobus corporib. ſoli-
dis,ſiue ab uno,ſiue ipſe etiam percutiat corpus ſolidum quemadmodum uentus cum percutit
& arbores,& ædes,adeo ut ſatis explicata ſit forma.

Materia vocis duplex eſt,vna ex qua,altera in qua,proponitur medico in vniuerſa arte vtra
que,Gal.c auctore,materia in qua ſunt partes corporis humani; materia ex qua,ſiue per quam
ſunt medicamenta:eadem eſt nunc ratio uocis;materia ex qua, ſiue per quam,eſt aer,materia
in qua,ſunt partes corporis,in quibus editur,hoc eſt aſpera arteria;loquamur primo de mate-
ria ex qua,ſiue per quam; hæc autem eſt d aer,quem ſpirantes duximus cum ad aſperam arte-
riam detruditur;ſpectat e hic ad duo,primum ad refrigerandum calorem innatum, quod ne-
ceſſarium eſt:deinde ad uocem edendam, quod commodum. Cum aer ductus in pulmone reti
netur,pars illa quæ tenuiſſima eſt,ut magis f ſincera temperat calorem cordis ab ipſo attracta;
C altera quæ ſuperflua eſt, redditur per aſperam arteriam, & vocem efficit, neque enim grauis
eſt,aut fœdus eiuſmodi aer, ſicuti reliquiæ cibi, quæ deorſum detruduntur, & ideo ſine mole-
ſtia ſurſum fertur. Admirari autem g oportet naturæ prouidentiam,quæ nihil perdit eorũ,quę
aliquo pacto vtilia eſſe poſſunt, & ea h quæ ſuperant, & alioquin inutilia ſunt conuertit in ali-
quam vtilitatem,propterea aerem in pulmone ſuperautem conuertit ad vſum vocis. ſed ſatis
de materia,ex qua: Pergamus ad materiã in qua,hoc eſt ad partes noſtri corporis, quæ ſeruiũt
voci;habent autem non tantum vim materiæ,ſed etiam inſtrumenti,& cauſæ effectricis.

Inſtrumẽta uoci ſeruientia,alia materiá ſuppeditant,alia formam effingunt:tá hæc,q̃ illa re
ſpirationi quoq.ſeruiũt,cuius varia eſſe inſtrumenta ſuperiori libro i monſtrauimus,cũ quædá
vim habeant mouendi,veluti ſeptũ tranſuerſũ & muſculi thoracis, qui hunc dilatando,& con
trahendo,ſimul dilatant & contrahunt pulmonem;quædam ſint receptaculũ aeris, veluti pul-
mo,quædã canales,& viæ,ut aſpera arteria,guttur,nares,os,quædá aerẽ tẽperent,vt vua. Hæc
eadẽ oĩa ad vocẽ quoq.pertinẽt,cũ quædá ſuppeditent materiá,quædá formá effingant:ſed q̃
materiá ſuppeditant magis ad reſpirationẽ k referri vidẽtur,atque hæc à nobis tractata ſunt:
hmõdi eſt thorax cum muſculis præcipue ipſũ contrahentib. quales l ſunt interni inter coſtas
ſiti,præterea muſculi m abdominis:his.n.lęſis lęditur vox,ꝗ nõ ſuppetat illi materia.ſ.aer reſla
tus,hanc maxime ſuppeditat pulmo,in quo tanq̃ in receptaculo ſeruatur aer, ꝑpea n ſeruit nõ
D tantum reſpirationi, ſed etiam uoci. Reliqua inſtrumenta reſpirationis, quæ canalis vſum at-
que aditum præbent, veluti aſpera arteria, & guttur, aut aerem tẽperant, veluti vua,vocis for-
mam effingunt,in quibus numerari debet collum, o quod non quo proprie vocem formet, ſed
quo contineat formantia veluti guttur,& aſperam arteriam,inſtrumentum vocis cenſetur; nu
merantur etiam fauces in inſtrumentis vocem formantibus,tum vua, p palatum, & nares. Inci
pit effingi vox in aſpera arteria quæ facta eſt ex membranis, & cartilaginibus:per illas q reſpi
rationi ſeruit,per has voci;præparat ergo aerem gutturi,in quo uox perficitur: eſt enim gut-
tur r principale inſtrumentum vocis,quod continetur ex cartilaginibus,ubi reſonat,& ex mu-
ſculis s à quibus illæ clauduntur,& aperiuntur ad variam vocem effingendam:accipiunt t hi mu
ſculi ramos a ſexto pari neruorum a cerebro deſcendentium, qui ex thorace ſurſum recurrũt
ad guttur,& idcirco recurrentes appellantur. Palatum frangit ſonum uocis, ut coneinnius re-
ſonet; vua v eſt veluti vocis plectrum; reſonat etiam uox in naribus, quare vitiatur vbi hæ læ-
duntur, veluti cum obſtructæ, aut compreſſæ. Lingua vero non eſt inſtrumentum vocis,
ſed ſermonis. Tereus u autem quem dicunt philomelæ abſcidiſſe linguam, vt vocem adime-
ret, non vocis, ſed ſermonis inſtrumentum abſcidit: facta x enim fuit lingua a natura

a Gal. 1. li. de ſympto. cauſ. ca. 4.
b 4. li. de hiſto. an. c. 9.
c 1. li. d cri ſib. c. 9.
d Gal. 8. li. de vſu p. c. 1
e Anſ. 2. li. de ani. tex. 88. & 89.
f Ga in lib. de ſect. inſtru. vocis. cap. 3.
g Gal. 8. li. de vſu p. c. 1
h Ariſto. 3. li. de p. ani. c. 3.
i Sup. li. 8. c. 3 & c. 4.
k Gal. 2. 1. de morbis. vulg. com. 78.
l Gal. 8. lib. de anatom. admin. c. 5. & lib. 2 de Decretis. c. 4. tum 4. li. de loc. af fect. c. 7 & 4 de vſu p. c 9
m Gal. 6 L. de vſu par. c. 10.
n Gal. 4. li. de vſu p. c. 2. & 9.
o Gal. 8. li. d vſu p c. 1
p Gale 4. li. de loc affect. c. 7.
q Gal. 7. li. d vſu p. c. 5
r Gal. 8. li. de vſu p. c. 1. & 2. de Decretis. c. 4.
s Ga. 4. li. d loc. affect. c. 6. & 7 li. de vſu par. c. 14.
t Gal 7. lib. de vſu par. capite. 5.
u Gal in li. de ſect. inſtrum. voc. cap. 2.
x Ariſto. in lib. de reſpi ratione.

primo ad guſtandum,deinde etiam ad loquendũ:hæc vocẽ immoderate fuſam fingit, & ſonos E
preſſos efficit,cum ad dentes & ad alias partes pellit oris,& ſonos vocis qui infiniti erant paucis literarum notis terminat.Concurrunt [a] ergo cum lingua, & plurimum conferunt labra, & dentes;ſimiliter palatum, & nares;præterea ligamentum moderatum, quo lingua ab inferiori parte nectitur;quas omnes partes perſecuti ſumus,cum ageremus de partibus guſtui,& odoratui ſeruientibus;ſupereſt vt agamus de collo,de aſpera arteria,de gutture, de vua,quas omnes partes tractabimus,vbi abſoluetimus cauſas vocis,tum differentias eiuſdem,ac differentiarum cauſas. Effectrix cauſa vocis ponitur ab Ariſt. [b] anima;ſed cum hæc comprehendat animales, vitales,& naturales facultates,conſtat vocem, quæ voluntaria eſt non poſſe fieri à facultate naturali,aut vitali,quæ neceſſariȩ ſunt;reſtat igitur vt fiat ab animali. Probat Galenus [c] aduerſus Diogenem Babylonium,& Chryſippum, vocem non proficiſci à corde,ſed à cerebro;& idcirco non à facultate vitali, ſed ab animali,cum ſit in noſtra poteſtate : ſiquidem materia vocis à muſculis contrahentibus ſuppeditatur;forma vero ab illis,qui guttur dilatant, & contrahunt, ad quos perueniunt nerui [d] à ſexto pari neruorũ cerebri deriuati : ex quo cõficitur cauſam vocum effectricem eſſe animam,hoc eſt animalem facultatẽ; fertur [e] hȩc facultas merito per neruos à cerebro deſcendentes , cum debeat eſſe interpres mentis . Reſtat finis ob quem natura vocem molitur:ante oſtenſum eſt in definitione vocis,finem eſſe,vt ſignificet animi affectus,& F
potiſſimum quod ſuaue,aut moleſtum eſt; [f] quale aũt id ſit ſermone aperitur; per vocem ergo non habemus vt ſimus,ſed vt commodiorẽ vitã degamus, ita vt non ſit neceſſaria veluti reſpiratio ad vitam , ſed ad commodiorem [g] vitam . Ac de cauſis vocis in vniuerſum ſatis multa , tranſeamus ad differentias .

[a] Gal. 4. lib. de loc. aff. c 6.
[b] 2. lib. de aia tex. 90.
[c] 2. lib. de plac. c. 4 & 5. tum 3. li. de plac. c. 7.
[d] Gal. 4. li. de loc. aff. c 6.
[e] Gal. 16. li. de vſu par. c 3.
[f] Ariſt. 1. li. polit. c. 2.
[g] Ariſt. 2. li. de anima tex. 88.

De differentijs vocis. Cap. IIII.

SVnt autem differentiæ vocis aliȩ naturales, aliæ præter naturam; voco naturales illas,quæ eduntur ab hominibus ſanis,& ſecundum naturam affectis;prȩter naturam illas,quæ ab ęgrotantibus:naturalium differentiarum recenſet Ariſt. [h] quinque oppoſitiones,videlicet acutam,& grauem,magnam, & paruam,raucam, & canoram, aſperam,& lenem, flexibilem,& duram; acuta appellatur illa quæ celeris eſt, per translationẽ à corporibus ſolidis,quæ cum celeriter penetrant,acuta dicuntur, grauis quæ tarda; magnam & paruam dicimus illam,quæ multum, vel parum audiendi ſenſum pellit, quæue ex lõginquiori loco,aut facile exauditur,aut vix,ſeu ne vix quidem; neque.n.magnam intelligimus illã,quȩ plenior redditur,aut paruam illam quæ ſubmiſſa de induſtria,ſed quæ homini talis eſt cum ne- G
que pleniorem reddere,neque ſubmiſſam contendit, ſed ita vt fert natura ipſam edit. Canora illa eſt quæ bene reſonat,rauca quæ obſcure,lenis illa, quæ cum redditur,lenire aures videtur, aſpera quæ exaſperare. Flexibilis faciles habet flexionis curſus per omnes ſonos;dura quæ nõ facile ſonum mutat,neque facile variari poteſt.His quinque oppoſitionibus Galenus [i] ſextam addit,quod alia firma eſt,alia infirma;quibuſdam.n.diu permanet,ita vt fortitudinem habeat: quibuſdam non poteſt diu continuari,ſed infirma eſt: vt autem in ſingulis oppoſitionibus duæ ſunt differentiæ extremæ, ita ponenda eſt vna media , quæ ſimiliter aliquibus ſecundum naturam eſt,vt inter acutam & grauem,inter magnam & paruam, inter raucã & canorã,inter aſperam & lenem, inter flexibilem & duram, inter firmam & infirmam: omnes autem ſiue mediæ , ſiue extremæ ſimplices extimari poſſunt, & animo concipi:in homine tamen neceſſe eſt copulentur omnium, oppoſitionum differentiæ aliquæ ſiue extremæ, ſiue mediæ: id quod accidit etiam differentijs pulſus:quæ licet vt ſimplices perpendi poſſint in homine, ſemper reperiuntur compoſitæ, & cum alijs coniugatæ.

[h] 5. lib de gen. an. c. 7.
[i] 4. 6. de morb. vul. 24.

Differentiæ vocis præter naturam, aut ſunt hæ quas naturales poſuimus, quæ in quibuſdam præter naturam depræhenduntur,quamuis alijs ſint naturales, aut ita ſunt præter naturam,vt nulli ſint naturales. Poſſunt differentiæ ſecundum naturam quibuſdam effici præter naturam , H
non tamen æqualiter omnes,nam vox naturaliter canora,magis vertetur in raucam præter naturam,quam hæc in canoram,ſicuti magna in paruam,acuta in grauem,mollis in duram, firma in infirmam, quam contra; quamquam omnes poſſunt aliquibus præter naturam accidere. Inter illas,quȩ nulli ſunt naturales refertur κλαγγώδης [k] qualis eſt auium habentium longam ceruicem, veluti gruum: eorum enim vox clangorem quendam præſefert : præterea κλαυθμώδης, [l] idest flebiles qualem edunt plorantes, tum tremula , [m] qualis à ſenibus & trementibus editur , eiuſmodi etiam eſt palpitans [n] concuſſa & quaſi conuulſa : abſona etiam & præter naturam fit vox cum depreſſis vel obſtructis naribus premitur . Spectant hȩ differentiȩ, quȩ omnino prȩter naturam ſunt ad vocem deprauatam, cui ſubijcitur etiam acuta,rauca,aſpera,dura, prȩter naturam:nam parua , grauis , & infirma magis attinet ad debilitatam & imminutam , quam ad deprauatam : ſed tam deprauatio , quam imminutio vocis ſymptoma eſt, ſicut,& intereeptio, [o] quam græci ἀφωνίαν, dicunt. Verum de ſymptomatibus agemus, qua de curatione membratim: nunc enim conſeruationem ſanitatis tractamus, & ideo differentias vocis ſecundum naturam, quarum cauſas exponere iam tempus eſt.

[k] Gal. 7. li. de vſu par. c 7.
[l] Gal. 2. lib. prædict. cõmeot. 12.
[m] Ariſt. 11. lib. probl. 65.
[n] Gal. 4. li. de loc. aff. c. 6.
[o] Gal. 4. li. de ratione vict. c. 23. & 7. lib. cataop. c. 1.

A *De cauſis differentiarum vocis naturalis.* *Cap. V.*

AD vocem igitur conſeruandam, uel reſtituendam oportet [a] cauſas intelligere, a quibus proficiſcitur, non tantum generatim, quas ante docuimus, ſed etiã ſpeciatim, quas nunc exponemus. Eædem autem cauſæ, quas in vniuerſum efficere vocem oſtendimus, efficiunt vnamquanq; eius differentiam, ſimilem differenriam aſſumentes, ſiue ſimilitudo expreſſa ſit, ſiue implicita, ac ſiue in omnib. cauſis, ſiue in aliqua; quod [b] a Galeno de cauſis differentiarum pulſuum traditur, valet in differentijs etiam uocis, & aliarum rerum. Retulimus autem inter uocis cauſas in vniuerſum formam, materiam, efficientem, & finẽ adiecimus & inſtrumenta quæ vel ad materiam, uel ad efficientem referuntur. Nunc omittemus formam, cuius ſpeciatim cauſas inquirimus, omittemus materiam, aerem videlicet, qui reflatur, cum hic reſpondeat cæteris cauſis, fini, efficienti, & inſtrumentis, tantus enim neceſſario redditur, quantum hæc cauſæ ſuppeditant: intuebimur ergo finem, effectricem cauſam, & inſtrumenta, qualia eſſe oporteat ad vnamquanque vocis differentiam efficiendam. Finis ad quem inſtituta eſt vox à natura, vt ſupra oſtendimus ex Ariſt. [c] eſt ad ſignificandum; edimus tamen ſæpe vocem, non quod ſignificare quidquam velimus, ſed quod ita libeat, veluti cum ca-

B nimus; quamobrem pro fine in vnaquaque differentia vocis accipiemus non proprie ſignificationẽ, ſed communiter editionem huius, vel illius vocis, ut magnæ, paruæ, acutæ, grauis, ſiue ad ſignificãdum ſpectet, ſiue ad aliud. Effectrix cauſa ut generatim, ita etiam ſpeciatim eſt animalis facultas mouens muſculos, quæ prout valida vel imbecilla eſt, ita fingere hanc, uel illam vocem poteſt, vt magnam, paruam, acutam, grauem, firmam, infirmam. Inſtrumenta partim ſuppeditant materiam, veluti thorax, & pulmo cũ ſuis muſculis; partim formã fingunt, veluti aſpera arteria, guttur una cũ muſculis, a quib. mouetur, vua, palatum, nares. Alio autem modo affecta inſtrumenta aliam uocem reddunt, vt magnam, paruam, acutam, grauem, lenem, aſperam, canorã, raucã, flexibilẽ, duram, firmam, infirmam; itaque plurimum valet ad quãlibet vocis differentiam efficiendam: generatim autem quæuis differentia uocis fit a ſimili differẽtia, in fine, in cauſa effectrice, in inſtrumẽtis propoſitis, ſiue ſimilitudo abdita ſit, ſiue aperta: nõ tñ neceſſe eſt reperiatur in omnib. ad quãlibet differentiã vocis fingẽdã, ſed ad pleraſq. ſatis eſt, ſi in vna aut altera reperiatur; tñ illæ vocis differẽtiæ quæ efficaciores ſunt, requirunt ſimilem differentiam, ſiue actu, ſiue potentia in oĩbus cauſis, veluti magnitudo, & firmitas, hæ ſiquidem virtuti reſpondent ad quam ut docuit Ariſt. [d] neceſſe eſt multa concurrant; ſi unum deſideretur virtus iam vertitur in uitium. Sed iam tempus eſt ſingulas vocis differentias ſeorſum perpendere.

C Cum ſex poſuerimus oppoſitionum differentias ad vocẽ attinentes, & in unaquaq; oppoſitione duas differentias extremas, & unã mediã, de medijs primo agemus. Fiunt pleræq. a ſimili differẽtia in cauſis omnibus, & primo in fine, qui eſt editio mediæ vocis inter acutã, & grauẽ inter magnã, & paruã, inter canorã, & raucã, inter aſperã, & lenẽ, inter flexibilem & duram, inter firmã, & infirmã; ſunt tamen quædam ex his differentiis, quæ non ſequuntur finem, & uoluntatem noſtrã, ſed tales neceſſario fiunt, quales eduntur ab inſtrumentis, veluti aſpera, & lenis, rauca, & canora, cuiuſmodi eſt etiam media inter has, quib. differentis exceptis in alijs omnib. ad mediã vocẽ efficiendã concurrit finis edendi. ſ. vocẽ mediã. Facultas animalis ad mediã uocẽ efficiendã ualet, media inter ualidã & imbecillã, q̃q̃ põt ẽr valida mediã uocem reddere; maxime autẽ attenditur in reddẽda mediã inter acutã & grauẽ, magnã, & paruã, firmã, & infirmam; neq;. n. poteſt imbecilla mediã uocẽ edere inter propoſitas differẽtias. Inſtrumẽta reſtant, quæ fere media eſſe oportet ad mediã uocẽ reddendã; quæ anguſta ſunt, nõ poſſũt, mediã uocẽ reddere inter acutã, & grauem; quæ parua, mediã inter magnam, & paruam, aut inter firmã, & infirmã; quę dura mediã inter flexibilẽ, & non flexibilem. Maxime igitur aptantur ad mediã uocẽ media inſtrumenta: quanuis poſſint quæ nõ media ſunt aliq̃ mediam uocis differentiam efficere, quod ita iubeat uoluntas, ueluti magna mediam inter magnam & par-

D nam, inter firmam & infirmam. Hactenus de differentijs medijs: accedamus ad extremas.

Vocẽ [e] acutã diximus eſſe illã, quæ celeriter redditur, ſicuti grauẽ, quæ tarde; vtraq. aũt efficitur a ſimilib. cauſis, celeris a celerib. tarda à tardis, hoc eſt habentib. in ſe uim edendi aut celerem, & acutam, aut tardam, & grauẽ; celeritas [f] motus ſequitur vrgentem neceſſitatem, vim validã, & inſtrumenta quæ non reluctentur; hoc quod commune eſt aliarũ actionũ valet ẽt in voce. Finis prout eſt edendi uocẽ acutã, uel grauẽ, ita hanc uel illã efficit, eſt. n. in nobis vtraq. id quod muſici patefaciũt, cum canunt, qui modo grauẽ uocẽ, modo acutã effingunt, quanuis alij ad hanc, alij ad illã effingẽdã magis ſint habiles pro ſtructura inſtrumẽtorũ varia. Effectrix cauſa hoc eſt facultas animalis, quo validior eſt eo celerius aerẽ mouet, & ideo uocẽ edit acutiorẽ, quo imbecillior, eo tardius, & ideo grauiorẽ; mouẽtia. n. oĩa, quo ualidiora ſunt eo celerius mouẽt, quẽadmodũ Ariſt. & in uniuerſũ, [g] & proprie [h] de uoce teſtat̃. Sed plurimũ poſſũt inſtrumẽta, aſpera arteria. ſ. & guttur, q̃ nõ ſecus ac muſicorũ tibiæ cũ anguſtiora ſunt, celerius aerẽ mouent, quod pauciorẽ contineant, & ideo anguſtã uocẽ reddunt, cũ ampliora tardius, quod multũ capiant, qui tarde mouetur unde ſequitur vox grauis; calor aũt [i] grauem reddit uocẽ nõ per ſe, ſed ut q reddat inſtrumẽta ampliora; cõtra frigus acutã ſimiliter nõ p ſe, ſed vt

a Ga. in l. de ſect. inſtr. uoc. c. 1
b 1. lib. de cauſ. pul. a princ.
c a. lib. de anim. tex. 90.
d a. lib de h ethic. c. 6
A Ariſt. 2 lib. de ani. tex. 86.
f Gal. 1. li. de diſpnça cap. 5.
g 6. li Phyſi tex. 14.
i 5. lib. de gen. ani. c. 7.
i Ariſto. 5. li. de gen. an. 7. & Gale. de art. med. c. 69.

quod anguſtiam efficiat inſtrumentorũ, q̃q̃ poteſt calor exiccando angulta reddere inſtrumen E
ta, vbi præter naturam ſit, ita vt vocem acutam efficiat quemadmodũ [a] febricitantibus; frigus
contra grauem, quod muſculos ad mouendum tardiores efficiat: pueri, eunuchi, mulieres ob an
guſtiam gutturis, & aſperæ arteriæ acutam vocem reddunt. Magna vox ſequitur magnas cau-
ſas, vt parua paruas; ſed ad magnam neceſſe eſt concurrant omnes magnæ, ad paruam ſatis eſt
ſi vna ſit parua: redditur ergo vox magna, cum finis, & inſtitutum eſt editio magnæ vocis, cum
facultas animalis valida eſt ita, vt dilatare & contrahere thoracem plurimum poſſit, atque hoc
pacto multum aetem expellere, cum inſtrumenta validiora ſunt, & non tantum aſpera arteria,
& guttur, ſed thorax etiam & pulmo; ſi vnum deſit ex his, vox reddetur parua, veluti cum inſti-
tutum eſt paruam reddere; hniuſmodi reddetur etiã ſi facultas animalis valida ſit, & inſtrumẽ
ta lata, poterit enim ſubmiſſa reddi. Si quis contra reddere magnam vocem nitatur, ſed aut fa-
cultas debilis ſit, aut inſtrumenta parua, fruſtra laborabit; paruam.n.neceſſario reddet, etiam
ſi quantum poteſt, plenam edat. Muſculorũ [b], facultas cum debilitatur, vocem exignam facit: ꝙ
ſi magnam vocem edunt illi, qui calidiores ſunt, teſte Hippoc. [c] id tribuendum eſt magnitudi-
ni inſtrumentorum, quæ vbi plurimum fuerit innati calidi ampliora fiunt, & propterea [d] mul-
tum aerem ducunt atque expellunt; non tñ fit magna vox à ſolis inſtrumentis magnis, vt dixi- F
mus, ſed neceſſe eſt accedat & robur facultatis animalis, & inſtitutũ tale, hoc eſt editio magnæ
vocis. At canora, & rauca à ſolis inſtrumentis proficiſcuntur, nec quicquam poteſt aut facultas,
aut inſtitutus finis. Inſtrumenta [e] veluti aſpera arteria, guttur, fauces, vua, vbi moderationem
quandam temperationis obtineant, neq. nimis ſicca ſint aut humida, canoram vocem reddũt;
vbi humidiora ſunt etiam ſecundum naturam, quemadmodum & muſica inſtrumenta; ſed ma-
xime deſtillationem ſequitur raucitas, quod tunica aſperæ arteriæ nimis madefiat humore à
capite deſcendente; ex potione etiam ob eandem cauſam redditur vox rauca, quod nimis ma-
deant fauces, & arteriæ tunica, quemadmodũ ebrijs. [f] Eadem ratio eſt vocis aſperæ, & lenis,
quæ ſimiliter ſequitur inſtrumenta, [g] aſperam arteriam, guttur, fauces vuam; hæc enim perin-
de ac tibiæ cum aſpera ſunt aſperam vocem edunt, lenem cum lenia: eſt autem aſperitas inſtru
mentorum inequalitas, [h] quam afferunt paruæ puſtulæ, vel ſiccitas [i] nimia; nihil autẽ inſtitu-
tus finis, aut facultas ad aſperitatem, & lenitatem vocis conducunt. Flexibilis vox [k] oritur à
mollitie inſtrumentorum, quæ.n. mollia ſunt, quomodocunque volumus, flectimus; [l] mollities
vero temperationem ſequitur humidiorem, ſed ad flexum vocis per omnem curſum neceſſe eſt
concurrat finis inſtitutus; nam vbi non ſit propoſitum flectere vocem, non flectetur, quamuis
inſtrumenta mollia ſint, & ad flexibilem efficiendam habilia: illa vero vox, quæ minime flexibi- G
lis eſt, inſtrumenta ſequitur minime flexibilia; talia vero dura ſunt, neque poſſunt etiam ſi veli-
mus flexibilem vocem efficere; poteſt voluntas non flectere illa quæ dura ſunt, & minime ce-
dunt: animalis vero facultas nihil ad duritiem, vel flexum vocis conducit. Supereſt firmitas, &
infirmitas vocis: vox firma diu permanet, eiuſmodi ſtabilitatem affert multitudo aeris in pul-
mone hauſti, qui cum expellitur, diutius ſuppeditat materiam voci; non poteſt autem fieri niſi
amplus [m] ſit & thorax & pulmo; at non ſufficit amplitudo inſtrumentorum, niſi adſit robur fa
cultatis animalis, quæ multum dilatare, & contrahere thoracem poſſit, & niſi propoſitum no-
bis ſit diuturniorem vocem reddere: ſi quid horum trium deſit, vox nõ poterit diu permanere,
ſed erit infirma, ſiue finis ſit, vocem infirmam reddere, hoc eſt quæ diu non conſtet; ſiue facul-
tas imbecilla ſit, quæ non poſſit thoracem multum dilatare, aut contrahere; ſiue inſtrumenta
minus pateant. Sed linquamus differentias, & cauſas vocis, pergamus ad inſtrumentorum con
ſeruationem, & proprie ad eorum quæ formam effingunt, hæc enim ſuperſunt explicanda, aſpe
ra arteria, guttur, fauces, vua; ſed quoniam collum guttur continet, vnde oritur aſpera arteria
tendens ad pulmonem, de collo primum agemus.

De collo. *Cap.* VI.

EA pars, quæ inter fauces & thoracem ſita eſt, αὐχὴν [n] græce nominatur, latine col- H
lum, ſeu ceruix; facta eſt autem à natura vt guttur, & aſperam arteriam contineat,
neque enim opportunum fuit pulmoueni proxime coniungi cum gutture, ſed de-
buit interiecta eſſe aſpera arteria, per quam aer cum ducitur, prius temperetur,
quàm ad pulmonem perueniat, & cum expellitur, vocis materiam præbens, inci-
piat effingi: affixum ergo eſt [o] collum animalib. propter guttur, & aſperam arteriam, quę par-
tes cum reſpirationi, & voci ſeruiant [p] ipſum quoque reſpirationi, & voci ſeruire dicendum
eſt; quod ſi gulam quoq. continet, non idcirco [q] factum eſt propter ipſam, cum quibuſdam ani-
malibus ventriculus iungatur cum ore, neque neceſſaria illa fuerit, quemadmodum aſpera ar-
teria habentibus pulmonem; quamobrem quæ hoc habent, & cum ipſo aſperam arteriam, ha-
bent etiam pulmonem: quæ pulmone [r] carent, carent etiam collo: piſcibus [s] vt deeſt pulmo
& aſpera arteria, ita etiam collum: huiuſmõdi ergo eſt præcipuus finis ob quem factum eſt. Cõpoſi
tio eius ſiue materiã, ſiue formam intuearis, maxime accõmodatur & ad hos, & ad alium vſum,
quẽ præbet mouendi caput, vt nunc ſubijciemus. Cõſtat [t] igitur collũ ex ſeptẽ vertebris, vt mo
ueri poſſit, & vna ſecum caput ducere: ꝙ ſi cõſtaſſet hoĩ ex vno oſſe, vt de leone, & lupo tradi-
dit [u] Ariſt. robuſtius fuiſſet: ſed in hoĩe natura magis ſpectauit ad vtilitatẽ motus, q̃ ad robur.

Tria

a Gal. 1. in 1. proret. cõ. 7
b Gal. 4. lib. de loc. affe. c. 6.
c. 4. 6. de morb. vulg. text. 24.
d Gal. 4. 6. de morb. vulg. cõ. 24 & Ariſt. 11. ſi. probl. 15
e Gal. 4. lib. de loc. affe. c. 6.
f Ariſt. 11. ſl. probl. 46.
g Ariſt. 5. li. de gen. an. c. 7. & Gal. 2. 1. de mor. vulg. cõ. 78.
h Ga. 2. 6. li. de morb. vulg. cõ. 4.
i Gal. de arte med. ca. 69.
k Ariſt. 5. li. de gen. ani. c. 7.
l Gal. 2. lib. de tẽp. c. 3.
m Gal. 4. 6. de morb. vulg. cõ. 24
n Ariſt. 1. li. de hiſt. ani. c. 12. & Ga. li. 8. de vſu part. c. 1.
o Ariſt. 4. li. de part. ao. c. 11. & Gal. lib. 8 de vſu part. c. 1.
p Gal. 8. li. de vſu part. c. 1.
q Ariſt. 3. li. de par. ani. c. 3.
r Ariſt. 4. lib. de part. an. c. 1.
ſ Gal. 8. lib. de vſu par. c. 1.
t Gal. 12. li. de vſu par. c. 12. & lib. de oſſib. c. 7. & c. 8.
u 2. lib. de hiſt. an. c. 1. & 4. lib. de par. an. c. 10

Digitized by Google

A Tria.n.gña motus in capite ſe oſtendunt:unus cum mouetur in prioré & poſterioré partem,al
ter cum in latera flectitur,tertius cum circumagitur. Primus fit per cõmiſſurã ipſius capitis cũ
prima vertebra;nã prima cũ ſecunda adeo arcte illigata cõmittitur,ut nequeat caput per ipſã
tantum moueri,quantum ipſum inclinare in prioré & poſterioré partem videmus: quamobré
propoſitus motus per ipſius capitis cum prima vertebra commiſſuram perficitur; per alteram
vero,qua prima nectitur cum ſecunda, caput circũducitur, cũ innitatur primæ,quæ ſupra ſe-
cundam circa proceſſum dentiformem,quaſi circa axé conuertitur.Reſtat motus capitis in de
xtrũ & ſiniſtrũ latus,hic ſi per vnã tantũ cõmiſſurã fieret,nimis ſubito ac vehementer torque-
retur medulla in vertebris contenta;quamobré efficitur hic motus per commiſſuram omnium
vertebrarum colli;ſic.n.paulatim inclinatur medulla & non læditur: diuiſio igitur colli in plu
res uertebras ad capitis motum dirigitur.Structura autem omnium ſepté tractabitur, qua de
anatome oſſium; ſed cum opus ſit muſculis ad propoſitos capitis motus,hos quoque perſeque
mur cum anatomé muſculorũ tractabimus,ubi quales,& [a] a Gal.& ab alijs ponantur, & quos — a In lib. de
ſectio doceat,vberrime demonſtrabimus. Forma ceruicis maxime idonea eſt,quæ tam ad ſitũ — ſect. muſc.
gutturis,& aſperæ arteriæ,quã ad motũ capitis accõmmodetur. De lõgitudine ſcire licet,illis — c.16.
animalib.quæ cibum capere é terra debuerant,factum [b] eſſe collũ longũ, ſiquidé præbet vſum — b Gal. 8.li.
B manus;homini uero breuius ſufficit,debetque eius longitudo craſſitudini reſpondere:ubi lon — de vſu par.
gum [c] ſit & gracile vitioſum eſt,non ſecus,quam thorax longior,& anguſtior. — cap.1.

Sanitas colli conſiſtit partim in temperatione moderata ſimplicium partiũ, ex quib. cõſtat — c Gal. 1.6.
partim in forma idonea,ſiue figurã,ſiue magnitudiné,ſiue ſitũ uertebrarũ intuearis. Vtraque — de morbis.
ſanitas ſenſu deprehenditur ita,ut non opus ſit ſignis a quibus pateſiat.Ratio qua collum con — vulg.cõ. 3.
ſeruatur ſanum,ea eſt,quam in vniuerſum & de oſſibus enarrauimus.

De aſpera arteria. Cap. VII.

Sed quoniam collũ factum eſſe diximus propter aſperã arteriã,& guttur à quib.ma-
xime effingitur vox,de his potiſſimũ agendum eſt.Latini aſperã arteriã appellant
canalé illum,qui a gutture ad pulmoné fertur;ſequũtur aũt iuniores græcos qui eũ
dé τραχεῖαν ἀρτηρίαν nominarunt;quod idé ſibi vult, nam veteres ſimpliciter arteriã
dicebant,ut colligi poteſt ex Ariſt. qui [d] nũc uocatam arteriã,nunc [e] arteriã dicit;ſed recentio — d 2.li.d' an.
res addiderunt aſperã,ut diſtinguerent a venis pulſantib. quæ læuiores ſunt,& quas vocatunt — tex 90.
arterias,cum ante uocarentur φλέβες,hoc eſt uenæ,non ſecus atq. illæ quæ non pulſant. Appel- — e 1. li. de hi
larunt [f] & eundem canalé græci βρόγχον, quod conſtet ex circulis cartilaginoſis, quos βρόγχους — ſto.an.c.12
C nominabãt.Tribuit natura aſperam arteriã illis animalib.quib. & pulmonem:nam piſces [g] qui — f Gale.7.li.
carent hoc,carent etiã illa.Fuit aũt neceſſaria, ne ſtatim aer exciperetur à pulmone,ſed prius — de aggr. anat. c. 1.
per ipſam ductus temperatetur;neq.n.debuit pulmo cũ gutture proxime iungi,ſicuti uentricu — g Gal. 7.li.
lus animalib.pulmone carentib.cum ore coniungitur;neq.n.neceſſaria fuit gula,[h] ſicuti aſpera — d' vſu p. c 5
arteria:ſed quibus hæc data eſt,neceſſarium fuit collum, & propterea etiam gula, per quam — h Ariſt.3 li.
ab ore ad ventriculum deſcenderét,quæ ſumuntur. Pertinet [i] aſpera arteria non modo ad tem — de p.an.c.3
perandum aerem qui ducitur,ſed etiam ad effingendum illum qui redditur, & idcirco ad vo- — i Ga.7 li. d'
cé,ita vt ſit tam uocis quã reſpirationis inſtrumentum, quãquã uocis formã perficit guttur; — uſu p. c 3.
in arteria tantum incipit effingi,id quod perſpicuum fiet ſi belluã incidas, & aperias aſperam
arteriam,[k] reddet enim ſibilum, non vocem: ſola [l] autem impletur cũ aeré ducimus,neq.n.in — k Gal.2. li.
pulmone tunc implentur,aut dilatantur venæ, atq.arteriæ leues quæ ſeruiunt cordi, ſed tantũ — de plac.c.4
aſpera quæ dupliciter mouetur, [m] cũ dilatetur,& contrahatur,& præterea longior,ac breuior — l Ga.7. li d'
fiat; dilatatur auté, & contrahitur una cum pulmone dilatato & contracto thorace quo ſpe- — uſu p. ca.9.
ctant ligamenta a quibus cõmpleri paulo poſt docebimus circulos cartilaginoſos,qui imperfe — m Gal 7.li.
D cti ſunt;ſed longior.& breuior fit per alia ligamenta quæ cartilaginoſi circuli ſuperiores cum — de uſu par.
inferioribus nectunt.Eodem ſpectant fibræ in longitudiné ſitæ in tunica interna qua circunda — ca.4.& 5.
ri totum canalem intus mõſtrabimus:nam cum deglutimus, rurſum per muſculos trahitur gut
tur,& ſimul aſpera arteria longior fit,quo ſpectant ligamenra circulos inter ſe nectentia, & fi-
bræ quas diximus.Verum præbet aſpera arteria alium vſum,quod per ipſam tanquam per ca-
nalem expelluntur quæcunque pulmoni,aut thoraci moleſta ſunt.

Ad propoſitos vſus obtinuit aſpera arteria compoſitionem à natura maxime oportunam, ſi
ue ad materiam,ſiue ad formã reſpicias:materia eſt partim cartilago, partim membrana, hæc
ad [n] reſpirationé,illa ad uocé maxime aptatur,ex mébrana cõſtãt ligaméta,per q̃ dilatari una — n Gal. 7. li.
cũ thorace,& pulmone,ac contrahi põt,ꝙ non eueniſſet,ſi ſuiſſet tota cartilaginoſa; neq.n.ac — d' uſu p.c.4
cõmodaretur ad dilatationé & contractioné, & idcirco ad reſpirationem,plurimumque valet
ad ſonum effingendum,leniter.n.aerem verberantem repellit,neque ſubito ipſum diſijcit,ſicu
ti ſi eſſet os;quo fit ut vocé præparet,q̃ deinde a cartilagine gutturis perficiatur.Cõponit er-
go aſpera arteria ex circulis cartilaginoſis,iter quos interiecta ſunt ligamétaa, quib.nectũtur;
ſunt aũt eiuſmodi circuli veluti anuli, nõ tñ integri,vnicuiq;.n.eſt quarta pars retro qua cum
gula iũgũt,neceſſaria.n.ibi ſuit mébrana q̃ cederet,cũ deglutimus, cartilago.n. ibi prohibuiſ-
ſet ne cib.poſſet ad vẽtriculũ penetrare:vbi ergo de eſt cartilago, natura molita eſt mébranã.

a Gal. 7. lib. de vſu par. c. 3.

Reliquum [a] circuli quod cartilaginoſum eſt, C. literam repræſentat, vnde nominatur σιγ- E
μοειδὴς, id quod euenit omnibus circulis per vniuerſam aſperam arteriam, quamquam vbi hæc iugulum prætergreſſa in pulmonis fibras diuiditur, illi variam figuram repræſentant, vt quadratam, triangulam, rhomboidem, quod neceſſarium fuit, ne comprimerentur, aut conniuerẽt dum mouetur pulmo; membrana autem, quæ à poſteriori parte circulum complet, ligamenti vim habet, & ad dilatandam, & contrahendam in reſpiratione, vt iam diximus, aſperam arteriam pertinet, ſicut illa qua ſuperiores circulos cum inferioribus necti diximus ad longitudinem eiuſdem augendam vel minuendam. Teguntur [b] tam cartilaginoſi anuli quam membranæ, quæ in longitudinem, vel latitudinem ſitæ ligamenti vim habent, alia membrana, quæ veluti tunica eſt, ab interna parte continuata [c] cum ea quæ gulam, & os ambit; eſt autem hæc tenuis, moderate ſicca, denſa: tenuis quidem, nam craſſa nimis occuparet internum ſpacium; moderate ſicca, nam ſiccior vocem efficeret aſperam, ſicuti humidior raucam; denſa, nam ſi rara eſſet, non ſatis defenderet cartilaginẽ à deſtillatione ab aere prauo, à fumo, à ſanie quæ à pulmone & thorace inde expellitur, ab acriori humore, qui cũ bibimus, aliqua ex parte eodem illabitur, nam vix etiam huiuſmodi cum ſit interna tunica, defendũtur ſubiectæ cartilagines, ne erodantur; ſed interdum exulcerantur, quod cum accidit difficulter poſtea ſanantur; diſtinguitur interna hæc tunica rectis fibris, quæ ad motũ in longitudinem ſpectant, vbi cũ deglutimus F
ſurſum aſcendit aſpera arteria ſimul cũ gutture, continuatur. n. tunica hæc aſperæ arteriæ, & gutturis cum illa quæ gulam, fauces, & os ambit. Extrinſecus verò circumdat aſperam arteriã alia membrana, quæ à ſuccingente coſtas proficiſcitur; eadem enim obuoluuntur omnia, quæ in thorace continentur. Materia igitur aſperæ arteriæ conſiſtit in anulis cartilaginoſis non integris, in ligamentis per quæ & in longitudinem nectuntur inter ſe, & in altitudinem complentur, tum externa, & interna tunica; huic accedunt multæ venulæ [d] tenuiores per ipſam diſtributæ, a quibus alitur; neque enim continet intus ſanguinem ſicuti arteriæ læues, quæ idcirco non egent venulis vt nutriantur. De forma vero ſcire licet, figuram aſperiæ arteriæ teretem eſſe, præter quam à poſteriori parte, qua cum gula committitur, vbi plana eſt; eo autem ſpectat eiuſmodi figura rotunda, [e] vt plus aeris capere poſſit, & magis tuta ſit ab his, quæ poſſint ipſam offendere; cumq; canalis ſit, intus caua [f] eſt, extra prominet; refert autem tota imaginem trunci, cuius quaſi radix ſit guttur, & quaſi rami partes illæ, quæ in pulmonis fibras diſtribuuntur, primo binæ, deinde plures. Superficies externa aſperę arteriæ inæqualis eſt præſertim à lateribus, & à parte anteriori; nam à poſteriori cum diſtẽditur membrana magis prominet quã G
cartilago, contra cum relaxatur. Interior vero ſuperficies, licet inæqualis ſit ob cartilagines concedentes, læuis tamen depræhẽditur, & quaſi humore pingui illita, neque enim fibris villis aſpera efficitur. Quod ſpectat ad caua, pars interna tota aſperæ arteriæ canalis eſt: duo tamen oſtia habet, vnum à ſuperiori parte quod ſimplex eſt, alterum ab inferiori, quod multiplex, & obſcurum; ſuperius oſtium cum gutture coniungitur, ſitumque [g] eſt e regione foraminum à palato ad nares pertinentium.

d Ariſt. 1. li. de hiſt. an. c. 16.

e Gal. 7. li. de vſu par. c. 7.

f Gal. 7. lib. de vſu par. c. 3.

g Ariſ. 1. lib. de hiſt. an. c. 16.

Oſtium inferius, vt diximus, multiplex eſt, & mucronatum, cum diuidatur aſpera arteria per pulmonem in paruos canales, vnde aer in læues arterias translatus à corde allicitur. Magnitudo aſperæ arteriæ ea eſt, vt pertineat à gutture ad quartam vertebram thoracis, ibique bipertita tendat ad pulmonem, & in ipſum totum diuidatur, adeo vt reſpondeat inferne magnitudo aſperæ arterię magnitudini pulmonis: collocata [h] autẽ eſt aſpera arteria à priori parte; nam à poſteriori gula eſt, cui inhærent: pars cartilaginoſa extra prominet: membrana quæ circulos complet, à poſteriori parte ſita eſt, vt quemadmodum antea diximus, ad deglutiendũ accommodetur: cedit enim his quæ per gulam deſcendunt, quo fit, vt cum deglutimus, [i] reſpirare nequeamus: ſed vbi per pulmonem diſtribuitur, media eſt inter venas & læues arterias: nã ab illis nutritur, [k] per has impertit aerem cordi: à lateribus habet aſpera arteria ſupra pul- H
monem adiunctos neruos recurrentes, à priori cutem, à poſteriori gulam. At de materia ſatis & forma monſtraſſe videmur, quo pacto vtraq; ad inſtitutum à natura finem accommodetur. Sanitas aſperæ arteriæ, quod ſpectat ad ſubſtantiam ſimplicem, conſiſtit in temperatione, quæ non debet omnino media eſſe, ſiquidem cartilago & membrana ex qua conſtat, frigida & ſicca eſt: debet tamen moderationem quãdam in frigore, & ſiccitate retinere: exceſſus ſiccitatis reddit vocem aſperam, ſicuti humoris raucam. Quod ſi nimis frigus ſupereſt, vocem paruam facit, cum paruam efficiat aſperam arteriam, ſicuti calor magnam, cum magnam ſimiliter arteriam efficiat: frigus vero, & calor non conducunt ad vocem per ſe, ſed per magnitudinem, quæ ſequitur calorem: per paruitatem, quæ frigus. Deſiderat ſanitas ſimplicis ſubſtantiæ non ſecus ac multiformis vnitatem, quæ vbi in aſpera arteria non ſeruetur, lędi vocem neceſſe eſt. Ex his vero quæ ad multiformem compoſitionem referuntur, maxime pertinet ad ſanitatem aſperæ arteriæ propter canalem patentem lenitas ſuperficiei, & moderatio magnitudinis: nam licet aſpera nominetur, non tamen aſpera eſt, ſed inæqualis, ob cartilagines extantes, quibus continetur: dicta eſt igitur aſpera quod inęqualis ſit, vt diſtinguatur à venis pulſantibus, quę ſimiliter arterię nominantur.

h Ariſt. 1. li. de hiſt. ani. c. 16.

i Gal. 7. lib. de vſu par. c. 7.

k Gal. 7. li. de vſu par. c. 8.

Interna igitur ſuperficies debet eſſe lenis ſecundum naturam, vt lenem vocem efficiat:

quæ

b Gal. 7. lib. de vſu par. c. 7.

c Gal. lib. 7. de vſu par. c. 3.

A quæ aſpera eſt vocem reddit aſperam,id quod facit etiam quæ ſicca,quatenus aſperitas ſequitur ſiccitatem:neceſſaria etiam eſt moderatio inter magnitudinē: & paruitatem, vt vox moderate edatur:ſecundum naturam quæ magna eſt,magnam vocem efficit, ſicuti quæ parua paruam:proprie autem latitudo reddit vocem grauem,ſicuti anguſtia acutam. Verum vt aliarum partium ita etiam aſperæ arteriæ ſanitas ſecundum naturam non eſt eadem omnibus: quidam enim hac perfectiſſima fruuntur,quidam perfecta,quidam imperfecta:proficiſcitur qualiſcunque ſit à ſimilibus cauſis,vt a principiis noſtræ procreationis,& a victu quo vtimur:effecta potiſſimum ſpectant ad vocem,& ad reſpirationem,quæ actiones pro perfectiori vel minus perfecta ſanitate,magis vel minus perfectæ redduntur. Latet autem ſenſum ſanitas aſperæ arteriæ,quæ abdita eſt,ſed conijcitur ex cauſis, vt tēperatio,ex ſimili victu, ac ſimilibus principijs, præterea ex vtilitate,quam afferunt ſimilia,& uoxa quam contraria;ex effectis, vt ex voce moderata. At poteſt etiam compoſitio multisformis colligi ex voce quemadmodum facit Gal. ſi quidem magna vox magnam monſtrat aſperam arteriam,parua paruam,acuta anguſtam, grauis latā, aſpera aſperā,lenis lenē.Cauſæ quæ antegreſſæ ſunt, colligũtur ex effectis pſentibus; hæc autem ſub ſenſum cadunt veluti vocis differentiæ:quæ futura ſunt conijci poſſunt perſpecta naturali compoſitione & ratione victus,qua homo vtetur: hinc enim conijciemus, ſeruan-
B dus ne homo ſit in eodem ſtatu,an in meliorem vel deteriorem tranſiturus.

Ratio conſeruandæ ſanitatis in aſpera arteria quædam communia poſtulat,quædā propria; ſpectant communia ad naturam ipſius, quæ communiter eadem eſt, qualiſcunque ſit ſanitas quam in ea tuemur.Ad naturam refert primum actio ipſa ob quam facta eſt aſpera arteria,nēpe vox, dein cōpoſitio idonea ex materia & forma quæ illam exequatur. videamus quid actio, quid materia, quid forma nobis indicet, cum tractamus aſperam arteriam. Actio cuiuſque partis motus eſt:exercetur enim vnaquęque cum propriam efficit actionem: exercetur aſpera [a] arteria cum vox editur,quare tunc vox reddenda eſt,cum eius exercitatio ac motus requiritur:ex contrario ſilendum eſt,cum neceſſaria eſt quies,eſſet etiam aſperæ arteriæ actio ipſa reſpiratio, quam licet augere & minuere, augendo vel minuendo neceſſitatem per motum vel quietem totius corporis;non tamen licet omnino ab ea abſtinere, ſicut à voce, in qua edenda maior aut minor,tum magis vel minus acuta,magis aut minus exercetur aſpera arteria: cauendum tamen eſt ne magna, vehemens, & acuta ſubito reddatur [b] ſine vllo apparatu, ſi quidem maximam interdum affert noxam & affectum inflamationi ſimilem:ſequitur enim primo laſſitudo,& dein etiam inflammatio, ſicuti laborem in membris, ita vehementem vocem in aſpera
C arteria, quamobrem leniter dimouere membra oportet aut fricare vt molliantur, & aſperam arteriam leni voce exercere antequam aut membra vehementer laborent, aut hæc clamorem edat:ſic.n.& à laſſitudine,& ab inflammatione defendetur. Materia aſperæ arteriæ cartilago eſt vna cum ligamentis,ac tunicis:debet hæc moderate ſicca ſeruari:quamobrem vitare oportet,que ipſam aut nimis ſiccare,aut madeſacere poſſint. Euenit interdum vt nimis ſiccetur,ſed multo ſepius vt madefiat, & humidior reddatur; ſolet autem ſiccari ab aere calidiore aut ſicciore,à fumo,à puluere,quæ potiſſimũ vitare oportet:ſed madefit interdũ à potione, plerunq; verò à deſtillatione,hoc eſt a pituita, quæ à cerebro per palatum deſcendit illis potiſſimum, [d] quibus vel vniuerſum corpus,vel cerebrum humidius eſt: lædit autem [e] deſtillatio ſubiectas partes eaſque vbi acrior ſit exulcerat alioquin vocem efficit raucam, aut vbi diutius perſeneret,adimit. Duo autem tunc neceſſaria ſunt, vnum vt detur opera ne à capite humor ad ſubiectas partes deſtillet;(hoc quo pacto fiat declarauimus cũ de cerebro ageremus.) alterũ vt prouideatur ne aſpera arteria facile admittat quæ influũt:quo ſpectat & ſilentiũ & vſus eorũ quę moderate repellendi vim habent:ſic igitur propulſare iniurias oportet a materia aſperæ arteriæ.Sequitur forma,ad quā pertinent figura,ſuperficies,caua,magnitudo,numerus, ſitus:intuebimur potiſſimũ ſuperficiē & caua a quibus aliquid indicatur in tractāda arteria maxime oportuni:debet arteria,quamuis aſpera dicatur, habere internam ſuperficiē læuē;ſed cũ facile exa-
D ſperetur,maxima cura habenda eſt vt vitentur ea,à quibus violari poteſt.omitto deſtillationē acrem,de qua proxime locutus ſum;vitare in primis [f] puluerē & fumũ oportet,à quibus aſpera arteria nō modo validius ſiccatur,ſed aſperior ēt reddit̄;quid ꝙ oleũ, [g] a quo cæteræ partes leniũtur,exaſperat oculos & ſauces,& ſimul ēt aſperā arteriā? inhæreſcit.n.eiuſmodi partibus q̄ molliores ſunt,& calidius redditũ aliquid liquefacit,ꝙ acrius ſit;quare neceſſe eſt ab olei vſu interno abſtinere,ne ſuperficies exaſperetur. Qđ attinet ad caua, oſtium aſperæ arteriæ eſt ad ipſũ guttur per ꝙ neceſſario tranſeunt quęconq; ad ipſā perueniũt;vt aũt facilius perueniāt,q̄ adhibent̄,liquida eſſe debēt;ſiquidē ex [h] potione aliquid deſcēdere ad aſperā arteria ſentimus cũ bibimus,nō quo potio per ipſā feratur vt voluit Plato:ſtultũ eſt.n.hoc affimare, inqt [i] Ariſt. fertur.n.ꝑ gulā,quoniā nihil ſincerũ eſt,ſed teſte Hipp. [k] omnia in oĩbus reperiũtur; penetrat cum inſpiramus aliquid aeris per gulā,cũ bibimus aliquid potionis per aſperam [l] arteriā,adeo tñ [n] parũ eſt, vt ipſam non lędat,ſtatim.n.diſtribuitur in pulmone:quod ſi multum ſit, [m] excitat tuſſim expelliturque per nares, ex quarum regione ſitum eſt ſuperius oſtiũ aſperæ arteriæ, ita ut per ipſas detrudatur:ſi plus potionis forte fortuna per aſperam arteriā delabitur: q̄q̄ deſenditur [o] a lingula quam dicunt ἐπιγλωττίδα, per hanc.n. tanquā per pontē trāſit ſuper guttur & aſpe-

a Gal. 7. de vſu par. 4. & 5.
b Gal. in li. de ludo paruę pilæ c. 5. & 4. de loc. aff. cap. 6.
c Gal li. 7. catatop. c. 1.
d Galen 6. aphor. 2.
e Gal. 6. de tue. val. 9.
f Gal. li. de cauſ. morb.
g Ariſt. li. 31. probl. 21. & Gal. 2. ſimplic. 5. & 7.
h Gal. 7. de vſu par. 17. & lib 8. de plac. c. 9.
i Ariſt. li. 3. de par. an. cap. 3.
k Hipp. l. de loc. in homine.
l Gal. 6. de vſu part. cap. 16.
m Gal. 8. de plac. c. 9.
n Gal. 2. ſimpl c. 17.
o Ariſt. 1. de hiſt. anima. 16. & Gal. 7. de vſu part. 16

E

aſperam arteriam cibus & potio ad gulam, non tamen ita vt liquida non penerrent aliquã ex parte ad aſperam arteriam, quæ ſi oportuna ſint, illi ſuccurrere poſſunt, quod non tantum eue nit liquidis, ſed illis etiam quæ, cum ſub lingua tenẽtur, liquantur, a ὑπογλωττίδας greci nominãt; ſed ſiue liquida ſumãtur, ſiue ea quæ liquari poſſint, homo b ſupinus iacens retinere ea diutius in ore debet, & relaxatis muſculis faucium paulatim permittere vt ad aſperam arteriam deſcẽ dant. Sed mittamus communia; pergamus ad propria: pertinent hæc ad aſperam arteriam uarie affectam, ita tamen vt ſana adhuc ſeruetur, ſi non perfecte, ſaltem imperfecte; nam cum eui denter ægrotat, tunc curationem poſtulat non conſeruationem, quam nunc tractamus. Quod attinet ad materiam & proprie ad rempationem, ſi moderata ſit, ſimilibus conſeruãda eſt, utẽ dumque uictu moderato in omnibus ſex rebus non naturalibus, potiſſimum in aere & voce, ſi quidem aer aſſidue per ipſam ducitur, ac reflatur, vox vero quod ad ipſam pertinet frequẽter vſuuenit Aer igitur moderatus ſit, & nulla qualitate excedat; ille euidenter arteriam lædit, qui aut nimis humidus eſt, aut nimis ſiccus: moderatio etiam in voce adhibẽda eſt ad tẽperationis moderationem conſeruandam; nocet autem & ſilentium & diuturna collocutio. Cętera, vt cibus & potio, ſomnus & vigilia, animi perturbatio & tranquillitas, quæ retinentur aut expellun tur, ſi temperatio moderata ſit moderata quoque ſeruanda ſunt, ſiquidẽ exceſſus in illis omnibus temperationem aſperæ arteriæ mutare poteſt; minus tamen quam exceſsus in aere, aut in motu, vel quiete,: temperatio immoderata & ſeruari poteſt ſimilibus, & corrigi contrariis.

a Gal. 7. ca tatop. c. 1.
b Ga. 4. metho. c. 7 & 5. meth. c. 12.

F

Quod ſpectat ad moderationem formæ, maxime conſeruanda eſt lænitas ſuperficiei, quæ paruo momento læditur: itaque cauere illa imprimis oportet, quibus exaſperari ipſam oſtẽdimus; quod ſi iam reddita ſit paulo aſperior, antequã ex ſanitate incidat in morbũ, ſuccurrere oportet lenibus tum cibis & potionibus, tum medicamentis; ualent autem lac, c butyrum coctum, oua ſorbilia elixa, dum calefacta ſint, amylum, alica, nuclei pinei, vinum dulce; ſed utẽdum eſt etiam medicamentis quæ planum faciant vt inquit Hippocrates: d huiuſmodi ſunt lenia veluti ſuccus dulcis radicis gummi, tragacanthum, terra ſamia, ſtyrax, quæ ex vino dulci temperanda ſunt; non ſolum autem exaſperari ſolet aſpera arteria, ſed etiam ſordida reddi; quod vbi ac cidat detergenda eſt lenibus quæ non habeant vim exaſperandi, ad quod maxime accommodatur mel deſpumatum, priſſana, faba freſa elixa, nuces amarę; vtilis eſt etiam gargarizzatio ex aqua in qua decoctæ fuerint ficus aridæ pingues, iuubæ, palmarum fructus. Vbi ex nimio clamore in laſſitudinem incidat aſpera arteria, priuſquam ægrotet, ſoluere laſſitudinem oportet, non oleo quo inunguntur membra quæ laborarunt, ſed balneo aquæ dulcis quo ueteres ut præ cones, & comœdi poſt clamorem & effuſam vocem, ubi iam laſſitudinem ſentirent, vtebantur.

c Gal. li. 7. catato c. 1.
d Hip. li. 2. epid. 4.

G

De gutture. *Cap. VIII.*

ID quod a priori parte in collo extat, durum tangentibus ſentitur, ſurſum deglutientibus fertur, eſtque veluti caput aſperæ arteriæ; latine guttur dicitur, græce e λάρυγξ: affixum autem eſt à natura, vt ſit inſtrumentum & reſpirationis & vocis, reſpirationis quidem quod aer qui hauritur per ipſum ad pulmonem & aſperam arteriam feratur & rurſus reddatur per idem; vocis uero quod hæc in eo perficiatur, cum in aſpera arteria cœperit effingi, quò fit vt præcipuum vocis inſtrumentum exiſtimetur; quod ſi euulſo f pulmone arteriam inſerne infles, guttur ſonum reddet ſimilem voci illius animalis, a qua euulſus eſt; quamobrem & aperitur ad ſpiritum ducendum ac reddendum, & clauditur ad eumdem cohibendum; ſed dilatatur & etiam contrahitur ad vocem moderandam. Atque hi ſunt motus proprie ipſius, præterquam quod mouetur muſculis oſſis hyoides, cum ſurſum aſcendit in deglutiendo, & poſtea deſcendit; pertinet igitur ad reſpirationem, quatenus præbet aditum aeri qui hauritur ac redditur, & ubi opus ſit, ſpiritum cohibet; pertinet ad vocem, quatenus aer qui per ipſum redditur, vehementer emiſſus ibi ſonat vnde perficitur vox, & per eius contractionem ac dilatationem varie effingitur. Aptiſſime autem conſtitutum fuiſſe à natura ad vtrunq; munus intelliges, ſiue materiam ſpectes, ſiue formam; materia eius ad cartilagines & muſculos refertur ac tunicam qua intus tegitur: agamus primo de cartilaginibus, tum de muſculis; quod ſi earum ſtructuram explicauerimus ſimul & forma gutturis apparebit ad inſtitutum finem maxime oportuna; merito igitur natura adhibuit cartilaginem ad guttur ſtruendum quæ non premat, g non oneret, reſonet non concidat, ſed aperta maneat cum opus eſt; ſi adhibuiſſet carnem, non ſeruaretur aperta ad reſpirationem, neque bene reſonaret ſed peruerteretur, ita ab aere. Si adhibuiſſet os, partim gulam, præmeret, partim eſſet oneri & linguã deorſum traheret, præterquam quod muſculis a quibus moueret egeretur adeo craſſis, vt in ceruice deformitatem efferrent, neque inflecti poſſet & moueri ad uocem quam abſonam quoque redderet; nulla igitur ſubſtantia magis idonea accipi potuit ad gutturis ſtucturam quam cartilago, quæ & maxime habilis eſt ad propoſita munera, & adiunctas partes minime lędit: aetatis tamẽ proceſſu indureſcit ita vt os videat, pręſertim prima et ſecũda; nã cõſtat ex tribus & nõ ex una, ob duas h cõmiſſuras & ad propoſitos motus neceſſarias. Per cõmiſſuram primæ cartilaginis cum

H

e Gal. 4. apho. 34. cõ. & 7. de viu par. 5. & 11.
f Auer. li. 2. collig. c. 19.
g Gal. d' vocal. inſtru. diſſect. c. 4.
h Gal. 7. de vſu par. 12.

ſecunda

A ſecunda guttur dilatatur & contrahitur;per commiſſutam ſecūdæ cum tertia clauditur & ape
ritur. Prima & maxima [a] cartilago ab anteriori parte ſita eſt foris gibba, intus ſima, ſcuto ob- a Gal. de
longo ſimilis, vnde θυρεοειδὴς quaſi ſcutiformis dicitur; exigit autem binos proceſſus a ſuperiori vocal.instr.
parte, vtrinque vnum, & totidem ab inferiori, ſimiliter vtrinque vnū: ſuperiores longiores ſunt diſſect.c.4.
alliganturq; per mēbranas cum oſſe hyoide; inferiores vero breuiores atque hi cum lateribus
ſecundę cartilaginis a poſteriori parte coaleſcunt; maxime autem oportuna fuit hęc forma pri
mæ cartilaginis quæ in exteriorem partem vergit vt minus iniurijs exponatur. Secunda cartila
go minor eſt quam prima, ſed maior quam tertia; maxima autem ex parte vergit ad poſteriora
verſus gulam, vbi addit quod deeſt primæ ad circulum efficiēdum: iungitur anterior eius pars
cum radice ſcutiformis; ſuperficies eius anterior læuis eſt, ſed poſterior iuxta gulā linea qua-
dam aſſurgit, quæ duos ſinus conficit, ſuperne verſus poſteriorem partē duo exigit tubercula
oblonga, vtrinq; vnum quæ recipiuntur in ſinibus tertiæ cartilaginis: nam cum prima cōmitti-
tur quatenus inferiores eius proceſſus innatos habet & coaleſcentes in ſinibus, quos ſecunda
in quadā eminentia impreſſos profert. Inferior pars ſecundæ cartilaginis tenuis deprehēditur
verſus gulam, qua magis deorſum deſcendit ad originem eorū muſculorū qui in tertiam inſerū
tur. Figura ſecundæ eadem eſt, quæ anuli quem Thraces ſagittarij dextro pollice geſtant; ha-
bet.n. eiuſmodi anulus proceſſum latiorem, qui prohibet quo minus prior pars pollicis in at-
B trahē da chorda arcus violeť: ab hac ſimilitudine dicta eſt græce [b] κρικοειδὴς: Tertia cartilago a b Gal. de
ſimilitudine quam refert oris vrcei appellatur a gręcis ἀρυταινοειδὴς: hæc cum membranis tecta vocal.inſtr.
eſt ſimplex apparet, cum nudata duplex, ita vt reuera guttur ex quatuor cartilaginibus potius ſect.cap.4.
conſtet quam ex tribus. Vltimæ duæ quibus tertia continetur iunguntur ſimul per ligamēta &
ſuccingentem membranam; vna a dextro latere, altera a ſiniſtro iuncta eſt; in medio apparet ſi-
nus leuis, & rotundus vbi ſecundæ cartilaginis tuberculum recipitur. baſis huius tertiæ cartila
ginis ex duabus conſtantis ampla eſt & ab anteriori parte in longum proceſſum deſinit, ad ba-
ſim rimā quādam efficit, tenuiorq; ac mollior & pinguior reddita [c] vrcei vas refert, quod ita clau c Gal.7. de
ditur in vomitu, vt non ſinat aliquid in aſperam arteriam delabi; facile autem flectitur, eſtq; ve vſu par.13.
luti γλωττὶς, hoc eſt lingula caput tibiæ, nā aſpera arteria eſt quaſi tibia; lingula [d] hæc cū mode d Gal.1.de
rate clauditur, & aperitur, proprie vocē effingit, alia vero particula quæ ipſi affixa eſt vocatur [e] loc.aff.c.6.
græce ἐπιγλωττὶς, quaſi ſuperlingula; prohibet autem ne cibus & ne potus decidat in aſperā ar- e Gal.li.7.
teriā: Animalibus quæ non habent epiglottida, vt auibus, [f] conſtringitur guttur: ſubſtantia eius de vſu par.
ſimilis ſuperiori parti cartilaginis eſt etiam pinguis & ligamenti modo flectitur ac membrana 16.
inuoluitur; conducit eiuſmodi ſubſtantia ad facilem tranſitum aeris, & ſimul prohibet ne ex f Ariſt.in l.
frequentiori motu exiccetur. Naſcitur operculum hoc ab anteriori parte primæ cartilaginis, de reſpirat.
C baſi deorſum curuata; inde procedens triangulum imitatur, cuius vertex ad gulam introrſum
porrigitur; qua ſpectat ad palatum gibbum eſt, & mollius, qua ad guttur, cauum & multo du-
rius, deprimitur a cibo & potione per ipſum tranſeunte ad gulam, ſed rurſus attollitur vel per
ſe vt in homine, vel a muſculis qui a medio oſſe hyoide ad ipſum feruntur, quemadmodum in
boue. Huiuſmodi ergo ſunt cartilagines, quibus guttur continetur: huiuſmodi etiam eſt mate-
tia & forma operculi annexi; Sequuntur muſculi a quibus mouetur vna cum neruis qui motus
facultatem ipſis impertiunt.

Pertinent ad guttur [g] complures muſculi partim communes, partim proprij: illi appellantur g Gal.li.de
communes qui ab alia parte orti vt ab oſſe thoracis, ab oſſe hyoide, a gula, illigantur gutturi; vocal. inſt.
proprij vero illi qui non oriuntur ab alia parte; ſed ab aliqua ex cartilaginibus gutturis inci- ſect.c. 5.&
pientes, in aliam ſimiliter cartilaginem gutturis finiuntur. Communes ſunt ſex, quorum duo pri 7. de vſu
mi qui incipiunt ab inferiori parte oſſis hyoidis, lati, carnoſi inter ſe iuncti deſcendunt, dein ali part. c. 11.
quātulum diducuntur, donec vterque a ſuo latere lato & carnoſo fine perinde ac principio ad & 12.
inferiorem partem primæ cartilaginis per fibras illigetur; conſtituti autem ſunt a natura vt
anteriorem gutturis cartilaginem a poſterioribus ſeparent, & ſurſum attrahant, atque hoc
pacto gutturis foramen dilatent. Ad horum finē duo alij eiuſdē fere latitudinis in primā carti-
D laginē inſeruntur; incipiunt aūt ab inferiori parte oſſis thoracis prope iugulū carnoſo & angu
ſto initio; inde per guttur paulatim lateſcentes aſcendunt dum in primam cartilaginem finiā
tur, cuius inferiores partes cōprimunt, & deorſum trahunt, atque hoc pacto adſtringunt aſpe-
ram arteriam, nec patiuntur quicquam reduplicari aut plurimum dilatari. Accedunt duo alii
tranſuerſi, vtrinque vnus, qui orti à poſteriori parte gulæ ſecundum longitudinem, qua ſpectāt
ad dorſū tranſuerſi procedūt toto itinere gulæ inhærēres, continuoq; carnoſi fiunt & lateſcūt,
dum ad latera primæ cartilaginis pertineant, quam in poſteriorem partem attrahunt & ita ad
ſecundam adducunt vt guttur adſtringant: præter hos ſex muſculos qui in homine deprehen-
duntur inuenies in boue duos alios communes, qui naſcuntur a media parte interna oſſis hyoi
dis, & in radicem epiglottidis terminantur, quorum munus eſt attollere epiglottida, cum a ci-
bo porio neque oppreſſa fuit.

Sed pergamus ad muſculos proprios gutturis; ſunt autem ſexdecim, ex quibus duo primam
cartilaginem adducunt ad ſecundam, & eatenus guttur adſtringunt; incipiunt enim à ſecun-
da, & tendunt ad primam quam attrahunt verſus ſecundam: ſunt autem breues, lati, carnoſi,
vtrinque

utrinque vnus, licer videantur bini ob varium fibrarum ductum quarum aliæ ſuper alias inſident in figuram græce literæ. X. alij vero quatuor tertiam cartilaginem ad ſecundam adducunt ex quibus duo vtrinque vnus, ad poſteriorem partem pertinent ſecundæ cartilaginis, qua gulam attingit; incipiunt autem carnoſo initio, & recta aſcendentes latiores fiunt, dum neruoſo fine nectantur cum radice tertię cartilaginis quæ cum ſecunda cõiungitur: ſinuatur enim ſecunda cartilago vtrinque vt ſedem præbeat vtrique muſculo propoſito ab eo ſinu incipienti: reliqui duo, vtrinque vnus, proxime poſitis adhærent; naſcuntur autẽ carnoſo principio ab ea parte ſecundæ cartilaginis, quæ ad primam ſpectat & eius humiliores recipit proceſſus: inde deſcendunt oblique, dum inſerãtur in vniuerſam partem tertiæ cartilaginis quam priores muſculi nudam reliquerunt. Tertia cartilago ab vtroque latere extrorſum ad poſteriora ducitur, recta quidem a primis duobus obliquæ ab aliis, atque ita aperitur. E

Duo item alii tertiam cartilaginem cum prima coarctant; vtrinque vnus, latus, carnoſus, qui ex medio primæ cartilaginis in longitudine ab anteriori parte naſcitur triplici principio ita diſtincto, vt quamuis ſimplex ſit, triplex videatur; aſcẽdit deinde oblique dum inſeratur in anteriorem partem tertiæ cartilaginis, cuius latera diducit, & idcirco lingulam mediam adeo coarctat, vt non permittat aerem exire; tantam autem uim habet vt eum cohibere ſpiritum volumus renitatur omnibus muſculis, qui thoracem contrahentes conantur ipſum expellere. F
Apparent hi duo muſculi euidenter in gutture humano, quamuis aliqui negent ſe unquam potuiſſe ipſos perſpicere; poſtremi duo ad baſim tertiæ cartilaginis ſiti ſunt, qua guttur cum gula & tertia cartilago cum ſecunda committitur: oriuntur autem prope primam cartilaginem ad radicem tertiæ per quam ſurſũ feruntur vſque ad medium, vbi duæ partes ipſius inter ſe nectũtur; ibi ergo deſinunt ſe mutuo contingentes, latioreſque ſunt & craſſiores quam initio. Sunt item breues, ab externa parte rotundi, non tamen ex toto, ſed ita ut piri figuram imitentur: ab interna tertiæ cartilagini illigantur, quam in unum cogunt marſupij modo eius latera adſtringẽtes, quo nomine lingulam claudũt, quę gemina eſt: id quod minime facere poſſent ſi ſimplex eſſet; quamuis nonnullis uideatur non eſſe duo ſed vnus duntaxat, dilatans lingulam; ſimiles autem [a] ſunt illis qui anum & ceruicem veſicæ claudunt, cum retinere deiectionem aut vrinã volumus. Huiuſmodi ergo ſunt muſculi gutturis, tam communes quam proprii; accipiunt autem neruos è cerebro idque merito, quoniam [b] actio uocis cuius, facultatem præbent, exprimit mẽtem quæ eſt in cerebro: deriuantur [c] ergo a ſexto pari neruorum cerebri rami ad muſculos gutturis. excipe tamen muſculos illos qui ab oſſe pectoris ad primam cartilaginem procedunt; accipiunt enim neruos non a cerebro ſed a prima vel ſecunda coniugatione eorum qui a medulla thoracis oriuntur; interdum tamen obtinet aliquot ramulos a ſexto pari neruorum cerebri. Reliqui omnes gutturis muſculi præditi ſunt ramis, qui a ſexto pari neruorum cerebri deſcendunt. Verum illi muſculi, quorum capita ſuperne oriuntur ita vt deorſum tendãt, ramos accipiunt a ſexto pari neruorum cerebri, priuſquam recurrentes neruos profetant: illi vero qui inferne incipiunt & ſurſum tendunt, uelut qui primam cartilaginem ad ſecundam, & qui tertiam ad ſecundam adducunt, & duo qui a prima orti aſcendunt ad tertiam, quam cum magno connixu claudunt, ramulos obtinent ab illis ramis qui a ſexto pari neruorũ cerebri deriuati partim circa arteriam magnam quę ex corde educitur, partim circa eam quæ ad alam dextri brachij fertur progredientes ſurſum reuertuntur, ita vt artificioſe per duplicẽ motum deorſum trahendi vim præbeant, quamuis origo eorum ſuperne ſit a cerebro: hi ergo rami cum retrocedant recurrentes nominati maxima ex parte vim vocis impertiũt; quo fit vt cum refrigerantur, [d] vox intereat, neque recuperetur priuſquam illi calefacti ad naturalem temperationem reuertantur; cum verò præcidantur, vox deperditur reuerſura iam nunquam. G
Munus propoſitorum muſculorum varium eſt, ſi quidem alij aperiunt guttur magis quam ob ſoliditatem cartilaginis patere ſoleat, cum muſculi ocioſi ſunt, id quod conducit ad magnitudinem tam reſpirationis quam vocis: alii adhibent anhelitum, & ſimul etiam uocem, cum muſculi thoracẽ contrahentes contendunt ſpiritum reddere: alii guttur dilatant, alii adſtringunt ad uocis modulationem. H

a Gal. li. de uoca. inſtr. ſect. c. 9.
b Gal. li. 16. de vſu par. c. 3.
c Gal. li. 7 de vſu par. c. 14. & 15.
d Gal. 4. de loc. aff. 6.
e Ga. de vocal. Inſtru. ſect. c. 6.

Scire tamen licet ubi minus actionem ſuam perficiunt, eos qui aperiunt dilatãdo, adſtringere eos qui claudunt: aperiunt aũt quatuor illi qui tertiam cartilaginẽ adducũt ad ſecundã verſus partem poſteriorem, incipiunt. n. a ſecũda verſus gulã, & tendunt ad tertiam: claudũt duo illi qui ab interna ac media parte primæ cartilaginis ad tertiam aſcendũt, adeo aũt validi ſũt ut renitantur quẽadmodũ diximus oĩbus muſculis thoracẽ cõtrahentibus, adducũt aũt tertiã cartilaginẽ ad primã. Claudũt tertiã cartilaginẽ quaſi marſupiũ alii duo qui ad baſim eius nati per ipsã feruntur, quorũ munus ſimile eſſe mõſtrauimus muneri illorũ qui anũ aut ceruicẽ veſicæ claudũt: dilatãt, q; ſeparãt primã cartilaginẽ a ſecũda, & eãdẽ ſurſum attrahũt: dilatãt. n. ab ipſis guttur perinde ac thorax cum ſurſum aſcendit. Dilatant ergo duo illi qui ab inferiori parte oſſis hyoidis deſcendunt ad cartilaginem ſcutiformem: adſtringũt qui primam cartilaginem ad ſecundam adducunt, veluti duo illi qui ab oſſe thoracis, & duo illi qui a gula proficiſcuntur ad cartilaginem ſcutiformem: præterea duo illi qui a prima deſcendunt ad ſecundam. Continetur ergo guttur propoſitis muſculis communibus ac proprijs; ex his ad formam vocis

effingen-

Digitized by Google

A eſſingedam pertinent illi qui guttur dilatanr & adſtringunt cum ipſam proprie moderentut; alij vero qui aperiunt & claudunt eatenus pertinent ad vocem, quatenus gutrur materiam ſic admittit ipſius vocis, ſine qua non poteſt eſſingi: quare hos quoque voluit[a] Galenus maxime ad vocem pertinere. Præter muſculos & cartilagines circumdatur internum guttur tunica eadem qua circumdari aſperam arteriam diximus: ab ipſa etiam tegitur[b] os & gula. Hactenus de compoſirione gutturis. Sanitas illius alia ad muſculos, alia ad cartilaginem & tunicam ſpectat; illa quæ ad muſculos, partim per conſenſum eſt, partim per eſſentiam: vt muſculi gutturis ſani ſint, neceſſe eſt accipiant a cerebro per neruos ſpiritū animalē, qui vim motus impertiat, atque hæc ſanitas pet conſenſum eſt. Per eſſentiam ſanitas muſculorum, aut ad materiam ſpectat, aut ad formam: poſtulat materia debitam temperationem, quæ in muſculis calidior eſt & humidior; poſtulat & moderationem formę: non eſt autem par in omnibus ſanis, ſed magis vel minus perfecta. Cauſæ a quibus oritur, ſunt partim initia procreationis, partim quæ ad victum referuntur. Effecta conſiſtunt potiſſimum in motu quem citra noxam præbent. At ſanitas cartilaginum & tunicæ gutturis non diſſimilis eſt ſanitati illi quam in aſpera arteria declarauimus ſiue materiam, ſiue formam intuearis. Materia poſtulat temperationem, quæ licet frigidior ac ſiccior ſit, moderate tamen talis eſſe debet; nimius enim exceſſus cuiuſque qualitatis officit B propoſitis muneribus, præſertim voci, & tanto magis, quam idem exceſſus in aſpera arteria, quanto guttur magis eſſingit vocem quam illa; vnitas autem communiter & à materia & a forma requiritur, ſed proprie forma gutturis deſiderat figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem numerum, ſitum, ſecundum naturam: ſi peruertatur figura gutturis, minus belle ſuo officio fungetur; ſi ſuperficies quæ læuis eſſe debet exaſperetur, fiet vox aſpera; ſi cauum claudatur quod patere debet, non ſolum non poterit vox reddi, ſed etiam ſtrangulabitur homo, id quod eueniet etiam ſi magnitudo augeatur & fiat tumor præter naturam quemadmodum in angina; ſi quid redundet veluti glutinoſus humor aut ſanguis concretus impediet vocē reſpirationē, idq; ſimiliter accidet, vbi peruertatur ſitus; adeo vt neceſſaria ſit moderatio tam materię quæ formæ ad ſanitatem gutturis; quæ tamen non eſt ęqualis omnibus, ſed alijs perfectior alijs imperfectior; qualiſcumque autem ſit, proficiſcitur à ſimilibus cauſis. Effecta ad vocem & reſpirationem referuntur, quæ pro perfectiori, vel minus perfecta ſanitate magis vel minus perficiū tur: neutra autem ſanitas, neque illa quæ ad muſculos, neque illa quæ ad cartilaginem attinet ſub ſenſum cadit, ſed ſignificatur à cauſis, à iuuantibus & lædentibus, maxime vero ab effectis: qualis autem ſit ſanitas ad gutturis formam ſpectans, ex voce intelligi poteſt, quæ vt aſperam arteriam, ita etiam guttur ſimile denunciat, vt magna magnum, parua paruum, lenis lene, aſpe C ra aſperū. Cauſæ deprehēdūtur ex effectis, hæc aūt ſenſu accipiūtur: de futuris pſagire licet vel conſeruandū hominē in eodē ſtatu, vel tranſiturū in meliorē ſeu deteriorē pro natura & victu.

Præcepta communia quæ ad conſeruandam gutturis ſanitatem pertinent, qualiſcunque ſit, non diſſimilia ſunt his quæ in conſeruatione aſperæ arteriæ tradidimus: nam quod attinet ad finem ſeu actionem quæ uox eſt & reſperatio, demonſtrat nobis quæ debeat eſſe exercitatio, cum opus eſt motu, quæ quies cum hæc neceſſaria eſt: conſiſtit enim exercitatio in voce & reſpiratione aucta; quies in ſilentio & reſpiratione imminuta. Vt autem aſperæ arteriæ, ita etiam gutturi nocet magna & acuta vox ſine vllo apparatu lenioris præcedentis: ſequitur enim laſſitudo & interdum etiā inflammatio. Quod ſpectat ad materiam gutturis & proprie ad cartilaginem & tunicam, vitare oportet quæ naturalem ipſius temperationem mutant, potiſſimum quæ valde ſiccant aut madefaciunt; nam illa veluti fumus aut puluis vocem aſperam reddunt, hæc raucam, [c] veluti deſtillatio quę à capite facile ad guttur deſcendit, & ſi acrior ſit ipſum exulcerat: quamobrē dare operam oportet primum ne deſtillet, deinde ne facile admittatur; quare prouidebimus capiti & ad guttur vtemur modice repellentibus. De for D ma verò maxima habenda cura eſt, ne gutturis ſuperficies exaſperetur; propterea vitare oportet quæcunque exaſperandi vim habent, veluti deſtillationem acrem, fumum, puluerem: prętere a [d] oleum quod vt oculos ita guttur & aſperam arteriam exaſperat, cauum vero ſeruari in primis apertum debet, clauditur potiſſimum, cum muſculi inflammant: quare prius quam oriatur inflammatio ſi guttur debilius fuerit ex victu tenuiori & detractione ſanguinis propulſanda eſt. Auxilia vero quæ ad guttur penetrare debent eodem modo adhibēda ſunt quo in aſpera arreria diximus: tenenda ſunt in ore homine reſupinato & relaxatis muſculis faucium, ſiue liquida ſiue quæ liquari poſſint. hæc communia ſunt. Ex proprijs vero ſi temperatio moderata fuerit ſimilibus vtendum eſt, vt victu moderato in omnibus ſex rebus non naturalibus, & potiſſimum in aere qui aſſidue per guttur tranſit, & in voce quæ proprie eſt actio gutturis: immoderata verò temperatio poteſt & ſeruari ſimilibus & corrigi contrarijs. De forma ſi ſuperficies paulo aſperior reddatur, priuſquam in morbū incurrat, leniri debet lacte, ouis ſorbilibus, amilo, aliea, vino dulci, ſucco dulcis radicis, gummi tragacātho, quæ ex vino dulci temperentur; ſi quid humoris gutturi inhęreſcat detergi debet, quo ſpectat mel deſpumatum, ptiſſana, gargarizzatio ex aqua in qua bullierint ficus aridæ pingues; vbi in gutture ſenſus quidam veluti laſſitudinis ſentiatur, vtendum eſt balneo aquæ dulcis. Sed ſatis de gutture.

a Gal. 1. de loc. aff. c. 6. & 4. de loc. aff. c. 6.
b Gal. 7. de vſu par. 3.
c Gal. 6 de tu. val. c. 9.
d Gal. 2. ſimpl. 5.

De

De faucibus. *Cap. IX.* B

LOcum ubi oſtium reſidet gulæ, & aſperæ arteriç caput, hoc eſt guttur, latini fauces, græci [a] φάρυγγα vocant, vbi etiam eſt iſthmus, [b] hoc eſt anguſtia quædam oblonga; numerantur [c] fauces in partibus uoci ſeruientibus, ſunt enim vocis inſtrumēta omnia illa per quæ ſpiritus redditus efficit vox, vt aſpera arteria, guttur, & fauces quæ ſunt veluti plectrum [d] ſpiritus per ipſas tranſeuntis; moderantur enim & ipſæ aliquo pacto uocem cū dilatantur ac contrahuntur: quod ſi [e] muſculi quibus continentur intendi nequeāt: læditur vox; quare conſtat eos merito in inſtrumentis uocis numerari. At numerari etiam poſſunt in inſtrumentis reſpirationis, cum dilatentur vbi [f] aer ducitur, & ipſum aliquo pacto temperent, priuſquam per guttur ad aſperam arteriam & pulmonem feratur. At præbent etiam tranſitum cibis & potionibus cum ex ore ad gulam deſcendunt; quare vbi exulcerantur cum dolore [g] deglutimus, deglutiendi vim præbent muſculi qui in ipſis continentur; præbent præterea exitum fauces his quæ euomuntur, & his quæ [h] extuſſiuntur.

Sed cum ob uocis ac reſpirationis actionem eiuſmodi locus ſiccitetur, natura humorem prouidit à quo madefiat, ſicut alijs omnibus partibus quæ aſſidue exercentur; hunc præbent glandulæ, non quidem ex genere earum quæ factæ ſunt ea de cauſa ne ſcindantur vaſa quæ diuaricantur, ſed aliarum [i] quæ humorem aliquem præparant veluti mām̃æ lac, teſticuli ſemen; proprie autem hæ quæ ad fauces ſitæ ſunt ſaliuam parant quę guttur & linguam irriget; propterea teguntur membrana neruoſa quæ perforata eſt manifeſtis foraminibus, unde eiuſmodi humor exire facile poteſt. Sectæ autem ſunt duæ glandulæ ad finem aſperæ arteriæ & radicem linguæ vtrinque vna, duæ aliæ ſupra guttur oblongæ a ſuperiori parte deorſum tendentes laxiori ſubſtantia præditæ; vocantur hæ à latinis tonſillæ præſertim cum ſunt inflammatæ, à [k] græcis ἀντιάδες, & παρίσθμια, quaſi iuxta iſthmum. In eorum autem medio cōſpicitur vua quā paulo poſt ſubijciemus. Conſtant fauces ex muſculis qui [l] membrana teguntur eadem qua os, guttur, & gula; teguntur & ab eadem glandulæ quas diximus. Muſculi vero qui & ad vocem & ad deglutiendum in faucibus accommodantur, duo proponuntur à Gal. [m] ſed plura paria reperiuntur, neque tantum conferunt ad vocem & ad deglutiendum, ſed in vomitu contrahuntur, neque ſinunt quod euomitur per guttur & aſperam arteriam permeare, quamquam hoc dubium videri poteſt, quia muſculi voluntate mouentur, hęc vero cognitionem ſequitur; at quæ vomuntur neque cognoſcunt neque imperant huiuſmodi motum, mouentur tamen ab anima cognoſcente moleſtiam vomitus: primum itaque par initio neruoſo ac tenui oritur ab oſſe ſphenoide G & proprie ab imo eius proceſſus qui tendit ad tempora atque ab huius parte acuta, quæ proxime ſuperiectum habet ſinum illum, in oſſe temporum in quo recipitur maxillæ caput; inde autem procedit per antrum illius proceſſus oſſis ſphenoidis qui veſpertilionis alas imitatur, cuius interno lateri inherens deſcendit degenerans in neruoſam, tenuem ac latiorem chordam, quæ per imum dicti lateris interni ad eā excipiendam excauati tendens ad cauum illud palati finitur, vnde vua oritur, vt eam & extremum palatum ſurſum, atque antrorſum ducat, & ita fauces aperiat. Secundum par neruoſo initio oritur iuxta eam regionem vnde oriri primum diximus, deſcenditque ad latera faucium vbi tonſillæ continentur, eaſque complectitur una cū faucium ſede poſteriori ferè vniuerſa; eius officium eſt tonſillas ſurſum trahere atque ad latera, & eatenus fauces dilatare. Tertium par ab ea parte qua capitis baſis cum ceruice committitur, valde tenue incipit velanſque fauces a poſteriori parte & a lateribus in latera oſſis hyoidis in primam cartilaginem gutturis, & nonnihil in radicem linguæ inſeritur; valet autem ad fauces arctandas, & eo nomine ad deglutiendum confert. Quartum par illud eſt quod linguæ & faucibus commune depræhenditur, pertinet autem ad adſtringendas fauces quas in partem attrahit poſteriorem.

His ita conſtitutis de munere & compoſitione faucium, jam pergere ad eius ſanitatem oportet, quæ & per conſenſum requiritur & per eſſentiam, per conſenſum quidē quod muſculi quibus continentur ſpiritum obtinere debent à cerebro per neruos: per eſſentiam verò quod tam ipſi quā tunica qua teguntur, moderationem poſtulāt & temperationis & formæ; temperatio paulo calidior & humidior eſt: quod ſi aut hæ qualitates excedant, aut contrariæ ſint vt frigus & ſiccitas, offenduntur fauces, quod accidit in conſtitutione aquilonia: [n] exiccatæ enim ac refrigeratæ fiunt duræ; ſed præter temperationem requirunt fauces moderationem in compoſitione multiformi præſertim in ſuperficie, quæ debet eſſe lenis, ſi quidem vbi exaſperatur impetum quemdam ad tuſſim [o] excitat; præterea exaſperatur etiam tunc vox. Ad caua refertur ſanitas foraminum tunicæ quæ mediocris eſſe debet, nam maior remittit tenuem ſanguinem; [p] requirit item eiuſmodi ſanitas debitam magnitudinem: nam vbi intumeſcunt & uocē & reſpirationem impediūt. mitto vnitatem & alia quæ ad ſanitatem multiformium partium requiruntur. Sed ſiue per conſenſum ſiue per eſſentiam ſit ſanitas faucium, poteſt eſſe magis & minus perfecta: cauſæ ſiue ad initia noſtræ procreationis, ſiue ad victum referantur, ſimiles an tegreſſæ ſunt: effecta quæ ad loquendum, reſpirandum, deglutiendum pertinent, validiora vel

minus

a Gal. li. 7. de vſu par. 9. & 3. progno. cō. 16.
b Gal. li. de ſect. muſc. 15.
c Gal. 7. catatop c. 1.
d Gal. 2. 1. epid. 78.
e Gal. 4. de loc. affe 6.
f Gal. de vſu reſpir.
g Gal. 3. prognoſt. 15.
h Gale. 11. meth 19.
i Gale. 2. de ſem. c. 6. & 14. meth. c. 11.
k Gal. 5. de tu. ual. 3. & 11. de vſu par. c. 5.
l Gal. 4. de loc. aff. 6.
m Gal. l. de diſſect. muſculor. 1. ca. 15.
n Gal. 3. apho. cō. 5.
o Galen. de diff. morb. c. 7. & 2. de cau. ſym. 4.
p Gal 2. progno. cō 50.

F (margin, beside "Sed cum ob uocis")
H (margin, beside "His ita conſtitutis")

A minus valida ſunt,pront ſanitas perfectior vel imperfectior eſt. Veniunt fauces in conſpectum ita ut non opus ſit ſignis,a quib. earum ſanitas pateſiat. Cauſæ ex effectis colliguntut; hæc uero ſub ſenſum cadunt. Ex futuris id ſperabimus aut timebimus quod nobis natura hominis & victus ratio pollicetur.

Vt fauces ſanę conſeruentur, communia præcepta eadem fere ſunt quæ in guttute & aſpera atteria propoſuimus. Exercentur.n.uoce,reſpiratione ac deglntitione, quieſcunt per ſilentiū, reſpirationem ac degluritionē imminutam. Defendēda ſimiliter eſt eatum ſubſtātia à deſtillatione [a] q̄ ut guttur & aſperā arteriā,ita fauces lædit,& nō ſolū vocē raucā efficit ſed eius ſubſtantiā exulcerat:defendenda & ab exaſperātib. vt a puluere,fumo, oleo,à quibus exaſperari guttur & aſperā arteriam diximus;præterea à cibis & potionib.ac medicamentis [b] acrib. Ea uero quæ ad fauces dantur gargarizzare oportet, facile .n. ſic attingunt fauces & excipiuntur;proprie verò ſi temperatio moderata fuerit, ſimilibus conſeruanda;ſi immoderata,ſimilibus retinenda eſt aut corrigenda contrarijs; quod ſi fauces manente adhuc ſanitate aſperiores fiant,leniendæ ſunt lacte,ouis ſorbilibus,uino dulci,tragachanto, gummi,ſucco dulcis radicis:ubi ſordidæ appareant detergendæ ptiſſana, melle deſpumato, aqua in qua decoctæ fuerint ficus aridæ pingues.

a Gal. 6. de tu. vale 9. & 4 deloc. aff. ea 6.& 11.epid.cō. 28.
b Gal.li.de cau.morb. c.7.

B *De vua.* *Cap. X.*

EA pars, quæ ab intimo palatd pendet carnoſa κίων græcè, hoc eſt columna, ſiue κιονὶς, quaſi columella græce nominatur;eadem dicitur γαργαρεὼν: [d] ſed vbi ita inflāmatur vt ima vuæ granū repręſenret,nominatur ab [e] Hipp. σταφυλὴ, hoc eſt vua,quod nomen inuenit nō cū ſana eſt,ſed cū inflāmatur nō tamen ſimpliciter, ſed vbi [f] vehementer inflammatur ita vt ima ſimilis ſit grano vuæ; latini tñ ſiue inflammata.ſit ſiue ſana,eā partem ſimpliciter vuā [g] nominā̄t;refertur aūt inter inſtrumēta tā vocis quā reſpirationis,eſt.n.ex his q̄ vocē effingunt & veluti [h] plectrum,q̄q̄ fauces ēt ut ante oſtendimus veluti plectrū uocē modulantur, [i] ad reſpirationē vero accōmodatur vua duplici nomine,vno quod tēperat aerē qui ductus iuxta ipſam tranſit priuſq. penetret in guttur & aſperā arteriā, quo ſit ut cū exciditur refrigeretur [k] pulmo,q̄ aerē accipiat nō tēperatū ante ab vua:altero q̄ prohibet ne cū aere puluis mixtus hauriatur à gutture & aſpera arteriā,& aſperitatē efficiat ac tuſſim commoueat;retinet [l].n.antea cum mollis ſit puluerē & alia corpuſcula tenuiora, quæ cum aere mixta ſunt, inhæreſcunt.n.ſubſtantiæ ipſius q̄ mollis eſt ita vt nequeant cum aere deſcendere:ex quo patet vuā in inſtrumentis vocis & reſpirationis ponēdam eſſe,ad quas actiones maxime accōmoda-

C tur. Materia ex qua conſtat,eſt quædā ſimplex ſubſtantia mollis & ſimilis carne ad q̄ pertinet vena arteria & neruulus: velātur oia hæc tunica eadē qua palatū & os vniuerſum tegitur. Figura vuæ pyramidē imitatur:latior.n.eſt ad palatū ſuperne,ſed uerſus guttur inferne acuta eſt: magnitudo aūt quæ in latitudine & craſſitudine conſiſtit tanta eſt quanta poſſit propoſitis muneribus ſatisfacere citra noxam,quod non eueniret ſi aut craſſior aut longior eſſet.

Sanitas vuæ quæ ad materiam ſpectat conſiſtit in tēperatione moderata; nam licet calidior ſit & humidior,non tamen excedere debet in calore & humore, ſicuti neq. in frigore aut ſiccitate:quæ.n.excedit nō bene aerē tēperat,aut nō bene corpuſculā retinet q̄ cū ipſo miſcētur, aut nō bene vocē moderatur. Sanitas formæ primo ad figurā ſpectat q̄ diximus eamdem eſſe quæ pyramidis,cuius pars craſſior à palato pendet, acutior ſpectat ad guttur;quæ vuæ figurā repreſentat vtriq. muneri nocet. Superficies ſecundū naturā debet eſſe lenis:nam ipſa quoque ſi aſperior eſſet redderet uocē aſperā, non ſecus quam fauces. Magnitudo moderationem deſiderat in craſſitudine & lōgitūdine;quæ aut craſſior eſt aut rotūdior,tñ aut lōgior aut breuior, non bene fungitur propoſitis muneribus,id q̄ maxime euenit ubi lōgior ſit ita ut attingat guttur,tunc.n.maxime incōmoda eſt,atq.id vitium nō modo ad magnitudinē refertur,ſed ēt ad ſitum,& proprie ad nexū:cōprehendit.n.ſub ſe [m] ſitus & ſedem,& nexum;ad hunc ſpectat illud vitium quo partes iunguntur cum quibus non deberent:accidit hoc cum vua longior red-

D dita guttur attingit,redditur autē longior cū nimio humore madefacta relaxatur, veluti ligamēta [n] quibus articuli cōtinētur. Deſiderat tam materia quam forma vuæ vt ſana ſit, vnitatē; hæc vbi adſint dicetur vua ſana, ſed magis aut minus prout illa perfectiora aut imperfectiora erunt. Cauſæ ſanitatis ſimiles ſunt ſiue actu ſiue potētia,veluti procreationis initia & quæ ſub victu comprehenduntur. Effecta ad reſpirationem & vocem attinent quæ magis uel minus perfecta ſunt pro perfectiori vel minus perfecta ſanitate,non modo aliarum partium propoſitarū ſed etiam vuæ; non eſt autem opus ſignis ad ea cognoſcenda quæ ad vuam ſpectant,ſi quidem ſub ſenſum cadunt perinde atque ea quæ ſunt in partibus externis; aperto enim [o] ore & depreſſa lingua ſenſui ſubijcitur vua cum ſuis affectibus. Futura conijcientur ex cauſis vt ex vi naturæ & victus quo vtitur vel vtetur homo ad quem conſeruandum adhibemur.

Ad vuæ ſanitatem conſeruandam communia præcepta ab eius natura ſumi debent, & primum ab actione,quam diximus eſſe vocem & reſpirationem;monſtrant hæ quo pacto exerceri debeat aut quieſcere;exercebitur aucta voce aut reſpiratione,quieſcit per ſilentium aut reſpirationem imminutam.

Materia vuę q̄ calida & humida eſt ac mollis, retinere ſuā tēperationē debet,& idcirco po-

c Ga.4.me th.e.7.
d Gal.6 ca tato.3.&.7. de vſu p.5.
e Hip.3.p gn at.& Gal. de tu mor. præter nat.c 17
f A.l. 1.de h.lt an.c.11.
g Celſus li. 7.c.12.
h Gal 7.de de vſu par. 5.
i Gale. 2. 1. epid 78.
k Ga.de dif fer. morb. c 8.& li.11. de vſu par. c.11.
l Gal.11.de vſu p.11.
m Ga.li.de diff morb. cap. 10.
n Gal 6. aphor.59.
o Gal.6 ca tatop.c.3.

a Gal. 6. de tuen. val. 9. b Gal 6. de tuen. val. 12. c Gal. 5. de tuen. val. 3. d Gal. 6. catatop. 3. e Gal. 6. catatop. 3. f Gal. 6. catatop. 1. g Gal. 10. ſimpl. c. de lacte.

ſtulāt, vt vitentur quæ refrigerant & ſiccant; prætere a quæ nimis calefaciunt aut madefaciunt. E
Propulſare autē in primis deſtillationē a oportet à capite cui vua maxime ſubijcitur, q̄obrem prouidendum cerebro eſt ne humorem fundat, & confirmanda b vua per modice adſtringentia, vtendūq. exercitatione corporis quæ auertat, quod facit curſus & ambulatio, illa vitari debet quæ concitare c humorem ad vuam poſſit, veluti cum mouētur brachia capite inclinato; ſi defendatur à deſtillatione vua, defendetur ſimul à vitijs quæ ad eius longitudinem auctam referuntur. Superficies vero quę lenis eſſe debet exaſperatur puluere, fumo, cibis, potionib. ac medicamentis acribus. Situs d vuæ monſtrat modum quo dari debent quæ ad ipſam adhibentur: nam ſi liquida ſint, gargarizzare oportet; ſi acria vel per cochleare paruum inſpergenda ſunt, vel inflanda per fiſtulam, per q̄ ſimiliter fumus eorum quę incēduntur excipi ab vua poteſt; nexus vero vuę ſeu vicinia cum lingua monet opus eſſe ſuauibus, ne tetra & inſuauia ore ſumātur; cum visceri b. vero ſubiectis cauendum eſſe à metallicis & erodentib. quæ poſſent illis noxā afferre ſi per imprudentiam deorſum delaberentur; quę duo ēt ſeruanda ſunt cum tractatur guttur & aſpera arteria. Pręter communia de proprijs intueri oportet an ſimilibus vtendum ſit, an contrarijs in corrigenda vua: proprie autem ſi laxior ſit exiccari debet vel puluere ex anetho e vſto & iride, vel vino auſtero, muria: ne verò accipiat quod influit, ſumatur medicamētum diamoron, f aut aqua in qua decoxeris rubum, lentiſcum, radicem mori, palmulas: vel ſi validioribus opus eſt myrti baccę, mala cotonea, meſpila; vbi aſperior reddatur, lenitur optime gargarizzatione g lactis. Quæ de conſeruandis partibus vitali facultati ſiue per ſe ſiue per reſpirationem ſeruientibus dicenda erant, habeant hunc finem: supereſt conſeruatio illarum partium quæ naturalium facultatum ſunt miniſtræ; pergemus autem ad eas partes vbi naturales facultates tam præcipuas quam miniſtras expoſuerimus. F

Finis Noni libri de Tuenda Valetudine membratim.

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
MEMBRATIM
Liber Decimus: G

Qui eſt de Naturalibus facultatibus principalibus & miniſtris.

h Ariſt. 2. li. de anima tex. 34. i Gal. 5. 6. epid. cō. 5. k Gal. 1. de nat. fac. c. 1. l Ariſt. 2. li. de anima tex. 41. m Plato in Timæo. n Plato li. 9. de Republ. o Ariſ. 2. de anima 17. p Ariſ. 2. de anima 34. q Ariſt. de long. & breuit. vitæ. r Ariſt. 3. de anima 41. ſ Ariſt 3. de anima 59. t Ariſt. 2. de anima 48. u Ariſ. 2. de anima tex. 41. x Ariſt. 2. de aīa tex. 49.

De facultate naturali in vniuerſum. *Cap. I.*

QVæcunque viuunt, ſiue e terra gignantur, ſiue belluæ ſint, ſiue homines, omnia ſunt animata, non tamen omnia prædita quauis animæ facultate; ſiquidē mentis homo duntaxat eſt compos; ſenſus, & motus volūtarij tam bellue quam homo, vnum tantum eſt genus facultatis animæ cuius omnia participant, ita vt h commune ſit etiam ſtirpium, quibus id vnum tributum eſt & propter quod animatorum numero habentur ſunt participes; quamquā i Stoici facultatem quę ſtirpibus ineſt minime dignam iudicantes animæ vocabulo naturā appellarunt: hos ſequitur k Galenus cum vſitatum dicit eſſe naturæ nomen ad ſignificandam eam facultatem, quæ ſtirpium quoque communis eſt, ita vt animal & ab anima & à natura, ſtirpes à ſola natura gubernari voluerit, libroſq. in quibus huius naturæ munera perſequitur, de naturalibus facultatibus inſcripſerit. At neq. Ariſt. ab hoc nomine abhorret, l ſcribit. n. omnium natura conſtantium definitam eſſe magnitudinem, naturæ vocabulo animam ſtirpium quoq. communem ſignificās. H
Vocatur hęc à m Platone ἐπιθυμητικὴ, hoc eſt concupiſcens; vis enim concupiſcendi licet ad alias quoque facultates ſpectet, vt ad animales & vitales, quemadmodum in ſuperioribus libris docuimus, maxime tamen pertinet ad hanc, quam ea de cauſa idem Plato n ſimilem eſſe voluit belluæ multorum capitum; ab Ariſtotele o vero eadem nominatur proprie θρεπτικὴ, hoc eſt alens, ob quam voluit omnia p viuere & idcirco eſſe: nam viuere viuentibus eſt eſſe; quamquam animalia viuere ait q etiam propter ſenſum; conſiſtit r hæc ſine alijs facultatibus ſed aliæ non ſine ipſa; ſtirpes enim hac tantum prædita ſunt: animalibus quamuis prædita ſint ſenſu & motu ineſt neceſſario altrix facultas, perſeueratque ſ à principio ad finem, nihil enim t ſine alimento viuere poteſt. Verum cum eadem facultas non modo alat ſed etiam gignat u & perficiat quod alendum eſt, videtur magis nominanda, teſte Ariſtotele, x generans quam alens, ſi quidem

Digitized by Google

A quidem gignēti ſeruit alens, & procreatio finis eſt eorum quæ hac natura conſtāt, perfectiuſq. judicari poteſt quam conſeruatio, quæ fit per alimentum: idem tamen Ariſ.[a] munere maxime communi alentem appellare conſueuit, alitur.n. quod iam procreatum & perfectum eſt, nihil tamen ſine alimento gignitur aut procreatur. Sed linquamus nomina, exponamus opera huius facultatis, ut quod noſtrum inſtitutum eſt, natura partium illi ſeruientium, quarum conſeruatio nunc ſequitur, facile intelligatur.

Naturalis igitur facultas per ſuas arterias tria, opera efficit, alit, auget, gignit; primū opus ſpectat ad ſingula conſeruanda, ſecundū ad eadē perficienda, tertiū ad ſpeciē propagandam ut perpetua ſit, quando ſingula caduca ſunt & intereunt. Perſequemur igitur ſigillatim unumquodque ex his tribus munerib. naturalib. primo aūt agemus de alendo, tum de augendo, poſtremo de procreando; altricis[b] enim actio ex naturalibus prima eſt ac maxime neceſſaria.

De alendi munere. Cap. 2.

Vm id reficitur quod ex ſubſtantia noſtra cōtinenter fluit, eiuſmodi opus vocatur alimentum; efficitur autem actione facultatis altricis, quæ quod vtile eſt ex cibo & potione[c] ſimile reddit ei, in quo verſatur & quo alitur; differt hoc ab incremento in quo non ſolum tantundem reficitur quantum abſumptum eſt, ſed vlterius aliquid additur, ita ut augeatur quantitas:[d] differt item & a fętu, ac partu qui per facultatis generantis a-B ctionē efficitur, cum antea non eſſet, nam quod alitur[e] iam erat. Vt autem quæ miſcentur[f] neceſſe eſt tota miſceri, ita quæ aluntur neceſſe eſt tota aliud.n. quod ſimile redditur, affigitur vnicuique[g] particulæ eius quod alitur; ſiquidem ineſt vnicuique uis per quam mutat ac ſibi ſimile[h] reddit id quod ſibi appoſitū eſt & adiixum, ſic vt non ſolum[i] ſimilis ſpeciem præſeferat, quemadmodum placuit ijs, qui omnem naturæ artem ac prouidentiam in corporib. noſtris ſuſtulerunt, ſed efficiatur penitus ſimile. Ex his facile colligi poteſt alendi opus tribus illis contineri quæ ab[k] Ariſt. perpenduntur: huiuſmodi ſunt quod alitur, hoc eſt, quod alimento reficitur, quo alitur, hoc eſt qua materia, & a quo hoc eſt cuius ope; quæ tria ſi qualia ſint diligenter expoſuerimus, vniuerſus de alimento locus patefiet: ſumamus initium ab eo quod alitur.

Aliter ergo quicquid viuit & animatum eſt: quod non viuit, nec ali poteſt nec augeri, cum nequeat quæuis eius particula creſcere aut refici, licet mutare poſſit ꝙ proximū eſt in naturā ſuam, quemadmodū flammæ ligna. Itaq. illorū quæ viuunt particulę omnes[l] alimēto ſuſtinētur a primo ortu uſque ad interitū, ſine quo deficerent, quamobrem egent ēt vt ſint, alimento, dum ſeneſcunt ac[m] decreſcunt, licet minus tunc alantur: nam ſeu animalia ſint, ſeu ſtirpes, ſine C alimento eſſe non poſſunt: huius neceſſitatis Ariſto.[n] cauſam ponit calorem qui cōtinenter paſcitur humore. Conſumitur hic a calore[o] non modo aeris circumfuſi, ſed ēt interno partiū quę alitur; aluntur[p] autem per ſe partes ſimplices, per has vero multiformes. Sed cū ſimplices partes ſint vel ſolidæ, vel humores, vel ſpiritus, ex his enim[q] Hippo. conſtare docuit corpora noſtra, tantum ſolidæ aluntur, nam & ipſæ tantum viuunt atque animatæ ſunt. earundemq. vnaquæque particula fruitur alimento; quod non euenit humoribus & ſpiritibus qui quamuis recreari poſſint cum exhauſti ſunt, non tamen dicuntur proprie ali, cum nequeat quælibet earū particula alimentum admittere, ſed recreentur adiuncta ſimili materia aliquibus partibus, nō tamen ſingulas attingente: quamobrem neq. aluntur ſpiritus & humores, neq. augentur; quid quod neq. ſanitate neque morbo afficiuntur, ſicut ſolidæ partes quæ vere dicuntur ali? Sed cū alantur vt reficiatur id ſubſtantiæ quod aſſidue labitur, illæ a[r] quib. minus labitur, minus poſtulant alimenti, quemadmodū frigidæ & duræ, vt ſunt oſſa; illæ contra plus alimenti deſiderāt, à quib. plus fluit, veluti calidæ & molles, qualis eſt ſubſtantia pulmonis. Cerebri ſubſtantia quāuis mollis ſit adeo frigida eſt, ut non multo egeat alimento; contra ſubſtantia cordis licet dura ſit, adeo calida eſt vt multum poſtulet. ſed ſatis de eo quod alitur.

Sequitur id quo alitur, hoc eſt materia, quæ ab altrice facultate ſimilis redditur ſubſtantiæ noſtræ: neceſſaria autem eſt, nam vt recte docuit Themiſtius[s] nihil ſine ea poſſet altrix efficere: D ſed cum alamur ex illis[t] ex quibus conſtamus, patet eamdem eſſe materiam procreationis alimenti: in procreatione[u] tamen efficitur totum, in alimento reficiuntur illæ particulæ quæ à calore quotidie abſumuntur: componuntur autem omnia quæ nutriuntur, ſiue ſtirpes, ſiue animalia ex quatuor elementis, quare & ex iiſdem nutriri debent. Stirpes non nutriuntur ſola terra, ſed ſimul etiam aqua, quod & agricolæ[x] nouerunt, qui vtranq. ſimul admiſcent: animalia[y] non nutriuntur humidis aut ſiccis tantum, ſed vtriſque inter ſe mixtis. Si ex[z] uno elemento nutriri poſſemus, poſſemus etiam ex vno procreari; neque credendum eſt quod ſcribitur in libro illo de ſpiritu qui fertur Ariſtotele auctore, nicteridas ſolo aere nutriri, quod dicū etiam de Chamæleonte; ſed exiſtimandum eſt ex mixta aliqua materia ali, quamuis non appareat ex qua; magna uero controuerſia eſt de aqua, quæ cum ſimplex ſit, neque[a] craſſeſcat neque coqui poſſit,[b] videtur non poſſe ſuppeditare materiam alimenti, quod & [c] Galenus confirmat cum ſcribit aquam habere vim madefaciendi, & irrigandi, non alendi. Sunt tamen ex altera parte qui velint ipſam aliquando in alimentum conuerti, quod primum ſenſu probant, deinde etiam ratione, conſtat enim quaſdā herbas non ſolum nutriri ſed

a Ga. de na. fac. li. 1. c. 5. & 9.
b Gal. 3. de cau. ſimpt. c. 2.
c Gal. 1. de na. fac. c. 11. & 3. de nat. fac. c. 1.
d Ari. 1. de ortu & inter. tex. 41. & Ga. 1. d' na. fac. c. 5.
e Ga. li. 3. d' nat. fac. c. 8
f Ga. li. 2. d' nat. fac. c. 4
g Gal. 1. de nat. fac. c. 5
h Gal. 3. de nat. fac. c. 1.
i Gal. 1. de na. fac. c. 12
k Ariſt. li. 2. de anim. tex. 48.
l Ariſt. 3. de anim. c. 9.
m Ariſt. li. 1. de ortu & inter. tex. 41. & in lib. de reſpir.
n Ariſt. li. d' lōgitu & breuit. vitę
o Ga. 1. d' m. val. 4. & 7.
p Auer. li. 5. collig. c. 3.
q Hippo. 6. epid. 7.
r Gal. li. 16. de vſu par. ca. 14.
s Themiſt. li. 2 de ani. cap. 17.
t Ariſt. li. 2. de Gen. & cor. tex. 50.
u Auerr. 2. collig. c. 10
x Ariſt. li. 2. de ortu & inter. tex. 50
y Ariſt. li. de ſenſu c. 5.
z Auerr. li. 2. collig. c. 19.
a Ariſto. li. de ſēſu c. 5
b Ariſto. 4. meteororū tex. 21.
c Gal. li. de maraſ. c. 5.

etiam augeri vbi earum radices in ſola aqna teneantur; conſtat & anguillas viuas ſeruari diu E
in vaſe, vbi ſola aqua ſit. Ratio qua ducuntur, eſt quod aqua ſi pauca cum multo vino miſcea-
tur in [a] viuum conuertitur, præterea quod vertatur [b] in bilem in homine bilioſo; quod ſi ver-
titur in vinum aut in bilem, ergo etiam craſſeſcit, coquitur, & alere poteſt: in qua controuerſia
illud in primis ſtatuendum eſt, ſimplicem aquam neqne craſſeſcere, neque coqui, neq; alimen-
ti materiam poſſe præbere: deinde illam ex qua anguillæ aut herbæ nutriuntur non eſſe omni-
no ſimplicem, ſed mixtam cum partibus aliorum elementorum: poſtremo aquam miſceri per
calorem ſeu vini & ita conuerti in vinum, à multo ſcilicet vino paucam, ſeu hominis cum in bi-
lem degenerat; neque alienum eſt ſi per naturalem calorem viſcerum mixta cum cibis aut ſuc-
cis in bilem vertitur, aut in alium ſuccum qui alere poſſit: materia tamen alimenti maxima ex
parte accepta referetur ſucco cum quo miſcetur, patum enim admodũ erit quod ab ipſa aqua
ſuppeditabitur, & eo magis, quod ſic neceſſe eſt vt pauca bibatur, cum copioſius epota nõ poſ
ſit ſuperari à calore aut miſceri. Ex ijs colligi poteſt materiam alimenti, cum mixta ſit ex qua-
tuor elementis, ex calidis, frigidis, humidis, & ſiccis, cadere ſub ſenſum tactus, & eſſe corpus q̃d
tractetur, appetitionemq; [c] calidi & ſicci quæ fames, frigidi & humidi quæ ſitis dicitur ſenſu
tactus iudicari; nam quæ ſub alios ſenſus cadunt, vt ſonus, [d] color, odor, nullam præbent ali- F
menti materiã: quamuis Pythagorei odoribus ineſſe vim alimenti exiſtimauerint; quos repræ-
hendit [e] Ariſt. quod debeat magis compoſitum eſſe quo alimur quam ſit odor. Hippocrates [f]
autem cum odoribus ali nos voluit non intellexit ali partes ſolidas, quarum vere eſt alimen-
tum, ſed refici ſpiritus qui ſoli odoribus recreantur. Compræhenditur ergo alimenti materia
non aſpectu, odoratu, auditu, ſed tactu; guſtatus [g] autem eſt quidam tactus, quamobrem ipſo
quoque [h] percipitur alimentum, non tamen quod vere eſt alimẽtum, hoc eſt quod iam alit, ſed
quod iam futurum eſt alimentum: triplex enim proponitur ab [i] Hippoc. cum ait {alimentum,
quod eſt veluti alimentum, quod futurum eſt alimentum: } appellat [k] autem Hippocrates ali-
mentum id quod iam nutrit & ſimile ei iam factum eſt, conuerſumqne in naturam nutriti: ap-
pellat veluti alimentum id quod iam appoſitum eſt & affixum vnicuique parti, nondum tamẽ
ſimile redditum, hoc enim eſt veluti alimentum: appellat quod futurum eſt alimentum ſangui-
nem qui in venis continetur, ſuccum qui in ventriculo, ac demum eſculenta & poculenta; hæc
nec ſunt alimentum neque ſunt veluti alimentum, ſed tamen futura ſunt alimentum vbi cõco
cta fuerint & mutata. Tertio modo acceptum alimentum pro cibis. [l] & potionib. guſtatu di-
ſcernitur, nam q̃ internum eſt ſeu alimentũ ſeu veluti alimentũ non amplius guſtatur. Dubi-
tarunt veteres ſimile ne eſſet alimentũ an contrarium ei quod nutritur: Ariſt. [l] aliquo modo ſi- G
mile aliquo modo contrarium eſſe voluit, vtitur aũt diſtinctione Hipp. iam dicta, id quod vere
alimentum eſt & iam coctum & mutatum ſimile eſſe dicit, quod nondum ſimile factum eſt, ſed
eſt veluti alimentum aut futurum alimentum, vult eſſe contrarium. Alexãder [m] autem duo tan
tum ponit alimenti genera, vnum internum ſimile factum, alterum externum contrarium, non
quidem ex toto aut æqualiter contrarium: minus. n. contrarius eſt ſanguis quam ſuccus in ven
triculo concoctus; minus item hic quã eſculenta & poculenta, nam hæc magis contraria ſunt;
quamobrem cum ſumuntur primo [n] refrigerant corpus noſtrum, ſed poſtq̃ cocta fuerint eiuſ-
dem calorem augent: verum non ita contraria ſunt vt non poſſint mutari à natura noſtra; quo
fit vt in alimentis ponantur, cum confici à calore noſtro poſſint & ſimilia reddi partibus no-
ſtris. Quæ contraria penitus ſunt mutant ac vincunt naturam noſtram, neque aliquo pacto in-
ter alimenta referuntur ſed vocantur medicamenta: quædam tamen ſunt quæ partim vincun-
tur à natura noſtra, partim eandem vincunt, & propterea in alimentis ſimul & medicamen-
tis habentur.

Eſculenta igitur & poculenta ſi futura ſint alimentum, debent aliquo pacto familiaria eſſe
illi quod nutritur, neque enim [o] quodlibet idoneum eſt quod vertatur in alimentum cuiuſque; H
alia aũt alijs [p] conueniunt, multũ tamen [q] intereſt inter ea, cum aliqua facile mutentur à calore
noſtro veluti vinum, alia minus facile, veluti caro ſuilla, alia difficulter, veluti caro bubula. Iu-
dicantur eſculenta & poculenta guſtatu, [r] quæ delectãt commoda ſunt, quæ inſuauia ſunt, in
cõmoda; delectant autem quę dulcia ſunt, cõmunia [s] enim ſunt omnium alimenta dulcia. Quod
ſi dicas alia alijs connenire, & propterea non omnib. aptari dulcia; reſpondebimus varia eſſe
quæ dulcia ſunt, atque alia alijs conuenire: qnod dulce [t] eſt, leue eſt, & facile allicitur ab eo
quod alendum eſt, qnod non euenit ſalſis & amaris, quib. pro condimento vtimur: grauia enim
ſunt ac reſident, neque facile ſequuntur, cum ab illis trahuntur q̃ nutriri debent: marina [u] aqua
ſalſa eſt quod partes leues ſurſum attollantur à calore ſolis, reſtent graues quę ſalſæ ſunt: nul-
lis [x] ſtirpib. cõuenit ſalſedo, ciceris cortex tñ aliqua ſalſedine inſpergitur, qua defenditur à pu
tredine. In lacu Palęſtino [y] nulla viuunt animalia, q̃ ea aqua ſalſa ſit & amara; ſi qua vero alte-
rius ſaporis alere uideantur, illa ſimul adiunctum habent aliqnid dulcedinis, ita ut omne [z] quod
nutrit aliqua ex parte dulce ſit. Pingue aũt ſub dulci compræhenditur; tantam aũt habent pin
guia & dulcia [a] uim alẽdi, ut celeriter nos impleãt & ſatietatẽ afferãt. Alij ſapores ſi nos [b] dele
ctant, id faciunt nõ quatenus reficiunt q̃ exhauſtum eſt, ſed qnatenus excedentẽ aliquã quali-
tatẽ temperãt tanq̃ contrarij; ſcire tñ licet non oẽ qnod dulce eſt & delectat, utile eſſe, ſcribit
enim

a Ariſt. li. 1. de ortu & interit. tex. 34
b Hipp. 3. acutor. 40.
c Ariſt. li. 2. de aĩa tex. 28
d Ariſt. li. 3. de anima tex. 64.
e Ariſt. li. de ſenſ. c. 5.
f Hipp. lib. de alim.
g Ariſt. 3. de anima 64.
h Ariſt. lib. de ſenſ. c. 5.
i Hipp li. de alim.
k Gal. 3. de nat. fac c. 11
l Ariſt. li. 1. de ortu & inter. tex. 38. & 2. de anima 44.
m Alex. in lib. de ani. c 12
n Ariſ li. de lõgit & breuit. vit. & Gal. li. 3. de de tẽp. c. 2.
o Gal. 1. de ſem. c. 11.
p Theoph. li. 6. de cau. plant. c. 2. & Gal. li. 6. de tuẽ. val. c. 8.
q Gal. 3. de temp. c. 2.
r Ariſ. li. 2. de part. an. c. 17.
ſ Theoph. libro 6. de cauſ. plant. c 6.
t Ariſt. li. de ſenſ c. 5.
u Ariſ 2. mete or. c. 2.
x Theoph. li. 6 de cau. plant. c. 14.
y Gal 4. ſim plic. 20.
z Gal. li. 4. ſimpl. 10.
a Ariſt. li. 22 probl. par. 2. & 3.
b Gal. 4. ſim plic. 10.

A enim Theophraſtus [a] quædam dulcia graue̋ ſomnű afferre, & aliquos dulcibus radicib. deuora
tis interijſſe; quãobrem non fidendum eſt ſolo guſtatui, neque omnino credendum eſt ſapori,
ſed experimento [b] ẽt æſtimanda eſt eſculentorű & poculentorű ſubſtantia, familiaris ne ſit na
turæ noſtræ, an aliena; maxima tamen ex parte quod dulce eſt & ſuaue id ẽt dulce alimentum
efficitur. Internum vero alimentum quanquam non guſtatur, tamen dulciſſimű eſt, quæ.n. ex eo
ſalſa ſunt [c] & amara excernűtur. [d] Fętus etiam in vtero id alimentű allicit quod dulciſſimű eſt,
reliquum, quod ſalſum eſt & amarum, detruditur in partu. Intelligo autem nunc internum ali
mentum non quod iam alit, & ſimile effectum eſt, ſed quod futurum eſt alimentum, quemad-
modum ſanguis quem Ariſtoteles [e] ſcribit extremum eſſe alimentum, antecedit enim primo ci
bus & potio, rum ſuccus qui ex illis in ventriculo efficitur, & tandem ſanguis qui extremus eſt
inter illa alimenta, quæ nondum alunt, neque adhuc ſimilia reddita ſunt & conuerſa in ſub-
ſtantiam noſtram. Quod ſi dixeris extremum etiam ſic acceptum non eſſe ſanguinem, ſed id
quod ex ſanguine iam attractum eſt ab vnaquaque parte, & aliquo pacto mutatum, non diſ
ſidebis ab [f] Ariſt. qui extremum alimentum eſſe ait, quod allatum eſt ad vnamquanque par
B tem, atque hoc paucum eſſe quod multa ab ipſo ſeparata fuerint quæ inutilia erant, ita ut ſan-
guinem appellet id quod ab vnaquaque parte non ſolum attractum eſt, ſed etiam aliquo pa-
cto affectum: addit [g] enim extremum alimentum eſſe ſanguinem, ſemen vero id eſſe quod ſupe
rat ex ſanguine concocto & iam diſtributo. Ex ſanguine igitur ſic accepto tanquam ex extre
mo alimento [h] aluntur partes omnes noſtri corporis, ex quo etiam gignuntur; ex iiſdem enim
(ut paulo ſupra diximus) alimur atque gignimur; non tamen [i] omnes partes prorſus fiunt &
aluntur ex ſanguine ſic mutato, ſed tantum vere ſolidæ, quæ albæ ſunt: nam caro proxime gi-
gnitur & alitur ex ſanguine, qui non multum ab ea diſtat, quanquam ventriculus [k] alitur ex
ſucco quem conficit nondum conuerſo in ſanguinem. Eiuſmodi autem ſanguis non eſt vnus
ex quatuor ſuccis ſeparatus a pituita & ab utraque bile, ſed quoddam mixtum ex omnibus, di
citurque [l] moderatus ubi omnium quatuor ſuccorű iuſta portio fuerit; ex hoc ſanguine fit ſe-
men, ex hoc alimur, neque enim gignimur ex vno [m] eleme̋to tantum, & ita neque ex uno ſucco
tantum ut ex ſolo ſanguine, ſed ex omnibus quatuor ſimul iuſtam moderationem ſeruantib.
aliæ ẽt partes [n] alio ſucco nutriuntur, vt ſanguine magis aut minus puro, pituitoſo, bilioſo, me-
lancholico, veluti & ex ſimili materia ducűt origine̋. Ariſt. [o] vero cum voluit ex ſolo ſanguine
C nutriri corpora noſtra, excluſit vtranq. bile̋ & pituitã per ſe, & intellexit pro ſanguine mixtu-
rã iuſtã ex quatuor ſuccis. Sed cum partes noſtræ duplici ſanguine fruantur, vno [p] ſubflauo te
nuiore calidiore & ſicciore qui à corde per arterias, altero rubro craſſiore & minus calido ma
giſq. humido qui a iecinore per venas fertur ad ſingulas partes: vterq. neceſſarius eſt non ſolű
quia aliquæ partes deſiderãt ſanguine̋ tenuiore̋ ut pulmo, aliæ craſſiore̋ ut iecur, ſed ẽt quia
ſanguis qui a iecinore fertur minus perfectus eſt, perficiturq. & coquitur ope illius ſanguinis q
a corde, per arterias diſtribuitur vnicuiq. parti ita, ut ſi Auerroi [q] credamus, hic ſit tanq̃ for-
ma, ille tanq̃ materia, ꝙ Gal. fortaſſe non negaret, q̃uis ſanguine̋ in iecinore confici voluerit &
nõ in corde que̋ locum explicabimus qua de iecinore. Attrahunt aűt [r] partes oẽs utrunq. ſan-
guinem partim ex venis, partim ex arterijs quæ vel ad ipſas perueniűt uel ad proximas unde
ipſum haurire poſſunt. Hactenus de eo quo alimur.

Reſtat id, a quo alimur hoc eſt cuius ope alimentum redditur ſimile partib. noſtris, & in ipſa
rum ſubſtantiam conuertitur, videtur aűt eſſe calor naturalis à quo coctio perficitur: verű hic
mouet quidem ſed ſimul etiam mouetur ab anima; que̋admodű in [ſ] naui clauus a manu. Anima
igitur eſt quæ calore vtitur ad alendum, hoc eſt ad conuertendű alime̋tű in naturã partium no
ſtrarum. Sed cum eadem in plures partes ſeu facultates diſtribuatur, in alentem, ſentientem &
ratiocinante̋, cõſtat alendi munus non pertinere ad ratiocinante̋, cű non tantű hominib. inſit
ſed belluis etiam ac ſtirpibus Ob eande̋ rationem conſtat etiam non pertinere ad ſentientem
cum inſit ſtirpibus, [t] quoq. quæ non ſentiunt, cumque ſentiens accipiat, alendi vero munus in
D agendo conſiſtat, & ad conſeruandã uitã non vt illa ad cognoſcendű dirigatur; vide̋t aute̋ ma-
gis [u] ſpectare ad ale̋tem & propter hanc data eſſe animalib. quæ initio procreationis aluntur
non tamen ſentiunt. Quib. rationibus addit Alex. quod ſentiens per ſomnum quieſcit, alens aſ
ſidue agit & per ſomnum efficacius ſuo munere fungitur; quod item alente vi præditæ ſint om-
nes partes cum aliquæ omnino ſint ſenſus expertes; differt igitur altrix a ſentiente, quamuis
in animalibus ut voluit Ariſtoteles idem habeant domicilium, cor uidelicet, quod eſt in medio
animali, nam in ſtirpibus quoque [x] medium eſt huius animæ domicilium. Verum de ſede altri
cis in animali agemus, qua de Iecinore: nunc ſatis nobis ſit oſtendiſſe ipſam differe à ſentiente
eſt autem communis etiam [y] ſtirpium: & perſeuerat a primo ad finem in omnibus viuentibus.
Tria quæ de alimento propoſita erant, quod, quo, & à quo alitur ſatis explicata videntur, ita
ut ad opus augendi ac generandi pergendum ſit; ſed prius tractare miniſtras facultates opor-
tet quibus alens utitur, ad eas ergo iam aggrediamur.

a Theophr. li. 6. de cau. plan. c. 4.
b Gal. 6. de tu. val. c. 3.
c Ariſt. li. 2 meteororű cap. 3.
d Ariſ. li. 4. de Gener. ani. c. 8.
e Ariſ. li. 2. de partib. ani. c. 3.
f Ariſ. ibid. & lib. 4. de Partib. ani. c. 4.
g Ariſ. 1. li. de Gener. anima. c 19
h Ariſ. li. de Iuuentute.
i Gal. li. 1. de natu. fac c. 10. & lib 1. de ſemine. c. 11. & 16.
k Gal. li. 3. de nat. fac. c 7. & 13.
l Gale. 1. de nat. huma. com. 19.
m Gal li. 1. de elem c. 6. & 1. de nat. huma.
n Gal. li. 1. de ſemine c. 11. & Hippo. lib 4. de Morbis.
o Ariſ li. 3. de hiſt. ani. c. 19 & li. 1. de Gene. ani. c. 18.
p Gal. li. 6. de plac. c. 8
q Auer. 2. collig ca 8.
r 2 lib. 13. de vſu par. c 9.
ſ Ariſt. li. 2. de anima tex. 50.
t Ariſt. lib. 2 de anima tex. 15.
u Auer. li. 2 collig. cap. 11.
x Ariſto. in li de longi. & breuita. vitæ.
y Ariſt. li. 3 de anima. tex. 59.

De naturalibus facultatibus miniſtris. Cap. III. E

AD quo alimur, vt conuertatur in ſubſtantiam partium noſtrarum debet primum ab
ipſis attrahi dein attractum retineri vt mutetur, quod nõ niſi tempore fieri poteſt,
tum retentum concoqui & poſtquam concoctum eſt cum non totum idoneum ſit
quod in ſubſtantiam noſtram vertatur, debet expelli quod ſuperat & alienum eſt
a Gal. lib. 3. de nat. fac. c. 9. ita vt altrici facultati quatuor a ſeruiant tanquam miniſtræ, attractrix, retentrix, concoctrix, ex
pultrix, quas à Galeno in libris de naturalibus facultatibus enarratas nunc ſigillatim perſeque
mur ſi prius ipſas ſufficere neque alias ad alendum deſiderari oſtenderimus; cum partes viuen-
tium corporum non prius attrahant quam exhauſtæ ſint & appetant, videtur propoſitis qua-
b Ariſ. li. 2. p. al. part 3. tuor adijcienda eſſe appetitio, b quæ egeſtatem ſequitur; præterea cum id quod ſimile reddi-
tur debeat prius agglutinari, c & antequam agglutinetur apponi ſingulis partibus, neceſſariæ
c Gal. lib. 1. de nat. fac. c. videntur duæ aliæ facultates, apponens videlicet & agglutinans, in hydrope apponitur alimen
tum non tamen agglutinatur. Poſtremo cum non omne quod concoquitur vtile ſit, neceſſaria
d Auerr. lib. 1. collig. c. 9 videtur facultas ſecernens vtile ab inutili, quam Auerr. d poſuit. Verum ſi rem ad viuum reſece
mus comperiemus has oẽs ſub primis quatuor comprehendi, ſiquidem appetens facultas eadẽ
eſt atq; illa quæ attrahit; quæ viuunt omnia cum exhauriuntur alimentum appetunt, ſiue ani- F
e Gal. 3. lib. de nat. fac. c. 13. malia ſint, ſiue ſtirpes; vbi implentur e non amplius appetunt, ſed ſtatim atque appetunt attra
hunt, modo ſit præſto quod attrahatur, ita vt eadem facultas quæ appetit etiam attrahat, & v-
na ab altera ratione differat magis quam re. Seiungitur vis hæc appetens atque attrahens à
ſentiente; nam & ſtirpium radices quæ ſenſu carent & partes animalium cum dormiunt appe-
f Ariſ. lib. 3. de aĩa text. 59. tunt atq. alliciunt f alimentum; appetentes aũt ſtatim ſugunt. loquor de appetitione naturali,
qua præditę ſunt partes oẽs, nõ de animali quę ſenſum ſequitur venarũ ſugẽtium, proprieq; re
ſidet in ore ventriculi, hæc ad alendũ quoq. neceſſaria eſt animalibus, quæ non habent alimen-
tũ proximũ vt ſtirpes; quia tñ animalis eſt nõ numeratur in miniſtris naturalibus, quas nunc
tractamus. At facultas illa, q̃ apponere alimentũ diximus non alia eſt q̃ attractrix quæ tunc ceſ
g Gal. 3. de nat. fac. c. 1 & 6. ſat g ab opere ſuo cum apposuit ꝙ attraxit, attrahit. n. non propter ipſum attraherẽ, ſed vt at-
tractis fruatur. Id vero quo agglutinatur ꝙ appoſitum eſt, non eſt aliqua facultas, ſed tantũ ca-
lor qui exiccando efficit vt quæ mollia ſunt & glutinoſa, cum diutius ſe contingunt, coaleſcãt:
id ꝙ euenit ẽt corporib. inanimatis, quæ vbi glutinoſa ſunt inter ſe cohæreſcunt; ſi quis tamen
hoc velit eſſe alicuius facultatis opus & non ſimpliciter caloris, tribuet hoc facultati conco- G
quenti miniſtrę, vel potius altrici principali, q̃ priuſq̃ ſimile reddat alimentũ agglutinat, a qua
ẽt agglutinãtur partes vulneratę. Reſtat vis illa ſecernens vtile ab inutili q̃ Auerr. quatuor mi-
h Gal. 8. aphor. cõ. 22 & 4. aphor. com. 22. niſtris adiecit, q̃ ſimiliter ad quatuor illas reducitur. Cõcedit h Gal. poſt coctionẽ primo neceſ-
ſariã eſſe eiuſmodi ſecretionẽ, poſtea expulſionem; in ventriculo non ſolũ coctio ſed ſeparatio i
inutilium perficitur, ſed perficitur hęc opere attractricis & expultricis, ſiquidem venæ poſt co
i Ga. 4. li de vſu par. c. 1. ctionem ex ventriculo & ex iecinore alliciunt quod vtile eſt, quod vero inutile ſecernitur &
detruditur à facultate expultrice, quam Gal. k ἀποκριτικὴν & ἀποσαλτικὴν nominat, hoc eſt ſecer-
K Gal. 1. de na. fac. c. 13 nentem & expellentem. Patet igitur quatuor miniſtris quas propoſuimus, non eſſe adijcien-
das alias, ſed ipſas ſufficere, quas ſigillatim tractabimus orſi ab attractrice.

De facultate attractrice. Cap. IIII.

ATtractrix facultas ad alendum neceſſaria eſt, vt alimentum ſingulis partibus diſtribua-
tur; neque enim ſponte fertur per vias anguſtiores præſertim ad ſuperiora, ſed neceſ-
l Gale. 6. 6. epid. 1. & 3. de nat. fac. c. 1. ſe l eſt attrahatur ab eiuſmodi ui data cuique parti, quamquam non nihil etiam co
conferunt partes expellentes: cum cibus in ventriculo concoctus eſt, eius ſuccus non modo H
a primis venis allicitur, ſed etiam expellitur a m ventriculo vbi retinuit quod ſibi ſat erat. Ne
m Gal. li. 3. de nat. fac. c. 13. ceſſaria igitur eſt attrahens facultas quæ alimẽti materiam ſingulis partib. apponat, in qua ex
plicanda inde ordiemur quod attrahendi actio quamuis euidẽs ſit in partibus noſtri corporis,
& quamuis ſæpe laudetur ab Hippocrate n non tamen conceditur ab omnibus, ſiquidem Pla-
n Gal. 8. de plac. c. 8. to o in reſpiratione aerem potius impelli voluit quam attrahi. p Aſclepiades ne attrahentem
o Gal. in cõ. ſup. Timæũ uim poneret in renibus, notam & coquis & vulgaribus, abſurda quædam commentus eſt. Eraſi
ſtratum q qui ſecretionem per anguſtiam uaſorum cauſari maluit quam vim attrahendi, mul-
p Gal. 1. de na. fac. c. 13 ta incommoda ſequuntur. Epicurus r autem ingenue concedens quæ ſenſui patent ſibiq; cõ-
q Gal. 2. de nat. fac. c. 4 ſtans attrahendi vim quam poſuit retulit ad cõuenientiam fluentium atomorũ; Reuocemus in
memoriam ea quæ trahi omnes cernunt, intueamurq. vnde eiuſmodi effectus proficiſcatur; at-
r Gal. 1. de na. fac c. 14 que hoc pacto attractricem ſ vim partibus noſtris ineſſe demonſtrabimus. Videmus aquam
quæ alioquin deſcendit ſurſum trahi per fiſtulam, cuius vnum extremum in aquam demitta-
ſ Gale. 8. de plac. 8. tur, alterum teneatur in ore, labris enim ſugentibus allicitur primo aer, deinde aqua: videmus
t Gale. 1. de nat fac c. 14 ſimiliter attrahi humorem ex ore vaſis anguſti vbi labris ſugatur. Pulmo cum dilatatur thorax
impletur aere, quem allicit quemadmodum & follis cum dilatatur; cathartica certos t ſuccos
eliciunt;

A eliciunt;non deſunt medicamenta quæ ſurculos, tela, virus euellant[a]. Ruſtici dominos decipiunt cum triticum conuehunt; demiſſis enim fictilibns vaſis aquæ plenis & molem & pondus augent,quod triticum aquam illam alliciens combibat.Renes attrahunt vrinam, canales ſellis flauam bilem,lien atram,[a] carnes attrahunt ex viſceribus ſanguinem, quo nutriuntur,ſemen[b] in vtero ſanguinem attrahit idoneum: ex ijs colligi poteſt tractus euidenter.

Sed venari iam præſtat cauſas a quibus proficiſcatur. In mixtis cum deorſum aut ſurſum feruntur quæ inſunt grauia; in his quæ ſurſum trahuntur a leuibus, quæ inſunt leuia;in his quæ deorſum trahuntur a grauibus,eiuſmodi tractus ſequitur exceſſum elementi ſuperantis;præter hanc cauſam multę aliæ ſunt,[c] Gal. tria præcipue cauſari videtur, vnum eſt conſenſus rerum inter ſe talis vt non poſſint inani interiecto ſeparari; alterum eſt uis caloris; tertium ſimilitudo ſiue proprietas inter res attrahentes & eas quæ attrahuntur.Primo igitur ne quid inane ſit ſurſum trahitur quod graue eſt:hoc pacto per aquæductus & fiſtulas aſcendit aqua, eademq; ob eandem cauſam ex vaſe non effluit quantum exire pateretur os eius quamuis anguſtum, quoniam ſubit aer,ne detur inane.Impletur ob eandem cauſam aere pulmo & follis cum dilatatur.A calore attrahi humorem demonſtrant[d] mēbra quæ frictione,perfuſione,cataplaſmate aliquo calefacta intumeſcunt præterea[e] partes quæ calore præter naturam affectæ inflammátur.[f] Scribit Ariſt. vaſa calefacta ſi ore deorſum ſpectante aquam attingant impleri ita vt
B aqua a calore ſurſum trahatur:hoc pacto in lychno ſurſum attrahitur oleum a flamma; hoc pacto denique implentur cucurbitulæ. Adeo autem confert calor ad attrahendum,vt ea etiā quæ ob ſubſtantiæ[g] ſimilitudinem attrahunt,quo calidiora ſunt,eo magis attrahant,veluti catharrica cum calidiora ſunt,ſimiles ſuccos,veluti item vterus concubitu calefactus ſemē quod alioqnin ſibi familiare eſt;vt autem frigus in ſubſtātia craſſa magnam habet vim repellendi, ita calor qui contrarius eſt in tenui magnam attrahendi:magis tamen idoneus eſt, qui attrahat ſiccus quam humidus,quamuis hic quoque ſatis attrahere poſſit quemadmodum in[h] pueris quorum inſtrumenta humida ſunt; ſiccitas addit firmitatem parti attrahenti quæ[i] & calorem & robur deſiderat. Tertiam cauſam tractus ſimilitudinem & proprietatem quandam poſuimus, ob quam ita natura comparatum eſt,vt quædam a quibuſdam attrahantur, veluti ferrum a lapide magnete, id quod Epicurus atomorum conuenientiæ tribuit; nos proportioni quam habet vna ſubſtantia cum altera:ob hanc attrahitur à renibus vrina,à canalibus ſellis flaua bilis, a liene atra;ſic extrahuntur ab alexiterijs[k] medicamentis venena, à cathartieis certi ſucci:ſic denique partes viuentium omnes alimentum alliciunt quod nobis propoſitum erat:huius cauſam ſtatuimus eſſe ſimilitudinem & conuenientiam inter res attrahentes,& id quod attrahūt; neque enim in corpote noſtro partes alimentum attrahūt ne detur inane,cum[l] conſtringi poſ
C ſent præſentium quæ molles ſunt & fibras habent:attrahunt hæ cū[m] fibræ quæ in longitudinem ſunt contrahuntur,expellunt cum contrahuntur tranſuerſæ:partes duræ ſicut oſſa & cartilagines nō diſtinguūtur fibris,& idcirco ſtirpiū modo ſine motu alliciunt alimentum. Eorum quæ cum trahunt non mouentur[n] Ariſt. voluit tractum eſſe per ſimilitudinem quamdam & non vetum,ſicut eorum quæ cum motu trahunt;ſed vtrouis modo trahant alimentum partes,id trahunt quod familiare ac ſimile eſt ſiue craſſum ſiue tenue: vbi vero aliquid trahitur ne detur inane primo allicitur[o] quod tenue eſt,deinde quod minus tenue,& tandem quod craſſum; veluti primo ſpiritus,tum aër,dein ſanguis tenuior: quamquam etiam vbi aliquid trahitur ob ſimilitudinem, veluti alimentum a partibus, celerius trahitur tenuius vbi par ſit ſimilitudo, veluti[p] vinum album tenue quam craſſum nigrum;cum coquitur alimentū in ventriculo quod tenue eſt celeriter allicitur, quo fit vt qui hectica[q] febre laborant non multo poſt prandium aut cenam magis incaleſcant, quod madefacti ab humore attracto modo calcis non extincti reſperſi aqua inflammentur;cito[r] ēt poſt cibum & potionem ſedatur fames & ſitis,quod pars ſcilicet tenuior celeriter attrahatur:ſic uires cum deficiunt vini potu celerrime recreantur,iecur[s] enim ex ventriculo trahit dum cibum conficit,quæ maxime tenuem ſubſtantiam habent celerrime alliciuntur,velut aſparagus,qui paulo poſt quā ſumptus fuerit,ſuo odore vrinam affi
D cit.Quæcumque ergo tenniora ſunt ſi par ſimilitudo ſit celerius alliciuntur. Multum autem intereſt quales ſint canales allicientes id quod ſimile & familiare eſt:nam ſi anguſti[t] ſint & in foramina deſinant ſenſum latentia,alliciunt id ſolum quod ſimile eſt,veluti canales quos in iecur exigit veſica fellis,flauam bilem puram, lien autem & renes per amplos canales non modo familiarem alliciunt humorē,ſed cum eo ēt aliquid ſanguinis. Sed ſatis de facultate attractrice.

De facultate retentrice. *Cap. V.*

Retentrix facultas tributa eſt a nátura illis quibus & attractrix[x], ſi quidem ea quibus hæc ineſt non attrahunt[u] propter ipſum attrahere,ſed vt attractis fruantur; at nequeunt frui niſi agglutinent & ſimile reddant quod attrahunt, quare interim[z] neceſſe eſt retineant:data igitur eſt retentrix facultas,vt quod iuuat concoquatur & ſimile fiat; hanc vim[y] Stoici præcipue induxerunt, qui aliud eſſe continens, aliud contentum volebant,

a Hipp 6. epid. 1. & Gal. 1. de nat. fac. 16.
b Gal. 2. de nat. fac. c. 3
c Gal. 1. de natur fac. cap. 13.
d Gal. 2. de diff. feb. 11.
e Gal. 13. meth. c. 3.
f Ariſ. li. de Gener. animal cap. 4.
g Gal. 5. ſimpl. c. 17.
h Gal. 3. de cauſ. ſymptom c. 3.
i Gal. 9. de vſu par. c. 4.
k Gal. 1. de natur. fac. cap. 14.
l Gal. 2. de nat. fac. c. 1.
m Gal. 4. de vſu par. c 17
n 7. phyſic. tex. 10.
o Gal 3. de nat. fac. cap. 14.
p Gal. 3 de natur. fac. cap. 15.
q Gal. 2. prognoſt. 60. & 1. de diff. feb. 9.
r Auerr. 2. collig. 9.
ſ Gal. 3. de natur. fac. cap. 13.
t Gal. 5. de vſu par. c. 6.
u Gal. 3. de nat. fac. c 6.
x Gal 3. de nat. fac. c. 6.
y Gal 3. de nat fac c. 1.
z Gal. de plenit. c. 3.

volebant, illud ſpititui hoc craſſiori materiæ tribnentes. Inſita eſt retentrix facultas cuilibet E
particulæ eorum quæ aluntur perinde atque attractrix, concoctrix, expulrrix; ſed in aliquibus
a Gal. 3. de na fa. c. 2. ratione inueſtigatur, in aliquibus ſenſu ipſo depræhenditur, quemadmodum in magnis a ca-
uis & potiſſimum in ventriculo & vtero; retinet uentriculus cibum dum concoquatur; reti-
net vterus ſemen & fœtum dum maturetur vſque ad pattum: in vtroque retentio euidens
eſt, euidentior tamen in vtero vbi nouem non hotas ſed menſes fœtus retinetur. Porrò
partes noſtri corporis cum alimentum retinent agunt, neque ocioſæ tantum vſum retinendi
præbent, ſicuti externa vaſa quæ vbi ſolida fuerint continent humorem infuſum: Partes au-
tem noſtri corporis quæ caua habenr euidentiora & flecti poſſunt cum retinent, clauduntur, &
vndique conſtringuntur vt complectantur id quod acceperunt quemadmodum ventriculus
b Gal 3. de nat. fa. c. 3. cibum, urerus ſemen, b qui ipſum vndique compræhendit ore ſic clauſo vt ne ſpecilli quidem
mucronem admittat: contra vero aperitur & vehemennter fœtum impellir tempore partus;
idem euenit aliarum partium c oſtiis quæ clauduntur cum retinendum eſt, aperiuntur cum
c Gal 6. de loc aff c. 6. expellendum.

d Gal. 1. de diff. ſympt. c. 4. In duobus d autem maxime conſiſtit robur retentionis; vnum eſt complexus, qui tantus
eſſe debet vt quod retinetur nullo interiecto medio vndique compræhendatur; alterum eſt F
tempus retinendi, quod æquare debet tempus concoquendi ac perficiendi id quod retinetur.
e Gal. 14 d vſu par. ca. 14. In partibus illis quæ fibras habent, & extendi poſſunt retentio non ſecus ac attractio, & expul
ſio per morum efficitur: verũ in e attractione contrahuntur fibræ rectæ, in expulſione tranſuer
ſæ, in retentione omnes. Contra illæ partes quæ duræ ſunt & fibris carent quemadmodum
oſſa & cartilagines, vt ſine motu attrahunt & expellunt, ita eriam ſine motu retinent alimen-
tum, quod & in ſtirpibus vſuuenit. Vbi retentio hat per fibras, motus ille contractionis bre-
uis eſt, quanuis contractio maneat dum retinetur quod retinendum eſt, & interea fibrę agant:
quare illarum quoque actio motus dici poteſt quanuis non videantur moueri; ſed appellari po
terit motus ronicus naturalis, qualem diximus eſſe in muſculis voluntarium cum vtrinque op-
poſiti agentes mẽbrũ ſublime habent atq; immobile. Tempus quo retentrix ſuo munere fun-
gitur diuturnius eſt & non breue, quale eſt illud quo expellitur quod expellendum eſt: ut con-
coquatur quod retinetur debet diutius rerineri; ergo actio retentricis cum diuturnior ſit actio
f Gal. 3. de ſymp. cauſ. c. 1. ne expulrricis, poterit f retentrix imbecillior videri quam expultrix, ſi quidem validiora agen
tia celerius agunt quam imbecilliora: quanuis alio nomine validior videri poſſit retentrix,
cum diutius ſuſtineat agendi laborem quam expultrix. Euenit interdum vt g diutius retinea-
g Gal. 5. de lo. affe. c. 7. tur quod minus retinendum eſſet, quoniam expultrix ſæpe celerius expellit quam conueniat
h Gale. 12. meth. c. 6. propter retentricem debilem quæ non poteſt h diutius ſuſtinere quod retinendum eſt. Imbe- G
i Gale. 2. apho. cõ. 20. cillitas i retentricis plerunque ſequitur nimium humorem, ſicuti robur nimiã ſiccitatem: quæ
ſicciora ſunt diutius retinent, vt monſtrant imagines quæ imprimuntur. Moderatum frigus in-
ſtrumentorum ad retinendum confert quatenus firmitatem addit; conſtat tamen calidiora &
k Gal. 3. de ſympt. cauſ. c. 3. ſicciora inſtrumenta ad retinendum valida eſſe, frigidiora. & humidiora imbecilla, & k iuue-
nes melius retinere quam pueros & ſenes.

De facultate concoctrice. Cap. XIII.

l Gale. 1. de tu. val. 3. Concoctrix rertia facultas miniſtra neceſſaria eſt vt pro ea ſubſtantia quam aſſidue
abſumitur ex partibus noſtris alia ſimilis reſtituatur: ſed cum nihil l ex ijs quæ co-
meduntur ant bibuntur quãtumuis familiare ſit ſine præcedente mutatione conuer
ti poſſit in ſubſtantiam noſtram, neceſſe eſt mutetur & ſimile fiat a facultate con-
m Ga. 3. de na. fa. ca. 1. 2. & 6. coctrice, ob quam neceſſariam eſſe retentricem monſtrauimus, quod nequeat eiuſmodi simili-
tudo ſubito acquiri, ſed neceſſarium ſit m tempus quo interea retineatur quod aſſumitur: ineſt
n Gal. 3. de na. fa. 1. autem concoctrix facultas vnicuique parti, eiuſque munus commune eſt n mutare alimentũ, H
o Gal. 1. aphor. cõ. 3. propriũ ucro reddere ſimile parti in qua reſidet: manet autem ur altrix ita etiam cõcoctrix in
omnibus partibus a principio ad finem, perpetuo. n. o & alimentum concoquunt & aluntur.
Sed cum tam altrix quam concoctrix alimentum mutet & efficiat ſimile, poterit vtraque ea-
dem videri cum eodem munere fungatur, & hoc pacto non differat altrix a concoctrice, neque
principalis a miniſtra: quæ ambiguitas ſoluitur in hunc modum: altrix mutationem perficit
alimenti iam appoſiti ita vt non ſolum ipſum ſimile reddat, ſed prorſus conuertat in ſubſtan-
tiam partis altæ, quam mutationem efficit per concoctricem: ſed concoctrix quatenus mini-
ſtra eſt præparat & reddit alimentum aliqua ex parte & non ex toto ſimile, veluti cum in ven-
p Gal. 3. li. de tẽp. c. 2. triculo cibum mutat in ſuccum, aut in iecinore ſuccum in ſanguinem; non enim efficit ſuccum
q Gal. 8. ca tat op. 6. omnino ſimilem uentriculo, aut ſanguinem omnino ſimilem iecinori, ſed aliqua ex parte:
r Gal. 1. de ſemine. ca. 21. nam vlteriorem poſtulat coctionem vt hic aut ille in ſubſtãtiam vertatur ipſius uiſceris, quod
denique p munus eſt altricis, & tunc non tantum ſimile redditur ſed etiam q apponitur: nam
ueluti in vapores r diſſolutum allicientibus partibus adiungitur, & diuturniori mora coaleſcit
ac ſimile redditur.

A Sed vt concoctricis quæ nunc nobis propoſita eſt vis tota pateſiat,[a] operæ precium eſt co-
ctionem in vniuerſum explicare; ſumemus initium a definitio ne, quam tradit Ariſt.[a] contine-
tur aût omnibus quatuor cauſis. Coctio, inquit, eſt perfectio a naturali & proprio calido in op-
poſitis accipientibus, quæ ſunt propria materia vnicuique. Verbum, perfectio, formam notat
ſimul & finem. A naturali & proprio calore, notat uim effectricem, in oppoſitis accipientibus,
notat materiam, quas particulas ſigillatim exponere oportet. Prima igitur eſt perfectio, quæ
ſignificat nobis vel actionem concoctricis vel potius quod per ipſam acquiritur; acquiritur
autem vel ſubſtantia vt in his quæ gignuntur, vel accidens vt in his quæ iam genita ſunt, vt per
coctionem vtiliora fiunt quemadmodum fructus cum matureſcunt, acquirût.n. odorem, acqui
runt[b] ſaporem & dulciores fiunt, acquirunt[c] colorem: cum vero in fructibus coquitur ſemen,
ea coctio ad procreationem ſpectat, ſed cum id quod circa ſemen eſt quo veſci ſolemus,[d]
περικάρπιον græci dicût, acquiritur vſus: coctio igitur perfectionẽ addit oĩbus quæ côcoquuntur,
ſiue illa pfectio ſit noua forma ſiue ſit vſus, quẽ acquirit iâ genita, id ꝙ patebit, ſi percurras gene
ra eorû q̃ vel arte coquûtur vt eſculẽta & poculẽta, vel natura vt fructus in ſtirpibus, vt in nobis
& alimẽta & q̃ ex ipſis ſuperât, alimenta.n. in ore, in vẽtriculo, in iecinore, in cauis ſingularû par
tiû perficiûtur per coctionẽ, per q̃ poſtremâ obtinent perfectionẽ cû in ſubſtantia noſtrâ vertû-
B tur ita vt formam nouâ acquirât, & ex pane exempli gratia gignatur caro. Quæ ex alimentis re
dundant & excerni debent, neque idonea ſunt ad nutriendum, per coctionem vſum quendâ
obtinent, quod & mitiora fiant & minus lædant cum educuntur, id quod[e] Hipp. docuit cum
iuſſit vt purgarentur quæ concocta ſunt, & cum[f] monuit ne inflammationis initio conemur
catharticis morbum ſoluere, quo tempore ſucci crudi ſunt qui inflammationem faciunt:
quamuis autem pertineat magis ad alimentum coctio, pertinet tamen etiam ad ea[g] quæ detru
denda ſunt. Succi ſemiputres[h] qui febrem accendunt coctione reſtituuntur;[i] pus vbi confici-
tur illa etiam coctio eſt; deiectio quoque[k] & vrina ſuam coctionem obtinent: nam[l] Ariſt. ad
ea etiam quæ inutilia ſunt & educi debent pertinere coctionem voluit, vt ad humorem qui in
tuberculis ſup fuerat. Eſt autem perfectio quę acquiritur mutatio qua ſimile redditur quod co
quitur partibus ſolidis concoquentibus, quantum ſcilicet patitur natura eius quod concoquen
dum eſt, ea enim quæ inutilia & expellenda ſunt ſi non ex toto, certe aliqua ex parte ſimilia
fiunt, veluti partibus ſolidis humor[m] ſuppurans. At alimentum quod vtile eſt ex toto ſimile
redditur, cum conuertitur in ſubſtantiam noſtram, neque tantum ſimile videtur, vt placuit[n]
Aſclepiadi, ſed eſt. Sophiſtæ qui concretionem tantum & ſecretionem ponebant mutationes
qualitatum non eſſe ſed apparere, & ſenſus decipere voluerunt. Anaxagoras apparere muta-
C tionem & non fieri iudicauit, quod ſimiles partes ſimul coniungerentur; ſed Ariſt.[o] Hipp. ſe-
quutus voluit veram mutationem fieri per coctionem; neque enim atteritur cibus in ventricu-
lo, vt credidit Eraſiſtratus, aut putreſcit vt voluit Pliſtonicus,[p] ſed mutatur in aliam ſubſtan-
tiam opera caloris, qui coctionis effectrix cauſa proponitur, quam explicare iam tempus eſt.

Ponit igitur Ariſt.[q] coctionem fieri a calido naturali[r] ac proprio eius quod concoquitur; ſed
cum concoctrix ſit facultas animę, videtur ab hac effici & non a calido, quod & ipſe[s] Ariſt. fa-
tetur cum tradit coctionem ſine anima non fieri: quæ inanimata ſunt non dicuntur proprie cô
coquere, ſed per ſimilitudinem[t] quandam, veluti quæ igne coquuntur: anima[t] .n. in animali-
bus & ſtirpibus calorem moderatur per quem concoquit. Itaque calor[u] inſtrumẽtum eſt quo
vtitur anima; quamobrem Ariſt. cum a calido naturali ac proprio fieri coctionem ſcribit,
intelligit non proprie effectricem ſed inſtrumentum; hoc enim eſt calidum innatum ac pro-
prium quo vtitur anima, vel cum eo nitatur anima, ipſam ſignificauit nomine eius ſubſtantiæ
cui hæret, quamuis calor quo maxime anima nititur magis ſit[x] cęleſtis quam elementorum,
vterque tamen concurrit ad coctionem. Sed cum tres ſint ſpecies coctionis, πέπανσις, qualem
videmus in fructibus, ἕψησις, hoc eſt elixatio, & ὄπτησις, hoc eſt aſſatio, omnes fieri a calore vo-
D luit[y] Ariſt. contra a frigore tres ſpecies cruditatis oppoſitas, videlicet ὠμότητα, hoc eſt imma-
turitatem quam in fructibus cernimus, μώλυνσιν, quam in his quæ imperfecte elixantur; στάτευσιν,
quam in his quæ nô bene aſſantur, vt enim calor coctionis ita frigus cruditatis cauſa eſt quod
renitatur[z] coctioni, morbi crudi a frigore fiunt. Si quando autem frigus ad coctionem côfert,
id facit vel temperando, vel contrahendo calorem; temperat enim frigus caloris exceſſum qui
ab operibus tam[a] naturæ quam artis alienus eſt: quędâ opera poſtquâ calore effecta ſunt, fri-
gore tẽperata perficiuntur inſtar ferri ꝙ a fabro in aquam frigidâ demittitur; côtrahit alio mo-
do frigus calorẽ & validiorẽ reddit quatenus circunſtans efficit vt calor fugiens in vnum coga
tur: hinc ſtirpes aliquæ[b] frigidioribus locis ſuauiorem odorem exhalant; hinc fructus frigore[c]
matureſcunt; hinc ventres[d] hyeme calidiſſimi ſunt natura, & plus alimenti côficiunt. Côctionẽ
igitur efficit per ſe calor, frigus cruditatẽ; coctio & maturitas fructuû[e] in ſtirpibus a Solis ca-
lore perficiẽ, in animalibus ẽt innatus[f] cuique parti calor coctionis eſt auctor: alimentû in vna
quaq; parte in qua calor viget[g] côcoquitur, ſed in qua imbecillus eſt putreſcit: quo aût maior
eſt, eo celerius, quo minor, eo tardius coctionẽ efficit;[h] ſenes ob imbecillitatẽ caloris minus bel
le alimentum concoquunt; qui creſcunt[i] plurimum habent calidi innati, & propterea pluri-
mum

a Ari. 4. meteo. c. 2.
b Theoph. li. 6. de cau. plant. 24.
c Ariſ. 5. de Gener. animal. c. 6.
d Theophr. li. 1. de cau. plant. c. 18. & Ar. 4. meteoror. c. 3.
e Hipp. 1. aphor. 22.
f Hipp. 4. acut. 22.
g Galen. 4. acut. com. 44.
h Gal. de arte med. c. 89
i Gal. 5. ſimpli. 9.
K Gal. 2. prog. com. 26.
l Ariſt. 4. meteo. c. 2.
m Gal. 1. prog. com. 42.
n Gal. 2. de nat. fac. c 8
o Gal. 1. de nat. fac. c. 2. & lib. 2. de nat fac. c. 9.
p Cor. Celſus lib. 1. in proœmio.
q Ariſt. 4. meteo. c. 2.
r Ariſ. in li. de reſp.
ſ Ariſ. 4. meteoror. 2.
t Ariſt. 2. de aia tex 41.
u Ariſt. li. 2. de part. animal. c. 7. & 4. met. 2.
x Ariſt. li. 2. de gen. animal. c. 3.
y Ariſt. 4. meteo. c. 2. & 3.
z Gal. 3. acut. com 29
a Gal. 3. de cauſ. ſym. cap. 3.
b Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 18.
c Theophr. 6. de cauſ. plant. c. 10.
d Hipp. 1. aphor. 15.
e Theph 6. de cau. plâ. cap. 6.
f Gal. 4 6. epi com. 14

g Ariſt. 4. de gener. anim. cap. 4. h Gal 2. de teſtam. 2. i Hipp. 1. aphor. 14

E

mum alimenti concoquunt. Maiotem vero calorem intelligere oportet non qualitate acriorem, ſed ſubſtantia ſeu quantitate copioſiorem, qualem eſſe diximus in illis qui creſcunt; calor a acris uentriculi potius nidorem efficit quam perfectam cibi coctionem: debet ergo calor eſſe copioſus & non acris ſed moderatus, vt efficere coctionem poſſit; quæ immodice cõcoquuntur fiunt a calore primum ſalſa, deinde amara, unde & mel b amariſſimum redditur. Ergo nec nimis diuturno calore opus eſt ad coctionem, nec nimis acri, niſi ea quæ concoquenda ſunt valde frigida fuerint, diu enim egent acriori calore vt temperētur & ad mediocritatem quamdam redacta concoquantur: ſic humor neruorum diſtentionem faciens a calore febris c quattanæ concoquitur. Sed vbi non admodum frigida fuerint quæ cõcoquuntur, ſufficit calor moderatus, quanuis alimentum partium vere ſolidarum, quę albæ ſunt, & frigidiores, uideatur potius ab imminuto calore cõcoqui quã a moderatã: dicendum tamen eſt concoqui a calore moderato, quantum conuenit naturę illarũ partiũ; hoc pacto ſanguis refrigeratus a minori calore in mãmis quã ſit calor iecinoris conuertitur in lac, & ſpiritus vitalis in cerebro cõuertitur in animalem. Fungi antem poteſt & cum humore & cum ſiccitate: qui cum ſiccitate iungitur minus facile concoquit, ſeparat tamen eſculenta duriora, quo nomine ruſtici d & hi qui uehementer exercentur valida alimenta conficiunt; contra ille qui iungitur cum humore quemadmodum in pueris facilius cõcoquit, eſt.n. coctio elixatio, & nõ aſſatio vt uolebat Eraſiſtratus; e elixant viſcera alimentum: fit autẽ elixatio f a calore humido: quod ſi calor moderatus ſit inter ſiccum & humidum, facile concoquit & ſuperat etiam ea quæ minus facile concoquũtur.

F

Intelligere aũt oportet calorem partiũ ſolidarũ, ab hoc.n. fit coctio, internarũ ſcilicet: nã eſculenta & poculẽta ẽt ſi diu g ſuper partes externas impoſita habeãtur non propterea cõcoquũtur; cũ uero fieri coctionẽ a calido ſolidarũ partiũ dicimus, fieri a natura intelligimus, hic.n. eſt natura cui Galenus h coctionem tribuit; medicus vero non concoquit ſed naturã concoquentem iuuat, quæ autem ſic coquuntur dicimus coqui proprie i & non per ſimilitudinem quamdam, ſicut illa quæ ars igne concoquit; iuuat ergo medicus naturam, quam iuuat etiam calor externus Solis, id quod in fructibus manifeſte depræhẽditur, ſole enim calefacti k matureſcũt: medicus cum ſit miniſter naturæ efficiendi ſocius euadit, cum ipſam vt debet l imitatur; natura autem concoquit per calorem qualitate moderatum, quantitate multum; quamobrem medicus cum ipſam iuuat id agit vt calor copioſus ſit, & qualitate moderatus, & idcirco vbi qualitas excedat ipſam remittit ac temperat, vbi qualitas pauca ſit ipſam auget. Quæcunque igitur medicus adhibet ad concoquendum, aut qualitatem caloris remittunt, aut copiam augent; remittit medicus caloris copiam refrigerantibus, quemadmodum vbi ſpectat ad coctionem flauæ bilis in febre m tertiana, & cum in vniuerſum curat n febres ab humorum putredine ortas: magnum enim caloris exceſſum frigidis præſidijs temperat. Plerunque tamen eius conſilium in concoquendo ad augendam coleris copiam dirigitur; auget autem hanc vel admotis calidis vel contracto calore ac retenta expiratione calida; quæcunque vero calida a medico admouẽtur aut actu talia ſunt, aut potentia; ſunt actu calida balneum, quod o Ariſtoteles ad coctionem alimenti voluit conducere: intelligitur autem aquæ dulcis mediocriter calefactæ, & non alterius ſponte naſcentis calidæ, habentis vim metallicam vt ſulphuris, aluminis, bituminis, eiuſmodi.n. aſſat; ſunt etiam ex actu calidis manus ad ventriculum admotæ, catuli pingues, aut pueruli ſuperimpoſiti, aut etiam puellæ. Dauidi p Regi cum ob ſenectutem minus belle alimentum conficeret, decreto publico data eſt Abeſag Sunamites puella quæ calorem eius fouens validiorem redderet. Potentia calida ea dicuntur, quæ non ſtatim ſuo contactu calefaciunt, ſed poſtquam calore noſtro reddita ſunt actu talia; augent hæc calorem noſtrum ſiue extrinſecus imponantur quemadmodum triticum q manducatum ſuper impoſitum tuberculis crudis, ſiue intus dentur quemadmodum vinum r & cibi boni ſucci. Vbi ventriculus frigidior ſit non tantum conferunt moderate calida potentia, qualia diximus, ſed etiam acriora veluti citrium: t eiuſmodi medicamenta dicuntur græce t πέψικα: debent autem habere calorem ſimilem calori noſtro, aut paulo validiorem, quæcunque enim adhibentur valde calida, ſiue actu ſiue potentia, extrahendo internum humorem vna cum calore u refrigerant, atque hoc pacto aduentitius calor excitat ea ſympromata quę alioquin ſolẽt a frigore proficiſci. In Ægypto auctore x Theophraſto ficus non matureſcunt propter nimium ęſtum. Pergamus ad ea quæ non per ſe, ſed aliud efficiendo augent calorem noſtrum: hæc aut ipſum contrahunt, aut eius expirationem retinent: cõtrahitur calor & in vnum cogitur cum fugit frigus quod circumſtat; hoc pacto in iuuene y boni habitus æſtate media multa frigidæ aquæ perfuſio neruorum rigorem ſoluit, calor enim contractus efficacior redditur, retinetur calida expiratio, & propterea augetur calor vbi claudantur foramina cutis per quæ ſolent expirare calidi uapores, clauduntur autem uel obſtructa uel adſtricta, obſtruunt emplaſtica medicamenta quibus vtitur z Galenus ad maturandum pus. Aſtringentia ad concoquendum magis idonea ſunt illa in quibus calor coniungitur cum ſubſtantia paululum adſtringente veluti crocus a & ſertula campana, ad ventriculum frigidum laudat b Galenus obſtruentia & adſtringentia, damnat relaxantia quoniã diſſipant humorem & aditum faciunt externo frigori; vt autem coctioni cõueniunt quæ calidam expirationem retinent, ita eidem aduerſantur quæ eamdem euocant, veluti

G

H

a Gal 3. de cauſ. ſymp. c. 1. 1. & li. art. med. c. c. 62.
b Gal. 2. de na. fa. c. 8.
c Gale. 6. 6. epid. 7. & Hip. 5. aph. 70.
d Gal 1. de alim. fa. l. c. 2
e Gal. 2. de na. fa. c. 6.
f Ariſtot. 4. meteo. c. 3.
g Gal. 3. de tempe. c. 2.
h Gal. li. de conſtit. art. c. 12 & li. 3. method. & 2. 1 epi 46.
i Ariſ. 4 meteor. 3. & Gal 4. 6. epidẽ. cõ 23
k Theophr. 2. de cauſ. plan. c. 10. et Gale. 4. ſim pli. 12.
l Gal. 2. 1. epid. 45. cõ.
m Gal. 1. ad Glau. 9.
n Gal. 11 meth. c. 9. & d arte me. 89.
o Ariſto. 4. meteo c. 2.
p 3. li. Reg.
q Gal. 3. de na. fa. c. 7.
r Gal de cõſtit. artis c. 19.
ſ Gale. 2. de Alim fa. c. 37.
t Ga. 5. ſim pli. c. 23.
u Auerr 3. collig. c. 24.
x Theop. 2. de cau plã. c 4.
y Hip. 5. aphor. 21.
z Ga 5. ſim pli. 9.
a Ga. 7. ſim pli. c. de croco & Meliloto.
b Gal. 7. meth. 7.

Digitized by Google

velutimotus & vigilia: quamobrem magnopere ad concoquendum conducit quies; [a] confert aHipp.4.a-
A autem non ſolum quatenus non euocat calorem ad partes externas, ſed etiam quatenus efficit cut. 44. &
vt ſolidæ partes quibus concoquendi vis ineſt, aſſidue hæreant [b] ei quod concoqui debet & cō Gal. de cō-
tinenter ipſum attingat. Neque obſtat quod ſanguis qui ad mãmas fertur per venas motu tho- ſtit art.c 19
racis agitatas dicatur [c] a Gal. concoqui, nam potius extenuatur & idoneus redditur, q. a mãmis b Auerr. 4.
vertatur in lac; quæ concoquunt craſſeſcunt & non extenuantur vt in ſequentibus patebit. meteor.cō.
11.
Somnus vero, vt ſi quid aliud coctioni prodeſt, reuocat.n. calorem ad internas partes quem ad c Gal. 7.de
externas vigilia euocauerat, quamobrem per ſomnum [d] melior fit coctio & non tantum ea quę vſu par 8.
in ventriculo, [e] ſed ea etiam quæ in iecinore ac venis & in partibus ſolidis. Ex his colligi poteſt d Ariſ.li.de
ſomno.
effectricem cauſam coctionis eſſe animam altricem, quæ vtitur calore tanquam inſtrumento; e Gal. 3.de
medicum vero efficiendi ſocium eſſe, quod vel caloris exceſſum temperet, vel copiam augeat. cau.pul.c 9
Materia ſupereſt explicanda ipſius coctionis, quam [f] Ariſt. eſſe dixit oppoſita accipientia: qua f Ariſtot 4.
tuor enim ſunt primæ qualitates, calor, frigus, humor, ſiccitas; quamuis autem omnes quatuor meteor.c.a
habeant vim agendi, tamen priores duæ proprie dicuntur agentes: humor & ſiccitas magis ha
bent vim materiæ & accipiendi, quamobrem vocantur ab Ariſt. oppoſita accipientia; atq; hæc
ſunt materia coctionis. Quod ex toto ſiccum eſt quemadmodum terra non coquitur, quod ter
renum eſt omnium minime coctum eſt inquit [g] Ariſt. neque ex toto humidum quemadmodum g Ariſt.a.de
B aqua; mixtum ergo eſſe debet ex humore & ſiccitate quod concoquendum eſt; facilius autem gen. an.4.
cōcoquitur quod magis humidum eſt, terminum enim admittit magis quam quod ſiccum eſt,
& alioquin ſuo termino terminatum; quæ minora ſunt melius coquuntur quam quæ maiora,
neq. enim omnia [h] ęque coquuntur; facilius item coctionem admittunt quę fragilia ſunt, quam h Ariſ. 3.de
quæ glutinoſa, quo nomine extenuantia [i] ad concoquendum conferunt, ſi quidem humor ex- Par. an c.5.
tenuatus magis vim caloris concoquentis admittit quam ſi craſſus eſſet aut glutinoſus; illa ve- i Gal.12.me
ro quæ [k] craſſa ſunt magni ſeu multi vim habent, ita vt difficilius concoquantur, quæ tenuia thod cap 8
parui ſeu pauci, & idcirco facilius. Facilius etiam coquuntur quæ [l] calida ſunt quam quæ frigi- k Ariſ. 5 li.
de gen an.
da, hæc ſiquidem calori plurimum obſiſtunt. Porro coquuntur in nobis & alimenta & quæ ex c 1.
ipſis ſuperant, nam hæc quoque (vt ante oſtendimus) aliquam [m] ſimilitudinem acquirunt. Ali- l Theophr.
mentum quod concoquitur multiplex eſt, vt ante diximus, dicitur enim & quod alimentum 1.li.de cau.
eſt, & quod [n] eſt veluti alimentum, & quod futurum eſt alimentum: eius autem quod futurum pl. c. 21. &
eſt alimentum multiplex eſt coctio, in ventriculo enim coquitur cib. & potio & vertitur in ſuc- libro 4. de
cum, in iecinore vertitur ſuccus in ſanguinem; eſt etiam coctio aliqua eius quod eſt veluti ali- cau. plant.
13. & 14.
mentum, vt ſanguis qui in paruis cauis ſolidarum partium contentus redditur albus: coquitur m Gal.6 de
plac 6.
ergo cibus, coquitur ſuccus, coquitur ſanguis, coquitur denique & humor qui ex ſanguine con n Gal. 3.de
C fectus conuertitur in ſubſtantiam noſtram. Verum quia non ſatis conuenit inter medicos de temp. c 2.
numero coctionum, expoſita iam materia alimenti quæ concoqui debet, operæ precium eſt de
numero coctionum diſſerere. Conſtat primum ob magnum diſcrimen quod eſt inter ea quę ſu-
muntur, & ſubſtantiam noſtram, magna mutatione opus eſſe vt illa conuertantur in hanc; cum
que multa ſint quæ tanquam inutilia ſeparari debent ab his quæ ſumpta ſunt, appoſite natura
multiplicem coctionem inſtituit vt ſeparetur in vnaquaq. aliquid, & ita perfectior ſit ſecunda
quam prima, tertia quam ſecunda. A pleriſq. [o] autem ternæ coctiones & vniuſcuiuſque reli- o Gal. 1.de
quiæ diuerſæ aſſignãtur, vna in ventriculo, altera in iecinore, tertia in ſingulis partibus; his tri- tu. val c.12
bus coctionibus legimus aliquando additam vnã [p] quę cæteras antegreditur, quam fieri volunt p Galen.de
in ore, interdum etiam aliam quam fieri dicunt non in ore, non in ventriculo, non in iecinore, ſucc. boni.
non in ſubſtantia partium ſolidarum, ſed in ipſorum cauis: quamobrem præſtat intueri quotu- & vitio.c.5
plex reuera ſit coctio, & an vnaquæque ex propoſitis vere coctio dici debeat: ordiamur ab ea & 3. lib. de
nat. fac 7.
quæ fit in ore. Si ea quæ relinquuntur [q] inter dentes ex cibis inſpiciamus, cernemus mutata, ne q Gal. 3 de
que retinere amplius naturam illius cibi cuius ſunt partes; panis etiam aut triticum ſi mandu- nat.fac.c 7.
cetur, tubercula magis maturat, quam ſi diluatur ex aqua, quod acquiſiuerit coctionē ab ore,
& ob contactum partium oris, & ob permixtionem ſaliuæ. [r] Ariſtot. elaborari cibum ab ore r Ariſ. li de
D & à ventre ait; idem [ſ] ponit in ore vim agentem, hoc eſt conficientem cibum. Coctio autem iuuēt & ſe-
nect.
hæc quæ in ore fit, admodum imperfecta eſt, adeo vt non ſeparentur hac confecta reliquiæ vti ſ Ariſt. 1.de
ſeparantur poſt alias coctiones; ſi quis tamen coctionem latius patere velit & eam quoq. com- hiſt.an c 4.
plecti quæ valde imperfecta eſt, licet hanc quoque in coctionibus numerare, quamuis potius
ſit apparatus quidam ad coctionem quam conficere ventriculus debet. Quare poterit hæc &
vt prima & vt ſecunda nominari; illa vero quæ in iecinore & vt ſecunda & vt tertia; poſtrema
vero illa quæ fit in ſingulis partibus cum alimentum in ipſam ſubſtantiam vertitur poterit vt
tertia nominari, ſi tantum eam quæ in ventriculo, & eam quæ in iecinore ipſam antegredi veli-
mus: ſed ſi referamus inter coctionem eam quæ in ore, hæc dicenda erit quarta; eadem poterit t Gale.3.de
dici quinta ſi inter ipſam & eam quæ fit in iecinore intereſſe velimus aliam in paruis cauis par ſymp. cau.
tium ſolidarum vbi ſanguis non ſemper proxime vertitur in ſubſtantiam noſtram, ſed prius ali 2.
quo pacto afficitur & a partibus vere ſolidis albus redditur; huius coctionis interdum memi- u Gal.1.pro
nit Galenus. [t] In eiuſmodi autem cauis [u] non tantum mutatur ſanguis ille qui alere debet, al- gnoſ.cō 44
buſque fit & in ſemen conuertitur, ſed ille etiam qui ſupputat. & 5. ſimp.
c.9.

Verum

Verum diſtinguere oportet partes alendas, multum enim inter eas intereſt: illæ enim quæ E parum diſtant à ſanguine, veluti caro, vnica mutatione aluntur, ex ſanguine enim ut proxime fiunt, ita etiam proxime nutriuntur neque opus eſt mutatione ſanguinis interiecta, qui in paruis cauis conficiatur, quæ neceſſaria eſt vbi multum [a] diſtent nutriendæ partes a ſanguine, quẽ admodum vere ſolida, quæ albæ ſunt; huiuſmodi ſunt [b] oſſa quæ non nutriũtur proxime ex ſanguine ut caro, ſed ex medulla quam in ſuis cauis retinent: neruis hæret humor albus & glutinoſus ex quo placuit [c] Ariſt. ipſos & generari & nutriri; quamobrem extremum alimentum partium ſolidarum, quod [d] Ariſt. poſuit eſſe ſanguinem, intelligere oportet non ſimpliciter ſed aliquo pacto affectum, veluti conuerſum in ſemen. Inter propoſitas coctiones quò quæque prior eſt eo imperfectior eſt, quo poſterior eo perfectior, ità ut priores inſtitutæ videantur propter ſequentes, quæ quo materiam magis aptam coctioni accipiunt, eo melius ipſam conficiunt. Parant [e] alimentum ſubſtantiæ partium ſolidarum ipſius caua, cauis venæ ac iecur, his ventriculus, ventriculo os, ori coquus, coquo natura quæ quoſdam ex ſe producit fructus qui nullo egent apparatu ſed ſtatim comedi poſſunt.

a Gal. 1. de nat. fa. c. 10.
b Ga. 11 de uſu par. 13.
c Ari. 3. de hiſt. anim. c. 5.
d Ariſt. li. 3. de par. an. c. 3.
e Gal in li. de cibis boni & mali ſucci ca. 5. & lib. 4. de de tu ualc. c. 14.

Quid autem efficiat calor generatim in quauis coctione adhuc explicandum supereſt, ſolũ diximus ſimile reddere quantum fieri poteſt quod concoquitur ei quod concoquit & alendum eſt; ſed quo pacto id efficiat, patefiet ſi vis caloris altius repetatur. Scribit Ariſtoteles [f] calorem ea cogere quæ ſunt eiuſdem generis, ea ſecernere quæ ſunt alterius, id quod potiſſimũ in coctione facit, veluti in fructuum [g] maturitate, in quibus alia coniungit, alia excernit, alia in vapores diſſipat, alia extenuat, alia reddit craſſa, quæ omnia præſtat concoctrix animæ facultas per calorem, & ita ſimile reddit id quod concoquitur partibus concoquentibus. Extenuat autem calor quatenus tenuiores partes diſcutit, ita ut quod reſtat craſſius reddatur, ſecretoque quod erat alterius generis, cogatur quod eſt eiuſdem; hoc vſuuenit in his quæ igne coquuntur, nam ſi liquida & tenuia fuerint paulatim craſſeſcunt, excepta aqua [h] quæ neq. craſſeſcit neque concoquitur, muſtum vbi coquatur craſſeſcit & defrutum efficitur: modica farina ex multa aqua ſubacta cum bullit, craſſior redditur ita vt gluten efficiat; ſed multo magis hoc accidit his quę a natura coquuntur, oĩa. n. ſiue inutilia ſiue vtilia ſint craſſiora efficiũtur, pręſertim pueris [i] qui plurimũ habent innati caloris. Semen [k] quod tenue eſt crudũ eſt, quod craſſum coctum; ſucci tenues omnes [l] crudi ſunt. Vrina & deiectio cruda tenuis eſt, cum concoquitur craſſeſcit: quæ ex naribus, [m] quæ ex oculis, quæ ex vlceratis partibus detruduntur tenuia cruda ſunt, eadem ubi coquuntur fiunt craſſiora: acquirunt autem omnia quæ coquuntur craſſitudinem quod [n] diſſipentur partes humidiores ac tenuiores, vt iam dictum eſt, & quod G quæ ſuperſunt humidæ per coctionem cum ſiccis perfectè miſceantur, ita ut vnitas quædam fiat, & quamuis totum craſſeſcat, quæ tamen humidiora erant mixtura efficiantur ſicciora, & quæ ſicciora humidiora: quo fit vt coctio & craſſitudinem ſimul & æquabilitatem affectat. Neque obſtat quod quæ frigore concreta ſunt quemadmodum pituita, cum calore liqueſcunt, extenuari uidentur, ſic enim non concoquuntur ſed liquãtur; poſtea uero quam liquata ſunt à calore coquuntur & ſic craſſiora euadunt, eadem enim pituita quæ primo concreta, tum liquata effecta erat tenuis, cum poſtea concoquitur craſſeſcit; ubi vero ex ſanguine in ſiniſtro uentriculo cordis efficitur ſpiritus qui ſanguine longe tenuior eſt per feruorem fit, quem Ariſtoteles [o] ζέσιν nominat, & non per coctionem: extenuatur etiam ſanguis qui alit [p] pulmonem & qui lienem, a calore cordis & arteriarum, id quod vel feruorem nominabis vel ſeparationẽ quãdam partium tenuium à craſſis; potius quam coctionem extenuantur etiam ſanguis qui agitatus à thorace ad mammas fertur, quamuis concoqui dicatur a [q] Galeno, magis tamen apparatur ad conuerſionem lac, coquitur enim hic a mammis.

f Ariſ. li. 2. de Ortu & Interitu tex. 8.
g Theophr. li. 6. de cau. plant. c. 9
h Ar. 4. meteoror. c. 2.
i Hipp. 3. 6. epid. 15
k Ariſt. li. 2. de Gen. anim. c. 4.
l 1. 1. epid. 25.
m Gale. de totius morbi tẽpo. c. 3
n Theoph. li 6. de cau. plant. c. 9.
o Ari. in li. de Reſpir.
p Gal. 4. de vſu p. 15.
q Gal 7. de vſu par. 8.

De facultate expultrice. *Cap. VII.*

H

EXpultrix reſtat, quarta facultas ex miniſtris altricis quæ tantum agit, neque aliquod opus poſt actionẽ oſtendit quẽadmodũ concoctrix, quam vt explicaremus neceſſe fuit eius opus explicare & de coctione agere qui locus obſcurior erat. Id nõ cuenit expultrici, quæ tantum actionem, expulſionem videlicet efficit, quæ euidẽtior eſt quam vt exponi debeat; ſatis autem declarabitur vis expultricis ſi quib. data ſit & ob quã neceſſitatem, tum quibus inſtrumentis, quãdo & quomodo fungatur ſuo munere, & quibus vehementer aut debiliter expoſuerimus. Tribuit igitur natura expultricem vim omnibus illis quæ nutriuntur, ſiue [r] ſtirpes ſint, ſiue animalia, inſunt [s] enim omnes quatuor miniſtræ facultates non ſolum totis ſtirpibus & animalibus ſed quibuslibet etiam ipſarum particulis: videtur autem expultrix aliquo modo concoctrici ſeruire, quod abſoluta coctione detrudat quicquid inutile eſt, & manens in corpore plurimum noceret: id autem græce vocatur περίττωμα, ſignificat autem quicquid [t] ex alimento cocto relinquitur. Relinquitur autem duplex materia, alia inutilis & aliena, alia vtilis ſed quantitate ſuperans. Quæ ſumuntur eſculenta & poculenta, vt reficiant quod exhauſtum eſt, non ſunt tota idonea quæ cocta in alimentum vertantur &

r Gal. 4. de uſu p. c. 7.
s Gal. 5. de loc aff. c 7
t Ariſ. li de lõgi. & breuit. uitæ & li. 1. de Gene. anim. 18 & Gal. 1 li. de nat. fac. 17. & lib. 1. de tue. val. c. 3. & lib. 6. de tuen. ual. c. 1.

ſimilia

A ſimilia fiant partibus noſtris,ſed ſuperſunt reliquiæ [a] quas detrudere oportet ut toto genere
alienas atque inutiles. At redundat etiam aliud genus materiæ ex alimento concocto quod
quidem aliquo pacto ſimile eſt effectum & idoneum quod vertatur in ſubſtantiam partium
noſtrarum,ſed nimium eſt,ita ut ſuperet neque neceſſarium ſit:huiuſmodi voluit[b] Ariſtoteles
eſſe ſemen quod in viris,& ſanguinem qui in mulieribus ſuperat; ob vtrunque genus materiæ
redundantis dedit natura [c] omnibus ijs quæ nutriuntur facultatem expultricem,& animalib.
& ſtirpibus,ne maneant in corpore quæ ſuperant,ſuperant autem magis in animalibus quam
in ſtirpibus,ſtirpes [d] enim ex terra alimentum capiunt vt fœtus ex matris vtero, & ut animalia
ex ventriculo:quod autem ex terra excipiunt concoctum [e] atque elaboratum eſt,quo fit ut nō
ita ſuperent reliquiæ ut in animalibus, præſertim cum [f] ſicciores ſint, ita ut hoc nomine etiā
minus redundent in ipſis, nam inter animalia etiam ijs quæ humidiora ſunt magis ſuperant,
quemadmodum ſuibus, [g] minus ēt ſuperant animalibus quæ exercitatione ſicciora fiunt quā
quæ in ocio degunt. Mulierib. quæ ſedent teſte [h] Ariſto. magis redundant quam quæ exercen-
tur; quamobrem materia minus ſuperat in ſtirpibus quæ ſicciores ſunt,quam in [i] animalibus:
B cumque & in internis,& in externis partibus colligi poſſit, in animalibus quibus multa redun
dat vtrobiq. colligitur,in ſtirpibus [k] quibus pauca extra tantum;quare neque dum viuunt ob
cruditatem, neque poſtquam interierunt ut cadauera animalium male olent; Huc accedit
quod alliciunt è terra idoneum ſuccum non alienum veluti ſalſum,[l] quod autem extra redun-
dat in ſtirpibus conuertitur in flores,[m] folia, fructus,ut in animalibus [n] in pilos & ſpinas. Iam
vero in animalibus in utilia eo minus redūdant quo melius conſtituta fuerint,magis enim red
dere ſimile poſſunt quod accipiunt quam quæ male conſtituta ſunt, at ſenio [o] vel morbo male
affectis redundant longe plura: ægrotantib. interdū præter duo genera materiæ redundat ēt
aliquid ex [p] ſubſtantia ipſarum partium ſoluta,ita vt ea pelli debeat;ſed tam ſanis quam ægro
tantibus plus ſuperat ubi plus fuerit ſumptum. Corporibus[q] quæ augentur cū plus cibi ſumāt,
plus etiam materiæ ſuperat,plus item ubi aeris conſtitutio [r] humidior fuerit;vtilis vero mate-
ria illis magis ſuperat quæ plus cibi ſumunt,& melius concoquunt, neque amplius augentur:
eiuſmodi iuuenes ſunt,qui & pleniori victu vtuntur,& cōcoctrice facultate plurimum ualent.
Sed relicta materia utili accedamus ad inutilem,hoc eſt ad reliquias: hæ ſunt contrariæ alimē
to ſiquidem amaræ [ſ] ſunt & non dulces vt ſanguis;quæ autem cruda ſunt reliquiæ ſunt redū
C dantes,inter quas minime coctæ ſunt terrenæ; [t] non ſunt tamen reliquiæ alimenti ita crudæ vt
non acceperint qualitatem [u] aliquam a calore concoquente,vnde magis vel minus [x] mordent,
pro ut magis vel minus fuerint a calore immutatæ. Ex nimio calore ventriculi oritur nidor non
ſolū in alimento ſed in eius ēt reliquijs,ſicut ex debili acor. In utriſq. omitto qualitatē priſtinā
q̄ ex aſſumptis retinēt veluti deiectio,quę cōpacta eſt ubi ſumptus fuerit panis ex tritico,[y] vbi
ex panico uel milio arenæ modo ſoluta. Sed ſpectemus ſeorſū quæ relinquātur ex quauis ali-
mēti coctione,relinquuntur enim & ex primo & ex vltimo alimento inquit [z] Ariſt. vltimū eſt
ſanguis uel ſimpliciter uel iā factus albus,qui proxime in ſubſtantiā noſtrā conuertitur; primū
alimentū dicendū erit & cibus qui in ventriculo conficitur,& ſuccus qui in iecinore,vel in cor
de ut uoluit Ariſ. Sed præſtat intueri quæ proprie relinquantur ex alimento cocto in quauis co
ctione;triplicē autem proponemus ut facit [a] Galen. omittemus eam quam diximus fieri in ore,
& eam quam in paruis cauis ſolidarum partium,ex quibus nihil relinquitur crudum quod eui
denter ſeparetur a cocto: tantum perpēdemus eā quæ in ventriculo,quæ in iecinore,& quæ in
partib. ſolidis:oīum aūt cōe eſt ut [b] ſuperet aliquod tenue aquoſum & aliqđ craſſum,magis ta-
men craſſa ſunt quæ redundant ex coctione facta in ventriculo, q̄ ex ea quæ fit in iecinore &
venis; magis itē quæ ex hac,quā quæ ex illa quæ fit in partib. ſolidis. Itaq. ubi eſculenta & po-
culenta in ventriculo confecta ſunt,quæ craſſiora ſuperāt veluti deiectiones, ad inteſtina [c] de
truduntur mixta cū tenuibus,videlicet cū pituita redūdante, redūdat.n. hæc in ventriculo &
tenuior eſt q̄ reliquiæ terrenę cibi,cū quib. tn̄ ſcd̄m naturā deijcitur. In iecinore ubi cōficitur
D ſanguis,redundat flaua bilis quæ tenuis eſt & veluti flos,tū atra quæ veluti fęx:hæc a liene,[d] il
le a veſica fellis attrahitur;redundat ibidē aquoſus humor mixtus cū ſanguine ueluti ſerū cū la
cte,exit hic ex iecinore,terēq. cū ſanguine p venas & arterias ut ipſi aditū pbeat p anguſtiora
ad vnāquāq. corporis particulā,unde attrahitur à renib. & in veſicā deſcendit,atq. hoc pacto
redditur vrina,cūque ſcd̄m naturā expellitur quiddā crudę pituitę ſimile,q̄ genitū ī vētriculo
& tranſlatū ad iecur cū reliquo ſucco nō pōt ī ſanguinē verti,q̄uis aliquo pacto cōficiatur a tu
nica venarū,quāobrē vt ſuperās detruditur cū humore aquoſo & in vrina ſubſidet. In partib.
ſolidis cū alimētū in earū ſubām vertitur ſuperāt ſimiliter reliquię tenues & craſſæ,tenues ſūt
ex aquoſo humore quē cū ſanguine ferri diximus ad vnāquāq. particulā;nequit aūt hic verti ī
ſubām noſtrā,& idcirco expellitur per foramina cutis vel diſſipatur ī vapores ita ut ſenſum la
teat,vel euidenter ēt veluti cū ſudorē efficit. Redundat & in partib. ſolidis aliquid terrenū ma
gis q̄ ſuperari a calore non potuit,ſed eſt ueluti fuligo,fauilla, aut fumus,& propterea dicitur
a græcis [e] αἰθαλώδεις, λιγνυώδεις & καπνώδεις: inhæreſcit hoc cuti & vel in ſordē conuertitur,uel in pi
los:magis aūt redundat his [f] qui calidiores ſunt,& in quib. plurimū gignitur atræ [g] bilis;educitur
ēt ex foraminib. cutis vapor & fuligo quę ſuperat dū ſuba noſtra cōtinētur a calore cōſumitur.

a Gal. 1 de tu. ual. c. 3. & 6. de tu. ual. c. 1.
b Ariſt. li. 1. de Gener. ani. c. 18.
c Gal. li 1. de tu. ual. c. 3.
d Gal. 1. de cau. ſymp. 7
e Ariſt. li. 2. de p. ani. c. 10. & c. 3.
f Ariſ. 13. problem. 4.
g Ga. 8 meth. c. 2.
h Ariſt. 4 de Gener. ani. cap. 6.
i Ariſt. li. de ſenſu c. 5.
k Ariſt. li. 3. problē c. 4.
l Theophr. 6. de cauſ. plant. c 14.
m Ga. 2. de alim. fac. 61
n Gal. li. de opt. corporis conſt.
o Ariſt. li. 1. de Gen. ani. c. 18.
p Gal. 3. de loc. aff. c. 3.
q Gal. 2. de cau. pulſuū c. 15.
r Ariſt. li. 1. de Gen. anim. cap. 20.
ſ Ariſ. li. 4. de p anim. cap. 2.
t Ariſ. li. 2. de Gener. anim. c. 4.
u Gal. 2. de nat. fac. 4.
x Gal. 2. de cau. ſym. 5.
y Ga. 3. prorretic cō. 24
z Ariſ 1. de Gen. ani. 18
a Gal. 1. de tu. ual. c. 11.
b Ga 3. meth. c. 4. & 9. de vſu p. c. 8
c Ariſ. 1. de gen. an. 18. & 4. de vſu p. c. 5
d Gal. 4. de vſu par. c. 5
e Gal. 1 de diſp. c. 20.
f Gal. 3 6 epid com.
g Gal. 5. aphor. cō. 16

 Ff Reliquiæ

Reliquiæ alimenti multiplices quas propoſuimus neceſſe eſt expellantur, vbi enim retinentur cauſa [a] ſunt cur longe plura colligantur, quod qualitate calidi innati moderationem mutent, copia eidem perſpiratum impediant, quamobrem non permittunt ipſum quotidianis, & vſitatis muneribus fungi; ſordes [b] prohibet quo minus belle caua vlcera carne impleantur. Huc accedit quod copia eorum quæ retinentur, præterquam quod oneri eſt, aditum intercludit alimento quod ad ſingulas partes alendas ferri ſolet, ita vt cogatur interdum pro bonis ſuccis vti prauis, perinde atque & beſtiæ & homines, cum ob inopiam boni cibi coguntur veſci quibuſcunque, vnde [c] oriuntur febres peſtilentes, hinc etiam fiunt & tumores præter naturam & alij morbi [d] complures, quod præſertim accidit vbi quæ redundant diutius retinentur in corpore: omnia enim [e] magis aut minus mala fiunt cum aſſidue mutentur à partibus noſtris, cumque ſimilia reddi nequeant, reliquum eſt vt putreſcant, [f] & deteriora fiant; lædunt autem vnumquenque, ſed longe minus eos qui [g] optima ſunt corporis conſtitutione. Moderata igitur expulſio [h] eorum quæ ſuperant ex alimento, vt ſi quid aliud ſanitatem defendit, quod detrudantur ea, quæ cum manent, morbos facere conſueuerunt; natura [i] autem vt hæc mala propulſaret vim inſeruit expellendi quæ ſuperant. E

a Ariſt. li. de lóg. & bre. vitæ.
b Gal. 3. method. c. 9.
c Gal. lib. de cibis boni & mali ſucci in proœ.
d Gal. lib. 9. de vſu par. c. 1.
e Gal. 3. de na. fac. c. 12
f Gal. 2 lib. de diff. feb. c. 4
g Gal. li. de opt. corp. conſtit.
h Ariſt. 2. de gen. anim. c. 4.

Eſſentia eius conſiſtit in calore innato, nam calor [k] aeris circunfuſi non ſolum quæ ſuperant, ſed etiam quæ vtilia ſunt abſumit: & innatus qui eſt natura noſtra, omnium actionum naturalium cauſa eſt, efficitque vt excernantur quæ ſuperant; non ſolum autem expultricem facultatem tribuit ſingulis partibus, ſed etiam inſtrumenta fabricata eſt, & vias quibus facile depellantur, præſertim à partibus præcipuis: vt exempli gratia à cerebro, ſuturas [l] enim in caluaria molita eſt vnde vapores & fuligines exhalarent; præterea canales per quos ad palatum, & nares effluerent craſſa illa quæ in cerebro ſuperant; multa autem fabricata eſt inſtrumenta ob multiplices reliquias, veluti inteſtina propter illas quæ ſuperant in ventriculo, veſicam fellis, lienem, & renes propter ea quæ ſuperant in iecinore & venis: neque tantum eo ſpectauit vt omnibus eſſet vnde exirent, ſed etiam vt haberent partes plures, ob multiplicem vſum eiuſmodi reliquijs ſeruientes, quarum aliæ [m] ſeparant, aliæ deducunt, aliæ colligunt, aliæ excernunt vbi neceſſe ſit, quarum partium omnium vſus perſpicuus eſt in expulſione vrinæ, cui ſeruiunt renes, qui per arterias & venas emulgentes alliciunt quicquid aquoſi humoris in venis & arterijs totius corporis continetur, atque hoc pacto ipſum ſeparant à ſanguine: deducitur aquoſus humor à renibus ad veſicam per canales qui quod vrinam ferant οὐρητῆρες à græcis nominantur. Colligitur hic humor in veſica quaſi in ciſterna, cuius ceruix denique eandem expellit, & ita redditur vrina. Omnibus [n] igitur quotquot redundant, ſiue inutilia ſint vel humida vt vrina, vel ſicca vt deiectio, ſiue vtilia quemadmodum ſemen & ſanguis, parauit natura partes inſeruientes, vt deiectioni inteſtina, vrinæ ea quæ proxime retulimus, ſemini vaſa propria, ſanguini vterum cum venis & arterijs: quicquid autem redundat ſimul ac ſeparatur ad ſuum locum [o] fertur, neque impellitur à ſpiritu aut ab alia vi, vt quidam putarunt eo decepti, quod retento ſpiritu validam expulſionem fieri videant, retentio enim ſpiritus robur addit, qua vtimur vbicunque afferenda vis eſt & impetus faciendus: quamuis exeunt quædam et dormientib. vbi vaſa & laxiora ſint, & plena. Fertur ergo quicquid redundat, ſiue vtile ſiue inutile, ſine vlla vi ad inſtituta loca, neq. impellitur à ſpiritu; parauit ergo natura loca ad quæ feratur quicquid ſuperat, tã ſtirpibus q̃ animalib. ſufficiunt illa benevalentibus: [p] ægrotantib. plura & deteriora redundant, q̃ vbi cocta ſunt, attrahitur ſi quid vtile eſt, reliqua detrudũtur. F G

i Gale. 1. de tu. val. c. 3.
K Gal. 1. aphor. cõ. 15.
l Gal 9. de vſu par. c. 1.
m Gal 1. de tu. val 12.
n Ariſt. li. 1. de gen. ani. c 18.
o Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 4.
p Gal. 5. de loc. aff. c. 7.

Sæpe autem natura [q] nouas vias inuenit, id quod non difficile eſt, cum detur confluxus [r] & conſpiratio à qualiber parte in quamlibet; interdum etiam per eoſdem canales [ſ] expellit, per quos attraxit, quemadmodum in vomitu per gulam, in alui profluuio per venas meſeraicas. Vbi aliquid prohibeat educi ex corpore quod redundat, vt virium infirmitas, materiæ craſſitudo, exitus interclusio, natura [t] à validioribus partibus ad imbecilliores tranſmittit quod infeſtum eſt, donec venerit ad maxime imbecillas, ſiue abſolute vt ad cutem & glandulas, ſiue ob aliquem affectum in homine, atque hoc pacto fiunt abſceſſus qui interdum abrumpuntur ita vt fiant noui [u] exitus præter illos quos natura fabricata eſt. Quamuis autem aſſidue inſit in quauis parte facultas expultrix, non tamen aſſidue [x] agit, ſed ſolummodo cum id quod ſuperat adeo moleſtum eſt vt nequeat amplius ferri à facultate retentrice. Vnaquæque pars ſecundum naturam id retinet quod attraxit, dum concoquat & frui poſſit, excipit tunc ex eo quod ſibi commodum eſt, [y] reliquum quamuis alijs partibus vtile ſit, expellit tanquam moleſtum & alienum, quamuis [z] alteri futurum ſit alimentum. Succedit autem expulſio retentioni, illa enim hanc excipit, id quod [a] Galenus euidenter demonſtrat exemplo ventriculi & vteri: ventriculus enim quem accipit cibum retinet dum cõcoquat, tum ex eo quod coctum eſt id excipit quod commodum eſt, reliquum ad inteſtina tranſmittit, tanquam ſuperuacaneum. Vterus poſtquam nouem menſes fœtum retinuit ac perfecit, tunc tẽpeſtiue mouetur ad expellendum; ſiquidem natura non modo facultates inſeruit partibus noſtris, ſed inſtituit etiam tempus agendi, quod illæ obſeruant ſine præceptore doctæ. H

q Gal. 7. aphor. cõ. 54
r Hipp. li. de alimento.
ſ Gale 3. de nat. fac. 13.
t Gal. 4 acu. cõ 1. & li. 3. de nat. facul. c. 13.
u Gal. in li. d' cau. mor. c. 6.
x Gale. 1. de loc. aff c. 1.
y Gal 3. de nat. fac. c 12
z Gal. 2. de ſem. c. 17.
a Gal. 3. de natu. fac c. 7. & 12.

Moleſtia vero (quam percipiunt partes, ob quam [b] nequeunt retinere quod ſuperat ſed ad expulſionem concitantur, aliquando etiam intempeſtiue veluti cum ventriculus

b Galen. 13. meth. c 3.

crudum

A crudum cibum depellit aut cum vterus abortum facit triplex eſt, nam aut onere grauantur, aut multitudine diſtenduntur, aut prauitate mordentur; quamuis moleſtiam minus diu ſuſtinere poſſunt imbecillæ [b] partes quam validæ & idcirco celerius coguntur expellere: omnes [c] autem ſeu validæ ſeu imbecillę magis irritantur cum mouentur quam cum quieſcunt; omnes item quo acriori præditæ ſunt ſenſu eo minus ferre moleſtiam poſſunt; quanquam illæ etiam expellunt quod ſuperat quæ ſenſus ſunt experres, veluti item omnes ſtirpium partes, quibus à natura vis inſita eſt ut attrahendi quod commodum, ita etiam detrudendi quod alienum; idem autem vſuuenit in expulſione quod in attractione diximus, vt aliæ partes ſine fibris, aliæ per fibras eiuſmodi actiones obeant: quæ fibris carent ſine motu & attrahunt & expellunt; quæ fibras habent mouentur, quod ad vtranque actionem fibræ contrahantur, rectæ [d] quidem ad attrahendum, tranſuerſæ ad expellendum: paruo [e] autem momento celerrimeque expellunt partes quæ fibras habent; breuis eſt expultricis actio, longa retentricis, propterea in omnibus videri poterit retentrix imbecillior [f] expultrice, cum diuturniori tempore egeat ad ſuum munus perficiendum. In illis tamen [g] validior eſt expultrix, quibus inſtrumenta ſicciora ſunt, ſicuti retentrix imbecillior quibus humidiora: ad expellendum enim opus eſt firmitate quam efficit ſiccitas partium, modo non tanta ſit vt reddantur duræ, ita ut fibræ
B contrahi nequeant ad exprimendum, neque oſtia aperiri poſſint vt neceſſe eſt. Firmitas ergo ad motum expultricis neceſſaria moderatam poſtulat ſiccitatem, qualis ſolet eſſe in iuuentibus, qui propterea magis valent facultate expultrice quam pueri quibus ob nimiam humoris copiam imbecillior eſt, quamuis eiuſmodi imbecillitas ob celeritatis actionem lateat; nec eſt quod exiſtimes puerorum expultricem facultatem validam, eo adductus quod facile uomant & facile deijciant, nam id tribuendum eſt magis retentricis quam pueri imbecillam habent, ſæpe enim expulſio [h] celerior ſequitur imbecillitatem retentricis, & retentio diuturnior imbecillitatem expultricis: quæ [i] enim exeunt, aut expelluntur a continentibus partibus ob robur ſcilicet expultricis, aut effluunt ſponte ob imbecillitatem retentricis.

Dormientibus [k] etiã expelluntur quæ ſuperant ubi canales laxiores ſint & pleni: laxitas autem refertur ad imbecillitatem retentricis. Tantum autem eſt conſortij inter expultricem & retentricem, ut ijdem [l] morbi eademque ſymptomata ad vtranque ſpectare poſſe videãtur: pueri [m] ergo ut ad ipſos redeamus, ſi vomunt aut deijciunt facile, id acceptum referre debent non robori expultricis, ſed infirmitati retentricis. Modus [n] retinendi ſupereſt qui contrarius eſt modo expellendi; in retinendo partes undique compræhendunt quod retinendum eſt, & oſtia claudunt, id quod in ventriculo & vtero manifeſtum eſt in expellendo partes quæ com-
C plecti ſolebant quod retinebatur ita contrahuntur vt illud exprimant & oſtia quæ clauſa erant patefiunt. Ac de expultrice & de alijs miniſtris facultatis altricis hactenus dictum ſit: proximum eſt ut ad alteram principalem ex naturalibus facultatibus, ad augẽtem pergamus, & eius munus explicemus.

De augente facultate & eius munere. *Cap. VIII.*

QVæ æterna [o] ſunt perpetuo vigent, neque vllo tempore augentur aut minuũtur; quæ gignuntur neceſſe eſt [p] augeantur, vigeant, minuantur; ſi poſſet natura res & procreare & ſeruare perfectas dum viuunt, non neceſſaria eſſet accretio aut imminutio, ſiquidem perpetuo vigerent: ſed quia neceſſe eſt vtatur principijs procreationis paruis, eiuſmodi ſunt ſemina, quæ cum exigua ſint non poſſunt perfecta edere aut animalia, aut ea quorum ſtirpes e terra naſcuntur, neceſſaria eſt accretio vt perficiantur: & quoniam eadem ſunt principia procreationis & interitus, tum accretionis & imminutionis, neceſſaria eſt etiam imminutio [q] poſt vigorem, vſque ad interitum: de vtraque nunc agemus; ordiemur ab accretione quæ prior eſt
D cuius vim & naturam explicare oportet.

Eſt autem ſpecies quædam mutationis [r] mutationum [s] enim aliæ ſpectant ad ſubſtantiam, aliæ ad locum, aliæ ad qualitatem, aliæ ad quantitatem; ſpectat ad ſubſtantiam ortus & interitus, ad locum motus ex vno loco in alterum, ad qualitatem alteratio, ad [t] quantitatem accretio & imminutio, ſola enim quantitas augeri & imminui dicitur, qualitas proprie intenditur & remittitur. Eſt autem accretio [i] priſtinæ magnitudini adiunctio, ſicut imminutio eiuſdem detractio eſt; aut ſi mauis accretio [t] mutatio ex minori quantitate ad maiorem, ſicut imminutio ex maiori ad minorem.

Sed cum multiplex ſit creſcendi modus, non quiuis refertur ad veram accretionem quæ eſt in ſolis illis quæ nutriuntur, cuiuſmodi ſunt ſtirpes & animalia: tripliciter [u] enim res dicuntur creſcere, vel per alterationem [x] nulla accedẽte re externa, ſicuti cum aqua feruẽs rarefacta intumeſcit, vel per adiunctionẽ nouæ materię, ſed tm̃ appoſitę, veluti cum aceruus tritici creſcit; neutro autẽ modo increſcũt quæ viuunt & nutriũtur, ſed tertio quodã qui eſt ipſorũ proprius, in quo tria [y] deſiderantur: vnũ eſt ut eius quod augetur quæuis particula augeatur, alterũ vt

a Gal. 3. de nat. fac. c. 3. & in li. de plenit. c. 2.
b Ga. 6 lib. de loc. aff. c. 4.
c Gal. 2. de cauſ. ſimpl. c. 30.
d Gal. 4. de vſu p. 17.
e Gal. 3 de natu. fac. c. 13.
f Gal lib. 3. de cau. ſimpl. cap. 7.
g Gal. 2. aphor cõ. 20
h Gal. 5. de loc aff. c. 7. & 12. meth c 6.
i Gal. 6. de loc aff. c. 6.
k Ariſ. 2. de Gener. an. c. 4.
l Gal. 3. de ſympt. cau. c. 2.
m Ga. 3. de ſympt. cau. c. 3.
n Gal 6. de loc aff c. 6. & 2. de ſympt. cau. c. 2.
o Ariſt 1. cœli tex. 22.
p Ariſ. li. 2. de ani. tex. 59.
q Ariſto. 3. phyſ. tex. 4
r Gal. 1. li. de nat. fac. c. 2.
s Ariſ. 1. de ortu & interitu tex. 31.
t Gal. 1. de nat. fac. c. 2.
u Auer. 1. cœli com. 21.
x Ariſto. 4. phyſic. tex. 63.
y Ariſ. 1 de ortu & inte. ritu. tex. 33.

Reliquiæ alimenti multiplices quas propoſuimus neceſſe eſt expellantur, vbi enim retinentur cauſa [a] ſunt cur longe plura colligantur, quod qualitate calidi innati moderationem mutent, copia eidem perſpiratum impediant, quamobrem non permittunt ipſum quotidianis, & vſitatis muneribus ſungi; ſordes [b] prohibet quo minus belle caua vlcera carne impleantur. Huc accedit quod copia eorum quæ retinentur, prætetquam quod oneri eſt, aditum intercludit alimento quod ad ſingulas partes alendas ferri ſolet, ita vt cogatur interdum pro bonis ſuccis vti prauis, perinde atque & beſtiæ & homines, cum ob inopiam boni cibi coguntur veſci quibuſcunque, vnde [c] oriuntur febres peſtilentes, hinc etiam fiunt & tumores præter naturam & alij morbi [d] complures, quod præſertim accidit vbi quæ redundant diutius retinentur in corpore: omnia enim [e] magis aut minus mala fiunt cum aſſidue mutentur à partibus noſtris, cumque ſimilia reddi nequeant, reliquum eſt vt putreſcant, [f] & deteriora fiant; lædunt autem vnumquemque, ſed longe minus eos qui [g] optima ſunt corporis conſtitutione. Moderata igitur expulſio [h] eorum quæ ſuperant ex alimento, vt ſi quid aliud ſanitatem defendit, quod detrudantur ea, quæ cum manent, morbos facere conſueuerunt; natura [i] autem vt hæc mala propulſaret vim inſeruit expellendi quæ ſuperant. E

Eſſentia eius conſiſtit in calore innato, nam calor [k] aeris circunfuſi non ſolum quæ ſuperant, ſed etiam quæ vtilia ſunt abſumit: & innatus qui eſt natura noſtra, omnium actionum naturalium cauſa eſt, efficitque vt excernantur quæ ſuperant; non ſolum autem expultricem facultatem tribuit ſingulis partibus, ſed etiam inſtrumenta fabricata eſt, & vias quibus facile depellantur, præſertim à partibus præcipuis: vt exempli gratia à cerebro, ſuturas [l] enim in caluaria molita eſt vnde vapores & fuligines exhalarent; præterea canales per quos ad palatum, & nares effluerent craſſa illa quæ in cerebro ſuperant; multa autem fabricata eſt inſtrumenta ob multiplices reliquias, veluti inteſtina propter illas quæ ſuperant in ventriculo, veſicam felliſ, lienem, & renes propter ea quæ ſuperant in iecinore & venis: neque tantum eo ſpectauit vt omnibus eſſet vnde exirent, ſed etiam vt haberent partes plures, ob multiplicem vſum eiuſmodi reliquijs ſeruientes, quarum aliæ [m] ſeparant, aliæ deducunt, aliæ colligunt, aliæ excernunt vbi neceſſe ſit, quarum partium omnium vſus perſpicuus eſt in expulſione vrinæ, cui ſeruiunt renes, qui per arterias & venas emulgentes alliciunt quicquid aquoſi humoris in venis & arterijs totius corporis continetur, atque hoc pacto ipſum ſeparant à ſanguine: deducitur aquoſus humor à renibus ad veſicam per canales qui quod vrinam ferant οὐρητῆρες à græcis nominantur. Colligitur hic humor in veſica quaſi in ciſterna, cuius ceruix denique eandem expellit, & ita redditur vrina. Omnibus [n] igitur quotquot redundant, ſiue inutilia ſint vel humida vt vrina, vel ſicca vt deiectio, ſiue vtilia quemadmodum ſemen & ſanguis, parauit natura partes inſeruientes, vt deiectioni inteſtina, vrinæ ea quæ proxime retulimus, ſemini vaſa propria, ſanguini vterum cum venis & arterijs: quicquid autem redundat ſimul ac ſeparatur ad ſuum locum [o] fertur, neque impellitur à ſpiritu aut ab alia vi, vt quidam putarunt eo decepti, quod retento ſpiritu validam expulſionem fieri videant, retentio enim ſpiritus robur addit, qua vtimur vbicunque afferenda vis eſt & impetus faciendus: quamuis exeunt quædam et dormientib. vbi vaſa & laxiora ſint, & plena. Fertur ergo quicquid redundat, ſiue vtile ſiue inutile, ſine vlla vi ad inſtituta loca, neq. impellitur à ſpiritu; parauit ergo natura loca ad quæ feratur quicquid ſuperat, tã ſtirpibus q̃ animalib. ſufficiunt illa beneualentibus: [p] ægrotantib. plura & deteriora redundant, q̃ vbi cocta ſunt, attrahitur ſi quid vtile eſt, reliqua detrudũtur. F G

Sæpe autem natura [q] nouas vias inuenit, id quod non difficile eſt, cum detur confluxus [r] & conſpiratio à qualibet parte in quamlibet; interdum etiam per eoſdem canales [s] expellit, per quos attraxit, quemadmodum in vomitu per gulam, in alui profluuio per venas meſeraicas. Vbi aliquid prohibeat educi ex corpore quod redundat, vt virium infirmitas, materiæ craſſitudo, exitus interclusio, natura [t] à validioribus partibus ad imbecilliores tranſmittit quod infeſtum eſt, donec venerit ad maxime imbecillas, ſiue abſolute vt ad cutem & glandulas, ſiue ob aliquem affectum in homine, atque hoc pacto fiunt abſceſſus qui interdum abrumpuntur ita vt fiant noui [u] exitus præter illos quos natura fabricata eſt. Quamuis autem aſſidue inſit in quauis parte facultas expultrix, non tamen aſſidue [x] agit, ſed ſolummodo cum id quod ſuperat adeo moleſtum eſt vt nequeat amplius ferri à facultate retentrice. Vnaquæque pars ſecundum naturam id retinet quod attraxit, dum concoquat & frui poſſit, excipit tunc ex eo quod ſibi commodum eſt, [y] reliquum quamuis alijs partibus vtile ſit, expellit tanquam moleſtum & alienum, quamuis [z] alteri futurum ſit alimentum. Succedit autem expulſio retentioni, illa enim hanc excipit, id quod [a] Galenus euidenter demonſtrat exemplo ventriculi & vteri: ventriculus enim quem accipit cibum retinet dum cõcoquat, tum ex eo quod coctum eſt id excipit quod commodum eſt, reliquum ad inteſtina tranſmittit, tanquam ſupervacaneum. Vterus poſtquam nouem menſes fœtum retinuit ac perfecit, tunc tẽpeſtiue mouetur ad expellendum; ſiquidem natura non modo facultates inſeruit partibus noſtris, ſed inſtituit etiam tempus agendi, quod illæ obſeruant ſine præceptore doctæ. H

Moleſtia vero (quam percipiunt partes, ob quam [b] nequeunt retinere quod ſuperat ſed ad expulſionem concitantur, aliquando etiam intempeſtiue ueluti cum uentriculus

crudum

a Ariſt. li. de lõg. & bre. vitæ.
b Gal. 3. me thod. c. 9.
c Gal. lib. de cibis boni & mali ſucci in proœ.
d Gal lib. 9. de vſu par. c. 1.
e Gal. 3. de na fac. c 12
f Gal. 2 lib. de diff. feb. c 4
g Gal. li. de opt. corp. conſtit.
h Ariſt. 2. de gen. anim. c 4.
i Gale. 1. de tu. val. c. 3.
k Gal. 1. aphor. cõ. 15.
l Gal 9. de vſu par. c. 1.
m Gal 1. de tu. val 12.
n Ariſt. li. 1. de gen. ani. c 18.
o Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 4.
p Gal. 5. de loc. aff. c. 7.
q Gal. 7. aphor. cõ. 54
r Hipp. li. de alimento.
s Gale 3. de nat. fac. 13.
t Gal. 4. acu. cõ 1. & li. 3. de nat. facul. c. 13.
u Gal. in li. d' cau. mor. c. 6.
x Gale. 1. de loc. aff c. 1.
y Gal 3. de nat. fac. c 12
z Gal. 1. de ſem. c. 17.
a Gal. 3. de natu. fac. c. 7. & 12.
b Galen. 13. meth. c 3.

A crudum cibum depellit aut eum vterus abortum facit triplex eſt, nam aut onere grauantur, aut multitudine diſtenduntur, aut prauitate mordentur; quamuis moleſtiam minus diu ſuſtinere poſſunt imbecillæ [b] partes quam validæ & ideirco celerius coguntur expellere: omnes [c] autem ſeu validæ ſeu imbecillę magis irritantur cum mouentur quam cum quieſcunt; omnes item quo acriori præditæ ſunt ſenſu eo minus ferre moleſtiam poſſunt; quanquam illæ etiam expellunt quod ſuperat quæ ſenſus ſunt expertes, veluti item omnes ſtirpium partes, quibus à natura vis inſita eſt ut attrahendi quod commodum, ita etiam detrudendi quod alienum; idem autem vſuuenit in expulſione quod in attractione diximus, vt aliæ partes ſine fibris, aliæ per fibras eiuſmodi actiones obeant: quæ fibris earent ſine motu & attrahunt & expellunt; quæ fibras habent mouentur, quod ad vtranque actionem fibræ contrahantur, rectæ [d] quidem ad attrahendum, tranſuerſæ ad expellendum; paruo [e] autem momento celerrimeque expellunt partes quæ fibras habent; breuis eſt expultricis actio, longa retentricis, propterea in omnibus videri poterit retentrix imbecillior [f] expultrice, eum diuturniori tempore egeat ad ſuum munus perficiendum. In illis tamen [g] validior eſt expultrix, quibus inſtrumenta ſicciora ſunt, ſicuti retentrix imbecillior quibus humidiora; ad expellendum enim opus eſt firmitate quam efficit ſiccitas partium, modo non tanta ſit vt reddantur duræ, ita ut fibræ
B contrahi nequeant ad exprimendum, neque oſtia aperiri poſſint vt neceſſe eſt. Firmitas ergo ad motum expultricis neceſſaria moderatam poſtulat ſiccitatem, qualis ſolet eſſe in iuuentibus, qui propterea magis valent facultate expultrice quam pueri quibus ob nimiam humoris copiam imbecillior eſt, quamuis eiuſmodi imbecillitas ob celeritatis actionem lateat; nec eſt quod exiſtimes puerorum expultricem facultatem validam, eo adductus quod facile uomant & facile deijciant, nam id tribuendum eſt magis retentricis quam pueri imbecillam habent, ſæpe enim expulſio [h] celerior ſequitur imbecillitatem retentricis, & retentio diuturnior imbecillitatem expultricis: quæ [i] enim exeunt, aut expelluntur a continentibus partibus ob robur ſcilicet expultricis, aut effluunt ſponte ob imbecillitatem retentricis.

a Gal. 3. de nat. fac. c. 3. & in li. de plenit. c. 2.
b Ga. 6 lib. de loc. aff. c. 4.
c Gal. 2. de cauſ. ſimpl. c. 10.
d Gal. 4. de vſu p. 17.
e Gal. 3 de natu. fac. c. 13.
f Gal lib. 3. de cau. ſimpl. cap. 7.
g Gal. 2. aphor cō. 20
h Gal. 5. de loc aff. c. 7. & 12. meth c. 6.

Dormientibus [k] etiã expelluntur quæ ſuperant ubi canales laxiores ſint & pleni: laxitas autem refertur ad imbecillitatem retentricis. Tantum autem eſt conſortij inter expultricem & retentricem, ut ijdem [l] morbi eademque ſymptomata ad vtranque ſpectare poſſe videãtur: pueri [m] ergo ut ad ipſos redeamus, ſi vomunt aut deijciunt facile, id acceptum referre debent non robori expultricis, ſed infirmitati retentricis. Modus [n] retinendi ſupereſt qui contrarius eſt modo expellendi; in retinendo partes undique comprehendunt quod retinendum eſt, & oſtia claudunt, id quod in ventriculo & vtero manifeſtum eſt in expellendo partes quæ com-
C plecti ſolebant quod retinebatur ita contrahuntur vt illud exprimant & oſtia quæ clauſa erant patefiunt. Ac de expultrice & de alijs miniſtris facultatis altricis hactenus dictum ſit: proximum eſt ut ad alteram principalem ex naturalibus facultatibus, ad augẽtem pergamus, & eius munus explicemus.

i Gal. 6. de loc aff. c. 6.
k Ariſ. 2. de Gener. ani. c. 4.
l Gal. 3. de ſympt. cau. c. 2.
m Ga. 3. de ſympt. cau. c. 8.
n Gal 6. de loc aff c. 6. & 2. de ſympt. cau. c. 3.

De augente facultate & eius munere. *Cap. VIII.*

QVæ æterna [o] ſunt perpetuo vigent, neque vllo tempore augentur aut minuũtur; quæ gignuntur neceſſe eſt [p] augeantur, vigeant, minuantur; ſi poſſet natura res & procreare & ſeruare perfectas dum viuunt, non neceſſaria eſſet accretio aut imminutio, ſiquidem perpetuo vigerent: ſed quia neceſſe eſt vtatur principijs procreationis paruis, eiuſmodi ſunt ſemina, quæ cum exigua ſint non poſſunt perfecta edere aut animalia, aut ea quorum ſtirpes e terra naſcuntur, neceſſaria eſt accretio vt perficiantur: & quoniam eadem ſunt principia procreationis & interitus, tum accretionis & imminutionis, neceſſaria eſt etiam imminutio poſt vigorem, vſque ad interitum: de vtraque nunc agemus; ordiemur ab accretione quæ prior eſt
D cuius vim & naturam explicare oportet.

o Ariſt 1. cæli tex. 22.
p Ariſ. li. 3. de ani. tex. 59.

Eſt autem ſpecies quædam mutationis [r] mutationum [q] enim aliæ ſpectant ad ſubſtantiam, aliæ ad locum, aliæ ad qualitatem, aliæ ad quantitatem; ſpectat ad ſubſtantiam ortus & interitus, ad locum motus ex vno loco in alterum, ad qualitatem alteratio, ad [s] quantitatem accretio & imminutio, ſola enim quantitas augeri & imminui dicitur, qualitas proprie intenditur & remittitur. Eſt autem accretio [t] priſtinæ magnitudini adiunctio, ſicut imminutio eiuſdem detractio eſt; aut ſi mauis accret[u]o mutatio ex minori quantitate ad maiorem, ſicut imminutio ex maiori ad minorem.

Sed cum multiplex ſit creſcendi modus, non quinis refertur ad veram accretionem quæ eſt in ſolis illis quæ nutriuntur, cuiuſmodi ſunt ſtirpes & animalia: tripliciter [u] enim res dicuntur creſcere, vel per alterationem [x] nulla accedẽte re externa, ſicuti cum aqua feruẽs rarefacta intumeſcit, vel per adiunctionẽ nouæ materię, ſed tm̃ appoſitę, veluti cum aceruus tritici creſcit; neutro autẽ modo increſcũt quæ viuunt & nutriũtur, ſed tertio quodã qui eſt ipſorũ proprius, in quo tria [y] deſiderantur: vnũ eſt ut eius quod augetur quæuis particula augeatur, alterũ vt

q Ariſto. 3. phyſ tex. 4
r Gal. 1. li. de nat. fac. c. 2.
s Ariſ. 1. de ortu & interitu tex. 31.
t Gal. 1. de nat. fac. c. 2.
u Auer. 1. cæli com. 21.
x Ariſto. 4. phyſic. tex. 63.
y Ariſ. 1 de ortu & interitu tex. 33.

Reliquiæ alimenti multiplices quas propoſuimus neceſſe eſt expellantur, vbi enim retinentur cauſa [a] ſunt cur longe plura colligantur, quod qualitate calidi innati moderationem mutent, copia eidem perſpiratum impediant, quamobrem non permittunt ipſum quotidianis, & vſitatis muneribus fungi; ſordes [b] prohibet quo minus belle caua vlcera carne impleantur. Huc accedit quod copia eorum quæ retinentur, præterquam quod oneri eſt, aditum intercludit alimento quod ad ſingulas partes alendas ferri ſolet, ita vt cogatur interdum pro bonis ſuccis vti prauis, perinde atque & beſtiæ & homines, cum ob inopiam boni cibi coguntur veſci quibuſcunque, vnde [c] oriuntur ſebres peſtilentes, hinc etiam fiunt & tumores præter naturam & alij morbi [d] complures, quod præſertim accidit vbi quæ redundant diutius retinentur in corpore: omnia enim [e] magis aut minus mala fiunt cum aſſidue mutentur à partibus noſtris, cumque ſimilia reddi nequeant, reliquum eſt vt putreſcant, [f] & deteriora fiant; lædunt autem vnumquemque, ſed longe minus eos qui [g] optima ſunt corporis conſtitutione. Moderata igitur expulſio [h] eorum quæ ſuperant ex alimento, vt ſi quid aliud ſanitatem defendit, quod detrudantur ea, quæ cum manent, morbos facere conſueuerunt; natura [i] autem vt hæc mala propulſaret vim inſeruit expellendi quæ ſuperant. E

Eſſentia eius conſiſtit in calore innato, nam calor [k] aeris circunfuſi non ſolum quæ ſuperant, ſed etiam quæ vtilia ſunt abſumit: & innatus qui eſt natura noſtra, omnium actionum naturalium cauſa eſt, efficitque vt excernantur quæ ſuperant; non ſolum autem expultricem facultatem tribuit ſingulis partibus, ſed etiam inſtrumenta fabricata eſt, & vias quibus facile depellantur, præſertim à partibus præcipuis: vt exempli gratia à cerebro, ſuturas [l] enim in caluaria molita eſt vnde vapores & fuligines exhalarent; præterea canales per quos ad palatum, & nares effluerent craſſa illa quæ in cerebro ſuperant; multa autem fabricata eſt inſtrumenta ob multiplices reliquias, veluti inteſtina propter illas quæ ſuperant in ventriculo, veſicam fellis, lienem, & renes propter ea quæ ſuperant in iecinore & venis: neque tantum eo ſpectauit vt omnibus eſſet vnde exirent, ſed etiam vt haberent partes plures, ob multiplicem vſum eiuſmodi reliquijs ſeruientes, quarum aliæ [m] ſeparant, aliæ deducunt, aliæ colligunt, aliæ excernunt vbi neceſſe ſit, quarum partium omnium vſus perſpicuus eſt in expulſione vrinæ, cui ſeruiunt renes, qui per arterias & venas emulgentes alliciunt quicquid aquoſi humoris in venis & arterijs totius corporis continetur, atque hoc pacto ipſum ſeparant à ſanguine: deducitur aquoſus humor à renibus ad veſicam per canales qui quod vrinam ferant οὐρητῆρες à græcis nominantur. Colligitur hic humor in veſica quaſi in ciſterna, cuius ceruix denique eandem expellit, & ita redditur vrina. Omnibus [n] igitur quotquot redundant, ſiue inutilia ſint vel humida vt vrina, vel ſicca vt deiectio, ſiue vtilia quemadmodum ſemen & ſanguis, parauit natura partes inſeruientes, vt deiectioni inteſtina, vrinæ ea quæ proxime retulimus, ſemini vaſa propria, ſanguini vterum cum venis & arterijs: quicquid autem redundat ſimul ac ſeparatur ad ſuum locum [o] fertur, neque impellitur à ſpiritu aut ab alia vi, vt quidam putarunt eo decepti, quod retento ſpiritu validam expulſionem fieri videant, retentio enim ſpiritus robur addit, qua vtimur vbicunque afferenda vis eſt & impetus faciendus: quamuis exeunt quædam et dormientib. vbi vaſa & laxiora ſint, & plena. Fertur ergo quicquid redundat, ſiue vtile ſiue inutile, ſine vlla vi ad inſtituta loca, neq. impellitur à ſpiritu; parauit ergo natura loca ad quæ feratur quicquid ſuperat, tã ſtirpibus q̃ animalib. ſufficiunt illa beneualentibus: [p] ægrotantib. plura & deteriora redundant, q̃ vbi cocta ſunt, attrahitur ſi quid vtile eſt, reliqua detrudũtur. F G

Sæpe autem natura [q] nouas vias inuenit, id quod non difficile eſt, cum detur confluxus [r] & conſpiratio à qualibet parte in quamlibet; interdum etiam per eoſdem canales [ſ] expellit, per quos attraxit, quemadmodum in vomitu per gulam, in alui profluuio per venas meſeracias. Vbi aliquid prohibeat educi ex corpore quod redundat, vt virium infirmitas, materiæ craſſitudo, exitus interclusio, natura [t] à validioribus partibus ad imbecilliores tranſmittit quod infeſtum eſt, donec venerit ad maxime imbecillas, ſiue abſolute vt ad cutem & glandulas, ſiue ob aliquem affectum in homine, atque hoc pacto fiunt abſceſſus qui interdum abrumpuntur ita vt fiant noui [u] exitus præter illos quos natura fabricata eſt. Quamuis autem aſſidue inſit in quauis parte facultas expultrix, non tamen aſſidue [x] agit, ſed ſolummodo cum id quod ſuperat adeo moleſtum eſt vt nequeat amplius ferri à facultate retentrice. Vnaquæque pars ſecundum naturam id retinet quod attraxit, dum concoquat & frui poſſit, excipit tunc ex eo quod ſibi commodum eſt, [y] reliquum quamuis alijs partibus vtile ſit, expellit tanquam moleſtum & alienum, quamuis [z] alteri futurum ſit alimentum. Succedit autem expulſio retentioni, illa enim hanc excipit, id quod [a] Galenus euidenter demonſtrat exemplo ventriculi & vteri: ventriculus enim quem accipit cibum retinet dum cõcoquat, tum ex eo quod coctum eſt id excipit quod commodum eſt, reliquum ad inteſtina tranſmittit, tanquam ſuperuacaneum. Vterus poſtquam nouem menſes fœtum retinuit ac perfecit, tunc tẽpeſtiue mouetur ad expellendum; ſiquidem natura non modo facultates inſeruit partibus noſtris, ſed inſtituit etiam tempus agendi, quod illæ obſeruant ſine præceptore doctæ. H

Moleſtia vero (quam percipiunt partes, ob quam [b] nequeunt retinere quod ſuperat ſed ad expulſionem concitantur, aliquando etiam intempeſtiue veluti cum ventriculus

a Ariſt. li. de lõg. & bre. vitæ.
b Gal. 3. method. c. 9.
c Gal. lib. de cibis boni & mali ſucci in proœ.
d Gal. lib. 9. de vſu par. c. 1.
e Gal. 3. de na. fac. c. 12.
f Gal. 2. lib. de diff. feb. c. 4.
g Gal. li. de opt. corp. conſtit.
h Ariſt. 2. de gen. anim. c. 4.
i Gale. 1. de tu. val. c. 3.
K Gal. 1. aphor. cõ. 15.
l Gal. 9. de vſu par. c. 1.
m Gal. 1. de tu. val. 12.
n Ariſt. li. 1. de gen. ani. c. 18.
o Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 4.
p Gal. 5. de loc. aff. c. 7.
q Gal. 7. aphor. cõ. 54.
r Hipp. li. de alimento.
ſ Gale. 3. de nat. fac. 13.
t Gal. 4. acu. cõ. 1. & li. 3. de nat. facul. c. 13.
u Gal. in li. de cau. mor. c. 6.
x Gale. 1. de loc. aff. c. 1.
y Gal. 3. de nat. fac. c. 12.
z Gal. 1. de ſem. c. 17.
a Gal. 3. de natu. fac. c. 7. & 12.
b Galeo. 13. meth. c. 3.

crudum

A crudum cibum depellit aut cum vterus abortum facit triplex eſt, nam aut onere grauantur, aut multitudine diſtenduntur, aut prauitate mordentur; quamuis moleſtiam minus diu ſuſtinere poſſunt imbecillæ [b] partes quam validæ & idcirco celerius coguntur expellere: omnes [c] autem ſeu validæ ſeu imbecillę magis irritantur cum mouentur quam cum quieſcunt; omnes item quo acriori præditæ ſunt ſenſu eo minus ferre moleſtiam poſſunt; quanquam illæ etiam expellunt quod ſuperat quæ ſenſus ſunt expertes, veluti item omnes ſtirpium partes, quibus à natura vis inſita eſt ut attrahendi quod commodum, ita etiam detrudendi quod alienum; idem autem vſuuenit in expulſione quod in attractione diximus, vt aliæ partes ſine fibris, aliæ per fibras eiuſmodi actiones obeant: quæ fibris carent ſine motu & attrahunt & expellunt; quæ fibras habent mouentur, quod ad vtranque actionem fibræ contrahantur, rectæ [d] quidem ad attrahendum, tranſuerſæ ad expellendum; paruo [e] autem momento celerrimeque expellunt partes quæ fibras habent; breuis eſt expultricis actio, longa retentricis, propterea in omnibus videri poterit retentrix imbecillior [f] expultrice, cum diuturniori tempore egeat ad ſuum munus perficiendum. In illis tamen [g] validior eſt expultrix, quibus inſtrumenta ſicciora ſunt, ſicuti retentrix imbecillior quibus humidiora: ad expellendum enim opus eſt firmitate quam efficit ſiccitas partium, modo non tanta ſit vt reddantur duræ, ita ut fibræ B contrahi nequeant ad exprimendum, neque oſtia aperiri poſſint vt neceſſe eſt. Firmitas ergo ad motum expultricis neceſſaria moderatam poſtulat ſiccitatem, qualis ſolet eſſe in iuuentibus, qui propterea magis valent facultate expultrice quam pueri quibus ob nimiam humoris copiam imbecillior eſt, quamuis eiuſmodi imbecillitas ob celeritatis actionem lateat; nec eſt quod exiſtimes puerorum expultricem facultatem validam, eo adductus quod facile uomant & facile deijciant, nam id tribuendum eſt magis retentricis quam pueri imbecillam habent, ſæpe enim expulſio [h] celerior ſequitur imbecillitatem retentricis, & retentio diuturnior imbecillitatem expultricis: quæ [i] enim exeunt, aut expelluntur a continentibus partibus ob robur ſcilicet expultricis, aut effluunt ſponte ob imbecillitatem retentricis.

Dormientibus [k] etiā expelluntur quæ ſuperant ubi canales laxiores ſint & pleni: laxitas autem refertur ad imbecillitatem retentricis. Tantum autem eſt conſortij inter expultricem & retentricem, ut ijdem [l] morbi eademque ſymptomata ad vtranque ſpectare poſſe videātur: pueri [m] ergo ut ad ipſos redeamus, ſi vomunt aut deijciunt facile, id acceptum referre debent non robori expultricis, ſed infirmitati retentricis. Modus [n] retinendi ſupereſt qui contrarius eſt modo expellendi; in retinendo partes undique compræhendunt quod retinendum eſt, & oſtia claudunt, id quod in ventriculo & vtero manifeſtum eſt in expellendo partes quæ com- C plecti ſolebant quod retinebatur ita contrahuntur vt illud exprimant & oſtia quæ clauſa erant patefiunt. Ac de expultrice & de alijs miniſtris facultatis altricis hactenus dictum ſit; proximum eſt ut ad alteram principalem ex naturalibus facultatibus, ad augētem pergamus, & eius munus explicemus.

De augente facultate & eius munere. *Cap. VIII.*

Quæ æterna [o] ſunt perpetuo vigent, neque vllo tempore augentur aut minnūtur; quæ gignuntur neceſſe eſt [p] augeantur, vigeant, minuantur; ſi poſſet natura res & procreare & ſeruare perfectas dum viuunt, non neceſſaria eſſet accretio aut imminutio, ſiquidem perpetuo vigerent: ſed quia neceſſe eſt vtatur principijs procreationis paruis, eiuſmodi ſunt ſemina, quæ cum exigua ſint non poſſunt perfecta edere aut animalia, aut ea quorum ſtirpes e terra naſcuntur, neceſſaria eſt accretio vt perficiantur: & quoniam eadem ſunt principia procreationis & interitus, tum accretionis & imminutionis, neceſſaria eſt etiam imminutio poſt vigorem, vſque ad interitum: de vtraque nunc agemus; ordiemur ab accretione quæ prior eſt D cuius vim & naturam explicare oporter.

Eſt autem ſpecies quædam mutationis [r] mutationum [q] enim aliæ ſpectant ad ſubſtantiam, aliæ ad locum, aliæ ad qualitatem, aliæ ad quantitatem; ſpectat ad ſubſtantiam ortus & interitus, ad locum motus ex vno loco in alterum, ad qualitatem alteratio, ad [s] quantitatem accretio & imminutio, ſola enim quantitas augeri & imminui dicitur, qualitas proprie intenditur & remittitur. Eſt autem accretio [t] priſtinæ magnitudini adiunctio, ſicut imminutio eiuſdem detractio eſt; aut ſi mauis accret[u]o mutatio ex minori quantitate ad maiorem, ſicut imminutio ex maiori ad minorem.

Sed enim multiplex ſit creſcendi modus, non quiuis refertur ad veram accretionem quæ eſt in ſolis illis quæ nutriuntur, cuiuſmodi ſunt ſtirpes & animalia: tripliciter [x] enim res dicuntur creſcere, vel per alterationem nulla accedēte re externa, ſicuti cum aqua feruēs rarefacta intumeſcit, vel per adiunctionē nouæ materię, ſed tm̄ appoſitę, veluti cum aceruus tritici creſcit; neutro autē modo increſcūt quæ viuunt & nutriūtur, ſed tertio quodā qui eſt ipſorū proprius, in quo tria [y] deſiderantur: vnū eſt ut eius quod augetur quæuis particula augeatur, alterū vt

a Gal. 3. de nat. fac. c. 3. & in li. de plenit. c. 2.
b Gal. 6 lib. de loc. aff. c. 4.
c Gal. 2. de cauſ. ſimpl. c. 50.
d Gal. 4. de vſu p. 17.
e Gal. 3 de natu. fac. c. 13.
f Gal lib. 3. de cau. ſimpl. cap. 7.
g Gal. 2. aphor cō. 20
h Gal. 5. de loc. aff. c. 7. & 11. meth c. 6.
i Gal. 6. de loc. aff. c. 6.
k Ariſ. 2. de Gener. aut. c. 4.
l Gal. 3. de ſympt. cau. c. 2.
m Gal. 3. de ſympt. cau. c. 8.
n Gal 6. de loc aff c. 6. & 2. de ſympt. cau. c. 2.
o Ariſt 1. cœli tex. 22.
p Ariſt li. 2. de ani. tex. 59.
q Ariſto. 3. phyſ tex. 4
r Gal. 1. li. de nat. fac. c. 2.
s Ariſ. 1. de ortu & interitu tex. 31.
t Gal. 1. de nat. fac. c. 2.
u Auer. 1. cœli com. 21.
x Ariſto. 4. phyſic. tex. 63.
y Ariſ. 1 de ortu & interitu. tex. 33.

Reliquiæ alimenti multiplices quas propoſuimus neceſſe eſt expellantur, vbi enim retinentur cauſa [a] ſunt cur longe plura colligantur, quod qualitate calidi innati moderationem mutent, copia eidem perſpiratum impediant, quamobrem non permittunt ipſum quotidianis, & vſitatis muneribus fungi; ſordes [b] prohibet quo minus belle caua vlcera carne impleantur. Huc accedit quod copia eorum quæ retinentur, prætetquam quod oneri eſt, aditum intercludit alimento quod ad ſingulas partes alendas ferti ſolet, ita vt cogatur intetdum pro bonis ſuccis vti prauis, perinde atque & beſtiæ & homines, cum ob inopiam boni cibi coguntur veſci quibuſcunque, vnde [c] oriuntur febres peſtilentes, hinc etiam fiunt & tumores præter naturam & alij morbi [d] complures, quod præſertim accidit vbi quæ redundant diutius retinentur in corpore: omnia enim [e] magis aut minus mala fiunt cum aſſidue mutentur à partibus noſtris, cumque ſimilia reddi nequeant, reliquum eſt vt puttefcant, [f] & deteriota fiant; lædunt autem vnumquenque, ſed longe minus eos qui [g] optima ſunt corporis conſtitutione. Moderata igitur expulſio [h] eorum quæ ſupetant ex alimento, vt ſi quid aliud ſanitatem defendit, quod detrudantur ea, quæ cum manent, morbos facere conſueuerunt; natura [i] autem vt hæc mala propulſatet vim inſeruit expellendi quæ ſuperant. E

Eſſentia eius conſiſtit in calore innato, nam calor [k] aeris circunſuſi non ſolum quæ ſuperant, ſed etiam quæ vtilia ſunt abſumit: & innatus qui eſt natura noſtra, omnium actionum naturalium cauſa eſt, efficitque vt excernantur quæ ſuperant; non ſolum autem expultricem facultatem tribuit ſingulis partibus, ſed etiam inſtrumenta fabricata eſt, & vias quibus facile depellantur, præſertim à partibus præcipuis: vt exempli gratia à cetebro, futuras [l] enim in caluaria molita eſt vnde vapores & fuligines exhalatent; pretetea canales per quos ad palatum, & nares effluerent craſſa illa quæ in cerebro ſuperant; multa autem fabricata eſt inſtrumenta ob multiplices reliquias, veluti inteſtina propter illas quæ ſuperant in ventriculo, veſicam ſelſis, lienem, & renes ptopter ea quæ ſuperant in iecinore & venis: neque tantum eo ſpectauit vt omnibus eſſet vnde exirent, ſed etiam vt habetent partes plures, ob multiplicem vſum eiuſmodi reliquijs ſeruientes, quarum aliæ [m] ſeparant, aliæ deducunt, aliæ colligunt, aliæ excernunt vbi neceſſe ſit, quarum partium omnium vſus perſpicuus eſt in expulſione vrinæ, cui ſetuiunt renes, qui per arterias & venas emulgentes alliciunt quicquid aquoſi humoris in venis & artetijs totius corporis continetur, atque hoc pacto ipſum ſeparant à ſanguine: deducitur aquoſus humor à renibus ad veſicam per canales qui quod vrinam ferant οὐρητῆρες à græcis nominantur. Colligitur hic humor in veſica quaſi in ciſterna, cuius ceruix denique eandem expellit, & ita redditur vrina. Omnibus [n] igitur quotquot redundant, ſiue inutilia ſint vel humida vt vrina, vel ſicca vt deiectio, ſiue vtilia quemadmodum ſemen & ſanguis, parauit natura partes inſeruientes, vt deiectioni inteſtina, vrinæ ea quæ proxime retulimus, ſemini vaſa propria, ſanguini vterum cum venis & arterijs: quicquid autem redundat ſimul ac ſeparatur ad ſuum locum [o] fertur, neque impellitur à ſpiritu aut ab alia vi, vt quidam putarunt eo decepti, quod retento ſpiritu validam expulſionem fieri videant, retentio enim ſpiritus robur addit, qua vtimur vbicunque afferenda vis eſt & impetus faciendus: quamuis exeunt quædam & dormientib. vbi vaſa & laxiora ſint, & plena. Fertur ergo quicquid redundat, ſiue vtile ſiue inutile, ſine vlla vi ad inſtituta loca, neq. impellitur à ſpiritu; parauit ergo natura loca ad quæ feratur quicquid ſuperat, tã ſtirpibus q̃ animalib. ſufficiunt illa beneualentibus: [p] ægrotantib. plura & detetiora redundant, q̃ vbi cocta ſunt, attrahitur ſi quid vtile eſt, reliqua detrudũtur. F G

Sæpe autem natura [q] nouas vias inuenit, id quod non difficile eſt, cum detur confluxus [r] & conſpiratio à qualibet parte in quamlibet; intetdum etiam per eoſdem canales [s] expellit, per quos attraxit, quemadmodum in vomitu pet gulam, in alui profluuio pet venas meſeracias. Vbi aliquid prohibeat educi ex corpore quod redundat, vt virium infirmitas, matetiæ craſſitudo, exitus interclusio, natura [t] à validioribus partibus ad imbecilliores tranſmittit quod infeſtum eſt, donec venerit ad maxime imbecillas, ſiue abſolute vt ad cutem & glandulas, ſiue ob aliquem affectum in homine, atque hoc pacto fiunt abſceſſus qui interdum abrumpuntur ita vt fiant noui [u] exitus prætet illos quos natura fabricata eſt. Quamuis autem aſſidue inſit in quauis parte facultas expultrix, non tamen aſſidue [x] agit, ſed ſolummodo cum id quod ſuperat adeo moleſtum eſt vt nequeat amplius ferri à facultate retentrice. Vnaquæque pars ſecundum naturam id retinet quod attraxit, dum concoquat & frui poſſit, excipit tunc ex eo quod ſibi commodum eſt, [y] reliquum quamuis alijs partibus vtile ſit, expellit tanquam moleſtum & alienum, quamuis [z] alteri futurum ſit alimentum. Succedit autem expulſio retentioni, illa enim hanc excipit, id quod [a] Galenus euidenter demonſtrat exemplo ventriculi & vteri: ventriculus enim quem accipit cibum retinet dum cõcoquat, tum ex eo quod coctum eſt id excipit quod commodum eſt, reliquum ad inteſtina tranſmittit, tanquam ſuperuacaneum. Vterus poſtquam nouem menſes fœtum retinuit ac perfecit, tunc tẽpeſtiue mouetur ad expellendum; ſiquidem natura non modo facultates inſetuit partibus noſtris, ſed inſtituit etiam tempus agendi, quod illæ obſeruant ſine præceptore doctæ. H

Moleſtia veto (quam percipiunt partes, ob quam [b] nequeunt retinere quod ſuperat ſed ad expulſionem concitantur, aliquando etiam intempeſtiue veluti cum ventriculus

crudum

a Ariſt. li. de lõg. & breuitæ.
b Gal. 3. method. c. 9.
c Gal. lib. de cibis boni & mali ſucci in proœ.
d Gal lib. 9. de vſu par. c. 1.
e Gal. 3. de na fac. c 12
f Gal 2 lib. de diff. feb. c. 4
g Gal li. de opt. corp. conſtit.
h Ariſt. 2. de gen. anim. c. 4.
i Gale. 1. de tu. val. c. 3.
K Gal. 1. aphor. cõ. 15.
l Gal 9. de vſu par. c. 1.
m Gal 1. de tu. val 12.
n Ariſt. li. 1. de gen. ani. c 18.
o Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 4.
p Gal. 5. de loc. aff. c. 7.
q Gal. 7. aphor. cõ. 54
r Hipp. li. de alimento.
ſ Gale 3. de nat. fac. 13.
t Gal. 4. acu. cõ 1. & li. 3. de nat. facul. c. 13.
u Gal. in li. d cau. mor. c 6.
x Gale. 1. de loc. aff. c. 1.
y Gal 3. de nat. fac. c 12
z Gal. 1. de ſem. c. 17.
a Gal. 3. de natu. fac c. 7. & 12.
b Galen. 13. meth. c 3.

A crudum cibum depellit aut cum vterus abortum facit triplex est, nam aut onere grauan- [a] Gal. 3. de
tur, aut multitudine distenduntur, aut prauitate mordentur; quamuis molestiam minus diu ſu nat. fac. c. 3.
ſtinere poſſunt imbecillæ [b] partes quam validæ & idcirco celerius coguntur expellere: om- & in li. de
nes [c] autem ſeu validæ ſeu imbecillę magis irritantur cum mouentur quam cum quieſcunt; plenit. c. 2.
omnes item quo acriori prædiræ ſunt ſenſu eo minus ferre moleſtiam poſſunt; quanquam il- b Ga. 6 lib.
læ etiam expellunt quod ſuperat quæ ſenſus ſunt expertes, veluti item omnes ſtirpium par- de loc. aff. c. 4.
tes, quibus à natura vis inſita eſt ut attrahendi quod commodum, ita etiam detrudendi quod c Gal. 2. de
alienum; idem autem vſuuenit in expulſione quod in attractione diximus, vt aliæ partes ſine cauſ. ſimpl.
fibris, aliæ per fibras eiuſmodi actiones obeant: quæ fibris carent ſine motu & attrahunt & c. 10.
expellunt; quæ fibras habent mouentur, quod ad vtranque actionem fibræ contrahantur, re
ctæ [d] quidem ad attrahendum, tranſuerſæ ad expellendum; paruo autem momento celer- d Gal. 4. de
rimeque expellunt partes quæ fibras habent; breuis eſt expultricis actio, longa retentricis, pro vſu p. 17.
pterea in omnibus videri poterit retentrix imbecillior [f] expultrice, cum diuturniori tempo- e Gal. 3 de
re egeat ad ſuum munus perficiendum. In illis tamen [g] validior eſt expultrix, quibus inſtru- natu. fac. c. 13.
menta ſicciora ſunt, ſicuti retentrix imbecillior quibus humidiora: ad expellendum enim opus f Gal lib. 3. de cau. ſim
eſt firmitate quam efficit ſiccitas partium, modo non tanta ſit vt reddantur duræ, ita ut fibræ
B contrahi nequeant ad exprimendum, neque oſtia aperiri poſſint vt neceſſe eſt. Firmitas ergo pl. cap. 7.
ad motum expultricis neceſſaria moderatam poſtulat ſiccitatem, qualis ſolet eſſe in iuuenti- g Gal. 2. a-
bus, qui propterea magis valent facultate expultrice quam pueri quibus ob nimiam humoris phor cō. 20
copiam imbecillior eſt, quamuis eiuſmodi imbecillitas ob celeritatis actionem lateat; nec eſt
quod exiſtimes puerorum expultricem facultatem validam, eo adductus quod facile uomant
& facile deijciant, nam id tribuendum eſt magis retentricis quam pueri imbecillam habent, h Gal. 5. de
ſæpe enim expulſio [h] celerior ſequitur imbecillitatem retentricis, & retentio diuturnior imbe loc aff. c. 7.
cillitatem expultricis: quæ [i] enim exeunt, aut expelluntur a continentibus partibus ob ro- & 11. meth c 6.
bur ſcilicet expultricis, aut effluunt ſponte ob imbecillitatem retentricis. i Gale 6. de
Dormientibus [k] etiā expelluntur quæ ſuperant ubi canales laxiores ſint & pleni: laxitas au loc aff. c. 6.
tem refertur ad imbecillitatem retentricis. Tantum autem eſt conſortij inter expultricem & k Ariſ. 2. de
retentricem, ut ijdem [l] morbi eademque ſymptomata ad vtranque ſpectare poſſe videātur: Gener. ani. c. 4.
pueri [m] ergo ut ad ipſos redeamus, ſi vomunt aut deijciunt facile, id acceptum referre debent l Gal. 3. de
non robori expultricis, ſed infirmitati retentricis. Modus [n] retinendi ſupereſt qui contrarius ſympt. cau.
eſt modo expellendi; in retinendo partes undique compræhendunt quod retinendum eſt, & c. 2.
oſtia claudunt, id quod in ventriculo & vtero manifeſtum eſt in expellendo partes quæ com- m Ga. 3. de
C plecti ſolebant quod retinebatur ita contrahuntur vt illud exprimant & oſtia quæ clauſa ſympt. cau.
erant patefiunt. Ac de expultrice & de alijs miniſtris facultatis altricis hactenus dictum ſit: c. 3.
proximum eſt ut ad alteram principalem ex naturalibus facultatibus, ad augētem pergamus, n Gal 6. de loc aff c. 6.
& eius munus explicemus. & 2. de ſympt. cau. c. 3.

De augente facultate & eius munere. Cap. VIII.

QVæ æterna [o] ſunt perpetuo vigent, neque vllo tempore augentur aut minuū- o Ariſt 1. cœ
tur; quæ gignuntur neceſſe eſt [p] augeantur, vigeant, minuantur; ſi poſſet na- li tex. 22.
tura res & procreare & ſeruare perfectas dum viuunt, non neceſſaria eſſet p Ariſ. li. 3.
accretio aut imminutio, ſiquidem perpetuo vigerent: ſed quia neceſse eſt de ani. tex.
vtatur principijs procreationis paruis, eiuſmodi ſunt ſemina, quæ cum exi- 59.
gua ſint non poſſunt perfecta edere aut animalia, aut ea quorum ſtirpes e
terra naſcuntur, neceſsaria eſt accretio vt perficiantur: & quoniam eadem ſunt principia pro
creationis & interitus, tum accretionis & imminutionis, neceſſaria eſt etiam imminutio poſt q Ariſto. 3.
vigorem, vſque ad interitum: de vtraque nunc agemus; ordiemur ab accretione quæ prior eſt phyſ tex. 4
D cuius vim & naturam explicare oportet. r Gal. 1. li.
Eſt autem ſpecies quædam mutationis [r] mutationum, enim aliæ ſpectant ad ſubſtantiam, de nat. fac. c. 2.
aliæ ad locum, aliæ ad qualitatem, aliæ ad quantitatem; ſpectat ad ſubſtantiam ortus & s Ariſ. 1. de
interitus, ad locum motus ex vno loco in alterum, ad qualitatem alteratio, ad [s] quantitatem ortu & inte
accretio & imminutio, ſola enim quantitas augeri & imminui dicitur, qualitas proprie in- ritu tex. 31.
tenditur & remittitur. Eſt autem accretio [t] priſtinæ magnitudini adiunctio, ſicut imminutio t Gal. 1. de
eiuſdem detractio eſt; aut ſi mauis accretio [u] mutatio ex minori quantitate ad maiorem, nat fac. c. 2.
ſicut imminutio ex maiori ad minorem. u Auer. 1. cœ li com. 21.
Sed cum multiplex ſit creſcendi modus, non quiuis refertur ad veram accretionem quæ eſt x Ariſto. 4.
in ſolis illis quæ nutriuntur, cuiuſmodi ſunt ſtirpes & animalia: tripliciter [x] enim res dicuntur phyſic. tex.
creſcere, vel per alterationem [z] nulla accedēte re externa, ſicuti cum aqua feruēs rarefacta in- 63.
tumeſcit, vel per adiunctionē nouæ materię, ſed tm̄ appoſitę, veluti cum aceruus tritici creſcit; y Ariſ. 1 de
neutro autē modo increſcūt quæ viuunt & nutriūtur, ſed tertio quodā qui eſt ipſorū proprius, ortu & inte
in quo tria [y] deſiderantur: vnū eſt ut eius quod augetur quæuis particula augeatur, alterū vt ritu. tex. 34. 33.

A crudum cibum depellit aut cum vterus abortum facit triplex eſt, nam aut onere grauantur, aut multitudine diſtenduntur, aut prauitate mordentur; quamuis moleſtiam minus diu ſuſtinere poſſunt imbecillæ [b] partes quam validæ & idcirco celerius coguntur expellere: omnes [c] autem ſeu validæ ſeu imbecillę magis irritantur cum mouentur quam cum quieſcunt; omnes item quo acriori præditæ ſunt ſenſu eo minus ferre moleſtiam poſſunt; quanquam illæ etiam expellunt quod ſuperat quæ ſenſus ſunt expertes, veluti item omnes ſtirpium partes, quibus à natura vis inſita eſt ut attrahendi quod commodum, ita etiam detrudendi quod alienum; idem autem vſuuenit in expulſione quod in attractione diximus, vt aliæ partes ſine fibris, aliæ per fibras eiuſmodi actiones obeant: quæ fibris carent ſine motu & attrahunt & expellunt; quæ fibras habent mouentur, quod ad vtranque actionem fibræ contrahantur, rectæ [d] quidem ad attrahendum, tranſuerſæ ad expellendum pari [e] autem momento celerrimeque expellunt partes quæ fibras habent; breuis eſt expultricis actio, longa retentricis, propterea in omnibus videri poterit retentrix imbecillior [f] expultrice, cum diuturniori tempore egeat ad ſuum munus perficiendum. In illis tamen [g] validior eſt expultrix, quibus inſtrumenta ſicciora ſunt, ſicuti retentrix imbecillior quibus humidiora: ad expellendum enim opus eſt firmitate quam efficit ſiccitas partium, modo non tanta ſit vt reddantur duræ, ita ut fibræ
B contrahi nequeant ad exprimendum, neque oſtia aperiri poſſint vt neceſſe eſt. Firmitas ergo ad motum expultricis neceſſaria moderatam poſtulat ſiccitatem, qualis ſolet eſſe in iuuentibus, qui propterea magis valent facultate expultrice quam pueri quibus ob nimiam humoris copiam imbecillior eſt, quamuis eiuſmodi imbecillitas ob celeritatis actionem lateat; nec eſt quod exiſtimes puerorum expultricem facultatem validam, eo adductus quod facile vomant & facile deijciant, nam id tribuendum eſt magis retentricis quam pueri imbecillam habent, ſæpe enim expulſio [h] celerior ſequitur imbecillitatem retentricis, & retentio diuturnior imbecillitatem expultricis: quæ [i] enim exeunt, aut expelluntur à continentibus partibus ob robur ſcilicet expultricis, aut effluunt ſponte ob imbecillitatem retentricis.

Dormientibus [k] etiã expelluntur quæ ſuperant ubi canales laxiores ſint & pleni: laxitas autem refertur ad imbecillitatem retentricis. Tantum autem eſt conſortij inter expultricem & retentricem, ut iidem [l] morbi eademque ſymptomata ad vtranque ſpectare poſſe videãtur: pueri [m] ergo ut ad ipſos redeamus, ſi vomunt aut deijciunt facile, id acceptum referre debent non robori expultricis, ſed infirmitati retentricis. Modus [n] retinendi ſupereſt qui contrarius eſt modo expellendi; in retinendo partes undique compræhendunt quod retinendum eſt, & oſtia claudunt, id quod in ventriculo & vtero manifeſtum eſt in expellendo partes quæ com-
C plecti ſolebant quod retinebatur ita contrahuntur vt illud exprimant & oſtia quæ clauſa erant patefiunt. Ac de expultrice & de alijs miniſtris facultatis altricis hactenus dictum ſit; proximum eſt ut ad alteram principalem ex naturalibus facultatibus, ad augẽtem pergamus, & eius munus explicemus.

a Gal. 3. de nat. fac. c. 3. & in li. de plenit. c. 2.
b Ga. 6 lib. de loc. aff. c. 4.
c Gal. 2. de cauſ. ſimpl. c. 10.
d Gal. 4. de vſu p. 17.
e Gal. 3 de natu. fac. c. 13.
f Gal lib. 3. de cau. ſimpl. cap. 7.
g Gal. 2. aphor cõ. 10
h Gal. 5. de loc aff. c. 7. & 12. meth c. 6.
i Gal e 6. de loc aff. c. 6.
k Ariſ. 2. de Gener. ani. c. 4.
l Gal 3. de ſympt. cau. c. 2.
m Ga. 3. de ſympt. cau. c. 3.
n Gal 6. de loc aff c. 6. & 2. de ſympt. cau. c. 3.

De augente facultate & eius munere. Cap. VIII.

QVæ æterna [o] ſunt perpetuo vigent, neque vllo tempore augentur aut minuũtur; quæ gignuntur neceſſe eſt [p] augeantur, vigeant, minuantur; ſi poſſet natura res & procreare & ſeruare perfectas dum viuunt, non neceſſaria eſſet accretio aut imminutio, ſiquidem perpetuo vigerent: ſed quia neceſſe eſt vtatur principijs procreationis paruis, eiuſmodi ſunt ſemina, quæ cum exigua ſint non poſſunt perfecta edere aut animalia, aut ea quorum ſtirpes e terra naſcuntur, neceſſaria eſt accretio vt perficiantur: & quoniam eadem ſunt principia procreationis & interitus, tum accretionis & imminutionis, neceſſaria eſt etiam imminutio poſt vigorem, vſque ad interitum: de vtraque nunc agemus; ordiemur ab accretione quæ prior eſt
D cuius vim & naturam explicare oportet.

Eſt autem ſpecies quædam mutationis [r] mutationum [q] enim aliæ ſpectant ad ſubſtantiam, aliæ ad locum, aliæ ad qualitatem, aliæ ad quantitatem; ſpectat ad ſubſtantiam ortus & interitus, ad locum motus ex vno loco in alterum, ad qualitatem alteratio, ad [s] quantitatem accretio & imminutio, ſola enim quantitas augeri & imminui dicitur, qualitas proprie intenditur & remittitur. Eſt autem accretio [t] priſtinæ magnitudini adiunctio, ſicut imminutio eiuſdem detractio eſt; aut ſi mauis accretio [u] mutatio ex minori quantitate ad maiorem, ſicut imminutio ex maiori ad minorem.

Sed cum multiplex ſit creſcendi modus, non quiuis refertur ad veram accretionem quæ eſt in ſolis illis quæ nutriuntur, cuiuſmodi ſunt ſtirpes & animalia: tripliciter [x] enim res dicuntur creſcere, vel per alterationem nulla accedẽte re externa, ſicuti cum aqua feruẽs rarefacta intumeſcit, vel per adiunctionẽ nouæ materię, ſed tñ appoſitę, veluti cum aceruus tritici creſcit; neutro autẽ modo increſcũt quæ viuunt & nutriũtur, ſed tertio quodã qui eſt ipſorũ proprius, in quo tria [y] deſiderantur: vnũ eſt ut eius quod augetur quæuis particula augeatur, alterũ ve-

o Ariſt 2. cœli tex. 22.
p Ariſ. li. 2. de ani. tex. 59.
q Ariſto. 3. phyſ tex. 4
r Gal. 1. li. de nat. fac. c. 2.
s Ariſ. 1. de ortu & interitu tex. 31.
t Gal. 1. de nat. fac. c. 2
u Auer. 1. cœli com. 21.
x Ariſto. 4. phyſic. tex. 63.
y Ariſ. 1 de ortu & interitu tex. 33.

aliquid accedat, tertiũ vt id quod augetur idẽ maneat à principio ad finẽ. Ex quo patet non E
debere dici vete aucta, vt quidam putant, quæ tantum extenſa ſunt, quamuis id [a] accidat ijs quæ vete augentur, atque idcirco mutent [b] locum, & maius ſpacium occupent; non tamen ſatis id eſt, cũ videamus etiam extenſa illa quæ non ſnut animata, non viuunt, non nutriuntur; & propterea non debenr dici aucta proprie ſicut illa in quibus reperiuntur tria quæ deſiderari ad veram accretionem diximus, quibuſve eius definitio continetur. Definiemus igitur verã accretionem Immutationem ad maiorem quantitatem cuiuslibet particulę eius quod augetur, accedente aliquo externo, & manente eo quod augetur. Explicat hæc definitio ſolam viuentium acctetionem, neque tranferri poteſt ad ea quæ non viuunt, quibus deeſt aliquod ex tribus quę requiri diximus, quamuis mutentur ad maiorem magnitudinem. Aceruus tritici quamuis amplietur aliquo accedente, non tamen vere augetur, quod non creſcat quæuis eius particula; ſicuti neque flamma cum creſcit additis lignis, aut vinum cum multiplicatur admixta aqua; eſt enim hęc magis appoſitio quędam quam accrerio. Cum aqua ferueus intumeſcit nihil externum accedit & ideo non eſt vera accretio vt proxime diximus: cũ ex aqua fit [c] aer, licet fiat maior moles, id quod augetur non manet idem, prętérquam quod nihil externũ adijcitur. Quamobrem in definienda vera accretione, addere generi tria illa tanquam differentias oportet, ne transferri poſſit ad ea quę non vere augentur, ſed tantum valeat in animalibus F
& ſtirpibus, quę etſi à nobis non adduntur definitioni vt à nonnullis adduntur, intelliguntur tamen ſicuti & cauſa effectrix, velut anima & calor quæ inſunt in viuentibus quibus ſolum ea definitio aptatur. Sed præſtat & genus & vnamquamque ex propoſitis differentijs explicare vt tota definitio pateſiat. Veniat in medium primo genus, quod diximus eſſe mutationem ad maiorem quantitatem & poni ab [d] Ariſtotele inter mutationes: verum non omnis mutatio eſt motus, ſi quidem ortus & interirus mutatio eſt, non tamen motus, cum neque continuetur neque fiar in tempore, mutatio ad maiorem quantitatem quę in accretione attenditur & ad minorem quę in diminutione, appellatur ab Ariſtotele [e] motus, perinde ac mutatio ex loco ad locum & alteratio; ſed cum neque accretio neque imminutio continuetur, vt idem teſtatur Ariſtoteles, [f] neutra videtur dicenda motus, cuius maxime propria eſt continuatio. Diluitur tamen dubitatio hæc, quod licet accretio & diminutio non continuentur totę, ſed quies aliqua interijciatur inter earum partes, ipſæ tamen per ſe conſideratæ continuatæ ſunt: cum enim aliqua portio aut redditur aut demitur, motus ille continuatus eſt; proprie autem accretio cum fiat per alimentum (vt paulo poſt docebimus) fit per coctionem & alterationem perquam continuatur; plures autem concurrunt motus cum fit acctetio; nam & [g] alteratio per quam alimentum adiunctum, redditur ſimile, & mutatio ſitus ad locum ſpectans: nam vt G
qnod minuitur [h] minorem locum occupat, ita quod augetur maiorem: alio tamen modo mutat locum atque id quod transfertur, quod totum mouetur: eius autem quod augetur totum manet, partes mutant locum, non vt in orbe cum conuertitur, ubi ſemper occupant æquale ſpacinm, ſed in accretione amplius. Ergo quamuis motus accretionis ad quantitatem ſpectet, cum ipſo tamen concurrit motus qui ad locum, & qui ad qualiratem refertur. Satis iam expoſita eſt prima particula definitionis qua genus exprimitur: ſequitur ut declaremus alias tres quę ut differentiæ additæ ſunt; pateſienr autem ſi ea de incremento perſequamur, quæ [i] Ariſtotelem ſequuti ante de alimento perſequuti ſumus, nempe qnod augetur, ex quo, & à quo.

Id quod augetur cum accretio fiat accedente aliquo, videri poteſt tam id quod accedit, quam id cui accedit; ſed cum id quod augetur debeat idem manere, quod accedit mutetur & non maneat idem, dicemus k id augeri cui accedit, hoc enim manet, hoc viuit, hoc nutritur. Quæ in anima ſunt per [l] appoſitionem ampliora fieri poſſunt, non tamen proprie augeri ſicuti quæ animata, creſcunt enim hæc accedente aliquo, manent eadem à principio ad finem, & quæuis eorum particula angetur: eadem [m] autem augentur & nutriuntur, ſed nutriuntur vt ſubſtantiæ, augentur vt [n] quanta, quod euenit poſtquam genita ſunt, & non dum H
fiunt, nam proceſſus [o] ad formam procreatio eſt, non accretio: dum animal in vtero perficitur, magis procrear[p] dicitur quam augeri: neque enim dicitur augeri [p] domus cum ædificatur, aut tela cum texitur, ſed fieri: non quo non augeatur aut non alatur fœtus in vtero, ſed quo facultas augens & alens tunc miniſtræ ſint facultatis effingentis, quæ poſtquam animal in lucem ſuſceptum eſt, principales euadunt. [q] Permanet autem augens dum angetur animal hoc eſt vſque ad vigorem, vt paulo poſt monſtrabimns, alens vero dum viuit; id quod valet tam in ſtirpibus quam in animalibus quæ vere augeri omnes concedunt. Quid autem ex ipſis proprie ſita d quod proxime pertineat accretio, non ſatis conſtar, cum alij quantitatem, alij materiam, alij formam & figuram eſſe velint accretionis ſubiectum: nos de vnaquaque ex ijs opinionibus diſſeremus; dein adijciemus noſtram.

Videtur primo quantitas [r] accretioni ſubijci, nam vt procreatio eſt motus ad ſubſtantiam, alteratio ad qualitatem; ita accretio & imminutio ad quantitatem, quæ non tantum eſt terminus accretionis & diminutionis, ſed etiam ſubiectum: quod enim augetur actu quantum eſt, alioquin eſſet [s] procreatio & non accretio. At cum quantitas non habeat partes diſtinctas, non

poteſt

a Ariſtot. 8. phyſic. tex. 32.
b Ariſtot. 1. de ortu & inter. tex. 25.
c Ariſt. 1. de gen anim. tex. 33.
d Ariſtot. 5. phyſic. tex. 4.
e Ariſtot. 7. phyſic. tex. 10
f Ariſtot. 8. phyſic. tex. 23.
g Ariſtot 8. phyſi. text. 55.
h Ariſtot. 1. de ortu & inter. text. 25.
i Ariſt. li. 2. de anima tex. 49.
k Ariſto. 1. de ortu & inter. tex. 34
l Gale. 2 de nat. fac. c. 3.
m Ariſto. 2. de anima tex. 37.
n Ariſt 2. de anima tex. 47.
o Gal. 2. de nat fac. c. 3.
p Gal. 2. de nat. fac. c. 3
q Gal. 1. de nat. fac. c. 7.
r Ariſtot 1. phyſic. tex. 4.
ſ Ariſt. 1. de ort & inte. tex. 31.

A poteſt quæuis particula euidenter augeri; prçterea cum aſſidue fluat non manet eadem, & ita non poteſt eſſe ſubiectum accretionis ſed terminus ad quem ſpectat accretio: nam potius dicemus id quod augetur eſſe quantum, non tamen vt quantum duntaxat. Verum quod ab Ariſtotele [a] ſcribitur accretionem fieri ſecundum formam & non ſecundum materiam, monſtrat accretioni formam ſubijci & non materiam: nequit enim materia ſubiectum eſſe accretionis, cum non habeat partes diſtinctas quarum vnaquæque augeatur, cum continenter fluat, neque maneat eadem, cumque ſi in omnem partem augeretur neceſſe eſſet vnum corpus in aliud penetrare; neque illud obſtat quod materia [b] in vniuerſum ſubijcitur cuiuis mutationi & accretioni etiam: ſequuti enim doctiores philoſophos concedimus materiam eſſe ſubiectum accretionis, vt accretio ſignificat formam fluentem, non vt ſignificat formç fluxum, eiuſmodi motui ſubijcitur ipſa forma: videtur ergo voluiſſe Ariſtoteles formam eſſe ſubiectum accretionis, idque non immerito, cum ipſa ſit quæ partes diſtinguit & inſtrumenta poſtulat apposita, maneatque eadem à principio ad finem: quibus rationibus adducti [c] Alexander, & Auerroes [d] formam eſſe ſubiectum accretionis voluerunt. Eadem eſt ratio figuræ, cum & ipſa quoque maneat eadem a principio ad finem, & diſtinguat partes, proponaturque ab Ariſtotele [e] ita vt ipſa quoque augeri videatur vna cum forma quæ ſubſtantia eſt, & non mutatur; B accretio enim inquit Ariſtoteles [f] fit quieſcente ſubſtantia. Huic opinioni aduerſatur, quod forma exprimitur ex materia, quæ continenter fluit, quamobrem ſecedet in nouam materiam, quod a rationem maxime abhorret; præterea forma cum terminus ſit accretionis, ſi ſubſtantia ſit, ad procreationem ſpectabit, ſin accidens iam quantitas erit, ad figuram vero aut non pertinet motus, aut pertinet alteratio quæ ſpectat ad qualitatem. Quod ſi in hac difficultate noſtrum interponere iudicium liceat, dicemus proximum accretionis ſubiectum eſſe non quātitatem, non materiam, non formam, non figuram, ſed compoſitum: [g] hoc enim eſt quod generatur, hoc redditur quale, hoc efficitur quantum. Illi vero qui formam vna cum figura ut quāra eſt, ſubiectum accretionis ponunt, neceſſe eſt compoſitum intelligant, nempe corpus ipſum quod formatum, quod figuratum, quod quantum eſt; ſi quidem forma & figura quanta iam corporata eſt, neque aliud ſibi voluit Ariſtoteles [h] cum dixit carnem quantam augeri, illud enim eſt compoſitum ex materia & forma quod neceſſario eſt quantum: idem intellexit [i] Auerroes ubi dixit quod augetur eſſe quantum habens formam. Quamuis autem compoſitum hoc eſt corpus formatum & figuratum ſit quod accreſcit, maxime tam accreſcit vt quantum eſt, & hoc pacto accretio ad quantitatem refertur cum ſit mutatio ex minori quantitate ad maioré. Cur vero Ariſt. cum compoſitum conſtet ex materia & forma, magis tribuat accretionem formæ quam materiæ, antea dictum eſt.

C Nunc illud ſoluere oportet quod in dubiam vertitur: ſi materia aſſidue fluit atque exhalat, quomodo poteſt manere forma quæ ex ea exprimitur, & ab eadem ſuſtinetur? nunquid in aliam formam migrabit? quo nihil abſurdius eſſe poteſt. Videtur igitur non poſſe permanere conſumpta materia; ſi non permanet, ergo neque compoſitum ipſum permanebit, quod per formam eſt; ſi non permanebit, non poterit eſſe ſubiectum accretionis, in qua quod augetur neceſſe eſt idem maneat a principio ad finem. Exiſtimauit [k] Philoponus idem manere quod augetur, quia manet eadem forma: hanc vero manere, quia dum viuit ſemper ſuperat aliquid materiæ illius ex qua compactum fuit.

Sed [l] Alexander totam diffluere materiam credidit, cum non fiat veriſimile, ex tam exiguo ſemine aliquid ſupereeſſe, exempli gratia in proceriſſima arbore; quamobrem fatendum eſt materiam ex qua primo efficiuntur quæ viuunt totam exhauriri, nec propterea formam transferri in aliam materiam, & quæ viuunt poſſe fieri immortalia, ſi quidem proceſſu ætatis innatus calor, quem neceſſarium eſſe ad accretionem monſtrauimus, imbecillus redditur adeo vt non poſſit alimentum conficere, & ſequatur interitus: ſed cum validus eſt calor; mutat materiam quæ ſumitur & ſimilem reddit priori ſubſtantiæ, atque hoc pacto forma ampliatur D tam illa quæ ſpectat ad partes ſimplices, ſicuti temperamentum carnis, vel oſſis, quam illa quæ ad multiformes veluti anima nutriens. Fuit ergo materia & manet eadem forma per ſucceſſionem nouæ materiæ, quæ cum ſimilis redditur, forma ampliatur, non fluit caro ſed materia carnis, hoc eſt elementa quæ ſunt in carne, & ita reſtat forma fluente materia; ut enim quod accedit [m] non eſt caro ſed aliquid quantum quod conuertitur in carnem: ita quod recedit non eſt caro ſed aliquod quantum, huiuſmodi ſunt elementa quæ ſunt materia carnis, ijs fluentibus additur cibus in quo ſimiliter ſunt elementa quæ a carne mutantur in ſubſtantiam carnis, ita vt ſeruetur forma carnis & non fluat, ſeruetúrque ſimiliter forma partium multiformium, & vtraque amplietur cum additur plus materiæ quam abſumatur. Vt autem magis ſe oſtendit forma in partibus multiformibus quam in ſimplicibus, ita etiam accretio, magis [n] enim manifeſta eſt in brachio & manu, quam in carne & oſſe: cadaueris ſimiliter magis dicemus eſse carnem & os quam manum & brachium; quanquam ſimul creſcunt [o] partes ſimplices & multiformes: depræhenditur accretio magis in multiformibus, quæ tamen creſcunt quatenus augētur ſimplices [p] ac ſolidæ. Ex his iam colligi poteſt compoſitū ꝙ augetur idem manere, cum maneat forma eadem per ſucceſſionē nouç materiæ, neq. n. viuētia

a Ariſt. 1. de Ortu & interitu text. 35.

b Ari. 1. de ortu & inter tex. 39.

c Alex. li. 8 metaphyſi. com 2.

d Auer. In Paraphraſi in Primum de Gener. ani. c. 2.

e Ariſt. 1. de ortu & Inter text. 36.

f Ariſt. 1. de ortu & inter. tex. 1.

g Ariſt. lib. 7. Diuinorū

h Ariſt 1. de ortu & Interitu. tex. 40

i Auer. 1. d ortu & Inter. cō. 38.

k Philoponus in librū primum de ortu & Interitu.

l Ariſt. 2. li. natu quçſt. quæſt. 5.

m Ariſt 1. d ortu & iter. tex. 40.

n Ariſt. 1. d ortu & inter. tex 37.

o Ariſt 2. li. de Gener. anim. c. 1.

p Gal. 1. de nat. fac c 5.

ſuæ generantur & intereunt penitus ſeruari eadem poſſunt, ſicuti quæ æterna ſunt & immor- E
talia, ſed ſeruantur eo modo quo poſſunt; atque hoc pacto accipere debemus differentiam il-
lam quam in definitione accretionis poſuimus, quod ſcilicet id quod augetur debeat idem ma
nere à principio ad finem; manet idem corpus animatum quantum, quatenus retinet eandem
formam ampliatam per ſucceſſionem nouæ materiæ.

Cæterum accretionis ſubiectum quod diximus eſſe corpus quod animatum eſt, viuit & nu-
tritur, non augetur perpetuo [c] ab ortu ad interitum: neque enim animalia aut ſtirpes quantũ
uis creſcunt, ſed omnium naturā [b] conſtantium ſtatuta eſt magnitudo & accretio; eſt enim
definita longitudo, & latitudo & altitudo, terminatur enim à forma, nam materia poſſet [e] infi
nite creſcere. Quantitas [d] non ſolum eorum quæ perfecta ſunt ſed etiam ipſius ex quo procrea
tur ſeminis, intra quoſdam fines concluditur, ita vt nequeat maior eſſe aut minor: definit accre
tio vbi magnitudo [e] iam perfecta eſt ad quam ſpectat; receſſus à perfecta iam imminutio eſt. [f]
Adoleſcunt animalia & ſtirpes vſque ad vigorem ætatis, poſt vigorem ſeneſcunt neq. amplius
creſcere poſſunt, ſed neceſſario minuũtur: ſenes aliqui licet pinguiores [g] reddantur, illud tamen
non eſt verum incrementum, cum non omnes [h] particulæ augeantur in omnem dimenſionem,
vt fit in vera accretione; creſcunt [i] oſſa cum reliquis partibus vſque ad vigorem ætatis, deinde F
nequeunt vltra accreſcere: nam vt magnitudo terminaretur vbi perfecta eſſet, addita eſt ne-
ceſſitas ob quam non poſſit vltra augeri; conſiſtit hęc in duritie quæ ſequitur ſiccitatem à calo
re effectam: non permittit durities vt partes magis extenſę reddantur & ideo vt creſcant. Quę
mollia ſunt [k] facile in omnem partem diſtenduntur; quo mollior ætas eſt, eo maiorem accre-
tionem affert: propterea pueri magis creſcunt ante pubertatem; poſt hanc cum minus augean
tur, magis ſanguine redundant, & ideo magis [l] incidunt in ſanguinis fluxum: quamobrem ca-
uendum ne pueri duriores fiant, id enim [m] prohibet incrementum, quamobrem exiccandi [n] nõ
ſunt licet multo humore abundent; humor [o] enim vt ad alendum, ita etiam ad augendum maxi
me pertinet, licet alijs actionibus aduerſetur: propterea non debent [p] pueri vehementer exer-
ceri, nam nimis exiccarentur & dureſcerent, id quod eueniret etiam ſi vterentur [q] balneo aquę
frigidæ, quod ea de cauſa vitare debent.

Mares [r] quamuis in vtero citius perficiantur ac moueantur, vbi tamen editi ſunt, tardius
increſcunt quam fœminæ, quæ molliores ſunt, quamuis ob imbecillitatem caloris hæ minus au
geſcant quam illi, mares enim [ſ] & grandiores & validiores ſunt quam fœminæ præſertim ex
terreſtribus animalibus ac ſanguine præditis. Durities igitur non ſinit increſcere, quo nomi-
ne durum [t] cubile incrementum prohibet. Creſcit igitur magnitudo dum oſſa [u] dura fiant G
& non poſſint amplius diſtendi, quemadmodum in pueris in quibus magis cerea [x] ſunt quam
lapidea: ſic ergo terminatur magnitudo [y] oſſium & propterea aliarum partium. Duo autem
potiſſimum ſunt quæ magnitudinem impediunt, inquit Ariſtoteles, [z] anguſtia loci, & inopia
alimenti; non ſinit anguſtia loci partes diſtendi, quamobrem vt catuli ſeruentur parui, edu-
cantur in olla; inopia alimenti creſcere non ſinit, quoniam deeſt materia ex qua fiat; deeſt au-
tem quibuſdam materia quod non ſuppeditetur, quibuſdam quod vertatur in ſemen; quam-
obrem tam ex ſtirpibus quam ex animalibus quæ [a] fœcundiora ſunt & multum ſemen profe-
runt, minora ſunt. Id igitur quod augeri diximus corpus eſt quod nutritur, augetur autem vſ-
que ad vigorem ætatis & non vltra.

Sequitur id ex quo augetur, hoc eſt quo accedente fit accretio, nam aliquo accedente in-
crementum fieri neceſſarium eſſe monſtrauit Ariſtoteles [b] alioquin eſſet rarefactio vel diſten-
tio, vt in his quæ arte diſtenduntur nulla accedente materia, & non vera accretio, quæ perti-
net ad ea quę nutriuntur, ad quę ſpectat & imminutio quę fit aliquo recedente. Videndum
igitur eſt cuiuſmodi illud ſit quo accedente fit accretio: debet autem eſſe familiare & cogna-
tum & potentia [c] tale quale actu illud eſt quod augetur, eſt autem quod accedit actu quan- H
tum, nam ex non quanto non fieret accretio. Redigitur vero ad actum cum ex toto fit ſimi-
le, huiuſmodi autem eſt alimentum quod vt quantum [d] pertinet ad augendum, vt ſubſtantia
ad alendum; ſine alimento [e] non fit accretio, hoc cum antequam ſimile reddatur contra-
rium ſit, eget altrice vt ſimile fiat, & conuertatur in ſubſtantiam eius quod nutritur & auge-
tur: quo nomine alens facultas miniſtra [f] eſt augentis, conuertit enim quicquid ſumitur cibi
& potionis in ſimile ſubſtantię noſtræ, hoc eſt in alimentum, quod ſimul atque mutatur ſi plus
eſt quam quod exhauſtum eſt auget primo quidem ſimplices partes, & per has deinde multi-
formes: id igitur quo accedente fit accretio, eſt alimentum maius quam fuerit id quod abſum-
ptum eſt. Sic ergo patefacta eſt altera differentia in definitione accretionis poſita, videlicet
aliquo accedente.

Supereſt tertia quod quæuis particula in quamuis dimenſionem augeſcat: duo autem
exponere oportet, primo quidem quod in omnem dimenſionem fiat accretio, deinde
quod cuiuſuis particulæ. Scire autem licet ea quæ augentur non æqualiter augeri in
quamlibet dimenſionem, ſed alia magis in vnam quam in aliam. Virgines proportio-
ne lon-

a Ariſto 8. phyſic. tex. 23.
b Ariſ. 2. de aſa tex. 41.
c Auerr. 3. cęli cõ 6.
d Ariſ. 4. de gen. anim. c. 4.
e Ariſt. 6. phyſ. tex 91
f Gal. 1. de natu facul. c. 7.
g Ariſt. 3. li. de hiſt. an. c. 18.
h Auic. li. 1. f. 1. doct. 6. c. 2.
i Gal. 2. de tu. val. c. 2.
k Gal. in 3. li. de ſalubri dieta cõ. 14
l Hipp. 3. aphor. 27.
m Gal. 1. de tu. val. 11.
n Gal. in li. de ſalubri dieta cõ. 7.
o Gal. 3. de ſump. cau. c. 4.
p Gal. 1. de tu. val. c. 12.
q Gal. 3. de tu. val. c. 4.
r Gal. 2. 6 epid. cõ 45.
ſ Ariſt. 4. de hiſt. anim. c. 11.
t Gal. de ſalubri dieta com. 13.
u Gale. de opt. corp. conſt.
x Gale. 2. aphor. cõ. 14
y Ariſ. 2. de gen. anim. c 4.
z Ariſt li. 10 probl. 12.
a Ariſt. 3 de gen. an. c. 1. 1. de gene. ani. 8. 4. de gen. an. 4.
b Ariſt. 1. de ortu & int. text. 32. & Galen. 1. de nat. fac. c. 7
c Ariſt. 1. de ortu & inter. tex. 38. 39.
d Ariſt. 1. de ortu & int. tex. 41.

e Ariſtot. 8. phyſic. text 55. f Galen. 1. de natur. facult. 7.

A ne longiores ſunt quam mulieres: animalia [a] prius perueniunt ad terminos longitudinis & latitudinis quam altitudinis: pueri primum augentur in longitudinem, tum laxiora ſpacia implent. Sed difficilius eſt oltendere, quo pacto quæuis particula augeri poſſit, ſi quidem alimentum cum ſit corporeum, nequit in partes quæ corporeæ ſunt penetrare; & cum ſit graue deſcendatque, non poterit ad quamuis particulam ferri, ſuperiorem, anteriorem, poſteriorem, dextram, ſiniſtram; Ad quæ dicendum eſt primo, alimentum cum corporeum ſit non poſſe penetrare in quamuis particulam materiæ, hoc eſt elementorum quæ [b] corporea ſunt, neque diuidi hæc in atomos & indiuidua corpuſcula vbi aliquid augetur, nunquam enim perueniret ad finem, cum materia infinite diuidatur; ſed ſtatuendum eſt cum Ariſt.[c] augeri quamlibet partem formæ ſenſui ſubiectam tam ſimplicium partium cuiuſmodi permixtio eſt & temperamentum, quam multiformium cuiuſmodi eſt figura & anima: creſcit exempli gratia quælibet pars carnis, & quælibet pars brachij, cuius forma certam quantitatem materiæ deſiderat ita vt ſub minori non poſſit conſtare, & ita creſcit quæuis pars formæ, non tamẽ quæuis pars materiæ, hoc eſt elementorum. Quod autem obiectum eſt de grauitate alimenti propter quam de-
B ſcendit, & non poteſt ferri ad quamlibet partem in omnem loci differẽtiam, concedendum eſt, neque enim ſuopte nutu fertur, ſed allicitur à ſingulis partibus quemadmodum ferrum [d] a magnete lapide; non apponitur duntaxat, quia non eſſet vera accretio ſed adiunctio; non impellitur, neque enim adeſt vis aliqua impellens, ſed accipitur extenſa [e] particula & rarefacta a calore innato, qui eſt faber & alimenti & incrementi, idemque allicit, diffundit, laxat, concoquit, auget. Quanto autem alimentum leuius fuerit, tanto facilius ſequitur; ideo dulcibus [f] quæ leuiora ſunt, magis alimur quam ſalſis, aut amaris. Hoc pacto igitur creſcit quæuis particula eius quod augetur, ita vt iam expoſita ſit tertia differentia quam in accretionis definitione poſuimus, quod ſcilicet quælibet particula augeatur; magis tamen perſpicua fiet, ſi id quod reſtat ex his quibus accretio continetur cnartemus, a quo videlicet augeatur, vidimus enim quod, & ex quo.

a Ariſ. 3. li. de hiſt. animal. c. 18.
b Ariſ. 1. de Ortu & inter. cap. de Augumen
c Ariſt. 1. de ortu & interitu tex 36.
d Auer. 7. phy. cõ. 10.
e Gal. 1. de nat. fac. c. 7
f Ariſ de ſẽſu. c. 4.

Id a quo fit accretio, videtur eſſe calor qui & allicit & diffundit alimentũ, quod contra [g] a frigore reprimitur & cogitur, hoc autem ad imminuendum conducit: confert etiã ad accretionẽ calor eo nomine quod ſanguinẽ [h] auget, & propterea copiam alimenti; frigus contra affert ſanguinis & alimenti inopiam & idcireo ad imminutionem conducit: maiora [i] ſunt animalia ſan-
C guinem habentia quam quæ ſanguinis expertia ſunt; maiores belluæ fere calidiores ſunt, neq; enim magnitudo corporis ſine calore contingit; maior autem calor ſequitur ad augendum quam ad alendum. Corpora [k] eorum qui creſcunt plurimum habent calidi innati tantumque alimenti concoquuntur vt non ſolum ſufficiat reficiendo quod abſumitur, ſed etiam augendo. Eſt autem hic calor internus atque innatus, efficitque omnia opera naturæ, diſtenditque niſi quid ob ſiccitatem [l] renitatur. Externus [m] autem calor non efficit incrementum, ſed efficiendi ſocius eſt, modo ita moderatus ſit vt non abſumat humorem, nam ſic magis ad paruitatem quam ad magnitudinem conferret. In regionibus valde calidis naſcuntur minora corpora, externum frigus, vbi ſummum ſit non permittit corpora augeſcere, ſed vbi leuius impellendo intus calorem confert ad augendum; in regionibus ad ſeptentrionem ſpectantibus videmus tam homines quam arbores grandiores. Calor igitur qui ad accretionem cõfert ſiue externus ſiue internus, debet eſſe moderatus, nam igneus [n] ſi ſuppeditetur materia, infinite ipſam conſumet. Moderatur calorem anima quæ ipſo quaſi [o] inſtrumento vtitur ad omnes actiones. Quare accretio potiſſimum animæ tribuenda eſt, nihil.n. augetur niſi [p] quod animæ particeps eſt, illius ſcilicet quæ ſtirpium communis eſt, quæ vt alit ita etiam [q] auget, vt autem alit ſeruat, vt auget perficit magnitudinem, ita vt det eſſe [r] per alimentum, magnitudinem per incrementum; eademque & conſtituit, & perficit, & ſeruat; tria enim munera eſſe huius animæ in ſuperioribus monſtrauimus, cum gignat, alat, augeat: incrementum [ſ] vero eſt opus illius & finis; Si accretio tribueretur ſentienti animæ, non pertineret ad ſtirpes; ſi menti, eſſet ſolius ho-
D minis: ſed enim communis ſit & belluarum quoque & ſtirpium nutrienti [t] tribuenda eſt, ineſt enim hæc omnibus quæ viuunt, eadem enim & augeſcere conſtat. Omittamus de accretione dicere; videamus imminutionem.

g Ariſt. l. de ſenſu. c. 4.
h Ariſt. li. 3 de part. anim. c. 6.
i Ariſt. li. 2. de gener. anim. c. 1.
k Hipp. 1. aphor. 14.
l Auer. 4. collig. c. 2.
m Ariſt. li. 14. probl. 8.
n Ariſ. 2. de aĩa tex. 41.
o Gal. 1. de nat. fac. c. 7.
p Ariſ. li. 2. de anima tex. 37
q Ariſt. li. 2. de anima tex 14.
r Ariſt. 2. de gener. animal. cap. 4.
ſ Auer. li. 2 de anima com 34.
t Ariſ. 2. de aĩa. tex. 15.

Ex ijs quæ de accretione dicta ſunt, facile intelligi poteſt imminutio quæ ipſi vt contraria opponitur; pertinet huiuſmodi oppoſitio ad quantitatem, [u] neq; vllum apud græcos commune [x] nomen inuenit, ſicuti motus in contrarias loci differentias, qui appellatur φορά, aut ad contrarias qualitates qui dicitur ἀλλοίωσις. Ex autem imminutio [y] detractio priſtinę magnitudinis ſeu motus ad minorem quantitatem, ſicuti accretio additamentum eſt priori magnitudini, ſeu mutatio ex minori quantitate ad maiorem: accretio ad perfectionem ſpectat, imminutio ad defectum; quo nomine ſunt contraria, cum alioquin quãtitati nihil ſit contrarium. Quamuis autem vna ad perfectam altera ad imperfectam magnitudinem referatur, utraq; tamen [z] naturalis eſt; quod ſi obijcias imminutionem & defectum quemlibet, teſte [a] Ariſt. eſſe cõtra naturã, occurrere huic loco ſic licebit; Imminutio quatenus ſequitur neceſſitatem materiæ ſecundum naturam eſt: eadem ſi ad formam ſpectes præter naturam dici debet; neque enim vllum ſequitur incommodum ſi idem [b] relatum ad materiam ſecundum naturam ſit, ad formã vero

u Ariſ. 1. de ortu & inter tex. 25.
x Ariſto. 3. phyſ. tex. 6.
y Ariſ. 1. de ortu & inter tex. 31. & Gal. 1. de nat. fac. 4.
z Ariſt. 5. phy. tex. 56
a Ariſ. 2. de cœlo tex 37
b Ariſ. 4. de gener. anim. cap. 4.

præter

præter naturam;ea autem quæ non ſunt inſtituta à natura, ſed ſequuntur neceſſitatem materiæ, [a] affectiones magis dici debent quam actiones. Sequi autem imminutionem oportet, & omne quod genitum eſt neceſſe [b] eſt augeatur, vigeat, minuatur: ex quo collige nō continuari motum accretionis & imminutionis, ſed quietem [c] mediam interiectam eſſe. Id autē quod diximus de motu accretionis, valet etiam in motu imminutionis; ad vtranque concurrit alteratio, in vtraque mutatur locus, ſed in accretione occupatur maius ſpacium, in imminutione minus. Genus in definitione imminutione eſt mutatio ad quantitatem, ſed minorem; pro tribus autem differentijs, quas retulimus cum accretionem definiremus, totidem [d] ſumere oportet in definienda imminutione illis reſpondentes: nam debet eiuſdem quæuis particula imminui, debet recedere aliquid, ſicut in accretione accedere. Attenduntur etiam in imminutione illa tria quæ in accretione perpendimus, quod imminuitur, ex quo, & a quo: eſt autem quod imminuitur idem quod augetur, nempe quod animatum eſt, quod viuit, quod nutritur; ſed augetur ante vigorem; imminuitur poſt hunc; imminuitur autem quælibet eius particula ſecundum formam, non tamen ſecundum materiam. Id ex quo imminuitur eſt materia elementorum quæ copioſor detrahitur quam reficiatur. Id à quo fit imminutio non videtur anima per ſe, cui potius conuenit accretio, cum maxime ad perfectionem ſpectet, ſed potius per calorem debilem, quo ipſa tanquam inſtrumēto vtitur, hic prius abſumit, deinde cum aſſidue imbecillior fiat, nequit tantum conficere alimenti, quantum recreare poſſit quod abſumptum eſt ex ſubſtantia noſtra. Efficit igitur imminutionem anima nutriens, non per ſe, ſed ut calore imbecillo vtitur, qui non poteſt multum conficere alimenti, ſine [e] quo non fit imminutio. Debilitatur calor quibuſdam celerius, quibuſdam tardius, ptoue alii celerius, alii tardius ſeneſcunt: quanquam debilitatur nonnullis ex morbo, atque hi celerius minuuntur, quam ad vigorem perueniant, quæ imminutio magis præter naturam eſt. Sed de facultate augente & eius munere ſatis multa: pergamus ad procreantem.

E (margin, beside the first line)
F (margin, beside "calorem debilem")

De facultate procreante & eius munere. *Cap. XI.*

Vm quæuis facultas ad [f] aliquem finem ſpectet, tanquam ad bonum propter quod data eſt a natura, illa quæ procreandi vim habet ad conſeruandam ſpeciem proprie pertinet, neque enim ſingula tuetur vt altrix, ſed ſpeciem [g] propagat, quæ periret cum ſingula quibus nititur intereant, niſi alia noua gignerētur: intereunt, n. quæ [h] genita ſunt, quod ex contrariis elementis oriantur, & materiam habeant mutabilē; maxime autem quæ viuunt, vt ſtirpes & animalia, ipſorum enim calor ſuperat frigus, & humor ſiccitatem; celeriter autem intereunt, quod humor à calore diſſipetur, & idcirco habent a natura vim procreatricem per quam conſeruentur & diuinum [i] ac bonum, hoc eſt ipſum eſſe participent: quamobrem maxime naturale eſt gignere ſibi ſimile, deſiderareq; [k] tale aliquid poſt ſe relinquere quale ipſum eſt; maxime igitur naturalis eſt ortus & procreatio, quanuis interitus [l] quoque ſecundum naturam ſit. quo fit vt priuatio etiam vocetur [m] natura, ſequitur enim neceſſitatem materię quæ mutabilis eſt & ad contrarias formas accipiendas idonea; uerum ſi ad formam reſpicias interitus & priuatio præter naturā eſt ſicut & quæuis [n] imbecillitas. Tria [o] autem cum ſint principalia munera illius animæ cuius ſtirpes quoque compotes ſunt, procreare, alere, augere, perfectiſſimum omnium eſt procreare quod tantum illis contingit quæ perfecta ſunt, nam aluntur & aliquo etiam modo augentur quæ imperfecta, veluti quę in vtero continentur. Satis igitur iam apparet perfectio & neceſſitas procreationis, quam tollunt Philoſophi ac medici illi omnes qui negant ſubſtantiam mutari poſſe, ponuntque vel vnū tantū elemētū ex quo per raritatē & denſitatē reliqua omnia fiāt, vt Thales, & Anaximenes, vel plura immutabilia, cēſentes omnia fieri per concretionem & ſecretionē veluti [p] Empedocles Democritus, Leucippus. Illi vero quibus [q] totam ſubſtantiā mutari placet, vere gigni & procreari res volunt, & procreationē diſtinguunt optime ab alteratione quod illis nō licebat. Cōferunt quidem concretio & ſecretio ad procreandum veluti cū ex aere coacto fit aqua, aut ex aqua diuiſa aer, & in vniuerſum alteratio neceſſaria eſt ad procreationem ita vt quanuis procreatio non ſit alteratio, ſequatur [r] tamen alterationem; id tamen [ſ] quod generatur non dicitur alterari, quāuis non generetur ſine alteratione: differt ergo alteratio & procreatio quoniam illius finis eſt ſubſtantia, huius vero qualitas, eſt enim alteratio proprie [t] mutatio qualitatis, cum recedente priore noua ſuperuenit; ſi quando autem gigni qualitas dicitur, id non ſimpliciter dicitur ueluti de ſubſtantia, ſed cum adiunctione, quod enim euaſit album non dicimus ſimpliciter factum eſſe, ſed factum eſſe album. Præterea ſubiectum alterationis eſt ens actu, [u] procreationis, ens potentia, tum quod alteratur eſt in loco, quod gignitur cum non ſit non poteſt eſſe in loco; manet etiam in alteratione idem ſubiectum ſub ſenſum cadens, mutaturque ex contraria qualitate vel in contrariam, vel in mediam, vt ex ſanitate in morbum uel in neutrū ſtatū; in procreatione nihil manet [x] ꝙ ſub ſenſū cadat. Alteratio deniq; [y] eſt motus & tēpore fit, procreatio vero atq; ortus pinde atq; interitus q̃uis ſit [z] mutatio & nō quies, nō

G (margin, beside "prie pertinet")
H (margin, beside "plura immutabilia")

tamen

a Gal. 6. de Plac. c. 1.
b Ariſ 3. de ani. tex. 59.
c Ariſto 8. phyſi. text. 23.
d Ariſt. li. 1. de ortu & inter. text. 32. & 33.
e Ariſ. 3. de ani. tex 59.
f Ariſt 9. di uin. tex. 15.
g Ariſ. 2. de ani tex. 34.
h Ariſ. 2. de Cælo. text. 21 & 1. de ortu & inter text. 20.
i Ariſt. 2. de Gener. ani. cap. 1.
K Ariſ. 1. po litic. c. 1.
l Ariſto. 5. phyſi. text. 56.
m Ariſt. 2. phyſ. tex. 15
n Ariſ. 2 de Cœlo tex. 37.
n Gal 1. de nat. fac. 9.
p Ariſ. 3. de Cælo. text. 6. & 1 de ortu. & inter tex. 1. ac 9 & Gale. 1. de na fa. c. 12.
q Gal. in li. de ple. c 3.
t Auer li. 8. phyſ. cō. 15
ſ Ari. 7. phyſic. text. 16.
t Gal. 2. methodi. ca. 3.
u Ariſto. 5. phy. tex. 8.
x Ariſto. 5. phyſ. tex. 8. & 1. de ortu. & inter. tex 22.
y Ariſto. 7. phy tex. 18.
z Ariſto. 5. Phyſ. tex. 8.

A tũ eſt motus,ſed fit [a] momẽto tẽporis,q̃uis poſtulet alterationẽ per q̃ materia mutet̃ & habilis reddat̃ ad formã accipiendã,ꝙ momẽto fieri nequit; ꝙ ſi procreatio materiæ apparatum comprehendat & accipiatur pro via ad ſubſtantiam, vt aliquando accipitur a Gal. [b] non tantum dicetur mutatio ſed etiam motus; ſin pro illa perfectione quæ poſtremo acquiritur & dat eſſe, dicetur eſſe mutatio & non motus,quamuis [c] non fiat ſine motu,componitur enim [d] ex ſubſtantia & qualitate,quamobrem ad procreationem [e] concurrunt aliæ quoq; mutationes. Differt autem alteratio quæ fit cum quippiam alitur, ab alteratione quæ fit cum gignitur, in ea enim factum eſt quod alitur, in hac nondum factum eſt quod procreatur, ſed quod non erat [f] caro efficitur caro,& quod nõ erat os efficitur os;vbi ex ſanguine prima pars carnis efficitur,ibi primum alteratio eſt quod amittatur qualitas ſanguinis,ſed in fine procreatio eſt,cum momento gignitur caro. Cum gignũtur animalia,neceſſe eſt plures formæ poſtremam quæ terminus procreationis eſt antecedant:antecedit enim primo forma permixtionis,deinde altrix anima,poſtremo aduenit ſentiens cum iam animal gignitur; priores ad poſteriorem relatæ vim habent materiæ,hęc verò formæ:continet autem priores,veluti numerus [g] & figura poſterior priores: fit autem vna forma ex omnibus per coniunctionem & affinitatem;fętus [h] in vtero non ſtatim eſt animal ſed primo viuit vitam ſtirpis,deinde animalis,tunc enim effectus eſt animal cũ ſentientem vim adeptus eſt. Conſtat igitur, quo pacto procreatio & tempore & momento fieri, di-

B ci poſſit: diſtinguere aũt oportet ſimplicia a multiformibus: quæ ſimplicia ſunt veluti caro ſtatim vt incipiunt ſuam eſſentiam obtinẽt,quæ multiformia veluti corpora animata,cum nõ omnes partes eorum ſimul fiant,non prius dicuntur eſſe quam omnes illæ factæ ſint [i],veluti ex his quæ arte fiunt,domus incipit quidem cum iaciuntur fundamenta, dein procedit cum ſtruuntur parietes,ſed non prius eſt domus quam ſuperimponatur tectum. Eadem eſt ratio animalis quod multiforme quoddam eſt & non ſimplex, idcirco eius partes non omnes [k] ſimul fiũt,ſed aliquæ prius,aliquæ poſterius, neq; ante dicitur eſſe quam omnes eius partes ſint effectæ: ea vero quæ animalibus accidunt ſimplicia veluti morbi qui ad immoderatam [l] temperationem ſpectant ſtatim vt incipiunt etiam dicuntur; in vtero autem quod imperfectum eſt perficitur & ſtatim acquirit eſſe. Apparet igitur quo pacto differat procreatio ab alteratione, diciq; poſſit & motus & mutatio,& tempore fieri,& momẽto: Definitur autem ab Ariſtotele [m] mutatio: totius in totum nullo manente ſubiecto quod ſentiri poſſit, quod enim eſt ſubiectum in procreatione,materia nimirum,ex vna forma quæ ſubſtantia eſt in aliam mutatur; neq; reſtat aliquid vt ſubiectum quod ſentiri poſſit,quemadmodum in alteratione in qua manet idem ſubiectum, & ideo quæ alterãtur nõ dicũtur gigni,niſi minus [n] proprie: dicitur etiã procreatio Mutatio ex

C non eſſe ad eſſe,& mutatio ſubſtantiæ. hactenus de neceſſitate atque eſſentia procreationis.

Supereſt nunc vt tria quæ de alimento atq; incremento perpendimus de procreatione quoque perpendamus; videbimus igitur primo quod gignitur,deinde ex quo, & tandem a quo. Id igitur quod gignitur nõ eſt,cum in procreatione fiat mutatio ex non ente ad ens;ſed cum dico non eſſe,intelligo actu,nam quod generatur [o] potentia eſt: generatur autem non materia,[p] nõ forma,nam fieret ex alia materia & ex alia forma,& ita infinite procederetur, ſed compoſitũ; euenit hoc non ſolũ cum gignitur ſubſtantia, ſed ẽt cũ [q] accidens. Cęterũ quæ generãtur cõpoſita ex materia & forma,ſunt vel ſimplicia corpora,[r] vt [ſ] elementa,vel mixta ex elementis veluti lapides,metalla,quæ inanima ſunt,aut ex animatis ſtirpes,aĩalia, hoĩes. Id aũt ex quo generatur,aut pro termino [t] accipitur,aut pro ſubiecto; ſi pro termino accipiatur contrariũ eſt ſit.n. quæuis mutatio ex non eſſe ad eſſe: ſin pro ſubiecto,eſt materia prima,vel in vniuerſũ in quauis procreatione,vel certe vbi vnũ elementũ ex contrario gignitur: nã materia ex qua gignuntur mixta aliquo pacto formata videtur, quemadmodũ in procreatione animaliũ quæ gignuntur ex vltimo [t] alimẽto veluti ex ſanguine, neq; .n. fiunt ex qualibet materia,ſed ex ea quæ habilis ſit ad eiuſmodi formã accipiendã; proprie autem materia ex qua gignimur ſanguis eſt, vel ẽt ſemen,vt oſtẽdemus cũ genitales partes perſequemur. Tertiũ reſtat nẽpe id ꝙ gignit,nihil aũt gignit [u] ſeipſum, neceſſe ergo eſt aliud ſit: duplex aũt aſſignari põt,vnũ externũ & commune,[x]

D veluti ſol [y] ſeu tepor cęleſtis; alterũ proprium & internũ,huiuſmodi eſt vis gignẽs quæ [a] coniũcta eſt cum eo ꝙ gignitur: hanc inſeruit genitor in ſemẽ quod mouetur eo motu cuius vim obtinuit a genitore,ſicut admirabilia quæ ſpõte mouẽtur eo motu cuius faber vim dedit; habet aũt vnumquoque vim gignendi [a] ſimile, ſiue naturalia ſpectes, ſiue ea quæ ab arte per exẽplar rei efficiendæ proficiſcuntur; quædam tamen nõ oriuntur a ſimili, ſed per putredinẽ ſiue ex humo ſiue ex ſtirpibus,ſiue ex aĩalibus,ſiue ex his quæ in ipſis redundant putreſcentibus: quæ perfectiora ſunt gignuntur a ſimili: ineſt aũt gignendi [b] vis in aĩa illa quã altricem nominauimus, cõmunemq; eſſe diximus ẽt ſtirpiũ; vtitur aũt aĩa hæc tãquã inſtrumẽto [c] ſemine ipſo,ꝙ potentia cõtinet omnes partes,actu nullã,& vim obtinuit ab aĩa genitoris per quã ſimile gignit,neq; ſolũ formã præbet ſed ẽt materiam [d] mutat,nã niſi mutaretur maneret ſanguis & non fieret caro aut os,ſimul aũt cũ forma fiũt quæ ipſã cõſequũtur.[e] Patet igitur nõ ſolũ quid ſit illud ꝙ gignit, ſed ẽt ex quo,ad quæ duo referuntur ſemen & ſanguis,mas & fęmina; ſed hæc vberrime perſequemur cũ ad genitales partes pergemus,nã ante de illis agendũ eſt q̃ altrici facultati ſeruiũt.

Finis Decimi libri de Tuenda Valetudine membratim.

VIDI

a Ariſt. 5. phyſic.
b Gal. 2. meth c.3.
c Ariſt. 8. phyſ. tex.1.
d Ariſt. 6. phyſ.1. 59.
e Ariſt.8. phyſ.tex.4.
f Gal. 1. de nat.fac. c.8
g Ariſ. li.8. diuin. tex. 10. & 2. de aĩa tex. 31.
h Ariſt.2.li. de gener. anim. c.3.
i Gal. 1. de loc aff. c.2.
k Gal.l. an omnes par. corpor. ſimul fiant.
l Gal. li. de tempor. morb. c 5.
m Ariſ.1.de ortu & inter. tex 23.
n Ariſ. 5. phyſ.tex.7. & 1. de ortu & inter. tex. 11.
o Ariſt. 5. phyſ. tex 8.
p Ariſ.7.diuin.tex.26. & 27.
q Ariſ 7.diuin.tex.32.
r Ariſ.3.cęli tex 1.
ſ Ariſ.li.10. diu. tex.15.
t Ariſ 2.de gener. anima. tex. 4.
u Ariſ. li.2. de anima. text. 47.
x Ariſt. 2. phyſ. 26. & 1. cœli tex 100.
y Ariſ li.12. diuin.13.
a Ariſt. 7. phyſ.tex.10
x Ariſt.li 7. diuin.tex. 28.& li. 12. diui tex.18.
b Ariſ 2. de aĩa tex 47.
c Ariſ.2. de gener. ani. cap 4.
d Gal 1.de nat.fac c 5
e Ariſt li.5. phyſic.tex. 32.

VIDI VIDII DE TVENDA VALETVDINE MEMBRATIM

Liber Vndecimus:

Qui eſt de conſeruatione ventris, Gluæ, Ventriculi, Inteſtinorum, Meſenterij.

F

Quæ partes altrici facultati ſeruiant. Cap. I.

ANima, quæ facultas quædam eſt, non poteſt fungi ſuo munere ſine inſtrumētis, hæc autem ſunt a corpora animalium ac ſtirpium: ſed cum ſubijciantur animæ plures facultates, poſtulant ſingulæ plura inſtrumenta veluti altrix nunc nobis propoſita, quæ cum in ſolidis partibus omnibus totius inſit, videtur ſingulis vti tanquam inſtrumentis, ſingulæ enim quatenus aluntur ſeruire altrici videntur perinde ac ſenſui ſingulæ partes ſentiendi ui præditæ: ſed res longe aliter ſe habet, neque enim dicuntur Inſtrumenta aliquius facultatis partes omnes in quibus illa reſidet, ſed illæ duntaxat quæ maxime propter ipſam factæ ſunt, quemadmodum oculi propter aſpectum, aures propter auditum, lingua propter guſtatum: aliæ vero quæ propter alium finem factæ ſunt, velut muſculi propter motum voluntarium, quanuis ſentiant, non numerantur inter inſtrumenta ſenſus, ſed motus voluntarij. Eadem ratio eſt partium quæ aluntur; nam licet omnes alantur, non tamen dicuntur omnes ſeruire altrici, ſed illæ tantum quas natura corpori affixit vt parent alimentum ſingulis partibus corporis; multæ autem ſunt longeq; plures quam quæ c reſpirationi ſeruiunt: ſeruiunt enim altrici os, gula, ventriculus, inteſtina, venæ tam quæ ad iecinoris portã terminantur, q̃ quæ deriuãtur a vena caua, iecur, tum veſica fellis, lien, renes, canales qui ab ipſis ad veſicam feruntur, veſica vrinæ vna cum ſua ceruice, muſ- G culi qui partim in hac, partim in ano, partim in abdomine reſident. Cauſam vero quamobrem tot fuerint conſtructa altricis facultatis inſtrumenta triplicem d Galenus aſſignat, vna eſt vt alimentum concoquatur, altera vt coctum diſtribuatur, tertia vt detrudaurnt reliquiæ ad alẽdum minime aptæ. Nobis autem magis placet bipartito hanc diſtinctionem facere: vt ex partibus altrici ſeruientibus aliæ ſpectant ad id quod vtile eſt, aliæ ad id quod inutile, neque enim vniuerſa eſculenta & poculenta, quantumuis ſalubria fuerint, idonea ſunt quæ alãt, ſed ex quibuslibet relinquuntur quædam inutilia, ad quæ pertinent partes complures quas enarrabimus, ſi prius expoſuerimus eas quæ pertinẽt ad id quod vtile eſt, hoc igitur primum concoqui dẽt deinde diſtribui. Coctio eo ſpectatur alimẽtũ ex toto ſimile fiat, quod prius diſſimile e erat; ſed cum multum diſtet cibus a ſubſtantia noſtra veluti panis a carne, multiplex neceſſarias eſt coctio ut multiplici mutatione reddatur omnino ſimilis; coquitur autem primum in f ore, deinde in ventriculo, tum in iecinore, poſtremo in vnaquaque parte cum alitur. Sed quarta hæc coctio cum propria ſit alimenti cuiuslibet partis, & non communis eius quod omnibus diſtribuitur, non deſiderat propria inſtrumenta ſicut aliæ; prima enim habet linguam, palatum, gingiuas, à quibus in ore cibus primo conficitur, quæ partes cum præcipue ad guſtatũ pertineant, H ante tractatæ a nobis ſunt, qua de inſtrumentis ſenſuum; ſecundæ coctioni ſeruit uentriculus per quam cibus in ſuccum uertitur; tertiæ iecur per quam ſuccus in ſanguinem: hæ igitur partes ſunt coctionis inſtrumenta, diſtributionis verò primum os, per quod quaſi per oſtium cibus ingreditur, dein gula per quam in ore confectus deſcendit ad vẽtriculum, tum g inteſtina quæ continent cibum in ventriculo confectum, dum venæ quæ ipſis diſtribuuntur ferant ad iecinoris portam ſuccum quem allicientes à reliquijs ſeparant; accommodantur etiam ad diſtribuendum alimentum coctum uenæ quæ a caua deriuantur in vniuerſum corpus, vt quemadmodum canales in hortis aquam, (inquit h Plato) ſanguinem afferant ad ſingulas partes alendas. Reliquiis inutilibus ſeruiunt partes i complures, cum aliæ eas ſeparent ab alimento vtili, aliæ I eas retineant ut tempeſtiue expellantur, aliæ exitum præbeant, aliæ ad expellendum vel retinendum conducant. In prima coctione quæ fit in ore nullæ ſeparantur reliquiæ; in ſecunda quæ fit in ventriculo ſeparatur deiectio, cum a uenis quæ in inteſtinis ſunt allicitur utilis ſuccus ad uenam portam, tranſit autem per gracilia & retinetur in craſſis inteſtinis deiectio, cohibeturque & muſculo k qui ad anũ eſt, & vbi tempus eſt detruditur a muſculis abdominis.

a Ariſt. 1. li. de Generat. ani. c. 2.
b Ariſt. l. 2. de ani. tex. 37.
c Gal. 4. de præſag. ex pulſ. c. 2.
d Gal. li. 1. de na. fa. c. 11. Gale. 6. Anato c. 2. Gale. 5. de vſu par. ca. 14.
e Ariſ. li. 1. de ortu & interitu. tex. 38.
f Gal. 3. de nat. fa. c. 7.
g Gal. 4. de vſu par. 17.
h Plato in Timæo.
i Gal. 1. de tu. ual. 12.
k Gal. l. 6. de Anato. c. 2.

A In coctione quæ fit in iecinore, ſuperat flana & atra bilis vna cum hnmore aquoſo, flaua bilis per quoſdam canaliculos a iecinore fertur ad veſicam fellis illi adnexam. Atra per uenam ex porta iecinoris allicitur a liene: aquoſus humor attrahitur a renibus per venas & arterias emulgentes, & inde per canales ad veſicam deſcendit, vbi tanquam in ciſterna ſeruatur vt tẽpeſtiue expelli poſſit; interim retinetur a muſculo qui ſitus eſt in ceruice veſicæ; ſed ad eius expulſionem conferunt muſculi abdominis qui quamuis ſint inſtrumenta motus voluntarij & idcirco facultatis animalis, ſeruiunt aliquo pacto naturali quemadmodum & vitali qui reſpirationi præſunt. Ex tot partibus altrici facultati ſeruientibus prima nominatur ab Hipp.[a] quidẽ os, à Gal.[b] iecur, qui[c] controuerſiam ſoluit oſtendens quo pacto vtraque pars prima nominari poſſit ex his quæ altrici ſeruiunt, iecur.n. prima pars eſt, hoc eſt præcipua & maxime principalis, cum perficiat ſanguinem qui nutrit omnes corporis partes; os autem poteſt dici prima pars quia primum accepit cibum & potionem, quamuis non ſit principale: eadem ratio eſt narium & pulmonis in reſpiratione, ſi quidem nares prima pars dici poſſunt ex his quæ reſpirationi ſeruiunt, quod primo aerem accipiant, pulmo vero eatenus exiſtimatur prima quatenus principalis eſt. Sed de inſtrumentis reſpirationis in ſuperioribus egimus: nunc agẽdum de his eſt quæ ad alendum pertinent, quæ cum fere contineantur in ventre, hunc ante perſequi oportet;
B ſicuti cum tractaremus inſtrumenta facultatis animalis caput; cum inſtrumenta facultatis vitalis thoracem: vbi continentur prius perſequuti ſumus; illud tamen prius intelligere oportet quod eum[d] alimentum quatenus ſubſtantia alat, quatenus quantum augeat:[e] inſtrumenta augentis facultatis eadem ſunt atque alentis, ad quæ nunc aggredimur, orſi a ventre.

a Hip. in li. de Alimento.
b Gal 4 de vſu par. c. 12 & 9. meth. cap. 10.
c Gal. 2. lib. de plac. 8.
d Ariſt l. 2. de gener. anim c. 4.
e Auer. 2. collig c 10.

De Ventre Peritoneo Omento. Cap. II.

VEnter ſub pectore uſque ad inguina pertinet: dicitur aũt græce γαςὴρ, & κοιλία, ſeu[f] ὑπογάςριον, hoc eſt venter inferior, diſtinguitur enim a thorace qui ſuperior venter nominatur; eſt autem uenter homini præ magnitudine ſi cum cæteris animalibus conferatur, maxime[g] anguſtus a poſteriori parte ad priorem, præcipue ad thoracẽ. Externæ autem parti uentris quam a priori parte conſpicimus nomen eſt græce ἐπιγάςριον, hoc eſt ſupra uentrem, latine abdomen, cuius medium eſt umbilicus, ſuperiores partes præcordia dicuntur, inferiores ilia, ima uero pubes. Sub abdomine primum membrana reperitur, deinde
C omentum quibus omnibus teguntur ac fouentur quæ ſubſunt uiſceta alenti facultati ſeruientia. Conſtat abdomen ex cute, adipe, membrana carnoſa, muſculis, ſed caret oſſibus; laudãt[h] Ariſt. & Gal.[i] admirãturque abdominis compoſitionẽ maxime oportunam, vt cum vel ob ingeſtorum multitudinem, vel ob fœtus incrementum venter intumeſcit extendi plurimum poſſit, quod nõ eueniret ſi vel ex toto vt caluaria, vel ex parte, vt thorax, oſſibus contineretur. Rectè igitur conſtitutus eſt a natura ex molliori ſubſtantia; ſatis præbet tegumenti partibus ſubiectis, & ſua mollitie vbi opus eſt, plurimum extenditur & comprimitur: muſculi vero ex quibus abdomen conſtat, quatuor vtrinque ſunt per omnia pares, duo obliqui, tertius rectus, quartus tranſuerſus; ſpectant autem ad comprimendum ventrem & deiectionem expellendam, qui tractabuntur vna cum cæteris muſculis in anatome.

f Hip. 2. prog. 13.
g Hip 3. de Artic. tex. 47.
h Ariſ 3. li. de par. an 9 & 4. lib. de part. an. 10.
i Gal. 7. de vſu part. c. 11.

Membrana q̃ ſub abdomine eſt ſiue pars eius ſit, ſiue ab ipſo ſeparata, vt voluit k Galenus, περιτόναιον, græce nominatur, quaſi περιτεταμένη, hoc eſt circum extẽſa ſuper partes externas, quas etiam ſeorſum inuoluit prohibetque ne deuoluantur, & eaſdem comprimit ne intumeſcant: huius materia membrana eſt ſine fibris, non omnino ſimplex, componitur enim ex duplici ſubſtantia vtraque neruoſa & ſanguinis experte, vna eſt chorda tranſuerſorum muſculorum, altera eſt membrana exquiſite tenuis veluti aranea; quibuſdam tamen particulis minus tenuis deprehenditur; vel potius craſſa, quemadmodum ad vertebras lumborum: nam ab anteriori
D parte ſub vmbilico tenuior eſt, vnde facile abrumpitur vel relaxatur & herniam excitat, ſed ſupra craſſior & validior iuxta mucronatam cartilaginem, quamquam in fęminis ad pubem craſſior eſt & validior; accipit autem ramulos a venis earum partium, cum quibus iungitur, vt ad ſeptum tranſuerſum, ab eius vaſis, ad vtrumque latus ab his quæ a vena caua & arteria magna ad lumbos diſtribuuntur, ad mucronatam cartilaginem ab illis quæ ſub pectoris oſſe ad rectos abdominis muſculos deſcendunt, ad pubem ab his quæ ſurſum per eoſdem rectos muſculos aſcendunt: vndequaque.n.a proximis venis ramulos obtinet a quibus alitur. Forma peritonei, ſi proceſſus demas, rotunda eſt, aliquantulum tñ oblonga: ſuperficies ab exteriori parte aſpera eſt, vt aptius cũ muſculis committatur, ab anteriori læuis admodum, & quaſi acquoſo humore illita, vt citra offenſã ſubiecta viſcera contegat; pluribus vero locis perforata eſt, tribus quidẽ ad ſeptũ trãſuerſũ, vt præbeat exitũ venæ, gulæ vna cũ neruis, & arteriç; perforata eſt & ad umbilicũ unde penetrãt uaſa, tũ qua uenç, nerui, & arteriæ penetrant ad crura; fęminis ad ceruicẽ ueſicæ, utriq; ad anũ; tũ qua trãſeunt ad uaſa ſeminis ac teſticulos in maribus: magnitudo apparet ex ſuis terminis. De numero quãuis ſimplex ſit quibuſdã tñ locis duplex deprehenditur, vt iuxta dorſum ad venã cauã & magnã arteriam. Situs hæc ratio eſt, reſidet.n. a priori parte ſub

k Gal. 6 meth. c. 4. & 4. de vſu part. c. 9. & cap. 10.

muſculis

muſculis abdominis, à posteriori ſupra ſpinam, a ſuperiori ad ſeptum transuerſum cui tegmẽtum præbet, ab inferiori ad oſſa pubis atque ilia: initium vero ducit vel a ligamentis uertebratum lumborum, vt veteribus placet, vel vt iuniores exiſtimãt, ab vtroque initio meſenterij, & propter a plexu duplici neruoſo ibi collocato; eſt autẽ tota hæc membrana continua etiã vbi proceſſus exigit laxiores, tantum peruia eſt foraminibus ſupra relatis. E

Omentum ſupereſt, quod græci ἐπίπλοον, ſeu ἐπιπλοῦν quaſi ſupernatans uocant, videtur enim inteſtinis ſupernatare, quandoquidem exiguis ligamentis cum parua illorum portione illigatur. Eſt igitur omentum membrana inteſtinis ſuperiecta, a natura ad eum finem effecta, vt [a] calefaceret ac foueret ventriculum & inteſtina, & eatenus ad coctionem conferret, quo nomine habetur in partibus altrici ſeruientibus: præbet etiam omentum meſenterij vſum, qua parte colum inteſtinum ſuper ventriculum tranſit, coniungit etiam ventriculum cum dorſo & cum iecinore ac liene, fulcit item ac firmat ramos qui à vena porta in lienem, ventriculum, duodenum inteſtinum, & coli aliquam partem feruntur: habet autem ſubſtantiam leuem, denſam, ualidam vt foueat, firmet, liget, atque onere minime premat; continetur enim membrana atque adipe, & (vt inquit [b] Ariſtoteles) membrana pinguedine referta; ſed multis uaſis præditum eſt, duæ enim tenues membranæ inter ſe iunctæ vaſa in multos ramos diuiſa includunt, ita vt per eiuſmodi contextum vaſorum vulgo a ſimilitudine retis nomen inuenerit. Habet autem F membranam a peritoneo, venas a vena porta & proprie a trunco qui ramum in lienem remittit, ab hoc enim trunco tres venæ ad omentum feruntur, vna ad dextram partem, altera ad ſiniſtram, tertia ad ſiniſtram ſimul & colum inteſtinum, quæ non ſemper perſpicua eſt; ramos etiam accipit à duabus venis quæ ad inferiorem ventriculi ſedem pertinent, neque vllum obtinet ramum, à caua vt videtur voluiſſe Galenus. Cæterum arteriæ quæ omento diſtribuuntur iunctæ cum venis ab illis deſcendunt quæ ad uentriculum, iecur, lienem, & veſicam feruntur: at nerui quibus omentum intexitur proficiſcuntur ab illis ramis ſexti paris qui iuxta coſtarum radices in uentrem, lienem, ventriculum inſeruntur.

a Gal. 1. de vſu par. c. 9

b Ariſt. 4. li. de partib. anim. ca. 3.

Verum adeps in obeſis plurima, in alijs mediocris reperitur: omento hæc inhæreſcit præcipue ad vaſorum latera, exit enim pinguior ſanguis ex venis & a mẽbranarum frigore coactus in adipẽ degenerat, ſed in ſpacio uaſis interiecto adeps non ita conſpicitur. Quod ſi materiã hanc ex qua omentum conſtituitur conſideres, duas videlicet membranas quarum altera alteri ſuperiecta eſt, vaſa & adipẽ intuearis, indicabis hanc partem fouendo, alligando, ac firmãdo vaſa fuiſſe aptiſſimam, id quod de ipſius forma quoque iudicabis, ita enim figuratum eſt ut G quaſi aucupũ marſupium anteriorem partem ſuperiori loco habeat, poſteriorem vero inferiori. Os omenti a ventriculi fundo depẽdet, vnde ſi auellatur totum, integrum, & impleatur humidiori vel ſicciori materia, marſupij, ſacculi, aut perę figuram refert. Eius autem magnitudo a ventriculi fundo [c] ad vmbilicum pertinet, quibuſdã hominibus etiã ad os pubis deſcendit, quo fit vt in maribus deuoluatur aliquãdo ad ſcrotum, in fęminis ad os vteri; oritur vero a fundo ventriculi & licet ſupernatet inteſtinis non tamen ex toto ab illis ſolutum eſt, nam facile duplicaretur & in ſe ipſum colligeretur; illigatur etiam ventriculo, meſenterio, colo, lieni, partim per membranas, partim per vaſa, rarò autem connectitur cum iecinoris fibra & cum coſta ſpuria ibi exiſtente.

c Gal. 4. de vſu par. c. 11

Qua ratione autem conſeruari abdomen poſſit vbi ſanum eſt vna cum ſubiecta membrana & omento, intelliget qui in memoriam reuocabit quæ generatim de conſeruatione ſimplicium partium dicta ſunt, vt de membrana, adipe, carne, cute, eadem enim aptantur ad conſeruationẽ partiũ nũc expoſitarũ, ita vt nõ opus ſit alia tractatione: quare ipſis relictis ad ea quę ſubſunt viſcera pergemus, & primo ad ventriculum, cum quo ſimul gulam perſequemur.

d Ariſt. 2. l. de Partib. anim ca. 3. & 1. lib. de hiſtoria animа. c. 16.

e Gal. 1. li. de cau. ſympt. 7.

De gula. Cap. III. H

f Celſus li. 4. c. 1

g Gal. 1. de ſem. c. 4. & li. 1. de nat. fac. 16.

h Gal. 4. de vſu par. c. 4.

i Plinius li. 11. c. 38.

k Gal. 4. de vſu par. c. 7.

l Ariſt. 2. li. de hiſt. ani. c. 17.

m Ariſt. 3. li. de hiſto. anim. c. 2.

n Gal. 8. de vſu par. c. 1.

ITer illud per quod ab ore ad ventriculum feruntur cibi & potiones, à veteribus gręcis [d] οἰσόφαγος dicebatur, ſed poſt Ariſtotelem cępit nominari [e] στόμαχον, quo nomine abuſi etiam ſunt ad ſignificandum os ventriculi: Latini [f] græcos ſequuti propoſitum canalem qui ab ore ad ventriculum deſcendit ſimiliter ſtomachum dixerũt. Verum græci non tantum illud iter per quod tranſit cibus & potio, ſed quoduis aliud tendens ad ſinum aliquem στόμαχον vocarunt, velut [g] genitale mulieris per quod vterus ſemen trahit, velut item vas [h] quod à vena porta ad ſimam lienis partem pertinet: quamquam ſimpliciter ſtomachus proprie ſignificet id quod ab ore ad ventriculum fertur, quod nos latine Plinium [i] imitati gulam nominabimus. Eſt autem [k] gula pars ventriculi qui ſuperne anguſtior redditus in hunc canalem degenerat: nam inferne ventriculus laxior manens oſtium habet cui affixum eſt inteſtinum, ita vt non ſit pars ventriculi ſed cum ipſo coniunctum. Non fuit autem gula neceſſaria omnibus animalibus: [l] nam quæ non reſpirant vt piſces, aut non ſunt prædita gula, aut admodum parua; illis quæ reſpirant neceſſaria fuit aſpera [m] arteria ne frigidus aer ſtatim aſpiraret ad pulmonem & propterea etiam collum [n] per quod deſcenderet; his omnibus data eſt gula per quam cibus & potio ab ore feratur ad ventriculum, qui ſub pulmone ac

ſepto

A ſepto tranſuerſo debuit collocari, ex quo colligitur gulam merito ab Hippoc. [a] poſitam fuiſſe in partibus alimento ſeruientibus, ſcribit.n.[principium alimenti humidi & ſicci os, gula, venter:] Porrò ſeruit gula alimento duplici [b] nomine cum partim vſum præbeat, partim agat; præbet quidem vſum canalis per quem deſcendit cib. & potio ab ore ad ventriculum, & aſcendit quod euomitur à ventriculo ad os; agit vero cum attrahit quæ comeduntur & bibuntur, cumque impellit & exprimit tam hæc deorſum, quam ſurſum ea quæ euomuntur: quod ſpectat ad vſum vbi ex ore ad gulæ initium facta eſt expreſſio, ſine aliqua actione gulæ poteſt cibus & potio deſcendere ad ventriculum præſertim his qui erecti ſtant & non iacent, nam ſic eiuſmodi iter patet, quod alioquin concidit his qui reſupinantur, ita vt difficulter deuorent. Actio gulæ duplex propoſita eſt, vna qua attrahit, altera qua exprimit; attrahit ventriculus cibum & potionem per gulam quaſi [c] per manum, perficitur actio hæc à fibris rectis quæ ſitæ ſunt in interna eius tunica, ex duplici enim conſtat, vna externa, altera interna, tanquam ex propria ſubſtantia vt paulo poſt monſtrabimus. Contrahuntur ergo fibræ rectæ in interna tunica, ita vt gula ſurſum aſcendat, præſertim vbi quod deuoratur expetatur & ſuaue ſit, offert enim ſeſe gula quemadmodum in concubitu vterus [d] ſemini. Illis animalibus quæ maxima ingluuie ac fame B tenentur, os amplum habent, & ventrem [e] ori propinquum, ventriculus in os aſcendit; alijs gula ſurſum fertur ob famem ita vt ex ore cibum nondum confectum arripiat: cum gula aũt ſurſũ verſus os aſcendit [f] guttur, quod cum ea nectitur per communem tunicam internam: idem deſcendit cum rectæ fibræ in gula non amplius tenduntur aut breues fiunt, ſed laxantur & longiores euadunt; nihil aũt conducunt propoſitæ fibræ cum aliquid euomitur: neque enim appetit os quod euomitur, ſicuti venter quod comeditur & bibitur, & idcirco non contrahuntur in vomitu fibræ rectæ ad attrahendum; altera actio per q̃ gula exprimit tam quod ſurſum q̃ quod deorſum per ipſam fertur, perficitur à trãſuerſis fibris quæ ſitæ ſunt in externa gulæ tunica: ad deuorandum conſerunt tam attrahentes q̃ exprimentes fibræ, ſed ad vomendum exprimentes duntaxat, propterea difficilius eſt vomere q̃ deuorare. Verum cum ea quæ in ventriculo redundant & euomi & deijci poſſint, & ad vtramuis expulſionem conferãt muſculi abdominis cum contrahuntur, quæret quis qui fiat vt magis deijciatur q̃ euomatur, aut ex contrario. Reſpõdet huic quæſtioni [g] Gal. compreſſis muſculis abdominis ſequi deiectionem, vbi cohibeatur vomitus à ſepto tranſuerſo & internis muſculis, qui inter coſtas ſiti thoracem contrahunt, qui ſi vna cum ſepto tranſuerſo relaxentur cõtractis muſculis abdominis excitabitur vomitus. Sed reuertamur ad duplicem gulæ actionẽ quæ ad deuorandum concurrit; ſi vtraq; perficiat facile deuoraturꝙ ſumitur, ꝙ ſi vna tantum tunica agat cum ſuis fibris, altera læſa, deuorandi [h] actio diffi- C cilior redditur; ſi vtraq. offenſa ſit ita vt nihil agere amplius poſſit, interit [i] homo fame, id qđ euenit vbi ex potu aquæ frigidæ gula valde refrigeratur, hoc Gal. [k] accidiſſe ait Mitylenæo cuidam Philoſopho Peripatetico. Verum cũ duplici actione naturali iam dicta in deuorando neceſſarius ẽt eſt motus [l] voluntarius, attrahitur. n. vna cum gula ſurſum guttur [m] à muſculis faucium; quo ſpectant ẽt illi qui ab oſſe hyoide pertinent ad guttur: in expellendo deorſum atq; exprimendo contrahuntur muſculi [n] qui à prima cartilagine gutturis orſi gulam complectuntur, & hoc pacto ad deuorandũ cõducunt; quid, gula ſi muſculus eſt (vt alicubi vr̃ dubitare Galenus) [o] fungitur & ipſa officio muſculi? quod aũt plurimum conferat motus voluntarius ad deuorandũ, quilibet ſentit cũ catapotia aut alia tetra medicamenta deuorat, quæ alioquin à ventriculo maxime deijciuntur, cogit. n. ſe ipſũ vtens motu muſculorum, quod minus neceſſarium eſt vbi ſuauia deuorantur, tunc. n. gulæ partes quæ ſunt infra id ꝙ deuoratur dilatantur, q̃ autẽ ſupra cũtrahuntur, ita vt ſimul & attrahatur & exprimatur ꝙ ſumitur; attrahatur quidem per fibras rectas q̃ contractæ dilatant, exprimatur vero per tranſuerſas quæ contractæ gulam contrahunt, & exprimunt. Hactenus de munere ipſius gulæ: pergemus ad eiuſdem compoſitionẽ.

Materia ex qua gula conſtat cum maxima ex parte membranæ ſubſtantia cõtineatur, admo- D dũ idonea eſt quæ dilatari & contrahi poſſit, ꝙ neceſſarium ẽt ad deuorandum mõſtrauimus. Conſiſtit [p] gulæ ſubſtantia in duplici tunica propria, quib. tertia ſuperiecta eſt cõis omnium viſcerum, tenuis, quæ non diſtinguitur fibris quemadmodũ duæ illæ propriæ, vtraq. n. [q] fibras hẽt carnoſas per quarum contractionem agit, interna rectas ad alliciendũ, externa tranſuerſas ad expellendũ atq. impellendũ. Cęterũ interna q̃ tenuior eſt, non eſt ex toto ſimplex, ſed partim velamẽto contincta in quo ſunt fibræ carnoſæ, partim neruoſa ſuba omni fibrarum gñe prædita; cõtinuatur [r] interna tunica & cũ uẽtriculo & cum oĩb. partib. oris; externa quæ magis carnoſa eſt & craſſa muſculũ imitatur canalis modo ſinuatũ, qui à ſecũda gutturis cartilagine oriť, vnde ad gulã deſcẽdit internam tunicam circundans: diſtinguitur aũt fibris maxima ex parte trãſuerſis, licet extima eius ſuperficies videatur veluti velum quoddã rectis fibris diſtinctum; accõmodantur tranſuerſæ ad exprimendum tam ꝙ deuoratur q̃ quod euomitur. Ne autẽ ſicceſcens gula minus belle ſuo munere fungeretur, prouidit natura glandulam, à quib. madefieret, & non modo eas quæ in ore ſunt & faucibus, ſed alias ẽt quas ad mediã eius regionẽ collocauit, vbi primũ aſpera arteria in duos ramos ſeparatur. Quod attinet ad formam, gulæ figura teres eſt vt reliquorum canalium; ſuperficies eius interna lęuis, ſed cum tota caua ſit, duo oſtia habet, vnum ſuperius ad fauces vbi incipit, alterum ad os ventriculi vbi finitur.

a Hipp. in 1. de alim. & Gale. 2. de plac. c. 8.
b Gal. 5. de loc. aff. c. 5.
c Gal. 3. de nat. fac. c. 8 & 4. de vſu par. c. 8.
d Gal. 1. de ſemine c. 4.
e Ariſ. 2. de hiſt. an. capit. 17.
f Gal. 3. de nat. fac. 8.
g Gal. li. 5. de vſu par. 15.
h Gal. 3 de nat. fac. 8.
i Auerr. 2. coll. c. 1.
k Gal. li. de conſ. c. 1
l Auic. l. 1. f. 1. doct. 6. c. vlt
m Gal. 4 de vſu par. c. 8
n Gal de vocal. inſtru. ſect. c. 7.
o Gal. 1. de mot. muſc. c. 3.
p Gal. 5. de vſu part. c. 11.
q Gal. 3. de nat. fac. 8.
r Gal. 3. progn. com. 30.

Amplitudinẽ oſtiorum & canalis tantã habuit quanta maxime neceſſaria fuit ad deuorandos bolos in ore etiam non perfecte manducatos: oſtium interius ventriculi unde oriuntur inteſtina, longe ᵃ anguſtius fuit, cum iam confecta in uentriculo accipiat, neque craſſiorem molem debeat admittere, unde & molliorem ſubſtantiam habet quam gula & ſuperius oſtium unde tranſeunt duriora & nondum confecta. Situs gulæ huiuſmodi eſt, reſidet a poſteriori parte ſuper uertebras, cũ a priori ſuperiecta ei ſit aſpera arteria, quæ qua cũ ipſa coniungitur cartilaginoſa ᵇ non eſt, ſed ſimilem gulæ ſubſtantiam refert: fertur ᶜ aũt recta deorſum uſq; ad quintam uertebram thoracis, ubi uſq; ad regionem cordis ita cedit magnæ arterię, ut recedat uerſus ſiniſtrum latus, medium ſpacium relinquens arteriæ, quæ non ita totũ ipſum occupat, ut non aliquam partem relinquat gulæ, quam leniter propellit uerſus ſiniſtrum latus; quo fit ut obliqua feratur ad os uentriculi & interim tuta ſeruetur, & nulli officiat eorum quæ in thorace continẽtur: defenditur autem poſteriori parte a vertebris ad ſpina, priori magis recedit ab oſſe pectoris quam vena caua, quę per foramen in medio ſepto aſcendit; nam ᵈ gula per aliud quod in ſiniſtra eius parte ſitum eſt ad os ventriculi deſcendit. E

Conſiſtit gulæ ᵉ ſanitas partim in temperatione moderata per quam fibræ contrahuntur & ſuum munus exercent; partim in compoſitione ipſius canalis idonea quæ admittat quod per ipſum tranſire debet: vtraque aũtẽ ſanitas põt & imperfecta eſſe & perfecta, & imperfectiſſima. Cauſæ ad principia procreationis & victum atq; auxilia artis referuntur, quæ quales fuerint, talẽ efficiunt ſanitatis differentiam; effecta partim ad vſum canalis, partim ad tractũ & impulſum referuntur: differunt autem inter ſe pro differentijs [illegible] a qua proficiſcuntur. In homine autem recognoſcitur ſanitas vna cum ſuis differentijs ex cauſis, ex iuuantibus & lędẽtibus, ex effectis, quę qualia fuerint, talem demonſtrant. [illegible] colliguntur ex effectis quæ ſub ſenſum cadunt: ex futuris conijcere oportet hominem vel in eodem ſtatu manſurum, vel in meliorem aũt deteriorem tranſiturum pro vi naturæ & eorum quibus vtetur. F

Communia pręcepta quibus conſeruatur gula ſpectant ad communem naturã ipſius gulæ, in qua attendimus & munus, & materiam, & formam. Munus deuorandi ad vitã neceſſariũ eſt, & ideo dignum ꝙ conſeruetur: quãobrẽ vitãda ſunt quæ ipſum vel deprauare poſſunt ſicuti ᶠ deſtillatio ſalſa a cerebro deſcendens, vel minuere aut auferre ſicuti multa potio ᵍ aquæ frigidæ, præſertim vbi gula imbecillior fuerit; vbi vero quiete opus eſt nõ poteſt hæc ex toto adhiberi, cum neceſſe ſit deuorare ea quæ comeduntur vt vires ſubſtineãtur, ſed minor motus habebitur pro quiete, vbi actiones ʰ neceſſariæ ſunt, quare & pauciora ſumentur & tenuiora atque humidiora. Materia gulæ cum partim caro ſit, partim membrana, habita ratione vtriuſque moderatam temperationem obtinet, & idcirco ſimilibus conſeruatur. Figura quemadmodum & reliquorum canalium teres eſt, cumque recta fere ab ore ad ventriculum feratur, non facile retinet quæ adhibentur niſi craſſiora fuerint & glutinoſa, quamobrem ⁱ talia deſiderat vbi corrigi debeat. Superficies quæ læuis eſt, docet cauenda eſſe exaſperantia. Oſtium ſuperius mõſtrat ipſam ᵏ vomitu exhauriendam eſſe; monſtat item ore ſumenda eſſe ac deuoranda quæ dantur interna auxilia, neque enim aere hauſto ˡ adeo proficitur ad gulam vt ad cor & pulmonem. De ſitu ſcire licet, quod ſpectat ad communia auxilia, cum gula ſit in ſuperiotibus partibus auertendum eſſe ad inferiora id quod ad ipſam influere poteſt, nam ſi os ᵐ ventriculi nominatur in ſuperioribus partibus multo magis nominari gula debet; ad ſitum refertur conſortium. Coniungitur gula, & cum lingua & cum ventriculo; quamobrem ea dum tractantur, vitare oportet ⁿ quæ vel inſuauia ſunt propter linguam, vel deleteria propter vẽtriculum & viſcera ſubiecta; ſed cum ea quę intus dantur proxime gulam attingant, non debent validiora ſummi ᵒ ſicuti ad partes diſtantes ad quas perueniunt iã fracta, ſed talia qualia ipſa poſtulat ob quam dantur; quæ vero extrinſecus imponuntur, cum gula propinquior ᵖ ſit dorſo quam thoraci, admouenda ſunt ad dorſum. ᵠ Sed hæc magis attinent ad curandũ quam ad conſeruandum: propria reſtant præcepta conſeruationis, quæ ſi ſanitas conſeruari debeat quemadmodum perfectiſſima & perfecta, ſimilibus vtendum monent: ſi corrigenda quemadmodum imperfecta contrarijs. Ac de gula quidem ſatis. G H

De Ventriculo. Cap. IIII.

Ventriculus ſequitur, ſic enim latine appellatur pars ʳ græce dicta γαστὴρ: quanquam Marcus ˢ Tullius eamdem vocat ſtomachum, vbi recenſet ſtomachum crudas conchas euomuiſſe. Os inferius ventriculi vocatur a græcis πυλωρὸς quaſi ianitor, cui affixum eſt inteſtinum duodecim digitorum ꝙ græci ᵗ nominant ἔκφυσιν δωδεκαδάκτυλον, non eſt autem pars ᵘ ventriculi, ſed ſtatim cum ipſo nectitur, neque ventriculus paulatim in illud degenerat quemadmodum in gulam. Superius ventriculi oſtium a græcis nominatur στόμαχος, minus tamen proprie, eũ eo vocabulo proprie notetur gula vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. ʸ Appellatũ ẽt fuit os vẽtriculi a ueteribus gręcis καρδία, hoc eſt cor, acetrimo .n. ſenſu prędítu eſt & cordi vicinũ, ita vt cũ ᶻ afficitur, eadẽ ſymptomata ſequantur q̃ ſequi ſolent lęſo corde; & morſus ipſius dicitur græce καρδιωγμὸς, quaſi morſus cordis: confirmat Gal. auctoritate

Thucy-

a Gal. 4. de vſu par. c. 7.
b Gal. 7. de vſu part. 7.
c Gal. 6. de vſu par. c. 5.
d Gal. 16. de vſu pa. c. 10.
e Gal. 5. de loc. aff. c. 4. & 5.
f Gal. 6. de tu. val. c. 9.
g Gal. 7. meth. c. 8. & 9 meth. cap 5.
h Gal. li. 2. de tu. val. cap 11.
i Gal. 4. meth c 7.
k Gal. 2. ad Glauc. c. 2. & 7 aphor. comm. 37.
l Gal. li. 10 meth. c. 10. & de arte medic. c. 64 & i Timæũ cap. 11.
m Gal 2. 6. epid. cõ 14.
n Gal. 6. catatop c. 1.
o Gal. 2. ad Glauc. c. 2.
p Gal. 16 de vſu par. 10
q Gal 13. meth c 17.
r Gal 3. de nat. fac. c. 11
s Cicero 2. lib de nat. deorum.
t Gal. li de diſſectione venarũ c. 1.
u Gal 4. de vſu par c. 1.
x Gal. 6. apho. com. 39.
y Gal. 2. de Plac. c. 1.
z Gal. 3. de cauſ. ſymp. cap 1.
a Gal. 3. progno. com. 30.

A Thucydidis os ventriculi dictum fuiſſe à veteribus græcis καρδίαν, ſuperne vero incipit vētricu-
lus paulatim anguſtior reddi, & ita deſinit in gulam quæ eſt eius pars, continetur.n.eadem ſub
ſtantia qua ventriculus, qui ea quaſi manu [a] vtitur ad alliciendum ex ore cibum & potionem;
quemadmodum aūt in alijs partibus ita in vētriculo exponendo primo finem intuebimur, ad
quem fuit à natura effictus: dein eius compoſitioné ex materia & forma idonea ad eum finem
exequendum. Factus ergo fuit à natura [b] ventriculus vt eandem vtilitatem animalib. afferret
quam ſtirpibus terra, hæ ſiquidem alimentum ex terra alliciunt & confectum adeo, vt non re-
dundent in ipſis reliquiæ: animalium partes ex ventriculo quemadmodum ipſa animalia e
præſepi cibum attrahunt; differunt aūt animalia à ſtirpib. quod his ſemper præſto [c] eſt alimē-
tum quod ſuppeditatur à terra, partib. animalium non ſemper præſto eſt in ventriculo, ſed tm̄
vbi non multo ante fuerit ſumptum: non.n.diu manet in ventriculo qui eſt eius receptaculū,
ſed vbi coctum in eo fuerit, pars [d] tenuis ac dulcis attrahitur, reliquum detruditur. Itaque ven
triculus non tantum alimentum accipit, ſed etiam concoquit, & reliquias detrudit ad [e] inte-
ſtina; verum dum concoquitur in ventriculo, ſeparatur ab vtili quod inutile eſt, ſicuti cum pur
gatur frumentum [f] detractis ſeminibus vitioſis, ſiquidem coctio fit à calore, qui vim habet co-
gendi quæ ſunt eiuſdem generis, ſeparandi quæ alterius. Eget [g] ventriculus vt ſuum munus
B exerceat quatuor facultatibus miniſtris, primum attrahente quæ comeduntur & bibuntur, de
in retinente, tum concoquente eadem dum aliquo pacto mutentur in ſimilem ſubſtantiam, po-
ſtremo expellente quæ ſuperant. Eędem [h] quatuor miniſtræ neceſſariæ ſunt cuilibet parti vbi
alitur, cum debeant allicere, retinere, coquere id quo aluntur, & reliquias detrudere. Verum
nunc non tractamus ventriculum vt partem quæ nutritur, ſed vt eam quæ ad vniuerſum cor-
pus alendum accommodatur, cum ſit [i] veluti penus vnde ſuppetit alimentum reliquis partib.
omnibus, quemadmodum ſtirpibus è terra. Sic igitur vētriculus vtitur quatuor miniſtris, inter
quas præſtantiſſima eſt quæ concoquit: nam fuit factus vt præberet alimētum coctum, & ideo
vt eſſet inſtrumentum [k] coctionis, id quod vſu venit etiam in [l] iecinore. Alijs tribus miniſtris
fuit prędius ventriculus propter hāc vnam, nam vt concoqueret debuit attrahere ac retinere
quod concoquendum erat; debuit & expellere quæ ſuperabant: ſed præter quatuor miniſtras
neceſſaria ēt ventriculo fuit appetitio, vt animal cibū aliunde peteret, & propterea etiam ſen-
ſus indigentiæ, id qđ monſtrabimus ſi prius quatuor miniſtras ventriculi facultates expoſueri
mus. Attrahit [m] ventriculus quæ propria ſunt, ſicuti expellit quæ aliena: vtitur aūt, vt ante di-
ctum eſt, in attrahendis cibis & potionib. gula quaſi manu. Finis huius actionis non eſt ipſe tra
C ctus, [n] ſed his frui quæ attracta ſunt & ipſi aptantur. Errauit Eraſiſtratus [o] qui voluit vētriculo
nullam ineſſe vim attrahendi, conſtat.n.ipſum attrahere dum ſuperiorib. partib. contrahitur,
inferioribus relaxatur ſentiunt eiuſmodi tractum [p] euidenter illi qui exhauſti ſunt, & magna
fame torquentur; his enim ventriculus cibos ex ore accipit priuſquam perfecte conterantur;
aſcendit [q] quibuſdam animalibus ventriculus vſq. ad os, quod illis potiſſimum accidit quibus
gula breuis eſt & os laxius cum fame vrgentur vt teſte Ariſtot. [r] quibuſdam piſcibus, qui ſimi-
le quiddam euenire vtero [ſ] ait, qui ob libidinem deſcendit iunioribus mulieribus & his quæ
diutius à venere abſtinuerūt; vtitur [t] ventriculus contraria ratione attrahendi cibum ex ore &
alimentum ex ſuo ſinu, attrahit.n.cibos qui deuorantur ab externis partib. ad internas, ſed ali
mentū verſus externas. Retentrix [u] facultas ventriculo neceſſaria eſt, ſi debet frui quod attra-
xit: neque.n.eo frui poteſt niſi prius concoxerit, neq. concoquere poteſt niſi retineat, cum tē-
pore opus ſit, interim.n.dum retinetur, mutatur & concoquitur. Eſt aūt [x] manifeſta retētio eo
rum quæ comeduntur & bibuntur in ventriculo, ſicut ſeminis & fętus in vtero, quod non ſimi-
liter vſu venit in alijs partibus. Cauſa cur retineatur non eſt anguſtia inferioris oſtij, neque.n.
tanta eſt ut prohibeat ne exeant oſſa fructuum & annuli cū deuorantur, ſiquidē ſine noxa deij-
ciuntur, ſed vis ipſa retinens; q̄q̄ anguſtia oſtij non nihil confert [y] ad retinendum, ſicuti circui
tus inteſtinorū & uaſorū ſemini ſeruientium, nec non plexus retiformis arteriarū cerebri. Duo
D aūt [z] ſunt quæ retentionem perficiunt, debitū tp̄s & complexus; tam diu.n.retineri debet q̄ ſu
mitur ut concoquatur: uentriculus aūt uentriculo qđ præſtat, ualidus imbecillo quid intereſt?
pares [a] .n.cibos ualidus celerius concoquit, tardius debilis; quare tp̄s retinendi non eſt idem
in oībus: q̄ attinet ad complexum, ut uterus [b] ſemen & fętum, ita uentriculus cibum arcte com
præhendit, ipſumq. ſuperne, inferne, & undiq. adſtringit: contrahitur.n.& claudit [c] inferius o-
ſtium, neq. ullum ſpacium relinquit inane inter ſe & cibū, adeo ut ēt ſi paucus cibus ſumptus
fuerit, non fluctuet, [d] modo uentriculus bene affectus ſit; nam in male affecto fluctuat etiam
multus: tamdiu aūt adſtrictus manet & clauſus uentriculus ut perfecte concoquatur cibus, ſi-
cut uterus dum perficiatur fœtus, niſi interim corrumpatur, nam tunc fit [e] abortio: uentriculus
etiam retinere cibum non poteſt cum corrūpitur, aut cū ab eo oneratur, diſtēditur, mordetur.
Coctio quę fit in uētriculo partim ad ipſū ſpectat, partim ad ſanguinē conficiendū in iecinore,
cui uentriculus materiā parat, [f] nō ſecus q̄ uētriculo os, & q̄ ori coquus; mutat [g] aūt uētriculus
cū cōcoquit cibos & potiones in qualitatē ſibi aptā: manifeſta uero magis hæc mutatio eſt in
uētriculo q̄ in alijs partibus, coquuntur.n.ab ipſo quę ſumuntur perinde ac panis [h] in clibano,
efficiturque ex ipſis ſuccus non diſſimilis cremori [i] ptiſſanæ & aliquo pacto etiam ſubſtantiæ

a Gal. 5. de loc. aff. c. 4.
b Ariſt. 2. li. de part. an. c. 3. & Gal. 1. li. de cau. ſymp. c. 7.
c Gal. 4. de vſu par. 7.
d Ariſto 2. meteor. 2.
e Ariſt. 3. de par. an. c. 14
f Gal. 4. de vſu par. c. 1.
g Gal. l. 3. de nat. fac. c. 8.
h Gal. 1. de ſymp. cauſ. c. 7.
i Gal. 1. de ſymp. cauſ. c. 7.
k Gal. 4. de vſu par. c. 8.
l Gal. 4 de vſu par. c. 7
Gal. li. 8. ca tatop. c. 7.
m Gal. li. 3. de nat. fac. c. 11.
n Gal. li. 3. de nat. fac. c. 7. & 8. & li. 4. de vſu par. c. 7.
o Gal. 1. de nat. fac. c. 16
p Gal. 3. de nat. fac. 13.
q Gal. 3. de nat. fac. c. 8.
r Ariſt. 2. de hiſt. an. c. 17
ſ Ariſt. 7. de hiſt. an c. 2.
t Auerr. l. 3. collig. c. 33.
u Gal. 3. de nat. fac. c. 6. & 7.
x Gal. 3. de nat. fac. c. 2
y Gal. 4 de vſu par. c. 13
z Gal. l. 3. de ſym. ca. c. 4
a Gal. 3. de nat. fac. c. 4.
b Gal. 3. de nat. fac. c. 2. 3. & 11.
c Gal. 4 de vſu par. c 7
d Gal. l. 3. de nat. fac. 10
e Gal. 3. l. de ſym. ca. c. 3
f Gal. 4. l. de tu. val. li. &
1 pg. cō 42
g Gal. li. de dif. ſym. c 4
h Gal. li. de conſ. c. 2.
i Auic. li r. f. 1. doct 4. cap 2.

ventriculi quæ alba eſt, ita vt ab ea attractus facile ipſam alat & in eius ſubſtantiam vertatur, E
ſic autem fruitur his quæ attraxit, retinuit, cõcoxit, neq; expectat ventriculus cum habeat ſub
ſtantiam albam, vt alatur, dum ſucens in eo ſinu confectus feratur ad iecur, & vertãt in ſangui-
nem, vnde ipſum attrahat, ſed ſtatim vbi confectus eſt eo ipſo alitur, ſugens [a] ex eo quod vtile
eſt, reliquum tanquã onus quoddã detrudit: interim enim dũ concoquitur cibus & potio, alli-
ciũt vẽtriculi tunicæ ꝙ ſibi cõmodũ eſt, alliciunt & venæ ad iecur, quo fit vt paulo poſt à cibo
& potione ceſſet [b] fames, reficiantur vires in aĩ defectione, & in his qui hectica [c] febre laborãt
accendatur calor & magis ferueat; neq; neceſſe eſt oẽs partes nutriri ſanguine ꝑ venas diſtri-
buto, nã tunicæ ventriculi quibus præſto eſt idoneus ſuccus quẽ confecerũt, illo ipſo nutriun-
tur; per venas [d] aũt quæ in ventriculo paucæ verſantur vt multæ in inteſtinis, allicitur ſuccus iã
confectus ad iecur, quanuis per eaſdẽ, vbi fames [e] ſit, vẽtriculus a iecinore ſanguinẽ attrahat
quo alatur: quo fit vt pleno [f] iecinore ẽt ſi adhibeatur inedia, nõ ſentiatur fames. Conferunt [g]
ẽt venæ plurimæ quæ in omẽto ſunt, ad alendũ ventriculũ vbi fames ſit: conficit ergo ventricu
lus ſuccũ primo ſibi, deinde iecinori & alijs partib. quibus ꝙ ſibi ſuperat tanquã inutile imper
tit: eſt autem [h] coctio quæ fit in ventriculo maior quã ea quæ fit in ore, nõ tamẽ quãta fit in ie
cinore, venis, & arterijs. Verũ ex ventriculi partibus ſcire licet [i] os ad appetendũ appoſitum eſ
ſe, fundum vero [k] ad concoquendũ: ventriculus qui [l] validior eſt & multa & coctu difficilia ſu F
perat, qui imbecillus non item. Subſtantia carnoſa ventriculi maxime appoſita eſt ad conco-
quendũ, quamobrem inteſtina [m] quæ ſimilẽ ſubſtantiam habent, aliquam ipſa ẽt concoquendi
vim obtinent; quanto aũt magis carnoſus eſt ventriculus, tanto magis ad concoquendũ ualet:
uolucres quibus maxime carnoſus eſt, ẽt quæ duriſſima ſunt conficiunt; non poſſet tamen calor
uentriculi per ſe cibum coquere, niſi foueretur a partibus quæ iuxta ſunt, vt ſuperne quidem a
ſepto tranſuerſo, inferne ab omento & eius vaſis, tum à gracilibus inteſtinis, & à colo; ex dex-
tro latere a iecinore quod per fibras quaſi per digitũ uẽtriculũ amplectitur; ſiniſtro a liene ob
longo. A priori parte omẽtũ eſt & abdomẽ, a poſteriori ꝑter vertebras & ſpinã ſũt muſculi cũ
adipe, q̃ [n] partes q̃uis ad aliũ finẽ fuerint effectæ, fouẽt tñ uentriculi calorem ita, ut ex cibo, &
potione ſuccum conficiat idoneum quo alatur, & qui in iecinore uertatur in ſanguinem.

Expultrix reſtat, quæ ſimiliter neceſſaria eſt uẽtriculo, ut eſt ueluti penus pabuli, debet. n. ex
pellere quod alienũ eſt: eſt aũt alienũ [o] illi quicquid iã coctũ eſt & in ipſo uerſatur, poſtquã eã
partẽ excepit quã ut aleretur requirebat, reliquũ. n. tanq̃ ſuperuacaneũ detrudit uel per deie-
ctionẽ, uel per uomitũ [p] ubi ſupernatet; non eſt aũt præfinitũ [q] tẽpus expellẽdi, nã præter quã
ꝙ alij cibi celerius conficiunt, alij tardius, uẽtriculus ualidior celerius cõcoquit, & iõ celerius
expellit quod ſuperat, q̃ imbecillior: quilibet tamẽ expellit ubi cõcoxit quæ ſũpſit, & ex cõco G
ctis attraxit quod ſibi cõmodũ erat, niſi onere, morſu, diſtẽtione, priuſq̃ perfecte cõcoxerit, co
gatur expellere q̃ ſuperãt, ꝙ maxime euenit eũ cibi in eo corrũpũt [r] expellũtur. n. nõdũ ex toto
cõfecti, nõ ſecus q̃ in abortu [s] ab utero fœtus corruptus, priuſq̃ fuerit abſolutus; expellit ẽt quæ
cumq; [t] aliena ſũt: cõiter aũt aliena dicũt quæcunq; poſtq̃ cocta ſũt nutrire nõ poſſunt. Porro
aperitur [u] uẽtriculus ac relaxat in expellẽdo, ut clauditur & adſtringit in retinẽdo; ita aũt ape
ritur [x] inferius eius oſtiũ, ut ꝑbeat facilẽ exitũ illis ẽt q̃ cõfici nequeunt, ueluti oſſib. fructuũ: re
laxatur aũt inferiori parte cũ expellit perinde ac uterus, [z] nã ſuperiori cõprimit. Vtit aũt ſola
naturali facultate expellẽte, cũ reliquias ad inteſtina depellit: ſed cũ ex inteſtinis deiectio red
ditur, cõcurrit cũ facultate naturali aĩalis muſculorũ abdominis qui uẽtrẽ cõprimentes ad uo
mẽdũ & deijciẽdũ pariter cõferũt; id [y] aũt ꝙ efficit ut q̃ ſuperãt deiectione & nõ uomitu de-
trudãt, eſt ſeptũ trãſuerſũ vna cũ muſculis thoracẽ cõtrahẽtib. a quib. deſcẽdere cogitur id ꝙ
natura ex uentriculo tẽtat expellere. Iã uero ex propoſitis quatuor facultatib. miniſtris conco
quẽs quietẽ poſtulat, reliquæ tres ſuã actionẽ ꝑficiũt per motũ fibrarũ, qui quidẽ [z] naturalis ẽ
& nõ aĩalis, nullũ. n. ex [a] uiſcerib. utit motu uolũtario. Attrahit [b] uẽtriculus ꝑ fibras rectas in in
terna eius tunica ſitas, expellit per tranſuerſas quæ reſident in externa, retinet, eum oẽs ſimul
cõtrahunt; ad q̃uis. n. harũ actionũ fibræ neceſſe eſt cõtrahãt ita ut loco moueãt, quãq̃ in retẽ H
tione diu manẽt cũtractæ, ſed breui tẽpore contrahunt. Qđ ſi præſto eſſet aĩalibus pabulũ, ut
ſtirpibus, poſſet uentriculus cõmode ſuum munus exercere per quatuor facultates propoſitas
neq; aliã poſtularet, ſed ut animal quærat aliũde pabulũ, neceſſarius uentriculo fuit ẽt appeti-
tus [c] aĩalis; quatuor [d] aũt hũc appetitũ antecedũt q̃ cũ ipſo cohærẽt neceſſario, primo. n. a calo
re tam externo quã interno conſumitur aliquid de ſubſtãtia nr̃a, quã reficere alimento opor-
tet: eam conſumptionẽ ſtatim conſequitur appetitus naturalis oĩũ partium, id. n. ſingulæ natu
raliter appetunt cuius egent, appetentes uero ſugunt a proximis uenis, atq; hę rurſus ab alijs,
donec ad uenas oris uentriculi per uẽtum fuerit, in quo percipitur uenarũ ſugẽtiũ ſenſus: quæ
quatuor ubi adſint excitatur appetitus aĩalis, & aĩal pabulum quærit, quod quam primum ſũ
ptum eſt minuitur appetitus; finem [e] autem edendi facit aĩal cum uenter plenus eſt, ſed cũ cõ-
ſumatur tam ſubſtantia calida & ſicca quam frigida & humida, utriuſque egeſtas eſt, & utra-
que appetitur: appetitio calidæ & ſiccæ appellatur [f] fames, frigidæ & humidæ ſitis, quo maio
ra ſunt quæ aĩalem appetitũ antecedunt, & maior hic excitatur, quo minora, minor; ubi plus
conſumit plus appetitur appetitu naturali, plus itẽ uenæ ſugũt, niſi laxiores atq; imbecilliores
fuerint,

a Gal. 2. de nat. fac. ca. 7. & 13.
b Auer. li. 2 collig. c. 9.
c Gal. 2. prog. com. 60 & 1. lib. de diff. feb. c. 9
d Gal. 4. de vſu part. cap. 8.
e Gal. 4. de vſu partiũ cap. 19.
f Gal. 3. lib. de natur. fac. c. 13.
g Gal. 4. li. de vſu par. cap. 19.
h Gal. lib. 3 de nat. fac. cap 7.
i Gale. 5 de loc. aff. c. 6. & 2. acut. com. 18.
k Gale 5. de loc. aff. 6.
l Gal. 2. lib. aph. cõ. 17.
m Gal 4. li. de vſu par. cap 17.
n Gal. 4. li. de vſu part. ca 8. & 11.
o Ga. 3. l. de na. fa. c. 12.
p Ga lib. 2. de lo. aff 9.
q Gal. 3. li. de nat. fac. ca. 4
r Gale. 2. de cauſ. ſymp. cap. 3.
s Gal. lib. 3. de ca ſym. cap 2.
t Gal. 4. de vſu par. 7
u Gal. 3. de natu. facu. cap. 4.
x Gal. lib 6 de loc. affe. cap 4.
y Gal. 5. de vſu pa. c. 11
z Gal. li. 10 de vſu. pa. cap 9.
a Ga. lib. 9. de vſu par. cap. 12.
b Gal 3. de nat. fac. 9.
c Gal. 4. de vſu par. 7.
d Gal. 2. de cauſ. ſymp. cap. 7.
e Ga. li. 3. de na. fac. c. 13
f Ariſt. li. 2. de aia te. 23

A fuerint, aut niſi preſto illis ſit in iecinore humoris copia, quam ad ventriculum [a] alliciant, alioquin plus ſugunt vbi plus conſumitur. Euenit interdum ut non ſponte ſugant ſed contrahantur a frigore, ita vt ſugere videantur, percipiaturque veluti ſugentium ſenſus & excitetur appetitus animalis; quo nomine excitari voluit Hippocrates [b] ex potu aquæ, & Galenus [c] ex pituita acida & humore melancholico, ob vim acidam & acerbam quæ venas in ore ventriculi contrahit; refertur [d] autem appetitus animalis ad facultatem non quidem nutrientem, quia in eſſet etiam ſtirpibus quæ e terra gignuntur, ſed ad ſentientem; ſiquidem re idem ſunt ſenſus & appetitus, tantum ratione differunt: fuit autem neceſſarius ori ventriculi ſenſus acerrimus, cum deberet eſſe inſtrumentum [e] ſenſus ipſius egeſtatis ſeu venarum ſugentium. Sugant quidem venæ in quauis parte, ſed tantum in ore [f] ventriculi percipitur ſugentiũ ſenſus; ſatis enim eſt ſi ibi percipiatur vbi debet eſſe pabuli veluti præſepe; tribuit natura ori ventriculi neruos & grandes, & molles, ut eximia ſentiendi vi præditum eſſet; quo enim acrius ſentire pars debet, eo & maiores neruos obtinet, & molliores atque a cerebro deriuatos: ex [g] neruis autem ad ſenſum pertinentibus maxime ſunt qui ad oculos ferũtur, deinde qui ad os ventriculi; ſunt autem hi ex mollibus, deriuantur enim a ſexto pari neruorum cerebri per quos [h] cerebrum cũ ventriculo maxime congruit: quamuis autem molles ſint, non tamen abrumpuntur [i] ex pondere pleno ventriculo, quod plurimum reuoluantur circa eius os, quanquam deſcendunt etiam

B aliqua ex parte ad alias partes uentriculi, deſcendunt [k] etiam ad reliqua uiſcera uẽtris, ſed nõ ita neceſſarii fuerunt ut uentriculo, de cuius munere ſatis dictum eſt.

Materia ex [l] qua conſtat uentriculus, & gula eadem eſt, duæ nimirũ tunicę proprię ipſius, & tertia illis ſuperiecta ex membrana peritoneo, qua cõiter inuoluuntur quæcunque in inferiori uentre ſita ſunt; ſed cũ tam uterus quam utraq. ueſica ſimplici tunica propria contineatur, uentriculus duplici [m] preditus eſt, ut craſſior ſit, ut uarias actiones obeat, ut magis reniatur iniurijs. Subſtantia vtriuſque neruoſa eſt, carnoſa & craſſa; eſt autem [n] neruoſa ut cum plurimum cibi & potionis capitur, diſtendi plurimũ poſſit, quo nomine vterus etiam neruoſus eſt vt qui plurimum, vbi fœtus grandior eſt, diſtendi debeat. Caro [o] qua vtraq. continetur ad coctioné ſpectat, hanc uentriculus, cum ſit coctionis inſtrumentũ, poſtulat magis quam ſubſtantiã duram, licet hæc iniuriæ magis obſiſtat; propterea vtraq. veſica facta eſt ex ſubſtantia duriori. Craſſitudo quoq. non parũ cõfert ad caloré augendum & concoquendum; quib. vẽtriculus craſſior eſt melius concoquunt, quib. tenuior & gracilior deterius. Porro videbitur tam ventriculi quã vteri [p] ſubſtantia ſimplex, ſi neruos, venas, & arterias detraxeris; quamuis contineatur ex propria quadam veluti carne fibris adnata [q]; proprie vero interna tunica ne lædatur aſperitate corum quæ ingeruntur durior facta eſt; cumque continuetur cum tunica gulæ ac linguæ vt ap-

C poſita ſit ad attrahendum, quanto magis deſcendit verſus fundum ventriculi, tanto mollior apparet; ſuperne vbi primũ occurrit his quæ deuorantur, durior percipitur, adeo autem denſa intexta eſt ex fibris vt percolari non patiatur quem continet humoré; obducitur etiam ab interna parte carnoſa quadam ſubſtantia, veluti ſquama, quæ breues quaſdam fibras exigit conſpectantes ne à cibis occludantur ora illarum venarum quæ iam confectu ſuccum ad iecur alliciunt. Quod ſi internã tunicã cũ externa confetas, magis neruoſam [r] illam iudicabis & duriorem, idq. merito, cũ debeat proxime attingere quæ ſumuntur, hanc magis carnoſam & magis mollem cu non debeat proxime adhærere ijs quę deuorantur, ſed tantum fouere ſuo calore vt concoqui poſſint. Fibrarum ductus nõ idé eſt in vtraq. tunica vẽtriculi queadmodũ in vtraque inteſtinorum; in ambab. n. his tranſuerſæ ſunt, ſed in interna vẽtriculi tunica rectę, quib. paucę [s] quędã obliquę admixtę ſunt, in externa tranſuerſę; rectæ quæ in interna ſunt cum contrahuntur, [t] reddunt ventriculum breuioré & ad attrahendum conducunt; tranſuerſę ventriculũ efficiunt anguſtiorem & ideirco valent ad expellendum; ſed cũ tam rectę q̃ tranſuerſę contrahuntur & ſimul ét obliquę, arctant vndiq. ventriculũ, quo fit vt bene complectatur & retineat quę accepit. Tertia tunica cõis quę duas propoſitas inuoluit, conſtatq. ex peritoneo [u] membrana, nullas fibras euidenter præfertt; eſt autem veluti propugnaculum externę, quã carnoſam

D etiam diximus, preterquã quod alligat ventriculũ cũ proximis partibus; valida autem eſt & lõge craſſior vbi [x] ventriculũ inuoluit, quam vbi reliqua uiſcera, eo quod uentriculus magis diſtendatur & oneretur ab his quæ ſumuntur. Prætee fibras & ſubſtantiam illam duæ tunicæ propriæ uentriculi neruis quoque continentur & uenis atque arterijs: per neruos uim habent ſentiendi, per venas impertiendi ſuccum concoctum iecinori, per arterias vim caloris obtinent ad viuendum & concoquendum neceſſariam. Nerui [y] qui ad ventriculum feruntur molles ſunt, deriuantur enim a ſexto pari neruorũ cerebri ad ventriculũ grandiores rami qui maxima ex parte diſtribuuntur ſuperiori eius oſtio; quanq̃ ad reliquas eius partes ét deſcẽdãtur [z]; ſed cũ dicimus uentriculi ſubſtantiã neruoſam eſſe & potiſſimũ eius tunicę, nõ intelligimus cõpoſitã ex neruis, ſed ex ſub a ſimili ſubę neruorũ, hoc pacto Gal. [a] ſcribit uterũ eſſe neruorũ. Venæ [b] ut ſupra oſtendimus paucę datę ſunt uentriculo, ut qui inſtrumentũ ſit coctionis, non diſtributionis, quemadmodum inteſtina ad quę hoc nomine plurimę perueniunt venę: oriuntur [c] illę, quę ad ventriculũ feruntur, a vena porta, nullę n. videntur ex vena caua ad vetriculũ ferri, & iure ſiquidem eſſent otioſę, cum uentriculus alatur ex ſucco quẽ efficit, & nõ ex ſanguine; quinque

a Gal. 3. li. de nat. fac. c. 13.
b Hip. 4. 6. epid. 20.
c Gal. 5. de vſu p. ca. 4. & li. de Plenit. c. 11 & 6. d loc. aff. c. 1.
d Themiſt. li. 2. de ani. tex. 57.
e Gal. 5. de vſu p. c. 9.
f Gal. 4. de vſu par. 7.
g Gal. in li. de inſt. olfact. c. 3.
h Gal. 4. 6. epid. 25.
i Gal. li. 10. d vſu p. 14.
k Gal. 4 de vſu p. ca. 7.
l Ga. 4. li. d vſu par. c. 7.
m Gal. li. 5. d vſu p. ca. 12.
n Galen. 3. acut. 39.
o Gal. 5. de vſu par. 12.
p Gal. 2. li. de Anato. administ. & 1. de nat. fac. c. 6.
q Gal. 2. de temp. 3.
r Ga. 3. li. d nat. fac. c 8.
s Ga. li. 3 d nat. fac. c. 11
t Gal. 5. de vſu par. ca. 11 & 13.
u Ga. li. 6. d Anato. c. 7.
x Gal. li. 4. de vſu p. c. 10. & 16.
y Gal. li. 16. d vſu p. c. 4.
z Gal. 4. de vſu p. c. 7.
a Gal. 6. epid. 6. 2.
b Gal. 4. de vſu par. 8.
c Gal. li. de venarũ ſec. c. 1.

aũt rami à porta proprie ad uentriculũ tendunt, nam ſextus ab ea uena deriuatur quę a porta E
ad lienẽ pertinet, per q̃ melancholicus ſuccus ad uentriculũ trãſmittitur, ubi appetitionẽ exci
tat: à magna arteria qua per dorſum deſcendit, deriuantur exiles quidã rami ad uentriculum.

Expoſita materia ventriculi ſequitur forma, quæ & ipſa ualde appoſita eſt ad officium uen
a Gal li. 4. d uſu p. c 7 triculi: primo enim figura [a] rotũda eſt, quæ minime iniurijs expoſitur: maxime capax eſt quod
ob cibi & potionis copiam neceſſarium fuit, præterquam quod talis plurimum aptatur loco
inter iecur & lienem vbi ventriculus reſidet; non tamen eſt ventriculus omnino rotundus ſed
oblongus verſus ſiniſtram partem propter gulam, verſus dextram propter inferius oſtium &
ianitorem, cui affixum eſt inteſtinum: a poſteriori vero parte deprimitur a ſubiectis corporib.
quibus cedit, ita ut cauus magis quam gibbus appareat. Superficies interna ventriculi aſpe-
rior facta eſt ut firmius retineantur quæ ſumuntur, rugat autem ad vtrunque oſtium ubi con-
trahitur: reliquis partibus non ita inæqualis eſt, neque cellulas pręſefert qualis ventriculus ru
minantium belluarum; ſi interna ventriculi ſuperficies læuior ſit, minus belle retinet, ita vt
elabantur quæ ſumuntur priuſquam concoquantur, ſequaturque illud alui profluuium quod
inteſtinorum lęuitas nominatur. Peruius autem eſt ventriculus duobus foraminibus, ſuperiori
b Gal. de vſu p. c. 7. oſtio ad gulam, & inferiori ad inteſtina; quod ſuperius eſt, [b] latius eſt, ut per ipſum tranſire poſ
ſint quæ deuorantur craſſa, dura & nondum confecta; quod inferius eſt anguſtius debet exitũ F
præbere his quæ mitigata ſunt & cocta: eſt autem ianitor iuſtus, neque ſinit exire niſi quæ con
uenit; aſſurgit etiam ibi glandula quædam eius anguſtiam augens, ita ut non patiatur facile la
bi quæ adhuc cruda ſunt; reſidet glandula hæc iuxta ianitorem qui anuli ſpeciem refert; aſ-
ſurgit & alia glandula iuxta ſuperius oſtium, quod ut proxime diximus, laxius eſt. Quamuis au
c Galen. 3. acut. cõ. 39 tem ventriculus cum inanis eſt paruus videatur, plurimum tamen [c] diſtenditur, perinde atque
vterus, & ad tantam magnitudinem peruenit, quanta poteſt capere eſculenta & poculenta ne
ceſſaria. Homini vnus tantum ventriculus datus eſt, non plures ut belluis ruminantibus, [d] quæ
d Gal. 6 de anato. c. 3. cibis ueſcuntur durioribus; homini qui molliora ſumit & minus aſpera, vnus ſufficit. Supereſt
e Gal. 4. li. de vſu p 7. ventriculi ſitus qui ſummum naturæ artificium declarat: poſitus enim [e] eſt non proxime ſub
ore quod aptius uidebatur ad cibos ſtatim accipiẽdos, ſed ſub thorace qui ſic expedite aerem
& ducere poteſt & reflare. Vergit autem ventriculus magis in ſiniſtram partem, ut cedat ieci-
nori quod a dextra collocatum eſt, propter cuius ſitum ſublimiorem in dextra parte iuxta
ſeptum tranſuerſum relinquitur ſpacium a dextra parte fundo uentriculi, quod alioquin ina-
ne manſiſſet; neque poſſet fundus vẽtriculi collocari a ſiniſtra, nam id ſpacium occupatur a lie
f Gal. 4. de vſu p. c. 8. ne: ſic autem collocatus ventriculus maxime ad coctionem [f] accommodatur, vndique enim fo
uetur, ſuperne a ſepto tranſuerſo, inferne ab omento atque inteſtinis, ex dextro aũt latere a ie- G
cinore, ex ſiniſtro a liene, quæ duo viſcera Ariſtoteles [g] conferre ad coctionẽ voluit: ante ab
g Ariſ. li. 3. de partibus anim. c 7. abdomine, ab omento, à vena illa quæ ab vmbilico ad iecur pertinens iam obcęcata multa
adipe obducitur; pone a vena caua, ab arteria magna, a muſculis dorſi. Hactenus de compoſi-
tione ventriculi ex materia & forma.

Proximum eſt vt res ſecundum naturam ad ventriculum attinentes perſequamur. Pertinet
ad ventriculum ſanitas alia per conſenſum, alia per eſſentiam: illa quæ per conſenſum eſt, par
tim ad cerebrũ & neruos refertur, partim ad os & cibos qui ſumuntur. Vt ventriculus facere
h Gal. 3. de loc. aff 7. ſuũ officiũ poſſit, neceſſe eſt accipiat à cerebro [h] per neruos ſexti paris ſpiritus, acriora ſentien
i Gale 3. de nat. fa. c. 16 di vim præbentes, ut eius os ſentiat motionem ſugentium uenarum, & ita excitetur appetitus;
neceſſe eſt item ab ore accipiat qualia & quãta, tum quo tempore & quo ordine conuenit ac
cipere: debent [i] ea confici in ore quæ ſumuntur priuſquam deuorẽtur, neque fatis hoc eſt, ſed
debet eſſe eorum qualitas, quantitas tempus & ordo conueniens; ſi in aliquo horum erretur
k Gal. li. 1. de cau. ſym pt. cap. 1. [k] non perficitur coctio: nam ſi quæ ſumuntur, calore, frigore, humore, vel ſiccitate excedant,
ut ſiue per ſe, ſiue per minus idoneum apparatum praua ſint, aut ſi ſumãtur intempeſtiue, id
eſt antequam cocta ſint quæ prius ſumpta erant, aut ſi non ſeruetur debitus ordo ſed ante in-
gerantur quæ dura & craſſa ſunt, dein quæ mollia & tenuia, coctionem lædi neceſſe erit. H

Verum dubitari poteſt cum propter hos errores læditur dicaturne lædi facultas conco-
l Gal. 1. de loc. aff. c 3. & 4. quens, & ventriculus ægrotare. Alij aliter ſentiunt, [l] aſſerunt nonnulli tunc etiam facultatem
offendi quod alij negant; ſunt & qui cum ob eiuſmodi cauſam non perficitur coctio velint
quæ ſumuntur dicenda eſſe non cocta quemadmodum Eraſiſtratus acinos & oſſa fru-
ctuum; ſed quomodocunque dicamus nihil refert, modo intelligamus an coquantur quæ
ſumuntur, & an ventriculus ipſe naturaliter vel præter naturã affectus ſit. Sanitas per eſſen-
tiam vel ad ſimplicem ſubſtantiam, hoc eſt ad materiã ſpectat, vel ad compoſitionem multifor
mem; ſanitas materiæ conſiſtit in temperatione moderata: eadem autem fere eſt in ventricu-
lo quæ in cute, nam aut media eſt, aut ad mediam proxime accedit; ſubſtantia enim ventri-
m Ga. 1. de temp. c. 5 culi [m] carnoſa calidior eſt & humidior cute, neruoſa frigidior & ſiccior, fibræ fere ſimiles
n Gal. li. 2. de nat. fac. c. 6. ſunt cuti; copioſus autem eſt calor ventriculi, cum inſito ille accedat qui à proximis partibus
influit: caloris ergo in ventriculo magna copia eſt, ſed qualitas moderata, ita vt bene cõficere
cibũ poſſit & elixare, cũ ſit calor humidus potius q̃ ſiccus, & nõ aſſare vt [n] voluit Eraſiſtratus.

Sanitas ad compoſitionem multiformẽ ſpectans refertur ad figuram, ſuperficiem, caua, ma-
gnitudi-

A gnitudinem, numerũ, ſitum ſecũdum naturam: præterea ad vnitatẽ quæ cõis eſt etiã materiæ. Differentiæ ſanitatis in ventriculo vt in alijs partibus ternæ attenduntur, perfectiſſima, perfecta, & imperfecta, ſiue ſit per conſenſum, ſiue per eſſentiam, tum ſiue ad materiam ſiue ad formam pertineat, quælibet enim perfectiſſima eſt, ſi ſanitas perfectiſſima ſit: perfecta ſi perfecta: at ſi imperfecta ſit præſtat exponere quot modis reddatur talis. Mitto illam quę per conſenſum eſt à cerebro & neruis, aut ab ore & his quæ ſumuntur; venio ad eam quæ per eſſentiam pertinet ad vẽtriculũ, & primo ad materiæ tẽperationem; deinde ad cõpoſitionẽ multiformẽ.

Temperatio ventriculi imperfectam ſanitatem conſtituit, vbi à moderatione recedat exceſſu vnius vel etiam alterius qualitatis, non tamen ita vt euidenter quotidiana vitæ munera offendat; reſident autem ipſæ qualitates excedentes vel in ſolida ſubſtantia, vel in humore qui ipſi inhæret: eſt autem interdum æqualis, interdum inæqualis, ita vt alia parte calidior ſit, alia frigidior; tum alia humidior, alia ſiccior: ſæpe euenit [a] vt iecur calidius ſit, ventriculus frigidior; euenit interdum vt in ipſo ventriculo [b] aliæ partes alio modo ſint affectæ, vt os & fundus: affert cuiuslibet qualitatis exceſſus imbecillitatẽ, pręſertim frigoris; verũ [c] cauſari oportet eiuſmodi aliquem exceſſum & non imbecillitatem vbi cibus non concoquitur. Humor qui exceſſum efficit dictarum qualitatum aut [d] gignitur in ventriculo aut aliunde ad ipſum fertur: B gignitur ſecundum naturam in ventriculo pituita, ſed multo copioſior vbi & ipſe frigidior fuerit, & quæ ſumuntur idonea ſunt, quæ in pituitam vertantur: hæc quo diutius in eo retinetur magis [e] glutinoſa redditur: gignitur etiam in ventriculo bilis, non tamen flaua quæ tantum contrahitur in iecinore, ſed alia quæ quod porri colorem referat porracea dicitur: gignitur [f] autem non in quouis ventriculo, nec ex quibuſuis cibis & potionibus, ſed in eo qui calidior eſt ab homine alioquin flauo biliofo, qui labore, vigilijs, inedia conficiatur; non ex carne ſuilla aut pane, ſed ex cibis calidioribus & praui ſucci: fertur aliunde humor ad ventriculum, cum pituita à cerebro ad ipſum deſtillat; [g] varie autem ventriculum & eius actionem lædit, prout dulcis fuerit, vel ſalſa: plurima vero deſcendit locis humidioribus quemadmodum Romæ: [h] deſcendit autem modo frigida in ventrem frigidum, aut calida in calidum; modo contra hæc in frigidum, illa in calidum, quod deterius eſt quam ſi in ſimilem deſtillaret: ſed longe maior noxa [i] ſequitur vbi frigida pituita in calidum ventriculum confluat, qui non facile poſſit aut euomere aut deijcere, ſequitur enim vt ea putreſcat. Fertur etiam ad ventriculum aliquando flaua bilis à partibus quæ iuxta ſunt, præſertim vbi imbecillus [k] ſit, id quod præcipue euenit vbi eius os mordetur, non tamen facile ad ipſum confluit, niſi tenuis ſit. Transmittitur interdum ad vẽtriculum flaua bilis ex veſica fellis per canalem [l] qui ob vitioſam compoſitionem ab ipſa ad C ventriculum pertinet, quo fit vt illi etiam qui pituitoſi, euomant flauam bilem. Efficit ſanitatem imperfectam aliquando vitium ad magnitudinem attinẽs, veluti cũ ventriculus ita paruus à natura effingitur vt non poſſit capere tantum cibi & potionis, quantum neceſſe eſt ad alendum corpus, aut diſtendi citra noxam, cuiuſmodi ille fuit quem [m] Galenus alicubi commemorat. Redditur etiam ſanitas ventriculi minus perfecta quod ad numerum ſpectat, cum aliquid in eo præter naturam redundat, veluti cibus [n] iam coctus qui cum non deſcendit ad inteſtina, corrumpitur; velut item flaua bilis aut pituita quæ poteſt & in ſinu [o] ventriculi verſari, & internæ eius tunicæ hærere, & ab eius ſubſtantia combibi; ſi in ſinu verſetur eiuſmodi vitium ad numerum refertur, ſi à tunicis combibatur aut ijſdem inhæreſcat, ad temperationem immoderatam. Cauſæ ſanitatis ventriculi ad initia procreationis & ad auxilia medicinalis artis referuntur, quæ vbi ſecundum naturam ſint, ſanitatem efficiunt perfectiſſimam, perfectã, vel imperfectã: propriè autem actiones dicuntur imperfectæ cum non ſunt ex toto ſimiles illis quas faciunt ſani, neque illis quas ægrotantes, ſed aliquid à naturali ſtatu recedunt, vel quod diminutæ ſint, vel quod deprauatæ: neque enim dum ſanitas manet poſſunt ex toto auferri, ſed aliquo pacto imminui aut deprauari, ſicuti cum cibus vel parum concoquitur vel corrumpitur & in aliam qualitatem mutatur; ſicut etiam cum homo tentatur nauſea, aut os ventriculi mordetur non modo à ſuccis qui in eo continentur, ſed etiam à cibis, quod ijs potiſſimum accidit qui D bus hoc acerrimo ſenſu præditum eſt; nam veluti acris ſenſus oculorum cauſa eſt cur cernantur interna, quæ minuta & tenuia ſunt, laterentque aſpectum ſi non ita acris eſſet: ita acerrimus ſenſus [p] in ore ventriculi eſt cauſa cur quæ mordent magis moleſta ſint.

Hæc quę ſecundum naturam pertinere ad ventriculum monſtrauimus qua ratione recognoſcantur in homine ſano nunc videndum eſt: latent autem ſenſum & idcirco inueſtigati coniectura debent. Sanitas in uniuerſum ſeu per conſenſum, ſeu per eſſentiam, tum ſeu ad materiã, ſeu ad formam referatur, colligenda eſt ex cauſis illis à quibus effici poteſt, ex his quæ ſano vẽtriculo conſueuerunt prodeſſe aut obeſſe, ex effectis ſecundum naturam. Differentiæ ſanitatis perfectiſſimæ, perfectæ, vel imperfectæ à ſimili differentia propoſitorum ſignorum denunciantur; ſed præſtat ſeorſum ſanitatis ſpecies perſequi & primo illas quæ per conſenſum in ventriculo attenduntur. Requirit ventriculus vt fungi ſuo munere poſſit, ſanitatem per conſenſum à cerebro & neruis, vnde ſpiritum debet accipere, præbentem ſentiendi vim; conijcitur hæc ex cauſis, vt ex cerebro & neruis ſecundum naturam affectis; conijcitur ex iuuantibus & lædentibus, vbi quæ iuuant aut lædunt cerebrum & neruos, iuuant quoque aut lædunt ventriculum;

conijcitur

a Gal. 3. de alim. fa. vlt. c. 16.
b Gal. 1. de tu. val. c. 6. & lib. 5. de locis affe. c. 6.
c Gal. li. de dif. mor. c. 5.
d Gal. 2. de na fa. c. 9.
e Gal. 5 li. de vſu par. c. 4.
f Gal. l. 2. de temp. c. 6.
g Gal. 6. de tu val. 9. & 6. apho. cõ. 2.
h Gal. 2. de tẽpe. c. 6.
i Gal. lib. 6. de tu. val. c. 10.
k Gal. li. de cibis boni & mali ſucci. c. 11.
l Gal. de Arte med. ca. 74. & lib. 2. de tẽpe. c. 6.
m Gale. de Arte medi. c. 71.
n Gal 3. de cau. ſymp. c. 2.
o Galen. 7. meth. c. 11.
p Gal 6. de tu. ual. c. 10.

Digitized by Google

conijcitur denique ex effectis veluti ex ſenſu & appetitu,qui vbi ſecundum naturam in ventriculo ſe oſtendat ſanitatem per conſenſum à cerebro & uentriculo in eodem eſſe denunciat. Attenditur etiam in ventriculo ſanitas per conſenſum ab ore, quam ſignificant cauſæ, veluti partes oris ſecundum naturam affectæ, tum quę ingeruntur qualitate, copia, tempore, & ordine idonea, quibus accedunt effecta, quemadmodum perfectio coctionis in ventriculo & deiectio, qualis apparere ſolet in homine ſano. Sanitas per eſſentiam ſpectans ad materiam ventriculi in ipſa temperatione conſiſtit:hæc ſi fuerit moderata, colligitur ex cauſis quas paulo ante propoſuimus moderatis,tum ex vtilitate quam afferunt moderata, & noxa quam immoderata, ex effectis denique ſecundum naturam,& primum ex actionibus ipſius ventriculi, vt ex ᵃ coctione quæ perficitur in eiuſmodi ventriculo, ex affectibus & qualitatibus ſub ſenſum cadentibus, cum non frigus,non æſtum,non acorem,non nidorem, aut aliud pręter naturam repręſentant, ex expulſis vt ex deiectione,ſi vt docet Hippocr. ᵇ mollis & figurata ſit,tempeſtiue reddatur, & quantitati reſpondeat eorum quę ſumpta fuerint. Calidior ventriculi temperatio deprehenditur ex cauſis vbi ſimiles fuerint antegreſſæ,tum ex eo quod gaudet calidioribus,quamuis ferre diuturniorem ipſorum vſum ᶜ nequeat,neque læditur moderato vſu frigidiorum; magis autem valet ᵈ ad concoquendum, quam ad appetendum, conficit quæ duriora ᵉ ſunt & coctu difficilia,vt bubulam carnem,quæ facilia ſunt veluti piſces ſaxatiles corrumpit, ita vt nidorē ᶠ quendam præſeferant. Sitis hominem vexat, quam ſuperat potio aquæ frigidæ, & non frigida reſpiratio, ſicut illam ᵍ quæ oritur ex calore thoracis. Quod ſpectat ad affectus & qualitates corporis, percipit homo nidorem, cum cibi & potiones corrumpuntur, & vbi partes quæ circa ventriculum ſunt tangantur, calidiores ſentiuntur,expulſa vt deiectio acriora ſunt & colorata. E F

Frigidior ventriculi temperatio notatur à cauſis antegreſſis vbi frigidæ fuerint, notatur etiā quod homo gaudet frigidis,quamuis non diu ferat ʰ eorum vſum;à moderate calidis non offenditur,plus appetit ⁱ quam concoquat, non facile ſuperat frigidiores ac duriores cibos,ſed magis acidos reddit; ſentit homo acidum ructum, & vbi tanguntur partes circa ventriculum, frigidiores apparent.

Humidiorem ventriculum demonſtrant ſimiles cauſæ antegreſſæ, tum humida quibus gaudet quamuis non diu ferat eorum vſum; quod ſpectat ad actiones & proprie ad appetitionē, homo caret ᵏ ſiti,quod ad qualitates, lingua humidior ˡ eſt,quod ad expulſa,aluus fluit. At vbi ventriculi temperatio ſicca fuerit antegreſſæ ſunt ſimiles cauſæ: delectatur homo ſiccis, incidit ᵐ in ſitim,ſed pauca potione contentus eſt,nam ſi plurima ſumatur fluitat,aluus adſtricta eſt potius quam fluat. Vbi ventriculi temperatio non vna tantum qualitate ſed altera etiā excedat colligitur ex iiſdem ſignis vnam tantum demonſtrantibus proxime expoſitis, ſed debent inter ſe ⁿ componi, vt ad ſignificandam temperationem calidiorem & humidiorem coniungenda ſimul ſunt ſigna calidioris & ſigna humidioris ventriculi iam enarrata. G

Sequuntur ſigna nunc demonſtrantia exceſſum primarum qualitatum inhærentium,nō proxime ſolidis partibus,ſed humoribus. Verſatur frequenter in ventriculo pituita, præſertim cū in eo ſecundum naturam gignatur;verſatur & flaua bilis,ſed hæc caloris & ſiccitatis,illa frigoris & humoris exceſſum affert; vtraque ſi in ſinu ventriculi verſetur, deiectione aut vomitu facile educitur, difficulter ſi hæreat tunicis ita vt poſtulet extenuantia, incidentia, ac detergentia;ſed multo adhuc difficilius ſi imbibita in ipſis fuerit, poſtulat enim ᵒ medicamentum purgans, veluti hieram,ita vt hinc colligi poſſit quo loco pituita aut flaua bilis reſideat;quod ſi ad os uentriculi uergat uomitu reddi ſolet, ſi ad fundum deiectione. Vltra uero ſit pituita ne an flaua bilis, & num in uentriculo genita fuerit an aliunde ad ipſum confluxerit, hoc quoque diſtinguere maxime ad rem pertinet. Pituita plurima gignitur in uentriculo frigidiore ex cibis frigidis multis & coctu difficilibus à quibus homo læditur,gaudet uſu calidiorum ut uini, piperis, ᵖ olei nardini: percipit grauitatem in uentriculo, excernit cruda & pituitoſa tam uomitu quam deiectione. Interdum pituita non gignitur in ventriculo ſed ad ipſum à cerebro ᵠ deſtillat, id quod depræhendes ex affectu cerebri quod pituitam multam contrahit, quam ad inferiores partes partim detrudit partim patitur confluere:pręterea ex ventriculo qui naturaliter non ſit aptus ad gignendam pituitæ multitudinem. Flaua bilis in ventriculo redundans depræhenditur ex cauſis ſiue gignentibus,ſiue tranſmittentibus, quamquam non gignitur in ventriculo,niſi bilis illa quam porraceam dicunt. Cognoſcitur & ex iuuantibus ac lædentibus,iuuant quæ ipſam educunt,lædunt quæ eandem augent;cognoſcetur denique ex effectis, concoquit ʳ enim biliosus ventriculus quæ dura ſunt, corrumpit quæ facilia; homo torquetur ſiti q̃ affert flaua ˢ bilis cum ventriculum tentat, ſentitur morſus ᵗ in ore ventriculi & æſtus, deijciuntur aut vomuntur bilioſa; quod ſi non gignatur in ventriculo ſed tranſmittatur, quamuis eadem afferat effecta,& eadē poſtulet auxilia cum iam in ventriculo reſidet, diſcernitur tū ex cauſis:tranſmittitur.n.ad ventriculū vbi redundat ex partib. quæ iuxta ſunt, vbi imbecillus eſt. Tranſmittitur interdū à canali qui à veſica fellis præter naturā ad ventriculū pertinet, & non tñ ad inteſtina,ſicuti naturaliter ſolet; ſed vbi eiuſmodi canalis pręter naturā ſit ᵘ conijcitur maxime ex eo q̃ in homine pituitoſo & alioquin non cōtrahente plurimā flauā bilē ipſa in H

ventriculo

a Gal lib. 1. de tēp. c. 6.
b Hippo. 2. progn. text. 13.
c Gal. de arte med. capi 63.
d Gal. de arte med. 62.
e Gal. 2. de temp. 6.
f Gale. 4. 6. epid. cō. 25
g Gal. de arte med. capi. 64.
h Gal. de arte med. capi 63.
i Gal. 2. lib. apho. cō. 20
k Gal. de arte med. capi 61.
l Ga. 6. aph. com 32.
m Gal. de arte med. capi 60.
n Gal. de arte med. capi 64.
o Gal. 7. methodi c. 11.
p Gale 6. de tu. val c. 10.
q Gal. 6. de tu. val. c. 9. & 10.
r Gal. 1. de alim. fac. capi. 1.
s Ga 4. aph. com. 19.
t Ga. 4 aph. com. 65.
u Gal. 2. de temper. capi 6.

A vētriculo redundet atque euomatur. De ſignis imperfectæ ſanitatis ad vētriculi materiā perti
nentibus ſatis dictum eſt: pergamus ad ea quæ coniecturam faciunt formæ imperfectæ. Si ca-
nalis præter naturam quem diximus à veſica fellis ad ventriculum pertineat, conijcitur ex co
piæ [a] flauæ bilis quæ in ventriculo verſatur, quamuis non multa contrahatur: in homine cum
frigidior ſit: ſi imperfecta ſanitas formæ ventriculi ad magnitudinem attineat ita vt minor ſit
quam vt commode capere poſſit quæ neceſſaria ſunt ad alendum, ſub ſenſum cadit ſi promi-
neat, [b] alioquin ſignificatur à iuuantibus & lædētibus & ab effectis, gaudet enim eſculentis
& poculentis paucis, ſed quæ citra flatum plurimum in ſe contineant alimenti; offenditur a
multis parum alentibus & flatum excitantibus; effecta quæ ſequuntur conſiſtunt in diſtentio-
ne moleſta quæ poſt ſumptos cibos percipitur, quamuis non nimis liberaliter ſumantur. Ad nu
merū ſpectare diximus illam imperfectam ſanitatem ſub qua aliquid in ventriculo prę̨ter natu
ram redundat, vt cibus corruptus, aut humor in eius ſinu fluctuās: ſignificant cibum corruptū
primo cauſæ, vt calidior ventriculi temperatio, error ad qualitatem, copiam, tempus, aut ordi
nem pertinens, eorum quæ deuorātur, dein quæ iuuant per vomitum vel deiectionem, ipſum
B educentia, & quæ nocent eundem augentia, & tandem effecta, vt anxietas quædam in ventri-
culo, & ructus nidorem aut putredinem præſeferens; ſi fuerit humor in ventriculi ſinu, ſiue
flaua bilis, ſiue pituita colligitur ex indicijs paulo ſupra enarratis: hactenus de cognitione ſa-
nitatis ventriculi & in vniuerſum & cuiuſque ſpeciei ac differentiæ ipſius.

a Gal. li. artis med. ca. 74.
b Gale. de art. medic. 71.

Cauſæ præſentis ſanitatis cum antegreſſæ ſint, non poſſunt compræhendi ex alijs cauſis à
quibus profectæ ſunt, cum hæ magis lateant, non ex iuuantibus & lædentibus, cum ei quod
non amplius eſt, nihil poſſit prodeſſe aut obeſſe: tantum igitur depræhenduntur ex effectis, hoc
eſt ex differentijs ſanitatis, quæ ſimiles cauſas demonſtrat, vt perfectiſſimas, perfectas, vel im-
perfectas. Effecta partim ſenſu accipiuntur, partim coniectura: appetitus & ſenſus ventricu-
li ſentiuntur ab ipſo homine, actiones quatuor miniſtræ colliguntur ex cauſis & effectis. Ex-
pulſa vt deiectio, affectus & qualitates corporis ad uentriculum attinentes ſenſui ſubijciūtur.
Ex futuris prædicere euentum oportet vnà cum tempore ac via: euentus qui expectatur, aut
eſt permanſio in eodem ſtatu, aut mutatio in meliorem vel deteriorem, id quod colligetur ex
cauſis ex ipſa natura, ex victu ac præſidijs quibus homo vtitur aut vtetur: ſi erunt eædem quæ
ante, manebit homo in eodem ſtatu; ſi mutentur tranſibit in alium, celerius quidem ſi cauſæ
validiores fuerint, tardius ſi imbecilliores. Via mutationis, ſi qualitas ſola mutanda ſit ad ex-
terna refertur, fiet enim mutatio per ea quæ admouebūtur; ſed ſi humor educendus ſit, poterit
C a natura & ſola, & ſimul cum auxilijs artis euocari.

Supereſt exponenda ratio, qua conſeruari poſſint quæ ſecundum naturam ad ventriculum
pertinere monſtrauimus aut etiā corrigi vbi fuerint imperfecta: poſtulat hæc præcepta quædā
communia, & quædam propria. Communia primum enarrabimus; referuntur autem ad com-
mune ſubiectum quod tractatur, ad uentriculum uidelicet, in quo finem docuimus attendi, &
idoneam compoſitionem ex materia & forma ad ipſum exequendum; indicant omnia hæc ali-
quid ad conſeruationem ſpectans. Finis conſiſtit in actione uentriculi, cuius dignitatem ac ſpe
ciem perpendere oportet, necnon ſenſum quem poſtulat. Dignitas actionis monet facultatem
à quā proficiſcitur conſeruandam eſſe, defendendamque ab illis omnibus a quibus minui aut
labeſactari poſſit, quod minus facere cogeremur, ſi actio eſſet minus digna, hoc eſt minus ad ui
ram neceſſaria, in hoc enim conſiſtit dignitas [c] actionis. Actio [d] uentriculi quamuis minus prę
cipua ſit quam actio cordis, eſt tamen ad uitam neceſſaria, & ideo refertur inter illas quarum
dignitatis haberi ratio debet: tunc autem partis facultatem tuemur cum tuemur calorem eius
naturalem quo cuiuslibet facultatis eſſentia continetur, & præcipue concoquentis, ob quam
uentriculum diximus fuiſſe a natura conſtitutum; concoquit enim alimentum quod reliquis
omnibus partibus ſuppeditatur quo munere potiſſimum fungitur per calorem naturalem quē
D ſi conſeruemus, uentriculi quoque facultatem conſeruabimus. Conſeruatur calor in uentricu-
lo, ut in quauis alia re, cum defenditur a contrario & cum habet pabulum quo retineatur, nam
ubi eo deſtituitur euolat: aduerſantur naturali calori quæ tota ſubſtātia pugnāt cū natura no-
ſtra, uelut uenena, quæ uitari debere clarius eſt quā ut pcipi debeat; aduerſantur eidē quæ ual
de refrigerāt, [e] quāobrē hæc dū uentriculus tractatur neq; intus dāda ſunt, neq; extrinſecus
imponēda: maxime aūt dāda opera eſt ne deſtitutus pabulo deficiat; deſtituitur aūt vbi aut nō
reficitur quod aſſidue cōſumitur, aut exhalat, quæ ne accidāt perpetuo prohibēdū eſt, ſed mul
to magis ubi uentriculus imbecillus eſt ita ut minus belle cōcoquat quæ ingerūtur; neq; tū eui-
dēti aliquo morbo laboret, tūc.n. ignari cauſantur [f] imbecillitatē quā medicus tēperationi tri
buit immoderatæ; nā ubi uentriculus frigidior ſit nequit coctionē perficere: frigidiorē uētricu-
lū reddit inopia caloris naturalis, quē augere oportet partim uitādo quæ ipſum imminuūt, par
tim dādo ea quæ uel actu, uel potētia ipſum fouere poſſint, partim reficiēdo ſubſtantiā, partim
prohibendo ne exhalet. Imminuitur naturalis uentriculi calor: à uigilijs, laboribus, ſtudijs, a q-
bus abſtinēdū eſt; fouetur idē ſi ſuperdētur q̃ actu calida ſunt, ueluti ſi ſuperimponatur vētricu
lo [g] catulus pinguis aut puerulus, fouētur & medicamentis potentia calidis, huiuſmodi ſunt q̃
gręce aromata dicūtur ueluti [h] Zinziber & piper; huiuſmodi eſt & cortex citrij, [i] q̃ eo nomine
purgan-

c Gal. li. 3. metho. ca. 5. & li. artis med. c. 95.
d Galen 7. metho. c. 13
d Auerr. 7. li. collig. ca. 7.
e Gal. in li. de morbor. diff. c. 5.
f Gal. lib. 7. metho. c. 7.
g Gal. li. 3. de alim fa- cul. c. 27.
h Gal. li. 3. de alim. fa- cul. c. 37.

purgātibus medicamētis admiſcetur, quod vētriculo gratus ſit ſicut reliqua omnia, quæ bene olent; nam quæ [a] male, ingrata. Cauendum tamen, ne medicamenta quæ calefaciunt, nimis acria ſint, ne os ventriculi mordeant, talia enim [b] & nauſeam & faſtidium faciunt; quæ magis moderara ſunt imbecillum calorem augent, & ita conferunt ad concoquēdum, vnde [c] πέπτικα græcè nnminantur: adhibentur hæc ad uentriculum illum qui ſine euidenti aliquo affectu imbecillus eſt, ita vt uequeat coctionem perficere. Reficitur ſubſtantia qna naturalis calor ventriculi continetur, cibis & potionibus: confirmat ventriculum imprimis vinum, [d] præſertim vbi album ſit & modice adſtringat, præterquam quod tale caput minime tentat. Galenus [e] ad firmandum uentriculum eorum qui inedia læduntur, dat panem ex vino; ſed ſeu reficiendæ æqualiter ſint vires totius corporis, ſeu maxime vētriculi, ea potiſſimum eligere oportet, quæ ab homine expetuntur, ſiquidem [f] ventriculus viſceribus ac venis ſeruiens talia expetit qualia his conueniunt. lingua autem iudex eſt eorum quæ deſiderantur a ventriculo, cum eadem tunica circumdetut; vbi homo [g] ſecundum naturā affectus, ſit ea expetit quæ ſimilia ſunt, veluti pinguia & dulcia quæ [h] plurimum alimenti præbent & celeriter implent, quæ tamen experimento [i] diiudicari debent & non ſapore dunraxat; illi qui præter naturam [k] affecti ſunt & in immoderatam temperationem inciderunt, gaudent contrariis, a quibus non ſolum refi- F ciuntur, ſed etiam temperantur adeo, ut niſi temperatio aliarum partium præter naturam ſit alia quam ventriculi, eligere ſemper debeamus quæ ſuauiora ſunt, non tantum vt homini gratificemur, ſed etiam quia melius comprehenduntur a ventriculo, & propterea melius cnquuntur, fiuntque ad aleudum magis idonea; quod ſi cibi alioquin æquales fuerint, qui ſuauiores [l] ſunt, facilius concoquuntur; quanquam intueri etiam oportet conſuetudinem, quæ enim quotidiana & vſitata ſunt, facilius concoquuntur quam quæ noua & inſueta. Innpiæ innati caloris ſuccurri etiam diximus cum non ſinitur exhalare; exhalat autem ſubito multus concubitu, hic maxime [m] ventriculum debilitat quem, caſtimonia valde confirmat, licet impleat corpus: exhalat paulatim calor & in vapores abit ac diſſipatur cum relaxatur ſubſtantia qua continetur, quamobrem aliena uentriculo ſunt quæcunque ſiue intus dentur, ſiue extrinſecus imponātur relaxandi vim habent, veluti ea quæ [n] tepida ſunt, aut pinguia, [o] quæ nullo modo ventriculum confirmant; quod ſi ob aliquem ventriculi affectum admouere aliquando relaxātia cogimur, adiungimus [p] adſtringentia, quæ tantum abeſt vt aditum exhalanti calori patefaciant, vt etiam ipſum claudant & retentis calidis vaporibus natutalis caloris ſubſtantiam augeant. Intercludunt [q] autem illorum exitum tam ea quæ obſtruunt, quam ea quæ adſtringunt; obſtruunt illa quæ a [r] Galeno emplaſtica uocantur, & admonentur ad maturādum pus: ſed præ G ſtat ad ventriculum illis potius vti quæ adſtringunt; hæc enim ſiue ſumantur, ſiue ſuperdētur ad ipſum maxime accommodantur, contrahunt enim eius ſubſtantiam, quo fit vt calor non exhalet, ſed retineatur cibus, & excitetur appetitus: quæ omnia cum efficiant [s] adſtringentia præſidia, non mirum ſi ventriculo [t] grata ſint; nocet tamen immoderatus eorum vſus, quod & [u] aluum ſupprimat, & alimenti [x] diſtributionem impediat: quamobrem illis moderate vtēdum eſt, & tunc potiſſimum, cum aut ventriculus eſt imbecillus [y] aut aluus fluit. Qui ſecundum naturam affecti ſunt delectantur [z] dulcibus: medicamenta quæ [a] ad imbecillum ventriculum adhibentur, στομαχικὰ græce nominantur, omnia adſtringendi vim habent, quemadmodum ſpica [b] nardi. Quæ ita adſtringunt vt [c] acerba ſint, quemadmodum galla, valent ad uētriculum exſolutum, quæcunque vero auſtera admodum [d] ſunt non tamen acerba, licet aliquam alendi vim habeant, magis tamen accōmodantur ad confirmandum ventriculum, vt medicamenta, quemadmodum mala punica, pira, meſpila: huiuſmodi etiam ſunt [e] oleæ, illæ ſcilicet quæ nondum in arbore maturuerunt, tum vuæ [f] quæ in vinaceis ſeruantur, præterea herbæ ſpinoſæ: [g] ſed maxime firmat uentriculum confectio illa, quæ fit ex malis [h] cotoneis, cui conueniunt etiam ſurculi [i] auſteri, vt rubi ac vitis; extrinſecus imponitur [k] maſtiche; componitur etiam medicamentum a Galeno [l] quod accipit ceræ, vnguenti nardini, vtriuſque parem portionem, aloes & maſtichis utriuſque partem octauam, liquatur cera ex unguento nardino, quibus refrigeratis additur puluis tenuiſſimus ex aloe & maſtiche. H

Sed linquamus dignitatem actionis uentriculi: uideamus quid monſtret eius ſpecies; monſtrat autem in ipſa plurimum inſiſtendum eſſe vbi exerceri, ab eadem vacandum vbi quieſcere oporteat: uentriculus enim inſtar ceterarum partium tunc exercetur, cum ſuo munere fungitur, tunc quieſcit cum ab eo uacat. Præcipuum munus uentriculi eſt ea concoquere quæ acceperit, in quo docuit Hippocrates [m] ipſum laborare, quamobrem ubi quieſcere debeat, aut pauciori cibo utemur, aut inedia, ubi exerceri plurimum cibi dabimus; quanquam exercetur etiam cum ructu [n] mouetur. In actione diximus attendi non tantum dignitatem ac ſpeciem, ſed etiam ſenſum qui ubi uiget quemadmodum in ore uentriculi, abſtinendū [o] ab illis præſidiis a quibus mordetur & exaſperatur, ueluti ab acribus, ſalſis, amatis, quæ niſi ualde neceſſaria ſint, Galenus [p] uitari uoluit ob acriotē uentriculi ſenſum.

Materia

a Gal. 8. catatop. c. 3. & 2. acut. 10. b Gal. li. de extenua. vict. c. 1. c Gal. 5. de ſimpl. med. fac. c. 23. d Gal. 5. de tu. val. c. 6. & li. de cibis boni & mali ſucci. c. 11. e Gal. 6. de tu. val. c. 14. f Gal. 1. li. de cau. ſympt. c. 6. g Gal. 4. li. de ſimplic. med. fa. ca 9. & 10. & Plato 4. de Repub. h Ari. li. 22. probl. part. 2. & 3. i Gal. 6 de tu. val. c. 3. k Gal. li. artis med. 63. l Gale. 2. de ali. fa. c. 27. m Gal. 1. 3. epid. commento 4. n Galen. 8. meth. c. 5. o Gal. 1. de alim. fa. 30. p Gal. li. 11. method. 15. q Galen. 7. meth. c. 7. r Galen. 5. ſimpl. c. 6. ſ Gale. 6 de tu. val. c. 15. & lib. 2. de alim. fa. c. 7. t Gal. li. 3. ſimpl. c. 15. u Gal. 2. de ali. fa. c. 26. x Galen. 1. acut. 18. y Gale. de extenu. victu c. 10. z Gal. 3. acut. 11. a Gal. 8. catap. c. 5. b Galen. 8. ſimplic. c Galen. 4 ſimpl. c. 9. d Gal. de cibis boni & mali ſucc. cap. 8 & 7. ſimplic. e Gal. d' ali. fa. cap. 27. f Gal. de extenu. vict. cap. 10 g Gal. lib. 2. de alim. fa. c. 50. h Gal. 6. de tu. val. c. 15. i Gal. de extenuāte victu. c. 4. K Gal. 8. ſimp. l Gal. 8. methodi c. 5. m Hip 2. acut. tex. 53. n Gal. 2. 6. epid. comēto 31. o Gal. 2. ad Glauc. c. 2. p Gal. 5. de loc. affe. 4.

A Materia ventriculi temperationem poſtulat ex primis qualitatibus, nec non modum ſubſtantiæ qui ad ſecundas refertur.

Temperatio ventriculi ſi omnes eius particulæ æſtimentur, parum recedit à cite quæ moderata eſt; quare ut ſeruetur ſimilibus opus eſt, hoc eſt moderatis: quæ ſrigidiora ſunt ventriculũ lædunt, cum & calorem debilitent a quo perficienda coctio eſt, & ventriculum mordeant [a] perinde atque acria; præterquam quod inimica ſunt [b] neruis. Quod attinet ad ſecundas qualitates ſeu modum ſubſtantiæ, cum ſit concreta frigore diſſoluitur calore, quemadmodum ſubſtantia neruorum quibus aliena eſt perfuſio [c] aquæ calidæ, ſed fugiendum quoque acetum eſt, quod neruoſam [d] ſubſtantiam lædit, & propterea inimicum eſt utero, [e] tentat diuturnior aceti vſus neruos. De forma vero ſcire licet figuram nihil poſtulare: ſuperficiem vero monere ne vtamur emplaſticis & glutinoſis, vt ſeruetur naturalis ventriculi aſperitas ad retinendum neceſſaria. Sequuntur caua: diximus in ventriculo duo eſſe oſtia, vnum ſuperius per quod ingrediuntur quæ deuorantur, alterum inſerius per quod detruduntur quæ cocta ſunt: monſtrant duo hæc oſtia viam & dandi perſidia ad ventriculum, & educendi quæ ſuperant. Quæ ventriculo ſuccurrunt non demittenda ſunt per [f] clyſterem in inteſtina, quoniam non perueniunt ad gracilia, ne dum ad ipſum ventriculum, & propterea non poſſunt per inferius oſtium penetrare in eum; debent igitur deuorari quæ intus ad ventriculum dantur. Aer [g] pulmoni & cordi
B ſuccurrit, non ventriculo; quanquam ut aliquid potionis per aſperam arteriam [h] ad pulmonem deſcendit, ita aliquid aeris per gulam fertur ad ventriculum, nihil enim ſincerum ac purum eſt, parum tamen vtilitatis afferunt pulmoni & cordi quæ deuorantur pręſidia, ſicuti ventriculo aer quem inſpirantes ducimus. Quæ in ventriculo præter naturam redundant & educenda ſunt, vtroque oſtio educi poſſunt & ita euomi aut deijci; docuit autem k Hippocrates ea via educenda eſſe quã natura maxime tentat, æſtate [l] mouendus vomitus, hyeme deiectio: quod hyeme redundent humores grauiores qui facile deſcendant veluti pituita; æſtate leuiores, qui aſcendunt vt flaua bilis, quæ ſupernatant [m] euomere oportet, reliqua deijcere: oſtia vaſorum quæ à liene ad ventriculũ pertinent, ſeruari aperta debent, vt ferri ad ventriculum poſſit humor melancholicus qui craſſior eſt, quamobrem vitanda ſunt ea quę vel obſtruũt vel nimis adſtringunt. Magnitudo ventriculi quam habet non ſolum inanis ſed etiam plenus, monſtrat magnitudinem ſeu molem eorum quæ intus dantur, vel extrinſecus imponuntur, moles quanta eſſe debeat; quod ſpectat ad numerum, cum ventriculus vnus ſit, ad vnum tantum & non ad plures reſpiciendum eſſe neminem latet: ſitus ventriculi monet ſitum præſidiorum. (mitto quæ intus danda eſſe per ſuperius oſtium diximus) quæ extrinſecus imponuntur, ſi ad eius [n] os ſpectant, ad dorſum iuxta duodecimam vertebram admouenda ſunt, ſi ad reliquum
C ventriculum dentur, a priori parte inter præcordia dextri & ſiniſtri lateris, tum inter Membranam ſcutiformem & vmbilicum. Verum quæ ſuperimponuntur cum non proxime attingant ventriculi ſubſtantiam, validiora eſſe debent quam affectus poſtulet: contra quæ [o] intus dantur, cum integris adhuc facultatibus & non remiſſis ad ventriculum perueniant, ſatis eſt ſi talia eligantur qualia ipſe affectus deſiderat. Ex ſitu vẽtriculi colligitur ad quam partem auertere oporteat quæ ad ipſum influunt, videtur autem eſſe in medio: [p] ita vt tam ad ſuperiora quam ad inferiora auertere liceat, & pariter exercere brachia atque crura: ponitur [q] tamen magis in partibus ſuperioribus quam in inferioribus, quo fit vt quæ ab eo auertuntur [r] per clyſterem deorſum trahenda ſint, & non ad ſuperiora per [s] vomitum; miſſio ſanguinis ex cubito non ſimpliciter auertit, ſed ſimul etiam deriuat. Hactenus de communibus.

Sequuntur propria percepta ad conuerſationem ventriculi attinentia: conſiſtunt hęc in operibus & inſtrumentis quę varias ſpecies ac differentias ſanitatis deſiderant: nam cauſæ cum iam præterierint nihil poſtulant, effecta non adeo vrgent vt non permittant haberi rationem ſanitatis. De ſanitate igitur loquemur, cuius quæuis ſpecies ſiue per eſſentiam, ſiue per cõſenſum, tum ſiue ad materiam ſiue ad formam referatur, vbi vel perfectiſſima fuit vel perfecta, operibus atque inſtrumentis actu vel potentia ſimilibus ſeruanda eſt; quæ imperfecta eſt, po-
D teſt per ſimilia ſeruari, ſed poteſt etiam per contraria perfici, quod quo pacto fiat iam videndum eſt. Sanitas per conſenſum, ſi ad cerebrum & neruos referatur, illis perficitur, quib. perfici imperfectam cerebri & neruorum ſanitatem monſtrauimus: ſanitas per conſenſum ab ore perficitur per eadem per quæ ſanitas oris: cauendum tamen eſt [u] ne quid erretur in quantitate, qualitate, tempore & ordine eorum quæ ſumuntur: ſint eſculenta & puculenta qualia & quãta concoqui poſſint, non varia, [x] nam difficilius concoquuntur. Eadem tempeſtiue dentur, & eo ordine, [t] ut ea prius ſumantur quæ facilius coquuntur, ne corrumpantur. Sanitas ventriculi per eſſentiam ſi ad materiam ſpectet, in ipſa temperatione conſiſtit; quę vbi minus moderata ſit perficitur contrarijs, vt calidior refrigerantibus, non ſolum potẽtia ſed etiam actu ita vt referant [u] frigus aquæ fontis: valent fructus [x] æſtiui refrigerati; debent tamen vitari quæ valde frigida ſunt vt ſupra oſtendimus; æſtate [y] tamen frigidiora dabimus quam alio tempore, vitabimus mel & vinum vetus, vitabimus & [z] quæ coctu facilia ſunt, vt piſces ſaxatiles. eligemus quæ ſunt duriora & non facile incaleſcunt ne corrumpantur, ut bubulã carnẽ, [a] alicã reſperſam granis mali punici, exteriorem partem ſupra ventriculum inungemus oleo [b] melino, vel ro-

a Gal. 4. ſimplicium cap. 2.
b Hippo. 5. aphor. 18.
c Ga. 6. methodi c. 2.
d Galen. 3. acut. 39.
e Hippo. & Gal. 3. acu. 39.
f Gal. li. 13. meth. c. 17.
g Gal. li. 10 meth. c. 10. & de arte med. c. 64.
h Gal 6. de viu p. c. 16. & 17.
l Gal. 7. metho. c. 13.
k Hippo. 1. aphor. 21.
l Hip. 4. aphor. 4.
m Ga. 2. de locis. aff. c. c. 9.
n Gale. 13. metho. c. 16
o Gal li. 10 metho. c. 9. 2. ad Glau. 2.
p Glau. 5. de tu. val c. 3.
q Gal. 2. 6. epid cõ. 14.
r Ga. 13 metho. c. 11.
ſ Gal. de ſalubri victu cap. 22.
t Gal. 2. li. de alim. facul. c. 19. & 22.
u Gal. 7 meth. c. 7.
x Gal. de cibis boni & mali ſucci c. 13.
y Gal. 6. de tu. val. c. 10
z Gal. 2. de ali. fac. c. 1.
a Ga. 11. metho. c. 3
b Ga 7. meth. c. 8.

ſeo immaturo;frigidior ventriculus per ea calefaciendus eſt, quæ ſuperius tradita ſunt ad im- E
becillum,quem confirmandum eſſe diximus per ea quæ naturalis caloris ſubſtantiam augent.
Calida quæ adhibentur,exceſſui frigoris ventriculi reſpondere debent,oportet autem non tã
tum potentia ſed etiam actu calida ſumere,hoc eſt igne [a] calefacta præſertim hyeme:medica-
menta idonea ad calefaciendum ventriculum ponuntur à Gal.[b] diatrion pipereõ ſimplex, vel
piper album in puluerem redactum & ex aqua epotum,vel etiam ex vino,vt iuſſit.[c]Gal. Anto
nino Imperatori:eodem ſpectat [d] Mithridatis antidotus & athanaſia. Idem efficiunt medica-
menta detergentia & extenuant[e]a ; ad exteriorem partem inungendam commode adhibetur
oleum nardinum quo [e] maſtiche diluta fuerit. Sed quod attinet ad victum, cibi calefaciendi
vim habeant,quod fiet ſi aromata illis inſpergantur, vinum [f] meracius ſit,pauca autem ingeri
debent & coctu facilia,id [g] quod non ſanat uentriculi frigus neq. perficit coctionem;ſed cauſa
eſt cur minus imperfecta fiat,quę perficitur ſomno longiori : calefit præterea ventriculus cum
reſpiratione vehementiori mouetur,cum [h] thorace.n.ſimul agitatur, cum exercetur per ru-
ctum, [i] qui & ſponte excitatur ab homine,& multo magis ſi bibat per vas oris anguſti, ſic etiã
erumpit flatus,quem ſolet frigidus ventriculus contrahere:ſed ne contrahatur [k] flatus prohi
bet membrana peritoneum,vbi ſecundum naturam adſtricta fuerit,& non laxa, ſed adſtringi F
etiam poteſt arte,ut cingulo quo aduerſus flatum vtebatur ruſticus ille cuius meminit [l]Gal.ca
lor enim ſic concluſus & contractus validior efficitur in ventriculo & inteſtinis . Vbi hu-
mor exceſſerit in temperatione ventriculi,opus eſt ſiccãtibus,cuiuſmodi illa ſunt quæ adſtrin
gunt:[m]plurimum autem valet panis biſcoctus & potio aquę in qua bullierit guaiacum.Siccior
ventriculus lacte epoto, & balneo aquæ dulcis ad moderationem reducitur : ſi excedant duæ
qualitates,ſimul miſcenda ſunt ea præſidia per quæ contra vtrunque ſeorſum pugnatur; quod
ſi exceſſus inæqualis fuerit,ita vt alia qualitas excedat in ventriculo,alia in alijs partibus [n] cor
poris,vel alia in alijs partibus ventriculi,illi magis occurremus quæ magis excedet. Quod ſi tẽ
perationis exceſſus nõ verſetur proprie in ſubſtantia ſolida ventriculi,ſed in ſuccis qui in hac
vel combibiti ſunt vel hęrent,ad hos ſpectare oportebit,primum prohibendo ne confluant ad
ventriculum,dein educendo eos qui iam in eo reſident:ſi deſcendat [o] à cerebro in ventriculũ
pituita,primum prouidere cerebro oportet quẽadmodũ ſupra docuimus ubi de cerebro,deq.
deſtillatione egimus,dein confirmare ventriculum adſtringentib.& intus datis & extrinſecus
impoſitis:non tamen conueniunt adſtringentia cum pituita iam recepta eſt in ventriculo : nã
ipſam magis infringunt coguntque inhæreſcere. at ſi flaua bilis ad ventriculum fluat,ſiquidem
vitium ſit in canali,qui a veſica fellis ad ventriculum præter naturam feratur,nullo pacto pro- G
hibere poſſumus,ne ad ipſum concurrat,tantũ quotidie vomitu [p] ante cibum eam educimus.
Porrò pituita ſi nõ confluat ad ventriculũ ſed in ipſo contrahatur ne hoc accidat calefacien-
dus [q] ventriculus intus vino,cui piper inſperſum ſit , extrinſecus oleo nardino;illa autem quæ
in ventriculo iam verſatur expellenda eſt ; ſed cum craſſa & glutinoſa ſit , vt facilius expelli
poſſit extenuanda ac detergenda eſt,id quod efficit hyſopum [r] ex mulſa,præterea diatrion pi
pereon,[s] diacalaminthon:vbi extenuata & deterſa pituita eſt,euomitur facile, quo ſpectat ra-
dicula ex [t] oxymelles, ſicut hiera ad eandẽ per deiectionem educendam ;. Præcipit autem au
ctor de [u] Victu ſalubri,vt cũ pituitæ copia in ventriculo contrahitur ; vt quouis menſe bis mo
ueatur vomitus , duobus diebus continuatis ; at cum flaua bilis in ſinu ventriculi continetur,
euomitur ſi aut mulſa aut ptiſſanæ cremor ſumatur; ſi hæreat tunicis,deijcitur epota mulſa in
qua bullierit abſynthiũ,ſi combibita ſit a tunicis ventriculi, vtiliter datur [x] hiera, ut per infe
riora purgetur,neque opus eſt ante vti extenuantibus vt ad pituitam educendam. De ventri-
culo ſatis dictum eſt:deinceps dicendum de inteſtinis.

a Ga.7. me tho. c.7. b Gal.4. de tu. val. c.5. c Gal. de ſ. lagitione ad Poſthu. c. 11. d Gal. 1. ca tatop 8. e Ga 7. me th.7. f Gal. de victu ſalubri com.30. g Gal. 8. ca tatop. ca. 1. h Gal. 1. de diffi. reſpir. c. 12. i Gale. 2 6. epid. cõ.32 k Gal. li.4. de uſu par. c 9. l Ga. 12. me th. c. 8. m Gale. 7. meth c.7. n Gal. 1. li. de tu. val. c. 6. & 5. li. de loc. aff c. 6. o Gal. 6. de tu. ual. c. 9. p Gal. 2. de temp c. 6. q Gal. de p gnoſti. ad Poſthumũ c. 11. r Gal. 1. ad Glauc. c. 14 s Gal 6. de tu. val. c. 10 t Ga. 7. me th. c. 11. u Hipp. de ſalubri dieta tex. 20. x Gal. 7. me th. c. 11.

De Inteſtinis. *Cap. V.* H

QVæ interna ſunt cõiter a græcis ἔντερα,a latinis Inteſtina nominãtur , quib. uocabulis
vtriq. ꝓprie ſignificãt canalẽ illũ qui a uentriculi fundo ad anũ progreditur:hic [y] noĩe
uẽtris iterdũ notatur,ut cũ dicimus mordentẽ cibũ irritare uentrẽ ad expellendũ ;
nos uſitatũ uocabulũ uſurpantes hũc canalẽ inteſtinũ dicemus. Non eſt aũt uentriculi pars [z] ſi
cut gulã , in quam ſtatim uentriculus degenerat,ſed pars illius fundo inhærens atq. affixa,quæ
ſtatim ab ipſo exoritur;ſed cũ ponatur in partib. alimento ſeruientib. uidendũ eſt quo noĩe ;
ſiquidẽ illarũ aliæ proxime ſpectant ad id,quod ex alimento utile eſt,aliæ ad id quod inutile:q̃
ſpectaut ad utile uel concoqnunt uel diſtribuunt ; quæ ad inutile aut tranſitum præbent reli-
quijs modo canalis,aut eaſdẽ uel expellunt uel tanq̃ receptacula excipiunt:his oĩbus nomini
bus uidetur inteſtinum numerandum eſſe in partib. alimento ſeruientib. cũ & concoquat qđ
ad ipſum tranſmittitur,& uenis contineatur plurimis per quas id quod coctum eſt permanat
ad iecur;præterea cũ ſit canalis per quẽ deſcẽdit deiectio quã ſeruat debito tpe & poſtea de
pellit. Sed uidendum eſt ad quẽ ex iã dictis finibus præcipue referatur:Ariſto. [a] referri potiſſi-
mũ cenſet ad excipiendas reliquias quaſi receptaculũ, quãuis uelit etiam pertinere ad coquẽ
dum;Gal.[b] qui ad oĩa hæc ſpectare inteſtinũ docet,maxime factũ eſſe exiſtimat ut inſeruiat
diſtri-

y Gale. 1. li. de alim. facul c. 1. z Gal. 4. de vſu p. c 7. a Ariſt. li. 3 de par. ani. c. 14. b Gal. 4 de vſu p. c. 8.

A diſtributioni id ꝙ probat per multitudinẽ venarũ quib. continetᷓ, per has.n.quaſi per quaſda ni
ductas & directas vias vſq. ad portas iecoris ſuccus ille quo alimur ex inteſtinis à reliqs cib is
ſecretus fertur; huc ẽt ſpectare ait plurimos [a] ĩteſtini ambitus plurimis venis diſtinctos, vt null a
pars ſucci effugiat ora venarum, quo fit [b] ẽt vt nõ cogantur homines aſſidue [c] paſtũ capeſſere,
quẽadmodũ voraces illæ beſtiæ qb. inteſtinũ recta fertur ſine vllo anfractu, id ꝙ ſi homini eue-
niret, Muſis & Philoſophia (teſte Platone) priuarerur. Gal.[d] igiᷓ magis ſpectare inteſtinũ voluiᷓ
ad diſtributionẽ q̃ ad coctionẽ, hanc.n.neceſſario ſequi tradit cũ inſit oĩb. partib. vis mutandi
& reddendi ſimile id ꝙ proximum eſt; quãobrẽ inteſtino datã eſſe craſſam [e] ſubſtãtiam credit:
ꝙ tranſit per inteſtinum non manet ocioſum, ſed coctionem aliq̃ inſuper acquirit, ſicut & ſuc-
cus qui tranſit per venas ad iecur, interim aliquo pacto conuertitur in ſanguinẽ; ſed omiſſa co-
ctione ſi quis quærat ad vtrũ magis pertineat inteſtinũ, ad diſtribuendũne ꝙ vtile eſt, an ad ex
cipiendum ꝙ inutile, non vr̃ ſimpliciter rñdendum, ſed facta hac diſtinctione, ꝙ inteſtini ſub-
ſtãtia varia eſt, pars ventriculi propinquior gracilis eſt, quę magis deſcendit craſſa, ita vt aliud
dicatur eſſe, inteſtinũ gracile, aliud craſſum: [f] quod gracile eſt multiplici ambitu reuoluitur, ob
quẽ maxime ad diſtribuendũ conducit, ꝙ [g] craſſius minus reuoluitur, & cũ craſſum ſit magis vr̃
ad concoquendum quam ad recipiendum quod inutile eſt pertinere. Verum in diſtribuendo
B actio eſt venarum ſugentium, nam inteſtinum ſolum præbet vſum vt canalis eſt per quem tran
ſit cibus in ventriculo concoctus, & quo venæ ſuccum ſugentes continentur, ſed agit in conco
quendo & expellẽdo, tũ in retinendo. An attrahat cõuertitur in dubiũ; præſtat aũt vnamquam
ex quatuor miniſtris facultatibus in ipſo perpendere, quemadmodum ſupra in ventriculo & ſi
mul de ſenſu agere quo præditũ eſt, ſic.n.magis patefiet finis ad quẽ inſtitutũ eſſe a natura di-
ximus. Inſunt igitur quatuor facultates miniſtrę vt cuiuis parti noſtri corporis, ita ẽt inteſtino,
quatenus nutritur ac viuit: quare & illa ẽt quę attrahit qua non eget, vt eſt inteſtinum ſeruiens ali-
mento, cũ excipiat id ꝙ tranſmittitur à ventriculo tãq̃ ſuperans ex cibo iam cocto, ita vt res tri
buenda ſit facultati ipſius ventriculi expellenti, [h] non aũt attrahenti inteſtino, id ꝙ ſtructura cõ
probatur, cũ vtraq. [i] inteſtinorũ tunica trãſuerſis fibris contineatur, quib. expellendi vis ineſt,
non rectis quẽadmodũ interna tunica ventriculi, quib. ineſt vis attrahendi; illæ vero paucę [k] fi
bræ quæ tranſuerſis ſuperiectę ſunt ad harũ firmitatẽ conducunt, ne diuellantur, non ad attra-
hendum. De facultate retinente ſcire licet hanc quoque non ineſſe inteſtino, q̃uis neceſſe ſit in
ipſis [l] retinere quæ à ventriculo detruduntur vt & ſuccus à venis ad iecur feratur, moreturq.
reliquiæ dũ tẽpeſtiue expellantur, & interim alatur ipsũ inteſtinum, atq. aliquid coctionis vtili
ſucco addatur. Verũ retinentur in finib. ſine vlla actione retinentis facultatis, quẽadmodũ ex-
C terna quæ in vaſis ſeruantur, neq. obſtat ꝙ [m] Gal. affirmet ſe cũ viuentes belluas ſecaret vidiſſe
inteſtinũ complecti cibũ & ipſi hærere, hoc.n.non fit per fibras quæ tm̃ tranſuerſæ ſunt & ido-
neæ ad expellendũ, non rectæ aut obliquæ ita vt oẽs ſimul contractæ adſtringant inteſtinũ &
retinere cogant ꝙ excepit; ſed hæret, qd̃ ob ſimilitudinem vt nutriatur trahat ad ſe ſuccum &
cum ipſo terrenas partes admixtas, ita vt videatur totũ cõplecti; ſiquis tñ ꝓbabilius exiſtimet
inteſtinis ut ſeruiunt alimento, inſitã eſſe uim retinentem, dicet eam uti paucis quibuſdã fibris
obliquis quæ una cũ tranſuerſis in interna tunica depræhenduntur. Interim aũt dum hæret ſuc-
cus inteſtino, magis concoquitur & ſimilis redditur ſubſtantiæ [n] ipſius, quæ hoc nomine carno
ſior [o] facta eſt à natura, utpote quæ magis accõmodari debeat ad concoquendũ q̃ ad reſiſten-
dum iniurijs; neque.n.dura eſt ut ſubſtantia ueſicæ utriuſq. quæ non facile offenditur per duri-
tiem, non tñ concoquit ea q̃ ſeruat. At non ſatis conſtat, cum inteſtinũ ut cæteræ partes uim ha
beat conuertendi in ſuam ſubam, ſtatim mutet in [p] ſtercus id ꝙ à uentriculo accepit; in uentri-
culo [q] aũt in quo diu manſit & calefactũ eſt à uiſcerib. adiunctis nullã acquiſiuit ſtercoris natu
ram: Illud tamen dicendum uidetur ꝙ cibus cum ad inteſtinum deſcendit non ita gubernetur
à calore naturali ut in uentriculo & ita magis corrumpatur; huc accedit quod à multis uenis
quæ in inteſtino ſunt celeriter elicitur ex eo, ſecerniturq. magna pars utilis ſucci, adeo ut quæ
reſtant reliquiæ, facile poſſint degenerare in ſtercus, ꝙ minime eueniebat in uentriculo. Quar-
D ta facultas miniſtra, Expultrix videlicet, euidẽter ſe in inteſtino oſtendit, quod ſubinde vſq. ad
anum deiectionem expellit, quo ſpectant fibrę tranſuerſę quib. utraq. ipſius tunica diſtinguitur,
neque.n.[r] deſcendit ſua grauitate deiectio, cũ in eius finib. retineatur, ſed cõcurrunt duę facul
tates, [ſ] naturalis una, altera animalis. Eſt aũt naturalis expultrix quę inſita eſt oĩb. partibus, &
propterea ẽt inteſtino; aĩalis uerò à cerebro ad muſculos fertur. In extremo inteſtino [t] muſcu-
lus eſt adſtringens, qui cohibet intẽpeſtiuã deiectionẽ; at muſculi abdominis contracti expel-
lunt; ſed cum non magis ſurſum quam deorſum exprimere poſſint, quę moleſta ſunt ope ſepti [u]
tranſuerſi & muſculorum contrahentium thoracem, fit ut quod redundat in inteſtino deſcen-
dat & deijciatur. Sunt aũt moleſta non ſolum quæ ſuperant ex cibo, ſed ẽt ſucci mordentes, ut
flaua [x] bilis, quæ per inteſtinũ purgatur, quemadmodum & humor [y] melancholicus tum, pitui-
ta [z] ſalſa: expellitur & per inteſtinum humor qui ex glandulis funditur, ita ut non ſolũ moleſtæ
ſint & ad expellendum excitent reliquiæ, quæ interdum ab Hippocr. [a] appellantur cibus, ſed
etiam utraque bilis & pituita ſalſa. Senſum uero natura tribuit inteſtino non propter appeti-
tum ut in uentriculo, qui debuit externum cibum allicere, quem ubi ſatur eſt, ad inteſtinum

a Gal. 4. de vſu part. c. pit. 17.
b Gal. 4. de vſu par. ca pit. 18.
c Ariſt. 3. li. de part. an. c. 14.
d Gal. 4. de vſu part. ca pit. 17.
e Gal. li. 4. de vſu par. c. 14.
f Gal. 5. de vſu part. ca pit. 13.
g Gal. 4. de vſu part. ca pit. 18.
h Gal. 3. de nat. fac. c. 8 & lib. 15. de vſu par. 7.
i Gal. 4. de vſu part. 8. & 5 de vſu par. 11.
k Gal. 6. de anat. diſſectio. c. 7. & 4. de vſu part. 17.
l Gal. 3. de nat. fac. c. 13
m Gal. 3 de nat. fac. c. 4
n Gal. 5. de vſu par. ca pit 12.
o Ga. 14. de vſu par. c. 14
p Gal. 3. de na. fac. c. 12.
q Gal. 3 de na. fac. c. 13
r Gal. 3. de caul. ſymp. c. 2.
ſ Gal. 6 de loc. aff. c. 4.
t Gal. 1. de tu. val. c. 12. & li. de tuẽ. vale. cap. 3. & 4 de vſu par. 19.
u Gal. 5. de vſu par. 15.
x Gal. 2. de ſemine c. 6.
y Gal. 1. de tu. val. c. 8. & 12.
z Gal. 6 aphor. 2.
a Hipp. 1. 6. epid. tex. 4.

Digitized by Google

depellit, ſed vt percipiat moleſtiam eorum quę recipit, exciteturque ad expellendum, nē lę- E
datur; nam ſic vix etiam aut ne vix quidem defenditur, cum interdum erodatur atq; exulce-
retur ab acribus ſuccis. Ob hanc igitur cauſam in quemuis inteſtini anfractū inſeruit natura ra
mū a ex ſexto pari neruorum à cerebro deſcendētiū, vt acri ſenſu prędutū expellat ꝙ nocet.

Ad propoſitum finem magnopere accomodatur compoſitio inteſtini ex materia ex forma;
continetur materia duabus b tunicis proprijs & vna cōmuni c quæ ex mēbrana peritoneo cō
ſtat. Duas aūt proprias & nō vnā d molita eſt natura, tū vt expultrix facultas validior ſit, tū cū
interna eroditur ex trāſitu flauębilis, quēadmodū accidit in difficultate inteſtinorū, reſtet al-
tera, neq; inteſtina ex toto diſrumpantur; nam cōmunis tunica quæ ex peritoneo conſtat, non
modo firmitatem addit, ſed alligat inteſtina oīa ad dorſum & vertebras. Vtriuſq; tunicæ ſub-
ſtantia craſſa e & carnoſa eſt ſimilis ſubſtantiæ ventriculi; vt poſſit quē continēt cibū non nihil
ēt concoquere; f vehementius.n. calefacit ac mutat quæ craſſa eſt quā quæ tenuis, ꝙ ſi ambas
proprias inter ſe cōtuleris cōperies internā magis carnoſam, externā verò magis neruoſā. Eſt
ēr interna g in inteſtinis lōnge mollior quā in uentre & gula; quoniam accipit quæ iam cocta
ſunt & reddita molliora, ita vt non egeat tanta duritie ad renitendum. h Adnaſcitur caro ſeu
ſubſtātia inteſtinorū quemadmodū ventriculi propria fibris: in vtraq; aūt tunica inteſtinorū F
propria, fibræ tranſuerſæ ſunt, qm̄ non opus fuit illis attrahere, ſed expellere vt ante dictū eſt;
quāuis ad firmitatem tranſuerſis aliquot rectæ ſuperiectę ſunt, pręſertim in inteſtino i recto, ꝙ
debuit a multitudine duræ & ſiccioris materiæ cogi; ſed maxima ex parte vtraq; tunica conti-
netur fibris trāſuerſis. Ex his aūt inſtrumētis quæ duas tunicas habent k ſolū in inteſtinis vtra
que cōtinetur fibris trāſuerſis; uā in alijs interna cōſtat ex rectis, externa ex tranſuerſis. In in-
tima ſuperficie internæ tunicæ velamentū quoddā reperitur ꝙ a reliqua ſubſtātia ſeiungitur,
hoc vt interna ſuperficies ventriculi breuiſſimas quaſdā ac tenuiſſimas fibras exigit, eſſicitur
per has vt diuturnior ſit inteſtinorū retentio atque apprehenſio; tū vt venæ poſſint apertis
oſculis attrahere ſuccū ex cibo confecto, neq; obſtruantur ab eius cōtactu: poſtremo vt deſen
datur reliqua ſubſtātia á noxa q̄ afferre poſſunt quæ p cā trāſeunt. Externæ tunicæ extima ſu
perficies quaſi velamentum quoddā adiecta, videtur tota intexta fibris rectis inter ſe iunctis,
ita vt ex ipſis dūtaxat conſtituta eſſe videatur: tuentur hæ tranſuerſas internas, neq; illas ſub
vehemēti nixu abrumpi ſinunt. l Diſcurrunt per inteſtina multæ venę, & magis per ſuperiora
& tenuia, potiſſimū per id ꝙ ieiunū nominatur: ita aūt frequenres ſunt, vt nihil vtilis ſucci effu
gere poſſit eorū oſcula, ſed totus alliciatur ad iecur per ipſas, quæ quaſi radices diuiſæ in vnū
veluti truncum coeuntes ad venā portā terminantur, quanquā aliquot m venæ ab inteſtinis G
ad meſenterium pertinentes in quaſdam glandulas finiuntur, neq; feruntur ad venā: accōmo-
dantur aut ad alenda inteſtina quæ non ſolū aluntur attrahentes dum concoquunt, ſed ēt per
has venas & per ea quæ ſunt in meſenterio, pręterquam n quod pleno iecinore, vbi adhibea-
tur inedia, nonnihil quoque alimenti ex hoc alliciunt. Diſtribuūtur inteſtinis ēt arteriæ aliquę
a magna o deriuatæ priuſquā ramos renibus impertiat: attrahunt p hæ nonnihil ſucci ex inteſti
nis, longe tn̄ minus quā venæ. In ſingulos ēt inteſtinorū ambitus præter venas & arterias deri
uantur q neruiorinntur r aūt ex ſexto pari neruorū cerebri & ad inteſtina feruntur, vt obtineāt
hæc vim ſentiendi acrē, vt celerrime detrudant quę moleſta ſunt, neq; ſe erodi patiantur. Con
ſtat igitur materia inteſtinorū ex tunicis vna cū fibris iam dictis, præterea ex venis, arterijs ac
neruis, quæ oēs partes ad eorū munus maxime pertinēt. Ad expulſionē vero ſpectat canalis, ſ
qui a veſica fellis permeat ad illud inteſtinū ꝙ primū ex vētriculo exoritur. Sed linquamus ma
teriam, intueamur formā: maxime appoſitā habent inteſtina figurā teretē, q̄ magis capax eſt,
& minus alijs lædi pōt; deprimuntur tn̄ quibuſdā locis pp ſinus atq; anfractus, quibus tota im
plicātur, excepta ſumma & ima parte, quę vt faciliorē tranſitū præbeant nō reuoluūtur vt alię,
in quibus retineri diutius debet, ꝙ acceptum t eſt a ventriculo: ſpectat ea retentio ad tria: pri-
mū ad alimēti diſtributionē ob quā potiſſimū facta eſſe inteſtina demonſtrauimus, ſic.n. qđ in H
ipſis continetur vndiq; attingitur a venarū oſtijs & trahitur ad iecur, nihilque vtilis ſucci u ef
fugit, quod nō alliciatur; deinde quod ſic retardetur appetitio cibi, cū diutius pręſto ſit mate-
ria q̄ venæ alliciant; illa.n. animalia quibus inteſtina ſine x anfractibus recta ad anū deſcēdūt,
cibi maxime appetētia ſunt & auidiſſima: propterea ſapiētiorib. inteſtina pluribus ſinibus im
plicantur, ne ſubinde cogantur cibū appetere; poſtremo ꝙ magis ſic coquatur id alimēti ꝙ in
reliquijs cibi cōtinetur, quo noīe cōſtituit natura in cerebro arteriarū plexū multiformē, & ad
teſtes vaſa ſeminis pluribus circuitibus reuoluit: ſuccus.n. quo diutius in aliqua parte ſeruat,
eo magis cōcoquitur, quonſq; perficiatur. Superficies interna inteſtinorū læuis eſt, videntur.n.
quaſi humore illita; quo fit vt facilius detrudāt ꝙ infeſtū eſt: ſi aſpera eſſent & inæqualia, diu-
tius retinerēt materiā, & ab ea læderētur. Verū in tenuibus inteſtinis interior tunica cū triplo
lōgior ſit q̄ exterior, rugat non ſecus q̄ cutis colē tegēs: ſunt eius rugæ tranſuerſæ, eoq; ſpectāt
vt aliquādiu retineāt ſuccū ex cibo cōfectū, priuſquā trahatur a venis; ſed ne hūc retineāt ma
gis q̄ par ſit, mobiles ſunt, & nō ſtabiles, ſic.n. facile deſcēdit ꝙ detrudēdū eſt: in craſſis vero in
teſtinis nō sūt rugæ, ſed tm̄ anfractus ad retinēdū accomodati. Iā vero inteſtina cū canalis v-
sū præbeāt, oīa vno z cauo atq; euidēti perforata ſunt; a ſummo autem & ab imo terminantur

oſtio:

a Gal. 5. de vſu par. 10. b Gal. 6. de anatom. ad miniſt. c. 7. c Gal. 4. de vſu par. c. 17 d Gal. 5. de vſu par. c. 12 e Gal. 14. de vſu part. c. p. 14 f Gal. 5. de vſu part. cap. 2. g Gal. 4. de vſu par. c. 8. h Gal. 2. de tempor. c. 3 i Gal. 4. de vſu part. 7. k Gal. 3. de natur. fac. cap. 11. l Gal. 4. de vſu part. c. 3 & 8. m Gal. 4. de vſu par. 19. n Gal. 3. de natur. fac. cap. 13. o Gal. 16. de vſu par. cap. 10. p Gal. 3. de natur fac. cap. 13. q Gal. 5. de vſu part. c. 3. & 10. r Gal. 6. de vſu part. 9. ſ Gal. 6. de anatom. ad mi c. 12. t Ariſt. l. 3. de partib. anim. c. 14. u Gal. 4. de vſu part. cap. 17. x Ariſt. 3. li. de Par ani. c. 14. & 1. li. de gen ani. c. 4. & Gal. 4. de vſu part. c. 17. y Gal. li. de Pulſuum vſu cap. 2. z Gal. 8. ca- tarop. 7. & li. de differ. morb. c. 7.

A oſtio ex ſuperiori labuntur ea quæ concocta ſunt a ventriculo, quæ autem vtili ſucco penitus deſtituta oīno aliena ſunt, ex inferiori deijciuntur. Omnia aūt ſimul ad longitudinem quatuordecim cubitorum perueniunt: confert longitudo hæc ad officia inteſtinorū, ad diſtribuendum, ad concoquendū vtilem ſuccū, ad retinendas reliquias dum tempeſtiue detrudantur; de latitudine ſcire licet tenuia [a] inteſtina anguſta, vt minimam quamq; cibi portionem attingant: Craſſa vero [b] laxiora ſunt vt excipere copiam poſſint ſiccarum reliquiarum, quemadmodum veſica humidarum. De numero conſtat inteſtinum vnum & continuum canalem eſſe, tale. n. fuit neceſſarium ne diffunderetur quod per ipſum tranſit, quāquā diuiditur [c] in ſex: primum eſt exorſus a fundo ventriculi, ſecundum ieiunum, tertium tenue, quartum cæcum, quintum colum, ſextū rectum; habent autem omnia eamdem naturam, ſed longitudine, [d] latitudine, craſſitudine, anfractibus diſtinguuntur: ſex inteſtinorum terna ſuperiora [e] gracilia ſunt, reliqua craſſa: quæ gracilia ſunt maxime [f] ad diſtribuendum ſuccū vtilem ſpectant; quæ craſſa ad retinendum reliquias ne ſubinde cogamur deſidere. Primū ex omnibus quod ab inferiori oſtio uentriculi incipiens quaſi exortus græce dicitur ἔκφυσις, [g] vel ſimpliciter vel adiecta particula δωδεκαδάκτυλον, hoc eſt duodecim digitorum, quorum longitudinem æquat; accipit autem prope ianitorē, canalem à veſica fellis, per quem flaua bilis fertur; anfractibus [h] vero caret ne ſpacium occu-
B pet ad ventriculi fundum. Huic ſecundum annectitur quod græce νῆστις, latinè ieiunum appellatur, propterea [i] quod celeriter per ipſum cibus tranſeat, neque poſſit diutius in eo immorari, quod primum omnium recipiat alimentum coctum a ventriculo per exortum, quod poſitum ſit proximum iecinori, quod ſinib. vehementer implicitum plurimis venis contineatur, quod exinanitum iecur celerrime alat: quæ omnia ad celeritatem diſtributionis conducunt; quibus accedit flaua bilis adhuc pura, quæ ex ſuperiori inteſtino deſcendens celerem expulſionem facit, ita vt merito ieiunitas in eo ſemper appareat, quæ neceſſario conſequitur, quamuis non fuerit a natura inſtituta. Cum ieiuno continuatur tertium inteſtinum tenue, [k] quod ἰλεὸν græce nominatur, ſimilis ſubſtantiæ, non tamen inane, aut ita flexuoſum, aut eadem copia venarum contentum. Huic ſuccedit cæcum, [l] græce τυφλὸν vocatum, quod primum eſt ex craſſis & laxioribus inteſtinis; ita autem appellatum eſt, quod vnum tantum oſtium præſeferat, ſitque ueluti ſaccus dependēs inter ileum inteſtinum & colum, nam ſi demittatur ſtilus in fine ilei penetret in colum per oſtium ſacculi dependentis, ſinuatur enim inferior pars eius inteſtini & quaſi ſacculum effingit, annectitur cæco inteſtino appendix lumbrico conuoluto non diſſimilis. Cum cæco iungitur colum [m] proprie dictum, nam cola [n] cōmuniter appellātur omnia inteſtina craſſa; hoc autem dextra parte degenerat in inteſtinum rectum: eſt autem rectum inteſtinum [o] laxum, ſed laxius ima parte ad anum, vbi à muſculo adſtringitur. Expoſito inteſtinorū numero,
C ſitus ſupereſt muneri ad quod inſtituta ſunt aptiſſimus: nam omnia in aluo reſident inter ventriculum à quo cibum excipiant, & anum per quem detrudant reliquias: poſita etiam ſunt prope iecur vt celerius ad ipſum transferri ſuccus ex cibo poſſit: proprie autem primū quod duodecim digitorum & latitudinem habere diximus, & minime flexuoſum eſſe, cum nullam inueniat ſedem vacuam ſub [p] ventriculo, & cedere dēat venæ portæ ad vētriculū deductæ, ſitū eſt inter ianitorē cui affigitur, & ieiunū inteſtinū in quod degenerat, quodq; [q] nō ſtatim incepit a fundo ventriculi, ne ſuis anfractib. ſpaciū illud anguſtius redderet; huic ſubijcitur ileū, vtrūq; aūt in media reſidet alui regione, proximūq; eſt meſenterij centro, vbi recipere dēt ramos cōplures, & a vena porta, & ab arteria magna. Terminatur ileum ad cæcum quod cū eo quaſi ſacculus nectitur vt excipiat cibi reliquias fere ab vtili ſucco deſtitutas; vergit [r] aūt ad dextrā partem, ſolutūq. [s] eſt omni vinculo, ita ut facile in ſcrotum deuoluatur, id quod minus euenit alijs inteſtinis quæ meſēterio alligantur. Cęco ſubijcitur colū a ſiniſtra [t] parte, ualidiſq. ligamentis ſuperne, inferne, & vtrinq. porrectis deuincitur: fertur aūt per ſuperiorē regionē iuxta fundū uentriculi, neq. enim debuit eſſe propinquū centro meſēterij, cum magis ad recipiendū qđ ſuperat, q̄ ad diſtribuēdū quod vtile eſt, fuerit inſtitutū. Exoritur ab hoc rectū inteſtinū recta ad anum pertinens, ibi autem maxime collocatū eſt, vbi contineat quæ proxime depellēda ſunt,
D reſidet. n. ſuper ſacrum [u] os, ſubijcitur oſſibus [x] pubis & veſicæ atq. in fœminis ēt utero, & in maribus vaſis ſeminis, ad anum vero deſinit, de quo paulo poſt agemus.

His ita conſtitutis de natura inteſtinorum, proximū eſt ut res naturales quas cōſeruare in ipſis oportet explicemus, ſanitatē videlicet vna cū ſuis differētijs, cās, & effecta: ſanitas aut p conſenſū eſt, aut per eſsētiā; cōſenſus primo ad vētriculū ſanū refertur à quo inteſtina accipiūt q̄ cōuenit; dein ad uenas q̄ per meſenteriū ferūtur ad iecur, atq. ad exiguas arterias a quib. utilis ſuccus ex reliquijs cibi quas inteſtina exceperūt allici dēt, non magis aut minus q̄ par ſit, tū ad canalē, quē à veſica fellis ad primū inteſtinū ferre flauā bilē oportet ſuperātē ſcdm naturā, poſtremo ad cerebrū & neruos ſexti paris ab eo deriuatis, vnde ſpiritū deduci neceſſe eſt qui ſentiēdi vim inteſtinis impertiat. Sanitas per eſſentiā in īteſtinis partim ad materiā, partim ad formā ptinet; materiæ ſanitas cōſiſtit ī ipſa tēperatione, q̄ parū à tēperatione [y] cutis recedit, atq; idcirco ad moderationē vergit. Ex his q̄ ad inteſtinorū formā ptinēt, cōſiſtit ſanitas potiſſimū in ſuperficie nō admodū læui aut aſpa, in cauis nō nimis laxis aut adſtrictis, in magnitudine q̄ moderata ſit, neq. adſit tumor, ī numero vt nihil pter naturā ī īteſtinis uerſet, ī ſitu denīq. vbi

a Ariſt. li. 3. de partib. ani. c. 14.
b Gal. 4. de vſu par. 19.
c Gal. 5. de vſu part. 3. & 6. de anatom. 9.
d Gal. 6 de Anatom. admin. cap. 9.
e Gal. 5. de vſu part c. 3.
f Gal. 4. de vſu part. cap. 18.
g Gal. 6. de anatom. cap. 12.
h Gal. 5. de vſu par. c. 3.
i Gal. ibid.
k Gal. 6. de anatom. cap. 9.
l Gal. 4. de de vſu par. c. 17.
m Ga. 4. de vſu part. c. 18.
n Gal. 4. 6. epid. 7.
o Gal. li. de diſſect. vuluæ cap. 1. & 4. de vſu par. 18.
p Gal. 5. de vſu par. ca. 3.
q Gal. 5. de vſu part. ca.
r Gal. 4. de vſu part. c. 18.
s Gal. 4. 6. epid. 3.
t Gal. 4. de vſu par. ca. 17. & 18.
u Gal. li. de ſectio. vuluæ cap. 1.
x Ga. 14. de vſu part. ca. 3.
y Gal. 2. de temper. c. 3.

omnia ĩ ſuo loco retineãtur,nullumq. aut ex plaga prodeat aut ex ano deuoluatur,aut delaba E tur in ſcrotum. Mitto vnitatem quæ pariter ad materiam atq. ad formam refertur. Diſtinguitur ſanitas tam per conſenſum quam per eſſentiam, & tam materiæ quã formæ,quod alia perfectiſſima eſt,alia perfecta,alia imperfecta. Cauſæ ſanitatis ad principia noſtræ procreationis & inſtrumenta medicinæ referuntur,quę quales fuerint talẽ illã efficiunt,perfectiſſimam,perfectã,vel imperfectã. Effecta ſanitatis partim ad munera ſpectant & actiones,partim ad retenta & expulſa,partim ad qualitates & affectus. Munera & actiones inteſtinorum de quibus egimus,cum inteſtina ſana ſunt, ſeruari debent ſecundum naturam, deiectiones reddi debent vt ſanis ſolent,nihil ex inteſtinis percipere ſenſu conuenit , non murmur,non crepitum aut aliud quod ſentiri non ſoleat dum ſanitas eſt; quæ tamen effecta omnia perfectiora vel imperfectiora ſunt ,prout & ſanitas fuerit quam ſequuntur . Eadem tria ſecundum naturam quæ de Inteſtinis narrauimus,recognoſci debent in homine ſano,& primo ſanitas quæ cum ſenſum lateat, ſiue per conſenſum ſit,ſiue per eſſentiam, tum ſiue in materia ſiue in forma,colligenda eſt ex cauſis ſalubribus, quæ antegreſſæ ſunt,ex his quæ ſolent ſanis prodeſſe aut obeſſe, ex effectis quæ cuiuſuis trium generum ſint,talia ſe oſtendunt , qualia apparere ſolent in homine ſano . Cũcta hæc indicia pro ut perfectiſſima,perfecta,vel imperfecta fuerint,ita differentiam ſanitatis demonſtrãt ſimilem: cauſæ ſanitatis cum iam præterierint, conijciuntur ex præſentibus effectis; F hæc autem vel ſenſui ſubiiciuntur , quemadmodũ expulſa,vel colligũtur ex ſuis effectis quẽadmodũ actiones ex his quæ retinẽtur aut expellunt. Ex futuris euẽtus expectandus qualẽ cauſæ pollicẽtur,quæ ſi eædẽ erunt homo manebit in eodẽ ſtatu;ſi mutabũtur,ſiquidẽ meliores fiant,homo in meliorẽ ſtatũ mutabitur,ſi deteriores, in deteriorẽ;q̃ mutationes ſequentur poſt lõgũ tps ſi cauſæ validiores erũt,poſt breue ſi imbecilliores,& ea via q̃ natura mõſtrabit.

Ratio conſeruandæ ſanitatis inteſtinorũ & cõibus & proprijs pręceptis continetur: ſpectãt cõia ad cõem eorũ naturã; propria ad proprios eorũdẽ affectus: ad cõem naturã refertur & finis , & idonea compoſitio ex materia & forma ad ipſum exequendum. De fine qui eſt munus ipſorum iã dictũ,intuemur dignitatẽ,ſpeciẽ,ſenſum. Muneris inteſtinorum nulla fere dignitas eſt,ita vt non opus ſit tueri eorũ robur quemadmodũ ventriculi: quare ſi quando poſtulent relaxantia,nõ neceſſe eſt cũ [a] ipſis permiſcere adſtringentia,ſed ſola quę [c] relaxant adhibẽtur; niſi alioquin inteſtina imbecilla fuerint,tunc.n. nõ vtimur cataplaſmate [e] penitus relaxante,& cũ violata ſunt inteſtina demittitur per clyſterẽ uinũ [d] auſterũ quo confirmẽtur; ſpecies actionis,ubi quieta opus ſit monſtrat uacandũ eſſe a munere ipſorũ,ꝙ cũ ad alendũ ſpectet, & propterea neceſſarium ſit,prætermitti oĩno nõ põt,& ideo imminuitur,quẽadmodũ in [e] uniuerſũ G imminuuntur cætera munera neceſſaria,ubi,cum quieſcendũ eſt,relinqui omnino nõ poſſunt; minuetur labor inteſtinorũ in retinendo atque expellendo,ſi rarius cibi ſumantur , ſi pauciores,ſi tenuiores,ſi molliores, ſi leniores; ſenſus Inteſtinorum ſatis acris eſt cum ad ſingulos eorum anfractus deriuẽtur ramuli a ſexto [f] pari neruorum cerebri, & idcirco monet,ut quantum fieri põt uitentur quæ demiſſa dolorẽ afferunt,tum ut ea demittantur quæ [g] craſſa ſint,& glutinoſa adeo ut diutius manere in inteſtinis poſſint,ueluti adeps caprina aut hircina,ne frequentius adhibito clyſtere irritanda ſint,quo nomine oculi [h] etiã ne ſubinde tractandi ſint albo oui illinuntur;ſed uitare [i] etiã frigida oportet quæ inteſtina mordent,id quod ad temperationem quoq. referri poteſt eorũ quę adhibẽtur,quã materia Inteſtinorũ quæ moderata eſt,ſimilẽ deſiderat; offenditur aũt eorum ſubſtantia ab aceto abraditurq. ubi inania ſunt ab [K] oxymelle.

Sequitur forma,quæ quod ad figuram attinet,nihil requirit egregium; ſuperficies moderata eſſe debet, ſeruabitur autem talis ubi ea uitentur quę poſſunt aut exaſperare,aut [l] læuitatem afferre: Caua inteſtinorum ad duo oſtia referuntur ; unum in ſummo,alterũ in imo; ſunt hæc uia per quam & tranſire remedia oportet quę intus ad inteſtina dãtur,& expelli quæ in ipſis ſuperãt. Expulſio tm̃ fit per inferius oſtiũ,deijciuntur.n. [l] quæ ab inteſtinis detrudenda ſunt & non H euomuntur,præſtat.n. [m] nõ ſolũ q̃ in inteſtinis,ſed ẽt quę in fundo uẽtriculi reſidẽt,interne detrudere,neq. cõuenit q̃ acria & praua ſunt,ad ſuperiores partes trãsferre,ſed ad inferiora [n] ducere: pręſidia [o] uero q̃ inteſtinis aptãtur poſſunt & per os ſumi, & ab inferiori parte in Inteſtina demitti: ultra via magis expediat uti,demonſtrat ſitus illorũ inteſtinorũ quorũ gratia dantur: nã quis utraq. utilis ſit,lõge tñ vtilior eſt quę magis propinqua,ut ſuperiorib. [p] & tenuib. ſuperior via per ea q̃ deuorãtur,inferiorib.& craſſis inferior per ea quæ per clyſterẽ induntur,ſiue per ueſicã cornu [q] alligatã,ſic.n. quę dantur robur [r] ſuũ retinent,neq. fracta ac remiſſa perueniunt ad locũ propinquũ,ſicuti peruenirẽt ad diſtantẽ; q̃ ab inferiori parte per clyſterẽ [s] in aluũ demittuntur,non perueniunt ad inteſtinũ ieiunũ ; quod ſi in ileo exitiali euomitur & ſtercus,& ꝙ per clyſterẽ inditur,id pręternaturã euenit,ꝙ clauſis ob inflammationẽ inferiorib. inteſtinis natura ꝙ moleſtum eſt cogatur ſurſum expellere,neq. uentriculus id tunc attrahit,ſed tm̃ excipit; Omnium aũt inteſtinorũ ſitus in uniuerſum poſtulat ut externa pręſidia q̃ illis ſuccurrere debent abdomini imponantur. Quod ſi auertendum ſit,cum inteſtina in medio [u] corpore uerſentur,communiter & ad ſuperiora & ad inferiora attrahi poſſe uidetur,quod prohibere poſſumus ne fluat; expedit tamen ſurſum potius auertere,deorſum deriuare, quemadmodum à [x] renibus . Sed relictis communibus pręceptis pergamus ad propria quæ ad ſolam ſani-

a Gal. li. 11 meth c. 16
b Gal. 12. meth. 8.
c Gal. 11 meth c. 20.
d Ga. 6. meth. c. 4
e Gal. 2. de tu. val. c. 11.
f Gal 6. de vic. par. 10.
g Gale. 12. meth c. 1.
h Gale. 13. meth. 22.
i Ga 4. ſimpl. c. 2.
K Galen. 3. acut. 32. & 33.
l Gale. 4. aphor. cõ. 12
m Ga 5. de vic. par. c. 4
n Gale 12. meth & 4. acutorum com. 104.
o Ga 4. meth 7.
p Gal. 1. li. de loc affe. c. 4. & 6. li. de loc. aff. c 2.
q Gale. 12. meth c. 8.
r Gal. 2. ad Glauc. c. 6.
ſ Gal 5. metho. c. 10. & 11.
t Gal. 2. de cau. ſymp. c 2.
u Gal 5. de tu val. c 2.
x Gal. li. de ſanguinis miſſ c. 18.

A ſanitatem ſpectant: nam cauſæ cum præterierint, nihil requirunt; effecta cum ſequuntur ſanitatem, ſatis defenduntur vbi illa defenditur: ſanitas per conſenſum in inteſtinis ſeruatur, vbi ſeruetur in illis partibus cum quibus congruere hæc diximus: ſanitas per eſſentiam ſiue ad materiam, ſiue ad formam referatur, poſtulat ſimilia aut actu, aut potentia, vt conſeruetur: verum vbi imperfecta eſt, corrigitur etiam contrarijs. Si inteſtina [a] deſtillatione tententur confirmanda ſunt adſtringentibus & ſimul prouidendum eſt capiti, vt ante de ventriculo diximus; ſi contrahant flatum, huius quoque habenda ratio eſt, quemadmodum in ventriculo: ſed ſi laxetur aluus, confirmati [b] debent adſtringentibus, ſi adſtringatur, dentur relaxantia quemadmodum dulcia; [c] maxime autem idoneus eſt ſuccus fenu græci cum melle ſumptus.

De Ano. *Cap.* *VI.*

EA pars quæ extremo recti inteſtini affixa eſt, latine dicitur anus & podex, græce vero [d] σφιγκτήρ, ἀπὸ τοῦ σφίγγειν, quod eſt conſtringere, quaſi conſtringens rectum inteſtinum [e] tanq̃ marſupium, nam alioquin laxum eſſet & elabi deiectio. nem aſſidue B pateretur; hæc vt retineatur dum tempeſtiue expelli poſſit, factus [f] ille fuit à natura, vt cum volumus, rectum inteſtinum claudatur, relaxetur vero cum quod in eo retinetur, onerι eſt, aut mordet; neque.n. accommodatur ad expellendum, vt [g] multi exiſtimarunt non animaduertentes quib. reſoluitur, deiectionem inuitos reddere, id quod patefacit quam turpem [h] vitam degeremus, niſi natura eiuſmodi partem molita eſſet. Munus ergo propoſitæ partis eſt effluentem deiectionem coercere, & propterea perpetuo adſtricta [i] ſeruatur, præterquam vbi vrget deſidendi neceſſitas, tunc enim relaxatur, contractiſque muſculis [k] abdominis redditur deiectio.

Ad propoſitum munus maxime appoſita eſt materia & forma ani, eſt.n. muſculus rotundus velut anulus, inſtar illius qui claudit ceruicem veſicę, vterque.n. ſtringit, vtriſq. ſimiles ſunt illi qui [l] guttur conſtringunt, quamobrem vterq. factus eſt ad retinendum quod ſuperat, dum tempeſtiue detrudatur, & propterea habetur [m] in inſtrumentis alimento ſeruientib: magis autem neceſſarius fuit recto inteſtino quod laxius eſt, q̃ ceruici [n] veſicæ quæ ſine muſculo etiam clauditur; ipſum tamen natura adiecit, ne cum illa comprimitur, vrina in ceruicem exprimatur, & ita pręter voluntatem effluat; [o] Vnus aũt eſt hic muſculus qui imum recti inteſtini in orbem cõ C plectitur, neq; ei opponitur alter, quemadmodum illis qui articulos mouent, extendentibus.n. flectentes vbiq; opponũtur: hic nihil aliud [p] mouet pręter ſe ipſum, quemadmodum & ille qui eſt ad ceruicem veſicæ, claudens.n. rectum inteſtinum per fibras [q] quas tranſuerſas in orbem habet contrahitur; dolet aũt cum valde aut cõſtringitur aut relaxatur, media [r] figura illi cõmodiſſima eſt, cum neq. laxior eſt, neq. nimis conſtrictus. Illinitur hic muſculus pingui humore, & non admodũ carnoſus eſt, craſſior tñ eſt ſuperne quã inferne: Illigatur aut à priori parte per quaſdam fibras fęminis cum ceruice vteri, marib. cũ ceruice veſicæ, & cum cole per duos muſculos, quos proxime ſubijciemus cũ ipſo iunctos: nectitur vero à poſteriori parte cum quatuor paruulis oſſib. ad finem ſacri oſſis, à laterib. cum ligamentis quæ à ſacro oſſe ad coxã procedunt, neque.n. paruus eſt vt nonnulli exiſtimant, cũ eius longitudo duorũ digitorum latitudinem æquet quo fit vt cum ob fiſtulas extremum abrumpitur, adhuc tamen ſuo munere fungatur, & deiectionem ad libitũ retineat, ꝙ inſignis pars eius adhuc integra ſeruetur. Miſcetur hic muſculus extremus cum cute, cũ qua confunditur nõ ſecus q̃ labrũ: hanc partẽ ita permixtã in imo ani Gal. [s] voluit eſſe alium muſculũ additũ priori; qui ab eo ſeparari põt ita vt non ſit operculũ duntaxat, ſed ẽt muſculus quẽ [t] nates non ſolũ tegunt, ſed ẽt non ſinunt turpiter ſe oſtendere. At continetur anus duob. alijs [u] muſculis rectis, ſitis ſupra tranſuerſos, ſunt autem tenues & non admodũ rubri, incipiuntque non ab oſſibus, ſed à ligamentis quæ ab oſſe ſacro & coxæ D atque ab inferiori parte peritonei proficiſcuntur; vnde ambo (vterque à ſuo latere) deſcendunt ad rectum inteſtinum, in cuius externam tunicam inſeruntur, atq; adeo lati ſunt, vt non modo ipſam amplectantur, ſed aliqua etiam ex parte illigentur, in maribus ad radicem colis, in fęminis ad radicem vteri: horum munus eſt ſurſum attrahere anum, vt cum excidit ob vim quæ in deſidendo interdum adhibetur, rurſus recondatur.

Huiuſmodi eſt & finis & compoſitio ex materia & forma ipſius ani, cuius ſanitatem vt tueamur intelligere oportet quæ ſecundum naturam ad ipſum pertinent: ſanitas ani per conſenſum refertur ad cerebrum & neruos, vnde ſpiritum accipit voluntarij motus vim præbentem; per eſſentiam vero vel ad materiam vel ad formam refertur; quæ ad materiam, requirit debitam temperationem naturaliter calidam & humidam, huiuſmodi eſt carnis & muſculorum ſubſtantia: proprie autem eſſe voluit Gal. [x] anum & partes genitales, quamuis neruoſos poſuerit [y] muſculos ani, ita vt minus calidi & humidi ſint quam reliqui muſculi; ſanitas ad formã ſpectans ea eſt q̃ poſtulat ſubſtantia multiformis, moderatio.ſ. in his rebus quas poſtulat: conſiſtit etiam tam materiæ quam formæ ſanitas in vnitate, quam vtraque deſiderat; ſed qualiſcunque ſit ſpecies ſanitatis, poteſt magis aut minus perfecta eſſe. Cauſæ à quibus ſanitas ori-

a Gal. 2 de tu. val. c. 9.
b Gal. 5. 6. epid cõ. 2 5
c Gal 7. ſimplic. cap de ceraſijs.
d Gal. 4 de vſu par. capit. 19.
e Gal. 1. de mot. muſc. c 3.
f Gal. 1. de tu. val. c. 12.
g Gal. 2. de mot. muſc. c 8.
h Gal. 4. de vſu par. capit. 19.
i Gal. 6 de anatomic. c. 14.
k Gal. 5 de vſu par. cap. 14.
l Gal. li. de vocal. inſt. ſect. c. 9.
m Gal. 6. de anat. c. 2.
n Gal. 5. de vſu par. capit. 16.
o Gal. 9. de vſu par. 9.
p Gal. 6. de mot muſc. c. 3. & 2. de motu muſculor. c. 8.
q Gal. 5. de vſu par. capit 14.
r Gale. 2. de mot. muſc. c. 7.
ſ Gal. 5. lib. de vſu par. c 14 & lib. de ſect. muſcul. c. 19. & 2. de anato. c. 6.
t Gal. li. 11. de vſu par. c. 14.
u Gal. 5 de vſu par. ca. 14. & li. de ſect. muſc. c. 30.
x Gal. li. 9. ſimpl qua de diphryge
y Gal. 5 aphor. cõ. 22.

tur, ſiue ſint principia noſtræ procreationis, ſiue auxilia medicinæ, prout magis aut minus E
perfectæ ſunt, ita magis vel minus perfectam ſanitatem efficiunt. Effecta etiam ſimilia ſunt ſanitati quam ſequunt, ſeu actiones ſint, ſeu qualitates & affectus, ſeu expulſa & retenta. Anus cum ſenſui ſubijciatur ſuam ſanitatem vna cum differentijs & effectis euidenter demonſtrat. Cauſæ cum iam præterierint conijci debent ex effectis præſentibus. Ex futuris conſeruatio in eodem ſtatu, vel mutatio in meliorem aut deteriorem colligitur ex vi cauſarum, naturę ſcilicet, & eorum quæ adhibentur, ex quibus etiam colligitur tempus & via.

Communia præcepta quæ ad ani conſeruationem pertinent ſumūtur primo ab actione, quæ cum non ſit aut præcipua, aut ad vitam neceſſaria, non refertur inter dignas, ita vt nihil dignitas poſtulet ipſius. Species autem ſpeciem motus & quietis indicat; exercetur anus dum retinet deiectionem, quieſcit dum patitur ipſam elabi: ſenſus ani [a] acrior eſt & idcirco poſtulat vt vitentur quæ dolorem faciunt, cuiuſmodi ſunt quæ valde adſtringunt, aut valde acria ſunt. Materia monſtrat temperationem eorum quæ adhibentur debere eſſe ſimilem, & propterea calidam & humidam: quod quidem ſpectat ad calorem, frigida ſunt inimica [b] ano, calida vero amica, ſi quidem frigida per anum penetrantia ad ventrem aſcendunt, hoc eſt ventrem ſuo frigore lædunt; præterquam quod ſunt inimica neruis, [c] mordent enim & imbecillum eorum calorem imminuunt; ex vſu etiam diuturniore rerum frigidarum, ſiue ſedeat homo ſuper lapidem frigidum, ſiue in aqua frigida verſetur, reſoluitur ani muſculus tranſuerſus ita vt exeat deiectio inuitis, quemadmodum pueris illis quos Galenus [d] commemorat. Poſtulat ergo temperatio ani calida & tanquam ſimilia vt conſeruetur, & ne lædatur a frigidis: ſed cum ſit humida ſecundum naturam, & propterea conſeruanda ſit, ſimilia etiam poſtularet, nempe humida, niſi acciperet humorem ab alijs partibus influentem quem ſiccare conuenit: cōmune [e] enim eſt omnibus partibus alienum humorem admittentibus, vt hoc nomine ſicciora poſtulent veluti ori, & genitalibus in quibus etiam numeratur anus. Forma quod ſpectat ad figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem, numerum, nihil deſiderat quod magni momenti ſit; ſitus monſtrat ad quam partem auertere aut deriuare oporteat, quę ad anum fluunt aut fluxerunt, ſiquidem cum numeretur in partibus inferioribus auertere ad ſuperiores oportet. Locus ad quem deriuandum [f] eſt, veſica eſt, aut vterus, nam quæ in his partibus continentur recte ad anum deriuantur. Reſtant præcepta propria ad anum conſeruandam neceſſaria, quæ ex proprijs eius affectibus colliguntur: ſanitas vel perfectiſſima, vel perfecta, vel imperfecta ſimilibus operibus atque inſtrumentis defenditur; quæ imperfecta eſt corrigi poteſt contrarijs, ſed poteſt etiā ſeruari ſimilibus: Hactenus de ano. G

De meſenterio & glandula pancreas dicta. *Cap. VII.*

INteſtina nectuntur cū ea parte, quæ quod media collocetur inter ipſa, [g] μεσεντέριον græce nominatur, μεσάραιον vero nomen inuenit ob ſubſtantiam illam ex qua cōſtat; apud M. Tulliū legimus medium inteſtinum, vt qui deceptus græco nomine exiſtimauerit eiuſmodi partem eſſe inteſtinum mediū: illi [i] etiam decipiuntur, qui quod apud Ariſtotelem legitur meſenterium, vertunt lactes, ſignificant [k] enim lactes vel tenue inteſtinum vel venas quæ ab inteſtinis attrahunt alimentum ad iecur. Effectum autem a natura fuit meſenterium ob duplicē vſum, vnus eſt vt inteſtina inter ſe alliget & cum dorſo, hęrent [l] enim omnia atque alligantur meſenterio, excepto cæco, quod ſolutum eſt: alter eſt vt fulciat ac firmiter teneat venas quæ ab inteſtinis ad iecur ferūtur; dictæ autem ſunt meſeraicæ [m] quod ab ipſo contineantur; tum primæ [n] quod per has [o] primum permanet ex ventriculo & inteſtinis, quaſi per quaſdam ductas & directas uias ad iecur alimentum; attrahit enim iecur per has quaſi [p] per manus, veluti uentriculus per gulam ſuccum quem in ſanguinem vertat, perinde H
enim ex ventriculo & inteſtinis allicitur ad iecur alimentum ac per arborū [q] radices ad truncum: terminantur hæ omnes uenæ ad cauam partem iecinoris, quaſi ad portam, per quam veluti per vrbis portam [r] ingredi debent quæcunque ad iecur feruntur. Efficit autem porta [s] vt ſuccus qui ex cibo concocto allicitur, facilius penetret; eiuſmodi uenæ interdum imbecillæ ſūt adeo vt concidant, neque poſſit per ipſas iecur facile [t] alimētum attrahere, veluti in hydrope, quanquam interdum imbecillitas ad ipſum iecur [u] ſpectat, per quod minus belle fungitur officio attrahendi. Verum vt inteſtina, [x] quamuis ad alimentum diſtribuēdum facta fuerint, vim etiam habent concoquendi: ita & venæ meſeraicæ, ne ocioſæ [y] degant, ſuccum concoquūt qui per ipſas fertur, parant enim ipſum & aliquo pacto in ſanguinem conuertunt, qui dein in iecinore perficitur; neque mirum, cum ducantur a iecinore ſi vim [z] habent ſanguinis effectricem, quemadmodum & ipſum; alter igitur uſus meſenterij eſt ut ſulciat & contineat meſeraicas uenas quarum munus explicauimus.

Ad utrunq; uſum appoſite admodum natura molita eſt meſenterium, quod inteſtinis adnaſcitur [a] ueluti membrana pinguis ac lata. Conſtat enim ex duabus membranis, quę a peritoneo [b] ortæ dictas uenas includunt, ſibi mutuo inſidentes, in canibus quidē ita ut in unā coeant; in

homine

a Gal. 9. catatop. c. 6.
b Hippo. 5. apho. 22.
c Hip. 5. aph. tex. 18.
d Gal. 1. de loc. aff. c. 6. Gal. 5. meth. c. 4. & c. 15. & li. 9. ſimplic. qua de Diphryge.
f Galen. 5. meth. c. 3.
g Gal. 6. de anatom. cap. 6.
h Marc. Tullius 1. li. de nat. Deorū.
i Theodorus, in interpretatione 3. capitis libri 4. de partibus anim.
k Plinius libro 1. c. 37.
l Gale 4. 6. epid. 3.
m Gal. 4. de vſu part. c. 11.
n Gal li. 12. meth. ca. 3
o Gal. 6. de Plac. c. 8. & 4. de vſu pa. c. 1.
p Gal. 5. de locis aff. ca. vlt.
q Ariſt. lib. 4 de partib. anim. ca. 4. & Gal. 4. de vſu part. c. 20. & 6. de lo. aff. c. 3.
r Ga. lib. de conſti. art. cap 17.
s Auic. lib. 1. f. p. doct. 4. c. 2.
t Gal. 2. pro gnoſt commento 2.
u Gal. 5. de loc. aff. c. 7.
x Gal. 4. de vſu par. ca. 17.
Galen. 4. de vſu par. c. 2
z Gal. 4. de vſu pa. c. 12
a Ariſt. 1. li. de hiſt. ani. cap. 16.
b Gal. 4. de de vſu par. c. 20.

A homine vero ita vt facile diſtinguantur multa etiam adipe continetur meſenteriũ, quæ ex ſanguine in vaſis contento procreatur, velut in omento, & media inter vaſa inhæreſcit. At conſtat etiam meſenterium ex glandulis quæ diffuſę per eius ſubſtantiæ fulciunt vaſa vbi in plures ramos diuiduntur, prohibentque ne diuellantur, ne ve comprimantur ab inteſtinis infarctis, id quod non permitteret vtilem ſuccum ferri ad iecur; accedit multis paruis glandulis vna magna, q̃[b] παγκρέας, & καλλίκρεας grece nominatur, quę ad fulciendum accommodatur præcipuè grandem venam à porta iecinoris ad lienem tranſlatam per huius glandulæ ſuperficiem ſinuatam; Eſt autem in homine alba, in cane magis rubet, vnde nomen traxit καλλίκρεας, quaſi pulchra caro, παγκρέας enim dicitur quaſi tota caro: reſidet autem ſub fundo ventriculi inter iecur & lienem, iuxta originem primi inteſtini, cuius partem quaſi fulcrum excipit; cũ glãdula[c] παγκρέας dicta alligatur omentum. Cæterũ glandulæ q̃[d] in meſenterio reperiuntur, nõ omnes ſimiles ſunt, illæ enim quæ inſtitutæ ſunt ad fulcienda vaſa, cum diuaricãtur denſiores ſunt, & ſicciores, aliæ quæ humorem quaſi pituitam contrahunt ad inteſtinorum tunicas illinendas, rariori & humidiori ſubſtantia continentur, veniſque & arterijs præditæ ſunt, maiorẽ vero utilitatem[e] afferunt hę quam illæ, ſed cũ omnes venæ vel à porta, uel a caua oriantur, illę,[f] quas meſenteriũ continet, omnes naſcuntur à porta, cumq; ad ſingulos inteſtinorum anfractus terminentur, penetrant ad[g] partem cauam ipſius anfractus: plurimæ autem ſunt quæ

B perueniunt ad inteſtina,[h] præcipue ad ieiunum,[i] nam paucæ pertinent ad ventriculum, quod eſt inſtrumentum coctionis & nõ diſtributionis; ad gulam vero quot neceſſariæ ſunt ad ipſam alendã: multæ autem datæ ſunt inteſtinis vt ſecundum naturam affectis[k] nihil vtilis ſucci effugiat, quod nõ diſtribuatur iecinori; animaduertit tamen Herophilus[l] & Marinus[m] quaſdam venas ex his quæ ad inteſtina perueniunt, nõ permeare ad portam iecinoris, ſed terminari in glandulas meſenterij, eaſque ſpectare ad alenda inteſtina. Cum venis autem iunguntur in meſenterio ſimul & nerui & arteriæ, quas duplici membrana includit ac defendit; arteriæ[n] ad meſenterium deriuantur ab arteria magna, tum paulo ſupra exortum arteriarum emulgentium, iuxta primam vertebram lumborum, tum ab eadem arteria iuxta tertiã. Spectant autem meſenterij arteriæ ad impertiendum ſpiritum vitalem & calorem, & ad alliciendũ[o] aliquid ex vtili ſucco ab inteſtinis, cuius maxima pars attrahitur à venis. At nerui partim ex ſexto pari neruorum cerebri, partim ex neruis a ſpinę medulla ortis ducuntur: huiuſmodi ergo eſt materia meſenterij. De forma ſcire licet variam eſſe pro varijs anfractibus inteſtinorum quibus innaſcitur, pro diuerſo etiam ſitu eorumdem; vnum autem continuum deprehenditur, quamuis in duo[p] diuidi poſſe videatur, cum aliud alliget inteſtina gracilia, aliud craſſa, diſtinguit vnum ab altero venis[q] quæ non eædem ad vtrumque pertinent, ſed &

C triplex[r] videri poteſt, medium, dextrum & ſiniſtrum; quod medium eſt, anguſto ortum principio plurimum dilatatur, & cum omnibus anfractibus ieiuni: atque ilei inteſtini cohæreſcit; dextrum vero & ſiniſtrum inteſtinum colum & rectum cum dorſo nectit, dextrum quidem à dextra ilei regione, ſiniſtrum à ſiniſtra. Quamuis autem medium inter inteſtina meſenteriũ collocetur, proprie tamen cum poſteriori eorum ſede coniungitur ipſamque ad dorſum alligat ligamento[s] neruis ſimillimo. Naſcitur primo meſenterium a peritoneo duplici initio, vno quidem ad primam, altero ad tertiam lumborum vertebram: circa primam enim vbi oriũtur a magna arteria paulo ſupra originem emulgentium duo rami, qui tendunt ad meſenterij partem ſuperiorem & viſcera, complexus neruorum extat tegens harum arteriarum initium. Componitur hic complexus ex tribus vtrinque deſcendentibus neruis, primus a ſexto pari vel ab ipſius complexu in ceruice ad radicem coſtarum ſub membrana per totum thoracẽ deſcendit, auctus neruis ortis a vertebris & ita ad primam lumborum vertebram pertinet, Secundus oritur ab his qui a ceruice feruntur ad ſeptum tranſuerſum; hic interdum ſimplex eſt, non ſemper duplex: vbi autem primam lumborum vertebram attingit, cum primo iungitur ad complexum efficiendum. Tertius vtrinque emanat ab illis ramis ſexti paris neruorum cerebri qui ad ſuperius os ventriculi perueniunt; procedit autem per dorſum ſub ventriculo ad

D eumdem complexum: ab hoc igitur complexu ex iam dictis neruis compoſito & a membrana peritonei ad primam vertebram lumborum initiũ ſumit ſuperior pars meſenterij, neruos vna cum arterijs accipiens. Alterum initium inferius accipit ad finem tertiæ vertebræ lumborum vbi complexus alter eſt neruorum deriuatus a priori, & auctus neruis emanantibus a medulla ſpinæ inter vertebras lumborum: obuoluit hic plexus arteriam vnicam ibi à magna ortam vnde duplicem quoque membranam obtinet; hinc igitur meſenterium obtinet inferius initium & neruos atque arterias per rectum inteſtinum ad ſedem & partes coli pertinentes.

Vt autem ad meſenterij (cuius naturam explicauimus) conſeruationem accedamus, cognoſcere primum oportet & abſolute & in homine res quæ ſecundũ naturã ad illud pertinẽt, dein opera & inſtrumenta intelligere quę ad conſeruandũ ſpectãt. Sanitas, vt ab hac ordiamur, meſenterij, & vaſorũ quibus continetur per conſenſum conſiſtit in accipiendis his quæ commoda ſunt, & non alijs, à cerebro, à corde, a iecinore, ab inteſtinis. Per eſſentiam uerò in ipſa temperatione quæ moderata eſt ſi oẽs meſenterij partes intuearis, aut paulo calidior & humidior eſt ob vaſorũ copiã; præterea in compoſitione moderata ad formã ſpectante, in qua po-

tiſſimum

a Gal. 6. de anato admini. c. 6.
b Gal. li. de venar. ſect. c 1. & 5. de vſu par. c. 2.
c Gal 4. de vſu par. 11.
d Gal. 2. li. de ſem. c. 6.
e Gal. 14. de vſu par. c. 11
f Gal. li. 13. meth. c. 14.
g Gal. 6. de anatom. c. 6
h Gal. 4. de vſu par. c. 8
i Gal. 5. de vſu par. c. 17
k Gal. 5. de vſu part. cap. 17.
l Gal. 4. de vſu part. cap. 19.
m Gal. 2. de ſemine c. 6.
n Gal. li de venar. & arterar. ſect. cap. 9.
o Gal. 3. de nat fac. c. 13
p Gal. li. de diſſect. venar. & art. cap. 9.
q Gal. 4. li. epid. com. 7
r Gal de venar. ſect. c. 9
ſ Gal. 4 6. epid. 7.

tiſſimum caua attenduntur propter venas ipſas, quæ tanquam canales patere debent; vt per ea tranſire ſuccus poſſit, qui à iecinore debet verti in ſanguinem. Quæcunque ſanitas ad meſenterium ſpectat poteſt magis & minus perfecta eſſe, prout & cauſæ ſunt à quibus oritur: effecta potiſſimum ſpectant ad tranſitum expeditum ſucci qui a ventriculo & inteſtinis iecinori diſtribuitur; ſequitur hic & temperationem venarum quibus quaſi manibus ad alliciendum vti iecur diximus, & earum cauum non adſtrictum aut obſtructum: magis autem aut minus perficitur pro maiori vel minori perfectione ſanitatis quam ſequitur. In homine autem cum ſenſum lateat meſenterium, quæ ad ipſum pertinent conijcienda ſunt ex cauſis, ex his quæ proſunt aut obſunt, ex effectis. Ex futuris illa expectabimus quæ nobis cauſæ pollicebuntur, natura ſcilicet & auxilia medicinæ. E

Ratio conſeruandi, quod attinet ad communia præcepta, ſi finem intuearis nullam habebis rationem dignitatis; exercebis autem per cibum & potionem large ſumptum, vbi quieſcendum erit, inedia vteris. Materia deſiderat vſum rerum moderatarum quæ ſimiles ſunt. De forma ſcire licet attendi potiſſimum debere cauſa & ſitum. Poſtulant caua [a] prætertim vbi naturaliter anguſta ſunt, vt vitemus adſtringentia & obſtruentia, quę alimento aditum intercludunt; obſtruunt craſſa [b] & glutinoſa, quæ quamuis in ventriculo bene coquantur, in craſſiorem tamen ſuccum vertuntur, & diſtributionē per venas meſeraicas impediunt. Situs meſenterij vbi aliquid ex ipſo detrahere oporteat, detrahendum eſſe per [c] rectum inteſtinum demonſtrat. F Propria præcepta ſi ſanitas perfectiſſima vel perfecta ſit, ſpectant ad conſeruandum per opera & inſtrumenta ſimilia: ſi imperfecta vel ad conſeruandum per ſimilia, vel ad corrigendum per contraria; ſi deſtillatio [d] vt interdum ſolet, ad meſenterium defluat, occurrendum eſt quemadmodum in ſuperioribus partibus diximus. Quæ de conſeruatione abdominis, gulæ, ventriculi, inteſtinorum, ani, meſenterij dicenda erant, habent hunc finem.

a Gal. 3. alimen. facul. c. 15.
b Gal. de cibis boni & mali ſucci c. 2.
c Gal. li. 11. meth. ca. 9.
d Gal. 6. li. de tue. val. c. 9.

Finis Vndecimi Libri de Tuend. Valet. membratim.

G

H

VIDI

A

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
MEMBRATIM
Liber Duodecimus:

Qui eſt de Conſeruatione Iecinoris & partium ei ſeruientium.

B

De Iecinore. *Cap. I.*

INter eas partes quas oſtendimus altrici facultati ſeruire, maxime præcipuum
eſt iecur, ἧπαρ dictum a græcis, cuius conſeruatio nunc nobis propoſita eſt.
Hanc vt explicemus, eius naturam primo perſequemur, exorſi à fine, ad quem
a natura fuit inſtitutum; is autem eſt vt ſit domicilium & fons eius facultatis,
quam [a] Ariſtoteles altricem, Stoici naturam, Plato concupiſcentem dixit: ap
petens enim eſt multarum rerum, propterea non tantum Poetæ, veluti Home
rus, ſed etiā pictores [b] & fictores in iecinore libidinem ponunt, cum Titium dare ipſius pęnas
fingunt hoc viſcere à volucribus lacerato; quamuis Ariſtoteles, [c] vt quemque appetitum, ita
quanque facultatem exiſtimauerit in corde reſidere: iecur verò factum fuiſſe partim vt calefa-
ceret & concoqueret, partim quaſi fulcrum ſubſterneretur, ita vt non magni momenti iecur
eſſe voluerit, quamuis neceſſarium [d] omnibus animalibus ſanguineis & pro ſua qualitate affer
re longioris vel breuioris vitæ cauſam exiſtimauerit; ſed longe minoris Eraſiſtratus, qui nomi
nauit ipſum [e] παρέγχυμα, quaſi adfuſum & non a natura inſtitutum, quod ex concreto ſangui-
ne genitum fuerit. Collocauit ergo Ariſtoteles omnes facultates in corde, cuius ſentētiæ ratio
C nes maxime ex parte adducuntur ab Alexandro; [f] aliæ autem communiter omnium facultatū,
aliæ huius vel illius principium eſſe cor demonſtrant: communes enatrauimus ac ſoluimus
cum ageremus de corde; ex propriis illas quæ pertinent ad animalem facultatem, cum agere-
mus de cerebro: Nunc illas perpendemus quæ ſpectant ad altricem, cuius tria principalia mu-
nera alendi, augendi, procreandi, tribuuntur cordi a [g] Peripateticis: nam quod alit etiam au-
get, cum incrementum ab alimento ratione differat, procreatio autem vtroque perficiatur,
quamobrem diſcrimen maris & fęminæ refertur [h] ad cor. Argumenta vero, quibus confici-
tur altricem uim reſidere in corde, talia ſunt; primo enim ſanguis qui poſtremum eſt alimentū
omnium partium, gignitur in corde, vbi maxime viget calor & concoquitur atque in ſanguinē
vertitur ſuccus, qui ex ventriculo & inteſtinis allicitur; in ea vero parte, in qua alimentum præ
cipue perficitur, reſidere altricem facultatem fatendum eſt. Deinde nullibi [k] ſanguis extra
uenas reperitur niſi in ventriculis cordis, quamobrem in eo gigni veriſimile eſt, ille verò ſan-
guis, qui in iecinore fit, cenſetur veluti materia [l] quæ in corde formam accipiat, cum ex ieci-
nore crudus [m] adhuc educatur, adeò vt non poſſit vere appellari ſanguis. Sic autē iecur [n] ſer
uit cordi præparans materiam quam ad alendum cōuertat in ſanguinem, & facultatem quam
D habet parandi a calore obtinet, quam per arterias accipit à corde. Iam vero illud argumen-
tum firmiſſimum iudicatur, quod vt arteriæ ita etiam [o] venæ primum oriantur a corde tanq;
a principio altricis: quæ omnia argumenta diluemus vbi Hippocratis, Platonis, & Gal. ſenten-
tiam, quam ſequimur, ratione comprobauerimus.

Humeratur iecur ab Hippocrate [p] in partibus alimento ſeruientibus, ſcribit enim [Princi
pium alimenti os, gula, ventriculus, iecur] additque iecur eſſe radicem uenarum, & cor arte-
riarum, quod ut paulo poſt dicemus monſtrat ipſum principium eſſe altricis facultatis: reſi
det enim hoc in iecinore tanquam in proprio domicilio, unde per venas diſtribuitur, non ta-
men [q] ita euidenter, vt animalis facultas ex cerebro per neruos, vitalis ex corde per arterias:
nam ſi laqueo intercipiantur nerui, partes ad quas perueniunt, ſtatim animali facultate de-
ſtituuntur, neque amplius ſentiunt, aut mouentur motu voluntario: eodem modo ſi alligentur
arteriæ, in partibus ad quas perueniunt, continuo deſinit pulſus; at non continuo interceptis
venis tabeſcunt partes, neque ita celeriter ſequitur [r] interitus male affecto iecinore, vt corde
aut cerebro. Præcipua autem fundamenta quibus cōuincitur iecur eſſe domicilium & fontem
naturalis, ſeu altricis, ſeu cōcupiſcentis facultatis, duo ſunt: vnum ducitur a munere quo iecur
fungitur; alterum à partibus, quæ ab ipſo deriuantur; vtrunque autem æſtimare diligenter

opeţæ

a Ariſt. mē tem refert Gale. 6. de Placitis ca. 3 & 9.
b Gal. 3. de locis af. c. 4
c Ariſt li. 3. de par. ani. c. 4. & 7
d Ariſt. 4 de part. anim. c. 2.
e Gal. 6. de anatom. ad min. c. 11.
f Alex. li. de ani. c. vlt.
g Ariſ 2. de Gener. ani. c. 1. & 4.
h Gal. 4. de genera. ani. c 1.
i Ariſt. li de iuuentute.
k Ariſto. 3. de hiſtor. anim ca 2. & 3. de par tib. c. 4.
l Auerr. 2. collig 9.
m Alex. li. de an. c vlt.
n Auerr. 2. collig. ca. 2. & 4. collig. c. 2.
o Ariſ 3. de hiſto. ani. c. 3. & 3. de partibus animal. c 4.
p Hip li de alimēto & Gale. 2. de placitis c 8
q Gal. 6. de placit 3.
r Gal 5 de lo aff c. 1 & 2. ae torū. comē 10. 47.

operæ precium eſt. Munus[a] iecinoris eſt efficere ſanguinem quo alatur vniuerſum corpus,eſt
enim veluti officina [b] ſanguinis,quare & domicilium [c] altricis facultatis quæ in eo loco ha- E
bitat vbi alimentum maxime perficitur,& propterea in iecinore, quod materiam & vim alen
tem impertit vniuerſo corpori,& ideo principium [d] nominari debet. Materiam diximus eſſe
ſanguinem: quamobrem (teſte etiam Ariſtotele[e]) datum eſt iecur omnibus animalibus ſan
guine præditis,& poſt cor inter omnia viſcera [f] maxime ſanguineum depræhenditur:primo
etiam fingitur a [g] natura, vt ſuppeditet alimentum omnibus partibus.Rubrum [h] verò illud
quod in abortu ſex dierum deſcripto ab Hippocrate conſpiciebatur, erat iecur; primù igi-
tur [i] quod perficitur,& quod neceſſariù eſt, iecur eſt, a quo cæteræ partes inchoatæ & adhuc
rudes nutriuntur. Maxime enim appoſitum eſt ad ſanguinem conficiendum, neque enim aſſi-
due [k] mouetur vt cor, ſed naturali motu excepto vt in attrahendo & expellendo quieſcit,
quies [l] vero ad coctionem maxime accommodatur:huc ſpectant venæ [m] quæ exiles admodù
& tenuiſſima tunica contentæ per ipſam penetrant.Exilitas efficit, vt diutius in illis retinea-
tur ſanguis,& propterea melius confici poſſit,tenuitas tunicæ vim ſubſtantiæ iecinoris conco
quentem facile admittit. Eſt autem ſubſtantia iecinoris maxime appoſita ad conficiendum
ſanguinem,cui ſimillima eſt,videtur enim ſanguis [n] concretus a calore, non tamen a frigore
corruptus:procreant enim partes noſtri corporis alimentum ſibi ſimile.quemadmodum iecur F
ſanguinem,quem efficit propria caro ipſius,non pars aliqua communis vt neruus, vena, arte-
ria, membrana, quæ [o] ſi vim efficiendi ſanguinem haberent, alibi extra iecur ipſum poſſent
efficere.

Quod ſi [p] Galenus factas eſſe venas ſcribit ad ſanguinem non ſolum diſtribuendum, ſed
etiam gignendum, neque vult ipſas [q] ocioſas manere,ſed quemadmodum inteſtina coquere
ſuccum,qui per illas tranſit, ita vt priuſquam ad iecur [r] perueniat,mutatus in ſanguinem ſit,
duo etiam addit,vnum [s] quod ille ſanguis inchoatus eſt & nondum perfectus, ſed perficitur
in iecinore alterum quod venæ cum gignendi ſanguinem qua præditæ ſunt ex ſe non habent
ſed ex iecinore: hoc uim diſtribuit venis [t] naturalem facultatem,ut cor arteriis vitalem, ce-
rebrum neruis animalem:propterea habetur numero partium præcipuarum,poſtulatque [u] ut
cum tractatur,quantum poteſt eius robur conſeruetur. Sunt igitur venæ veluti canales, iecur
veluti fons a quo impertitur [x] venis non modo materia alimenti,hoc eſt ſanguis,ſed etiam na
turalis uis alendi & procreãdi ſanguinem quã affert ſpiritus: monet enim [y] Galenus ſi repe-
ritur ſpiritus naturalis,reperiri in iecinore & venis:at fatendum eſt reperiri, ſpectareque non
ſolum ad alendum,ſed etiam ad procreandum;huiuſmodi eſt ille ſpiritus, [z] qui in ouis & pi-
ſcibus partes diſtinguit:ponitur autem non tantum in animalibus,ſed etiam in ſtirpibus quæ
e terra naſcũtur,quas Theophraſtus [a] ſpiritu intercluſo ſtrangulari dicit. Affert igitur natura
lis ſpiritus a iecinore uenis vim alendi ac ſanguinem gignendi,venis inquam ſolis: nam [b] aliæ G
partes vt caro,os,cartilago,per ſe gubernantur atque aluntur,& per vires quas inſitas habẽt,
neque enim [c] influunt vt illæ,quæ ad ſenſum pertinent & motum voluntarium : quamobrem
ſolæ venæ ſanguinem gignere poſſunt ex aliis partibus omnibus,quod ſolæ eam uim a iecino-
re accipiant,cum aliæ ex ſe habeant quod nutriuntur.

Alterum argumentum ſumi diximus a partibus quæ a iecinore deriuantur, nimirum à ner-
uis,demonſtrant enim hæ illam partem vnde oriuntur principium eſſe facultatis alentis. Va-
ria autem fuit ſententia de uenarum ductu ac diſtributione;omittemus quę Syenneſi Cyprio,
& Diogeni Appolloniati placuerunt: Ariſtoteles [d] ex corde oriri venas omnes voluit,ſed cõ
futatur a Galeno:nam ſi orirentur à corde pulſarent,& tamen quieſcunt;præterea in quouis
animali ab eodem deriuarentur;ſed in illis quæ non reſpirant ac pulmone carent ,& dextro
ventriculo cordis,non oriuntur a corde,ſed ne ipſum quidem attingunt. In aliis animalibus
nectitur caua vena cum corde, non tamen ab ipſo emanat,ſed magis in ipſum ſanguinem in-
fundit,eius enim oſtium tribus membranis clauditur quæ intro vergunt ad dextrum ventricu
lum cordis,cui cum aperiuntur ſanguinem præbent,non tamen ſpectant in exteriorem partẽ
ſicut illæ quæ ſitæ ſunt ad oſtium Arteriæ magnæ, quibus apertis calidiſſimus ac tenuiſſimus H
ſanguis una cum ſpiritu uitali ex ſiniſtro ventriculo cordis educitur.

Caua igitur uena vnde aliæ ferè omnes deriuantur, tantum nectitur cum corde, oritur au-
tem a Iecinore, id quod ſectione corporum patefit, adeo ut vera ſit Hippocratis [f] ſenten-
tia,ſcilicet iecur eſſe venarum radicem, arteriarum cor: nullam enim in animalium corpore
uenam inuenies quæ non ducat originem ex iecinore. Caua enim [g] quæ quaſi aquæductus
diuiditur in vniuerſum corpus, ex gibba iecinoris parte oritur, vnde bipartita partim ſupra,
partim infra iecur diſtribuitur; quæ infra nullo pacto coniungitur cum corde; quæ ſupra iun
gitur quidem,ſed poſtquam ramos diſtribuit [h] ſepto tranſuerſo,inuolucro cordi, & octo co-
ſtis. Maximum [i] autem eſt vnumquodque quod diſtribuitur vbi incipit,& fontes etiam;quam
uis fluuii,qui ex pluribus conſtant,parui incipiant & magni influant in mare.

Truncus

a Gal. 6. de Plac. 4.
b Gal. 4. de vſu par. 17.
c Gal. 5. de loc. aff. 7. & 2. acut. cõ. 47.
d Gal. 6. de Plac. c. 6.
e Ariſto. 2. lib. de hiſt. anim. c. 15. & 3. de par tib. c. 4.
f Ariſt. lib. 3. de parti. anim. cap. 12.
g Galen. de format. fœtus cap. 2.
h Galen. de format. fœtus c. 3.
i Galen. li. 15. de vſu par. c. 6.
k Galen. 2. de tu. valet. c. 10.
l Auerr. 2. collig. ca. 2.
m Gale. 5. lib. de loc. aff. 7.
n Galen 6. de Plac. ca. 8. & 7. de vſu part. c. 8.
o Gal. 4. de vſu par. ca. 14.
p Gal. 1. de vſu part. 16.
q Gal. 4 de vſu part. c. 12. & 17.
r Galen. 2. de Plac. ca. 8. & 4. de vſu par. ca. 2.
ſ Gale. 4. de vſu par c. 3.
t Galen. 9. meth. c. 10.
u Gal. li. ar tis med 95.
x Gal. 6. de Placit. c. 6
y Gale. 12. methodi c. 5.
z Gal. 2. de gener. ani. c. 4.
a Theop. li. 6. de cauſ. plant. c. 15.
b Ga. de Arte medic. c. 9. & 95.

c Galen. 1. de loc. aff. cap. 7 d Ariſto. 3 de part. anim. cap. 2. e Galen. 6. de Placit. capit. 5. & 6. f Hippoc. lib. de Alimento.
g Gale. 4. de vſu par. c 5. h Gal. 6. de loc. aff. c. 4 & li. 16. de vſu par. c. 14. i Gal. 6. de placit. c. 4. & c. 5.

A Truncus arboris antequam in ramos diuidatur maximus eſt, quare & vena caua cum oriatur a gibba parte iecinoris, ibi quoque maxima eſt: dein paulatim ramos proferens in ſuperiores & inferiores partes minuitur; hærent autem venæ cauæ radices carni iecinoris, vt radices arborum terræ. Oritur à iecinore ſimiliter vena parta, quæ in ventrem & inteſtina diſtribuitur; apparet eius initium in ſima parte iecinoris vbi maxima eſt. Venæ [a] denique illæ quæ ex chorio membrana fœtus ad vmbilicum feruntur, ſimiliter emanant ex parte ſima iecinoris, quæ omnia ſectione corporum aperiuntur: ſeſſiue igitur dandum eſt iecur eſſe domicilium facultatis altricis, cum venæ per quas & alimentum & altrix facultas fertur, ab ipſo manifeſte oriantur.

Supereſt nunc vt diluantur argumenta quæ probabant proprie altricem facultatem reſidere in corde, & iecur eſſe cordis miniſtrum. Fatemur primo cor calidiſſimum eſſe, & ideo maxime appoſitum ad conficiendum feruentem illum ſanguinem qui per arterias diuiditur, & (vt [b] Plato ſcribit) vehementer circumfunditur: nam alter ſanguis moderate calidus, qui alimentum eſt omnium partium, in iecinore conficitur, neque poſtulat ſummum calorem a quo gignatur, ſed ſufficit ille quem habet iecur partim inſitum, partim à corde influentem, à quo abſoluitur eiuſmodi ſanguis, ita vt perfectus ſit, neque egeat nouæ operæ cordis, præſertim cum ante [c] purus reddatur detractis his quæ aliena ſunt neque poſſunt idoneam alimento materiam
B præbere, veluti bile tam atra, quam flaua, & humore aquoſo. Quid quod ſanguis, qui in dextro ventriculo cordis depræhenditur, ſimilis eſt illi qui in venis totius corporis? ruber nimirũ, craſſior, moderate calidus, non feruens, tenuis, flauus & ille qui in ſiniſtro cordis ventriculo & arteriis verſatur. Huc accedit quod ſanguis non totus ex iecinore fertur ad cor, ſed bona pars deorſum per venam cauam, quæ ad inferiora pertinet; quamquam aliqua etiam portio huius ſanguinis alijs partibus ſupra iecur diſtribuitur, priuſquam ad cor perueniat, vt ſupra dictum eſt, quod non euenit materiæ quæ ab aliqua parte alteri parti paratur, tota enim quæ parata educitur, fertur ad illam partem cui paratur, veluti ſuccus ex ventriculo & inteſtinis totus ad iecur; veluti item aer ex pulmone totus ad cor, & materia ſeminis ex ſuis vaſis ad teſticulos. Adde quod nullum eſt vas in corde quod ſanguinem antea inchoatum, & in eo perfectum educat, deberet enim eſſe vt in iecinore vena porta & caua ita in corde vna quæ huic, altera quæ illi reſponderet: ſed cum corde eatenus iungitur vena caua, quatenus illi neceſſarium ſanguinem ſuppeditat, neque altera ex eo oritur per quam emanet ſanguis perfectior redditus, diſtribuaturque vt alimentum reliquis partibus omnibus: ex quo colligi poteſt in iecinore adeo perfici ſanguinem, vt quamuis in corde non amplius elaboretur, appoſitus ſit ad alendas omnes corporis partes; quãquam ad ſanitatem [d] iecinoris parum intereſt, perficiatur ne ſanguis
C à iecinore per ſe, an auxilio cordis. Venas verò à corde oriri falſum eſſe, animalium ſectio manifeſte demonſtrat, cum omnes à iecinore deriuentur, quamuis tam venæ quam arteriæ nõ effingãtur ab hoc aut illo viſcere, ſed à ſemine, præſertim cum procreentur ante cor & iecur, ita vt magis videantur ab illis gigni quam ipſas gignere. Sed Hippocrates cum iecur venarum, cor arteriarum radicem ponit, ſignificat inde oriri, quemadmodum truncus oritur à radice, nõ tamen ab hoc aut illo gigni, cum gignantur a ſemine, [e] quod vim præbet & trunco & ramis: per arterias igitur impertit cor calidiorem ſanguinem & ſpiritum vitalem, per venas iecur ſanguinem ad alendum & facultatem naturalem; redditur autem ille ſanguis cum ex ſima iecinoris parte fertur ad gibbam, purus ac ruber, ita vt præſeferat diuini ignis portionem deterſam à calore concoquente, quemadmodum dixit Plato. [f] Statuamus igitur altricis facultatis domiciliũ eſſe iecur, quod ſanguinem efficit, & vnde oriuntur venæ. Vt autẽ iecur ſuo munere fungi poſſit, neceſſe eſt [g] vtatur quatuor facultatibus naturalibus miniſtris, attrahente, retinente, concoquente, & expellente. Attrahit iecur ſuccum [h] ex cibis in ventriculo concoctis; viget in eo præter cęteras partes hęc facultas vno corde excepto: [i] poſtremo autem in corpore noſtro tabeſcunt [k] cor & iecur, vbi hoc plenum ſit, ventriculus exhauſtus aliquid etiam ex ipſo attrahit. Vtitur iecur [l] in attrahẽdo venis meſenterij, perinde atque arbor radicibus, & per ipſas quaſi
D per [m] manus ſuccum allicit ex ventriculo & inteſtinis, id quod minus belle facit cum infirmæ ſunt. Ineſt etiam neceſſario iecinori vis [n] retinendi, ſine qua non poſſet ſuccum conuertere in ſanguinem, eiuſmodi enim mutatio tempus deſiderat, quo retineri attractus ſuccus debet: vbi non ſatis retineatur, neque perficitur ſanguis, neque diſtribuitur vniuerſo corpori, ſed deijcitur ſanies [o] quædam cruenta: præcipue autem præditum eſt iecur facultate quæ generatim concoquit; proprie autem ſanguinem [p] gignit ex ſucco, ex ventriculo atq; inteſtinis attracto. Eſt igitur concoquens facultas vt in [q] ventriculo ita etiam in iecinore, [r] maxime principalis, cum ſanguini procreatio [s] quę præcipuum ipſius munus cenſetur, ab hac facultate proficiſcatur; validior autem eſt in ventriculo, quãuis minus perfecta quam in [t] iecinore: præparat. [u] n. ventriculus alimentũ iecinori, hoc vero ipſum conficit reliquis omnib. partib. per calorẽ quem fouet abdomẽ, & eo magis quò [x] craſſius fuerit. Cũ ſanguine verò iecur gignit & alios ſuccos, nẽpe vtranque bilẽ, namque pituita gignitur [y] in ventriculo, non in iecinore, niſi vbi frigidius fuerit: quamobrem illa nullum habuit a natura receptaculũ quale flaua bilis veſicam fellis, & atra lienem; vtraque autẽ efficitur cũ feruet ſuccus qui conuertitur in ſanguinem, veluti cum

feruet

[a] Galen. de form. fœt. c. 5. & 6. de Plac. c. 8. & 9. de ſem. capit. 8.
[b] Plato in Timeo & Gal. li. 6. de plac. c. 8.
[c] Gal. li. de plenit. c. 4.
[d] Aui li. 1. f. 1. doct. 5. cap. 1.
[e] Galen. de form. fœt. cap. 5.
[f] Pla. in Timeo & Gale. 8. de Placit. c. 7.
[g] Gal. 8. catatop. c. 6.
[g] Galen. 2. aph. cõ. 18.
[i] Gal. 3. de nat. fac. ca. 13.
[k] Gale. de marco. c. 5.
[l] Gal. 6. de loc. aff. c. 3.
[m] Gale 5. de loc. affe. cap 7.
[n] Gal. 3. de nat. fac c 9.
[o] Gal. 5. de loc aff c. 7.
[p] Gal. 3 progno. cõ 42.
[q] Gal. 4 de viu part c. 8.
[r] Gal. 8 catato c 6.
[s] Gal 2 prognoſ. cõ 6.
[t] Gal. 3. de nat fa. c. 7.
[u] Gal ibid. & li. de ſuccorum bonit & vitio c. 5.
[x] Gal. li. 2. aph cõ 35.
[y] Gal 2 de nat fa. c. 9 & de Atra bile c. 8.

feruet muſtum flos ipſe vini, cui reſpondet flaua bilis, & fex cui atra: plus autem gignitur bilis E
cum [a] iecur calidius eſt, plus pituitę cum frigidius; exceſſus ſiccitatis ſuccos reddit craſſiores,
ſicut exceſſus humoris tenuiores. Gignit autem iecur ſanguinem ſibi, [b] ex quo vbi tantum exce
pit quantum poſtulat vt alatur, reliquum qui ſuperat tanquam inutilem expellit, neque cogno
ſcit ipſum futurum eſſe idoneũ alimentum reliquis partibus; prius verò quam ex iecinore ex-
eat ſanguis, educitur flauabilis quæ cum ipſo mixta eſt, & ſimul etiam atra: hæc à liene attra-
hitur, illa fertur ad veſicam fellis; ſed quam primum exijt ex iecinore aquoſus humor, qui ad-
huc in eo remanet, maxima ex parte attrahitur à renibus & ad veſicam deſcendens fit vrina:
quamobrem facultas expultrix [c] Iecinoris ſociam ſibi adiungit vim attrahentem veſicæ fellis,
lienis, & renum. Præter quatuor miniſtras facultates quas diximus tribuit natura vim [d] cogno
ſcentem quod familiare eſt; pertinet hæc ad naturalem appetitum, quamuis iecur ſenſu quo
que præditum ſit, habet enim neruos vt cum cerebro, arterias vt cum corde congruat, parum
tamen ſentit, ita vt parum etiam doleat; interdum etiam accipit grauitatem, [e] neq. enim eget
multis neruis aut acri ſenſu vt excitetur ad detrudendum quæ moleſta ſunt, veluti [f] inteſtina,
cum maxima ex parte à veſica fellis, liene & renibus purgetur. Hactenus de fine ad quem fa-
ctum iecur fuit. Compoſitio idonea ſequitur ex materia & forma quam nunc explicabimus; eſt F
autem materia ipſum corpus iecinoris, ſic enim appellat [g] Galenus primo eius carnem, dein
vaſa quæ in ipſo ſunt: eſt autem caro iecinoris perinde ac ventriculi ſubſtantia [h] eius propria.

Appellat Eraſiſtratus iecinoris carnem παρέγχυμα, [i] quaſi infuſam, vt ante oſtendimus; eſt
autem ſimplex ſubſtantia quæ neruis, venis, & arterijs [k] inhæreſcit: generatur hæc ex ſangui
ne concreto [l] à calore non corrupto à frigore; ab ipſa autem proprie gignitur ſanguis & non
ab alia particula communi, vt neruo, vena, arteria, membrana, quoniam illa ſanguini [m] ſimilli-
ma eſt & propterea ex ſimili ſanguine nutritur, rubro [n] videlicet craſſo, ſicuti pulmo ex tenui
flauo, lien ex tenui nigro: ſubſtantia enim vniuſcuiuſque viſceris nutritur ſanguine ſimili; tanto
autem [o] denſior eſt carne pulmonis caro lienis, quanto denſior eſt carne iecinoris, quę propte
rea duris tumoribus [p], maxime oportuna eſt; ſed multo magis quam iecinoris denſa eſt ſubſtan
tia renum. Sed cum pulmo [q] nutriatur tenui ſanguine, continetur hic in venis craſſis & den-
ſis, quæ non ſinant exire niſi quod tenue eſt; contra vaſa iecinoris rara & tenuia ſunt vt exitũ
præbeant ſanguini craſſiori quo alitur. Hæret, vt diximus, ſubſtantia propria iecinoris venis,
arterijs, ac neruis: venæ iecinoris [r] aliæ ad portam, aliæ ad cauam ſpectant; vtraque enim in plu
res ramos diuiditur, qui quaſi per ſubſtantiam iecinoris penetrant & ſibi mutuo occurrunt nõ
tamen apparet quo pacto inter ſe iungantur: Vtriuſque autem [s] ramuli admodum exiles ſunt G
& ex tenuiſſima tunica conſtant, vt quemadmodum in ſuperioribus dictum eſt, ob exilitatem
retineatur ſanguis, & nõ prius penetret quam perfectus ſit, ob tenuitatem tunicæ exire ſanguis
craſſior poſſit & ad iecinoris ſubſtantiam permeare, quam alit; ex cõtrario enim venarum pul
monis tunica, vt ſolummodo ſanguinem tenuiſſimum quo ille nutritur permeare ſinat, [t] craſ-
ſior eſt & ſimilis tunicæ arteriarum. Itaque iecinoris venæ duæ ſunt, porta & caua, quæ in eius
ſubſtantiam quaſi radices in plurimos ramos diuiduntur. Arteriæ quibus Iecur continetur par
uæ ſunt, deriuantur autem à ramo qui ortus ab arteria magna omento diſtribuitur; occupant
hæ inferiorem partem iecinoris q̃ ſuo pulſu refrigerant, ſuperior enim [u] ſatis reſtigeratur mo
tu ſepti tranſuerſi. Datæ ergo ſunt arteriæ iecinori tantum vt pars eius ſima refrigeretur ita vt
ſuum calorem conſeruet: paruæ autem fuerunt cum neque multum debeant præbere vitalem
ſpiritum, neque etiam ſanguinem tenuem iecinori quod alitur craſſiori, præterquam quod nõ
debent in eo exhaurire ſanguinem qui nondum purus eſt, ſed adhuc permixtus cum vtraque
bile & humore aquoſo: paruis ergo opus fuit arterijs iecinori, & ad ſimam partem duntaxat.
Cęterum neruus qui ad Iecur pertinet per externam eius tunicam diffunditur, ortam a perito
neo qua contingit à dextro latere inferiorem partem ſepti tranſuerſi: paruus [x] autem eſt, neq. H
penetrat in internam iecinoris ſubſtantiam, vt quæ non egeat acrioris ſenſus, cum non ſit in-
ſtrumentum ſentiendi, cumque ea quę illi moleſta eſſe poſſent, ab alijs partibus purgent; inte-
ſtina [y] enim quæ per ſe expellunt quod moleſtum eſt, ſingulis anfractibus neruos habẽt & acri
ſenſu prædita ſunt. Iecinori ſatis fuit neruulus per eius tunicam diſtributus per quem cum ce
rebro congruat, & non ſit ſtirpium modo ſenſus omnino expers; adeo autem exiguus eſt ieci-
noris ſenſus, vt cum inflammatur, pulſum [z] non percipiat. Oritur neruulus iecinoris ab illo ra-
mo ſexti paris neruorum cerebri, qui pertinet ad radices coſtarum ſexti lateris. Forma quæ in
Iecinore attenditur primo refertur ad figuram, quæ [b] rotunda eſt, ita tamen ut maxime apte-
tur iecur partibus cum quibus iungitur, eſt enim gibbum qua ſeptum tranſuerſum attingit q̃d
cauum eſt, ſicuti cauum qua gibbam ventriculi partem. Fibrę autem in quas quaſi in rupes di-
ſtinguitur, neque numero neque magnitudine æquales deprehenduntur in omnibus: porrò ſu
perficies diuerſis partibus iecinoris diuerſa eſt, qua enim gibbum eſt & ſeptum attingit, læuis
eſt, ſed qua cauum eſt & cum ventriculo coniungitur, inæqualis. Quod attinet ad caua & fora
mina, duo [d] reperiuntur magna in iecinore, vnum ſuperne vena [e] caua, alterum inferne vena
porta; eſt enim hæc in ſima parte iecinoris verſus dorſum. Ad venæ cauæ exortum verſus par-
tem inferiorem duo parua foramina ſe oſtendunt in iecinoris ſubſtantiam penetrantia, duo

item

a Gal. 5. de loc. aff. c. 7.
b Gal. 6. de Placit. c. 8.
c Gal. 1. de tu. val. c. 12 & 5. de vſu par. c. 10.
d Gal. ſup. Timæum.
e Ga. de ple nit. c. 4. & 1. 6 epid. 6.
f Gal. 5. de vſu pa. c. 10
g Gal. 3. de nat. fa. c. 13
h Ga. li. 10. meth. c. 11.
i Ga. de ple nit. c 4.
k Gal. 2. de temp. ca. 3.
l Gal. 6. de plac. c. 8.
m Gal 4. de vſu p. c. 15.
n Gal. 4. de vſu p. c. 15.
o Gal 2. ad Glauc. c. 2.
p Gale. 13. meth. c. 16.
q Gal. 6. de vſu par. c 10
r Gal 5. de locis affe. 7
ſ Gal. 4. de vſu p. c. 13.
t Gal. 6. de vſu p. e. 10. & c. 17.
u Gal. 4. de vſu p. c. 13.
x Gal. 4. de vſu p. c. 11. & cap. 13.
y Gal. 5. de vſu p. c. 10.
z Gal. 2. de loc. aff. c 3.
a Gal. 16. d vſu par. c 5
b Gal. 1 de hiſt. anim. c. 15.
c Gal. 6 de anatom. c. 8
d Gal. 5. de loc. aff c. 7. & 4. de vſu par. c. 13.
e Galen. de venarum ſectio. c. 1. & 2.

A item alia ampliora verſus partem ſuperiorem, inter vtranq. vero complura alia admodum exigua: pertinent ergo ad iecur venę non minus magnitudine quã numero [a] excedentes, magnitudine quidem porta & caua, quæ ampliſſimæ ſunt; numero eatundem rami qui reperiuntur q̃ plurimi per iecinoris ſubſtantiam diſtributi [b] & anguſti, vt quemadmodum ſupra diximus, diutius in illis maneat ſanguis qui perfici debet, qui non maneret neq. perficeretur, ſed cito exiret, ſi iecur pro eiuſmodi ramis anguſtis ſinum latiorem habuiſſet. Ad caua iecinoris teferri ẽt poſſunt arteriæ quas pertinere ad ipſum diximus; præterea canales [c] per quos flaua bilis purgatur. [d] Magnum vero in homine iecur eſt proportione corporis, ſi cum reliquorum animalium iecinore comparetur. Situm præterea iecur eſt medium ſuperiorum atq. inferiorum partium, qua.n. gibbum eſt nectitur cum ſepto tranſuerſo, quare quæ ſupra hoc ſunt, etiam ſupra iecur exiſtunt, reliqua in [e] inferioribus nominantur; ita autem reſidet iecur ſub ſepto tranſuerſo, vt à coſtis ſpurijs includatur; eſt autem in dextro latere ſicut lien in ſiniſtro, niſi animalia vt inquit [f] Ariſtoteles portentoſa fuerint, occupat tamen aliquid ex ſiniſtro, ſed in paucis hominibus teſte Herophilo [g] non tamen in paucis animalibus. Iungitur vero per tunicam à peritoneo ortam cum viſceribus omnibus quæ ſub abdomine includuntur, proprie autem cum ſepto tranſuerſo nectitur per paruulam fibram quaſi nucem, qua replet ſinum quem efficit; primum inteſtinum cum ab inferiori oſtio ventriculi incipiens reflectitur à parte dextra verſus ſiniſtrã, cum corde etiã [h] coniungitur per venam cauã. Expoſitis fine, materia, & forma iecinoris, proximum eſt vt qua ratione conſeruari poſſit explicemus, id quod duobus capitibus continetur, cognitione rerum conſeruandarum & ratione conſeruandi: debent autem cognoſci quæ con-

B ſeruanda ſunt primo abſolute, dein in homine ipſo quem tractamus; conſeruari debent quæ ſecundum naturam ſunt, nempe ſanitas vna cum ſuis differentijs, cauſæ & effecta. Iecinoris ſanitas ſi per conſenſum eſt refertur ad ventriculum, inteſtina, ac primas venas, à quibus accipit quantum & quale conuenit; refertur etiam ad cerebrũ & neruos, vnde emanat ſenſus quo præditum eſt, ſed multo magis ad cor & arterias, à quibus influit vitalis ſpiritus & calor. Sanitas iecinoris per eſſentiam aut ad ſimplicem ſubſtantiam ſpectat, aut ad compoſitionem ipſam multiformem; ſubſtantia ſimplex & materia iecinoris tunc ſana eſt, cum iuſtam temperationem habet, quæ non omnino moderata eſſe debet, ſed calidior & humidior: eſt autem tanto calidior [i] glandulis mammarum, quanto ſanguis quem gignit calidior eſt lacte quod efficiunt mammę; nam præter calorem qui in ipſum influit à corde, alium multum etiam per ſe inſitum [k] habet: eſt aũt cauſa magnus calor iecinoris, cur circa ipſum non cohæreat [l] adeps; ſanguis vero quo iecur abundat (eſt enim poſt cor maxime [m] ſanguineum) ipſi quoque calorem addit, propterea vno excepto corde calidiſſimum eſt iecur. Idem cum multo mollius ſit quam cutis, [n] multo etiam humidius eſt: nã cor vt paulo mollius cute eſt ita etiam paulo humidius; præterea vt iecur mollius & humidius eſt corde, ita ẽt magis rubrum; nam cor quod propter motum firmius eſſe debuit, [o] durius ſuit, & propterea ſiccius, & non omnino rubrum ſed ex rubro flauũ. Sani-

C tas ad multiformem compoſitionem ſpectans præter vnitatem quæ cõis eſt etiam materiæ, figuræ, ſuperficiei, cauorum, magnitudinis, numeri, ſitus, quæ ſupra enarrauimus, moderationem requirit, ita vt in nulla earum rerum exceſſus reperiatur aut defectus. Differt quęnis ſanitatis ſpecies ſiue per conſenſum, ſiue per eſſentiã, tum ſiue ad materiam iecinoris, ſiue ad formã pertineat, quod aliqñ magis, aliqñ minus perfecta eſt. Cauſæ ſanitatis per conſenſum ad partes referuntur à quib. influit aliquid in iecur: ſed ſanitatis per eſſentiam & proprię tẽperationis cauſæ ſiue ſint principia procreationis ſiue auxilia artis ſimilis ſunt; illæ vero quæ ſanitatẽ formæ efficiunt ſi non actu ſimiles ſunt, ſaltem habent potentiã idoneam efficiendi eiuſmodi moderationem. At differẽtiæ cuiuſq. ſpeciei ſanitatis, ſeu perfectiſſima, ſeu perfecta, ſeu imperfecta fuerit, à cauſis oriuntur ſanitatis, ſimilem dfiam ſibi adiungentibus. Effecta ſanitatis iecinoris vt actiones, expulſa, & retenta, affectus & qualitates corporis, magis aut minus perfecta ſunt, prout & ſanitas q̃ ſequunt; hæc quæ ſecundũ naturã pertinent ad iecur, agnoſcere in homine oportet qui tractat: ſanitas cũ ſenſũ lateat conijci ex ſignis dẽt; q̄ ſi fuerit per cõſenſũ, colligitur ex cauſis, nẽpe ex illis partib. cũ quib. congruit iecur, quæ ſimiliter ſanæ ſint; at colligitur ẽt ex effectis iecinoris quæ non poſſent ſcdm naturã eſſe niſi ſanitate per conſenſũ fruerentur. Sanitas per eſſẽtiã quæ ad materiã ſpectat & proprie ad tẽperationẽ hoc pacto ſignificatur, ſiquidem moderata fuerit, antegreſſæ ſunt cauſæ ſimiles, hoc eſt principia procreationis & auxilia artis

D moderata: talia ẽt afferunt vtilitatem, ſicuti noxam quæ immoderata; effecta præterea ſimilia ſunt, ſicut ſanguis moderate calidus, habitus corporis ſimilis, mediocritas venarũ quę neq. anguſtę neq. latæ ſint, præcordia neq. hirſuta, neq. omnino glabra. Quod ſi tẽperatio iecinoris fuerit immoderata, præterierunt cauſæ ſimiles; iuuant itẽ quæ ſimilia ſunt, nocent contraria; habitus corporis ſimilis ſentitur niſi repugnet [p] cor contrario modo affectũ: vincit.n. calor cordis magnus iecinoris frigus, vt calorẽ huius frigus illius; humor tñ cordis non vincit ſiccitatẽ iecinoris, imò magis ſiccitas humorem. Si in iecinore ſuperet calor, denunciatur à cauis calidis, tum à iuuantibus quæ ſimiliter calida ſunt, & lædentib. quæ aut frigida ſunt, aut multo magis calida; ab effectis vt à ſanguine qui procreatur calidior à multitudine flauæ [q] bilis, vel etiam atræ atq. vſtæ, cũ ætas conſtat; tum à venis latis, à præcordijs hirſutis, ab habitu totius corpo-

a Gale. de arte me.N. c.95.
b Gal. 4. de vſu par. capit.13.
c Gal. 2. de nat. fac. c.1. & 2.
d Gal. 6. de anat. c.8.
e Gal. 2. 6. epid. cõ. 14
f Ariſt. 1. li. de hiſt. an. c.18.
g Gal. 6. de anat. c.8.
h Gal 4. de vſu par. ca. 14.
i Gale. 5 aphor. cõ 40
k Gal. 4 6. epid. cõ 25
l Gale. 1 de temp. c. 9.
m Ariſt. l. 3. de part. an. c.12.
n Gal. 1. de tempe. c 9. & 2. de tẽper. c.3.
o Gal. 6. de plac. c.8.
p Gal de arte med ca. 37. & 38. & 40 & 41.
q Gal. de arte med ca. 37. & 5 de loc. aff c.7.

ris calidiore, niſi cordis frigus obſtiterit, ab his quæ expelluntur calida & billioſa: cōtra Iecur frigidius denūciatur a cauſis frigidis, a iuuātibus frigidis & lædentibus, aut valde talibus, aut calidis; ab effectis vt quod [a] contrahatur vel pituita, vel ſanguis frigidior, a totius corporis habitu frigidiore, niſi calor cordis renitatur, ab anguſtia venarū, a præcordiis glabris, ab expulſis crudis ac pituitoſis. Humidius Iecur indicatur a cauſis ſimilibus, a iuuantibus humidis, & nocentibus ſiccis, & ex effectis; a ſanguine multo tenuiori, a [b] mollitudine venarum & totius corporis, niſi cor ſiccius renitatur, ab expulſis multis ac tenuibus. Siccitatem iecinoris monſtrant cauſæ ſimiles, vtilitas quam afferunt humida, & noxa quam ſicca quæ adhibentur: poſtremo effecta vt ſanguis [c] paucus & craſſus, durities venarum & totius corporis, niſi humor cordis aduerſetur, expulſa pauca & craſſa. Quod ſi duplex qualitas in iecinore ſuperet, colligetur ex ſignis quæ iam diximus ſimplicem monſtrare, ſed coniungenda erunt; fac primum iecur eſſe calidius & humidius, oſtenditur tale a cauſis ſimilibus, à ſimilibus item iuuantibus & contrariis lædentibus, a putredine [d] quæ facile ſuperuenit, & magis ſi maior ſit humor quam calor. Sāguis verò plurimus gignitur & calidior, venæ latæ ſunt, ſed præcordia minus hirſuta, habitus totius corporis calidus & humidus ac mollis ſentitur, expelluntur multa & humida. At vbi calor cum ſiccitate coniungatur depræhenditur ex cauſis quæ præceſſerunt tales, ex ſimilibus quæ iuuant, & contrariis quæ lędunt, ex ſanguine, ex [e] copia flauæ bilis, uel etiam atræ ætate conſtāte, ex venarū latitudine, ex pręcordijs hirſutis, ex habitu totius corporis calido & duro, niſi cor cōtrario modo affectū repugnet, ex expulſis quæ billioſa ſunt & nō multa. Quod ſi in iecinore redundet frigus cum humore, antegreſſæ ſunt cauſæ refrigerantes & madefacientes, iuuant quæ eandem vim habent, lædunt quæ contrariam, ſanguis pituitoſus [f] contrahitur, præcordia glabra ſunt, venæ anguſtæ, habitus totius corporis ſentitur frigidus & mollis, niſi cor contrario modo affectum obſiſtat; quæ expelluntur multa ſunt & cruda. Poſtremo ſi iecur frigidius & ſiccius fuerit, denunciatur a cauſis ſimilibus; iuuant quæ ſimilia ſunt, nocent contraria, ſanguis paucus [g] craſſior & frigidior contrahitur, uenæ anguſtæ ſunt, præcordia glabra, habitus totius corporis frigidus & durus, niſi renitatur cor calidum & humidum, expulſa pauca & cruda ſunt. Imbecillitas iecinoris ubi ſine euidenti aliquo morbo eius accidat, homines ſic affecti à græcis hepatici [h] dicuntur, maxime autem hoc accidit ubi excedit frigus & humor: depræhenditur uerò, vt omittam cauſas una cum iuuantibus & lædentibus, ex ipſis expulſis, vt ex [i] vrina cruda, & ex deiectione, quod aluus [k] cruentā ſaniem reddat; poteſt autem eiuſmodi imbecillitas incipere his qui adhuc ſani ſunt, & funguntur muneribus uſitatis, ita vt ad imperfectam ſanitatem referri poſſit; verum ſanitas imperfecta ad [l] multiformem compoſitionem internarum partium ſpectans non facile intelligitur, coniectura tamen aliqua depræhenditur veluti anguſtia [m] uaſorum iecinoris, ex intimo onerantium ac diſtendentium ſenſu, a dextra parte præcordiorum poſt [n] cibum, præſertim a balneo, & vbi multus & craſſus fuerit atque idoneus ad procreandum flatum. Cauſæ ſanitatis cum iam præterierint, aut audientur ex homine, aut conijcientur ex effectis præſentibus quæ maxima ex parte ſubijciūtur ſenſui; nā & ſanguis vbi uena ſecetur ſub aſpectum cadit. Ex futuris an euentus ſiue permāſio in eodem ſtatu, ſiue mutatio in meliorem aut deteriorem expectari debeat, præſagitur ex cauſis, vt ex natura & auxilijs artis quæ vel eædem perſeuerabunt, vel meliores aut deteriores erunt, citius vel tardius, pro maiore vel minore ipſarum robore: via mutationis ea præſagienda eſt, quam & natura & materia, ſiqua redundet, pollicebitur.

Opera & inſtrumenta reſtant ad iecur conſeruandum neceſſaria: poſtulant autem quædā præcepta cōmunia & quædam propria; ordiemur a comunibus quę a comuni natura iecinoris ſumuntur, quam contineri diximus fine & materia ac forma idonea ad ipſum exequendum. De fine attendimus dignitatem ac ſpeciem actionis & vim ſenſus, maxime autem habenda eſt ratio dignitatis actionis iecinoris, vt quod paret alimentum vniuerſo corpori, & [o] nutrientem uim impertiat uenis: quare quantum fieri poteſt ſeruandum eſt eius robur, [p] pernicioſe enim exoluitur, ſi quidē non ex eo [q] ſumitur, ſed ex eo quod ſumptum [r] coquitur a iecinore, aluntur partes noſtri corporis; ſed cum virium robur maxime conſiſtat in [ſ] temperamento, hoc maxime ſeruari debet quale conuenit, id autem eſt tueri calorem innatum qui cauſa eſt omnium actionum; uitare igitur oportet ea à quibus offenditur. Docet autem [t] Ariſtoteles ipſum offendi & a frigore quod contrarium eſt, & ab inopia alimenti. Quamobrem fugere oportet quæ ſiue actu, ſiue potentia [u] ualde frigida ſunt, ita ut etiam adſtringentia, quæ ſumuntur ad iecur firmandum, non debeant eſſe actu [x] frigida. at neque extrinſecus ſuperimponi ſpongia debet ex poſca frigida [y] expreſſa, quamuis alioquin ad repellendum membris conueniat; at neque adſtringens oleum, neque cataplaſma [z] ſuperdandum frigidum eſt. Ne intereat calor inopia alimenti, fit retinendo ſpiritum & ſanguinem in quibus conſiſtit; Vt retineatur uitanda eſt larga ſanguinis miſſo, vitanda & relaxantia [a] quæ efficiunt vt ſpiritus ſubito exhalet, præterquam quod relaxatum iecur impletur uitioſis [b] ſuccis, qui alijs in partibus redundant, quamobrem iecinore affecto non adhibentur ſola relaxantia, ſed mixta cū adſtringentibus; retinetur etiam calor a [c] ſomno cū ad iecur contrahitur ſpiritus & ſanguis; nā a vigilia [d] euocatur ad partes externas: ſed fugere ēt oportet frequentē vſum extenuātium,

efficiunt

E F G H

a Gal de arte me. c. 38.
b Ga. de arte me. c. 40. & 5. de locis aff. c. 7.
c Gal. de arte me. c. 39.
d Ga. de arte me. c. 42.
e Gal. de arte me. c. 41.
f Gal. de arte me. c. 43.
g Gal. de arte me. c. 44.
h Gal. 5. de loc. aff. c. 7. & 8. catat. 6. & 7.
i Gal. 2. progno. cō. 26.
k Gal. 5. de loc. aff. c. 7.
l Gal. de arte me. c. 70.
m Gale. de arte me. ca. 73.
n Gale. 14. meth. c. 16.
o Gal. de arte me. c. 95. & 7. meth. c. 13.
p Gal li. 11. meth. c. 18. & c. 16.
q Galen. 11. meth. c. 15.
r Gale. 3. li. de na fa. 7.
ſ Gale. 12. meth. c. 5.
t Ariſto. de longitud. & breuita. uitæ.
u Gale. 13. meth. c. 12.
x Gal. 8. catato. 6. & 7.
y Gale. 14. meth. c. 5.
z Gale. 13. meth. c. 12.
a Galen. 7. meth. c. 13. & 13. meth. c. 15.
b Gale. 11. meth. c. 15. & 20.
c Gale. 5. 6. epid. cō. 32.
d Gal. ibid. & 5. 6. epi. commēto. 10.

A efficiunt enim vt calor [a] exhalet ab alimento deſtitutus. Species actionis iecinoris cum ſanguinem conficiat, ad coctionem pertinet, in qua laborat perinde ac [b] ventriculus; quamobrem vbi quiete opus ſit iecinori, vtendum eſt inedia vel certe pauciori cibo ac potione; nam minor labor [c] pro quiete eſt, ergo ne laboret iecur tenuiori [d] victu vtendum erit. Maxime autem periculoſa [e] eſt iecoris inflammatio cum virium imbecillitate, quoniam hæc cibum poſtulat quo illam augeri neceſſe eſt; idcirco ad ventriculum & iecur, in quibus alimentum conficitur, cum inflammantur vtimur victu [f] tenuiſſimo, qui tanto magis exquiſitus requiritur laborante iecinore, quam ventriculo, quanto nobilius illud eſt quam hic: quam ob cauſam maxime [g] exquiſitum victum deſiderat. Verum exercetur Iecur non tãtum cum ſuo munere fungitur, ſed etiam cum in reſpiratione agitatur [h] à thorace; maxime autem attollitur [i] cum clauditur guttur. Senſus iecinoris hebes eſt cum neruulus per ſolam eius tunicam diuidatur; quare nulla habẽda eſt ipſius ratio in conſeruatione iecinoris. Temperatio quæ ad materiam ſpectat in iecinore calida & humida eſt, hæc vt conſeruetur ſimilibus vtendum eſt: ſed quoniam Iecinoris ſubſtantia mollior eſt & facile diſſoluitur, ea cauere oportet à quibus diſſipari poſſet; quamobrẽ non ſumentur valde acria, non acetum [k] vt ad lienem, ſed oxymel dabitur dilutum ad Iecur magis quam ad lienem. Quod attinet ad formam Iecinoris, omiſſis figura, ſuperficie, magnitudine, numero, quæ nihil egregium indicant, intuebimur quid polliceant caua & ſitus; Mon-

B ſtrant caua qua via & intus dari præſidia debent ad Iecur, & educi quæ in eo præter naturam verſantur, cum duplex ſit via ab ore ad viſcera, vna per guttur & aſperam arteriam, per quã tranſit aer, [l] pertinetque ad pulmonem & cor, parumque iecinori & ventriculo prodeſt; altera per gulam per quam tranſeunt quæ deuorantur, atque hæc facile & ventriculo & iecinori medentur; feruntur autem ad Iecur ex ventriculo maxime poſt [m] ſomnum, iam perfecta coctione; tunc enim vna cum ſucco cocto ex cibis & potionibus alliciuntur per venas meſenterij ad iecur, quamquam poſſunt dari etiam poſt cibum, quemadmodum datur a Galeno [n] Diatrion pipereon; ſed tunc diutius morantur in ventriculo antequam permeent ad Iecur: [o] idem tamen præcipit ne confectio Diacalamentum a cibo ſumatur, quod (vt arbitror) ob ſummã vim quam habet extenuandi, celeriter ad Iecur permeet, & ſecum ducat quæ cruda ſunt, atque obſtructionẽ faciat. Verum a cauis Iecinoris diximus etiam oſtẽdi viam exhauriendi quæ moleſta ſunt, reſpondent enim eius caua, alia venæ cauæ, alia venæ portæ: quamobrem diſtinguere oportet quæ in ipſo continentur cum verſentur aut in parte eius ſima, aut in gibba; quę verſantur in ſima, per portam in ventrem ducenda ſunt, & deiectione potius quam [p] vomitu exhauriẽda; quę verſantur in gibba, per venam cauã duci debent, & per vrinã exinaniri, modo non ſint [q] multa, nam ſic expediret deiectionẽ primo euocare, deinde vrinã. Valent etiã, quę

C per clyſterẽ in aluũ infunduntur ad purganda quæ in ſima iecinoris parte continentur: eodẽ ſpectat & miſſio ſanguinis per venas [r] ani, pręcipue in illis quibus conſueuit ſponte erumpere. Cæterũ caua Iecinoris pro ſitu viam mõſtrant (vt diximus) & dandi præſidia, & educendi quę ſuperant; ſed ab anguſtia [s] & exilitate quam ramuli habent, in quos tam caua quam porta vena per Iecinoris ſubſtantiam diuiditur, monemur cauenda eſſe oĩa a quib. per adſtrictionem claudi poſſunt. Sed de his paulo poſt agemus, cum propria præcepta in conſeruatione Iecinoris perſequemur. Reſtat ſitus qui ſitum monſtrat præſidiorum quę dari debent ad Iecur, quod cũ poſitũ ſit in [u] dextra parte, quæ extrinſecus imponuntur, à dextro latere præcordiorũ ſup imponi debent; ſed ob craſſitudinẽ abdominis ne remiſſa nimis ad Iecur perueniant [x] validiora accipiẽda ſunt: magis aũt ad gibbã iecinoris partẽ accõmodãtur q̃ ad ſimam, quæ [y] extrinſecus imponuntur; ſed cũ adhibentur adſtringentia, quę minus facile penetrãt, adijci dñt aromata, quorũ ope penetrare illorũ vis ad Iecur poſſit. Verũ admiſcere [z] quoq. aromata oportet ijs quæ intus dantur, vt facilius penetrare poſſint; at facile ẽt penetrãt ad iecur quæ [a] dulcia ſunt ſed periculũ eſt ne obſtructionẽ afferant, illis potiſſimũ quib. venæ iecinoris naturaliter ſunt anguſtæ. Quod ſi auertere a Iecinore oporteat id quod in ipſum vel influit, vel influxurum eſt, cum collocatum ſit in medio tanquam terminus ſuperiorũ & inferiorũ partium, licebit ſuperã-

D tes ſuccos tam ad ſuperiora quam ad inferiora trahere: quãobrẽ Gal. [b] brachiorũ ęque ac crurũ, affecto iecinore, exercitationẽ probat; ſed ſiue ad brachia, ſiue ad crura trahatur materia, auertitur ſimul & deriuatur, quãquam magis deriuatur [c] cum deorſum ducitur: ex cubito etiã dextro ſecta vena interna, [d] auertitur ſimul & deriuatur materia a iecinore: quod ſi ſecetur media [e] vena magis auertit: auertit ẽt a Iecinore arteria [f] ſecta inter pollicem & indicem.

Sed ſatis de communib. pręceptis ad conſeruandũ Iecur pertinentib. pergamus ad propria q̃ ſpectãt ſigillatim ad vnãquãq. ſpeciẽ ac differentiã ſanitatis. Quæuis igitur ſanitas iecinoris ſi aut perfectiſſima ſit, aut perfecta, ſimilia poſtulat opera & inſtrumẽta vt cõſeruet: ſed ſi imperfecta, põt & ſimilib. conſeruari & corrigi contrarijs. Plerunq. aũt imperfecta ſanitas iecinoris aut ad imbecillitatẽ ſpectat quæ immoderatã tẽperationẽ ſequit, aut ad caua intercluſa. Imbecillitas potiſſimũ refertur ad exceſſum frigoris & humoris, nequit Iecur frigidius coctionẽ perficere, nequit q̃ humidius eſt retinere, cũ relaxetur, [g] quẽadmodũ articuli nimio humore abundantes. Quibus Iecur imbecillum eſt ob eiuſmodi qualitatis exceſſum ſine inflammatione aut tumore aliquo præternaturam græci ἀτόνου ἥπατος, ἡπατικοὺς appellant, ſicuti qui

a Gale. 12. meth. c. 5.
b Galen. 2. acut. cõ. 54
c Gal. 2. de tu. ual. c. 11.
d Gal. li. 11 meth. c. 15. & 17.
e Gale. 10. meth. c. 5.
f Gale. 11. met. c. 17.
g Gale. 13. meth. c. 13.
h Gal. 1. de diſpn. c. 12.
i Gale. 3. de tu. val. c. 2.
k Gale. 11 meth. c. 16. & 13. meth. c. 15.
l Galen. 10. meth. c. 8.
m Ga. 6. de tu. val. c. 3.
n Gal. 4. de tu. val. c. 3.
n Gal. 4. de tu. ual. 5.
o Gal. 4. de tu. ual. c. 7.
p Galen. 11 apho cõ. 22
q Gal. 7. me th. c. 13.
r Ga. 13. me th. c. 15.
s Galen. 6. aphoriſ. cõ men. 12.
t Gal. 2. de alim. fac. 8.
u Gal. 6. de ana. c. 3. & 4. de. via par. c. 14.
x Gale. de arte medic. c. 95.
y Gale. 13. meth. c. 14.
z Gal. 4. de tu. val. c. 7.
a Gal. 2. de alim. fac. 8. & 3. acut. com. 2.
b Gal. 5. de tu. val. c. 3.
c Gale. 6. epid. cõ. 18
d Galen. 13. meth. c. 12.
e Gal. in lib de cura. per uenę ſect. c. 16.
f Gal li. de cur. ſang. miſſ. ca 18
g Gal. 8. ca tatop. c. 6.
h Gal. 1. de caul. ſymp. c. 2. & 8. ca tatop. c. 6.

bus ventriculus imbecillus eſt, [illegible]. Hos igitur firmare oportet & robur E
iecinori addere, id quod faciunt alia per qualitatem manifeſtam, alia per ſimilitudinem to-
tius ſubſtantiæ; manifeſte relaxantibus aduerſantur adſtringentia, ᵃ abſumunt enim ſuperan-
tem humorem, corriguntque excessum caloris aut frigoris, prout hoc uel illum aſſumunt vna
cũ adſtrictione contrarium exceſſui, qui cũ relaxatione atq; humore copulatur; quod ſi ea quę
dãtur adſtringentia ſimul etiam amara ſint, eo quoque nomine iuuant quod detergunt, velut
nardus, ᵇ qui & intus ſumi & extrinſecus imponi poteſt, veluti etiam intubus; ᶜ valent itẽ quę
cum adſtrictione vim habent aromatum, ᵈ nam concoquunt & putredinẽ corrigunt, pręterquã
quod adſtringendo robur addunt, quemadmodum iuncus rotundus, calamus, myrrha, aſpala-
thus, cinnamomum; eodem ſpectant etiã piſtacia ᵉ quæ ſubamara ſunt, & vim aromatis habẽt.
Ob ſimilitudinem totius ſubſtantiæ firmat iecur ᶠ puluis ex iecinore lupi epotus ex vino dulci
aut ex ſucco agrimoniæ, tum caro cochleæ eodem modo ſumpta, habent enim vim nutriendi
quæ toti ſubſtantiæ iecinoris aptatur, quẽadmodum ᵍ & vua paſſa, quæ contemnitur quia ma-
xime familiaris eſt, quãuis plurimũ iecinori auxilietur, cum nõ modo ipſum alat ad quod aptiſ-
ſima eſt, ſed conferat ad concoquendos crudos ſuccos, & ad prauitatem ac putredinẽ coercen-
dã. Quod ſi aliquid adſtrictionis habeat, magis adhuc iecinori oportuna erit, cui maxime ami F
cum vinũ ʰ eſt quod citra moleſtiam corrigit exceſſum frigoris & humoris, valet ad alendũ &
cõcoquẽdum, præterquam quod putredini obſiſtit. At vbi cum imperfecta ſanitate interclusa
ſint iecinoris vaſa, quæ ⁱ facilè intercluduntur, & quia ſecũdũ naturã anguſta ſunt, & quia mul
tum excipiunt ſuccum qui ex ventriculo & inteſtinis allicitur, dare operam oportet vt aperian
tur vbi clauſa ſunt, & patefacta ſeruentur vbi aperta; alioquin corpus non ſolum non nutrire-
tur ſed putredinem contraheret, ᵏ maxime vbi ſucci praui eſſent; quamobrẽ præſtat tam ſanis
quam ˡ ægrotantibus ſeruare hæc aperta, præſertim cum in aere frigido craſſi ſucci gignuntur,
huc ſpectant quæ extenuandi vim habent, dicta idcirco à medicis medicamenta ᵐ ſalubria; iis
ergo vtendum eſt antequam ⁿ per vrinam aut deiectionẽ educãtur ſucci qui iecur obſtruunt:
valent autem detergentia ſine aliqua acerbitate vt capnos, ᵒ quod ſi non nihil habeant adſtri
ctionis poſſunt nihilominus detergere grandiores canales quemadmodum in iecinore, amari-
tudo enim intro compellitur ab acerbitate, vt patet per abſinthium, ᵖ quod plurimum valet
ad Iecur detergendum & obſtructionem tollẽdam ex eius cauis, quã non poſſet tollere ex par
uis foraminibus cutis, quandoquidẽ acerbitas illa ex toto clauderet adſtringendo, neq; ſineret
vim amaram penetrare. Ergo cum Iecur & obſtructioni ᵠ & duris tumoribus exponatur, vten-
dum eſt detergentibus atque extenuantibus, & amaris etiam cum aliqua acerbitate coniun- G
ctis; ſcire tamen licet ex aſſiduo vſu extenuantium ʳ prauos ſuccos, vt ſeroſum humorem, flauã
& atram bilem cõtrahi & ſolidas partes exſiccari, effundi præterea ſ ſpiritus; quamobrem vi-
tare diuturnum vſum extenuantium oportet, præſertim bilioſis, aut perſeuerãdum in his, quæ
minus calida ſunt, cuiuſmodi eſt ᵗ oxymel, cuiuſmodi eſt etiã cremor ᵘ ptiſſanæ: alij tutius vti
poſſunt & victu extenuante & medicamentis, inter quæ maxime ad Iecur detergendum apta
ſunt abſinthium ˣ & agrimonia, vt ad lienem radix capparis & aſplenium; cæterum agrimonia ʸ
non tantum obſtructionem remouet ex iecinore, ſed ipſum etiam confirmat, id quod facit quo
que centauriũ, tam intus ſumptum quam extrinſecus datum, marrubbium, calamentum, cap-
paris ᶻ ex oxymelle, tum rubea, ᵃ peonia; eundem vſum præbet ᵇ beta, præſertim ſi cum ſinapi
vel aceto deuoretur, Iuniperi ᶜ fructus ex compoſitis diatrion ᵈ pipereon, Diacalamentum, ᵉ
præterea abſinthij coma ex aliquo liquore macerata, aut confectio ex hac, aniſo, & amygdalis
amaris; vt autem hæc & aperta ſeruant, & ab obſtructione liberant Iecinoris caua, ita eadem
claudunt quæ vel valde adſtringunt vel obſtruunt: valde autem adſtringunt acerba, quæ omni
no uitanda eſſent niſi robur adderent; quod ſi præterea craſſa ſint non tantum adſtringendo,
ſed etiam obſtruendo claudunt, magis autem lædunt partem ᶠ ſimam iecinoris quam gibbam H
ad quam perueniunt iam cõfecta. Aquæ frigidæ potio ᵍ poſt exercitationem, niſi prius bibatur,
calida, iecinoris caua adſtringit; clauduntur eadem ʰ a palmulis viridibus. Quæ vero craſſa ⁱ
ſunt & glutinoſa, quamuis bonum ſuccum gignant, cum tamen craſſum & glutinoſum efficiũt
qui & meſẽterij venas, & iecinoris caua facile obſtruat, veluti panes triticei, caro ſuilla & quæ
cumq; multum & bonum alimentum præbent, vt farina triticea cum ᵏ lacte, aſſiduus enim la-
ctis vſus ſiue tenuis ſiue craſſi, eos ˡ lædit quibus anguſta ſunt iecinoris caua, ex quo ſequitur
grauitas in dextera parte præcordiorum; valde etiam obſtruitur Iecur placenta ex lacte, ca-
ſeo, & ſiligine; ſed vitãda ᵐ in primis ſunt quæ craſſa ſimul ſunt & dulcia, nam ob dulcedinẽ ⁿ
facile alliciuntur à iecinore, ob craſſitudinem obſtruunt; quamobrem vinum ᵒ dulce quod reſ
ciendis alioquin aptiſſimum eſt, ſummopere lædit iecur affectum, id quod faciunt etiam fici ᵖ
tam virides quam ſicci propter dulcedinem. Eiuſmodi ergo ſunt quæ uitare oportet, vt ſeruen
tur aperta Iecinoris caua. Verũ obſtruitur iecur ẽt à cibis & potionibus nõ craſſis aut glutino
ſis, vbi his ſũptis homo ᵠ aut exerceat aut utat balneo, a calore.n. ex vẽtriculo ad Iecur & ex
iecinore

a Gal. 8. ca tatop. c. 8.
b Gal. 8. ca tatop. 7.
c Gal. 8. ca tatop. c. 8.
d Gal. 8. ca tatop. 6. & 7.
e Gal. 2. de alim. facul. c. 30.
f Gal. 8. ca tatop. c. 8.
g Gal. 8. ca tatop. c. 9.
h Gal. ibid.
i Gal. de cõ ſtit. art. 17.
k Gal. 8. ca tatop. c. 6.
l Gal. 2. de alim. facul. c. 8.
m Gal. 2. de alim. facul. c. 15. & de cibis boni & mali ſucci c. 2.
n Galen. de conſtit. art. 17. & de ar. mod. c. 91.
o Gal. 7. ſim plic.
p Gal. 5. ſim plic. c. 12.
q Gale. 13. meth. c. 16.
r Gal. de cibis boni & mali ſucci. c. 2.
s Gale. 12. meth. c. 5.
t Gal. 6. de tu. valet. c. 3.
u Gal. 1. acu tor. in com mento 18.
x Galen. 13. meth. c. 17.
y Gal. 7. ſim plic.
z Galen. 13. meth. c. 17.
a Gal. 6. ſim plic.
b Gal. 2. de alim facul. c. 23.
c Gal. 3. de alim. fa. c. 15.
d Gal. 6. de tu. val. c. 9.
e Gal. 6. de tu. val. c. 8.
f Gale. 13. meth. c. 14.
g Gal. de ſa lubri dieta. com. 12.

h Gal. 2. de alim. fac. c. 16. i Gal de cibis boni ſucci c. 2. k Gal. 3. de alim. fac. c. 4. l Gal. 5. de tu. vale. c. 9. m Gal. de cibis boni & mali ſucci cap. 4. n Gal. 3. acut. comm. 2. & de cibis boni ſucci c. 4. o Gal. de cibis boni ſucci cap. 11. p Gal. 2. de alim. facult. cap 8. q Gal. de ſalubri dieta comment. 32.

A iecinore ad externas partes euocantur quæ adhuc cruda ſunt & propterea obſtructionem aſferunt,quo noĩe nocet [a] vehementior motus, neq. tantum obſunt obſtruendo moderati cibi, cum balneũ aut exercitatio proxime illos ſequitur,ſed ẽt cũ proxime antecedit,hoc eſt cũ ſumitur cibus antequam corpus à balneo [b] vel exercitatione calefactũ refrigeretur;illi vero qui extenuati vtuntur balneo poſt [c] cibum vt impleantur, rogandi ſunt num grauitatẽ ſentiant in dextra parte præcordiorum,id ſi accidat fugere tunc balneum debent.De Iecinore ſatis dictũ eſt:deinceps dicendum de illis partibus à quibus purgatur.

De Veſica fellis. *Cap.* II.

SVccus ille,qui per meſenterij venas ex vẽtriculo & inteſtinis attrahitur a iecinore, nõ eſt totus idoneus qui vertatur in ſanguinẽ,ſed cu hic [d] gignĩt præſefert in ſumma parte tenuẽ quendã humorem,ſimilẽ flori qui in multo apparet cum fit vinũ, atq.hæc eſt flaua bilis;reſidet etiam in ſanguine quoddã,veluti fęx in vino craſſa & terrena, humor videlicet melancholicus:permixtus quoq.cum ſanguine eſt aquoſus humor, ita ut cũ in iecinore gignitur impurus ſit, ſed natura vt purgaretur partes molita eſt quę attrahãt ex eo quod alienũ eſt & ad alendũ nullo pacto accommodatũ; ſunt autem hæ partes [e] veſica fellis quæ flauã bilẽ purgat,græce [f] dicta χολάδες,ſeu χολοδόχος,ſeu χοληδόχος; lien qui humorem melancholicum,re-
B nes qui vrinam:quas oẽs perſequemur ſumpto initio a veſica fellis. Adiixit [g] hanc natura Iecinori eorũ animaliũ quæ ſanguine prædita ſunt,nõ tamen oĩum,carent enim hac cerui, cameli,delphini,[h] columbæ,& multa alia animalia, quæ canales [i] habẽt per quos ex iecinore fertur flaua bilis ſuperans ad primũ tenue inteſtinum,ſunt.n. veluti uenę bilem afferentes.Scribit Ariſt. aliquorum [k] hominum iecinori nõ annexã eſſe eiuſmodi veſicã,nullũ tñ ex humanis cadaueribus quæ aperiuntur reperitur ſine ipſa,quæ cuius gratia facta ſit iam perpendendum eſt. Scribit idem Ariſtote.decipi eos qui ipſam adiunctam fuiſſe iecinori crediderunt ut excitet eam animæ partem quam in hoc viſcere collocantur,ſed ipſæ qui omnes animæ facultates in corde poſuit, exiſtimat veſicam fellis non fuiſſe a natura factam ex inſtituto, ſed ex neceſſitate propter illa quæ fuerunt alicuius gratia inſtituta, bilem enim omnem alienam eſſe, neque aliquo pacto idoneam ad alendum cenſuit; ſed quia neceſſatio redundat, contrahiturque ex cibis & potionib.cum gignitur ſanguis,opus fuiſſe hac ueſica quæ receptaculum eius eſſet,nõ quidem omnibus animalibus ſanguine præditis,ſed illis tantum quæ multam contrahunt flauam bilem;aliqua.n.quæ parum gignunt eiuſmodi ſucci tantum habere canales a Iecinore ad inteſtina pertinẽtes,per quos ea purgatur,atq.hæc & vitam maxime diuturnam degere & Iecur habere dulciſſimum ſcripſit. Verum neq. flaua bilis oĩno inutilis eſt,neq. veſica fellis eſt ꝑter inſtitutũ naturæ,ſiquidẽ vt [l] cõſtamus ex quatuor ſuccis,ſeu ex ſanguine qui cõtinet alios
C ſuccos ita ẽt nutrimur, & nonnullæ partes bilioſo ſanguine aluntur, & bilis ad inteſtina [m] influens excitat hæc ad deijciendum detergitq. pituitam illis inhæreſcentẽ,ita vt cũ alimenti reliquijs detrudatur. Veſica vero fellis nõ eſt cauſa cur ſuperueniant morbi acuti quẽadmodum voluit Anaxagoras,qui damnatur ab Ariſt.[n] qm̃ illa quoq. animalia quæ veſica fellis carẽt incidunt in eiuſmodi morbos, & quoniã ea bilis quæ in eiuſmodi veſica reſidet non põt facere abſceſſus illos qui acutis morbis ſuperueniunt. Molita igitur eſt natura ueſicam fellis vbi multa flauæ bilis copia contrahitur,ut ſit eius [o] receptaculum & oportune eam expellat, ut monſtrabimus cum ad formã ueniemus, qua ueſica fellis cõtinetur;quod ſi belluas ſeces,ſeu mortuas ſeu uiuas,depræhendes in ea ſemper [p] flauam bilem ſeruari, attrahitur enim hæc retineturque & ubi ueſica ſibi appoſuit ex ea quod neceſſarium eſt, reliquum detrudit, ita ut egeat quatuor [q] miniſtris facultatibus: attrahit enim primum per canales flauam bilem ex iecinore quę ad illam non [r] confluit ſponte,tanquam tenuis,ſine ſanguine,quod craſſior ſit,nam ſic multo magis aquoſus humor qui longe tenuior eſt ad ipſam deſcenderet, quod cum non accidat fatendum eſt flauam bilem attrahi ex iecinore ab hac ueſica ut familiarem,retineriq. dum alliciatur ex ea id quod utile eſt, & ueſicæ ſubſtantiæ apponatur; neque obſtat quod uenas habeat,cum eaſdem habeat etiam uentriculus qui non nutritur ſanguine,ſed ſucco magis quem
D in ſe continet,id quod euenit etiam ueſicæ,quæ ut alatur, ſimul cum ſanguine uenarum excipit aliquid ex flaua bile quam continet: quod ſi eandem non attraheret ſed reciperet, ſemper eodem modo plena reperiretur,quod tamen non euenit,cum modo plus,modo [t] minus contineat flauæ bilis. Vbi autem [t] imbecilla eſt non poteſt ſuo munere fungi,& propterea flaua bilis non fertur ad inteſtina,ſed funditur per uniuerſum corpus & luridum colorem(quem dicit Lucretius [u]) in arquatis efficit. Verumſut attrahit ita etiam retinet dum fruatur,nec interea læditur ab acrimonia flauæ bilis,neque mordetur,quoniam ipſi ualde familiaris [x] eſt; ſed cum aut onere,aut nimia acrimonia irritatur,expellit quod moleſtum eſt,& per ceruicem,per quam attrahit,flauã bilem [y] etiam detrudit:exiguo autem ſenſu prædita eſt,ut differat a ſtirpibus,neque enim illi opus fuit acri ſenſu [z] ad ſuum munus exequendum,nam magis irritaretur a flaua bile quam neceſſe ſit,& non poſſet eam diutius retinere ac tantum expellere, cum nimis aut oneratur aut diſtenditur aut ab acrimonia præternaturam mordetur.

Ad propoſitũ finẽ exequendũ obtinuit ueſica fellis aptiſſimã cõpoſitionẽ,materia.n.ex qua cõſtat,tunica ẽ ſeu mẽbrana tenuis ac dura,ita ut cõtrahi plurimũ & diſtẽdi poſſit;differt [b] aũt

a Gal. 1. de tu. ual. c. 8. & 6. de tu. ual c. 7.
b Gal de ſa lubri dieta cap. 12.
c Gal. 6. de tu. ual c. 3.
d Gal. 1. de tu. val. c. 12 & 3. de na. fac. c. 13.
e Gal. 5. de vſu p. ca 6. & c. 8.
f Gal. 5. de vſu p. c. 4. & 3. de fac. nat. c. 9. & 4. de vſu p. c. 12.
g Ariſ. 4. de par. ani. c. 2 & lib. 2. de hiſt. anim. c. 15.
h Ga de admirabile. c. 9.
i Gale. 4. de vſu p. c. 12.
k Ariſto. 4. lib. de par. anim. c. 2.
l Gale. 1. de elem c. 6 & 1. de nat. hu ma. cõ. 18 & 2. de ele ment. c. 1.
m Gal li 5. d vſu p. c. 4
n Ariſ. 4. de partib. ani. c. 2.
o Gal. 4. de vſu p. c. 12.
p Gal. 5. de vſu p. c. 10.
q Gal. 3. de nat fac. 12.
r Gal. 2. de nat fac 2.
s Gal. 2. de nat. fac c 5 & 3. d nat fac. c. 12.
t Gal. 1. de tu val c. 13 & 3. d cau. ſympt. c. 2.
u Lucretius 4. lib.
x Gal. 3. li d nat. fa. 12
y Gal. 3. de nat. fac. 13.
z Gal 5 de vſu par. c. 9
a Gal. 5. de vſu p. c. 12.
b Ga. 14. d vſu p. 14.

à tunica inteſtinorũ & vẽtriculi, non ſolũ quia ſimplex eſt, & nõ duplex vt ille, ſed & quia ner
uoſa, tenuis, & dura, non inſtar ipſarũ carnoſa, craſſa, & mollis, vt ad concoquendũ accõmoden E
tur, ſpectat.n. tunica veſicæ tam vrinę q̃ fellis ad continendũ quæ ſuperant, & ideo valida eſſe
debet, ne copia aut qualitate offendatur; natura in hac tenuitatẽ duritie compenſat, vt in tuni-
a Gal. 5. de vſu part. capit. 11.
ca vẽtriculi, & inteſtinorũ mollitiem craſſitudine: triplici[a] vero fibrarum genere diſtinguitur
tunica veſicæ fellis, recto ad attrahendũ, tranſuerſo ad expellendũ, obliquo ad retinẽdũ; fibræ
rectæ in ea paucæ ſunt & internæ magis, ijs ſuccedunt obliquæ, nã tranſuerſæ in externa ſuper
ficie cõſpiciunt, neq. deſunt qui has non ſecus atq. alias oẽs neruoſas fibras ad robur tãtum &
non ad actionem aliquam fuiſſe factas exiſtiment. Qua parte aũt veſica fellis iecinori non hæ-
ret, tegitur mẽbrana orta à peritoneo, & proprie ab eo quod iecur inuoluit; hæc valida eſt ve
b Gal. 4. de vſu par. capit. 10.
tenitatur cum veſica extenditur, neq; enim inuolucri craſſitudo reſpondet dignitati[b] partiũ,
ſed actioni; neq. iecur quia dignius tegitur craſſiori peritoneo quam veſica, ſed res cõtra ſe ha-
bet. Pertinẽt ad propriam tunicam veſicę fellis venę, nerui, & arteriæ; licet aũt excipiat aliquid
c Gal. 5. de vſu par. c. 7
ex bile, q̃ attrahit ac retinet, eget tñ venis, quibus etiam nutriatur, eò tamen longe minoribus
prædita eſt q̃ veſica vrinæ quò & ipſa minor eſt: duas ergo venas accipit, q̃uis ſit annexa iec-
nori, ortas à vena porta qua in iecur inſeritur: inſerũtur hæ ad ceruicẽ eius veſicæ quo loco ſir
miter cõtinentur, latiſq. euidentes ſunt, atq. inde per eius ſubam ad ſundũ perueniũt: ad eãdẽ F
d Gal. 5. de vſu par. c. 8 9. 10. & 12.
ceruicẽ intexit neruus & arteria[d] exilis. Deriuat neruus à neruo, quẽ diximus diuidi in tunicã
iecinoris, ſicut arteria ab arteria; hæc data eſt illi vt particeps ſit vitæ, ſed neruus vt ſentiat &
& non ſit omnino ſimilis ſtirpib. Plures aũt obtinuit neruos veſica vrinæ, q̃ bilem cum aquoſo
humore permixtã accipiens ſibi non familiarẽ, excitare ad expulſionem debeat, q̃ non euenit
veſicæ fellis, cui flauã bilẽ maxime familiarem eſſe docuimus. Præter materiam nacta quoq eſt
formã oportunã veſica fellis, figura.n. rotunda & valde capax eſt, minimeq. expoſita iniurijs;
verũ à ſuperiori parte oblõga eſt, cõtrahit.n. paulatim vt quadret partib. inter quas ſita eſt, cõ
e Gal 4. de vſu par. c 4
trahit aũt in ceruicẽ[e] q̃ in anguſtũ canalẽ degenerat, q̃ poſtq̃ ex ſitu venæ portæ in iecur exceſ
ſit, inſeritur in alterũ canalẽ, qui inter caua & gibbã partẽ iecinoris in duos ramos[f] diuiditur,
f Gal 5. de loc. aff. c. 7.
horũ alter in dextrã partẽ, alter in ſiniſtram progrediẽs ſeparatur in multos ramos politos in-
ter fines ramorũ venæ portæ & cauæ, vnde flauã bilẽ ſecernãt priuſq̃ ſanguis à venæ cauæ ra-
g Gal 5. de vſu par. c. 6
mis attrahatur. Foramina q̃ in ipſis ramis cõtinent adeo exigua[g] ſunt vt ſẽſum lateãt, & ppea
flauã bilẽ duntaxat q̃ tenuis eſt alliciunt, q̃ non facerent per laxiora oſtia, ſimul.n. cũ familiari
ſibi ſucco attraherẽt ſanguinẽ, id q̃ faciunt renes & lien. Cęterũ canalis ille in quẽ inſeri diximus
priorẽ à ceruice veſicæ profectũ, ramis p iecinoris ſubam diſtributis, recta deorũ fert, ful-
tus partim trũco venæ portæ, partim inferiori mẽbrana omẽti, dũ finiat in illud inteſtinũ q̃ in-
ter vẽtriculũ & ieiunum eſt, ſed paulo ſupra initiũ ieiuni: breui.n.[h] ac ruto itinere facto deſinit
h Gale. 5. de vſu par. c. 4.
idoneo loco, recedit.n. à vẽtriculo cuius ori flaua bilis aliena eſt, cũ mordeat, ſicut & fundo, cũ G
excitet ad detrudẽda q̃ ſumpta ſunt, priuſq̃ cõcoquantur. Quod ſi terminarẽt hic canalis ad re
ctũ inteſtinũ, ſuperiora nõ irritarent ad expellẽdũ, q̃ nõ acciperẽt flauã bilẽ. Finitur ergo eiuſ
modi canalis loco maxime oportuno; finit aũt in mẽbranã laxiorẽ, quæ duo efficit, primũ ne re
trocedat flaua bilis per eundẽ ad iecur; eundẽ vſũ pſtat mẽbrana illa in q̃ deſinunt canales vri-
nã à renib. in veſicã ferẽtes: prohibet.n. ne hæc ſurſũ retrocedat. Alterũ q̃ efficit laxior mem-
brana propoſiti canalis in inteſtino eſt, q̃ claudit tranſitũ bilis ad inteſtina quo tpe incõmoda
eſſet, nimirũ cũ ſuccus vtilis permixtus cũ reliquijs cibi in inteſtinis cõtẽtus ſugitur à ramis ve
næ portæ, & ad iecur fertur, neq.n. expedit tũc à flaua bile irritari inteſtina ad deijciendũ, quo
ſpectãs natura effinxit propoſitã mẽbranã idoneã ad canalis iſerius oſtiũ claudẽdũ: idẽ.n. ſuc-
cus q̃ à meſenterij venis attrahẽdus eſt, quo tpe in primo inteſtino redũdat, cõprimit hãc mẽ-
branã ita vt oſtiũ claudat; id vero bilis q̃ hac exire tũc nõ põt, implet propoſitũ canalẽ totum,
ita vt effundat in alterũ ipſi adiũctum, q̃ redũdãs flaua bile veſicã implet ad cuius ceruicẽ ſpe-
ctat; ſed oſtio deinde patefacto flaua bilis rurſus ad inteſtinũ expellit, ſiue detrudat ab ipſa ue
i Gal. 2 de tempe. c. 6. & de arte med. c. 74.
ſica, ſiue cõprimat à iecinore ſuperiecto. Euenit interdũ ut canalis à iecinore deſcẽdẽs ĩ duos,
ramos diuidat, quorũ maior eo modo quo diximus ad inteſtinũ fert, alter ad uentriculũ cui nõ H
paruã moleſtiã affert, k cogiturq. hõ quotidie flauã bilẽ euomere. Interdũ uero & ad ueſicã, &
k Gal. 2. de temp. c. 6.
ad canalẽ ferunt rami aliquot à iecinore flauã bilẽ afferentes, qui cõſtituũt canalẽ ad inteſtinũ
deſcẽdẽtẽ. Iã uero paruã natura fabricata eſt ueſicã fellis, nõ [l] magnã uelut illã q̃ urinæ ſeruit,
l Gal. 5. de vſu par. capit. 8.
tũ multo plus abũdet urina q̃ flauæ bilis; unã ẽt effinxit natura ueſicã fellis, q̃uis duos[m] renes
affixerit, q̃ & una ſufficiat flauæ bili purgandæ, & loco inteſtinis proximo ſita ſit, unde expedi-
ta expulſio eſt. Reſtat ſitus ex his quę ad formã pertinent. Annectitur ueſica fellis ad cauũ ieci
m Gal. 5. de vſu part. capit. 6
noris, q̃ tãtiſper ſinuatũ eſt, dũ eius partẽ dimidiã ſuperiorẽ uidelicet cõmittat, nã altera pars
q̃ inferior eſt, pẽdet, neq. ab aliquo cõprimit, cũ ſpatiũ occupet à dextro latere uẽtriculi alio-
n Gal. 4. de vſu par. c. 4
quin inane. Affixiſſet ẽt natura[n] iecinori liẽnẽ, ſi fuiſſet locus ubi cõmode collocari poſſet, qui
cũ nõ eſſet, canalẽ ueluti ſtomachũ ex imis partib. lienis duxit ad portã iecinoris. Sed acceda-
mus ad cõſeruationẽ ueſicæ fellis, cuius naturã expoſuimus: uori igĩ ea oportet q̃ ſcd̃m natu
rã ſũt, ſanitatẽ una cũ ſuis dñijs, cãs, & effecta. Pertinet ad ueſicã fellis ſanitas partim p cõſen-
ſũ, partim p eſſentiã; cõſẽſus refert ad iecur, à quo cũ hæc flauã bilẽ excipit qualẽ & quantam
expedit,

A expedit, dr ſana eſſe p cōſenſū; per eſſētiā uero cū & materiæ tēperationē & formæ cōpoſitio-
nē moderatā obtinet; Materia, nempe tunica [a] neruoſa quam diximus, exanguis eſt, frigida, &
ſicca ſecundum naturam, moderate tamen, nam ſi valde talis reddatur, iam ægrotabit, nō ſecus
ac ſi contrariẹ qualitates in ea ſuperēt. Forma poſtulat debitā figurā, ſuperficiem, caua, magni
tudinem, numerum, ſitum, quæ manente adhuc ſanitate ſaltem imperfecta, & homine quotidia
nis muneribus fungente recedere a moderatione poteſt, præſertim vbi claudantur eius caua
ſiue adſtricta ſiue obſtructa, fit enim homo tunc arquatus [b], quod ſępe euenit. Huiuſmodi ergo
ſunt ſpecies omnes ſanitatis ad veſicam fellis pertinentes; poſſunt autem ſingulæ magis eſſe
& minus perfectæ. Cauſæ a quibus proficiſcuntur vt principia procreationis & auxilia artis ſi-
miles, sūt ſiue actu ſiue potētia. Effecta cuicunq; generi ſubijciant, pfectiſſima, perfecta, vel im
perfecta ſunt, prout & ſpecies ſanitatis. Recognoſcūtur omnia hæc in homine coniectura ſum
pta à cauſis, à iuuantibus, ab effectis; neque n. ſub ſenſum cadunt, propriè vero canales ſi clau
ſi ſint ex deiectione nō colorata & cum colore totius corporis flauo. Quod ſi canalis præterna
turam [c] ſuperet qui in ventriculum inſeratur, conijcitur ex vomitu bilis, præſertim in homi-
ne pituitoſo. Ex futuris prædicere oportet hoīem manſurū in eodē ſtatu, aut tranſiturū in me-
liorē vel deteriorē pro cauſis, natura nimirū & his quib. homo vtet, vel ijſdē ſeruatis vel magis
aut minus ſalubrib. adhibitis, pro quarū robore ac motu oportet & tēpus & viā cuētus pſagire.

B Ratio conſeruādæ ſanitatis in veſica fellis cōtinetur operibus & inſtrumētis, in quorū vſu
præcepta quæ communiter deſiderantur, ad finem, materiam vel formam attinent, quæ ad fi-
nem aut ad dignitatem referuntur, aut ad ſpeciem: dignitas poſtulat vt nō vtamur omnino re
laxantibus, ſed per adſtringentia retineamus ac tueamur robur vt perfici poſſit munus quod
vniuerſo corpori neceſſarium eſt; ſpecies actionis indicat, cū opus eſt, quiete, abſtinendū eſ-
ſe a cibis & potionibus multum flauæ bilis contrahentibus; ſenſus cum non ſit acris nihil in
ea conſeruanda requirit; temperatio quæ frigida eſt & ſicca deſiderat ſimilia, non tantum ge
nere, ſed etiam gradu: nam nimis frigida aut ſicca vehementer ipſam offenderent, quæ nerno
ſa eſt. Caua monſtrant qua via dari intus remedia debent, deuoranda enim ſunt vt ex ventri-
culo per venas meſenterij permeēt ad portam huic veſicæ proximam. Si quod ex ea purgan-
dum eſt, per eandem venam portam & per canalem qui ad primum inteſtinū deſcendit, pur-
gari debet, ita vt deijciatur. Magnitudo & numerus nihil egregium indicant: ſitus monſtrat
qua parte extrinſecus poni remedia debeant, quo item auertere aut deriuare oporteat quæ
ab ipſa vel deriuanda vel auertenda ſunt; nam cum affixa ſit iecinori, idem poſtulat quod ie-
cur. At præter communia deſiderat veſica fellis, propria præcepta. Quæuis ſpecies ſanitatis ſi
C in ea vel perfectiſſima fuerit, vel perfecta, ſimilibus conſeruatur operibus & inſtrumentis; ſi im
perfecta, aut ſeruatur ſimilibus, aut corrigitur contrarijs: ſi canalis præternaturam ad ventri-
culum feratur, magis dici poteſt morbus quam ſanitas imperfecta, & cum curari non poſſit, le-
nitur moleſtia quam affert vomitu quotidie [g] ante cibū euocato; at vbi obſtructi canales ſint,
eadem ratione deterguntur qua in iecinore.

De Liene. Caput. III.

Alterum inſtrumentum a quo purgari iecur & ſanguinē diximus Lien eſt, quem medi-
ci græce vocant σπλῆνα, numerantq; in [f] viſceribus & inſtrumentis alimēto [g] ſeruiē-
tibus: eo prædita ſunt quæcunque iecur [h] & veſicā fellis habent, præſertim quæ [i]
perfectiora ſunt. opponitur. n. in ſiniſtra parte iecinori q in dextera reſidet: quæ tñ
oua pariunt, lienem ita [k] paruum habent, vt fere ſenſum lateat; plerisq; auibus non eſt datus;
ouiparis quadrupedibus ineſt quidē, ſed paruus. Sed ad quē finē factus ſit, videamus; quam-
quam Eraſiſtratū non puduit fuiſſe factū fruſtra a natura, ne videretur oblita ſiniſtri lateris,
cum in dextro iecur collocaſſet, quaſi non potuiſſet ventrem vſq; ad ſiniſtrum latus produce-
re, ne relinqueretur inane. Ariſtoteli [l] vero placuit animalia omnia ſanguinea iecinoris in-
I digere ex inſtituto, ſplenis vero ob neceſſitatem; vtrumque autem viſcus voluit ſuſtinere ve-
D nas, & cum ſanguineum & calidum ſit, conferre ad coctionem. Gal. [n] fatetur quidem iecur &
lienem fouere uentriculum, hunc à ſiniſtra parte, illud a dextra, & propterea conferre ad co-
ctionem; ſed tribuit illi aliud munus, iecinori quidem præſtantiſſimum, nempe gignendi ſan-
guinem (vt ante oſtenſum eſt) lieni etiam non ſpernendum, [o] purgandi videlicet ſanguinem
in iecinore iam genitum, ſeparando atque alliciendo melancholicum ſuccū qui in ſanguine re
ſidet, vt fęx in vino, aut in oleo amurca. Quod aūt lienis opera in iecinore ſeparetur a ſangui-
ne fęx, quæ humor melancholicus [p] dicitur, qm̃ μελαιναν χολὴν, hoc eſt in atrā bilem facile de-
generet, argumēto eſt lienis præternaturā affectus, quo prohibetur fungi ſuo munere, veluti
immoderata tēperatio, obſtructio, tumor: color. n. [q] totius corporis mutatur & niger efficitur,
propterea q ſanguis permixtus cū fęce (quam non potuit allicere lien) per uniuerſum corpus
feratur & cutis colorem mutet. Hoc ſibi voluit Hippocrates, cum inquit [quibus tabet lien,
floret corpus: quibus tabet corpus, floret lien;] Vbi lien floret hoc eſt tumet, non facit ſuū offi-
ciū propterea ſanguis vna cum fęce fertur per vniuerſum corpus, quod tabet, hoc eſt non be-
ne nutritur & nigritiem contrahit; at vbi lien tabet, hoc eſt non turget, ſed retinet naturalem
ſtatum, fęcem attrahit, & ſanguis purus vt reliquis partibus omnibus, ita etiam cuti diſtri-
buitur,

a Gal. 5. de vſu part. cap. 12.
b Gal 5. de loc aff c. 17 & 3. de ſym ptom. cau. cap. 2.
c Gal. 2. de tempe c. 6. & de arte med. c. 74.
d Gal 7. meth. c. 1.
e Gal. 2. de temper. c. 6
f Gal. 4 de vſu par c. 15.
g Gal. 4. de præſa. puls cap 2.
h Gal 6 de anato c. 8.
i Ariſt. li. 3. de part. an. cap 4.
k Ariſt. li. 2 de hiſt. an. cap. 15.
l Gal. 4. de vſu part. cap 15.
m Ariſ. li. 3 de par an 7
n Gal. 4. de vſu par. c. 4 & 3. de na. fac 7.
o Gal de a- trabile c. 6. & 7. & 4. de vſu part. cap 15.
p Gal. de nat. fac. c. 9.
q Gal. 3 de ſympt cau. cap. 1.
r Hip. de lo cis in hoie & Gal. 2 de nat fac c 9

Digitized by Google

buitur, ita vt color totius corporis floreat. Vtitur lien ad eiuſmodi munus exequendum quatuor a naturalibus facultatibus miniſtris, attrahit enim per canalem quaſi per venam quandam, veluti per gulam uentriculus; id autem quod ab ipſo attrahitur non eſt ſola ſęx, permixta adhuc cum aliqua ſanguinis portione, inſtrumenta enim quæ per amplos [b] canales attrahunt, velut lien et renes, nō poſſunt purum attrahere id dumtaxat quod ſibi proprium eſt, ſicuti quæ per canales anguſtos, veluti veſica fellis, ſed aliquid cum eo mixtum alliciūt, vt ſanguinem renes cum humore aquoſo, lien cum fæce. Sed ſanguinem qui ad lienem fertur in itinere arripiunt venæ quæ in omento ſunt, ita ut ſola ſęx ad lienis ſubſtantiam permeet, quæ illi [c] gratiſſima eſt, vt veſicæ fellis flauabilis, eam vbi attraxit non ſtatim expellit, ſed diutius retinet [d] vt ipſam concoquet eademque cocta alatur: quamobrem præditus quoque lien eſt facultate concoquente qua conficit & ſibi ſimilem reddit ſanguinis ſęcem. Plurimum vero ad eiuſmodi confectionem conferunt calore ac motu arteriæ inſignes per lienis ſubſtantiā diuiſæ; vbi autem quale & quantum neceſſe erat lien excepit ex ſanguinis ſęce, quod reliquum eſt, tanquam inutile per alium canalem veluti per uenam expellit [e] ad vētriculum, vnde una cum craſſioribus cibi reliquijs ad inteſtina expulſum deijcitur: commode autem ad uentriculum ex liene primum tranſmittitur humor melancholicus, quod ſua acerbitate [f] ipſum adſtringat, & propterea validiorem reddat ad ſuum munus exequendum, adſtrictus enim magis retinet ac propterea concoquit eſculenta & poculenta, ita ut non abhorreat ab atrabile ſicut a flaua, quæ vbi ad ipſum feratur, faſtidiū, nauſeâm, & vomitū efficit: propterea deducitur ſecūdum naturam ad inteſtina; at neque lædet etiam cibi appetitionem humor melancholicus a liene ad ventriculum expulſus, cum vim habeat [g] adſtringentem & acidam, cibi verò adſtringentes appetitionem [h] excitent ſicut & acidi. Quod ſi humor melancholicus omnino acidus efficiatur, neque enim ſecundum naturam plenè [i] talis eſt, nimis famem auget, ſicut & reliqui ſucci [k] acidi, quam tollit vbi corrumpatur; ſi natura canalem molita eſſet a liene ad anum, per quem detruderetur quicquid ex humore melancholico ſuperat, nimis imbecillus tantæ longitudinis fuiſſet, præterquam quod careret uentriculus eo commodo, quod afferri ab humore melancholico diximus. Porrò ad eiuſmodi munus exequendum non opus fuit ſenſu acriori, ſed hebeti, per quem lien a ſtirpium partibus differret: quamobrem nō valde [l] dolet, ſed ſenſum quendam aliquando grauitatis percipit.

Sed iam tempus eſt tranſire ad idoneam compoſitionem ex materia & forma quam nactus eſt lien, cuius materia eſt propria quædam ſubſtantia venis & arterijs [m] inhærens, quam ſi ab ipſis detrahas ſimplicem iudicabis; appellari autem poteſt caro vt in pulmone & iecinore, quamuis proprie caro illa dicatur qua muſculi continentur, hæc enim ex qua viſcera [n] cōſtāt παρέγχυμα græce [n] nominatur. Eſt autem propria caro lienis laxa inſtar ſpongiæ, ſiquidem talis quam attrahit ſanguinis ſęcem facile admittit; neque enim debuit eſſe denſa vt ſubſtantia [o] renum ad percolandū ſanguinem, eſt tamētāto [p] denſior q̄ ſubſtantia pulmonis quanto rarior eſt quam ſubſtātia iecinoris; quod ſi tumoribus [q] duris prehenditur non minus quā ſubſtantia iecinoris, id proficiſcitur à craſſiori ſęce quam attrahit: differt etiam a carne iecinoris & [r] ſapore quod acerba eſt, non dulcis, & colore, quod nigra & non rubra; nigrior tamen eſt in animalibus calidis & ſiccis, veluti in cane & leone: nam in frigidioribus & humidioribus quemadmodū in ſue, reperitur albidior; [s] nutritur eadem alimento ſimili, nigro nimirum & tenui, cum laxior & nigra ſit, vt caro iecinoris quæ denſior eſt & rubra, magis craſſo & nigro ſanguine; ſubſtantia pulmonis quæ valde craſſa & ex rubro flaua eſt ſanguine ſubflauo, tenuiſſimo, ac multis ſpiritibus cōtento. Illa verò eadem ſęx quæ per vaſa cauo lienis ad portam iecinoris pertinens attrahitur, alimenti materiam præbet lieni, adeo ut non egeat [t] alijs uenis ut alatur quemadmodum ueſica fellis. Verum cum materia lienis non tantum conſtet ex carne iam dicta, ſed ex venis & arterijs quoque quibus agglutinari ipſam diximus, prætcrea ex neruo ac tunica, has omnes partes adhuc explicare oportet. Vena [u] per quam a iecinore lien ſęcē ſanguinis attrahit, eſt ſiniſter ac minor truncus uenæ portæ, fultus interiori membrana omenti: hic in lienis medium inſeritur a parte caua, quo priuſquam perueniat, ramos impertit omento, a quibus præcipitur quicquid eſt boni ſanguinis admixtum cum ſęce; qua vero in lienem ingreditur, in duos ramos diuiditur, qui rurſus diſſipantur in plures adeo graciles ac minutos, vt fibræ ſolidæ uideātur, & non amplius venæ ſanguinem cōtinentes; id quod euenit etiam arterijs quæ in liene ſimiliter in partes minutas ſeparantur, quibus inhæret ſubſtantia propria lienis quam diximus. Diſcedit vena quæ ad uentriculum progreditur, ab inſigni ramo qui a iecinore per omentum fertur, qua cum liene committitur, cum uentriculo verò a ſiniſtra parte coniungitur ramus hic inſignior, præter quem cum alij quoque ad lienis cauum ferantur, ipſi quoque ramulos exigunt, qui ad ſiniſtram uentriculi partem ſimiliter tendunt, quarum nullus uidetur ad os ventriculi pertinere; quę autem inter lienem & uentriculum venæ ſunt, ſuperiori membrana omenti fulciuntur, ſicut inferiori quæ inter iecur & lienem. Sed [x] quamuis amplior ſit vena a porta iecinoris ad cauum lienis tendens per ſubſtantiam lienis, ubi in multos ramulos diuiditur, denſiori [y] tunica continetur & non rara, quemadmodum ueuulæ iecinoris, per quas permeare craſſior ſanguis debet quo nutritur. Laxior verò

lienis

a Gal. 3. de na. fa. ca. 9. & c. 13.
b Gal. 4. de vſu par. c. 6.
c Gal. 3. de na. fa. c. 9.
d Gal. 4. li. de vſu par. c. 15.
e Gal. 4. apho. cō. 21.
f Gal. 5. de vſu par. c. 4
g Galen. de Atrabile. c. 7.
h Gal. 4. 6. epi. cō. 20.
i Galen de plenitud. c. 11.
k Gal. 2. apho. cō. 21.
l Galen. de Plenitu. c. 4. & li. 2. de diſpnœa. ca. 10.
m Gal. 2. de temp. c. 3.
n Gal. 4. de vſu par. ca. 15. & Gal. li. 10. meth. c. 11.
o Gal. 5. de loc. aff. c. 7.
p Gal. 2. ad G. auc. c. 2.
q Gale. 13. meth. c. 16.
r Galen. de Atrabile. c. 6.
ſ Gal. 4. de vſu par. ca. 15.
t Gal. 5. de vſu par. ca. 8.
u Gal. 6. de Anatomic. admin. c. 5. & 10.
x Gal. 5. de vſu par. c. 6
y Gal. 4. de vſu par. ca. 15.

B
F
G
H

A lienis ſubſtantia tenue alimentum poſtulat, quod vt ſine craſſo ſolum penetret, natura denſiorem tunicam venarum molita eſt, quæ per ſubſtantiam eius diuiduntur.

Arteriæ quæ ad ipſum perueniunt, proficiſcuntur à ſiniſtro ramo arteriæ ad ſiniſtram omenti membranam pertinentis; ducitur hic cum vena ſimiliter deriuata in lienis cauum, vbi in multos ramos ſimiliter diuiditur, qui priuſquam in lienem penetrent ventriculo nonnullos ramunculos impertiunt, perinde ac rami venarum ad lienem pertinentes: multis [a] autem arterijs opus fuit lieni, vt multa fuligo quæ redundat ex fæce quam conficit, educatur, neq; enim purgatur lien ab alio vt iecur a liene & à veſica fellis; præterea vt extenuetur fęx qua debet ali, id quod arteriæ ſuo calore ac motu efficiunt: poſtremo vt conſeruetur ſubſtantia lienis laxior, neque cogatur ac denſa fiat ob fæcem quam allicit, ad quod plurimum confert motus arteriarum. Nerui [b] nulli conſpiciuntur per lienis ſubſtanriam diuiſi, ſed ſolummodo in tunicā inſeruntur vt iecinoris, ita etiam lienis; ſatius enim fuit his partibus neruos habere minimos, [c] cum non debeant [d] eſſe inſtrumenta ſenſus & motus, cumque ſic minus doleant vbi onerantur, diſtenduntur, ac mordentur; ſed ne inſtar ſtirpium ſint omnino ſenſus expertes, & vt congruant cum cerebro, ab illo neruulos accipiunt, & propriè à ſexto [e] pari neruorum ab illo deſcendentium, per quos ſentiunt: lienis tunica in quam neruulum inſeri diximus, oritur à mem-
B branis omenti, vnde & neruulum accipit. Sed ſatis de materia, ſpectemus formam. Nanciſci figuram lien videtur a partibus cum quibus iungitur, non ſecus quam iecur: qua enim ſeptū trāſuerſum attingit quod leniter cauum eſt, leniter gibbus conſpicitur: qua hæret ventriculo prominenti, reſidet & cauus redditur; recedit etiam à quadrata figura cum longus [f] & anguſtus ſit, ita vt linguæ ſimilitudinem referat, a ſuperiori enim & inferiori parte deſinit in angulū valde obtuſum, ſiniſtrū latus leniter gibbum habet, dextrum vero modice reſidens. Superficies lienis non eſt ex toto æqualis, ſed inæqualiter quibuſdam partibus prominet. Caua quæ in iecinore ſunt, ad venas & arterias quas diximus referuntur. Magnitudo [g] lienis non eſt eadē omnibus; in homine autem magnus eſt, in his quæ ouum [h] pariunt, ſiue quadrupes, ſiue aues ſint, paruus; in homine autem quamuis longus ſit, non excedit regionem coſtarum, neque ſentiri eius mollitudo aut durities poteſt, niſi cum tumet; licet etiam craſſus ſit, ſuperat tamen latitudo craſſitudinem, ſicuti longitudo latitudinem. Vnum [i] verò molita eſt natura lienem & non duos, veluti renes, quod ſufficiat paucitati fæcis quam allicere debet; neque enim multa eſt, vt humor aquoſus quem attrahunt duo renes. Collocatus [k] eſt liena ſiniſtra parte ſub ſepto tranſuerſo, vbi includitur coſtis ſpuriis; ſed pars eius caua ſpectat ad ventriculum ac iecur, gibba vergit in partem exteriorem; itaque reſidet [l] ad ſiniſtram partem ventriculi, ſed magis inclinat in poſteriorem & inferiorem. Quod ſi natura [m] potuiſſet iecinoris portę ipſum
C proxime ſubijciere, non potuiſſet in ſiniſtro vt fecit, quia hic locus inanis erat, ille occupabatur à ventriculo; poſuit autem iecur quod longe nobilius eſt, nobiliori loco, dextro videlicet & ſuperiori: contra lienem longe minus præſtantem, vt qui ad illud purgandum accommodetur, collocauit ignobiliori loco, ſiniſtro videlicet atque inferiori. Porrò a ſuperiori parte nectitur iecur cū [n] ſepto tranſuerſo, ita tamen vt ipſum non comprimat, niſi ſumma parte præter naturam tumeat; cum co igitur nectitur per quaſdam fibras quaſi per ligamenta, id quod minime perpetuum eſt, cum in quibuſdam non reperiatur. Coniungitur interdum etiam cum rene ſiniſtro per exterius inuolucrum, & præter nexum quem habet cum dorſo per ligamentum, illigatur ventriculo & iecinori per venas, omento per membranas.

[a] Gal. 4. de vſu par. ca. 15.
[b] Gal. 6. de vſu par. ca. 18
[c] Gal. 7. de vſu par. c. 9
[d] Galen. li. 14. de vſu par. c. 13.
[e] Gale. 16. de vſu. par. ca. 3.
[f] Ariſt. li. 1. de hiſt. ani. ca 18.
[g] Gal. 6. de anatom. c. 10
[h] Ariſ. li. 2. de hiſt. ani. c. 15.
[i] Gale. 5. de vſu par. c. 6
[k] Gal. 6 de anatom. c. 5. & 10.
[l] Ariſt. lib. 1. de hiſt. ani. ca. 58.
[m] Gale. 4. de vſu par. cap 4.
[n] Gal. 2. de dyſpnea. c. 10.

Res ſecundum naturam quas conſeruare oportet in liene ita ſe habent. Sanitas per conſenſum refertur ad iecur & canalem qui à porta ad cauum lienis pertinet, vnde interdum non accipit quod debet, ſed ſæpius quod non debet, veluti nimiam copiam craſſi humoris ob quam [o] laborat; quod vbi non eueniat, dicetur lien frui ſanitate per conſenſum. Ea vero quæ in ipſo per eſſentiam attenditur, aut ad materiam ſpectat, aut ad formam; in materia attenditur tem-
D peratio, hæc autem in liene calidior & humidior eſt: calor & inſitus eſt in eius ſubſtantia, & copioſus [p] ad eundem influit per venas & arterias, quas plurimas habet; tanto autem eſt calidior [q] cute, quanto magis ſanguine abundat: humor verò tanto magis exedit in liene quam in cute, quanto mollior eſt; longe tamen minus humidus eſt lien quam [r] adeps. Sanitas quę per eſſentiam pertinet ad formam, conſiſtit in compoſitione moderata, ſiue figuram, ſuperficiem, caua, magnitudinem, numerum, ſitum intuearis, ſiue vnitatem, quæ communis eſt etiam materiæ. Potiſſimum attenditur ab Hippocrate [s] figura quæ ad magnitudinem referri videtur; attenditur à Galeno [t] caua & magnitudo, quæ maxime ſecundum naturam eſſe debent, vt lien ſuum officium faciat. Vnaquæque ſpecies ſanitatis propoſita poteſt & magis & minus perfecta eſſe, adeo vt aliqua etiam imperfecta ſanitas lienis debeat appellari. Cauſæ quæ ſanitatem faciunt & per eſſentiam & per conſenſum ſiue ad principia noſtræ naturæ, ſiue ad auxilia artis referantur, prout perfectiores vel imperfectiores ſunt, magis & minus perfectam reddunt vnamquamque ſanitatis ſpeciem, & in vniuerſum ſimilem ſibi. Effecta cuiuſcumque generis ſint, & potiſſimum ſeparatio humoris melancholici à ſanguine, & ſequuntur ſanitatem, & propterea magis aut minus perfecta ſunt, ſicut illa eſt.

[o] Gal. li. 11. meth. c. 16. & 6. de lo. aff c 10.
[p] Gal. 4. de vſu par ca. 15.
[q] Gal. 1. de temp. c. 3.
[r] Gal. 2. de temp. c. 9.
[s] Hipp. li. 2. 6. epid. tex. 43.
[t] Gal. 2. de nat. fa. c. 9. & 5. de loc. affec. c. 7.

Recognoſcuntur hæc in homine qui conſeruatur, ſeu præſentia ſint, ſeu futura, per ſigna, cū

ſenſum

ſenſum lateant; ſumuntur illa à cauſis efficientib. quæ ſimile effectum denūciant, ſicuti eam fa- E
ciunt; ſumuntur à iuuantib. & lædentib. nam lędunt contraria, iuuant ſimilia; ſumuntur ab effe
ctis veluti actio eius ſecūdum naturam ex colore [a] bono totius corporis; neq; percipitur tactu lien
niſi vbi præter naturam [b] tumeat. Euentus talis expectandus eſt, qualem pollicentur cauſæ, à
quarum robore denunciatur tempus: via, ſi redundans ſanguis à natura educendus eſt, e re-
gione expectari debet vt ex ſiniſtra [c] nare.

Communia præcepta ad lienem conſeruandum neceſſaria ſumuntur ab eius natura, & pri-
mum à fine, hoc eſt à ſeparatione fęcis à ſanguine, qui licet non ſit digniſſimus, non eſt tamen
contemnendus, cum pertineat [d] ad vniuerſum corpus: quamobrem habenda ratio eſt digni-
tatis, id quod fiet ſi eius robur tueamur, neque vtamur ſolis relaxantibus, aut etiam amaris ad
detergendum, ſed mixtis [e] cum his quæ adſtringendi vim habeant; quod tamen non ſemper
neceſſarium eſt ſed cum homo contrahit [f] multum melancholici ſucci. At vitate etiam frigi-
da oportet quæ ſuperimponuntur, neque enim ſuperdanda eſt ſpongia expreſſa ex poſca, vt
daretur ad membra, ſed [g] oleum in quo bullierit abſinthium; ſpecies actionis monſtrat, cum
quieſcendum eſt, abſtinere hominem oportere à cibis melancholicis ne laborem [h] lieni ad-
dant: numerantur [i] in cibis melancholicis, caro caprina, bubula, ſed magis hirci aut tauri, prę
terea vulpis, canis, leporis, apri, cochleæ, rum quæ ſale condita eſt, non modo quadrupedum, F
ſed etiam piſcium: ex oletibus braſſica, ex leguminibus lens, panis ex vitioſo frumento, caſeus
vetus [l] auget etiam copiam humoris melancholici potio vini craſſi nigri. Plurimum vero exer-
cetur lien cum homo eiuſmodi cibis & potionibus vtitur; ſenſus lienis [k] cum hebes ſit nihil
egregium poſtulat, tuto enim dari poſſunt quæ acriora ſunt, & dolorem faciunt illis partibus
in quibus ſenſus viget. Materia lienis temperationem & ſubſtantiam complectitur; tempera-
tio quam diximus calidam & humidam ſimilia poſtulat: ſubſtantia, quæ licet rara ſit, dura ta-
men eſt, [l] fert acriora præſidia, ſiue intus ſumpta, ſiue extrinſecus impoſita; vtriſque adhibe-
ri [m] tuto acetum poteſt, præterea allium, centaurium minus, chamedrys, naſturtium, quæ ie-
cur ob molliorem ſubſtantiam minime ferret. Figura & ſuperficies lienis nihil egregium requi
runt: caua monſtrant viam exhauriendi quæ ſuperant in liene, nam cum reſpondeant ventricu
lo & non renibus, notant per [n] deiectionem & non per vrinam lienem eſſe exinaniendum; ſed
cum laxiora ſint caua quæ ad lienem feruntur, indicant tuto adhiberi cum opus eſt detergen-
tibus ea quibus adiuncta [o] ſit aliqua acerbitas. Ramuli vero anguſtiores qui per lienis ſub-
ſtantiam diuiduntur, cum facile claudantur, monent vitanda eſſe quæ obſtruunt, quemadmo- G
dum ad iecur. Situs cum adhibentur externa præſidia, indicat ſiniſtro præcordio ſuperimpo
nenda eſſe; quæ vero intus dantur deuoranda, vt per ventriculum ferantur ad venam portam,
& inde ad lienem. Quod ſpectat ad auertendum, cum lien in medio ſit ſuperiorum & inferio-
rum partium, licet [p] & ad ſuperiora & ad inferiora membra, nempe ad brachia & ad crura hu-
morem euocare; At licet etiam venam & in his & in illis membris aperire, quamquam magis
auertit ſectio venæ cubiti [q] internæ, cubiti inquam ſiniſtri & è regione. Commode etiam auer
tit à liene miſſio ſanguinis, donec ſponte ſupprimat ex ea vena quæ inter medium digitum eſt
& eum qui proximus minimo; ſed cum humor facilius deſcendat ſi trahatur ad crura à liene,
non minus deriuatur quam auertitur: eſt etiam ſpecies deriuationis, cum quod in liene verſa-
tur trahitur ad inteſtina, quo nomine difficultas inteſtinorum ſoluit affectus lienis. Situi ſubij-
citur nexus, nectitur lien cum ſepto tranſuerſo [ſ] cuius motu agitatur atque idcirco etiam
exercetur.

Propria præcepta ad conſeruandum lienem neceſſaria ad ſpecies ac differentias ſanitatis
ſpectant, quæ cuiuſcunque ſit ſpeciei, ſi aut perfectiſſima ſit, aut perfecta, defendetur ſimilibus
operibus atque inſtrumentis; ſi imperfecta poterit etiam corrigi: potiſſimum autem ſolet im-
perfecta ſanitas lienis ad temperationis exceſſum & caua obſtructa pertinere. Temperatio H
vbi excedat corrigitur contrarijs, & quia imbecillum efficit lienem, ita vt minus belle fungi
ſuo munere poſſit, confirmari debet non tantum adſtringentibus, ſed etiam calidis & humi-
dis; tum cibis ac potionibus quæ non contrahant magnam copiam humoris melancholici. Fu-
gere autem in primis oportet aquæ [t] prauitatem, quæ vt ſi quid aliud lienem debilitat; ſed
valent ad ipſum confirmandum antidoti [u] vt Zopyri & Mithridatis. Contra obſtructionem
pugnatur victu extenuante, [y] tum medicamentis tam intus datis, quam extrinſecus impoſi-
tis, quæ extenuandi ac detergendi vim habeant; maxime vero accommodatur cortex [z] cap-
paris & aſplenium; ſumuntur autem decocta ex vino aut ex oxymelle; valent malagmata ex
reſina, pice, bitumine, atque aceto ſuperimpoſita: ſed cum celerrime [a] lien obſtruatur, vita-
re in primis oportet dulcia & craſſa, quemadmodum ad iecur, eadem enim eſt ratio v-
triuſque.

a Gal. 5. de loc. aff. c. 7.
b Gal. 2. ad Glau. ca 5.
c Hippo. & Gal. 3. proretic. text. com. 13.
d Gale. 13. meth c. 17.
e Gal. ibi. & li. 9 catatopus c. 2.
f Gal. lib. 11. meth c. 16.
g Gale. 14. meth c. 5.
h Gal. 2. li. de diſpn. capit. 10.
i Gal. 3. de loc. aff. c. 7.
K Gal. 2. de diſpn. c. 10.
l Galen. 13. meth. c. 17.
m Gal. 2 ad Glauc. c. 5
n Galen. 13. meth. c. 17 & 18.
o Gal. 5. ſimplic. c. 12.
p Gal. 5. de tuen. valet. c. 3.
q Galen. de cur. p ſang. miſſ c. 15. & 16.
r Gal. 3. de anat. c. 5.
ſ Gal. 2. de diſpn. c. 12.
t Hipp. l. de aere aquis c. 12.
u Gal. 2. de antidotis c. 7. & c. 8.
x Gal de victu exten. cap 1.
y Galen. 13. meth. c. 17.
z Gal. 9. catatop. c. 2.
a Ga. 3. acu. cō. 2. & de cibis boni ſucci c. 4.

De Re-

A

De Renibus. Cap. IIII.

EX humoribus, qui ſanguini cum in iecinore gignitur neceſſario iunguntur, & vt red datur purus, ſeparari debent, locuti iam ſumus de flauabile quam purgat veſica fel lis, & de atra quã lien; reſtat humor aquoſus quem præbent potiones ac cibi humi diores: nam pituita cum fiat in ventriculo cum reliquis cibis craſſioribus deſcen- dit ad inteſtina. Ergo aquoſus humor [b] ſeparatur a ſanguine poſtq̃ exijt ex iecinore, ꝙ ſic vti- lius ſit, vt ſanguis qui per ſe cum craſſior ſit, non poteſt per exiles iecinoris venas ad cauã per meare, cum eo permixtus ac dilutus facile permeet; at flauam & atram bilem ſatius fuit ſecer ni a ſanguine dum adhuc verſatur in iecinore, illam vt ad inteſtina deſcendens detergat atq; irritet ad expellendum quæ moleſta ſunt, hanc vt tranſmittatur ad vẽtriculum ad cuius actio nem conducit. Poſtquam igitur ex iecinore ſanguis euaſit, ſeiungitur humor aquoſus, cum non futurus ſit amplius vtilis, prætece xiguam portionem quæ cum ipſo fertur vt penetrare poſſit per anguſtiores venas ad externas partes. Copioſus autem eſt hic humor, miſceturq; cum ſan guine veluti ſerum cum lacte, ac niſi ſeparetur, non ſinit corpus bene nutriri, ſed hydropem ef- B ficit: quamobrem his qui ſecundum narum affecti ſunt maxima eius pars ad veſicam deſcẽdit; vrina [c] autem dicitur, cum ex venis & arterijs attractus ad renes peruenit, vnde ad veſicam fertur ac mingitur: exigua verò eius portio quæ fertur ad cutem appellatur ſudor, cuius eadẽ materia eſt quæ vrinę; ſed omiſſo ſudore loquamur de vrina, quam conſtat colligi in [e] veſica, & inde cum vult animal, expelli; adeo autem ſeparatur a ſanguine totus aquoſus humor, vt cũ aperta vena ſanguis detrahitur, ille in ipſo interdum non appareat, quod non tantum accidit [f] ſanis, ſed etiam ægrotantibus. Cum aquoſo humore interdum mingitur alius ſuperans vel in vniuerſo corpore, vel in aliqua parte, vt in rhorace [g] & pulmone. Celeriter [h] autem expellitur ipſe aquoſus humor, quia tenuis eſt: qui integras amphoras bibunt, interim per vrinam red- dũt quicquid hauriũt potionis: ſed cũ aquoſus humor ſine ſanguine ad veſicã deſcẽdat purus neceſſe eſt antea percolet, idꝙ in renib. fit; ſed quo pacto ad eos ꝑueniat ex toto corpore, ma gna fuit inter veteres medicos cõtrouerſia. Relinquemus ſtultã Aſclepiadis [i] opinionẽ qui cũ cerneret ipsũ cogi in veſica, negauit ꝑcolari in renibus, credidítq; in vapores cõuerſũ in illã pe netrare, ibiq; ruſus verti in humorẽ, neq; vidit vapores nec deſcẽdere, nec in veſicã quę ex du plici tunica cõſtat, & ſpiritui exitũ nõ præbet, nõ poſſe penettare: ignorauit igitur idꝙ vulgus coquorum quotidie cernit cum belluas aperiunt, in quibus manifeſte deprę henditur canalis C qui vrinam ex renibus fert ad veſicam. Linquamus ergo Aſclepiadem, ſtatuenteſque vrinam in renibus percolari, videamus quo pacto ad ipſos feratur; neque enim fertur quod intelligat hoc ſua intereſſe, neque deſcendit ad renes tanquam [k] graue aliquid ad ſubiectas partes, cũ renes non ſubijciãtur venæ cauæ, ſed a latere eius ſit, præterquam quod ex inferioribus etiam partibus ad renes peruenit: ergo cum per ſe non deſcendat, ſupereſt vt vel tranſmittatur a- liunde ad eos, vel alliciatur ab ipſis. At non tranſmittitur [l] ex toto, cum non omnes partes illis ſuperiores ſint, ſed multę etiam in feriores, omnes autem detrudant quod moleſtum eſt per loca faciliora, cuiuſmodi ſunt decliuia. Reſtat igitur vt dicamus copiam aquoſi humoris ex ſanguine totius corporis ſecerni a renibus attractam, quæ fuit ſententia Hippocratis. [m] Sepa- rant ergo renes [n] aquoſum humorem a ſanguine, nam inſtrumenta [o] ſeruientia ijs quæ in cor- pore noſtro ſupetant, alia ſeparant hæc ab vtili alimento, veluti renes aquoſum humorem a ſanguine, alia ijſdem præbenr vſum canalis, veluti vaſa per quæ vrina ex renibus fertur ad ve- ſicam, alia ſeruant quod expellendum eſt dum tempeſtiue expelli poſſit, vt veſica vrinam, alia conferunt ad expellendum quemadmodum muſculi abdominis, cum vrina redditur. Renes igitur quamuis non attingant venam cauam aut arteriam magnã, ex vtraque tamen alliciunt [p] aquoſum humorem, perinde ac veſica fellis ex iecinore flauam bilem; trahũt autem per venas & arterias, quas quod emungant eiuſmodi humorem ex vena caua & arteria magna, emungẽ- D tes nominant: maiores autẽ ſunt quam poſtulet exigua renum magnitudo, [q] id quod mõſtrat a renibus purgari aquoſum humorem ex venis & arterijs totius corporis. V[r]is aquoſi humoris alliciendi qua renes præditi ſunt, ſimilitudini totius ſubſtantiæ tribuenda eſt, non complexui atomorũ, quẽ Epicurus [s] cauſam adducit cur Magnes lapis alliciat ferrũ: fruuntur.n. [t] atque aluntur eo ſanguine qui neceſſario adhuc remanet in aquoſo humore, qui per emungentia va- ſa quæ latiora [u] ſunt attrahitur, quod fortaſſe Lycus Macedo ſibi voluit, cum dixit, aquoſum humorem eſſe id quod ſuperat ex alimenro renum, quoniam reipſa ſuperat cum alũtur renes, qui retinent paucum illũ ſanguinem cum eo permixtum, hic.n. inſtar fæcis paulatim vaporis modo in ipſam renum carnem diuiditur. Verum ſuperat aquoſus humor ex alimento non tã- tum renum, ſed totius corporis, ſiquidem ſeparatur a ſanguine venarum atque arteriarum om nium, neque renibus adeo paruis partibus ſuperare tantum poteſt cum aluntur. quid enim ex- pectandum eſſet a grandioribus? quod ſi Lycus intellexit a ſolo renum alimeuto ſeiungi tantã copiam aquoſi humoris, iure a Galeno [x] reprehenditur. Inſtituti [y] ergo ſunt renes a natura quemadmodum & veſica propter humorem aquoſum quem purgãt, & propterea male oleht,

ita vt

- a Gal. 3. de nat. fac. c. 9
- b Gal. 4 de vſu par. c. 6
- c Gal. li. de renũ aff c. 1
- d Gal. de Atrabile. c. 3. & lib. 10. ſimpl c. de ſudore.
- e Gal. 5. 6. epid. 4.
- f Gal 5. de vſu par c 6
- g Gal. 6. de loc. aff. c. 4.
- h Gal. 6. de loc. aff. c. 3.
- i Gal. 1. l. de natur. fac. cap. 13.
- k Gal. 1. lib. de nat. fac. cap. 17.
- l Gal. 1 de nat. fa. c. 15.
- m Gal. li. de oſſibus.
- n Gal. 5. de vſu par. c. 5
- o Gal. 1. de tu. val. c. 12.
- p Gal. 4. de vſu par. cap. 13.
- q Gal. 5. de vſu par. c. 5.
- r Gal. 1. li. de nat. fac. 14.
- ſ Gal. 5. de vſu par. c. 6 7 & c 8
- t Gal. 4. de vſu par. c. 6.
- u Gal. 1. de na. fac. c. 17
- x Gal. 2. de na fac. c. 17
- y Ariſt. lib. 3. de Part. anim. c. 7. & cap. 9.

ita vt ad commodiorem vitam magis quam ad vitam fuerint neceſſarij: quamobrem non omni- E
bus animalibus dati ſunt, quæcunq; enim parum humoris contrahunt, ipſum conſumunt, neq;
renū opera egent à quibus ille ſeparetur ex ſanguine; quare in auibus non reperiuntur renes,
ſunt enim ſicciores [a] quam nos ſimus & parū bibunt, & idcirco redundant pauco humore: quo
fit vt non ſolum renibus careant, ſed etiam mammis, [b] neque lac proferant. Verum vt propoſi-
to munere ſeparandi aquoſi humoris à ſanguine fungi renes poſſint, præditi ſunt quatuor natu
ralibus facultatibus, ac primum attrahente per quam alliciūt aquoſū humorem in venis & ar-
terijs vniuerſi corporis redundantem; vtuntur autem [c] in attrahendo venis & arterijs emungē
tibus perinde ac ventriculus ſtomacho; tum retinente, neq; enim ſtatim remittunt quod attra-
xerunt, ſed aliquandiu [d] retinent vt conficiant ſanguinem quem cum aquoſo humore attraxe-
runt, quove nutriri debent; quamobrem tribuit illis natura tertiò vim concoquentem: mutant
autem in concoquendo non ſolum ſanguinem quo aluntur, ſed ſimul etiam aquoſum humorē,
qui eo magis coloratus redditur quo diutius retinetur in renibus, neque ſtatim crudus expelli-
tur quemadmodum in eo vitio, quod græci [e] διαβήτην appellant. Cæterum vbi renes ſanguinem
exceperunt, expellunt aquoſum humorem purum, ob vim expellētem quam à natura quoque
obtinuerunt; quamquam aquoſus humor per ſubſtantiam renum percolatus atq; ad medium F
ſinum perueniens, ſponte etiam deſtillat per canales medio ſinui affixas in veſicam. Iam verò
ſenſus non multum [f] neceſſarius fuit renibus, caro enim ipſorum nullius particeps eſt nerui cui
dētis, [g] ita vt vel nullo vel hebeti admodū ſenſu prædita ſit, & grauitatis ſenſus quem percipit
ad mēbranam referri debeat; neq; ſentiunt renes [h] dolorem pulſantem vbi inflammantur: gra-
uitas pertinet ad membranam, ad illam ſcilicet qua inuoluuntur, nam alia eſt qua circundatur
eorum ſinus, cui acris [i] ſenſus ineſt.

Compoſitio renum ſiue materiam ſiue formā intuearis, ad ipſorum munus aptiſſima eſt: nā
quod attinet ad materiam, conſtant ex ſubſtantia quadā propria, perinde ac cætera viſcera in
quibus [k] habentur; dicitur aūt à veteribus [l] παρέγχυμα, neque. n. eſt proprie caro, ſicut illa qua
muſculi continētur, ſed ſubſtātia quædā veluti caro, quę venis atque arterijs [m] inhęreſcit, quas
ſi detraxeris ſimplex [n] apparet: refertur hæc a nonnullis inter glandulas, [o] quamuis non ſit glā
dula, neque. n. ſimilē [p] reperias in vniuerſo corpore; merito autem denſa [q] facta eſt à natura, vt
percolari per eam ſanguis poſſit, neq; opus fuit renibus laxa vt lieni, qui ex lōgiori ſpacio craſ
ſiorem humorē allicit. Ergo vt retineatur ſanguis quo ali renes debent, & ſolus elabatur aquo
ſus humor, opus fuit renum ſubſtantia denſa; quibuſdam aūt maxime [r] talis eſt, ſicut & nonnul
lis valde anguſta ſunt ora venarum iecinoris. Pulmonis caro ſpongiæ modo [s] laxa & rara eſt, re
num denſa magis quam alterius viſceris; ſed lienis quanto dēſior quam pulmonis, tanto rarior
quam Iecinoris: venæ & arteriæ, quæ ad vtrumq; renem feruntur, maiores [t] ſunt quam poſtulēt G
tam paruæ partes, quia ut diximus, non tantum ſpectant ad præbendos ſpiritus & alendos re-
nes, ſed etiam ad purgandum ſanguinem qui in venis & arterijs totius corporis cōtinetur, per
eas. n. quaſi per [u] ſtomachum venter, renes attrahunt aquoſum humorem, qui cum ipſo mixtus
eſt: itaq; grandior [x] vtrinque vena deriuatur a vena deſcendente inter primam & ſecūdam lū
borum vertebram, atq; in renem penetrat: ab arteria magna ſimiliter inter primam & ſecundā
lumborum uertebrā deſcendente, vtrinq; ramus grandior diducitur, qui cum ramo uenæ con-
iunctus fertur tranſuerſus ad renes. Vtraq; autem tam vena, quam arteria, cum ad renem per-
uenit, priuſquam in illum ingrediatur, diuiditur in duos ramos: vnus ad ſuperiorem partem re
nis, alter ad inferiorem progreditur; atqui arteria quæ a magna diducta eſt tota conſumitur in
renem, neq; alteri parti ramum impertit. A vena autem quæ a caua ad ſiniſtrum renem fertur,
deſcendit [y] ramus ad ſiniſtrum teſticulum; ſed à vena quæ in dextrum renem tēdit, tantum im
pertitur ramus in externam tunicam ipſius. Diuiditur [z] tam vena quam arteria per totum re-
nem, licet ob ſubſtantiæ tenuitatem minus appareat, neque habent renes aliam arteriam vnde
accipiant uitalem ſpiritum, aut aliam venam vnde [a] alantur præter iam dictas, vnam. ſ. ram ue-
nam q̄ arteriam deriuatam à vena caua & arteria magna: appellantur aūt emungentes, quod
emungunt ex venis & arterijs totius corporis aquoſum humorem. Accipiunt renes ramulum H
ex [b] ſexto pari neruorum cerebri, & proprie ex eo ramo qui ad radices coſtaū pertinet; ſatis
autem fuit paruulus neruus cum [c] non debeat præbere magnam vim ſentiendi, ſed quanta ne-
ceſſaria eſt ad percipienda quæ moleſta ſunt & detrudi debent: diuiditur autem in tunicam [d]
ipſam qua renes inuoluuntur, neq; euidenter conſpicitur in ipſorum ſubſtantia; quare non mi
rum eſt, ſi hebes eſt renum ſenſus, ita ut non percipiant dolorem [e] pulſantem, ſed magis grauita
tem vbi inflammantur. Tunica quæ extrinſecus renes tegit, a peritoneo proficiſcitur; inhæret
autem renibus, ita tamen ut facile reſolui poſſit, intexiturque venis, atque omenti modo multa
adipe obducitur, pauciori [f] tamē quæ renem dextrum quam quæ ſiniſtrum ambit, ex multo. n.
ſanguine qui per magna vaſa neceſſe eſt feratur, ſicut in omento ēt, gignitur adeps in hac tuni-
ca, quæ tamen non penetrat in ſubſtantiā renū dēſiorē; vbi tamē multa pinguedine obducatur
renū tunica, ſcribit [g] Ariſtoteles interire animal. Sinus etiam quem intus renes habēt tunica [h]
inuoluitur, hæc adipe caret & tenuis eſt ac ſine uenis, oriturq; a tertia tunica arteriæ, & a ſecū
da uenæ in renes ingredictis: dilatātur n. eiuſmodi tunicæ in ipſo progreſſu ita vt propoſitam

conſti-

a Gal. 4. 6. epid. cō. 26
b Ga. 14. de vſu par. c. 4
c Gal. 6 de loc. aff. c. 3.
d Gal. 4. de vſu pa. c. 13
e Gal. 6. de loc. aff c. 3.
f Gal 5. de vſu par. c 9
g Gal. li. de Plen. c 4 & 1 6. epid. com. 6.
h Gal 2 de loc. aff. c 3 & 4.
i Ga de Renū affe. c 3
K Gal. 3. de ali fac. c. 6.
l Gal. li. 10. meth c. 11.
m Ga. 2. de temp c 3.
n Gal 2. de na. fac c. 17
o Gal. 3 de ali fac c. 6.
p Gal. 6. de plac. c 8.
p Gal. 5. de vſu part. c. 6 & 7.
r Gale. 14. meth. c. 16.
s Gal. 2. ad Glauc c. 2
t Ga. li. 16. de vſu par. c. 14
u Gal. ibid. & 6. de anatomic. c. 2. & 3.
x Gal. 6. de ana. c. 1. & Ariſt lib. 1. de hiſt. ani. cap. 18.
y Ga. 16 de vſu part. c. 10 & 14. de vſu par. c 7
z Ariſ. lib. 1. de hiſt. ani. 18. & 3. de par. ani. c. 9
a Gal. 5. de lo. aff. c. 7.
b Gal. li. de ſect. neru.
c Gal 5. de vſu par. c. 9
d Gal. 2. de loc. aff. c. 4.
e Gal. 2. de loc. aff. c. 3
f Ari li 1. de hiſt. an. c. 18
g Gal. 3. de hiſt an. c. 17 4 de pa c. 9
h Gal. 6. de anat. c 13.

A conſtituant. Huiuſmodi ergo eſt materia renum: veniamus ad formam. Ita figurati ſunt renes vt ab interna parte qua ſe mutuo ſpectant, ſint reſimi atq; in medio ſinuati, ab externa quæ lõgior eſt, gibbi atque orbiculari, ita ut imitẽtur [a] græcam literam ϲ. fere autem æqualiter craſſi ſunt, licet paulo craſſiores ſint ab inferiori parte quam a ſuperiori. Superficies renum admodũ læuis eſt ac minime aſpera. Quod attinet ad caua, inſunt hæc in renibus animalium omniũ, præterquam vituli [b] marini qui renes habent valde denſos; terminãtur caua quæ ſunt in renibus ad ſinum in medio corpore ad quod non perueniunt vaſa, neq. verſatur in eo ſanguis neq. cõcretus reperitur ẽt in renib. cadauerũ. Ab utroq. renũ ſinu canalis [c] ad veſicã fertur, de quo paulo poſt agemus; at magna contentio eſt de cauis renũ per quæ vrina in mediũ ſinũ percolata deſtillat: fingunt pleriq. ſinus duos in longitudine renum vnũ ſuperiorem, alterum inferiorẽ quos media mẽbrana diducat; in inferiori autẽ recipi vrinã purã aiunt, quæ per mẽbranam interiectã a ſuperiori ſinu percolata deſcendat, id quod alij commentitium eſſe ipſa cadauerũ ſectione demõſtrant: habere tamen renes duos ſinus concedunt, ſed non eo modo quo priores dicunt collocatos, aut diuiſos, ſed ſic, vt primus magis intimus ſit, ſecũdus vero magis excedat ad externam ſuperficiem: collocatũ igitur primũ ſinũ dicunt medium inter priorẽ & poſteriorem, tũ inter ſuperiorẽ & inferiorem partẽ renis, eiuſq. conſtitutionẽ addut depræhendi, ſi ductus venæ & arteriæ per renis ſubſtã inſpiciatur, quarũ vtraq. à principio in duos ramos, mox in plures ſeparaſ, atq. oẽs ſurſus coeũt & mẽbranã efficiut arteriarũ tunicæ craſſitudine ac duritie nõ diſſimilẽ: huius mẽbranę portionẽ illa q̃ à priori parte renis eſt, cũ altera q̃ à poſteriori coniunctã oblongũ quoddã cauũ efficere volunt, quẽ primũ ſinũ appellant; hinc præterea canalẽ deriuari p quẽ vrina ad veſicã deſcendit, ſed a ſummo paulatim dilatatũ in duas partes ſe-
B parari, quarũ vna per priorẽ, altera per poſteriorẽ renis partẽ progreditur; & vtraq. cõſumitur in ſex aut ẽt plures ramos, qui feruntur ęque diſtantes verſus latus renis exterius, priuſq. terminantur q̃ ad renis finẽ pertineant: ſeparati ẽt dicũt in ramulos minores, & priores cũ poſteriorib. in vnũ coaleſcere, ac referre imaginẽ dimidiatæ ſphæræ, innaſciq. renũ ſubſtã in medio ſpacio vbi rami iã dicti inter ſe diducuntur; vbi aũt deſinũt verſus externã ac gibbã partẽ priores & poſteriores rami inter ſe coeũtes, ſeptũ quoddã incipere, ẽ renũ ſubſtã conſtans, procedereq. in partẽ internã verſus primũ ſinũ, quẽ dicũt a venis atq. arterijs quaſi canalẽ efformatũ. Ergo ſupra primũ hũc ſinũ, alterũ conſpici volũt in duos quodãmodo diuiſum ſepto iã dicto, quorũ vnus inter ſeptũ & priorẽ partẽ renis, alter inter ſeptũ & poſteriorẽ collocetur; cunq. ſeptũ nõ perueniat vſq. ad initiũ primi ſinus, ſcđm ſcribũt nõ eſſe vbiq. duplicẽ, ſed inferiori parte ſimplicẽ verſus renis gibbũ, repeririq. in ſcđo ſinu adipẽ hominib. pinguib. alijs nõ itẽ; reperiri & in eodẽ aquoſũ humorẽ iã percolatũ, ita ut primus ſinus in vaſis eũ ſero ſanguinẽ cõtineat, qui retinetur a ſubſtã renũ & deinde per canalẽ primi ſinus ſola vrina illabatur. At hęc ſinus deſcriptio belluarũ magis q̃ hoĩum renib. conuenit, hñt.n. humani renes vnicũ ſinũ dũtaxat ex membrana neruoſa, collocatũ verſus partẽ ſimã prope locũ vnde egreditur canalis vrinã deferens
C ad veſicã, & per quẽ ingreditur ẽt tã vena q̃ arteria. Ad hũc ſinũ ſpectant fiſtulę cõplures, interdũ octo, interdũ decẽ quaſi digiti; incipiũt hi a renũ ſubſtantia nõ longe ab extima ſuperficie, initio aũt clauduntur operculo ex carnoſa renũ ſubſtã modo verrucæ acuto, quod aliqua ex parte in fiſtulã ingreditur: deſtillat per hoc foramen ſerũ ſanguinis & per fiſtulã tranſit ad ſinũ in cuius latiori parte colligitur, vnde canalis oritur ad veſicã ferens aquoſum humorẽ ibi percolatũ. Magnitudo renũ tanta eſt quanta inſtituto a natura muneri par ſit. Duo aũt [d] fuerunt renes efformati & non vnus magnus, ob corporis æquabilitatẽ, iuſta.n. natura vbi licuit, dextrã & ſiniſtrã partẽ fecit p oĩa pares. Siti [e] ſunt renes prope iecur, nõ tñ oĩno ẽ regione iter ſe, ſed dexter [f] ſuperior eſt, ſiniſter inferior, ſiquidẽ & iecur q̃ à dextra parte eſt, collocatur ſuperius quã lien qui a ſiniſtra; excedit aũt dexter ſitũ ſiniſtri nõ magis quã ſit media pars renis. Nõ ſunt renes penitus aduerſi & ẽ regione collocati, ne ſe mutuo impediant cũ attrahũt humorẽ aquoſum: attingit ren dexter ſummus imã Iecinoris partẽ, ſiniſter lieni ſubijcitur, ita vt illi aliqua ex parte ſubſternatur; vterq. autẽ ad latera vertebrarũ reſidet ad humiliorẽ ſepti tranſuerſi ſedẽ iuxta decimã, vndecimã & duodecimã coſtã, quorũ flexus cõmodiſſimã renib. ſedẽ efficit. His ita conſtitutis de fine, materia, & forma renũ, ſequitur vt ad eorum conſeruationẽ accedamus: conſeruantur aũt cũ defenduntur quę ſcđm naturã ipſis inſunt, ſanitas videlicet vna cũ cauſis
D & effectis; illa ſanitas renũ quæ per conſenſũ eſt in eo conſiſtit, vt accipiant a venis & arterijs totius corporis per vaſa emungentia quæ conuenit & non alia; Sanitas per eſſentiam quæ ad materiã refertur, verſatur in tẽperatione moderata, nõ quidẽ abſolute, ſed ut cõuenit renibus qui naturaliter ſunt calidi & humidi, & tanto calidiores cute [h] quæ abſolute moderata eſt, quãto plus ſanguinis hñt, tãto humidiores quãto molliores; minus tamen humidi ſunt [i] quam adeps. Sanitas formæ moderationẽ poſtulat illarũ rerũ q̃ in compoſitione multiformiũ partiũ attenduntur, ſed potiſſimũ in ipſis cauis, quæ ſi nimis clauſa ſunt, non ſinent elãbi quæ ferri ad veſicã dñt; ſi nimis pateãt permittẽt exire quæ retinenda ſunt, veluti ſanguinem, qui cum aquoſus humor percolatur, pro alimẽto retineri debet. Sed quæcunq. ſanitas in renibus ſpectetur, interdũ perfectiſſima eſt, interdũ perfecta, interdũ ẽt imperfecta; potiſſimum aũt in ipſis cauis parũ uel nimium patentibus imperfecta eſſe ſolet; ſępe aũt obſtruitur a calculis uel arenulis:

[a] Galen. de renum aff. c. 1.
[b] Ariſ. 3. li. de partib. anim. c. 9.
[c] Ariſ. li. 1. de hiſt. an. c. 18.
[d] Gal. 5. de vſu par. c. 6.
[e] Gal. 5. de vſu par. c. 5.
[f] Ariſto. 1. de hiſt. ani. ca. 18 & 3. li. de partib. an. ca. 9. & Gale. 5. de vſu par. c. 6.
[g] Gal. 5 de vſu par. c. 4.
[h] Gal. 2. de temp. c. 3.
[i] Gale. 1. de temp. c. 9.

homines uero qui id uitium experiunt̃ appellãtur græce νεφριτικοὶ, ἀπὸ τῶν νεφρῶν, hoc eſt a renib. E
quamuis enim abſolute νεφρῖτις, ſignificet quemuis morbum renum, proprie tamen vſurpatur ad ſignificandum illum quem arenula vel calculus efficit, qui ſi tantus ſit vt vrinam ſupprimat vere morbus eſt, neq. ad librum de tuenda valetudine aliquo modo pertinet, ſicuti cum adhuc paruus eſt, permittitq; hominem fungi munerib. vſitatis. Cauſæ ſanitatis aut ad principia procreationis attinent, aut ad auxilia artis; vtręq. quales ſunt perfectiſſimæ, perfectæ, vel imperfectæ, talem efficiunt ſanitatis d̃riam. Effecta ſanitatis ſeu ad actiones ſpectent, vt ad purgationẽ aquoſi humoris, ſeu ad expulſa vt ad vrinam, (neque.n. qualitates in renib. ſenſum latentib. ſe oſtendunt) talia ẽt ſunt qualis eſt ſanitas quam ſequuntur, magis ſcilicet, vel minus perfecta. Hæc quæ abſolute de renibus cognoſcenda eſſe diximus recognoſci debent in homine ſano: renes cum ſenſum lateant [b] neceſſe eſt eorũ ſanitas coniectura percipiatur, ſumpta vel ex cauſis quæ ſimile vt efficiunt ita ẽt indicant; vel ex vtilitate quam afferunt ſimilia, & noxa quã contraria; uel ex effectis, maxime ex vrina quæ præcipue monſtrat renes [c] in quibus percolatur; quamquam monſtrat etiam iecur & venas à quibus primum proficiſcitur; ſed indicat etiã renum ſanitatem ſanguis, qui vniuerſum corpus alit vbi purus eſt, & minime permixtus cum magna copia aquoſi humoris. Ab his ergo denunciatur ſanitas vna cum differentijs, nã perfectior vel imperfectior eſt, prout ipſa perfecta vel imperfecta fuerint. Cauſæ vt quæ iam præterierint, F
vel colliguntur ex effectis præſentibus, vel audiuntur ex homine & familiaribus. Effecta ferè ſẽſum latent, & idcirco colligẽda ſunt vel ex cauſis, vt ex ſanitate, vel ex alijs effectis, veluti ipſa renum actio ex vrina, & ex ſanguine quo alitur vniuerſum corpus. Ex futuris ꝙ attinet ad euẽtum, prædicere oportet hominẽ aut ſeruandũ in eodem ſtatu, aut mutandũ in meliorẽ vel deteriorẽ, prout cauſæ hunc vel illũ euentũ pollicentur: vbi expectetur mutatio in meliorẽ ſtatũ, tp̃s longius maxima ex parte intercedit, ꝙ renes [d] aſſidue exerceantur, & cũ non quieſcant, cũque excipiant quæ in alijs partib. redundant, nequeunt celeriter corrigi; via corrigẽdi ad naturam ſpectabit vel ad artem, ſi quid in ipſis redundet, alioquin petendũ erit auxiliũ ab arte duntaxat. Ratio ſupereſt qua conſeruentur quæ in renib. ſcd̃m naturã attẽduntur; Cõia præcepta quæ ad hanc pertinent ſumuntur à fine, à materia, à forma ipſa renũ, q̃ expoſuimus: de fine qui eſt ſecretio aquoſi humoris à ſanguine, æſtimatur dignitas ac ſpecies actionis. Renũ dignitas [e] non eſt quanta cordis, cerebri, iecinoris, ventriculi; non tñ contemnẽda, qñquidẽ neceſſaria eſt vniuerſo corpori eorũ opera vt puro alimẽto frui poſſit. Cẽſentur igitur medij inter nobiles & ignobiles partes, ita vt non magna, aliqua tñ habenda ſit ratio eorum dignitatis. Conſeruari ergo aliquo pacto dẽt ipſorũ calor, neq. permittendũ oĩno eſt vt exhalet, & idcirco, vbi requirantur relaxantia non ſunt ſola adhibenda, ſed aliquid miſcendũ adſtringentiũ, neq. diu perſeuerandũ in eorũ vſu, nã aſſidua [f] perfuſio aquæ calidæ exẽpli gratia lenit renũ dolorẽ, ſed ita eos G
debilitat vt nõ bene poſſint ſuũ officiũ facere: ſpecies actionis ab alimentũ pertinet & aſſidua [g] eſt; ſed vbi opus eſt quiete, minori motu vtendũ erit, id ꝙ fiet cum hõ parciori potione vtet̃ & cibo minus liquido, fugietq. ea oĩa quæ poſſent vrinam euocare; quib. contra vtẽdum erit cum exerceri debebunt. Materia renũ poſtulat vt ipſorũ tẽperatio, q̃ diximus calidiorẽ & humidiorem eſſe, ſimilib. conſeruetur, ita vt vitentur ea quæ contraria ſunt, & quæ nimis talia; ſed cum eorum ſub̃a laxior ſit, & debeat talis ſeruari, circũſpecte agendũ eſt, & ea cautione vt non nimis pateſiant, aut claudãtur, ſiue adſtringẽtib. ſiue obſtruentibus, cuiuſmodi ſunt craſſa & glutinoſa. Sed modus hic ſub̃æ iam pertinet ad caua, quib. conueniunt [h] detergentia; q̃q̃ monſtrãt ẽt caua viam qua peruenire ad renes poſſint auxilia quæ dantur, & exhauriri quæ in ipſis ſuperant; perueniũt ad renes facile q̃ bibũtur, præſertim ſi permixta [i] cũ his fuerint quæ vrinã euocant. Exhauriunt̃ renes [k] per vrinã, q̃q̃ vbi valde oppleti ſunt, præſtat ante aluũ ducere. [l] Situs monſtrat ſitũ remediorũ q̃ extra dari debẽt ad lũbos, vbi renes poſiti ſũt: q̃ intus dantur cũ ob itineris longitudinẽ non poſſint niſi fracta & remiſſa ad renes peruenire, neceſſe eſt validiora ſint, tũ, vt proxime diximus, mixta cũ his quæ vrinã ciunt. Si quid à renib. auertendũ ſit, cũ ſiti ſint in medio corporis, dubiteturq; an in [m] ſuperioribus, an in inferiorib. partib. numerentur, [n] ſ tam ex his, q̃ ex illis partib. auerti poſſe ꝙ in renes influit; præſtat tñ ex ſuperiorib. [n] nam ex cruribus potius deriuatur ꝙ nuper influxit, q͂a facile deſcendit, quã auertatur, veluti ſi ſecetur vena ſub poplite aut ad tales; ſed cõmode ẽt deriuatur quod in renib. redundat apertis venis [o] in H
ano. Propria præcepta attinent ad opera & inſtrũ quæ in vnaquaq. ſpecie ac differentia ſanitatis renũ admouenda ſunt: vtendum. n. ſimilib. ad conſeruandũ, contrarijs ad corrigendum, atq. ad propulſandos calculos, quos ſenes in renibus, pueri [p] in veſica gignere ſolent. Gignuntur autem [q] vi caloris exſiccantis craſſum & glutinoſũ humorẽ non ſecus quam in articulis modo, id quod potiſſimum accidit vbi admoueantur medicamenta valde calefacientia & ſiccantia. abſumpta. n. tenuiori materia craſſam relinquunt, quæ dureſcit & in lapidẽ degenerat. Magno autem negocio illi defenduntur [r] qui ſimul & graciles ſunt & calculos gignere ſolent: cauere igitur in primis oportet quæcũq. craſſa ſunt ac glutinoſa, & facile obſtruere pñt renes, cuiuſmodi eſt panis bene [s] cõfectus & furfuris ex toto exp̃s: tũ q̃ ex farina [t] fiũt eſculẽta, vt cruſtula & placẽtę: vitari ẽt alica dẽt; [u] potiſſimũ aũt gignere calculũ ſolet aſſiduus lactis [x] uſus: ex potionib. uitare eas oportet quæ craſſæ ſũt, ueluti uinũ dulce, [y] aquã itẽ cęnoſã. In uniuersũ [z] aũt ſumerę I

conue-

a Gal. 1. meth. c. 2. & 1. de nat fac. c. 13.
b Galen. 12. meth. c. 16.
c Gal. 4. aphor. cõ. 77
d Gal. 6. aphor. cõ. 6.
e Gal. 7. meth. c. 13. & li. 11. meth. c. 16.
f Gal. de renũ affe. c. 4.
g Gal. 6. aphor. 6.
h Gal. li. 10. catat. c. 1.
i Gal. 4. meth c. 7 & li. 10 catat c. 1
k Gal. de cõſtit. art. c. 18 & 2. de loc. aff c. 9.
l Gal. 7 metho. c. 13.
m Ga. de venæ ſect. c. 18
o Gal. 1. 6. epid. cõ. 6. & 13. meth. c. 11.
o Galen. & Hippocr. 6. aphor. 11.
p Gale. 16. epid. cõ. 5. & 6.
q Gale. 14. meth. ca. 4. li. 7. catage. c. 9.
r Gal. 6. de tu. val. c. 11.
ſ Gal. 5. de tuen val capit. 7. & li de renũ affect. c. 6.
t Gal. 1. de alim. facul. c. 4.
u Gal. 1. de alim. fac. capit. 6.
x Gal. 5. de tu. val. c. 7. & lib. 3. de alim fac. capit. 15.
y Gal. de cibo boni ſucci c. 11.
z Gal. 4. 6. epid. 10.

A cõuenit quæ ſucci tenuẽ efficiũt, ueluti panẽ bene cõfectum, à quo furfur non oĩno detractus ſit, paſſeres, turdos, merulas, piſces ſaxatiles, perdices, colũbas ex turribus, pullos gallinaceos ex agro: præterea vinum renue album quod parum valeat in aqua, ſic. n. nõ contrahẽtur ſucci craſſi & glutinoſi, qui vbi iam contracti ſint, extenuantibus atq; incidentibus medicamentis vtendum eſt, quæ morbis etiam articulorũ aptantur; quanquam renibus conueniunt q̃ minus calefaciant & ſiccent, quam quæ ad articulos accommodantur, præſertim in homine gracili: ea aũt quæ ſine magno exceſſu caloris aut ſiccitatis detergũt, quia nephriticis, hoc eſt renũ affectu laborantib. aptãtur, nephritica [a] græce dicuntur, ꝗ vocabulum mutuantur ẽt ad ſignificanda ea medicamenta quę reuum dolorem leniunt, id quod euenit etiam Arteriacis, [b] notat enim tam quæ leniunt quam quæ detergunt arteriam; tum bechicis, quibus ſignificantur quæ tuſſim vel ſiniunt, vel excitant. Occurrendum igitur eſt craſſis & glutinoſis ſuccis per ea quę detergunt, cuiuſmodi ſunt pepones, ius cicerum, petroſelinum, betonica, aſplenium, peonia, fructus iuniperi, quæ calculum iam genitum etiam comminuunt. Hæc de renibus dicta ſatis videntur: veniamus ad veſicam & canales qui ab illis ab ipſam feruntur.

a Gal. li. 10. cataop c. 1
b Gal. 7. ca tatop.
c Gal. 5. ſimplic. c. 10.

De Veſica & canalibus vreteribus. *Cap. V.*

B IN inſtrumentis alenti [d] facultati ſeruientibus numeratur vtraq; veſica, & quæ vrinã & quæ bilẽ recipit; ſed vt hæc [e] data eſt aĩalibus tantum quæ multum flauæ bilis contrahunt, ſic illa ijs quæ multum aquoſi humoris; & propterea non auibus [f] quæ parum bibunt, atq; idcirco parum eiuſmodi humoris cõtrahũt, neq; renibus egẽt, neq; veſica, quæ data eſt quaſi ciſterna in qua ille ſeruetur, [g] perinde ac reliquiæ [h] cibi craſſiores in laxiori inteſtino: neceſſarium. n. fuit vtrunq; receptaculũ ne homo cogatur aſſidue [i] vrinam vel deiectionem reddere, & ob id nequeat Muſis (vt inquit Plato) aut ciuilibus negocijs inſeruire. Officium ergo veſicæ eſt vrinam recipere ac retinere dum tempeſtiue expellatur, ꝗ vt exequi commode poſſit, prædita eſt quatuor facultatibus naturalibus miniſtris, tum ſentiendi vi ac ſimul etiam motus voluntarij, per muſculum qui cum eius ceruice nectitur; quas facultates omnes in veſica reperiri demonſtrandum eſt. Colligitur autem ex varijs fibris quibus diſtinguitur [k] ipſam habere vim attrahendi, retinendi, & expellendi, attrahit. n. per rectas, expellit per tranſuerſas, retinet per obliquas & per alias etiam cum his ſimul contractas; quamquã videtur non attrahere, cum vrina ex renibus per canales à medio horum ſinu ad ipſam pertinẽtes ſuopte nutu in eam deſcendat, ita vt tãtum [l] accipiat, quẽadmodum Galenus [m] alicubi teſtatur. Verum vt vrina, quamuis ex renibus per ſe deſtillare poſſit, ab ipſis tamen ſimul expellitur: ita quamuis recipiatur in veſica, nihil prohibet quominus etiam attrahatur ab illa, quæ expellit quod inutile eſt, poſtquam excepit quod [n] vtile. Aliquid ergo commodi cum excipiat ex C vrina, ſicut veſica fellis ex flaua bile, (quamuis vtraq; nutriatur ſanguine [o] per venas diſtributo,) non debet mirum videri ſi vrinam alliciat eamq; retineat ſine moleſtia, modo non ita [p] copioſa ſit vt diſtendat, vel ita acris [q] ac bilioſa vt mordeat. De retinente etiam facultate ambigi poſſet, tribuerit ne hanc natura veſicæ, cum tanq̃ in aĩa vaſa vbi ſolida ſunt & non effundant quod acceperunt, veſica ſeruare vrinam poſſit ſine vlla facultate; verum cum fruatur ipſa & aliquod commodum ab ea excipiat, par eſt ẽt habere vim per q̃ retineat fibris oĩbus contractis: Quo fit vt vbi imbecilla eſt, neque retinere vrinam poſſit, ſinat paulatim ipſam effluere quod vitium græci [r] ϛραγγουρίαν dicunt. Debilitatur retentrix facultas veſicæ a temperatione immoderata, potiſſimum vbi frigus [ſ] excedit; ſed quia interdum veſica tentat urinam expellere cum publicis aut priuatis negotijs occupati ſumus, vt retinere dum commode ipſam liceat reddere poſſimus, molita [t] eſt natura muſculum qui ceruicem eius claudat, ſimilem illi qui claudit imum recti inteſtini: paret hic muſculus voluntati, quæ cum imperat retineri vrinam, hic fungitur ſuo munere, & contractus aditum intercludit vrinæ ita vt retineatur: prædita ergo ueſica eſt per ipſum motu voluntario, cum alioquin per ſuas fibras naturali dũtaxat motu moueatur ad attrahendum, ad retinendum, & præterea ad expellendum. Prædita ergo eſt facultate etiã D expellente [u] naturali quæ per fibras fit tranſuerſas; ſunt tamen aliquo pacto expellendi [x] ſocij muſculi abdominis, potiſſimum inferiores ipſorum proceſſus, qui ad arbitrium noſtrum contracti veſicam comprimunt & expellere cogunt quicquid habet vrinæ: ſed cum exire ex veſica per ceruicem debeat flexuoſam, unde alioquin tardius exiret, & vbi aliquid retineretur, idẽ muſculus [y] quem contrahere ceruicem diximus, ſimul ẽt & confert ad celerius detrudendum, & ad propellendũ ne quid in ceruice retineatur; ne autẽ lædatur ueſica aut diſtẽta a copia vrinæ, aut eroſa ab acrimonia, natura ſẽſũ ei tribuit [z] acriorem q̃ ueſicæ fellis, hanc. n. talẽ cõparauit ut non læderetur a flaua bile ipſi propria ac familiari, quæ tñ aliena eſt ueſicæ urinæ, ita ut ubi diutius retineatur ipſam exulceret: neceſſarius ergo fuit illi ſenſus acris, ut excitaretur ad expellẽdũ, neq; copia nimis extẽderet aut eroderetur acrimonia. Sed ꝑter uim ſẽſus ac motus uoluntarij, ꝑter facultatẽ attrahentẽ, retinẽtẽ, atq; expellẽtẽ, cõcoquit ẽt ueſica q̃ retinet urinam, quæ quo diutius in ipſa retinetur, eo magis colorata redditur: nam dum ex ipſa aliquid commodi capit ſuo contactu neceſſario ipſam afficit, & aliquo pacto concoquit. huiuſmodi ergo ſunt facultates quibus prædita eſt ueſica. Compoſitionem ueſicæ ſiue ad naturam

d Gal. 5. de vſu pa. c. 13
e Gal. 6. de anato. ca. 2.
f Ariſt. li. 3. de partibus anim. 7.
g Gal. 5. de vſu par. c. 5.
h Gal. 1. de tu val. c. 12
i Gal. 4. de vſu pa. c. 18
k Gal. 6. de vſu par. c. 8.
l Gal. 6. de loc. aff. c. 3.
m Gal. 5 de vſu par. c. 7
n Gal. 3. de na fac c. 12
o Gal. 5. de vſu par. c. 7
p Gal. 3. de nat fa c. 12
q Gal. 5. de vſu par. c. 10
r Gal. 6. de loc aff c. 4. & 5. aphor. com 58.
ſ Galen. 3. apho. com. 22. & 7. aph. com 48
t Gal. 5. de vſu pa c 16 & 6 de loc. aff c 4.
u Gale. 6. de loc aff c 4. & 1. de loc. aff. c 1.
x Gal. 5. de vſu pa c. 16
y Gal. 5 de vſu par. ca. 16 & lib de ſectio. muſ. c. 28.
z Gal. 5. de vſu pa c. 10

ſiue ad formam reſpicias, maxime idoneam iudicabis ad propoſita munera exequenda. Mate- E
ria ex qua veſica conſtat primum tunica eſt vna, [a] velut vteri ac venarum, non duplex vt arte-
riarũ ventriculi & inteſtinorũ: eſt autem hæc neruoſa ſicuti illa qua vterus continetur, non qđ
conſtet ex neruis, ſed quo eius ſubſtantia ſimilis ſit ſubſtantiæ neruorum; plurimũ.n. dilatari
& contrahi põt, quod non euenit ſubſtantiæ carnoſæ, propterea neruoſa dicitur veſicæ ſuƀa
ſicuti ſiniſter ventriculus cordis arterioſus, nõ ꝙ conſtet ex arterijs, ſed quo ſuƀa contineatur
ſimili [b] ſubſtantiæ arteriarũ. Adeo aũt ſimilis eſt tunica veſicæ ſubſtãtiæ neruorũ, ut inſtar ipſo
rũ cũ ſecatur nequeat [c] coaleſcere; ob eiuſmodi ſuƀam neſica plurimũ dilatari & contrahi po
teſt, id ꝙ cõmodiſſimũ eſt vt cũ exhauritur adſtringatur diſtendatur, cũ oppletur. Quantũ ve-
ro diſtẽdi poſſit declarant pueri cum [d] ipſam inflant, ut ea ludere poſſint; magis aũt diſtẽditur
ſi caleſacta perfricetur. Dura itẽ ẽ [e] veſicæ tunica, & non mollis ut vẽtriculi & inteſtinorũ, quæ
maxime ad concoquendũ aptari debẽt; veſicã ſatius fuit aptiorem eſſe ad retinendum ſine no
xa, quocirca durior facta eſt, neq.n. ſinit durities ipſam facile violari, vel à copia diſtendente,
vel ab acrimonia erodente, ita ut retinere poſſit vrinã dũ tempeſtiue detrudat: quod ſi tennis
eſt, quod propter tenuitatẽ detrahitur utilitatis, duritie compenſatur, ſicut in uẽtriculo & inte
ſtinis quod propter mollitiem, craſſitudine. Fibrę quib. ueſica diſtinguitur, nõ ſunt vnius gene F
ris, quẽadmodũ [f] fibræ muſculorum, ſed variæ [g] & cuiuſuis generis, rectæ ad attrahendũ (vt an
te oſtendimus) tranſuerſę ad expellendũ, obliquæ ad retinendum. Verũ quamuis una ſit [h] tuni
ca propria ueſicæ, ſeparatur facile in duas, ita ut una interna ſit, altera externa: Interna neruo
ſa eſt, tenuis, lucida, alba, quouis fibrarum genere contexta; externa magis craſſa eſt & carno-
ſa, ita ut aliquo pacto externam uentriculi tunicam repræſentet. Fibras autem hẽt rectas &
tranſuerſas. Tota uero tunica quam in duas poſſe diuidi monſtrauimus, neq. ſemper neq. omni
bus partibus æque tenuis eſt, ſed magis tenuis diſtenta, quam contracta, magis tenuis alijs par
tibus q̃ ad cernicẽ, quã itẽ ad ſubliniorẽ fundi partẽ, ubi proceſſus partim recipit, partim exi-
git. Inuoluitur tota hęc tunica extrinſecus membrana orta a peritoneo, qua ſub pubis oſſibus
veſicã attingit, vt validior ſit, & facilius ab iniurijs defendatur; longe autem [i] craſſior eſt eiuſ-
modi membrana, quã quę renes, lienẽ, aut iecur inuoluunt, neq.n. mẽbranarum inuoluẽtiũ craſ
ſitudo ad dignitatẽ partiũ ſpectat, ſed ad iniurias quibus exponuntur; ideo veſicæ opus fuit in
uolucro craſſiori ac validiori vt firmius ab iniurijs quibus oportuna eſt, defenderetur. Quas
iniurias vt perciperet atque ad propulſandas excitaretur, ſenſu vt ante diximus prædita eſt
acriori, quem obtinet per neruos non exiles vt veſica fellis, ſed grandiores; deriuantur hi par-
tim à ramis ſexti paris neruorum a cerebro deſcendentium, qui ad coſtarum radicem perue- G
niunt, partim ab illis qui poſtremi a ſpinæ medulla ex foraminibus [k] ſacri oſſis oriuntur: deri-
uat enim natura neruos quantum poteſt, ex loco [l] propinquo, a medulla ſpinæ vt tutius iter fa
ciant. At inſeruntur in veſicam præter neruos etiam venæ & arteriæ, hæ quidem ut particeps
ſit vitalis facultatis, illæ ut alimenti, neque enim [m] alitur eo quod per canales a renibus in ipſã
cum vrina deſcendit, vt renes eo, quod per emungentia vaſa vna cum aquoſo humore ad
ipſos fertur, ſiquidem veſica naturaliter accipit aquoſum humorem iam percolatum, non per-
mixtum cum ſanguine vt renes; quamobrem venis eguit, quæ ſimiliter vt tutius iter faciant, ex
loco propinquo deriuantur iuxta os [n] ſacrum, non ſecus ac nerui & arteriæ: proprie autem ve-
næ oriuntur ex illis ramis qui à vena caua ibi deducti deſcendunt ad crura, ſicut arteriæ ex
ramis qui ex magna arteria ibidem deriuari diſtribuuntur cruribus. Reſpondent autem ram
venæ quam arteriæ ad veſicam pertinentes huius magnitudini ac numero, neque enim gran-
des [o] ſunt vt in vtero, qui grandior eſt, & debet ad fœtum procreandum, alendum, atque au-
gendum materiam ſuppeditare; mutuo [p] autem ſe contingunt venæ & arteriæ, inſerunturque
vna cum neruis ad ceruicem ueſicæ loco maxime [q] appoſito, cũ validus ſit & carnoſus vbi fir-
miter contineantur. Vtrinque igitur cum ceruice veſicæ triplex canalis committitur, neruus, H
vena, & arteria; ſic.n. iter breuiſſimũ facit & ſtabilem ſedẽ obtinet; vnuſquiq. autem ſtatim in
duos ramos diuiditur, quorum alter per veſicam diſtribuitur, alter per ceruicẽ, & inde per co-
lem in maribus, in quibus inſignis eſt hæc portio vaſorum, nam in fœminis exigua conſpicitur,
in quibus non debuit ad colem peruenire. Sed ceruix veſicæ vt diximus carnoſa eſt; eſt autem
pars anguſtior ueſicæ, quæ in fundo laxior eſt, ſed paulatim contrahitur ita ut ueluti ceruicem
quandam proferat, in qua muſculus continetur, qui ueſica etiam contendente expellere, cum
volumus ipſam claudit, atque urinam ſupprimit: craſſior autem eſt ab inferiori parte quam
a ſuperiori, ita ut quamuis totam ceruicem circundet maxima ex parte, illi [t] ſubiectus videa-
tur; relaxatur hic cum uolumus urinam expellere, reliquo tempore contractus manet, & ueſi-
cam [u] claudit: quod ſi reſoluatur permittit urinam exire, id quod euenit etiam muſculo rectum
inteſtinum [x] claudenti, cui admodũ ſimilis eſt, neuter enim [u] mouet os, & uterque quaſi clau
ſtrum oppoſitus eſt ad retinendum; eo tamen inter ſe differunt, quod ille qui ad imum recti
inteſtini collocatus eſt, tantum habet facultatem adſtringendi, hic qui ad ceruicem ueſicæ ſi-
mul etiam propellit [x] urinam quæ in ipſa ceruice retineretur, & ad celerem expulſionẽ cõfert;
habet autem fibras tranſuerſas, accipitque neruos a foraminibus [y] oſſis ſacri. Sita eſt etiam ad
ceruicem ueſicæ ſubſtantia glandulæ, quæ ſuſtinet uaſa, quæ magis uerſus colem eſt quam
verſus

a Gal. 3. de nat. fac. c. 11
b Gale. 1. 6. epid. com. 4.
c Galen. & Hippocra. 6. aphor. 18. & Ariſt. 3. de hiſto. anim. c. 14.
d Gal. 1. de nat. fac. 7.
e Ga. 14. de vſu p. ca. 14
f Gale. 7. de anatom. ad min. c. 8.
g Gal. 5. de vſu p. c. 16.
& Ga. 6. de vſu par. c. 8.
h Gal. 5. de vſu par. c. 12
i Gale. 5. de vſu p. ca. 11 & cap. 12.
k Ga. 16. de vſu p. ca. 9.
l Gal. 5. de vſu p. c. 8.
m Ga. 5 de vſu par. c. 7
n Gal. 5. de vſu par. c. 8 & lib. 16. de vſu par. 9.
o Ga. 16. de vſu p. c. 10.
p Gal. 9. de vſu p. c. 5.
q Gal. 5. de vſu p. c. 8.
r Galen. de diſſect. muſc. c. 28.
s Gal. 5. de vſu p. ca. 5. & 6.
t Gal. 4. de vſu p. c. 19.
u Gal. 1. de motu. muſc. c. 3.
x Gal. 5. de vſu p. c. 16.
y Gal. 5. de vſu p. ca. 8. & 16. de vſu par. c. 9

A verſus muſculos:quamuis ſint qui contra exiſtiment decepti quibuſdam alijs carnoſis fibris,
quæ tranſuerſæ vltra dictam ſubſtantiam ſitæ ſunt: quod ſi muſculus eſſet vltra glandulam,
exiret cum ſemine vrina quæ verſaretur circa eam ſubſtantiam, & ipſam aſſiduo contactu
violaret. Itaque muſculo verſus colem adnaſcitur ſubſtantia illa in quam inſeruntur vaſa
ſemen deferentia. Reperitur idem muſculus etiam in fœminis ad ceruicem veſicæ quam vni-
uerſam complectitur, dum in muliebre genitale deſinat; ſed minus euidentem habet glan-
dulam adiectam,tantoque tenuior apparet quam qui in maribus, quanto longior eſt; ſpectat
eiuſmodi glandula in maribus ad firmanda vaſa hominis,& idcirco magis ad colem quam ad
ceruicem veſicę,quamuis humore inſtar olei craſſo & glutinoſo tam in fęminis quam in mari-
bus hanc quoque irriget, ne [a] exſiccata conniueat, & non præbeat exitum vrinæ, niſi ab im- a Gal. 2. de
petu multa ſimul collecta pateſiat, [b] adde quod humor quem præbet eiuſmodi glandula femin. c.6.
temperat aliquo pacto acrimoniam vrinæ. De forma veſicæ,figura eius rotunda eſt;vt maxi- b Gal.l. 14
me capax ſit, & iniurijs minime oportuna; anguſtior tamen redditur, & vt diximus veluti de vſu part.
in ceruicem quandam oblongam degenerat,eſt autem hæc obliqua [c] ſubeſt enim oſſibus pu- cap.11.
bis; ei vero ſubſternitur rectum inteſtinum, ſupra os ſacrum collocatum, & fęminis etiam c Gal.5. de
ipſum genitale,quo loco fertur deorſum,ſi ad animalis longitudinem reſpicias,donec ex oſſi- vſu part.
B bus prodeat:inde ſurſum reuertitur vſq; ad initium colis;poſt hæc rurſus deorſum per ipſum cap. 16.
colem:ex quo intelligi poteſt ipſam maxime obliquam eſſe inſtar Romanæ literæ.S.In mulie-
ribus ceruix veſicæ latior ac [d] breuior eſt, neque cum proceſſu cuiuſmodi eſt in viris coles d Gal.15.
coniungitur,ſed in ipſum genitale ſuperne deſinit vnde redditur vrina, ita vt ſemel tantum de vſu par.
flectatur veſicæ ceruix,neque debuerit eſſe adeo obliqua atque adeo longa,vt in viris. Super cap.3.
ficies veſicæ quà rectum inteſtinum aut vterum attingit,læuis eſt, & aquoſo humore illita eſ-
ſe videtur,nam ſic ſubiectis partibus lenius inſidet.Caua complura cernuntur in veſica & pri-
mo Ceruix ipſa,per quam vrina redditur,quæ ad retinendum per ſe etiam ſine muſculo con-
trahitur atque anguſtior redditur,quemadmodum & ventriculi & vteri [e] oſtium: præterea in e Gal.5. de
fętu qui vrinam ex veſica ad ſpacium inter ipſa inuolucra detrudere debuit, [f] οὐραχὸς græce vſu part.
nominatur:fertur hic a ſuperiori parte fundi veſicæ vna cum venis & arterijs vmbilicum con cap.16.
ſtituentibus ad ipſa inuolucra fętus, & inter Amnion & Chorion vrinam fundit, proceſſuque f Gal li.15.
temporis excęcatur hic in lucem editis vna cum duabus arterijs,quæ ab vmbilico profectæ fe- de vſu par.
runtur in fętu per latera veſicæ, quæ excæcata vinculi duntaxat officio funguntur, alligant.n. cap.5.
veſicã cum peritoneo,atque erectam continent;ſed in veſicam inſeruntur & quauis ætate eui
C denter apparent duo canales, qui vrinã a renibus ad veſicam ferunt, [g] οὐρητῆρας græci appellãt: g Gal. 1. de
nectunt aũt cũ renibus [h] veſicã,a medio.n.ſinu [i] renũ ad veſicã pertinẽt,in cuius inferiorẽ po- nat.fac. c.6
ſterioremq; partẽ non procul a ceruice penetrant:ſunt aũt corpora oblonga,caua,alba,exan h Gal.4. de
guia. Ambigunt nõnulli debeãt ne inter venas an inter arterias referri; videntur aũt venæ,cũ vſu par.c.6
ex vna tunica k cõſtẽt,ſicut hæ,ſed arteriæ cũ ea craſſa ſit qualis in arterijs depræhẽditur: ſed i Ariſt.3.de
quomodocumq; nominentur,præbent vſum [l] canalis per quem vrina ex renibus in veſicã de part.an.c.9
ſcendit,conſtantq; ex vna tunica [m] ſimili tunicę veſicę, cuius cenſeri partes poſſunt, nõ ſecus k Gal 6. de
quã canales per quos fertur flaua bilis,partes ceruicis ueſicæ,& gula [n] pars uẽtriculi,quæ ſimi anato.c.13.
lẽ illi ſubſtantiã habet,& tanq̃ manus inſeruit ad attrahẽda quæ deuorãtur. [o] Inuoluit tunica l Ariſt.1.de
propoſitorũ canaliũ mẽbrana a peritoneo orta,circũdãtur aũt ab hac toti a renibus ad ueſicã, hiſt.an.c.18
per lũbos.n.trãſeunt cũ ex interno renũ latere prodeuntes ad ueſicã tendũt, quod ſpaciũ lon m Gal.6 de
gũ eſt,cũ renes prope iecur ſiti ſint,ueſica in parte [p] inferiori,prope rectũ inteſtinũ: ſunt autẽ anato.c.13.
laxiores quã qui flauã bilẽ afferunt ad ueſicã fellis,nã & ueſica vrinæ grandior eſt q̃ illa, cum n Gal.4. de
debeat longe maiorẽ copiã humoris recipere. Cęterũ penetrant propoſiti canales in ueſica vſu par. c.7
urinæ [q] obliqui & in laxiorẽ mẽbranã finiuntur, quæ operculi modo claudit illorũ cauũ, cedit o Gal. 6. de
hoc & aditũ præbet urinæ,q̃ à renibus in ueſicã illabitur,nõ tñ permittit quicq̃ humoris aut fla anato. c.13.
D tus per eundẽ canalẽ ſurſum reuerti: ob q̃ cauſam neq; per canalẽ qui à ueſica fellis in primũ p Gal.5. de
inteſtinũ inſeritur, poteſt aliquid ſurſum reuerti,ita ut admirabile ſit naturæ [r] artificiũ in eiuſ vſu par.c.5
modi ſabrica. hactenus de ueſicæ cauis. Magnitudo eius reſpondet multitudini eius humoris q Gal.6. de
cuius eſt receptaculum: una autem ſufficit in medio collocata, cum utrinque canalem unum anato c.13.
habeat reni è regione reſpõdentẽ: ſita uero eſt in inferiori parte,& quia ſuperior nobilioribus & 5. de vſu
partibus occupatur,& quia par eſt inferne expelli quæ ſuperant non ſolum ſicca, ſed etiam part.c.16.
humida; ſuperiecta uero eſt a poſteriori parte recto inteſtino uiris,mulieribus [ſ] utero quibus r Gal. 5. de
tanquam molli ſtragulo utitur:a priori parte tegitur oſſibus pubis, præterquam ubi urinæ co- vſu part.
pia diſtendatur,nam tunc ea excedit. cap.13

ſ Gal.14.de vſu part. cap.14.

Enarratis fine,materia,& forma ueſicæ,ſupereſt ut ad eius conſeruationem accedamus, in
qua primum tradere oportet res quæ ſecundũ naturã in ipſa attenduntur,tum docere qua ra-
tione recognoſcantur in homine ac defendi poſſint; ſunt autem cauſæ, ſanitas,& effecta. Sani-
tas aut per conſenſum eſt,aut per eſſentiam; ſpectat conſenſus ad cerebrũ & neruos,unde ue-
ſica una cum muſculo ad eius ceruicem ſito debet ſpiritum accipere qui prębeat uim ſenſus
& motus uoluntarij,ut [t] ſentiat quæ moleſta ſunt & excitetur ad expellendum,neque urinam t Gal.6 de
retineat pluſquã conueniat,poſſitq; muſculus ad arbitriũ noſtrũ contractus,ipſam ſupprimere loc. aff c.4.

ne præter voluntatem elabatur, ſicut accidit cum ille reſoluitur; at ſpectat etiam conſenſus ad E
renes, a vnde recipere veſica debet quantam & qualem vrinam conuenit; vbi ergo & ſpiritū
à cerebro per neruos accipiat & vrinam à renibus vt conuenit, fruetur veſica ſanitate per cō-
ſenſum. Sanitas per eſſentiam in materia veſicæ ad temperationem attinet, quæ [b] paulo frigi-
dior & ſiccior eſt cute: in forma verò ad figuram, ſuperficiem, caua, [c] magnitudinem, numerū,
ſitum, quæ certam moderationem poſtulant; ſed maxime attenditur hæc in cauis, quæ ſi nimis
pateant aut clauſa ſint, iam veſica ægrotat, vbi non poſſit ſuo munere fungi; id quod euenit &
vbi à multitudine [d] vrinæ adeo diſtenditur, vt contrahi non poſſit ad expellendum: vt autem
nimia diſtentio ita nimia contractio ac paruitas [e] obeſt veſicæ muneri, neque enim poteſt reci-
pere ſine moleſtis quod neceſſe eſt. Quæcunque autem ſanitas in veſica ſit, poteſt magis & mi-
nus imperfecta eſſe pro cauſis, ſiue principijs procreationis, ſiue auxilijs artis, à quibus profe-
cta eſt. Effecta cuiuſcunque generis ſint, ſimilia ſequuntur, magis ſcilicet vel minus perfecta
ſanitate à qua emanant. Recognoſcuntur præſentia quæ ad veſicam attinent mēte cum ea ſen-
ſum lateant; colliguntur ex cauſis, ex iuuantibus & lædentibus, ex [f] effectis; ſed poriſſimū ex
ipſa vrina. Quod attinet ad futura, ſi ſanitas veſicæ imperfecta ſit, non facile perficitur, diutur-
nioreſque g ſunt eius affectus, continenter enim laborat atque excipit quæ alijs partibus ſupe-
rant. Ratio qua ſeruare debemus quæ ſecundum naturam in veſica attenduntur, in operibus F
atque inſtrumentis conſiſtit, in quorum vſu habenda ratio eſt naturæ veſicæ & primum actio-
nis, quæ licet nō habeatur in præcipuis, & propterea nō poſtulet vt admiſceantur [h] adſtringē-
tia cum requiruntur que relaxāt, non tamen omnino nigligenda eſt, cum eius munus [i] vtile ſit
vniuerſo corpori; ideo vbi tractatur cauendus eſt aſſiduus relaxantium vſus: at cū ſpecies eius
actionis in aquoſo humore recipiendo atque expellendo conſiſtat, vbi debet quieſcere canen-
da ſunt quæ illum plurimum contrahant, aut euocent. Temperatio quam paulo frigidiorem &
ſicciorem cute diximus eſſe, ſimilia poſtulat, nam contrarijs quæ ſunt calida & humida, diſſol-
uitur k ſubſtantia frigore cōcreta; magis autem lęditur veſica ab his [l] quæ valde frigida ſunt,
magis etiam gaudet calidis, hnc eſt minus læditur ab exceſſu caloris, quam frigoris, cum minus
renitatur frigori quam calori: maxime autem accommodata ſunt quæ omnino ſimilia ſunt. De-
bilitatur à frigore [m] veſica ita, vt ſinat vrinam paulatim elabi, neque poſſit eam colligere, id
quod euenit flante n aquilone, & [o] autumno. Subſtantia veſicæ cum neruoſa ſit, læditur
aceto, quod neruorum [p] ſubſtantiam diſſoluit. Caua veſicæ monſtrant vnde ipſa & exhau-
riri debeat & remedia accipere, per ceruicem enim vtrumque fieri debet, nam & liquores in-
funduntur ipſi ſuccurrentes adhibita [q] fiſtula vel oriculario clyſtere; debet etiam per [r] vrinā
exinaniri, quamquam vbi magna ſit copia humorum præſtat prius [s] vti catharcticis. Situs mō- G
ſtrat qua parte extrinſecus imponi remedia debeant vel intus dari, extra ad pubem, intus ad
inteſtinum [t] rectum, quod ipſam [u] attingit; quæ verò per os dantur cum melle miſcēda ſunt,
& cum his quæ vrinam euocare : poſſint; vbi auertendum ſit à veſica, ſecanda vena [x] in cubi-
to eſt; vbi deriuandum, in cruribus; commode etiam deriuatur humor a veſica y ad anū, & ad
venas quæ in ipſo ſunt. Propria præcepta quæ ad veſicam conſeruandam attinent, non diſſimi-
lia ſunt his quæ de renibus tradita ſunt: inde ergo facillime peti poſſunt.

a Gal. 1. de loc. aff. c. 7.
b Gal. 6. de loc. aff. c. 3. & 4.
c Gal. 2. de temp. 3.
d Gal. 6. de loc aff. c. 4.
e Gal. de arte med. ca. 72.
f Gal. de cōſtit. Art. ca. 18. & 4. apho. 79.
g Galen. 6. apho. cō. 6.
h Gal. li. 11. meth. c. 16.
i Gal 7. me th. c. 13.
k Ga. 6. me tho c. 2.
l Gal. 6. apho. cō. 22
m Gal. 5. apho. cō 48.
n Hipp. & Gal. 3. aph. 5.
o Hippo. & & Ga. aph. 22.
p Galen. 3. acu cō. 39.
q Ga. 5. me tho c 7.
r Gal. de Arte med. ca. 99.
s Gal. 7. me tho c. 13.
t Gal 6. de loc. aff c. 2.
u Gal. 5. aphor 59.
x Gale. de venæ ſect. c. 18. & 3. 6. epid. cō. 6.
y Ga 5. me tho. ca. 3. & 3. ad Glau. c. 2.

Finis Duodecimi Libri de Tuend. Valet. membratim.

H

VIDI

A

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
MEMBRATIM
Liber Decimuſtertius.

Qui eſt de Procreatione.

B

Quæ attendenda ſint in Procreatione, antequam ad Conſeruationem genitalium partium veniatur. Cap. I.

MAxime natutale eſt, ut ſui conſeruationem, ita etiam ſimilis [a] procreationem appetere: omnia enim quę natura, hoc eſt altrice anima continentur, procreare aliquod ſibi ſimile contendunt, & non rantum homines ac belluæ, ſed ea etiam quotum [b] ſtirpes è terra gignuntur, neque prius quam id poſſint efficere perfecta iudicantur; ſiquidem cum fragilia ſint, caduca, & mortalia, nequeunt perpetuo diuinitatem ſingula parricipare, & eſſe, quod proprium eſt Dei, niſi per ptopagationem ſimilium, qua ſeruatur ſpecies. Quamobrem natura merito corporibus noſtris affixit partes genitales, quarum conſeruatio adhuc nobis ſupereſt explicāda: ad eam tamen non prius aggrediemur, quam tria quæ de procreatione in vniuerſum attigimus, cū facultates omnes naturales perſequeremur, aperte expoſuerimus, videlicet à quo, ex quo, & quod generatur, his enim procreatio cōtinetur; quibus declaratis intelligetur procreatio, quæ eſt actio partium genitalium; qui hanc [c] non perſpexerit, vſum vniuſcuiuſque particulæ ipſarum minime percipiet. Sumemus autem in ea enarranda quædam ex his quæ ad materiam & formam genitalium partium attinēt, proximo libro exponenda: ita enim coniunctæ &
C copulatæ ſunt partes cum ſuis facultatibus atque actionibus, vt nequeant hæ ſine illis, aut illæ ſine his intelligi; quemadmodum neque criſis [d] ſine diebus criſimis, neque hi ſine illa; ſeorſum tamen de ipſis agere oportet, & in eo quod prius tractatur petere tanquam notum id quod primo tractādum eſt: neque enim vſu venit in medicina quod in mathematicis, in quibus quæ primo proponunt perſpicua fiunt, nulla facta mentione ſequentium. Sed ſtultum eſt in omnib. exquiſitam [e] illam Mathematicorum rationem requirere; ea igitur contenti erimus, quæ propoſito loco conuenit: ſed cominus iam accedamus ad initia procreationis, ad illud videlicet à quo, & ex quo ſit procteatio: ſic enim id quod procreatur, hoc eſt fœtus ipſe, perſpectis principijs luce clarius patefiet.

a Ariſt. 2. de ani. tex. 34.
b Theophr. li. 1. de cauſis Planta. c. 18.
c Gal. 14. de viu par. c. 4.
d Gal. 3. de criſib. c. 3.
e Ariſt. li. 1. ethico. c. 3. & 2. li. metaphyſ. tex. 15.

De Mare & fœmina Principijs procreationis. Cap. II.

SVnt autem procreationis initia mas [f] & fœmina, quorum diſcrimen ad perfectorū animalium & propagationem & ad ipſum eſſe neceſſarium fuit: fœmina igitur quamuis ſit veluti mas [g] mutilus, & primum monſtrum in rerum natura, eſt tamen
D neceſſaria. In ſtirpibus non reperitur diſtinctio [h] maris & fœminæ; at neque etiam in omnibus [i] animalibus quæ propagantur, ſed tantum in his quæ [k] perfectiora ſunt, (ut diximus) veluti ſanguinea; tum mollia & cartilaginoſa: hæc non poſſunt a ſolis propagari, ſed mares cum fęminis neceſſe eſt coniungantur: quod non euenit imperfectioribus, quibus ineſt vtrunque principium ſimul & efficiendi & accipiendi, perinde ac ſtirpibus. In quib. vero mas & fœmina diſtinguuntur, hæc præbet [l] materiā, ille effectionem: in Vniuerſitate enim Terra fœmina dicitur, Sol appellatuę mas, pater, ac genitor, cum hic efficiendi, illa accipiendi vim habeat; neque neceſſe eſt ex mare ſuppetere corpus, ſicuti neque ex fœmina animam. Quamobrem merito definitur mas [m] Animal quod in alio generat; fœmina quod in ſeipſo: eſt enim ex qua, & in qua fit id quod fit: dicitur etiam mas quod ſemen in alterum fundit, fœmina quod in ſe accipit. Porrò hæc differentia gignendi in ſe vel in alio, tum emittendi vel accipiendi ſemen, ſequi videtur differentiam partium genitalium vtrinſque & in illa conſiſtere; ſed cū hæ ad alium finem ſint effictæ, magis dicendum eſt diſcrimen maris & fœminæ conſiſtere in partibus [n] præcipuis, quam in genitalibus, præſertim cum non tantum his, ſed toto etiam corpore inter ſe differant: neque enim oportet hominē exuere vt internoſcas mas ſit, an fœmina:

f Ariſt. 1. de Gener. an. c. 1.
g Ariſt. li. 4. de gener. anim. c. 3.
h Ariſt. li. 1 de genera. anim. c. 20.
i Ariſt. ibid. In fine.
k Ariſt. li. 2. de genera. anim. c. 5.
l Ariſt. 1. li. de genera. anim. c. 20. & lib. 2. c. 4
m Ariſt. li. 1 de genera. anim. c. 2. & lib. 1. de hiſt. ani. c. 3
n Ariſt. li. 4 de gen. ani. cap. 1.

non

non ne & belluæ ex qualibus conſtent genitalibus toto corpore præſeferunt? quis noo diſcernit gallinam à gallo ? capram ab hirco ? bouem ſęminam à tauro, priuſquam genitales partes intueatur? barbæ, criſtæ, ª calcatia, dentes exerti, quæ partes ortis iam animalibus ſuperueniuot, in ſęminis aut multo minores, aut nullæ apparent. Proprie autem mulieres quamuis ijſdem muneribus fungi poſſint quibus viri, longe tamen vt inquit Plato ᵇ imbecilliores ſonta propterea docet Hippocrates ᶜ eas oon vti vtraque manu tanquam dextra, ſicut ooonulli viri vtuntur: hoc tantom diſcrimen quod inter matem & fœminam dep̨rahenditur non videtur poſſe à ſola differenria geoitalium partium proficiſci, ſed uecеſſe eſt ab aliqua principali oriri. Retulit ᵈ Ariſtoteles eiuſmodi differentiam ad cor, quod vbi poſſit ſemeo perficere, animal continuo mas eſt, vbi non poſſit fœmina. Affixit natura ᵉ illi quod ſemen perficere poteſt genitales partes appoſitas & ad illud eijciendum, & ad generandum in altero: illi quod oõ potell, & ad accipiendum, & ad gignendum in ſe. Galenus quamquam multum teſticulis tribuit, non negat hos vitam & calorem accipere à corde per arterias: Ariſtoteles ᶠ quamquam parum tribuit teſtibus, fatetur tamen, vbi partes geoitales intereant, magnam ſequi animalis mutationem, vt patet in his quæ caſtraotur; diſcrimen tamen maris & ſęminæ ſpectare potiſſimum voluit ad cor, ita vt mas ſit ille cuius cor poſſit perficere ſemen, ſęoiina cuius noo poſſit, atque idcirco dixit ᵍ hanc eſſe ſimilem puero non fœcundo. F

a Gal. 2. de ſem. c. 5.
b Plato li. 5 de Repub.
c Hipp. li. 7. aphor. 43.
d Ariſt. li. 4. de gen. an. c. 1.
e Ariſt. li. 1. de gen. ani. c. 2.
f Ariſt. li. 1. de gen. ani. c. 2.
g Ariſt. 1. de gen. anim. c. 20.

Ex quo colligitur contrariam eſſe ʰ ſęminam mari; quæ oppoſitio ⁱ non efficit ſpeciem diuerſam, cum non proficiſcatur à forma ſed à mareria: differeutiæ enim quæ ab hac ſumuntur, vt clariſſime docuit k Alexander ſuot veluti affectiones ipſius ſubſtrati, veluti album & nigrum animalis, ligneũ & æneum circuli, gracilitas & bonus habitus hominis; oequeunt hæ conſtituere ſpeciem propriam, cum communes ſint & in diuerſis generibus reperiantur, quod non eueoit differentijs illis quæ depromnotur à forma: nam rationis particeps taotum reperitur in humana ſpecie quam conſtituit. Maris ergo & ſęminæ differeotiæ quamuis contrariæ ſint, ſuppedirantur à materia ſubſtrata cuius veluti affectiones ſunt, & ideo non faciunt ſpeciem diuerſam, ſed eiuſdem ſpeciei: animal ſi materiæ temperatiouem oactus ſit calidiorem ita vt poſſit ſanguinem conficere, atque in ſemeo connertere, erit mas; ſi frigidiorem ita vt nou poſſit, ſęmina. Multæ autem fuerunt veterum Philoſophorum ſententiæ de cauſa propoſiti diſcriminis, quas Ariſtoteles ˡ vbi recenſuit atque improbauit, ſuam nobis expoſuit. Anaxagoras ſemen patris interdum à dextro latere, interdum à ſiniſtro voluit emanare; ab eo autem quod emanat à dextro, gigni marem, ab eo quod à ſiniſtro, ſęminam; id quod miuime cooceditur ab G
Ariſtotele, qui voluit non diuelli ſemen, ſed permixtim vtrinque emanare, quamuis interdum magis ex vno latere fluat quam ex altero. Empedocles retulit hoc diſcrimen ad ſinus vteri, in dextro enim marem fieri credidit, in ſiniſtro fœminam; id ſi concedatur concedeodum pariter erit reperiri aliquando marem abſque cole, & ſęminam abſq. vtero: fac enim dextra vteri parte affici id ſemen qood aptum oatum eſt ad ſęminam procreaodam, gignet hoc marem ſine cole; fac contra in ſinillro vteri ſinu affici id ſemen quod appoſitum eſt ad gignendum oiarem, gignet ſęminam ſioe vtero.

h Ariſt. li. 4. de gen. ani. c. 1.
i Ariſ. li. 10. diuin. text. 25.
K Alex. li. 2. de an. c. 23.
l Ariſt. li 4. de gen. an. c. 1.

Quid quod conſtat etiam eadem vteri parte qua mares gigni ſolent, aliquando procreari fœminas, & qua ſęminę mares? Democritus qui tam à ſęmina quam à mare ſuppeditari ſemen exiſtimauit, voluit vbi ſemen maris ſuperet, gigni marem, vbi ſęminæ ſęminam: verũ nunquam pugnant inter ſe, ſed in vnum ᵐ conſpirant, alioquin oon procrearetur certa ſpecies, oeque propterea fit, vt quod ad ſimilitudinem attinet pareotum exprimendam, non ſit validius modo maris, modo ſęminæ ſemen; alioquin eſſent omoes qui gignuntur ſimiles patribus, ſi ſemper validius eſſet huius ſemen, aut maris ſi hæc ſemper efficacius ſemen præberet: quod tamen contra accidit, vt ⁿ Galenus contra Stratonicum docuit. Verum placuit Ariſtoteli id totum diſcrimen ad remperationem cordis referre, quæ vbi calidior ſit, coctionem magis perficit, & ſemen ſęcundum reddir, ita vt animal ſit mas; vbi minus calida, nequit ſemen beoe conficere, & propterea animal frigidioris cordis ſęmina eſt. Cęterum mas vt præditus eſt temperatione calidiore, ita etiam ſicciore: ſęmina vt frigidiore, ita etiam humidiore; propterea in corpore muliebri ° maior reſidet humoris copia, & magis retinetur quod exhalare deberet, quam in corpore viri; propterea etiam qui minus calidi ſunt ſęminas gignunt, quemadmodum iuniores & ſeniores, nam horum calor imminutus iam eſt, illorum nondum perfectus. H
Flante auſtro quo tempore corpora humidiora ſunt, & intus minus calida, progignuntur ſęminæ; flante aquilone, quo ſicciora ſunt & intus calidiora, gignũtur mares, id quod Ariſtoteles ʳ ſcribit animaduerti quoque à paſtoribus. Partes ᵠ genitales in fœmina intus latent ob inopiam caloris, in mare ob copiam in apertum proferuntur ac prominet. Mares grandiores ſunt, ˢ quod à multo calore augeaotur; fœminæ minores & imperfectiores ob eiuſdem imbecillitatem.

m Gal. li. 14 de vſu par. c. 7.
n Gal. 2. de ſem. c. 5.
o Gal. 3. de cau. pulſ. ca pit. 2.
p Ariſt. li. 4. de gen. ani. cap. 2.
q Gal. 2. de ſem. c. 5. & 14. de vſu par. c. 6.
r Ariſt. li. 1. de geo. an. c. 19.
ſ Ariſt. 4. de gen. an. c. 6 & Ga. 2. de ſem. c. 5.

Celerius perficiuntur io vtero ʳ mares quam fœminæ, quia calidiores: maior calor citius diſtinguit partes, diſtinctio autem eſt ſpecies coctiouis; ob eandem cauſam longioris ᵗ vitæ ſunt mares quam fœminæ, neque propter aliud redundant ſanguine mulieres quem ſingulis menſibus excernuot, niſi quia minus calidæ ſunt quam viri: quamuis contra exiſtimaucriot

t Ariſt. li. de long. & bre uit. vitæ. & 6. de hiſtor. ani. c. 20.

Digitized by Google

A mauerit Parmenides, qui ex copia ſanguinis conieeit fęminas eſſe ealidiores; ſed contra res ſe habet, nam [a] viris quibus calor multus ineſt multum ſanguinis conſumitur, & quod ex eo tenue eſt & aquoſum diſcutitur: at mulieres cum ob inopiam caloris minus humoris abſumãt, pinguiores ſunt, ita vt quibuſdam ſecta vena exeat [b] adeps ex plaga. Statuamus igitur vim perficiendi ſemen conſiſtere in temperatione maris ealidiore & ſicciore, atque eius priuationem in frigidiore & humidiore. Quæ autem cauſa ſit cur animal nunc calidius nunc frigidius gignatur, operæ precium eſt eſt indagare; oportet autem eam referri ad vterum & ſemen a quibus calidioribus cor gignitur calidius, atque ideirco mas, ſicut a frigidioribus frigidius: docet enim [c] Ariſtoteles, idem ſemen diuerſo modo affectum generare mares & fęminas; hunc affectum refert [d] ad maiorem vel minorem calorem, ita vt quod calidius eſt generet marem, quod frigidius fęminam; calidius autem eſt illud ſemen, quod magis fluit a latere dextro: quamobrẽ traditum eſt ab Hippocrate [e] ea animalia ingenerare mares, quibus primum turgere dexter teſticulus incipit; alia verò fęminas quibus ſiniſter. Sed Ariſtoteles [f] omnem eiuſmodi vim teſticulis adimit: verum tamen Galenus [g] non femini tantum tribuit eiuſmodi facultatem gignendi mares & fęminas, ſed etiam vtero, in cuius dextro latere procreari voluit mares, in ſiniſtro fęminas; id quod ab Hippocrate [h] accepit, qui docet ſi vtero gerenti geminos ſiniſtra mamma gracilis reddatur, ſequi abortum fęminæ, ſi dextra maris: ſubiicit [i] autem
B mares in dextra parte vteri fæminas iu ſiniſtra ingenerari, neque enim contra accidit niſi raro, atque vbi ſemen [k] vel ob copioſum calorem non adeo refrigeratur a ſiniſtro latere vteri, vt non poſſit in eo procreare marem, uel ob paucum in dextro latere vteri exeeptum non adeo caleſit vt non gignet fęminam; habet tamen non mediocrem vim vterus ob contactum aſſiduum atque adeo diuturnum. Procreatio igitur marium ad ſemen ex dextra parte fluens, & ad dextrum latus vteri pertinet, neque res propterea redit ad Anaxagoræ ſententiã, quod ex ſemine dextri lateris gignãtur mares, ſiniſtri fęminæ: aut aut Empedoclis qui credidit procreari mares in dexto ſinu vteri, fęminas in ſiniſtro: neque enim ad procreationem marium à ſolo latere dextro concurrit ſemen, fęminarum a ſolo ſiniſtro vt voluit Anaxagoras; ſed ſuperat copia ſeminis ex latere dextro fluentis copiam eius quod ex ſiniſtro, ubi procreantur mares; ex contratio vbi fęminæ: atque hoc ſibi voluit Hippocrates, cũ docuit ab eo cui prius turget teſticulus dexter, generari mares, ab eo cui ſiniſter fęminas. At neque reuoluimur etiã in ſententiam Empedoclis cum vim gignendi mares & fęminas non ita tribuamus loco, quemadmodum ipſe, ut efficiat, ſed vt ſit efficiendi ſocius. Cauſa [l] quamobrem dextrum latus genitalium partium tam virorum quam mulierũ ſiniſtro calidius ſit, ad duo ſpectat, ad viciniam iecinoris è regione collocati, & ad vaſa quæ ad dextrum latus genitalium partium ferunt ſan-
C guinem calidiorem & magis purum, eum proxime deriuentur a vena caua & arteria magna; ad ſiniſtrum verò frigidiorem & aquoſum quod tam in viro quã in muliere ducantur ab emũgente quæ fertur ad renem ſiniſtrum, & ſanguinem continet aquoſi humoris plenum, quemadmodum docebimus cum eas partes perſequemur. Hæc autem ſatis dicta ſint de mare & fęmina, id eſt de cauſa effectrice & materia procreationis.

a Ariſt. li. 1. de Gener. an. 19. & 2. de par. ani. c. 2.
b Gal. 2. de tempe. c. 4.
c Ariſt. li. 10. diuinorum tex. 25.
d Ariſt. l. 1. de Gener. anim. c. 18.
e Hip. 4. 6. epid. 27.
f Ariſt. 4. de gen. an. c. 1.
g Gal. 14 de vſu par. c. 7
h Hippo. 5. aphor. 38.
i Hippo. 5. aphor. 48.
k Gal. 5. apho. cõ. 48.
l Galen. 4. apho. cõm. 48. & 14. de vſu par. c. 7.
m Gal 14. de vſu par. c. 7. & 16 de vſu par. ca. 10.

De Complexu venereo. *Cap. III.*

AT quia nequit effectrix cauſa mutare materiam niſi ipſam attingat, [n] prohibetque diſiunctio quo minus hæc accipere poſſit, illa efficere, neceſſarium eſt ad procreandum marem iungi cum fęmina, vel potius ad ipſam accedere [o] inſtar fabri ad lignum: nam in animalibus quibus fęmina aliquid in marem immittit, idem euenit atque ubi materia fertur ad fabrum. Itaque cum nec a ſolo mare, nec a ſola fęmina procreari
D quicquam poſſit, ſed ambo coire debeant ad progignendum, coniugio opus eſt maris & fęminæ, in quo [p] Ariſtoteles primam ſocietatem poſuit, & eam naturalẽ eſſe exiſtimauit magis quã uoluntariam: hanc latini Venerem dixerunt, quam Lucretius [q] celebrans almã uocat, & hominum diuumque voluptatem; per quam dicit genus omne animantum concipi, & omnibus incuti blandum per pectora amorẽ, efficiq; ut cupide generatim ſecla propagent. Natura igitur ad generis perpetuitatẽ per propagationẽ reſpiciens maribus & fęminis nõ tãtum genitales partes affixit, ſed incredibiles ẽt [r] inſeruit cõmiſcẽdorũ corporũ libidines, & ſũmã ex eiuſmodi cõiunctione voluptatẽ, à qua ueluti ab illecebra quadã atq; eſca raperentur ad venerẽ: nã voluptatẽ præſagit multa cupido, ut inquit idẽ Lucretius. [s] Expetũt ergo genitales partes marium ac fęminarum mutuã coniũctionẽ, quaſi cognoſcant cuius gratia fuerint effictæ, & ex ea incredibiliter delectantur. Molita aũt eſt natura, quod vtranque neceſſario efficiat, Cupiditatem ſcilicet & Voluptatẽ: machinata. n. eſt in illis partibus acerrimã vim ſentiendi, & materiam irritantem ſimul, ac titillantem ſenſus; neque enim commiſceri cupiunt genitales partes, quod prius fuerint diſiunctæ, ut teſte Ariſtotele [u] credidit Empedocles, ſed quod excitetur earum ſenſus ob pruriginem quam affert ſemen, quod (vt ſimiliter ſcribit [x] Lucretius) [ſimulatque ſuis eiectũ ſedibus exit In loca cõueniẽs neruorũ certa, cietq; Cõtinuo partes genitales

n Ariſto 8. phyſ. tex 8.
o Ariſt. li. 1. de Genera. an. c. 20
p Ariſ. 1 œcono ca. 3.
q Lucr. 1 li.
r Gal. 14. de vſu par ca. 2. & 4. pbl. Part. 16.
s Lucr. li. 4.
t Gal. 14. de vſu par. c 9.
u Ariſt. l 4. de Gener. anim. c. 1.
x Lucr li. 4.

a Ariſt. li. 1. de gener. ani. c. 20.
b Gal. 5. ſimpl. c. 23.
c Ariſt. 4. probl. par. 31. & Gal. 3. 6. epid com. 12.
d Ariſ. 3. de gener. ani. cap. 1.
e Ariſ. 4. de gener. ani. cap. 5.
f Gal. 6. de tu. val. c. 14.
g Ariſt. li. 3. lib. de hiſt. anim c. 22.
h Ariſt. li. 1. de gener. anim. c. 20.
i Ariſt 7 li de hiſt. an. cap 2.
K Ariſ. 3 li. de gener. ani. cap. 1.
l Ariſt. 5. li. de hiſt. ani. cap. 8.

nitales corporis ipſas, Irritata tumēt loca ſemine, fitq; voluptas Eijcere id quo ſe cōtēdit dira libido. Subſtantia ſeminis humore cōtinetur ac ſpiritu ob quē potiſſimū excitat libidinē, quo confert etiam tennis humor veluci ſetum, qui miſceatur neceſſe eſt cum ſemine propter ſanguinem illum impurum tranſmiſſum ab emungente vena ſiniſtra ad teſticulum ſiniſtrum. Ex ſanguine igitur ſiniſtri lateris adhuc impuro aliquid eiuſmodi ſeti contrahit ſemen, quod ob acrimoniam auget vim eius irritantem, & maiorem efficit pruriginem; quam auget etiam humor quidam ſemini ſimilis, ſed longe tenuior, qui contrahitur in glandulis ad ceruicem veſicæ collocatis, vbi terminantur vaſa ſeminaria a teſticulis ad colem pertinentia. Vt vero exquiſite percipiāt quod in ipſis ſollicitatur, vt Lucretij verbo utar, dedit eis natura vim ſentiendi acerrimam: hinc autem exoriri libidinem argumento ſunt quæ ipſam excitant ſiue eſculenta, ſiue medicamenta:[b] omnia enim ſemen & flatum contrahunt, atq; ad genitales partes adducunt; neque alia de cauſa[c] melancholici ad venerem ſunt procliues, niſi quia irritātur a multo flatu, quem gignunt. Graciles[d] etiam libidinoſi ſunt, quod parum alimenti in eorum ſubſtantiam vertatur, & idcirco multo ſemine redundent, quemadmodum & clandi in quibus affectū crus minus alitur & ideo plus ſanguinis fertur ad partes genitales, quod conuerſum in ſemen libidinem auget: idem euenit mulieribus, quibus non effluit ex vtero menſtrua purgatio; retentus F enim eiuſmodi ſanguis libidinem efficit, quæ contra extingui ſolet inopia ſanguinis quemadmodum exhauſtis ob multos partus. Maxime autem libidinoſi ſunt viri illi[e] qui ſemine vel multo redundant, vel[f] acri: ſunt etiam inter animalia homines[g] libidinoſi ob calidam & humidam naturam, cum in ipſis ſuperet & quod excernitur, nempe humor, & quod excernit, calor videlicet. Vt autem[h] viri inter mares plurimum ſeminis contrahunt, ita mulieres inter fœminas plurimum ſanguinis proportione magnitudinis; magis vero redundant & ſemine & ſanguine humidiores,[i] quam ſicciores, præſertim vbi calidiores ſint: calor cum humore iunctus ſeminis copiam affert, quam auget pluuia[k] propter multitudinem humoris. Confert etiam ad multitudinem ſeminis & ſanguinis contrahendam, & eo nomine ad libidinem inflammādam temperatio moderata: propterea viri libidinoſiores[l] ſunt hyeme, mulieres æſtate, quod tam frigus harum quam calor illorum excedens contraria tempeſtate remittatur; quamobrē verno tempore turgent aues & quadrupedes atque ad venerem commouentur, quod tunc maxime ob moderatam cæli temperationem redundēt ſemine & ſanguine, ſed homines & beſtiæ illæ quæ cum ipſo degunt, quouis tempore ad venerem irritātur propter copiam boni alimenti, ex quo illud, ſine Cerere & Libero friget Venus, factum eſt iam tritum prouerbium: neque enim gigni ſine ipſis poteſt copia ſeminis, ob quam deſiderentur venereę voluptates; ſequitur ergo libido pruriginis ſenſum, quam ſeminis copia excitat. Sed vt amor voluptate & moleſtia mixtus eſt, ſic venus, cuius moleſtiam voluptas conſequitur: in quauis enim re doloris priuatio G ſucceſſionem efficit voluptatis. Amouetur autem moleſtia & prurigo quam diximus, cum primum ſemen eijcitur, hoc enim repente fit, ſic vt genitales partes ſtatim ab illa moleſtia liberatæ ad naturalem ſtatum reuertātur: ex quo ſequitur vt ſenſus ob eiuſmodi ſubitam mutationem ſumma ſuauitate perfundatur. Quod ſi longe maiorem voluptatem affert expulſio[m] ſeminis, quam eiuſdem redundantia moleſtiam, id ex eo proficiſcitur quod ſemen paulatim contrahitur & propterea moleſtia paulatim ſuperuenit, & tāquam magis vſitata minus ſentitur: contra expulſio ſubita eſt, & ideo ſummam affert voluptatem, non quod ſemen a toto corpore fundatur, vt quibuſdam ex antiquis Philoſophis placuit, quibus[n] Ariſtoteles non ſubſcribit, quamuis concedat[o] canales ex toto corpore reſpondere genitalibus partibus, per quos ad eas humor feratur; ſed quod vt diximus expulſio illa ſubito fiat, incredibilis oritur voluptas. Proprie autem geſtiunt genitales partes, ad quarum tactum titillatio adhibetur, quamuis vniuerſi corporis ſenſus ad ipſas ferri impetu quodam videatur: fœminæ vero ex complexu venereo delectantur quod ſemen viri accipiant & quod emittant ſuum, quod ſine concubitu interdum etiam non ſine voluptate effundunt, quemadmodum vidua illa quam Galenus[p] ſcribit ex retentione ſeminis in neruorum diſtentionem & reſpirationis pene amotionem incidiſſe. H

m Gal. 1. li. de cau ſym pt. cap. 6.
n Ariſt. li. 1. de gener. anim c 18.
o Ari. 4. pro blē. par. 16.
p Gal. 2. de ſemin. c. 1.

Expoſitis cauſis tum libidinis, tum voluptatis ſequentis complexum venereum reuertamur ad eius neceſſitatem vnde digreſſi ſumus, quæ eo ſpectat, vt effectrix facultas materiam attingat, hoc eſt vt ſemen & ſanguis ſimul coniungantur, in quibus illæ conſiſtunt; vtrumque autem operæ precium eſt explicare, & primo ſemen, deinde ſanguinem: ſed cum ſemen tam a viro quam a fœmina ſuppeditetur, exordiemur ab eo quod a viro.

De Semine marium. Cap. IIII.

q Theophr. li. 4. de cau. plant. c. 3.
r Ariſ. li. 1. de gener. ani. c. 18.

SEmen illorum in quibus non diſtinguuntur mares a fœminis, velut in ſtirpibus, nominatur[q] græce σπέρμα, ſed in quibus diſtinguitur, ita vt ad procreandum mares cum fœminis copulentur, velut in animalibus perfectioribus[r] dicitur γονή. Nos, vtriuſuis generis eorum ſit promiſcue, ſemper nominabimus Semen.

A men. Placuit autem priſcis [a] medicis ac Philoſopis ſemen non aliud eſſe quam humorem ex liqueſactis partibus deſtillantem: quorum ſententia refellitur, quia ſic rarò contraheretur, & non niſi ægrotantibus, ſemperque præter naturam eſſet; at ſæpe conficitur, & ab his potiſſimum qui ſani ſunt, eſtq; vt ſi quid aliud ſecũdum naturam: deinde ſi à liqueſactis partibus proficiſceretur, minus redundaret corporibus paruis & gracilibus quibus minus eſt ſubſtantiæ quæ liqueſieri poſſit; at conſtat talia corpora plus ſeminis contrahere, quamobrẽ non eſt quod cenſeatur humor à liqueſactis partibus emanans, ſed redundantia vtilis alimenti tã in [b] ſtirpibus, quam in animalibus: [c] ita vt ſemen ſit quod ſuperat ex alimento vtili & ſingulis partibus diſtributo. Atque hoc ſignificauit Galenus, [d] cum ſcripſit ſemen non aliud eſſe quã ſanguinem illum, quem venæ continent perſecte coctum, ex alimento ſuperante; & vt voluit Auicenna, redditum ſimile partibus ſolidis. Eiuſmodi ergo eſt materia ſeminis, qua tanquam genere vremur in ipſo definiendo: nam differentiam ſumemus à forma, hoc eſt à [e] ui quæ illi ineſt earum rerum quæ ab eo progignuntur; tales autem ſunt quales in eo à quo proficiſcitur: ineſt earumdem nis & [f] ſanguini, non tamen eſſiciens vt ſemini, ſed accipiens. Itaque definietur ſemen redundantia utilis alimenti iam cocti ac ſimilis redditi partibus ſolidis, uim habens illius a quo proficiſcitur: huius definitionis ſi tam genus, quã differentias explicemus, tota natura ſeminis pateſiet. Quod attinet ad genus, hoc eſt, ad redundantiam utilis alimenti, ſeu ad

B alimentum utile redundans, natura [g] conſultrix & prouida utilitatum oportunitatumque omnium, nititur quicquid in animantium corporibus ſuperat, in aliquam utilitatem connertere; unaquæque enim pars cum excepit id alimenti quod ſibi neceſſarium eſt, reliquum tanquã inutile detrudit, neſciens id alteri proſuturum: gubernantur enim partes noſtri corporis naturali quadam vi, quemadmodum in ſtirpibus: optimus verò ac præſtãtiſſimus genitor procreator omnium Deus, diuina mente intelligit atque adminiſtrat [h] omnia. Expellit ergo vnaquæque pars quod ſibi ſuperat tanquam inutile, quamuis vtile alteri ſit futurum, id quod euidenter demonſtrant illæ, quibus natura id tribuit vt humorem aliquem cõficiant pro alimẽto corporis, ſicenti ventriculus ſuccum, iecur ſanguinem, mammæ lac; idem euidentius apparet in partibus genitalibus quæ multum ſanguinis ſibi ſimile reddunt, & quod ex eo ſuperat tanquã inutile detrudunt, hoc eſt ſemẽ, quod eleganter poeta ille Etruſcus [i] comparauit cibo quẽ poſt ſaturitatem de menſa tollas: ipſum verò & redundantiam eſſe, & vtilis alimenti; pateſaciunt ætas in qua incipit contrahi ac deſinit corpus in quo magis aut minus redundat vtilitas & noxa quam affert eius expulſio. Aetas non quæuis idonea eſt ad ſemen contrahendum, ſed vigẽs duntaxat; illa enim quæ inclinat, non tantum concoquere ſanguinis poteſt vt ſuperet: qui creſcunt, licet plurimum cõtrahant, id tamen in incrementum corporis conuertunt, quamobrem

C eiuſmodi [k] ætate neque redundat ſemen viris, neque mulieribus ſanguis. Contrahitur ergo ſemen ætate vigente, & vt inquit Lucretius [l] adulta ætas cum primum roborat artus. Incipit [m] autem gigni ſemen decimoquarto anno, ſed parum ſecundum eſt vſque ad vigeſimum primũ, producitur autem uſque ad ſexageſimumquintum, ant uſque ad ſeptnageſimum: [n] fœminæ quæ cum decimoquarto [o] incipiunt expellere mẽſtrua, ſimiliter non ſtatim bene habiles ſunt ad procreandum, ſimul autem cum ſemine uiris, & cum menſtruis mulieribus incipit pubertas, quæ reſpondet floribus ſtirpium, nam hæ florent cum proferre ſemen appetunt; tunc ergo naſcuntur pili tam pueris quam puellis, niſi naturaliter ſint impuberes, mutilata aliqua parte genitali; tunc etiam tam viris quam mulieribus mutatur vox, & grauis ſit, cum antea eſſet acuta, tument maribus teſticuli, mammæ fœminis vltra duos digitos attolluntur. Sed mutationem Ariſtoteles [p] primo fieri in corde voluit, cuius paruam mutationem magnæ aliarum partium cauſam eſſe tradidit. Semen igitur cum ea ætate contrahatur, qua ſanguis poriſſimũ abundat, videtur eſſe redundatia vtilis alimenti, cuius rei magno etiam argumento ſunt corpora quibus magis ſemen redundat; huiuſmodi ſunt illa quæ ad libidinem procliuia ſupra eſſe demonſtrauimus, quæue plurimum ſanguinis contrahunt, veluti calida & humida, veluti parua, veluti gracilia; ſiquidem calida & humida [q] proportione magnitudinis multum ſangui-

D nis gignunt, & multum ſeminis, & idcirco homines qui calidiores & humidiores ſunt, proportione corporis plus ſanguinis gignunt quam cætera animalia, præſertim illi qui inter homines humidiores ſunt ſub humidiore cœlo.

Adde quod homo caret cornibus, dentibus exertis, vnguibus, grandioribus pilis, & ob hanc cauſam quoque plus ſangninis contrahit quam belluæ: minora verò & graciliora [r] corpora plus etiã ſanguinis habent quã grandia & pinguia, quod nonabſumant illum in alimentum corporis & molem. Grauiſſimum etiam eſt argumentum quod depromitur ex leuitate & noxa, quæ venerearum rerum vſum conſequitur; leuatur [ſ] concubitu qui ſemine abundat quaſi onere depoſito, læditur continentia, quod indicat ſemen eſſe redundantiam; noxa verò quam nimius vel intempeſtiuus concubitus affert indicat eam redundantiam eſſe [t] alimenti vtilis; nam corpus non debilitaretur nec proſunderentur vires, niſi exhauriretur vtile alimentum & cum eo calidum innatum, & propterea refrigeraretur [u] atque exſiccaretur corpus totũ, vnde imbecillitas emanat præſertum illarum partium quæ alioquin frigidiores ſunt & imbecilliores, veluti cerebrum. hinc natura ſenectus illorum quæ multum [x] ſemen ſun-

dunt,

a Gal. 2. de ſemi. c. 5.
b Theoph. li. 1. de Cau ſis plan. c. 9.
c Ariſt. li. 1. de gen. ani. c. 19 & 4. de gener. ani. c. 1.
d Gal. 2. de ſemi c. 2. & 5.
e Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 1.
f Ariſt. li. 1. de gen. an. c. 5.
g Ariſt. li. 4. de part. ani. c. 2.
h Gal. 6 de vſu par. ca 13 & 9. de plac. c. 8.
i Dantes li. purgatorij cantica 25.
k Galen. li. 14. de vſu par. c. 4.
l Lucretius lib. 4
m Ari. li 5. de hiſt. ani. c. 14.
n Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 5 & 1. de gen. an. ca. 20.
o Ariſt. li. 1. de gen. ani. c. 20.
p Ar. li. 5. de gen ani. c. 7.
q Ariſt. 1 de gen. anim. ca. 20.
r Ariſt. 1. de gen. an. ca. 20. & 4. de gene. anim. cap. 1.
ſ Ariſt. 4. pro ble. par. 30.
t Ariſt. li. 1. de gen. ani. c. 18. & 19.
u Ariſt. 4. pro ble. part. 15.
x Ariſt. li. de long. & bre uita. vitæ & Theop. li. 2. de cau. p'ã. cap. 15.

dunt, ſiue animalia ſint, ſiue plantæ: hinc breuitas vitæ in illis quę genita ex terra copioſum ſe- E
men proferunt, veluti ſegetes; cum corpus alia via exinanitur minus debilitatur, quoniam illa
quæ detrudit minus vtilia ſunt, neque tantum habent ſpirituum, quantum ſemen; In ſumma
debilitantur magis quæcunque proportione [a] ſui corporis plus ſeminis emittunt. Ex his ar-
gumentis luce clarius intelligi poteſt, ſemen eſſe redundantiam vtilis alimenti: cuius materia
qualis ſit, vnde emanet, in quibus partibus conficiatur, adhuc ſupereſt explicandum, priuſ-
quam ad vim quam habet aggrediamur.

a Ariſto. 4. proble par. 6.

Materiam ſemini [b] perinde ac lacti ſuppeditat ſanguis perfecte coctus, atque hoc eſt extre-
mum illud alimentum vnicuique parti diſtributum, etiam coctum, cuius redundantiam Ari-
ſtoteles [c] dicit eſſe ſemen. Conſtat eiuſmodi ſanguis ex omnibus quatuor ſuccis, nec tantum
quartus eſt, ſeiunctus ab vtraque bile & pituita, túcque moderatus dicitur cum iuſtam portio-
nem retinet vniuſcuiuſque ſucci: reſpondent enim quatuor elemētis, [d] ex quibus omnia fiūt.
Itaque ſeminis & ſanguinis ſubſtātia vt quatuor ſuccis, ita etiam quatuor elementis contine-
tur, non tamen æqua portione ſingulorum, cum debeat eſſe principium vitæ quæ nititur calo-
re & humore: quamobrem neceſſe eſt in ſemine & ſanguine quæ ſunt noſtræ procreatio-
nis initia ſuperare elementum [e] calidum & humidum, & minorem eſſe portionem frigidi & F
ſicci; quod ſi ſanguis cum ſemine comparetur, plus habere ſicci elementi ac terrenæ ſubſtan-
tiæ videbitur ille, præſertim in quo apparent [f] fibræ, quamquam tam in ſanguine, quam in ſe-
mine ſuperat [g] humidum elementum, hoc eſt aqua, ſed magis in ſemine cui ſimilis eſt ſubſtan-
tia cerebri. Reprehenditur ab Ariſtotele [h] Cteſias Gnidius, qui voluit ſemē elephantis vſque
adeo ſiccari & indureſcere, ut in Electrum vertatur; concedit tamen Ariſtoteles ſemen aliud
alio magis terrenum eſſe, quemadmodum illud quod ab animalibus magis terreſtribus fundi-
tur, ſtatuit tamen in vnoquoque excedere elementum aquæ; verum dubitat, cum aqua con-
creſcat frigore, quo pacto dici aquoſum debeat, quod calore craſſum redditur, frigore lique-
fit, quemadmodum ſemen? Soluit autem oſtendens vi caloris non tantum ea concreſcere in
quibus ſuperat terra & aqua, ſed illa etiam in quibus aqua & aer, veluti oleum, quod quia aere
plurimum participat, craſſum ſe oſtendit: idem quoque euenire ait ſemini, quod craſſum eſſe
exiſtimat, quia conſtat ex ſubſtantia aquoſa vi caloris mixta cum plurimo [i] aere; ex quo ſe-
quitur vt ubi ſemen in apertum proferatur appulſu frigoris expiret aer & concidat ſubſtantia
aquoſa quæ relinquitur, minuaturque moles, quod pituitæ & mucco non euenit, in quibus cru-
da & tenuis ſubſtantia diutius ſeruatur: at ſemen quod craſſum eſt, & glutinoſum, atque aeris
plenum, concidit & diffunditur nō ſecus ac ſpuma, cui non abſimile videtur; Hinc Venus a ve-
teribus [k] græcis dicta eſt ἀφροδίτη, quod ex ſpuma orta ſit. Retinet ſemen vim aeris cum in
partibus genitalibus maris ſeu in vtero ſeruatur, ſed in aere celeriter corrumpitur quemad- G
modum & lac: quamuis autem ſeminis ſubſtantia aquoſa ſit, eſt tamen calida ob aerem quem
incluſum continet.

b Ga. 16. de vſu par. c. 10
c Ariſt. li. 1. de Gen. an. c. 19.
d Gal. 2. de elemen.
e Galen. 1. aph. cō. 14. & 1. de tu. val. c. 2.
f Ariſ. 4. meteor. c. 10.
g Ariſ. 2. de gen. an. c. 4.
h Ariſt. l. 2. de generat. anim c. 2.
i Gal. 14. de vſu par. c. 9.
k Ariſt. li. 2. de generat. anim. c. 2.

Verum Galenus [l] calorem ſeminis non tantum aeri tribuit ſed etiam igni; ſed ſiue aer, ſiue
ignis ſit id vnde ſemen calorem contrahit, ſpiritus tam ab Ariſtotele [m] quam a Galeno [n] dici-
tur, quamquam calor quem ſpiritus ſemini affert ab Ariſtotele [o] comparatur elemento ſtella-
rum quaſi a cælo emanans potius quam ab aere aut ab igne. Sed cum ſpiritus, quibus tanquā
præcipuis inſtrumentis utuntur facultates noſtrum corpus regentes, ab illa nomen trahant
cui ſeruiunt, ut animales ab animali, vitales a vitali, naturales a naturali, hic qui ſemini ineſt,
cum ſeruiat facultati gignenti quæ naturalis eſt, in naturalibus habendos eſſe videtur. Gale-
nus [p] tamen dicit ſemen plenum eſſe ſpiritus vitalis, qui miſcetur cum eius ſubſtantia, fuſus
ex arteriis, quæ hac de cauſa datæ ſunt grandiores partibus genitalibus; quod ſi vitalis eſt ſpi-
ritus ſemini inſitus, quomodo ad naturalem referetur? Cui dubitationi reſpondemus, uita-
lem ſpiritum in genitalibus partibus elaboratum gignendi uim acquirere, & propterea effici
naturalem, quod ad munus naturalis facultatis pertineat, quemadmodum in cerebro confe-
ctus efficitur animalis: Mihi tamē illud valde veriſimile ſit quod proponitur ab [q] Auicenna, ſe-
mini ineſſe ſpiritus cuiuſcunque generis, animales, naturales, & uitales, per quos uim habet H
omnium facultatum: conſpirant enim omnes partes corporis ad conſeruationem non modo
ſingulorum, ſed etiam totius generis; quamobrem ſpiritus ex toto corpore confluunt ad geni-
tales partes in complexu venereo, & propter pruriginē, & propter ſumoū illum ſuauitatis ſen-
ſum, ita ut reliquū corpus nihil aut moleſtum aut ſuaue poſſit: percipere accidit.n. interdū vt
uis totius corporis ad actionem aliquam tanto impetu impellatur, vt illa validior appareat;
quamuis interdum fiant a corpore imbecilliore, veluti motus Phreneticorum: hinc etiam arte-
riæ iratis [r] uehementius pulſant quam ſecundum naturam, quod ſpiritus omnes in ira ra-
piantur ad cor: Onera etiam contentis corporibus facilius ferri uidemus, remiſſis oppri-
mere: animum ſimiliter conſtat intentione ſua depellere preſſum omnem ponderum,
remiſſione uerò ſic vrgeri, vt ſe nequeat extollere, quod in contentione ſpiritus omnes
ad id quod maxime vrget ferantur, ſicut in concubitu ad partes genitales, in quibus vndecum-
que proficiſcantur, acquirunt vim gignendi, & propterea poſſunt naturales nominati [sic], ut iam
diximus.

l Gal. 1. de tu. val. c. 2.
m Ariſ. l. 2. de gen. an. c. 2.
n Gal. 14. de uſu par. 9.
o Ariſt. li. 2. de Gener. ani. c. 3.
p Gale. 14. de vſu par. c. 9. & 1. de ſemine. ca. 16.
q Auic. l. 1. f. 2 1. tract. 1. c. 2.
r Gal. 4. de cau. pul. c. 2

Seminis

A Seminis igitur materia quatuor ſuccis continetur & propterea quatuor elementis; plurimum tamen habet aquæ, aeris, ac ſpiritus, neq; ſimilis omnino eſt, quamuis ſimplex exiſtimetur, quãdoquidẽ ea pars ſeminis [a] quæ primo eijcitur, craſſior eſt, & magis cocta, quæ ſecundo tenuior & imbecillior, & multo magis quæ tertio. neque enim totum in eodem concubitu ſimul eijcitur, ſed partitum. Quod verò ab Ariſtotele [b] ſcribitur tenuius eſſe & minus fęcundum, minuſq; calidum ſemen, quod primo in eodem concubitu expellitur, nõ refertur ad verum ſemen, ſed ad humorem illum quem continent [c] glandulæ ad ceruicẽ veſicæ collocatæ, ad quas terminãtur vaſa ſeminaria, hic enim teſte Galeno ſemini ſimilis eſt, longe tamen tenuior; ſed cum magis ad exitum accedat, expellitur priuſquã id quod eſt verè ſemen, hoc autem quo diutius retentum fuerit, magis coquitur & magis redditur calidum & craſſum, diutius verò retentum eſt quod primo expellitur.

Sed intueamur qualitates tam primas quam ſecundas quibus propoſita ſeminis ſubſtantia cõtineri debet. Quod attinet ad primas vbi ſemen moderatam temperationem obtinet magis fęcundum eſt: illud in quo magnus eſt exceſſus caloris, frigoris, humoris, aut ſiccitatis, minus ualet ad ꝓcreãdũ, ſiquidẽ caloris [d] moderatione opus eſt in operib. tã naturæ quã artis: calor valde ſuperans ſiccat humidũ, paucus non põt illud cogere; dẽt copia caloris cõuenire materiæ q̃ cõcoquit: ea quæ arte coquimus validiori igne admoto vtuntur, pauco cõcoqui nequeũt.
B quamobrẽ moderatione [e] caloris opus eſt ad procreationẽ & propterea ẽt frigoris, quod eius vim remittit. Semen igitur calidius [f] iam vſũ eſt, frigidius minus perfecte cõcoquitur; at neq. humidius eſſe dẽt, nã & hoc minus perfecte coquitur & vim caloris obruit; illi etiam quibus ſemen humidius eſt, teſte Hippocrate [g] minus integra ſanitate fruuntur: quod ſiccius eſt diſtendi in vtero non poteſt, ſicuti poſtulat formatio fętus.

Ex primis qualitatibus naſcũtur ſecũdæ veluti craſſitudo & tenuitas: quod moderatã tẽperationẽ obtinet, mediũ eſt inter craſſũ & tenue; q̃uis.n. craſſior eſſe debeat ſubſtantia ſeminis, & propterea appelletur à Græcis [h] θορὸς vel θορόνος, humor quaſi tumẽs, nõ tamen quouis modo craſſum eſſe debet, ſed poſtulat quandã moderationem: nimia craſſitudo non ſecus quam tenuitas minus appoſita eſt ad procreandũ, id quod Lucretius [i] ꝑclare his verſibus expreſſit.

Nam ſteriles nimium craſſo ſunt ſemine partim,
Et liquido præter iuſtum, tenuiq́; viciſſim:
Tenue locis quia non potis eſt affigere adhæſum
Liquitur extemplo, & reuocatum cedit abortu;
C *Craſſius hoc porro, quoniam concretius æquo*
Mittitur, aut non tam prolixo prouolat ictu,
Aut penetrare locos æque nequit, aut penetratum
AEgrè admiſcetur muliebri ſemine ſemen.

Sed ſi conferantur inter ſe craſſum & tenue, minus fęcũdum quod tenue, magis quod grandinem [k] repræſentat, quemadmodum & illud quod in aqua deſcendit: [l] nam quod diſſipatur ac diffunditur, non eſt fęcundum, quod item magis coctum eſt, calidius, & fęcũdius eſt: coquitur quidẽ ante, ſed acquirit ẽt nõnihil [m] coctionis per cõcubitũ: at oportet mediocriter quoq. glutinoſum eſſe. quod minus [n] tale eſt, dirumpitur & non poteſt efficere inuolucra fętus. Ariſtoteles [o] autem cum alijs animalibus glutinoſum eſſe dicat, alijs ſine glutine, non accipit ſine glutine ita vt glutine omnino careat, nam tale non ſeruaretur continuum, immo diſtractum diſpergeretur, ſed parum glutinoſum: album verò in omnibus repetitur, neque enim nigrum eſt in Æthiope, vt voluit Herodotus, quem Ariſtoteles [p] repræhendit; nigrum vero fit, cum extra partes genitales funditur exhalante ſpiritu, per quem ſpumæ modo album efficitur. adde quod cũ conficiatur à partibus ſolidis, quæ vt in alijs, ita ẽt in Æthiope ſunt albæ, ſimile ipſis redditur & propterea fit album. Quod minus tale eſt, vitioſum eſt, nam quod ſecundum naturã eſt albũ & ſplẽdidũ [q] eſt. Propoſita ſeminis materia, à quibus partibus corporis ad quas feratur,
D vt concoqui ac perfici poſſit, ſubijcere oportet: loquemur primum de partibus vnde ſuppetit, tum de illis vbi conuertitur in ſemen. Placuit antiquis Philoſophis ac medicis ipſum ab omnibus partibus emanare, id quod Lucretius [r] teſtatur cum de ſemine loquens ait:

Quod ſimul atq́; ſuis eiectum ſedibus exit
Per membra atq́; artus decedit corpore toto.

Quæ ſententia potiſſimum duplici ratione nititur: vna ſumitur a voluptate illa ſumma, qua perfunditur ſenſus in cõplexu venereo: altera à ſimilitudine q̃ referũt qui gignũtur. Voluptas non aliunde proficiſci videtur, q̃ ex materiæ expulſione ab oĩbus corporis partibus emanãtis; exiſtimant.n. voluptatis magnitudinẽ inde oriri, qđ ſeminis materia oẽs corporis partes attingat: ſed firmior eſt altera rõ quæ ducitur a ſimilitudine, idcirco.n. vnaquæq; pars geniti vnamquamq; genitoris repræſentare videtur, quod ſemen ab huius partibus omnibus proficiſcatur, ita ut ob hanc cauſam filij quoq; parentum imaginem referant, & robur atq. infirmitatẽ: validi gignuntur a ualidis, imbecilli ab imbecillis: filij [s] eorũ qui podagra laborant maxima ex parte in eamdem incidunt. Verum Ariſtoteles [t] cũ quo Galenus [u] cõgtuit, cẽſet materiam ſeminis

a Gal. 2. de ſemine c. 5
b Ariſt. lib. 2. de Gene. ani. c. 4.
c Gale. lib. 14. de vſu part. c. 9.
d Ariſt. lib. 4. de Gene. ani. c. 2.
e Ariſt. lib. 4. de Gene. ani. c. 2.
f Galen. 5. apho. com. 62.
g Hippo 6. aphor. 2.
h Ariſt. lib. 1. de Gene. anim. c. 4.
i Lucretius lib. 4.
k Ariſt. lib. 7. de hiſto. an. c. 1.
l Ariſt. libr. 3. de hiſtor. ani. c. 22.
m Ariſt. li. 1. de Gene. anim c. 6.
n Gal. 1. de ſemine c. 4.
o Ariſt. lib. 3. de hiſtor. anim c. 22.
p Ariſt. lib. 3 cap. 22.
q Auic. li. 3. f 21. Tr. 1. cap. 9.
r Lucretius lib. 4.
s Galen. 6. apho. com. 28.
t Ariſt. 1. de Gener ani. c. 18. & 19.
u Gal. 2. de ſemine c. 5.

non proficiſci ab omnibus partibus corporis ſed ſuperare ex alimento vtili quo ſingulę partes nutriuntur; nam ſi emanaret ab vnaquaque parte, diuelleretur ſemen, vt voluit Empedocles, & E
Democritus; neq. eſſet totum ſubſtancia vna ſimplex atq. vniuſmodi, conſtaret enim ex partib. diſſimilibus, & ex tot, quot ſunt tam in genitore, quam in eo quod gignitur: neque tam paucum eſſet ſi vel minimũ quid ex vnaquaq. parte concurreret. Huc accedit quod eiuſmodi concurſus ſingulis partibus nihil aliud ad eaſdem repræſentandos conferret, quoniam dum confluit eiuſmodi materia, nondum ab illis mutata fuit, nec ſimilitudinis vim adhuc adepta eſt, quam etiã ſi haberet ob tã variam permixtionem amitteret, & ex ſic confuſa eodẽ concubitu procreatẽtur gemini parentum ſimilitudinẽ referentes: præterq̃ quod cum gignuntur feminæ, ſemen matris nihil potuit ab vtero quo ille caret accipere; at neq. in belluis in quib. ſimilia gignuntur cornua, roſtra, vngues, ac dentes exerti, ſemen ab eiuſmodi partib. progenitoris fundi potuit: quid quod ſtirpes ex ſolis ramis auulſis ſimiles oriuntur illis vnde auelluntur, neq. neceſſe eſt eas duci ab omnib. partib. eius à quo gignuntur? poſtremo naſcuntur interdum integri ex mutilis, mutili ex integris. Ex quibus omnibus concludi poteſt, ſemen non fundi à toto corpore, ſed emanare [a] ab alimento quod ſuperat cum oẽs partes quantum ex eo opus fuit attraxerunt. Duæ

a Gal. 2. de ſem. c. 12.

vero rationes quæ comprobabant ipſum fundi ab oĩb. partib. in hunc modum diſſoluunt: Voluptas venerea quamuis incredibilis ſit, non propterea eiuſmodi eſt quod ſemen ab omnib. partibus confluant; nam ſic maior eſſet voluptas initio concubitus, quo tempore materia ſeminis à ſingulis partibus concurreret, quã poſtea cum eijcitur; quod tamen cõtra vſu venit: oritur. n. voluptas ex ſubita illa detractione moleſtiæ, totius corporis ſenſu in genitales partes irruente atque ipſam egregie percipientem. De ſimilitudine verò eius qui gignitur dicendum eſt, non oriri hanc ex eo quod ſemen à ſingulis partibus materiam accipiat, nam ſatis eſt ſi ex eo [b] alimento conficiatur quod ſuperat omnibus partibus genitoris, feraturque ad omnes partes eius qui procreatur; cum anima [c] quæ ſemine vtitur tanquam inſtrumento ſimilitudinis præbeat facultatem: ad hanc ergo referenda ſimilitudo eſt, ea vt totius ita etiam ſingularum partium ſimilitudinem exprimit. F

b Ariſt. li. 1. de gen. ani. c. 19. & li. 4. de gen. an. c. 1.
c Ariſt. 2. de an. 35. 36. & 1. de gen. an. c. 20.

Materiæ magis tribuenda diſſimilitudo eſt; ſeminis autem facultas in ſe complectitur partes omnes eius qui gignitur: ſimiles vero procreat, vt validas, vel imbecillas, propter ſpiritum qui ex omnibus partibus confluens per ſubſtantiam ſeminis funditur: quales ſunt partes firmiores vel imbecillæ, tales eſſe ſpiritus pat eſt, qui ab illis emanant, & tales gignere partes in eo qui procreatur. Concedemus ergo ſpiritum confluere ab omni genere partium, potius quam materiam illam ſeminis craſſiorem, cui tribuemus ſimilitudinis vim, quod facultatem animæ gignentis in ſe contineat. Profligata igitur reiectaq. eſt veterum ſnĩa de origine ſeminis à toto corpore: dicamus nunc à quib. partib. emanet. Cenſet Auic. [d] ab omni genere partium emanare, id q; quãtum conijcere poſſum refertur ad ſpiritus quib. ſemen continetur, voluit. n. hos vt ſupra G
dictũ eſt, cuiuslibet generis eſſe, animales, vitales, & naturales, & hoc pacto ab omni gñe partium ad genitales confluere materiam ſeminis.

d Auic. li. 3. f. 20. Tr. 1. c. 3.

Ex omnibus autem partibus corporis exiſtimauit Hippocrates [e] ſemen maxime fundi à cerebro per duas venas poſt aures, quibus ſectis adimi ait facultatem procreandi: veriſimile autem eſt has eſſe illas duas venas quæ per tráſuerſos proceſſus vertebrarum ceruicis vtrinque vna feruntur ad cerebrum: Veriſimile eſt etiam ſubſtantia ſeminis, quã Hippocrates dicit magna ex parte proficiſci à cerebro, ſignificari ſpiritũ animalẽ, qui plurimus in concubitu ob ſenſum pruriginis & voluptatem illam ſummã in genitales partes irrumpit: atq. hoc ſibi voluit Auic. [f] cum hanc ſuam Hippoc. exponens ſcribit, ſemen habere ex cerebro fermentum, id eſt ſpiritum, qui ſeminis ſubſtantiam quaſi fermentum efficit turgidum. Porro gignitur cerebrum ex ſemine, non ex ſanguine, ſicuti [g] cor & iecur, & inſtar ſeminis multo ſpiritu continetur, quẽ ad genitales partes & ſemen in concubitu transfert; & hoc nomine primũ ſentit noxã [h] ex venere & maxime ob eius crebrum vſum debilitatur [i] effuſo calido innato, cum frigidius & imbecillius ſit: at non ſolum debilitatur, ſed etiã cum exhauritur à concubitu, contrahitur quaſi à morbo comitiali; hinc Democritus [k] venereũ complexum iudicauit eſſe paruum morbum co- H
mitialem: ob eandẽ cauſam læduntur oculi, [l] quod ſimilem ſubſtantiam nacti ſunt, frigidiorem & humidiorem cum ſpirituũ copia, quib. exhauſtis ſubſidunt; id quod euenit etiam partib. quę prope genitales ſunt, veluti clunibus, quę quod plurimũ dimoueantur, laborant & propterea exhauriuntur. Sed ſatis iam oſtenſum eſt, ſpiritus per ſeminis ſubſtantiam ſuſos ab omnib. partibus, & præcipue à cerebro confluere: videamus nunc vnde ſuppeditetur reliqua ſubſtãtia ſeminis, & qua via feratur ad partes genitales. Inde aũt præcipue ſuppeditari par eſt vbi redundat, & vnde omnibus partibus corporis diſtribuitur, nimirum à vena caua [m] & ab arteria magna dorſi, paulo infra originem illarum venarum atq. arteriarum quæ pertinent ad renes; inde ad partes genitales deriuantur canales maiores [n] quam ipſarum magnitudo poſtulare videatur, quod per eos non modo ſuppeditári alimentum debeat quo ipſę ſuſtineantur, ſed etiã præberi materia ex qua gignatur ſemen procreationis cauſa. Trãſit ergo per hos ad genitales partes ſanguis qui ſuperat alimento vniuerſi corporis, deſcenditq. ad locum a natura inſtitutum non ſecus quã reliquiæ alimenti craſſiores ad inteſtina, aquoſus humor ad veſicam; neq. neceſ-

e Hipp. lib. de genitur.
f Auic. li. 3. f. 20. trac. 1. c. 3.
g Gal. 1. de ſem. c. 8.
h Ariſt. 5. de gen. an. c. 3.
i Gal. 3. 3. epid. cõ. 87.
k Gal. 1. 3. epid. cõ. 4.
l Ariſtot. 4. probl. 1. & vlt.
m Gal. li. de diſſect. venarum & arter. c. 8. & 9.
n Gale. 14. de vſu par. c. 12.

ſarius

Digitized by Google

A farius eſt ſpiritus, à quo impellatur, quaſi periculũ ſit ne ad alias partes erumpat, niſi eò impellatur à ſpiritu, vt nonnullis viſum eſt, quos Ariſtoteles [a] repræhendens inquit: Eſt enim ac ſi quis dixerit ſtirpium ſemina quouis anno impelli à ſpiritu ad eas partes quæ fructũ ferre conſueuerunt. Detruduntur aũt quæ ſuperant, ſiue ſanguis, ſiue aliæ alimenti reliquiæ ad ſua loca, quanquam ſimul etiam attrahuntur ab illis partibus quibus vtilia ſunt, veluti ſanguis ex vena caua & arteria magna per propoſitos canales à teſticulis, quibus natura tantam vim dedit attrahendi, vt non ſolum redundantem [b] ex eiuſmodi fontibus hauriant, ſed ẽt neceſſariũ alijs partibus veluti ex riuulis alliciant, adeo vt qui nimis crebro rebus venereis vtuntur, pro ſemine albo ſanguinem fundant rubrum & nondum confectũ. Locus in quo ſanguis translatus atq; attractus in ſemen conuertitur, ad genitales partes pertinet, nõ quidem ad colem qui coctum excipiens eijcit, ſed ad vaſa ſeminaria quæ ad ipſum ferũtur, ad canales qui à vena caua & ab Arteria magnà diſtribuuntur teſticulis, tũ ad ipſos teſticulos & ad glandulas in ceruice veſicæ collocatas, quamuis [c] hæ humorem ſemini ſimilem potius quam ſemen conficiunt, qui longe tenuior eſt, & madefacit colem quaſi oleum, per quẽ vrina exit; quãuis conferat ẽt ad libidinẽ & venereã voluptatẽ excitandã: & cum aliquo pacto ſit ſimilis ſemini muliebri, eandẽ vtilitatẽ affert, q̃ illud afferre ſuo loco mõſtrabimus, vbi in vterũ vna cum virili ſemine incidit. Gignitur eiuſmodi [d] humor etiam in glandulis ſitis ad ceruicẽ veſicę muliebris, ſed frigidior eſt atq;
B humidior, & tãq̃ inutilis ex muliebri genitali effunditur. Id igitur ꝙ proprie ſemen eſt in viro, nõ conficitur in glãdulis propoſitis, ſed in teſticulis & canalibus, vel à vena caua & arteria magna ad teſticulos, vel ab ipſis ad colem pertinentibus: quam vim ſemen conficiendi Ariſtoteles [e] à corde voluit impertiri dictis canalibus duntaxat, nõ aũt teſticulis: ſcribit enim [f] teſticulos factos eſſe non ob aliam cauſam, niſi vt quaſi pondera telas dũ texuntur dilatent in ipſo concubitu ſeminaria vaſa, ſic vt ſemẽ ꝑmeare colẽ poſſit. Quod ſi teſticulis abſciſſis aut aliquo pacto violatis interit facultas procreandi, id referẽdum eſſe dicit ad vaſa ſeminaria, quæ ſimul offendantur neceſſe eſt: quamobrem ſemen confici docet in canalibus ad teſticulos deſcendẽtibus. At Galenus [g] non negat vim à corde influere per ſpiritus vitales, quorũ dicit ſemen eſſe [h] plenum, ſed ſemẽ perfici voluit in teſticulis, prius tamen aliquo pacto coctum in dictis canalibus vbi incipit albeſcere, ſunt enim longiores ac flexuoſi, & cum pro alimento ſanguinem ſibi ſimilem efficiunt, idoneum ipſum reddunt qui facile poſtea à teſticulis in ſemen vertatur: contrahit enim ab eorum ſubſtantia quæ alba eſt, aliquid albedinis, quod non ita contingit ſãguini illi qui in alijs venis atq; arterijs verſatur, in quibus fluit ac dimouetur, neque diutius manet vt in anfractibus & longiori ductu horum canalium: conficitur [i] ergo aliquo pacto ſemen in ipſis non ſecus quam ſpiritus in complexu cerebri retiformi; ſolidæ autem partes cum albæ
C ſint, quę diu continent humorem albũ reddunt, id quod nõ ſolũ ſemen demonſtrat ſed pus [k] etiam: magis verò albus apparet & magis ad ſeminis naturam accedit ſanguis ille qui in inferioribus anfractibus dictorum canalium continetur, cum diutius retentus ſit, quam qui in ſuperioribus. Cenſet tamen Galenus [l] mutationem hanc ſanguinis quam canales afferunt neq; celeriter ſequi, neque perfectam eſſe; à teſticulis verò & celerrime & perfecte cõuerti in ſemen: eo autem adducitur argumento, quod teſticulorum ſubſtãtia ſemini ſit admodum ſimilis, quod item ſpongiæ modo rara ſit & laxa, atq; in eius foraminibus cum ſecatur plurimum ſeminis ſe oſtendat. Vaſa verò ſeminaria, quę à teſticulis ad colem feruntur accipiunt ſemen coctũ, quod tamen cum diutius continent, craſſius & perfectius reddunt. Hoc Galeni placitum de quo proximo libro, qua de teſticulis diſſeretur, nunc pro confeſſo ſumentes, explicata iam Materia ſeminis, à qua depromi genus diximus in eius definitione, ad eiuſdem vim aggrediemur, ex qua ſuppetere differentiam diximus.

De vi ſeminis difficilis & magna contentio exiſtit inter medicos & Philoſophos, cum hi efficiendi, illi materiæ dũtaxat vim ſemini tribuant. Ariſtoteles [m] voluit ſemẽ in vtero conceptũ imprimere effectionẽ ĩ sãguine, dein exhalare neq; partẽ effici ipſius fętus, ſicuti neq; coagulũ efficit pars caſei ſed coacto lacte expirat: id ꝓbat, ꝙ nihil cõponitur ex efficiente & materia,
D neq; ex fabro & ligno fit lectus, ſed ex ligno à fabro; tum ex eo, qđ oua illa quę ſubuentanea dicunt, à fęmina ante maris coniũctionẽ procreata, fęcũda fiant cõiunctione accedẽte ex qua nihil accipere poſſunt materiæ, cũ iã formata ſunt: ſolã ergo vim effectricẽ accipiũt, quod maxime in perdicibus apparet quæ ſine [n] complexu ſolo mariũ aſpectu concipiunt; præterea in ouis piſciũ, quæ cũ edita ſunt, appulſu maris fęcũditatẽ acquirũt; tũ in inſectis illis quorũ fęminæ aliq̃ ſui particulã in marẽ demittũt, nihilq; ex ſubſtãtia ſeminis accipiũt, ſed facultatem dũtaxat. His & talib. adductus Ariſtoteles [o] cõcludit ſemẽ nihil materiæ ad procreãdũ fętũ cõferre; ſed cũ aquoſũ ſit & aereũ, facile diſſipari atq. in flatũ cõuerti, ita vt vir per ſemen, quo tãquã inſtrumẽto vtitur, ſolã efficiẽtẽ vim cõferat ad ꝓcreãdũ, & mulier ſolã materiã. Ab hac ſnia diſſẽtit [p] Galenus, cũ cẽſeat tã ſemini, q̃ ſanguini & effectricẽ vim, & materiã ineſſe; ſed ſemini plurimum effectricis vis & parum materiæ, ſanguini plurimum huius & parum illius. Comprobat hoc auctoritate & ratione: Laudat [q] enim Hippocrateũ, [r] qui ſcribit mulierem, cum conceptura eſt, retinere ſemen viri ita vt cum ſuo miſceatur, & ex vtroque procreare fętum. Ratio qua Galenus nititur, in retentione ſeminis conſiſtit: obſeruatum enim eſſe ait non tan-

a Ariſt. li. 2. de Gener. anim. c. 4.
b Gal. 1. de ſemine. ca. 16.
c Gale. 14. de vſu par. c. 9. & 11.
d Gale 14. de vſu par. c. 11.
e Ariſt. lib. 4. de Gene. anim. c. 4.
f Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. c. 1. & lib. 7 de hiſt. ani. c. 1. & lib. 1. de Gener. an. c. 4.
g Gale. 14. de vſu par. c. 9.
h Gale. 14. de vſu par. ca. 10. & 14 de ſemine. 13. & 16.
i Gal. 9. de vſu par. c. 4
k Gal. 1 progn. com. 42
l Gal. 1. de ſemine ca. 15. & 16.
m Ariſt. li. 1. de Gene. anim. c. 20.
n Ariſt. lib. 3. de Gene. anim c. 1.
o Ariſt. lib. 2. de Gene. anim. cap. 3. & 4.
p Gal. 1. de tu. val. c. 2. & 1. de ſemine. c. 3. & 2. de ſemine c. 2.
q Gal. 1. de ſemine c. 2.
r Hipp. lib. de Genitura & lib. de natura pueri.

tum in virorum & mulierum, ſed etiam in iumentorum coniunctione recedente mare retineri ſemen à fœmina ſi conceptura eſt, & cum effunditur nõ concipere: vbi ſtatuatur retineri ſemen ad conceptionem, neceſſario concluditur id effici partẽ fetus: nam ſi cõuerteretur in flatũ, diſtenderet vterum & dolorem afferret, crepitumq. aliquem ederet cum educeretur ex vtero; at mulier neque dolorem ſentit, neque crepitum aliquem, vteruſque tantum abeſt vt dilatetur primis diebus, vt etiam contrahatur, ſemen arcte compræhendens. E

Alterũ fundamentũ Galeni ad neceſſitatẽ pertinet talis materiæ ad procreandũ, quali cõtinet ſemẽ, nẽpe q̃ diſtẽdi plurimũ poſſit ac ſinuari vt fiant inuolucra fetus, mẽbranæ, & aliæ partes albæ, velut nerui, venæ, arteriæ, ligamẽta, ad quarũ procreationẽ opus eſt humore albo ac glutinoſo, cuiuſmodi eſt ſemen; nã sãguis qui magis terrenus eſt, nõ ſeruaretur cõtinuus ſed diſtentus diſrũperetur: quorũ igitur[a] natura ex vtero expellet materiã qua eget ad eiuſmodi partes progignẽdas? Itaq. ſemen[b] cũ primũ ab vtero cõpræhenſũ eſt, interno eius ſinui aſpero inhærẽtes inuolucra fetus efficit, tũ canales, vt venas & arterias, præterea viſcerũ omniũ fibras, membranas, ligamẽta, ac demũ partes duriores, veluti cartilagines & oſſa: cutis aũt partim ex ſemine glutinoſo, partim ex carnoſa ſubſtã composita eſt. Ex præcipuis vero partibus,[c] cerebrũ cõſtat ex ſemine gigni; nã cordis & iecinoris caro procreatur ex ſanguine, q̃uis vtriuſq. fibræ fiant ex ſemine. Quæ vero in corpore noſtro minus ſolida ſunt, vt caro, & adeps, fiunt ex ſanguine, atque hæ cũ intereunt facile recreantur, cũ exiguã mutationẽ deſiderent, & nõ deſit materiæ copia, ſanguis videlicet q̃ ſuppeditat iecur; q non euenit his q̃ vere ſolidæ sũt & ex ſemine fiũt, neque.n. vbi ſemel intereunt recreari[d] amplius pñt, niſi interdũ, ſed raro, paruæ aliquæ venæ: nã ſi alũtur ex ſemine, & reficitur id q aſſidue abſumitur ex illis, ſuppetit quantũ materiæ neceſſe eſt, neq. ita imbecilla eſt facultas vt nõ poſſit ex ea cõuertere in ſolidã ſubſtãm quantũ reſtituat, q quotidie interit; at neq. tanta copia materiæ, neque tñ facultatis robur eſt, vt poſſit pars vere ſolida, cũ euidẽter interijt, recreari. Sed redeamus vnde digreſſi ſumus, ad materiam videlicet, q̃ Gal. ad procreandũ ſuppeditari à ſemine probat non tñ auctoritate Hippocratis, ſed ẽt duplici argumẽto firmiſſimo: vno q retineatur ſemen in vtero; altero q natura egeat eius materia ad ſolidas partes effingendas. Hoc ſtabilito, non difficile eſt rationes Ariſt. diluere: quod enim ſumit nihil cõponi ex effectione & materia, minime dandũ eſt: nam etſi non fiat lectus ex fabro & ligno, cõiungitur tñ in quibuſdã vis effectrix cũ materia, quẽadmodũ in ſeminib.[e] ſtirpium, vt aũt hæc ex materia ſua radices agunt in terra, ita ſemen in extimo[f] inuolucro venas & arterias quaſi radices, per quas ex vtero ſanguinẽ alliciat. Quod vero ſpectat ad oua ſubuẽtanea, & perdices quæ ſolo aſpectu marium concipiunt, & ad oua piſciũ, tum ad illorũ inſectorũ fœminas, quæ particulã aliquam in marem demittunt, ſi demus in horũ nullo deſiderari materiam ſeminis, non idcirco conficitur vt non deſideretur in quadrupedib. & hominib. ad fetus procreationem. Hoc videtur fateri aliquo pacto Ariſtoteles,[g] cũ quærit à quo fiat cor quod primo gignitur; ſoluit autem, quod vt in ſemine plantarum ineſt lacteum illud ex quo nutritur: ita par ſit in conſtitutione fetus eſſe principium aliquod ex quo fiat fetus, & ita non omne alimentum eſſe externum: adeo vt non ſatis ſibi conſtare videatur Ariſtoteles, quemadmodum Galenus[h] etiam animaduertit. Sed ſatis multa de vi accipiendi quam ſemen ad procreandum confert: pergamus ad vim efficiendi. F G

a Gal. 1. de ſem. c. 4. & cap. 5.
b Gal. 14. de vſu part. capit. 10 & de format. fet. c. 3.
c Gal. 1. de ſem. c. 8.
d Gale. 1. de ſem. c. 11. & 16.
e Theophr. libro 4. de cauſ. plant. c. 3.
f Gal. 1. de ſem. c. 9.
g Ariſt. li. 2. de gen. an. c. 4.
h Gale. 1. de ſem. c. 3.

Conuenit inter medicos & Philoſophos omnes ineſſe ſemini uim efficiendi ea quæ ab ipſo gignuntur: Ariſtoteles.n. dicit ipſum,[i] non ſanguinem aut terram, eſſe principium motus.[k] Galenus ſimpliciter effectionem refert ad ſemen, quod cum iam gignit in quandam naturam euadit, ita ut inſit in eo uis eorum quæ procreantur: utrum uero à ſeipſo hanc habeat, an aliunde ipſam arripiat; tum quibus muneribus ad procreandum utatur, ſi adſcribamus, erit clariſſime natura ſeminis patefacta. Primo igitur cum ſemen potentia ſit,[l] id quod gignitur, hoc eſt tale quoddam potentia,[m] quale debet eſſe actu illud quod procreatur: ſi ſemen à ſe hanc uim habeat, idem ſeipſum gignet, quod fieri nullo modo poteſt: quicquid enim gignitur, ab altero gignatur neceſſe eſt; exprimit ergo ſemen procreatricem uim à genitore, neque refert ſiue dicas procreari fœtum à ſemine, ſiue ab eo cuius eſt ſemen. Quo pacto autem gignendi uim in ſemine, cum ſeparatur, relinquat progenitor, declarat Ariſtoteles[n] exemplo admirabilium, quæ per ſe mouentur, ueluti ſphæræ quæ[o] planetarum motũ imitantur, qualis erat illa, in quam Archimedes Lunæ, Solis, quinq. errantium ſtellarum motus illigauit. In his primam partem mouet opifex, hæc eadẽ motione mouet aliã, & ita deinceps, ſic ut omnes eodem pulſu incitẽtur: eadẽ ratio eſt ſeminis, q cũ in utero inſedit, ea motione utitur cuius initium ei dedit genitor, qui iam receſſit, ſicut & opifex à ſphæra, neque amplius attingit ſed attigit. Itaque ante ſemen eſt genitor, à quo proficiſcitur, neque imperfectum eſt ante perfectum, ut ſcribit Ariſtoteles[p] placuiſſe Speuſippo, & Pythagoreis. Sed cũ officia omnia corporis animati emanẽt ab anima, uidendum eſt à qua anima, ſeu à qua animæ facultate emanare procreatio poſſit: at conſtat nõ referendam eſſe ad rationalem, quoniam reperiretur in homine tantum; non ad ſentientem, quia tñ in animalibus: ſed cum gignendi munus cõe nobis ſit cum belluis & plantis, tribuendum eſt illi facultati atq. animæ, quã plantæ etiã præditæ ſunt; hanc recte Gal.[q] Stoici naturã appellauerunt, indignam illã exiſtimãtes, quæ ad animã referretur. Plato hoc munus refert ad H

i Ariſt. 5. diuinor. tex. 3
k Gal. 1. de nat. fac. c. 6
l Ariſt. 2. de gen. an. c. 3.
m Ariſt. 2. de gen. an. c. 18. & 2. de anima tex. 47.
n Ariſ. lib. 2. de gen. ani. c. 1.
o Gal. 14. de vſu par. c. 5
p Ariſ. l. 12. diuin. tex. 40.
q Gale. de format. fœtus c. vlt.

animam

A animam quam concupiſcere ait: Ariſtoteles [a] ad eam quæ nutrit, quam a fine procreatricem dicendam exiſtimat, cum finis [b] eorum quæ ſub luna viuūt, ſit procreare aliud ſimile, ad quem non perueniunt niſi cum iam perfecta ſunt. Communis igitur anima plantarum, belluarum, & hominum, quamuis eadem alat & augeat, à munere tamen procreandi, quod præſtantius eſt, procreatrix eſſet nominanda: vtitur hæc ſemine [c] tanquã inſtrumento, cui gignendi vim tribuit, ita vt eum in comprahendentem cōcipientēq; vterum ceu terrã inciderit, nactūq; ſit materiã idoneam, efficiat ſimile, & ea motione vtatur cuius initium habuit, atq; hoc pacto fingat, alat, augeat, animet. Fœminis quãuis inſit eadem anima, imbecillior tamē eſt quam vt procreare ſimile poſſit; effingunt tamen fœtum aliquem fœminæ nonnullæ ſine coniunctione maris, veluti aues oua: non tamen poſſunt formare principium ſentiendi, cuius facultas maribus tantum ineſt: hanc vim, gignendi ſcilicet, alendi, atq; augendi, habet ſemen potentia priuſquam ſeparetur à genitore, actu vero cum primum ſeparatum eſt; non tamen habet tunc ſtatim actu vim ſenſus & motus, ſed potentia ſolum, quæ proceſſu temporis redigitur ad actum, vt docebimus cū perſequemur id quod gignitur. At nō æque [d] ſemper diſtat ab eiuſmodi actu, ſed primo magis, deinde minus veluti à contemplatione Geometra dormiens, magis quam vigilans. Cum autem ſemen altrice vi actu præditum eſt, habile efficitur ad alias redigendas ad actum; interea verò alendi, procreandi atq; augendi munere fungitur, quæ functiones ad altricem ſolã [e] per-
B tinent, qua ſola in vtero vtitur. Sed cum hæc nihil intelligat, aut cognoſcat, quærit [f] Galenus quomodo poſſit tam admirabilem fabricam moliri, in qua nihil redundat, nihil deſideratur, nihil eſt quod ſi mutetur non deterius fiat; non videtur hæc munera animæ quæ neq; intelligentiæ, neq; rationis ſit compos. Mirum [g] etiam videtur, quo pacto homines, cum in concubitu aliud agant, interdum etiã temulenti ſint, tamen ſimile gignant; Quo pacto igitur poteſt hoc contingere, vt ſtirpes, belluæ, homines ſimile procreent, cum vel non intelligant, vel non animaduertant id quod faciunt? Quamobrem credendum eſt, hæc diuino aliquo numine regi atq; adminiſtrari, & non altrice anima duntaxat: hoc veriſimile eſt ſibi voluiſſe Ariſtotelem, [h] cum procreationem refert ad calorem ſtellarum, & non elementorū; cumque gignentem vim aliam communem [i] in Sole poſuit, aliam propriam in ſemine: hæc fortaſſe etiam apud Platonē fuit anima illa Mundi, à qua omnia procreãtur: vel apud Pythagorã animus ille, quē Deum exiſtimauit, per naturam rerum omnium intentus & commeans, qui ex ſua diuinitate omnia progignit: hæc denique videtur eſſe mens illa non errans, quam commemorat Auerroes. [k] Ab hac igitur altricem animam regi & gubernari credendum eſt, cum gignit, alit, auget, & tam recte omnia adminiſtrat; neque contemnere vermes & beſtiolas oportet, nam in illis quoque eſt
C aliquid admirandum, ac ſi Heraclito credimus, etiam in viliſſimis rebus habitat Deus. Paret ergo altrix anima diuino numini, & ſemine vtitur tanquam inſtrumento, quod ea motione utitur cuius ut diximus ab ipſa initium habuerit.

a Ariſto. 2. de anima tex. 49.
b Ariſto. 2. de anima tex. 34.
c Ariſt. 1. de gen. ani. c. 4
d Ariſt. li. 2. de gen. c. 1.
e Alex. li. 2. de ani. c. 13
f Gale. 1. de nat. fac. c. 6 & de form. fœtus c. 6.
g Gal. li. 11. de vſu par. cap. 10.
h Ariſt. li. 2. de gen. ani. cap. 3.
i Ariſto. 2. phyſicorũ tex. 26.
k Auer. li. 12. diuin. cō men 18.

Actiones uerò per quas ſemen gignendi munus exequitur complures ſunt: nam cum in utero gignat, alat, augeat fœtum, uidetur tribus muneribus fungi, gignendi, alēdi, augendi; per tres facultates, per gignentem, per alentem, per augentem, inter quas primo agit gignens; nã alens & augens in utero miniſtræ ſunt [l] gignentis, quæ indiget opera vtriuſque, atq. [m] alentis primū ne gignatur ſemen, cuius ſubſtantiam ex alimento utili diximus ſuperare; deinde ut eum iam ſeparatum eſt & in uterum incidit, alatur, id quod neceſſarium eſt, cum uiuat; poſtremò ut partes fœtus augeantur, quod ſine alimento minime cōtingeret. [n] Eget ergo gignens facultas alētrice: eget etiam augente, nam partes fœtus quæ procreãtur in utero, per exiguæ manerent niſi augerentur, [o] quamuis non dicantur augeri ſed potius fieri, quæ nondum perfecte ſunt formata, quemadmodum partes multiformes, quæ non ſtatim eum incipiunt formam expreſſam habent, ſicuti ſimplices, ſed proceſſu [p] temporis ipſam acquirunt, quam ubi conſecutæ ſunt, dicunt eſſe: quamobrem dicere licet ſimplices partes in utero propriè augeri, cum iam eſſe incipiãt, multiformes uerò potius procreari q̃ augeri, cum quæ nondū perfecte conſtitutæ ſunt, nō dicãt eſſe. Decerpit igitur ſemē a genitore aiã illã, q̃ cōem habemus cū belluis ac ſtirpib. &
D ob id triplicē eius facultatē, gignētē, alētem, atq. augentē: ſed utitur gignenti tanq̃ principali, reliquis duab. vt miniſtris. Quæuis harū trium eget opera [q] quatuor aliarū facultatū naturalium miniſtrarū, attrahētis, nimirū, retinētis concoquētis & expellētis, atq. ijs oīb. ēt præditum eſt [r] ſemen: attrahit. n. ſanguinē ex quo cōſtituat, alat, & augeat fœtum, ex vteri vaſis per uenas & arterias, quæ in extimo fœtus inuolucro nectuntur cum venis & arterijs vteri: ex his ergo ſemen ſanguinem attrahit, tenuiorem quidem ex arterijs, minus tenuem ex venis, non tamen craſſum, neque enim penetrare poſſet per ſemen glutinoſum, ſed tenuem & plenum ſpirituum. At non inuenitur in ſinu vteri ſanguis a ſemine, ut videtur uoluiſſe [s] Ariſtoteles, ſiquidē exiens ex venis & arterijs concreſcit [t] & corrumpitur in ſinu in quo verſatur, neq. idoneus eſt ad alendū atque effingendum fœtum, atque ad penetrandum per ſubſtantiam ſeminis: quare neceſſaria eſt facultas ſeminis attrahens, per quam ex vteri vaſis alliciat meliorem & magis aptum ſanguinē; quo fit ut ille qui relinquitur [u] deterior ſit, & ut inquit [x] Ariſtoteles, ſalſus & coctu difficilis: vult enim illum quo ſemen alitur & coctum eſſe, & dulcem, & propterea grauidas mulieres ſæpe male affici ab eo qui reſtat: quare nocet magis retentio [y] purgationis

l Gal. 2. de nat. fac. c. 6
m Alex. li. de ani. c. 11.
n Ariſt. 2. de gene. ani. 4
o Gal. 1. de nat. fac. c. 7 & lib. 2. de nat. fac. c. 3
p Gal. 1. de loc. aff. c. 1.
q Gal. 3. de nat. fa. c. 11. & 1. de nat. fac. c. 9
r Gal. 1. de ſemine. c. 6
s Ariſt. li. 1. de gen. ani cap. 19.
t Galen. 5. aphor. cō ment. 20.
u Ga. 2. pro rrhe. cō. 48
x Ariſt. 4. de gen. ani. c. 6. & 8
y Gal. 3. 3. epid. cō. 73

Digitized by Google

a partu quam menſtruorum. Vt autem in his quæ arte effinguntur materiæ copiam meti- E
tur artifex, & veluti fictor ceram ad ſignum effingendum: ſimiliter in his quæ a natura fiunt,
& proprie in fœtu, ſanguinis copiam metitur anima [a] ſemini inſita qua ſi artifex; per hanc
allicit ſemen quantum neceſſe eſt ad conſtituendum, alendum atque augendum fętum.
Quo autem maior eſt fętus, eo plus allicit, quia plus conſumitur donec [b] conſtitutus fuerit:
nam poſtquam conſtitutus eſt, minus ſanguinis deſiderat ad alimentum, atque incrementum;
quo fit vt primis menſibus, cum conſtitui incipit & paruus adhuc eſt, redundante plurimo
ſanguine in uenis & arterijs vteri, prægnantes mulieres deterius degant, deprauetur que [c] in
ipſis appetitio cibi. At non ſatis eſt attractrix facultas, niſi enim in ſit etiam retentrix, euenit
enim fętui quod ijs qui iam in lucem editi ſunt, in quibus attrahitur ſanguis vt vertatur in ſub
ſtantiam attrahentis, quod fieri non poteſt niſi retineatur, cum eiuſmodi mutatio tempus po-
ſtulet, neque momento fieri poſſit; interim retinere oportet quod attractum eſt.

Tertia facultas miniſtra eſt, quæ concoquit quod attractum & retentum eſt: hæc ſimiliter
ſemini [d] data eſt, maximeque ad ipſam pertinet vt alendi, ita etiam procreandi momen-
tum; ſed eum partes noſtri corporis ſub duobus generibus comprehendantur, aliæ.n. ſimpli-
ces ſunt, aliæ multiformes, duo quoque ſunt facultas concoquentis in ſemine, vnum per quod
gignit ſimplices, alium per quod multiformes: cum gignit ſimplices, mutat materiam, cum mul F
tiformes effingit formam, utrumque.n. munus ei tribuit Ariſtoteles: [e] mutatur materia per al-
terationé, [f] effingit forma per formationem. Duplicem hãc actionem, alterationem ſcilicet, &
formationé ſignificat Ariſtoteles [g] duobus nominibus, coctione & opere: alteratio ad coctio-
nem ſpectat, formatio opus quoddam eſt, quamuis hoc quoque ad coctionem referatur ab Ari
ſtotele, [h] cum ait diſtingui partes fętus maris celerius quam fœminæ, quoniam calidior eſt,
diſtinctio vero coctionis eſt ſpecies, quæ à maiori calore celerius pficitur. Debet igitur muta
ri [i] materia, alioquin partes omnes eſſent ſemen & ſanguis. In his quæ arte fiunt manet mate
tia eadem, neq; per alterationem mutatur in aliam, licet aliquo pacto afficiatur; at in procrea
tione fętus mutari debet ſemen & ſanguis in alterã ſubſtantiam, vt in carnem, oſſa, venas, arte
rias, ex quibus componuntur partes multiformes: neque enim conſtare poſſet & conſiſtere ex
ſemine & ſanguine. Acquirit [k] materia ſeminis & ſanguinis cum vertitur in partes noſtri cor
poris ſecundas qualitates, vt duritiem, mollitiem, raritatem, denſitatem, per quas [l] accommo
datur ad conſtitutionem multiformium, quę per huiuſmodi [m] qualitates perficiunt actiones,
quibus inter ſe diſtinguũtur non ſecus quam ſimplices ſecundis qualitatibus. Alteratio igitur G
vt ad alendas, ita etiam ad procreandas ſimplices partes neceſſaria eſt; ſed in alendo [n] verſa-
tur in partibus quæ iam ſunt, in procreando in his quæ nondum ſunt: reddit alteratio [o] mate
riam ſimilem in vniuerſum, proprie autem vnicuique parti, ſiue iam factæ vt in alendo, ſiue ef
ficiendæ vt in procreando cum effingitur ſimilis genitori; neque enim feruntur partes ex ſe-
mine aut ſanguine ad ſibi ſimiles, ſic.n. fieret vnum tantum os, vna cartilago, vt contra Empe-
doclem tradidit Galenus, [p] ſi omnes ſimiles particulæ in vnum concurrerent, eſſetque id reuer
ti ad Anaxagorę Homiomerias: quamobrem non mouētur partes materiæ ad ſimiles, ſed quie
ſcentes per alterationem [q] acquirunt mollitiem, duritiem, & alias eiuſmodi qualitates neceſ
ſarias ad conſtituendas partes multiformes. Reducit ergo alteratio materiam ex potentia [r] ad
actum per qualitatem agentẽ: ſuperãtur in procreatione accipientes ab agentibus, vt humor [ſ]
& ſiccitas a calore & frigore; ſanguineus.n. humor, eſt [t] ſemen non coctum: coquitur autem
calore [u] ſeminis: humor ſimiliter quem acerbi fructus continent, cum matureſcunt, à calore
concoquitur: debet calor concoquens eſſe moderatus; habet autem moderationem non à ſe,
ſed ab [x] anima ſicut a nobis ille quem ad aliquid concoquendum adhibemus: præbet ergo
ſemini calorem anima gignentis, qui [y] deinde materiam mouet vt conuenit vnicuique parti:
debet aũt materia ſeminis & ſanguinis ad quãuis partẽ conſtituendam [z] ſiccari, neq; enim re- H
tineret formam, niſi ſiccior facta conſiſteret; ergo dum coquitur antequam formam accipiat,
ne fluat, ſtabilior redditur: non tamen ſatis firmitatis acquirunt partes in vtero, ſed editur
infans adhuc tener, quaſi caſeus recens. In vtero autem cum materia firmior ac ſiccior
redditur, ex ea detrahitur aquoſus humor, veluti ſerum ab his qui caſeum conficiunt: ſepa-
ratur humor qui in ſanguine eſt aquoſus [b] vi ſeminis, ſicut vi coaguli ille qui continetur
in lacte; ſed confert ad ſeparãdum humorem non ſolum calor, verum & frigus quoque: ille ex-
trahendo, hoc exprimendo. Ex partibus noſtri corporis, quædam caloris, quædam frigoris vi
concretæ procreantur: pro frigore tamen accipere oportet minorem calorem quam ille ſit a
quo aliæ partes procreantur: nam ſimpliciter a frigore nulla procreatur pars, cum quæuis
per coctionem gignatur, quam efficit calor; hic tamen ſi debilior ſit magis exprimit quam
extrahat. Caro quæ ex alimento ſudoris modo ex venis exeunte gignitur, concreſcit fri-
gore, hoc eſt debiliori calore, & idcirco a validiori liquefit. Partes quæ valde terrenæ ſunt, vt
vngues, concreſcunt quod ob frigus expellatur humor vna cum calore. Oſſa procreantur
ex craſſiori ac terrena parte ſeminis, ſeparata parte pinguiori, ex qua fiunt ligamen-
ta & membranæ, quibus nectuntur ac teguntur: ſed cum a calore exſiccentur, non li-
queſcunt a calore ſiue humido ſiue ſicco ſicut vngues. Cutis etiam gignitur expreſſo calore

vna

a Gal. 1. de nat. fac. c. 3
b Ariſ. 4. de gen. an. c. 8.
c Gal. 1. de cau. ſympt. cap. 7.
d Gal. 1. li. de ſem. c. 6
e Ariſt. l. 2. de gen. an. cap. 4.
f Gal. 1. de nat. fac. c. 5
g Ariſ. 2. de gen. an. c. 3
h Ariſ. 4. l. i de gen. an. cap. 6.
i Gal. 1. de nat. fac. c. 6 & 2. de nat. fac. c. 3.
k Gal. 1. de nat. fac. c. 6
l Ariſt. li. 2. de gen. an. cap. 4
m Ariſt. 4. mete. c. 12.
n Gal. 1. de nat. fac. c. 8
o Gal. 3. de nat. fac. c. 1.
p Gal. 2. de ſemine. c. 3 & 1. de nat. fac. c. 6.
q Ariſt. l. 2. de gen. an. cap. 4.
r Ariſt. li. 7. diui. tex. 31
ſ Ariſ. 4. Meteor. c. 1.
t Ariſ. 4 li. de gen. an. cap. 5.
u Ariſ. 2. de gener. ani. cap. 20
x Ariſ. li 2. de ani tex. 41.
y Ariſ. li. 2. de gen. an. cap 4.
z Gal. 2. de temper c. 3 & 1. de tu. val. cap. 2.
a Gal. 2. de ſem. c. 5.
b Ariſt. l. 2. de gen. an. cap. 4.

vna cum humore vi frigoris: eodem modo procreantur [a] nerui, quorum ſubſtantia calore humido diſſoluitur, cum vi frigoris ſit compacta; licet Ariſtoteles [b] neruos perinde atque oſſa fieri credat vi caloris exſiccantis. Statuamus igitur ſimplices partes per coctionem procreari, vi maioris vel minoris caloris vt cuique naturæ conuenit, & ita acquirere moderationem illam, tam primarum quam ſecundarum qualitatum, quæ ad ſingulas multiformes accommodatur.

a Gal. 6. meth. c. 2.
b Ariſt. 2. de gen. an. c. 4.

Præter alterationem ſpectat ad coctionem quoque formatio, [c] quæ conſiſtit in figura, ſuperficie, cauis, magnitudine, numero, ſitu: referuntur hæc quibus formatio continetur propriè ad partes multiformes & non ad ſimplices, neque enim caro ea deſiderat vt caro [d] eſt, ſed vt particula alicuius inſtrumenti. Deſignātur [e] autem partes multiformes primum, deinde conſtituuntur: quemadmodum pictorū tabulæ, quæ primo lineamenta accipiunt, deinde pigmenta. Ille verò qui partes fœtus diſtinguit, eſt ſpiritus qui in ſemine continet; ſed diſtinctio, vt ante diximus, ad concoquentem facultatem ſpectat, quæ vtrumque munus exequitur, alterandi materiam videlicet, & effingendi formam: eadem [f] enim vis in rebus naturalibus vtrumq. efficit, quod tamen in his quæ arte fiunt non ſemper vſu venit, ſæpe enim alius materiam parat, alius efficit formam.

c Gal. 1. de nat. fac. c. 6
d Gal. li. de morb. diff. c. 3.
e Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 4.
f Auerr. li. 7. diu. cō. 31.

Reſtat quarta facultas miniſtra, illa videlicet quæ expellit, quam Galenus [g] ſemini ineſſe

B ſimiliter dixit: ex alimento enim quo vtitur ad conſtituendum, alendum, atque augendum fœtum, ſuperant [h] totidem reliquiarum genera his quę vtero geruntur, quot illis qui iam nati atque in lucem ſuſcepti ſunt: duo enim liquida ſunt, & vnum craſſius; ex humidis vnū eſt humor, qui reſpondet ſudori; alterum eſt vrina quæ inter hoc & alterum inuolucrum exterius ſeruatur: vtrumque autem abruptis eiuſmodi inuolucris principio partus ex vtero funditur, & infanti facilitatem exitus parat. Tertium [i] quod ex alimento ſuperat fœtui, craſſius eſt & deiectioni reſpondet, non tamen ita durum eſt, ſed cruorem quendam nigrum ac piceum refert, & primo die ab infante deijcitur: expelluntur omnia hæc ad ſua loca ab expultrice vi quam ſemen arripuit à genitore, non ſecus atque alias tam miniſtras quam principales. Sed omittamus ſemen virile: veniamus ad muliebre.

g Gal. 1. de ſem. c. 6.
h Gal. lib. 1. de l. m. c. 10 & 15. de vſu part. c. 5.
i Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 10.

De Semine fœminæ. *Cap.* *V.*

C DIſceptant de fœminarum ſemine inter ſe antiqui, quod alij ab his ſuppeditari aiūt, alij negant. Anaxagoras, teſte Ariſtotele, [k] nihil ſeminis ſuppeditari à fœmina voluit, ſed totam vim effectricem poſitam eſſe in ſemine maris, quod cum à latere dextro funditur, dicit gignere marem, cum à ſiniſtro, fœminam: ita vt non opus ſit ſemine fœmineo. Idem placuit Ariſtoteli, [l] cenſuit enim in illis animalibus in quibus mares diſtinguūtur à fęminis, procreandi facultatem vniuerſam referendam eſſe ad ſemen marium; fœminas vero ſuppetere ſanguinem & materiam ſolam ſine ſemine aut effectrice ui; Si quando autem ſcribit magis redundare ſemen fœminis quam maribus, & ſemen eſſe humorem ſuperantem, qui tam marib. quam fœminis eadem [m] via detruditur, qua reliquiæ alimenti humidæ: pro ſemine accipit ſanguinem menſtruum, quem appellat ſemen [n] non purum, & ſemen non [o] coctum: nam quod ſimpliciter & uere ſemen exiſtimat, coctum, craſſum & fęcundum eſt, atque à maribus duntaxat proficiſcitur. Athenæus [p] quoque nullum gigni à fœminis ſemen indicat: teſticulos vero & uaſa ſeminaria quæ in fœminis reperiuntur, nullum ad vſum affixiſſe naturam, ſed tantum ad ſimilitudinem quandam ueluti mammas uiris, ut ſibi mutuo reſpondeant partes uiriles ac muliebres. Argumenta quibus conficitur ex fœmina ſemen non ſuppetere huiuſmodi ſunt. Primum ſuperat in fœmina [q] ſanguis menſtruus, qui materia procreationis eſt: ergo non poteſt ſuperare ſemen; neque enim par eſt ex alimento utili atque extremo utrunque in fœmina redundare. Præterea cum fœmina nim habeat materiæ, neceſſe eſt

D careat effectrice, nequeunt enim ambæ in eodem uerſari: dein poſſet fœmina citra coniunctionem per ſe fętum efficere, fruſtraque marem natura procreaſſet, ſi fęmina ſemen & ſanguinem contineret: tum etiam concipit interdum [r] mulier ſine uoluptate; ergo etiam ſine ſemine, qđ cum funditur, ſumma ſuauitate ſenſum titillat: Sæpe etiam mulier cum humorem emittit ſemini ſimilem, non concipit. His accedit, quod ſi duo concurrerent ſemina, duo etiam ederentur partus diuerſi, ut ſcripſit Ariſtoteles [ſ] contra Empedoclem, qui progigni fœtum ſimul ex ſemine maris & fęminæ uolebat: Poſtremo ſi fęmina ſemen præberet, inane, eſſet, fruſtraque à natura elaboratum, cum ad procreandum ſatis ſit ſemen maris ut efficiens, & ſanguis menſtruus ut materia.

K Ariſt. li. 4. de gen. ani. c. 1.
l Ariſt. li. 1. de gen. ani. c. 19. & 20.
m Ariſ. 4. li. de part. an. c. 10.
n Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 1.
o Ariſt. li. 4. de gen. ani. c. 5.
p Gal. 2. de ſem. c. 1. & 4
q Ariſt. li. 1. de gen. ani. cap 19.
r Ariſt. li. 2. de gen. ani. c 4.
ſ Ariſt. li. 1. de gen. an. c. 20.

Ex altera parte non deſunt Phyſici ſapientiſſimi, quibus uidetur ex fęmina ſemen quoque ſuppetere neceſſarium ad procreandum: hos auctores habet Lucretius [u] cum ait:

Semper enim partus duplici de ſemine conſtat.

Eadem fuit [x] Hippocratis ſententia; docet enim cum mulier conceptura eſt, retinere ſemen uirile in utero & miſcere cum ſuo: Empedocles [y] quoque ex permixtione uirilis & muliebris ſeminis ita gigni fętum exiſtimauit, ut aliæ partes crearentur ex uirili, aliæ ex muliebri:

t Auerr. 2. collig. c. 10.
u Lucr. li. 4.
x Hippo in li. de genit. & li. de natura fœtus.
y Gal. 2. de ſemine c. 3.

Herophilus

a Gal. 2. de ſemine. c. 1. b Gal. 14. de vſu p. ca. 7. 10. & 11.

Herophilus a gigni quidem a fœmina ſemen fatetur, inutile tamen, ita vt non retineatur in vtero, ſed effluat. Omnium tamen clariſſime b Galenus nobis patefecit & ſemen gigni a feminis, & quale ſit, & quam vim habeat ad procreandum; Docuit igitur a fœmina ſemen proferri, ſed ob caloris inopiam non ita multum, non ita craſſum, non ita coctum, vt à viro; ſed paucum, tenue, crudum, & minus ad procreandum efficax, quam virile: non tamen inutile, cum pertineat ad conſtituendum fœtum, ad pruriginem & voluptatem in venereo complexu excitandam, ad alendum ſemen virile, quod par eſt potius ex ipſo nutriri quam ex ſanguine, eſt enim multo ſimilius; cumque frigidius, tenuius, & humidius ſit, maxime appoſitum eſt quod in alimentum vertatur: pertinet c denique fœminæ ſemen ad inuolucra efficienda. Sed cum glandulæ collocatæ ad ceruicem veſicæ nonnihil quoque ipſæ ſeminis gignant, hoc vt ante oſtenſum eſt, à mare in vterum vna cum reliquo ſemine eijcitur, vtpote quod eandem afferat vtilitatem quam ſemen muliebre: ſed quod ab eiuſmodi glandulis in muliere conficitur inutile eſt procreationi, cum humidius, tenuius, & frigidius ſit, ita vt tantum valeat ad madefaciendum iter vrinæ, ad pruriginẽ & voluptatem veneream excitandam; ſed in concubitu cum nihil ad fœtum conducat, effundatur. Argumenta quibus à fœmina gigni ſemen Galenus confirmat, grauiſſima ſunt: primum autem illud eſt, quod mulieres interdum ſemen emittunt ex vtero, velut vidua illa F

c Gal. 2. de ſemine c. 7.

d Gal. 6. de loc. aff. c. 5. & 2. de ſemine c. 1.

quam ipſe commemorat d ex vteri affectu penè ſuffocatam, ſed dein effuſo ſemine ab eiuſmodi affectu expeditam; neque obijci poteſt id non fuiſſe ſemen ſed humorem tenuem atque inutilem, quem Ariſtoteles a vicinis partibus prodire vult, illis præſertim mulieribus quæ albæ ſunt & molles, vtunturque cibis acrioribus: nam quod a Galeno deſcribitur ab illa vidua effuſum, non ex vicinis partibus, ſed ex vtero eiectum eſt, & propterea ipſam a grauiſſimis ſymptomatibus liberauit; multum etiam erat & craſſum, quod diutius retentum fuiſſet, nam alioquin muliebre ſemen tenue eſt: quamobrem mulier ſemen gignere euidenter deprehenditur. Humor vero quem Ariſtoteles e ſcribit ex vicinis partibus emanantem effluere, eſt ille tenuis, quẽ diximus gigni a glandulis ad muliebris veſicæ ceruicem collocatis. Comprobat eandem ſententiam Galenus ſectione belluarum fœminarum, f quæ ante concubitum, multum continent eiuſmodi ſeminis in teſticulis, & vaſis ſeminarijs, quæ natura non affixit quemadmodum Athenæo placuit, g vt reſponderent muliebres partes virilibus, ſicuti mammas viris vt reſponderent mulieribus viriles; ſiquidem in mammis virorum non reperitur lac, ſicut in teſticulis & vaſis ſeminarijs mulierum ſemen copioſum. Certum etiam eſt Argumentum illud quod Galenus ſumit a ſimilitudine filiorum, qui ſiue mares ſiue fœminę ſint, ſæpe referunt ſpeciem matris, id quod referri ad ſanguinem non poteſt ab Ariſtotele, h qui terræ & ſanguini negat eſſe vim mouendi: ergo neceſſe eſt referri ad ſemen, idque a fęmina etiam ſuppeditari; quamquam ipſe hoc aliquo pacto fateatur, cum ſcribit debilitata vi ſeminis patris effingi ſpeciem matris; hoc minime ſequeretur niſi mater quoque ſemen ſuppeditaret. G

e Ariſt. li. 1 de Gener. ani. c. 19. f Gal. 2. de ſemine c. 1. g Gal. 1. de ſemine c. 1. & cap. 11.

h Ariſt. lib. 19. diuinorũ sex. 30. i Ariſt. li. 4. de Gener. ani. c. 3.

Satis igitur iam probatum eſt ex fęmina ſemen ſuppetere ad procreationem neceſſarium; nunc ſupereſt ut diluãtur rationes, quibus freti aduerſarij contrarium affirmabant.

Ad primam cum dicebatur non poſſe in fęmina duo ſuperare ex alimento vtili, & idcirco ſi ſuppeditet ſanguinem, non poſſe ex eadem & ſemen ſuppetere; Negandum eſt, quod tanquã confeſſum ſumunt, non poſſe in fęmina duplicem humorem ex alimento vtili redundare; quoniam ob inopiam caloris parum abſumit, ita ut poſſit in ea ſimul & ſanguinis & ſeminis redundantia colligi.

At negandum etiam eſt id quo ſecunda ratio nitebatur, non debere in eodem eſſe vim effectricẽ & materiam, videmus enim vtranque ineſſe in ſemine plantarum & in k quibuſdam etiam animalibus.

k Ariſt. 1. de gene. an. c. 20 & Gal. 2. de ſemi. c. 4.

Ad Tertiam de conceptu ſine voluptate reſpondendum eſt non propterea mulierem concipere abſque ſuo ſemine, ſed non ſentire pruriginem & voluptatem, vel quod ſenſus ſit hebes, vel quod canales relaxati, vnde ſine vllo conatu exit; ſiquando autem ſuum ſemen extra vterum effundere uideatur cum tamen concipiat, ſcire licet quod effunditur non eſſe ſemen, ſed quoddam ſimile, profectum ex glandulis iuxta ceruicẽ veſicæ collocatis, & non ex vtero, quod cum minime ad procreationem conducat, expellitur. Verum neque propterea mulier cõcipiet ſine viro, quamuis ſemen ex ſe gignat, quod erat fundamentum quartæ rationis, quoniã illud ſemen minus fęcundum eſt, & potius efficiendi ſocium quam efficiens. Quid quod nequeunt mulieres l ſine mare aliquid concipere, quemadmodum oua fœminæ aues, nam hæ ſicciores ſunt, ita vt materiam quam habent facile effingant, quod non euenit mulieribus quę humidæ ſunt ita vt neq. molam m ſine maris ſemine poſſint procreare. H

l Gal. 2. de ſem. c. 4.

Erat quinta ratio, non ſuppeditari ſemen etiam a fęmina, quia ex duplici ſemine duo diuerſa procrearentur; Cui reſpondendũ eſt, id verum eſſe ſi ſepararentur ſemina & non miſcerentur inter ſe, vt contra Empedoclem ſcribit tam Ariſtoteles n quam Galenus, o ſed permiſcetur vnum cum altero, ita vt ad vnum & idem efficiendum p conſpirent.

m Ga. 14. de vſu par. c. 7. n Ariſt. li. 1. de gener. anim. c. 20. o Gal. 2. de ſemine c. 1. p Gal. 14. de vſu par. c. 7.

Diluitur denique poſtrema ratio quæ monſtrabat inane futurum ſemen muliebre, cum ſufficiat ſanguis quem ipſa præbet, ſimul cum ſemine uirili: negandum enim eſt ſufficere hæc duo, ſed egere ſemen virile muliebri, à quo alatur, temperetur & copioſius fiat. Perducta igitur

iam

A iā ad exitum quæſtio eſt, an ſemen a fœmina quoque ſuppeditetur, quæ Phyſicos magis attin-
git quam [a] medicos, cum ad ſanitatem conſeruandam uel reſtituendam non multum interſit
id noniſſe. Conſtituamus igitur ex ſęmina quoq. ſemen ſuppetere ad procreationem neceſſa-
rium. Siquis autem quærat quæ ſit eius ſubſtantia, a quibus partibus emanet, quo loco conficia
tur, quam facultatem habeat, reijciendus erit ad ea quæ paulo ante dicta ſunt de ſemine viri-
li, eadem enim pertinent ad muliebre, tantumque differunt inter ſe, quod hoc frigidius humi-
dius, ac tenuis eſt, minuſque ad progignendum efficax.

De Sanguine menſtruo. *Cap. VI.*

EXpoſita natura ſeminis, ſequitur ſanguis quem ſola fœmina ad procreādum ſuppe
ditat, latini Mēſtruum græci καταμήνια dicunt, quod ſingulis [b] menſibus ex utero
fluat. Definitur autem ab Ariſtotele interdum ſemē non [c] purum, interdum ſemen
non [d] coctum, & quod egeat coctione, quemadmodum ſuccus [e] in fructibus acer
bis. Reſpondet ergo ſemini, ſed caret facultate procreatrice, continet [f] tamen po-
tentia partes omnes eius a quo proficiſcitur. Itaq. definitur ſanguis menſtruus, Semen non co-
B ctum, potentia continens partes omnes illius à quo emanat: quæ definitio ſi pateſiat, perſpi-
cua erit tota eius natura: perpendamus quæ pro genere ac differentia in ea ponunť. Pro gene
re eſt, ſemen non coctum, pro differentia vero, potentia continens omnes partes eius a quo
emanat. Quod ſpectat ad genus, cum ſanguis ſit ſemen non coctum, redundat ſimiliter atque
ſemen ex alimento vtili quo ſingulæ partes nutriuntur; ſed magis redundat [g] ſanguis in fœmi-
nis quam ſemen in maribus, quoniam ſęminæ frigidiores ſunt & idcirco minus alimenti conſu
munt, copioſiuſque in illis redundat vtilis humor; neq. enim monſtrat hic caloris copiam ut
Parmenidi [h] placuit, qui multitudinem ſanguinis in muliere redundantis ad caloris copiam re
fert, cum ad inopiam [i] referenda ſit; ſiquidem ſęminæ quod maribus frigidiores ſint, minus cō
coquunt, & minus digerunt alimentum, & idcirco plus ſanguinis colligunt. Idem euenit etiā
ob vitam quam degunt [l] ocioſam; non tamen adeo frigidæ [k] ſunt vt non poſſint ſanguinem cō
ficere, multum enim conficiunt, ſed minus coctum; tātum antē contrahunt vt nequeant ipſum
continere, ſed cogantur expellere ex venis uteri ſingulis [m] menſibus, atque hoc pacto fit men-
ſtrua purgatio. Retinent tamen ipſum poſt conceptionem ad conſtituendum, alendum, atque
augēdum ſętum; natura.n. quod ſuperat, vbi poteſt, ad aliquem vſum accommodat, veluti pro
poſitum. ſanguinem ad procreandum in his quæ iam conceperunt, & ad lactis materiam quo
alatur infans cum primum in lucem editur: quo fit vt neq. prægnantib. neq. lactantib. [n] mēſtrua
C reſpondeant; Nō tamen ſuperat in omnium animalium ſęminis adeo ſanguis vt ſingulis menſi
bus expellendus ſit, neq.n. in his quæ [o] edūt oua, ſed tantum in parientibus animal: inter has au
tē maxime eo abundat mulier, [p] quæ multo calidior eſt & humidior quam aliorum animaliū ſę
minæ. Ex mulieribus illæ quæ ſicciores ſunt & magis viriles, minus ſanguinis contrahunt, quā
vt extra vterū cogantur ipſum expellere, quamuis tantū contrahere poſſint ut fœtui ſufficiat;
at cum mulieribus abundet ſanguis ex alimento vtili non ſecus ac viris ſemen, non mirum ſi
eadem [q] ætate incipit & eadem ferè finitur vtriuſque redundantia: erumpunt [r] enim menſtrua
decimoquarto anno, quo tempore etiam gignitur ſemen; menſtrua tamen perſeuerant vſq. ad
quadrageſimum annum, aut ſummum vſque ad quinquageſimum: ſed viris nonnullis ſemen vſ
que ad ſeptuageſimum annum gignitur. Accidunt etiam ſimiles mutationes ferè [s] mulieribus
cum incipiunt menſtrua effundere, quæ viris cū ſemē: nam vtriſq. mutať vox, vtriſque ſuperue
nit pubertas, vtriſq. intumeſcunt partes quædam, ſic viris teſticuli, mulierib. mām̄æ attollun-
tur; vt vero non funditur ſemen a pueris, neq. a valde ſenib. ita ēt ſanguis menſtruus a mulieri
bus neq. prima neq. vltima ętate, quod in illa vertatur ſanguis in corporis incremētum, in hac
D non tantū eius conficiatur vt ſuperare poſſit: ex quo colligitur ſanguinem menſtruum perin
de ac ſemen id eſſe quod redundat ex alimento vtili. Confirmat hoc vtilitas quæ ſequitur ex
menſtrua purgatione moderata, & noxa quæ ex immoderata: docet enim Hippocrates [t] tam
ex retentione quam ex immodico fluxu menſtruorum lædi mulierem. Magnum etiam eiuſdem
rei ſignum eſt ꝙ copioſius fluunt menſtrua calidioribus, humidioribus atque ocioſis [u] quā fri-
gidioribus, ſiccioribus & exercitatis: tum flante auſtro [x] quam aquilone; adde quod fœminæ
omnium animalium quibus ſanguis adeo redundat vt ex utero expellatur, minores [y] ſunt
quam mares; magis autem augentur illæ fœminæ quæ ſanguinem non eijciunt, quod retentus
vertatur in incrementum corporis. His ita conſtitutis de ſanguine menſtruo ſęminarum, quod
ſit redundantia alimenti vtilis, proximum eſt vt qualis ſit explicemus. Cum vita noſtra calore
& humore contineatur, neceſſe eſt in ſemine & ſanguine quæ ſunt eius initia excedere cali-
dum & humidum, quamuis in vtroque omnia quatuor reperiantur: ſuperat tamen aer & aqua,
[z] licet ſanguis ſi cum ſemine conferatur plus terræ participet, præſertim ille [a] qui fibris diſtin-
guitur; verumtamen ipſe quoque [b] humidior eſt.

Eſt autem menſtruus ſanguis, ex quo gignimur, non purus aut ſeparatus a pituita & vtra-
que bile, ſed mixtus cum ipſis, diciturque moderatus, cum iuſtam [c] vniuſcuiuſque ſucci
portionem

a Auic. li. 2 f. 21. tr. 1. c. 2.
b Ariſ. li. 4. de gene. an. c. 2.
c Ariſ. 2. de gen an. c. 3.
d Ariſ. 4. de gen. an. c 5
e Ariſ. 1. de gener. an. c. 20.
f Ariſ. 2. de gen an. c. 4.
g Ariſ. li. 1. de gene. an. ca. 19. & 4. de gen. an. c. 1.
h Ariſ. li. 4. de Partib. an. c. 2.
i Ariſ. lib. 1. de genera. ani c. 19.
k Galen. de venæ ſect. contra Eraſiſtratū c 5
l Gal. libro 14. de vſu par. c. 6.
m Ariſ. li. 2 de genera. ani. c. 4.
n Gale. 14. de vſu par. c. 8.
o Ariſ li. 1. de genera. anim. c. 19.
p Ariſ. li. 2. de gen. an. c. 4. & li. 4. de gener. an. c 7.
q Ariſ. li 1. de genera. anim. c. 19.
r Ariſ. li. 7. de hiſ ani. cap. 1.
s Ariſ. li. 4. de gen. an. cap. 8.
t Hipp. 5. aphor. 57.
u Ariſ. li. 7. de hiſ. ani. c. 2.
x Ariſ. li 4. de gen an. cap. 2.
y Ariſ. 2. de gen. an. c. 19
z Gal. 1. de tu uale. c. 2.
a Ariſ 4. meteoro. c. 10.
b Gal. 1. de tu. ual. ca. 2.
c Gal. 1. de nat huma cō. 18. & 02.

a Gal. 2. de elemen. c. 5. b Ariſt. l. 1. de Genera. anim. c. 18. c Gal. 2. de nat. fa. c. 3. d Ariſt. li. 4. de Gen. animalium c. 8. e Ariſt. li. 1. de Gen. an. c. 19. f Ariſt. li. 2. de Gen. an. c. 3. g Ariſt. l. 2. de Gen. an. c. 4 & Gal. 2. de ſemine c. 5.

portionem retinet: conſtamus enim ex quatuor elementis & ideo ex [a] quatuor ſuccis, quæ ſunt elementa animalium ſanguine præditorum. Quare cum [b] Ariſtoteles nos gigni ex ſolo ſanguine voluit, nō ſignificauit ſanguinem ſeparatum, ſed mixtum cum aliis ſuccis, qui ad omnes partes gignendas accommodantur, ad quaſdam tamen magis, ad quaſdam minus. Ex hoc ſanguine attrahitur a ſemine in vtero [c] ille qui magis appoſitus eſt ad procreādū, nutriri enim hunc antea monſtrauimus ex ſanguine dulciſſimo, adeo vt ille qui reſtat [d] ſalſus ſit & coctu difficilior; quamuis ergo contineatur quatuor elementis, ſeu quatuor ſuccis ſanguis ex quo ſetus conſtituitur, magis tamen coctus eſt, magis dulcis, magis tenuis, magis plenus ſpirituū, q̄ ille qui relinquitur; ſic enim facilius diſtribuitur per ſubſtantiā ſeminis quæ glutinoſa eſt: tantus verò attrahitur, quantus ſatis ſit fœtui procreando, paucus [e] enim non ſufficit, nimis multus obruit ſeminis vim quæ ſine ſanguine [f] ocioſa eſſet. Locus vnde hic ſanguis trāſmittitur ad vteri vaſa eſt vniuerſum corpus, non tamē neceſſarium eſt a quauis parte ipſum emanare, quemadmodum nec ſemen, ſed in quacunque redundat, inde fluere [g] ad vterum, quem natura partim ad conſeruationem corporis muliebris, partim ad procreationem fœtus ſpectās, idoneum fecit qui exciperet ſanguinem in alijs partibus redundantem. Maxime autem redundare ſolet in magnis vaſis, in vena caua & arteria magna, vnde canales deriuantur ad uterum, in quo diuiditur in plurimas quidem venas vena, in plurimas arterias arteria, ex quibus conceptum ſemen allicit ſanguinem.

h Ga. 5. ſimplic. c. 22.

Iudicauit autem Galenus [h] hunc ſanguinem non attrahi ab utero, quemadmodum attrahitur a mammis ille qui conuertitur in lac, ſed ad ipſum tranſmitti a partibus ſuperioribus; poteſt tamen & tranſmitti ad vtraſque partes & ab vtriſque allici. Magis autem probabile eſt ad vterum tranſmitti qui imbecillior eſt, & in loco inferiori, vbi exitum habet tantum ſanguinis, quam attrahi: contra a mammis quæ ſuperiori loco ſunt & minus paratum exitum habēt, magis credendum eſt attrahi quam ad eaſdem ſanguinem tranſmitti, præſertim cum tenuis ſit atque elaboratus & purus, non crudus, craſſior atque impurus, ueluti menſtruus.

i Ariſto. l. 2. de Gen. an. c. 3. & 4.

Sed ſatis de materia ſanguinis qua pro genere vſi ſumus in definitione: pergamus ad facultatem quam habet, quam pro differentia ſumpſimus: habere igitur diximus ſanguinem potentia [i] partes omnes eius a quò emanat, fiunt enim proxime ex eo partes non ueræ ſolidæ. Illæ quæ vere ſolidæ ſunt quamuis primum fiant ex ſemine, aluntur tamen & augentur in vtero ex ſanguine qui conuertitur in ſubſtantiā ſeminis. Ex putiore ſanguine fiunt nobiliores partes, ex minus puro minus nobiles: natura enim ut ſapiens paterfamilias ſiligineum panem diſtribuit liberis, ſecundarium ſeruis, furfurem iumentis; præſtantiori ſanguine vtitur ad nobiliores partes, minus præſtanti ad viliores. In ſanguine igitur inſunt potentia partes omnes a quibus G
manat, nempe hominis, & non tantū feminæ a qua ſuppeditatur, ſed etiam maris: nam vtriuſq; diſcrimen, vt ante oſtenſum eſt, non facit diuerſam ſpeciem, cum referatur ad materiam & nō ad formam. Habet igitur ſanguis potentiam accipiendi ſpeciem partium eius a quo emanat; nullum tamen vim efficiendi, ſi credimus Ariſtoteli: nam Galenus [k] quamuis propriam & principalem vim ſanguinis ad materiam ſpectare dicat, vult tamen ipſum non nihil conferre ad efficiendum ſicuti ſemen, cuius præcipue eſt effectrix facultas: ſuppeditare quoque materiam, maximeque appoſitum eſſe, cum glutinoſum albumque ſit & inhæreſcat, ad procreationem partium verè ſolidarum. Quod verò ſanguini inſit aliqua facultas efficiendi, probatur a Galeno ſimilitudine ſexus, quoniam vbi commiſcentur diuerſæ ſpeciei animalia, id quod gignitur matris ſpeciem repræſentat, quód fatetur etiam Ariſtoteles; [l] quam ſimilitudinem nō poteſt referre ad ſemen, quod negauit eſſe in ſeminis, ita ut cogatur illam referre ad ſanguinē, quem [m] tamen dixit non habere vim mouendi, ſicuti neque terram, cum eam voluerit eſſe ſeminis duntaxat: quid quod terra etiam mutat [n] ſtirpes ita vt peregrinæ tertio ſatu fiant propriæ illius loci? Sanguis igitur aliquid efficit cum conferat ad ſimilitudinem ſpeciei.

k Gal. 2. de ſemine. ſca. 2. & 14. de vſu par. c. 7. l Ariſt. li. 2. de Gen. an. c. 4. m Ariſt. 12. diuinorum tex 30. n Theophr. li. 8. de hiſt. ſtirp. c. 5. & 4. li. de cau. ſtirpium. c. 5.

Ex tribus quibus contineri procreationē diximus, duo hactenus explicata ſunt, a quo videlicet, & ex quo fit, mas nimirum & fæmina, ſemen & ſanguis: ſupereſt tertium, id ſcilicet quód H
procreatur; hoc quale ſit nunc ſubijcere oportet.

De eo quod procreatur. Cap. VII.

MErito a Zenone dicta eſt natura non ſolum Artificioſa ſed plane artifex, cū prouida & cōſultrix ſit oportunitatū utilitatūq; omniū; hoc in animaliū fabrica ut ſi in alia re vlla depræhēditur, in quibus procreandis trium habuiſſe rationē videtur, vt conſtitueret ſimile, ut cōpararet per quæ cōſtitui poſſet, ut præſto eſſet vnde ſtatim in lucē editū ſuſtineret; quæ tria ſi expoſuerimus, perſpicuum erit nō ſolū incredibile artificium nature, ſed quale illud ſit q̄ procreat: hoc. n. propoſitum eſt explicare. Exordiamur a primo inſtituto q̄ eſt progignere ſimile; animaduertūtur ī eo q̄ gignitur, tria ſimilitudinis genera, vnū pertinet ad ſubſtātiā partiū tā ſimpliciū, q̄ multiformium, alterū ad ſexū, tertiū ad effigiem; ſubſtantia partium ſimpliciū & multiformium, tum in ſtirpibus, tum in animalibus, ſimilis eſt in eo qui gignitur, & in eo qui gignit, cū ſint eiuſdē ſpeciei, præterquā in his quæ ex putredine oriuntur.

oriuntur. Quod ſi ex fęmina generãtur mares, ex maribus fęminæ, eadẽ tamẽ eſt ſpecies & ſub
A ſtantia in vtriſque ſimilis, & partes eędem, niſi quod in fęminis latent ſub abdomine [a] incluſę, a Gal. 14. de
in maribus extra prominent & ſub aſpectum cadunt, à calore enim propelluntur in his, qui cũ vſu par. c. 7.
in illis imbecillior ſit, non poteſt ipſas propellere: ad hunc ergo maiorem vel minorem ſexus
ſpectat ſimilitudo, & non ad vim ſimilitudinis quam habeant mares aut fęminæ. At cum coniũ
guntur inter ſe animalia diuerſæ ſpeciei, non poteſt quod gignitur referre puram ſubſtantiam
partium ſimplicium & multiformium patris aut matris, ſed cõfuſam refert & mixtã ex vtriſq;
proceſſu tamen temporis repræſentat ſpeciem matris, vt ſupra etiam monſtrauimus, qua de
ſanguine menſtruo, exemplo terræ quæ tertio ſatu peregrinas ſegetes ſimiles reddit illis quæ
ſunt eiuſdem regionis. Similitudo igitur ſubſtantiæ partium tunc repræſentatur, cum gignitur
animal [b] eiuſdem ſpeciei, quod perpetuo euenit niſi commiſceantur mares & fœminæ diuer- b Gal. 1. de
ſæ ſpeciei, ne dicam generis; neque enim fiunt Centauri vt voluit Pindarus ex coniunctione nat. huma.
animalium, rationalium & rationis expertium, ſed præter ſimilitudinem ſubſtantiæ ac ſpeciei. comm. 10.
Præter ſimilitudinem ſexus, eſt tertia ſimilitudo quæ ad effigiem refertur: quis non videt parẽ
tes in liberis figuras effingere? tribuitur ſimilitudo hæc animæ quam ſemen expreſſit a proge-
nitore, ob hanc enim repræſentat nunc patris nunc matris effigiem, prout [c] huius vel illius c Gal. 2. de
B ſemen eiuſmodi ſimilitudinis vim maiorem habeat. Fuit hæc ſententia teſte Ariſtotele ipſius ſem. c. 5.
Democriti, quam Lucretius [e] his verſibus clariſſime recenſet: d Ariſ. 4. de

Semper enim partus duplici de ſemine conſtat, gen. an. c. 3.
Aeque vtri ſimile eſt, magis id quodcumque creatur e Lucr. l. 4.
Eius habet plus, parte aqua quod cernere poſſis
Siue virum ſoboles, ſiue eſt muliebris origo.

Placuit autem [f] Ariſtoteli a ſemine viri ſimilitudinem proficiſci cuius facultas cum validior
eſt, effigiem patris repræſentat, cum debilitatur matris; quod ſi magis adhuc remittatur, aui f Ariſt. 4. de
aut proaui, quod in ſemine inſint multæ facultates, vt generis, ſpeciei, patris, matris, aui, aut gen. an. c. 3.
proaui; nam vt ſubijcit Lucretius.

Fit quoque vt interdum ſimiles exiſtere auorum
Poßint, & referant proauorum ſæpe figuras:
Propterea quia multimodis primordia multis
Mixta ſuo celant in corpore ſæpe parentes,
C *Quæ patribus patres tradunt à ſtirpe profecta.*
Inde venus varia producit ſorte figuras,
Maiorumque refert vultus, voceſque, comaſque.

Ergo vbi ſeminis vis non debilitetur gignit ſimile patri, alioquin matri, aut alicui auorum,
verum ſimilitudo matris ab ipſius, non autem patris ſemine proficiſcatur neceſſe eſt: ſimilitu-
do maiorum refertur ad ſimilitudinem vis ſeminis debilitatam; interdum autem vſque adeo
debilitatur, vt gignat monſtra: accidunt enim hæc vitiato aliquo principio, alioquin ſicut non
erratur ab arte, ita neque [g] a natura, ſed vtraque propoſitum finem aſſequitur. Primum igi-
tur quod natura ſpectat vi procreando, ſimile ſcilicet, ſatis explicatum eſt, pergamus ad
ſecundum. g Ariſt. li. 2.

Incredibilis eſt ſolertia naturæ, quæ cũ effingere ſœtũ nõ poſſet, niſi cum vtero alligaretur, phy. tex. 81
niſi tegeretur inuolucris, niſi canales haberet, vnde ſanguinem ac ſpiritum hauriret, niſi præ- h Gal. 1. de
ſto eſſent receptacula, in quibus quæ ex alimento ſuperãt reponerentur vſque ad partũ: om- ſem c. 4.
nia hæc artificioſiſſime fabricata eſt, ita vt non deſint ligamenta, non canales, non receptacu i Gal. 1. de
la oportuna, dum in vtero fœtus reſidet: nam a partu eiuſmodi omnia intereunt, cum nullam ſem. c. 9.
afferant amplius vtilitatem; vt autem declarentur hæc quæ machinata eſt natura, operæ pre- K Gal. 14.
D tium eſt eius progreſſum in formando ſœtu recenſere: ſemen cum in compræhendentem vte- de vſu par.
rum incidit, vt glutinoſum eius ſinui inhæreſcit [h] & tanquam id quod appetitur, [i] retinetur cap 13.
mixtum cum ſemine ſœminæ, non ſolum autẽ circa ipſum adſtringitur vterus, ſed clauditur ẽt l Auic. li 3.
eius os, ſic vt nihil elabi [k] ſinat illius ſpiritus, cuius eſſe plenum ſemen diximus: agitatur autẽ f 21. tr. 1. c 2
ac dimouetur ſpiritus [l] in ſubſtantia ſeminis, & ſpumã excitans, ſecedit ad altiores partes vbi m Gal. 1. de
viſcera gignuntur: fiunt autem [m] ſic membranæ vna cum vmbilico & eius vaſis, ſit fœtus cum ſem. c. 7. &
omnibus ſuis partibus, quæ an ſimul fiant, an aliquæ prius, aliquæ poſterius, magna quæſtio li. de vuluę
fuit inter antiquos, quam primo diluemus, deinde perſequemur inuoluera vna cum vmbilico, diſſect. c. 10
venis, & arterijs ad ipſa pertinentibus. Placuit [n] Galeno non omnes partes ſœtus ſimul, ſed n Gal li. an
alias prius, alias poſterius procreari, ita vt quo tempore incipiunt quæ poſterius gignuntur, omnes par
abſoluantur quæ prius inceperunt, & nonnullæ etiam in lucem editis oriantur, veluti dentes: tes ſimul gi
idem voluit etiam Ariſtoteles; [o] comprobatur hoc operibus [p] artium, quarum partes quodã gnantur.
ordine fiunt, ita vt aliæ prius ſtruantur veluti fundamenta domus, & carina nauis, aliæ poſte- o Ariſt. li. 2. de gener. an. cap. 4.
rius, veluti parietes, & prora puppis. Quamuis autem vna pars fiat poſt aliam, non tamen fit p Gal. 2. de ſem. c. 5.
vna ab alia, neque ſi ſit primo cor, ab eo [q] oriuntur aliæ omnes vt Chryſippo & Stoicis plu- q Ariſt. li 2 de gen. ani. c 1 & 4.
ribus

ribus uiſum eſt, ſed ab eadem [a] vi effectrice a qua fit cor, fiunt aliæ omnes, ſicuti partes operis, E
fiunt ab artifice qui non recedit ab opere priuſquam oẽs abſoluerit, neq. vna ab altera effici-
tur; verum licet partes oẽs noſtri corporis ab effectrice vi ſeminis fiant, quæ tamen poſterius
gignuntur, egent opera priorum, ut cordis, iecinoris, uenarum & arteriarum, vnde emanat ſan
guis & ſpiritus ad aliarum cõſtitutionẽ: at non propterea partes quæ fiunt, oẽs ſtatim funguntur
ſuo munere, quemadmodum partes [b] Reipub. bene inſtitutæ, aut quẽadmodum partes anima
lis iam in lucem editi; ſed quædam ocioſæ manẽt dũ edatur animal in lucẽ, veluti pulmo: quid
ꝙ iã natis nõ ſtatim omnes parteautiles ſunt, aut ſuo munere fungi poſſunt, ſed proceſſu ętatis
quemadmodum genitales: at nihilominus illæ prius effinguntur a natura, quæ aliquo pacto
debent ad procreationem aliarum accommodari. Reprǽhenditur ab Ariſt. [c] Democritus, qui
primo procreari credidit partes externas, fortaſſe quod magis vicinæ sũt venis & arterijs vte
ri, vnde ſanguinem & ſpiritum primæ excipiant; cenſet autem Ariſtoteles inter omnes partes
tam ſimplices quam multiformes, cor primum gigni ipſius fœtus, a quo cæterę partes guber-
nentur: neq. n. gubernari poſſunt a corde parẽtum, a quo fœtus ſeparatus eſt; Cor igitur cũ ſit
præcipua pars a qua gubernatur animal, primo gigni voluit, quod & poſtremum deficere ait
cũ animal moritur; neq. generari cenſet ex externo alimento, ſed ex interno quodã reſpondet
lacteo humori, ex quo ſtirpium ſemen alitur: at cum cor iam genitum eſt, tunc exiſtimat attra F
here alimentũ externum ab utero, ex quo cæteræ partes conſtituantur: huic ſententiæ ſubſcri-
bit [e] Auicẽna, tradit. n. inuolucrũ cordis ſtatim fieri a ſpiritu, qui in ſemine Spumã mouẽs, ſe-
cedit ad altiores partes, Ita ut prius fiat cor q̃ iecur, quod prius opus ſit perſpiratu, quam ali-
mento. Gal. [f] tamẽ fœtum exiſtimans primũ degere vitã ſtirpis, quẽadmodum & [g] Ariſto. pla-
cuit, iudicauit ipſum principio non egere perſpiratu a corde, ſed ſatis refrigerari ab alimen-
to, quemadmodum ſtirpes: quamobrem primo effingi iecur dixit, cuius ſubſtantia venis inhæ
reſcit: hæ autem ex ſemine fiunt in duas partes diſtinctæ, veluti in radices & ramos, quemad-
modum ſtirpes, cum primum ex ſemine oriuntur: procreato iecinore cum venis procreari cor
voluit vna [h] cum Arterijs, poſtea uero cerebrum: neque enim opus eſt fœtui in vtero ſenſu aut
motu, qui a cerebro proficiſcitur, atque idcirco id gignitur poſt iecur & cor, ex ſemine [i] tamẽ,
non ex ſanguine ut illa: cum ipſo autem gignũtur nerui & medulla. Sed omiſſo cerebro, ꝙ poſt
iecur & cor gignitur, uel proxime poſt cor, ut voluit Ariſt. ſenſu deprǽhendi non ſatis poteſt
gignatur ne prius iecur an cor, idq. rubrum quod in abortu ſex dierum, deſcripto ab Hippo.
intra in ſubſtãtia ſeminis apparebat, iecur ne fuerit an cor, ſolus inquit Gal. [l] ſummus Opifex G
id nouit, neq. valet ſiquid prius appareat id propterea prius formari, quia poteſt principale
aliquid prius effictum ob paruitatem latere; ſi fiat abortus primo menſe, res deprǽhendi non
poteſt, poſt triginta dies reperiunt tria [m] principia in eo vicina, cerebrum, cor, iecur: ſed ce-
rebrum ſublimius ſe oſtendit, cor medium, iecur inferius; videtur tamen ut diximus fieri pri-
mum cor, deinde iecur, poſtremo cerebrum. Diſtinguitur [n] tota formatio fœtus in quatuor tem
pora: primum trahitur vſque ad ſextum diẽ, quo fętus adhuc retinet formam & nomen ſemi-
nis, diciturque ab Hippocrate [o] γονὴ, vbi deſcribit abortum ſex dierum, in quo ſemen obductũ
erat membrana, cuiuſmodi eſt illa quæ ſub duriori teſta ouum complectitur, apparebatque
in ea membrana incluſus humor pellucidus, & in eo rubrum ac rotundum quoddam; diſtin-
guebatur eadem membrana fibris quibuſdam albis, craſſis, ſanie craſſa, ac rubra obductis: cir-
ca ipſam quoque extrinſecus erant cruenti liuores, & in eorum medio cruentum quoddam,
quod videbatur vmbilicus per quẽ fętus reſpirat. Secundum tempus ſtatuitur illud, quo fętus
ſanguine repletus eſt & tria principia cor, cerebrum, & iecur nondum bene diſtincta ſunt, ſed
adhuc informia: ſubſtantia vero videtur eſſe carnis & non amplius ſeminis, quamobrem non
dicitur tunc γονὴ [p] ſed κύημα, fiunt hæc primis duobus menſibus. Tertium tempus [q] eſt, cum di-
ſtincta ſe oſtendunt cerebrum, cor, & iecur; reliquarum vero partium conſpiciuntur veluti li- H
neamenta, nominaturque fętus tunc ἔμβρυον, manet hoc a ſecundo menſe ad ſeptimum, nam ſe-
ptimo membra, vt brachia & crura iam diſtincta & abſoluta cernuntur, palpitareque incipit
fętus ac moueri, neque amplius degit vitam Plantæ ſed animalis, nominaturq. ab Hipp. [r] παιδίον
hoc eſt puer; Scite tamẽ licet oĩa tardius effingi atq. apparere in fętu fœminæ, quam maris: ca
lor. n. copioſior [s] in mare celerius concoquit ac diſtinguit partes: poſt [t] conceptionem diutius
ignoratur mas ne ſit an fęmina quod conceptũ eſt, deprǽhenditur [u] tamen mas poſt trigin-
ta: dies, fœmina poſt quadraginta, eadem uero cauſa, [x] ob quã partes fœminæ intus deſident,
efficit ẽt vt tardius diſtinguantur, nimirũ inopia caloris, ob q̃ tardius ẽt paritur fœmina, & ple
runq. decimo menſe: vbi tamen in lucẽ edita eſt, celerius [y] creſcit, celerius viget, celerius ſene-
ſcit, præſertim vbi plures peperit, eſt enim [z] imbecillior, & ideo minus diu viuit, celerius ſene
ſcit: & quia humidior ac mollior eſt, ideo citius augetur & ad ſuum incrementum peruenit, q̃d
non magnum eſt cum orta eſt. Hic igitur eſt naturæ progreſſus in procreando fœtu; Reuerta-
mur ad ea quæ natura molitur vt poſſit fœtum effingere, nempe ad inuolucra, ligamenta, caua
les, receptacula quibus eget: Inuolucra igitur q̃ tegũt ac muniunt fœtũ, tria ſunt, primũ quod
craſſius eſt, non circundat illũ totum, ſicut reliqua duo quæ ex tenui membrana conſtant, ſed
numero [a] compenſatur tenuitas a natura in inuolucris, nõ ſecus ãqu ſoleat fieri ab arte in villis
con-

a Gal. 1. de format. fœtus c. 4.
b Gal. li. an omnes par. ſimul gignantur.
c Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 4.
d Ariſt. 3 de gener. ani. c. 1.
e Auic. li. 3 fen. 21. tr. 1. c. 2
f Galen de form. fœtus c. 3. & 1 de ſemine c. 8.
g Ariſto. 2. de Gen. an. c. 3.
h Gale de form. fœtus c. 3.
i Gal. 1. de ſemin. c. 8.
k Hip. li. de nat. fœtus.
l Ga de for mat fœtus c. 3.
m Gal. 1. li. de ſemi. c. 8.
n Gal. 1. de ſemi. c. 9.
o Hip in li. de nat. infantis.
p Gal. 1. li. de cauſ. ſympt. c. 7.
q Gal li. 1. de ſemi. c. 9
r Hip. li. de natu. pueri
s Ariſt. lib. 4. de Gen. an. c. 6.
t Gal. li 14. de vſu p. c. 7
u Ariſ. li 7. de hiſt. ani. c. 3.
x Gal. 2. de ſem. c. 5. & li. 14. de vſu par. c. 6
y Ariſt. li. 3 de hiſt. ani. c. 3.
z Gal. 2 6. epid. cõ 44
a Gal. li. 15 de vſu par. c. 4.

Digitized by Google

A contextis quib. homines veſtiuntur: Non fecit autem vnam craſſam membranam quæ totũ fœtum obuoluat, ne locum reddat anguſtiorem, neve renitens non abrũpatur in partu cum opus eſt; ex trib. inuolucris extimum græce appellatur [a] χόριον medium ἀλλαντοειδὴς, intimũ ἄμνιον, latini [b] omnia tria Secundas appellant, quod ſecundo edãtur, nã primo editur infans. Chorion definitur à Gal. [c] multarum venarum & arteriarũ contextus, interualla habens membranis obducta, cõpræhendi. n. voluit [d] plurimas venas atq; arterias quib. continetur: ſibi mutuo propinquis, continua quadã ac tenui membrana duplici, ſic vt illæ inter vtranq. collocatæ, vndiq. obuoluantur atq. inter ſe alligentur; Cenſet [e] aũt ſemen cũ ab vtero primum concipitur, ſi paucũ ſit, humidũ ac tenue, diſrumpi, ita vt minime valeat ad procreandũ; ſin craſſum, multum, ac glutinoſum, continuum manere ac diſtendi, & vtero inhæreſcens degenerare in membranam, idemq. illi euenire quod liquidæ pulti, quæ in lato initſo ęnto conuertitur in cruſtulum: at ſeparatur hæc facile ab eiuſmodi initſo, ſicuti & Chorion à reliquis partib. vteri quas attingit, exceptis [f] capitib. venarum atq. arteriarum: comparat autem chorion tam Hippocrates [g] in abortu ſex dierum, quam Ariſtoteles, [h] membranę illi, quæ ſub duriori teſta ouum cõplectitur; indureſcit aũt proceſſu temporis & ad perfectã duritiem peruenit: quæ verò cũ vtero agglutinatur, hoc eſt ad capita venarũ atq. arteriarũ [i] fętũ vtero alligat, (neq. n. alibi aut per aliud nectitur q̃ per vaſa K quib. cohæreſcit.) Abrumpitur interdum eiuſmodi nexus, veluti cum capita venarũ

B & arteriarũ quæ Hippoc. [l] nominat κοτυληδόνας, muci plena ſunt, atq. idcirco imbecilla: perforatur aũt chorion, vbi cũ vaſis vteri coaleſcit, ab influẽte ſanguine ac ſpiritu, qui intro penetrãs, interiores partes ſeminis permeat, atq. hoc pacto venas & arterias efficit, quæ vna cũ ore à capite vaſis vteri incipiente, ſeruantur apertæ [m] ab eodem ſanguine ac ſpiritu aſſidue permeãte. Rñdẽt aũt venæ [n] chorij, venis vteri, arteriæ arterijs, ita vt totidem ſint in vtroq. quæ tam multæ ſunt vt innumerabiles videantur: omnes tñ rediguntur ad quatuor, arterię ad duas arterias, venę ad duas venas, ut oſtendemus cũ umbilicum & eius vaſa perſequemur. Ex quo patet Galenum voluiſſe chorion eſſe extimum fętus inuolucrũ, cõſtareq. ex plurimis venis atq. arterijs, cõpræhenſis inter duplicem mẽbranam ex ſemine cruſtularũ modo factam, ſpectareq. & ad tegendũ fętum, & ad alligandũ eum vtero. At de chorio non conuenit Gal. cum Ariſt. neq. cũ noſtri ſeculi medicis, ſiquidẽ Ariſt. voluit chorion fieri ex ſanguine vi ſeminis coacto, quẽadmodũ cogitur lac, vi coaguli, ſeparata parte aquoſa & magis terrena, non ex ſemine vt Gal. ſed ante oſtenſum eſt, ſemen materiã quoq. ſuppeditare, ita vt mẽbranæ ex eo fiant & non ex ſanguine: At longe magis à Galeni, & ſimul ẽt ab Ariſt. ſententia diſſentiunt, qui nunc Anatomen profitentur, obſeruarunt. n. extimum fętus inuolucrũ non eſſe membranã, ſed ſubſtam quandam car-

C noſam, neq. rotũ fętũ circundare, ſed aliquas partes duntaxat: cenſent aũt cum ſemen in uterũ incidit occurrere ſanguini influenti ex capitib. venarũ & arteriarũ patefactis, quæ cũ proxima ſint, conſtituant carnoſam molẽ iam dictã, rarã, nigriore ſanguine refertam inſtar lienis aut colis, craſſam, ita vt fere duorũ digitorũ latitudinem ęquet, contentam plurimis venis atq. arterijs, quæ ad duas venas & duas arterias vmbilici rediguntur. Figura huius molis fęrè rotunda eſt, q̃uis nonnulli faſciæ ſimilem, vel circundanti ventrẽ totum, vt in canib. depræhenditur: vel in longitudinẽ porrectæ per ventrẽ fœtus, quẽadmodum in bobus, decepti poſuerint; nam qui animaduertunt muliebres partus, non veluti faſciam, ſed fere rotundã ipſam depræhendunt & planam, ita ut Placentã referat, & propterea ab aliquib. Placenta nominetur: undiq. aũt circũdatur tenui membrana, accipitq. eiuſmodi figuram ab utero, cum quo iungitur, partim ad fundum, partim qua ſpectat abdomen. Præcipuam vtilitatẽ q̃ affert carnoſa hæc moles, eſſe uolunt coctionẽ ſanguinis, qui ex uenis uteri quotidie ad ipſam influit, qui ve eũ non totus idoneus ſit fętui, ab eiuſmodi carne retinente ueluti eius fecem, magis concoquitur, & purior redditur, & ex ſubſtantia ipſius rara, quaſi a radicib. attrahitur à uenis & arterijs in ea collocatis: ex eo autem qui reſtat, craſſus ac niger, alitur ipſa, atq. augetur; ut aũt à uenis in exiles partes diuiſis, attrahitur ex ſubſtantia hac rara ſanguis, ita etiam ab arterijs ex eadem una ſpiritus qui per um-

D bilici naſa fertur ad fętum: At negant capita uenarum & arteriarũ huius carnoſæ ſubſtantiæ attingere capita uenarum & arteriarum uteri, aut cum ipſis aliquo pacto coaleſcere, uel ex ipſis ſanguinem aut ſpiritum allicere, quod interiecta ſit inter hæc & illa uaſorum capita externa ſuperficies carnoſæ molis, quod non tantum ſe comperiſſe aiunt ſectione, ſed eo etiam argumẽto probãt, quod longe plures ſint hæ radices uenarum & arteriarum in carnoſa mole, quam capita uenarum & arteriarum in utero, nec poſſint ſingula ſingulis reſpondere: addunt præterea ſi coaleſcerent capita uaſorum carnoſæ molis cum capitib. uaſorum uteri, fore ut in partu cũ dolore & grauiſſimo ſanguinis fluxu abrumperentur, ualdeq. periclitaretur puerpera; quãobrem uolunt uaſa huius carnoſæ molis non oriri ex utero, ſed ex fętu, & ad ipſam moleni terminari. Hæc quæ dicunt neq. nihil neq. omnia ſunt, ut inquit Terentianus ille Mitio: illud. n. neque tenui re ab ipſis dicitur, quod extimum hoc inuolucrum non complectitur totum fętum, neque tenui membrana continetur, ut putauit Galenus deceptus fortaſſe uelamentis, quæ in fœtu belluarum obſeruauerat, ſed carnoſa quædam mol[...] quæ à priori parte fętus ad umbilicum nectitur, quæ ſolummodo tegit reli[...] cum fętu; Subſtantia ergo, figura, & ſitus carnoſæ molis eſt, qualem [...] intellexit Hippocrat.

Vidi Vidij de Tuend Val[...]

Mm cum

a Gal. 1. lib. de ſem c. 7 & li. de vulue diſſect. c. 10.
b Celſ li. 5. c. 25.
c Gal. li. de ſect. ven. capit. 10.
d Gal. 14. de vſu par. ca. 4. & 5.
e Gal. lib. 1. de ſem. c. 4
f Gal 1. lib. de ſem c 6.
g Hipp lib. de nat pueri.
h Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. 7.
i Gal. 15. de vſu par. c. 5
k Gal. li. de diſſect. vteri c. 10.
l Hipp 5. apho. 45.
m Gal. li. 1. de ſem. c. 6. & 9.
n Gal. li. 15. de vſu par. c 4. & 5.

ribus niſum eſt, ſed ab eadem [a] vi effectrice a qua fit cor, fiunt aliæ omnes, ſicuti partes operis, E
fiunt ab artifice qui non recedit ab opere priuſquam oẽs abſoluerit, neq. vna ab altera effici-
tur; verum licet partes oẽs noſtri corporis ab effectrice vi ſeminis fiant, quæ tamen poſterius
gignuntur, egent opera priorum, ut cordis, iecinoris, uenarum & arteriarum, vnde emanat ſan
guis & ſpiritus ad aliarum cõſtitutionẽ: at non propterea partes quæ fiunt, oẽs ſtatim funguñ
ſuo munere, quemadmodum partes [b] Reipub. bene inſtitutæ, aut quẽadmodum partes anima
lis iam in lucem editi; ſed quædam ocioſæ manẽt dũ edatur animal in lucẽ, veluti pulmo: quid
ꝙ iã natis nõ ſtatim omnes partes utiles ſunt, aut ſuo munere fungi poſſunt, ſed proceſſu ætatis
quemadmodum genitales: at nihilominus illæ prius effinguntur a natura, quæ aliquo pacto
debent ad procreationem aliarum accommodari. Reprætenditur ab Ariſt. [c] Democritus, qui
primo procreari credidit partes externas, fortaſſe quod magis vicinæ ſũt venis & arterijs vte
ri, vnde ſanguinem & ſpiritum primæ excipiant; cenſet autem Ariſtoteles inter omnes partes
tam ſimplices quam multiformes, cor primum gigni ipſius fœtus, a quo cæteræ partes guber-
nentur: neq. n. gubernari poſſunt a corde parẽtum, a quo fœtus ſeparatus eſt; Cor igitur cũ ſit
præcipua pars a qua gubernatur animal, primo gigni voluit, quod & poſtremum deficere ait
cũ animal moritur; neq. generari cenſet ex externo alimento, ſed ex interno quoda reſpondet
lacteo humori, ex quo ſtirpium ſemen alitur: at cum cor iam genitum eſt, tunc exiſtimat attra F
here alimentũ externum ab utero, ex quo cæteræ partes conſtituantur: huic ſententiæ ſubſeri-
bit [e] Auicẽna, tradit. n. inuolucrũ cordis ſtatim fieri a ſpiritu, qui in ſemine Spumã mouẽs, ſe-
cedit ad altiores partes, Ita ut prius fiat cor q̃ iecur, quod prius opus ſit perſpiratu, quam ali-
mento. Gal. [f] tamẽ fœtum exiſtimans primũ degere vitã ſtirpis, quẽadmodum & [g] Ariſto. pla-
cuit, iudicauit ipſum principio non egere perſpiratu a corde, ſed ſatis refrigerari ab alimen-
to, quemadmodum ſtirpes: quamobrem primo effingi iecur dixit, cuius ſubſtantia venis inhæ
reſcit: hæ autem ex ſemine fiunt in duas partes diſtinctæ, veluti in radices & ramos, quemad-
modum ſtirpes, cum primum ex ſemine oriuntur: procreato iecinore cum venis procreari cor
voluit vna [h] cum Arterijs, poſtea uero cerebrum: neque enim opus eſt fœtui in vtero ſenſu aut
motu, qui a cerebro proficiſcitur, atque idcirco id gignitur poſt iecur & cor, ex ſemine [i] tamẽ,
non ex ſanguine ut illa: cum ipſo autem gignũtur nerui & medulla. Sed omiſſo cerebro, ꝙ poſt
iecur & cor gignitur, uel proxime poſt cor, ut voluit Ariſt. ſenſu deprænendi non ſatis poteſt
gignatur de prius iecur an cor, idq. rubrum quod in abortũ ſex dierum, deſcripto ab Hippo.
intus in ſubſtãtia ſeminis apparebat, iecur ne fuerit an cor, ſolus inquit Gal. [l] ſummus Opifex G
id nouit, neq. valet ſiquid prius appareat id propterea prius formari, quia poteſt principale
aliquid prius effictum ob paruitatem latere; ſi fiat abortus primo menſe, res deprænendi non
poteſt, poſt triginta dies reperiunẽ tria [m] principia in eo vicina, cerebrum, cor, iecur: ſed ce-
rebrum ſublimius ſe oſtendit, cor medium, iecur inferius; videtur tamen ut diximus fieri pri-
mum cor, deinde iecur, poſtremo cerebrum. Diſtinguitur [n] tota formatio fœtus in quatuor tem
pora: primum trahitur vſque ad ſextum diẽ, quo fœtus adhuc retinet formam & nomen ſemi-
nis, diciturque ab Hippocrate [o] γονὴ, vbi deſcribit abortum ſex dierum, in quo ſemen obductũ
erat membrana, cuiuſmodi eſt illa quæ ſub duriori teſta ouum complectitur, apparebatque
in ea membrana incluſus humor pellucidus, & in eo rubrum ac rotundum quoddam; diſtin-
guebatur eadem membrana fibris quibuſdam albis, craſſis, ſanie craſſa, ac rubra obductis: cir-
ca ipſam quoque extrinſecus erant cruenti liuores, & in eorum medio cruentum quoddam,
quod videbatur vmbilicus per quẽ fœtus reſpirat. Secundum tempus ſtatuitur illud, quo fœtus
ſanguine repletus eſt & tria principia cor, cerebrum, & iecur nondum bene diſtincta ſunt, ſed
adhuc informia: ſubſtantia vero videtur eſſe carnis & non amplius ſeminis, quamobrem non
dicitur tunc γονὴ [p] ſed κύημα, fiunt hæc primis duobus menſibus. Tertium tempus [q] eſt, cum di-
ſtincta ſe oſtendunt cerebrum, cor, & iecur; reliquarum vero partium conſpiciuntur veluti li- H
neamenta, nominaturque fœtus tunc ἔμβρυον, manet hoc a ſecundo menſe ad ſeptimum, nam ſe-
ptimo membra, vt brachia & crura iam diſtincta & abſoluta cernuntur, palpitareque incipit
fœtus ac moueri, neque amplius degit vitam Plantæ ſed animalis, nominaturq. ab Hipp. [r] παιδίον
hoc eſt puer; Scire tamẽ licet oĩa tardius effingi atq. apparere in fœtu fœminæ, quam maris: ca
lor. n. copioſior [s] in mare celerius concoquit ac diſtinguit partes: poſt [t] conceptionem diutius
ignoratur mas ne ſit an fœmina quod conceptũ eſt, deprehenditur [u] tamen mas poſt trigin-
ta: dies, fœmina poſt quadraginta, eadem uero cauſa, [x] ob quã partes fœminæ intus deſident,
efficit ẽt vt tardius diſtinguantur, nimirũ inopia caloris, ob q̃ tardius ẽt paritur fœmina, & ple
runq. decimo menſe: vbi tamen in lucẽ edita eſt, celerius [y] creſcit, celerius viget, celerius ſene-
ſcit, præſertim vbi plures peperit, eſt enim [z] imbecillior, & ideo minus diu viuit, celerius ſene
ſcit: & quia humidior ac mollior eſt, ideo citius augetur & ad ſuum incrementum peruenit, q̃d
non magnum eſt cum orta eſt. Hic igitur eſt naturæ progreſſus in procreando fœtu; Reuerta-
mur ad ea quæ natura molitur vt poſſit fœtum effingere, nempe ad inuolucra, ligamenta, caua
les, receptacula quibus eget: Inuolucra igitur q̃ tegũt ac muniunt fœtũ, tria ſunt, primũ quod
craſſius eſt, non circundat illũ totum, ſicut reliqua duo quæ ex tenui membrana conſtant, ſed
numero [a] compenſatur tenuitas a natura in inuolucris, nõ ſecus ãqu ſoleat fieri ab arte in villis
con-

a Gal. 2. de format. fœtus c. 4.
b Gal. li. an omnes par. ſimul gignantur.
c Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 4.
d Ariſt. 2. d gener. ani. c 1.
e Auic. li. 3 fen. 11. tr. 1. c. 2
f Galen de form. fœtus c. 3. & 1 de ſemine c. 8.
g Ariſto 2. de Gen. an. c. 3.
h Gale de form. fœtus c. 3.
i Gal. 1. de ſemin. c 8.
k Hip. li. de nat fœtus.
l Ga de for mat fœtus c. 3.
m Gal. 1. li. de ſemi. c. 8.
n Gal. 1. de ſemi. c 9.
o Hip in li. de nat. infantis.
p Gal. 1. li. de cauſ. ſympt. c 7.
q Gal li. 1. de ſemi. c. 9
r Hip li. de natu. pueri
s Ariſt. lib. 4. de Gen. an. c 6.
t Gal. li 14. d vſu p. c. 7
u Ariſ. li 7. de hiſt. ani. c. 3.
x Gal. 2. de ſem. c. 5. & li. 14. de vſu par. c. 6
y Ariſt. li. 3 de hiſt. ani. c. 3.
z Gal. 2 6. epid. cõ 44
a Gal. li. 15 de vſu par. c. 4.

A contextis quib. homines veſtiuntur: Non fecit autem vnam craſſam membranam quæ totũ fętum obuoluat, ne locum reddat anguſtiorem, ne ve renitens non abrũpatur in partu cum opus eſt; ex trib. inuolucris extimum græce appellatur [a] χόριον medium ἀλλαντοειδὴς, intimũ ἀμνίον, latini [b] omnia tria Secundas appellant, quod ſecundo edãtur, nã primo editur infans. Chorion definitur à Gal. [c] multarum venarum & arteriarũ contextus, interualla habens membranis obducta, cõpræhendi. n. voluit [d] plurimas venas atq; arterias quib. continetur: ſibi mutuo propinquis, continua quadã ac tenui membrana duplici, ſic vt illæ inter vtranq. collocatæ, vndiq. obuoluantur atq. inter ſe alligentur; Cenſet [e] aũt ſemen cũ ab vtero primum concipitur, ſi paucũ ſit, humidũ ac tenue, dirumpi, ita vt minime valeat ad procreandũ; ſin craſſum, multum, ac glutinoſum, continuum manere ac diſtendi, & vtero inhæreſcens degenerare in membranam, idemq. illi euenire quod liquidæ pulti, quæ in lato inſtrũento conuertitur in cruſtulum: at ſeparantur hæc facile ab eiuſmodi inſtrũo, ſicuti & Chorion à reliquis partib. vteri quas attingit, exceptis [f] capitib. venarum atq. arteriarum: comparat autem chorion tam Hippocrates [g] in abortu ſex dierum, quam Ariſtoteles, [h] membranę illi, quæ ſub duriori teſta ouum cõplectitur; indureſcit aũt proceſſu temporis & ad perfectã duritiem peruenit: quæ verò cũ vtero agglutinatur, hoc eſt ad capita venarũ atq. arteriarũ [i] fętũ vtero alligat, (neq. n. alibi aut per aliud nectitur q̃ per vaſa [k] quib. cohæreſcit.) Abrumpitur interdum eiuſmodi nexus, veluti cum capita venarũ

B & arteriarũ quæ Hippoc. [l] nominat κοτυληδόνας, muci plena ſunt, atq. idcirco imbecilla: perforatur aũt chorion, vbi cũ vaſis vteri coaleſcit, ab influẽte ſanguine ac ſpiritu, qui intro penetrãs, interiores partes ſeminis permeat, atq. hoc pacto venas & arterias efficit, quæ vna cũ ore à capite vaſis vteri incipiente, ſeruantur apertæ [m] ab eodem ſanguine ac ſpiritu aſſidue permeãte. Rñdẽt aũt venæ [n] chorij, venis vteri, arteriæ arterijs, ita vt totidem ſint in vtroq. quæ tam multæ ſunt vt innumerabiles videantur: omnes tñ rediguntur ad quatuor, arterię ad duas arterias, venę ad duas venas, ut oſtendemus cũ umbilicum & eius vaſa perſequemur. Ex quo patet Galenum voluiſſe chorion eſſe extimum fętus inuolucrũ, cõſtareq. ex plurimis venis atq. arterijs, cõpræhenſis inter duplicem mẽbranam ex ſemine cruſtularũ modo factam, ſpectareq. & ad tegendũ fętum, & ad alligandũ cum vtero. At de chorio non conuenit Gal. cum Ariſt. neq. cũ noſtri ſeculi medicis, ſiquidẽ Ariſt. voluit chorion fieri ex ſanguine vi ſeminis coacto, quẽadmodũ cogitur lac, vi coaguli, ſeparata parte aquoſa & magis terrena, non ex ſemine vt Gal. ſed ante oſtenſum eſt, ſemen materiã quoq. ſuppeditare, ita vt mẽbranæ ex eo fiant & non ex ſanguine: At longe magis à Galeni, & ſimul ẽt ab Ariſt. ſententia diſſentiunt, qui nunc Anatomen profitentur, obſeruarunt. n. extimum fętus inuolucrũ non eſſe membranã, ſed ſubſtãtiam quandam car-

C noſam, neq. totũ fętũ circundare, ſed aliquas partes duntaxat: cenſent aũt cum ſemen in uterũ incidit occurrere ſanguini influenti ex capitib. venarũ & arteriarũ patefactis, quæ cũ proxima ſint, conſtituant carnoſam molẽ iam dictã, rarã, nigriore ſanguine refertam inſtar lienis aut colis, craſſam, ita vt fere duorũ digitorũ latitudinem ęquet, contentam plurimis venis atq. arterijs, quæ ad duas venas & duas arterias vmbilici rediguntur. Figura huius molis ferè rotunda eſt, quis nonnulli faſciæ ſimilem, vel circundanti ventrẽ totum, vt in canib. depræhenditur: vel in longitudinẽ porrectæ per ventrẽ fœtus, quẽadmodum in bobus, decepti poſuerint; nam qui animaduertunt muliebres partus, non veluti faſciam, ſed fere rotundã ipſam depræhendunt & planam, ita ut Placentã referat, & propterea ab aliquib. Placenta nominetur: undiq. aũt circũdatur tenui membrana, accipitq. eiuſmodi figuram ab utero, cum quo iungitur, partim ad fundum, partim qua ſpectat abdomen. Præcipuam vtilitatẽ q̃ affert carnoſa hæc moles, eſſe uolunt coctionẽ ſanguinis, qui ex uenis uteri quotidie ad ipſam influit, quive cũ non totus idoneus ſit fętui, ab eiuſmodi carne retinente ueluti eius fęcem, magis concoquitur, & purior redditur, & ex ſubſtantia ipſius rara, quaſi à radicib. attrahitur à uenis & arterijs in ea collocatis: ex eo autem qui reſtat, craſſus ac niger, alitur ipſa, atq. augetur; ut aũt à uenis in exiles partes diuiſis, attrahitur ex ſubſtantia hac rara ſanguis, ita etiam ab arterijs ex eadem una ſpiritus qui per um-

D bilici uaſa fertur ad fętum: At negant capita uenarum & arteriarũ huius carnoſæ ſubſtantiæ attingere capita uenarum & arteriarum uteri, aut cum ipſis aliquo pacto coaleſcere, uel ex ipſis ſanguinem aut ſpiritum allicere, quod interiecta ſit inter hæc & illa uaſorum capita externa ſuperficies carnoſæ molis, quod non tantum ſe comperiſſe aiunt ſectione, ſed eo etiam argumẽto probãt, quod longe plures ſint hæ radices uenarum & arteriarum in carnoſa mole, quam capita uenarum & arteriarum in utero, nec poſſint ſingula ſingulis reſpondere.: addunt præterea ſi coaleſcerent capita uaſorum carnoſæ molis cum capitib. uaſorum uteri, fore ut in partu cũ dolore & grauiſſimo ſanguinis fluxu abrumperentur, ualdeq. periclitaretur puerpera; quãobrem uolunt uaſa huius carnoſæ molis non oriri ex utero, ſed ex fętu, & ad ipſam molem terminari. Hæc quæ dicunt neq. nihil neq. omnia ſunt, ut inquit Terentianus ille Mitio: illud. n. uere ab ipſis dicitur, quod extimum hoc inuolucrum non complectitur totum fętum, neque tenui membrana continetur, ut putauit Galenus deceptus fortaſſe uelamentis, quæ in fœtu belluarum obſeruauerat, ſed carnoſa quædam moles eſt rotunda, quæ à priori parte fętus ad umbilicum nectitur, quæ ſolummodo tegit reliqua duo inuolucra una cum fętu; Subſtantiã ergo, figura, & ſitus carnoſæ molis eſt, qualem deſcribunt, cuius fortaſſe initium intellexit Hippocrat.

a Gal. 1. lib. de ſem. c. 7 & li. de vuluæ diſſect. c. 10.
b Celſ li. 5. c. 25.
c Gal. li. de ſect. ven. capit. 10.
d Gal. 14. de vſu par. ca. 4. & 5.
e Gal lib. 1. de ſem. c. 4
f Gal. 1. lib. de ſem c. 6.
g Hipp lib. de nat pueri.
h Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. 7.
i Gal. 15. de vſu par. c. 5
k Gal. li. de diſſect. vteri c. 10.
l Hipp. 5. apho. 45.
m Gal. li. 1. de ſem. c. 6. & 9.
n Gal. li. 15. de vſu par. c. 4. & 5.

ribus uiſum eſt, ſed ab eadem [a] vi effectrice a qua fit cor, fiunt aliæ omnes, ſicuti partes operis, E
fiunt ab artifice qui non recedit ab opere priuſquam oēs abſolnerit, neq. vna ab altera efficitur; verum licet partes oēs noſtri corporis ab effectrice vi ſeminis fiant, quæ tamen poſterius gignuntur, egent opera priorum, ut cordis, iecinoris, uenarum & arteriarum, vnde emanat ſanguis & ſpiritus ad aliarum cōſtitutionē: at non propterea partes quæ fiunt, oēs ſtatim funguntur ſuo munere, quemadmodum partes [b] Reipub. bene inſtitutæ, aut quēadmodum partes animalis iam in lucem editi; ſed quædam ocioſæ manēt dū edatur animal in lucē, veluti pulmo: quid q̀ iā natis nō ſtatim omnes partes utiles ſunt, aut ſuo munere fungi poſſunt, ſed proceſſu ętatis quemadmodum genitales; at nihilominus illæ prius effinguntur a natura, quæ aliquo pacto debent ad procreationem aliarum accommodari. Repræhenditur ab Ariſt. [c] Democritus, qui primo procreari credidit partes externas, fortaſſe quod magis vicinæ sūt venis & arterijs vteri, vnde ſanguinem & ſpiritum primæ excipiant; cenſet autem Ariſtoteles inter omnes partes tam ſimplices quam multiformes, cor primum gigni ipſius fœtus, a quo cæterę partes gubernentur: neq. n. gubernari poſſunt a corde parētum, a quo fœtus ſeparatus eſt; Cor igitur cū ſit præcipua pars a qua gubernatur animal, primo gigni voluit, quod & poſtremum deficere ait cū animal moritur; neq. generari cenſet ex externo alimento, ſed ex interno quod [d] reſpondet lacteo humori, ex quo ſtirpium ſemen alitur: at cum cor iam genitum eſt, tunc exiſtimat attrahere alimentū externum ab utero, ex quo cæteræ partes conſtituantur: huic ſententiæ ſubſcribit [e] Auicēna, tradit. n. inuolucrū cordis ſtatim fieri a ſpiritu, qui in ſemine Spumā mouēs, ſecedit ad altiores partes, Ita ut prius fiat cor q̄ iecur, quod prius opus ſit perſpiratu, quam alimento. Gal. [f] tamē fœtum exiſtimans primū degere vitā ſtirpis, quēadmodum & [g] Ariſto. placuit, iudicauit ipſum principio non egere perſpiratu a corde, ſed ſatis refrigerari ab alimento, quemadmodum ſtirpes: quamobrem primo effingi iecur dixit, cuius ſubſtantia venis inhæreſcit: hæ autem ex ſemine fiunt in duas partes diſtinctæ, veluti in radices & ramos, quemadmodum ſtirpes, cum primum ex ſemine oriuntur: procreato iecinore cum venis procreari cor voluit vna [h] cum Arterijs, poſtea uero cerebrum: neque enim opus eſt fœtui in vtero ſenſu aut motu, qui a cerebro proficiſcitur, atque idcirco id gignitur poſt iecur & cor, ex ſemine [i] tamē, non ex ſanguine ut illa: cum ipſo autem gignūtur nerui & medulla. Sed omiſſo cerebro, q̀ poſt iecur & cor gignitur, uel proxime poſt cor, ut voluit Ariſt. ſenſu deprehendi non ſatis poteſt gignatur ne prius iecur an cor, idq. rubrum quod in abortū ſex dierum, deſcripto ab Hippo. intus in ſubſtātia ſeminis apparebat, iecur ne fuerit an cor, ſolus inquit Gal. [k] ſummus Opifex G
id nouit, neq. valet ſiquid prius appareat id propterea prius formari, quia poteſt principale [l] aliquid prius effictum ob paruitatem latere; ſi fiat abortus primo menſe, res deprehendi non poteſt, poſt trigiuta dies reperiunt tria [m] principia in eo vicina, cerebrum, cor, iecur: ſed cerebrum ſublimius ſe oſtendit, cor medium, iecur inferius; videtur tamen ut diximus fieri primum cor, deinde iecur, poſtremo cerebrum. Diſtinguitur [n] tota formatio fœtus in quatuor tempora: primum trahitur vſque ad ſextum diē, quo fętus adhuc retinet formam & nomen ſeminis, diciturque ab Hippocrate [o] γονὴ, vbi deſcribit abortum ſex dierum, in quo ſemen obductū erat membrana, cuiuſmodi eſt illa quæ ſub duriori teſta ouum complectitur, apparebatque in ea membrana incluſus humor pellucidus, & in eo rubrum ac rotundum quoddam; diſtinguebatur eadem membrana fibris quibuſdam albis, craſſis, ſanie craſſa, ac rubra obductis: circa ipſam quoque extrinſecus erant cruenti liuores, & in eorum medio cruentum quoddam, quod videbatur vmbilicus per quē fętus reſpirat. Secundum tempus ſtatuitur illud, quo fętus ſanguine repletus eſt & tria principia cor, cerebrum, & iecur nondum bene diſtincta ſunt, ſed adhuc informia: ſubſtantia vero videtur eſſe carnis & non amplius ſeminis, quamobrem non dicitur tunc γονὴ [p] ſed κύημα, fiunt hæc primis duobus menſibus. Tertium tempus [q] eſt, cum diſtincta ſe oſtendunt cerebrum, cor, & iecur; reliquarum vero partium conſpiciuntur veluti lineamenta, nominaturque fętus tunc ἔμβρυον, manet hoc a ſecundo menſe ad ſeptimum, nam ſeptimo membra, vt brachia & crura iam diſtincta & abſoluta cernuntur, palpitareque incipit fętus ac moueri, neque amplius degit vitam Plantæ ſed animalis, nominaturq. ab Hipp. [r] παιδίον hoc eſt puer; Scire tamē licet oīa tardius effingi atq. apparere in fętu fœminæ, quam maris: calor. n. copioſior [s] in mare celerius concoquit ac diſtinguit partes: poſt [t] conceptionem diutius ignoratur mas ne ſit an fęmina quod conceptū eſt, deprehenditur [u] tamen mas poſt triginta dies, fœmina poſt quadraginta, eadem uero cauſa, [x] ob quā partes fœminæ intus deſident, efficit ēt vt tardius diſtinguantur, nimirū inopia caloris, ob q̄ tardius ēt paritur fœmina, & plerunq. decimo menſe: vbi tamen in lucē edita eſt, celerius [y] creſcit, celerius viget, celerius leneſcit, præſertim vbi plures peperit, eſt enim [z] imbecillior, & ideo minus diu viuit, celerius ſeneſcit: & quia humidior ac mollior eſt, ideo citius augetur & ad ſuum incrementum peruenit, q̀d non magnum eſt cum orta eſt. Hic igitur eſt naturæ progreſſus in procreando fœtu; Reuertamur ad ea quæ natura molitur vt poſſit fœtum effingere, nempe ad inuolucra, ligamenta, canales, receptacula quibus eget: Inuolucra igitur q̄ tegūt ac muniunt fœtū, tria ſunt, primū quod craſſius eſt, non circundat illū totum, ſicut reliqua duo quæ ex tenui membrana conſtant, ſed numero [a] compenſatur tenuitas a natura in inuolucris, nō ſecus āqu ſoleat fieri ab arte in villia

con-

a Gal. de format. fœtus c. 4.
b Gal li. an omnes par. ſimul gignantur.
c Ariſt li. 2. de gen. ani. c. 4.
d Ariſt. 2 de gener. ani. c. 1.
e Auic. li. 3 fen. 21. tr. 1. c. 2
f Galen de form. fętus c. 3. & 1 de ſemine c. 8.
g Ariſto. 2. de Gen. an. c. 3.
h Gale de form. fętus c. 3.
i Gal. 1. de ſemin. c. 8.
k Hip. li. de nat. fœtus
l Ga de for mat fœtus c. 3.
m Gal. 1. li. de ſemi. c. 8.
n Gal. 1. de ſemi. c. 9.
o Hip in li. de nat. infantis.
p Gal. 1. li. de cauſ. ſympt. c. 7.
q Gal li. 1. de ſemi. c. 9
r Hip. li. de natu. pueri
s Ariſt. lib. 4. de Gen. an. c. 6.
t Gal. li 14. de vſu p. c. 7
u Ariſ. li 7. de hiſt. ani. c. 3.
x Gal. 2. de ſem. c. 5. & li. 14. de vſu par. c. 6
y Ariſt. li. 3 de hiſt. ani. c. 3.
z Gal. 2 6. epid. cō 44
a Gal. li. 15 de vſu par. c. 4.

A contextis quib. homines veſtiuntur: Non fecit autem vnam craſſam membranam quæ totũ fę-
tum obuoluat, ne locum reddat anguſtiorem, ne ve renitens non abrũpatur in partu cum opus
eſt; ex trib. inuolucris extimum græce appellatur [a] χόριον medium ἀλλαντοειδὲς, intimũ ἄμνιον,
latini [b] omnia tria Secundas appellant, quod ſecundo edãtur, nã primo editur infans. Chorion
definitur à Gal. [c] multarum venarum & arteriarũ contextus, interualla habens membranis ob
ducta, cõpræhendi. n. voluit [d] plurimas venas atq; arterias quib. continerur: ſibi mutuo propin-
quis, continua quadã ac tenui membrana duplici, ſic vt illæ inter vtranq. collocatæ, vndiq. ob-
uoluantur atq. inter ſe alligentur; Cenſet [e] aũt ſemen cũ ab vtero primum concipitur, ſi pau-
cũ ſit, humidũ ac tenue, diſrumpi, ita vt minime valeat ad procreandũ; ſin craſſum, multum, ac
glutinoſum, continuum manere ac diſtendi, & vtero inhæreſcens degenerare in membranam,
idemq. illi euenire quod liquidæ pulti, quæ in lato inſtro ęneo conuertitur in cruſtulum: at ſepa
rantur hæc facile ab eiuſmodi inſtro, ſicuti & Chorion à reliquis partib. vteri quas attingit, ex-
ceptis [f] capitib. venarum atq. arteriarum: comparat autem chorion tam Hippocrates [g] in abor
tu ſex dierum, quam Ariſtoteles, [h] membranę illi, quæ ſub duriori teſta ouum cõplectitur; indu
reſcit aũt proceſſu temporis & ad perfectã duritiem peruenit: quæ verò cũ vtero agglutinatur,
hoc eſt ad capita venarũ atq. arteriarũ [i] fętũ vtero alligat, (neq. n. alibi aut per aliud nectitur q̃
per vaſa [k] quib. cohæreſcit.); Abrumpitur interdum eiuſmodi nexus, veluti cum capita venarũ
B & arteriarũ quæ Hippoc. [l] nominat κοτυληδόνας, muci plena ſunt, atq. idcirco imbecilla: perfora
tur aũt chorion, vbi cũ vaſis vteri coaleſcit, ab influẽte ſanguine ac ſpiritu, qui intro penetrãs,
interiores partes ſeminis permeat, atq. hoc pacto venas & arterias efficit, quæ vna cũ ore à ca
pite vaſis vteri incipiente, ſeruantur apertæ [m] ab eodem ſanguine ac ſpiritu aſſidue permeãte.
Rñdẽt aũt venæ [n] chorij, venis vteri, arteriæ arterijs, ita vt totidem ſint in vtroq. quæ tam mul-
tæ ſunt vt innumerabiles videantur: omnes tñ rediguntur ad quatuor, arterię ad duas arterias,
venę ad duas venas, ut oſtendemus cũ umbilicum & eius vaſa perſequemur. Ex quo patet Ga-
lenum voluiſſe chorion eſſe extimum fętus inuolucrũ, cõſtareq. ex plurimis venis atq. arterijs,
cõpræhenſis inter duplicem mẽbranam ex ſemine cruſtularũ modo factam, ſpectareq. & ad te
gendũ fętum, & ad alligandũ cum vtero. At de chorio non conuenit Gal. cum Ariſt. neq. cũ no
ſtri ſeculi medicis, ſiquidẽ Ariſt. voluit chorion fieri ex ſanguine vi ſeminis coacto, quẽadmodũ
cogitur lac, vi coaguli, ſeparata parte aquoſa & magis terreua, non ex ſemine vt Gal. ſed ante
oſtenſum eſt, ſemen materiã quoq. ſuppeditare, ita vt mẽbranæ ex eo fiant & non ex ſanguine:
At longe magis à Galeni, & ſimul ẽt ab Ariſt. ſententia diſſentiunt, qui nunc Anatomen profi-
tentur, obſeruarunt. n. extimum fętus inuolucrũ non eſſe membranã, ſed ſubſtam quandam car-
C noſam, neq. totũ fętũ circundare, ſed aliquas partes duntaxat: cenſent aũt cum ſemen in uterũ
incidit occurrere ſanguini influenti ex capitib. venarũ & arteriarũ patefactis, quæ cũ proxima
ſint, conſtituant carnoſam molẽ iam dictã, rarã, nigriore ſanguine refertam inſtar lienis aut co-
lis, craſſam, ita vt fere duorũ digitorũ latitudinem ęquet, contentam plurimis venis atq. arte-
rijs, quæ ad duas venas & duas arterias vmbilici rediguntur. Figura huius molis ferè rotunda
eſt, q̃uis nonnulli faſciæ ſimilem, vel circundanti ventrẽ totum, vt in canib. depræhenditur: vel
in longitudinẽ porrectæ per ventrẽ fœtus, quẽadmodum in bobus, decepti poſuerint; nam qui
animaduerterunt muliebres partus, non veluti faſciam, ſed fere rotundã ipſam depræhendunt &
planam, ita ut Placentã referat, & propterea ab aliquib. Placenta nominetur: undiq. aũt circũ-
datur tenui membrana, accipitq. eiuſmodi figuram ab utero, cum quo iungitur, partim ad fun-
dum, partim qua ſpectat abdomen. Præcipuam vtilitatẽ q̃ affert carnoſa hæc moles, eſſe uolunt
coctionẽ ſanguinis, qui ex uenis uteri quotidie ad ipſam influit, qui ve cũ non totus idoneus ſit
fętui, ab eiuſmodi carne retinente ueluti eius fęcem, magis concoquitur, & purior redditur, &
ex ſubſtantia ipſius rara, quaſi à radicib. attrahitur à uenis & arterijs in ea collocatis: ex ęo au
tem qui reſtat, craſſus ac niger, alitur ipſa, atq. augetur; ut aũt à uenis in exiles partes diuiſis, at
trahitur ex ſubſtantia hac rara ſanguis, ita etiam ab arterijs ex eadem una ſpiritus qui per um-
D bilici uaſa fertur ad fętum: At negant capita uenarum & arteriarũ huius carnoſæ ſubſtantiæ at
tingere capita uenarum & arteriarum uteri, aut cum ipſis aliquo pacto coaleſcere, uel ex ipſis
ſanguinem aut ſpiritum allicere, quod interiecta ſit inter hæc & illa uaſorum capita externa
ſuperficies carnoſæ molis, quod non tantum ſe comperiſſe aiunt ſectione, ſed eo etiam argumẽ
to probãt, quod longe plures ſint hæ radices uenarum & arteriarum in carnoſa mole, quam ca
pita uenarum & arteriarum in utero, nec poſſint ſingula ſingulis reſpondere.: addunt præte-
rea ſi coaleſcerent capita uaſorum carnoſæ molis cum capitib. uaſorum uteri, fore ut in partu
cũ dolore & grauiſſimo ſanguinis fluxu abrumperentur, ualdeq. periclitaretur puerpeta; quã-
obrem uolunt uaſa huius carnoſæ molis non oriri ex utero, ſed ex fętu, & ad ipſam molem ter-
minari. Hæc quæ dicunt neq. nihil neq. omnia ſunt, ut inquit Terentianus ille Mitio: illud. n. ue-
re ab ipſis dicitur, quod extimum hoc inuolucrum non complectitur totum fętum, neque tenui
membrana continetur, ut putauit Galenus deceptus fortaſſe uelamentis, quæ in fœtu bellua-
rum obſeruauerat, ſed carnoſa quædam moles eſt rotunda, quæ à priori parte fętus ad umbili-
cum nectitur, quæ ſolummodo tegit reliqua duo inuolucra una cum fętu; Subſtantiã ergo, fi-
gura, & ſitus carnoſæ molis eſt, qualem deſcribunt, cuius fortaſſe initium intellexit Hippocrat.

a Gal. 1. lib. de ſem c.7 & li. de vuluæ diſſect. c. 10.
b Celſ li. 5. c 25.
c Gal. li. de ſect. ven. capit. 10.
d Gal. 14. de vſu par. ca. 4 & 5.
e Gal. lib. 1. de ſem. c. 4
f Gal 1. lib. de ſem c 6.
g Hipp lib. de nat pueri.
h Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. 7.
i Gal. 15. de vſu par. c. 5
k Gal. li. de diſſect. vteri c. 10.
l Hipp 5. apho. 45.
m Gal. li. 1. de ſem. c. 6. & 9.
n Gal. li. 15. de vſu par. c. 4. & 5.

Digitized by Google

ribus niſum eſt, ſed ab eadem [a] vi effectrice a qua fit cor, fiunt aliæ omnes, ſicuti partes operis, E
fiunt ab artifice qui non recedit ab opere priuſquam oẽs abſoluerit, neq. vna ab altera effici-
tur; verum licet partes oẽs noſtri corporis ab effectrice vi ſeminis fiant, quæ tamen poſterius
gignuntur, egent opera priorum, ut cordis, iecinoris, uenarum & arteriarum, vnde emanar ſan
guis & ſpiritus ad aliarum cõſtitutionẽ; at non propterea partes quæ fiunt, oẽs ſtatim funguntur
ſuo munere, quemadmodum partes [b] Reipub. bene inſtitutæ, aut quẽadmodum partes anima
lis iam in lucem editi; ſed quædam ocioſæ manẽt dũ edatur animal in lucẽ, veluti pulmo: quid
ꝙ iã natis nõ ſtatim omnes partes utiles ſunt, aut ſuo munere fungi poſſunt, ſed proceſſu ętatis
quemadmodum genitales; at nihilominus illæ prius effinguntur a natura, quæ aliquo pacto
debent ad procreationem aliarum accommodari. Repræhenditur ab Ariſt. [c] Democritus, qui
primo procreari credidit partes externas, fortaſſe quod magis vicinæ sũt venis & arterijs vte
ri, vnde ſanguinem & ſpiritum primæ excipiant; cenſet autem Ariſtoteles inter omnes partes
tam ſimplices quam multiformes, cor primum gigni ipſius fœtus, a quo cæterę partes guber-
nentur: neq. n. gubernari poſſunt a corde parẽtum, a quo fœtus ſeparatus eſt; Cor igitur cũ ſit
præcipua pars a qua gubernatur animal, primo gigni voluit, quod & poſtremum deficere ait
cũ animal moritur; neq. generari cenſet ex externo alimento, ſed ex interno quod[d] reſpondet
lacteo humori, ex quo ſtirpium ſemen alitur: at cum cor iam genitum eſt, tunc exiſtimat attra F
here alimentũ externum ab utero, ex quo cæteræ partes conſtituantur: huic ſententiæ ſubſcri-
bit [e] Auicẽna, tradit. n. inuolucrũ cordis ſtatim fieri a ſpiritu, qui in ſemine Spumã mouẽs, ſe-
cedit ad altiores partes, Ita ut prius fiat cor q̃ iecur, quod prius opus ſit perſpiratu, quam ali-
mento. Gal. [f] tamẽ fœtum exiſtimans primũ degere vitã ſtirpis, quẽadmodum & [g] Ariſto. pla-
cuit, indicauit ipſum principio non egere perſpiratu a corde, ſed ſatis refrigerari ab alimen-
to, quemadmodum ſtirpes: quamobrem primo effingi iecur dixit, cuius ſubſtantia venis inhæ
reſcit: hæ autem ex ſemine fiunt in duas partes diſtinctæ, veluti in radices & ramos, quemad-
modum ſtirpes, cum primum ex ſemine oriuntur: procreato iecinore cum venis procreari cor
voluit vna [h] cum Arterijs, poſtea uero cerebrum: neque enim opus eſt fœtui in vtero ſenſu aut
motu, qui a cerebro proficiſcitur, atque idcirco id gignitur poſt iecur & cor, ex ſemine [i] tamẽ,
non ex ſanguine ut illa: cum ipſo autem gignũtur nerui & medulla. Sed omiſſo cerebro, ꝙ poſt
iecur & cor gignitur, uel proxime poſt cor, ut voluit Ariſt. ſenſu depræhendi non ſatis poteſt
gignatur ne prius iecur an cor, idq. rubrum quod in abortu ſex dierum, deſcripto ab Hippo.
intus in ſubſtãtia ſeminis apparebat, iecur ne fuerit an cor, ſolus inquit Gal. [l] ſummus Opifex G
id nouit, neq. valet ſiquid prius appareat id propterea prius formari, quia poteſt principale
aliquid prius effictum ob paruitatem latere; ſi fiat abortus primo menſe, res depræhendi non
poteſt, poſt triginta dies reperiunt tria [m] principia in eo vicina, cerebrum, cor, iecur: ſed ce-
rebrum ſublimius ſe oſtendit, cor medium, iecur inferius; uiderur tamen ut diximus fieri pri-
mum cor, deinde iecur, poſtremo cerebrum. Diſtinguitur [n] tota formatio fœtus in quatuor tem
pora: primum trahitur vſque ad ſextum diẽ, quo fętus adhuc retinet formam & nomen ſemi-
nis, diciturque ab Hippocrate [o] γονή, vbi deſcribit abortum ſex dierum, in quo ſemen obductũ
erat membrana, cuiuſmodi eſt illa quæ ſub duriori teſta ouum complectitur, apparebatque
in ea membrana incluſus humor pellucidus, & in eo rubrum ac rotundum quoddam; diſtin-
guebatur eadem membrana fibris quibuſdam albis, craſſis, ſanie craſſa, ac rubra obductis cir-
ca ipſam quoque extrinſecus erant cruenti liuores, & in eorum medio cruentum quoddam,
quod videbatur vmbilicus per quẽ fętus reſpirat. Secundum tempus ſtatuitur illud, quo fętus
ſanguine repletus eſt & tria principia cor, cerebrum, & iecur nondum bene diſtincta ſunt, ſed
adhuc informia: ſubſtantia vero videtur eſſe carnis & non amplius ſeminis, quamobrem non
dicitur tunc γονή [p] ſed κύημα, fiunt hæc primis duobus menſibus. Tertium tempus [q] eſt, cum di-
ſtincta ſe oſtendunt cerebrum, cor, & iecur; reliquarum vero partium conſpiciuntur veluti li- H
neamenta, nominaturque fętus tunc ἔμβρυον, manet hoc a ſecundo menſe ad ſeptimum, nam ſe-
ptimo membra, vt brachia & crura iam diſtincta & abſoluta cernuntur, palpitareque incipit
fętus ac moueri, neque amplius degit vitam Plantæ ſed animalis, nominaturq. ab Hipp. [r] παιδίον
hoc eſt puer; Scire tamẽ licet oĩa tardius effingi atq. apparere in fętu fœminæ, quam maris: ca
lor. n. copioſior [s] in mare celerius concoquit ac diſtinguit partes; poſt [t] conceptionem diutius
ignoratur mas ne ſit an fęmina quod conceptũ eſt, deprætenditur [u] tamen mas poſt trigin-
ta dies, fœmina poſt quadraginta, eadem uero cauſa, [x] ob quã partes fœminæ intus deſident,
efficit ẽt vt tardius diſtinguantur, nimirũ inopia caloris, ob q̃ tardius ẽt paritur fœmina, & ple
runq. decimo menſe: vbi tamen in lucẽ edita eſt, celerius [y] creſcit, celerius viget, celerius ſene-
ſcit, præſertim vbi plures peperit, eſt enim [z] imbecillior, & ideo minus diu viuit, celerius ſene
ſcit: & quia humidior ac mollior eſt, ideo citius augetur & ad ſuum incrementum peruenit, qđ
non magnum eſt cum orta eſt. Hic igitur eſt naturæ progreſſus in procreando fœtu; Reuerta-
mur ad ea quæ natura molitur vt poſſit fœtum effingere, nempe ad inuolucra, ligamenta, cana
les, receptacula quibus eget: Inuolucra igitur q̃ tegũt ac muniunt fœtũ, tria ſunt, primũ quod
craſſius eſt, non circundat illũ totum, ſicut reliqua duo quæ ex tenui membrana conſtant, ſed
numero [a] compenſatur tenuitas a natura in inuolucris, nõ ſecus ãqu ſoleat fieri ab arte in villis
con-

a Gal. de format. fœtus c. 4.
b Gal. li. an omnes par. ſimul gignantur.
c Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 4.
d Ariſt. 2 de gener. ani. c 1.
e Auic. li. 3 fen. 11. tr. 1. c. 1
f Galen de form. fętus c. 3. & 1 de ſemine c. 8.
g Ariſto. 2. de Gen. an. c. 3.
h Gale de form. fętus c. 3.
i Gal. 1. de ſemin. c. 8.
k Hip. li. de nat. fœtus.
l Ga de for mat fœtus c. 3.
m Gal. 1. li. de ſemi. c. 8.
n Gal. 1. de ſemi. c. 9.
o Hip in li. de nat. infantis.
p Gal. 1. li. de cauſ. ſympt. c 7.
q Gal li. 1. de ſemi. c. 9
r Hip li. de natu. pueri
s Ariſt. lib. 4. de Gen. an. c 6.
t Gal. li. 14. d vſu p. c. 7
u Ariſt. li 7. de hiſt. ani. c. 3.
x Gal. 2. de ſem. c. 5. & li. 14. de vſu par. c. 6
y Ariſt. li. 3 de hiſt. ani. c. 3.
z Gal. 2 6 epid. cõ 44
a Gal. li. 15 de vſu pa. c. 4.

A contextis quib. homines veſtiuntur: Non fecit autem vnam craſſam membranam quæ totũ fętum obuoluat, ne locum reddat anguſtiorem, ne ve renitens non abrũpatur in partu cum opus eſt; ex trib. inuolucris extimum græce appellatur [a] χορίον medium ἀλλαντοειδὴς, intimũ ἄμνιον, latini [b] omnia tria Secundas appellant, quod ſecundo edãtur, nã primo editur infans. Chorion definitur à Gal. [c] multarum venarum & arteriarũ contextus, interualla habens membranis obducta, cõpræhendi.n. voluit [d] plurimas venas atq; arterias quib. continetur: ſibi mutuo propinquis, continua quadã ac tenui membrana duplici, ſic vt illæ inter vtranq. collocatæ, vndiq. obuoluantur atq. inter ſe alligentur; Cenſet [e] aũt ſemen cũ ab vtero primum concipitur, ſi paucũ ſit, humidũ ac tenue, diſrumpi, ita vt minime valeat ad procreandũ; ſin craſſum, multum, ac glutinoſum, continuum manere ac diſtendi, & vtero inhæreſcens degenerare in membranam, idemq. illi euenire quod liquidæ pulti, quæ in lato uiſſo ęneo conuertitur in cruſtulum: at ſeparantur hæc facile ab eiuſmodi uiſſo, ſicuti & Chorion à reliquis partib. vteri quas attingit, exceptis [f] capitib. venarum atq. arteriarum: comparat autem chorion tam Hippocrates [g] in abortu ſex dierum, quam Ariſtoteles, [h] membranę illi, quæ ſub duriori teſta ouum cõplectitur; indureſcit aũt proceſſu temporis & ad perfectã duritiem peruenit: quæ verò cũ vtero agglutinatur, hoc eſt ad capita venarũ atq. arteriarũ [i] fętũ vtero alligat, (neq.n. alibi aut per aliud nectitur q̃ per vaſa [k] quib. cohæreſcit.); Abrumpitur interdum eiuſmodi nexus, veluti cum capita venarũ

B & arteriarũ quæ Hippoc. [l] nominat κοτυληδόνας, muci plena ſunt, atq. idcirco imbecilla: perforatur aũt chorion, vbi cũ vaſis vteri coaleſcit, ab influẽte ſanguine ac ſpiritu, qui intro penetrãs, interiores partes ſeminis permeat, atq. hoc pacto venas & arterias efficit, quæ vna cũ ore à capite vaſis vteri incipiente, ſeruantur apertæ [m] ab eodem ſanguine ac ſpiritu aſſidue permeãte. Rñdẽt aũt venæ [n] chorij, venis vteri, arteriæ arterijs, ita vt totidem ſint in vtroq. quæ tam multæ ſunt vt innumerabiles videantur: omnes tñ rediguntur ad quatuor, arterię ad duas arterias, venę ad duas venas, ut oſtendemus cũ umbilicum & eius vaſa perſequemur. Ex quo patet Galenum voluiſſe chorion eſſe extimum fętus inuolucrũ, cõſtareq. ex plurimis venis atq. arterijs, cõpræhenſis inter duplicem mẽbranam ex ſemine cruſtularũ modo factam, ſpectareq. & ad tegendũ fętum, & ad alligandũ cum vtero. At de chorio non conuenit Gal. cum Ariſt. neq. cũ noſtri ſeculi medicis, ſiquidẽ Ariſt. voluit chorion fieri ex ſanguine vi ſeminis coacto, quẽadmodũ cogitur lac, vi coaguli, ſeparata parte aquoſa & magis terrena, non ex ſemine vt Gal. ſed ante oſtenſum eſt, ſemen materiã quoq. ſuppeditare, ita vt mẽbranæ ex eo fiant & non ex ſanguine: At longe magis à Galeni, & ſimul ẽt ab Ariſt. ſententia diſſentiunt, qui nunc Anatomen profitentur, obſeruarunt.n. extimum fętus inuolucrũ non eſſe membranã, ſed ſubſtam quandam car-

C noſam, neq. totũ fętũ circundare, ſed aliquas partes duntaxat: cenſent aũt cum ſemen in uterũ incidit occurrere ſanguini influenti ex capitib. venarũ & arteriarũ patefactis, quæ cũ proxima ſint, conſtituant carnoſam molẽ iam dictã, rarã, nigriore ſanguine refertam inſtar lienis aut colis, craſſam, ita vt fere duorũ digitorũ latitudinem ęquet, contentam plurimis venis atq. arterijs, quæ ad duas venas & duas arterias vmbilici rediguntur. Figura huius molis ferè rotunda eſt, q̃uis nonnulli faſciæ ſimilem, vel circundanti ventrẽ totum, vt in canib. depræhenditur: vel in longitudinẽ porrectæ per ventrẽ fœtus, quẽadmodum in bobus, decepti poſuerint; nam qui animaduertunt muliebres partus, non veluti faſciam, ſed fere rotundã ipſam depræhendunt & planam, ita ut Placentã referat, & propterea ab aliquib. Placenta nominetur: undiq. aũt circũdatur tenui membrana, accipitq. eiuſmodi figuram ab utero, cum quo iungitur, partim ad fundum, partim qua ſpectat abdomen. Præcipuam vtilitatẽ q̃ affert carnoſa hæc moles, eſſe uolunt coctionẽ ſanguinis, qui ex uenis uteri quotidie ad ipſam influit, quive cũ non totus idoneus ſit fętui, ab eiuſmodi carne retinente ueluti eius fecem, magis concoquitur, & purior redditur, & ex ſubſtantia ipſius rara, quaſi à radicib. attrahitur à uenis & arterijs in ea collocatis: ex eo autem qui reſtat, craſſus ac niger, alitur ipſa, atq. augetur; ut aũt à uenis in exiles partes diuiſis, attrahitur ex ſubſtantia hac rara ſanguis, ita etiam ab arterijs ex eadem una ſpiritus qui per um-

D bilici uaſa fertur ad fętum: At negant capita uenarum & arteriarũ huius carnoſæ ſubſtantiæ attingere capita uenarum & arteriarum uteri, aut cum ipſis aliquo pacto coaleſcere, uel ex ipſis ſanguinem aut ſpiritum allicere, quod interiecta ſit inter hæc & illa uaſorum capita externa ſuperficies carnoſæ molis, quod non tantum ſe comperiſſe aiunt ſectione, ſed eo etiam argumẽto probãt, quod longe plures ſint hæ radices uenarum & arteriarum in carnoſa mole, quam capita uenarum & arteriarum in utero, nec poſſint ſingula ſingulis reſpondere: addunt præterea ſi coaleſcerent capita uaſorum carnoſæ molis cum capitib. uaſorum uteri, fore ut in partu cũ dolore & grauiſſimo ſanguinis fluxu abrumperentur, ualdeq. periclitaretur puerpera; quãobrem uolunt uaſa huius carnoſæ molis non oriri ex utero, ſed ex fętu, & ad ipſam molem terminari. Hæc quæ dicunt neq. nihil neq. omnia ſunt, ut inquit Terentianus ille Mitio: illud.n. uere ab ipſis dicitur, quod extimum hoc inuolucrum non complectitur totum fętum, neque tenui membrana continetur, ut putauit Galenus deceptus fortaſſe uelamentis, quæ in fœtu belluarum obſeruauerat, ſed carnoſa quædam moles eſt rotunda, quæ à priori parte fętus ad umbilicum nectitur, quæ ſolummodo tegit reliqua duo inuolucra una cum fętu; Subſtantiã ergo, figura, & ſitus carnoſæ molis eſt, qualem deſcribunt, cuius fortaſſe initium intellexit Hippocrat.

a Gal. 1. lib. de ſem. c. 7 & li. de vuluæ diſſect. c. 10.
b Celſ li. 5. c. 25.
c Gal. li. de ſect. ven. capit. 10.
d Gal. 14. de vſu par. ca. 4. & 5.
e Gal. lib. 1. de ſem. c. 4
f Gal. 1. lib. de ſem. c. 6.
g Hipp lib. de nat pueri.
h Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. 7.
i Gal. 15. de vſu par. c. 5
k Gal. li. de diſſect. vteri c. 10.
l Hipp 5. apho. 45.
m Gal. li. 1. de ſem. c. 6. & 9.
n Gal. li. 15. de vſu par. c. 4. & 5.

ribus uiſum eſt, ſed ab eadem [a] vi effectrice a qua fit cor, fiunt aliæ omnes, ſicuti partes operis, E
fiunt ab artifice qui non recedit ab opere priuſquam oẽs abſoluerit, neq. vna ab altera efficitur; verum licet partes oẽs noſtri corporis ab effectrice vi ſeminis fiant, quæ tamen poſterius gignuntur, egent opera priorum, ut cordis, iecinoris, uenarum & arteriarum, vnde emanat ſanguis & ſpiritus ad aliarum cõſtitutionẽ: at non proptetea partes quæ fiunt, oẽs ſtatim funguntur ſuo munere, quemadmodum partes [b] Reipub. bene inſtitutæ, aut quẽadmodum partes animalis iam in lucem editi; ſed quædam ocioſæ manẽt dũ edatur animal in lucẽ, veluti pulmo: quid ꝙ iã natis nõ ſtatim omnes partes utiles ſunt, aut ſuo munere fungi poſſunt, ſed proceſſu ętatis quemadmodum genitales; at nihilominus illæ prius effinguntur a natura, quæ aliquo pacto debent ad procreationem aliarum accommodari. Repræhenditur ab Ariſt. [c] Democritus, qui primo procreari credidit partes externas, fortaſſe quod magis vicinæ sũt venis & arterijs vteri, vnde ſanguinem & ſpiritum primæ excipiant; cenſet autem Ariſtoteles inter omnes partes tam ſimplices quam multiformes, cor primum gigni ipſius fœtus, a quo cæterę partes gubernentur: neq. n. gubernari poſſunt a corde parẽtum, a quo fœtus ſeparatus eſt; Cor igitur cũ ſit præcipua pars a qua gubernatur animal, primo gigni voluit, quod & poſtremum deficere ait cũ animal moritur; neq. generari cenſet ex externo alimento, ſed ex interno quod [d] reſpondet lacteo humori, ex quo ſtirpium ſemen alitur: at cum cor iam genitum eſt, tunc exiſtimat attrahere alimentũ externum ab utero, ex quo cæteræ partes conſtituantur: huic ſententiæ ſubſcribit [e] Auicẽna, tradit. n. inuolucrũ cordis ſtatim fieri a ſpiritu, qui in ſemine Spumã mouẽs, ſecedit ad altiores partes, Ita ut prius fiat cor q̃ iecur, quod prius opus ſit perſpiratu, quam alimento. Gal. [f] tamẽ fœtum exiſtimans primũ degere vitã ſtirpis, quẽadmodum & [g] Ariſto. placuit, iudicauit ipſum principio non egere perſpiratu a corde, ſed ſatis refrigerari ab alimento, quemadmodum ſtirpes: quamobrem primo effingi iecur dixit, cuius ſubſtantia venis inhæreſcit: hæ autem ex ſemine fiunt in duas partes diſtinctæ, veluti in radices & ramos, quemadmodum ſtirpes, cum primum ex ſemine oriuntur: procreato iecinore cum venis procreari cor voluit vna [h] cum Arterijs, poſtea uero cerebrum: neque enim opus eſt fœtui in vtero ſenſu aut motu, qui a cerebro proficiſcitur, atque idcirco id gignitur poſt iecur & cor, ex ſemine [i] tamẽ, non ex ſanguine ut illa: cum ipſo autem gignũtur neruí & medulla. Sed omiſſo cerebro, ꝙ poſt iecur & cor gignitur, uel proxime poſt cor, ut voluit Ariſt. ſenſu depræhendi non ſatis poteſt gignatur ne prius iecur an cor, id q. rubrum quod in abortu ſex dierum, deſcripto ab Hippo. intus in ſubſtãtia ſeminis apparebat, iecur ne fuerit an cor, ſolus inquit Gal. [l] ſummus Opifex G
id nouit, neq. valet ſiquid prius appareat id propterea prius formari, quia poteſt principale aliquid prius effictum ob paruitatem latere; ſi fiat abortus primo menſe, res depræhendi non poteſt, poſt triginta dies reperiunt tria [m] principia in eo vicina, cerebrum, cor, iecur: ſed cerebrum ſublimius ſe oſtendit, cor medium, iecur inferius; videtur tamen ut diximus fieri primum cor, deinde iecur, poſtremo cerebrum. Diſtinguitur [n] tota formatio fœtus in quatuor tempora: primum trahitur vſque ad ſextum diẽ, quo ſętus adhuc retinet formam & nomen ſeminis, diciturque ab Hippocrate [o] γονὴ, vbi deſcribit abortum ſex dierum, in quo ſemen obductũ erat membrana, cuiuſmodi eſt illa quæ ſub duriori teſta ouum complectitur, apparebatque in ea membrana incluſus humor pellucidus, & in eo rubrum ac rotundum quoddam; diſtinguebatur eadem membrana fibris quibuſdam albis, craſſis, ſanie craſſa, ac rubra obductis: circa ipſam quoque extrinſecus erant cruenti liuores, & in eorum medio cruentum quoddam, quod videbatur vmbilicus per quẽ ſętus reſpirat. Secundum tempus ſtatuitur illud, quo ſętus ſanguine repletus eſt & tria principia cor, cerebrum, & iecur nondum bene diſtincta ſunt, ſed adhuc informia: ſubſtantia vero videtur eſſe carnis & non amplius ſeminis, quamobrem non dicitur tunc γονὴ [p] ſed κύημα, fiunt hæc primis duobus menſibus. Tertium tempus [q] eſt, cum diſtincta ſe oſtendunt cerebrum, cor, & iecur; reliquarum vero partium conſpiciuntur veluti lineamenta, nominaturque ſętus tunc ἔμβρυον, manet hoc a ſecundo menſe ad ſeptimum, nam ſeptimo membra, vt brachia & crura iam diſtincta & abſoluta cernuntur, palpitareque incipit ſętus ac moueri, neque amplius degit vitam Plantæ ſed animalis, nominaturq. ab Hipp. [r] παιδίον H
hoc eſt puer; Scire tamẽ licet oĩa tardius effingi atq. apparere in ſętu fœminæ, quam maris: calor. n. copioſior [s] in mare celerius concoquit ac diſtinguit partes: poſt [t] conceptionem diutius ignoratur mas ne ſit an ſęmina quod conceptũ eſt, depræhenditur [u] tamen mas poſt triginta: dies, fœmina poſt quadraginta, eadem uero cauſa, [x] ob quã partes fœminæ intus deſident, efficit ẽt vt tardius diſtinguantur, nimirũ inopia caloris, ob q̃ tardius ẽt paritur fœmina, & plerunq. decimo menſe: vbi tamen in lucẽ edita eſt, celerius [y] creſcit, celerius viget, celerius ſeneſcit, præſertim vbi plures peperit, eſt enim [z] imbecillior, & ideo minus diu viuit, celerius ſeneſcit: & quia humidior ac mollior eſt, ideo citius augetur & ad ſuum incrementum peruenit, quod non magnum eſt cum orta eſt. Hic igitur eſt naturæ progreſſus in procreando fœtu; Reuertamur ad ea quæ natura molitur vt poſſit fœtum effingere, nempe ad inuolucra, ligamenta, canales, receptacula quibus eget: Inuolucra igitur q̃ tegũt ac muniunt fœtũ, tria ſunt, primũ quod craſſius eſt, non circundat illũ totum, ſicut reliqua duo quæ ex tenui membrana conſtant, ſed numero [a] compenſatur tenuitas a natura in inuolucris, nõ ſecus ãqu ſoleat fieri ab arte in villis

con-

a Gal. de format. fœtus c. 4.
b Gal. li. an omnes par. ſimul gignantur.
c Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 4.
d Ariſt. 2. de gener. ani. c. 1.
e Auic. li. 3 fen. 21. tr. 2. c. 2
f Galen de form. fœtus c. 3. & 1 de ſemine c. 8.
g Ariſto. 2. de Gen. an. c. 3.
h Gale de form. fœtus c. 3.
i Gal. 1. de ſemin. c. 8.
k Hip. li. de nat fœtus
l Ga de format fœtus c. 3.
m Gal. 1. li. de ſemi. c. 8.
o Gal. 1. de ſemi. c. 9.
o Hip in li. de nat. infantis.
p Gal. 1. li. de cauſ. ſympt. c. 7.
q Gal li. 1. de ſemi. c. 9
r Hip li. de natu. pueri
s Ariſt. lib. 4. de Gen. an. c 6.
t Gal. li. 14. de vſu p. c. 7
u Ariſ. li 7. de hiſt. ani. c. 3.
x Gal. 2. de ſem. c. 5. & li. 14. de vſu par. c. 6
y Ariſt. li. 3 de hiſt. ani. c. 3.
z Gal. 2. 6. epid. cõ 44
a Gal. li. 15 de vſu par. c. 4.

A contextis quib. homines veſtiuntur: Non fecit autem vnam craſſam membranam quæ totū fę-
tum obuoluat, ne locum reddat anguſtiorem, ue ve renitens non abrūpatur in partu cum opus
eſt; ex trib. inuolucris extimum græce appellatur [a] χόριον medium ἀλλαντοειδὴς, intimū ἀμνίον,
latini [b] omnia tria Secundas appellant, quod ſecundo edātur, nā primo editur infans. Chorion
definitur à Gal. [c] multarum venarum & arteriarū contextus, interualla habens membranis ob
ducta, cōprǣhendi. n. voluit [d] plurimas venas atq; arterias quib. continetur: ſibi mutuo propin-
quis, continua quadā ac tenui membrana duplici, ſic vt illæ inter vtranq. collocatæ, vndiq. ob-
uoluantur atq. inter ſe alligentur; Cenſet [e] aūt ſemen cū ab vtero primum concipitur, ſi pau-
cū ſit, humidū ac tenue, dirumpi, ita vt minime valeat ad procreandū; ſin craſſum, multum, ac
glutinoſum, continuum manere ac diſtendi, & vtero inhæreſcens degenerare in membranam,
idemq. illi euenire quod liquidæ pulti, quæ in lato inſtro ęneo conuertitur in cruſtulum: at ſepa
rantur hæc facile ab eiuſmodi inſtro, ſicuti & Chorion à reliquis partib. vteri quas attingit, ex-
ceptis [f] capitib. venarum atq. arteriarum: comparat autem chorion tam Hippocrates [g] in abor
tu ſex dierum, quam Ariſtoteles, [h] membranę illi, quæ ſub duriori teſta ouum cōplectitur; indu
reſcit aūt proceſſu temporis & ad perfectā duritiem peruenit: quæ verò cū vtero agglutinatur,
hoc eſt ad capita venarū atq. arteriarū [i] fętū vtero alligat, (neq. n. alibi aut per aliud nectitur q̄
per vaſa K quib. cohæreſcit.) Abrumpitur interdum eiuſmodi nexus, veluti cum capita venarū
B & arteriarū quæ Hippoc. [l] nominat κοτυληδόνας, muci plena ſunt, atq. idcirco imbecilla: perfora
tur aūt chorion, vbi cū vaſis vteri coaleſcit, ab influēte ſanguine ac ſpiritu, qui intro penetrās,
interiores partes ſeminis permeat, atq. hoc pacto venas & arterias efficit, quæ vna cū ore à ca
pite vaſis vteri incipiente, ſeruantur apertæ [m] ab eodem ſanguine ac ſpiritu aſsidue permeāte.
Rńdēt aūt venæ [n] chorij, venis vteri, arteriæ arterijs, ita vt totidem ſint in vtroq. quæ tam mul-
tæ ſunt vt innumerabiles videantur: omnes tń rediguntur ad quatuor, arterię ad duas arterias,
venę ad duas venas, ut oſtendemus cū umbilicum & eius vaſa perſequemur. Ex quo patet Ga-
lenum voluiſſe chorion eſſe extimum fętus inuolucrū, cōſtareq. ex plurimis venis atq. arterijs,
cōprǣhenſis inter duplicem mēbranam ex ſemine cruſtularū modo factam, ſpectateq. & ad te
gendū ſętum, & ad alligandū cum vtero. At de chorio non conuenit Gal. cum Ariſt. neq. cū no
ſtri ſeculi medicis, ſiquidē Ariſt. voluit chorion fieri ex ſanguine vi ſeminis coacto, quēadmodū
cogitur lac, vi coaguli, ſeparata parte aquoſa & magis terrena, non ex ſemine vt Gal. ſed ante
oſtenſum eſt, ſemen materiā quoq. ſuppeditare, ita vt mēbranæ ex eo fiant & non ex ſanguine:
At longe magis à Galeni, & ſimul ēt ab Ariſt. ſententia diſſentiunt, qui nunc Anatomen profi-
tentur, obſeruarunt. n. extimum fętus inuolucrū non eſſe membranā, ſed ſubam quandam car-
C noſam, neq. totū fętū circundare, ſed aliquas partes duntaxat: cenſent aūt cum ſemen in uterū
incidit occurrere ſanguini influenti ex capitib. venarū & arteriarū patefactis, quæ cū proxima
ſint, conſtituant carnoſam molē iam dictā, rarā, nigriore ſanguine refertam inſtar lienis aut co-
lis, craſſam, ita vt fere duorū digitorū latitudinem ęquet, contentam plurimis venis atq. arte-
rijs, quæ ad duas venas & duas arterias vmbilici rediguntur. Figura huius molis ferè rotunda
eſt, q̄uis nonnulli faſciæ ſimilem, vel circundanti ventrē totum, vt in canib. deprǣhenditur: vel
in longitudinē porrectæ per ventrē fœtus, quēadmodum in bobus, decepti poſuerint; nam qui
animaduertunt muliebres partus, non veluti faſciam, ſed fere rotundā ipſam deprǣhendunt &
planam, ita ut Placentā referat, & propterea ab aliquib. Placenta nominetur: undiq. aūt circū-
datur tenui membrana, accipitq. eiuſmodi figuram ab utero, cum quo iungitur, partim ad fun-
dum, partim qua ſpectat abdomen. Præcipuam vtilitatē affert carnoſa hæc moles, eſſe uolunt
coctionē ſanguinis, qui ex uenis uteri quotidie ad ipſam influit, quive cū non totus idoneus ſit
fętui, ab eiuſmodi carne retinente ueluti eius fęcem, magis concoquitur, & purior redditur, &
ex ſubſtantia ipſius rara, quaſi à radicib. attrahitur à uenis & arterijs in ea collocatis: ex eo au
tem qui reſtat, craſſus ac niger, alitur ipſa, atq. augetur; ut aūt à uenis in exiles partes diuiſis, at
trahitur ex ſubſtantia hac rara ſanguis, ita etiam ab arterijs ex eadem una ſpiritus qui per um-
D bilici uaſa fertur ad fętum: At negant capita uenarum & arteriarū huius carnoſæ ſubſtantiæ at
tingere capita uenarum & arteriarum uteri, aut cum ipſis aliquo pacto coaleſcere, uel ex ipſis
ſanguinem aut ſpiritum allicere, quod interiecta ſit inter hæc & illa uaſorum capita externa
ſuperficies carnoſæ molis, quod non tantum ſe comperiſſe aiunt ſectione, ſed eo etiam argumē
to probāt, quod longe plures ſint hæ radices uenarum & arteriarum in carnoſa mole, quam ca
pita uenarum & arteriarum in utero, nec poſſint ſingula ſingulis reſpondere: addunt præte-
rea ſi coaleſcerent capita uaſorum carnoſæ molis cum capitib. uaſorum uteri, fore ut in partu
cū dolore & grauiſſimo ſanguinis fluxu abrumperentur, ualdeq. periclitaretur puerpera; quā-
obrem uolunt uaſa huius carnoſæ molis non oriri ex utero, ſed ex fętu, & ad ipſam molem ter-
minari. Hæc quæ dicunt neq. nihil neq. omnia ſunt, ut inquit Terentianus ille Mitio: illud. n. ue-
re ab ipſis dicitur, quod extimum hoc inuolucrum non complectitur totum fętum, neque tenui
membrana continetur, ut putauit Galenus deceptus fortaſſe uelamentis, quæ in fœtu bellua-
rum obſeruauerat, ſed carnoſa quædam moles eſt rotunda, quæ à priori parte fętus ad umbili-
cum nectitur, quæ ſolummodo regit reliqua duo inuolucra una cum fętu; Subſtantiā ergo, fi-
gura, & ſitus carnoſæ molis eſt, qualem deſcribunt, cuius fortaſſe initium intellexit Hippocrat.

a Gal. 1. lib. de ſem c. 7 & li. de vul uæ diſſect. c. 10.
b Celſ li. 5. c. 25.
c Gal. li. de ſect. ven. ca pit. 10.
d Gal. 14. de vſu par. ca. 4. & 5.
e Gal lib. 1. de ſem. c. 4
f Gal 1. lib. de ſem c. 6.
g Hipp lib. de nat pueri.
h Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. 7.
i Gal. 15. de vſu par. c. 5
k Gal. li. de diſſect. vteri c. o.
l Hipp. 5. apho. 45.
m Gal. li. 1. de ſem. c. 6. & 9.
n Gal. li. 15. de vſu par. c. 4. & 5.

cum in natura ſex dierum inquit, [extrinſecus apparebāt circa membranas liuores cruenti, & E
a Ga. 14 de uſu p. c. 4. vaſa obducta ſanie craſſa, tenui, rubra.] Gal.a vero eādem in belluarum ſalientium, vt capra-
rum & ceruarum fœtu animaduertit, quē ſcripſit necti cum vtero per carnem quoque glutino
ſam, & quaſi adipem, niſi hoc ad quaſdam partes ſecundi inuolucri referatur. At non concedē
dum eſt quod ſcribunt de venarum & arteriarum huius molis fine, qui non coaleſcat cum fine
vaſorum vteri, neque id quod exiſtimant de vtilitate eiuſmodi ſubſtantiæ aut de ortu ex ſan-
guine influente, & non attracto; Vaſa enim quæ ſunt veluti radices venarum & arteriarū vm-
bilici, neceſſe eſt coniungantur cum capitibus venarum & arteriarum vteri, [vn de attrahāt ve
næ ſanguinem rnbrū, arteriæ ſubflauū vna cū ſpiritu. Quod ſi non apparent coniunctæ, id eue
nit ob exiguitatē, adeo. n. exilia ſunt earum capita, ut nequeāt euidēter ſe oſtendere: neq. ob-
ſtat ꝙ plures veluti radices appareant in carnoſa mole, q̄ in vtero, quia in hoc exhauriuntur, in
illa implentur; quod ſi ob inopiam ſanguinis ad vterum tranſmiſſi vaſa eius plurimum diſten-
dantur, ita ſe mutuo contingent, vt minime diſtingui poſſint, id quod vſuuenit in lippitudine
venis illis, quæ ad album oculi pertinent, diſtentæ enim adeo ſe contingunt, ut diſtingui non
poſſint, ſed rubram quandam carnem repræſentēt; ob eandem cauſam veriſimile eſt, non poſ
ſe depræhendi in interno ſinu vteri tot vaſa, quot apparent in interna ſuperficie carnoſæ mo-
lis: ob eandem etiam cauſam non diſcernuntur in exteriori eius ſuperficie uaſorum capita F
per quæ cum vtero nectitur, nam necti neceſſe eſt, quemadmodum diximus. Quod ſpectat ad
dolorem & fluxum ſanguinis, quo periclitaturā puerperam exiſtimant, reſpondendum eſt do-
lorem ſequi grauem, non tamen tantum ut parientem conficiat, cum carnoſa illa moles una
cum uenis & arterijs quas continet, ſenſus ſit expers: neque enim fœtus ab vtero ut ve-
b Gal 6. de plac. c. 6. nas & arterias, ita neruos[b] accipit per quos ſpiritum animalem & ſentiendi uim habeat, ſed
nec[c] uenæ etiam ipſæ aut arteriæ ſenſu præditæ ſunt, niſi ubi cum uenis iunguntur: quamo-
c Ga li. 16. de vſu par. c. 12. brem ex parte uaſorum carnoſæ molis cum diuelluntur ab utero, non excitatur dolor, adde ꝙ
maturo partui idē euenit quod maturis fructibus, qui ab arboribus facile reſoluuntur, & par-
uo negocio decidunt. Sanguis uero cum ſeparatur ab utero carnoſa moles, neque ipſe tantus
effluit ut mulieris vires conuellat, cum parua admodum ſint illa uaſorum uteri extrema, cum-
que capita ut diximus vaſorum carnoſæ molis ſine magna uiolentia reſoluantur, reſolutaque
partim per ſe contrahantur, ut uenæ & arteriæ, quæ tranſuerſæ in fluxu ſanguinis a medico
d Gal. 14. d̄ vſu p. c. 3. præcidunt, partim ſubeunte[d] frigore externo, ob os uteri apertum in partu. Vtilitas quam di-
cunt afferre carnoſam molem, concoquendo ſanguinem attrahendum a radicibus uaſorum G
umbilici, commentitia eſt, nam neque eget ille ſanguis alia coctione, quam quæ fit a uaſis per
quæ allicitur & a ſemine ac partibus in quas mutatur, ſatis enim ab his conficitur, neque po-
teſt caro flaccida, ſtatim ex ſanguine vi ſeminis genita, inſignem habere vim concoquendi, ſi-
cut viſcera fœtus. Sanguis autem qui in eius cauernis reperitur, partim eius eſt alimentum,
partim ſęx alimenti, velut ille qui verſatur in ſubſtantia lienis, aut colis, neque hauritur a venis
& arterijs, quæ non hauriunt propinque ex eodem fonte confuſum & permixtum ſanguinem
ac ſpiritum, ſed ex alio ſanguinem rubrum, ac minus tenuem, ex alio tenuiorem, ſubflauum, &
cum multo ſpiritu mixtum. Quamobrem ſtatuere oportet, capita vaſorum carnoſæ molis con
iungi cum capitibus vaſorum vteri, ita vt venæ reſpondeant venis, arteriæ arterijs, ut tam hæ
quam illæ alliciant quod ſibi commodum eſt, & non quod alienum; quamuis enim aperiantur
e Ga. li. de anat. vteri c. 10 & li. 1. de ſem. c. 7 in conceptione uaſa uteri, & aperta ſeruentur, teſte[e] Gal. ſanguis quem ab illis accipit ſemen
& fœtus, non tranſmittitur, ſed attrahitur qualis[f] & quantus conuenit; eo autem ſpectat mo-
les carnoſa quo Gal.[g] ſpectare chorion primum inuolucrum dixit, ut contineat vaſa umbilici
f Gal 2. de nat. fac. c. 3 diuiſa in partes exiles, & vt per has fœtus ſpiritū & ſanguinē ex vtero alliciat atque ipſi allige
tur: eandem igitur vim habet carnoſa moles in humano fœtu, quam in fœtu quarundam bel-
g Gal. 15. d̄ uſu par c. 5 luarum habet chorion, quo nomine appellatur in cerebro tenuis membrana proxime ipſum
complectens, quod plurimis uenis atque arterijs diſtinguatur.

Secundum inuolucrum non unam partem tantum, ſed totum fœtum circundat, neque con- H
ſtat ex carne ſed ex membrana, utpote quod non gignitur ex ſanguine, ſed ex ſemine: videtur
autem hoc eſſe uelamentum illud quod Hip.[h] & Ariſt.[i] comparat mēbranæ ſub teſta ouū com
h Hip. li. de nat. pueri. plectenti. Illa uero mēbrana quam Gal. k uocat ἀλλαντοειδῆ, a ſimilitudine inteſtini ſanguine in-
i Ariſt. li. 7. de hiſt. an. c. 7. farcti, quamue ponit pro ſecundo inuolucro, non reperitur in humano fœtu ſed in bubulo;
quam intuitus Galenus credidit ſimiliter ſe habere, neque obuoluere partes omnes fœtus
ſed prominentiones duntaxat ueluti caput, clunes, pedes. At conſtat in humano fœtu inuo-
k Gal 1. li. de ſem c. 7 & li. 15. de vſu par. c. 5 lucrum carnoſæ moli proximum circundare vniuerſum fœtum & non inteſtini infarcti, ſed
veſicæ ſubſtantiam & figuram referre. Exiſtimauit etiam Galenus ſecundum inuolucrum
quod deſcripſit, ortum eſſe a ſemine muliebri ad cornua[l] vteri fuſo, tenui, ac plurimum aquo
l Gal. 1. de ſemine c. 7. ſi humoris continente, atque idcirco dixit ipſum tenuius eſſe quam tertium & minus latum:
ſed contra latius eſt cum complectatur intus tertium totū una cū fœtu, & craſſius eſt, & durius
quam ipſum ſit, ut quod non gignatur ex ſemine muliebri tantum, ſed ēt ex uirili; Alligatur
autem moli carnoſæ ad umbilicum duntaxat, unde paruulas uenas & arterias accipit, qui-
bus ſubſtineatur: ab interna uero parte læue eſt & lubricum uerſus tertium inuolucrum,

cum

Digitized by Google

A cum quo ſimiliter ad vmbilicum illigatur dumtaxat; illa autem poſterior pars huius inuolucri quæ vltra molem carnoſam eſt, cum vteri cornibus nectitur. Vtilitas huius inuolucri nō ſolum ad tegendum & nectendum fœtum cum vtero pertinet, ſed etiam ad [a] continendam vrinam, quæ quotidie funditur a fętu vſq; ad partum, hæc enim cum acris ſit, ſi primum inuolucrū attingeret, eius vaſa ac ſubſtantiam læderet, ſicuti lęderet etiam fętum ſi proxime illum perfunderet, quod non facit ſudor, & propterea retinetur in tertio inuolucro iuxta ipſum; ſed vrina in hoc ſecundo, ad quod fertur per canalem [b] qui quaſi in veſicam quandam degenerat. Illud tamen ſcire licet quod ſi propoſitus canalis à veſica fętus deriuatus aſcendit vrinam afferens ad vmbilicum, vbi eo peruenerit non poterit extra ipſum dilatari & degenerare veluti in veſicam, quæ fętum obuoluat, niſi inuertatur, & niſi in ea inuerſione ſtatim extra fętum, vbi coniungitur cum tertio inuolucro per occulta quædam foramina, ſeu per raritatem ſubſtantiæ, vrina penetret inter inuolucrum ſecundum & tertium: ſic enim retineri dicetur à ſecundo, quod non nulli a membrana peritoneo ipſius fętus ſimiliter inuerſa oriri credunt, ſicuti à membrana carnoſa tertium, ad quod iam pergimus.

a Gale. lib. 15. de vſu par. c. 5.
b Gal. li. de ſectio. vteri. ca. 10 & lib. de format. fętus. c. 3.

Eſt igitur tertium inuolucrum membrana qua proxime fętus obducitur, totusq; circumdatur, quave continetur ſudor: vocatur autem à Galenō [c] ἄμνιος & tegmenti ſimul ac receptaculi munere fungitur, ſicuti ſecunda: ex vtraq; autem cum in partu abrumpitur exit humor quē
B continet, ſudor nimirum ex hac, vrina ex illa, conferens ad molliendum ac relaxandum os vteri vna cum ceruice, vt fętus minori negocio edatur; proprie autem in ſudore qui in tertio inuolucro retinetur natat [d] fętus, ita vt nimis grauis ſit vtero gerenti, quod magis ſuſtineatur, quā ſi is & ipſe ſudor additus fœtui neceſſario grauitatem afferat: hanc membranam cenſet [e] Galenus magis denſam eſſe & craſſam quam quæ vrinam recipit, quod ſic magis renitatur motioni bus fętus; verum qui ſecundas diligenter animaduertunt, hanc illa longe molliorem & tenuiorem reperiunt, ſed ſimiliter diſtinctam exilibus venis atq; arterijs ductis ab vmbilico qua cum fętu & cum ſecundo inuolucro committitur. Sunt qui exiſtiment ipſam oriri ex membrana carnoſa fętus quod paulo ante diximus, ſicuti ſecundam ex peritoneo: volunt enim vaſa vmbilici, vt tutius extra fętum ducantur longo illo itinere, quod paulo poſt monſtrabimus, inuolui duplici membrana, quarū interior quæ craſſior & validior eſt à peritoneo, exterior quę mollior & tenuior à carnoſa membrana proficiſcatur. Cenſent igitur cum vmbilici vaſa inſerunt in molē carnoſam, has duas membranas inuerti & pro canali efficere veſicam, ex ea verò inuerſione ſequi vt quæ exterior erat interiorem locum occupet, & propterea proxime circumdet fętu, quę interior extrinſecus hanc complectatur & per ipſam fętum. Mihi tamen magis veriſimile fit q̄ à Galeno ſcribitur, [f] ſecundum inuolucrum à canali ducto à veſica fętus oriri, cum quo conti-
C nuatur; membranas verò quæ vaſa vmbilici circumdant, poſſe à peritoneo & à carnoſa mēbrana ſtatim naſci, quibus illa obuoluta exeant non ſecus ac nerui & ſpinæ medulla à cerebri membrana, & vaſa quæ ab arteria magna & vena caua ad teſticulos deſcendunt a membrana, quæ deinde dilatata teſticulos tegit: non tamen neceſſe eſt ab his duabus membranis quæ vaſa vmbilici inuoluunt, oriri ſecundum & tertium inuolucrum fętus; at neq; etiam neceſſariū eſt ab alia parte proficiſci cum poſſint ſtatim fieri ex ſemine, & cum prima procreentur: quamobrem dicere licebit ſecundum inuolucrum potius coniungi cum illo canali qui à veſica fętus vrinam affert, quam ab illo deriuari.

c Gal. li. 14 de vſu par. c. 4. & li de format. fœtus. c. 3.
d Gale. 15. de vſu par. c. 5.
e Gal. li. de diſſect. vteri c. 10.
f Gale. lib. de diſſect. vteri c. 10.

Sed iam tempus eſt ad vmbilici vaſa & huiuſmodi canales aggredi. Appellatur vmbilicus Græce ὀμφαλός: eſt autem velamentum [g] quo obuoluuntur vaſa per quæ fętus creſcit quaſi plāta per radices, conſtituitur [h] enim ex duabus venis, & duabus arterijs, in quarū medio interiectus eſt canalis per quem ſecundum inuolucrum nectitur cum veſica fœtus, vnde vrinam accipit: circundātur hæc quatuor uaſa una cum canali à duplici membrana, externa quidem tenniae molli, interna craſſa & dura; neque ſolum teguntur, ſed inter ſe etiam per ipſas illigātur. Incipit [i] umbilicus à medio animali, ſiue lōgitudinē metiaris ab imis pedibus ad ſummū caput, ſiue latitudinem ab extremo unius manus ad extremum alterius: hic cū primum ex fętu egredi
D tur, aſcendit per eius uentrem uſq. ad ſiniſtrū humerum: inde reuolutus per poſteriorem partem colli tendit ad humerum dextrum, deſcendenſque ad eum locum reuertitur unde exortus eſt: inde per membranam tertij inuolucri ad ſecūdum, & ex hoc ad molem carnoſam penetrat cū qua nectitur, & in q̄ inſerit uaſa quibus cōtinetur: hæc aūt diuiſa in plurimos ramos quaſi radices in ea defigunt. Longitudo autem umbilici tāta eſt ut brachiū mediocris hominis ęquet; in eiuſmodi autem tam longo ductu uenæ & arteriæ complures thoros præſeferunt, pluribuſque locis quaſi capreoli uitis reuoluuntur non ſecus quam uaſa ad teſticulos pertinentia, qui tamen minus apparent in molliori umbilico fœminarum, quam in duriori marium: per hos anfractus diutius retinetur ſanguis & magis conficitur, magiſque appoſitus redditur ad conſtituendum fœtum: neque ob hanc cauſam duntaxat oportuna fuit propoſita umbilici longitudo, ſed etiam neceſſaria: nam ſi eiuſmodi uaſorum contextus reuolutus fuiſſet, minus libere ſanguis ex uenis & arterijs ad fœtum penetraſſet, potuiſſetque infantis membrum aliquod, ueluti pes, cum in partu dimouetur, ab ipſo detineri implicitus, premendoque perſpiratum intercludere; quæ mala nunc non ſequuntur propter umbilici longitudinem, quæ aliud etiam

g Ariſt. lib. 7. de hiſtor. anim. ca. 7. & 2. de Genera. anim. c. 4.
h Gale. 15. de vſu par. c. 5. & lib. de anatom. vteri c. 10.
i Gal. li. 15. de vſu par. c. 4.

efficit dum editur infans,ut ſcilicet non reuellatur moles carnoſa ab vtero, priuſquã infans re E
ſpitare in aere poſſit.Quod ſi fuiſſet vmbilicus breuis,infans cum mouetur ad partũ, molẽ car
noſam trahens ab vtero reuelleret,ſtrangularetur q. prius, quam in lucẽ editus eſſet,cũ nõ am
plius ex vtero & nõdum ex aere attracto ſpiritu frueretur.Confert poſtremo vmbilici longitu
do ad illinendas cõplures partes fętus,vt facilius ex vteri ore elabantur: eius vero ductus per
ſiniſtrũ humerũ à poſteriori parte colli ad dextrũ , & inde ad locũ vnde exoritur, maxime ad
partũ eſt appoſitus:nã cũ a dextra parte moueri incipit infans, vmbilicus non amplius reuo-
luitur circa collnm,ita ut tutiot ſequatur partus,& ſecundæ per ipſum leniter extrahi ab obſte
trice poſſint Sed perſequamur partes quib.contineri vmbilicũ diximus,canalem videlicet per
quẽ fert vrina,& dnas venas,ac totidem arterias,omiſſis membranis quibus hæc inuolnuntur.

Canalis igitur,quod vrinæ ſeruiat,ª græce nominat ab his qui Anatomẽ profitẽtur,οὐραχος:
coniungit autem ſecundum inuolucrum cum ueſica fętus,per cuius cutem ad umbilicis conte
xtum penetrat,ex duabus uenis,& duabus arterijs:cæterũ arteriæ ex fętu a laterib.ueſicæ trã
ſeuntes cũ ipſo iunguntur , & ita iunctæ exeunt ex cute fętus; ad exitum vero copulãtur cum
duab.uenis quæ ſuperiorẽ ᵇ locũ obtinent , nã arteriæ inferiorẽ,quod venæ ex ſuperiori loco
fętus,arteriæ ex inferiori derinentur. Seiungitur autem propoſitus canalis a quatuor vaſis,cũ
primũ peruenit ad ſecundum inuolucrũ quo terminatur vrinã in ipſum fundens: vaſa nero a F
canali deſtituta in carnoſam molem inſeruntur . Oriuntur venæ ex iecinore fœtus , & non ex
utero:ſimiliter arteriæ;neq;.n.accipiunt vim ab hoc,ᶜ ſed a ſemine:Arteriæ uero ab arteria ſi-
militer deriuantur a ſœtu,a cuius corde vim accipiunt;non tamen exoriũtur proxime ab ipſo,
ſed iuxta os ſacrum a magna ᵈ arteria quæ ab eo orta eſt : conceptum.n. ᵈ ſemen,procreandi
principium in ſe continens,trahit ᵉ ſpiritũ & ſanguinem ex vtero, quemadmodum ẽt Ariſt.ᶠte
ſtatur,cum ſcribit fœtũ nutriri per dnas venas quæ vmbilicũ conſtituẽtes ad vterũ ſecednnt,
unde quaſi radices ſtirpium ex terra alimentum attrahunt:diſtinguuntur.n.venæ ſtirpiũ ᵍ mo
do in radices,trũcũ,& ramos,agunt aũt radices uerſus vterũ,ramos per ſubam iecinoris:Arte
riæ ſimiliter agunt radices uerſus vterum, & quaſi ramos verſus cor.Oritur vis pulſandi a ſœ-
tu & non ab vtero:nam ſi arterias alliges ʰ ad vmbilicnm, non pulſabunt amplius verſus vte-
rum ſed verſus fœtum . Deriuantur ergo arteriæ a magna arteria , ſicuti venæ a uena porta ;
Qnod ſi iecur ex ſanguine quem venæ , cor ex eo quem arteriæ ex utero attrahunt ⁱ gignitur
non propterea illæ ab utero oriuntur; ſed qnemadmodum ſtirpes in terram , ita ipſæ fibras
quaſi radices in vterum agunt.Siquis tamen radices ſtirpium initium eſſe velit , dicere etiam
poterit has uenas inde initium ducere,unde alimentum quaſi per radices alliciunt,hoc eſt ab
vtero atque,hoc pacto ᵏ Galenus initium venarum & arteriarum umbilici eſſe dicit finem ve
narum & arteriarum vteri:Ariſtoteles ˡ etiam vmbilici vaſa oriri ob utero tradit,quod ſi ſpe G
ctes vim effectricem venarum & arteriarum quæ ſemini ineſt & non vtero , ſi magnitndinem
quæ amplior eſt in fœtu qnam ad vterũ,dices eas oriri a ſemine atq.a fętu:ſi radices, per quas
attrahunt ſanguinem ac ſpiritum pones earum initium a vaſis uteri, nt aliquando ponit Gal.
& Ariſtote.Progreſſio eiuſmodi vaſorum eadem eſt,vtrumuis ſtatuatur initium : eadem enim
eſt via Athenis Thebas , quæ Thebis Athenas . Venæ , ſi truncũ inſpicias,a iecinore fœtus
incipiunt,nõ quidẽ a gibba parte,ſed a caua,ᵐ ubi eſt veſica fellis quæ flauam bilem a ſangui-
ne ſepatat,priuſqnã feratur ad partẽ gibbam,& diſtribuatur vniuerſo ſœtui : hinc ergo oritur
vena umbilici,& non proprie a ſubſtantia iecinoris,ſed a vena ⁿ porta , ibique in duos ramos
diuiditur:vnns ſurſum fertur,cui diuiſo in fibras ſnbſtantia iecinoris adiungitur ; alter perti-
net ad meſenterinm,omentum,lienem,ventriculum,inteſtina . Vena igitur a Porta uena ieci-
noris orta,quam bipartitam eſſe monſtrauimus,vna manet,dum ad cutim ſœtus peruẽniat,vn
de naſcitur vmbilicns:ſic enim validior eſt & tutior,qnam ſi diuideretur in duas ; nectitur ᵒ au
tem in eiuſmodi itinere per membranas validas cũ proximis partib. ſed cũ primum ex cute fę
tus egreditur,in duas illas ſcinditut,quas cum duab.arterijs & canali vrinæ coniunctas conſti
tuere vmbilicum diximus:tranſeunt autẽ per vtramq.mẽbranam fœtũ circũdantẽ dum in mo
lẽ carnoſam inſerantur,ubi nõ manẽt amplius duę grandes, ſed in plures mediocres diuidun- H
tur:atq.hæ rurſus in plurimas paruas,q̃ rurſus in exiles penè innumerabiles,ᵖ quas ante ᑫ coa-
leſcere diximus cum finibus venarum vteri: dum vero duæ ſunt in umbilico, priuſquam in mo
le carnoſa diuidantur in plurimas,adeo magnæ ſnnt, vt venam canam repræſentent.

Arteriarũ hæc ratio:eſt A magna arteriaq̃ a corde ad lũbos deſcendit ſupra os ſacrum,duæ
arteriæ dariuantur,vtrinq.una,q̃ laterib.veſicæ nõ ſolũ hærẽt ſed ẽt illigantur quaſi partes ip-
ſius,ne inde diduceantur ʳ atq.errent,ppea quod veſica deuexa eſt:ſed cum ſit tuto fultæ atq.al
ligatæ ferantur breuiori itinere vſq.ad vmbilicũ,q̃ venæ,nõ opus fuit eas iungi,nt tutiores eſ-
ſent;ſed diductæ ut oriuntur ita ẽt perueniũt ad vmbilicũ,nõ tñ recta & breuiſſima uia , quia
non eſſet locus inanis,vbi ſub abdomine ferrẽtur ad vmbilicũ, cũ occuparetur ab inteſtinis &
a renib.nec eſſet cui commode alligarẽtur ant fulcirentur. Quãobrẽ iunctæ cũ canali vrinæ a
veſica fœtus tranſeunt ad vmbilicũ quẽ cum duab.nenis copulatæ conſtituunt,permeanteſq.
vtranque menibranam in carnoſam molem inſeruntur venarum modo diuiſæ in plurimas ac
penè innumerabiles, quæ cum finibus arteriarum uteri coaleſcunt,vndeˢ ſpiritum & tenniorẽ
ſan-

a Gal.li.de form. fętus ca. 2. & 15. de vſu par. c.4.
b Gal li.15 de vſu par. c.5.
c Gal. li.6. de Placit. c.6.
d Gal.li.de form. fœtus c.5.
e Gal. li.de tu.ual c.9.
f Ariſt.li.2 de genera. anim. c.4.
g Gia de for mat. fœtus c.5.
h Gal.6.de Plac.c. 6.
i Gale. 1.de ſemine c.8.
k Gale. de form. fętus c.2.& 3 & li.de diſſec. vteri.c. 10.
l Ari.lib.7. de hiſt.ani. c.7.& 8.
m Gal. 15. ď vſu p.c.4
n Ariſt.li.7 de hiſt.ani. c.8.
o Galen.de form. fœtus c. 3.
p Gal.15.ď vſu p c. 4. & cap.5.
q Gale. de diſſectione vteri.c 10.
r Gal. li. de forma fœtus c. 3.
s Gal. 6. de Placitis. cap. 8.

A ſanguinem attrahunt: nulla autem fibra ſeu venæ ſeu arteriæ aberrat, [a] neque vena cum arteria, aut arteria cum vena vteri coniungitur, ſed omnes cum ſui generis vaſe committuntur, quod admirabile & diuinum eſt.

Ex his quæ expoſita ſunt de artificio naturæ in fabrica tam partium fętus quam eorum quæ ad eius conſtitutionem neceſſaria ſunt, vt triplicis inuolucri, atque vmbilici, facile intelligi pōt vnde fœtus ſpiritū & alimentum attrahat, quo detrudat quæ ſuperāt, & qualem deniq; vitam degat. Reſpirat ergo fętus non per os, vt credidit auctor libri de natura pueri, ſiue fuerit Hippocrates, ſiue Polybus eius diſcipulus; neque.n. in vtero aut in eius inuolucris præſto eſt aer à quo frigidiorem ſpiritū hauriat, vel ad quē tranſmittat calidiorē, ſed neceſſe eſt per vmbilicū reſpirare, cū primum egere perſpiratu incipit: non.n. ſtatim eo eget cū ſtirpium vitam degit, ſed cū iam genitū eſt cor, & magna arteria, per arterias, quæ ab hac ad [b] vmbilicū deriuantur, attrahit [c] ex vtero: neque.n. pulmo, [d] cū in vtero geritur, ſuppeditat aerem cordi per arteriam venalem, vt in his qui ſunt iam in lucē editi, ſed à corde ſpiritū obtinet per venā arterialem quæ coniungitur cum arteria magna, per canalē per quē aerem accipit atq. ad pulmonem trāsfert, qui ſic ſatis refrigeratur; neq.n. magnum deſiderat perſpiratum, cùm nondum moueatur. Arteria [e] aūt venalis quæ cum infans in lucē ſuſceptus eſt, fert aerem ex pulmone ad cor, cū in vtero eſt, affert ſanguinē pro alimento pulmonis, qui non nutritur tūc ſanguine tenui & ſubflauo

B ex corde accepto, ſed rubro ex venis: quamobrem ruber depræhenditur pulmo animalium cū naſcuntur, non ſubalbus vt illis quib. iam in lucem editis diutius per reſpirationē agitatus eſt, & nutritus tenui ſanguine, quē à corde accipit per venam arterialē; cum in vtero manet, vt poſſit arteria venalis ſanguinē excipere ex vena caua quæ pulmoni afferat, [f] natura eas coniunxit & medium foramen molita eſt cum operculo quodam ita ſtructo, vt permittat ſanguinem ex vena caua ferri ad arteriam venalem, non tn̄ reuerti ex hac ad illam: ſed non multo poſt ortum animalis coaleſcente operculo obcęcatur hoc foramen ac deliteſcit; conniuet etiam atque exſiccatur canalis ille, qui ab arteria magna ad venam arterialem tendit, cum nihil amplius per ipſum tranſeat. Redeamus ad ſpiritum, quem ſtatuamus à fętu non accipi per os, ſed per vmbilicum: at neque ore etiam ſugit fętus carunculas vt alatur, quod Ariſtoteles [f] ſcribit nonnullos exiſtimaſſe, vel venarum vteri capita vt teſte [g] Galeno quidam Aſclepiadæ voluerunt. Nutritur ergo fętus per vmbilicum, quod Hippocrates [h] ſignificauit cum dixit [antiquum alimentum p vmbilicū:] vt.n. ſtirpes ex terra per radices, ita fętus ex matre per vmbilicū attrahit alimentum, quod hæc perinde ſuppeditat atq; illa: Itaq; fętus neq. comedere neq. bibere poteſt, ſed hæret matri, ut ſtirpes terræ, vnde nutritur & propterea manet in utero, ut inquit Ariſtoteles [i] non ut formetur quemadmodum credidit Democritus, nam ex ouis formatur animal poſt

C quam edita ſunt, neq. amplius deſiderant alimentum à matre. Quid quod in his etiam quę animal pariunt, [k] quædam partes effinguntur poſtquam in lucē eſt editum? veluti dentes. Manet ergo in utero fętus, dum poſſit inde alimentū & ſpiritū accipere [l] per arterias & uenas, quarū hæ ad iecur, illæ ad arteriam magnam, & per ipſam ad cor pertinent. Attrahūnt [m] aūt & quantum & quale neceſſe eſt, & idcirco tenuiorem & dulciorem; & propterea relinquitur deterior purgandus poſt partum, pluſq; [n] attrahunt anteq̄ fętus conſtitutus ſit, quam poſtea, cum parū ſit q̄ in incrementū conuertat, & cum hęc quæ ſua ſunt & non quærit quæ aliena. Augetur [o] autem ex eadem materia ex qua conſtituitur, & per umbilicū ſimiliter: uerum non dr̄ proprie augeri, ſed fieri, anteq̄ conſtitutus ſit, [p] aūt.n. [q] perficitur & non augetur. Quamobrem facultas augens & nutriens cum conſtituitur fętus, fōguntur [r] ſuo munere nō ut principales, ſed ut ſeruientes. Superant aūt fętui ex alimento [s] ſimilia quędam non ſecus atq. animali iam orto [t] ex ipſis uero cum alia craſſiora ſint, alia tenuiora, quę craſſiora ſunt pauca ſunt, quod nutriatur ex ſanguine tenuiore, ſeruantur aūt in inteſtinis ex quib. eodem quo paritur die deijciuntur, ſunt que cruenta, [t] picis modo nigra plura tn̄ quam uideātur poſſe paruo tēpore ab infante colligi.

D Veriſimile aūt eſt, ex iecinore fętus per uenas meſenterij trāsferri ad inteſtina eiuſmodi materiam craſſiorem; ſed quod fętui ſuperat humidius ac tenuius, urina eſt, & ſudor hic ex cute fœtus deſtillans reponitur inter ipſum & proximum inuolucrū, illa per canalem à ueſica fętus fertur ad ſecundū inuolucrū, ubi ſimiliter ſeruantur; [u] neq.n. etiam ſi exprimas exit ex ceruice ueſicæ, quæ anguſtior eſt & obliqua, ſed per canalē qui rectus & latior eſt: ſed tam ſudor quam urina abruptis membranis ante fętum expellitur, & partum faciliorē reddit, ut ſupra dictū eſt; id aūt craſſius q̄ in inteſtinis retinetur cū natus eſt infans, alijs celerius, alijs tardius, oīb. tn̄ eodē die niger ille ac piceus cruor deijcitur; ſed poſtea corū delectio alba eſt, cū lacte nutriant.

[x] Exiſtit hoc loco quæſtio difficilis, cū ita guberneť, ſit ne animal dū in utero eſt? quā diſſoluemus, ſi reuocemus in memoriā animal definiri ſenſu, q̄ ſi dū in utero eſt ſentit, iam dici pōt animal, ſi non ſentit, nondū eſt animal; [y] ſed priuſquā fętus conſtitutus ſit, neq. eget ſenſu, neq. habet eius uim: non eget, [z] qm̄ conſtituitur, alitur, augetur ab anima illa cōi eū ſtirpibus, cuius hęc munera eſſe uoluit Ariſtoteles ipſumq; idcirco ſtirpis [a] uitā degere, & non ſtatim eſſe animatum animal atque hominem, ſed paulatim progredi, ita ut primo animetur, deinde fiat animal, poſtremum homo, & rationis particeps, cum iam in lucem eſt editum, atque idcirco gradatim ad rationem peruenit. Galenus [a] etiam totum illud tempus antequam conſtituatur, nondum exiſti-

a Gal. 15. de vſu par. c. 4
b Gal. 6. de vſu par. ca. 21. & 15. de vſu par. c. 6.
c Gal. 6. de Plac. c. 6.
d Gal. 6. de vſu par. c. 21
e Gal. 15. de vſu par. c. 6
f Ariſ. li. 2. de gen. ani. c. 4
g Gal. li. an animal ſit quod in vtero
h Hipp. lib. de alim.
i Ariſ. lib. 2. de gen. ani. c. 4.
k Gal. li. an oēs partes ſimul formentur.
l Gal. 1. de ſem. c. 8.
m Gal. li. 2. de nat. fac. c. 3.
n Ariſ. li. 4. de gen. an. c. 8.
o Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 4.
p Gal. 2 de nat. fac. c. 3.
q Gal. li. de form. fœt. c. 3.
r Gal. 1. de ſem. c. 7.
ſ Gal. 1. de ſem. c. 10.
t Ariſ. li. 7. de hiſt. an. c. 10 & Ga. lib. an animal quod in vtero e. 5.
u Gale. 15. de vſu par. c. 5.
x Ariſ. 7. de hiſt. an. capit. 10.
y Ariſ. li. 2. de anima tex 34.
z Ariſ. li. 2. de gen. ani. c. 3.
a Gal. li. de format. fęt. c. 3. & 15. de vſu par. c. 4.

mat ipſum fętum eſſe animal, & ſenſus participem, quod viuat ſtirpiũ modo, & in diuerſas par E
tes radices agat, & ramos profetat, vtaturq; venis & arterijs, nondũ tamen cerebro, neruis, &
ſpinę medulla, quę poſt iecur & cor, poſt uenas & arterias fiũt: ſed ſi utitur corde & arterijs, iã
degit vitã animalis, cũ vtatur motu harũ partiũ, quo carent ſtirpes. Videtur ergo eſſe animal,
prius quam procreetur cerebrum, & ſentiendi facultate præditum eſt; At nõ propterea exiſti
mãdum eſt animal, cum motus cordis & arteriarũ ad naturalẽ vim referatur, accõmodeturq;
ad attrahẽdũ & expellẽdũ, q̃ ſunt munera facultatis naturalis, tribuũturq; [a] ab Ariſto. ſangui
nis feruori, per quẽ dilatantur cor et arteriæ, & ita attrahunt aerem frigidũ, contrahũturq; cũ
ille reſidet, & veluti fuliginẽ expellũt. Quod ſi etiã facultati vitali, quẽadmodum medici pro
bãt, eiuſmodi motus tribuatur, referetur illa ad naturalem, quatenus facit opus & neceſſariũ,
& ad attrahẽdũ atq; expellẽdum ſpectans, & facultas naturalis vniuerſa pertinet ad animam
illam, quam habemus communem cum plantis, appellatam a Stoicis naturam: hoc motu carẽt
ſtirpes, quia [b] frigidiores ſunt, quam vt deſiderent eiuſmodi perſpiratũ, ſatisq; temperatur ea
rũ calor alimento & aere circũfuſo; ergo non propterea fœtus dici debet animal, quod cor &
arteriæ in eo moueantur: nam degit ſtirpis uitã, quouſq; ſenſu præditus ſit, quod Gal. [c] tũc fie
ri exiſtimat, cum iam conſtitutum eſt cerebrũ, vna cum neruis & ſpinę medulla, & totus forma
tus eſt fœtus, idque tempus conceptionis quartũ eſſe dicit, quod producitur a ſeptimo menſe F
ad partũ, tũcq; exiſtimat [d] fętũ ſuo motu iã moueri. Alexãder [e] tñ voluit, dũ in vtero eſt fętus,
perpetuo ipſum vti anima nutriente, neque prius ſentire q̃ pariatur: quod ſi interim moueа-
tur eum motum nõ eſſe animalem ſed naturalem ex aliquo affectu ortu, cuiuſmodi eſt palpita
tio; quod non abhorret a ſententia Ariſt. [f] cum ſcribit nõ eſſe verũ ſomnũ fœtus in utero, ſicut
neque ſtirpium, quæ non excitantur: quandoquidem verus ſomnus eſt vacatio a munere ſen-
tiendi, quæ nõ poteſt eſſe niſi in illis, qui iã præditi ſunt ſenſu. Quid quod Auicẽna [g] negat per
fecte ſentire aut vigilare eum qui iam ortus eſt, uſque ad quadrageſimũ diẽ? Motus, [h] quo vti
tur vehementiore fœtus mas quã fęmina, referri poteſt ad naturalem, vt referri diximus ab
Alex. [i] ſed motus qui ſequitur, cũ iã perfectus eſt, cumq; abrũpẽdo inuolucra ad partum feſti
nat, exiſtimari debet animalis & voluntarius, cum iam ſentiat moleſtiam ex anguſtia loci, &
inopia alimenti ac perſpiratus & propterea lucem appetat, ita vt antequam edatur, præ-
ditus ſit ſenſu & motus voluntario, atque idcirco dici debeat animal: at non ſimpliciter, ſed
potentia dicendum eſt animal antequam eiuſmodi uim aſſequatur; atque hoc pacto veriſimi-
le eſt, quod vtero geritur, fuiſſe ab Hippoc. [k] appellatum animal: habet enim actu animam nu
trientem, potentia ſenſum; humanus aũt fœtus habet ẽt potẽtia rõnem, habiliſq; eſt vt ad ſen-
ſum, ita ẽt ad hãc, quo differt a ſtirpibus; Propterea [l] leges penã cõſtituunt his, qui in mulie- G
ribus abortionis cauſa ſunt, & medicamentis partum abigunt, ſiquidem interimunt hominẽ, ſi
non actu, ſaltem potentia.

Dum infans utero geritur, ita cõglobatus [m] eſt, vt naſum habeat inter genua, oculos ſuper
genua, aures extra genua, facie ſpectante ad poſteriorẽ partem uteri, cubitis ad inguina, calci
bus ad manus, caput autem ſurſum uergit quod cõmune eſt ẽt aliorum animalium quæ vtero
geruntur: in omnibus aũt cũ lucẽ appetũt, caput deorſum conuertitur, quo fit ut ſecundũ natu
ram pariatur in caput; ad eã cõuerſionem plurimum cõfert ſuperiorum partium grauitas. Illi
verò qui dicũt ſe, mortua ſtatim muliere prægnante, cũ uterũ ſecarent vt viuũ infantem edu-
cerent, ſe deprehendiſſe eius caput deorſum ſpectare, & propterea credũt hunc eſſe eius na-
turalem ſitum: qui mea quidẽ ſñia decipiuntur; nã veriſimile eſt, potius conuerſum eſſe ex ſu-
periori in inferiorem partem, quod ob moleſtiam quam ſenſerit ad partum feſtinauerit.

Cum ex vtero infans excidit ob ſummã teneritatẽ ac mollitudiẽ, nequit illis cibis ſuſtineri
quibus aluntur qui firmiores ſunt: quãobrem prouida ſolerſq; natura [n] prouidit, ut in mãmis
matris ſanguis lacteſceret, ſicque ille nutriri poſſet alimẽto & idoneo & parum abhorrẽte ab
eo quo ante [o] nutriebatur in utero, nẽpe a ſanguine; hic autem qui ante ferri ſolebat ad vterũ,
fertur ad mãmas, quarum venę cõgruunt [p] cũ venis uteri, & ille ſurſum, deorſum, ultro, citroq; H
facile poteſt commeare. Incipit aũt redundare ſanguis & ferri ad mãmas, cum fętus iam ab-
ſolutus eſt, antequam pariatur, quod [q] parũ tũc alimẽti abſumat: Quo fit ut ſanguis nõ ſolũ op
pleat uaſa uteri, ſed ẽt mãmarũ, a quibus cõfectus cõuertitur in lac, quod infans paulo ante na
tus ſine magiſtro, duce [r] natura, mãmas appetẽs, ſugit, deuorat, & eius ubertate ſaturatur, tũ
eõcoquit ac reliquias deijcit [f] albas, poſt cruorẽ illũ nigrũ quaſi picẽ, quẽ diximus collectum
deijcere primo die. Illud ẽt ſcire licet quod infans non prius uocẽ edit quam totus in lucẽ pro
dierit, ẽt ſi caput iam exciderit reliquis partibus ex utero nondũ elapſis: Præterea quod pri-
mis quadraginta diebus neq; ridet neq; lachrymatur cũ uigilat, quãuis noctu p quietẽ utrã-
que faciat; magnam uero partẽ huius tẽporis dormit, ſed proceſſu magis uigilat. Credendũ eſt
etiam ipſum ſomniare, ſed ſero meminiſſe poſſe imaginũ; tum uerò neque perfectus adhuc eſt
ſomnus, neque perfecta uigilia, cum non [t] bene excitetur. Sed ſatis accurate mihi uideor pro-
creatricem facultatem explicaſſe: ſit ergo iam huius libri finis.

a Ariſ. li. de Reſpirat.
b Gal. 1. de ſ[e]mine. c. 9.
c Galen. de format. fętus ca. 3. & 1. de ſemine c. 9.
d Gal. 15. de vſu par. c. 5.
e Alex. l. de anim. c. de Impulſu.
f Ariſt. li. 5. de Gen. an. c. 1.
g Auic. l. 3. f. 21. Ir. 1. c. 2.
h Gal. 5. apho. cõ. 48. & li. 2. de epid. cõ. 44.
i Alex. ibi.
k Hip. li. de aere aquis & locis.
l Gal. li. an ani. ſit q in vtero. c. 5.
m Ariſt. l. 7. de hiſt. ani. c. 7.
n Ga. 14. de vſu par. c. 4.
o Gal. 1 de m. val. c. 7.
p Gal. li. 14. de uſu par. c. 4. & 8.
q Ariſ. 4. de Gen. anim. c. 8.
r Gal. 1. de m. ual. c. 8. & li. 15. de vſu par. c. 7.
ſ Ariſt. li. 2. de hiſt. ani. c. 10.
t Auic. li 3. f. 21. tr. 1. c. 2.

Finis Decimitertij Libri De Tuenda Valetudine Membratim.

Vidi

VIDI VIDII
DE TVENDA VALETVDINE
MEMBRATIM
Liber Decimusquartus.
Qui eſt de conſeruatione partium Genitalium.

Quæ partes neceſſaria ſint ad procreandum. Cap. I.

B

EX partibus noſtri corporis nulla fortuita eſt,ſed omnes ſunt opera naturæ, eas vt alicui facultati ſeruiant,nullamque ſine neceſſirate molientis, atque vbi inſtitutæ facultatis munus multiplex eſſet,multas partes ad ipſum exequendum procreantis;Ac ne longius abeas, facultas gignens quam proximo libro explicauimus,cum ad propagandum egeat coniunctione [a] maris qui in alio, & fœminæ quæ in ſe ipſa gignat;prætetea ſemine & ſanguine , ex quibus procreamur,& alimento denique,quo cum ſtatim in lucem ediri ſumus, ſuſtineamur , multarum partium poſtulat ſeruitium,quæ tam in mare quam in fœmina propoſitis muneribus ſatisfaciant. In mare,qui ſemen ſuppetit & in alio gignit,opus eſt partibus quæ ſemen conficiant,cuiuſmodi oſtendemus eſſe teſticulos,& vaſis alijs per quæ ſanguis in ſemen conuertendus ad ipſos feraturitales ſunt venæ & arteriæ quæ a vena caua & arteria magna ad eos deſcendunt;alijs quę quod iam confectum eſt,deducant , id quod efficiunt ea quæ a teſticulis ad colem pertinent; hic autem neceſſarius fuit vt gigneret in alio,hoc eſt,vt eijceret ſemen in vterum; at non paucioribus partibus opus eſt fœminæ quæ ſemen quoque gignit ad procreandum vtile , ſuppeditat ſanguinem, & in ſe generat atque infantem alit.

a Ariſ.li. 1. de hiſt.ani. c.3. & 1. de gen ani.c.2

C

Ob ſemen neceſſariæ ſunt eædem partes quæ in viro;teſticuli,venę & arteriæ ad ipſos deſcendentes, canalibus deducentibus confectū ſemen non extra vt maribus,ſed in vterum,qui neceſſarius illi fuit , & propter ſanguinem quē præbet per venas & arterias ad eius ſinum terminatas,& vt in eo gignatur fœtus,cōcipiaturq; virile ſemen quod coles per eius ceruicem in ipſum eijcit in venereo complexu: poſtremo fœminæ opus fuit mammis,quæ ſanguinis copiā,qua redundat,conuertat in lac,vnde infans poſt ortū ali poſſit. Tot ergo partes ſunt quas propagationis cauſa natura machinata eſt, tam ſin maribus quam in fœminis:videntur autem aliquo pacto inter ſe ſimiles,reſpondereque muliebres virilibus, atque illis hæ , magiſque differre ſitu quam forma , eo enim loco natura vtrique eas affixit,vbi facultati quam habet in ſe gignendi vel in alio inſeruiret. [b] Prominēt genitales partes in mare extra abdomē,in fœmina latent ſub abdomine:quod ſi viriles in interiorē partem inuertātur, [c] ſimiles erunt muliebribus;teſticuli enim extra ſcrotum collocabūtur, ſicuti in fęmina extra vterum:ſcrotum repræſentabit vterum, coles eius ceruicem, ſicuti cutis glādē tegens cutim extremæ ceruicis.

b Ariſ.li.4. de gen.ani. c.5.
c Gal.li.14. de vſu par. ca.6.
d Gal. 2.li. de ſem c.5.

Eadem ratio eſt muliebrium partium genitalium,quæ ſi inuertantur in exteriorem partem, referent ſimilitudinem virilium:vterus includet teſticulos,& ſcrotum videbitur,ſicuti eius ceruix,coles,& cutis extremæ ceruicis illā quæ glandem tegit.

D

Cauſa cur in fęmina ſubſidunt [d] eſt imbecillitas caloris , qui cum intus procreatur , non poteſt ipſas propellere, ita vt deliteſcant quemadmodum oculi talpæ imperfectiores; calor autem ac ſpiritus a quo propelli debent in maribus,viget ita, vt eas non tantum ſituare,quemadmodum inflatione ſituantur vaſa,quę ex liquefacto vitro conficiuntur , ſed etiam propellere in exteriorem partem . Huiuſmodi ergo partium quæ propagationis cauſa inſtitutæ ſunt conſeruationem nunc tractare aggrediemur,ante vniuſcuiuſque naturam expoſituri:ſumemus initium a teſticulis & vaſis ad ipſos pertinentibus.

De Teſticulis & vaſis & ad ipſos pertinentibus. Cap. II

e Gal.li.14. de vſu par. ca.11.

INter partes procreatrici facultati ſeruiētes ponūtur præcipue [e] teſticuli,q a Gręcis cōiter ὄρχεις proprie vero ab Herophilo δίδυμοι nominant:ſunt aūt in marib.duę glāduleq in ſcroto depēdēt vtrinq; vna ; hos natura dedit nō tm̄ homini , ſed ēt alijs aīalib.ſanguine ꝑditis,exceptis [f] piſcib.ac ſerpētib.q ſine teſticulis canales habēt ſeminarios:

f Gal.14.de ca.11.
g Ariſ.li.1. de gen.ani. cap 3.

ſeminarios: ex aĩalib. q̃bus natura eos affixit, quæ oua [a] edunt, veluti aues, habent ipſos abdo- E
mine incluſos; quæ animal pariunt extra abdomen ſuſpenſos: magis autẽ libidinoſa ſunt quæ
vel ſolos canales ſeminarios habent, vel teſticulos intra abdomen, cum eorum ſemen nõ reti-
neatur in anfractibus, ſed recta feratur ad colem, ſicuti magis voracia ſunt illa quibus cibus
in ventriculo concoctus deſcendit ad inteſtinum quod ſine vlla reuolutione totum rectum eſt,
nam celerius [b] eijcitur, ſicut ſemen illius, atque idcirco ad venerem magis inflammantur; ſed
quam vim habeant teſticuli in alijs animalibus, quibus dati ſunt, exponere iam oportet.

a Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. cap. 1.

b Ariſt. li. 1. de gen. ani. cap 4.

De teſticulorum munere non conuenit inter Ariſtotelem & Gal. exiſtimauit Ariſtoteles [c] te-
ſticulos eum vſum afferre quem pondera à telis pendentia a quibus dilatantur dum texũtur:
eodem enim modo voluit in concubitu ab ipſis ſeruari aperta vaſa ſeminaria, vt ſemen libe-
rius ſubito poſſet eijci, ne ipſis cõfluentibus retineatur; quamobrem iudicauit teſticulos vti-
les eſſe, non [d] neceſſarios ad procreandum, quãdoquidem taurus his ſectis paulo poſt bouem
fœminam compleuerit, piſces & ſerpentes ſine ipſis gignant, præterquam quod vaſa quæ ſe-
men ad colem ferunt, non nectuntur cum ipſis, ſed cum vaſis a caua vena & magna Arteria de-
riuatis, in quibus effici ſemen Ariſt. voluit. Gal. [e] vero concedit in venis & arterijs, quæ ad te-
ſticulos deſcendunt, ſanguinem aliquo pacto mutari & idoneum reddi, quod facile dein ver- F
tatur in ſemen, ſiquidem reuoluta ſunt pluribus locis, & cum in eorum anfractibus diutius ſe-
men verſetur, ſimile ipſis redditur quæ alba ſunt, ita vt fiat albus, quemadmodum ille qui alit
ceteras venas & arterias totius corporis, in quibus cum aſſidue fluat, neque diutius retineatur,
non ita poteſt albeſcere vt in his quæ ad teſticulos deſcendunt: ſanguis igitur [f] ita mutatus
& iam albeſcens ex ipſis attrahitur a teſticulis qui perfecto ipſum conuertunt in ſemen; cuius
cum quod ſatis eſt pro alimento exceperunt, reliquum tanquam ſuperans expellunt ad vaſa
ſeminaria, vnde in venereo complexu fertur ad colem. Tribuit ergo [g] Galenus teſticulis vim
gignendi ſemen principalem, & propterea procreandi, vt cerebro facultatem animalem, cor-
di vitalem, iecinori naturalem nutrientem, adeo vt numerauerit teſticulos in partibus quibus
datus eſt aliquis principatus, perinde ac cerebrum, cor, & iecur. Rationes [h] quibus nititur,
ducuntur primum a ſubſtantia teſticulorum quæ alba eſt & ſpongiæ modo rara, ita vt illis fora-
minibus quibus continetur admittere poſſit ſanguinem, qui in vena & arteria ad teſticulos de-
ſcendente iam cœperat albeſcere, eundemque penitus ſibi similẽ reddere, atque idcirco in ſe-
men conuertere. Sumitur alia ratio ab eo ſemine quod qui ſecant animalia, depræhendunt in
ſubſtantia teſticulorum, eo potiſſimum tempore quo turgent, & libidine inflammantur: nam
tunc etiam grandiores reddi teſticulos & intumeſcere fatetur Ariſtoteles [i]. Quod vero non ſint G
effecti vt quaſi pondera telas dilatent in concubitu vaſa ſeminaria vt libere poſſint ſemen fun-
dere, probat Gal. [k] duplici argumento; & quoniam animalibus, quæ ipſos habẽt ſub abdomi-
ne incluſos, veluti aues, nõ poſſint ſeruare aperta vaſa ſeminaria, cum non depẽdeant, & ideir-
co aliam afferant vtilitatem: & quoniam vbi nimis refrigerentur calefiant, aut etiam vbi valde
collidãtur non conferunt amplius ad procreandum, & tamen ſunt ſimiliter oneri. Sed cauſa-
tur Ariſt. [l] tunc vaſa ſeminaria quæ ſimiliter affecta eſſe dicit; Gal. tamen his inultatis, affe-
ctis duntaxat teſticulis & tamen idem pondus retinentibus, auferri procreandi vim demon-
ſtrat: accuſat [m] vero Ariſtotelẽ incõſtantiæ, qui quamuis ademerit teſticulis omnem vim gi-
gnendi ſemen, aliquando tamen ſcribit [n] ipſis opus fuiſſe operimento & propter conſeruatio-
nem & propter ſemen genitale. Argumenta quæ Ariſtotelis ſententiã confirmant ad mentem
teſticulis vim omnem ſeminis, facile ſoluuntur; ad id enim quod de tauro afferebatur, qui ca-
ſtratus paulo poſt potuit complere fœminam bouem: Reſpondetur id ſemel duntaxat accidere
potuiſſe ob ſemem prius confectum a teſticulis antequam exciderentur, & ſeruatum in vaſis
ſeminarijs intactis, id quod non licuiſſet iterum, aut tertio. Quod vero ſpectat ad piſces & ſer-
pentes ſine teſticulis procreantes, dicimus animalibus minus perfectis gigni ſemen poſſe H
in vaſis ſeminarijs ſine ope teſticulorum, quod his quæ perfectiora ſunt & teſticulis prædita
non euenit, ſed neceſſario in ipſis ſemen a teſticulis perficitur. Poſtremo quod negabatur vaſa
ſeminaria cum teſticulis necti, minime concedendum eſt, cum per appendicem ſummis teſticu-
lis ſuperiectam cum ipſis adeo nectantur, vt facile haurire confectum ſemen poſſint, vt in ſe-
quentibus pateſiet: ex quo conficit Galenus ſemen in teſticulis gigni, quibus id etiam [o] tri-
buit, quod virilem facultatem impertiunt vniuerſo corpori, qua priuantur animalia cum teſti-
culi exciduntur, adeo vt neque [p] in maribus neque in fœminis habendi eſſe videatur; neque
poteſt id Ariſtoteles tribuere ſeminarijs vaſis, quoniã interit ea facultas excisis teſtibus etiã
vbi illa integra ſeruantur. Caſtrata [q] animalia quibus veſcimur virus amittunt, & longe ſua-
uiora fiunt ac melioris ſucci cum comeduntur: reddũtur & frigidiora & ſanguinem minus florẽ-
tem gignunt: venas anguſtiores habent & tardiorem arteriarũ pulſum: minus libidinoſa eua-
dunt & glabra; Quod ſi a primo natali die murilum edatur aliquid ex genitalibus, fatetur Ari-
ſtoteles [r] impuberes degere ætatem tam pueros quàm puellas, idque ad teſticulos maxime
pertinere monſtrant illi qui caſtrãtur: tanta eſt teſticulorum vis, quæ interit cũm exciduntur.
Fatetur etiam Ariſtoteles [ſ] in his qui caſtrantur ſequi eiuſmodi mutationem, & magnum mo-
mentum habere ſectionem paruæ eiuſmodi partis ad vniuerſum corpus afficiendum: ſed
refert

c Ariſt. li. 1. de gen. ani. c. 4. & li. 7. de hiſt. ani. cap. 1.

d Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. cap. 1.

e Gal. li. 14. de vſu par. c. 7. & 10.

f Gal. 1. de ſem. c. 16.

g Gal. de arte med. c. 9.

h Gal. 14. de vſu part. c. 10. & 1. li. de ſem. c. 16

i Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. c. 1.

k Gal. 1. de ſem. c. 15.

l Ariſt. 3. li. de hiſt. an. 1

m Gal. 1. de ſemine. 16.

n Ariſt. li. 1. de gen. an. cap. 12.

o Gal. 1. de ſem. c. 15.

p Ariſt. li. 1. de gen. ani. cap. 2.

q Gal. 1. de ſem. c. 15.

r Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. cap. 1.

ſ Ariſt. li. 8. de hiſt ani. c. 2. & 1. li. de gen. an. cap. 2.

referet [a] omnẽ hanc vim ad cor, quod exciſis teſticulis laxari voluit, & nõ amplius tẽdi, quaſi [b] ipſi non ſit inſitum robur, ſed a diſtentione proficiſcatur; aut quaſi deſint internæ, & proximæ partes, veluti iecur & vena caua, à quibus tendi ac deorſum trahi multo melius poteſt, quam à teſticulis ita paruis, ita diſtantibus. Ex his igitur iam intelligi poteſt teſticulorum facultas, nõ ſolum in procreando ſemine, ſed in impertiendo virile robur vniuerſo corpori; celerrime [c] autem ipſum communicant, non ſecus quam cor facultatem vitalem. Vt autem poſſint teſticuli ſemen perficere, miniſtrarum quatuor facultatum naturaliũ quibus pręditi ſunt, actione egẽt, cum primo trahere debeant ex venis & arterijs ſanguinem quem in ſemen conuertant: tanta autem vis attrahendi illis ineſt, vt vbi ex nimio vſu rerum venerearum exhauriuntur, nõ ſolum ex proximis venis & arterijs, ſed per has etiam ex alijs omnibus ſemen alliciant, ita vt omnes partes corporis alimenti inopia debilitentur: quamquam fertur ſanguis qui ſuperat teſte Ariſtotele [d] ad vaſa ad ipſos pertinentia, non ſecus atque alia quæ in corpore ſuperant ad ſua loca; verum teſticuli non tantum accipiunt, ſed etiam alliciunt, alioquin non exhaurirẽtur aliæ partes ob nimium concubitum, quia tãtum ad eos ferretur quod ſuperaret: id verò quod attractum eſt vt conuertatur in ſemen, retinendum eſſe, clarius eſt, quam demonſtrari debeat: quãobrem neceſſaria eſt etiam illis retentio: De coctione quid attinet dicere, cum per hanc ſanguis conuertatur ſemen in ſimilis redditus? ſed cum longe plus conficiant quã in alimentum abſumant, quod ſuperat cogũtur expellere ad ſeminaria vaſa: data eſt autem tam his quam teſticulis eximia facultas expellendi; ad hæc munera exequenda compoſuit eos natura ex materia & forma admodum appoſita.

a Ariſt. li. 5. de gen. ani. cap. 7.
b Gal. 1. de ſem. c. 15.
c Gal. 1. de ſem. c. 16.
d Ariſt. 2. li. de gen. ani. c. 4.

Materia teſticulorum ad partes attinet ex quibus conſtant: harum vna principalis eſt, quæ proprie ſemen conficit, nimirum ſubſtantia glandulis non diſſimilis, quã potiſſimum continẽtur. Cæteræ ſunt factæ gratia huius, cui aliquem vſum afferunt, veluti venæ & arteriæ quæ ſuppeditant materiam in ſemen vertendam; appendix per quam cum teſticulis iunguntur vaſa ſeminaria, quæ ſemen confectum ad colẽ ferunt; & glandulæ ad quas terminãtur nerui, per quos ſentiunt muſculi, per quos ſurſum trahuntur; multiplex tunica qua teguntur ac defenduntur: has omnes partes nunc deſcribemus, exorſi a principali, nempe a ſubſtantia ipſa, quam Ariſtoteles [e] eſſe dixit eiuſdem naturæ cuius caro eſt, aut parum ab ea differre; magis tamen accedit ad naturam glandularum in quibus [f] ponitur: eſt autem alba quemadmodum ſemen & laxior cum euidentibus foraminibus; vt autem ſubſtantia mammarum [g] aptiſſima eſt ad conficiendum lac, ſubſtantia iecinoris ad conficiendum ſanguinem, ita hæc ad ſemen quod ipſi ſimile eſt, & in illis foraminibus [h] retineri poteſt, dum perficiatur; confert etiam ad cõcoquendũ
C eius mollities, nam vt corpora molliora veluti puerorum, ita etiam partes molliores magis ad concoquendum valent: refert autem aliquo pacto [i] ſubſtantiam cerebri. Venæ & arteriæ quę his glandulis ſanguinem diſtribuunt ad alimentum & ſeminis confectionem, à qua nominantur vaſa ſeminaria, [k] oriuntur a magnis vaſis proxime ſub renibus, perinde atque illæ quæ ad vterum & muliebres teſticulos pertinent, qui locus plurimum diſtat à teſticulis maris, quamuis alioqnin conſueuerit natura canales, quantum poteſt, ex proximo deriuare, quemadmodũ deriuat [l] ex vena caua & arteria magna, qua trãſeunt ſuper eos ſacrum, venas illas & arterias quæ alunt in maribus colem, in fœminis ceruicem vteri, vt iter breuius eſſet, & propterea tutius; at in illis deriuandis quæ ad teſticulos ducuntur, ad duos ſpectauit quæ magnum momentum afferunt, ad procreationem, vt ſcilicet magis coqueretur ſanguis qui a teſticulis verti in ſemen debet, & vt tale ipſum efficeret, quale poſſet etiam fœminas procreare non minus quam mares ad gignendum neceſſarias: ob vtramque cauſam ex loco longinquo, ſcilicet proxime ſub renibus, deriuantur venæ & arteriæ quæ ad teſticulos feruntur; in longo enim illo itinere magis cõcoquitur ſanguis & magis idoneus redditur qui poſtea in teſticulis vertatur in ſemẽ, quemadmodum in lac [m] ille qui longiori ductu fertur ad mammas: hoc igitur ſpectans natura venas & arterias ita lõgas teſticulis impertiuit quas cum multis anfractibus [n] etiam reuoluit,
D quoniam in eiuſmodi reuolutione diutius retinetur ſanguis & coctionem acquirit, perinde ac [o] ſpiritus in complexu illo arteriarum retiformi ipſius cerebri: quo autem magis mutatur & albeſcit ſanguis in venis & arterijs propoſitis, eo facilius a teſticulis conuertitur in ſemen: Idem locus vnde illæ oriuntur, aliam vtilitatem affert, ad quam naturam ſpectare diximus, vt ſcilicet gignantur etiam fœminæ: talem enim ſanguinem ſuppeditat, qualis poſſit etiam mutari in ſemen frigidius & tenuius ex quo fœminæ procreẽtur, quod cum eo permixtũ ſit aliquid aquoſi humoris veluti ſeri, propter quod etiam libidinem auget. Ergo ſanguis qui ex ſuperiori loco iã dicto teſticulis diſtribuitur, nõ totus eſt purus, ſed aliqua eius pars adhuc mixta eſt eũ aquoſo humore, quẽ nõdũ renes attraxerũt: quo pacto hoc fiat demõſtrabit origo venarum & arteriarũ, ſanguinẽ teſticulis diſtribuẽtiũ. Vena [p] quæ ad dextrũ teſticulũ pertinet, oritur à vena caua ſub ea regione, vnde ramos impertit renibus; nõ tñ a dextra parte ipſius, ſed a priori turget & quaſi thorũ repræſentat: inde verſus latus dextrũ tẽdit ad teſticulũ, e regione; Illa vero q̃ ad ſiniſtrũ teſticulũ ferẽ, nõ ſimiliter orit a vena caua, ſed proxime ab illa emũgẽte, quæ à caua pertinet ad renẽ ſiniſtrũ: inde ergo ſiniſter teſticulus ſanguinẽ aquoſum accipit & nõdũ purgatũ a renibus, quamquam nonnihil eiuſdem dextro quoq; impertitur per ramulos deriua-

e Ariſ. 1. li. de hiſt. ani. anim.
f Gale. 1. de ſem. ca. 17. de ali. fac. ca. 6.
g Gal. 5. aphor. cõ. 39
h Gale. 14. de vſu par. c. 10. & 14.
i Gale. 1. 6. epid. cõ. 20
k Ariſ. li 3. de hiſt. ani. ca. 1.
l Gale. 14. de vſu par. cap. 13.
m Gal. 7. de vſu par. ca. 22. & li 17. de vſu par. c. 10.
n Gale. 14. de vſu par. c. 10.
o Gal. 9. de vſu par. c. 4
p Gale. 14. de vſu par. c. 7. & 1. de ſem. ca. 15. & de venarum & arteriarũ ſect. c. 8.

to, ex

tos ex vena emungente quæ ad ſiniſtrum renem tendit.

Arteriarum hæc ratio eſt, quod tam quæ ad ſiniſtrum, quam quæ ad dextrum teſticulum tendit, oritur à magna arteria ſub initio arteriarum ad renes pertinentium, quod recentiores qui Anatomẽ profitentur, diligenter obſeruarunt; [a] Gal. tamen arteriam illam quæ ad ſiniſtrũ teſticulum fertur, accipere ramos ait ab arteria quæ ad ſiniſtrum renẽ proficiſcitur, & totũ intetdũ ab ea oriri, quod credibile eſt ab ipſo obſeruatũ, ſi nõ in hominibus, certe in belluis; nec eſt quod miremur, ſi uenarũ & arteriarum in aliis alius ſit ductus & non omnino idem: reſpondent. n. hæ quodammodo radicibus & ramis ſtirpium, quorũ non eſſe perpetuo eundẽ progreſſum cernimus in illis etiam plantis, quæ eidem ſpeciei ſubijciũtur; hoĩes quibus ſemen tenuius eſt, & idoneũ ad gignendas fœminas, par eſt cõiicere ſemen ex ſanguine minus puro ac minus purgato a renibus, qui non tãtum ex vena, ſed etiam ex arteria emũgente emanauerit: eiuſmodi varietatem originis uenarum & arteriarum molitur natura ad propagationem, cuius gratia etiã ipſas fecit multo maiores [b] quã poſtulẽt teſticuli ut alantur: uoluit enim per ipſas tantum ſuppeditari ſanguinis, vt poſtquam teſticuli alti ſunt, ſuperſit ſemen ad procreandum; copulãtur uerò inter ſe vena & arteria dextri lateris, ré[illegible]turq; per fibras ſicuti uenæ & arteriæ ſiniſtri, iunguntutque tam hæ q̃ illæ cum canali ſui lateris, per quem a renibus vrina illabitur ad veſicam: ſic autem iunctæ deſcẽdunt impertientes in itinere ramos mẽbranæ peritoneo, atq; ad oſſa pubis prodeuntes feruntur ad teſticulum ſui lateris, atque vbi ad exteriorem propriã eius tunicã peruenerunt ita inter ſe miſcentur, vt in vnitatẽ quãdã coeant. Ex hac venarum & arteriarum vnitate ad ſummum teſticulum facta effingitur appendix, quæ q; ſummo teſticulo adiecta ſit, [c] ἐπιδιδυμὶς græce nominarunt: refert hæc figuram pyramidis, a priori & poſteriori parte depreſſæ baſis cum ſublimiori teſticuli parte coniungitur, apex cum locum attingit, vbi primum vena & arteria incipiunt inter ſe miſceri; tota autem quaſi rete intexta eſt multis ramulis varicum modo turgentibus: multi etiam ab ea ramuli germantur, teſticulorum ſubſtãtiam permeantes, non ſecus quam per iecinoris ſubſtãtiam vena [illegible] huiuſmodi appendicis ſubſtantiã [d] ſi co[m]pares cum ſubſtantia venarum & arteriarum ad ipſam pertinentium, molliorẽ deprehendes; ſi cũ ſubſtantia teſticulorum duriorem: ſic enim hanc cum illa coniungit tanquã media inter vtramque; quo autem magis accedit ad teſticulos eo mollior eſt; quo minus recedit a venis & arteriis, eo minus mollis; In vniuerſum autem duriorem quandam glandulam repræſentat.

Vas ſeminarium proprie dicitur id, quod cõfectum ſemẽ a teſticulis ad colẽ affert; licet [e] venæ etiam & arteriæ quæ ſanguinem impertiunt in ſemen uertendum, vaſa ſeminaria nominẽtur: illud autem per quod ſemen ad colem fertur, nunc nobis propoſitum, dicitur ab Herophilo, παραστάτης [f] κιρσοειδὴς, quaſi aſſiſtẽs varicoſum, cui maiorẽ vim cõficiẽdi ſemẽ tribuit q̃ teſticulo, quo noĩe repræhenditur a Gal. cum hoc accipiat ſemen iam coctum a teſticulo, ad quẽ proprie ſpectat munus conficiendi ſemen; non quo dum manet in uaſe ſeminario, non coquatur magis, & fiat craſſius, ſed quo prius coctum in teſticulo [g] a uaſe partim accipiatur tãq̃ expulſum, partim alliciatur; vnaquæq; enim pars expellit quod ſibi inutile eſt, & allicit quod vtile. Factum eſt igitur ſeminarium vas ad ſemen ſeruandum, quod in cõcubitu expellat ad colẽ, ut eijciatur in uterum, atq; hoc pacto ſeruit [h] teſticulo tãq̃ parti principali, vt venæ iecinori, arteriæ cordi, nerui cerebro, tanq̃ canalis p quẽ tranſeat quod ab ipſo gignitur in eum locũ vbi opus eſt: prædictum aũt eſt perinde ac teſticulus egregia [i] facultate expellẽdi, ſubito. n. quodã impetu qđ cõtinet ſemẽ ĩ colis fiſtulam eijcit. Cõpoſitio ſeminarij vaſis ad enarratã functionẽ maxime appoſita eſt ſubſta. n. cõſtat [k] neruoſa ac dura, quæ validiori mẽbrana tegitur: ſic. n. ue to tẽditur cũ opus eſt, hoc eſt cũ in cõcubitu [l] ſemẽ eijcit; q̃q̃ tẽditur et & ſemen eiicit præter voluntatẽ, qui græcẽ vocatur [m] γονόῤῥοια. Forma itẽ q̃ hẽt uas ſeminariũ, ad eius munus aptiſſima eſt, eſt. n. ab exteriori parte, qua nõ cõiũgitur cũ teſticulo teres, ab ĩteriori qua gibbũ teſticulũ attingit ſimũ, a lateribus verò appatẽt anfractus in ſpeciẽ erucarũ ac vermiũ, nõ tñ adeo inæquales vt varices: Superficies externa eius ubi nõ ſunt anfractus, læuis eſt; interna verò aſpera. Cęterũ q̃uis canalis ſit, nullibi tñ apertũ manifeſte depræhẽditur, ſed pareſt in concubitu aperiri: ut aũt plurimũ ſeminis contineat nõ tãtũ anfractus [n] præſefert, ſed longũ ẽt, latum & profundũ eſt: longitudinẽ [o] eius efficit progreſſus quẽ facit primo ſurſum, dein deorſum, in hũc modũ: Oritur [p] n. ab appẽdice, q̃ diximus ſummo teſticulo ſuperiectã eſſe, neque naſcitur proprie a teſticulo, ſed ipſum attingit: progreditur verò ab exteriori parte appẽdicis deorſũ verſus internũ uſq; ad imũ teſticuli, vbi cũ intima eius tunica ab exteriori parte cõiũgitur; inde ſurſum reflectitur eidẽ tunicæ inhærẽs, nõ tñ alligatũ; qua aũt ſurſũ reuertit̃, teres eſt & anguſtius, ita ut uideatur neruus; at ubi ſuperiorẽ teſticuli ſedem ſuperauit, ſurſum procedẽs ad ſinum uentris inferioris, qua ex peritoneo ad teſticulum egreditur vena & arteria, aſcẽdit. n. per eandẽ [q] fiſtulam ex peritoneo factã, per q̃ illæ deſcendunt ad teſticulos: nã ſic munitur, q̃quã defenditur ẽt a lateribus ab oſſe coxatũ, a priori parte ab oſſe pubis, a poſteriori ab oſſe ſacro. Tuto igitur aſcẽdit per fiſtulã ex peritoneo factã, innitẽs canali p quẽ vrina ex renę in ueſicã illabitur: dein curuatur ad poſteriorẽ partẽ oſſis pubis, & ad ceruice veſicæ deſcẽdit, quo peruenire poterat breuiori itinere; ſed lõgiori opus fuit, vt quẽadmodũ paulo ſupra diximus,

multum

a Gal. 14. de vſu par. ca. 7. & 16. de vſu par. ca. 10.
b Gal. 14. de vſu par. ca. 13.
c Gal. 1. de ſemine. ca. 15.
d Gale. 14. de vſu par. c. 14.
e Gale. 14. de vſu par. c. 10. & 11.
f Gal. 1. de ſemine. ca. 15.
g Gal. 1. de ſemine. ca. 16. & c. 17.
h Gale. de arte medi. c. 9.
i Gale. 1. de ſemine. c. 6
k Ariſt. l. 3. de hiſt. ani. c. 1.
l Gal. 14. de vſu par. ca. 13.
m Gal. 14. de uſu par. c. 10.
n Gal. 14. d vſu par. ca. 12.
o Gal. 14. d vſu par. ca. 13.
p Gal. 1. de ſemine. c. 15.
q Ga. 14. de vſu par. ca. 13.

A multũ ſeminis cõtineret: procedens igitur ſuper rectũ inteſtinũ ad ceruicẽ veſicæ, cũ uaſe coit alterius lateris, ita vt in vnũ [a] concurrant ad ſubſtantiã glandulæ ſimilẽ, ſitam in inferiori parte colis ad medium longitudinis verſus glandem. Ad eamdem ſubſtantiam terminantur duo alia vaſa ſeminaria, quæ quod glandularũ ſubſtantiã referrẽt, ab Herophilo [b] παραστάται ἀδενοειδεῖς, quaſi aſſiſtentes glanduloſi nominantur: gignunt autem humorem ſemini ſimilem, tenuiorem tamen, qui vt in ſuperioribus oſtenſum eſt, cum locum explicaremus vbi ſemen gignitur, madeſacit iter vrinæ, eiuſdem acrimoniam temperat, non permittit colem diſtortum conniuere, præterquam quod libidinem & voluptatem in complexu venereo auget, & eundem vſum affert in procreando quem ſemen muliebre.

a Gal. 1. de ſem. c. 15.
b Gal. 14. de vſu par. cap. 11.

Subſtantia qua hæc vaſa continẽtur, media eſt inter carnem & glandulam; videntur autem duæ paruulæ veſicæ à lateribus colis vbi detegantur, nam latent inter ligamenta recti inteſtini, & veſicæ vrinæ a qua non multum recedunt, neque ita paruæ ſunt vt non manifeſte ſe oſtendãt. Neruos [c] vt alijs partibus, ita etiam teſticulis diſtribuit natura iuſtiſſima paruulos, quod exiguo ſenſu egerẽt, & ſolummodo vt perciperent ſi quid moleſtum occurreret, quod & vtero quoque euenit: maiores autem dedit coli & ceruici vteri, propter acriorem ſenſum ad prurigi nem & voluptatem percipiendam, in vſu rerum venerearum neceſſariam: ſed cum non opus ſit B longiori ductu neruorum ad teſticulos, vt venarum & arteriarum, deriuantur [d] ex medulla ſpinæ ad os ſacrum, dein cum venis & arterijs coniuncti deſcendunt ad teſticulos per fiſtulam ex peritoneo conſtitutam. Muſculos [e] ſeu corpora quædam carnoſis fibris ſuperne deorſum tendentibus diſtincta dedit etiam natura teſticulis, vt vim motus voluntarij ipſis impertiant, & eoſdem ſurſum attollant, vnde a græcis nominantur κρεμαστῆρες: vnus autem in vtroque teſticulo repetitur, quamuis duplex exiſtimari poſſit propter duplex initium, quod ducitur a muſculis [f] abdominis, & proprie à chorda muſculi oblique deſcendentis, hac enim ſurſum attracta ſimul attrahitur muſculus, quod non euenit cum attrahitur peritoneum; vnum autem initium ſumunt ab oſſe pubis, alterum ab oſſe ilium. Sed ſiue ſimplex, ſiue duplex exiſtimetur muſculus tam dextri quam ſiniſtri teſticuli, deſcendit vna cum peritoneo in voluentem venã & arteriam, ligaturque cum vaſe ſeminario, neque vllibi teſticulum attingit, ſed dilatatus tunicam externam in teſticulo efficit, quã a ſimilitudine vaginæ græci appellãt ἐλυτροειδῆ, vt paulo poſt ſubijciemus; neque enim [g] chordam exigit, cum non moueat os, ſed per carnoſas particulas quibus illa tunica continetur, ſurſum teſticulum moueat.

c Gal 14. de vſu part. cap 13.
d Gal 16. de vſu par. c 9.
e Gal 14 de vſu part. cap. 14. & lib de ſect. muſ c 27.
f Gal. 14. de vſu par. c 11
g Gal. l. 1. de motu muſ. cap. 3.

Tunicæ quibus teſticulorum ſubſtantia, operimento [h] egens vt defendatur, inuoluitur, quatuor ſunt, binæ ambos communiter complectuntur, reliquæ ſeorſum vtrumque: loquemur pri-C mum de communibus, quarum vna externa eſt, altera interna; quæ externa eſt, non aliud eſt, quam cutis quæ in hac parte tenuior & rugoſa magis quam in ceteris deprehenditur, mediam que quaſi ſuturam repræſentat: dicitur autem latine ſcrotum, ſiue ſcortũ, græce [i] ὄσχεον; interna vero eſt membrana carnoſa, tenuior ſimiliter hac parte quam vbi cæteras inuoluit, & pluribus venis diſtincta, vocaturque a græcis δάρτος, quod corij modo detrahi poſſit; vtraque autem adipis eſt expers. Tunicarum, quæ ſeorſum vtrumque teſticulum tegunt, vna ſimiliter exterior eſt, altera interior: quæ exterior eſt, deprehenditur valida ac tenuis, multis venis contenta, cuius extima ſuperficies aſpera eſt, propter fibras per quas carnoſæ membranæ illigantur; intima vero læuis & veluti aquoſo humore illita: hæret externa hæc tunica internæ & vaſis, neque vllibi ipſis innaſcitur, niſi ad inferiorem partem, vbi rurſum reflectitur vas ſeminarium, cum eo enim illigatur ſicuti cum poſteriori parte venæ & arteriæ quæ ad teſticulos perueniunt: diſtinguitur autem carnoſis fibris ab ilio deorſum tendentibus, quæ exilem illum muſculum conſtituunt, a quo attolli teſticulum & hanc proficiſci diximus, vbi eius originem enarrauimus: tegit autem, ſuſpendit & motu voluntario impertit teſticulum; verum a ſimilitudine vaginæ, quam refert, dicitur græce [k] ἐλυτροειδής, & ob venas & arterias quæ per ipſam capreolorum modo ſerpunt κιρσοειδής. Interna tunica teſticuli ſubſtãtiam proxime inuoluit, a quo formatur vel po-D tius quem format: continetur autem membrana peritonei, dura, craſſa, robuſta, vt defendat mollem teſticuli ſubſtantiam, quo potiſſimum ſpectat; quamquam cum eo ſimul etiam vaſa committit, atque vbi hæc innaſcuntur, laxior & tenuior eſt; vena enim & arteria cum ſubli miori eius tunicæ parte iunctę in ramos deriuantur, qui dein ipſam perforantes ſimiliter ad teſticuli ſubſtantiam penetrant, paucis exceptis, qui prius tunicis alimentum ſuppeditant; verum a parte poſteriori plurimis tenuiſſimis foraminibus perforatur, ubi cum anfractibus uaſis ſeminarij committitur, ſed reliqua externa ſuperficie læuis & quaſi aquoſo humore illita conſpicitur, nullique parti innexa; interna uero ſuperficie ſubſtantiæ teſticuli undequaque illigatur: vocatur etiam a græcis δάρτος, ſimiliter atque illa communis, quam ſecundo loco poſuimus. Hactenus de materia hoc eſt de partibus quibus teſticuli continentur.

h Ariſt. l. 1. de gen. ani. cap. 12.
i Gal. 14. de vſu par. c 6 & 2. de ſemine. c 4. & Ariſt li. 1. de gen. anim c. 12.
k Gal. li de diſſec muſ. cap. 27.

Formæ ratio hæc eſt. Teſticuli ſic figurati ſunt, vt non ex toto rotundi ſint, ſed paulo magis longi quam lati aut profundi, paulo etiam latiores ab inferiori parte quam a ſuperiori; dicuntur autem a nonnullis [l] oua, quod oui figuram referant: Superficies qua cum intima tunica iunguntur veluti aquoſo humore inuncta læuis eſt: caua nulla inſignia ſunt in teſticulis, præterquam ubi ex uenis [m] & arterijs ſanguinem attrahunt, quamuis tota ipſorum ſubſtantia

laxior

l Auic. li. 3 f. 20. tr. 1. cap 1.
m Gal. li. 14 de vſu par. cap 14.

a Gal.14.de vſu par. ca. 14. laxior [a] ſit,& ſpongiæ modo rara.Grandiores autem ſunt [b] in maribus,vt plus perficere ſemi E
nis poſſint;non parui,vt in mulieribus,quæ paucum ſemen gignunt,ac tenue:ſiti autem ſunt in
viris [c] extra abdomen , vt venæ & arteriæ quæ ad ipſos perueniunt , longiores ſint,& idcirco
b Gale. 14. de vſu par. c.6 & c.10 magis poſſint reddere ſanguinem idoneum qui à teſticulis vertatur in ſemen : neq; latent ab-
domini incluſi quemadmodum mulieribus, quibus non opus fuit ita longo ductu venarum , &
c Gale. 14. de vſu par. c.12. & 14. arteriarum,quibuſve in vterum proximum & non in colem ſemen fundere oportuit. Auibus in
tra abdomen non longe à ſepto tranſuerſo calidiori loco collocati ſunt, vt multum ſemen con
ficere poſſint:compenſatur enim breuitas venarum & arteriarum calore loci;quod ſi etiam in
d Gal. 1.de ſemin. c.15 viris continerentur in [d] ventre,interiret dimidium longitudinis vaſis ſeminarij, quam neceſſa
riam eſſe oſtendimus,vt plurimum ſeminis continere queat & eijcere.

Sanitas teſticulorum per conſenſum in eo conſiſtit vt accipiant à venis & arterijs ſpiritum
& ſanguinem idoneum:per eſſentiam verò,vt moderatam temperationem,compoſitionem in
ſuperficie,cauis,magnitudine,numero,ſitu,vna cum vnitate obtineant ; eſt autem temperatio
teſticulorum ſecundum naturam calida & humida,ſunt enim molles , quod indicium eſt exce-
dentis humoris,licet cum albi ſint,frigidi videantur, calidi tamen redduntur à ſpiritu & ſangui
e Gale.1.de temp c.9. ne per arterias ad ipſos influente,non ſecus quā tunicæ [e] venarum & arteriarū:calidior [f] au- F
f Ga. 14.de vſu par.c.7 tem eſt dexter teſticulus quam ſiniſter,& propterea ſemen calidius efficit , & quod magis ma-
res gignat;nam ſiniſter ſanguinem accipit magis aquoſum,vt ante oſtenſum eſt . Quod ſi iuſtā
moderationem ſeruet ſanitas,optima erit;ſi ab ea recedat, excedente exempli gratia calore ,
humore,frigore,aut ſiccitate,quanto maior erit exceſſus,tanto ſanitas erit imperfectior:Eadē
ratio eſt ſanitatis ſpectantis ad multiformem compoſitionem,& eius etiam quæ per conſenſū
eſt. Cauſæ ſanitatis,ſeu ad procreationis initia , ſeu ad auxilia artis & facultates noſtrum cor-
pus gubernantes referantur,ſimilem actu vel potentia ſanitatis differentiā efficiunt,prout per
fectiores ſunt vel imperfectiores;Effecta ſanitatis ad libidinem & fęcunditatem attinēt, ad co
piam & qualitatem ſeminis,ad pilos & affectus qui in ſcroto & proximis partibus ſe oſtendūt,
quæ quo magis ſecundum naturam ſunt,eo perfectiorem ſanitatem ſequuntur.Ex his quæ re-
cognoſcenda ſunt in homine ſano ad teſticulos ſpectantia,ſanitas cum ipſi lateant,conijci de-
bet ex cauſis,ex iuuantibus,ex effectis,in hūc modum:ſi temperatio moderata ſit, colligitur ex
cauſis antegreſſis quæ moderatæ fuerunt,ex eo quod proſunt quæ moderata ſunt , obſunt quæ
immoderata:ex effectis vt ex propenſione ad libidinem,fœcunditate,copia & qualitate ſemi-
g Gale. de arte medic. cap 45. nis, pilis atque affectibus ſcroti & partium quæ iuxta ſunt moderatis . Si teſticuli calidiores [g]
ſint,cauſæ,quoque calidiores antegreſſæ ſunt,iuuant ſimilia,nocent contraria, homo ad libidi
nem multum incitatur,fęcundus eſt,procreat mares,ſemen fundit coctum,pili nō ſolum in par
tibus genitalibus,ſed in his quæ iuxta ſunt celeriter naſcuntur,venæ in ijſdem ampliores appa
rent,& calor inſignis:cuncta hæc contraria ſe oſtendunt vbi frigidiores teſticuli fuerint. Humi G
di ſignificantur ab humidis cauſis,a iuuantibus humidis & lædentibus ſiccis, à copia & tenui-
tate ſeminis,à mollitie & laxitate ſcroti:quæ omnia contraria apparent vbi teſticuli ſicciores
ſint.At calidos & humidos indicant ſimiles cauſæ antegreſſæ, vtilitas ex calefacientibus & ma
defacientibus,noxa ex contrarijs,homo magis ad venerem valet quam libidine inflammetur,
h Gal.de arte med. ca. 47. læditur [h] caſtitate,plurimum ſeminis contrahit,& minus hirſutus eſt,quā ſi teſticuli calidi ſint
& ſicci;hi autem præter ſimilitudinem cauſarum & iuuantium oſtenduntur ab effectis,vt à ce-
i Gal. de arte med. ca. 46. leri & magna libidine,& ſimul a noxa ex frequenti concubitu, à fœcunditate [i] & procreatio-
ne marium,à craſſitudine ſeminis,à multitudine pilorum in genitalibus partibus & his q̄ pro-
ximæ ſunt. Frigidiores & humidiores teſticuli denunciantur a ſimilitudine cauſarum & iuuan
K Gal.de arte med. ca. 48. tium,à parua [k] propenſione ad venerem,ab eo quod homo parum fœcundus eſt , & fœminas
gignit,à ſemine aquoſo,à partibus genitalibus & his quæ iuxta ſunt,glabris . Si teſticuli frigi-
diores & ſicciores ſint,præter cauſas & iuuantia ſimilia demonſtrantur ab effectis, quæ ferè ea
l Gal. de arte med. ca. 49. dem ſuut atque vbi frigidi & humidi,niſi quod ſemen [l] paucum & craſſius gignitur.Cauſæ ſa-
nitatis quæ præterierunt ex ipſius ſpecie quæ præſens eſt,colliguntur:effecta ſub ſenſū cadūt;
Futura expectanda ſunt qualia promittuntur a cauſis , vel ijſdem manentibus vel mutatis in H
meliores aut deteriores .

Quod ſpectat ad conſeruationem teſticulorum , & primum ad communia præcepta quæ in
ea ſeruari debent,ſi ſingulorum vitam intuearis , non eſt habenda ratio eorundem dignitatis ,
neq. enim neceſſarij ſunt ad vitam tuendam ut patet ex his qui caſtrantur,ſed ad robur & pro
pagationem,propter quæ conſeruari debēt,niſi ſit quod magis urgeat,quemadmodum in her-
mia ſæpe uſu uenit,in qua neceſſe eſt excidantur. De ſpecie actionis cum eorum munus ſit con
ficere ſemen,exercētur concubitu,quieſcunt continentia,cum non cogantur ita multum attra
here,retinere,concoquere,aut expellere:quare hac utendum erit ubi quiete opus ſit , illo ubi
motu.Senſus magis reperitur in tunicis quam in eorum ſubſtantia,neq; ita acris eſt,ut nō per-
mittat ea admoueri quæ neceſſaria ſunt,quamuis exaſperare ipſum poſſint:temperatio poſtu-
lat ſimilia,moderare uidelicet calida & humida. Ex his quæ in compoſitione multiformiū par
tium attenduntur,nihil eſt præter ſitum,quod inſigne aliquid indicet in conſeruando; ille aūt
omnibus in aperto eſt,cū teſticuli ſcroto includantur, ita ut pateat qua parte adhiberi debeāt

quæ

A quæ ipſis auxiliétur: Sed mõſtrat ét ſitus vbi opus eſt auerſione, quatenus eſt in loco inferiori, auertédũ eſſe ad ſuperiora vt ꝑ vomitũ, per venæ ſectioné in cubito; quatenus nõ multũ diſtat ab ano, ad hunc deriuádũ eſſe, vel aperiẽdo venas quæ ſanguiné fundere ſolét, vel demittẽdo per clyſteré liquoré aliqué acrioré vbi deriuatione opus ſit. Propriè vero opera ad cõſeruádũ neceſſaria ſimilia eſſe debét, vbi teſticulorũ ſanitas vel perfectiſſima, vel perfecta ſit: nã imperfecta ét corrigiť cõtrarijs. Inſtruméta quib. vti oportet illa ſũt quibus ineſt vis perficiẽdi opera indicata, ſiue ſimilia ſint, ſiue cõtraria. Verũ quia cõſeruanda ét vel corrigẽda eſt ſanitas per conſensũ, q̃ conſiſtit in quãtitate & qualitate ſanguinis ac ſpirituũ, prouidẽdũ eſt, vt accipere à venis & arterijs queant ipſum qualem & quãtum oportet: quod quo pacto fiat exponemus, vbi perſecuti erimus quæ dicenda ſunt de cole, ad quem id ſimiliter attinet.

De Cole & his quæ ad ſemen & venerem conferunt. *Cap. III.*

GEnitale maris, ꝙ penis & colis à Latinis, à Græcis [a] καυλὸς dicitur, factum eſt à natura, vt ad procreádũ eijciat [b] ſemẽ in vterũ; quãq̃ eodẽ abutitur [c] quoq. ad vrinã excernẽdã, à qua traxit nomẽ græce οὐρήθρα, quo Hipp. [d] fiſtulã ſignificat in ipſo cotentã, vnde red-
B ditur vrina: præcipue igitur ad ꝓcreandũ, & propterea ad cõcubitũ & ſeminis expulſioné ſpectat, atq; hac de cã tẽditur atq. intumeſcit cũ opus eſt: quod ſi turgẽs [e] ac tenſũ ſemper maneret, eſſet impedimẽto vt manus perpetuo porrecta, atq. iniurijs exponeretur; ſi cõtra perpetuo ſeruaretur laxus ac paruus, nõ valeret ad venerẽ & vterũ calefaciẽdũ, quẽ non tantũ excipere ſed ét attrahere ſemen oportet: nõ dilataret vteri ceruicẽ, nõ expelleret ſubito [f] ſemẽ cõtinuũ vt oportet, ſed diuulſum, quoniã conniueret [g] eius fiſtula in qua id retineretur. Quamobrẽ talis factus eſt coles vt celeriter tẽdi [h] ac laxari poſſit, tẽditur. n. ſpiritu ex arterijs quæ ampla habẽt ora, ſtatim in ipſũ irrũpente, nã plenus intumeſcit ac tenditur quaſi doctus ſine præceptore, ſicut exhauſto ſpiritu ſtatim laxatur atq. ad priſtinã paruitatẽ reuertitur: ſed cũ tenditur, mouetur aliquando præter volũtatẽ, quẽadmodũ & cor, quas duas partes Ariſtoteles [i] eſſe dixit veluti aĩalia ſeparata cũ à corde vita, à genitali propagatio proficiſcatur: moueri aũt dicit vtranque præter voluntatẽ, quod cũ imagines in aĩm deueniunt, vel inuocatæ etiam, vt ad dormientes, quædam partes incaleſcant ac dilatentur, vnde oritur eiuſmodi motus præter voluntatem; Quanquã cietur etiam coles voluntario motu a muſculis, [k] quos numerabimus in partibus ex quibus coles conſtat. Præditus eſt etiam coles ſenſu [l] acriori ſicut & ceruix vteri, ad pruriginẽ & voluptatem in concubitu percipiendam.

C Partes quæ colem conſtituunt, præter glãdulã vnã mediã ad quã terminari diximus vaſa à teſticulis ſemen afferentia, & duas à lateribus quæ humorem cõtinent ſemini ſimilẽ, ita vt ipſę quoq; vaſa ſeminaria nominẽtur, ſunt duplex ſubſtãtia ſimilis ligamẽtis cauis; Canalis per quẽ vrina & ſemẽ egreditur, muſculi, nerui, venæ, arterię, glãs, cutis, quas oẽs explicare oportet. Ordiemur à præcipua eius ſubſtantia, quam vt celerrime renderetur ac laxaretur, oportuit [m] facile impleri & exhauriri, obſiſtereq; cũ tẽditur, & nõ abrũpi: ad hæc minus idonea fuiſſet ſubſtãtia venæ, nã & nõ reniteretur, & ſanguis nõ poſſet ita celeriter in colẽ irrũpere, aut ex eodẽ expelli: at neq. idonea fuiſſet arteria, rurſus. n. propoſito muneri incõgruum fuiſſet: nõ caro aut glandula, quia nõ ita maneret tẽſa vt oportet: nõ cartilago aut os, quæ nõ laxarẽtur: at neque neruus quia nimis mollis eſt; ꝙ ſi coles neruoſus [n] dr̃ id euenit, quia neruorũ modo diſtenditur eius ſubſtãtia, ſicut & ceruicis vteri, neq. enim cõſtat ex neruo; At neq. ligamẽtũ, cũ cauũ non ſit, ſed ſubſtãtia ligamento ſimilis, dura, nõ tamẽ denſa, ſed intus raritatẽ habens inſtar ſpõgię & ueluti cauernas quaſdã. Naſcitur hęc ſubſtãtia duplex, vna à dextro latere, altera à ſiniſtro, qua oſsa pubis inter ſe cõmittuntur. Vtraq. aũt incipit ab inferiori parte ipſorũ vbi craſſiora ſunt, & ſurſũ progreditur; utraq. itẽ externa parte teres eſt, interna plana qua vna alterã attingit, iunguntur. n. inter ſe, ita tamen vt ſpaciũ relinquant ab ima parte qua canalem admittũt,
D per quẽ exit ſemẽ & urina, hic ab utraq. ſubſtãtia caui ligamenti quaſi calamus digitis cõpræhenditur, neq. enim per eam penetrat. Reſidet in cauernis utriuſq. ligamenti ſanguis ſubater, adeo ut cũ inciditur, nigricans depræhendatur: procedit uero utrumq. ſimul iunctũ uſq. ad radicẽ glandis, in cuius caua ſubſtãtia deſinit canalis urinæ: nectitur utriuſq. ligamenti caui ſubſtãtia ualidiſſimis ligamẽtis, denſis ad initiũ pubis, uſq. dũ cute in orbẽ circundatur. Muſculi [o] à quibus coles uolũtario motu mouetur, ad latera, & ſurſũ attolliť, quatuor ſũt, duo oriũtur a muſculo extremo recti inteſtini adſtringẽte, & ad cõmunẽ canalẽ ſeminis & urinæ perueniũt, conferũtq; ad ipſum [p] aperiẽdũ, ut libere poſsit ſemẽ & urina reddi: reliqui duo naſcunť ad oſſa pubis & cum ligamento caui utrinq. iũguntur: oẽs aũt quatuor cum non ſint inſtituti ad mouenda oſſa, ſine chorda [q] per carnoſas fibras nectuntur; ſed cum tã coli quã [r] ceruici uteri opus fuerit acriori ſenſu, natura utriq. diſtribuit plures & grandiores neruos, minores tamen quam ori uentriculi; deriuantur aũt ex loco [s] propinquo nempe ex oſse ſacro & proprie ab eius imo: duo autem per inferiorem colis partem procedunt iuxta urinæ canalem, utrinque unus: unus per ſuperiorem partem qua coit ſubſtantia illa duplex caui ligamenti.

Venæ & arteriæ ad colem pertinentes plures ſunt; ducuntur autem ab illis ramis venarum

a Gale. 14. de vſu par. c.12.
b Gale. 14. de vſu par. c.6.
c Ariſt. li. 1. de Generat. ani. c.13.
d Hipp. 4. aph 82.
e Galen. 15. de vſu par. c. 1.
f Gale. 15. de vſu par. c.3.
g Gale. 14. de vſu par. c.13.
h Gal 6. de loc. aff. c.6.
i Ariſt. lib. de motu anim.
k Gal. li. de diſſectione mut. c. 29.
l Gale. 14. de vſu par. c.13. & lib. 1 de cauſ. ſympt. c.6.
m Gal 15. de vſu par. c.1
n Gal. 1. 6. epid cõ. 2.
o Gal. li. de muſc. diſſ. c.29.
p Gale. lib. 15 de vſu par. c. 3.
q Gal. 1. de motu. muſ. c.3.
r Gale. 14. de vſu par. c 9. & 1. de ſemine c. 5
s Gale. 14. de vſu par. c.13.

& arteriarum quæ ima parte oſſis ſacri diuiſa tendunt ad crura, & ita ex loco [a] proximo vnde ſanguinem purum attrahunt,& non cum aquoſo humore permixtum,quemadmodum illæ quę pertinent ad ſiniſtrum reſticulum,& ad ſiniſtrum vteri ſinum, verum duæ arteriæ feruntur per colis dorſum inter neruos vſque ad glandem, & in itinere impertiunt ramos ſubſtantiæ colis: venæ autem cum ad colis originem perueniunt in vnam coeunt,a qua ſub oſſe pubis ramus nõ exiguus deriuatur,qui per abdomen ingreſſus diſtribuitur ligamento, quo veſica vrinæ cũ pubis oſſibus nectitur; vena vero tota ex duabus conſtans per dorſum colis inter arterias fertur ad glandem. Cæterum arteriæ quæ ad colem ſpectant,non tantum grandiores ſunt, ſed latiora [b] etiam habẽt ora,& propterea ſpiritum repente fundunt in colem, a quo ſtatim tenditur atque augetur.Glans extremum colis eſt,quo terminatur vtrumque cauum ligamentum:continet hæc in ſe veluti cauernam,quæ ad initium laxior eſt,ad finem anguſtior, vt retentum in ea diutius ſemen in venereo complexu pruriginem exciret validiorem:conſtat autẽ glans ex ſubſtantia carnis ſimili,ſed multo ſicciore ac duriore.Cutis qua coles tegitur ſubiectã habet membranam carnoſam,adipis tamẽ expertẽ,ab vtraq; aũt tectus coles laxari ac tẽdi facile poteſt; quæ glandem tegit tam cutis,quam membrana,ita conſtituta eſt,vt quamuis vinculo quodã ab inferiori parte alligetur, ſuper ipſam tamen induci ac reduci ſine vllo negocio poſſit: reducta opus eſt ad concubitum & ſordem detergendam, inducta vt glans operta defendatur. Pueris ab inferiori parte ante vſum veneris illigata cutis & membrana ſeruatur cum glande per id vinculum,quod dein tenſo cole in ipſo concubitu ſolet abrumpi:illis vero,quos [c] ὑποσπαδιαίους græci nominant,glans diſtorta depræhenditur,quod nimis ab eo ligamento contrahatur: cutis quæ proprie glandem tegit,etiam ornamento eſt, ſed quæ ad finem ceruicis vteri ſita eſt, magis ad prohibendum ne vterus refrigeretur quam ad ornamentum videtur eſſe inſtituta. Forma colis ſub aſpectum cadit,aptiſſima ad eius munus exequẽdum:figura enim ad uenerem, ad muliebre genitale aperiendũ,ad eijciendum ſemẽ in vterum maxime opportuna eſt, ſiue ad glãdem reſpicias,ſiue ad reliquum colem;commoda eſt etiam eius ſuperficies læuis, nam ſi fuiſſet aſpera,pro uoluptate moleſtiam attuliſſet.Cauum quod in cole eſt veluti fiſtula, per quam ſemen & vrina egreditur,tam ad teſticulos vnde ſemen funditur, quam ad veſicam vnde vrina, [d] peruium eſt. Eidem fiſtulæ reſpondent glandulæ a lateribus veſicarũ modo ſinuatæ non ſecus quã duo vaſa ſeminaria a teſticulis profecta,& ceruix veſicæ in figurã [e] literæ.S.ſinuata.Magnitudo colis alia eſt cum tenditur atque inflatur,alia cum laxus deſidet: ſi magnus ſemper eſſet, incommodus eſſet,perinde ac ſi perpetuo tenſus; ſin ſemper paruus, non ſatis fungi poſſet ſuo munere in concubitu,in quo magnitudo [f] ad aperiendum fœminæ genitale,ad calefaciendum vterum,ad eijciendum ſemen in ipſum,atque ad voluptatem neceſſaria fuit. Vbi tamen longior ſit,minus appoſitus eſt ad procreandum,quod longitudine itineris [g] refrigeretur ſemen:cæterum magnitudo vt continentia minuitur,ita concubitu [h] augetur:cunctas enim partes exercitatio [i] firmat atque auget,ocium debilitat ac tabefacit. Vnus autem ſufficit coles,perinde ac cęteræ partes,quas natura in medio collocauit,nam cum iuſtiſſima ſit,binas facit illas,quæ collocat a lateribus,vnam a dextro, alteram a ſiniſtro. Situs colis non potuit excogitari commodior,in imo enim ventre eſt quo confluunt quæ ſuperãt,neque ita prope [k] anum, vt deiectionem impediat; cumque ex oſſibus naſci ipſum oportuerit,merito exoritur ab oſſibus [l] pubis & ex ſuperiori ipſorum parte,vt magis diſtet ab ano.

E

F

G

Sanitas colis per eſſentiam partim ad temperationẽ ſpectat,partim ad cõpoſitionem multiformẽ:tẽperatio inſita ob ſubſtantiã illã ligamenti qua potiſſimũ continetur,frigida eſt, ſed ob influxũ ſanguinis ac ſpirituum calida, ita vt ſi ad vtramque reſpicias iudicare poſſis colem ſecundum naturam non multum excedere mediocritatem calore aut frigore,ſicut excedit [m] ſiccitate, quæ tamen in ipſo longe maior eſſet niſi tẽperaretur concurſu humoris a ſuperioribus partibus ad ipſum expulſi;indicantur tamen a Gal. [n] genitalia calida & humida, nõ ſecus atq; oris partes.Cæterũ temperatio primarũ qualitatũ in cole ad ſecundas referenda eſt,vt ad raritatem,denſitatem,duritiẽ,mollitiẽ per quas potiſſimũ fungitur ſuo munere. Compoſitio multiformis,vt ſana ſit,poſtulat moderationẽ in figura, [o] quæ ſi deprauetur,minus idonea eſt ad procreandum:in ſuperficie,quæ vbi inæqualis ſit & aſpera, nequit citra moleſtiam ſuum officium facere:in cauis quæ moderate oportet patere:in magnitudine denique,numero,ac ſitu, quibus accedit vnitas,etiam communis ſubſtantiæ ſimplicis.

H

Sanitas colis per conſenſum in eo cõſiſtit vt accipiat [p] ſanguinẽ ac ſpiritũ a venis & arterijs ſentientem & mouentem facultatẽ a neruis,ſemẽ a vaſis ſeminarijs, & humorẽ ſemini [q] ſimilẽ a glãdulis.Quæcumq; autẽ ſanitas in cole attẽdatur,ſeu per cõſenſum,ſeu ſpectet ad ſimplicẽ ſubſtãtiã,ſeu ad multiformẽ cõpoſitionẽ,magis vel minus pfecta eſſe põt, ꝙ cauſæ a quibus efficitur,ſimiliter magis aut minus perfectę ſint,quẽadmodũ & effecta quę illã ſequũtur,potiſſimũ tẽſio ad cõcubitũ neceſſaria.Recognoſcunt̃ ſpecies ſanitatis p eſſẽtia in cole ipſo ſẽſu,cadunt enim ſub aſpectum [r] ac tactum: ſanitas per conſenſum conijcitur ex effectis & potiſſimum ex ſanitate per eſſentiam:cauſæ colligũtur ex effectis, hæc vero ſenſui manifeſta ſunt. Futura expectari debent vel eadem quæ ſe oſtendunt,vel diuerſa, vt meliora aut deteriora,prout cauſæ a quibus proficiſci debent,aut eundem ſtatum retinebunt,aut meliores vel deteriores fient.

Commu-

a Gal.14.de vſu par.c.13
b Gal 6. de loc. aff.c.6.
c Gal 15.de vſu par.c.3
d Ariſ. li.1. de hiſt.ani. cap.19.
e Gal.5. de vſu part. cap.16.
f Gal.14.de vſu par.c.6
g Ariſ. li.1. de gen. an. cap.6.
h Gal.6. de loc.aff.c.6.
i Hip.li. 3. de offic.tex tu.28.
k Gal. 15. de vſu par. cap.1.
l Gal.15. de vſu par.c.2
m Gal. 5. meth.c.15.
n Gal. 9. ſimpl.c. de diphryge.
o Gal.15.de vſu par.c.3.
p Gal. 6.de loc.aff.c. 6.
q Gal. 14. meth.c.11. & 1. de ſemin.c.6.
r Gal. 6. de loc.aff. c.6.

A Communia præcepta quæ ad colem conſeruandũ attinent a natura ipſius ſumuntur, in qua attenditur facultas, materia, ac forma. Facultas [a] cum ſpectet ad propagationem & non ad vitã, non eſt ex his quarum dignitatis [b] ratio habetur: ſpecies motum & quietem quib. vtendũ ſit denunciat, nam vbi quiete opus ſit neceſſaria erit caſtimonia: vbi exercitatione, opus erit concubitu, quo partes genitales [c] exercẽtur. Senſus acris ineſt [d] coli, quamobrẽ cauendum eſt, ne exaſperetur acriorib. medicamentis, quamuis hæc magis ſpectent ad ſanitatem reſtituẽdã, q̃ ad conſeruandã. Materia colis ad temperationem refertur, quæ poſtular ſimilia ut moderate calida, nam frigus eſt inimicum [e] neruis & neruoſæ ſubſtæ, & proprie [f] partib. genitalibus: coles autem, ut ſupra oſtendimus, ſubſtantiã habet ligamenti ſimilem & ideo frigidã, quamuis tẽperetur frigus a calore ſpiritus & ſanguinis influentis. Poſtular etiã temperatio colis ſicca [g] præſidia, nõ ſolũ quod ſimilia ſint, ſed ẽt quod ipſam defendant a putredine quam facile cõtrahit ob copiã concurrentis humoris: quamobrẽ eadẽ accõmodantur ad partes [h] genitales, quæ ad os, cum in vtriſque paruo momento oriatur putredo. Quod attinet ad formam, figura, ſuperficies, caua, magnitudo, numerus, ſitus, nihil poſtulant quod non oĩbus perſpicuũ ſit. Situs monſtrat vbi auertendum ſit, ſecandam eſſe uenã in ſuperiorib. partib. veluti internam cubiti, aut purgandum eſſe [i] per uomitũ, ubi deriuãdũ aperiendas eſſe uenas in crurib. aut ad anũ, & per clyſterẽ inijciendũ in inteſtina acre aliquod medicamẽtũ. Proprie autẽ ſanitas per eſſentiam

B in cole, ſi perfecta ſit, ſimilib. conſeruanda eſt, ſi imperfecta cõtrarijs corrigẽda; ſed ſanitas per conſenſum quam conſiſtere diximus in ſpiritu, ſanguine, ac ſemine ab alijs partibus influente, ſi conſeruanda ſit, moderationẽ uictus poſtular; ſin corrigenda quod uel nimium vel parũ ſpiritus ac ſeminis ad colẽ cõfluat, aut quod vitioſum ſit id quod coles accipit licet copia moderatum, quid facere medicus debeat nunc ſubijciendum eſt, quamuis pertinere uideatur ad Curationem: quia tamẽ plerunq. alijs uitę munerib. tanq̃ ſani fongunt illi quib. eiuſmodi ſanitas per cõſẽſũ corrigẽda eſt, ꝙ min[9] idonei ad procreãdũ ſint, merito hic locus nũc a nobis tractabit.

a Gale. 14. vſu p. c. 10.
b Ga. 7. metho c. 13.
c Gal. 6 de loc. aff. c. 6.
d Ga. 14. de vſu p. c. 13.
e Hippo. 5. aphor. 18.
f Hippo. 5. aphor. 22.
g Gal. 5. meth. ca. 4. & 15.
h Galen. 9. ſimplic e. d diphryge.
i Ga. 13. meth. c. 11.
K Galen. 5. apho. com. 62. & 63.

Nequit igitur coles fungi ſuo munere, hoc eſt tendi & per concubitum eijcere ſemen in vterum, niſi accipiat hoc a ſuperioribus partibus, una cum ſpiritu, qualitate & quantitare idoneo; quod ſi non accipiat quantum & quale oportet, uel non fundet in vterum id ſemen quod appoſitum eſt ad procreãdũ, aut non tendetur in concubitu, aut tendetur extra hunc præter voluntatẽ, qui affectus ad imperfectã ſanitatẽ per cõſenſum potius q̃ ad mẽbrũ uidẽtur referendi: Qua rõne aũt illæ perficiatur, opera preciũ eſt nũc exponere; ſed cũ ea pertineat & ad ſemẽ, & ad ſpiritum quo renditur coles, agemus primũ de ſemine, ꝙ dẽt eſſe quantitate & qualitare moderatũ: ad qualitatẽ ſpectant tã primæ q̃ ſcdæ, vtrarũq;.n. moderationẽ poſtulat ſemen ut

C fęcundũ ſit, queadmodũ in ſuperiori libro demonſtrauimus: nã ubi calidius [k] ſit, nimis humorẽ ſiccat ubi frigidius non ſatis concoquit, ubi humidius obruit vim caloris, vbi ſiccius non poteſt in vtero extendi; ex ſecundis qualitatib. maxime attenditur in ſemine craſſitudo & tenuitas, debet.n. eſſe moderate craſſum. Quod craſſius eſt minus penetrat in ſinus vteri, minuſque miſcetur cũ ſemine muliebri; ꝙ tenuius, non põt inhæreſcere, neq. cõtinuatum extendi, ſed diſrũpitur atq. effluit. Itaq. ſi homo fundat ſemen primis ac ſecundis qualitatibus immoderatum, non eſt quod medicus redigat ad mediocritatem id quod iam contractum eſt & in vaſis ſeminarijs continetur, parum enim refert ſi quod ſemel expellendum eſt nimus fœcundum ſit; ſed dare operam debet ut quod poſtea gignitur ſit moderatũ; aſſequetur hoc ſi materiam, ex qua gignendum eſt id, appoſitam comparet, & effectricem cauſam a qua temperetur. Materiam cõparare oportet contrariæ qualitatis illi quæ in ſemine exeedit, ſiue ex primis ſiue ex ſecundis ſit: huc ſpectat ratio victus, ut clariſſime [l] docuit Lucretius.

l Lucretius li. 4.

Atque in eo refert quo victu vita colatur;
Namque alys rebus concreſcunt ſemina membris,
Atque alijs extenuatur, tabentque vici ſsim.

D Cæterũ qui cibi aut potiones temperare poſſint vniuſcuiuſq. qualitatis exceſſum tãquã contrarij, dictũ eſt a nobis qua de Tu. Val. Gene. diceturq. cũ ciborũ & potionũ facultates ſeorſũ perſequemur. Effectrix cauſa ad tẽperationẽ ſpectat partiũ noſtri corporis, in quib. coquitur ſeminis materia, ac primũ ventriculi, tũ iecinoris, poſtremo teſticulorũ ac vaſorũ ad ipſos ſpectantium, cũ in ventriculo ex cibis & potionib. gignatur ſuccus, in iecinore ex ſucco ſanguis, in teſticulis & eorum vaſis ex ſanguine ſemen: quarũ partiũ temperatio ſi immoderata ſit, nacta materiã temperatã ſemẽ efficiet moderate calidũ, frigidũ, humidũ, & ſiccũ, & propterea etiã moderate craſsũ, cũ ſcdæ qualitates oriantur ex primis: quod.n. humidius cõtrahitur tenuius eſt, quod calidius uel ſiccius, ſimul ẽt craſſius euadit, quod frigidius nimis etiam concretũ eſt. Redigitur autem tẽperatio partiũ noſtri corporis ad moderationem externis quidem medicamẽtis, internis vero tam cibis quam medicamẽtis cõtrarijs q̃ tractãtur a nobis in opere de Tu. Valet. Generatim. Quantitas ſeminis nõ quęuis cõuenit ſed præfinita, [m] nam ut in his quæ perfecta ſunt, ita in ſemine ſtatutus eſt terminus magnitudinis & paruitatis [n] multum ſemen plures potius quam vnum magnum procreabit, aut nimis ſanguinem exiccabit ex quo gigni fœtus debet; paucum non [o] poterit ipſum concoquere, prætetquam quod parum confert ad ten

m Ariſt. li. 4 de gener. ani. c. 4.
n Ariſt. lib. 1. de gener. an. c. 20.

dendum atq. angendum colem, qui ob nimiam [a] eiuſdẽ copiam ſæpe præter voluntatem tendi E
tur atq. augetur: plurimũ. n. ſpiritus ineſt in ſemine, qui ſinus colis implens tendit ac tumeſa-
cit. Quantitatis igitur ſeminis tam exceſſum quam defectum redigere ad mediocritatem opor
tet, id quod fiet, ubi paucum ſit, per ea quæ ipſum gignunt & genitum euocant ad colem; vbi
nimis multum per contraria, per ea nimirum quæ non ſolum non gignunt ipſum, ſed genitum
extinguunt, quæue idem repellunt a cole: quamobrem quatuor auxiliorum genera ad ſemen
ſpectantia merito recenſentur a Gal.[b] gignentia, euocantia, extinguentia & repellentia. Illa
aũt dicuntur gignentia, quæ contrahunt ſemen non antea genitum, quæ qualia ſint facile in-
telliget quicunque in memoriam redibiť eorum quę ante dicta ſunt de ſemine quod ex ſangui
ne gignitur, cui multum ſpiritus admiſcetur: quare illa conferunt ad ſemen cõtrahendum quæ
ſanguinis ac ſpiritus copiã augent; eadem [c] vero quæ lactis copiã cõtrahũt, ualẽt ad ſemen
gignendũ. ſunt aũt partim medicaméta tantũ, partim medicaméta & alimenta ſimul: ſpectãt
ad medicamenta quęcunq. pituitã in ſanguinẽ vertunt, & ita ſanguinis copiam augent; ſed cũ
pituita frigidior ſit & veluti ſanguis quidam crudus, neceſſe eſt illa calefaciendi vim habere,
non tamen validam, ſed primo aut ſecundo gradu, & ſine facultate ſiccandi, ne abſumant
ſanguinem & materiam ſeminis quam augere propoſitum eſt; huc ſpectant quæ ſomnum fa-
ciunt, quo [d] per contractionem caloris pituita conuertitur in ſanguinem. Quod ſi medicamen F
ta quæ calefaciendo conuertunt pituitam in ſanguinem, gignere ſimul flatum poſſint, ueluti
ſatyrium,[e] renes ſcinchi marini, ex pituita magis idoneum ſanguinem [f] efficient ex quo fiat ſe
men. Alimenta ſimul & medicamenta ſemen contrahentia ſunt cibi & potiones boni ſucci
quæ ſanguinis copiam contrahunt: quod ſi tales capiantur ut poſſint multum ſpiritum ac fla-
tum contrahere, plurimum conferent ad gignendum ſemen: ualent autem ad contrahendum
ſanguinem quæcunque calida ſunt & humida, ita tamen ut eorum humor minus coctus ſit: ho
mo [g] propterea quod calidus & humidus eſt plurimo ſemine redundat, præſertim cum fre-
quens pluuia eſt, quod plus humoris tunc contrahatur in corpore. Sed reuertamur ad cibos, in
quibus ſi cum calore copuletur humor non coctus, magna uis eſt gignendi flatum ac ſemen,
quemadmodum in pane ſiligineo, in pulte ex tritico cocto, in cicere, faba, lupino, fenugræco,
ſemine lini, in bulbo, cæpa, porro, radice rapi aut daci, in ſemine aſparagi, Radiculæ apij, pe-
troſelini, ſeſami, in eruca, menta, aliuo herba, In pipere longo ac cinnamomo, in nucleis pi-
neis, piſtachijs, auellanis, amygdalis: tum ex his quæ ſumuntur ab animalibus, in cerebro, teſti-
culis, ouis ſorbilibus, lacte, butyro: Ex potionibus ſemen & flatum mouet vinum nouum, dulce G
craſſum; aqua item in qua vuæ paſſæ aut aridæ fici bullierint. Eadem [h] autem eſculenta & po
culenta vt ſemen gignunt ita etiam euocant ad colem & in apertum proferunt, id quod a fla-
tu proficiſcitur, quem Hippocrates [i] dicit impetum facere, non quo ipſe ſit qui expellat, quan
doquidem cum ab expultrice vi ſimul [k] cum ſemine expellitur; ſed confert ad expellendum
quatenus impetum faciens excitat naturã, quam firmiorem reddit: quatenus item dilatat at-
que aperit vias; atque hoc nomine Ariſtoteles [l] expelli ſemen ab ipſo tradidit, neque procul
eijci ſine [m] ſpiritu poſſe, & ad ſeminis emiſſionem continere [n] ſpiritum oportere ſicuti cohibe
tur ad partum, ad tuſſim, ad ſternutamentum, & vbicunq. vehemẽti robore opus eſt. Illa vero
quæ flatum non gignunt ſed tantum augent ſemen augendo ſanguinem, carent hac vi euocã
di ipſum ad colem, cum flatus ſit cauſa eius impulſus, quemadmodum in hominibus [o] melan-
cholicus qui propter multum flatum quem contrahunt libidinoſi ſunt. Verum [p] euocatur etiã
ſemen ad colem ab his quæ nullo pacto gignere ipſum poſſunt, veluti a ſpectaculis, ſermoni-
bus, cogitationibus uenereis; præterea frequenti concubitu, attrectationeque genitalium par
tium ac motione, quemadmodum equitantibus: exercitatio [q] enim implet, ocium rareſacit vt
cæteras partes, ita etiam genitales: qui [r] celeriter concumbere incipiunt magis libidinoſi eua
dunt, nam laxato corpore geſtiunt memores præteritæ voluptatis. At cõcitatur etiam ab oleis,
fomentis atque alijs medicamentis vim habentibus calefaciendi, non tamen adeo validam H
vt exiccent: admouentur autem ad colem, & eius ueluti radicem, ac partes quæ iuxta ſunt.
Valent omnia hæc quæ aut ſemen gignunt, aut euocant ad colem ad concitandum etiam ſpi-
ritum, & ipſum tendendum atque augendum, atque idcirco ad inflammandam libidinem: ne-
que enim alia ſunt quæ ſpiritu colem implent, quam quæ ſemen cum flatu gignunt, aut ad co-
lem euocant; ſicuti quæ laxum ipſum reddunt ac patulum, non alia ſunt quam quæ flatum ac
ſemen ab eo repellunt atque exſiccant.

Sed cum ſatis dixerimus de his quæ ſemen aut gignunt aut euocant ad colem neceſſarijs,
vbi copia eius minor ſit quam conueniat: dicendum eſt de contrarijs, nempe de his quę ſemen
aut extinguũt aut repellunt a cole, quib. utendũ eſt cũ aut plus ſeminis emittitur quam opor-
teat, aut coles præter voluntatem tenditur atque intumeſcit. Extinguũt igitur ſemen quę ſan
guinis paucitaté efficiunt, ut inedia, & victus extenuans, tum quæcunq. quod genitum eſt abſu
munt, eademq. prohibẽt ne nouum gignatur; ſunt aũt [s] contraria illis a quib. id contrahi mon-
ſtrauimus, & idcirco frigida & ſicca citra omnẽ vim gignendi flatus: illa enim calida & humi
da ſunt & maxime apta ad flatum gignendum. Cæterum ſiccitas in his & cum frigoris & cum
caloris exceſſu coniungi põt; cõiungitur cũ calore in ruta & vitice: validã hẽt vim ruta extin-
guen-

a Gal 6. de loc. aff. c. 6.
b Galen. 5. ſimpli. c. 23
c Ga 5. ſim plic. c. 21.
d Ga. 4. 6. epid. cõ. 14.
e Gal. li. 8. ſimplicũ.
f Ga. 11. ſim plic.
g Ariſt. li. 7 de hiſt. an. c. 1. & c. 2. & 3 de gener. an. c. 1.
h Galen. 5. ſimp. c. 23.
i Hippo. 6. epid. 7.
k Galen. 5. aphor. 63.
l Ariſt. 30. problem. 1.
m Ariſ. li. 7 de hiſt. ani. c. 7
n Ariſt. 1. de Gener. ani. c. 6.
o Ariſt. li. 4 problem 31
p Gal. 6. de loc. aff. c. 6.
q Hip. 3. lib. de offi. tex. 28.
r Ariſt li. 7. de hiſt. ani. c. 1.
s Ga 5. ſim plic. c. 23.
t Ga. 8. ſim plic.

Digitized by Google

A guendi ſemen, ſi potioni ſicca & in puluerem redacta inſpergatur, aut ſi comedatur [a] viridis cum obſonijs. Vitex [b] tertio gradu calefacit ac ſiccat, ſemẽque extinguit vt ſiquid aliud. Solebant Atticæ mulieres vt caſtæ ad ſacra Cereris adirent, totum ſibi hunc fruticem ſubſternere, qui græcè ἄγνος, a caſtitate dictus eſt. Idem facit euphorbium, cuminum, quæ ſimiliter calida ſunt: præterea [c] canabis ſemen, quod egregia ſiccandi vi præditum eſt; ſiccitatem verò cum frigore copulatam habet nymphea, datur enim potui eius radix ad extinguendum ſemen & libidinem coercendam: idem efficit ſemen [d] lactucæ. quamquam illa etiam quæ frigida ſunt ſine ſiccitate, vt cucurbita, cucumis, ſemini aduerſantur. Ab his quæ ſemen extinguunt & non ſinunt nouum gigni, repellitur id quod ad colem fertur, ſicut ab his quæ ipſum gignunt euocatur. Verum vt euocatur alijs auxilijs ita etiam repellitur, veluti ſi vitentur ſpectacula, enarrationes, cogitationes venereæ, quæ ab [f] Athletis & cantoribus qui ſe caſtos ſeruabant vitari ſolebant, ne libidine caperentur, quibus genitalia exigua & rugoſa quaſi ſenibus erant quod continenter viuerent, ita vt genitales partes ocio tabeſcerent, ſicut illis qui in libidine ſe effundunt ampliores fiunt. Vt itẽ euocari ſemen ad colem diximus calefacientibus medicamentis: ita neceſſe eſt repelli refrigerantibus adhibitis ad lũbos & ad partes genitales. Scribit Ariſtoteles [g] difficulter concumbere eos qui nudis pedibus incedunt, quod ſic vniuerſum corpus refrigeretur ac ſiccetur, id quod emiſſioni ſeminis maxime aduerſatur; poſtulat enim hoc corpus

B calidum & humidum, atque ob eam cauſam dormientibus facile ſemen excernitur. Repellit [h] ergo ſemen & libidinem cohibet inceſſus pedibus nudatis, quo credibile eſt adductos fuiſſe ſanctiſſimos illos certe religionis Auctores, cum inſtituerunt vt quicunque illam profiterentur, nudatis pedibus vitam degerẽt, ſicque facilius a libidinis contagione integri ſeruarentur. Ne autem ſpiritus colem tendat ac tumefaciat præter voluntatem, veluti in eo affectu quem Græci nominant [i] σατυρίασιν, veluti etiam in inſomnijs venereis, prohibent omnia quæ ſemen aut extinguunt, aut repellunt: proprie autem ad hunc vſum laudatur a Galeno [k] lamina plumbi ad lumbos admota; ſed cum canales [l] tunc laxi & pleni ſint valent refrigerantia & adſtringentia, quemadmodum ſi ſternatur lectus folijs ſalicis; aut ſi inungãtur lumbi & partes genitales rato liquido ex frigida aqua ſubacto. Hactenus de conſeruatione partium genitalium virilium pergamus ad muliebres.

[a] Gal. 9. de ſimp. c. 9.
[b] Gal. ibid. & 6. li ſimplic.
[c] Galen. 7. ſimplic.
[d] Galen. 8. ſimp. & li. 14. methodi c. 7.
[e] Gal. ſimplic. c. 23.
[f] Gale 6. de loc. aff. c. 6.
[g] Ariſt. l. 4. probleſ.
[h] Auic. l. 3. f 20 tr. 1. c. 28.
[i] Gal. 3. de cauſ. ſimp. ca 4.
[k] Gal. li. 9. ſimplic.
[l] Ariſt. li. 2. de gen. ani. c. 4.

De Teſticulis fœminarum. *Cap. IV.*

C CVm fœmina ad procreationem ſemen & ſanguinem ſuppeditet, excipiat colem & ſemen maris, & in ſe gignat, tot prædita eſt partibus quot eiuſmodi muneribus ſatiſfaciant: loquemur primo de illis quæ ſpectant ad ſemen; reſpondet hæ illis quæ in mare ſemini ſeruiunt, habet. n. fœmina ſimiliter teſticulos & vaſa ad ipſos pertinentia: munus teſticulorum duplex eſt in fœmina non ſecus atque in mare, vnum conficiendi ſemen, alterũ præbendi vim quãdam ſexus, fœminei videlicet, ſicut in maribus virilis: neq;. n. [m] dati ſunt fœminis ut credidit Athenæus, propter ſimilitudinem quãdã, vt mãmę viris, in quibus hæ neq; ita glãdulis continentur neq; ita turgent, neq; lac cõtinent ſicuti teſticuli fœminarũ ſemen, quãuis minus multum, minus craſsũ, minus coctũ: nã & minus [n] cõfectũ ſanguinem accipiũt a venis & arterijs, minoreſq; frigidiores ſint ac magis denſi; & propterea minus perfectum & minus efficax in procreando, vtile tamen ad efficienda inuolucra fętus & ad alendum ac temperandum ſemen virile.

Alterũ munus teſticulorũ in fœminis, præbẽdi ſcilicet vim fœmineã vniuerſo corpori, deprehenditur ex feminis quæ [o] caſtrantur, veluti ex ſuibus, quibus nõ ſolũ penitus aufertur libido, ſed natura ẽt illa fęminea, adeo vt earũ caro guſtantibus longe ſuauior videatur: q̃cumq;. n. ca-

D ſtrantur teſte Ariſt. [p] neque mares ſunt neque fœminæ. Sed perpendamus compoſitionem ad dictum officium appoſitam.

[m] Gal. 2. de ſem. n. c. 2.
[n] Galc. 14. de vſu par. c 6. & c. 10.
[o] Gal 2. de ſemin. c. 15. & 16
[p] Ariſ. li. 1. de gen. ani. c. 2.

Materia ex qua muliebres teſticuli cõſtant, primũ cõſiſtit in ſubſtãtia propria ipſorũ: deinde in venis, arterijs, appẽdice ex ipſis effecta, vaſis ſeminãrijs & tunica qua tegũt, quẽadmodũ in viris. Subſtãtia propria teſticulorũ [q] glãdulæ ſimilis eſt, in mulieribus tñ frigidior ac denſior quã in viris, in quibus reperitur calidior, humidior, mollior, laxior, & ideo magis apta ad conficiẽdũ ſemen; illa tñ qua continentur muliebres, ſatis põt imperfectius illud ſemen efficere. Venæ [r] & arteriæ ad hos perinde atque ad viriles deſcẽdũt ex vena & arteria ſub renibus. Arteriæ quidẽ ex arteria magna; ſed vena dextri teſticuli a vena caua, ſiniſtri a ramo venæ emũgẽtis ſiniſtri [s] renis: ſed tã dextra quã ſiniſtra cũ ad vterũ peruenit, in duos ramos diuiditur, vnus diſtribuitur uteri fundo, alter teſticulo è regione: verũ a ſiniſtri renis vena impertiuntur etiã nonnulli ramuli & dextro teſticulo, & dextro ſinui vteri; ſunt tñ breuiores tam venæ quam arteriæ quæ pertinent ad teſticulos mulierum ſub abdomine incluſos, quam illæ quæ ad teſticulos virorũ extrinſecus pendentes. Multiplex aũt eſt earũ [t] reuolutio, multiq; anfractus ac uelvti capreoli, priuſq̃ inter ſe iũgãtur, adeo ut ſi unã & eandẽ ſeces trãſuerſã, multa ora præſeferat, perinde ac ſi plures eſsẽt ſectæ. Appẽdix ſummo utriq; teſticulo hęret, cõſtãs ex multis ramis venę & arteriæ inter ſe permixtis, per q̃ illæ tanq̃ per mediã q̃dam materiam cũ ſubſtantia teſti-

[q] Gal. 14 de vſu par. ca. 14. & 2. de ſemin. c. 1.
[r] Gal. 14 de vſu par. c. 7. 9 & 10, & 13.
[s] Gal. li. de diſſect. venarum c. 8.
[t] Galen. de anato. vteri c 9.

culi nectuntur: ſed longe minor eſt [a] hæc appendix in muliebribus teſticulis quam in viriliб, ita ut ferè ſenſum lateat; neque enim opus fuit magna, tum quia paruus eſt teſticulus, & exiguum ſeminarium vas, tum quia non admodum diſſidet ſubſtantia teſticuli muliebris quæ durior eſt, a ſubſtantia venarum & arteriarum quæ mollior, & propterea non eget magna appendice media; calor vero ac ſpiritus non ita efficax eſt, ut poſſit has partes ampliare quemadmodum in mare. Vaſa ſeminaria ferunt ſemen a teſticulis fœminarum confectum, non ad ceruicem veſicæ, ut ſcripſit Herophilus, [b] ſed ad vterum: dextrum enim vas cum dextro cornu uteri coniungitur, ſicuti ſiniſtrum cum ſiniſtro, per quod ſemẽ in vteri ſinum funditur, & in venereis inſomnijs interdum expellitur extra vterum. Vt autem diſſimile eſt ſemen virile, copia & craſſitudine ſemini muliebri ita etiam diſſimilia ſunt vaſa ſeminaria, in viro enim longa ſunt, lata, & cum quibuſdam thoris quaſi varicibus, vt multum ſemen capere poſſint, & ſubito eijcere: in fœmina [c] vero anguſtia & breuia, quantum poſtulat ſeminis paucitas; latius [d] tamen patent ad teſticulos ubi euidenter perforata ſunt, vbi paululum ab ijs receſſerunt, anguſtiora ſunt & non apparent peruia, ſed rurſus ad cornua vteri dilatantur, & euidenter in ipſum inſeruntur; ſed inter teſticulos & cornua vteri quoſdam etiam veluti anfractus præſeferunt. Tunica quæ teſticulos proxime inuoluit muliebres non ita facile ab ipſis ſeparatur ſicut illa quæ viriles; F
nec æque dura eſt quamuis [e] neruoſa ſit: complectitur autem totam ſubſtantiam teſticuli & ſimul venam atque arteriam: Altera vero tunica quam a peritoneo obtinent, cum venis & arterijs iungitur, non tamen ambit vniuerſam teſticuli ſubſtantiam, ſed mediam partem duntaxat. Porrò cum ſub abdomine includuntur muliebres teſticuli, non egent ſcroto, quemadmodum viriles, a quo tegantur ac muniantur. Formæ muliebrium teſticulorum hæc ratio eſt, figura [f] non ſimiliter oblonga & rotunda apparet, ſed lata magis a priori & poſteriori parte depreſſa. [g] Superficies externa inæqualis eſt, repræſentat enim plures glandulas ſimul iunctas. Quod attinet ad caua, quamuis ſubſtantiam habeant teſticuli muliebres minus raram quam viriles, multas tamen cauernas [h] præſeferunt in quibus aquoſum ſemen reperitur; ſunt præterea fœminarum teſticuli longe minores [i] quam marium, tanto enim maiores ſunt [k] in his quanto caliores. Situs ille [l] datus fuit teſticulis a natura, qui maxime eſſet oportunus, nempe a lateribus uteri, in quem fundi ſemen oportuit, neque extra abdomen in ſcroto pendat ut in maribus, in quibus vaſa ſeminaria ferri ad colem debuerunt: quo autem magis diſtenditur vterus, eo inferiores ipſius fundo reperiuntur.

Ex rebus ſecundum naturam quæ attenduntur in fœminarum teſticulis ſanitas per conſenſum in eo conſiſtit, ut accipiant a venis & arterijs ſanguinem ac ſpiritum qualitate ac quantitate idoneum, per eſſentiam vero ut temperatione idonea contineantur, & moderata compoſitione multiformi: utraque ſanitas & magis & minus perfecta in illis apparet, prout cauſæ a quibus proficiſcuntur perfectiores fuerint uel imperfectiores. Effecta ſanitatis ad ſemen potiſſimum ſpectant, quod magis uel minus idoneum eſt, prout ſanitas perfectior eſt, uel imperfectior. Quæ recognoſcenda ſunt in ipſis cum ſub abdomine lateant conijcienda ſunt ex cauſis, ex iuuantibus & lædentibus, ſed potiſſimum ex effectis, hoc eſt ex ipſo ſemine: quod ſi eodem modo affectæ manebunt cauſæ, præſagiendum eſt teſticulos quoque in eadem ſtatu permanſuros, ſicuti mutandos in meliorem uel deteriorem, ut illæ mutabuntur. Ratio conſeruandi muliebres teſticulos ijſdem ferè præceptis & communibus & proprijs continetur, quibus opus eſſe ad conſeruandos uiriles diximus; niſi quod muliebrium temperatio cum frigidior ſit, minus calida poſtulat, & ſitus ſub abdomine indicat ubi ſuperimponi externa auxilia debeãt, nam ſub vmbilico a lateribus. Eadem prꝫterea quæ in uiro ſemen augent, extinguũt, euocant, reprimunt, & eadem quæ eius qualitatem moderatam reddunt, idem efficiunt in muliere, in qua eodem modo concitatur & coercetur libido, tum alijs auxilijs, tum illis quæ ad lumbos admouentur. H

a Galo. 14. de vſu p. c. 14.
b Gal. 2. de ſemi. c. 1.
c Gal. 14. de vſu p. c. 10.
d Galen. de anatomia vteri. c. 9.
e Gal. 2. de ſem. c. 1. & li. de anat. vteri c. 9.
f Galen. de anato. vteri c. 9.
g Gal. 2. de ſemi. c. 1.
h Gal. li. 14 de vſu par. c. 10.
i Galen. de anato. uteri c. 9.
k Gale. 14. de vſu par. c. 6.
l Gal. 14. de vſu p. c. 12. & lib. 2. de ſem. c. 1.

De Inſtrumentis ad ſanguinem Menſtruum ſpectantibus, & de eius purgatione. Cap. V.

AD ſuppeditãdũ ſanguinem ex quo efficitur caro, & alitur atque augetur pars quælibet, natura dedit utero vbi fœtus gignitur, venas [m] & arterias proportione ſuæ magnitudinis longe plures ac minores quam reliquis partibus; omitto eas quæ ab oſſe ſacro, ex magnis vaſis ad eius ceruicẽ feruntur: deſcendunt proxime ſub renib. grandiores venæ & arteriæ e regione, & anteq̃ in vterũ inſerantur ramũ impertiunt teſticulo, dextri quidẽ lateris vena & arteria dextro, ſiniſtri ſiniſtro: [n] diuidũtur deinde in ſinu vteri ſui lateris in plurimas ac penè innumerabiles & exiles. Oritur aũt [o] vena dextri lateris a vena caua, vena ſiniſtri lateris a vena illa q̃ ad ſiniſtrũ teſticulũ fertur, a qua nõnulli impertiũt ramulũ et ſiniſtro ſinui vteri; præbet. n. hæc ſanguinẽ nondũ ſeparatũ a ſero, qui ualet [p] & ad gignẽdas fęminas, & ad pruriginẽ ac voluptatẽ maiorem in venereo complexu excitandam. Arteria dextri lateris ducitur ab arteria magna: arteria ſiniſtri vel tota ab arteria emungente ſiniſtra pro-

m Gal. 1. 6. epid. com. 2. & li. 16. de vſu par. c. 10.
n Ga. li. 14. de vſu p. c. 9
o Gal. 14. de vſu par. ca. 12.
p Gal. 14. de vſu par. c. 7 & 9.

A proficiſcitur, vel ab eadem ramos accipit, vbi ipſa quoque deriuetur a magna arteria. In itine
re vero, cũ feruntur ad vterum, arteria ſubijcitur [a] venæ: ſed tam venæ q̃ arteriæ cum in vteri
ſinum inſeruntur in plurima atque admodum minota capita terminantur, ita vt merito Ariſto
teles [b] vocauerit vterum, extrema multorum vaſorum; nominãtur hæc ab Hippoc. κοτυληδόνες,
ſicut & a Praxagora & a Diocle quaſi paruæ cotylæ: Reperiuntur quidem in bobus, capris,
ceruis, quædam glandulæ ſeu carunculæ in vtero quæ ſpeciem proferunt cotylarum, non tamẽ
in vtero [d] mulierum, niſi cum vtero gerunt, tunc enim intumeſcunt venarum & arteriarum ex
trema cum quibus fœtus alligatus, adeo vt ipſa quoque paruulas cotylas repræſentent, & pro-
pterea dicantur græce κοτυληδόνες, hæc vbi mucco plena ſint diuellitur fœtus atque abigitur.
Principio enim concipitur, illa euidentiora ſunt, ſed ſubinde minuuntur ita vt poſtremo euane
ſcant, quod abſumatur materia a qua augebantur. Per has igitur venas & arterias quæ in hæc
capita finiuntur, fertur ad [e] vterum, tanquã ad partem imbecilliorem inferiori loco ſitam, &
exitum præbentẽ, ſanguis [f] ille qui in reliquo corpore redundat; magis autem ad ipſum [g] de-
truditur quam ab eo attrahatur, neque enim ita copioſe attraheretur: expellitur ergo a qua-
uis parte corporis, ſed magis a vena caua & ab arteria magna, vbi potiſſimum ſeruatur [h] ille
qui ſuperat cum ſingulæ partes aluntur, ſicuti viris ſuperat ſemen: longe tamen minus quam
B ſanguis mulieribus, quæ cum minus exerceãtur & minus calidæ ſint, minus alimenti abſumũt,
ita vt plus redundet ſanguinis: neque enim ita frigidæ [i] ſunt, vt non poſſint ſanguinem confi-
cere, ſicut viri, quanquam minus coctum. Superat in feminis ſanguine præditis cuinſcunque ge
neris animalium quantum ſanguinis neceſſarium eſt ad procreandum, non tamen redundat
omnibus adeo vt cum non ſunt pregnantes, debeat euidenter ex vtero expelli; neque enim his
quæ oua edunt, ſed his duntaxat quæ animal, & proprie quadrupedibus, ſed maxime mulieri-
bus, [k] quæ non abſumunt alimentum in pilos & cornua vt belluę; inter aliarum animan-
tium feminas maxime ſunt calidæ & humidæ, atque idcirco plurimum ſanguinem contrahũt,
id quod magis accidit habitioribus, albis, mollibus, ocioſis, [l] quam gracilibus, fuſcis, duriori-
bus, exercitatis, tum flante auſtro magis quam aquilone. Paucæ ſunt illæ mulieres quibus ſan-
guinis tantum ſuperet vt cum grauidæ ſunt fętui ſufficiat, reliquo tempore non expellatur ex
utero, atque hæ viriles [m] potius quam fœmineas videntur. Pleriſque igitur tanta copia ſanguinis
redundat, vt natura cogat ex certis interuallis ipſum effundere, quemadmodum nonnullis ſo-
let ob pleniorem victum & quotidianam exercitationem omiſſam, vel ob mutilatum aliquod
membrum, ſuperantem ſanguinem [n] expellere per vomitum, per deiectionem, per venas na-
rium, oris, fauciũ, ani. Expulſio redundantis ſanguinis in vtero non eſt ſymptoma, [o] ſed opus
C naturæ expellentis id quod redundat, ad locum imbecilliorem; neque debet exiſtimari præter
naturam toto genere, [p] vt ille qui aliunde fluit, ſed tantum copia. Comparatur autem ab Ari
ſtotele [q] hic ſanguinis fluxus, alui profluuio, vtrumque enim ſcribit ex cruditate proficiſci; dif
ferre tamen inter ſe ait, quod alui profluuium morboſum ſit, ſanguinis fluxus ex vtero natura-
lis, quod ſcilicet naturaliter redundet in fœminis quæ natura frigidiores ſunt, adeo vt non poſ
ſit ab anguſtioribus [r] vteri vaſis contineri, & ideo expellatur ex certis interuallis: ſed quia re-
tinetur melior ſanguis, expellitur deterior, nominatur hæc expulſio a veteribus vt ab [s] Hipp.
& Eraſiſtrato [t] non cõmuni vocabulo κένωσις id eſt vacuatio, ſed proprio κάθαρσις. i. purgatiõnã
ſanguis qui detruditur non tantum copia nocet, ſed etiam qualitate, quemadmodum ſucci qui
purgantur. Spacium inter vnam & alterutram purgationem, vnius menſis eſt, vnde menſtrua à
latinis, [u] καταμήνια a græcis nominantur. Maxime autem reſpondere menſtrua purgatio ſo-
let, [x] cum luna luſtrato ſuo curſu ſolem conſequitur, tunc enim redditur aer diminutione lu-
minis frigidior & humidior, propterea nonnulli fœmineum ſexum lunæ tribuunt quod eodem
tempore hic lumen, illi ſanguis decreſcat. Cęterum menſtrua purgatio vt naturalis eſt, ſic
adeo neceſſaria ad tuendam valetudinem mulieris, & potiſſimum vteri, vt debeat medicus
D quantum poteſt, eam in ſtatu naturali retinere, quod quo pacto fiat explicabimus, ſi antea
qualis eſſe debeat ſecundu m naturam oſtenderimus. Mulieres cum paruulæ ſunt quicquid ſan
guinis alimento ſuperat in incrementũ conuertunt, cum ſeneſcunt nequeunt tantum ſanguinis
conficere, vt ſuperet, adeo vt tantum [y] vigenti ætate contrahant eam copiam ſanguinis quæ
ſingulis menſibus expelli debeat: quod ſi teneris [z] puellis incipiant, non permittant ipſas
augeri. Incipit [a] autem eadem ætate mulieribus menſtrua purgatio, qua viris ſemen, videli-
cet decimoquarto anno, quo tempore vtriſque ſimiles accidunt mutationes: nam puberes
fiunt niſi mutila aliqua parte genitali a primo natali die manſuri [b] impuberes gignantur;
vox vtriſque ex acuta fit grauis, quædam partes intumeſcunt, vt viris teſticuli, mulieribus
mammæ, quæ duos digitos attolluntur, [c] præterquam quod laxiores fiunt: mutatur
etiam habitus tam [d] pueris quam puellis ad emiſſionem ſeminis ac menſtruorum, fit enim vter
que uel ex gracili habitior, uel ex habitiore gracilior, & magis habilis ad ſanitatem uel mor-
bum, prout magis qui exhauriri incipit utilis erat ad alendum uel ſuperabat. Eiuſmodi mu
tationũ meminit Hip. [e] cum ualidos effectus ſanari quibuſdã ad pubertatem ait atq; ad initiũ
mẽſtruorum. At nõ deſinit menſtrua purgatio mulieribus & ſeminis redundantia uiris eodem
prorſus tẽpore, cum his interdum perſeueret uſq; ad ſeptuageſimũ annũ, illis nõ ultra quinqua
geſimam

a Gal. 14. de vſu par. c. 2
b Ariſt. li. 2 de gen. ani. cap. 5.
c Hipp. 5. aphor. 41.
d Gal. 11. de vſu par. c. 5 & 1. li. de ſemin c. 7.
e Gal. li. 2. de ſem c. 5.
f Ariſt. lib. 2. de gen. ani. cap. 4.
g Gal. 5. ſimpl c. 22.
h Ariſt. li. 1. de gen. ani. c. 19. & li. 4. de gen. ani. cap 1.
i Gal. 14. de vſu par. c. 6
k Ariſt. l. 7. de hiſt. an. cap. 2.
l Ariſt. li. 7. de hiſt. an. c. 2. & li. 1. de gen. ani. c. 20. & li. 4 de gen. ani. cap. c. 7.
m Ariſt. li. 2 de gen. ani. cap. 5.
n Gal. 7. met. c. 13.
o Gal. li. de diff. ſympt. c. 6. & li. 2. de ſem c. 5.
p Gal. 3. de cau. ſympt. cap. 2.
q Ari. l. 2. de ge. an. c. 20.
r Ari l. 2. de gen. an. c. 4.
ſ Hip. li. 5. aphor. 60. & 61.
t Gal. li. de Atrabi. c. 8.
u Ar l 4. de ge. ani. c. 2.
x Ari ibidẽ
y Gal. l. 14. de vſu par. cap. 9.
z Ari. l. 7. de hiſt. an. c 1.
a Ari. 1. de ge. an. c. 20.
b Ari. l. 7. de hiſt. an. c. 1.
c Ari l 4. de gen. an. c. 8.
d Ari. l. 7. de hiſt. an. c. 1.
e Hip. li. 2. apho. 45. & li. 3. aphor. 28.

geſimum, vltra [a] quem parere nequeunt, ſed pleriſque ceſſat inter quadrageſimum & quadrageſimum quintum annum. E A decimoquarto igitur vſque ad hunc ſingulis menſibus reddi ſanguis ex utero debet mulieribus omnibus, præterquam [b] grauidis ac lactātibus, adhibet enim natura ſuperantem ſanguinem in his ad alendum infantem, in illis ad conſtituendum fœtum, & ita quod ſuperat [c] conuertit ad aliquem uſum; raro [d] autem ſuperuenit & paucis utero gerentibus purgatio menſtrua, & ſæpe, & multa ut ante, atque ubi id accidit, ut docet Hippocrates, [e] nequit fetus eſſe ſanus, deeſt enim alimentum ex quo ſuſtineri ac perfici debet. Aliquid tamen nonnullis prægnantibus effluit ſanguinis citra noxam primis menſibus à conceptione, parum tamen, & ex uenis [f] ceruicis: nam uteri os tunc [g] clauſum eſt, & uaſa quæ in eius ſinu ſunt extrema iunguntur cum uaſis carnoſæ molis, qua nexū fœtum cum utero monſtrauimus. Vt autem non reſpondent menſtrua prægnantibus, ita nec lactantibus, cum eadem [h] ſit materia ipſorum & lactis; propterea dixit Hipp. [i] lac eſſe germanum menſtruis; ſanguis enim qui communis materia eſt utriuſque per uaſa non [k] exilia cum mammis & utero congruentia, ſurſum, deorſum, ultro citroque commeat: quo fit ut uel ceſſent uel parum fluant menſtrua mulieribus [l] cum lactant infantes, & cum hæc erumpunt ut lac euaneſcat: nam ita natura [m] cōparatum eſt, ut qui ſuperat humor ad unum locum feratur; ſanguis qui fertur ad mammas euocatur ad uterum, ad quem cum tranſmittitur auertitur à mammis. Exceptis igitur grauidis & F lactantibus, ætatis prius expoſitæ mulieres ſingulis menſibus neceſſe eſt ex utero ſanguinē reddere, atque eum fluxum biduum [n] ſaltem aut triduum manere, nam pleriſq; diutius perſeuerat. Erumpit autem alijs impetu quodam, ueluti calidioribus ac iunioribus: alijs paulatim, ueluti frigidioribus, & ætate iam inclinante elabitur; quibuſdā item copioſius, quibuſdam parcius funditur: quæcunque enim calidæ, humidæ, molles, atque albę ſunt, quia multo ſanguine redundant (ut ante oſtenſum eſt) multum etiam ſingulis menſibus effundunt; ex contrario quæ frigidæ, ſiccæ, duræ, nigræ, ut paucum colligunt ita etiam paucum excernunt. Verum certa quantitas quæ in unaquaque iudicari debeat moderata, definiri non poteſt, atque idcirco coniectura quadam extimanda eſt: ſed quantus quantus eſt ille ſanguis, quem exinaniri oportet, neceſſario talis effluit, qualis [o] in corpore ſuperat. Mulier quæ bono, ac moderatæ qualitatis ſanguine redundat, eiuſmodi etiam expellit; quæ pituitoſum, bilioſum, melancholicū, vel craſſum aut tenuem colligit, talem ſimiliter detrudit. Alia autem ætas [p] alium ſanguinem gignit atque effundit: Puellis cum primum menſtrua incipiunt, ſanguis tenuis ac ruber exit, qualis ex uictimis nuper [q] mactatis: firma ætate minus tenuis ac minus ruber: ſed inclinā̄te craſſus & ſubniger. Iam uero in quouis ſanguinis fluxu, [r] qui primo educitur tenuis eſt, cum expultrix facultas nondum uehementer excitata ſit, neque ſatis adhuc uaſorū ora patefacta, ita ut craſſiori quoque exitus detur, ſicuti poſtea; ubi tamen multum effluxerit, remittitur impetus facultatis expultricis, conniuent ora vaſorum adeo vt tantum excernatur tenuis, quod & menſtruorum fluxui euenire conſtat. Scire tamen licet, eum qui retinetur meliorem eſſe, quam qui expellitur: G partes enim noſtri corporis alliciunt ac retinent quod melius & commodius eſt, detrudunt quod minus bonum & magis alienum: quare etiam ſi in muliere bonus ſanguis ſuperet, minus tamen bonus eſt ille qui ab ipſa expellitur, quam qui retinetur.

His ita conſtitutis de tempore, qualitate & quantitate ſanguinis ex vtero excernendi, (quæ tria maxime attendi ſolent, ab Hippocrate [s] in his quæ detruduntur, veluti in deiectione) nōn difficile eſt intelligere, cum ea ſecundum naturā fuerint cuiuſmodi à nobis deſcripta ſunt, mulieris ſanitatē ſignificare ſimul, ac tueri, [t] ita vt ipſa non ſolum bene valeat, ſed habilis etiā ſit ad procreandum: contra vbi eorum aliquod à naturali ſtatu accedat, affectum aliquem præternaturam notare, & noxæ alicuius cauſam eſſe; quæ res, ſi explicemus quam vtilitatem afferant menſtrua, vbi naturaliter affecta ſint, quod malum vbi præternaturam, multo facilius patefiet. Vtilitas quam affert menſtrua purgatio, in eo conſiſtit, quod educit ex corpore ſuccos, nō ſolum copia ſed etiam prauitate lædentes, & propterea propulſat ac depellit maximam partem morborum: plerique enim à ſuccorum copia vel prauitate proficiſcunt. Quod ſi eam vtilitatem affert ſanguis quem ex certis interuallis [u] venæ ani nonnullis fundunt, qui fluxus cauſam ſequitur præternaturam; quanto magis menſtrua purgatio, quæ ob neceſſariam redundantiam mulieribus, fuit à natura comparata? H Vt autem minus ægrotant parientes [x] quam ſteriles, quod in partu detrudant quæ noxia ſunt: ita illæ quibus menſtrua naturaliter reſpondent, quæ quamuis exponantur [y] omnibus generibus morborum quibus viri, & præterea grauiſſimis uteri affectibus, præſertim ubi us ventriculi cum vtero congruit; minus tamen in ipſos incidunt quam illi, atque ob hanc cauſam minus tentabantur Peſtilentia illa quam deſcribit Hippocrates in primo libro de morbis vulgatibus. Defenduntur etiam à podagra, [z] defenduntur à quouis alio ſanguinis fluxu: ac ſi prius fluere ſolitus fuerit ex aliqua [a] parte, veluti per uomitum, [b] ſuperuenientibus menſtruis ceſſat: at neque arripiuntur [c] inflammatione lateris aut pulmonis, neque morbo comitiali, tremore, neruorum diſtentione, melancholia, difficultate ſpirandi, dolore capitis. Affectus grauiſſimi qui nulla alia via ſolui potuerunt, cum primum erumpere men-

a Ariſt. li. 7. de hiſt. an. cap. 5.
b Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 11. Ariſt. 4. de gener. an. cap. 4. & Gal. 14. de vſu par. c. 8
c Ariſt. li. 3. de part. an. c. 1.
d Ariſt. li. 1. de gen. an. c. 19.
e Hipp. d. 5. aphor. 60.
f Gale. 5. aphō. cō. 60. & lib. 6. de loc. aff. c. 5.
g Hipp. li. 5. aphor. 51.
h Ariſt. li. 4. de gen. ani. c. 8.
i Hipp. li. 2. epid. par. 3. & Gal. 14. de vſu par. c. 8.
k Ga. 5. ſim plic. c. 22.
l Gal. lib. de venæ ſectio contra Eraſiſtratū c. 5
m Ariſt. lib. 7. de hiſtor. an. ca. 11. & Gal. 14. de vſu par. c. 8
n Ariſt. li. 7. de hiſt. an. c. 2.
o Gal. 3. de cauſ. ſymp. c. 4.
p Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. cap. 19.
q Ariſt. li. 7. de hiſt. an. c. 1.
r Auic. li. 3. f. 21. trac. 3. c. 1.
s Hippo. 2. progn. 13.
t Auic. li. 3. f. 21. trac. 3. c. 1.
u Gale. 3. 6. epid. commen. 37.
x Auic. li. 3. f. 21. trac. 1. c. 8.
y Gal. 2. 1. epid. commen. 58.
z Hippo. 6. aphor. 29.
a Ariſt. li. 3. de hiſtor. animal. cap. 19.
b Hippocr. 5. aphoriſm. 32.
c Galenus de venæ ſect. contra Eraſiſt. cap. 7.

A pere menſtrua incipiunt teſte [a] Hippocrate finiuntur: mutatur etiam tunc habitus corporis, ita vt ex puellis nonnullæ habitiores reddantur [b] & ſanæ magis quã ante, ſuccis illis à quibus lędebãtur exhauſtis; quanquam liberantur interdum vomitu [c] priuſquã menſtrua erumpant, non ſecus ac fluxu ſanguinis [d] ex naribus illę quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt: Contra quæ mala ſuperueniant vbi menſtua ſecundum naturam non reſpondeant intelligemus, ſi in quo conſiſtat eorũ mutatio de naturali ſtatu, perpendamus: conſiſtit autem in illis tribus quæ in eo attẽdebamus, tempore videlicet, quãtitate, & qualitate: Ad tempus refertur circuitus, & diuturnitas fluxus: debet circuitus menſtruus eſſe, ita vt ſingulis menſibus redeant; hic non ſeruatur cum aut anteuertit, quemadmodum iunioribus illis quę bis terue ex vtero ſanguinem fundunt quolibet menſe, aut differtur velut illis quibus plus ſpacij interponitur, aut fluxus aſſiduus eſt, quemadmodũ albus ille qui à Græcis [e] dicitur ῥοῦς γυναικεῖος, id eſt fluxus muliebris. Diuturnitas ſpectat ad numerum dierum quibus ſanguis educitur: plerisq; educi ſolet [f] tribus diebus aut etiam pluribus, quod ſi aut paucioribus aut multo pluribus effundatur nõ ſeruatur diuturnitas debita. Quantitas de naturali ſtatu mouetur cum aut plus expellitur quam redundet, ita vt exeat etiam aliquid ex eo quod neceſſarium eſt ad alendum; aut minus, ita vt relinquatur aliquid ex eo quod ſuperat & noxium eſt. Qualitas mutatur cum non exit ſanguis qualis ſolet ſanus, ſed alterius coloris, vt albus, aut niger, alterius habitus vt craſſior, tenuior, aquoſus. Huiuſ-

B modi ſunt quæ animaduertuntur præter naturam in menſtruis; videtur tamen Hippocrates, [g] cum ait, [Si menſtrua plura fiant accidunt morbi, ſi non fiant ſuperueniunt morbi ex vtero,] voluiſſe à ſola retentione & nimio fluxu, menſtruorum quæ ad quantitatem ſpectant oriri morbos, ita vt non habuerit rationem temporis aut qualitatis: verum tempus aliquo pacto ſub quãtitate compræhenditur, nam fluxus per frequentiores circuitus, aut aſſiduus, aut plurium dierum attinet ad auctam, ſicuti per rariores circuitus, per pauciores dies ad imminutam: Qualitatis autem meminit Hippocrates [h] cum ait [mulieris mẽſes decolores, nec per idem ſemper tempus, purgationem indicãt eſſe neceſſariam] loquitur enim de qualitate mutata, hoc eſt de colore ipſo præternaturam, quem tanquam indicium proponit prauorum ſuccorum, cum ipſũ dicit indicare neceſſitatem purgationis; neq. enim nocet mutatio qualitatis effluentium menſtruorum, aut in aliquem morbum compellit mulierem, ſicut ille ſanguis qui retinetur qualitate vitioſus: efficit enim vt mulier minus belle valeat, minus idonea ſit ad procreandum, & minus ſeruet menſtruæ purgationis naturalem circuitum. In ſanguine igitur qui expellitur attendemus ſolam quantitatem, ad quam redigi diximus tempus: qualitatem omitremus, vt quę nullam afferat noxam, cum mutatur in his quæ excernuntur: de quantitate intuebimur quid nocere exceſſus poſſit, quid defectus: ſub exceſſu complectemur aſſiduitatem, frequentiores circuitus, diuturniorem fluxum, & maiorem copiam: ſub defectu, retentionem, rariores circuitus &

C paucitatem. Cum menſtrua copioſius effluunt Hippocrates [i] ſuperuenire morbos ait, refrigeratur [k] enim & ſiccatur vniuerſum corpus, deſtitutum à calore & humore ſanguinis. Imminuto calore, cum Iecur aquoſum humorem contrahat fit hydrops, [l] ſicuti cum nimis fluit ſanguis ex [m] venis ani: redditur etiam corpus gracile, ſicut illis quæ infantes [n] lactant; Puellæ quæ nondum ad debitum incrementũ peruenerunt minus augentur, [o] ſed adeo tandem exhauritur corpus ex nimio fluxu menſtruorum, vt in neruorum [p] diſtentionem atq. animi defectionem delabatur. Verum alio nomine offenditur etiam mulieris corpus cum menſtruorum fluxus diuturnior eſt, nam interim vtero aperto [q] refrigeratur, quemadmodum in partu; pręterea perturbatur ſanguis, ita vt mulier ſpeculum ſolo aſpectu rubro colore [r] inficiat, & vniuerſum corpus male afficiatur, adeo vt Ariſtoteles [s] melius agi cum illis dicat, quibus menſtrua purgatio trahitur in breuius tempus. Sed linquamus mala quæ fiunt ab exceſſu: pergamus ad illa quæ à defectu.

Scribit Hipp. [t] ſi menſtrua retineãtur ſequi morbos ex vtero, quod. ſ. inflãmetur & obſtruatur retento ſanguine, qui lædit etiã vniuerſum corpus: nimia.n. copia calorem ſuffocat, ex quo ſequitur hydrops, [u] idq; euenit ẽt vbi retinetur ille qui ex venis [x] ani ſolitus eſt effundi: priuãtur ẽt mulieres cũ retinetur menſtruus ſanguis ea vtilitate q̃ affert moderata eius purgatio, &

D propterea incidũt in plures morbos, velut in febres [y] grauiores, in dolorẽ capitis, tumores præter naturã, dolores articulorũ. Varij aũt ſequuntur affectus pro varijs ſuccis in retento ſanguine ſuperantibus; obeſt aũt non tantũ copia, ſed ẽt prauitate, quanq̃ nõ ita prauus eſt, vt ille qui purgari dẽt [z] à partu, hic.n. lõgè deterior eſt, & propterea magis noxius vbi retineatur: ſed magis ẽt læditur mulier retento ſemine [a] q̃ ſanguine mẽſtruo: hic pterea vbi ſupprimitur vtero gerentibus magis moleſtus eſt primis [b] menſibus, q̃ poſtea cũ fętus eſt grãdior. A quib. verò cauſis tam exceſſus q̃ defectus mẽſtruæ purgationis proficiſcatur, ſi ſubijciamus, non difficile erit earum amotione, hanc in ſtatũ naturalẽ reſtituere; ſed cum exceſſus ac defectus differẽtiæ ſint, ſicut & moderatio, quas in menſtruis animaduertimus, ab ijſdẽ cauſis emanent neceſſe eſt à quibus & ipſa menſtrua: quæcũq. enim cauſæ [c] rẽ aliquã faciunt, eiuſdẽ quoq; differẽtiã faciũt aſſũpta ſimili differẽtia, ſiue apertè ſiue implicite. Quamobrẽ cauſæ moderatè excedẽtis aut deficientis menſtruæ purgationis ſunt illæ eædem quæ ſimpliciter mẽſtruã purgationem efficiũt, accipientes tamen vel moderationis, vel exceſſus, vel defectus differentiam.

Vt aũt menſtrua reſpondeant, tria [d] neceſſario cõcurrunt, facultas, ſanguis, & vaſa: facultas

intelli-

a Hippo. 2. aph. 45. & li. 3. aph 28
b Ariſt. lib. 7 de hiſtor. anim c 1.
c Ariſt. lib. 7. de hiſtor. ani. c. 11.
d Hippo. 5. aphor. 33.
e Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. capi. 19. & Gale. lib. 3. de cau. ſym pt c. 4.
f Ariſt li. 7. de hiſt. ani. c. 2.
g Hippo. 5. aphor. 57.
h Hippo. 5. aphor. 56.
i Hippo. 5. aphor. 57.
k Ariſt lib. 1. de Gene. ani cap. 20.
l Gal. 5. de loc. aff c. 7.
m 6. aphor. tex. 12.
& Ga. 2 de na fac. c. 8.
n Ariſt. li 8 de hiſt ani. cap 6.
o Ariſt. li 7 de hiſt ani. c. 1
p Hippo 5. aphor 56
q Ga. 14. de vſu par. c 3
r Ariſt. lib. de inſomnijs. c. 2.
s Ariſt. li. 7 de hiſt. ani. c. 2.
t Hippo. 5. aphor. 57.
u Gal. 2 de na. fac. c. 8.
x Hippo 6. aphor. 12.
y Gal. 1. 6. epid. cõ. 2.
z Gal. 3. 3. epid. cõ. 74
a Gal. 6. de loc. aff. c 5.
b Ariſt. lib. 4. de Gene. ani. c 6.
c Gal lib. 1 de cauſ pul ſuum. c. 1.
d Gal lib. 3 de cauſ. ſympt. cap. 2. & 5. aph. 62. comm.

geſimum, vltra [a] quem parere nequeunt, ſed pleriſque ceſſat inter quadrageſimum & quadrageſimum quintum annum: A decimoquarto igitur vſque ad hunc ſingulis menſibus reddi ſanguis ex utero debet mulieribus omnibus, præterquam [b] grauidis ac lactãtibus, adhibet enim natura ſuperantem ſanguinem in his ad alendum infantem, in illis ad conſtituendum fœtum, & ita quod ſuperat [c] conuertit ad aliquem uſum; raro [d] autem ſuperuenit & paucis utero gerentibus purgatio menſtrua, & ſæpe, & multa ut ante, atque ubi id accidit, ut docet Hippocrates, [e] nequit fetus eſſe ſanus, deeſt enim alimentum ex quo ſuſtineri ac perfici debet. Aliquid tamen nonnullis prægnantibus effluit ſanguinis citra noxam primis menſibus à conceptione, parum tamen, & ex uenis [f] ceruicis: nam uteri os tunc [g] clauſum eſt, & uaſa quæ in eius ſinu ſunt extrema iunguntur cum uaſis carnoſæ molis, qua necti fœtum cum utero monſtrauimus. Vt autem non reſpondent menſtrua prægnantibus, ita nec lactantibus, cum eadem [h] ſit materia ipſorum & lactis: propterea dixit Hipp. [i] lac eſſe germanum menſtruis; ſanguis enim qui communis materia eſt utriuſque per uaſa non [k] pxilia cum mammis & utero congruentia, ſurſum, deorſum, ultro citroque commeat: quo fit ut uel ceſſent uel parum fluant menſtrua mulieribus [l] cum lactant infantes, & cum hæc erumpunt ut lac euaneſcat: nam ita natura [m] cõparatum eſt, ut qui ſuperat humor ad unum locum feratur; ſanguis qui fertur ad mammas euocatur ad uterum, ad quem cum tranſmittitur auertitur à mammis. Exceptis igitur grauidis & lactantibus, ætatis prius expoſitæ mulieres ſingulis menſibus neceſſe eſt ex utero ſanguinẽ reddere, atque eum fluxum biduum [n] ſaltem aut triduum manere, nam pleriſq. diutius perſeuerat. Erumpit autem alijs impetu quodam, ueluti calidioribus ac iunioribus: alijs paulatim, ueluti frigidioribus, & ætate iam inclinante elabitur; quibuſdã item copioſius, quibuſdam parcius funditur: quæcunque enim calidæ, humidæ, molles, atque albę ſunt, quia multo ſanguine redundant (ut ante oſtenſum eſt) multum etiam ſingulis menſibus effundunt; ex contrario quæ frigidæ, ſiccæ, duræ, nigræ, ut paucum colligunt ita etiam paucum excernunt. Verum certa quantitas quæ in unaquaque iudicari debeat moderata, definiri non poteſt, atque idcirco coniectura quadam extimanda eſt: ſed quantus quantus eſt ille ſanguis, quem exinaniri oportet, neceſſario talis effluit, qualis [o] in corpore ſuperat. Mulier quæ bono, ac moderatæ qualitatis ſanguine redundat, eiuſmodi etiam expellit; quæ pituitoſum, bilioſum, melancholicũ, vel craſſum aut tenuem colligit, talem ſimiliter detrudit. Alia autem ætas [p] alium ſanguinem gignit atque effundit: Puellis cum primum menſtrua incipiunt, ſanguis tenuis ac ruber exit, qualis ex uictimis nuper [q] mactatis; firma ætate minus tenuis ac minus ruber: ſed inclinãte craſſus & ſubniger. Iam uero in quouis ſanguinis fluxu, [r] qui primo educitur tenuis eſt, cum expultrix facultas nondum uehementer excitata ſit, neque ſatis adhuc uaſorũ ora pateſacta, ita ut craſſiori quoque exitus detur, ſicuti poſtea; ubi tamen multum effluxerit, remittitur impetus facultatis expultricis, conniuent ora vaſorum adeo vt tantum excernatur tenuis, quod & menſtruorum fluxui euenire conſtat. Scire tamen licet, eum qui retinetur meliorem eſſe, quam qui expellitur: partes enim noſtri corporis alliciunt ac retinent quod melius & commodius eſt, detrudunt quod minus bonum & magis alienum: quare etiam ſi in muliere bonus ſanguis ſuperet, minus tamen bonus eſt ille qui ab ipſa expellitur, quam qui retinetur.

His ita conſtitutis de tempore, qualitate & quantitate ſanguinis ex vtero excernendi, (quæ tria maxime attendi ſolent, ab Hippocrate [ſ] in his quæ detruduntur, veluti in deiectione) non difficile eſt intelligere, cum ea ſecundum naturã fuerint cuiuſmodi à nobis deſcripta ſunt, mulieris ſanitatẽ ſignificare ſimul, ac tueri, [t] ita vt ipſa non ſolum bene valeat, ſed habilis etiã ſit ad procreandum: contra vbi eorum aliquod à naturali ſtatu accedat, affectum aliquem præternaturam notare, & noxæ alicuius cauſam eſſe; quæ res, ſi explicemus quam vtilitatem afferant menſtrua, vbi naturaliter affecta ſint, quod malum vbi præternaturam, multo facilius patefiet. Vtilitas quam affert menſtrua purgatio, in eo conſiſtit, quod educit ex corpore ſuccos, nõ ſolum copia ſed etiam prauitate lædentes, & propterea propulſat ac depellit maximam partem morborum: plerique enim à ſuccorum copia vel prauitate proficiſcunt. Quod ſi eam vtilitatem affert ſanguis quem ex certis interuallis [u] venæ aut nonnullis fundunt, qui fluxus cauſam ſequitur præternaturam; quanto magis menſtrua purgatio, quæ ob neceſſariam redundantiam mulieribus, fuit à natura comparata? Vt autem minus ægrotant patientes [x] quam ſteriles, quod in partu detrudant quæ noxia ſunt: ita illæ quibus menſtrua naturaliter reſpondent, quæ quamuis exponantur [y] omnibus generibus morborum quibus viri, & præterea grauiſſimis uteri affectibus, præſertim ubi os ventriculi cum vtero congruit; minus tamen in ipſos incidunt quam illi, atque ob hanc cauſam minus tentabantur Peſtilentia illa quam deſcribit Hippocrates in primo libro de morbis vulgaribus. Defenduntur etiam à podagra, [z] defenduntur à quouis alio ſanguinis fluxu, ac ſi prius fluere ſolitus fuerit ex aliqua [a] parte, veluti per uomitum, [b] ſuperuenientibus menſtruis ceſſat: at neque arripiuntur [c] inflammatione lateris aut pulmonis, neque morbo comitiali, tremore, neruorum diſtentione, melancholia, difficultate ſpirandi, dolore capitis. Affectus grauiſſimi qui nulla alia via ſolui potuerunt, cum primum erum-

pere men-

a Ariſt.li.7. de hiſt. an. cap.5.
b Ariſt.li.7. de hiſt. ani. c.11. Ariſt. 4. de gener. an. cap.4. & Gal. 14. de vſu par. c.8
c Ariſt. li.3. de part. an. c.1.
d Ariſt. li.1. de gen. an. c.19.
e Hipp. 5. aphor. 60.
f Gale. 5. apho cõ 60. & lib. 6 de loc. aff c 5.
g Hipp. li.5. aphor. 51.
h Ariſt li.4. de gen. ani. c.8.
i Hipp. li.2. epid. par.3. & Gal. 14. de vſu par. c.8.
k Ga. 5. ſimplic c.22.
l Gal. lib. de venæ ſectio contra Eraſiſtratũ c.5
m Ariſt. lib. 7 de hiſtor. an. ca.11. & Gal. 14. de vſu par. c.8
n Ariſt. li.7. de hiſt. an. c.2.
o Gal. 3. de cauſ. ſymp. c.4.
p Ariſt. li.3. de hiſt ani cap.19.
q Ariſt. li.7. de hiſt. an. c.1.
r Auic. li.3. f.21. trac.3. c.1.
ſ Hippo. 2. progn. 13.
t Auic. li.3. f 21. trac.3. c.1.
u Gale. 3.6. epid. commen. 37.
x Auic li.3. f.21. trac.1. c.8.
y Gal. 2. 1. epi. commen. 58.
z Hippo. 6. aphor. 29.
a Ariſt. li.3. de hiſtor. animal. cap.19. b Hippocr. 5. aphoriſm. 32. c Galenus de venæ ſect. contra Eraſiſt. cap.7.

A pere menſtrua incipiunt teſte [a] Hippocrate finiuntur: mutatur etiam tunc habitus corporis, ita vt ex puellis nonnullæ habitiores reddantur [b] & ſanæ magis quã ante, ſuccis illis à quibus lędebãtur exhauſtis; quanquam liberantur interdum vomitu [c] priuſquã menſtrua erumpant, non ſecus ac fluxu ſanguinis [d] ex naribus illę quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt: Contra quæ mala ſuperueniant vbi menſtrua ſecundum naturam non reſpondeant intelligemus, ſi in quo conſiſtat eorũ mutatio de naturali ſtatu, perpendamus: conſiſtit autem in illis tribus quæ in eo attẽdebamus, tempore videlicet, quãtitate, & qualitate: Ad tempus refertur circuitus, & diuturnitas fluxus: debet circuitus menſtruus eſſe, ita vt ſingulis menſibus redeant; hic non ſeruatur cum aut anteuertit, quemadmodum iunioribus illis quę bis terue ex vtero ſanguinem fundunt quolibet menſe, aut differtur velut illis quibus plus ſpacij interponitur, aut fluxus aſſiduus eſt, quemadmodũ albus ille qui à Græcis [e] dicitur ῥοῦς γυναικεῖος, id eſt fluxus muliebris. Diuturnitas ſpectat ad numerum dierum quibus ſanguis educitur: pleriſq; educi ſolet [f] tribus diebus aut etiam pluribus, quod ſi aut paucioribus aut multo pluribus effundatur nõ ſeruatur diuturnitas debita. Quantitas de naturali ſtatu mouetur cum aut plus expellitur quam redundet, ita vt exeat etiam aliquid ex eo quod neceſſarium eſt ad alendum, aut minus, ita vt relinquatur aliquid ex eo quod ſuperat & noxium eſt. Qualitas mutatur cum non exit ſanguis qualis ſolet ſanis, ſed alterius coloris, vt albus, aut niger, alterius habitus vt craſſior, tenuior, aquoſus. Huiuſ-
B modi ſunt quæ animaduertuntur præter naturam in menſtruis; videtur tamen Hippocrates, [g] cum ait, [Si menſtrua plura fiant accidunt morbi, ſi non fiant ſuperueniunt morbi ex vtero,] voluiſſe à ſola retentione & nimio fluxu, menſtruorum quæ ad quantitatem ſpectant oriri morbos, ita vt non habuerit rationem temporis aut qualitatis: verum tempus aliquo pacto ſub quãtitate compræhenditur, nam fluxus per frequentiores circuitus, aut aſſiduus, aut plurium dierum attinet ad auctam, ſicuti per rariores circuitus, per pauciores dies ad imminutam: Qualitatis autem meminit Hippocrates [h] cum ait [mulieris mẽſes decolores, nec per idem ſemper tempus, purgationem indicãt eſſe neceſſariam] loquitur enim de qualitate mutata, hoc eſt de colore ipſo præter naturam, quem tanquam indicium proponit prauorum ſuccorum, eum ipsũ dicit indicare neceſſitatem purgationis; neq. enim nocet mutatio qualitatis effluentium menſtruorum, aut in aliquem morbum compellit mulierem, ſicut ille ſanguis qui retinetur qualitate vitioſus: efficit enim vt mulier minus belle valeat, minus idonea ſit ad procreandum, & minus ſeruet menſtruæ purgationis naturalem circuitum. In ſanguine igitur qui expellitur attendemus ſolam quantitatem, ad quam redigi diximus tempus: qualitatem omittemus, vt quę nullam afferat noxam, cum mutatur in his quæ excernuntur: de quantitate intuebimur quid nocere exceſſus poſsit, quid defectus: ſub exceſſu complectemur aſſiduitatem, frequentiores circuitus, diuturniorem fluxum, & maiorem copiam: ſub defectu, retentionem, rariores circuitus &
C paucitatem. Cum menſtrua copioſius effluunt Hippocrates [i] ſuperuenire morbos ait, refrigeratur [k] enim & ſiccatur vniuerſum corpus, deſtitutum à calore & humore ſanguinis. Imminuto calore, cum iecur aquoſum humorem contrahat fit hydrops, [l] ſicuti cum nimis fluit ſanguis ex [m] venis ani: redditur etiam corpus gracile, ſicut illis quæ infantes [n] lactant; Puellæ quæ nondum ad debitum incrementũ peruenerunt minus augentur, [o] ſed adeo tandem exhauritur corpus ex nimio fluxu menſtruorum, vt in neruorum [p] diſtentionem atq. animi defectionem delabatur. Verum alio nomine offenditur etiam mulieris corpus cum menſtruorum fluxus diuturnior eſt, nam interim vtero aperto [q] refrigeratur, quemadmodum in partu; pręterea perturbatur ſanguis, ita vt mulier ſpeculum ſolo aſpectu rubro colore [r] inficiat, & vniuerſum corpus male afficiatur, adeo vt Ariſtoteles [s] melius agi cum illis dicat, quibus menſtrua purgatio trahitur in breuius tempus. Sed linquamus mala quæ fiunt ab exceſſu; pergamus ad illa quæ à defectu.

Scribit Hipp. [t] ſi menſtrua retineãtur ſequi morbos ex vtero, quod. ſ. inflãmetur & obſtruatur retento ſanguine, qui lædit etiã vniuerſum corpus: nimia. n. copia calorem ſuffocat, ex quo ſequitur hydrops, [u] id ꝙ euenit ẽt vbi retinetur ille qui ex venis [x] ani ſolitus eſt effundi: priuãtur ẽt mulieres cũ retinetur menſtruus ſanguis ea vtilitate q̃ affert moderata eius purgatio, &
D propterea incidũt in plures morbos, velut in febres [y] grauiores, in dolorẽ capitis, tumores præter naturã, dolores articulorũ. Varij aũt ſequuntur affectus pro varijs ſuccis in retento ſanguine ſuperantibus; obeſt aũt non tantũ copia, ſed ẽt prauitate, quanq̃ nõ ita prauus eſt, vt ille qui purgari dẽt [z] à partu, hic. n. lõgè deterior eſt, & propterea magis noxius vbi retineatur: ſed magis ẽt læditur mulier retento ſemine [a] q̃ ſanguine mẽſtruo: hic pterea vbi ſupprimitur vtero geſtantibus magis moleſtus eſt primis [b] menſibus, q̃ poſtea cũ fętus eſt grãdior. A quib. verò cauſis tam exceſſus q̃ defectus mẽſtruæ purgationis proficiſcatur, ſi ſubijciamus, non difficile erit earum amotione, hanc in ſtatũ naturalẽ reſtituere; ſed cum exceſſus ac defectus differẽtiæ ſint, ſicut & moderatio, quas in menſtruis animaduertimus, ab ijſdẽ cauſis emanent neceſſe eſt à quibus & ipſa menſtrua: quæcũq. enim cauſæ [c] rẽ aliquã faciunt, eiuſdẽ quoq; differẽtiã faciũt aſſũpta ſimili differẽtia, ſiue apertè ſiue implicite. Quamobrẽ cauſæ moderatè excedẽtis aut deficientis menſtruæ purgationis ſunt illæ eædem quæ ſimpliciter mẽſtruã purgationem efficiũt, accipientes tamen vel moderationis, vel exceſſus, vel defectus differentiam.

Vt aũt menſtrua reſpondeant, tria [d] neceſſario cõcurrunt, facultas, ſanguis, & vaſa: facultas

intelli-

a Hippo. 2. aph. 45. & li. 3. aph. 28
b Ariſt. lib. 7. de hiſtor. anim. c. 1.
c Ariſt. lib. 7. de hiſtor. ani. c. 11.
d Hippo. 5. aphor. 33.
e Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. capit. 19. & Gale. lib. 3. de cau. ſym pt. c. 4.
f Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 2.
g Hippo. 5. aphor. 57.
h Hippo. 5. aphor. 36.
i Hippo. 5. aphor. 57.
k Ariſt. lib. 1. de Gene. ani cap. 20.
l Gal. 5. de loc. aff. c. 7.
m 6. aphor. tex. 12. & Ga. 2 de na fac. c. 8.
n Ariſt. li. 8 de hiſt. ani. cap. 6.
o Ariſt. li. 7 de hiſt. ani. c. 1
p Hippo 5. aphor. 56
q Ga. 14. de vſu par. c. 3
r Ariſt. lib. de inſomnijs. c. 2.
s Ariſt. li. 7 de hiſt. ani. c. 2.
t Hippo. 5. aphor. 57.
u Gal. 2 de na. fac. c. 8.
x Hippo. 6. aphor. 12.
y Gal. 1. 6. epid. cõ. 2.
z Gal. 3. 3. epid. cõ. 78
a Gal. 6. de loc. aff. c 5.
b Ariſt. lib. 4. de Gene. ani. c 6.
c Gal lib. 1 de cauſ pulſuum. c. 1.
d Gal lib. 3 de cauſ. ſympt. cap. 2. & 5. aph. 62. comm.

geſimum, vltra [a] quem parere nequeunt, ſed pleriſque ceſſat inter quadrageſimum & quadrageſimum quintum annum. A decimoquarto igitur vſque ad hunc ſingulis menſibus reddi ſanguis ex utero debet mulieribus omnibus, præterquam [b] grauidis ac lactătibus, adhibet enim natura ſuperantem ſanguinem in his ad alendum infantem, in illis ad conſtituendum fœtum, & ita quod ſuperat [c] conuertit ad aliquem uſum; raro [d] autem ſuperuenit & paucis utero gerentibus purgatio menſtrua, & ſæpe, & multa ut ante, atque ubi id accidit, ut docet Hippocrates, [e] nequit fetus eſſe ſanus, deeſt enim alimentum ex quo ſuſtineri ac perfici debet. Aliquid tamen nonnullis prægnantibus effluit ſanguinis citra noxam primis menſibus à conceptione, parum tamen, & ex uenis [f] ceruicis: nam uteri os tunc [g] clauſum eſt, & uaſa quæ in eius ſinu ſunt extrema iunguntur cum uaſis carnoſæ molis, qua necti fœtum cum utero monſtrauimus. **E**

Vt autem non reſpondent menſtrua prægnantibus, ita nec lactantibus, cum eadem [h] ſit materia ipſorum & lactis: propterea dixit Hipp. [i] lac eſſe germanum menſtruis; ſanguis enim qui communis materia eſt utriuſque per uaſa non [k] exilia cum mammis & utero congruentia, ſurſum, deorſum, ultro citroque commeat: quo fit ut uel ceſſent uel parum fluant menſtrua mulieribus [l] cum lactant infantes, & cum hæc erumpunt ut lac euaneſcat: nam ita natura [m] cõparatum eſt, ut qui ſuperat humor ad unum locum feratur; ſanguis qui fertur ad mammas euocatur ad uterum, ad quem cum tranſmittitur auertitur à mammis. Exceptis igitur grauidis & lactantibus, ætatis prius expoſitæ mulieres ſingulis menſibus neceſſe eſt ex utero ſanguinẽ reddere, atque eum fluxum biduum [n] ſaltem aut triduum manere, nam pleriſq; diutius perſeuerat. Erumpit autem alijs impetu quodam, ueluti calidioribus ac iunioribus: alijs paulatim, ueluti frigidioribus, & ætate iam inclinante elabitur; quibuſdã item copioſius, quibuſdam parcius funditur: quæcunque enim calidæ, humidæ, molles, atque albę ſunt, quia multo ſanguine redundant (ut ante oſtenſum eſt) multum etiam ſingulis menſibus effundunt; ex contrario quæ frigidæ, ſiccæ, duræ, nigræ, ut paucum colligunt ita etiam paucum excernunt. Verum certa quantitas quæ in unaquaque iudicari debeat moderata, definiri non poteſt, atque idcirco coniectura quadam extimanda eſt: ſed quantus quantus eſt ille ſanguis, quem exinaniri oportet, neceſſario talis effluit, qualis [o] in corpore ſuperat. Mulier quæ bono, ac moderatæ qualitatis ſanguine redundat, eiuſmodi etiam expellit; quæ pituitoſum, bilioſum, melancholicũ, vel craſſum aut tenuem colligit, talem ſimiliter detrudit. Alia autem ætas [p] alium ſanguinem gignit atque effundit: Puellis cum primum menſtrua incipiunt, ſanguis tenuis ac ruber exit, qualis ex uictimis nuper [q] mactatis: firma ætate minus tenuis ac minus ruber: ſed inclinãte craſſus & ſubniger. **F**

Iam uero in quouis ſanguinis fluxu, [r] qui primo educitur tenuis eſt, cum expultrix facultas nondum uehementer excitata ſit, neque ſatis adhuc uaſorũ ora pateſacta, ita ut craſſiori quoque exitus detur, ſicuti poſtea; ubi tamen multum effluxerit, remittitur impetus facultatis expultricis, conniuent ora vaſorum adeo vt tantum excernatur tenuis, quod & menſtruorum fluxui euenire conſtat. Scire tamen licet, eum qui retinetur meliorem eſſe, quam qui expellitur: partes enim noſtri corporis alliciunt ac retinent quod melius & commodius eſt, detrudunt quod minus bonum & magis alienum: quare etiam ſi in muliere bonus ſanguis ſuperet, minus tamen bonus eſt ille qui ab ipſa expellitur, quam qui retinetur. **G**

His ita conſtitutis de tempore, qualitate & quantitate ſanguinis ex vtero excernendi, (quæ tria maxime attendi ſolent, ab Hippocrate [s] in his quæ detruduntur, veluti in deiectione) non difficile eſt intelligere, cum ea ſecundum naturã fuerint cuiuſmodi à nobis deſcripta ſunt, mulieris ſanitatẽ ſignificare ſimul, ac tueri, [t] ita vt ipſa non ſolum bene valeat, ſed habilis etiã ſit ad procreandum: contra vbi eorum aliquod à naturali ſtatu accedat, affectum aliquem præternaturam notare, & noxæ alicuius cauſam eſſe; quæ res, ſi explicemus quam vtilitatem afferant menſtrua, vbi naturaliter affecta ſint, quod malum vbi præternaturam, multo facilius patefiet. Vtilitas quam affert menſtrua purgatio, in eo conſiſtit, quod educit ex corpore ſuccos, nõ ſolum copia ſed etiam prauitate lædentes, & propterea propulſat ac depellit maximam partem morborum: plerique enim à ſuccorum copia vel prauitate proficiſcunt. Quod ſi eam vtilitatem affert ſanguis quem ex certis interuallis [u] venæ ani nonnullis fundunt, qui fluxus cauſam ſequitur præternaturam; quanto magis menſtrua purgatio, quæ ob neceſſariam redundantiam mulieribus, fuit à natura comparata? Vt autem minus ægrotant parientes [x] quam ſteriles, quod in partu detrudant quæ noxia ſunt: ita illæ quibus menſtrua naturaliter reſpondent, quæ quamuis exponantur [y] omnibus generibus morborum quibus viri, & præterea grauiſſimis uteri affectibus, præſertim ubi os ventriculi cum vtero congruit; minus tamen in ipſos incidunt quam illi, atque ob hanc cauſam minus tentabantur Peſtilentia illa quam deſcribit Hippocrates in primo libro de morbis vulgaribus. Defenduntur etiam à podagra, [z] defenduntur à quouis alio ſanguinis fluxu: ac ſi prius fluere ſolitus fuerit ex aliqua [a] parte, veluti per uomitum, [b] ſuperuenientibus menſtruis ceſſat: at neque arripiuntur [c] inflammatione lateris aut pulmonis, neque morbo comitiali, tremore, neruorum diſtentione, melancholia, difficultate ſpirandi, dolore capitis. Affectus grauiſſimi qui nulla alia via ſolui potuerunt, cum primum erum- **H**

pere men-

a Ariſt. li. 7. de hiſt. an. cap. 5.
b Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 11. Ariſt. 4. de gener. an. cap. 4. & Gal. 14. de vſu par. c. 8
c Ariſt. li. 3. de part. an. c. 2.
d Ariſt. li. 7. de gen. an. c. 19.
e Hippo. 5. aphor. 60.
f Gale. 5. apho. cõ 60. & lib. 6 de loc. aff c 5.
g Hipp. li. 5. aphor. c 1.
h Ariſt li. 4. de gen. ani. c. 8.
i Hipp. li. 2. epid. par. 3. & Gal. 14. de vſu par. c. 8.
k Ga. 5. ſimplic. c. 22.
l Gal. lib. de venæ ſectio contra Eraſiſtratũ c. 5
m Ariſt. lib. 7 de hiſtor. an. ca. 11. & Gal. 14. de vſu par. c. 8
n Ariſt. li. 7. de hiſt. an. c. 2.
o Gal. 3 de cauſ. ſymp. c. 4.
p Ariſt. li. 3. de hiſt. an. cap. 19.
q Ariſt. li. 7. de hiſt. an. c. 1.
r Auic. li. 3. f. 21. trac. 3. c. 1.
ſ Hippo. 2. progn. 13.
t Auic. li. 3. f. 21. trac. 3. c. 1.
u Gale. 3. 6. epid. commen. 37.
x Auic. li. 3. f. 21. trac. 1. c. 8.
y Gal. 2. 1. epi. 1. commen. 58.
z Hippo. 6. aphor. 29.
a Ariſt. li. 5. de hiſtor. animal. cap. 19. b Hippocr. 5. aphoriſm. 32. c Galenus de venæ ſect. contra Eraſiſt. cap. 7.

A pere menſtrua incipiunt teſte [a] Hippocrate finiuntur: mutatur etiam tunc habitus corporis, ita vt ex puellis nonnullæ habitiores reddantur [b] & ſanæ magis quã ante, ſuccis illis à quibus lędebãtur exhauſtis; quanquam liberantur interdum vomitu [c] priuſquã menſtrua erumpant, non ſecus ac fluxu ſanguinis [d] ex naribus illę quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt: Contra quæ mala ſuperueniant vbi menſtrua ſecundum naturam non reſpondeant intelligemus, ſi in quo conſiſtat eorũ mutatio de naturali ſtatu, perpendamus: conſiſtit autem in illis tribus quæ in coattẽdebamus, tempore videlicet, quãtitate, & qualitate: Ad tempus refertur circuitus, & diuturnitas fluxus: debet circuitus menſtruus eſſe, ita vt ſingulis menſibus redeant; hic non ſeruatur cum aut anteuertit, quemadmodum iunioribus illis quę bis terue ex vtero ſanguinem fundunt quolibet menſe, aut differtur velut illis quibus plus ſpacij interponitur, aut fluxus aſſiduus eſt, quemadmodũ albus ille qui à Græcis [e] dicitur ῥοῦς γυναικεῖος, id eſt fluxus muliebris. Diuturnitas ſpectat ad numerum dierum quibus ſanguis educitur: plerisq; educi ſolet [f] tribus diebus aut etiam pluribus, quod ſi aut paucioribus aut multo pluribus effundatur nõ ſeruatur diuturnitas debita. Quantitas de naturali ſtatu mouetur cum aut plus expellitur quam redundet, ita vt exeat etiam aliquid ex eo quod neceſſarium eſt ad alendum; aut minus, ita vt relinquatur aliquid ex eo quod ſuperat & noxium eſt. Qualitas mutatur cum non exit ſanguis qualis ſolet ſanus, ſed alterius coloris, vt albus, aut niger, alterius habitus vt craſſior, tenuior, aquoſus. Huiuſ-

B modi ſunt quæ animaduertuntur præter naturam in menſtruis; videtur tamen Hippocrates, [g] cum ait, [Si menſtrua plura fiant accidunt morbi, ſi non fiant ſuperueniunt morbi ex vtero,] voluiſſe à ſola retentione & nimio fluxu, menſtruorum quæ ad quantitatem ſpectant oriri morbos, ita vt non habuerit rationem temporis aut qualitatis; verum tempus aliquo pacto ſub quãtitate compræhenditur, nam fluxus per frequentiores circuitus, aut aſſiduus, aut plurium dierum attinet ad auctam, ſicuti per rariores circuitus, per pauciores dies ad imminutam: Qualitatis autem meminit Hippocrates [h] cum ait [mulieris mẽſes decolores, nec per idem ſemper tempus, purgationem indicãt eſſe neceſſariam] loquitur enim de qualitate mutata, hoc eſt de colore ipſo præternaturam, quem tanquam indicium proponit prauorum ſuccorum, cum ipsũ dicit indicare neceſſitatem purgationis; neq. enim nocet mutatio qualitatis effluentium menſtruorum, aut in aliquem morbum compellit mulierem, ſicut ille ſanguis qui retinetur qualitate vitioſus: efficit enim vt mulier minus belle valeat, minus idonea ſit ad procreandum, & minus ſeruet menſtruæ purgationis naturalem circuitum. In ſanguine igitur qui expellitur attendemus ſolam quantitatem, ad quam redigi diximus tempus: qualitatem omittemus, vt quę nullam afferat noxam, cum mutatur in his quæ excernuntur: de quantitate intuebimur quid nocere exceſſus poſsit, quid defectus: ſub exceſſu complectemur aſſiduitatem, frequentiores circuitus, diuturniorem fluxum, & maiorem copiam: ſub defectu, retentionem, rariores circuitus &

C paucitatem. Cum menſtrua copioſius effluunt Hippocrates [i] ſuperuenire morbos ait, refrigeratur [k] enim & ſiccatur vniuerſum corpus, deſtitutum à calore & humore ſanguinis. Imminuto calore, cum Iecur aquoſum humorem contrahat fit hydrops, [l] ſicuti cum nimis fluit ſanguis ex [m] venis ani: redditur etiam corpus gracile, ſicut illis quæ infantes [n] lactant; Puellæ quæ nondum ad debitum incrementũ peruenerunt minus augentur, [o] ſed adeo tandem exhauritur corpus ex nimio fluxu menſtruorum, vt in neruorum [p] diſtentionem atq. animi defectionem delabatur. Verum alio nomine offenditur etiam mulieris corpus cum menſtruorum fluxus diuturnior eſt, nam interim vtero aperto [q] refrigeratur, quemadmodum in partu; pręterea perturbatur ſanguis, ita vt mulier ſpeculum ſolo aſpectu rubro colore [r] inficiat, & vniuerſum corpus male afficiatur, adeo vt Ariſtoteles [s] melius agi cum illis dicat, quibus menſtrua purgatio trahitur in breuius tempus. Sed linquamus mala quæ fiunt ab exceſſu; pergamus ad illa quæ à defectu.

Scribit Hipp. [t] ſi menſtrua retineãtur ſequi morbos ex vtero, quod. ſ. inflãmetur & obſtruatur retento ſanguine, qui lædit etiã vniuerſum corpus; nimia.n. copia calorem ſuffocat, ex quo ſequitur hydrops, [u] id quod euenit ẽt vbi retinetur ille qui ex venis [x] ani ſolitus eſt effundi: priuãtur ẽt mulieres cũ retinetur menſtruus ſanguis ea vtilitate q̃ affert moderata eius purgatio, &

D propterea incidũt in plures morbos, velut in febres [y] grauiores, in dolorẽ capitis, tumores præter naturã, dolores articulorũ. Varij aũt ſequuntur affectus pro varijs ſuccis in retento ſanguine ſuperantibus; obeſt aũt non tantũ copia, ſed ẽt prauitate, quanq̃ nõ ita prauus eſt, vt ille qui purgari dẽt [z] à partu, hic.n. lõgè deterior eſt, & propterea magis noxius vbi retineatur: ſed magis ẽt læditur mulier retento ſemine [a] q̃ ſanguine mẽſtruo: hic pterea vbi ſupprimitur vtero gerentibus magis moleſtus eſt primis [b] menſibus, q̃ poſtea cũ fętus eſt grãdior. A quib. verò cauſis tam exceſſus q̃ defectus mẽſtruæ purgationis proficiſcatur, ſi ſubijciamus, non difficile erit earum amotione, hanc in ſtatũ naturalẽ reſtituere; ſed cum exceſſus ac defectus differẽtiæ ſint, ſicut & moderatio, quas in menſtruis animaduertimus, ab ijſdẽ cauſis emanent neceſſe eſt à quibus & ipſa menſtrua: quæcũq. enim cauſæ [c] rẽ aliquã faciunt, eiuſdẽ quoq; differẽtiã faciũt aſſũpta ſimili differẽtia, ſiue apertè ſiue implicite. Quamobrẽ cauſæ moderatè excedẽtis aut deficientis menſtruæ purgationis ſunt illæ eædem quæ ſimpliciter mẽſtruã purgationem efficiũt, accipientes tamen vel moderationis, vel exceſſus, vel defectus differentiam.

Vt aũt menſtrua reſpondeant, tria [d] neceſſario cõcurrunt, facultas, ſanguis, & vaſa: facultas intelli-

a Hippo. 2. aph. 45. & li. 3. aph 28
b Ariſt. lib. 7. de hiſtor. anim. c 1.
c Ariſt lib. 7. de hiſtor. ani. c. 11.
d Hippo. 5. aphor. 33.
e Ariſt li. 3. de hiſt. ani. capit. 19. & Gale. lib. 3. de cau. ſympt. c. 4.
f Ariſt li. 7. de hiſt. ani. c. 2.
g Hippo. 5. aphor. 57.
h Hippo. 5. aphor. 56.
i Hippo. 5. aphor. 57.
k Ariſt lib. 1. de Gene. ani cap. 20.
l Gal. 5. de loc. aff c. 7.
m 6. aphor. tex. 12. & Ga. 2 de na fac. c. 8.
n Ariſt. li 8 de hiſt ani. cap. 6.
o Ariſt. li 7 de hiſt ani. c. 1.
p Hippo 5. aphor 56
q Ga. 14. de vſu par. c 3
r Ariſt. lib. de inſomnijs. c. 2.
s Ariſt. li. 7 de hiſt. ani. c. 2.
t Hippo. 5. aphor. 57.
u Gal. 2 de na fac. c. 8.
x Hippo. 6. aphor. 12.
y Gal. 1. 6. epid. cõ. 2.
z Gal. 3. 3. epid. cõ. 78
a Gal. 6. de loc. aff. c 5.
b Ariſt. lib. 4. de Gene. ani. c 6.
c Gal lib. 1 de cauſ pulſuum. c. 1.
d Gal lib. 3 de cauſ. ſympt. cap. 2. & 5. aph. 62. comm.

geſimum, vltra [a] quem parere nequeunt, ſed pleriſque ceſſat inter quadrageſimum & quadrageſimum quintum annum: A decimoquarto igitur vſque ad hunc ſingulis menſibus reddi ſanguis ex utero debet mulieribus omnibus, præterquam [b] grauidis ac lactãtibus, adhibet enim natura ſuperantem ſanguinem in his ad alendum infantem, in illis ad conſtituendum fœtum, & ita quod ſuperat [c] conuertit ad aliquem uſum; raro [d] autem ſuperuenit & paucis utero gerentibus purgatio menſtrua, & ſæpe, & multa ut ante, atque ubi id accidit, ut docet Hippocrates, [e] nequit fetus eſſe ſanus, deeſt enim alimentum ex quo ſuſtineri ac perfici debet. Aliquid tamen nonnullis prægnantibus effluit ſanguinis citra noxam primis menſibus à conceptione, parum tamen, & ex uenis [f] ceruicis: nam uteri os tunc [g] clauſum eſt, & uaſa quæ in eius ſinu ſunt extrema iunguntur cum uaſis carnoſæ molis, qua necti fœtum cum utero monſtrauimus. Vt autem non reſpondent menſtrua prægnantibus, ita nec lactantibus, cum eadem [h] ſit materia ipſorum & lactis: propterea dixit Hipp. [i] lac eſſe germanum menſtruis; ſanguis enim qui communis materia eſt utriuſque per uaſa non [k] pxilia cum mammis & utero congruentia, ſurſum, deorſum, ultro citroque commeat: quo fit ut uel ceſſet uel parum fluant menſtrua mulieribus [l] cum lactant infantes, & cum hæc erumpunt ut lac euaneſcat nam ita natura [m] cõparatum eſt, ut qui ſuperat humor ad unum locum feratur; ſanguis qui fertur ad mammas euocatur ad uterum, ad quem cum tranſmittitur auertitur à mammis. Exceptis igitur grauidis & lactantibus, ætatis prius expoſitæ mulieres ſingulis menſibus neceſſe eſt ex utero ſanguinẽ reddere, atque eum fluxum biduum [n] ſaltem aut triduum manere, nam pleriſq; diutius perſeuerat. Erumpit autem alijs impetu quodam, ueluti calidioribus ac iunioribus: alijs paulatim, ueluti frigidioribus, & ætate iam inclinante elabitur; quibuſdã item copioſius, quibuſdam parcius funditur: quæcunque enim calidæ, humidæ, molles, atque albę ſunt, quia multo ſanguine redundant (ut ante oſtenſum eſt) multum etiam ſingulis menſibus effundunt; ex contrario quæ frigidæ, ſiccæ, duræ, nigræ, ut paucum colligunt ita etiam paucum excernunt. Verum certa quantitas quæ in unaquaque indicari debeat moderata, definiri non poteſt, atque idcirco coniectura quadam æſtimanda eſt: ſed quantus quantus eſt ille ſanguis, quem exinaniri oportet, neceſſario talis effluit, qualis [o] in corpore ſuperat. Mulier quæ bono, ac moderatæ qualitatis ſanguine redundat, eiuſmodi etiam expellit; quæ pituitoſum, bilioſum, melancholicũ, vel craſſum aut tenuem colligit, talem ſimiliter detrudit. Alia autem ætas [p] alium ſanguinem gignit atque effundit: Puellis cum primum menſtrua incipiunt, ſanguis tenuis ac ruber exit, qualis ex uictimis nuper [q] mactatis: firma ætate minus tenuis ac minus ruber: ſed inclinãte craſſus & ſubniger. Iam uero in quouis ſanguinis fluxu, [r] qui primo educitur tenuis eſt, cum expultrix facultas nondum uehementer excitata ſit; neque ſatis adhuc uaſorũ ora patefacta, ita ut craſſiori quoque exitus detur, ſicuti poſtea; ubi tamen multum effluxerit, remittitur impetus facultatis expultricis, continent ora vaſorum adeo vt tantum excernatur tenuis, quod & menſtruorum fluxui euenire conſtat. Scire tamen licet, eum qui retinetur meliorem eſſe, quam qui expellitur: partes enim noſtri corporis alliciunt ac retinent quod melius & commodius eſt, detrudunt quod minus bonum & magis alienum: quare etiam ſi in muliere bonus ſanguis ſuperet, minus tamen bonus eſt ille qui ab ipſa expellitur, quam qui retinetur. — E F G

His ita conſtitutis de tempore, qualitate & quantitate ſanguinis ex vtero excernendi, (quæ tria maxime attendi ſolent, ab Hippocrate [t] in his quæ detruduntur, veluti in deiectione) non difficile eſt intelligere, cum ea ſecundum naturã fuerint cuiuſmodi à nobis deſcripta ſunt, mulieris ſanitatẽ ſignificare ſimul, ac tueri, [t] ita vt ipſa non ſolum bene valeat, ſed habilis etiã ſit ad procreandum: contra vbi eorum aliquod à naturali ſtatu accedat, affectum aliquem præternaturam notare, & noxæ alicuius cauſam eſſe; quæ res, ſi explicemus quam vtilitatem afferant menſtrua, vbi naturaliter affecta ſint, quod malum vbi præternaturam, multo facilius patefiet. Vtilitas quam affert menſtrua purgatio, in eo conſiſtit, quod educit ex corpore ſuccos, nõ ſolum copia ſed etiam prauitate lædentes, & propterea propulſat ac depellit maximam partem morborum: plerique enim à ſuccorum copia vel prauitate proficiſcũt. Quod ſi eam vtilitatem affert ſanguis quem ex certis interuallis [u] venæ ani nonnullis fundunt, qui fluxus cauſam ſequitur præternaturam; quanto magis menſtrua purgatio, quæ ob neceſſariam redundantiam mulieribus, fuit à natura comparata? Vt autem minus ægrotant parientes [x] quam ſteriles, quod in partu detrudant quæ noxia ſunt: ita illæ quibus menſtrua naturaliter reſpondent, quæ quamuis exponantur [y] omnibus generibus morborum quibus viri, & præterea grauiſſimis uteri affectibus, præſertim ubi os ventriculi cum vtero congruit; minus tamen in ipſos incidunt quam illi, atque ob hanc cauſam minus tentabantur Peſtilentia illa quam deſcribit Hippocrates in primo libro de morbis vulgaribus. Defenduntur etiam à podagra, [z] defenduntur à quouis alio ſanguinis fluxu: etſi prius fluere ſolitus fuerit ex aliqua [a] parte, veluti per uomitum, [b] ſuperuenientibus menſtruis ceſſat: at neque arripiuntur [c] inflammatione lateris aut pulmonis, neque morbo comitiali, tremore, neruorum diſtentione, melancholia, difficultate ſpirandi, dolore capitis. Affectus grauiſſimi qui nulla alia via ſolui potuerunt, cum primum erumpere men- — I H

a Ariſt. li. 7. de hiſt. an. cap. 5.
b Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 11. Ariſt. 4. de gener. ãn. cap. 4. & Gal. 14. de vſu par. c. 8
c Ariſt. li. 3. de part. an. c. 1.
d Ariſt. li. 1. de gen. an. c. 19.
e Hippo. 5. aphor. 60.
f Gale. 5. apho. cõ 60. & lib. 6 de loc. aff c. 5.
g Hipp. li. 5. aphor. 51.
h Ariſt li. 4. de gen. ani. c. 8.
i Hipp. li. 2. epid. par. 3. & Gal. 14. de vſu par. c. 8.
k Ga. 5. ſimplic c. 21.
l Gal. lib. de venæ ſectio contra Eraſiſtratũ c. 5
m Ariſt. lib. 7 de hiſtor. ãn. ca. 11. & Gal. 14. de vſu par. c. 8
n Ariſt. li. 7. de hiſt. an. c. 2.
o Gal. 3 de cauſ. ſymp. c. 4.
p Ariſt. li. 3. de hiſt. an. cap. 19.
q Ariſt. li. 7. de hiſt. an. c. 1.
r Auic. li. 3. f. 21. trac. 3. c. 1.
ſ Hippo. 2. progn. 13.
t Auic. li. 3. f. 21. trac. 3. c. 1.
u Gale. 3. 6. epid. commen. 37.
x Auic li. 3. f. 21. trac. 1. c. 8.
y Gal. 1. 1. epid. commen. 58.
z Hippo. 6. aphor. 29.
a Ariſt. li. 3. de hiſtor. animal. cap. 19. b Hippocr. 5. aphoriſm. 32. c Galenus de venæ ſect. contra Eraſiſt. cap. 7.

A pere menſtrua incipiunt teſte [a] Hippocrate finiuntur: mutatur etiam tunc habitus corporis,
ita vt ex puellis nonnullæ habitiores reddantur [b] & ſanæ magis quã ante, ſuccis illis à quibus
lędebãtur exhauſtis; quanquam liberantur interdum vomitu [c] priuſquã menſtrua erumpant,
non ſecus ac fluxu ſanguinis [d] ex naribus illę quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt: Contra quæ ma
la ſuperueniant vbi menſtrua ſecundum naturam non reſpondeant intelligemus, ſi in quo con
ſiſtat eorũ mutatio de naturali ſtatu, perpendamus: conſiſtit autem in illis tribus quæ in eo at-
tẽdebamus, tempore videlicet, quãtitate, & qualitate: Ad tempus refertur circuitus, & diutur-
nitas fluxus: debet circuitus menſtruus eſſe, ita vt ſingulis menſibus redeant; hic non ſeruatur
cum aut anteuertit, quemadmodum iunioribus illis quę bis terue ex vtero ſanguinem fundunt
quolibet menſe, aut differtur velut illis quibus plus ſpacij interponitur, aut fluxus aſſiduus eſt,
quemadmodũ albus ille qui à Græcis [e] dicitur [illegible], id eſt fluxus muliebris. Diuturnitas
ſpectat ad numerum dierum quibus ſanguis educitur: pleriſq; educi ſolet [f] tribus diebus aut
etiam pluribus, quod ſi aut paucioribus aut multo pluribus effundatur nõ ſeruatur diuturnitas
debita. Quantitas de naturali ſtatu mouetur cum aut plus expellitur quam redundet, ita vt
exeat etiam aliquid ex eo quod neceſſarium eſt ad alendum; aut minus, ita vt relinquatur ali-
quid ex eo quod ſuperat & noxium eſt. Qualitas mutatur cum non exit ſanguis qualis ſolet ſa-
nis, ſed alterius coloris, vt albus, aut niger, alterius habitus vt craſſior, tenuior, aquoſus. Huiuſ-
B modi ſunt quæ animaduertuntur præter naturam in menſtruis; videtur tamen Hippocrates, [g]
cum ait, [Si menſtrua plura fiant accidunt morbi, ſi non fiant ſuperueniunt morbi ex vtero,]
voluiſſe à ſola retentione & nimio fluxu, menſtruorum quæ ad quantitatem ſpectant oriri mor
bos, ita vt non habuerit rationem temporis aut qualitatis: verum tempus aliquo pacto ſub quã
titate comprænenditur, nam fluxus per frequentiores circuitus, aut aſſiduus, aut plurium die-
rum attinet ad auctam, ſicuti per rariores circuitus, per pauciores dies ad imminutam: Quali-
tatis autem meminit Hippocrates [h] cum ait [mulieris mẽſes decolores, nec per idem ſemper
tempus, purgationem indicãt eſſe neceſſariam] loquitur enim de qualitate mutata, hoc eſt de
colore ipſo præter naturam, quem tanquam indicium proponit prauorum ſuccorum, cum ipſũ
dicit indicare neceſſitatem purgationis; neq. enim nocet mutatio qualitatis effluentium men-
ſtruorum, aut in aliquem morbum compellit mulierem, ſicut ille ſanguis qui retinetur qualita-
te vitioſus: efficit enim vt mulier minus belle valeat, minus idonea ſit ad procreandum, & mi-
nus ſeruet menſtruæ purgationis naturalem circuitum. In ſanguine igitur qui expellitur atten
demus ſolam quantitatem, ad quam redigi diximus tempus: qualitatem omittemus, vtpote quæ nul
lam afferat noxam, cum mutatur in his quæ excernuntur: de quantitate intuebimur quid noce
re exceſſus poſſit, quid defectus: ſub exceſſu complectemur aſſiduitatem, frequentiores circui
tus, diuturniorem fluxum, & maiorem copiam: ſub defectu, retentionem, rariores circuitus &
C paucitatem. Cum menſtrua copioſius effluunt Hippocrates [i] ſuperuenire morbos ait, refrige-
ratur [k] enim & ſiccatur vniuerſum corpus, deſtitutum à calore & humore ſanguinis. Imminu
to calore, cum Iecur aquoſum humorem contrahat fit hydrops, [l] ſicuti cum nimis fluit ſanguis
ex [m] venis ani: redditur etiam corpus gracile, ſicut illis quæ infantes [n] lactant; Puellæ quæ non-
dum ad debitum incrementũ peruenerunt minus augentur, [o] ſed adeo tandem exhauritur cor
pus ex nimio fluxu menſtruorum, vt in neruorum [p] diſtentionem atq. animi defectionem dela-
batur. Verum alio nomine offenditur etiam mulieris corpus cum menſtruorum fluxus diutur-
nior eſt, nam interim vtero aperto [q] refrigeratur, quemadmodum in partu; pręterea perturba-
tur ſanguis, ita vt mulier ſpeculum ſolo aſpectu rubro colore, inficiat, & vniuerſum corpus ma
le afficiatur, adeo vt Ariſtoteles [s] melius agi cum illis dicat, quibus menſtrua purgatio trahitur
in breuius tempus. Sed linquamus mala quæ fiunt ab exceſſu: pergamus ad illa quæ à defectu.
Scribit Hipp. [t] ſi menſtrua retineãtur ſequi morbos ex vtero, quod. ſ. inflãmetur & obſtrua-
tur retento ſanguine, qui lædit etiã vniuerſum corpus: nimia. n. copia calorem ſuffocat, ex quo
ſequitur hydrops, [u] id q; euenit ẽt vbi retinetur ille qui ex venis [x] ani ſolitus eſt effundi: priuã
tur ẽt mulieres cũ retinetur menſtruus ſanguis ea vtilitate q̃ affert moderata eius purgatio, &
D proprerea incidũt in plures morbos, velut in febres [y] grauiores, in dolorẽ capitis, tumores præ
ter naturã, dolores articulorũ. Varij aũt ſequuntur affectus pro varijs ſuccis in retento ſangui-
ne ſuperantibus; obeſt aũt non tantũ copia, ſed ẽt prauitate, quanq̃ nõ ita prauus eſt, vt ille qui
purgari dẽt [z] à partu, hic. n. lõgè deterior eſt, & propterea magis noxius vbi retineatur: ſed ma
gis ẽt læditur mulier retento ſemine [a] q̃ ſanguine mẽſtruo: hic pterea vbi ſupprimitur vtero ge
rentibus magis moleſtus eſt primis [b] menſibus, q̃ poſtea cũ fętus eſt grãdior. A quib. verò cauſis
tam exceſſus q̃ defectus mẽſtruæ purgationis proficiſcatur, ſi ſubijciamus, non difficile erit ea-
rum amotione, hanc in ſtatũ naturalẽ reſtituere; ſed cum exceſſus ac defectus differẽtiæ ſint, ſi-
cut & moderatio, quas in menſtruis animaduertimus, ab iiſdẽ cauſis emanent neceſſe eſt à qui
bus & ipſa menſtrua: quæcũq. enim cauſæ [c] rẽ aliquã faciunt, eiuſdẽ quoq; differẽtiã faciũt aſ-
ſũpta ſimili differẽtia, ſiue apertè ſiue implicite. Quamobrẽ cauſæ moderatè excedẽtis aut de-
ficientis menſtruæ purgationis ſunt illæ eædem quæ ſimpliciter mẽſtruã purgationem efficiũt,
accipientes tamen vel moderationis, vel exceſſus, vel defectus differentiam.
Vt aũt menſtrua reſpondeant, tria [d] neceſſario cõcurrunt, facultas, ſanguis, & vaſa: facultas
intelli-

a Hippo. 2. aph. 41. & li. 3. aph 28
b Ariſt lib. 7. de hiſtor. anim. c 1.
c Ariſt lib. 7. de hiſtor. ani. c. 11.
d Hippo. 5. aphor. 33.
e Ariſt li. 3. de hiſt. ani. capit. 19. & Gale. lib. 3. de cau. ſym pt. c. 4.
f Ariſt li. 7. de hiſt. ani. c. 2.
g Hippo. 5. aphor. 17.
h Hippo. 5. aphor. 36.
i Hippo. 5. aphor. 17.
k Ariſt lib. 1. de Gene. ani cap. 20.
l Gal. 5. de loc. aff c. 7.
m 6. aphor. tex. 12.
& Ga. 2 de na fac. c 8.
n Ariſt. li 8 de hiſt ani. cap. 6.
o Ariſt. li 7 de hiſt ani. c. 1
p Hippo 5. aphor. 56
q Ga. 14. de vſu par. c 3
r Ariſt. lib. de inſomnijs. c. 2.
s Ariſt. li. 7 de hiſt. ani. c. 2.
t Hippo. 5. aphor. 57.
u Gal. 2 de na. fac. c. 8.
x Hippo. 6. aphor. 12.
y Gal. 1. 6. epid. cõ. 2.
z Gal. 3. 3. epid. cõ. 78
a Gal. 6. de loc. aff. c 5.
b Ariſt. lib. 4. de Gene. ani. c 6.
c Gal lib. 1 de cauſ. pul ſuum. c. 1.
d Gal lib. 3 de cauſ. ſympt. cap. 2. & 5. aph. 62. comm.

A pere menſtrua incipiunt teſte [a] Hippocrate finiuntur: mutatur etiam tunc habitus corporis,
ita vt ex puellis nonnullæ habitiores reddantur [b] & ſanæ magis quã ante, ſuccis illis à quibus
lędebãtur exhauſtis; quanquam liberantur interdum vomitu [c] priuſquã menſtrua erumpant,
non ſecus ac fluxu ſanguinis [d] ex naribus illę quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt: Contra quæ ma-
la ſuperueniant vbi menſtrua ſecundum naturam non reſpondeant intelligemus, ſi in quo con-
ſiſtat eorũ mutatio de naturali ſtatu, perpendamus: conſiſtit autem in illis tribus quæ in eo at-
tẽdebamus, tempore videlicet, quãtitate, & qualitate: Ad tempus refertur circuitus, & diutur-
nitas fluxus: debet circuitus menſtruus eſſe, ita vt ſingulis menſibus redeant; hic non ſeruatur
cum aut anteuertit, quemadmodum iunioribus illis quę bis terue ex vtero ſanguinem fundunt
quolibet menſe, aut differtur velut illis quibus plus ſpacij interponitur, aut fluxus aſſiduus eſt,
quemadmodũ albus ille qui à Græcis [e] dicitur ῥοῦς γυναικεῖος, id eſt fluxus muliebris. Diuturnitas
ſpectat ad numerum dierum quibus ſanguis educitur: plerisq; educi ſolet [f] tribus diebus aut
etiam pluribus, quod ſi aut paucioribus aut multo pluribus effundatur nõ ſeruatur diuturnitas
debita. Quantitas de naturali ſtatu mouetur cum aut plus expellitur quam redundet, ita vt
exeat etiam aliquid ex eo quod neceſſarium eſt ad alendum, aut minus, ita vt relinquatur ali-
quid ex eo quod ſuperat & noxium eſt. Qualitas mutatur cum non exit ſanguis qualis ſolet ſa-
nis, ſed alterius coloris, vt albus, aut niger, alterius habitus vt craſſior, tenuior, aquoſus. Huiuſ-
B modi ſunt quæ animaduertuntur præter naturam in menſtruis; videtur tamen Hippocrates, [g]
cum ait, [Si menſtrua plura fiant accidunt morbi, ſi non fiant ſuperueniunt morbi ex vtero,]
voluiſſe à ſola retentione & nimio fluxu, menſtruorum quæ ad quantitatem ſpectant oriri mor-
bos, ita vt non habuerit rationem temporis aut qualitatis: verum tempus aliquo pacto ſub quã-
titate comprehenditur, nam fluxus per frequentiores circuitus, aut aſſiduus, aut plurium die-
rum attinet ad auctam, ſicuti per rariores circuitus, per pauciores dies ad imminutam: Quali-
tatis autem meminit Hippocrates [h] cum ait [mulieris mẽſes decolores, nec per idem ſemper
tempus, purgationem indicãt eſſe neceſſariam] loquitur enim de qualitate mutata, hoc eſt de
colore ipſo præter naturam, quem tanquam indicium proponit prauorum ſuccorum, cum ipſũ
dicit indicare neceſſitatem purgationis; neq. enim nocet mutatio qualitatis effluentium men-
ſtruorum, aut in aliquem morbum compellit mulierem, ſicut ille ſanguis qui retinetur qualita-
te vitioſus: efficit enim vt mulier minus belle valeat, minus idonea ſit ad procreandum, & mi-
nus ſeruet menſtruæ purgationis naturalem circuitum. In ſanguine igitur qui expellitur atten-
demus ſolam quantitatem, ad quam redigi diximus tempus: qualitatem omittemus, vt quę nul-
lam afferat noxam, cum mutatur in his quæ excernuntur: de quantitate intuebimur quid noce-
re exceſſus poſſit, quid defectus: ſub exceſſu complectemur aſſiduitatem, frequentiores circui-
tus, diuturniorem fluxum, & maiorem copiam: ſub defectu, retentionem, rariores circuitus &
C paucitatem. Cum menſtrua copioſius effluunt Hippocrates [i] ſuperuenire morbos ait, refrige-
ratur [k] enim & ſiccatur vniuerſum corpus, deſtitutum à calore & humore ſanguinis. Imminu-
to calore, cum Iecur aquoſum humorem contrahat fit hydrops, [l] ſicuti cum nimis fluit ſanguis
ex [m] venis ani: redditur etiam corpus gracile, ſicut illis quæ infantes [n] lactant; Puellæ quæ non-
dum ad debitum incrementũ peruenerunt minus augentur, [o] ſed adeo tandem exhauritur cor-
pus ex nimio fluxu menſtruorum, vt in neruorum [p] diſtentionem atq. animi defectionem dela-
batur. Verum alio nomine offenditur etiam mulieris corpus cum menſtruorum fluxus diutur-
nior eſt, nam interim vtero aperto [q] refrigeratur, quemadmodum in partu; pręterea perturba-
tur ſanguis, ita vt mulier ſpeculum ſolo aſpectu rubro colore [r] inficiat, & vniuerſum corpus ma-
le afficiatur, adeo vt Ariſtoteles [s] melius agi cum illis dicat, quibus menſtrua purgatio trahitur
in breuius tempus. Sed linquamus mala quæ fiunt ab exceſſu: pergamus ad illa quæ à defectu.
Scribit Hipp. [t] ſi menſtrua retineãtur ſequi morbos ex vtero, quod. ſ. inflãmetur & obſtrua-
tur retento ſanguine, qui lædit etiã vniuerſum corpus: nimia. n. copia calorem ſuffocat, ex quo
ſequitur hydrops, [u] id quod euenit ẽt vbi retinetur ille qui ex venis [x] ani ſolitus eſt effundi: priuã-
tur ẽt mulieres cũ retinetur menſtruus ſanguis ea vtilitate quã affert moderata eius purgatio, &
D propterea incidũt in plures morbos, velut in febres [y] grauiores, in dolorẽ capitis, tumores præ-
ter naturã, dolores articulorũ. Varij aũt ſequuntur affectus pro varijs ſuccis in retento ſangui-
ne ſuperantibus; obeſt aũt non tantũ copia, ſed ẽt prauitate, quanquã nõ ita prauus eſt, vt ille qui
purgari dẽt [z] à partu, hic. n. lõgè deterior eſt, & propterea magis noxius vbi retineatur: ſed ma-
gis ẽt læditur mulier retento ſemine [a] quã ſanguine mẽſtruo: hic præterea vbi ſupprimitur vtero ge-
rentibus magis moleſtus eſt primis [b] menſibus, quã poſtea cũ fętus eſt grãdior. A quib. verò cauſis
tam exceſſus quã defectus mẽſtruæ purgationis proficiſcatur, ſi ſubijciamus, non difficile erit ea-
rum amotione, hanc in ſtatũ naturalẽ reſtituere; ſed cum exceſſus ac defectus differẽtiæ ſint, ſi-
cut & moderatio, quas in menſtruis animaduertimus, ab iiſdẽ cauſis emanent neceſſe eſt à qui-
bus & ipſa menſtrua: quæcunq. enim cauſæ [c] rẽ aliquã faciunt, eiuſdẽ quoq; differẽtiã faciũt aſ-
ſũpta ſimili differẽtia, ſiue apertè ſiue implicite. Quamobrẽ cauſæ moderatè excedẽtis aut de-
ficientis menſtruæ purgationis ſunt illæ eædem quæ ſimpliciter mẽſtruã purgationem efficiũt,
accipientes tamen vel moderationis, vel exceſſus, vel defectus differentiam.
Vt aũt menſtrua reſpondeant, tria [d] neceſſario cõcurrunt, facultas, ſanguis, & vaſa: facultas
intelli-

a Hippo. 2. aph. 45. & li. 3. aph. 28
b Ariſt. lib. 7. de hiſtor. anim. c. 1.
c Ariſt. lib. 7. de hiſtor. ani. c. 11.
d Hippo. 5. aphor. 33.
e Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. capit. 19. & Gale. lib. 3. de cau. ſympt. c. 4.
f Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 2.
g Hippo. 5. aphor. 57.
h Hippo. 5. aphor. 36.
i Hippo. 5. aphor. 57.
k Ariſt. lib. 1. de Gene. ani. cap. 20.
l Gal. 5. de loc. aff. c. 7.
m 6. aphor. tex. 12. & Ga. 2. de na. fac. c. 8.
n Ariſt. li. 8 de hiſt. ani. cap. 6.
o Ariſt. li. 7 de hiſt. ani. c. 1.
p Hippo. 5. aphor. 56
q Ga. 14. de vſu par. c. 3
r Ariſt. lib. de inſomnijs. c. 2.
s Ariſt. li. 7 de hiſt. ani. c. 2.
t Hippo. 5. aphor. 57.
u Gal. 2. de na. fac. c. 8.
x Hippo. 6. aphor. 12.
y Gal. 1. 6. epid. cõ. 2.
z Gal. 3. 3. epid. cõ. 78
a Gal. 6. de loc. aff. c. 5.
b Ariſt. lib. 4. de Gene. ani. c. 6.
c Gal. lib. 1 de cauſ. pulſuum. c. 1.
d Gal. lib. 3 de cauſ. ſympt. cap. 2. & 5. aph. 62. comm.

intelligitur potiſſimum expultrix, quæ quod ad vteri ſinum ferri oportet ſecundum naturam, E non debet ad alias partes tranſmittere; at neque ita [a] valida etiam eſſe vt detrudat quod vtile eſt, neque ita imbecilla vt ſuperetur à retentrice cum opus eſt expellere: ſanguis copia & qualitate debet ſecundum naturam eſſe: vaſa, vt venas & arterias ad vterum pertinentes atq; earum ora oportet quantum neceſſe eſt patere: quæ ternæ cauſæ ſi naturalem moderationem retineant, menſtrua purgatio erit moderata; eadem contra excedet aut deficiet, ſi vel in omnibus vel in aliquibus ipſarum fuerit exceſſus aut defectus: loquamur primum de fluxu menſtruorum excedente vel copia, vel frequentia circuituũ, vel diuturnitate; ſpectemus quo pacto propoſitæ cauſæ excedentes poſſint ipſum efficere. [b] Excedit facultas expultrix, cum nimio impetu incitata ſanguinem ad vterum detrudit, præſertim ſi retentrix imbecilla ſit: Euenit interdum vt præ veneris deſiderio veluti in iunioribus [c] deſcendente vtero menſtrua vehementer erumpant. Sanguis eſt cauſa exceſſus menſtruorum, cum qualitate immoderatus eſt: nam cum copia excedit in corpore mulieris, non dicetur excedere fluxus menſtruorum ſi copioſus ſit, cum reſpondere debeat quantitas expulſionis quantitati redundantiæ; quare ſi large fluunt menſtrua flante auſtro mollibus, albis, atq; ocioſis mulieribus, moderatus magis quam nimius debet appellari eiuſmodi fluxus. Exceſſum proprie efficit qualitas ſanguinis, cum aut calidior F eſt & acrior, aut tenuior [d] & aquoſus; eiuſmodi enim & nimis effunditur & anteuertit expelli, præterquam quod & plures dies perſeuerat purgatio & ad plures annos trahitur; venę & arteriæ ſi vel naturaliter, vel ex aliquo affectu nimis pateant, maior ſequitur ſanguinis effuſio.

Defectus menſtruorum ab iiſdem trib, cauſis proficiſcitur contrario modo affectis, & ita habentibus in ſe vim defectus, veluti à facultate expultrice [e] debili iuncta cum retentrice valida aut etiam tranſmittente ſanguinem ad alias partes, à ſanguine pauco, [f] craſſo, ac glutinoſo, à vaſis clauſis ſiue adſtrictis, ſiue obſtructis, & potiſſimum ab eorum oſtijs. In vteri ſinu aſtrictio vel ex naturali anguſtia oritur, vel ex aliquo affectu præternaturam, quo ſpectat deprauatio [g] vteri, quę diſtortis vaſis anguſtiam efficit, tum ſubſtantia ipſa [h] vteri denſa; obſtructionem efficiunt ſucci craſſi & glutinoſi, tam [i] in ipſis vaſis, q̃ in eorum oſtijs. Errores quib. mẽſtrua purgatio aut ſupprimitur aut minuitur ad aliq̃ ex propoſitis cauſis pertinent, veluti potio aquæ [k] frigidæ, q̃ Gal. in Romanis mulierib. cauſatur ad vaſorum adſtrictionẽ; ocium propter quod Scytharum mulieres minus purgari Hipp. [l] ſcribit, ad ſanguinem craſſum & glutinoſum: quamquã ocium quatenus ſanguinis copiam auget copioſiorem quoq. reddit [m] menſtruã purgationem.

Reſtat vt qua ratione tam exceſſus quam defectus menſtruorum reduci ad moderationem queat perſequamur, in illis quæ adhuc ſanę vidẽtur, funguntur q. munetibus quotidianis: (nam G de alijs loquemur in libro de curatione membratim.) Ergo ſi vteri purgatio copia, diuturnitate, frequentia circuituum, aut etiam aſſiduitate excedat, redigetur ad mediocritatem, ſi exceſſum in aliqua vel in pluribus trium propoſitarum cauſarum moderemur, in facultate ſcilicet, ſanguine & vaſis. Facultas vel ad expultricem vehementem refertur, vel ad retentricem debilem; impetus expultricis, cum nimis vehementer fertur ad vterum frangetur, ſi ſanguis ad contrarias partes, veluti ad ſuperiores transferatur, ſiue ſecta [n] vena in brachio, ſiue perfricatis atque arcte alligatis brachijs, ſiue (quod efficaciſſimum eſt) admota magna cucurbitula ad mammas, ſeu ad partes mammis proxime ſubiectas, quemadmodum præcepit Hippocrates: [o] ſic enim auertitur vis expultrix ab vtero ad partes ſuperiores. Retentrix debilis non ſolum exire patitur quod retinendum eſſet, ſed facile etiam admittit quod aliunde influit noxium: confirmabitur autem ſi adhibeantur adſtringentia, quæ & calorem contrahunt, & partes quæ laxæ erant, denſas reddunt, adeo vt non accipiant quod influit, quo nomine adſtringentia repellendi vim habent; ſed cum ipſis etiam vtendum ſit ad vaſa claudenda, qualia oportuna ſint paulo poſt ſubijciemus, cum de moderatione ſanguinis egerimus: nunc illud tantum dixiſſe ſatis ſit quod talia vim habẽt refrigerãdi ac ſiccandi, atq. eo nomine cõmuniter [p] occurrunt nimio H fluxui ſeminis, lactis, ac menſtruorum. Sanguis nimiam efficit vteri purgationẽ quatenus nimis irritat vim expultricem, & nimis habilis eſt ad fluendum, quemadmodum ille qui calidior eſt, aut tenuis & aquoſus; contra vtrunque pugnamus partim temperantes qualitatem, partim educentes aliquam eius portionem, vt reliqua facilius & à natura & ab arte redigi ad mediocritatem poſſit; temperatur ille qui calidior eſt cibis & potionibus frigidioribus ac boni ſucci, vt pane eloto vel decocto ex aqua; piſcibus ſaxatilibus, ouis, lactuca, cucurbita; tum potione poſcæ, aut aquæ, educitur eius portio aperta vena in cubito ille qui tenuis eſt: craſſior redditur craſſioribus cibis, vt alica, pulte ex tritico, lente [q] præſertim ſi bis elixetur: ille qui aquoſus partim extenuante victu exſiccatur, partim digeritur calidis & ſiccis auxilijs euocatus ad cutem, partim manifeſte exinanitur per ea quæ vrinam ciunt, aut per ea quæ purgant humorem aquoſum.

Vtitur purgatione Hippocrates, [r] vbi menſes ſint decolores, tunc enim non reſpondent debito tempore, ſed aut retardantur ob craſſitudinem ſanguinis, aut quod hic tenuis & aquoſus ſit, ante eunt: Vtriſq. remedijs & digerentib. & euidenter educentib. ſcribit Gal. [s] ſe vſum eſſe ad vxorem Boethi laborantem muliebri profluuio ob ſanguinem aquoſum: iuſſit enim vt in arena calida iaceret, vt frictione totius corporis euocaret humorem ad cutem, vt cieret vrinam apio,

a Gal. li. de diff. ſymp. c. 6.
b Gal. li. de diff. ſympt. c. 6.
c Ariſt. li. 4. de hiſt. an. c. 3.
d Gal. 5. apho. cõ. 36. & 57. & 1. 6. epid cõmen 7.
e Gal. 5. apho. cõ. 57.
f Gal 5. apho cõ. 36. & com. 57.
g Gal. de venæ ſect. contra Eraſiſt. c. 5.
h Gal. 3. libro de cau. ſymp. c. 4.
i Galen. & Hipp. 5. aphor. 45.
k Gal. li. de venæ ſect. contra Eraſiſtr. c. 10.
l Hipp. lib de aere aquis c. 10.
m Ariſt. li. 4 de gen. ani. c. 1.
n Galen, de cur. per ſangui. miſ. ca. 11. 18. & 19
o Hipp. 5. aphor. 50.
p Galen. 5. ſimpl. c. 32.
q Gal. li. 1. de alim. facul. c 18.
r Hipp 5. aphor. 36.
s Ga. de præſag. ad Poſthumũ c. 8

A apio, aſſaro, vt ſumeret catharcticum, quod aquam educeret, & in vniuerſum vteretur victu exſiccante.

Ad vaſa ſeu ad vaſorum ora nimis patentia & propterea præbentia exitũ ſanguini, opus eſt claudentibus; quod ſi vlcerata ſint iam ægrotãt & non pertinent ad hunc locum: ſed ſi relaxata atque aperta, veniendum eſt ad aſtringentia, & intus ſumpta, & impoſita; vtrouis modo adhibeatur admodum efficax eſt ſuccus plantaginis [a] & epotus, & eiectus in vterum per idoneum inſtrumentum; tum ſuccus hypociſtidis, rubi, acaciæ, lentiſci, myrti, ſolani: eodem ſpectat epotũ lac in quo extincti fuerint lapides candentes, tũ terra lemnia, Armena, alumen, galla, malicoriũ: trociſci de Carabe, de lapide æmatitæ: Paſtillus Paſſionis, Andronis, Muſę; quę vel in puluerem redacta pationi inſperguntur, vel ſucco aliquo adſtringente diluta inijciuntur in vterum, vel excipiuntur lana ex qua fit peſſus qui vteri in ceruice conditur: vtiliter etiã ſedet mulier in pelui vbi ſit aqua in qua bullierit lentiſcus, myrtus, malicorium; eodem confert ſpongia expreſſa ex poſca, atque in vteri ceruicem demiſſa. Vbi defectus ſit menſtruæ purgationis, quæ vel ex toto retineatur, vel per tardiores circuitus, aut minus diu exeat, occurrendum eſt [b] tribus illis cauſis, facultati, ſanguini, & vaſis, quæ nõ permittunt ipſam libere ſequi. Facultatis vitium cõſiſtit vel in imbecillitate expultricis, vel in robore retẽtricis: Si expultrix imbecillior ſit, ita vt non moueatur ad expellendum, excitanda eſt ſanguine ad vterum euocato, vt omnis eius impetus ad hunc feratur, neque ad alias partes concitetur; ſicut enim cum nimio impetu ad vterum tranſmittitur, auertendus eſt ad ſuperiores partes; ita cum alio fertur & non ad ipſum, euocari debet; euocatur autem atque attrahitur ad vterum cum mittitur, [c] ex cruribus, ſiue inciſa cute pluribus locis ad talos vbi tenuior eſt, ſiue ſecta vena ſub poplite vbi craſſior: præſtat autem miſſionem differre ad triduum antequam expectetur menſtruorum circuitus, & poſtridie eandem iterare. Euocatur quoque ad vterum ſanguis defixa cucurbitula ad femora & non amplius ad mammas ſicuti cum auertendus erat; tum alligatis ac perfricatis cruribus & deambulando exercitatis; euocatur & attrahentib. medicamentis lũbis & pectini impoſitis, ſunt autem hæc [d] calida & tenuiũ partium, veluti propolis, thapſia, ſagapenum, ſuccus cyrenaicus, fermentum, ſtercus columbinum; ſed poſſunt attrahentia medicamenta etiam excipi lana ex qua fiat peſſus, & in vteri ceruicem demittatur: commode item lana excipitur [e] ſuccus centauri aut calamenti, tũ farina lupini cum myrrha & melle. Suffimẽta [f] ex odoribus incẽſi idem efficiunt, quamuis valeant etiam ad vaſorum obſtructionem; Poſtremo euocatur ſanguis ad vterum concubitu, [g] cum calefacto vtero alliciatur. At remittitur robur facultatis retentricis relaxantibus, ſicuti augetur adſtrigentibus, exhalat enim calor relaxatis partibus, ſoluiturque vis illa contrahendi: relaxant quæ [h] calida ſunt & humida, veluti balneũ C aquæ dulcis, poſt cuius vſum proxime ſumi [i] Galenus iubet extenuantia & incidentia: habent ſimiliter vim relaxandi [k] ſuffimenta. Sanguis cum menſtrua retinet aut remoratur, craſſus & & glutinoſus eſt, aut etiam paucus; quamquam hic cum non redundet, non videtur expulſionem poſtulare: ille vero qui craſſus & glutinoſus eſt, partim exhauriendus eſt, partim ad mediocritatem quandam redigendus. Exhauritur purgatione [l] pituitæ veluti per hieram, præſertim ex colocynthide, qua educta ille qui relinquitur ſanguis facile fluit atque expellitur cũ tenuior reddatur: Ad mediocritatem vero reducitur ille qui craſſus & glutinoſus eſt, extenuantibus atque incidentibus medicamentis, quæ valent etiam ad vaſa cum obſtruuntur, ad quæ iam accedimus.

Vaſa igitur hoc eſt venæ & arteriæ earumque ora ad vteri ſinum pertinentia ſi claudãtur, prohibent quo minus poſſit menſtruus ſanguis affluere: clauduntur autem vel adſtricta vel obſtructa; adſtringũtur ubi refrigerãtur atq; exſiccantur, & tunc poſtulãt relaxantia, quorũ paulo ante meminimus; quamquam adſtringuntur etiam a tumore aut deprauatione vteri quos affectus [m] curare oportet: obſtruuntur a craſſis & glutinoſis ſuccis, quos extenuare & atque D incidere oportet. huc ſpectat victus [n] extenuans, tum medicamenta, atque hæc propriè dicuntur [o] ciere menſtrua: ſunt autem calida, ſicut illa quæ vrinam aut lac ciunt, differunt tamẽ modo caloris & ſiccitate: lacti ciendo apta ſunt quæ ſine ſiccitate modice calefaciunt vt primo gradu, veluti eruca, fœniculus, ſmyrnium, apium, dum viridia ſunt; Menſtruis quæ magis calefaciunt non tamen valide ſiccant; atque hæc duo genera medicamentorum vrinam quoque euocant: ſed quæ proprie dicuntur a Græcis διουρητικά, hoc eſt vrinam mouentia quod ſolam vrinam euocent, vehementius calefaciunt ac ſiccant, ut ſemen [p] apij, petroſelini, ſeſelis, aniſi: Accommodantur [q] ad menſtrua educenda calamentum, pulegium, dictamnum, aſſarũ, cinnamomum, amomum, iris, ariſtolochia, ruta; efficaior [r] eſt Sabina: eodem ſpectat Panax, [ſ] elaterium, ſmyrnium, [t] caſſia, beronica, coſtus, leucoium, melanthium, myrrhis: eſt & præſens medicamentum caſtorium ex mulſa epotum; cætera rediguntur in puluerem & ſimiliter ex mulſa bibuntur, quamquam plura etiam ſimul mixta componuntur, & melle excepta deuorantur: ſunt & idoneæ confectiones diacalamentum & dioſpoliticum, quæ à Galeno ad extenuandum traduntur; ſed quæ commemorata ſunt, ualent etiam impoſita, ſiue ex liquore aliquo diluta per idoneum clyſterem inijciantur in uterum, ſiue excipiantur lana, & demittantur in eius ceruicem facto peſſo, ad cuius compoſitionem etiam idonea ſunt lupinus & myrrha cũ

felle,

a Gal. 5. metho. c. 5.
b Gal. 3. li. de cau. ſymp. c. 4.
c Gal. l. de cur. per ſangui. miſſio. c. 11. & 19.
d Gale. 7. ſimpl. c. 17
e Gal. li. 6. & 7. ſimp. proprijs capitibus.
f Gal. 5. aphor. com. 28 & 36.
g Ariſt. li. 3. de gen. an. cap. 1
h Gale. de ſimpli. ca. 11.
i Galen. de cur. per ſangui. mil. c. 18.
k Gal. 5. apho. cõ. 18.
l Gal. 5. apho. cõ. 36
m Gale. 5. aph cõ. 28.
n Gale. de cura. ſang. miſ. c. 18.
o Gale. 5. ſimpl. c. 22
p Gal. 9. catatop. c. 4.
q Galen. 5. ſimp. c. 22.
r Gale. de cur. per ſangui. miſſio. cap. 18.
ſ Gal. 7. & 8. ſimpl. capitib. proprijs.
t Gal. 4. de tuen. valet. cap. 7.

ſelle, artemiſia cum ciclamino & rubea; eadem incoquuntur ex aqua quæ in pelnim effunditur vbi mulier aliquandiu ſedeat: valent poſtremo [a] ſuffimenta ex odoribus incenſis, tum ex laſerpitio, aut etiam ex colocynthide, quod validiſſimum eſt. G

De conſeruatione vteri. *Cap. VI.*

VT autem ad ſanguinem menſtruum inſtituta ſunt vaſa vteri: ita ad venerem, ad excipiendum ſemen virile, ad gignendũ [b] in ſe fetum, ad infantem edendum ipſe Vterus cum ſua ceruice, qui à Græcis appellatur ὑστέρα & μήτρα, à latinis vterus & vulua: [c] præterea, numero multitudinis, loci. Canalis qui ab vtero ad exteriorẽ partem fertur, à latinis [d] & vteri ceruix, & genitale nominatur: græci qui Anatomen profitentur, [e] vocant ipſum αὐχένα, hoc eſt ceruicem, & στόμαχον quaſi gulam. Porro definitur vterus à Platone [f] animal prolem appetens, quem dicit ęgre ferre ſi diu non fuerit fructuoſus, & propterea errare, per totum corpus reſpirationem [g] prohibere, ſummæ afflictionis cauſam eſſe, & quemnis morbum excitare: Verum quidem eſt vterum ab obſtetricibus ſentiri modo ſurſum contractũ, modo in latus conuerſum, modo vergentem deorſum; At non propterea dicendum eſt ipſum moueri vt animal, ſed veluti in anima corpora quæ vinculis ſuſpenduntur, atq. ad latera nectũtur: contractis.n. ſuperiorib. aſcendunt, his quæ hinc atq. hinc ſunt, conuertuntur in latus, relaxatis ſuperioribus deſcendunt. Architecti cum nequeunt amplius per machinam attrahere molem ſurſum, madefaciunt funes quibus alligatur vt humore imbibito contrahantur, & quantum neceſſe eſt molem attollant: eadem ratio eſt vteri, qui partim ligamentis ac muſculis ſuſpẽdentibus, partim canalib. vt neruis, venis, arterijs illigatur. Quamobrem vbi contrahuntur quę hinc vel hinc oriuntur, ipſe quoque in latus conuertatur neceſſe eſt; cum quæ supernè, idem & ſublimior redditur: ex contrario deſcendit cum relaxantur. quamquam deſcendit etiam ad attrahendum ſemen, vt paulo poſt dicemus, naturali facultate per fibras: contrahuntur autem ligamenta & canales ipſius, eum ſanguine implentur, quod maxime accidit retentis menſtruis. Sed omiſſo motu, reuertamur ad finem ad quem vterus inſtitutus fuit à natura: hic autem eſt [h] vt generet in ſeipſo & propterea eius munus [i] eſt ſemen accipere & fętum continere, qui ex eo gignitur in ſuo ſinu; vteri ceruix in concubitu colem admittit, & propterea ſemen virile, datque exitum infanti [k] in partu: neutrum autem facere poteſt vbi diſtorta ſit, aut imbecilla, veluti Scytharum mulieribus pinguioribus; nam neq. accommodatur tunc ad infantem edendũ, neq. ſeruit [l] vtero ſemen attrahenti, ſed præbet etiam exitum vterus & ceruix [m] ſanguini menſtruo. Munus propoſitum non eſt perpetuum, vt reliquarum fere omnium partium, ideo vterus non retinet eandem magnitudinem perpetuo, ſed cum ocioſus eſt, vt prima [o] & vltima ætate, paruus eſt, quod mammis etiam euenit in puellulis & aniculis. Vt autem ſuo officio fungatur vterus, obtinuit à natura quatuor facultates naturales miniſtras, [o] quemadmodum & ſemen, quas nunc ſigillatim explicare oportet.

Attrahendi vis validiſſima euidenter in toto vtero depræhenditur, ſentiunt [p] interdum qui concumbunt, arripi ab eo ſemen, quod præſertim accidit, cum menſtrua paulo ante deſierunt; trahit [q] quidem vterus ſemen naturali vi ſine cognitione per fibras rectas, eſt enim ſemen ipſi maxime familiare & amicum; ſed plurimum quoq. ad eiuſmodi tractum confert calor, neq.n. eijcitur in ſinus vteri ſemen, ſed attrahitur [r] ab vtero calefacto, tunc.n. eſt aptiſſimus ad trahendum cum calefactus turget, quemadmodũ auctore Theophraſto [ſ] terra calefacta ac turgẽs ad excipiendum ſemen ſparſum. Calefit vterus ſpiritu & ſanguine influente, ſed multo magis [t] concubitu, ſine quo non poſſet ſemen allicere; neque.n. mihi fit veriſimile quod recenſetur ab Auerroe [u] de muliere quæ in balneo ſemen à viro eiectum ex aqua calida hauriens concepit, licet [x] ceruice vtatur tanquam manu, quemadmodum ventriculus gula ad excipiẽdum cibum; H & rurſus quemadmodum ventriculus quibuſdam [y] animalibus ad os aſcendit ad cibum ob famem arripiendum, ita vterus [z] deſcendat ad ſemen propter libidinem, quod præcipue accidit iunioribus, & his quæ diutius caſte vixerunt; non tamen credibile eſt, ſemen ex aqua poſſe ab vtero per ceruicem allici, atque vbi etiam alliceretur fęcundum eſſe, & ſpiritus retinere quos habebat. Sed ſatis de facultate attrahente.

Retentrix facultas ſimiliter data eſt vtero ad procreandum neceſſaria, per quam non ſecus atque aliæ partes retinet quod commodum eſt; huiuſmodi eſt [a] ſemen, quod magis amicum illi eſt, quam ſanguis quem per menſtruos circuitus expellit. Vtitur autem ad retinẽdum proprie obliquis [b] fibris, ſed ſimul etiam rectis [c] & tranſuerſis; ſed quamuis neceſſaria ſit retentrix facultas omnibus partibus, in pleriſq. tamen obſcura eſt; ſed in ventriculo & [d] vtero euidens: retinet.n. ventriculus cibum dum concoquatur, quod tempus breue eſt, ſed vterus [e] ſemen, dum abſoluatur fętus, niſi interim [f] corrumpatur, atq. idcirco nouem menſes: adeo vt retentio tanto euidentior ſit in vtero quam in ventriculo, quanto tempus diuturnius eſt. Duo autẽ in retinendo ſemine

a Gal. 5. aphor. 28.
b Ariſt. li. 3. de gen. an. c. 1. & Gal. 6. de loc. aff. c. 5.
c Celſ. li. 7. c. 29.
d Lucr. li. 4. & Cic. li. 2. de nat. Deorum.
e Gal. 14. de vſu par. c. 11 & 1. de ſemine c. 4.
f Plato in Timæo.
g Gal. 6. de loc. aff 5.
h Ariſt. li 3. de hiſt. ani. c. 1.
i Gale. 1. de ſem. c. 5 & 14. de vſu part. c. 4.
k Gal. 3. de na. fac. c. 13
l Hipp. li 2. epid. & lib. de aëre aq. l c. 10 & Galen. 1. de ſemin. c. 4
m Auerr. li. 2. colli. c. 10
n Gal. 14. de vſu par. c. 4
n Gal. 1. lib. de ſem. c. 6.
p Gal. 1. de ſem. c 2.
q Gal. 14. de vſu par. capit. 14.
r Ariſt. li. 2. de gen. an. c. 4.
ſ Theophr. libro 3. de cau. plã. c. 3
t Ariſt. li. 3. de gen. ani. c. 1.
u Auerr. 2. collig. c. 10.
x Gal 14. de vſu part. c. 11. & 1. lib. de ſem. c. 4.
y Ariſt. li. 2. de hiſt. an. c. 17.
z Ariſt. li. 7. de hiſt. an. 1. & 2.
a Gal. 1 l. de ſem. c. 5.
b Gal. li 3. de nat fac. c. 11.
c Gal. 14. de vſu part. capit. 14.

d Galen. 3. de nat. facul cap 2. e Galen. ibid. & cap. 3. f Galen lib 2. de cauſ. ſymptom cap. 3.

A do ſemine efficit vterus, contrahitur vndique, & clauditur; contrahitur quidem totus, cũ omnibus partibus æquè [a] ſemen expetat, neque retinet [b] ipſum cornibus duntaxat, ſed toto ſinu. Vbi ſecantur prægnantes belluæ, inuenitur fœtus vndique comprehenſus ab [c] vtero, ſiue maior, ſiue minor fuerit, percipiuntque mulieres cum concipiunt, motum quendam cõtractionis in vtero. At clauditur etiam oſtium eius ad initium ceruicis conniuentis, ſentiturq; ab obſtetricibus ita clauſum, vt (quẽadmodũ dixit Herophilus) ne ſpecilli quidem mucronẽ admittat; quanquam cõprimitur etiam ob tumorem [d] durum, ſed diſtinguitur duritie. Prohibet os ita clauſum, ne ſpiritus [e] in ſemine contentus elabatur, neue frigus intro aſpiret, quemadmodum in menſtruis & in partu ſolet. Quod ſi menſtrua quibuſdam prægnantibus exeunt, nõ propterea aperitur; quandoquidem illa non ex ſinu, ſed ex [f] ceruice effluunt, cuius vaſa coniuncta ſunt cum vaſis vteri. Propoſita ſeminis compræhẽſio appellatur a Græcis συλλῆψις, ἀπὸ τοῦ συλλαμβάνεσθαι, hoc eſt conceptio à cõcipiendo, quã Ariſt. [h] eſſe ait primam maris & fœminæ permixtionẽ, hoc eſt ſeminis à viro proficiſcẽtis, & ſanguinis mẽſtrui, cui ille in ſinu uteri ſemẽ occurrere exiſtimauit; quãuis (vt ante oſtẽſũ eſt) ſemen ſanguinem non reperiat in ſinu uteri, ſed eliciat ex oſtijs venarum & arteriarum ipſius: magiſque propterea idem concipere mulierem voluit cum [i] ceſſant menſtrua, quam cum effluunt, quod diluatur ſemen copia ſanguinis vbi fluunt, ſed vbi iam ceſſent, tantum nãciſcatur ut ali poſſit & non ſuperetur; cõcedit tñ dũ B modice menſtrua fluunt poſſe mulierem concipere, cui ſubſcribit ẽt [k] Gal. addit tñ tẽpus quo incipiunt & deſinunt menſtrua maxime idoneum eſſe ad concipiendũ quod vaſorum ora ſint aperta, atque idcirco internus vteri ſinus aſper: Aſperitas verò neceſſaria ſit ad corporum inter ſe coagmentationẽ, quod teſtimonio Dioclis confirmat, & exemplo in rebus inanimis, ut in lapidibus & lignis, quæ neceſſe eſt exaſperẽtur, vt poſſint inter ſe agglutinari. Quo tẽpore aũt vteri ſinus lęuis eſt poſtquam deſierunt menſtrua, antequam reuertantur nequit ſemen retinere, ita vt elabatur cum adhæreſcere non poſſit, ſicuti neceſſe eſt ad inuolucra & fœtum cõſtituendum. Vterus ergo concepiſſe dicitur, cum quod attraxit ſemen, conniuente ceruice clauſo ore vndique complectitur, quem retinendi modum doctus eſt a natura ſine præceptore: talis.n. ab ea inſtitutus eſt vt attracto ſemine ſtatim adſtringatur & claudatur, atque ita perſeueret [l] vſque ad partum, tunc enim contrario modo afficitur, vt paulo poſt dicemus.

Tertia facultas concoctrix in vtero confert ad conſtituendum fœtum, cuius conſtitutio per coctionẽ efficitur quæ partim mutat materiã, partim effingit formã. Formã effingere videt ſemen dũtaxat, ſed ad mutãdam atq; habilẽ reddendam materiam concurrit ẽt vterus; propterea in dextro eius ſinu voluit Hipp. [m] ingenerari mares, in ſiniſtro fœminas, diuturno.n. contactu C neceſſe eſt fœtus afficiatur ab vtero, in quo Ariſt. [n] dicit ipſum latere, quod egeat tegmento propter coctionem; ſed vterus dum tegit fętum ſimul ẽe calefacit plus minusue, prout ipſe magis vel minus calidus eſt, prout item fœtus continetur in latere dextro aut ſiniſtro, atque hoc pacto ad coctionem conducit.

Expultrix quoq; euidẽs [o] ineſt vtero vt retẽtrix: nã poſtq̃ exquiſite clauſus pertulit nouem mẽſes grauitatẽ & diſtẽtionem illam, excitatur ad expellẽdum partũ iã maturũ, diuerſo modo conſtitutus; [p] aperitur.n. quantũ ſatis eſt ad pariẽdũ, deſcenditq; ita vt fundo fœtũ foras propellat, quo cõterunt ẽt latera: nõnullis mulieribus ob vim doloris totus uterus in pariẽdo excidit, cũ nititur fœtũ eijcere: euenit.n. illi q̃ interdũ luctãtibus, qui cũ aduerſariũ proſternere conãtur, ipſi quoq; cõcidũt; verũ id accidit mulieribus potiſſimũ cũ ligamenta quibus uterus eũ dorſo nectitur, laxiora fuerint. Vteri gitur ſuba quæ prius circa fœtũ grãdẽ diſtẽta erat, contrahitur ad ipſum expellendum: ceruix quæ conniuebat, in partu plurimũ diſtenta [r] aperitur, vt det exitũ fœtui, dehiſcit os primo parũ, deinde magis, plurimũ denique: quod cũ obſtetrices ſentiunt, parturientem in ſella collocant, vt iam parere conetur. Cõſiſtit conatus in muſculis [s] abdominis, qui ad expellendũ vt veſicã & inteſtina, ita vterũ cõprimũt. Contrario igitur modo figuratur vterus in expellendo, atq; in retinẽdo; ſed & fibris [t] alijs utitur, trãſuerſis D nimirũ, neque.n. mouetur per obliquas aut per oẽs, veluti cũ ſemẽ aut ſętũ cõplectitur. Sed cũ natura neceſſitatẽ addiderit partus, ob quã coguntur exequi naturalia munera, videndum eſt quid ſit quod vterum moueat ad expellendum maturũ fętũ, quẽ iã nouẽ mẽſibus pertulit: cõſtat alias partes [u] oẽs ad expellendũ excitari, cũ aut pondere grauantur, aut mole diſtẽdũtur, aut acrimonia mordentur: quare & uterus ob aliquam eiuſmodi cauſam mouetur ad partum. Creſcente fœtu augetur & grauitas & diſtẽtio, ſed accedit ẽt morſus, quod abrumpantur inuolucra fętus, & exeat humor quaſi vrina ac ſudor, qui vteri tunicã mordet: rumpuntur inuolucra, quod fœtus calcitret, & ita effunditur humor ille mordens, & percipitur ab utero maior diſtẽtio quã ante, ponduſque magis moleſtum eſt, moleſtiora.n. ſunt [x] quæ mouentur, quã quę quieſcunt. Idẽ humor qui dũ quieſceret nullã afferebat moleſtiam, motus dolorẽ facit, quod fœtui etiam euenit in vtero cũ mouetur & calcitrat; euenit [y] hoc cũ ſine aeris inſpiratione viuere nõ poteſt, neque ſufficit alimẽtũ quod hẽt a matre. Externo aere indiget infans grãdior, quod ſubſtantia ipſius aucta, quæ calida eſt, nõ ſatis refrigeratur ab arterijs uteri, ſicuti cũ minor erat, at non ita videtur egere alimento, cum aliquod tempus poſtquam ortus eſt alatur eo ſanguine quo [z] alebatur in vtero, ſugens vbera matris.

[a] Gal. 1. li. de ſemine. c. 4.
[b] Gal. li. de anat. uteri. c. 3.
[c] Gal. 1. li. de ſemine. c. 1 & li. 3. de na. fa. c. 3.
[d] Gal. 5. aphor. 51. & 54. cõmen.
[e] Gal. 14. de vſu par. c. 3
[f] Gal. 5. apho cõ. 60.
[g] Gal. 1. de ſemine. c. 3
[h] Ariſt. l. 1. de Gener. anim. c. 20.
[i] Ariſt. li. de gen. an. c. 4
[k] Gal. li. de anat. vteri. c. 10.
[l] Gal. 3. de na. fac. c. 2. & 3.
[m] Hipp. 5. aphor. 48.
[n] Ariſt. l. 1. de Gen. an. c. 12.
[o] Gal. 3. li. de na. fa. c. 6.
[p] Gal. 2. de cauſ. ſymp. c. 3.
[q] Gal. 3. de nat. fa. c. 3.
[r] Gal. 14. de vſu par. c. 3
[s] Gal. 3. de nat. fa. c. 3.
[t] Gal. 14. de vſu par. ca. 14.
[u] Gal. 3. li. de nat. fa. c. 12.
[x] Gal. 2. li. de cau. ſymp. c. 5.
[y] Gal. li. de natu. fętus. & 5. aphor. cõ. 37.
[z] Gal. 1. de tu. va. c. 7.

Reſpondendum tamen eſt, lac non fieri ex tali omnino ſanguine, qualis eſt qui fertur ad vte E
rum, ſed magis elaborato & coѐto, & id circo vberius reficiente; quærit ēt, cum maior ſit, maio
rem locū; quamobrem vt vitet moleſtiam qua afficitur, mouetur & calcitrat, atq; hoc pacto ab
rumpit inuolucra, ita vt effundatur humor, a quo irritatus vterus ad pariẽdum feſtinat. Euenit
interdū vt excitetur ad expulſionem prius quā maturus ſit partus, quod aliquid præternaturā
a Gal. 3. de nat. fac. c. 3 & 12. percipiat: nā vterus, veſica, & inteſtina eodē [a] modo mouentur ad expellendū id ꝙ in ſe præ-
ternaturam continent, ſicut id quod naturaliter; exempli grā, cū in inteſtinis continẽtur acres
ſucci præternaturā, ita irritātur ad expulſionē, ſicuti cum reliquiæ cibi a quibus venæ meſerai
cæ ſuccū extrahūt: eodē modo & vterus excitatur cū aliquid ſentit præternaturā ad expellen
b Gal. 2. de cau. ſympt. cap. 3. dū, ſicuti cū iam abſolutus eſt fœtus & calcitrat; neque. n. præſcriptū eſt [b] tẽpus quo aperiri
debet & expellere, ſed inſurgit quotiẽs ſubſtinere amplius nō pōt id ꝙ habet, veluti cū corrū
pitur fetus, ſanie. n. irritatus expellit; veluti ēt cū diuelluntur capita venarū & arteriarū carno
ſe molis ab vtero ēt cū fetus adhuc viuit, ſequitur. n. abortus, de quo paulo poſt agemus: at vbi
c Ariſt. li. 4 de gen. ani. cap. 10. oīa recte intus fiant, expectat uterus dū ab infante iā abſoluto & calcitrāte irritetur, priuſquā
moueatur ad expellendū. Tẽpus pariendi a cōceptione non [c] eſt idem oībus animalibus, grā
diora. n. tardius in vtero abſoluuntur, minora celerius; indicat partus celer in animalibus im-
d Theophr. li. 4. de cau. plant. c. 6. becillitatem, perinde atque in arboribus [d] fructus præcox. Eſt ſuū cuiq; generi animalium pa F
riendi tẽpus; magis tn̄ præſtitutū cæteris [e] quā homini, mulieres. n. quāuis pleræq; nono men
ſe pariant, aliquæ tamen etiam ſeptimo. Editur ergo in lucē infans ſecundū naturam aliqui-
e Ar. li. 7. de hiſt. an. c. 4. bus ſeptimo menſe, ſed pleriſq; nono, hoc eſt ducenteſimo [f] ſeptuageſimo die; cū verò [g] Hip.
f Auic. li. 3. f. 21. tr. 1. c. 2 decimo menſe fœtum egere ait externo alimẽto, ſcribit Gal. [h] id euenire antequā finiatur de
cimus; eas quæ poſt decimum menſem dicunt ſe peperiſſe, latuit conceptionis initium, ꝙ ob
g Hip. li. de nat. infātis. aliquem vteri affectum, veluti ob inflammationem ſe concepiſſe exiſtimauerint antequam cō
ceperint illæ quas Ariſt. [i] ſcribit parere vndecimo menſe, ſatis eſt ſi decimum excedant: agi-
h Gal. 5. aphor. 37. comm. tur. n. tunc iam vndecimus, mẽſes ēt non accipiuntur triginta dierum, ſed pro lunaribus curſi-
bus. Ante ſeptimum menſem ille qui paritur infans non viuit, adeo vt abortus exiſtimetur &
i Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. cap. 4. non partus. Qui eduntur ſeptimo menſe vitales ſunt, imbecilli tamen, & in nonnullis partes
minus diſtinctæ apparent, quæ diſtinguuntur poſtea cum augetur: [k] naſcuntur omnes ante fi-
nem ſeptimi menſis, inter centeſimum nonageſimum diem & ducenteſimum: pauci attingunt
k Gal. li. de ſeptimeſtri part. ducenteſimum quartum, ſed quoſdam Hipp. [l] oriri ait centeſimo octageſimo ſecundo die, &
quadam diei parte, vt quindecim horis. Qui naſcuntur octauo menſe omnes intereūt, præter-
l Hip. 2. epid. ſect. 3. quam in Ægypto, inquit [m] Ariſt. vbi mulieres fœcundæ ſunt: alibi ſi viuat fœtus quem mater G
dicat ſe peperiſſe octauo menſe, videtur decepta, quod ipſam latuerit conceptionis initium.
m Ari. li. 7. de hiſt. an. cap. 4. Cauſa cur non viuunt qui eduntur octauo menſe ea eſt, quod eiuſmodi expulſio non proficiſci
tur a naturæ motu ordinato, ſed a cauſa aliqua præternaturam; præterquam quod ſeptimo mē
ſe aliqua fit perturbatio in vtero, quæ cū primū quieſcit, octauo menſe rurſus infans perturba
tur atq; affligitur, ideoq; editur imbecillus, vt nequeat aut lac cōficere, aut aeris appulſum ſu-
ſtinere; neque tantum moritur ipſe, ſed & mater quoque. Motus naturæ ordinatus congruit
cum lunæ motu, quæ vt citima terris, rerum quæ infra ipſam ſunt ortus moderatur per lumen,
ꝙ a ſole accipit, ita vt ſeptimo quoq; die varie afficiatur, nā cū luſtrato ſuo curſu ſolē cōſequi-
tur, nullū videtur ab ipſo lumen accipere, ſed poſt ſeptē dies dimidia, poſt ſeptē alios tota, &
n Ari. 4. de gen. an. c. 10 & Gal. 3. li. de diebus decret. c. 11 rurſus poſt alios ſeptē dimidia ab eo illuſtrata cōſpicitur, & itē accretione ac diminutione lu
minis ſeptimo quoq; die mutari videtur: hunc circuitū ſequitur natura in mutationibus mor-
borū, diebus criſimis: hūc & in partu noni aut ſeptimi menſis, quē ſi qñ præterit, cauſari opor-
tet materiæ incōſtātiā: nam lunæ motus cōſtātiſſimus eſt. Materia [n] quæ indeterminata eſt, nō
o Gal. 2. de temper. c. 3 permittit ordinē perpetuo ſeruari, quo fit vt morborū mutatio nō ſemper accidat ꝑ circuitus
ſeptē dierū, neq; partus ſēper nono aut ſeptimo mēſe, ſed aliquādo paulo poſt, aliquādo pau
p Gal. 14. de vſu par. cap. 10. lo ante, quēadmodū eiuſdē arboris fructus, qui nō oēs eodē die matureſcūt aut decidūt ob ma H
teriā ſimiliter indeterminatā. Sed ſatis de munere & actionibus vteri locuti ſumus: loquamur
q Gal. li. de vteri diſſec. cap. 6 nūc de cōpoſitione ipſius. Materia vteri cōtinetur primū propria ſubſtantia, tū velamẽto quo
ea tegit, venis, & arterijs, neruis, ligamentis, muſculis, quas oēs partes exponemus ex ordi a pro
r Auic. li. 3. f. 21. tr. 1. c. 1 pria ſuba; eſt aūt hæc veluti Caro [o] ipſius fibris inhæreſcens quẽadmodū ſubſtātia ventriculi
& vteri, & ita cōſtituēs tunicam nō [p] duplicē vt in inteſtinis, quæ periculū erat ne eroderētur
f Gal. li. 3. de nat. fac. cap. 11. a praua qualitates contentorum, ſed ſimplicē cū accipere debeat ſanguinē bonū; quāuis ob
craſſitudinē diuidi in duas poſſit, ita vt duplex videatur, & ob id a Gal. [q] interdū & ab Auic. [r]
t Gal. 14. de vſu par. c. 14 & lib. 6. de vſu par. c. 8 vt duplex proponitur Fibræ [ſ] quibus hæc tunica diſtinguitur aliæ rectæ ſunt, aliæ tranſuerſæ,
nonnullæ etiam obliquæ: rectis [t] vtitur vterus ad trahendum, tranſuerſis ad expellendū, oib.
ad continendū. Subſtantia quā veluti carnē fibris adherentē conſtituere vterum diximus, nō
u Gal. 3. acut. com. 39. eſt carnoſa, [u] ſed neruoſa, id quod & ſectum & ratione deprehenditur; nam & vbi ſecetur
neruoſa apparet, & plurimum dilatatur & contrahitur, veluti in utero gerentibus & in alijs
quæ iam diu pepererunt, cū illis vterus maxime diſtendatur, his contrahatur incredibiliter,
x Gal. 1. 4. epid. com. 2 quod non eueniret ſi carnoſa ſubſtantia contineretur, ſed neruoſæ id propriū eſt. Propria igit̄
vteri ſubſtantia, quamuis ad firmitatē denſior ſit, neruoſa eſt, nō quo cōſtet [x] aut ex neruis, aut
ex chor-

A ex chordis, aut ex ligamentis, quæ omnia nerui a veteribus dicebantur, ſed quo ſubſtantiam habeat nerui ſimilem, quæ plurimum diſtendi & contrahi poſſit: neque, aliam partem reperias q̃ ex tam parua mole in tam magnam vertatur, & rurſus ex tam magna redeat in tam paruam; non tamen retinet eandem craſſitudinem cum augetur, quam cum contrahitur, vt paulo poſt monſtrabimus, cum ad magnitudinem veniemus. Tegitur [b] tunica hæc qua vterus continetur membrana à peritoneo orta, ſicut aliæ omnes partes quæ abdomine includuntur, a q̃ua ſimul etiã alligatur [c] cũ partibus vicinis; naſcitur ergo hæc membrana a quatuor proceſſibus peritonei iuxta eam regionem, vnde grandiores venæ & arteriæ ad crura deſcendunt, qui peritonei proceſſus quaſi omenti membranæ venas & arterias cingunt, vſque ad vterum, & ita in eius inuolucrum degenerant validum & craſſum, non ſecus quam illud quo veſica tegitur: longe autem craſſior eſt, quo tempore vterus eſt contractus. Venæ & arteriæ impertitæ ſunt vtero, vt [d] viuat, & nutriatur; maiores [e] tamen quam eius moles poſtulare videatur, quod per eas & educi debeat ſanguis in vniuerſo corpore redundans, & nutriri, conſtitui, atque augeri fœtus: has ſupra explicauimus cum inſtrumenta ſanguinem ad procreandum ſuppeditãtia perſequeremur; oſtendimus enim quo pacto earum extrema exigua admodum terminarentur ad vteri ſinum & earum initia partim a vena caua & arteria magna ſub renibus, partim ab emulgente ſiniſtri renis proficiſcerentur; Illę enim arterię & venæ quæ ad eius ceruicem pertinent, nõ ſta-

B tim ſub renibus; ſed ad os ſacrũ a vena caua & arteria magna deriuantur. Aliæ igitur venæ & arteriæ feruntur ad ſinũ vteri, aliæ ad eius ceruicẽ, vbi maiores apparent; iunguntur tamen inter ſe nonnulli vtrarũq. rami, & ſuperiores cum inferiorib. miſcentur in ipſo vteri ſinu prope oſtium; interdum rami inferiores ſurſum aſcendunt in vterũ, vbi ſimiliter cum ſuperiorib. miſcentur: ſemper. n. aliqua ipſorum inter ſe coniunctio ſe oſtendit, vel ſub peritoneo, vel in vtero, per q̃ fit ut prægnantibus etiam vtero clauſo exeat menſtruus ſanguis ex ceruice: miſcentur etiam vaſa ſiniſtri & dextri lateris vteri inter ſe, ita vt vterus ex vno poſſit ſugere ſanguinẽ alterius. Neruos accipit vterus partim ex imis ramis ſexti paris a cerebro deſcendentis, partim ex medulla [f] ſpinæ ad os ſacrum; grandiores [g] tamen inſeruntur in eius ceruicem, vt acrius ſentiat moleſtiam & voluptatem in concubitu: exiles [h] autem iudicabis illos qui proprie ad vterum pertinent, ſi ad eius magnitudinem reſpicias: tantum enim eo ſpectauit natura quemadmodum in iecinore & liene, ne eſſet ſenſus omnino expers. Ligamenta vteri partim propria ſunt, partim communia: ſunt autem communia venæ [i] & arteriæ quas peruenire ad ipſum diximus; tum membrana [k] qua tegitur à peritoneo orta: propria vero ſunt proceſſus illi laxiores, quibus ad dorſum ſuſpenditur, & muſculi qui cum ipſis iuncti, in vteri latera inſeruntur: ſunt

C autem illi proceſſus neruoſi & carnoſa quadam ſubſtantia farcti ſic vt rubri videantur, cũque ad vterum deſcendunt iunguntur cum vaſis & membranis ad eundem proficiſcentibus [l]: cum his proceſſibus muſculi vtrinque ad vterum procedunt, ſitu, figura, & ſubſtantia ſimiles illis qui pertinent ad teſticulos marium; oriuntur enim interdum ab oſſe pubis, interdum ab eo ligamento quod à ſpina oſſis ilium ad ipſos fertur. Initium eſt ſub chorda muſculi in ipſum deſcendentis, per cuius foramen exit vna cum peritoneo inuolucrum venam & arteriam, & cum neruoſis proceſſibus ſuſpendentibus vterum; interdum etiam carnoſis fibris augentur. ſunt hi breues, & nullo pacto cũ teſticulo iungũtur, attollunt q. vterũ, neq. patiũtur ipſum nimis deſcẽdere: incidũt interdũ mulieres in herniã, qđ relaxetur vel abrũpatur peritoneũ qua deſcẽdit muſculus ac ligamentũ ſuſpendens, quo fit vt inteſtinum aut omentum in inguen delabatur. Quod attinet ad formã, vterus figuratus [l] eſt, quẽadmodum veſica; ſiquidẽ a ſuperiori parte rotundus eſt & latus, ab inferiori anguſtus & teres, maximẽ ubi ceruicẽ adiunctã hẽt, ante & pone depreſſus eſt, & non omnino rotundus: Summus quartã circuli partem ſeu nouam lunam repræſentat proceſſibus ſeu angulis valde obtuſis, quos vtrinque exigit quaſi cornua uituli nuper erumpentia. Spectant hęc ſurſum ad ilia, factaque a natura ſunt vt per vaſa ſeminaria breuia iungantur cum teſticulis qui vtrinq. parũ diſtant, dextrũ. ſ. cum dextro, ſiniſtrum cum ſini-

D ſtro: tranſeunt ea vaſa per cornu ad ſinum [m] uteri & in glandulã ab vtroq. latere ſitã terminantur, ad q̃. muliebre ſemen ex teſticulis ferunt; Sic figuratus vterus magis defenditur ab iniurijs, magis capax eſt, minuſq. occupat aliarũ partium ſedem. Externa vteri ſuperficies læuis eſt & quaſi aquoſo humore illita, ut mollius vicinis partibus inſidat; a lateribus tamen vbi vaſis illigatur aſperior & inęqualis apparet, non ſecus atque alię partes quę proceſſus exigunt aut recipiunt: minus lęuis eſt ſuperficies interna ob rugas quaſdam, adeo tamen paruas & frequentes vt ferè ſenſum effugiant; ſed cum mulier concipit, apertis venarum & arteriarum capitibus exaſperatur, atque hoc pacto [n] ſemen inhęreſcit & agglutinatur, quod alioquin laberetur: maxime autem concipere poteſt cum menſtrua [o] incipiunt aut deſinunt, quo tempore patefacta ſunt venarum & arteriarum ora. De Cauis, uterus ipſe cum [p] receptaculum ſit vbi fœtus contineri debet, totus cauus eſt; a lateribus glandulæ ad quas in ipſo ſinu terminari ſeminaria vaſa diximus, non ſunt euidenter perforatę, ſed per laxiorem earum ſubſtantiam ſemen in vteri ſinum funditur: deſinit etiam uteri ſinus quaſi in glandem obtuſam tranſuerſa linea perforatã, quod foramen vteri os dicitur; nam externum eſt os [q] ceruicis & non uteri. internum igitur os vteri, qđ in imo eius tranſuerſũ apparet, cũ hiat, nõ eſt amplius oblongũ, ſed efficitur rotũdũ:

a Gal. 14. d' vſu p. c. 14.
b Gal. 6. de anat. admi niſt. c. 7.
c Gal. 14. de vſu p. c. 14.
d Gal. 3. li. d' anat. admini. c. 11.
e Gal. 14 d' vſu p. c. 13.
f Gal. 16. d' vſu p. c. 9.
g Gal. 14 d' vſu p. c. 13.
h Gal. 1. 6. epid. cõ. 2.
i Gal. 6. de loc. aff. c. 5.
L Gal. 14 d' vſu p. c. 14.
l Gal. li. de Anat. vteri c. 3.
m Gal. 1. d' ſem. c. 3. & 14. de vſu p. ca 11. & 12.
n Ga. 14 d' vſu par. c. 3
o Gale. de anato. vteri c. 10.
p Gale. de anat. vteri. c. 4.
q Galen. 5. aph. cõ. 46.

hiat autem cum effluunt menſtrua, cum alliciunt ſemen maris, ſed maxime cum infans in lu- E
cem editur; reliquo tẽpore clauſum ſeruatur, præſertim cum mulier grauida eſt, vt ſupra oſten-
dimus. Verum non ſemper [a] æque magnus eſt vterus, neq. n. augeetur aut auctus manet vna cum
alijs partibus, ſed cum exercetur ampliatur, cum ocioſus eſt veluti iam ſeneſcentibus, & magis
adhuc puellis paruus eſt, vixq. excedit latitudinem ſuæ ceruicis; at prægnantib. plurimum ex-
tendit, his quæ pepererunt minus amplus eſt: cũ mediocris, eſt eius fundum,[b] non excedit vmbi
licum, neq. cornua atringunt ilium oſſa; prægnantib. vero tumor vſq. ad [c] præcordia peruenit.
Craſſitudo reſpondet reliquæ magnitudini, prout. n. ætate augetur in longitudinem & latitudi
nem, ita ẽt craſſior fit; ſed cum diſtenditur vtero gerentib. minuitur [d] craſſitudo, & quanto ma
gis diſtenditur, tanto magis minuitur, quod. n. additur in longitudinẽ & latitudinem, demitur
de craſſitudine, ita vt cum maxime diſtenditur [e] tenuiſſimus fiat: cum mulier concipit craſſior
eſt, præſertim quo tẽpe inſtant menſtrua; tunc. n. impletur eius ſubſtãtia humore, qui vbi exhau
ſtus eſt, vterus aridior redditur & minus craſſus. Iam vero neq. ſimplex eſt vterus, [f] ſed duplex
ac geminus, ſicut teſticuli, habet. n. [g] duos ſinus, alterũ dextrum, alterum ſiniſtrũ. In dextro gi-
gnuntur mares, [h] in ſiniſtro fęminæ. Habet ergo vterus [i] vnũ os, & vnam ceruicem, ſed duplicẽ
ſinum. In animalib. quę multos ſimul pariunt, ſinus non ſolũ duo ſunt, ſed multi. [k] Diſtinguitur F
in vtero mulieris dexter ſinus à ſiniſtro linea in longitudinẽ aſſurgente per totã priorem & po-
ſteriorem partẽ; eſt aũt ſimilis illi qua cernimus in ſcroto dextram partẽ à ſiniſtra ſeparari. Re
ſidet vterus in imo ventre inferiori, [l] qui locus ad venerem, ad recipiendũ ſemen, ad incremẽ
tum fętus eſt maxime appoſitus, neq. alium in toto animali reperias magis oportunum, ſiue di-
ſtentionẽ & incrementũ intuearis, ſiue ceruicẽ per q̃ tranſit, quod vel in vterũ ingreditur, vel
ab eodẽ expellitur. Inferior vteri pars, qua perforatur, ibi ſita eſt, vbi recti muſculi abdominis
cum oſſibus pubis committuntur: ibi. n. deſinit, & cũ ceruice nectitur; Superior pars vna cũ la-
terib. non cõcluditur ſemper iiſdẽ finibus, ſed varijs pro magnitudine: [m] nã quatenus magis di
ſtenditur, eatenus magis occupat ilium ſpacia, & vmbilicũ excedit, pleriũque aũt ab anteriori
parte ſuperat oſſa pubis, à poſteriori peruenit ad nexũ recti inteſtini cũ colo: anterior [n] pars
ſuperiectam habet veſicam proxime, niſi ſiquando interijciatur omentum, & vteri os compri-
mens non permittat mulierẽ compleri: vt aũt à priori parte defenditur veſica interiecta inter
ipſum & oſſa pubis, ita à poſteriori recto inteſtino ſubſtrato q̃ inter ipſum & os ſacrum collo-
catum eſt, à quib. partibus niſi defenderetur, læderetur oſſium contactu eum extenditur. Meri-
to igitur ſitus [o] eſt intra mẽbranã abdominis inter veſicam & rectum inteſtinũ, ſic vt recto inte
ſtino toti fere inſidat; ad vmbilicũ vero fundũ eius magna ex parte veſicã excedat: rectũ vero G
inteſtinũ ſacro oſſi & quibuſdã lumborũ vertebris ſuſtinetur; Ad ſitũ ſpectat nexus: ex partib.
aũt, cum quib. iungitur, alijs hęret duntaxat, alijs ẽt innaſcitur atq. illigatur, vt per venas, ner-
uos, arterias, peritoneum, membranã, ligamenta, muſculos, quæ ante tractauimus; ſed nectitur
ẽt quibuſdam fibris, recto inteſtino, veſicæ, oſſi ſacro, lũborum vertebris, quæ vincula omnia la
xa [p] ſunt, ita vt diſtendi & cõtrahi poſſint; cũ teſticulis nectit per vaſa ſeminaria quæ diximus.

Ceruix vteri q̃ ab his qui Anatomen profitẽtur, græce nominari [q] αὐχένα diximus, hoceſt col
lũ, q̃ quaſi caput collo, vterus cũ illa iungatur: vocatur ẽt τράχηλος, non ſecus q̃ cęteri canales ad
magna receptacula pertinentes: per hanc [r] vterus ſemen allicit cũ dilatata in cõcubitu colem
admittit: per hanc quoq. & menſtrua & partũ expellit, quib. temporib. dilatatur atq. aperitur,
cũ alioquin conniueat: nã ſi ſeruaretur aperta, frigus ad vterũ aſpiraret, quemadmodũ ſolet in
partu, & in purgatione menſtrua. dẽt igitur dilatari & cõtrahi, ad q̃ maxime appoſita eſt ſubſtã
ex qua conſtituitur, carnoſa ſimul & cartilaginoſa, vt tradidit [s] Ariſt. q̃ Herophilus [t] ſimilẽ eſſe
dicebat ſubſtantiæ gutturis: videtur autem media quodammodo inter cartilaginem & mem-
branam veluti cutis illa qua tegitur coles; eſt tamen tenera ætate mollior, ſed modo illarum fi-
ſtularum, quæ in corpore noſtro naſcuntur, occalleſcit indies, & durior efficitur ex vſu vene- H
ris, ex fluxu menſtruorum, ex partu, ac deniq. ex ętate. Continetur vteri ceruix uenis & arterijs
euidentioribus, q̃ quæ in vteri ſinu conſpiciuntur: deriuantur hæ ab illis quæ ex caua vena & ar
teria magna oriuntur ab oſſe ſacro: ex [u] eodem loco ducuntur inſignes neruorum rami qui ad
ipſam feruntur, maiores quam qui ad vterum, quod acriori ſenſu egeat ad percipiendam vene
ris in concubitu moleſtiam ac voluptatem; vbi vero ceruix cum cute terminatur, ex vtraq. effi-
citur mixta quędam ſubſtantia, qualis illa eſt quæ colis glandem tegit, quæ & ornamentum af
fert, & quaſi operculum non permittit [x] frigidum aerem ad uterum penetrare; at cutis quæ
vtrinque ab exteriori parte piloſa prominet, adipem ſubiectam habet duriorem, quæ aniculis
flaccida redditur.

Figura ceruicis vteri teres eſt, & æqualis latitudinis, neq. n. in anguſtum terminatur: Superfi
cies externa quidẽ lęuis depræhenditur præterq̃ vbi cum alijs partib. alligatur: interna simili-
ter læuis cũ diſtenditur, ſed cũ concidit inęqualis ob rugas; ſinuata vero eſt ceruix tota, cũ non
aliud ſit quam canalis, cuius os ad externam cutem ſitum eſt; nam os interius [y] ad eius finẽ per
tinet ad vterũ cũ quo nectitur. In hanc [z] inſeritur veſicę collũ non longe ab externo ore in ſupe
riori eius parte, vbi ex vtriuſq. ſubſtã proceſſus naſcitur, qui urinam quidem admittit quam non
patitur retrocedere. In eadẽ ceruice paulo interius reperitẽ mẽbrana tranſuerſa in uirginibus,

quam

a Gal. 14. de vſu par. c. 4 & de anat. vteri c. 2.
b Gal. de anato. vteri c. 2.
c Gal. 6. apho. cõ. 44.
d Gal. de anato. vteri c. 8.
e Gal. 14. de vſu par. c. 4 & 14.
f Ariſt. li. 1. de gen. ani. c. 3.
g Ariſt. li. 3. de hiſt. an. c. 1.
h Hippo. 5. aphor. 48.
i Gal. 14. de vſu par. c. 4
k Galen. de anato. vteri c. 3.
l Gal. 14 de vſu par. c. 3
m Gal. li. de anato vteri c. 4.
n Gal. 14. de vſu par. capit. 14.
o Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. c. 19 & Galen. li. de anato. vteri c. 1.
p Gal. li. de anat. vteri ca. 4. & 14. de vſu par. c. 14.
q Gal. 14. de vſu par. ca. 11. & 1. de ſem. c. 4.
r Gal. 14. de vſu par. c. 3
s Ariſt. li. 3. de hiſt. an. c. 1.
t De Herophilo. Gal. lib. de anat. vteri c. 7.
u Gal. 16. de vſu par. c. 6
x Gal. 14. de vſu par. c. 3 & de anat. vteri. c. 8.
y Gal. 5. aphor. cõ. 46
z Gal. 14 de vſu par. c. 3

A quam græci vocant ὑμένα, vnde Hymenæi nomen deductum eſt, qui præſidet nuptijs, quod ea
ex primo [a] concubitu laceretur: eſt autem media perforata, ita vt exitum det in virginib. pur- a Aui. li. 3. f. 21. tr. 1. c. 2.
gationi menſtruæ: videtur hæc contexta ex venulis & tenuibus ligamentis; Noluit tamen So-
ranus eiuſmodi ſeptum eſſe membranam adnatam internæ ceruici, ſed rugas quaſdam ex gran
dioribus vaſis ad ipſum pertinentibus, quæ cum primum ex concubitu diſtenditur ceruix, vio
lentia quadam diſtenduntur, adeo vt vaſa violentur & nonnihil ſanguinis fundant. Ad exte-
rius os ceruicis latet ſub pubis adipe particula quædam marinum coli non abſimilis, quam Ara
bes medici non ignorarunt: oritur hæc ab oſſe pubis duplici initio ſubſtantiā habente ligamē
to ſimilem, & referto ſanguine nigriore; habet etiam adiunctum vtrinq. muſculum euidentē, &
vaſa, veluti coles, deſinitq. in glandem ſimiliter tectam cute, ubi iunguntur interſe externa la-
reta, & quaſi alæ oris ceruicis a parte ſuperiori. Magnitudo ceruicis nō eſt [b] eadem ſemper; tā- b Gal li. de anat. vteri. c. 2.
ta autem eſt longitudo, quantum os eius externum diſtat ab ore vteri, quod ſpacium ferè eſt
vndecim digitorum; latitudo maior & minor eſt, cum plus minusve diſtendatur & contraha-
tur; vtero gerentibus cum ſurſum trahatur ſimul etiam adſtringitur. Sita [c] eſt Ceruix uteri to- c Gale. 14. de vſu par. c. 14.
ta ſub abdomine, cum eius os ſpectare deorſum debeat, lateatque inter os vteri & ſuum exter-
num, non tamen ſemper recta ſeruatur deorſum ſpectans, ſed modo in dextrum latus, modo
in ſiniſtrum inclinat, ſub pubis oſſibus recto inteſtino ſuperiecta. Latitudo eius ac longitudo
B excedit collum veſicæ; nectitur autem a lateribus vinculis laxioribus, membranis nimirum ue
narum & arteriarum ad ipſum pertinentium, alligatur & a poſteriori parte ad finem cum re-
cto inteſtino per uelamentum quaſi cōmune, alligatur & ab anteriori cum ueſica & eius collo.

Sanitas qua uterus ſic conſtitutus ſuum munus explet, partim per conſenſum eſt, partim per
eſſentiam: conſenſus in eo conſiſtit vt quod commodum eſt, & non quod alienum accipiat
aliunde, vel ſcilicet a ſuperioribus partib. per venas & arterias ſanguinem [d] & ſpiritum quali d Ariſt. li. 1. de genera. an. c. 20. & Gale. 5. apho. cō. 62.
tate & quantitate idoneum, uel a viro per colem in concubitu [e] ſemen: nam ſi frigidius fuerit,
concipit fœminam, & male colorata redditur; quæ ubi aut deſint, aut non ſint quæ eſſe debēt,
vterus quamuis per eſſentiā ſanus, non poterit ſuum officiū facere, diceturque per conſenſum
ægrotare, & idcirco ubi ea ſint ut oportet, frui ſanitate per conſenſum. Sanitas per eſsētiā quæ e Galen. 5. aph. cō. 42.
ad materiā ſpectat verſatur in tēperatione calidi, frigidi, humidi, & ſicci moderata, non quidē
abſolute, ſed vt poſtulat vteri ſubſtantia, q̄ eñ ex fibris [f] & neruoſa veluti carne contineatur, paulo f Gal. 2. de temp. ca. 3.
frigidior & ſiccior eſt, non tamē multū diſtat a tēperatione cutis, quæ omnino media eſt atq.
omnis exceſſus expers: tēperatur. n. frigus & ſiccitas ſubſtantiæ vteri ſanguine ac ſpiritu in-
fluente per grandiores [g] venas atque arterias, ſine quo frigidior eſſet; nam & cum eo etiam ſub g Ga. 14. de vſu p. c. 13.
ſtantia illa neruoſa plurimum læditur a frigore [h] & refrigerata male afficit partes ſuperiores; h Hip. 5. apho cō. 62.
Raro autem accidit ut vterus a natura iuſto calidior generetur: quod ſi dexter [i] ſinus cum ſini-
C ſtro conferatur, calidior eſt, quoniam uaſa accipit a magnis deriuata, & non ab emungentibus i Gal. 14. de vſu par. c. 7
ſiniſtri renis. Formæ vteri ſanitas ad cōpoſitionis moderationem refertur, ut in figura, quæ ſit
qualem in utero & eius ceruice deſcripſimus, & nullo pacto deprauata; in ſuperficie interna
quæ magis vergat ad [k] aſperitatem quam ad læuitatem; in cauis tam ad ſinus, quam ad cor- K Ariſt li. 7. de hiſto. ani. c. 3.
nua & inferius os pertinentibus, ut quando & quantum conuenit aperiantur, alioquin ſeruen-
tur clauſa: nam de capitibus uenarum & arteriarum egimus, qua de ſanguine ad procreādum
neceſſario & per menſtruos circuitus purgando; in magnitudine, ut mediocris ſit, nam neq. ni-
mis paruus, neq. nimis magnus bene appoſitus eſt ad concubitum & procreationem; in nume-
ro, vt nihil in eo præter naturam reperiatur; in ſitu vt neq. ipſe neq. ceruix extra ſuū locū aſcē
dat, deſcēdat vel ad latera cōuertatur; in vnitate, quæ cōiter pertinet ad materiā & formam.

Differentiæ ſanitatis cuiuſcunq. ſpeciei, ſiue per eſſentiam, ſiue per conſenſum, ad maiorem
vel minorem perfectionem ſpectant; eſt autem perfecta, cum nullus euidens exceſſus aut defe
ctus in ea deprehenditur, eo autem imperfectior quo vteruis euidentiorem ſe oſtendit. Cauſæ
ſiue ad principia procreationis, ſiue ad ea quæ adhibentur auxilia artis referuntur, ſiue inter-
næ ſint, ſiue externæ, quales ſunt, talem efficiunt ſanitatem, perfectiorem vel imperfectiorem.
D Effecta conſiſtunt in actionibus, in qualitatibus, in expulſis & retētis, quæ ſiue mulier grauida
ſit ſiue non, magis vel minus perfecta ſunt, prout & ſanitas quam ſequuntur. Actiones ſunt illæ
quatuor miniſtræ quibus vtitur vterus & cum ipſe alitur atque augetur, & cum procreat. Qua
litates conſiſtunt potiſſimum in raritate ac denſitate ſubſtantiæ. Expulſa & retenta pertinent
ad ſanguinem qui vel ſingulis menſibus purgari debet, vel retineri ad procreationem fœtus.

Quæ cognoſcenda ſunt præſentia in vtero ſano, ad ſanitatem, cauſas, & effecta propoſita
referuntur: Sanitas per conſenſum a viro conijcitur ex eius ſanitate per eſſentiam; tum ex effe
ctis, hoc eſt ex fœcunditate quæ utero minime ineſſet, ſi non vteretur hac ſanitate per conſen-
ſum: ea vero quæ ſpectat ad conſenſum ſuperiorum partium mulieris cum vtero, eadem ratio
ne conijcitur, ex ſanitate ſcilicet ſuperiorum partium & fœcunditate vteri. Sanitatis uteri per
eſſentiam indicia ſumuntur primo a cauſis ipſam efficientibus, quæ quales ſunt, talem vt fa-
ciunt ita etiam demonſtrant: deinde a iuuantibus ſimilibus & lędentibus contrarijs; poſtre-
mo a triplici genere effectorum, quæ non ſolum attenduntur in vtero, ſed etiam in [l] mam- l Gale. 5. 6. epi. d. cō. 18.
mis, cum quibus vterus congruit. Quid, quod qualem naturam habet vniuerſum

a Gal. 5. aphor.

corpus, talem fere ſemper habet uterus? adeo ut hæc colligi poſſit ex effectis, quæ illam demonſtrant; proprie autem temperatio vteri quæ ad materiæ ſanitatem ſpectat ſi moderata ſit, colligitur ex ſimilibus cauſis antegreſſis, ex iuuantibus ſimilibus, hoc eſt moderatis, & contrarijs hoc eſt excedentibus cum noxam afferunt: ex effectis denique moderatis, ut ex libidine, fœcunditate, menſtrua purgatione, qualitate vteri, quæ ad raritatem potius attinet quam ad denſitatem, ita vt ſuffimentorum quæ ad vterum dantur odor penetrare per ipſum ad os & nares poſſit; quod non euenit, cum temperatio vteri immoderata eſt; nam frigus & ſiccitas dẽſiorem reddunt eius ſubſtantiam, ita ut non det aditum odori, cuius vim exceſſus caloris quidem abſumit, humoris vero diluit adeo vt nequeat penetrare ad nares. Sed ſpeciatim exceſſus caloris in vtero, qui raro accidit ut ante oſtenſum eſt, denunciatur a cauſis calidis, ut a principijs procreationis & auxilijs artis; dein ab vtilitate quam affert uſus æque calidorum, & noxa quæ ſequitur ex frigidis: poſtremo ab effectis, ut a multa libidine, à fęcunditate, a procreatione marium, a ſenſum caloris in ipſo & partibus quæ iuxta ſunt, a pilis frequentibus circa pubem, a menſtruis quæ cocta apparent; In vniuerſo corpore color ruber, præſertim in mammis, vterum ſimiliter calidum ſignificat. Ex contrarijs indicijs intelligitur exceſſus frigoris, veluti ex cauſis refrigerantibus, ex vtilitate quam afferunt æque frigida & noxa quam calida, ex effectis, ex parua libidine, parua fœcunditate, & procreatione fœminarum, a ſenſu frigoris in vtero & partibus quæ iuxta ſunt, a paucitate pilorum iuxta pubem, a menſtruis crudis albis, à qualitatibus etiam & mammarum & totius corporis, veluti cum decoloratum eſt: uterus natura humidior depræhenditur ex cauſis antegreſſis ſimilibus, ex iuuantibus item ſimilibus & & lædentibus contrarijs, ex effectis, vt ex abortu qui leui qualibet de cauſa ſequatur, ex laxitate loci, ex copia tenuium menſtruorum. Naturalis ſiccitas vteri ſignificatur a cauſis ſiccis, ab vtilitate quam afferunt ſicca, & noxa quam humida, ab effectis, ut a retentione fœtus ita ve non edatur acerbus, neque fiat abortus, a menſtruis paucis & craſſis, a denſitate loci. Vbi exceſſus ſit duplicis qualitatis in uteri tẽperatione, copulare ſimul ſigna oportet, a quibus diximus unamquamq. demonſtrari ſimplicem: nam ex ijſdem ſimul copulatis colligitur duplex; ſunt tamen quædam ſigna demonſtrantia proprie duplicem exceſſum, veluti caloris & ſiccitatis, corpus nigrum atque hirſutum.

Sanitas quæ ad formam ſpectat uteri, ſenſu ab obſtetrice depræhendi poteſt, neque opus eſt ſignis a quibus indicetur. Cauſæ ſiue præſentes ſint, ſiue iam præterierint, ex effectis, hoc eſt ex ipſa ſpecie ſanitatis depręhenduntur: Effecta ſanitatis, veluti fœcunditas, menſtrua purgatio, qualitates ſecundum naturam ipſius uteri ſub ſenſum cadũt; at Conceptio quæ proprie ad retentionem uteri ſpectat, ſenſui minime ſubijcitur, quamobrem coniectura facta ex cauſis ex iuuantibus & lædentibus, ex effectis colligi debet.

b Ariſt. li. 7. de hiſto. anim. c. 1.
c Ariſt. li. 7 de hiſt. an. c. 3.
d Gal. li. de anat. vteri cap. 10.
e Hip. 5. aphor. 41.
f Auic. li. 3. fe. 21. tr. 1. c. 11.
g Ariſt. li. 7 de hiſt. ani. c. 4.
h Gal. 1. de cau. ſymp. c. 7.
i Gal. 1. de ſem. c. 2.
k Hip. 5. aphor. 61.
l Ariſt li. 1. de gen. an. c. 19.
m Gal. 3. de nat. fac. c. 3
n Gal. 5 aphor. cõ. 51 & 54.
o Ariſt. li. 7 de hiſt. an. c. 3.

Conceptionem igitur oſtendunt primo cauſæ, vt concubitus viri & mulieris bene valẽtis, firmæ, uel [b] iunioris ætatis: multum autem intereſt ad retinendum, quale ſit ſemen quod a viro eijcitur, ſiquidem craſſum & glutinoſum facile retinetur; quod tenuius & humidius eſt elabitur. Multum etiam intereſt quo pacto ſit affectus vterus, læuis ne, an aſper depræhẽdatur: aſperitas enim [c] facit ad retentionem, cui læuitas plurimum officit; quo nomine quæ concipere nolunt, oleo inungunt vterum atque eius ceruicem. Cum menſtrua [d] uel incipiunt, vel deſinunt, apertis uaſorum oſtijs uteri ſinus aſperior eſt, & propterea magis concipit quam alio tempore. Ex lædentibus conijcit Hippocrates [e] mulierem concepiſſe, dat enim aquam mulſam potui iam dormituræ mulieri, quæ ſi dolorem afferat, indicat conceptionem, quod ſcilicet anguſtior redditus ſit locus, ita vt in muliere cęnata flatus, qui a cruda mulſa excitatur, diſtendendo dolorem faciat. Inter effecta actiones primum indicant conceptionem, ut quod uir in concubitu [f] glandem ſenſerit ab vteri ore emungi; quod mulier motum quendam in utero percipiat, & interdum etiam dolorem; quod grauitate [g] capitis, & totius corporis tentetur, cum vertigine, caligine oculorum, pulſu cordis, faſtidio, ita ut varia [h] & aliena appetat quemadmodum pica auis, quæ græce dicitur κίσσα, unde κιττᾶν dicunt mulierem cum utero gerens eiuſmodi affectu uexatur. Ab his quæ retinẽtur maxime etiam conceptio ſignificatur, ut a ſemine poſt [i] concubitum retento, a menſtruis [k] ſuppreſſis ſine horrore, ſine febre illis, quæ alioquin bene valent, & bene purgari ſolent; quamquam nonnullis primo [l] & ſecundo menſe fluunt, etiam ſi conceperint, minus tamen largè quam ante; lac proceſſu temporis ex mammis effluit. Quod uero quidam dicunt, denunciari conceptionem, vbi id quod in vrina ſubſidet uideatur quaſi lana carpta, ridiculum eſt, cum nubeculæ, quales in alijs vrina præſefert, tales appareant. Poſtremo ex affectibus conijcitur conceptio, & potiſſimum ex utero [m] cõtracto. quamquam clauditur etiam ob tumorem, [n] qui diſtinguitur a conceptione, quod duritiem adiunctã habeat: intumeſcunt vbera, inguina [o] ilia; maxime autem apparet eiuſmodi tumor in gracilibus, non tamen inter initia, ſed proceſſu temporis. Conceptio igitur in vniuerſum hac ratione conijcitur.

At multo difficilius eſt conijcere, mas ne ſit an fœmina quod vtero gerit, id quod nõ alieno ſed ſuo periculo ac ſumptu diſcunt tam mulieres quam viri, profitentes hanc diuinationem ad quam ab ipſis itur non loculis comitantibus (vt inquit ille) poſita ſed luditur arca. Fit tamen de ma-

tis

Digitized by Google

A ris & fœminæ conceptione coniectura aliqua ex ijſdem ſignis, ex quibus abſolute colligi conceptionem monſtrauimus, ſed aſſumentibus differentiam ſimilem, ſi non aperte, ſaltem implicite. Differunt mas & fœmina, quod hæc frigidior, ille calidior ſit: quamobrem ſigna conceptionis propoſita vbi caloris vim præſeferant, vtero geri marem oſtendunt, vbi frigoris fęminam; id, ſi percurramus vnumquodque ſignorum genus, euidenter demonſtrabitur.

Cauſæ cõceptionis ſunt eædẽ quæ procreationis, mas & fœmina, ſeu ſemen & ſanguis a vna cum vtero: hæc ſi calida ſint vt faciunt, ita etiam denunciant marem; ſi frigida fœminam: ętas firma, calida natura & totius corporis, & proprie partium genitalium appoſita eſt ad mares procreandos, ſicut ad fœminas iuniorum & ſeneſcẽtium ætas, temperatio frigida & totius corporis, & proprie partium genitalium, vt teſticulorum & vteri: teſticuli b enim vt calidi vel frigidi ſunt, ita ad mares vel fœminas gignendas accommodantur. Confert etiam plurimum dextrum latus tam teſticulorum quam vteri ad marium procreationem, ſicut ad fœminarum ſiniſtrum, quod hoc c ſit frigidius ob vaſa a ſiniſtris emungentibus deriuata, illud calidius ob eadem a magnis vaſis deducta. Scribit Hippoc. d illum generare marem cui dexter teſticulus intumeſcit prius, quam ſiniſter. Ruſtici, vt vituli mares gignantur tauro ſiniſtrum teſticulum adſtringunt. Eadem ratio eſt teſticuli dextri fœminæ, & dextri lateris vteri, vbi prius increſcat: deprætenditur autem ex dextra e mamma ad pubertatem prius intumeſcente: gignuntur
B etiam mares in dextro f latere vteri, fœminæ in ſiniſtro. Cætera quæ ad victum ſpectant eatenus ad conceptionem maris & fęminæ conducunt, quatenus reddunt internum calorem maiorem, ſicuti ventus aquilo g qui ad marium, vel minorem ſicuti auſter, qui ad fęminarum procreationem conducit. Ex iuuantibus & lædentibus exigua ducitur coniectura, tantum videntur magis prodeſſe calidiora vbi mas in vtero continetur, minus calida vbi fęmina, cum ea quæ ſecundum naturam ſunt, ſimilibus conſeruentur. Effecta quoque vbi validiora & perfectiora in prægnante appareant maiorem calorem indicant, & propterea marem: vbi contraria, minorem calorem & fœminam, veluti h motus ipſius fętus in vtero, qui ſi celerius & magis ſentiatur a muliere, maris conceptionem notat; ſi tardius & minus, fœminæ, præterea mulier i ipſa firmior eſt & validius mouetur cum marem concepit, quam cum fœminam: concoquit etiam melius, & minus cibi faſtidio tentatur, cumque parturit breuiori ac vehementiori dolore laborat: excernit item magis cocta quæ ſuperant, non ſolum reliquias potionis, ſed etiam lac ex mãmis: melius quoque colorata k eſt, & tumorem præſeferr in latere vteri dextro, in quo fętus l mas maxima ex parte continetur, non in ſiniſtro in quo fœmina.

Futurorum præſagitio reſtat ex his quæ cognoſcenda ſunt in muliere ſana ad vterum perti-
C nentia Euentum vt in alijs partibus, ita in vtero eum præſagire oportet quem pollicentur cauſæ, perſeuerabit enim idem ſtatus, aut mutabitur in meliorem vel deteriorem, prout ipſæ vel eædem manebunt, vel meliores aut deteriores fient: ſed proprie ab vtero prægnantium expectandus eſt aut maturus partus, aut abortus; ſiquidem aut retinebit fœtum dum perficiatur, aut ante elabi ſinet, atque expellet. Quod ſi m elabi ſemen ſinat ante ſeptimum diem, dicetur lapſio, ſed poſtea abortus, quem Ariſt. n non licere ait excitare cum fętus iam animal eſt, nos tamen abortus nomine lapſum quoque ſignificabimus. Conſiſtit autem in eo abortus, vt uterus non retineat debito tempore quod intus continet; nam partus editur cum iam maturus eſt, ita ut intus contineatur, dum perfectus fuerit: vterus ſequi debeat, cauſæ demonſtrabunt, quæ ſi retinere poterunt quantum oportet, partum denunciabunt; ſi minus, abortum.

Tria autem concurrunt ad retinendum: facultas, locus, & id quod continendum eſt: intueamur qualia eſſe debeant hæc primo ad retinendum debitum tempus, deinde ad abortum. Facultas eſt Retentrix, vna ex quatuor miniſtris, quas ad procreandum natura vtero dedit: fũgitur hæc bene ſuo munere vbi temperatione moderata contineatur, ea enim eſt cauſa o omnium actionum; ſiquid tamen a moderatione recedat, vtilior eſt frigoris & ſiccitatis modicus exceſſus, quam caloris & humoris: ſic enim affecto utero retentrix facultas ualida erit. Locus
D eſt ipſe vteri ſinus, qui claudi debet & contrahi circa id quod continetur, & cum eodem necti: claudetur ſi bene affectus ſit & quod ad temperationem attinet, & quod ad vnitatem, ita ut nõ cogatur expellere quod accepit: quod ſi aſperior fuerit, melius p inhæreſcet illi ſemen, & non poterit effluere; contrahetur id quod intus eſt, præſertim ſi iuſtam magnitudinem nactus fuerit, non nimis grandis ac laxus, neque ita paruus & anguſtus, vt cum dolore diſtendatur ubi fętus augetur. Nectitur fętus per molẽ illã carnoſam, ut ante oſtẽſum eſt, ad extrema uenarũ & arteriarũ uteri q̃ ut firmius ipſũ alligent referta eſſe bono ſanguine debẽt, & non pituita. Tertiũ, qꝺ continetur uidelicet; eſt primo ſemen, deinde fœtus; ubi ſemen craſſum ſit & glutinoſum, facile inhæreſcit ac retinetur, quemadmodum & fœtus cum non ſolum uiuit, ſed etiam bene ualet ac bene nutritur: tunc enim tanqoam res ſecundum naturam & non alienam reſidet in utero, neque intempeſtiue expellitur. Tria igitur quæ propoſita ſunt ubi talia ſint qualia narrauimus futurum partum denunciant: eadem ſi contrario modo afficiantur, ſignificant abortum quem efficiunt. Facultas retentrix cum debilis eſt, nequit pondus ſuſtinere ipſius fętus dum matureſcat; eſt autem debilis ob immoderatam temperationem quamlibet: quæuis enim facultas q ob cuiuſuis elementi inſignem exceſſum non ſolum debilitatur ſed etiam in-

terit

a Gal. 14 de vſu par. c. 7

b Gal. de arte medi. c. 45.

c Gal. 2. 6. epid. cõ. 44

d Hip. 4. 6. epid. 27. & Gal. 1. de ſemine c. 3.

e Auic. li. 3. f. 21. tr. 1. c. 13.

f Hipp. 5. aphor. 48.

g Ariſt. li. 4. de gen. ani. cap. 2.

h Gal. 2. 6. epid. com. 45. & 5. aphor. com. 42.

i Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. cap. 4.

k Hip. 5. aphor 42.

l Gal. 14. de vſu par. c. 4 & 5. aphor. 48.

m Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. cap 3.

n Ariſt. li. 7. poli. c. 16.

o Gal. 1. li. de nat. fac. c. 3.

p Gal. de Anat. vteri c. 10.

q Gal. 2. aphor. com. 20.

terit, adeo vt frigus etiam & ſic ita s vbi nimium ſuperent, retentricem facnltatem imbecillam E
reddant. Solutio continui obeſt ipſa quoque retentrici: nam vt in ventriculo [a] vlcerato non poteſt retineri cibus tamdiu vt concoquatur: ita etiam in vtero fœtus dum maturus fit. Quam obrem dolor in vtero numeratur [b] in cauſis abortus; refertur autem ad ſolutionem continui ſicut ad immoderatam temperationem eryſipelas vteri, quod Hipp. [c] ſcribit eſſe cauſam abortus, ſicut & febris quoq; validior ſine manifeſta occaſione, quam voluit [d] efficere vel abortū, vel difficilem partum: nam cum verſetur in toto corpore, pertinet etiam ad vterū. Refertur & ad immoderatam temperationem frigus, [e] quod poſt hyemem auſtralē ſuccedente vere aquilonali per laxitatem corporis aſpirans ad vterū, eſt cauſa abortus. Locus, hoc eſt ſinus uteri, ſi læuior, ſi laxior fuerit, nequit fœtum complecti ac retinere: præterea venarum & arteriarum ora cum quibus nectitur fœtus per carnoſam molem, ſi pro ſanguine [f] mucco quodam ac pituita plena ſint, non ſunt firma ligamenta, ſed cum grandior efficitur fœtus, diſrumpūtur, ita vt fiat abortus ſecundo aut tertio menſe; At diſrumpuntur etiam motu ac violentia, ita vt ſimiliter abortus ſequatur, veluti ſi mulier cadat, ſi ſaltet, [g] quemadmodū ancilla deſcripta ab Hippocrate [h] quæ fecit abortum ſex dierum: huc ſpectat clamor, [i] & vehemens animi perturbatio, ſternutamentum, quod alioquin confert [k] ad partum & ſecundas [l] expellendas. Nimis etiam agitat vterum frequens concubitus, adeo vt cum grandior eſt fœtus, edatur priuſquam F
maturescat: agitarat idem a tineſmo, [m] quod expultrix facultas in recto inteſtino diſtento magno impetu conetur expellere, quod valde inhereſcit & moleſtum eſt: huc denique referuntur medicamenta quæ purgant; tum illa quæ partum immaturum abigunt atq; interimunt; menſtrua vehementer euocantia, quæ in ſequentibus tractabuntur cum ad facilitatem partus comparandam peruenerimus. Dimouent cathartica inferiorem ventrem, & ſimul uterum atq; idcirco faciunt abortum, præſertim primis & poſtremis menſibus: nam primis tenera adhuc ſunt ligamenta & facile diuelluntur: poſtremis pondus magnum eſt ita ut facile reſoluatur: quod euenit etiam fructibus, qui & cum maturi ſunt, & cum incipiunt, ob leuiorem vim decidunt; quod non euenit in medio tempore: quamobrē præcipit Hipp. [n] ne purgentur grauidæ mulieres ante quartum, aut poſt ſeptimū menſem. Reſtat quod continetur; Semen ſi tenue & aquoſum fuerit facile effluit: fœtus ſi imbecillus aut etiam euortuus, iam eſt alienus & moleſtus vtero, atque idcirco expellitur; ſed imbecillus etiam non bene inhæreſcit, neque bene alitur. Maxima autem ex parte imbecillitas ſi non proficiſcatur a vitio ſeminis, ſequitur inopiam alimēti, quæ ad vterum pertinere videtur a quo proficiſcitur; atque hoc nomine mulier vna cum fœ G
tu interit, ſi in [o] acutū morbū incurrat, ꝙ neceſſaria ſit inedia q̄ nō poteſt infans ferre: hoc nomine ēt alui [p] profluuiū, ſanguinis [q] miſſio, menſtruorū [r] inſignis fluxus, lac [s] multū e mãmæ ꝓfluēs, abortū faciūt ac futurū ſignificāt: refertur ad inopiā alimēti corpus gracile [t] mulieris, q̄ priuſquā craſſeſcat abortū facit; Mãmæ etiā cū [u] extenuant̄ monſtrant interiturū fœtū, ꝙ deſit alimenti copia in vaſis cōibus mãmarum & vteri. Si mulier geminos utero gerat, & dextra mãma [x] gracilis fiat, ſequitur abortus maris; ſi ſiniſtra, fœmina: Efficiūt ergo abortū ac futurū demonſtrant tria hæc & ſingula per ſe, & omnia ſimul iūcta, cum fuerint qualia propoſuimus.

Ex his a quibus ſummuntur communia præcepta conſeruationis vteri Actio, quæ eſt procreatio, vna cum attractione, retētione, coctione, expulſione, quatuor miniſtris, propria eſt, neque pertinet ad conſeruationem totius corporis, vt actio cerebri, cordis, iecinoris, uentriculi: quamobrem non eſt habenda [y] ratio dignitatis illius partis ſicut harum; neque ita abſtinendū eſt a [z] refrigerantibus & ſine vlla adſtrictione relaxantibus cum hæc conſeruatur, ſicuti cum illæ. Species actionis in concubitu & conceptione conſiſtit: exercetur uterus [a] per concubitum & incaleſcit: exercetur & per conceptionem, quæ vtitur opera quatuor facultatum miniſtrarum: fit autem validior vterus ſicut cæteræ partes, cum [b] exercetur: ſed vbi opus eſt quiete, a venere abſtinendum eſt, ſine qua non concipit mulier. Senſus in vtero non prohibet quin ea dentur quæ alioquin aliena ſunt, neque enim acris eſt vt in [c] ceruice, in qua tractanda H
canere ea oportet quę dolorem faciūt. In uteri materia temperationem attendebamus, quam diximus moderatam eſſe, aut paulo ſicciorem & frigidiorem: quamobrē cū conſeruari debet, moderata requirit: plurimum autem læditur a frigidis, ueluti ab aere frigido, cum in partu aut purgatione menſtrua [d] aperitur: læditur & ab aceto [e] maxime, quod & frigidum eſt, & ſua tenuitate penetrat altius neruoſam eius ſubſtantiam, quod propterea ab Hipp. [f] dicitur magis aduerſari mulieribus quam viris: quo nomine oxymel etiam [g] vtero inimicum cenſetur: poſtulat etiam uterus ſicciora vt conſeruetur, neque ſolum ob neruoſam illam ſubſtātiam ſiccam, ſed etiam ob humorem [h] ſuperantem, quem a ſuperioribus partibus accipit. Quod attinet ad caua, uteri os uidelicet, monemur unde tranſire debeant quæ ad uterum dantur, aut expelluntur ex ipſo, nimirum per ceruicem & os externum: induntur [i] medicamenta liquida in uterū, per idoneū inſtrumētū: id vero quod in utero redūdat, eadē via exinanitur p ea, a quibus euocari menſtrua demōſtrauimus: quæ tñ [x] uitare oportet, ſi uterus inflāmetur. Situs indicat quo debeant auxilia admoueri, quæ uel proprie ad ipſū dantur, uel ad alias partes propter ipſum. Quæ dantur ad ipſum, intus per ceruicem demittuntur, aut per clyſterem in inteſtinum rectū, quod illi ſubſtratum eſt, aut pubi ſuperimponūtur; ſed validiora eſſe debēt vt retineant quan-

tum

a Gal. 6. aphor. cō. 1. b Aui. l. 3. f. 21. tr. 2. c. 9. c Hip. 5. apho. 43. d Hipp. & Galen. 5. aphor. 55. e Hip. 3. aphor. 12. & Gal. in eō. f Hippo. & Gal. 5. aph. 45. & 15. de vſu par. c. 5. g Galen. de form. fœtus c. 2. h Hip. l. de nat. fœtus. i Gale. 5. apho. cō. 45. x Hipp. & Gal. 5. aph. 85. l Hip. 5. aphor. 49. m Hipp. 7. aph. 27. n Hip. 4. apho. 1. & 5. li. apho. 29. o Hip. 5. aphor. 30. p Hip. 5. aphor. 34. q Hip. 5. apho. 31. r Hippo. 5. aphor. 60. ſ Hippo. 5. apho. 52. t Hip. 5. aphor. 44. u Hip. 5. apho. 37. & 53. x Hippo. 5. aphor. 18. y Gal. 2. ad Glauc. c. 2. z Galen. 7. meth. c. 13. & 11. meth. c. 16. a Ariſt. l. 2. de gen. an. c. 6. b Gal. 6. de lo. aff. c. 6. c Gal. 14. de vſu par. c. 9. d Hippo. 5. aphor. 22. e Gal. 14. de vſu par. c. 3. f Hip. 3. acut. 39. g Gal. 1. ad Glauc. 14. h Gale. 5. meth. c. 4. i Gal. 5. methe. c. 7. & 31. x Gale. 13. meth. ca. 6. & 11.

A tum ſatis eſt vitium, poſtquam per abdominis & veſicę ſubſtantiam interiectam permeaturi: ſed longe validiora eſſe debent quæ vteri cauſa deuorantur. Verum ſitu in inferiori parte indicatur locus ad quem auertere aut deriuare oportet quicquid ad ipſum fluit, aut nuper fluxit: vt autem à ventriculo [a] ad vterum auertitur ſanguis, ita ab vtero ad ventriculum auertendũ eſt quod influit, & vtendum vomitu. Vtiliter etiam ſecatur [b] vena interna cubiti: valent & vincula [c] ac frictiones brachiorum; ſed plurimum cucurbitulæ [d] ſub mammis defixæ, propter [e] vaſorum conſortium: deriuatur quod nuper ad vterum influxit, per vrinam, quam eo nomine euocauit Galenus [f] in vxore Boethi; præterea ad rectum inteſtinum, quod cum vtero [g] maxime congruit, atque idcirco dãtur quę aluum [h] ſoluant: deriuatur & ad crura per frictiones, vincula, & [i] cucurbitulas, quæ defiguntur etiam ad inguina: ſecatur ad deriuãdum vena [k] ſub poplite: inciditur cutis ad talos.

Propria præcepta ad ſingulas ſpecies ac differentias ſanitatis referuntur; illa quæ per conſenſum eſt a viro, ſeruatur ſeruata ſanitate viri; illa quæ per conſenſum a partibus ſuperioribus, ſeruatur ſeruata ſanitate illarum de qua in ſuperioribus libris locuti ſumus. At ſanitas vteri per eſſentiam ſi moderatione penitus contineatur, ſimilibus operibus atque inſtrumẽtis defenditur: ſi quid a moderatione recedát, poteſt & talis ſeruari per ſimilia, & redigi ad medio-

B critatem per contraria, quẹmadmodum in aliis partibus.

Sed cum mulier grauida eſt, duo potiſſimum animaduertenda ſunt: vnum ne abortũ faciat; alterum vt partus facilis ſit, & cum purgatione quam ſequi oportet. Vt autem vitetur abortus, ſpectare oportet ad tria illa a quibus ipſum proficiſci demonſtrauimus, ad facultatem, locum, & id quod intus continetur: ſed præſtat eorumdem quoque habere rationem priuſquam mulier concipiat, vt facultatis retentricis, reducendo temperationem vteri ad mediocritatẽ, & ſanando ſi quod ſubeſt vlcus; loci, ſi ſuperficies læuior ſit exaſperando per detergẽtia: ſi extrema vaſorum plena ſint pituita & muco, extenuando, incidendo, atque euocando mẽſtrua: ſi ſemen viri cum quo concubere mulier debet tenue ſit & aquoſum, reddendo craſſius ac magis coctum: ſi mulier [l] gracilis ſit ita vt periculum immineat ne poſtea deſit fœtui alimentũ, reficiendo priuſquam concipiat; Sed poſtquam concepit, vt retineat dum maturus ſit partus, quo pacto prouideri poſſit facultati, loco, & fœtui ne ſequatur abortus, exponamus. Poſtulat retentrix facultas vt vitemus quæcunque reddere temperationem immoderatam poſſunt, veluti frigida, præſertim poſt calida & humida relaxantia: docet enim Hippocra. [m] vt ante oſtenſum eſt, ver aquilonale poſt hyemem auſtralem, eſſe abortionis cauſam: fugere etiam oportet

C balneum aquæ dulcis tepidum, quod debilitet retẽtricem: illis vero cibis & potionibus vtendum eſt, quæ qualitate vel copia non gignant noxios ſuccos, a quibus accendatur febris, aut excitetur tumor in vtero, veluti eryſipelas. Locus autem, hoc eſt vterus ſic per eiuſmodi victũ vna cum facultate defendetur, neque contrahentur ſucci pituitoſi qui læuitatem afferant, aut impleant capita vaſorum quibus nectitur fœtus; Cauendum tamen eſt, ne hic nexus reſoluatur, hoc eſt, ne diuellantur ligamenta per violentiam atque agitationem: quid enim ſubita vis non expellit? inquit Hippocrat. [n] quare non ſatis eſt, ſi firma ſint hæc, niſi ea vitẽtur quę vim habent reſoluendi aut diuellendi: caueat igitur mulier quantum poteſt, ne cadat, ne ſaltet, ne clamet, ne vehementer animo perturbetur, ne concumbat, præſertim cum fœtus eſt grandior, ne magno conatu nitatur expellere, quæ in tineſmo rectum inteſtinum diſtendunt, cui relaxantibus ac detergentibus ſuccurrendum eſt: non ſumat [o] cathartica, niſi a quarto menſe uſque ad ſeptimũ, quo tempore fętus eſt ualidior, non primis aut ultimis menſibus conceptionis. Quid quod neque etiam a quarto ad ſeptimum menſem purgare prægnantem conuenit, niſi cum humores turgent, & quia mobiles ſunt, facile a catharcticis educuntur? Tertium cui prouidendum eſt, ne ſit cauſa abortus, eſt ipſe fœtus, qui non ſolum ubi mortuus eſt, ſed etiam ubi nõ amplius reſpirat aut alitur iã utero alienus eſt, ita ut expellatur: euenit id ubi non nectitur cum uaſis uteri, a quibus reſoluitur interdum ob impetum ſanguis ad ipſa irrumpentis, ue-

D luti cum adhibentur quæ uehementer euocãt menſtrua. Ergo cum ob inopiam alimenti minus alitur fętus quam oporteat, prouidendum eſt ne deſtituatur debito alimento: quamobrem bene ali mulier debet; at non propterea magis quam ante, licet minus ferre inediam poſſit. Exiſtimat uulgus opus eſſe prægnantibus pleniori uictu, quod plus alimenti conſumatur propter fœtum, neque intelligunt nutriri hunc ex ſanguine illo, qui ut naturaliter redundans ſolebat ſingulis menſibus expelli: ergo ne deſit alimentum fœtui, non dandum eſt matri plus cibi, ſed imperandum ut ea uitet quæ alimenti inopiam faciunt, ut inediam, ut ualida auxilia, [p] ueluti ſanguinis miſſionem, purgationem; quamquam purgatione ut diximus uti licet, cum humores turgẽt a quarto menſe uſque ad ſeptimum, & uenæ ſectione cum res deſperata eſt, & una ſalus uictis nullam ſperare ſalutem: nonnullæ enim euadunt etiam ſine abortu, ſed plures cum abortu: quamquam hoc ad curationem ſpectat. Reuertamur ad conſeruationem. Ne deſtituatur alimento fętus, uitare oportet purgationem & uenæ ſectionem: ob eandem cauſam, ſi lac aut menſtrua plurimum fluant, ſupprimenda ſunt.

Facilitas partus magni momenti eſt, nam difficultas inflammat [q] uterum, & graues febres excitat, & interdum interimit aut matrem aut infantem aut utrumque. Vt ergo facilitatem

compa-

[a] Hip. 5. aphor. 32.
[b] Gal. li. de cur. p ſang. miſ. c. 11. & 18.
[c] Gal. 1. ad Glau. c. 14.
[d] Hippo. & Gal. lib. 5. apho. 50.
[e] Galc. 13. meth. c. 19.
[f] Gal. li. de præſag. ad Poſthu. c. 8.
[g] Gal. 5. apho. co. 48.
[h] Ga. 5. metho. c. 3.
[i] Gal. 1. ad Glau. c. 14. & 2. ad Glau. c. 2.
[k] Gal. de cura. per ſan. miſ. c. 11. & 18. & li. 13. meth. c. 11.
[l] Hippo. 5. aphor. 44.
[m] Hipp. 3. apho. 12.
[n] Hippo. 2. li. de fract. tex. 63.
[o] Hippo. 4. apho. tex. 1. & 5. aphor. 29.
[p] Galen. 1. apho. com. 55.
[q] Gal. 3. 2. epid. cõ. 28.

comparemus, & difficultati occurramus, inueſtigare cauſas vtriuſque oportet, quæ non aliæ E
ſunt quam illa tria quæ in retentione fœtus & abortus animaduertimus, facultas videlicet, locus, & id quod intus contétum expelli debet; intueamur quo pacto affecta ſingula facilitatem aut difficultatem afferant pariendi. Ceteræ cauſæ omnes ſub his tribus comprænhenduntur: ergo vt partus facilis ſit, hoc eſt breuis & minus moleſtus, debet primum concurrere facultas valida, tum expultrix [a] ipſius vteri quæ naturalis eſt, tum animalis illa quæ mouet motu voluntario, pertinens ad muſculos primo abdominis, deinde etiam thoracis. Expultrix facultas vbi valida ſit, vehementius impellit fœtum, & aperit os vteri, qui & fundo & lateribus contractus infantem comprimit: At comprimitur fœtus etiam retento anhelitu & muſculis abdominis vterum vrgentibus: vis enim per ſpiritum [b] adhibetur vt ad alias expulſiones, ita etiam ad partũ: opus ergo eſt ſuppreſſo ſpiritu ad facilitatem partus; quæ nequeunt ipſum ſupprimere, veluti ſolent mulieres [c] primo partu, & ocioſam vitam degentes, difficilius pariunt; quæ firmiores ſunt, quod magis ſpiritum ſupprimant, facilius pariunt: tutum partum efficiunt bona latera & facilitas reſpirandi. Neceſſarium eſt igitur quod ad facilem partum robur [d] parturientis, ut tã animalis quam naturalis facultas egregiè ſuum officium faciat. Secunda cauſa eſt ipſe locus, vterus nimirum cum ſua ceruice: vbi enim latior fuerit & humidior ac lubricus, facile editur F
fœtus; redditur autem humidior & lubricus [e] effuſo humore abruptis inuolucris fœtus; ut autem amplitudo confert ad facilitatem partus, ita longitudo vteri [f] incommoda eſt, quod non bene contrahi poſſit & comprimere fœtum ſicut breuis; at neceſſe eſt etiam cum vtero atque eius ceruice concurrant proximæ [g] partes, ueluti ueſica & inteſtina bene affecta: nam ſi contentis diſtenderentur aut dolerent, partus difficilior eſſet. Tertia cauſa eſt id quod paritur, fœtus videlicet cum inuolucris. Inuolucra cum humorem [h] fundere debeant, tempeſtiue, & cũ iam proximus eſt partus, debent eſſe moderate craſſa, vt cum tempus eſt abrumpantur; tenuiora abrupta celerius quam opus eſt humorem fundunt, craſſiora cum integra ſeruentur eum retinent, ita vt infans difficulter exeat. Fœtum maturum eſſe oportet; nam vt poma in arboribus ſi cruda ſunt, vi auelluntur, ſi matura ſponte decidunt: ſic in vtero fœtus; qui ſi etiam validus [i] fuerit, facilius paritur, maiori enim conatu mouetur; ſi firmior ſit non cedit comprimenti, ſicuti qui nimis mollis, ſed renitens magis cogitur ab vtero; quamobrem viuus & validus minori negocio excidit quam imbecillus aut mortuus. Mas celerius exit [k] quam fœmina, & breuioré dolorem affert, ſed grauiorem. Grauitas & magnitudo capitis ad reuolutionem confert, quod enim [l] maius & grauius eſt, paruo impetu deorſum fertur ad os vteri, id quod non facit quod paruum & leue eſt; nõ tamen eſſe debet & caput & reliquum corpus adeo magnum vt vix exire poſſit: maxima autem ex parte impetus ad inferiora & caput ad os vteri ſecuritatem afferũt & facilitatem partus, ita vt dolor priorem & inferiorem partem, non ſuperiorem & poſteriorẽ vexet, exeatque ex ore vteri primo caput, deinde ſequatur reliquum corpus manibus ad femo G
ra porrectis. Quod ſi nõ exeat in caput ſed in pedes, & brachia ſimiliter porrecta ſint ad femora, non ita facilis erit partus; non tamen malus, ſicuti ſi membrum aliquod ante ederetur ſolũ. Ex ijs colligi poteſt quæ ſint cauſæ difficultatis: ſunt enim illæ eædem quæ facilitatis, ſed cõtrario modo affectæ; ac primum facultas imbecilla tam expellens vteri quam mouens muſculorũ: ad hanc refertur vehemens febris, quam Hipp. [m] abortum efficere ait, calor nimirũ acris, frequens concubitus: nam rarus confert [n] dilatando. Iuniores difficilius [o] pariũt, quia imbecilliores ſunt, & aliquando [p] intereunt: ocioſæ cum non ſint exercitatæ [q] in ſupprimendo ſpiritu, ſimiliter ægrius pariunt, præſertim quod vbi nituntur vt minus valentes ſinunt ipſum erumpere. Illud etiam ſcire licet quod conatus [r] vehemens & nimis celer debilitat facultaté adeo, vt non poſſit poſtea vehementer partum exprimere. Locus anguſtior, ſiue os vteri, ſiue ceruicẽ intuearis, ſummam affert difficultatem, ſicut & vteri longitudo: [s] nequit enim ſatis contrahi & exprimere ſuo fundo fœtum. Ad anguſtiam refertur difficultas quæ in primo partu reperitur; ad eandem pertinet acris frigus [t] & conſtitutio aquilonalis; præterea ſiccitas [u] vteri, ſiquidem humidus lubricus eſt & laxior: adſtringitur vterus cum ſua ceruice oppletis partibus vicinis, vt veſi H
ca & inteſtinis, ita vt aliqua ex parte exitus fœtui intercludatur: poſtremo id quod expellendum eſt, fœtus videlicet cum inuolucris difficilem partum reddit, cũ inuolucra ſiue tenuia ſint & nimis cito abrumpantur, ac fundant humorem, ſiue craſſiora & abrumpi nequeant, nam inuolutus fœtus vix poteſt excidere, cum item fœtus nondum maturus paritur, cum debilis [x] eſt, & lente mouetur, cum nimis mollis ita vt cedat comprimenti, cum fœmina, cum nimis paruus & leuis, ita vt caput quod ſublime erat, non feratur per grauitatem deorſum ad os vteri, & dolor magis ſit in partibus ſuperioribus vteri, cum mortuus eſt, cum nõ ita paritur vt primo in lucem exeat caput, aut ſaltem uterque pes: vbi aliquid horum adſit, non poteſt partus eſſe facilis; multo tamen difficilior erit ſi plura concurrant.

Difficultati partus quantum fieri poteſt occurrendum eſt, nõ ſolum vt amoueatur moleſtia illa & doloris grauitas, ſed etiam vt euitetur interitus tam infantis quã matris: qua ratione autem id fiat, operæ precium eſt explicare. Danda igitur opera eſt, vt ternæ illæ cauſæ cum male affectæ ſunt, tales reddantur, vt facilem exitum dent fœtui, quod officium eſt partim medici, partim obſtetricis. Facultas ſi imbecilla ſit aut ſopita, confirmanda atque excitanda eſt;

sed

a Gal. 3. de natu. facul. cap. 3.
b Ariſt. lib. de reſpirat. & 7. lib. de hiſt. anim. c. 9.
c Ariſt. ibi. & lib. 4. de Gener. ani. cap. 6.
d Galen. 5. aph. cõ 55.
e Gale. lib. 15. de vſu par. c. 5.
f Ariſt. li. 2. de Gener. anim. c. 11
g Auic. lib. 3. f. 21. tr. 2. capite 21.
h Auic. ibi.
i Galen. 5. aph. cõ 55.
k Ariſt. lib. 7. de hiſto. anim. c. 4.
l Auic. li. 3. f. 21. tra. 2. cap. 21.
m Hipp. 5. aph. 55.
n Ariſt. lib. 7. de hiſtor. ani. c. 4.
o Ariſt. lib. 7. de hiſto. ani. c. 1.
p Ariſt. lib. 7. Polit. ca. 16.
q Ariſt. lib. 7. de hiſto. ani. ca. 9 & li. 4. de Gene. an. c. 6.
r Auic. lib. 3. f. 21. tr. 2. c. 21.
s Ariſt. lib. 4. de Gen. ani. c. 11.
t Gal. 2. 3. epid cõ. 68
u Auic. lib. 3. f. 21. tra. 2. c. 21.
x Auic lib. 3. f. 21. tra. 2. c. 21.

A ſed præſtat cum partus prope maturus eſt, priuſquam inſtet, idoneo alimēto vires reficere: id
ſi permittatur, aut ēt ſi mulier in pariendo debilitetur, tunc ſtatim reficiēda eſt pauco cibo qui
facile coquatur & boni ſucci ſit: dentur oua ſorbilia, panis ex iure pulli decoctus, detur & po-
tui viuum quale reficere ſpiritus poſſit. neque.n. conuenit, vt fit in animæ defectione, aqua fri-
gida faciem reſpergere, ne [a] impetus naturæ ad inferiores partes ſurſum conuertatur: vten-
dum etiam cum parit mulier aere moderate calido, ſiquidē vt frigidior viam anguſtiorē red-
dit, ita calidior vires labefactat. Excitatur expultrix facultas omnibus illis auxilijs à quibus ſu
pra docuimus menſtrua euocari ex his medicamenta quæ incidendo atque extenuando: effi-
ciunt vt ſanguis plurimus ad vterum, preſertim cū à fętu agitatus iam parere nititur, confluat,
& facultatem expultricem irritando fętus nexum reſoluunt; capita.n. venarum & arteriarum
influente ſanguine diſtenta ſeparantur à mole illa carnoſa, qua fętus illigatur. Id euenit etiam
vbi capita vaſorū huius molis quæ cum illis vteri committuntur, ob inopiam ſanguinis exſic-
cantur: ſeparatur.n. quod ſiccum eſt, inquit Hipp. [b] tanq̄ emortuum ab eo quod viuit & humi-
dum eſt, ita vt tam ob inopiā, q̄ ob nimiā copiam ſanguinis vteri ligamenta reſoluantur. Quam
obrem fętus ſi non ſtatim editur, interit, cū nō poſſit amplius ali aut reſpirare, quod euenit vbi
acerbus eſt: nam cum maturus, excitata vi expultrice partim à copia ſanguinis, partim à fętu,
qui ſi viuit exitum quęrit, dum reſoluuntur eiuſmodi ligamēta; ſi iam mortuus eſt, tanq̄ alienus
B ab vtero depellitur, adeo vt medicamenta quæ menſtrua vehementer euocant, valeant ad par
tum edendum vbi maturus ſit, & vbi acerbus ad interimendū fętum, veluti ſabina, [c] fenu græ-
cū, centauriū, colocynthis, elaterium, ariſtolochia, Rubea, calamentū: quemadmodum & Anti
dotus [d] Aelij Galli, trociſci de Myrrha, & Diaſcincij. Quod attinet ad mouentē facultatē, im-
perandum eſt mulieri vt quantū pōt ſpiritum ſupprimat, conetutq. totis virib. fętum edere, cū
iam hiat vterios, & incipit humor effundi ex inuolucris fętus abruptis, non tn̄ ante, ne vires de
bilitentur, priuſquā magno conatu opus ſit: Ergo cum iā inſtat partus, plurimū haurire aeris [e]
debet, & eo retento eniti vt excidat fętus. Loco prouidebimus ſi demus operam vt relaxetur
tā os, quā ceruix vteri per oleum vel ſimplex, vel ex chamęmelo, anetho, leucoio, per adipē, p
aquā tepidā in pelui vbi ſedeat mulier; At non ſolū extra ad pubē, lumbos, inguina, dari debent
relaxātia, ſed ēt demitti in ceruicē & vterū per idoneum inſtrumentum. Conferunt etiam rela
xantia cpora, vt ius aliquod pingue, oleū dulce veluti & q̄ ex dulcib. amygdalis extrahit, aqua
in qua bullierit chamęmelū, venus ēt [f] partū ancedēs viā reddit laxiorē, frequens tn̄ debilitat [g]
adeo, vt vitari debeat: ea.n. eſt vis relaxantiū, vt ſicut vias pateſaciunt, ita robur facultatum la
befactent; quamobrē perſeuerandū eſt in eorum vſu, cum partus eſt edēdus, veluti ēt cum ca
culus e renib. eſt educēdus. Relaxabitur ēt locus, ſi partes quę iuxta ſunt, vt veſica & inteſtina
C vbi pleniores fuerint, exinaniantur. Id vero qđ pariendum eſt, fętus nimirum cum inuolucris
quaſdam ēt animaduerſiones poſtulat ad facilitatē partus; & primū inuolucra cum integra ſe
oſtendunt ab obſtetrice [h] vnguib. aut idoneo inſtrō ſcindenda ſunt, vt exeat humor qui vias lu
bricas reddat: fętus vero cū ob magnitudinē, paruitatē, aut ībecillitatē difficulter excidit, neq.
augeri, neq. minus neq. confirmari pōt, ſed tn̄ mobilior reddi per ſternutamētū [i] quo excutiun
tur q̄ hęrēt, ſicut illa quę faciunt [k] ſingultum, & ea quæ [l] tineſmum excitant. Quod ſi nō exeat
fętus in caput cōuerſus, diligenter repelli & intus cōdi ab obſtetrice dēt mēbrum quod in lu-
cē editur, vt tandē cōuertatur in caput & exeat: alias ad Chirurgiā redigit, dilataturq. os uteri
idoneo inſtrō, & fętus ſi nō integer, certe [m] in fruſta cōciſus extrahendus eſt. Vt autē abruptis
mēbranis elabitur humor qui viā [n] madefacit per q̄ fętus proxime editur: ita hoc edito educun
tur [o] inuolucra quib. includebatur nectebaturq. cū vtero; vocantur hæc [p] à latinis Secundæ, qđ
ſecundo loco, hoc eſt poſt fętū exeant, à Græcis [q] ὕστερα quaſi poſteriora, q̄ poſt infantē edantur
nam ὑστέρα nomen, accentum habens in penultima ſyllaba, vterum ſignificat. Exeūnte igitur fę-
tu ſequuntur inuolucra, cum quib. per vmbilicum illigatur, ita vt per hunc attrahantur reſoluā
D turque capita carnoſæ molis quæ cum capitib. uaſorum uteri nectebantur. Opus aūt eſt tunc
ſumma diligentia [r] obſtetricis, quæ alliget umbilicum ne reſoluatur, nā fœtus per ipſum vitam
cum ſanguine funderet, præcidatq. ſupra uinculum, quod iuxta cutem infantis inieeit, quatuor
digitos ipſum umbilicum: ſi uideat dū alligat exanimari infantē, quod ſanguis ad umbilicum
confluxerit, debet retrorſum hunc repellere, ut reficiatur infans, & quodammodo ad uitam re
dijſſe uideatur. Beſtijs excidit umbilicus uel à matre dentib. ſectus, uel putreſcens nouo aeris
appulſu, cumque illæ duriores ſint & minus ſanguine redundent, minor ſequitur fluxus, & fac
le citra euidentem noxam locus coaleſcit: euenit aūt ſæpe ut præciſo umbilico ſecundæ adhuc
in utero maneant neq. reſoluantur capita illa uaſorum carnoſæ molis; quod ubi accidit partim
ab obſtetrice per eam umbilici partē quæ adhuc reſtat extra uteri ceruicem leniter attrahen-
dæ ſunt, partim excutiendæ atque euocandæ. Excutiuntur ſternutamento [s] non ſecus quam ip
ſe fœtus; euocantur auxilijs cientibus menſtrua, quæ & excitant naturam ad expellendum, &
efficiunt ut reſoluatur ille nexus, exempli gratia, leucoio, [t] aut caſtorio, [u] quod cum cala-
mento & pulegio ſeu etiam myrrha ac cinnamomo ex mulſa bibatur.

Eductis inuolucris fœtus ſupereſt in uaſis uteri copia ſanguinis cōtracti tēpore grauiditatis,
cum non tn̄ abſumatur in fętum, quantū expelli ſingulis menſibus ſolet: huius ergo eductio ne

ceſſaria

a Auic. li. 3. f. 21. trac. 2. c. 30.
b Hipp. lib. de vuln. capitis.
c Gal. in li. de ſimplic. cap. proprijs.
d Gal. 2. de Antidotis.
e Auic. li. 3. f. 21. trac. 2. cap. 23.
f Ariſt. li. 7. de hiſt. an. c. 4.
g Gal. 1. de ſem. c. 16.
h Auic. li. 3. f. 21. trac. 2. c. 23.
i Hippo. & Gal. 5. aph. 49.
k Gal. 6. aphor. cō. 13
l Hipp. li. de fiſtulis & 7. lib. aphori. 49.
m Paulus Aegin. li. 6. c. 74. & Auic. lib. 3. f. 21. tract. 2. cap 14.
n Gal. 15. de vſu par. c. 5
o Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 10.
p Celſ. li. 7. c. 29.
q Gal. 5. apho cō. 49.
r Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 10.
s Hippo. 5. aphor. 49.
t Gal. 7. ſimplicium.
u Galen. 11. ſimplic.

a Ga. 2. pro rrhe. cō. 48
b Gal. 5. aphο. cō. 28
c Ga. de Atrabile. c. 8.
d Gal. 2. de nat. fac. c. 3
e Ariſt. li. 4. de genera. anim. c. 8.
f Hip. 3. 1. epid. 21. & Gal. in cō.
g Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 10.
h Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 3.
i Auic. li. 3. f. 21. tr. 2. c. 33.
k Gal. 3. 1. epid cō. 21.
l Gale. 14. de uſu p. c. 3.
m Gal. 8. d' anat. adm. c. 6.
n Gal. 3. 1. epid. com. 21. & 3. 1. epid. cō. 73
o Hippo. 5. apho. 35. & & 49. & Auic. li. 3. f. 21. tr. 2. c. 35

ceſſaria eſt: vocarũt hanc græci quod ad partum ſpectat [a] λοχεῖα, & quod ad mulieres [b] γυναικεῖα, E
ſed quia ſanguis qui tunc educitur prauus eſt, hęc non ſimpliciter κένωσις, hoc eſt vacuatio, [c] ſed
κάθαρσις, hoc eſt purgatio appellata eſt: prauitas huius ſanguinis inde proficiſcitur, quod fętus
dum in vtero eſt, dulciſſimum atque optimum ſanguinẽ allicit, [d] ita ut ille qui relinquitur ſal-
ſus [e] ſit & veluti fęx; Quod ſi comparetur cum ſanguine menſtruo, longe deterior eſt, & pro-
pterea vbi retineatur non ſolum grauiorem noxam affert, ſed etiam interitum, quemadmo-
dum vxori Philini quam Hippocrates [f] commemorat. Debet igitur hic ſanguis non ante par-
tum, neque diu etiam poſt partum expelli, nam ſic vires [g] labefactaret; ſed poſt editum infan-
tem, atque inuolucra, quandiu conuenit. Scribunt veteres [h] Philoſophi ac medici, cum mulier
fœminam peperit, purgari vſque ad trigeſimum quintum vel quadrageſimum diem: cum ma-
rem, vſq. ad vigeſimumquintum uel trigeſimum; pleriſque autem ante decimum diem ea pur-
gatio ceſſat, fortaſſe quia craſſiore ſanguine redundant, qui minus fluit quam tenuior ille, quẽ
credibile eſt contraxiſſe eorum ſeculorum mulieres, quæ magis exercebantur & parce vitam
agebant. Poteſt hæc purgatio uel nimia ſequi vel pauca: raro accidit ut nimia ſit, quia ſanguis
craſſior eſt & melancholicus, ita vt non facile effluat, quia ora vaſorum vteri exigua ſunt, &
quia eadem contrahuntur partim ſubeũte frigore [i] cum vterus maneat apertus, partim quod F
diuulſa ſint a capitibus vaſorum carnoſæ molis, & idcirco adſtringantur perinde ac ſi præci-
derentur tranſuerſa a medico, quæ chirurgia commune [m] remedium eſt ſanguinis vehementer
erumpentis. Adde quod mammæ eiuſmodi fluxum auertunt, & quia iam ſuguntur ab infante,
& quia calefactæ ſunt ob copiã ſanguinis, qui ante partum redundãs in vaſis mammarum &
vteri inter ſe cõgruentibus illas oppleuit. Ob has igitur cauſas raro euenit ut nimiũ ſanguinis
effluat ex vtero poſt partũ, cui tñ ſi accidat ſuccurrendum eſt per ea præſidia à quib. ſupprimi
menſtrua demonſtrauimus: auertere.n. fluxũ ad ſuperiores partes oportet & dare ad vterum
medicamenta quæ adſtringant. Ex contrario ſæpe aut ſupprimitur aut minus effluit ſanguis a
partu, & cum quamuis varius [n] nũquam bonus ſit, ne graue aliquod periculum afferat, euocari
debet: euocatur aũt his quæ corpus [o] agitant atq. excutiunt, ueluti ſternutamẽto, quẽadmodũ
ſcdæ: & his q̃ mẽſtrua ciũt ſuperius expoſitis, veluti ẽt ſuffimento ex odoribus, quo extenuatur
& inciditur cum craſſus & glutinoſus eſt, atque obſtructio tollitur: quod ſi vtero inflammato
aut ipſius ceruice deprauata retineretur hic ſanguis, curare huiuſmodi affectum oporteret,
quod non pertinet ad opus inſtitutum, ſed ad illud quod eſt de curatione membratim.

De Fœcunditate & Sterilitate. *Cap. VII.* G

EX cauſis atq. inſtrumentis procreationis ſupra enarratis colligi poteſt vnde fœcundi
tas & idcirco etiã ſterilitas oriatur, cui quantum fieri poteſt occurrendũ eſt cum ob
prolis propagationem, tum ob conſolationẽ ſterilium, quib. tanquã Deo inuiſis a ve
terib. aditus in templũ interdicebatur, vt poſſint, quẽadmodũ inquit Lucretius, gna-
tis munire ſenectã. Vidẽtur autem ſterilitatis remedia magis pertinere ad tuendam valetudi-
nem q̃ ad morbos curãdos, quandoquidẽ ſteriles tã viri q̃ mulieres maxima ex parte quotidia
nis atq. vſitatis munerib. perfunguntur, ita ut in numero ſanorum habendi eſſe videantur; præ

p Gal. 5. apho. cō. 62. & 5. aphor. com. 59.

ſertim quod interdum magis [p] ob cõiugium minus idoneum, quam ob morbum aliquẽ habiles
minime ſint ad procreandum. Quare poſtulat hic locus, ut qua ratione comparari fœcunditas
poſſit, perſequamur; quod cum cõtingat vbi ſterilitatis cauſæ auferuntur, intelligere has prius
oportet ex cauſis fœcunditatis, ad quas aggrediemur vbi prius expoſuerimus in quo conſiſtat
tam fœcunditas quam ſterilitas.

Conſiſtit fœcunditas primum in gignendo, quicunque enim gignunt, uidentur potius fœcũ
di quam ſteriles nominandi: tũ in perficiendis genitis, dein procreandis potius maribus quam H
fœminis, validis quam infirmis, frequentius quam rarius; ſumma vero fęcunditas eſt, ſimul pro
creare plures. Sterilitas in contrariis uerſatur: maxime ſteriles ſunt qui gignendi munere pe-
nitus priuantur, dein qui non perficiunt genitos, qui imbecillos aut fœminas procreant, qui ra
ro, qui non plures ſimul: quamquã hi magis referendi ſunt inter fęcundos quam inter ſteriles:
Nos tamen vt quouis modo acceptæ fœcunditati opponamus ſterilitatem, eos omnes qui mi
nus fœcundi ſunt, in ſterilibus ponemus & tanquam ſteriles tractabimus. Sed pergamus ad
cauſas primo fœcunditatis, dein ſterilitatis ut inſtituimus.

q Ariſt. li 4 de gen. an. c. 4.
r Ariſt li. 1. de genera. ani. c. 20.

Facultatis cauſæ eædem ſunt quæ procreationis, nimirũ mas & fœmina per ſemen & ſangui
nem ac partes genitales: hæc quo magis ſecundũ naturã ſe hñt, magis procreant, & propterea
maiorẽ dant fęcunditatẽ: quo magis a naturali ſtatu recedunt, eo minus procreãt, & propterea
ſterilitatem aliquo pacto efficiunt. Qualis aũt debeat eſſe vnaquæq. dictarum cauſarum ſecun
dum naturam, ſuperius vberrime explicauimus, & nunc paucis repetemus. Semen conuenit co
pia & qualitate moderatum, eſt enim certus [q] terminus vt eorum quæ ad perfectam magnitudi
nem augentur, ita etiam ſeminis ex quo gignũtur: hoc vbi nimiũ [r] ſit, niſi diuidatur ad procrea
tionem plurium ſimul, nimis ſanguinem exſiccat; ubi paucum, non ſatis concoquit: at neque ẽt
exceſſu aliquo ſiue primæ, ſiue ſecundę qualitatis ſuperare debet medioctitatem: quod magis
mode-

A moderatum eſt, magis fęcundũ eſt, excedens calor [a] magis vrit quã cõcoquat, frigus inimicum
eſt coctionis, humor obruit vim caloris, ſiccitas nõ paritur ſemen diſtẽdi vt neceſſe eſt; quãuis
paulo craſſius eſſe oporteat ſemen, nõ tñ valde tale, neq. n. poſſet ſanguis attractus per ipsũ pe
netrare. Verũ ſi cõparetur craſsũ cũ tenui, magis fęcundũ eſt, ꝙ [b] craſsum; ſiquidẽ magis coctũ
eſt: magis ẽt diſtẽdi põt cõtinuũ [c] permanẽs, neq. n. diſrumpitur ſicut id quod tenue eſt. Semẽ igi
tur quod magis quãtitate & qualitate moderatũ erit, maiorẽ afferet fęcunditatẽ: præſtabit. n.
quatuor facultatibus miniſtris per quas gignit. Eadẽ propè ratio eſt ſanguinis, qui ob eaſdem
cãs ſi qualitate ſit immoderatus, minus ad procreandũ eſt habilis, & iõ minus fęcundus, ſicuti
quo magis moderatus eſt, eo magis ad fęcunditatẽ confert: copia verò eius tãta eſſe dẽt vt poſ
ſit conſtitui, ali, & augeri fœtus, cui magis periculum eſt ne deſit, quam ne ſuperet, cũ ipſe met
ſibi alliciat vbi valet quantum ſatis eſt. Genitales partes viri aliæ ad ſemen, aliæ ad venerẽ ſpe-
ctant: quæ ad ſemen, vbi & per cõſenſum & per eſſentiã ſanæ fuerint, ipſum quale & quantum
conuenit ſuppeditant: quæ ad venerem, poſtulant ſimiliter & per cõſenſum & per eſſentiã ta-
lem conſtitutionem per quam poſſit coles tenſus recta in concubitu ſemen eijcere. Ex genitali
bus muliebribus aliæ ad ſemen referuntur, quæ reſpõdent virilibus: aliæ ad ſanguinẽ, ex quib.
ſuppetere hic dẽt qualitate & copia idoneus: aliæ ad cõcubitum & efficiẽdũ fętum, vt vterus,
qui cum ſua ceruice ſanitatẽ poſtulat & per eſsẽtiã & per cõſenſum, quã antea indicauimus;
B quo aũt magis ſecundum naturã affectæ ſunt genitales partes tã viri quã mulieris, eo maiorem
afferunt fęcunditatẽ. At quia procreat homo interdũ plures ſimul, huius quoq. ſummæ fęcun-
ditatis aſſignanda cauſa eſt. Inde aũt ordiemur, quod cum ex his quæ animal pariunt, alia vno
partu plura edunt, alia vnũ dũtaxat, mulier [d] plerumq. ex his eſt, interdum tamẽ ex illis, ita vt
plures patiat infantes, interdũ geminos, interdũ tres, quatuor, aut ẽt quinque. Recenſet Ariſt.
[e] mulierem quandam per quatuor partus viginti infantes edidiſse: & in Ægypto mulieres ſępe
geminos parere ob fertilitatem loci, rarò alibi. Vbi edantur gemini, ſi ambo vel mares vel fęmi
næ fuerint, ſolent ſeruari & ſuperſtites eſse cum eodem tempore perficiantur; ſed ſi mas & fœ-
mina ſimul pariatur, plerumq. interit, quod fętus vtriuſq. non matureſcat eodẽ tempore: quã-
quam in belluis viuit, etiamſi mas & fœmina ſimul pariatur, quod cum duriores ſint, minus of-
fendantur ẽt cum minus perfectæ oriuntur: plures aũt plerunq; vno & eodem ſatu propter co
piam [f] feminis naſcuntur, quod vel adeo exſiccat vt gignere fętum nequeat, vel plura gignit ꝙ
diuidatur in plures partes; neque. n. vnum manens procreat vnum magnũ, ſiquidem præfinita
eſt tam aĩalium quam ſtirpium magnitudo. Diuiditur ergo ſemen, vt in canibus, vel quod itere
tur emiſsio & non tota ſit ſimul, itereturq; tractus ab vtero, veluti cũ à gula cibus in bolos par
titus deuoratur; vel quod intus à flatu ſeu ſpiritu ſemen ſeparetur, ita vt nõ ſolum fiat duplex
fœtus, ſed inuolucra ẽt ipſa duplicia ſint ac diſtincta: quamuis interdum gemini eodem inuolu
C cro includantur, quod & rariſsimum eſt, & difficillimum partum efficit; poteſt tamen ex itera-
to concubitu ſatuq. gigni multiplex fœtus, (ſuperfętare dicũt,) quod maxime [g] lepori accidit.
Fœminæ illorum aĩalium quæ non ſuperfętant prægnãtes non admittunt marẽ: mulier licet ra
rò, aliquãdo [h] tamen ſuperfœtat, velut illa quã fictis fabulis memoriæ proditum eſt, Herculem
& Iphiclum ex ſata diuerſo peperiſse: verũ non oĩa quæ ſuperfœtant alere ac perficere poſsũt
quod vtero gerunt, ſed quædam faciunt abortum; tunc verò potiſsimum perficitur vterq. fœ-
tus, [i] cum conceptio poſterioris non multo poſt conceptionẽ prioris ſequuta eſt. Illud tamen
vertitur in dubium quo pacto poteſt vterus ob priorem cõceptionem omnino [k] clauſus nouũ
ſemen admittere. Cui reſpondẽdum videtur, vterum tunc vel imbecilliorem [l] eſſe & laxiorẽ,
ita vt facile nouo concubitu aperiatur, uel adeo libidine inflammari, vt magis rationem quo-
dãmodo habeat cõcipiendi nouum fœtum, quam tuendi prius conceptũ, ita vt non mirum vi
deri debeat, ſi definitur à Platone [m] aĩal appetens prolẽ. Sterilitatis cauſæ nũc ſequũtur q̃ eæ-
dẽ sũt, ſed cõtrario mõ affectæ & iõ pter naturã ſi nõ materiæ, ſaltẽ formę: quo aũt & plures &
magis à naturali ſtatu recedũt, eo maiorẽ afferũt ſterilitatẽ; maxima eſt, nihil prorſus gignere,
& iõ à cauſis pficiſcitur peſsime affectis, veluti à ſemine ꝙ à mediocritate ita recedit, ut mini-
D ſtræ facultates q̃ in eo sũt, sũmopere offendãtur: uel ꝙ paucũ ſit, quod accidit ubi eius materia
in habitũ corporis cõſumitur, [n] quẽadmodũ obeſis; q̃. n. graciliora & minora sũt magis ſemine
redũdãt, ſicut ex ſtirpib. ſegetes [o] q̃ arbores: uel quod qualitate ualde [p] immoderatũ, ut calidũ,
frigidũ, humidum, ſiccũ, ut ẽt ualde [q] tenue, ſic ut nequeat cõtinuũ manẽs diſtẽdi in utero quẽ-
admodũ res poſtulat: Sãguis ſi deſit, ut mulierib. illis q̃. quaſi [r] uiriles nõ tñ eius cõtrahũt ut ex
pellere ſingulis mẽſib. ipsũ cogãtur, aut ſuperãtẽ cõuertũr ĩ adipẽ, nequit fętũ alere, & idcirco
eſt cã ſterilitatis, nõ ſecus atq. ille q prima aliqua aut ſecũda qualitate nimis excedit: neq. n.
idoneus tũc eſt q fingatur muteturq. in partes noſtri corporis. Genitales partes uiri interdum
à natura ſtatĩ ĩperfectæ [s] sũt, ppriè aũt illæ q̃ ſemini ſeruiũt, ubi uel per eſsẽtiã uel per cõsẽsũ
nõ bene ſe habeãt, nequeũt ipsũ, quale & q̃tũ ad pcreãdũ reqrit ſuppeditare. Coles uerò ubi
uel nõ tẽdat, uel nõ eijciat recta ſemẽ, nõ bene põt ſuũ officiũ facere, ꝙ uel p cõsẽsũ uel p eſsẽ-
tiã ſit pternaturã affectus, & nõ ſolũ ꝙ ad materiæ tẽperationẽ pertinet, ſed ẽt ꝙ ad formã ido
neã, ueluti ſi figura deprauata ſit, quẽadmodũ illis quos Galen. [t] nominat ὑποσπαδίαιους, quibus
extrema glans detrahitur à ſubiecto ligamẽto: q̃ diſtorſio non permittit ſemẽ emitti è regione

a Galen 5. aph. cõ 62.
b Ariſt. lib. 2. de Gene. an. c. 5.
c Gal. 1. de ſemin. c. 4.
d Ariſt. lib. 4. de Gene. an c. 4.
e Ariſt. li 7. de hiſt. ani. cap. 4.
f Ariſt. lib. 1. de Gene. ani c. 20.
g Ariſt. lib. 4 de Gene. anim c. 5.
h Ariſt lib. 7 de hiſtor. anim. c. 4.
i Ariſt. libr. 4 de Gene. anim. c. 5.
k Hipp & Gal. 5. aph. 51
l Auic. li 3. fen 21. tract. 1 c 17.
m Gal. 6. de loc aff c 5.
n Ariſt. lib. 2. de Gene. an. c. 5.
o Theo. li. 4. de cauſ. plant. c. 7.
p Galen. 5. aph. cõ 62.
q Gal. 1. de ſemin. c 4.
r Ariſt. lib. 2. de Gene. anim c. 5.
s Ariſt. ibi.
t Gal. li. 15. de vſu par. c. 3.

oris vterj, adeo ut q̃uis alioquin ſęcundũ ſit, inutile reddatur; veluri ẽt cũ coles lõgior eſt, refri E
a Ariſt. li. 1. de gen. an. c. 6. gerat. n. [a] ob itineris lõgitudinẽ ſcuię & minus idoneũ ad procreãdũ redditur. At mulierũ geni
rales partes ıpſæ quoq. ſiue a primo ortu, ſiue poſtea ex aliquo caſu malè ſinr affectę, ſterilitatẽ
afferre poſſunt: ut illę q̃ ſemini aut ſanguini ſeruiũt; q̃ nõ ſuppeditẽt hũc aut illud vt oportet:
Proprie vero vterus cũ ſua ceruice q̃uis colatur nõ ſemper fęcũdus eſt, vr agri nõ oẽs frugiſeri
ſunt q. colũtur: poſtulat tã vterus q̃ ceruix moderationẽ tũ materiæ tũ formæ, q̃ in ſupetiorib,
narrauimus: ſi vel vtraq. vel alterutra deſit, ſterilis eſt. Q̃d attinet ad rẽperationẽ materiæ ſi
b Galen. 5. aphor. cõ. 62 calidior ſit, neq̃t [b] fęrũ cõcipere aut ꝓcreare, ſicuti neq. terra ęſtiuo rpe ex ſemine ſtirpẽ pro-
ferre: ſi frigidior, nõ cõfert ad cõcoquẽdũ & nimis claudit ora vaſorũ: ſi ſiccior, ſimilis eſt are-
næ q̃ ſatu nihil ꝓducit: ſi humidior, ſimilis paludi. Præterea ſi vteri os vel ob tumotẽ aliquẽ du
c Galen. 5. apho. 51. cõmen. rũ, [c] vel ob nimiã adipẽ ab omẽto [d] claudatur, nullo mõ cõcipere ſemẽ põt. Affectus ꝑternaturã
cuiuſuis propoſirarũ cauſarũ vbi maximus ſit, ſũmã ſterilitarẽ affert, in qua nihil penitus gigni
d Hippo. & Gal. 5. aph. 46. rur; vbi mediocris mediocrẽ. plures. n. poſuimus eius ſpecies: nã & ſterilitatẽ dicimus, abortũ,
procreationẽ tũ imbecilliũ & fęminarũ, tũ minus frequentẽ. Intueamur quo pacto affectis cau
ſis, hęc vel illa ſpecies efficiatur: ſac primũ nõ perfici q̃ cõcipitur ſed immaturũ edi, iã eſt abor F
tus, quẽ ſupra oſtẽdimus ſeq. debilitatẽ retẽtricis, affectũ aliquẽ præternaturã loci aur fętus: re
tẽrrix & locus ad vterũ pertinẽt male affectũ, fętus minus valet ob uitiũ ſeminis uel sãguinis.
Prætereo cauſas externas abortus q̃ vitari poſſunt ſine opeta medici, ita vt neq. abortũ neq. ſte
rilitatẽ afferãt: cauſę igitur q̃obrẽ uõ ꝑficitur fętus cõceptus eedẽ ſunt q̃ abortionis. Procreãt
e Ariſt. li. 7 politic. c. 16 imbecilli cũ cauſæ imbecillæ sũt, veluri parẽtes iuniores [e] aut ſeniores: ſpectat imbecillitas ad
f Ariſt li. 7 de hiſt an. c. 1. ſemẽ & partes genitales, tã in viro q̃ ĩ muliere; ſed ĩ hac ꝓprie ad vterũ & ſanguinẽ, de quorũ
affectu præternaturã anre locuti ſumus: cõſtat aũt neq. ſemẽ, neq. ſanguinẽ cũ primũ [f] ĩcipit re
dũdare, fęcundũ eſſe, adeout vel nõ gignat, vel gignar imbecillos: Fœmina gignitur cũ cauſæ
procreationis hñt in ſe vim ſœminæ, ſicuti mas cũ vim maris; reſertur hæc ad copiã caloris, ſi-
cut illa ad inopiã: nã ſemẽ, ſanguis, vterus, vbi calidiora fuerir, procreãt mares; ubi minus cali-
da, fœminæ. Sũt tã ex viris q̃ ex mulierib. a q̃b. ſoli mares, & a q̃b. ſolę fęminæ ꝓcreẽtur: eſt in
g Ariſ li. 7. de hiſt. an. c. 6. ſabulis, [g] Herculẽ inter ſeptuaginta duos liberos unã tm̃ fęminã genuiſſe. Ad caloris copiã vel
inopiã reſerũrur externæ cauſæ oẽs vtriuſuis ſexus, veluti uẽtus aq̃lo ad ꝓcreãdos mares: ob-
h Ariſ. li. 4. de gen. an. c. 2. ſeruarũr. n. paſtores ſlãte [h] aq̃lone aut grege ad ipsũ ſpectãte gigni mares, cõtra fęminas ſi flet
auſter, q̃ ab hoc calor partim euocẽt ad exteriora & debilior reddatur, partim extinguat co
pia humoris tũc redũdãtis, qui ex cõtrario ĩ vnũ ab illo cogit & efficit ualidiot. Potus [i] aquæ G
i Ariſt. ibi. frigidæ crudeq. aut ad ſterilitatẽ oĩno facit, aut ad fęminarũ ꝓcreationẽ. Ad calorẽ ꝑtiner ẽt
ætas, in qua ubi firma ſit, ille viget, adeo ut gignãtur mares; ubi tenera eſt, nõdũ ꝑfectus eſt, &
vbi iã ĩclinat minuit adeo vt ſit cauſa ꝓcteationis fęminarũ. Reſtat ptocteario minus freq̃ns, q̃
inde proficiſcitur q̃ cauſæ taro bene affectæ sũt, ſed plerũq. priuãtur vi procreãdı ob aliquẽ ex
affectib. ꝑrernaturã ſupius enarratis. In hoĩe ad q̃nẽ ſtetilitas vel fęcũditas ſpectat, urraq. agno
ſcit a vulgo cũ ſenſui ſubijciat; tm̃ conijcere oportet ex ꝑsẽtib. cauſas, & ex fururis euẽtũ. Q̃d
attinet ad cauſas, adſcribemus ſigna denũciãtia ſeorsũ vnãq̃q. idoneã ad fęcũditatẽ vel ſterili
k Ariſt. li. 2 de gen. an. c. 5. & li. 7. de hiſt. aui. c. 1. ratẽ: exordiemur a ſemine, q̃ ſi moderate calidũ sẽtiat, ſi craſsũ & [k] glutinoſũ appareat, ita vt
grãdinẽ reꝑſentet, ſi deſcẽdat ĩ aqua, indicari dẽt cauſa fęcũditatis: cõtra ſterilitatis ſi frigi-
dũ, ſi tenue, ſi aquoſũ ſit, ſi ĩ aqua diffundat. Pręterea multitudo ſeminis vim ꝓcreãdi, paucitas
vim ſteriliratis demõſtrat: id q̃ euenit ẽt sãguini mulro & pauco, ĩ quo ſimiliter qualitas mo-
derata ſiue ex primis ſit, ſiue ex ſcđis, ſacultatẽ gignẽdi ſignificar: ſicut eiꝰ priuarionẽ immode
rata. Ex partib. genitalib. q̃ ſemẽ aut ſanguinẽ ſuppeditãt, tũc idoneę ad procreãdũ apparẽt,
cũ eiuſmodi hęc proferũt ut ad ptocrcãdũ ſint habilia: minus idoneæ cẽſenr, cũ ſemẽ & sãgui-
nẽ minus appoſitũ ad procreationẽ ſuppeditãt; q̃q. conijci poſſunt tũ ex cauſis, rũ ex iuuanrib. H
l Gal. 6. de loc aff. c. 6. & lędentib. a quib. ĩdicatur earũ cõſtiturio naturaliter vel pręrernaturã affecta. At [l] coles ſub
sẽsũ cadit, vbi & tẽdat & recta eijcere ſemẽ poſſit, ad fęcũditatẽ valere ſe oſtẽdit; ubi uel vtrũ
que vel alterutrũ deſir ad ſterilitatẽ; vteri ceruix & os ab obſtetrice tactu indicatur pateat ne
ita vt viri ſemen admittat, atq. idcirco fœcunditatem demonſtret; an interclusum ſit ſic, ut nõ
præbeat aditum ſemini emittendo a cole, & attrahendo ab vtero, & ea de cauſa ſterilitatem
denunciet. Ipſe vero vterus temperationem moderatam nactus ne ſit an immoderatam, & ob
id aut fœcunditatis aut ſterilitatis indicium ſir, intelligirur partim ex proprijs ſignis vniuſ-
cuiuſque qualitatis excedentis, quæ ante recenſuimus cum vterum tractaremus: partim ex cõ
m Ari. li. 2. de gen. ani. c. 5. munibus omnium. Docet [m] Ariſt. ſi color quo mulieres ringunt oculos ſaliuam inficiat, indica-
re vterũ idoneũ eſſe ad gignẽdum, quod canales per quos accipere ſpiritum & ſanguinẽ de-
bent laxiores ſint, & nullo pacto aditũ impediant; addit idem ſi ſuffimentorum quæ ad uterũ
adhibentur odor permeet ad aerem qui per inſpirationem redditur, indicare ſimiliter vterum
ad procreationem valere: contra ſi non penetrer eiuſmodi calor atque odor, ſignificare ute-
rum minus habilẽ ad gignendum. Verum quod de ſuffimentorum odore ſcribit, tradirum fuit
n Hip 5. aphor. 59. anre ab Hippocrate: [n] pertiner enim ad moderatam temperationem tranſitus odoris; nam
vbi immoderara ſir, permeare minime poteſt, nimius calor vteri ipſum abſumit, frigus at-
que humor eundem extinguit, ſiccitas non modo conſumit ſed denſam quoque reddit
vteri

Digitized by Google

A vteri ſubã adeo, vt nequeat odor ꝑ ipsã penetrare ad os & nares; Sũt [a] qui alliũ ĩ vteri ceruicẽ demittant, cuius odor ſi ad anhelitũ penetret, exiſtimãt vterũ idoneũ ad gignẽdũ; ſi nõ penetret, ſterilitatis cauſã eſſe: ſed cũ vterus ſequat̃ maxima ex parte totius corporis tẽperationẽ, hæc in quibuſdã mulierib. ita euidẽter ſe oſtẽdit, vt nõ opus ſit ſuffimẽta adhibere, quẽadmodũ in illis q̃ graciles, [b] nigræ, & hirſutę ſunt, ſatis. n. præſeferunt exceſſum caloris, ſicut albę, pingues, glabræ, frigoris. Ex futuris intelligere oportet fututum euentum, hoc eſt, manſura ne ſit mulier fęcunda, vel ſterilis, uel trãſitura in cõtrarium ſtatum, nã vtrunq. euenire põt; ſed vtrũ expectandum ſit demonſtrant Cauſæ, quæ prout vel eædem manſurę videntur, vel mutãdæ, ita indicãt fœcunditatẽ & ſterilitatẽ vel eãdẽ futurã, vel ĩ cõtrariũ mutãdã: mutationẽ futurã mõſtrat mutatio ætatis ac victus, ꝑterea cõiugis, quib. mutatis [c] Ariſt. ſteriles ad fęcunditatẽ, fęcũdos ad ſterilitatẽ perduci poſſe ait; ſterilitas tamẽ vbi ĩnata ſit, quẽadmodũ valde calidis mulierib. in quib. ſanguis nõ redũdat, aut valde frigidis viris qui paucũ, frigidũ, tenuẽ, & aquoſũ ſemẽ cõtrahũt, nequit ad fęcunditatẽ cõuerti; magnus [d] ẽt exceſſus qualitatis tã ĩ partib. genitalibus q̃ ĩ ſemine & ſanguine perpetuus eſt, & propterea perpetuã ſterilitatem affert. Hac rõne igit̃ futurũ euẽtũ ꝓdicemus. Remedia ſuperſunt ſterilitatis, ad quę (ut initio diximus) dẽt medici cõſilium dirigi. Reddentur fęcũdi qui ſteriles sũt, ſi mutẽtur cauſæ ꝓcreationis, & ad iuſtã
B mediocritatẽ perducãt: quib. auxilijs moderata efficeretur ſeminis & ſanguinis tũ qualitas tũ q̃titas, ĩ ſuperiorib. dictũ ẽ, cũ de vtroq. egimus; dictũ eſt & de cole qua de uenere. Immoderata vteri tẽpatio aut ĩterclusio oris & ceruicis ipſi⁹ ꝑtinet ad curõnẽ magis q̃ ad cõſeruationẽ Qđ ſi adhuc ſanæ appareãt mulieres ĩ cõſernãdo, per cõtraria remittemus exceſsũ tã primarũ q̃ ſcđarũ qualitatũ; extenuabimus exẽpli gratia valde obeſas, q̃ (teſte Hip. [e]) prius q̃ extenuẽt, cõcipere nõ poſsũt. ĩ illis q̃ nequeũt fętũ perficere, occurremus cauſis abortionis, quẽadmodũ ſupradocuimus: poſtremo exceſsũ mediocrẽ tã ĩ viro q̃ in muliere cõiugis mutatione remittemus; ſic. n. ſterilitas poterit ad fecũditatẽ perduci, ꝙ præclare Lucretius [f] his verſib. expreſſit.

Nam multum Armonia Veneris differre uidentur,
Atque alias alij complent magis, ex alijſque.
Suſcipiunt alia pondus, magis inque graueſcunt:
Et multa ſteriles hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nacta poſſunt tamen inde puella
Suſcipere, & partu poſſunt diteſcere dulci.
Et quibus ante domi fœcundæ ſæpè nequiſſent
C *Vxores parere, inuenta eſt illis quoque compar*
Natura, ut poſſint gnatis munire ſenectam.
Vſque adeo magni refert ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta:
Craſſaque conueniant liquidis, & liquida craſſis.

Neceſſaria eſt quædã proportio [g] inter virũ & mulierẽ, quæ cũ nõ eſt inter eos q. iã cõiugati sũt, ſteriles manẽt, ſed mutãtes cõiugẽ reddi poſſunt fęcũdi. Obſtetricũ ſeu ꝓnubarũ quas appellãt munus maximi momẽti auctore [h] Plat. ẽ, viros & mulieres tales ĩter ſe iugere, ut ꝓcreare poſſint: moderati cũ moderatis cõiugati fęcundi ſunt: immoderati [i] ẽt, ſi cõiungãtur cum immoderatis cõtrarijs; ſed ſi cum ſimilib. ſteriles ꝑmanẽt. Nõ deſunt q. [k] credãt ad ꝓcreandum oportere tã a viro q̃ a muliere emitti ſemẽ eodẽ tpe, ut ſtatĩ unum cum altero cõmiſceat̃; Qđ nõ videtur poſſe cõtĩgere vbi immoderati cũ cõtrarijs iunguntur, ut frigidiores cũ calidiorib. ab his. n. celerius, ab illis tardius fundetur ſemẽ, niſi qui calidiores ſunt impetũ veneris coerceãt, & aliquandiu ſe contineant. Hæc de ſterilitate & fęcunditate ſatis dicta eſſe videntur.

De Mammis & lacte. *Cap. VIII.*

D QVoniã vero in his q̃ natura, nõ ſecus q̃ ĩ his quę induſtria cõparãtur, nõ minor eſt virtus q̃ quęrere parta tueri, vt ait ille, opus fuit ſtatim ĩ lucẽ editũ ac ſuſceptũ infantẽ alimẽto ſuſtinere, ꝙ nõ debuit eſſe ſolidũ aut craſsũ ad corpus admodũ molle, ſed ſimillimũ illi quo prius in vtero nutriebatur: quare machinata eſt natura mãmas [l] q̃ cõficerẽt lac, quod alimẽtũ valde [m] coctũ eſt, valdeq. ſimile ſanguinis quo infans ĩ vtero alebatur, cũ [n] gignatur ex eodẽ parũ mutato. Mãmæ igitur cũ ꝑparẽt alimẽtum iã nato, ad ꝓpagationẽ ſpectãt, nõ ſecus atq. vterus cũ quo congruunt per cõia vaſa, atq. idcirco genitalib. partib. ſubijciẽdæ ſunt, quarũ cõſeruationẽ proxime tractauimus; nõ illis q̃ inſeruiũt vitali facultati ad q̃ nõ proprie pertinent: Datæ aũt ſunt illis [o] tñ quæ animal pariunt, nõ piſcib. nõ auib. quæ oua edunt: cõtinẽt. n. oua lacteũ alimentum quo aluntur quæ ex ipſis procreãtur; quanq̃ [p] aues quia ſicciores ſunt, præterq̃ ꝙ nõ egent lacte, nõ redundãt ſanguine quẽ in ipſum cõuertant: ſũmus tñ earũ amor eſt ĩ educãdis cuſtodiendiſq. his q̃ procrearũt vſq. ad eũ finẽ, dũ poſſint ſe ipſa defẽdere. Mammarũ igitur munus in illis aĩalib. quib. datæ sũt, eſt procreare lac ad infãtẽ ſuſtinẽdũ: id ꝙ mõſtrat vel ſubſtantia ipſa qua continentur, ad conficiendum lac maxime apposita: quod quidem valere videtur in fœminis, non tamen in illis maribus qui mammas habent. neque enim omnes habent, ſed in illis [q] quorum fœminæ mammas ſitas habent ad thoracem, non alijs quibus ad uentrem, niſi in his mares matris ſimilitudinem referant. Mammæ igitur marium

a Auic. li. 3. f. 21. tr. 1. c. 9
b Gal. 5. aphor. cõ. 62
c Ariſ. li. 7. de hiſt. ani. c. 6. & li. 4. de gen. ani. c. 2.
d Gale. 5. aph. cõ 62.
e Hippo. 5. aphor. 46.
f Lucretius li. 4.
g Ariſt. li. 4 de gen. an. c. 2.
h Plato. in Theęte. & Gal. 5. aph. cõ 19. & li. 2. de natu. hum. cõ. 11.
i Gale 5. apho cõ 62.
k Auic. li. 3 f 21. tr. 1. c. 8.
l Gal. li. 14. d' uſu p. c. 4
m Ga 7. de uſu p. c 22.
n Gal 1. de tu. val c. 7.
o Ariſt. li 4 de partib. ani. c. 10.
p Ga. 14. de uſu p. c. 4.
q Gal 7. de uſu p. c. 22.

non ſunt [a] procreatæ propter lac, cuius materia minime illis ſuppetit cum a calore conſuma- E
tur, neque redundet quemadmodum in fęminis, quæ frigidiores ſunt. Scribit tñ Ariſt. caprũ in
Lemno inſula lac protuliſſe, ſubditq; rarò euenire vt in mammis mariũ, ſiue hominũ, ſiue alio-
rũ animaliũ reperiatur lac. Parũ ẽt attolluntur virorũ mammę: & vbi aliquid lactis cõtinent, id
valde paucũ & inutile eſt. Quamobrẽ repræhenditur a Gal. [c] Athenæus, qui voluit datos eſſe
teſticulos fęminis ut ſeruaretur ſimilitudo quædã, reſponderentq; partes virorũ muliebribus,
quẽadmodum mammas maribus, vt in his eędem partes reperirentur quæ in fęminis. Sed in te
ſticulis fęminarũ reperitur & ſemen, & ſubſtantia apta ad ipſum gignendũ, ita vt ſint affixi vt
hoc cõtrahant, nõ vt ſeruetur proportio partium: at in mãmis virorũ neq; cõtinetur lac, cuius
habenda ratio ſit, neque reperiuntur glandulæ ad ipſum gignendũ appoſitæ. Non eſt igitur ꝙ
dicamus daras eſſe partes animalibus vt ſeruetur proportio & ſimilitudo quædam; quo nomi-
ne exiſtimauit etiam Plato [d] hominibus affixos eſſe vngues ſine aliqua vtilitate; ſed dicendum
eſt, mares propterea habuiſſe mãmas, vt thoracẽ ad [e] tegendũ cor magis idoneũ redderent, ꝙ
multo magis efficiunt in mulierib. cũ craſſiores [f] ſint, ita vt inſtar veſtiu thoraci affixę cor mu-
niant. Ad vtrumq; munus, primum ad lac conficiendũ, deinde ẽt ad tegendũ maxime appoſita
eſt glandularum [g] ſubſtantia qua mammæ continent̃, nam cũ alba ſit paruo negocio ſanguinẽ
ſibi ſimilem reddens album efficit: eſt ẽt laxior & [h] plena foraminũ fungi modo, in quibus cõ F
tinere & conficere lac poſſit: laxior autem eſſe [i] incipit, cũ primum menſtrua erumpunt & fę-
minis multo magis quam viris; ſed cum lac continent mammæ, ſubſtantiam adeo raram habẽt
vt ſi mulier bibens forte pilũ hauſerit [k] doleant, neque prius quieſcunt quam ille cũ lacte ſu-
gatur; atq; vbi poſt partũ plurimo lacte redundant, nõ tm̃ effluit ex earum capitulis, quæ pa-
pillas vocant, ſed vndique per totã ſubſtantiã vſq; ad alas; alijs tamẽ funditur lac ex [l] papilla
in quam terminatur mamma, laxior. n. eſt & rara admodum, veluti ſubſtantia colis, & eodem
modo tẽditur ac diſtinguitur fibris, quæ ducuntur a vaſis ad mãmã pertinentibus: ſed & cutis
ad papillã tenuior eſt, adeo vt facile lacti exitũ præbeat: confert hæc eadẽ ſubſtantia glãdula-
rum ad tegendũ [m] cor quaſi veſtimẽtũ craſſius. Glandularum ex quibus vtraq; mãma conſtat
hæc ratio eſt: ad centrũ collocata eſt glandula vna magna cui multæ aliæ paruæ inſident adipe
& carnoſa mẽbrana inter ſe nexæ; ſuperiecta eſt glandularũ propoſita ſubã carnoſæ mẽbranæ
a parte interna, nã ab externa tegitur cute craſſiore. Ex canalibus qui ad mãmas pertinẽt, ner
ui deriuantur ab illis ramis qui diſtribuuntur muſculis thoracis; ſed papillæ impertitur ramu-
lus ex neruo quinti interualli coſtarum: venæ & arteriæ non feruntur ad mãmillas ex loco pro G
ximo deriuatæ, vt ad pleraſq; alias partes, quæ breuiſſima vaſa ex proximo loco quantum fie-
ri poteſt accipiunt, vt tutiora ſint: habuit enim in mammis rationem natura coctionis ſangui-
nis qui in vaſorũ aut anfractibus [o] aut longitudine diutius manens magis concoquitur. Vaſa
quæ ad mammas feruntur pro anfractibus qui in teſticulorũ vaſis reperiuntur, longitudinem
habuerunt, neque. n. e regione deriuantur a vena & arteria magna, [p] ſed a iugulo deſcendunt
deorſum ad ipſas: per thoracẽ. n. prius tranſeũt eiuſmodi vaſa ad iugulũ aſcendentia, [q] & rur
ſus ab eodẽ deſcendẽtia ad mammas, adeo vt ſanguis partim lõgitudine itineris, partim motu
thoracis extenuetur & perfecte conficiatur, præſertim cũ in trãſitu a corde calefiat. Sed iuxta
iugulũ non oĩa ex eodem loco ducũtur vaſa, quæ inſeruntur in mãmmas: nã venæ interdũ ali-
qua ex parte oriuntur a vena iugulari externa, ſed perpetuo triplicem originẽ ducunt; aliæ. n.
oriuntur ab illa vena quę vbi ex thorace egreſſa eſt, ad alã procedens cuti, muſculis thoracis &
mammis ramos impertit: aliæ oriuntur a venis quæ ad ſummũ vterum tendunt, vnde rami de-
riuantur tam ad cutẽ q̃ ad mãmarũ ſubſtantiã pertinentes: aliæ quæ non ad externã cutẽ, ſed
tm̃ ad internã ſubſtãtiã feruntur, deriuantur a venis quæ a iugulo ſub oſſe pectoris procedunt,
a quibus ducũtur rami qui per cartilaginũ interualla diſtribuũtur muſculis thoraci inſidentib.
atq; inde ẽt mãmis. Tẽdũt aũt venæ proxime dictæ ad ilia iũcte cũ arterijs ex ilibus, q̃ ſimiliter
a iũgulo ortæ ſub oſſe pectoris deorsũ ꝓcedũt: p has, [r] mãmis maximũ cõſortiũ eſt cũ vtero, cõ
gruũt. n. inter ſe p vaſorũ cõiũctionẽ in hũc modũ: venę atq; arteriæ q̃ a iugulo ſub oſſe pecto- H
ris ferũtur, ex thorace p abdomẽ tẽdũt ſub rectos eius muſculos qb. illigantur; ad mediã vero
ipſarũ lõgitudinẽ in plures ramos diuidũtur, q coeũt, atq; intexũtur cũ ramis aliarũ duarũ ue-
narũ atq; arteriarũ, q̃ ſub ijſdẽ muſculis innatæ ſurſũ procedũt: deriuãtur aũt a grãdiorib. ra-
mis uenæ cauæ & arteriæ magnæ q per inguina deſcẽdũt ad crura, ſupra quarũ initium prope
oriũtur uenę illę & arteriæ q̃ ad uterũ ptinent, ita ut p ipſas maximũ cõſortiũ habeãt cũ utero,
tãta eſt uicinia originis utrarũq. quare nõ mirũ eſt ſi sãguis ex utero ad mãmas, ex his ad uterũ
trãsferatur, cũ rami aſcẽdẽtiũ & deſcẽdẽtiũ uaſorũ inter ſe implicẽtur. Huiuſmodi igit̃ eſt mã-
marũ materia. Ex his q̃ formæ ſubijciunt̃ figura mãmarũ ſphærã dimidiatã repſẽtat, in medio
capitulũ exigẽs ꝙ papillã nominari dixim⁹; exteriori. n. parte rotũda eſt, ſicq; min⁹ iniuriæ pa
ret: ĩteriori plana, ut meli⁹ reſideat ſup thoracẽ, q quateũ⁹ gibb⁹ eſt, eaten⁹ mãmę baſis ſinua
tur. Supficies, niſi ob alimẽti inopiã ueluti aniculis mãmæ rugas cõtraxerint, læuis admodũ eſt,
ut ad ꝓpagationẽ tã a lactẽtib⁹, q̃ a uiris in uenereo cõplexu iucũdi⁹ tractẽtur. Caua in mãmis
nulla ſũt pter foramina [t] illa qb. laxior earũ ſubã & pſertim ad papillas diſtinguitur. Magnitu
do mãmarũ uaria eſt tũ pro alia atq; alia ætate, tũ prout exercentur uel ocioſæ degunt: tenera
ætate

a Ariſt. li. 1. de hiſt. ani. c. 12. & 4. de gen. an. c. 8.
b Ariſt. l. 3. de hiſt. ani. c. 20.
c Gal. 2. de ſem. c. 1.
d Gal. 1. de vſu par. c. 8
e Ariſt. l. 4. de part. an. cap. 10.
f Gal. 7. de vſu part. cap. 22
g Gal. 5. aphor. cõ. 39
h Ariſt. li. 1. de hiſt. ani. cap. 12.
i Ariſt. 4. li. de gen. ani. cap. 8.
k Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. cap. 11.
l Ari. l. 1. de hiſt. an. c. 12
m Gal. 7 de vſu part. c. 22.
n Gal 16. de vſu part. cap. 10.
o Gal. li. 7. de Plac. c. 3
p Gal. 7. de vſu part. cap. 22.
q Gal. ibid.
r Gal 14. de vſu par. c. 8.
ſ Gal. 1. li. de Plac c. 7.
t Ari. li. 1. de hiſt. anim. cap. 12.

A ætate paruæ ſũt,creſcunt [a] aũt ſimul cum vtero,vbi menſtrua erũpere incipiũt & duos digitos
[b] attollũtur:in viris longe [c] minus intumeſcunt,vtpote qnib. neq; tantũ vtilis alimenti redun-
det ob caloris copiá quantum mulieribus,neq; opus ſit magnitudine inſigni ad procreandum
lac. Mulieribus igitur turgent mãmæ à pubertate ad ſenectutẽ,aniculis [d] minus tument ob ino
piá alimenti,ſed lõgiores & laxiores fiunt,addit.n.in lõgitudinẽ ꝙ detrahit de craſſitudine;in
illis tñ q̃ iá ætate cõrectæ ſunt tãta eſt ſiccitas,vt cõtrahãt & breuiores fiãt,id ꝙ iterdũ ex mor
bo accidit:quib. verò nõ ita exſiccatę ſunt vt refici nõ poſſint,ex cõtractis ac breuib. ſi made-
fiãt,lõgiores rurſus & laxiores euadũt. Qđ attinet ad exercitationẽ atq. ociũ,idẽ vſu venit mã
mis [e] quod alijs partib.q̃ cũ exercẽtur plenæ ſũt ac tumẽt,cũ ocioſæ degunt,exhauriũtur ac ta
bẽt:exercẽtur mãmæ cũ plus ſãguinis accipientes q̃ ꝓ alimẽto egeant,cõficiũt lac,quod inter
dũ euenit vbi ꝑter naturã mẽſtrua [f] retinẽtur;ſed ſecũdũ naturã octauo & nono mẽſe grauidi-
tatis,cũ fętus minus cõſumit q̃ ante,ſed multo magis poſt partũ: quamobrẽ vigẽte ætate nõ ſẽ
per ęquè tumẽt mãmę,ſed ꝓut magis vel minus [g] implẽtur lacte;diſtẽduntur quidẽ ex copia la
ctis & in oẽm dimenſionẽ augẽtur,ſicuti cũ hoc deficit in oẽm ſimiliter dimenſionẽ minuũtur;
ſed ex alimẽti copia vel inopia tñ craſsiores & tenuiores fiũt,plenę refertũt ſpõgiá madelactã,
exhauſtæ expreſsã:vocãtur aũt cũ plenæ ſunt lactis,græce οὔθατα, latinè vbera,alioquin τιτθοὶ,
hoc eſt mãmæ. Porrò mulierib. duę datę ſunt mãmæ,partim vt ſeruetur ęquilibritas vtriuſq. la
B teris,partim vt ſi vna ęgrotet,altera q̃ ſana eſt,officiũ faciat cõe ambarũ, partim vt nutriri poſ
ſint gemini:ęquatur aũt numerus [h] mãmarũ numero ſinuũ vteri,& quẽadmodũ mulier duplicẽ
ſinũ hẽt,ita duplicẽ mãmã:multitudo [i] mãmarũ data eſt fęminis illorũ aĩaliũ q̃ multiplicẽ fętũ
ꝓcreãt;aliæ q̃ non pariũt multos,duas tñ habuerũt. Collocatæ ſũt mãmæ [k] in thorace à late-
rib. vbi variũ ſpaciũ occupãt,ꝓut maiores vel minores ſunt: ꝓprie aũt ſuperiectæ ſunt inferio
ri parti muſculi adducentis brachiũ ad pectus, q. locus maxime idoneus fuit,quod nõ deberet
occupari ab alijs partib.quodq. inde poſſet cõmode cor tegi ac muniri; quod deniq. ſãguinẽ
ab ipſo elaboratũ accipere facile poſsit ad lac ꝓcreãdũ. Verũ non oĩum aĩaliũ fęminis affixæ
ſunt mãmæ thoraci,ſed illis dũtaxat,ĩ quib. copia vtilis alimẽti nõ debuit abſumi in iubas, cor
nua,dẽtes:alijs aĩalib. natura ex thorace eas ad ventrẽ deducit, q̃ nõ egẽt hoc tegmẽto cordis
cum non ſtent erecta,ſed prona terram ſpectent;ibi etiam tantum ſuppetit alimenti , quãtum
neceſſe eſt ad conficiendũ lac. Sanitas mãmarũ per cõſensũ ad ſãguinẽ ſpectat , quẽ accipere
debẽt per venas & arterias deſcriptas:per eſsẽtiã verò ſi ad materiã reſpicias,in tẽperatione;
ſi ad formã,in cõpoſitionis moderatione. Tẽperatio iuſta mãmarũ nõ eſt oĩno media, ſed frigi
dior & humidior:ẽ.n.earũ ſubſtãtia alba [l] & exãguis,& idcirco [m] frigida,nõ tñ multũ vt pitui-
C ta,ſed vt lac,quod mediũ eſt iter pituitã [n] & ſanguinẽ. Recedit etiã à medio mãmarũ tẽperatio
quod humidior ſit,quo mollior eſt cute;nõ tamẽ eſt adeo mollis [o] vt adeps; & propterea neq;
adeo humida. Moderatio formæ ad figurã pertinet,quã diximus dimidiatæ ſphærę cũ capitulo
idoneo ex quo lac ſugatur,ad ſuperficiẽ læuẽ,ad caua , hoc eſt ad foramina & raritatẽ illã ſub-
ſtãtiæ & in reliqua mãma,& potiſsimũ ĩ capitulo, ad magnitudinẽ idoneã ita vt nec nimis tur
geãt & diſtẽdãtur,nec nimis paruæ & laxæ ſint, ſed ſubſtãtiã habeãt mediocriter [p] ſolidã quæ
cũ magnitudine moderata cõiungi ſolet,ad numerũ,ita vt in illis nihil deſideretur, veluti in qui
buſdã capitulũ quod adeo exiguũ eſt,vt vix ſe oſtẽdat,ad ſitũ idoneũ,& tãdẽ ad vnitatẽ. Re-
periũtur in quauis ſpecie ſanitatis mãmarũ variæ differẽtiæ ꝓut magis vel minus perfecta eſt:
Sequitur aũt vnaquæq; ſpecies ac differẽtia ſimiles cãs. Effecta ſanitatis mãmarũ perfectiora
uel imperfectiora ſunt, ꝓut & hæc perfectior uel ĩperfectior eſt; ſũt aũt effecta ſanitatis primo
actiones quatuor naturales miniſtrę;per quas nõ ſolũ alũtur atq. augẽtur mãmę,ſed ẽt lac ſup
peditãt:ꝑterea qualitates & affectus veluti diſtẽtio,laxitas,mollities,durities, quæ ab [q] Hipp.
animaduertutur in muliere grauida:poſtremò expulſa & retẽta; in expulſis põt numerari lac,
quod vbi altæ ſunt tãquã ſuperãs [r] expellitur,emũgitur, aut ſugitur ab infante ; quãuis dicẽdũ
potius ſit opus mãmarũ,quẽadmodũ ſanguis iecinoris,ſemẽ teſticulorũ:a facultate. n. [s] profi-
D ciſcitur actio,ab actione opus. Proprie aũt lac eſt opus coctionis,nõ ſecus q̃ ſanguis; neq. n.
corrũpitur ſanguis cũ couertitur ĩ lac,vt voluit Empedocles, [t] ſed cõcoquitur vt docuit Ariſt.
a calore mãmarũ ,quãuis frigidior euadat,ſicut & ſpiritus vitalis cũ a cerebro in aĩalẽ cõuerti
tur,neq. n.oĩa quæ coquuntur calidiora euadũt,ſiquidẽ sãguis qui albas & frigidas partes alit
cũ coquitur ab earũ calore frigidior redditur;verũ ſanguis perpetuo gignitur dũ viuimus, lac
non quauis ætate gigni põt,nec quouis nõ affecta fęmina ſecundũ naturã. Præſtat igitur expo-
nere a q bus naturaliter fieri hoc opus debeat & qua ętate. Lac igitur cũ ex eadẽ [u] materia fiat
ex quib. mẽſtrua,nimirũ ex ſanguine redundãte,ea tñ ætate gigni põt qua hic ſuperat:quamo
brẽ nõ tenera,nõ iã ingraueſcente,ſed à decimoquarto [x] anno ad quadrageſimũquintum , aut
quinquageſimũ,quo tẽpore mẽſtrua quoq. fluunt & vterus idoneus eſt ad procreãdũ : nam ad
eundẽ ſpectãt [y] vſũ mãmæ ad quẽ vterus,ad ꝓpagationẽ videlicet:quare natura quæ nihil fru
ſtra molitur,ita cõparatũ eſt,ut eo tẽpore gigni lac poſsit quo tẽpore vtile eſſe poſsit ad alẽdũ
partum: vt aũt non quauis ætate gignitur lac ſed tñ uigente,qua mulier habilis eſt ad ꝓcrean
dũ,ita ob eandẽ cãm non ſemper gignitur vigente ætate ſecundũ naturã ſed cum vtile eſt,hoc
eſt, cum fętus in utero abſolutus eſt,pet ſeuetatq. quã diu ſugitur ab infante,qui cũ ſolidiorib.

a Gale. 14. de vſu par. c.4.
b Ariſt. li.7 de hiſt. an. c.1.
c Gale. 14. de vſu par. c.22.
d Gal. 3.6. epid. cõ 29
e Gal 6 de loc. aff. c 6.
f Galen. 5. apho. com. 39. & com. 52.
g Gal. 3. de alim. facul. cap. 6.
h Gal. 14. de vſu p c. 4.
i Ariſt. li. 4. de Partib. anim. c. 10
k Ga. 7. de vſu p. c. 22.
l Galen. 5. aph. cõ 39.
m Ga 2 de temp. c. 3.
n Galen. 9. ſimpl. c. 21
o Auic. lib. 1. f. 1. doct. 3 cap 2
p Galen. 5. aph cõ. 52.
q Hippo 5. apho. 52. & 53.
r Galen. 5. aph cõ 39.
s Gal. 1. de natu facul. c. 4.
t Ariſt. lib. 4. de Gene. anim. c. 8.
u Ariſt. lib. 4. de Gene. ani. c. 8. & Gal. lib. 1. de tu. vale. cap. 7.
x Ariſt. lib. 7. de hiſtor. ani. c. 1
y Gale. 14. de vſu pa. c. 8.

cibis iã nutriř illud deſinit. Incipit ergo ꝓcreari lac vbi iã partus matureſcit, ꝙ tp̃s non eſt vnũ E
atq. ᵃ idẽ hoĩ vt alijs aĩalib. q̃b. p̃finitũ eſt pariẽdi tp̃s: quare mulier cũ parit ſeptimo mẽſe, tunc quoq. lac gignit idoneũ ad ĩfantẽ alẽdũ; alioqn nono ᵇ mẽſe, aut ĩ fine octaui, ꝙ plerũq. accidit, cũ plerũq. partus nouẽ mẽſiũ edat. Cã cur hoc tp̃e lac ĩcipiat p̃ter finẽ q̃ eſt ad alẽdũ infantẽ, ea eſt ꝙ fętus cũ abſolutus eſt ᶜ minus alimẽti cõſumit, quo fit vt plus ſuperet ſanguinis q̃ ante, q̃ p vaſa illa cõia mãmarũ & vteri cõpreſſus ĩtumeſcẽre ventre ſurſũ propelliř ᵈ ad mãmas vbi lacteſcit, cũ ſimilis reddař ſubſtæ mãmarũ: ſed magis ferř ſurſum sãguis & maior copia lactis cõtrahiř, cum ĩfans ĩ lucẽ eſt editus: eodẽ aũt die & hic mãmas appetit ac ſugit, & lactis materia ad ipſas adduciř, cũ nõ attrahař amplius ad fętũ ĩ vtero alẽdũ, adeo vt redũdãs ᵉ petat mãmas; neq. cõfluit ad vterum q̃uis aliquo pacto inflãmatũ ac dolẽtẽ ex vi partus, ꝙ repellař ſubeunte frigore dũ ĩ pariundo os ᶠ apertũ manet, q̃obrẽ impetus ſurſum conuertiř ad mãmas, quę cũ iã oppletæ ſunt ſimul ẽt calefactæ ſunt, ꝙ minus calor exhalauerit, & ppea non tm̃ accipiunt ſed ẽt attrahũt aliquid ex ſanguine redũdãte: ſed poſt purgationẽ partus cũ multo plus ſanguinis accipiãt lõge vberiᵍ lac gignunt, adeo vt nõ tm̃ ex papillis fundař, ſed ex tota mãmarũ ſubſtã, & ex ᵍ alijs ẽt; ꝓceſſu tũ tp̃is minuiř materia & mãmæ minus lactis cõtrahũt, ꝙ abſũpta ſit q̃ collecta erat poſtremis mẽſib. grauiditatis. Perſeuerat lactis procreatio ʰ dũ infans eo eget pro alimẽto, neq. interim ceſſat, niſi mulier rurſus ⁱ cõcipiat, mõ ſugatur; nã ſi nõ ſugereř nõ euocareř F
nouus sãguis ad mãmas, ſed magis ſuo põdere deorſũ ferretur ad vterum, & mẽſtrua purgatio reuerteretur. Siqs aũt q̃rat, cur cũ cõcepit mulier, deſinat lac: R̃nderi põt sãguinẽ ex quo gigni ſolebat, attrahi à cõcepto fętu deorſũ & ita nõ poſſe lacteſcere in mãmis: cauſa vero cur ĩfante iã educato, ẽt ſi adhibeatur alter lactẽs qui ſugat, tm̃ paulatim minuitur ac rãdẽ ceſſat lac & nõ amplius gignitur, ea reddi põt ꝙ mãmæ vt oppletæ calefiũt & idcirco materiã alliciunt ac cõcoquũt, ita exhauſtæ refrigerãtur neq. multũ sãguinis aut attrahere aut ſibi ſimile reddere q̃unt & ĩ lac cõuertere, ꝙ cũ accidit neceſſe eſt ceſſare lac & nõ amplius ſuppeditari à mãmillis. Animalib. ᵏ quæ neq. vtero gerũt neq. geſſerunt. mãmæ nõ cõficiunt lac, ꝙ tm̃ plerunq. verũ eſt, ſiquidẽ nõnunq̃, ſed raro ex quodã pabulo efficiunt lac; illis ẽt quæ neq. grauidæ ſunt neq. fuerunt, & quibuſdam mulierib. iã ſeneſcẽtib. mãmæ ꝙ frequentius ſugerentur, tm̃ lactis fuderũt vt potuerint alere infantẽ. Paſtores ẽt inq̃t Ariſt. ˡ Oethæ mõtis caprarũ quæ marẽ nõ admiſerunt vbera vehemẽter p̃fricãt vrtica vt dolorẽ moueãt, ex quib. primum eliciunt cruentũ humorẽ, mox veluti pus, poſtremo lac nõ ſecus q̃ ſi cõcepiſſent; Verum mulierib. raro admodũ cõtingit, vt niſi prius grauidæ fuerint, lac gignãt; aliqñ tm̃ cõtingit, idq. ob mẽſtrua ſuppreſſa, id ꝙ nos Hippoc. ᵐ docuit cum ait [ſimiliter quæ neq. grauida eſt neq. peperit lac hẽt, huic menſtrua defecerũt.] Nõ eſt aũt ꝙ miremur, ſi vbi mẽſtrua nõ r̃ndẽt, mãmę lac gignãt, cum sãguis q̃ ferebatur ad vterũ, ad illas erũpat per cões fontes, hoc eſt per cõia vaſa; ex oĩb. n. quæ ſunt ſupra ſeptum trãſuerſum ſola ⁿ cõiungunř cũ his quæ infra, illa quæ pertinent ad mãmas: q̃obrẽ G
eadem ᵒ materia eſt lactis ac menſtruorũ, ſanguis videlicet qui in ipſis verſatur, eadẽq. medicamẽta quæ mẽſtrua euocãt aut extinguunt, lac ſimiliter euocare aut extinguere p̃nt: quãobrẽ merito dictum eſt ab Hipp. ᵖ lac mẽſtruis germanũ eſſe, & ab Ariſt. ᵠ lactãtib. menſtrua nõ r̃ndere niſi raro, ꝙ nequeat idẽ humor ferri in cõtrarias partes; idcirco ẽt cum mulier concepit, vt iam diximus, deſinit lac, niſi fętus admodũ imbecillus ſit & parum nutriatur, quod monuit Hipp. ʳ eum dixit [grauidæ mulieri ſi mãmæ multum lactis fundant, imbecillũ fętũ ſignificant, cõtra validũ ſi ſolidæ fuerint] hoc eſt nõ nimiũ diſtentæ à copia humoris, cuius iuſta pars à fœtu allicitur, nõ nimis graciles ob inopiã, mãmarum. n. gracilitas ˢ abortionẽ denunciat quod sãguinis inopiã ſequatur, ob q̃ vt nõ bene alitur fętus, ita ẽt nõ opplẽtur mãmæ per cõia vaſa, ſed redduntur graciles: eo tm̃ differt sãguis mãmarũ à sãguine vteri quod magis elaboratus ᵗ eſt, & perfectæ coctus ᵘ non ſecus atq. ille ex quo ſemen conficitur ob agitationẽ thoracis per quem tranſit, & calor cordis. Ex materia autem & effectrice vi lactis, hoc eſt ex ſanguine & mammis facile intelligi poteſt euiuſmodi eſſe oporteat eius tum ſubſtantiam tum qualitatem.

Subſtã q̃uis vna & ſimilis appareat, cõſtat ˣ tm̃ ex diſſimilib. partib. quẽadmodum & ſubſtã ſanguinis: apparent diſſimiles partes in lacte vbi per concretionẽ ſeparentur tenues à craſſis, hoc H
eſt ſerum à caſeo, ʸ ex his. n. potiſſimũ conſtat, quæ nõ ſolum inter ſe differunt craſſitudine & tenuitate, ſed ẽt facultate, ꝙ ſerum ſoluat aluũ q̃ caſeus adſtringit. At præter has duas partes tertia quoq; deprẽhẽditur in lacte, vbi cõcreſcit, nẽpe quoddã pingue, ᶻ oleo ſimile, quod quia ĩ bubulo lacte plurimum eſt, græci βούτυρον appellãt, ᵃ adhibetur id à multis pro oleo, excitatq. p inde atq. oleum flãmã, vbi carboni ſuperimponatur. Cõtinetur ergo ſubſtã lactis caſeo qui craſſus eſt, ſero quod tenue, butyro ꝙ pingue; quæ oẽs tres partes q̃uis in oĩ lacte reperiãtur, nõ tm̃ ęquabiliter, ſiquidẽ bubulũ plurimum hẽt butyri, ꝙ à bobus nomẽ traxit vt proxime diximus; plurimum ẽt caſei, nã ſi cõferatur cũ ᵇ caprino, ꝙ in hoc ſuppeditat viginti partes caſei, in illo reddit triginta: neq. mirum, cũ bubulum valde craſſum ſit, nã caprinũ ᶜ medium eſt inter craſſum & tenue, ſicut aſininũ tenue, in quo longe plus ſeri cõtinetur; ſed plurimũ in equino, & camelino, ᵈ quod tenuiſſimum eſt: celerius aũt cõcreſcit ꝙ craſſius eſt, quale ferunt aĩalia quæ nõ ſunt vtrinq. dentata, ea. n. quæ vtrinq. dẽtes habẽt lac tenue gignunt, ꝙ neq. facile cõcreſcere, neq. cõficere caſeũ põt; hmõi fere eſt lac muliebre ᵉ ꝙ hoĩ vt familiariſſimũ & cognatũ optimũ

eſt, vbi

a Ariſt. li. 4. de gen. ani. c. 4.
b Gal. 5. aphor. cõ. 39
c Ariſt. li. 4. de gen. an. c. 8.
d Gal. 14 de vſu par. c. 8
e Gal. li 14 de vſu par. c. 8.
f Gal. 14. de vſu par. c. 3
g Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 11.
h Gal. 6. de loc. aff. c. 6.
i Ariſt. li. 7. de hiſt. an. c. 11.
k Ga. de ve. ſect. cõt. Eraſiſ. c. 5 Ariſt. lib. 2. de hiſt. an. c. 13
l Ari. li. 3. de hiſ. an. c. 20
m Hipp. 5. aphor. 39.
n Ga. 14. de vſu par. c. 8
o Ari. l. 4. de gen. an. c. 8. & Ga. 5. ſimpli. med. facul. c. 22.
p Hippo. 2. epid. ſect. 3 & Ga. 14. de vſu par. c. 8
q Hip. l. 7. de hiſ. an. c. 11
r Hippo. 5. aph. tex. 52
ſ Hip. l. 5. aph. 37. & 38
t Gal. l. 7 de vſ. par. c. 22
u Ga. l. 16 de vſu par. c. 10
x Gal 2. de elem. c. 2.
y Ari l. 3. de hiſ. an. c. 20 & Gal. l. 3. ſimpl. c. 14.
z Ari. l. 3. de hiſ. an. c. 20
a Ga. l. 3. de ali. fac. c. 15
b Ari. l. 3. de hiſ an. c. 20
c Gal. 5. metho. c. 12.
d Ari. l. 3. de hiſ. an. c. 20
e Gal. 5. metho. c. 12.

A eſt: vbi nõ accipiat muliebre, maxime idoneum eſt aſininũ, [a] q̃ tenue eſt & facile coquit ac pe-
netrat, neq. cõcreſcit in vẽtriculo vt id q̃ craſſum eſt, veluti in primis bubulũ, deinde ouillum.
Ex ſuba lactis enarrata intelligi qualitas põt, nã ſi ſigillatim extimẽtur partes ipſius, frigidũ
iudicabitur, [b] cũ butyrũ moderate calidũ ſit, ſerũ frigidũ, caſeus à mediocritate caloris verſus
frigus recedat; non tñ valde frigidũ eſt lac, ſicuti pituita, ſed medium [c] inter hanc & ſanguinẽ,
potiuſq. ad ſanguinis calorem vergit quam ad frigus pituitæ: tanto aũt eſt frigidius ſanguine
quanto mammæ à quib. conficitur frigidiores ſunt ſuba iecinoris quæ ſanguinẽ gignit: patet ẽt
lac frigidum eſſe & plurimum habere aquoſi humoris quod concreſcat vi ignis & non frigoris:
eſt ẽt humidum & actu cum liquidum ſit, & facultate cum madefaciat, neque vllam præſeferat
exiccantẽ vim veluti acetũ, muria, & eiuſmodi liquores exiccantes. Quod ſpectat ad ſecundas
qualitates, lac cũ ex tenuib. & craſſis partib. cõponatur, neq. oĩno craſſum neq. oĩno tenue eſt,
ſed medium, [d] præſertim muliebre cum vitio caret; quod liquidum eſt nimium ſeri continet &
minus nutrit q̃ [e] oporteat, q̃uis minus nocere poſſit: contra q̃ craſſum plus caſei hẽt, & cum mi-
nus penetret maiorẽ afferre noxam põt; quod optimum eſt, ſimplex [f] maxime vr̃ priuſquã con
creſcat, & maxime continuum. Colorem lactis neceſſario albũ eſſe debere monſtrant mãmarũ
glãdulæ albæ à qb. conficitur, quãobrem intuenti q̃ optimum eſt, candidũ [g] ſe oſtendit, & pro
B pterea [h] ſplendens; Qđ verò ab Ariſt. [i] traditur de muliebri lacte liuidiore magis ſalubri q̃ ſit al
bũ, mihi non ſit veriſimile, ſicut neq. illud q̃ addit nigriores nutrices albis præſtare, cũ lõge de-
terior ſit atrabilis qua illæ redũdant, q̃ pituita qua hæ: nullus preterea odor inſuauis [k] ab opti-
mo lacte exhalat, ſed odoratui gratũ eſt; guſtatu [l] verò dulcedine perfundit: huiuſmodi eſt qua
litas optimi lactis, q̃ eligendũ eſt tanq̃ ſaluberrimũ alimentũ; nã q̃ contrarium eſt, [m] morboſũ
eſt. Vt aũt vitio careat lac, nutrix [n] boni habitus eſſe dẽt, tũ vigentis ætatis, quę oportune exer-
ceatur, quæve cibis boni ſucci veſcatur quos concoquat, id q̃ obſeruatur ẽt in belluis [o] cũ eorũ
lac accipit; ſed proprie in muliere lac q̃ [p] ante ſeptimũ menſem gignitur falſũ eſt & inutile: at
neq. id q̃ primis dieb. à partu prębetur, ęque bonũ eſt atq. illud q̃ ſequentib. menſibus, cu gi-
gnatur ex ſanguine minus puro; proceſſu tñ tẽporis poſt viginti mẽſes aut duos annos, nõ ſolũ
craſſum & paucũ, ſed ẽt frigidius ſuppeditatur à mãmis q̃ iã exhauſtæ & refrigeratæ ſunt: quã
obrẽ pręſtat id lac ſumere, q̃ neq. ſtatim à partu, neq. multo poſt gignitur. Verũ quia in aere p-
inde ac ſemen extra ſua vaſa celerrime mutat & corrũpitur, vel ſugendũ [q] à mãmis, vt veteres
voluerũt quẽadmodũ Herodotus; Euriton, & Prodicus, vel emulctũ [r] ſtatim ſumendũ priuſq̃ vi
tietur. Sed ſatis multa de lacte q̃ eſt effectũ atq. opus mãmarũ: reuertamur aliqñ ad ipſas, quæ
nobis propoſitæ erant, oſtẽdamuſq. quo pacto recognoſci poſſint in muliere ſana tã præſentia,
q̃ futura. Ex præſentib. ſanitas per conſenſũ, cũ mãmæ accipiunt ſanguinẽ quem oportet, cõij-
C citur primo ex cauſis, hoc eſt ex alijs partib. continentib. ſanguinẽ idoneũ qui ad mãmas ferat,
ex vaſis illi aditũ præbentibus, deinde ex effectis, quod ſ. mãmę bene affectæ appareant, & lac
quale & quantũ conuenit tẽpeſtiue ſuppeditẽt; id non fieret ſi nõ fruerenť ſanitate per cõſen-
ſum; ſed fruať ne illa ẽt q̃ per eſſentiã eſt, hoc pacto dep̄hẽdes: quę ſpectat ad materiã, hoc eſt
tẽperatio iuſta, tactu percipitur, q̃ calorẽ ſentit in illis aut moderatũ, aut paulo validiorem vel
imbecilliorẽ, quive mollitiẽ indicat vel mediocrẽ vel paulo minorẽ aut maiorẽ, & ex ea ẽt colli
git humorẽ ſimiliter ſe habere. Moderatio formæ cadit ſub aſpectũ, & tactum, quib. accipitur
naturalis figura, ſuperficies vna cũ cauis, magnitudo, numerus, ſitus, vnitas. Eadẽ via agnoſcun
tur drĩæ ſanitatis perfectioris vel minus perfectæ: nã vel ſenſu depræhendũtur, qui vt ſanitatẽ
ita eius drĩas iudicat; vel colliguntur ex ſignis ſanitatẽ denunciantibus, quæ prout perfectiora
vel imperfectiora apparẽt, ita maioris vel minoris perfectionis drĩam oſtendunt. Cauſas ſanita
tis denunciant eius ſpecies ac drĩæ actu vel potentia ſimiles. Effecta, ſi ſunt actiones, colliguntur
partim ex cauſis, vt ex ſpecie ac drĩa ſanitatis q̃ ſequuntur; partim ex effectis, vt ex qualitatib.
quæ in mãmis ſe oſtendunt, veluti ex colore, mollitie, ſoliditate, & ex his quæ retinentur atque
expelluntur, ſicut ex lacte, q̃ vbi optimũ ſit, quale antea p̄poſuimus, validas actiones mãmarũ
denunciat; quo magis ab optimo recedit, eo minus validas, id q̃ faciũt ẽt qualitates mãmarũ,
D quę quo magis ſecundũ naturã ſunt, eo magis valere actionẽ demõſtrãt. Ex futuris euẽtus, hoc
eſt futurus mãmarũ ſtatus & p̄pea ẽt lactis, qualis expectari debeat, idẽ ne an melior, vel dete-
rior, indicãt cauſæ, veluti natura & rõ victus à qb. proficiſcetur ſimilis. In cõſeruatione mãma-
rũ ex his à quib. ſumuntur cõia præcepta, actionis dignitas nihil poſtulat, cũ non pertineat ad
vitã hoĩs, ſed ad propagationẽ. Species, quę eſt gignere lac q̃ ſugatur, monſtrat vbi exerceri de
beant lactandũ eſſe infantẽ, vbi quieſcere, abſtinendũ ab hoc munere. Sẽſus in mãmis nõ adeo
exquiſitus eſt, vt haberi debeat eius rõ. Materiæ tẽperatio, q̃ diximus à media recedere qđ ſit
frigidior & humidior, vt cõſeruetur eget ſimilibus, hoc eſt his, q̃ media tẽperatione paulo frigi
diora & humidiora ſint, nõ tñ multo: nã ſi nimis madefiat earum ſuba quæ naturaliter laxa eſt,
multo laxior reddetur, neq. poterit ſuũ robur tueri, aut facere officiũ ſuũ, q̃ eueniet ẽt vbi nimis
refrigeretur: nam præterquam quod dẽſior fiet, quam vt poſſit conficere & ſuppeditare lac,
deſtruetur innato calore; quare ſimilib. opus eſt, non tñ genere, ſed ẽt gradu vt conſeruentur;
ſed in primis cauenda [s] ſunt quæ valde refrigerant, aut valde madefaciunt, multo. n. magis of-
fendunt mammas quam quæ paulo calidiora aut ſicciora ſunt. Ex his quæ pertinent ad mo-

derationem

a Gal. 7. metho. c. 6.
b Galen. 4. ſimpl. c. 17
c Galen. 5. ſimpl. c. 21.
d Gal. li. 1. de tuẽ. val. c. 9.
e Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. c. 21.
f Gal. 7. metho. c. 6.
g Gal. lib. 1. de tuẽ. val. c. 9.
h Gal. 7. metho. c. 6.
i Ariſt. li. 3. de hiſt. ani. c. 21.
k Gal. 1. de tu. val. c. 9.
l Gal. 7. metho. c. 6.
m Galen. 3. de alim. facult. c. 15.
n Gal. 1. de tu. val. c. 7. & 9.
o Gal. 7. metho. c. 6.
p Ariſt. li. 7. de hiſt. ani. c. 5.
q Gal. 5. metho. c. 12. & li. 7 meth. c. 6.
r Gal. li. de cibis boni ſucci c. 4.
s Gal. 7. lib. ſimpl. c. de faba.

deratioñe formæ, vt figura & magnitudo ſcdm naturã ſeruẽtur, neceſſe eſt mãmas moderatã E quãtitatẽ ſanguinis accipere, ita vt mõſtrẽt ea fugiẽda eſſe q̃ alimẽti aut inopiã aut nimiã copiã ad illas afferũt; ſuperficies leuis ſeruabitur, ſi phibeãtur exaſperãtia veluti acres ſucci; Caua maxime ſpectãt ad laxitatẽ & pprie papillarũ vnde exhauriri dẽt: numerus nihil egregiũ indicat, tñ prouidere oportet ne lac in mãmis cõcretũ retineat. Situs mãmarũ indicat ſitũ remediorũ, neq; horũ dũtaxat q̃ illis ſuperimponi dẽt, ſed aliorũ ẽt q̃ ad alias partes adhibentur, vt ab ipſis vel auertamus q influit, vel deriuemus q ĩfluxit. Vt aũt Hip.[a] ad mãmas auertit q ad vterũ influit, ita licet nobis ad vterũ trahere q ad mãmas; q̃q̃ auertere cõuenit ẽt ad crura p frictiones, p cucurbitulas, per miſſionẽ ſanguinis ex poplite, aut ſub talis, nec nõ ẽt ad anũ cathartico potui dato, aut p clyſterẽ iniecto: vbi q nuper ad mãmas ĩfluxit deriuãdũ eſt, trahi dẽt ad brachia per frictiones, p vincula, p ſectionẽ cubiti; ad vtrũq; ſi ab vtraq; mãma deriuãdũ eſt; ab altero & proprie ab illo q ẽ regione eſt, ſi altera. Sed tũc auerſio ſimul cũ deriuatione cõiũgitur, nõ ſecus atq; vbi in dolore lateris mittitur sãguis ex vena cubiti e regione: valet ẽt ad deriuãdũ à mãmis vomitus. Præcepta propria cõſeruãdæ ſanitatis mãmarũ referunt ad pprias ſpecies ac differẽtias ſanitatis, quæ vbi perfectæ ſũt ſimilibus operibus atq; inſtrũs defendũtur, vbi minus pfectæ, pfici ẽt poſsũt per cõtraria. Ad ĩperfectã ſanitatẽ aliquo pacto ptinere videt affectus ille qui in pleriſq; naturaliter ſequit partũ, cũ mãmæ nimis plenæ sãguinis F ĩflãmãtur aut cõcreſcẽte lacte duriores fiũt, q̃uis referri ẽt poſſit ad morbũ. Ergo vbi ex cõcurſu sãguinis inflãmẽtur, adhibitis præſidijs auertẽtibus ac deriuãtibus, ſuperdari primo debẽt q̃ modice refrigerent ac dolorẽ leniãt, vt q influxit aliquo pacto repellat, nihilq; attrahat noui; dein vtẽdũ leuiter exſiccãtibus ac digerẽtibus inflãmationis reliquias. Ad repellẽdũ ac leniẽdũ maxime appoſitũ eſt ouũ[b] crudũ ex oleo cõdito roſa, myrto, aut malis cotoneis, q oleũ p ſe ẽt valet illitũ ſi prius in plũbeo[c] mortario plũbeo piſtillo diutius fuerit agitatũ: Eodẽ ſpectat terra[d] ſamia quæ prius in tenuiſſimũ puluerẽ redacta tẽperetur ex aqua, cui tñ oleitoſa cõditi addat, quãtũ nõ ſinat ipſã ſicceſcere. Ad digerẽdũ verò atq; exiccãdum maxime accõmodatur cataplaſma[e] ex faba cocta & mixta cũ adipe ſuilla: nã ſimul ẽt dolorẽ lenit; tũ lapis oſtracites:[f] maxime vero valet ſordes[g] eorũ q cũ ſudore exercẽtur. Durities q̃ ĩ mãmis efficit lac cõcretũ mediocriter mollĩẽtibus ac digerẽtibus tollitur, veluti cataplaſmate ex cicere aut eryſimo,[h] althea, & fænugræco; tũ emplaſtro Rhodiaco[i] Aſclepiadis, Emplaſtro nigro[k] Iceſij, Emplaſtro Andromaci.[l] Effecta mãmarũ cõſeruãtur cõſeruata ſanitate q̃ ſequũtur; lac tñ q pcipuũ eſt mãmarũ opus, proprias quaſdã aĩaduerſiones deſiderat, cũ a partu ĩterdũ nõ ſatis gignatur ad alẽdũ infantẽ, interdũ adeo redũdet vt queadmodũ teſtat Ariſ.[m] fundatur nõ G tñ ex papillis, ſed ẽt ex totis vberibus atq; ex alis, & cũ retinetur, cõcreſcẽs veluti tubercula excitat in mãmis. Quare dãda opera eſt, vt hoc extinguatur, illud q nõ ſufficit augeatur: aſſequmur vtrũq; eadẽ rõne qua ſemẽ & mẽſtruã purgationẽ augeri ac minui ſupra mõſtrauimus; q cũ cõis ſit oĩum horũ materia,[o] ſanguis videlicet redũdãs, eadẽ auxiliorũ genera poſſint ea oĩa extinguere vel augere. Vt aũt ad augẽdũ ſemẽ & mẽſtruã purgationẽ ſpectare diximus q̃ sãguinẽ tũ augẽt tũ euocãt ad genitales partes, ad extinguẽdũ verò ea q̃ eũdem partim abſumũt, partim nõ ſinũt ad genitales partes influere: ita ad augẽdũ lac vtẽdũ eſt partim gignẽtibus ſanguinẽ, partim eũdẽ euocãtibus ad mãmas; ad extinguẽdũ vero illis quæ eũdẽ vel abſumũt vel nõ patiũtur ad mãmas peruenire. Euocat sãguis ad mãmas vbi incaleſcãt, pfricẽtur, ſed potiſſimũ vbi ſugãtur ab ĩfante, cõſtat.n. paucis diebus ceſſare lac vbi nõ amplius ſugunt: quæ verò copiam sãguinis cõtrahũt, aut tñ medicamẽta ſunt, aut ẽt cibi; ſi sãguis paucus ſit, calido & humido victu copioſior reddit: ſi bilioſus aut melãcholicus, primum purgare corpus oportet, dein eũdẽ calidũ atq; humidũ victũ imperare: ſi pituitoſus, conuertere pituitã illã in ſanguinẽ oportet, id q euenit ubi calefiat his quæ primo aut ſcdo ordine calefaciũt, nõ tñ ſiccãt: ualẽt calefaciẽtia, cõiter ad augẽdũ lac, mẽſtruũ sãguinẽ, & vrinã: ſed q̃ pprie ad vrinã ptinent calidiora & ſicciora ſunt; quæ ad sãguinẽ mẽſtruũ,[p] ſimiliter calidiora, ſed carent ſiccitate, ſicuti & q̃ ad lac, quę tñ minus adhuc calefacere dẽt, neq; vltra primũ aut ſecũdũ gradũ vt diximꝰ: ex his q̃dã sũt cibi & medicamẽta ſimul, veluti eruca, fęniculũ, anetũ, ſmirniũ, apiũ, ſiũ, poliũ, cũ uirẽt; nã ubi ſicceſcũt efficiunt medicamẽta dũtaxat, ſicut & circeę ſemẽ & alimũ. Hæc igit quatenus pituitã calefaciũt atq; incidũt, cã sũt cur uertatur in sãguinẽ, q ubi multus ſit & nõ craſſus, ſed fluat, ualet ad lactis copiam cõtrahẽdã: q̃ ubi extinguere oportet prohibemus ne sãguis cõfluat ad mãmas, q fiet vbi auertat ad uterũ & crura, q qua rõne fiat, ante oſtẽdimus cũ ageremus de auertẽdo a mãmis; & ubi paucus uerſetur in corpore, id q efficiũt refrigerãtia & ſiccãtia, q̃ hoc[q] noĩe lac extinguunt. Ad hoc ſpectat uictus nõ ſolũ tenuis ſed ẽt refrigerãs atq; exiccãs; ad idẽ cõferunt refrigerãtia & ſiccãtia medicamẽta, a q̃bus extingui ſemẽ docuimus: quod ſi etiam mammis ſuperdentur quæ modice refrigerant ac ſiccant; ueluti ſordes eorum qui cum ſudore exercentur, aut cataplaſma ex faba cocta, & adipe ſuilla, non ſinent a mammis multum ſanguinem accipi, aut multum lactis generari. Quæ dicẽda erant de Tuenda Valetudine membrarim, habeant hunc finem.

Finis XIIII Libri, & totius operis de Tuen. Val. Membr. ac primi Tomi Artis Medicinalis.

a Hip. 5. aphor. 50.
b Gal. l. 11. ſimplic. ca. de ouo.
c Gal. 9. li. ſimpl. c. de Plumbo.
d Gal. li. 9. ſimpliciũ.
e Gal. li. 7. ſimplic. c. de faba.
f Gal. li. 9. ſimpliciũ.
g Gal. ibid.
h Gal. li. 6. ſimplic.
i Gal. 1. catagen. c. 17.
k Gal. li. 5. catagen. c. 6.
l Gale. li. 6. catagen.
m Ariſ. li. 7. de hiſt. ani. c. 11.
n Gal. l. 10. ſimpliciũ.
o Galen. 5. ſimpl. c. 21. & 22.
p Galen. 5. ſimpl. c. 22.
q Galen. 5. ſimp. c. 21. 22.
p Gal. li. 8. ſimpli. c. de ſorde.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google